K. 8

Digitized by Google

BIBLIOTHECA SACRA

IN BINOS SYLLABOS DISTINCTA,

QUORUM PRIOR QUI JAM TERTIO AUCTIOR prodit, omnes ſive Textus ſacri ſive Verſionum ejuſdem quâvis Linguâ expreſſarum Editiones; nec non præſtantiores MSS. Codices, cum Notis hiſtoricis & criticis exhibet.

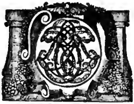
POSTERIOR VERO CONTINET OMNIA EORUM OPERA quovis idiomate conſcripta, qui huc uſque in ſacram Scripturam quidpiam ediderunt, ſimul collecta tum ordine Auctorum alphabetico diſpoſita; tum ſerie ſacrorum Librorum.

HVIC CORONIDIS LOCO SVBJICIVNTVR

GRAMMATICÆ ET LEXICA LINGUARUM,
Præſertim Orientalium, quæ ad illuſtrandas ſacras Paginas aliquid adjumenti conferre poſſunt.

Labore & induſtriâ JACOBI LE LONG *Pariſini*, *Congregationis Oratorii Preſbyteri*, *& Bibliothecæ Domûs Pariſienſis Præfecti.*

TOMUS PRIMUS.

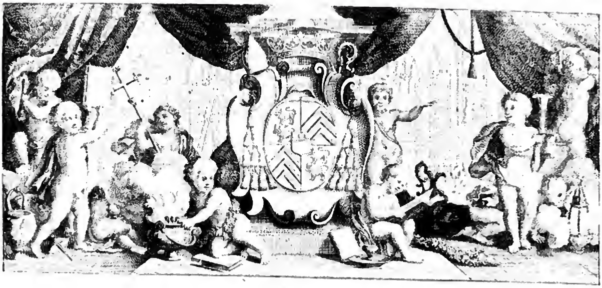

PARISIIS,
Apud F. MONTALANT, Bibliopolam, ad Ripam PP. Auguſtinianorum, prope Pontem ſancti Michaëlis.

M. DCC. XXIII.

CVM APPROBATIONE ET PRIVILEGIO REGIS.

J. 24 P.M.
1747

ILLUSTRISSIMO AC REVERENDISSIMO

D. D.

LUDOVICO DE LAVERGNE

DE TRESSAN,

EPISCOPO NANNETENSI;
Celſiſſimi Ducis Aurelianenſis, Galliarum Regentis primo Eleëmoſynario, Eccleſiæ Lugdunenſis Canonico & Lugduni Comiti; Abbati Bonævallis, Longipontis & Beatæ Mariæ de Lepau.

V*Olumen hoc* AMPLITUDINI TUÆ *quare conſecratum velim in cauſa eſt operis materia, quæ cùm hiſtoria ſit eorum omnium quorum labor & induſtria in enarrandis explanandiſque ſacræ ſcripturæ libris deſudarint, inter quos epiſcopi ſunt non pauci; omninò, & ad doctum virum, & ad pium epiſcopum pertinet. Pietatem*, Vir Illuſtriſſime, *tuam ſatis per ſe*

indicat munus ipſum Eleëmoſynarii, quo cùm apud Principem ſanè magnum religioſè defungereris, uti nunc etiamnum facis, ipſius auctoritate ad ſedem iſtam Nannetenſem evectus es. Doctrinæ verò lumen quis in te non agnoſcat, ſtatim ut de ſcientia ſacra profanave diſſerentem audierit? Ineſt enim inſitus animo tuo literarum amor; quo fit ut libros conquiras, congeraſque quàm optimos, tum ſcientia claros homines amicitiâ tuâ cohoneſtes, neque te vel librariorum pœniteat, & me in eo genere artificem, ſi nihil aliud, curioſum certè & aſſiduum benevolentiâ tuâ proſequaris. Non deſunt opulenti viri qui bibliothecas concinnent ad unam ſui nominis oſtentationem ac famam; quæ ratio longè à tua diſcrepat, qui libros legendo conteras, neque pedem efferas è muſæo niſi doctior. Quod niſi ita ſe haberet, nuſquam vel in rebus eccleſiaſticis, vel in politicis tantam eſſes laudem conſecutus. Nam præterquam quòd diœceſim curæ tuæ commiſſam ſummâ diligentiâ regis, pari pietate; œconomica Eccleſiæ Gallicanæ negotia ſic tractas, ut dubium facias fideſne major in te ſit an rerum prudentia. Quæ duo mirum in modum ante oculos omnium explicas, ubi comitiis provinciæ Britanniæ Armoricæ generalibus praees. Itaque ingenio præcellens, idem & ingeniorum callidus ac virtutum æſtimator, Francici regni Regens quanti te fa-

ciat, non ſemel palam teſtatus eſt. Atque hæc hactenus quæ ſatis ſuperque ſint ut omnibus approbem conſilium meum dedicandi Amplitudini tuæ *hocce doctiſſimi presbyteri nuper exſtincti opus, quod fidei meæ permiſſum melius prodire non poteſt in publicum, quàm ſi in iſto tuo nomine pleno dignitatis & auctoritatis appareat. Faxit Deus O. M. ut ad maxima quæque in Eccleſia ſua provebaris.*

ILLUSTRISSIME ECCLESIÆ PRINCEPS,

AMPLITUDINI TUÆ,

Addictiſſimus devotiſſimuſque ANTON. URB. COUSTELIER,
Bibliopola & Typographus Pariſinus.

PRÆFATIO

IN QUA

TOTIUS OPERIS RATIO DECLARATUR.

CUM nulla ſit viro Chriſtiano magis conveniens, magiſque neceſſaria, quàm divinorum Oraculorum, quæ in ſacris Paginis continentur, cognitio; fructum non mediocrem ſtudiorum meorum atque aſſidui laboris percepturum me ſperavi, ſi ad illam pro imbecillitate mea conſequendam, aut cum aliis utcumque communicandam, totus incumberem. Eò ſcilicet conſilia mea omnia, eò curas ac vigilias omnes ab aliquor annis, Deo ſic afflante, conferre me debere, quod vitæ à me inſtitutæ ratiò poſtulabat, ſeriò exiſtimavi. Quæ utrum ego conſecutus ſim iſto opere quod publici facio juris, penes eruditos Lectores judicium eſto: conſilium ſaltem meum non improbaturos eſſe confido.

Hujus initio Præloquii haud abs re fuiſſet de tam præſtantis ſtudii utilitate diſſerere, atque ad illud amplectendum alios adhortari: verùm ne rem videar ab aliis compluribus, multò diligentiùs, majoreque cum dignitate quàm de me polliceri auſim, jam toties actam agere; exiſtimo longè meliùs iis conſultum, ſicut à me prudentiùs factum iri; ſi, quicumque illius egent incitamenti, illos adire ac conſulere Scriptores monuero, qui idem argumentum de induſtria, piè ac luculenter tractarunt. Satis quidem mihi videtur pro mei hujuſce operis inſtituto, illorum oculis tum nomina, tum opera doctorum hominum ſubjicere quibus præcipuum ſtudium fuit, non lectioni modò ac meditationi ſacrarum literarum vacare: verùm etiam quæ multis vigiliis ac laboribus elucidarunt aut commentati ſunt, libenti animo cum pluribus, maximo illorum fructu, communicare.

Quod attinet ad rationem hujus operis, primùm ſciendum eſt illud in binos Indices diſtributum eſſe, quorum alter ſacros complectitur tum textûs, tum omnium quâvis linguâ expreſſarum ejuſdem textûs verſionum, codices; alter omnes Auctores qui quidpiam quâvis linguâ conſcriptum huc uſque in ſacram Scripturam commentati ſunt; quibus coronidis loco ſubjiciuntur grammaticæ & Lexica, in primis linguarum Orientalium quæ nonnihil ad explanandas ſacras Paginas conferre poſſunt.

De priori Indice pauca hæc te monere volui, benevole Lector. In omnibus Bibliorum editionibus, eorumque tranſlationibus recenſendis, non ſolùm præcipuos è manuſcriptis, ſed & omnes typis mandatos codices, quâ potui diligentiâ, profiteor me collegiſſe, tum ex illis ipſis editionibus, quas & vidi & perſcrutatus ſum in locupletiſſimis hujus Regiæ Pariſiorum Urbis Bibliothecis ſupra quinquaginta, ad quas

mihi facilis patuit aditus; tum ex plurimis earum, quæ celeberrimæ & præclariſſimæ in tota habentur Europa; catalogis ſive vulgatis ſive nondum editis, quorum mihi à doctiſſimis viris, pro eorum humanitate, copia facta eſt; tum ex earum quæ venales fuerunt & officinarum catalogis, quos omnes ſupra ducentos ſedulò verſavi; denique ex accuratiſſimis ac fide dignis Scriptoribus, qui ea de re, vel deditâ operâ, vel ex occaſione diligenter ſcripſerunt.

Porro cum quingenta ſupra quatuor millia ſive Bibliorum integrorum quavis linguâ, (1400.) typis excuſorum, ſive partium eorumdem (1850.) ſeorſim editarum, ſive tandem codicum mſſ. (1286.) exemplaria ex tot Bibliothecis, Catalogis & Auctoribus collecta numerentur: operæ pretium mihi viſum eſt ad uberiorem hujuſce Syllabi utilitatem hæc omnia in octo claſſes diſtribuere. In hiſce enumerandis duplex mihi obvia fuit methodus; una chronologica verſionum, altera ſecundùm linguas quibus illæ vulgatæ ſunt. Prior quidem viris eruditis magis arrideret, eamque ſecuti ſunt clariſſimi Scriptores, Richardus Simon & Chriſtianus Kortholtus, qui hoc argumentum ex profeſſo tractarunt: ſed in determinanda cujuſque verſionis ætate tanta oritur difficultas, ut illam ſuperari à nemine unquam poſſe crediderim. Quis enim locus poſſet aſſignari plurimis Orientalibus interpretationibus, de quarum ætate nulla ſupereſt prorſus cognitio, & in primis Syriacæ & Arabicæ Veteris Teſtamenti in Polyglottis editæ, quæ à diverſis hominibus & diverſo tempore fuerunt concinnatæ? Hac proinde omiſſa methodo, alteram ſecundùm linguas, utpote faciliorem & magis planam amplexus ſum: ſyſtema quoddam linguarum excogitavi; cui ſummo cum ſtudio adhærere decrevi.

Primum locum occupant Biblia Polyglotta (quo nomine inſigniuntur, quæ tribus ſaltem variis ſcripta ſunt idiomatibus) ut uno intuitu ſimul conſpiciantur. Quorum nihilominus unaquæque verſio ad ſuam claſſem revocatur; nulla namque Syriaca totius ſacri Codicis, Samaritana Pentateuchi, Æthiopica Novi Teſtamenti translatio extat excuſa niſi in Polyglottis: ne verò repetantur eadem cùm illæ in ſua claſſe referuntur, ad ea quæ in capite de Polyglottis jam dicta fuerunt, remittuntur lectores.

In ſecunda claſſe conſpiciuntur Biblia linguis Orientalibus exarata, inter codices hiſce Idiomatibus deſcriptos illum ordinem inſtitui: præmittitur textus Hebraïcus, utpote omnium verſionum baſis & fundamentum, cui in appendice annectitur Pentateuchus Hebræo-Samaritanus, qui à Judaïco nonniſi literis & quibuſdam additamentis diverſus eſt. Deinde ſequuntur *Targumim* ſeu Paraphraſes Chaldaïcæ, quæ licet à litera ſæpiſſimè recedant, præſertim in Prophetis & in libris Hagiographis, in maxima tamen Pentateuchi parte verſionis vicem plerumque tenent. Targumim excipiunt translationes, Syriaca, Samaritana, Æthiopica; quæ ſunt eruditiſſimorum quorumdam Scriptorum ſententiâ, quædam linguæ Chaldaïcæ dialecti. Afferuntur poſteà interpretationes, Arabica, Perſica & Turcica, quæ iiſdem exaratæ ſunt characteribus. Agmen denique claudunt Armena, Georgiana, Coptica, Malaica, Malabarica, Sinica & Formoſana, quarum nulla eſt cum præcedentibus cognatio.

In tertia Claſſe recenſentur Biblia Græca & Barbaro Græca.

Quartum locum obtinent codices Latini, & ii qui ex eodem idiomate ortum habent; Gallici ſcilicet, Italici, Hiſpanici, & hi qui Romanenſes à me dicuntur, nempe Pedemontani, Provinciales, Catalani, Rhætici & Valachi: In quinto prodeunt Teutonica & ea quæ ex Teutonico, Helvetica, Belgica, Danica, Suecica & Anglica: Sexta ſuppeditat codices Slavos & conſonantibus donatos linguis, ut Bohemica, Polonica, Ruthenica, Croatica & Venedica. In ſeptima Claſſe locum habent Biblia in alias tranſfuſa linguas Europæas, quæ ex prioribus non deducuntur, velut Iſlandica, Wallica, Hibernica, Cantabrica, Hungarica & Lithuanica. Octavam tandem ac ultimam claſſem conficiunt libri ſacri in idiomata Americana converſi; quæ quidem octo claſſes tot capita conſtituunt, quibus tria alia ſuperadduntur, in quibus non ipſe textus continuus refertur, ſed variæ ejuſdem partes, alio quàm nativo ordine diſpoſitæ.

Exemplaria Bibliorum typis editorum jam ſecundùm linguas recenſitorum, ſerie quoque chronologica enumerantur, ut quæ per ſingulos annos vulgata ſunt, facilè reperiantur; ſubjecta eſt exemplari cuilibet litera, quæ Bibliothecam in qua ſervatur, vel Scriptorem à quo memoratur, per compendium deſignat.

Bibliorum omnium, quocumque idiomate exarata ſint, tituli verbis Latinis exprimuntur. Plurimas inter ſe contuli eorum editiones; quaſque eaſdem eſſe comperi, quales ſunt trilingues Bertrami, Hutteri Ebraïcæ, &c. diligenter annotavi. Quòd ſi major mihi fuiſſet illas omnes ſimul videndi facultas, pauciores quidem numero, ſed accuratiores prodirent. Cum iteratis typis, aut à celeberrimo Typographo pluries ſunt edita ſacra volumina, ut ſimul omnes reperiantur editiones, ad annum quo primum in lucem emiſſæ ſunt, indicantur.

Singularum interpretationum auctores, necnon editores præcipuos dignoſcere ſtudui; & quæ alios in eorum cognitione adjuvare poſſent non tacenda exiſtimavi. Major ſanè, at improbus labor! ubi verbi gratia de Polyglottis agitur, non nudos illorum titulos lector inveniet; ſed etiam quorum operâ & expenſis excuſa ſint: quibus conſtent partibus: à quibus concinnatæ ſint tranſlationes: quantum temporis in hoc labore editores inſumpſerint, palam facio. Hiſtoricam quoque de Bibliis Polyglottis Pariſienſibus fuſiorem, quàm in præcedenti editione narrationem hîc profero.

Verſiones Latinæ omnes in tres Sectiones ſunt diſtributæ. In prima referuntur verſionis Vulgatæ publicationes ab an. 1462. quo primum Moguntiæ prodiit, ad hunc uſque præſentem annum 1722. In hac autem Sectione plurimæ recenſentur Bibliorum integrorum editiones, quæ propter ſummam totius S. Scripturæ, vel indicem Biblicum, vel annotationes marginales, in quibus omnibus nonnullæ Lutheri opiniones exhibentur, in tertia parte Indicis Librorum prohibitorum, ſaltem donec corrigantur, collocatæ fuerunt, & à nobis notâ J. 7. in Elencho Chronologico deſignatæ. In ſecunda, verſio eadem Vulgata à Proteſtantibus vel cum illorum notis excuſa. In ultima claſſe Biblia quæ ex linguis Orientalibus & ex Græco idiomate Latinè ultimis temporibus reddita ſunt.

Quæ vernaculis ſcriptæ ſunt idiomatibus, præmiſſis codicibus mſſ. ſicut & in præcedentibus, primum quæ à Catholicis, deinde quæ à

Proteſtantibus conditæ ſunt, accuratè recenſui. Genevenſium tradu-ctiones ter quaterque recognitas fuiſſe ſcripſerunt quidam auctores: at editiones ab Olivetana uſque ad eam quæ anno 1588. à plurimis Genevenſium Doctoribus reviſa eſt (à qua poſteriores emanarunt) omnes ferè aliquam paſſæ ſunt mutationem. Quin etiam novum Teſtamentum ſtudio Joannis Calvini & Theodori Bezæ anno 1560. editum, ut patet ex præfatione, iis maxime recognitionibus fuit obnoxium. Interpretationes Germanicas à Luthero lucubratas, Lutheranorumque ope typis commiſſas, ab iis, quæ ſtudio Calvinianorum prodierunt, ſedulò diſtinguendas, ſicut & cæteras verſiones Germanicas, ſive quæ à Calvinianis, ſive quæ à Judæis confectæ ſunt, ſeorſim ponendas eſſe cenſui. Priores Anglorum tranſlationes, deinde Genevenſis, Epiſcopalis & Regia, ſuo quæque diſcrimine, quâ potui curâ, diſtinctæ ſunt. Alia ejuſmodi ex conſpectu totius operis cognoſci poterunt.

Cæterum cum nullam Typographicam publicationem Bibliorum invenire mihi contigerit, Moguntinâ anni 1462. vetuſtiorem, reliquas omnes quæ illam præceſſiſſe haud magna veriſimilitudine dicuntur, ſive à nonnullis leviùs allegantur, velut ſpurias habui. Quæ autem ab anno jam laudato prodiêre ad annum uſque 1522. quo Verſionem Novi Teſtamenti in publicum emiſit Lutherus, numero quinquaginta ſupra centum, quæ integræ, bonæ notæ, probatæque fidei viſæ ſunt, computantur. Quod magno certe documento eſt, quidquid objiciant Lutherani Doctores, etiam ante Lutheri tempora ſacrorum codicum lectionem inter Catholicos homines in uſu fuiſſe cum ſumma piorum veneratione & utilitate.

De manuſcriptis omnium aut aliquot ſacrorum librorum codicibus, qui ſex & octoginta ſupra mille & ducentos hoc in Syllabo deſcribuntur, juvat aliquid præfari. Majorem certè numerum tam ex Hebraïcis quàm ex Latinis facilè produxiſſem; ſed, cum priores omnes juxta Maſoram recenſiti ſint, nulla fere ex illis lectionum varietas poſſet hauriri; ideò quos bonæ notæ, quos vetuſtos, & æram temporis habentes offendi, quique fuerunt virorum dignitate vel arte celeberrimorum, hos omnes accuratè & fideliter retuli. Codices mſſ. ſi quibus aſſignata eſt æra temporis, hanc diverſam diverſi exhibent: Hebraïci quidem Judaïcam; Syriaci ætam Græcorum ſeu Alexandri Magni, quam etiam æram contractuum vocant, quæ incipit ab Alexandri Magni ingreſſu Jeroſolyma: Arabici & Coptici alii æram Martyrum ſeu Diocleriani, alii æram Iſmaëlitarum ſeu Hegiræ. Harum autem ærarum ad Chriſtianam ratio hæc eſt: Æta Chriſti ſeu Dionyſiana incipit anno Mundi 4000. juxta Judæos an M. 3760. (hæc inter ſe differunt annis 240.) juxta Græcos LXX. Interpretes an. M. 5508. anno æræ Alexandri M. 312. ante æram Martyrum 284. & ante annum Hegiræ 622. In his ſupputandis à numero dato æræ Judaïcæ, Græcorum Interpretum, Alexandri M. ſubducendus eſt numerus 3760. 5508. 312. qui triplex in unaquaque æta anno Chriſti primo congruit: reliquus numerus annum Chriſti tribus illis æris reſpondentem determinat. Contra, dato numero ætæ Judaïcæ ſecundum minorem ſupputationem, quæ millenarium numerum omittit, cùm ille ſuperat numerum 760. addendus eſt numerus 240. (alias numerus

1240.) & æræ datæ Martyrum adjiciendus eſt numerus 284. tunc habetur annus Chriſti. Æra Hegiræ alium exigit calculum, quippe quæ Lunaribus annis conſtruitur: hunc autem confecit Ulug Beigus Londini à Grabio editus anno 1650. quem ſequutus ſum.

Latinorum Codicum in omnibus fermè Bibliothecis tanta eſt multitudo, ut in illis enumerandis maximus labor, minima fuiſſet utilitas. Hi duntaxat in collectione mea reperiuntur, qui cenſentur antiqui, optimæ notæ, aut aliquid habent peculiare. Plurimos tamen non me fugit in aliis totius Galliæ Bibliothecis deliteſcere hîc merito recenſendos; ſed in eorum cognitionem huc uſque non veni; quòd hi, penes quos ſunt, multum ex eorum pretio ademptum putant, ſi ab aliis cognoſcantur.

Ex omnibus, in quos incidi, Græcis codicibus, paucos quidem veteris Inſtrumenti, plurimos vero Novi, nullos prætermiſi: cum magna ex eis variarum lectionum copia ſuppeditetur. Aſſervantur complures in Bibliotheca Regia, Colbertina, Segueriana, &c. in Bibliothecis Angliæ, ut patet ex librorum mſs. edito catalogo atque in Italiæ Bibliothecis, quas exhibet domnus Bernardus de Montfaucon in ſuo Diario Italico, & ex aliis quarum catalogos mecum peramanter communicavit. Idem quoque à doctiſſimo Abbate Renaudot beneficium accepi, cujus ope codicum mſſ. qui Florentiæ in Palatio *de Pitti* ſervantur, pervolvi catalogum, quem, cùm ibi ageret, Magni Ducis precibus devictus ſumma cura maximoque ſtudio concinnavit.

Quod ad codices linguis vulgaribus exaratos, omnes fermè in hoc Syllabo admiſi præter nonnullos Gallicos, qui frequentiſſimè in Bibliothecis noſtris occurrunt, quique nullam aliam quam Guiarti des Moulins verſionem continent. Horum antiquiſſimos refero, aut illos qui Bibliothecas Principum ornarunt.

Tanta denique nullibi extat Bibliorum Codicum mſſ. copia, quanta hic deſcribitur; ad quos colligendos plurimum me juverunt catalogi Bibliothecarum Vindobonenſis, Anglicanarum, Belgicarum, Bavaricæ, Leidenſis, qui prælo commiſſi ſunt; at non minorem præbuerunt ſegetem Bibliotheca Regia, Colbertina, Segueriana, Oratoriana, & quæ in variis hujuſce Regni Provinciis reperiuntur, quarum indices in manibus habui humanitate Domni Joannis Mabillon. Godefridus Guilielmus Leibnitius, vir in omni ſcientiarum genere verſatiſſimus, excerpta ex Guelferbytanæ, Dreſdenſis & Berolinenſis Bibliothecarum catalogis perofficioſè ad me miſit. Sed Joannem Baptiſtam Ottium, doctiſſimum linguæ ſanctæ in Academia Tigurina Profeſſorem prætermittere ſua in me officia non ſinunt; is omnium ferè Helveticarum Bibliothecarum indices ſubminiſtravit. Gratum hîc erga illos omnes memoremque animum pro ſuis in me beneficiis, omnibus coram non oſtendere mihi religio fuit. Laudare etiam ſatis non poſſum benignitatem, affabilitatem quâ me exceperunt, qui Bibliothecis hujus civitatis, Regiæ ſcilicet, Colbertinæ, Mazarineæ & aliis (omnes nominandæ forent) præficiuntur; eorum beneficia gratâ & publicâ memoriâ proſequi vehementer gaudeo. Sunt tamen nonnullæ Bibliothecæ, ad quas nulli datur aditus; illarum Domini aut Curatores id unum intendunt, ut ab eorum, quæ in thecis ſuis deliteſcunt, cognitione cæteri hominum arceantur. Rationes profectò ſuas

minimè curant : nulli majus ipſorum codicibus pretium conferrent, quàm qui ab eorum inſpectione prohibentur. Quoſdam è Bibliotheca Vaticana protuli, quorum notitiam aliunde non habui, niſi ex catalogis Bibliothecarum Ducis Urbini, Heidelbergenſis & Reginæ Chriſtinæ, quæ nunc cum Vaticana commixtæ ſunt, & ex quibuſdam auctoribus, qui eorum meminerunt. Multos tandem libros conſului, qui majorem & accuratiorem mſſ. Codicum notitiam mihi ſuppeditarunt.

Jam verò adjectæ ſunt potioribus præſertim ſacrorum Bibliorum editionibus notæ quædam hiſtoricæ & criticæ, vel ex earum præfationibus ut plurimum excerptæ, vel ex Scriptoribus qui hiſce de rebus deditâ operâ diſſeruerunt. Et id quidem abſque ulla aſſentatione aſſerere, mihique polliceri audeo, lectores, ſcilicet rerum in hoc genere reconditarum indagatores, hujuſmodi notis ſuum quodammodo poſſe ſtudium explere etiam cum aliqua voluptate. Etenim multa vel nova, vel in pluribus diſperſa libris, hic ſimul collecta reperient, in primis exquiſitiſſimam Joannis Baptiſtæ Ottii de Bibliis Tigurinorum Germanicis diſſertationem, non quidem integram, ſed velut in varias diſſectam lacinias Quòd ſpectat ad notationes criticas, ſummam ſemper arbitratus ſum in illis moderationem adhibendam : idcirco non omnes, quas variis in lucubrationibus offendi, ſed illas tantùm quæ graviores ac æquiores mihi viſæ ſunt, non inverecundè cenſui referendas. Duos potiſſimùm celeberrimos Auctores in hoc literarum genere verſatiſſimos ſæpiſſimè laudavi, Richardum Simonium, & Chriſtianum Kortholtum : ille non ſolùm in hiſtoriis criticis, ſed præſertim in diſquiſitionibus de variis Bibliorum editionibus, quæ tacito Auctoris nomine anno 1684. Londini vulgatæ ſunt, multa refert, quæ huic operi noſtro congruebant : hic circa antiquas verſiones Simonium plerumque exſcribit ; circa Germanicas verò & alias populares quædam peculiaria habet, quæ ſuis locis inſerui. In his ſanè rebus alieno judicio uſus ſum ; in quo quidem adhibendo nonnulla allegantur ex fide illorum duntaxat qui ea ſcripſerunt. Cùm enim nullam in Republica literaria mihi adſumam auctoritatem ; quid dicam, quidve ſentiam, nullius ut ſit ponderis ac momenti, conſentio : at doctiſſimorum hominum ſententiæ quæ paſſim laudantur, vim quantam iis quæ ſunt à me dicta, conciliaturæ ſint, lectorum erit judicare. Nemo autem miretur quòd nullas ferè circà verſionem Græcam LXX. Interpretum & circà Vulgatam Latinam annotationes adjecerim ; tot enim ea de re diſſeruerunt Auctores, ut hoc argumento nihil ſit vulgatius.

Singulas quaſque Veteris & Novi Teſtamenti recenſere verſiones, adhibito ſummo ſtudio & labore, conatus ſum. Porrò quæ circumferuntur, vel ex nonnullis malè relatis, vel perperam intellectis veterum locis, vel quæ memorantur à Neotericis, qui ducentis poſteà ut plurimum annis vixere, non à me prorſus omiſſæ videbuntur ; illas quippe ſuo loco ſubjeci examini ; quas quidem non omnes habeo veluti ſpurias, ſed ſaltem ut ſuſpectas dubiæque fidei, quippe quæ nec auctoritate antiquorum, nec manuſcripti codicis inſpectione nitantur. Plurimas olim, imò gentium penè univerſarum vernaculas tranſlationes extitiſſe ex priſcis Patribus & Scriptoribus Eccleſiaſticis evincere contendunt quidam tam Catholici quàm Proteſtantes : ſed cùm in hoc

Syllabo ſuum locum obtinere non potuerint, tùm quod nulla eſſet ſectio ad quam remitterentur, tùm quod nunquam, ut mihi videtur, reipſâ fuerint, ideò veterum teſtimonia quibus fulciuntur, hic adducere placuit. Triplicis autem ſunt generis quæ ſolent afferri. Ad primum revoco (*a*) bina ſcilicet ex S. Joanne Chryſoſtomo, (*b*) tertium ex Theodoreto, (*c*) quartum ex Venerabili Beda, quæ ne verſionis quidem popularis mentionem ullam faciunt. Ad ſecundum, (*d*) alia duo ex S. Hieronymo & (*e*) tertium ex S. Auguſtino; multas inde quidem verſiones colligunt: eſto, illis temporibus extiterint plurimæ ſive Græcæ ſive Latinæ, tùm etiam Syriaca, &c. verùm multò minore numero quàm quot ex his locis volunt inferri. Ad poſtremum denique teſtimonia deſumpta ex (*f*, *g*) Euſebio Cęſarienſi & (*h*) Anaſtaſio Si-

(*a*) *S. Joannes Chryſoſtomus Homil.* 81. *in Matthæum.* » Quod autem meretrix mulier in domo cujuſdam leproſi duodecim viris præſentibus oleum effudit, id per univerſum orbem tanto tempore tranſacto decantatur: nec rei geſtæ memoria emarcuit, ſed & Perſæ, Indi, Scythæ, Thraces, Sauromatæ, quique Mauritaniam, quique Orchadas inſulas habitant, quod in domicilio pauperis à flagitioſa fuerat factum muliere, magnâ prædicant voce.

Poſtquam locutus fuit ſanctus Joannes Chryſoſtomus de Pythagoricis & Platonicis diſciplinis Homil. 1. *in Joannem, hæc ſubdit:* » Nonne meritò illa omnia extinxit abolevitque vera & perſecta doctrina? meritò ſanè & ratione quidem optima; ſed non itidem indocti & illiterati viri (*nempe S. Joannis*) doctrina evanuit. Verùm Syri, Ægyptii, Indi, Perſæ, Æthiopes, & innumeræ gentes DOGMATA ab hoc introducta in ſuam transferentes linguam, homines barbari philoſophari didicerunt.

(*b*) *Theodoretus ſerm.* 5. *p.* 555. *Curationis Græcarum Affectionum hæc dicit:* » Quinam hodie ſectæ Stoicæ præſident, quinam Stagiritæ doctrinam tuentur, ubi ſunt qui ad leges Platonis civitates gubernent, qui amplexam ab eo Reipublicæ formam amplexi ſint? At nullum profectò dogmatum iſtorum Doctorem nobis oſtendere poteritis. Nos autem vobis APOSTOLICÆ, PROPHETICÆQUE DOCTRINÆ vim & robur manifeſtè oſtendimus. Univerſa enim quæ eſt ſub ſole terra, his ſermonibus referta eſt (ἐξ Ἑβραίων φωνή) & vox Hebraïca non in Græcorum modo linguam verſa eſt, ſed etiam in Romanorum & Ægyptiorum, Perſarumque & Indorum, & Armenorum, & Scytharum ac Sarmatorum, atque ut ſemel dicam, in linguas omnes quibus ad hanc diem nationes utuntur.

(*c*) *Venerabilis Beda lib.* 1. *hiſt. Anglorum cap.* 1. » *Britannia* in præſenti juxtà numerum librorum, quibus lex divina ſcripta eſt, quinque gentium linguis unam eandemque ſummæ veritatis ac veræ ſublimitatis ſcieutiam ſcrutatur & confitetur: Anglorum videlicet, Britonum, Scotorum, pictorum & Latinorum quæ meditatione Scripturarum cæteris omnibus eſt facta communis. *Nullo id artificio* (converſam ſcilicet fuiſſe ſacram Scripturam) *ex Beda verbis citatis me colligere poſſe fateor*, inquit Henricus Warthon pag. 466. Auctarii de ſacris & ſcript. vernaculis.

(*d*) *Sanctus Hieronymus Commentar. in Pſalmum* 86. » Dominus narrabit in Scripturis populorum: in Scripturis ſanctis. Quæ Scriptura populis omnibus legitur, hoc eſt, ut omnes intelligant. «

Idem præf. in quatuor Evangelia aa' Damaſum. » prætermitto, *inquit*, eos codices quos à Luciano & Heſychio nuncupatos paucorum hominum aſſerit perverſa contentio, quibus utique nec in toto Veteri Inſtrumento poſt LXX. Interpretes emendare quid licuit, nec in Novo profuit emendaſſe: cùm multarum gentium linguis Scriptura antè tranſlata doceat falſa eſſe quæ addita ſunt.

(*e*) *S. Auguſtinus lib.* 2. *de Doctrina Chriſtiana cap.* 5. *ait:* » Ex quo factum èſt ut etiam Scriptura divina, quâ tantis morbis humanarum voluntatum ſubvenitur, ab una lingua profecta, quâ opportunè potuit per orbem terrarum diſſeminari, per varias Interpretum linguas longè latéque innoteſceret gentibus ad ſalutem. «

(*f*) *Euſebius Cæſarienſis in oratione de laudibus Conſtantini cap.* 17. *pag.* 547. *editionis Valeſianæ:* » Quod verò pollicitus eſt illis (*Chriſtus Apoſtolis*) ſe facturum ipſos piſcatores hominum; nec id verbis ſolummodo dixit, ſed reipſa cumulatè præſtitit, tantamque eis vim & potentiam indidit, ut libros conſcriberent atque ederent; utque horum librorum tanta eſſet auctoritas, ut omnium tam Græcorum quàm Barbarorum linguis converſi, à cunctis ubique gentibus ſtudioſè ediſcerentur, & ea quæ in illis continentur, divina eſſe crederentur oracula, quantùm id valet ad divinitatem ejus perſpicuè declarandam? «

(*g*) *Idem ferè ſcribit in fragmento à Joan. Grabio, Græcè & Latinè allato in ipſius notis ad ſpicilegium Patrum ſæculi* 2. *pag.* 252. *loquitur Euſebius hic de Joanne filio Zebedæi*, » cujus & nomen, *ait*, per univerſum orbem celebratur, & doctrina hominum animos colluſtrat, traditâ ipſis Evangelii Scripturâ, quæ in omnem linguam, Græcam pariter ac Barbaram tranſlata eſt, & ut omnes gentes exaudiant, quotidiè prædicatur. «

(*h*) *Anaſtaſius Sinaita in tractatu quem inſcripſit*, Ὁδηγὸς *cap.* 22. » Igitur fides Chriſtianorum eſt incurioſa, in ſimplicitate & rectitudine cordis totam divinam Scripturam recipere conſueta, maximè vero doctrinam à patribus traditam. Dicta enim Evangelica & Apoſtolica ſcimus univerſim depravari non poſſe. .... eò quòd Evangelium ſeptuaginta duarum linguarum & gentium literis conſignatum ſit. Quare fieri nequit, ut vel detractione, vel additione à ſceleratis corrumpatur. Nam licet quis unius vel alterius linguæ libros falſare conaretur; improbitas tamen iſta detegeretur & redargueretur ab aliis ſeptuaginta linguis. »

naita; ſed non inde conficitur, quod velle videntur illi Scriptores, quodque ratio credere non ſinit, nullam fingi poſſe nationem Chriſtianis imbutam doctrinis, in cujus idioma textus ſacer non fuerit tranſlatus. Qui hæc teſtimonia adducta attentè legerint, meo de illis Judicio, uti ſpero, ſubſcribent. Suam autem meo calculo ſententiam Voluit vir eruditus D. L. Ellies Dupin in ſua hujus loci analyſi confirmare; an mentem meam aſſecutus fuerit, judicium eſto penes lectorem.

Post Præfationem hanc.

At quorſum (dicent forſan aliqui) tam accurata, nec minùs operoſa tot Bibliorum variis adeò temporibus, locis linguiſque editorum recenſio? & quid hæc ad intelligendos S. Scripturæ ſenſus? mirum quidem in modum. Sanè pace illorum dixerim, non ſatis perſpexiſſe, qui ita ſentiunt, quanta hinc utilitas ad veram religionem illuſtrandam, ad pietatem in animis excitandam, ad inflammandum amorem ſacrarum literarum poſſit emanare. Inde enim ſemper intellexere rerum divinarum ſtudioſi homines, quanta ubique fuerit inter Chriſtianos in ſacris evolvendis paginis ſedulitas, quàm ardens ſtudium in enucleandis ſanctorum voluminum difficultatibus, quàm pretioſa ex illis variantium lectionum obſervationibus copia ſententiarum, quàm denique multiplex fructuum, qui hinc colliguntur, veniat ubertas! quæ certè quibus è fontibus hauriantur, ſaltem monſtrari hac noſtra collectione, imò & quid vitandum, velut noxium & dubiæ fidei in lectione quorumdam Bibliorum poſſit occurrere, nemo negaverit præmoneri.

Prætereà nec primus nec ſolus omnes ſacrorum Bibliorum editiones congerere atque indicare aggreſſus ſum. „ Eas omnes recenſendi „ labore deterritus, (*inquit Julius Bartoloccius tomo 4. Bibl. Rabbinicæ pag.* „ 201.) hanc ſpartam exornandam aliis relinquere conſtitueram, niſi „ mihi aliter ſuaſiſſet Illuſtriſſimus & Reverendiſſimus Dominus meus „ Joannes Franciſcus de Laurentiis Venuſinus Epiſcopus. Hic mihi „ aliquando communicaverat, ſe in animo habere omnes S. Scripturæ „ verſiones quarumcunque linguarum ſimul colligere, & ex his ſacris „ cimeliis inſtructiſſimam conficere Bibliothecam; quòd ſi earumdem „ ego catalogum texuiſſem, facem ei prætuliſſem, quâ præeunte, „ faciliùs & ipſe eſſet ad eum, quem optabat, finem perventurus. An- „ nui & comparatis undique auxiliis, præſerrim ex diverſis Urbis Bi- „ bliothecis (*quas hîc nominat*) horum ope præſentem catalogum con- „ texui. Jam antea ſimilem confecerat Joannes Crowæus initio Elenchi ſcriptorum in S. Scripturam, aliumque indicem longè auctiorem Joannes Hartley in catalogo librorum univerſali Londini anno 1699. edidit. Qui triplicem hunc catalogum cum hocce Syllabo conferre voluerit, quid inſit diſcriminis, tum circà editionum ac verſionum numerum, tum circà earum diſpoſitionem, accuratamque recenſionem, brevi poterit cognoſcere.

Textum ſacri codicis, quoquo modo fuerit ordinatus, hoc in opere indicare fuit animus: eam ob rem harmonias Evangelicas ex ipſis Evangeliſtarum verbis concinnatas, ordine auctorum alphabetico, Bibliorum Concordantias, necnon noviſſimas variantium Lectionum Collectiones, ſecundùm quarumlibet idiomata diſpoſitas, omnigenis iſtis ſacrarum literarum editionibus ſubjunxi. Lectoribus

quoque me pergratum fore exiſtimans, Chronologicum Bibliorum excuſorum Elenchum, cujus ope, quo anno facta fuerit quælibet editio, ſtatim cognoſcant, hîc appoſui. Cùm autem omnes non eandem utilitatem habeant, plurimaque ex illis præcedentium ſint tantùm exempla, ſingulares quaſdam ac præſtantiores ſelegi, quarum delectus hic reperitur, in quo quidem habendo ſatius mihi viſum eſt ditiſſimas ornare Bibliothecas quàm eruditorum Muſæa onerare; licet verò nullam in eo alicujus momenti verſionem excuſam omiſerim, nonnullas tamen optimis & palam obviis illuſtratas commentariis non indicavi. Hunc delectum excipit primarum in unaquaque lingua editionum ſeries; ſequitur Syſtema idiomatum & dialectorum in quæ tranſlati ſunt ſacri codices. Index verſionum Biblicarum alphabericus, in quo quæ ſunt ſuſpectæ vel dubiæ fidei, aſteriſco notantur; numerus denique Codicum Manuſcriptorum adjicitur.

Hic Syllabus alphabetico Tranſlatorum & eorum qui præclariſſima Biblia edenda curarunt, qui Harmonias Evangelicas & Concordantias Biblicas confecerunt, qui denique varias collegerunt lectiones ad numerum ſeptingentorum & quinquaginta, Indice terminatur. In illo uniuſcujuſque gens, patria, religionis cultus, munia, dignitas præcipua & obitus indicantur.

LECTORI
C. F. BOERNERUS

INter varia illa quæ hodie habentur, literarum adjumenta doctrinæque elegantioris ſubſidia, principem facilè locum mereri videntur eruditorum labores, qui *Bibliothecarum* titulo notantur, diſtinctamque & accuratam omnis generis librorum notitiam tradunt. Quippe in tanta librorum, quæ extat ac in dies augetur, multitudine, niſi ducem habueris, qui in quavis lingua. arte ſeu ſcientia ſcriptores, qui ſingulis ætatibus floruere, eorumdemque ſcribendi rationem, rum & varias pariter ac præſtantiſſimas librorum editiones tibi indicaverit, ad ſolidam perfectamque eruditionem difficillimum aditum eſſe deprehendes. Itaque laudabilem & univerſæ rei literariæ utiliſſimam operam illos impendere ſemper arbitratus ſum, qui vel generatim Bibliothecas colligere, vel linguarum aut ſcientiarum habitâ ratione Auctores Libroſque recenſere aggrediuntur. Ac multi quidem jam olim hinc ſtudiis, ac induſtriæ ſuæ campum elegerunt, ac eo nomine præconem nacti ſunt PHILIPPUM LABBEUM, qui in peculiari libro, inſcripto: *Bibliotheca Bibliothecarum*, haud exiguum ejuſmodi ſcriptorum numerum commemoravit. Quam quidem Bibliothecam multò auctiorem confecit, & recentioribus etiam ſcriptoribus inſtructam, titulo *Catalogi Autorum, qui librorum indices, Bibliothecas, &c. ſcriptis conſignarunt*, duobus voluminibus edidit V. Cl. ANTONIUS TEISSERUS. Sicuti autem illi, qui nuper hoc inſtitutum ſuſceperunt, prioribus illis eò magis præferendi ſunt, quò ma-

Præfatio ſecundæ editionis in 8°. 2 vol. *Lipſ.* 1709.

jori apparatu doctrinæque ſubſidiis inſtructi ad idem animum appulerunt; ita hos inter Bibliothecarum, quæ ad profanas potiſſimùm literas atque ſcientias reſpiciunt, duos imprimis omni commemoratione dignos eſſe judico ſcriptores, eoſdemque in Germania noſtra hac tempeſtate clariſſimos viros, BURCARDUM GOTTHELF. STRUVIUM & JO. ALB. FABRICIUM, quorum ille in Bibliothecis ſcientiarum accurato ordine diſponendis laudabilem operam hactenus poſuit; hic autem Bibliothecâ Latinâ ſive notitia auctorum veterum Latinorum, quorumcunque ſcripta ad nos pervenere, anno M DC XCVII. primùm editâ, præclarum inde opus Bibliothecæ Græcæ evulgare cœpit, eâ ſolertiâ & accuratione confectum, ut iniquiſſimus harum rerum exiſtimator fuerit, qui hoc ejus inſtitutum non omni plauſu proſequendum putet, optetque ut idem brevi perficiatur. Quemadmodùm verò Cl. Fabricius circa libros Græcos atque Latinos, ab antiquis & profanis auctoribus conſcriptos, id maximè ſibi datum eſſe intellexit, ut poſt ea, quæ alii viri docti de illis vel parùm accuratè vel minùs ſufficienter dixere, exquiſitiorem inſtituti rationem iniret, ac pleniùs de hoc argumento diſſereret; ita, quod ad ſacras literas attinet, idem planè propoſitum fuiſſe videtur doctiſſimo hujus BIBLIOTHECÆ SACRÆ Autori, JACOBO LE LONG, qui cum Syllabos editionum ac verſionum ſacræ Scripturæ antehac editos ita comparatos eſſe animadvertiſſet, ut & circà earum numerum, & circà diſpoſitionem accuratamque recenſionem multa deſiderari queant; id operis denuò, præclaris undiquaque adjumentis comparatis, improbo labore aggreſſus eſt, tamque feliciter perfecit, ut ejus Bibliotheca ſacra, ſi non omnibus numeris perfecta & abſoluta habenda ſit, certè omnium voto atque expectationi ſatisfacere poſſit. Neque verò præſtantiſſimi hujus operis maximum codicum ſacrorum tam MSC. quàm impreſſorum numerum, unà cum notis criticis atque hiſtoricis, elegantiſſimo ordine exhibentis, rationem: nec ad illud ſubſidia, quæ CL. Vir è celeberrimis totius Europæ Bibliothecis præclariſſima habuit, hîc enarrare opus eſt, cùm ea ex luculenta, quam ipſe præmiſit, præfatione abundè cognoſcantur. Quin potiùs quid in nova hac editione meo qualicunque ſtudio præſtitum fuerit, ut jam explicem, meum eſſe video. Nempe voluntati Bibliopolarum I. L. Gleditſchii & Weidmanni, qui hujus Bibliothecæ Sacræ, hoc ipſo anno Pariſiis ab auctore ſuo evulgatæ, præſtantiâ & utilitate permoti, eandem meis potiſſimùm auſpiciis recudere voluerunt, ſatisfacturus totum opus ſtudioſè perlegi, & pleriſque Bibliorum editionibus ac verſionibus, quas partim Bibliothecæ hujus loci publicæ, Academica atque Senatoria, partim privata muſea ſuppeditarunt, collatis, menda, quæ in exemplum Pariſienſe irrepſerant, ſuſtuli, titulos Bibliorum & ex præfationibus variiſque ſcriptoribus excerpta integritati ſuæ paſſim reſtitui, ac denique additamenta, quæ in utriuſque partis calce plurima occurrebant, ſuo loco collocanda, curavi. Præterea vetuſtos aliquot ac optimæ notæ codices Mſſ. Orientales, Græcos & Latinos, ſuprà XXX. quos vel Bibliothecæ modo laudatæ, vel propria ſupellex libraria, vel Bibliothecarum divenditarum catalogi præbuerunt, accuratè recenſitos, cum Bibliorum aliquot editionibus ac verſionibus prætermiſſis adjeci, ac omnes

omnes uti & alios codices multos, ab ipſo Autore jam memoratos, ejuſdem exemplo notis hiſtoricis & criticis vel ex præfationibus, vel ex Scriptoribus, qui hiſce de rebus deditâ operâ ſcripſerunt & ad Cl. Viri manus haud venere, depromptis illuſtravi. Inprimis capite IX. quod Biblia Germanica complectitur, plures ejuſmodi obſervationes, quæ uti & reliquæ omnes meo labore additæ obelo notantur, tum & ſpecimen verſionis Germanicæ Sauberti ex ſchedis mſſ. inſertum exhibetur. Doleo autem magnopére, me nimiâ temporis anguſtiâ circumſcriptum, (quidquid enim novæ hujus eſt editionis, intra paucarum hebdomadum ſpatium perfici oportuit) & Typographis importuniùs inſiſtentibus ab inſtituto ſæpè revocatum, majorem huic Bibliothecæ operam navare haud potuiſſe, ita ut novarum obſervationum ſpicilegio locus facilè relinquatur. Cæteroquin quidquid à me additum eſt, nec doctiſſimo Bibliothecæ hujus Autori, alteram ejuſdem partem, Commentatores Biblicos exhibituram, ſimili eruditionis apparatu jam paranti diſpliciturum confido, nec tibi, Lector Benevole, ingratum fore ſpero. Vale, meiſque ſtudiis fave. Dabam Lipſiæ è Muſeo, ipſis Kalendis Octobr. A. C. M. DCC. IX.

CONSPECTUS TOTIUS OPERIS.

PARS PRIMA.

Seu prior Syllabus complectens ſacros tam textûs, quàm omnium quâvis linguâ verſionum Codices.

CAPUT I.

Biblia Polyglotta.

Codices mſſ. *pag.* 1. Exemplaria typis edita: Complutenſia *pag.* 8. Antuerpienſia *pag.* 12. Varabli *pag.* 18. Wolderi *pag.* 18. Eliæ Hutteri *pag.* 19. Pariſienſia *pag.* 19. Londinenſia *pag.* 35. Alexandrina *pag.* 40. Reineccii, *pag.* 40. Partes Polyglottæ *pag.* 41.

CAPUT II.

Biblia linguis Orientalibus edita.

Sectio I. Antiqua Bibliorum Hebraïcorum Exemplaria *p.* 47. Præcipui codices mſſ. *p.* 49. Biblia Hebraïca impreſſa *p.* 61. Biblia Rabbinica *p.* 64. Editiones Bombergi *p.* 64. cum verſione Latina Munſteri *p.* 65. Roberti Stephani *p.* 65. Plantini *p.* 66. cum verſione Latina benedicti Ariæ *p.* 66. Joſephi Atbias *p.* 69. Pentateuchus & alii libri *p.* 72. Novum Teſtamentum *p.* 81.

Appendix. Pentateuchus Hebræo-Samaritanus *p.* 83.

Sectio II. Paraphraſes Chaldaïcæ *p.* 87.

Appendix. Libri quidam Chaldaïcè ſcripti *p.* 91.

Sectio III. Biblia Syriaca: Codices mſſ. *p.* 92. Editi *p.* 102.

Sectio IV. Pentateuchi verſio Samaritana *p.* 108.

Sectio V. Biblia Arabica: Verſiones ſuppoſitiæ *p.* 112. Codices mſſ. *p.* 113. Editi *p.* 122.

Sectio VI Biblia Æthiopica *p.* 127. Codices mſſ. *p.* 129. Editi *p.* 130.

ARTICULUS II.

Biblia linguis aliis Orientalibus expreſſa, quæ nullam cum prioribus habent cognationem.

Sectio I. Biblia Perſica *p.* 132.
Sectio II. Biblia Turcica *p.* 135.
Sectio III. Biblia Armena *pag.* 136.

Codices mſſ. *p.* 138. Editi *ibid.*

Sectio IV. Biblia Georgiana, ſeu Iberica *p.* 139.

Sectio V. Biblia Coptica *p.* 140.

Appendix. Verſio Punica *p.* 144.

Sectio VI. Biblia Malaïca, Malabarica, Sinica, Formoſana *p.* 144.

CAPUT III.

Biblia Græca.

Sectio I. Antiquæ Veteris Teſtamenti verſiones *p.* 145.

Sectio II. Antiquæ LXX. Interpretum verſionis Editiones *p.* 151.

Sectio III. Aliæ verſiones Græcæ, quarum pleræque fictitiæ *p.* 153.

Sectio IV. Codices mſſ. Vet. Teſtamenti *p.* 159. Novi Teſtamenti *p.* 172.

Sectio V. Biblia Græca excuſa: Complutenſia *p.* 185. Veneta *p.* 186. Romana *p.* 187. Alexandrina *p.* 195. Novum Teſtamentum cum verſione Eraſmi *p.* 200. Editiones Roberti Stephani *p.* 206. Henrici Stephani *p.* 211. cum verſione Bezæ *p.* 212. cum verſione Ariæ *p.* 213. Editiones Elzevirianæ *p.* 216.

Sectio VI. Biblia Barbaro-Græca *p.* 226.

CAPITIS IV. PARS I.

Biblia Latina.

Sectio I. Antiquæ verſiones Latinæ *p.* 229.

Sectio II. Præcipui Codices mſſ. Biblia *p.* 234. Novum Teſtamentum *pag.* 245.

Sectio III. Biblia Vulgatæ editionis *p.* 252. Editiones cum Gloſſa Ordinaria *p.* 253. Roberti Stephani *p.* 256. cum ſcholiis Joannis Benedicti *p.* 257. cum ſcholiis Clarii *p.* 258. Editiones DD. Lovanienſium *p.* 263. Plantini *p.* 262. Sixti V. *p.* 264. Clementis VIII. *p.* 267. Partes Bibliorum *p.* 273. Novum Teſtamentum *p.* 275.

Sectio IV. Biblia Vulgatæ Editionis à Proteſtantibus excuſa *p.* 279. cum ſcholiis Oſiandri *p.* 282.

Sectio V. Biblia Latina ex Hebræo *p.* 286. Pagnini *p.* 287. Munſteri *p.* 288. Tigurina *p.* 289. Caſtalionis *p.* 291. Ariæ Montani *p.* 293. Tremellio-Juniana *p.* 294. Piſcatoris *p.* 296. Sebaſtiani Schmidii *p.* 297.

Sectio VI. Biblia Latina ex Chaldæo *p.* 303. Ex Syro *p.* 305. Ex Samaritano *p.* 307. Ex Arabico *ibid.* Ex Æthiopico, ex Perſico, ex Armeno *p.* 308.

Sectio VII. Biblia Latina ex Græco *p.* 309. N. Teſtamentum ex verſione Eraſmi, Pagnini, Cholini, Caſtalionis, Bezæ *p.* 310. 311.

Sectio VIII. Biblia Latina ex verſione Germanica Martini Lutheri *p.* 312.

CAPITIS IV. PARS II.

Biblia expreſſa linguis quæ ex Latino idiomate ortum habent.

ARTICULUS I.

Biblia Gallica.

Sectio I. Verſiones antiquæ: Codices mſſ. Guiarti des Moulins *p.* 317. Radulphi de Parelles *p.* 320. Antonii du Four *p.* 322.

Sectio II. Biblia à Catholicis edita: ſcholiis illuſtrata *p.* 325. Jac. Fabri Stapul. *p.* 326. Lovanienſia *p.* 329. Renati Benoiſt, Jacobi Corbin, Cardinalis Richelii, Michaëlis de Marolles *p.* 331. Iſaaci le Maitre *p.* 332. Libri SS. ſeorſim editi *p.* 333. Nov. Teſtam. Guiarti des Moulins *p.* 334. N. Teſtamentum Jac. Fabri *p.* 335. Renati Benoiſt, Lovanienſe *p.* 336. Michaëlis de Marolles, Dionyſii Amelotte *p.* 337. Montenſe *p.* 338. Antonii Godeau, Paſch. Queſnel *p.* 341. Rich. Simon, Domin. Bouhours, Caroli Huré *p.* 342. 343.

Sectio III. Biblia Genevenſia *p.* 343. Sebaſtiani Caſtalionis *p.* 346. Biblia Genevenſia ultimo recognita *p.* 350. Joan. Diodati *p.* 349. N. Teſtamentum Stephani Dolet *p.* 351. Jo. le Clerc. *p.* 352.

ARTICULUS II.

Biblia Italica.

Sectio I. Biblia à Catholicis edita: Codices mſſ. *p.* 353. Editi: Nicolai de Malermi *p.* 354. Ant. Brucioli *p.* 355. Santis Marmochini *p.* 356. Sixti V. *p.* 357.

Sectio II. Biblia à Calvinianis excuſa, Joannis Diodati *p.* 358.

Sectio III. Biblia à Judæis tranſlata: Davidis de Pomis, Leonis Mutinenſis *p.* 360.

ARTICULUS III.

Biblia Hiſpanica.

Sectio I. Biblia à Catholicis edita: Codices mſſ. *p.* 361. Editi *p.* 362.

Sectio II. Biblia à Calvinianis edita: Caſſiodori de Reyna. N. Teſtamentum Franciſci de Enziras *p.* 363.

Sectio III. Biblia à Judæis tranſlata *p.* 365.

ARTICULUS IV.

Biblia linguis Romanenſibus exarata.

Biblia Valdenſium *p.* 368. Catalana *p.* 369. Rhætica *p.* 369. Valacha *p.* 370.

CAPITIS V. PARS PRIMA.

Biblia Germanica.

Sectio I. Biblia Gothica *p.* 371.

Sectio II. Biblia Germanica à Catholicis edita : Antiqui Codices *p.* 373. Editi *p.* 377. Joan. Dietembergeri, Joannis Eckii *p.* 379. Caſp. Ulembergeri *p.* 380. N. Teſtamentum Emſeri *p.* 381.

Sectio III. Biblia Mart. Lutheri *pag.* 382. Vinarienſia *p.* 386. Joan. Draconitidis *p.* 389. Joannis Sauberti *ibid.* N. Teſtamentum Trilleri *p.* 395.

Sectio IV. Biblia Lutheri à Calvinianis edita *p.* 396.

Sectio V. Biblia dialecto inferioris Saxoniæ exarata *p.* 398.

Sectio VI. Biblia Tigurina *pag.* 399. Joannis Piſcatoris *p.* 402. Nova Tigurina *p.* 403. Nov. Teſtamentum Reizii *p.* 404.

Sectio VII. Biblia Germanica Socinianorum *p.* 405.

Sectio VIII. Biblia Germanica Judæorum *p.* 406.

Sectio IX. Biblia Belgica à Catholicis edita, Nicolai van Wingh *p.* 409.

Sectio X. Biblia Belgica à Calvinianis vulgata *p.* 411. Nova Dordracena *p.* 412.

CAPITIS V. PARS II.

Biblia aliis linguis, quæ ab idiomate Teutonico oriuntur expreſſa.

Sectio I. Biblia Danica Palladii & Sociorum, Joan. Pauli Reſenii *p.* 415.

Sectio II. Biblia Suecica Nericiorum *p.* 417. Joan. Rudbeckii *p.* 418.

Sectio III. Biblia Anglo-Saxonica, Codices mſſ. *p.* 420. Editi *p.* 423.

Sectio IV. Biblia Anglica : Codices mſſ. *p.* 424. Wiclefi *p.* 425. Catholicorum *p.* 427.

Sectio V. Biblia Anglica Proteſtantium *p.* 428. Genevenſia, *p.* 430. Epiſcopalia *ibid.* Regia *p.* 431.

CAPUT VI.

Biblia Slavica.

Sectio I. Biblia Slavica : Codices mſſ. Editi *p.* 436.

Sectio II. Biblia Bohemica *p.* 438.

Sectio III. Biblia Polonica Catholicorum, Proteſtantium *p.* 439. Socinianorum *p.* 440.

Sectio IV. Biblia Ruthenica *p.* 440.

Sectio V. Biblia Croatica. Biblia Vendica *p.* 442.

CAPUT VII.

Biblia aliis linguis Europæis exarata.

Sectio I. Biblia Iſlandica *p.* 444.

Sectio II. Biblia Wallica *ibid.*

Sectio III. Biblia Hibernica *p.* 445.

Sectio IV. Biblia Cantabrica *p.* 446.

Sectio V. Biblia Hungarica, *ibid.*

Sectio VI. Biblia Lithuanica, Lettica & Eſthonica, Finica & Laponica *p.* 447.

CAPUT VIII.

Biblia linguis Americanis expreſſa.

Biblia Mexicana, Mixteca, Virginiana *p.* 448.

CAPUT IX.

Concordiæ Evangelicæ ex ipſo contextu concinnatæ & ordine Auctorum alphabetico diſpoſitæ *p.* 448.

CAPUT X.

Concordantiæ Biblicæ.

Concordantiæ Hebraïcæ *pag.* 454. Chaldaïcæ & Syriacæ, Græcæ, Latinæ *p.* 456. Gallicæ, Germanicæ, Belgicæ, Suecicæ, Anglicæ, Slavicæ *p.* 459.

CAPUT XI.

Variantium Lectionum Collectiones.

Collectiones variantium lectionum Hebræarum *p.* 460. Samaritanarum, Chaldaïcarum *p.* 463. Syrarum, Arabicarum, Æthiopicarum, Perſicarum *p.* 464. Copticarum, Græcarum *p.* 465. Latinarum *p.* 468.

Elenchus Bibliorum Excuſorum Chronologicus cum deſignatione Bibliothecarum, Muſæorum, Catalogorum, Scriptorum in quibus horum fit mentio *p.* 472.

Delectus præcipuarum ſacræ Scripturæ Editionum ordine alphabetico *pag.* 530.

Series Chronologica primarum in qualibet lingua Editionum *p.* 535.

Index Codicum omnium Biblicorum Manuſcriptorum in hoc Syllabo contentorum *p.* 536.

Syſtema idiomatum & dialectorum in quas converſa eſt ſacra Scriptura *p.* 537.

Index Verſionum Biblicarum alphabeticus *p.* 538.

Index Alphabeticus Tranſlatorum & eorum qui potiores Bibliorum editiones procurarunt, Concordias Evangelicas, Concordias Biblicas & variarum lectionum Collectiones in lucem emiſerunt *p.* 540.

VITA AUCTORIS.

Reverendi Patris Jacobi Le Long, Congregationis Oratorii Gallicanæ Preſbyteri eruditum Opus, cujus partem dùm adhuc in vivis ageret, publici juris jam fecerat, integrum tandem, quale paraverat, & ſuis abſolutum numeris, poſtquàm is heu! naturæ debitum ſolvit, in lucem edimus. Cùmque non mediocrem apud Literatos omnes tam Gallos quàm exteros famam exiſtimationemque ſibi compararit libri Auctor, quò notius ejus nomen omnibus factum eſt, eò minùs nobis ſit dubium, quin omnium ſit in votis, ut pauca de ejuſdem moribus, ſtudiis, vitæque inſtituto prælibemus. Ea verò quâ me proſequebatur benevolentiâ, id à me videtur poſtulare, ut cujus ſcripta apud poſteros permanſura ſunt, ad eoſdem unà cum ipſis, Scriptoris effigiem nativis adumbratam coloribus, quâ potero fide, in hac mea ſimplici oratione tranſmittam. Neque injucundùm fore putem eruditis Europæ, quotquot ſunt, ad quos tam cari viri fama pervenerit, ſi hoc meæ in ipſum amicitiæ, gratique animi publicum edam teſtimonium.

Jacobus Le Long Pariſiis natus eſt honeſtis parentibus Renato Le Long cive Pariſienſi & Johanna Binet ejus uxore, decimo-tertio Kalendas Maii, anno poſt Chriſtum natum ſexcenteſimo ſexageſimo-quinto ſuprà milleſimum. A pueris matre orbatus, cùm ad ſecundas nuptias convolaſſet Jacobi pater; conſanguineo cuidam ſuo, pio quidem & non mediocriter erudito Sacerdoti, Monialium Congregationis B. Mariæ, Stampenſis Confeſſionibus excipiendis præfecto, educandus traditur; ibique per duos aut tres annos commoratus, cum primis Latinæ linguæ rudimentis prima religionis haùrit elementa.

Jacobum intereà Renatus, numeroſæ alioqui prolis pater, ferè ab incunabulis, alterum veluti Samuelem, Deo ariſque ut conſecraret, addicendum duxit Ordini Equitum Melitenſium S. Johannis Jeroſolymitani. Puer itaque Melitam miſſus eſt, ut cultui divino in celebri Melitenſium Eccleſia vacaret, ejuſque Ordinis Clericis adjunctus eſt. Verùm quàm vana hominum ſpes & conſilia, ſeu potiùs quàm inſcrutabilia divinæ providentiæ momenta & inveſtigabiles viæ ejus.

Peſtis tunc temporis Melitæ graſſari cœpit. Ne propagaretur nimium dira lues, nullum dum non movent lapidem Equites Inſulæ Domini, publico edicto ſancitum eſt, ne quis mortuos morienteſvè exceptis Medico & Sacerdote inviſeret: Qui morienti adſtitiſſet, aut mortui funus proſecutus fuiſſet, uti ſuſpectus contagionis haberetur; iſque in poſterùm domi incluſus maneret, inde nonniſi poſt feriatum ab omni hominum conſortio quadraginta dierum quoddam juſtitium proditurus in publicum. Has leges ne quas tranſgrederetur, domûs ſuſpectæ fores lapidibus ſtatim, calæque occludebantur; unâ ſpe victûs iis qui clauſi erant, repoſitâ in cura & providentiâ Præfectorum urbis qui per ſportas è feneſtris dimiſſas alimenta ingerebant. Triſti hoc morbo ſæviente, dùm fortè pergit pius juvenis ad ædes ſacras, in mortui funus offendit, latæque legis inſcius, & contra ignotum improvidæ ætati periculum malè cautus, ſeu pietatis ductu, ſive innatâ huic ætati quidlibet videndi cupiditate funus comitatur. Vix eo domum regreſſo, ne quis ejus commercio infici poſſit, extemplo domus occluditur. Quis non doleat indocti pueri malam ſortem? Immò quis non miretur teneræ ætatis ſaluti invigilantem ſummi numinis providentiam? Quis enim non ſine Dei optimi maximi qui Jacobum ad majora reſervabat, conſilio factum eſſe, quod fortuitum tunc videri potuit non ultrò fateatur, qui cogitarit liberarum hinc inde domorum incolas ſubindè peſte extinctos; ipſum verò Jacobum, cæteroſque qui eodem quaſi carcere cum ipſo clauſi tenebantur, Gallos adoleſcentes bonâ ſemper firmâque valetudine potitos.

Inſtitutioni Clericorum Melitenſium tunc temporis præerat vir auſterus, aſperius ob ingenium moreſque inficetas inviſus juveni Gallo, politioribus moribus, mitiſſimaque indole prædito. Tæduit tandem juvenem Magiſtri; tæduit eum inſulæ Melitenſis, in qua cùm exulare jamtùm ſibi ipſe videretur, ut cui agnatorum cognatorumque nullus occurreret, Galli pauci, iique incogniti, dulcis tandem patriæ juvenem vehemens deſiderium cepit: è Melita itaque Pariſios migrare ſtatuit, & quo promptiùs in Patriam redeundi à Magiſtro Ordinis licentiam obtinere poſſet, morbum, ſi non finxit, quod non ſinebat animi candor abhorrens à

mendacio, ſaltem inſulæ cœlum ipſi inſalubre eſſe ſibi primùm, mox aliis perſuaſit, ac tandem votis potitus eſt. Fr. Gregorius Caraffa è Principibus Ruccellæ Magiſter Ordinis literis ſuis vigeſimo-ſeptimo Januarii anni milleſimi ſexcenteſimi ſeptuageſimi-ſexti datis, copiam facit Pariſios repetendi, ut per ſexennium ſtudiis ſedulò vacans, Ordini deinceps & Eccleſiæ toti utilior evaderet. Secundas literas anno milleſimo ſexcenteſimo octogeſimo-ſecundo, vigeſimo-ſecundo Octobris datas accipit, quibus illi conceſſum ut per quatuor annos Pariſiis commoretur, quò Philoſophiæ, Theologiæque operam det.

Ingreſſus navim ventis adeò proſperis uſus eſt, ut tertio die Maſſiliam appulerit. Pariſios redux in celebri hujuſce Urbis Academia humanioribus primum literis excultus, Philoſophiæ poſtmodum, de hinc Theologiæ operam dedit, ac laureâ Magiſterii Artium fuit decoratus.

Contigit autem tunc temporis, ut pius juvenis ſacrarum literarum ſtudioſus, cupiduſque verbi divini Concioni unius è noſtris intereſſet, ſtatimque captus piâ dicentis eloquentiâ, accenſuſque ad perfectioris vitæ inſtitutum, Oratorem adit, & cum Ordini Melitenſi votis nondum eſſet adſtrictus, inter Congregationis alumnos nomen dare, ſi liceret, exoptavit vehementer, utque adſcriberetur enixè rogavit. Voti compos, anno milleſimo Sexcenteſimo octogeſimo-ſexto, ætatis vigeſimo-primo, Domum noſtræ Inſtitutionis, ut vocant, ingreſſus eſt. Peracto piæ probationis, ſeu, ut pro more noſtro loquar, Inſtitutionis anno, in Juliacenſem noſtram Academiam, Meldenſis Diœceſeos, ab Urbe Lutetia viginti circiter milliaribus diſtantem, ut adoleſcentes, qui tùm ad pietatem, tùm ad ſcientias inibi ſummâ curâ erudiuntur, Matheſim edoceret, Superiorum mandato proficiſcitur. Juliaci agens ad ſacros Ordines, ac demùm ad Sacerdotium Sabbato Pentecoſtes anni milleſimi ſexcenteſimi octogeſimi-noni, ætatis vigeſimo-quinto, ſuffragantibus omnium ejuſdem Domûs Preſbyterorum calculis, ut Statuto Congregationis noſtræ firmo & nunquam infringendo edictum eſt, ac Superiorum permiſſu promovetur. Dignus ſanè qui ex inferiori gradu ad ſuperiorem citò aſcenderet, tantum in eo virtutis & ſcientiæ Eccleſiaſticæ amor elucebat.

Haud ita multò poſt, dùm Pariſiis apud ſuos commoratur, in morbum incidit tam violentum, tamque diuturnum, ut penè de illius vita tunc conclamaretur: enim verò, Deo optimo, maximo illum ad majora deſtinante, è mortis faucibus eripitur Priſtinæ valetudini redditus, non jam edocendæ juventuti, ſed ſtudiis cum otio conjunctis homini nimium delicato vacare permittitur. Seceſſit tùm in Alberti-Villam pagum à Lutetia tribus millibus diſtantem, in domum B. Mariæ de Virtutibus, ob Templum Deiparæ Virgini ſacrum & miraculorum frequentiâ celebre ita nuncupatam: quâ in Domo Diœceſis Pariſienſis Clerici ad clericalem vitam & ſcientias Eccleſiaſticas inſtituuntur. Hic mirum quantum in divinarum, humanarumque rerum cognitione profecerit: Studium ita volupe illi erat, ut in illud vacuum ab Officiis Eccleſiaſticis & oratione tempus omne ſuum inſumeret. Mathematicæ & Philoſophicæ diſciplinæ ejus maximè animum alliciebant. Hinc inter eum & ſui ſæculi ornamentum ac Philoſophorum facilè Principem Nicolaum Malbranche, Congregationis noſtræ Sacerdotem tanta exorta eſt animorum conjunctio, ut etiam Malbranchii morte ſolvi non potuerit. Illic interim Bibliothecæ cura eidem commendatur, quam Provinciam lubens ſuſcepit, brevique libros omnes evolvit, ordinavit, eorumque Catalogum digeſſit.

Moritur intereà Pariſiis Gerardus du Bois Auctor Hiſtoriæ Eccleſiæ Pariſienſis, Domûſque noſtræ Bibliothecæ Præfectus; quo exſtincto ditiſſimam hanc Bibliothecam ſolus adminiſtravit Sebaſtianus Rainſſant, celebris Medici, de quo Guido Patin ſæpiùs in ſuis Epiſtolis Gallicis loquitur, filius, vir certè pius, nec indoctus; aſt tali oneri tùm ob ætatem, tùm ob linguarum Orientalium inſcitiam non ita par. Aptior tandem huic muneri à Præpoſitis Congregationis delectus eſt Jacobus Le Long, tùm ob ſcientiam in literaſque amorem, tùm ob non vulgarem in re Libraria notitiam cognitus & acceptiſſimus. Hanc Bibliothecam non Galli ſolùm ſed & exteri norunt nulli Pariſienſium cedere librorum editorum qui in ea aſſervantur copiâ ac delectu, maximè codicum manuſcriptorum Orientalium, Hebræorum præſertim numero, quos Achilli Harlæo Congregationis Oratorii Preſbytero, poſt San Maclovienſi Epiſcopo acceptos refert. Vix ad id muneris obeundum alium inveniſſent parem: Linguas ſiquidem plurimas callebat, Latinam, Græcam, Hebræam, Chaldæam ex antiquis; ex Europæis Italam, Hiſpanam, Luſitanam & Anglicam. Quidquid verò ad Literatorum, Typographorum & Librorum hiſtoriam attinet, id omne ita memoriâ conditum ſervabat,

ut in hac parte Litteratorum paucis, Bibliopolæ certè nulli cederet. Mirum quantum Bibliothecam noſtram ditarit viginti duobus annis quibus ei præfuit: Hanc namque tertiâ parte auxit, licèt vix aliundè ſuppetant ſumptus quàm ex librorum, quos è noſtris quidam Teſtamento legant auctione. Illam ſcilicet ad Zelotypiam uſque (ſi ita loqui fas eſt) unicè deperibat; negligens rerum ſuarum, Bibliothecæ autem ſuæ amplificandæ ſtudioſiſſimus. Hunc mirum in modum libri vel minimi angebat jactura, dumque libens cum exteris & ſummâ humanitate libros communicaret, ægrè tamen ferebat eos à noſtris è Bibliotheca auferri, nunquam lætitior quàm cùm videret referta congeſtis & coarctatis Voluminibus armaria; ſi quæ fortè loco mota eſſent ſuo, aut alio aſportata, penè dolens quaſi abeſſet animæ dimidium ſuæ. Habebat enim hoc nævi inter eximias dotes: videlicet nihil omni ex parte beatum.

Vixdùm ingreſſus Domum Oratorii Pariſienſis, de ordinanda hujus Bibliotheca cogitavit ſeriò; primaque de librorum Catalogis conficiendis cura hunc ſubiit, quod quanti ſit laboris, & quàm longæ operæ nemo eſt qui non intelligat. Sed ut non parcior temporis eo quiſquam fuit, ſic nec laboris patientior. Tres itaque Bibliothecæ ſibi creditæ Catalogos texuit. Primus Libros, uti in pluteis diſpoſiti ſunt exhibet, habita eorum formæ, ſeu magnitudinis ratione. Secundus Catalogus eoſdem libros exhibet, pro variis ſcientiis & diſciplinis ad quas referri poſſunt diſtinctos. Hujus ſpecimen eximium habetur in Catalogo Bibliothecæ Tellerianæ. Tertius verò ordinem alphabeticum Auctorum ſequitur.

His Catalogis perficiendis vacanti in mentem venit propoſitum concinnandæ Bibliothecæ ſacræ, ſtatimque operi manum admovit. Intereà nondùm editam quàm R. P. Johannes Renou Andegavenſis, Congregationis Oratorii Sacerdos ab anno 1701. jam defunctus concinnaverat Methodum Hebraïcam, ac radices Hebraïcas verſibus Gallicis comprehenſas ad inſtar *Radicum Græcarum*, vulgavit in 8°. *Pariſiis*, *Typis Jacobi Collombat*, *anno* 1708.

Anno altero, *Pariſiis*, duobus voluminibus in 8°. apud Andream Pralard prodiit primus Jacobi noſtri fœtus hoc titulo: *Bibliotheca ſacra*, *ſeu Syllabus omnium fermè ſacræ Scripturæ Editionum ac Verſionum*, *&c.* Duo hæc volumina majoris operis minorem tantùm partem continebant: alteram, in qua omnes qui in ſacram Scripturam aliquid ſcripſerunt Auctores, eorumque opera recenſentur prælo jam paratam typis mandare diſtulit, eâ ſpe ſcilicet, ex Anglia, Germania, aliiſque Europæ partibus doctos quoſque ſibi opem laturos. Nec ſpem fefellit eventus, perlectâ enim primâ operis parte, doctiſſimi quique Auctori applaudentes, cum eo peroffícioſè ſchedas ſuas communicarunt, atque ad tantum opus perficiendum ſua ſinguli Symbola contulere. Vixdùm Bibliotheca ſacra Pariſiis lucem aſpexerat, cùm doctiſſimus Chriſtianus Fridericus Boernerus, ſacræ Theologiæ Doctor, & humaniorum literarum in Academia Lipſienſi Profeſſor, eam denuò, additis interpretationibus Germanicis, tam editis quàm manuſcriptis, quæ Auctorem Gallum latuerant, Lipſiæ apud Fratres Gleditſch publicavit. Hac editione intra breve tempus diſtractâ, Auctor operi ſuo rurſùs manum admovet, illudque iteratò incudi reddit, ut tandem opus integrum omni ex parte limatum in publicum prodeat. Circa Bibliorum Polyglottorum, maximè verò Pariſienſium hiſtoriam multa ſcitu utilia varios apud Auctores nactus, ea exiſtimavit Gallis noſtris placitura. Anno itaque 1713. in 12. apud Andream Pralard, Bibliorum Polyglottorum Hiſtoriam, Gallicè ſcriptam, in lucem emiſit; hanc inſcripſit: *Hiſtoire des Bibles Poliglottes.*

Huic ſacro dùm incumbit operi, condendæ Hiſtoricorum Francorum Bibliothecæ conſilium ſubiit. Opus illud intra tres annos abſolvit perfecitque; quodque vix credibile eſt, tam brevi temporis ſpatio immenſæ molis volumen, non ſemel aut bis, ſed ter quaterque integrum ſuâ manu conſcripſit. Hoc opere ſub prælo ſudante, diſſidiorum inter Bonifacium VIII. Pontificem maximum, & Philippum Pulchrum, Francorum Regem Chriſtianiſſimum Hiſtoriam pii æque ac eruditi Scriptoris Adriani Baillet è Diœceſi Bellovacenſi Sacerdotis opus poſthumum Typis mandavit. Ad calcem operis viginti duo, tùm inſtrumenta, tùm partes ex publicis monumentis excerptas adjecit, quæ hiſtorici fidem adſtruunt, dictiſque ejus lucem afferunt non modicam. Hoc opus Gallicè ſcriptum prodiit, in 12. *Pariſiis*, apud Barrois, anno 1718. hac inſcriptione: *Hiſtoire des démeſlez du Pape Boniface VIII. avec Philippe le Bel Roy de France.*

Anno autem 1719. in folio *Pariſiis*, apud Oſmont & Martin Bibliopolas Pariſienſes in publicum emiſit Bibliothecam Scriptorum Hiſtoriæ Francicæ quam

inſcripſit: *Bibliotheque hiſtorique de la France, contenant le Catalogue de tous les Ouvrages tant imprimez que manuſcrits, qui traitent de l'Hiſtoire de ce Royaume, ou qui y ont rapport, avec des notes critiques & hiſtoriques*; id eſt, Bibliotheca Hiſtorica Franciæ, exhibens indicem omnium omninò operum tùm editorum tùm manuſcriptorum quæ hujus Regni hiſtoriam tradunt, aut ad eam illuſtrandam quocumque modo conducere poſſunt, cum notis criticis & hiſtoricis. Eo quo dignum erat plauſu doctiſſimum opus exceptum eſt, quantamque jam apud exteros Jacobo noſtro Bibliotheca ſacra, tantam apud Populares ſuos famam exiſtimationemque hæc Bibliotheca hiſtorica conciliavit.

Vixdùm liber iſte in publicum prodierat, cùm de edenda integra Bibliotheca ſacra ſeriò cogitans, ei tandem ultimam manum admovet; primam itaque uti, & ſecundam partem multis in locis correxit, in plurimis auxit, inſertis operi, ſeu quas à viris doctis undequaque acceperat, ſeu quas labore improbo ſibi ipſe comparaverat, obſervationibus. Hanc ad optatum exitum perductam, edendam ſuſcepit Antonius Urbanus Couſtelier Pariſienſis Typographus, qui nulli impenſæ pepercit quominùs cultior prodiret in publicum, ut quilibet ultrò tùm chartæ, tùm characterum inſpectione fatebitur.

Jacobum Le Long non ita detinuit Bibliothecæ ſacræ cura, quin Bibliothecæ Scriptorum Hiſtoriæ Francicæ medicam accuratioremque identidem manum admoveret, illiuſque novam editionem pararet, diribitis ferè primæ exemplaribus. Nullus neſcit hoc genus opera unius hominis vires longè ſuperare, proindè ad perfectionem adduci vix poſſe, niſi plurium conjunctis in unum ſtudiis. Quinam ei ſuppetias tulerint, ipſe in ſuis Præfationibus nos docet, nec noſtri eſt officii hîc commemorare: Pauci ſanè videbuntur, ſi operum utrorumque attendatur amplitudo, ne dicam immenſitas. Doctiſſimos quoſque ea certè uti abſolutiſſima laudantes audivi; nec ullus credo è doctis huic judicio reclamabit? Plurimas tamen in illis mendas irrepſiſſe ſi quis arguat, non eum inficias; cùm res aliter, ipſo etiam fatente Auctore, fieri nequiverit, non enim omnes de quibus loquitur libros legère aut etiam habere potuerat; nec Auctorum per ſe ætatem noverat aut nomina. Affirmare certiſſimè poſſum nulli hunc labori pepercisſe, quominùs uterque liber abſolutiſſimus emitteretur in publicum. Teſtis ipſe ſum ſexcenties hunc Lutetiam ferè totam peragraſſe, ut annum quo quis obierat, aut unam nominis litterulâm à propinquis demortui ſciſcitaretur. Teſtes erunt exteri quoties eos eâdem de re per literas interrogarit. Nec tempori ſcilicet parcebat, nec marſupio, ut in re vel minimi momenti veritatem certitudinemque aſſequeretur. Memini hunc à Reverendo Patre Nicolao Malbranche, cui præ Theologia, Metaphyſica, Matheſi & Phyſica diſciplinæ omnes ſordebant, ſæpiùs & quidem blandiuſculè irriſum fuiſſe, quòd in res tam parvi momenti tempus tereret, cui noſter reponebat: Veritatem vel in minimis ſemper ſectandam, eamque tanti eſſe faciendam, ut omnes ad eam adipiſcendam vires intendere debeamus. His, quæ non abſona à propoſito noſtro erant, præfatis, ad Hiſtoricam Bibliothecam redeo. Eruditi quique libri lectione permoti Auctòrem de nævis quos inter legendum deprehenderant benevolè monuerunt, cumque conſiliis ſuis adjuverunt. Quo facto, opus ſúſque déque vertere, meliorem faciliorem que in ordinem redigere in animum induxit: at morbo interveniente, id quod animo conceperat cùm perficere non poſſet, ſaltem mihi mentem ſuam aperuit, meque uti exſequerer enixè rogavit, quod illi me præſtiturum ultrò ſum pollicitus, &, Deo juvante, poſtquàm alteri operi ultimam manum admovero, pro virili mea parte præſtare conabor.

Dùm his autem inſudaret, ad maximi momenti, aſt immenſæ prorſus molis opus ſe accinxit vir impiger, & vel diuturniorum laborum patientiſſimus, Hiſtoriæ ſcilicet Francicæ Scriptores Coætaneos ſub prælum mittere, treſque quot annis, duos ſaltem in folio tomos edere cogitabat. Summâ itaque curâ ex probatis certiſſimiſque Hiſtoriæ noſtræ monumentis quæ nulla potuit vetuſtas abolere, Regum Francorum Chronologiam contexuit, eamque contulit cum doctiſſimorum noſtri ævi Chronologorum tabulis, Petavii, ſcilicet, Cointii, Mabillonii, Franciſci Pagi, & doctiſſimi Abbatis de Longueruë, ut ad eam omnium Hiſtoricorum noſtratium calculi referentur, nec ullus eſſet in eis legendis errori locus, cùm ea veluti fax quædam toti deinceps operi præluceret. Hanc Regum noſtrorum Chronologiam ſecundæ parti Bibliothecæ Hiſtoriæ Francicæ in altera illius editione præmittam. Hoc opus Chronologicum quantum quantum ſit, paucos intrà dies, ſequens verò quod ibidem etiam, Deo dante, publicabimus, aliquot

menſibus abſolvit. Quæ ſuperſunt, ſcilicet Hiſtotiæ Francicæ Coætaneorum Scriptorum monumenta, ſingula Regum, Principum, Epiſcoporum, &c. diplomata, Epiſto las chartaſvè, quæ noſtræ Hiſtoriæ illuſtrandæ inſervire poteraot, omoia denique quæ opere in tanto locanda etant inſtrumenta undequaque collegit; ſeriè chronologica ſingulis locum ſuum aſſignavit, ut non alius in poſterùm ſibi; & his qui ei adjumento futuri erant ſupereſſet labor, niſi ut ad manuſcriptos codices, jam edita monumenta conferrent atque reſarcirent, & inedita publicarent, ſingula notis criticis, chronologicis, geographiciſque illuſtrarent. Qui tantæ eruditionis opus intra paucos menſes abſolutum fuiſſe perpendet, ſagacitatem induſtriamque Scriptoris mirabitur, & ad laborem certè perhorreſcet, maximè cùm reputabit Jacobum *Le Long*, eodem ſimul tempore Bibliothecam ſacram ediſſe; Hiſtoricæ denuò edendæ, uti præſatus ſum, invigilaſſe; Bibliothecæ Oratorii Pariſienſis Præpoſitum eum fuiſſe, ac per ſeſe eam ſemper adminiſtaſſe; prærereà cum omnibus ferè doctis commetcium epiſtolicum ab aliquot annis initum, ut ab eis io ſuis ſtudiis juvaretur, eoſque viciſſim juvaret, tunc temporis ſtudioſiùs foviſſe. Haud abs re erit præcipuos hîc commemorare.

Apud exteros in Germania intet alios cum clariſſimo Guillelmo Leibnitio, & multiplicis illius doctrinæ æmulo Eccardo: Tiguri apud Helvetios cum Johanne Ottio patre & erudito ejus filio, qui nunc Bibliothecæ Lambethanæ in Anglia præeſt: In Majori Britannia, cum Doctore Wilkins & Domino Chamberlayne, Anglis, & DD. Mettaire & Deſinaizeaux, Gallis: In Suecia, cum Erico Benzelio Upſalienſi Archiepiſcopo, & Theophilo Unger: In Italia, Romæ, cum Domino Lama nunc Græcæ linguæ in Tautinenſi Academia Regio Profeſſore; aliiſque quos ægrè prætermitto, ut ad noſtrates ſermonem convertam. In Provincia Provinciæ, cum illuſtriſſimis viris DD. de Mazaugues, Ruffi & aliis, inprimis cum R. P. de Bougerel, noſtræ Congregationis Sacerdote: In Burgundia, cum cultiſſimæ lireraturæ viro Domino Bohier, ſupremæ Curiæ Divionenſis Præſide integerrimo & Doctiſſimo D. Papillon, Collegiatæ Eccleſiæ Capellæ Divitum Canonico: Autiſſiodori, cum Domino le Bœuf, Eccleſiæ Cathedralis Subcantore: Bituricis, Senoniſque, cum illuſtriſſimis Metropolitanarum Eccleſiarum Decanis: Aureliani, cum D. Clerico, celeberrimi Sculptoris, Pictoriſque filio, tunc Aurelianenſis Seminarii Theologo, & aliis permultis celeberrimiſque viris, cùm è noſtris, tùm ex exteris, quorum nomina memoriâ exciderunt. Pariſiis, viri quocumque ſcientiarum genere inſignes eum inviſebant conſulebantque. Hos oominare non eſt animus, ne, ſi quos ſilentio præterirem, ſe contemptos ſuſpicarentur. Exteri Lutetiæ agentes non tam Bibliothecæ quàm illius cauſâ ad eum ventitabant, magnum nempè, ſeu doctrinâ, ſeu comitate affabilitateque ſuâ apud cunctos nomen ſibi pepererat.

Si tempus curandis rebus domeſticis, ſomno, neceſſariiſque naturæ officiis, & fovendo cum doctis, ſeu coram, ſeu per Epiſtolas commercio tritum exceperis, omne ferè reliquum in oratione & ſtudio inſumebat; ita ut ne minimo quidem momento illum otioſum quiſquam invenerit. Per tres aut quatuor menſes quotannis noctes ducebat inſomnes: huic morbo nullum unquam remediu n adhibuit, gaudebat è contrà quòd non dies tantùm ſtudiis, ſed & noctes tranſigeret. Prandium aut cœna vix quartam horæ partem abſumebant; cibos vorare potiùs quàm guſtare ſolitus. E menſa in libros advolabat; hinc maxima ſtomachi nata debilitas, ac tandem mors conſecuta. Ruſticabatur quàm rariſſimè, nec niſi ad paucos dies, ne ſua ſtudia interrumpetentur; raro etiam apud ſuos epulabatur. Serò pane tantùm & pomis aut crudis aut coctis cœnabat. Pauciſſimo vino ſemper uſus eſt, nullis autem unquam delicioſis liquoribus, nec ipſius fabæ Arabicæ potu quem literati ferè omnes tanti æſtimant, & etiam ad ſtudia promovenda quàm maximè idoneum judicant. Qui in promptu erat cibus, is ei pretioſior, quòd ad famem ſedandam non ad voluptatem ederet. Eumdem ſempet vitæ modum tenuit. Ab Officiis divinis raro abfuit, licèt multiplicibus ſtudiis inteotus, curiſque aliis diſtractus. Illi pietas ſincera abſque fuco, abſque oſtentatione; ſetmo, habitus, inceſſus, ad modeſtiam, pietatemque compoſitus. Alios plurimi, ſeipſum flocci faciebat. Ingenium illi ſagax, judicium acre, vis imaginationis, quam vocant, aut mediocris aut nulla. Poëtæ omnes, Virgilius, Homerus, illi ſordebant: ad Gallorum carminum recitationem dormitabat. Solebatque attem Rethoricam mendaciorum artem vocare. Hinc non mirum illius ſermonem rudem eſſe & incomptum, cùm elegantias omnes floſculoſque ſermonis uti vitia reſecaret, ab eiſque refugeret. Erga pauperes largus, ſibi maximè patcus erat,

ſen

Digitized by Google

ſeu quòd ita à natura comparatus eſſet, ſeu quòd modico primùm patrimonio uſus, paucis contentus eſſe à teneris aſſueverit, ſeu potiùs vitæ auſterioris amore & pietatis in egenos, quidquid non ad neceſſitatem, ſed ad voluptatem erat comparatum, id omne reſpueret. Ut ut ſit cum à fratre & avunculis magna illi hæreditas obveniſſet, nihilo quàm anteà fuit ſumptuoſior. Beneficia, honores, divitias adeò non ambiebat, ut obvias reſpueret. Alterius avunculi hæreditatem paulò intricatiorem neglexit, ne à ſtudiis abſtraheretur. Duo etiam indulta, ut vocant, quibus certò ad Beneficia pervenire potuiſſet, à conſanguineis oblata aſpernatus. En illius quem mortuum deflemus mores atque ingenium. Nunc paucis ultima vitæ momenta percurro.

Ex aſſiduo nimióque labore, uti præmonui, ſtomachum ſibi pectúſque debilitavit, hinc nata tuſſis, mox febris, quæ interiora ſenſim depaſcebatur. Nec ſtudia remiſit ex morbo : illi ſcilicet una voluptas ſtudium & meditatio aſſidua. Hinc ingraveſcere morbus cœpit, nec ulla deinceps remedia fracti extenuatíque corporis vires reſtituere potuerunt. Ex Medicorum conſilio lacti aſinino addictum Domina Ogier illius ex ſorore conſanguinea, ac ſupremi Cleri Gallicani Ærarii Queſtoris uxor, eum rus abduxit, ſi fortè aëris commutatione, ſtudiorum juſtitio ſuo ſuorumque famulorum miniſterio æger brevi poſſet ſanitatem recuperare ; ſed, proh dolor ! morbo in dies invaleſcente, avunculum reduxit Pariſios, neque permiſit eum domo ſuâ excedere, & in domum Oratorii Pariſienſem redire. Æger tunc temporis ſeriò ad mortem ſe accinxit. Annos æternos, quos ſemper in mente habuerat, tunc meditabatur attentiùs : jugi oratione, cæleſtium meditatione, æternæ felicitatis gaudia, ad quæ totus anhelabat, prævenire nitebatur. Sæpiùs mihi faſſus eſt mortem ſe non expaveſcere, & peritura nihili facere. Quid, inquiebat, homini dulcius contingere poteſt quàm ad Deum, ad quem & à quo creatus eſt reverti. Sacramenta Eccleſiæ quanto cum fervore, amore, pietate atque humilitate ſuſceperit dici vix poteſt. Tandem annos natus quinquaginta ſex, cum tribus menſibus, poſt diuturnum gravémque morbum decimo-tertio Auguſti anni milleſimi ſeptingenteſimi vigeſimi primi, horâ diei ſeptimâ, animam efflavit. Poſtridiè corpus ad Baſilicam Sancti Ludovici in Inſula Sanctæ Mariæ delatum eſt, atque indè, uti teſtamento juſſerat, ad Oratorium Congregationis ſuæ, ubi inter Confratrum & Parentum ſuſpiria precéſque conditum fuit.

APPROBATIO.

Ex mandato Illuſtriſſimi Regiorum Sigillorum Cuſtodis manuſcriptum legi, cui titulus eſt: *Bibliotheca ſacra diſtincta in binos Syllabos, quorum prior, &c. Labore & induſtriâ Jacobi Le Long, Pariſini, Congregationis Oratorii Presbyteri, & Bibliothecæ Domûs Pariſienſis Præfecti.* Nihil in eo Opere deprehendi quod Fidei Catholicæ, bonifve moribus ſit contrarium. Datum Pariſiis die 31. menſis Decembris an. 1719. PASTEL.

PRIVILEGE DU ROY.

LOUIS PAR LA GRACE DE DIEU ROY DE FRANCE ET DE NAVARRE: A Nos Amez & Féaux Conſeillers les Gens tenans nos Cours de Parlement, Maîtres des Requêtes ordinaires de nôtre Hôtel, grand Conſeil, Prevoſt de Paris, Baillifs, Seneſchaux, leurs Lieutenans Civils & autres nos Juſticiers qu'il appartiendra. SALUT. Notre Bien Amé *le Pere Le Long, Prêtre de l'Oratoire,* Nous a fait remontrer qu'il ſe ſeroit appliqué depuis pluſieurs années à compoſer un Ouvrage qui a pour titre: *Bibliotheca Sacra diſtincta in binos Syllabos, Auctore Jacobo Le Long*: qu'il ſouhaiteroit faire imprimer & donner au Public, s'il Nous plaiſoit lui accorder nos Lettres de Privilege ſur ce neceſſaires: A ces cauſes, Voulant favorablement traiter ledit Expoſant & reconnoître ſon zele, Nous lui avons permis & permettons par ces Preſentes de faire imprimer ledit Ouvrage ci-deſſus expliqué, en tels volumes, forme, marge, caractere, conjointement ou ſéparément, & autant de fois que bon lui ſemblera, & de le faire vendre & debiter par tout notre Royaume, pendant le tems de neuf années conſecutives, *à compter du jour de la date deſdites Preſentes*; Faiſons défenſes à toutes ſortes de perſonnes de quelque qualité & condition qu'elles ſoient, d'en introduire d'impreſſion étrangere dans aucun lieu de notre obéïſſance; comme auſſi à tous Libraires, Imprimeurs & autres d'imprimer, faire imprimer, vendre, faire vendre, debiter ni contrefaire ledit Ouvrage ci-deſſus ſpecifié, en tout ni en partie, ni d'en faire aucuns extraits, ſous quelque prétexte que ce ſoit d'augmentation, correction, changement de titre ou autrement, ſans la permiſſion expreſſe & par écrit dudit Expoſant, ou de ceux qui auront droit de lui; à peine de confiſcation des Exemplaires contrefaits, de trois mille livres d'amende contre chacun des Contrevenans, dont un tiers à Nous, un tiers à l'Hôtel-Dieu de Paris, l'autre tiers audit Expoſant, & de tous dépens, dommages & interêts: *A la charge que ces préſentes ſeront enregiſtrées tout au long ſur le Regiſtre de la Communauté des Libraires & Imprimeurs de Paris, & ce dans trois mois de la date d'icelles*; que l'impreſſion de cet Ouvrage ſera faite dans notre Royaume, & non ailleurs, en bon papier & en beaux caracteres, conformément aux Reglemens de la Librairie; *& qu'avant que de l'expoſer en vente, le manuſcrit ou imprimé qui aura ſervi de copie à l'impreſſion dudit Ouvrage, ſera remis dans le même état où l'Approbation y aura été donnée ès mains de notre très-cher & féal Chevalier Garde des Sceaux de France, le Sieur de Voyer de Paulmy, Marquis d'Argenſon, Grand'Croix, Chancelier & garde des Sceaux de notre Ordre Militaire de S. Louis*; & qu'il en ſera enſuite remis deux exemplaires dans notre Bibliotheque publique, un dans celle de notre Chateau du Louvre, & un dans celle de notre très-cher & Féal Chevalier Garde des Sceaux de France, le ſieur de Voyer de Paulmy, Marquis d'Argenſon, Grand'Croix, Chancellier & Garde des Sceaux de nôtre Ordre Militaire de S. Louis le tout à peine de nullité des preſentes. Du contenu deſquelles vous mandons & enjoignons de faire joüir l'Expoſant ou ſes Ayans cauſe pleinement & paiſiblement, ſans ſouffrir qu'il leur ſoit fait aucun trouble ou empêchement: Voulons que la Copie deſdites preſentes qui ſera imprimée *tout au long* au commencement ou à la fin dudit Ouvrage, ſoit tenuë pour dûëment ſignifiée, & qu'aux Copies collationnées par l'un de nos Amez & Féaux Conſeillers & Secretaires foy ſoit ajoûtée comme à l'Original. Commandons au premier nôtre Huiſſier ou Sergent de faire pour l'execution d'icelles, tous Actes requis & neceſſaires, ſans demander autre permiſſion, & nonobſtant clameur de Haro, Charte Normande, & lettres à ce contraires; Car tel eſt notre plaiſir. Donné à Paris le dixiéme jour du mois de May, l'an de grace mil ſept cent vingt, & de notre Regne le cinquiéme. Par le Roy en ſon Conſeil. DE S. HILAIRE.

Regiſtré ſur le Regiſtre IV. de la Communauté des Libraires & Imprimeurs de Paris. page 604. Numero 647. conformement aux Reglemens, & notamment à l'Arreſt du Conſeil du 13. Aouſt 1703. A Paris le 3. Juillet 1720. ſigné DE LAULNE, *Syndic.*

J'ay cedé le preſent Privilege à Monſieur COUSTELIER Libraire à Paris, ſuivant l'accord fait entre nous. Fait à Paris ce vingt-un Juillet mil ſept cens vingt. JACQUES LE LONG.

BIBLIOTHECA

PRIOR
SYLLABUS
OMNIUM
SACRÆ SCRIPTURÆ
EDITIONUM AC VERSIONUM,
Serie Linguarum, quibus vulgatæ ſunt,

DISPOSITARUM.

CUM NOTIS HISTORICIS ET CRITICIS.

CAPUT PRIMUM.
BIBLIA POLYGLOTTA.

Hoc nomine vocantur ea, quæ textum Hebraicum cum duplici verſione, vel tres diverſas varii idiomatis verſiones continent.

OPERA HUJUSMODI OLIM TENTATA ſed non abſoluta. Item Codices Manuſcripti.

BIBLIA Hebraica, Græca & Latioa, à Franciſco Tiſſardo Gallo Ambagæo brevì edenda poſt annum 1508.

In Epiſtola Grammaticæ Hebraicæ anno 1508. *Pariſiis ab eo editæ præfixa, & nuncupata Franciſco Valeſio, Valeſiorum Duci & Engoliſmenſium Comiti,* (poſteà Gallorum Regi hujus nominis primo) *eum ita alloquitur.* » At verò nil plane quod tuo nomine inſigni ac gloria tua » percelebri dignum foret, apparebat: Ni » tandem Biblia Hebraica præ oculis ſeſe » ipſa forte cellula in Bibliothecaria antea » reconditam obtuliſſet, oſtentaviſſetque.

A Quam ubi animadverti, ex tempore venit «
in meotem, viam ad illam tam antiquam «
(quæ nobis diù præcluſa fuit:) tamque «
veterem paginam aperire non inutile fo- «
re; quodque vetus erat novum efficere. «
Et ut dignum ſicuti ad Græcam & cætera «
id genus græca volumina tramites in di- «
vinum tuum honorem & gloriam perpe- «
tuam atque immortalem hactenus in hac «
inclyta Parhiſiorum Academia demon- «
B ſtravimus. Nunc verò itidem ad Hebrai- «
ca pateant, neceſſum eſt. Uſque adeo ut «
illas treis linguas, ut pote vel Latina cum «
Græcis, vel Græca cum Hebraicis con- «
jungere, vel illa omnia in unum liceat «
convenire. » «

BIBLIA Hebraica, Græca & Latina,
ab Aldo Manutio ſeniore edenda *ante an-*
num 1516. *quo fato functus eſt. Juſtinus Deca-*
dyus, Græcus ex ditione Veneta, in præfa-
tione Pſalterii Græci ab Aldo excuſi, genti
C *ſuæ blanditur, quod Manutius Biblia trilin-*
gua, Hebraica, Græca, Latina, emiſſurum
ſe in lucem fuerit pollicitus: quorum tamen
nullum librum his linguis excepto hoc Pſalte-
rio edidiſſe certum eſt. Biblia enim Græca,

*quæ Aldina vulgo nuncupantur, in ejus qui-
dem domo, ſed poſt ejus obitum ab Andrea
Aſulano ſocero ſuo typis excuſa fuerunt.*

Biblia Hebræa, Chaldæa, Græca,
Latina & Arabica, ſubjunctis Grammati-
cis Hebraïcis, Chaldæis & Arabicis. Opus
ab Auguſtino Juſtiniano tentatum, & ab-
ſolutum, at non editum in lucem.

*Auguſtinus Juſtinianus, nobilis Januenſis,
Ordinis Prædicatorum Mathematicus fuit,
Theologuſque celeberrimus; inſuper lingua-
rum Latinæ, Græcæ, Hebraicæ, Chaldai-
cæ, Arabicæque peritiſſimus. Anno ipſo* (1514.)
*quo Nebienſis Eccleſiæ in Corſica inſula à
Leone X. creatus Epiſcopus, jam cogitave-*
» *rat, ut ipſe ait:* » de edenda univerſa ſa-
» cra Scriptura Hebraicè, Chaldaicè, Græ-
» cè, Latinè & Arabicè, opus ſanè utile,
» & renovandis harum linguarum ſtudiis
» apprimè neceſſarium. Vix *ad Epiſcopalem*
» *dignitatem evectus erat, cum Genuæ* duo
» millia Pſalterii Davidici his linguis exa-
» rati exemplaria, ſuis impenſis ac vigiliis
» imprimenda curavit; *cujus inſtituti ratio-*
» *nem deinde profert:* » Magnam inde mihi
» gloriam comparare, nec mediocre emo-
» lumentum mihi obtingere viſum eſt, quò
» nonnullorum parentum meorum indigen-
» tiam poſſem ſublevare. Sperabam hoc
» opus felici exitu emiſſurum in lucem,
» emendumque a Prælatis & a Regibus,
» quorum ope & pecunia cœteri ſacri co-
» dices excudendi forent. Sed vana fuit &
» inanis perſuaſio mea; opus quidem unuſ-
» quiſque laudibus cumulavit; at nullus
» ejus pretium ſolvere dignatus eſt; vixque
» editionis quarta parte divendita, multas
» expenſas, quas in illo perficiendo con-
» ſumpſeram, recuperare non potui; præ-
» ter enim duo millia edita volumina papi-
» racea, alia quoque quinquaginta in mem-
» branis excuſa ſunt, quæ omnibus Chri-
» ſtiani nominis Principibus, aliiſque etiam
» meo nomine reddita fuere «. *Et poſt alte-*
» *ram paginam hæc ſubdit:* Totum novum
» Teſtamentum iiſdem linguis, quibus Pſal-
» terium jam excuſum eſt, majorem partem
» manu mea deſcripſi; quod quidem opus,
» duobus comprehenſum voluminibus, a
» nemine hactenus tentatum, Reipublicæ
» Genuenſi cum aliis meis libris dono de-
» di. Vetus quoque Teſtamentum eadem
» forma donare nunc laboro. *Hæc ſcribebat
ante annum* 1535. *in quo ſignata eſt præfatio
Annalium Genuenſium lib.* 5. *pag.* 224.

De hoc opere in præfatione Pſalterii, Leo-
» *nem X. Pont. Max. ſic alloquitur:* » Scio,
» Pater Beatiſſime, perlatum ad aures tuas,
» jamdiu laboraſſe nos, quò utrumque ſa-
» cræ Legis inſtrumentum quinque præci-
» puis linguis, Hebræa, Chaldæa, Græca,
» Latina & Arabica, in unum redactum

A corpus, conſpicue verborum ſibi invicem «
reſpondentium ſtructura ederemus . . . . «
Quod ſi tu rem ipſam probaveris, & di- «
gnam æditione duxeris, in promptu erit «
nobis univerſo operi manum extremam «
imponere, & utrumque inſtrumentum, iiſ- «
dem diſtinctum linguis, eademque ſerie «
& ſtructura, tradere impreſſoribus for- «
mandum, &c. *Scripta eſt hæc Præfatio an-* «
no 1516.

*Idem in Epiſtola ad Bendinellum de Sau-
lis, Cardinalem S. Hadriani quæ legitur in*
B *Bibliotheca Geſneri pag.* 105. » Putabam me «
abſolutum labore, opere jam perfecto no- «
vi inſtrumenti. Sed ecce finis novi factus «
eſt initium veteris, novis me urgentibus «
ſtimulis in eadem veteri quoque impen- «
denda obſequia quæ contulimus novo. «
Adgredimur igitur Deo auctore univer- «
ſum vetus inſtrumentum, & præter quin- «
cuplicem ordinem Hebrææ, Latinæ, «
Græcæ & Arabicæ linguæ, addimus Chal- «
dæam, figuris tamen Hebraicis, unàque «
ejus interpretationem cum columna ſcho- «
C liorum, opus arduum & noſtris humeris «
impar. Sed nihil eſſe deinceps difficile, «
nobis in re tam neceſſaria ſtatuimus, poſt- «
quam quæ nedum difficilia, ſed penè im- «
poſſibilia ducebamus, divinis ſuffragiis «
ita brevi ſpacio temporis ſucceſſiſſe nobis «
animadvertimus; qui mihi eſt auctor, is «
adjutor & perfector ſit operis. Vale. »

In altera quoque epiſtola ad eundem, no-
vum Teſtamentum jam abſolutum eſſe
teſtatur, vetus autem brevi futurum pa-
ratum: & hortatur ut curet totum opus
D prælis excudi. » Nos (inquit Geſnerus ibi- «
dem) utramque epiſtolam & præfatio- «
nem in novi inſtrumenti æditionem La- «
tinè & Hebraicè ſcriptam, cum aliquot «
verſibus primi capitis Matthæi (quorum «
prima columnella textum Græcum ha- «
bet, altera Hebraicum, tertia Latinum «
reſpondentem cœteris tribus linguis ad «
verbum, quarta Arabicum, quinta La- «
tinum quo utitur Romana Eccleſia, ſex- «
ta denique Scholia continebat) à D. «
Conrado Pellicano colendiſſimo præcep- «
E tore accepimus; quæ ipſe olim Romæ «
deſcripſerat, anno Domini 1517. ab au- «
thore accepta. Nihil tamen eorum præ- «
lis excuſum novimus, præter Pſalterium, «
de quo jam loquuti ſumus; atque ideò «
libentius his deſcribendis immoramur, «
ut ſic ubi gentium forte ſuperſunt, in- «
quirendi ea occaſio ſit ſtudioſis; *deinde
Præfationem in novum inſtrumentum hic
ſubjicit, in cujus fine hæc leguntur.* » Hebræi «
fratres quicumque hunc legitis librum, «
ne gravemini quæſo ſermonis incuria; qui «
enim eum e Græco ſermone in Hebræum «
traduxit Jacobus Jatumæus, transferre «

» ſingulatim verba non etiam ſententias vo- » luit, ne corruptum ab eo aliquid ab ullo » poſſet prætendi. Eo pacto effectum eſt ut » ſtructus verborum duriuſculi evaſerint & » conformiores Græcæ quàm Hebraicæ ac » Latinæ Linguæ &c.

In alia Epiſtola ad Cardinalem S. Hadriani: » Ne autem ulla prorſus relinque- » retur difficultas volentibus iſtas omnes » Linguas planè percipere etiam ſine docto- » re, ſubjunximus operi Grammaticen He- » bræam, Chaldæam & Arabicam, & ma- » ximam partem dictionum & Arabicarum (B) » & Hebraicarum. Nam Græca omnia jam- » dudum eſſe in propatulo non ignoramus. «

» Hujus tam præclari operis ego duo tan- » tùm volumina videre merui (*ait Sixtus* » *Senenſis lib. 4. Bibl. ſanctæ, verbo, Auguſt.* » *Nebienſis*) videlicet ex Veteri Teſtamen- » to in totum Pſalterium Octaplum typis » excuſum, & ex Novo Teſtamento in uni- » verſa quatuor Evangelia Octaplum, ipſa » auctoris manu atramento, minioque deſ- » criptum. «

De Pſalterio Pentaglotto ejus curâ edito dicetur infra. (C)

Biblia Hebraica, Chaldaica, Græca, Latina & Germanica à Joanne Draconita ſuſcepta (*ut patet ex his Melchioris Ada-* » *mi verbis in vita Draconitæ pag.* 407.) » E » Boruſſia Wittembergam regreſſus opus » Biblicum quintuplex incœpit .... Eſt au- » tem totum opus ſic ab ipſo diſtributum: » primo dividit quodlibet caput in certos » locos: poſt addit textum Biblicum, ubi » prima linea continet dictiones *Hebraicas*, » ſecunda *Chaldaicas*, tertia *Græcas*, quar- (D) » ta *Latinas*, quinta *Germanicas* ..... Jam » verò ut tota res abſolveretur, Saxoniæ » Elector Auguſtus, qua fuit munificentia, » ſumptus neceſſarios decreverat; de admi- » niſtris, qui auctori adjungerentur, man- » daverat; cum Deus & mors conatus au- » ctoris interceperunt. » *Ita ille.*

Aliquo diſtinguitur diſcrimine hæc editio à Complutenſi, quanquam totam eam penitùs exſcribat, addit ſiquidem reliquas paraphraſes Chaldaicas, Germanicam quoque Mart. Lutheri tralationem; verſus verò non (E) *è regione poſiti ſunt ut in præcedenti, ſed alios ſuprà, alios infrà Draconites ordinavit, qui totum opus ſuum morte præventus non abſolvit, Pſalmis duntaxat Davidis, Salomonis Proverbiis, Michæa & Joële anno* 1565. *Wittebergæ vulgatis, de quibus infrà.*

Biblia quadrilinguia (*Hebraica, Chaldaica, Græca & Latina*) ſeu, » Novam » Bibliorum editionem quadrilinguem ag- » greſſus fuerat *Antonius Rodolphus Cevale-* » *rius* (*Aureliæ Allobrogum circa annum* 1566. » *vel* 1567.) magnâ diligentiâ adornatam, » cujus primam partem, quâ Pentateuchus (A) & Joſue liber continentur, manu ipſius « eleganter deſcriptam mihi videre conti- « git. » *Inquit Thuanus libro* 55. *Hiſtoriarum ſui temporis pag.* 89. *Editionis Genevenſis.*

Hic autem Pariſiis præceptore Vatablo Linguam Hebræam didicit, deinde ſub Paulo Fagio Oxonii in Anglia. Anno 1559. *Argentinam petiit hanc Linguam publicè edocturus, ſed anno* 1564. *Genevæ hujus Linguæ Profeſſor factus eſt, ubi magnam ſibi famam conciliavit in recenſendo Sanctis Pagnini Theſauro Hebraico; quæ quidem recenſio duntaxat poſt ejus obitum qui anno* 1572. *obvenit, ibidem excuſa eſt. Cùm de iterandis Antuerpiæ Bibliis Complutenſibus accepit rumorem, tum ſanè ſuam quadrilinguem editionem emittere non ampliùs cogitavit.*

Biblia ſacra tota hiſce linguis decem, *Latina* vulgata, *Græca* cum propria interpretatione Latina è regione, *Hebræa* cum interpretatione Latina, *Chaldaica* Targum cum interpretatione Latina, *Arabica* cum interpretatione Latina, *Ægyptiaca* & Latina, *Æthiopica* & Latina, *Armena* & Latina, cum apparatu Grammaticarum & Lexicorum omnium prædictarum linguarum (accurante Joanne-Baptiſta Raymundo Romæ è Typographia Medicæa edenda.) V. *Catalogus Librorum imprimendorum Romæ in Typographia Sereniſſ. Magni Etruriæ Ducis apud Labbeum pag.* 254. *Bibl. novæ Librorum mſc. In hoc catalogo mendis quamplurimis ſcatente omiſſæ ſunt verſiones Syriacæ & Perſicæ cum ipſarum Latinis tranſlationibus.*

Hujus editionis deſcriptionem ac hiſtoriam fusè memorat Joannes Baptiſta Raymundus, in præfatione Grammaticæ Arabicæ anno 1610. *Romæ editæ, cui titulus* Liber Taſriphi de conjugatione verbi Arabici. *Licèt hanc Paulo V. nuncupaverit, tamen prætermiſſum eſt ejus nomen ab Alphonſi Ciaconii continuatoribus inter illos qui opera ſua eidem Pont. Max. dedicarunt. Hunc quidem virum elogio prædicat Janus Nicius Roſſi parte ſecunda, numero* 7. *at nil hiſtoricum profert; unus tantùm Petrus à Valle, Patricius Romanus ac celebris Peregrinus in epiſtola ſua ad Joannem Morinum quæ legitur pag.* 160. *Antiquit. Eccleſiæ Orient. ait:* Eruditiſſimum hunc virum Orientales litteras, præſertim Arabicas, in Europa ſemimortuas ſuſcitaſſe, illaſque facillimè atque elegantiſſimè imprimendi modum primùm adinveniſſe. *Hic jam ſenex & grandævus Paulum V. in præfatione ſua ſic alloquitur:*

Sanctiſſimo Patri Paulo V. Pont. Max. « Inter ardua præcipue & magni momenti « negotia, quæ Chriſti in terris Vicarii cu- « ræ & ſollicitudini incumbunt, nemo eſt, « Beatiſſime Pater, qui non propagationem « ſanctæ Fidei, cujus fundamento Eccleſia «

» omnis illi commiſſa innititur, eſſe fatea-
» tur. Ejus porro propagandæ ratio una eſt,
» Verbum Dei; quod quidem, præter in-
» fluentem Divini Spiritus gratiam, ſine qua
» nihil recte effici poteſt, hnmana quoque,
» cum vivæ vocis, tum ſcripturæ præſidia
» deſiderat. Per hæc enim, in animis ho-
» minum, ſatum atque excultum, fructus
» æternæ ſalutis fert, ac longe lateque pro-
» ficiens, Fidei Chriſtianæ terminos ex-
» tendit.
» Hoc cum certo perſuaſum haberet im-
» mortalitatis memoriæ Pontifex Grego-
» rius XIII. pro eo zelo qui in ejus pecto-
» re ardebat Eccleſiæ Dei amplificandæ,
» cum plura in urbe Roma exterarum na-
» tionum Collegia fundavit, tum peregri-
» narum quoque linguarum Typographiam
» ſumma providentia inſtituit, quæ & ea-
» rum characterum officina locuples eſſet,
» & præter grammaticas uniuſcujuſque in-
» ſtitutiones, ſeu ſacros, ſeu profanos, di-
» verſo idiomate libros in lucem daret....
» Digna ſane hæc ſummo atque univerſali
» Paſtore cogitatio, ut optatum finem, eo
» quem Divini numinis honor & res pu-
» blica poſtulabat fructu & exiſtimatione
» ſortiretur, opus hoc omne ſapientiſſimus
» Pontiſex magni Hetruriæ Ducis Ferdi-
» nandi, qui tum inter Cardinales erat,
» authoritate & amplitudine fulciendum
» putavit; hancque ob cauſam negociorum
» Regni Æthiopiæ, ac Patriarchatus Æ-
» gypti & Antiochiæ, eum protectorem cum
» ampliſſima poteſtate declaravit.
» Vivebam ego eo tempore apud nobi-
» liſſimum illum Cardinalem ſtudia mea
» ſuis opibus ſuſtentantem, cujus mandato,
» quamvis indignus Conventui ei præpoſi-
» tus fui, quem ex pluribus multiplici do-
» ctrina & variarum linguarum cognitione
» præſtantibus viris, quorum omnium ejus
» domus erat liberalis alumna coegit atque
» inſtituit; cujus conſultationum atque la-
» borum ii effectus brevi prodierunt, qui-
» bus, ut ita dixerim, equo illi Trajano
» frenum injectum eſt, quem in longe di-
» verſa parte terrarum, homines ſimilia
» conantes, majore animo quàm facultate,
» in publicum ſe emiſſuros minitabantur.
» Nam ut noſtra ab illis conſpecta ſunt,
» abſteriti illico, atque haſtas abjicientes
» deſtiterunt, cùm ſe ab iis adjumentis im-
» paratos plane cognoſcerent, quibus nos
» abundamus.
» Etenim Princeps noſter qui ſe Medicæis
» majoribus ſuis dignum ſemper præbuit,
» ſingulari ac profuſa utens munificentia,
» ac ſumptui nulli parcens, quò Apoſtoli-
» cæ ſedis negocium ageret, in varias Orien-
» tis partes, ornatiſſimos ſtatim viros emi-
» ſit, qui omnis generis diſciplinarum li-

A bros, & diſſimili earum Nationum idio- «
mate conſcriptos, diligenter perveſtiga- «
rent. Itaque cum illorum brevi tempore «
ſatis idonea ad eum ſuppellex delata eſſet, «
mihique eam excutiendam tradidiſſet, «
ſicuti & hodie apud me precioſi inſtar «
theſauri adſervatur. Primum, ut ſingu- «
larum linguarum characteres deſignan- «
dos, atque ad amuſſim excudendos cu- «
rarem, injunxit. Deinde præter, cum «
Chaldaicæ, tum Arabicæ linguæ Gram- «
maticas Inſtitutiones, præterque Avicen- «
B nas & Euclides alioſque veterum peruti- «
les libros Arabicis typis imprimendos; «
mandavit etiam ut in Arabicis Evange- «
liis Latinitate donatis, omnis Typogra- «
phiæ cura atque opera poneretur. Quo- «
rum quidem exemplaria tria millia excu- «
ſa ſunt, ne qua mora eſſet, quin ad Dei «
verbum diſſeminandum in Orientis par- «
tes tranſmitti poſſent, quod ſane & ma- «
xima celeritate, & valde feliciter Deo «
bene juvante perfectum eſt. «
Ego verò majora etiam animo perce- «
C peram, ut pro eo onere, quod mihi im- «
poſitum fuerat ſanctiſſimi illius Pontificis «
deſiderio ac voluntati prolixius ſatisfa- «
cerem. Sacra enim Biblia ſex principum «
Orientis linguarum (*ſcilicet Syriacæ, Ara- «
bicæ, Perſicæ, Æthiopicæ, Copticæ, & Ar- «
menæ*) ſuis quæque typis evulgare decre- «
veram, ut Latinis, Græcis, Hebraicis, «
Chaldaiciſque adjuncta decem linguarum «
numerum explerent; adjectis etiam quæ «
vocant dictionariis & propria cujuſque «
arte grammatica; cujuſmodi quidem Bi- «
D blia non Regia amplius, ſed Pontificia «
digniſſimo titulo nuncupanda judicabam. «
Id vero mihi ſacere promptiſſimum erat, «
cum omnium codicum exemplaria, & «
omnium quas dixi linguarum characte- «
res penes me eſſent, excellentium artifi- «
cum manu ad hunc finem elaborati..... «
Talia meditanti ſanctiſſimi Pontificis «
Gregorii mors (*anno* 1585.) intervenit. «
Nec ita multò poſt iis auxiliis deſtitutus, «
quæ mihi præſens generoſi illius Princi- «
pis patrocinium ſuppeditabat, quem ma- «
E gno Duci Franciſco mortuo, in ſucceſ- «
ſionem fraterni Imperii Hetruria ad ſe «
repente vocavit; meis plane diffidens vi- «
ribus, cum & eruditi illius Conventus, «
quem initio dicebam, ſocios omnes vi- «
ginti annorum ſpatio amiſiſſem; inter tot «
adverſantium rerum caſus, cœpta inter- «
rumpere ac neceſſitati cedere coactus fui. «
Nunquam tamen ab ea ſpe animum de- «
flexi, quin aliquando affulgens divinæ «
miſericordiæ lux, opus adeo Eccleſiæ ſuæ «
neceſſarium, ac gentibus omnibus ſalu- «
tare in integrum eſſet reſtitutura. «
Id quidem feliciter tandem, & incre- «

» dibili mea cum voluptate, eveniſſe in-
» tueor, poſtquam te, Paule Quinte, ma-
» nifeſto ſui numinis afflatu, præpotens
» Deus ad ſublime Petri ſolium extulit: in
» quo reſidens, cum nihil aliud quàm Chri-
» ſtianæ Reipublicæ decus ac dignitatem
» propoſitum habeas, clariſſimorum Ponti-
» ficum veſtigiis magno gradu inſiſtens,
» nullam partem omittis veræ laudis undi-
» que colligendæ. Teſtatur hoc juſtitia....

» Erit profecto, Beatiſſime Pater, inter
» hæc gloriæ tuæ monumenta illud etiam
» apud poſteros memorabile, quod opus
» tanti momenti, quanti hoc eſt exterarum
» linguarum, Chriſtianæ fidei propagandas
» ſtudio in priſtinum ſtatum reſtituens. In-
» termortuum enim ac pene extinctum ad
» vitam qnodanimodo revocaſti, honorifi-
» co attributo ſtipendio, quo laboris Mi-
» niſtrorum & ſtudia inſignium virorum
» compenſantur, quorum opera & indu-
» ſtria neceſſaria eſt, ut earumdem lingua-
» rum domicilium patens, & cum utilitate
» publica conſervetur.

» Equidem in hac peritia linguarum, cum
» plane exploratum haberem, quantum am-
» pliſſimi Cardinalis Perronii omnibus bo-
» nis artibus excultum ingenium valeat,
» operæ precium me facturum duxi, quo
» illo tempore Romæ morabatur (*velut*
» *Orator Regius*) cogitationes has meas,
» omnemque ſuprà ſignificatum appara-
» tum, cum eo communicare. Qui cum
» mihi confirmaſſet id, de quo minime du-
» biuseram, ab ea animi magnitudine, qua
» Sanctitas veſtra prædita eſt, heroïcam
» quamlibet actionem expectari poſſe, ad-
» jecit etiam, cum eadem ſe de hoc toto
» negotio injeciſſe ſermonem, totaque re
» approbata, quod & idem Cardinalis ſen-
» tiebat ſapientiſſimo ſuo judicio viſum,
» quò hæc tanti operis moles ſolidis funda-
» mentis exurgeret, ab iis principiis in-
» choandum quæ maxime neceſſaria ſunt,
» nempe à grammaticis inſtitutionibus &
» Dictionariis linguarum, ideoque juſſiſſe
» eandem Sanctitatem ſuam, ut in hæc an-
» te omnia incumberetur.... Romæ XVI.
» Kal. Octob. M. DCX.

Hæc paulò fuſiùs exſcripta ſunt, ut pote minùs obvia, & ſcitu jucunda.

Biblia Hebraica, Chaldaica, Syriaca, Græca, Latina & Arabica pene confecerat Andreas de Leon Zamorenſis, *ut ipſe teſtatur in Epiſt. ad Mich. le Jay, quæ extat pag.* 131. *antiquit. Eccl. Orient. ubi hæc ait.*
» Univerſam paraphraſim Chal-
» daicam veteris Teſtamenti ad primum
» candorem redactam & Latine redditam
» tradidi Paulo V. ſimulque & novi Teſta-
» menti textum Syriacum correctum, Latine
» quoque redditum cum Apocalypſi, tribuſ-
que Epiſtolis, & hiſtoria adulteræ (Joan. 8.) «
quæ deſiderantur in Bibliis Regiis: Pon- «
tifex vero commiſit hæc omnia Cardinali «
Bellarmino. *Et poſt aliquot lineas addit*: «
Quibus omnibus prævîſis & maturè conſi- «
deratis, mihi facultas conceſſa fuit ut typis «
mandaretur opus à me elaboratum; Pon- «
tifexque obtulit expenſas, meoque no- «
mine prodiret in lucem, dummodo non «
appellaretur Biblia Regia ſed Pontificia, «
nec adderetur Textus Arabicus cum Ver- «
ſione Latina; quod ego ardenter deſide- «
rabam. Nec precibus, gloriâ, nec utili- «
tate motus in Hiſpaniam veni; tradidi- «
que opera Regi Philippo III. qui mihi «
deſignavit annuos reditus, & ad operis «
impreſſionem munificentiſſimas expenſas: «
ſed morte regis (*quæ accidit anno* 1621.) «
mens & voluntas mutatur, magnus ter- «
ritat oſſa ſumptus; quò factum fuit ut ve- «
niente Barberino Cardinali Pontificis «
nepote, Legatoque *ex latere* ad Philip- «
pum IV. Regem, omnia hæc illi retuli, «
qui promiſit mihi ſi tradidiſſem opera, «
quàm primùm Urbem accederet, typis «
mandari. Hac confidentiâ tradidi quin- «
que tomos Bibliæ Regiæ cum emenda- «
tione textus & verſionis, in margine no- «
tulis & numeris & cum cœteris prædictis «
quæ deſiderantur in Regiis Bibliis, quæ «
omnia extant apud Patrem Generalem «
Religionis meæ (ſc. *Clericorum Regular.* «
Minorum) donec ego à Pontifice ad hoc «
opus vocatus Romam adeam; quod exe- «
qui ægritudine & ætate confectus mini- «
mè poſſum. *Hæc ille ſcribebat Matriti anno* 1628.

Andreas Zamorenſis Linguarum Orientalium apprimè doctus Antuerpienſem Bibliorum editionem iterare cogitaverat, quibuſdam tamen adjectis & quibuſdam mutatis; unam textum Græcum ex editione Romana anni 1587. *cum Latina verſione ſequentis anni à doctiſſimis viris juſſu Sixti V. correctum, atque vulgatam Latinam editionem juxta Romanam anno* 1592. *publicatam, Chaldaicas quoque Paraphraſes primo nitori & candori reſtitutas, adjectis & toto ſacro codice Arabico necnon & integro novo Teſtamento Syriaco cum ſuis verſionibus Latinis, in lucem dare conſtituerat.*

Biblia Ebraica, Græca & Latina cum plurimis variantibus lectionibus, tam ex tribus hiſce textibus, quàm ex aliis antiquis verſionibus collectis, adjectis annotationibus criticis, curâ & ſtudio Richardi Simon quondam adornanda, *ut ipſe ſub ementito nomine Origenis, refert pag.* 4. *& ſeq. Novorum Bibliorum ſynopſeos*, 8°. *Ultrajecti an.* 1684. *editæ*: Immenſum «
illud Polyglottorum Bibliorum opus, «
quod Pariſiis primò editum, deinde Lon- «

» dini recoctum fuit, clariſſime Ambroſi, A
» in brevem ſummam contrahere inſtitui;
» in eo quippe multa inutilia, ac ſœpiſſime
» repetita. Quid enim neceſſe erat Judaï-
» cum & Samariticum Legis Judaïcæ exem-
» plaria excudete integra, quæ in perpau-
» cis, ſi characteres excipias, inter ſe diſ-
» crepant? Simili ratione Syriacas, Arabi-
» cas, Chaldaicas & alias, ſi quæ ſint, tra-
» lationes ex Ebraico contexru, vel ex Sep-
» tuaginta Interpretibus deſumptas fuiſſe
» conſtat; adeóque nihil canſæ fuit, cur il-
» læ ubi cum Ebræo vel Græco, unde tran- B
» ſlatæ ſunt, conſpirant, denuò recuden-
» tur (hæc bene dicta ſunt, *ſi de nova inte-
grorum Bibliorum Polyglottorum editione in-
telligantur*; malè verò, *ſi de præcedentibus
editionibus, quarum ope an ipſe auctor ſy-
nopſeos, vel alius quiſpiam nullas prætermi-
ſerit variantes lectiones, aut benemultas ve-
luti veras, quamvis nec in textu nec in verſio-
nibus fundatas obtruderit, licet judicare*). Ut
» iſta repetitionum confuſio, quæ lectori-
» bus moleſta eſt, tollatur, quidquid vetu-
» ſtorum adhuc Bibliorum edirum eſt, in C
» unum veluti corpus conjeci, reſectis iis
» quæ ſuperflua videbantur. Ebraicum dun-
» taxat contextum, Græcos & Latinos u-
» triuſque Eccleſiæ Orientalis & Occiden-
» talis Codices ſub quatuor columnis dige-
» ſtos retineo, cœterorum verò codicum
» diſcrepantias vel in marginem refero, vel
» infra libri paginas in annotationibus ſub-
» jeci, ut ex convenientia exemplarium &
» eorum differentiis, novum ac contractum
» Bibliorum Polyglottorum opus habeatur.
» Nunc in ſpecie quid in ſingulis obſerva- D
» tum fuerit, paucis exponendum.
» Primam libri faciem occupabit Ebrai-
» cus contextus, quem Judaicum ſive Ma-
» ſoreticum appello, quia à Judæis Maſo-
» retis ad nos pervenit. Ne quis autem exi-
» ſtimet, non aliam eſſe ſcripturam Ebrai-
» cam, quàm illam quæ à Judæorum Sy-
» nagogis recepta Chriſtianorum manibus
» hodie teritur, varias Ebraici contextus
» lectiones tam ex ſcriptis quàm editis exem-
» plaribus Ebræis, & ex priſcis Interpreti-
» bus in margine libri è regione vocum ac E
» dictionum annotavi; quo pacto Ebræum
» exemplar antiquæ ſuæ formæ aliquâ ra-
» tione reſtituitur. Primas inter illa exem-
» plaria partes tenet Codex Samariticus in
» quinque libros Moſis, cujus diverſitates
» à Codice Judaïco Samaritarum characte-
» ribus deſcriptæ ad oram libri referuntur.
» *P*. 10. Annotatæ quoque ſunt lectionum
» diſcrepantiæ ex Græca Septuaginta ſe-
» niorum verſione, quos conſtat habuiſſe
» codices à Judaicis hodiernis non parùm
» diverſus: *Item*, ex fragmentis Aquilæ,
» Symmachi & Theodotionis & aliorum ſi

qui ſuperſunt è Græcis Interpretibus. Si- «
milirer eas quæ ex Vulgata editione, ex «
Syriaca, Arabica, Chaldaica, & aliis «
verſionibus deſumi potuerunt, in libri «
margine repoſui. « *Idem pag*. 11. Alteram «
libri faciem ſeu columnam occupabit La- «
tini Interpretis verſio, quæ Vulgata ap- «
pellarur, cujuſque maximæ partis auctor «
eſt Hieronymus: non aliam enim quæ «
verbis Ebraicis reſpondeat interpretatio- «
nem Latinam edimus quàm illam Hieto- «
nymianam. Quia verò illa perfectè & in «
omnibus Ebraica non exprimit, quoties «
id occurrit, in annotationibus monui, «
ſubſtitutâ etiam, quando opus fuit, in «
iiſdem annotationibus aliâ verſione, nuſ- «
quam verò in contextu, ut antiqua illa «
tralatio, qualis dudum legitur in Occi- «
dentali Eccleſia, integra habeatur. Sæpe «
etiam, ubi Vulgata magis ſenſum quàm «
voces reddit, ad ſeptuaginta Interpretes, «
qui illas, maximè in libris hiſtoricis, ex- «
hibent, remittimus; ſicque ſine novæ «
verſionis ex Ebraica veritare auxilio, «
Ebraica verba facilè intelligentur, &c. «
P. 12. In tertia libri columna repoſita «
fuit LXX. Interpretum tralatio, qualis «
ex codice Vaticano Romæ edita eſt; & «
ut integrum, ſi fieri poſſet, antiquæ illius «
verſionis exemplar haberetur, aliorum «
Græcorum Codicum lectiones in notis «
additæ, Aldini ſcilicet, Complutenſis & «
Alexandrini; neque prætermiſſa quæ in «
Patrum ſcriptis & ſcholiis extant frag- «
menta. *P*. 14. Diverſas iſtorum Codicum «
lectiones ſedulò & cum animadverſioni- «
bus criticis annotavi. Inter Græcos præ- «
tereà LXX. Interpretum verſionis Codi- «
ces recenſeo Arabicas tralationes, quæ ex «
illis deſumptæ ſunt: unde etiam in notis «
illarum lectiones Græcè interdum ſcrip- «
tas refero. «
Quarta denique columna Italam ſeu «
Latinam Græci contextûs verſionem, «
quam Romæ Nobilius edidit, continet. «
Hanc cum Nobilio appello Italam, etſi «
noverim eam à priſca illa Itala quæ olim «
in univerſa Eccleſia Occidentali vigebat, «
longiùs abeſſe, accommodatamque fuiſſe «
ad Græcam editionem, quæ ex Vaticano «
codice prodiit: adeóque non eſſe genui- «
nam Italam, ſed illius tantùm vices ge- «
rere. Illam, ſi quando minus accuratè «
Græca verba exprimit, in notis caſtigo, «
ſœpiùs tamen contentus Græca, unde «
ſumpta eſt correxiſſe; ubi deprehendo «
errorem in eam irrepſiſſe, unde poſteà «
Latina Editio facilè emendabitur, &c. «
P. 17. Præter vetuſtos illos Interpre- «
tes, qui omnibus noti ſunt, noſtra etiam «
Polyglottorum Bibliorum epitome Syros, «
Atabes, Chaldæos & Samatitas compre- «

Digitized by Google

» hendit, ſed in notis tantùm, ut erat con-
» ſentaneum; quia illi vel ex Ebræo, vel ex
» Græco deſumpti ſunt; neque eorum ver-
» ſiones referri poterant integræ, niſi ea-
» dem ſœpiſſimè repeterentur: quòd le-
» ctoribus permoleſtum fuiſſet. Illas igitur
« iis tantùm locis adduxi, in quibus inter
» ſe diſcrepant, nec cum priſcis Interpre-
» tibus conveniunt; vel cum Ebraici con-
» textûs, qui ſœpe obſcurus eſt, illuſtra-
» tioni ſerviunt, &c.

» *P.* 23. Is autem eſt ordo annotatiorum
» quas ſingulis libri paginis ſubjuoxi. Voces
» & dictiones quæ aliquid habent obſcuri-
» tatis tam in Ebraico contextu, quàm in
» Græca LXX. Interpretum verſione, Itala
» pariter & Vulgata, quæ ſub quatnor co-
» lumnis exarantur, adjectis animadverſio-
» nibus caſtigo & illuſtro: ita tamen ut ma-
» jor pars animadverſionum in Ebraicum
» contextum, qui totius Scripturæ fons eſt,
» cadat. *P.* 25. Si quid etiam in verſioni-
» bus plus eſt vel minus quàm in Ebræo,
» illud aonotatum. Quia verò nihil eſt in
» quo magis peccatum fuerit, quàm in O-
» rientalium verſionum Latinis expoſitioni-
» bus, illarum errores, quantùm in me fuit,
» caſtigavi, reſtitutis quoque haud infre-
» quenter earum contextibus, qui interdum
» mendoſi ſunt. *P.* 26. Hac ratione non mo-
» dò Biblia Polyglotta, quæ Pariſiis & Lon-
» dini edita ſunt, in unum veluti corpus
» conjecta contraxi in breviorem ſummam:
» ſed & in Ebraicum contextum verſioneſ.
» que tum Judaicas tum Samariticas, atque
» in eas quæ Occidentalis & Orientalis ſunt
» Eccleſiæ, animadverſiones adjeci.

» De Novi Teſtamenti libris pauca tan-
» tum ſubjongam; quandoquidem in Epi-
» tome illorum concinnanda eadem plane
» metbodus ſervata eſt, atque in Veteris
» Inſtrumenti contextu & verſionibus; cum
» eo tamen diſcrimine quod Græcum & La-
» tinum duntaxat Novi Teſtamenti exem-
» plaria ſub duabus columnis ediderim, cœ-
» teris tralationibus, excepta Latina quæ
» in univerſa Eccleſia Occidentali legitur,
» in annotationes rejectis, &c.

» *P.* 17. Græcos itaque N. Teſtamenti
» codices, qui vulgati ſunt, prima colum-
» na comprebendet, ſed ea ratione ut va-
» riantes omnes Græci contextus lectiones
» adhuc editas & alias complures nondum
» editas in album libri rejiciam, additis
» quoque lectionum diſcrepantiis quæ ex
» antiquis verſionibus deſumtæ ſunt. *P.* 19.
» In altera libri columoa extat Latina edi-
» tio, quam Vulgatam hodie appellamus:
» oon enim alium interpretem, qui Græco
» contextui reſpondeat, edimus, quam ve-
» terem illum, qni inde jam à pluribus ſe-
» culis in Occidentali Eccleſia legitur; ca-

A ſtigatis tamen iis locis, quibus Græca «
verba non omnino videtur aſſecutus, & «
additis, ubi neceſſe fuit, criticis animad- «
verſionibus, eodemque modo quo in ve- «
teris Inſtrumenti contextu Ebraico. De «
reliquis verſionibus nihil dicam, quod in «
annotationibus illas ſubjiciam, eadem «
prorſus ratione atque in veteris Inſtru- «
menti libris. *Hæc fuſiùs exſcripta ſunt, quo mens autoris meliùs omnibus innoteſcat: Opus quidem præſtantiſſimum, optimaque adornatum methodo. Utinam non tantùm fuiſſet ab*
B *autore conceptum, ſed etiam in publicum emiſſum. Reſcivi ab amico, autoris multùm familiari, hoc opus abſolutum eſſe, paratumque ut typis mandaretur cùm tempus fauſtum obvenerit.*

† *Hoc Simonii de nova Bibliorum Polyglott. editione conſilium variis incommodis ac difficultatibus involutum eſſe docet Cherubinus à S. Joſeph Biblioth. Crit. S. Vol.* 4. *Diſſ.* 16. *pag.* 665. *ubi & ipſe triplicem Polyglottorum compendii edendi rationem proponit. Quæ nullius ſunt utilitatis, quippe quæ*
C *ſolis conſtant Latinis textuum Orientalium verſionibus.*

A Pentateuchus Hebræo-Samaritano-Arabicus, charactere Samaritano. Hoc exemplar pertinuit ad D. Nicolaum Fabri de Peireſc: *extat in Bibliotheca Regia cod.* 310.

B Pentateuchus Hebræus, Cbaldaicus & Arabicus, 2. vol. in folio. *Bibliotheca Bodleiana cod.* 5349. *Catalogi typis editi anno* 1697.

C Bialiorum pars Hebraicè, Græcè,
D Latinè & Anglicè, ſcil. Eſdras, Nebemias, Tobias, Judith, Eſtber, Job, Pſalmi, Proverbia, Eccleſiaſtes, Canticum Canticorum, Liber Sapientiæ & Eccleſiaſticus. *Ibidem cod.* 1599.

D Psalterium ingenti volumine pulcherrimè deſcriptum & picturis elegantiſſimis ornatum ab Eadwino Monacbo Anglo, ſæculo prout conjicere licet undecimo. In eo præter verſiones plures Latinas & unam Anglo-Saxonicam, habetur verſio Gallica, eâ ſcilicet linguâ quæ Nor-
E mannis illo tempore vulgaris erat. *Cantabrigiæ Bibl. Collegii SS. Trinitatis cod.* 35. *num.* 253. *catalogi editi.*

Hunc codicem his verbis deſcribit Humphredus Vanleius libro altero Antiquæ Litteraturæ Septentrionalis p. 168. » Pſalterium
D. Hieronymi triplex columnatim ſcrip- «
tum, cum commentariis, præfationibus «
& precibos unicuiqoe Pſalmo ſubjectis. «
Pſalterium Gallicum quod Latinè tan- «
tùm gloſſatur, & Romanum quod verſio- «
ne interlineari Normanno-Saxooica gau- «
det. Hebræum denique quod verſione io- «
terlineari Normanno-Gallica inſignitur. «

» Pſalterium triplex excipiunt Cantica ſa- » cra V. & N. T. omnia Latinè, Norman- » no-Saxonicè, & Normanno-Gallicè. » Hunc codicem præclariſſimum ſcripſit & » ornavit Eadwinus quidam monachus, cir- » ca tempora Stephani Anglorum Regis » (*qui regnare cœpit anno D.* 1136.) Codex » membranaceus in folio grandiori optimè » ſcriptus, literis aureis, argenteis, minia- » tis, &c. illuminatus; iconibus Hiſtoricis » paſſim ornatus, &c. *Hæc ille.*

E PSALTERIUM linguis 20. duabus. Liber forma auguſta ſcriptus. *Bibl. Electoralis Dreſdenſis, Struvius cap.* 4. *Introduct. in hiſt. rei litterariæ* §. 6.

PSALTERIUM Hexaplum à Joſepho Scaligero tentatum. » Meditatus etiam » fuit editionem *Pſalterii* Hexapli Scaliger » (*inquit Jo. Henr. Hottingerus pag.* 141. *Bi-* » *blioth. quadrip.*) quo oſtendere ſaltem vo- » luit exemplo, quanti referret hujuſmodi » haberi ad Scripturæ explicationem ſubſi- » dia.

» Conabor (*ait ipſe Scaliger Epiſt. pag.* 70.) » ſi poſſum, editionem Pſalterii mei quam » molior aut per me, aut per alium emit- » tere, Hexaplum fieri, Hebraicè, Syriacè, » Æthiopicè, Arabicè, Græcè & Latinè, » unà cum ſcholiis, & in aliquot linguas » præceptis.

E[2] PSALTERIUM Heptaglotton MS. Linguâ Hebraicâ, Syriacâ, Græcâ, Copticâ, Æthiopicâ, Perſicâ & Armenicâ. Hujus codicis fruendi ſpem fecerat Petrus Golius, Jacobi frater, Ord. Minimorum, dictus Cœleſtinus de S[a] Lidwina Claudio Salmaſio, ut ipſe ſcribit Lib. 1. Epiſt. 84. ad ipſum Jacobum Golium idibus Febr. anni 1636. » De tuo fratre ſcribebat nu- » per (Peireſcius) magnos cum progreſſus » in linguis Orientalibus facere.... In eo » nunc eſt, ut captivum in mei gratiam re- » dimat à Piratis, cujus eripiendi haud exi- » guam ſpem ſibi adlucere in poſterioribus » ad me ſcribebat. Quem captivum dices: » Pſalterium MS. Heptaglotton, lingua » Hebr. Syra, Græca, Coptica, Æthiopica, » Perſica & Armenica. *Hæc Salmaſius.*

F NOVUM TESTAMENTUM Indicâ, Armenicâ & Vandalicâ ſeu Slavicâ linguâ. *Bibl. Monachienſis ſive Bavarica, Struvius Introd. cap.* 4. §. 5.

G QUATUOR EVANGELIA in lingua Bohemica, Teutonica & Latina, quibus utebatur circa annum Chriſti 1381. Anna Richardi II. Anglorum Regis conjux, Wenceſlai Ducis Bohemiæ ſoror, *quæ obiit* 1394. *Uſſerius hiſt. dogmat. de ſcript. & ſacris vernaculis pag.* 161. *De hoc codice loquitur Joannes Hus tom.* 1. *Operum in replica contra Stokes pag.* 108. *fol. verſo.*

ORATIO DOMINICA in Linguis LI.

A præcipuis ſcripta à Nicolao Schmidio Germano. *Extat apud Germanos in templo Gerano territorii Comitum Ruthenorum; acta Lipſienſia anni* 1703. *pag.* 61.

H POLYGLOTTON Actuum Apoſtolorum & Epiſtolarum Pauli, Armenicè, Arabicè, Copticè, Æthiopicè (contextus Armenus non pertingit uſque ad finem.) *Bibl. Ambroſiana, Bernardus de Montfaucon in Diario Italico pag.* 11.

I APOSTOLORUM Acta, Epiſtolæ Canonicæ & S. Pauli & Apocalypſis Joannis, B Armenicè, Græcè & Italicè. Codex membranaceus in fol. *Pariſiis Bibl. Memmiana.*

Literæ majuſculæ A B C D *&c. codicem mſc. quo præfiguntur, denotant, ad quem ſingulæ verſiones, quibus ille conſtat, in ſectione ſua remittuntur.*

BIBLIA POLYGLOTTA typis excuſa.

BIBLIA COMPLUTENSIA.

C BIBLIA SACRA, vetus Teſtamentum multiplici linguâ nunc primò impreſſum. Et imprimis Pentateuchus Hebraico atque Chaldaico Idiomate. (*a*) Adjunctâ unicuique ſuâ Latinâ interpretatione, 4. vol. in fol. *ad quorum calcem leguntur hæc verba:* Explicit quarta & ultima pars totius veteris teſtamenti hebraico, grecoque (*b*) & latino (*c*) idiomate nunc primum impreſſa in hac preclariſſima Complutenſi Univerſitate. De mandato & ſumptibus Reverendiſſimi in Chriſto Pa- D tris Domini, Domini Franciſci Ximenii de Ciſneros, tituli ſancte Balbine, ſacroſancte Romane eccleſie preſbyteri Cardinalis, & Hiſpaniarum primatis ac Regnorum Caſtelle Archicancellarii, Archiepiſcopi Toletani. Induſtria & ſolertia honorabilis viri Arnaldi Guillelmi de Brocario artis impreſſorie Magiſtri. Anno Domini milleſimo quingenteſimo decimo ſeptimo, menſis Julii die decimo.

NOVUM TESTAMENTUM Grece (*d*) & Latine noviter impreſſum. E *In fine voluminis reperiuntur hæc verba:* Ad laudem & gloriam Dei & Domini Jeſu Chriſti hoc ſacro-ſanctum opus Novi Teſtamenti & libri vite grecis, latiniſque characteribus noviter impreſſum atque ſtudioſiſſime emendatum felici fine abſolutum eſt in hac preclariſſima Complutenſi Univerſitate. De mandato & ſumptibus, &c. *ut ſuprà.* (*e*) Anno Domini milleſimo quingenteſimo decimo quarto, menſis Januarii die decimo. (*f*) *Adjunguntur in Tomo VI.* Vocabularium Hebraicum & Chaldaicum totius veteris Teſtamenti cum introductione artis Grammaticæ Hebraicæ &

& Dictionario Græco, in folio. Ibidem, iiſdem typis, anno 1515. *Integra editio* A.D. 1514.—1517.

Hæc Biblia Cardinalis Ximenii vel Polyglotta Complutenſia vulgò nuncupantur.

(a) *Targum Onkeloſi in Pentateuchum cum Latina verſione Alphonſi de Zamora.*

(b) *Textus Græcus cum verſione Latina interlineari de verbo ad verbum Demetrii, Pinciani, Stunicæ, Joan. de Vergara & aliorum Academiæ Complutenſis Doctorum.*

(c) *Ex editione vulgata.*

(d) *Nudis tantùm literis conſcriptum ſine ullis ſpirituum & accentuum notis.*

(e) *In hoc opere Demetrius Ducas Cretenſis, Ælius Antonius Nebriſſenſis, Didacus Lopez Stunica, & Ferdinandus Nonnius Pincianus, Alphonſus de Zamora, Alphonſus Medicus Complutenſis & Paulus Coronellus laudabilem quindecim fere annorum ab anno* 1502. *ad annum* 1517. *operam poſuerunt.*

(f) *Novum Teſtamentum fuit editum* 1514. *Vocabularium* 1515. *Vetus Teſtamentum abſolutum fuit* 1517. *eodem anno quo Card. Ximenius obiit juxta Gomeſium.*

Præmittitur in primo volumine Franciſci Cardinalis Ximenii ad Leonem X. Pontificem Maximum Prologus: deinde alter Prologus ad Lectorem Ximenii nomine conſcriptus; Prologus in Novum Teſtamentum & Diploma Leonis X. opus præfatum comprobans.

Ex primo Prologo ad ipſum exemplar ex-
» *ſcripto.* » Multa ſunt beatiſſime pater: quæ
» ad excudendas impreſſoriis formis origi-
» nales ſacræ ſcripturæ linguas nos incita-
» runt. Atque hæc imprimis: quod cum
» unius cujuſque idiomatis ſuæ ſint verbo-
» rum proprietates: quarum totam vim non
» poſſit quantum libet abſoluta traductio
» prorſus exprimere: tum id maxime in ea
» lingua accidit per quam os Domini lo-
» cutum eſt.... Accedit quod ubicunque
» latinorum codicum varietas eſt: aut de-
» pravatæ lectionis ſuſpirio (id quod libra-
» riorum imperitia ſimul & negligentia fre-
» quentiſſime accidere videmus) ad primam
» ſcripturæ originem recurrendum eſt: ſi-
» cut B. Hieronymus & Auguſtinus ac cæ-
» teri Eccleſiaſtici tractatores admonent:
» ita ut librorum Veteris teſtamenti ſynce-
» ritas ex Hebraica veritate: Novi autem
» ex Græcis exemplaribus examinetur.
» Ut ipſa igitur originalia in promptu ha-
» beret quicumque divinarum litteratum
» ſtudioſus: poſſetque non ſolis rivulis eſſe
» contentus: ſed ex ipſo fonte ſalienris aquæ
» in vitam æternam ſitim pectoris extin-
» guere: juſſimus archetypas ſacræ ſcrip-
» turæ linguas cum adjunctis variarum lin-
» guarum tranſlationibus impreſſioni man-
» dari Sanctitatis tuæ nomini dedicandas.
» Atque imprimis Novum teſtamentum

A Græco-Latinoque ſermone excndendum «
curavimus ſimul cum lexico Græcarum «
omnium dictionum: quæ poſſunt in eo «
legentibus occurrere: ut his quoque qui «
non integram linguæ cognirionem adepti «
ſunt pro viribus conſuleremus. Deinde «
vero antequam Vetus teſtamentum ag- «
grederemur: Dictionarium præmiſimus «
Hebraicorum Chaldaicorumque totius «
veteris inſtrumenti vocabulotum....Qui- «
bus omnibus veluri pro præludio ita per- «
actis ad excuſionem diverſarum veteris «
B teſtamenti lingnarum nos convertimus: «
adjicientes etiam ſingulis earum ſuam la- «
tinam tranſlarionem. «

Qua in re aperte beatitudini tuæ id te- «
ſtari poſſumus: Pater ſanctiſſime, maxi- «
mam laboris noſtri partem in eo præci- «
pue fuiſſe verſatam: ut & virorum in lin- «
guatum cognitione eminentiſſimorum «
opera uteremur: & caſtigatiſſima omni ex «
parte vetuſtiſſimaque exemplaria pro ar- «
chetypis haberemus: quorum quidem «
tam Hebræorum, quam Græcorum ac «
C Latinorum multiplicem copiam non ſine «
ſummo labore conquiſivimus. Atque ex «
ipſis quidem Græca ſanctitati tuæ debe- «
mus qui ex iſta Apoſtolica Bibliotheca «
antiquiſſimos tum Veteris tum Novi Te- «
ſtamenti codices perquam humane ad nos «
miſiſti: qui nobis in hoc negotio maximo «
fuerunt adjumento. «

Ex altero prologo ad ipſum exemplar ex-
ſcripto. Pentateuchus triplicem linguam «
habet: Hebraicam videlicet Chaldaicam «
& Græcam: quas imprimendas juſſimus «
D cum aliis tribus latinis interpretationibus «
juxta correſpondentibus: ita ut Hebraicæ «
veritati reſpondeat latina b. Hieronymi «
tranſlatio: Chaldaicæ vero alia larina «
fere de verbo ad verbum à viris ejus lin- «
guæ peritiſſimis elaborata: Græcæ autem «
ſeptuaginta Interpretum editioni interli- «
nearis latina traductio. Agiographi deinde «
libri ſimul & Prophetales duplici lingua «
excuduntur: hoc eſt Hebræa & Græca «
cum aliis duabus latinis tranſlationibus «
illis correſpondentibus. Nam Chaldaica «
E in cæteris libris præterquam in Pentateu «
cho corrupta eſt aliquibus in locis: & «
fabulis meriſque Thalmudiſtarum nugis «
conſperſa: indigna prorſus quæ ſacris «
codicibus inſeratur: Verum quibuſdam «
in locis ubi integra eſt litera & incorrup- «
ta: mirum in modum favet Chriſtianæ «
religioni: Idcirco reliquos libros totius «
Veteris Teſtamenti Chaldaica lingua in «
latinam verti fecimus: & diligentiſſime «
cum ſua latina traductione conſcriptos in «
publica Complutenſis noſtræ Univerſita- «
tis Bibliotheca reponi. At vero libri ex- «
tra canonem... Græcam tantum habent «

»ſcripturam cum duplici latina interpreta-
»tione : altera b. Hieronymi, alterâ inter-
»lineari de verbo ad verbum : eo modo
»quo in cæteris. Hæc autem de numero
»linguarum hujus libri oportuit in univer-
»ſum prælibaſſe. Nunc de modo quo lin-
»guas Pentateuchi in libro ipſo diſpoſui-
»mus : brevibus agendum eſt. Primum ita-
»que aperto codice duæ ſeſe tibi char-
»tarum facies hinc & inde offeruntur : qua-
»rum unaquæque tres præcipuas colum-
»nas habet. Ex quibus ea quæ ad margi-
»nem exteriorem ſita eſt : Hebraicam con-
»tinet veritatem. Quæ veró interiori mar-
»gini adhæret : Græca eſt ſeptuaginta in-
»terpretum editio : cui ſuperponitur latina
»interlinearis de verbo ad verbum. Me-
»diam autem inter has beati Hieronymi
»tranſlationem velut inter Synagogam &
»Orientalem Eccleſiam poſuimus . . . His
»præterea tribus columnis duæ aliæ mino-
»res columellæ in calce paginæ ſuppo-
»nuntur. Quarum altera latior Chaldai-
»cam continet ſcripturam : altera anguſtior
»latinam ejus interpretationem. Diſpo-
»nuntur autem columnæ ipſæ hoc modo :
»ut ſingulis lineis Hebraicis correſpondeant
»binæ lineæ latinæ e regione : hoc tamen
»ſemper obſervato : ut omnes quæque co-
»lumnæ tam in principio quàm in fine con-
»ſentiant : niſi ubi loci anguſtia non pati-
»tur ; quod veriſſime deprehendes . . . . Ut
»Hebraicas dictiones facile poſſit quicum-
»que diſtinguere & ſuam latinam interpre-
»tationem cuique aſſignare : inter ſingulas
»dictiones Hebraicas ſuperponuntur mi-
»nutæ literulæ latinæ alphabetico ordine
»procedentes : quibus conſimiles aliæ in
»latina proxima columna reſpondent : ut
»per ſimilitudinem literulæ cognoſcatur :
»quæ dictio latina ad quam Hebraica ſit
»referenda . . . Primitiva ſeu radices dictio-
»num Hebraicarum & Chaldaicarum *ad
marginem ſunt appoſita.*

» Illud eſt etiam conſiderandum, quod in
»Hebraicis characteribus ſcienter omiſimus
»apices illos : quibus nunc utuntur Hebræi
»pro accentibus . . . Quod autem ad Græ-
»cam ſcripturam attinet illud te non la-
»tere volumus : non vulgaria ſeu temere
»oblata exemplaria fuiſſe huic noſtræ im-
»preſſioni archetypa : ſed vetuſtiſſima
»ſimul & emendatiſſima : quæ ſanctiſſimus
»dominus noſter Leo decimus Pont. Max.
»cœptis noſtris aſpirans ex ipſa Apoſtolica
»Bibliotheca ad nos miſit : tantæ integri-
»tatis : ut niſi eis plena fides adhibeatur :
»nulli reliqui eſſe videantur : quibus me-
»ritò ſit adhibenda. Quibus etiam adjun-
»ximus alia pauca quorum partem ex Beſ-
»ſarionis caſtigatiſſimo codice ſumma dili-
»gentia tranſcriptam Illuſtris Venetorum
A Senatus ad nos miſit : partem ipſi magnis «
laboribus & expenſis undique conquiſivi- «
mus : ut copia emendatorum codicum «
abundè ſupereſſet. Latinam itidem beati «
Hieronymi tranſlationem contulimus, «
cum quamplurimis exemplaribus vene- «
randæ vetuſtatis : ſed his maximè : quæ «
in publica Complutenſis noſtræ Univerſi- «
tatis Bibliotheca reconduntur : quæ ſupra «
octingenteſimum ab hinc annum literis «
Gothicis conſcripta : ea ſunt ſynceritate «
ut nec apicis lapſus poſſit in eis deprehen- «
B di. Demum in libro Pſalmorum illud eſt «
admonendum communem tranſlationem «
Latinam qua utimur poſitam eſſe pro in- «
terlineari ſupra Græcam LXX. Interpre- «
tum editionem : quia ei de verbo ad ver- «
bum fere correſpondet. Eam autem quam «
b. Hieronymus juxta Hebraicam tran- «
ſtulit veritatem in medio duarum colum- «
narum fuiſſe locatam. » «

*Ex prologo in Novum Teſtamentum ad
ipſum exemplar exſcripto.* » Ne mireris aut «
vitio vertas o ſtudioſe lector quod in «
C novi teſtamenti græca editione aliter «
quam in veteri nudæ tantum literæ ſine «
ullis aut ſpirituum aut tonorum notis im- «
preſſæ publicentur. Operæ precium viſum «
eſt hujus tibi rei rationem aſſignare. Ea «
enim hujuſmodi eſt. Antiquiſſimos Græ- «
cos abſque hiſce faſtigiis literarum ſcrip- «
titaſſe notius eſt quam ut ſit multis argu- «
mentis comprobandum. Cum igitur uni- «
verſum novum teſtamentum præter Evan- «
gelium Matthæi & Epiſtolam ad Hebræos «
D Græcè primùm ſit a Spiritu S. dictatum : «
viſum eſt priſcam in eo linguæ illius vetu- «
ſtatem majeſtatemque retinere. » «

Ex diplomate Leonis X. » Intelleximus «
inter alia quæ bonæ memoriæ Franciſ «
cus *Ximenius* S. Balbinæ Preſbyter Car- «
dinalis : antequam ab humanis excederet «
ſumma cum laude abſolvit : extat opus «
n. & v. teſtamenti : novi videlicet in græco «
& latino : & veteris in græco & latino «
prædictis nec non hebræo & chaldæo ſer- «
monibus ab eodem Franciſco Card. multa «
E cum vigilia & doctorum conſenſu compo- «
ſitum. Et uſque ad ſexcenta volumina vel «
amplius impenſa ejuſdem Franciſci Cardi- «
nalis impreſſa. Sed cum poſt impreſſionem «
hujuſmodi ſubito dictus Franciſcus Card. «
morte eſſet ablatus : & noſter ad publica- «
tionem dicti operis conſenſus petitus non «
eſſet : nequivit hactenus opus ipſum ad do- «
ctorum manus & publicam utilitatem cui «
erit fructuoſum advenire... motu proprio «
& ex certa ſcientia noſtra opus præfatum «
comprobantes : & ut tale in lucem per «
Doctorum & aliorum manus libere de «
cætero venire poſſit &c. Datum Romæ die «
22. Martii 1520. «

» *Ex Mandato Franciſci Epiſcopi Abulen-*
» *ſis.* » Curavimus per viros induſtrios at-
» que ejus rei peritos terniones in volumi-
» na & ea ipſa volumina in ſex totius ope-
» ris partes redigere : & non habita im-
» penſarum ratione : quæ fuerunt prope-
» modum infinitæ ; ſed utilitate quæ inde
» ſequeretur ex lectione : taxavimus totum
» opus ducatorum aureorum numerorum
» pretio ſex & dimidio aut aliquando plu-
» ris . . .

» Primus omnium poſtremis hiſce tem
» poribus Textum Sacrum cum diverſis
» conjungendum verſionibus, typiſque
» mandandum excogitavit Franciſcus Car-
» dinalis Ximenius ; ſummus ille vir cum
» ad tantos Eccleſiæ ac reipublicæ hono-
» ris gradus evectus fuiſſet, nil aliud in
» mente habebat, quam utriuſque, hoc eſt
» ſtatus cujus penes ſe regimen erat, & Ec-
» cleſiæ cujus ampliſſimas obtinuerat digni-
» tates, utilitati conſulere. » Anno igitur
» milleſimo quingenteſimo ſecundo (ut re-
fert Alvares Gomeſius lib. 2. de geſtis
Franc. Ximenii. pag. 47. num. 10.) in-
» tentionem ad ea convertit, quæ jam diu
» meditabatur. Intelligebat ſane vir pru-
» dens ſacrorum voluminum lectionem,
» quæ Biblia Græco nomine paſſim appel-
» lantur, cunctis, qui ſacris initiati ſunt,
» ſed præſertim theologis maxime eſſe ne-
» ceſſariam ... Magni igitur Origenis dili-
» gentiam inmitatus, qui hexaplis illis de-
» cantatis, omnes ſacrorum voluminum
» quæ tunc habebantur, tranſlationes in
» unum conjunxerat, editionem Bibliorum
» faciendam curavit. In ea veteris teſta-
» menti libri ternis columnis per ſingulas
» paginas ſunt diſtincti. Prima Hebraicam
» lectionem tenet, media vulgarem, qua
» nunc utimur, tertia verſionem Græcam
» LXX. interpretum tranſlatione etiam
» Latina illuſtratam. In margine vero infe-
» riori, nequid deſideraretur, Chaldaica,
» quam vocant, paraphraſis ſubjecta eſt,
» Latina verſione e regione appoſita. At
» novum teſtamentum Græcam lectionem
» quàm emendatiſſimam, & vulgarem
» tranſlationem habet. Additum eſt poſtre-
» mum volumen Hebraicarum dictionum
» eruditum & copioſum Onomaſticon, ab
» ejus linguæ peritis valde laudatum. Id
» in aliquot bibliorum hujuſmodi libris,
» quorumdam incuria, qui eos aſſervandos
» ſuſceperant, non ſine gravi jactura, deſi-
» deratur.

» Res fuit cum primis operoſa & magni-
» fica, & quæ non modo tam ingentem Prin-
» cipem, ſed etiam ingentis animi virum,
» ad difficultates omnes evincendas rem
» tam arduam comitantes, requireret. Ac-

A ceſivit continuo ad ſe homines utriuſque «
literaturæ peritiſſimos, Demetrium (*Du-* «
cam) Cretenſem natione Græcum, (*Æ-* «
lium) Antonium Nebriſſenſem (*Jacobum*) «
Lopidem Aſtunigam, & Ferdinandum «
(*Nonnium de Guſman*) Pintianum, Græ- «
carum literarum & Latinarum profeſſo- «
res, quorum ſcripta & ſtudioſa monu- «
menta paſſim nunc in manibus habentur, «
Alphonſum Medicum Complutenſem, «
Paulum Coronellum, & Alphonſum Za- «
mora, Hebræarum rerum conſultiſſimos ; «
B qui cum olim inter ſuos publicas Scholas «
fuiſſent moderati, tunc Chriſtianæ fidei «
ſacris ex animo ſuſceptis, eccleſiæ ortho- «
doxæ domeſtici & alumni eſſent, meritò «
ad tantum negotium a Ximenio ſunt vo- «
cati : quod illorum virtuti, eruditioni & «
conſtantiæ meritò eſt commiſſum. «

Cum his viris de ſuo conſilio ſermones «
confert, liberaliſſime impenſas promittit, «
& ſingulos præmiis propoſitis privatim in- «
vitat. Ante omnia feſtinandum admonet, «
C ne, ut ſunt res mortales caducæ & fluxæ, «
aut illi patrono ad eam rem promptiſſimo, «
aut ipſe tam accommodis adjutoribus pri- «
varetur, quorum præſentiam & operam «
pluris quàm ullas precioſas poſſeſſiones «
aut divitias æſtimaret. Accenduntur cun- «
cti Ximenii verbis, & ab eo die, donec «
ultima manus fuit impoſita, nihil eſt a «
viris eruditiſſimis ceſſatum. «

Conquiſiti ſunt undique, utriuſque te- «
ſtamenti vetuſtiſſimi codices, ad quorum »
fidem caſtigatio excudendorum fieret, «
& vitiata loca ſanarentur, & quæ dubia «
D & obſcura eſſent, illuſtrata collucerent. «
Sed potiſſimum adjumento fuerunt Bi- «
bliothecæ Vaticanæ venerandæ antiqui- «
tatis apographi, quorum copia per Leo- «
nem X. Pont. Max. benigniſſime Xime- «
nio facta eſt. (*Sixtus Sinenſis in Bibliothe-* «
ca ſancta addit exemplaria Medicæ Bi-
bliothecæ, & quæ à Venetorum Senatu
tranſmiſſa fuerunt aut aliunde) LXX.
tamen tranſlationis explicatio (*ſeu verſio*
Latina) » partim ab aliquot Academiæ «
Complutenſis eruditis hominibus, qui «
E jam tunc ſub Demetrio, & Pinciano præ- «
ceptoribus, in Græcis literis non vulga- «
riter profecerunt, partim a Demetrio, «
Pinciano & Aſtuniga, adeo feliciter con- «
fecta fuit, ut nihil a LXX. Interpreti- «
bus, juxta Græcam eruditionem ſit di- «
ctum, qualia permulta apud eos haben- «
tur, quod a noſtris in tanta brevitate «
fuerit prætermiſſum. «

Fuit inter hos ad hoc munus vocatus «
Joannes Vergara, cui libri, quos Sapien- «
tiales vocant (ut ab eo ſæpiùs audivi) «
explicandi ſunt commiſſi ; in quibus multa «

» quæ in vulgata tranſlatione difficilia eſſe A
» videbantur, in antiquam lectionem reſti-
» tuit... Duravit ab hoc anno qui M. D. II.
» Chriſti nati fuit, annos continuos plus
» minus quindecim' de ſacris Bibliis eden-
» dis cura ; ut penè cum Ximenii vita fi-
» nem quoque editio ſuſceperit. Ubi ſi per
» partes narrandum eſſet quantum laboris
» exhauſtum ſit, quantum tædii & faſtidii
» devoratum à viris illis operi præfectis, in
» exemplaribus excutiendis, quamque mul-
» tiplici & ardua negotiorum mole Xime-
» nius interim aliò evocetur, nimiùm pro B
» fectò in iis diſcendis immoraremur. At
» illud unum quod ad impenſas à Ximenio
» in ea re abſolvenda factas pertinet, reti-
» cendum nequaquam eſt. Septem Hebræa
» exemplaria, quæ nunc Compluti haben-
» tur, quatuor millibus aureorum ex di-
» verſis regionibus ſibi comparaſſe, Alphon-
» ſus de Zamora ſœpenumero referebat:
» ut interim de Græcis & Latinis taceam
» quorum illa ab urbe Roma, hæc tum ex
» peregrinis locis, tum ex variis in Hiſpa-
» nia Bibliothecis, ab octingentis fere an- C
» nis characteribus Gothicis ſcripta, ma-
» gnis ſumptibus Complutum ſunt delata.
» Jam vero Chalcographorum & Scriba-
» rum ſalaria, doctorum hominum non vul-
» garia præmia, mercedes internuntiis pro-
» poſitas, quibus ad codices vetuſtos adi-
» piſcendos utebatur, aſſiduam denique
» ſubminiſtrantium catervam, quam ad res
» quæ inſperatò emergebant expendendas
» ſuſtentabat, & mille alia quæ longum
» eſſet referre, ſi bene quis ratione ſubducta
» numeret, quinquaginta millium aureo- D
» rum, & amplius, ſummam conficiet ;
» quod & majores natu frequenter dicere
» audivi.
» Hac tandem diligentia & autboritate
» & liberalitate, opus illud abſolutiſſimum
» prodüt Leoni X. Pont. Max. dicatum....
» Opus mehercule miraculo par, & cujus
» tanta apud omnes qui ubicumque rerra-
» rum in ſacris literis verſantur, venera-
» tlo eſt, ut ad Complutenſium bibliorum
» exemplum, quidquid alicubi excuditur,
» certatim revocetur. (Hæc ſcribebat, Go- E
» mecius anno 1560.) audivl (*pergit idem*
» *Gomecius*) Joannem Brocarium Compl.
» excuſorem, Arnoldi Gnilielmi Brocarii
» filium, ſæpenumero ad æquales dixiſſe,
» eo ipſo die quo ultima manus à patre ope-
» ris excuſioni impoſita fuit, ſe puerum
» eleganter veſtitum cum ultimo bibliorum
» volumine ad Ximeninm veniſſe: qui im-
» pendiò lætatus ita cœlum ſuſpiciens ac-
» clamavit : Grates tibi ago ſumme Chri-
» ſte, quod rem magnopere à me curatam
» ad optatum finem perduxeris. Et ad fa-
A miliares continuò converſus, equidem «
(inqnit) cum multa ardua & difficilia «
reipublicæ cauſa hactenus geſſerim, nihil «
eſt, amici, de quo mihi magis gratulari «
debeatis, quàm de hac bibliorum editio- «
ne, quæ una ſacros religionis noſtræ fon- «
tes tempore perquam neceſſario aperit: «
unde multo purior theologica diſciplina «
haurietur, quàm a rivis poſteà deductis. »
Huc uſque Gomecius.

B BIBLIA POLYGLOTTA
Antverpienſia.

BIBLIA Sacra *Regia ſive Antverpienſia dicta*, Hebraicè (*a*) Chaldaicè (*b*) Græcè (*c*) & Latiné (*d*) Philippi II. Regis Catholici pietate ac ſtudio ad ſacroſanctum Eccleſiæ uſum (*cum Præfatione Benedicti Ariæ Montani & apparatu.* (*e*) 8. vol. (*f*) in folio) Chriſtophorus Plantinus excud. Antverpiæ.

Quo anno ; legitur ad calcem primi volu- C *minis:* Quinque Moſis libros Hebraicè, Græcè & Latinè cum Paraphraſi Chaldaica & Latinis verſionibus ſumma diligentia à Plantino excuſos, Benedictus Arias Montanus ex Philippi Catholici Regis mandato Legatns à ſe cum Complutenſi & correctiſſimis aliis exemplaribus cullatos recenſuit ac probavit. Anverpiæ Kalendis Martii M. D. LXIX. *Et in adverſa pagina, hæc Hebraicè leguntur:* abſolutum eſt opus in menſe Niſan, anno 329. juxta minorem ſupputationem D (hoc eſt anno Chriſti 1569.)

Sic explicit volumen IV. Hanc quartam & ultimam totius veteris Teſtamenti partem, Hebraicè, Græcè & Latinè cum Paraphraſi Chaldaica & Latinis verſionibus Chriſtophorus Plantinus excudebat Antuerpiæ pridie D. Joannis Baptiſtæ anno Domini 1570.

Et in calce quinti voluminis hæc exarata ſunt: Novum Teſtamentum Græcè, Syriacè & Latinè ſumma diligentia à Plantino excuſum Ben. Arias Montanus... E a ſe cum Complutenſi & correctiſſimis aliis exemplaribus collatum recenſuit & approbavit. Antverpiæ Calendis Februarii 1571. Apparatùs ſacri qui triplici volumine conſtat, tomus primus finitus eſt 2. die Januarii 1571. ſecundus & tertius eodem anno perfectus eſt. *Sicque illa editio quatuor ad minimum annis abſoluta fuit. Regia vocantur hæc Biblia, quod impenſis Philippi Regis excuſa fuerunt, vel Antverpienſia, & Plantini, qui ea in celebri hac civitate typis mandavit. Licet in tomi prioris titulo quatuor duntaxat linguæ ſcilicet He-*

Google

braica, Chaldaica, Græca & Latina recenſentur, cum in quinto tomo adjectum ſit novum Teſtamentum lingua expreſſum Syriaca, meritò quidem hoc opus Pentaglotton nuncupatur.

(a) *Vetus Teſtamentum Hebraicè. Item in altero tomo Hebraicè cum verſione Latina interlineari Santis Pagnini ab Aria Montano & ab aliis ad verbum expenſa.*

(b) *Targum Onkeloſi in Pentateuchum, Jonathanis in Prophetas priores & poſteriores, R. Joſeph cæci & aliorum in Job, Pſalmos & quinque parva volumina, addita verſione Latina Pentateuchi, libri Job, Proverbiorum, Cantici Canticorum, Prophetarum Iſaiæ, Hieremiæ & Ezechielis ab Alphonſo de Zamora, & ab Aria Montano ad Hebraiam & Chaldaicam veritatem correcta, aliorumque librorum ab eodem Aria Montano concinnata.*

(c) *Textus Græcus cum verſione Latina ex editione Complutenſi.* (d) *Ex vulgata editione.*

Novum Teſtamentum Græcè, Syriacè *charactere Hebraico & Syriaco, præter Epiſtolam II. S. Petri, II. & III. S. Joannis, Epiſtolam S. Judæ & Apocalypſin* & Latinè *ex vulgata editione. Idem* Novum Teſtamentum Græcè & Latinè ex editione Complutenſi, *in ultimo volumine.*

(e) *Omnia hæc ſtudio & induſtriâ Benedicti Ariæ Montani, qui Latinas omnes, præter illam quæ eſt ex Syro, verſiones recognovit, & Guidonis Fabricii Boderiani, qui tranſlationem Novi Teſtamenti Latinam ex Syro confecit:* JUVANTIBUS *Franciſco Raphelengio, Nicolao Guidonis Fabricii fratre,*

» *Joanne Harlemio* S. J. qui in Chaldæis, » Syris & Græcis non vulgares fecit progreſ» ſus, plurimum nos ſublevavit (*inquit Bo» derianus in fine Præfationis in N. T. Syrum*) » adjuvitque cum in tranſlationis noſtræ » recognitione, tum etiam in univerſo Bi» bliorum opere, ejuſque appendicibus. » *Idem* (*addit Sotuel in Bibl. ſcriptorum S. J.*) » Indicem Biblicum concinnavit, variaſque » collegit lectiones in Latinis Bibliis, & ad » textum Hebraicum, Chaldaicum, Græ» cum atque Syriacum examinavit & diſ» cuſſit:

» *Franciſco Raphelengio*, qui, *ut ait Swer» tius in Athenis Belgicis pag.* 251. incredi» bile quantos labores ſuſtinuerit in eden» dis Bibliis Regiis cum *Benedicto Aria » Montano, Andrea Maſio & Guidone Fa» bricio:* In quorum omnium impreſſione, » *ſcribit Boderianus ſub finem ejuſdem Præfa» tionis*, indefeſſo labore doctiſſimi ac dili» gentiſſimi correctoris officio functus eſt » Franciſcus Raphelengius, Plantini gener, » cui, ut ornato multarum linguarum pe-

A ritiâ, ſtudioſi omnes acceptum ferè habent, quod nunc habeant univerſam Paraphraſim Chaldaicam longè emendatiorem quàm hactenus prodierat, punctorum affixione ad analogiam librorum Danielis & Eſdræ ubique revocata: «

Franciſco Luca Brugenſi, qui, *juxta eumdem Swertium ibid. pag.* 245. Regiorum Bibliorum editioni cum magno illo Benedicto Aria Montano, cœteriſque præfectus fuit: «

Andrea Maſio qui *juxta eumdem pag.* 123. B Antverpiam evocatus una cum Benedicto Aria Montano iſtam verè Regiam Bibliorum editionem adornavit: «

Joanne Livineio qui in Plantiniana Bibliorum editione Græca cum Guill. Cantero ſedulam operam navavit; *Jac. Aug. Thuanus ſub finem libri* 122. *hiſt. ſui temporis:* «

Guill. Cantero qui variarum in Bibliis illis lectionum libellum concinnavit, qui extat in apparatu. «

Poſtquam autem (*ſic ſuam abſolvit Præfationem Boderianus*) quotquot huic operi C aſſiduè incubuerunt, ſedulam in eo navaſſent operam, Benedictus Arias Montanus, Hiſpalenſis, Doctor Theologus, pro munere ſibi à Regia Maj. mandato, ſemper poſtremam adhibuit perluſtrationem, examinationem atque approbationem. » «

Ex iis quæ jam allata ſunt patet in hujuſce editionis prioribus quinque voluminibus, vetus Teſtamentum extare lingua Hebraica, Chaldaica, Græca & Latina; novum autem lingua expreſſum Syriaca: utrumque autem exaratum typis elegantiſſimis Pariſiis D *à Guillelmo le Bé fuſis & efformatis* (ut refert Jo. de la Caille pag. 46. Hiſt. Artis Typographicæ.) *In apparatus ſacri primo volumine reperiuntur Grammatica Hebraica & Epitome Theſauri Sanctis Pagnini à Franciſco Raphelengio concinnata, Grammatica Syra & Lexicon Syro-Chaldaicum Guidonis Fabricii Boderiani, Andreæ Maſii Grammatica Syra & Lexicon, quod inſcripſit,* Peculium Syrorum; *Grammatica denique Græca cum lexico Græco diligentiâ & impenſis Chriſt. Plantini confecta. Secundus tomus* E *ejuſdem apparatûs exhibet Hebræum veteris & Græcum novi Teſtamenti contextum, minore charactere quàm in præcedentibus voluminibus exaratum, atque Latinâ interlineari verſione illuſtratum. Veteris Teſtamenti hic eſt titulus:* Hebraicorum Bibliorum veteris Teſtamenti Latina Interpretatio, operâ olim Santis Pagnini Lucenſis, nunc verò Benedicti Ariæ Montani Hiſpalenſis, Franciſci Raphelengii Alnetani, Guidonis & Nicolai Fabriciorum Boderianorum Fratrum collato ſtudio ad Hebraicam dictionem diligentiſſimè expenſa, Cenſorum Lovanienſium judicio exami-

nata & Academiæ ſuffragio comprobata, A ad Regii ſacri operis commoditatem & apparatum Chriſtophorus Plantinus Regius Prototypographus Antverpiæ excudebat. *Novo autem hæc præfiguntur:* novum Teſtamentum Græcè cum Vulgata Interpretatione Latina Græci contextus lineis inſerta. Quæ quidem Interpretatio cùm a Græcarum dictionum interpretatione diſcedit, ſenſum videlicet magis quàm verba exprimens, in margine libri eſt collocata; atque alia Benedicti Ariæ Montani Hiſpalenſis operâ e verbo reddi- B ta, ac diverſo characterum genere diſtincta, Lovanienſium vero Cenſorum judicio & totius Academiæ calculis comprobata in ejus eſt ſubſtituta locum, Antverpiæ excudebat Chriſtophorus Plantinus Regius Prototypographus 1572. *Hæc quidem fuſiùs exſcripta, quippe quibus & verſionum autores innoteſcunt, & quà uſi ſunt methodo, probè indicatur. In ultimo tandem apparatûs tomo leguntur Idiotiſmi linguæ Hebraicæ, & plurimæ diſſertationes, quæ circa pondera ac menſuras, Geo-* C *graphiam Sacram, ædificia, veſtitus & ornamenta, Chronologiam & alia ejuſmodi verſantur, quorum autor eſt Arias Montanus, quæque ſejunctim poſtea, ibidem ſub titulo:* Antiquitatum Judaicarum *typis mandata fuerunt; adjecta eſt quoque diverſarum Lectionum à multis auctoribus excerptarum varia ſuppellex.*

Quò major hiſtoriæ hujus editionis Regiæ lux affulgeat, placuit hic quædam excerpere, quæ in dedicatione totius operis ſub finem le- » *guntur.* » Cæterum veritatis ille pater & D » piorum omnium protector, Eccleſiæ Ca- » tholicæ illuſtrator, verbique ſui aſſertor » Deus . . . eam mentem Philippo II. Ca- » tholico Hiſpaniarum Regi, & Principi » potentiſſimo & Chriſtianæ pietatis ſtudio- » ſiſſimo, injecit, ut inter quamplurima » conſilia . . . . de ſacris etiam libris, anti- » quis linguis, & earum optimis interpre- » tationibus, qua fieri poſſet diligentia, » inter ſe collatis, excudendis, is etiam de- » liberaret . . . Igitur quam plurimis ex pu- » blicis Academiis & ex ſacræ religionis E » Magiſtratibus, Cenſores & Judices, atque » adeo ex omni Eccleſiaſtico ordine mini- » ſtri conſpiciuntur, ad tantam rem delibe- » randam adhibitis; communi omnium ſen- » tentia confirmatum eſt hujuſmodi Regis » conſilium, non tanquam utile tantum, » ſed etiam veluti plane neceſſarium ac di- » vinum comprobari, & omnium ſuffragiis » poſtulari, omniumque piorum ſtudio, ut » expleretur, orari oportere. Id quod Rex » ipſe libentiſſime ſuſceptum, mature exſe- » qui atque perficere inſtituit: præſertim » vero, cum eorum omnium quæ ad eam rem parandam & oportuna, ac etiam ne- « ceſſaria erant, magnam copiam apud ſe « intelligeret; ſeque iis viris, qui tanto « huic operi & exolvendo præeſſent, quales « ipſe rei literaturæ amantiſſimus quam « plures continuo fovet, omnino non carere « conſpiceret. Tantum igitur Catholici « Regis conſilio, ſtudio, auctoritate atque « benignitate præſtitum eſt, ut operis hujus « admiranda moles, maximis rerum diffi- « cultatibus ſuperatis, extructa & in pu- « blicum Catholicæ Eccleſiæ uſum, æter- « numque Chriſtianæ veritatis monumen- « tum, ſtabilita & expoſita denique fuerit; « cujus inſpectionem nulli Chriſtianæ pie- « tatis ſtudioſo non gratiſſimam, utiliſſi- « mamque fore arbitramur, cum propter « eximiam omnis generis characterum ele- « gantiam, & egregiam optimi & celebe- « rimi Typographi operam: tum verò ma- « ximè propter ſummum integræ & incor- « ruptæ lectionis perfectionem, quam, præ- « ter aſſiduam doctiſſimorum & linguarum « omnium peritiſſimorum hominum dili- « gentiam, variorum quoque & correctiſſi- « morum exemplarium, Romanorum vide- « licet, Venetorum, Conſtantinopolitano- « rum & Germanorum collatio nobis præ- « ſtitit; Complutenſibus verò potiſſimum « hac in parte uſi ſumus, quæ quidem a ce- « lebratiſſimo ac pientiſſimo viro Franciſco « Ximenio S. R. E. Cardinali, magno ſtu- « dio, incredibili ſumptu, inſigni diligen- « tia, utiliſſimoque eventu edita quondam « fuerant, & apud doctos homines magno « in precio habita; quæ tamen, quia pro- « pter miram eorum paucitatem & rarita- « tem deſiderabantur, hoc in opere non- « modo inſtaurata, ſed multis etiam in par- « tibus aucta, integrata, locupletata, ma- « gno etiam appoſitiſſimoque rerum & ver- « borum apparatu exornata ſunt. Nam præ- « ter excellentem formarum, chartæ & « characterum præſtantiam, integras etiam « Chaldaicas, in veteri teſtamento para- « phraſes, & Syriacæ, in novo, lectionis « libros, eoſdemque diligenti ſtudio & cen- « ſura examinatos, & commoda Latina- « rum interpretationum copia inſtructos, « opus hoc Complutenſibus Bibliis addit; « & quod ad lectionis & ſententiarum di- « ſtinctionem, explicationemque plurimum « confert, accentus omnes, Hebraicoſque « apices diligentiſſime obſervatos adjungit. « Inſignem præterea rerum & verborum « ſupellectilem, aliàs variis codicibus diſ- « perſam, hoc unum opus continet, quæ « magis uſu percipi, quàm oratione judicari « poſſunt. «

His accedunt variarum in omnibus lin- « guis, lectionum propoſita exempla, quæ « quidem quot & quantos lectoribus fructus «

» allatura ſint, nemo facile æſtimare po-
» teſt. Sunt præterea integra Biblia, novum-
» que Teſtamentum Græcum Latinis ad
» verbum interpretationibus, majori quàm
» unquam antea, diligentia & ſedulitate
» elaboratis, quæ, præterquam quod ad
» ſententiarum cognoſcenda myſteria plu-
» rimum adjumenti afferunt, Latinum ho-
» minem Hebraicam & Græcam; Græcum
» verò & Hebraicum Latinam linguam ſine
» præceptore ac nullo pene negotio docere
» poſſunt. Addita præterea ſunt opportunis
» locis difficiliorum verborum Hebraico-
» rum, Græcnrum & Syriacorum thema-
» ta, quas radices Hebræi dicunt. Poſtre-
» mum verò & utiliſſimum illud volumen,
» adjungitur, quod quia multarum & ad
» familiares divini verbi explicationes,
» commodiſſimarum rerum copioſam ac
» multiplicem ſuppeditat materiam, ſacro-
» rum librorum apparatum inſcripſimus;
» quo in opere dictionaria, obſervationes,
» arcanorum ſermonum interpretationes,
» multaque alia cognitu digniſſima con-
» tinentur. Atque hæc quidem omnia ma-
» gnæ ſacrarum literarum ſtudioſis utili-
» tati, magnoque uſui Catholicæ Eccleſiæ
» futura a Philippo Catholico Rege cura-
» ta, ejuſque tum aoctoritate, tum digni-
» tate, tum liberalitate Regia expedita, &
» inſigni rerum omnium diverſitate & ele-
» gantia inſignita, ad optimum & feliciſſi-
» mum exitum, divinæ providentiæ ſummo
» beneficio, tandem perducta ſunt, &c.

Ex ejuſdem Benedicti Ariæ Montani alia ad Lectorem præfatione, quæ ita ordi-
» *tur.* » Ampliſſimos & uberrimos fructus,
» qui ex illuſtri hoc opere percipientur,
» Lector, nulla ſane faciliori ratione tibi
» repræſentare potuimus, quam ſi ſingulas
» ejus partes, eo quo collocatæ ſunt, ordi-
» ne, diligenti explicatione perſequere-
» mur.... Sed quia ex veterum exempla-
» rium cum noſtro hoc diligenti collatione,
» quid alii, qui in eodem opere non me-
» diocrem diligentiam aliàs adhibuerunt
» (quorum laboribus nihil detrahimus) &
» quid deinde nos in hac parte præſtiteri-
» mus, planius & apertius cognoſcatur:
» Complutenſibus Bibliis ad unguem exa-
» minatis, & cum noſtris hiſce, quâ fieri
» potuit diligentia, collatis quid per nos in
» noſtra hac editiooe effectum ſit, quò res
» tota clarius pateat, breviter exponemus.

» In iis itaque, ut characterum elegan-
» tiam, quibus pollent, & ordinem ac ſe-
» riem dictionum ſuis locis diſpoſitarum,
» miſſam faciamus: Hebraica veritas puris
» dictionibus, & clauſulis bene diſtinctis,
» atque omnibus, ut par eſt, ſuo ordine col-
» locatis, dilucidè conſpicitur. Græcum
» item contextum ea habent, cui interpo-

A ſita eſt Latina interpretatio, quæ ad ver- «
bum apte reſpondet. His additur Vul- «
gata editio, ſancto Hieronymo plerum- «
que adſcripta, quæ inter Hebræum & «
Græcum textum, medium obtinet lo- «
cum. Præterea in eorum infima pagina «
legitur Onkeloſii in quinque libros Moſis «
Chaldaica paraphraſis, cui e regione ad- «
dita eſt Latina interpretatio. Opus certè «
omni laude dignum & (*temporibus illis*) «
ſatis eruditum atque elaboratum... Dein- «
de coeteri omnes libri παραφραστικῶς ver- «
B ſi, partim a Jonatham Uzielis filio in «
poſteriores Prophetas, partim a Joſeph «
Cœco, atque aliis antiquis auctoribus in «
reliquos ſacræ ſcripturæ libros, in Com- «
plutenſi editione plane deſiderantur. Has «
quidem in Latinum ſermonem converſas, «
atque adeo de verbo redditas, & ad fi- «
dem tum Hiſpanorúm, tum Venctorum «
exemplarium ſumma diligentia caſtigatas «
& correctas, in Regio hoc opere non deſi- «
derari comperies. Ea vero, præter illas, «
quæ, ut diximos, aliàs in quinque libros «
C Moſis editæ fuerunt, hæ ſunt: Hiſtoria- «
rum libri, qui priores Prophetæ dicun- «
tur: Quindecim poſteriorum Propheta- «
rum explanatio: Pſalterium, ac Prover- «
biorum libri qui una vocet אמת appellan- «
tur. Qui omnes quanta cura, ſtudio & di- «
ligentia & expurgati & Latine facti fue- «
rint, & res ipſa docet, & nos etiam ſuis «
locis, Deo dante, commodius demonſtra- «
bimus. Habent itaque Theologi & ſacra- «
rum literarum ſtudioſi vetus Teſtamen- «
tum; illud quidem Hebraicum, Chaldai- «
D cum, Græcum ac Latinum. Novum vero, «
Syriacè, Græcè & Latinè conſcriptum. «
Quibus accedit, in eorum gratiam qui «
minus in antiquis linguis ſunt exercitati, «
triplex, Latino idiomate, veteris Teſta- «
menti Interpretatio, quæ Hebraicam ve- «
ritatem, cui coeteræ linguæ ſe interpre- «
tes præbent, ita reddit, ut non medio- «
crem, ſed certe ampliſſimum fructum, «
ex ea ſint reportaturi. «

Opus procul dubio, omnibus ſuis par- «
tibus abſolutum, quod quidem nullis an- «
E notationibus magis illuſtrari poteſt, cum «
in eo veluti primario, & ſummæ auctori- «
tatis exemplari uberrimi quatuor lingua- «
rum fontes continentur. Cœtera vero «
quæ ad veteris reſtamenti tempora refe- «
runtur, eodem idiomatis genere quo ſcri- «
pta reperiuntur, Græca ſcilicet Græce, «
& Latina Latine, diligenter correcta his «
annexa conſpicies. Novum denique teſta- «
mentum, jam Syriaca (ut diximus) lin- «
gua conſcriptum, ex optimis quibuſque «
exemplaribus expreſſum prodit, idque «
duplex: alterum Syriacis, & genuinis «
characteribus; alterum verò in infima «

Digitized by Google

» margine Hebraicis literis, & omnibus
» ſuis punctis & numeris conſtans huc etiam
» accedit, ut iiſqui tam in Hebraica quàm in
» Syriaca lingua exercitatiores ſunt, hac
» ratione conſuleretur. Syriaci quidem idio-
» matis Latina interpretatio, ſumma fide,
» & diligentia adhibita eſt a Guidone Fa-
» bricio Boderiano, qui & hanc ſuam in-
» terpretationem ſummo ſtudio elabora-
» tam, atque adeo ſeipſum una cum fratre
» Hebraicæ linguæ peritiſſimo, alacri prom-
» ptoque animo obtulit. *Deinde apparatum ſacrum deſcribit, & quid complectatur, pluribus verbis indicat. Denique ultimi tomi initio facit mentionem in quo reperiuntur Biblia Hebraica integra cum Latina interpretatione, quæ quidem omnia hic prætermitimus, de quibus jam fuſiùs ſupra dictum eſt. Tandem adjutores recenſet :* » Itaque (inquit)
» ne quàm plurimos Hiſpanos, Italos &
» Gallos qui nos ſua ope & auxilio pluri-
» mum juverunt, hoc loco referamus; eos
» tantùm recenſebimus, qui ab ipſo operis
» initio, ad finem uſque, tam in eo paran-
» do, deſcribendo, vertendo, adornando,
» immutando aut corrigendo, multum la-
» boris, operæ ac diligentiæ adhibuerunt.
» Ex quorum numero Chriſtophori Plan-
» tini (Turonenſis) viri de Typographica
» arte optime meriti, ſummam ingenii
» dexteritatem, admirabilem prudentiam,
» ſedulam operam, infinitos labores, ac de-
» nique omnibus in rebus inſignem diligen-
» tiam nemo ſatis admirari ac dignis lau-
» dibus extollere poteſt.
» Maximam vero partem, quæ hic dili-
» genter correcta, exornata, perpolita &
» elaborata ſunt, *Franciſci Raphelengii*,
» quem ſibi generum Plantinus adſcivit,
» ſummæ induſtriæ, incredibili diligentiæ,
» continuæ ſedulitati, perſpicaci ingenio &
» præſtanti judicio acceptam referre debes.
» Ampliſſimus hic ſcientiarum & linguarum
» Theſaurus hujus viri ope & induſtria
» correctiſſime in lucem prodit.
» *Guidonem Fabricium* cujus ſupra memi-
» nimus Hebraici idiomatis peritiſſimum,
» atque adeo Syriacæ linguæ inſigni cogni-
» tione ornatum (quod quidem vel ex ipſa
» novi Teſtamenti Syriaci Latina Interpre-
» tatione aperte cognoſci poteſt) non eſt
» quod meis verbis hoc loco commendem;
» ejus quippe inſignis eruditio, & opera,
» qua nos in hoc opere mirifice juvit,
» ipſa per ſe ſatis prædicant, a ſtudioſis om-
» nibus huic viro plurimum deberi.
» *Nicolaum Fabricium* Guidonis fratrem,
» ac potiſſimum in Hebraica lingua non in-
» feliciter verſatum, qui ſua diligentia &
» continuis laboribus, in hoc opere tran-
» ſcribendo, interpretando, & corrigendo
» inter cæteros nobis etiam adjumento fuit,

A huic catalogo meritò inſerendum duxi- «
mus. «
In primis autem ſacrarum literarum «
ſtudioſi *Auguſtino Hunnæo* & *Cornelio Goudano* duobus Lovanienſis Gymnaſii lumi- «
nibus, Sacræ Theologiæ Doctoribus, & «
publicis profeſſoribus, ac toti rei litera- «
riæ addictiſſimis, ingentes habeant gra- «
tias; his enim propter inſignem eruditio- «
nem & ſacrarum linguarum non vulga- «
rem cognitionem, optimi Regis manda- «
to, hoc opus evolvendum ac diligenter «
B examinandum, à Lovanienſi Academia «
commiſſum eſt. Qui quidem, quo ſunt «
felici ingenio & maturo, & ad graviſſi «
mas quaſque res apto judicio (adhibito ad «
eam rem *Joanne Harlemio* Sacræ Theo- «
logiæ Licentiato, in omni linguarum ge- «
nere exercitatiſſimo, S. Scripturæ & He- «
braicæ linguæ apud Lovanienſes in Socie- «
tate Jeſu profeſſore) ſuo munere, ut à «
tantis viris expectari poterat, cum ſumma «
laude perfuncti ſunt... «
Cardinali Spinoſæ Regii in Hiſpaniis «
C ſummi conſilii & Sanctæ Inquiſitionis Præ- «
ſidi ampliſſimo, non parvæ habendæ ſunt «
gratiæ; ejus enim conſilio & favore, «
convocatis etiam ad eam rem præſtan- «
tiſſimis viris, Regique à conſiliis, Rex no- «
ſter optimus & ſapientiſſimus præſtantiſ- «
ſima hæc Biblia inchoari & ad finem per- «
duci voluit. «
Nec vero *Granvellanus Cardinalis* am- «
pliſſimus hoc loco nobis defuit; pro eo «
enim quo erga rem literariam ac potiſſi- «
mum Sacro-Sanctæ Theologiæ ſtudia eſt «
D propenſo animo, Bibliorum Græcorum «
exemplaria ſuis impenſis, ad Vaticano- «
rum fidem deſcripta, ac diligentiſſime col- «
lata, ad nos opportunè tranſmiſit. «
Nec poſſum, Lector, *Sirleti* etiam *Cardinalis* operam, laborem, induſtriam «
ac doctrinam prope ſingularem tibi non «
vehementer commendare. Is enim præ- «
ter graviſſimas occupationes, quibus am- «
pliſſimus & ſacratiſſimus Cardinalium «
Ordo diſtineri ſolet, animum ad ſacra «
ſtudia ita convertit, ut jam Theologo- «
E rum labor in perquirendis Sacrorum vo- «
luminum variis lectionibus magna ex parte «
ſit ſublevatus; tanta enim induſtria & ju- «
dicio eas collegit, & quas ſequi, & quas «
rejicere oporteat, ita doctè admonuit, «
ut meritò tanti beneficii immortales gra- «
tias ampliſſimo huic viro habere debeas. «
Joannes Regla feliciſſimæ memoriæ Ca- »
roli V. Cæſaris invictiſſimi Confeſſor, «
quem vocant, inſtituti Hieronymiani «
apud Hiſpanos, ſuam hac etiam in parte «
præſtitit operam. «
Ab *Andrea Maſio* viro à Conſiliis & Se- «
cretis Ducis Cliviæ, pleriſque valde do- «

ctis

» ctis annotationibus, & Cbaldaica Paraphraſi in ptiores Prophetas, Pſalmos, Eccleſiaſten & Ruth, ope Hiſpani exemplaris à ſe Romæ inventi, &, quod maximum eſt, Dictionario Syriaco cum ejuſdem idiomatis doctiſſima Grammatica aucti ſumus; ſummam certè commendationem præſtantiſſimus & antiquarum literarum peritiſſimus hic vir apud omnes ſtudioſos meretur.

» Eſt etiam nobis à *Clemente* Anglo, Philoſophiæ & Medecinæ Doctore, qui in hiſce regionibus propter Chriſtianam religionem exulat, exhibitum Pentateuchi Græci, ex Thomæ Mori Bibliotheca, elegantiſſimum exemplar.

» His omnibus addo *Gulielmum Canterum*, virum præter generis nobilitatem & rei familiaris amplitudinem, in Græcis & Latinis literis feliciter verſatum, reique publicæ ſtudioſiſſimum, atque adeo de hoc opere, omni ex parte, bene meritum.

» Detulimus & nos ex Complutenſi Bibliotheca poſteriorum Prophetarum Paraphraſim Latinam ex Chaldaica factam; atque adeo ex noſtra antiquiſſimum exemplar poſteriorum Prophetarum Hebraicè & Chaldaicè ſcriptum.

» *Chriſtophorus Plantinus* habuit penes ſe Complutenſia Bibliorum exemplaria excuſa. Præterea Veneta Hebraica, Chaldaica & Græca, & Germanica Hebræa & alia ſuis typis aliàs impreſſa: deinde Græca omnia, quæ quidem in Galliis & Germania extant celeberrima.

» *Daniel Bombergus* pius & doctus vir, & paterni tum nominis, tum ingenii hæres, Novi Teſtamenti antiquiſſimum exemplar Syriacum Colonia Agrippina ad nos attulit; quod quidem magno nobis fuit uſui & commodo. Id enim contulimus cum iis noſtris, quæ Ferdinandi optimi ac piiſſimi Imperatoris beneficio, paucos ante annos cum Latina Eccleſia communicata fuerant.

» Itaque jam ex te ipſe, Lector, facile potes conjicere, quale & quantum munus tibi offeratur; cum ad id parandum, tot & tam inſignium virorum induſtria & ſingularis, qua præditi ſunt, doctrina acceſſerit . . . . Vale. Datum Antverpiæ X. Cal. ſextiles CIↃ IↃ LXXI.

Ex Epiſtola Lovanienſium ad Summum Pontificem: » Sacra Biblia ex parte quidem veteris Teſtamenti, Hebraica, Græca, Latina atque Syriaca à Chriſtophoro Plantino Regis Architypographo Antverpiano operâ quatuor integrorum annorum, & ſumptu incredibili, ex Complutenſi exemplari, quatenus id exemplar extendebatur, ſumma fide atque diligentia expreſſa (*ſunt*) In quo opere, quantum ad verus Teſtamenrum attinet, quod Paraphraſi Chaldaicæ in Complutenſi editione deerat, id ex Bibliis Venetis, collatis tamen priùs cum M S. Chaldaico exemplari, quod Cardinalis Ximenius ante mortem ſuam Compluti per viros doctos fideliter corrigi juſſerat, ſuppletum eſt. Novum vero Teſtamentum in hac memorabili editione, Syriaco textu (ex editione Viennenſi) cum ejuſdem catholica & doctiſſima verſione e regione reſpondente, auctum atque locupletatum eſt. His omnibus in iſta editione acceſſit Apparatus ſacer... in tres tomos diſtributus, quorum primus libros ad earum linguarum, quibus in iſtis Bibliis Sacra Scriptura expreſſa eſt, prima rudimenta facile addiſcenda utiliſſimos continet. Secundus vero tomus ad earumdem linguarum primam exercitationem atque meditationem plurimum earum ſtudioſis adjumenti allaturus eſt. Tertius vero tomus variarum rerum ad ſacræ Scripturæ verum, germanumque ſenſum perſpiciendum cognitu neceſſariarum, copia eſt refertus. » «

Ex oratione Bened. Ariæ Montani ad Gregorium XIII. Pont. Max. » Fuimus in labore per quatuor integros annos, à xv. Maii menſis, quo ego in Belgium perveni, anni 1568. uſque ad ultimam Martii hujus anni 1572. Cum tamen nemo eſſet, qui credere poſſet, tantum opus, tanta elegentia, tantaque majeſtare, tanto ſumptu, tanta denique mole abſolutum iri, propter ſummam omnium rerum caritatem, maxime vero propter bellorum tempeſtates in Galliis & aliis provinciis, unde nobis chartarum & operarum totiuſque materiæ copia petenda erat. Atque his difficultatibus omnibus, gratia, providentia atque ope Dei, in cujus honorem opus hoc à Philippo Catholico inſtituebatur, ſuperatis, tandem ſtructura omnis, magnis quidem ſumptibus, ſexaginta perpetuis operis, magnis virorum doctorum laboribus eſt abſoluta..... Quod verò ad operis integtitatem attinet, ego Benedictus Arias Montanus offero Sanctitati veſtræ Biblia ipſa à me à prima pagina ad ultimam uſque diligenter Græcè, Latinè & Chaldaicè perlecta, & cum exemplaribus fideliſſimè collata, tantâ fide ut non ſolùm ſi verbum aliquod depravatum deprehendatur, ſed ſi vel nnus apex aut ïota unum in illis meritò deſideretur; cœteris coadjutoribus meis exceptis, & à culpa liberâtis, ipſe perpetuam ignorantiæ & negligentiæ notam ſubire velim.... tertium tomum (*in quo continetur Apparatus*) totum ferè ipſe conſcripſi. «

Hæc editio compta eſt & elegans; parti-

bus, quibus conſtat, integra; prolegomenis, lexicis, grammaticiſque variis ornata.

» Immenſum illud ac vere Regium opus » à Theologis Hiſpanis, Pariſienſibus, Lo- » vanienſibuſque & aliis viris eruditione & » pietate conſpicuis approbatum, imo & à » Summo Pontifice Gregorio XIII. eximie laudatum. *Richardus Simon c. 27. Diſquiſ. Critic. de variis Bibl. editionibus pag.* 216.

† A quibuſdam *etiam* orbis miraculum dictum, *teſte Waltono in Præf. ad Biblia Polygl. Londin. & Proleg. IV. p.* 33.

† Sunt *tamen* nonnulla in hoc opere cum judicio pio legenda, *ut obſervat. Nic. Selneccerus, cujus ad hæc Biblia notata leguntur in Arcanis Bibl. Thom. Lipſ. ſacris pag.* 49.

BÍBLIA POLYGLOTTA Bertrami.

BIBLIA Sacra Hebraicè, Græcè & Latinè: Latina interpretatio duplex eſt, altera vetus, altera nova *Pagnini* cum annotationibus Franciſci Vatabli. Omnia cum editione Complutenſi diligenter collata, additis in margine, quos Vatablus in ſuis annotationibus nonnunquam omiſerat, idiotiſmis, verborumque difficilium radicibus. 2. vol. in folio. Ex officina Sanctandreana 1586.

Collatis inter ſe tribus horum annorum ſcilicet 1586. 1599. *&* 1616. *exemplaribus, unam eamdemque editionem eſſe cognovi, idque certo certius aſſeritur, quod libri ex officina Sanctandreana, Hieronymi Commelini, qui ob uſum Bibliothecæ* Palatinæ *Heidelbergam adierat, ibique anno* 1596. *diem ultimum obiit, typis excuſi prodierunt.*

BIBLIA eadem, (quibus compactum eſt Novum Teſtamentum Græcè & Lat. Benedicti Ariæ Montani, editum Genevæ anno D. 1609.) 2. vol. fol. Heidelbergæ 1599.

BIBLIA eadem, 2. vol. fol. Ex officina Commeliniana 1616. *Hæc autem editio unica facta eſt ſecundùm textum Hebraicum & Græcum editionis Complutenſis, cui adjecta eſt Genevenſis Bibliorum Latinorum editio anno* 1557. *à Rob. Stephano concinnata.*

Hæc Biblia quæ ſub nomine Vatabli ob ejus annotationes his aſſutas vulgò circumferuntur, Corn. Bonav. Bertrami nomine inſigniri profectò merentur. Is enim linguam Hebraicam Genevæ ab anno 1566. *quo comparationem hujus linguæ cùm Aramæa publicavit, uſque ad annum* 1584. *publicè docuit; per id tempus variæ identidem opera emiſit in lucem, & præſertim Theſaurum Linguæ Sanctæ à Pagnino concinnatum, auctum verò à Joanne Mercero, & ab Ant. Rod. Cevalerio cum ſuis obſervationibus: at* A *abſoluta Genevenſium Bibliorum Gallicorum recognitione, anno* 1584. *relicta Geneva, ut ipſe ſcribit in præfatione Lucubrationum ſuarum Franckstallenſium Spiræ anno* 1588. *excuſarum, propter ſummas Civitatis & Eccleſiæ Genevenſis anguſtias, Franckstallum ſe recepit, ubi per annum integrum ſacro verbi Dei miniſterio navavit operam. Addit poſtea ſe non ita pridem in Germania peregrinatum fuiſſe. Ex his ſane conficitur conjecturà probilitate ſua non inani Bertramum hujus Bibliorum Trilinguium Heidelbergæ anno* 1586. *vul-* B *gatorum eſſe parentem. Nam his in regionibus morabatur vir ille Hebraicarum & Græcarum literarum peritià inſignis, qui in hac editione textui Hebræo, Græco & Latino ex Complutenſibus exemplaribus exſcripto Latinam Pagnini verſionem cum notis Vatabli jam anno* 1557. *Genevæ excuſam duntaxat adjunxit. Commelino quidem ipſi, in cujus officina hæc Biblia exarata ſunt, non denegaretur hic labor, ſi linguæ ſanctæ cognitio ab aliquo Scriptore conceſſa illi fuiſſet. Itaque uni Bertramo tribuenda videtur hæc* C *præſens Editio.*

BIBLIA POLYGLOTTA Wolderi.

BIBLIA Græca *ex editione Complutenſi*, Latina ex verſione tam vulgata quam Santis Pagnini, & Germanica ex verſione Lutheri *juxta codicem anni* 1545. edita ſtudio Davidis Wolderi, 4. vol. in folio. Hamburgi, excudebat Jacobus Lucius 1596.

D *Iſta editio hunc etiam titulum præ ſe fert:* Bibliorum quadrilinguium tomus primus. Textus Hebraicus eleganti & majuſcula characterum forma, &c. *ſicut in editione Bibliorum Hebraicorum Eliæ Hutteri anni* 1587. *ipſiſſima eſt hæc editio.* Sacrorum Bibliorum quadrilinguium tomus ſecundus trilinguis Græcus, Latinus, Germanicus *ut ſupra*. 5. vol. in fol. Hamburgi, excud. Jacobus Lucius 1596. *Quædam exemplaria hunc titulum præferunt.* Opus quadripartitum S. Scripturæ, con- E tinens Sacra Biblia lingua Ebræa, Græca, Latina & Germanica. 5. vol. in fol. Hamburgi, ex Bibliopolio Commeliniano 1603.

Cum Lucius utramque Bibliorum editionem, ſcilicet Ebraicam Eliæ Hutteri anno 1587. *& trilinguem Wolderi anno* 1596. *abſolviſſet; forte ut priori quæ nullius fere utilitatis erat, emptores conciliaret, utramque ſimul inſtar Tetraglottorum Bibliorum judicavit eſſe publicandam, licet unaquæque ſeorſim typis exſcripta fuiſſet. In his igitur exemplaribus quorum tituli diverſi leguntur, eadem prorſus & unica eſt illorum editio.*

BIBLIA POLYGLOTTA Eliæ Hutteri.

BIBLIA Ebraicè, Chaldaicè, Græcè, Latinè, (*hæc quatuor ex editione Regia*) Germanicè (*ex verſione Lutheri*) & Sclavonicè, ſtudio Eliæ Hutteri, in folio. Norimbergæ 1599.

Ex præfatione. » Harmoniam Biblicam ſex linguarum columnarumque ordine per omnes Veteris & Novi Teſtamenti libros, pio & bono conſilio ita diſpoſui, ut primùm ſex idiomata Ebræum, Chaldaicum, Græcum, Latinum, Germanicum & Sclavonicum aptè invicem è regione verſibus diſtinctis convenirent; denique loco Sclavonici, modò Gallicum, modò Italicum, modò Saxonicum, aliarumque gentium & nationum idiomata minimo ſumptu vel imprimendo vel aſcribendo ſubſtitui poſſent.

Biblia Ebraicè, Chaldaicè, Græcè, Latinè, Germanicè & Gallicé, ejuſdem ſtudio, fol. ibid. 1599.

Biblia Ebraicè, Chaldaicè, Græcè, Latinè, Germanicè & Italicè, ejuſdem ſtudio, fol. ibid. 1599.

Biblia Ebraicè, Chaldaicè, Græcè, Latinè, Germanicè & Saxonicè, ejuſdem ſtudio, fol. ibid. 1599.

Hæc quadruplex editio, quæ unica eſt exceptâ ultimâ columnâ, ultrà librum Judicum & Ruth non progreditur.

DE BIBLIIS POLYGLOTTIS Pariſienſibus.

HISTORICA DISSERTATIO.

QUANDOQUIDEM omnium quæ ſeculo decimo ſexto in lucem data fuerunt, Bibliorum Polyglottorum Hiſtoriam conficere, varioſque eorumdem caſus referre abſolvimus; de Pariſienſi nunc Editione inſtituenda eſt oratio.

I. *Hujus operis inſtitutum à Perronio delineatum.*

Non mirum cuiquam eſſe debet, quod ante ſextum & decimum ſeculi ſequentis annum hujus Editionis inſtitutum, ac velut ortum conſtituamus. Hoc enim anno ſic ea dere Jacobus Auguſtus Thuanus ſcribebat. » Librarii noſtri novam Bibliorum editionem parant, cui poſt Hiſpanam & ultimam Antverpianam, meliorem paraphraſim Chaldaicam, ſive Syriacam & Arabicam verſionem in vetus & novum Teſtamentum addent cum interpretatione Latina peculiari. Illuſtriſſi- A mus Cardinalis Perronius opus urget, & vicaria opera noſtra ad eam rem utitur. « *Ita Thuanus in Epiſtola ſcripta 4. nonas Maias anni 1615. ad Sebaſtianum Tengnagelium, quæ reperitur pag. 150. libri 1. Comment. Lambecii de Bibliotheca Vindobonenſi.*

Ex his poſtremis Thuani verbis Cardinalem Perronium hujuſce inſtituti auctorem ac patronum quis non colliget, imprimis qui recordabitur horum congreſſuum, quos cum Joanne Baptiſta Ray- B mundo Romæ de hoc argumento circa annum 1607. habuit. Jamque & ipſe Thuanus ſcripſerat Franciſco Savari de Breves, qui anno 1614. apud Summum Pontificem Oratoris Regii munere fungebatur, ut, in Galliam rediturus, binos ſecum adduceret Maronitas. Iſti quidem circa hujus anni finem Pariſios adventarunt, & à Thuano, Bibliothecario Regio, doctorumque hominum ſtudioſiſſimo benigne fuerunt excepti. Cujus rei memoriam ipſi ſervarunt Maronitæ in Epiſtola Guillel- C mo du Vair Epiſcopo Lexovienſi nuncupata Geographiæ Nubienſis præfixa, & excuſa Pariſiis an. Dom. 1619. ita namque orditur : » Cum nos è longinqua terrarum regione advenas, blando, ut ſolebat cæteros omnes, excepiſſet vultu doctiſſimus ille & numquam ſatis laudatus Jac. Thuanus, &c. *& poſt aliquot lineas.* » Illuſtriſſimus Franciſcus Savarius Dn. de Breves, cui non pauca debemus, quique nos Roma ſecum in Gallias, legatione ad Pontificem Summum Paulum V. D functus, juſſu Henrici Magni, tranſvexerat, quos præ manibus ex ſua Bibliotheca Arabica Salomonis & Jobi, atque adeo omnes veteris Teſtamenti libros ab hinc ter centum annis Arabice deſcriptos habebamus, jamque primo ſtilo à nobis exarati, extremam aut lituram aut manum deſiderabant, ad umbilicum perducendos decreverat. « «

Hujus quoque meminerant utrique Maronitæ in Epiſtola præfixa Grammaticæ Arabicæ ibidem editæ quam nonis Ja- E nuariis an. Dom. 1616. ornatiſſimis viris, Cardinali Perronio & Jac. Aug. Thuano quorum ope & cura in hanc urbem ſe receperant, nuncuparunt; in cujus fine hæc aiunt: » Prodit opus hoc in lucem, ampliſſimi Domini, veſtrorum nominum ſplendore inſignitum, quod quidem velut ſolida fundamenta continet, & ſpecimen eorum librorum præcurrit, quos ex Arabico ſermone, necnon & Chaldaico per nos in Latinum convertendos (quas linguas æque profitemur) maxima prudentia decreviſtis in lucem mandari. « «

Non modò jucundus fuit Thuano Pa-

riſios Maronitarum adventus; ſed & curavit ſtatim, ut omnibus utilis eſſet ac fructuoſus. Ante omnia effecit ut Gabriel Sionita, de Monte-Libano, Syriacarum & Arabicarum fieret Regius Profeſſor ac Interpres, atque Juannes Heſronita alter Maronita, item earum quoque Regius Interpres conſtitueretur. Utrique conceſſi ſunt diplomate Regio 4. die Januarii anni 1615. annui reditus ducentorum coronatorum; ſed & majores obtinuiſſe Sionitam patet ex alio diplomate anni 1619. ſi quidem ducentarum & mille librarum ſumma tum fruebatur.

Suprà relatis Thuani verbis evidentiſſimum eſt idem eos præſtare voluiſſe qui tunc de Bibliis edendis conſilium inierunt, ac id quod executus eſt qui ad optatum finem opus perduxit, Guido Michael le Jay, hoc eſt Antverpianæ editioni Syriacos & Arabicos ſacrorum librorum contextus adjungere. Verum anno 1617. mortuo Cardinale Perronio, itemque anno ſequente Thuano fato functo, qui duo ſuam huic inſtituto operam navabant; alii, tum in primis Franciſcus de Breves, qui in idem opus conſpirabant, fuere tantùm ſolliciti de Arabica Bibliorum verſione in lucem emittenda, de qua jam anno 1617. fama percrebuerat. Nam Joannes Melchior Malderus, Auguſtanus linguæ Arabicæ Profeſſor, in oratione quam habuit menſe Octobri hujus anni, Pariſienſis Bibliorum Arabicorum editionis mentionem facit his verbis: » Nuper admodùm (*anno* 1616.) novum teſtamentum univerſum Arabicum eligantiſſimis typis Erpenius noſter emiſit dias in luminis oras; & breviter etiam vetus adjunget. Quod idem ſperamus à Maronitis, qui Pariſiis docent; nam ſub prælo nunc habent cum verſione collaterali. »

Idem amplexi ſunt conſilium Cleri Gallicani Proceres Bleſis anno 1619. convocati; die namque prima Julii Dominus de Saint-Jean, cœtus hujuſce Promotor obtulit Clero ſcriptum Maronitarum, quo exponebant ſe à Franciſco Savario de Breves è Collegio Romano fuiſſe advocatos, ut Arabicam codicis ſacri verſionem latio donarent. Quæ cum eſſet jam abſoluta; ne inutilis evaderet ac irritus ipſorum labor, id tantum a Clero poſtulabant, ut hæc Latina textus Arabici converſio in honorem Eccleſiæ Catholicæ, & Religionis Chriſtianæ lucem publicam aſpiceret. Ideo cœtum univerſum ſupplices exorabant, ut quandam pecuniæ ſummam conſtitueret, cujus ope hæc editio perficeretur. Illis quod petebant, libenter annuit omnis Cleri Conventus, juſſitque, ut quoquomodo pecunia ad eam rem conſummandam deſtinaretur. Fuit itaque determinata ab ipſo Promotore ſumma octo millium librarum, huic operi deinceps impendenda, dummodo Latina Maronitarum tranſlatio ab Archiepiſcopo Turonenſi Bertrando d'Eſcbaux, à Joanne Davy du Perron, Cardinalis cognominis fratre, Senonenſi Archiepiſcopo, à Carolo de Balſac Epiſcopo Noviomenſi, à Joanne Camus de Pontcarré Sagienſi Epiſcopo & à Promotore Dn. de Saint-Jean, ab omni cœtu ad hoc deputatis, recognoſceretur.

Hæc ſane noverat Fronto Ducæus, cum literas miſit ad eundem Tengnagelium (*apud Lambecium ibidem ut ſupra*) idibus Januarii anno 1621. ſcriptas, quibus illi ſignificat » Maronitas duos linguam Arabicam (Pariſiis) profiteri, & illis tanquam Regiis Profeſſoribus quadringentorum aureorum ſtipendium aſſignatum eſſe. Nuper etiam ab univerſo Franciæ Clero munere non exiguo ſunt adjuti, ut inchoatam veteris Teſtamenti paraphraſim Arabicam in lucem edere poſſint, unà cum interpretatione Latina, quam ſuis ſumptibus iidem Epiſcopi in lucem exire curabunt. »

At hæc pecuniæ ſumma ad Arabicam ſacri voluminis editionem deſtinata aliorſum expenſa fuit; de qua re graviter conqueritur Gabriel Sionita in præfatione Pſalterii Syriaci à ſe anno 1625. editi, in qua poſtquam verba fecit de nobiliſſimo totius veteris inſtrumenti Arabico exemplari in Ægypto exarato ante annos trecentos, ſubdit: » quo quidem unà cum verſione Latina frueretur modò Chriſtiana Reſpublica, liberalitate Illuſtriſſimorum Eccleſiæ Gallicanæ Præſulum, niſi pecunias ab iis in Comitiis Bleſenſibus anno 1619. huic operi moliendo attributas, quidam avertiſſent, inque alios & forſitan in ſuos uſus convertiſſent. »

Idem Sionita initio hujus præfationis dixerat, » poſt longos acerboſque biennii dolores, & valetudinem hoſtilem ipſi animum fuiſſe Pſalterium Syriacum cum verſione Latina in lucem edere, » ſicut & reapſe anno 1625. præſtitit. Ad id certe non intendebat Jac. Sirmondus, cum eidem Tengnagelio (*apud Lambecium ibidem pag.* 166.) anno 1626. nonis Novembris ſcribebat » quod ad Biblia Syriaca & Arabica ſpectat, quæ Maronitæ pollicebantur, nihil hactenus apparuit. »

2. Editionem Biblicam aggreditur Guido Michael le Jay.

Huc uſque celebratiſſimum Guidoni Michaelis le Jay nomen vix indicavimus,

qui licet hujus operis inſtitutum alteri cedat; illius tamen perficiendi atque conſummandi gloriam meritò ſane adeptus eſt. Hoc quidem vix incœptum ſummis extollit laudibus anno 1633. Joannes Morinus exercit 1. in Pentat. Samarit. ubi poſtquam mentionem fecit Complutenſis &Antverpienſis editionis, ita pergit : » Illam (*Antverpianam*) & impenſis & charactere & ſinceritate longe antecellit Editio, quam clariſſimus & eruditiſſimus D. le Jay Pariſienſis ànimo plane regio non modò molitus eſt, ſed etiam ad umbilicum perduxit. Editio iſta omnes tantum ſupereminet *quantum lenta ſolent inter viburna cupreſſi*, ſapientiſſimum Cardinalis *Ximenii* Heroïcum conatum, potentiſſimique Regis *Philippi II.* admirandum opus adeo vincit una Pariſienſis civis pietas & magnificentia. »

Tanto revera fuit Jayus animo, & ad res etiam difficillimas audendas à natura comparato, ut, quamvis magnam pecuniæ vim & copiam ad opus illud promovendum atque abſolvendum neceſſariam judicarit, eam tamen ipſe quaſi profundere, ſeque ingentis æris alieni vadem reddere non dubitaverit.

3. *Ab Antonio Vitrè excudendum opus demandatur.*

Itaque Antonio Vitré celebri Typographo ſuum opus typis edendum commiſit; qui quidem ſculptis à peritiſſimo artifice Jacobo Sanlecque, & ab eodem fuſis elegantiſſimis characteribus, diligenti ſtudio illud adornavit; nova tum papyracea, eaque ita ſingulari forma ex cogitata, ut inſolitum huc uſque chartæ imperialis nomen modò adeptum, etiam num hodie conſervet.

Una licèt, diverſas tamen hæc Pariſienſis editio ſortita eſt appellationes. A quibuſdam nuncupantur *Biblia Polyglotta Dn. le Jay*. Apud alios *Magna Biblia Pariſienſia* audit, vel etiam *Antonii Vitré*, ut pote qui ſuis illa typis Lutetiæ Pariſiorum exaravit.

4. *Perronii inſtitutum proſequitur Jayus.*

Non alia fuit mens clariſſimi Jayi ac olim doctiſſimi Cardinalis Perronii, Antverpienſem ſcilicet, ut diximus, iteratis typis dare editionem, adjectis tantum modò Syriacis & Arabicis textibus cum Latinis eorumdem interpretationibus. De edendo Samaritanorum Pentateucho, nondum ipſi ulla cogitatio ſubierat; contextum duntaxat Hebræum (ut refert Claudius de Peireſc Epiſt. 36. Antiquit. Eccl. Orient. pag. 180.) iis in locis, in quibus major inter utrumque Pentateu-

A cum reperitur diſcrepantia, notis ſuis illuſtrare ſtatuerat. Verum piiſſimus Cardinalis Berullius clariſſimo Jayo autor fuit, ut curaret, ne Pentateuchus Hebræo-Samaritanus in editione ſua deſideratur, de quo in præfatione ſua ſic legitur : » Eminentiſſimus Cardinalis Petrus Berullius, Congregationis Oratorii auctor ac primus Generalis in Francia, piiſſimæ memoriæ, qui inchoandi hujuſce laboris propoſitum adjuvit ac mirifice confirmavit, dum pro commiſſo ſibi à ſede Apo-
B ſtolica munere (conſiliis ac ſuaſu Eminentiſſimorum Cardinalium Cremonenſis, Dandini & Melini, doctiſſimam ac RR. PP. Cornelii à Lapide è Societate Jeſu & Claudii Bertin ejuſdem Congregationis Oratorii & aliorum Theologorum ad id congregatorum) de ſuſcipiendæ editionis ratione, verſionum fide, deque toto apparatu illuſtre ac luculentum teſtimonium perhibuit. » Is ergo Joanni Morino, Congregationis ſuæ Preſbytero doctiſſimo, qui primus aſſidua ſua inveſtiga-
C tione ac diligenti cura exemplaris Samaritici lectionem fuerat aſſecutus, onus impoſuit, ut huic textui unà cum Latina ab ipſo condenda verſione typis exarando totus incumberet, ſcribebat enim anno 1628. Morinus Hieronymo Aleandro (Epiſt. 4. Antiq. Eccl. Orient. pag. 141.) Editionem Pentateuchi Samaritani juſſu Illuſtriſſimi Cardinalis Berullii meditor. «

Abſoluta fuerat hoc ipſo anno, ejuſdem Morini cura & labore, juſſu Cleri Gallicani anno 1626. in Comitiis Gene-
D ralibus Congregati ſuſcepta ad Romanum exemplar Græco-Latina Sacrorum Bibliorum Editio. Tunc doctiſſimus ille vir, qui ſibi proponebat » tria vel quatuor folia, non plura, verſionis ſamariticæ in Pentateuchi Samaritani illuſtrationem (ut ipſe Petro à Valle ſcribebat Epiſt. 21. Antiq. Eccl. Orient. pag. 195.) typis committere : » cum ſibi copia totius verſionis illius Samariticæ, hujuſce ſtudioſi Viatoris beneficio, peropportune facta fuiſſet, hanc ipſo textui con-
E jungere, & utrumque luci publicæ exponere operæ pretium judicavit.

Opus Polyglotton anno 1628. menſe martio typis exſcribere cœpit Antonius Vitré; literis namque Madriti ad Jayum circa finem Julii hujus anni ſcriptis Andreas de Leon ex ordine Clericorum Regularium qui Minores dicuntur (Epiſt. 3. Antiq. Eccl. Orient. pag. 131.) teſtificabatur ſe » folium Polyglottorum Latinis, Græcis, Hebraiciſque, Hebraice & Chaldaice, literis editum inſpexiſſe. » Verùm, quæ poſtea exortæ ſunt contentiones & diſſidia inter Jayum & Sionitam, dum

Bibliis edendis immorabantur, eorum A editionem toto fere decennii ſpatio, nempe ab anno 1635. ad annum 1645. retardarunt; quapropter hoc ipſo tantùm ultimo anno concluſa fuit atque perfecta.

5. *Titulus Operis deſcribitur.*

Rem ipſam nunc attentius conſiderare, titulum integrum deſcribere; quibus hæc editio partibus conſtet, juxta quos tam editos quàm manu exaratos codices condita ſit; quibus doctiſſimorum hominum auxiliis, quóve labore ad ombilicum perducta Biblia, quibus tandem caſibus obnoxia fuerint, juvat etiam indicare. B

Ex ipſius tituli lectione, quid totum complectatur opus, facilius dignoſcetur: Inſcriptum eſt: Biblia 1. Hebraica, 2. Samaritana, 3. Chaldaica, 4. Græca, 5. Syriaca, 6. Latina, 7. Arabica. Quibus textus originales totius Sacræ Scripturæ, quorum pars in editione Complutenſi, deinde in Antverpienſi regiis ſumpribus extat: nunc integri ex manuſcriptis toto fere orbe quæſitis exemplaribus exhibentur, (novem tomi in decem partiti volumina in folio maximo.) Lutetiæ Pariſiorum excudebat Antonius Vitré Regis, Reginæ regentis & Cleri Gallicani Typographus, ab anno 1628. ad annum M. DCXLV. menſe Octobri. C

Cum autem in illo titulo nulla facta ſit Guidonis Michaëlis le Jay mentio, neceſſe mihi viſum eſt & aliquam partem Ioſcriptionis quæ illum excipit, hîc proferre, ut palam omnibus fiat clariſſimum Jayum hujuſce operis Biblici fuiſſe D Εργοδιώκτην. » Regnante Ludovico XIV... » Gallia... auguſtos Regis ſeculorum co» dices, ſacras paginas ſepteno idiomate » perſonantes .... æterno immortalitatis » templo appendit, ſummo perennitatis » auctori, offerente & conſecrante Gui» done Michaele le Jay, dat, dicat, vovet. »

Poſt banc inſcriptionem ſequitur Præfatio ſub nomine ejuſdem clariſſimi le Jay vulgata; licet enim prolixius æquo forſan ſcripta ſit, quæ & quanta, quæ ſtudioſus lector diſcere averet, in ea ta- E men reticentur? plurima ſiquidem quæ ad ejus editionis hiſtoriam ſpectant, in ea penitus omiſſa fuere.

Primam bane altera ſubſequitur Joannis Morini Præfatio, in qua ſive de textu, ſive de verſione Samaritanorum docte ac fuſe diſſerit. At quæ in præfatione editorum à ſe ſeptuaginta Interpretum, & in ſuis Samaritanis Exercitationibus jam ſcripſerat, hæc eadem ille bic iterum ac tertio tuetur, Pentateuchum ſcilicet Judaicum ſeu Maſoreticum corruptum eſſe; Samaritanum verò ſincerum ac integrum, adeoque & alteri præferendum. Cui opinioni multi multa oppoſuere, inter quos eminet Joannes Henricus Hottingerus, qui doctiſſimum Morinum ſuis Exercitationibus Antimorinianis Heidelbergæ anno 1642. editis, acrius perſtringit.

6. *Partitio Operis Biblici.*

Totum boc quantum quantum eſt opus, in duo quaſi corpora invicem ſeparata diſtinctum eſt. Primum quinque tomis vel ſex voluminibus (quintus quippe tomus in duo volumina diſpeſcitur) conſtat; cum autem in hac priori parte contineatur dontaxat exemplar denuo recuſum ſeu repetita Antverpienſis editio, non mirum ſi eadem ſit amborum verſio, idem textus, par œconomia ſervata, adjuncta tantùm in quinto tomo Arabica novi Teſtamenti tranſlatione, quæ una cum illius Latina interpretatione, loco Syriacæ editionis typis Hebraicis exaratæ in Antverpienſi, imas paginas occupat; necnon addita quatuor Epiſtolarum Canonicarum & Apocalypſeos Syriaca verſione quæ in præcedenti aberat. In primo inſuper volumine geminus exhibetur Pentateucbus: alter charactere Samaritano, lingua Hebræa: alter charactere & idiomate Samaritano; utrique tamen una dunraxat Joannis Morini Latina tranſlatio correſpondet. Secundum corpus contextus veteris Teſtamenti Syriacos & Arabicos unà cum eorum interpretationibus Latinis quatuor voluminibus complectitur.

Quod autem ad Editorem, allata ſuperius tam ſubſcriptionis quæ in fine præfationis legitur, quàm præcedentis Inſcriptionis verba invictiſſime probant clariſſimum Jayum præcipuum fuiſſe hujus operis Propalatorem utpote qui, quò opus incœptum ad coronidem perveniret, nec curas nec expenſas neglexerit aut prætermiſerit, imo quod erat ſupra vires ac fortunas privati hominis, tanto animo tantique ardenti ſtudio ſuſcepit, ut omnes quas paſſus eſt dum opus prælo ſubjaceret difficultates infregerit atque ſuperaverit.

7. *Quorum opera & labore promotum ſit Opus.*

Fautores hujuſce inſtituti fuerunt viri ea ætate doctiſſimi, quorum, quos indicat præfatio, gratiâ, favore, ope & conſilio tantæ molis opus incœptum, provectum, ac tandem abſolutum eſt. Nonnulli quoque adjutrices ac benignas eidem operi manus admovere non ſunt dedignati; quos inter juxta Valerianum de Flavigny Epiſt. 1. quam in hanc Editionem ſcripſit, pag. 9. » Hebraicis excu-

»dendis præfuit ſimul & Chaldaicis Philippus Aquinas, Avenionenſis, & è Judæo Chriſtianus; Samaritanis Joannes Morinus, Bleſenſis, Oratorii D. J. C. Preſbyter & inſignis Theologus; Arabicis ſimul & Syriacis Gabriel Sionita, Maronita celeberrimus, & in alma Pariſienſium Academia Syriacarum & Arabicarum literarum Profeſſor Regius; Græcis verò & Latinis mercenarii quidam correctores, nullius planè nominis, ac mihi (inquit Valerianus) penitus in cogniti. Porro (pergit idem ibid. pag. 16.) libello »Ruth. obſtreticatus eſt Abrahamus Ecchellenſis, Maronita, nuper Româ Pariſios evocatus«. Et pag. 45. his quoque adjungit: »Hieronymum Parent Doctorem ac Socium Sorbonicum & linguarum Orientalium peritiſſimum, qui multis rogatus precibus, textus Syros & Arabicos novi Teſtamenti ac Pentateuchi Hebraici, qui ſoli tunc temporis (an. 1635.) è prælo prodierant, unà cum Latinis verſionibus recenſuit.» Quod autem hîc narrator tomi ſexti Pentateuchum Syro-Arabico-Samaritanum complectentis, item octavi tomi & etiam ſeptimi, aliqua licèt non omni parte exarati non meminit, id ſane ex profeſſo & mala mente videtur præteriiſſe.

Alios quoſdam viros eruditos, qui huic operi, præſertim contextui Græco recognoſcendo laboraverunt, indicat Adrianus Baillet in vita Godefridi Hermant, Gallico ſermone conſcripta & edita Pariſiis 1718. Bellovacenſis hic Canonicus unus fuit inter clariſſimos ac præſtantiſſimos homines, quorum curis & monitis plurimùm ſe adjutum fuiſſe Jayus in præfatione ſua profitetur. Hujus quoque mentionem facit Bailletus (tomo 3. Judiciorum à viris doctis prolatorum pag. 524.) quod duntaxat intelligendum videtur de accurata Græci contextus reviſione, qui jam anno 1633. editus erat, & cui recenſendo anno 1640. operam dabat Godefridus Hermant. At hæc recenſio nondum fuit in publicum emiſſa.

Idem Bailletus in Epiſtolis Latinis, quas ad Vincentium Placcium ſcripſit, duos alios homines literaturæ Græcæ peritiſſimos memorat, qui curas ſuas huic operi perficiendo contulerunt, quorum primus in præfatione Jayana nuncupatur, ſcilicet Joannes Aubertus, linguæ Græcæ Regius Profeſſor, quique de literis Græcis operum S. Cyrilli Alexandrini Græco-Latina editione benè meritus eſt. Is forte Græcum etiam contextum recognovit: at quomodo id Flavignium ejus Collegam fugerit, explicare non intendo. Alter vocatur Joannes Tarinus, Andinus, vir ſumma præditus facundia, Regiuſque Eloquentiæ Profeſſor, & Origenis Græco-Latina Philocaliâ ſuo ſtudio & labore excusâ celebris. Cum ei præſertim ſtilus conciſus & veluti ſectus, quo uti ſolent, qui Lapides marmoreas ſuis ornant inſcriptionibus, unde à quibuſdam *Lapidarius* dicitur; inſcriptionem in capite primi voluminis Bibliorum Pariſienſium appoſitam, ab eo conſcriptam fuiſſe non ægre crediderim. Epitaphium ſane Simeonis Muiſii Collegæ ſui eodem auctore & ſtilo elaboratum conſpicitur initio operum doctiſſimi hujuſce linguæ ſanctæ Regii Profeſſoris. Facile Tarino concederem quoque præfationem totius operis Biblici, ut pote multa verborum facundia inſignem, ornamentis ac figuris Rhetoricis decoratam, cui ſubſcripſit Guido Michael le Jay; ſed de his pluſquam.

Recenſentur adhuc duo clariſſimi viri Biblicum opus ſuis manu exaratis exemplaribus ſubminiſtratis juvare ſtuduerunt; quorum alter Claudius Fabricius de Peireſc, Aquenſis Senator, cujus benevolentia tres Pentateuchi Samaritani codices Joannes Morinus paulo tardius accepit; ut ipſe ait in ſua præfatione. » Editione Parienſi jam peracta tres Pentateuchi Samaritici codices nobis ſupervenerunt ab ampliſſimo viro Peireſcio ad nos miſſi; ſed eorum nullus integer erat. « Alter Petrus à Valle Patricius Romanus, feliciorem opellam contulit; ſiquidem, ut Samariticæ verſionis exemplar doctiſſimo eidem Morino redderetur, ſumma cura, ſtudioque ſingulari uſus eſt, teſte ipſo Morino, qui in Epiſt. 21. Antiq. Eccl. Orient. pag. 195. hæc ait: » Pentateuchum tuum hunc ſanum, integrum, nulla ſui parte lacerum aut maculatum accepi. «

8. *Recenſio Codicum ad quos exacta eſt hæc Pariſienſis Editio.*

Jam ſatis de iis qui ſuam huic editioni operam & laborem præbuerunt: nunc aliquid de codicibus ſive typis ſive calamo exſcriptis, ad quos hæc Pariſienſis Editio fuit exacta, dicendum eſt. In quinque primis voluminibus iteratis typis emiſſa eſt Antverpienſis Editio, cui tantum Arabica tranſlatio quatuor Evangeliorum adjecta eſt: in quo judicium clariſſimi Editoris requirit Andreas de Leon Clericus Minor. Is nimirum, cum primùm Jayani operis folium inſpexiſſet, cohibere ſe non potuit, quin auctorem inſimularit, quod Editionis Antverpianæ veſtigia nimium premens » Vulgatam Latinam, & Græcam LXX. Interpretum converſionem ſine Romanis correctionibus contra expreſſam Sixti V. & Clementis VIII. ſum- «

» morum Pontificum prohibitionem, teme- A
» rario quodam auſu iterum protulerit. «
Quod idem fuit deinceps virorum doctiſ-
ſimorum judicium.

Quod ad Græcam interpretationem at-
tinet, Morino ſane, qui eam, ut diximus,
ad exemplar Vaticanum à ſe recenſitam
mox ediderat, prætermiſsâ Romanâ edi-
tione, aliàve Complutenſi adjectâ, fa-
vere voluerunt hujus operis alii Curato-
res. Sed » qnis ferat (inquit Flavignius
» pag. 42. prioris ſuæ Epiſt.) Vulgatam Edi-
» tionem Latinam etiam non emendatam B
» à ſummis Pontificibns, ac minime reco-
» gnitam in hoc opere reptæſentati. Equi-
» dem ego ſcio facile regeri poſſe Propala-
» totis iſtius opetis inſtitutum tantùm poſi-
» tum fuiſſe, ut Edirionem Antverpienſem
» ſub incudem revocaret; ſed ſcio etiam
» atque facile intelligo bino diplomate
» Sixti V. Pont. Max. quod longe poſterius
» eſt Editione Antverpienſi, hoc omnino
» interdictum eſſe atque probibitum. »

Arabica quatuor Evangeliorum tradu-
ctio cum Latina eorumdem interpreta- C
tione, quæ Joanni Baptiſtæ Raymundo
deberi videtur, ea quidem à Gabriele Sio-
nita reviſa, unà cum textu Atabico ad
Romanum exemplar anni 1591. excuſa
eſt.

In ſexto volumine, quod alteram novi
Teſtamenri partem complectitur, Textus,
Græcus, Latinus & Syriacus, ex Antver-
pienſi editione toti deſumpti ſunt, quibus
in Syriaco Pocockii Epiſtolæ quatuor Ca-
nonicæ, & Ludovici de Dieu Apocalyp-
ſis cum utriuſque Latina verſione additæ D
fuerunt. Sed in hac noſtra editione deeſt
etiam Hiſtoria Syriaca Mulieris adulteræ
Joannis VIII. 1-11. & Comma I. Joannis de
tribus cœleſtibus teſtibus c. 5. v. 7. quod
quidem abeſt in omnibus Syriacis exem-
plaribus. Libri Arabici hujuſce volumi-
nis ex codice MSS. Aleppo recens Pari-
ſios adſportato exſcripti ſunt, quibus
ſuam Latinam interpretationem Gabriel
Sionita ſubjunxit.

Ex his verſionibus Orientalibus, qui-
bus conficitur alterum operis corpus, plu- E
rimæ jam publica luce donatæ fuerant;
Pentateuchus nempe Arabicus Conſtan-
tinopoli anno 1546. Pſalterium Syriacum
ſimul & Arabicum in Monte Libano an-
no 1610. Syriacum ſeorſim Pariſiis anno
1625. Arabicum etiam Genuæ anno 1516.
Arabica enim Pſalmorum editio quæ
Romæ anno 1613. prodiit, non eadem eſt
ut pote ex Græco concinnata, ac ea quæ
juxta textum Hebræum condita in Bibliis
Pariſienſibus invenitur.

Licet autem hujus operis Propalatores
in fronte libri magnificè jactitent *ex ma-*
nuſcriptis toto fere orbe quæſitis exemplari-
bus textus exhiberi; conſtat tamen ad ſex
vel ſeptem exemplaria confectum fuiſſe
totum boc opus Polyglotton. Gabriel
Sionita in ſupplici Libello, quem ſupre-
mo Galliarum Senatui in Jayum anno
1643. obtulit, quatuor tantùm memorat
codices, binos Atabicos, & binos Syria-
cos, quorum unus Pſalterium jam ab eo
typis mandatum complectebatur; quid
contineat alter, nullus indicat, neque
ex quo codice expreſſus ſit Syriacus vete-
ris Teſtamenti contextus. Sed ejuſdem
verſio Arabica juxta exemplar, quod
Conſtantinopoli rediens Illuſtriſſimus Sa-
varius, tum Legatus Regius apud Turca-
rum Imperatorem, ſecum attulit, omni-
nò conformata eſt, eique adjuncta fuit
Pentateuchi à Joanne Heſronita, cœte-
rorum verò librotum ab ipſo Gabriele
elaborata converſio, præter librum uni-
cum Ruth Syrum & Arabicum unica ver-
ſione Latina redditum ab Abrabamo
Ecchellenſi, ejuſque ſtudio excuſum. Hic
quidem Maronita anno 1640. Româ Pa-
riſios evocatus, eximium advexit totius
veteris Inſtrumenti Syriacum exemplar,
quod teſtamento ipſi legaverat Sergius
Riſius, de quo codice, & aliis bæc ait
Abrabamus (pag. 149. Epiſt. 2. Apolog.)
Aliqui deſiderabantur in codicibus Ga- «
brielis Sionitæ libri, ut Ruth, Eſther, «
Tobiæ, Judith, Baruc, Machabæorum, «
&c. quos mecum attuleram, partim ex «
codicibus Collegii Maronitarum de Urbe, «
partim Collegii ejuſdem nationis Raven- «
natis, partim ex codicibus bonæ memo- «
riæ Illuſtriſſimi Riſii Archiepiſcopi Da- «
maſceni, Maronitæ, ſuiſque adornavi ver- «
ſionibus & vocalibus. Et cum editis ex bis «
Ruth ac tertio Machabæorum intellexi »
id Gabrieli Sionitæ utcunque diſplicere, «
ab incœpto deſtiti opere non abſque ma- «
gno clariſſimi viri D. le Jay diſpendio, & «
forte Reipublicæ Literariæ injuriâ. Ipſi «
libri cum ſuis verſionibus extant apud «
præfatum clariſſimum D. le Jay cum «
quibuſdam notis ac variis lectionibus, «
quas partim collegi ex collatione textus «
quondam Illuſtriſſimi Archiepiſcopi Da- «
maſceni, nunc vero Eminentiſſimi Car «
dinalis Mazarini (*etiamnum in Biblio-* «
theca Regia aſſervatur) cum textu edito «
in Magnis Bibliis; partim ex collatione «
eorum quæ ad me Pariſiis Romam miſe- «
rat olim præfatus D. Gabriel Sionita; «
necnon dubia quædam & mendas, quas «
in ejuſdem D. Gabrielis verſionibus an- «
notavi, dum illa recenſui ex mandato «
Eminentiſſimi Cardinalis Richelu. » «

Tertius hîc memoratus liber Macha-
bæorum, ſi Battbolomæn d'Herbelot.
(pag.

Digitized by Google

(pag. 523. Bibliothecæ Orientalis) ſit ad- A
hibenda fides, nihil eſt aliud quàm quæ-
dam pars operis Joſephi ben Gorion ex
Hebræo Arabicè reddita. Reliquos novi
Teſtamenti libros qui ſunt in VI. volu-
mine, ſicut narratur in Scripto Antonii
Vitré adverſus Sionitam anno 1640. ex-
cuſo, ad mſc. codicem R. Patris Joſeph
Carmelitæ qui illum Aleppo aſportave-
rat, Editores adornarunt. Hic autem tex-
tus Arabicus exceptis Epiſtolis Canoni-
cis, ut me monuit Michael le Quien ex
Ordine Prædicatorum inſignis Theolo- B
gus, ab eo quem anno 1616. vulgavit
Thomas Erpenius, plurimùm diſcrepat.

Pentateuchum Hebræo-Samaritanum
Joannes Morinus edidit juxta optimum
Bibliotechæ Oratorianæ Pariſienſis exem-
plar, quod Rev. Pater Achilles Sancius
tum Congregationis Oratorii D. J. So-
cius & Symmiſta anno 1620. huic Biblio-
thecæ dono dederat; Samaritanam verò
publicavit tranſlationem ex illo codice
quem cum priori Damaſci anno 1616.
multo precio Petrus à Valle redemerat, C
ut ipſe ſcribit Epiſt. 13. tomi 1. Itineris ſui
Gallicè verſi. Utriuſque codicis etiam
meminit Hieronymus Aleander : » At
» vero (inquit Epiſt. 5. Antiq. Eccl. Orient.
» pag. 141.) » Petrus à Valle Patricius Ro-
» manus, qui duodecim totos annos in
» Orientalibus regionibus conſumpſerat &
» cujus potiſſimum opera, ut audio, Pater
» Harlæus Sancius codicem ſuum nactus
» eſt; aliud Pentateuchi exemplar Romam
» detulit, quod non charactere tantùm,
» ſed & idiomate Samaritano conſcriptum D
» eſt. «

Samaritanæ verſionis codicem hunc,
quem multo tempore ab iſto curioſo Via-
tore Joannes Morinus poſtularat, literis
tandem ac precibus Hieronymi Aleandri,
& Claudii Peireſcii victus Petrus à Valle,
ei tandem anno 1630. conceſſit; ſuam
ipſe de vulganda hac interpretatione men-
tem explicat (Epiſt. 14. Antiq. Eccl.
Orient. pag. 160.) » Pentateuchum Sa-
» mariticum, qui apud me eſt, cum pri-
» mùm in Syria reperi, ſemper ea fui mente, E
» ut publicæ utilitati in lucem emitterem
» .... volvebam igitur animo dare operam
» ut characteres iſti Samaritani efforma-
» rentur, occaſione cujuſdam Germani hu-
» jus artis peritiſſimi, qui modò Romæ
» commoratur; nec procul aberam ab im-
» preſſione libri omni conatu aggredienda;
» quando quidem alius adeſt nobis ad hæc
» aptiſſimus vir, Stephanus Paulinus, alum-
» nus olim eruditiſſimi viri Joannis Bap-
» tiſtæ Raymundi, qui Orientales literas
» & præſertim Arabicas, in Europa ſemi-
» mortuas, ſuſcitavit, illaſque faciliime at-
que elegantiſſime imprimendi modum pri- «
mus adinvenit. Sed ab his omnibus ea «
me deſtinuit cogitatio, quia Pentateu- «
chum Samaritanum abſque verſione ty- «
pis mandare infructuoſum putavi; illum «
verò qui Latine redderet, Romæ non «
erat, & ſi fuiſſet, fortaſſis ibi facile futu- «
rum erat, ut hujuſmodi liber imprimi à «
ſuperioribus impetraretur, præcipue ſi «
textus ille à Vulgata editione in aliqua «
tantiſper diſcordaret. Hæc omnia præ- «
ſtiterunt, ut ad hanc uſque diem nihil «
amplius ſim molitus.... Attamen mirum «
in modum lætatus fui, quando R. Pater «
Bertinus unà cum Aleandro nec non «
amantiſſimus ille bonarum literarum, de «
illiſque optime meritus Dominus de Pei- «
reſc me de Paternitate tua admonuerunt, «
virum nempe linguarum Orientalium «
ſtudioſiſſimum æque ac peritiſſimum eſſe, «
& præterea ad id onus ſuſcipiendum Pen- «
tateuchi Samaritani tum fideliter inter- «
pretandi, tum eximia diligentia impri- «
mendi, ante alios omnes longe idoneum, «
itemque paratiſſimum fore. Perſuadenti- «
bus idcirco ut ad te librum in Gallias «
amandarem, facile aſſenſi; dummodò «
enim publico conſulatur commodo, nihil «
ad me refert, an liber Pariſiis an Romæ «
ſit excuſus.... Libenter etiam in hanc «
ſententiam deſcendi, ut ipſummet origi- «
nale ad te mitterem ». Hæc ſcribebat 12.
Kalendas Aprilis anno 1630. Jamque eo-
dem anno Kalendis Auguſti codicem
hunc Morinus acceperat.

Vitæ doctiſſimi Morini Scriptor ano-
nymus nimiam in eo Pentateucho edendo
feſtinationem non ſine injuria illi expro-
brat his verbis : » Verum (inquit pag. 27. «
hujus vitæ quæ præfixa eſt Antiquitatibus «
Eccleſiæ Orient.) dum nimis urget ope- «
ris illius editionem Morinus, minus ac- «
curati prodierunt Samaritani codices. «
Pentateuchum Hebræo-Samaritanum ex «
uno exemplari Oratoriano & verſionem «
Samaritanam ex eo tantum quod à Petro «
a Valle acceperat, edidit; vixque pera- «
cta fuerat illa editio, cum illi ſupervene- «
runt à Peireſcio, virò clariſſimo, gentis «
Samariticæ codices Hebræo-Samaritani, «
Samaritani & Arabici. Thomas quoque «
Cromberus, Collegii S. Trinitatis apud «
Cantabrigienſes in Anglia Socius, qui de «
Pentateuchi Samaritani editione, quæ «
Pariſiis tunc parabatur, aliquid reſciverat, «
Morinum de exemplari Hebræo-Samari- «
tano, quod tunc in privata Cottonorum «
Bibliotheca aſſervabatur, monuit, miſitque «
ad illum poſtea diverſas Pentateuchi il- «
lius Samaritani ab Hebræo ſeu Judaico «
lectiones. Cui malo ut manum medicam «
adhiberet Morinus, excuſum Pentateu- «

» chum Samaritanum relegit, manuſcrip- » tos inter ſe codices cum ſua editione com- » paravit, variiſque annotatis lectionibus, » eas cum aliis ejuſdem naturæ animadver- » ſionibus, quas jam paraverat, adtexere » meditatus fuerat ad volumen obſerva- » tionum criticarum in omnes Bibliorum » editiones, quod ad calcem Bibliorum » Pariſienſium mox edendum erat; ſed ob » eorum, qui Polyglottis illis præerant, » contentiones & diſſidia, egregium illud » opus ad finem perduci non potuit. Unus » tandem Morinus longo poſt tempore (anno » ſcilicet 1657. Pariſiis in 12°.) criticas illas » animadverſiones ſub nomine Opuſculo- » rum Hebræo-Samaritanorum ſeorſim edi » curavit. »

An juſta ſit hæc expoſtulatio, alii vide- rint; ſupponit ſaltem auctor ille Anony- mus, quod Morino licitum fuerit eam editionem ad aliud tempus amandare; quæ quidem vix illi conceſſerim; clariſſi- mus enim D. de Peireſc (Epiſt. 36. Antiq. Eccl. Orienr. pag. 179. anno 1631. die 8. Novembris ad Jo. Morinum ſcripta) quot & quanti ſupervenerint obices, qui- bus impeditus eſt, ne citius codicum ſuo- rum ipſi copia foret, minutatim proſe- quitur; ita ut illi anno tantum 1632. ex- eunte, vel ineunte 1633. in Morini manus pervenerint. Ubi verò ex utriuſque Sama- ritanorum Pentateuchi comparatione in- ſtituta Morinus intellexit Samaritanum Interpretem ita preſſe textui ſuo adhæ- rere, ut ab eo rariſſime diſcedat; unicam ideo Latinam verſionem duplici textui collateralem edidit.

9. *Quot ſuppeditarent manuſcriptos codices ditiſſimæ Pariſienſes Bibliothecæ, ſi modò nova Bibliorum Polyglottorum Editio adornaretur.*

Si nova modò Pariſiis adornaretur Bi- bliorum Polyglottorum editio; quot ad illam perficiendam conſummandamque manuſcripta exemplaria ſuppeditarent ditiſſimæ hujus Regiæ Civitatis Bibliothe- cæ, ut pote cum in ſex vel ſeptem, Re- gia nimirum, Colbertina, Segueriana, Sangermanenſi, Dominicana, Oratoria- na & aliis quibuſdam tanto numero co- dices Bibliorum linguis Orientalibus, Græcis & Latinis expreſſorum ſerventur, ut ſi ad calculum revoces, duo & triginta ſupra trecentos numerentur. Pergratum autem Lectori facere mihi videor, ſi co- dices illos juxta linguas paucis recenſeam; ubinam verò ſint, diſcere eſt ex tribus primis hujuſce Bibliothecæ Sacræ capiti- bus. Codicum illorum ſex Pentateuchum Judaicum, totidem Hebræo-Samariti- cum exhibent; quinque vero, cæteros

A Hebraicæ veritatis libros produnt. Tres tantum reperiuntur tam Onkeloſi quam aliorum Chaldaicæ Paraphraſes; at ſex- decim Syriaci; quorum unus totum vetus Teſtamentum, quatuor Pſalterium, ſep- tem Evangelia, & quatuor alios novi Te- ſtamenti libros complectuntur exceptis tamen quatuor Epiſtolis Canonicis & Apocalypſi quæ in pleriſque Syriacis exemplaribus ut plurimum deſiderantur. Codices Arabicos circiter triginta ſex præbent eædem Bibliothecæ, quorum
B unus integras ſacras paginas continet, decem librum Pentateuchi, tres Pſalte- rium; quatuor alios veteris Inſtrumenti libros; novem Evangelium; & tres om- nes alios novi Teſtamenti libros.

Quamvis autem tam ingens ſit codi- cum jam recenſitorum numerus; pauci tamen cenſebuntur, cum Græcorum & Latinorum ratio habebitur: ſexaginta namque codices Græci quorumdam li- brorum veteris Teſtamenti; novi vero ſexdecim ibidem aſſervantur, præter ſexa-
C ginta ſex Evangeliorum & aliorum ejuſ- dem novi Teſtamenti librorum triginta tres. Latinos quoque præcipuos & opti- mos ſacrorum Bibliorum triginta, & ad minus ſexaginta vulgares codices manu- ſcriptos ſuppeditabunt.

Si vero his linguis addantur Perſica, Æthiopica & Cophtica ſeu Ægyptiaca; jam Perſicos ſubminiſtrabunt undevigin- ti, octodecim Æthiopicos, Cophticos vi- ginti. His denique manu exaratis exem- plaribus adjungatur copioſiſſima varia-
D rum omnis generis & linguæ lectionum ſuppellex, quæ variis in locis, & à mul- tis doctiſſimis hominibus ſummo ſtudio collecta jam à ſexaginta annis & amplius prodiit, nec non præſtantiſſimæ Biblio- rum quavis lingua excuſorum editiones, quæ vulgo his in Bibliothecis cuſtodiun- tur; quanta tum auxiliorum copia adeſ- ſet eis, qui hoc opus Polyglotton, im- mortali gloria dignum, aggrederentur; ſat eſt rem jucundiſſimam, atque maxima utilitate confertam explicare, quâ ad fe-
E licem exitum perductâ majori ſane gau- dio afficerer; nunc ad Jayanæ Bibliorum editionis hiſtoriam convertatur oratio.

10. *Quot annis & quot inter caſus abſoluta fuerit editio.*

Hæc quidem editio mihi viſa eſt variis obnoxia caſibus, iiſque memoria dignis nec prætermittendis, ut innoteſcat om- nibus, qua de cauſa in tot annos dilata fuerit. Opus illud Heptaglotton, ut dixi ſupra, circa menſem Martium anni 1628. inchoavit Antonius Vitré. Teſtamentum vetus Hebraicum, Chaldaicum, Græ-

cum & Latinnm, quo complentur quatuor priora volumina anno 1619. abſolutum eſt.

Inſtructâ poſtmodum atque ditatâ elegantiſſimis characteribus Samaritanis, Syriacis & Arabicis celebris hujus Typographi officinâ, mox Antonius Vitré, diverſos Pentateuchi bis linguis expreſſos contextus excudendos aggreſſus eſt; ſimulque bina in ea præla fervebant, ſub quorum uno Pentateuchus triplici hac lingua exararus, qui tomum ſextum conficit, perfectus eſt anno 1632. ſub altero mandarus eſt rypis tomus quintus in duo diviſus volumina, quorum primum quatuor Evangelia Græca, Latina, Syriaca & Arabica continens anno 1630. prodiit; ſecundum, quod cœreros novi Teſtamenti libros exhibet, anno 1633. luci publicæ datum eſt.

Jamque ſeptimi tomi magna pars excuſa erat, nempe libri Joſue, Judicum, & tres Regum priores, ur compleretur ille tomus, ſuppeditanda erat a Gabriele Sionita Latina librorum Ruth; quarti Regum, & duorum Patalipomenon converſio, unà cum ſuis textibus exſcribenda, cujus cum ab ipſo copia non fuiſſet opportunè facta, ideo ad aliud rempus remiſſa fuit horum librorum editio. Itaque romo octavo in quo continentur libri Eſdræ, Nehemiæ, Job, Pſalterii & qui vocanrur Sapientiales, Arabice & Syriace conſcripti cum Latina eorum inrerpreratione excudendo inſudarunr operæ, quem circa exitum anni 1635. perfecerunr.

11. *Opus Polyglotten approbatur à Clero Gallicano.*

Abſolutis tandem octo prioribus tomis, paucos ſi expias libros, Jayo venit in mentem immenſo ſuo iſti operi non leve pondus additum iri, ſi quodam Cleri Gallicani elogio commendaretur. Opporruna rum ſeſe dabat occaſio, ejuſdem ſcilicet Cleti in Comitiis generalibus anno 1635. Pariſiis cungregati. Eam ob rem Jayus Hieronymum Parent convenit, virum, referente Flavignio, linguarum Orientalium peritiſſimum, quique textus Syros, Arabicos & Samaritanos tunc temporis editos unà cum Latinis eorum verſionibus recenſuerat. Nec mora ipſe adire Ludovicum Odeſpunc Dominum de la Meſchiniere, qui in ſecundo cœtus illius ordine locum occupabar, illique narrare » ſe attente perlegiſſe omnes iſtos „ texrus cum Latinis eorum verſionibus, „ neque quicquam aliud inter legendum „ deprehendiſſe quàm omnia ſe recte habe- „ re, & ad Eccleſiæ utilitatem appoſite. »

Ut autem id ab eo reſcivit Dominus de la A Meſcbiniere, univerſo tum Cleri conventui poſtulavit, ut illuſtri ac publico teſtimonio illud opus Bihlicum celebraret & approbaret. Rogati ideo fuerunt a Clero Gallicano, ur in actis legitur, Carolus de Montcbal Arcbiepiſcopus Toloſanus, Carolus de Noailles S. Flori Epiſcopus, & Jacobus Camus de Pontcarré Epiſcopus Sagienſis (unus ſiquidem ex his quibus in Comitiis ejuſdem Cleri anno 1619. habitis cura Bibliorum Arabicorum edendorum demandata fuerat) ut hi B Præſules novam banc Heptaglottam ſacrarum paginarum editionem recenſerent, examinarent, referrentque, num ad honorem Eccleſiæ Carholicæ, & ad ejus utilitatem iſtud opus conſpirarer, quò, quid tum conveniret, de illo decerneretur.

Itaque die 24. Januarii anno 1636. coram univerſo cœtu Archiepiſcopus Toloſanus retulit ſe juxta mandatum Cleri Gallicani, & Carolum de Nuailles S. Flori Præſulem, editionem multiplici C exaratam idiomare, & Guidonis Michaelis le Jay non ſolum curis & diligentia, ſed & maximis impenſis ſuſceptum inſpexiſſe, ingens illud opus jam ad octavum tomum perveniſſe, idemque totius Cleri laudem atque approbationem demereri. Quo audito, univerſus cœtus eundem Carolum de Montchal exoravit, ut ſcriptum nomine Cleri Gallicani vulgandum conſcriberet: quo deinde perlecto, laudata fuit atque omnium ſuffragio comD probata celebris illa ſeptem linguis expreſſa Bihliorum ſacrorum editio. Hanc antem ſuam ſententiam in Actis relatam Clerus ſic orditur: » Cum vir clariſſimus Guido Michael le Jay, cujus ſumptibus & « diligentia ingens iſtud Bihliorum opus Pa- « riſiis excudirur, nos humiliter rogaverit, « ut ad diligentem operis iſtius Biblici, « totque voluminum, quæ Compluteuſibus « & Antverpienſibus ſuperadduntur reco- « gnitionem & inquiſitionem, nonnullos è « Collegis noſtris delegaremus: Nos ejus « E precibus benignè faventes.... totum ejus « negotium Illuſtriſſimis Collegis noſtris « *(qui hic nominantur)* commiſimus. Illi au- « tem munere à nobis demandato diligen- « ter defuncti retulerunt, Opus Biblicum « jam ad Editionis coronidem pene dedu- « ctum eſſe, ut nulla unquam ætas ſimile « in eo genere pepererit, cum non modò « Origeniana Tetrapla, Hexapla, imo & « Octapla, omnium Eccleſiæ Patrum ore « & ſcriptis decanratiſſima ſuperet, ſed & « Complutenſia Cardinalis Ximenii & Anr- « verpienſia Regis Catholici, hactenus edi- « torum, omnium conſenſu, operum Bibli « corum præſtantiſſima, immenſum quan- «

„ tum excellere. Quidquid Antverpiæ à
„ Plantino editum eſt, id ab Antonio Vitré
„ Regis & Cleri Gallicani Typographo non
„ minori ſtudio & vigilantia ſed meliore &
„ charta majore excuſum eſſe, præeunti-
„ bus iis excuſionis inſpectoribus & exty-
„ porum emendatoribus, qui linguæ He-
„ braicæ, Chaldaicæ, Græcæ, & Latinæ
„ eruditione & diuturna exercitatione Pa-
„ riſiis cœteros antecellunt. Retulerunt in-
„ ſuper præter iteratam cum tanto apparatu
„ Antverpienſem Editionem, novum &
„ orbi Chriſtiano nondum cognitum totius
„ veteris Teſtamenti textum Syriacum &
„ Arabicum cum totius Pentateuchi Sama-
„ ritani textu Hebræo, atque illius in dia-
„ lectum Samaritanis vernaculam tranſla-
„ tione, horumque omnium Latinis verſio-
„ nibus ad excuſionis finem vergere, & na-
„ tivis unumquemque textum characteri-
„ bus non minori cum apparatu quàm ſu-
„ periora conſpiciuntur effulgere (*deinde quorum labore & induſtria opus illud præſtitum ſit hic indicant.*)

„ Retulerunt ſe etiam magna illa volu-
„ mina luſtraſſe & conſideraſſe; verum etiam
„ de utilitate, & cum vulgato Eccleſiæ
„ textu conſenſione, cum Gabriele Sioni-
„ ta, Joanne Morino, atque Hieronymo
„ Parent Doctore Sorbonico veterano, lin-
„ guarum Orientalium cognitione percele-
„ bri, qui maxima cum diligentia & inde-
„ feſſo labore textus Syriacos, Arabicos,
„ Samaritanos, & ſeorſim legit, & cum
„ verſionibus ſuis, nec non cum vulgatis
„ Eccleſiæ textibus attentiſſime compara-
„ vit.... Quapropter his omnibus à nobis
„ mature conſideratis & cum Reverendiſſi-
„ mis Collegis noſtris ſedulò examinatis,
„ cenſemus multiplicem illam Editionem à
„ clariſſimo Viro D. le Jay ingenti cum lau-
„ dis merito cœptam & adornatam, Eccle-
„ ſiæ Catholicæ utiliſſimam fore ad illu-
„ ſtrandam & confirmandam vulgatam Ec-
„ cleſiæ tranſlationem, &c. »

Plurimis Sionita laudibus in hoc conventu cumulatus, labori ſuo finem imponere merito debuerat; attamen tomus ſeptimus anno dumtaxat 1642. completus eſt, nonus denique & ultimus, in quo ſunt libri Prophetici lingua Syriaca & Arabica donati, tandem tertio nonas Maii anno 1645. abſolutus eſt.

12. *Diſſidia inter Jayum, Sionitam & Ecchellenſem exponuntur.*

Id autem contigit propter varia diſſidia & contentiones quæ inter Jayum & Sionitam interceſſerunt. Hic quidem, ut ipſe aſſerit, omnes libros Syriacos & Arabicos adhuc excudendos penes ſe habebat, ſed nondum in Latinum converſos ſermo-
A monem. Verum hic Maronita erat animo nimium remiſſo ac inerti, epulationibus magis quàm labori dedito; ab annis namque viginti duobus, hoc eſt ab anno 1614. exeunte, quo Pariſios acceſſit, ad annum 1636. præter Latinam Geographiæ Nubienſis, Pſalterii & parvuli poemaris Syriaci de Sapientia divina annis 1619. 1625. & 1628. publicatam tranſlationem, in ſolis libris qui extant in ſecunda tomi quinti parte, & in quibuſdam aliis tomi ſeptimi & octavi Latine reddendis totum
B tempus contriverat.

Ut autem objectæ ſibi Biblici operis nimiæ dilationis invidiam declinaret, aſſerit in ſupplici libello anni 1643. de quo ſupra, » Bibliorum Complutenſium Edi-
tores, quamvis eſſent viri ſeptem, ii qui- «
dem in pleriſque linguis Orientalibus ver- «
ſatiſſimi, annos tamen quindecim his ex- «
cudendis inſumpſiſſe, peritiſſimos quoque «
quatuor homines Editionem Antverpia- «
nam non niſi duodecim annorum ſpatio «
abſolviſſe (In hoc errat, per quatuor «
C tantùm annos, ut diximus ſupra, hanc «
elaborarunt) » Ideo, *pergit Sionita*, ne- «
mini mirum videri debet, ſi & ipſe ab «
annis tredecim (*huic enim labori ab anno* «
1630. *incumbebat*) meam in elucubranda «
Pariſienſi editione operam ſubminiſtra- «
verim; præterquamquod verſionibus La- «
tinis condendis mihi tempus erat teren- «
dum. *Addebat:* toti octo anni elapſuri «
ſunt, antequam opus ad optatum finem «
perveniat, niſi majori diligentia illud fe- «
ſtinent Typographi, qui hactenus unum «
D duntaxat folium per diem excuderunt. »

Solius Jayi culpâ dilatum fuiſſe hoc opus Heptaglotton ibidem affirmat Sionita, ſiquidem ipſi per Lambinum Curiæ Pariſienſis advocatum anno 1637. Jayus ſignificavit ſuam deinceps editionem ſe eſſe dimiſſurum. Hoc quidem conſilium præ nimio & affectato torpore ac ſumma deſidia Maronitæ hujuſce uſque defeſſus videtur iniiſſe. Sed ne penderet imperfectum opus, ac proinde incaſſum in eo conficiendo operæ collocatæ eſſent, alium
E Maronitam, nomine Abrahamum Ecchellenſem, Romæ commorantem, ibique docentem Arabicas & Syriacas linguas, literis ſuis compulit, ut ad affectum opus perficiendum Pariſios ſeſe reciperet. Ut id reſcivit Sionita, Jayo malè fidens, ſchedam ab eo exegit, quâ ipſi tam pro ſuſceptis curis, quam pro laboribus adhuc exantlandis ſummam librarum ad triginta millia promitteret; quo ſe donatum mercede anno 1637. Sionita videtur confiteri. Ante illud tempus de dilato opere (inquit ibidem Sionita) nunquam Jayus conqueſtus eſt; imo, ſi Ma-

ronitæ credimus, magna ſemper fuerat inter utrumque animi conſenſio.

Ut autem de concepta à Jayo operis inrermiſſione audivit Gabriel Sionita, tum Latinæ librorum Syriacorum & Arahicorum converſioni quæ deſiderabantur, totum ſe dare: abſolntâ Jayo notum facere ſe promptum eſſe ut operi Biblico finem imponeret. Verum, eodem referenre, Jayus non modò intermiſſam operis impreſſionem rurſus non molitus eſt, quin imo juvantihus Archiepiſcopis Burdegalenſi & Remenſi, nec non Marchione de Sourdis, à Cardinali Richelio decretum impetravit, quò, jubenre Rege ac ipſo poſtulante quiritationihus ſuis Michaele Jayo, Sionita menſe Januario anni 1640. Vincennianæ carceri mancipatus eſt. Idem confirmat Andreas Chevillier pag. 299. tract. de Origine Artis Typographicæ. » Tum ablata fuerunt Gabrieli ſua ſcripta, ut ipſe queritur, & Antonio Vitré tradita, qui, ut ab Ahrahamo Ecchellenſi mox Româ Pariſios evocando Latina facta ederentur, illa curavit exſcribi; ſicque labor meus (pergit Siniota) incaſſus erat, oleum & operam huc uſque operi Biblico inſumptum perdidiſſe arhitrabar. »

Die duodecima Julii ejuſdem anni cum liher è cuſtodia exiiſſet Gabriel, litteris ſuis Abraham Ecchellenſem enixe rogavit, ut quàm primùm Pariſios contenderet: » hæc ſunt (inquit Abraham pag. 141. alterius Epiſt. Apolog.) ejus ipſiſſima verba in lireris ad me daris Lutetiæ Pariſiorum Romam anno Domini 1640. die 12. Julii «. Poſt alia quæ ad rem præſentem non faciunt hæc ſuhdit: » *Cum Dei ope veritas patuerit & è carceribus liberatus ſim, opponi cœptum eſt meos textus Syriacos & Arabicos haud eſſe correctos, ac verſiones meas eſſe imperfectas, idque propter, Editionem proſequi voluerunt ii, quorum intererat; donec Roma alii codices ac homines Arabicè & Syriacè periti venirent. Cum autem nobis relatum eſſet eos ad Fraternitatem tuam, hac de re ſcripſiſſe; quæſo, ſi animo decreveris & venire conſtitueris ad has regiones, ne moras protrahas aut prætexes impedimenta; ſed quàm primùm veni ad liberandum me ab animi mœroribus & contentionibus, in quibus cum illis quotidie verſor. Certiorem ut me facias de tuo conſilio, rogo, ut te cum gaudio & lætitia expectem. Datum Pariſiis die 12. Julii* 1640. »

Eidem Ecchellenſi gratulatur Joannes Morinus de ſua in Gallias profectione Epiſt. 58. Antiq. Eccl. Orient. pag. 298. ſcripta eodem aono 3. Nonas Auguſti, quæ ſic incipit: » Literæ tuæ primo Julii datæ mihi redditæ ſunt quibus nihil mihi poteſt contingere jucundius, cùm præſertim ex iis intellexi re ad iter Pariſienſe accingere. Hnc venias, Deum precor, ſalvus & incolumis. Eminentiſſinum Cardinalem Barberinum Arahica Bihlia conceſſurum ſpero, imo confido; aliter ſi fiat, liber Eſther ſimul cum lihro Baruch eſſet ex iſto codice exſcrihendus. Dictionaria & Vocabularia quæcumque habes aut recuperare potes, non erit inutile in omnem eventum tecum deferre. »

» Cum Româ Pariſios advocatus eſſem (inquit idem Maronita pag. 173. Epiſt. 3. Apolog.) » & Sionitæ ſollicitatus literis, ſacræ Congregationis de propaganda fide decreto coram ſanctiſſimo Papa habitæ, unius anni taotùm ſpatium mihi conceſſum eſt, data prius fide ad rempus condictum revertendi. » Sed poſtular Gahriel ut ah Ahrahamo producantur *diplomata quibus à Pontifice Maximo, & Cardinalium Collegio, vel à Richelio Eminentiſſimo fuerit Româ Pariſios evocatus*. De Richelio iſte nihil reſpondet niſi ſe verſiones Larinas Gabrielis juſſu hujuſce Cardinalis recenſuiſſe; at de alio diplomate reponit » decretum non eſſe ad manum, ſed ſi cavillaberis hac de re, duorum menſium ſpario illud habehis, & ad id me recipio. »

Ut ut ſit, ſtatim arque Ahrahamus Urbem ſalutavit, ad Guidonem Michaelem le Jay ſe contulit, & apud eum diverſatus eſt. Syriacum veteris inſtrumenti codicem elegantiſſimnm, qui quondam erae Sergii Riſii Archiepiſcopi Damaſceni, Maronitæ, & quem cum cœteris honis ex teſtamenro ipſi reliquerar, ſecum aſportavir.

Quinque priores menſes commorationis ipſius in Pariſienſi civitate in examinandis ſacrorum librorum Syriacis & Arahicis textihus, unà cum Latinis utriuſque linguæ verſionibus à Gabriele Sionita cum cuſis, tum cudendis elapſi ſunt; de qua re ita ſe Ahrahamus explicat in approbationis ſuæ ſyngrapha pag. 142. Epiſt. 2. Apolog. » Juſſu, inquit, Eminentiſſimi Principis Cardinalis Ducis mihi injuncto ab Illuſtriſſimis & Reverendiſſimis DD. Leonoro d'Eſtampes Archiepiſcopo Remenſi & Jacobo Leſcot Epiſcopo Carnotenſi ad incœptum multilinguis Editionis opns promovendum ab eodem Eminentiſſimo delegatis, eorumdem Bihliorum verſiones à clariſſimo viro Gahriele Sionita.... Latini juris factas ex Syrorum & Arahicorum linguis ſedulo evolvi atque perlegi, eaſque Syriaco & Arahico archerypis omnino conformes reperi ac fideliſſime expreſſas.... Datum Pariſiis die 15. Decembris 1641. »

Jam idem ſupra pag. 127. ſcripſerat »
» Cardinalis Richelii nomine injunctum
» ſibi fuiſſe ab Archiepiſcopo Remenſi, ut
» Syriacum ſuum codicem conferret cum
» illo qui in Magnis Bibliis erat editus, &
» vel minutas varietates notaret, quod (ut
» ait) qua potui diligentia præſtiti, libel-
» lumque confeci variarum utriuſque co-
» dicis lectionum, quem, uti par erat, cla-
» riſſimo viro D. le Jay tradidi, ex quo
» *libello* in ſua præfatione quadam varia
» lectione exſcriptâ, ad ſuam rem & pro-
» poſitum uſus eſt. »

Pacto deinde Ecchellenſis cum Jayo
inito conſtituit » pro mercede & hono-
» rario, mille & octingentis libris Turonen-
» ſibus Gallicis ab illo acceptis, ſe omnem
» operam adhibiturum, ut libri nondum
» editi rectè & accuratè, nulla interpoſita
» morâ, à ſe excudantur; & ſi ita contin-
» gat, quod Dominus Gabriel non excudat
» libros, ſi quos habet, illos, tam Arabi-
» cos quàm Syriacos Latine vertam (inquit
» Abrahamus) & ut accurate & ſyncere ex-
» cudantur cum ſuis verſionibus Latinis
» quàm diligentiſſime adnitar. » Hæc refe-
runtur pag. 27. Commonitorii quod ſub
nomine Gabrielis Sionitæ Banneretius
Theologiæ Doctor & linguæ ſanctæ Re-
gius Profeſſor anno 1648. edidit. » Juxta
» pactum ſuum libros Ruth, Eſther, To-
» biæ, Judith & Baruch, quos Roma ſecum
» attulerat, ſuiſque adornaverat verſioni-
» bus & vocalibus, quique penes Sionitam
» non erant, Jayo ſuppeditavit, apud
» quem cum ſuis Latinis verſionibus extare
» integros, notiſque ac variis lectionibus
» illuſtratos *ſcribit Ecchellenſis pag.* 150. *Epiſt.*
» 2. *Apolog.*

Sed ita reponit Sionita pag. 44. Com-
monitorii ſupra laudati: » ſcimus te libros
» reliquos ſuis apicibus exornatos, unà cum
» Latina verſione, tanquam munus pre-
» tioſiſſimum, in theſauro tui Michaëlis le
» Jay recondendos & aſſervandos tradi-
» diſſe. Verùm quæ ſint illa opera, ex qua-
» tuor capitibus libelli Ruth dignovimus,
» atque etiam conjecimus; ſi quid valuiſ-
» ſent, tuum illum Michaelem le Jay, edi-
» tionem ſuam tot membris mutilam non
» fuiſſe paſſurum. »

Revera libellum Ruth, & tertium,
quem falſò vocat Macbabæorum librum,
qui circa Kal. Septembris anni 1641. erat
abſolvendus, in publicum Abrahamus
emiſerat. Contra Gabrielis aſſertionem,
quâ unum libellum Rutb per annum in-
tegrum edidiſſe expoſtulat, reſpondet
Ecchellenſis pag. 174. Epiſt. 3. Apolog.
» demonſtrare haud eſſe difficile quod il-
» lius anni ſpatio præter tuarum verſionum
» recenſionem & quatuor capita libelli

A Ruth, plura alia confecerim; ſi quidem «
apud clariſſimum D. le Jay extant mea «
exarati manu Syriacè & Arabicè ſuis «
adornati punctis unà cum verſionibus «
Latinis quartus liber Regum, tres libri «
Eſdræ, Judith, Tobias, Baruch & duo «
libri Machabæorum. Ad hæc latinitate «
donavi Epiſtolas viginti S. Antonii.... «
cur autem eos Bibliorum libros non edi- «
di, ratio ſuperius aſſignata eſt Epiſtolâ «
alterâ nempe in tui gratiam. « Hanc vero
rationem pag. 150. Epiſt. 2. Apolog. Abra-
B hamus attulerat bis verbis: » Cum Edi-
tis Ruth & libro tertio Machabæorum «
intellexerim id clariſſimo viro Gabrieli «
Sionitæ utcumque diſplicere, ab incœ- «
pto deſtiti opere. « «

Rem aliter narrat Flavignius: » Ha-
bebat (inquit ille doctor pag. 382. Epiſt.
4.) Gabriel Sionita omnes illos libros «
Syriacos & Arabicos, qui adhuc deſi- «
derantur in Editione Pariſienſi, unà cum «
Latinis eorum verſionibus in ſcrinio ſuo «
repoſitos, & ita aptatos & concinnatos, «
C ut, qua data occaſione, typis mandari «
potuiſſent, ſi Jayo tuo clariſſimo, qui edi- «
tionem iſtam ſuſceperat, ita placuiſſet. «
Hoc bona fide teſtari poſſum, cum ego «
illos viderim & inſpexerim unà cum cla- «
riſſimo noſtro Muiſio, antequam quic- «
quam aggredereris & inciperes. Et tamen «
auſus es etiam Gabriele præſente Pari- «
ſiis, libellum Ruth Syriacum & Arabi «
cum prælo committere, & illum ipſum «
codicem (quem tibi clariſſimus Sionita «
commodaverat) ad opus tuum, etſi re- «
D luctaretur atque repugnaret, aſſumere. «

Eadem commonitorii ſui pag. 23. con-
firmat Sionita; » annon (inquit) Gabriele «
reclamante, Pariſienſi Proprætore inhi- «
bente, libellum Ruth illum, quem ha- «
bebat Gabriel promptiſſimum, quemque «
novo advenæ commodaverat, prælo «
commiſit Abrahamus. « Hæc poſterior
narratio majorem ſibi fidem conciliare
meritò videtur.

Interea licet provocatus Ecchellenſis
E & iniquis modis laceſſitus, obſequio, pa-
tientia, & manſuetudinis plectro, ut ipſe
ait, Gabrielis demulcere animum ſtu-
duit. » His non contentus (addit pag. 144. «
Epiſt. 2. Apolog.) Nullum non movi «
lapidem ut partium diſſidentes animos «
reconciliarem, ne nimium quid gloriæ «
clariſſimi Sionitæ decederet, adeoque «
precibus obtinui, ut partes ſubſcriberent «
articulis & conventionibus ad proſequen- «
dam editionem «. Quæ quidem ſubſcrip- «
tio facta eſt Pariſiis die 5. Auguſti anno «
D. 1641. ſed & ibidem ſubjicit: » Quam- «
vis ſtipendia, quibus nunc regia fruor li- «
beralitate, mihi conceſſa fuiſſent anno «

„ 1641. à Rege Ludovico XIII. glorioſæ „ memoriæ, opera Eminentiſſimi Cardinalis Ducis Richelii felicis recordationis, „ ea tamen acceptare nolui, ſed eodem „ anno Romam reverſus ſum, moraſque „ ibi protraxi fere uſque ad finem anni „ 1645. quo coronis & abſolutio Magnorum Bibliorum impoſita eſt. Hoc autem, „ ut omnem umbram adimerem illis, qui „ animum meum fidemque erga clariſſ. D. „ Gabrielis Sionitæ labores, elucubrationes, gloriam aut exiſtimationem ſuſpicari poterant. «

Imo & præcedentes ejuſdem Sionitæ curas, verſioneſque Latinas, antequam Abrahamus Romam reverteretur die ſcilicet 15. Decembris ejuſdem anni tanquam fideliſſime expreſſas ſyngrapha ſua approbavit. His autem omnibus modis adverſarii mentem minimè ſibi conciliavit. » Fruſtra (loquens Sionitæ ibidem » pag. 160.) omnem collocavi operam, » oleum perdidi; imo his efferacior in dies » evaſiſti atque ferocior. «

Fatendum quidem eſt iis præſertim qui aculeata ab hiſce Maronitis, vel eorum nomine emiſſa evolverunt ſcripta; illos ſeſe nimium laceſſiviſſe. Pro Sionita ſtabat Flavignius & Banneretus; Joannes vero Morinus pro Ecchellenſi; quibus diſſidiis Jayus fuit plurimum immixtus, ut ex ſcriptis publicis videre eſt. His de cauſis opus Biblicum lente admodum proceſſit etiam imperfectum, & in quibuſdam partibus omnino incompletum.

13. *Judicia virorum doctorum de iſto opere.*

Quò perfecta ſit ishæc narratio, nihilque in ea deſideretur; varia hîc commemoranda ſunt de tanto labore doctorum hominum judicia. Omnium quidem unà mens eſſe debet & ſententia, opus illud Heptaglotton characteribus luculentioribus & præſtantioribus, papyroque latitudine patentiori & elegantiori Bibliis Complutenſibus, nec non Antverpienſibus palmam præripere. His autem attente inveſtigatis atque curioſe perluſtratis, ſi fides oculis denegetur, publico ſaltem duorum hac in re peritiſſimorum hominum teſtimonio omnis cedat dubitatio. Prior eſt Adrianus Baillet, qui poſtquam tomo 2. Judiciorum à viris doctis prolatorum pag. 39. verba fecit de Antonio Vitré, ſubdit » neglectis invidorum co- » natibus, poſthabitiſque variis, infauſtiſ- » que divini illius operis caſibus, quibus » poſtremis hiſce temporibus obnoxium » fuit; ut ut eſt, tanquam opus Typogra- » phicum omnium elaboratiſſimum & artis » typographicæ abſolutiſſimum exemplar » palam ſuſpici & haberi, non tantùm ob novas & magnificentiſſimas characterum « formas, ſed & propter ſummam & pecu- « liarem hujus Typographi diligentiam, « quam in illo perficiendo ſemper adhi- « buit. « De ea ſane quæ Typographo competebat, diligentia ſermo fit, cœteroquin non vera eſſet hæc aſſertio, ſi quidem correctorum negligentiâ, plurimis hanc editionem ſcatere ſphalmatis in confeſſo eſt apud omnes.

Poſterior hujuſce rei teſtis admodum locuples, quem adducimus, ipſe eſt Andreas Chevillier, ſagaciſſimus Bibliothecæ Sorbonicæ Præfectus, hujuſque domus Socius ac Doctor. Poſt factam à ſe Antverpienſis Editionis mentionem ſubjungit parte 1. tract. de Orig. artis Typogr. cap. 4. pag. 58. & 59. » Aliam quoque in Galliis fuiſſe concinnatam, iiſdem « locupletatam idiomatibus, & tertiam in « Anglia prodiiſſe. Quod ſpectat ad ſummam Editorum Pariſienſium in linguis « Orientalibus peritiam, & in cœteris rebus eruditionem ſilentio penitus prætermitto; quid his de rebus ſentire debeant « docti homines, ipſi viderint; de ipſo typographico labore, ipſâque operarum ſagacitate & induſtria tantummodò loquor. Huic Pariſienſi editioni ab Antonio Vitré adornatæ omnino cedit ac primas defert Londinenſis quam poſtea ſuſcepit Thomas Roycroft, ſive characterum majeſtate & nitore ſive elegantiſſima « papyri forma & ingentibus diſpendiis ac « omnimoda magnificentia quæ ubique in « illa conſpicitur. Uno verbo Anglicana « artis typographicæ induſtria, cum ea, « quâ ad ſummum perfectionis gradum Pariſienſes pervenerunt, nullo modo comparanda eſt. « «

14. *Hoc opus partim Flavignianæ cenſuræ ſubjicitur, partim ab ea vindicatur.*

Editionis itaque Pariſienſis hac in parte gloriâ à nulla alia præciſa eſt atque erepta; ſed virorum quorumdam ipſi nimis infenſorum & judicio ſeveriori utenſium cenſuram declinare, eamque, quam ſibi primùm conciliaverat, famam apud omnes ſervare non potuiſſe quis diffitebitur?

Enimvero qui præfationes huic operi appoſuit, cum de textu Hebræo ſuam apperuit mentem, quædam incaute vel ſcienter ſcripſit, quæ virorum linguæ ſanctæ peritiâ celeberrimorum invidiam incurrerunt, quos inter primus ſignum dedit Flavignius, qui è re ſua eſſe credidit, textum Hebræum defendere, utpote in alma Pariſienſium Academia ſacrarum Hebraicarumque literarum Regius Profeſſor. Idcirco ſermone, qui inſcriptus

eſt : *Pro ſacro-ſanctæ editionis Hebraicæ authentica veritate , Oratio apologetica ,* quemque decimo Kalendas Martii anno 1648. habuit in novo Franciæ Auditorio, Præfationis auctorem aggreſſus eſt. » *Verum* Illuſtriſſimi Bignonii nomine (ut ipſe » Flavignius ſcribit pag. 19. Epiſt. 3. Apo- » log.) à Claudio Alverno Collega ſuo ro- » gatus , libelli mei evulgationem remiſi » quo ad uſque ipſe reſciviſſet, an clariſſi- » mus Jayus præfationem illam amarulen- » tam immutare vellet , aut iis in locis , qui- » bus ſacro-ſanctam Editionem Hebraicam » ac ejus ſtrenuos propugnatores immaniter » impetebat , emendare. *Et pag.* 21. » Et » certè non negabit clariſſimus tuus Jayus » ſe hoc mihi multoties promiſiſſe, etſi non- » dum fidem ſuam liberaverit. «

Itaque totius operis cenſuram quatuor epiſtolis anno 1646. 1647. & 1648. ea de re vulgatis adornavit , in quibus omnem ſuam bilem in Heptaglotton opus diffundit ac evomit. Et licet pag. 12. » ſacramento ſolemni profiteatur ſe neque » cujuſquam odio aut amore , neque etiam » alienis perſuaſionibus aut illecebris ani- » mum ad ſcribendum appuliſſe ; ſed tan- » tùm , ut gloriam ſuæ gentis, vel hoc ſolo » partu laborantem , priſtino ſuo ſplendori » reſtitueret, atque ideo omnes illos eru- » ditiſſimos Theologos, qui ea, qua par » eſt hominibus Chriſtianis , pietate & » reverentia jurant in Hebraica volumina, » ab illis calumniis , quibus in ſuſpicionem » criminis hæreſeos adducebantur exime- » ret. «

Sed is tam infenſo in Editores Pariſienſes animo ſuas epiſtolas ſcripſiſſe videtur, ut, ne falſi criminis reus judicetur, neceſſum ſit fateri ipſum præ ſumma ira, quâ tum erat commotus,neque ſe ſui ipſius æquum judicem prodere , neque , ſui quippe non compotem, quid ipſe ſentiret , potuiſſe dignoſcere. Ab ipſius igitur referendo judicio abſtinerem , niſi veritati conſentaneum aliquid haberet ; eapropter quod æquum mihi videtur , ex eo excerpere juvat. » Hebræus textus (ait » Flavignius pag. 19. prioris Epiſt.) qui ve- » lut omnium primus atque præſtantiſſi- » mus, peculiari quadam cura fovendus » erat , unà cum Chaldæo ſibi adhærente » & ſocio , fuit omnium textuum infœli- » ciſſimus ; tot enim ac tantis conſpurca- » tus maculis fuit atque ſordibus obſtetri- » cantibus impuriſſimis manibus Philippi » Aquinatis Avenionenſis.... ut vix ullum » reperire liceat verſiculum, in quo non » ſit peccatum immaniter, in accentibus » ubique , in literis ſatis frequenter , in vo- » calibus ſœpiſſime. «

Quædam horum , quæ ſcribit Flavi-
A gnius eſſe vera , at non omnia , non ægre fatebor ; ſed an » de induſtria , ut ille aſſerit ibidem pag. 21. præſtiterit Aquinas , « quippe qui more gentis ſuæ (*nam Judaiſmo relicto Chriſtianis erat addictus*) nihil « omnino illis non invideret , « credat Judæus apella ; à temerario certè judicio non ſe liberaret is , qui Flavignio , Aquinati nimium infenſo ac proinde falſi teſtis crimine reum ſe prodenti , fidem adhiberet. Aliam profecto magis æquitati conſentaneam rationem ſubjungit. » Quis
B neſcit è noſtratibus (inquit) Philippum « non fuiſſe capacem & idoneum , qui la- « borem tanti ponderis ac momenti ſuſci- « peret. «

Scribit ibidem Aquinatem » ita deſtitutum fuiſſe omnibus præceptionibus « grammaticis, & aliis adminiculis ad hoc « opus adornandum neceſſariis , ut etiam « coactus fuerit filium ſuum adhuc tyronem « & immaturum accerſere , & eum à jocis « puerilibus ad emendanda ſpecimina ty- « pographica tranſmittere. Sed quid inſul- «
C ſius quam aliam (Vulgatam nempe La- « tinam) à ſuo textu verſionem excudere ; « textus enim Hebræus nullam habet ver- « ſionem ſibi correſpondentem , quæ ta- « men neceſſaria foret ad tantum appara- « tum. «

Textus Chaldæus quem nobis exhibet « (pergit Flavignius ibidem pag. 20.) om- « nino interpolatus eſt ex editione Antver- « piana , Baſileenſi & Veneta ; ejus autem « verſio nunquam ab Antverpienſi , licet « interdum mendoſa ſit , diſcedens aut ab- «
D ſona. Nempe non potuit , indoctus peni- « tus Latine , ſuam illam interpretationem « Latinis verbis exprimere. « Plurima hîc profert ſuper ea re teſtimonia.

Mirum porro videri debet omnibus « piis ac vere Catholicis aliam eſſe editio- « nem ſeptuaginta duorum ſeniorum ab ea « quæ nobis à Sixto V. Pont. Max. diplo- « mate *Cupientes* commendata eſt atque « propoſita .... Sed quis ferat Vulgatam « editionem Latinam etiam non emendatam à Summis Pontificibus ac minime
E recognitam in hoc opere repræſentari ibidem pag. 39. Hæc quidem meritò ac jure à Flavignio redarguuntur.

De bino Pentateucho Samaritanorum jam pag. 10. ſuum ſenſum expoſuerat : » De utroque illo vix eſſe quod ego con- « quererer ; ſi duplici textui , diverſo peni- « tus atque diſtincto , duplex etiam verſio « reſponderet ; etſi enim optime ſciam inu- « tilem eſſe penitus ac ſuperfluam illam « Samaritani Pentateuchi editionem , quòd « nullam unquam habuerit in Eccleſia au- « thoritatem , nihilominus tamen vel hoc « ſolo laudandum eſſe Morini conatum « exiſtimo ,

„ exiſtimo, quod priſca illa rei literariæ „ monimenta typis elegantiſſimis ab obli- „ vione perpetua vindicaverit. «

Quamvis modeſte magis hîc loquatur Flavignius, tamen in errorem impingit; inutilis quidem omnino ac ſuperflua Samariticæ verſionis, ut pote textui ſuo mordicus adhærentis, Latina tranſlatio Morino viſa eſt: at idem dici de utriuſque Pentateuchi Samaritanorum recenti editione nullatenus poteſt, præſertim eo quod nullam in Eccleſia authoritatem unquam illa ſibi comparaverit; fruſtra ſane ac intemperanter hæc affirmantur, ſi quidem in alias etiam Orientales ſacrorum librorum interpretationes æque merito regeri poſſent. Textus inſuper Hebræus antiquis verſionibus ut plurimùm elucidatur atque confirmatur; deſumenda eſt autem verſionum Orientalium utilitas tam ex fida interpretatione, quam ex abſoluta cum textu Hebræo conformitate atque conſonantia.

Quod ad textus Syriacos & Arabicos attinet, Flavignius, qui Sionitæ cauſam ubique tuetur, ac veluti ejus patronum agit, eum tanquàm accuratiſſimum horum textuum editorem magnis laudibus effert; ſic enim loquitur pag. 11. » Jam „ quis non videt ſœtum illum Arabicum „ ſimul & Syriacum fuiſſe longe fœliciſſi- „ mum, ſi, eo quo cœperat pede, perre- „ xiſſet? is enim eſt Gabriel Sionita, quem „ omnes eruditi non ſolum colere ac vene- „ rari, ſed etiam ſuſpicere ac mirari de- „ bent.... Luſtra animo & oculis etiam „ atque etiam, iterum atque iterum perlu- „ ſtra illos libros veteris Teſtamenti, quos „ Arabicè ſimul & Syriacè in hoc opere „ *Biblico* eſſe voluit, & videbis nihil eſſe „ cultius, nihil elegantius, nihil elabora- „ tius. Habent enim characteres, ejus ope „ & induſtria, elegantes & eximios; voca- „ les unà cum omnibus punctulis & apici- „ bus ſolerter & accurate ſitas & appoſitas; „ Latinas etiam verſiones vere Latinas & „ ita fideles & accuratas, ut omnino mi- „ rum ſit, & ſeculis omnibus inauditum, „ tàntùm ac tam eximium virum, poſt tot „ ac tantos labores ſtrenue ac generoſe „ exantlatos, ingrati animi teſtificationem „ aut honorariam mercedem, nihil aliud „ conſecutum fuiſſe, quam probra, contu- „ melias, dicteria, &c. «

An res ita ſe habeant, ex ſupra allegatis judicare eſt: facundus ac vebemens ille Doctor in deffendendo Gabriele profecto nimius eſt, & ejus adverſarios acrius perſtringit; quaſi Sionita ab omoi prorſus culpa & inſcitia vacuus eſſet & immunis; cum conſtet apud viros doctos bunc Maronitam in lingua Hebræa vel etiam

A in Latina fuiſſe mediocriter verſatum. Præterea Syriacos & Arabicos contextus plurimis ſcatere mendis & lacunis defici Waltonus Proleg. XII. §. 8. credidit, ubi fuſe exponit ſe in ſua editione ſuppleviſſe ope codicum mſc. quæ in Pariſienſi deſiderabantur. Item Richardus Simon cap. 27. Exercit. de variis Bibliorum editionibus, aſſerit notum eſſe omnibus illos ipſos contextus innumeris abundare erroribus.

Addit Flavignius pag. 14. Epiſt. 1. ni-
B mio redarguendi ſtudio, » Jayanum opus « incompletum omnino in lucem perveniſ- « ſe: nimirum præter duas illas inſignes « lacunas in textu Arabico libri II. Eſdræ, « deſunt libri integri Eſther, Tobiæ, Judith « & Machabæorum alter Syriacè & primus « Arabicè. In libro Job etſi duplex ſit tex- « tus, unica tamen verſio conſpicitur, ea- « que ſolo textui Arabico correſpondens.... « Porro libello Ruth obſtetricatus eſt Abra- « hamus Ecchellenſis ſed ſatis infœliciter. «
C Ibi enim peccatum eſt toties ac tam enor- « miter in apponendis vocalibus & apicu- « lis, ut quod tibi primùm inter legendum « occurrerit, ſummam ſapere videatur ty- « ronis alicujus oſcitantiam. *Et pag.* 391. *Epiſt.* 2. *idem Abrahamo exprobrat*; » Tuo libello Ruth Syriacè & Arabicè edito « nihi' eſt incultius, nihil ineptius. « Eidem conſonat Sionita cum pag. 12. commoni- « torii ſui dicit: » Inſueras impudenter operi meo Biblico (ſola nocendi libidine) « libellum Ruth. «

D Etſi autem remanſerunt in textu Arabico Eſdræ binæ lacunæ, id tamen Ecchellenſi non eſt vitio vertendum; atque ſi una tantùm ſit ex Syro Arabicoque contextu libri Job Latina converſio. Textus Eſdræ qui initio tomi octavi legitur, jam excuſus erat, priuſquam ille Lutetiam appuliſſet; unica vero Latina verſio Jobi uni Sionitæ debetur, qui ſolam hanc condidit. Quod ad libros qui in Pariſienſi editione deſunt, tam Syros quam Arabicos, hbs omnes, nt diximus, clariſſimo Jayo Ecchellenſis ſuppeditaverat,
E cur his ſuum opus Heptaglotton non ornaverit, ſi alium Maronitam audias, id ex ejus inſcitia factum intellexeris. » Si quid illæ verſiones Latinæ (inquit Ga- « briel pag. 44. Commonit.) valuiſſent, « tuus ille Michael le Jay, cœteroquin « cautus & verſutus editionem ſuam tot « membris mutilam non paſſus eſſet. « Cum autem libellus Ruth ab Ecchellenſi publicatus anſam Sionitæ illum calumniandi præbuerit; non mirum eſt, quod & ipſe Gabriel & ejus Patronus Flavignius tam irreverenter ac perfracte de illo locutus fuerit.

» Sed quid opus erat (pergit tandem
» idem Doctor pag. 16. Epiſt. 1.) novos
» illos & Europæis incognitos textus ſine
» prævìis quibuſdam præfationibus evulga-
» re? *Et pag.* 8. *Epiſt.* 2. *ſubdit :* » Parave-
» rat à multis annis clariſſ. noſter Sionita
» præfationem quandam luculentiſſimam,
» ut eam tanto apparatui, ſicuti par erat,
» præfigeret, in qua *de antiquitate linguarum*
» *Syriacarum & Arabicarum, quibus in re-*
» *gionibus vigent, & apud quas gentes, nec*
» *non de antiquitate tranſlationum Syriacarum*
» *& Arabicarum, unde & à quibus manave-*
» *rint, cujus uſus ſint in Eccleſia Occidentali,*
» *& quam authoritatem habeant in Eccleſia*
» *Orientali; quidve conferant ad fidem pro-*
» *pagandam & ad hæreticos confutandos; cur*
» *ſuſcepta ſit earum editio, & ex quibus &*
» *quam antiquis manuſcriptis; quos textus ſe-*
» *cuti ſint Syri, quos Arabes, & quot etiam*
» *habeant verſiones; quis ordo ſervatus ſie in*
» *libris & capitulis Bibliorum Syrorum &*
» *Arabum; quæ etiam œconomia, & an ab*
» *Hebræis & Græcis diſſideant .... cur loca*
» *ab Hæreticis controverſa, quæque reperiun-*
» *tur in Pentateucho Arabico ac novo Teſta-*
» *mento Leidæ à Thoma Erpenio editis, cum*
» *nova hac editione non conveniant; qua ra-*
» *tione & quo modo adhibita ſint puncta &*
» *vocales ambabus illis tranſlationibus; ad*
» *quid inſerviant majora minoraque puncta*
» *quæ in contextu Syriaco conſpiciuntur; &*
» *cur una eademque dictio Arabica habeat di-*
» *verſos accentus, & diverſas vocales; qua*
» *fide verſæ ſint iſtæ tranſlationes; an de verbo*
» *ad verbum an aliter; ſi mutatum ſit quid-*
» *piam aut detractum, & quam ob cauſam.*
» *Denique an ſint aliqui alii in Bibliis Syro-*
» *rum & Arabum libri, quidve cauſæ eſſe*
» *potuerit, ut in hac editione longè luculentiſ-*
» *ſima minime prodierint?* Hanc, inquam,
» præfationem ampliſſimam, & quæ tanto
» apparatui omnino neceſſaria erat, para-
» verat clariſſimus noſter Sionita; ſed Pro-
» palator ingentis iſtius Bibliorum operis,
» neſcio quo cœco ductus impetu æmula-
» tionis aut invidiæ, hoc tandem obtinuit
» ſuis artibus, ut eximius ille fœtus minime
» prodierit. «

Si rem accurate & veraciter exponit Flavignius, ingentem hujus tam eruditæ, tamque reconditiori literatura refertæ præfationis jacturam docti homines numquam ſatis poſſunt deflere, illamque Jayo, modò hac labe laboret ægre condonabunt; cum illius notitia vix poſſit aliunde reſarciri ac ſuppleri; etiamſi id eſſet vehementiſſime exoptandum, ut horumce peritiſſimus quiſpiam idem etiam argumentum retractaret. Æquiſſima ſane adverſus clariſſimum Jayum necnon graviſſima expoſtulatio, quo in ſuo opere

A Polyglotto nulla præfixa ſint Prolegomena, quodque in prolixa ſua præfatione tam pauca reperiantur, quæ hujus editionis hiſtoriam doceant aut elucident.

15. *Cardinalis Richelii circa id opus ambitio & repulſa.*

Ex quo à Cardinale Richelio Sionita in carcerem trudendi licentiam Jayus obtinuit; ſummus ille vir, Cardinalis Ximenii veſtigia ſectans, Biblia Polyglotta
B ſuo inſigniri nomine magnopere percupivit. Id quidem ſignificare vuluit Ecchellenſis pag. 143. Epiſt. 2. Apolog. cum dixit *tam eminens opus Eminentiſſimo Richeliano nomine dignum eſſe habendum.* Ut id aſſequeretur Richelius, varios, quique ipſi videbantur efficaciores, modos adhibuit. Centenorum millenorum ſummam coronatorum, ope Domini des Noyers clariſſimo Jayo ſpopondiſſe fertur, ut ab ingenti pecuniæ vi & copia, quam in illo opere conficiendo erogave-
C rat, quaſque non erat ſolvendo, liber prorſus eſſet ac immunis. Inſuper & Jayanæ familiæ curam à ſe ſuſcipiendam fore pollicitus eſt, modò Magna Biblia Pariſienſia Richeliano nomine decorata vulgarentur.

At vani effecti ſunt (ut quidam nuperus author ſcribit) ac plane inanes potentiſſimi Cardinalis conatus, obveniente morte anno 1642. die 4. Decembris. Vero quidem ſimile videtur, hæc ideo Richelium fruſtra tentaſſe, quia, quæ
D Jayo proponi juſſit, ea ipſi non fuerint grata atque accepta. Inſolitâ graviter perculſus repulsâ Cardinalis Richelius, illicò totum ſe convertit, ut opus nondum conſummatum penitus diſturbaret atque aboleret; ſuadere idcirco Simeoni de Muis celebri tunc temporis linguæ ſanctæ Regio Profeſſori, ut hoc opus ſeveriſſima cenſura caſtigaret. Tum Muiſius morem gerens inſigniores mendas diligentiſſime obſervare, atque in unum ſtudioſe colligere; quæ quidem collectio
E centenis quinquies foliis conſtans in Muſæo Illuſtriſſimi Renaldini Cunſiſtoriani Comitis & in magno regis conſilio Cognitoris catholici (ut ait Gabriel Sionita pag. 53. Commonitorii) jam reconditur; unde quàm cito in publicum emitteretur, Flavignius etiam pag. 77. prioris Epiſt. plurimum peroptabat; huc uſque tamen irritis votis, cum cenſura iſthac nondum fuerit in lucem emiſſa.

Quid ſi Jayus immenſo Richelii deſiderio feciſſet ſatis; quot & quanta ſibi ſuiſque commoda comparaſſet, quibus ſe difficultatibus expediiſſet. At ſive vilem

ac multo imparem ſummam pecuniæ ipſi A oblatam ad ſolvendas omnes impenſas, quibus obnoxius erat, ſive opes prope immenſas eſſe congeſſurum, brevi tempore facta operis ſui divenditione, arbitratus eſt, ſive tandem novi fœtus amore captus, gloriæ apud poſteros adipiſcendæ libidine incenſus laudem ad alios transferri inique paſſus fuerit; propoſitiones Richelianas omnino reſpuit.

Ingenti lucri deſiderio allectus, ſi fides eſt Sionitæ in allato ſupra ſupplici libello, Jayus perſuaſum habebat, quod B ſummam ad numerum quatuor centenarum millenarum librarum Heptaglotta ſua ab aliis pretio acquirenda brevi tempore ſuo auctori ſuppeditarent; ſed vana ſpe lactatus eſt, ſi unquam affectus ſit hujuſmodi ſtudio. Tantùm abeſt, ut res ſuas familiares opere divendito vel minimum auxerit ac amplificaverit, quin & graviſſimos paſſæ ſunt defectus & jacturas. Plurima ſiquidem hujus exemplaria iis qui & labore & conſiliis & authoritate ſua opus promoverant atque abſolve- C rant, muneris inſtar ac veluti grati animi teſtimonio tradenda eſſe ipſi viſum eſt; quo quidem gravi onere fuiſſet ſublevatus, ſi ſub alieno nomine opus ſuum prodire conſenſiſſet.

16. *Unde viluerit adeo hæc Editio.*

Ducenti primùm pro eo emendo nummi numerabantur. Tunc Angli pactum cum Jayo inire propoſuerunt, ut, ſi pro dimidio pretio concederetur opus Polyglotton, ſexcenta ſaltem exemplaria illo D pretio redimerent. Sed in contrarium abeunte Jayo novam hujuſce operis editionem à ſe concinnare, de qua infra, publicique juris facere ſtatuerunt. Quo fatali tandem eventu ita imminutum fuit Editionis Pariſinæ pretium, ut multa exemplaria ſolo chartæ appenſæ valore comparata fuerint; ſicque ſuſcepto ultra ſuas vires, fortunaſque opere, neglectaque præſenti ac utili expenſorum redimendorum occaſione, ſuis obrutus conatibus ac diſpendiis quæ nunquam Jayus E perſolvere valuit, laborem ſeptendecim annorum ſpacio in hac editione conficienda exantlatum, incaſſum ipſe reddidit, fortunaſque tam ſuas quàm alienas fruſtra diſſipavit.

Magnam ſane pecuniæ vim & copiam in hoc opere perficiendo Jayus conſumpſit; ſed immortalem omniumque doctiſſimorum hominum memoria dignam ſibi gloriam meritò conciliavit. Hoc autem opus licet voluminum mole graviſſimum, proindeque ad uſum minus idoneum, quippe cum in conferendis ſacris textibus inter ſe duplicem ſimul tomum inſpicere neceſſe ſit; in ditiſſimis tamen Bibliothecis veluti ſuperbum rei literariæ monumentum præcipuam ſedem ſemper promerebitur.

Cum ad calcem primæ partis hujus Bibliothecæ ſingulos Bibliorum editores recenſeamus, majorem Pariſienſium notitiam hîc dare ſuperſedebimus.

BIBLIA POLYGLOTTA Londinenſia.

BIBLIA Polyglotta (1.) *Anglicana vel Londinenſia nuncupata*, complectentia Textus originales, Hebraicum (2, 3, 14.) cum Pentateucho Samaritano (4.) Chaldaicum (9) Græcum (16.) verſionumque antiquarum Samaritanæ (4.) Græcæ LXX. Interpretum (5, 6, 7.) Chaldaicæ, (9, 10, 20.) Syriacæ (13.) Arabicæ (15.) Æthiopicæ (11.) Perſicæ (12.) Vulgatæ Latinæ (8.) quicquid comparari poterat, cum Textuum & Verſionum Orientalium Tranſlationibus Latinis. Ex vetuſtiſſimis mſſ. undique conquiſitis optimiſque exemplaribus impreſſis, ſummâ fide collatis. Quæ in prioribus Editionibus deerant ſuppleta. Multa antehac inedita, de novo adjecta (21.) Omnia eo ordine diſpoſita, ut Textus cum Verſionibus uno intuitu conferri poſſint. Cum Apparatu (18.), Appendicibus, Tabulis, Variis Lectionibus, Annotationibus, Indicibus (17.). Opus totum in ſex Tomos (22.) tributum, in fol. edidit Brianus Waltonus S. T. D. *juvantibus Edmundo Caſtello, Alexandro Huiſſo, Samuele Clerico & Thoma Hyde* (19.) Londini, imprimebat Thomas Roycroft 1657. (24.)

(1) *Ne credas in hac Editione ſacros omnes libros eſſe novem expreſſos idiomatibus ſc. Hebræo, Chald. Samar. Græco, Syriaco, Arabico, Æthiopico, Perſico & Latino; Pentateuchus enim eſt Octaglottus; Pſalterium Heptaglottum; libri Joſue, Judicum, Ruth, IV. Regum, item IV. Evangelia Hexaglotta; Liber Eſther & reliqui Novi Teſtamenti; Pentaglotti; cæteri veteris Teſtamenti qui non reperiuntur in Canone, ſc. Liber Tobiæ, Sapientia, Eccleſiaſticus, Baruch & Fragmenta Danielis Tetraglotta; libri Judith, primus & ſecundus Machabæorum, Triglottus, & Fragmenta libri Eſtheris Diglotta. Sed ut hæc cum titulo congruant, ſat eſt octo linguis quibus exaratus eſt Pentateuchus, adjiciatur lingua Æthiopica in qua conſcriptum eſt tam Pſalterium quàm Novum Teſtamentum.*

Ex præfatione Waltoni. » Textus cum verſionibus ſic ordinavimus, ad morem »

Digitized by Google

„ Origenis Hexaplon, ut Lector omnes A
„ ſimul intueri & inter ſe conferre poſ-
„ ſit, ſine plurium voluminum inſpectio-
„ ne....
„ (2) In Vet. Teſtam. Textum Hebrai-
„ cum, verſionum fontem, primo loco ſub-
„ ſternimus cum punctatione uſitata, quam
„ appoſuerunt Maſorethæ..... Exemplar
„ interlineare in Bibliis Regiis ſecuti ſu-
„ mus, ſecundum quod Keri & Ketib no-
„ tavimus....
„ (3) Latinam verſionem quæ Hebræum
„ ad verbum exprimit, *Sc.* Pagnini à Ben. B
„ Aria Montano & aliis ad verbum expen-
„ ſam & alicubi mutatam, ut cum Hebræo
„ exactè conveniret, alio tamen charactere
„ notatam inſeruimus....
„ (4) Poſt textum Hebraicum, proxi-
„ mum ſibi locum vendicat Pentateuchus
„ Samaritanus, qui inter Textûs primævi
„ exemplaria vetuſtiſſima numerari poſſe
„ videtur, charactere Hebræo antiquo
„ quem retinuerunt Samaritani. Hunc Pen-
„ tateuchum è tenebris eruit D. Joh. Mo-
„ rinus, primuſque publicavit in Heptaplis C
„ Pariſianis, unà cum antiqua verſione Sa-
„ maritica, quam ita exactè cum Textu
„ Samaritano convenire exiſtimat, ut una
„ eademque Latina verſio utriſque inſer-
„ vire poſſit. Cum verò verſionem illam
„ Samariticam, à Textu ſæpius diſſentire
„ deprehenderimus, & illam D. Morini
„ Latinam interdum ab utroque diſcede-
„ re, & potius vulgatam Latinam expri-
„ mere, ideò loca in quibus verſio Sama-
„ ritana à Textu differt, ad finem cujuſ-
„ que columnæ apponi fecimus. D
„ In edendo Pentateucho Samaritano
„ ejuſque verſione Chaldæo-Samaritana
„ exemplar Pariſienſe ſecuti ſumus, quod
„ quidem religioſius obſervantes (cum non
„ niſi in mendis evidentiſſimis typographi-
„ cis, neque id tamen in omnibus ab eo
„ diſcedere conſtitutum fuerit) in cauſa
„ hoc erat, cur in vocibus aſteriſco nota-
„ tis, quæ non rarò erant erratorum in-
„ dices, nil mutaverimus, nec plura in
„ illo etiam quæ nobis correctione egere
„ videbantur, emendaverimus. *Edm. Caſ-* E
tellis in præfat. Animadv. Samarit. tomo v.
horum Polygl.)
„ (5) Verſionem Græcam LXXII. In-
„ terpr. celeberrimam & omnium antiquiſ-
„ ſimam Editionis Romanæ, ſecundùm
„ exemplar Vaticanum exhibemus....
„ (6) Cum exemplari Romano etiam
„ ſimul exhibemus MS. noſtrum codicem
„ Alexandrinum celeberrimum, diu mul-
„ tumque à doctis deſideratum, quem ab
„ Alexandria ſecum attulit Cyrillus Leu-
„ caris, &c..... Hunc qui cum Romano
„ de antiquitate contendere videtur, non

totum excudimus, ſed ubi à Romano «
diſcrepat, in qualibet pagina notavi- «
mus.... «
(7) Vetus etiam vulgata Latina ex «
Græca τῶν ό expreſſa, cum prorſus periiſſe «
videretur per mille annos intermortua, «
hîc rediviva ſiſtitur ex antiquorum Lati- «
norum ſcriptis, ſummo labore Flam. No- «
bilii compilata.... «
(8) Vulgatam Latinam, quæ per mille «
annos ferè ſola per Occidentem in uſu «
fuit, ſecundùm Sixti V. & Clementis «
VIII. editiones emendatas & correctas, «
& à multis errorum millibus per Lucam «
Brugenſem & alios enumeratis repurga- «
tas, reliquis adjecimus.... «
(9) Chaldaicas etiam Paraphraſes da- «
mus, ſecundùm editionem Baſileenſem, «
magno labore, ac ſtudio viri ſummi D. «
Joh. Buxtorfii P. elaboratam *cum verſione* «
Latina Alphonſi de Zamora ab Aria Mon- «
tano recognita, (& textui noſtro adoptata «
(inquit S. Clericus in obſervat. ad varian- «
tes lection. Chald. tom. v1. *horum Polygl.)* «
mutatis illis quæ exemplarium diverſitas «
mutari exquirebat, ac diverſo plerumque «
charactere notatis.) «
(10) Targum Pentateuchi triplex, «
quod in prioribus editionibus non conſ- «
picitur, appendicis loco ad Vetus Teſta- «
mentum adjecimus, quod ferè dimidium «
facit Tomi quarti 1. Targum ſeu Para- «
phraſin Hieroſolymitanam cum verſione «
Latina Cevalerii ipſius manu ſcripta.... «
in multis tamen vitioſa ut in ea repur- «
ganda & emendanda multum operæ in- «
ſumendum eſſet. 2. Targum Jonathani «
adſcriptum cum verſione Latina ejuſdem «
Cevalerii, ita tamen defœdata ut revi- «
ſionem neceſſariò poſtularit. 3. Perſicam «
Paraphraſin Jacobi Tuſenſis, quem Ta- «
woſum appellant, *juxta editionem Conſtan-* «
tinopolitanam hic characteribus Perſicis «
deſcriptam, & Latinâ interpretatione do- «
natam *à Thoma Hyde* cum cœteris impri- «
mendam duximus. «
(11) His addidimus Pſalterium Æ- «
thiopicum, exemplaribus Coloniæ & Ro- «
mæ impreſſis cum MS. Pocockiano col- «
latis, Latinâ interpretatione, ubi à Græ- «
ca LXX. Interpr. vel à Vulg. Lat. diſ- «
crepat, annexâ. Item Canticum Canti- «
corum totumque Novum Teſtamentum «
Æthiop. variis collatis exemplaribus, «
cum verſione Latina *Edmundi Caſtelli* «
nunc primùm edita. »
(12) Evangelia quatuor Perſica *facta* «
ex Syro, *interprete Simone F. Joſeph al Ta-* «
brizi juxta Thomam Hyde, nunquam an- «
tehac edita, ſecundùm exemplar Pococ- «
kianum inter alias Novi Teſtamenti «
verſiones collocavimus cum nova ver- «

» ſione Latina *Samuelis Clerici.*
† *Hanc Simonis Tabricenſis verſionem, ejuſdemque interpretem Latinum S. Clericum ac ceteros editores contra cavillationes Angeli à S. Joſeph, Carmelitæ, defendit* Th. Hyde *in Caſtigat. quæ cum Abr. Peritſol Coſmographia prodiit Oxon. an.* 1691.
» (13) Syriacam verſionem antiquiſſi-
» mam Vet. Teſtamenti, quæ in Bibliis
» Pariſianis *cum tranſlatione Latina Gabr.*
» *Sionitæ* primò lucem vidit, mutila ta-
» men, integritati ſuæ ex variis MSS. an-
» tiquiſſimis reſtituimus. Libros enim quoſ-
» dam integros, qui in editione Pariſina
» deerant, cum eorum verſionibus Latinis
» nunc primùm in lucem protulimus, viz.
» Librum Eſtheræ, tam Canonic. quam
» Apocr. Judith, Tobiam, Epiſt. Jeremiæ,
» Baruchi alteram, Suzannæ hiſtoriam du-
» plicem, quarum altera eſt ex editione
» Heracleenſi, partem Cantici 3. puerorum,
» Lib. 2. & 3. Machabæorum, præter loca
» innumera in reliquis libris, ubi vel verba
» quædam vel verſiculi plures deficiebant
» in Pariſ. quæ ex iiſdem. MSS. ſupplevi-
» mus.
» (14) Librum Tobiæ Hebr. tam ſecun-
» dùm editionem P. Fagii, quàm Seb. Mun-
» ſteri, cum utriuſque verſionibus Latinis
» adjecimus.
» (15) Arabicam verſionem Ægyptia-
» cam ſive Alexandrinam, quæ in Bibliis
» Pariſianis lacunoſa & lacera extat, *cum*
» *traductione Latina Gabr. Sionitæ*, locis plu-
» rimis ex aliis MSS. ſupplevimus præci-
» puè in Pſalmis & Prophetis. . . . Verſio
» hæc Prophetarum Textum Hebræum
» plerumque exprimit, ex qua multos ver-
» ſiculos, imo integra capitula deſumpſi-
» mus ad ſupplenda quæ in Pariſienſi dee-
» rant. *In hac editione deſiderantur libri Tobiæ, Judith, Eſther, primus & ſecundus Machabæorum, qui ſub nomine ſecundi editus ipſa eſt verſio Pſeudo-Gorionidis. Deeſt liber primus Machabæorum.*
» (16) Novum Teſtamentum Græcum
» edimus juxta Roberti Stephani editio-
» nem accuratiſſimam, quam ſummâ curâ
» & diligentiâ collatis 16. exemplaribus pu-
» blicavit. . . . Adjecimus etiam canones
» concordantiarum Evangeliorum Euſebia-
» nos.
» (17) Præter hæc quæ Textus & ver-
» ſiones reſpiciunt, varios tractatus ad ap-
» paratum neceſſarios tomo primo præfi-
» ximus, juſtumque volumen adjunximus,
» quod ultimo loco poſuimus, conſtans ex
» variis annotationibus, obſervationibus,
» collationibus variorum exemplarium an-
» tiquorum Hebr. Græc. Lat. Samarit.
» Chald. Syriac. Arab. Æthiop. Perſ. ſum-
» mo labore & ſtudio elaboratis, tabulis,

A indicibus, aliiſque hujuſmodi. «
(18) In apparatu exhibemus, 1. Chro- «
nologiam ſacram ab Orbe condito ad «
Templi ſecundi everſionem ex Scriptura «
ſola depromptam à Ludov. Capello. 2. «
Deſcriptionem brevem Terræ ſanctæ cum «
tabula ejus Chorographica ex diverſis «
auctoribus expreſſa, in qua etiam brevis «
veteris Syriæ delineatio. 3. Tabulam etiam «
exſculpi fecimus Hieroſolymæ veteris «
ſecundùm Villalpandi exemplar. 4. Li- «
bellum etiam elegantiſſimum Lud. Ca- «
B pelli antehac non editum, imprimendum «
curavi, *Triſagion* nuncupatum, in quo «
triplex Templi Hieroſolymitani delinea- «
tio. 5. His annectimus variorum aucto- «
rum tractatus utiliſſimos, Eduardi Bree- «
rewood, Jacobi Tirini, &c. de veterum «
nummis, Hebræis, Græcis & Latinis, & «
de ponderibus & menſuris, de idiotiſmis «
etiam præcipuis & proprietatibus ſcrip- «
turæ peculiaribus. 6. Præter hæc, Pro- «
legomena XVI. quæ inter negotia innu- «
mera horis ſucciſivis confeci, *de linguis*, «
C *de textibus originalibus & verſionibus quibus conſtat hæc editio. Multa ſanè ac eruditè Waltonus in Prolegomenis ſuis congeſſit; ſed ex varietate opinionum quas refert cum verba facit tam de Textu Hebræo, quam de verſione Græca* 70. *Interpretum, collatorum potius alienarum ſententiarum quam ipſarum authorem ſe prodit. Revera ab Edm. Caſtello annotationes in textum Hebræum, & à Joanne Pearſono notas in* 70. *Interpretes acceperat (ut me monuit vir harum rerum notitia inſtructus) quas omnes &*
D *tanquam veras, licet ſibimet & aliquando ipſi contrarias abſque diligenti curà ut plurimum amplexus eſt.*
Et poſt unam & alteram paginam hæc addit Waltonus. » Etſi verò multi ſunt, «
quos ad hoc onus ſuſtinendum me multò «
paratiores eſſe fateor, cum tamen à ne- «
mine tentatum viderem, omnes cogita- «
tiones defixas habui, ut in eo aliquid «
præſtarem; quæ verò in me defuerunt «
doctrinæ & ingenii adminicula, labore «
improbo ſtudiiſque indefeſſis compenſare «
E decrevi. Editiones itaque Bibliorum ce- «
leberrimas antiquas & recentiores per- «
volvi, verſiones veteres variarum lingua- «
rum inſpexi, Bibliothecas perluſtravi, «
exemplaria optima impreſſa cum MSS. «
editioneſque tum inter ſe, tum cum nu- «
perrima Pariſiana contuli, quid in ſingu- «
lis præſtitum ſit, quid in omnibus defi- «
ciat animadverti..... Dum de pecuniis, «
quæ operis totius nervus, ſine quibus «
omnes conatus irriti, multum delibera- «
rem, tandem hunc modum excogitavi, «
ut qui nummos ſuppeditarent, pleraque «
exemplaria imprimenda inter ſe parti- «

» rentur, unde aſſiduis meipſius aliorum-
» que laboribus, pecunias quæ ad ſumptus
» perferendos ſufficerent (ſi omnes fidem
» liberaſſent) & à variis ſub chirographo
» promiſſas procuravi....

(19) *Sub finem ita ſcribit.* » Viros etiam
» doctiſſimos conquiſivi; qui prelorum cor-
» rectioni & exemplarium quorumdam col-
» lationi, &c. invigilantes mecum conti-
» nuò adeſſent: *Edmundum Caſtellum*, qui in
» Samaritanis, Syriacis, Arabicis & Æthio-
» picis nullam non adhibuit diligentiam,
» Cantici Canticorum Æthiopici verſio-
» nem Latinam procudit, nec non anno-
» tationes doctiſſimas in earumdem lingua-
» rum verſiones elaboravit. *Alexandrum*
» *Huiſſum* qui in verſione Græca LXX.
» Interpr. Textu Græco Novi Teſtamenti
» & Vulgatâ Latinâ operam impendit, nec
» non antiquiſſimum noſtrum exemplar
» MS. Alexandrinum cum Romana Teſt.
» Vet. & Rob. Stephani Teſt. Novi editio-
» ne contulit, varianteſque lectiones, quæ
» ſingulis paginis apponuntur, diligenter
» collegit. *Samuelem Clericum*, qui in textu
» Hebræo, Chaldaica Paraphraſi, nec non
» Evangeliis Perſicis, quorum verſionem
» Latinam dedit, nullum non laborem
» obiit: Nec prætereundus *Thomas Hyde*
» ſummæ ſpei juvenis, qui in linguis Orien-
» talibus ſupra ætatem magnos progreſſus
» fecit, quorum ſpecimina dedit tum in
» Arabicis, Syriacis, Perſicis, &c. corri-
» gendis, tum in Pentateucho Perſico cha-
» racteribus Perſicis deſcribendo, qui antea
» ſolis Hebræis extitit, ejuſque verſionem
» Latinam concinnando. Novum Teſta-
» mentum Æthiopicum Latinè vertit Dud-
» leius Loftuſius J. V. D. Dublinienſis, qui
» ſchedas ſuas ex Hibernia mihi miſit,
» quas cum ipſe prelo abeſſet, D. Caſtellus
» revidit ultimamque manum eis impo-
» ſuit.

(20) *Ex prolegomeno XII. §. 20.* »
» Cum reliquis accuratior ſit Baſileenſis
» *editio Chaldæarum Paraphraſeon*, operâ
» Cl. Buxtorfii, tum in punctuatione tum
» quod quæ in aliis editionibus reſecantur,
» hic ex MSS. antiquis reſtituuntur, illam
» præ cæteris ſecuti ſumus: verſionem verò
» Latinam quæ in Regiis primò, poſtea in
» Pariſienſi excuſa, cùm non exactè Chal-
» dæo reſpondeat, in multis ad Chaldæum
» aptiùs exprimendum emendavimus, ma-
» ximè verò poſt Pentateuchum, cùm diſ-
» crepantia iſta verſionis Latinæ à Chal-
» dæo in Regiis non niſi poſt impreſſum
» Pentateuchum à nobis obſervata ſit. Ubi
» tamen Regia & Baſileenſia exemplaria
» variant, verſionem Latinam alio chara-
» ctere diſtinctam notavimus.

(21) *Ex his jam allatis patet concinna-*

A tam fuiſſe pene totam hanc editionem ex variis præcedentibus, quibus nova adjuncta ſunt. Quænam illæ ſint, paucis exponendum eſt. Textus Hebræus cum verſione interlineari Latina tam hujus textus, quam Græci Novi Teſtamenti ex Bibliis Regiis deſumptus eſt. Paraphraſes Chaldaicæ ex editione Baſil. anni 1619. præter Pſeudo-Jonathanem qui ex edit. anni 1591. vel 1614. vel 1640. Pariſienſis Editio textum Arabicum totius ſacræ Scripturæ, Syriacum veteris Teſtam. cui additi ſunt quidam libri, & utrumque
B Pentateuchum Samaritanum ſuppeditavit, Novum autem Teſtamentum Syriacum ex editione Tremelliana cum ejus Latina verſione exſcriptum eſt, adjectis 4. Epiſtolis Canonicis & Apocalipſi ex codicibus editis Pocockii & Lud. de Dieu cum eorumdem interpretat. Latina. Verſio Græca LXX. Interpretum & eorum Latina tranſlatio cum Vulgata Latina juxta exemplaria Romanæ an. 1587, 1588, & 1592. excuſa ſunt. Sed Novum Teſtamentum Græcum, ex Editione Rob. Stephani, Pſalterium, Canticum Can-
C tic. & Novum Teſtamentum Æthiopicum ad Romanos codices anni 1513. & 1549. Liber Tobiæ Hebræus ex editione Fagiana & Munſteriana an. 1542. Pentateuchus denique Perſicus ad exemplar Conſtantinopolitanum anni 1546. editus eſt. Igitur hæ tantum verſiones fuerunt hac in editione primùm typis exaratæ, ſc. Syriaca librorum Tobiæ, Judith, Eſther, Baruch, primi Machabæorum, hiſtoriæ Mulieris adulteræ, Arabica quarumdam lacunarum in prophetia Hieremiæ, & Perſica quatuor Evangeliorum,
D cum Latinis earumdem interpretationibus.

(22) Tomus I. editus anno 1654. complectitur Pentateuchum Hebr. Judæo-Samaritanum & Chaldæo-Samaritanum, Græcum, Lat. Syr. & Arabicum cum verſionibus Latinis. Præmittuntur quidam tractatus ſuprà notati, in primis Waltoni prolegomena ſexdecim. Tomus II. qui anno 1655. abſolutus eſt & III. qui anno 1656. cæteros canonis Hebraici libros, Hebr. Chald. Gr. Lat. & Arabicè. Tomus IV. qui excuſus eſt anno 1657. Libros Deuterocanonicos, Syr.
E Arab. Gr. & Latinè, & triplicem Targum in Pentateuchum Pſeudo-Jonathanis, Hieroſolymitanum & Perſicum Jacobi Tawſenſis. Tomus V. Novum Teſtamentum Gr. Syr. Arab. Æthiop. & Latinè cum quatuor Evangeliis Perſicè. Tomus VI. appendicem in qua tractatus, annotationes, obſervationes, variæ lectiones & indices.

(23) Edi cœpta, ut legitur in infima parte effigiei Waltoni, Bibliis ſuis præmiſſæ, anno 1653. & abſoluta 1657.

Carolo II. ad Regium ſolium revocato Epiſtolam nuncupatoriam ſcripſit Waltonus, quam his præfixit Bibliis: ob hanc rem fuit

à Carolo Epiſcopus Ceſtrienſis deſignatus.

Hæc editio Pariſienſi accuratior, multis locupletior acceſſionibus, textûs & verſionum diſpoſitione ad uſum maximè accommodata. Variantes tamen lectiones Novi Teſtamenti in his Polyglottis mendosè admodum ac negligenter recenſitas eſſe monet Joannes Jaubertus in Prolegomenis ad varias lectiones in Matthæum.

» Ad ora invidorum obſtruenda libet (*inquit Waltonus pag. 92. præfationis Introductionis ad lectionem linguarum Orientalium anno 1655. vice ſecunda excuſæ*) » paucis Catalogum eorum quæ in hac editione ſupra Pariſienſem, vel jam præſtita, vel auxilio divino præſtanda expectari poſſunt, hîc contexere.

» I. Textus & verſiones, qui in diverſis voluminibus habentur in Pariſiana editione, hîc ſimul per varias columnas in ſingulis paginis lectori objiciuntur, ita ut omnes uno inſtuitu aſpicere, collationemque inſtituere poſſit ſine aliorum librorum evolutione.

» II. Editio noſtra quanquam ſtudioſorum uſibus magis accommodata vix quarta parte pretii Pariſianæ conſtabit.

» III. Multa etiam exhibebit quæ in Pariſiana non habentur, qualia ſunt quæ ſequuntur.

» 1. Verſio interlinearis textûs, Pagnini & Ariæ Montani.

» 2. Verſio LXX. editionis Romanæ exemplar Vaticanum, omnium quæ hodie extant maxime genuinum.

» 3. Vetus etiam Vulgata Latina *τῶν ὁ* ex Patribus Latinis per Nobilium compilata.

» 4. Mſc. Alexandrinum 70. verſionis è Bibliotheca Regia (*Londinenſi*) deſumptum, quatenus à Romano differt, ad finem cujuſque columnæ annexum.

» 5. Verſionis Samaritanæ ubi à textu Samaritano differt tranſlatio Latina.

» 6. Pentateuchus Perſicus Jac. Tuſii charactere Perſico cum verſione Latina.

» 7. Chaldaica Jonathanis (quæ dicitur) Parapbraſis in Legem cum verſione Latina.

» 8. Targum ſeu Parapbraſis Hieroſolymitana cum verſione Latina.

» 9. Pſalmi Æthiopici, Canticum Cantic. & Novum Teſtamentum Æthiopicum cum verſione Latina.

» 10. Quatuor Evangelia Perſico-Latina.

» 11. Libri Eſther, Tobit, Judith & Machabæorum primus Syriaco-Latini.

» 12. Prolegomena ſeu Apparatus in quibus quæſtiones quæ de Textu Hebr. & Græco, (*& quæ ſupra num.* 18. *indicavimus.*)

» 13. Variæ lectiones textus Hebr. ubi de Keri & Ketib. &c.

14. Differentiæ Textûs Hebr. à Textu Samaritano cum variis lectionibus ex codicum Samaritanorum collatione (*facta cum ipſo Waltono & Joanne Lightfoot*) notis & obſervationibus viri doctiſſimi *Edm. Caſtelli* operâ collectio. «

15. Flaminii Nobilii in Roman. 70. notæ & lectiones variæ longe doctiſſimæ cum fragmentis veterum tranſlationum per Druſium & alios collectis. «

16. Patricii Junii annotationes ad MS. Alexandrinum cum aliis aliorum virorum ex mſſ. & antiquis ſcriptoribus à Nobilio & Junio prætermiſſis. «

17. Syriacæ verſionis & Arabicæ cum mſſ. variis Syriacis & Arabicis collatæ variantes lectiones cum notis & obſervationibus opera virorum doctorum (*ſc. Syriacæ veteris Teſt. ab Herberto Thorndicio, Arabicæ V. T. ab Eduardo Pocockio, quibus adduntur Perſica à Thoma Gravio, Æthiopica ab Edm. Caſtello*) collectæ.

18. Variæ lectiones Chaldaicæ Paraphraſeos ex variis exemplaribus cúm notis & obſervationibus ſtudio viri doctiſſimi *Samuelis Clerici* collectæ.

19. Indices varii rerum & verborum.

IV. Præter prædicta omnia, quæ in Pariſienſibus non habentur, verſiones etiam quas habent Pariſienſes, ex melioribus exemplaribus & mſſ. exhibemus. 1. Samaritanam, Syriacam & Arabicam, collatione variorum mſſ. antiquiſſimorum, in plurimis locis obſcuris vel male redditis, Typograpbi vel exemplarium vitio, emendatas. «

2. Chaldaicam Paraphraſim exhibemus editionis Baſileenſis ab infinitis in punctuatione erroribus, quæ erant in Veneta Complut. Regia & Pariſ. ad analogiam Eſdræ & Danielis immenſis Buxtorfii laboribus reſtitutam. «

3. Vulgatam Latinam juxta exemplaria emendatam & recognitam & à diverſis mendarum millibus repurgatam cum correctionibus Romanis Lucæ Brugenſis. *Hactenus Waltonus.* «

Samuelis Clerici operâ ac ſtudiis laudatiſſimis in parato eſt apud Oxonienſes ſeptimum Bibliorum Polyglottorum volumen cum verſionibus antiquiſſimis, nec adhuc unquam editis, non Chaldaica tantùm librorum Paraleipomenon, ſed Syriacis inſuper, Æthiopicis, Copticis, Arabicis, Perſicis contextum. *Edm. Caſtellus in Præfat. Lexici Polyglotti.*

Rem clariùs explicat idem Caſtellus in annexo ad epiſtolam ſuam Joanni Lightfoot ſcriptam & inter Lightfooti opera poſthuma relatam epiſt. 16. Ut prela (quæ excudendis Bibliis occupata fuerunt) habeant, «

» quod cum orbe, præter hoc deſignatum A
» Lexicon (ſc. Heptaglotton) communi-
» cent, varii Tractatus, huic Biblico operi
» homogenei à variis noſtris commendan-
» tur; videlicèt Manuſcriptum Buxtorfii
» Senioris propriâ manu exaratum de va-
» riis *Chaldaicorum* Paraphraſtarum lectio-
» nibus, à filio ejus nobis pridem tranſ-
» miſſum. *Chriſtianus Arabicus Pentateu-*
» *chus* in Oxonienſi Bibliotheca (qui enim
» hactenus extant, Auctores habent Ju-
» dæos, ſeu Mahumedanos, ſive, ut alii
» volunt, Samaritanos) cum prolixa præ- B
» fatione de Origenis Hexaplis, &c. *Ma-*
» *nuſcriptum Pſaſmorum Arabicum*, ab eo
» quod jam extat, longiùs recedens, &
» Hebraico magis accedens: *Arabicum*
» *MS. Prophetarum* (olim Seldeni, nunc
» in Bibl. Oxonienſi) ex quo quæ in edi-
» tione Pariſienſi hic illic deficiunt, in no-
» ſtris Bibliis ſupplevimus. *Fragmenta quæ-*
» *dam apocryphorum Arabicè.* Secundùm
» *Targum in librum Eſther. S. Matthæi Evan-*
» *gelium Hebraicum* editionis optimæ, &
» *Epiſtola ad Hebræos. Quatuor Evangelia* C
» *Syriacè* ab alio tranſlata, & *quartus liber*
» *Macchabæorum.* Omnes *hymni Scripturæ*
» *Æthiopicè*, quorum exemplar MS. com-
» modato nobis dedit D. Pocockius. *Pſal-*
» *mi Perſici. Hieronymi verſio Pſalterii.* De
» his omnibus tuum judicium & ſenten-
» tiam humillimè petimus; inſuper an ſcias
» aliquas Scripturæ partes alicubi deliteſ-
» cere in lingua Armeniaca (penes Docto-
» rem Walton quatuor Evangelia in illa
» lingua ſunt) aut Æthiopica, aut Copti- D
» ca, & quibus illæ mediis poſſint obti-
» neri. «

Ex Epiſtola ejuſdem Caſtelli Carolo II. Magnæ Britanniæ Regi nuncupata & præfixa Lexico Heptaglotto » Annus (*ſcilicet*
» 1669.) jam agitur decimus ſeptimus, ex
» quo (*hoc eſt anno* 1652.) relicto rure pa-
» terno, immanibus hiſce atque tremendis
» auſis (talia fuerunt certè) non ſine M. T.
» conſenſu, quum primùm ſpecimen hujus
» operis ſub ejus initium ob oculos fuit po-
» ſitum; me ſubmiſi invitus admodum, E
» animoque multùm horeſcente:... Mihi
» vero, in molendino hoc per tot anno-
» rum luſtra indefinenter occupato, dies
» ille tanquam feſtus & otioſus viſus eſt, in
» quo tam Bibliis Polyglottis quàm Lexi-
» cis hiſce provehendis ſexdecim aut octo-
» decim horas dietim non inſudavi. Mitto
» privata quæ corpori in curriculo hujus
» operis contigerunt mala, membrorum
» confractiones, luxationes, contuſiones;
» quodque, præ omnibus, hiſce graviſſimè
» dolet, oculorum lumen, perpetuis atque
» indefeſſis vigiliis tantum non ademp-
» tum, &c. «

BIBLIA POLYGLOTTA Alexandrina.

EDITIO SUPPOSITITIA.

NOn omittenda eſt hic Librariorum quorumdam in ſupponendis novis Bibliorum
editionibus mala fides. Ex libris editis (Bi- «
bliothecæ Chigianæ) præclara ſunt *Bi-* «
blia Polyglotta Pariſienſibus typis ante «
annos quadraginta expenſis Jaianis im- «
preſſa, & pretioſo operta corio: quibus «
Alexandro VII. fucum facere tentarunt «
Hollandici typographi tres, Joannes Janſ- «
ſonius *à Waesberge*, Johannes Jacobi «
Chipper & Eliſæus *Weirſtraet.* Hi cum an- «
no MDCLXVI. Romam librorum ve- «
nalium cauſâ adventaſſent, primum ho- «
rum librorum folium, quod titulum ope- «
ris continet, cum anno & loco impreſ- «
ſionis, novis typis recudi curarunt, ad- «
jectâ epiſtolâ nuncupatoriâ ad Alexan- «
drum VII. in cujus gratiam hanc editio- «
nem primò factam fuiſſe videri voluerunt. «
Specimen ita habet: BIBLIA ALEXAN- «
DRINA HEPTAGLOTTA *auſpiciis S. D.* «
Alexandri VII. anno Seſſionis ejus XII. «
feliciter inchoato. Lutetiæ Pariſiorum pro- «
ſtant apud Joannem Janſſonium à Waesber- «
ge, Joannem Jacobi Chipper, Elizæum «
Weirſtraet MDCLXVI. Sic titulus: «
Præfatio ſeu epiſtola hoc modo exordium «
habet. «
Alexandro VII. divina providentia «
Pontifici maximo felicitatem & longævita- «
tem. Ab ultimis Belgarum, Urbem Do- «
minam, Sedem veſtram, Romam divi- «
narum litterarum ſarcinâ inſtructi magis «
quàm onuſti.... animis paſſibúſque ſub- «
intramus.... dona quæ ſeptemplex ſacræ «
Scripturæ facies facit, deferimus, &c. «
Hæc ex Joannis Mabillonii Itinerario Italico. pag. 95. Tom. I. Muſæi Italici.

BIBLIA POLYGLOTTA Reineccii.

BIBLIA quadrilinguia, ſive Hebræa, Græca, Latina & Germanica veteris Teſtamenti, diverſis lectionibus & annotationibus criticis & exegeticis inſtructa, accurante Chriſtiano Reineccio, &c. fol. Lipſiæ ſumptibus Hæredum Lanckianorum.

BIBLIA Sacra quadrilingua Novi Teſtamenti Græci, cum verſionibus Syriaca, Græca Vulgari, Latina (Seb. Schmidii) & Germanica (Martini Lutheri.) Univerſa ad optimas quaſque Editiones recognita, adjectis variantibus lectionibus, tum Græcis ex edit. N. T. Joan. Millii,

Millii, tum Syriacis ex Polyglottis Anglicanis & Ed. Schaafii, &c. nec non locis parallelis & annotationibus Philologicis & Exegeticis : accurante Chriſtiano Reineccio, SS. Theol. Baccal. fol. Lipſiæ, ſumptibus Hæredum Lanckiſianorum 1713.

» Textui divino Græco in prima, quam » vocant, columna ab uno latere Editor » junxit verſionem Syriacam, & ab alrero » verſionem Græcam Vulgarem. Quarum » quidem verſionum in Præfatione & ætatem diverſam & auctoritatem agnoſcit : » utilitatem tamen utriuſque deprædicat » & enixe commendat. In ſecunda columna locavit verſionem Latinam & Germanicam, & de harum quoque verſionum » præſtantia, Latinæ ad textum authenticum reviſione, & Germanicæ ad antiquiſſimas editiones, ipſaſque eas, quæ, » vivo Luthero, in primis Wittebergæ » prodierunt, emendatione, quæ viſa ſunt » neceſſaria ediſſerere ſe meminit Editor » in præfatione ad quadrilinguia V. T. In » Latina N. T. verſione Seb. Schmidii mala correxit. *Acta erudit. Lipſienſia, Februarii* 1714. *pag.* 52.

BIBL. POLYGL. PARTES.

EPITOME Bibliorum continens inſigniora veteris & novi Teſtamenti dicta, in ſex linguis, Hebr. Chald. Syr. Gr. Lat. & Germanicè, ſtudio Valentini Schindleri. 8. Wittebergæ 1578.

Pentateuchus Hebræo-Chaldæo-Perſico-Arabicus in tres deſcriptus columnas, in media textus Hebraicus (*literà majori, reliqua literà minori*,) in læva paraphraſis Chaldaica Onkeloſi, in dextra verſio Perſica R. Jacob F. Joſeph טאוס Tavos ſive Tuſenſis; in ſuperiori parte paraphraſis Arabica R. Saadiæ Gaonis, & in inferiori commentarius Ràſi. Omnia charactere quadrato Hebraico cum punctis, in folio. *In fine Geneſeos legitur:* Abſolutus eſt liber Geneſeos in domo Eliezeris Berab Gerſon Soncinatis; *& in fine Deuteronomii :* Completum eſt hoc opus, opus cœlorum; die 16. menſis Scheveth, anno השו 5306. creationis, (*qui eſt Chriſti* 1546.) *Conſtantinopoli editum eſſe conſtat ex ſequenti editione*; † *itemque ex Rabbi Schabbatai Siphte Jeſchenim, ubi hoc opus Conſtantinopoli impreſſum commemoratur, lit.* ה. *num.* 53. *Theſſalonicæ factam fuiſſe hanc editionem non rectè aſſerit Joannes Morinus in Epiſt. ad Th. Crombertum pag.* 103. *Antiq. Eccl. Orient.* » R. Saadias » apud Judæos celeberrimus ante ſexcentos » & quinquaginta annos (*hoc eſt anno D.* » 983. *hæc enim ſcribebat Morinus anno* 1633.)

A Legem κατὰ λέξιν tranſtulit, quæ Theſſalonicæ ab ipſis Judæis charactere Hebræo « excuſa eſt, cujus exemplar penes nos eſt. «

» Hæc verſio *Arabica literis Hebraicis exarata, juxta Pocockium*, paſſim mendis « ſcatet, exemplaris aliquando forſan quod « ſecuti ſunt vitio, aliàs eorum qui vocales « appoſuerunt Grammaticæ Arabicæ « linguæque proprietati minùs conſonas, « ſive imperitià ſive negligentià. V. *Ejus Præfatio in variantes lectiones Arabicas, tomo VI. Bibl. Polygl. Anglicanorum pag.* 2.

B Ea futiliter dicuntur; puncta namque « Arabum vocalia characteribus Hebraicis « non potuerunt exprimi : hujus autem « exemplaris punctatio, habita pronunciationis « ratione, accurata eſt. Eodem quoque « modo egerunt Judæi in ſuis Perſicis « tranſlationibus tam excuſis quàm manu « exaratis. *Hæc ad me ſcripſit Euſeb. Renaudot.*

Pentateuchus Hebraicus, Chaldaicus, Hiſpanicus & Barbaro-Græcus, triplici diſtinctus columnâ. In medio textus Hebraicus, ad latus dextrum verſio Hiſpanica *vetus Judæorum Hiſpanorum*, ad ſiniſtrum verſio Barbaro-Græca, *utraque ex Hebræo :* ſuprà Targum Onkeloſi, infrà Commentarius Ràſi. Omnia literis Hebraicis, in folio. *Ad calcem legitur:* Initium libri hujus in principio menſis Thamus, anno השז 5307. creationis (*qui eſt Chriſti* 1547.) Conſtantinopoli in domo Eliezeris Berab Gerſon Soncinatis.

Sabtai *in Bibliotheca Rabbinica pag.* 85. notat hunc Pentateuchum fuiſſe editum anno שיב 312. (Chriſti 1552. *Si* ה ſumatur pro 5. השיב ſignificabit annum 312.

Utriuſque exemplar, quod non eſt vulgare, reperitur in Bibliotheca Regia & in Oratoriana. » In his verſionibus ſermonem « Græcum vulgarem & Hiſpanicum « agnoſcere difficile eſt, adeò frequentes « occurrunt in illis Hebraiſmi. *Rich. Simon in diſquiſ. Criticis de variis Bibliorum editionibus cap.* 14. *pag.* 107.

» Licet Hebraiſmi referta ſit hæc interpretatio, « utpote ad verbum confecta (id « enim omnibus Judæorum verſionibus Biblicis « congruit) nihilominus tamen Hiſpanicum « ſermonem repræſentat, *ut me monuit vir eruditiſſimus Euſ. Renaudot.* «

Geneſeos liber Hebraicè, Chaldaicè, Græcè, Latinè & Germanicè, ſtudio Joannis Draconitæ, fol. Wittebergæ 1563. *Forſan quinque ejuſdem libri priora duntaxat capita typis excuſa fuerunt.*

Geneſis Ebraicè, Græcè, Latinè & Germanicè, ſtudio Eliæ Hutteri, in 8°. Norimbergæ 1601.

Palæſtra linguarum Orientalium, hoc eſt: Quatuor primorum capitum Gene-

ſeos I. Textus originalis tam ex Judæorum quàm Samaritanorum traditionibus. II. Targumim ſeu paraphraſes Chaldaicæ & Orientales præcipuæ, nempe Chaldaicæ Onkeloſi, Jonathanis & Hieroſolymitana; Syriaca, Samaritana, Arabica, Æthiopica & Perſica: omnia cum verſione Latina ex Bibliis Polyglottis Anglicanis *(præter Paraphraſin Æthiopicam quam cum verſione Latina ex editione Clar. Dn. Burcklini mutuati ſumus, ait editor in præfatione)* curâ Georgii Othonis, cum ejus præfatione, in 4. Francofurti ad Mœnum, typis Martini Jaqueti 1702.

Joſuæ hiſtoria duplici editione: *Hebraica & (a) Græca.* Ajuncta eſt duplex *verſio Latina*, quarum altera Hebraicam illam; altera Græcam penè ad verbum repræſentat. Et inſuper interpretatio Chaldaica, ubi ab Hebræo diſceſſit, Latinè eſt in marginibus expreſſa. Subjecta eſt etiam Vulgata Latina. Additæ ſunt præterea annotationes & commentaria. Omnia fideli ſtudio & induſtriâ Andreæ Maſii, in fol. Antverpiæ, typis Chriſtoph. Plantini 1574.

» (*a*) Hæc ſeptuaginta duorum Interpretum quidem eſt, ſed admiſtione verborum Theodotionis ſuppleta atque aſteriſcis, obeliſciſque & lmniſcis, ut olim ab Adamantio, ubique diſtincta, illuſtratáque: & ab incredibiliter multis mendis repurgata. *Maſius in præfatione.*

Eſaias Propheta Hebraicè, Græcè, Latinè ex verſione S. Hieronymi, & ex verſione Seb. Munſteri. Acceſſit ſuccincta difficilium Hebraicorum vocabulorum expoſitio collecta ex Davidis Kimchi commentario, in 4. Baſileæ, per Henricum Petrum *abſque nota temporis.*

Eſaias Ebraicè, Græcè & Latinè ſtudio Eliæ Hutteri, in 4. Norimbergæ 1601.

Hoſeas Ebraicè & Chaldaicè cum duplici verſione Latina, *Santis Pagnini ex Ebræo & altera Alphonſi de Zamora ex Chaldæo*, commentariis Ebraicis Raſi, Aben Eſræ, & Davidis Kimhhi, Maſora item parva, ejuſque & commentariorum Latina quoque *à Joanne Mercero facta* verſione. Accedunt in fine ſuccinctæ ſed neceſſariæ annotationes Guilielmi Coddæi, in 4. Leidæ, typis Joannis Maire 1621.

Jonas Propheta Hebraicè, Chaldaicè, Græcè & Latinè, ſtudio Sebaſt. Munſteri, 8°. Baſileæ, Froben 1524.

Jonas Propheta Hebraicè, Græcè, Latinè & Germanicè, in 8°. Magdeburgi 1607.

Jonas illuſtratus *Heb. Chald. & Latinè* per paraphraſim Chaldaicam, Maſoram magnam & parvam, & per trium Rabbinorum textum Rabbinicum punctatum, nec non per varias notas philologicas, authore Joanne Leuſden, in 8. Trajecti ad Rhenum, typis Gilberti à Zijll. 1656.

Idem recuſus nonnullis omiſſis, in 8°. ibidem 1692.

Joel & Abdias Hebraicè, Chaldaicè & Latinè *eodem ordine diſpoſitus* per eundem, 8°. Ibidem 1657.

Joel & Micha, Zacharias & Malachias Hebr. Chald. Græcè, Latinè & Germanicè ſtudio Joannis Draconitæ editi. fol. Witteb. 1565.

Ludovici Mich. Crocii Specimen philologicum, ſive Prophetia Obadiæ Hebr. Chald. Syr. & Arab. 4. Bremæ 1673.

Malachias Ebraicè, Græcè & Latinè ſtudio Eliæ Hutteri, in 4. Norimbergæ 1601.

Pſalterium Hebreum, Grecum, Arabicum & Chaldeum, cum tribus Latinis interpretationibus & gloſſis, *ſive* Octaplus Pſalterii Auguſtini Juſtiniani Genuenſis, cujus 1. Columnella habet Hebream editionem, 2. Latinam *Juſtiniani* interpretationem reſpondentem Hebree de verbo ad verbum, 3. Latinam communem, 4. Grecam, 5. Arabicam, 6. Paraphraſim ſermone quidem Chaldeo ſed literis Hebraicis conſcriptam, 7. Latinam *Juſtiniani* reſpondentem Chaldee, ultima, hoc eſt *octava* continet *ejuſdem* ſcholia, id eſt annotationes ſparſas & intercisas. (Præmittitur ejus præfatio ad Leonem X. Pont. Max.) *Ad calcem hæc leguntur:* Impreſſit miro ingenio Petrus Paulus Porrus, Genuæ in ædibus Nicolai Juſtiniani Pauli, præſidente Reipublicæ Genuenſi pro ſereniſſimo Francorum rege, præſtanti viro Octaviano Fulgoſo, anno chriſtianæ ſalutis milleſimo quingenteſimo ſexto decimo, menſe Novembri.

Hic liber columnarum numero Octaplus, linguarum vero Pentaglottus dicendus eſt.

Ex præfatione. » Acceſſerunt (qui fuit præcipuus labor) novæ ex Hebreo & Chaldeo interpretationes, ſed & ſcholia quædam in maximè neceſſariis locis addidimus; quibus omnibus ſi lepor & elegantia verborum deſiderabitur, cogitet quilibet æquus rei arbiter contendiſſe nos non tam ut eleganter quàm ut ex fide verba reſponderent verbis, ſenſaque ſenſibus. «

Primus poſtremis hiſce temporibus nomen ſuum duplici ſacrorum librorum interpretatione, alterâ ex Hebræis, ex Chaldæis alterâ celebravit Auguſtinus Juſtinianus, verba verbis totidem, iiſque ſelectis nec impuris in utraque retulit, «

» fidemque ſuam ac diligentiam doctis om-
» nibus probavit. *Huetius de claris interpr.*
» §. 13.

Pſalterium in quatuor linguis, Hebræa, Græca, Chaldaica, *aut veriùs Æthiopica* & Latina. *Ad calcem ſubjicitur Epiſtola Joannis Potken, cujus ſtudio & operâ facta eſt hæc editio*, fol. impreſſum Coloniæ 1518. IV. Idus Jun.

Ex hac Epiſtola. » Cumque maximam
» Indiæ majoris, quæ & Æthiopia ſub Æ-
» gypto eſt, Regis à puero audiſſem eſſe
» potentiam.... linguam ipſam Chaldæam
» ab eis (*Monachis*) ad tantam ſufficien-
» tiam didici, ut mihi perſuaderem me
» poſſe Pſalterium David arte impreſſoria
» edere, ut & quinquennio vix exacto Ro-
» mæ edidi : (*ſc.* 1513.) ſed cum homo
» Germanus, in patriam poſt multa luſtra
» reverſus, patriæ me fatear debitorem :
» Pſalterium ipſum, non modo in hac Chal-
» dæa, per me in Europam importari cœ-
» pta, ſed & Hebræa, & Græca ac Latina
» linguis imprimi curavi.... retegens etiam
» quod Græca, Latina & Chaldæa tranſ-
» lationes ex ſeptuaginta Interpretibus,
» non ex Hebræa veritate, deſcenderunt.
» Adjutorem in his habui Johannem Soter,
» aliàs Heyl, affinem mei chariſſimum, ha-
» rum quatuor linguarum ſtudioſum. «

Pſalterium Hebraicè, Græcè & Latinè tam ex verſione S. Hieronymi ſecundùm Hebraicam veritatem quàm ex Vulgata Latina, curâ & ſtudio Deſid. Eraſmi & Conr. Pellicani V. *S. Hieronymi opera*, in fol. Baſileæ, typis Amerbachii 1518.

Ex præfatione Brunonis Amerbachii. Ve-
» teri probatæque Theologiæ plurimum
» lucis acceſſurum ex hac caſtiſſima Hie-
» ronymianorum operum editione, quàm
» in primis Eraſmo, non nihil etiam nobis
» ſtudioſi ferre debent acceptum.... Nos
» huic octavo tomo corollarii vice qua-
» druplex Pſalterium adjecimus, videlicet
» & Hebraicum, & huic oppoſitam D. Hie-
» ronymi verſionem, quam vulgò He-
» bræam veritatem appellant, Græcum
» item, cui reſpondet è regione tralatio
» quæ paſſim legitur, ἄδηλος, hoc eſt in-
» certo auctore..... & in Hebraicis præ-
» cipue curavimus, ut quàm minimum ab
» archetypis & his antiquiſſimis diſcedere-
» mus.... Porro fatemur ingenuè hoc ne-
» gotii ὐκ ἀνευθησίας, quod aiunt, nos confe-
» ciſſe, ſed adjutus opera doctiſſimi pariter
» & humaniſſimi Patris Conradi Pellicani
» Rubeaquenſis, ex familia D. Franciſci,
» cujus auſpicio potiſſimum hæc res peracta
» eſt. *Hæc Amerbachius.*

Pſalterium ſextuplex, Hebraicum cum tribus Latinis verſionibus, ſcilicet S. Hieronymi, Santis Pagnini & Felicis Pratenſis: Græcum LXX. Interpretum cum Latina Vulgata, in 8°. Lugduni, typis Sebaſtiani Gryphii 1530.

Pſalterium Hebraicum & Græcum cum duplici Latinâ verſione. V. *S. Hieronymi opera*, fol. Ibidem 1531. & Pariſiis, typis Carolæ Guillard 1545.

Pſalterium Hebraicè, Græcè & Latinè ad veterum exemplarium fidem per Petrum Artopœum emendatum & explicatum, cum Felicis Pratenſis interpretatione & Joannis Campenſis paraphraſi, additis aliquot doctiſſimorum virorum correctionibus, in 8°. Baſileæ, typis Henrici Petri 1545.

Pſalterium Hebraicè, Græcè & Latinè per eundem Artopœum, in 16. Baſileæ, typis Henrici Petri 1545. Idem, in 8°. Ibidem, iiſdem typis 1548. Idem, in 8°. Ibidem *abſque anno.* Idem in 8°. Ibid. 1569.

Pſalterium Davidis Hebr. Chal. Gr. Lat. & Germanicè ſtudio Joannis Draconitæ editum, fol. Wittebergæ 1565.

Pſalterium Ebraicè, Græcè, Latinè & Germanicè, ſtudio Eliæ Hutteri, in 8°. Noribergæ 1602. & Amſtelodami 1615. *Eadem prorſus editio.*

Pſalterium Hebraicè, Græcè & Latinè. V. *Biblia Latina Gordoni*, in folio. Pariſiis 1632.

Pſalterium Ebraicè, Chaldaicè, Syriacè, Arabicè, Græcè & Latinè cum interpretatione Jacobi Gerſchovii, fol. Roſtochii 1643.

† Pſalterium Davidis Copticè, Arabicè, Latinè, ſtudio Th. Petræi, in 4°. Lugd. Bat. 1663. V. *Catal. Bibl. Golii pag.* 88. *De Petræi editione hæc habet Hottingerus pag.* 189. *diſſert. de tranſlat. Bibl. in linguas vernaculas.* » Theodorus Petræus « ſpecimen Pſalt. Coptici, cujus editionem « integram cum verſione Arabica & La- « tina Anglia jam meditatur, communica- « vit, 1. & 2. *verſiculus Pſalmi* 1. *ſpeciminis loco characteribus Græcis expreſſi hic referuntur.*

Dyodecas aureorum Pſalmorum Davidicorum, qui ſunt præcipui prophetici de Jeſu Chriſto, nempe 2. 8. 16. 22. 40. 45. 68. 69. 72. 97. 110. & 118. Hebraicè, Chaldaicè cum Latina verſione, & Græcè ex LXX. Interpretibus, in 8°. Bremæ, typis Thomæ Villeriani 1614.

Pſalmi Davidis decem (*ſc.* 23. 25. 47. 48. 61. 65. 72. 95. 148. 150.) Hebr. Item ſex Sacræ Scripturæ Veteris Teſtamenti integra capitula : priſco Hebræo metro reſtituit omnia, & cum tribus interpretationibus (Gr. Lat. & Germ.) adparere voluit Marcus Meibomius, in folio. Amſtelodami 1690. Idem in folio, ibidem

1698. *Eadem eſt editio ac præcedens ut notatur ad calcem.*

Pſalmi ſeptem pœnitentiales, Hebraicè, Latinè & Germanicè à Joanne Bochenſtein, in 4°. Auguſtæ Vindelicorum 1520.

Pſalmus CXIX. Hebr. Chaldaicè, Syriacè & Arabicè cum commentariis Râſi, è regione poſita textuum iſtorum Latina verſione & notis Maſſorethicis, in 4°. Argentorati 1700.

Pſalmi 113. verſus 3. *A Solis ortu uſque ad occaſum laudabile nomen Domini:* Veluti ſpecimen quoddam variarum tranſlationum Sacræ Scripturæ in linguas 37. V. *Auguſti Pfeifferi* ſcriptum Germanicum, in 4°. Wittebergæ 1670. & ejus *Critica Sacra* in 8°. pag. 346. ſecundæ editionis.

Proverbia Salomonis Hebraicè, Chaldaicè, Græcè, Latinè & Germanicè, ſtudio Joan. Draconitæ edita. fol. Wittebergæ 1564.

Canticum Canticorum Æthiop. Arab. & Latinè cum notis Joannis Georg. Niſſelii, 4°. Leidæ 1656.

Threni Hieremiæ Hebr. Gr. & Lat. ex duplici verſione S. Hieronymi & Munſteri. 8°. Baſileæ 1552.

Ruth libellus Ebraicè, Græcè, Latinè & Germanicè à Cornelio Neandro editus, in 8°. Wittebergæ 1592.

Novum Teſtamentum Græcè & Latinè ex verſionis Theod. Bezæ ſecundâ editione, cum interpretatione Syriaca, Hebræis typis *adjectis punctis vocalibus* deſcripta, pleriſque etiam locis emendata, *(quatuor ex* VII. *Epiſtolis Canonicis abſunt)* eadem Latino ſermone reddita, authore Emmanuele Tremellio, *qui præfationem Elizabethæ Anglorum Reginæ nuncupavit*, in folio. Excudebat Henricus Stephanus 1569.

Idem in fol. Lugduni in Bibliopolio Salamandræ 1571. *Eadem eſt prorſus ac præcedens editio.*

Ex præfatione Tremellii. » Theodorus
» Beza novi fœderis volumina de Græco
» dedit Latina, ſed ego quâ neſcio dexte-
» ritate, certe quâ potui diligentiâ, de ſer-
» mone Syriaco expreſſa, offero.... Syriaca
» noſtra verſio, ſi fortè non tota, majori
» tamen ex parte ex archetypto Græco fi-
» deliſſimè expreſſa eſt..... Venerandam
» antiquitatem abundè confirmant cùm in-
» corrupta ſermonis elegantia, tum defe-
» ctus epiſtolæ Petri II. Joannis II. & III.
» B. Judæ, Apocalypſeos & accuſationis
» adulteræ apud Joannem cap. 8.... Hæc
» apud Syros dicuntur extare, *ſed* in anti-
» quiſſimis harum nationum libris deſunt
» omnia.... Illuſtria paſſim edidimus docu-
» menta ex longè antiquiſſimo & optimo
A codice mſc. quem Frederici III. Electoris «
Palatini Bibliotheca nobis ſuppeditavit. «
Præter quem nullum alium habere potui- «
mus, eo duntaxat excepto quem Ferdi- «
nandus Imperator annis abhinc amplius «
duodecim (i. e. *anno* 1555.) primus ma- «
gnis ſumptibus & elegantibus typis ex «
duobus mſc. codicibus excudi curavit... «
Rem ipſam (*ſeu editionem N. T. Syriaci*) «
ante triennium (*anno* 1565.) tandem ag- «
greſſus ſum. Prima nobis cura fuit lectio- «
nis, quam ſi diverſam invenimus, id di- «
B ligenter notavimus, & quod pro noſtra «
mediocritate optimum judicavimus, id «
potiſſimum ſecuti ſumus. Deinde Syria- «
cum textum Hebræorum literis punctiſ- «
que vocalibus multo certè ac tœdioſo «
labore deſcripſimus.... Præterea ex Sy- «
riacis in ſuo genere elegantiſſimis Latina «
fortaſſe non optima, ſed tamen tolerabi- «
lia effecimus, ut ejuſmodi efficacitatem «
Syriacam, quantum fieri poteſt, repræ- «
ſentent & exprimant.... Poſtremo quæ «
jam à longo tempore in locos pleroſque «
C obſcuriores meditata habuimus, bona fide «
communicamus «. *Scripta eſt hæc præfatio Heidelbergæ anno* 1568.

Poſtquam locutus fuiſſet Genebrardus lib. 4. Chronol. ad ann. Chr. 1555. *de editione Viennenſi Novi Teſtam. hæc addit.* » Hoc «
tam inſigne opus aliquot annis poſt qui- «
dam Tremellius.... Genevæ characteri- «
bus Hebraicis incredibili perverſitate pu- «
blicavit. Primò ſuſtulit titulos Epiſtola- «
rum & Evangeliorum.... Deinde tabu- «
lam Evangelicarum & Apoſtolicarum le- «
D ctionum ſuppreſſit.... Tertio multas mo- «
tiones, quas putabat inanes præ imperi- «
tia ſubduxit, in earum locum affixis pro «
libidine punctis contra analogiam, uſum «
& phraſim Syrorum.... Unde ſi ejus edi- «
tionem Syri legerent, ſe Syriacè illic ni- «
hil aut parum legere faterentur. Quarto «
non modo literas protractionis ſuſtulit.... «
ſed & conſonantes, præſertim literam «
Nun, cujus loco ſolet ſubſtituere Jod, «
quod neſciret apud Syros literam Nun «
eſſe ſymbolum tertiarum perſonarum æ- «
E que ac primarum pluralium.... Poſtremo «
Guidonis Fabricii Boderiani docti & Ca- «
tholici laborem per plagium ſibi vindi- «
cavit, qui illud ante è characteribus Sy- «
riacis in Hebraicos tranſcripſerat, & ad- «
dita Latina interpretatione Antverpiæ «
Plantini typis emiſerat, niſi quod dum «
præfationes, apparatus & judicia Theo- «
logicarum Academiarum & privilegia «
Regum & Principum tribus aut quatuor «
annis expectantur, publicatio in annum «
1572. rejecta eſt, quam iſte antevertit «
anno 1569. *Hæc ille. Et quidem ſcribit Boderianus in præfatione ſuâ ſe verſionem*

Latinam ex Syriaco ſermone anno 1567. *ab-* A
ſolviſſe.
» Tremelliana verſio Novi Teſtamenti
» Syriaci primum anno 1569. prodiit typis
» Henrici Stephani, quam ipſe author *Tre-*
» *mellius in præfatione* ſe jam anno 1565.
» adornaſſe ſcribit. Fabriciana anno 1571.
» ſeu Pars operis Regis Hiſpanici excuſa
» eſt, quam autor *Fabricius Boderianus* an-
» no 1567. confeciſſe tradit. Unde Tremel-
» lium verſionem ſuam ſubtrahere Fabricio
» non potuiſſe apparet. « *Joannes Diecman-*
nus apud Placcium de ſcript. Pſeudonymis B
num. 1015.

Novum Teſtamentum Græcè, Syriacè
& Latinè. V. *Biblia Polyglotta* anno
1572.

Novum Teſtamentum Græcè, Latinè
ex verſione vulgata, & Syriacè literis
Hebraicis, ſed abſque punctis, cum ver-
ſione Latina & præfatione Guidonis Fa-
bricii Boderiani ad Henricum III. Gal-
liæ & Poloniæ Regem, in 4°. Pariſiis,
apud Joannem Benenatum 1584. (*Ab-*
ſunt etiam in hac editione quatuor Epiſtolæ C
Canonicæ, Apocalypſis, Hiſtoria adulteræ
& comma Epiſt. 1. *S. Joannis cap.* 5. *v.* 7.)
Ad calcem legitur: Excudebat Stephanus
Prevoſteau, Joannis Benenati ſumptibus
& labore, Pariſiis pridie Calendas No-
vembris, anno Domini 1583.

Ex præfatione. » Jam duodecim anni
» & amplius, (*ſc. anno* 1572.) ex quo præ-
» claræ Bibliorum editioni, unà cum fra-
» tre meo Nicolao Fabricio Antverpiæ ad-
» fui. Ea quidem auſpiciis Regis Catholi-
» ci, prælo autem Chriſtophori Plantini, D
» multoque doctorum virorum labore &
» induſtriâ ad umbilicum tandem deducta
» eſt. In qua præter cœteros labores mihi
» cum aliis viris doctis communes, Novum
» Teſtamentum ex charactere Syro in lite-
» ras Hebraicas tranſcripſi, ac Latinæ in-
» terpretationis facibus colluſtravi: Biblio-
» rum verò apparatui Lexicon Syro-Chal-
» daicum & Rabbinicum adjeci..... Cum
» autem anno 1581.... certior factus ſum
» Typographum Benenatum ſecundam edi-
» tionem ſecundùm exſcriptionem meam E
» literis Hebraicis ſed abſque punctis feli-
» citer inchoaſſe, ut ab incœpto non deſi-
» ſteret, vehementer ſum adhortatus; &
» quidem niſi alia negotia me domum re-
» vocaſſent, eum libenter meâ qualicum-
» que operâ in totius operis editione ſuble-
» vaſſem.... Novi Teſtamenti Syriaci lite-
» ris Hebraicis exſcriptionem, & ejuſdem
» verſionem Latinam pridem anteà à me
» abſolutam denuò cenſui recognoſcen-
» dam, eámque gratis & lubenter dedi edi-
» tioni Regiæ inſerendam. «

Novum Teſtam. Græcè, Latinè & Ger-
manicè. V. *Biblia Polyglotta* 1586.

Novum Teſtamentum Syriacè, *ſecun-*
dùm editionem Tremellianam anni 1569. *cui*
adjecit autor ex ſua verſione quædam quæ
in illa deerant. Ebraicè *ex ipſa verſione*
Eliæ Hutteri, Græcè, Latinè *ex vulgatâ*
editione, Germanicè *ex interpretatione Lu-*
theri, Bohemicè *ex editione* 1593. Italicè
ex verſione Genevenſi anni 1562. Hiſpanicè
ex Caſſiodori Reyna tralatione anno 1569.
excuſa, Gallicè *ex recognitione Genevenſi*
anni 1588. Anglicè *ex editione* 1562. *vel*
aliqua ſimili, Danicè *ex editione* 1589. &
Polonicè *ex editione* 1596. ſtudio Eliæ Hut-
teri, 2. vol. in fol. Norimbergæ 1599.

Iſthoc Bibliorum Polyglottorum opus plu-
ribus conſtat linguis, quàm quodcumque aliud
huc uſque publicatum; enimvero exceptis
textu Græco, Latina & Syriaca verſione,
omnes cæteræ vulgaribus linguis expreſſæ
tralationes recentiſſimæ ſunt, & ſeculo de-
cimo ſexto concinnatæ. Hutterus communem
in illis recenſendis ordinem non ſectatus eſt,
ſi quidem binæ in ſingulis columnis conjunctæ
ſunt, & in ſex columnis diſtributæ; ita ut
prima earumdem linea Syrum, Hebræum
& Græcum exhibeat in adverſa pagina; ſe-
cunda vero Italicam verſionem, Hiſpanam
& Gallicam; at in recto folio priorem li-
neam occupant editiones Latina, Germanica
& Bohemica, poſteriorem Anglica, Danica
& Polonica. Idem ubique ordo in ſequentibus
ſervatus eſt.

Idem 4. vol. 4°. Ibidem 1599—1600.
Iſtæ editiones ſunt ſolà verſionum multiplici-
tate ſpectabiles.

Ex præfatione Epiſtolis S. Pauli præfixa.
» Integrum Novum Teſtamentum in lin- «
guam ſanctam convertendum ſuſcepi; «
converti, correxi & annuo temporis ſpa- «
tio abſolvi «. *Quatuor quoque Epiſtolas*
Canonicas, Apocalyſim, & Hiſtoriam mu-
lieris Adulteræ, ipſe in Syriacum convertit
ſermonem.

N. T. Ebraicè, Græcè, Latinè, Ger-
manicè, ſtudio Eliæ Hutteri, 2. vol. 4°.
Noribergæ 1602—1603.

N. T. Græcè, Latinè & Germanicè,
ſtudio Eilhardi Lubini, in 4°. Amſtelo-
dami, Joannis Janſonii 1614. Roſtochii
1615. 4°. apud Hallevordium 1617. *Una*
eademque eſt editio.

N. T. Ebraicè, Græcè, Latinè, Ger-
manicè, ſtudio Eliæ Hutteri, in 4°. Am-
ſtelodami, Joan. Walſchaert 1615. *Eadem*
editio ac anni 1602.

N. T. Græcè, Latinè & Gallicè ex
duplici verſione Theodori Bezæ, in 8°.
Genevæ, Joan. de Tournes 1628.

N. T. Græcè, Syriacè, Arabicè & La-
tinè. V. *Biblia Pariſienſia* 1645.

N. T. Græcè, Syriacè, Arabicè, Æ-

thiopicè & Latinè. V. *Biblia Polyglotta* 1657.

N. T. Græcè, Latinè *ex vulgata editione*, & Gallicè *ex verſione Montenſi*, in 8°. Montibus *(aut potiùs Rotomagi)* 1673.

N. T. Gallicè *ex verſione Genevenſi*, Anglicè & Belgicè *ex editione anni* 1637. in 8°. Amſtelodami, Jacobi Vander Deyſter 1684.

N. T. juxta editionem Bibliorum Polyglottorum *Londinenſium*, in quo textus Græcus cum verſione interlineari & vulgata Latina, tranſlationes antiquæ Syriacæ, Arabicæ, Æthiopicæ totius Novi Teſtamenti, Perſica Evangeliorum: & ſingularum verſiones Latinæ. Omnia ex ordine diſpoſita cum variis lectionibus ex mſc. antiquiſſimis undique conquiſitis, optimiſque exemplaribus impreſſis, in folio. Londini, typis Smith & Walford. 1698.

Hæc editio nulla forſan alia eſt quàm quæ anno 1657. Londini in lucem emiſſa eſt cum cæteris Bibl. Polyglottorum voluminibus; eadem omninò complectitur. Nec vero ſimile eſt Londini tunc temporis fuiſſe Typographos, qui hujuſmodi variis typis aliquid ederent.

Novum Teſtamentum Græcum, ſermone Græco literali & vulgari, Syriacum, Germanicum & Latinum. V. *Bibl. Polyglotta* 1713.

Quatuor Evangelia Hebr. Gr. Lat. & Germanicè, ſtudio Joannis Claii, in 8°. Lipſiæ 1610.

SS. Evangelia ab Ulfila Gothorum in Moeſia Epiſcopo circa annum Domini 360. ex Græco Gothicè tranſlata, nunc cum parallelis verſionibus, Saxo-Gothicà vulgari, Norrænâ ſeu Iſlandicâ & vulgata Latinâ: omnia literis Latinis curà & ſtudio & cum præfatione Georgii Stiernhielmii, in 4°. Holmiæ typis Nicolai Wankif Typographi Regii 1671.

Evangelium ſecundùm Matthæum octolingue Hebraicè, Græcè, Latinè, Sclavonicè, Italicè, Anglicè & Belgicè, ſtudio Henrici Kellermanni. Moſcuæ 1712.

Evangelia anniverſaria Dominicorum & Feſtorum Dierum, Germanicè, Græcè, Latinè & Hebraicè, ſtudio & operâ Joannis Claii, 8°. Lipſiæ 1578. 1586.

† Evangeliorum & Epiſtolarum lectiones anniverſariæ Græcè, Hebraicè, Latinè & Germanicè, ſtudio Eliæ Hutteri, in 8°. Norimb. 1601.

In commentariis mſſ. Jo. Bapt. Ottii legi Hebraica, Græca & Latina Biblia precationes & benedictiones, in 12. Pariſiis 1554. *In hoc volumine non textus Biblicus integer, ſed aliquot partes continentur.*

Oratio Dominica in XX. linguis cum A notis in lingua Teutonica impreſſa. *Extat inter codices mſc. Bibl. Bodleianæ, cod.* 5206.

Oratio Dominica XXVI. linguis diverſis ſtudio Angeli Rocchæ edita. V. *Ejus appendix de Bibliothecæ Vaticanæ dialectis*, 4°. Romæ 1591.

Specimen XL. diverſarum atque inter ſe differentium linguarum & dialectorum à Hieronymo Megiſero è diverſis auctoribus collectarum, quibus Oratio Dominica eſt expreſſa. Francofurti 1592.

B Oratio Dominica L. diverſis atque inter ſe differentibus linguis curâ Hieronymi Megiſeri edita, V. *Ejus Theſaurus Polyglottus* in 4°. Francofurti 1593. in 8°. Ibidem 1603.

Oratio Dominica XL. linguarum, à Joanne Reutero edita, Rigæ 1662.

Orationis Dominicæ verſiones præter authenticam ferè centum linguis, eæque longè emendatiùs quàm antehac, à probatiſſimis authoribus potius quàm prioribus collectoribus, jamque ſingulæ genui- C nis ſuæ linguæ characteribus à Barnimo Hagio (*id eſt Andræa Mullero*) traditæ, editæque à Thoma Ludekenio, in 4°. Berolini, ex officina Rungiana 1680.

Oratio Dominica plus centum linguis, verſionibus aut characteribus reddita (*ab eodem Mullero*) & expreſſa, editio noviſſima, in 4°. Londini, Danielis Brown 1700.

Orationis Dominicæ verſiones prope centum collectæ olim & illuſtratæ ab Andræa Mullero, nunc editæ unà cum D alphabetis diverſarum linguarum pene ſeptuaginta, ſtudio Sebaſtiani Gottofredi Starckii, 4°. Berolini, Jo. Liebermann 1703.

Oratio Dominica in diverſas ferè omnium linguas verſa, & propriis cujuſque linguis characteribus expreſſa, unà cum diſſertationibus nonnullis de linguarum origine, variiſque ipſarum pronuntiationibus. Editore Joanne Chamberleynio Anglo-Britanno, in 4°. Amſtelodami 1715.

Orationis Dominicæ verſiones colle- «
E ctas ediderunt Conrad. *Geſnerus*, Gaſp. «
Waſerus, ambo in Mithridate ſuo. Hier. «
deinde *Megiſerus* & Ge. *Piſtorius* Mave- «
rus, uterque in peculiari libro. Noviſſime «
Joannes *Wilkius* in libro Anglico de reali «
charactere & lingua Philoſophica. Poſt «
hunc ego eaſdem & plures editurus eram, «
ita tamen, ut non Latinis duntaxat lite- «
ris deſcriptas verſiones recenſerem, & «
varias lectiones ſubnecterem, ſed vel ma- «
xime ſingulas verſiones propriis ejus lin- «
guæ characteribus exprimerem, & bonam «
partem, deficientibus typis, ex ære darem. «

(*Hæc exſcripſi ex pag.* 298. *ſed unde deſumpta ſunt, non indicatur.)*

Epiſtola D. Pauli ad Romanos Græcè & Latinè ex verſione vulgata, & Gallicè ex tranſlatione Franciſci de Harlay cum ejus obſervationibus, in 8°. Gallionis 1641.

Epiſtola D. Pauli ad Galatas Græcè, Syriacè, Latinè & Germanicè, in 8°. Bremæ, typis Thomæ Villeriani 1614.

Epiſtolæ Jacobi, Joannis & Judæ, Arabicè, Æthiopicè & Latinè, cum notis, per Niſſelium & Petræum, in 4°. Leidæ 1654.

Epiſtolæ Anniverſariæ quæ Dominicis diebus ac feſtis in Eccleſia (*Lutheranorum*) leguntur, Hebraicè, Græcè, Latinè ac Germanicè (Ebrææ jam recens ex Græco textu ac Syra paraphraſi factæ à Conrado Neandro) cum brevibus ſcholiis, 8°. Lipſiæ, Defneri 1586.

CAPUT II.

BIBLIA LINGUIS ORIENTALIBUS EDITA.

Sacros recenſens codices linguis Orientalibus exaratos eundem inſtitui ordinem, quem in lexico ſuo Heptaglotto ſecutus eſt Edmundus Caſtellus horum idiomatum peritiâ celeberrimus. Primum locum occupat textus Hebraicus tanquam omnium verſionum fundamentum; deinde Targumim ſeu paraphraſes Chaldaicæ, quas excipiunt verſiones Syriaca & Samaritana, quippe quæ ex Chaldæo quodammodo ducunt originem; ſequuntur verſiones Arabica, Æthiopica quæ juxta Ludolfum præcedentis velut propago eſt, Perſica & Turcica iiſdem ac Arabica utentes characteribus; agmen denique claudunt Armena, Georgiana, Coptica, Malaica, Sinica, Formoſana & Malabarica quæ nullam inter ſe, nec cum prioribus cognationem habent.

ARTICULUS PRIMUS.

Biblia idiomate Hebræo & congeneribus dialectis expreſſa.

SECTIO PRIMA.

BIBLIA HEBRAICA.

VETUSTISSIMÆ BIBLIORUM HEBRAICORUM EDITIONES.

» PRIMA & maxime celebris librorum veteris Teſtamenti Editio erat illa Eſdræ, (quem alterum Moſen vocant Judæi) & Synedrii Magni ſive Virorum Magnæ Synagogæ, poſt reditum è Ba- A bylone. Nam cum toto Captivitatis tempore negligenter ſervata fuerint ſacra volumina, quia nec erat Templum nec Tabernaculum, ubi authentica exemplaria erant depoſita; codices ex variis locis collegerunt, ordinarunt, & in unum corpus redegerunt Eſdras & ſocii; quæ vitiata erant repurgarunt & integritati ſuæ reſtituerunt, & ſic canonem conſtituerunt: (*Hæc licet ingenioſe inventa, nullis tamen certis & antiquis fulciuntur teſtimoniis.*) Erat vero hæc ipſorum conſti- B tutio divinæ prorſus authoritatis, cum in iſto Synedrio eſſent non tantum Eſdras, ſed & Prophetarum ultimi, Haggæus, Zacharias, Malachias & (ut quibuſdam videtur) Daniel, qui omnes partem Canonis ab ipſis ſanciti inſtinctu divino prius ſcripſerant. Libri verò hi primùm in XXIV. volumina diſtributi erant, ut aſſerit Elias Levita præfat. prima in Maſoreth Hammaſſoreth & Buxtorfius in Comment. Maſſorethico cap. XI. Compendii vero cauſa & ad juvandam memoriam in C Libros XXII. ab ultima antiquitate diſtincti, juxta numerum literarum Hebraicarum. Sic Joſeph in Appion. lib. 2. Euſebius Hiſt. Eccl. l. 3. c. 10. Hieronymus in Prologo Galeato & alii «. *Walton Prolegom.* IV. §. 2.

» Veteris Teſtamenti poſt Chriſti adventum varias habuerunt Editiones tam Judæi quàm Chriſtiani. Inter Judæos nobiliſſima illa erat Maſſoretharum Tiberienſium, qui ad faciliorem textus lectionem, & ut melius ſervaretur vera Le- D ctio cum recta pronunciatione (quam uſu & majorum traditione acceperant) puncta vocalia & accentus textui appoſuerunt circa annum Chriſti 500. (*Viri quidam docti ſequente ſeculo floruiſſe putant*) quorum ope etiam linguæ Hebraicæ ignari eam facile legere & addiſcere poſſunt. Notas etiam criticas cum *Keri* & *Ketib*, quæ hodie in Bibliorum marginibus cernuntur, ex parte addiderunt. Etſi verò quædam ex nimia curioſitate, quæ ſine diſpendio abeſſe poterant, excogitarunt, E inventum tamen laudabile erat, & ob evidentem utilitatem ab omnibus ſtatim receptum. *Idem ibidem* §. 7. «

ANTIQUA BIBLIORUM HEBRAICORUM EXEMPLARIA.

CODICES quoſdam variis ſeculis, ſummâ curâ & ſtudio elaborarunt inſigniores Rabbini, per quos exemplaria reliqua corrigi & emendari poterant. Nam ante inventionem Artis Typographicæ, à doctioribus Rabbinis & Grammaticis libri quidam accurate, & magna «

» diligentia conſcripti erant, ad quos, ut ad Lydium lapidem, exemplaria ſua vicini Judæi examinarunt & correxerunt. Quorum multos recenſet Elias in Tabulis fractis. Talis fuit, 1. Codex Hillelis, 2. Codex Ben Aſcher, qui etiam Palæſtinus ſive Hieroſolymitanus, ut & Ægyptius dicebatur, 3. Codex Ben Nephthali ſeu Babylonicus, 4. Codex Sinai, 5. Pentateuchus Hierichuntinus, 6. Liber Aſpamia h. e. Hiſpaniæ ſeu Codices Hiſpani.

» I. *Codex Hillelis.* De Codice hoc ſcribunt Jo. Mercerus in Prov. 24. 14. Elias Levita in Tabulis fractis, David Kimchi rad. שבר in 2. parte Grammaticæ, Jo. H. Hottingerus in Theſauro Philol. l. 1. cap. 2. ſect. 4. Jo. Morinus in Pentat. Samarit. exercit. 4. c. 9. In exercit. Biblicis lib. 1. Exercit. 1. cap. 2. Codex hic ab Hillele quodam ſcriptus & magno ſtudio correctus eſt; per quem vulgus Judæorum codices ſuos probarunt. Hujus codicis auctoritatem ſæpius adducit Kimchi, & de eo ſcribit Abraham Zachut in Juchaſin. *Anno Mundi 4956. (i. e. Chriſti 1196.) defectio magna contigit in regno Legionenſi: eduxerunt inde librum viginti quatuor (ſc. Biblia) qui vocatur Hillelianus quem ſcripſit R. Hillel, & ex quo corrigebant omnes libros. Ego autem vidi partem iſtius quæ vendebatur in Africa. Ille verò tempore nongenti erant anni cum ſcriptus erat.* Kimchi quoque parte altera Grammaticæ ad dictionem למין, commemorat quod codex ille fuerit Toleti. *Hucuſque Waltonus.*

» Licet ſuſpicari Hillelum hunc, *inquit R. Simon cap. 3. de variis Bibl. edit.* Hiſpanum fuiſſe celeberrimumque ſcholæ alicujus rectorem, qui Maſorethicam editionem jam dudum publici juris factam, ad vetuſta exemplaria locis aliquot reformavit. Et ut ita ſentiam, *pergit idem auctor*, facit ipſa codicis Hilleliani natura, qui in perpaucis tantum, iiſque leviſſimis à Maſorethicis diſcrepat .... & quod diverſas illius lectiones in Hiſpanis exemplaribus annotatas deprehenderim, ſecus in Germanicis & aliis. «

II. *Codices Ben Aſer, & Ben Nephthali.* Aaron filius Moſis de tribu Aſer, qui vulgo vocatur *Ben Aſcher* Tiberienſis Academiæ Rector fuit, & R. Jacob, aliis Moſes, filius David de tribu Nephthali, Babylonius eſſe creditur. » Erant hi Rabbini, *ut ſcribit Elias*, duo capita ſeu Rectores Academiarum, & nobiles ſuo tempore Maſorethæ; floruerunt teſte Ghedalia circa annum Æræ Judaicæ 4794. i. e. Chriſti 1034. Uterque multum laborabat, ut Biblia quàm emendatiſſime ederent. Ortæ tamen inter eos diſſenſiones de punctis vocalibus & de accentibus. *(Differentiam utriuſque lectionum collectiones quibus in libris reperiantur inferius indicabimus)* Magni nominis uterque erat; unde Babylonii ſecuti ſunt lectionem Ben Nephthali, Palæſtini Ben Aſcher, ad cujus normam conformantur omnia Biblia impreſſa «. *Walton ibidem* §. 9.

Codex autem hujus Ben Aſcher aliquando vocatur Ægyptiacus, *de quo Maimonides in Hil. Seph. Thora. c. 8. ſ. 4. ita ſcribit.* » Liber, cui innixi ſumus in rebus iſtis, eſt liber celeberrimus per Ægyptum, qui à plurimis annis erat Hieroſolymis, ut ex eo corrigerentur libri. Huic autem omnes innitebantur, eo quod eum correxiſſet Ben-Aſcher, & multos annos diligentem in eo operam navaſſet, & ſæpiùs eum recenſuiſſet: iſtum librum ſecutus ſum & ego in libro Legis, quem deſcripſi juxta ejus formam. «

Moſes F. Nahhman Comment. in librum Jetſira fol. 61. meminit trium codicum præcipuorum, cùm dicit. » In [illegible] non reperiri Daghes per totam ſcripturam, ut deprehenditur ex accurata perquiſitione in omnibus libris Babylonicis & Hieroſolymæ, nec in libro Hilleliano «. *Ex quibus verbis liquet tres iſtos codices tunc fuiſſe valde celebres.*

» III. *Codex Sinai*, erat Pentateuchus emendatus, ut ſcribit Elias in Tab. fractis; dicit enim *Sinai eſſe nomen Pentateuchi correcti tractantis diverſitatem accentuum.* Exempla profert: authorem verò ſe neſcire profitetur «. *Walton ibidem* §. 10.

IV. *Pentateuchus Hierichuntinus*, de quo Elias ibidem, *eſt exemplar Legis correctiſſimum Jerichunte allatum, agens de vocibus defectivis & plenis.*

V. *Liber Aſpamia* juxta eundem Eliam ibid. *liber eſt complectens codices Hiſpanicos, quia illi ſunt reliquis omnibus codicibus emendatiores.*

Codices ſuppoſiti ſeu non tantæ antiquitatis quantam illis tribuunt quidam Scriptores.

Liber αὐτόγραφος Eſdræ ſeu codex Legis ab ipſo Eſdra deſcriptus. Hunc librum ab Eſdra exaratum volunt Angelus Roccha *in Bibl. Vaticanâ pag.* 394. & Finus Adrianus *in Flagello Judæorum l. 9. c. 2. p. 557. de quo ait* » ipſamet Biblia ab Eſdra reſtaurata cuſtodiri in civitate Bononiæ in Eccleſia S. Dominici, tamen in multis locis vitiata fuiſſe, quoniam per communitatem Bononiæ loco pignoris data ſunt Hebræis mutuantibus pecuniam ipſi communitati «. *Hic codex, qui infrà recenſetur, etiamnum ſervatur Bononiæ apud PP. Dominicanos à Judæis*

hunc

haic monaſterio dono oblatus tempore Ayme-
rici Præfecti & Magiſtri Ordinis initio ſe-
culi 14. *Inſcriptio in medio volumine aſſuta,*
quam refert D. Bern. de Montfaucon, pag.
399. *Diarii Italici*, *rem denuntiat his ver-*
bis : » Hic rotulus Legis eſt, quem ſcrip-
» ſit Eſdras ſcriba manu ſua. . . . Ab anti-
» quo pro tali habebatur inter Judæos de
» generatione in generationem, & pro tali
» recepit eum Rev. Mag. Ordinis Fr. Ay-
» mericus, cujus eſt, &c. Hæc, ut ex cha-
» ractere liquet, *addit idem author*, tempore
» Aymerici circa annum 1308. conſcripta
» ſunt. . . . . ac licet fabulam ſapiat quod
» ajunt Eſdræ ipſius manu exaratum, ne-
» gari ſanè poſſe non videtur aliqualis ſal-
» tem vetuſtatis tum fuiſſe, cùm traditus
» Aymerico fuit. »

» Ficta eſſe, *inquit R. Simon cap.* 3. *diſ-*
» *quiſ. critic. de variis Bibl. edit.* quæ Judæi
» nonnulli de Bibliorum exemplaribus Eſ-
» dræ manu exaratis commenti ſunt, nemo
» paulò cordatior ætate noſtrâ dubitat.
» Similiter & ea quæ de aliis codicibus Bo-
» noniæ ut author eſt Finus Ferrarienſis,
» vel Cabillone, ut aliis viſum eſt, aſſerva-
» tis, relata ſunt. »

» Narrationem de codice Bononienſi
» Eſdræ manu deſcripto fictam eſſe *Walto-*
» *nus Proleg.* 4. §. 4. *aſſerit*, *deinde addit :*
» Simile commentum eſt quod habet R.
» Azarias *cap. IX. pag.* 53. *libri Meor*
» *Enaiim*, de Eſdræ codice Cabillone ad
» Ararim conſervato (ubi inter alia affir-
» mat verba illa quæ in MSS. Maimonidæ
» legerit, ut ab ipſo Maimonide ſcripta ſibi
» videri, ſed aliunde huc tranſlata mirum
» etiam videri quod ſi non ita geſta eſſet ut
» ibi refertur, Maimonides ejus non me-
» minerit, niſi dici debeat hoc nunc ipſi
» contigiſſe cum jam exemplar libri illius
» vulgatum eſſet :) & quod *Maimon ex*
» *Ægypto Cabillonem venerat, ut librum Le-*
» *gis cum hoc manuſcripto Eſdræ conferret*,
» *&c.* quod merum figmentum eſſe ipſa re-
» latio, ſi cuiquam locum inſpicere libeat,
» clarè oſtendit «. *Videatur ea de re Jo. Mo-*
rinus Exercit. Biblic. lib. 1. *Exercit.* 1. *c.* 2.
§. 29.

PRÆCIPUI CODICES Manuſcripti

In diverſis totius Europæ Bibliothecis aſſervati.

» MANUSCRIPTOS Judæorum co-
» dices ad duplicem claſſem referre
» poſſumus, quorum alii publico Synagoga-
» rum uſui inſerviunt ; alii verò privatis
» hominibus. . . . Mirum eſt quam ridicula
» ſit Judæorum, in deſcribendis hiſce exem-

A plaribus quæ Synagogarum uſui inſer- «
viunt, religio, ac ſtulta ſuperſtitio. *(Hæc* «
fuſius refert hoc in loco R. Simon in Diſ- «
quiſit. critic. de variis Bibliorum editioni- «
bus, cap. 2. *)* . . . . Privatorum hominum «
codices *(pergit idem ibidem)* in duplici «
quoque claſſe poſſunt collocari, quum «
alii à Judæorum vulgo & ab hominibus «
è plebe deſcripti fuerint ; alii verò à vi- «
ris linguæ ſuæ peritis, & in uſum eorum «
qui apud ipſos authoritate pollent, vel «
aliquo dignitatis honore eminent ; quales «
B ſunt qui *Naſci* ſive Principis nomen ſibi «
ſumunt. *Priores* literis minuſculis exarati, «
& minori formâ, multa habent incurio- «
ſius deſcripta, nec pauca in iis deprehen- «
duntur σφάλματα ; *(ejuſmodi complures* «
reperiuntur in pleriſque Chriſtianorum Biblio- «
thecis.) Poſteriores verò, quia magno ſum- «
ptu exarati ſunt ad fidem antiquorum & «
bonæ notæ exemplarium, cœteris omni- «
bus longè præſtant. Unciales *aut potiùs* «
Majores, eaſdemque elegantiſſimas lite- «
ras præ ſe ferunt. «

C Præterea multi refert, unde & à qui- «
bus ſumpti fuerint MSS. Bibliorum codi- «
ces ; quandoquidem Hiſpanici Germani- «
cis, Gallicis & Italicis longè ſunt emen- «
datiores : quia Judæi Hiſpani caſtigandis «
ſuis codicibus præ cœteris Judæis ani- «
mum applicuere, καλλιγραφίας etiam cu- «
rioſi. . . . Quâ autem ratione iſti codices «
diſtingui & internoſci poſſint, explicatu «
facile eſt ; nam Hiſpani characteres præ «
ſe ferunt quadratos formâque eleganti, «
D quales conſpiciuntur in Bibliis Regiis à «
Plantino Antverpiæ editis, & in Bibliis «
Roberti Stephani, (reperiuntur nunc «
hi codices optimæ notæ Conſtantinopoli «
duntaxat, Theſſalonicæ, & in aliis pla- «
gæ Orientalis Urbibus, ad quas Judæi «
ex Hiſpania depulſi ſe receperunt, *idem* «
hiſt. crit. Vet. Teſt. lib. 1. *cap.* 21.) Italici «
& Gallici paulò rotundiores ſunt ; Ger- «
manici vero literas Gothicas imitantur, «
viderique poſſunt in libris Hebraicis qui «
primò editi ſunt in Germania, & in Bi- «
E bliis Hebraicis Munſteri. «

Frequentiſſima ſunt maxime in Eu- «
ropa ejuſmodi exemplaria, quæ etiam in «
forma majori, & grandioribus literis cum «
Maſora ad marginem, variis figuris & «
imagunculis expreſſa, deſcripta ſunt. Ta- «
lem codicem miris modis extollit Joan- «
nes Leuſden in præfatione Bibl. Hebr. «
Amſtelodami editorum ann. 1661. *(Eam* «
ob rem multa hujuſmodi exemplaria, niſi «
æram temporis affixam habuerint, conſulto «
hic omittimus.) Codices Hiſpani, qui ſunt «
probæ notæ, Maſoram ſimpliciter deſ- «
criptam exhibent, neque ullæ prorſus li- «
neæ apparent, quæ in animalium aut «

plantarum figuras ducantur. Itaque MS. Bibliorum exemplaria, quo majorem oſtendunt ſimplicitatem, eo caſtigatiora ſunt & emendatiora. *Idem ibidem.*

Idem cap. 4. *earumdem Diſquiſitionum. pag.* 20. » Non alia ſunt hodiernis temporibus contextus Biblici exemplaria quam illa, quæ vulgo Maſorethica appellantur. Non enim alia inde jam à pluribus ſæculis Judæi agnoſcunt, eaque ex his ad Chriſtianos pervenerunt. Unde orta eſt maxima illa, quæ inter tot codices diverſorum locorum & temporum reperitur conſenſio, ſi pauca eaque minuta excipias, quorum etiam pleraque ſcribarum oſcitantium potius ſunt σφάλματα quam variæ lectiones. *Et pag.* 24. Probatiſſima quoque exemplaria MS. quæ privatorum fuere hominum, puncta vocalia & alia ſimilia non habuiſſe ex illorum lectione animadverti, verùm poſtea è Judæis criticaſtris adjecta ſunt. «

Idem cap. VIII. *Hiſt. crit. Verſionum Nov. Teſtam. aſſerit.* » Nulla eſſe apud Judæos codicis Biblici MS. exemplaria ſexcentis aut ſeptingentis annis antiquiora. « *Sed Joannes Morinus Exercit. Bibl. lib.* I. *Exercit.* I. *cap.* 1, *pag.* 7. *editionis anni* 1633. *aſſerit* » apud Judæos, codices Manuſcriptos annis quingentis vetuſtiores non reperiri: nec vetuſtiores referre Judæos, qui hoc ſeculo reſtituendis libris operam navarunt. «

» Cave credas (*inquit Joan. Erneſtus Jablonski* §. 35. *præfationis Bibliorum Hebraicorum Berolini editorum, anno* 1699.) antiqua eſſe exemplaria quorum inſcriptio longam ætatem præfert. (*An hæc vera ſint, judicabunt hi, apud quos extant antiqui & bonæ notæ codices Hebræi.*) Quæ enim inſcriptiones veræ ſunt, eædem ſunt recentes; quæ vetuſtæ, eas ſuppoſititias eſſe nullus ambigit. *Idem ibidem* §. 37. » His criteriis conſtare poteſt, codicem Hebræum verè antiquum eſſe. 1. Si Scriptura ſit elegans, ſine artificio, & priſcâ ſimplicitate venerabilis. 2. Si Maſora vel nulla adſit, vel parca. Adeoque ſi codex daretur, cætera vetuſtus, ſine omni Maſora, is perantiquus haberi poſſet, (*id juxta mentem doctiſſimi viri merum eſt figmentum*;) ſi daretur vetuſtus cum ſola Maſora parva, is mediæ velut ætatis eſſet; qui utraque Maſora inſtructi ſunt, eorum textus antiquus eſſe poteſt, ſed Maſora novitatis ſuſpecta, & tantum non convicta haberi debet: antiquior tamen eſt, quæ nativa ſimplicitate & lineis rectis ſe commendat: recentior quæ in varias picturarum formas, nodorumve gyros ſe contorquet. 3. Vetuſtiſſimi codicis indicium eſſet, ſi V. libros Moſis non ma-

A gis quam reliquas Legis Sectiones ab invicem diſtingueret. Priſcis temporibus totam Legem omni diſtinctionis nota caruiſſe, ac unum veluti פסוק ſeu verſum, imo, unam תיבה ſeu vocem fuiſſe, & antiqui Judæorum Cabbaliſtæ tradiderunt, & Chriſtianorum non pauci perſuaſum habent. »

» Celebris & antiqua eſt apud Judæos partitio Sacrorum Codicum in tres Ordines; in Legem, ſub qua quinque libri Moſis: Prophetas tum priores quos vo-
B cant, ſcilicet Joſue, Judices, libros Samuelis & Regum, tum poſteriores, Eſaiam, Jeremiam, Ezechielem & duodecim Minores, quos pro uno libro habent, & Hagiographa, ſub quibus libri reliqui undecim », (Pſalmi nempe, Job, Proverbia, Canticum Cantic. Eccleſiaſtes, Threni, Ruth, Eſther, Daniel, Eſdras & Chronica) » unde exurgit numerus librorum viginti quatuor. Alii vero libros viginti duos ſecundùm numerum literarum olim numeraſſe, ex antiquis ipſo-
C rum ſcriptoribus conſtat, Ruth ſcilicet adjecto ad librum Judicum, & Threnis ad Jeremiam «. *Waltonus, Prolegom.* XI. §. 8.

BIBLIA Hebraica. Codex membranaceus ſcriptus manu Serachi F. Judæ Soteris ſcribæ anno דא תתסו i. e. 4866. Creationis, (*h. e. Chriſti* 1106.) *Hic omnes ſequentes æram habentes adſcriptam antiquitate ſuperat.* Exhibet textum Hebraicum & Targum Jonathanis in Prophetas alternis verſibus, cum Maſora magna
D & parva. Hunc Reuchlinus Romæ anno 1494. emit: cum appellat ſupra quam vetutiſſimum, teſtamentoque legavit Bibliothecæ patriæ, ſive Phorcenſi in qua cuſtoditur. *Jo. Henricus Maius in Vita Reuchlini, pag.* 536.

BIBLIA Hebraica ſeu Veteris Teſtamenti libri omnes qui ſunt in Canone Hebræo, 2. vol. Codex ante annos 400. exaratus (*juxta Bened. Ariam Montanum qui hæc ſcribebat* 1572.) hoc eſt circa annum Chriſti 1170. *Extant in Bibl. Com-*
E *plutenſi.*

Arias Montanus præfat. de varia in libris Hebraicis lectione. » Sunt nobis integra Biblia Hebraica MSC. ante annos, ut ſcriptura docet, quadringentos: ſunt & in Complutenſi Bibliotheca noſtris antiquiora: elegantiſſima vidimus Bononiæ in Prædicatorum Monaſterio & in Canonicorum Cœnobio: vidimus Mediolani apud Dominicanos optima & antiquiſſima exemplaria «. *Hæc ille.*

A BIBLIA Hebraica. Codex membranaceus, 3. vol. in folio, *in poſtremi fine hæc leguntur:* Ego Iſaac filius Jacob ſcri-

pſi pro R. Manahhem filio Joſedec Pentateuchum cum interpretatione *Chaldaica*, & Prophetas & Agiographa, & abſolvi eos in tertia Sabbathi die vigeſima ſexta menſis Adar התקנג anno 953. (*Chriſti* 1193.) *Bononiæ*, *Bibl. Canonicorum Regular. S. Salvatoris, de Montfaucon p.* 406. *Diarii Italici.*

Bibliorum ingens & pretioſum exemplar, quod Capnio quondam à D. Maximiliano I. Romanorum Imperatore dono acceptum moriens Patriæ ſuæ S. P. Q. Phorcenſi legaverat, *nunc vero Illuſtriſſim. Marchio Badenſis, &c. poſſidet*, atque ante aliquot ſæcula pro R. Abrahamo Aben Eſra (*qui obiit* 1217.) exaratum eſſe Buxtorfius conſultus ex hac clauſula ילר אב מאיר probabiliter ſane colligit. *Ita Schickardus pag. 6. præfat. Bechinath Happeruſchim. Bibl. Marchionis Badenſis.*

» Verum mihi videtur, *inquit Jo. Henr. Maius in vita Reuchlini pag.* 530. nihil omnino certi de ejus antiquitate ſtatui poſſe abſque temeritate; nam annus quo exaratus eſt, expreſſus haud legitur. Neque id certum eſt pro Aben-Eſra illum exaratum fuiſſe, quemadmodum ex clauſula Buxtorfium probabiliter collegiſſe cenſet Schickardus. Quam in rem clauſulam integram ſubjicere placet; ea his concepta eſt verbis (*Latine redditis à Majo.*) *Macte animo! Scriba nullo afficiatur damno, neque nunc, neque in ſeculum, donec aſinus per ſcalam aſcendat. Ego Juda filius Salomonis exaravi hunc S. codicem, ac eo nomine debitas perſolvo laudes Deo, qui in luce habitat. Scripſi autem illum in uſum A.... Ben-Meir, quem velit ſinatque Deus tranſire hæreditate ad filios atque poſteros ipſius ad finem uſque omnium generationum, amen, amen, amen, Selah.* Eſt is codex membranaceus, vaſtiſſimæ molis, manuque elegantiſſima exaratus; cum literis puncta etiam atque accentus exhibet, unà cum verſione Chaldaica Onkeloſi ſingulis verſibus Hebraicis ſtatim ſubjuncta, atque Maſora quæ in initio voluminum ſub variorum animalium figuris, literis ut plurimum vocibuſque expreſſis, artificioſè depicta eſt. *Ita Jo. Henr. Maius.*

Hæc de iſto codice ſcribit Waltonus, Prolog. 4. §. 11. » Exemplaris Marchionis Badenſis, quod olim erat Reuchlini, quodque Machabæorum temporibus deſcriptum eſſe volunt, antiquitas plane conficta eſt, nec aliam fidem meretur quàm illud Bononienſe Eſdræ manu conſcriptum «. *Hujus quoque codicis meminit Henr. Opitius in præfatione Bibliorum Hebraicorum anni* 1709. *cujus copiam ob vaſtam molem habere non potuerunt qui hunc codicem ipſius nomine commodandum rogaverant. Hic Editor valde etiam queritur quod codices Hebræos, qui ſunt in Bibliotheca Oratoriana, obtinere non potuit; cujus culpa fuerit, prorſus ignoro.* Hos *autem* in pulvere jacere & cum blattis tineiſque luctare, *vaniſſimà conjecturà ſcribit.*

BIBLIA Hebræa. Codex membranaceus in quarta forma quadrata, charactere nitido exaratus. *Ad calcem legitur:* Ego Hhaiim filius Iſrael ſcripſi hunc librum, & abſolvi eum menſe Adar anno quinquies milleſimo trigeſimo ſecundo creationis mundi, (*id eſt anno Chriſti* 1272.) Toleti. *Bibl. Regia cod. 6.*

BIBLIA Hebræa. Codex in folio, majoribus literis elegantiſſime ſcriptus in membranis. *In fine legitur:* Ego Bar Joſeph ſcriba poſui hos viginti quatuor libros in gratiam R. Moſis filii Jacob Levitæ poſt quintum ſeculum quinquageſimo quinto (*Chriſti* 1295.) die undecima menſis Niſan. *Florentiæ Bibl. S. Laurentii pluteo* 1. *cod.* 30.

B BIBLIA cum Maſora & Targum in Pentateuchum alternis verſibus. Codex 2. vol. in folio, ingentis molis, magno ſcriptus charactere Germanico majuſculo, quadrato & eleganti, anno M. 5055. (*Chriſti* 1295.) *Romæ Bibl. Vaticana; de Montfaucon pag.* 277. *Diarii Italici.*

† *Forte hic eſt Codex ille Palatinus, de quo Jo. Lomeierus c.* 10. *de Bibliothecis iſta refert:* » Præcipuum (*Bibliothecæ Heidelbergenſis, Vaticano poſtea illatæ,*) ornamentum fuit codex Hebræorum Bibliorum, in charta pergamena, majeſtate literarum, vetuſtate ſcripturæ, ac formâ operis plane venerabilis. Judæi quidam, cum, Frederico III. Electore, ad eum inſpiciendum admitterentur, ceu cœlitus delapſum ſuſpexerunt, procidentes deoſculati ſunt, & tantum non adorarunt: polliciti ingentem auri vim, ſi uſibus Synagogæ ſuæ concederetur. Illo uſi ſunt in ſua verſione, Junius & Tremellius. Anterioribus aliquot foliis mutilum exemplar, &c. *conf. Hotting. Biblioth. quadrip. pag.* 178. 179. *Junius in not. ad* 2. *Chron.* 26. 5. *&* 35. 3. *ubi codicem hunc* antiquiſſimum emendatiſſimumque *vocat.*

BIBLIA Hebræa. Codex manu exaratus anno M. 5055. (Chriſti 1295.) *Bibliotheca Collegii Lugdunenſis Soc. Jeſu.*

BIBLIA Hebræa, adjectis manu recentiori punctis notiſque quibuſdam Maſorethicis. Codex membranaceus in folio charactere haud impolito deſcriptus. *Hæc verba leguntur ad calcem:* Scripſi ego Salomon F. Raphael hunc librum ad uſum meum, & ordinavi in eo Pentateuchum, Prophetas & Agiographa in uno volu-

mine, & abſolvi eum hîc in ſuburbio Perpiniani, in menſe Sivan poſtridie feſti hebdomadarum, *i. e. Pentecoſtes*, anno quinquies milleſimo quinquageſimo nono creationis mundi (*qui eſt Chriſti* 1299.) *Pariſiis Bibl. Oratoriana cod.* 55.

BIBLIA Hebræa cum Maſora magna & parva. Codex ſcriptus anno mundi 5059. (1299.) *Extant Amſtelodami; Leuſden in præf. Bibl. Hebr. anni* 1661.

BIBLIA Hebræa cum notis Maſorethicis & punctis, elegantiſſime ſcripta in membranis, circa annum Chriſti 1300. Æra ſcriptoris non annotatur, tantùm quod emptus ſit centum cruciatis anno mundi 4260. (*Chriſti* 1500.) hic codex in 4°. *Bibl. Regia cod.* 130.

BIBLIA Hebræa. Codex in 4°. membranaceus elegantiſſimè ſcriptus circa annum Chriſti 1300. *Ibid. cod.* 131.

BIBLIA Hebræa charactere non impolito. Codex membranaceus in folio, *ad cujus calcem hæc ſunt:* Scripſi hunc librum ad uſum meum, & ordinavi in eo Pentateuchum, Prophetas & Agiographa in uno volumine, & abſolvi eum in menſe Tamus anno quinquies milleſimo ſexageſimo primo creationis mundi (*hoc eſt Chriſti* 1301.) *Pariſiis Bibl. Memmiana.*

BIBLIA Hebræa cum variis lectionibus Ben-Aſcher & Ben-Nephthali. Codex ſcriptus anno mundi 5064. (*Chriſti* 1304.) fuit quondam Leonis Mutinenſis, deindè Joannis Seldeni, qui eum dono dedit Bibliothecæ Bodleianæ, *in qua extat cod.* 3198. *Walton. Prol.* 4. *p.* 32.

BIBLIA Hebræa perantiqua, *in quorum frontiſpicio legitur:* Iſtam Bibliam dedit Frater Guilielmus Pariſienſis, Ordinis Fratrum Prædicatorum, Confeſſor (*Philippi pulchri*) Regis Franchorum (*ſic*) Conventui Bononienſi pro communi libraria Fratrum, propter reverentia (*ſic*) Beati Dominici anno MCCCX. pridie idus Februarii. *Extant in eadem Bibliotheca; de Montfaucon pag.* 401. *Diarii Italici.*

BIBLIA Hebræa charactere Judæo-Germanico. Codex membranaceus in folio. *Ad calcem legitur:* Abſoluta ſunt in prima hebdomada, feriâ ſecundâ menſis Schebeth anno quinquies milleſimo ſeptuageſimo ſecundo, *i. e. Chriſti* 1312. *Bibl. Sorbonæ cod.* 2.

BIBLIA Hebraica cum Maſora parva in margine, & magna ſupra & infra paginas, & Calendario Hebraico initio voluminis. Codex in folio minori, quadrato & pulchro charactere deſcriptus. *Leguntur in ultimo codicis folio hæc verba aliâ manu ac recentiori ſcripta:* Ego Selomoh Ben R. Haſdai comparavi hunc librum qui complectitur 24. ſacræ Scripturæ libros Bononiæ an. mundi 6159. (*error ſane notarii in millenario, pro quo legendum eſt* 5159. *i. e. Chriſti* 1349.) & comparavi illum à Rabbi Menahem filii R. Moſis per manus R. Judæ Pentzeinero. Scriptus eſt autem manu R. Joſue filii R. Abraham Gaon, Principe captivitatis Ariel, an. mundi juxta minorem ſupputationem 1061. (*hoc eſt Chriſti* 1301.) Puncta vocalia deinde adjecta fuerunt. *Pariſiis Bibliotheca Dn. Begon Regis Canadienſis Præfecti.*

C BIBLIA Hebraica cum Targum in plures libros Vet. Teſt. præſertim in I. & II. librum Chronicorum ſeu Paralipomenon, & Maſora † in varias figuras artificioſiſſime redacta, itemque cum variantibus lectionibus & notis criticis, † 2. vol. in folio vaſtiſſimæ molis codex membranaceus manu eleganti exaratus. Scriba ſub finem alterius tomi Simſon Meneminon vocatur, ut patet ex his verbis: *Cum auxilio Dei miſericordis & benigni, Simſon Meneminon codicem hunc abſolvit cum punctis atque Maſora.* Sub finem tamen libri Nebemiæ, Baruch F. Rabbi Serah Scriba, vel, ut Num. XXII. 12. dicitur, Libellarius nominatur. Ex quo conjicit Beckius » binos vel etiam plures codicis « hujus Scribas fuiſſe; colophonem tamen « operi impoſuiſſe prælaudatum Meneminonem; niſi hic puncta ſaltem atque Maſoram adſcripſerit, quod verba ejus ſuperius citata, & atramenti diverſitas arguere videntur; Baruch vero literas exaravit. Scriptus eſt hic codex cujuſdam « R. Sallumi Hæredibus anno mundi 5103. « (*hoc eſt anno D. N. J. C.* 1343.) † *hac æra ætas punctatoris exprimitur, cum ipſe textus hujuſque ſcriba Baruch multo antiquior eſſe videatur,* † quemadmodum ex alia clauſula codicis diſcimus «. *Ea hæc eſt Latine à Beckio verſa:* « Codicem hunc abſolvi, punctavi, & Maſora inſtruxi die 5. *poſt Sabbatum* Paraſchæ Schemini, *i. e. octavo* cum auxilio Dei Domini, die 24. menſis *intercalaris* ve—Adar, cum auxilio *inquam* venerando & magnifico, anno 103. æræ *minoris h. e. anno mundi* 5103. *æræ majoris,* (*anno vero Chriſti* 1343.) Eſtque codex hic exaratus Hæredibus Rabbini clariſſimi Sallumi, &c. *Extant in Bibliotheca Erfordienſi; Matthias Frid. Beckius in epiſt. dedic. in Targ. libri I. Chronicorum.*

† *Hic codex Biblicus, una cum quatuor aliis, nec tamen ejuſdem præſtantiæ, paſſimque mutilis, anno Chriſti* 1346. *Judæis Erfurto pulſis, in Eccleſiam Auguſtinianam, quæ Lutheranorum eſt, delatus, ibidem hodiernum aſſervatur. Jo. Heinr. Michaelis in Diſſert. peculiari de codicibus MSS. Biblico*

Hebraicis Erffurtenſibus, ex qua plenior horum codicum notitia hauriri poteſt. A

D Biblia cum Targum in Pentateuchum & Maſora. Codex membranaceus 2. vol. in folio, ſcriptus anno mundi 5103. (1343. *Bibl. Jenenſis.*

Biblia cum notis quibuſdam Maſoræ & punctis. Codex membranaceus in 4°. *Ad calcem Pentateuchi legitur:* ſcriptus anno mundi 5104. (*Chr.* 1344.) menſe Ab. *Bibl. Regia cod.* 132.

E † Biblia Hebræa cum Maſora & & alicubi, *nempe in Pſalmis, Jobo, &* B *priori Proverbiorum parte* cum Targum notiſque marginalibus. Codex membranaceus, cum punctis, ſcriptus anno mundi 5107. (*Chriſti* 1347.) 3. vol. in 4°. Extat cum ceteris MSS. Erpenianis ex dono Ducis Buckinghamii *in Bibl. publica Cantabrigienſi, cod.* 2484. *num.* 45. *Catalogi Walton. Proleg.* 12. §. 15.

Biblia Hebræa. Codex membranaceus in folio, ſcriptus an. mundi 5117. (*Chr.* 1357.) *Bibl. Regia cod.* 7.

Biblia Hebræa cum ſuis expoſito- C ribus, quos inter R. Benjamin de quo ſic: *Perus ſeu Commentarius literalis Paralipomenon ſapientis Rab. Benjamin viri Romani. In fine codicis:* Ego Salomon filius doctoris Hhaſdai ſcripſi hæc Biblia cum ſuis expoſitoribus in gratiam honorabilis & excelſi Doctoris Benjamin filii illuſtris R. Manahhem de Kornaldo, & complevi hos viginti quatuor libros operâ manuum mearum, punctationem, & concordantiam & expoſitiones Raſi, Aben-Eſræ, Davidis Kimhhi, & Levi Ben- D Gerſon (memoria eorum in benedictione ſit) menſe Caſleu anni quinquies milleſimi centeſimi quinquageſimi ſeptimi à creatione (*qui eſt Chriſti* 1397.) apud Ferrariam quæ eſt ad flumen Padum. Hic codex bis caſtigatus fuit, anno 1598. ab Alexandro Scipione, & anno 1626. à Fratre Renato à Mutina Neophyto, qui relicta Judaica ſuperſtitione Chriſtianam Religionem ſuſcepit, ut ex ejus teſtimonio refertur: *Ego Fr. Renatus à Mutina Ordinis Capucinorum correxi* 1626. *Floren-* E *tiæ. Bibl. S. Laurentii, plut.* 2. *cod.* 1.

Biblia Hebraica elegantiſſimis characteribus membranæ inſcripta, addita ad marginem Maſora, cujus verba minutiſſimis nec minus concinnis literis omne genus hominum, animalium, plantarum, arborum, &c. artificioſiſſime referunt. Scripta in urbe Cataloniæ Cervera à Samuele Bar Abraham, A. Chriſti 1399. & 1400. *Hoc exemplar Amſtelodami apud Gaſparem Ferdinandum Vegam, Judæum, ſe vidiſſe ſcribit Joannes Lomeierus, dierum Genialium Diſſert.* IV.

Biblia Hebræa cum notis quibuſdam ex Maſora. Codex in 4°. elegantiſſime ſcriptus. *Ad calcem legitur:* Ego Hhaiim F. Saul ſcripſi viginti quatuor libros & perfeci eos menſe Schebeth, anno quinquies milleſimo centeſimo ſexageſimo quarto creationis (*Chriſti* 1404.) *Bibliotheca Colbertina, cod.* 4126.

Biblia Hebræa. Codex elegantiſſimus & nitidiſſimus in 8°. exaratus & pergameno inſcriptus, qui tamen & ipſe non uſque adeo antiquus (annum obſervavi 1495. *inquit Hottingerus in Bibliothecario quadripartito pag.* 125.) Donum eſt Ducis Rohanæi. *Idem in theſauro Philologico ſecundæ editionis pag.* 181. *de hoc codice hæc refert.* » Accuratiſſimum Illuſtriſſ. Ducis " Rohanæi exemplar MSC. An. M. 5255. " i. e. à nato Chriſto 1495. in urbe Italiæ " Reate ab Ariah Khalphan exaratum af- " fectus fui teſtimonium in Bibliotheca Ci- " vica extare voluit «. *Tiguri in Bibl. Civica; Ottius in Catalogo ad me miſſo.*

Biblia Hebræa *ad quorum calcem hæc leguntur:* Scripti ſunt octo Prophetæ iſti pro Principe excelſo, nomine, laude & gloria celeberrimo R. Iſaac filio celeberrimi (*honorandi*) (qui fuit planta pulcherrima & urna mannæ) R. Moſis filii Zakad (lectus ejus ſit honoratus); & finiti ſunt in urbe Sevilia anno שנ *charactere quadrato* 350. æræ creationis. Benedictus qui dedit laſſo vires, & ei cui vires deſunt, robur auget. *Si in hac ſupputatione quartus tantum millenarius ſupponatur, codex iſte ſcriptus eſt anno Chriſti* 590. *& omnium, quorum nunc memoriæ, antiquiſſimus. An hoc anno fuerint Judæi Hiſpali? prorſus ignoro; ſi autem quintus millenarius, exaratus eſt anno Chriſti* 1590. *quod omnino falſum eſt, jam enim à centum circiter annis Judæi ex univerſa Hiſpania fuerant depulſi. Unde colligere licet mendum aliquod in determinanda hujus codicis ætate irrepſiſſe.* † *Extant Mediolani, in Bibl. Ambroſ. De Montfaucon Diar. Ital. p.* 11.

Biblia Hebræa. Codex antiquiſſimus ſcriptus Toleti ante annos circiter nongentos. (*Fides penes Auctorem præfat. Bibliorum Hebraic. Amſtelodami* 1661.) *Aſſervantur Hamburgi.*

Exemplaria ſine æra temporis hic ſubmiſſa, forſan præcedentibus, ſaltem quædam, ſunt antiquiora.

Biblia Hebræa. Exemplar quod more majorum volvitur in corio implicato ſeu involuto, charactere vulgari ſine punctis. *Florentiæ Bibl. S. Marci.*

F Biblia Hebræa. Codex membranaceus in forma quadrata in folio literis mediocribus, iiſdemque elegantiſſimis exaratus cum quibuſdam Maſoræ notis.

Adjecta ſunt puncta vocalia & Maſora manu recentiori. Præmittuntur variantes lectiones Ben-Aſer & Ben-Nephthali. Æra temporis nullibi reperitur. *Bibl. Oratorianæ, cod.* 53.

G Biblia Hebraica. Codex 4. vol. in folio vetuſtiſſimus atque optimæ notæ. Puncta à manu recentiore ſunt adſcripta. Pentateuchus ſingulis ſubjectam verſiculis habet verſionem Chaldæam. In poſteriorum Prophetarum titulo legitur Hebr. *Scripti ſunt à diebus antiquis.* Accedit Maſora parva & magna, quæ cum accuratiſſime ſunt exaratæ, tum quoque complura continent, quæ lucem hactenus non viderunt. *Extabant apud Jacobum Triglandium, ut refert Catalogus ipſius Bibliothecæ pag.* 22. *ex quo hæc excerpta ſunt.*

Biblia Hebraica. Codex in regio membranæ folio manu elegantiſſime exaratus; vetuſtiſſimus ſane, uti ex quibuſdam indiciis colligitur, licet certum ejus ſcriptionis tempus nuſpiam adſcriptum habeatur. *Bibliotheca publica Jenenſis; Simon Glaſſius Philol. ſacræ lib.* 1. *tract.* 1. *p.* 30.

Biblia Hebraica. Codex membranaceus 2. vol. in folio elegantiſſime ſcriptus. *Bibl. Colbertina, cod.* 2630—2631.

Biblia Hebraica. Codex in folio nitidiſſime ſcriptus à Neophyto, ut initium indicat. *Florentiæ Bibliotheca Sancti Laurentii, plut.* 1. *cod.* 31.

Biblia Hebr. *Bibl. Cæſenatis in Italia; Poſſevinus.*

Biblia Hebræa. *Bibl. Ducis Urbini in Vaticana; idem.*

Biblia Hebraica 3. vol. in folio in membranis optime exarata. *Cantabrigiæ in Bibl. Collegii S. Immanuelis, cod.* 27. *num.* 27. *Catalogi editi.*

Biblia Hebraica cum Maſora. Codex in 4°. *Pariſiis Biblioth. Thevenotiana pag.* 189. *Catalogi editi; nunc in Biblioth. Regia.*

Biblia Hebraica cum Maſora eleganter exarata in pergameno, in 8°. *Biblioth. Leidenſis, cod.* 1197. *pag.* 409. *Catalogi in folio.*

H Biblia Hebræa cum Targum Onkeloſi in Pentateuchum alternis verſibus, 3. vol. in folio Codex ante annos 420. juxta Jo. Morinum pag. 7. Exercit. in Pentateuchum Samaritanum, charta maxima in Pergameno prægrandioribus literis, more tamen Judæorum Germanorum, ſummo ſtudio exaratus, in cujus volumine priori punctatio Chaldaica à qualibet alia, *ut obſervavit Richardus Simon, Diſquiſit. critic. de variis Bibliorum edit. cap.* 12. tam in editis quam in MSC. codicibus, mire diſcrepat, & longe quàm in aliis perfectior apparet. *Bibl. Oratoriana cod.* 26—28.

I Eadem cum Targum Onkeloſi alternis verſibus. *Bibl. Bodleiana cod.* 2878—2880. *Bibl. Sorbonæ cod.* 1.

K Biblia Hebraica cum Targum Onkeloſi in Pentateuchum alternis verſibus, 2. vol. in fol. Codex membranaceus charactere Hebræo-Germanico exaratus. *Extat in Bibliotheca Regia cod.* 1. 2. Fertur, Venetos hoc exemplar ob manu- « ſcripti antiquitatem (*ut putabatur, codex* « *enim nullius eſt pretii*) Henrico III. Chri- « ſtianiſſimo Regi dono obtuliſſe, cum è « Polonia in Galliam rediens Venetiis hoſ- « pitaretur «. *Morinus, Exercit.* 4. *in Pentateuch. Samar. pag.* 362.

L Biblia Hebraica cum Targum univerſo, etiam in Chronicorum libros & utraque Maſora, 4. vol. in folio. Hoc exemplar à Sondalio filio Hillelis Gerſon, anno Chriſti 1455. ſcriptum vel punctatum, paucis abhinc annis Sereniſſimo Electori Brandeburgico à Judæis oblatum fuit, *in cujus Bibliotheca cuſtoditur. Jo. Ern. Jablonski in præf. Bibliorum Hebr. anni* 1699.

Biblia Hebraica, 3. vol. in folio. Hunc codicem, utraque Maſora inſtructum, teſtante inſcriptione, anno Chriſti 1437. Stephanus Epiſcopus Brandeburgenſis in Anglia emerat; *extat in eadem Bibl. Idem ibidem.*

Biblia Hebræa, 2. vol. in folio. *Bibl. Bodleiana cod.* 5350—5351. 5945—5946. in 4°. 3198.

Biblia Hebræa cum Maſora charactere Germanico, in fol. *Bibl. Regia cod.* 4. 3. vol. in fol. *Bibl. Patavina, Tomaſinus, pag.* 28.

Biblia Hebræa queis elegantiora nunquam ſe vidiſſe teſtatur D. Bernardus de Montfaucon. Codex antiquus *extat Venetiis in Bibl. Antonii Capelli Patricii Veneti. Idem p.* 63. *Diarii Italici.*

Biblia Hebræa. Codex antiquus & elegantiſſime ſcriptus. *Bibl. Ducis Mutinenſis. Idem ibid. p.* 31. Eadem elegantiſſime ſcripta. *Romæ Biblioth. Chiggiana. Idem ibid. pag.* 237.

Biblia Hebræa cum punctis, notis quibuſdam Maſorethicis & pluribus indicibus & lectionibus variis ex Ben-Aſer & Ben-Nephthali. Puncta videntur recens addita; prima pagina & aliæ quædam viticulis auro & minio depictis ornatæ ſunt. Nullum exemplar præſtantius huc uſque inveni. Codex in folio magno, ſtudio & arte in membranis puriſſimis perpulchro charactere deſcriptus. *Bibl. Regia cod.* 5. » Fertur Robertus Stephanus hoc exem- « plar potiſſimùm ſecutus fuiſſe, pulcherri- « mamque characterum formam (*in Bibliis* « *majoribus*) ex eo expreſſiſſe «. *Morinus*

Exert. 4. in Pent. Samarit. pag. 362.

Biblia Hebræa cum notis quibuſdam Maſoræ mediocri charactere ſcripta. Codex in folio membranaceus. *Biblioth. Oratoriana cod. 57.*

Biblia Hebræa cum notis Maſorethicis charactere prægrandi ſcripta. Non videntur admodum vetuſta, licet puncta recens addita fuerint. Codex membranaceus in folio. *Ibidem cod. 56.*

M Biblia Hebræa. Codex membranaceus antiquiſſimus, cum tranſlatione Chaldaica & Maſora, quæ inter varias florum atque animalium figuras circa textum ſcripta eſt, adeo eleganti charactere ſcriptus ut Judæi viginti millibus thaleris illum ſibi comparare voluerint (*non temere credendum.*) *Dreſdæ in Bibl. Electoris Saxonici, Ottius in Catalogo ad me miſſo, & Struvius cap. 4. Introduct. ad hiſt. rei liter.* §. 6. † *W. E. Tenzelius Bibl. Carioſ. Repoſ. I. pag.* 430. *nonnulla de integritate & antiquitate hujus Codicis tradit. Præterea textum Hebraicum & paraphraſin Caldaicam, quæ in omnes Scripturæ libros, ipſa etiam Paralipomena hic extat, verſibus alternis ſibi reſpondere, & puncta dilutiori atramento ſcripta, adeoque literis recentiora eſſe obſervat.*

Biblia Hebræa. Codex membranaceus antiquus in folio. *Bibl. Scaphuſiana, idem Ottius ibidem.*

Biblia Hebræa cum Commentario. Codex antiquus. *Bononiæ Bibl. Canon. Regul. S. Salvatoris, de Montfaucon pag.* 407. *Diarii Italici.*

N Pentateuchus Hebraicus & Chaldaicus alternis verſibus, ſequuntur Haphtaroth ſine Targum: deinde quinque Meghillot & Hagiographi libri cum Targum. Codex in folio, charactere quadrato & nitidiſſimo deſcriptus in Germania à R. Meſſallem filio Joſeph anno ſupputationis minoris 998. (*Chriſti* 1238.) Puncta & Maſoram in gratiam R. Hhaïm filii R. Iſraëlis addidit Joſephus ſcriba filius R. Kalonymi. *Uratiſlaviæ Bibliotheca Magdalenæa: Chriſt. Theophilus Unger Sileſius in literis ad me ſcriptis.*

Pentateuchus Hebraicus anno Chriſti CCCXXXIV. in Inſula Rhodo ſcriptus (uti in fine libri à Librario notatum eſt) ſingulari commentario ab Andrea Mullero enarratus, ut referunt Acta erudit. Lipſienſia an. 1687. pag. 132. *Berolini Bibliotheca Regia. Nova literaria Germaniæ, anni* 1706. *pag.* 405.

Pentateuchus Hebraicus ſine punctis. *Bibl. Auguſtana cod. 1. pag. 1. Catalogi à Spizelio editi.*

O Pentat. Hebraicè & Chaldaicè alternis verſibus. Codex membranaceus in folio pulchre deſcriptus ex Harmuzia vulgo Ormus in ſinu Perſico Londinum allatus. *Bibl. Weſtmonaſterienſis.* Walton Prolegom. XII. §. 6. *Bibl. Bodleiana cod.* 1261. Idem, *Ibidem* 1262.

P Pentateuchus Hebræus cum Targum Onkeloſi & Hieroſolymitani, item cum libello Ruth, Cantico Canticorum, Threnis, & initio libri Eſther, Hebraicè. *Fuit olim Cl. Wagenſeilii, hodieque Lipſiæ in Bibliotheca Senatoria aſſervatur.*

Hunc codicem Wagenſeilius in Catalogo librorum ſuorum mſſ. quos ab eodem ſuperſtite magno pretio redemit inclytus Senatus Lipſienſis, ac inſtructiſſimæ Bibliothecæ ſuæ intulit, deſcribit his verbis. » Pentateuchi codex maximus, membranaceus, quo nullum alium mihi videre licuit antiquiorem. Scriptura & membrana teſtimonium perhibent, agere illum ætatem ſexcentorum amplius annorum. Metenſes Judæi à quibus eum extorſi, magna aſſeveratione mihi confirmabant, tenere ſe traditione, hunc R. Salom. Jarchi ſibi paraſſe, cujus rei fidem mihi quidem minime fecerunt, etſi R. Salomonis ævo ſcriptum eſſe haud quaquam ambigo. Sacro textui puncta & accentus, literiſque begadkephat lineola Raphe adjiciuntur. In lateribus ſacri textus Targum utrumque, Onkeloſi ſcilicet ac Hieroſolymitanum, cum R. Salomonis Jarchi commentario, qui multa in excuſis libris omiſſa habet, comparent. In parte inferiore paginæ ſemper cuique Paraſchæ conveniens Haphtara, & ipſa R. Salom. commentario inſtructa ſubditur. Solius Deuteronomii capita IV. priora etiam utraque Maſora gaudent, parvaque in latere, magna in ſuprema ora ſeſe exhibet. Accedunt Pentateucho libellus Ruth, Canticum Canticorum, Threni, ſed qui libri nihil præter R. Salomonem additum habent. Offert ſe etiam initium libri Eſther, verùm hujus cætera unà cum primo Pentateuchi folio deſiderantur. Incipit igitur à Geneſeos I. 21. ex nimio ſenio, & maligna Judæorum cuſtodia. Codex interdum vitium aliquod contraxit. «

Q Pentateuchus cum V. Meghilloth, Pſalmis, Proverbiis Salomonis, & libro Jobi, Hebraicè. *Lipſiæ, Biblioth. Senatoria.*

De hoc Codice priſtinus ejuſdem poſſeſſor Wagenſeilius, in Catalogo MSS. modò citato ita loquitur. » Codex Orientalis in minore folio, membranaceus, vetus, integer, pulcherrimuſque. Comprehendit ex ſacris literis Pentateuchum cum ſuis Haphtarot, libellum Ruth, Canticum Canticorum, Eccleſiaſten, Threnos, libellum Eſther, Pſalmos, Proverbia Salomonis,

Digitized by Google

„ & librum Jobi, quibus omnibus, præter
„ puncta & accentus, Maſora utraque ad-
„ jicitur. Multa in hoc ſe offerunt ſingula-
„ ria, & ab Occidentalibus Codicibus plane
„ diverſa, quæ enarrare longum foret. Præ
„ cæteris notandum, nullam in Pentateu-
„ cho majorum, ſive minorum Sectionum,
„ per Pe aut Samech, fieri diſtinctionem:
„ Quorundam librorum primas literas, aut
„ integras initiales voces aurò coruſcare:
„ Totum Pſalterium, Proverbia item, &
„ Jobum quoque (tantum hujus initio &
„ fine, quæ liquido proſaica ſunt, exceptis)
„ ita ſcripta eſſe, prout metra exprimuntur.
„ Accedit in fine Hiſtoria Maccabæorum
„ quæ מגלת אנטיוכס dicitur, ſermone Chal-
„ daico, quo nondum publice extat. «

Pentateuchus Hebræus. *Bibliot. Bodleiana codd.* 4959. 5748–5750. *Bibl. Norfolciana cod* 474. *num.* 3378.

Pentat. Hebr. Codex membranaceus. *Sacrarium Dominicanorum Bononienſium.*

» Inerat jamdiu cupido evolvendi codi-
» cis, quem à multis annis in ſacrario S. Do-
» minici aſſervari acceperam: eſſeque Li-
» brum Eſdræ autographum. Roganti ut
» evolvere liceret, perhumaniter optatum
» me aſſequi curarunt Patres Dominicani.
» Quia verò duplici clave obſeratum hujuſ-
» modi cimelium tenent, & clavis altera
» penes magiſtratum, altera verò penes mo-
» nachos eſt, utraque iis curantibus adfer-
» tur, & educitur ingens volumen ſeu con-
» volutus Liber. Eſtque pellis vituli ſubacta
» & tractabilis, in qua non Eſdræ Liber, ut
» multorum ſermone fertur, ſed Pentateu-
» chus habetur, more Bibliorum quæ
» etiamnum apud Hebræos in Synagogis
» aſſervantur, pauculas recentiore manu
» marginales notas obſervavi. Literæ vix
» quidquam nigredinis amiſerunt, quod
» pelli tribuitur atramenti retinentiſſi-
» mæ. Codex à Judæis huic Monaſterio
» dono oblatus fuit quo tempore Aymericus
» Præfectus & Magiſter Ordinis erat, initio
» ſc. XIV. ſæculi ab annis quadringentis.
» Inſcriptio in medio volumine aſſuta rem
» denuntiat his verbis.
» *Hic rotulus Legis eſt quem ſcripſit Eſdras*
» *ſcriba manu ſua, quando ſub Cyro rege redie-*
» *runt filii captivitatis in Jeruſalem, & ædifi-*
» *caverunt ſecundum templum, quod fuit con-*
» *ſummatum in quadraginta duobus annis &*
» *duravit CCCCXX. annis ſcilicet uſque ad*
» 42. *annos poſt paſſionem Chriſti. Quod au-*
» *tem ſit ille idem numero, habitum eſt per cre-*
» *bram famam Judæorum antiquorum, qui*
» *fuerunt confeſſi in diverſis Synagogis, ubi*
» *etiam conſervabatur. Ab antiquo pro tali*
» *habebatur inter Judæos de generatione in ge-*
» *nerationem; & pro tali recepit eum reveren-*
» *dus Magiſter Ordinis Frater Aymericus,*
A *cujus eſt. Talem etiam probaverunt ipſum* «
Judæi literati habitis certis experimentis, «
literalibus in præſentia mei fratris P. Mar- «
ſilii & Lectoris Perpyniani & fratris Petri «
Lobii. Quæ quidem ſi jam in aliis rotulis aut «
non talia, aut non tam perfecta habentur, ut «
ego probavi in multis rotulis valde antiquis «
& modernis. Certus itaque debet haberi, & «
cum reverentia tractari rotulus iſte, quia à «
tanto auctore ſcriptus, & poſt combuſtam «
Legem inſpirante ſancto Spiritu ordinatus «
& aliis rotulis pro originali datus, in tan- «
B *tis temporibus conſervatus. Et quòd non mi-* «
nus eſt ut nos & Judæi credamus, in tem- «
plo monſtrabatur in præcipuis feſtivitatibus, «
præſtante actore Legis ipſo Deo & Domino «
noſtro Jeſu Chriſto. Hæc, ut ex charactere «
liquet, tempore Aymerici Magiſtri Ordi- «
nis conſcripta ſunt, qui eo officio funge- «
batur anno Domini 1308. Hinc palam «
eſt à vero aberrare eos qui æſtimant He- «
braica Biblia nulla occurrere ab annis «
plus quadringentis exarata. Nam anni «
quadringenti ſunt quum hic codex dono «
C oblatus Aymerico fuit, qui tum peranti- «
quus habebatur. At licet fabulam ſapiat «
quod aiunt Eſdræ ipſius manu exaratum; «
negari ſane poſſe non videtur aliqualis «
ſaltem vetuſtatis tum fuiſſe cum traditus «
Aymerico fuit. «
Præter inſcriptionem Latinam ſuperius «
expreſſam adeſt Ebraica à perita manu «
exarata, quæ pene eraſa eſt; eam hîc pa- «
riter (*Latinè ſaltem*) proferimus: *Hic* «
eſt Liber Legis Moſis, quem ſcripſit Eſdras «
ſcriba, & legit cum in conſpectu multitudi- «
D *nis à viro uſque ad mulierem, & ſtabat in* «
turri lignea, id eſt in ſuggeſtu ligneo. «
Hæc inſcriptio eodem edita tempore «
putatur, quo Latina ſuperiùs allata: ni- «
mirum Ebræi, cum munus iſtud Aymeri- «
co afferrent, tale commentitiæ antiquita- «
tis teſtimonium unà protulerunt «. *Hæc D. Bernardus de Montfaucon pag.* 399. & 400. *Diarii Italici.*

Pentateuchus Hebraicus, ſeu volumen Legis, magno ſtudio & cura ſcriptum forma, qua volumina eſſe conſueverant, E tantaque fide, ut nec puncto defectum ſit, vel abundet, quod proinde ſacrum ab illis appellatur. Fuit olim Benedicti Ariæ Montani. *Bibliotheca Eſcurialis; Claudius Clemens in deſcriptione ejuſdem Bibliotheca pag.* 532. *Muſæi ſeu Bibl. Extructionis* 4°. *Lugd.* 1635.

Pentateuchus Hebræus. Codex pervetuſtus in membrana deſcriptus voluta more Ebræorum ſuper duobus lignis, quæ *ligna vitæ* vulgò nuncupantur, ex dono Ducis Brunſwicenſium & Luneburgenſium. *Helmſtadii, Bibliotheca Julia; Jo. Saubertus in append. variarum lection.*

ſtion. S. Matthæi pag. 261. *&* 305.

Pentateuchus Hebr. *bis*. In Bibliotheca Vaticana Romæ ſunt duo MSS. codices Legis, antiquiſſima volumina abſque punctis, in quibus membrana eſt vetuſtate exeſa. *Jo. Viccars in præfat. Decaplorum.*

Pentateuchus Hebraicus. Codex membranaceus perveruſtus ex dono Odheliano. *Bibl. Upſalienſis, Cl. Benzelius hujus Bibliothecæ Præfectus in epiſtola ad me ſcripta anno* 1707.

» In Synagogis Judæorum (*inquit D. Bern. de Montfaucon libri* 1. *Palæogr. Gr. cap.* 2. *pag.* 17.) rotulos vidimus ingentes, ex vitulina pelle confectos ſolum Pentateuchum complectentes nempe binos Bononienſes perantiquos, ac Liburnicum unum. Duo autem hujuſmodi volumina in Bibliotheca Vaticana extare narrat Leo Allatius Animadv. in inſcript. Etruſcas pag. 114. Aliud in Bibliotheca Regia Pariſiis & non pauca in Synagogis Judæorum extant «. *Hæc ille.*

» In ſola Hiſpanorum Synagoga *Amſtelodami* ſunt ſexaginta circiter MSS. Pentateuchi exemplaria, ornata variis ſplendidis ornamentis, quæ omnia vidi unica vice à totidem Judæis ter circumgeſtari per Synagogam in feſto quod vocatur *lætitia Legis* «. *Jo. Leuſden in Philol. Hebr. Diſſert.* 34. *de Pentateuchis mſc.*

R. Pentateuchus Hebræus cum Targum & Comment. Raſi. Item quinque parva volumina Commentariis illuſtrata. Codex vetuſtiſſimus & nitidiſſime ſcriptus in folio magno, manu Salomonis F. R. Hhaſdai. *Florentiæ Bibl. S. Laurentii plut.* 3. *cod.* 1.

*R*². Pentateuchus Hebr. cum Targum Onkeloſi & Comment. Raſi, variiſque lectionibus Ben Aſer & Ben Nephthali, & quinque Meghilloth. *In fine codicis:* Scripta hæc ſunt ab Iſaac F. Manahhem Hanikdan, qui & puncta adjecit, die 24. menſis Adar anni à creatione 4051. (*hoc eſt Chriſti* 291.) in gratiam R. Matathiæ Garazi. Codex papyraceus in folio majori. *Florentiæ Bibl. S. Laurentii plut.* 3. *cod.* 3.

» Utinam (*ait Author Catalogi mſc. hujus Bibliothecæ quem mecum communicavit D. Bernardus de Montfaucon*) ille codex tantam ſaperet antiquitatem quantam oſtentat iſta ſubſcriptio, cujus ſola authoritas antiquam de veritate punctorum litem magna ex parte componeret. Quapropter in annorum nota ſuſpicor mendum, & pro quinto millenario quartum ſubrepſiſſe (*ſi vera ſit hæc conjectura, patet hunc codicem eſſe ſcriptum, anno Chriſti* 1291.) aut de induſtria ſubſtitutum ad augendum codicis pretium, cujus doli non leve etiam indicium eſt in eadem ſubſcriptione litura; ſuſpicor, inquam, loquendo de ipſo textu Scripturæ, nam quantum ad Commentarium Raſi repugnat evidentiſſime ætas ejuſdem qui ſeculo XII. ab Incarnatione vivere cœpit, natus anno 1105. « *Ita ille.*

S. Pentateuchus Hebraicus cum Targum, Maſora, Commentario Rabbinico quinque Meghilloth. Codex in 8°. elegantiſſimè in membrana ſubtiliſſima ante quingentos annos, ut anonymus quidam, neſcio quo fundamento permotus, indicavit, exaratus, vel potius ſeculo X aureiſque nonnunquam literis interſtinctus & accurata ſcripturæ ratione nulli ſecundus. *Bibliotheca Berolinenſis Regia. Opitius in præfat. Bibl. Hebr. anni* 1709.

» Pentateuchus Hebraicus punctatus *proſtat in Bibliotheca Electoris Brandeburgici*, cujus inſcriptio teſtatur codicem anno æræ Judaicæ 4094. (*Chriſtianæ* 334.) ſcriptum eſſe, eaque viris quibuſdam doctis fucum fecit. Verùm præterquam quod Chronica Judæorum teſtantur, Epocham ab orbe condito, quo codex ille utitur, poſt obſignatum demum Talmud, aut longo poſt tempore inter Judæos cœpiſſe, (Dav. Gans Tſemach David fol. 19. edition. Francof. 1692.) aliis intrinſecis atque ex inſcriptionis illius textura liquidò probari poteſt, eam amplius millenario fallere, librique ætatem ad initium ſeculi XV. referendam eſſe «. *Jo. Ern. Jablonski ſect.* 33. *præfat. Bibl. Hebr. anno* 1699. *editorum.*

De hoc codice hæc habet Henr. Opitius in præf. Bibl. Hebr. » Codex in duodecima majori ut vocant forma, antiquus ſatis & uti clauſula libri præfert, jam ante 1300. annos exaratus; ad quam ætatem illud aſſurgere vix ac ne vix quidem crediderim. «

T. Pentateuchus Hebr. cum Targum alternis verſibus, quinque Meghilloth, Maſora & variis lectionibus. Codex elegantiſſime ſcriptus in membranis in fol. *Bibliotheca templi Parochialis Brigæ in Sileſia. Theoph. Unger in Epiſtola ad me data.*

Pentateuchus Hebraicus. Codex antiquiſſimus hîc aſſervatur in Judæorum Synagoga, quæ paucis ab hinc annis in regno Sinæ detecta eſt. *Hujus voluminis hiſtoriam complectitur epiſtola Joannis Pauli Gozani Jeſuitæ* 5. *Novembris* 1704. *ſcripta in urbe vulgò dicta Cai-fum-fou.* » Erant ſuper varias menſas tredecim tabernacula velaminibus obducta. Sacer *Kim* (hoc eſt Pentateuchus) Moſis occluſus erat in unoquoque tabernaculo, quorum duodecim repræſentabant XII. Tribus Iſrael, «

» & tertius decimus Moſen figurabat. Hi A
» codices erant in membranis oblongis &
» convolutis exarati. Annuit mihi (*inquit*
» *Autor*) Synagogæ Præfectus, nt ex illis
» unus me coram expanderetur, qui viſus
» eſt mihi nitidiſſimè & diſtinctè ſcriptus.
» Ereptus fuerat borum unus à magna inun-
» datione, qua ſubmerſa fuit urbs, quæ vo-
» catur *Cai.ſum ſeu* hujus Provinciæ *cogno-*
» *minis* caput. Madefacto hoc libro, lite-
» ris quoque fermè ſemideletis, curaverunt
» Judæi bujus urbis, ut exſcriberentur jux-
» ta illum XII. Exemplaria, quæ in duo- B
» decim ſupra memoratis tabernaculis ſum-
» ma cura cuſtodiuntur. *Hæc ille*. V. *liber cui titulus :* Recüeil VII. des Lettres édifiantes & curieuſes 12. *Parif.* 1707. *Alvares Semedo cap.* 30. *partis I. hiſtoriæ Sinicæ aliquam hujus Synagogæ, necnon codicis Biblici mentionem facit.*

Nicolaus Trigautius ex Commentariis Matthæi Riccii lib. 1. de Chriſtiana expeditione apud Sinas *cap. undecimo de hoc codice ita loquitur :* » Judæus quidam na-
» tione & profeſſione ad P. Matthæum C
» Riccium viſitandum venit, famâ illius
» permotus.... Is in Provincia *Honan*, in
» ejus Metropoli *Chaiu-ſam-ſu* natus *Ngaï*
» cognomento dicebatur..... Ex hoc au-
» dierunt noſtri, in ea quam dixi Metropoli
» decem duodecimve Iſraelitarum eſſe fa-
» milias, & Synagogam perelegantem,
» quam nnper decem aureorum millibus
» inſtaurarant. In ea ſe quinque libros Moy-
» ſis, videlicet Pentateucbum, volumini-
» bus involutis magna veneratione annos
» jam quingentos aut ſexcentos aſſervare. D
» (*Hæc ſcribebat Matthæus Riccius circa*
» *annum* 1600.).... Triennio ergo poſt,
» neque enim citius licuit, P. Matthæus
» Riccius unum è noſtris fratribus, Sinam
» natione, in eam Metropolim miſit, ut in-
» veſtigaret, quam vera Iſraëlita ille retu-
» liſſet. Exſcribi etiam ſibi fecit initia libro-
» rum & extrema, quos in ſua Synagoga
» aſſervabant, hæc deinde cum Pentateu-
» cbo noſtro contulimus, & eadem eſſe re-
» perimus, & eoſdem characteres, niſi quod
» antiquo more punctis carerent «. *Hæc ille.* E

*T*ª. Pentateucbus Hebr. cum Targnm & Maſora parva & quinque Meghilloth, & ſcholiis Anonymi. Codex elegantiſſime exaratus in membranis, & vetuſtiſſimus, ſcriptus anno Mundi 4238. (*Chriſti* 478.) in civitate Alexandriæ. Textus notatur punctis & accentibus qui vetuſtatem codicis æquare videntur. *Bibl. S. Laurentii cod.* 10. *Idem quoque notandum in hoc ac in præcedenti codice, pro quinquies milleſimo, quater ſubrepſit tunc numerabitur annus Chriſti* 1478. *antè ullam Bibliorum Hebraicorum editionem.*

A *V* Pentateucbus Hebraicus cum Targum alternis verſibus, quinque Meghilloth & variis lectionibus copioſiſſimis. Codex membranaceus elegantiſſime ſcriptus in folio. *Bibliotheca Templi Parochialis Bregenſis in Sileſia, prout mihi literis ſignificavit Clariſſ. Unger Sileſius Autor Diarii Erudit. Germaniæ.*

X. Pentateuchus Hebr. & quinque Meghilloth. Codex membranaceus in folio, nitido & majori charactere exaratus. *Bibl. Regia cod.* 9.

B Pentateucbus Hebraicus cum Maſora, 4°. *Pariſiis Bibliotheca Thevenotiana ut refert Catalogus pag.* 189. *nunc in Regia.*

Pentateuchus Hebraicus cum quibuſdam notis Maſorethicis. Codex membranaceus in folio, charactere ſcriptus maximo atque nitidiſſimo; puncta recens addita ſunt. *Ibidem cod.* 12. *Bibliotheca Sorbonica plut.* 1. *num.* 5.

Pentateuchus. Codex in folio. *Bibl. Vindobonenſis cod.* 8. *de Neſſel.*

Y. Pentateucbus Hebraicus cum ver-
C ſione Perſica, verſibus alternis, charactere Hebraico. Hæc verſio alia eſt ab ea, quæ in Pentateucbo Polyglotto Conſtantinopoli edita eſt, & Londini in Polyglottis Anglicanis (*ut obſervavit & manu ſua notavit Euſeb. Renaudot*) 2. vol. in fol. *Bibl. Colbertina cod.* 2468—2469.

Z. Pentateucbus, quinque Meghilloth & Chetuvim cum Maſora. Puncta recentiori manu adjecta ſunt. Codex membranaceus in folio, charactere grandiori & elegantiſſimo exaratus. *Bibl. Oratoriana*
D *cod.* 59.

AA. Pentateuchus cum Targum & quinque Meghilloth. Codex membranaceus in 4°. litera ſat venuſta deſcriptus. *Bibl. Sorbonæ cod.* 5. Idem *Bibl. Ducis Urbini, in Vaticana, Poſſevinus.*

BB. » Bina Bibliorum volumina in qui- «
bus continentur Pentateuchus & Prophe- «
tæ cum duplici verſione Latina, altera «
vulgata, altera per aliquot libros in- «
terlineari, in folio. *Oxonii Bibl. Collegii Corporis Chriſti cod.* 5. *num.* 1472.

E Pentateuchus Hebraicus. Codex membranaceus antiquus in 4°. *Bibl. Narciſſi Archiep. Dublinienſis nunc Armachani cod.* 5. *num.* 978.

Prophetæ omnes (*Priores & Poſteriores*) & Cbetuvim cum Maſora animalium figuris implicata. Codex membranaceus in folio cbaractere quadrato nitidiſſimo exaratus à Joſepho Scriba Gallo in uſum R. Manahem filii R. Davidis; annus quo illum abſolvit non additur. *Vratiſlaviæ Bibliotheca Magdalenova Chr. Theoph. Unger in literis ad me datis.*

† Pars Bibliorum Hebr. exhibens Pro-

pbetas omnes, ut & Pſalmos, Proverbia, Coheleth & Canricum Canricorum, it. libros Chronicorum cum Maſora utraqoe. *In fine* librarius teſtatur ſe finem deſcribendi hunc codicem feciſſe anno 5248. menſe Tiſri (*i. e. Chriſti* 1488.) Adjecta ſunt puncta vocalia & accenrus ab eadem manu. Acceſſit etiam in fine fragm. libri Hiſtorici, cujns initium : *Et factum eſt in diebus Antiochi.* In pergameno, forma quarta majore. *Hamburgi Bibl. Hinckelmanni, cod.* 161. *Catalogi à S. G. Starckio editi pag.* 21.

Pars Bibliorum Hebr. incipiens cum libro Joſue, & deſinens cum Malacbia, (*id eſt complectens Prophetas priores & poſteriores.*) *Cantabrigiæ Bibl. Collegii Caio-Gonvilenſis cod.* 3. *num* 693. *Catalogi editi. Waltonus proleg.* 1 v. §. 12. *ſcribit ibi* »extare mſc. antiquiſſimum, cui deeſt Pentateuchus, & hoc, *pergit idem*, peculiare habet, quod nullum Keri in margine notarur, ut in aliis exemplaribus, ſed in textu plerumque inſeritur. «

Pars eadem. Codex vetuſtiſſimus Bibliorum. *Bibl. Leidenſis cod.* 195. *Werneri pag.* 409. *Catalogi in folio.*

CC. Eadem pars Bibliorum in folio, antiquitatem hujus codicis agnoſci (ait HenricusHænerus in obſervationibusPbilologico-criticis 8. 6.) ex cbarta vitulina & detrito libri charactere; addit Maſoram ibi planiorem eſſe quàm in Bibliis Polyglottis Buxtorfii: parapbraſis Chaldaica ſingulis verſibus ſubjicirur etiam accentibus ioſtructa. *Bibl. Jenenſis.*

Propbetæ priores & poſteriores (*deſunt qui minores dicuntur*) cum excerpris ex Maſora & variantibus lectionibus codicis Hilleliani. Puncta vocalia recenri manu addira ſunt. Codex membranaceus in fol. literis grandioribus quadratis & perpolitis exararus. *Ad calcem leguntur hæc verba :* Ego Moſes Cohen F. Moſis Coben ſcripſi hos viginti quatuor libros ad uſum principis magni & porentis Theodori Levitæ, filii Meir Levitæ, & complevi eos in fioe Adar primi anno התקסז 967. *juxta minorem ſupputationem (Chriſti* 1207. *)* in urbe Cargos fortè Carcaſſona. *Bibl. Oratoriana cod.* 54. *Nullum unquam hoc codice præſtantiorem ſe vidiſſe aſſerit R. Simon. l.* 1. *c.* 22. *hiſt. crit. V. T.*

Prophetæ priores & poſteriores omnes. *Bibl. Colbertina cod.* 3098. *Bibl. Sorbonæ plut.* 3. *cod.* 2. *Bibl. Bodleiana cod.* 5154.

Iidem excepto Abdia Hebr. & Lat. *Bibl. Bodleiana cod.* 1475.

Iidem (exceptis XII. Minoribus) quinque Megbilloth, Daniel, Eſras & Paralipomena. Codex membranaceus in folio elegantiſſimè ſcriptus charactere ſat grandi. *Bernæ Bibl. Civica cod.* 92.

Liber Joſuæ, Judicum, I. Samuëlis; Cbetuvim, & quinque Meghilloth cum noris variis Maſoretbicis. Codex membranaceus in 4°. elegantiſſimè ſcriptus Toleri 958. (1198. *Bibl. Regia cod.* 133.

Libri Judicum & Regum Hebraicè cum excerptis ex Râſi commentariis, in 4°. *Bibliotheca Narciſſi Archiepiſcopi Armachani, cod.* 2. *num.* 976.

Libri duo Samuëlis Hebr. 8°. *Ibidem cod.* 2. *num.* 981.

DD. »Samuelis liber I. Hebr. & Lat. « quem ſequuntur libri Chronicorum Hebr. « cum verſione interlineari : Pſalrerium « Hebr. cum duplici verſione Latina, Gallicana & Romana, è regiooe oppoſira: « Pſalterium rurſus Hebraicum cum una « verſione Latina, ſc. Romana. Ejuſcemodi « volumen aliud Hebræo-Latinum cum alia « verſione interlioeari, complectens libros « Joſuæ, Judicum, Cantici Canticorum « & Eccleſiaſtæ. *Servatur in Bibliotheca Collegii S. Joannis Baptiſtæ*; *Hody lib.* 3. *de Bibl. text. Origin. pag.* 450.

Propheræ poſteriores. Codex membranaceus in folio cbaractere grandiori in Orienre ſcriptus. *Biblioth. Oratoriana cod.* 58.

Iidem cbaractere ſat venuſto deſcripti, in fol. *Bibliotheca Sorbonæ plut.* 3. *cod.* 2.

Ezechiel & duodecim Propbetæ minores. Codex membranaceus in 4°. eleganrer & nitide ſcriptus. *Florentiæ Bibl. S. Laurentii plut.* 1. *cod.* 9.

Chetuvim. V. *Biblia Hebr. MS.* Z.

Cbetuvim ſive Agiographa. Codex optimæ noræ & vetuſtatis non contemnendæ, ſcriptus in membranis in folio minori. *Ibid. plut.* 2. *cod.* 12.

Eadem. Codex membran. in folio charactere magno & venuſto exaratus. *Bibl. Regia cod.* 15.

Pſalmi, Proverbia, Jobus Hebr. V. *Pentateuchus Heb. MSS. P.*

† Pſalmi & Jobus. Codex antiquiſſimus, & ſi fides habenda ſubſcriptioni, exaratus anno 4921. eræ Judaicæ (*i. e. Chriſti* 1161. Subjunctæ ſunt notæ & Gloſſarium Biblicum, &c. in pergameno, forma quarra. *Hamburgi, Bibl. Hinckelmanni cod.* 164. *Cat. p.* 21.

Pſalmi, Job, Daniel, Propbetæ. Codex in folio antiquo charactere ſcriptus. *Bibl. Vindobonenſis cod.* 3. *de Neſſel.*

Pſalmi, Daniel & Paralipomena cum fragmento Penrateucbi. Codex in folio charactere Hebræo-Germanico ſcriptus anno mundi 5044. (*Chriſti* 1284.) *Bibl. Colbertina cod.* 626.

Pſalmi. Codex membranaceus in 8°. *Ibid. cod.* 6111. *Bibl. Bodleiana cod.* 945. 1878.

Pſalmi Hebraici. Codex membranaceus in 12. in cujus fine hæc leguntur: Hi Pſalmi ſcripti & ſignati ſtylo anno קנג centeſimo nonageſimo tertio computi milleſimo ſexto roboratum & firmatum per ſcribam Levi Ben Meïr ſacerdotem bonæ memoriæ. (Hic annus conficit annum Chriſti 1433.) *Tiguri Bibl. Civica*; *Ottius*.

† Iidem, in pergameno nitidiſſime ſcriptus. Codex in 8°. *Bibl. Hinckelmanni*, *cod.* 165. *Cat. pag.* 21.

EE. Iidem cum duabus verſionibus Latinis & alia interlineari. *Cantabrigiæ Bibl. Collegii SS. Trinitatis cod.* 261—262.

Pſalterium Anglicanum dictum, Hebraicis literis exaratum. » In uno Anglicano Pſalterio Hebraicis literis manuſcripto manifeſte indicare poſſumus (*inquit* » *Arias Montanus in animadverſione hujus* » *Pſalterii poſt Præfat. de varia in Hebraicis* » *literis lectione*) quod id exemplaris correctiſſimi & antiquiſſimi nomine à doctiſſimo » in noſtra ætate ſcriptore (*ſc. Guillel. Lindano*) non à ſe viſum ſed ex alterius relatu » ſumme laudabatur. Illic enim contendit » Auctor, multa in Bibliis Hebraicis loca » eſſe depravata & corrupta, Judæorum, » ut dici ſolet, malitiâ, idque adſtruit fide » exemplaris Pſalterii, quod magno in pretio haberi in Anglia dicit, idemque S. Auguſtini Archiepiſcopi fuiſſe quondam affirmat, in eoque multa eſſe correcta quæ » in aliis Bibliis corrupta ſunt. . . . Nacti » etiam ſumus illud exemplar Pſalterii appellatum Aoglicanum quod tanquam theſaurum magnum diligentiſſime conſervatum Joannes Clemens doctiſſimus & pientiſſimus vir ex Thomæ Mori familia poſſidet; is enim hujus nobis copiam fecit.

» Sed cum Pſalterium videremus, non » potuimus non vehementer dolere, graviſſimo & doctiſſimo viro, qui ex aliena » fide ſcripſerit & docuerit, ſic turpiter » eſſe impoſitum. Cumprimis enim neque » liber antiquus eſt, neque ab aliquo qui » Hebraicam linguam cognorit, ſcriptus, » ſed à Scriba Latinas eleganter pingendi » literas non ignaro, octoginta aut ad ſummum centum ab hinc annis depictus (*hæc* » *ſcribebat Arias circa ann.* 1571.) brevis » liber charactere Hebraico, imitatione » magis & pingendi peritiâ quam legeodi » notitiâ relato, adeo corruptè deſcripto » ut vix ullum verbum integritatem ſuam » retinere videatur, habet nonnullorum » Pſalmorum Latinam interpretationem » noſtram vulgatam & annotatiunculas illum Jacobi de Valentia ſtylum redolentes, perbreves illas & raras. . . . Conſtat » integra & continua ſcriptura, eaque ut » diximus pene recens, & capitales literæ
A aliquot in initiis Pſalmorum aureæ, ſed « quæ Latinam magis quam Hebraicam referant formam. . . . Is liber redditus eſt à « nobis Clementi, ad quem pertinebat iſ- « que illum in ſua Bibliotheca Melchliniæ « habet «. *Ita ille.*

Iidem cum ſcholiis Latinis alicubi. Codex in 8°. membran. *Bibl. Leidenſis cod.* 8. *Scaligeri pag.* 277. † Meghillath Eſther. *Bibl. Hinckelm. cod.* 167. *Cat. pag.* 22.

Volumen Eſther Hebraicè. Codex MSS. aſſervatus in Bibliotheca Canonico-
B rum Regularium S. Salvatoris, qui videtur antiquior codice Biblico qui Bononiæ tanquam αὐτογράφος Eſdræ oſtenditur. *Bernard. de Montfaucon pag.* 406. *Diarii Italici.*

Liber Job Hebraicè ex Arabico ſermone à Moſe Propheta converſus. » A « Jobo ipſo vel certe amicorum Jobi aliquo « ſcriptum eſſe *hunc librum*, & quidem idio- « mate Arabico, poſt à Moſe in Hebræum « converſo, Pſeud-Origenes *lib.* 1. *comment.* « *in Job*, jam olim & poſt ipſum alii aſſe- «
C runt. . . . . At non Arabicè primitùs con- « ſcriptum & poſt converſum eſſe librum « ſatis arguere videtur tum metri Hebraici « ratio, tum Hebraiſmus purus in priori- « bus & poſtremo capite, tum mos Hebræo- « rum vocandi Arabiam Orientem, & Ara- « bes filios Orientis «. *Ita Joan. Henr. Heidegerus lib.* 1. *cap.* 36. *num.* 7. *Enchiridii Biblici.*

Liber Job Hebr. accedunt duæ verſiones Arabicæ & Comment. Arab. R. Saadiæ Gaonis. Codex vetus. *Bibl. Bodleiana*
D *cod.* 5938.

» Fridericus Sphanhemius, qui Jobi « hiſtoriam accurate nuper & erudite pro- « ſecutus eſt, à Jobo quidem aut Jobi ami- « cis res in Adverſaria primùm fuiſſe linguâ « patriâ relatas exiſtimat cap. 15. Arabicâ « nimirum ſeu Syriacâ veteri, & ex iis de- « mum circa Davidis aut Salomonis tem- « pora ab homine Ebræo conflatam quam « habemus hiſtoriam. *Petrus Dan. Huetius* « *lib. de demonſtr. Evangel. propoſ.* 4. *de libro* « *Job.* §. 1. Librum ſcripſiſſe (inquit ibi- «
E dem doctiſſ. Huetius) ad ſolatium Iſraëli- « ticæ gentis cum Ægyptiorum tyrannide « premerentur mihi ſane videtur perquam « probabile. . . . Occurrunt quidem in Jobi « libro Arabiſmi & Syriaſmi, uti notatum « eſt ab Hieronymo præfat. in Job. Verùm « poetam agenti affines uſurpare dialectos « licuit, & ſpecioſa vocabula rerum pro- « ferre in lucem, & obſcurata populo verba « eruere. «.

Libri Ruth, Danielis, Eſdræ, Nehemiæ, Hebr. *Bibliotheca Narciſſi Archiepiſcopi Armachani cod.* 3. *num.* 980.

Eſdræ & Danielis capita quædam E-

braicè ex Chaldæo reddita, à R. Levi A F. Gerſon: » Sententiis, verbis, verborumque ſitu & omnibus denique interpretationis virtutibus tanta fide & cura ſervatis, ut in eo plane videatur laudis genere laudandus, quod religioſum, fidum & congruens nominamus. Ejus interpretationis mſc. exemplar habeo «. *Dan. Huetius de Claris Interpr.* §. 6. *pag.* 99.

Quinque Meghilloth ſeu parva volumina. V. *Biblia Hebræa N. O. P. S. T². V. X. Z. AA.*

B Libri Græci veteris Teſtamenti, qui non ſunt in Canone Hebræo, à quodam Judæo in linguam Hebræam tranſlati. *His auctam ſuppellectilem Librariam ſuam teſtatur Jo. Henr. Hottingerus in Theſauro Philol. lib.* 1. *cap.* 3. *quæſt.* 7.

Iidem libri Hebraicè redditi à Dominico Hieroſolymitano. Omnes iſtæ traductiones completæ ab eo fuerunt Romæ in Collegio Neophytorum die 25. Junii anno 1627. *Romæ, in ejuſdem Collegii Bibliotheca, Bartoloccius part.* 2. *pag.* 282.

C Sapientia Jeſu filii Sirach vulgo Eccleſiaſticus Hebraicè. V. *inter libros Syriacos.*

Macchabæorum liber I. Hebraicè olim extitit juxta D. Hieronymum. V. *inter libros Syriacos.*

Novum Teſtamentum Hebraicè ex Græco, Interprete Jatumæo. *Ex epiſtola Auguſtini Juſtiniani, quæ legitur pag.* 105. *Bibliothecæ Geſnerianæ.* » Hebræi fratres quicumque hunc legitis (*Novi Teſtamenti*) librum, ne gravemini quæſo ſermonis incuriâ; qui enim eum è Græco ſermone D in Hebræum traduxit Jacobus (*aliis Simon*) Jatumæus, transferre ſingillatim verba, non etiam ſententias, voluit, ne corruptum ab eo aliquid ab ullo poſſet prætendi. Eo pacto effectum eſt, ut ſtructus verborum duriuſculi evaſerint, & conformiores Græcæ quam Hebraicæ ac Latinæ linguæ, &c. « *Extat Genuæ in Bibliotheca Reipublicæ cum Novo Teſtamento Polyglotto Auguſt. Juſtiniani, ut ipſe refert.*

Novum Teſtamentum ex Latino in Hebraicum verſum à Dominico Hieroſolymitano. Tomus I. complectitur IV. E Evangelia, quorum traductio abſolvitur anno mundi 376. min. ſupput. Chriſti vero 1616. menſe Decembri; cum illam incœpiſſet Interpres anno 1615. menſe Aprili. Tomus II. continet reliqua Novi Teſtamenti, quæ abſoluta fuerunt anno 1616. die 5. Septembris ex notatione ipſius in fine codicis, pag. 265. 2. vol. in folio. *Ejus autographum propria ipſius manu exaratum aſſervatur Romæ in Bibl. Collegii Neophytorum; Bartoloccius part.* 2. *pag.* 282. *Bibliothecæ Rabbinicæ.*

Novum Teſtamentum Hebraicè ex Græco ſermone converſum ab Oſwaldo Eraſmo Schreckenfuſchio. » Neander aſſerit Schreckenfuſchium Teſtamentum novum in linguam Hebraicam tranſtuliſſe, eamque verſionem Baſileæ haberi «. *Epiſtolæ de Bibliis Elianis pag.* 98. *Norimbergæ anno* 1604. *editæ.*

Novum Teſtamentum ex Latino in Hebræum tranſlatum à Georgio Mayr. » Cum ſacrum novæ Legis inſtrumentum ex Latino Hebræum feciſſet *Georg. Mayr* ejus recognoſcendi causâ Romam profectus, ibi fecit vivendi finem anno 1623. « *Alegambe in Bibl. Scriptorum Soc. Jeſu.*

Novum Teſtamentum Ebraicè verſum à Joanne Kemper Judæo converſo, antea dicto R. Moſe de Cracovia, cum brevibus notis extat mſc. *Ericus Benzelius in Epiſtola ad me ſcripta anno* 1707.

Evangelium ſecundùm Matthæum Hebraicè. V. *inter libros Syriacos.*

» Evangelium S. Matthæi barbare & inepte in Hebraicam linguam tranſlatum, ſeu potius depravatum & corruptum ab impio quodam vel Judæo vel Atheo. Reperitur mſc. inter opera R. Sem Tobh Siprut, & ſeorſim etiam mſ. aſſervatur *in Bibl. Vaticana papyr. in* 4°. *Bartoloccius part.* 1. *pag.* 12. *Idem part.* 4. *pag.* 408. *hæc addit:* R. Sem Tobh Iſaac Siprut tranſtulit Evangelium Matthæi in linguam Hebraicam, vocavitque *Lapis Lydius*, phraſi ineleganti, rudi ac barbara, ut vileſceret apud Hebræos. In fine cujuſlibet capitis argumenta adverſus Evangelium recitantur «. Codex papyraceus in 4°. *Romæ in Bibl. Collegii Neophytorum.*

Evangelium S. Matthæi. Codex in 4°. cujus ope editum eſt à Joanne Tilio cum verſione Latina Jo. Merceri. *Bibl. Colbertina cod.* 3924. *Tiguri Bibl. Joan. Bapt. Ottii Archidiaconi Tigurini.*

» Aliud exemplar accuratiori & puriori ſtylo conſcriptum aſſerit ſe vidiſſe *Rich. Simon cap.* XX. *Hiſt. crit. verſionum N. T. pag.* 233. » Quidam leguntur initio verſus, quibus evidenter promitur Judæorum in Chriſtianos odium. Ideo enim ſcriptum eſſe patet ut refellatur. Sic autem inſcriptum eſt: *Hic liber Jeſu, qui vocatur lingua barbara* Evangelium. *Hunc compoſuit Matthæus, cui non eſt credendum, quia nihil refert præter pura mendacia.* Non orditur, ut codex Tilianus, his verbis: *Hæ ſunt generationes Jeſu* quæ ſunt ex veteri Teſtamento deſumpta, ſed aliis quæ mox allata ſunt. Ex verſione Latina vel potius Italica ſuam condidit verſionem Judæus Interpres; nam Matthæi nomen *Matteo* ſicut & Evangelium, *Evangelio*

Italorum more exprimit «. *Hæc ille.*

Evangelium S. Matthæi Hebraicè cum textu Græco. Codex membranaceus, Venetiis. *Bibl. S. Marci plut.* 37. *de Montfaucon pag.* 41. *Diarii Italici.*

Evangelia D. Joannis & D. Lucæ in Hebraicam linguam converſa per Erhardum Schieggium. *Imbonatus pag.* 58. *Bibliothecæ Latino-Hebraicæ.*

Evangelium ſecundùm Joannem ex Græca lingua in Hebræam tranſlatum ſimiliter liber Actuum Apoſtolorum ex Græco Hebraicè redditus. *Utrumque codicem in Judæorum Gazophilaciis Tiberiade haberi ſcribebat S. Epiphanius lib.* 1. *adverſus Ebionæos*, *Hæreſi* 30. *pag.* 127. » Illud » (*inquit*) affirmare poſſumus unum ex om- » nibus Novi Teſtamenti ſcriptoribus Mat- » thæum Hebraicè ac literis Hebraicis » Evangelicam hiſtoriam texiſſe. Nec de- » fuêre qui de Joannis Evangelio confirma- » rent, illud Hebraicè tranſlatum Tibe- » riade in Judæorum Gazophilociis aſſer- » vari..... Imo & Apoſtolorum Actus in » Hebraicum ſermonem converſos è Græco » iiſdem in theſauris haberi multorum ſer- » mone percrebuit; & qui nobis iſta nar- » rabant, indidem Chriſtianæ amplectendæ » fidei occaſionem acceperunt. *Idem ibid.* » *p.* 130. Quos (*libros Joſephus Comes*) dum » evolvit, fortè in illud incidit, de quo » dictum eſt, Joannes Evangelium è Græco » unà cum Apoſtolorum Actibus «. *Hæc ille.*

Acta Apoſtolorum, Epiſtolæ Pauli & Canonicæ, & Apocalypſis; omnia ex Latino in ſermonem Hebraicum à Joanne Baptiſta Jona converſa. » Tranſtulit Jo. » Bapt. Jona in Hebr. linguam Acta Apo- » ſtolorum & reliqua quæ in novo Teſta- » mento continentur ſcripta, ſed morte præ- » ventus anno 1668. ea typis evulgare non » valuit «. *Bartoloccius Bibl. Rabb. part.* 3. *p.* 51.

Apocalypſis S. Joannis Hebraicè cum notis quibuſdam marginalibus. Codex in 4°. *Dublini Bibliothecâ Collegii S. Trinitatis cod.* 264. *num.* 124.

BIBLIA HEBRAICA impreſſa.

» MINUS accurata ſunt Biblia He- » braica quæ à Chriſtianis parata » ſunt quam quæ à Judæis: ſed Chriſtianis » cedunt Judæi in typorum elegantia «. *Rich. Simon de Diſquiſ. Bibl. cap.* 8. *p.* 54. *Idem p.* 512. *Hiſtoriæ criticæ Vet. Teſtamenti jam ſcripſerat* » pluris æſtimanda » eſſe Biblia Hebraica, quæ Judæi quàm » quæ Chriſtiani mandarunt typis: tot enim » ſunt tàm in punctis vocalibus quam in ac- » centibus obſervanda, ut vix Chriſtianis

A liceat his in rebus ad ſummum apicem « pervenire «. *Et Joſephus Scaliger p.* 49. *libri*, Scaligerana, *de libris Hebr. loquens hæc ait:* » Debent corrigi à Judæis, alio- « quin ſemper erunt menda «. *Ideo referuntur plurimi in hac ſectione codices Bibliorum ſeorſim excuſi cum Commentariis Rabbinorum quippe qui à Judæis typis exſcripti ſunt.*

AN. 1488.

BIBLIA Hebraica cum punctis, in folio. *Ad calcem Pentatcuchi leguntur hæc verba.* » Et abſolutum eſt opus miniſterii
B ſanctitatis, *hoc eſt* viginti quatuor *libri ſacri*, ſapiens ad docendum Legem in Iſ- « rael excellens & illuſtris Joſua Selomo « (videat ſemen, producat dies vitæ, amen) « Filius illuſtris ſapientiſſimi Iſrael Nathan, « feria tertia XI. menſis Jiar anno בכמח i. e. « 248. juxta minorem ſupputationem (*qui* « *eſt Chriſti* 1488.) manu minimi in familia « ſua, fidelis Chalcographi, Abraham F. « illuſtris Rabbi Hhaiim felicis memoriæ, « ex piis viris, *hoc eſt Judæis* terræ Piſauri « *qui* Bononiæ *reſident.* Impreſſum opus «
C Soncini «. *Extant Romæ in Bibliothecis Barberina & Sanctæ Pudentianæ, Florentiæ in Bibl. S. Laurentii.*

BIBLIA Hebraica in 8°. Venetiis per Gherſchon anno 226. juxta minorem ſupputationem Judæorum (quæ coincidit cum anno Chriſti 1466.) *Hæc editio notata ab Ottio in Commentariis ſuis MSS.*

AN. 1494.

» BIBLIA impreſſa Piſauri in ditio- « ne Venetorum in 4°. primum anno Do- « mini 1494. correctiſſima. Biblia rurſus Pi- «
D ſauri excuſa eodem tempore integra in « folio. Alibi quoque in folio. *Hæc Conradus Geſnerus in partit. Theolog. titul.* 2. *p.* 12.

BIBLIA Hebræa nuda (vel ſine punctis) in folio & in 4°. impreſſa Piſauri anno 1494. correctiſſime. *Buxtorfius pag.* 268. *Bibliothecæ Rabbinicæ editionis* 1613.

Aliæ editiones ſine punctis 1573. 1610. 1631. 1639. 1694. 1702. 1711.

BIBLIA Hebræa in 8°. Piſauri excuſa typo minuſculo eleganti cum punctis, » quale exemplar (*inquit ibid. Buxtorfius*) «
E ſemel tantum apud Judæos vidi «. *Hujuſmodi exemplar*, *quod fuit Conradi Pellicani*, *extat nunc in Bibliotheca Carolina Tiguri.*

BIBLIA Hebræa in 8°. Brixiæ, Gerſonis F. Moſis Soncinatis נדר i. e. 254. min. ſupput. (*Chriſti* 1494.) *R. Sabtai p.* 84. *Biblioth. Rabb. col.* 2. *hanc ſub forma quarta recenſet cum ſit tantùm formà octavà majori.*

BIBLIA Hebræa. Codex membranaceus in folio typis excuſus cum punctis. *In eo deeſt ultimus Pentateuchi quaternio*, ubi ſanè era editionis erat deſignata ſi-

cut & locus impreſſionis. *Ad majorem ejus notitiam hic notari lubet, primam Geneſeos, item & libri Joſuæ paginam iiſdem & quidem ligno inciſis decoratam eſſe ornamentis. In ſuperiori parte repræſentatur canis venaticus tres inſectans lepores; ad latus lævum pavo pedibus alium leporem carpens; in ima parte hinc cervum venatur canis, inde Angelus Cornicen equo inſidens ſonat cornua, & in medio conſpiciuntur vacua ſtemmata. Prima textus pagina, Pſalmi, Proverbia Salomonis, Job, duo voluminis poſtrema folia & quædam alia, una ut vulgo dicitur linea, cætera inter quæ ultima pagina, duabus columnis diſtincta excuſa ſunt. Hæc erant notanda ut iſtud exemplar à præcedentibus diſcriminaretur.* Extat Pariſiis in Muſæo Dn. Boiſſier, *quod ex libris Dioniſii Nolin Pariſienſis Advocati pretio redemit.*

Biblia Hebræa charactere magno & elegantiſſimo, in folio. Illud exemplar, nec locum editionis habet nec annum; *ſervatur Tiguri in Bibliotheca Carolina:* quia verò cum præcedenti convenit, poterit examinari. *Cl. Jo. Bapt. Ottius Archidiaconus Tigurinus.*

An. 1511.

Biblia Hebræa in 4°. Venetiis, typis Danielis Bombergi 271. (1511. *Hanc editionem referunt Joan. Buxtorfius pag.* 301. *Bibliothecæ Rabbinicæ ſecundæ editionis & Julius Bartoloccius part.* 1. *p.* 435. *hi ſanè nixi verbis Davidis Gans in Chronologia, quam* Germen David *inſcripſit ad an.* 1511. » Impreſſio prima librorum ſacrorum » operâ Danielis Bombergi Venetiis facta » eſt anno 271. minoris ſupputationis (*i. e. Chriſti* 1511.) « *Hæc autem nunquam extitit, ſiquidem prima Bombergi editio facta eſt anno* 1518. *ut patet infra. Aliam Bombergi anno* 1491. *Venetiis vulgatam memorat Cl. Humphredus Hody* lib. 3. de Bibl. textibus Original. *p.* 449. *quæ quidem fictitia quoque eſt, literas enim Hebraicas à Felice Pratenſi Bombergus tantum poſt annum* 1515. *didicit, ut fert præfatio primæ editionis Bibliorum Rabbinicorum an.* 1518. *Primam ſacrorum Bibliorum Hebraicam editionem, factam fuiſſe Soncini anno* 1488. *eorum denique partium an.* 1486. *conſtat tam ex ſupra dictis quam ex infra dicendis.*

Biblia Hebraica 2. vol. in folio Venetiis 1515. *Laudantur à Davide Wilkins in Commentariis MSS.*

An. 1517.

Biblia Hebræa binis diviſa columnis, in folio. *Ad calcem leguntur hæc verba charactere exiliori Rabbinico:* Omnis conſummationis vidi finem. Laus Deo O. M. & confeſſio ſummo nomini ejus. Quandoquidem improbi non invaluerunt ut me perderent, benedicam Domino, qui me non dedit prædam dentibus illorum. Ecce enim pro miſericordia ſua ſuffulcit me, ut inchoarem & perficerem reſiduum libri mei ſancti ſupra omnes libros. Facta eſt aurem illius conſummario per manus minimi Typographorum, exigui inter diſcipulos, *unus* ex filiis Soncim, *vulgò Soncinatibus*, noti in Judæa & in Iſrael, anno 277. min. ſupput. (*ſed Chriſti* 1517.) primo menſis Adar. Deus illuminet nos, & ponat inter nos benedictionem & pacem. Amen.

Biblia Hebræa. V. *Biblia Polyglotta Complutenſia* 1517.

An. 1518.

Biblia Hebræa, cum Maſora & Targum ſeu paraphraſi Chaldaica ONKELOSI in Pentateuchum, HIEROSOLYMITANA in eundem, JONATHANIS filii Uzielis in Prophetas, R. JOSEPH COECI & aliorum in Pſalmos, Proverbia, Job & quinque parva volumina, & altera paraphraſi in librum Eſter. *Item* cum Commentariis Rabbinorum, *unde*, *Biblia* RABBINICA *dicta*, R. Salomonis Jarchi *contractè* RASI in Pentateuchum, Eſram, Paralipomena & quinque *Meghilloth*: R. Davidis Kimhbi, *contractè* RADAK in omnes Prophetas & in Pſalmos: KAU VENAKI *vel potiùs* R. Salomonis F. Abraham in Proverbia Salomonis: R. Moſis Nahhman, *contractè* RAMBAN in Jobum: R. Abrahami Peritſol in Jobum: R. Levi F. Gerſon *contractè* RALBAG in Danielem: R. SIMEONI in Eſram & Paralipomena. *Denique* cum variantibus Ben-Aſer & Ben-Nephtbali in Pentateuchum, &c. & cum præfatione Latina Leoni X. Pont. Max. nuncupara à Felice Pratenſi, *cujus cura & ſtudio hæc omnia primum edita ſunt.* In fol. Venetiis, typis Danielis Bombergi רעח 278. anno minoris ſupputationis, (*hoc eſt Chriſti* 1518.)

Ex præfatione. » Multi quidem anteà « manuſcripti circumferebantur, ſed adeò « nitore ſuo privati, ut par ferè mendarum « numerus dictiones ipſas conſequeretur, « nihilque magis ab his deſideraretur quàm « verus & nativus candor, quem nunc à « nobis illis eſſe reſtitutum, qui legent, « cognoſcent omnes. Daniel enim Bombergus.... neque labori, neque ſumptibus parcens, publicæ utilitatis gratiâ, « plurimis collatis exemplaribus hoſce libros ſtudio noſtro, fide & diligentia caſtigandos, imprimendos curavit. Rem equidem perdifficilem, nec ob id ab aliis hactenus tentatam. His autem addidimus « veterum interpretationes Hebraicas & « Chaldæas, communem ſcilicet & Hieroſolymitanam, in quibus multa ſunt ar- «

» cana & recondita myſteria Chriſtianæ A
» pietati tam utilia, quàm neceſſaria «. (*Reſecuit ex Rabbinorum libris ea, quæ Religioni Chriſtianæ erant adverſa; quod etiam præſtiterunt qui ſequentes hujuſmodi Bibliorum editiones procurarunt.*) Ea autem omnia ſub tuo nomine in publicum prodire volumus. Venetiis 1517.

» Hanc editionem (*ait Buxtorfius in*
» *Biblioth. Rabbin. p.* 298.) vehementer re-
» prehendit Elias *Levita* in præfatione li-
» bri 3. Maſſoreth, propter notas Maſore-
» thicas iſti editioni ad marginem adjectas, B
» ſuadens ut nullus ad eas animum ponat;
» *nam*, inquit, *qui appoſuit eas non potuit*
» *diſcernere inter dextram & ſiniſtram ſuam*,
» *quia non fuit Judæus* (*Elias neſcivit quod*
» *Felix Pratenſis, qui notas iſtas huic edi-*
» *tioni adjecit, Judaiſmo relicto Chriſtianam*
» *fidem ſuſceperit*) *& in Maſora nihil quid-*
» *quam intellexit, &c.* «

Aliæ editiones Rabbinicæ ſive cum Comment. Rabbinorum 1526. *hæc eſt* I. *in qua reperitur præfatio R. Jacob F. Hhaiim.* II. *editio cum hac præfatione* 1549. III. 1568. C IV. 1617. V. 1619. *Ex his ſex editionibus quatuor tantum agnovit Waltonus, & (multi poſt ipſum) binas alias ignoravit.*

Aliæ editiones Dan. Bombergi in folio 1526. 1549. in 4°. I. *editio* 1518. II. 1521. III. 1528. IV. 1533. V. 1544.

BIBLIA Hebraica, *cum quibuſdam variantibus lectionibus quæ in Pentateucho pauciſſimæ ſunt, in cæteris libris frequentiores.* In 4°. Venetiis opera Danielis Bombergi 5278. (1518. anno XVI. Leonardi Loredani Ducis Venetiarum. D

AN. 1521.

BIBLIA Hebraica ſecundò impreſſa in 4°. Venetiis nomine Danielis Bombergi & in ejus domo, opera fratrum filiorum Baruc, menſe Alul anno רפא 281. (1521.

AN. 1525.

BIBLIA Hebraica tertiò impreſſa in 4°. Venetiis, opera Danielis Bombergi anno רפה 285. (1525. *Pentateuchum & quinque Meghilloth duntaxat hæc editio continet, licet in fronte gerat Biblia more Ju-* E *daico expreſſa* חמשה חומשי.

AN. 1526.

BIBLIA Hebraica RABBINICA cum utraque Maſora in omnes ſacræ Scripturæ libros, Targum ONKELOSI in Pentateuchum, HIEROSOLYMITANO in eundem, JONATHANIS in omnes Prophetas; R. JOSEPH COECI & aliorum in Pſalmos, Proverbia, Job, quinque *Meghilloth*, & altero Targum in volumen Eſther. Item cum Commentariis RASI in Pentateuchum, Prophetas, Pſalmos, Eſram, quinque *Meghilloth* & Paralipomena; R. Abraham Aben Eſræ, *contractè* R. HARAVAAH in Pentateuchum, Iſaiam, XII. Prophetas minores, Pſalmos, Proverbia, Job & quinque *Meghilloth*, R. Davidis Kimhhi, RADAC in Prophetas priores, in Hieremiam & Ezechielem; R. Levi F. Gerſon RALBAG in Prophetas priores, Proverbia & Job; R. SAADIÆ Haggaon in Danielem. *Hæc operi præmiſſa ſunt*: 1. Præfatio R. Jacob F. Hhaiim, *in qua agit de Maſora, Keri & Ketib, de diſcrepantiis inter Talmudiſtas & Maſorethas, de locis quos vocant, correctiones ſcribarum & de Maſoræ magnæ ordine*: 2. Index capitum omnium librorum Biblicorum. 3. Index ſectionum totius Scripturæ juxta Maſorethas. 4. Præfatio Aben Eſræ in Legem (*agit de quinque modis quibus Interpretes Judæi Legem ſolent explicare.*) Adjecta eſt duplex Maſora: Minor quæ ſingulis paginis ad latera textus imprimitur; & Major quæ partim ad finem juxta ſeriem Alphabeticam apponitur cum inſtructione Jacob filii Hhaiim, partim per ſingulas paginas infra & ſupra textum. Poſtea ſubjiciuntur lectiones variantes Ben-Aſer & Ben Nephthali, Orientalium & Occidentalium, & libellus Ben-Aſer de accentibus Hebraicis, 4. vol. in folio. *In fine ultimi voluminis ante indicem legitur*: Abſoluta ſunt hæc Biblia menſe Tiſri, anno רפו 286. (*Chr.* 1526. Venetiis apud Danielem Bombergum. *Hanc editionem magnis encomiis celebrat Elias Levita, & in ejus laudem carmen encomiaſticum compoſuit.*

Habita ratione præcedentis Bibliorum Rabbini eorum editionis, hæc ſecunda eſt: vocatur tamen, & eſt prima, quæ ſtudio & cum præfatione R. Jacob F. Hhaiim primum hoc anno prodiit, ex qua poſtremæ omnes exſcriptæ ſunt. Multi hanc editionem anno Chriſti 1528. *vulgatam fuiſſe arbitrantur, freti authoritate Jo. Buxtorfii filii, qui pag.* 298. *Rabbinicæ Bibliothecæ* 2. *edit. eam aſſerit finitam eſſe anno* 1528. *ſed aut erravit aut potius mendum typographicum non correxit Buxtorfius, ſi quidem calculum Judaicum referens, eam ad annum* 5286. *recenſet, qui eſt Chriſti* 1526. *Eodem modo aberravit R. Sabtai p.* 85. *Biblioth. Rabbin. Col.* 1. *cum ait hanc editionem initium ſumpſiſſe anno* 283. *& finem anno* 288. (*Chriſti* 1528.

AN. 1528.

BIBLIA Hebraica tertiò impreſſa, *cum quibuſdam variantibus lectionibus* in 4°. Venetiis in domo Danielis Bombergi, opera Cornelii Baruc, menſe Adar, anno רפח 288. (*Chr.* 1528.) *Pentateuchus hujus editionis & præcedentis anno* 1525. *omnino abſimilis eſt.*

AN.

AN. 1533.

BIBLIA Hebraica quartò impreſſa, in 4°. Venetiis, Danielis Bombergi רצג 293. (1533.

AN. 1535.

BIBLIA Hebraica, *charactere ſingulari apud Judæos Germanos in uſu recepto*, cum Latina planeque nova Sebaſtiani Munſteri tralatione, poſt omneis omnium hactenus ubivis gentium æditiones evulgata, & quoad fieri potuit, Hebraicæ veritati conformata: adjectis inſuper è Rabbinorum Commentariis annotationibus haud pœnitendis, pulchre & voces ambiguas & obſcuriora quæque elucidantibus. 2. vol. in fol. Baſileæ, ex officina Bebeliana impenſis Michaëlis Iſingrinii & Henrici Petri 1534—1535. 2. *editio* 1546.

Ex epiſtola præliminari. » Porro hoc » unum præcipue ſpectavimus in hac noſtra » æditione, ut Hebraicam veritatem ſtudioſis potiſſimum hoc noſtro labore inſervire cupientes.... Conſuluimus ob id in » Pentateucho ex Hebr. ſcriptoribus Chaldæum Interpretem, R. Salomonem, (*i. e.* » *Raſi*) David Kimchi, Aben Eſram, R. » Menahem, Abraham Hiſpanum, Seder » Olam, R. Moſen de Cozi, Moſen Gerundenſem, Arba Turim & quoſdam alios, » & cujus expoſitio in obſcurioribus locis » nobis commodior viſa fuit, hunc ſequuti » ſumus. «

Ex præfatione in Pentateuchum pag. 6. » » In primis noveris Hebraica in hoc libro » haud ſecus poſita quàm in Judæorum inveniuntur codicibus ſcripta, niſi quod ea » amputanda cenſuimus quæ Judaicis inſerviunt cæremoniis & ſuperſtitionibus, utpote diſtinctiones magnas, &c.... Porro » in Latina verſione, hoc unum ſpectavimus, ut quoad fieri potuit, Latina Hebraicis reſponderent, niſi quod aliquando » quaſi per parentheſim adjecerim unam » aut alteram dictionem, quæ ad explicationem obſcurioris faceret ſententiæ.... » Phraſim quoque Hebraicam & idiotiſmos ipſos non ſemper immutavimus, præſertim qui Chriſtianis auribus hodie non » ſunt horrori, niſi interdum noſtri obliti, » Hebraiſmum craſſius irrepere permiſimus » .... Quidquid autem obſcuritatis propter Hebraiſmos ipſos invectum eſt, id annotarionum beneficio dilucidavimus. Quare noluimus, ut hæc æditio abſque annotationibus uſquam locorum excudatur.... » Quos vero potiſſimum ſecuti fuerimus in » hac noſtra æditione ſupra in epiſtola præliminari obiter indicavimus, nempe quod » ſolos Hebræos conſuluerimus ſcriptores, » poſtquam nobis in animo fuit talem parare æditionem quæ per omnia Hebraiſmo eſſet conformis. Contulimus tamen « obiter Santis Pagnini in Pentateucho « duntaxat æditionem, Lutheri recognitionem, Steuchi annotationes juxta Hebraicam veritatem & Oecolampadii particulares verſiones, & quid in quolibet deſideratur, facile animadvertimus. «

AN. 1536.

BIBLIA Hebraica, *eodem charactere*, *ſtudio Seb. Munſteri*, 2. vol. in 4°. Baſileæ, Hieronymi Frobenii & Ambroſii Epiſcopii 296. (1536.

AN. 1544.

BIBLIA Hebraica, columnis bipartitis, in 4°. Venetiis 301. (1541. *Forſan ea eſt editio quæ prodiit anno* 1551.

BIBLIA Hebraica, quintò impreſſa in 4°. Venetiis, opera Cornelii Adelkenad, in domo Dan. Bombergi שד 304. (1544.

BIBLIA Hebræa: *Pentateuchus: Prophetæ priores & Chetuvim charactere majori & ſat venuſto, Prophetæ poſteriores charactere impolito: Hæc editio non eſt accurata*, 4. vol. in 4°. Pariſiis ex officina Roberti Stephani 1539—1544.

Hæc Editio Venetæ de anno 1521. preſſo pede inſiſtit & fere unice inhæret «. *Henr. Opitius in præfat. Bibl. Hebr. anni* 1709.

† Hæc Roberti Stephani editio pulchris quidem characteribus eſt impreſſa. .... ſed pluribus mendis ſcatet, quæ libri pulcherrimi nitorem turpiter fœdarunt. *Simon Ocklejus Introd. ad linguas Or. cap.* 2. *p.* 34.

AN. 1546.

BIBLIA Hebræa *elegantiſſimè & ſat correctè*, *litera minori*, 7. vol. in 16. Ibidem, iiſdem typis à menſe Februario 1544. ad menſem Januarium 1546.

Hæc editio & venuſtate & diligentia aliam longe ſuperat. Præter binas haſce Roberti Stephani Bibliorum Hebraicorum editiones tertiam quoque refert in forma, quam vocant, in folio Theodorus Janſſonius ab Almeeloven pag. 19. *Catalogi librorum à Stephanis editorum ad calcem illorum vitæ his verbis:* Biblia Hebraica in ſolio 1545. *Rob. autem Stephanus ipſe in præfatione Theſauri Hebraici Pagniniani anno* 1548. *editi duas duntaxat priores recenſet, ait enim:* Cum Biblia Hebraica duplici forma (*in* 4°. *ſcilicet & in* 16.) excudiſſemus, &c

BIBLIA Hebræo-Latina Seb. Munſteri. (*Titulus ut in editione præcedenti anni* 1535. *cui hæc adduntur.*) Acceſſerunt in hac ſecunda editione multæ novæ annotationes præſertim in Pentateucho, atque in multis locis textus clarior redditus eſt, Hebraicæ veritati magis quam antea conformatus, 2. vol. in folio. Baſi-

leæ, ex officina Michaelis Inſingrinii & A Henrici Petri 1546.

AN. 1549.

BIBLIA Hebraica RABBINICA. *Hæc editio ſecunda cum præfatione R. Jacob F. Hhaiim, præſtantiſſima eſt, & omnium optima, juxta quam præſertim ſequentes prodierunt:* Complectitur utramque Maſoram, Targum Onkeloſi, Hieroſolymitanum, Jonathanis, R. Joſeph Cæci & aliorum, & Commentaria Raſi (*hæc omnia juxta præcedentem editionem.*) R. Abraham Aben Eſræ in Pentateuchum, B Pſalmos, Proverbia, Job, Danielem & quinque *Meghilloth* (*in hac editione adjecta ſunt Comment. in Danielem, omiſſa vero in Eſaiam. XII. Prophetas minores quæ erant in præcedenti:*) notulas marginales ex R. Jacob Baal Turim *hic additas* in Pentateuchum, Commentarium R. David Kimhhi in Prophetas omnes & Paralipomena (*Comment. in Eſaiam, XII. Prophetas & in Paralipomena deſunt in præcedenti:*) R. Levi Ben-Gerſon in Prophetas priores, Proverbia & Job; R. Je- C ſaiah in librum Judicum & I. & II. Samuelis (*additæ ſunt Jeſaiæ lucubrationes:*) R. Saadiæ Haggaon in Danielem; R. Moſis Kimhhi in Eſram (*additum*) *cætera ut in præcedenti editione.* 4. vol. in fol. Hæc ſecunda editio excudi cœpta eſt anno שז 307. (*id eſt Chriſti* 1547.) *ut notatur in ſecundo volumine. Ad calcem Paralipomenon hæc leguntur:* Et fuit conſummatio ejus hodie, die IV. menſis Tiſri, anno אשוב 309. (1549.) in domo Danielis Bombergi opera Cornelii Adelkenad Levitæ. *At in* D *primo libri folio denotatur annus* ושב 308. *qui eſt Chriſti* 1548.

AN. 1551.

BIBLIA Hebraica, in 4°. Venetiis, in ædibus Antonii Juſtiniani, opera Cornelii Adelkenad 5311. (1551.

BIBLIA Hebraica, in 4°. Francofurti ad Oderam 1551.

AN. 1552.

BIBLIA Hebraica, 4. vol. in 18. Venetiis, ex officina Juſtinianæa 312. (1552.

BIBLIA Hebraica cum Comment. E Germanico R. Nephthali Ben-Aſer, in fol. Cracoviæ 312. (1552.

AN. 1563.

BIBLIA Hebraica, in 4°. Venetiis, M. Antonii Juſtiniani 5323. (1563.

AN. 1566.

BIBLIA Hebraica, in 4°. Venetiis, Joan. de Gara 326. (1566.

BIBLIA Hebraica, in 4°. 2. vol. in 8°. & 4. vol. in 16. *Editiones elegantes & ſatis correctæ.* Antverpiæ, Chriſtophori Plantini שכו 326. (1566.

Aliæ editiones Plantini 1572. 1573. 1580. 1582. 1584. 1590.

AN. 1568.

BIBLIA Hebræa RABBINICA: *Editio tertia, poſt ſecundam anni* 1549. *juxta quam penè de verbo ad verbum facta eſt, cæteris præſtantior, eademque omninò ac ſecunda complectens,* 4. vol. in fol. Venetiis, typis Bombergianis per Joan. de Gara anno שכח 328. (1568.

AN. 1571.

BIBLIA Hebraica cum Commentario Latino, in fol. Genevæ 331. (1571. *Hæc editio ſuppoſititia videtur, vel ipſa eſt Editio anni* 1609. *cum verſione Ben-Ariæ Montani, altero anno notata.*

AN. 1572.

BIBLIA Hebraica. V. *Bibl. Polyglotta Antverpienſia* 1572.

BIBLIA Hebraica & Latina, *ex verſione Santis Pagnini à Ben. Aria & aliis recognita; editio prima & optima.* V. *Eadem Polyglotta* 1572.

Aliæ editiones Hebraicæ cum hac recognitione. 1581. 1584. 1609. 1613. 1657. 1707.

AN. 1573.

BIBLIA Hebraica *ſine punctis*, in 8°. & 2. vol. in 24. Antverpiæ, Chriſtophori Plantini 333. (1573.

BIBLIA Hebraica. in 4°. Venetiis 1573.

AN. 1580.

BIBLIA Hebraica, in 4°. Antverpiæ Plantini 240. (1580.

AN. 1581.

BIBLIA Hebraica & Latina Ariæ Montani. Adjecta eſt ejus de varia librorum Hebræorum ſcriptione & lectione, & de verſionis Pagninianæ defenſione commentatio, *editio rara*, in fol. In Burgo Aracenenſi, *in Hiſpania* 1581.

AN. 1582.

BIBLIA Hebraica, in 4°. Venetiis Joan. de Gara 342. (1582.

BIBLIA Hebraica, in 4°. Antverpiæ, Plantini 342. (1582. *Frontiſpicium præfat. annum* 340. *ſed in fine legitur annus* 342.

AN. 1584.

BIBLIA Hebraica eorundemque Latina interpretatio Xantis Pagnini, recenter Bened. Ariæ Montani & quorundam aliorum collato ſtudio ad Hebraicam veritatem diligentiſſimè expenſa. Acceſſerunt & huic editioni libri Græcè ſcripti, quos Eccleſia orthodoxa, Hebræorum Canonem ſecuta, inter apocryphos recenſet (*ſic exemplar Sorbonicum.*) *Hæc verba tanquam à Typographo Catholico dicta in bonam partem, non verò juxta mentem Proteſtantium (qui tunc ibi rerum potiebantur) accipienda ſunt. Legi in alio exemplari quod aſſervatur in Biblioth. Regia:* Acceſſerunt & huic editioni libri Græcè ſcripti qui vo-

cantur apocryphi, cum interpretatione A Latina ex Bibliis Complutenſibus petita, item Novum Teſtamentum Gr. Lat. &c. in fol. Antverpiæ, Chriſtophori Plantini 1584. *editio elegantiſſima.*

AN. 1586.

BIBLIA Hebraica. V. *Polyglotta Vatabli* 1586.

AN. 1587.

BIBLIA Ebræa eleganti & majuſcula characterum forma, qua ad facilem ſanctæ linguæ & Scripturæ intelligentiam primo intuitu literæ radicales *plenæ & ni-* B *græ* & ſerviles deficientes & quieſcentes *vacuæ* ſitu & colore diſtinguuntur, cura & ſtudio Eliæ Hutteri, in fol. Hamburgi, excudebat Jacobus Lucius 1587. *prima & ſola editio nova characterum figura ſingularis, ſed nullius ferè uſus.*

Aliæ, quæ circumferuntur, editiones 1588. 1595. 1603. *non multiplex & varia, ſed una, eademque eſt editio, ut ex collatis inter ſe exemplaribus cognovi.*

AN. 1588.

BIBLIA Ebræa, ſtudio Eliæ Hutteri C edita. V. *ſupra ad ann.* 1587. in fol. Hamburgi, typis Lucii 1588.

AN. 1590.

BIBLIA Hebraica, in 8°. Antverpiæ 1590.

AN. 1595.

BIBLIA Hebraica, in 4°. Venetiis 1595.

BIBLIA Hebraica, in 4°. 2. vol. in 8°. & 4. vol. in 16. Francof. ad Od. Hartmannorum 355. (1595.

Iſtæ editiones apud Judæos in magno pre- D *tio ſunt.*

BIBLIA Hebraica, 2. vol. in 16. Leidæ, Raphelengii 1595.

AN. 1596.

BIBLIA Ebræa Eliæ Hutteri. V. *Biblia Polyglotta Volderi* 1595—1596.

AN. 1599.

BIBLIA Ebræa ejuſdem uſque ad librum Judicum & Ruth incluſivè. V. *Biblia Polyglotta* 1599.

AN. 1603.

BIBLIA Ebræa ejuſdem. V. *ſupra ad* E *ann.* 1587. in fol. Hamburgi & Coloniæ 1603.

AN. 1609.

BIBLIA Hebræa & Latina Ariæ Montani, in fol. Coloniæ Allobrogum, Petri de la Roviere 1609.

AN. 1610.

BIBLIA Hebraica *ſine punctis*, 2. vol. in 24. Hanoviæ, Jacobi Hana 370. (1610.

AN. 1611.

BIBLIA Hebræa minimo charactere, ex recognitione Jo. Buxtorfii, in 8°. Baſileæ, Waldrich 1611.

AN. 1613.

BIBLIA Hebr. & Lat. Ariæ Montani, 8. vol. in 8°. Leidæ, ex officina Plantiniana 1608—1613.

AN. 1614.

BIBLIA Hebræa cum compendio commenrariorum Ràſi, quod vocatur, *Caph ieret Jacob* & brevi commentario R. Jakal Sopher, collecto ex Commentariis Germanicis, 8°. Pragæ 374. (1614.

AN. 1615.

BIBLIA Hebræa, 4. vol. in 12. Venetiis, typis Joan. Bragadini, in domo Joan. Kaion 1614—1615.

AN. 1617.

BIBLIA Hebræa RABBINICA juxta priores editiones Danielis Bombergi, cum Targum, Maſora magna & parva, & Commentariis Rabbinorum, editio quarta *ab Inquiſitoribus recognita*, & edita ſtudio & cum præfatione R. Judæ Ariæ *ſeu Leonis* Mutinenſis, 4. vol. in fol. Venetiis, Petri & Laur. Bragadin, anno שנה שבח ſeu שבעה 377. (1617.

R. Judas de Mutina, vulgo dictus R. «
Leo de Modena, Rabbinus Venetus, præ- «
fuit huic editioni, & ut quam emendatiſ- «
ſime prodiret, magnam diligentiam ad- «
hibuit, correctis mendis, quæ antehac in «
alias editiones irrepſerant, ita ut, quem- «
admodum in ſua præfatione illi præfixa «
dicit, pluſquam trecenta loca aliàs errata «
correxerit. Neſcio tamen num & ipſa cor- «
rectione indigeant. *Ita Bartoloccius tom.* IV. «
Bibliothecæ Rabbinicæ pag. 198. *Dixerat* «
jam tomo III. *pag.* 33. Hanc editionem «
ſuos quoque nævos pati. «

AN. 1618.

BIBLIA Hebraica, in 4°. in 8°. & 6. vol. in 18. Genevæ, Cephas Elon (hoc eſt Petri Quercetani, vulgò de la Rouviere à veteri Gallica voce *Rouvre* orta à Robore quod Quercum ſignificat) 378. (1618. *Editiones mendoſæ.*

AN. 1619.

BIBLIA Hebr. & Lat. Ariæ Montani, additis correctionibus Romanis Lucæ Brugenſis, in fol. Genevæ 1619. *Eadem eſt prorſus editio ac anni* 1609.

BIBLIA Hebræa RABBINICA. Editio quinta, *juxta ſecundam anni* 1549. *concinnata, additis Commentariis Aben Eſræ in Eſaiam, XII. Prophetas minores & in Eſram, & omiſſo Commentario R. Moſis Kimhhi in eundem Eſram, ſtudio Joannis Buxtorfii Patris qui in Targumim puncta vocalia ex analogia linguæ Chaldaicæ immutavit, plurima errata Maſoræ diverſorum exemplarium & concordantiarum ſubſidio caſtigavit.* 4. vol. in fol. Baſileæ, typis Ludovici Konig; *tomus* 1. & 2. *editus eſt anno* משלח 378. *i. e. Chriſti* 1618. *tomus* 3.

& 4. *anno* 379. (1619.) *ut legitur ad cal-* A
cem libr. Paralipom. » Et conſummatio ejus
» facta eſt menſe Ab, anni שללח בזח
» 379. min. ſupput. (1619.

Ex præfatione Buxtorfii, » Textum Chaldæum (*juxta verſionem Richardi Simon*) » qui Targum vulgo dicitur, & illuſtriſſimus eſt Textus Hebraici Commentarius, » in Moſe & Prophetis, ad antiquam, veram & perpetuam priſcæ linguæ Chaldaicæ analogiam libris Eſræ & Danielis » pulcherrime præmonſtratam redegimus, » & ab inepta & inſigniter deformi puncta- B » tione, quam editiones Venetæ continent, » vindicavimus. «

Buxtorfius in editione ſua » innumeris » locis punctationem veram reſtituit, loca » depravata emendavit, Maſoræ errata plurima caſtigavit, ita ut per immenſos viri » clariſſimi labores Baſileenſis hæc editio » omnibus Venetis meritò præferenda ſit. » *Ita cenſet Waltonus in præfat. Bibl. Polygl.* » *Londin. ubi poſt unam & alteram paginam* » *hæc addit.* Multa quæ in *Bibliis* Regiis » expuncta, mutata, aliterque quam in C » antiquis exemplaribus exiſterent excuſa, » integritati ſuæ Venetas ſecutus, reſtituit. «

» Buxtorfius, *inquit Rich. Simon cap.* 13. » *Diſquiſit. critic. de variis Bibl. edition. pag.* » 103. auſu improbo immenſum Paraphraſeon opus nuperæ critices methodo con- » formatum edi curavit.... Verum, ut optimè à Ludov. de Dieu annotatum fuit, » nonnulla adhuc poſt Buxtorfii caſtigatio- » nem ſuperſunt in melius reformanda. *Ex-* » *tat in Bibliotheca Oratoriana num.* 26. *codex* D » *Paraphraſeos Onkeloſi, cum Textu ſacro al-* » *ternis verſibus manu exarato, forma maxima* » *in pergameno prægrandioribus literis, at manu* » *Germanica deſcriptus.* In eo exemplari » (*pergit R. Simon*) punctatio Chaldaica à » qualibet alia, tam in editis quam in mſc. » codicibus mirè diſcrepat: hæc enim ana- » logiam punctationis librorum Eſdræ & » Danielis longe melius quam Buxtorfiana » editio repræſentat «. *Hæc ille.*

» Rectene ſe geſſerit Buxtorfius, cum » ad librorum Eſræ & Danielis analogiam, E » punctationem Targumim revocarit, dubitant viri eruditi? quandoquidem non » amplius erat in utriſque eadem lingua, » imo longa temporum intercapedine plurimum mutata fuerat; nec eadem pro » inde in utriſque obſervanda erat punctatio «. *D. Euſeb. Renaudot.*

AN. 1628.

BIBLIA Hebræa, 4°. Venetiis, Bragadini 388. (1628.

AN. 1629.

BIBLIA Hebraica cum Commentario *Râſi & Jakal Sopher Germanicè*, in 8°. Pragæ 389. (1629.

AN. 1631.

BIBLIA Hebraica *ſine punctis*, in 8°. Amſtelodami, typis Manaſſe Ben Iſrael, ſumptibus Henrici Laurentii 391. (1631.

AN. 1635.

BIBLIA Hebraica cum verſione Hiſpana vocum difficiliorum in margine charactere Hebraico Rabbinico, regnante Joanne Vendramino inclyto Venetiarum Principe, in 4°. Venetiis, Joannis Caleoni 5395. (1635.

BIBLIA Hebraica eleganti charactere impreſſa, editio nova, *duabus diſtincta columnis*, ex accuratiſſima recenſione R. Menaſſeh Ben Iſrael, *cum ejus præfatione Latina, optima editio* 2. vol. in 4°. Amſtelod. ſumptibus Henr. Laurentii 5395. (1635.

Ex præfatione, » Correctionem adhibui quàm potui diligentiſſimè: errata « tum in punctis, tum in literis quæ in « exemplaribus hactenus editis non pauca « reperi, poſtquam ea diligenter annotavi, « fideliter omnia emendavi. Uſus ſum in « toto hoc opere quatuor editionibus om- « nium correctiſſimis, & ubi diſcrepantia « aliqua ſeſe obtulit, ad regulas Grammati- « cales & Meſſara, refugium cœpi. «

His edendis (*ſc. epiſtolis*) ſudabat ty- « pographia mea Hebraica, quam in iſtas « regiones advexeram (*inquit Manaſſe* « *Ben Iſrael præfat. tomi* 2. *Conciliatoris Hiſ-* « *panicè anno* 1641. *editi.*) propriis excel- « lentibuſque characteribus tres editiones « Bibliorum Hebraicorum (*ann.* 1631. « 1635. *&* 1639.) tres quoque Pentateu- « chi Hebræi (*an.* 1631. 1640. 1646.) « & unam Pentateuchi Hiſpanici (*anni* « 1645.) cum notis marginalibus procu- « ravi. «

AN. 1639.

BIBLIA Hebraica cum præfatione & Commentario Grammatico R. Jacob Lumbroſo; accedit quoque vocum Hebraicarum difficilium Hiſpanicâ linguâ expoſitio in 4°. Venetiis, Joannis Martinelli 399. (1639.

† *Laudatur hæc editio à Judæis, præſertim ab illis qui Orientis partem incolunt, teſte Simonio Diſquiſ. cap.* 8. *pag.* 54.

BIBLIA Hebraica, in 8°. Amſtelodami, typis Manaſſe Ben Iſrael ſumptibus Janſſonii 1639.

Eadem *ſine punctis* ex ejuſdem recenſione, in 8°. Ibidem, iiſdem typis 1639.

AN. 1645.

BIBLIA Hebraica maximo & nitidiſſimo charactere. V. *Biblia Polyglotta Pariſienſia* 1645. *Editio mendoſa.*

AN. 1649.

BIBLIA Hebraica cum Maſora in Pentateuchum & Commentario Râſi,

4. vol. in 4°. Venetiis, Antonii Caleoni 5407—5409. (1647—1649.

AN. 1657.

BIBLIA Hebraica & Latina Ariæ Montani. V. *Biblia Polyglotta Londinenſia* 1657.

BIBLIA univerſa & Hebraica quidem cum Latina interpretatione Xantis Pagnini, Bened. Ariæ Montani & aliorum ſtudio ad Hebr. dictionem diligentiſſime expenſa. Item novum Teſtamentum Græcum cum vulgata interpretatione Latina Græci contextus lineis inſerta, *juſſu Joannis Georgii I. Saxoniæ Ducis & Electoris, &c. ſed ob ejus mortem filio ejus Joanni Georgio II. nuncupata, & edita ſtudio & cura Martini Geieri & Joan. Philippi Oheim, præfixa animadverſione Decani & Collegii Facultatis Theologicæ Lipſienſis, qua eam ut correctam commendant*, in fol. Lipſiæ, impenſis Chriſtiani Kirchneri 1657.

AN. 1661.

BIBLIA Hebraica correcta à curioſis Judæis, *imprimis à Joſepho Athias* ſecundum præſtantiſſimas editiones & antiquiſſima manuſcripta, *cum præfatione Latina Joannis Leuſden, editio præclariſſima, ab omnibus tamen mendis non immunis*, 2. vol. in 8°. Amſtelodami, typis Joſephi Athias 421. (1661. *Secunda editio* 1667.

» Cum viderem (*inquit Jo. Leuſden*) » Biblia Hebraica eſſe vel cara vel deſti- » tuta diſtinctione numerali verſuum..... » ideo anno 1661. edidi tria millia Biblio- » rum, in quibus ſinguli verſus Biblici, » fere per notas numerales ſunt diſtincti «. *Idem in allocutione ad lectorem præfixa Philologo Hebræo-Græco.*

AN. 1662.

BIBLIA Hebræa charactere minuto ex optimis editionibus diligenter expreſſa, & forma, literis verſuumque diſtinctione commendata, *cum titulis librorum & capitum Latinis*, ſtudio & labore Joannis Georgii Niſſelii, in 8°. Leidæ typis Niſſelianis 422. (1662. *Editio minus accurata.*

AN. 1667.

BIBLIA Hebræa accuratiſſima notis Hebraicis & lemmatibus Latinis illuſtrata à Joanne Leuſden *cum nova ejus præfatione Latina*. Adjecta ſunt judicia tum Profeſſorum Leidenſium, tum Rabbinorum Amſtelodamenſium, 2. vol. in 8°. Amſtelodami, typis Joſephi Athias 1667.

Ex præfatione. » Tibi damus, B. L. Bi- » blia accuratiſſima & correctiſſima, im- » preſſa, noſtro in gratia Dei ductu, per » celeberrimum Judæum D. Joſephum » Athiam, quibus accuratiora & correctio- » ra nunquam ſol aſpexit. Et quia hactenus » talia non ſunt edita, ideo non abſonum nos eſſe facturos judicavimus, ſi hic indi- « caremus quæ à nobis & Athia in hac edi- « tione præſtita ſunt «. *Verum cum diffuſius ſe expandat, hic conſultò prætermittitur.*

Rabbini in judicio ſic loquuntur. » Hæc Biblia omnia hactenus in lucem edita, « longè ſine ulla contradictione ſuperant. « Verum quidem eſt quod in principaliori- « bus omnes præcedentes editiones cum « hac concordes ſint, attamen ob typogra- « phorum incuriam quandoque errores « commiſſi ſunt in accentibus & punctis vo- « calibus, quandoque in verbis integris vel « deficientibus vel redundantibus. Utque « hos errores evitaremus, diverſis accura- « tiſſimis exemplaribus uſi fuimus, correctis « ex Maſora & à Maſorethicis, qui ſepem « Legis fecerunt. «

Ob præſtantiam hujus operis Celſ. & Præpot. DD. Generales Fœderati Belgii ordines Joſephum Athiam Typographum donarunt catena aurea cum numiſmate aureo ex ea pendulo, ut teſtatur extractum ex libro Decretorum ad caput hujus voluminis excuſum.

Ex præfatione Dan. Ern. Jablonski ad Biblia Hebr. anni 1696. §. 3. » Biblia illa nitidiſſima ſunt, in literis quidem per- « raro; in vocalibus frequentius; in accen- « tibus ſæpiſſimè aberrare correctores A- « thiani deprehenduntur. *Idem* § 8. Variant « inter ſe quædam exemplaria quæ annum « editionis præferunt 1667.... à Cl. Leuſ- « denio edoctus ſum, Athiam primùm de- « creviſſe exemplaria Bibliorum imprimere « 4500. Poſtquam vero 4. aut 5. plagulas « impreſſiſſet, ſtatuiſſe numerum illum « quingentis exemplaribus augere; plagu- « las illas ſequenti anno impreſſas fuiſſe, « ſed à Leuſdenio non correctas. In priori- « bus leguntur ויצא-נח cum *maccaph*: in « poſterioribus ſine *maccaph*. Geneſ. VIII. « 18. &c. «

Ultimo loco mihi proſpexi de editio- « nibus Athiæ (*inquit Henr. Opitius in præfatione Bibliorum Hebr. anni* 1709.) in « primis vero illa quæ anno 1667. ex re- « cenſione Synagogæ Amſtelodamenſis, « Summariis inſtructa. Cl. Leuſdenii lucem « publicam aſpexit, quam quidem volvens « animadvertebam Maſoram frequentius « quam ullum codicem alium ſectari, tan- « tamque in ea adhibitam fuiſſe diligen- « tiam, quantam in aliis deprædicare vix « liceret. «

Ex Diario Gallico Erudit. anno 1707. » Secunda Bibliorum Hebraicorum editio « ab Athia anno 1667. vulgata priori in- « concinnior eſt ac minus accurata. Id ta- « men peculiare eſt, quod marginem exte- « riorem Latina lemmata occupent vel po- « tius onerent, quæ quidem & iis qui He- « braicam linguam ſciunt, & iis qui eam «

» ignorant, nullius ſunt uſus. Monet *Leuſ-* » *denus* in præfatione notas in Pentateu- » chum à Judæo Hiſpano primum Hiſpa- » nicè ſcriptas, deinde ab altero etiam Hiſ- » pano Latine redditas eſſe «. *Sic ibi loqui-* » *tur Leuſdenus.* Itaque Judæi argumenta » Pentateucho & nos cœtera omnia à Jo- » ſue uſque in finem textui ſacro adjecimus. » Mirabitur forte nonnemo, quare in qui- » buſdam Prophetiis de Meſſia agentibus » non loquuti fuerimus paulo clarius, ut » fides noſtra magis confirmaretur. Sed de- » ſinet ille mirari, ſi conſideret hunc im- » preſſorem Joſephum Athiam Judæum » eſſe, qui nihil auſus fuerit imprimere niſi » antea ab aliis doctis Judæis examinatum » & ventilatum.... Propterea coacti ſumus » aliquando non tam clare loqui quàm qui- » dem voluiſſemus. Judæi etiam paucas no- » tas, voculam vel addendo vel omitten- » do, leviter immutarunt «. *Num hæc erga Judæos indulgentia viro Chriſtiano competat? judicabunt lectores.*

† *De hoc Athiæ codice cum in epiſtola quadam impreſſa an.* 1669. *non adeo benigne judicaſſet Samuel Mareſius, Theologus Groningenſis, hic chartam edidit inſcriptam:* Cæcus de coloribus, hoc eſt, Joſephi Athiæ juſta defenſio contra ineptam, abſurdam & indoctam reprehenſionem V. Celeberr. D. Sam. Mareſii, qua judicat tanquam cæcus de præſtantiſſima & ubique celebrata Bibliorum Hebraicorum editione anni 1667. in epiſtola ad amicum nuper divulgata pag. 9. Amſtelodami, typis auctoris 1669. *Quod ipſum Athiæ ſcriptum, conviciorum in Mareſium plenum, ſed & multa ad hiſtoriam illius Bibl. editionis facientia continens, recuſum extat P. II. Animadverſ. Philol. & Hiſt. Thomæ Crenii, p.* 121. *ſeqq.*

Amſtelodamenſem aliam Bibliorum Hebr. editionem anno 432. (*Chriſti* 1672.) *abſolutam recenſet R. Sabtai pag.* 84. *Biblioth. Rabb. col.* 2. *cujus æra temporis indicatur hoc verbulo,* תוכחה 432. *Conſtat tamen hanc non aliam eſſe quam ſecundam Athianam editionem quæ anno mundi* 5427. (*Chriſti* 1667.) *vulgata eſt, ut fert prima pagina. Scriptum quidem fuit Judicium Rabbinorum Synagogæ Amſtelodami menſe Niſan anni* תוכחה *quod in verſione Latina redditur* 5427. *idque recte, cum non addiderint juxta minorem ſupputationem; & proinde litera finalis* ה *non quintum numerum ſed quintum millenarium denotat.*

AN. 1677.

BIBLIA veteris Teſtamenti idiomate authentico expreſſa, verſibus, capitibus, Maſoretarum *Keri* & *Ketif*, & quæ ſunt hujus generis notis inſtructa, variantibus lectionibus Orientalium & Occidentalium, & quæ præterea in editionibus *præcipuis* deprehenſa fuerunt adaucta, Latiniſque ſummariis, vel lemmatibus illuſtrata, opera & ſtudio Davidis Clodii, &c. cum ejus præfatione Latina & altera Hebraica Doctoris Leonis Simonis Hebræi, in 8°. Francofurti ad Mœnum, typis & impenſis Chriſtophori Wuſtii תלז 437. (1677. *Aliæ editiones Clodii* 1692. 1711.

AN. 1678.

BIBLIA Hebr. à Judæis edita, Venetiis 5438. (1678.

AN. 1692.

BIBLIA Hebraica, prout illa antehac diligenti opera atque ſtudio Davidis Clodii prodiere, accurate recognita à Joanne Henrico Maio & ultimò reviſa à Joanne Leuſdeno cum antiqua præfatione Clodii, & nova Maii & monito Leuſdeni. In 8°. Francofurti ad Mœnum, typis & impenſis Chriſtophori Wuſtii תנב 452. (1692.

Ego bona fide (*inquit Leuſdenus in monito*) teſtor, me ſumma cum diligentia & attentione tota Biblia à capite ad calcem perlegiſſe, & judicare hanc editionem eſſe accuratam, magnamque diligentiam circa illam eſſe adhibitam, eamque multis paraſangis priori *anni* 1677. eſſe præferendam «, *non tamen ab omnibus ſphalmatis immunem eam affirmat.*

Ex ſupra allata Jablonski præfatione. Quamvis D. Clodius aliquot parorama- « tum centurias in Athia feliciter correxe- « rit, Bibliorum tamen Clodianorum paro- « ramata (quibus ſecunda cumprimis edi- « tio ad nauſeam ſcatet) Athiana aliquot « millibus vincunt. «

AN. 1694.

BIBLIA Hebræa *ſine punctis*, ex recenſione Joan. Andreæ Eiſenmegeri, in 12. Francofurti, Joannis Wuſtii 1694. *editio mendoſa.*

AN. 1699.

BIBLIA Hebræa cum notis Hebraicis, & lemmatibus Latinis ex recenſione Danielis Erneſti Jablonski *cum ejus prolixa & docta præfatione Latina*, in 4°. Berolini, opera & impenſis Joannis Henrici Knebelii, 1699. *Editio ab omni menda non immunis.*

Ex præfatione, » Biblia Hebræa tibi damus, lector, communibus Hebraizan- « tium noſtrorum votis expetita, cura & « impenſis quorumdam Hebreæ literaturæ « fautorum promota, noſtro denique ſtu- « dio accurata; qua in re quomodo verſati « fuerimus, cum Te cognoſcere, & Tua « & noſtra interſit, id in ipſo limine paucis « accipe. §. 2. Editionem quam ſequere- « mur, ſelegimus Cl. Leuſdeni poſteriorem «

» quæ anno 1667. prodiit. §. 3. Verum A » ipſam non ita preſſo pede ſecuti ſumus, » ne paſſim ab ea nonnibil diſcedendum » eſſe putaremus.... §. 6. Proprio itaque » ſtudio Bibliorum recenſionem aggreſſuri, » ex editionibus impreſſis eas, quæ reliquarum quaſi Cardinales videbantur, ſelegimus, Bombergianam Venetam, Regiam » ſeu Ariæ Montani, Baſileenſem Buxtorfii & Hutterianam, quibuſcum editionem Manaſſis & aliorum paſſim contulimus. Præterea uſi ſumus codice MS. Bibliothecæ Electoralis *Brandeburgicæ* du- B » plici, codice item Bibliothecæ Sereniſſ. » Principis Anbaltino-Deſſavienſis: his plures alios codices conjunximus.... §. 26. «

Quo ſtudio, quave diligentia hæc editio correcta fuerit, hic editor deſcribit fuſius.

AN. 1700.

BIBLIA Hebræa cum Commentario Râſi, ſtudio R. David Nunnes Torres edita, 4. vol. in 12. Amſtelodami in domo Emanuelis F. Joſeph Athias 460. (1700.

BIBLIA Hebr. *abſque Commentario Râſi*, ſtudio ejuſdem R. David edita, 4. C vol. in 12. Ibid. iiſdem typis 460. (1700.

AN. 1702.

BIBLIA Hebraica non punctata, in 12. Amſtelodami 1702.

AN. 1705.

BIBLIA Hebraica ſecundùm ultimam editionem Joſepbi Atbias à Joanne Leuſdeno denuo recognitam recenſita, atque ad Maſoram & correctiones Bombergi, Stepbani, Plantini, aliorumque editiones exquiſite adornata, variiſque notis illuſtrata ab Everardo Vander D Hooght, editio longe accuratiſſima, præmiſſis prolixa ejuſdem præfatione Latina, & variorum Profeſſorum judiciis. Adjecta eſt ad calcem præcipua diverſitas lectionis inter editiones Athiæ, Bombergi, Plantini & aliorum obſervata ab eodem Vander Hoogbt. *Hæc editio præſtantiſſima & nitidiſſima novis typorum formis excuſa, aiunt enim quemlibet characterem ſua ſecum puncta ſimul fuſa geſtare*, 2. vol. in 8°. Amſtelodami & Ultrajecti ediderunt Boom & ſocii 1705. E

Ex præfatione. » Ut autem ineunte hoc » ſeculo XVIII. ſacra volumina characterum » elegantia, cbartæ nitore, omnique accu» ratione, omnibus hactenus vulgatis pal» mam præriperent, nec labori, nec ſump» tibus parcere decreverunt ſpectabilis So» cietatis *Amſtelodamenſis & Ultrajectinæ* » *Bibliopolæ*, titulo bujus codicis nomine » ſignati..... Aſſequuti ſunt ipſum illud » exemplar quod tertiæ & novæ editioni » concinnaverat Joan. Leuſden.... cum » autem omnium conſenſu ultimam Athiæ » editionem *anni* 1667. omnibus reliquis & accuratione & uſu multis modis præſtare certum ſit; eandem etiam nobis « exacte ſequendam perſuaſum habuimus. « Cura correctionis foliorum demandata « eſt correctori Judæo.... Omnia folia ad « minimum ter ante impreſſionem ſumma « diligentia ipſe perluſtravi.... Typis igi- « tur divulgamus textum originalem tanta « cura & indefeſſo labore emendatum, ut « omnes editiones reliquas, notis, accura- « tione & correctione in plurimis ſuperet. «

BIBLIA Hebraica, typo ſatis eleganti ſed minori expreſſa, in 12. Amſtelodami 1705.

BIBLIA Hebraica ex aliquot manuſcripis & compluribus impreſſis codicibus. Item Maſora tam edita quam manuſcripta aliiſque Hebræorum criticis diligenter recenſita. Præter nova lemmata textûs ſacri accedunt loca S. Scripturæ paralela, breveſque notæ necnon ſelectæ variantes lectiones. Cura Job. Henrici Micbaëlis, Profeſſoris publici in Academia Fridericiana, in 4°. Halæ Magdeburgicæ, typis Orphanotrophii 1705.

AN. 1706.

BIBLIA Hebræa cum MSS. aliquot ac editionibus collata, præſtantioribus annotatis ac Latine ad marginem poſitis vocabulis vel ſemel vel bis occurrentibus, ſtudio & vigiliis Georgii Burcklini, in 4°. Francofurti 1706.

AN. 1707.

BIBLIA Hebræa ad uſum Judæorum, in 4°. Venetiis ex typographia Bragadina 1707.

BIBLIA univerſa & Hebraica quidem cum Latina interpretatione Santis Pagnini, Ben. Ariæ Montani & quorundam aliorum collato ſtudio ad Hebraicam dictionem diligentiſſime expenſa, in fol. Francofurti ad Mœn. Frid. Knochii 1707.

BIBLIA Hebræo-Germanica Veteris Teſtamenti & Græco-Germanica Novi Teſtamenti ex verſione Lutberi, juxta editiones hactenus recognitas expreſſa, & capitum ſummariis, notiſque inſtructa, † cura & ſtudio Chriſtiani Reineccii, in 4°. Lipſiæ ſumptibus hæredum Lanckiſchii.

BIBLIA Hebraica ex variorum antiquorum exemplarium mſc. *Erffurtenſium, &c.* recognitione juxta Maſoram cum locis parallelis & annotationibus literalibus ad marginem, ſtudio & cura ſociorum Collegii Orientalis Theologici Halenſis in Saxonia. Jam anno 1707. prælo ſubiit pars non minima. *Memoriæ Trevoltianæ, Aprilis anni* 1707. *art.* 52. *pag.* 737.

BIBLIA Hebraica cura & ſtudio H. J. van Basbuyſen Hanoviæ ex collatione

manuſcriptorum & impreſſorum Bibliorum edenda, & breviſſimis notis excerptis ex Commentariis Rabbinicis illuſtranda. V. *ejus Exercitatio ſcripturaria & critica continens ſpecimen horum Bibliorum*, in 4°. Francof. ad M. 1707.

Ex præfat. hujus Exercitationis. » Atque » ego cum per literas ſæpe ac imprimis ab » auditoribus meis rogatus fuerim, ut no- » vam Bibliorum Hebraicorum editionem » in lucem proferrem, non melius me factu- » rum putavi, quam, ſi una opera eadem » notis illuſtrarem, cumque expertus eſſem » quam rara ſint Biblia notis Rabbinicis, » ſive Bombergenſia illa, ſive Buxtorfiana » illuſtrata, ac iiſdem editionibus non om- » nes Magiſtros adjectos eſſe, non abs re » me facturum exiſtimavi, ſi compendium » plerarumque ſelectarum obſervationum » ex variis, iiſque præſtantiſſimis Rabbinis, » propriis hinc inde inſperſis concinnarem, » ac novæ editioni ad calcem paginarum » adjicerem, quo uno intuitu Lector in » cognitionem vocabulorum & phraſium » difficiliorum introducatur. . . . . Quod ad » opus Biblicum tandem ipſum attinet, ut » non tantum elegantiſſimo charactere im- » primatur, curabo, ſed etiam ſingularem » operam dabo, ut editio mea accuratiſſi- » me corrigatur, uſurus inter alia hanc in » rem accuratiſſima & elegantiſſima lectio- » ne Bibliorum Hebraicorum Domini Da- » nielis Erneſti Jablonski. . . . Alia præte- » rea quæ haberi poterunt exemplaria ſive » impreſſa ſive manuſcripta in auxilium vo- » cabo, &c. «

AN. 1709.

† BIBLIA Hebraica, ex optimis impreſſis & MSS. Codicibus, Maſora, aliiſque principiis criticis accuratiſſime emendata, charactere illuſtri expreſſa, notiſque Hebraicis ac lemmatibus Latinis inſtructa, ſtudio & cura Henrici Opitii in 4°. Kilonii, Bertholdi Reutheri 1709. *Editio accuratiſſima.*

AN. 1711.

BIBLIA Hebræa Clodio-Leuſdeniana, verſibus, capitibus & lectionibus interſtincta, Maſoretharum Keri & Ketib nobis inſtructa, Latinis Lemmatibus diſtinctim illuſtrata. Editio nova plane & ſingularis, tertia jam vice accurate recognita & ultimò quidem ad duos in Europa vetuſtiſſimos codices rigidiùs imprimis quoad accentus examinata, &c. à Joanne Henrico Maio, 8°. Jenæ, Joan. Phil. Andreæ 1711.

BIBLIA Hebraica ſine punctis, ſtudio Dan. Erneſti Jablonski, in 16. Berolini 1711.

AN. 1712.

BIBLIA Hebraica. Subjungitur Ioh.

A Leuſdeni Catalogus 2294. ſelectorum verborum, quibus omnes voces veteris Teſtamenti continentur, in 8°. Berolini, ex officina D. E. Jablonski 1712.

Ex præfatione. » Hac tempeſtate poſt « primam Berolinenſem formæ majoris an- « no 1700. & nuperam non punctatam for- « mæ minimæ; hæc jam tertia prodit, for- « mæ quidem minoris, punctis tamen voca- « libus & accentibus juxta Maſoretharum « leges debitè inſtructa. «

BIBLIA Hebraica ad optimorum tam B impreſſorum Clodii Leuſdeni, Jablonski, Opitii, quàm manuſcriptorum aliquot codicum fidem collata: direxit opus Jo. Henr. Maïus; collationem inſtituit Georgius Chriſtianus Burcklinus, in 4°. Francofurti 1716.

AN. 1490.

Pentateuchus Hebr. cum Targum ſeu paraphraſi Chaldaica Onkeloſi abſque punctis cum Comment. Raſi, in 4°. majori 250. (1490.

AN. 1491.

C Idem cum punctis, in fol. באשבונה Ulyſſipone 251. (1491. *Editio elaboratiſſima & rariſſima.*

AN. 1515.

Idem cum quinque *Meghilloth* editus anno 1515. *Melchior Adam in vita Conradi Pellicani.*

AN. 1523.

Pentateuchus Hebr. & Chald. *ſine punctis* cum Comment. Râſi, in fol. Venetiis Bombergi 283. (1523.

AN. 1524.

D Pentateuchus Hebraicus cum iiſdem & Commentario R. Ezechiæ F. Manoahh & notis Baal Turim, in fol. Ibidem iiſdem typis 5284. (1524.

AN. 1527.

Pentateuchus Hebraicus & Chald. & quinque *Meghilloth* Hebr. in 8°. Ibidem, iiſdem typis 287. (1527.

Pentateuchus Hebraicus cum quinque *Meghilloth* in 8°. Ibidem, iiſdem typis 287. (1527.

AN. 1530.

E Pentateuchus & quinque *Meghilloth* Hebraicè, in fol. Cracoviæ 1530.

AN. 1543.

Pentateuchus Hebraicè & Chaldaicè cum quinque *Meghilloth*, in 8°. Venetiis, iiſdem typis Dan. Bombergi 303. (1543.

AN. 1544.

Pentateuchus & quinque *Meghilloth* Hebr. in 8°. Venetiis, Cornelii Akildenad, typis Dan. Bombergi 304. (1544.

AN. 1546.

Pentateuchus Hebr. cum breviſſimo Commentario *ex Râſi*, *Ramban*, Aben Eſra, &c. à R. Juda F. Iſaac collecto, & edito

edito cura Jehiel filii Jekutiel, in 4°. Ibid. A 306. (1546.

Pentateuchus, quinque *Meghilloth* & Haphtaroth, Hebraicè, in fol. Briskiæ in Lithuania, David Ben Jonatban 306. (1546. *Servatur hujus editionis Exemplar in urbe Breſlavienſi.*

Pentateuchus Hebr. V. *Idem Polyglottus* 1546.

AN. 1547.

Pentateuchus Hebr. in 8°. Venetiis Juſtiniani 1547.

AN. 1548.

Pentateucbus & quinque *Meghilloth* Hebraicè, in 8°. Venetiis, Dan. Bombergi 308. (1548.

Pentateucbus Hebr. & Cbald. cum Commeot. Râſi & R. Iſaac Abouhab in *Biur* Moſis F. Nahbman & quinque *Meghilloth* Hebr. & Chald. cum Comment. *Ràſi*, in fol. Venetiis, per Dan. Bombergum 308. (1548.

XXIV. Libri (vel potius) Pentat. & quinque *Meghilloth & Haphtaroth*, Hebr. *Editio rariſſima* in 4°. Conſtantinopoli imperante Solymano II. typis Exigui Samuelis Hhaim Germani. *Extat in Bibl. Illuſtr. Dn. Caroli Henrici du Cambout de Coiſlin Epiſc. Metenſis.*

AN. 1551.

Hebraicus Pentateuchus, Latinus *ex verſione Sebaſt. Munſteri* planeque novus poſt omnes hactenus editiones evulgatus, ac Hebr. veritati quoad fieri potuit conformatus. Adjectis inſuper *ejuſdem Munſteri*, è Rabbinorum Commentariis, annotationibus. *Item* quinque parva volumina Hebr. & Lat. *ex ejuſdem verſione*, in 4°. Venetiis, ex officina Juſtinianea 1551.

AN. 1552.

Pentateucbus Hebræus. V. *Pentateuchus Polyglottus* 1552.

AN. 1556.

Pentateucbus Hebraicus, in 4°. Pariſiis Carol. Stephani 1556.

AN. 1561.

Pentateucbus Hebraicus & Chaldaicus cum Commentario *Ràſi* & quinque *Meghilloth* cum ejuſdem Commentariis & R. Iſaac F. Moſis Aramah, in folio. Rivæ Tridenti 321. (1561.

AN. 1563.

Pentateucbus & quinque *Meghilloth* Hebraicè, in 4°. Venetiis, in domo Bombergi 5323. (1563.

AN. 1566.

Pentateucbus & quinque *Meghilloth* Hebraicè, in 4°. Venetiis, Chriſtoph. Zanetti 5326. (1566.

AN. 1567.

Pentateuchus & quinque *Meghilloth* Hebr. cum Comment. Râſi, in fol. Cremonæ, Vinc. Conti 327. (1567.

AN. 1581.

Pentateuchus Hebr. ſtudio Eliæ Hutteri, in fol. Hamburgi 1581.

AN. 1583.

Pentateucbus & quinque *Meghilloth* Hebr. cum Comment. *Ràſi* Germanicè, in fol. Baſileæ 1583.

AN. 1587.

Pentateuchus Hebraicus & Chaldaicus cum Comment. *Ràſi* & R. Moſis F. B Nahbman atque ſupercommentatiooe Commentarii ejuſdem, auctore R. Iſaac Abouhab juxta editionem Venetam. Item quinque *Meghilloth* Hebr. & Cbald. in fol. Cracoviæ 347. (1587.

AN. 1588.

Pentateucbus & quinque *Meghilloth* & Hapbtaroth Hebraicè *ſine punctis*, in 24. Venetiis, de Gara 5348. (1588.

† » Hunc libellum Judæi peregrinantes ſoleot circumferre, ut lectiones Sabbathinas ex eo peragant «. *Jo. Buxtorfius Biblioth. Rabbin. p.* 301. C

Pentateuchus Hebræus & Haphtaroth cum Comment. R. Davidis Kimhhi, in fol. Cracoviæ 348. (1588.

AN. 1590.

Pentateucbus Hebraicus cum triplici Targum & Comment. *Ràſi*, & quinque *Meghilloth* cum ejuſdem Comment. & duplici Targum in Eſther cum præfatione R. Aſer Pborins, in 8°. Venetiis, de Gara שמי 350. (1590.

AN. 1597.

D Pentateuchus Hebraicus & Cbaldaicus, & quinque *Meghilloth* Hebr. in 8°. Ibidem, iiſdem typis 357. (1597.

AN. 1606.

Pentateucbus Hebraicus & Chaldaicus cum Comment. *Ràſi*, R. Ezechiæ Manoab & Baal Turim, &c. in fol. Baſileæ 366. (1606.

AN. 1607.

Pentateuchus & quinque *Meghilloth* Hebraicè, majuſculis literis, in 4°. Ba- E ſileæ 367. (1607.

AN. 1613.

Pentateuchus Hebraicus, in 16. Lugduni Batavorum, ex officina Rapbelengii 373. (1613.

AN. 1614.

Pentateuchus Hebraicus cum triplici Targum & quinque *Meghilloth* Hebraicè & Chaldaicè cum Comment. *Ràſi*, *omnia charactere minimo*, in 8°. Hanoviæ, Jacobi Hanah 374. (1614.

AN. 1615.

Pentateuchus & quinque *Meghilloth* Hebraicè cum punctis per Samuelem F. Joſeph Betzalel, in 4°. Pragæ 375. (1615.

AN. 1617.

Pentateuchus Hebraicus, in 4°. Venetiis 377. (1617.

AN. 1621.

Pentateuchus Hebraicus & Chaldaicus, & quinque *Meghilloth* Hebraicè, in 8°. Venetiis 1621.

AN. 1631.

Pentateuchus Hebraicus & Chaldaicus, & quinque *Meghilloth* Hebraicè, ſtudio Manaſſe Ben Iſrael, in 4°. Amſtelod. Henrici Laurentii 391. (1631.

AN. 1640.

Pentateuchus Hebraicus, in 12. Venetiis, Joannis Vendramini 1640.

Idem, in 4°. ibid. 406. (1646.

Pentateuchus Hebraicus cum triplici Targum, *item* quinque *Meghilloth* Hebr. & Chald. in 4°. Amſtelod. in domo Manaſſe Ben Iſrael 400. (1640.

AN. 1646.

Pentateuchus Hebræus cum triplici Targum, in 8°. Pragæ 406. (1646.

Pentateuchus & quinque *Meghilloth* Hebraicè, in 16. Venetiis 406. (1646.

Pentateuchus Hebr. & Chald. cum quinque *Meghilloth*, in 16. Amſtelod. Joſephi Ben Iſrael filii Manaſſeh Ben Iſrael 406. (1646.

AN. 1660.

Pentateuchus Hebraicus, ſtudio Joan. Sauberti filii, in 8°. Helmſtadii 1660.

AN. 1663.

Pentateuchus Hebr. cum Targum Onkeloſi, in 12. Hamburgi, Rebontari 1663.

AN. 1665.

Pentateuchus Hebr. in 8°. Amſtelodami 425. (1665.

AN. 1670.

Pentateuchus Hebr. in 12. Ibidem, Aaronis Levitæ 430. (1670.

Pentateuchus Hebr. & quinque *Meghilloth* cum Comment. Ráſi, in 12. Pragæ 430. (1670.

AN. 1671.

Pentateuchus Hebraicus cum Targum Pſeudo-Jonathanis & Hieroſolymitano, Commentario R. Mardochæi F. Nephthali Haers, in fol. Amſtelodami, Joſephi Athias 431. (1671.

Pentateuchus & quinque *Meghilloth* Hebraicè & Chaldaicè, in 8°. Venetiis 431. (1671.

AN. 1676.

Iidem cum Comment. Ráſi *charactere minutiſſimo*, in 12. Pragæ 436. (1676.

AN. 1680.

Pentateuchus Hebr. & Chald. cum Comment. Ráſi & R. Sabtai F. Joſeph, in 4°. Amſtelod. 1680.

AN. 1683.

Pentateuchus, quinque *Meghilloth* &

A *Haphtaroth*, in 24. Amſtelodami, Chriſtophori van Ganghel 443. (1683.

AN. 1684.

Pentateuchus Hebr. cum libello Eſther ſine punctis, in 4°. Soliſbaci 444. (1684.

AN. 1688.

Pentateuchus Hebr. & quinque *Meghilloth*, in 16. Amſtelodami 1688.

AN. 1693.

Pentateuchus Hebr. cum quinque *Meghilloth* ſine punctis, in 24. Pragæ 453. (1693.

B Idem cum novis acceſſionibus R. Sabtai, in 4°. Dyrenfurti, *oppidi Sileſiæ* 453. (1693.

AN. 1694.

Iidem Hebr. Ad oram additur *Beer Moſch*, R. Moſis Sertelt F. R. Iſſachar Levitæ, ſive difficilium vocabulorum atque phraſium explicatio Germanica, in 8°. Dyrenfurti 1694. *Aliæ editiones* 1704. 1710.

AN. 1700.

Pentateuchus Hebr. & V. *Meghilloth*

C & *Haphtharoth* editus ſtudio R. Davidis Nunnes Torres, in 12. Amſtelodami, in domo Emanuelis F. Joſeph Athias 460. (1700.

Pentateuchus Hebr. cum Targum Onkeloſi & Haphtaroth, in 12. Amſtelod. 461. (1701.

Pentateuchus & quinque *Meghilloth* Hebraicè; ſtudio Abrahami Jacob Cordubenſis, in 12. Amſtelodami, in domo Moſis Abraham Mendes Contino 461.

D (1701.

Iidem Hebr. cum Commentario Germanico ad marginem, in 4°. Amſtelodami, typis elegantiſſimis Caſparis Stenii 462. (1702.

Pentateuchus Hebraicus cum triplici Targum, Comment. Ráſi & Haphtaroth, in 4°. Amſtelod. 463. (1703.

Pentateuchus & quinque *Meghilloth* & *Haphtaroth* Hebr. ad oram additur *Beer Moſe* R. Moſis Sertelt F. R. Iſſachar Levitæ, ſive difficiliorum vocabulorum &

E phraſium explicatio Germanica, in 8°. Dyrenfurti 1704.

Pentateuchus Hebr. cum triplici Targum, tribuſque commentatoribus Ráſi, Raſban & Aben Eſra, & præfatione R. David Oppenhemeri, 5. vol. in 8°. Berolini 465. (1705.

Pentateuchus & quinque *Meghilloth* Hebr. cum Targum Onkeloſi & Commentario Ráſi, in 4°. Dyrenfurti 1706.

Pentateuchus Hebr. cum Targum Onkeloſi & Comment. Ráſi, in 4°. Francofurti ad Oderam 1708.

Pentateuchus Hebr. in 8°. Halæ Magdeburgicæ 1710.

Pentateuchus Hebr. ſine punctis, in 24. Berolini, è typogr. Jablonſkiana 1710.

Pentateuchus, quinque *Meghilloth* & *Haphtaroth* Hebr. cum *Beer* Moſe R. Moſis Sertelt, in 8°. Dyrenfurti 1710.

Pentateuchus Hebr. cum Targum Onkeloſi & Commentario Raſi, in 4°. Dyrenfurti 1711.

Pentateuchus Hebr. cum Targum Onkeloſi & Commentario Raſi quinque *Meghilloth* & *Haphtaroth*, in 4°. Francofurti 472. (1712.

Pentateuchus Hebraicus, *in folio*, Oelſaæ in Sileſia *abſque anno.*

Pentateuchus & quinque *Meghilloth* Hebr. ſine punctis, in 12. Sabionettæ *abſque anno.*

Pentateuchus Hebraicus & Germanicus, Leopoldo I. Romanorum Imperatore memoriæ glorioſiſſimæ regnante, *in folio*, Pragæ *abſque anno.*

Geneſis, Exodus & Leviticus Hebraicè cum verſione Lat. Jo. Elai Terſeri, in 8°. Upſaliæ 1652.

Liber Geneſeos Hebraicè, in 4°. Pariſiis, Andreæ Wecheli 1535. in 4°. typis Caroli Stephani 1556. in 8°. Romæ, Fr. Zanetti 1578. Wittebergæ, Cratonis 1587.

Liber Geneſeos Hebraicè & Germanicè literis Hebraicis juxta uſitatam Judæorum interpretationem per Paulum Fagium, in 4°. Conſtantiæ 1543.

Liber Geneſeos ex Bibliis Hebraicis, quæ mandato D. Auguſti Electoris, Ducis Saxoniæ excuduntur, in 8°.

Geneſis Hebraicè ex collatis tribus noviſſimis accuratiſſimiſque editionibus (Berolinenſi, Halenſi, Kilonenſi) ſtudio Georgii Chriſt. Benatilia, in 4°. Francofurti 1714.

Libri Geneſeos capita quatuor priora Hebr. cum verſione Latina Joan. Jac. Schudt. in 8°. Francof. 1695.

Eadem Hebr. & Lat. ſtudio Georgii Othonis. V. *Eadem Polyglotta*, in 4°. 1702.

Eadem Hebr. in 4°. Hamburgi.

Eadem edita ſtudio Hermanni Vonder Hardt, in 8°. Helmſtadii.

Liber Exodi Hebraicè, in 4°. Pariſiis, Andreæ Wecheli 1536.

PROPHETÆ OMNES & CHETUVIM cum Comment. Raſi & R. Jacob F. Iſaac, in fol. Lublini 383. (1623.

Prophetæ omnes, *libri Joſue, Judicum, 4. Regum, Iſaias, Hieremias, Ezechiel & 12. Minores*, cum Commentario R. Davidis Kimhhi, 2. vol. in fol. Piſauri, Gerſomi Soncinatis 271. (1511.

Prophetæ priores *abſque punctis* cum Comment. ejuſdem. In folio, Soncini in Lombardia, dominationis Ducis Mediolanenſis, anno Mundi 246. (*Chriſti* 1486.

Hæc eſt prima, quam noverim, ſacrorum librorum Hebraicorum editio, & ſervatur in Bibliotheca Oratoriana.

Prophetæ priores cum Commentario R. Iſaaci Abarbanel Hebraicè, in folio. Neapoli 253. (1493. *Forſitan annus compoſitionis potius quam editionis.*

Iidem cum Commentario R. Davidis Kimhhi, Hebraicè, in fol. Leiriæ in Luſitania 254. (1494.

Iidem Hebr. in 4°. Pariſiis, Rob. Stephani 1544.

Iidem cum Commentario R. Samuelis Laniado Hebraicè, in fol. Venetiis, Joan. de Gara 5363. (1603.

Iidem cum Commentario R. Aaronis filii Hhaim Hebraicè, in folio. Ibidem Joan. de Gara 5369. (1609.

Iidem cum Commentario R. Iſaaci Abarbanel & præfatione Latina Auguſti Pfeifferi & Indicibus etiam Latinis, in fol. Lipſiæ 466. (1686.

Liber I. & II. Samuelis Hebr. cum verſione Latina *Ariæ Montani*, in 12. Leidæ, Joan. Maire 1621.

Prophetæ poſteriores, *Iſaias, Hieremias, Ezechiel & 12. Minores*, cum Commentario R. Iſaac Abarbanel, in fol. Piſauri 271. (1511. Iidem in fol. *Soncini* in Provincia Italiæ 280. (1520. Editio locupletior cum duplici indice, in fol. Amſtelod. 401. (1641.

Iſaias & Hieremias cum Commentario R. David Kimhhi, Hebraicè, in fol. Ulyſſipone 257. (1497. Conſtantinopoli 263. (1513.

Iſaias & Hieremias Hebr. & Hiſpanicè, in 4°. Sabionettæ.

Servatur Exemplar in Muſæo Ludovici Bourguet Nemauſenſis, Morgiis apud Helvetios commorantis.

Prophetæ minores cum Commentario R. Davidis Kimhhi, in 4°. Pariſiis, Rob. Stephani 1539—1540. *Pars quædam Bibliorum Hebr. ab ipſo editorum.*

Iidem Hebraicè cum præfatione Davidis Chytræi, in 8°. Baſileæ, Oporini 1567.

Iidem Hebr. in 16. Antverpiæ, Raphelingii 1588.

Iidem Hebr. in 16. Leidæ, Raphelingii 1597.

Iidem Hebr. ſtudio Godefridi Geſii, in 8°. Guſtroviæ 1634.

Oſee, Joël, Amos, Abdias & Jonas Hebraicè & Chaldaicè cum Commentario Rabbinorum & Maſora, in 4°. Oliva Rob. Stephani 1556.

Oſeas Hebraicè. V. *Idem Polyglottus* 1621.

Oſeas Hebraicè cum Commentario R. Iſaac Abarbanel, in 4°. Groningæ 1676.

† Oſeas *Hebraicè*, Chaldaica Jonathanis verſione, & Commentariis Raſchi, Aben Eſræ & Kimchi illuſtratus. Ex recenſione Herm. vonder Hardt, in 4°. Helmſtadii 1703.

Ex præfatione. » In recenſione hujus opuſculi nulli operæ parſum, ut quam emendatiſſime ac nitide prodiret. Quo fine etiam non ſolum Venetum & Buxtorfii majora conſulta volumina, ſed & præcipue nobilis codex antiquus Pariſinus Rob. Stephani adhibitus. Dabimus & ſequentes Prophetas, imo reliquos fontium libros, pari utique modo vel & majori ἀκριβείᾳ illuſtratos. «

† Joelis tres primæ Elegiæ ſacræ, *Hebraicè, penetrantiſſimis ſuis modulis reſtitutæ, & philologice enarratæ* ab Herm. vonder Hardt, in 8°. Helmſtadii 1706.

Ex præfatione. » Viam monſtraſſe ſuffecerit, Prophetarum libellis ſollicitius diſcriminandis ac à ſe invicem diſtinguendis, verſibus priſcis ad mentem & nutum veterum Chriſtianorum æque ac Judæorum determinandis, modulo ad os Orientis cooptando, hiſtoriæ temporum & factorum adſciſcendæ, affectui dignoſcendo, ſtylo ſublimi & arguto ſcrutando, & immenſo rerum ponderi exinde metiendo. «

Abdias & Jonas Hebraicè. V. *Jo. Iſaaci Levitæ Inſtitutiones Hebraicæ*, in 8°. Coloniæ 1553. Antverpiæ 1564.

Abdiæ & Jonæ Vaticinia Hebr. in 4°. Pariſiis, Martinus Juvenis 1568.

Abdias Hebraicè cum verſione Latina Laurentii Humfredi, in 8°. Baſileæ 1559.

Abdias Hebraicè & Chaldaicè, ſtudio Matthæi Waſmuth, in 12. Jenæ 1678.

Jonas Hebr. & Chald. V. *Idem Polyglottus* 1656.

Idem Hebraicè. V. *Idem Polyglottus* 1607.

Idem Hebraicè cum Analyſi. V. *Georgii Mayr Inſtitutiones Hebraicæ*, in 8°. Lugd. Batavorum 1672.

Idem Hebr. Chald. cum Maſora, Comment. Rabbin. & explicatione Friderici Alberti Chriſtiani, Judæi converſi, in 8°. Lipſiæ 1683.

Joël & Abdias Hebraicè & Chaldaicè. V. *Iidem Polyglotti* 1657.

Malachias Hebraicè & Latinè cum notis Joannis Iſaac, in 8°. Coloniæ 1563.

Idem Hebr. V. *Idem Polyglottus* 1601.

Idem Hebr. cum Comment. Rabbinorum & explicat. Samuëlis Bohl, in 4°. Roſtochii 1637.

CHETUVIM. *i.e. Pſalmi, Proverbia, quinque Meghilloth, Job, Daniel, Eſras, & libri Paralipomenon.* V. *ſupra Prophetæ omnes* 1623.

PSALMI, Proverbia, Job & Daniel cum Comment. *Raſi*, in fol. Theſſalonicæ 5275. (1515.

Pſalmi, Proverbia, Eccleſiaſtes & Canticum Canticorum Hebraicè cum verſione Latina Ariæ Montani, in 8°. Genevæ, Cephæ Elon, *abſque anno.*

Pſalterium Hebr. & Lat. tam ex vulgata Latina, quam ex verſione S. Hieronymi, ſtudio Conradi Pellicani Ord. Minorum. V. *Ejuſdem ſancti operum tom.* VIII. in fol. Baſileæ, Amerbachii 1516.

Pſalterium Hebraicum. V. *Idem Polyglottum* 1516. 1518.

Pſalterium cum brevi præfatione Hebraica Conradi Pellicani Ordinis Minorum & Seb. Munſteri Franciſcani, in 18. Baſileæ, Joan. Froben. 1519.

Pſalmi Hebr. cum Comment. Radak & R. Joſeph Hhivan, in fol. Theſſalonicæ 5282. (1522.

Iidem Hebraicè, *ſecunda editio*, in 24. Venetiis, typis Danielis Bombergi 282. (1522.

Iidem Hebr. in 12. Baſileæ, Joan. Froben 1523.

Iidem Hebraicè, *tertia editio*, in 18. Venetiis, typis Danielis Bombergi 284. (1524.

Iidem Hebraicè, in 16. Baſileæ, Joan. Froben 1532.

Idem Hebr. & Latine. V. *Appendix 7. tomi operum S. Hieronymi*, in fol. Pariſiis, Chevallon 1533.

Iidem Hebraicè, in 8°. Lipſiæ 1533.

Iidem Hebraicè, *quarta editio*, in 18. Venetiis, typis Danielis Bombergi 297. (1537.

Iidem Hebr. in 16. Baſileæ, Joan. Froben 1538.

Pſalmi Hebraicè cum Commentario R. Davidis Kimhhi, in folio. Iſnæ 302. (1542.

Iidem Hebraicè, in 18. Venetiis, typis M. Antonii Juſtiniani 306. (1546.

Iidem Hebr. & Lat. ex verſione ſancti Hieronymi. V. *Ejus operum Appendix tom.* VII. in folio. Pariſiis, Carolæ Guillard 1546.

Iidem Hebr. in 16. Baſileæ, Joan. Froben. 1547.

Iidem Hebr. in 8°. Baſileæ 1548.

Iidem Hebraicè cum Comment. R. Salomonis F. Sem Tob Athiah ex Raſi, Radak, aliiſque Interpretibus collectis, in fol. Venetiis 309. (1549.

Iidem Hebraicè, in 16. Baſileæ, Froben 1556.

A Iidem Hebraicè, in 32. Sabionettæ 316. (1556. 1558.

† *Extant in Bibl. Leidenſi, Catalogi pag. 151. num. 44.*

Iidem Hebraicè cum Comment. Germanico *Kau Venaki*, in 4°. Mantuæ 322. (1562.

Iidem Hebraicè, in 16. Baſileæ, Froben 1563.

Iidem Hebraicè cum Latina verſione atque Commentario Joannis Calvini, in fol. Genevæ 1564.

B Idem Hebraicè, in 16. Pariſiis, ex officina Roberti Stephani *filii* 325. (1565. *Hæc editio mendoſa & priori anni 1546. minùs accurata.*

Pſalmi Hebraicè ex recenſione Hieronymi Opitii, declaratis in fine dictionibus quæ aliter leguntur quàm ſcribuntur, in 8°. Wittebergæ 1566.

Iidem Hebraicè cum Commentario Davidis Kimbhi, in 8°. Venetiis 326. (1566.

C Iidem Hebraicè & Lat. in 8°. Baſileæ 329. (1569.

Iidem Hebraicè, in 32. Mantuæ 331. (1571.

Iidem Hebraicè *ſine punctis*, additis Canticis veteris Teſtamenti. in 24. Antverpiæ, Plantini 334. (1574. *Eadem eſt editio ac Bibl Hebraicorum anni 1573.*

Iidem Hebr. *ſine punctis*. V. *Pſalterium in carmen converſum à Bened. Aria Montano*, in 4°. Antverpiæ, Plantini 1574.

Iidem Hebr. curà Hieron. Opitii, in 24. Wittebergæ 1574.

D Iidem Hebr. cura Hieron. Opitii Junioris, in fine declaratæ ſunt dictiones quæ in Pſalmis aliter leguntur quam ſcribuntur, in 8°. Wittebergæ Cratonis 1576.

Iidem Hebraicè & Latinè cum Commentario Calvini, in fol. Genevæ 1578.

Iidem Hebraicè, in 24. Romæ, Zanetti 1581.

Iidem Hebraicè, in 24. Antverpiæ, Plantini 341. (1581.

E Iidem Hebr. in 16. Antverpiæ, Plantini 1584.

Pſalmi Hebraicè, novâ typorum formâ, ſtudio Eliæ Hutteri, in folio. Hamburgi 1586.

Iidem Hebraicè cum Commentario R. Abdiæ Sphorno, in 4°. Venetiis 5346. (1586.

Iidem Hebraicè cum Commentario R. Meir Aramah, in 4°. Venetiis 350. (1590.

Iidem Hebraicè, in 24. Leidæ, Raphelengii 1592.

Iidem Hebraicè, in 16. ex officina Plantiniana 1595.

Iidem Hebraicè, in 16. Venetiis, Joan. de Gara 1596.

Iidem Hebraicè, in 16. Francofurti ad Oderam, Hartmanni 1596.

Pſalmi Hebraicè cum Commentario R. David Kimbhi, in 8°. Venetiis 356. (1596.

Iidem Hebraicè cum Commentario Germanico *Kau Venaki*, in 4°. Cracoviæ 358. (1598.

Iidem Hebr. in 32. Venetiis, Joan. de Gara 358. (1598.

Iidem Hebraicè, in 4°. Cracoviæ 361. (1601.

Iidem Hebraicè, ſtudio Eliæ Hutteri, in folio. Hamburgi 1602. *Eadem editio ac anni 1586.*

Iidem Hebraicè cum Commentario R. Moſis Alſik, in 4°. Venetiis 365. (1605.

Iidem Hebr. in 24. Venetiis, Joan. de Gara 368. (1608.

Iidem Hebraicè ſtudio Henrici Opitii, in 8°. Wittebergæ 1615.

Iidem Hebr. cum Commentario *Kau Venaki*, in 4°. Hanoviæ 376. (1616

Iidem Hebr. in 12. Leidæ, Joan. Maire 1622.

Iidem Hebr. in 8°. Pariſiis, Seb. Cramoiſi 1632.

Iidem Hebraicè, ſtudio Manaſſe Ben-Iſrael, in 16. Amſtelodami, Henrici Laurentii 1634.

Iidem Hebraicè, ejuſdem ſtudio, in 24. Ibidem, iiſdem typis 395. (1635.

Iidem Hebraicè, eleganti, nova, utili, maximeque neceſſaria typorum formâ, quâ primo ſtatim intuitu ſingularum vocum literæ radicales à ſervilibus diſcernuntur. Editi in gratiam Eccleſiarum & Scholarum, ut Ebræa ſancta lingua multo feliciter auxiliante Spiritu ſancto nunc quàm ante diſci atque doceri poſſit. Auctore Elia Huttero, in folio. Hamburgi, ex Bibliopolio Frobeniano 1638. *Hæc non nova eſt editio ſed vetus anni 1586. cui præfixus eſt faſtuoſus hic titulus.*

Iidem Hebraicè, in 12. Leidæ, Joan. Maire 397 (1637.

Iidem Hebr. in 32. Amſtelodami, Eliæ Abouhab 1644.

Iidem Hebr. in 32. Veronæ, Abrahæ F. Tſevi 404 (1644.

Iidem Hebraicè cum Verſione Latina Joan. Cocceji, in 18. Franekeræ, Jo. Arcerii 1646.

Iidem Hebr. in 4°. Pragæ 1646.

Iidem Hebraicè & Latinè Pagnini, in 12. Baſileæ, Konig 1648.

Pſalmi Hebraicè cum notis Antonii Hulſii; Editio nova priore (*anni forſan 1637.*) emendatior, in 12. Leidæ 1650.

Iidem Hebraicè cum Commentario

Moſis Iſraël de Marcado, in 4°. Amſtelodami 413. (1653.

Iidem Hebraicè & Latinè Pagnini, in 12. Baſileæ, Konig 1662.

Iidem Hebraicè, ſtudio Joannis Leuſden, in 12. Amſtelodami, Joſephi Athias 426. (1666.

Iidem Hebraicè & Latinè Pagnini ejuſdem ſtudio, in 12. Ibidem, iiſdem typis 426. (1666.

Iidem Hebraicè & Belgicè, ejuſdem ſtudio, in 12. Ibidem, iiſdem typis 426. (1666.

Pſalmi Hebr. cum verſione, paraphraſi & annot. Hiſpanicis R. Jacobi Judæ Leonis, in 8°. Ibidem 5431. (1671.

Iidem Hebr. & Lat. Pagnini, in 12. Baſileæ, Konig 1675.

Iidem Hebraicè & Latinè, ſtudio Joannis Leuſden, in 12. Trajecti ad Rhenum 1680.

Iidem Hebr. in 12. Amſtelodami, ſumptibus R. Sabtai 1682.

Iidem Hebraicè & Belgicè, ſtudio Joan. Leuſden, in 12. Trajecti 1683.

Pſalmi Hebraicè, ſtudio Guilielmi Robertſon, in 12. Cantabrigiæ 1685.

Iidem Hebraicè, in 4°. Pragæ 446. (1686.

Pſalmi Hebraicè, opera Manahem Mendes, in 12. Pragæ *abſque anno*, at imperante Leopoldo Romano Imperatore.

Iidem Hebraicè & Latinè Pagnini, ſtudio Joan. Leuſden, in 12. Ultrajecti, Water 1688.

Ex præfatione. » Vides hic verſionem » Latinam magna ex parte novam. Retinuimus quidem multa ex antiqua interpolata Pagnini; ſed pro meo arbitrio » multa mutavi, addidi, ademi; ita tamen » ut ſemper Latina Hebraicis quàm accuratiſſimè conveniant. «

Iidem Hebraicè & Anglicè, ejuſdem ſtudio, in 12. Amſtelodami 1688.

Iidem Hebr. & Lat. Pagnini, in 12. Baſileæ 1691.

Iidem cum Comment. R. Moſis Alſik, in 4°. Amſtelod. 455. (1695.

Iidem Hebraicè, ſtudio Salomonis F. Joſeph Propes, in 16. Amſtelodami, in domo Eliezer Hhazon 463. (1703.

Iidem Hebraicè & Germanicè cum libro Synagogæ rituali, in 8°. Dyrenfurti 1705. *Ex illa Typographia plus vice ſimplici variis formis emiſſi fuerunt.*

Pſalmi Hebr. cum duplici Comment. Rabbinico, uno R. Moſis Alſik, altero R. Iſaac, Inquilino Cracovienſi, in 12. Ibidem 1707.

Iidem Hebraicè & Germanicè ex dialecto Judaica editi cum libro precum Judaicarum, in 16. Francofurti ad Mœ-

A num, Andreæ 467. (1707.

Pſalmi Hebraicè, in 16. Amſtelodami, Salomonis F. Joſeph Propes 468. (1708.

Iidem cum באזני צרך, in 8°. Francofurti 469. (1709.

Iidem Hebraicè cum excerptis Comment. Rabbinicorum, ſtudio Henrici Jacobi van Bashuyſen, in 12. Hanoviæ 1710.

Pſalmi XXIV. priores Hebraicè & Latinè Agathii Guidacerii, in 8°. Pariſiis in Collegio Italorum 1541.

B Pſalmi XV. Graduum ex Comment. Moſis Ben Iſrael, in 4°. Willendertii 1712.

Pſalmi X. Hebraicè. V. *Iidem Polyglotti* 1690.

Pſalmi VII. priores Hebraicè ſingulari modo editi, in 4°. Holmiæ 1706.

Pſalmi VII. Pœnitentiales Hebraicè cum Latina verſione Joan. Reuchlini, in 8°. Tubingæ 1512.

Pſalmi V. Hebraicè cum verſione Latina Agathii Guidacerii, in 4°. Pariſiis 1532.

C Pſalmi IV. Hebraicè & Latinè cum Targum & Commentario R. Davidis Kimhhi, ex verſione Joannis Bourdelotii, in 4°. Pariſiis 1619.

PROVERBIA, Job & quinque *Meghilloth* Hebraicè, in 12. ex officina Raphelengii 1608. in 8°. Ibidem 1615.

PROVERBIA & Eccleſiaſtes, & Canticum Hebr. in 24. Venet. Bombergi 1522. 1524. 1544.

Eadem Hebr. & Lat. Munſteri, in 8°. Baſileæ 1524.

D Eadem Hebr. edita à Schadæo, in 24. Argentorati 1591.

Eadem Hebr. in 8°. Pariſiis, Seb. Cramoiſi 1632.

Proverbia & Jobus Hebr. in 12. Francofurti ad Oderam, apud Hartmannos 1596.

Proverbia Salomonis quinque *Meghilloth*, Daniel, Eſdras, libri Chronicorum cum Commentario R. Emmanuel F. Jacob, in 4°. *Neapoli, abſque anno.*

Eadem Hebraicè cum Commentario

E *Kau Venaki*, in folio. Theſſalonicæ 5282. (1522.

Eadem Proverbia Hebraicè cum Verſione Latina & annotat. Munſteri & præfatione Conradi Pellicani, in 8°. Baſileæ 1524. (*Præfatio ſaltem hunc annum indicat*) 1548. 1567.

Eadem Hebr. in 16. Leidæ 1590.

Eadem Hebr. cum verſione Italica literis Hebraicis, in 4°. Venetiis. *Erant in Bibliotheca Jo. Buxtorfii.*

QUINQUE MEGHILLOTH *ſeu quinque parva volumina, i. e. Canticum Canticorum, Ruth, Threni, Eccleſiaſtes &*

Eſther. V. *Pentateuchus Hebraicus ad ann.* 1527. *bis*, 1530. 1543. 1544. 1546. 1548. *bis*, 1551. 1561. 1563. 1566. 1567. 1583. 1587. 1588. 1590. 1597. 1607. 1614. 1621. 1631. 1640. 1646. *bis*, 1670. 1671. 1676. 1683. 1688. 1693. *bis*, 1701. 1704. 1706. 1710. 1712.

Eadem Hebraicè & Cbaldaicè eum Comment. Râſi, in folio. Venetiis, Bombergi 1524.

Eadem Hebr. in 4°. Pariſiis, Caroli Stephani 1555.

Eadem Hebraicè, in 8°. Witteb. 1587.

Eadem Hebraicè cum Commenrario R. Moſis Alſik, in 4°. Veneriis 301. (1601.

Eadem Hebraicè, in fol. Pragæ 370. (1610.

CANTICUM CANTICORUM Hebraicè cum verſione Latina Munſteri, in 8°. Baſileæ, Froben 1525.

Idem Hebraicè cum verſione Latina Agathii Guidacerii, in 4°. Pariſiis 1531.

Idem cum verſione Latina vulgata, ejuſdem ſtudio edita, in 4°. Pariſiis, in Collegio Italorum 1539.

Idem Hebr. in 4°. Pariſiis, Martini Juvenis 1574.

Idem Hebraicè cum Commentario Germanico R. Moſis Sartalan, in 4°. Pragæ 372. (1612.

Idem Hebr. cum Targum, cura Jo. Franciſci Serrani, in 8°. Amſtelodami 443. (1683.

LIBELLUS RUTH & Tbreni Hebraicè, ſtudio Auguſtini Juſtiniani, in 4°. Pariſiis 1520.

Rutb libellus ex editione Jo. Iſaac Levitæ in 8°. Coloniæ 1558.

Ruth libellus Hebraicè cum Maſora, in 4°. Pariſiis, Roberti Stepbani *filii* 1563.

Idem Hebraicè. V. *Idem Polyglottus* 1591. 1599.

Idem Hebraicè cum Comment. R. Samuëlis de Uzeda, in 4°. Giſmi prope Conſtantinopolim 357 (1597.

Idem Hebr. cum Maſora ad marginem & ſuccincta expoſitione Petri Vignalii. V. *Inſtitutiones Hebr. Quinquarbore.*, in 4°. Pariſiis 1609.

Libellus Ruth Hebr. & Lat. cum Comment. Rabbinicis & obſervationibus Maſoreticis. V. *Relandi Introductio ad Grammat. Hebr.* in 8°. Trajecti ad Rh. 1710.

THRENI Hieremiæ Hebraicè, in 4°. Pariſiis, typis Martini Juvenis 1552.

Iidem Hebraicè cum Commentario R. Samuëlis de Uzeda, in 4°. Venetiis 5360. (1600.

Iidem Hebraicè cum punctis & ſine punctis, ſtudio Guil. Robertſon, in 12. Cantabrigiæ 1685.

ECCLESIASTES Hebraicè cum verſione Latina Seb. Munſteri, in 8°. Baſileæ 1525.

Idem Hebr. cum verſione Latina vulgata, ſtudio Agathii Guidacerii, in 4°. Pariſiis 1539.

Idem Hebr. in 4°. Pariſiis, Mart. Juvenis 1569.

Idem Hebraicè cum verſione Italica R. David de Pomis, in 8°. Venetiis, Piletri 1571.

Idem Hebraicè cum Commentario R. Iſaac Moſis F. Arvio, in 4°. Tbeſſalonicæ 357. (1597.

Idem Hebraicè cum verſione Larina & Commentario Sebaſt. Schmidii, in 4°. Argentorari 1691.

ESTHER libellus Hebr. cum Commentario R. Iſaac Aramah, in 4°. Conſtantinopoli 5278. (1518.

Idem Hebraicè cum Commentario R. Eliezer F. Eliæ, in 4°. Cremonæ 336. (1576.

Idem Hebraicè cum Commentario R. Salomonis Alkabets, in 4°. Venetiis 5345. (1585.

JOB & Daniel Hebraicè, in 16. Baſileæ 298. (1538. in 24. Venetiis, Dan. Bombergi 304. (1544.

Job Hebraicè cum Commentario R. Iſaac Cohen, in 4°. Conſtantinopoli 305. (1545.

Idem Hebraicè cum Commentario R. Meir F. Iſaac Aramab, in 4°. Rivæ Tridenti 322. (1562. ſecunda edirio, in 4°. Venetiis 327. (1567. 5363. (1603.

Jobus in lingua ſancta & in lingua Romanica *ſeu Barbaro Græca* charactere Hebræo, ex verſione R. Moſis F. Eliæ Pobian cum ejus præfatione, *liber rariſſimus*, in 4°. Conſtantinopoli, in domo Joſeph Jabets 5336. (1576. *Extat in Bibl. Oratoriana Præfatio ex verſione doctiſſ. Abbatis Ludovici du Four de Longuerue*

Hæc ſunt verba ſapientis R. Moſis, F. ſapientis, perfecti, gloria Doctoris noſtri M. R. Eliæ Pobian; (memoria ejus ſit ad vitam futuri ſeculi.)

Cùm animadverterem quanta foret «
imperitia aut imbecillitas quorumdam «
(*linguæ ſanctæ*) Magiſtrorum, qui paſſim «
in ſingulis urbibus reperiuntur, etiam in «
iſta regione, necnon in bac urbe ma «
gna, ſapientibus & ſcribis, ſive ſacræ «
Scripturæ peritis referta, quod imparati «
prorſus eſſent, nec ſufficerent ad docen- «
dos diſcipulos ſuos Scripturæ ſacræ inter- «
pretationem, ob impedimenta varia, non «
minus quàm per ſuam ipſorum indiligen- «
tiam, contra quam Hiſpani ſoleant, quo- «
rum operibus Deus remunerationem & «
integram mercedem retribuat: cùmque «

„ intereà, attentus cuſtodiæ meæ inſtarem, A „ miniſterio ſacro ſcilicet, excitavit Deus „ ſpiritum meum ad interpretandum librum „ Job & Proverbia, linguâ Barbaro-Græ- „ câ. Feſtinet ad eleganter loquendum lin- „ gua eorum. Et ſanè auribus noſtris hodie „ jam audivimus, & oculis noſtris vidimus „ à quibuſdam ex cœtu noſtro, populi ſci- „ licet filiorum Iſraël, ſi quando filius eo- „ rum aliquis ſtudium adhibuerit ad per- „ veniendum ad interpretationem ſectionis „ alicujus ſacræ Scripturæ, non amplius „ perplexus erit de via recta aſſequenda, B „ cum illius (*interpretationis*) beneficio, „ non magni momenti futurum ſit in ocu- „ lis ejus, ſi quid ab ipſo peccatum fuerit. „ Itaque ſeriò incubui in iſtud opus, ut plu- „ rimos demererer, quod Iſraëlitis utile ſit, „ illud meditentur, geſtent in ſinu ſuo, iter „ agentes, aut domi ſedentes, aut in man- „ ſionibus ſuis otioſi; lætabuntur & exulta- „ bunt in lectione illius, & non attendent „ ad verba mendacii. Duorum verò libro- „ rum iſtorum ſacrorum uterque ſufficien- „ ter lectorem deducet ad aſſequendum ſe- C „ mitas veritatis, cùm ſit quaſi hortus irri- „ guus. Porrò diligenter ſcrutatus ſum om- „ nes Interpretes, ſelegique & perſcripſi in- „ terpretationem magis certam, & recep- „ tam, quæque textûs ſenſui magis conve- „ niret. Quibuſdam etiam in locis, parcè „ tamen & rarò vox aliqua tranſlata eſt, „ ſecundùm ſenſum (hoc eſt non planè „ ad verbum) ut Scriptura in omnibus „ etiam particulis eorum quæ continet juſti- „ ficaretur.

„ Statuto autem Domini noſtri & Rab- D „ bini noſtri Principis ſcholæ Magiſtri Joſuæ „ Kadiumi (cuſtodiat eum Deus miſericors „ & liberet eum) non imprimat ullus vir „ libros memoratos linguâ Græcâ vulgari „ ab hac die ad decem annos, & typotheta „ & emptor erunt excommunicati triplicis „ generis excommunicatione, ita ut non „ ſit illi venia: at pax omni congregationi „ Iſraëlis.

„ Fuit initium operis, mirabilis, pulchri, „ puri, purificati ſeptempliciter, initium „ menſis Elul anni quinquies milleſimi tre- E „ centeſimi trigeſimi ſexti creationis (*h. e. Chriſti* 1576.) Deus miſericordiâ ſuâ di- „ gnos faciat nos ad faciendum libros in- „ numeros, ita ut nullus ſit finis. Amen, „ ſic eſto voluntas Dei. «

Job Hebraicè cum Commentario R. Simeon F. Tſemahh, in 4°. Venetiis 350. (1590.

Idem Hebraicè cum Commentario R. Moſis Alſik, in 4°. Venetiis 363. (1603.

Idem Hebraicè cum verſione Latina Joannis Henrici Hottingeri filii, in 8°. Tiguri 1689.

DANIEL Hebraicè cum Commentario R. Samuel F. Judæ Valerio, in 4°. Venetiis 5346. (1586.

Idem Hebraicè cum Commentario R. Moſis Alſik, in 4°. Venetiis 352. (1592. Conſtantinopoli 5358. (1598.

Idem Hebraicè cum Commentario Jachiadæ & verſione Latina Conſtantini Lempereur, in 4°. Amſtelodami 1633.

Capita Chaldaica in Daniele & Eſra occurrentia, unâ cum verſu Jeremiæ, Hebraicè tranſlata, & in lucem edita à Joan. Leuſden, (partim in calce tract. Talmudici *Pirke Avoth*, partim etiam alibi,) in 4°. Leidæ 1685.

TOBIÆ liber Hebraicè *ſine punctis*, *editio rariſſima*, in 4°. Conſtantinopoli 1517. *Bibliotheca Bodleiana.*

Idem Hebraicè *ex editione Conſtantinopolitana*, & Latinè ex tranſlatione Pauli Fagii, qui etiam puncta dictionibus in ſtudioſorum gratiam ſubjecit, in 4°. Iſnæ 1542.

Idem Hebraicè cum verſione Latina Sebaſt. Munſteri, in 4°. Baſileæ 1542. 1549. in 8°. Ibidem 1556. & cum Grammatica Hebræa ejuſdem, in 8°. Baſileæ 1570.

Idem Hebraicè, Venetiis 365. (1605.

Idem Hebraicè & Latinè tam ex verſione Fagii quàm Munſteri. V. *Biblia Polyglotta Londinenſia* 1657.

Idem Hebr. cum figuris ligneis. Venetiis, Hieronymi Albrizzi 1707.

Extant libri Tobiæ Ebraicæ duæ Edi- » tiones à Munſtero & à Fagio vulgatæ; ſi « modo duæ, non eadem, credi poſſunt, « quæ in multis licet diſſentientes, maxi- « mam tamen inter ſe affinitatem habent, « nec minorem cum tertia quadam, quæ « manu ſcripta penes me eſt (inquit Dan. « Huetius) quæque ad illam Munſteri pro- « pius accedit quàm ad Fagianam. Mul- « tùm illæ diſcrepant tum à Latina Hiero- « nymi, tum & à Græca, quam preſſius « tamen affectantur; & ſi minus ab hac, ab « aliis certe quæ ad illam accuratæ ſunt « propagatam credere dignum ſit. Utcum- « que eſt temerarium & falſum liquet quod « à R. Davide Gans in Chronologii tradi- « tum. (Scias autem (*inquit*) librum Tobiæ, qui inter nos extat linguâ Hebraicâ verſum eſſe è lingua Latina in Hebræam operâ Sebaſt. Munſteri in urbe Baſilea fermè centum ab hinc annis, prout intelliges ex ſtylo hujus cum errore labiorum ſuorum (confecto;) adeò ut quilibet prudens primo intuitu animadvertat, compoſitionem ejus non eſſe à filiis Iſraëlis.)

Quod judicium quam vanum ſit ex edi- « tione Fagiana & exemplari noſtro mſc. « intelligitur, ſed Judæum puduit non inep- « tire.

tere. *Ita clariſſ. Huetius propoſ. 4. de libro Tobiæ, in Demonſtr. Evangelica pag.* 212.

» Falsò hæc aſſerit David Gans pag.
» 170. *ſiquidem* eam Conſtantinopoli priùs
» ediram unà cum verſione *Latina* Munſte-
» rus duntaxat recudit. Utroſque codices
» Hebræos exercitationis gratiâ confictos
» eſſe, non ita pridem doctiſſ. Junius, præ-
» fatione in libros apocryphos, aſſeverat
» meritò; adeò variant liberè & ab utra-
» que Græca & Latina editione pro libitu
» diſcedunt. Quin & tertiam editionem He-
» bræam ad Munſteri editionem propiùs
» accedentem ſe babere doctiſſimus Hue-
» tius *de claris Interpretibus pag.* 111. innuit.
» Inter Latinam quoque & Græcam edi-
» tionem diſcrimen immane, uti obiter con-
» ferenti liquet. Quæ porrò in Anglicanis
» Polyglottis extat Syriaca verſio, cum
» Græca editione potiùs quàm cnm Latina
» convenit «. *Jo. Henr. Heideggerus lib.* 2. *Enchiridii Biblici cap.* 4.

» Extat & tertia editio Ebraica libri
» Judith, ſed à recenriori procul dubio
» manu Judæi cujuſdam «. *Auguſtus Pfeiffe-rus pag.* 797. *Criticæ n.* 6.

NOVUM TESTAMENTUM Hebraicè, *ex verſione Eliæ Hutteri annuo temporis ſpatio confecta.* V. *Novum Teſtamentum Polyglotton* 1599.

Idem. V. *Novum Teſtamentum Polyglotton* 1602.

» In hac editione nonnulla quoad ver-
» ſionem Hebraicam Hutterus mutavit &
» emendavit «. *Leuſden Diſſert.* 7. *Philologi Hebræo Græci pag.* 53.

Idem Hebr. *ex eadem verſione*, nunc autem in volumen portatu facile redactum, atque centenis quibuſdam in locis, poſt diligentem ipſius recognitionem, emendatum atque caſtigatum; abſque cœteris iſtis in editione Hutteriana linguis pet ſeſe ſeparatim, & puro puro idiomate ſolummodò Hebraico publicatum, ſtudio & operâ Guil. Robertſon, in 8°. Londini, typis Tb. Roycroft 1661.

» Robertſonus fini editionis ſuæ adje-
» cit decem folia, in quibus annotat non-
» nullas mendas, quas judicat eſſe, in priore
» præſertim editione, emendandas. Licet
» ipſe Hutterus in ſecunda editione multa
» correxerit, & tamen annotat ex priori
» editione Robertſonus & vult illa ſecun-
» dùm poſteriorem emendationem eſſe
» emendanda. Nonnulla etiam occurrunt
» in utraque editione, quibus medicam
» manum adhibet idem Robertſonus. *Leuſden ibidem, ut ſupra.*

» † Hujus editionis exemplaria plera-
» que in nupero incendio Londinenſi ſunt
» Vulcano tradita, & penitus ferè conſum-
» pta «. *Idem ib. pag.* 57.

Quatuor Evangelia Hebraicè. V. *Eadem Polyglotta* 1610.

Eadem per Hutterum, in 4°. Norimbergæ 1660.

Quatuor Evangelia Novi Teſtamenti ex Latino in Hebraicum ſermonem verſa, à Joanne Baptiſta Jona, *cum prolixa ejus præfatione Hebraicè & Latinè Clementi IX. Pont. Max. dicata*, in folio. Romæ, typis S. Congregationis propagandæ fidei 1668. *Reliqua Novi Teſtamenti, quippe quæ nondum excuſa, inter codices MS. retulimus.*

Epiſtola nuncupatoria ſic incipit. » Plu- «
rima fuere B. P. quæ me ad ſacro ſancta «
Evangelia Hebraicis verbis exprimenda «
ſollicitarunt. In primis mea erga Cbri- «
ſtianam religionem, cui ex animo ſemper «
ſtudere quantùm potui, conatus ſum, «
ſincera fides tot annorum laboribus..... «
conſtanter exantlatis conteſtata, & pla- «
nè videbarur Cbriſtianæ Religionis digni- «
tati, ſanctitatique neceſſarium, ut hæc «
primaria ejus inſtrumenta, Arabicis, Sy- «
riacis, Græcis atque Latinis vocibus jam «
expreſſa, etiam Hebraicis exprimeren- «
tur, cùm præſertim inſtrumenti veteris «
omnes ferè libri Hebraicâ linguâ conſcri- «
pti fuerint. Deinde iniqua & impia He- «
bræorum mens in Cbriſtum, cujus glo- «
riæ invidentes omnia ferè teſtimonia, «
quæ de eo babentur, mutatis vel vocibus «
vel ſignificationibus corrumpunt; eſt enim «
boc cœcæ impietatis ſtudium ea corrum- «
pere, quæ non poteſt refellere. Hac au- «
tem Evangeliorum verſione in verum He- «
braicum ſermonem tantæ audaciæ occur- «
rimus..... Profectò babeo aliquod meæ «
audaciæ incitamentum quòd juſſerit ſan- «
ctitas veſtra horum librorum impreſſio- «
nem abſolvi. «

EVANGELIUM ſecundùm Matthæum in lingua Hebraica, cum verſione Larina atque ſuccinctis annotarionibus Sebaſt. Munſteri, ejuſque epiſtola nuncupata Henrico VIII. Angliæ Regi, in fol. Baſileæ, typis Henrici Petri 1537.

Ex præfatione Munſteri. » D. Matthæi «
Evangelium in nativa ſua, boc eſt He- «
braica lingua, non qualiter apud Hebræo- «
rum vulgus, lacerum inveni, ſed à me «
redintegratum & in unum corpus redac- «
tum emittimus. «

Idem Hebr. & Lat. in 8°. Ibidem 1537. 1581.

Idem cum punctis, curâ Joannis Quinquarborei editum, in 8°. Pariſiis, Juvenis 1551

Ex præfatione Quinquarborei. » Contex- «
tus Hebraici Evangelii quod D. Matthæi «
nomine circumfertur, omnino ſenſu cum «
Latino convenit Evangelio, quod tan- «

» dem Eccleſia probavit & recepit... Quod
» vero hoc ipſum ſit Evangelium, quod D.
» Matthæus Hebraicè ſcripſit, ambigere
» quis poſſit; nam illud quod citatur ab ipſo
» D. Hieronymo in capite Matthæi XII.
» diverſum eſſe ab hoc deprehendet, &
» à pleriſque (ait ille) Matthæi authenti-
» cum vocatur. Itaque tametſi Sebaſtianus
» Munſterus hoc mutilum & lacerum aſſe-
» rat ſe extorſiſſe à Judæis & pro ſua virili,
» quod lacerum erat, reſartiiſſe, nihil au-
» ſim de eo aliud affirmare quam quod
» opus eſſe putem meo judicio ſatis anti-
» quum; ſi tamen Munſterus, quæ in eo
» reſtituit vel de ſuo addidit, aſteriſco vel
» ſigno quovis alio notaſſet, multo certe
» meliùs nobis conſuluiſſet: nam ita cognoſ-
» ceremus antiqui autoris ſtylum & phraſes,
» meliuſque de ipſo auctore judicaremus. «

Evangelium Matthæi Hebraicum (*abſque punctis*) Idem ex Hebræo fideliter redditum, in 8°. Pariſiis, Juvenis 1555.

Joannes Mercerus auctor eſt tranſlationis Latinæ. Præfixa eſt Epiſtola Joannis Tilii tunc Epiſcopi Briocenſis, deinde Meldenſis.

Ex præfatione Tilii. » Anno ſuperiore
» (ſc. 1553.) profectus in Italiam, hoc D.
» Matthæi Evangelium reperi, quod equi-
» dem ut non auſim affirmare de eo, quod
» ſuâ ille linguâ divinitùs conſcripſit, ex-
» preſſum, ita ex eruditorum hominum
» teſtimonio atque prædicatione poſſim aſ-
» ſerere à Rabinica dictione plurimùm ab-
» eſſe, câque conſcriptum orationis purita-
» te, quam nulla poſt deſolatam hanc gen-
» tem ſcripta redoleant. Longè enim aliud
» ab eo eſt quod nobis Munſterus plerúm-
» que ineptum & barbarum obtruſit. Hoc
» nitidius eſt, præterquàm quòd phraſes
» nobis Hebraicas multis in locis diluci-
» diores facit.... Itaque.... ut verbum de
» verbo religioſè converteretur, curavi, ad
» hánceque rem ſacram Joannis Merceri
» operâ ſum uſus. «

Ex præfatione Jo. Merceri. « Quum Mat-
» thæum Hebraicum nuper à Judæis Ro-
» manis extorſum operâ obſervandiſſimi
» Epiſcopi Briocenſis ſciebamus cum vul-
» gata & recepta editione multis locis diſ-
» ſidere; de ea re hîc te paucis admonere
» Lector, viſum eſt. Scito ergo hîc omiſſa
» nonnulla.... pleraque addita & luculen-
» tius explicata, non pauca immutata &
» in diverſum ſenſum expreſſa.... Ut ut
» ſit, hæc ſatis purè ſcripta, ſi diligenter
» evolvas, nec à veteris inſtrumenti nitore
» procùl abeſſe, etſi nonnihil Rabbiniſmi
» interdum adjunctum comperies. «

» Illud quidem Hebraicum Evange-
» lium (*inquit Grotius initio annotationum*
» *in Matth.*) quod à Tilio & alterum quod
A à Munſtero eſt editum, non eſſe Matthæi «
adeò certum eſt, ut nullis indigeat argu- «
mentis. «

» Hodiéque Hebraica Matthæi duplex «
extat editio (*ut ſcribit Heiddeggerus lib* 3. «
Enchir. Biblici cap. 2.) quarum prior Seb. «
primùm Munſteri, atque iterùm Joannis «
Quinquarborei operâ in lucem venit, al- «
tera à Joanne Mercero Latinè explana- «
ta, Joannis demum Tilii beneficio publi- «
cata eſt. Utraque tamen à Judæis è La- «
tina interpretatione converſa creditur. « «

B » Incomptior eſt (*ait Huetius de claris* «
Interpretibus §. 12.) prior illa Munſteri «
editio, & aliquando etiam ubi lacerus de- «
ficeret codex, ab illo reſarta; cultior al- «
tera Tilii & nitidior, ſed levi tamen & «
exiguo inter eas diſcrimine. «

» Latebat hoc tempore (*anno* 1554. *in-* «
quit Jo. Millius pag. 127. *Proleg. in N. T.* «
Græcum) apud Judæos qui Romæ erant, «
inter alios libros Evangelium Hebraicum «
Matthæi, Munſteriano nonnihil diſſimile, «
& ad codicem vitioſum expreſſum. In eo «
C nonnulla prætermiſſa erant incuria Scri- «
bæ: Addita erant plurima, & luculentæ «
adhibitæ explicationes: haud pauca plane «
immutata erant, & in alienum ſenſum «
expreſſa. Librum hunc à Judæis iſtis im- «
petratum edidit Jo. Tilius an. 1555. cum «
Lat. J. Merceri verſione, in qua omiſſa, «
addita, mutata, in hoc Evangelio ſuis «
quæque notulis deſignavit Interpres. Sed «
parum ad nos varietates iſtæ, vel enim «
errores Scribarum ſunt, vel fortaſſe ip- «
ſorum Judæorum aſſumenta. Certe Evan- «
D gelium ipſum expreſſum erat ad Latinum «
aliquod exemplar «. *Ita Millius.*

Evangelium S. Marci Hebraicè editum operâ Waltheri Herbſt, in 8°. *Jo. Bapt. Ottius mentionem hujus facit in commentariis mſc.*

S. Lucæ Evangelium Hebraicè ex verſione Friderici Petri, in 8°. Wittebergæ 1574.

† Evangeliorum & Epiſtolarum Lectiones anniverſariæ Hebr. ex verſione El. Hutteri. V. *Eædem Polyglottæ* 1601.

E Evangelia Anniverſaria Hebraicè, ſtudio & operâ Joannis Claii, in 8°. Lipſiæ 1578.

Evangelia Anniverſaria totius anni Hebraicè converſa per Fridericum Petri, in 8°. Antverpiæ, Plantini 1581.

Præfatio. » Habes, Lector, Evangelia «
Dominicalia & de Sanctorum feſtis ita «
Hebraicè converſa & emendata, ut ad «
primam editionem collata, pene nova «
videantur & ad Biblicarum hiſtoriarum «
locutiones proprius accedant, quantum «
fieri potuit & licuit phraſis perſpicuitate «
& facilitate, & obſervata propria vocum «

» ſignificatione, collatis ſcilicet verbis Evangeliſtarum ad Græcam verſionem LXX. Interpretum. «

Epiſtolæ Anniverſariæ Ebraicè ex Græco & Syro ſermone, à Conrado Neandro. V. *Epiſtolæ Polyglottæ* 1586.

Epiſtola D. Pauli ad Romanos Hebr. in 4°. Leidæ 1616.

Epiſtola D. Pauli ad Hebræos Hebraicè cum Latina verſione Alfonſi de Zamora. V. *Ejus introductio artis Grammaticæ Hebr.* in 4°. Compluti 1526.

Eadem Hebr. & Lat. *edita cum Evangelio S. Matthæi*, in 8°. Baſileæ 1557. 1582.

Eadem ex Græco in purum idioma Ebræum verbotenus accurate tranſlata à Friderico Alberto Chriſtiano, quondam Judæo abſque punctis, addita verſione Latina. † *Cum Præfatione Jo. Bened. Carpzovii, qui hanc verſionem ob ſtyli elegantiam & inſignem cum phraſi veteris Inſtrumenti convenientiam magnopere commendat*, in 4°. Lipſiæ 1676.

APPENDIX.

PENTATEUCHUS Hebræo-Samaritanus.

PENTATEUCHUM *Hebræo-Samaritanum, ſeu Hebræum literis Samaritanis exaratum hic referre placuit; diſcrepat enim ab Hebræo-Judaico non ſolùm characteribus, verùm etiam multis identidem acceſſionibus, juxta quas facta eſt Samaritana interpretatio. An ille ante verſionem LXX. Interpretum adornatam extiterit, an fuerit ex Hebræis, Græciſque codicibus conflatus, certi nihil fermè ſtatui poteſt, cùm utrinque firmiſſimas pro ſua opinione rationes videantur afferre, qui diverſam ea de re ſententiam amplectuntur; dicam tamen codicem hunc quibuſdam in locis ad verſionem Græcam LXX. Interpretum propiùs accedere quàm ad ipſum textum Hebræum.*

» Tanra diligentia codices ſuos conſervarunt Samaritani, ut iidem plane hodie ſint qoales antehac annis 1200. vel 1300. Euſebii ſcilicet & Africani temporibns: ita ut Simeon de Muis, acerrimus licet hujus Pentateuchi impugnator, dicat in cenſura ſua cap. 3. quod teſtimonia veterum quæ à Morino afferuntur, probant tale eſſe hodie Samariticum exemplar, quale mille ante & amplius annos, id quod ultra illi concedit «. *Waltonus Prolog. XI.* §. 14.

Pentateuchns Hebræo - Samaritanus. Hic codex in modum voluminis conſcripti *ſervatur Sichemi apud Samaritas, ut ipſi referunt in ſuis ad Jobum Ludolphum epiſtolis anno Chriſti* 1685. *pagina enim* 4. 13. & 29. *hæc aiunt:* » Poſſidemus etiam codicem Legis à temporibus gratiæ, quem ſcripſit Abiſa filius Pinchaſi (*ſive Phinees, legitur enim*) ſcriptum in eo. *Ego* Abiſa *filius Pinchaſi, F. Eleazaris, F. Aaronis ſacerdotis, ſcripſi in Atrio Tabernaculi convocationis in Monte Garizim anno decimo tertio à reverſione filiorum Iſrael in terra Chanaan (&) in fines ejus circumcirca. Laudo Dominum, &c.* pag. 24. nota Ludolphi in hunc locum. » (*Temporibus gratiæ ſeu benevolentiæ*) Tempora florentiſſima Reipublicæ Iſraeliticæ intelligere videntur, qualia fuerunt circa XIII. annum reverſionis Filiorum Iſrael ex Ægypto, poſt tantas à Chaoanæis victorias reportatas. Quomodo autem fidem tantæ antiquitatis facere velint codici ſuo, ab *Abiſa* pronepote Aaronis ſcripto ſane conjicere non poſſum «. *Idem, ibidem pag.* 25. Retulit mihi Jacobus Tomerita, *Pentateuchum Samaritanorum* in modum voluminis, ut apud Judæos, conſcriptum eſſe & ſacratiſſimum haberi, ut nemo attingere eum audeat præter Sacerdotem ſummum. «

» Samaritani in ſingulis ferè literis ad Th. Mareſchallum per aliquot annos ſcriptis ſuperbè gloriati fuerant, apud ipſos ſervari vetuſtiſſimum Legis exemplar, quod ſcriptum fuerit ab Abisha Sacerdote, pronepote Aaronis, & illius manu ſignatum: verum nugas eſſe, & mera mendacia quæ hac de re proferunt, Rob. Huntingtonus ex oculari inſpectione deprehendit, & ipſos hujus vanæ gloriationis abundè convicit «. *Acta Erudit. Lipſ. anni* 1705. *pag.* 221. *ex Epiſt. Huntingtoni pag.* 49. & 56.

At vero hujus vetuſtiſſimi codices inſpiciendi cauſà Sichimam cum adiiſſet Rob. Huntingtonus, aliter prorſus cum eodem comparatum eſſe intellexit. Nam librum decantatum in Synagoga ipſo revolvente atque explicante, Samaritæ præcipui, qui tunc aderant, metuentes ne ad umbilicum uſque illum evolveret, ultro faſſi ſunt, verba illa modo memorata, olim quidem fuiſſe inſcripta, ſed à male feriato lacerata nunc eſſe & penitus excerpta. Unde nugas eſſe & pura puta mendacia, quæ de hoc codice Sichemitæ tradunt, affirmat Huntingtonus, è cujus Epiſtolis ad J. Ludolfum ſcriptis, pag. 49. & 56. *hæc omnia excerpſi. conf. Th. Smith. de vita Huntingtoni pag.* 14.

Pentateuchus Hebræo - Samaritanus. » Codex iſte (*inquit Joannes Morinus pag.* 6. *Exercit. in Pentat. Samarit.*) pulcherrimè & literis majoribus olim deſcriptus fuit. Primùm pertinuit ad Phinæam «

» quemdam filium Ithamar, Damaſci Sa-
» maritanorum Sacerdotem magnum, ut ad-
» ſcriptum eſt in fine Geneſeos literis jam
» uſu & vetuſtate attritis, & nonnunquam
» obliteratis. Antea enim quidam Abra-
» ham filius Jacob eum deſcripſerat, ut ipſe
» eodem atramento & charactere, nulla
» addita temporis æra in fine libri annota-
» vit. Poſtea Raban Joſeph illum ſibi com-
» paravit quadringentis argenteis per ma-
» nus ſervi ſui anno Iſmaelitarum 782. qui
» eſt Chriſtianorum 1404. (*vel potius* 1380.
» *juxta Ulug-Beigum*) ut ad finem Exodi
» in ſpatio vacuo adſcripſit ſervus ille, ſcrip-
» tura longe minus exacta quàm præcedens
» & multò recentiore. «

Idem Epiſt. 38. *Antiq. Eccl. Orient. ad Th. Cromberum pag.* 198. *de hoc codice ita*
» *ſcribit* ; » ſunt mihi quatuor exemplaria
» mſc. codicis Hebræo-Samaritani. Pri-
» mùm integerrimum in vitulina pelle ma-
» joribus & elegantiſſimis characteribus de-
» ſcriptum. In fine Exodi ſcriptum eſt *qua-*
» *dringentis argenteis Damaſci emptum eſſe*
» *anno Arabum* 782. In fine Geneſeos, lite-
» ris maxime attritis & alia Exodi adſcri-
» ptione longe antiquioribus ſcribitur, *ad*
» *ſummum Damaſci Sacerdotem pertinuiſſe* Sa-
» cerdos ille iſtum codicem aut retractavit
» & emendavit ipſe, aut id fieri curavit,
» ante annos quadringentos exiſtimo (*Hæc Morinus ſcribebat anno* 1633. *proinde initio ſeculi XIII.*) » non ſerius exaratum exiſtimo «. *Obtinuit illum Damaſci Petrus à Valle Nobilis Romanus ac inſignis Viator menſe Maio anni* 1616. *pro Domino de Sancy Gallorum Regis in Aulam Ottomanicam Legato, jamque illi miſerat, ut ipſe teſtatur in Epiſt.* 13. *tom.* 1. *p.* 176. *Itinerarii ſui Gallicè verſi, ſcripta Aleppi* 15. *Julii ejuſdem anni. Idem in Epiſt. ad Tengnagelium quæ extat tom.* 1. *Comment. Lambecii de Biblioth. Cæſarienſi pag.* 185. *loquens de Pentateucho Hebræo-Samaritano, ait hoc exemplar* » ex
» Syria Domino de Sancy ſe dono miſiſſe. «

» Hunc codicem (*inquit Joannes Morinus*
» *in præfatione de Pentateucho Samaritano*
» *quæ Bibliis Polyglottis Pariſienſibus præfixa*
» *eſt*) curavit Congregationis Oratorii
» Preſbyter (*à Petro à Valle nobili Ro-*
» *mano anno milleſimo* 627.) emi ſibi Da-
» maſci Doctiſſimus & Illuſtriſſimus Epiſ-
» copus Macloviensis Achilles Harlæus,
» *Dn. de Sancy*, cùm antequam Eccleſiæ
» nomen daret, Conſtantinopoli apud Tur-
» carum Imperatorem legatione pro Rege
» Chriſtianiſſimo fungeretur. Hunc codi-
» cem cum permultis omnis generis Rab-
» binicis libris cuſis & manuſcriptis Orato-
» rianæ Bibliothecæ (*in qua religioſè aſſer-*
» *vatur cod.* 60.) donavit Illuſtriſſimus ille
» Præſul, quo nobiliſſimo ſodali & ſym-
A miſtâ gloriatur noſtra Congregatio. Hic «
eſt ille codex quem in editione noſtra *Bi-* «
bliorum Polyglot. fideliter & ad amuſſim «
expreſſimus, quemque latinitate donavi- «
mus «. *Ita Jo. Morinus.*

» Editione *Pariſienſi* jam peractâ (*pergit* «
ibidem Morinus) tres Pentateuchi Sama- «
ritici codices nobis ſupervenerunt ab am- «
pliſſimo viro Peireſcio.... ad nos miſſi ; «
ſed eorum nullus integer erat. «

Omnium antiquiſſimus, ut vel ex ip- «
ſis membranis & detrito charactere non «
B eſt difficile judicare, cœteris eſt minore «
formâ ; ſed deſunt ab initio Geneſis prio «
ra ſeptemdecim capita, & à fine totum «
Deuteronomium, exceptis ſex prioribus «
capitibus & ſeptimi initio, una etiam aut «
altera lacuna alibi ſed multò minùs «
hiante. *Morinus ibidem*, in 4°. *Extat in Bibl. Regia, cod.* 311.

De codice iſto ita ſcribit Iſaacus Voſſius cap. XXIX. Diſſert. de 70. *Interpretibus circa finem pag.* 96. » Codex Mazarini «
(*qui nunc eſt in Bibliotheca Regia*) anti- «
C quior eſt quàm ſit ullum exemplar Judai- «
cum, quod quidem notum ſit. Et tamen «
non deſunt qui adfirment longè etiam- «
nùm vetuſtiores eſſe illos codices qui pe- «
nes Samaritas in Oriente aſſervantur. «

A. » Secundus codex (*pergit in eadem* «
præfatione anteà laudata Morinus) eſt tri «
linguis, *at charactere Samaritano exaratus* ; «
in medio eſt Arabica verſio, à lateribus «
Hebræus textus, & Samariticus. Sed in- «
gentibus lacunis (ſeu multorum foliorum «
D dilacerationibus) paſſim ſcatet ; textus «
qui ſupereſt, magna cum diligentia & ele- «
gantia exaratus eſt. Ab initio peſſimè «
mutilatus eſt XXXIV. capitibus & alibi «
ſæpiſſimè duobus, tribus aut pluribus.... «
Æra ſcriptionis ad finem Exodi notatur, «
annus Iſmaëliticus ſexcenteſimus vigeſi- «
mus quartus, menſis Rabie alter, hoc «
eſt annus Chriſti 1227. . . . . Eadem æra «
rursùs annotatur in fine libri Numero- «
rum «. *Morinus ibidem. Bibl. Regia cod.* 310. Emptus fuit hic codex Damaſci anno
E Chriſti 1631. pro Nicolao Fabri de Pei-
reſc, *ut ipſe refert in Epiſt. ad Jo. Morinum pag.* 187. *Antiq. Eccl. Orient.*

» Tertius codex in amplo folio deſcri- «
ptus recens eſt (*circa annum Chriſti* 1560. «
exaratus juxta ipſum Peireſcium.) In fine «
Exodi varia ſunt notaricè ſcripta, in quo- «
rum fine luculenter ſatis docetur ſcriptus «
fuiſſe Damaſci anno Gentium 967. poſt «
trilinguem annis Arabicis trecentis qua- «
draginta duobus integris (*hoc eſt circa annum Chriſti* 1559.) Propè integer eſt ille «
codex, unâ paginâ ab initio malè multa- «
tus, quæ tamen alterius ſubſtitutione non «
ineleganter deſcriptæ reſarcitur ; alibi «

eſt una aut altera non ingens lacuna «. *Ita Morinus ibidem.* Hic codex recenter ſcriptus eſt ante annos circiter 70. eleganti & magno charactere, *inquit idem anno* 1633. *in epiſt. ad Th. Cromberum quæ extat in Antiquit. Eccleſiæ Orientalis pag.* 198. Fuit teſtamento legatus Cardinali Barberino ab ipſo Nicol. Peireſcio *juxta Gaſſendum in ejus vita, pag.* 286. *Editionis Hagienſis.* Miſſus fuerat Gabrieli Sionitæ à Joanne Galaup de Chaſteüil (*ut narrat Marchety auctor ipſius vitæ*) & allatus ex Oriente à Theophilo Minuto ex Ordine Minimorum qui hunc codicem in his plagis acquiſivit, illumque tradidit Peireſcio, &c.

De his quoque codicibus ita etiam ſcribit Joan. Morinus Petro à Valle Epiſt. 51. *inter Antiquitates Eccl. Orient. pag.* 261. » Edi-
„ tione peracta ſupervenerunt mihi ab am-
„ pliſſimo Dn. Peireſcio mſc. codices tres,
„ quorum unus trilinguis erat, Hebræo-
„ Samaritanus, Arabicus & Samaritanus;
„ ſed à tuo non ſenſu ſed verbis admodùm
„ diverſus, ita ut ſi non alia verſio videre-
„ tur, tota eſſet interpolata; verùm codex
„ ille variis in locis, ferè quintâ ſui parte
„ mutilatus erat. »

Pentateuchus Hebræo-Samaritanus. Codex in 4°. majori, membranaceus, antiquus, mutilus quidem variis in locis, ſed charta papyracea in ipſis Orientis regionibus reſarcitus. Plurima ad calcem cujuſque libri occurrunt Samaritanorum teſtimonia, eorum ritus ac leges ſpectantia. *Pariſiis Bibliotheca Sangenoveſeana. Hujus codicis forſan meminit Catalogus librorum Jacobi Leſcot Epiſcopi Carnotenſis pag.* 19. *in qua legitur.* » Pentateuchus Sa-
» maritanus mſ. 1378. in 4°.

Pentateuchus Hebræo-Samaritanus. Codex membranaceus, in folio magno. *Extabat Pariſiis in Muſæo clariſſ. Dn. Nolin, viri ſacrarum literarum amantiſſimi, nunc ſervatur in Bibliotheca Oratoriana.*

Pentateuchus Hebræo-Samaritanus. Exemplar vetuſtum, quod fuit olim Jacobi Uſſerii, à quo Bibliothecæ Cottonianæ datum (ut refertur p. 40. Catalogi editi) *cujus inſcriptionem donationis propria ipſius manu exaratam hìc juvat apponere ex ejus vita exſcriptam pag.* 40.

» Pentateuchum Samaritanum à decem
» Tribuum reliquiis poſt regni Iſraëlitici
» excidium primò acceptum à Doſitheo Sa-
» maritanorum Pſeudo-Propheta, tempo-
» ribus Apoſtolorum poſtea interpolatum,
» ab Eccleſiaſticis ſcriptoribus (Euſebio,
» Diodoro, Hieronymo, Cyrillo, Proco-
» pio, Aneſpero, Georgio *Syncello* Chro-
» nographo) identidem citatum, atque à
» Cuthæis hodiernis demum redemptum,

A Bibliothecæ Cottonianæ (quæ amiciſſimi «
Domini ſummâ humanitate ſemper mihi «
patuit.) L. D. M. Jacobus Uſſerius Arma- «
chanus, Hiberniæ Primas. «

» Ex Librarii notatione ad calcem Gene- «
ſeos colligimus exemplar hoc ſexcentis «
ſiclis (hoc eſt libris Anglicanis 75.) em- «
ptum fuiſſe menſe Rabie anni 792.) re- «
gni Iſmaëlis (circa Martium menſem «
anni æræ noſtræ Chriſtianæ 1390.) «

De hoc & altero codice hæc ait Jo. Seldenus ad calcem libri de ſucceſſionibus in bona
B *defuncti ad Leges Hebræorum.* » Codicibus «
Samaritanis uſi ſumus binis; altero è li- «
braria ſupellectile Guill. Laudi Archiep. «
Cantuarienſis, quo Academiam Oxonien- «
ſem nuperrimè ditavit (*cod.* 624.) Alter «
eſt κειμήλιον Bibliothecæ Cottonianæ. «
Exemplar utrumque eſt quidem vetuſtum. «
Cottonianum autem deſcriptum eſt ante «
annos 270. aut circiter. Quantùm ab ini- «
tio Geneſeos ad initium capitis VI. Levi- «
tici intervenit, manu Ithamar Ben Aa- «
ron, Ben Ithamar, Sacerdotis primarii «
C in Damaſco. Quæ ſequuntur ad finem «
Deuteronomii, exaravit Abraham Ben «
Abi Nitzaion (nomine ſeu auſpiciis Se- «
moki Tobi Iſaac Ben Semoki Selomoh «
Ben Jacob, ex familia Iſburiana, ſummo «
in agro Damaſceno principatu inſignis, «
ut refert Thomas Smith. pag. 61. *vitæ Jac. Uſſerii.*) Uti ipſe annotavit ad extremum «
Numeronum ejuſdem codicis mſc. *Etab-* «
ſoluta eſt Lex ſancta (totum Pentateuchum «
innuit) *anno ſeptingenteſimo ſexageſimo* «
quarto regni Iſmaëlis (ſeu Hegiræ) incidit «
D annus ille in vulgarem Chriſti 1362. *Ita Joan. Seldenus.*

Thomas Smith. pag. 15. *de vita Rob. Huntingtoni* » de codicibus Samaritano- «
rum ſacris obſervat, quòd ſi ex codicibus «
in Anglia obviis judicium ferre liceat, «
Cottoniano nempè, Bodleiano, & Hun- «
tingtoniano, nuperrime à ſe in Hiber- «
niam ad Epiſc. Armachanum tranſmiſſo, «
nullus eorum CCCC. quingentorumve «
annorum ætatem ſupergrediatur. «

Pentateuchus Hebræo-Samaritanus.
E *Bibliotheca Vaticana.*

De hoc codice ita ſcribit Hieron. Aleander Joan. Morino Epiſt. 5. *inter Antiq. Eccl. Orient. pag.* 143. » Ac ſcias velim eſſe hìc
quoque in Vaticana Bibliotheca aliud «
Pentateuchi exemplar iiſdem Samarita- «
nis literis ſcriptum, quod quinque abhinc «
annis (*anno ſc.* 1623.) piæ memoriæ Sci- «
pio *Cobellutius*, Cardinalis ſanctæ Suzan «
næ tunc Bibliothecarius CCC. aureorum «
pretio comparavit, atque is quidem co- «
dex etſi characteres habeat Samaritanos, «
Hebraicâ tamen linguâ, uti & veſter con- «
fectus eſt. «

Pentateuchus Hebræo-Samaritanus. Codex in folio, in principio & in fine mutilatus, quo uſus eſt Jo. Seldenus. Guill. Laudus Archiepiſcopus Cantuarienſis illum cum pretioſa ſuppellectile libraria Academiæ Oxonienſi dono dedit. *Bibliotheca Bodleiana cod.* 624.

Pentateuchus Hebræo-Samaritanus. Codex ſat pulcher, quem ſibi in Oriente comparaverat Jac. Uſſerius. Liber ipſa ferè in forma folii vel quarti majore ita fuit exaratus, ut non verſibus uſitatis ſeu pericopis potius longioribus pars quædam comprehenderetur, & relicto ſpatio diſtinguerentur ſingulæ ferè paginæ tribus ejuſmodi vel pluribus pericopiis. Hujus codices copia facta eſt Thomæ Crombero, qui differentias conferendo annotavit quas cum Joanne Morino communicavit. *Epiſt. Cromberi ad Morinum p.* 195. *Antiq. Eccl. Orient. Bibliotheca Bodleiana cod.* 3127.

Pentateuchus Hebræo-Samaritanus. Codex acephalus & valdè lacerus, in fol. minori, *ibidem cod.* 3129. *Hi duo codices poſtremi fuerunt Jac. Uſſerii.*

» Jacobus Uſſerius Archiep. Armacha-
„ nus ſi non primus, certè inter primos
„ erat qui magnis ſumptibus exemplaria
„ Samaritica Pentateuchi in Europam intu-
„ lit; hic enim exemplaria varia mſc. ex
„ Paleſtina comparavit.... Unum horum
„ Pentateuchum integrum pulchre exara-
„ tum habet, aliud in quibuſdam lacerum &
„ imperfectum; utraque vero ita accurate
„ ſcripta ut vix per integrum folium unius
„ literulæ differentiam obſervare licuerit;
„ tertium verſionem habet Arabicam, unà
„ cum textu Samaritano, ipſam quoque
„ accurate factam «. *Walton Prolegom. XI.* §. 10.

Pentateuchus Hebræo-Samaritanus; fuit olim Eduardi Pocockii. in 12. *Ibidem cod.* 5328.

» Ad Samaritanam Pentateuchi edi-
„ tionem jam accedo (*inquit Uſſerius*) quam
„ primus, vel certè inter primos noſtris
„ temporibus in Occidentem intuli. Cùm
„ enim *Chriſtianæ pietatis homines paulò hac*
„ *in re negligentiores hactenus fuiſſe*, ex lib. 7.
„ Scaligeri de emendat. temporum didiciſ-
„ ſem: non priùs deſtiti, quàm ex Syria &
„ Palæſtina quinque vel ſex exemplaria
„ mihi comparaviſſem; cùmque ab Euſebio
„ Cæſarienſi, Diodoro Tarſenſi, Hierony-
„ mo Stridonenſi, Cyrillo Alexandrino,
„ Procopio Gazæo & aliis citatum inveniſ-
„ ſem, apud Photium in Bibliotheca cod.
„ 230. (*col.* 883. *edit. Rothomag.*) decreti
„ Synodici Eulogii Patriarchæ Alexandrini
„ in Samaritanos editi argumentum expo-
„ nentem, tandem reperi librorum Moſai-

A corum à Samaritis receptorum deprava- «
torem fuiſſe Doſitheum illum (*de hoc non* «
conveniunt viri eruditi) cujus in lib. 1. con- «
tra Celſum Origenes meminit «. *Hæc ille in Epiſt. ad Lud. Capellum ad calcem Syntagm. de* 70. *Interpr. pag.* 215.

Pentateuchus Hebræo-Samaritanus. Codex antiquiſſimus, in 12. *Bibl. Ambroſiana, de Montfaucon pag.* 11. *Diarii Italici.*

Pentateuchus Hebræo-Samaritanus. Codex Damaſci in pergameno exaratus, B quem Jacobus Golius ex Oriente advexit; hunc operâ Antonii Dorati Mercatoris Veneti obtinuerat. Exemplar elegans, omnibus χαλλιγραφίας numeris abſolutum, *juxta Hottingerum p.* 128. *Bibliothecarii quadripartiti, ubi plura de hoc codice refert. Bibl. Leidenſis cod.* 6. *p.* 409. *Catalogi in folio.*

Pentateuchus Hebræo-Samaritanus. *Bibl. Vindobonenſis*, *p.* 188. *Antiquit. Eccl. Orient. Hunc ibi fruſtra ſe quæſiviſſe ſcribit Lambecius p.* 114. *lib.* 1. *Comment. de hac* C *Bibliotheca.*

» Joh. Morinus primus noſtris tempo- «
ribus (*inquit Brianus Walton Proleg. Bi-* «
blici XI. §. 10.) de Pentateucho Sama- «
ritano aliquid publicavit præfat. in edi- «
tionem τῶν ό Pariſienſem 1628. (*in qua* «
ſect. 6. *aſſerit* ſe Pentateuchum ſuum Sa- «
maritanum purum putum Moſis Penta- «
teuchum, *& ipſe ſe alibi explicat Animad.* «
in cenſuram exercit. Samar. cap. 7. nil «
aliud voluiſſe his verbis quam exemplar «
illud non eſſe ſpurium vel ſuppoſititium) «
D ..... contra quem calamum ſtrinxit Si- «
meon de Muis (*qui in cenſura cap.* 4. «
Exercit. in Pent. Samar. Morinum ſic allo- «
quitur: Hæc argumento eſſe videntur, «
factitium & fictitium eſſe exemplar tuum «
Samariticum, ad componendas nempe «
difficultates arte atque induſtria, jam inde «
antiquitus, accommodatum.) Jo. Henr. «
Hottingerus in Exercit. Anti-Morinianis, «
Bootius etiam & Taylerus ſcripto acu- «
leato «. Muiſii ſententiam ambabus *ulnis amplexus videtur Joannes Harduinus qui*
E *eam p.* 6. *Chronologiæ Vet. Teſt. edit. Pariſienſis confirmat his verbis:* » In hoc Penta- «
teucho ita temporum ratio digeritur, ut «
neque cum Hebræo congruat, neque «
cum Græco. A quibus autem inducti in «
fraudem hodierni Samaritæ fuerint, (ſi «
tamen eodem illi in Samaria exemplari «
utuntur, ac non Hebræo potius puro ac «
ſincero, ſed ſuis, arabiciſve characteri- «
bus) qui ſint hujuſmodi recentis Penta- «
teuchi primi conditores, ariolari fortaſſis «
videbimur, ſi rem eſſe nobis exploratam «
dicamus. Illud interim in confeſſo eſt, «
vetuſtiſſimum exemplar Pentateuchi Sa- «

»maritani, quod Morinus vidit, manu exa»ratum fuiſſe anno Chriſti 1404. Morino »ipſo teſte, nec ullum aliud extare multo »vetuſtius. Samaritanos codices, qui nunc »habentur, dum Grotius affirmat factos »ex Græco Juſtiniani Imp. ævo; de re ipſa »ſat recte pronuntiat, de tempore, longe »aberrat«. *Hæc Cl. Harduinus, qui utinam hujus fraudis auctorem licet ariolando nobis indicaſſet. Verum quod eodem Samaritani in patria exemplari utantur, dubitare non ſinit ipſorum codicis inſpectio, ut teſtatur Huntingtonus in epiſt. ſuis: major ſane eſt dubitandi locus de æra exemplaris quod Harduinus vetuſtiſſimum vocat, licet* anno Chriſti 1404. *putet* exaratum, teſte ipſo Morino. *Ipſe tamen Morinus* nullam additam eſſe temporis æram in fine libri adnotavit, *refert tantum* Joſephum quemdam hunc codicem ſibi comparaſſe anno Iſmaëlitarum 782. qui eſt Chriſti 1404. *ſed rectius juxta Ulug-Beigum A. Chr.* 1380. *vetuſtior quoque illo ſervatur codex Arabico-Samaritanus Pentateuchi in Bibl. Regia num.* 310. *qui Anno Iſmaëlitarum* 624. *Chriſti* 1127. *deſcriptus eſt.*

Editiones typis vulgatæ.

PEntateuchus Hebræo-Samaritanus juxta codicem Oratorianum juſſu Eminentiſſ. Cardinalis Berulli edi cœptus an. 1630. at abſolutus anno 1632. & Pentateuchus idiomate Samaritano, ſtudio & operâ Joannis Morini cum una utriuſque verſione Latina. V. *Tom.* v. *Bibliorum Polyglottorum Pariſienſium anni* 1645.

Joan. Morinus in Epiſt. ad Hieron. Aleandrum pag. 140. *Epiſt.* 4. *ſcripta anno* 1628. *inter Antiq. Eccl. Orient. hæc ait:* »Editio»nem Pentateuchi Samaritani juſſu illu»ſtriſſimi Cardinalis Berulli meditor«. *Idem Epiſt.* 49. *ibidem pag.* 253. *ad Cardinalem Barberinum ſcripta* 4. *idus Februarii an.* 1637. *addit:* »Ante quadriennium »(*hoc eſt anno* 1631.) excudi curavi in cor»pore magnorum Bibliorum duplicem Pen»tateuchum Samaritanum cum Latina ver»ſione, Hebræo-Samaritanum & ejuſdem »in linguam Samaritanam verſionem; »utrumque excuſum hac hyeme relegi ac »recenſui, & quæ à typographo errata »fuerant, adnotavi; Hebræo-Samarita»num verò excuſum cum IV. antiquis mſſ. »comparavi, & varias lectiones exſcripſi; »Samariticam verò verſionem, quæ Judæo»rum Chaldaicæ reſpondet, permultis ſed »brevibus annotationibus, (*quæ non fue»runt hic editæ ſed ſeorſim anno* 1657. 12.) »illuſtravi«. *Hæc ille.*

Idem cum eadem verſione Latina, *editio emendatior, licet ab omni ſphalmate non* A *immunis*, ex tribus codicibus Uſſerianis. V. *Biblia Polyglotta Londinenſia* 1657.

Geneſeos IV. prima capita Hebræo-Samaritana & Latina, ſtudio Georgii Othonis. V. *Eadem Polyglot.* 1702.

SECTIO SECUNDA.

TARGUMIM ſeu PARAPHRASES Chaldaicæ.

B LINGUA Chaldaica ſeu Aramica vigebat olim in Aſſyria, in regione Babylonica, in Meſopotamia, Syria & Palæſtina, quâ etiamnum ſcripti ſunt in Oriente libri Neſtorianorum & Maronitarum Eccleſiaſtici. *Euſ. Renaudot.*

»Meritò primam (*inquit Bonav. Cor-«
nelius Bertramus præf. in Comparationem«
Grammaticæ Hebr. & Aramicæ) & præ-«
cipuam Aramicæ linguæ dialectum faci-«
mus *Babylonicam*: in qua edoctus Da-«
niel, item & Hezras, in ea aliquot ſuo-«
C rum ſcriptorum paginas exararunt. Se-«
cundam ejus dialectum appellamus *Chal-*«
daicam ſeu Syriacam: quâ priores Biblio-«
rum paraphraſtæ uſi ſunt, quales ſunt On-«
kelos in Legem & Jonathan in utroſque«
Prophetas tam priores quàm poſterio-«
res. Tertiam dialectum conſtituimus *Je-*«
roſolymitanam, quâ ſcriptæ ſunt poſterio-«
res paraphraſes in Legem & librum Eſ-«
ther. Atque hæc ita Jeroſolymitana dicta«
videtur, quod vulgus Iſraelitarum redu-«
cum ex Babylonico exilio, multa voca-«
D bula Ammonitica, Moabitica, Perſica«
& Græca, linguæ Chaldaicæ permiſce-«
ret. Quartam Aramicæ linguæ dialectum«
facimus mediam quandam inter Chaldai-«
cam illam ſecundam, & tertiam hanc Je-«
roſolymitanam: quâ ſcriptæ ſunt para-«
phraſes ſeu Targumim in quinque volu-«
mina, quæ vocant: in Pſalmos, Prover-«
bia & Job. Atque ex hac ſuperiorum dia-«
lectorum Aramicarum differentia, du-«
plex Targum conſtituitur ab Hebræo-«
rum doctoribus, Babylonicum & Hiero-«
E ſolymitanum. Utrumque videlicet ita vo-«
cant, non quod illud linguâ Babylonicâ«
conſcriptum fuerit, hoc verò Jeroſolymi-«
tanâ, ſed quod illud puriore ſtylo con-«
ſtet, hoc impuriore. Quintam addimus«
Aramæorum dialectum, nimirum *Talmu-*«
dicam quæ mixta videlicet eſt non ex ſu-«
perioribus ſolis, ſed & ex Hebraica«
ejuſque idiotiſmis, & vocabulis Latinis,«
Græcis, Arabicis & Barbaris aliis auda-«
ciùs paulò aſſumptis. Sextam & poſtre-«
mam Aramicæ linguæ dialectum conſti-«
tuimus *Syram* Antiochenam ſeu Comage«
nam, ſeu etiam Maroniticam. Illam ſexto«

» & poſtremo loco ponimus non quod ve- A
» limus poſt alias illas omnes ortam fuiſſe,
» ſed quod omnium poſtrema uſum ſuum
» conſtanter retinuerit, atque omnibus illis
» ſucceſſerit, omneſque illas antiquaverit.
» Illa enim eſt cujus uſus fuit non ſolum in
» Eccleſia illa Antiochena, ut & in reli-
» quo illius regionis agro; ſed & tandem
» in toto Patriarchatu qui illi Eccleſiæ ali-
» quando adjudicatus eſt. «

» Chaldaicæ univerſæ Paraphraſes
» voce communi Targumim dicuntur,
» Targum enim idem eſt apud Chaldæos, B
» ac interpretatio. Poſtquam è Captivi-
» tate Babylonica reduces fuerunt Judæi,
» qui per id tempus linguæ ſuæ obliti, Ba-
» byloniorum linguam didicerant, tum ne-
» ceſſarius fuit apud eos Chaldaicarum ve-
» teris Teſtamenti Paraphraſium uſus. Eſ-
» dras itaque cum Legem coram populo le-
» geret, alios adhibebat interpretes qui eam
» Chaldaicè explicabant. Facta libri Legis
» in quinquaginta ſectiones diviſione, ut
» ſingulis hebdomadis una ſaltem legere-
» tur ſectio, tunc poſt lectionem textûs C
» Hebraici ſequebatur Chaldaica ejuſdem
» interpretatio; ita ut populus textum He-
» braicum & Chaldaicum alternis verſibus
» audiret. Inde nati ſunt Targumim, qui
» hiſce temporibus tum ad ſolamen inter-
» pretum quam ad familiarum utilitatem
» concinnati ſunt. Pentateuchus primùm
» in Chaldaicam linguam converſus eſt, ut
» potequi ſolus tum in Synagogis legeba-
» tur; ſed poſt perſecutionem Antiochi
» Epiphanis cœpit fieri lectio Prophera-
» rum, & facta eſt ſubinde Chaldaica eo- D
» rundem interpretatio.

» Plurimi erant antiquitus apud Ju-
» dæos Targumim, quorum octo duntaxat
» ſuper ſunt ſcilicet triplex in Legem, On-
» kelosi, Pſeudo-Jonathanis & Hieroſoly-
» mitanum; Targum Jonathanis in Pro-
» pheras; Targum in quinque Meghilloth;
» Targum alterum in volumen Eſther; Tar-
» gum in librum Job, in Pſalmos & in Pro-
» verbia; denique Targum in libros Chro-
» nicorum «. *Hæc excerpta ſunt ex Humfredi
Prideaux Hiſtoriæ Judaicæ libro 2. ſicut* E
*& quæ inferius allegantur de uno quoque
Targum.*

» Scito, (*inquit Elias Levita præfat. in
» Meturgaman ex verſione Richardi Simon*)
» in nihilo diſcrepare linguam paraphraſeos
» Onkeloſi à lingua paraphraſeos Jonatha-
» nis, quia utraque lingua Babylonica eſt,
» patiter tanquam Danielis & Eſræ; ſed
» hujus lingua longè putior eſt ac nitidior
» quàm cæterorum Targumim. Valdè an-
» tem Targum Hieroſolymitanum differt
» à Babylonico, idque quia illud conflatur
» ex pluribus linguis, Babylonicâ videlicet,

Græcâ, Romanâ & Perſicâ..... Verùm «
tempus quo ſcriptum eſt Targum Hiero- «
ſolymitanum in Legem & Agiographa «
nobis eſt incognitum; utrum ſcilicet fue- «
rit ante vel poſt Talmudis Hieroſolymi- «
tani compoſitionem. Adducor ut credam «
Targum Hieroſolymitanum non extare «
niſi in Jobum, Proverbia & Pſalmos, non «
verò in quinque volumina; quia non «
idem eſt orationis character, licet in his «
multæ ſint voces ex Targum Hieroſoly- «
mitano. «

» Jam ex his cognoſcere eſt (*ut ſcribit* «
Rich. Simon cap. 13. *diſq. crit. de variis* «
Bibl. edit. p. 100.) quàm parùm certa «
ſint ea quæ de Scriptoribus Targumim «
afferunt Judæi; primò enim qui fuerint «
Onkelos & Jonathan, quâve ætate vixe- «
rint, compertum non habetur. De illo- «
rum antiquitate etiam diſputant Chriſtia- «
ni, dum alii, ducti potiſſimùm Judæo- «
rum teſtimoniis, illorum Paraphraſes cir- «
ca tempora Chriſti confectas fuiſſe exi- «
ſtimant; alii verò has Origene atque «
Hieronymo poſtetiores eſſe affirmant, «
quod hi illarum nuſquam meminerint. «
Fieri tamen poteſt, ut jam inde ab illis «
temporibus Judæis Babylonenſibus fue- «
rint cognitæ, apud quos natæ eſſe viden- «
tur; ſed nondum, in unum veluti corpus «
Paraphraſeos redactæ, in vulgus abie- «
rant: quomodo etiam incidi in exem- «
plaria quædam Pentateuchi, quibus Gal- «
lica contextûs Hebræi expoſitio ad ſingu- «
las fere voces adjungebatur: Gallica ta- «
men Legis Moſaicæ Paraphraſis à nemine «
Judæorum hactenus laudata fuit. Veriſi- «
mile eſt itaque Doctores quoſdam ſcho- «
larum Babylonenſium in uſum gentis ſuæ «
dictiones Hebraicas Chaldaicè expoſuiſ- «
ſe; ex quibus longo poſt tempore, inte- «
gra demum Paraphraſis compoſita fue- «
rit. Et ut ita ſentiam, facit Chaldæus «
ſermo purus & non inquinatus quo ſcri- «
ptæ ſunt. Quæ quidem intelligenda ſunt «
de Paraphraſi duntaxat quæ ſub nomine «
Onkeloſi extat in Legem Moſis, & de «
altera in omnes Prophetas quæ Jonathani «
tribuitur «. *Hæc ille.*

» Vulgò tribuuntur Complutenſibus ca- «
ſtigationis punctationis Chaldaicæ exor- «
dia, quæ deinde ab Aria Montano ex- «
culta, demum à Joan. Buxtorfio in Bi- «
bliis Baſileenſibus perfecta fuerit; ſed «
hæc longè adhuc perfectior apparet in «
exemplari mſc. « (*de quo ſuprà inter codices
mſſ. Hebræos cod. E.*) *Rich. Simon p.* 104.
Diſquiſ. crit. de variis Bibl. edition. cap. 13.

Targum in totum vetus Teſtamentum
ad primum candorem redactum juxta
exemplar mſc. Syriacè conſcriptum & La-
tinè redditum ab Andrea de Leon Zamo-
renſi,

Google

renſi, *ut ipſe ſcribit an.* 1628. *in Epiſt.* 3. A
Antiquit. Eccl. Orient. pag. 132.
Ex hac Epiſtola. » De Paraphraſi Chal-
» daica, quam Rabbini Targum appellant,
» quid loquar? vitiata & corrupta nimis,
» degenerans ab illo primo nitore & can-
» dore; plena Talmudicis fabulis, impie-
» tatibus ſacrilegis fœdata, in quo conve-
» niunt omnes. Ipſe Cardinalis Ximenius,
» ut in præfatione Complutenſi, qui Pen-
» tateuchum tunc in lucem prodidit vin-
» dicatum à mendis & erroribus, reliquos
» libros poſt editionem Complutenſem cor- B
» rigere & emendare fecit, quos vidi in
» Complutenſi Collegio pergamenis char-
» tis exaratos, exactiſſimè correctos.....
» exemplaria iſta non obtinuit; imò neque
» vidit (recondita enim erant) Arias Mon-
» tanus, ut teſtatur Raphelengius in variis
» lectionibus.... Inter præcipua & exactiſ-
» ſima *Paraphraſis Chaldaicæ exemplaria*
» mihi occurrit exemplar Syriacè conſcrip-
» tum, quod erat apud Joannem Baptiſtam
» Raimundum, *(quò deveneris ille ſingularis*
» *codex, rogantur ut indicent, penes quos eſt)* C
» traditum à Gregorio XIII. ad eum, inter
» plurima alia exemplaria ab Oriente miſ-
» ſa, ut teſtantur teſtimonia authentica
» quæ penes me ſunt. Exemplaria iſta ſunt
» integra & incorrupta, quæ mala manus
» Rabbinica characteris ignara vitiare non
» potuit. *Idem ibidem pag.* 136. Univerſam
» Paraphraſim Chaldaicam veteris Teſta-
» menti ad primum candorem redactam
» & Latinè redditam tradidi Paulo. V. *Sum-*
» *mo Pontifici*..... Et cum hic minimè à
» veritate Hebraica diſcrepat textus, nec D
» à vulgata Latina Tranſlatio; quibus om-
» nibus conſideratis mihi facultas conceſſa
» fuit, ut typis mandaretur opus à me ela-
» boratum. »

Targum triplex in Legem Onkeloſi, Pſeudo-Jonathanis & Hieroſolymitanum. V. *Biblia Polyglotta* 1657. V. *Pentateuchus Hebræus* 1590. 1614. 1640. 1646. *bis*, 1703. 1705.

Reuchlinus lib. 3. *de verbo mirifico ait*
» Babylonios circa Olympiadem LVI. ſive
» tempore Iſaïæ Prophetæ ſcripturam Chal- E
» daicè converti curaſſe. «

Targum Onkeloſi in Legem codex in folio. *Bibliotheca Sorbonica cod.* 119.

Idem. V. *Biblia Polyglotta* 1517. 1572. 1599. 1645. 1657. V. *Pentateuchus Polyglottus* 1546. 1547. V. *Biblia Hebraica mſſ.* A. B. C. D. E. G. H. I. K. L. M. N. O. P. R. R². S. T. T². V. AA. *V. Bibl. Rabb. ad annum* 1518. V. *ſuprà triplex Targum.* V. *Pentateuchus Hebräicus* 1490. 1523. 1527. 1543. 1548. 1561. 1587. 1597. 1606. 1621. 1631. 1663. 1671. 1680. 1701. 1706. 1708. 1711. 1712.

» Targum Onkeloſi in Legem anti- «
quitate ſua cœteros præcellit, magis enim «
quam aliis ad Danielis & Eſdræ purita- «
tem accedit. Onkelos non ubique para- «
phraſten agit, ſed tantum quibuſdam in «
locis, aliàs veritati Hebraicæ ferè ad «
verbum reſpondet. Ob hoc etiam aliis à «
Judæis præfertur, dum ſua ſe diligentia «
Judæum prodit. Communis eſt opinio «
tam apud Judæos quàm apud Chriſtia- «
nos hoc Targum extitiſſe ante Chriſtum «
natum; nihil enim in eo reperitur quod «
hanc antiquitatem non ſapiat, vocibus «
exoticis eſt prorſus immunis; ideo jurè «
creditur editus fuiſſe antequam Romani «
Judææ tanquam provinciæ potirentur. «
Vix tamen à trecentis annis ejus notitia «
ad Chriſtianos pervenit «. *Humfredus*
Prideaux lib. 2. *Hiſt. Judaicæ.* «

» Onkeloſo paraphraſin in univerſum «
vetus Teſtamentum tribuit Galatinus de «
Arcanis Catholicæ veritatis lib. 1. cap. 3. «
quod tamen nullis idoneis teſtibus pro-
bare potuit «. *Jo. Henr. Hottingerus lib.* 1.
Theſauri Philol. cap. 3. *ſect.* 1. *pag.* 255.

Quatuor priora capita ejuſdem Targum cum verſione Latina Pauli Fagii. V. *Ejus verſ. Lat. Onkeloſi*, in 4°. Iſnæ 1542.

Targum Jonathanis *ſeu potius* Pſeudo-Jonathanis in Legem. V. *Biblia Polyglotta* 1657. V. *Biblia MSS. L.* V. *Triplex Targum in Legem.* V. *Pentateuchus Hebræus* 1671.

» Targum ſecundum in Legem Jona- «
thani filio Uzielis tribuitur à quibuſdam, «
ſed perperam ob diverſam ipſius & Para- «
phraſeos in Prophetas cujus auctor meritò «
habetur, loquelam. Præterea plurimis ſca- «
tet gloſſematibus, fabulis & additamen- «
tis; ac in eo fit mentio rerum ac nomi- «
num quæ poſt Jonathanem cognita ſunt, «
verbi gr. Exodi 26: 4. ſex ordinum Miſ- «
næ, Num. 29: 19. urbis Conſtantinopoli- «
tanæ, & Num. 24: 24. regionis Lombar- «
dicæ «. *Prideaux ibidem.*

Joannes Morinus lib. 2. *Exercit. Biblicarum, Exercit.* 8. *cap.* 13. *putat* » omnes «
Targumim multis ſeculis poſteriores eſſe «
eo tempore, cui à Judæis & Chriſtiano- «
rum permultis tribui ſolent; quinque «
enim aut ſex ſeculis poſt Chriſtum natum «
vixerunt illorum auctores, ſi quidem in «
Origene, S. Epiphanio & S. Hieronymo «
nulla eorum fit mentio, è contra hi Pa- «
raphraſtæ meminerunt Miſnæ, & fabu- «
larum Talmudis, Turcarum & urbis Con- «
ſtantinopolitanæ «. *Hæc poſtrema vera ſunt de poſterioribus Targumim, ſed non de Targum Onkeloſi in Legem, & Jonathanis in Prophetas.*

» A quo & quo tempore, pergit D. «
Prideaux facta fuerit hæc Paraphraſis in «

» Legem, penitus ignoratur: videtur etiam » per plurima ſecula apud Judæos profun- » dis obvelata fuiſſe tenebris; ſi quidem » Elias Levita, qui præ aliis Judæis mul- » tus eſt in recenſendis Targumim, nullam » hujus mentionem facit. «

Idem confirmat Jo. Henr. Hottingerus diſſert. 3. de tranſlat. Bibliorum in linguas vernaculas pag. 93. *his verbis.* » Rabbini » ipſi fatentur Jonathanis Targum in Le- » gem non vidiſſe, dubii etiam utrum ex- » taret. Galatinus de Arcanis lib. 1. cap. 3. » affirmat ſe ſemel vidiſſe. Paulus Fagius » & Mercerus de hoc altum ſilentium, niſi » quod hic in Geneſim 3: 21. ejus memine- » rit, affirmat tamen non extare. Burgenſi » videtur innotuiſſe in Lyrani additam en- » tum. *Gen.* IV. 41. «

Typis tantùm prodiit Venetiis anno 1590. & ut celebrior redderetur Jonathanis nomen ei præfixum eſt.

» Hæc paraphraſis multum cum ſe- » quente ſtylo convenire obſervatur, imò » alicubi eadem ferè verba habet; unde » infert Jo. Druſius hoc Targum idem eſſe » cum Hieroſolymitano, quod quidem ſi » de fragmentis Hieroſolymitani quod nunc » habemus, loquatur, à vero alienum eſſe » puto «. *Walton Proleg. XI* §. 11.

Targum Hieroſolymitanum in Legem. V. *Biblia Polyglotta* 1657. V. *Biblia Hebræa MS. P.* V. *Biblia Rabbinica ad annum* 1518. V. *Pentateuchus triplex in Legem.* V. *Pentateuchus Hebræus* 1671.

Additiones & variæ lectiones in idem, in fol. *Bibl Colbertina cod.* 610.

» Targum tertium in Legem, Hiero- » ſolymitanum dicitur eadem ratione qua » Talmud ejuſdem nominis, ſcilicet quod » utrumque ſit eadem dialecto Hieroſoly- » mitana conſcriptum. Hujus auctor neſci- » tur, & quo vixit tempore. Hæc quidem » paraphraſis, non ſicut aliæ textum inte- » grum continet; quandoque unum dun- » taxat verſiculum, vel etiam unius partem » aliquam, quandoque duos conſequentes » verſus exprimit; at integra quoque capita » prorſus omittit; plurimis in locis Targum » Pſeudo-Jonathanis in Legem exſcribit: » multis etiam utitur locutionibus quæ le- » guntur in novo Teſtamento, quæ quidem » tempore Chriſti & multò poſt fuerunt » apud Judæos in uſu «. *Prideaux ibidem.*

» Notandum eſt (*inquit Waltonus Proleg.* 12. §. 13.) illud Targum Hieroſoly- » mitanum, quod hodie habemus, haud » integrum eſſe ſed interruptum & muti- » lum, cum non continua ſerie, ſed hîc » illic verſus quidam transferuntur, imò » ſæpe in verſu medio deſinit & poſterio- » rem ejus partem interpretatur; unde » rectè aiunt multi fragmentum eſſe paraphraſeos integræ quæ olim extabat. »

Targum Jonathanis in Prophetas. V. *Biblia Polyglotta* 1572. 1645. 1657. V. *Biblia Rabbinica ad annum* 1518. V. *Biblia Hebræa MS. L. P.*

» Jonathan Ben Uziel Targum tum « in Prophetas priores, ſcilicet in libros Jo- « ſuæ, Judicum, Samuelis & Regum, tum « in Prophetas poſteriores, vel Iſaïam, Je- « remiam, Ezechielem & duodecim Mino- « res ſcripſit, minus purè quàm Onkelos, « variiſque gloſſematibus ex ſuo marte ad- « jectis opus ſuum inferſivit & fœdavit; ſed « & plura hujuſmodi gloſſemata in poſte- « rioribus Prophetis quàm in prioribus in- « veniuntur. Hunc ſolos interpretatum eſſe « Prophetas vulgo creditur, Lex enim jam « ab Onkeloſo converſa fuerat. Utriuſque « Targum ejuſdem eſt antiquitatis & auto- « ritatis; nam ut ait Waltonus Proleg. XI. « §. 16. apud Judæos æqualem cum textu « Hebræo auctoritatem habent Targumim, « præcipue Onkeloſi & Jonathanis, unde « nemo audet eis contradicere; apud Chri- « ſtianos verò minimæ ſunt auctoritatis, « alicujus tamen utilitatis. «

» De hac paraphraſi id potiſſimum te- « neas, vagam illam eſſe ſtylo inæquabili, « imo mixto ex Syriaſmo, Græciſmo & « Latiniſmo conſcriptam.... Reperiuntur « qui incertum eſſe exiſtimant, quis genui- « nus tranſlationis illius auctor exiſtat, jux- « ta illud R. Azariæ in *Meor Enaim pag.* « 148. Targum Hagiographorum præſens « auctorem habet nobis ignotum «. *Jo. Henr. Hottingerus pag.* 259. *Theſauri Philol. lib.* 1. *cap.* 3. *ſect.* 1.

Targum in XII. Prophetas minores (*ſeu potiùs in Hoſeam & Joëlem*) in 4°. Pariſiis, Caroli Stephani 1557.

Idem cum verſione Latina Joannis Merceri, in 4°. Ibidem, iiſdem typis 1559.

Idem cum verſione Latina Emmanuelis Tremellii, in 4°. Heidelbergæ 1567.

Idem in Hoſeam, Joëlem, &c. cum verſione Latina. V. *Prophetæ Polyglotti* 1656. 1657.

Idem in Hoſeam, in 4°. Pariſiis 1554.

Idem in Hoſeam. V. *Oſeas Polyglottus* 1621. *& Hebr.* 1702.

Idem in Joëlem, Michæam, Zachariam & Malachiam. V. *Idem Polyglottus* 1565.

Idem in Joëlem cum verſione Latina Gilberti Genebrardi, in 4°. Pariſiis 1565.

Idem in Joëlem, in 8°. Helmſtadii 1706.

Idem in Abdiam & Jonam, in 4°. Pariſiis, Caroli Stephani 1557.

Idem in Jonam. V. *Jonas Polyglottus* 1524. 1656. *& Hebr.* 1683.

Idem in Michæam, Nahum, Sopho-

niam, Aggæum, Zachariam & Malachiam per Jo. Mercerum, in 4°. Pariſiis, Caroli Stephani 1558.

Idem in Aggæum cum verſione Latina Joannis Merceri, in 4°. Pariſiis 1551.

Idem in Abdiam. V. *Abdias Polyglottus* 1673.

Targum R. JOSEPH Cæci in Pſalmos, Job & Proverbia. V. *Biblia Polyglotta* 1572. 1645. 1657. V. *Biblia Hebræa L. M. N. CC.* V. *Biblia Rabbinica ad an.* 1718. Idem in folio mſc. *Bibl. Colbertina cod.* 610.

Idem in Pſalmos. V. *Pſalmi Polyglotti* 1516. 1643.

» In *Hagiographa* duplex fuiſſe Targum à quibuſdam obſervatum. Illud quidem cujus hodie adhucdum habemus uſum, ſive Joſephum, ut plerique ſtatuunt, ſive quemcumque alium habuerit auctorem «. *Hottingerus ibidem p.* 94.

Idem in Proverbia, operâ Joannis Merceri, in 4°. Pariſiis, Guillelmi Morelli 1561.

An deſumpta ſit Paraphraſis Chaldaica in Proverbia Salomonis ex verſione Syriaca, an verò interpretatio Syriaca eorumdem ex Paraphraſi Chaldaica, vix definiri poteſt? Antiquior ſanè de verbo ad verbum penè ab altera exſcripta eſt, & tanta inter utramque reperitur convenientia, ut in ſolo duntaxat charactere, atque in quibuſdam identidem verbis diſcrimen reperiatur.

Ea de re ſic loquitur Rich. Simon in reſponſione ad Judicia quorumdam Theol. Batav. p. 173. » Libri quidam integri S. Scripturæ, veluti Paraphraſes Chaldaicæ Judæorum, publicati ſunt, qui Syriacas complectuntur verſiones ab ipſis Syris conſcriptas... hoc collatione inter utrumque inſtitutâ facilè probari poteſt.

Liber Job Chaldaicè & Latinè *ex verſione recognita à Bened. Aria Montano* cum notis Joan. Terentii, in 4°. Franekeræ Joan. Wallens 1663.

Ex præfatione. » In Chaldæo textu deſcribendo ſecutus ſum punctationem cl. viri Jo. Buxtorfii prout illa in Bibliis Baſileenſibus reperitur..... Latinam Paraphraſeos verſionem quod attinet, eam planè novam adornaveram, Chaldæo textui è regione reſponſuram. At, quia in tranſlatione ſæpe numero ad contextûs ſenſum magis quàm ad ſimplicem verborum metaphraſim attenditur, ſententiam mutavi. Volens enim hac vice veſtræ tenuitati (*diſcipulos alloquitur*) ſuccurrere, pro mea antiquam illam, quæ in utroque Regio opere necnon Anglicano Polyglotto codice conſpicitur, Chaldæo textui è regione appoſui. «

Targum in quinque *Meghilloth.* V. *Biblia Polyglotta* 1572. 1645. & 1657. V. *Biblia Rabbinica ad annum* 1518. V. *Quinque Meghilloth Hebr.* 1524. Idem cum explicatione Germanica vocum difficilium, auctore R. Jacob F. Bounam, in 4°. Friburgi Briſgoiæ *abſque anno.*

» Hæc paraphraſis dialecto Hieroſolymitana ab incerto auctore fuit edita, quæ ut omnium eſt poſtrema, ſic fabulis Talmudicis præ reliquis paraphraſibus referta «. *Jo. Henr. Hottingerus lib.* 1. *Theſauri Philol. cap.* 3. *ſect.* 1.

Canticum Canticorum & Eccleſiaſtes Salomonis, Chaldaicè & Latinè, per Eraſmum Oſwaldum Schreckhenfuchſium, in 8°. Baſileæ 1553.

Targum in Canticum Cant. cum textu Hebr. in 12. Amſtelodami, Tartas 143. (1683.

Targum in Canticum Canticorum cum verſione Latina Julii Bartoloccii. *Bibl. Vaticana. Bartoloccius part.* 3. *p.* 792. *Biblioth. Rabbinicæ.*

Syriaca (*ſeu potius Chaldaica*) paraphraſis libelli Ruth cum verſione Latina & Scholiis Joan. Merceri, in 4°. Pariſiis 1564.

Targum in Eccleſiaſten, emendatum per Joan. Mercerum, in 4°. Pariſiis, Guill. Morelli 1562.

Targum duplex in volumen Eſther. V. *Biblia Rabbinica ad annum* 1518. V. *Pentateuchus Hebraicus ad annos* 1590. 1614. 1640.

» In Cantico, Eccleſiaſte & Eſther Targum maxime vagatur, præſertim in Eſther, cujus alterum Targum omnium recentiſſimum & fabulis refertum inſtar prolixi commentarii eſſe poſſit «. *Jo. Buxtorfius in præfat. Lexici Chaldaico-Syriaci.*

» Targum in librum Job, in Pſalmos & in Proverbia, à quibuſdam Judæis Joſepho cœco tribuitur; at qua vixerit ætate non dicitur; alii & ejus autorem non minus quam ſequentium ignotum aſſeverant. Hoc Targum ſicut & Targum in quinque parva volumina & Targum alterum in volumen Eſther quod in priori plus una vice amplius eſt, impuriſſima dialecto Hieroſolymitana conſcripta ſunt; at ultimi ſtylus adeo eſt barbarus ut longe poſt alios Targumim exaratum eſſe cenſendum ſit. In Targum quinque Meghilloth mentio fit Miſnæ & Talmudis, utique Babylonici, quod ad minimum ſeculo V. poſt Chriſtum natum prodiit in lucem «. *Prideaux ibidem.*

Targum in Chronica, ſeu binos libros Paralipomenon. V. *Biblia Hebraica MSC. C. L.*

Paraphraſis Chaldaica II. librorum Chronicorum, hactenus inedita & mul-

tùm deſiderata : nunc verò è codice (*C. ſupra memorato*) mſc. antiquo membranaceo Bibliothecæ Erfordienſis exſcripta & juris publici primùm facta, curâ atque operâ Matthiæ Friderici Beckii, cujus etiam verſio Latina & in illam notæ ſimul prodeunt, 2. vol. in 4°. Auguſtæ Vindelic. Typis Koppmaierianis 1680—1683.

Ex præfatione II. voluminis. » Textum » non κατὰ πόδα ſequitur hic Interpres, ve- » rum paſſim extravagatur, plurimaque vel » de ſuo aſſuit, vel ex antiquiori cabala ſeu » traditione accerſita addit. «

Eadem cum verſione Latina Samuëlis Clerici & ejus manu exarata, 2. vol. in 4°. *Bibl. Bodleiana codd.* 3926—3927.

Selecta Targumim cum verſione Latina & annotationibus Caroli Schaaf. V. *Ejus opus Aramæum*, in 8°. Leidæ 1686.

Paraphraſis Chaldaica in libros Chronicorum auctore R. Joſeph Academiæ in Syria Rectore : nunc demum è manuſcripto Cantabrigienſi deſcripta & cum verſione Latina in lucem emiſſa à Davide Wilkins, in 4°. Amſtelodami 1715.

APPENDIX.

Libri quidam S. Scripturæ Chaldaicè ſcripti.

LIBER Tobiæ Chaldaicè, *de quo S. Hieronymus in præfatione ſequenti.*

» Præfatio in librum Tobiæ. Chromatio & Heliodoro Epiſcopis Hieronymus » Presbyter in Domino ſalutem. Mirari » non deſino exactionis veſtræ inſtantiam, » exigitis enim, ut librum CHALDÆO » SERMONE conſcriptum ad Latinum » ſtylum traham; librum utique TOBIÆ, » quem Hebræi de catalogo divinarum » Scripturarum ſecantes, his, quæ Apo- » crypha memorant, manciparunt. Feci » ſatis deſiderio veſtro, non tamen meo » ſtudio. Arguunt enim nos Hebræorum » ſtudia : & imputant nobis, contra ſuum » Canonem Latinis auribus iſta transferre. » Sed melius eſſe judicans Phariſæorum » diſplicere judicio, & Epiſcoporum juſſio- » nibus deſervire, inſtiti ut potui. Et quia » vicina eſt Chaldæorum lingua ſermoni » Hebraico; utriuſque linguæ peritiſſimum » loquacem reperiens, *unius diei laborem » arripui : & quidquid ille mihi Hebraicis » verbis expreſſit, hoc ego accito Notario ſer- » monibus Latinis expoſui.* Orationibus ve- » ſtris mercedem hujus laboris compenſabo, » quum gratum vobis didicero me, quod ju- » bere non eſtis dedignati, compleſſe. «

Liber Judith Chaldaicè. » Apud Ju- » dæos liber Judith (*inquit idem Sanctus præ- » fatione libri hujus*) inter Apocrypha legi- » tur : cujus authoritas ad roboranda illa

A quæ in contentionem veniunt, minùs « idonea judicatur. Chaldæo tamen ſer- « mone conſcriptus, inter hiſtorias compu- « tatur. . . . huic unam lucubratiunculam « dedi, magis ſenſum è ſenſu quàm ex verbo « verbum transferens. Multorum codicum « varietatem vitioſiſſimam amputavi. Sola « ea quæ intelligentiâ integrâ in verbis « Chaldæis invenire potui Latinè expreſſi. «

» Tobiæ & Judith libros, priùſque « Macchabæorum volumen Ebraico pri- « mùm, hoc eſt Chaldaico & Syriaco ſer- «
B mone, conflata fuiſſe Origines (*Epiſt. ad* « *Afric.*) & Hieronymus (*in Prol. præce- « denti*) prodidere; indè Græca, quam te- « rimus, Interpretatio, & vulgata Hiero- « nymi Latina ortæ ſunt : utramque verò « ſi invicem contuleris, tanta apparebit « diſſenſio, ut vel è diverſis eas profluxiſſe « exemplaribus, qualia multa ſuâ fuiſſe « ætate ſcribit Hieronymus, vel ſummâ al- « terutram libertate fuiſſe accuratam fatea- « re «. *Dan. Huetius de claris Interpret. p.* 111.

» Id vero apertum eſt multùm diſcre- «
C pare editionem Græcam, Syriacam & « Latinam, non parcitate verborum dun- « taxat, ſed etiam differentia ſenſuum «. *Joan. Henr. Heiddeggerus lib. 2. Ench. Biblici cap.* 7.

Liber Eſdræ à verſu octavo capitis quarti uſque ad verſum undevigeſimum capitis ſexti; itidem à verſu duodecimo capitis ſeptimi uſque ad verſum vigeſimum ſeptimum ejuſdem capitis linguâ Chaldaicâ conſcriptus eſt. V. *Biblia Hebraica.*

D Liber Danielis magna ex parte linguâ Chaldaicâ conſcriptus eſt, ſcilicet à verſu quinto capitis ſecundi uſque ad caput octavum excluſivè. V. *Biblia Hebraica.*

Danielis textus Chaldaicus cum epiſtola S. Pauli ad Titum, Syriacè, in 8°. Hafniæ 1626.

Caput XIV. Danielis Chaldaicè à verſu 27. ad verſum 42. (ſive ad finem capitis. V. *Cap.* 23. *& ultimum Pugionis Fidei à Raymundo Martini conſcriptum* & *à Joſ. de Voiſin editum*, in fol. Pariſiis 1651.
E Lipſiæ 1686.

Novum Teſt. Chaldaicè cum Epiſtolis Canonicis & Apocalypſi. *Horum meminit Andr. de Leon p.* 133. *antiq. Eccl. Orient.*

SECTIO TERTIA.

BIBLIA SYRIACA.

CODICES MANUSCRIPTI.

DISTINGUITUR lingua Syriaca « in tres dialectos, quarum elegan- « tiſſima eſt Aramæa, quæ eſt lingua inco- «

» larum Edeſſæ, Haran, & Syriæ exterioris A
» (*ſeu Meſopotamiæ*). Proxima illi eſt Pa-
» læſtina, qua utuntur Damaſci & Montis
» Libani & reliquæ Syriæ interioris incolæ
» (*Syriam propè dictam intelligit*). At omnium
» impuriſſima Chaldaica Nabathea, quæ eſt
» dialectus populi montium Aſſyriæ & pa-
» gorum Arach. « *Georgius Barhebræus in
chronico ſeu hiſtoria Dynatiſtarum edita à Po-
cockio.*

» Quamvis linguæ Syriacæ uſus com-
» munis ſit apud diſtinctas diverſarum reli-
» gionum nationes, ſacrorum tamen volu- B
» minum integritas ſumma ſemper cum re-
» ligione ſervata eſt ab omnibus, ita ut nulla
» vel minima diſcrepantia in eorum Lectio-
» ne deprehendatur. Viget autem ea lin-
» gua primo apud Chaldæos, Meſopota-
» miæ populos Hæreſi Neſtorianæ miſerè
» obligatos; tum apud Syros Jacobitas,
» qui Dioſcoridis, Eutychetis & Jacobi falſa
» dogmata ſecuti Monothelitarum nomine
» dignoſcuntur; tertio apud Maronitas
» noſtros, etiam Syros, qui ab avita fide
» Catholica Romana nunquam deſcive- C
» runt «. *Gabr. Sionita in præfat. Pſalterii
Syriaci.*

» Linguam Syram certè nondum uſi-
» tatam fuiſſe Judæis Chriſti tempore ex
» multis apparet quæ nimis longum eſſet
» recenſere. Hoc unum afferemus in para-
» phraſi novi Teſt. in Joan. 19: 13. pro
» גבתא λιτόσθρωτος, aliis Aramæis uſi-
» tato, eſſe גפיםתא ſeptum: unde omnino
» videantur tunc Judæi ſecunda Aramæorum
» dialecto (quæ Chaldaica dicitur) uſi, quâ
» Jonathan, qui 40. circiter annos vixit D
» ante Chriſtum, Judæis ſui temporis ve-
» tus Teſtamentum expoſuit. (*Duplex ibi
» error aliunde corrigendus.*) Tantum vero
» hujus linguæ antiquitatem arguit para-
» phraſis in Novum Teſtamentum ut eum
» auſim Eccleſiæ illi Antiochenæ primum
» naſcenti Chriſtianiſque illis primum in
» ea appellatis adſcribere «. *Corn. Bonav.
Bertramus præfat. in comparationem linguæ
Hebr. & Aramææ.*

» Cum apud Syros nulli fuerint Maſo-
» rethæ, qui ſicut Judæi punctis vocalibus E
» lectionem textûs determinaverint, non
» mirum eſt, quòd tanta ſit in illorum exem-
» plaribus varietas. Ideò in quibuſdam tan-
» tùm præcipua puncta notantur; in opti-
» mis verò & vetutiſſimis omnino abſunt «.
*Rich. Simon cap. 14. Hiſt. crit. verſion. Vet.
Teſt. p. 175.*

» Nullus eſt apud Syros Maſoræ locus
» (*ut obſervat vir doctiſſimus*) à Notariis
» enim parum diligentibus orta eſt puncto-
» rum varietas. Nec verum eſt quod hîc
» affirmatur, puncta in vetuſtiſſimis codici-
» bus mſſ. omnino abeſſe: quidam antiqui
hæc habent, alii contra illis deſtituun- «
tur. «

Verſio Syra, quâ vulgò Syri omnes «
utuntur, ex Hebraico facta eſt, omnium- «
que verſionum Orientalium antiquiſſima. «
In Polyglottis Pariſienſibus & Anglicanis «
edita eſt. Altera ex Græco extat, ſed in «
paucis omnino libris, cujus nonnulla re- «
periuntur in codice Colbertino, num. «
1037. « *Hæc accepi à doctiſſimo Abbate Eu-
ſebio Renaudot.*

Idem cap. 7. lib. 7. de perpetua Eccle-
ſiæ conſentione circa ſacramenta *p.* 537.
ſic loquitur: » Vetuſtiſſima eſt ea veteris «
Teſtamenti ex Hebræo contextu Syriaca «
Interpretatio quâ utuntur Syri Ortho- «
doxi, Neſtoriani & Jacobitæ. Juxta ean- «
dem conditæ ſunt plurimæ verſiones Ara- «
bicæ. *Idem p.* 538. Syri qui codices ſacros «
ex Hebræo verterunt, exemplaria Maſo- «
rethis antiquiora ſecuti ſunt; pluribus «
enim in locis cum Hieronymiana aut ſep- «
temvirali verſione magis quam cum textu «
Hebræo Maſorethico convenit. *Idem «
ibid.* Syri tranſlatione etiam ex Græco «
facta utuntur; ſed cum hæc in officiis di- «
vinis nunquam fuerit uſurpata, nullum «
ideo exemplar hujus verſionis integrum «
totius ſacri codicis textum continens in «
celeberrimis quoque Bibliothecis reperi- «
tur, dubitare tamen non licet quin exti «
terit, cum ſæpè laudetur à Moſe à Bar Ce- «
pha & Dionyſio Barſalibi, aliiſq; ue Syris «
Theologis, & partes quædam præſertim «
Pſalterii in nonnullis codicibus manu- «
ſcriptis legantur. »

» Syris duplex eſt Bibliorum verſio; «
ex Græco una facta eſt, & nondum in «
lucem edita; ex Hebræo altera, quam «
Polyglottorum opus continet, & hæc «
aliquid admixtionis ex Græca editione «
habere videtur; iſta autem ſi pauciſſimos «
libros excipias, Ebraica verba ita preſsè «
exprimit, ut à Judæo potius quam ab «
homine Chriſtiano profectam fuiſſe cre- «
diderim. Suſpicor illam olim in uſum Ju- «
dæorum, qui in Synagogis ſuis Ebraicè «
& Chaldaicè S. Scripturam legebant, con- «
ditam fuiſſe & ab his ob Chaldaicæ & «
Syriacæ dialectorum affinitatem ad Syros «
tranſiiſſe «. *Ita Author Synopſeos Nov. Bi-
bliorum Polygl. p.* 18.

» † Syriacarum verſionum haud una «
eſt. . . . Simplex altera & ex Hebræo ſive «
Thaddæi ſive Salomonis tempore facta; «
altera ex Græco LXX. Interpretum mul- «
to poſt N. C. tempore concinnata. Sic «
etiam Maraba magnus & Moſes Bar Ce- «
phas ſacrum codicem Syriacè tranſtuliſſe «
feruntur, nonnullaſque editiones pro Scri- «
barum ſtudiis & commodis, ex diverſis «
verſionibus contextas & interpolatas eſſe «

Ecchellenſis tradit. Itaque vix aliquam antiquarum verſionum integram obtinere dabitur. Damus ſane antiquiſſimis temporibus lectos eſſe ſacros libros, ſed noſtros eos eſſe, in quos e. g. Jacobus Syrus Niſibenſis & Ephrem commentatus eſt; vel eos, quos Græci Latinique Patres citant, equidem non auſim affirmare, uti Waltonus facit «. *Andr. Mullerus in Diſſert. de Syriacis librorum ſacrorum verſionibus, &c. p. 26. 27. 28.*

Veteris Teſtamenti verſio Syriaca tempore Salomonis Regis Iſraël, & Novi Teſtamenti tempore Apoſtolorum.

» Verſionis Syriacæ antiquitas ea eſt (*inquit Gabriel Sionita in præfatione Pſalt. Syriaci*) ut ſecundùm receptiſſimam Chaldæorum & Syrorum traditionem, coæva ſit Salomoni: Sic enim legimus in libro antiquiſſimo Soadedi (*alias Jeſudadi*) Epiſcopi Hadthenſis (*vel potius Hadithenſis*) veteri charactere in membranis exarato, qui inſcribitur: *Locorum difficilium & vocum obſcuriorum in ſacris literis occurrentium elucidatio*: ſacrorum voluminum tranſlatio hunc ordinem eſt adepta. Pentateuchon, Joſue, &c. « *ut mox infrà ex verſione Abrahami Ecchellenſis in notis ad Catalogum lib. Chald. ab Hebed Jeſu confectum.* » Salomon multorum Syrorum teſtimonio non ſolùm ſacrorum librorum habetur Interpres exhortante Hiramo amico, verùm etiam characterum author. De ſacrarum literarum tranſlatione ita Jeſudad Epiſcopus Hadithenſis in elucidatione locorum difficilium Geneſeos: *Ad Syriacum autem idioma tranſlatæ ſunt Scripturæ juxta aliquos hoc modo: Pentateuchus, Joſue, Judices, Ruth, Samuel, David, Proverbia, Eccleſiaſtes, Canticum Canticorum, & Job tempore Salomonis, Hiramo ejus amico deprecante. Reliqui verò libri veteris ſimul ac novi Teſtamenti tempore Abgari Regis Edeſſæ ſollicitudine Adæi* (Thaddæi) *& reliquorum Apoſtolorum, quanquam alii aliter dicant, nempe quod ab uno Sacerdote ex iis quos miſerat rex Aſſyrius in Samaritanum idioma converſi ſint.* Samaritanum autem idioma idem eſt ac Chaldaicum «. *Ita Ecchellenſis. Illud autem confirmatur à Gregorio Bar-Hebræo libro VI. Chronicorum.*

Iſaac Voſſius cap. XXVIII. Diſſert de LXX. Interpretibus p. 89. & 90. » In verſionis Syriacæ antiquitate adſtruenda planè delirant Syri, non tantùm cùm Hiramum hujus auctorem faciunt, ſed etiam cùm inſignem aliquam vetuſtatem huic adſcribunt. Plurimis hæc interpretatio Græcis ſcatet vocabulis. . . . Quod autem putant nonnulli verſionis hujus Syriacæ mentionem fieri in catenis Græcorum Patrum, ac memorari nonnunquam à Theodoreto, Chryſoſtomo, aliiſque, in eo omnino falluntur. Si quis loca, quæ à prædictis Patribus adducuntur, committat cum hodierna verſione Syriaca, plurimùm illam à veteri diſcrepare inveniet. Hinc clarum fit, diverſis temporibus, diverſas quoque apud Syros extitiſſe verſiones. Hodiernum quod vulgò legitur exemplar, vix puto quinque aut ſex ſeculis eſſe antiquius «. *Hæc ille.*

» Quicquid hîc Voſſius adverſus Syriacæ verſionis antiquitatem effutiat, id certè nullius eſt momenti; præterquam quòd enim ille hujus idiomatis cognitione carebat, nullus ferè locus occurrit à SS. Patribus olim laudatus, quin etiamnum in hac verſione legatur: v. gr. quæ S. Baſilius juxta Syri cujuſdam (S. Ephrem) ſententiam hom. 2. in Hexaem. pag. 24. editionis Morellianæ refert «. *Euſebius Renaudot in ſuis obſervationibus ad me miſſis.*

Biblia Syriacè à Thoma Heracleenſi converſa. *Pocockius in præfat. generali Comment. in Joëlem, poſtquam antiquæ verſionis Syriacæ feciſſet mentionem, hæc addit:* » Quandoquidem poſterioris ævi aliam habeamus, eam à Thoma Heracleenſi concinnatam eſſe haud injuriâ mihi perſuadeo. Id enim reperio in mſc. quodam Syriaco « (*de quo nonnihil dictum eſt in præfatione poſterioris epiſtolæ S. Petri Syr. Gr. & Lat. anno 1630. editæ.*) [*Hæc ibi ſcripſerat:* » Alter ille Interpres qui Dionyſium nactus eſt Commentatorem, locum hunc ſic effert.] Ubi inter antiquam & recentiorem Thomæ Heracleenſis probè diſtinguitur. Pari ratione verſioni hiſtoriæ Suzannæ V. T. in codice quodam Syriaco MSC. præfixum invenio, eam eſſe *ex verſione Heracleenſis*. Binæ enim ſunt hujus hiſtoriæ in eo codice verſiones, quarum tamen neutram, antiquam eam eſſe ſimplicem, putandum. . . . Quo autem tempore Thomas Heracleenſis vixerit, nondum mihi ex quodam certò ſcire contigit. (*Jam ſcripſerat in præfatione libri ſuprà allati hæc verba:* à quo & quando in linguam Syriacam tranſlatæ ſint hæ Epiſtolæ, ſupra vires meas diſquiſitio eſt.) *Deinde addit quaſdam quæ ſuam confirmant ſententiam.* Unum tamen monere liceat, Dionyſium quemdam (ita ſe vocat) qui Commentariis Syris, has unà cum cœteris Canonicis & Actis Apoſtolorum necnon Apocalypſi illuſtravit, in præfatione ad ſecundam Petri monere. *Epiſtolam ſecundam Petri non fuiſſe verſam in linguam Syriacam cum libris, qui in diebus antiquis redditi ſunt, ideóque non inveniri niſi in tranſlatione Thomæ Epiſcopi qui cognomina-*

» *tus eſt Heracleenſis*, ſecundùm nomen He- » racleæ civitatis ſuæ «. *Ex hujus verſione refertur hiſtoria Suzannæ tomo* IV. *Bibl. Polygl. Londin.*

» Thomas erat Epiſcopus Heracleen- » ſis, ſectâ Jacobita vel Dioſcorianus. Ex » his quæ citantur locis nullo modo con- » ſequitur hunc alicujus eſſe verſionis au- » ctorem, ſed duntaxat Ægyptum petiiſſe, » ibique textum ſacrum contuliſſe cum an- » tiquis Græcis codicibus qui in Monaſte- » rio S. Antonii ſervabantur. Ad hanc cor- » rectam editionem Syri ferè omnes ſua, » in primis Novi Teſtamenti, exemplaria » conformarunt. Quæ verò laudati autho- » res ſcribunt de nonnullis Veteris Teſta- » menti libris qui in aliis Syriacis editioni- » bus abſunt, id quidem verum eſt de iis » libris qui in Canone Hebræo non ex- » tant «. *Euſebius Renaudot in ſuis obſervationibus.*

Idem libro 4. *cap.* 2. *de perpetuo conſenſu Eccleſiæ circa Euchariſtiam*, *ait* »Thomam » Epiſcopum Heracleenſem Jacobitam, » qui ſeculo VII. florebat, in corrigenda » verſione Syriaca juxta vetuſtos & Græcos » imprimis codices operam impendiſſe ; » unde hæc Editio Heracleenſis nuncupa- » tur. »

Veteris Teſtamenti verſio à Theodoro Syro concinnata. » Eſt & alius apud Sy- » ros Theodorus, converſo abs ſe in Sy- » riacam linguam de Hebræa vetere Teſta- » mento, clariſſimus, quippe cujus inter- » pretatione ut authenticâ omnes omnium » Syrorum utuntur Eccleſiæ «. *Maſius in proœmio comment. Bar Cephæ de paradiſo. Hæc ſcribebat anno* 1567. *nec ullam adducit veterum authoritatem ut ſuam opinionem ſtabiliat*, *de qua meritò dubitare licet.*

» Aberravit ſane hoc in loco doctiſſi- » mus Maſius, hic quippe Theodorus, de » quo loquitur, ipſe eſt Epiſcopus Mopſue- » ſtenus, *Interpres* per *antonomaſian* dictus, » non quòd ſacras tranſtulerit literas, ſed » quòd eas commentariis ſuis expoſuerit. » A Neſtorianis inter Patres Græcos nu- » meratur. Quando eum ab aliis Syris cita- » tum Maſius invenit, id profectò factum » eſt ob ſua in ſacros codices commenta- » ria, quæ quidem Syriacè ſcripta non vi- » dentur, cùm Liberatus cap. 10. Brevia- » rii ſui aſſerat, ejus volumina in Syrorum » linguam à Neſtorianis fuiſſe converſa. » Contraria eſt Neſtorianorum traditio, » quæ nullatenus Syriacas S. Scripturæ ver- » ſiones ab eo factas memorat, ſed tantùm » exarata hoc idiomate illius commentaria «. *Euſebius Renaudot in ſuis obſervationibus ad me miſſis.*

Veteris Teſtamenti verſio Syriaca à Mar-Abba confecta. *Hebed-Jeſu in catalogo libr. Chaldæorum in* 8. *pag.* 51. *edit. Romanæ*, *hæc ait :* » Mar-Abba interpre- « tatus eſt & expoſuit totum vetus Teſta- « mentum ex idiomate Græco in idioma « hoc Syriacum ». « Conjectari licet (inquit « Aſſemanus Maronita pag. 493. Biblioth. « Orientalis) Jacobum Epiſcopum Edeſſe- « num, cognomento commentatorem vel « totam ſacram Scripturam vel illius par- « tem è Græco in Syriacum tranſtuliſſe. « Id enim Syrorum complures præſtitere, « ut Philoxenus Mabugenſis, Thomas He- « racleenſis, & Mar-Abba Chaldæus. »

Biblia Syriaca charactere qui dicitur *Eſtranghelo*. Codex perantiquus, in fol. *Bibl. Ambroſiana*, *de Montfaucon p.* 11. *Diarii Italici.*

A. Biblia Syriaca cum ſcholiis Jacobi Syri, Jacobi Edeſſeni, Severi, Nili, Maximi, in fol. *Bibl. Colbertina cod.* 1037.

Biblia Syriaca, in fol. *Ibidem codd.* 722. 2841.

Biblia Syriaca veteris Teſtamenti integra. Codex elegantiſſimus & correctiſſimus, quondam erat Sergii Riſii Archiepiſcopi Damaſceni, hunc ille cum cœteris bonis Abrahamo Ecchellenſi ex teſtamento reliquit. *Idem Ecchellenſis Epiſt. altera Apologetica p.* 128. *Bibl. Regia cod.* 283.

Biblia Syriaca veteris Teſtamenti. Codex in 4°. recens exaratus à Sergio Riſio Archiepiſcopo Damaſceno. *Bibl. Vaticana*, *Aſſemanus p.* 573. *Bibliothecæ Orientalis Romæ anno* 1720. *editæ.*

Biblia Syriaca veteris Teſtamenti (*deſunt Pſalmi*) unà cum libris Deuterocanonicis. Codex in folio charactere pulcherrimo conſcriptus anno Chriſti 1627. ex libro Ignatii Patriarchæ Antiocheni in monte Libano per quemdam Joſephum Filium David. Hunc in Oriente ſibi deſcribi fecerat Jacobus Uſſerius, ad cujus marginem ſubinde aſperſæ ſunt variantes à Gregorio quodam (*nomine Barhebræo Mifriano*, *quo titulo gaudet inter Jacobitas in tractu Antiocheno ſecundus à Patriarcha*) Syro ſcholiaſte quarumdam Scripturæ partium lectiones. *Bibl. Bodleiana cod.* 3130.

» Tranſlatio hæc, *inquit Bootius*, ad- « modùm exacta eſt & fidelis, & textus He- « braici veſtigiis ubique ferè admodùm « preſsè inſiſtit, exceptis libris Paralipo- « menon qui admodùm fœdè habiti ; plu- « rima paſſim omiſſa, ſuperaddita, immu- « tata ac detorta habent, ſicuti Proverbio- « rum liber multis in locis à textu Hebraico « longè abit. In cæteris libris magna fide « verſatus eſt hic Interpres, ita tamen ut « in locis difficilioribus, itidem ac alii In- « terpretes plerique, à vero ſenſu aberret «

» haud rarò, in quorum nonnullis ad Græ-
» cam verſionem interdum ſe accommodat.
» .... Quanquam autem elegantiſſimè ſcri-
» ptus eſt hic liber, puncta tamen & inter-
» punctionum notæ haud raro perperam ſe
» habent, ſive id noſtri hujus exſcriptoris
» vitio factum, ſive altiorem originem ha-
» bet «. *Ita ille in indice auctorum initio Animadverſ. ſacrarum in vetus Teſtamentum.*

BIBLIA Syriaca veteris & novi Teſtamenti. *Bibl. Vaticana. Cornelius à Lapide in præfat. Comment. in Prophetas minores p.* 5.

Si Codex iſte idem ſit ac ille cujus meminit Andreas de Leon Epiſt. ad Mich. le Jay p. 133. *Antiq. Eccl. Orientalis, non Syriacam veteris Teſtamenti verſionem ſed Chaldaicam paraphraſim literis exaratam Syriacis complectitur, cui adjunctum eſt novum Teſtamentum integrum eodem idiomate donatum cum ſeptem Epiſtolis Canonicis & Apocalypſi.*

BIBLIA veteris Teſtamenti Syriacè. Codicem hunc accurate deſcriptum ex Oriente ſecum Pocockius advexerat. *Bibl. Bodleiana cod.* 5336.

BIBLIA veteris Teſtamenti Syriacè. Codex eleganti & peritâ manu ſcriptus, in membranis, initio & in fine ſuppletus, antiquus & bonæ notæ. *Florentiæ Bibl. Medicæa Palatina cod.* 3. *Al.* 323. *Renaudot.*

Vetus Teſtamentum uſque ad Prophetiam Hieremiæ, Syriacè. *Ibidem cod.* 359. *Idem.*

» Vetus Teſtamentum Syriacum Jac.
» Uſſerius edere decreverat; qua de cauſa
» quemdam in Hollandiam ad coëmendos
» typos deditâ operâ miſit : ſed neſcio an
» difficultate, an magnis ſumptibus in ma-
» gno iſto opere impendendis, à propoſito
» penitùs ceſſavit «. V. *ejus Epiſtola ad Lud. de Dieu in ſylloge Epiſt. p.* 488.

Pentateuchus Syriacè. Codex membranaceus, in 4°. ſcriptus in Monaſterio S. Eliæ prope urbem Moſul, anno Alexandri 1240. Hegiræ 317. (Chriſti 929.) *Bibl. Vaticana*; *Aſſemanus p.* 614. *Bibliothecæ Orientalis.*

Pentateuchus Syriacè. Codex in folio minori, vetuſtatis non contemnendæ, Geneſeos enim in calce, (*inquit Herbertus Thorndicius in admonitione quæ reperitur tom.* VI. *Bibl. Polygl. Londin*) abſolutus ſcribitur, anno Alexandri magni 1524. (*Chriſti* 1212.) Fuit olim Jacobi Uſſerii. *Bibl. Bodleiana cod.* 3131.

De codice iſto hæc refert Th. Smith p. 62. *vitæ Jacobi Uſſerii.* » Pentateuchus Syria-
» cus ex Ebraico textu verſus, liber vene-
» randæ antiquitatis, majoris æſtimandus,
» eò quòd vix in Chriſtiano orbe antea aut
A viſus aut cognitus fuerit, quod olim Re- «
verendiſſimi viri, Jeſu Jabi, Patriarchæ «
Jacobitarum tunc temporis Amidæ urbis, «
magnæ in Meſopotamia celebritatis, ad «
Tigrim ſitæ, reſidentis, erat peculium. «

Pentateuchus Syriacè. *Cantabrigiæ. Bibl. Collegii S. Benedicti cod.* 385. *num.* 1652. *catalogi editi.*

Libri Joſuæ, Judicum & Regum, Paralipomena, Eſdras, Eſther, Judith, Tobias & Deuteronomium. Codex Syrus Andreæ Maſii, *cujus meminit in Epiſt. nun-*
B *cupatoria Commentarii in librum Joſuæ, & in præfat. annotationum pag.* 123. *in qua legitur:* » Habeo ab interprete Syro etiam «
Judicum hiſtorias & Regum, præterea «
Paralipomena, Eſdram, Eſther, Judith, «
denique Tobiæ & Deuteronomii bonam «
partem. *Ibidem ante dixerat :* Habeo ali- «
quot ſacræ Scripturæ libros qui & con- «
verſi ſunt in linguam Syriacam & ſcripti «
ſunt Alexandriæ anno ab Alexandro Ma- «
gno 927. (*anno Chriſti* 615.) hoc eſt ante «
hos nongentos & quinquaginta annos; «
C ſunt inquam converſi ad verbum de Græ- «
co exemplari, quod manu Euſebii ad «
Origenis libros, qui in Cæſarienſis Eccle- «
ſiæ Bibliotheca aſſervabantur, fuerat «
emendatum, cùm huic ad eam rem ad- «
jutor fuiſſet ſuus Pamphilus. In quibus «
libris meis Syricis..... omnes ubique notæ «
Origenianæ ſummâ curâ atque incredibili «
diligentiâ ſunt appoſitæ «. *Idem in præfat. Commentarii Bar-Cephæ de Paradiſo, quem Latinè convertit, ſic ait :* » Extant apud «
D me præter alios nonnullos Vet. Teſt. li- «
bros, etiam quatuor libri de Regum hi- «
ſtoria è Græco exemplari, quod manu «
Euſebii Phamphili ad Origenis Hexapla, «
in celeberrima Cæſarienſi Bibliotheca aſ- «
ſervata, correctum erat, traducti in lin- «
guam Syriacam ante annos circiter mille; «
atque tam accuratè ſcripti, & obelis, «
aſteriſcis, limniſcis, aliiſque notis ex qui- «
bus LXXII. Interpretum tralatio ger- «
mana poſſit agnoſci, paſſim notati, ut «
neſciam an cujuſquam induſtria exactiùs «
E atque abſolutiùs aliquid præſtare poſſet. «
« Hic rariſſimus codex repertus eſt inter «
codices MSS. Dn. Lentii Lingg. Orien- «
talium Profeſſoris «. *Grabe Prolegomena Bibliorum Græcorum tomo ult. cap.* IV. §. 9.

» Hic locus eſt omnium qui Orientales «
S. Bibliorum verſiones ſpectant, difficil- «
limus. Teſtimonium Maſii, viri cætero- «
quin probatæ fidei, & exquiſitiſſimæ do- «
ctrinæ, in dubium vocari non poſſe vide- «
tur. Sed aſteriſcos aliaſque Origenianas «
notas, in linguis ita diverſis, Græca «
nempe & Syriaca, tanta accuratione, «
quanta in libro Joſuæ Græce opera Maſii «
edito

» edito reperiuntur, fuiſſe conſervatos, ca-
» pere quis poterit? Cur hanc tranſlatio-
» nem literis Syriacis, quibus inſtructum
» erat Plantini typographeium, exarari non
» curaverit? quis unquam hunc codicem
» aut alium hujuſmodi inſpexerit«? *Euſebius Renaudot in obſervationibus ſuis mſc.*

» Id facilè dijudicabit qui textum Græ-
» cum ab Heſychio recenſitum cum editione
» textus Joſuæ apud Maſium contulerit, mo-
» dò quid ſibi velint Origenis obeli & aſteriſ-
» ci, prius didicerit. Quid autem ſibi velint,
» eorum quos legimus, ſolus Maſius vidit
» nec videre non poterat, vir Græcè, He-
» braicè & Chaldaicè eruditiſſimus, qui
» codicem Bibliorum Syrum ex Hexaplis
» Origenis ante mille annos verſum cum
» adnotatis aſteriſcis, obelis, lemmiſcis
» & hypolemmiſcis, penes ſe habebat«. *Ita Joannes Morinus in Epiſt.* 43. *Antiq. Eccl. Orient. pag.* 237. *quæ ſcripta eſt ad Thomam Cromberum.*

Libri Ruth, Eſther, Tobiæ, Judith, Baruch & Macchabæorum Syriacè, cum Latina verſione Abrahami Ecchellenſis, notis ac variis lectionibus, quas ipſe collegerat, partim ex collatione textûs quondam Sergii Riſii cum textu edito in magnis Bibliis, partim ex collatione eorum quæ ad ipſum Pariſiis Romam miſerat olim Gabriel Sionita. *Extabant apud clariſſ. le Jay. Abr. Ecchellenſis, epiſt. altera apologetica pag.* 150.

Prophetæ Majores & libri Deuterocanonici. Codex olim Thomæ Erpenii, † *qui eidem adſcripſit:* Liber incomparabilis. *Item;* » Hic Prophetarum interpres
» textum Hebræum plerumque ſequitur. e.
» g. Eſai. XIII, 3.« *Ad calcem hujus codicis, etſi manu recentiori*, anno Græcorum 1485. (*Chriſti* 1173.) Menſis Conon poſterioris quarto, feria VI. ſeu Paraſceve ſcribi cœptum eſſe *annotatum eſt*, *Tom.* VI. *Polygl. Londin. pag.* 49. *variantium lectionum Syriacarum. Bibl. publica Cantabrigienſis, cod.* 2490.

A. PSALMI Syriacè & Arabicè. *Bibl. Bodleiana codd.* 5773. 5786.

Pſalmi Syriacè. *Ibidem cod* 313. *cod.* 3132. *qui fuit Jacobi Uſſerii, cod.* 5345. *qui fuit Eduardi Pocockii, cod.* 5781. *qui fuit ejuſdem.*

De his codicibus ita loquitur Waltonus Prolegom. XII. §. 8. » In Editione Pſal-
» terii Syriaci habuimus præter impreſſum
» Pſalmorum Pariſienſe exemplar, aliud
» mſc. Rever. Uſſerii, duo quoque Pococ-
» kiana, unum Jacobitarum, alterum Ne-
» ſtorianorum quæ cum priori conveniunt. »

Pſalmi Syriacè. *Cantabrigiæ, Bibl. publica, cod.* 2489. *Bibl. Narciſſi Archiepiſcopi Dublinienſis nunc Armachani, num.* 1000. 1001. *Florentiæ, Bibl. Medicæa Palatina, cod.* 356. *Al.* 10. *Renaudot.*

Pſalmi Syriacè, editionis quam apud viduam Hiericuntinam repertam Origenes quintam vocat, inquit Gregorius Barhebræus, nec cum Hebræo, nec cum Græco convenit. Codex optimè ſcriptus charactere Maronitarum anno Alexandri Magni 1629. Chriſti 1317. ab Hauſciab in Monaſterio Kiſchia in monte Libano. *Florentiæ, Bibl. S. Laurentii pluteo* 1.

Quatuor codices mſc. in Pſalmos; unum in Bibl. publica Cantabrigienſi, ſecundum Florentiæ in Bibl. S. Laurentii, tertium in Collegio Maronitarum Romæ, quartum Pariſiis, hos codices cum duabus editionibus Erpenii & Sionitæ contulit *in decaplis ſuis Joan. Viccars, ut ipſe teſtatur initio præfationis.*

Pſalmi Syriacè, charactere *Eſtranghelo.* Codex in 4°. *Bibl. Colbertina cod.* 4851. *Bibl. Dominicanorum in vico S. Honorati.*

B. Pſalmi Syriacè, cum gloſſa Arabica, in 4°. *Bibl. Colbertina cod.* 6218.

Pſalmi Syriacè addito centeſimo quinquageſimo primo qui legitur in verſione Græca. *Ibidem cod.* 6562.

Pſalmi Syriacè. Codex in 16. recens ſcriptus cum punctis. *Biblioth. Oratoriana cod.* 2947.

Sapientia Salomonis Syriacè *ſub hoc titulo:* Sapientia magna Salomonis. » Eſt
liber Salomonis (*inquit Buxtorfius p.* 342. «
Bibliothecæ Rabbinicæ) qui inter libros «
Apocryphos (*ſeu deutero-Canonicos*) extat. «
R. Moſes bar Nachman in præfatione «
Commentarii ſui in Legem teſtatur ſe «
eum vidiſſe in linguam Chaldaicam, ſeu «
Syriacam tranſlatum, & adducit illic ali- «
quot verſus ex eo, qui extant in libro «
Græco Sapientiæ cap. 7. v. 5. 6. 7. 8. & «
17. 18. 19. 20. de Sapientia Salomonis. Dia- «
lectus autem in illis eſt pure Syriaca, «
unde recentior videtur eſſe illa tranſla- «
tio. «

Eccleſiaſticus, ſeu Sapientia filii Sirach Hebraicè. » Probabile eſt (*inquit Corne-* «
lius à Lapide, cap. III. *Prolegom. ad eun-* «
dem) non puro ſermone Hebræo, ſed «
corrupto, quali utebantur Judæi poſt re- «
ditum è Babylone (ſui enim ævi Judæis «
eum ſcripſit Syracides) putà Syriaco con- «
ſcriptum. Ita Bellarminus lib. 2. de verbo «
Dei cap. 4. cenſet hunc librum primitùs «
Syriacè eſſe editum æquè ac Evangelium «
S. Matthæi & Epiſtolam ad Hebræos. «
Unde Widmanſtadius & Guido Fabri- «
cius, qui nuper tam Evangelium hoc «
quàm Epiſtolam Syriacè ediderunt, cen- «
ſent illum ipſum Syriacum textum eſſe «
autographum. Pari ratione de Syriaca «
editione Eccleſiaſtici quis ſuſpicari poſſet «
illam ipſam eſſe originalem, qua hic li- «

» ber ſcriptus eſt à Siracide. Verùm in præ-
» fatione in Epiſtolam ad Hebræos, ex dia-
» lecto & idiotiſmis Syriacæ linguæ moder-
» næ valdè differentibus ab idiotiſmis lin-
» guæ Syriacæ tempore Chriſti, & multò
» magis tempore Siradicis, oſtendi id ip-
» ſum parum videri probabile; quare Sy-
» riacam verſionem puto eſſe recentiorem,
» præſertim quia illa in Eccleſiaſtico valdè
» differt à textu Græco & magis à Latino,
» eóque conciſior eſt Subinde etiam mul-
» ta addit paraphraſticè, quæ nec in Græco
» nec in Latino habentur, ut patet intuenti
» caput primum. ... Accedit quod Ephræm
» Syrus, qui Syriacè ſcripſit, aliter citet
» ſententias, quàm modò habeantur in
» verſione Syriaca. *Hujus rei quædam hic*
» *profert teſtimonia.* Plura talia ibidem &
» alibi habet S. Ephræm diverſa à moderna
» Syriaca quæ planè arguunt aliâ antiquio-
» re verſione Syriacâ eſſe uſum. «.

Scriptum hunc librum fuiſſe Chaldæo ſeu Hebræo ſermone conſtat ex præfat. S. Hieronymi in libros Salomonis, ubi hæc ait:
» Fertur & parænetos Jeſu filii Sirach
» liber, & alius Pſeudepigraphus qui Sa-
» pientia Salomonis inſcribitur, quorum
» priorem Hebraicum reperi. Suſpicantur
» nonnulli (*ait Cornelius à Lapide ibidem, ut R. David Gans in Zemach David*) He-
» bræum originale eſſe illud ipſum quod ab
» Hebræis colitur nomine Ben Syra, adeó-
» que Jeſum Siracb eſſe Ben Syra, cujus
» apud Hebræos extant cum ſcholiis Pro-
» verbia (*à Seb. Munſtero Hebr. & Lat. edita 4. Iſnæ* 1542. *Item excuſa Hebr. cum Comment. Venetiis* 1544. *& Amſtelodami* 1661.) » Verum librum Ben Syra diver-
» ſum eſſe à libro hoc Eccleſiaſtici, liquet
» utrumque conferenti «. *Alias rationes quas profert, vide ibidem.*

Eccleſiaſticus ſeu Sapientia Jeſu filii Siracb, Syriacè. Codex recens ſcriptus à Metropolita Sidonenſi, nunc Saidæ. *Florentiæ Biblioth. Medicæa Palatina cod.* 387. *aliàs* 11. *Renaudot.*

Maccbabæorum liber primus Hebraicè. « Librum bunc (*ait Heiddegerus*
» *Ench. Bibl. lib.* 2. *cap.* 17.) à ſe viſum
» Hebraicè ſeu potiùs Syro-Cbaldaicè teſ-
» tatur Hieronymus (*in prologo Galeato.*)
» Id ipſum etiam ex Hebraiſmo primorum
» libri verborum: *Et factum eſt*, colligimus.
» Sed interiiſſe editionem eam fatentur om-
» nes. Quæ enim editio Hebraica ſupereſt
» manuſcripta teſte celeb. Hottingero, cui
» ejus copia fuit, recentiſſima eſt. «

Novum Teſtamentum Syriacè verſum à B. Marco Evangeliſta. *Guido Fabricius Bodevianus in præfatione Bibl. Polygl. Antverp. tomo V. præfixa hæc ait:*
» Syri conſtanter aſſeverant S. Marcum

A Latinè primùm ſcripſiſſe Evangelium ſuum.... Deinde linguâ patriâ, hoc eſt Galilæâ Syráve tranſtuliſſe, non modò Evangelium ſuum, ſed etiam cœteros omnes Novi Teſtamenti libros. Id mihi literis ſignificavit Guill. Poſtellus, affirmavitque ſe ita à Syris ipſis accepiſſe.... Illi verò rem ita ſe babere ex avita traditione affirmabant «. (*Hæc tantùm hiſtoricè narrat Bodevianus, nullam iis fidem adhibens: ante hæc verba, dixerat:*) » quan- «
do & à quo ſacer iſte codex in Syrum ſer- «
B monem verſus ſit, nullius autboris teſti- «
monio, ſaltem quem legerim, demonſtra- «
ri poteſt. «

† *Moſes Mardenus, Widmanſtadii in N. T. Syr. Viennenſi editione adjutor, auctorem verſionis Syriacæ N. T. ſe ignorare faſſus eſt. Mullerus in Diſſ. de Verſ. Syr. pag.* 41.

» Etiamſi antiquiſſima ſit hæc interpre- «
tatio (*inquit Rich. Simon cap.* 13. *hiſt. crit.* «
verſionum Nov. Teſt. p. 162.) nullis tamen «
firmis rationibus probari poteſt illam eſſe «
C Latinâ Vulgatâ vetuſtiorem. Divinant «
qui aut aliquem ex Evangeliſtis, aut Chri- «
ſtianum quemdam Antiochenum hujus «
auctorem agnoſcunt, tunc enim tempo- «
ris vulgaris erat in civitate Antiocbena «
lingua Græca. Quod certius eſt, maximæ «
illa eſt antiquitatis, omniáque Orienta- «
lis Eccleſiæ ſchiſmata præceſſit, atque «
ideò ab omnibus illis ſectis peræquè ſem- «
per æſtimata eſt. Verùm ſi conjectare li- «
cet, à Syris qui trans Eupbraten dege- «
bant, conſcripta eſſe videtur, hi enim «
D cum Romanæ ditionis non eſſent, lin- «
guâ duntaxat Syriacâ utebantur. Eam «
ob rem, quò ſacra Scriptura ab omnibus «
legi & intelligi poſſet, hoc idiomate red- «
dita eſt «. *Ita ille.*

» Id conjectare licet, at probari non «
poteſt: vulgaris quidem erat Antiocbiæ «
lingua Græca, verum non in tota Syria «
præſertim apud paganos & ruſticos qui «
idiomate tantum Syriaco utebantur: ſi- «
cut in Ægypto coloni Ægyptiace loque- «
bantur, licet Græcam linguam Alexan- «
E drini uſurparent. Nonnulli quoque Epiſ- «
copi linguæ Græcæ prorſus ignari v. gr. «
Beritenſis, actis longo poſt tempore Con- «
ciliis nomen ſuum Syriacè ſubſcripſe- «
runt «. *Hæc Doctiſſimus Euſ. Renaudot.*

Novum Teſtamentum Syriacum. Codex 2. vol. in 4°. in quo deſunt, Hiſtoria adulteræ mulieris, Joan. 8. & pericope ſeu verſus 7. cap. 5. primæ Epiſtolæ S. Joan. inſuper Epiſtola II. & III. ejuſdem S. Joannis; S. Petri II. & Epiſtola S. Judæ. *Hujus codicis mentio fit in Teſtimonio Colonienſium quod legitur initio primi voluminis Bibliorum Regiorum.* » Carolus

Digitized by Google

» Bombergers exemplar Novi Teſtamenti » Syriacâ linguâ, duobus voluminibus com» prehenſum, miræ antiquitatis quondam » Danielis Bombergers, patris ſui bonæ » memoriæ, impenſis Venetias ex Syria de» latum, noluit Danieli fratri ſuo conce» dere, niſi, &c. *hujus quoque meminit Guido Fabricius Boderianus in præfatione Novi Teſtamenti Syriaci quæ extat initio tomi 5. eorumdem Bibliorum.* » Syrum Novi Teſta» menti contextum à me literis Hebraicis » deſcriptum diligenter recognovi, atque » cum vetuſtiſſimo exemplari Syro jam ab » anno 1500. Alexandri Magni, à quo Syri » annos ſuos numerant (*h. e. Christi* 1188.) » manuſcripto religioſe contuli. Illud au» tem vetuſtiſſimum exemplar allatum fue» rat ex Oriente à Poſtello, ſumptibus, ut » ipſemet ſcribit, viri optimi & doctiſſimi » Danielis Bombergi.... Cujus filii benefi» cio nobis commodatum eſt «. *Bibl. Leidenſis cod. Werneriano* 1198. *pag.* 410. *Catalogi in folio.*

Codex ſane idem eſt quo uſus eſt Franciſcus Lucas Brugenſis in Catalogo librorum quos evolvit ad conficiendas Notationes in ſacra Biblia, & quem Colonienſem *appellat ex Orientis partibus allatum.*

Novum Teſtamentum Syriacè. *Bibl. Norfolciana cod.* 493. *n.* 3392.

† Novum Teſtamentum Syriacè, charactere Syro, in quo deſiderantur 4. Epiſtolæ Canonicæ & Apocalypſis, ante nongentos annos (*teſte Rutghero Spey apud Muller. Diſſert. de verſ. Syriac. pag.* 40.) ſcriptum, Heidelbergæ olim extitit in Biblioth. Friderici III. El. Palat. hodieque Romæ in Vaticana aſſervatur. Ad hujus codicis pariter atque Viennenſis editionis exemplum Novum Teſtamentum Syriac. edidit Imm. Tremellius.

B². Novum Teſtamentum Syriacè & Arabicè, ſed verſio Arabica ſcripta eſt charactere Syriaco, qualis eſt multum in uſu apud Chriſtianos Antiochenos ſeu Syrianos, ut Maronitas, à quibus vocatur *Ghierſciuni.* Codex optimè ſcriptus anno Chriſti 1611. ab Antonio Barpimno Sionita ex tribus codicibus MSC. Collegii Romano Maronitarum, rogatu Joannis Bapt. Raymundi. *Florentiæ Bibl. Medicæa Palatina cod.* 12. *Barth. d'Herbelot, in catalogo mſc. ab ipſo confecto.*

C. Novum Teſtamentum Syriacè cum verſione Latina Andreæ de Leon Zamorenſis, *juxta ipſius verba in Epiſt. ad Mich. le Jay pag.* 139. *Antiquit. Eccl. Orient.* » Novi Teſtamenti textum Syriacum Pau» lo V. tradidi correctum, Latinè quoque » redditum cum Apocalypſi, tribúſque » epiſtolis, & hiſtoria adulteræ, quæ deſi» derantur in Bibliis Regiis: Pontifex verò commiſit hæc omnia Cardinali Bellar- « mino. «

Novum Teſtamentum Syriacum, ſcilicet IV. Evangelia charactere Babylonico ſeu Neſtoriano, qui dicitur etiam *Eſtranghelo.* Acta Apoſtolorum, Epiſtola Catholica Jacobi, I. Petri, & I. Joannis & XIV. Epiſtolæ S. Pauli. Codex in folio. *Bibl. Regia cod.* 284.

IV. Evangelia Syriacè. Codex membranaceus Chaldaicis ſeu Eſtranghelis ut vocant ſeu rotundis, vetuſtiſſimiſque Syrorum characteribus nitidiſſime exaratus in urbe Edeſſa in Meſopotamia, menſe Junio anni Græcorum 859. (Chriſti 548.) *Bibliotheca Vaticana*; *Aſſemanus p.* 561. *Bibliothecæ Orientalis, in fol. Romæ* 1719.

IV. Evangelia Syriacè charactere *Eſtranghelo* deſcripta capitalibus literis in pergameno cum harmonia Ammonii, & Euſebii Epiſtola ad Carpianum. *In fine nota Amanuenſis.* » Finem habuit iſte co- « dex die VI. menſis Februarii, indictione « quarta, anno octingenteſimo nonageſimo « ſeptimo Alexandri (*id eſt Chriſti* 585.) « ſcriptus & completus eſt hic in cœnobio « ſancto domûs Domini mei ſancti Joannis « in Zagba, in diebus Dei amantis Sergii « Preſbyteri & Abbatis «. *Bibl. S. Laurentii, Florentiæ cod.* 56.

De hoc codice hæc habet Langius in Catalogo librorum Orient. hujus Bibliothecæ. » Hic codex verè inæſtimabilis eſt, ſcri- « ptus nitidiſſime & optime conſervatus, « unum tantum in principio folium deeſt. «

IV. Evangelia Syriaca ſine punctis vocalibus ante annos nongentos viginti quinque ſcripta, nempe anno Alexandri 1038. id eſt juxta Epocham Syrorum vulgarem ad noſtrum computum deductam, anno Chriſti 727. Codex pergamenus in folio. *Bibl. Medicæa, num.* 38. *Langius in Catalogo edito.*

IV. Evangelia Syriaca. Codex membranaceus Chaldaico ſeu Eſtranghelo charactere exaratus à Joanne in caſtro Urema ſub Theodoro Epiſcopo, menſe Septembri anno Græcorum 1047. (Chriſti 736.) *Bibl. Vaticana, Aſſemanus p.* 56. *Bibliothecæ Orientalis.*

» Eadem Syriacè. Codex majoribus li- « teris exaratus & optimè conſervatus. Edi- « tio recentior quam Thomæ Heracleenſi « (Epiſcopo Germaniciæ) tribuunt quidam « recentiores, Gregorii Abulfaragii Bar- « Hebræi authoritatem ſecuti, qui in præ- « fatione ſui Theſauri ſic ſcribit: *Novum* « *Teſtamentum ex Græco in Syriacum iterùm* « *converſum eſt in urbe Mabug in diebus Phi-* « *loxeni* (Epiſcopi Hieropolitani ſeu Ma- « bug) *à Thoma Charkel*; at Charkel non « eſt Heraclea ſed pagus in Meſopotamia, «

» & Gregorii teſtimonio teſtimonium ipſius Thomæ præferendum eſt, qui verſionem ſub Philoxeno adornatam tantùm ſe emendaſſe dicit, nunquam verò ſuæ verſionis meminit. *Collatus eſt autem iſte codex cum duobus codicibus authenticis. Converſus eſt liber iſte quatuor ſanctorum Evangeliorum ex lingua Græca in Syriacam perexactè & magno cum labore primùm quidem in urbe Mabug in diebus Domini mei Philoxeni Epiſcopi ejuſdem urbis. Collatus eſt poſt hæc magna cum diligentia à me Thoma paupere cum tribus codicibus Græcis probatis & authenticis in Alexandriæ magnæ civitatis ſancti Monaſterio Antonii, ubi etiam illum ſcripſi mihi ad utilitatem animæ meæ. Scriptus eſt autem & collatus in prædicto loco anno nongenteſimo vigeſimo ſeptimo Alexandri* (*h. e. Chriſti* 615.) Amanuenſis nota in fine : *Explicit codex iſte Evangeliorum in civitate Orphæ quæ eſt in Meſopotamia in templo Apoſtolorum ſanctorum in civitate Orphæ menſe Decembri anni milleſimi ſexageſimi octavi Alexandri M. indictione duodecima*, hoc eſt anno Chriſti 756. in quem » incidit hæc indictio ab Amanuenſi nota» ta «. *Hæc exſcripta ſunt ex catalogo mſc. Bibliothecæ S. Laurentii Florentiæ, (in qua hic codex aſſervatur plut. 1. cod. 9.) quem mihi commodavit D. Bernardus de Montfaucon.*

» Confuſa eſt profectò & erroribus ſcatens hæc nota, quæ ex codice Laurentiano excerpta eſt. *Charkel*, ut hoc vocabulum auctor hujus notæ ſcribit, ipſa eſt urbs Heraclea ; *Mabug*, vel potius *Mabouge*, Hierapolis eſt, cujus Epiſcopus fuit Philoxenus, celebris Jacobita. His quæ ſupra in additamentis ad pag. 95. allata ſunt, & quæ ad pag. 102. referuntur, lucem poſſunt afferre «. *Euſebius Renaudot in obſervationibus ſuis.*

IV. Evangelia, editionis ejuſdem cum ſuperiore, Syro ſermone & charactere deſcripta cum canonibus Euſebianis. Literarum majeſtas, Scripturæ vetuſtas, operis forma ſuperioris codicis ætatem æquare videntur. *Ex eodem catalogo, ibidem cod.* 58.

IV. Evangelia Syriacè, ſeu codex Evangeliorum lingua Syriaca, quem dono dedit Athanaſius Kircherus (*Duci Guelſerbytano*) antiquiſſimo charactere *Eſtranghelo* conſcriptus. *Bibliotheca Guelſerbytana, Struvius cap.* 4. *Introduct. in hiſt. rei literariæ pag.* 137.

IV. Evangelia Syriacè, charactere *Eſtranghelo*, in 4°. *Pariſiis Bibl. Dominicanorum in vico S. Honorati.*

Eadem Syriacè. Codex optimæ notæ charactere antiquiſſimo Neſtoriano, in 4°. *Bibl. Colbertina cod.* 4497. *Bibl. Sequeriana p.* 34. *Catalogi.*

IV. Evangelia Syriacè. Codex in Palimſeſto ſub forma quarta ſcriptus. Jacobus Fetzerus Damaſci, anno D. 1622. à Patriarcha Michaële Damaſceno emptum *Academiæ Altorfinæ* donavit. Habet hic codex nonnulla quæ in reliquis exemplaribus non extant, & quæ refert Joan. Henr. Hottingerus Diſſert. *de tranſlat. Bibliorum in linguas Vernac. pag.* 175.

† *Ex hoc Codice Altorfino vetuſtiſſimo variantes lectiones, collatis inter ſe aliorum editionibus, excerpſit Jo. Ern. Gerhardus, è cujus Bibliotheca eaſdem in Matthæo & Marco collectas edidit Jo. Albrecht*, 8. *Jenæ*, 1666. *Prior majorque pars codicis antiquà ſcriptus eſt literà, atque à poſteriore, quæ incipit à Joh. cap.* 11. *v.* 48. *uti charactere ita chartà quoque differt. Prior enim MSti pars pergameno charactere* Eſtranghelo *ſcripta, poſterior autem papyro Turcica conſtat. Annum & locum ſcriptionis ſequentia indicant, quæ in calce recentiori exarata manu Latinè ita vertuntur :* Summa *ſive conſummatio* hujus libri ſancti Evangelii, nempe venerabilis Meſſiæ Dei noſtri, IV. Evangeliſtarum ſanctorum, facta eſt anno 1555. Græcorum, *hoc eſt anno Chriſti* 1243. (*Quæ quidem verba de parte poſteriori hujus codicis ſeu ejus complemento accipienda ſunt, cum prior illa, ut ex charactere colligitur, longo temporis intervallo ante fuerit ſcripta.*) Scriptus autem eſt *liber* Pharaci, loco ſancto, qui locus eſt ſeu receptaculum peregrinorum, (*Xenodochium*) per manus peccatrices & corruptas hominis peregrini & peregrinorum quidem infimi. *Ex Jo. Ern. Gerhard. Diſpp. de N. T. Syr. & Præf. Jo. Albrecht V. L. Syr. præfixa.*

D. IV. Evangelia ex verſione vulgata Syrorum, adjectâ verſione Arabicâ in primis ſectionibus. Codex in folio ſcriptus anno Alexandri Magni 1805. (*Chriſti* 1493.) *Bibl. Regia cod.* 285.

IV. Evangelia Syriacè elegantiſſimè ſcripta Romæ ab Elia F. Abrahæ Maronita, anno Chriſti 1521. Codex in folio, *ibidem cod.* 286.

IV. Evangelia Syriacè. Codex membranaceus in octavo ſcriptus, anno Græcorum 1267. (*Chriſti* 956.) *Bibl. Vaticana ; Aſſemanus p.* 614. *Biblioth. Orientalis.*

Eadem Syriacè. *Bibl. Bodleiana codd.* 1865. 5337. 5338. 5784. † *Ex his duo codices nempe* 5337. *&* 5338. *fuere Pocockii, qui in præfat. ad IV. Epiſt. Syr. Petri, &c. verſionem IV. Evangeliorum Syriacam, ab editis diverſam, quæque textum Græcum magis κατὰ πόδα ſequatur, ſe editurum promittit.* † *Bibl. Ducis Urbini in Vatic. Poſſevinus.*

E. IV. Evangelia Syriacè & Arabicè.

Bibliotheca Segueriana pag. 36. *Catalogi.* A

Eadem Syriacè à Moſe Mardeno ex Meſopotamia ſcripta anno D. 1553. & ab eo Ferdinando Imperatori oblata. Hæc typis primus edidit Widmanſtadius anno D. 1555. *Bibl. Vindobonenſis cod.* 258. *de Neſſel.*

† *Codicem, de quo N. T. Syr. Cæſ. Ferdinandi liberalitate, & Moſis Mardeni induſtria Viennæ typis expreſſum eſt, in urbe Mozal ad flumen Tigrim à librario ſcriptum fuiſſe refert Maſius in Dedic. Gramm. Syr.*

IV. Evangelia Syriaca. Codex elegan- B tiſſimus ſcriptus menſe Decembri anno Græcorum 1888. (Chriſti 1576.) ad calcem hæc leguntur » ſcriptus fuit Liber » iſte, collatus, & exaratus ex Archetypo » ſcripto manu patris noſtri benedicti ac » beatiſſimi Mar Hebedjeſu Metropolitæ » Sobæ & Armeniæ, qui librum Carmi- » num compoſuit. Archetypum autem ſuum » ille ſcripſit anno Græcorum 1596. (Chri- » ſti 1285.) quum Segoræ & Arabiæ Epiſ- » copus eſſet «. *Bibliotheca Collegii Urbani de Propaganda fide, Romæ.* C

Evangelium ſecundùm Matthæum Hebræo ſeu potiùs Syriaco tunc Judæis uſitato ſermone. *Papias apud Euſebium lib.* 3. *hiſt. Eccleſ. cap.* 39. *ſub finem de Matthæo ſic habet :* » Matthæus quidem, *in-* » *quit*, Hebraico ſermone divina ſcripſit » oracula. *S. Irenæus apud eundem lib.* 5. » *cap.* 8. *Idem lib.* 3. *adv. Hæreſ. cap.* 1. » Matthæus, *inquit*, apud Hebræos propriâ » eorum linguâ conſcriptum Evangelium » edidit. *Origenes apud eundem lib.* 6. *cap.* 25. » *& initio Comment. in Matthæum, ait*, Pri- D » mum ſcilicet Evangelium ſcriptum eſſe à » Matthæo. . . . qui illud Ebraico ſermone » conſcriptum Judæis ad fidem converſis » publicavit. »

S. Hieronymus libro de Script. Eccleſiaſticis cap. 3. *idem teſtatur his verbis.* » S. » Matthæus Evangelium Chriſti Hebraicis » literis verbiſque compoſuit, quod quis » poſteà in Græcum tranſtulerit, non ſatis » certum eſt. Porrò ipſum Hebraicum ha- » betur uſque hodie in Cæſarienſi Biblio- » theca, quam Pamphilus Martyr ſtudio- E » ſiſſime confecit: mihi quoque à Nazaræis » qui in Berœa urbe Syriæ hoc volumine » utuntur, deſcribendi facultas fuit. «

Idem ſcribit S. Epiphanius lib. 1. *adverſus Hæreſes, Hæreſi* 30. *num.* 3. & 4. *Idem Author Synopſeos apud Athanaſium. Quæ contrà opponuntur, doctè refellit Rich. Simon cap.* v. *Hiſt. crit. Textus Novi Teſtamenti Fragmenta ejus Evangelii hinc indè è ſcriptoribus vetuſtis collecta exhibet Hugo Grotius Annotat. in Matthæi caput I. & Joan. Saubertus p.* 51. *& ſeqq. Prolegom. in variantes Evangelii Matthæi lectiones.*

» Autographum illud Hebræum, *in-* « *quit Tirinus argumento in hoc Evangelium*, « jam intercidit ; nam quod nuper Munſte- « rus & Joannes Tilius nobis obtruſere, « ſpurium olet. Et Syriacum quod nunc « extat, longè recentius eſt ſæculo S. Mat- « thæi. «

Evangelium S. Matthæi Syriacè. *Florentiæ, Bibliotheca Medicæa Palatina, D'herbelot in Catalogo.*

Evangelium S. Joannis Syriacè. *Bibliotheca Narciſſi Archiepiſcopi Armachani, num.* 1002. *Catalogi MSS. Hiberniæ.*

Acta & Epiſtolæ tam ſeptem Canonicæ quàm quatuordecim S. Pauli Syriacè. Codex in folio ſcriptus anno æræ Græcorum 1836. Chriſti 1524. Juxtà hunc codicem primùm prodierunt anno 1630. ſtudio Eduardi Pococki Epiſtola II. S. Petri, II. & III. S. Joannis & Epiſtola S. Judæ. Fuit quondam Bibl. Bodleianæ, nunc *Bibl. Joan. Mori Epiſ. Norwicenſis cod.* 619. *num.* 9806. *Catalogi editi.*

Acta Apoſtolorum & Epiſtola S. Jacobi, I. S. Petri & I. Joannis Syriacè. *Bibl. Colbertina cod.* 4853.

F. Epiſtolarum Pauli & Canonicarum Syriacè, charactere Babylonico, vetus editio cum verſione Arabica ex Syro, in 4°. *Ibidem cod.* 4973.

Apocalypſis Syriacè, calligraphice exarata. *Bibl. Leidenſis cod* 10. *Scaligeri p.* 405. *Catalogi editi in folio.*

Hunc codicem primus typis edidit Ludov. de Dieu anno 1627. » Libellus eſt « (*inquit in præfatione*) in octavo, chartâ « densâ ac politâ quæque à pergamenâ pa- « rùm diſtat, conſcriptus manu eleganti ac « verè Syriacâ, ſed ab hoc noſtro chara- « ctere ſatis diſcrepanti. Maronitarum ma- « nus videtur, quâ in ſcribendis Epiſtolis « utuntur, &c. Vocales additas non inve- « nimus, niſi paucis in locis expreſſas re- « peries.... De antiquitate hujus verſionis « nihil ſtatuere auſim. . . . Eſſe autem hanc « Syriacam è Græco tranſlationem, nullus « dubito, & cuivis phraſin conferenti id « facilè liquebit. . . . . authorem verſionis « ignoramus, ſcriptoris nomen in calce li- « bri reperimus, ubi ſe Caſparum nuncu- « pat litera Syriaca מין אתרא דחנרויא tem- « pus vero ſcriptionis ſubticet «. *Ita Ludovicus de Dieu.*

Ad calcem hujus codicis legitur : Orate pro me, qui ſcripſit, Caſparo (ſeu potiùs Caſbaro) ex regione Hanravitarum *Indiarum. Ex Caſpari nomine colligit Rich. Simon hunc non eſſe Maronitam ſed Europæum.*

Verſio Syriaca Apocalypſeos Joannis. Amanuenſis ſcribit ſe eandem ab autographo antiquiſſimo deſcripſiſſe, cujus

ætas anno Alexandri Magni milleſimo octingenteſimo ſeptimo ad annum 960. pervenerat (*error hic irrepſit, ſi enim verus eſt annus Chriſti* 1582. *hic congruit cum anno Alexandri M.* 1894.) nempe anno Chriſti 1582. quo anno exemplar hoc fuit deſcriptum à Jacobo Heſronita Romæ. Autographum ſcripſit Thomas de Charkel, qui in prolegomenis Waltoni audit Thomas Heracleenſis. *Florentiæ Bibl. S. Marci. Hæc ex authore hujus catalogi mſc. quem mecum communicavit Bern. de Montfaucon.*

BIBLIA SYRIACA typis edita.

BIBLIA Syriaca veteris Teſtamenti (*deſunt libri Tobiæ, Judith, Eſther, Epiſtola Hieremiæ & Baruch, fragmenta Danielis & liber II. Macchabæorum*) cum verſione Latina *Gabrielis Sionitæ, præter libellum Ruth, quem vertit Abraham Echellenſis, & quinque libros qui vulgò dicuntur Salomonis ex tranſlatione Joannis Heſronitæ: & Novi Teſtamenti integri tam ex verſione Guidonis Fabricii Boderiani, quam Eduardi Pocockii & Ludovici de Dieu.* V. *Bibl. Polyglotta Pariſienſia* 1645.

» Hæc editio Gabrielis Sionitæ licet » meritò ab omnibus ſuſcipienda ſit, negari » tamen non poteſt multos & graves defe» ctus ac nævos in editione iſta occurrere » tam ex mſc. librorum quibus uſus eſt Sio» nita, lacunis quam aliquando ex pro» prio ingenio, non eſt codice mſc. ſupple» vit, & aliquando ut invenit, reliquit, » quam ex operarum erratis quæ nimis fre» quenter occurrunt, tum ex verſione La» tina quæ cum Syra ubique non exactè » quadrat «. *Waltonus, Proleg. XII.* §. 8.

Quamvis hæc verſio non ſit eadem quam » viginti quatuor vicibus ad minimum laudat » Theodoretus in Comment. ſuo in Hieremiam » & Jonam, ſæpiſſimè tamen cum illa conve» nit, & vix quatuor aut quinque locis ab » illa diſcrepat. Alias Patrum authoritates » qui τοῦ Σύρε ſubindè faciunt mentionem, à ſe collectas adducit Hottingerus, diſſert. 2. de Heptaplis Pariſienſibus p. 105. † *& Mullerus in Diſſ. de verſ. Syriac. p.* 12. *Facta eſt hæc Syriaca tranſlatio v. gr. Pentateuchi, ex Hebræo, quorundam aliorum librorum ex Græco.*

» Etſi verò omnium verſionum ad » textum Hebraicum hæc Syriaca propius » accedat, quibuſdam tamen hic illic ob» ſervant quidam cum Jo. Henr. Hottin» gero codicem Hebraicum iſtius Interpre» tis à noſtro diſcrepare; aliquando cum » LXX. aliquoties cum Samaritano con» venire. Unde Bootius nec ex Syro ubi» que lectiones varias vult colligi «. *Multa*

A *hic Waltonus Proleg. XII.* §. 8. *profert. Hottingerus de Hexaplis Pariſienſibus* §. 11. *ait:* » ut textuum Originalium veſti- « giis preſſius inſiſtit Syrus Interpres quàm « verſiones aliæ; ſic ob linguæ affinitatem, « Hebræam magis emphaticè & propriè « exprimit. «

» Veteris Teſtamenti verſionem intel- « ligo (*inquit Jac. Chriſtoph. Iſelius c.* 3. *ſpeciminis obſervat. & conjecturarum ad Orient.* « *Philologiam & critic. pertinentium* 4. *Baſileæ* 1704.) antiquiorem illam quæ in « B Bibliis Polyglottis Pariſienſibus & An- « glicanis excuſa eſt num. 2. Quod ad au- « ctores & ad ætatem iſtius verſionis atti- « net, ſatis id certum mihi videtur, aucto- « res complures, & diverſis temporibus « huic operi manum admoviſſe. . . . Illud « ſatis manifeſto eſt indicio Pentateuchum « & libros hiſtoricos cæteros non eſſe ab « eodem interprete in linguam Syriacam « converſos, quòd in Pentateucho voces « Græcæ occurrant quàm rariſſimæ; in « cæteris verò eæ ſint admodum frequen- « C tes; imo quod ea ipſa in iis verſionibus « Græcis vocibus exprimantur, quæ Inter- « pres Pentateuchi Syriacis vocibus reddi- « derat.... Quædam Græcæ voces leviter « ſolum in morem ac terminationem Syro- « rum inflexæ non raro in his Syris verſio- « nibus, præſertim in Joſue ac Judicibus « occurrunt, quæ in Pentateucho Syriaco « nuſpiam comparent, & interpretibus iſtis « cum Syriacis Evangeliorum interpretibus « magis ſunt communes. Verſio Chronico- « rum ideo mihi ab alio prorſus interprete « D facta eſſe videtur, quòd Hebræa quidem « tam preſſe atque accurate non exprimat; « ut illæ cæterorum librorum hiſtoricorum « verſiones Syriacæ, & è contrà vocibus « Græcis, iiſque magnam partem ſatis re- « center in Chaldaicum atque Syriacum « ſermonem infarctis longe frequentius uta- « tur. Quotieſcumque autem ab Hebræo « textu & à Græca 70. Interpretum ver- « ſione diſcedit, habet fere imitatorem. « Arabem, nam cum uterque perpetuo ferè « iiſdem in locis ab Hebræo in diverſum « E abeat, & in iis quæ ab Hebræo diverſiſ- « ſime comminiſcantur, ſecum tamen invi- « cem egregiè conſentiant, & verò licet « Arabs Interpres Interprete Syro ſit poſte- « rior, neceſſe eſt ut in his locis Syrum ſibi « imitandum propoſuerit.... Dein iſta verſio « multa tranſponit quæ & diligens ipſius « imitator Arabs confeſtim tranſponit. Alia « in Syriaca verſione omiſſa ſunt, quæ rur- « ſus & Arabs omiſit. Atque hæc omnia « argumento ſunt, auctorem iſtius Chro- « nicorum verſionis ab Interprete Penta- « teuchi & cæterorum quoque librorum hi- « ſtoricorum eſſe diverſum, quum nihil fere «

» tale in iis factitetur. Præterea iſthæc Syriaca verſio nomina propria locorum complura diverſiſſimè à cœterorum omnium librorum verſionibus Syriacis reddit. Accedit ad bæc quod in iſta Cbronicorum verſione voces Græcæ longe ſint quàm in cæteris frequentiores.... Exiſtimarem autem ex iiſdem his Græcis vocibus aliqualem conjecturam fieri poſſe de ætate quarumvis verſionum ac eo quaſvis eſſe recentiores prout plures voces Græcas, ſi illæ ex verſione 70. Interpretum non ſint deſumptæ, admixtas habent. Unde conjicio Syriacam verſionem Prophetarum & ab alio adornatam eſſe quàm qui libros hiſtoricos, at præcipue Chronica in Syriacum ſermonem convertit, ac eſſe etiam iis verſionibus paulo antiquiorem, & verſioni Pentateuchi ætate propiorem. Solet tamen interdum fieri ut Græcas voces aut ex Græca verſione in ſuam transferant, aut eas ipſi ſua ſponte infarciant. «

» Exemplar illud verſionis Syriacæ (*inquit Rich. Simon cap.* 21. *Diſq. crit. de var. Bibl. edition.*) ex Hebræo contextu ſumptum eſt, & quibuſdam in locis ad Græcum LXX reformatum; ita ut non omninò exhibeat anriquam illam verſionem, quam Syri ſimplicem appellavere. Pene quidem ad verbum ex Judæorum codice hæc tranſlata fuiſſe videtur, adeò illum in pleriſque locis perfectè exprimit. «

Eadem integra cum eadem verſione Latina, additâ verſione quorumdam librorum, qui deſunt in editione Pariſienſi, ab Edmundo Caſtello facta. V. *Biblia Polygl. Lond.* 1657.

» Omnia (*quæ in Editione Pariſienſi deſiderantur*) in noſtra ſupplere conati ſumus, non ex propriis conjecturis, ſed ſecundùm exemplaria MSS. quorum quædam antiquiſſima, reliqua ex autbenticis apud Syros codicibus deſcripta ſunt: unde non tantum infinita vocabula quæ vel deficiebant, ſupplevimus, vel quæ depravata erant, reſtituimus; ſed & in plurimis locis integros verſiculos & capita inſeruimus, qui in Pariſienſi non extabant, videlicet librum Eſther, Judith, Tobiam, 2. & 3. Machabæorum & quædam alia fragmenta, quæ in noſtris lector inveniet. Duo exemplaria nobis ſuppeditavit Reverendiſſ. Uſſerius, quorum unum ſolum Pentateuchum complectitur, aliud totum continebat vetus Teſtamentum exceptis Pſalmis. Aliud etiam accuratè deſcriptum nobis communicavit Eduardus Pocockius, in quo etiam omnes libri veteris Teſtamenti «. *Waltonus Proleg. XII.*

» Conſtat errores innumeros, quibus

A abundat Pariſienſis edirio *Heptaglotta* maximè in verſionibus Syriacis & Arabicis, necnon in Latinis illarum interpretationibus, adhuc in Anglica eoſdem conſpici; neque etiam caſtigatos fuiſſe in animadverſionibus criticis quæ in ultimum tomum rejectæ ſunt «. *Rich. Simon cap.* 27. *ſub finem Diſquiſ. crit. de variis Bibliorum editionibus.*

Excerpta veteris Teſtamenti Syriaci cum Latina interpretarione nova & annotationibus Chriſtopbori Cellarii, in
B 4°. Cizæ 1682.

Geneſeos capita quatuor priora Syr. & Lat. ſtudio Georgii Othonis. V. *Eadem Polyglotta*, in 4°. 1702.

Pſalmi Davidis cum Canticis veteris & novi Teſtamenti Syriacè & Arabicè, ſed charactere Syriaco minori (*qui ſcribendi modus vulgò* Ghierſchouni *appellatur.*) Præmittitur Epiſtola Sergii Riſii Archiepiſcopi Damaſceni, in fol. Liber excuſus in monte Libano in Monaſterio S. Antonii & S. Joannis Evangeliſtæ per
C Joſephum F. Amima Diaconum anno Domini 1610.

Pſalmi Syriacè *ex Hebræo ſine punctis*, nunc primùm ex anriquiſſimis codicibus manuſcriptis in lucem editi à Thoma Erpenio, qui & verſionem Latinam adjecit (*editionem præcedentem non viderat*) in 4°. Lugduni Batavorum, ex typograpbia Erpeniana 1625.

Ex præfatione Th. Erpenii. » Accipe B. L. Pſalmos Regii Propbetæ linguâ Syrâ expreſſos ex duobus antiquis codici-
D bus, quorum alterum ex Oriente attulit Joannes Borelius, alterum ego quoque inde ſum nactus. Verſionem addidi Latinam, ad verbum ferè è Syro expreſſam, ut hujus linguæ minùs peritis conſulerem. Vocalium notas viſum fuit textui non adjicere, quòd intellectâ analogiâ Grammaticâ, haud difficile cuilibet futurum ſit inter legendum eas addere, tum quòd exemplaria noſtra iis deſtituerentur.... Cùm autem verſio iſta à textu Ebræo (ex quo procul omni dubio, ut
E ſinguli verſus clamant, expreſſa eſt) longiuſculè interdum incedat, paſſus ego ſum mihi ab amicis quibuſdam perſuaderi, ut calci operis notas quaſdam adjicerem, &c. « *Sed morte præventus id præſtare non potuit.*

Liber Pſalmorum Davidis *Syriacè cum punctis vocalibus* ex idiomate Syro in Latinum tranſlatus à Gabriële Sionita, *cum ejus præfatione* & ad calcem adjecta differentia lectionum è tribus variarum nationum exemplaribus collecta, in 4°. Pariſiis 1625.

Ex præfatione. » Animus fuit Pſalte- «

» rium ipſum cum verſione Latina edere *ex tribus codicibus mſc. quorum unus à Georgio Maronio Nicoſianæ urbis Archiepiſcopo ad me miſſus eſt.* Hæc enim prima eſt editio Syriacâ (*ignorabat ſanè eam quæ in monte Libano fuerat excuſa*) quæ tum ad germanum Pſalmorum ſenſum aſſequendum tum ad vulgatam plurimis in locis tuendam maximè confert. Ubi ſenſus obſcurior viſus eſt, notulas adjeci marginales: imo plures ipſi textui voculas parentheſi clauſas inſerui, vim & energiam ſermonis Syri indicantes. ... textum Syriacum, ut potuimus religioſiſſimè, ſalvâ latinitate, ex verbo ad verbum expreſſimus. Apices etiam ſeu vocales ſine quibus impoſſibile eſt in ejuſmodi linguis proficere, accuratiſſimè ubique adjecimus. «

Pſalmi Syriacè. V. *iidem Polyglotti* 1643.

Septem Pſalmi pœnitentiales, in 8°. Romæ 1584.

Pſalmi pœnitentiales Syriacè cum verſione Latina Thomæ Erpenii & punctis vocalibus atque Latina interlineari expreſſione in uſum facilioris & accuratioris lectionis inſtructi à M. D. H. V. *Henr. Opitii Syriaſmus*, in 4°. Lipſiæ & Francofurti 1678.

Liber Baruc Syriacè. V. *Biblia Polyglotta* 1645. 1657.

» Syriaca hujus libri editio extat gemina; altera in Pariſienſi & in Anglicano operè Polyglotto extans, à Græca & à Latina editione ita diſcrepans, ut alius liber videri poſſit: altera operi Anglicano ex MSC. Syriacis Uſſerii & Pocockii inſerta propiùs cum Græca editione conveniens «. *Ita Jo. Henr. Heiddegerus lib. 2. Ench. Biblici cap. 5.*

Novum Teſtamentum Syriacè cum punctis vocalibus, quibuſdam duntaxat in locis, ſcilicet Liber ſacro-ſancti Evangelii de Jeſu-Chriſto Domino & Deo noſtro. *Hoc volumen complectitur IV. Evangelia Syriacè cum præfatione Latina unicuique Evangelio præfixa. In ſecundo volumine reperiuntur* S. Pauli Apoſtoli Epiſtolæ XIV. S. Lucæ Apoſtolicæ hiſtoriæ à Jeſu Chriſti Aſcenſione uſque ad annum Neronis IV. liber unus. *Denique* ſanctorum Apoſtolorum Jacobi, Petri & Joannis, Transfigurationis Jeſu-Chriſti ſpectatorum Epiſtolæ ſingulæ. » Reliquæ SS. Petri, Joannis & Judæ Epiſtolæ una cum Apocalypſi etſi extent apud Syros, tamen in exemplaribus quæ ſecuti ſumus, *inquiunt Editores*, defuerunt «. *Hæc omnia ad duo vetuſtiſſima exemplaria expreſſa*, Div. Ferdinandi Rom. Imperatoris deſignati juſſu & liberalitate, characteribus & linguâ Syriacâ..... ſcriptorio prælo diligenter

A expreſſa, curâ & vigiliis Jo. Alberti Widmanſtadii, Moſe Meredinæo ex Meſopotamia Catholico Sacerdote multam operam & ſtudium navante. *Adjecta eſt initio Widmanſtadii Epiſtola eruditiſſima Ferdinando I. dicata*, † *tum & aliæ ejus epiſtolæ tres, tribus Auſtriæ Archiducibus inſcriptæ, ac prima quidem ad Ferdinandum II. Epiſtolis Pauli, altera ad Maximilianum II. Hiſtoriæ Lucæ Apoſtolicæ, tertia denique ad Carolum II. Epiſtolis Jacobi, Petri & Joannis præfixæ ſunt. In calce autem tabula Evangelic. & Apoſtolic. lectionum,*
B *ſicuti eæ in Dominicos & feſtos dies anniverſarios Eccleſiæ Syriacæ more diſtribuuntur, Syriacè & Latinè annexa eſt.* † *Editio prima N. T. Syriaci, eaque nitidiſſima*, 2. vol. in 4°. *Ad calcem ſecundi voluminis hæc leguntur:* In urbe Vienna, ampliſſimarum Orientalis Auſtriæ Provinciarum Metropoli florentiſſima, ad hunc exitum perductum eſt divinum hoc opus, anno à Chriſti Nativitate M. D. LV. 27. Septembris. Impenſis Regiis. Caſpar Craphtus Elvangenſis, Suevus, characteres Sy-
C ros ex Norici ferri acie ſculpebat, Michaël Cymbermannus prælo & operis ſuis excudebat. *Poſt primam verò totius operis paginam legitur:* Viennæ Auſtriæ excudebat Michaël Zymmerman anno M. D. LXII.

Deſunt in hac Editione Hiſtoria Adulteræ mulieris, Evang. Joan. 8: à v. 1. ad 11. *Pericope de tribus cœleſtibus teſtibus Epiſt.* 1. *Joan.* 5: 7. *quæ in omnibus Syris codicibus deſideratur; Epiſtola Petri II. Joannis II. & III.*
D *Judæ una & Liber Apocalypſeos.*

† *Hiſtoriam editionis Viennenſis accuratè compoſuit Andreas Mullerus Greiffenhagius in pereruditа diſſertatione de Syriacis librorum ſacrorum Verſionibus,* (*in cujus p.* 27. *negat* » ſe plane perſuaſum eſſe hanc *verſionem* quam ex Antiochenis exemplaribus deſcriptam habemus, eandem ipſam eſſe in quam Jacobus Niſibienſis & Ephraïm Syrus commentati ſunt «.) *deque Viennenſi Antiocheni textus N. T. editione, quæ cum Moſis Mardeni & A. Maſii Epi-*
E *ſtolis Syriacis, &c. prodiit Berolini, ex officina Rungiana an.* 1673.

† Exempla hujus codicis mille facta ſunt. Atque ex iis 500. Ferdinandus Imp. ad ſe recepit, 300. duobus Patriarchis, Antiocheno & Maronitæ deſtinavit, Moſen vero Mardenum cum 200. exemplis dimiſit. *Mullerus in Diſſ. modo citata p.* 30.

Guillelmus Lindanus lib. 2. de optimo genere interpretandi anno 1558. *excuſo hanc editionem laudat.*

» Primus qui N. Teſtamentum Syriacis typis edidit, erat Albert. Widmanſtadius.... cum enim quidam Moſes Me-

» ridenæus ex Meſopotamia Sacerdos ab A
» Ignatio Patriarcha Jacobitarum Antio-
» cheno, tum ob alias cauſas, tum ut N.
» Teſtamentum cujus mſc. exemplar ſecum
» attulit arte typographica multiplicatum
» in uſum Eccleſiarum ſuarum quæ inopia
» librorum laborabant, reportaret & fru-
» ſtra Venetiis ac Roma laboraſſet nemi-
» nemque qui opus hoc arduum & difficile
» aggredi vellet, inveniſſet, tandem ad
» Widmanſtadium profectus eſt qui juſſu
» Imperatoris Ferdinandi illud typis nitidiſ-
» ſimis imprimi curavit. Primus certè liber B
» qui excuſus eſt characteribus Syriacis in
» Europa lucem viderit, cujus ad duo ve-
» tuſtiſſima exemplaria collati & impreſſi
» numerum magnum ad Patriarcham An-
» tiochenum Chriſtiani Regiique muneris
» loco mitti curavit Ferdinandus Impera-
» tor religioſus «. *Walton Prolegom XII.*
§. 8.

» Hoc teneo indubitanter (*inquit Franc.*
» *Lucas Brugenſis præfat. in N. T. Comment.*
» *num.* 6.) Syriacum Novi Teſtamenti tex-
» tum vetuſtiſſimi exemplaris Græci & qui- C
» dem in primis, loco habendum ac vene-
» randum eſſe. «

» Antiquiſſimum illum N. T. para-
» phraſtam Syrum, lectum à nonnullis ve-
» terum, ubi à fonte deviat, aut de ſuo
» aliquid addendo paraphraſtica licentia
» exſpatiatur, in Græcis quibuſdam codi-
» cibus, marginalibus obſervationibus de-
» diſſe anſam, & has tandem pro variis
» reputatas, vero eſt ſimile; cum & ipſum
» omnium tranſlatorum N. T. judicante Ja-
» cobo Martini Præf. in N. T. Syr. Troſt. D
» primum & antiquiſſimum, lectum à mul-
» tis, & ab aliis Interpretibus conſultum,
» prope extra dubium eſt «. *Joan. Saubertus*
pag. 10. *Prolegom. variant. lect. in S. Mat-*
thæum.

» Cum antiquiſſima ſit Novi Teſta-
» menti Syriaca interpretatio, textus Græ-
» cus, ex quo ſat accurate confecta eſt,
» poteſt ejus ope pluribus in locis reſarciri;
» in quibuſdam tamen paraphraſin magis
» quàm verſionem ſapit. Verùm, præter-
» quàm quòd id raró accidit, in his etiam E
» locis vera Græci contextûs lectio digno-
» ſcitur. Hæc eſt præcipua veterum ſacri
» codicis tranſlationum utilitas, quibus tex-
» tus Originales nobis exhibentur. *Rich.*
» *Simon cap.* 15. *hiſt. crit. verſion. N. T. pag.*
» 176. *& pag.* 187. *hæc addit.* In hac ver-
» ſione raró reperiuntur additamenta quæ
» codicis cujuſdam Græci authoritate non
» fulciantur. Cùm id evenit, tum ſcribis
» potiùs quàm exemplarium varietati tri-
» buendum eſt.... Cæterùm hæc traductio
» non tantam in Paulinis Epiſtolis, quan-
» tam in Evangeliis ſimplicitatem habet;
illarum enim ſtylus cum ſit obſcurus & «
perplexus, liberiùs ideò exſpatiatur in «
his Syriacus Interpres, & à textu ſuo «
quandoque diſcedit «. *Hæc ille.*

» Syriaca ipſa Novi Teſtamenti verſio «
quod attinet (*inquit Millius pag.* 128. *pro-* «
legom. in N. Teſtam. Græcum) haud ea «
certe Græcis ſuis adeo accurate ſemper, «
& velut ad amuſſim conveniunt, ut ex iis «
intelligi poſſit quid legerit Interpres. In «
nonnullis pro verſione exhibet Syrus Com- «
mentarium.... In aliis omittit textus Græ- «
ci non modo partes quaſdam minutiores, «
ſed & inſigniora quandoque vocabula, «
ſeu quod ea ſuperflua judicarit in verſio- «
ne, aut quod etiam ipſa non intellexerit. «
In aliis inſerit, addit, mutat varia, ube- «
rioris ſenſus & claritatis gratiâ, ut in ver- «
ſione ſæpius videre eſt.... In aliis Græca «
reddit omnino perperam ac præter ſen- «
tentiam loci.... Exceptis quæ ſupra no- «
tavimus, in reliquis certè originaria Græ- «
ca preſſiùs inſecutus eſt Interpres & ferè «
κατὰ πόδας, ita ut in univerſa propemo- «
dùm hac verſione, velut in ſpeculo quo- «
dam, textûs ipſius, unde expreſſa fuerat, «
faciem nativam, unaque etiam nævos, in- «
tueri liceat. Erat autem exemplar hoc ex «
antiquiſſimis iis, quæ textum ſacrum ex- «
hibebant abſque omni ſpirituum & diſtin- «
ctionum apparatu..... Textus in pleriſ- «
que adeò mirificè congruebat cum Græ- «
co *Vulgati*, ut uterque ex uno eodemque «
planè codice deſcriptus fuiſſe primâ fron- «
te videatur. Collatis certè his invicem «
conveniſſe hunc cum altero deprehendi- «
mus in lectionibus, etiam quæ ab excuſis «
variant, plus ſexaginta ſupra mille; è «
quibus quadraginta ſeptuaginta octo ge- «
nuinæ ſunt. «

Idem p. 129. *hæc addit:* « Quod Syrus «
aliique Interpretes cum *Vulgata verſione* «
tam mirificè convenerint, haud ex eo fa- «
ctum eſt, quòd verſiones ſuas ad hanc «
formarint; ſed quòd in tranſlationibus «
ſuis concinnandis exemplaria habuerint «
ad manum, quæ eundem in pleriſque «
cum Vulgati codice textum exhiberent. «
In pleriſque, inquam, neque enim in co- «
dicibus *Syri* & *Vulgati*, v. gr. tam omni- «
moda relucet ubique conſonantia, quin «
ut, ex accuratiori utriuſque collatione, «
ipſos in locis plus minus octingentis inter «
ſe diſcrepantes deprehenderis. Cùmque «
Codex Vulgati fuerit Syri codice multò «
purior & emendatior, ita tamen accidit «
haud raró, ut hujuſce textus veram & «
genuinam exhibuerit lectionem, ubi Vul- «
gati alter iſte minùs rectè ſe haberet «.
Ita ille.

Novum Teſtamentum Syriacè (*juxta*
codicem Heidelbergenſem) charactere He-

braico cum omnibus punctis & verſione Latina Emmanuëlis Tremellii. V. *Novum Teſtamentum Polyglotton* 1569.

In hac editione eadem deſunt quæ in Vienenſi excepta pericope S. Joannis quæ ad marginem appoſita eſt.

» Illud monere liceat Lector amice, longe diſtare à genuina linguæ Syriacæ legendæ ratione methodum qua Emmanuel Tremellius in ſua Grammatica & novo Teſtamento Syro Hebræis characteribus excuſo, eam ad Hebraicæ vel Chaldaicæ analogiam extorquere conatus eſt «. *Gabr. Sionita in præfat. Pſalt. Syriaci.*

Idem Syriacè charactere Syro & Hebræo cum verſione Latina & præfatione Guidonis Fabricii Bodetiani. V. *Tomus quintus Bibliorum Polyglottorum Antverpienſium* 1572.

Ex præfatione ſub finem. » Habes L. B. quæ ante Novi Teſtamenti Syriaci eos libros, qui ætate noſtrâ, linguâ Syriacâ in lucem prodierunt, & à nobis in Latinum converſi ſunt, judicavimus præmittenda; quibus ad totius operis complementum & perfectionem Catholicæ nonnullæ Epiſtolæ & Apocalypſis Joannis nobis deſuerunt. Illa enim nec in antiquis exemplaribus, quæ Moſes Mardenus Meſopotamiæ Catholicus Sacerdos attulerat, nec in vetuſtiſſimo alio exemplari mſc. quod cum Viennenſi contulimus, extiterunt; quamvis apud Syros reperiantur, ac pro ſacris & authenticis habeantur.... Octodecim menſium ſpatio Novi Teſtamenti characteres Syriacos in characteres Hebraicos mutavi & ſermonis Syriaci in ſermonem Latinum converſionem ante annos tres, anno videlicet Domini 1567. abſolvi.... Integram tranſlationem meam, Syrumque Novi Teſtamenti contextum à me literis Hebræis deſcriptum, diligenter recognovi, atque cum vetuſtiſſimo exemplari Syro, jam ab anno 1500. regni Alexandri (*hoc eſt anno Christi* 1188.) manuſcripto religiosè contuli. Illud autem vetuſtiſſimum exemplar allatum fuerat ex Oriente à Poſtello.... quo emendatiſſimo codice mſc. plurimùm ſanè adjuti fuimus, ejuſque fidem ſecuti, loca plurima partim mutila & detruncata, partim perperam & mendosè in Viennenſi exemplari ſcripta reſtituimus....

» Cœterum in totius operis recognitione tam religiosè, ut par erat in tam religioſis libris, verſati ſumus, ut affirmare auſim, Deúmque hac de re teſtem invocare, me ne unicam quidem literam aut minimum apicem, proprio arbitrio immutaſſe, & quicquid mutatum eſt, ex auctoritate & fide antiquiſſimi mſc. exemplaris Syri cum Græco apprimè congruentis mutatum eſſe. Quæ porrò vel ſic immutata, vel reſtituta, vel addita à nobis fuerunt, ſeorſim collegimus & in calce hujus operis imprimi curavimus. Cùm jam Epiſtolas Pauli recognoſcerem, per literas nos monuit Andreas Maſius. . . . de quibuſdam erratis, quæ inter excudendum Viennenſe exemplar in Paulinas Epiſtolas irrepſerant, ea ſuſtulimus atque emendavimus.... Joannes Harlemius plurimùm nos ſublevavit, adjuvitque tùm in tralationis noſtræ recognitione, tum etiam in univerſo Bibliorum opere ejuſque appendicibus, &c.

» Egregia fuit Interpretis illius diligentia, adeò fides elucet in ſententiis, & verba verbis conſonant: ſi voculas ſolùm aliquas, provocabula putà, articulos, ejuſve generis minuta quædam eximas, in quibus retinendis parùm laboravit. *Dan. Huetius de Claris Interpr. p.* 101.

Novum Teſtamentum Syriacè characteribus Hebraicis *ex præcedenti editione, ſine punctis, adjectis ad calcem variantibus lectionibus à Franciſco Raphelingio collectis*, in 8°. Antverpiæ, Plantini. Idem, in 24. Ibidem 1575.

Idem Syriacè charactere Hebraico cum punctis, adjunctâ verſione Latinâ Guidonis Fabricii Boderiani, & novâ ejuſdem præfatione ad Henricum III. Gall. & Polon. Regem. V. *Novum Teſtamentum Polyglotton* 1584.

Idem integrum Syriacè charactere Ebræo (*juxta editionem Tremellianam adjectis quibuſdam Epiſtolis & Apocalypſi*) ſtudio Eliæ Hutteri. V. *Novum Teſtamentum Polyglotton* 1599.

» Textum illa Editio Syriacum exhibet characteribus Chaldaicis, omnino ut habet Tremelliana. Addidit quoque de ſuo Hutterus Syriaca loca omnia in Moſis Meredeni mſc. deficientia, hiſtoriam puta Adulteræ, II. Petri Epiſtolam Joannis II. & III. Epiſtolamque Judæ & Joannis Apocalypſin. *Acta Erud. Lipſienſia anni* 1708. *p.* 296. *Legitur in Epiſtola Hutteri ad lectorem initio* 1. *voluminis N. T. poſita.* » Deſunt Epiſtola II. Petri Joannis II. & III. & Epiſtola Judæ in Syriaca lingua (*hoc eſt in quibuſdam codicibus mſſ.*) quæ nunc per Dei gratiam à nobis reſtituta ſunt, *Idem ibid.* Totus hic liber Apocalypſeos Syris defuit. Igitur eundem de novo transferre & reſtituere coactus ſum. «

Idem charactere Sytiaco cum verſione Latina *Tremellii*, ex diverſis editionibus diligentiſſimè recenſitum. Acceſſerunt in fine notationes variantis lectionis ex quinque impreſſis editionibus collectæ à Mar-

tino Troſtio, *qui hanc editionem curavit*, cum præfatione Latina Jacobi Martini, in 4°. Cothenis Anhaltinorum, typis *ejuſdem* Martini Troſtii 1621.

Huc uſque in præcedent. editionibus N. T. Syriaci defuerunt 4. Epiſtolæ Canon. & Apocalypſis Joannis.

Ex præfatione. » Ingentes debentur gratiæ Mæcenatibus qui operâ Martini Troſtii hanc novam Syræ verſionis editionem eruditè correctam ac emendatam, propriiſque excuſam typis, non ſine magno ſumptu, cum Eccleſia communicaot. Cœterùm in hac editione Troſtius ſecutus eſt editionem Widmanſtadii, Viennæ 1562. excuſam, ſed non ſolam. Cum aliis enim qoatuor editionibus, diverſis locis impreſſis, ſumma cum diligentia contulit; ita tamen ut nihil immutaverit, nihil addiderit, nihil omiſerit, ſed omnia ſancte, & religioſè ponderaverit, obſervaverit, retinuerit, uti id notæ ad finem adjectæ abundè ſatis & evidenter demonſtrabunt. «

Novum Teſtamentum integrum *præter hiſtoriam mulieris adulteræ*. Joan. cap. 8: 1—12. Syriacè, literis Syriacis, cum punctis vocalibus à Gabr. Sionita appoſitis & verſione Latina Boderiani. V. *Biblia Polyglotta Pariſienſia* 1645.

Idem integrum cum verſione Latina Tremellii recognita à Sam. Clerico. V. *Biblia Polyglotta* 1657.

† *Hæc editio præter 4. epiſtolas & Apocalypſin à Pocockio & Lud. de Dieu mſſ. editas, quæque in præcedenti editione Pariſienſi jam additæ erant, hiſtoriam etiam adulteræ ex MSto Uſſeriano ſuppletam continet.*

Novum Teſtamentum Syriacum *juxta editionem Troſtii, integrum tamen & recognitum*, punctis vocalibus animatum cum lexico & inſtitutionibus linguæ Syriacæ. Accedunt notæ difficiliora Novi Teſtamenti loca explicantes; authore Ægidio Gutbirio, qui verſionem Latinam Evangelii ſecundùm Matthæum *à Tremellio elaboratam* & præfationem adjecit, in 8°. Hamburgi, typis & impenſis Auctoris 1663. *Editio ſatis compta.*

Ex præfatione. » In hoc laboris genere uſus ſum Martini Troſtii Novo Teſtamento Syriaco, quod cùm quorumdam librorum, multarumque vocalium defectu laboraret, & conatibus ſtudioſorum minùs eſſet accommodatum, in eas deveni cogitationes ut integram paraphraſim Syriacam, poſt diligentem emendationem & caſtigationem, in hunc uſum formæ portatili includendam exiſtimarim. . . . propriis meis ſumptibus Syriacos hoſce characteres æri incidi & formari curaverim. . . . per aliquot autem annos diligenter in hoc circo diſcurri «. *Idem p.* 43. *Notarum att:* » Epiſtolæ I. Joannis cap. 5. verſ. 7. ex notis Tremellii in aliis editionibus deſideratum adſcripſimus. »

Idem cum Lexico Gutbirii Ebraicis typis, *abſque vocalibus*, ſtudio Chriſtiani Knorrii à Roſenroth, in 8°. Soliſbaci 1684. Hamburgi 1694.

» Verbulo tantùm meminit *Rich. Simon* editionis recentiſſimæ Ebraicis typis in Germania excuſæ. Undè dubium eſt, an eam inſpexerit, noritve perilluſtri Kabbalæ denudatæ auctori Chriſtiano Knorrio L. B. (*Libero Baroni*) à Roſenroth in acceptis eſſe ferendam «. *Acta Lipſienſia anno* 1690. *p.* 97.

Novum Teſtameotum Syriacum cum verſione Latina *Tremellii paululum recognita*, cura & ſtudio Joannis Leuſden & Caroli Schaaf editum. Ad omnes editiones, *imprimis Viennenſem*, diligenter recenſitum, & variis lectionibus magno labore collectis adornatum, in 4°. Lugduni Batav. Jordani Luchmans & Jo. Mulleri 1708.

Ex præfatione. » Hanc decimam tertiam N. T. editionem (*hac uſque tredecim recenſitæ ſunt, proinde præſens hæc Editio Syra quartadecima numeranda eſt*) conjunctis viribus initio aggreſſi ſunt Leuſdenius, Caroluſque Schaaf; aſt illo, cum ad comma 20. cap. 15. Evangelii Lucæ deventum eſſet, è vivis erepto, hic ſolus coeptum opus perficere coactus eſt. Ut autem hæc editio eo prodiret accuratior, ad omnes editiones antea editas eandem Schaafius diligentiſſime recognovit; N. T. integrum repræſentavit; verſionem Latinam, ex Tremelliana imprimis, ſuoque ingenio compoſitam textui Syriaco adjunxit; denique variantes lectiones ex omnibus editionibus magna induſtria collectas ſubnexuit. Quin & Lexicon Syriacum Concordantiale adjecit, in quo omnes dictiones, quotquot occurrunt in N. T. Syriaco, additis quibuſdam illuſtrationis cauſa, vocibus ex Syra V. T. verſione aliiſque libris Syriacis depromtis, exhibentur pariter atque explicantur. «

Novum Teſtamentum Syriacum juxta editionem anni 1708. V. *N. Teſtamentum Polyglottum* 1713.

Excerpta Novi Teſt. Syriaci cum verſione Latina: auctore Chriſtophoro Cellario, in 4°. Cizæ 1682.

Ex præfatione. » Miſſis annotationibus ſolam verſionem adjeci, ſed ita Syrorum adhærentem idiomati, ut neque ordine verborum, neque numero diſſentiat, nec ſenſus proprietate unquam declinet;

„ ſed verbum de verbo exprimat. «

Paſſio Domini Noſtri Jeſu-Chriſti Syriacè juxta quatuor Evangeliſtas, in 16. Pariſiis, Ant. Vitré 1635. 1672.

S. Matthæus Syriacè & Latinè, in 8°. Hamburgi 1621. & in 4°. Cothenis Anh. 1621.

Sylloge Canticorum Novi Teſtamenti Syriacè & Latinè, à Sebaſt. Schrottero edita, in 8°. Erfurti 1650.

Epiſtola D. Pauli ad Romanos, linguâ Syriacâ, *ex editione Viennenſi deſumpta*, operâ Chriſtophori Crineſii Latina facta, in 4°. Wittebergæ 1612.

Epiſtola D. Pauli ad Galatas Syriacè literis Ebraicis cum verſione Latina Ant. Cevalerii. V. *Ejus Grammatica Hebraica*, in 4°. Genevæ 1567. 1590. 1592.

Eadem Syriacè & Latinè, ſtudio Tremellii, in 4°. Genevæ, Perrin 1570.

Eadem Syriacè. V. *Eadem Polyglotta* 1612.

Epiſtola D. Pauli ad Titum Syriacè, cum interpretatione Latina Chriſtophori Crineſii, in 4°. Witteb. 1613.

† Eadem linguâ Syriacâ, in 8°. Hafniæ 1626.

Epiſtolæ ad Titum & Philemonem Syriacè cum verſione Latina Balthazaris Scheidii, literis, vocalibus & ligaturis Syrorum, in 4°. *Argentorati* 1668.

Eædem Syriacè cum adjunctis verſionibus Latinis, curâ Balthazaris Scheidii, in 4°. Argentorati 1700.

Epiſtola ad Hebræos Syriacè, *juxta hæc Matthæi Galeni verba in prolegom. enarrationum in hanc Epiſtolam.* » Curatum eſt non ita pridem à ſummo Pontifice Julio III. & Ferdinando Imperatore, quorum imperio nuper (*hæc Epiſtola*) elegantiſſimis typis excuſa (*unà cum aliis ejuſdem D. Pauli quatuor Evangeliis & Actis Apoſtolorum Viennæ anno* 1555.) teritur nunc paſſim ſtudioſorum manibus. «

Quatuor Epiſtolæ Canonicæ Syriacæ ex verſione Eliæ Hutteri. V. *Ejus N. Teſtamentum Polyglotton* 1599.

Epiſtola S. Joannis Syr. & Lat. in 4°. Lipſiæ 1632.

Eadem Syriacè charactere Syro & Hebraico cum verſione Latina Emmanuelis Tremellii, ſtudio Martini Troſtii, in 4°. Cothenis 1632.

† Eadem juxta editionem Troſtii, per A. Sennertum, in 4°. Witteb. 1651.

Epiſtolæ quatuor Syriacè, Petri ſecunda, Joannis ſecunda & tertia, & Judæ una ex Bibl. Bodleianæ mſc. exemplari depromptæ, *charactere pulcherrimo Syriaco & Hebraico*, textu Græco & verſione Latinâ, notiſque quibuſdam inſignitæ, operâ & ſtudio Eduardi Pocockii, in 4°. Lugduni Batavorum, ex officina Elzeviriorum 1630.

Ex præfatione. » Syra, *inquit Editor*, ad mſc. codicis exemplar fideliter deſcripſi. Eadem Ebræo, annexis inſuper ubique ſuis vocalibus, charactere expreſſi.... Latina uti Syriacis ad verbum ferè reſponderent, curavi. Verſionem noſtram cum iſta quam olim dedit Etzelius, (fruſtrà diù quæſitam, Serrarii tandem operibus inſertam reperio) contuli, à qua num ſine cauſa longiùs alicubi diſſentiam, ſi notas conſulere placuerit, æſtimabis. «

† Epiſtola II. Joannis Syriacè, cum interpretatione Latina E. Pocockii. V. *C. Cellarii Porta Syriæ*, in 4°. Cizæ 1677.

Apocalypſis S. Joannis Syriacè: Interprete Elia Huttero. V. *Ejus N. Teſtamentum Polyglotton* 1599.

Apocalypſis S. Joannis Syriacè ex mſc. exemplari Bibliothecæ Joſephi Scaligeri edita, charactere Syro & Ebræo, cum verſione Latina, *textu Græco*, & notis, operâ & ſtudio Ludovici de Dieu, *editio prima & nitidiſſima*, in 4°. Leidæ è typographia Elzeviriana 1627. Eadem. V. *Ejus operà*, in fol. Amſtelodami 1693.

Ex præf. » Jam verò ad laborem noſtrum quod attinet, quem celandum minimè cenſeo, textum Syriacum charactere faciliori, qui typographo notus eſſet deſcripſi; eundem literis Hebraicis, additis vocalibus in gratiam tyronum expreſſi; verſionem Latinam ſervatâ, quantùm potui, phraſi Syrâ, addidi; atque ut hæc cum textu authentico conferri quàm facillimè poſſent, Græcus quoque ut adeſſet curavi. Textum Syriacum fideliter deſcripſi, deſcriptum contuli, relictis etiam mendis quæ occurrebant, quæ tamen, ne lector alicubi oſtenderet & hæreret, hujuſmodi ſigno † notavi, & in charactere Hebræo ad idem ſignum, niſi fallar, emendavi... ubi verba quædam ad ſenſum perficiendum deeſſent, id hujuſmodi ſigno [ ] ſpatio aliquo vacuo relicto indicavi, & in charactere Hebræo ex Græco ſupplevi. «

SECTIO QUARTA.

PENTATEUCHI VERSIO Samaritana.

LINGUA Samaritana, etſi ex Hebraica & Chaldaica ortum ducit, » mixtione tamen & proprio ipſius Samaritiſmo, in tertium quid ab ambabus diverſum degeneraſſe arbitror. Dictiones verò Chaldæis & Syris tantopere inſo-

» lentes non abſurde ſuſpicari licet Arabi-
» cas eſſe ; nam ab Arabiſmis non puto Sa-
» maritanos abhorrere, quippe qui hodie
» Arabico ſermone pro vulgari utuntur «.
Petrus à Valle in Epiſt. 15. *Antiq. Eccl. Orient. p.* 174. *Verum ratio quam affert, non invicte probat, Arabicam nunc linguam uſurpant, ut pote in his regionibus omnium vulgatiſſimam.*

» De auctore verſionis Samaritanæ ni-
» hil alicubi eſt, nec apud ipſos Samaritas,
» nec apud Judæos vel alios quos videre
» licuit Scriptores, ut nec de tempore
» quando facta eſt «. *Waltonus Proleg. XI.* §. 20.

» Verſio Samaritanorum juxtà quoſ-
» dam, *inquit idem ibidem*, triplex eſt, Sa-
» maritana, Arabica & Græca. «

» Prima facta eſt de textu Hebraico
» in dialectum Samaritanam, ſive in lin-
» guam Chaldæo-Samaritanam. «

Pentateuchi Samaritani Samaritana verſio. Codex in folio, integer, ſplendide compactus, & nitidè in charta ſericea ſcriptus. *Bibliotheca Vaticana*, *Aſſemanus p.* 587. *Biblioth. Orientalis.*

» Pertinuit hîc codex ad Sacerdotes
» Samaritanos à quibus recenſitus & emen-
» datus fuit. Petrus à Valle Patricius Ro-
» manus eum Damaſci reperit, & ſibi com-
» paravit (*anno D.* 1616. *menſe Maio ut le-*
» *gitur in epiſt.* 13. *voluminis* 1. *ipſius itinera-*
» *rii p.* 176. *verſionis Gallicæ*) tandemque
» poſt varias in Perſidem & univerſum
» Orientem peregrinationes Romam pa-
» triam ſuam anno 1626. detulit. Libri Scri-
» ba ad calcem adnotavit ſcriptum à ſe
» fuiſſe pro Sacerdote Damaſci anno Re-
» gni Iſmaëlitarum 920. hoc eſt Chriſti
» 1542. (*vel potiùs* 1514.) decimâ menſis
» Elul ; neque literarum nitor, oculi &
» gemmæ, antiquiorem arguunt «. *Ita Joan. Morinus Exercit.* 4. *in Pentat. Samarit. p.* 370. *& in Epiſt. ad Petrum à Valle, quæ eſt in Antiq. Eccl. Orient. Epiſt.* 21. *p.* 195. *hæc refert.* » Legi prætereà quæ in fine à
» Scriba addita ſunt. . . . ſenſus autem ad-
» ditamenti iſtius hic eſſe mihi videtur :
» *Scripſit hanc Legem ſanctam ſervus, &c.*
» *& tradidit eam Joſepho filio Juſtitiæ, filio*
» *Joſephi Sacerdotis in Damaſco, & correxit*
» *eam Abraham de filiis Matar anno nongen-*
» *teſimo & vigeſimo Regni Iſmaëlitarum, de-*
» *cimâ menſis Elul.* Itaque anno Chriſti 1542.
» (correctiùs 1514. «) *ſcriptus eſt :* chara-
» cter & Papyrus alteram ætatem non vi-
» dentur arguere.

» Multa contuli cum noſtro qui mul-
» tis ſeculis antiquior eſt ; deprehendi exa-
» ctiſſimam eſſe & verborum tenaciſſimam
» Hebræo-Samaritani textus interpreta-
» tionem. *Idem ibid. p.* 195. *& deinde.* » Ab
A Hebræo propius abeſt, magiſque phra- «
ſim & genium Hebraicæ linguæ ſapit Sa- «
maritica verſio quæ nobis præ manibus «
eſt, quam Chaldaicæ Paraphraſes, Ju- «
dæorumque alii libri Chaldaici. . . . Nu- «
dius tertius tamen Pentateuchum tantùm «
accepi, tum primum contuli cum noſtro, «
id eſt Hebræo ; interpretationem depre- «
hendi literæ adeo mordicus adhærentem «
ut hac in parte omnes Interpretes ſupe- «
rare videatur. «

De hoc codice ſic ſcribit Petrus à Valle
B *ad Jo. Morinum epiſt.* 14. *inter Antiq. Eccl. Orient. p.* 160. » Pentateuchum Samari- «
tanum, qui apud me eſt, cùm primùm «
in Syria reperi, ſemper ea fui mente, ut «
publicæ utilitati in lucem emitterem. . . . «
Hunc abſque verſione typis mandare in- «
fructuoſum putavi. . . . Cùm nullum aliud «
exemplar quàm iſtud Pentateuchi Sama- «
ritani in Europa habeamus, & ex Aſia «
adducere difficillimum ſit, ne dicam ferè «
impoſſibile, illud in itinere alicui peri- «
culo objicere imprudentis eſſet «. *Hæc*
C *ſcribebat anno* 1630.

Petrus à Valle de eodem codice hæc habet in epiſtola Romæ ſcripta anno 1628. *ad Tengnagelum quæ legitur, p.* 185. *Tom.* 1. *Comment. Lambecii de Bibl. Vindobon.* » Alius «
verò Pentateuchus, linguâ & characte- «
ribus Samaritanorum exaratus, omnium «
librorum meorum facilè eſt apex ; præ- «
terquàm quòd in Europa fortaſſe hujus «
generis eſt Phœnix. Duo alii reperiuntur, «
quod ſciam, alter in Bibl. Vaticana ter «
centum quadraginta aureorum pretio non «
D multò ante (*ſc. anno* 1623.) comparatus ; «
alter in Gallia quem ipſemet ex Syria ad «
Dominum Harlæum de Sancy, Regis «
Galliarum tunc temporis Conſtantino- «
poli Oratorem, dono miſi : Aſt hi Sa- «
maritano tantùm charactere, linguâ verò «
Hebraicâ ſunt ſcripti ; meus autem cha- «
ractere & linguâ Samaritanorum, quod «
pluris æſtimo, etiamſi non in membra- «
nis, ut illi, ſed in ſimplici charta ante «
annos ducentos exaratus. Cardinalis de «
Berulle, ut audio, dat operam, ut ille, «
qui in Gallia eſt, typis mandetur. »

E » Codex Petri à Valle ita parum accu- «
ratus eſt, ut cum verſus 27. & 28. capitis «
XII. Deuteronomi duntaxat cum meo «
conferre voluiſſem, octo vel decem verba «
& ampliùs reperi, in quibus literæ erant «
vel omiſſæ, vel tranſpoſitæ, unde ſenſus «
multum detrimenti patiebatur «. *Peireſc Epiſt.* 36. *p.* 185. *Antiq. Eccl. Orient.*

Eadem verſio. V. *Pentateuchus Polyglottus cod. A. qui fuit Domini de Peireſc.*

» Utriuſque codicis præcedentis verſio «
originaliter ut ita dicam & fundamenta- «
liter eadem eſt ; multis tamen dictionibus «

» ſed in eundem ſenſum conſpirantibus prior à poſteriore differt; in cœteris verò dictionibus nonnunquam varietas conſpicitur «. *Jo. Morinus in 2. præfat. Bibl. Polygl. Pariſienſium.*

Hanc ſanè verſionem non viderat Nicolaus Serrarius cùm ſcripſit Prolegomena Biblica, ideòque illam cap. XV. *quæſt. 6. cum Targum Hieroſolymitano confundere abſque temeritate non potuit.*

» Hæc verſio Samaritana, licet Hebræi textûs veſtigia premat, non ſemper tamen illum exactè exprimit. Affirmat Jo. Morinus ità preſsè textum Hebraicum ubique ſequi, & verbum de verbo reddere, ut unam tranſlationem utrique textui ſufficere judicaret, quòd quidem ut plurimùm verum eſt, non tamen ubique, cùm in multis locis textum deſerat «. *Waltonus prolegom. XI.* §. 20.

» Multorum in ore (*ait Dan. Huetius*) eà eſt Pentateuchi interpretatio quam Samaritæ condiderunt; hujus propter craſſiſſimam Gentis inſcitiam auctorem vulgò ignorabilem eſſe ferunt; neque verò de ejus antiquitate quicquam poſſe definiri. Ante Chriſtum quidem confectam plerique jactitant; quin & à temporibus Eſdræ Nehemiæque ætati proximis eam arceſſerunt nonnulli. Id verò rei caput eſt laudabilem interpretis fidem eſſe ac integritatem, cùm ferè par utrobique verborum numerus cum ſententiarum conſenſione appareat. . . . Compoſita eſt hæc interpretatio ad Pentateuchi Samaritanum exemplar «. *Hæc ille in libro de claris Interpretibus.* § 26.

» Samaritanus Interpres ferè ad verbum exprimit contextum Hebræo-Samaritanum, à quo in pauciſſimis diſceſſit, maximè in fluviorum, urbium, regionumque nominibus, &c. » *Richard. Simon in diſq. crit. de var. Bibl. edit. cap. IX. p.* 88—89.

Pentateuchi verſio Samaritana cum interpretatione Latina quæ & Pentateucho Samaritano congruit, à Joanne Morino concinnata. V. *Biblia Polyglotta Pariſienſia* 1645.

» Samaritica Hebræi textus tranſlatio textum primogenium κατὰ πόδας ſequitur, atque ex eo verbum è verbo expreſſa eſt; ideo duplici Latinâ verſione opus fore non judicavimus «. *Joan. Morinus in 2. præfat. Bibl. Polygl. Pariſienſium.*

Eadem cum ejuſdem interpretatione Latina. V. *Biblia Polyglotta Londinenſia.* 1657.

Horæ Samaritanæ, hoc eſt excerpta Pentateuchi Samaritanæ verſionis cum Latina interpretatione nova & annotationibus perpetuis, ſtudio Chriſtophori Cellarii, in 4°. Cizæ, Bielckii 1682. 2. editio in 4°. Ibidem 1705.

Geneſeos quatuor priora capita Samaritanè & Latinè. V. *Eadem Polygl.* 1702.

Secunda verſio eſt Arabica, literis Samaritanis. V. *Pentateuchus Arabicus MS. cod.* A. B. C. D. E. F.

Tertia verſio eſt Græca juxta Jo. Morinum: *ita intelligit Samaritani Pentateuchi Græcus Interpres* cap. 1. Exercit. 3. in Pentat. Samarit. pag. 219. *Idem in Epiſt.* 38. *pag.* 202. *Antiq. Eccl. Orient. ad Th. Cromberum.* » Conſentit antiqua Pentateuchi Samaritani verſio Græca, cujus veſtigia nonnulla deprehenduntur in ſcholiis quæ citantur in editione 70. Interpretum Sixtiniana «. Et Joan. Henr. Hottingerus: *per Samariticum codicem intelligitur verſio Græca, ex Samaritanorum codice Hebræo tranſlata.* Exercit. Antimorin. pag. 28. Uterque citat his in Exercitationibus quædam Scriptorum Eccleſiaſticorum loca, in quibus de codice Pentateuchi Samaritani mentio fit, & hæc ſunt. Euſebius Cæſarienſis lib. 1. Chronicorum integra & ſatis prolixa fragmenta profert: Diodorus Tarſenſis Numerorum 24: 7. S. Hieronymus Quæſt. in caput IV: 8. Geneſeos, & præfat. comment. in Lib. Regum: S. Cyrillus Alexandrinus ad Geneſeos IV: 8. Procopius Gazæus in Deuteron. 1: 6. & 9. pag. 435. & Scholiaſtes Græcus antiquus ſœpè laudatus à Flaminio Nobilio & in ſcholiis Græcis ad editionem Romanam LXX. Interpretum. Hi omnes linguæ Samaritanæ imperiti vertendo in Græcum Pentateucho ipſimet pares eſſe non potuerunt, proindéque quæ ex illo laudant, ex verſione Græca ſanè excerpta ſunt. *Hæc verò collecta ſunt à Morino & ab Hottingero locis citatis.* V. *Walt. Proleg. XI.* §. 22. *Rich. Simon de var. Bibl. edit. cap. XI. p.* 89. *ubi ſcribit:* » Fuit quoque Samariticis verſio Græca, in uſum Samaritarum, quibus lingua Græca erat vernacula, compoſita «. *De hac verſione Græca vide ea quæ referuntur cap. ſequenti, ſect.* 3. *num.* 15.

In Actis Eruditorum Lipſienſibus, anno 1698. *p.* 77. *leguntur hæc verba:* » Monitus Joan. Frickius poſt publicatam *Bibliorum Græcorum Lipſiæ* 1697. *editorum* præfationem à quodam amico eſt, fortè Symmachi Samaritæ verſionem Græcam ipſum illud eſſe τὸ Σαμαρειτικὸν quod apud veteres toties allegatum legitur, nec aliâ ratione nomen Samaritici textûs illi impoſitum fuiſſe quàm verſioni Aquilæ nomen textûs Hebræi apud Juſtinum, aliosque Patres. De qua conjectura alii judicent. «

Amicus ille ſanè fuit Illuſtriſſ. & Doctiſſ.

Joan. Frid. Mayerus qui p. 207. *Diſſert.* A
de notis veterum Bibliorum, ea de re men-
tem ſuam iiſdem penè verbis explicat. » Ac-
» curatiùs itaque perpendenti mihi quæ Ju-
» lius Africanus apud Euſebium in Chro-
» nico pag. 3. 9. 10. ac Syncellus p. 80. 82.
» 85. & 88. edit. Regiæ, tum alii veteres
» ſparſim ex Samaritano codice producunt,
» in mentem venit ſententia, *num Samari-*
» *tani codicis nomine, veteribus venerit verſio*
» *Symmachi, eo quòd auctor Samarita fuerit,*
» *& verſionem ex codice, quali Samaritæ ute-*
» *bantur, compoſuerit.* Judicent me doctio- B
» res, utrum ex vero fuerim ſuſpicatus.
» Confirmat conjecturam meam quod A-
» quilæ verſio paſſim Hebraici codicis no-
» mine apud veteres laudetur, & LXX.
» opponatur Interpretibus «. *Hæc Mayerus*
p. 207. *hiſt. verſ. Germ. Lutheri.*

Verùm hanc deſtruere conjecturam facile eſt
teſtimonio Procopii Gazæi ad Exodi XXIII.
16. *hic enim Interpres comment. in Deutero-*
nomium circa initium, poſtquàm ſemel &
iterum laudaſſet Samariticum exemplar, ſta-
tim in eadem pagina Symmachi teſtimonium C
adducit. Hinc unum ab alio diſtinxiſſe ma-
nifeſtum eſt; videatur Jo. Morini exercita-
tio 3. *in Pentat. Samarit. p.* 232. *ibi duplex*
producit exemplum diſcriminis ſaltem quoad
verba inter Samariticum codicem & Sym-
machum. Si rem attentiùs conſideremus, nulla
eſt difficultas: Authores Græci linguam He-
braicam non callentes, quæ explicanda vo-
lebant, exquirebant à Samaritanis ipſis;
v. gr. erant Gazæ plurimi Samaritani, à
quibus quæ adduxit Procopius, diſcere po-
tuit. Idem dicendum & de aliis Scriptoribus, D
qui exemplaris Samaritici, non verò verſio-
nis Samaritanorum loca proferunt. Verùm
cum plurima ea de re à doctiſ. Bern. de Mont-
faucon in præfatione Hexaplorum Origenis
adducantur teſtimonia, quibus invictiſſime
probat fuiſſe olim Græcam Samaritici Penta-
teuchi tranſlationem, meam nunc depono ſen-
tentiam, & antiquam libenter amplector.

SECTIO QUINTA.

BIBLIA ARABICA.

» VERSIO veteris Teſtamenti Ara-
» bica duplex eſt apud Chriſtianos
» Orientales in uſu; una dicitur Syriaca
» ſive Antiochena; altera Ægyptiaca ſive
» Alexandrina. Ambæ à Chriſtianis ex
» Græco LXX. Interpretum traductæ.
» Utriuſque verſionis exemplar in Biblio-
» theca Vaticana & Medicæa extare teſta-
» tur Cornelius à Lapide in argumento
» Commentariorum in Prophetas Minores.
Ita Waltonus prolegom. 14. §. 18.

» Diſtinctionis illius verſionum Antio- «
chenæ & Alexandrinæ vix ulla occurrit «
apud Orientales Chriſtianos memoria. «
Alexandrina Eccleſia Græca utitur in ſa- «
cris officiis, linguâ Græca & verſione «
LXX. Interpretum; privatim, cum pauci «
Græcè ſciant, legitur verſio Arabica ſe- «
cundùm eoſdem. Antiocheni ſimiliter «
Græci ſeu Melchitæ Syri utuntur in ſacris «
verſione Syriacâ, privatim Arabicâ, quæ «
ad eam atque ad Hebræum textum, ex «
quo facta eſt, magis accedit. Cornelius «
à Lapide hæc neſciebat, & Waltonus «
ipſe alienâ potiùs fide quàm ſuâ ſcripſit. «
Verſiones hujuſmodi quæ totam Scriptu- «
ram continent, non ſunt ab eadem ma- «
nu, ſed collectæ à Librariis, qui diverſas «
ſæpè conjunxerunt, & valdè interpola- «
runt «. *Hæc ad me ſcripſit Euſebius Re-*
naudot, vir multijugi doctrinâ, multiplicium-
que in primis peritiâ linguarum orbi litterato
notiſſimus.

» Chriſtianum quædam Aleppenſem, «
ſectâ Melchitam, conquerentem aliquan- «
do audivi (*inquit Eduardus Pocockius præ-* «
fat. in variantes lectiones Arabicas tomo VI. «
Bibl. Polygl. Angl.) non reperiri penes «
ipſos Arabicè exemplar Bibliorum quod «
æquali filo contextum partibus inter ſe «
congruis apteque diſpoſitis conſtaret. «

» Minoris auctoritatis eſſe videntur «
tranſlationes Arabicæ quæ leguntur ho- «
die à Chriſtianis qui degunt in Oriente; «
nec tantam præ ſe ferunt antiquitatem «
quantam Syriacæ; pleræque enim illarum «
apud Syros, cùm Jacobitas & Maronitas, «
tum Neſtorianos, ex eo potiſſimùm tem- «
pore vulgatæ fuerunt, quo lingua Syriaca «
non ampliùs ipſis fuit vernacula, poſt- «
quam ſcilicet ſub ditione Saracenorum «
fuerunt, qui linguam Arabicam in illo- «
rum regiones introduxere »: *Rich. Simon,*
cap. 2. *Diſquiſ. crit. de variis Bibl. editio-*
nibus p. 176.

» Verſiones Judæorum Arabicæ ſunt «
aliquot, (*inquit Hottingerus Diſſert.* 3. *de* «
Tranſl. Bibl. in ling. Vernac. p. 110.) vix «
tamen ulla vel ante Abulfedæ ætatem li- «
E teris expreſſa eſt Arabicis. Hic autem au- «
ctor (natus an. Hegiræ 672. *Chriſti* 1223.) «
de Judicibus ac Regibus Iſraëlis acturus «
ſcribit: Judæis ſunt libri 24. antiquitùs «
apud ipſos per manus accepti, *qui nondum* «
Arabici facti ſunt, verum lingua Hebraica «
exarati «. *Floruit anno Chriſti* 1300.

Deſumpſit hæc verba Hottingerus ex præ-
fatione Pocockii ſupra laudata quæ ibi ſecus
explicantur. » Docent (*inquit Pocockius*) «
hæc magni authoris verba nullam tum «
temporis reperiri potuiſſe textus Hebraici «
verſionem, literis Arabicis exaratam; «
neque enim aliter intelligenda ſunt quæ «

„ ſcribit, viginti quatuor Judæorum libros „ nondum Arabicos factos fuiſſe, cum mul„ tis ante annis à R. Saadia, (forſan & „ aliis) verſi fuerint, ſed uti Judæis adhuc „ etiam in more eſt, ſuis tantum depicti „ characteribus quo minus à diverſæ pro„ feſſionis hominibus legerentur «. *Quænam prætereà ratio habenda eſt in hoc argumento Mohammedani, cum plurimæ S. codicis Abulfedæ vetuſtiores in Bibliothecis extent verſiones Arabicæ.*

» Iſmael filius Hali, Abulfeda, eſt „ Amæ Satrapa, ex Yubidarum Stemmate, B „ opere Geographico ſuo notiſſimus. . . . . „ in rebus Muhammedanorum tractandis „ ſatis diligens & acuratus eſt & in vetuſtis „ originibus quæ Hegiram antevertunt ni„ hil habet unde reliquis præferatur. Tanta „ autem illius fuit rerum peregrinarum „ ignorantia, ut veteris Teſtamenti libros „ Arabicè converſos neſciret, quod viro „ doctiſſimo Eduardo Pocockio fraudi fuit, „ dum ex illius teſtimonio de antiquitate „ verſionis Arabicæ conjecturam facit «. *Euſebius Renaudot p.* 77. *Hiſt. Patriarch.* C *Alexandr. Idem tom.* 1. de perpetuæ Eccleſiæ conſenſu circa Euchariſtiam *p.* 545. *ait.* » Pocockium ex quodam loco Abul„ fedæ ab ipſo malè intellecto exiſtimaſſe „ Scripturam ſacram non fuiſſe Abulfedæ „ tempore, hoc eſt ante annum Chriſti „ 1345. in Arabicum idioma converſam, „ qua nihil falſius, ſiquidem plurimi etiam„ num ſervantur in Bibliothecis codices „ mſſ. hoc anno antiquiores. «

VERSIONES SUPPOSITITIÆ D aut dubiæ fidei.

ARABICA librorum quorumdam ſacræ Scripturæ, in primis libri Job verſio tempore ſancti Hieronymi. *Auctor præfationis Bibliorum Polyglottorum Pariſienſium loquens de verſione Arabica in iis contenta, hæc ait:* » Hinc maximam mu» tuatur commendationem, quòd S. Hie» ronymi ſeculo quidam è ſacris literis hac » linguâ (*Arabica*) ſcripti reperirentur, » quorum auxilio librum Job in ſeptingen- E » tis fermè & octingentis verſibus, ut ex » præfixa huic libro præfatione manifeſtum » eſt, reſtituit. «

En S. Hieronymi verba: » Hæc autem » (*noſtra*) tranſlatio nullum de veteribus » ſequitur Interpretem; ſed ex ipſo Hebrai» co, Arabicóque, & interdum Syro, nunc » verba, nunc ſenſus, nunc ſimul utrumque » reſonabit. «

» Non loquitur hic Sanctus illo loco » de verſione aliqua Arabica, licet ejus » verba primo aſpectu tale quid innuere » videntur: loquitur enim ut verba ejus penitiùs intuenti liquet, de tranſlatione « ſua Latina, quam ex Hebræo traduxe- « rat, & hoc tantùm innuit, in libro Job « Hebraico vocabula multa Arabica occur- « rere, &c. « *Ita Waltonus prolegom.* 14. §. 17.

Arabica veteris & novi Teſtamenti verſio à Joanne Epiſcopo Hiſpalenſi adornata circa annum Chriſti 717. *Joannes Vaſæus ſcribebat anno* 1551. *Hiſpaniæ Chronicon, cujus hæc ſunt verba ad an.* 717. *pag.* 698. *tomi* 1. *Hiſpaniæ Illuſtratæ.* » Hiſpali « Joannes Epiſcopus, qui ad doctrinam po- « ſterorum ſacram Scripturam in linguam « Arabicam tranſtulit «. *Huic conſonat Joannes Mariana (qui ſcripſit anno D.* 1600. *) lib.* 7. *cap.* 3. *de rebus Hiſpaniæ ad annum* 737. » His æqualis Joannes Hiſpalenſis « Præſul divinos libros linguâ Arabicâ do- « nabat.... ejus interpretationis exemplaria « ad noſtram ætatem conſervata ſunt, ex- « tántque non uno loco in Hiſpania «. *Cur ergo ſaltem ex eis unum non indicavit, niſi quòd aliorum relatione hæc ſcripſerit?*

Vaſæus & Mariana ut opinionem ſtabiliant ſuam, his duntaxat verbis Roderici Ximenii Toletani Archiepiſcopi, qui obiit 1208. *nituntur:* » Et in iſto medio fuit « apud Hiſpalim glorioſiſſimus & ſanctiſſi- « mus Joannes Epiſcopus.... qui etiam ſa- « cras Scripturas Catholicis expoſitionibus « declaravit, quas in formationem poſte- « rorum Arabicè conſcriptas reliquit «. *Ita Rodericus lib.* 4. *cap.* 3. *hiſt. Hiſpanicæ.*

Audiendus eſt ea de re Nicolaus Antonius lib. 6. *Bibliothecæ veteris Hiſpanæ cap.* 9. *paragrapho* 211. » Animum tamen « cogitatio ſubit, affirmaveritne Roderi- « cus feciſſe Joannem Scripturarum verſio- « nem, an expoſitiones in Scripturas. Verba « enim illius in æquivoco laborare quis non « videt «? *Fortè Joannis fuit hoc propoſitum ut expoſitionibus Bibliorum Arabicè conſcriptis Chriſtianis Arabizantibus opitularetur.*

» Ad tranſlationem quod attinet (*pergit* « *idem auctor*) ejus exempla ad noſtram « ætatem conſervata fuiſſe atque non uno « loco in Hiſpania extare, Joannes ait Ma- « riana. Hiſpalenſis Eccleſiæ armariis con- « ſignatam agnoſcit Paulus Eſpinoſa in hu- « jus urbis hiſtoria. (*lib.* 7. *cap.* 3.) Vellem « tamen eos nobis dixiſſe, quibuſnam Ara- « bicæ linguæ peritis auctoribus, hanc in- « terpretationem in ſchedis iſtis repertam, « Joannis illam neque aliam eſſe, ab im- « preſſis ei notis, aut nomine interpretis, « aſſerere non dubitaverint. «

Vetus Teſtamentum ex Hebræo in Arabicum tranſlatum à R. Saadia Gaon. *Erpenius præfat. in Pentat. Arabicum:* » R. Saadias Gaon Judæus uſquequaque do- « ctiſſimus & celeberrimus omnes veteris « Teſtamenti

» Teſtamenti libros in gratiam popularium
» ſuorum longè latèque per univerſum im-
» perium Saracenicum, in Aſia, Africaque
» diſperſorum, in ſermonem transfudit Ara-
» bicum «. *Idem aiunt Guido Fabricius Bo-
derianus Præf. in Nov. Teſt. Syriacum, &
Eduardus Pocockius Specim. Arabic. p.* 362.
*qui hunc omnes veteris Teſtamenti libros in
linguam Arabicam tranſtuliſſe aſſerunt. At
Aben Eſra ait, ipſum Legem linguâ & ſcrip-
turâ Iſmaëliticâ* (i. e. Arabicâ) *interpreta-
tatum fuiſſe. Ghedalias quoque Legis tantùm
meminit, in Schalſcheleth Hakkabala pag.*
38. *Ita etiam Morinus in Epiſt.* 38. *ad Th.
Cromberum p.* 203. *Antiq. Eccl. Orient. ubi
hæc ait :* » Saadias apud Judæos celeber-
» rimus, ante ſexcentos & quinquaginta
» annos (*hæc Morinus ſcribebat an.* 1633.)
» Legem κτ̀ λέξιν tranſtulit quæ Theſſa-
» lonicæ (*imo Conſtantinopoli*) charactere
» Hebræo excuſa. «

CODICES MANUSCRIPTI.

» CHRISTIANI Turcico Imperio
» ſubjecti, quibus tam Chaldaicum
» ſeu Syriacum quàm Arabicum idioma eſt
» familiare, quales ſunt Maronitæ noſtra-
» tes, (*inquit Gabriel Sionita p.* 46. *Gramma-
» ticæ Arabicæ Maronitarum*) Jacobitæ,
» Neſtoriani, Melchitæ, cum aliquid Ara-
» bicè ſcribunt, Chaldaicis (*ſeu Syriacis*)
» ferè ſemper utuntur characteribus (*quem
» ſcribendi morem vulgo appellant Gherſcini*)
» Reliqui vero Chriſtiani, quibus lingua
» Syriaca eſt ignota, Arabicâ vernaculâ
» *ſcribunt*, ut Alexandrini omnes, Coptitæ,
» nuncupati. «

BIBLIA *Arabica ſeu* » Veteris Teſta-
» menti verſio Arabica ſecundùm LXX.
» Interpretes, cujus auctor Harethus filius
» Senan, & ea eſt quæ apud maximam
» Chriſtianorum Orientalium partem legi-
» tur in Eccleſiis, & à Theologis citari ſo-
» let. Illius tamen tot ſunt quodammodò
» editiones, quot codices; tanta eſt inter
» eos, qui in Pariſinis Bibliothecis & qui
» in Vaticana ſunt, diverſitas; quia ſcili-
» cet dum quicumque in alium incidit,
» ſuum emendare conatus eſt, cùm diver-
» ſiſſimæ ſint apud Arabes veteris Teſta-
» menti tranſlationes Arabicæ. Illæ autem
» quas mox dicemus, aut reperiuntur, aut
» extitiſſe eas certiſſimum eſt diverſorum
» authorum teſtimoniis. Præcipua eſt om-
» niumque antiquiſſima Harethi filii Senan,
» quamvis aliam antiquiorem commemo-
» ret author anonymus Bibliothecæ Col-
» bertinæ, ſed à quo facta fuerit, ignotum
» eſſe fatetur : imò & tertiam omnes ex
» Græco τῶν ſeptuaginta. Extant aliæ di-
» verſæ in Commentariis ex Baſilio, Chry-

A ſoſtomoque converſis. Ex Hebraico exem- «
plari factæ ſunt verſiones Saadiæ Fiumen- «
ſis : anonyma quæ edita eſt Lugduni Ba- «
tavorum ab Erpenio ſolius Pentateuchi. «
Extant & aliæ aut ſaltem eædem ſed cum «
ſumma exemplarium diverſitate ſcriptæ «
characteribus Hebraicis; ſed earum au- «
thores ignorantur. Ex Samaritano codice «
duæ diverſæ reperiuntur, extantque in «
Bibliotheca Regia. Ex Syriacis Exempla- «
ribus aliæ; cumque Syriaca verſio ſequi- «
tur Hebraicum codicem, eidem quoque «
B reſpondent Arabicæ illæ plures ex Sy- «
riacis factæ. Hæc obſervanda viſa ſunt, «
quod viri apud Anglos eruditiſſimi, qui «
Polyglottorum Bibliorum prolegomena «
aut notas conſcripſerunt, non videantur «
diverſitatem illam verſionum Arabica- «
rum ſatis agnoviſſe, aut de illis rectè ju- «
dicaſſe «. *Ita cum ſumma harum rerum co-
gnitione diſſerit doctiſſimus Euſebius Renau-
dot in catalogo librorum Orientalium MSC.
Bibliothecæ Medicææ, quæ aſſervatur Flo-
rentiæ in Palatio quod vulgò dicitur* de
C Pitti.

BIBLIA Arabica, in fol. *Bibl. Col-
bertina cod.* 900.

» Ex hoc codice in Ægypto exarato, «
anno 1585. aut 1586. exſcripta eſt Ara- «
bica Editio Polyglottorum Bibliorum «
Pariſienſium & Londinenſium. Initio hu- «
jus voluminis legitur auctoris quidem ig- «
noti ſed periti Præfatio, in qua, poſtquam «
omnes veteris Teſtamenti verſiones Ara- «
bicas plurimis laborare defectibus aſſeruit, «
accuratam illarum reviſionem aggreſſum «
D eſſe dicit. Deinde addit ſe adhibuiſſe ip- «
ſum contextum verſionis Arabicæ Rab- «
bani Cheïk Saïdi, vulgo Fiumenſis dicti «
(idem eſt ac Saadias Gaon Ægyptius «
ex urbe Fiumi,) tanquam hujuſce revi- «
ſionis fundamentum. Obſervat poſtea ſe «
hunc contextum cum Hebræo, Judæo «
quodam erudito ſibi exponente, & cum «
aliis verſionibus Arabicis, contuliſſe. Hæ «
illæ omnes hîc ſummo ſtudio recenſentur, «
1°. quæ à Judæis factæ ſunt; deinde ver- «
ſio Hareth, filii Senan & aliæ ex Græco «
E expreſſæ; 3°. verſio Aboulfergi Ebn el «
Taïb, Neſtoriani ex Syriaco : 4°. verſio «
duplex Samaritanorum, una in Hebræo, «
altera ex Græco : denique verſiones illæ «
quæ in Commentariis Arabicis in Scrip- «
turam ſacram aut laudantur aut inſerun- «
tur. Si opus ſuum ignotus hic auctor ad «
umbilicum perduxiſſet, plurimùm ſane «
profuiſſet ad cognoſcendas omnes ſacro- «
rum Codicum interpretationes Arabicas, «
tam calamo quam typis exaratas; ſed Ex- «
ſcriptor tria duntaxat capita libri Gene- «
ſeos notis ſuis illuſtravit; quæ quidem «
pauca quæ ſuperſunt, probant verſionem «

» Sadianam nec ad uſum Eccleſiarum nec
» à Syris Chriſtianis linguâ Arabica uten-
» tibus unquam fuiſſe uſurpatam, ſed ſo-
» lummodo ad ſtudium ſacrarum literarum
» eſſe utilem. Qui vero illam verſionem
» legebant, plurima quæ in ea obrepſerant
» vitia, quoquo modo ſœpè peſſimo, cor-
» rigebant; unde, inquit idem autor, tot ac
» tantæ in hujuſmodi verſionibus depra-
» vationes ortum ducunt «. *Euſebius Renau-
dot tom.* 1. de perpetuo Eccl. conſenſu circa
Euchariſtiam *pag.* 540.

Biblia Arabica. *Romæ Bibl. Barbe-
rina, Jo. Morinus in Epiſt.* 58. *Antiq. Eccl.
Orient. p.* 298.

Biblia Arabica. Codex comple-
ctens vetus Teſtamentum, nuper operâ
Cardinalis Ant. Carafæ & impenſis Gre-
gorii XIII. Pont. Max. in Oriente ſcrip-
tus ab aliquo Græco vel Melchita, Ro-
mæ Collegio Maronitarum emptus. *Georg.
Amira in prælud. de linguæ Syr. antiquitate
initio Gramm. Syriacæ. Bibl. Vaticana, Cor-
nelius à La*. *de præfat. Comment. in Proph.
Min. p.* 5.

» Hic eſt forſan Codex quem mutuo
» acceperat Franciſc. Savari de Breves apud
» Paulum V. Regis Chriſtianiſſimi Lega-
» tus, antea apud Turcarum Imperatorem;
» cujus verſio, juxta Erpenium præfat.
» Pentat. Arabici anno 1622. editi, elegans
» eſt & antiqua, etiam apud Chriſtianos
» Arabes nata, in qua vertenda in Latinum
» ſermonem occupari tunc intelligebat Ga-
» brielem Sionitam & Joannem Heſroni-
» tam. «

Biblia Arabica à tribus Capucinis
Miſſionariis in Aleppo Syriæ, ex Græco
& Latino, quæ Romam miſerunt ad S.
Congregationem de Prop. fide anno 1633.
*Dionyſius Genuenſis in Biblioth. Capucino-
rum ab ipſo edita.*

Pentateuchus Arabicus ex LXXII.
Interpretum verſione per Hareth (*ſive
Aretham*) filium Senan, in fol. *Bibliotheca
Regia cod.* 369. ſcripto anno Hegiræ 891.
(Chriſti 1486. *Bibl. Colbertina cod. in* 4°.
4980. *Bibl. Vaticana.* Codex accurate
ſcriptus, *& Bibl. Medicæa Palatina.*

*Hos quatuor codices vidit & examinavit
Euſebius Renaudot, de quibus loquens tomo* I.
de perpetuo Eccleſiæ conſenſu circa Eu-
chariſtiam *p.* 540. *hæc ait:* » Omnium
» verſionum Arabicarum hæc eſt antiquiſ-
» ſima, eaque textum Græcum exprimit;
» cuidam Harethæ, aliàs ignoto, in his
» codicibus tribuitur. Cum autem hoc no-
» men legatur in plurimis exemplaribus
» licet inter ſe diverſis, nullum dubium eſt
» quin erraverint hi qui titulum eis præ-
» fixerunt. *Idem ibidem.* » In contextu ho-
» rum codicum tanta eſt variarum verſio-
A num mixtura, ut, quibus hi codices con- «
ſtent verſionibus facile non poſſit dignoſ- «
ci: licet enim ſe prodat fere ſemper facta «
ex Græco interpretatio; aſſutæ ſunt ta- «
men plurimis in locis laciniæ verſionum «
ex Hebræo, quandoque Sadianæ, quan- «
doque alterius interpretis. Initio volumi- «
nis apposita eſt Præfatio, in qua primùm «
ſat amplè diſſeritur. de omnibus antiquis «
verſionibus Græcis, de Origenis Hexa- «
plis, de Aſteriſcis, aliiſque notis quibus «
diſtinguebatur mixta editio Græca; dein- «
B de de ſucceſſione Pontificum Legis Judai- «
cæ necnon Rabbinorum veterum magnæ «
Synagogæ, juxta Judaicas traditiones; «
adeo ut nulli dubium ſit, quin ea ex «
Judæorum libris aut ex præfatione ver- «
ſionum Judaicarum excerpta ſint: quæ «
quidem indigeſta tam varii argumenti «
congeries non poteſt niſi exſcriptorum «
incuriæ tribui. «

Idem Pentateuchus ex Græco; *ſic in-
ſcriptus:* Lex prout eam tranſtulerunt
ſeptuaginta Seniores, quam vertit in lin-
C guam Arabicam Harith Ibn Sina, anno
Hegiræ 891. (Chriſti 1486.) *Bibl. Score-
lienſis: Jo. Henr. Hottingerus lib.* 1. *The-
ſauri Philolog. cap.* 3. *ſect.* 3. *Idem in diſſert.
de tranſlat. in linguas vernac. p.* 201. » Exem-
plaria *hujus verſionis* mſſ. tum in Biblio- «
theca Oxonienſi (Walton præfat. Inſt. «
pag. 46.) tum in Sionenſi Londinenſi; «
tum etiam in Waltoniana privata. «

Idem in Exercitat. Antimorinianis de Sa-
maritano Pentateucho *ſcribit,* » hanc ver- «
ſionem maxima ex parte ex Græca ver- «
D ſione expreſſam eſſe; ubi verò à Græca «
recedit, videri ſequi paraphraſim ipſam «
Arameam, Chaldaicam vel Syriacam «
Chriſtianorum, vel tranſlationem ali- «
quam Græcam ex Bibliis Syriacis expreſ- «
ſam. «

» Facta eſt (inquit Waltonus Proleg. «
XIV. §. 19. hæc verſio ab aliquo Chri- «
ſtiano, ut videtur, quia in Exodum ſcri- «
bit ex quorumdam Interpretum ſenten- «
tia arcæ longitudinem & latitudinem «
fuiſſe quinque cubitorum, ut indicaret «
E annos 5500. ante adventum Meſſiæ; hunc «
vero computum annorum à mundo con- «
dito ad Chriſtum natum ſequuntur Chri- «
ſtiani Orientales ſecundùm ſeptuaginta. «

Idem Pentateuchus. Codex Laudianus
147. vel 180. in folio. *Bibl. Bodleiana cod.*
446. *vel* 482. Hic codex à Cyrillo Leu-
cari Patriarcha Conſtantinopolitano,
Cantuarienſi Archiepiſcopo Guillelmo
Laudo donatus, cujus munificentiâ pul-
cherrimum hoc exemplar in Ægypto
exaratum poſſidet Academia Oxonienſis,
quod quidem » limniſcis, aſteriſcis, obe- «
lis, cœteriſque ab Origene excogitatis «

» notis, & variantibus ſubinde è codd. Ju- A
» dæorum & Samaritanorum lectionibus
» ornatum eſt. Interpretatio iſta ab Al Ha-
» retho Senani filio concinnata præfatione
» luculentâ (*cujus fragmentum de verſionibus*
» *Græcis Latinè redditum à Pocockio, extat*
» *ad calcem Hiſt. Ariſteæ de 70. Interpreti-*
» *bus Oxonii anno 1692. editæ*) conſpicua
» eſt, in qua non ſui tantum operis, ſed &
» multorum quæ ad Græcos, & è Græco
» Syros codices ſpectant, rationem red-
» dit «. *Eduardus Pocockius præfat. eadem ſuperius allata.*

Pentateuchus Arabicus. Codex ſcriptus anno Hegiræ 637. (hoc eſt Chriſti 1239.) *Bibl. Leidenſis cod.* 377. *Wernerii p.* 409. *Catalogi in folio.*

Pentateuchus Arabicus ex Græco. Codex in fol. ſcriptus anno Hegiræ 683. Chriſti 1284. *Bibl. Oratoriana cod.* 2394. Idem. V. *Pentateuchus Copticus B. D. Bibl. Bodleiana codd.* 3199. 3489. 5813.

Pentateuchus Arabicus ex Græco. Codex in folio ad uſum Coptarum ſcriptus anno Martyrum 1047. (*Chriſti* 1331.) C Finis codicis recentiori manu reparatus anno Coptico 1115. (*Chriſti* 1399.) *Bibl. Segueriana cod. Arabico A.* 1. Idem. Codex in 4°. *Ibidem cod. Arab. A.* 51.

» Vulgaris eſt opinio Arabicas ſacro-
» rum voluminum interpretationes quæ è
» regione Coptitarum appoſitæ ſunt juxta
» eaſdem fuiſſe concinnatas; tamen in qui-
» buſdam mſſ. Codicibus optimæ notæ non-
» nulla ſunt inter Copticum textum & ver-
» ſionem Arabicam diſcrimina, unde di- D
» gnoſci poteſt hanc verſionem eandem eſſe
» quæ ex Græca 70. Interpretum tranſla-
» tione facta eſt. Quod eòdem redit, ſiqui-
» dem uterque textus ex verſione Græca
» fuit expreſſus «. *Euſ. Renaudot tom.* 1. *de perpetuo Eccl. Conſenſu pag.* 538.

» Pentateuchus Arabicus ex Græco.
» Codex in 4°. perquàm eleganter & ſplen-
» didè ſcriptus à Thoma quodam Mona-
» cho, anno æræ Martyrum 1064. Chriſti
» 1348. & donatus Bibliothecæ Bodleianæ
» à Guillelmo Corderoy mercatore Londi- E
» nenſi. Hoc exemplar verſionem à præ-
» cedente (*codicis ſcilicet Bodleiani* 481.)
» diverſam exhibet «. *Pocockius ibid. ut ſuprà. Bibl. Bodleiana cod.* 5449.

Pentateuchus Arabicus ex Græco, cum Commentario. *Bibl. Bodleiana cod.* 2071.

Pentateuchus Arabicus » cum catena
» ex Hipolyto, Cyrillo, Joan. Chryſo-
» ſtomo, & è Patribus Syris, literis Syria-
» nis, dialecto Arabicâ. Textum utrumque
» ab altero diverſum, ſed qui LXX. In-
» terpretationem fontem habeat, præfert,
» uti ea loca, in quibus ipſa ab Hebraico
longiùs recedit, videre eſt «. *Pocockius ibidem. Bibl. Bodleiana cod.* 5796.

Idem cum catena ex Ephremo, Dionyſio, Jacobo Edeſſeno, Jacobo Epiſcopo Sarugi Joanne Chryſoſtomo, Hipolito. *Bibl. Leidenſis cod.* 230. *p.* 409. *Catalogi in folio.*

Pentateuchus Arabicus, liber Samuëlis, XII. Prophetæ & Evangelia. Hæc verſio Arabica à vulgatis aliis ſæpè differt, &, ut Coptica, Græcum textum exprimit. V. *Idem Copticè cod. B.*

B Pentateuchus Arabicus, in quo aliquot nomina Coptica inter lineas notantur, necnon in capite & calce aliquot folia Coptica inſeruntur, in folio. *Bibl. Bodleiana cod.* 445.

Pentateuchus Arabicus ex Hebræo Textu, interprete Saadiâ Gaone. Codex in folio ſcriptus feria 4. die 24. menſis Muharram anno Hegiræ 643. qui congruit diei 28. menſis Pauni anni Martyrum 961. (*Chriſti* 1245.) *Bibl. Medicæa Palatina cod.* 2.

Idem ex eadem verſione. » Codex li- «
teris Hebraicis exaratus anno æræ con- «
tractuum 1760. (i. e. Chriſti 1458.) ini- «
tio menſis Niſan in urbe Hamah ad flu- «
vium Marud (Orontem *in Syria*) ſita, «
manu Eliæ filii Joſuæ, filii Chalphon. «
Eduard. Pocockius ibidem ut ſuprà, ubi re- «
feruntur ex eo codice variantes lectio- «
nes «. *Bibl. Bodleiana cod.* 5814.

Idem ex eadem verſione, *juxta hæc Petri à Valle verba in Epiſtola ſua ad Tengnagelum p.* 187. *libri* 1. *Commentorum Lambecii de Bibliotheca Vindobonenſi.*

» Pentateuchus Arabicus quem habeo, «
Rabbi Saadiæ eſſe exiſtimo, quamvis nul- «
lâ inſcriptione conſtet «. *Bibl. Vaticana*; *Aſſemanus p.* 587. *Biblioth. Orientalis.*

Idem ex eadem verſione, *quem memorat Jo. Morinus in Epiſt. ad Thomam Cromberum ſcripta anno* 1635. *& edita p.* 203. *Antiquit. Eccl. Orient.* » Saadias Gaon «
apud Judæos celeberrimus ante 650. an- «
nos Legem κτ' λέξιν tranſtulit quæ Theſ- «
ſalonicæ (*aut potiùs Conſtantinopoli anno* «
1546.) excuſa eſt charactere Hebræo «
Exemplar penes nos eſt, eſtque Pariſiis «
ejuſdem tranſlationis Exemplar Arabicis «
characteribus exaratum «. *At quo in Muſæo ſervetur, non indicat.*

» Hæc tranſlatio in Africa ubique legi- «
tur, eamque Hebræorum peritiſſimi ſe- «
quuntur, & allegant tanquam authenti- «
cam, utpote ab homine literarum & tra- «
ditionum atque rerum Hebraicarum pe- «
ritiſſimo profectam «. *Rob. Wakfeldius in diſput. de fratris uxore non ducenda, præfixa ſyntagmati de Hebræorum codicum incorruptione.*

» † » Saadias *in verſione Pentateuchi* lon- A »gius plerumque à verbis & phraſibus E- »braicis recedit, & paraphraſtem ſæpius, »quam interpretem agit «. *Th. Erpenius in Epiſt. dedicat. Pentateuchi Arabici.*

Hic Interpres modò Onkeloſum, modò LXX. » Interpretes, modò etiam in- »genium ſuum prorſus Judaicum, & ad »Scripturæ genuinum ſenſum detorquen- »dum natum ſequitur «. *Jo. Henr. Hottingerus lib. 1. Theſauri Philol. cap. 7. ſect. 7.*

» Ab Ebraiciſne, an à LXX. an ab »Onkelo traducta ſit Saadiæ Interpretatio B »dubitarunt nonnulli; ea eſt hominis in »convertendo licentia & levitas, paſſim »ſiquidem divagatur, & ultrà cancellos »excurrit, ut Paraphraſten facilè, non In- »terpretem poſſis agnoſcere. Ad Ebraica »tamen compoſitam eſſe editionem hanc »nulli non attento fiet perſpicuum «. *Dan. Huetius de claris Interpr. p.* 105.

» Hæc Saadiæ interpretatio paraphra- »ſeos potiùs quàm verſionis ſimplicis no- »mine inſigniri debet, quia contextûs ſui »verbis non ita preſſe adhæret Interpres. C »Mutat etiam interdum nomina propria, »& ut ab omni antecœpta opinione liber »non erat, mentis ſuæ ſenſa potiùs quàm »ipſummet contextum haud infrequenter »exprimit.... Dictio illius etſi ad Hebraiſ- »mos minùs accedat, quia paraphraſtica »eſt; non ita tamen Arabica eſt, quin lin- »guæ Hebraicæ ingenio ſœpiùs inſerviat, »ita ut ex ea hominem Judæum facilè »agnoſcas «. *Rich. Simon cap.* 14. *Diſq. crit. de var. Bibl. edition. p.* 105.

» Omnes Arabicæ verſiones Pentateu- D »chi ex Hebræo factæ, vel ſunt à Judæis »vel à Samaritanis concinnatæ. Omnium »celeberrima eſt quam compoſuit R. Saa- »dias Gaon, Fiumenſis, edita Conſtanti- »nopoli anno 1546. literis Ebraicis. Ean- »dem eſſe quæ in Bibliis Polyglottis Pari- »ſienſibus & Londinenſibus typis excuſa »eſt, plurimi licet rei criticæ periti, falsò »tamen ſupponunt «. *Euſeb. Renaudot tom.* 1. *de perpetuo Conſenſu Eccl. p.* 540.

Pentateuchus Arabicus ex Hebræo quondam in Mauritania à Judæo Afri- E cano factus. Codex in folio literis Hebraicis exaratus, optimæ notæ, licet mutilus, quem typis edidit anno 1622. Thom. Erpenius. *Bibl. Leidenſis cod.* 236. *Scaligeri p.* 109. *Catalogi in folio.*

» Hanc verſionem (*quæ juxta Samuë- »lem Clericum non rarò in locis præſertim dif- »ficilioribus Chaldaicam paraphraſim ſequi- »tur*) Scaliger in teſtamento, Saadiæ præ- »fert, quod propiùs verbis Hebraicis inſi- »ſtit, & totidem ferè Arabicis exprimit, »locis quibuſdam exceptis obſcurioribus, »in quibus à verbis nonnihil recedit, ſed ita, ut magis ad ſenſum inclinet, eúm- « que clariùs, exprimat «. *Waltonus proleg.* 14. §. 16.

Pentateuchus Arabicus charactere Arabum Mauritanico. Codex in folio lacerus. *Bibl. Leidenſis cod.* 215. *Scaligeri p.* 409. *Catalogi in folio.*

Pentateuchus Arabicus ex Hebræo, cui præmittitur præfatio brevis de traditionis apud Judæos à Moyſe uſque ad excidium Hieroſolymitanum continuatione doctorúmque ſucceſſione partim ex Judæorum libris deſumpta. *Bibl. Medicæa Palatina cod.* 1. *Euſ. Renaudot.*

» Conſtat auctorem hujus præfationis « (*inquit idem in catalogo à ſe confecto*) fuiſſe « Chriſtianum; verſio ipſa differt multis « in locis ab ea R. Saadiæ Gheonis, quæ « olim Conſtantinopoli excuſa eſt, ex qua « interpolatæ verſiones Arabicæ Pentateu- « chi quæ in Bibliis Polyglottis Pariſienſi- « bus & Londinenſibus prodierunt. Nam « hallucinatos eſſe, qui utramque confun- « dunt, & eandem eſſe arbitrantur, probat « iſtud exemplar, & multa alia ſimilia, tum « Anonymi Arabis teſtimonium in codice « Colbertino, qui docet eandem à Chri- » ſtianis in ſuos uſus deſcriptam multis mu- « tatis; quia auctor verſionis Saadias parùm « fideliter ſæpè ſacrum textum interpreta- « tus fuerat. Etſi verò ad exemplar Hebrai- « cum verſio facta ſit, multis tamen locis « emendata eſt ex aliis verſionibus factis ad « Græcam LXX. Interpretum «. *Hæc ille.*

Pentateuchus Arabicus ex Hebræo. Codex literis Hebraicis exaratus. *Bibl. Bodleiana codd.* 5349. 5792—5793. Idem. Codex ſcriptus à Chriſtiano. *Bibl. Leidenſis cod.* 220. *p.* 337. *catalogi editi.*

Pentateuchus Arabicus. Codex Bombicinus in folio. *Bibliotheca Vaticana*; *Aſſemanus p.* 587. *Bibl. Orientalis.*

A. Pentateuchi Samaritani verſio Arabica literis Samaritanis. V. *Idem Polyglottus cod. A.*

B. Eadem. Codex in folio ſcriptus à quodam Helion circa annum Chriſti 1524. »valde fragmentoſus, defectu laborans « non tantùm plurium ſœpè integrorum « capitum, ſed & quorundam etiam libro- « rum, Levitici ſcilicet totius, Numero- « rum etiam «. *Edm. Caſtellus in præfatione animadv. tom. VI. Bibl. Anglic. & Waltonus Proleg. XI. §.* 12. *ſcribit.* » Multa « quidem capita deſunt, ex iis tamen quæ « integra habentur, conſtat verſionem hanc « accuratam eſſe & ſœpiſſime cum verſione « Arabica Pentateuchi Saadiæ convenire.... « poſt ejus tempora (*hoc eſt poſt an. Chriſti* « 900.) confectam eſſe probabile eſt, eo « quod multa habet cum illius verſione «

» communia : fuit olim Jacobi Uſſerii «. *Bibl.* A *Bodleiana cod.* 3128.

C. Eadem. Codex elegans, quem dono dedit Joſephus Taylor Bibliothecæ Bodleianæ. *Ibidem cod.* 3133.

» Arabica Samaritanorum verſio incerti itidem & authoris & ævi : à Chaldaica interpretatione raro quidem recedit ; nonnunquam tamen ab illa abit, vel emphaſim preſſiùs urget, vel textui Hebræo propriùs accedit, vel Saadianam ſequitur, vel obſcurè Chaldæo-Samaritanum loquentem explicat, vel ſuo fre- B tus judicio Interpres novam fundit verſionem «. *Jo. Henr. Hottingerus pag.* 141. *diſſert. de tranſlat. Biblicis in linguas Vernac. num.* 41.

D. Pentateuchi Samaritani traductio in linguam Arabicam per Joſeph Elſahebueſi de Iſſa, aliter Jaffa, facta in Damaſco. Liber rariſſimus in folio. *Bibliotheca Wittiana num.* 18. *lib. mſſ. p.* 45. 111. *partis Catalogi editi.*

E. Pentateuchus Arabicus ex Hebræo, interprete Abuſaido Samaritano cum ejus C notis & præfatione. Codex in folio literis Arabicis exaratus, antiquus & bonæ notæ ; præmittitur ſingulis paragraphis textus Hebraicus characteribus Samaritanis. *Legitur ad finem libri Geneſeos :* Abſolutus fuit liber primus, Deo juvante, octavo die menſis Dhulkada anni octingenteſimi trigeſimi ſexti Hegiræ, (*hoc eſt Chriſti* 1432.) *Subjiciuntur literâ Samaritanâ, idiomate Hebræo mixto plurima Samaritanorum teſtimonia, quæ fidem codicis* D *probant, & auctoritatem conſtituunt. Ex his patet ab anno Chriſti* 1432. *ad annum* 1595. *quo videtur à Samaritanorum manibus in Chriſtianorum manus veniſſe, ſub Abuſaidi nomine lectum eſſe idque Neapoli,* (Naplouze) *quæ ſemper præcipua fuit, & nunc eſt ſolà Samaritanorum Synagoga. Bibl. Regia cod.* 368.

Præfatio Abuſaidi doctoris Samaritani in interpretationem ſuam Legis & in notas ipſius marginales, *ex verſione doctiſſimi Ludovici du Four de Longueruë Abbatis S.* E *Joannis de Jardo ad Melodunum.*

» Qui ſectatus eſt veritatem, in rectum ductus fuit, dixit ſervus qui indiget miſericordiâ Dei altiſſimi, Abuſaidus filius Abul-hacein filii Abuſadi (faxit Deus inclytam eſſe propaginem ipſius.) Equidem ego poſtquam vidi verſionem libri præcellentiſſimi Legis, qui præ manibus eſt ſociorum noſtrorum (quos multiplicet Deus) & ipſam eos correxiſſe corruptè, tametſi ipſis accurata videretur, corruptam non ſolùm ſpecie tenus, ſed re ipsâ propter illorum imperitiam linguæ Arabicæ, & aliquos exiſtimare hanc verſionem eſſe doctoris præſtantiſſimi Abul-hacein Tyrii (cujus miſereatur Deus) nec tamen ipſum authorem hujus eſſe ; non enim ille adeò abſurdus erat, ut ipſam proferre potuiſſet, & præſertim interpretationem ſectionis 15. lib. 2. ex qua eruitur blaſphemia manifeſta & alia huic ſimilia ; quin imò hanc ipſammet eſſe verſionem Alphiumenſis, (*Saadiæ ſcilicet ex Phium urbe Ægypti, hunc bis expreſſè nominat in notis Abuſaidus.*) Doctoris Judæorum, (cui adverſetur Deus,) exegit negotium à me ut aggrederer interpretationem hujus codicis (*i. e. in hoc codice deſcriptam*) & illius qui hunc præceſſit, & ejus quem ſcribam poſteà, ſi voluerit Deus excelſus, interpretatione ſincerâ & clarâ, ut eruantur inde libri qui deleant vanitatem tam Alphiumenſis, quam illorum qui utcumque interpretationem ejus probaverunt. Ut fiat mihi laus eximia apud Deum, cui gloria & majeſtas, & apud ſequaces veritatis in populo ejus, ſi voluerit Deus excelſus. «

F. Pentateuchus ſermone & charactere Arabico ex eadem verſione. Codex in folio ſat eleganter & accuratè ſcriptus. *Bibl. Regia cod.* 370.

Verſionem hanc præcedenti ſimillimam, imò & eandem, atque annotationes ſibi vindicat quidam Abulbircat, etiam & præfationem quam mutilam & mancam exhibet hoc modo : » Dixit ſervus, pauper, ſperans veniam ſcelerum à Deo, Abulbircat filius Said Baſſorenſis Syrianus (ignoſcat ipſi Deus.) Cùm vidiſſem interpretationem hujus libri præcellentiſſimi, & quidem quod ipſi correxerant, corruptum eſſe in lingua Arabica, & etiam ex iis nonnullos arbitratos hanc verſionem eſſe doctoris præſtantiſſimi Abul-hacein Tyrii (miſereatur ejus Deus) attamen non eſſe ipſius, ſed tantùm eſſe (*Saadiæ vulgò dicti*) Phiumenſis doctoris Judæorum, (qui peccavit in ſinceritate interpretationis vocum præcipuè) exegit negotium ut interpretarer hunc librum præcellentiſſimum ex lingua Hebraica & Syriaca, tranſlatione ſincerâ, ut ex ea deſcribantur exemplaria & derelinquatur id quo innixus fuit Phiumenſis, & ut fiat mihi honeſti nominis bonum, juvante Deo excelſo. Notæ marginales quæ ſunt ſuper ipſius libri ora, omnes ſunt productio mea, prout aſſequi valuit diligentia mea, & pleræque earum ſunt circa ſignificationes vocum Arabicarum. «

Non tanta αὐθεντίας teſtimonia occurrunt in hoc codice, quanta in altero, nullum enim reperitur præter unum peſſimo charactere exaratum ; apparent tamen ibi Ciffri Coptici, quibus colligi poteſt ſcriptum fuiſſe in Ægy-

pto, vel ad Samaritanos Ægyptios pertinuiſſe.

Utramque præfationem ex verſione ejuſdem Abbatis de Longueruë, utpote nondum typis commiſſam hic tranſcripſi, quo judicet lector prudens & eruditus, cujuſnam ſit genuinus hic fœtus. In ultimo codice decurtata præfatio videtur non abſque ſensûs detrimento; verſionis Syriacæ cujus ibi meminit Abulbircat ne verbum quidem facit præfatio Abuſaidi, aut annotationes quæ in utroque codice extant.

Geneſis & Exodus Arabicè ex Græco, cum commentario allegorico & morali. *Bibliotheca Medicæa Palatina cod. 5. d'Herbelot.*

Liber Geneſeos Arabicè ex Græco cum Commentariis Arabicis. *Apud me extat, inquit Jac. Uſſerius libr. de ſacris & ſcript. Vernaculis pag. 219. Hujus quoque meminit cap. II. Syntagm. de 70. Interpr. pag. 20.*

Libri Joſue, Judicum, Regum, Ruth, Eſther, Judith, Paralipomenon & Job. Codex in folio majori ſcriptura vetuſtiſſima exaratus, annus tamen non notatur.

» Liber autem hic rariſſimus eſt, & vix » poſſunt ejuſmodi S. Scripturæ Libri Ara- » bicè manuſcripti hoc tempore reperiri, *ut ſcribit author Catalogi Arabici Bibl. Seguerianæ in qua hic codex aſſervatur cod. Arab. A. 19.*

Libri Joſue, Judicum, & I. Regum. *Ibid. pag. 29.*

» Libri Joſue, Judicum, Regum. Co- » dex in 4°. Judæus, qui libros in linguam » Arabicam vertit, Anonymus; alium à » Saadia ſtylus indicat; Interpres optimus » cujus verſionem Saadiæ præfert « *Pocockius pag. 362. notarum in ſpecimen hiſt. Arabum, penes quem fuit hic codex. Bibl. Bodleiana cod. 5369.*

Liber Samuelis Arabicus. V. *Idem Copticus B.*

Libri Paralipomenon Arabicè ex verſione R. Jamin. *Bibl. Segueriana pag. 22. Catalogi editi.*

Idem. Codex exaratus in Inſula Cypro anno Græcorum ſeu Alexandri Magni 1839. Chriſtianorum 1527. *Bibliotheca Medicæa Palatina cod. 10; d'Herbelot in Catalogo hujus Bibl. mſc.*

Eſdræ liber I. & II. Tobit, Jeſus filius Sirach, Arabicè per Chriſtianum quemdam in Ægypto. *Bibl. Bodleiana cod. 3066.*

Libri Job duæ verſiones Arabicæ. *Bibl. Bodleiana cod. 5938.*

Pſalmi Arabicè literis Hebraicis. *Ibid. cod. 5884.*

Iidem Hebraicè & Arabicè cum ſcholiis. *Ibid. cod. 5352.*

Pſalmi Arabicè charactere Syro. *Bibl. Th. Erpenii. Hottingerus pag. 25. appendicis Bibl. Orientalis.*

† *Hic codex una cum reliquis Erpenianis Bibl. Cantabrigienſi publicæ illatus eſt. v. Catal. cod. 2449. In cujus fronte hæc inſcripta leguntur:* » Verſio Pſalmorum Arabica ſatis vetuſta, nondum typis excuſa; Ex collatione enim cum editione Pſalterii Arabica Auguſtini Nebienſis & cum Bibliis Polyglottis conſtat nec Antiochenam nec Alexandrinam eſſe tranſlationem. Deficit exemplum ab initio uſque ad Pſal. 22. Adjectæ ſunt ad finem libri Pericopæ variæ ex Vet. Teſt. cum canticis juxta LXX. Interpretes.

Pſalmi Arabicè. Codex in 4°. vetuſtiſſimus. *Bibl. Segueriana cod. Arab. A. 3.*
Iidem Arabicè, in 8°. *Ibidem cod. Arab. A. 6.*

Pſalmi Arabicè. *Bibl. Bodleiana codd.* 306. 329. 522. 776. 3217. 3222. 3223. 3293. 3540. 4038. *Florentiæ Bibl. S. Marci. Bibl. Hiberniæ num.* 1250.

Pſalmi Arabicè & Syriacè. *Bibl. Regia cod. 285. Bibl. Bodleiana codd.* 2070. 5773. 5786.

Pſalmi Arabicè ex verſione Melchitarum juxta LXX. Interpretes. Hanc adornavit Theodulus Aben Alfathl Diaconus Antiochenus quingentis ab hinc annis. *Bibl. S. Laurentii pluteo 1. cod. 23.*

Pſalmi cum Canticis X. ex Græco in Arabicum ſermonem tranſlati à Diacono Abdalla Alphadli filio. Codex chartaceus in 4°. nitidiſſime exaratus. *Bibliotheca Vaticana, Aſſemanus pag. 634. Bibl. Orientalis.*

Pſalmi Arabicè. Codex 300. aut 400. annorum. Juxta hunc codicem Editionem ſuam Romanam adornavit Gabriel Sionita an. D. 1614. *Bibl. Collegii Maronit. Romæ, Viccars in præf. Decapl.*

Pſalmi Arabicè ex Græco. Juxta hunc codicem ſuum edidit Pſalterium Auguſtinus Juſtinianus. *Tiguri Bibl. Carolina, Hottingerus diſſert. de tranſlat. Bibl. in ling. Vernac. pag. 210.*

» Video (*inquit Guill. Eyrius in Epiſt. ad Uſſerium in calce Syntagm. ejuſdem de 70. Interpr. pag. 222.*) Arabicam illam Pſalmorum verſionem *ab Auguſtino Juſtiniano editam*, non Hebraicam veritatem, ſed ubique, ni fallor, vel Græcam, vel (quæ plerumque eodem redit) vulgatam Latinam expreſſiſſe. «

Pſalmi Arabicè ex Græco. *Bibl. Dominicanorum in vico S. Honorati. Bibl. Leidenſis cod. 51. Scaligeri p. 282. Bibl. Bodleiana cod. 5798. Londini Bibl. Sionenſis. Bibl. Norfolciana cod. 3388.*

Pſalmi Arabicè cum Canticis V. & N.

Teſt. & variis lectionibus ad marginem adſcriptis. *Florentiæ, Bibl. Medicæa Palatina cod.* 9. *Renaudot.* Idem Arabicè. *Ibidem cod.* 28. *d'Herbelot.*

Pſalmi Arabicè, ſed valdè interpolari per paraphraſim ſœpè abſurdam, adeò ut à Mahumetano facta ſit hæc verſio, aut corrupta videatur. *Ibidem cod.* 159. *Renaudot.*

» Pſalmorum verſiones Arabicæ plu» res ſunt, quarum duas impreſſas habemus, » unam Romæ an. D. 1614. quæ plerumque » cum Græca τῶν ό convenit. Alteram in » Bibliis Pariſienſibus ut & in noſtris quæ » à priori diſcrepat. Tertia nondum excuſa » eſt cujus varia vidi exemplaria; unum in » Collegio Sionenſi Londini, duo alia mſſ. » ipſe habeo ejuſdem verſionis quorum » unum omnium quos unquam vidi libro» rum mſc. pulcherrimè deſcriptum eſt, » ſœpè etiam quibuſdam literis aureis exa» ratum una cum verſione Latina interli» neari etiam nitidè deſcripta. Alterum » vero habeo etiam codicem vetuſtiſſimum, » qui cum priore plane conſentit in omni» bus. Quando vero vel à quo ſcriptus ſit, » in exemplari non exprimitur, ex Græca » tamen 70. factam eſſe banc verſionem » conſtat, quam ubique fere exprimit.... » Fortaſſe hæc verſio facta eſt apud Maro» nitas poſtquam Rom. Eccleſiæ ſe adjun» xerunt «. *Walton Proleg. XIV.* §. 20.

Pſalmi Arabicè cum Latina verſione Athanaſii Kircheri. *Bibl. Reginæ Sueciæ cod.* 881. *in Vaticana.* Iidem Arabicè. V. *Iidem Copticè cod.* E. Iidem Arabicè. *Bibl. Scoralienſis, Poſſevinus.* †. *Bibl. Gudiana, Catalogi p.* 344.

Parabolæ Salomonis, Sapientia, Eccleſiaſticus, Canticum Caoticorum, Tobias, Additamenta ad Daoiëlem, Eſræ liber, Hiſtoria Macchabæorum, Arabicè ex codice Græco, ut videtur. Verſio eadem quæ in Polyglottis Pariſienſibus & Londinenſibus. *Florentiæ Bibl. Medicæa Palatina cod.* 8. *Renaudot.*

Proverbia Salomonis & Eccleſiaſtes Arabicè. Codex vetuſtiſſimus, in 4°. *Bibl. Seguriana cod. Arab. A.* 8.

Liber Sapientiæ complectens Eccleſiaſticum, Sapientiam, Canticum Canticorum, & quandam narrationem eorum quæ acciderunt inter Salomonem, & mulierem Jeſu filii Syrachi. Hi omnes libri Sapientiales raro inveniuntur Arabicè ſcripti. Codex in 4°. *Ibidem cod. Arab. A.* 7.

Sapientia Salomonis Arabicè ex verſione Harethi filii Senan, qui S. Scripturam Arabicè primus, ut videtur, interpretatus eſt ex codice Græco ſeptuaginta Interpretum. *Florentiæ Bibl. Medicæa Palatina cod.* 322. *Renaudot.*

† Prophetæ ſacri, cum vitis eorum; & epitome librorum Eſdræ Arabicè, manu antiqua. *Bibl. Bodleiana cod.* 5812.

† *Hic codex olim fuit Roberti Huntingtoni, ac ſæpius à Pocockio in Commentariis Angl. ad Prophetas quoſdam minores allegatur.* » *De eo in præf. generali ita loquitur:* Nomen tranſlatoris in hoc codice « expreſſum haud extat. Num is fuerit R. « Saadiah Haggaon, fermè dubito, prop « terea quod verſio Eſaiæ, quæ eſt in hoc « codice, differat ab illa, quæ alibi ſub « nomine Saadiæ reperitur. Tum vero cer « tiſſime conſtat, plures Judæos Scripturam « integram, vel partem ejus io Arabicum « ſermonem convertiſſe. Sed cujuſcunque « demum ſit hæc verſio, antiqua omnino « eſſe videtur. «

Prophetæ Majores & Minores, Arabicè ex Græco. Codex ſcriptus à Chriſtiano Copticæ Eccleſiæ Alexandrinæ anno Martyrum 1064. (*Chriſti* 1348.) *Bibl. Medicæa Palatina cod.* 10. *Renaudot.* Iidem. Codex in folio cujus ſcriptura Turcicam magis quam Chriſtianam manum redolet. *Bibl. Segueriana cod. Arab. A.* 2.

Prophetæ Majores Arabicè, verſio præſtantiſſima quæ plerumque ſequitur textum Hebræum, illumque exprimit, aliquando cum verſione LXX. Interpretum concordat. Codex hic vetuſtiſſimus magno nobis uſui fuit cum Prophetas excudimus in noſtris Bibliis conferendo cum Pariſienſi, quod mancum & valde lacunoſum eſt: cum enim non taotùm verſus quam plurimi deeſſent variis locis in exemplari Pariſienſi, ſed & interdum integra capita; quidquid deerat, ex hoc exemplari ſupplevimus, & uncis incluſimus cum his literis *mſ. Oxon. Walton Prolegom.* 14. §. 22. Codex iſte fuit olim Seldeni. *Bibl. Bodleiana cod.* 3200.

Prophetæ XII. Minores & Daniel, Arabicè. V. *Iidem Copticè cod.* B.

» Cùm nullum ſit idioma in regiooibus Orientalibus Arabico vulgatius, id « circo plurimæ Novi Teſtamenti verſio « nes reperiuntur in hac lingua à variis ſe « ctis conſcriptæ; Coptæ *ex Coptico ſermone,* « Melchitæ *ex Græco*, Syri qui in Neſtorianos, Jacobitas & Maronitas dividuntur, « *ex Syro* textu Arabicâ tranſlatione utun « tur «. *Rich. Simon cap. XVIII. hiſt. crit. verſionum N. T. p.* 206. *Extant in variis Bibliothecis codices Syriaco-Arabici & Coptico-Arabici, ſed nullos Græco-Arabicos præter Lectionarium Bibliothecæ Leidenſis inveniſſe ſe ſcribit ibidem idem Auctor. Lectionarium hoc ſic inſcribitur:* Series Lectionom Græco-Arabicæ ex Evangeliis & Pſalmis. Exemplar nitidiſſimum & octingentis fortè, ut è Græco charactere col-

ligebat Scaliger, ab hinc annis ſcriptum. *Bibl. Leidenſis p.* 281. *Catalogi editi.*

Novum Teſtamentum Arabicè. Codex ſcriptus in deſerto ſancto in Monaſterio D. Joannis, anno Diocletiani 1059. id eſt Chriſti 1343. In Actis, Epiſtolis, & Apocalypſi accuratiſſimè annotatæ ſunt variæ lectiones ex alio codice mſc. à Franciſco Raphelengio; atque ex hoc exemplari ſuam Novi Teſtamenti Arabici anni 1616. Editionem expreſſit Erpenius. Codex in folio. *Bibl. Leidenſis cod.* 7. *Scaligeri pag.* 279.

Ex præfatione Erpenii. » Cœterùm verſionis hujus authorem & antiquitatem » quod attinet, vetuſtas codicum antiquiſ» ſimam eam eſſe arguit. Ac Evangelia qui» dem è Græco mihi vertiſſe videtur *Neſ» julaman* filius *Azalkefati*; id quod ex ſe» quenti codicis mei clauſula colligo: *Ab» ſoluta eſt hujus libri deſcriptio die* 16. *menſis » Bauni, anni nongenteſimi octogeſimi octavi » Martyrum Juſtorum* (*hoc eſt Chriſti* 1171. *) » Deſcriptus autem eſt ex emendatiſſimo exem» plari, cujus deſcriptor ait ſe id deſcripſiſſe » ex alio exemplari emendato, exarato manu » Joannis Epiſcopi Coptitæ: qui Joannes di» cit, ſe ſuum deſcripſiſſe ex exemplari emen» datiſſimo, quod ediderat D. NESJULA» MAN F. AZALKEFATI.* «

An ex his verbis rectè concludat Erpenius hunc eſſe verſionis ſaltem Evangeliorum authorem, criticorum examini ſubjicio; rectiùs infert inde Rich. Simon cap. 28. hiſt. crit. verſionum Novi Teſt. » Hanc verſionem » ex Copticis proindeque ex interpretatio» ne Coptica potiùs quàm ex contextu Græ» co emanaſſe. Viſa eſt tamen illi magis » conſentanea verſioni Arabicæ, quæ ad» jicitur mſc. Syriacis, quàm ei, quæ mſc. » Copticis correſpondet. «

» Cœterùm an idem (*pergit Erpenius » ibidem*) reliquos etiam libros verterit, » haud ſatis ſum certus. Non puto: nam & » phraſi nonnihil ab Evangeliis diſcrepant, » & Syro contextui quàm Græco pleriſque » in locis videntur eſſe viciniores. «

Novum Teſtamentum Arabicum *præter Apocalypſin*, à verſione præcedenti diverſum. *Oxonii in Bibl. Collegii Reginenſis cod.* 19. *num.* 943. *Catalogi editi.*

Novum Teſtamentum Arabicum. V. *Idem Copticum.*

Novum Teſtamentum Arabicè & Syriacè ſcriptum elegantiſſimè in Monte Libano Romæ, curâ Joannis Bapt. Raymundi viri doctiſſimi. *Florentiæ, Bibl. Medicæa Palatina cod.* 12. *Renaudot.* V. *N. Teſt. Syriacum mſ. B.* 2.

Evangeliorum liber verſum in linguam Arabicam à Joanne Epiſcopo Hiſpalenſi, qui floruit 731. *Sic legitur in vetuſto codice,*

A *qui aſſervatur in Bibliotheca Scoralienſi cod.* 197. (*an manu antiquâ an recenti non dicitur.*) *Nic. Antonius tom.* 1. *Bibl. veteris Hiſpanæ lib.* 6. *cap.* 9. §. 221.

IV. Evangelia ex lingua Chaldaica (*ſeu potiùs Syriaca*) in Arabicam converſa per Pharaonem Hebræum. *Bibl. Scoralienſis cod.* 17. *Hottingerus part.* 3. *Bibl. Orientalis p.* 3. *& Poſſevinus in catalogo hujus Bibliothecæ.*

IV. Evangelia Arabicè. Codex vetuſtus, fuit olim Nicolai Clenardi, *de quo*
B *hæc ait in Epiſt. ultima libri* 1. *Epiſtol. pag.* 103. » Nunc convolo ad Evangelia Arabica, de quibus aliquid tibi narrare libet. Nactus ſum codicem deſcriptum & verſum abhinc annis ſexcentis. Habeo & aliud exemplar ex eadem tranſlatione deſcriptum. Reperio pleraque omnia ſic ſe habere, ut hodie legimus in Græcorum codicibus, quos ſecutus eſt Eraſmus «. *Hæc ſcribebat anno* 1536. *in quas manus hic codex inciderit, nullus indicat.*

IV. Evangelia Arabicè ſcripta anno
C Mundi 6687. (id eſt Chriſti 1199.) *Bibl. Leidenſis cod.* 14. *Scaligeri p.* 279.

Paraphraſes Evangeliorum Arabes di- « verſas tres habeo, (*inquit Joſ. Scaligeri* « *lib.* 4. *de Emend. temp.*) hunc ſcilicet cod. « 14. alterum cod. 7. (*de quo ſuprà*) & ter- « tium cod. 12. (*de quo infra*) *Bibl. Leidenſis cod. Scaligeri* 217. 223. *&* 225. *p.* 420. *Catalogi in folio.*

IV. Evangelia Arabicè. Codex ſcriptus à Chriſtiano Coptita ad uſum Eccleſiæ Alexandrinæ decimo ſexto menſis
D Pauni anno Martyrum 988. (Chriſti 1272. *Bibl. Medicæa Palatina cod.* 14. *d'Herbelot.*

IV. Evangelia Arabicè in Ægypto ſcripta ad uſum Coptarum. Codex olim Joannis Seldeni, *de quo ita loquitur, libro* 3. *de Præfecturis & Synedriis Hebræorum p.* 374. » Ad calcem Evangeliorum exem- « plaris penes me Arabicè antiquitùs in Æ- « gypto perpulchrè conſcripti (abſoluti « nempè 8. die Muſre, menſis Coptici, id « eſt 1. Auguſti Juliani, anno æræ Marty- «
E rum 1002. ſeu Chriſti 1286.) reperitur, « &c. « *Bibl. Bodleiana cod.* 3201. *aut* 3202.

Eadem. V. *Evangelia Coptica infrà cod. B.* G. H. I. K.

Eadem ad uſum Coptarum Alexandrinorum cum concordantiis ad marginem quæ correſpondent Canonibus Euſebianis qui ad calcem codicis reperiuntur. Codex in folio ſcriptus anno Martyrum 1037. Chriſti 1321. *Bibl. Oratoriana cod.* 2394.

Eadem ſecundùm vulgatam Coptarum verſionem cum præfationibus & notis marginalibus ex emendatiſſimis codicibus Syris,

Syris, Græcis, in 4°. *Bibl. Colbertina cod.* 5828.

Eadem deſumpta ex vetuſtiſſimo Exemplari ſcripto Syriacè, Græcè & Copticè. Codex in 4°. *Bibl. Segueriana cod. Arab. A.* 4.

IV. Evangelia Arabicè, adjunctis Evangeliſtarum vitis, & variis ex textu Syriaco, Ægyptio & Græco lectionibus ad marginem adſcriptis. Antiquus, rarus & magni pretii Codex in 4°. magno; fuit olim Sebaſt. Tengnageli. *Bibl. Vindobonenſis num.* 43. *Lambecius p.* 171. *libr.* 1. *Ex hoc codice prodierunt illa Petri Kirſtenii opuſcula, ſc. vitæ Evangeliſtarum quatuor, & notæ in Evangelium S. Matthæi fol. Breſlæ* 1611.

IV. Evangelia Arabicè, elegantiſſimè ſcripta. *Florentiæ Bibl. Medicæa Palatina cod.* 15. *Renaudot.*

IV. Evangelia Arabicè. *Bibl. Vaticana, Philippus Labbe p.* 249. *Bibl. novæ librorum mſc.*

IV. Evangelia Arabicè, bis. Codices in folio nitidiſſimè exarati. *Bibl. Vaticana, Aſſemanus p.* 634. *Bibl. Orientalis.*

IV. Evangelia Arabicè literis Hebraicis. *Bibl. Bodleiana cod.* 5799.

Eadem Arabicè ex Monte Libano delata, elegantiſſimè deſcripta cum omnibus vocalibus, apicibus & aliquot prolegomenis; liber emendatiſſimus & integerrimus. *Bibl. Narciſſi Archiepiſcopi Dublinienſis, nunc Armachani cod.* 260. *num.* 33. *Catalogi editi.* Eadem. *Ibidem cod.* 300. *num.* 1673.

Eadem Arabicè cbaractere Syro. *Bibl. Bodleiana codd.* 5322. 5800. 5866. †. *Bibl. Cantabrig. publica cod.* 2448. *è MSS. Erpen.* V. *Hotting. p.* 25. *Append. B. Or.*

Eadem Arabicè cbaractere Arabico. *Bibl. Bodleiana codd.* 360. 5815. *Bibl. Norfolciana cod.* 494. *num.* 3393. *Bibl. Cantabrigienſis publica codd.* 2469. & 2470. † *Ex his Codicibus alter à Cyrillo Patriarcha Alexandriæ, linguæ Arabicæ ſtudioſiſſimo Davidi de Willem dono datus eſt in Ægypto an.* 1618. *primò die Septembris, (quod ipſe Cyrillus manu ſua inſcripſit,) alter cum figuris* IV. *Evangeliſtarum fuit Michaelis Mambre, interpretis Reipublicæ Venetæ.* † *Bibl. Segueriana pag.* 36. *Florentiæ Bibl. ſancti Marci.*

Eadem Arabicè ſatis luculento charactere cum Evangelicis concordantiis Euſebii. Codex in folio. *Bibl. Leidenſis cod.* 323. *Scaligeri p.* 420. *Catalogi in folio.*

Eadem Arabicè ex Syro. *Ibidem cod.* 561. *Warneris.*

Eadem Arabicè. *Ibidem cod.* 619.

Eadem Arabicè, 2. vol. *Ibidem codd.* 214. 255.

A Evangelium Matthæi, Marci & Lucæ & Epiſtolæ S. Pauli Arabicè. *Bibl. Vaticana; Aſſemanus p.* 629. *Bibl. Orientalis.*

Evangelium Matthæi cum Commentario Abil Fargi, Arabicè. *Bibl. Leidenſis p.* 342.

Idem Arabicè bis, Codices in fol. nitidiſſimi à Clemente Caracciolo, Neophito nuperrime exſcripti. *Bibl. Vaticana; Aſſemanus p.* 634. *Bibl. Orientalis.*

Evangelium Marci Evangeliſtæ cum Commentario. *Bibl. Leidenſis cod.* 218.
B *Scaligeri p.* 10. *Catalogi in folio.*

Evangelia Lucæ & Joannis Arabicè, adſcriptis ferè ubique vocalibus. *Ibidem cod.* 51. *Scaligeri p.* 282.

Acta Apoſtolorum & Epiſtolæ Pauli & Canonicæ, Arabicè. V. *Eadem Copticè cod. L.*

Liber Epiſtolarum Pauli & Canonicarum & Actus Apoſtolorum Arabicè; quem præfatio aſſerit fuiſſe ex vetuſtiſſimo exemplari Syriaco Arabicè redditum. Codex in 4°. ſcriptus anno Martyrum
C 1330. (*Chriſti* 1614.) *Bibl. Segueriana cod. Arab. A.* 5.

Acta Apoſtolorum & Epiſtolæ Pauli & Canonicæ Arabicè. Codex ſcriptus à Joanne Sacerdote Cnptita Alexandrino. *Florentiæ, Bibl. Medicæa Palatina cod.* 355. *Renaudot.*

Eadem Gberſchiuni, id eſt Arabicè charactere Syro, ab impreſſis longè diverſa, in folio. *Bibl. Narciſſi Archiepiſcopi Dublinienſis, nunc Armachani cod.* 1249.

Acta Apoſtolorum & Epiſtolæ Pauli
D Arabicè. V. *Eadem Polyglotta cod. H.*

Acta Apoſtolorum & Epiſtolæ Catholicæ Arabicè. In Ægypto factæ & exaratæ verſiones. *Bibl. Bodleiana cod.* 3203.

Acta Apoſtolorum cum excerptis ex Evangeliis Matthæi & Joannis, in linguam Arabicam converſa per Hareth, Arabem ante annum Chriſti 1555. *Thevet lib. X. Coſmogr. Univerſalis cap. IX.*

† Epiſtolæ Pauli, Petri & Joannis Arabicè, in ch. in fol. *Bibl. Gudiana, Catal. p.* 544. *n.* 1.

E Epiſtolæ Pauli & Canonicæ ex Syro. *Bibl. Colbertina cod.* 4973.

Eædem Arabicè. V. *Eædem Copticè cod. M.*

† Epiſtolæ Pauli Arabicè, in charta in 4°. *Bibl. Gudiana. Catal. p.* 544. *n.* 3.

† Epiſtola Pauli ad Coloſſenſes, Arabicè cum verſ. Lat. Guil. Bedewelli. *Bibl. Publ. Cantabrig.*

† Epiſtola Pauli ad Pbilemonem Arabicè, cum verſione Latina, in 12. *Bibl. Hinckelmanniana cod.* 150. *Catal. p.* 20.

S. Joannis Epiſtolæ tres Arabicè cum verſione Latina Guill. Bedwelli, in 4°.

Bibl. Bodleiana cod. 369.

Apocalypſis Arabicè. *Bibl. Leidenſis cod.* 251? *Scaligeri p.* 410. *Catalogi in folio. Florentiæ, Bibl. Medicæa Palatina cod.* 129. *Renaudot.*

Eadem Arabicè. V. *Eadem Copticè cod. N.*

BIBLIA ARABICA typis edita.

BIBLIA Arabica & Latina ex verſione Victorii Scialac Accurrenſis & Gabrielis Sionitæ Edenienſis Maronitarum edenda circa annum 1612. Romæ, auſpiciis & munificentia Franciſci Savary de Breves Regis Chriſtianiſſimi à Conſiliis, ejuſque apud Paulum V. Pont. Max. Oratoris, &c. antea apud Turcarum Imperatorem Legati, & poſtea Sereniſſimi Ducis Andegavenſis Gaſtoois, ejuſdem Regis Chriſtianiſſimi fratris unici Gubernatoris. *Quorum liber duntaxat Pſalmorum prodiit, in* 4°. *Romæ ex Typographia Savariana* 1614.

Ex Epiſtola huic Pſalterio præfixa & Regi Ludovico XIII. nuncupata. » Fran-
» ciſcus Savarius Dominus de Breves, Ma-
» jeſtatis tuæ apud Paulum V. Pont Max.
» Legatus.... apud ſe ſtatuit ad opitulan-
» dum miſeris illis gentibus (*Orientalibus*)
» nihil efficacius, & ad eas ex impio ſuper-
» ſtitionis, errorisque mancipio liberandas,
» ac deinceps ad Eccleſiæ greminm tradu-
» cendas.... fore nihil quàm ſi de fidei Chri-
» ſtianæ præceptis atque myſteriis, libri
» quamplurimi vernaculis illarum linguis
» excuderentur, quibus errorum ſuorum
» falſitatem aperte dignoſcerent, agnitam-
» que deteſtarentur, ac penitus ejurarent.
» Ergo rem magno animo aggreſſus, omni-
» bus eò pertinentibus ſedulo comparatis,
» ac in primis illarum ſermonis atque re-
» rum ſcientiæ peritis hominibus advoca-
» tis, nullis neque ſumptibus, neque labo-
» ribus parcendo, eam omni ſtudio & in-
» duſtria promovere non ceſſat. Ex quo ſane
» factum eſt, ut quemadmodum non ita
» pridem Catechiſmum Illuſtr. Cardinalis
» Bellarmini in gratiam illarum gentium
» in Arabicum ſermonem transferri cura-
» vit; ita nunc ad Europæorum Chriſtia-
» norum commodum & utilitatem, ſacro-
» rum Bibliorum Arabicam & Latinam In-
» terpretationem promulgare decreverit. «

BIBLIA Arabica, (deſiderantur libri Tobiæ, Judith, Eſther, liber I. & II. Macchabæorum. Vetus Teſtamentum ex codice Franciſci Savary de Breves cujus Pentateuchus ex Hebræo tranſlatus fuit ut creditur à R. Saadia Gaon, reliqui libri partim ex Hebræo vel Syriaco, par-
A tim ex Græco; proindeque è diverſis fontibus, diverſis temporibus, & à diverſarum ſententiarum hominibus profecta eſt hæc verſio, juxta Pocockium. Liber II. ut falsò vocatur Macchabæorum ex Hebræorum tranſlatione ut in calce capitis 8. legitur, neque textui Syriaco, neque Vulgatæ editioni Latinæ cooſonat, neque tandem qualis eſt inter libros Canonicos cenſendus eſt; ſi Barthol. d'Herbelot credimus pag. 523. Biblioth. Orient. ipſa eſt verſio cujuſdam partis Operis
B Joſephi Ben Gorionis. Novi Teſtamenti quatuor Evangelia deſumpta ſunt ex editione Romana anni 1591. Reliqui tres libri ex codice Arabico Aleppenſi quem aſportavit R. P. Joſeph Carmelita. Verſio Latina Pentateuchi facta eſt à Joanne Heſronita, Libri Ruth ab Abrahamo Ecebellenſi, cœterorum librorum Vet. Teſtamenti à Gabriele Sionita, qui recognovit tranſlatiooem Latinam IV. Evangeliorum olim à J. B. Raymundo, ut videtur, concinnatam, & reliquos libros Novi
C Teſtamenti ipſe tranſtulit. V. *Biblia Polyglotta Pariſienſia* 1645.

» Dolendum eſt (*inquit Waltonus Proleg. XIV.* §. 17.) quod de verſioois hu- «
jus auctore & tempore, à quo & quando «
facta fuerit, ſed nec de hujus utilitate ac «
uſu & de ejus collatione cum aliis codi- «
cibus quicquam dixeriot qui Pariſienſi «
Editioni præfuerunt «.

» Si verſio illa penitiùs intr; ſpiciatur admodùm imperfecta, mendiſque & erroribus ſcatens. Ita licet in fine libri Jo-
D ſue dicatur iſte liber ex Hebræo converſus, ex Græco tamen & Hebræo, ſeu potiùs ex Syro mixtus conſpicitur «. *Rich. Simon diſquiſ. crit. p.* 177.

Ad calcem libri Job hæc leguntur: » Com- «
pletum eſt, excelſo Deo favente. Com- «
memoravit autem author exemplaris, è «
quo hoc deſcriptum eſt, hunc librum è «
Syriaco ſermone in Arabicum verſum «
fuiſſe «.

BIBLIA Arabica eum eadem verſione Lat. parumper recognita, *in quibus eadem*
E *deſunt quæ in præcedentibus.* V. *Biblia Polyglotta Londin.* 1657.

Exemplar in Polyglottis Pariſienſibus & Anglicanis editum (juxta Pocockium præfat. variant. lect. in Pentat. Arabic. tom. VI. *Bibl. Polygl. Londin.*) » ejuſmodi eſt, «
quod è diverſis atque inter ſe multùm «
diſcrepantibus laciniis contextum ſit, ſive «
id agente qui ipſum deſcriberet, ſive «
(quod magis veriſimile) quod ipſi ad ma- «
num non fuerit omnium librorum ab uno «
aliquo concinnata verſio, adeò ut neceſſe «
habuerit, quò integrum ſibi corpus con- «
ſtaret, partes parum ſibi conſtantes, ut- «

»pore è diverſis fontibus, diverſis ſeculis A
»& à diverſarum ſententiarum hominibus
»profectas connectere. Hinc factum ut li-
»brorum Veteris Teſtamenti alii eâ linguâ
»editi fontem Hebraicum, alii LXXII.
»verſionem, ſive ex ea immediatè, ſive
»(quod de pleriſque forſan affirmandum)
»mediante Syriacâ derivati, referant. Non
»idem ergo de omnibus judicium fieri po-
»teſt, de ſingulis ſeorſim pronunciandum
»erit, unde & à quo tranſlati fuerint,
»prout cuique ſe obtulerint codices qui In-
»terpretum vel nomina, vel ætatem præ ſe B
»ferant. Nobis impræſentiarùm de Penta-
»teucho privatim prima magni operis parte
»diſquirendum erit, de quo quid rationi-
»bus, ſi non certis, neque omnino indubita-
»tis, ſatis tamen (ut mihi videtur) probabi-
»libus nixi ſentiamus, in medium proferre
»liceat. Horum igitur librorum verſionem
»Arabicam quæ hîc edita eſt, celebri Ju-
»dæorum Magiſtro R. Saadiæ Haggaoni
»originem ſuam debere autumamus, licet
»ab alio quopiam ſubinde interpolatam.
»Neque enim opera aliùs cujuſpiam pri-
»vata, ex fonte Hebraico primitùs dedu- C
»ctam facile ſuadet ea quæ eſt inter hanc
»& illam, quæ R. Saadiæ eſſe ab omnibus
»pro conceſſo habetur, in iis paſſim locis,
»quæ paraphraſtico more interpretandi li-
»centiam ſumpſit, convenientia.... At ut
»qui nullis legibus adſtricti, auctorem
»quempiam Paraphraſtica libertate inter-
»pretentur iis in locis ubi maxime à verbo-
»rum ſono abeant, eoſdem ſenſus, eaſdem
»dictiones adhibeant, haud ſine majori
»quam quod de 72. Græcæ verſioni aucto-
»ribus narratur, miraculo fieri poteſt, fi- D
»demque plane exuperat. Quòd tamen in
»iis verſionis Arabicæ exemplaribus, con-
»tigiſſe videmus. Non major alibi ferè inter
»ipſa diſcrepantia eſt, quam quæ inter diver-
»ſa ejuſdem ſcriptoris apographa & aliàs oc-
»currit : in locis autem non tam ſecundùm
»autoris verba, quàm Interpretum mentem
»expreſſis, ea quæ in diverſorum Interpre-
»tum verſionibus haud reperitur, vel reper-
»tum iri probabile ſit, concordia. Quod ſi
»quis R. Saadiæ opus in manus ſumptum ſibi
»in aliquibus mutandum cenſuerit, non eſt E
»quod novæ verſionis autor habeatur; ac
»talem quidem exſcriptorem nactus vide-
»tur Haggaon iſte, quem ut plagii, niſi
»aliunde conſtaret ipſum quæ Saadiæ erant
»pro ſuis venditaſſe, iiſque nomen ſuum
»inſcripſiſſe, minimè arguerim, ita neſcio
»an ψευδογραφίας notam facile effugerit.
»Opus enim, cui manum admovit, con-
»ſulto aliquoties immutaſſe conſtat, adeo-
»que in diverſum à primo ejus autore
»abiiſſe, ut aliud plane ab ipſo ſenſiſſe ac
»ἀντιλέγειν τῇ ὑποθέσει prodat «. *Hujus rei*
profert plurima teſtimonia Potockius, deinde
addit.

Quis non alium hic, ac diverſa plane «
ſentientem operi Saadiano ſe immiſcuiſſe «
ſentiat? Cui interim ſectæ ipſum adjudi- «
cemus, nondum in comperto eſt. Nam «
ut à Judæo prodire potuiſſe hæc non te- «
mere negaverim, cum ab Aben Eſra diſ- «
camus eſſe inter eos qui Abrahamo non «
tres Angelos, ſed tres Prophetas appa- «
ruiſſe ſtatuant..... Samaritanorum for- «
ſan genium magis hæc ſpirant quorum «
hanc notat hæreſin Morinus, ad Gen. 5. «
& Aben Eſra ad Gen. 1. quod hominem «
ad Angelorum ſimilitudinem creatum aſ- «
ſerant, quibuſque ferè ſolemne eſſe ut «
nomen Angeli Tetragrammato vel ſub- «
ſtituant vel addant.... ſunt & quæ ſua- «
deant, eum à quo navata eſt hæc opera «
ſi non Mohammedanorum partibus ad- «
dictiorem fuiſſe, ſtudium tamen adhi- «
buiſſe, ut ipſis non ingrata eſſet; dictio- «
nes nempe & loquendi formulæ apud ip- «
ſos præcipue in uſu, atque in primis no- «
mina quædam propria aliis minimè uſi- «
tata. Quis enim alius Jethronem *Shoai-* «
bum appellaret? ut taceam ſolemnem iſ- «
tam ex Alcorano formulam : *In nomine* «
Dei Miſeratoris Miſericordis libri fronti «
præfixam : (ſi à MS. ſit) quam non te- «
mere adhibent vel Chriſtiani vel Judæi, «
niſi iis in libris quos eo nomine Pſeudo- «
Prophetæ iſtius aſſeclis commendatiores «
eſſe volunt : ac certe verſionem iſtam, «
prout characteribus Arabicis, eaque quam «
videmus forma, expreſſa eſt (à quocumque «
tandem præſtitum fuerit) in Mohamme- «
danorum præcipue gratiam adornatam «
fuiſſe, ſi quis aſſeruerit, minime me repu- «
gnantem habebit «. *Denique quæ ipſi con-*
jecturæ anſam præbuerit, Lectori proponit.

Quicquid hujus ſit, non omnia prout «
nunc ſe habent à Saadia prodiiſſe cen- «
ſeat neceſſe eſt qui non ipſum aliis alium «
finxerit, aliaque ſuis, alia Mohammeda- «
nis obtuliſſe, quam verſutiam ab Aben «
Eſra operis iſtius cenſore non nimis beni- «
gno, haud impunè, credo, tuliſſet; at «
vero propius videtur, ut alium quempiam «
in meſſem Saadianam falcem miſiſſe cre- «
damus, eumque ortu vel Judæum, vel «
Samaritanum. Neque enim Chriſtianum «
(orthodoxum ſaltem) fuiſſe, vel à Chri- «
ſtianis gratiam captare voluiſſe res ipſa «
docet, neque ut verſionem iſtam omnes «
Eccleſias Orientales maximopere vene- «
rari concedamus.... «

Quando primum literis Arabicis de- «
ſcripta ad Chriſtianorum Orientalium «
manus pervenerit verſio iſta non eſt quod «
ſtatuamus, aliter quam ex conjectura poſt «
Abul Fedæ demum tempora factum, ob «

Q ij

» eas quas innuimus rationes: nec quam apud ipſos autoritatem conſecuta ſit, cum in eas propenſiores videantur, quæ 72. ſequantur «. *Hac Pocockius.* † *conf. Idem in præf. ad Comment. Michæ.*

» Duplicis ſunt generis verſiones Arabicæ quæ leguntur in Bibliis Polyglottis Pariſienſibus & Anglicanis : Libri hiſtorici ex textu Hebræo, Prophetæ autem tranſlati ſunt ex Græco, qui cum codice Alexandrino convenit magis quàm cum Vaticano. Revera & Codex Alexandrinus & Codex Prophetarum Arabicus ex Ægypto fuerunt aſportati «. *Nota marginalis apud Rich. Simon lib. 2. hiſt. crit. Vet. Teſt. cap. 16. p. 282.*

BIBLIA Arabica, *punctis vocalibus deſtituta, integra tamen*, ſacræ Congregationis de propaganda fide juſſu edita ad uſum Eccleſiarum Orientalium, additis è regione Bibliis Latinis vulgatis, cum præfatione Latina 3. vol. in fol. Romæ typis ejuſdem ſacræ Congregationis de propaganda fide 1671.

Verſio hæc facta ſtudio Sergii Riſii Archiepiſcopi Damaſceni Maronitæ ſub Urbano VIII. Pont. Max. (Paulus V. ad Europæorum Chriſtianorum commodum & utilitatem ſacrorum Bibliorum Arabicam & Latinam Interpretationem promulgare decreverat ante annum 1614. *Gabr. Sionita in præfat. Pſal. Arab.*) *tantùm anno 1671. plurimum recognita in lucem prodiit.*

Ex præfatione. » Cùm ſacrorum Bibliorum editiones pro multitudine nationum & linguarum multiplices fuerint; editio quoque Arabica olim ſatis celebris & integra habita eſt. .... Sed hæc ipſa non modicam jacturam paſſa eſt, ita ut pleraque ejus exemplaria perierint, & in paucis, quæ ſuperfuerant, non pauca errata ac defectus inoleverint. Hoc animadvertens Illuſtr. & Reverendiſſ. Præſul Sergius Riſius Archiepiſcopus Damaſcenus Maronita..... nationis ſuæ neceſſitati pro ſuis viribus opem ferre decrevit: præſertim quia eodem tempore nonnulli Orientalium Eccleſiarum Paſtores Apoſtolicæ ſedi, cui tunc Urbanus VIII. præerat, ſupplicaverant ut editionem Arabicam recognoſci, corrigi, typiſque vulgari ad ſuorum populorum utilitatem in alma urbe juberet. Quorum precibus cum Pontifex benignè annuiſſet, Eminentiſſimis ac Reverendiſſimis Dominis ſacræ Congregationis de propaganda fide Cardinalibus rem totam commiſit. Illi verò prædicti Archiepiſcopi Sergii partes eſſe voluerunt, plures viros tam Eccleſiaſticos, tam Laicos, ſacræ Theologiæ, aliarumque ſcientiarum Profeſſores, & præterea variarum linguarum præſertim Arabicæ, A Syriacæ, Græcæ & Hebraicæ peritos, in ſuis ædibus congregare, atque una cum illis Arabicum textum corrigere, ſuæque integritati quantùm fieri poſſet, reſtituere.

Anno igitur poſt Chriſtum natum 1625. Illuſtriſſ. hic Præſul, cœterique viri eruditiſſimi tantum opus ſummo cum ſtudio animique ardore aggreſſi ſunt; & exemplaribus quotquot invenerunt Arabicis collectis, ex unoquoque emendatiora & ſinceriora, & quæ ex Hebraicis Græciſque B fontibus purius manabant ſeligentes; corrupta, & ea quæ in Arabicis codicibus deſiderabantur, ex iiſdem fontibus & ex Bibliis Latinis vulgatis correxerunt, vel ab integro repoſuerunt.... Deſunt porro in hac Arabica impreſſione eæ quas Arabes motiones, nimirùm vocales appellant, &c. «

» Anno 1624. (*ut refert Nazarius*) quidam Eccleſiæ Orientalis præſules, in primis Archiepiſcopus Aleppenſis & Patriarcha Coptitarum in Ægypto ab Urbano C VIII. magna ſupplicatione poſtularunt, ut Biblia typis Arabicis excuſa in regiones ſuas mitterentur, quippe quia rariſſima forent mſc. exemplaria, eaque parùm ſincera. Deſignati ſunt à Congregatione de propaganda fide, cui ab Urbano demandata fuerat hæc provincia, Sergius Riſius Archiepiſcopus Damaſcenus, & Philippus Guadagnolus, ut huic verſioni totos ſe darent. Abſoluta Pentateuchi verſio edita fuit typis præfatæ Congregationis, cui è regione adjecta eſt vulgata Latina. D Mortuo autem Riſio totum vetus Teſtamentum abſolvit Guadagnolus anno 1647. Incœptum eſt ſtatim novum, finitum verò anno 1650. Sed cùm Joannes Baptiſta Giattinus bonâ fide in præfatione ſua faſſus eſſet, hanc verſionem vulgatæ Latinæ non prorſus correſpondere, juſſu prædictæ Congregationis decretum eſt, ut ab Abrahamo Ecchellenſi, & Ludovico Maraccio ſuſciperetur nova illius emendatio, quæ quidem poſtea ad vulgatam omninò exacta eſt, E perfectaque anno 1664. Præfatio nova, copioſiſſimuſque erratorum index ab eodem Maraccio anno 1668. confectus eſt. Opus tandem prodiit anno 1671. opus, inquam, quadraginta ſex annorum, cui concinnando adfuerunt plurimi Cardinales, Prælati, Regulares & Seculares, è quibus multi erant linguarum Orientalium callentiſſimi «, *quorum nomina indicat, prælongámque ea de re texuit narrationem Abbas Nazarius in Diario Eruditorum Italico Romæ edito 29. Januarii 1672. è quo hæc carptim exſcripta ſunt.*

De hac editione ita loquitur ipſe Guada-

gnolus in monito ad Lectorem Arabicis ſuis Inſtitutionibus Romæ anno 1640. *editis præfixo.* » Sacra Biblia jam nunc Arabico » idiomate hîc cuduntur ſub felicibus S. D. » N. Urbani Papæ VIII. imperiis & auſpi- » ciis, qui ut univerſo orbi ſacræ doctri- » næ alimenta paucis etiam paginis tribue- » ret, excogitavit duplici pariter idiomate, » Latino & Arabico ſacra Biblia cudere, » recogitans nullam terrarum eſſe regio- » nem quæ vel Latinam vel Arabicam non » percipiat loquelam. «

» Hæc verſio ad vulgatam Latinam » omninò facta eſt, barbara & inepta, *ut* » *me monuit vir doctiſſimus*, cujus prima vo- » lumina cùm in Orientem miſſa eſſent, » magnas turbas excitaverunt, cùm vix in- » telligeretur, & Miſſionarii tanquam S. » Scripturæ corruptores accuſarentur; ita- » que ſuppreſſa eſt per multos annos, tan- » dem perfecta prodiit. «

Biblia Arabica, curâ & ſtudio Patriarchæ Antiocheni; *Alexander Helladius p.* 17. Status præſentis Eccleſiæ Græcæ *aſſerit.* » Libros Eccleſiaſticos etiam in » lingua Arabica anno 1700. una cum No- » vo & Vetere Teſtamento curâ Patriar- » chæ Antiocheni Ducureſtii prodiiſſe «; in fol. *Ducureſtii in Walachia* 1700.

Pentateuchus Arabicus charactere Hebraico ex verſione R. Saadiæ. V. *Pentateuchus Polyglottus* 1546.

Quid de ea verſione ſenſerint viri rei criticæ periti, vide ſupra ad Pentateuchum Arabicum mſ. ex ejus verſione.

» Opus hoc Conſtantinopoli dudum » impreſſum, doctorum manibus teritur » quæ tamen editio paſſim mendis ſcatet, » exemplaris aliquando forſan vitio, aliàs » eorum, qui vocales appoſuerunt, Gram- » maticæ Arabicæ, linguæque proprietati » minus conſonas, ſive imperitia vel negli- » gentia «. *Pocockius p.* 2. *ibidem ut ſupra.*

Pentateuchus Moſis, ſtylo & charactere Arabico, *ſtudio Th. Erpenii cum ejus præfatione Latina*, editus, in 4°. Lugduni Batav. ex typographia Erpeniana, apud Jo. Maire 1622.

» In hac Editione obſervavi (*inquit* » *Jo. Henr. Hottingerus Theſ. Philol. lib.* 1. » *cap.* 3.) auctorem uſum exemplari He- » bræo à communibus noſtris diverſo, *cu-* » *jus hic lectiones varias producit*.... In cœ- » teris multa habet Interpres ſingularis » εὐςοχίας & induſtriæ indicia luculenta. Erpe- » niana hæc Editio eſt magis literalis quam » Saadiana tranſlatio, adeò ut non niſi He- » braicæ linguæ peritiſſimi eam intelligunt. » Judæus quidam Africanus, qui eam com- » poſuit à Judæorum conſuetudine non re- » cedit. Hi autem ut populo ſeſe accom- » modent, voceſque ſingulas explicent, ſolliciti ſunt propriam earum ſequi ſigni- « ficationem ex quo ſtylus rudis & barbarus « efficitur. «

» Hæc verſio præſertim in locis diffi- « cilioribus Chaldæum Paraphraſten ſe- « quitur «. *Sam. Clericus initio Variarum lection. Chald. tom. VI. Bibliorum Polygl. Londin.*

Ex Epiſtola dedicatoria. » Cœterùm « cùm in manus meas veniſſet exemplar « Pentateuchi Arabici (*quod nunc aſſervatur in Bibl. Leidenſi cod.* 33. *Scaligeri*) cha- « ractere Ebræo, in Mauritania jam olim « à Judæis editi.... Ego quoque id paulò « diligentiùs cum textu Ebræo & tranſla- « tione Arabica Saadiæ contuliſſem, com- « peri certè eam verſionem accuratiſſimam « eſſe & palmam etiam eripere Saadianæ, « &c. «

Geneſeos quinque capita Arabicè & Latinè ex Polyglottis edita, ſtudio Georgii Chriſtiani Burcklini, in 4°. Francofurti 1700.

Geneſeos quatuor prima capita ex Polyglottis Anglicanis Arabicè & Latinè. V. *Eadem Polyglotta* 1702.

Libri Geneſeos capitis XI. fragmentum Arabicè ex verſione Samaritanorum cum interpretatione Latina Jo. Henr. Hottingeri. V. *Ejuſdem Bibl. Orient. p.* 98. in 4°. Heidelbergæ 1658.

Pſalmi Arabici ex Græco. V. *Pſalmi Polyglotti* 1516.

Pſalmi Arabici ex verſione diverſa (ab editione Romana.) V. *Pſalmi Syriaci* 1610.

Iidem Arabicè ex Græco curâ & ſtudio Gabriëlis Sionitæ ſub auſpiciis Illuſtriſſimi Savary de Breves Regis Chriſtianiſſimi quondam apud Turcarum Imperatorem Legati, in 4°. Romæ è Typographia Savariana. Excudebat Stephanus Paulinus 1614.

Iidem Arabicè & Latinè ex verſione Victorini Scialac & Gabrielis Sionitæ, Maronitarum, in 4°. ibidem iiſdem typis 1614.

Iidem Arabicè. V. *Pſalterium Polyglotton* 1663.

Iidem Arabicè, in 4°. Aleppi ſumptibus Athanaſii Græcorum Antiocheni Patriarchæ 1706.

Septem Pſalmi Pœnitentiales Arabicè, in 8°. Romæ typis Congregationis de propaganda fide 1642.

Canticum Canticorum Arabicè. V. *Idem Polyglotton*, in 4°. Leidæ 1656.

Novum Teſtamentum Arabicè, ex Bibliotheca Leidenſi, *juxta codicem Scaligeranum*, edente Thoma Erpenio, in 4°. Leidæ è Typographia Erpeniana 1616.

Ex præfatione. » Verſio IV. Evangelio- «

»rum authotem habet Nesjulaman filium Azalkefati juxta Erpenium : cœtera tranſlata ex Syriaco. «

IV. Evangelia Arabicè *abſque punctis*, *ut* cum figuris, in fol. Romæ, è typogr. Medicæa typis Dominici Baſæ, qui primus tunc illos efformavit 1591.

» Hæc Editio licet cum Romana (*Evangeliorum anni* 1591.) plerumque conveniat, ita ut unam eandemque verſionem plerique arbitrentur ; in multis tamen diſcrepant, ut conferenti patet, & utriuſque collatione collectis varietatibus liquet, quæ omnes cum ex ſcribæ lapſu oriri non poſſint, plane aliam indicant verſionem. Autores autem quicumque fuerint, unum altetius vitulo araſſe videntur. De antiquitate vero barum verſionum non certo conſtat, antiquiſſimas tamen fuiſſe patet tum ex librorum ordine, cum Epiſtolis Acta Apoſtolotum poſpoſita ſint in codice mſ. Erpeniano quem ordinem ut in aliis antiquiſſimis Græcis exemplaribus, ſic in noſtro vetuſtiſſimo mſ. Alexandrino obſervavi ; tum ex clauſula quam ſcribit Erpenius in ſuo codice tepertam eſſe, viz. *abſoluta eſt bujus libri deſcriptio die* 16. *menſis Baunæ anno* 988. *Martyrii Juſtorum* (*Chriſti* 1372. «) *Walton Prolegom. XIV*. §. 22.

» Evangeliorum Interpretatio Arabica Romæ edita eſt, erudita quidem illa, ad Græci Archetypi normam fabrefacta, at non perinde accurata «. *Dan. Huetius de claris Interpr. p.* 106.

» De auctore bujus verſionis Arabicæ, vel cujus ſit antiquitatis nil certum & exploratum babemus, nec quicquam dicunt, qui eam ediderunt. Doctum tamen fuiſſe bunc Arabem interpretem quiſquis fuerit, (*aliter alii putant*) fatetur D. Bocbartus Geogr. Sacræ part. 2. lib. 1. cap. 1. pag. 365. « *Walton Prolegom. XIV*. §. 22.

Eadem Arabicè & Latinè *ex verſione, ut videtur Joannis Bapt. Raymundi* (verſio Arabica recentior ex Latino nec multi æſtimanda) cum figuris, in fol. Ibidem iiſdem typis 1591. 1619. *Non duplex ſed eadem eſt editio, ut patet ex tempore editionis ad calcem voluminis annotato.*

Anton. Poſſevinus lib. 9. *Bibliothecæ Selectæ cap.* 25. *poſtquam locutus eſt de libris Romæ in Magni Etruriæ Ducis Typographæo jam editis, ſubjungit.* » Qui vero hactenus ſunt abſoluti, hi ſunt quatuor Evangeliſtæ Arabico omnes idiomate : Iidem deinde cum Latina interpretatione interlineari.... Jam vero paratur Editio Actorum Apoſtolorum, Epiſtolarum Pauli, &c. «

Joan. Baptiſta Raymundus in Epiſt. dedicat. ad Paulum V. præfixa Grammaticæ Arabicæ dictæ Taſriphi è Typogr. Medicæa anno 1610. *editæ ſcribit :* » Cardinalem Ferdinandum Medicæum, qui mortuo Franciſco, Magnus Dux Etruriæ fuit, Evangeliorum Arabico-Latinorum tria millia exemplaria excudi juſſiſſe ut in Orientem mitterentur. Mandavit etiam ut in Evangeliis Arabicis Latinitate donatis, omnis typograpbiæ cura atque opera poneretur. Quorum quidem exemplarium tria millia excuſa ſunt, ne qua mora eſſet quin ad Dei verbum in Orientis partes tranſmitti poſſent, quod ſane & maximâ celeritate & valde feliciter Deo bene juvante factum eſt. «

Prima Evangeliorum Arabicorum editio cum verſione Latina, & eadem abſque illa verſione Romæ facta eſt. Nulla reperitur initio voluminis præfatio ; neque, unde deſumpta ſit bæc verſio, an ex Syriacis, an ex Copticis, an denique ex Melchitarum exemplaribus, editores indicant. Hanc tamen non puram eſſe, imò ad editionem noſtram Latinam quibuſdam in locis eſſe recognitam facile eſt dijudicare. Verſioni Arabicæ cum textu Syriaco conjunctæ ſatis conſentaneam inveni, unde illam arbitror ex Syris potiùs quàm ex Coptis ſuam babere originem.... Gabr. Sionita qui bæc Evangelia Arabico ſtylo non ſat puro ſcripta eſſe putabat, illa recognovit, ediditque iterum in Bibliis *Polygl.* Pariſienſibus, quæ & tertiò in ſuis Angli excuderunt «. *Rich. Simon cap.* 18. *hiſt. crit. Verſion. N. T. p.* 211.

IV. Evangelia Arabicè, in fol. Aleppi, ſumptibus Anaſtaſii Græcorum Antiocheni Patriarchæ 1706.

Paſſio Domini ſecundùm Mattbæum Arabicè cum Latina verſione ad verbum juxta editionem Romanam, in 4°. (*Leidæ*) Ex officina Raphelengii 1613.

† Caput XVII. Joannis Arabicè, ex vetuſto codice mſ. Cæſareo tranſſcriptum, cum interpretatione Latina Petri Kirſtenii. V. *Ejuſdem tria Specimina Charact. Arabic. p.* 3. in fol. Breſlæ 1608.

Epiſtola D. Pauli ad Romanos, item Epiſtola ad Galatas Arabicè, ex Bibliotbeca Leidenſi, *Thomæ Erpenii ſtudio editæ, juxta codicem Scaligeranum* in 4°. Leidæ, in typograpbia Erpeniana 1615. *Hæc verſio eadem quæ deinde in Polyglottis excuſa eſt.*

Epiſtola D. Pauli ad Galatas Arabicè *ex MSto Bibl. Heidelberg.* & Lat. Rutgeri Spey, in 4°. Heidelbergæ 1583.

Epiſtola D. Pauli ad Titum Arabicè cum Joannis Antonidæ interlineari verſione Latina ad verbum, in 4°. Ex officina Raphelengii 1612.

Digitized by Google

Ex admonitione Joan. Antonidæ ad Le- A
Ctorem. » Conſultum duxi Epiſtolam hanc
» D. Pauli ad Titum, cum verſione mea
» Latina ad verbum evulgare. Eam ego
» nactus ſum beneficio doctiſſimi viri Mat-
» thæi Sladi. Acceperat autem ille Oxonia,
» tranſcriptam à Joſepho Abudacno viro
» Ægyptio. Hoc itaque exemplar fideliter
» hic in omnibus expreſſum habes, niſi
» quod aliquoties quæ deerant puncta vo-
» calia, ad normam Grammaticæ ſupple-
» vi. «

Epiſtolæ Catholicæ SS. Jacobi, Joan- B
nis & Judæ, Arabicè. V. *Eædem Polyglot-
tæ* 1654.

Epiſtolæ Catholicæ omnes S. Joannis
Arabicè ante aliquot ſecula factæ, ex
antiquiſſimo mſ. exemplari deſcriptæ &
nunc demum Latinè redditæ, operâ &
ſtudio Wilhelmi Bedwelli, in 4°. Ex of-
ficina Raphelengii 1612.

In nota ad calcem Epiſtolæ I. S. Joannis.
» *Interpres* Arabs tranſtulit Syriacum Teſta-
» mentum, non Græcum ut ex multis locis
» conferenti apparebit. *Ideò* ſeptimus ver- C
» ſus cap. V. deſideratur apud Arabes, quia
» etiam apud Syros deſideratur. «

» Hæ omnes Epiſtolæ cum Erpenii Edi-
» tione conveniunt, unde ſecundùm ver-
» ſionem Antiochenam (*ſeu Syriacam*) de-
» ſcriptæ ſunt quod & Beduellus innuit,
» cum ſcribat non Græcum ſed Syriacum
» Teſtamentum Arabem hunc tranſtuliſſe.
» Unde quæ optime à Syro redduntur, ea
» ab Arabe quoque ad verbum reddita ſunt;
» ubi hallucinatus eſt Syrus, ibi & Arabs à
» ſcopo aberravit longius «. *Walton Proleg.* D
XIV. §. 23.

Eædem Arabicè & Latinè Jonæ Ham-
bræi, in 16. Pariſiis Vitré 1630. 1672. *ea-
dem forſan editio, ſed diverſa verſio ab ea
quæ legitur in Bibliis Polyglottis.*

Epiſtola S. Jacobi Arabicè cum ver-
ſione Latina Nicolai Panecii, in 4°. Wit-
tebergæ 1694.

Epiſtola S. Judæ *Arabicè & Latinè*,
Petri Kirſtenii, Vratiſlavienſ. ex MS. an-
tiquiſſimo Heidelbergenſi Arabico ad
verbum tranſlata, additis notis & tex- E
tuum Græcorum & verſionis Latinæ vul-
garis collatione. Breſlæ, typis Arabicis &
ſumptibus autoris, in officina Bauman-
niana, an. 1611. in fol.

Apocalypſis Joannis Arabicè. Impreſ-
ſa. *Extat inter mſſ. codd. Bibliothecæ Bod-
leianæ cod.* 3485.

SECTIO SEXTA.

BIBLIA ÆTHIOPICA.

MOnitum. » Lingua Æthiopica in«
quam tota Scriptura ſacra pridem«
tranſlata eſt, non eſt quæ apud Æthio-«
pes nunc eſt vulgaris, (Amharana hæc«
vocatur) ſed vetus Æthiopica relictâ«
Axuma Tigrenſium metropoli in uſu vul«
gari eſſe deſiit. Joannes Potken eam no-«
minavit linguam Chaldaicam, & chara-«
cteres Æthiopicos Chaldaicos: fortè ob«
linguæ ſimilitudinem id factum; quam-«
vis cum Chaldaica non magis quàm cum«
Hebraica aut Syriaca conveniat, Arabi-«
cæ enim maximè cognata ac ejus velut«
propago eſt; iiſdem penè regulis gramma-«
ticalibus comprehenditur «. *Hæc excerpta«
ſunt ex Ludolfo lib. 1. cap. 15. hiſt. Æthiop.
num.* 6. 10. 11. 20.

Æthiopica Bibliorum verſio tempore
Apoſtolorum confecta. *Petrus Victor Ca-
jetanus paradigm. de lingua Æthiopica pag.*
160. *hæc ait:* » Ac primùm quidem de«
illius antiquitate non eſt quòd dubite-«
mus; quando jam inde uſque à Chriſti«
temporibus & Apoſtolorum erat ſacer«
Prophetiarum contextus iſto idiomate«
Æthiopico in manibus Eunuchi illius Re-«
ginæ Candacis conſcriptus «. *Quid ad hæc
ſtabilienda Victoris Palmæ auctoritas mille
& quingentos poſt annos quàm hæc geſta eſſe
finguntur, aſſerentis!*

» Sacra Scriptura in linguam Æthio-«
picam ex verſione LXX. Interpretum«
tranſlata fuit; idque ſecundùm exemplar«
quoddam in Eccleſia Alexandrina uſita-«
tum, quod innumeræ variæ lectiones,«
quæ ex tali exemplari Bibliis Anglorum«
Polyglottis inſertæ ſunt, indicant; ubi-«
que enim cum illis congruit verſio Æ-«
thiopica, præſertim in Exodi 35. & 39.«
capp. quæ in aliis codicibus mirè ſunt di-«
ſturbata. † (Sed & in Novo Teſtamen-«
to, (*inquit Jo. Millius Proleg. p.* 121.)«
mirificam quandam verſionis iſtius cum«
Alexandrino noſtro conſonantiam obſer-«
vavimus.) † Veriſimile ſanè eſt, Alexan-«
drinæ Eccleſiæ coloniam codices ſacros«
Metropolis ſuæ ſecutam fuiſſe. (*Euſebius«
Renaudot cap. XI.* de perpetuo Eccleſiæ«
conſenſu *p.* 92. *aliam adducit rationem*,«
nempe verſionem hanc ex Coptica, pro-«
inde ex Græca 70. Interpretum concin-«
natam fuiſſe.) De auctore & tempore«
verſionis nihil certi compertum habeo:«
probabile tamen eſt eam tempore conver-«
ſionis Habeſſinorum, vel paulò poſt, non«
verò tempore Apoſtolorum, ut quidam«

» tradiderunt, concinnatam fuiſſe, & qui-
» dem à diverſis interpretibus; quia voca-
» bula rariora & difficiliora, ut ſunt gem-
» marum nomina, non uno modo in diver-
» ſis libris exponuntur. *F. nota in ima parte*
» *paginæ.* Eſt qui ſcribat (*ſcilicet Vanſlebius*)
» in Martyrologio quodam Æthiopico S.
» Frumentium, quem Abba Salama vocari
» diximus, authorem verſionis haberi. Id
» priuſquam videam, pro certo non affir-
» maverim «. *Ita Jobus Ludolfus lib.* 3. *hiſt.*
Æthiopicæ cap. 4. *num.* 2. 3. 4. 5. 6.

» Æthiopica veteris Teſtamenti verſio
(*inquit idem Ludolfus in Epiſt. ad Hottin-*
gerum ad calcem diſſert. Theol. Philol. pag.
» 375.) non ſecundùm Hebraicum textum,
» ſed ſecundùm Græcam verſionem facta
» eſt, idque ex ipſa verſionum collatione
» ſtatim cognoſcitur; nam ſenſus Græco-
» rum ubique in Æthiopicis exprimitur;
» ordo capitum & in Pſalmis inſcriptiones
» ſervantur, & quod omnem tollit dubita-
» tionem, voces Græcæ difficiliores non
» explicatæ reliquuntur.... A quo autem
» & quando iſtæ verſiones factæ fuerint, &
» ex qua potiſſimùm verſione Græca, non-
» dum cognoſcere potui: (*doctior factus, ex*
» *LXX. interpr. tranſlatione conditam ſcri-*
» *bit, ut ſupra allatum eſt.*) Diverſos autem
» fuiſſe Interpretes, ex eo apparet, quòd
» res eædem diverſis vocabulis reddantur,
» aliter in veteri, aliter in novo. «

» Certum eſt, (*inquit Euſ. Renaudot in*
» *obſervationibus ſuis mſſ ad me miſſis*) ex quo
» Mohammedani Ægyptum occuparunt,
» Æthiopicam Eccleſiam Eccleſiæ Alexan-
» drinæ Jacobitarum fuiſſe omnino ſub-
» jectam, ab eaque libros Eccleſiaſticos ac-
» cepiſſe: qui quidem non erant Græce
» exarati (ibi enim tum deleta erat pror-
» ſus Græcorum memoria) ſed Copticâ lin-
» guâ conſcripti. Cum autem Coptici ex
» Græcis fuerint converſi, non mirum eſt
» quod Æthiopicæ ſacri codicis tranſlatio-
» nes tantam habeant cum Græco conve-
» nientiam, nec ulterius quærenda eſt hu-
» jus ratio. «

Idem p. 541. *tomi* 1. de perpetuo Eccle-
ſia conſenſu *hæc dicit* » Librorum ſacro-
» rum verſionem lingua veteri patria quæ
» vulgò Gheez dicitur, expreſſam habere
» Æthiopes, quæ quidem verſio licet cum
» Græco textu conveniat, non ideo juxta
» LXX. Interpretum tranſlationem, ſed
» ex verſione Coptica concinnata eſt. «

» Novum Teſtamentum ex textu Græ-
» co verſum quidem habent, ſed nondum
» purum & integrum in Europam eſt inve-
» ctum. Romana enim editio ex lacero &
» mutilo exemplari facta eſt, cujus lacu-
» nas Teſfa-Tſeionus ex Græcis & Latinis
» exemplaribus explere coactus fuit. Hoc

A obſervarunt viri quidam eruditi, ſed cau- «
ſam ignorantes putaverunt verſionem Æ- «
thiopicam ex vulgata Latina factam fuiſ- «
ſe «. *Idem Ludolphus cap.* IV. *lib.* 3. *hiſt.*
Æthiop. num. 7.

» Tutò aſſerere poſſumus (*inquit idem* «
p. 297. *ejus comment. num.* 6.) duas diverſas «
verſiones Novi Teſtamenti in Æthiopia «
extare. «

» Novum Teſtamentum *Æthiopicum* «
etſi Syriaco in multis propius accedat «
textui quàm fontibus Græcis, ex illis ta- «
B men veriſimiliter illud derivatum, abit «
tamen ſæpè à contextu Græco «. *Jo.*
Henr. Hottingerus, diſſert 3. *de tranſlat.*
Bibl. in ling. Vernac. p. 241.

» Quis verus autor fuerit Æthiopicæ «
Bibliorum verſionis? Poëta *Æthiopis* Sa- «
lamam habet, alii novem viros ſanctos «
alibi à nobis memoratos. Deinde quis ille «
Salama fuerit? Metropolita Æthiopiæ «
vocatur, & tanquam Chriſtianæ religio- «
nis inſtaurator deſcribitur; quod ſoli *Fru-* «
mentio competit qui alio nomine Salama «
C dictus fuit..... Multò magis conſenta- «
neum arbitror novem illos ſanctos, Chri- «
ſtianiſmi in Æthiopia propagatores, Bi- «
blia Græca Æthiopicè reddidiſſe, idque «
diſtributâ inter ſe operâ «. *Ludolphus p.*
296. *comment. hiſt. Æthiop.*

Æthiopica ſacri codicis interpretatio
ex lingua Arabica. » Scribunt *PP. Socie-* «
tatis in Epiſt. annuis (*de annis* 1607. 1608. «
lib. 1. *cap.* 15. *pag.* 28.) quòd novem illi «
ſancti, quorum ſupra mentio facta eſt, «
ſacram Scripturam ex Arabica in Chal- «
D daicam, *id eſt Æthiopicam* linguam tran- «
ſtulerint. Reperiuntur etiam carmina quæ «
de verſione librorum (*ut puto*) ſacrorum «
ex Arabica in Æthiopicam linguam facta «
teſtantur. *Hos legere quiſque poteſt apud* «
Ludolfum p. 295. *Comment. hiſt. Æthiopicæ,* «
ex quo hæc exſcripta ſunt. Fateor, *pergit* «
Ludolphus, me hic non parùm hærere; «
equidem S. Scripturam hic intelligi veri- «
ſimile eſt.... Attamen Æthiopica tam «
veteris quàm Novi Teſtamenti verſio quæ «
in Europa habetur ex Arabica lingua nul- «
E lo modo facta dici poteſt. Pentateuchus «
mſc. Pſalterium & quotcumque libri Bi- «
blici impreſſi extant, contrarium planè «
evincunt. Omnes enim Græcam maximè «
codicis Alexandrini verſionem preſsè & «
κατὰ πόδα ſequuntur. *Adductis quibuſdam* «
exemplis addit: Hinc firmiter inferri po- «
teſt quòd tranſlatio Æthiopica non ex «
iſta (Arabica) ſed ex Græca potiùs con- «
cinnata fuerit.... quibus omnibus benè «
conſideratis aſſerendum cenſeo, per li- «
bros ſacros ex Arabica lingua in Æthio- «
picam tranſlatos non *Biblia*, ſed *Conſtitu-* «
tiones & *Canones*, qui *Apoſtolorum* nomine «
apud

» apud Æthiopes æque ac apud nos ve- A
» niunt, intelligi debere «. *Idem ibidem p.* 296.

Biblia linguâ Tegranâ ſive Tigrenſi, quæ *nunc vulgaris* Abyſſinorum eſt dia-
» lectus. » *Franciſcus* Alvares qui multis
» annis apud Æthiopes vixit, affirmat (*in*
» *libro cui titulus*: Vera informatio de Preſ-
» bytero Joanne, *Luſitanicè ſcripto*) ipſos
» Scripturam legere linguâ Tegianâ quæ
» Abyſſinorum eſt dialectus. . . . . in quam
» tam vetus quàm Novum Teſtamentum
» tranſlata fuiſſe ex Chaldaica vel Syriaca B
» affirmat Sabellicus in ſuppl. Hiſtoriæ li-
» bro 8. « *Ita Hottingerus lib.* 3. *part.* 2. *cap.* 16. *Bibl. Orientalis.*

Ludolfus lib. 1. *hiſt. Æthiop. cap.* 15. *hæc habet.* » *Lingua* Tigrenſium olim verna-
» cula fuit, cùm Reges Axumam Tigræ
» Metropolim inhabitarent; ideóque ve-
» luti totius Regni & Aulæ palmaria, pri-
» mùm ſcribi cœpta. Illâ omnes omninò
» libri tam ſacri quàm profani, in oratio-
» ne ſoluta & ligata, exarati fuerunt &
» etiamnum exarantur; in eam tota Scrip- C
» tura ſacra pridem tranſlata fuit. Quod
» verò aliqui ſcripſerunt Habeſſinos legere
» Scripturam ſacram linguâ Tegianâ, id
» mendoſum eſt, pro Tegrana ſeu Tigrenſi
» linguâ atque de Æthiopica noſtra acci-
» piendum. »

CODICES MANUSCRIPTI.

» Pentateuchus, Joſue, liber
» Judicum, Ruth, quatuor libri Re-
» gum, Eſaias Propheta, quatuor magnis D
» voluminibus continentur, quæ referente
» Gregorio *Æthiope Ludolphi magiſtro*, à
» Regibus Æthiopiæ olim Hieroſolymam
» miſſa fuerant, quique nomina ſua inſcri-
» pſerunt, nempè *Gebra-Meskel, Iſaacus &*
» *Zer-à-Jacobus.* Indè Romam in hoſpitium
» Habeſſinorum, iſtis autem fato functis,
» ut audivi, in *Bibliothecam Vaticanam*
» tranſlati fuerunt. In qua multi alii codi-
» ces mſſ. habentur, quorum catalogum
» amicus quidam mihi miſit. Et ſunt ſequen-
» tes: *Pſalterium. Novum Teſtamentum. Qua-* E
» *tuor Evangelia ſeorſim. Epiſtolæ SS. Pauli*
» *& Petri. Duæ Joannis, una Judæ, una*
» *Pauli ad Hebræos. Apocalypſis & officium*
» *B. Virginis* «. *Hæc Ludolfus p.* 298. 299. *Comment. hiſt. Æthiopicæ.*

Pentateuchus, Joſue, liber Judicum, Ruth & libri quatuor Regum, 2. vol. in 4°. Codex ſcriptus manu Joan. Michaëlis Vanſlebii anno Chriſti 1666. fuit Ludovici Piques Doctoris Sorbonici, *qui illum cum ſuppellectile libraria Bibliothecæ Dominicanorum in vico S. Honorati ex teſtamento legavit.*

» Eſt magna pars veteris Teſtamenti «
Æthiopici (*inquit idem Vanſlebius p.* 20. «
conſpectûs Operum Æthiopicorum quæ ad «
excudendum parata habet, editi anno 1671.) «
videlicet: Quinque libri Moſis, liber Jo- «
ſuæ, &c. . . . Eſſe porrò hanc Æthiopi- «
cam Bibliorum verſionem antiquiſſimam, «
& S. Athanaſio ſupparem, teſtatur Mar- «
tyrologium quoddam Æthiopicum mſc. «
quod aſſervatur in Bibliotheca Excel. «
DD. Petri Seguier Franciæ Cancellarii, «
aſſerens eam eſſe factam ab Abbate *Selà-* «
ma Abyſſinorum Apoſtolo, quem iidem «
Abyſſini alio nomine *Fremonatos* & Mar- «
tyrologium Romanum *Frumentium* appel- «
lat, minùs verò rectè in Indiam aman- «
datum dicit, cùm in Æthiopiam à S. «
Athanaſio Epiſcopus miſſus fuerit; teſti- «
bus Abyſſinorum traditione & duobus «
Martyrologiis, quæ penès me habeo «.
Hæc ille.

En verba Martyrologii ſupra allati, prout referuntur à Ludolfo p. 295. *Comment. hiſtor. Æthiopic.* » Salutem Abba Salamæ codi- «
cis Interpreti; quem ex Arabica in Æ- «
thiopicam (*linguam*) compilando expo- «
ſuit. Metropolita fuit Æthiopiæ, cujus «
fines illuminavit, per ſpiritum ſanctum «
manu ſua cruce ſignans eam «. *Adducta eſt ſupra Ludolfi reſponſio ad hanc narrationem, cui addenda eſt hæc ratio ejuſdem ibidem p.* 296. » De Arabica lingua vanum «
eſſet id aſſerere, quia S. Frumentii tem- «
pore Arabica S. Scripturæ verſio nondum «
extabat, nec lingua ipſa ante Mahum- «
medis tempora ullius pretii erat: »

Quidam ſcriptores non minoris fidei, quam author à Ludolfo laudatus, putant Salamam alium eſſe à Frumentio.

» Poſt Bibliothecam Vaticanam in Bi- «
bliotheca Segueriana Lutetiæ Pariſiorum «
plures quam uſpiam alibi libri Æthiopici «
reperiuntur, *inquit ibidem Ludolfus.* Cata- «
logum eorum rogantibus hæredibus ipſe «
feci. . . . quorum recordari poſſum, ſe- «
quentes ſunt. Geneſis in 4°. Codex iſte «
aliquot in locis diſcrepat à codice Penta- «
teuchi Vaticano «. *Bibl. Segueriana p.* 31. *Catalogi librorum mſc. ejuſdem Bibliothecæ.*

Fragmentum Job & Danielis. *Ibidem p.* 32.

Pſalterium cum Cantico Canticorum & Hymnis veteris Teſtamenti, bis in 4°. & bis in 8°. *Ibidem p.* 32. *& ſeqq.* Sex vel ſeptem codices Pſalterii una cum Cantico Canticorum, & Hymnis veteris Teſtamenti in hac Bibliotheca inveniuntur. *Ludolfus p.* 299. *commentarii hiſt. Æthiop.*

Idem codex quem primus edidit Joan. Potken. *Florentiæ Bibl. S. Laurentii plut.* 1. *cod.* 25. *Bibl. Leidenſis cod.* 17. *Scaligeri p.* 405. *Catalogi in folio. Bibl. Thomæ Gale*

in Anglia codd. 449. 490. *num.* 6283. A 6334.

Idem codex membranaceus, in 8°. *Bibl. Vaticana*; *Aſſemanus p.* 632. *Bibl. Orientalis.* Idem *Berolini*, *Bibl. Brandeburgica*, *Ludolſus ibidem.* Idem codex in 12. fuit olim Pococku, *Bibl. Bodleiana cod.* 5329. Idem Amſtelodami, *Bibl. Petri Van Dam Societatis Indiæ Orientalis Advocati. Tribus hiſce poſtremis codicibus uſus eſt Ludolfus in editione Pſalterii Æthiopici anno* 1701. *publicata, ut in præfatione teſtatur.* B

Hottingerus diſſert. Theologico-Philolog. III. 239. *obſervat* » Æthiopicam hanc „ Pſalmorum traductionem fere ſemper exprimere verſionem Græcam LXX. Interpr. inrerdum quoque Syram, nec raro „ convenire cum Arabica; aliquando autem à reliquis verſionibus omnibus recedere, non minus quam à textu Hebræo «. *Hæc etiam monet de Cantico.*

Novum Teſtamentum Æthiopicè. *Bibl. Vaticana*, *Ludolſus.*

Novum Teſtamentum Æthiopicæ ex C verſione Ludovici de Azevedo S. J. » In „ Æthiopicum ſeu Amaranum ſermonem, „ qui Curialis in Ærhiopia eſt, tranſtulit „ (*Lud. de Azevedo*) Teſtamenrum novum, „ illudque una cum Ludovico Caldeira re- „ cenſuit, *Alegambe in Bibl. Scriptorum* „ *Societ. Jeſu p.* 307. Hic pervenit in Æ- „ thiopiam anno Domini 1605.

IV. Evangelia, bis in fol. & ſemel in 4°. variæ verſionis. Majus exemplar convenit cum codice impreſſo, minus vero cum mſc. Matthæi & Marci Bibliothecæ D Regiæ, *Ludolſus pagina* 299. *Commentarii Hiſt. Æthiopicæ. Bibl. Segueriana.*

IV. Evangelia Ætbiopicè. *Romæ*, *Bibl. Vaticana*, *& Bibl. Collegii Romani*, *Cornelius à Lapide*, *proœmii in Evangelia cap.* 3. *ubi hæc ait:* » Romæ in Bibliotheca „ Vaticana & in noſtra Collegii Romani „ reperi Evangelia Copticè ſeu Ægypriacè, „ Æthiopicè & Perſicè conſcripta, illaque „ vetuſta.

Evangelia Matthæi & Marci » Hæc, „ *juxta Ludolſum*, plurimum differunt ab E „ impreſſis ut vix verſus unus cum altero „ conveniat, nam paraphraſis magis eſt „ quam verſio «. *Bibl. Regia.*

Acta Apoſtolorum; XIV. Epiſtolæ; *bis*, VII. Epiſtolæ Canonicæ *bis. Bibl. Segueriana*, *Ludolſus.*

Acta Apoſtolorum & Epiſtolæ Pauli Ætbiopicè. V. *Eadem Polyglotta cod. H.*

Epiſtolæ S. Pauli Æthiopicè. *Florentiæ*, *Bibl. Medicæa Palatina cod.* 393. *Renaudot.*

Epiſtolæ S. Pauli & S. Petri; duæ Joan. & una Judæ, & Apocalypſis. *Bibl. Vatic.*

Libri typis excuſi.

GENESEOS capita quatuor priora, cum verſione Latina duorum priorum, ſtudio Theodori Perræi, in 4°. Lugduni Batavorum ſumptibus authoris 1660.

Eadem Æthiopicè & Latinè, ſtudio Georgii Chriſtiani Burcklini, in 4°. Francofurti 1696.

Eadem Æthiopicè & Latinè, ſtudio Georgii Othonis. V. *Eadem Polyglotta*, in 4°. 1702.

Eadem Æthiopicè & Latinè, ſtudio Benedicti Andreæ Staudacheri, in 4°. Francoſurti ad M. Martini Fulde 1707.

Liber Ruth, Æthiopicè ex vetuſto mſc. recens ex Oriente allato, & Latinitate fideliter donatus, nunc primum in lucem editus à Joan. Georg. Niſſelio, in 4°. Leidæ typis authoris 1660.

Pſalmi & Canticum Canticorum Æthiopicè, ſtudio Joannis Potken cum ejus præfarione Latina, in 4°. Romæ 1513.

Iidem Æthiopicè. V. *Pſalmi Polyglotti* 1518.

Iidem Ærhiopicè cum notis Edmundi Caſtelli variiſque lectionibus. V. *Biblia Polyglotta Londinenſia* 1657.

Iidem Æthiopicè, cura Jobi Ludolfi, *juxta tres ſupra laudatos MSC. codices*, in 4°. Francoſurti ad M. Martini Jacquet 1701.

Idem Æthiopicè & Larinè ex verſione Joannis Henrici Michaëlis cum variis lectionibus & notis philologicis, cura ejuſdem Ludolfi, in 4°. Ibidem, iiſdem typis 1701.

Canticum Canticorum Æthiopicè. V. *ſupra Pſalmi* 1513.

Idem è vetuſto codice ſumma cum curâ erutum, à quammultis mendis purgatum, & nunc primùm Larinè tranſlatum, cui appoſita eſt verſio Arabica cum verſione Latina, ut & Symbolum S. Athanaſii vocalium notis inſignitum, à Joan. Georgio Niſſelio, cum quibuſdam Canticis veteris & Novi Teſtamenri Æthiopicè, in 4°. Leidæ typis auctoris 1656. *Hæc verſio Latina juxta Ludolſum indocta.*

Idem Æthiopicè & Latinè ex verſione Edm. Caſtelli. V. *Biblia Polyglotta Londinenſia* 1657.

Idem Æthiopicè, cura Jobi Ludolfi, in 4°. Francofurti ad Mœn. Martini Jacquet 1701.

Prophetia Joëlis Æthiopicè, interpretatione Latina ad verbum donata & perbrevi harmonia vocum Hebraicarum & Arabicarum illuſtrata, labore & ſtudio Theodori Petræi, in 4°. Leidæ, ſump-

Digitized by Google

tibus authoris, typis Niſſelianis 1661.

Prophetia Jonæ Æthiopicè & ex Æthiopico in Latinum ad verbum verſa & notis atque adagiis illuſtrata, nunc primum publicata à Theodoro Petræo, in 4°. Ibidem, iiſdem typis 1661.

Jonas vates Æthiopicè & Latinè, ſtudio Benedicti Andreæ Staudacheri, in 4°. Francofurti 1607.

Prophetia Sophoniæ Æthiopicè ſumma diligentia ad fidem vetuſtiſſimi mſc. codicis fideliter in Latinum verſa, nunc primum cum reliquis Prophetis minoribus in Europam allata, & publici juris facta à Joanne Georgio Niſſelio, in 4°. Leidæ, typis Niſſelianis 1660.

Vaticinium Malachiæ Æthiopicè, Latino idiomate donatum, nunc primum publici juris factum à Theodoro Petræo cum ſeptem commatibus cap. 56. Eſaiæ, in 4°. Ibidem 1661.

Novum Teſtamentum cum concordantiis Evangeliſtarum Euſebii lingua *Gheez*, id eſt libera & quæ vulgo dicitur Chaldæa, (*verius Æthiopica*,) *ſcilicet quatuor Evangelia*, *Apocalypſis*, *Epiſtolæ Canonicæ*, *Epiſtola ad Hebræos & Actus Apoſtolorum*, quæ omnia Fr. Petrus Æthiops auxilio priorum ſedente Paulo III. Pont. Max. & Claudio illius Regni Imperatore imprimi curavit anno ſalutis 1548. cum præfatione Latina, (*in qua auctor ait:* » Habes hic Chr. Lector, ſanctum Evangelium » & cœtera novæ Legis opera Æthiopico » idiomate, Æthiopicis characteribus im» preſſa) « in 4°. *Ad calcem:* Impreſſum eſt opus hoc Romæ per Valerium Doricum & Ludovicum fratres Brixianos anno Virginei partus 1548.

Ad calcem Evangelii S. Matthæi hæc leguntur: » Memores eſtote noſtrum in » orationibus veſtris ſanctis, ſcilicet fratrum » veſtrorum Teſfa-Sionis (*ſeu Petri Sioni-* » *tæ*) Malheſini, Tenſea-Waldi & Zaſlaſ» xi: Petri, Pauli & Bernardini, quoniam » omnes nos filii (*ſumus*) patris noſtri *Tecla* » *Haimanoti* monaſterii Romani *Mons Li-* » *bani (dicti)* «. *Ex Ludolfo p.* 294. *Comment. hiſt. Æthiop.*

Ex Epiſtola quæ eſt ad calcem Evangeliorum. » Adverte, Lector, quod Epiſtola » ad Hebræos ſuo loco non eſt, poſita eſt » autem à nobis ante Actus Apoſtolorum. » Hoc autem ideo factum eſt, quia cum » quatuor Evangelia, Apocalypſim, ſeptem » canonicas Epiſtolas & Acta, typis jam » hinc biennio excudi fecerimus, Pauli Epi» ſtolas Italiæ non habebamus, niſi illam » quæ eſt ad Hebræos. «

In Epilogo Actuum Apoſtolorum. » Iſta » Acta Apoſtolorum maxima ſui parte verſa » ſunt Romæ è lingua Romana (*hoc eſt La-*

A *tina*) & Græca in Æthiopicam propter « defectum Archetypi; id quod addidimus « vel omiſimus, condonate nobis, vos au- « tem emendate illud «. *Hæc ex verſione Ludolfi*, *lib.* 3. *cap.* 4. *Hiſt. Æthiopicæ num.* 11. † *& in præfat. Lex. Æthiop. ubi hæc addit:* » Et verendum eſt, ne idem « in cœteris N. T. libris fecerint, quippe « Æthiops meus in multis eos differre aje- « bat ab exemplaribus mſſ. patriæ ſuæ. »

Æthiopes, qui hanc editionem curarunt, pluries mutarunt libri frontiſpicium; primum B *enim inſignibus Pauli III. Pont. Max. deinde Caroli V. Imperatoris, Gallicis tandem ſtemmatibus illud ornaverunt.*

Epiſtolæ XIII. Divi Pauli eadem lingua cum verſione Latina Epiſtolæ Petri Æthiopis, in qua ait: (» Ego Æthiops « ſum, . . . hic 14. Epiſtolarum Pauli finis « eſt. . . . præcipue vero ii qui in hoc opere « labores perpeſſi ſunt, hi fuerunt, Petrus « *ſeu* Teſfa *Sionenſis* Malezo filius Tecla « Haimanoth de monte Libano, in Mona- « ſterio S. Stephani, quod, in Vaticano po- « C ſitum, Æthiopum eſt, & P. Paulus Gual- « terius Aretinus & Marianus Victorius Rea- « tinus in hoc & in aliis operibus adjutores « mei. . . . Anno Domini 1549. ſecundùm « vero Æthiopicam ſupputationem 6586. « anno Marci Evangeliſtæ, &c. »

Ex præfatione libri Maſoreth Hammaſoreth Eliæ Levitæ: » Cum degerem Ro- « mæ, vidi, & ecce tres viri Chaldæi (*Æ-* « *thiopes*) veniebant ex regno Preſbyteri « Joannis, quos Papa Leo X. accerſiverat, « qui cognitionem habuerunt Scripturæ « D ac linguæ Chaldæorum (*potius Æthio-* « *pum*). . . . Papa autem eos advocaverat « ut ex libris eorum codicem Evangelii La- « tina lingua conſcriptum caſtigaret «. *Walton. prolegom.* 13. §. 8.

» Obſervandum eſt (*inquit idem prole-* « *gom.* XV. §. 3.) verſionem hanc textum « ſatis fideliter plerumque reddere, verum- « que ejus ſenſum exprimere, obſcura quo- « que loca illuſtrare, ita ut ex hujus cum « antiquis collatione multum lucis textui « oriri poſſit «. *Jam dixerat idem prolegom.* V. « E §. 5. » Hanc verſionem in Novo Teſta- « mento cum Vulgata Latina concordare, « non quod ex hac facta ſit; ſed quod utra- « que eoſdem codices ſecuta ſit. »

» Hæc editio plurimis mendis ſcatet, « *juxta Ludolfum ibid. ut ſupra num.* 12. 13. « Quin & ſtatim in titulo libri Editor ve- « niam petit mendoſæ editionis, ob impe- « ritos adjutores, dicens: *O Patres mei &* « *fratres. Nolite ſiniſtre interpretari menda* « *iſtius* (ſc. editionis); *qui enim impreſſe-* « *runt, neſciverunt legere: nos autem neſcimus* « *imprimere. Itaque juverunt nos, & nos ju-* « *vimus illos, ſicut cæcus cæcum juvat. Prop-* «

Digitized by Google

» *terea ignoſcite nobis & illis.* Idem repetit A
» & aliis in locis, quia ſatis vidit infinitis
» mendis ſcatere. Nihilominus eandem edi-
» tionem denuo impreſſerunt Angli in Bi-
» bliis *Polyglottis*, quia aliam non potue-
» runt nanciſci. »

Novum Teſtamentum Æthiopicè cum verſione Latina *Dudleii Loftuſii, ab Edmundo Caſtello recognita*. V. *Biblia Polyglotta Londinenſia* 1657. *Ludolfus ait p.* 298. *Commentarii Hiſt. Æthiop.* » Præcedens
» exemplar denuo impreſſum fuiſſe Londi-
» ni in opere Polyglotto, retentis mendis B
» veteribus & novis ſuperadditis, multis
» etiam in locis interpolatum, quia hiante
» & mutilo exemplari uſi fuerunt Edito-
» res. »

Idem Æthiopicè cum eadem verſione Latina. V. *Novum Teſtamentum Polyglotton* 1698.

» Æthiopica verſio, qualis eſt in Poly-
» glottis Londinenſibus, tantis adhuc ſcatet
» mendis ut non caput perlegas, in quo non
» aliquod ſed multa deprehendas menda,
» affirmat Jo. Henr. Hoener in obſervat. C
» Philologico-criticis §. 2. Ubi & promittit
» ſe in illis mendis tollendis elaboraturum
» eſſe, eo vero loco cauſas tot errorum &
» ſpecimina quædam affert «. *Wolphius in literis ad me datis.*

† *Jo. Potkenium, Præpoſitum Colonienſem, editionis Rom. N. T. curatorem male feciſſe Imbonatus Bibl. Lat. Hebr. p.* 417. *obſervat. Fabricius Bibl. Gr. lib.* 4. *cap.* 5. *p.* 192. *ſimilem ferè errorem deprehendit in Bibliotheca Koenigii, qui Potkenium Novum Teſtamentum Æthiopicum Romæ an.* D 1513. *emiſiſſe ſcribit, & in Catalogo Bibliothecæ Leidenſis p.* 256. *num.* 40. *ubi IV. Evangeliorum verſio Æthiopica Romæ an.* 1513. *per Potkenium curata recenſetur. Nam Pſalterium quidem Æthiopicum, ſupra commemoratum, Potkenius an.* 1513. *edidit, non vero Novum Teſtamentum; erratumque hac in re in Catalogo Bibl. Leiden. commiſſum fuiſſe, ex ejuſdem collatione cum illo, qui in Appendice Bibliothecæ Orient. Hottingeri extat p.* 22. *&* 23. *manifeſtè patet.* E

Epiſtolæ Jacobi, tres Joannis & Judæ, Æthiopicè & Arabicè cum punctis vocalibus & verſione Latina ſtudio Jo. Georg. Niſſelii, & Theodori Petræi, in 4°. Leidæ, ex officina Elzeviriorum 1654.

Liber iſte totus mendoſus eſt, inquit ibidem Ludolfus, *& ſphalmatis plenus.*

Joannes le Clerc, ſive auctor Bibliothecæ univerſ. & hiſtor. p. 431. *volum. I. Latinam N. T. Æthiop. à Niſſelio & Petræo conditam verſionem memorat. Quo in loco, quibuſve fuerit typis excuſa, cum libuerit indicabit? quaſdam duntaxat ex Novo Teſtamento canonicas Epiſtolas Latinè verſas reperimus.*

ARTICULUS SECUNDUS.

Biblia linguis aliis Orientalibus expreſſa, quæ nullam cum prioribus habent cognationem.

SECTIO PRIMA.

BIBLIA PERSICA.

CODICES MANUSCRIPTI.

PENTATEUCHI verſio Perſica, charactere Hebraico, adjecto etiam textu, ſed alternis verſibus. Alia eſt ab ea quæ Conſtantinopoli edita eſt, & Londini in Bibliis Polyglottis. *Bibl. Colbertina codd.* 2468—2469.

Ejuſdem verſio Perſica. V. *Pentateuchus Hebraicus mſſ.* Y.

Pentateuchi verſio Perſica ex editione Conſtantinopolitana, charactere Perſico cum punctis vocalibus ab Antonio Deuſingio accurate deſcripta. *Auctor vitarum Profeſſorum Groningenſium p.* 214.

Eadem Pentateuchi verſio, literis Hebraicis. Apographum Thomæ Mareſchall è Bibliis Polyglottis deſcriptum. *Bibl. Bodleiana cod.* 8639. Liber Judith Perſice, 4. *Ibidem cod.* 6405.

Joſue, Judices, Ruth, Eſdras & Nehemias Perſice, charactere Hebraico. *Codex hic & ſequentes qui aſſervantur in Bibl. Colbertina, Hebræa habent commata verſioni præfixa. Bibl. Colbertina cod.* 4602.

Libri quatuor Regum & libri duo Paralipomenon Perſice, charactere Hebr. *Ibid. cod.* 4601.

Liber Job Perſice, charactere Hebr. Ter. *Ibidem cod.* 4606. 4607. 4608.

Libri Salomonis, Eſther & Ruth Perſice. *Ibidem cod.* 4605.

Iſaias & Jeremias Perſice. *Ibidem cod.* 4609. 4610. Prophetia Danielis Perſice. *Ibidem cod.* 4603. 4604.

Duodecim Prophetæ minores Perſice. *Ibidem cod.* 4610.

Pſalmi Perſice. Codex in 4°. *Bibl. Bodleiana codd.* 437. 3928.

Iidem Perſice. *Bibl. Vindob. cod.* 49. *de Neſſel.*

Pſalmi Perſice ex Latino. *Oxonii in Bibl. Collegii S. Joannis codd.* 15. 16. *num.* 1753—1754.

Iidem Perſice ex Vulgata Latina. Codicis hujus qui fuit Thomæ Gravii verſio, à Joanne Luſitano Carmelita in civitate Spahanenſi elaborata eſt, ut initio libri liquet; & in calce additur annus quo facta eſt, ſc. annus Hegiræ 1028. (*Chriſti* 1618.) in 4°. *Bibl. Bodleiana cod.* 3776.

De hoc & ſequenti codice num. 3044. *hæc ait Waltonus Prolegom. XVI.* §. 8. » Horum neutrum in Editione Anglicaoa exhibetur, quod licet diverſæ plane ſint verſiones, uterque tamen valde recens. Unam ſtudio cujuſdam Frarris Carmelitæ, alteram à Jeſuitis quibuſdam factam, ut libri titulus indicat, deprehendimus; plurimis erroribus & ſolœciſmis utraque ſcatet nec ex Hebræo fonte traductæ ſed ex Vulgata Latina cujus veſtigia exactè premunt. «

De hac verſione ita ſcribit Thomas Hyde p. 26. caſtigationis in Angelum de la Broſſe Carmelitam, in fine tractatus Bobovii de Liturgia Turcarum editæ: » Potuiſſet etiam conſulere Perſicam Pſalmorum verſionem in Iſpahan Perſiæ olim factam per prædeceſſorem ſuum Patrem Joannem conventus Carmelitarum ibi Præfectum, cujus quidem verſionis poſſidemus (*in Bibliotheca Oxonienſi*) originale Exemplar authoris ſigillo & aſcripta manu munitum. «

Hujus ſane meminit Ludovicus Jacob in Bibliotheca Magna Carmelitana quæ Pariſiis mſc. aſſervatur in Conventu Carmelitarum vulgo des Billettes. » Jo. Thaddæus à ſaocto Elizæo ante religionis ingreſſum Joannes Boldanus, Hiſpanus, Calaritanus, Carmelita Excalceatus in Perſide Prior Aſpahanenſis juſſu Abbas Regis Perſarum è Latino in Perſicum Pſalmos Davidicos tranſtulit quos eidem Regi obtulit, *ex Petro à Valle Nobili Romano.* Is obiit anno D. 1634. «

Iidem Perſice ex Latino à quibuſdam Jeſuitis, in 4°. *Bibl. Bodleiana cod.* 3044.

I. Pſalterium Perſicum, ex codice literis Hebraicis exarato, Perſicis vero deſcriptum elegantiſſime; & variæ lectiones inter lineas ex duobus aliis exemplaribus, cura Joannis Baptiſtæ Vecchietti Florentini anno 1601. Harmuziæ. II. Iſaias, Jeremias, Baruch charactere Perſico. III. Parabolæ Salomonis, Eccleſiaſtes, Canticum Canticorum, Eſther, charactere Perſico. IV. Parabolæ, Eccleſiaſtes, Canticum Canticorum Perſice, litera Hebraica, præmiſſo ſingulis verſiculis rextu Hebræo. V. Liber Eſther Perſice charactere Hebr. cum textu ut ſupra. VI. Tobias & Judirh Perſice charactere Hebræo ſcriptus liber anno 1912. Græcorum, Chriſti 1600. VII. Quatuor Evangelia Perſice elegaotiſſime ſcripta. *Hi ſeptem codices ſunt in Bibliotheca doctiſſ. Viri Euſebii Renaudot, juxta quem* in Perſide maxime floruiſſe gentem Judaicam probat verſio iotegra S. Scripturæ in linguam Perſicam.

» Inſignis eſt præ cœteris Codex Perſicæ Pſalmorum ex Hebræo verſionis de qua *Joannes Baptiſta Vecchietti Florentinus*, judicium ultimis foliis adjecit ſuum, ex quo intelligere licet, non eum modò vulgaris tunc linguæ, ſed veteris etiam, ſtylique illius reconditioris poetarum peritiſſimum fuiſſe; quòd etiam notæ pluris codicibus adjunctæ palam faciunt «. *Euſ. Renaudot in Epiſt. ſua dedicatoria, Hiſtoriæ Patriarcharum Alexandrinorum Jacobitarum.*

Novum Teſtamentum Perſice. *Bibl. Lambethana, Crowæus; forſan* IV. *Evangelia.*

Evangelium Perſice. Codex hic ex originali tranſcriptus eſt anno 790. Maurorum, (*hoc eſt Chriſti* 1388.) ſed originale ipſum longe eſt antiquius; & miſſus fuit à Hieronymo Xavier S. J. ex civitate Agra ad Collegium Romanum, ubi illo uſus ſum, *ait Cornelius à Lapide capitul.* 3. *proœmii in Evangelia.*

IV. Evangelia Perſice *ex Syriaco, Interprete Simone F. Joſeph Al Tabrizi ſeu Taurinenſi, Perſa Chriſtiano juxta Thom. Hyde.* Hæc verſio quæ, *juxta Waltonum*, omnium antiquiſſima eſt & oprima, inſerra fuit tomo V. Bibl. Polygl. Londin. *Quandonam deſcripta fuerit, colligitur ex verbis quibuſdam ad finem libri. Verba ex Perſico tralata ita ſe habent.* Abſoluta ſunt quaruor Evangelia in urbe Chriſtianis habitata Caffa die tertio ſeptimanæ, nono menſis Tamuzi qui Latinè dicitur Julius, anno 1 4 . Chriſti Meſſiæ, per manum Simon Ibn Joſeph, Ibo Abraham, Al Tabrizi.... & ſcriprum fuit per mandatum & conſilium Domini & Regis ſui Ibn Sahm Addaula, Ibn Scirana, cognominati Teſlizi. Hic codex in 4°. fuit Eduardi Pocockii. *Bibl. Bodleiana cod.* 5453.

» Perſicæ hujus interpretationis authorem, Syriacum non vero Græcum Evangeliorum contextum ſibi vertendum propoſuiſſe multis indiciis liquido conſtat. Hinc eſt quod Syriaca vocabula interdum retineat, eorumdem interpretationem illico adjungens.... Sœpiſſime vero ſui ipſius Interpres eſt, h. e. Perſicas & Arabicas voces (Perſis familiares & receptas) aliis veluti notioribus reddit..... Interdum Syriacas voces haud ſatis animadvertendo, hallucinarur & impingit. ... Crebro liberius ſpatiatur & paraphraſten magis quam interpretem agit, multa de ſuo explicationis cauſa adjiciens.... Multa Evangelico texrui aſſuir & adjungit, quorum in Græcis & Syriacis codicibus neque vola neque veſtigium eſt. Illud quoque monendum eſt aliqua variis in locis prætermiſſa eſſe, quod plerumque

» non interpreti, ſed ei potius qui codicem A
» exſcripſit, imputandum cenſeo, cujus
» fidem & diligentiam hic ſæpè deſidera-
» mus «. *Ita Thomas Gravius præfat. in variantes lectiones Perſicas tomo* VI. *Bibl. Polyglot. Londin. inſertas.*

IV. Evangelia Perſice cum expoſitione Latina. Codex iſte fuit olim Joan. Bapt. Raymondi. *Labbe p.* 253. *Novæ Bibl. mſc. quem in Biblioth. Vaticana non aſſervari me certiorem fecit Euſebius Renaudot.*

IV. Evangelia Perſice. Exemplar charta pulcherrime deſcriptum quod cum B verſione ſua Latina edidit Abraham Whelocus. *Cantabrigiæ Bibl. Collegii Emmanuelis cod.* 64.

Eadem Perſice. Codex Guill. Laudi. *Bibl. Bodleiana cod.* 395.

» Utriuſque poſtremi codicis verſio re-
» centior eſt præcedenti, &, ut quidem vi-
» detur, ex Græco traducta «. *Gravius ibidem; aliter ſentit Euſebius Renaudot.*

Eadem Perſice, ter. *Bibl. Leidenſis codd. Warnerian.* 291. 675. 701. *p.* 410. *Catalogi in folio.* C

Evangelium Chriſti Perſice, in 4°. *Bibliotheca Vindobonenſis cod.* 49. *de Neſſel.*

Idem. V. *Supra inter codices Euſebii Renaudot.*

» Evangeliorum quoque Perſicæ quæ-
» dam habentur Interpretationes quarum
» una præ cæteris celebratur; antiquam
» eam eſſe ferunt, ad Syriaca exactam &
» paraphraſtice extra metas exſpatiantem «.
Dan. Huetius de claris Interpr. p. 108.

IV. Evangeliorum verſio Perſica, interprete Petro à Matre Dei Carmelita. D *Hujus verſionis mentionem facit Angelus de la Broſſe, dictus à Sancto Joſeph, in præfatione Pharmacopææ Perſicæ p.* 38. *num.* 43.
» Cum aliæ defuiſſent verſiones quædam,
» opera & labore Theologorum noſtratum,
» qui in Perſide convenerant, caſtigatæ,
» inter quas celebratur Aſpahani verſio
» Rev. Patris à Matre Dei, linguæ Perſicæ
» peritiſſimi, cujus exemplar hic exhibere
» valet celebris gemmarum Mercator D.
» Chardin Pariſienſis, qui paucis ab hinc E
» annis tranſcribendum illud procuravit ex
» autographo Bibliothecæ noſtræ Aſpaha-
» nenſis «.

Evangelium S. Matthæi Perſice. Codex recens peſſime exaratus. *Biblioth. Medicæa Palatina cod.* 17. *d'Herbelot.*

Libri Editi.

PENTATEUCHI verſio Perſica *ex Hebræo, charactere eodem excuſa*, interprete Jacobo filio Joſeph Tavos ſeu Tawſenſi Judæo *in uſum Judæorum in Perſia degentium.* V. *Pentateuchus Polygl.* 1546.

» Id ſcio Pentateuchum Perſico ſer- «
mone retuliſſe Jacobum Tawaſium Ju- «
dæum.... Archetypi Ebræi veſtigia ſatis «
fideliter Interpretem hunc exequi; in «
nonnullis tamen, atque iis fere obſcuris, «
lucis puto inferendæ causâ, peregrina ad- «
ſciſcere; pauca tamen ad perfectæ inter- «
pretationis laudem ſupereſſe «. *Dan. Huetius de claris interpretibus p.* 107.

Eadem charactere Perſico cum verſione Latina Thomæ Hyde. V. *Biblia Polyglotta* 1657.

Geneſeos capita quatuor priora Perſicè *Interprete Jacobo Tawoſo*, & Lat. ſtudio Georgii Othonis. V. *Eadem Polyglotta*, in 4°. 1702.

Geneſeos capita duo Perſicè, ſtudio Ludovici de Dieu, in 4°. Amſtelodami 1639.

Ex commonitione ad Lectorem, ad calcem Grammaticæ Perſicæ: » Anno 1551. (*vel* «
potius 1546.) editum Conſtantinopoli à «
Judæis Pentateuchum cum Commenta- «
riis R. Salomonis Jarchi & triplici ver- «
ſione, Chaldaica Onkeli, Arabica R. «
Saadiæ, Perſica R. Jacobi Tawuſi filii «
R. Joſeph Tawuſi; verum omnia chara- «
cteribus Hebræis, qui quoniam Perſica «
non ſatis dextre interdum exprimunt, & «
ab iis quæ in Grammatica tradidimus «
variare videntur; duo prima verſionis «
Perſicæ Geneſeos capita, Perſicis literis «
& vocalibus exprimere & Grammaticæ «
noſtræ ſubnectere viſum fuit, quo facilior «
deinceps ſit totius Pentateuchi Perſicæ «
verſionis, quæ contemnenda utique non «
eſt, uſus majorque utilitas. «

Octo priores verſus primi capitis libri Geneſeos ex eadem verſione literis Romanis expreſſi adjecta interlineari interpretatione Latina, ſtudio Bonav. Vulcanii *edita p.* 88. *de literis & linguâ Getarum ſeu Gothorum.*

IV. Evangeliorum verſio Perſica, ad verba & mentem Græci textus concinnata, & edita charactere Perſico ex codice Cantabrigienſi cum Latina interpretatione & notis *in* 17. *priora capita S. Matthæi* per Abraham Whelocum, in fol. Londini editi cœpta 1652. & abſoluta opera Pierſon 1657. *Alius etiam titulus legitur:* Quatuor Evangelia Perſice, ad numerum ſitumque verborum Latinè data, in fol. Londini 1652. *Evangelium S. Matthæi duntaxat editum eſt hoc anno, reliqua prodierunt.* 1657.

Ex præfatione. » Cum Evangeliis Per- «
ſicis edendis D. Abraham Whelocus «
operam navaſſet, tres ſibi mſc. codices «
impetraverat, Oxonienſem, Cantabri- «
gienſem & alterum Pocockianum, quo- «
rum uno deſcripto, cœteris collatis, fu- «

» fiorem in omnes commentarium deſtinaverat; ſed in medio ſeu potius initio operis, præmatura morte ereptus, &c. . . . Poſt illius obitum integra prodierunt ſumptibus viri optimi & de literis Orientalibus bene meriti, Thomæ Adams civis Londinenſis «. *Walton Prolegom.* 16. §. 9.

» Evangelia à Wbeloco edita alterius verſionis ſunt, quam quæ in opere Polyglotto; & adbuc differunt plerique mſc. codices. Neque verſio illa Wheloci ad Græcum facta: omnes ad Syriacum. Alia quoque diverſa & paraphraſin ſapiens extat inter Perſas Chriſtianos, cujus fragmenta reperiuntur in Lectionario Colbertino elegantiſſime ſcripto «. *Ita Euſeb. Renaudot in Epiſt. ad me miſſa.*

Idem p. 358. de perpetuo Eccleſiæ conſenſu *tom.* 1. » Chriſtiani Perſæ ſacrum tranſtulerunt codicem ex Syra verſione, quâ utuntur Neſtoriani, at nulli codices præter Evangelia reperiuntur. Aliæ tranſlationes, ſicut & ea quæ Conſtantinopoli & alibi edita eſt, Judæos habent auctores. «

IV. Evangelia Perſicè, *interprete Simone F. Joſeph Taurinenſi* juxta codicem Pocockianum cum verſione Latina Samuelis Clerici. V. *Biblia Polyglotta Londin.* 1657. *& Nov. Teſt. Polyglotton* 1698.

» Secundam *verſionem Perſicam* quam omnium antiquiſſimam & optimam judicamus, tomo V. hujus operis *Polyglotti* inſeruimus una cum verſione Latina Samuelis Clerici «. *Walton. in præfat.*

Quatuor Evangeliorum duplex apud nos (*inquit Sam. Clericus initio præfat. variant. lectionum Perſicarum ibidem tomo* VI. *p.* 56.) » Perſica verſio habetur; una recentior, ut quidem videtur, ex Græco traducta; hujus exemplaria bina, ex utraque Academia (Oxonienſi & Cantabrigienſi unum) nactus vir clariſſ. Abraham Whelocus in Latinum ſermonem eam convertit, & prelo ſubjectam notis illuſtrare cœpit, ſed morte præventus, opus imperfectum reliquit; quod tamen viri ſplendidiſſimi *Thomæ* Adams Mæcenatis quondam illius munificentia haud penitus intercidit. Altera eſt quam hic damus, cujus licet unicum exemplar ex divite Eduardi Pocockii penu deprompτum habuerimus, quia tamen ex Syriaco facta & priore antiquior viſa eſt, eam non indignam judicavit Cl. D. Waltonus, operis hujus ἐργοδιώκτης, quæ in eo locum haberet.

» In ea Latino ſermone donanda ita verſatus ſum, ut nec verborum proprietates negligerem, nec Perſicæ pbraſeos, quoad fieri poſſet, vim enervarem; ſed mediam quandam viam ingreſſus, in iis quæ ſæpius recurrunt locutionibus ſatis habui, in uno vel altero loco κατὰ πόδα, alicubi etiam minus forſan Latinè verba reddere, in aliis vero liberiore explicatione eorum ſenſum & interpretis mentem exprimere. . . . . Statueram quidem verſionem totam recognoſcere, & quaſi ad incudem revocare, ac plurimorum, quæ in ea occurrunt, rationem reddere; ſed cum aliis, quæ mei in hoc opere muneris fuerunt, diſtracto, feſtinante interim & urgente prelo, id minime liceret, opportune hic ſubvenit vir doctiſſimus Thomas Gravius, cujus in hanc interpretationem exquiſitæ animadverſiones, quidquid à me hac in parte expectari, nedum præſtari potuit, ſatis ſuperque Lectori penſabunt «. *Hæc Sam. Clericus.*

De hac notat Hottingerus Diſſert. 3. *de Tranſl. Bibl. in ling. Vernac. p.* 112. *& ſeq. quod* » etiamſi omnino ex Syriacis fluxerit rivulis, interdum tamen ab his non minus quam ab ipſis fontibus Græcis recedat: *item*, quod alicubi magnam obſervet vocum & phraſium emphaſin, liberior nonnumquam ſit, & de ſuo multa addat, quæ nec in Græco nec in Syriaco extant contextu; delectetur verborum æquipollentia pleonaſtica; mutet nomina appellativa in propria & vice verſa; phraſeſque Mahummedicas referat ad Chriſtianiſmum «. *Hæc ille, quæ variis hic allatis exemplis demonſtrat.*

SECTIO SECUNDA.

BIBLIA TURCICA.

BIBLIA Turcica ad uſum Judæorum literis Hebraicis. Judæi in Taurica Cherſoneſo Theodoſiæ habitantes, Turcicè ſacros libros legunt, ut Arabizantes Arabicè, & in Perſide Perſice. Ubique tamen in peregrinis linguis exprimendis Hebraico charactere abuti conſueverunt «. *Ant. Legerus apud Buxtorfium p.* 78. *Bibliothecæ Rabbinicæ quartæ editionis.*

» Vetus Teſtamentum Judæi Taurici Turcicè legere dicuntur: ſed qui in Turcia ſunt Chriſtiani, vel Syriace vel Arabicè, vel Græcè, vel Ibericè, vel aliter legunt «. *Andr. Mullerus in Azizi Tartari fragmento* de cognotione Dei Hominis *num.* 11.

BIBLIA Turcica ſtudio Joannis Ungnadii facta. » Joannes Ungnadius Sonnekius, cum antea Stiriæ & Carinthiæ ſub Ferdinando (*I. Imperatore*) præfuiſſet, religionis cauſa patriam reliquit, &

aliquando Uraci (*in ducatu Wirtembergico*) ſubſtitit : ubi cum incredibili propagandæ religionis deſiderio arderet, immenſis quoque ſumptibus BIBLIA SACRA & Theologorum aliquot ſcripta in linguam Turcicam & Croaticam converti, & ad gentes illarum linguarum peritas transferri curavit «. *Jacobus Aug. Thuanus libr.* 36. *hiſtor. ad ann.* 1565.

BIBLIA Turcica ex verſione Ali Beigh Muhammedani in gratiam Levini Warneri facta. *Bibl. Leidenſis codd.* 390. *&* 391. *Warneri.*

Eadem. *Ibidem cod.* 1101. *p* 410. *Catalogi in folio.*

» Albertus Bobovius, patria dialecto Bobowski, gente Polonus, ejurata Chriſti fide, Ali Beigh vocatus, multa ſcripſit, præſertim Grammaticam & Lexicon pro lingua Turcica; & circa annum 1653. rogatu D. Baſire, Eccleſiæ Anglicanæ catechiſmum Turcice vertit, & tota ſacra Biblia in linguam Turcicam tranſtulit pro Levino Warnero, qui, ut typis mandari poſſent, tranſmiſit ea Leidam, ubi hodie in Bibliotheca publica ſervatur mſc. exemplar «. *Th. Hyde in præfat. libri Alb. Bobovii de Liturgia Turcarum*, 4. *Oxonii* 1690. *editi.* Pſalmos Davidis ipſius manu ſcriptos ipſe poſſideo.

† *Notandus eſt Cl. Fabricius, qui in Bibl. Gr. L. IV. cap.* 5. 202. *Bobovium & Ali Beigh diverſos auctores fuiſſe putans, utrumque Biblia Turcice vertiſſe ſcribit.*

BIBLIA Turcica. Codex membranaceus, in 8°. fuit olim Bibl. Monachienſis. *Bibl. Vinarienſis.*

Pentateuchus, libri Joſue, Judicum, Samuelis & Regum Turcice verſi ex Hebræo, in folio. *Bibl. Leidenſis cod.* 386. *Warneriani p.* 409. *Catalogi in folio.*

Pſalmi Turcice ex verſione Bobowiski. Extabant penes Thomam Hyde. *Idem ibidem ut ſupra.*

Novum Teſtamentum Turcice redditum, opera Guillelmi Seaman, in 4°. Oxonii, Jo. Hall. 1666.

» Omnes & ſinguli Cæſaream, Ancyram, Halepum, aliaſque Regiones Orientales incolentes Chriſtiani aut Turcicâ aut Arabicâ utuntur linguâ : adeòque ſummas Anglis referunt gratias, quod Novum Teſtamentum tam nitida lingua Turcica edendum curaverint « : *Alexander Helladius cap.* 16. Statûs præſentis Eccleſiæ Græcæ pag. 289. *Idem ibidem in nota in fine paginæ.* » Novum hoc Teſtamentum non is qui edi curavit, in Turcicam linguam tranſtulit; ſed & à Chriſtiano quopiam hujus linguæ peritiſſimo acceptum edidit, vel à Turca quodam levi emit pretio. Sunt enim non pauci

A inter doctos Turcarum qui Novum Teſtamentum non tantum legunt, verùm & meliorem interpretationem deſiderant. « *Idem Helladius jam cap. IX. p.* 137. *dixerat :* Hiſce (ſcilicet Cæſaream, Ancyram, Trapezuntium, aliaſque urbes Orientis incolentibus Chriſtianis) ſane gratiſſimam rem Angli fecerunt, quod Novum Teſtamentum in linguam Turcicam ediderint. Cum enim linguam Græcam ignorent, Græcæ tamen religioni addictiſſimi ſunt, & ſacra Officia iis & Novum
B Teſtamentum in Turcica lingua conſcriptum cum in Aſia tum Conſtantinopoli & in Parochia S. Conſtantini verſus ſeptem Turres & Portam Hadrianopolitanam, nunc in Valide-Chan, ubi plurimi mercatores, legi permiſſum eſt. «

Evangelia Matthæi & Joannis, lingua communi Turcica, literis & pronunciatione Gallica. Scripta Iſpahani per Dn. de Lauziere Nobilem Gallum & Nobiliſſ. Dn. Sparvenfeldio dono auctoris data Moſcnæ anno 1686. *qui hunc codicem in*
C 4°. *dono dedit Bibliothecæ Upſalienſi, ut fert p.* 48. *Catalogi librorum mſc. quibus hanc Bibliothecam ditavit.*

SECTIO TERTIA.

BIBLIA ARMENA.

ARMENICA lingua nec eſt Mater Hebraicæ, nec ejus filia, ſi quidem non ſcriprurræ tantum diverſitate, ſed &
D ipſis vocum radicibus, derivatorum formis, variis componendi modis, item declinatione, conjugatione, & conſtructione ab Hebraica toto cœlo differt «. Schroterus pag. 4. & 5. diſſertat. de antiquitare, fatis, &c. linguæ Armenaicæ, in 4°. Amſtelod. 1711.

Armena Bibliorum verſio à S. Joanne Chryſoſtomo vel ejus ſtudio concinnata. *Sixtus Senenſis lib.* 6. *Bibliothecæ ſanctæ annotat.* 152. *dicit* » S. Joannem Chryſoſtomum Novum Teſtamentum & Pſal-
E mos Davidicos in linguam Armenicam tranſtuliſſe «; *ſed è veteribus id refert nemo ante Georgium Alexandriæ Patriarcham qui claruit* 620. *Chryſoſtomus cum in Cucuſum Armeniæ oppidum exularet*, » invenit largiente Deo quoſdam ex iis Græcè ſcientes, quos Novum Teſtamentum & Pſalterium in vernaculam ipſorum linguam convertere effecit, uti notitiam S. Scripturæ obtinerent, &c. . . . . « *De vita S. Chryſoſtomi tom.* 8. *edit. Savillianæ* §. 59. *Verum ſcriptor iſte juxta Photium præter hiſtoriæ fidem narraſſe quædam viſus eſt. Conſtat etiam ex Palladii dialogo* de vita Chryſoſtomi

Chryſoſtomi » Georgium ſua ut pluri-
» mum fabulis intertextis deſcripſiſſe «.
*Quænam igitur hujuſmodi auctori, qui du-
centis & amplius annis poſt Chryſoſtomi obi-
tum res ab ipſo geſtas abſque ullo veterum
momento deſcripſit, fides eſt habenda?*

Biblia veteris & novi Teſtamenti
ex Græco idiomate in Armenum tranſlata
à Moyſe Grammatico, Davide Philoſo-
pho & Mampræo Armeois circa tempora
Arcadii Imperatoris & S. Joannis Chry-
ſoſtomi.

» Hac eadem tempeſtate (*ſcilicet Ar-*
» *cadii Imperatoris*) floruit etiam in Arme-
» nia celeber quidam Heremita, dictus
» Meſrobus, vir planè eruditiſſimus & in-
» geoio perſpicax, qui cum Armenarum
» tum lberarum quoque literarum chara-
» cteres accuratiſſime primus expreſſit, ac
» poſteris ſingulare hoc beneficium, quo
» tot tranſactis ſeculis eorum majores ex-
» pertes fuerant, dereliqnit. Is igitur &
» Iſaac *Armenorum* Patriarcha plures in
» Armenia erudierunt diſcipulos, quos &
» Athenas ad Græcam lioguam, aliaſque
» facultates adipiſcendas miſeruot. Inter
» eos autem maximè omnium profecerunt
» tres, videlicet Moyses cognominatus
» Grammaticus, David Philoſophus &
» Mampræus, qui poſtea pleroſque li-
» bros ac præſertim Bibliorum veteris &
» novi Teſtamenti ex Græco idiomate in
» Armenum transferendo, ſuam ipſorum
» linguam mirum in modum locupletarunt,
&c. *Ex hiſtorico carmine Nierſeſis Ghel de
regibus Armeniæ num.* 490. *apud Clemen-
tem Galanum part. hiſtor. Conciliationis Eccl.
Armenæ cum Romana cap.* 7. *num.* 12.

*Rem aliter narrat vitæ B. Meſropæ ſcrip-
tor qui in titulo hujus vitæ vocatur CO-
RIUN. Legitur circa initium, Meſro-
pam* » apud ſe ſtatuiſſe viginti duos libros
» veteris Teſtamenti transferre in Armeni-
» cum ſermonem, cui diſcipuli ſui Joannes
» & Joſeph in eo auxilium dabant.... Illis.
» temporibus regnabat Theodoſius Junior.
» *Narrat poſtea quod* cogitaverint ambo
» beati *Iſaac Armenorum Patriarcha & Meſ-*
» *ropa* ſuæ narrationis ſcripturam extendere
» & augere interpretationes & ſcripta ſe-
» cundùm efficieotiam Dei, propterea mi-
» ſerunt duos ex diſcipulis in urbem Edeſiæ
» Eznac & Joſeph, ut ex Syrorum lingua
» ſanctas ſcripturas interpretantes in lin-
» guam Armeoicam literas commendarent
» ſuæ regioni; illi autem euntes perfecerunt
» juſſa, &c. « *Hæc exſcripta ſunt ex codice
Armeno Bibliothecæ Regiæ qui* Sanctolo-
gium *inſcribitur, juxta verſionem Oskan
Vartabied, i. e. Epiſcopi Armeni anno* 1669.
factam.

Eadem pene refert Moſes Chorenenſis lib.
A 3. *cap.* 53. *p.* 430. *Hiſt. Armenæ Amſtelo-
dami anno* 1695. *editæ, ex verſione Schro-
teri* » Mieſropus diſpoſito Armeno alpha- «
beto juxta illubricitatem ſyllabarum quæ «
eſt in Græco, ulterius manum admovit «
ad interpretationem, conſultò initium «
faciens à Proverbiis complevit illos & vi- «
ginti duos revelatos *libros* & Novum Te- «
ſtamentum, transfundere in Haïcanum «
(i. e. veterem Armenum) ſermonem ipſe «
& diſcipuli ejus Joannes Ekelenſis & Jo- «
ſephus Balnenſis. *His omnino accenſendus* «
B *eſt* (pergit Schroterus) *ipſe Moſes Chore-* «
nenſis Mieſrobi quoque diſcipulus nulli ſecun- «
dus qui citato loco modeſtiæ ergo, nomen ſuum «
reticuit, ſed ad Iſaacum, Bagratidem ſcri- «
bens ſe excuſat (ibid. cap. 65. pag. 446.) «
quod prolixiorem Haïcanæ gentis hiſto- «
riam ei exhibere non potuerit, quia ſe- «
nex & valetudinarius & minime otioſus «
ab interpretationibus & ſanctioribus ver- «
bis. *Id quod ineunte ſeculo V. mortuo Chry-* «
ſoſtomo, circa annum 410. *evenit. Hanc ſen-* «
tentiam confirmat Theodoretus, verſionem «
C *Armenam, ſuo tempore adornatam aſſerit,* «
utpote qui anno Chriſti 423. *ordinatus eſt* «
Epiſcopus, & proinde verſio illa adhuc ſu- «
perſtes, attigit nunc ætatem 1300. *annorum* «
ita Schroterus. *Nullus eſt ſane Theodoreti
locus, ſi hæc dicuntur de iis quæ ſcripſit ſer-
mone* 5. *p.* 555. *Curationis Græcarum affec-
tuum, ubi non agitur de S. Scripturæ verſio-
nibus, ſed de dogmatibus Chriſtianæ religionis
ut videre eſt ad calcem præfationis hujus
ſacræ Bibliothecæ.*

D Armena totius S. Scripturæ verſio, ex
Latino ſermone à Bartholomæo Parvo,
& Joanne Angelo ex Ordine Prædicato-
rum, Joanne & Jacobo Armenis anno
Chriſti 1316. concinnata. » Bartholomæus «
& Joannes Angelus Bononienſes ex La- «
tino idiomate tranſtulerunt in linguam «
Armenicam Biblia ſacra «. *Ita de Alta-
mura cent.* 2. *Bibl. Ord. Prædic. ad ann.*
1333. Interea (*inquit Galanus ibidem ut
ſupra cap.* 30. *num.* 14.) » Bartholomæus «
& Joannes Angelus una cum Armenis «
E magiſtris Joanne & Jacobo ad tranſlatio- «
nem ſacrorum librorum ex Latino in Ar- «
menum idioma ſeſe totos dedere «. *Uti-
nam vetuſtos ea de re laudaſſent authores,
recentiores enim ſunt, (prior ſcripſit anno*
1677. *alter vero* 1650. *) ut id ſolo duntaxat
ipſorum teſtimonio credatur.*

Pſalmi in linguam Armenicam tranſ-
lati, tempore Theodoſii Magni. » Impe- «
rante Theodoſio & regnante apud Per- «
ſas Bramſapo « (*qui eſt Bahram aliter fi-
lius Schabur, qui regnavit circa ann.* 376.
*vel filius ejus Schabur tertius qui rerum po-
titus eſt circa an.* 380. *ut refert Ulmannus
in ſerie Regum Perſarum p.* 132.) » cum «

» nulli in Armenia reperirentur qui Roma- A
» nam (*hoc eſt Græcam, hanc enim intelligit*
» *auctor*) linguam perſpectam haberent ;
» extiterunt nonnulli, qui contra formam
» à magno Gregorio (*Armeniæ Epiſcopo*)
» præſcriptam, ſibimetipſis Armenica lin-
» gua, Pſalmos & literas & cantiones tranſ-
» tulerunt. Quod audiens Theodoſius Im-
» perator valdè ſuccenſuit Armeniis, quod
» traditionem à ſancto Gregorio acceptam
» violaſſent «. *Hæc Græce referuntur apud Jac. Gretſerum lib. 2. cap. 16. Defenſionis Bellarmini columna* 881. *quæ quidem ipſe* B *legerat in relatione de origine errorum Armeniacorum ab ipſo reperta in quodam mſc. codice Græco Bibliothecæ Bavaricæ. De hoc auctore cujus nec nomen Gretſerus nec ætatem indicat, ferri judicium non poteſt : Ille verò quæ de Davide Philoſopho, Moſe Grammatico & Mampræo ſuperius ex Galano allata ſunt, circa librum ſaltem Pſalmorum confirmare videtur ; hi enim circa illud tempus inclareſcebant.*

Codices Manuſcripti. C

BIBLIA Armena *ex verſione Græca. Bibl. Vaticana, Ath. Kircherus cap.* 5. *Prodromi Coptici p.* 129.

» Res nota eſt (*inquit Gregorius Scho-*
» *liaſtes Syrus apud Waltonum prolegom.* 13.
» §. 15.) quod etiamſi codices ex Græco
» tranſtulerunt Armeni, tamen cum Syria-
» co poſtea contulerunt ſuum exemplar,
» & illud ſingulis in locis concordare fece-
» runt. «

» Armena Bibliorum verſio, ut vulgo D
» fertur, concinnata eſt ex Syra interpre-
» tatione quæ viget in Patriarchatu Ale-
» xandrino cui ſubjecti ſunt Armeni tam
» Catholici quàm Jacobitæ «. *Euſeb. Renaudot tom.* 2. *de perpetuo Eccl. conſenſu p.* 540.

Pſalmi Armenicè. Codex in folio ſcriptus à Matthia Moracca Armeno ex Ord. Prædic. Priore Carnenſi. *Bibl. Dominicanorum Pariſienſi in vico S. Honorati.*

Iidem, in fol. *Florentiæ Bibl. S. Laurentii pluteo* 1. *cod.* 10. In 8°. bis. *Bibl. Bodleiana codd.* 314. 315. *Bibl. Ludenſis* E *cod.* 61. *Warneri p.* 408. *Catalogi in folio.*

Novum Teſtamentum Armenicè. V. *Idem Polyglotton F.*

Evangelium Armenicè. *Florentiæ Bibl. S. Laurentii plut.* 1. *cod.* 11.

IV. Evangelia Armenicè. *Bibl. Dudleii Loftuſii in Hibernia cod.* 2. *num.* 851.

Evangelia Armena. *Romæ, Bibl. Chiggiana, de Montfaucon p.* 237. *Diarii Italici.*

Acta Apoſtolorum & Epiſtolæ Pauli Armenicè. V. *Eadem Polyglotta cod. H.*

Acta & Epiſtolæ Apoſtolorum & Apocalypſis Armenicè. V. *Eadem Polyglotta cod. I.*

Acta Apoſtolorum & Epiſtolæ Canonicæ Armenicè. Codex ſcriptus *anno Chriſti* 1301. *Bibl. Cardinalis Aſcanii Columnæ ; Poſſevinus ad calcem Apparatus ſacri.*

Libri editi.

BIBLIA Armena *juxta verſionem LXX. Interpretum*, juſſu Jacobi Characteri Armenorum Proto-Patriarchæ adornata, & edita ſtudio Oskan Wartabied (*id eſt*) Epiſcopo Yuſchuavan in Armenia de dominatione Perſica (juvante Salomone de Leon ejus Diacono, *Chevillier p.* 271.) in 4°. Amſtelodami, æra Armenorum 1115. Chriſti 1666. *Hæc editio Armenis non fuit accepta.*

» A Mieſrobo & diſcipulis ejus adornata Codicis ſacri verſio tanta cura, tantaque veneratione à poſteris ſervata eſt ut religioni duxerint quotquot fuerunt & adhuc ſunt, Eccleſiæ Armenæ Antiſtites ac Doctores, vel verbulum antiquo textui addere aut demere, donec ea anno Chriſti 1666. ad mandatum Patriarchæ & Schmiadzenſis Domini Jacobi, indefeſſo ſtudio Archiepiſcopi Uſcani Erivanenſis, hîc Amſtelodami nitide typis mandata eſt, in forma ut loqui amant quarta majori. In hac editione ipſe Uſcan librum Siracidis ſeu Eccleſiaſticum à ſe è Latino Armenicè redditum, cœteris apocryphis (*ut aiunt Proteſtantes*) junxit. Libros ſacros V. & N. Teſtam. in capita & verſus diſtinxit, hiſtorias Biblicas laminis æneis ornavit, Parallela loca & differentias nonnullas Armenum inter & Latinum Vulgatum exemplar in margine notavit, præfationem duplicem volumini præfixit. Ex Hieronymo autem Epiſtolam ad Paulinum & librorum ſacrorum argumenta ; Indicem triplicem locorum Veteris Teſtamenti de Chriſto in novo adductorum, nominum propriorum, atque rerum ; item Carmen Haïtonis Minoris Armeniæ Regis qui in eodem ſe codicem ſacrum integrum deſcripſiſſe fatetur, anno Armenorum 744. (Chriſti 1295.) ad cujus autogr. hæc editio excuſa dicitur, nec non περιοχὰς [illegible] duplicem, ad finem operis adjecit «. *Jo. Joach. Schroderus p.* 60. *diſſert. de antiq. linguæ Armenicæ.*

Exemplari quod Uſcanus Bibliothecæ Regiæ dono dedit, præfigitur Epiſtola Latina Ludovico XIV. Regi Chriſtianiſſimo ab eodem Oskan nuncupata, ejuſque ſtudio impreſſa, quæ ſic habet : » Siſtunt ſeſe, Sereniſſime Rex, aſpectui tuæ Regiæ majeſtatis longe ſplendidiſſimo ſacra hæc Biblia Armenica, à natione noſtra diu multumque deſiderata ac expetita, nunc «

» vero primum in orbe Chriſtianiſſimo no- A
» vis elegantibus typis excuſa, magniſque
» ſumptibus & ſummo labore & induſtria
» publicata, &c. Amſtelod. 21. Maii 1669.

» Hæc ſumma fide in lucem remiſit
» Uſcanus juxta optimos quoſdam mſc. co-
» dices quos ſecum ex oriente attulerat,
» *inquit Rich. Simon lib. 2. cap. 16. hiſt. crit.*
» *Vet. Teſtamenti. Et addit ibidem* hanc in-
» terpretationem Armenicam, idque ex il-
» lius Epiſcopi Armeni ore didici, à Moſe
» & Davide (*de quo ſupra*) ſumptam fuiſſe
» ex Græca verſione LXX. Interpretum «. B
† *Conf. Dn. de Moni ſeu idem Rich. Simon cap. 12. hiſt. crit. de religione & ritibus populorum Oriental. p.* 137.

» Bibliorum Armenicorum recentiſſi-
» ma editio (quam num alia unquam ante-
» verterit, dubito) juſſu Reverendiſſ. Do-
» mini Jacobi Armenorum Proto-Patriar-
» chæ juxta Dalmatiam adornata eſt, at-
» que anno Salvatoris M. DC. LXVI. æræ
» Armenorum M. CXV. Amſtelodami, in
» forma, ut loqui amant, quarta majori,
» nitidiſſimis typis, charta puriſſima colum- C
» niſque diviſa, hiſtoriis Biblicis pluribus
» figuris æneis repræſentatis, lociſque pa-
» rallelis textui uberrimo adjectis, capiti-
» bus in certas ſuas partes diſtributis, di-
» ſtincteque notatis verſibus, prodiit: Novo
» Teſtamento ſingulorum librorum Bibli-
» corum argumenta ſubjiciuntur «. *Andr. Acoluthus in præfatione Obadiæ Armeni.*

Idem ante dixerat » certum eſſe aucto-
» rem verſionis ſacri Codicis Armenicæ,
» quiſquis ille fuerit, in veteris inſtrumenti
» interpretatione proto-typon, quod tunc, D
» præter Targumim, extabat unicum,
» L X X-viralem verſionem elegiſſe, illam-
» que accurate plerumque expreſſiſſe; ita
» tamen, ut ſuæ ipſius libertatis non pror-
» ſus fuerit immemor. «

Biblia Armenica ſtudio Theodori Petræi edita, in fol. Ibidem 1670. *Hujus editionis meminit Saubertus in prolegomenis ad varias lectiones in S. Matthæum p.* 50. † *Extat in Bibliotheca Leidenſi Catalogi p.* 250. *num.* 16. Amſtelodami *excuſa ſunt* opera » Uſcani Erivanenſis Bi- E
» blia ſacra V. & N. Teſtamenti, in 4°.
» eadem quæ perperam Petræo adſcripta «. *Schroderus p.* 39. *de antiq. ling. Arm.*

Pſalmi Armenicè, in 8°. Romæ 1565. Venetiis anno Armenorum 1091. Chriſtianorum 1642. Amſtelodami 1661. in 4°. Ibidem 1666. in 24. Ibid. 1672. 1677. in 8°. Maſſiliæ 1673. Conſtantinopoli, *Schroderus ibidem.*

Obadias Armenus charactere Armeno & Romano cum verſione Latina & notis Andreæ Acoluthi, in 4°. Lipſiæ 1680.

† *Textus Armenicus impreſſus eſt juxta modo laudatam editionem Amſtelodamenſem anni 1666. cujus elegantiſſimum exemplum, quo ſcilicet Acoluthus uſus eſt, hodie in Bibl. Sen. Lipſ. aſſervatur.*

Novum Teſtamentum Armenicè, in 8°. Amſtelodami 1668. Idem nitidiſſimis & accuratiſſimis typis editum ſumptibus Thomæ Golthanenſis Archiepiſcopi Armenorum ac diligentia ſumma Lucæ Nurigianidis ejus ex fratre nepotis, in 8°. Amſtelod. 1698.

Illud neutiquam prætereundum (*ait* « *Jo. Millius p.* 152. *prolegom. in Nov. Teſt.* « *Gr.*) quod nos per literas monuit, in Ar- «
menica cœteraque omni literatura Orien- «
tali longe verſatiſſimus Ludov. Pickius «
(*Doct. Sorbonicus.*) *Verſio*, inquit, *Arme-* «
nica eſt antiquiſſima, & ex genio ſuâ ita «
ἑλληνίζει, *ut de verbo ad verbum Græca re-* «
ferat; unde ex ipſa jus eſt reſtituendi origi- «
nale Græcum, unde profluxit. «

SECTIO QUARTA.

BIBLIA GEORGIANA ſeu IBERICA.

Biblia idiomate veteri Georgiano, *de quibus hæc memorat Joannes Chardin in Itinerario ſuo p.* 131. *editionis minoris Amſtelodamenſis. Ex brevi Commentario Joſephi Mariæ Zampi Mantuani ex ordine Cleric. Minorum vulgo Theatinorum, qui* 23. *annis in Mengrelia commoratus eſt.* » Nul- «
lus eſt in gente tam rudi, tamque igna- «
ra, qui ſacram Scripturam percipiat, vel «
etiam legat; pauciſſimi enim ex iis legere «
didicerunt, aut vetus idioma Georgia- «
num callent & intelligunt, in quod unum «
tranſlatum habent ſacrum codicem. Mu- «
lieres, hominibus paulo doctiores, hiſto- «
rias ex Evangeliis, quas memoriter tenent, «
quandoque narrant. «

Idem Chardinus ex eadem Zampi Relatione cap. 19. *Itineris Perſici editi in* 4°. *p.* 71. *Tomi I.* » Extant Officia Divina ac «
tota quoque Liturgia in veteri ac literali «
linguâ Georgiana, quæ à vulgari, quæ «
nunc eſt in uſu, plurimùm differt. Varii «
quoque ſunt characteres, quibus alii ad «
linguam vulgarem exarandam, iique in «
rebus civilibus ſunt in uſu; aliis verò «
characteribus textus ſacer, officia divina «
& ea quæ religionem ſpectant, deſcri- «
buntur. Hinc pauci ſunt qui linguam hanc «
calleant vel etiam intelligant. «

Idem ibid. p. 48. » Cholchenſis lingua «
derivatur ex Iberica & Georgiana, quæ «
poſtrema è Græca ducit originem. Du- «
plex eſt literalis & vulgaris; pauciſſima «
reperiuntur idiomate literali exarata mo- «

» numenta, præter textum Biblicum aut » potius Novum Teſtamentum quod ſolum » occurritur & librum liturgiæ, qui qui» dem libri literis majuſculis ſunt exarati. » Hæc igitur lingua vetus jam penitus deſiit, » ſtudio ac labore duntaxat comparatur; » ideo illam neſciunt viri Eccleſiaſtici, licet » officium divinum quotidie recitare te» neantur. «

IV. Evangelia Ibericè. Codex membranaceus, in 4°. fuit olim Petri à Valle Patricii Romani. *Bibl. Vaticana*; *Aſſemanus p.* 587. *Bibliotheca Orientalis*.

IV. Evangelia Ibericè. Codex bombicinus, in 4°. fuit etiam Petri à Valle. *Bibl. Vaticana*; *Aſſemanus ibidem*.

SECTIO QUINTA.

BIBLIA COPTICA

ſeu ÆGYPTIACA.

» LINGUA Coptica ea eſt ipſa vetus » quâ utebantur Ægyptii priuſquam » ſub Alexandri Magni ſucceſſoribus idio» ma Græcum vulgare eſſet his in regioni» bus ac familiare; mixta quidem eſt plu» rimis dictionibus ſive nominibus ſive ver» bis, præſertim in rebus Liturgicis & in » Officiis divinis; at cum illæ ſunt ad an» tiquæ linguæ genium & normam conſtru» ctæ, hæc ideo ſemper cenſenda eſt lin» gua Originalis «. *Euſebius Renaudot lib.* 1. *cap.* 9. *p.* 71. *de perpetuo Eccleſiæ conſenſu circa Euchariſt. Gallicè ſcripto.*

BIBLIA lingua veteri Ægyptiaca conſcripta tempore S. Antonii Abbatis, Ægyptii.

Tunc temporis aliquam fuiſſe in Ægypto ſacri codicis ſcriptam lingua vulgari tranſlationem nullus eſt dubitandi locus; ſanctus enim Antonius ſive in colloquiis diurnis, ſive in paræneticis ſermonibus infinita prope ſacrarum paginarum loca frequentiſſime uſurpabat. Unde merito ſine ulla ſcientia literarum Scripturas divinas & memoriter audiendo tenuiſſe & prudenter cogitando intellexiſſe prædicatur, *ut ſcribit S. Auguſtinus proloq. libri de doctrina Chriſtiana. Verum Græcè neſciebat:* Horum ergo verborum fui Interpres, (*inquit Palladius ſub finem cap.* 26. *hiſt. Lauſiacæ*) cum Beatus Antonius Græcè neſciret; *Proindeque ſacras literas in linguam maternam id eſt Ægyptiacam converſas didicerat.*

» Copti ſive Chriſtiani, qui Ægyptum » incolunt, ſua habuere Biblia ſcripta an» tiquo ſermone Coptico, quæ adhuc reti» nent; ſed quia perpaucis cognita erat lin» gua illa Coptica; novas verſiones Ara- A bicas concinnare, quæ ab omnibus intel- « ligerentur, neceſſe fuit; ita ut plerique « eorum libri qui Eccleſiarum uſui inſer- « viunt, Copticè ſimul & Arabicè deſcripti « conſpiciantur. . . . Hæ verſiones *Copticæ* « videntur eſſe melioris notæ, quam Ara- « bicæ; majorem enim illæ præ ſe ferunt « antiquitatem, & ſi P. Kirchero creda- « mus, ad tempora fere Concilii Nicæni « illas referemus «. *Ita Rich. Simon diſq. crit. de variis Bibl. editionibus cap.* 21.

» Quadringentis annis & amplius an- « B tequam deſveta prorſus fuiſſet lingua « Coptica, quædam extabant Arabicæ Bi- « bliorum converſiones «. *Euſebius Renaudot in obſervationibus ſuis mſſ.*

» Quo tempore ſacrorum voluminum « in linguam Coptam facta fuerit tranſla- « tio huc uſque cognoſcere non licuit; « quantum tamen è Martyrologio Copti- « co, quod Arabicè ſcriptum in Maronita- « rum Collegio conſervatur, colligere li- « cuit; ea facta eſt abhinc mille circiter & « trecentis annis, *id eſt anno Chriſti* 336. « C (*hæc ſcribebat Kircherus anno* 1636.) quo « tempore, teſte Nicephoro, ſtudium ſa- « crarum literarum in Thebaide, & per « totam paſſim Ægyptum, maxime flore- « bat; quod & dictum Martyrologium, in « prima proluſione menſis Thoth apertè « dicit, præcipuam Monachorum ejus tem- « poris occupationem fuiſſe ſacra Biblia è « Græca, Chaldaica & Hebraica, in lin- « guam ipſis propriam, Coptam nimirum, « transferre; quæ prototypa deinde ſucce- « dentibus ſeculis, alii & alii identidem « D deſcribentes, numerum librorum pro « multitudine Cœnobiorum, Monacho- « rumque in immenſum auxerunt «. *Ita Athan. Kircherus cap.* VIII. *Prodromi Coptici cap.* 186.

» Hic auctor rerum Copticarum non « fuit admodum gnarus, ejus proinde teſti- « monio non facile credendum «. *Euſ. Renaudot.*

Idem Abbas libro ſupra laudato p. 72. » Arabicæ ſacrarum literarum tranſlatio- « nes è regione Copticarum vulgo collo- « E cantur, ut utriuſque collatione Copticæ, « quarum lingua jam à mille annis non am- « plius vulgaris ſola librorum lectione diſ- « citur, à viris Eccleſiaſticis poſſint intelligi « Copticæ veteris Teſtamenti verſiones ex « Græca LXX. Interpr. concinnatæ fue- « runt, nec ulla unquam juxta Hebraicam « veritatem facta, fuit apud Coptitas in « uſu. Vetuſtiſſima eſt ſane Pentateuchi tra- « ductio, jamque à primis Chriſtiani nomi- « nis temporibus confecta eſſe judicari « poteſt, ſiquidem Anachoretæ qui loca de- « ſerta Thebaïdos, Scetæ & Nitriæ incole- « bant, in aſſidua ſacrarum Scripturarum «

» meditatione vitam agebant, imo & illas » memoriter callehant, licet plerique in » primis S. Antonius Magnus nec Græcè » ſcirent, nec niſi interpretum ope cum a» lienigenis colloquerentur. Verùm quo » tempore facta fuerit hæc verſio nullo » modo determinari poteſt «. *Hæc ille.*

» Lingua Coptica, (*inquit Ludovicus* » *Pickius*) qnam legi in MSS. ante hos » 500. annos ſcriptis, certo certius, eſt ipſa » Pharaonica Abrahamo coæva, niſi qnod » non eſt pura ſed corrupta. Verſio autem » certo eſt anterior Iſlamiſmo, ſeu uſu lin» guæ Arabicæ per Ægyptum i. e. ſecnlo » VI. (*vel potius VIII.*) Jam ergo attin» git Acephalorum & Jacohitarum tem» pora, imo & ſeculum quintum in qno » mortuus eſt Hieronymus. Lingua ſane » tota ſui juris eſt, plane ſingularis, ſicut » Hungarica inter tot Slavonicas. Verſio » non adhæret Græco ad verbum, ſed ſen» ſum tantum refert; licet literas Græco» rum, imo & verba ipſa adhibeat, non » tamen magis Græca quam verſio Muſ» covitica «. *Sic ille ad Joann. Millium qui hæc refert p* 167. *prolegom. in N. T. Gr.*

Hæc Coptica tranſlatio (ut me monuit D. Abbas Renaudot) Græcum exemplar ad verbum ſequitur.

» Coptica lingua (*inquit Jo. Harduinus p.* 33. *Chron. Vet. Teſt. editionis Pa*» *riſienſis*) nec in uſu uſpiam terrarum eſt » ab annis ſaltem ut in confeſſo eſt amplius » quingentis, nec in libris quidem exiſtit, » niſi recentiorihns & admodum dubiæ » vetuſtatis ac fœdè corruptis (quales ſunt » interpretationes Veteris Teſtamenti ex » Græco in linguas peregrinas;) & babet » præterea voces pleraſque omnes ex Græ» co Hebræoque deductas, deliberandum » an ficta in otio cenſenda ſit. (*Hæc ſunt* » *veſtigia hominis delirantis*) nam Ægyptiaca » veteris linguæ, ſaltem pauca quidem, » eaque certiſſima manent veſtigia in He» hraicis veteris Teſtamenti, in quibus & » Joſephi Patriarchæ cognomen, & Re» gum ſnhinde nomina & nomina denique » menſium in lihro II. Regum Ægyptiaca » ſunt, Coptica verò lingua nuſquam certè » eſt in uſu. «

A. Pentateuchus, Daniel & Novum Teſtamentum. *Extant penes D. Bernardum de Montfaucon qui de his libris hæc ſcribit cap.* 5. *Diarii Italici.* » Poſtremis » iſtis otii Venetiani diehus, cum in hihlio» polio quodam Biblia Coptica mſc. quin» que tomis offendiſſem, parvo ipſa ære » coemi. In lis Pentateuchus, Daniel, qui » rarus occurrit hac lingua, Novum Teſta» mentum totum cum Apocalypſi, quæ » haud frequens eſt; reliqua deſunt. *p.* 69.

Idem de his codicibus ita loquitur p. 313.

A *lib.* 3. *Palæographiæ Græcæ.* » Libri Coptici qui ſuperſunt, non admodum vetuſti ſunt, nullumque hactenus vidi, qui annos pluſquam quingentos præferret. Habentur autem in Bibliothecis variis, in Vaticana, Regia, Colbertina, &c. Quinque tomos Bibliorum hac lingua Veneriis emptos nos hahemus, videlicet Pentateuchum, Danielem, omneſque lihros Novi Teſtamenti eum Apocalypſi «. *Hæc ille.*

B. Pentateuchus, liber Samuelis, XII.
B Prophetæ minores interprete quodam Judæo, & Evangelia ex verſione cujuſdam Jacobitæ aut Monophyſitæ, Copticè; adjuncta eſt verſio Arahica quæ à vulgatis aliis ſœpè differt, &, ut Coptica, Græcnm textum exprimit. Codex in fol. *Bibl. Regia cod.* 326.

De hoc codice Regio 326. *& quatuor ſequentibus ſc. Pſalmorum* 327. *Prophetarum min.* 328. *IV. Evangeliorum* 329. *Actuum & Epiſtol. Apoſtolorum* 331 *hæc ſcribit Franciſcus Wilhelmus à Ramshauſen cap.* 2. *Exercit. de Eccleſia Coptica, Jenæ anno* 1666.
C *edita.* » Relatum mibi memini à Dn. D. Præſide (*Joan. Ern. Gerhardo*) oſtenſam ſibi Lutetiæ Pariſiorum ab illuſtri Giſberto Gaulmino verſionem ſacræ Scripturæ Ægypriacam, lingua & literis Copticis, hoc eſt ad Græcorum characteres ſive literas proxime accedenrihus, in pergameno ſcriptam, quinque voluminibus in folio regali, quod opus ex Ægypto allatum quadringentorum coronatorum pretio ſuum ille fecerat. «

C. Penrateuchus Copticè, 3. tomis ln
D folio magno comprebenſus Deſcripti fuerunt hi tres tomi, opera eujuſdam Gahrielis filii Phanus, *ſic enim in fine libri habetur :* » Deſcripſit autem hoc opus vigeſimo tertio menſis Megori benedicti, anno 1115 SS. Martyrum, (*hoc eſt Chriſti* 1399.) det nobis Deus de henedictionihus eorum «. Eſt porro Pentateuchus hic præ reliqnis ſingulari cura ſcriptus. *Bibl. Vaticana cod.* 1. 2. 3. *Ath. Kircherus ibidem ut ſupra p.* 189.

D. Pentatenchus Copticè & Arabicè.
E *Bibl. Bodleiana cod* 5858.

Idem cum Canticis Veteris & Novl Teſtamenti. Codex bombicinus in folio exaratus in Monaſterio S. Antonii Sabhato die 14. Barmahat anno Martyrum 1102. (*Chriſti* 1386.) *Bibl. Vaticana*, *Aſſemanus p.* 587. *Bibl. Orientalis.* Aliud exemplar in fol. *Ibidem p.* 617.

Pſalterium Davidis Copticè deſcriptum juſſu venerahilis Domini Patriarchæ Gabrielis, 22. menſis Paophi anno Coptico 1082. (*Chriſti* 1633.) *Bibl. Vaticana cod.* 8. *Kircherus p.* 193.

Pſalmi Copticè. *Bibl. Regia codd.* 327. A 333. *Bibl. Eduardi Bernard, Angli, cod.* 25. *num.* 7371.

Pſalmi Copticè in pergameno manu antiqua. *Bibl. Bodleiana codd.* 5290. 5859.

Pſalmi CLI. cum aliis hymnis & precibus, Copticè in folio. Codex vetus. *Ibid. cod.* 8630.

E. Pſalmi Copticè & Arabicè, in fol. *Bibl. Regia cod.* 328. in 8°. *Bibl. Bodleiana cod.* 8649. V. *Polyglotti* 1663.

Prophetæ XII. Minores & Daniel Copticè, in fol. *Bibl. Regia cod.* 328. & 326. B

Novum Teſtamentum Copticè. V. *Supra Pentateuchus Copticè, cod. A.*

F. Novum Teſtamentum totum conſcriptum charactere & ſermone Ægyptiaco, cum interpretatione ad verbum ſermone ſimul & charactere Arabico. *Bibl. Vaticana, Phil. Labbe p.* 249. *Bibl. novæ librorum mſc. Idem à Kirchero laudatum ut patet ex ſequentibus.*

G. IV. Evangelia Copticè & Arabicè. Codex in folio vetuſtus inter Huntingtonianos 115. ad cujus calcem legitur Cop- C
» ticè, » anno Martyrum Chriſti 790. (qui » eſt annus æræ Chriſtianæ 1074.) menſe » Meſouri « ita ut codex ille ſit ante annos 642. conſcriptus. *Bibl. Bodleiana cod.* 5861.

De hoc Exemplari & aliis duobus Huntingtonianis 5235. *&* 3860. *quæ in eadem ſervantur Bibliotheca memorat Th. Smith de Vita Huntingtoni p.* 17. » Quod hic » unum Kairæ, alterum in deſerto Nitriæ, » tertium Hieroſolymis reperit, D. Mareſ- » challo qui editionem Copticam Novi D » Teſtamenti tunc temporis moliebatur, » tranſmiſſa. «

H. Eadem Copto-Arabica. Codex ſcriptus anno 986. SS. Martyrum, hoc eſt Chriſti 1270. uti ex inſcriptione patet: » Scripſit ille humilis Gabriel in Eccleſia » S. Mercurii in Ægypto (à Deo) cuſto- » dita, in Conventu S. Magni Antonii in » deſerto Arabiæ, loco reſidentiæ ſupra » memorati doctoris in tertio Menſis Par- » muthi anni 986. SS. Martyrum, qui » reſpondet quinto Rehebi Menſis jeju- » nii, anno Arabum 928. « *Bibl. Vaticana* E *cod.* 4.

In hoc codice prævie ad Evangelium S. Marci hæc habentur, *ut refert Guill. Bonjour p.* 15. *Exercitationis de rebus Cop-* » *ticis.* » Evangelium Patris noſtri S. Apoſt. » & Evangeliſtæ & Martyris Marci. Unus » ex LXX. diſcipulorum Apoſtolorum » Latinè illud ſcripſit in magna civita- » te Romæ, illudque evulgavit in Ra- » coti (*ſeu Alexandria*) & finibus ejus, & » Ægypto & Pentapoli, & Africa & Æ- » thiopia.

Plura notatu digna habent præfatio- « nes in Evangelia, quæ extant in codice « mox laudato. Nonnulla inde exſcribam, « quibus ſcilicet tempus deſignatur, quo « quilibet Evangeliſta ſcripſit Evangelium, « ſtatuta pro annorum epocha Aſſumptione « Salvatoris noſtri, ſeu ejus in cœlum Aſ- « cenſione. Hæc autem epocha neceſſario « conjicienda eſt in annum æræ Chriſtianæ « trigeſimum tertium ſeu quartum, ducen- « teſimæ ſecundæ Olympiadis, cui affixit « Phlegon miraculoſam hanc ſolis defectio- « nem, quæ tempore mortis Chriſti conti- « git. Id clare demonſtrant hæc excerpta « ex laudatis præfationibus. «

In Evangelium ſecundùm Matthæum. Scriptum eſt hoc Evangelium lingua Hebraica in Palæſtina, & promulgatum eſt in Jeruſalem. Tum interpretatus eſt illud ſanctus Joannes filius Zebedei, in Aſpolt, anno primo regni Claudii, qui eſt annus nonus Aſſumptionis ſanctæ.

In Evangelium ſecundùm Marcum. Pax in ſplendore Evangelii tui, quod tradidiſti Marco Apoſtolo, lingua Romanorum Orthodoxorum. Et promulgavit illud in civitate Racoti *ſeu Alexandriæ* & omnibus finibus ejus, anno quarto Regni Claudii, poſt Aſſumptionem Salvatoris noſtri anno duodecimo. Et inventum eſt in alio libro, quod ſcriptum fuerit lingua Aſſyria.

In Evangelium ſecundùm Lucam. Scripſit Antiochiæ Evangelium ſuum lingua Græca, anno duodecimo Claudii Regis, poſt Aſſumptionem Domini Jeſu Chriſti anno vigeſimo. Et inventum eſt in alio libro, quod ſcripſerit eum Alexandriæ.

In Evangelium ſecundùm Joannem. Scripſit Evangelium ſuum Epheſi, lingua Græca, anno ſexto regni Cæſaris (*Neronis*) Tarſos qui eſt annus triceſimus poſt Aſſumptionem D. N. & Salvatoris noſtri Jeſu Chriſti.

I. Eadem Copto-Arabica. Codex in folio, picturis ornatus, non vetuſtus ſed pulchre ſcriptus. *Bibl. Regia codd.* 330. 336.

K. Eadem Coptico-Arabica. Codex ſcriptus anno SS. Martyrum 1303. hoc eſt Chriſti 1587. *Bibl Vaticana.* Eadem abſque nota temporis. *Ibidem cod. 6.*

Eadem Copticè cum titulis Arabicis & figuris. Codex in folio membranaceus, literis capitalibus eleganter exaratus à Michaele Metropolita Damietæ, pro Marco filio Zaraæ Patriarcha Alexandrino, cujus effigies initio libri conſpicitur, quique ordinatus fuit anno SS. Martyrum 880. (*Chriſti* 1164.) *Bibl. Regina cod.* 329.

Digitized by Google

Eadem Copticè. Codex in folio ſcriptus anno Martyrum 946. hoc eſt Chriſti » 1230. ut patet ex hac Epigraphe : » Ex- » plicit Evangelium Joannis in pace Dei. Amen. Anno Martyrum 946. « *Bibl. Segueriana cod. Coptico* 7.

Eadem Copticè. Codex in folio inter Codices Thomæ Mareſchalli 3. ſcriptus anno SS. Martyrum 1214. hoc eſt Chriſti 1498. *Bibl. Bodleiana cod.* 5235.

Eadem Copticè in folio. *Bibl. Colbertina* 2913. *Bibl. Bodleiana inter Huntingtonianos codices* 114. *num.* 5860. *& inter codices Thomæ Mareſchalli* 6. *cod.* 8623. *Bibl. Collegii Romani, Cornelius à Lapide cap.* 3. *proœmii in Evangelia.*

Eadem Copticè 2. vol. in 4°. Hunc codicem deſcripſit Thomas Mareſchallus manu propria, qui rum temporis editionem Copticam Novi Teſtamenti magno & cum erudito apparatu elegantiſſimis typis ea de cauſa fuſis moliebatur. *Bibl. Bodleiana codd.* 8644. 8645.

» » Hæc verſio *Coptica Novi Teſtamenti* » non tantum profluxit ex fonte Græco, » ſed etiam expreſſa fuit ad Exemplar op- » timum unumque è primævis aut certè ex » hujuſmodi aliquo deſcriptum, ut apparet ex variantibus lectionibus «. *Joan. Millius pag.* 152. *Prolegom. in Nov. Teſt. Græcum.*

» Evangelium S. Marci lingua Coptica » ab ipſo S. Marco Evangeliſta exaratum (*inquit Euſeb. Renaudot p.* 6. *Hiſt. Patriarch. Alexandr. Jacobitarum.*) » ſententia eſt » obſcuriorum quorundam Ægyptiorum » qui ex caritate erga Patriam opinati ſunt » Marcum, quandoquidem Copticis ſeu » Ægyptiis Evangelium prædicavit, Cop- » ticè illud ſcripſiſſe : ita Ahulbircat & » pauci alii. Hæc vero opinio nullo idoneo » teſte nititur, imò vel ex eo falſa eſt quod » Græca lingua Alexandriæ & in tota Æ- » gypto vulgatiſſima erat, cum in Barca, » Pentapoli, aliiſque Provinciis, ubi tum » Eccleſias inſtituiſſe tradunt, nullus eſſet » eidem linguæ locus. «

Evangelium ſecundùm Joannem Copticè. *Pariſiis, Bibl. Collegii Societatis Jeſu. T.* 1. *cod.* 16.

Idem Copticè. Codex in octavo inter codices Thomæ Mareſchalli 99. In eo deeſt cap. 8. Hiſtoriæ Mulieris adulteræ. *Bibl. Bodleiana cod.* 5867.

Pars Evangelii ſecundùm Joannem Copticè. Codex Huntingtonianus 121. *Bibl. Bodleiana cod.* 8666.

Evangelium S. Joannis Copto-Arabicum. Codex bombicinus in folio exaratus, anno Martyrum 1062. (Chriſti 1346.) quem comparavit Petrus à Valle in Ægypto, anno Domini 1616. & cujus me-

A minit Epiſt. 9. Itinerarii ſui. *Bibl. Vaticana*; *Aſſemanus p.* 587. *Bibl. Orientalis.*

Actus Apoſtolorum, XIV. Epiſtolæ Pauli & VII. Canonicæ, Copticè. Codex vetus in folio. *Bibl. Regia cod.* 331.

Actus Apoſtolorum & Epiſtolæ Pauli Copticè. V. *Iidem Polyglotti. H.*

Actus Apoſtol. Copticè. Codex in 8°. inter Huntingtonianos 116. fine & ætate carens, linguâ plane à reliquis mſſ. Copticis plane diverſa, eadem tamen cum fragmento Evangelii S. Joannis ſupra al- B lato. Adduntur aliqua poſterioris S. Petri Epiſtolæ capita, à capite 2 Item tres Epiſtolæ Joannis & pars Epiſtolæ Judæ eadem lingua quâ Acta Apoſtolorum. *Wilkins Bibl. Bodleiana cod.* 5862.

L. Epiſtolæ Pauli IV. Canonicæ VII. Actus Apoſtolorum & Apocalypſis Copticè & Arabicè. Codex inter Huntingtonianos 119. ætatem ejus clauſula Arabica ſic exprimit, » finis fuit operis ejus inſi- « gnis, benedicti, die ſecundo benedicto « (hebdomadæ) ſeptimo die menſis Thoth « C benedicti anno 1399. Coptici Martyrum « ſanctorum «. Hic fuit annus Chriſti 1683. quo verſabat Huntingtonus in Ægypto, ibique illum deſcribi curavit. *Wilkins. Bibl. Bodleiana cod.* 5865.

Epiſtolæ XIV. D. Pauli, tres Canonicæ & Actus Apoſtolorum, Copticè. Codicis hæc eſt epigraphe: *Perfectus eſt liber ille in pace quæ à Domino*, die ſahhathi benedicti, 15. menſis Pharmuthi benedicti, anno SS. Martyrum 1220. Chriſti 1504. *Bibl. Vaticana cod.* 5. *Kircherus ibid.* D *p.* 192.

Epiſtolæ Pauli, Ganonicæ & Actus Apoſtolorum, Copticè. *Ibid. cod.* 71.

M. Epiſtolæ Pauli, Copticè & Arabicè, in fol. ætas non inſeritur, ſed multorum annorum eſſe primo intuitu patet. *Bibl. Regia cod.* 332.

Eædem Copt. his. Hi dno codices inter Huntingtonianos 117. 118. lacunis pleni ſunt. *Bibl. Bodleiana codd.* 5863. 5864.

Epiſtolæ Canonicæ & Acta Apoſtolorum, Copticè. Codex in folio. *Bibl. Se-* E *gueriana cod. Coptico* 2.

N. Apocalypſis Joannis Copticè & Arabicè, bis, in 4°. *Bibl. eadem cod. Coptico* 8. 9.

Eadem Copticè. In fine ponuntur ſequentia verba : Die Veneris 25. menſis Pharmuthi anno 1061. SS. Martyrum (i. e. Chriſti 1345.) & illa erat ſeptimana ſexta Jejunii ſancti. Det Deus de benedictione ſua, &c. *Bibl. Vaticana cod.* 7. *Kircherus ibid. p.* 193.

« Codices Novi Teſtamenti Biblio- « thecæ *Regiæ & Colbertinæ* eaſdem diſtin- « ctiones, quæ ſunt in exemplarihus Græ- «

» cis ex quibus facta eſt verſio Coptica, » conſervant «. *Rich. Simon cap.* 16. *hiſt. crit. Verſion. N. T. p.* 291.

Libri Coptici editi.

PSALTERIUM Davidis Copticè. V. *Pſalterium Polyglotton* 1663.

Novum Teſtamentum Ægyptium vulgò Copticum. Ex MSS. Bodleianis deſcripſit, eum Vaticanis & Pariſienſibus contulit & in Latinum ſermonem convertit David Wilkins, Eccleſiæ Anglicanæ B Preſbyter, in 4°. Oxonii, è Theatro Sheldoniano 1716.

Ex prolegomenis » Verſionem Novi Teſtamenti in linguam Ægyptiacam primis » à Chriſto nato ſeculis ſcilicet vel ſecundo, » vel tertii initio factam eſſe nullus dubito » aſſerere.... Scriptores equidem illius ævi » alto ſilentio annum & auctores pii hujus » operis nobis haud detegunt, non obſcuro » tamen argumento ex Athanaſio & Palla- » dio elici poteſt Novum Teſtamentum Æ- » gyptium jam circa medium ſeculi tertii C » extitiſſe «. Conſule hunc locum. Cl. Editor codices mſſ. Copticos XI. Bodleianos, quibus uſus eſt accurate deſcribit, ſicut & ſex Romanos & quatuor Pariſienſes, verſionem Latinam quantumcumque potuit, literaliter confecit.

APPENDIX.

De verſione Pſalmorum linguâ Punica.

CUM ſermo Punicus fuerit in uſu apud quaſdam duntaxat Africæ nationes, Punicam Pſalmorum Davidis verſionem, ſi quæ unquam fuerit, hic poſt Ægyptiacas verſiones referre conſultius mihi viſum eſt.

Punica Pſalmorum Davidis verſio tempore S. Auguſtini. *Circa finem expoſitionis ſuæ in Pſalmum* 118. *S. Auguſtinus hæc dicit:* » Omnes octonos verſus in Hebrai- » cis codicibus ab ea quæ illis proponitur, » litera incipere, ab eis qui illas noverunt » literas nobis indicatum eſt, quod noſtri E » vel Latinè, vel Punicè, quos ABECE- » DARIOS vocant, Pſalmos facere con- » ſueverunt. «

Hunc locum objiciunt plurimi, ut probent, Davidis Pſalmos Punicè verſos eſſe tempore Sancti Auguſtini. Verum ibi non loquitur omnino hic Sanctus de Pſalmis Davidicis, ſed de Canticis ſeu Cantilenis Abecedariis. (*Pſalmum ejuſmodi contra Donatiſtas à ſe conſcriptum memorat ipſe Sanctus lib.* 2. *retract. cap.* 10.) *Præterea* » ſi tempore il- » lius verſio Punica Afris uſitata fuiſſet, » mentionem ejus facere ille non intermi-

A ſiſſet, cum in libris de Doctrina Chriſtia- « na ex profeſſo doceat, quæ præſidia ſibi « comparare debeat, qui ſacrarum litera- « rum intelligentiam conſequi velit «. *Ita Gretſerus lib.* 2. *defenſionis Controv. Bellarmini cap.* 15. *p.* 814.

SECTIO SEXTA.

BIBIA MALAICA, MALABARICA, ſeu DAMULICA. SINICA & FORMOSANA.

GENESIS Malaicè, interprete Daniele Browerio, addita etiam verſione Belgica juxta editionem anni 1637. Amſtelodami 1662.

Evangelia SS. Matthæi & Marci Malaicè, literis Arabicis, ex verſione Alberti Cornelii Ruyl & Belgicè, in 4°. Enchuſæ 1629. Amſtelodami 1638.

Evangelia SS. Lucæ & Joannis Malaicè C ex verſione Joannis Van Haſel. † recognita & emendata à Juſto Heurnio, addita etiam verſione Belgica, juſſu & ſumptibus Curatorum Societ. Indicæ Orientalis, in 4°. Amſtelodami 1646.

Evangelia IV. Malaicè verſa juxta tranſlationem Belgicam anni 1637. & Actus Apoſtolorum Malaicè ex verſione Juſti Heurnii, cum verſione Belgica, in 4°. Amſtelodami 1651.

Eadem & Actus Apoſtolorum Malaicè ex eadem verſione, cum præfatione An- D glica Thomæ Mareſchal (*in qua de his omnibus verſionibus fuſe diſſerit*) in 4°. Oxonii, Henrici Hall 1677.

Novum Teſtamentum ex idiomate Græco, Latino & Belgico ſumma fide & cura in linguam Malaicam converſum, interprete Daniele Browerio, juſſu & ſumptibus 17. Curatorum Societatis Orientalis, in 4°. Amſtelodami, typis Pauli Matthæi 1668.

Novum Teſtamentum D. N. Jeſu-Chriſti, ex Originali textu in linguam E Damulicam verſum, in uſum gentis Malabaricæ, opera & ſtudio Bartholomæi Zigenbalg & Joan. Erneſti Grundleri, ſereniſſimi Daniæ Regis Friderici IV. ad Indos Orientales Miſſionariorum, 2. vol. in 4°. Tranquebaræ in litore Coromandelino, typis Malabaricis impreſſit G. Adler 1714. 1715.

» Cum primis hîc commemoranda eſt « verſio Novi Teſtamenti Malabarica, « opus eſt plane novum, ſic, ſi uſum ſpera- « veris, prorſus eximium, idque duobus « comprehenſum tomis, quorum prior, IV. « Evangelia & Actus Apoſtolorum conti- « nens,

» nens, Tranquebaræ anno 1714. poſterior A
» verò, Epiſtolas Apoſtolicas, ſanctamque
» complexus Apocalypſin, anno ſequenti,
» uterque in forma quarta, ille majuſculo
» Halenſi, hic verò minore Tranqueba-
» renſi charactere, expreſſi ſunt. Ipſum
» Novi Teſtamenti vertendi laborem non
» prius aggreſſi ſunt Miſſionarii, quàm do-
» nec Damulicæ linguæ ſufficientes ſibi
» comparaſſent opes; quò quidem effectum
» eſt, ut ſtilus verſionis non adſcititius ſit,
» ſed nativus, accuratus ac Malabaricæ
» genti ad intelligendum facilis. Deſudavit B
» autem in ea concinnanda præcipue Zi-
» genbalgius, perfecitque auxilio Dei opus
» die 31. Mart. 1711. quod die 17. Oct. 1708.
» occæperat «. *Acta Erudit. Lipſienſia, Junii 1717. p. 251.*

» In Vetere Teſtamento ad librum
» Ruth tranſlatio pervenit; quæ, quampri-
» mùm charta ex Europa Danis Miſſiona-
» riis miſſa fuerit, excudetur & minori anni
» ſpatio, quod veteris Teſtamenti reſtat,
» ſe lingua Damulica id eſt Malabarica ſpe-
» rant abſoluturos «. *Hæc ſcribebat ad me* C
» *Joannes Bapt. Ottius* 20. *die Januarii* 1720.

Pſalterium Sinice. *Pars Breviarii Romani à Ludovico Buglio in hanc linguam tranſlata. Catalogus Patrum Soc. Jeſu qui apud Sinas fidem Chriſti propagarunt p.* 24. *in* 4°. *Pariſiis* 1686.

Evangelia & Epiſtolæ totius anni Sinice, interprete eodem Ludovico Buglio. V. *Miſſale Romanum lingua Sinenſi ab ipſo redditum. Ibidem p.* 24.

Evangelia Dominicalia totius anni Sinice, ex verſione Emmanuelis Dias cum D ejus commentariis, 14. vol. *Ibidem p.* 13.

Oratio Dominica, Sinice, *charactere Sinice, cum Latina verſione & notis* Andreæ Mulleri Greiffenhagii, in 4°. an. 1676.

Orationem Dominicam » Sinicam hanc
» edo, ſcilicet ut ſpecimen quoddam ſit &
» omnium quas editurus eram, & cujuſ-
» cunque peritiæ in literatura Sinica. . . .
» Præter hanc verſionem noſtram alia eſt,
» quam Angelus *Roccha in Bibl. Vaticana*
» *p.* 376. edidit, quamque ipſe in *Comment.*
» *de Monumento Sinico* accentibus ornatam, E
» at typographi culpa minus emendate, re-
» cudi feci. Præſentem autem verſionem è
» Mſto edo, & è Wilkii opere ſupra lau-
» dato. Ambæ hæ editiones ex amuſſi con-
» ſpirant. Id quod tanto magis mirandum
» eſt, quod MSTum à Patribus Societatis
» Jeſu ſit, & Wilkii apographum è Cate-
» chiſmo Operariorum Reformatæ Reli-
» gionis, &c. « *Hæc ſub initio Notarum ab editore referuntur.*

Sententiæ S. Scripturæ & SS. Patrum in ſingulos anni dies Sinice, ex interpretatione Jacobi Rho. *Cat. Patrum Soc. J. p.* 23.

† Evangelia Matthæi & Joannis in linguam Formoſanam tranſlata, (cum verſione Belgica) opera Dan. Gravii, cum ejuſdem præfatione, in 4°. Amſtelodami 1661.

CAPUT III.

BIBLIA GRÆCA.

SECTIO PRIMA.

ANTIQUÆ VETERIS Teſtamenti verſiones ex Hebræo in Græcum ſermonem, quarum ſequens deſcriptio ex ſynopſi Scripturæ ſacræ apud S. Athanaſium, ex hiſtoria literaria Guill. Cave aliiſque ſcriptoribus excerpta eſt.

PRIMA verſio (*inquit autor Synop-* «
ſeos S. Scripturæ) eſt Septuaginta «
duorum Interpretum. Hi cum Hebræi «
eſſent, electi ſunt ex unaquaque tribu ſex «
viri, & divinam Scripturam ſub Ptole- «
mæo Philadelpho Rege interpretati ſunt, «
ducentis triginta annis ante Nativitatem «
ſecundùm carnem Domini Noſtri Jeſu- «
Chriſti. «

» Verſio Græca LXX. Interpretum «
ita vocata eſt, quod à Magno Synedrio «
LXX. viris coacto fuerit approbata «. *Rich. Simon Hiſt. crit. Vet. Teſt. lib.* 2. *cap.* 2.

Cum multa ſunt (ut Joannis Pearſonii verbis utar initio præfat. Bibl. Græc. Cantabrigienſ.) *quæ de verſione ſeptuaginta virali dici poſſent, in primis de illius dignitate & antiquitate, nihil tamen in præſenti dicemus, ſi quidem de hoc argumento viri docti multa præterito ſeculo ſcripſere, qui cum maxime inter ſe diſſentiant, nihil adhuc certi & explorati videntur tradidiſſe.*

Tamen » non pretereundum (*inquit Jo.* «
Alb. Fabricius lib. 3. *Biblioth. Græcæ c.* 12. «
§. 4.) quod Ariſteas & Joſephus ſcribunt «
verſionem hanc factam eſſe ex Hebraico, «
Philo & R. Azarias è Chaldaico, non- «
nulli apud Ghedaliam in Schalſcheleth «
Hakkabala è Syriaco, è Samaritano de- «
nique Chriſtiani doctores, Poſtellus & «
Seldenus «. *Ea de re ita ſcribit Waltonus*
Prolegom. IX. §. 14. » Guillelmus Poſtel- «
lus primus (in Tab. XII. linguam) aſſe- «
ruit Septuaginta ex codicibus Samaritanis «
ſuam verſionem confeciſſe. Alii verò è «
contra, Samaritanos ex Græca LXX. «
Interpretum verſione Pentateuchum ſuum «
deſcripſiſſe, aiunt; in quam ſententiam «
adducunt quidam Ludovicum de Dieu «
in Matth. XIX. 5. & Joannem Seldenum «

»in Mare clauſo pag. 57. quorum tamen »neuter hoc directè affirmavit. R. Azarias »*lib. Maor Enaim* cap. 8. & 9. & paulo »ante illum R. Ghedaliah dicunt, poſt »Eſræ reditum Legem in linguam Chal- »dæam tranſlatam fuiſſe, in gratiam vulgi »quod linguæ Hebrææ tempore captivita- »tis obliti, Chaldæam melius intellige- »rent, & hujus uſus duraſſet per totum »tempus Templi ſecundi, ſed quia care- »bant Maſora, inter vulgus corruptam & »depravatam fuiſſe, & ex hoc depravato »codice Chaldaico Septuaginta ſuam fe- »ciſſe verſionem, hanc eſſe cauſam diſcre- »pantiarum inter eam & Hebræum, licet »exemplari quod ſecuti ſunt, ad amuſſim »reſpondeat «. *Hæc Waltonus.*

»ALTERA eſt Aquilæ, qui cum Sinope »Ponti oriundus & Græcus eſſet, Jeroſo- »lymis baptizatus eſt. Poſtea vero, repro- »bato Chriſtianiſmo, Judæis ſe conjunxit »& ſacram Scripturam perverſa ratione ſub »Hadriano Imperatore, tabe corporis la- »borante, trecentis triginta poſt LXXII. »verſionem annis, interpretatus eſt «. *Autor Synopſeos S. Scripturæ.*

Hic (ut narrat Guill. Cave in hiſt. literaria num. 128. ſeculi Gnoſtici) *circa annum Chriſti* 128. *vel* 129. *novam Biblio- verſionem Græcam aggreſſus eſt, eo præcipue animo, ut LXXII. Interpretationem eluderet, & teſtimonia de Chriſto in ſcripturis prolata perverteret, atque aliter ederet: de eo ita Hieronymus ad Pammachium epiſt. de optimo genere interpretandi:* » Aquila »proſelytus & contentioſus Interpres, qui »non ſolum verba ſed & etymologias ver- »borum transferre conatus eſt, jure pro- »jicitur. *Quanquam alibi de illo benignius* »*loquitur, nempe* Aquilam non contentio- »ſius, ut quidam putant, ſed ſtudioſius »verbum interpretari ad verbum; *quæſt.* 2. »*ad Damaſum tom.* 3. verborum Hebræo- »rum diligentiſſimum explicatorem vocat, »*Epiſt. ad Marcell. ibidem. Verſionem ſuam* »*teſtante eodem Hieronymo in Ezechiel. cap.* 3. »16.40. iterata editione quam κατ' ἀκρίβειαν »nominant Judæi, perpolivit. *Hujus tranſ-* »*lationis ſuperſunt hodie tantum particulæ,* »*antiquorum ſcriptis hinc inde aſſutæ.* «

» Duas Interpretationes edidiſſe Aqui- »lam exploratum eſt: primam liberiorem, »ubi etſi verba ſingula Hebræa Græcè ex- »primere ſatageret, ſenſum tamen apte »reddere curabat, neque tam ſcrupuloſè »voculas omnes ſectabatur, ac cum ſeriem »interturbaturas eſſe proſpiceret, repræ- »ſentare negligebat; quod verum erat In- »terpretis officium. Alteram deinde ver- »ſionem paravit, quæ κατ' ἀκρίβειαν vo- »citabatur, id eſt ſecundùm accuratam »vertendi rationem, ubi tanto ſcrupulo

A verba & voculas ſingulas Hebraicas red- « dere curabat, ut de ſtyli barbarie nihil « cogitaret «. *D. Bern. de Montfaucon cap.* 4. *Prolegom. de Hexaplis Origenis.*

»TERTIA interpretatio eſt Symmachi. « Hic cum Samaritanus eſſet, nec populo « ſuo acceptus, quod primatum adfecta- « ret, ad Judæos ſe recepit, ac ſecundo « circumciſus eſt. Et ut Samaritanos ſub- « verteret, vertit & ipſe divinam Scriptu- « ram ſub Severo (*vel potius ſub Lucio Vero* « *juxta Dion. Petavium in notis in Epiphan.* « B *p.* 398.) Imperatore, annis poſt verſio- « nem Aquilæ quinquaginta ſex «. *Autor Synopſeos S. Scripturæ.*

»Duas Symmachum Editiones emiſiſ- « ſe certum videtur, ut teſtatur Hierony- « mus comment. in Nahum 3: 1; & in « Hieremiam 20: 3. & 30: 32. Duæ etiam « eæque diverſæ Symmachi lectiones adfe- « runtur Iſa. 47: 2. Oſeæ 12: 11. Pſal. 109: « 4. In libris item 1. & 2. Regum binæ non- « nunquam ejus interpretationes aferun- « tur. Sed quia ejuſmodi exempla non ita « C frequentia ſunt, conjectandi locus eſt « Symmachum non duas omnino diverſas « Editiones emiſiſſe; ſed quam priorem « emiſerat, aliquot in locis emendaſſe, ver- « baque alia identidem ſubſtituiſſe pro « aliis. Alioqui ſi duas perinde ac Aquila, « prorſuſque varias interpretationes con- « cinnaſſet, quid cauſæ eſt, cur, cum longe « elegantior & melior Interpres à multis « habitus ſit quàm Aquilâ, tam paucæ tamen « ex altera ejus editione lectiones adferan- « tur, quando tot tantaque ex ſecunda « D Aquilæ editione ſuperſunt. Hæc conje- « ctando ſolùm dicta ſint: res enim non « ita explorata eſt, ut poſſimus ſententiam « ferre. *D. Bernardus de Montfaucon cap.* 6. *proleg. ad Hexapla Origenis p.* 54. » Inter- « pretatio Symmachi (pergit ibid. vir do- « ctiſſimus) clariſſima & elegantiſſima om- « nium eſt. Res ille, ut plurimum apte ac « dilucide exprimit : non verba ſingula « ſcrupuloſe referre ſtudet, ut Aquila; non « LXX. Interpretes preſſo veſtigio ſequi- « tur, ut Theodorio; ſed vel in difficil- « E limis locis ſenſum ita legenti exhibet, ut « ſtatim intelligatur. Hebraiſmos raro ſe- « ctatur; ſummopereque curaſſe videtur, « ne quidpiam in Græca ſerie poneret, « quod Græcum lectorem Hebraicè igna- « rum offendere poſſet: ea tamen cautela, « ut Hebraicum exemplar unicum, ſequen- « dum ſibi proponeret, nec quidpiam ex « editione τῶν ὁ ſibi cum Hebraico non « quadrabat, in Interpretationem ſuam re- » funderet. «

Hæc tertia dicitur interpretatio juxta Origenis Hexapla in quibus tertio loco ponitur. » *Symmachus* (inquit Guill. Cave ibid. «

» num. 201. ſeculi 3.) *à Judæis ad Chriſtia-* A
» *nos, ſaltem ad Ebionitas defecit; & ut po-*
» *pularium ſuorum interpretationes ſubverteret,*
» *ſimulque loca quædam de Chriſto, ad genea-*
» *logiam præcipue ſpectantia, celaret, novam*
» *veteris inſtrumenti tranſlationem Græcam*
» *condidit, quam ſecunda etiam editione perpo-*
» *livit; in qua*, non ut Aquila verbum è
» verbo, *ut Hieronymus prefat. in Job innuere*
» *videtur, ſed potius* ſenſum è ſenſu expreſ-
» ſit «. *Franciſcus Junius lib. 2. cap. 5. de*
Verbo Dei hunc tertia vicè verſionem ſuam
æmulatione Theodotionis recenſuiſſe *af-* B
firmat ſed ſine antiquo teſte. Hæc leguntur
in Bibliotheca ſeu Antiquitatibus Conſtanti-
nopolitanis in 4°. Argentorati 1578. editis
& alibi poſtea pluries. » Symmachi Hebræi
» interpretatio in Pſalterium David. Ejuſ-
» dem interpretatio in omnia volumina ve-
» teris divinæ Scripturæ «. *Bibl. Rever. Do-*
mini Conſtantini Barini cod. 10. & 11.

» Quarta Theodotionis Epheſii eſt.
» Hic cum primum hæreſim Marcionis Pon-
» tici ſequeretur, poſtea ſectatoribus hæ-
» reſis illius ſuccenſens, & ipſe ſacram Scrip- C
» turam ſub Commodo Imperatore, eo ipſo
» tempore, ad ſubverſionem prædictæ hæ-
» reſis interpretatus eſt «. *Autor Synopſeos.*

» *Theodotion fuit tempore poſt LXX.*
» *ſacræ Scripturæ ſecundus Interpres; claruit,*
» *ut nos docet Epiphanius lib. de menſ. & pon-*
» *der. n. 70. ſub ſecundo Commodo i. e. Marci*
» *Aurelii Veri filio circa annum 175. Hic*
» *gente Ponticus, Epheſinus ab Epiphanio &*
» *ab auctore Synopſeos vocatus, forſan quia*
» *ibi habitavit, religionem Chriſtianam deſe-*
» *ruit & ad Judæos defecit. Ab iis literas* D
» *Hebraicas edoctus, vetus Teſtamentum Græ-*
» *cè tranſtulit, LXX. Interpres præcipue ſe-*
» *cutus*, à quibus, *ait Hieronymus cap. 2.*
» *Comment. in Eccleſiaſten*, ſimplicitate ſer-
» monis non diſcordat. *Hanc ob cauſam*
» *cæteris prælatus eſt; adeo ut Origenes, cum*
» *Hexapla ſua conderet, quæ ex Hebræo dee-*
» *rant, ex Theodotione ſupplenda cenſeret, aſ-*
» *teriſcis notata. Quin & totam Danielis pro-*
» *phetiam non ex 70. ſed ex Theodotionis ver-*
» *ſione & olim & hodie legit Eccleſia, unde &*
» *in codice Rupiſucaldiano hunc titulum præfi-* E
» *xum habet Danielis liber* Δανιὴλ κατὰ Θεοδο-
» τίωνα. *Hanc tranſlationem, quæ in He-*
» *xaplis Origenis quartum locum occupavit,*
» *edidiſſe dicitur Theodotion circa annum 182.*
» *vel 186. Paucula quæ ſuperſunt fragmenta,*
» *cum Aquilæ fragmentis edita ſunt* «. Ita Guill.
Cave ibid. ſeculo 2. num. 175. *Ex ejus*
editione refertur hiſtoria Suzannæ in Bibliis
Græcè editis.

» *Duas olim fuiſſe Editiones Theodotio-*
» *næas obſervavit hactenus nemo* (inquit eru-
» ditiſſ. Hody pag. 584.) nempe vir infi-
» nitæ lectionis non meminerat Huetii, qui

hoc jam annotaverat lib. de Claris In- «
terpr. *Jo. Alb. Fabricius lib. 3. cap.* 336.
Bibliothecæ Græcæ. » Theodotionis genus «
tranſlationis mixtum eſt & temperatum, «
ita ut quemadmodum Aquila verbum è «
verbo, Symmachus ſenſum è ſenſu Hie- «
ron. præfat. in Job Verſ. ex Hebr., &c. «
Theodotion ex utroque commixtum & «
medie temperatum tranſlationis genus «
expreſſerit «. *Jo. Henr. Hottingonus diſſert.*
de tranſlat. Bib. in ling. Vulg. p. 108.

Ado Viennenſis in Chronico veram Inter-
pretum horum ætatem deſignat, atque de
tempore Hadriani Imperatoris loquens ait,
» per idem tempus Aquila Ponticus In- «
terpres ſecundus poſt LXX. oritur. Et «
ſub Commodo Theodotion Epheſius In- «
terpretes tertius apparuit. *Idem ſub Severo* «
Symmachus Interpres quartus agnoſci- «
tur. «

» Quinta interpretatio ea eſt, quæ «
abſcondita in dolio inventa eſt ſub Anto- «
nio Imperatore, Caracalla dicto, in Jeri- «
cho, à quodam ex illis qui Jeroſolymis «
literati erant «. *Ita author Synopſeos.*

» *Complexa eſt hæc quinta Editio* (in- «
quit Humphredus Hody, lib. 4. de Bibl. «
textibus original. cap. 1. pag. 590.) *Pro-* «
phetas Minores, Pſalterium, Canticum Can- «
ticorum & ut videtur Jobum. In Prophetis «
minoribus citatur haud rarò ab Hieronymo «
(in Hoſ. cap. 13. Joel 3. Annos 1 : 4. Mich. «
5. Nahum 1 : 2. Habacuc 2.) In Pſalmis «
à multis paſſim. In Cantico citatur ab Ori- «
gene in Homil. In Jobo citatum non invenio : «
Olympiodorus tamen in Jobi caput ult. alium «
quemdam Interpretem adducit præter Aq. «
Th. & Symmachum. «

» Chriſtianuſne an Judæus, Samarita- «
nuſne fuerit, qui Editionem quintam «
adornavit, nec ex veterum teſtimonio, «
nec ex ejus interpretatione colligi poſſe «
videtur; quiſquis verò fuerit, multò li- «
beriore quam Symmachus, interpretandi «
genere uſus eſt; ita ut paraphraſten quan- «
doque ſapiat, ut videre præſertim eſt in «
XII. Prophetis minoribus, ubi frequen- «
tiora ejuſdem fragmenta habentur «. *D.*
Bern. de Montfaucon cap. 7. Prolegom. ad
Hexapla Origenis, p. 59.

» Sexta Interpretatio & ipſa in doliis «
latens inventa eſt ſub Alexandro Mam- «
mææ filio, Nicopoli ad Actium, à quo- «
dam Origenis familiari «. *Ita Synopſeos*
S. Scripturæ Auctor.

» *Comprehendit Editio ſexta* (ait ibidem «
Humph. Hody) *Prophetas minores, librum* «
Pſalmorum & Canticum Canticorum. Utrum «
alios aliquos libros, mihi non ſatis conſtat. «
In Pſalmis non rarò citatur; in Propheta «
Habacuc, ab Hieronymo ad cap. 2. & 3. «
In Cantico, apud annotationes Nobilianas «

» *cap. 6. Inſigni errore aſſerit Salmaſius lib.* » *de lingua Helleniſtica nec Quintam nec Sex-* » *tam ab Hieronymo unquam memorari. Sunt* » *qui credunt has editiones Quintam & Sextam* » *non fuiſſe proprie loquendo verſiones, ſed coa-* » *gmentatas fuiſſe ex aliis illis verſionibus* » *LXX. Aq. Theod. & Sym. Verum hoc ex* » *eo refellitur, quod aliquibus in locis ab om-* » *nibus illis diſſentiebant.* «

» Sextam Editionem à Chriſtiano viro » concinnatam fuiſſe vel ex hoc uno ejus » fragmento Habacuc 3 : 13. cujus verſiculi » Græca ex mſſ. eruuntur ; Latina ex Hie- » ronymo qui addit Sextam editionem pro- » dere manifeſtiſſime Sacramentum. Hic » autem Interpres perinde atque præcedens » paraphraſi gaudebat «. *D. Bern. de Mont-faucon ibid. ut ſupra.*

» A Judæis fuiſſe (*Quintam & Sextam* » *Editionem*) exiſtimat Hieronymus lib. 2. » adv. Ruf. circa finem. *Magnis, ut ſcio,* » *ſumptibus redemiſti Aquilæ & Symmachi* » *& Theodotionis, Quintæque & Sextæ Edi-* » *tionis Judaicos Tranſlatores.* Sextæ vero » auctorem fuiſſe Chriſtianum apparet ex » illius interpretatione verſus 13. Orationis » Habacuc, quam ipſe profert Hierony- » mus. *Sexta Editio prodens manifeſte Sacra-* » *mentum, ita vertit ex Hebræo : Egreſſus es* » *ut ſalvares populum tuum per Jeſum Chri-* » *ſtum tuum* ». Hody ibid. ut ſupra.

» In Pentateucho Quintam & Sextam » editionem locum occupaſſe ſuum teſtifi- » cantur exempla non pauca ; ſic Geneſis » cap. 14. v. 15. ex codice Regio adfertur » Quintæ editionis lectio, & cap. 35. v. 19. » Ambroſius in Epiſtola ad Horantium ait. » *Quinta autem Traditio* (ſeu Editio) E- » phrata ipſa eſt domus Panis ; *hoc præteri-* » *tum eſt in aliorum Traditionibus.* Et Levit. » 11. v. 17. Sexta Editio memoratur, ejuſ- » que interpretatio adfertur. At mirum eſt » Quintam & Sextam editionem à nemine » veterum Græcorum qui in Pentateuchum » tot commentaria ediderunt, memoratam » uſpiam fuiſſe. De Septima in Pentateucho » nihil hodie : utrum vero olim adfuerit, » ignoratur «. *Bern. de Montf. cap. 1. p.* 17.

» Quidam volunt (*inquit Hottingerus* » *diſſert.* 3. *de Tranſlat. Bibl. in ling. Vernac.* » *pag.* 108.) Authores utroſque fuiſſe Ju- » dæos, ut *Hieron.* lib. 2. contra Rufin. » Alii utroſque Chriſtianos eſſe exiſtimant. » Quintam enim commendat *Athanaſius*, » ut à quodam, qui Hieroſolymis precibus » vacaverat, compoſitam ; utramque *Hie-* » *ron.* in Habac. c. 3. quod locum de Chri- » ſto bene explicaſſent. In Sexta etiam Je- » ſus Chriſtus nominatur ut Salvator Mun- » di. »

Sᴇᴘᴛɪᴍᴀ Editio laudatur ab Euſebio Cæſarienſi hiſt. lib. 6. cap. 16. his verbis.

A » Quin etiam in Hexaplis Pſalmorum « exemplaribus, poſt inſignes illas quatuor « editiones (*ſc. LXX. Interpr. Aquilæ,* « *Symmachi & Theodotionis*) cum non Quin- « tam modò, ſed etiam Sextam & Septi- « mam apponeret verſionem, &c. Ex hoc « autem Euſebii loco concludunt Valeſius, « Huetius & Voſſius Septimam editionem « Pſalmos tantum habuiſſe. . . . . Tantum « abeſt ut hæc editio fuerit Pſalmorum « duntaxat, ut non immerito dubitaveris, « utrum Pſalmos omnino complexa ſit, li- « B cet id conſtare videatur ex verbis Euſe- « bii. Certe eam non fuiſſe Pſalmorum, « (*pergit Humphr. Hody ibidem pag.* 593.) « ex eo colligi poſſe videtur, quod ab Hie- « ronymo nec in Epiſt. 135. ad Sunniam & « Fretellam, nec 139. ad Cyprianum, nec « 140. ad Principiam, nec 141. ad Marcel- « lam, nec 145. ad Damaſum, in quibus « ſœpè citantur ſex aliæ Editiones Pſalmo- « rum, nominatur Septima. . . . Nec ab eo « nec ab ullo Commentatore citatur uſ- « quam Septima. (*Hanc vero ſentent. refellit* C *D. B. de Montf. his verbis p.* 17) In Pſalmis « quidem tres illas editiones adjunctas fuiſſe « ſuadent frequentia ſingularum fragmenta « quæ paſſim obſervantur *deinde addit :* in « duodecim vero Prophetis minoribus, teſte « Hieronymo præter Aquilam Symma- « chum LXX. Theodotionem & Quintam, « duæ aliæ Editiones appoſitæ erant videli- « cet Sexta & Septima ; Quintæ nempe fre- « quentiſſima, aliarum vero rariora. In « Canticis Canticorum Quintæ ſolum & « Sextæ lectiones adferuntur ; Septimæ vero « D ne veſtigium quidem habetur. « «

» Septima Editio Chriſtianine an Ju- « dæi Interpretis ſit ex uno Habacuci « Cantico judicari poteſt ; ſi tamen Septi- « mæ ſit Interpretatio Cantici totius, ibi- « dem editioni τῆς ζ΄ ſubjuncta, quod ſane « pluſquam veriſimile arbitror.... Hic autem « Interpres locum Habacuc 2 : 4. ſupra al- « latum quem Hieronymus queritur à Sym- « macho & Theodotione Ebionæo more « verſum fuiſſe hoc pacto : *Egreſſus es ut ſal-* « E *vares populum tuum : ut ſalvares Chriſtum* « *tuum* ; Judaïco more convertit his verbis : « *apparuiſti ſuper ſalute populi tui, ad liberan-* « *dum electos tuos* ; quod ſane vir Chriſtia- « nus non fecerit. Ex hoc item capite de- « prehenditur hunc Interpretem admo- « dum παραφραστικῶς vertiſſe, ut quiſquis vi- « dere poſſit. His itaque perſpectis (*pergit* « *pag.* 60. *D. Bern. de Montfaucon*) dicen- « dum reſtat, tres illas ſuperadditas Edi- « tiones, longe liberiori interpretandi ge- « nere concinnatas fuiſſe, quàm Editio Sym- « machi, qui tamen magis, quam Aquila « & Theodotio, ab Hebraica litera defle- « ctit. «

» Hanc Septimam (*dixerat Humphredus* A
» *Hody, libro 4. cap. 1. pag.* 591.) etſi in
» Hexaplis Origenis extantem, ignora-
» bant Epiphanius, Auctor Synopſis, Eu-
» thymius & Joſephus Chriſtianus. Equibus
» auctor Synopſis & Euthymius, quos vul-
» go ſequuntur recentiores, pro Septima
» perperam recenſent Editionem Lucia-
» neam. *at p.* 594. Sixtus Senenſis negat
» ſeptimam Editionem in Origenis *Hexa-*
» *plis* aut *Octaplis* locum habuiſſe. Quod
» refellitur non modo ex ipſius Euſebii ver-
» bis, ſi modo ea recte ſe habent, aliiſque B
» ſcriptoribus qui eum ſequuntur: verum
» etiam ex Hieronymo in Catalogo; ubi
» ait Origenem *præterea Quintam, Sextam*
» *& Septimam Editionem quas etiam nos* (in-
» quit) *de ejus Bibliotheca habnimus, miro*
» *labore reperiſſe, & cum cæteris editionibus*
» *comparaviſſe*, i. e. in Hexaplis. Idem com-
» ment. in Epiſt. ad Titum cap. 3. *Unde &*
» *nobis curæ fuit omnes veteris Legis libros,*
» *quos vir doctus Adamantius in exempla di-*
» *gefferat, de Cæſarienſi Bibliotheca deſcrip-*
» *tos, ex ipſis authenticis emendare, in quibus* C
» *& ipſa Hebræa propriis ſunt characteribus*
» *verba deſcripta, & Græcis literis tramite*
» *expreſſa vicino, Aquila etiam & Symmachus,*
» *LXX. quoque & Theodotio ſuum ordinem*
» *tenent. Nonnulli vero libri & maxime hi*
» *qui apud Hebræos verſu compoſiti ſunt, tres*
» *alias editiones additas habent, quæ Quin-*
» *tam, Sextam & Septimam tranſlationem vo-*
» *cant, auctoritatem ſine nominibus Interpre-*
» *tum conſecutas. Editiones Quintam, Sextam*
» *& Septimam, licet quibus cenſeantur autho-*
» *ribus ignoretur, tamen ita probabilem ſui di-* D
» *verſitatem tenere, ut auctoritatem ſine nomi-*
» *nibus tenuerint*, teſtatur rurſum Hierony-
» mus Præf. Chronici Euſebii «. *Huc uſ-*
que Humphredus Hody.

Veterum Interpretum Græcorum Aquilæ, Symmachi & Theodotionis fragmenta ex antiquis veterum ſcriptorum libris collecta *à Petro Morino, ut patet ex ejus Epiſt. ad Antonianum Sylvium inferius adducenda.* V. *Biblia Græca, in folio Romæ* 1587. *& Latina, in fol. Ibidem* 1588. *Biblia Græca, in folio. Francofurti* E 1597.

Eorumdem fragmenta collecta, additis nonnullis è propria Patrum lectione collectis, ex Latina omnium interpretatione, & notis illuſtrata à Joanne Druſio, in 4°. Arnhemiæ, Joannis Janſſonii 1622.

Eadem. V. *Biblia Græco-Latina ſtudio Joan. Morini edita, in fol. Pariſiis* 1628.

Eadem. V. *Biblia Græca*, in 4°. Londini 1653. *& tom.* VI. *Bibl. Polyglottorum Londinenſium.* V. *Biblia Græca, in 4°. Amſtelod.* 1709.

Eadem decuplo auctiora cum notis, ſtudio Bernardi de Montfaucon, 2. vol. in fol. Pariſiis 1712.

» Ex his ſex prioribus interpretationi- «
bus (*ait Daniel Huetius libro 3 Origenia-* «
norum ſect. 4.) & Ebraico exemplari, Te- «
trapla ſua, Hexapla & Octapla Orige- «
nes concinnavit. Ac Tetrapla quidem «
quatuor conſtabant editionibus per co- «
lumnas diſpoſitis, prima Aquilæ, ſecun- «
da Symmachi, tertia Septuaginta ſenum, «
& poſtrema demum Theodotionis. Inter- «
pretationem τῶν ό tertio loco poſuit, ut «
ad eam, quam omnium exiſtimabat eſſe «
accuratiſſimam, reliquæ facilius exigi & «
examinari poſſent. (*Optimam hujuſce or-* «
dinis rationem affert D. Bern. de Montfau- «
con. Ideo, *inquit*, Aquilæ primum locum «
deputavit, ejuſque editionem priorem po- «
ſuit Origenes; quia illa ſcrupuloſius quam «
cœteri omnes, Hebraicam ſcripturam «
verbum è verbo reddere ſtuduerat. Poſt «
hunc autem Symmachum locavit, quia «
ille propius quam LXX. & Theodotio ad «
veritatem Hebraicam accedebat. Deinde «
LXX. præpoſuit Theodotioni, quia «
Theodotio LXX. Interpretes è veſtigiis «
pene ſequi videbatur.) Hexaplis hæ ipſæ «
interpretationes quatuor, totidem ordine «
collocatæ cum Ebraico exemplari, Ebrai- «
cis deſcripto literis, & eodem Græcorum «
characteribus exarato, continebantur. «
Prior occurrebat columna Ebraica Ebrai- «
cè deſcripta; at quæ contextum Ebrai- «
cum Græcis exaratum literis exhibebat, «
interpretationi Aquilæ proxime conjun- «
gebatur. Sejuncta autem poſt ſex illas co- «
lumnas Hierichuntina editione, quam «
Quintam appellavit Origenes, & numeri «
quinarii nota ε inſignivit, & poſt Hieri- «
chuntinam Nicopolitana, quam vocavit «
ſextam, & ἐπισήμῳ ς notavit, Octapla «
exiſtebant «. *Hæc fere Epiſt. lib. de pond.*
& menſ. cap. 18. *Idem confirmat S. Hieronymus cap. 3. comment. Epiſt. ad Titum ſupra laudato.*

» In illa variarum Editionum coagmen- «
tatione (*pergit Huetius ibidem pag.* 258.) «
aliqui libri quatuor duntaxat conſtabant «
editionibus cum Diplis Ebraicis, atque li- «
bri erant vere ἑξαπλοῖ. Sex vero habe- «
bant editiones Græcas, cum Diplis E- «
braicis, alii libri per verſus compoſiti, «
excepto Pſalterio, nempe Proverbia, Ec- «
cleſiaſtes, Canticum, ac proinde erant «
ὀκταπλοῖ. At liber Pſalmorum præter ge- «
minas Ebraici contextus columnas ſeptem «
editiones continebat, meritoque librum «
illum ἐννεαπλοῦν diceres. (*Hanc ſententiam* «
oppugnat infra Humphr. Hody.) Igitur «
opus iſtud Origenis partim erat Hexa- «
plum, partim Octaplum, partim Ennea- «

plum (*qua voce nullus veterum cum de Origeniano illo opere agitur, uſus eſt*).... Aſſerit etiam Origenes (*in Græca catena in Threnos à Mich. Ghiſlero edita*) ab interpretationibus Aquilæ & Theodotionis abfuiſſe Threnos Hieremiæ, itaque liber fuit τετραπλοῦς.... Manifeſtum eſt unum idemque opus fuiſſe Hexapla & Octapla; ſed à diverſis quibus conſtabat partibus diverſas appellationes habuiſſe. «

» Hexapla & Octapla (*inquit Humphredus Hody lib. 4. ut ſupra cap. 2. p. 595.*) idem opus fuere, in quo columellis variis è regione appoſitæ ſunt Teſtamenti veteris 1. Textus Hebræus characteribus Hebraicis, 2. Textus idem literis Græcis, 3. Verſio Aquilæ, 4. Symmachi, 5. LXX. 6. Theodotionis, 7. Quinta, 8. Sexta, 9. Septima. Quia vero editio ſeptima comparuit tantum in libris Scripturæ pauciſſimis, ideo, quaſi nulla iſtius habita ratione, volumina illa nominata ſunt, non *Enneapla*, ſed *Octapla* ſive *Octaſelida*. Et quia Quinta & Sexta non comparuere in prioribus libris, ſed tantum in quibuſdam ex poſterioribus, idcirco ab aliis, idque frequentius (ſive ab ipſo etiam auctore) appellata ſunt *Hexapla*, i. e. Sextuplicia, à ſex variis columellis quæ in libris prioribus conſpiciebantur. In alio opere, columellis quatuor conjunxit Origenes tantum quatuor Editiones, Aquilæ, Symmachi, LXX. & Theodotionis; quæ volumina à quatuor columellis nuncupata ſunt *Tetrapla* h. e. quadruplicia. En tibi jam vera deſcriptio ac ratio illorum voluminum celeberrimorum, de quibus reperiuntur tot & tantæ doctorum virorum hallucinationes. «

Idem pag. 603. » Origenem Tetrapla poſt Hexapla compegiſſe exiſtimavit Valeſius, aſſentiente Huetio... nempe putat Origenem cum animadvertiſſet Hexaplorum codices nimio ſumptu ac labore indigere, Tetrapla, quorum uſus foret facilior, edidiſſe. Mihi magis placet recepta ab Uſſerio, aliiſque opinio, eum primo Tetrapla, & deinde adinventis Editionibus V. VI. & VII. Hexapla concinnaſſe.... Non enim veriſimile videtur voluiſſe Origenem reliquas Græcas verſiones in ſecunda editione omittere, tametſi Hebraicas fortaſſe columellas omittere voluiſſet. Neque quidem videtur volumina iſta ab ipſo Origene fuiſſe edita, ſed aliquot annis poſt mortem ejus à Pamphilo & Euſebio publici juris facta fuiſſe. »

Idem p. 608. » Vulgo creditur Editionem τῶν ὀ quæ ſub aſteriſcis ſuppleta, obeliſque notata eſt, ab Origene elaboratam fuiſſe poſt Tetrapla & Hexapla ſive Oc-

A tapla. Sic ſtatuunt Sixtus Senenſis *Biblioth. ſanctæ lib.* 4. Bellarminus *de Verbo Dei lib.* 2. *cap.* 5. Kemedontius *de Verbo Dei ſcripto lib.* 5. *cap.* 1. Joan. de la Haye, *Prolegom. Bibliorum Maxim.* Auctor Præfationis τῶν ὀ, ut etiam Rivetus, *Iſag. cap.* 10. §. 19. Epiſcopius *Inſtit. Theolog. lib.* 4. §. 1. Heinſius *Ariſtarchi lib.* 1. *cap.* 10. *&c.* At vero in ipſis Hexaplis appoſitas fuiſſe aſteriſcorum, obelorumque, &c. notas, indiciis variis luculentiſſimis conſtat. En tibi teſtem Hieronymum apud
B Ruffinum Invect. 2. *ſed & Origenes aſteriſcos fecit ex tranſlatione Theodotionis aſſumens, ut componeret volumina, quæ appellantur Hexapla.* Scholion Græcum ad I. Regum 14. *Hæc in Hexaplo ſunt annotata aſteriſco, quippe quæ ex Theodotione ſint appoſita* (hoc Scholion aliter habet in editione Latina, ſic ibi legitur. Huc uſque ad illud (& fortè capitur) in ſola editione Theodotionis ſunt poſita, quamobrem ſunt aſteriſco notata, tanquam poſita in una aut ſecunda conjugatione ip-
C ſorum 70. non tamen in Hebræo.) Ad 3. Reg. 14. *Poſt hæc in Hexaplo ponuntur quæ pertinent ad morbum & mortem Abiæ filii Jeroboam, cum aſteriſcis.* Scholion in Pſalmos 131. *Hic verſus non eſt poſitus in Tetraſelido.... In Octaſelido autem apud ſolos* 70. *poſitus eſt obelo notatus.* «

Idem pag. 618. » Hexapla autem & Tetrapla poſt Origenis obitum per annos circiter quinquaginta dilituiſſe videntur, donec tandem à Pamphilo & Euſebio
D ejus amico, Cæſarienſi poſtmodum Epiſcopo, in Eccleſiæ Cæſarienſis Bibliotheca, reperta ſunt, & in lucem prolata vel illuc potius Bibliothecam inſtaurante Pamphilo, aliunde (à Tyro forte) tranſlata. Origenis exemplaria autographa in Bibliotheca Cæſarienſi repoſita ſunt, ubi ea pervolvit Hieronymus, & apographa inde deſcripta nactus eſt «. *Hactenus Humphredus Hody.*

» De Origenis Tetraplis, Hexaplis & Octaplis perquam diverſa commentati
E ſunt viri docti ex varie intellectis locis veterum Origenis, Euſebii, Epiphanii, Hieronymi. Mihi ſatis fuit (*inquit Jo. Alb. Fabricius lib.* 3. *cap.* 12. *num.* 13. *Biblioth. Græcæ*) de tota re quæ veriſſima viderentur, ſuccinctè exponere. Interim evolvat, conferatque qui volet *Andream Maſium* præf. in Joſuam. *Petrum Galeſinum & Joan. Wowerum* in ſuis de 70. Interpr. Commentariis, *Cæſ. Baronium* tom. 2. Annal. Eccleſ. ad an. 231. *Dion. Petavium* not. ad Epiphanium pag. 404. *Jac. Bonfrerium* in Prolegom. Biblicis, *Eliam Ehingerum* in diſpoſitione Bibliorum, *Jac. Uſſerium* cap. 5. Syntagm. de 70. Interpr.

» *Lud. Capellum* pag. 337. Criticæ ſacræ. *Henr. Valeſium* ad lib. 6. Euſebii cap. 16. & in Epiſtola Euſebio ſubjecta ad Uſſerium, *Brianum Waltonum* Proleg. Bibliorum 9. §. 21. *Jo. Morinum* pag. 81. Exercit. Biblic. *Dan. Heinſium* pag. 796. Ariſtarchi Sacri, *Jo. Henr. Hottingerum* pag. 288. Theſauri Philologici, *Alexand. Morum* in Cauſa Dei pag. 120. *Waltherum* pag. 275. Officinæ Biblicæ, *Jo. Dorſchæum* Diſſert. Theologiæ Zacharianæ præmiſſa, *Dionyſium de Rivis* in Diatriba ſua, *Dan. Huetium* lib. 3. Origenian. pag. 254. *Kortholtum* in tractatu de variis Bibl. Editionibus cap. 32. pag. 374. *Rich. Simon* cap. 18. diſquititionum criticarum & lib. 2. cap. 3. Hiſt. Criticæ V. T. *Iſaacum Voſſium* in Reſponſione ad objecta Criticæ ſacræ pag. 305. *Claud. Fraſſenium* pag. 263. diſquiſ. Biblicarum, *Lud. Ellies du Pin* tom. 1. Prolegom. Biblic. pag. 183. *Guill. Cave* in vita Origenis num. 18. & qui diligentiſſime & fuſius in hoc argumento verſatus eſt, *Humphredum Hody* lib. 4. de Bibl. textibus Originalibus cap. 2. pag. 595. «

Origenis Hexaplorum pars non minima Græcè ac Latinè in Tomo II. Operum S. Hieronymi collecta & adornata, ſtudio Joannis Martianay. V. *Eorumdem tomus 2. colum.* 830.

Hexaplorum Origenis quæ ſuperſunt omnia, decuplo ſaltem auctoria quam hactenus viſa ſunt, cum notis, ſtudio & opera Bernardi de Montfaucon, cum doctiſſima præfatione ſeu Prolegomenis & Lexicis Græcis ad calcem. 2. vol. in fol. Pariſiis 1712.

SECTIO SECUNDA.

ANTIQUÆ LXX. INTERPRETUM verſionis Græcæ editiones.

QUINQUE (*aut ſex*) omnino verſionis LXX. Interpretum editiones diverſæ colliguntur, juxta Morinum præſ. in 70. *quibus præmittenda eſt vetus illa Origenis quæ emendationem præceſſit & κοινὴ ſeu vulgata appellata eſt.*

» *Prima* eſt Origenis, qui Tetrapla & Hexapla ex verſionibus ſupra memoratis per columnas digeſtis compoſuit, atque etiam Octapla, addito Hebræo textu, duplici charactere & columna exarato.

» *Aliam* ſeorſim 70. Interpretum editionem recenſuit & edidit: cui ea, quæ apud Hebræos abundant & apud 70. deficiunt, ex Theodotione deſumpta, ſub aſteriſcis, ne cum genuino textu confun-
A derentur, ſupplevit; quæ vero apud Hebræos deſunt, & apud LXX. reperiuntur, obelo notavit. Iſtius editionis meminit ſœpius S. Hieronymus præſat. in Pentat. in Joſuam, in Paralip. & in Epiſt. ad Sunniam & Fretellam. (*Aliter ſentit Humphredus Hody: in quo legitur:* » Breviter illud admoneo, ut ſciatis aliam eſſe editionem quam Origenes & Cæſarienſis Euſebius, omneſque Græciæ tractatores κοινὴν i. e. communem appellant atque vulgatam, & à pleriſque nunc Λουκιανὸς
B dicitur, aliam 70. Interpretum quæ & in Hexaplis reperitur & à nobis in Latinum ſermonem fideliter verſa eſt & Hieroſolymæ atque in Orientis Eccleſiis decantatur.... Κοινὴ autem iſta, hoc eſt communis editio ipſa eſt quæ & LXX. Sed hoc intereſt inter utramque, quod Κοινῆς pro locis & temporibus & pro voluntate ſcriptorum veterum corrupta editio eſt; ea autem quæ habetur in Hexaplis, & quam nos vertimus, ipſa eſt quæ in eruditorum libris incorrupta & immaculata
C 70. Interpretum tranſlatio reſervabatur. Quidquid ergo ab hac diſcrepabat, nulli dubium eſt, quin ita & ab Hebræorum authoritate diſcordet. *Ita Hieronymus.* Et quod (*ut ſcribit Humphr. Hody lib.* 4. *cap.* 2. *num.* 19.) illa editio quæ obelis, aſteriſciſque ob Origene ſignata fuit, non fuit κοινὴ, ſed purior illa quam Hieronymus ſœpè τῶν ό nomine ab ea diſtinguit ipſe docet in pleriſque locis ejuſdem Epiſtolæ. «

» Cum priora Hexaplorum exempla-
D ria vetuſtate conſumpta fuiſſent exſcribendi negligentia totum opus in perniciem ivit. Id verò quandonam acciderit, nullo ſcriptorum teſtimonio indicatur Certum quidem eſt Hexapla ſuperfuiſſe adhuc Juſtiniani ævo; quandoquidem Procopium Gazæum & Joannem Philoponum ea quæ manibus habuiſſe liquet ex eorum Commentariis quæ ſuperſunt. Indubitatum etiam videtur Hexaplorum ſaltem partem maximam extitiſſe in Bibliotheca Apollinarii Cœnobiarchæ, quo
E tempore codex Prophetarum, nunc Collegii Ludovici Magni, deſcriptus fuit, ut memoratur in nota ibidem, idque ſeculo circiter octavo, ut ex charactere arguitur «. *D. Bernardus de Montfaucon ad calcem Prolegom. ad Hexapla Origenis.*

» *Tertia, pergit Morinus*, eſt Euſebii & Pamphili, quos ait Hieronymus præfat. in Paralipom. codices ab Origene elaboratos evulgaſſe.... his codicibus uſæ ſunt, quæ Ægyptum inter & Antiochiam jacent Provinciæ «. *Hodius ibid. ut ſupra num.* 30. *de hac editione ita loquitur.* » Pamphilus & Euſebius conjuncta opera Edi-

» tionem LXX. aſteriſcis, obeliſqne in
» Hexaplis ſignatam emendarunt, indeque
» deſcriptam publici juris fecerunt, Eccle-
» ſiiſque Palæſtinis tradiderunt. . . . Unde
» Paleſtinæ nomine ſortita eſt. «

» *Quarta, inquit Morinus*, Editio à Lu-
» ciano Martyre condita eſt: quid autem
» præſtiterit, docet Euſebius hiſtoriæ lib. 8.
» Editionem Septuaginta cum Hebræis co-
» dicibus comparavit, recenſuit & emen-
» davit. . . . Luciani codices Græciæ Aſiæ-
» que minoris Eccleſiæ, Antiochiam uſque,
» cœteris prætuleruut.

» *Quinta* Editio Heſycbii fuit; hanc ni-
» hil aliud fuiſſe quam 70. tranſlationem
» ab eo recognitam, ſatis ſuperque docet
» S. Hieronymus, præfat. in Paralipom.
» cum de his tribus *ultimis* editionibus ver-
» ba faciens ait: *Alexandria & Ægyptus*
» *in Septuaginta ſuis Heſychium laudat au-*
» *thorem. Conſtantinopolis uſque Antiochiam*
» *Luciani Martyris exemplaria probat. Me-*
» *diæ inter has Provinciæ Palæſtinos codices*
» *legunt, quos ab Origene elaboratos Euſebius*
» *& Pamphilus vulgarunt.* Quotum editio-
» nis & emendationis luculentum extat mo-
» numentum in codice Renati Marcballi
(*qui nunc Rupiſucaldius dicitur & extat*
Pariſiis in Bibl. Collegii S. J.) *Ita Mo-*
rinus.

Auctor Synopſeos apud S. Athanaſium
cum ſex enumeraſſet Interpretationes Græcas
ex textu Hebræo, de quibus in præcedenti
ſectione, hæc addit: » Septima & poſtrema
» interpretatio ſancti Luciani magni Aſce-
» tæ & Martyris eſt, qui & ipſe, cum in
» prædictas editiones & Hebraicos libros
» incidiſſet, & diligenter, quæ vel veritati
» deerant, vel ſuperflua aderant, inſpexiſ-
» ſet, ac ſuis quoque propriis Scripturarum
» locis correxiſſet: interpretationem hanc
» Cbriſtianis fratribus edidit, quæ ſane
» poſt ipſius certamen & martyrium, quod
» ſub Diocletiano & Maximiano Tyranois
» ſubſtinuit, libro videlicet propria manu
» ſcripto comprehenſa Nicomediæ ſub Con-
» ſtantino Magno Imperatore apud Ju-
» dæos in pariete turriculæ calce circum-
» lito, quo cuſtodiæ gratia poſita fuerat,
» inventa eſt. «

De eadem Nicetas Metropolita Hera-
cleenſis in comment. Pſalterii proœmio ſic
loquitur: » Sub Diocletiano & Maximia-
» no Tyrannis ſanctus Martyr Lucianus,
» vir non minus in Judæorum quam in no-
» ſtrorum ſcripis exacte verſatus, illorum
» libros in noſtram dialectum optime at-
» que accuratiſſime tranſtulit. Nos vero
» ejuſmodi editionem venerantes, eam quæ
» eſt LXX. maxime præferimus; quia di-
» viſim dialecti tranſlationem facieotes,
» unam in omnibus ſententiam & dictionem
» reddiderunt. «

A » Ac ſi (*inquit Jac. Uſſerius p. 71. Syn-* «
tagm. de 70. Interpr.) Lucianæa illa plane «
nova fuiſſet verſio, atque ab ea, quæ 72. «
Interpretum babebatur, prorſus diverſa. «
. . . ſane Lucianus *tantum in literarum ſtu-* «
dio laboravit, ut uſque nunc quædam exem- «
plaria ſcripturarum Lucianæa nuncupentur, «
inquit, in catalogo de Scrip. Eccleſ. Hie- «
ronymus cap. 57. Sed, *pergit Uſſerius*, «
Κοινὴ ſeu vulgatam τῶν ό eam fuiſſe edi- «
tionem quæ à pleriſque Λουκιανὸς (ſeu «
Λουκιάνειος) dicebatur, oſtendit Hierony- «
B mus (Epiſt. ad Sunn. & Fretell.) & qui- «
dem poſt Origenis emendationem alio «
modo ab ipſo interpretatam. (idem Epiſt. «
ad Chromatium.) Quo in genere & Lu- «
cianum & Heſychium majorem quam «
Origenem licentiam ſibi ſumpſiſſe, & mi- «
nore cum ſucceſſu, ex illo loco Hiero- «
nymi in præfatione Evangeliorum ad Da- «
maſum colligitur: *Prætermitto eos codices*, «
quos à Luciano & Heſychio nuncupatos pau- «
corum hominum aſſerit perverſa contentio: «
quibus utique nec iu toto veteri inſtrumento «
C *poſt LXX. Interpretes emendare quid li-* «
cuit, nec in Novo profuit emendaſſe; quam «
multarum gentium linguis ſcriptura ante «
tranſlata doceat falſa eſſe quæ addita ſunt. «
Unde & à Gelaſio, cum Romana LXX. «
Epiſcoporum Synodo, Evangeliorum ab «
eis factam emendationem hac cenſura vi- «
demus notatam. *Evangelia quæ falſavit* «
Lucianus, Apocrypha. Evangelia quæ fal- «
ſavit Heſychius, Apocrypha «. Hæc Uſſe-
rius.

» Unam igitur (*inquit Maſius*) bujuſ- «
D modi interpretationem, veluti aptam ex «
dnabus miſtamque, cum ſic Adamantius «
concinnaſſet, ut per appoſitas, quas dixi, «
notas, ipſa illa vetus Interpretatio LXXII. «
ſennm, cujus auctoritatem Eccleſia Chri- «
ſtianorum jam tum comprobaverat, tan- «
quam integra & intacta videretur con- «
ſervata; mox uſque adeo placere illa cœ- «
pit omnibus, ut in ipſa etiam templa at- «
que in ſacros cœtus, ad preces lectioneſ- «
que admitteretur. Neqoe vero id mirum «
eſt; cum ea una inſtar Hexaplorum, at- «
E que Octaplorum illorum eſſet: qui libri, «
niſi ſumptu & labore maximo, parari à «
nullo potuere; & inſuper in illa, non item «
in bis, quid Hebræum haberet, quid- «
que non haberet, dijudicatum conſpice- «
retur. «

Itaque cum banc interprerationem «
omnes deſcriberent, hac noa contenti «
eſſent, brevi cœteræ omoes neglectæ «
jacuerunt, atque paulatim interciderunt «
etiam; uſque adeo, ut Hieronymus abſ- «
que dubitatione dixerit, ſua memoria, «
in omnibus Eccleſiarum Bibliotbecis vix «
unum atque alterum inventum iri potuiſſe «
librum,

» librum, in quo illa LXXII. Interpreta- A
» tio ſimplex & abſqne aſteriſcis, hoc eſt,
» non ſuppleta Theodotionis verbis, ſuper-
» eſſet. Verùm enim vero illæ noræ, etſi
» utiliſſimæ eſſent, tum ad germanam τῶν ό
» verſionem, tum ad ipſnm Hebræum tex-
» tum plane repræſentandum; tamen libra-
» riorum pigritia, &, ut opinor, minorum
» etiam ſumptuum gratia, non ita diu poſt
» apponi prorſus deſierunt; ut earum etiam
» memoria prope jam aboleverit. «
»   Hæc igitur ea eſt interpretatio, quam
» ego in meis annotationibus miſtam voco, B
» atque hujus exemplar ſecuti ſunt in ſua
» editione Complutenſes: quanquam non
» planiſſime ubique. At altera illa Græca
» apud omnes pervagata, & ſœpè typis
» edita in vulgus, (*Alduna eſt & quæ illam*
» *imitautur Argentoratenſis & Baſileenſis*,)
» eſt illa quidem ſimplicis interpretationis
» LXXII. ſeniorum exemplum, ſed haud
» purum, neque ab omni admiſtione ver-
» borum Theodotionis liberatum. Hóc
» enim facile intelligit, quiſquis eam cum
» codice Vaticano, multo ſane integriore C
» exemplari, confert, de quo dicam op-
» portuno loco «. *Hæc Audreas Maſius*,
in præfat. annot. ſuarum in Joſuam p. 123.

» Ex editionibus ante dictis Origenia-
» na, Lucianæa, & Heſychiana promana-
» tunt, quotquot extant, verſionis Græcæ
» exemplaria integra hodierna. Nullum
» tamen reperitur, quod unam aliquam edi-
» tionem puram atque ſinceram exhibeat,
» ſed omnia mixta ſunt partim ex illis, par-
» tim ex κοινῇ edirione; nonnullis etiam ex D
» aliis iſtis verſiunibus Aquilæ, Theodo-
» tionis, & Symmachi, &c. ſubinde ad-
» mixtis. Libens tamen agnoſco editionem,
» quæ hodie ſupereſt, Græcam quoad par-
» tem longe majorem, eandem eſſe cum
» illa, quæ Patrum antiquorum temporibus
» pro LXXvirali habebatur «. *Hody lib.*
14. *ut ſupra p.* 634.

» Quod ad Heſychii & Luciani Mar-
» tyris editiones attinet, (*inquit Iſaacus*
» *Voſſius in Epiſt. ad lectorem præfixa Appen-*
» *dici ad librum de* 70. *Interpr.*) illæ non E
» ſunt accenſendæ novis verſionibus; hi
» enim in eo potiſſimum elaborarunt, ut
» verſionem LXX. Interpretum, quan-
» tum fieri poſſet, à nævis expurgarent,
» nihil interpolantes, aut immutantes abſ-
» que fide exemplarium. Cum utraque Edi-
» tio etiamnum ſuperſit, non eſt ut de eo
» ulterius dubitemus. Heſychianam editio-
» nem exhibet exemplar Alexandrinum,
» quod in Anglia aſſervatur.... Lucianea
» vero etiamnum extat in multis Orientis
» Eccleſiis; hujus quoque exemplar habet
» Sereniſſima Chriſtina «. *Ex his quædam*
probatione indigent.

A Nova LXX. Senum Græca editio à «
ſancto Hieronymo adornata, *ſi credimus* «
Guillelmo Cave ad an. 378. *Hiſt. literariæ* «
de ſcript. Eccleſ. cujus hæc ſunt verba: » Quin «
etiam Græcam τῶν LXX. verſionem ex «
melioris notæ exemplaribus correctam at- «
que emendatam in ſtudioſorum uſum edi- «
dit. *Revera ſanctus ille Doctor in epiſt.* 28. «
ad Lucinium ita ſcribit: » Septuaginta In- «
terpretum editionem & te habere non «
dubito, & ante annos plurimos diligen- «
tiſſimè emendatam ſtudioſis tradidi «.
B *Hæc autem dicta eſſe de LXX. Interpre-*
tibus ab ipſo Latinè redditis manifeſtum eſt
ex variis S. Hieronymi locis, v. gr. lib. 1.
Apolog. adv. Ruffinum: » Egone contra «
LXX. Interpretes aliquid ſum locutus, «
quos ante annos plurimos diligentiſſimè «
emendatos meæ linguæ ſtudioſis dedi «.
Et lib. 2. *ejuſdem Apologiæ:* » Mihi non «
licebit poſt LXX. editionem, quam dili- «
gentiſſime emendatam ante annos pluri- «
mos meæ linguæ hominibus dedi, &c.»

Alia adhuc refertur ſeptuaginta Inter-
C pretum editio à Joanne Joſepho con-
fecta. » In diſſertatione MSC. Theodo- «
reti (*cujus fragmenta quædam laudat Jo.* «
Phelippæus præf. commene. in Oſeam p. 19. «
20.) proferuntur notulæ, quales fere re- «
perias deſignandis variis Interpretibus in «
Euſebiano codice apponi: Ἰστέον δὲ ὅτι ὅπου «
τὸ ō μετὰ ἐγκεραίας διαφανῶς εὑρεθῇ, τῶν ἑβδο. «
μήκοντα ὑπάρχει ἔκδοσις... ὅπου δὲ τὸ ï μετὰ «
τοῦ ω̄, Ἰωάννου Ἰωσήπου, &c. *Sciendum eſt* «
autem, ubi reperietur ō, *una cum diductione* «
D *lineolæ oblique inſcriptæ, ſignificari editio-* «
nem 70. *Interpretum.... & ubi* ï *cum* ω̄ «
jungitur, editio quædam eſt Joannis Joſe- «
phi «. *Hæc Phelippæus ibidem.*

Exemplar cujus meminit Georgins Syn-
cellus, qui claruit 780. » Alter tamen co- «
dex ob ſummam tum accentuum tum «
propriotum cuique dictioni characterum «
integriratem commendatus & ex Cæſa- «
rienſi Bibliotheca ad manus meas dela- «
tus, cujus inſuper præfixa inſcriptio li- «
bros priores, ex quibus exſcriptus fuerat, «
E à magno Baſilio comparatos ad invicem «
& correctos defert argumentum «. *Hæc*
ille in Chronographia pag. 203. *editionis*
Regiæ.

SECTIO TERTIA.

ALIÆ VERSIONES GRÆCÆ quarum pleræque videntur fictitiæ.

I. GRÆCA ſacræ Scripturæ verſio
ante Alexandrum Magnum ador-
nata. » Ariſtobulus, celebris è Judæo- «
rum gente Peripateticus, cum incredibile «

» ipſi videretur è ſola converſatione tam A
» multa de Judæis manare ad Ethnicos po-
» tuiſſe; jam dudum ante Græcorum regna
» conditam legis Moſaicæ verſionem ali-
» quam Græcam fuiſſe ſuſpicatus eſt. Hæc
» ſunt verba ejus apud Euſebium lib. 13.
» Præparat. Evangelicæ num. 12. *Satis con-*
» *ſtat*, inquit, *legum noſtrarum inſtituta ſe-*
» *quutum eſſe Platonem, & ſingula earum ca-*
» *pita diligenter & ſtudioſe perlegiſſe. Nam*
» *etiam ante Demetrium illum Phalereum,*
» *adeoque ante Alexandri ac Perſarum impe-*
» *rium, ea jam omnia Græcè ab aliis converſa* B
» *ſuerant, quibus illa Hebræorum popularium*
» *noſtrorum ex Ægypto migratio, tum eorum*
» *ſeries, quæ cœlitus ipſis evenere, promiſſæ*
» *regionis occupatio & univerſæ Legis expoſi-*
» *tio continetur: nemini ut dubium eſſe poſſit,*
» *quin ſuos in libros laudatus inde Philoſophus*
» *pleraque derivarit.* «

» Quemadmodum Ariſtobulus (*pergit*
» *auctor novæ Bibl. Græcorum editionis anni*
» 1697.) diſerte Pentateuchum jam tum
» eſſe tranſlatum non ſcribit, ſed & ita po-
» teſt accipi, ut è libris Hebræorum hiſto- C
» riam gentis ejus, legumque enarratio-
» nem deſumptam dicat; ita plerique alii
» doctorum Joſephi, Philonis & Ariſteæ
» teſtimoniis ſubnixi haud immerito verſio-
» nem illam inter fabulas ablegant, potuit-
» que ſane in totum falli ſua conjectura Ari-
» ſtobulus, quod affirmare non dubitant
» Lud. Capellus Crit. ſacr. L. 4. cap. 1. p.
» 212. Waltonus Prolegom. IX. §. 10. Rich.
» Simon hiſt. crit. V. T. L. II. cap. 2. « *Ita*
Joan. Frickius.

» Si credimus commentariis quæ olim D
» ferebantur ſub Ariſtobuli nomine, extitit
» olim quædam Pentateuchi verſio Græca,
» non modo ante LXXviralem, ſed &
» ante Perſarum imperium. Ariſtobuli teſti-
» monio acquieſcunt Bellarminus, Gretſe-
» rus, Serrarius, Poſſevinus cum multis
» aliis. Genebrardus exiſtimat eam factam
» fuiſſe ſub Manaſſe Rege Judæorum.....
» Rugerius de libris Canonicis cap. 38. eam
» ante ipſos Homerum ac Heſiodum exti-
» tiſſe arbitratur, quoniam illi quoque, ut
» ait, ex Judaicis ſcripturis nonnulla hau- E
» ſerunt. ...., Eam mere fictitiam eſſe, &
» Ariſtobulum finxiſſe quandam ante LXX-
» viralem extitiſſe, quo probabile fieret
» Platonem alioſque veteres Græcorum
» Philoſophos è Lege Moſaica quædam
» deſumpſiſſe, mihi res videtur certiſſima
» & minime dubia. Non modo SS. Patri-
» bus omnibus, verum etiam Joſepho, Phi-
» loni, atque ipſi Pſeudo-Ariſteæ, ignotam
» fuiſſe iſtiuſmodi verſionem, conſtat. Qui
» omnes de LXXvirali tanquam omnium
» prima loquuntur «. *Hæc Humphr. Hody*
lib. 4. ut ſupra p. 570.

» Judæus quidam nomine Ariſtobulus «
qui ſe Regis Ptolæmei præceptorem dicit, «
aſſerit fuiſſe quandam ſacr. librorum ver- «
ſionem Græcam, antequam Alexander «
Magnus Aſiam invaſiſſet. Cur & à quibus «
facta ſit hæc Græca verſio? an à Judæis «
qui hanc linguam non callebant præſer- «
tim his in regionibus? an pro Judæis qui «
illam non intelligebant «? *Memoriæ Tre-*
voltianæ, Septembr. 1718. p. 406.

II. Græca Bibliorum ex Chaldæo ſer-
mone tranſlatio à LXX. Interpretibus
facta, & auctoritate Philonis Judæi com-
probata; *ſic enim loquitur libr. 2. de vita*
Moſis circa medium: » Talis Princeps (*Pto-* «
lemæus Philadelphus) captus Legis noſtræ «
amore ac deſiderio, in Græcam linguam «
è Chaldaica eam transferendam cura- «
vit «. *Hanc difficultatem ita ſolvit Iſaa-* «
cus Voſſius cap. VI. *Diſſert. de LXX. In-* «
terpretibus. » Futile eſt illud quod dicunt, «
Interpretes LXX. non ex Hebræo codi- «
ce, ſed ex Chaldaica paraphraſi verſio- «
nem ſuam adornaſſe, ac ſi ulla iſto tem- «
pore vel paraphraſis vel verſio Chaldaica «
extitiſſet. Nempe quia Philo ſcribit ver- «
ſionem Græcam factam eſſe ex Chaldai- «
co, ideo putant eum de verſione aut pa- «
raphraſi quadam intellexiſſe. Sed inſigni- «
ter falluntur: Philo linguam Hebraicam «
& Chaldaicam pro eadem ubique acci- «
pit, Hebræumque codicem paſſim Chal- «
dæum appellat, tum quod Hebræorum «
aborigines è Chaldæa, ac proinde He- «
bræi ſæpè Chaldæi vocentur, tum quod «
Philonis ſeculo non amplius Syriacis, «
ſive Chananæis, ſed Chaldaicis literis eſ- «
ſet exarata. *Ita Voſſius. Hoc quoque pro-* «
bat, quod ante Philo dixerat: Lex antiqui- «
tus ſcripta fuit lingua Chaldaica, man- «
ſitque longo tempore in ea, quamdiu Le- «
gis ipſius pulchritudo non eſt intellecta «
externis hominibus. «

» Omnes Judæi uno Aſaria (*de Roſſi in* «
libro ſuo quem inſcripſit Meor Enaim) » ex- «
cepto, Legem à LXX. Interpretibus ex «
Hebræo textu verbum è verbo tranſla- «
tam fuiſſe teſtantur; hic Aſſarias ſolus è «
libris Chaldaicis charactere Samaritano «
deſcriptis tranſlationem factam fuiſſe opi- «
natur «. *Joannis Morinus Epiſt. 38. ad Th.*
Cromberum p. 203. Antiq. Eccl. Orient.

III. Græcæ Bibliorum verſiones ſub
Ptolemæo Lago & ſub Herode. » Duæ «
iſtæ verſiones ab uno & ſolo Calviniſta «
Junio (*ait Serrarius cap. 16. Prolegom. Bi-* «
blic. quæſt. 3.) efficlæ ſunt, & quidem ex «
ſolo novitatis ſtudio aliqua cum imperi- «
tia conjuncto. Nam quem pro *Lagiana* «
citat, Clemens Alexandrinus lib. 1. Stro- »
matum clare loquitur de ea quæ eſt Sep- «
tuaginta. Juſtinus vero, quem pro *Hero-* «

» *diana* profert, mendoſus eſt ; ita ut, que-
» madmodum etiam Novatorum quidam
» obſervarunt Langius & Sylburgius in
» Apologiam Juſtini ſecundam, pro *Herode*
» Rege legendus ſit *Eleazarus* Pontifex,
» cum de ſola Septuaginta verſione ſermo
» ipſi ſancto Juſtino ſit. «

Joſ. Scaliger animadverſ. Euſebian. pag.
» 122. » Certum eſt (*ait*) eos falli qui à Pto-
» lemæo Lagida curatum volunt, ut He-
» bræorum ſacra inſtrumenta in Græcum
» ſermonem converterentur. «

» Franciſcus Junius lib. 2. contra Bel-
» larminum de Verbo Dei cap. 5. Sq. &
» Samuel Petit cap. 28. var. lectionum, ſuſ-
» picati ſunt Pentateucbum ſub Pbiladel-
» pho: at libros veteris Teſtameoti Pro-
» pbeticos & Pſalmos ſub Herode Rege
» demum tranſlatos, & ab Eſſenis quidem,
» ut conjicit Petitus, in Græcum idioma
» fuiſſe. Alii ſub Herode concinnatam vo-
» lunt torius veteris Teſtamenti verſionem
» novam Græcam, priore ſcilicet 70. In-
» terpretum deperdita. Verùm non alium
» habent bujus ſententiæ ſuæ fundum,
» quam locum Juſtini Mart. Apologia I.
» pag. 72. in quo niſi lateat error Librarii,
» neceſſe eſt optimi doctoris paracbroniſ-
» mum confuſamque temporum rationem
» excuſare «. *Ita Jo. Alb. Fabricius lib.* 3.
cap. 12. *num.* 5. *Bibliothecæ Græcæ.*

IV. Græca ſacr. voluminum verſio
ex Hebræo ab Origene condita. » Non
» defuerunt inter recentiores (*inquit Ho-*
» *dius lib.* 3. *cap.* 4. *ſub finem p.* 300.) qui
» Origenem ex Hebræo verſionem novam
» inſtituiſſe credidere, quod quæ deerant
» ex Hebræo, juxta Theodotionem inſe-
» ruerit, eaque aſteriſcis illuceſcere fecerit «.
Idem ibidem lib. 4. *p.* 618. *de hac prætenſa*
verſione ſic ſcribit. » Origenes ob illuſtrem
» banc operam in edendis Hexaplis, ver-
» ſiuneque LXX. emendanda atque ſup-
» plenda, inter ipſos Interpretes à nonnul-
» lis male recenſetur. Jacobus de Valentia
» prol. in Pſalmos : *In quibuſdam Eccleſiis*
» *Græcorum legebatur traductio Origenis, &*
» *in aliis traductio Luciani.* Origeoem ſcrip-
» turas ex Hebræo tranſtuliſſe, ait *Poſſe-*
» *vinus* Appar. ſacro V. Biblia. Sic quoque
» *Lutherus* præfat. Comment. de ultimis
» verbis Davidis, & *Abulenſis. Comeſtor* ait
» illnm *primo ſub Alexandro LXX. corre-*
» *xiſſe cum aſteriſco & obelo ; poſtea tranſtu-*
» *liſſe ſine iſtis.* Eadem habet Hugo Cardi-
» nalis. Alii illum auctorem fuiſſe verſio-
» num ſextæ & ſeptimæ dictarum tradide-
» re, ut Hugo de S. Victore : *Sextam &*
» *Septimam Origenes fecit, cujus codices Euſe-*
» *bius & Pamphilus vulgarunt.* «

» Quod autem (*inquit Petrus Sutor cap.*
» 2. *de tralat. Bibliæ*) nonnulli putant Ori-

A genem vetus Teſtamentum de Hebræo «
in Græcum traduxiſſe, ipſi viderint. Ali- «
ter enim ſentit Ruffinus hoc pacto di- «
cens : Ego illius nec ullam lineam ex «
Scripturis divinis de Hebræis invenio «
tralatam. «

V. Græca ſacræ Scripturæ verſio ex
Hebræo à Theodoro Antiocbeno con-
cinnata. » Salmaſius de Helleniſtica com- «
ment. pag. 177. bæc ait : *Photius de Theo* «
doro Antiochenſi, quem tradit novam tranſ- «
lationem Bibliorum molitum eſſe poſt ſeptua «
B *ginta Interpretes, poſt Aquilam & Symma-* «
chum, &c. «

» Longe fallitur Cl. Salmaſius (*inquit Jo.* «
Frickius in præfat. Bibl. Gr. Lipſienſ.) cum «
eam in rem Pbotium teſtem Theodoro «
id operis tribuentem allegat. Sane ſi Pho- «
tius evolvatur (*cod.* 177 *de Theodoro An-* «
tiocheno) nequaquam is Theodoro novam «
verſionem S. Scripturæ tribuere depre- «
henditur, ſed potius ipſiuſmet Theodori «
indignabundi querelam exprimit, qua in «
Aramum (hoc nomine decurtato Hiero- «
C nymum intelligit) quemdam Occidenta- «
lis Eccleſiæ doctorem invectus vitio ei in- «
ter alia vertit, quod rejecta divina vetere «
τῶν LXX. verſione novam ipſe condere «
auſus eſſet, neque tamen Hebræam lin «
guam ſatis edoctus nec ſenſum Scripturæ «
tenens, ſed ignobile Hebræorum quo- «
rumdam terræ filiorum mancipium. Hæc «
ibi apud Photium Theodorus, qui tan- «
tum abeſt, ut novam verſionem in ſe ſuſ- «
ceperit, ut potius ex eo capite Aramum «
graviter reprebendendum exiſtimarit... «
D Hæc vero cum ita ſint, quivis facile vi- «
det, nec Tbeodoro tribuendam cum Sal- «
maſio verſionem Scripturæ ſacræ, nec om- «
nino illam, quam Aramo adſcriptam à «
Theodoro diximus, Græcis eſſe annume- «
randam «. *Hæc ille.*

VI. Græcæ ſacri codicis verſiones ex
Hebræo à Patrophilo & ab Euſebio Cæſar.
concinnatæ. » Librorum omnium veteris «
Teſtamenti, qui in canone Hebræorum «
ſunt, in Græcam linguam *facta eſt ab Eu-* «
ſebio Cæſarienſi tranſlatio, cujus recorda- «
E tur Socrates hiſt. Eccleſ. (*lib.* 2. *cap.* 9. «
non) libro 1. & Sozomenus hiſturiæ Eccle- «
ſiaſticæ lib. 2. (*vel potius* 3.) « *Ita Sixtus*
Senenſis lib. 4. *Bibl. ſanctæ.*

Idem ibidem : » Patropbilus Scythopo- «
leos Paleſtinæ Epiſcopus in prima Nicœ- «
na Synodo clarus omnem Hebraicam «
Scripturam Græcè vertit anno 300. Me «
minit bujus tranſlationis Gregorius (*ſeu* «
potius Georgius) Laodicenus in vita Euſe- «
bii Emiſſeni apud Socratem. «

Hæc ſunt ejus verba ex verſione Henrici
Valeſii : » Quiſnam porro iſte (*Euſebius* «
Emiſenus de quo in hoc capite loquitur) fue- «

» rit, docet Georgius Laodiceæ Epiſcopus, A
» qui Concilio huic etiam interfuit. Nam
» in libro quem de ejus vita conſcripſit, ait
» illum ex viris nobiliſſimis Edeſſæ in Me-
» ſopotamia generis ſui originem duxiſſe :
» & à puero ſacris literis inſtitutum, Græ-
» cas poſtea diſciplinas à quodam magiſtro,
» qui tunc temporis Edeſſæ degebat, per-
» cepiſſe : τέλος ὑπὸ πατροφίλῳ ἐξ εὐσεβίῳ τὰ
» ἱερὰ ἡρμηνεύθη βιβλία. Tandem vero ſacro-
» rum voluminum expoſitionem ex Patro-
» philo hauſiſſe atque Euſebio. «

En verba Sozomenis lib. 3. *cap.* 6. » Eu- B
» ſebius quoque cognomento Emiſſenus à
» puero juxta patriam conſuetudinem ſacras
» Scripturas didicit. Poſtea vero in Genti-
» lium diſciplinis inſtitutus eſt à Magiſtris,
» qui tum in ea civitate morabantur. ὕστερον
» δὲ ἐξηγηταῖς εὐσεβίῳ τῷ παμφίλου, καὶ πατροφί-
» λῳ τῷ προεϊςαμένῳ σκυθοπόλεως, τὰς θείας
» βίβλους ᾠκείωσε. Tandem vero interpreti-
» bus uſus Euſebio Pamphili & Patrophilo
» Scythopolitano Epiſcopo, ad ſummam
» ſacrorum v luminum notitiam perve-
» nit «. *Quibus verbis nihil aliud hi auctores* C
ſignificatum voluerunt, quam hunc ſacrarum
literarum intelligentiam à Patrophilo & ab
Euſebio Cæſarienſi didiciſſe.

VII. Græca ſacri codicis verſio à
triginta hominibus facta, *quam memorae*
Philaſtrius Epiſcopus Brixienſis hæreſi poſt
Chriſtum 91. » Eſt hæreſis, quæ iterum
» poſt Aquilam triginta hominum interpre-
» tationem accipit, non illorum beatiſſimo-
» rum LXXII. qui integre inviolateque de
» Trinitate ſentientes, Eccleſiæ Catholicæ
» firmamenta certiſſima tradiderunt inter- D
» pretantes Scripturas. Iſti triginta in mul-
» tis Aquilam ſunt ſecuti, unde ab Eccleſia
» Catholica & iſtorum non ſuſcipitur inter-
» pretatio ; quæ continetur in libris authen-
» ticis. «

» Nec ab ullo ſcriptore (*inquit Hum-*
» *phredus Hody lib.* 4. *de Bibl. text. origin.*
» *pag.* 632.) præter Philaſtrium, memora-
» tur iſta triginta hominum tranſlatio. Viſ-
» ne, quid ipſe ſentiam, ſcire ? paucis
» accipito. Cum Luciani editionem in Bi-
» bliorum Græcorum marginibus ſub litera E
» Λ & λ (quæ non modo illius nominis ini-
» tialis eſt, ſed & numeri 30. nota) cita-
» tam invenit, triginta quorumdam homi-
» num interpretationem deſignari puta-
» vit.

» VIII. Meminit idem, illeque ſolus
» interpretationis aliùs *ſex virorum. Eſt hæ-*
» *reſis*, inquit, *quæ iterum ſex virorum inter-*
» *pretationem poſtea editam vult ſequi, non il-*
» *lorum primorum ſanctorum qui LXXII. aliis*
» *modis interpretari deſiderant, & non parvum*
» *errorem incurrit, diverſa itidem ſentiens de*
» *fide Catholica.* Et hoc quoque eſſe erro-
rem non dubito, ex eo nimirum exor- «
tum, quod in marginibus Bibliorum edi- «
tionem ſextam ſub epiſemo ϛ citatam «
(quod fieri ſolet) repererat. «

IX. Editionis Heracleenſis, è qua hi- «
ſtoriæ Suzannæ Syriaca verſio confecta «
eſt, mentionem habemus ante editionem «
Suzannæ Syriacam. *Scribimus præterea li-* «
brum Danielis parvuli ; hiſtoriam Suzannæ «
ex editione Heracleenſi. Deſignatur, ni «
fallor, Editio Theodotionis, qui Ponti- «
cus fuiſſe dicitur, ubi ſita eſt Heraclea. «
Atque hoc ex eo fit magis probabile, quia «
monet quoque Hieronymus in principio «
verſionis Latinæ vulgatæ, ſe eam tran- «
ſtuliſſe ex Theodotionis editione «. *Hæc*
Hody.

X. *Idem ibidem pag.* 633. » Galeſinus de «
70. Interpr. pag. 53. inter eas verſiones «
quæ ex LXX. derivatæ ſunt, enumerat «
Macedonicam. Quænam autem fuerit, vi- «
derint alii. Galeſini certe cerebelli fœtus «
eſt «. *Hæc eadem eſt quæ ante Alexandrum*
Magnum adornata narratur.

XI. Græca Bibliorum verſio ab Apol-
linario juniori confecta. » Apollinarium «
Apollinarii filium Epiſcopum Laodiceæ «
Editionem quandam mixtam Bibliorum, «
ex Interpretum omnium verſionibus con- «
flatam, elaboraſſe exiſtimant eruditi, in- «
ducti teſtimoniis quibuſdam Hieronymi. «
Prætermitto (inquit lib. 2. adv. Ruff.) «
Apollinarium, qui bono quidem ſtudio, ſed «
non ſecundùm ſcientiam, de omnium tranſla- «
tionibus in unum veſtimentum pannos aſſuere «
conatus eſt : & conſequentiam ſcripturæ non «
ex regula veritatis, ſed ex ſuo judicio texere. «
Idem comment. in Eccleſiaſten XII. *Sym-* «
machus neſcio quid in hoc loco ſentiens, multo «
aliter interpretatus eſt. . . . cujus interpreta «
tionem Laodicenus ſecutus, nec Judæis pla- «
cere poteſt nec Chriſtianis, dum & ab He- «
bræis procul eſt, & ſequi LXX. Interpre- «
tes dedignatur. Baronius Ann. Eccleſ. n. «
377. *Conatum fuiſſe Apollinarium divino-* «
rum librorum tranſlationes omnes in unum «
aſſuere tradit S. Hieronymus qui tamen opus «
minime probavit. Idem refert Poſſevinus «
in Apparatu ſacro. Sixtus Senenſis Bibl. «
ſancta in Apollinario : *Secutus eſt autem* «
in expoſitionibus ſuis aliquando Symmachi «
verſionem, aliquando vero editionem quan- «
dam ex omnibus editionibus à ſe ipſo conſla- «
tam, de qua Hieronymus lib. 2. *contra Ruf-* «
finum. Huetius de claris Interpretibus «
pag. 95. *Novam quoque ex aliis omnibus* «
editionem conflare auſus eſt Apollinarius : «
Symmacho tamen ſeſe preſſius adjungens, &c. «
His etiam accedit Uſſerius, ut alios miſ- «
ſos faciam. Sed falluntur omnes ; loqui- «
tur enim Hieronymus, non de ulla Bi- «
bliorum editione ab Apollinario confecta, «

» ſed de illius tantum Scripturarum explanationibus, in quibus *ſine ullo judicio* tranſlationes omnes commiſcuerat, ſecutuſque fuerat. Et intelligi tantum illius explanationes, confirmant hæc verba ad cap. 4. Eccleſ. ubi de aliis commenratoribus cum verba feciſſet: *Laodicenus* (inquit) *Interpres res magnas brevi ſermone exprimere contendens, more ſibi ſolito etiam hic locutus eſt: de commutatione, inquiens, bonorum in mala, Eccleſiaſtæ ſermo eſt.* Neque talem Bibliorum editionem tacuiſſer Hieronymus in illuſtr. virorum catalogo, ubi commemorat illum ſcripſiſſe in S. Scripturas fere innumerabilia «. *Hody ut ſupra p.* 631.

XII. Græca utriuſque Teſtamenti ex Hebræo tranſlatio à S. Hieronymo condita, *juxta Epiſtolam quæ extat ſub nomine S. Auguſtini* de magnificentia S. Hieronymi: » Ridicule ſcribit author ille *S. Hieronymum utrumque Teſtamentum ex Hebræorum lingua in Græcam pariter & Latinam tranſtuliſſe.* Nec multo melius auctor carminis in ejus laudes «, *pergit Hody ibid. pag.* 359.

Tu vetus atque novum duo Teſtamenta labore
Ingenti variis purgans erroribus illa
Vertiſti in linguam ſacro de fonte *Latinam*
Hebraico *quæ nunc traductio vera tenetur.*

Quaſi vero tempore S. Hieronymi extitiſſet aliqua Novi Teſtamenti Hebraica tranſlatio quam deinde ſanctus hic doctor Latinè reddiderit.

XIII. Græca totius ſacri codicis verſio ex Latino S. Hieronymi à Sophronio confecta. *Idem Hody ibidem p.* 630. *hæc ſcribit:* » Hieronymi verſionem Latinam fuiſſe totam à Sophronio Græcè tranſlatam crediderunt nonnulli, ut Genebrardus in Chronologia, quibus Huetius etiam aſſentiri videtur. Ar vero non totam, ſed tantum Pſalmorum & Propheratum verſionem à Sophronio fuiſſe in linguam Græcam traductam teſtatur ipſe Hieronymus in catalogo ſcript. Eccleſ. cap. 134. Non deſunt, qui arbitrantur verſionem, quam è Græco τῶν LXX. elaboravit Hieronymus, è Larino fuiſſe irerum Græcè redditam. Huetius libro de Claris Interpr. pag. 95. *id aſſerit, ipſumque laudat Hieronymum* lib. 2. in Ruffinum. In hoc clariſſ. viro minime accedo, ſed graviſſime certe fallitur. Loquitur enim ibi Hieronymus de interpretatione ſua ex Hebræo derivata, nimirum de illis libris, quos exinde in Græcum traduxerat Sophronius. *Unde mihi putabam bene mereri de Latinis meis & noſtrorum ad dicendum animos concitare, quod etiam Græcè verſum de Latino poſt tantos Interpretes non faſtidiunt.* «

XIV. Græca totius veteris Teſtamenti converſio, inrerprete Hugone Broughtono: » Promiſerat Hugo Broughtonus novam tranſlationem Græcam ex Hebræo textu propius expreſſam, ſed morte ipſius incubuit illud opus in ſpongiam. *Giſb. Voetius lib. 2. Biblioth. ſtudii Theol. cap.* 4. *p.* 509. V. *Ejuſdem Broughtoni.* Oratio brevis ad Electorem Moguntinum de Veteri Teſtamento converſo recens Græcè de Hebræo, &c. in 8°. Francofurti 1610.

XV. Græca Pentateuchi Samaritani tranſlatio à multis auctoribus laudata, *de qua in ſect. 4. capitis præcedentis, cui hæc adjicienda ſunt.* » Chriſtiani ſcriptores (*inquit Jo. Alb. Fabricius lib. 3. cap. 12. num. 10. Biblioth. Græcæ*) quemadmodum Aquilam fere innuunt, quando provocant ad Hebraicum, ita quando Σαμαρειτικὸν laudant, reſpicere ad hanc Symmachi Samaritæ verſionem, à quo Pentateuchum ex Samaritano tranſlatum mihi perſuadeo; neque enim Symmachi meminiſſe ſimul ſolent veteres, quando inter diverſas interprerariones Samariticum laudant (*his contraria ſuperiùs p. 110. allata ſunt*) neque Samariticè callebanr antiqui Patres Græci vel Latini plerique, ne Origene quidem excepto, ut ex ejus commentario ad Ezechielem 9: 4. obſervat Huetius pag. 29. Origenian. Græca autem ſi extitiſſet diverſa à Symmachiana interpretatione Samaritici Penrateuchi verſio Origene anriquior, cur, quæſo, eam Origenes in Hexaplis omiſiſſet? quod ſi non omiſit, ut viſum eſt Iſaaco Voſſio Reſp. ad objecta Criticæ ſacræ p. 305. quare veteres ſcriptores de Hexaplis Origenianis agentes hoc ad unum univerſi racent? ſupereſt igitur, ut operi Origeniano inſerta fuerir ſub Symmachi nomine, vel ex Origenis Hexapla ſit lecta «. *Hæc ille.*

Joan. Henr. Hottingerus ſcripſit Græcam verſionem Pentateuchi ex Samaritico codice confectam fuiſſe circa Alexandri magni tempora proindeque ante LXX. Interpr. ſic enim p. 28. Exercit. Antimorinianæ §. 25. *poſtquam attulit quemdam S. Cyrilli locum, ſubdit:* ubi per Samariticum codicem intelligitur verſio Græca ſine dubio circa tempora Alexandri Magni, vel paulo poſt introducta, & ex Samaritanorum codice Hebræo tranſlata «. *Idem pag. 302. Theſauri Philologici lib. 1. cap. 3. ſect. 3. hæc ait:* » Factum eſt ut Samaritanorum aliqua verſio Græca, ſive Symmachi, ſive etiam alterius Samaritani, paolatim incaute irreperet. . . . Sicque duplex verſio

V iij

» Græca, quarum altera ex Hebræo, altera » ex Samaritano contextu, coaluit in unum, » &c. » *Ita Hottingerus.*

» Nonnulli verſionem aliquam Græ- » cam (*inquit Iſaacus Voſſius cap. 29. de 70.* » *Interpr. pag. 96.*) ad fidem Samaritici » exemplaris factam fuiſſe contendunt, & » ſeorſim editam, unde iſtæ (*ante allatæ*) » lectiones promanarint. Verum hæc opi- » nio nulla vel ratione vel auctoritate ni- » titur. *Idem ait Hody libro laudato p. 633.* » Hæc ſine idoneis argumentis affirman- » tur; potuerunt Patres nonnulli, qui Sa- » maritica allegant, ab ipſis Samaritis de » illis edoceri «. *Confer quæ ſupra dicta ſunt in fine ſect. 4. capitis præcedentis p. 111.*

XVI. Pſalmi & Prophetæ à Sophronio, S. Hieronymi coætaneo, ex verſione Latina ejuſdem ſancti Græcè verſi. » Opuſcula mea (*inquit S. Doctor cap. 134.* » *de ſcript. Eccl.*) in Græcum ſermonem ele- » gantiſſime *Sophronius* tranſtulit; Pſalte- » rium quoque & Prophetas, quos nos de » Hebræo in Latinum vertimus. «

XVII. Liber Sapientiæ Salomonis Græcè ex lingua Syriaca converſus. » R. » Moſes Nahhman (*teſte R. Aſaria in* » *Meor Enaim pag. 175.*) ſtatuit compoſi- » tum eſſe hunc librum à Salomone lingua » Syriaca, ut mitteret eum ad aliquem re- » gem ad fines Orientis habitantem «. *Hæc mera ſunt Rabbinica ſomnia, nullamque refutationem merentur.* » Convenientia au- » tem locorum à Ramban citatorum cum » editione Syriaca Bibl. Polyglot. Londin. » conjecturam facit, non originale utique » exemplar lingua Syriaca ſcriptum fuiſſe, » ſed Græci textus originalis duntaxat con- » verſionem, Syriacam fuiſſe editionem «. *Ita ſentit Jo. Henr. Heideggerus lib. 2. cap. 2. Enchiridii Bibl. num. 8.*

XVIII. Idem Græcè ex Hebræo tranſlatus. *Heideggerus ibidem ea de re ſic loquitur:* » Idiomate liber hic ab auctore » ſcriptus eſt Græco. Falluntur enim haud » dubie, qui primitus Hebraicè ſcriptum » tradunt. Ipſe namque ſtylus & conſtructio » prodit nunquam fuiſſe ſcriptum Hebraicè » ab authore, ſed ab Hebræo aliquo rarius » Hebraizante, Græcè. «

† *Contra ea Jo. Alb. Fabricius Bibl. Græcæ l. 3. c. 29. p. 736. ubi librum Sapientiæ incerti auctoris eſſe docuit, de lingua ejus originali hæc addit:* » A Philone Preſby- » tero Græcè converſum ait Is. Voſſius li- » bro de LXX. Interpr. pag. 396. neque » ex Hebræo converſum eſſe abnuerim, » etſi ſtylus Græcam eloquentiam redolere » viſus eſt Hieronymo, qui ſuo jam tem- » pore nullum ſe Ebraicum exemplar repe- » rire potuiſſe eſt teſtatus «. *Conf. idem in prolegomenis ad librum Sapientiæ.*

A

B

C

D

E

XIX. Eccleſiaſticus ex Hebræo ſive Syriaco in Græcum ſermonem converſus à Jeſu filii Sirach nepote, *ut ipſe innuit in prologo. Idipſum confirmat S. Epiphanius libro de ponder. & menſuris num. 4. † & Hieronymus, qui præf. in Proverbia ipſum codicem Hebraicum vidiſſe ſe teſtatur.*

† Libri Tobiæ & Judith è Chaldæo idiomate Græcè tranſlati: *quippe quos Chaldaicè primitus ſcriptos fuiſſe ex Hieronymi verbis, &c. colligitur.* V. *ſupra pag. 92.*

XX. Novum Teſtamentum nove verſum Græcè reliquit Georgius Mayr prælo paratum probatumque. *Sotvel in Biblioth. ſcript. Soc. Jeſu.*

XXI. Evangelium ſecundùm Matthæum Græcè ex Hebræo *vel potius* ex Syro-Chaldaico ſermone converſum à Jacobo Apoſtolo, vel à Joanne, vel à Barnaba. *Ex his quæ cap. 2. ſect. 3. p. 101. retulimus, patet hoc Evangelium Syriaco-Chaldaicè fuiſſe primitus conſcriptum; à quo autem in linguam Græcam tranſlatum non ſatis conſtat. Auctor Synopſeos apud Athanaſium ſub finem aſſerit* hunc librum à Jacobo fratre Domini fuiſſe tranſlatum. *Theophylactus vero præfat. in Matthæum.* » Joannes, *inquit*, hoc ex Hebraica lin- « gua in Græcam, ut ferunt, interpretatus « eſt «. *Sunt qui opinantur Barnabam Apo- « ſtolum Matthæi Evangelium ex Hebræo in « Græcum tranſfuliſſe, inter quos eſt Sixtus Se- « nenſis. Anaſtaſius Sinaita lib. 8. Hexaë- « meron dicit* » Lucam & Paulum reddidiſſe « idem Evangelium Græcè. «

» † Matthæus Evangelium ſuum Græ- « cè ſcripſit, non Chaldaicè, vel Hebraicè, « ut poſt Papiam multi veteres, de Græco « interprete S. Jacobo vel Paulo vel deni- « que Luca & Joanne mirum in modum « diverſa inter ſe tradentes, affirmarunt «. « *Jo Alb. Fabricius Bibl. Gr. lib. 4. cap. 5. conf. Jo. Henr. Heideggerus Enchir. Bibl. lib. 3. cap. 2. & Gottfr. Olearius in Obſervat. ad Matth. VI. 9. 10. qui quidem Matthæi Evangelium Græcè primitus conſcriptum, attamen ipſis Apoſtolorum temporibus Hebraicè converſum publicatumque fuiſſe ex Patrum teſtimoniis optime colligit.*

XXII. Evangelium ſecundùm Marcum Græcè ex Latino factum. *Baronius in Annal. Eccl. ad an. 45. affirmat* » S. Mar- « cum Romæ ſuum ſcripſiſſe Evangelium, « proindeque lingua Romana, puta Lati- « na «. *Ita quoque Syrus in fine hujus Evangelii hæc diſerte addit:* » Finit Evangelium « ſanctum, Evangelium Marci, quod lo- « cutus eſt & evangelizavit Romæ Roma- « ne «. *Idem legitur ad calcem verſionis Arabicæ & Perſicæ. Verum nullius ſunt authoritatis hujuſmodi inſcriptiones quæ ad caput*

vel ad calcem codicum ſacrorum præſertim in Orientalibus verſionibus leguntur. † *Accedit, quod Seldenus Comment. ad Eutych. Obſervat.* 28. *notat, à Syro cæteriſque Orientalibus per Romanam linguam etiam Græcam quandoque intelligi.* † *Præterea Marcum Græcè ſcripſiſſe aſſerit S. Hieronymus præf. in Evangelia.* » De novo, *ait*, loquor te- »ſtamento, quod Græcum eſt, excepto »Apoſtolo Matthæo, qui primus in Ju- »dæa Evangelium Chriſti Hebraicis lite- »ris edidit «. *Idem expreſſe docet S. Auguſtinus lib.* 1. *de conſenſu Evangeliſt. cap.* 2. »Matthæus, *inquit*, Hebræo ſcripſiſſe per- »hibetur eloquio, cœteri Græco. Idem »fuit communis veterum & recentium ſen- »ſus, *juxta Cornelium à Lapide præfat. in Marcum, cui aſſentitur Maldonatus præfat. in* 4. *Evangelia cap.* 5. » Conſtantiſſima »apud omnes veteres fuit opinio, cœteros »quidem Græco, Matthæum vero Hebrai- »co ſcripſiſſe ſermone «. *Ita Maldonatus.*

XXIII. Epiſtola D. Pauli ad Romanos Græcè ex Latino converſa. » Idem »de Epiſtola ad Romanos (*inquit Alphon-* »*ſus Salmeron proleg.* 36 *in Evangel. p.*433.) »per Tertium amanuenſem Latinè ſcripta »cogitari poteſt. Cum enim illud nomen »Tertii, ſive, ut alii legunt, Teruntii, »Latinum ſit, cujus opera & miniſterio »uſus Paulus fuit: nihil mirum eſſe debet, »ſi poſtquam Epiſtola illa ex Latino ſer- »mone, in quo primum ſcripta extitit, in »Græcum fuit transfuſa atque converſa, »&c. « *Huic opponitur alter Jeſuita, nempe Jacobus Tirinus qui præfat. in eandem ſic ſcribit:* « Ut aliæ, ita & hæc Epiſtola Græ- »ciſinis abundat. Unde patet, Græcè à S. »Paulo conſcriptam. Et hic videtur ſen- »ſus & conſenſus eſſe Interpretum tam »Græcorum quam Latinorum. Omnes »enim cum dubia lectio occurrit, provo- »cant ad textum Græcum quaſi ad Pauli »autographum. Nolim tamen Salmeroni, »Latinè ſcriptam contendenti negare, »Græcum autographum mox ab aliquo »Pauli interprete converſum eſſe in Lati- »num ſermonem, & ita Latinis tranſmiſ- »ſum. Et forſan Interpretis (ſive Tertius »is fuerit, ſive alius quiſpiam) obſcuritas, »cauſa fuit, quod hæc Epiſtola præ aliis »tam obſcure & hiulce conſcripta ſit, in- »quit Diodorus Tarſenſis. «

XXIV. Epiſtola D. Pauli ad Hebræos Græcè ex Hebraico ſermone traducta. *Veteres non pauci, Clemens Alexandr. Euſebius Cæſar. S. Hieronymus & Theodoretus aſſerunt à Luca vel à Clemente eam eſſe Græcè converſam.* » Clemens Alexandrinus (*ut* »*refert Euſebius lib.* 6. *hiſt. Eccleſ. cap.* 14.) »Epiſtolam ad Hebræos Pauli quidem eſſe »affirmat, ſed Hebraico ſermone utpote

A ad Hebræos primum ſcriptam eſſe: Lu- « cam vero eandem Græco ſermone ſtu- « dioſe interpretatum, Græcis hominibus « edidiſſe «. *Euſebius ipſe ibidem lib.* 3. *cap.* 38. *hæc ait:* » Cum ad Hebræos patrio « ſermone ſcripſiſſet Paulus, alii Lucam « Evangeliſtam, alii hunc, de quo loqui- « mur, Clementem (*Romanum*) Epiſtolam « illam eſſe interpretatum ferunt «. *S. Hieronymus de ſcript. Eccleſ. cap.* 5. *hæc refert:* Vel certe quia Paulus ſcribebat ad He- « bræos, propter invidiam ſui apud eos no- « B minis titulum in principio ſalutationis « amputavit; ſcripſerat autem ut Hebræus « Hebræis Hebraicè, id eſt ſuo eloquio « diſertiſſime, ut ea quæ eloquenter ſcripta « fuerant in Hebræo, eloquentius verteren- « tur in Græcum «. *Theodoretus prologo in hanc Epiſt. tom.* 3. *Operum.* » Scripſit *Paulus* (*inquit*) eam lingua Hebraica; ferunt « autem eam fuiſſe à Clemente interpreta- « tam. «

Sic autem iſtas authoritates refellere conatur Heideggerus lib. 3. *Enchiridii Biblici* C *cap.* 21. *pag.* 825. » Manavit hæc traditio « à Clemente Alexandrino ſolo, non alia « ratione ſeu conjectura ducto, quam quod « ad Hebræos ſcripta eſſet, cum tamen non « ad ſolos Hebræos Palæſtinos, ſed ad diſ- « perſos etiam, Hebraici idiomatis parum « callentes, ſcripta fuerit.... Neque Græ- « ca Editio tranſlationis notas habet ullas; « ſed Græcanitatis puræ plurimas. Elegan- « tia enim ſcriptionis illius verſionem non « ſapit: *Epiſtola illa* (inquit Origenes in « Hom. ad Hebr. tom. 2. pag. 430.) *& in* « D *verborum compoſitione majorem præfert Græci* « *ſermonis elegantiam, ut fatebitur quiſquis* « *de ſtyli differentia perite judicare poteſt.* » Lo- « ca quoque veteris Teſtamenti ex Græca « tranſlatione citantur, (*ut obſervavit Hieronymus Comment. in Iſaiam lib.* 2. *cap.* 6.) « ex Hebræo potius citanda & traducenda « ſiquidem Hebraicè primitus ſcripta eſ- « ſet «. *Hæc ille.*

SECTIO QUARTA.

E CODICES MANUSCRIPTI Græci.

Vetuſtiſſimi codices Græci exarati ſunt literis illis majoribus & uncialibus non additis ſpiritibus & accentibus & ſine vocum diſtinctione. » Literæ unciales obſervantur « in libris omnibus ad nonum uſque ſæcu- « lum. Nono quippe ſæculo finem fecerunt « Græci uncialibus literis ſcribendi; ita ut « ne unum quidem codicem viderim aut « alicubi extare compererim uncialibus li- « teris deſcriptum, qui poſt nonum ſæcu «

„ lum exaratus fuerit: exceptis libris Chori A
„ & Eccleſiæ uſui deputatis «. *Ita D. Bernardus de Montſaucon p. 12. recenſionis Palæographiæ Græcæ.*

Biblia Græca Veteris Teſtamenti juxta LXX. Interpretes. ». Codex *Vati-*
„ *canus, ut quidam opinantur, ſecundùm editio-*
„ *nem Luciani,* quantum ex forma chara-
„ ćterum conjici poteſt, cum ſit majoribus
„ literis, quas vere antiquas vocant, exara-
„ tus, ante milleſimum ducenteſimum an-
„ num (*hæc ſcripta ſunt anno* 1587.) hoc eſt
„ *circa annum Chriſti* 380. ante tempora B. B
„ Hieronymi & non infra ſcriptus videtur.
„ ... ex editione ſeptuaginta, ſi non toto
„ libro, certe majorem partem conſtare
„ viſus eſt. ... Macchabæorum libri abſunt
„ ab hoc exemplari, atque item liber Ge-
„ neſis fere totus; nam longo ævo conſum-
„ ptis membranis mutilatus eſt ab initio li-
„ bri uſque ad caput 47. Et liber item Pſal-
„ morum qui à Pſalmo 105. uſque ad 128.
„ nimia vetuſtate mancus eſt «. *Hæc ex præfatione editionis Romanæ. Extat hic codex in Bibl. Vaticana, unde Vaticanus appellatur.* C

„ Continet Vaticanus codex, longe
„ quidèm vetuſtiſſimus, editionem ſimpli-
„ cem LXXII. neque ſuppletam aliena in-
„ terpretatione, ſed ni fallor à Luciano
„ Martyre emendandi ſtudio nonnihil con-
„ taminatam, hoc eſt eam quam κοινὴν vo-
„ care ſolebant. *Andr. Maſius in annot. ad*
„ *cap.* 1. *Joſuæ.* In quo falli doctiſſimum Ma-
„ ſium nihil dubito (*inquit Jac. Uſſerius p.*
„ 87. *ſyntagm. de* 70. *Interpr. p.* 86.) quum
„ Lucianeam hanc eſſe editionem exiſti- D
„ mat. Ut enim hujus rei veritatem explo-
„ rarem, in minoribus Prophetis loca con-
„ tuli, quæ in ſcholiis optimi codicis Bar-
„ berini notæ, Luciani lectionem indican-
„ te, ſignata viſebantur. Ex qua collatio-
„ ne, Romanam cum Lucianea editione in
„ uno tantum loco conveniſſe deprehendi «.
Ita ille.

„ Triplex fuit (*inquit Jo. Morinus Epiſt.*
„ 54. *ad Patricium Junium pag.* 279. *Antiq.*
„ *Eccl. Orient.*) LXX. Interpretum corre-
„ ctio; Origeniana, Heſychiana & Lucia- E
„ nea. Hinc codicum horum Interpretum
„ varietas. Heſychiana videtur tua Editio
„ (ſcilicet codicis Alexandrini). Audio
„ enim Alexandriæ olim deſcriptum eſſe
„ codicem tuum. Maſio Lucianeus videtur
„ ille codex ex quo Editio Romana expreſ-
„ ſa eſt; mihi vero Origenianus: Lucianeus
„ enim ut conſtat ex Euſebio & Suida in
„ verbo *Lucianus*, interpretationem Eccle-
„ ſiaſticam, ubi vitiatam eſſe illam conſta-
„ bat, ad Hebræi textus normam caſtiga-
„ vit; Origenes verò purum putum 70. In-
„ terpretum textum repræſentare ſategit:
ubi autem ab Hebræo variabat, id aſte- «
riſcis vel obelis notavit; ubi vero codices «
70. à ſe invicem, lemniſcis & hypolem- «
niſcis. ... Alia ratio, propterquam Orige- «
nianam illam Editionem exiſtimem, aut «
potiſſimùm Origenianam, eſt quod non «
tantum Aſiæ majoris Eccleſiæ codices «
Origenianos amplexæ ſint; ſed Græciæ, «
Conſtantinopoleos, Aſiæ quoque mino- «
ris & vicinarum regionum, Romæ quo- «
que & Italiæ Magnates & Bibliothecæ «
celebres Origenis Hexapla deſcribi, ut «
omnium Editionum correctiſſima, inde- «
que Editionem 70. exſcribi, magnopere «
curabant, uti S. Hieronymus teſtatur, ap- «
paretque ex auctorum qui in illis regioni- «
bus vixerunt commentariis, qui omnes «
Origenis Hexapla maximè commen- «
dant «. *Hæc Morinus.*

Joan. Ern. Grabius in Epiſt. edita ad Jo. Millium hæc ait: » Hic codex non eam «
exhibet libri Judicum verſionem, qualem «
primi ediderunt Interpretes, ſed qualem «
illam emendavit Heſychius «. *Oppoſitam ea de re ſententiam amplexus eſt idem doctiſſ. Grabius ibidem pag.* 47. » Editio Ro- «
mana (*inquit*) ſaltem ex parte eſt Heſy- «
chiana, adeoque corruptiſſima; contra «
Alexandrinus codex ex Origeniano quo- «
ad plurimos veteris Teſtamenti libros eſt «
deſcriptus. «

Hic codex, in quo multa reperiuntur manu recentiori emendata, non eſt adeo antiquus nec bonæ notæ, cum erratum ſæpè fuerit ab antiquario, ut ad me ſcripſit teſtis oculatus (E. R.) qui cum inſpexit & diligenter examinavit.

Biblia Græca Veteris & Novi Teſtamenti. *Bibl. Vaticana, Joannes Geneſius Sepulveda Epiſt. lib.* 1. *Epiſt.* 3. *ad Eraſmum anno* 1533. *ſcripta, in qua hæc ait:*
» Eſt Græcum exemplar antiquiſſimum «
in Bibliotheca Vaticana, in quo diligen- «
tiſſime & accuratiſſime literis majuſculis «
conſcriptum utrumqueTeſtamentum con- «
tinetur, longe diverſùm à vulgatis exem- «
plaribus. ... Hoc autem exemplar om- «
nium eſſe emendatiſſimum, cum ejus an- «
tiquitas declarat & Librarii diligentia, «
tum quod multum convenit cum vetere «
noſtra tranſlatione, quæ dubitari non de- «
bet, quin ex emendatiſſimo quoque exem- «
plari converſa & tradita nobis ſit à ma- «
joribus «. *An hoc exemplar alìud ſit quam præcedens, indicare poſſunt hujus Bibliothecæ Præfecti.*

Biblia Græca partim papyro, partim pergameno, in folio. *Bibl. Vaticana, Poſſevinus.*

Biblia Græca Vet. Teſt. Codex Venetus grandioribus literis ſcriptus, Vaticano non tam vetuſtus. *Venetiis, Bibl. Cardin.*

Cardin. Beſſarionis. Præfatio editionis Romanæ: nunc extant Venetiis in Bibl. Sancti Marci. A

BIBLIA Græca Veteris Teſtamenti. Codex alter priori non tam antiquus, qui ex magna Græcia advectus, deinde fuit Cardinalis Caraſæ; qui liber cum Vaticano codice ita in omnibus conſentit, ut credi poſſit ex eodem archetypo deſcriptus eſſe. *Eadem præfatio.*

BIBLIA Græca Veteris & Novi Teſtamenti. » Manuſcriptum Alexandrinum ex recenſione Heſychii caſtigatum, B literis majoribus antiquis ſine accentuum & ſpirituum notis exaratum, deſcriptum manu Theclæ nobilis fœminæ Ægyptiæ circa tempus Concilii I. Nicæni: quod Cyrillus Lucaris, cum à Patriarchatu Alexandrino ad Conſtantinopolitanum vocatus eſſet, illinc ſecum tanquam magnum theſaurum Conſtantinopolim tranſtulit, & per D. Thomam Roe equitem auratum, Regis Angliæ apud Turcarum Imperatorem legatum, Carolo I. Britanniæ Regi dono miſit; cujus etiam Hugo C Grotius annotat. ad Nov. Teſtam. aliquoties ſub Anglici codicis nomine mentionem facit. Extant hujus codicis lectiones variantes in Polyglottis Londinenſibus. Alexandrinum dicitur non tam quod ex recenſione Heſychii fuerit, quam quod ex Alexandria allatum ſit «. *Walton. prolegom.* 9. §. 34. *Londini, Bibl. Jacobæa ſeu Regia Londinenſis.*

Hic codex, *qui non tantam habet vetuſtatem, quantam ei vulgo Angli tribuunt,* utriuſque fœderis libros continet, niſi D quod à Pſalmi 49. verſu 20. uſque ad verſum 12. Pſalmi 80. omnia, & Evangelium Matthæi uſque ad caput 27. in eo deſiderantur. Ex hoc exemplari caput VI. & XVIII. libri Judicum typis mandavit Jacobus Uſſerius *pag.* 148. *Syntagmatis de* 70. *Interpretibus.* Ex eodem textum Jobi στιχηρῶς typis exſcribi curavit Patricius Junius, *& vulgavit cum catena Græca in Job, Londini* 1637. Codicem integrum edere in ſe ſuſceperat. *Ita enim ea de re ſcribit Jac. Uſſerius in Epiſt. ad Sarravium p.* 527. E *Sylloges Epiſt.* » Alexandrini Exemplaris (quod poſt Baſilii M. tempora deſcriptum fuiſſe, præfatio illius, quæ ibi habetur, in Pſalmos indicat) editionem urgere non ceſſo. Id oneris in ſe ſuſcepit vir doctiſſimus Patricius Junius, cujus primum ſpecimen ſimul cum hiſce mitto «.

Idem in Epiſt. ad Lud. Capellum ibid. p. 596. » Codicem *Alexandrinum* edere cœpit eruditiſſimus Junius, ſed eo ad meliorem vitam tranſlato, nulla illius editionis ſpes nobis eſt relicta «. *Rationes, ob quas hæc editio non ulterius progreſſa eſt, fuſius exponit Th. Smith in vita Patricii Junii pag.* 33. Item Pſalterium anno 1678. vulgatum eſt, cura & ſtudio Thomæ Gale. Tandem integer hic codex luci publicæ dari cœpit ſtudio & opera Jo. Erneſti Grabii, Oxonii 1707.

De hoc exemplari mſc. hæc ſcribit Joannes Uſſerius pag. 100. *Syntagm. de* 70. *Interpretibus.* » Ex ineditis omnibus Græcorum Bibliorum exemplaribus, celebratiſſimum eſt illud, quod ad Regem noſtrum Carolum dono miſit Cyrillus Patriarcha Conſtantinopolitanus, notatione hac appoſita: *Liber iſte Scripturæ Sacræ Novi & Veteris Teſtamenti, prout ex traditione habemus, eſt ſcriptus manu Theclæ, nobilis fœminæ Ægyptiæ, ante mille & trecentos annos circiter, paulo poſt Concilium Nicænum. Nomen Theclæ in fine libri erat exaratum; ſed extincto Chriſtianiſmo in Ægypto à Mahometanis, & libri una Chriſtianorum in ſimilem ſunt redacti conditionem. Extinctum ergo & Theclæ nomen & laceratum; ſed memoria & traditio recens obſervat.* «

Deinde addit clariſſ. author. » Inter hoc & Vaticanum exemplar (majuſculis utrumque literis exaratum) in libris Joſuæ, Judicum, Jobi (qui & hic ex Theodotione eſt ſuppletus) & tertio Regum libro, præcipua exiſtit differentia: eodem ordine, iiſdemque trajectionibus utrobique ſervatis «. *Hæc ille.*

» Textus ille (*inquit Joan. Morinus ad Thomam Cromberum Epiſt.* 43. *p.* 236. *Antiq. Eccl. Orient.*) non eſt 70. Interpretum purus & ſincerus textus, ſed quantum ex paucis ſchedulis judicare licet, duobus vitiis laborat; habet admixtas pleraſque ſententias & pericopas ex Hebræo textu juxta Theodotionem verſo repetitas; quæ à puro 70. Interpretum textu ſemper abfuerunt, quaſque ideo ſub aſteriſco Bibliis ſuis inſeruerat Origenes. . . . Habet præterea multa, ſed minoris momenti, quæ à ſincero 70. Interpretum textu nonnihil deflectunt, nec cum Hebræo textu ut plurimum conveniunt, ex quibus conjicere eſt, editionem illam eſſe Heſychianam, ab Heſychio ſcilicet recenſitam, vel certe demonſtratur textum illum Ægyptium admodum eſſe impurum, utpote ab Hexaplis Origenis plurimum differentem. Id, quod conjicio, facile dijudicabit, qui textum illum cum Græco textu Eſaiæ apud Procopium, & editione textus Joſuæ apud Maſium contulerit, modo quid ſibi velint Origenis obeli & aſteriſci prius didicerit. «

Idem ibidem Epiſt. 54. *p.* 274. *ad eundem ſcripta ſubdit:* » Quod ad rem attinet, pedibus manibuſque in tuam eo ſententiam, Editionem illam veram eſſe & ger-

» manam 70. ſeniorum Interpretationem;
» an ſit totius orbis antiquiſſimus codex ille,
» ex quo Jobi Editio expreſſa eſt, definire
» difficile, ne dicam ἀδύνατον. Literarum
» figura qua codex ille Regius exaratus eſt,
» ut ex earum ſpecimine à te exſcripto con-
» jicio, arguit ſane venerandam antiquita-
» tem, & annos mille ducentos ſuperantem.
» . . . Cum autem dixi editionem illam Jobi
» veram eſſe & germanam 70. ſeniorum In-
» terpretationem, non ſtatim intelligi ve-
» lim ὁλόκληρον integritatem eſſe illi tri-
» buendam. . . . Vera igitur & germana eſt
» 70. ſeniorum interpretatio, hoc eſt non
» adulterina, ne quidem interpolata, ſed
» ea ipſa quam ex Hebraico ſeniores illi
» tranſtulerunt; verum nihil prohibet in
» ea nævos eſſe & mendas illapſas & ex
» ſcriptoris vitio & exemplaris à quo eſt
» olim codex ille deſcriptus«. *Ita Morinus.*

» Græca Teſtamenti utriuſque Biblia,
» quo theſauro per annos C C. ultra mille
» (ad illam enim uſque ætatem aſſurgere
» perhibetur) nihil uſquam pretioſius vidit
» orbis Chriſtianus, charactere grandiori
» pulchre exarata, Cyrillus Lucaris, Pa-
» triarcha CP. ex Alexandria, cum ſedem
» illam relinqueret, ſecum devecta, per
» Thomam Roe. . . . ad Carolum I. tranſ-
» miſit. Acceptas haud ſine ſumma vene-
» ratione membranas haſce veterrimas,
» magnificeque mox compactas auroque
» fulgentes in bibliotheca Jacobæa reponi
» juſſit Rex optimus, ubi jam aſſervatur
» hoc κειμήλιον. Conſtat autem hoc exem-
» plar ex quatuor voluminibus; quorum
» tria priora Vet. Teſt. libros continent,
» quartum vero Novum Teſtamentum cum
» annexa ad calcem ipſius Epiſtola D. Cle-
» mentis priori, & poſterioris fragmento....
» Patricius Junius typis Regiis accurate re-
» præſentavit, ad fidem hujus exemplaris,
» librum Job στιχηρῶς, editurus & univerſa
» Biblia Alexandrina, ſi rationes in iis
» edendis ab ipſo initas probaſſent eruditi.
» Sed & lectiones variantes N. T. collegit
» Patricius in gratiam Cl. Uſſerii Armacha-
» ni & etiam illuſtriſſimi Hug. Grotii. . . . .
» Nec ulterius certe quicquam ab ipſo aliiſ-
» ve in hoc genere tentatum puto per an-
» nos fere viginti; donec ſcilicet Alexan-
» der Huiſſus, aliique viri docti univerſi
» Textus Alexandrini cum exemplari Va-
» ticano in Vet. Teſt. & cum editione Ste-
» phanica in Novo collationem inſtituiſ-
» ſent; adjectis ad calcem cujuſque paginæ
» *Polyglot. Londin.* ſingulis fere varietatibus
» Alexandrini codicis, etiam minutiſſimis«.
Johannes Millius p. 143. prolegom. in Nov. Teſt. Gr.

Ex cap. 1. prolegomenorum Joannis Erneſti Grabii ad Biblia Græca anno 1707.

A *edita* §. 5. » Equidem hunc *codicem* Con- «
cilio Nicæno haud antiquiorem eſſe S. «
Athanaſii ad Marcellinum Epiſtola, Pſal- «
mis præfixa una cum Euſebii Hypotheſi- «
bus Pſalmorum plane evincit, ut & Ca- «
pitula S. Evangeliorum, horumque mi- «
nutior diſtinctio in στίχους ſecundùm Ca- «
nones Euſebianos, minio in margine ad- «
ſcripta. Quod vero non diu poſt Conci- «
lium Nicænum, Theclæ, adeoque ſeculi «
IV. ætate decurrente exaratus fuerit Co- «
dex noſter, ex eo colligo, quod nulla «
B prorſus Epiſtolarum Paulinarum diviſio «
in κεφάλαια ac ſectiones ibi appareat, «
procul dubio his perinde ut Evangeliis «
apponenda, ſi talis aliqua extitiſſet. At- «
qui jam anno Chriſti 396. Arcadio IV. «
& Honorio III. Coſſ. quempiam S. Scrip- «
turæ peritum ac pium virum, cujus no- «
men nos fugit, Epiſtolarum Pauli in Ca- «
pitula diſtinctionem ac ſingulorum Capi- «
tulorum ſummas ac titulos confeciſſe, «
conſtat ex Euthalii præfatione in dictas «
Epiſtolas an. Chriſti 462. ſcripta, ac nar- «
C ratione laudati Anonymi de Martyrio «
Pauli eidem ſuffixa. . . . §. 6. Is codex eſt «
in folio ſcriptus atramento in membrana. «
Singulæ paginæ duas exhibent columnas. «
Literæ ſunt unciales, rotundæ, ubique «
ejuſdem fere formæ ac magnitudinis. Cæ- «
terum de literis conſonantibus pariter & «
vocalibus diphthongiſque notandum; «
quod illæ hinc inde, hæ autem ubique «
fere locorum ac ſæpiſſime ſint inter ſe «
permutatæ. . . . . Spiritus atque accentus «
quod attinet, eos in primis Geneſeos ca- «
D pitibus recentior manus appinxit; prima «
vero Librarii manus per totum Codicem «
rarius addidit. . . . Voces plerumque in- «
tegræ ſunt ſcriptæ, exceptis quibuſdam, «
quas ſæpiſſime abbreviatas videas. Cæ- «
terum verba ubique fere continuo lite- «
rarum ductu ſunt inter ſe juncta. . . . §. 8. «
Porro notandum quod Codex Alexan- «
drinus ab ipſo ſcriba, vel quopiam ejus «
coævo, cum autographo, aut cum alio «
potius codice fuerit collatus ac ſubinde «
emendatus, necnon in margine ſupple- «
E tus, licet aliquando parum recte, &c. «

Sacræ Scripturæ codex Græcus auro, gemmiſque ornatus, cujus antiquitatem, falſo licet, ad ipſa Apoſtolorum tempora referunt. *Aſſervatur in Templo Raſcianorum Comaronii in Hungaria, Tollius Epiſt. 5. Itineraria p.* 148.

Biblia Græca Leonis Patricii olim, Reginæ Sueciæ, cod. 1. nunc in *Bibl. Vaticana.* Eadem uſque ad Danielem. *Ibid. cod. 5. Ex his unum juxta Lucianeam editionem eſſe conjectat Iſaacus Voſſius in Epiſt. ad Lectorem, quæ eſt in appendice Syntagmatis de 70. Interpretibus.*

Biblia Græca. Codex ſeculi IX. membranaceus, charactere unciali, oblongo & deflexo, initio & fine mutilus, optimæ notæ. *Romæ, Bibl. Cœnobii S. Baſilii, de Montfaucon p.* 212. *Diarii Italici. addit. p.* 186. *Palæographiæ Græcæ* »in hoc » codice, eraſis prioribus, alia recentiori » manu ſuperſcripta eſſe. «

Biblia Græca. Codex antiquus X. ſeculi, in fol. in quo deſunt libri poetici & prophetici. *Bibl. Regia cod.* 1871. *Eorum codicum plerique qui Lutetiæ Pariſiorum in Bibliotheca Regia aſſervantur, quique in hac referuntur ſectione, veteres ſunt ac bonæ notæ, & quidem ante annos ſeptingentos ſcripti, ſeculo undecimo, quemadmodum mihi teſtatus eſt Joannes Boivin hujus Bibl. cuſtos alter, rerum Græcarum callentiſſimus.*

Biblia Græca Imperatoris Cantacuzeni valde conſentientia cum Editione Romana. *Bibliotheca Scorialienſis: Franciſ.* delos ſanctos *in deſcriptione hiſpanicè ſcripta ejuſdem Bibliothecæ, diſcurſu* 16. *p.* 90.

Biblia Græca fere integra Græcè. *Bibl. Regia cod.* 2140.

Biblia Græca. Codex membranaceus XII. ſeculi. *Romæ, Bibl. Chiggiana, de Montfaucon p.* 237. *Diarii Italici.*

Biblia Græca. Codex bombycinus XII. ſeculi. *Florentiæ, Bibl. S. Marci.*

Biblia Græca. Codex pervetuſtus & optimæ notæ. *Bibl. Vindobonenſis, de Neſſel cod.* 23.

Biblia Græca. Codices quatuor. *Bibliothecæ Venetæ, Tomaſini catalogus p.* 53. Eadem. *Bibl. Eduardi Bernardi in Anglia cod.* 48. *num.* 7394. *catalogi editi.*

Biblia Græca, quatuor diſtincta tomis, ad cujus margioes multiplicem videre eſt diverſorum textuum interpretationem, prout Antonius Agellius probabat, ejus manu Græcis quidem notis adſcriptam. *Romæ, Bibl. Quirinalis apud PP. Theatinos: Jo. Silos, Hiſt. Cleric. Regul. lib.* 13. *p.* 533.

Octateuchus Græcus, ſive liber continens Pentateuchum, libros Joſuæ, Judicum & Ruth, *præterea* quatuor libros Regum, 2. Paralipomenon, Eſdræ I. & II. & Macchabæorum primum. Codex antiquus in membranis. *Florentiæ, Bibl. S. Laurentii plut.* v. *cod.* 1.

Octateuchus, libri IV. Regum, II. Paralipomeoon, II. Eſdræ, Judith & Eſther, Græcè. *Bibl. Bodleiana cod.* 292. *Bibl. Vaticana, Poſſevinus.* Eadem uſque ad Eſdram. *Ibidem, Poſſevinus.*

Octateuchus & libri IV. Regum, II. Paralipomenon, Eſdræ, tres libri Macchabæorum, Eſther, Judirh & Tobiæ, Græcè. *Bibl. Colbertina cod.* 1609.

Octateuchus & libri III. Regum. Codex mutilus ſed perinſignis, membranaceus, uociali charactere quadro & rotundo deſcriptus, ubi accenrus & ſpiritus aliquando notantur, nonnunquam prætermittuntur; eſtque ſeptimi ut minimum ſeculi. Geneſis deſinit à cap. 34. uſque ad cap. 38. Exodus, Leviticus, Numeri, Deuteronomium, ſine ullo defectu ſuperſunt. Sequitur liber Joſue, obi abſtractis aliquot foliis multa deſiderantur, namque à verſu 6. cap. X. uſque ad ultimum verſum cap. 22. Libri Judicum & Ruth integri habenrur. In libro I. Regum avulſis foliis multa deſiderantur, ſcilicet à verſu 19. cap. 4. uſque ad verſum 19, cap. 8. à verſu 26. cap 14. ad verſum 33. cap. 25. Liber II. Regum integer eſt. Liber III. pertingit ſolum uſque ad verſum 40. cap. 8. reliqua omnia deſiderantur, ut & rorus Liber IV. qui haud dubiè cum aliis deſcriptus fuerat. Scripturæ textus in hoc codice ſæpè differt ab Editione Romana LXX. Interpretum, ita ut aliquando alia prorſus verſio eſſe videatur. In multis autem cum Alexandrino codice conſentit. Notæ marginales triplici manu deſcriptæ ſunt; primæ omnium præſtantiſſimæ ipſius Calligraphi, qui librum deſcripſit, manu exarata, verſionum Aquilæ, Symmachi & Theodotionis fragmenta plerumque repræſentant. Itemque alias notas partim literales, partim allegoricas & myſtagogicas ſine aurorum nomine. Notæ ſecundâ manu, licet non paris vetuſtatis, perantiquæ tamen ſunt & literis uncialibus deſcriptæ, quædam Euſebii Cæſarienſis, Apollinarii & Euſebii Emiſſeni, quædam ſine auctorum nomine. Notæ tertia maou omnino recentes ſunt ac parvi pretii. In margioe non infrequenter & aliquando eriam in textu notantur aſteriſci, quibus indicantur nonnulla quæ in LXX. Interpretibus deficiebant ex aliis editionibus adjecta fuiſſe. *Hæc D. Bernardus de Montfaucon in catalogo Codicum mſſ. Bibliothecæ Seguerianæ, in qua hic codex ſervatur cod. Græco* 1.

Octateuchus & libri Eſther, Judith & Tobit. Græcè. *Bibl. Regia cod.* 2140. Octateuchus cui deeſt Geneſis. *Ibidem cod.* 1872. Octateuchus cum cateoa Græca. Codex bombycinus ſeculi XII. vel XIII. *Ibid. cod.* 1888. Octateuchus Græcè. Codex membranaceus ejuſdem fere ætatis. *Ibidem cod.* 1885.

Octateuchus Græcè, cui deeſt liber Ruth. Codex membranaceus quadringentorum annorum. *Ibidem cod.* 1874.

Octareuchus ſeu fragmenta Penrateuchi, ſive Geneſeos, Levirici, Numerorum & Deuterooomii, necnon Joſuæ & Judicum Græcè, ex Origenis Hexaplis

deſcripta, obelis, aſteriſciſque notata. Codex ſcriptus literis uncialibus & antiquiſſimis, æquat ætatem codicis Alexandrini. Hunc habuit Clandius Sarravius Senator Pariſienſis, cujus variæ lectiones exhibentur tomo VI. Bibl. Polygl. Londin. fuit poſtea Iſaaci Voſſii, nunc extat *in Bibl. Leidenſi* una cum aliis mſc. ejuſdem Voſſii (*ut patet ex ejus catalogo num.* 2194. *codd. MSS. Angliæ part.* 4.) † *Jo. Ern. Grabius Proleg. in Biblia Græca cap.* 3. §. 4. *Idem p.* 28. *Epiſt. ad Joan. Millium hæc ſcripſerat.* » Hæ antiquiſſimæ membranæ Alexandrini codicis ætatem, ſi» non ſuperant, ſaltem æquant, nec ullum » mihi dubium eſt, hunc codicem ipſum » Sarravianum eſſe, quem Patricius Junius » in notis ad mſc. Alexandrinnm tom. 6. » Bibl. Polygl. Londin. paſſim, & Uſſerius » in Syntagmate de 70. Interpr. pag. 105. » & 155. ſœpè citarunt. Imo vero eſſe alte» ram partem codicis cujus alia folia Bi» bliothecam Thuanam pridem, nunc Col» bertinam ornant «. *Hæc ille.*

Octateuchus Græcè. Codex membranaceus, in 4°. qui hanc habet ſubſcriptionem: Finem habuit hic liber Octateuchus Novembri, die poſt vigeſimum ſexto, hora rertia, anno mundi 6634. i. e. Chriſti 1126. indictione 4. Ut peregrini gaudent conſpecta patria, ſic Scribæ conſpecto libri fine. *Bibl. Collegii Univerſitatis Oxonienſis cod.* 52. *catalogi editi. Grabius prolegom. in Biblia Græca cap.* 3. §. 6. *& Bern. de Montfaucon p.* 58. *Palæographiæ Græcæ.*

Octateuchus Græcè cum antiquis Græcis annotationibus. Codex antiquus & optimæ notæ. *Bibl. Vindobonenſis cod.* 57. *de Neſſel.*

Octateuchus Græcè. *Florenciæ, Bibl. S. Laurentii plut.* V. *cod.* 38. *Bibl. Colbertina cod.* 659. *Venetiis Bibl. S. Marci, Poſſevinus.*

Octateuchus Græcè. Codex pervetuſtus IX. vel X. ſeculi. Aliquot folia deficiente codice poſteriore manu deſcripta ſunt. *Bibl. Seguer. p.* 7. Tres alii codices, *ibid. p.* 7. Idem & libri Regum Græcè. Codex membranaceus ſeculi XII. *Ibidem.*

Heptateuchus, continens Geneſim, (cujus deſiderantur 18. priora capita & initium XIX.) Exodum, Leviticum, Numeros, Deuteronomium, Joſuæ & Judices cujus libri deeſt caput ultimum. Codex bombicinus XIV. circiter ſeculi. *Ibidem.* Heptateuchus incipiens à capite 28. Geneſeos. *Bibl. Colbertina cod.* 465.

Penrateuchus & liber Joſue Græcè. Codex X. ſeculi accuratione multa conſcriptus in membraoa, ioitio & fine mutilus. In eo ſunt Origenianæ ad margi-

A nem notæ. *Romæ Bibl. Cœnobii S. Baſilii; de Montfaucon p.* 212. *Diarii Italici.*

Penrateuchus Græcus juxta exemplar Alexandrinum. *Bibl. Thomæ Gale in Anglia cod.* 72. *num.* 5906. *catalogi mſc. Angliæ part.* 3.

Pentateuchus Græcè. Codex chartaceus, in 4°. *Biblioth. Vaticana; Aſſemanus p.* 595. *Bibl. Orientalis.*

Geneſis, Exodus, Leviticus & alia Græcè, in fol. *Bibl. S. Marci Venetiis, Poſſevinus.* Geneſis & aliquorum libro-

B rum Veteris Teſtamenti nova tranſlatio Græca. *Ibidem, idem.*

Geneſis & Exodus cum catena Græcè. *Bibl. Regia cod.* 1889. Geneſis cum catena. *Ibid. cod.* 2911.

Exodi pars à cap. 32. verſu 16. Græcè, una cum Levitico & Numeris, & 13. primis verſiculis cap. 1. Deuteronomii, variiſque ſcholiis & aliorum Interpr. fragmentis. Codex in membranis vetuſtis ſcriptus, in fol. *Lipſiæ, Bibl. Paulina. Jo. Andr. Boſius cap.* 6. *Introduct. in notit.*

C *Script. Eccl. p.* 60. *&* † *Fellerus p.* 104.

» Liber Geneſeos Græcè, pulcherrimis « figuris illumioatus & antiquiſſimis literis « capitalibus ante mille quadringentos an- « nos aut circiter exaratus, quem de Phi- « lippis in Angliam ſecum adportarunt duo « Græci Epiſcopi tempore Henrici VIII. « ei dono offerenres, & perhibentes ex an- « tiqua rradirione receptum quod olim poſ- « ſeſſorem agnoſceret Origenem. Elizabe- « tha Regina eum in Bibliothecæ Regiæ « (*Londini*) archivis repertum dedit D. «

D Joanoi Forteſcue Equiti, ſuo in Græcis « Prælectori, qui conſulens poſteritati, eo- « dem beavit Theſaurum Cottonianum. Ita « D. Jameſius hæc omnia, à D. Cottono « edoctus, annotavit. Incipit à verſu 13. ca- « pitis primi: deſinit vero in verſu penul- « timo capitis 50. ultimus verſus cum figura « deeſt. Deſunr quoque paſſim folia «. *Bibl. Cottoniana p.* 70. *catalogi ex quo exſcripta ſunt hæc verba.* » Codex iſte eſt looge ve- « tuſtiſſimus, Varicano & Alexandrino an- « tiquior: quem ſæpius audivi (*inquit Wal-* «

E *tonus proleg.* 9. *num.* 42.) Rev. Uſſerium « affirmantem, *eſſe omnium totius orbis antiquiſſimum* «. *Ex eo variæ lectiones excerptæ referuntur tomo* VI. *Bibl. Polyglot. Londinenſium.*

† *J. E. Grabius Proleg. Bibl. Gr. cap.* 3. §. 6. » Pervetuſtum hunc ipſiſque Alexan- « drinis membranis antiquiorem libri Ge- « neſeos codicem Cottonianum, prope- « diem integrum ſeorſim, vel ſaltem illius « cum Romana editione collationes, ante « triennium à ſumma diligentia atque cura « factas, præfixa ejuſdem hiſtoria, publicæ « luci donaturum ſe *promittit.* «

Libri Geneſeos fragmenta quædam, A Græcè. Codex vetuſtiſſimus, membranaceus, purpureus, pene quadrus, charactere unciali ſine ſpiritibus & accentibus deſcriptus, aureis & argenteis literis majuſculis, ante annos mille trecentos, *ut opinatur Lambecius*, exaratus; conſtatque foliis viginti ſex, quorum 24. prioribus continentur fragmenta libri Geneſeos, exornata 48. æque vetuſtis picturis, hiſtoriam deſcriptam repræſentantibus; duo autem reliqua folia fragmentum Evangel. Lucæ complectuntur. *Bibl. Vindobonenſis,* B *Lambecius Comment. lib.* 2. *p.* 1007. *& lib.* 3. *p.* 2. † *ubi picturæ illæ, Conſtantini M. ætatem redolentes, æri inciſæ exhibentur, & alia nonnulla de hoc codice notatu digna commemorantur; conf. Bern. de Montfaucon Palæogr. Gr. p.* 190. *& ſeqq.*

Fragmenta libri Exodi, Levitici, Numerorum & Judicum, Græcè cum obelis & aſteriſcis. Codex in folio minori charactere unciali & ſine ſpiritibus exaratus, fuit olim Bibl. Thuanæ. *Bibl. Colbertina cod.* 3084. C

De iſto codice hæc habet Joannes Morinus lib. 1. *Exercit. Bibl.* 9. *cap.* 6. §. 10. » In-
„ ſtructiſſimam Thuanam Bibliothecam lu-
„ ſtrantes in minutulum venerandæ admo-
„ dum vetuſtatis fragmentum incidimus.
„ Complectitur Exodi capita 36. 37. 38. 39.
„ 40. ſed horum nullum integrum: Levi-
„ tici tria priora capita integra, quartum
„ uſque ad verſum 13. Ejuſdem etiam libri
„ capita 13. 14. 15. 16. 18. 19. ſed ea quoque
„ plurimum mutila. Antiquiſſimus & uncia-
„ lis character, magnitudine & figura vetu- D
„ ſtiſſimorum codicum. *Cantabrigienſis, Re-*
„ *gii & Sangermanenſis* characteri omnino
„ ſimilis, continens & ſine diſtinctionum
„ ſeparatione ſcriptura; obeliſci & aſteriſci
„ perſæpè nondum obliterati..... aliaque
„ ejuſmodi, fragmentum illud non eſſe
„ Hieronymi ſeculo inferius, atque omni-
„ no ante mille & ducentos annos ſcriptum
„ eſſe manifeſte demonſtrant. Codex unde
„ avulſum eſt illud fragmentum, ut ex obe-
„ lis & aſteriſcis apparet, 70. Interpretum
„ erat editio mixta, ad Origenianæ formam E
„ deſcripta, qua uno conſpectu emicabat,
„ & 70. Interpretum textus, & quid He-
„ braico adderet, & quid ipſi Hebrai-
„ cum. «

De illis ita ſcribit D. Bernardus de Montfaucon p. 186. *Palæographiæ Græcæ.* » Hu-
„ jus codicis viginti duo ſolum folia ſuper-
„ ſunt: ex libro Exodi ſeptem, ex Levitico
„ tredecim, ex Numeris duo; aliæ vero
„ ejuſdem codicis partes hinc & inde diſ-
„ tractæ & diſperſæ ſunt. Alteram partem
„ olim Bibliothecæ Sarravianæ, in Iſaaci
„ Voſſii manus tranſlatam fuiſſe narrat Jo.
Ern. Grabe in Epiſtola ad me ſcripta.... «
Hoc codice vetuſtiorem nullum ex iis, «
qui noti ſunt, eſſe opinor, eſtque forma «
penitus quadra; ut ex ſubjuncto ſpeci- «
mine videbis: paginam quippe integram «
delineari curavi. Hic notantur obeli & «
aſteriſci; qua forma vides in exemplo «.
Hæc ille.

Liber Joſuæ, Judicum, Ruth, Regum & Paralipomenon, Græcè, membr. in fol. *Bibl. Auguſtana ſubſellio* 1. *cod.* 25. *Ebingerus.*

Liber Joſuæ, Judicum, Ruth, Regum & Tobit Græcè cum ſcholiis, membr. in folio. *Ibidem cod.* 28. *idem.*

Libri Regum, Paralipomenon, Eſdræ, Tobit, Eſther, Judith & Machabæorum Græcè cum magna in libris Regum Interpretationum marginalium copia; ſed hic, ut & alii omnes mſſ. in libris Paralipomenon pauca, in cœteris nihil habet. Codex X. ſeculi. *Bibliotheca Coiſliniana.*

Libri Regum, Paralipomenon, Eſdræ, Tobit & Machabæorum, Græcè, in fol. *Venetiis, Bibl. S. Marci, Poſſevinus.*

Libri quatuor Regum, duo Paralipomenon & duo Eſdræ, Græcè. *Bibl. Regia cod.* 1873. Libri IV. Regum & duo Paralipomenon, Græcè cum catena. *Ibidem cod.* 2433. Libri IV. Regum Græcè. *Bibl. Colbertina cod.* 2214.

Libri Chronicorum ſeu Paralipomenon, Græcè. Codex vetuſtiſſimus, qui quondam erat Theodori Archiepiſcopi Cantuarienſis, anno Chriſti 668. *Cantabrigiæ, Bibl. publica, Walton. præfat. Bibl. Polyglot. Londin.* 9, 42. Ex eo variæ lectiones collectæ à D. Man extant tomo VI. eorundem Polyglottorum.

† *Hic Codex una cum Hypomeneſtico Joſephi & Teſtamentis XII. Prophetarum, eodem charactere ligato exaratis, in unum volumen compactus, & in* 4°. *forma in membranis eleganter deſcriptus, ex dono Matthæi Parckeri, cum aliis nonnullis mſſ. in Bibl. publica Cantabrig. aſſervatur. Neque vero ut Waltonus, traditione de eodem à Theodoro ex Græcia quondam allato deceptus, putavit, ante mille annos ſcriptus eſt, ſiquidem nono demum ſæculo literas colligandi, pluresque uno ductu exarandi conſuetudinem invectam fuiſſe docet Bern. de Montfaucon Palæogr. Gr. L. IV. cap.* 1. *cujus cap.* 2. *prolatis characterum IX. & X. ſæculi ſpeciminibus, ejus ſcriptura accurate convenit. Theodori autem fuiſſe nullum eſt indicium in ipſo codice, ex quo Joſephi librum ante triennium deſcripſi.*

Liber Tobiæ, Græcè. *Bibl. Colbertina cod.* 4768.

Tobias, Judith & Eſther, Græcè. *Bibl.*

Vaticana; *Aſſemanus p.* 593. *Bibl. Orientalis.*

Liber Eſthet, Græcè. *Bibl. Arundelliana, Jac. Uſſerius p.* 105. *Syntagmatis de* 70. *Interpretibus, de quo hæc ait:* » Et Eſtberæ quidem duas in Arundellianæ Bibliothecæ codice mſc. editiones nacti ſumus: contractiorem unam, auctiorem & Origenicis aſteriſcis ſignatam aliam; in quarum tamen utraque reperta ea ſunt omnia quæ textui Hebraico à LXX. addita fuiſſe Origenes in Epiſtola ad Julium Africanum ſignificaverat «. *Duplex iſta libri Eſther editio in Syntagmate ab Uſſerio vulgata eſt.*

Libri Job, quinque Sapientiales, Macchabæorum, Tobit, Eſther & Judith. *Bibl. Regia cod.* 1875.

Jobi & librorum quinque Sapientialium fragmenta plurima, Græcè. Codex vetuſtiſſimus, qui cum N. Teſtamento ſimul compaginatur. *Bibl. Regia cod.* 1905.

Liber Job & quinque libri Sapientiales Græcè, cum gloſſa interlineari Latina in Job, Proverbia, Eccleſiaſten & Sapientiam. Codex optimæ notæ, qui fuit P. Pithæi, & Nic. Fabri. *Bibl. Colbertina cod.* 3883. Job & Libri V. Sapientiales. *Bibl. Thuana p.* 440. *Idem forſan codex ac præcedens.* Iidem. *Venetiis, Bibl. S. Marci, Poſſevinus.*

Jobi Prophetia, Proverbia Salomonis, Eccleſiaſtes & Cantica Græcè, omnia literis grandioribus exarata ſunt, & ad ſingulos libros habentur variorum tranſlationes & lectiones variæ. Codex membranaceus & inſignis. *Florentiæ, Bibl. S. Laurentii plut.* 8. *cod.* 27.

Job, Proverbia, Canticum Canticorum, Sapientia Salomonis & Eccleſiaſticus, Græcè. Codex vetus in 4°. aliquot foliis mutilus. In eo diſtincti ſunt verſus, & initia minio inſignita. *Codex* 337. *Bibl. Palatinæ.* V. *Catalogus anno* 1701. *editus p.* 101. *nunc forſan extat in Bibl. Vaticana.* Job cum veterum Patrum enarratione, Græcè. Citatur ibi etiam verſio Aquilæ, Symmachi & Theodotionis. *Ibidem ex Palatina cod.* 230. *p.* 70. Juſti Jobi omnia continens liber. *Bibl. Vaticana, Poſſevinus ad calcem Appar. ſacri.*

Liber Job cum catena, Græcè. *Bibl. Regia codd.* 1890. 2434. 2873. Idem abſque catena, Græcè. Codex recens ſed ex veteri, ut creditur, deſcriptus. *Bibl. Colbertina cod.* 3581.

Pſalterium Græcum Davidis. Codex venerandæ antiquitatis, undecim omnino ſeculorum, judicio doctiſſimorum quorumdam virorum qui illum inſpexerunt. Scriptus eſt charactere Baſilico, in 4°. forma in membranis; verum alii volunt non eſſe membranam, ſed chartam purpura tinctam; character eſt argenteus, tituli aurei, marginalia Latinè extant minio ſcripta. *Tiguri, Bibl. Civica, Joan. Bapt. Ottius in collectione editionum Biblicarum quam ad me pro humanitate ſua tranſmiſit.*

Pſalterium Græcum literis aureis abſque ulla verborum diſtinctione exaratum, in 4°. *Bibl. Colbertina cod.* 4439. *Cantabrigiæ Bibl. S. Benedicti cod.* 386. Pſalterium pulcberrimum cum expoſitione, Græcè, in fol. *Venetiis, Bibl. S. Marci, Poſſevinus.* Idem ter. *Ibidem.*

Pſalterium Græcè & Lat. ita eſt verſio Latina ut oppoſitam paginam occupet, unciali charactere, ſine ſpiritu & accentibus, VI. vel VII. ſeculo deſcriptum, initio & fine mutilum. Incipit à Pſalmo 18. cujus pars prior deſideratur; deſinit in Pſal. 72. cujus pars poſterior deeſt. *Bibl. Segueriana.*

Pſalterium Græcum, Latina manu & & charactere unciali deſcriptum à I. Pſalmo ad LXX. Codex membranaceus, in fol. VII. ſeculi. *Bibl. Monaſterii Murbacenſis in Alſatia, de Montfaucon pag.* 220. *Palæographiæ Græcæ.*

Pſalterium Græcè & Latinè cum Canticis in Eccleſia cantari ſolitis. *Ad calcem libri legitur:* Ego Sedulins Scottus ſcripſi. (*hic floruit anno* 818.) Codex charactere unciali deſcriptus, forma literarum aliquid peregrini olet, ut in aliis pene omnibus, qui à Latinis conſcripti ſunt, Græcis codicibus obſervatur. *Bibl. S. Michaelis in Lotharingia Diœceſis Virdunenſis. Idem ibid. p.* 235.

† Pſalterium cum Canticis V. & N. T. Græcè & Latinè. Codex membranaceus in fol. Græcus textus, qui eſt LXX. Interpretum, στιχηρῶς ſive per κῶλα & κόμματα ſcriptus eſt, ſimilique prorſus ſcribendi ratione verſio Latina (*quæ eſt vetus Itala*) è regione locata. Utriuſque textus verba & στίχοι examuſſim conveniunt cum Codice Monaſterii S. Michaelis in Lotharingia, à Sedulio Scotto ſæculo IX. exarato, cujus ſpecimen exhibet doctiſſimus P. Montfaucon *Palæogr. Gr. lib.* 3. *cap.* 7. *pag.* 237. eademque in utroque exemplari Scripturæ Cantica & eodem ordine diſpoſita exbibentur, ut adeo hoc ex illo deſcriptum mihi videatur. *Fuit P. Francii, è cujus Bibliotheca, Amſtelodami vendita, ad me (ſc. clariſſ. Boernerum) pervenit.*

Pſalterium Græcum cum Canticis Vet. & Nov. Teſtamenti. Inſertæ ſunt picturæ elegantiſſimæ quatuor; codex literis prægrandibus exaratus, in folio, olim *Bibl. Palatinæ cod.* 381. *pag.* 121. *catalogi ſupra*

memorati : nunc in Bibl. Vaticana. Idem quinquies, *ibidem p.* 19. 31. 36. 68. *&* 87.

Pſalmi & Cantica cum commentariis variorum Patrum, Græcè, liber antiquiſſimus. In fine codicis diſſeritur de indictione, de æra à creatione mundi, de modo inveniendi Paſcharis : exemplum ponit ab anno mundi 6303. Chriſti videlicet 995. quo videtur ſcriptus fuiſſe. Codex iſte membranaceus. *Bibl. Segueriana p.* 7.

Pſalmi Græcè. Codex membranaceus X. ſeculi, initio mutilus, incœpit à Pſal. 17. v. 37. cum breviſſimis interpretationibus. *Ibidem.*

Pſalmi eleganti & grandi charactere exarati. *Ibid. p.* 24. Pſalmi, in 4°. *Ibid. p.* 10. Iidem, quatuor codices. *Ibidem. p.* 37. *& ſequentibus*, quorum unus membranaceus ſeculi circiter XIII.

Pſalterium & Cantica Græcè cum catena. *Bibl. Regia codd.* 1807. 1876. 1877.

Pſalterium & Cantica Græcè, cum catena SS. PP. Codex membranaceus, perelegans, X. ſeculi, in quo extant figuræ bene multæ à perita manu delineatæ. *Ibidem cod.* 1878.

Pſalterinm & Cantica Græcè. *Ibidem codd.* 2851. 2852. 2853. 2854. 2856.

Pſalterium Græcum antiquis Græcis literis, pulchris, parvis, ſed legibilibus ſcriptum. Fuit quondam S. Simeonis ſolitarii qui obiit 1037. *In Tholejenſi Monaſterio ſe vidiſſe ſcribit Trithemius tom.* 1. *Chron. Hirſauzenſis p.* 173.

Pſalterium Græcum. Codex membranaceus, *in cujus fine notatum :* ſcriptum eſt hoc Pſalterium manu Demetrii Preſbyteri, menſis Maii trigeſima die, feria ſecunda, hora tertia, anno mundi 6567. Chriſti 1059. indictione XII. *Bibl. Regia cod.* 3421.

Pſalterium Græcum. Codex papyraceus, in 8°. *Pariſiis, Bibl. Memmiana.* Idem Græcè. *Bibl. Colbertina codd.* 4439. 6158. Idem cum ſcholiis. *Ibidem cod.* 5995. Idem cui aliqua deſunt. *Ibidem codd.* 4182. 4728. 5235. 6277. 6510. Idem. Codex vetuſtus membranaceus. *Bibl. Nic. Joſ. Foucaut-Comitis Conſiſtoriani.*

Pſalmi Græcè. Codex membranaceus XI. ſeculi elegantiſſimus. *Bibl. Ducis Mutinenſis, de Montfaucon p.* 31. *Diarii Italici.* Iidem, duo codices ejuſdem ætatis, *Bononiæ Bibl. Canon. Regul. S. Salvatoris, idem ibid. p.* 407. Iidem. Codex membranaceus ejuſdem ſeculi. *Florentiæ, Bibl. B. Mariæ, idem p.* 362. Iidem. Codex membranaceus ejuſdem ſeculi, optimæ notæ. *Neapoli, Bibl. S. Joannis de Carbonaria, idem p.* 308.

Pſalmi Græcè & Latinè. Codex XII.

A ſeculi, ubi Græca ſingulari characterum forma ſunt. *Neapoli, Bibl. Monaſterii S. Severini, idem p.* 319. Iidem, duo codices, in fol. *Bibl. Patavinæ p.* 29. *catalogi Tomaſini.* Iidem. *Cantabrigiæ, Bibl. Collegii S. Benedicti cod.* 179. *num.* 1456.

Pſalmi Græcè. Codex bombycinus XV. ſeculi. *Florentiæ, Bibl. S. Mariæ, de Montfaucon ibidem p.* 362. Iidem Græcè. Codex XVI. ſeculi manu Bernardi, filii Bartholomæi Bartholiſci de Florentia Monachi Dominicani ſcriptus ; hujus

B characteres notandi ſunt, imitantur enim quodammodo Hebraicos. *Flor. Bibl. S. Laurentii plut.* v. *cod.* 21. Iidem, *ibid. codd.* 5. 17. 18. 23. 25. 30. 33. 34. 39 Pſalmi Græcè cum diverſorum enarratione, bis. *Bibl. Auguſtana, Poſſevinus.*

Iidem Græcè. *Bibl. Sfortiana, Poſſevinus.*

Iidem Græcè. *Romæ, Bibl. S. Mariæ in Vallicella, idem.*

Pſalterium Græcum cum præfatione Baſilii, Theodoreti & Coſmæ Indico-

C pleuſtæ. Ciclus Paſchalis Pſalterio præfixus eſt cum tabulis eodem ſpectantibus. In fine libri habentur Cantica ſacra. Charactetes maximam partem ἐξίτηλοι ſunt. Liber autem ſcriptus fuiſſe videtur ante 500. annos, ut è tabulis Pſalterio præfixis conjicere licet. *Bibl. Bodleiana cod. Barocciano* 15.

Pſalterium & Cantica cum catena Græcè pag. 13. legitur Epigramma Georgii, qui codicem hunc ſcripſit. *Ibid. cod.* 1982.

D Pſalterium Græcum una cum Canticis Veteris & Novi Teſtamenti. *Ibidem cod.* 107. Eadem cum gloſſa interlineari. *Ibidem codd.* 289. 690. 693. Idem *Cantabrigiæ Bibl. Trinitatis cod.* 17. *num.* 428. *Oxonii Bibl. Caio Gonvilenſis cod.* 5. *num.* 695. *& Bibl. Bened cod.* 179. 386.

Pſalterium Græcum, cum odis & præfationibus, pervetuſtum. *Bibl. Eccleſ. Angliæ num.* 6387. Idem membranaceum. *Bibl. Narciſſi Archiepiſcopi Dublinienſis, nunc Armachani num.* 1945.

E Pſalterium Græcum Latinis characteribus ſcriptum. *Pariſiis, Bibl. S. Victoris cod.* 484.

Libri V. Sapientiales, ſcilicet Proverbia Salomonis, liber Eccleſiaſtæ, Canticum Canticorum, Sapientia & Eccleſiaſticus Græcè. *Bibl. Regia cod.* 1905. Iidem. *Ibidem cod.* 2857.

Cantica Canticorum, Proverbia, Eccleſiaſtes, Sapientia Græcè. *Ibidem cod.* 2245.

Proverbia, Eccleſiaſtes & Canticum Græcè. *Ibidem cod.* 1890. Iidem libri cum commentario, Græcè. *Ibidem cod.* 2435.

Iidem Græcè cum expoſitione Græca, in fol. *Venetiis*, *Bibl. S. Marci*, *Poſſevinus.* Eccleſiaſtes & Canticum, Græcè. *Ibidem.* A

Proverbia Salomonis & Eccleſiaſticus Græcè. Codex membranaceus X. ſeculi. *Bibl. Ambroſiana*, *de Montfaucon p.* 11. *Diarii Italici.*

Proverbia Salomonis Græcè, literis aureis cum interpr. particulæ eorumdem. Codex membranaceus antiquus & elegantiſſimus. *Bibl. Segueriana p.* 28.

Sapientia Salomonis Græcè cum commentario. *Bibl. Scoralienſis*, *Poſſevinus.* B

Sapientia Salomonis & Eccleſiaſticus Græcè. Codex chartaceus, in folio. *Bibl. Vaticana*; *Aſſemanus p.* 593. *Bibl. Orientalis.*

Prophetæ omnes Græcè, cum notis deſumptis ex Origenis Hexaplis. Codex in folio, literis majoribus cum ſpiritibus & accentibus exaratus. *Initio Iſaiæ hæc leguntur:* » Deſcriptus eſt Heſaias ab exemplari Abbatis Apollinarii Cœnobiarchæ, in quo hæc ſubjiciuntur; Deſumptus eſt Heſaias ab Hexaplis juxta editiones adornatis; collatus autem eſt cum alio Hexaplo in quo iſta annotantur: accurate editiones omnes correctæ ſunt; collatæ enim fuerunt cum Tetraplo Heſaia & cum Hexaplo, &c. « *Ad finem Hieremiæ vel initio Ezechielis nota hæc appoſita eſt:* » Deſcriptum eſt ab exemplari patris Apollinarii Cœnobiarchæ, in quo ſubjecta ſunt iſta: Deſumptum eſt ab Hexaplis juxta editiones, & correctum eſt ex Origenis Tetraplis, quæ & propria ejus manu correcta ſunt & ſcholiis illuſtrata. Ego Euſebius ſcholia adjeci. Pamphilus & Euſebius correxerunt «. *Fuit olim hic codex Renati Marchali, deinde Cardinalis Rupifucaldi* (*unde Rupifucaldianus dictus*) *qui ipſum dono dedit Bibliothecæ Collegii Pariſienſis Societatis Jeſu*, *in qua cuſtoditur.* C D

» De exemplari Vaticano exſcriptus videtur (juxta Jo. Morinum lib. 1. Exercit. Biblic. 9. §. 1.) tantus adeo eſt utriuſque conſenſus «. *Ex hoc codice textus Eſaiæ editus eſt à Joanne Curterio cum comment. Procopii Pariſiis* 1580. *&* IV. *priora capita Oſeæ à Jo. Phelippæo in comment. ſuper Oſeam. Extant quoque variæ lectiones ex eodem codice*, *tom.* VI. *Bibl. Polyglott. Londin.* E

Hujus codicis meminit Jacobus Uſſerius p. 101. *Syntagm. de* 70. *Interpr.* » Κοινὴν vero ſive communem editionem continebant exemplaria à Pamphilo & Euſebio evulgata; cujuſmodi in Jeremiæ (*vel Ezechielis ut alii volunt*) Prophetia Rupifucaldianum codicem exhibuiſſe diximus. In eo ex eadem editione & Eſaias & XII. Minores Prophetæ habentur. Eſaias quidem & Jeremias ſcholiis marginalibus amplioribus, minores vero rarioribus illuſtrati; in quibus & lectiones variantes & interpretationes differentes, non ex Aquila ſolum, Symmacho & Theodotione, ſed ea etiam, quæ pura editio LXX. habebatur, ſunt annotatæ. In Daniele enim Theodotionis editio ſine ullis notulis aut ſcholiis hic habetur; in Ezechiele, editio ex communi & Theodotionis mixta, locis ſub aſteriſci ſigno ex illo ſuppletis, in ipſum contextum plerumque receptis, non, ut in aliis, ad marginem tantum appoſitis. «

» Si quis autem exiſtimat (*ait Dan. Huetius lib.* 1. *Origenianorum cap.* 2. *ſect.* 1.) quæ in hoc Marchali codice ad oram Ezechielis, aliorumque Prophetarum adjectæ ſunt annotationes, ea ipſa eſſe Origenis ſcholia, multum is ſane errabit. Conſtant enim illæ partim variis interpretationibus ex Aquila, Theodotione, Symmacho depromptis, partim lectionibus variis vel circa lectionum varietatem obſervationibus. «

Hunc codicem ita deſcribit Bernardus de Montfaucon, *lib.* 3. *p.* 225. *Palæographiæ Græcæ.* » Inter præſtantiſſimos omnium codices jure annumerandus eſt ille RR. PP. Jeſuitarum Collegii Ludovici Magni, qui olim fuerat viri nobilis Renati Marchali Boiſmoræi, deinde vero in manus Eminentiſſimi Cardinalis Rupifucaldi devolutus, memorato Collegio ab eodem Emin. Cardinali oblatus eſt. Forma autem eſt non vulgari, ſic enim oblongus eſt ut ejus ſuperficies duo pene quadra complectatur. Membranæ ejus tenuiſſimæ ac quibuſdam in locis pellucidæ ſunt. Character in literis ε, ο, ς, multum deflectit à priſca rotunditate, in cæteris primigenia pene codicum forma ſervatur. Accentus & ſpiritus ubique prima manu notantur. Hinc fit ut ipſum cum prioris & poſterioris ævi codicibus conferendo, octavo ſeculo libenter adſcribam... Quod autem exemplar iſtud ſummopere commendat, veterum Interpretum lectiones Aquilæ, Symmachi & Theodotionis paſſim & prima manu ad marginem annotantur; adjectis hinc & inde aliis minoris pretii atque ætatis, XII. circiter ſeculi «. *Hæc ille.*

Prophetæ omnes Græcè, ex quibus Eſaiæ & Hieremiæ Prophetiæ aſteriſcis inſignitæ ſervantur (in codice qui alios etiam Prophetas continet, ubi Ezechiel quoque, ſed rarius, aſteriſcos ſuos habet) in Bibliotheca Sereniſſ. Reginæ noſtræ, *inquit Hody lib.* 4. *de Bibliorum textibus original. p.* 619.

Prophetæ

Prophetæ omnes Græcè cum comment. Origenis & Heſychii ac epiſtolis præfationibuſque antiquis. Codex X. ſeculi, eximiæ notæ, membranaceus. *Romæ, Bibl. Chiggiana, de Montfaucon pag.* 237. *Diarii Italici.* Codex bombycinus alius Prophetas item omnes complectens cum obelis & aſteriſcis ac quibuſdam Hexaplorum lectionibus ad marginem. *Idem ibid.* Alius codex recens cum multis Hexaplorum lectionibus. *Idem ibidem.*

De primo vel altero codice hæc ait Joannes Mabillonius p. 9. *Itinerarii Italici, loquens de codicibus mſc. Bibliothecæ Chiggianæ:* » Omnibus præſtat codex Græcus inſignis, ab annis minimum octingentis ſcriptus, continens quatuor Prophetas Majores, idem breve Commentarium in ſomnium Nabuchodonoſoris à ſancto Hippolyto Martyre & Epiſcopo compoſitum. Hic codex videtur ex ipſiſmet Origenis Hexaplis exſcriptus. . . . Appoſiti ſunt paſſim aſteriſci & obeli. Huic ſimilis eſt alter codex in Bibliotheca Vaticana. Denique in fine Iſaiæ apponuntur quidam numeri, quibus tempus ſeu annum ſcripti codicis deſignari quidam ab Alexandro VII. conſulti exiſtimarunt; at numerum verſuum his notis ſignificari non dubitamus. «

Prophetæ omnes Græcè. Codex XI. ſeculi in membranis. *Romæ, Bibl. S. Baſilii, de Montfaucon pag.* 212. *Diarii Italici.*

Prophetæ omnes Græcè. Codex ſeculi XII. charactere pulcherrimo. *Biblioth. Segueriana, cod. Gr.* 4. *Bibl. Auguſtana p.* 6. *catalogi Reiſeri. Florentiæ, Bibl. S. Laurentii plut.* x. *cod.* 8. Prophetarum liber cum expoſitione, Græcè. *Bibl. Vaticana, Poſſevinus.*

Prophetæ majores cum commentariis variorum Patrum, & minores cum comment. Theodoreti. Codex bombicinus XIII. ſeculi, optimæ notæ, accuratè ſcriptus ſine commutationibus vocalium & ïotaciſmis, qui in libris iſtius ævi mirum in modum quamfrequenter occurrunt. *Bernardus de Montfaucon p.* 306. *Palæogr. Græcæ, Bibl. Regia cod.* 1892.

Prophetæ omnes Græcè cum ſcholiis Græcis. *Bibl. Bodleiana cod.* 1522. Iidem cum periochis Heſychii, Theodoreti, Polychronii, &c. *Bibl. Auguſtana, Poſſevinus.* † *& Hoeſchelius Catal. p.* 1. *Idem forſan codex ac præcedens à Reiſero recenſitus.*

Prophetæ Majores Græcè, obelis & aſteriſcis juxta editionem ex Hexaplis deſumptam interſtincti. Idem in eo codice, qui in Hebræo ſervatur capitulorum, ordo. *Biblia Reginæ Magnæ Britanniæ; Humphredus Hody lib.* 4. *cap.* 2. *num.* 15. *de Bibl. textibus Originalibus.*

Prophetæ Majores, Eſaias, Jeremias, Ezechiel & initium capitis 1. Danielis, Græcè, 2. vol. in fol. *Bibl. Colbertina codd.* 2659, 2660.

Eſaias cum expoſitione, Græcè, bis in folio. *Venetiis, Bibl. S. Marci, Poſſevinus.*

Iſaias cum catena, Græcè. *Bibl. Regia codd.* 1891. 2437. 2438. Daniel. Codex membranaceus ſeculi XI. *Romæ, Bibl. Cœnobii S. Baſilii, de Montfaucon p.* 212.

Initium Danielis cum paraphraſi & epiſtola Africani ad Origenem & reſponſione de hiſtoria Suſannæ. *Pariſiis, Bibl. Collegii Soc. Jeſu cod.* 36.

Prophetæ Minores, idem Eſaias, Hieremias, Ezechiel & Novum Teſtamentum, in fol. *Bibl. Colbertina cod.* 2844.

Prophetæ Minores, item Daniel. Codex membranaceus, *in cujus fine ſic legitur:* Abſolutus eſt hic liber menſis Martii die tertia, hora ſecunda, feria ſecunda, Imperantibus Conſtantino Monomacho & Zoe Porphyrogenita: Patriarcha Michaele (*Cærulario*,) ſcriptus manu Sabæ Monachi & Preſbyteri. Qui legeritis, orate pro me propter Dominum. Anno 6554. (*id eſt Chriſti* 1046.) indictione 14. *Bononiæ, Bibl. Canonicorum Regular. S. Salvatoris, de Montfaucon p.* 407. *Diarii Italici. Idem p.* 50. *Palæogr. Græcæ.*

Prophetæ Minores. Codex vetuſtiſſimus in quo obeli, aſteriſci, &c. diſcrepantiæ etiam aliarum verſionum & editionum Euſebii, Luciani, Heſychii, quibuſdam ex ipſis Hexaplis deſcriptis juxta ordinem ab Origene ſervatum. *Romæ, Bibl. Cardin. Barberini. Walton. in præfat. Bibl. Polyglott. Londin.* Variæ ex eo lectiones collectæ ſunt tomo VI. eorumdem Bibliorum.

De hoc codice iſta refert Jac. Uſſerius p. 103. *Syntagm. de* 70. *Interpr.* » Romæ quoque in Cardinalis Barberini Bibliotheca, Prophetarum (*majorum & minorum juxta Uſſerium*) aliud exemplar extat (primis tamen 26. Eſaiæ capitibus mutilatum) ſcholiis marginalibus ex Aquila, Symmacho, Theodotione & Luciano (interdum etiam ex ea quæ germana τῶν ό editio cenſebatur; itemque ex Syro & Hebræo, & in Hoſea ex quinta editione) deſumptis exaratum. «

» Secundùm Hexapla hunc codicem (*ut ſcribit Waltonus prolegom.* 9. *num.* 42.) correctum fuiſſe conſtat, quod in locis quibuſdam Scriba exhibet ſpecimina quædam textus Hebræi & verſionum Græcarum, prout in Hexaplis diſpoſita erant, per columnas. «

Pars Veteris Teſtamenti. Codex plus

mille annorum, charactere unciali. *Bibl.* A
Ambroſiana; de Montfaucon pag. 11. *Diarii*
Italici.

Codex alius Græcus partem Bibliorum
complectitur, annorum circiter mille,
rotundo charactere unciali. Hujus accen-
tus prima manu conſcripti ſunt. Codex
in magno folio columna triplici. *Ibidem*,
idem p. 11.

Pars magna Veteris Teſtamenti Græcè.
Codex vetuſtus ſine accentibus ſcriptus.
Bibl. Coiſliniana, olim Segueriana, Bernar-
dus de Montfaucon p. 186. *Palæogr. Gr.* B

Novum Teſtamentum codice Bezano
Evangeliorum, multo vetuſtius, ut refert
Petrus Borellus pag. 20. præfationis libri,
cui titulus: *Treſor des recherches & anti-*
quitez Gauloiſes & Françoiſes. » Vidi (in-
» quit Borellus) Novi Teſtamenti Græci
» exemplar codice quo uſus eſt Theod. Be-
» za in verſione ſua Latina Novi Teſt. &
» quo Bibliothecam Oxonienſem (vel po-
» tius Cantabrigienſem ditavit) longe ve-
» tuſtius. Fuit illud exemplar Joannis Borel
» Equitis, Zelandi, qui obiit 1619. « *Penes*
quem nunc ſit, Petrus Borellus non indicat. C

Novum Teſtamentum Græcum, ſive
codicis Vaticani volumen poſtremum li-
teris quadratis ſeu uncialibus exaratum,
in quo deeſt pars ultima Epiſtolæ ad He-
bræos cum aliis Pauli ad Timotheum,
Titum & Philemonem literis, totaque
Apocalypſi, nonnullis ſcilicet quater-
nioribus præ codicis vetuſtate deperditis.
Bibl. Vaticana, Zacagnius præf. ad collect.
Monum. veterum p. 56.

Novum Teſtamentum Græcum: Se-
cunda pars codicis Alexandrini ſeu vo- D
lumen quartum. » Hoc exemplar exara-
» tum eſt certe, ut reliqua iſtorum Biblio-
» rum, exceptis libris στιχηροῖς, continuo li-
» terarum ductu, abſque verborum diſtin-
» ctione, accentuumque ac ſpirituum notis...
» Liber ipſe, quod dolendum eſt, mutilatus
» eſt capitibus prioribus XXIV. Matthæi &
» parte 25. uſque ad v. 6. itemque duobus
» integris foliis in Evangelio Joannis à cap.
» ſc. 6. v. 50. ad cap. 8. v. 52. item omnibus
» à 2. Cor. 4. v. 13. verbis ad cap. 12. v. 7.
» ſive tribus foliis. Reliqua ſatis integra, E
» niſi quod pro abraſis vetuſtate hic illic
» literis, alias quaſdam dederit recentior
» calamus. Evangeliis ad oram adſcriptus
» eſt Euſebii Canon, ut & vetera κεφάλαια.
» .... Textum vero ipſum quod ſpectat,
» uti eſt Exemplaris Novi Teſtamenti
» omnium toto orbe longe vetuſtiſſimi, ita
» certe jam ab ipſis fere Canonis incuna-
» bulis vix extitiſſe cenſeo, qui archety-
» pum Evangeliſtarum & Apoſtolorum ipſo
» fidelius expreſſerit. Præter vitia enim γρα-
» φικὰ, ſcholia in textum introducta, rara
quidem ipſa, textuſque vere ἐξηγητικὰ, «
tranſpoſitiones verborum; præter hæc; «
inquam, textus Alexandrinus mirifice ac- «
curatus videtur, & ad ipſam Apoſtolo- «
rum (ut ita dicam) amuſſim compoſitus. «
Lectionum hujus codicis, quæ à noſtris «
diſcrepant, genuinarum numerus haud «
exiguus occurrit in ſuperioribus «. *Joannes*
Millius p. 143. *prolegom. in Novum Teſta-*
mentum Græcum.

Novum Teſtamentum, Jobus & quin-
que libri Sapientiales Græcè. » Codex «
vetuſtiſſimus conſtans foliis membrana- «
ceis novem & ducentis, quorum ſingulæ «
paginæ ſcripturam duplicem exhibent, «
alteram novam & lectu facilem, alteram «
vetuſtate decolorem, & proinde vix le- «
gibilem. Recentiore atramento ſcripta «
ſunt opuſcula ſancti Ephræmi: vetere au- «
tem, nempe uncialibus literis & abſque «
accentibus (quæ eſt optima nota anti- «
quitatis) maxima pars Novi Teſtamenti «
cum fragmentis aliquot Biblicis. Obſer- «
vandæ quoque in hujus codicis margini- «
bus variæ lectiones & additamenta, qui- «
bus id, quod uni Evangeliſtæ deeſt, ex «
alio ſuppletur: ſcriptura marginalis re- «
centior eſt altera «. *Ita Joannes Boivin*
alter Bibliothecæ Regiæ cuſtos; apud Bern.
Lami in Appendice ad comment. in Har-
moniam Evangelicam p. 656. *ubi reperitur*
particula hujus codicis Regii quæ ſpectat nar-
rationem de probatica piſcina. Eadem parti-
cula etiam denuo edita in Bibliotheca novo-
rum librorum, 8. *Traj. ad Rh.* 1699. † *p.*
454. *& in Palæographia Græca Bern. de*
Montfaucon p. 214. *qui pag. præcedenti ma-*
jorem hujus codicis notitiam profert. Alia
hujuſmodi exemplaria, ubi eraſis aut vetu-
ſtate deletis prioribus nova ſuperſcripta fue-
rant, in Italia variis in Bibliothecis ſe vi-
diſſe teſtatur idem p. 186. *& Diarii p.* 214.
Ex his duo ab eodem indicati ſequenti pagi-
na recenſentur. Olim fuit hic codex Nicolai
Rodulphi Cardinalis nepotis Papæ Leonis X.
nunc in Bibliotheca Regia cod. 1905.

Novum Teſtamentum Græcum, ma-
nuſcriptum pervetuſtum membranaceum,
literis uncialibus & abſque accentuum
notis exaratum, quod ducentis imperia-
libus emptum ex Oriente attulit, &, uti
fama fert, Sereniſſ. Electoris Brandebur-
gici illuſtri Bibliothecæ conſecravit Joan-
nes Ravius Profeſſor Upſalienſis, 2. vol.
Jo. Saubertus in prolegom. ad varias lectio-
nes S. Matthæi p. 61. *De hoc codice loqui-*
tur Tollius in Epiſtolis Itinerariis, Ep. II.
p. 45. *Berolini, Bibl. Brandeburgica.*

Novum Teſtamentum cum Canonibus
Euſebianis. Codex pervetuſtus, characte-
ribus Græcis antiquis in membranis exa-
ratus, ad cujus calcem legitur dicatum

fuiſſe Archiduci Michaeli (*forſan Walachiæ aut Moldaviæ*) à Simeone Cula, *ut reſcivi ex Epiſtola ad me ſcripta Podio* 1706. *Extat in rerum ſacrarum theſauro qui aſſervatur in Eccleſia S. Mariæ Podienſis. Hujus meminit Odo de Giſſey, Diſcours hiſtorique de la devotion à Noſtre-Dame du Puy p.* 237.

Novum Teſtamentum Græcum. Codex in folio, nulla eſt in eo capitum diſtinctio. *Bibl. Palatina cod.* 171. *Sylburgii catalogus anno* 1701. *editus, pag.* 51. *nunc in Bibl. Vaticana.*

Novum Teſtamentum (deeſt Apocalypſis.) Codex conſtans duobus voluminibus non eadem manu exaratis, paris tamen ætatis, ſcilicet ſeculi IX. juxta Dion. Amelotte; at Rich. Simon non ultra quadringentos aut quingentos annos eſſe ſcribit. *Pariſiis, Bibl. Sanmagloriana, Amelotte præf. Gallica VII. Epiſt. Canon. Editionis in* 8°.

Novum Teſtamentum Græcum. Codex in folio ſcriptus circa annum Chriſti M. *Bibl. S. Germani à Pratis cod.* 84.

Novum Teſtamentum Græcum. Codex membranaceus XI. ſeculi. *Venetiis, Bibl. Caroli Grimani Patricii Veneti, de Montfaucon p.* 39. *Diarii Italici. Bononiæ, Bibl. Canon. Regul. S. Salvatoris, idem pag.* 407.

Novum Teſtamentum Græcum. Codex bombycinus ſcriptus, *ut in fine legitur*, manu peccatoris & minimi Marci anno Mundi 6840. (*id eſt Chriſti* 1332.) menſis Decembris 28. feria ſecunda. *Florentiæ, Bibl. S. Mariæ, idem p.* 362.

Novum Teſtamentum Græcum. Codex abſque accentibus, ubi eraſis prioribus alia recentiori manu ſuperſcripta ſunt. *Romæ, Bibl. S. Baſilii, de Montfaucon p.* 186. *Palæogr. Græcæ, qui deinde hujuſmodi codicem alium refert his verbis:* Codex Bi-
» bliothecæ B. M. Benedictinorum Floren-
» tiæ, ubi deletis, eraſiſque prioribus, So-
» phoclis carmina ſuperſcripta ſunt. Priùs
» autem erat Novum Teſtamentum chara-
» ctere quadro & rotundo ſine accentibus. «
Hæc ille.

Novum Teſtamentum, in fol. *Venetiis, Bibl. S. Marci, Poſſevinus.* Idem bis in fol. & ſemel in 4°. *Bibl. Sfortiana, nunc autem Clariſſ. Abbatis Paſſionei, ut ipſe me certiorem fecit, quorum unum eſt ſeculi XI. ut refert Bern. de Montfaucon p.* 290. *Palæogr. Græcæ.*

Novum Teſtamentum Græcum. Codex pervetuſtus Petri Pithoei, cujus ille manu propriâ diſcrepantes à vulgari Græco lectiones ad marginem excuſi à Rob. Stephano *anno* 1550. voluminis conſignavit. Fuit olim in Bibliotheca Trecenſis

A Collegii. *Dion. Amelotte in præfat. in notas Latinas ad S. Matthæum.*

» Communicavit nobiſcum Clariſſ. E- «
duard. noſter (inquit Joan. Millius p. 160. «
Prolegom. N. T. Gr.) lectiones Exem- «
plaris Regii Medicæi ad oram N. T. ſui «
Stephanicæ editionis adſcriptus accurata «
manu Petri Pithoei cujus liber iſte fue- «
rat. Codex erat IV. Evangeliorum neque «
enim ultra proceſſerat Pithoeus, niſi quod «
in Epiſtolis ad Titum & ad Philemonem «
unam & alteram lectionem illeviſſe eum «
B appareat ex codice Claromontano. Lec- «
tiones haſce codici cuidam in Bibliotheca «
Colbertina, *Cyprio* à nobis dicto, per om- «
nia reſpondere deprehendimus. «

Novum Teſtamentum Græcè (*a*) cum ſcholiis variiſque lectionibus, è multis mſc. codicibus & præſertim ex codice Alexandrino in Bibliotheca Regia *Londinenſi*, accuratè collectis à Jac. Uſſerio Archiepiſcopo Armachano, quas poſteà (*b*) viro præſtantiſſimo & eruditiſſimo, D. Henrico Hammondo tum paraphra-
C ſim & amplos in N. Teſt. commentarios adornanti, uti etiam poſteà (*c*) D. Briano Waltono benignè communicavit. *a.* V. Epiſtolarum Uſſerii Syntagma Epiſt. 235. pag. 535. *b.* V. ibid. Epiſtola 246. p. 543. *c.* in præfatione ad Biblia Polyglotta, *ubi hæc ait:* » Quod ad textum Græ- «
cum Novi Teſtamenti attinet, collegerat «
etiam Reverend. Uſſerius ex aliis libris «
xvi. mſc. antiquiſſimis, ex Academiis «
utriſque & alibi conquiſitis, loca varian- «
tia quæ nobis benignè communicavit «.
D *Ita Thomas Smith p.* 125. 126. *vitæ Jacobi Uſſerii.*

Novum Teſtamentum Græcum eleganter ſcriptum. *Bibl. Baſileenſis p.* 23. *catalogi à Spizelio in Arcanis Bibliothecarum editi.*

Novum Teſtamentum Græcum, exceptâ Apocalypſi. Liber in folio majori, Petri Allixii judicio ſexcentorum annorum eſt & amplius. Ordo non idem in Epiſtolis qui in vulgatis mſſ. Incipit cum Epiſtola I. ad Corinthios; & poſt Joannis
E tertiam ſequitur Epiſtola ad Romanos. Cum ſcholiis aſperſus eſt hic illic textus, & peculiaribus haud rarò lectionibus tum certè aliàs fere convenit cum Alexandrino, aut Claromontano, aliiſque notæ præſtantioris exemplaribus. *Jo. Millius p.* 164. *Prolegom. in N. Teſt. Gr. Bibl. Colbertina cod.* 2844. Idem Græcè. *Ibidem codd.* 6583. 6584.

Novum Teſtamentum Græcum, exceptâ Apocalypſi. Codex 600. abhinc annis ſeu forte 700. minutiore litera Græca rotundiore quâ plerique codices Græci ſeculi X. & ſequentium ſunt exarati. *Bibl.*

Vindobonenſis, *Lambecius l. 2. p. 571. & l. 3. p. 41.*

Novum Teſtamentum Græcum optimè ſcriptum in 8°. *Bibl. Seguerıana p. 6.* Idem cum notationibus Latinis in margine, in 8°. *Ibidem p. 6.* Idem in fol. ibid. p. 15. 21. Idem. *Florentiæ*, *Bibl. S. Marci*, *Poſſev.* Id. in 12. *Bibl. Thevenotiana p.* 206.

Novum Teſtamentum Græcum ſcilicet IV. Evangelia in 4. & Epiſtolæ Apoſtolorum & Apocalypſis, in fol. *Bibl. Bavarica*, *Poſſevinus.* Novum Teſtamentum Græcè cum ſcholiis marginalibus. *Bibl. Scoralıenſis*, *idem.*

Novum Teſtamentum Græcum, exceptâ Apocalypſi. » Et hoc (*inquit Jo.* » *Millius p.* 117. *Prolegom.*) quod minùs » probatæ fidei vocat Eſtius (comment. in » 1. Pet. 5:10.) è melioribus à Rob. Stepha» no (*quem deſignavit literâ* δ) habitum » fuiſſe haud dubito, ob egregiam ejus con» ſonantiam cum codice, quo uſi ſunt Com» plutenſes, Vaticano; id enim ex gemello » hujus, noſtro Bodleiano conſtat; quan» quam ex filo contextus abundè ſatis ap» pareat, expreſſum illud fuiſſe ad fidem » codicis alicujus ab eo diverſi in nonnul» lis «. *Bibl. Regia cod.* 2871.

Novum Teſtamentum *exceptâ Apocalypſi* cum Pſalterio & Canticis V. & N. Teſtamenti. In cujus collatione præter variantes lectiones in Bibl. Polygl. Londin. notatas, deprehendi (ait Millius ibidem pag. 155.) aliàs plus mille. Hunc codicem ante quingentos annos exaratum fuiſſe ſcribit Thomas Smith initio vindiciarum 1. Joh. 5: 7. *Oxonii*, *Bibl. Collegii S. Mariæ Magdalenæ cod. 9. num.* 2134.

» Codex iſte accuratâ manu deſcrip» tus, inter præſtantiſſimos è mſſ. noſtris » meritò numerandus eſt. Annorum volunt » eſſe circiter ſeptingentorum. Bis illum » cum excuſis ſe contuliſſe dicit Hammon» dus præfat. in annotat. in Nov. Teſtam. » lectionumque inde ab ipſo excerptarum » Apographum ab Uſſerio inter alia accep» tum, in Appendicem operis ſui Biblici » conjecit Waltonus «. *Idem Millius p.* 149. *Prolegom. in Nov. Teſt. Græcum.*

Novum Teſtamentum Græcum exceptâ Apocalypſi. Codex membranaceus in 8°. literâ minori exaratus, unus ex Stephanicis quem literâ ι deſignat. Hoc exemplar inter præſtantiora Stephanum (propter conſenſum cum tertio codice litera γ deſignato) numeraſſe non dubito, *inquit Millius ibid. p.* 118. *Bibl. Regia cod.* 3425.

Novum Teſtamentum Græcum. Tria quoque alia erant Novi Teſtamenti antiqua exemplaria in Bibliotheca Henrici II. quæ Rob. Stephanus non conſuluit.

A *Bibl. Regia cod.* 1882. 2859. 2860.

Novum Teſtamentum Græcum abſque Apocalypſi. *Florentiæ*, *Biblioth. S. Laurentıı plut. 6. cod.* 27.

Novum Teſtamentum Græcè, exceptâ Apocalypſi. Codex membr. in folio minori, ſcriptus videtur annis abhinc 400. » Hunc (*inquit Millius in Prolegom. ad N.* « *Teſt. pag.* 156.) cum textu Complutenſi « tam mirificè in peculiaribus quàm pluri- » mis (etiam leviuſculis, etiam erroribus « γραφικοῖς, aliiſque lectionibus, in quibus «

B hi ſoli concordes, quòd viderim) conſen- « tientem deprehendi, ut pro *Vaticani codicis* « gemello planè habuerim, niſi quòd « noſter in nonnullis altero iſto paulò pu- « rior ſit & emendatior «. *Bibl. Bodleiana cod.* 715.

Novum Teſtamentum Græcum, exceptâ Apocalypſi. Codex membranaceus in 8°. ſeculi XIII. quem Imperator Romæorum (i.e. Græcorum) Angelus Comnenus Palæologus dono miſit ſereniſſimo & illuſtriſſ. Regi Franciæ Ludovico (IX.)

C *Bibl. Seguerıana cod. Gr.* 1.

Novum Teſtamentum Græcum. Codex recentiori & minus accuratâ manu deſcriptus, qui olim fuit Fratris Froy Franciſcani, poſteà Thomæ Clementis, deinde Guillelmi Clarck, & nuper Thomæ Montfortii S. T. D. Cantabrigienſis. Lectiones variantes manu ſua ac ſuorum excerpſit Uſſerius in Evangeliis, Actis Apoſtolorum & capite primo Epiſtolæ ad Romanos: neque enim ultrà proceſſere.... Textum ipſum quod ſpectat, magna ineſt

D vis lectionum planè ſingularium, ſeu hujuſmodi ſaltem, quæ in codicibus noſtris haud comparent. Tales quadraginta ſupra centum obſervatas à me olim memini, ſed & genuinæ aliquot ipſius lectiones ſunt, ab editis noſtris diſcrepantes. *Joan. Millius p.* 148. *Prolegom. in N. Teſt. Græcum.* Legitur in hoc codice Comma I. Epiſt. Joh. 5: 7. ſed diverſus eſt ab eo quem Anglicanum vocat Eraſmus in Annot. ſuis ad hunc locum, ſi quidem in hoc uno commate tres reperiuntur variæ le-

E ctiones in iſto, quæ non ſunt in codice Eraſmico. *Hunc codicem aſſervari Dublini in Bibliotheca Academiæ literis ad me datis* 19. *Junii* 1708. *ſignificavit Illuſtr. Joannes Ycard Decanus Achonrienſis Dublini.*

Novum Teſtamentum Græcum, 2. vol. in 4°. Fuit hoc exemplar Joannis Fabri Daventrienſis Monachi Dominicani, quem laudat Eraſmus in Epiſtolis. Contulit is, ut ipſe in fronte voluminis teſtatur, hunc ſuum codicem cum alio vetuſtiſſimo exemplari membranaceo, quod eodem teſte, fuit Magiſtri Weſſelii Groningenſis, cujus jam Fratres Regulares

In Monte Divæ Agnetis apud Swollam. A
Hamburgi, Bibl. Hinckelman Starckius, Catalogi p. 22.

Novum Teſtamentum Græcè & Belgicè, ſcriptum manu Jacobi Rolandi.
» Memini ante paucos annos oſtenſum mi-
» hi à Jac. Rolando Lugduni Batavorum
» in tranſlatione Novi Teſtamenti Belgicâ
» tunc occupato, totum Novum Teſta-
» mentum majori & eleganti charactere
» Græco, propriâ manu nitidiſſime deſcrip-
» tum, adjectâ ad latus per columnas novâ
» ſuâ tranſlatione Belgicâ «. *Giſb. Voetius lib.* 1. *Bibliothecæ ſtudii Theologici cap.* 3. *pag.* 15.

Novum Teſtamentum Græcum cum duplici verſione Latina interlineari, vulgatâ ſcilicet & Eraſmi. Exemplar nitore mirabili, elegantiâque quamabſolutiſſimâ, in membrana, voluminibus duobus majorisformæ, exaratum, in quo verſio vulgata atramento, Eraſmi rubricâ conſcribitur. *Hody pag.* 458. *de Bibl. textibus origin. Bibl. Collegii Corporis Chriſti Oxonii cod.* 1480. *num.* 13. 14. *Catalogi editi.*

IV. Evangelia & Acta Apoſtolorum Græcè & Latinè. Codex in 4°. membranaceus, vetuſtiſſimus, lacerus, & ſexaginta ſex foliis mutilatus, deſunt 24. priora capita Matthæi & nonnulla alia: dicitur vulgò Cantabrigiensis: exaratus eſt literis grandiuſculis ſive uncialibus abſque omni verborum diſtinctione, ſine accentibus, ſine ſpiritibus. Græca ſiniſtram paginam occupant, dextram Latina; deſcriptus verò ex mſſ. codicibus, qui ante ſancti Hieronymi recognitionem legebantur, à Scriba Latino. Habet κεφάλαια reſpondentia Canonibus Euſebianis, & lectionum diſtinctionem uſui Eccleſiaſtico accommodatam. *Millius p.* 132. *Prolegom. in Novum Teſtamentum Græcum.*

Initio hujus codicis hæc verba manu Theo-
» *dori Bezæ ſcripta ſunt:* » Eſt hoc exem-
» plar venerandæ vetuſtatis ex Græcia, ut
» apparet ex barbaris quibuſdam Græcis
» ad marginem notatis, olim exportatum,
» & in S. Irenæi Monaſterio Lugdunenſi,
» ita, ut hic cernitur, mutilatum, poſt-
» quam ibi in pulvere diu jacuiſſet, reper-
» tum, oriente ibi civili bello anno Domini
» 1562. « *Illo ſæpè uſus eſt Theod. Beza in tribus poſtremis ſuis Novi Teſtamenti editionibus, quem denique dono dedit anno* 1581. *Academiæ Cantabrigienſi in cujus Bibl. publica cuſtoditur cod.* 157. *num.* 2437. *Catalogi.*

† *Epiſtola Theodori Bezæ ad inclytam Academiam Cantabrigienſem, qua eidem hunc codicem offert, quæque cum ipſo libro aſſervatur, hæc eſt:*

Inclytæ modiſque omnibus Celebratiſſimæ Academiæ Cantabrigienſi, Gratiam & Pacem à Deo Patre ac Domino noſtro Jeſu Chriſto.

Quatuor Evangeliorum & Actorum Apoſtolicorum Græco-Latinum exemplar ex S. Irenæi Cœnobio Lugdunenſi ante aliquot annos nactus, mutilum quidem illud, & neque ſatis emendate ab initio ubique deſcriptum,
B neque ita, ut oportuit, habitum, ſicut ex paginis quibuſdam diverſo charactere inſertis & indocti cujuſpiam Græci Calogeri barbaris adſcriptis alicubi notis apparet, veſtræ potiſſimum Academiæ, ut inter vere Chriſtianas vetuſtiſſimæ, plurimiſque nominibus celeberrimæ dicandum exiſtimavi, Reverendi Domini & Patres, in cujus Sacrario tantum hoc venerandæ, niſi forte fallor, vetuſtatis monumentum collocetur. Etſi vero nulli melius quam vos ipſi, quæ ſit huic exemplari
C fides habenda, æſtimarent, hac de re tamen vos admonendos duxi, tantam à me in Lucæ præſertim Evangelio repertam eſſe, inter hunc codicem & cæteros quantumvis veteres diſcrepantiam, ut vitandæ quorundam offenſioni aſſervandum potius quam publicandum exiſtimem. In hac tamen non ſententiarum ſed vocum diverſitate, nihil profecto comperi unde ſuſpicari potuerim à veteribus illis hæreticis fuiſſe depravatum. Imo multa mihi videor deprehendiſſe
D magna obſervatione digna; quædam etiam ſic à recepta ſcriptura diſcrepantia, ut tamen cum veterum quorundam & Græcorum & Latinorum Patrum ſcriptis conſentiant: Non pauca denique quibus vetuſta Latina editio corroboratur: Quæ omnia pro ingenii mei modulo inter ſe comparata, & cum Syra & Arabica editione collata, in majores meas Annotationes à me nuper emendatas & brevi, Deo favente, prodituras, congeſſi. Sed age, res hæc tota veſtri ſicuti porro eſt
E judicii eſto. Tantum à vobis peto, Reverendi Domini & Patres, ut hoc qualecumque ſummæ in veſtram amplitudinem obſervantiæ meæ veluti monumentum, ab homine Veſtrum ſtudioſiſſimo profectum æqui bonique conſulatis. Dominus Jeſus Servator noſter & univerſe vobis omnibus, & privatim ſingulis, totique adeo Chriſtianiſſimæ Anglorum genti magis ac magis pro bonitate ſingulari ſua benedicat. Genevæ VIII. Idus Decembr. A. D. cIↃ. IↃ LXXXI. Veſtræ totique inclytæ Academiæ dignitati addictiſſimi Theodorus Beza.

» Exemplar ipſum quod attinet (*inquit Jo. Millius p.* 132. *Prolegom. in N.T.*) deſcriptum eſt quidem illud literis grandiuſculis ſive uncialibus abſque omni verborum diſtinctione, lineis non in unam eandemque longitudinem exporrectis, ſed omnino inæqualibus.... in quibus ſedulò à deſcriptore cautum eſt, ut Græca & Latina ſibi invicem reſponderent, verbum ſerè verbo, ſervato plerumque eodem ipſo verborum ordine. Græca ſiniſtram paginam occupant, dextram Latina.... Certè textus ipſe codicis, Græcus pariter ac Latinus, eſt Latini Scribæ; quod oſtendit Simonius ex ſimilitudine characterum textus utriúſque; ex literis purè Græcis in oppoſitam verſionem admiſſis; ex ipſo inſtituto codicum hujuſmodi Græco-Latinorum... *Latina* tranſlationem Italicam exhibet, qualis tum temporis interpolata ferebatur, ante caſtigationem Hieronymi: *Græca* verò, textum mirificè corruptum & depravatum; bujuſmodi tamen, qui originem certè duxerit ex iis ipſis ſontibus ex quibus manavit Italica verſio.

» Hujus certè de quo agimus (*pergit idem ibidem*) Græca quod artinet, vix dici poteſt quàm ſupra omnem modum in iis digerendis licenter ſe geſſerit, ac planè laſcivierit interpolator, quiſquis ille. In animo ipſi fuiſſe primâ fronte credideris, non quidem textum ipſum exhibere, quem ediderant ipſi Evangeliſtæ, ſed obſervato duntaxat S. Textûs ordine & biſtoriâ, ſingula Evangelia abſulutiora ac pleniora reddere. Huc enim ſaciunt intromiſſæ in cujuſque Evangelii textum particulæ variæ, integræque periodi reliquorum: huc tranſpoſita in unoquoque plurima ob hiſtoriæ claritatem: buc interpolationes aliæ innumeræ..... Imo verò certum illud unum, digeſtorem hujus textûs in hiſce libris Evangeliorum & Actuum graſſatum fuiſſe pro arbitrio; addidiſſe, ſuſtuliſſe, mutaſſe, planè uti ſerebat animus. «

Idem p. 133. » Ad codicis Latina properemus. Illa verò cùm in pleriſque accuratè ad textum Græcum accommodarit digeſtor operis, retento eodem verborum quantumcunque tranſpoſitorum ordine, & quidem vitiis ipſis ſui codicis; ubi enim deficiunt Græca, deficiunt & Latina, non ſine omnis quandoque ſenſûs diſpendio; tum certè ex variis hîc illic à Græco abeuntibus liquet, verſionem hanc diverſi ab boc noſtro textûs fuiſſe, iiſque porrò non uno loco gloſſis & expoſitionibus Latinorum interpolatam eſſe, quibus obverſa Græca neutiquam reſpondent. » *Et p.* 141. Ex Græcis codicibus ad textum vitiatum conſormaris, eſt Exemplar hoc omnium quotquot ad noſtram ætatem devenere interpolatiſſimum «. *Hactenus Millius.*

Cum hoc mſc. codice convenire illos, quibus olim uſus eſt Lucifer Calaritanus, tum in Actorum libro Beda, præterea mſ. β Rob. Stephani & mſ. Bodleianum docet *Rich. Simon Obſervat. nov. in N. Teſt. cap.* 2.

Ejuſdem codicis Apographum. *Cantabrigiæ, Bibl. Collegii S. Trinitatis cod.* 15. *num.* 193.

Epiſtola Pauli XIV. Græcè & Latinè. Codex iſte antiquiſſimus, dictus vulgò CLAROMONTANUS, ejuſdem generis ac præcedens ſed non illius pars altera, ſiquidem plures ſunt lineæ in unaquaque pag. & plures voces in unaquaque lineâ bujus quàm alterius codicis mſſ. Fuit hic olim fratrum Puteanorum; ſcriptus èſt charactere unciali cum accentibus manu recentiori, ſed abſque verborum diſtinctione; Latina verſio à vulgata ſæpè differt; unâ paginâ initio & fine mutilus, in 4°. *Bibl. Regia cod* 2245.

» Multa quoque, *ait Theodorus Beza*, in priore horum librorum parte, id eſt in quatuor Evangeliſtis & Actis Apoſtolorum annotavi ex manuſcripto Græco-Latino, ex D. Irenæi Cœnobio Lugdunenſi eruto, & majuſculis utrinque literis deſcripto, tantæque vetuſtatis codice, ut ipſius penè Irenæi temporibus exritiſſe videri poſſit, niſi ex Græcia fuiſſe ante aliquot ſecula importatum ex aliis indiciis conſtaret. In poſteriore verò, id eſt, in Pauli Epiſtolis, ex alio paris vetuſtatis, ſed accuratiùs deſcripto exemplari, in Claromontano apud Bellovacos Cœnobio reperto, plurima non parvi momenti obſervavi «. *Hæc ille in admonit. ad Lectorem quæ eſt initio editionis tertiæ Novi Teſtam. cum ſuis annotat. editi anno* 1582.

» Claromontanum codicem antiquiſſimum Græco Latinum Epiſtolarum Pauli quo uſus eſt Beza, diverſum éſſe ab illo, quem jam dixi extare in Bibliotheca Regis Galliæ, variis argumentis diſputat Eduardus Stillingfleet, Vindicatione doctrinæ de SS. Trinitate Anglicè 1697 edita pag. 157. & ſeq. « *Jo. Alb. Fabricius lib.* 4. *cap.* 5. *p.* 180. *Biblioth. Græcæ.*

» Uterque codex (*Cantabrigienſis & Claromontanus*) à quibuſdam Latinis exaratus eſt, nec illis Græci uſi ſunt. Mendæ in textu Græco frequentiores ſunt quàm in Latino, licet multæ in ſingulis reperiantur.... Horum codicum ſermo Latinus & Græcus inter ſe ut plurimùm convenit «. *Rich. Simon cap.* 32. *Hiſt. crit. verſionum Novi Teſtamenti p.* 373.

Hujus codicis meminit Joan. Morinus Epiſt. 54. *p.* 274. *Antiq. Eccleſ. Orient.* » Eſt Pariſiis in Bibliotheca Fratrum Puteanorum antiquiſſimus ſancti Pauli codex majoribus literis Græcè & Latinè deſcriptus, & verſio & character S. Hieronymi ætatem non poteſt non æquare. At character characteri adeo ſimilis eſt, ut eadem manu uterque meritò judicari poſſit exaratus. «

De iſto codice hæc ſcribit Dion. Amelotte. præfat. in notas ad Evang. Sancti Matthæi. » Claromontanus codex eſt antiquiſſimus Epiſtolarum S. Pauli Græco-Latinus, quem cum cœteris ſuis omnibus libris mſc. Bibliothecæ Regiæ fratres Puteani legaverunt. Uſus eſt & iſto Beza; Claromontanúmque ſuum in poſtremis Novi Teſtamenti ſcholiis eum appellat, putatque alteram fuiſſe partem Lugdunenſis Evangeliorum atque Actorum codicis. Scriptus eſt æquè majoribus literis atque alterius quàm ſimillimis; verſio Latina in utroque pariter ex adverſa Græco pagina conſpicitur; ab eaque ſœpiùs diſcrepat, quam ab Hieronymo caſtigatam habemus, etiam ubi nonnunquam cum Græco utraque concordat. Exiſtimatur fuiſſe illa, quâ ante recognitionem à S. Damaſo curatam Latina Eccleſia utebatur. «

» Jam ad alterum codicem devenimus, quo uſus eſt Beza, repertum in Claromontano apud Bellovacos Cœnobio, adeóque *Claromontanum* ab ipſo dictum. Liber hic formæ minoris in octavo quam vulgò vocant (*veriùs in quarto minore*) Epiſtolas D. Pauli continet Græcè & Latinè, mutilatus duntaxat primo folio (*& alibi*) quæ tamen haud ineleganter ſupplevit recentior calamus. ... Ipſe codex pariter ac Cantabrigienſis, cujus pars altera à Beza aliiſque dicitur, majoribus literis deſcriptus, & quidem à Latino Scriba, Græca ad paginam dextram collocat, ad ſiniſtram Latina (hîc illic à Græcis diverſa) qualia extabant in codd. aliquibus ante tempora Hieronymi. Textus autem hujus longè purior eſt, receptóque noſtro congruentior iſto codicis Cantabrigienſis «. *Jo. Millius p.* 134. *Prolegom. in Novum Teſtamentum Græcum.*

Joannes Clericus alio codice Claromontano uſus eſt, vel potius hunc cum Cantabrigienſi codice confundit, qui revera ad verſum 3. *cap.* 10. *Actuum Apoſtolorum ab omnibus aliis codicibus nimium diverſus abit, qui paraphraſim potius quàm varietatem hoc in loco exhibet. Unde in arte critica hunc habet pro paraphraſi part.* 3. *ſect.* 1. *cap.* 8. *p.* 133. *Præterea hic codex Claromontanus non Actus Apoſtolorum ſed Epiſtolas tantum Pauli complectitur.*

Eadem pars. Codex CORBEIENSIS nuncupatus, in quo deeſt Epiſtola ad Hebræos. Codex in fol. minori, ſeu potiùs quarto grandiori. In eo Græca & Latina in eadem pagina per columnas digeſta ſunt, ad ſiniſtram partem Græca, Latina ad dexteram. Literæ quibus utraque pars expreſſa eſt, ſunt quadratæ ſeu unciales; verùm multò majores & pinguiores illis quas præferunt Cantabrigienſis & Claromontanus. Textus Græcus ſpiritus & accentus habet, eóſque primâ manu deſcriptos; plurimarúmque emendationum lituris deformatus. *Bibl. S. Germani à Pratis cod.* 3.

» Hîc illud adjicere ſufficiat (*inquit Petrus Pithœus in diſſert. de Latinis Bibl. Interpretibus*) ad noſtram etiam ætatem antiquiores quaſdam Galliarum Eccleſias monaſteriáque nonnulla conſervaſſe ſibi exemplaria veterum illarum tranſlationum ſive editionum, quæ ante Hieronymi ætatem in uſu fuerant. ... Vidimus & nos aliquando vetuſtiſſimum exemplar Evangeliorum literis illis majoribus exaratum, adjectis è regione Græcis, quod olim fuiſſe dicebatur Eccleſiæ Lugdunenſis. Vidimus & aliud Epiſtolarum ejuſdem formæ & ætatis ex Corbeiæ Majoris Galliæ Monaſterio; quæ tanquam ſanctioris antiquitatis κειμήλια non ſine religione & ſuſpicimus & veneramur. «

Binos iſtos codices, Regium ſcilicet & Sangermanenſem ita deſcribit Bern. de Montfaucon p. 217. *Palæographiæ Græcæ:* » Codex Regius Epiſtolas D. Pauli complectitur qui tenuiſſimis elegantiſſimiſque membranis conſtat, ſcriptuſque fuit ſeptimo circiter ſeculo ut ex characterum tam Græcorum quàm Latinorum forma arguitur; nam Latina verſio in altera ſemper pagina jacet. Character omnino quadrus vel rotundus ſecundùm cujuſque literæ figuram. Character Græcus nullam olet peregrinitatem, ſed à perita manu exaratus eſt. Scriptus eſt autem per κῶλα & κόμματα, ita ut ad ſingulas vel minimas diſtinctiones à linea reſumatur. Accentus & ſpiritus annotantur, ſed ii ſecundâ manu, ut videtur, nec diu, ut creditur, poſt deſcriptum codicem adjecti ſunt.

Hunc excipit codex noſter San-Germanenſis Epiſtolarum S. Pauli, multò majore mole & denſiore minuſque politâ membranâ, cujus ſingulæ paginæ duplici columnâ conſtant, quarum prior Græcum fontem, altera Latinam verſionem continet. Literæ ejuſdem penè formæ ſunt ac in Regio, exceptis pauculis quæ tantiſper variant. Regium tamen aliquantulùm noſtro vetuſtiorem conjectamus eſſe. ... Attamen non multùm ætate diſ-

» pares eſſe ſuadent formæ Latinæ quæ pe- » ritis omnibus ſeptimum circiter ſeculum » referunt «. *Hæc ille.*

De his codicibus ita ſcribit Auctor Anglicus Animadverſionum in ſcientias in quibus de earum vanitate & incertitudine diſſeritur, Londini anno 1708. *editarum, qui eos diligenter examinavit:* » Gothicis lite- » ris & Gothorum tempore exaratus eſt » Codex Cantabrigienſis, cujus verſionis » Latinæ pars ex antiqua vulgata Latina, » pars ex recentiore, utraque in Eccleſiis » Gothicis uſurpata præſertim in Hiſpani- » cis regionibus, duobus vel tribus poſt S. » Hieronymum ſeculis conflata fuit. Codex » ſane Germanenſis pars eſt altera prioris. » Idem enim eſt in utroque catalogus li- » brorum Novi Teſtamenti, idem in illis » recenſendis ordo ſervatus eſt. Putat » Marſhamus Evangelia Gothica Latinuſ- » que textus Codicis Cantabrigienſis ex » Græco ejuſdem fuiſſe traducta. «

Qui plura de his codicibus ſcire voluerit, adeat Joannem Morinum Exercit. Biblic. part. I. *Exercit.* 2. *cap.* 3. *&* 4. *in quibus aſſerit codicem Claromontanum S. Hieronymi ætatem videri omnino præcedere. Sed Rich. Simon cap.* 34. *Hiſt. crit. Textûs N. T. pag.* 380. *Morini rationibus nullo modo cedens, putat hos codices mille annorum ætatem non ſuperare.*

† *Specimen ſcripturæ codicis Germanenſis exhibet Jo. Mabillon L. V. de Re Diplomat. tab.* 2. *utriuſque autem hujus ſc. & Claromont. exempla Bern. de Montfaucon Palæogr. Gr. lib.* 3. *cap.* 4. *p.* 217. *&* 218.

IV. Evangelia Græcè. Codex vetuſtiſſimus ſine accentibus ſcriptus. *Bibl. Regia cod.* 2245.

IV. Evangelia & Epiſtolæ Apoſtolorum Græcè. *Bibl. Regia cod* 2864. *Florentiæ, Bibl. S. Laurentii, plut.* 6. *cod.* 13.

IV. Evangelia Græcè. Codex ſcriptus anno Chriſti 521. in 4°. *Bibl. Scoralienſis, Poſſevinus.*

IV. Evangelia Græcè. Codex vetuſtiſſimus, ante decem ſecula exaratus characteribus grandioribus & quadratis, probatæ fidei & bonæ notæ. Hunc expreſſit Eraſmus in plurimis. *Bibl. publica Baſilenſis, Jo. Millius pag.* 112. *Prolegom. in Nov. Teſtam. Gr. & p.* 167. *ait hoc* Exemplar literis quadratis exaratum eſſe ab annis circiter mille juxta Joannem Mabillonium.

IV. Evangelia Græcè. Codex perpureus auro & unciali charactere deſcriptus, ſeptimi vel octavi ſeculi, initio & fine mutilus. *Neapoli, Bibl. S. Joannis de Carbonaria, de Montfaucon p.* 308. *Diarii Italici.*

IV. Evangelia Græcè. Codex ſeptin- A gentis ab hinc annis, juxta Larroquium, exaratus eſt, qui indiciis ſatis luculentis, ſcriptura peſſima, totoque certe contextu, ſe unum ex iis eſſe prodit, quos ſcribæ Latini, literarum Græcarum rudes, in Occidentalium ſtudioſorum gratiam ex Græcis exemplaribus, qualia apud ipſos fere extabant, miſerè corruptis & vitiatis, pro modulo exſcribebant. *Joan. Millius p.* 162. *Prolegom. N. T. Gr. Bibl. Colbertina cod.* 4705.

IV. Evangelia Græcè cum commenta- B rio. Codex membranaceus in 4°. unciali charactere oblongo & erecto deſcriptus cum accentibus, ex inſula Cypro advectus anno 1673. ſeptingentorum annorum eſt juxta Rich. Simon; & juxta Bernardum de Montfaucon circiter octavi ſeculi. *Bibl. Colbertina cod.* 5149.

» Exaratum eſt hoc exemplar literis « grandiuſculis ſive uncialibus, annis ab- « hinc ad ſummum ſeptingentis. Certè non « multò vetuſtius eſſe poſſe ſatis indicant « deſcripti in eo prima fronte accentus & « C interpunctiones. Imo neſcio an paulò « adhuc recentius eſſe arguant adjectæ ad « calcem ſingulorum Evangeliorum ὑπο- « γραφαί· Eæ ſiquidem videntur invectæ à « Theophylacto, ſeu paululo ante ejus tem- « pora. Convenit plurimum cum Alexan- « drino noſtro, aliiſque probatioribus li- « bris «. *Jo. Millius pag.* 165. *Prolegom. in Nov. Teſtam. Gr.*

IV. Evangelia Græcè, *Baſileæ, Bibl. Joannis Buxtorfii*, in qua ſervantur plu- D rimi codices ſcripti, cùm Græci tùm Latini; in his quatuor Evangelia Græcè ab annis circiter mille exarata. *Joan. Mabillon. pag.* 15. *Itineris German. tomo* 4. *Analect. Nunc extant in Biblioth. publica Baſilenſi.*

IV. Evangelia Græcè. Codex in 4°. ſcriptus literis uncialibus, noni ut videtur ſeculi. Fuit Cl. D. de Camps Abbatis Signienſis, *nunc in Bibl. Regia cod.* 2243.

Specimen hujus profert Bern. de Montfaucon pag. 260. Palæographiæ Græcæ.

E » Hic liber ad uſum Eccleſiæ deſcriptus « fuit, ut notis interlinearibus minio depi- « ctis deprehenditur, quæ ad cantum & in- « flexiones vocum depingi ſolebant; & « cùm variæ lectiones, prima, ut videtur, « manu exaratæ, uno ductu & continuatis « literis deſcriptæ decimi ſeculi notas præ- « ferant; hinc petenda eſt, ut æſtimo, co- « dicis ætas.... Inſcriptione Ruthenica ſeu « Moſcovitica longe recentioris quàm co- « dex ætatis innuitur in Moſcovitarum ma- « nus deveniſſe codicem: ſub hæc autem ad « Orientales Chriſtianos tranſmeaſſe vide- « tur ex notis Arabicis quæ ſubinde occur- « runt «. *Hæc ille.*

IV.

IV. Evangelia Græcè. Codex membran.ſcriptus anno Chriſti 945.charactere quadrato. *Bibl. Vaticana.*

IV. Evangelia Græcè cum præfationibus, ſummariis, concordantiis Euſebianis. Codex in fol. optimæ notæ, annorum circiter ſeptingentorum. *Bibl. S. Michaëlis de S. Michaële in Lotharingia.*

IV. Evangelia Græcè. Codex membran. parvæ molis, elegantiſſimè & minori charactere exaratus. Initio præmittitur index capitum Evangelii S. Matthæi aureo charactere. Poſt ſequitur S. Matthæi imago peritiſſimè in fundo aureo depicta; ita ut doctorum judicio priſcam elegantiam æmuletur. Deinde Euſebiani canones, aureo charactere depicti, picturis egregiè exornantur. Literæ majuſculæ & notæ marginales omnes auro illitæ ſunt. Ad ſingulos Evangeliſtas par ornatus deprehenditur. In fine alterâ manu legitur: *Scriptus eſt Nicephoro imperante, indictione* VII. quæ incidit in annum 964. Chriſti, quo ſcriptus eſt hic codex; hoc enim anno imperabat Nicephorus, Phocas cognominatus. *Hæc ex Palæographia Bern. de Monfaucon pag.* 280. 281. *Bibl. Regia cod.* 3424.

† IV. Evangelia Græcè. Codex membranaceus, elegantiſſimus, ſeculo X. ut ex charactere colligo, ſcriptus. Singulis Evangeliis præmittuntur κεφάλαια, tum & imagines Evangeliſtarum peritiſſimè in fundo aureo depictæ, è quibus imprimis obſervatione digna eſt imago, Divum Lucam Evangelium conſcribentem repræſentans, qualem exprimendam curavit in Palæographia Græca Bernardus de Montfaucon p. 22. Prima folia, rubro charactere ac deaurato ſcripta, formam crucis referunt, totuſque liber literis majuſculis aureis rubriſve paſſim exornatus eſt. Capita rerum in Evangeliis tractatarum per textum in ſumma vel ima pagina notantur. *Hoc exemplar ex Hungaria ſecum allatum Illuſtr. Comes ab Eck Samueli Benedicto Carpzovio, ſacrorum in Saxonia quondam ſupremo Antiſtiti donavit, à quo hæreditate delatum eſt ad filium, Jo. Gottlob Carpzovium, Eccleſiaſten Lipſienſem meritiſſimum, qui ex amicitiæ lege illud, ubi opus eſt, liberaliter mecum communicare ſolet.*

IV. Evangelia Græcè. Codex membranaceus in 4°. In principio cujuſque Evangelii effigies Evangeliſtæ una cum variis figuris depicta cernitur. Videtur hîc codex uſibus Eccleſiæ alicujus inſerviſſe. Ex characterum forma quibus ſcriptus eſt, colligitur illum ſexcentorum annorum ætatem ſuperare (proinde eſſe ſeculi X.) *Lipſienſis* à Ludolpho Kuſtero vocatur, eo quod *eum poſſidet Joannes Gottlob Carpzovius.* Variantibus hujus codicis lectionibus

A novam editionem Millianam Kuſterus locupletavit. *Idem forſan ac præcedens.*

IV. Evangelia Græcè. Codex membr. X. ſeculo conſcriptus. *Bibl. Ambroſiana, de Montfaucon pag.* 11. *Diarii Italici.* Codex ejuſdem ævi. *Florentiæ, Bibl. S. Mariæ, idem ibidem pag.* 362.

IV. Evangelia Græcè Codex X. ſeculi in quo conſpicere licet B. Lucam Evangeliſtam Evangelium conſcribentem, *ut eum expreſſit D. Bern. de Montfaucon pag.* 22. *Palæogr. Græcæ.* Fuit olim Card. Pe-

B ronii, nunc aſſervatur *in Bibliotheca S. Taurini Ebroïcenſis.*

IV. Evangelia Græcè cum commentario ſeu catena. Codex membran. in 4°. majori, plurimùm mutilatus, quem annorum circiter ſeptingentorum eſſe conjicimus (*ait Jo. Millius pag.* 156. *proleqom. in N. T. Gr.*) in eo magna eſt vis lectionum ſingularium ac penè ſingularium; tum & genuinæ ſunt ab excuſis variantes plurimæ. *Bibl. Bodleiana cod.* 889.

IV. Evangelia Græcè. Duo codices ſe-

C culi X. bonæ notæ. Item duo alii minoris notæ & ætatis. *Neapoli. Bibl. S. Joannis de Cabonaria, de Montfaucon pag.* 308. *Diarii Italici qui libro* I. *cap.* I. *p.* 4. *Palæogr. Gr. hæc addit.* » Nihil porro concinnius vidi. « mus exemplari Græco Evangeliorum *quod* « *extat in hac Bibliotheca:* Nam codex ille « quadrus pari ſcilicet latitudine ac longi- « tudine, charta purpurea membranacea « conſtat; perinde ac noſter Sangermanen- « ſis. At illud intercedit inter utrumque diſ- « criminis, quod codex noſter Latinus, qui «

D librum Pſalmorum complectitur, argen- « teis characteribus conſcriptus ſit, excep- « tis titulis & nomine Dei, ac Domini quæ « auro delineata ſunt; Neapolitanus vero « Græcus à capite ad calcem totus literis « aureis conſtat. «

IV. Evangelia Græcè. Codex membran. antiquiſſimis elegantibus, vetuſtate exeſis & exoletis literis exaratus. *Bibl. Caroli de Montchal Archiep. Toloſani, Phil. Labbe pag.* 201. *Bibl. novæ mſc. librorum.*

E IV. Evangelia Græcè. Codex membran. XI. ſeculi. *Bibl. Colbertina cod.* 4078.

IV. Evangelia Græcè. Codex membranaceus XI. ſeculi, *qui in fine habet.* Datus eſt hic liber quatuor Evangeliorum Monaſterio ſanctiſſimæ Deiparæ, *Hierax* dicto, à Monacho Meletio Eremita. Qui legitis, orate pro eo propter Domini amorem. *Ibidem. cod.* 4766.

IV. Evangelia Græcè, codices duo in 4°. ſeculi XI. *Bibl. Segueriana cod. gr.* Eadem cum comment. incerti auctoris. Codex ejuſdem ſeculi. *Ibidem. cod. græco.*

I V. Evangelia Græcè & Latinè. Codex membranaceus in folio. *Bibl. Regia cod.* 881.

I V. Evangelia Græcè. Codex notatus literâ γ à Rob. Stephano qui eo uſus eſt. *Bibl. Regia cod.* 2867.

» Hic codex, (*inquit Joan. Millius pag.* » 117. *prolegom. in Novum Teſtamentum Græ-* » *cum*) ut apparet ex lectionibus, omnino » probæ notæ. Nec dubito quin is inter me- » liores eos numeratus fuerit, ad quos tex- » tum ſuum exegit Stephanus; ſiquidem cum » Vaticano, quem expreſſit editio Complu- » tenſis, in pleriſque convenit; in pleriſque » dico, eſt enim hic Vaticano paulò ine- » mendatior. »

I V. Evangelia Græcè, in 4°. in membranis. *Bibl. Regia cod.* 2866.

» Atque hoc exemplar inter melioris » notæ codices numeravit haud dubiè Ste- » phanus (*quod literâ ϛ deſignat*); abſor- » betur ſiquidem ferè ipſius textus in edi- » tione Stephanica. Variantes codicis hujus » lectiones exhibet editionis tertiæ interior » margo paulò plus ducentas. » *Millius ibidem, pag.* 118.

I V. Evangelia Græcè. Codex membranaceus literis majuſculis exaratus, Regiorum quibus uſus eſt Stephanus, quemque notavit literâ η, antiquiſſimus. » Di- » cendum eſt omnino de hoc codice, (*in-* » *quit Millius ibid.*) eum eſſe πονηρος κόμματος· » hujus ſiquidem tot ferè lectiones repro- » bavit ac in marginem rejecit Stephanus, » quot ipſius codicis β. » *Bibl. Regia cod.* 2861.

I V. Evangelia, Epiſtolæ Pauli & Canonicæ, Græcè. Codex membranaceus quo uſus eſt Stephanus, quemque literâ ζ notavit. » *Amelotio* liber hic eſt *antiquiſſimus ex Regiis, optimus, longè optimus.* » Certè » textus ipſius ferè univerſus abſorptus eſt » in hac editione. Lectiones ejus variantes » raræ ſunt in margine, eæque aliis multis » ferè ſtipatæ ac ſpeciatim Complutenſi. » Ex variationibus non ſunt per totum co- » dicem amplius ſeptuaginta quas impro- » barim; & pleræque eæ ſunt explicationes » & ſcholia, præſertim in Epiſtolis quæ ir- » repſerant in textus genuini locum illuſtra- » tionis gratiâ. Eſt quidem abſque omni du- » bio hic codex quantivis pretii & Stepha- » nicorum omnium longè præſtantiſſimus. *Joan. Millius ibid. pag.* 118. *Bibl. Regia cod.* 2242.

I V. Evangelia Græcè. Codex membranaceus in folio, cujus ſingulæ paginæ variis picturis decoratæ ſunt. *Ibid. cod.* 2858.

I V. Evangelia Græcè. *Bibliotheca Regia codd.* 2243. 2244. 2851. 2852. 3. 4. 5. 7. 8^{2}. 3426.

I V. Evangelia Græcè. Codex charac- A tere minori exaratus cum elegantibus figuris. *Ibidem cod.* 2868.

I V. Evangelia Græcè cum catena. *Ibid. codd.* 1879. 1880. 1883. *Horum Codicum Regiorum bona pars ſcripta eſt ſeculo* XI. quorum vero antiquiſſimus eſt, juxta Richardum Simon Codex 2861. ſupra relatus.

I V. Evangelia Græcè. Codices ſex *ex Bibliotheca Telleriana cujus libri mſc. in Bibl. Regiam jam ab aliquot annis invecti fuerunt, num.* 56. 57. 58. 59. 61. 62. Ultimus B 2. voluminibus conſtat, & eſt omnium antiquiſſimus, ſcriptus ni fallor (*ut verbis Joannis Boivin utar*) undecimo ſeculo. *Bibl. Regia cod.* 2862^{2}. 2865^{1}. 2865^{2}. 28663^{3}. 3424^{2}. 3424^{3}. « In codice 56. nunc 2862^{2}. deeſt caput I. Matthæi & II. pars maxima. « Hic codex ſolus plures penè lectiones va- « riantes nobis ſuppeditavit (*inquit Kuſterus* « *in præfat. novæ edit. N. T. græci Milliani*) quam reliqui Pariſienſes omnes. «

I V. Evangelia Græcè. Codex membranaceus circiter ſeculi X I. *Bibl. Seguе-* C *riana cod. græco.* Eadem cum commentario incerti auctoris, græcè. Codex membranaceus ſeculi XI. *Ibidem cod. græco.*

I V. Evangelia Græcè. Codex antiquiſſimo charactere exaratus, ſat bonæ notæ, Conſtantinopoli allatus à Gregorio Douza. *Bibl. Leidenſis cod.* 37. *pag.* 398.

I V. Evangelia Græcè. Duplex exemplar XI. ſeculi. *Florentiæ, Bibl. S. Marci.*

I V. Evangelia Græcè. Codex membranaceus, vetuſtus ac bonæ notæ, in 4°. *Pariſiis Biblioth. Illuſtr. Dn. Nic. Joſephi* D *Foucault Comitis Conſiſtoriani.*

I V. Evangelia Græcè. Duo codices X I I. ſeculi *Romæ, Bibl. S. Baſilii, de Montfaucon pag.* 212. *Diarii Italici.*

I V. Evangelia Græcè. Codex ad accuratum quoddam exemplar expreſſus, & quidem ſcriptus anno Chriſti 1160. Pertinuit olim ad Epiſcopum quemdam Epheſiorum, unde & *Epheſii* titulus ipſi datus eſt. Hunc advexit ſecum ex Oriente Thomas Trahernius, ejuſque variantium lectionum Syllogen, una cum libro ipſo E *in Bibliotheca Lambethana* repoſuit. Eſt quidem illud exemplar ex emaculatioribus, aſperſis ſcholiis admodum paucis, iiſque ſatis congruentibus ſenſui Evangeliſtarum. *Jo. Millius pag.* 161. *prolegom. in N. Teſt. Gr. Biblioth. Lambethana.*

I V. Evangelia Græcè. Codex membran. *Ad calcem hæc leguntur:* Finem habuit hic ſanctus quatuor Evangeliorum codex, manu meâ miſerrimi & vilis Notarii Salomonis ex numero Notariorum... Completus autem eſt anno creationis mundi 6676. i. e. Chriſti 1168. indictione primâ, Cyclo Solis 12. Lunæ 7. 14. Decembris,

feriâ 5. imperante Conſtantinopoli Manuële Porphyrogenito & glorioſiſſimo Imperatore; Jeroſolymis rege potentiſſimo Amarri; in Inſula verò Siciliæ Guillelmo ſecundo Rege; nobis autem J. C. cui gloria & imperium in ſecula ſeculorum Amen. *Ita ex verſione D. Bernardi de Montfaucon pag.* 307. *Palæographiæ Græcæ.* Fuit olim Petri Stellæ. *Bibl. Regia cod.* 2862.

I V. Evangelia Græcè. Codex membranaceus ſcriptus anno Mundi 6793. Chriſti 1285. *Florentiæ*, *Bibl. Laurentii*, *plut. F. cod.* 18. *de Montfaucon pag.* 66. *Palæogr. Græcæ.*

I V. Evangelia. Codex membran. in 8. eleganti deſcriptus caractere. Ad calcem Joannis indicat Scriba nomen ipſius fuiſſe Nicetam, & ab eo deſcriptum fuiſſe hoc exemplar anno 6794. Mundi, ſeu Chriſti 1286. Liber eſt notæ probatioris; utcumque in ipſum intromiſſa ſint hinc inde nonnulla è Lectionariis. *Jo. Millius Ibidem. p.* 157. *Bibl. Bodleiana cod.* 680.

I V. Evangelia Græcè. Codex eleganter deſcriptus, anno ut apparet in calce libri, Mundi 6805. i. e. Chriſti 1297. Subnexus eſt Evangeliis liber Apocalypſeos manus multo recentioris, qui per omnia fere convenit cum Complutenſium Vaticano, aliiſque notæ probatioris. Adſcripta ſunt ad oram hic illic brevia quædam ſcholia minutiori charactere. *Jo. Millius pag.* 167. *prolegom. in Nov. Teſt. Gr. Bibl. Joannis Mori Epiſcopi Norvicenſis in Anglia codd.* 665. 666. *num.* 9851-52. *Catalogi mſc. Angliæ.*

I V. Evangelia Græcè cum circumfuſo commentario è Græcis Patribus excerpto. Codex in fol. Fuit Jac. Uſſerii. *Millius ibidem pag.* 160. *Bibl. Collegii SS. Trinitatis Dublinienſis cod.* 274. *num.* 414.

I V. Evangelia Græcè, nitidiſſima manu deſcripta, forma minori in 16. Hic liber (qui fuit Jac. Uſſerii) ut ex collationibus conſtat, is ipſe eſt cui titulum *Em.* dedit Waltonus in appendice Bibl. Polyg. Erat quondam, ut notavit Uſſerius, D. Thomæ Goad S. Th. Pr. eſtque fortaſſe prima pars Novi Teſtam. donata cum reliquis ab ipſo aliove, Collegio *Emmanuëlis* Cantabrigienſis. Certè apud ipſum hodieque manent, eadem qua Uſſerianus noſter forma Epiſtolæ Paulinæ & Catholicæ. Codex iſte minùs accuratè quàm nitidè exaratus, plurimis in locis deficit ob ὁμοιοτέλευτα. *Jo. Millius ibid. pag.* 160. *Bibl. Collegii Emmanuëlis*, *cod.* 276. *num.* 416.

I V. Evangelia Græcè. Codex delineationibus pictis ornatus, benè antiquus, ſed plurimum paſſus ab emendatore aliquo, qui in tribus Evangeliis poſterioribus textum miſerè violavit. *Joan. Millius ibid.*

A *pag.* 162. *Bibl. Colbertina cod.* 6043.

I V. Evangelia Græcè. Codex mutilatus 15. primis capitibus Evangelii Matthæi, ut & in calce libri 12. verſiculis poſtremis Evangelii Joannis. Abundat ſcholiis è margine traductis, particulares habet lectiones haud paucas, & in plurimis incedit diverſus à pleriſque aliis; convenit tamen cum Exemplari Epheſio. *Jo Millius p.* 162. *Prolegom. in Novum Teſtamentum Græcum. Bibl. Colbertina cod.* 6066.

I V. Evangelia Græcè. Adjecta eſt E-
B vangeliis Matthæi & Marci verſio Latina. *Bibl. Colbertina cod.* 3947. Eadem cum commentario in 4°. *Ibidem cod.* 4112. Eadem Græcè in folio. *Ibidem cod.* 2467. In 4°. *Ibidem codd.* 4444. 4480. 4556. 4705. 4774. 4916. 5228. 6045. 6051. 6162. 6561. 6628. 6629. Eadem cum commentario. Codex membran. in 4°. optimæ notæ. Multa deſunt in Matthæo, Marco & Joanne, & multa tranſlata in Matthæo. *Ibidem cod.* 2259.

I V. Evangelia Græcè. *Bibl. Thuana*
C *pag.* 434. Eadem ter. *Bibl. Memmiana.*

I V. Evangelia Græcè cum catena, ſepties. *Bibl. Vindobonenſis*, *Lambecius lib.* 3. *pag.* 42.

I V. Evangelia Græcè. Codex membran. vetuſtus ſatis in 4°. Deſcriptum eſſe & collatum cum antiquis & accuratis codicibus ad calcem ſingulorum Evangeliorum annotavit Librarius, ne dicam, an vir quidam eruditus, cui curæ fuit emendatos habere codices? Canonibus, quos Euſebianos vocant, picturis Evangeliſta-
D rum, aliiſque ornamentis, ex quibus præſtantiores codices hujuſmodi commendari ſolent, non deſtituitur noſter. *Ita Joannes Gabriel Sparvenfeldius pag.* 51. *catalogi editi librorum mſc. quibus Bibliothecam Upſalienſem ditavit.*

† I V. Evangelia Græcè codex membranaceus cum iconibus Evangeliſtarum, in fol. *Fuit olim in Biblioth. Petri Francii.*

I V. Evangelia Græcè & Latinè. *Bibl. Scoralienſis*, *Poſſevinus.* Eadem Græcè cum
E expoſitione Theophylacti. *Bibl. Auguſtana. Idem.* Eadem Græcè in 4°. *Ibidem ſubſellio* 1. *cod.* 22. *Ehingerus.*

I V. Evangelia Græcè. *Florentiæ*, *Bibl. S. Laurentii plut.* 6. *codd.* 11. 14. 15. 16. 18. 23. 25. 29. 30. 32. 33. 34.

I V. Evangelia Græcè, quinquies. *Bibl. Venetæ*, *Thomaſinus.* Eadem bis. *Bibl. Patavinæ pag.* 29. 114. *Idem.*

I V. Evangelia Græcè, quinquies. *Bibl. Reginæ Chriſtinæ codd.* 868. 873. 877. 879. 885. Alexandri Petavii, *nunc Bibl. Vaticana hos codices poſſidet.* Eadem Græcè. *Ibidem ex Bibl. Palatina cod.* 225. *pag.* 70.

catalogi Sylburgii. Eadem cum capitum & paragraphorum indicatione aureis literis exarata cum ſcholiis. *Ibidem ex eadem Bibliotheca cod.* 220. *p.* 67. Eadem abſque ſcholiis ter. *Ibidem ex eadem Bibl. cod.* 89. *p.* 31. *cod.* 189. *p.* 55. *cod.* 229. *p.* 70.

IV. Evangelia Græcè. Codex bombycinus ſeculi XIV. *Florentiæ, Bibl. S. Marci.*

IV. Evangelia Græcè cum ſcholiis. *Romæ, Bibl. Sulziana.* Eadem, quater. *Romæ, Bibl. Vallicellana, Poſſevinus.* Eadem *Bibl. Bremenſis: Struvius p.* 160. *Introd. in hiſt. rei literariæ.*

IV. Evangelia Græcè. *Bibl. Monachienſis p.* 145. *catalogi, Spizelius.* Eadem, ter. *Bibliotheca S. Salvatoris Meſſanenſis, Poſſevinus.*

IV. Evangelia Græcè. Codex in 8°. membranaceus nitidiſſimè deſcriptus, ſed haud ita vetuſtus: eſtque probæ notæ, & ferè in omnibus refert genuinam Evangeliſtarum dictionem. *Jo. Millius p.* 155. *Prolegom. in N. T. Gr. Bibl. Bodleiana.*

IV. Evangelia Codex in 12. quod vocant, craſſiuſculo, recenti ac peſſima manu exaratus. In principio occurrit literis majuſculis vox ΣΕΡΒΟΠΟΥΛΟΣ, nomen ut opinor Librarii. *Millius p.* 158. *Bibl. Bodleiana.*

IV. Evangelia Græcè. Codex membran. in 8°. charactere nitidiſſimo; liber bonæ notæ, licet minùs vetuſtus, neque enim ultra annos quadringentos aſſurgere videtur. *Jo. Millius prolegom. in N. T. Gr. p.* 158. Scriptus autem per Nicolaum Lectorem Caballarii. *Bibl. Bodleiana cod.* 3416. Eadem. Codex pulchrè exaratus anno Chriſti 1338. loca genuina nonnunquam exhibet ab excuſo textu diſcrepantia. *Millius p.* 168. *Ibid. cod.* 3437. Eadem. Codex manu pulcherrimâ ſcriptus ſed recentiori; fuit olim Seldeni, ſicut & bini præcedentes. *Jo. Millius l. c. ibidem cod.* 394. Eadem. *Bibl. Bodleiana codd.* 29. 31. 247. 1864. 5766.

IV. Evangelia Græcè. Codex ineleganti admodum charactere: convenit in multis cum codice Monfortii, in quibus ſeorſum abeunt hi duo à pleriſque omnibus quos viderim... Codex geminus planè videtur alterius illius, quem in Bibliotheca Collegii Lincolnienſis (*de quo infra cod.* 72.) aſſervatum diximus, ejuſdem characteris, ejuſdemque Librarii. *Jo. Millius ibid. p.* 149. *Oxonii, Bibl. Collegii novi cod.* 68. *num.* 1032. Eadem. *Bibl. Eccleſiæ Weſtmonaſterienſis cod.* 89. *num.* 1179. Eadem. *Bibl. Norfolciana cod.* 532. *num.* 3431. Eadem. *Bibl. Thomæ Gale cod.* 292. *num.* 6126. Eadem. *Bibl. Joannis Mori Epiſcopi Norvvicenſis codd.* 665. 666. *num.* 9851-52. Eadem. Liber optimæ notæ, & licèt

A fortaſſe haud vetuſtus ipſe, ad antiqua tamen, eaque præſtantiſſima compoſitus. *Cantabrigiæ, Bibl. Joannis Covelli S. T. P.* qui ex Oriente hunc ſecum advexit. *Millius pag.* 163.

IV. Evangelia Græcè. Liber bonæ notæ. *Bibl. Georgii Wheller Canonici Dunelmenſis. Millius ibidem pag.* 161.

IV. Evangelia Græcè. Liber iſte perperam ſcriptus eſt, ſed à vulgo codicum variat in multis, & peculiares lectiones non paucas exhibet. *Jo. Millius ibid. pag.*
B 147. *Bibl. Collegii Cajo-Gonvillenſis num.* 694.

IV. Evangelia Græcè. *Dublini, Bibl. Collegii SS. Trinitatis codd.* 271. 274. 246. *num.* 412. 414. 416. Eadem in 4°. *Bibl. Narciſſi Archiepiſcopi Dublinienſis nunc Armachani num.* 1334.

IV. Evangelia Græcè & Latinè ex Interprete Vulgato. Codex membranaceus in folio picturis elegantiſſimis decoratus, ſcriptus autem in Gallia manu Georgii Hermonymi Spartani. Fuit olim Caroli
C Cardinalis Borbonii. *Bibl. Regia cod.* 2244.

IV. Evangelia Græcè manu recentiori ſcripta, in 8°. *Oxonii, Bibl. Collegii Lincolnienſis cod.* 72. *num.* 133. *catalogi editi.* » Codicem hunc Collegio iſti donavit Edmon- « dus Andley Epiſcopus Sariſburienſis, cu- « jus tempore (ſub annum 1502.) & in cujus « gratiam à Græculo quodam, tum apud « Anglos commorante, deſcriptum fuiſſe « credibile eſt.... Eſt autem hic codex ac- « curatè deſcriptus, & ad optimum exem- « plar. » *Joan. Millius p.* 148. *prolegomen. in*
D *Novum Teſtamentum Græcum.*

IV. Evangelia Græcè. Codex bombycinus, *ad cujus calcem legitur:* Scriptum eſt hoc Evangelium manu meâ Michaëlis Mauritii 1550. Amen, finis. *Bibl. Colbertina cod.* 4588.

Evangelium Matthæi, Marci & Lucæ Græcè. *Bibl. Regia cod.* 1882. Evangelium Matthæi cum commentariis. *Ibidem. cod.* 1893. Matthæus & Joannes cum commentario. *Ibidem.* 2439. Lucas cum catena Græcè. *Ibidem. codd.* 1881. 1944. 2490.
E Joannes cum catena, Græcè. *Ibidem. codd.* 1887. 2441.

Evangelium Matthæi, & Marci cum brevi commentariolo, Græcè. *Bibl. Heidelbergenſis nunc in Vaticana: Sylburgius p.* 4. *num.* 5.

Evangelium Matthæi, Lucæ & Joannis Græcè. *Pariſiis, Bibl. S. Victoris cod.* 315.

Fragmenta Græca IV. antiquiſſima literis majuſculis exarata in charta Ægyptiaca, purpurei coloris, continentia IV. periochas Evangeliorum SS. Matthæi & Joannis. *Bibl. Cottoniana pag.* 127. 128.

Evangelium S. Matthæi Græcum & Hebraïcum è regione. *Venetus, Bibl. S. Marci plut.* 37. *de Montfaucon pag.* 41. *Diarii Italici.* Idem Græcè. *Bibl. Segueriana p.* 23.

Evangelium Lucæ & Joannis Græcè cum ſcholiis. Codex membranaceus in 4°. mutilus, incipiens ab initio Orationis Dominicæ cap. 2. verſ. 2. ad finem & Joanuis integrum, exceptis duobus aut tribus foliis. *Bibl. Georgii Wheleri in Anglia cod.* 29: *num.* 9100. *mſc. Eccleſ. Angliæ.*

Evangelium S. Lucæ. Codex papyraceus in 4°. *Pariſiis Bibl. Memmiana. Bibl. Colbertina cod.* 4885. Evangelium S Lucæ cum expoſitione SS. Patrum, initio mutilatum bis, additis ſcholiis marginalibus prolixis ſed in paucis duntaxat capitibus, Græcè. *Bibl. Vaticana ex Heidelbergenſi p.* 9. *num.* 2. *catalogi Sylburgii.*

Evangelium Joannis Græcè. Codex in 12. ſcriptus elegantiſſimâ manu Joannis Trithemii Abbatis Spanhemenſis. Bibliothecæ Bodleianæ dono dedit Georgius Hakwell, qui & ipſe illud acceperat ab Abrahamo Sculteto. » Magna eſt in hoc codice vis lectionum ſingularium, quas mihi bauddum videre contigit », *inquit Joan. Millius p.* 150. 154. *Prolegom. in Novum Teſt. Græcum. Bibl. Bodleiana cod.* 1889.

Acta & Epiſtolæ Apoſtolorum & Apocalypſis Græcè cum ſcholiis marginalibus. *Bibl. Colbertina cod.* 4785. *Pariſiis, Bibl. Memmiana.* V. *Polyglotta mſc. Gr:* Eadem. *Romæ, Bibl. Vallicellana, Poſſevinus. Bibl. Monachienſis, Spizelius. p.* 145. *Arcanorum Biblioth.*

Acta, & Epiſtolæ Pauli, & Apocalypſis. Codex memb. octingentorum annorum juxta D. Boivin, quo uſus eſt R. Stephanus quemque deſignavit literis *ιέ* in ſua præſtantiſſima Novi Teſtamenti Græci editione. »In Epiſtolis (*inquit Millius p.*119. *prolegom. in Novum Teſt. Gr.*) *variantes lectiones* paucæ quidem, ſi liber diligenter ſit collatus; & hujuſmodi quæ plurium codicum teſtimonio roboratæ ſunt, excepta unica *κήρυγμα* pro *μαρτύριον* 1. Corinth. 1. 6. quod ex ſcholio libri cujuſpiam ad oram adſcripto, in veræ lectionis locum tranſtulit librarius. De Epiſtolis jam loquor; Apocalypſis enim oſtendit varietates plus 240. roboratas & ipſas magno Codd. numero, ut & Verſionum Vulgatæ & Syriacæ. Erat codex iſte, ob variationum paucitatem in Epiſtolis, ex eorum numero quos inter meliores reputavit Stephanus.» *Bibl. Regia cod.* 2869.

Acta Apoſtolorum & Epiſtolæ Canonicæ, Epiſtolæ Pauli & Apocalypſis Græcè. Codex in 4°. recens ſcriptus manu Georgii Hermonymi, qui Budæi præceptor fuit in Græcis, *ex Bibl. Telleriana in Regiam noviſſimè aſportatus, num.* 1. 2248.

·Acta Apoſtolorum, Epiſtolæ Catholicæ, Epiſtolæ Pauli & Apocalypſis cum ſcholiis. Codex membranaceus, formâ minori, minutoque ſed nitido charactere, annorum plus quingentorum. Et hic unus eſt (*inquit Millius pag.* 156. *proleg. in N. T: Gr.*) è probatioribus. *Bibl. Bodleiana cod.* 3. Eadem Græcè. Codex eſt è probatioribus; *Fuit Alexandri Petavii, nunc in Bibl. Reginæ Chriſtinæ in Vaticana. Millius p.* 155. *qui* textum eum dicit exhibere genuinum Euthalii Codicis, etiam in iis baud raro locis, in quibus diverſus abit ab impreſſis.

Acta & Epiſtolæ Apoſtolorum & Apocalypſis Græcè. Mutilatus eſt iſte Codex 14. primis capitibus Actorum & parte 15 capitis. Reliqua pars Actorum, ut & Epiſtolæ Jacobi, Petri, Joannis duæ priores manus ſunt reliqua parte nonnihil recentioris; Epiſtola vero tertia Joannis itemque Judæ & Apocalypſis, quæque hanc ſequuntur Epiſtolæ Pauli, characterem videntur referre ſeptingentorum propemodùm annorum. Codex eſt notæ præſtantioris. «Unde & pauca in eo loca genuina ab impreſſis noſtris variantia deprehendimus. In Apocalipſi textum præfert codex iſte optimus eique qui apparet in præſtantiſſimis noſtris conſentientem«. *Joan. Millius ibid. p.* 160. *Bibl. Bodleiana cod.* 5772.

Acta, Epiſtolæ Apoſtolorum & Apocalypſis. Codex ſcriptus anno Chriſti 1087. imperante Alexio Comneno ſub Patriarchatu Nicolai. Eſt certè hic è libris noſtris probatioribus. *Jo. Millius p.* 163. *prolegom. in N. T. Gr. Cantabrigiæ, Bibl. D. Joannis Covelli.*

Acta & Epiſtolæ Apoſtolorum & Apocalypſis, Græcè cum comment. Codex partim membranaceus XI. ſeculi, partim bombicinus XIV. ſeculi. *Bibl. Segueriana cod. græco.*

† Acta Apoſtolorum, Epiſtolæ omnes & Apocalypſis. Hoc exemplar olim ad ædiculam aliquam ſacram in crepidine montis Sinai poſitam pertinuit; (eam ob rem *Sanaiticum* à Millio appellatum.) Codex eſt membranaceus in 4°. peſſime jam olim habitus, & madore tantopere corruptus ac vitiatus, ut plane perierit ipſius pars maxima. *Millius ibidem p.* 64. *Bibl. D. Covell.*

Actus & Epiſtolæ Apoſtolorum, Græcè. *Bibl. Colbertina codd.* 871. 5107. 6123.

Acta & Epiſtolæ Apoſtolorum, Græcè. Exemplar niridiſſimum, quod mirificè convenit cum priori Cowelliano tanquam alterum planè foret alterius apographum.

Scriba quiſquis ille, *καλλιγράφος* licet, videtur fuiſſe linguæ græcæ ignarus, & haud parum oſcitans. Probum codicem ſecutus eſt, compoſitum ad textum aliquem Euthaliana Editione vetuſtiorem; nullæ ſiquidem hîc apparent ad Epiſt. Paulinarum calcem *ἐπιγέγραφαι*. *Bibl. Genevenſis Joan. Millius ibidem. p.* 166.

Actus & Epiſtolæ Apoſtolorum cum expoſitionibus Græcè. Codex ſeculi X. membranaceus & eleganter deſcriptus, in quo abbreviationes frequentiſſimæ. *Bibl. Regia cod.* 1886.

Actus & Epiſtolæ Apoſtolorum Græcè cum comment. variorum Patrum. Codex membranaceus in folio, ad cujus calcem legitur: Deſcriptus eſt hic liber manu Theopempti Lectoris & Calligraphi; completus eſt menſe Julio, feriâ quartâ, indictione 13. anno mundi 6553. Chriſti 1045. *Bibl. Regia cod.* 1246.

† Acta & Epiſtolæ Apoſtolorum. Codex membranac us, incipit à v. 11. cap. 1. Act. eſtque annorum circiter quingentorum. Interpolatus hic illic ſcholiis, & vocabulis initialibus publicarum lectionum, textus aliàs probi ſequax. *Jo. Millius ibid. p.* 163. *Bibl. D. Covell.*

† Acta & Epiſtolæ Apoſtolorum. Codex chartaceus in 8°. ſcriptus manu recenti. *Millius ibid. p.* 164. *Bibl. D. Covell. Hæc exemplaria alia hujuſmodi à Millio laudata & hic à clariſ. Boernero adjecta neglexeram, utpotè quæ ab hominum oculis evaneſcunt, vel ad alias perveniunt manus, ſimulatque penes quos ſervantur, diem ſupremum claudunt.*

Acta & Epiſtolæ Apoſtolorum, Græcè. Codex iſte unus ex his, quo Stephanus uſus eſt & quem notat literâ *l.* » Variat » ab editionis Stephanicæ textu locis plus » 330. Ex his conſentientes habet Codd. » Græcos aliq. locis 309. Ita quidem ut ple» ræque iſtæ lectiones cum Vulgata verſio» ne conveniant, 215 ſcilicet, & quidem ex » iis 170. licet Græcis libris aliq. ſtipatæ, » videantur omninò pravæ ac *νόθοι*. Verſioni » Vulgatæ tam mirè adhæret iſte codex, » ut in libro Actorum habeat, iſque ſolus » *σημειώσεις*, Vulgatæ ad inſtar, *ſemicinctia*.» *Jo. Millius p.* 118. *prolegom. in N. T. Gr. Bibl. Regia cod.* 2870.

Eadem Græcè cum ſcholiis pauciſſimis. Hic codex quingentorum eſt annorum pauciſſima ſcholia complectitur. *Rich. Simon cap.* 38. *Hiſt. crit. textus N. Teſt. pag.* 204. *Bibl. Regia cod.* 2847.

Eadem cum ſcholiis marginalibus. *Ibid. cod.* 2872. Eadem cum catenis diverſorum Græcè. *Ibidem codd.* 2248. 2871.

Acta & Epiſtolæ Apoſtolorum, cum integro prologo Euthalii in Epiſtolas Pauli, ſine authoris nomine. Codex peranti-

A quus dictus Regio-Alexandrinus, qui olim ad Stephanum Gerlachium & Matthiam Berneggerum pertinuit, & à Joan. Bœclero Sereniſſ. Suecorum Reginæ dono datus fuit. Extat nunc *in Bibl. Vaticanæ cod.* 32. *Zacagnius p.* 515 *collect. veterum monument. & p.* 86. *præfationis ejuſdem.*

Acta Apoſtolorum & Epiſtolæ omnes Græcè. Codex olim Alexandri Petavii, deinde Iſaaci Voſſii, ante annos, ut videtur, ſeptingentos exaratus « Textum præfert ſatis accuratum & in locis plurimis, «
B quæ ab excuſis variant, genuinum «. *Jo. Millius p.* 138. *proleg. in N. T. Græc. Bibl. Voſſii cod.* 158. *num.* 2269. *catalogi mſc. Angliæ part* 3. *Bibl. Leidenſis.*

Acta & Epiſtolæ Apoſtolorum Græcè cum commentario marginali Anonymi. De hoc codice Joannes Sambucus, à quo anno 1564. in Italia emptus eſt, propria manu annotavit, eum in Bibliotheca Vaticana Dorotheo dubitanter attribui his verbis: Dorotheo videntur eſſe ſcholia. *Bibl. Vindobonenſis cod. Th. gr.* 34. *Lam-*
C *becius lib.* 3. *p.* 8.

Acta Apoſtolorum, omnes Epiſtolæ Pauli, Petri, Joannis & Judæ cum argumentis Euthalii Diaconi, Græcè. *Bibl. Bodleiana cod.* 715.

Eadem Græcè cum brevi capitum expoſitione. Præmiſſa eſt præfatio generalis in omnes Epiſt. *Bibl. Vaticana, ex Bibl. Palatina p.* 16. *catalogi Sylburgii, num.* 38.

Eadem Græcè. Codex membranaceus vetuſtus, accuratè deſcriptus & ad opti-
D mum exemplar. *Oxonii Bibl. Collegii Lincolnienſis cod.* 1394.

Acta Apoſtolorum & Epiſtolæ Græcè, cum commentariis Theophylacti. Exemplar mirè caſtigatum & venerandæ antiquitatis, ſexcentorum ſcilicet annorum. *Bibl. publica Baſileenſis. Jo. Millius p.* 112. *prolegom. in N. T.*

Acta & Epiſtolæ Apoſtolorum Græcè. Exaratus eſt hic codex charactere plane conſimili ei (qui infra recenſetur, complectiturque Acta & Epiſtolas Canonicas)
E ſed manu ut videtur paulo recentiori. *Millius ibid. p.* 150. *Uterque extat Oxoniis in Bibl. Collegii novi cod.* 1022. 1023.

Eadem Græcè in 8°. *Bibl. Vindobonenſis cod.* 303. *de Neſſel.* fol. *Bibl. Bodleiana cod.* 1136. *Bibl. Eccleſiarum Angliæ cod.* 1119. *Bibl. Georgii Wheleri in Anglia, cod.* 42. *num.* 9113. *mſc. Eccleſiarum Angliæ. Bibl. Seguериana cod. Gr.*

Eadem Græcè cum ſcholiis antiquis & *Florentiæ, Bibl. S. Laurentii plut.* v. *cod.* 1.

Eadem Græcè cum ſcholiis antiquis & interlineari Latina verſione in Epiſtolis. Codex in membranis optimus. *Ibid. cod.*

29. Eadem Græcè. *Meſſanæ*, *Bibl. S. Salvatoris*, *Poſſevinus.*

Acta Apoſtolorum, Epiſtolæ Pauli & Apocalypſis Græcè; folium ultimum Epiſt. ad Hebræos & duo priora libri Apocalypſeos longe recentioris ſunt characteris. Codex membranaceus, ſeculi X. *Bibl. Segueriana cod. Gr.*

Acta Apoſtolorum & Epiſtolæ Pauli cum comment. Græcè. Codex membranaceus. *Hæc ibi nota legitur :* Scriptus eſt hic liber indictione 12. anno (*Mundi*) 6492. id eſt Chriſti 984. manu Theophylacti Preſbyteri & in Lege Doctoris. *Florentiæ. Bibl. S. Mariæ, de Monsfaucon. Diarii Ital. p.* 362. *& Palæogr. Gr. p.* 45. & 281. Eadem cum antiquis comment. Græcè, fol. *Bibl. Scoralienſis*, *Poſſevinus. Bibl. Ducis Urbini in Vaticana, idem.*

Acta Apoſtolorum & Epiſtolæ Paulinæ Græcè, cum perpetuis commentatiis, ſeu catenis Patrum. Codex membranaceus in folio vetuſtus, deficit ab initio uſque ad comma 14. capitis 8. Actorum. *Bibl. Upſalienſis ex dono Jo. Gabrielis Sparvenfeldii p.* 49 *catalogi editi.*

Eadem & Apocalypſis Græcè, 4°. *Bibl. Colbertina cod.* 6584.

Acta Apoſtolorum & quædam Epiſtolæ Græcè, omnia valde mutila in 4°. *Ibidem cod.* 5259.

Acta Apoſtolorum & Epiſtolæ VII. Catholicæ & Epiſtola ad Hebræos. Codex membranaceus in 8°. in quibuſdam locis mutilus, quingentis aut ſexcentis ab hinc annis exaratus. Liber eſt probæ notæ (*inquit Millius p.* 154. *Proleg. in Novum Teſtamentum Græcum*) & genuinam ſere refert Scripturam, etiam ubi ab excuſis diſcrepat. *Cantabrigiæ, Bibl. Collegii Chriſti.*

Acta Apoſtolorum, Epiſtolæ Canonicæ & Apocalypſis Græcè. *Florentiæ. Bibl. S. Laurentii plut.* 4 *cod.* 30.

Acta Apoſtolorum & Epiſtolæ Catholicæ cum catena, Græcè. Codex membranaceus in 4°. optimæ notæ, eleganter deſcriptus eſt annorum quadringentorum quinquagenta. *Oxonii Bibl. Collegii Novi cod.* 1021.

Acta Apoſtolorum, & Epiſtolæ Joannis, Jacobi, Petri & Pauli, Græcè & Latinè. *Venetiis, Bibl. S. Marci, Poſſevinus.*

Acta Apoſtolorum Græcè, aureis literis deſcripta, à Cypri Regina Innocentio VII. donata. *Bibl. Vaticana : Lomeierus, de Bibliothecis cap.* 10. *p.* 273. 2. *Edit.*

Acta Apoſtolorum. Codex membranaceus IX. ſeculi, ſcriptus charactere unciali, oblongo ac deflexo, cum accentibus primâ manu poſitis. *Bibl. Ducis Mutinenſis, de Montfaucon, pag.* 31. *Diarii Italici.*

Eadem Græcè & Latinè. Codex literis quadratis ſive uncialibus exaratus, ſed paulò pinguioribus charactere codicis Alexandrini; (imò etiam Cantabrigienſis, licet alterius iſtius characterem magnitudine & craſſitie ſuperantis) ut proinde haud aſſurgere videatur ad ætatem Bezæ hujuſce aut Claromontani. Unus eſt (*inquit Millius proleg. in N.T. Gr. p.* 157.) è libris Græco-Latinis, qui pauci jam extant, in Occidentalium gratiam jam olim exaratis, qui ad oculum ſimul exhibent Originarium textum & verſionem Italicam interpolatam, qualis extabat ante Hieronymi tempora. Mirificè conſentit cum illo codice Actorum Apoſt. ex cujus authoritate Venerabilis Beda ſcripſit ſuas in Acta retractationes. Et quidem conſcriptus videtur haud longè poſt Bedæ tempora. *Bibl. Bodleiana cod.* 1119.

Eadem Græcè eleganter ſcripta anno Mundi, juxta Græcorum computum, 6902 id eſt Chriſti 1394. *Romæ, Bibl. Chiggiana, de Montfaucon p.* 237. *Diarii Italici.*

Epiſtolæ omnes novi teſtamenti Græcè. Codex *Rhodianus* à Jacobo Lopide Stunica & ab Eraſmo; de quo prior ſic loquitur, Liber Apoſtolicarum Epiſtolarum Græcus venerandæ antiquitatis, qui ex Inſula Rhodo in Hiſpaniam allatus, ac deinde Franciſco Ciſnerio Toletano Cardinali dono datus ejuſdem juſſu in publica ejus Complutenſis Academiæ Bibliotheca repoſitus eſt. *Stunica cap.* 2. *annot.* 11. *contra Eraſmum in* 12. *Epiſt. ad Corinth* « Tantam in eo codice cum textu latino concordiam « deprehendit Eraſmus, ut eum ad codicem « aliquem latinum caſtigatum fuiſſe ſuſpi- « catur. « *Jo. Millius p.* 108. *Proleg. in N.T. Græcum.*

Epiſtolæ Pauli & Catholicæ Græcè. Liber præſtans ob antiquitatem & minimis characteribus exaratus, in forma minori in 16. miſerè mutilatus, quod dolendum eſt; eſt enim liber (*inquit Jo. Millius p.* 147. *Prolegom. in N.T.Gr.*) nitidè & accuratè ſcriptus ac bonæ notæ. In Epiſtolis Catholicis, quæ præcedunt Paulinas, omnia deſiderantur uſque ad partem poſteriorem capiris primi Epiſtolæ 2. Petri; *& plurima in Epiſt. Paulinis.* Textus ejus conſonat ſerè cum eo quem præferunt libri noſtri præſtantiores, etiam ubi diverſus eſt ab excuſis noſtris. *Cantabrigiæ, Bibl. Collegii S. Emmanuëlis cod.* 3.

Epiſtolæ Pauli & Canonicæ Græcè. *Florentiæ, Bibl. S. Laurentii. plut.* 4. *cod.* 31.

Epiſtolæ Pauli Græcè & Latinè. Codex venerandæ antiquitatis, Bezani pars altera. V. *Suprà iv. Evangelia Gr. & Latina*

Bibl. Regia cod. 2245. *& Bibl. S. Germani à Pratis cod.* 3.

† Epiſtolæ Pauli XIII. (deſideratur Epiſtola ad Hebreos) Græce & Latine. Codex membranaceus, literis quadratis, abſque accentibus & diſtinctionum notis, ante ſæculum VII. ſcriptus. Verſionem Latinam interlinearem habet, quæ textui Græco exactiſſime reſpondet, ac omnes illius literas & apices exprimit; dum ſingulis verbis Græcis voces Latinæ convenientes ſuperſcriptæ ſunt. Idem vero de hoc codice ſtatuendum eſſe arbitror, quod Millius de codicibus Nov. Teſt. Cantabrigienſi, Claromontano & Sangermanenſi, itemque Bodleiano judicavit, eſſe eum e libris Græco-Latinis in Occidentalium gratiam olim exaratis, ſimulque ad oculum exhibere originarium textum & verſionem Italam ante Hieronymi tempora factam. *Hunc codicem ex Bibliotheca P. Francii, qui venerandæ hoc antiquitatis & notæ optimæ exemplar olim poſſedit, mihi* (Boernerus) *comparavi; cujus variæ lectiones in nova N. Teſtamenti Milliani editione, cui Lud. Kuſterus præeſt, propediem comparebunt. De hoc codice plura habet Lud. Kuſterus in præfatione ſua ad novam Millianam N. T. Græci Editionem.* » Codex eſt » membranaceus in 4°. tredecim tantum » Epiſtolas Paulinas continens; nam Epiſ» tola ad Hebræos in eo deſideratur. Scrip» tus eſt literis Græcis majuſculis (non qui» dem vetuſtiſſimis illis, quæ vulgo *unciales* » & *quadratæ* appellantur, ſed paulo rotun» dioribus & minoribus) nuſquam ſibi in» vicem alligatis, ſed ſolutis & ſeparatis, » quod antiquitatis eſt ſignum. Caret idem » accentibus & ſpiritibus, ejuſque ſcriptura » non continua, ſed pleræque voces inter» vallo aliquo à ſe invicem diſcretæ ſunt, » quod arguit quidem eſſe paulo inferioris » ætatis, quam antiquiſſimos illos codices » in quibus nulla eſt vocum differentia: ſed » tamen aliæ vetuſtatis notæ quas præfert, » ſatis oſtendunt, eum octingentorum an» norum ætatem excedere; Græca ejus ex » bono & antiquiſſimo codice manaſſe, inde » ſatis patet, quod cum codicibus Claro» montano & Sangermanenſi, qui pauciſſi» mis Exemplaribus N. T. quæ hodie ex» tant, vetuſtate cedunt, fere ſemper con» ſentiat. Librarium autem nactus eſt valde » imperitum & oſcitantem, quippe qui non » ſolum textum Græcum peſſimè interdum » diſtinxit. Poſitis nimirum punctis & lite» ris grandioribus, tanquam ad novæ pe» riodi initium, in mediâ ſæpe ſententiâ, » ubi nulla omnino diſtinctio vel interpunc» tio locum habet; ſed etiam non raro li» teram initialem vocis ſequentis annexuit » ei, quæ præcedit; & contra literam poſtremam vocis præcedentis retulit ad initium ſequentis. « (*Id autem nullam arguit imperitiam, alioquin multi notarentur Librarii & quidem accuratiores, quorum mos fuit hæc factitare, ut in optimis codd. Mſſ. mihi oſtendit D. Bernardus de Montfaucon.*) Ei ab « eadem manu addita eſt verſio Latina in« terlinearis, veteris *Italicæ* & apud Lati« nos vulgò receptæ, procul dubio propa« go; ex cujus ſcriptura, in qua literas quaſ« dam Anglo-Saxonicas mihi viſus ſum ob« ſervare, colligo, codicem illum in Bri« tannia ſcriptum eſſe. Hæc verſio interdum « duplicem textûs Græci interpretationem « exhibet; Eadem interdum a textu Græco « diſcrepat, ſed hæc levia ſunt & toleran« da. Illa autem audacia minime ferenda « eſt, quam Librarius Græca interdum ad « Latina correxit, vel potius corrupit. *Hæc* « *Kuſterus.*

Epiſtolæ Pauli Græcè & Latinè. Codex in tenuiſſimis elegantiſſimiſque membranis ſcriptus ſeptimo circiter ſeculo ut ex characterum tam Græcorum quàm Latinorum forma arguitur; nam Latina verſio in altera ſemper pagina jacet. Character omnino quadrus vel rotundus eſt ſecundum cujuſque figuram; Græcus character nullam olet peregrinitatem, ſed à perita manu exaratus eſt. Accentus & ſpiritus annotantur, ſed ii ſecunda manu, ut videtur, nec diu, ut creditur, poſt deſcriptum codicem adjecti ſunt. Specimen commatum profert *Bern. de Montfaucon p.* 217. *Palæogr. Græcæ lib.* 3. *Biblia Regia cod.* 2245.

Epiſtolæ Pauli. *Bibl. Regia cod.* 3427.

Epiſtolæ Pauli cum ſingularibus argumentis & ſcholiis marginalibus ex Theodoreto, &c. Græcè. *Bibl. Vaticana ex Bibl. Palatina cod.* 10. *p.* 5. *catalogi Sylburgii anno* 1701. *editi.*

Epiſtolæ Pauli XIII. cum expoſitionibus Græcè. fol. *Venetiis, Bibl. S. Marci, Poſſevinus.*

Epiſtolæ Pauli Græcè. *Ibidem plut.* x. *cod.* 20.

Eædem cum ſcholiis margin. *Bibl. Bodleiana cod.* 261.

Eædem Græcè. Codex XI. ſeculi. *Bibl. Ambroſiana, de Montfaucon p.* 11. *Diarii Italici.*

Eædem Græcè. *Romæ Bibl. S. Baſilii. Idem ibidem p.* 212.

Eædem Græcè. *Bibl. Segueriana p.* 24. *catalogi editi.*

Eædem cum comment. *Bibl. Colbertina cod.* 3002.

Eædem Græcè. *Bibl. Jacobæa cod.* 826. *num.* 8548. *mſc. Eccleſiarum Angliæ.*

Eædem Græcè. Codex chartaceus, in 4°. *Bibl. Leidenſis cod. Gr.* 36. *pag.* 398.

Eædem

Eædem in 8°. *Pariſiis*, *Bibl. Memmiana.* A
Eædem Græcè cum gloſſis & notis. *Bibl. Baſileenſis p. 22. catalogi a Spizelio editi in arcanis Bibliothecarum.*

Eædem Græcè; manu ſuâ dum adhuc in Eremo Helvetica eſſet anno 1517. Huldricus Zwinglius ſcripſit. Codex chartaceus in 8°. Servatur in *Bibl. Civica Tigurina*, *Ottius in collectione editionum Biblicarum.*

Epiſtolæ Pauli ad Romanos & ad Corinthios, Græcè. » Codex pulchrè deſcrip-
» tus, cujus textus circumfuſus eſt ſcholiis B
» Oecumenii : lectionem fere exhibet ſa-
» nam, etiam ubi abit ab excuſis noſtris. »
Jo. Millius p. 149. Oxonii, *Bibl. Collegii Magdalenæ cod. 7 num. 2132. catalogi.*

Epiſtola Pauli ad Romanos cum commentariis, Græcè. *Bibl. Regia cod.* 2443.

Epiſtola Pauli ad Romanos Græcè, cum variis lectionibus. *Bibl. Venetæ*, *Thomaſinus p. 5. catalogi.*

Epiſtolæ Pauli, binæ ad Corinthios, ad Galatas, Philippenſes, Coloſſenſes & prior ad Timothæum & Apocalypſis, C unus ex codicibus, quibus uſus eſt Rob. Stephanus ſub nota *ιε. Bibl. Regia cod.* 2869.

Epiſtolæ Catholicæ Jacobi, Joannis & Judæ, Apoſtolorum Græcè. Codex exaratus die 5. Februarii anno 1522. *Bibl. Vaticana*; *Aſſemanus p.* 604. *Bibliothecæ Orientalis.*

» Citat Deſ. Eraſmus Roterodamenſis
» *codicem quemdam* Britannicum, in quo dic-
» tum I. Jo. 5:7. reperitur, quod ipſe inſe-
» ruit Editioni N. Teſt. Græci anni 1522. D
» Baſileæ ab ſe editi. Sed ubinam hic codex
» *Britannicus* nunc verſetur (inquit Chriſt.
» Matth. Pfaffius pag. 100. diſſertat. criticæ)
» hactenus divinare non potui, cum inter
» anglicanos codices nunc extantes nullus ſit
(præter codicem Monfortii qui ſervatur in Bibl. Publica Dublinienſis, qui certe alius eſt à Britannico, ſiquidem tres varias lectiones ab alio diverſas continet) » in
» quo id inveniatur. »

Apocalypſis Joannis Græcè. V. *Suprà* E *N. Teſt. Gr. p.* 170. *& ſeq.* 181. 185.

Apocalypſis Joannis, Græcè. *Bibl. Colbertina cod.* 3581. 4241.

SECTIO QUINTA.

BIBLIA GRÆCA TYPIS excuſa.

Quatuor extant præcipua Bibliorum Græcorum exemplaria non ſemel edita. I. *Complutenſe primùm editum anno* 1517. *Venetum anno* 1518. *Romanum anno* 1587. *& Alexandrinum anno.* 1707.

Biblia Græca cum verſione Latina ad verbum. *Editio vulgo COMPLUTENSIS vocata.* V. *Biblia Polyglotta Complutenſia ad annum* 1517.

Hæc editio primum locum occupat, licèt annis aliquot poſt Venetam prodierit : completa eſt quidem anno 1517. *quo Cardinalis Ximenios abiit ad ſuperos, & anno* 1520. *Leonis X. diplomate fuit munita ; ſed publicata eſt duntaxat poſt annum* 1522. *Eraſmus enim in tertia ſua Novi Teſtamenti recognitione hoc anno* 1522. *excuſa ejus non meminit: in quarta verò anni* 1527. *Complutenſi novi Teſtamenti exemplari Græco ea plurimùm uſus eſt.*

« Quod autem ad Græcam Scripturam «
attinet, (*inquit auctor ſecundi proloquii*) «
illud te non latere volumus, non vulgaria «
ſeu temere oblata exemplaria fuiſſe huic «
noſtræ impreſſioni archetypa : ſed vetuſ- «
tiſſima ſimul & emendatiſſima. «

Joan. Morinus Epiſt. 54. *ad Patritium Junium p.* 280. *Antiq. Eccl. Orient* «Codices
70. Interpretum etiam correctiſſimi inter «
ſe nonnihil variant etiam ubi Amanuen- «
ſium negligentia aut ignorantia nulla eſt «
vel alteratio commiſſa. Correctiſſimos di- «
co, ne exiſtimes hîc de mixtis illis editioni «
bus me verba facere, quales ſunt Complu- «
tenſis, Antverpienſis, Francofurtenſis, & «
aliæ; illæ enim non ſunt ullo modo ſince- «
ræ 70. Interpretum editiones, ſed farrago «
quædam ex editione 70. ſeniorum & in «
terpretatione Theodorionis collecta. «

Walton prolegom. IX. §. 28. *hoc de illa editione fert judicium.* » Licet inter omnes ho- «
diernas editiones ad textum Hebræum «
proxime accedat *Complutenſis Editio*; ta- «
men rerum iſtiuſmodi peritus & in lectione «
veterum exercitatus omnibus inferiorem «
eſſe & à genuina 70. verſione omnium lon- «
giſſimè abeſſe deprehendet. Nova enim & «
mixta eſt hæc verſio, partim ex Septua- «
ginta, partim ex Origenis additamentis, «
partim ex Aquilæ, Symmachi, aliorum- «
que interpretum, imo & Commentatorum «
Græcorum verbis conſarcinata; ut hoc «
modo textui Hebræo per columnas aptius «
reſponderet. Unde Doctiſſ. Maſius annot. «
in Joſ. 21. dicit *meram eſſe inſcitiam ſi quis* «
dicat Complutenſem editionem puram LXX. «
verſionem repræſentare. Licet enim viri iſti «
docti (ut obſervat Nobilius in præfat. ad «
editionem Romanam) *hujus editionis au-* «
ctores Origenem aliqua ex parte ſibi imitan- «
dum propoſuerint, ut quæ ex Hebræo eſſent «
& non in 70. ex alia verſione ſupplerent; in «
hoc tamen ab Origenis inſtituto diſceſſerunt, «
quod quæ apud LXX. habentur & non «
ſunt in Hebræo, quæque Origenes non tollere «

auſus eſt, ſed obelo notavit, ipſi ſæpè reſecuerint, & delectu habito, collatiſque exemplaribus non modò Bibliorum, ſed & Græcorum Commentatorum, ubi varia eſſet lectio, (quod frequentiſſimè evenit) eam probarent & retinerent, non quæ Sept. Interpretum fuiſſe conſtabat, ſed quæ ad Hebraicum propiùs accederet, etiamſi eſſet Aquilæ, Symmachi vel alterius Interpretis: hoc tamen vel libris deſtituti, vel tædio victi non perpetuò fecerunt. « *Ita Waltonus.*

Aliæ editiones. V. *Biblia Polyglotta ad an.* 1572. 1586. 1596. 1645.

Biblia Græca ſive Sacræ Scripturæ veteris novæque omnia, (*Editio Veneta*), ex multis vetuſtiſſimis exemplaribus excuſa *curâ Andreæ Aſulani cum ejus præfatione ad Cardin. Ægidium Viterbienſem*, in fol. Venetiis, in ædibus Aldi & Andreæ *Aſulani* ejus ſoceri 1518. *In hac editione plurimæ mendæ typographicæ irrepſerunt.*

Ex præfatione. » Ego vetuſtiſſimis exemplaribus collatis, adhibitâ etiam quorumdam eruditiſſimorum hominum curâ Biblia, ut vulgò appellant Græcè, cuncta deſcripſi, atque in unum volumen reponenda curavi tui nominis æternitati dicata. »

Obſervat Jac. Uſſerius in Syntagm. de 70. Interpr. cap. 8. » eam ſequi interdum non L X X. ſed Aquilæ lectiones & varia in eam gloſſemata irrepſiſſe. »

» Secundùm eam (i. e. editionem Romanam) pura eſt & ſincera editio Venetiis anno Chriſti 1518. ab Aldo cuſa & publicata (*non ab Aldo, qui vivere deſierat anno* 1514. *ut refert Trithemii Continuator ad hunc annum, ſed in ejus domo ab Aſulano ipſius ſocero.*) » Aldinam editionem quatuor quæ ſecutæ ſunt editiones ad amuſſim expreſſerunt, ita ut quarta editio dici poſſit Aldina quartò repetita, pauca quæ notamus, ſi exceperis. » *Jo. Morinus Exercit. Bibl. Exercit.* 9. *lib.* 1. *cap.* 1. *num* 6.

» *Waltonus proleg.* IX. § 29. » Hæc quidem editio proximè ad Romanam accedit, & Complutenſi purior eſt. Abſunt enim plerumque additiones quas ſub aſteriſcis poſuit Origenes; adſunt quæ per obelos notavit; tranſpoſitiones etiam capitum & verſuum, quas commemorant veteres in editione L X X. fuiſſe, in hac editione inveniuntur. Quæ etiam à veteribus allegata vel commentariis illuſtrata erant, eadem plerumque ſunt in hac editione. Unde doctiſſimus Maſius præf. comment. in Joſue ſcribit, *Venetam editionem eſſe quidem ſimplicis interpretationis LXX. ſeniorum exemplum:* addit tamen, *ſed haud ab omni admixtione verborum Theodotionis liberum*; quod veriſſimum judico. »

» Complutenſi multo ad fidem codicum mſc. ſincerior eſt *Editio Veneta*, cum illa in plurimis longè locis ſit ad Hebræum textum ab editoribus emendata. « *Acta Lipſienſia Febr. an.* 1698. *p.* 75.

Aliæ editiones V. *infrà* 1526. 1545. 1550. 1582. 1597. 1599. 1687.

Biblia Græca ſeu Sacræ Scripturæ veteris novæque omnia, *minimo charactere, juxta editionem Venetam, addito Joſippi Libro de Machabæis, ſtudio & cum præfatione Jo. Loniceri.* 4. vol. in 8°. Argentorati, Wolpbius Cepbalæus, *Vetus Teſtamentum anno* 1526. *Novum* 1524. *editum.*

Ex præfatione. » Præterea cum ſuperioribus annis officinam ſuam Græcam auſpicaretur Wolphius Cephalæus, optimis atque ſelectiſſimis eam autboribus primum dicavit, cujus rei teſtimonium dicere queunt Novum Teſtamentum, Homerus, & nunc potiſſimùm πάντα τὰ κατ᾽ ἐξοχὴν καλούμενα βιβλία, quæ (communibus Joannis Hervagii impenſis adjutus) accuratiſſimè, & caſtigatiſſimè tranſcribi curavit, eo modulo, quo officinæ ſuæ primitias, Novum teſtamentum ædidit, ut, quibus videretur, totam Scripturam & veterem & novam eodem charactere comparare poſſent.... In partitione & ſerie voluminum, ſecuti ſumus Martinum Lutberum qui eum ordinem, quem bic vides, in Germanica ſua Bibliorum verſione obſervavit. Unde & quos Apocryphos vocant, libros ad finem in unum faſcem collegimus.... Parœmias Salomònis inordinatas, ut Aldina æditio habet, reliquimus, annotatis tamen capitum inverſionibus. In Ezechiele non diſſimilis labyrinthus, quantùm fieri potuit, in ſuum nativum ordinem reſtitutus eſt. Additus eſt ex vetuſtiſſimis in Græcia ſcriptis Bibliis Joſippi liber de Maccabæis, qui hactenus non eſt excuſus. «

Eadem 3. vol. in 8°. Baſileæ, iiſdem typis 1529. *Hæc non eſt nova, ſed prorſus eadem editio quæ anno* 1526. *vulgata eſt; eademque præfatio, cujus initium mutatum eſt, omiſſo nomine Loniceri, & pro Luthero Hieronimi nomen appoſitum eſt.*

» Prima poſt Aldinam editio Argentorati typis Wolpbianis anno poſt Aldinam octavo facta eſt, procurante quodam Lonicero Lutherano. Iſte Prophetiarum ordinem apud Jeremiam totum immutavit, ut illum Hebræo textui accommodaret, verba tamen & periodos textùs inviolata dimiſit. Iſte prætereà Lutheranus libros, quos apocryphos judicavit Lutherus, ſceleratâ audaciâ contra Aldinæ editionis fidem, omniumque manuſcriptorum conſuetudinem, Græcorumque autboritatem, à cæterorum corpore divulſit, locóque ſeparato, & impoſito apocryphorum ti- «

» tulo in aliud volumen ad libri finem re- A
» legavit.... Inſuper tertio Maccabæorum
» libro, Joſephi librum de Martyrio ſeptem
» fratrum Maccabæorum in octodecim ca-
» pita diſtinctum irreligioſè attexuit ». *Ita
Joannes Morinus ibidem ut ſuprà.*

*Hæc & ſequentes editiones Germanicæ
(ut ait ibidem Waltonus* §. 29.) » ab Aldina
» verſione fluxerunt, quæ plerumque quoad
» verba Aldinam ſequuntur, niſi quod or-
» dinem librorum, capitum & verſuum
» quorumdam, quæ alio ordine in Hebræo
» poſita fuiſſe omnes antiqui codices teſ- B
» tantur, ad normam textûs Hebræi ple-
» rumque mutarint & tranſpoſuerint. Libros
» etiam qui vulgo dicuntur apocryphi (*à*
» *Proteſtantibus*) non ſparſim inter reliquos
» ſecundum ordinem hiſtoriæ, ut omnes
» antiqui codices habent, ſed ſeparatim
» poſt reliquos poſuerunt. I. Baſileenſis pri-
» ma per Andream Cratandrum anno 1520.
» cui appoſita eſt Latina verſio Compluten-
» ſis ». (*Nullam hujus editionis mentionem
fieri ab alio huc uſque inveni; Andreas Cra-
tander verſionem Latinam duntaxat ex Com-
plutenſi editione anno 1526. 4. in lucem emi-* C
ſit.)

Biblia Græca ſive Divinæ Scripturæ
Veteris ac Novi Teſtamenti omnia, (*jux-
ta editionem Venetam*) innumeris locis
nunc demùm & optimorum librorum col-
latione & doctorum virorum operâ multò
quam unquam anteà emendatiora, *in lu-
cem edita, cum præfatione Philippi Melan-
chthonis*. Adjecta eſt ad calcem diverſa
aliquot locorum (*Vet. Teſt. & Apocalypſis*)
varietas, in folio. Baſileæ, Joannis Her-
vagii 1545. *Author præfationis quæ Franco-* D
*furtenſi editioni præmiſſa eſt, ſc. Franc. Ju-
nius, teſtatur illam cum Aldina prorſùs con-
gruere, ſeque Hervagianam, & conſequen-
ter Aldinam ſequi.*

Biblia Veteris Teſtamenti Græcè (*jux-
ta editionem Venetam*) & Latinè (*ex ver-
ſione Complutenſi.*) 4. vol. in 8°. Baſileæ,
Nicolai Brylingeri 1550.

Ex præfatione Brylingeri. » Non verò
» diſſimulamus poſt aliorum quorumcum-
» que ſeu editiones, ſeu caſtigationes, nos
» longe omnium emendatiſſimâ plurimùm E
» adjutos eſſe. Sed ut inventis facile eſt ad-
» dere, ita nemo vitio dabit, noſtra ex om-
» nibus, quæ nos anteceſſerunt, emenda-
» tiora jam reddita, atque adeò non pauca
» diſturbata ac valdè permixta in ſuum lo-
» cum repoſita eſſe à doctiſſimis viris, id
» quod iis quatuor ultima capita Exodi ab-
» undè & luculenter teſtimonio erunt...
» Nunc etiam & Latina tranſlatio adjunc-
» ta eſt, quæ Græco per omnia reſpon-
» deat. »

» Tertia poſt Aldinam (*inquit Jo. Mo-
rinus ibidem num.* 7.) eſt Baſileenſis anni «
1550. Idem eſt qui in Aldina textus, ea- «
dem quæ in Argentoratenſi immutata; «
idem Joſephi liber iiſdem apocryphis ad- «
ditus. Prætereà in Exodo quatuor penul- «
tima capita, quæ Argentoratenſis invio- «
lata reliquerat, tranſpoſuit quidem, ea- «
rúmque partes aliquas loco movit, & «
velut decuſſavit, ut Hebræo textui textus «
Græcus rerum tractatarum ordine ſimili- «
ter redderetur. Verùm textus tantùm per- «
mutatus, non mutatus... Huic editioni «
è regione appoſita eſt verſio Latina ex «
Complutenſi editione exſcripta. «

Biblia Græcè (*juxta editionem Complu-
tenſem, ſtudio Joan. Livinei & Guill. Can-
teri edita*) & Latinè, à Benedicto Aria
Montano & ab aliis recognita V. *Biblia
Polyglotta Antuerpienſia* 1572.

Biblia Græca & Latina, 3. vol. in 8°. Ba-
ſileæ, ex officina Brylingeriana 1582. *Ex
hujus editionis exemplari collato cum illo an-
no* 1550. *vulgato patet eandem eſſe prorſùs edi-
tionem.*

Biblia Græca (*juxta editionem Complu-
tenſem*) V. *Biblia Polyglotta* 1586.

Biblia Græca ſeu Vetus Teſtamentum
juxta Septuaginta (*mandato (i) Pii V. &
(b. c. i.) Gregorii XIII. ſummorum Ponti-
ficum elaboratum (e) juſſu &*) auctoritate
Sixti V. Pont. Max. editum (*in primis ſe-
cundùm exemplar Vaticanum & ubi illud de-
ficit, alterum Venetum Cardin. Beſſarionis,
& alterum ex magna Græcia advectum, abſ-
que verſuum diſtinctione, ſtudio & operà (b.
c. d. f. i. k.) Antonii Cardinalis Carafæ, (a)
juvantibus diverſo tempore multis viris doc-
tiſſimis, cum variis lectionibus ex antiquis
codicibus & ex veteribus Interpretibus, Aqui-
la, Symmacho & Theodotione (c. f.) à Petro
Morino collectis cum ejus (e) præfatione*, in
folio. Romæ, ex Typographia Franciſci
Zanetti 1587.

(*a*) *Huic editioni quæ* Romana *dicitur,
præmittitur Antonii Carafæ Epiſtola Sixto
V. nuncupata, & Petri Morini præfatio
Latina adjectis ad ſingula capita ſcholiis ab
eodem (f. i.) Morino excerptis ex antiquis
Græcis Interpretibus, Aquila, Symmacho,
& Theodotione. Cui quidem elaborandæ ope-
ram dederunt ſub (i) Pio V. (b. h.) Guill.
Cardinalis Sirletus, (b.c.i.k.) Antonius Car-
dinalis Carafa, (i) Latinus Latinius, (i)
Marianus Victorius, (i) Paulinus Domi-
nicanus, (g. i.) Emmanuël Sa, (g) Petrus
Parra, (i) Antonius Agellius: ſub (b. i.)
Gregorio XIII. (b. c. d. f. i.) Anton. Carafa,
(i) Lælius ejus Theologus, (d. f.) Franciſcus
Turrianus, (d. f.) Petrus Ciaconius, (d. g.)
Joannes Maldonatus, (f. i.) Antonius Agel-
lius, (f. i.) Petrus Morinus, (f.) Petrus
Comitolus, (f. i.) Fulvius Urſinus, (h)*

Joannes Livinejus, (*i*) *Bartholomæus Val-*
verda, (*i*) *Robertus Bellarminus*, & (*i*)
Franciſcus Toletus.

(*b*) *Ex Epiſtola Ant. Carafæ Sixto V.*
Pont. Max. nuncupata. » Annus igitur jam
» ferè octavus ex quo ſanctitas veſtra . . au-
» ctor fuit Gregorio XIII. Pont. Max. ut
» ſacroſancta Septuaginta Interpretum Bi-
» blia ... ad fidem probatiſſimorum codicum
» emendarentur... Hujus autem expolitio-
» nis conſtituendæ munus, cùm mihi de-
» mandatum eſſet ... operam dedi, ut in
» celebrioribus Italiæ bibliothecis optima
» quæque exemplaria perquirerentur, at-
» que ex iis lectionum varietates deſcriptæ
» ad me mitterentur. Quibus ſanè docto-
» rum hominum, quos ad id delegeram,
» induſtriâ & judicio claræ memoriæ Guil-
» lielmi Cardinalis Sirleti perſæpè exami-
» natis, & cum veſtro Varicanæ Bibliothe-
» cæ exemplari diligenter collatis, intelle-
» ximus cum ex hac collatione, tum è ſa-
» crorum veterum ſcriptorum conſenſione,
» Vaticanum codicem non ſolùm vetuſta-
» te, verùm etiam bonitate cœteris anteire,
» quod caput eſt, ad ipſam, quam quære-
» bamus, Septuaginta interpretationem, ſi
» non toto libro, majori certè ex parte,
» quam proximè accedere. Quod mihi cum
» multis aliis argumentis conſtaret, vel ipſo
» etiam libri titulo, qui eſt κατὰ τοὺς ἑβδομή-
» κοντα, curavi de conſilio & ſententia eo-
» rum, quos ſuprà nominavi, hujus libri
» editionem ad Vaticanum exemplar emen-
» dandam; vel potius exemplar ipſum,
» quòd ejus valdè probaretur auctoritas,
» de verbo ad verbum repræſentandum,
» accuratè priùs, ſicubi opus fuit, recog-
» nitum, & notationibus etiam auctum,
» &c.

(*c*) *Ex præfatione.* » Nec vidit ſolùm
» *Sixtus V. adhuc Cardinalis*, ſed auctoritate
» ſua effecit, ut ſummus Pontifex Grego-
» rius XIII. Græca Septuaginta Interpre-
» tum Biblia, adbibitâ diligenti caſtigatio-
» ne, in priſtinum ſplendorem reſtituenda
» curaret. Quam rem exequendam cùm
» ille demandaſſet Antonio Carafæ Car-
» dinali, nullâ is interpoſitâ morâ, delec-
» tum babuit doctiſſimorum bominum, qui
» domi ſuæ ſtatis diebus exemplaria mſc.
» quæ permulta undique conquiſierat, con-
» ferrent, & ex iis optimas quaſque lectio-
» nes elicerent: quibus deinde cum codice
» Vaticanæ Eccleſiæ ſæpè ac diligenter
» comparatis, intellectum eſt eum codicem
» omnium; qui extant, longè optimum
» eſſe, ac operæ pretium fore, ſi ad ejus fi-
» dem nova hæc editio pararetur.

» Sed emendationis conſilio jam expli-
» cato, ipſa quoque ratio, quæ in emendan-
» do adhibita eſt, nunc erit aperienda, in-

A primiſque Varicanus liber deſcribendus «
ad cujus præſcriptum bæc editio expoli- «
ta eſt. « (*Deinde fit deſcriptio codicis hujus*
Vaticani, & duorum aliorum, unius ſcilicet
Veneti ex Bibliotheca Cardinalis Beſſarionis,
& alterius ipſius Ant. Carafæ quorum trium
à nobis jam mentio facta eſt initio ſectionis 2.
hujus capitis.) Præter hos magno etiam «
uſui fuerunt libri ex Medicæa Bibliothe- «
ca Florentiæ collati, qui Varicanas lectio- «
nes multis locis aut confirmarunt, aut «
illuſtrarunt. ... Nec illud omittendum «
B quod pertinet ad notationes ... quæ in «
libris mſc. reperta, vel ad indicandas an- «
tiquarum tum lectionum, tum interpre- «
tationum varietates (ſub ſcholii illas no- «
mine, quod ipſarum incerta eſſet aucto- «
ritas, nonnunquam relatas) vel ad ſtabi- «
liendam ſcripturam Vaticanam & ejus «
obſcuriores locos illuſtrandos pertinere «
viſa ſunt; ea certè non ſunt prætermiſſa, «
&c. «

« Editio Romana ex codice mſc. Va- «
ticano antiquiſſimo, operâ Antonii Cara- «
C ſæ Cardinalis aliorumque virorum docto- «
rum, qui per novem annos (*h. e. ab an.*
1578. *ad an.* 1587. *ſub Gregorio XIII.*) in «
hac editione ſudarunt auſpiciis & juſſu «
Sixti V. Pontificis produit. « *Waltonus pro-*
legom. ix. §. 30.

(*d*) *Ex Epiſtola Petri Morini ad Sixtum*
V. Papam inter ejus opuſcula p. 308. « At- «
que ideo mirandum non fuit, cùm Biblia «
Græca inſpicienda atque edenda eſſent, «
varietateſque lectionum & interpretatio- «
num annotandæ, Cardinalem Carafam «
D accerſiviſſe aliquot viros quorum conven- «
tum ad horum explicationem haberet, «
Turrianum, Ciaconium, poſteà etiam «
Maldonatum, aliquoſque quorum induſ- «
triam huic operi accommodatam eſſe in- «
telligebat. «

(*e*) *Idem ibidem p.* 311. « Hîc animad- «
vertimus, qui *ad hoc opus ſumus adhibiti*, «
codicem Vaticanum Bibliorum Græco- «
rum, qui nunc juſſu ſanctitatis veſtræ typis «
mandatur, multò propiùs abeſſe ab iis quæ «
LXX. ediderunt, quam quoſvis alios li- «
E bros, ut propemodùm Editio LXX. dici «
poſſit. Multæ ad banc ſententiam conjec- «
turæ *nos* adducunt, quæ in *præfatione* ex- «
plicabuntur. «

(*e*) « Cùm olim ad editionem Biblio- «
rum Græcorum variæ lectiones tranſlatio- «
neſque colligendæ eſſent atque annotan- «
dæ, mihi qui id munus ſuſcepiſſem, im- «
menſi commentarii, qui catenæ dicun- «
tur, editi ſunt è Bibliotheca Vaticana,
&c. *Petrus Morinus Epiſt.* V. *pag.* 320.
Opuſcul.

(*f*) *Ex ejuſdem Epiſt.* 31. *ad Silvium An-*
tonianum ibid. p. 366. Anno 1578. author «

» fuit Papæ Gregorio XIII. Cardinalis A
» Montaltius, poſteà Sixtus V. beat. me-
» mor. ut Bibliis Græcis ſcholam inſtitue-
» ret, idque monente Petro Ciaconio, qui
» ei valdè familiaris erat. Statim Gregorius
» dedit Cardinali Garafæ negotium, ut
» ſcholaſticos aliquot homines convocaret,
» eúmque cœrum haberet. Acceſſit Cardi-
» nalis Franciſcum TURRIANUM, Petrum
» CIACONIUM, Antonium AGELLIUM
» & me (*Petrum* MORINUM); ſed Turria-
» no ſuffectus eſt Paulus COMITOLUS; no-
» biſque per aliquot tempus aggregatus eſt B
» Fulvius URSINUS. Cardinalis cum inter
» nos comparaſſet, libros Bibliorum vete-
» res evolvendos diſtribuit. Multa eaque
» recondita in medium attulit Petrus Cia-
» conius è Doctoribus Latinis. MIHI VERO
» UNI data eſt provincia Commentariorum
» in Vetus Teſtamentum Vaticanotum,
» quæ catenæ dicuntur, evolvendorum ac
» perlegendorum; ut ex iis varias lectiones,
» variaſque interpretationes Aquilæ, Sym-
» machi, & Theodotionis, Quintæ præte-
» rea ac Sextæ editionis exciperem, & in C
» annotationes transferrem, quas itidem
» ſcribendas ſuſceperam. Immenſum id
» opus tam multa legendi aliquot annis ex-
» hauſi ac plæraque correxi ex Hebtaicæ
» linguæ conjectura, &c.

» Mandatum Pontificium (*ait Joannes*
» *Morinus lib.* 1. *Exercit. Bibl. Exercit.* IX.
» *cap.* 1. *num.* 9.) impiger exequitur Anto-
» nius Caraſa, antiqua Bibliorum manuſ-
» cripta diligentiſſimè inquiri & ad ſe defer-
» ri curat. Viros Latioè & Græcè doctiſſi-
» mos convocat... Varia mſc. ſibi invicem D
» conferunt, varias lectiones excerpunt,
» textum variaſque lectiones cum ſcriptis
» SS. Patrum comparant, & quæ notatu
» digna videbantut, ſcholiis ad finem unius
» cujuſque capitis inſerunt. *Ita ille.*

(g) *Joannes Maldonatus* » à Gregorio
» XIII. Pont. Max. è Gallia in Urbem ac-
» cerſitus, ut operam ſuam præſtaret ad
» editionem Græcam LXX. Interpretum,
» quam parabat, non diu Romæ ſuperſtes
» fuit. (*ibi enim obiit* 1583.) *Sotuel.* Per hæc
» tempora Emmanuel Sa juſſus eſt cum al- E
» tero noſtro Petro Parra à Pio V. intereſſe
» Bibliorum corrigendæ editioni. *Sotuel.*

(h) » Ultimus dicetur (*ſcribit Jac. Au-*
» *guſtus Thuanus in fine libri* 122. *hiſtoriar.*)
» Joannes Livinejus Gandenſis... qui cùm
» in Plantiniana Bibliorum editione Græca
» cum Guillelmo Cantero ſedulam operam
» navaſſet, poſteà ſuam induſtriam Guillel-
» mo Sirleto, & Antonio Caraſæ Cardina-
» libus in eodem opere Romæ adprobavit.

(i) *Ut huic editioni major lux affulgeat,*
excerpenda ſunt quædam ex lib. XIII. *hiſ-*
tor. Cleric. Regul. ad an. 1575. *Cùm hæc ſcri-*
beret Joſeph. Silos, uſus eſt lucubratiunculâ
Michaëlis Ghisleri qui Romæ tunc aderat,
& fuit ſtudiorum curarumque Antonii Agel-
lii comes. » Cavit accuratè huic divina- «
rum Scriprurarum nitori ſacro-ſanctum «
concilium Tridentinum, ac juxta ejus «
decreta Pius Pontifex V. illarum correc- «
tionem eſt aggreſſus; cúmque in ejuſmodi «
ſacrorum Bibliorum eruditione ac literatu «
ra inſigni tunc laude floreret Romæ Agel- «
lius, linguarum maximè peritiâ inſtructus, «
agi de iis graviſſimæ rei momentis, non «
potuit quin ipſe inter paucos conſulere- «
tur, adhibereturque operi. Igitur, ut teſ- «
tatur ipſemet datâ ad Latinum Larinium «
epiſtolâ, demandatum hoc illi negotium «
fuit unà cùm viris doctiſſimis, Mariano «
Victorio Epiſcopo Reatino, Paulino è «
Dominicana familia, & P. Emmanuële «
Sa Societatis Jeſu; ſublatóque è vivis Pio; «
qni ſucceſſit Gregorius XIII. viſus in id «
operis adjeciſſe animnm, habitâqne cum «
Purpnratis Patribus conſultatione, com- «
mendatum munus fuit Antonio Cardinali «
Carafæ Bibliothecario Apoſtolico, qui «
ſub Pio V. hanc etiam provinciam capeſ- «
ſiverat; ut cui peroportuna iis vigiliis inſ- «
trumenta inerant, multiplex eruditio, ac «
ſacrarum literarum ſtudia, linguarumque «
Græcæ præſertim cognitio; ad hæc ardor «
quidam atque indefeſſus animi vigor. «
Conquiſiti in primis intenriore quidem «
ſtudio ab eo fuere ab omnibus Europæ, «
Chriſtianique orbis partibus ac Bibliothe- «
cis, cum vulgaræ, tum LXX. Interpr. «
edirionis antiquiores atque emendatiores «
codices; quorum exemplaria inſperſos «
excuſoſque antehac in ſacris Bibliis erro- «
res expungerent. Tunc acciti undique, «
adſcitique in laboris partem viri, in om «
ni doctrinarum laude celeberrimi, atque «
in ſacris præſertim linguis, retumque di- «
vinatum ſtudio verſatiſſimi; quorum di- «
ligentiâ, ac ſtudio operoſum atque utiliſ- «
ſimum omnino conſilium perduci ad exi- «
tum poſſet. Ex eo numero, quos ipſe me- «
miniſſet ac cognoviſſet, fuiſſe, ait Ghis «
lerius, Lælium ipſiuſmet Carafæ Cardi «
nalis Theologum; Fulvium Urſinum, «
Lateranenſis Eccleſiæ Canonicum; Pe- «
trum Morinum, Gallum; Doctorem Val- «
verdam, Hiſpanum; Robertum Bellar- «
minum Societaris Jeſu, Franciſcum To- «
letum ejuſdem ordinis, utrumque in am- «
pliſſimum Cardinalium Collegium poſteà «
adſcriptum, & Antonium noſtrum Agel- «
lium, Epiſcopum poſteà Accernenſem. Et «
quidem in ea parte, in quam eſt primò «
ingreſſus hic præſtantiſſimorum capitum «
ſenatus, nempe in correctione verſionis «
Septuaginta Interpretum, præ omnibus «
deſudaſſe curis ſuis Agellium, explota- «

» rum babet Ghiſlerius, teſtis ipſe oculatus.
» Enimverò incredibili quadam laboris con-
» tentione complurium Græcorum codi-
» cum textus contulit, ad lectionis nimirum
» Hebraicæ fidem, aliarumqne vetuſtiſſi-
» marum verſionum, ipſorumque Septua-
» ginta interpretum, prout diverſimodè ab
» antiquis referrentur Patribus examinatos.
» Quæ quidem omnia cum in conventibus,
» qui coram Cardinali Carafa ea ſuper re
» babebantur, ab eo in medium produce-
» rentur, atque accuratè expenderentur;
» quæ poſteà retinenda, quæ expungenda
» lectio eſſet, tot ſapientiſſimorum homi-
» num judiciis definiebatur. Quas Agellii vi-
» gilias teſtantur liquido Græci codices duo
» Septuaginta Interpretum, quos in noſtra
» Quirinali Bibliotheca aſſervamus. Alter
» quatuor diſtinctus tomis ad cujus margi-
» nes multiplicem videre eſt diverſorum
» textuum interpretationem prout ille pro-
» babat, ejus manu, Græcis quidem notis,
» adſcriptam. Alter Romanis typis excuſus
» atque ad antiqua exemplaria emendatus;
» ad cujus primæ paginæ extremum, hæc
» leguntur Cardinalis Carafæ, ut putamus,
» manu (ab Antonio Cardinali Carafa An-
» tonio Agellio pro ſuis laboribus.) Quod
» ſi in iis verſionibus colligendis quæ adno-
» tatæ poſt ſingula capita in correctis codi-
» cibus reperiuntur, Petri Morini ſtudia
» laboraverint; conſtat nihilominùs & in
» iis non minimùm deſudaſſe Agellium.
Ita Joſ. Silos.

Idem Joſephus Silos eodem ferè modo rem narrat tom. 3. *Hiſt. Cleric. Regul. p.* 337. *quæ quidem narratio hic à me refertur, utpotè quæ omnes Agellii labores in ſacrorum librorum tam Græcorum quam Latinorum codices complectitur.* » *Agellio* ingreſſo in divina-
» rum Scripturam interpretationem, nihil
» à face linguarum obſcurum illi videba-
» tur; eóque tandem eruditionis pervenit,
» ut in boc genere literarum facilè trium-
» pharet. Eapropter cùm ad Tridentini
» Concilii normam emendare ſacrorum Bi-
» bliorum volumina aggreſſus eſſet Pius
» Pontifex V. provinciam lectiſſimis viris,
» inter quos Ant. Agellius, demandavit.
» Pio verò, dum ferveret opus, extincto,
» eùm Gregorius XIII. ſacrorum principa-
» tum capeſſiſſet, non ſegniùs boc ipſum
» expoliendi ſacri Inſtrumenti conſilium
» arripuit, ac proſecutus egregiè eſt, inſti-
» tuto etiam excellentium capitum cœtu,
» cui præerat Antonius Cardinalis Carafa
» vir è Sirleti ſchola eruditiſſimus. Conven-
» tum ii maximè conficiebant, nempè An-
» tiſtes Lælius, Carafæ ejuſdem Cardinalis
» Theologus, Epiſcopus poſteà Narnienſis;
» Fulvius Urſinus, Lateranenſis Eccleſiæ
» Canonicus; Flaminius Nobilius, Lucen-

A ſis; Petrus Morinus, Gallus; Doctor *Bar-* «
thol. Valverdius, Hiſpanus; Robertus «
Bellarminus & Franciſcus Toletus, Socie- «
tatis Jeſu, uterque poſteà Cardinales; & «
Antonius Agellius. Qui quidem ad LXX. «
Interpretum verſionem cogitationes & «
curas ſuas primo loco appulêre; utque «
Michael Ghiſlerius, qui tum Agellio ade- «
rat, ingenuè teſtatur, ac literis etiam con- «
ſignavit, principes in ea emendatione «
partes egit Agellius: collatis innumeris «
penè Græcorum Codicum textibus, ad «
B Hebraicam videlicet aliorúmque vetuſtiſ- «
ſimarum verſionem fidem. Id quod duo «
teſtantur LXX. Interpretum codices &c. «
ut in altera columna. Ejus etiam Latinæ ver- «
ſionis LXX. quam Flaminius Nobilius «
Sixto Pontifici Quinto nuncupavit, non «
exiguam ſanè partem Agellii ſtudiis tri- «
buendum affirmavit perſæpe noſtras Joan. «
Bapt. Bandinus, vir ſapientiſſimus, Va- «
ticanæ Eccleſiæ Canonicus. Sed neque «
impar illi in corrigenda Vulgata editione «
labor, ut ejus potiſſimùm operâ perducta «
C ad umbilicum fuerit utriuſque inſtrumen- «
ti emendatio, quam Cardinalis Carafa «
eidem Sixto Pontifici obtulit. Quæ verò «
Clementis VIII. auſpiciis edita poſtmo- «
dùm Romæ eſt, etſi Franciſci Toleti cu- «
ris elimata videri potuit, nihilo tamen «
minus ut inquit quem modò laudavi, «
Ghiſlerius, nulli dubium, Toletum in iis «
lucubrationibus illorum, qui in eo opere «
anteà deſudarant, præſertim Agellii, u- «
ſum ſtudiis. « *Hactenus Joſephus Silos.*

D (*k*) « Guillelmus Sirletus itidem Car-
dinalis, rara linguæ Græcæ atque etiam «
Hebraicæ peritia præditus, factus Biblio- «
thecæ Vaticanæ Præfectus, cum Græcam «
Bibliorum editionem curaret, mortuus «
eſt anno ætatis 71. exacto, cui in eo mu- «
nere ſuccedens Antonius Carafa, rara & «
is linguæ Græcæ cognitione imbutus in- «
choatam editionem ad umbilicum perdu- «
xit. *Henr. Spondanus ad an.* 1585. *num.* 33. «
Annal. Eccl.

Joannes Mariana ſub finem cap. xv. *tractatus pro editione Vulgata p.* 80. « Neque
E negaverim Græca Biblia, quæ ante aliquot «
annos Romæ prodierunt, multò ſince- «
riora eſſe quàm reliqua... Sed & ipſa ex «
aliis editionibus non pauca babent ad- «
mixta. «

Joan. Morinus lib. 1. *Exercit. Bibl. Exert.* 9. *cap.* 1. *Editio Romana* « omnium editio- «
num quæ extant, puriſſimè & defecatiſſimè «
divinum illum textum LXX. Interpre- «
tum, qui in Eccleſia univerſa ante Ori- «
genem legebatur, nobis repræſentat. Se- «
cundùm eam pura eſt editio Venetiis an- «
no Chriſti 1518. ab Aldo cuſa. *Idem ibid.* «
cap. 3. *verſus finem*, Negare nolim addi- «

» tamentorum Origenianorum pauca quæ-
» dam in editione Romana ſupereſſe, ut
» Iſaiæ XXXIV. 4. Jeremiæ XVI. 17. &c. «
Idem tamen Epiſt. 54. ad Th. Cromberum p.
285. *antiq. Eccl. Orient. hæc ait :* » Nolim
» exiſtimes me Editionem Romanan omni
» menda puram credere ; habet ſuos nævos
» hæc editio. «

Brianus Waltonus proleg. IX. §. 32. » Etſi
» editionem hanc omnium, quæ extant,
» maximè ſinceram judicamus, & proximè
» ad puram Septuaginta Interpretum edi-
» tionem accedere ; tamen ex omni parte
» perfectam eſſe nnn audemus aſſerere,
» cùm hoc non aſſerant qui ipſam edide-
» runt. Quædam enim habere poteſt ſphal-
» mata ex Librariorum incuria, incogitan-
» tia vel audacia introducta. «

» Deerant (inquit Lambertus Bos cap. 2.
» Prolegomenon ad Biblia Græca) in exem-
» plari Vaticano libri Machabæorum & ca-
» pita prima 46. Geneſeos, & à Pſalmo 105.
» uſque ad 138. (membranæ enim nimia
» vetuſtate conſumptæ erant). In illis ſecuti
» ſunt inprimis alios duos libros, Venetum
» alterum, alterum ex Magna Græcia ad-
» vectum. »

Aliæ editiones. 1628. 1653. 1657. 1665.
1683. 1697. 1709.

Biblia Græca, *ex editione Complutenſi*,
ſtudio Davidis Wolderi V. *Biblia Polyglot-
ta.* 1596.

Biblia Græca ſeu Divinæ Scripturæ nem-
pe veteris ac novi Teſtamenti omnia, *jux-
ta editionem Baſileenſem*) recèns à (*Fran-
ciſco Junio, ut vulgò ferunt*, † *ſive ut non-
nulli exiſtimant, à Frid. Sylburgio*) viro
doctiſſimo & linguarum peritiſſimo dili-
genter recognita, & multis in locis emen-
data, variiſque lectionibus ex diverſorum
exemplarium collatione decerptis (*vel
potiùs ex editione Romana depromptis*) ad
Hebraicam veritatem in veteri Teſtamen-
to revocatis aucta & illuſtrata. *Novum ve-
rò Teſtamentum juxta editionem Rob. Ste-
phani anni* 1550. *recognitum*, in fol. Franco-
furti ad Mœnum, apud Andreæ Wecbeli
Hæredes, Claudium Marnium & Joan-
nem Aubrium 1597.

Ex præfatione Typographorum. » Quid
» in hac editione à nobis præſtitum ſit,
» paucis accipe. Editionem Baſileenſem Bi-
» bliorum Græcotum anni 1545. quæ cum
» Aldino exemplari prorſus congruit, ſe-
» cuti ſumus ; ſed nt hoc opus auctius, ele-
» gantius & emendatius prodiret, operam
» dedimus, ut antequam prælo ſubjicere-
» tur, à viro quodam doctiſſimo & lingua-
» rum peritiſſimo diligenter recognoſcere-
» tur, & à mendis purgaretur, ac cum di-
» verſis aliis exemplaribus, ut potè Com-
» plutenſi, Antverpienſi, Argentinenſi ac

A Romano accuratè conferretur, ex qnibus «
ille varias lectiones collegit, quæ huic «
editioni additæ ſunt, iiſque cum Hebræo «
textu collatis, quænam ex illis cum He- «
bræa veritate meliùs conveniant, indica- «
vit. Qua in re tam fidelem operam ab eo «
præſtitam confidimus, ut eam omnium «
bonorum deſiderio ſatisfacturam eſſe ſpe- «
remus. «

Ad Novum Teſtamentum quod atti- «
net exemplar Roberti Stephani ſecuti ſu- «
mus, atque varias lectiones, quæ non tan- «
B tùm in eo exemplari, ex codicibus Regiis «
collectæ continebantur, ſed & in Com- «
plutenſi, ac in illis editionibus, & quo- «
rumdam annotationibus reperiri potue- «
runt, adjici curavimus, quas Lectori nec «
ingraras nec inutiles fore ſperamus ... Aſt «
iſta Græca verſio quam nunc habemus «
in pluribus locis diſſentit ab Hebræo, «
multa non habet quæ nunc ſunt in He- «
bræo, multa habet quæ non ſunt in He- «
bræo, ut omnes norunt, qui in ea ſunt «
verſati .. In hac autem editione, quam «
C nunc damus, in quo hæc tranſlatio cum «
Hebraica veritate conſentiat aut diſſen- «
tiat, & quid omiſſum ſit, quidve adjici «
debeat ex Hebræis fontibus, multis in «
locis annotatur. «

» In Francoſurtenſi editione, quæ cum «
notis Franciſci Junii (ut putatur) anno «
1597. prodiit, Hervagianam illam anni «
1545. ſecutos ſe fuiſſe profitentur typo- «
graphi, licet in ordine textùs Græci ad «
Hebraicum conſormando, B·ylingeria- «
nam anni 1550. editionem illi ſpectave- «
D rint ; & quatuor penultima Exodi capitu- «
la & Proverbiorum XXIV. cap. partem «
magnam ex Complutenſi editione hîc «
deſcripſerint. « *Ita Jac. Uſſerius cap.* 8.
ſyntagm. de 70. *Interp. p.* 83.

Quarta ſeu » Poſtrema editio eſt Fran- «
coſurtenſis, anni 1597. quæ tantum Græca «
eſt. Aldinus quoque textus, & eadem quæ «
in Baſileenſi poſteriore immutata vel ad- «
dita. Verùm in Exodo textum quatuor «
capitum Exodi prorſus reſecuit, atque in «
eorum locum Complutenſem ſubſtituit. «
E Pari audaciâ in caput 24. Proverb. graſ «
ſatus eſt. Satis enim illi non fuit capita ad «
Baſileenſis innovationem exigere, mag- «
nam capitis 24. partem expunxit, & «
Complutenſem textum ſubſtituit. .. Ad «
finem uniuſcujuſque capitis variæ lectio- «
nes in hac editione adnotatæ ſunt, quas «
Anonymus ille ex variarum editionum «
collatione & Hebræo texru, necnon ex «
notis in editionem Romanam non indili- «
genter collegit. *Jo. Morinus lib.* 1. *Exercit.* «
Bibl. Exercit. 9. *cap.* 1. *num.* 7. «

« In Vet. Teſt. ſecuti ſunt *Editores* Edi- «
tionem Hervagianam, hoc eſt revera Al- «

» dinam, purgatam tamen priùs à mendis
» ac collatam inſuper cum Complutenſi,
» Romana, aliis, operâ viri cujuſdam docti,
» (Franciſcus Junius is fuiſſe perhibetur)
» qui ex illis lectiones variantes collegit,
» quæ editioni huic adjectæ ſunt; iiſque
» cum Hebræo textu collatis, quænam ex
» illis cum Hebraica veritate conveniant,
» indicavit. In Nov. Teſt. compoſiti erant
» Editores ad exemplar Roberti Stephani,
» patris & filii, ſive ad Editionem Roberti
» junioris (anni 1569.) quam ad Patris edi-
» tiones duas priores expreſſam fuiſſe ſupra
» diximus. Ad imam autem partem cujuſ-
» que paginæ lectiones variantes ad mar-
» ginem editionis Stephanicæ tertiæ nota-
» tas, ut & primarum quarumdam editio-
» num; aliaſque in doctorum annotationibus
» occurrunt, adjecerunt ſummâ certè dili-
» gentiâ. *Joan. Millius p. 136. prolegom. in Novum Teſtamentum Gr.*

Biblia Græca ſive Vetus Teſtamentum ſeu Pentateuchus, libri Joſuæ, Judicum & Ruth, *juxta editionem Venetam.* V. *Bibl. Polygl. Hutteri* 1599.

Bibliorum Græcor. LXX. Interpretum editio à Frontone Ducæo tentata, à Romanis impedita & ſuppreſſa, *ut memorat Claudius Sarravius in Epiſt.* 189. *ſcripta Jacobo Uſſerio Armachano anno* 1648. *p.* 193. *Epiſtol. ejuſdem.* » Cogitaverat aliquando
» Fronto Ducæus de recenſendis Græcis
» Sixti Bibliis, & multa, ut aiunt, præclara
» in eam rem congeſſerat. Dum autem om-
» nem movet lapidem, ut ſuam ἔκδοσιν, un-
» dique conquiſitis opibus, locupletet, ſcrip-
» ſit de ſuo conſilio Romam ad ſocios, & ad
» Vaticanæ Bibliothecæ Cuſtodes, ut ſe
» aliqua juvarent. Illi verò, quos promove-
» re debebant, conatibus interceſſerunt his
» ferè rationibus ... quòd omnes iſtæ lec-
» tionum varietates turbarent potius quam
» firmarent Chriſtianorum animos; quód-
» que poſt Clementis Vulgatam nihil, quod
» alicujus foret momenti, ſupereſſet. Nec
» hoc dixiſſe contenti, voluerunt, juſſerunt
» ut Romam mitteret quæcumque de eo
» argumento ſibi paraviſſet. Parere autem
» neceſſe fuit *illi*, cui ita omnis inſumptus
» labor ἄχρηστος. Hoc de Frontone nuper di-
» dici ab ipſo Sirmondo. «

Aliam, quam ſuprà Sarravius, impeditæ hujus editionis cauſam exponit Jacobus Sirmondus in Epiſt. anno 1626. *tom. I. ſcripta ad Sebaſtianum Tengnagelium p.* 164. *comment. de Bibliotheca Vindobonenſi à Petro Lambecio relata.* » In Bibliis ſacris multum
» ac diligenter laborabat *Ducæus*, unúm-
» que hoc opus præ cœteris urgebat: ſed
» vereor, ne in poſterum ſperare liceat,
» propter novam Editionem Græco-Lati-
» nam, quæ hic jam inchoata eſt, curante,

A ut audio, Joanne Morino, è Congrega- «
tione Oratorii viro docto, &c. «

Paulus Colomeſius in Epiſt. Gallica anno 1685. *ad Chriſtoph. Juſtellum ſcripta de Hiſt. critica Vet. Teſt. poſtquam Ducæani inſtituti mentionem feciſſet, ac narraſſet eadem quæ ſupra Sarravius, à quo hæc acceperat, addit:*
« Si Deo placuerit, irritum Frontonis con- «
ſilium exequar, Romanam ſcilicet LXX. «
Interpretum editionem typis iterum man- «
dabo, cui adjiciam novum Teſtamentum «
Græcum multoperè recognitum, ac plu- «
B rimis illuſtratum locis parallelis quæ com- «
mentarii vicem ſupplebunt. «

Frickius autem in prolegomenis Bibliorum Græcorum anno 1697. *Lipſiæ editorum hæc ait:* » Talis erat editio (*quæ ſc. ultra conatum haud progreſſa eſt*) Frontonis Ducæi «
Jeſuitæ, qui multas illi vigilias inſumpſit: «
ſed haud quaquam tamen, ut vulgo è «
Sarravii atque Colomeſii relatione cre- «
ditur, Sixtinæ tantum Vaticanæ editio- «
nis aliquam recenſionem moliebatur; ſed «
planè aliam τῆς κοινῆς, apud antiquos, «
C Hieronymum præſertim, adeò celebratæ, «
Græco-Latinam obelis & aſteriſcis diſ- «
tinctam editionem, prout ipſiuſmet Du- «
cæi Epiſtola apud Lambecium ſuperſtite «
noſter obſervat. *Acta Lipſienſia anni* 1698. «
p. 80.

Sic ibi loquitur ipſe Ducæus p. 162. *lib.* 1. *comment. de Bibl. Vindobonenſi in Epiſt. ſuâ ad Seb. Tengnagelium anno* 1621. *ſcripta:*
« Scito interim à nobis prælo adornari «
Theodoreti opera, quæ accitis Italorum «
auxiliis exſcribi cuncta curavimus, ut ſi- «
D mul uſui nobis eſſent ad eruendas varias «
lectiones Græcorum Bibliorum, quorum «
editionem communem, quam vocat Hie- «
ronymus κοινὴν, & nobis ſuſcipiendam «
duximus, additis obelis & aſteriſcis in «
iis locis, in quibus à textu LXX. diſſen- «
tit. «

Biblia Græca ſcilicet Vetus Teſtamentum ſecundùm LXX. & ex auctoritate Sixti V. Pont. Max. editum, cum ſcholiis Romanæ editionis in ſingula capita diſtributis. Omnia de exemplari Romano
E fideliſſimè & ſtudioſiſſimè expreſſa, (juſſu Cleri Gallicani in comitiis generalibus anni 1626. congregati.) Nunc primùm è regione textûs Græci appoſita eſt Latina tranſlatio, verſuum quoque numeri qui anteà nulli erant, ad collationem Latinæ Vulgatæ in marginem, quoad fieri potuit, inſcripti ſunt. Acceſſit Novum Teſtamentum Græcè Latinéque ad fidem probatorum codicum & verſionis vulgatæ, accurante Joanne Morino, *cum prolixa ejus præfatione in qua diſſerit de auctoritate* 70. *Interpretum.* Ad calcem tom. II. legitur: Editio primum finem ſortita eſt 22. Aprilis

lis 1618. 3. vol. in folio. Pariſiis, Antonii Stephani & ſociorum 1628.

In Comitiorum generalium Cleri Gallicani Actis anni 1635. *p.* 86. *legitur.* » Anno 1625.
» in Comitiis generalibus juſſerunt Epiſcopi
» ut inciperetur Græca Bibliorum Editio
» una cum verſione Latina è regione, cujus
» editionis cura domino Morino doctiſſimo
» è Congregatione Oratorii Sacerdoti de-
» mandata eſt. «

Eadem, (*omiſſis hiſce verbis:* accurante Joanne Morino) 3. vol. in fol. Pariſiis, Simonis Piget 1641. *Hæc editio à præcedenti niſi primo folio nullatenùs differt, eademque eſt.*

» Verſionem Latinam in hac Editione
» Pariſienſi ocurrentem malè ad Morinum
» velut authorem refert Lambecius III. lib.
» Comment. de Biblioth. Vindobonenſi p.
16. *Jo. Alb. Fabricius lib.* 3. *cap.* 12. *p.* 327. *Bibliothecæ Græcæ.* Eadem enim eſt quæ jam Romæ anno 1588. prodierat.

Biblia Græca & Latina (*juxta editionem Complutenſem.*) V. *Biblia Polyglotta Pariſienſia* 1645.

Biblia Græca ſeu Vetus Teſtamentum Græcum ex verſione Septuaginta Interpretum, juxta exemplar Vaticanum Romæ editum, accuratiſſimè & ad amuſſim recuſum. Adjecta ſunt ſcholia ſimul & Interpretum cœrerorum lectiones variantes. In 4°. Londini, excudebat Rogerus Daniel. Proſtat autem venale apud Joannem Martin & Jacobum Alleſtrye ſub ſigno Campanæ 1653. *Duplex vulgò recenſetur Bibliorum hujus anni & loci editio, nempe in forma* 4. *&* 8. *eadem eſt omnino forma in* 4. *at non eadem charta.*

» Hujus editionis anctores, etſi profi-
» teantur (*inquit Waltonus Prolegom.* IX.
» §. 33.) ſe editionem Romanam excudere,
» nimiam tamen in ea licentiam aſſumpſe-
» runt eam pro lubitu mutandi & interpo-
» landi, ut ad Hebræum textum & nuperas
» verſiones accommodarent. Non enim tan-
» tùm ordinem librorum, capitum, verſuum,
» contra omnium antiquorum codicum fi-
» dem, in quibus diſcrepantiæ ab Hebræo
» per tranſpoſitiones quaſdam ſemper no-
» tatæ erant, ad normam Hebræi codicis
» reduxerunt, nt authores Germanicarum
» Editionum plerumque fecerunt, & Pſal-
» morum nomenclaturam, quæ à veteribus
» obſervata erat, in illam Hebræorum com-
» mutarunt; ſed etiam quædam ex Com-
» plutenſi aliiſque editionibus addiderunt,
» quæ in editione Romana non habentur...
» At hoc non eſt Editionem Romanam vel
» antiquam LXX. verſionem excudere, ſed
» novam & mixtam editionem conficere.
» In pleriſque tamen codicem Romanum
» exprimunt. *Ita Waltonus.*

A » Perquam multa in hac editione ſphal- «
mata ac menda occurrunt, neque ea le- «
via; nam plurimæ voces, imo aliquando «
ſententiæ integræ ſunt omiſſæ, adeo ut, «
affirmare auſim, (inquit Lambertus Bos «
pag. 2. Prolegom. ad Biblia Gr.) voces «
penè centum in ea eſſe omiſſas; diligen- «
ter enim hanc cum Romana conferens, «
ſphalmata illa atque omiſſa annotavi, «
quorum aliqua hic ſubjicit. «

Biblia Græca & Latina ex editione Romana, ſtudio Briani Waltoni, adjectis ad B finem cujuſque paginæ variantibus lectionibus ex Exemplari Alexandrino ab Alex. Huiſſo collectis. V. *Biblia Polyglotta Londinenſia* 1657.

Editionem Romanam (*ait Waltonus* «
ibidem §. 32.) ut omnium, quæ extant, «
maximè ſinceram in Bibliis noſtris exhi- «
bemus: quam ſine ulla variatione ſecuti «
ſumus, niſi quòd per inadverrentiam ver- «
ſiculus unus Exodi 25: 6. ex Londinenſi «
& Veneto exemplari in noſtram Editio- «
nem irrepſit, qui non eſt in Romana. No- «
C bilii quoque verſionem Latinam exactè «
retulimus, niſi quod quædam in Latina «
verſione nonnunquam omiſſa (nam in «
Græca extabant) ſupplevimus. «

† *Præter ipſum textum LXX. Interpr. Romanum Gr. Lat. cum ſubjunctis lectionibus codicis Alexandrini in hoc opere expreſſum, Tomo VI. etiam exhibentur ſcholia Flaminii Nobilii è Jo. Druſii ſcriptis locupletata; Patricii Junii annotationes doctiſſimæ, quas ad editionem exemplaris Alexandrini paraverat, ad Caput uſque XIV. Numerorum* D *Andreæ Maſii notæ in Joſuam; Variæ Lectiones ex editione Complutenſi & Aldina tum è MSS Cottoniano per Geneſin, Cantabrigienſi per libros Chronicorum, Rupifucaldino per Eſaiam, & Card. Barberini per Minores Prophetas collectæ.*

Biblia Græca ſeu Vetus Teſtamentum Græcum ex verſione LXX. Interpretum, juxta exemplar Vaticanum Romæ editum, cum præfatione parænetica † *Jo. Pearſonii, qui quidem nominis ſui literas initiales J. P. tantum in fine addidit, ſed om-* E *nium eruditorum imprimis noviſſimi LXX Interpr. editoris Jo. E. Grabii teſtimonio verus illius auctor eſt, in qua de uſu & auctoritate LXX. viralis verſionis imprimis agit, tandemque* « ad Hebraicam veritatem probe percipiendam, ad autoritatem teſtimoniorum Apoſtolicorum confirmandam, ad nativum Novi Fœderis ſtilum rectè intelligendum, ad Græcos Latinoſque Patres ritè tractandos, ad ſcientiam denique linguæ Græcæ ipſamque Criticen adornandam utilem atque neceſſariam eſſe *docet, exempliſque erudite confirmat.* † *Item* Novum Teſtamentum cum Liturgia

Anglicana Græcè, 3. Vol. in 12. Canta-
brigiæ, per Joannem Field, 1665. † *Hæc
edicio Londinenſe exemplar a.* 1653. *editum
preſſo pede ſequitur.*

Ex præfatione, circa finem: » Quoniam
» hæc verſio etiam S. Hieronymi tempore
» *corrupta fuit atque violata*, danda eſt
» opera, ut ei priſtina puritas reſtitui & re-
» dintegrari poſſit. Certum eſt exemplaria
» quæ habemus, Complutenſe, Aldinum,
» Romanum, plurimùm inter ſe & ab Ale-
» xandrino diſcrepare, alios etiam codices
» aliquarum S. Scripturæ partium ſatis an-
» tiquos, nunc cum eorum aliquo, nunc
» cum nullo convenire. Optimè igitur fe-
» cerit qui codices omnes mſc. cum editis
» diligenter contulerit, qui varias lectiones
» non tantùm ad Hebraicam veritatem exa-
» minaverit, ſed & cum antiquiſſimorum
» Judæorum Pbilonis & Joſepbi & vetuſtiſ-
» ſimorum Patrum ſcriptis comparaverit,
» ac denique expoſitiones eas quæ apud
» Lexicographos Scripturarios etiamnum
» extant, vel potiùs deliteſcunt, inſpexerit;
» atque ita nobis Editionem LXX maximè
» puram adornaverit. Quale opus utinam a-
» liquando Vir doctiſſimus Iſaacus Voſſius,
» qui optimè poteſt, perficeret ederet-
» que. »

» † Voto, quod magnus Joannes Pear-
» ſonus ſub finem bujus præfationis edidit,
» meum jungerem, *inquit Jo. Ern. Grabius*
» *in Poſtſcripto ejuſdem Octateucho ſuo præ-*
» *fixæ*, ſi Iſaacus Voſſius adhuc eſſet in
» vivis; imo vero optarem, ut ille potius
» quam hic LXX. Interpretum in ſe ſuſce-
» piſſet editionem. Cum ille buic par inge-
» nio, ac judicio longè ſuperior fuerit, ſal-
» tem non tam iniquo judicio adverſus He-
» bræum Maſoretharum textum præjudi-
» cio ac nimis propenſo ergo LXX. Inter-
» pretes laboraverit ſtudio, &c.

Bibliorum Græcorum LXX. Interpre-
tum novam editionem adornare promi-
ſerat *Iſaac. Voſſius cap.* 7. *Diſſert. de* 70.
Interpr. p. 17. *his verbis:* » Sed nos Deo
» ſavente inſtaurabimus aliquando hanc
» verſionem, viamque aperiemus planio-
» rem & minùs ſallacem, quàm bactenus
» ſactum ſit, quâ adulterinis ſeparatis, vetus
» & genuina, quoad fieri poſſit, reducatur
» ſcriptura. « *Hic tamen fidem ſuam non li-
beravit.*

Biblia Græca LXX. Interpretum, ſtu-
dio Joannis Leuſden excuſa juxta exem-
plar Londinenſe, 8. Amſtelodami, apud
Henricum Boom & Viduam Joan. van
Someren 1683. *Teſtis eſt ea de re Joannes
Leuſden ad calcem diſſertat. de LXX. In-
terpretibus p.* 33. *Philologi Ebræo-mixti. Edi-
tio valdè mendoſa.* Eadem omnia quæ in
editione Londinenſi omiſſa, in utraque

A illa (*hac ſcilicet & Cantabrigienſi*) editione
ſimiliter omiſſa inveniſſe *ſe ſcribit Lamb.
Bos cap.* 2. *prolegom. ad Biblia Græca.*

Biblia Græca ſeu Veteris & Novi Teſ-
tamenti omnia Græcè, &c. *ut in editione
Francofurtana anni* 1597. *juxta quam hæc
nova facta eſt.* Olim quidem alibi excuſa,
& nunc primùm impreſſa Venetiis, cum
præfatione ſeu dedicatione Græca ad
Joannem Serbanum Cantacuzenum, &
ſynopſi contentorum in capitibus S. Scrip-
turæ, velut indice pleniſſimo, in folio
B reg. Venetiis, Nicolai Dulcis 1687.

» Operæ pretium eſt notare, editionem «
hanc ſequi per omnia editionem Wecbe- «
lianam (adeoqne & Aldinam) Francofur- «
ti an. 1597. impreſſam cum variis lectio- «
nibus, accurante, ut non ſine ratione con- «
jicere licet, Sylburgio editam. *Acta Eru- «
dit. Lipſ. tom.* 2. *ſupplementorum p.* 275.

Reverà Fridericus Sylburgius » ſcholaſti- «
co pulvere relicto (*ut ait in hujus vita* «
Melch. Adam) totum ſe elucubrandis ve- «
terum ſcriptis & autboribus, Græcis præ- «
C ſertim reſtituendis dedit. Egit ergo Fran- «
cofurti ad Mœnum in celeberrimo Typo- «
graphejo Wecbeliano, &c. *Deinde* varia «
opera (*de Biblиis ne vola quidem*) ejus la-
bore edita *recenſet, quibus ferè omnibus va-
rias adjungere ſolebat lectiones. Hæc quidem
conjecturam confirmant, contra verò illam
faciunt & Sylburgii mors quæ accidit anno*
1596. *die* 16. *Februarii, & linguæ Hebraicæ
imperitia, (nullibi enim legitur hanc didiciſſe
linguam.) Hæc Biblia excuſa ſunt an.* 1597.
*ſtudio viri linguarum periciſſimi, imprimis
D Hebraicæ, ſiquidem variantes ex Hebræo
lectiones ſummo ſtudio annotavit; has enim
ſolùm adjecit, cætera vero ſcholia ex editione
Romana exſcripſit.*

Biblia Græca ſeu Vetus Teſtamentum
Græcum ex verſione LXX. Interpretum
cum libris, *quos vocant Proteſtantes*, Apo-
cryphis, juxta exemplar Vaticanum Ro-
mæ editum & Anglicanum Londini ex-
cuſum. Acceſſit Novum Teſtamentum
juxta Oxonienſem editionem recuſum,
cum parallelis ſcripturæ locis & varian-
E tibus lectionibus quæ è plurimis mſc. &
impreſſis codicibus ſtudioſè collectæ ſunt.
Omnia accuratiſſimè ad fidem optimo-
rum codicum emendatiùs quàm unquam
anteà, expreſſa, *curà & ſtudio Matthiæ
Jacobi Claveri, & Thomæ Klumpfii, cum
Joannis Frickii prolegomenis, in quibus de
variis Græcis Bibliorum editionibus accuratè
diſſerit.* 2. vol. in 8°. Lipſiæ & Goſlariæ,
ſumptibus Joan. Georgii Koenigii, typis
Chriſtophori Fleiſcheri 1697.

In minoribus editionibus (ſc. Londi- «
nenſi, Cantabrigienſi, Amſtelodamenſi «
& Lipſienſi) Romana pro libitu interpo- «

Digitized by Google

" lata eſt atque mutata, ut ad Hebræum tex-
" tum & nuperas verſiones propiùs accede-
" ret, ordine librorum, capitum, verſuum-
" que ſœpè tranſpoſito, Pſalmorum nomen-
" clatura prout eſt in Hebreo expreſſa, addi-
" tiſque ſubinde ex Aldino & Complutenſi
" exemplari integris vocibus... Imo ſingulas
» quoque voces ſœpius mutatas, & quod om-
» nem excedit audaciam, negativam ali-
» quando particulam abſque omni autbori-
» tate additam obſervavi Hoſeæ cap. 4. verſ.
» 14. ..Unde & Typotbetæ Cantabrigienſes
» Amſtelodam. & Lipſienſes ita verſionem
» Græcam recuderunt utporè non ipſam
» Romanam ſed Londinenſem editionem
» interpolatam ubique malè ſecuti ſunt.
Ita Jo. Erneſtus Grabe pag. 2. & 3. Epiſt. ad Jo. Millium Oxonii an. 1705. editæ.

Biblia Græca, ſeu Vetus Teſtamentum juxta Septuaginta Interpretes. Tomus I. continens Octateuchum. Quem ex antiquiſſimo Codice mſc. Alexandrino accuratè deſcriptum, & ope aliorum exemplarium ac priſcorum Scriptorum, præſertim verò Hexaplaris editionis Origenianæ, emendatum atque ſuppletum, additis ſœpe aſteriſcorum & obelorum ſignis, ſummâ curâ edidit Joh. Erneſtus Grabe S. T. P. Annæ Reginæ Magnæ Britanniæ dicatum opus, cui præmittitur Jo. Pearſoni præfatio parœnetica, & Grabii Prolegomena, in fol. & 3. vol. in 8. Oxonii, è Theatro Sheldoniano 1707. Tomus II. continens omnes libros Hiſtoricos tam Canonicos quam Apocryphos Veteris Teſtamenti in fol. & 3. vol. in 8°. Ibidem 1709. Tomus III. nondum editus ſed brevi emittendus in lucem, complectens libros omnes Propheticos. Tomus IV. & ultimus continens Pſalmorum, Jobi ac tres Salomonis libros cum Apocrypha ejuſdem necnon Siracidæ Sapientia, fol. & 3. vol. 8°. Ibidem 1709.

† *Hoc opus chartæ & typorum ſplendore in utraque forma, tum majore tum minore, oppido ſe commendat, majorem quoque lucem & claritatem ab eruditis notis editoris accepturum. Annotationes quæ ad ultimum Tomum amandandæ fuerant, morte editoris obveniente, lucem non aſpexerunt.*

Ex cap. 2. Prolegom. Grabii. §. 3. Cùm
» in Bibliis Polyglottis textus MS. libri
» *Alexandrini* nec adeò exactè ac plenè,
» nec continuâ ſerie ſit expreſſus, ſed ubi
» à Romana Editione, quam pro norma
« eligendam putavit Waltonus, diſcrepat,
» in inferiori paginæ ora per notas, eaſque
» hinc inde frequentiſſimas diſtinctus lega-
» tur; cumque aliquando, ubi integra ca-
» pita ſint tranſpoſita, non ſine mora ac
» tœdio eum aſſequi ac invenire poſſit lec-
» tor: neceſſarium utique viſum fuit, ut
A laudatus codex accuratè typis ederetur, «
priuſquam vetuſtate prorſus exederetur. «
Accedit quod textus *Alexandrinus*, licet «
Vaticano, ut ante dixi longè præferendus, «
multis tamen in locis & ipſe ſit corruptus, «
ac mutilus partim, partim interpolatus: «
ubi talis deſiderata eſt editio, quâ is emen- «
datus ac redintegratus in lucem prodiret. «
§. 4. Ante omnia ſcias L. B. quòd textus «
codicis *Alexandrini* majuſculo charactere «
ſit expreſſus, paulò minori autem ejuſdem «
ſive ſupplementa, ſive emendationes; «
B quòdque his nihilominus in margine lec- «
tio dicti libri majoribus literis ſit appoſita; «
adeo ut uno intuitu perſpicere queas, & «
quomodo is babeat, & quomodo habere «
debebat. Ac plerumque mendoſa verba «
è regione emendatorum excudi feci; at- «
tamen omnes ſive Librarii noſtri, ſive Li- «
bri, ex quo is deſcripſit, errores in mar- «
gine annotare, ac ſacrum textum legen- «
tes citra rationem ſœpiùs interturbare «
nolui: ſed commodum potiùs duxi, men- «
da manifeſtiſſima hoc loco recenſere... «
C §. 5. Sunt & alia quædam menda, ab ipſis «
tamen Librariis correcta: unde nos eo- «
rum emendationes in hac Editione ſecuti «
ſumus niſi ubi manifeſtæ ſunt eorumdem «
hallucinationes; tunc enim primam ſcrip- «
turam expreſſimus... §. 8 Textus *Alexan-* «
drinus in noſtra Editione quoad literam «
charactere majore eſt expreſſus: quæ au- «
tem minoribus typis excuſa leguntur, pro «
emendationibus vel ſupplementis laudati «
codicis ſunt habenda. «

» Novam quam in me ſuſcepi (*ait Joan.*
D *Ern. Grabe in Epiſt. ad Humphr. Hody relata p. 639. de Bibliorum textibus origin.*)
Editionem LXX. Interpretum ita Deo «
juvante elaborabo, ut ad exemplar ab «
Origene in Hexaplis cum aſteriſcis & obe- «
lis exhibitum quàm proximè accedat. «
Ope enim atque autboritate mſc. codi- «
cum partim, partim editorum librorum «
quorumdam, non modò obelos iſtis, quæ «
ab Hebræo codice abſunt, verbis appo- «
nam, ſed & ea quæ in vulgato τῶν ό textu «
deſunt ſuis quæque locis, paulò minore «
E tamen charactere, inſeram, præfixis qui- «
dem aſteriſcis, ubi ea ab Origene ex «
Theodotionis, vel Aquilæ aut Symmachi «
verſione addita conſtat, ſine iſto autem «
ſigno, ubi illa poſt Adamantii ævum in- «
curiâ librariorum exciderint. Menda quo- «
que plurima, quæ hactenus irrepſerunt, «
è medio tollam; adeò ut ultra bis mille «
loca ægra ſanitati; mutila integritati reſ- «
tituam, ac ducentos & quod excurrit ver- «
ſus integros addam. « *Hæc ille.*

† Illuſtrem Ezech. Spanhemium ad recenſendam & expoliendam Græcam Bibliorum verſionem elegantiſſimo carmine

invitavit Petrus Francius, quod legitur *p. 255. Poem. poſthum.* ac inde repetitur à *Jo. Alb. Fabricio Biblioth. Gr. lib. 3. c. 12.*

Biblia Græca ſeu Vetus Teſtamentum ex verſione LXX. Interpretum ſecundùm exemplar Vaticanum Romæ editum, accuratiſſimè denuò recognitum, unà cum ſcholiis ejuſdem Editionis, variis mſſ. codicum veterumque exemplarium lectionibus, necnon fragmentis verſionum Aquilæ, Symmachi & Theodotionis ſumma cura edidit Lambertus Bos, in 4°. Franeckeræ, Franciſci Halma 1709.

Ex Prolegomenis: Sic tandem exhi-
» bemus tibi L. B. opus in quo elaborando
» quinquennium & ampliùs deſudavimus.

Ex cap. 1. Prolegomen. confectam eſſe
» hujus verſionis partem nullus dubito, pri-
» mis Ptolomæi Philadelphi annis, vel tem-
» pore illo quo ſimul cum parente regnum
» adminiſtravit filius, cujus ſive juſſu ſive
» potius ſponte ſua ſacros libros ex lingua
» Hebraïca in Græcam converterunt Ju-
» dæi Alexandrini qui Græcè ſciebant...
» Fuiſſe autem Alexandrinos Interpretes il-
» los ex dialecto colligi poteſt; plurima vo-
» cabula in Græca verſione Alexandrinis
» propria congeſſerunt Joan. Croius & Hum-
» phredus Hodius... Non tot homines
» quot vulgò feruntur, nimirum LXX. vel
» LXXII hoc opus aggreſſi fuiſſe videntur:
» Sed pauciores numero, & forſan quinque
» tantum... quemadmodum videre eſt apud
» Hodium. pag. 31. atque hi homines non
» tranſtulerunt omnes libros, ſed Penta-
» teuchum ſolum... Quod opus cum abſo-
» lutum eſſet, traditum haud dubiè fuit
» LXX virali Synedrio Alexandrino, à
» quo poſtquam recenſitum, examinatum
» & approbatum eſt; inde appellationem
» verſionis LXX. virorum nactam vide-
» tur.

» Quod ad reliquos libros attinet, illi
» deinceps ſunt tranſlati, non ſimul eodem-
» que tempore, neque ab uno, ſed à diverſis
» hominibus diverſiſque temporibus, id
» quod è ſtilo facilè quivis colligere poteſt.
» Librum *Joſue* ſeriùs & quidem poſt reg-
» num Ptolomæi Evergetæ junioris, tranſ-
» latum fuiſſe colligit doctiſſ. Hodius ex
» vocabulo γαίσος, quod cap. 8. Joſue oc-
» currit. Diverſum à Pentateuchi ſtilo eſſe
» ſtilum librorum *Judicum, Ruthæ & Regum*
» (hîc unico exemplo demonſtrat.) Præ-
» terea in iiſdem libris voces & phraſes He-
» brææ aliis ſœpe Græcis redduntur voci-
» bus & phraſibus quàm in Pentateucho...
» Qui *Paralipomena* tranſtulit, rurſus alius
» fuiſſe videtur ab Interprete libri Judicum
» & Regum, quia idem vocabulum diver-
» ſimode ſœpe reddiderunt... *Eſtheræ* li-
» brum converſum in Græcam linguam
fuiſſe Philometoris tempore colligere eſt «
ex nota hiſtorica quæ ad finem libri ad- «
jecta eſt... Diverſus iterum Interpres *Jobi*: «
is Poëtas Græcos legit; variæ enim ibi «
occurrunt voces & phraſeologiæ Poëticæ «
... Qui *Pſalmos* & *Prophetas* tranſtule- «
runt, periti atque diſerti fuerunt Et «
Pſalmorum Interpretem alium fuiſſe à «
præcedentibus, certe ab Interprete libro- «
rum Regum patet ex uno Pſalmo qui in «
duobus locis reperitur, & in Pſalterio, «
Pſalmo ſc. 17. & 2. Reg. 22 ſed verſio Græ- «
ca valdè diverſa.... *In Proverbiis* etiam «
aliquando Poëtica occurrunt... *Eccle-* «
ſiaſtæ Interpretem alium quoque fuiſſe à «
præcedentibus ſatis ex ejus dictione ap- «
paret... Diverſa & recentior eſt *Cantici* «
verſio, ſuſpicari quis poteſt eſſe Symma- «
chi; occurrunt enim iſtbic vocabula Sym- «
macho propria. Diverſos denique à Pen- «
tateuchi aliorumque Librorum Interpre- «
tibus fuiſſe, qui *Prophetas* tranſtulerunt, «
inde pariter colligi poteſt, quod Prophe- «
tarum Interpretes ſœpe vocem Hebraam «
Græcè reddiderint, quam priores illi non «
reddiderant, ſed (excepto Danielis libro) «
& quorumdam aliorum verſionem factam «
fuiſſe ſub Ptolomæo Philometore, non «
ſine ratione exiſtimat Hodius lib. 2. cap. «
9. Non vero putandum eſt omnes Pro- «
pheticos libros ab uno Interprete eſſe «
converſos; facile enim cuivis attendenti «
patet fuiſſe plures, & alios aliis peritiores «
& doctiores... minus exercitatos fuiſſe «
homines, parumque judicio valentes qui «
Propheticos quoſdam Libros tranſtule- «
runt... Præter alios nactus eſt Eſaias in- «
terpretem ſeſe indignum.. Verè judica- «
runt viri illi docti, qui Romanam Editio- «
nem procurarunt, illam non reſipere pu- «
ram LXX. editionem. Profecto ita ſe res «
habet: eſt enim illa verſio Danielis, quâ «
nos hodie utimur, Theodotionis; quin «
imo nominatur in vetuſtiſſimo Renati «
Marchali Prophetarum exemplari; *Da-* «
niel juxta Theodotionem. « *Hæc ille.*

Biblia Græca verſionis LXX. Interpretum juxta edit. J. E. Grabii ex codice Alexandrino, notatis inſimul in quavis pagina edit. ex Codice Vaticano diſcrepantiis, opera Chriſtiani Reineccii in 4°. Lipſiæ, Lanckiſianorum 1712.

Liber Geneſeos Græcè. V. *Idem Polyglottus* 1601.

† Caput I. Geneſeos Hebr. & Græce, *ſpecimen Hexaplorum Origenis*, fragmentis Veterum Interpretum è Philoponi maximè commentariis in Hexaemeron conquiſitis, cum v. 1. cap. XI. Oſeæ ex eadem editione Hexaplari, deſcriptum extat in Bibliotheca Græca V. CL. Jo. Alb. Fabricii lib. 3. cap. 11.

Joſuæ hiſtoria, editio Græca. (Hæc Septuaginta duorum Interpretum quidem eſt, ſed admixtione verborum Theodotionis ſuppleta, atque aſteriſcis, obeliſciſque & limniſcis, ut olim ab Adamantio, ubique diſtincta, illuſtrataque, & ab incredibilibus multis mendis repurgata, (*ut fert pagina poſt titulum operis.*) Omnia fideli ſtudio & induſtriâ Andreæ Maſii. V. *ejus Comment. in Joſuam*, fol. Antverpiæ, Plantini 1573.

Ex ejus Epiſtola ad Philippum II. Hiſpaniæ Regem nuncupata. » Ego igitur in Joſua & menda omnia (quoad ejus à me fieri potuit, in tanta pravitatis vetuſtate) correxi; & aſteriſcos obeliſcoſque ſuis locis reſtitui. In ea autem correctione emendationeque cùm aliorum vetuſtiſſimorum codicum & præſertim ejus, qui in Vaticana Bibliotheca habetur, fidem ſum ſecutus; tum Interpretem Syrum ubique auctorem certiſſimum habui; qui ea Græca ad verbum expreſſit ante annos nongentos, quæ in Adamantii Hexaplis ab Euſebio in nobili illa Cæſarienſi Bibliotheca fuere collocata... Nolim enim ſuſpicari, meo me fiſum ingenio, quâdam perſpicacitatis opinione, vel literam unam mutaſſe. « *Idem Maſius in præfat. annotationum in Joſue, de verſione LXX. Interpr. ita loquitur:* Quid ego ſentiam de » hac verſione, ſi quis me roget, non diſſimulo, *&c. quæ leguntur p.* 119. *Præfationis in ſuas Annotationes.*

» Monendus eſt lector (*inquit Jo. Morinus Exercit. Bibl. lib.* 1. *Exercit.* 9. *cap.* 6.) verſionem Græcam de novo à Maſio non eſſe compoſitam; elegit ille Aldinam editionem, ut omnium quæ tum ferebantur ſinceræ Septuaginta Interpretum editioni conformiorem, & juxta Syrum ſuum exemplar, ex Complutenſi aliiſque codicibus, ſupplevit quæ in ea deerant, aut reſecuit quæ abundabant, aut denique reformavit, quæ aliter ſe habebant. Varias præterea lectiones, ut annotatas in Syro codice deprehenderat, ſub limniſco margini appoſuit, ut ipſe hæc omnia narrat in adnotationibus ad illas Origenis figuras à ſe recens Græcæ tranſlationi reſtitutas. «

Libellus Ruth Gr. ad exemplar Complutenſe, cum caſtigat. Druſii 8. Franekeræ, 1586. in 4°. Amſtelod. 1632.

Libellus Ruth. Græcè (*ex Veneta editione.*) V. *Idem Polyglottus* 1599.

Liber Tobit juxta editionem Romanam, cum ſcholiis Joannis Druſii; in 4°. Franekeræ 1591.

» Omnium Interpretationum libri *Tobiæ*, quæ hodie circumferuntur, antiquiſſima ac proinde puriſſima & exemplari ſimillima Græca eſt: nam ea, & veteri Latina ad illam accurata uſos eſſe videmus auctorem Conſtitutionum, quæ Clementi adſcribuntur (lib. 1. cap. 1. lib. 3. cap. 15. lib. 7. cap. 2.) Polycarpum (Epiſt. ad Philippenſes) Clementem Alexandrinum (Stromatum 1.) alioſque Patres Græcos & Latinos Hieronymo vetuſtiores quid quod à Septuaginta Interpretibus concinnatam quidam arbitrati ſunt, ſed non ego credulus illis: cum enim in Canone non haberetur ille liber, quis credat fuiſſe in luculento & accurato exemplari, quod ad Ptolemæum Philadelphum tranſmiſit Eleazarus Pontifex? Neque vero ejus auctorem, Theodotionem dicam, quod multi faciunt, quippe quam vidiſſe certum ſit ſcriptores antiquiores Theodotione, quos & eam ex Chaldaico exemplari excepiſſe veriſimile eſt, & ad reliquas Scripturæ ſacræ partes à Septuaginta Senibus Græcè converſas, & uſu quotidiano verſari ſibi ſolitas accudiſſe; atque hinc porro accepiſſe Chriſti Eccleſiam, & in ſuum demum Canonem retuliſſe. « *Petrus Daniel Huet. in Demonſtr. Evangel. prop.* 4. *de libro Tobiæ* §. 4.

Liber Judith, Græcè. V. *Biblia Græca.*

» Multùm Hieronymianam inter libri *Judith* Interpretationem & Græcam quæ hodie extat, intereſt. Verùm utra exemplaris veſtigiis preſſius inſtitiſſe dicenda ſit, dubitare nequaquam patitur Hieronymus, cum in præfatione ait *ſe magis ſenſum è ſenſu, quàm è verbo verbum tranſtuliſſe, multorum codicum varietatem vitioſiſſimam amputaſſe, ſola ea quæ intelligentia integra in verbis Chaldæis invenire potuit, Latinè expreſſiſſe.* Huc accedit, quod adhibitus eſt hîc quoque ab Hieronymo Interpres, ut & in Tobiæ Libro è Chaldæo Sermone Latinè reddendo, nonnulla etiam de ſuo videtur eſſe largitus. Hinc tanta inter utramque interpretationem occurrit diſcrepantia. Græcam vero itidem, ut illam libri Tobiæ, ex Chaldaico exemplari excerpiſſe Judæos Helleniſtas credibile eſt... Ex Græca porro illa interpretatione Latinam quandam deinceps produiſſe exiſtimaverim, Hieronymiana vetuſtiorem, & Græcis magis conſonam, quâ Latini Patres uſi ſunt; & Syriacam præterea «. *Huetius ibidem propoſ.* 4. *De Libro Judith.* §. 4.

Libri Eſther editiones Græcæ duæ, altera Origenica cum obelis & aſteriſcis, altera vetus ex Arundeliana Bibliotheca, nunc primum producta & excuſa, ſtudio Jacobi Uſſerii *in fine ipſius ſyntagmatis de* 70. *Interpretum verſione.* 4. Londini 1655. Lipſiæ 1700.

Textus Jobi ΣΤΙΧΗΡΩΣ juxta ve-

ram & Germanam 70. Seniorum interpretationem è venerando Bibliothecæ Regis Angliæ manuſcripto *Alexandrino.* V. *Catena Græca PP. in Job per Nicetam, ſtudio Patricii Junii edita.* In folio, Londini, è Typographio Regio 1637.

Idem Græcè juxta editionem Londinenſem recenſitus & cum variantibus lectionibus editus à Joanne Terentio, in 4°. Franekeræ 1663.

Pſalmi Græcè. V. *Iidem Polyglotti ad an.* 1516. 1518. *bis*, 1530. 1545. 1548. 1569. 1602. 1632. 1643.

Pſalterium Græcè *cum verſione Latina, vel potiùs recognitione* Joannis *Creſtoni* Placentini Monachi; præmiſſa eſt ejus epiſtola ad Ludov. Donatum Epiſcopum Bergomenſem, in folio. *Ad calcem legitur*: Impreſſum Mediolani M. CCCC. LXXXI. die 20. Septembris. *Primus ex Libris Sacris Græcè mandatus typis.*

Ex Epiſtola dedicatoria, » Circiter ſeptuaginta loca correximus Græcam veritatem ſecuti. Verba quæ deerant ſuis locis addimus. Unum te præſul memorande ignorare nolo: Pſalterium quod Ambroſianum dicitur in paucis imo in nullis à Græco diſcrepare... Feci & ipſe in hoc pſalterio: non tamen ut Græcis ſchematis uterer ſed ut Græce diſcere volentibus morem gererem verbum verbo reddidi. »

Pſalmi Græcè *charactere vetuſtiſſimo & ſingulari in 4. in cujus voluminis fine legitur*: In nomine ſanctæ Trinitatis, Patris, Filii & Spiritus Sancti: Excudi hunc librum ego Alexander ex Candace (*ſive Candia*) urbe Cretæ, filius ſapientiſſimi & celeberrimi Domini Georgii Preſbyteri τοῦ Αλεξάνδρου anno milleſimo quadringenteſimo octogeſimo ſexto, menſis Novembris die decima quinta, Venetiis. *Extat hæc editio Pariſiis in Bibliotheca Soubiziana.*

Pſalmi Græcè cum præfatione Juſti Decadyi, in 4°. Venetiis in ædibus Aldi Manutii, anno non indicato. *Editi ſunt ſanè circa annum* 1495. *ſiquidem Aldus, ut ipſe ſcribit in præfatione Stephani Byzantini, libros Græcos primum impreſſit, ſc. Ariſtotelis opera, bello in Italia ingruente, nempe anno* 1494.

Pſalmi Græcè cum notis S. Hieronymi, *Tom. VII. operum ejuſdem* in folio. Baſileæ, Amerbachii 1516.

Pſalmi Græcè, in 12. Argentorati Wolfg. Cephalæi 1524.

Iidem Græcè, in 16. Antverpiæ, Joan. Graphæi 1533.

Iidem Græcè, in 8°. Venetiis, Joan. Petri Pinelli 1535.

Iidem Græcè, in 16. Pariſiis, Franciſci Stephani 1543.

A Iidem Græcè, & Latinè, 16. Antverpiæ 1543.

Pſalterium Græcum, in 12. Venetiis 1545. in 24. Argentorati, Wolphii Cephalæi 1545.

Idem Gr. Lat. ad fidem veterum exemplarium atque adeò codicis Græci mſc. D. Victoris, locis quàm multis repurgatum, in 12. Pariſiis 1545.

Idem Gr. Lat. 12. Baſileæ, Brylingeri 1546.

Idem Gr. in 8°. Baſileæ 1548. in 24. Ibi-

B dem 1549. 8. Argentor. 1550.

Idem Gr. Lat. in 8. Baſileæ, Brylingeri 1557.

Idem in 16. Pariſiis, Nivelle & Prevoſt 1559.

Idem Gr. 8. & 16. Antverpiæ, Plantini 1568.

Idem Gr. & Lat. 24. Baſileæ Brylingeri 1571.

Idem Græcè in 4. Argentorati 1574.

Idem Græcè in 24. Antverpiæ, Chriſtoph. Plantini 1584.

C Idem juxta exemplar Complut. 16. Ibid. typis Plantini 1584.

Idem Gr. in 8. Venetiis, Pinelli 1602. 1621. 1627.

Idem Græcè. Subjicitur duplex Lexicon, Grammaticum, quo præcipua quæ in Pſalmis occurrunt vocabula una cum eorum etymologiis explicantur: hiſtoricum alterum quo perſonæ & nomina propria, quorum in Pſalmis fit mentio, illuſtrantur, 4. Venetiis, Antonii Pinelli 1643.

D Pſalmi Gr. Lat. 24. Pariſiis, Cl. Morelli 1618.

Pſalterium juxta exemplar Alexandrinum, Gr. & Lat. ſtudio Thomæ Gale 8°. Oxoniæ, è Theatro Sheldoniano 1678.

Ex admonitione ad Lectorem. Ex codice Alexandrino » tibi L. C. Pſalterium exhibemus eâ fide & curâ quæ ſacris debetur. Stichorum diſtinctionem, quam vides, Latina vetus editio & Græci aliquot codices qui ad manum erant, ubique confirma-

E bant. «

» Hæc editio multis ſcatet mendis, quod editor non ſemper codicem rectè legerit. « *Acta Lipſienſia Novembr.* 1710. «

Pſalterium Græcè, curâ Apollinarii Agreſtæ Abbatis Ordinis S. Baſilii editum, 4. Romæ 1685.

Eccleſiaſtes Græcè ex verſione Aquilæ, Theodotionis & LXX. Interpretum cum ſcholiis Olympiodori, in 4°. Baſileæ, Bebelii 1536.

Eſaias Propheta Græcè, ſtudio Sebaſtiani Munſteri. V. *Idem Polyglottus abſque anno.*

Eſaias Propheta Græcè editus (ex co- A
dice Renati Marchali (à Joanne Curterio V. *Procopii Gazæi Epitome Comment. in Eſaiam*, fol. Pariſiis 1580.

Breves Danielis laciniæ Græcè ex verſione LXX. Interpretum ad caput VII. & IX. pertinentes. Has ex Juſtino Martyre, Clemente Alexandrino & Tertulliano (ex hoc poſtremo Latinè) collegit, & è regione verſioni Theodotionis appoſitas ſuo de 70.Interpr. ſyntagmati inſeruit Jac. Uſſerius, 4. Londini 1655.

I V. Priora capita Prophetiæ Oſeæ B
cum obelis & aſteriſcis ex codice Rupifucaldiano. V. *Phelippæi Comment. in Oſeam.* in fol. Pariſiis 1636.

Bibliorum pars Græca, ſc. Tobit, Judith, Baruch & Jeremiæ Epiſtola, quæ Hebraicè non invenitur, in 4°. Antverp. Chriſtoph. Plantini 1575.

Eadem, adjectus eſt liber Sapientiæ & Eccleſiaſticus Græcè in 4°. Ibidem 1584. Eadem in 8°. Leidæ, Raphelengii 1613.

Eadem Græcè & Latinè cum dictis
Scripturæ parallelis, tabulis ſynopticis C
Heideggeri, & prolegomenis Jo. Alberti Fabricii in 8°. Lipſiæ 1691.

† *Ex præfatione :* Inter Verſiones Latinas librorum Eccleſiaſtic. quarum plurimæ extant, illæ imprimis nobis ſe probarunt, quæ Jo. Druſium auctorem habent; quia Græca ubique ferè exactiùs exprimunt, neque tamen ineptæ ſunt Latinis auribus nec obſcuræ... *Eccleſiaſticum* itaque ex Druſii tranſlatione damus. . . *Tobiam*, quem Græcè tantum Druſius edidit, ipſi ſumus interpretati. *Judithæ* librum D
vulgamus cum verſione Claudii Baduelli, *Sapientiam* cum tranſlatione Victorini Strigelii... *Orationi Manaſſeæ* interpretem quem præponeremus Vulgato neminem reperire potuimus. Adjecimus tamen duas ejus elegantiſſimas paraphraſes, alteram Græcam Jo. Gothofr. Herrichen, alteram Latinam Balduini Berlicomii.

† Eadem Græcè, in forma 8°. majore. Francofurti 1694.

Eadem Græcè edita cum novo Teſta- E
mento Græco in 8°. Gothæ Saxonum 1716.

Sententiæ Jeſu Siracidæ (*ſeu Eccleſiaſticus*) Græcè ſummâ diligentiâ & ſtudio ſingulari Joachimi Camerarii editæ cum neceſſariis ejuſdem annotationibus, 8. Baſileæ 1551. 1555. Lipſiæ 1568.

Eædem Gr. & Lat. cum notis, 8. Lipſiæ 1570.

Eædem Græcè ad exemplar Joach. Camerarii, 8. Lipſiæ 1682.

Eædem Græcè & Latinè cum verſione & notis Matthiæ Bergii Brunſvicenſis, in 8°. Helmaſtadii 1580. † Lubecæ 1591.

Eædem Græcè ad exemplar Romanum & Latinè ex verſione Jo. Druſii cum ejus notis, variis quóque lectionibus à Jac. Kemedontio ad Camerarii ἔκδοσιν è mſc. codice notatis. *Joannes Albertus Fabricius lib. 3. Biblioth. Græcæ cap.* 19. *p.* 730. in 4. Franekeræ 1596.

Eædem Græcè cum variantibus lectionibus ex membranis Auguſtanis aliiſque codicibus, additâ verſione Latina vulgatâ, cum notis Davidis Hoeſchelii, in 8°. Auguſtæ Vindelicorum, Jo. Prætorii 1604.

† Eædem Græcè ex recenſione & cum notis Dav. Hoeſchelii. V. *Crit. Sacr. Tom. V. f. Lond.* 1660. *Francofurti* 1695. *& Amſtelod.* 1698.

Eædem Græcè, in 8°. Argentorati 1628.

Eædem Græcè cum 140. diſpoſitionibus Wolfg. Melchioris Stifferi, & variis lectionibus è diverſorum exemplarium collatione decerptis, in 4°. Halæ 1676.

† Liber Sapientiæ Græcè & Latinè ex verſione Nic. Selnecceri, cum argumentis notiſque, in 8°. Lipſiæ 1568.

Liber Haſmonæorum, qui vulgò prior Maccabæorum, Græcè ex editione Romana, & Latinè ex interpretatione Joannis Druſii, cum notis ejuſdem, in 4°. Franekeræ, Excud. Ægidius Radæus 1600.

Novum Teſtamentum Græcè ſine ſpiritibus & accentibus, ut ipſum autographum meliùs referat, *juxta codicem Vaticanum cum verſione Latina interlineari nova & cum Vulgata* V. *Biblia Polyglotta Complut. anno* 1514. *edita, ſc. Novum Teſtamentum; at publicatum duntaxat poſt annum* 1522. *Hæc editio omnium prima eſt ac nobiliſſima. In ea legitur pericope verſus* 7. cap. 5. Epiſtolæ 1. Joh. deeſt tantùm καὶ οἱ τρεῖς εἰς τὸ ἕν εἰσιν. *Aliæ editiones* V. *Biblia Polyglotta* 1572. 1596. 1599. 1645.

Joan. Millius pag. 108. *Prolegom. N. T. Gr. hæc ſcribit :* » Ex codicibus mſſ. N. Teſt. *quos ſibi corrogaverat Franc. Ximenius*, erat Epiſtolarum Apoſtolicarum co- « dex, ex inſula Rhodo allatus ac modò « donatus D. Cardinali. (*ſupra pag.* 183. « *recenſitus*) Id enim à Stunica cui haud « exiguæ in codicibus hiſce conferendis « partes erant, diſcimus, qui mentionem » ejus facit haud ſemel, & inter venerandæ « vetuſtatis libros recenſet, qualibus præ- « cipuè uſos ſe profitentur hujus Editionis « Curatores, ac quales porro notat Stunica « cum verſionis Vulgatæ lectione magis « quàm cœteros convenire. Certè tantam « in eo cum textu Latino concordantiam « deprehendit Eraſmus, ut eum ad codi- « cem aliquem Latinum caſtigatum fuiſſe «

» ſuſpicaretur. Cœteri omnes è Bibliotheca
» Vaticana conquiſiti ſunt. Codicis qui ex-
» tat jam ad finem Bibliorum Græcorum
» κατὰ τοὺς ό, à Sixto V. editorum, haud du-
» bium eſt quin rationem habuerint Edi-
» tores iſti. E reliquis erat inſignis ille præ
» cœteris Codex *eximiæ vetuſtatis ſpectatæ-*
» *que fidei*, quem tanquam Archetypum
» Complutenſibus noſtris tradidit Leo X.
» (Eraſmus Epiſt. l. 23. Ep. 8.) quemque
» proindè ſecutos eos in hac editione ait
» Eraſmus in capitibus argum. præfixis Edi-
» tioni quintæ N. T....

» Certum eſt eos parùm ſibi permiſiſſe
» in emendatione textûs hujus Varicani :
» imo potiùs ipſum univerſum integrum,
» & illibatum propemodùm, qualis exta-
» bat in mſc. Exemplari, tranſtuliſſe in
» hanc editionem. Indicio rei hujus lucu-
» lento planè ſunt lectiones ſingulares, qui-
» bus paſſim conſperſa eſt hæc editio.

Et pag. eadem » Licet autem (*pergit*
» *Millius*) κατὰ πόδας fere preſſerint Vatica-
» num hoc exemplar; haud dubium tamen,
» quin ipſius textum ad cœterorum Leonis
« X. codd. fidem hic illic correxerint....
» Illud pro rato eſt, in paucis admodùm
» à codice ſuo abiiſſe Editores.... Certè
» commodùm accidit in Evangeliis, quòd
» ad unum boc compoſita fuerint exemplar.
» Hinc enim textus purior & ab injectitiis
» lectionibus aliquanto liberior illo quem
» exhibent poſteriores aliquæ editiones N.
» Teſt. Unius nimirum codicis ductum ſe-
» cuti, ejus ſolius interpolationes, haud ita
» numeroſas, in editionem hanc tranſtule-
» re... in Actis autem Apoſtolorum & e-
» piſtolis haud ita proſperè ceſſit Complu-
» tenſibus noſtris diligens iſta textûs ad co-
» dicem hunc unum conformatio (*cujus rei*
» *exempla hic proferuntur*). Miſſis autem iſtis,
» textus reliquus ſanus ferè eſt, & ſuprà
» quàm à primis Editoribus expectari po-
» terat, emendatus : ad genuinam dictio-
» nem Apoſtolicam omni propemodum ſui
» parte egregiè compoſitus; tantæque prop-
» tereà apud ſuccedentes N. T. Editores
» auctoritatis, ut ad Editionem hanc poſ-
» teriores ſuas magis magiſque accommo-
» darint.

Idem ibidem pag. 111. Optandum om-
» nino eſſet ut editio hæc magnifica, ſicut
» omnium prima erat, ita ſola quidem fuiſ-
» ſet, cujus textus (demto uno & altero
» vitio quæ in iterata proinde Bibliorum
» iſtorum editione ſuſtulit Arias Montanus)
» integer & illibatus in editiones poſterio-
» res quaſque tranſiiſſet... præſtitiſſet om-
» nino principi huic Editioni (ceu immo-
» bili fundo) ad marginem lectiones, quæ
» meliores judicarentur, adjeciſſe, quàm
» ſublatis iis, has in ipſarum locum in cor-

A pore textûs ſubrogaſſe. (Simon part. 1. «
Hiſt. crit. textus N. Teſt. c. 29. pag. 340.) «
Ita Joannes Millius.

Novum inſtrumentum omne Græcè &
Latinè, diligenter ab Eraſmo Roteroda-
mo recognitum & emendatum, non ſo-
lùm ad Græcam veritatem, verùm etiam
ad multorum utrinſque linguæ codicum,
eorúmque veterum ſimul & emendato-
rum fidem, poſtremò ad probatiſſimo-
rum auctorum citationem, unà cum an-
notationibus. Præfigitur epiſtola Eraſmi
B Leoni X. nuncupata, & ejus apologia.
Hanc editionem accurarunt Joan. Oecolam-
padius & Nic. Gerbelius. In fol. Baſileæ,
Joannis Frobenii 1516.

In hac Editione ſicut & in ſecunda Eraſmi
anni 1519. *in Bibliis Venetis a.* 1518. *in Ha-*
ganoenſi a. 1521. *in Argentoratenſi a.* 1524.
& in Pariſienſi apud Sim. Colinæum a. 1534.
deeſt pericope Epiſtolæ Joh. 1. *cap.* 5. *verſ.* 2.

Ex hac Epiſtola nuncupatoria. Novum «
Teſtamentum univerſum ad Græcæ ori- »
ginis fidem recognovimus, idque non te- «
C mere nec levi operâ, ſed adhibitis in «
conſilium compluribus utriuſque linguæ «
codicibus, nec iis ſanè quibuſlibet, ſed «
vetuſtiſſimis ſimul & emendatiſſimis. Et «
quoniam novimus in rebus ſacris religioſè «
quoque verſandum eſſe, nec hac conten- «
ti diligentiâ, per omnia veterum Theolo- «
gorum ſcripta circumvolantes, ex horum «
citationibus atque expoſitionibus ſubodo- «
rati ſumus, quid quiſque legiſſet, aut »
mutaſſet. Adjecimus annotationes noſ- «
tras, quæ primùm lectorem doceant, «
D quid quâ ratione fuerit immutatum, dein- »
de ſi quid alioqui perplexum, ambiguum, »
aut obſcurum, id explicent atque eno- «
dent. Poſtremò quæ obſiſtant, quo mi- «
nus proclive ſit in poſterum depravare, «
quod nos vix credendis vigiliis reſtituiſſe- «
mus. «

Ex præfatione annotationum in Nov.
Teſtament. Teſtamentum quod vocant no- «
vum, omni quâ licuit diligentiâ, quâque «
decuit fide recognovimus, idque primum «
ad Græcam veritatem, ad quam ſeu »
E fontem, ſi quid inciderit, confugere... «
& ipſa Romanorum Pontificum decreta «
jubent; deinde ad fidem vetuſtiſſimorum »
Latinæ linguæ codicum, quorum duos »
exhibuit Joannes Coletus, Paulinæ apud «
Londinum Eccleſiæ Decanus, adeò priſ- «
cis literarum typis, ut mibi ab integro «
diſcenda lectio, & in noſcitandis elemen- «
tis fuerit repueraſcendum. Tertium præ- «
buit Illuſtr. Virgo Margareta, Caroli Cæ- «
ſaris amita, cujus in hac editione tertia «
(*anni* 1522.) frequenter adduximus teſti- «
monium *aurei codicis* titulo, quòd totus «
& auro ſit conveſtitus, & aureis literis «
pulchrè

» pulchrè deſcriptus. Mox aliquot miræ A
» veruſtatis exhibuit Burgis, ut antiquiſſi-
» mum, ira longè celeberrimum Collegium
» Divi Donatiani. Nam ante, codicem
» bellè caſtigatum præbuerat Collegium
» Corſendonkenſe; præter eos quos nobis
» eruditiſſimi fratres Amerbachiani com-
» municarant.
» Non igitur ad animi noſtri ſom-
» nium emendavimus quædam, ſed ad
» horum quos recenſui codicum fidem, a-
» liorumque his ſimilium, quos non perin-
» de refert memorare. Poſtremò ad pro- B
» batiſſimorum omnium ſuffragiis auctorum
» vel cirationem, vel emendationem, vel
» enarrarionem, nempe Origenis, Chryſoſ-
» tomi, Hieronymi, Ambroſii, Hilarii,
» Auguſtini, Theophylacti, Bedæ, quorum
» teſtimonia compluſculis locis in hoc ad-
» duximus... Hac in parte cùm primùm
» hoc opus ederemus, nonnibil adjuti ſu-
» mus operâ ſubſidiaria viri trium peritiâ
» linguarum eminentis, Joannis Oecolam-
» padii, &c.

» Quod ſane miror (*inquit ipſe Eraſmus* C
tom. IX. *Operum pag.* 801. *Ad collationes*
» *cujuſdam juvenis* Franciſci Titelmanni *Reſ-*
» *ponſionis*) à nemine caſtigatorum hacte-
» nus animadverſum, quum id muneris in
» prima editione obierint Joannes Oeco-
» lampadius & Nicolaus Gerbelius, in
» quarta Sigiſmundus vir egregiè doctus. «

» Quibus hæc placet æditio, (*vulgata*)
» quam ego nec damno nec muto, his ſua
» manet ædirio. Si quidem ea noſtra caſti-
» gatione non læditur ſed reddirur illuſ-
» trior, purior, emendatior... Illud auſim D
» polliceri, quiſquis hanc noſtram domi
» legerit, ſuam rectiùs intellecturus eſt...
» Jam ſi collatio tibi non ſatisfacit, ne con-
» tinuò pronuncies. Conſule noſtras anno-
» tationes, quæ forſan tibi vel autoritare
» teſtium, vel rationibus adductis ſatisfa-
» cient. Fir interim, ut diverſa ſit lectio,
» fit ut iiſdem ex verbis complures ſenſus
» accipi poſſint. Nos primum unicam dun-
» taxat lectionem proponimus. Nec enim
» aliter poteramus. Cœterum in annota-
» mentis varias referimus, aut indicantes E
» quid nobis optimum videatur, aut tuo
» relinquentes arbitrio, quid ſequi malis.
» Sunt in quibus noſtra vulgata magis pro-
» barur æditio, aut Ambroſiana lectio,
» quàm Græci codices. Et tamen conſen-
» tientibus omnibus Græcis exemplaribus,
» quoniam illa mutare non licuit, Latina
» accommodavimus, ne non reſponderent,
» cum in hoc ipſum adderentur. Cœterum
» id in ſcholiis diſcutimus. » *Ita Eraſmus*
in Apologia ſua tertiæ ſuæ editioni N. T.
præfixa.

» Cum jam edendum eſſet opus (*ſc. N.*
Teſt.) inſtigarunt quidam, ut vulgaram «
æditionem meâ vel correctione, vel inter- «
pretatione murarem. Ejus ſarcinulæ ac- »
ceſſionem, cum oppidò quàm levem eſſe «
ducerem, longè graviſſimam ipſam com- «
peri. Deinde perpellebant ut annotatio- «
nes adderem, aliquanrò locupletiores. «
Jam protinus, ut ſcis, texenda omnia. «
Acceſſit & illud oneris, arbitrabar Baſileæ «
haberi emendata exemplaria. Ea ſpes quo- «
niam fefellit, coactus ſum præcaſtigare «
codices quibus uſuri erant Typograpbi. «
Ad hæc conducti erant duo probè docti, «
alter Juriſconſultus (*Gerbelius*), alter «
Theologus (*Oecolampadius*), etiam He- «
braicè peritus, qui formis caſtigandis «
præeſſent: at hi quoniam hujus laboris «
erant rudes, quod ſuſceperant, præſtare «
non poterant, proinde neceſſe fuit extre- «
mam formarum, quas vocant, recogni- «
tionem in me recipere. Conficiebatur ſi- «
mul & excudebatur opus, abſolvebatur «
ſingulis diebus ternio, ſic nunc vocant. «
Ita idem Eraſmus Epiſt. lib. 1. *Ep.* 9.

Idem Epiſt. lib. 19. *Ep.* 91. » In Novo «
Teſtamento nihil aliud propoſueram «
quàm inſtaurare ſinceram lectionem, & «
additâ luce diſcutere quædam ad quæ «
videbam multos impingere. Neque quic- «
quam mihi minus erat in animo, quàm «
mutare vulgatam interpretationem; imò «
& veterem tranſlationem addidiſſem «
Græcis, quamvis diſſidentem, ni me doc- «
ti quidam amici conſiliis improbis veriùs «
quàm felicibus huc protruſiſſent recla «
mantem... » *Ibid. poſt unam & alteram*
paginam. » Quum ederem primùm No- «
vum Teſtamentum, aderant aſſiduè Ca «
pito & Oecolampadius, quorum uterque «
tum videbatur & vir pius & Theologus, «
utcumque res mutatæ ſunt. «

Eraſmus inſtirutâ ſemel atque iterum «
Exemplarium N. T. (quæ in priori reco- «
gnitione quatuor, in poſteriori quinque «
ipſi obtigerant) Græcorum inter ſe & «
cum mſſ. codicibus verſionis Vulgatæ, «
Patrumque etiam monumentis collatione «
(Epiſt. l. 12. Ep. 21.) textúque adeò ad «
mentem ipſius caſtigato, ad Edirionem «
novi Fœderis ſe accinxit Baſileæ, circa «
Calendas Octobres anni 1513. (Epiſt. l. 8. «
Ep. 29.) Ibi ſuppetebant ipſi tria exem- «
plaria codicum Evangeliorum, & alte- «
rum Actorum & Epiſtolarum Apoſtolica- «
rum ſuppeditabat Monaſterium Prædica- «
torum Baſileæ; Apocalypſeos exemplar, «
Joannes Reuchlinus.... Ad finem certè «
perductum eſt opus, intra menſes ferè «
quinque, teſte ipſo Eraſmo (Epiſt. l. 1. «
Ep. 7.), unaque cum amplo annotatio «
num corpore ipſi affixo in lucem prodiit «
poſteà menſe Februario 1516. Quid autem «

» in hac editione tantopere præcipitata,
» præſtitum ſit jam videamus. In edendo N.
» T. haud aliter Eraſmo primum in animo
» erat, quam ut inſtauraret genuinam lec-
» tionem cum Græci Textûs, tum & vul-
» gatæ verſionis. Nihil minus conſtitutum
» ipſi erat quàm mutare veterem tranſla-
» tionem: imo vero hanc *addidiſſem* (*inquit*)
» *Græcis quamvis diſſidentem, ni me docti qui-*
» *dam amici conſiliis improbis veriùs quàm fe-*
» *liciùs huc protruſiſſent reclamantem.*

» Horum precibus devictus, vir aliàs
» conſultiſſimus pariter & doctiſſimus, è
» regione textûs Græci poſuit verſionem
» à ſe perpetuò renovatam, Latiniſque au-
» ribus, ſi placet, & Græco quem exhi-
» bebat textui magis accommodatam. In
» Evangeliis unum ferè ſecutus eſt exem-
» plar; illud dico, quod ſuppeditavit ipſi
» Monaſterium Prædicatorum Baſileæ...
» In Actis Apoſtolorum & Epiſtolis Apoſ-
» tolicis codicis alterius ſupradicti uſuram
» nactus eſt, qui Prædicatorum Baſileæ
» erat... Exemplar mirè caſtigatum eſſe ait
» & venerandæ antiquitatis, ſexcentorum
» ſcilicet annorum... In Apocalypſi ador-
» nanda uno uſus eſt Reuchlini exemplari;
» in libri calce deerat clauſula... quum
» jam haud occurrebat alius codex, *hanc*
» Eraſmus è Latina verſione in Græcum
» tranſtulit. In hac editione, quæ omnium
» jam prima in vulgus prodiit, præter men-
» da, quibus ſcatet, typographica, lec-
» tiones jam olim notavimus vitioſas paulò
» amplius quingentas; ſimúlque etiam pu-
» ras & genuinas plus centum, pro quibus
» in poſterioribus Eraſmi editionibus, neſ-
» cio quo conſilio, repoſitæ ſint non bonæ.
Joannes Millius p. 111. *&* 112. *Prolegom. in N. Teſtamentum Gr.*

» Eraſmi tranſlatio omne punctum ſem-
» per & apud omnes tulit; ita ut nihil in
» ea purgandum deprehenderit ſupremus
» Senatus Generalis Inquiſitionis in Regno
» Hiſpaniarum.. Hanc Eraſmi verſionem
» permittit ſub nomine auctoris damnati.
Laur. Beyerlink præf. in varias Sacr. Bibl. tranſlationes Antverpiæ 1616. *editas.*

» Quidam (*inquit Doctiſſ. Huetius libr.*
» 2. *de interpretatione* §. 22.) intra Novi Teſ-
» tamenti cancellos in interpretando induſ-
» triam explicuerunt, quorum facilè, meo
» judicio, princeps eſt Deſiderius Eraſmus:
» is eâ facilitate hanc ornavit ſpartam, ut
» & verba verbis, & ſententias ſententiis,
» & ſaporem ſapore exæquaverit; & per-
» ſpicuitatem tamen cum dictionis caſtitate
» & nativo illo colore obtinuerit, quæ ad
» integram Interpretis laudem unicè requi-
» rebamus. Quin etiam ubi propter Latinæ
» linguæ indolem quod uno Græci, idem
» pluribus exponere verbis neceſſe habuit,

A aſcititia verba vario & inſigni charactere «
depingi curavit, quo fidei ſuæ integritas «
palam extaret. Inde adeò Leonis X. Pont. «
Max. diplomate commendari meritus eſt «
hic ipſius labor. «

Eo tamen nomine ſugillatus eſt à mul- «
tis, inter quos familiam duxit Petrus Su- «
tor. Præter hunc (*ut ſcribit Kortholtus de* «
variis Scripturæ editionibus cap. 15. §. 27. «
28.) Eraſmi Novo Teſtamento ſe objecit «
Jacobus Lopes Stunica; cui cum Apolo- «
giam Eraſmus opponeret, liti huic immiſ- «
B cere ſe cœpit, præſertim quod ad anno- «
tationes Eraſmianas attinet, Sanctius Ca- «
ranza Theologus Complutenſis, editis «
pro Stunica vindiciis, quibus reſpondit «
Eraſmus. Inſurrexit porrò in Eraſmum «
heic Eduardus Leus. «

Dum codices Græcos, qui cum Latino «
Vulgato frequentiùs conſpirant, ſuſpectos «
habet *Eraſmus*, ac ſi à Concilii Florentini «
tempore ad Latinos libros eſſent interpo- «
lati, non ſemper contigit optimas illi de- «
ligere lectiones, ut à Sepulveda in Epiſto- «
C lis, à Leo, & maximè à Stunica ſatis qui- «
dem acerbè, non tamen ſemper citra ra- «
tionem ipſi fuit objectum. *Joan. Alb. Fabricius lib.* 4. *cap.* 5. *pag.* 81. *Bibliothecæ Græcæ.*

Hoc meritò illi debetur quod recen- «
tiorum omnium Interpretum N. T. accu- «
ratiſſimus habeatur. « *Rich. Simon cap.* 21. *hiſt. crit. verſion. N. T. p.* 262.

Aliæ editiones, II. *recognitio ab auctore facta* 1519. III. 1522. *bis*, IV. 1527. 1533. V. 1535. 1540. 1541. 1542. *bis*, 1543. 1549. 1551.
D 1553. 1558. 1559. *bis*, 1562. 1564. 1566. 1570. *bis*, 1577. 1578. 1582. 1592 1594. 1596. 1598. 1606. 1618. *bis*, 1659. 1673. 1674. 1693. *bis.*

Novum Teſtamentum Gr. V. *Biblia Græca*, in fol. Venetiis 1518.

Novi Teſtamenti textus in his Bibliis, «
Eraſmico, qui paulò ante prodierat, adeò «
mirificè ſimilis eſt ut ad eum expreſſum «
fuiſſe, haud ſit quod dubitemus. Idem eſt «
editionis utriuſque apparatus... Quid «
quod ab Eraſmica adeò parum receſſerint «
E editionis Aldinæ Curatores, ut etiam er- «
rores ejus quàm plurimos in ſuam tranſ- «
ferendos curarint... Quamvis autem ex «
dictis luce clarius ſit, compoſitam fuiſſe «
hanc ad Eraſmicam, haud paucis tamen «
in locis ab ea receſſum videmus, partim «
operarum incuriâ, partim curatorum ip- «
ſius operis ingenio, plerumque autem «
auctoritate aliquorum mſſ. Exemplarium. «
Certe locis plus centum, emendatum in «
hac editione comperi textum Eraſmicum; «
ac totidem ferè locis vitiatum. *Jo. Millius* «
p. 112. *proleg. in N. T. Gr.*

Novi Teſtamenti omne, multò quàm

antehac diligentiùs ab Eraſmo Roterodamo recognitum, emendatum & tranſlatum, non ſolum ad Græcam veritatem verùm etiam ad multorum utriuſque linguæ codicum, eorúmque veterum ſimul & emendatorum fidem, poſtremò ad probatiſſimorum auctorum citationem, emendationem, & interpretationem unà cum annotationibus recognitis ac magnâ acceſſione locupletatis, quæ lectorem doceant, quid quâ ratione mutatum ſit. *Præfigitur diploma Leonis X. Pont. Max. Epiſtola Eraſmi ipſi nuncupatoria, Paracleſis ad lectorem, Apologiæ Eraſmi & Canones Evangeliorum ab Euſebio confecti, ſecunda recognitio*, in folio. Baſileæ, Joannis Frobenii 1519.

» Dilecto filio Eraſmo Roterodamo,
» ſacræ Theologiæ Profeſſori, Leo Papa
» X. Dilecte fili, ſalutem & Apoſtolicam
» benedictionem. Valdè nos delectarunt lu-
» cubrationes tuæ in Teſtamentum Novum
» jam pridem æditæ, non tam quia noſtro
» nomini dicatæ fuerant, quàm quod non
» vulgari ſed novâ & inſigni quadam eru-
» ditione præſtabant omniúmque docto-
» rum calculo plurimùm laudabantur. Quas
» nuper à te recognitas & pluribus additis
» notationibus locupletatas illuſtrataſque
» fuiſſe certiores facti, non mediocriter ga-
» viſi ſumus, ex prima illa æditione, quæ
» abſolutiſſima videbatur, conjecturam fa-
» cientes, qualis hæc futura, quantúmque
» boni S. Theologiæ ſtudioſis ac orthodoxæ
» fidei noſtræ ſit allatura. Macte igitur iſ-
» tius animi tui eſto, ac publicæ utilitati ſtu-
» dens, operi tam ſancto, ut in lucem ex-
» eat, ſedulò invigila, dignam quidem tot
» laborum mercedem ab ipſo Deo relatu-
» rus; à nobis verò meritam commendatio-
» nem & cunctis Chriſti fidelibus perpe-
» tuam laudem conſecuturus. Datum Ro-
» mæ apud S. Petrum ſub annulo Piſcatoris
» die 20. Septembris 1518. Pontificatus noſ-
» tri anno ſexto.

» Textum ipſum *hujus editionis ſecundæ*
» quod attinet, eſt quidem is prioris edi-
» tionis altero illo longè emaculatior & caſ-
» tigatior. Veram & genuinam lectionem in
» priori depravatam locis amplius 330. reſ-
» tituit; ſed ab ea receſſit locis circiter 70.
» in lectiones interpolatas & minimè pro-
» bandas. Editio prior, ut & hæc utcumque
» eſt magno ſtudio elaborata. » *Jo. Millius p.* 114. *proleg. in N. Teſt. Gr.*

Novum Teſtamentum Græcè, *cum præfatione Nicolai Gerbelii*, in 4°. Hagenoæ, Anshelmi Badenſis 1521. Menſe Martio.

» In hujus calce profitetur Editor,
» (*ſc. Gerbelius*) nullam dictiunculam vel
» minimam, ſecundùm Frobenii Aldique
A Editionem, in ea editione deſiderari, «
quam ſenſûs neceſſitas poſtularet. Illud «
nempè notandum dixit ob voces quaſ- «
dam, quæ incuriâ neſcio quâ è corpore «
textus exciderant... Textum hujus edi- «
tionis percurrenti, conſtabat primo in- «
tuitu expreſſum eum fuiſſe ad Eraſmicam «
ſecundam, tranſlatis tamen ex Eraſmica «
priori, eamve ſecuta Aldina, neſcio quo «
pacto vitiis haud paucis, quæ in Eraſmica «
poſteriori emendata fuerant, admiſſiſque «
inſuper multis lectionibus ἀδοκίμοις, pro «
B quibus genuinas in æditione ſecunda, «
quam ob oculos Editor habebat, repo- «
ſuerat Eraſmus; quin & inſertis etiam hic «
illic, Eraſmicarum loco, lectionibus Al- «
dinis, quas ab Eraſmicis diverſas habuit «
iſta Editio, circiter tredecim, quæ ſibi «
probatiores videbantur. Illud certè non «
minùs de aliis, quàm hac ad Editiones «
Frobenianas accuratis notandum eſt, eas «
nulli uni è Frobenianis adeò preſsè inhæ- «
rere, ut non ex una in aliam ex occaſione «
tranſiliant, eamque demum ſeligant lec- «
C tionem quæ genuina videatur. « *Joannes Millius p.* 114. *proleg. in N. T. Gr.*

Novum Teſtamentum omne Gr. tertiò ac diligentiùs ab Eraſmo Roterodamo recognitum, non ſolùm ad Græcam fidem &c. *ut in ſecunda editione anni* 1519. *abſque capitum diſtinctione*. Addita ſunt ad ſingulas Apoſtolorum epiſtolas argumenta per eundem. (Præmittuntur Diploma Leonis X. Epiſtola Eraſmi ad Leonem X. Paracleſis ad Lectorem, Apologia Eraſmi, *altera ſub hoc titulo:* capita argumen-
D torum adverſus moroſos quoſdam & indoctos; catalogus ſolœciſmorum & locorum obſcurorum & depravatorum in veteri inſtrumento) In fol. Baſileæ, Joannis Frobenii 1522.

Ex his capitibus. « Nec ideò hanc poſ- «
teriorem æditionem immenſis ſudoribus «
paravimus, quòd priori diffideremus, ſed «
opus quod tum pro virili, proque tem- «
poris ſpatio, quam fieri potuit, optimum «
dedimus; nunc emendatius multo, mul- «
tóque locupletius damus. «

E *Idem in catalogo operum ab ipſo recenſitorum* anno 1524. confecto: Aggreſſus «
Novum Teſtamentum, in quo decreve- «
ram adeo verborum parcus eſſe, ut ſta- «
tuerim ſingula loca tribus verbis annota- «
re, præſertim cum Laurentii (Vallæ) «
caſtigationem jam edidiſſem, qui mihi «
verboſior quam pro re videbatur. Cæte- «
rum ubi jam accinctus eſſet Frobenius ad «
excudendum, perpulerunt amici docti, «
quibus aliquoties obſequentior ſum quam «
expedit, ut mutarem etiam æditionem «
vulgatam & in annotationibus eſſem ali- «
quando copioſior... non credendis labo- «

» ribus totum opus retexuimus ac rurſum A officinæ tradidimus. Rurſum tertiò manum admovimus, magnaque cura locupletavimus anno 1522. quæ quidem hactenus fuit nobis æditio noviſſima. Quartam habemus paratam, quod dum Paraphraſes ſcriberemus, multa deprehendimus quæ prius fefellerant. »

» Textum hujus editionis quod attinet, obſervandum eſt imprimis majorem in dies accreviſſe Editori Exemplarium copiam; de quorum tamen numero, indole, cæteriſque circumſtantiis altum hîc B ſilentium.

» Extant in hac æditione ad marginem Græci textus lectiones variantes circiter 19. è quibus pars maxima ex Aldina æditione deſumpta eſt, reliquæ ex libris mſſ. qui Eraſmo fuerunt ad manum. Æditio hæc tertia ſecundam per omnia ferè ſequitur; ita quidem ut ab ea per univerſum N. T. haud recedat, quod video, niſi in locis circiter 118. in lectionibus quidem 36. ad fidem textûs Aldini, in reliquis, ex auctoritate MSS. codicum, quos compararat, aut quovis modo inſpexerat. C Eſt priori alterâ nonnihil expurgatior, & quidem ſunt in hac lectiones puræ & germanæ aliquot, pro quibus aliæ repoſitæ ſunt in poſterioribus Frobenianis. Denique & illud notandum in hac jam primùm repertam eſſe Pericopen de triplici teſtimonio Patris, Filii & Spiritus ſancti 1. Joan. 5: 7. quam repoſuit ex codice, quem vocat, Britannico. *Jo. Millius, ibid. p.* 114.

De hoc Codice Britannico hæc habet Eraſmus in Annot. ad hunc locum. » Repertus eſt apud D Anglos codex unus in quo habetur quod in vulgatis deeſt... Ex hoc igitur codice Britannico repoſuimus quod in noſtris dicebatur deeſſe, ne cui ſit anſa calumniandi. Tametſi ſuſpicor illum ad noſtros eſſe correctum. *Anno ſuperiori jam in editione Latina N. T. minori hunc locum ipſe Eraſmus reſtituerat.*

Novum Teſtamentum Gr. Lat. Eraſmi 4. Wittebergæ 1522.

Novum Teſtamentum Græcè, *cura Fabricii Capitonis editum*, in 8. Argentora- E ti, Wolfii Cephalæi 1524.

Ex monitu Typographi. » Ego novam, quam inſtituo officinam, quamque exteris potiſſimùm linguis exornare animus eſt, Fabricii Capitonis conſanguinei mei tum induſtriâ tum conſilio opitulantibus, Chriſto imprimis & ſaluti tuæ dico, inde tibi offerens Novum Teſtamentum novo Græco charactere (minuſculo) excuſum, εἰς τὰ ἀκροθίνια, &c.

» Sequitur hæc editio penè in omnibus Hagenoënſem, ad eamque ſine omni dubio excuſa fuit, certè quantum quidem obſervaverim, haud abſcedit ab ea niſi in locis undecim duntaxat, è quibus ſeptem ſunt in Eraſmica prima & Aldina, tria in Aldina ſola, unum perperam emendatum eſt ex ingenio Editoris « *Jo. Millius ibidem p.* 114.

Novum Teſtamentum Græcum à Ceporino *i. e. Pellicano* caſtigatum, cum exhortatione Latina Joan. Oecolampadii, in 8°. Baſileæ, Jo. Bebelii 1524.

Aliæ editiones cum exhortatione ejuſdem, 1531. 1538. 1540.

Jo. Bebelius lectori. Habes C. L. Enchiridion totius Novi Teſtamenti Græci, meis quidem elaboratum manibus, ingenio verò Ceporini haud vulgariter de linguis meriti probè caſtigatum: ſumptus ad hoc Joanne Unattenſche, viro præclaro, liberaliter nobis ſuppeditante &c. «

Hæc æditio ad Eraſmicam tertiam expreſſa eſt; verum ita, ut miſſâ iſtâ nonnunquam ſecundæ, imò paucis aliquot locis primæ lectiones amplectatur. « *Ita Jo. Millius loquens de editione anni* 1531. *p.* 114. *proleg. in N. T. qui hanc editionem ſc. anni* 1524. *neſcivit.*

Novum Teſtamentum Gr. Lat. *abſque diſtinctione capitum.* Joannes Frobenius Lectori. En Novum Teſtamentum ex Eraſmi Roterodami recognitione jam quartùm damus, ſtudioſe Lector, adjectâ Latinâ vulgatâ æditione, quò protinùs ipſis oculis conferre poſſis, quid conveniat, quid diſſideat... In annotationibus præterquàm quòd auctor exactiora reddit omnia, magnam acceſſionem adjunxit ex Græcorum voluminibus, èque vetuſtiſſimis exemplaribus Latinis quæ nuper eſt nactus. *Præmittuntur eadem quæ in* 3. *editione*, in folio. Baſileæ, typis Joannis Frobenii 1527.

» Laurentius Valla ſeptem bonæ fidei codices ſe ſecutum fuiſſe teſtatur. Nos (*inquit Eraſmus in Apologia ſua quartæ editioni & ſequentibus præfixa*) in prima recognitione quatuor Græcis adjuti ſumus, in ſecunda quinque; in tertia præter alia acceſſit æditio Aſulana (*ſeu Veneta an.* 1518.) in hac quarta præſtò fuit & Hiſpanienſis (*ſive Complutenſis Ximenii.*) Deinde conſultis tum pervetuſtis tum emendatis aliquot Latinæ linguæ voluminibus; nec hoc contenti, diſcuſſis & exploratis authoribus, non oſcitanter obſervavimus quid citarint, quid legerint, quid emendarint, quid interpretentur. Atque hiſce rebus omnibus, quâ licuit vigiliâ, certè ſumma fide collatis ac penſitatis, quod optimum judicavimus, ſecuti ſumus, & hac lege in medium con- «

»tulimus, ut nihilo ſecius, ſuo quiſque ju-
»dicio frueretur.«

Joannes Geneſius. Sepulveda ex Epiſt. 3. lib. 1. Epiſt. ad Deſid. Eraſmum an. 1533. *ſcripta hæc ait.* » Scito exemplaria Græca
»quæ tu ſecutus eſt in Novo Teſtamento,
»pleriſque mendis eſſe depravata jam ſin-
»gulis verbis, jam ſolidis orationibus ſub-
»latis, aut viciſſim redundantibus. Quod
»factum eſſe reor culpâ Librariorum, qui-
»bus errandi occaſionem præbuerint ſcho-
»lia quædam importune, ut ſæpe ſolet, à
»quibuſdam ſtudioſis in librorum margi-
»nem adſcripta. »

» Ad textum Græcum qnod ſpectat
»(*inquit Millius p.* 114. *prolegom. in N.T.*)
»profitetur alicubi Editor, eum ferè in
»omnibus conſentire cum Complutenſis iſ-
»to quem ad exemplar è Bibliotheca Va-
»ticana ſuppeditatum à Leone X. expri-
»mendnm curarat Ximenius. Extant ad
»marginem textûs Græci præter lectiones
»variantes ex editione priori traductas,
»aliæ quædam ſnmpræ ex editione Hiſ-
»panica. Et qnidem licèt editio hæc in plu-
»rimis expreſſa ſit ad tertiam Eraſmicam;
»tamen cùm Editori jam tandem ſuppere-
»ret Exemplar Complutenſe, è re viſum
»fuit, in haud pancis à tertia iſta deflec-
»tere, (locis 106.) locóque complurium
»ejus lectionum reponere alias ad fidem
»editionis bujus nobiliſſimæ. *Hæc Millius.*

Novum Teſt Græcum 2. vol. 8°. Lovanii, Rutgeri Reſcii & Battbol. Gravii 1531.

Novum Teſtamentnm Græcè cum exhortatione Oecolampadii, in 8°. Baſileæ, Bebelii 1531.

Novum Teſt. Græcum ad tertiam Deſid. Eraſmi editionem vulgatum, 8°. Baſileæ, Nic. Brylingeri 1533.

Novum Teſtamentum Græcum, 8°. Pariſiis, Simonis Colinæi 1534. *Perquam nitida editio.*

» In bac editione nudus textns eſt (*ait*
» *Millius p.* 115. *prolegom. in N. T.*) abſque
»omni præfatione, quæ lectotem moneat
»quid in ea ſit præſtitum. Unde neque li-
»quidò dignoſci poteſt, ſecutine ſint Edi-
»tores textum aliquarum præcedentium
»Editionum an verò meram & ſolam anc-
»toritatem MSS. exemplarinm. Ex dili-
»genti autem textûs ejus inſpectione, con-
»formatum videtur ὅφος ἀναγνωσίας, non
»ad unam aliquam editionem, ſeu etiam
»unum aliquem codicem MS. ſed eam de-
»mum, ex variis quas ob oculos habebant
»lectionem ab Editoribus bîc propoſitam
»fuiſſe, quam optimam judicabant. In ti-
»tulis quatuor Evangeliorum Editionem
»Complutenſem ſecutos eos apparet; in
A Actorum, Epiſtolarum & Apocalypſeos «
titulis, Frobenianam. Textum vide- «
mus ſubinde ad Complutenſem confor- «
matum, ſubinde ad Frobenianum; non- «
nunquam ab utraque diſſonum eſſe, «
qnoties ipſos in aliam lectionem, proba- «
tiorem ſcilicet, traxerit mſſ. Exempla- «
ris unius aut plurium fides. Inter le- «
gendum certè, loca deprehendimus plus «
150. in quibus Colinæi hæc ab Editioni- «
bus præcedentibus ſeorſum abit, & ſoli- «
taria incedit... Lectiones autem iſtas ple- «
B raſque omnes, mſſ. codicum fide confir- «
matas videmus. . . In editione bac è lec- «
tionibus, quas ob oculos habebat Editor, «
ſive in excuſis, ſive in mſſ. eas ſæpè ſele- «
git & admiſit in textum, quæ luce & per- «
ſpicuitate ſuâ ſe probant maximè, non «
ſine gravi veri textûs Apoſtolici detri- «
mento. Hæ certè magnam partem effi- «
ciunt Lectionum quas in bac editione nu- «
meramus, haud genuinarum in univer- «
ſum quod olim notavimus 630. «

» *Idem pag.* 116. Cæterum quamvis cla- «
C rioribns, boc eſt non genuinis ferè, lec- «
tionibus mirificè gaudeat hæc Editio; ta- «
men loca in ea obſervavimus 180. textum «
verum genuinum exhibentia, quæ perpe- «
ram ſe habent in noſtra Srephanica. No- «
tat alicubi Paulus Colomeſius, vir doctus, «
(*Bibl. Select. p.* 207.) conformatam eſſe «
hanc editionem ad Vulgatam verſionem «
locis compluribus, etiam ubi Vulgata vi- «
tioſa eſt... Certè per univerſum opus haud «
aliam Vulgaræ verſionis rationem babuiſ- «
ſe cernitur Editionis hujus Curator, quàm «
D quòd ejuſdem lectionem non reſpuat, «
quoties claræ ac dilncidæ lectioni ſuffra- «
gatur. A Vulgata differt innumeris in lo- «
cis; nec in aliis cum Vulgata vetere con- «
ſentire dici poteſt, quàm quòd auctorita- «
tem quorumdam mſſ. codicum ſequatur, «
quibus Vulgata hinc inde conſonat. Quan- «
quam illud certum eſt baud parum auc- «
toritatis lectioni ferè accedere ex ejus «
conſenſu cum genuina vetere Vulgata; «
hæc quidem ad textum primitivum eo- «
que ferè puriorem erat adornata. « *Hæc*
E *ille.*

» Colinæi exemplar (*inquit Beza in de-* «
fenſione ſua ad reſponſ. Caſtalionis p. 222.) «
non magni facio, quoniam reſcivi multa «
fuiſſe in eo à quodam alioqui Græcæ lin- «
guæ doctiſſimo ex ſolis conjecturis emen- «
data. « *Millius ibidem aſſerit* baud repe- «
riri ullas *lectiones*, quas Editor formarit «
de ſuo. «

Novum Teſtamentum Gr. Lat. jam quintùm accurariſſimâ curâ recognitum à Deſid. Eraſmo Roterod. cum annotationibus ejuſdem ita locupleraris, ut propemodùm opus novum videri poſſit. *Præ*

mittantur eadem quæ in tertia editione, omiſſo tantùm ſolæciſmorum catalogo, in folio Baſileæ, Hieronymi Frobenii, & Nicolai Epiſcopii 1535. menſe Martio. A

» Textus Græcus priori (*i. e. editioni*
» *quartæ*) per totum adeò planè ſimilis eſt,
» ut ab eo non recedat, quòd viderim, niſi
» quatuor in locis duntaxat; in quibus
» quidem ipſis lectionem exhibet veram
» & genuinam. » *Joan. Millius p.* 116. *proleg. in Novum Teſtamentum.*

Novum Teſtamentum Gr. in 8. Baſileæ 1535. B

Novum Teſtamentum Græcum cum exhortatione Joan. Oecolampadii, in 8°. Baſileæ, Platteri 1538.

Novum Teſtamentum Græcum cum verſione Lat. Eraſmi, 2. vol. in 16. Venetiis, de Nicolinis 1538.

Novum Teſtamentum Gr. Lat. cum exbortatione Oecolampadii, 8. Baſileæ, Platteri 1540. *Eadem forſan editio ac anni* 1538.

Nov. Teſt: Gr. Lat. *juxta editionem anni* 1535. jam quintùm ac poſtremùm accuratiſſimâ curâ recognitum ab Eraſmo Roterodamo, cum annotationibus ejuſdem ita locupletatis, ut propemodùm novum opus videri poſſit. V. *ejus opera tom.* VI. fol. Baſileæ, Hieronymi Frobenii & Nicolai Epiſcopii 1540. C

Idem, in 8°. Baſileæ, iiſdem typis 1541.

Novum Teſt. G. Lat. ex vulgata & ex nova verſione jam quintùm ac poſtremùm accuratiſſimâ curâ recognitum à Deſiderio Eraſmo &c. *ut in editione an.* 1540. in folio, Baſileæ, Frobenii & Epiſcopii 1541. in 8°. Lipſiæ 1542. D

Novum Teſt. Græcum juxta veterum tum Græcorum, tum Latinorum emendatiſſima exemplaria, accuratiſſimâ curâ ac diligentiâ Deſid. Eraſmi denuò & collatum & poſtrema manu caſtigatum, 8°. Baſileæ, Nic. Brylingeri 1542.

Nov. T. Gr. *cum verſione Latina Eraſmi*, juxta Veterum Græcorum & Latinorum emendatiſſima exemplaria, ſummâ curâ & diligentiâ D. Eraſmi Roter. denuò collatum & poſtrema manu caſtigatum, *perquam nitida editio*, 8°. Pariſiis, Carolæ Guillard 1543. E

» Utrum hîc caſtigationem intelligat
» Editor ab Eraſmo in Editione ſua poſtre-
» ma factam; an verò recenſionem iſtius ab
» ipſo paulò ante mortem elaboratam,
» haud conſtat. Illud certum, opera Edi-
» toris hujus factum eſſe ut textus Græcus
» à Frobeniani quinti iſto in locis plus tri-
» ginta ſupra centum diſſentiat; idque ex
» fide ſubinde Editionum paucarum alia-
» rum, ſubinde unius duntaxat... Notan-
dum in hac editione Frobenianæ quintæ «
in Evangeliis & Actis minorem longè ra- «
tionem habitam eſſe quàm in Epiſtolis in «
quibus nonniſi 15. in locis ab ea deviatum «
deprehendimus. In Apocalypſi, textus «
ferè ad Frobenianas tres priores compo- «
ſitus eſt. Ad calcem hujus editionis ad- «
poſuit quiſpiam varias lectiones ex libris «
prius excuſis, aliiſque exemplaribus ex- «
cerpras. » *Jo. Millius ibidem p.* 116.

Novum Teſt. Græcè ex caſtigatione Eraſmi cum ſcholiis ex Patribus & Hiſtoriis in loca obſcuriora in marginibus poſita adjectis, edente Joanne Gaſtio; in 8°. Baſileæ, Th. Platteri 1543. 1544.

Novum Teſtamentum Gr. V. *Biblia Græca*, fol. Baſileæ ex officina Hervagiana 1545.

» Hæc editio Novi Teſtamenti prodiit «
ad Editionem Frobenianam quintam ſive «
poſtremam admiſſis tamen hîc illic lec- «
tionibus, quæ meliores videbantur, ex edi- «
tionibus Frobenianis prioribus. *Jo. Millius* «
ibid. p. 116.

Idem in 16. Baſileæ per Hieron. Curionem 1545.

Novum Teſtamentum Gr. *charactere grandiori & magnifico, ad Eraſmicam quintam editum*, in 4. Baſileæ, Frobenii & Epiſcopii 1545.

» In hac editione textus incedit abſque «
comitatu, præterquam κεφαλαίων majo- «
rum, quorum lemmata præmiſſa ſunt «
Evangeliis, notæque ipſorum numerales «
ad marginem ſuis quæque locis appoſitæ «
& ὑπογραφῶν Euthalianarum, quæ adfi- «
xæ ſunt ad calcem ſingularum Epiſtola- «
rum D. Pauli. «

Novum Teſtamentum Gr. *cum vetuſtiſſimis ſedecim ſcriptis exemplaribus maximâ curâ & diligentiâ collatum. Editio nitidiſſima.* (*duodecim namque in ea ſphalmata duntaxat occurrunt*) in 16. Pariſiis ex officina Roberti Stephani, typis Regiis 1546. VII. Id. Novemb.

Ex præfatione. » O mirificam (*Franciſci* «
I.) Regis noſtri optimi & præſtantiſſimi «
Principis liberalitatem... Quo quidem in «
opere excudendo eandem quâ in cœteris «
uti ſolemus diligentiam: majorem etiam, «
ut par erat, religionem præſtitimus. Si- «
quidem codices nacti aliquot ipſâ vetuſ- «
tatis ſpecie penè adorandos, quorum «
(*octo*) copiam nobis Bibliotheca Regia «
facilè ſuppeditavit; ex iis ita hunc noſ- «
trum recenſuimus, ut nullam omninò lite- «
ram ſecus eſſe pateremur quam plures, «
iique meliores libri, tanquam teſtes com- «
probarent. Adjuti prætereà ſumus cùm «
aliis, tum verò Complutenſi editione, «
quam ad vetuſtiſſimos Bibliothecæ Leonis «
X. codices excudi juſſerat Ximenius: quos «

»cum noſtris miro conſenſu ſœpiſſimè con-
»venire ex ipſa collatione deprehendimus
»&c.«

» Robertus (*Stephanus*) collato cum
»Codicibus Regiis, & Complutenſi editio-
»ne ſpeciatim, Novo Teſtamento, literam
»ſacri textûs illam inſecutus eſt, quam
»plurium ac meliorum librorum ſuffragio
»comprobatam deprehendit; eos verò
»præſtantiores, prout innuere videtur præ-
»fatio, ferè judicavit, quibuſcum concor-
»daret Complutenſis editio. *Millius proleg.
in N. Teſt. Græcum. p.* 116.

Aliæ editiones Rob. Stephani 1549. 1550.
1551. *Theod. Janſſ. Almeloveen p.* 19. *cata-
logi librorum à Rob. Stephano excuſorum falsò
refert editionem Græcam N. T. in fol.* 1539.
Latina enim eſt & 2. pars Bibliorum anni
1540.

Novum Teſt. Gr. ſtudio Xyſti Betuleji,
in fol. Baſileæ 1546.

Idem Græcè, in 8. Tiguri, Froſchoveri
1547.

Idem Græcè, denuò accuratiori dili-
gentiâ quàm hactenus excuſum eſt (*editio
tamen ſatis mendoſa*), 8°. Baſileæ, Nic.
Brylingeri 1548.

Idem Græcè, 16. Pariſiis, Petri Haultin
1549.

Novum Teſtamentum Græcum in 16.
Pariſiis. Excudebat Benedictus Prævotius
1549.

» Prodiit abſque omni præfatione *iſta
»editio.* Nulla in hac Titulorum veterum
»ad oram libri notatio, quam exhibuerat
»Stephanica; ſed ſola diſtinctio facta per
»intervallum quoddam & literam majuſ
»culam, nulla denique prout in Stephani-
»ca capitum hodiernorum diviſio deſigna-
»ta per numeros, ſed tantùm per ſpatio-
»lum interjectum & inchoatam de novo
»lineam. Ipſe porrò textus adeò totus ad
»Stephanicum compoſitus eſt, ut per uni-
»verſum N. T. non niſi locis 51. quantùm
»quidem olim obſervaverim, ab eo ſit va-
»riatum; idque ferè ad fidem Editionis
»quintæ Frobenianæ, ſeu aliis Editionibus
»ſtipatæ, ſeu (quatuor in locis) ſolius, ne-
»que enim ultra undecim ſunt, quæ reli-
»quarum prorſus ſint Editionum. Reſtant
»autem adhuc tres lectiones, quas quidem
»in multis exemplaribus manu exaratis aut
»excuſis videre contigit. » *Jo. Millius ibi-
dem p.* 125.

Idem Græcè cum vetuſtiſſimis ſedecim
ſcriptis exemplaribus ſummâ curâ & di-
ligentiâ collatum; præmittitur præfatio:
O mirificam &c. in 16. Pariſiis, ex offi-
cina Roberti Stephani 1549. IV. Idus
Octobr.

Hæc editio cum ea quam anno 1546. *vul-
gavit Stephanus, ita congruit ut una eadem-*

A *que mihi videretur, niſi variantes* 67. *inter
utramque lectiones reperiſſet Jo. Millius, ut
notat ibid. p.* 125. *his verbis.* » Anno 1549. «
iteratam N. T. editionem juris publici «
fecit Rob. Stephanus, eâdem formâ, iiſ- «
dem typis, (*ac ligaturis*) eâdem præfa- «
tione quâ prior ſupra dicta; imò eodem «
quo iſta, numero paginarum ac verſuum «
ſeu linearum in quavis pagina. » (*In prio-
ri tamen poſitus eſt ad calcem voluminis In-
dex duodecim mendorum, quæ quidem in
poſteriori expuncta ſunt.*) In hac autem «
B textus, Editionis prioris alteri adeò mi- «
rificè congruit, ut ab ea nuſquam abſceſ- «
ſum ſit, quòd video, niſi in lectionibus «
duntaxat 67. è quibus quatuor ſunt du- «
biæ fidei: è reliquis 26. pro genuinis ha- «
beo, 37. non item. Adeò ut undecim ſint «
lectiones non bonæ in hac Editione Ste- «
phanica plures quàm in priori. »

† Hæc editio characteris elegantia «
præſtat, & quod nullo omnino typogra- «
phico errore inquinata ſit. » *Paulus Colo-
meſius Biblioth. Sel. pag.* 208. *Contra id,*
C *XIV. illius editionis ſphalmata recenſet
Gottofr. Olearius in Obſervat. ad Matth. IV.*
8. §. 7.

Novum Teſt. Gr. Lat. Eraſmi, 2. vol.
in 16. Pariſiis, Grajon & apud fratres de
Marnef 1549.

Idem, 12. Pariſiis, Du Puis & Fezandet
1549.

Novum Teſtam. Græcum, 8. Baſileæ
1549.

Nov. Teſtamentum Græcè. V. *Biblia
Græca* 1550.

D Novum Teſtamentum Græcum, *ad-
jectis variantibus lectionibus, ex ſedecim
exemplaribus vetuſtiſſimis, quorum octo* ex
Bibliotheca Regia, in fol. Pariſiis, Rob.
Stephani 1550.

Optima & elegantiſſima editio.

Ex præfatione. » Superioribus diebus C. «
L. Novum Teſtamentum cum vetuſtiſſi- «
mis ſedecim ſcriptis exemplaribus, quan- «
tâ maximâ potuimus curâ & diligentiâ «
collatum, minore formâ, minutioribuſ- «
E que Regiis characteribus tibi excudimus. «
Idem nunc iterum & tertiò cum iiſdem «
collatum, majoribus verò etiam Regiis «
typis excuſum tibi offerimus: iis præfixis «
inſertiſve aut in calce poſitis, quæ uſ- «
quam in ſcriptis aut excuſis leguntur co- «
dicibus: quæ omnia, anguſta alterius «
forma capere non potuerat. Ad hæc in «
margine interiori varias codicum lectio- «
nes addimus, quarum unicuique nume- «
ri Græci nota ſubjuncta eſt, quæ nomen «
exemplaris, unde ſumpta eſt, indicet, «
aut exemplarium nomina, quum plures «
ſunt numeri. Iis namque placuit, primo, «
ſecundo, ad ſextum decimum uſque no- «

» mina imponere, ut *primo* Complutenſem Editionem intelligas, quæ olim ad antiquiſſima exemplaria fuit excuſa : cui certè cum noſtris mirus erat in plurimis conſenſus. *Secundo* exemplar vetuſtiſſimum in Italia ab amicis collatum ; *tertio*, *quarto*, *quinto*, *ſexto*, *ſeptimo*, *octavo*, *decimo*, & *decimo quinto*, ea quæ ex Bibliotheca Regia habuimus. Cœtera ſunt ea quæ undique corrogare licuit. Capitum juxta Græcos diviſionem in interiuri margine numeris Græcis notavimus... Nec omiſimus Euſebii Cæſarienſis Canones, &c. *Rob. Stephanus p.* 37. *Reſponſionis ſuæ ad Cenſuras Theol. Pariſ. fatetur ſe* exemplaria Græca » quæ ipſi precariò data fuerant in Bibliothecam Regiam retuliſſe.

Præcipuæ editiones ad hunc textum conformatæ 1551. 1553. 1563. 1568. 1576. 1597. 1601. 1624. 1628. 1642. 1645. 1653. 1657. 1658. 1665. 1675. 1683. 1697. 1698. 1707. 1711.

» Stephanicæ editinnes magnâ cum diligentià ad 16. Græca exemplaria collatæ fuerunt, & in majore, omnium elegantiſſima & accuratiſſima, plurimæ in iſtis exemplaribus inventæ variantes lectiones ad marginem interiorem ſunt deſcriptæ. Sed tamen non omnes quæ illic habebantur, ut cunſtare puteſt ex Bezæ annotatiunibus, qui iiſdem cum Rob. Stephano codicibus uſus, quaſdam in editione prætermiſſas recenſuit. Nec etiam Stepbanus in Novi Teſtamenti textu ſemper eſt ſecutus lectionem quam major exemplarium ſuorum numerus habebat ; ſed interdum eam, cui pauciora adſtipulabantur, ſi modò inter pauciora illa Complutenſe eſſet, cui primas deferre propoſuerat. Imo aliquando obſervavi, & miratus ſum, ipſum in textum recepiſſe lectiones, quibus nullum prorſus iſtorum 16 exemplarium favebat ; nec facilè poſſum conjicere quænam iſtius rei fuerit cauſa, cùm in lectione communiori non apparet aliquod manifeſtum σφάλμα, quod ab ea diſcedere cogeret. » *Ita Joan. Curcellæus in præfat. N. T. Græci ab ipſo editi anno* 1658.

» Optandum omnino foret, ut vir doctiſſimus (*Rob. Stephanus*) explicatè dixiſſet, quænam editio fuerit, quam cum mſſ. codicibus contulit ? quiſnam textus ille, quem ex iis recenſuit, Complutenſis, Eraſmicus, Aldinus, aut alius, demum quiſpiam ? tum vero de ſingulis codicibus cujus notæ fuerint ac fidei ? cujus ætatis ac ſeculi ? accuratè & doctà manu, an negligenter & ab ignaro Librario exarati ? expectandum ſaltem, ut indicaſſet de codice quolibet, qui ipſi jam ad manum, integer fuerit, an imperfectus & mutilus ? totumne N. T. contineret an partem duntaxat ? fueritne Evangeliorum, an Epiſtolarum. ... Abſque hujuſmodi aliquali notitia, perit maxima pars beneficii, quod ex mſſ. codicum lectionibus variantibus peti poſſet, & in pompam magis quàm uſum congeſta videtur ingens iſta ad oram libri variationum moles. Ne dicam quòd laxior iſte & indefinitus de codicibus ſermo, trabat in falſa, uti forte fit, de S. Textu judicia. » *Ita Joan. Millius, ibid. p.* 117.

Ut defectus ille quem hic in Stephano Millius redarguit, quodammodo reſarciatur, opus eſt accuratam horum ſedecim Exemplarium recenſionem inſtituere,

1 α Novi Teſtamenti editio Complutenſis.
2 β IV. Evangelia & Actus Apoſtolorum.
3 γ IV. Evangelia. Codex Regius 2867.
4 δ N. Teſtam. excepta Apocalypſi. Cod. Regius 2871.
5 ε N. Teſtam. excepta Apocalypſi. Cod. Regius 3425.
6 ϛ IV. Evangelia. Codex Regius 2866.
7 ζ IV. Evangelia, Epiſtolæ Pauli, Epiſtola Jacobi, 1. & 2. Petri & 1. Joannis. Codex Regius 2242.
8 η IV. Evangelia. Codex Regius 2361.
9 θ Nov. Teſtamentum excepta Apocalypſi.
10 ι Actus Apoſt. Epiſtolæ Pauli, & Canonicæ. Cod. Regius 2870.
11 ια Actus Apoſt. Epiſtolæ Pauli & Canonicæ.
12 ιβ IV. Evangelia.
13 ιγ Actus Apoſt. Epiſtolæ Pauli, & Canonicæ excepta Epiſt. tertia S. Joannis & Epiſtola S. Judæ.
14 ιδ Matthæus, Lucas & Joannes.
15 ιε Epiſt. 1. & 2. ad Corinthios, Galatas, 1. & 2. ad Philippenſes, & prima ad Timotheum, necnon Apocalypſis. Codex Regius 2869.
16 ιϛ Evangelium Lucæ & Apocalypſis.

IV. Evangelia leguntur in codd. 1. 2. 3. 4. 5. 6. 7. 8. 9. 12. & 14.

Actus Apoſtolorum in codd. 1. 2. 4. 5. 9. 10. 12. 13.

Epiſtolæ Pauli in codd. 1. 4. 5. 7. 9. 10. 11. 13. 15.

Epiſtolæ Canonicæ in codd. 1. 4. 5. 7. 9. 10. 11. 13. ſeu α. δ. ε. ζ. θ. ι. ια. ιγ.

Apocalypſis in codd α. ι. 15. & 16.

Cum nonniſi ſeptem codices præter Complutenſem editionem, iidemque qui complectuntur

tuntur Epiſtolas Canonicas ad oram hujus editionis è regione commatis primæ Epiſtolæ S. Joannis 5: 7. cum obelo apponantur, in quorum quinque Regiis omnia prorſus omittuntur quæ ab his verbis ἀπὸ τοῦ οὐρανοῦ *uſque ad hæc* ἐν τῇ γῇ *verſus ſequentis reperiuntur, in duobus pariter aliis hæc omiſſa eſſe credendum eſt, proinde totum illud comma in nullo codice, quo uſus eſt Stephanus, extitiſſe.*

» In textu ad hos codices formando,
» ita ſe comparatum ait Robertus, ut reli-
» giosè ac planè ad literam ſequeretur plu-
» res ac meliores è Regiis; eos ſcilicet qui
» maximè convenirent cum editione Com-
» plutenſi, cui ſeu fundo innixura eſſet
» Editio hæc Stephanica. Sed & aliis præ-
» tereà editionibus adjutum ſe fatetur Ro-
» bertus, iis nempè ſingulis quæ hanc ſuam
» præceſſere. Nempè ita ſe habet ratio &
» ſtructura hujus editionis. Complutenſi ſeu
» baſi inſiſtere eam manifeſtum eſt in Evan-
» geliis, Actis & Epiſtolis; verùm non ita
» ſtrictè, quin ut ab ea recedat, locis cer-
» tè, ſi calculum benè ſubduxerim, 581. è
» quibus 361. genuinam lectionem conti-
» nere arbitror; (in his autem partim mſſ.
» codices ſecutus eſt Stephanus, locis ſci-
» licet 15. partim editiones tres ſeu quatuor
» Frobenianas, Aldinam & Colinæam, aut
» etiam unam Ald. aut Col. locis ſex, par-
» tim denique Frobenianam quintam, locis
» dico reliquis 340.) cœteras non item in
» quibus abiit à Complutenſi, ſeu ex fide
» mſſ. exemplarium, locis 22. ſeu ex aucto-
» ritate quintæ Frobenianæ, quod factum
» video in locis 198. In his certè malè om-
» ninò reliquit Stephanus Editionem Hiſ-
» panicam.» *Jo. Millius ibidem pag.* 119.

Idem pag. 120. » Vidimus Editionis
» ejus ſtructuram in Evangeliis, Actis &
» Epiſtolis. Nempè ſecundùm Exemplar
» Complutenſe cujus ἴχνη præcipuè inſiſ-
» tebat, maximo apud Robertum loco fuiſ-
» ſe editionem V. Frobenianam, hujus auc-
» toritate pendere lectiones ferè infinitas,
» in quibus à Complutenſi diverſa abit hæc
» Editio. In Apocalypſeos textu conficien-
» do haud aliis exemplaribus inſtructum
» ſe oſtendit in margine interiori tertiæ
» Editionis Stephanus, quàm Complutenſi
» & MSS. duobus ια & ιϛ. At verò luculen-
» tè ſatis prodit libri hujus contextus, Edi-
» torem, horum duorum ſeu etiam trium
» codicum, quorum lectiones in oram Com-
» plutenſis conjecerat, ipſiuſq; etiam Com-
» plutenſis, adeo exiguam ſeu potius nul-
» lam habuiſſe in textu ſuo ſtatuminando
» rationem; ut rejecto locis plus 440. Codice
» Complutenſi, Codice ια locis 240. Codice
» ιϛ locis plus minus 70. univerſum Apoca-
» lypſeos textum conformatum dederit ad

A Editionem quintam Frobenianam, co- «
mitatam 400. ferè in locis Editionibus «
Aldi & Colinæi, locis 10. ſola Colinæa, «
locis circiter 30. una Aldina, ſolitariam «
autem ferè fuiſſe in reliquis lectioni- «
bus. «

» Lectiones variantes (*ait idem ibidem* «
pag. 126.) ad majorem aliquanto à textu «
diſtantiam, poſitæ ſunt; lectiones, in- «
quam, 16. Exemplarium, quibuſcum tex- «
tum ſuum collatum ſemel, iterum & jam «
tertiò dederat Editor. Licet autem lectio- «
B nes diſcrepantes pleraſque omnes, etiam «
minutiores, ſummâ fide ac diligentiâ ad «
oram Hiſpanicæ Editionis adnotaſſe vi- «
deatur Stephanus; illud tamen certum «
eſt plurimas ex iis idoneas viſas fuiſſe «
quæ locum haberent in interiori hujus «
editionis margine; ſed inſigniores ferè, «
quæque majoris momenti habebantur. In «
uno certè exemplari Complutenſi lectio- «
nes plus 700. omiſſas in hac editione de- «
prehendimus; hoc eſt longè plures quam «
quæ in ea notatæ ſunt; neque enim ad- «
C ſcriptas videre eſt ultrà 598. Neque cer- «
tè credibile eſt majorem habitam fuiſſe «
cœterorum librorum rationem, quam «
Hiſpanici cujus ἴχνη inſiſtebat hæc Edi- «
tio. Sed & in mſſ. codicibus noſtris, quos, «
ex collatione, Stephanicorum aliquorum «
gemellos planè comperimus ac ad eun- «
dem omnino textum deſcriptos, plurimas «
obſervavimus varietates, quæ in hujus «
Editionis margine non comparent. Teſtis «
eſt & Morinus, Exercit. Bibl. lib. 1. Exer- «
cit. 2. c. 2. §. 3. Theodorum Bezam codi- «
D ces hoſce Stephanicos à ſodali mutuatum «
ut eorum ope textum Græcum N. T. eſt: «
recenſeret & commentaretur, nonnullas, «
quæ in margine hujus Editionis prætéritæ «
erant, annotaſſe. Scilicet nondum inno- «
tuerat verus inſigniſque uſus lectionum «
variantium; rejectæ ſunt plurimæ, ſeu «
quiſquiliæ, nulliuſque planè pretii, à qui- «
bus novimus pendere ſæpènumero ve- «
ram & genuinam textûs Apoſtolici lectio- «
nem... «

In univerſum notatæ ſunt à Rob. Steph. «
E in toto N. T. lectiones 1926. defectus 268. «
h. e. variationes 2194... In hac autem edi- «
tione receſſit Rob. Stephanus ab editione «
utraque ſua priori locis, quantùm qui- «
dem obſervarim, 284... Miſſis leviculis «
varietatibus, item dubiæ fidei lectionibus; «
his inquam miſſis, cæteras quod attinet «
71. genuinæ ſunt; deſumptæque ſunt ex «
iis VII. ex mſſ. & editione *Colinæi*; XXV. «
ex Editione *Hiſpanica*; XXXIX. ex Editio- «
ne *Frobeniana*; in reliquis à prioribus ſuis «
Editionibus perperam abiit Robertus, «
locis 111. ex edit. *Colinæi*, XXII. ex MSS. «
VI. ex Edit. *Complutenſi*, LX. ex *Frobeniana*. «

» Conſtat igitur, apud Editorem noſtrum, cùm textum N. T tertiâ jam vice concinnaret, maximæ auctoritatis fuiſſe Editionem Hiſpanicam & Frobenianam quintam: Exemplar *Complutenſe* eo jam fuiſſe loco, ut lectiones ejus anteà rejectas, in hac editione reſumendas duxerit 31. & quidem locis 27. ejus unius fide, refragantibus reliquis, quæ tum extabant, editionibus. . . Neque vero minorem in hac Editione *Frobenianæ quintæ* rationem ab ipſo habitam fuiſſe apparet; imo vero in omnibus N. T. libris præter unam Apocalypſin, multo majorem. Ejus ſiquidem ductu variatum conſtat ab utraque priori editione locis 99. Conſtat prætereà ex calculo ſupra poſito, haberi in hac Editione 20. lectiones *non bonas* plures quam in utraque priori. Id quod præcipuè factum, ex Stephani, cùm Editionem hanc adornaret, nimio in quintam *Frobenianam* ſtudio. » *Hactenus Millius.*

Novum Teſtamentum Græcum cum duplici interpretatione D. Eraſmi & veteris Interpretis, Harmonia item Evangelica (*Andreæ Oſiandri*) & copioſo indice. 2. vol. in 8°. (*Genevæ*). Ex officina Roberti Stephani M. D. LI. *In omnibus exemplaribus quæ vidi annus notatur XLI. pro LI. in quibuſdam abraſa eſt litera X. quo conſilio id factum ſit, prorſus ignoro, certum eſt hanc editionem vulgatam fuiſſe Genevæ anno ipſo quo in hanc urbem ſe recepit Robertus Stephanus.*

» Lectori. Quum nobis in animo eſſet Novum Teſtamentum, ut eſt è vetere Interprete Latinè redditum, excudere; adjectis tantum brevibus annotationibus... (quales abhinc annos jam decem edideramus) *in latina editione N. T. hoc eſt anno* 1541. Ecce tibi amici aliquot &c. *Annotationes quas in proximum annum præparare ſcribit, non aliæ ſunt quam eæ quas ſub nomine Theod. Bezæ anno* 1556. *primâ vice excudit.* » Accipe à me hoc opus, in quo Græcum habes Novum Teſtamentum ad vetuſtiſſima exemplaria MSS. excuſum: adjecta duplici tranſlatione: in interiore quidem margine veteris Interpretis: in exteriore, D. Eraſmi... Quod autem per quoſdam, ut vocant, verſiculos opus diſtinximus, id vetuſtiſſima Græca Latinaque ipſius Novi Teſtamenti exemplaria ſecuti fecimus; eo autem libentiùs ea ſumus imitati, quod hac ratione utraque tranſlatio poſſet omninò è regione Græco contextui correſpondere. »

» Græca eadem omnino, quod video, (*inquit Jo. Millius pag.* 117. *prolegom. in N. T. Gr.*) cum prioribus anni 1550. niſi quod Matth. c. 24. & Marci c. 13. ἐςὸς mutetur in ἐςὰς, quomodo ſe habebat in prima Stephanica. Illud verò in hac Edit. palmarium eſt, quod in ea jam omnium prima textus diſtinctus ſit in themata ea, ſeu verſiculos, quibus hodieque utimur. Hanc enim diviſionem, quæ ipſi fortè, cum equitando Lutetiâ Lugdunum peteret, in mentem venerat, jam perfecit Robertus Stephanus (*de hac inventione videatur Henrici Stephani Rob. filii Præfatio in concordantias Græcas N. T.*) poſuitque in hac Editione, & ex eo tempore verſiculos hoſce agnoſcunt pleræque editiones poſteriores. *Ita Millius.*

Novum Teſtamentum Græcè, additis ſingulorum capitum argumentis Græcis, variis lectionibus, mutuiſque teſtimoniis, cum præfatione Græca Criſpini, in 12. è Typographia Joannis Criſpini 1553. *Editio perquam elegans.*

Ex præfatione. » Contulimus in eodem libro imprimendo tum varias codicum lectiones, tum verò etiam annotavimus mutua teſtimonia ſeu conſimiles Scripturæ locos, qui invicem collati lucem dare & conferre poſſunt. Appoſuimus etiam ſuis quibuſque capitibus Latinorum more ſeparatis τὰ κεφάλαια &c. » *Aliæ edit.* 1564. 1604.

» Anno 1553. *Joannes Criſpinus* edidit ad textum *Rob. Stephani*, N. T. minori formâ, typiſque admodum elegantibus. In hac autem cùm loca S. Scripturæ, *Stephanique* lectiones variantes ad oram exteriorem libri collocarit, tum verò κεφαλαίων lemmata novâ methodo diſpoſuit; miſſis quidem ſubinde veteribus, inſertiſque aliis de ſuo. Verùm haud placebat hoc qualecunque artificium: neque quiſquam poſtea N. T. in hanc formam edidit. » *Joan. Millius ibid. p.* 127.

N. Teſt. Gr. Lat. Eraſmi, 8. Baſileæ, Nic. Brylingeri 1553. 1558.

Idem, 8. Lugduni, Tornæſii 1559.

Idem additis Græcis ſummariis rerum & ſententiarum quæ ſingulis capitibus continentur, variiſque lectionibus, 8. Tiguri, Froſchoveri 1559.

Novum Teſtamentum à Theodoro Beza verſum ad veritatem Græci ſermonis è regione appoſiti cum ejuſdem annotationibus & præfatione) *quæ extat in prima hujus verſionis editione Latina anni* 1556.) in fol. Baſileæ, impenſis Nicolai Barberii & Thomæ Courteau 1559.

Aliæ editiones textûs Græci cum eadem verſione 1560. 1562. 1563. II. *recognitio* 1565. *alia vice* 1565. 1567. 1580. III. *recognitio* 1582. 1588. IV. *recognitio* 1589. 1590. 1594. V. *& ultima recognitio* 1598. 1604. 1611. 1625. 1626. 1628. 1642. 1643. 1647. 1663. 1671. 1708.

Idem Gr. Lat. Bezæ cum ejus annota-

tionibus, in folio, Baſileæ 1560. *Eadem eſt* A
ac præcedens editio.

Novum Teſtamentum Græcè & Latinè ex verſione Deſid. Eraſmi in 8°. Baſileæ, Nic. Brylingeri 1562.

N. Teſt. Gr. cum lectionum varietate 8°. Baſileæ, iiſdem typis 1563.

» In hac editione quædam lectiones à
» Stephanicis diverſæ inveniuntur notante
» id Sauberto in variis lectionibus Matthæi,
» plurimæ tamen conſonæ. «

Novum Teſtamentum Gr. & Lat. Bezæ cum quibuſdam brevibus annotat. in 8°. B
Excudebat Henr. Stephanus 1563.

Aliæ editiones Henrici Stephani 1565. 1567. 1576. 1582. 1587. 1589.

Novum Teſtam. Græcum, in 24. Antverpiæ, Chriſtoph. Plantini 1564.

Aliæ editiones Plantini 1572. 1573. 1574. 1583. 1584.

N. Teſt. Græcum, 8°. Lipſiæ, ex officina Woegeliana 1564.

Novum Teſtamentum Gr. Lat. Eraſmi adjectis argumentis à Philippo Nicolai, in 8°. Lipſiæ, Voegelii 1564. C

Novum Teſtamentum Græcum cum argumentis capitum Latinis & quibuſdam variis lectionibus, in 16. typis Joannis Criſpini 1564. 1565. *Eadem eſt editio, & quidem correctiſſima.*

Novum Teſtamentum *ſive novum fœdus*, cujus Græco contextui reſpondent interpretationes duæ: una, vetus; altera, Theodori Bezæ, diligenter ab eo recognita. Ejuſdem Theod. Bezæ annotationes, quas itidem hâc ſecundâ editione (*prima enim eſt anni* 1556. *abſque textu Græco*) re- D
cognovit & acceſſione non parvâ locupletavit. Acceſſit in hac editione reſponſio ejuſdem ad Sebaſt. Caſtalionem. *Præmittitur epiſtola Elizabethæ Anglorum Reginæ dicata & ſcripta Genevæ* 1564. *ſive prioris editionis præfatio eadem, ſed initio & in fine aucta & quibuſdam in locis mutata*, in folio. Excudebat Henricus Stephanus 1565.

Ex hac Epiſtola. » Annus jam agitur
» octavus ex quo noſtram hanc novi Teſ-
» tamenti verſionem (*hoc eſt anno* 1556.) E
» additis annotationibus aggreſſus, aliquod
» ejus ſpecimen edidi... Veterem interpre-
» tem Eraſmus meritò in eo reprehendit
» quòd unum idemque vocabulum ſæpe
» diverſis modis explicet... Deinde quàm
» immeritò multis locis *illum* reprehendit,
» tanquam à Græcis diſſentientem? Diſſen-
» tiebat, fateor, ab iis exemplaribus quæ
» ille nactus erat: ſed non uno loco com-
» perimus aliorum codicum, & quidem ve-
» tuſtiſſimorum authoritate eam interpre-
» tationem niti quam ille reprehendit. Quin
» etiam aliquot locis animadvertimus vete-
ris Interpretis lectionem, quamvis cum «
noſtris Græcis exemplaribus interdum ei «
non conveniat, tamen ipſis rebus meliùs «
quadrare *quàm verſionem Eraſmi*: nempe «
quod ille, quiſquis fuit, emendatiùs ali- «
quod exemplar nactus eſſet. Præterea «
quiſquis ex veterum ſcriptis aut Græcis «
aut Latinis iſta emendanda ſuſceperit, «
niſi admodum attentè & conſideratè id «
faciat, omnia certè corruperit potius «
quam emendarit... Studui autem impri- «
mis ut non modò à Græcis, ſed etiam à
recepta jam olim editione quàm mini- «
mùm deflecterem. Verborum proprieta- «
tem adeò ſtudioſè ſum ſectatus, ut etiam «
à ſynonymis, quoad ejus fieri potuit, li- «
bens abſtinuerim. Singula Græca vocabu- «
la eodem ubique modo exprimere ſtudui, «
niſi cùm diverſa fuit ſignificatio, aut pe- «
culiaris aliqua ratio incidit: quam & ip- «
ſam breviter plermúque annotavi. «

Hebraiſmos tum in ſingulis dictionibus, «
tum in ſenſibus integris plurimos obſerva- «
vi, præſertim Antonii Cevalerii diligen- «
tiâ ac eruditione adjutus, ut, quæ ſunt «
hujus generis, non mihi ſed illi debean- «
tur. In ipſis porrò Hebraiſmis Latinè ex- «
primendis aliquoties malui non ſummam «
habere Latinitatis rationem, quàm te- «
merè Caſtellionis exemplo quicquam au- «
dere... Deinde cum in illis explicandis «
non ſemper conſentiant doctiſſimi etiam «
ſcriptores, ſatius eſſe exiſtimavi, integra «
omnia interdum relinquere quàm com- «
mittere ut, illata in ipſum contextum «
unâ interpretatione, alias omnes viderer «
rejeciſſe. Neque tamen nobis religio fuit »
in annotationibus illuſtrare quæ obſcuriùs «
dicta videbantur, & quid potiſſimùm ſe- «
queremur, paucis indicare. In ipſis autem «
annotationibus ſtudui ut nihil prorſus ap- «
pareret ad oſtentationem compoſitum, «
quum alioquin multæ ſeſe liberiùs exal- «
tandi occaſiones offerrent. Itaque verbo- «
rum & formularum interpretatione con- «
tentus, addidi exempla ex profanis autho- «
ribus petita, non quoties licuit, ſed quoties «
(meo judicio) ita neceſſe fuit... «

In his autem omnibus concinnandis, «
cum Vallæ, Stapulenſis, Eraſmi annota- «
tionibus, etiam veterum tum Græcorum «
tum Latinorum & recentiorum quoque «
doctiſſima ſcripta diligenter contuli; à «
quibus me plurimùm adjutum eſſe ultrò «
profiteor: quanquam ne his quidem aut «
illis ita fui addictus, ut meum judicium «
liberè non ſim ſequutus. Ad hæc omnia «
acceſſit exemplar ex Stephani noſtri Bi- «
bliotheca cum viginti quinque plùs minùs «
manuſcriptis codicibus & omnibus penè «
impreſſis, ab Henrico Stephano ejus filio «
quàm diligentiſſimè collatum; quæ res «

» una præ cæteris magnopere me in ple- »riſque ſublevavit &c. » *Huc uſque præfatio.*

» Henricus Stephanus notatis à Rober- » to Stephano patre ſuo ad oram editionis » nobiliſſimæ N. T. Græci anni 1550. lectio- » nibus variantibus Editionis Complutenſis » & quindecim mſſ. Exemplarium, adjece- » rat variationes aliorum decem codicum » & Editionum penè omnium quæ Stepha- » nicam præceſſerant. Hoc Exemplar Ro- » bertus Theodoro Bezæ ſuo, qui novam » jam verſionem & annotationes in N. T. » moliebatur, in manum tradidit; iſque » tanto theſauro mirificè ſe in opere iſto » adjutum profitetur. Ecquis verò ipſi uſus » harum lectionum? Adhibet eas ſcilicet ad » explicandos Scripturæ ſenſus ſeu etiam » ὑποθέσεις ſuas ſtabiliendas: rarò ad eruen- » dum, cui potiſſimum inſerviebant, ſa- » cri codicis textum genuinum, de hoc e- » nim parùm laborat: & ubi de lectionis cu- » juſpiam αὐθεντίᾳ fortè agit, oſtendit quàm » nihil ferè in his rebus viderit, vir aliàs e- » ruditus & perſpicax. *Jo. Millius p.* 130. *proleg. in N. T. Gr.*

Novum Teſtamentum ſive fœdus, Græcè & Latinè, Theodoro Beza interprete; additæ ſunt, eodem authore, ſummæ breves doctrinæ &c. Ejuſdem ad Illuſtr. Principem Ludovicum Borbonium, Principem Condenſem & Gallicam nobilitatem Præfatio, 8. Typis Henr. Stephani 1565.

Novum Teſtamentum Gr. Lat. Eraſmi, in 8. Baſileæ, Nic. Brylingeri 1566.

† N. Teſt. Gr. *additis* κεφαλαίων *lemmatibus*, *variis lect. mutuiſque teſtimoniis.* 8. Tiguri apud Froſchoverum 1566.

N. Teſt. Gr. Lat. Bezæ 8. Typis Henr. Stephani 1567.

Novum Teſtamentum Græcum; *adjectæ ſunt ad calcem diverſæ lectiones ex antiquiſſimis exemplaribus deſumptæ; editio nitida & emendatiſſima.* 2. vol. in 16. Pariſiis, ex officina Roberti Stephani, *Roberti filii* 1568. *Ad calcem legitur:* Excudebat Robertus Stephanus, Typographus Regius, Pariſiis idibus Januarii an. 1569.

» Rob. Stephanus candido Lectori S. » Cùm Teſtamentum Græcum hac minori » forma à patre meo ſemel atque iterùm » (*nempe anno* 1546. *&* 1549.) typis commiſ- » ſum, à multis quotidiè deſiderari animad- » vertiſſem; id iiſdem characteribus denuò » excudendum curavi: additis tamen ad » priores illas editiones variis antiquorum » exemplarium lectionibus non quidem om- » nibus, ſed iis duntaxat quæ aut ſenſum » juvare, aut ei aliquid detrahere, viris » quibuſdam doctis viſæ ſunt. «

» In editionibus Stephanicis minoris

A formæ (*vel potiùs in hac ſola*) non omnes « lectionum varietates, quæ in majore ex- « tant, annotatæ fuerunt, ſed tantum quæ « præcipuæ videbantur; quas deinde alii « typographi, qui variantes aliquas lectio- « nes adjecerunt ad marginem ſuarum edi- « tionum, tanquam archetypum ſequen- « das ſibi propoſuerunt. » *Stephanus Curcellæus in præfat. N. T. Græci ab ipſo editi an.* 1658.

» Prodiit hæc editio eâdem formâ iiſ- « demque typis quibus priores duæ patris «
B Roberti .. Ad libri verò calcem poſitæ « ſunt variantes Editionis Stephanicæ ter- « tiæ lectiones, non omnes quidem, ſed « quæ doctis quibuſdam viſæ ſunt inſignio- « res. Textus huic idem ferè eſt qui duabus « prioribus. Rariùs hìc ab eis, aut earum « ſaltem alterutra receſſum eſt. Ne quidem « ad tertiam tranſitum eſſe video, niſi ſep- « tem duntaxat in locis. *Jo. Millius ibid. p.* 131.

Novum Teſtamentum Græcum cum verſione Latina Vulgata & Syra. V. *Idem*
C *Polyglotton* 1569.

Novum Teſtamentum Græcè & Latinè ex verſione Deſid. Eraſmi innumeris in locis ad Græcam veritatem genuinumque ſenſum emendata. Gloſſa compendiaria Matthiæ Flaci Illyrici in Novum Teſtamentum cum ejus epiſtola Conſulibus & Eccleſiæ Argentoratenſi dicata, in folio. Baſileæ, Petri Pernæ 1570. 2. *editio* 1659.

Ex Epiſtolâ nuncupatoria. » Adjiciam « quidnam ſimus ſaltem conati in hac edi «
D tione... Primùm Græco textui præter « concordantias additæ ſunt diverſæ lectio- « nes, hactenus à diverſis ex collatione ve- « terum exemplarium, patribuſque & vul- « gata verſione collectæ. Deinde verſionem « Eraſmi adjunctam in pluribus locis ad « Græcam veritatem, genuinumque cujuſ- « que loci ſenſum & etiam ſententiæ per- « ſpicuitatem, Græcarumque vocum aut « etiam Hebræarum proprietatem & em- « phaſim emendare conati ſumus. Tertiò « tam Græcus quàm Latinus textus per ver- « ſus diſtinctus eſt... Adjecimus brevia ſcho- «
E lia in margine ſacri textûs... prepoſui- « mus ſingulis capitibus duplicia argumen- « ta, verſu & ſolutâ oratione facta... Quoad « gloſſam à me adjectam attinet, multa qui- « dem dicenda forent, *&c.* »

Novum Teſtamentum Gr. Lat. Eraſmi, in 8°. Lipſiæ, Voegelii 1570.

Novum Teſtamentum Gr. ex poſtrema Eraſmi recognitione 16. Baſileæ, Thomæ Guarini 1570.

Novum Teſt. Græco-Latinum Eraſmi 8°. Baſileæ, Brylingeri 1571.

Novum Teſtamentum Græcè *ex edi-*

tione Complutenſi cum vulgata interpreta- A
tione Latina Græci contextus lineis inſerta. Quæ quidem interpretatio, cum à Græcarum dictionum proprietate diſcedit, ſenſum videlicet magis quam verba exprimens, in margine libri eſt collata; atque alia, Ben. Ariæ Montani opera è verbo reddita, in ejus eſt ſubſtituta locum. V. *Biblia Polyglotta Antverpienſia* 1572.

Aliæ editiones Græci contextûs cum hac verſione recognita. V. *Biblia Polyglotta* 1657. V. *infrà Novum Teſtamentum Græcum* B
1581. 1583. 1584. 1599. 1609. *bis*, 1612. 1613. 1619. *bis*, 1622. 1627. 1698. *bis*, 1710.

» Editiones *Novi Teſtamenti Græci* omnes
» quæ abhinc centum aut circiter annis
» factæ ſunt, aut adhuc fiunt, nihil meliùs
» aut accuratiùs primis illis habent. Sunt
» enim omnes vel ad Frobenianas, vel ad
» Stephanicas, vel ad Plantinianas expreſ-
» ſæ, quarum accurationem & elegantiam
» aſſequi poſſe ſumma votorum eſt multis
» hujus ævi typographis. Plantinianæ au- E
» tem Complutenſem, quæ fuit omnium
» prima, (*excuſa quidem non verò publicata*)
» κατὰ πόδας ſecutæ ſunt, niſi quod accen-
» tuum & ſpirituum notas, in ea omiſſas,
» adſcripſerint; ſed nullarum variantium
» lectionum meminerunt, quaſi omnia e-
» xemplaria quibus uſi ſunt Complutenſes
» inter ſe conſenſiſſent; cùm tamen facilè
» conjici poſſit ex aliis quæ communiter in
» manibus verſantur, in iſtis quoque, præ-
» ſertim ſi magno fuerint numero, non par- D
» vam à collatoribus inventam eſſe diſcre-
» pantiam. *Hæc ſcribebat Stephanus Curcellæus anno* 1658. *in præfat. N. T. Græci ab ipſo editi.*

Novum Teſtamentum Græcum minutioribus literis, in 8. Antverpiæ, Chriſtophori Plantini 1573.

Idem, in 24. iiſdem typis 1574. Idem Gr. Lat. in 8. iiſdem typis 1574.

Novum Teſtamentum Græcum; obſcuriorum vocum & quorumdam loquendi generum accuratas partim ſuas partim E aliorum interpretationes margini adſcripſit Henricus Stephanus, *cum ejus luculenta præfatione in ſequentibus editionibus ſemper omiſſa* (in qua de ſtylo N. T. itemque de lectionibus quibuſdam & interpretationibus ſacri textus agitur.) *Capitum ſummaria Latinè expreſſa ſunt*, 2. vol. in 16. Excudebat Henricus Stephanus 1576.

Novum Teſtamentum Græco-Latinum ex verſione Deſid. Eraſmi, in 8°. Baſileæ, apud Hæredes Nic. Brylingeri 1577.

Nov. Teſtamentum Græco-Latinum Deſid. Eraſmi, ſtudio Philippi Nicolai editum, in 8°. Lipſiæ, Joan. Steimman 1578.

Novum Teſtamentum Græco-Latinum Theodoro Bezâ interprete, *adjectâ verſione Latinâ vulgatâ*. Huic autem *tertiæ* editioni præter quorumdam locorum recognitionem acceſſerunt breves difficiliorum phraſeωn expoſitiones, & aliæ quædam annotatiunculæ, cùm ex majoribus ipſius Bezæ annotationibus, tum aliunde excerptæ, *operâ Loſelerii Villerii & Joannis Cherpontii*, in 8. Excudebat Henricus Stephanus 1580.

» Typographus Lectori. Quoniam mul- «
ti, qui tertiam hanc Novi Teſtamenti «
editionem multo ſuperioribus locupletio- «
rem eſſe audient, omnia, quæ ad ejus «
locupletationem contulimus, animadver- «
tere ſtatim non poterunt. Sic igitur ha- «
beto Lector. Quum Loſelerius Villerius «
ad ea quæ binæ editiones ſuperiores ha- «
bebant, phraſeωn & quorumdam etiam «
difficilium locorum expoſitionem partim «
ex majoribus Bezæ ipſius annotationibus, «
partim ex Joachimi Camerarii notis ad- «
didiſſet, his quoque adjici multa poſſe, «
in his pleraque poſſe emendari: dignam «
eſſe hanc tertiam editionem putavi, quæ «
non ſolùm illam Villerii acceſſionem, ve- «
rùm & aliam ſibi propriam exhiberet. «
Dum igitur commodùm in Joannem «
Cherpontium incidiſſem, meúmque illi «
conſilium communicaſſem, oſtendit mox «
ex parte jam navatam à ſe, quam navari «
cupiebam, operam &c. »

Novum Teſtamentum Græcè & Latinè ex recognitione Benedicti Ariæ Montani V. *Biblia Hebraïca* 1581.

N. Teſtam. Græco-Latinum Eraſmi, 8. Lipſiæ 1582.

Novum Teſtamentum cujus Græco contextui reſpondent interpretationes duæ; una, vetus: altera Theod. Bezæ. Ejuſdem Bezæ annotationes, quas itidem hac tertiâ editione recognovit & acceſſione non parvâ locupletavit. in fol. (*Genevæ typis Henrici Stephani*) 1582.

» Lectori Beza. Quid ſit à nobis in hac «
tertia hujus voluminis editione præſti- «
tum, ſic paucis cognoſce. Hos novi fœ- «
deris libros, non modò cum variis ſep- «
temdecim Græcorum codicum à Rob. «
Stephano citatorum lectionibus rurſum «
contulimus, ſed etiam cum Syra inter- «
pretatione. *Deinde mentionem facit codicis vetuſtiſſimi quem Academiæ Cantabrigienſi dono dedit, & codicis Claromontani, ex quibus, inquit*, plurima non parvi momenti «
obſervavimus. Denique in Latina inter- «
pretatione noſtra paucula quædam facere «
meliora ſtuduimus: in annotationibus quæ- «
dam, partim ab amicis admoniti, partim «

» judicio noſtro emendavimus, multa priùs A
» non animadverſa ſuis locis adjecimus, &c.

» *Beza* in annotationibus licèt vitium
» unum & alterum correxerit, cætera tamen
» mordicùs tuetur, ac nova inſuper addit,
» & quidem ferè ex auctoritate Codicum
» duorum eximiæ vetuſtatis (*ſc. Cantabri-*
» *gienſis poſteà dicti*, *& Claromontani*) & ver-
» ſionum, quibus ſe in ſecunda hac anno-
» tationum Editione locupletatum fuiſſe
» gloriatur. *Jo. Millius p.* 131. *proleg. in N. T. Gr.*

Nov. Teſt. Græco-Latinum ex recognitione Ariæ Montani, in 8. Antverpiæ, Plantini 1583. B

Novum Teſtamentum Gr. Lat. ex verſione Sebaſtiani Caſtalionis, in 8. Venetiis 1583.

Aliæ editiones 1584. 1591.

Nov. Teſtamentum Græco-Latinum ex recognitione Ariæ Montani, *editio præſtantiſſima*, fol. Antverpiæ, Plantini 1584.

Novum Teſt. Græcum cum verſione Latina vulgata & Syra. V. *Idem Polyglotton* C 1584.

N. T. Gr. Lat. Caſtalionis, 8. Antverpiæ 1584.

Novum Teſtamentum Græcè ſub Ariſtarchi (*forſan Iſaaci Caſauboni*) limam revocatum, additis notis marginalibus, in 8°. Baſileæ, ex officina Brylingeriana 1586.

Novum Teſtamentum Græcum cum notis marginalibus (*Iſaaci Caſauboni*) & nova præfatione, & capitulis Græcis ſeorſum, Latinis verò in textu, in 16. D (*Genevæ*) Oliva Henrici Stephani 1587.

Novum Teſtamentum Græcum cum interpretatione vocum obſcuriorum & quorumdam loquendi generum. 16. Oliva Henr. Stephani 1587.

Novum Teſtamentum Græcum cum notis Iſaaci Caſauboni in quatuor Evangelia & Actus Apoſtolorum. *Ad calcem* adjectæ ſunt variæ lectiones omnes cum diligenti ſimilium locorum collatione, 3. *editio*, in 16. *Genevæ*, Euſtathii Vignon 1587. E

» Typographus Lectori. En tibi amice
» Lector, ſacrum hoc volumen, jam ter-
» tiò à nobis iſta formâ editum: nunc verò
» etiam auctum & locupletatum... dedi-
» mus jam operam ut hæc editio multò
» quàm antehac emendatior exiret, &c.

Novum Teſtamentum Græcum ad editionem Henrici Stephani impreſſum cum ultima Theodori Bezæ diligenter collatum in 12. Londini Wautrollerii 1587.

Novum Teſtamentum Græco-Latinum ex vulgata verſione, & nova Bezæ, cum ejus annotationibus ex editione tertia, in folio. Genevæ, Jacobi Stoer 1588.

Novum Teſtamentum, cujus Græco contextui reſpondent interpretationes duæ; una, vetus; altera, Theod. Bezæ, nunc quartò diligenter ab eo recognita. Ejuſdem annotationes, quas itidem hâc quartâ editione accuratè recognovit, & acceſſione non parvâ locupletavit. Adjecti ſunt duo novi indices, in folio. (*Genevæ*) Oliva Henrici Stephani 1589.

» Chriſtiano Lectori Theodorus Beza, «
&c. Annus igitur ſextus, ex quo, C. L. «
quid ſit à nobis in tertia hujus voluminis «
editione præſtitum, ſic paucis declaravi. «
Hos novi Fœderis libros non modò cum «
variis 17. Græcorum codicum &c... Hæc «
tum ego igitur... Quartam autem hanc e- «
ditionem idem à me expreſſit juvandæ ma- «
gis ac magis Eccleſiæ ſtudium... Rurſum «
igitur illa omnia placuit quartò conferre, «
diſpicere, & diligentiùs etiam quam un- «
quam antehac expendere. Obſervavi quo- «
que locos non paucos tum ex veterum «
Græcorum & Latinorum Patrum, tum «
ex eruditorum noſtri ſeculi ſcriptis. Con «
tuli quoque multa cum Sanctis Pagnini «
theſauro *ex editione anni* 1577. Admonuit «
etiam me de non paucis Joannes Druſius... «
nihil æquè me adjuvit atque Joannes Piſ- «
cator, &c. Genevæ 1588. «

N. Teſt. Gr. in 8. Antverpiæ, Plantini 1590.

Novum Teſtamentum Græco-Lat. Bezæ, 8°. Genevæ, Euſtathii Vignon 1590.

N. Teſt. Græcè, in 24. Leidæ, Raphelingii 1591.

N. Teſt. Gr. Lat. Caſtalionis, 18. Lipſiæ 1591.

N. Teſt. Gr. Lat. Eraſmi, in 4°. Lipſiæ 1592.

Novum Teſtamentum Græco-Latinum, vulgatâ editione Latinâ à Theologis Lovanienſibus quàm diligentiſſimè recognitâ & emendatâ, Græco contextui è regione oppoſitâ, in 8. Coloniæ, Arnoldi Mylii 1592.

Novum Teſtamentum Græcum cum Latina interpretatione vocum obſcuriorum in margine, in 16. Londini ex Typographia Regia 1592.

N. Teſt. Gr. Lat. Eraſmi, in 8. Lipſiæ, Voegelini 1594.

Nov. Teſt. Gr. Lat. Th. Bezæ, in 12. Franekeræ, Radæi 1594. In 24. Francof. 1594.

Nov. Teſt. Græcum & Lat. adjectis argumentis & concordantiis marginalibus, 8°. Lipſiæ 1595.

N. Teſt. Gr. ſtudio Davidis Wolderi. V. *Biblia Polyglotta* 1596.

Nov. Teſt. Gr. Lat. ex prioribus Eraſmianæ verſionis editionibus emendata, 8. Francofurti; Palthenii 1596.

Nov. Teſt. Gr. *juxta editionem Roberti Stephani anni* 1550. & 1568. V. *Biblia Græca* 1597.

Ex præfat. horum Bibliorum. » Ad No-
» vum Teſtamentum qnod attinet, exem-
» plar Roberti Stephani Typographi Regii,
» patris & filii, ſecuti ſumus, atque varias
» lectiones quæ non tantum in eo exemplari
» ex codicibus Regiis collectæ continebàn-
» tur; ſed & in Complutenſi, ac in aliis
» editionibus & quorumdam annotationi-
» bus reperiri potuerunt, adjici curavi-
» mus. »

Novum Teſtamentum cujus Græco contextui reſpondent interpretationes duæ; una, vetus; altera, Theod. Bezæ. Ejuſdem Th. Bezæ annotationes, in quibus ratione interpretationis vocum redditâ, additur ſynopſis doctrinæ &c. & ipſe quoque contextus quaſi brevi commentario explicatur. Omnia nunc dèmùm, ultimâ adhibitâ manu, quam accuratiſſimè emendata & aucta, ut quodammodo novum opus videri poſſit, *cum nova præfatione & nova Epiſtola Elizabethæ Anglorum Reginæ etiam dicata.* 5. *recognitio.* in fol. *Genevæ apud Hæredes Euſtathii Vignon* 1598.

» Chriſtiano Lectori Th. Beza. Annus
» agitur quadrageſimus ſecundus, ex quo
» Novi Teſtamenti Latinam interpretatio-
» nem ſum aggreſſus (*ſcilicet anno* 1556.)
» Græco contextu non modò cum novem-
» decim vetuſtiſſimis (*ſeptemdecim ſcilicet*
» *Henr. Stephani, Bezano & Claromontano*)
» quàm plurimis mſc. & multis paſſim im-
» preſſis codicibus, ſed etiam cum Syra in-
» terpretatione collato, & quàm optimâ
» potui fide ac diligentiâ, partim cum ve-
» terum Græcorum & Latinorum patrum
» ſcriptis, partim cum recentioribus Theolo-
» gorum verſionibus & variis enarrationibus
» comparato...
» Ita igitur factnm, ut quater iſtud à
» me fuerit editum, novis ſemper acceſſio-
» nibus valdè locupletatum, dum paucula
» quædam in ipſo contextu facere meliora
» ſtudeo, in annotationibus quædam, par-
» tim ab amicis admonitus, partim judicio
» ipſe meo, emendo; quædam prorſus tol-
» lo: multa priùs à me non animadverſa,
» adjicio... tantùm abſum ab eo ut toties
» innovatæ iſtius rei me pœnituerit, ut in
» hac quinta hujus operis editione eandem,
» imò etiam penè majorem, quam unquam
» anteà, operam, diligentiam, fidem ad-
» hibuiſſe me minimè pudeat. Inmò nunc
» quoque libens agnoſcam, ac profitear à
» me, neque tanti operis magnitudini, ne-
que meo ipſius ſummo deſiderio, quam- «
vis non paucorum verè amicorum operâ «
adjuto, eſſe ſatisfactum. «
Inter hos autem, duos nominatim «
hoc loco recenſeam; ſc. *Joan. Piſcatorem* «
& Tuſſanum Berchetum... mecum omnia «
communicare ſuſtinuerunt... ut profiteri «
minimè verear non parvam iſtius quintæ, «
&, ut ſpero, ultimæ futuræ editionis par- «
tem, illorum eruditioni & candori de- «
beri. Quid plura? Hanc ipſam editionem «
dum adhuc ſub prelo eſſet, non paucis «
in locis, & in ipſo contextu, & in anno- «
tationibus, nonnullis partim notatis, par- «
tim detractis, partim adjectis, recognovi «
&c. Genevæ 1598. «

» Per illam editionnm varietatem fac- «
tum eſt (*inquit Kortholtus cap.* 15. *de variis* «
Scripturæ ſacræ editionibus §. 30.) ut an- «
notationes interdum verſioni parùm reſ- «
pondeant, imò apertè ſibi adverſen- «
tur. »

N. T. Gr. Lat. Eraſmi, 8. Lugduni, Jac. Rouſſin 1598.

Nov. Teſt. Græco-Latinum Ariæ Montani, in fol. & in 8. Ex Officina Commeliniana 1599.

Nov. Teſt. Græcum, 2. vol. in 16. Lugduni, Antonii de Harſi 1599. 1600. *Eadem eſt editio.*

Nov. Teſtamentum Græcum, nt ex Bibliotheca Regia anno 1546. per Robertum Stephanum excuſum fuit, *cum præfatione:* O mirificam &c. in 16. Francofurti, apud Hæredes Andreæ Wecheli 1600.

Nov. Teſt. Græcè, in 12. Leidæ, Raphelengii 1601.

Nov. Teſt. Græcnm *juxta editionem Rob. Stephani anni* 1550. in fol. Francofurti apud Wechelios 1601.

Nov. Teſt. Græcum V. *idem Polyglotton* 1602.

Novum Teſtamentum Græcè cum obſervationibus & notis Oligerii ſive Gumnæi Roſenkrantii & aliorum, 2. vol. in 8°. Ex Officina Commeliniana 1602.

Novum Teſtamentum Græcum ex recognitione Henrici Stephani 3. *editio*, in 16. Ex Officina Pauli Stephani 1604.

Nov. T. Græcum in 16. Genevæ, Joan. Criſpini 1604.

Nov. Teſt. Græcum cum Latina interpretatione vocum obſcuriorum in margine, in 12. Baſileæ 1604.

Novum Teſtamentum Græco-Lat. Bezæ cum ejus majoribus annotationibus, 2. vol. in 8. Genevæ, Vignon, Criſpini 1604.

Nov. Teſt. Græcè & Latinè ex verſione

Deſid. Eraſmi, in 8. Wittebergæ, Samuëlis Schaliſchii 1606.

N. T. Gr. in 16. Genevæ, de la Roviere 1609.

Novum Teſtamentum Græcum Lat. Ariæ Montani, fol. & 8. Ibid. iiſdem typis 1609.

Idem in 8°. (*Leidæ*) ex Officina Plantiniana 1609.

Idem, 2. vol. in 16. Genevæ, Petri de la Roviere, Jac. Stoer, Jac. & Petri Choüet 1609.

Nov. T. Græcè, in 16. Lugduni, Petri de Harſy 1610.

N. T. Gr. & Lat. ex verſione vulgata, 2. vol. 16. Lugduni, apud Viduam Antonii de Harſy 1611.

Nov. Teſt. Gr. & Lat. ex verſione vulgata & nova Bezæ, 8. Genevæ, Jo. Vignon. 1611.

Novum Teſtamentum Græcum, in 24. (*Leidæ*) ex Officina Raphelengii 1612.

Novum Teſtamentum Græcum Lat. Ariæ Montani, in 8. *Genevæ*, Samuëlis Criſpini 1612.

Idem, in 8°. Leidæ, Raphelengii 1613.

Nov. Teſt Gr. cum variantibus lectionibus ab Iſaac Caſaubono recenſitum, 12. Genevæ, Vignon 1613.

Novum Teſt. Gr. V. *idem Polyglotton* 1614.

Nov. Teſt. Gr. cum variantibus lect. recenſitum notiſque exornatum ab Iſaaco Caſaubono, editio 4. *editionis* 1587. *ectypus*, in 16. Genevæ, Joannis Vignon 1615.

Nov. Teſt. Gr. Lubini. V. *N. Teſt. Polyglotton* 1615.

Nov. Teſtamentum Græco-Latinum cum notis Iſaaci Caſauboni & Henrici Stephani, in 12. Ex Officina Pauli Stephani, 1617.

Nov. T. Græcè & Latine ex verſione Eraſmi, in 8. Wittebergæ, typis Hæredum Seuberlichii 1618.

Novum Teſtam. Græco-Latinum ex verſione Eraſmi ſtudio Matthæi Haffenrefferi editum & recognitum cum ejus præfatione & variantibus lectionibus, in 4. Tubingæ 1618.

Ex præfatione. » Eraſmiana verſio non
» ubique ad verbum ſervata eſt . . . & ut
» conſtaret quænam vox aut ſententia non
» Eraſmi, ſed meæ eſſet verſionis, illam
» diverſo characterum genere exprimen-
» dam curavi, Eraſmianis præmiſſis, &c.

N. T. Græcè typis majoribus cum notis Joſephi Scaligeri in locos aliquot difficiliores ad calcem, in 4. Coloniæ Allobrogum, Petri de la Roviere 1620. Servaba-

A tur in Bibliotheca hujus editionis Exemplar ab Henrico Ernſtio collatum cum viginti Codicibus editis vel manuſcriptis.

Nov. Teſt. Græcè cum notis Stephani, Caſauboni & Scaligeri, *editio mendis ſcatens*, in 8°. Londini 1622. *Editio* 1633. & 1641. *eadem eſt. V. ad an.* 1641.

Nov. Teſt. Græcum auſpiciis & ſumptibus Nicephori Theſſalonicenſis Epiſcopi, & Demetrii Sacerdotis, directore Eraſmo Schmidio, cura Zachariæ Ger-
B gani nobilis, 4. Wittebergæ, Auguſti Borecii 1622.

Secunda editio additâ ejus verſione Latinâ 1658.

Novum Teſtam. Græco-Latinum Ariæ Montani, in 12. Genevæ, Th. Wautrollerii 1622.

Nov. Teſtam. Græcum ex Regiis (*i. e. Antverpienſi Philippi II.*) aliiſque optimis editionibus ſummâ curâ expreſſum *abſque verſuum diſtinctione*, in 16. Lugduni Batavorum, ex Officina Elzeviriana
C 1624.

» Elegans planè hæc editio & admo- «
dum emendata; textus ipſe, quicquid «
ferant Curatores iſti ad unum Stephani- «
cum tertium totus compoſitus videtur, «
præterquam duodecim in locis, in quibus «
ſolis, quantùm video, à Stephanico re- «
ceſſere. *Joan. Millius p.* 137. *prolegom. N.* «
T. Gr.

Aliæ editiones Elzevirianæ 1633. 1641. 1656. 1658. 1662. 1675. 1678. *Hæ omnes*
D *nitidiſſimæ ſunt, at mendis non omninò immunes.*

» Chriſtophorus Plantinus anno 1571. «
Antverpiæ eximium illud opus, quod Bi- «
blia Regia vocant, variis linguis emiſit, «
& Græcum Teſtamentum aliquoties ſe- «
paratim. Et hoc noſtro ævo Elzevirii ne- «
mini antecedentium fide & induſtriâ ce- «
dentes, non ſemel id typis ſuis deſcripſe- «
runt. *Steph. Curcellæus, editionis Græcæ N. T. anni* 1675.

Novi Teſtamenti Græca editio juxta
E Editionem Antverpienſem Regiam, Romæ juſſu Urbani VIII. Pont. Max. adornanda circa annum 1624. aut 25. (*Utrumque hunc annum determinant electio Urbani VIII. ad ſummum Pontificatum quæ facta eſt an.* 1623. *& electio Joan. Matthæi Caryophili qui erat Archiepiſcopus Iconienſis an.* 1626. *cùm confutationem Nili Theſſalonicenſis de Primatu Papæ edidit, de qua tamen dignitate in hac præfatione non meminit.*) Adjectis variantibus lectionibus ex XXII. codicibus mſc. imprimis ex Bibliotheca Barberina, ſtudio & labore Joannis Matthæi Caryophili, *cujus præfatio his diſcrepantibus lectionibus præmiſſa legitur ad cal-*

cem

tem Catenæ Græcæ in Marcum à Petro Poſſino Romæ anno 1673. *vulgatæ, ex qua hìc exſcripta eſt. Sed hæc novi Teſt. editio in lucem nunquam prodiit.*

» Ad Lectorem Joannes Matthæus Ca-
» ryophilus. Græcam Novi Teſtamenti edi-
» tionem, quæ, ut archetypa, ſacrarum
» literarum ſtudioſis notiſſima debet eſſe,
» non privato quorumlibet judicio, ſed pu-
» blicâ & legitimâ, hoc eſt Sedis Apoſtoli-
» cæ, auctoritate probatam, prodire pio-
» rum hominum vota optabant. Abſoluti
» enim operis ratio exigebat, ut quod jam
» pridem in ſacris Bibliis juxta LXX. In-
» terpretes, & aliis veteris Teſtamenti volu-
» minibus Græcè editis, ſummâ diligentiâ
» per Sedem Apoſtolicam præſtitum fuit;
» id ipſum per eandem non minori ſtudio
» in ſacroſanctis Evangeliis, & reliqua ſa-
» cræ paginæ Græcâ editione præſtaretur.
» Si quidem mira codicum præſertim im-
» preſſorum varietas & diſcordia tam cre-
» bra lectoribus offerat incommoda, ut
» paſſim anceps hæſitaret animus; & quæ-
» nam præferenda ut germana lectio, quæ
» minus amplectenda videretur, prorſus
» ambigeret.
» Ita in Græcis ipſis fontibus puriores
» requirere fontes oportuit, & Græcam in
» codicibus diſſonantiam ad Græcam pror-
» ſus quoad ejus fieri potuit revocare ori-
» ginem; expurgatis ad fidem vetuſtiſſimo-
» rum codicum inutilibus plerumque mu-
» tationibus, adjectionibus & detractatio-
» nibus, ſive Librariorum vitio ſive quo-
» rumvis audacia in ſacrum textum tot no-
» vitates irrepſerint.
» Conquiſitis igitur juſſu Sanctiſſimi Do-
» mini noſtri Urbani VIII. manuſcriptis
» codicibus venerandæ antiquitatis, è Va-
» ticana potiſſimùm & primariis in Urbe
» bibliothecis, repertiſque Evangeliorum
» Codicibus X. Actuum Apoſtolorum &
» Epiſtolarum omnium VIII. Apocalypſis
» IV. & collatione cum textu impreſſo Re-
» gii codicis (*i. e. Editione Antverp. anni*
» 1572.) de verbo ad verbum diligentiſſimè
» peractâ, opus, Deo favente, abſolutum
» eſt; certis hiſce univerſim regulis quin-
» que, *hic relatis.*
» Hiſce regulis diligenter obſervatis,
» & textus ipſe cautiſſimè emendatus, &
» ſingulis capitibus ſuæ ſunt annotationes
» affixæ. In quibus etiam, ubi opus fuit,
» reddita ratio eſt, cur neceſſe fuerit à re-
» gulis recedere, & textum ipſum, ut erat,
» integrum magno veritatis fundamento
» relinquere. Summo namque Dei benefi-
» cio ex hac collatione perſpectum illud
» eſt: Vulgatam Editionem Latinam, teſ-
» timonio Græcorum vetuſtiſſimorum co-
» dicum & autorum, eſſe fideliſſimam, &

A Græco illi, ut ſanctus Hieronymus vocat, «
fonti, cujus ille nitore quatuor Evangelia «
juſſu Damaſi emendavit, non immeritò «
æquiparandam. »

Pag. 522. *obſervatur in caput* 5. *prioris Epiſtolæ ſancti Joannis verſu* 7. Porro totus 7. verſus hujus capitis deſideratur in octo (proindeque in omnibus, cum octo tantum codices habeant Canonicas Epiſtolas) mſſ. codicibus Græcis.

Novum Teſtamentum Gr. cum verſione vulgata, in 16. Genevæ, Jac. Stoer B 1625.

Idem 8. Amſtelod. Henrici Laurentii 1626.

Idem Græcè curâ Eraſmi Schmidii; in 4°. Wittebergæ 1626.

N. T. Gr. Lat. Ariæ Montani, in 8. Genevæ 1627.

Nov Teſt Græcum ad fidem probatiſſimorum codicum cum verſione Vulgata, accurante Joanne Morino, in folio. V. *Biblia Græca* 1628.

Nov. T. Gr. 18. Genevæ, de Tournes C 1628.

N. T. Gr. Lat. Bezæ. V. *Idem Polyglotton* 1628.

N. T. Græcum *minutiſſimo charactere, qui Sedanenſis dicitur*, in 32. Sedani, Joan. Jannoni 1628.

Novum Teſt. Græcè, in 12. Hanoviæ 1629.

N. T. Græcè, in 8. Amſtelodami, Jo. Janſſonii 1630.

Aliæ editiones 1632. 1638. 1639.

Nov. Teſt. Græcè. V. *Biblia Latina cum* D *comment. Jacobi Gordoni*, in folio. Pariſiis, Cramoiſy 1632.

Novum Teſt. Græcè. 8. Cantabrigiæ, Joannis Buck 1632. in 24. Genevæ, Joan. de Tournes 1632. in 16. Amſtelodami, Joan. Janſonii 1632.

Novum Teſtamentum Græcè cum verſuum diſtinctione, in 16. Lugduni Batavorum ex officina Elzeviriorum 1633. *Editio cunctarum Elzevirianarum præſtantiſſima.*

Ex monito ad Lectorem. » Editionem «
omnibus acceptam, denuò doctorum o- «
E culis ſubjecimus, ut ſi quæ minutiſſimæ «
in noſtro, aut in iis, quos ſecuti ſumus «
libris, ſupereſſent mendæ, cum judicio «
& cura tollerentur. Quòd cùm accuratè «
ab eis factum eſſet, ad editionem novam, «
his præſidiis muniti, denuò acceſſimus; «
in qua & verſus, quos nunc vocant, ac- «
curatiùs notavimus. »

Novum Teſtamentum Græcum cum Iſaaci Caſauboni, Henrici Stephani & aliorum, tum margini tum ad finem adſcriptis notis & variis lectionibus & præfatione Henrici Stephani, 16. Genevæ, Joan. Criſpini, 1632.

Nov. Teſt. Græcè *minutiſſimo ſed elegantiſſimo charactere*, in 24. Amſtelodami, typis Guillelmi Blaeu 1633. *Editio non abſque mendis.*

Novum Teſtamentum Græcum cum notis & animadverſionibus virorum doctiſſimorum, præſertim Roberti Stephani, Iſaaci Caſauboni, & Joſephi Scaligeri. Variæ item lectiones ex antiquiſſimis exemplaribus & celeberrimis bibliothecis deſumptæ, cum epiſtola Richardi Whitakeri dicata Carolo I. magnæ Britanniæ Regi, in 8. Londini, apud Richardum Whitakerum (*typis Elzevirianis ut patet ex imaguncula in fronte poſita*) 1633.

Ex admonitione ad Lectorem. » Ego quanquam meo hîc honori velificari nolim, tamen nec diſſimulare debeo, editionis ſuperioris (*anni* 1622.) præcipuè notas & animadverſiones, & multis eſſe & intolerandis mendis obſitas. Quæ ſic tollenda curavi, ut tuum &c.

Novum Teſtamentum Græcum cum præfatione Eraſmi Schmidii 8. Witteb. 1635.

Nov. Teſt. Gr. 16. Baſileæ, Jo. Valderi 1636.

Idem, 16. Amſtelodami, Joan. Janſſonii 1638.

Novum Teſtamentum idiomate Græco literali & vulgari ex verſione Maximi Calliopolitani cum ejus præfatione, & altera Cyrilli Lucaris, *decreto & ſumptibus Ordinum Generalium Belgii Fœderati in gratiam modernorum Græcorum, ut aſſerit præfatio.* In 4. Genevæ 1638.

Nov. Teſt. Græcè ex optimis editionibus, in 8. Amſtelodami, Joannis Janſſonii 1639.

Nov. Teſt. Gr. ex optimis editionibus, in 24. Amſtelodami, Joannis Janſſonii 1639.

Novum Teſtamentum Græcum &c. (*titulus idem ac ille qui legitur in Novo Teſtamento anno* 1633. *Londini edito.*) In 8. Lugduni Batavorum typis Elzevirianis 1641. *Eadem eſt prorſus editio, ut patet ex utriuſque exemplaris collatione, ex iiſdem characterum formis, & eadem imaguncula in fronte utriuſque poſita.*

Nov. Teſt. Græcum. Adjectæ ſunt ad calcem variæ lectiones. *Typis majoribus elegantiſſimis juxta editionem Rob. Stephani.* In folio, Pariſiis, è Typographia Regia 1642.

Novum Teſtamentum, cujus Græco contextui reſpondent interpretationes duæ: una, vetus; altera, Theodori Bezæ. Ejuſdem Theod. Bezæ annotationes &c. *juxta editionem anni* 1598. Acceſſit etiam Joachimi Camerarii in novum Fœdus commentarius, fol. Cantabr. Rogeri Daniel 1642. *Omnium Bezanarum optima Editio, at minoris literæ.*

Ex monito ad Lectorem. Poſtremam Bezæ editionem ſecuti ſumus, ut potè in quam ultimas curas, adeóque optimas Author impenderat. In qua elaboranda tantùm adjecit, *ut jam novum opus videri poſſit.* Nonnulla, fateor, ex prioribus editionibus adjecimus, quod tamen nullâ temeritate, ſed neceſſitate à nobis factum putes... Bezæ comitem adjunximus Camerarium, tum ob paritatem materiæ tum ut aliquid ſaltem auctarium & ἐπίμετρον adderemus ad priores editiones *verſuum diſtinctionem &* indicem de novo appoſuimus. »

Nov. Teſt. Gr. Lat. in 8. Bezæ, Amſtelodami 1643.

Novum Teſt. Gr. ex antiquiſſimo mſ. operâ Joan. Henrici Boëcleri, cui accedit prologus vetus in Pauli epiſtolas, in 12. Argentorati Jo. Philippi Mulbii 1645. 2. *editio* 1660.

Ex admonitione Boëcleri ad Lectorem. Cùm Typographus de editione novi fœderis Græca cogitaret.... lubens illi optima, quæ unquam prodiere, exemplaria ſuppeditavi, atque collectis etiam mſc. membranis, ut emendatiſſima fieret editio, quantùm licuit, providi &c. «

Novum Teſtamentum Græcum *ex editione Complutenſi* V. *Biblia Polyglotta Pariſienſia* 1645.

N. T. G. L. Bezæ, *editio nitidiſſima*, in 8. Amſtelodami, Henrici Laurentii 1647.

Ex monito Typographi. » In textu Græco ſecuti ſumus eum qui anno 1624. Lugduni *Batavorum* prodiit, cui non pauci viri eruditione & pietate præſtantes præfuere, qui ad Regium exemplar ad optimas quaſque editiones eum cum cura expreſſerunt... Huic ex adverſo Theod. Bezæ interpretationem adjunximus. Eſt autem hæc editio anni 1573. eique, prout ex præfatione videre eſt, præfuit vir doctiſſimus Loſelerius Villerius, eámque ita edidit ut vix quicquam accuratiùs dari poſſit. »

Novum Teſtamentum Gr. 8. Amſtelod. 1648.

Novum Teſtamentum Gr. 8. Londini 1648.

Novum Teſtamentum Græcum in 4°. Londini, Rogeri Daniel ſub ſigno Campanæ 1653.

N. Teſt. Gr. per Carolum Hool, in 12. Londini 1653.

Nov. T. Gr. *juxta editionem Elzevirianam* 1633. in 12. Roterodami, Arnoldi Leers 1654.

Nov. Teſt. Gr. Lat. in 12. Hamburgi 1655.

Novum Teſt. Gr. ex Regiis aliiſque optimis editionibus cnm cura expreſſum, in 24. Amſtelodami, ex officina Elzeviriana 1656.

Novum Teſtamentum Græcè (*ex editione Rob. Stephani anni* 1550.) & Latinè (*ex recognitione Bened. Ariæ Montani.*) *Item* Latinè ex Vulgata. V. *Biblia Polyglotta Londinenſia* 1657.

Novum Teſtamentum Græcum edimus juxta Roberti Stephani edirionem accuratiſſimam, *inquit Waltonus in præfatione.*

Nov. Teſt. Gr. cum vulgata Latina editione interlineari, in fol. Lipſiæ, Kircbneri 1657.

Nov. Teſt. Græcum, in 12. Roterodami 1658.

Novum Teſtamentum Græcum, nova editio, *juxta Elzevirianam*, in qua diligentius quam unquam anteà variantes lectiones tam ex mſc. quam ex impreſſis codicibus collectæ & parallela ſcripturæ loca annotata ſunt, ſtudio & labore Stephani Cnrcellæi *cum docta ejus præfatione*, in 12. Amſtelodami, ex officina Elzeviriana 1658. II. *editio* 1675. III. 1699.

Ex præfatione. » Cùm ergo animadver-
„ terem cognitionem variarum lectionum
„ eſſe valdè utilem & propemodùm neceſ-
„ ſariam, & tamen magnam partem earum
„ quas vetera mſc. continent, in bodiernis
„ editionibus deſiderari, operæ me pretium
„ facturum arbitratus ſum, ſi colligerem
„ omnes quas in diverſis exemplaribus in-
„ venire poſſem, & novæ edirioni adjice-
„ rem. Primùm igitur in manus ſumpſi Græ-
„ cam Bibliorum impreſſionem quæ Fran-
„ cofurti apud Andreæ Wecbeli bæredes
„ anno 1597. operâ, ur dicitur Franciſci Ju-
„ nii doctiſſimi viri, & ex ea omnes Novo
„ Teſtamento adjunctas variantes lectiones
„ deſcripſi. . . . Et ubi aliquis locns mendi
„ ſuſpectus mihi fuit, eum cum Stepbani
„ editione contuli, atque inde correxi.
„ Deinde iſtis inſerui varias lectiones ex-
„ cerptas ex anriquo admodum Epiſtola-
„ rum Pauli codice mſc. qui olim Beza in
„ ſuis annotationibus concinnandis eſt uſus;
„ nempe quem Claromontannm appellat,
„ qui poſteà in Cll. Puteanorum fratrum
„ manus devenit. Item ex alio Tbuani co-
„ dice mſc. in toto, ſi Matthæum exemeris,
„ N. Teſtamento. Quæ duo collectanea
„ fuerunr mihi ſuppeditata à doctiſſimo Mi-
„ chaële Falcario.
„ Addidi poſteà alias ad Evangelia per-
„ tinentes, ex mſc. Conſtantinopolitano
„ pluſquàm octingentorum annorum qui eſt
„ in Bibliotheca Card. Mazarini, nec non
„ ex alio mſc. adbnc vetuſtiore: utraſque
„ ab amico Lutetiâ ad me miſſas. Præter
A quas nonnullæ occurrent, quas ex vete- «
ribus meæ qualiſcumque Bibliothecæ li- «
bris collegi. Et hæ omnes ſimul in mar- »
gine inferiori noſtræ edirionis continen- «
tur, quæ ad præcedentes Elzevirianas ex- «
preſſa fuit, nullâ prorſus in textu factâ «
mutatione, niſi quod voces, quæ diverſi- «
modè leguntur, aſteriſco & duabus lineo- «
lis includi curavi, ut ſtatim ab aliis diſ- «
cernerentur, nullúmque poſſet ſupereſſe «
dubium quonam variæ lectiones referri «
deberent. Sed poſtquam bæc editio pluſ- «
B quam dimidiâ ſui parte abſolnta fuit, «
alias adbuc accepi à viro docto ex Frobe- «
niana, Hiſpanica & ſimilibus melioris «
notæ editionibus excerptas, quibus ne «
curioſi Lectores privarentur, eas inſtar «
appendicis ad calcem operis adtexui; cum «
nonnullis quas deſumpſi ex Iſaaci Caſau- «
boni notis in Evangelia, & iis quæ in A- «
pocalypſi in Hervagiana Bibliorum Græ- «
corum editione anno 1545. Baſileæ facta, «
adjunctæ inveniuntur. «
Quibus intermiſcui nonnullas Henrici «
C Stepbani aliorumque emendariones ex «
conjectura, (N. B. *i. e. nota bene*) quas «
puto non fore ingratas illis qui in obſcu- «
riorum Scripturæ locorum ſenſum accu «
ratius inquirere delectantur (*a*). Quam- «
vis enim ejuſmodi correctiones auctorita- «
te cedant iis quæ veterum codicum teſti- «
monio fulciuntur; quædam tamen ſe tan- «
ta probabilitate commendant, ut abſque «
veritatis injuria ſperni non poſſe videan- «
tur. Si anguſtia marginum permiſiſſet, «
ubique libros nominaſſem quos ſecutus «
D fui, ut, qui vellent, conſulere eos qui- «
rent; quanquam id quod nunc in genere «
de illis monui, abunde ſufficere exiſti- «
mem. . . Hæc ſunt præcipua in nova noſ- «
tra Teſtamenti Græci editione obſervan- «
da; quæ non tantum à typotherarum «
mendis, quam accuratiſſimè fieri potuit, «
ſicut præcedenres Elzevirianæ, fuit re- «
purgata, ſed etiam pleniorem quam ullæ «
aliæ variantium lectionum ſyllogen exbi- «
bet, ut ſit inſtar correctorii vitiorum quæ «
lapſu temporis auctoritatem ſibi acquiſi- «
E verunt &c. «

(*a*) Hujuſmodi meræ conjecturæ (*in- «
quit Saubertus pag.* 35. *prolegomenorum in «
varias lectiones S. Matthæi*) ab omni an- «
tiquitatis ſuffragio deſertæ, in ſacrum tex- «
tum nullo admittendæ modo, niſi hete- «
rodoxis quibuſque campum velimus ape- «
rire graſſandi pro lubitu, & Scripturas «
velut ſutor corium tractandi. Siquidem «
quod in profanis auctoribus non audent «
Critici (ſine codicum vel Interpretum «
auctoritate, vel urgente neceſſitate) ex «
proprio ingenio corrigere, & aliam lec- «
tionem ſubſtituere, (quod in iſtiuſmodi «

„ libris vix ferendum) in libris ſacris, qui-
„ bus multo major reverentia debetur,
„ quam ullis ſcriptis humanis, planè illici-
„ tum eſt. » *Ita Saubertus.*

† *Curcellæo à nonnullis vitio datum, quod in quibuſdam locis viſus ſit Socinianis frigidam fundere. Peculiarem de hoc argumento diſſertationem in* 4°. *Roſtochii a.* 1696. *edidit.* Jo. Gottl. Mollerus, *quæ inſcribitur:* Curcellæus in editione originalis N. T. textus, V. Lect. & Parallel. Scr. Locorum additamentis veſtita Socinizans. *Quâ quidem diſſertatione, Curcellæum circa tria illa capita, in quibus placita Socino propria ſita ſunt, de Trinitate ſc. Deitate Filii & Satisfactione Chriſti, in favorem Socinianorum loca Scripturæ claſſica tam in variantibus lectionibus quam locis parallelis depravaſſe, ac inde adeo ſocinizaſſe, Autor probare contendit.*

Gebb. Theod. Meierus Profeſſor quondam Helmſtadienſis de Curcellæi editione in Libello Trium Initiamentorum &c. *Editionis* 1690. §. 16. *pag.* 21. *hæc refert:* » Nuper
„ variarum lectionum acervum accumulare
„ inſtituerunt μικρολόγοι diligentes. Quaſi
„ verò Typographorum errata & falſario-
„ rum corruptela in variantibus lectionibus
„ ſint habendæ. In nupera Amſtelodami à
„ Neophiti nimis curata Novi Teſtamenti
„ editione vel centum loca ſunt corrupta,
„ tantum perverſa diſtinctione & interpunc-
„ tione callidum conſilium hæreſim propa-
„ gandi. «

Verſio Novi Teſtamenti nova ad Græcam veritatem emendata & notæ ac animadverſiones in idem: quibus partim mutatæ alicubi verſionis redditur ratio, partim alia neceſſaria monentur. Accedit ſacer contextus Græcus cum verſione veteri &c. *Hæc omnia ſub hoc titulo* Eraſmi Schmidii opus ſacrum poſthumum, in folio. Norimbergæ, typis Mich. Endteri 1658.

Ex monitu ad Lectorem. » Næ id locu-
„ pletiſſima ſua eruditione quam ex innu-
„ meris Græcorum ſcriptorum ſolertiſſima
„ lectione ſibi comparaverat, ſumma ſua
„ cum laude & obtinuit jam Eraſmus Schmi-
„ dius, & obtinebit doctiſſimo ſuo in novum
„ Fœdus commentario; ex quo dum pluri-
„ ma, quibus authentici textus puritatem,
„ quem σολοικίζειν nonnulli opinantur im-
„ piè, aſſertum doctiſſimè, & vocum deri-
„ vationes, emphaſes, diverſamque conſ-
„ tructionis conjuncturam evolutum, enu-
„ cleatumque ibat &c. »

» Hic novam adornavit, eamque ac-
„ curatiſſimam Teſtamenti Novi verſio-
„ nem, additis animadverſionibus quibus
„ partim mutatæ alicubi Bezanæ tranſla-
„ tionis ratio redditur, partim notis ipſius

A occurritur. » *Kortholtus de variis Scripturæ editionibus cap.* 15. §. 31.

Novum Teſtamentum Græcum ex verſione Eraſmi cum gloſſa compendiaria Matthiæ Flacci Illyrici, *juxta editionem priorem anni* 1570, in folio. Francofurti 1659.

Novum Teſt. Græcè, ſtudio Johannis Boecleri, 2. *editio*, 12. Argentorati, Joſiæ Stædelii 1660.

Novum Teſt. Græcum in 8°. Tiguri 1661.

B Novum Teſtamentum Græcum, in 18. Amſtelodami, ex Officina Elzeviriana 1662.

Nov. Teſt. Gr. Lat. Bezæ, in 8. Tiguri 1663.

Nov. Teſt. Gr. cum liturgia Anglicana Græcè, in 12. Cantabrigiæ, Joannis Field 1665.

N. Teſt. Gr. Lat. Eraſmi, in 4°. Gieſſæ 1669.

Novum Teſt. Gr. in 24. Amſtelodami 1671.

C N. T. Gr. Lat. Th. Bezæ, in 8°. Tiguri 1671.

Nov. T. Gr. cum reſolutione vocabulorum Caroli Hoole, in 12. Londini, Andreæ Clark 1672.

Nov. Teſt. Græco-Latinum Eraſmi cum variis lectionibus, in 4. Francofurti 1673.

Novum Teſtamentum Græcum cum verſione Latina Vulgata, & Gallica Montenſi, in 8°. Montibus (*Rotomagi*) 1673.

D Novum Teſtamentum Græcum ex editione Caroli Hoole, in 12. Londini, Clark 1673.

Novum Teſtamentum Gr. & Lat. ex Vulgata, cum interpretatione vocum difficiliorum, 2. vol. in 12. Lugduni, Molin. 1673.

N. Teſt. Gr. Lat. Eraſmi, in 12. Francof. 1674.

Novum Teſtamentum Græcum ex edit. Car. Hoole, in 12. Londini, Clark 1674.

E Nov. T. Gr. 12. Londini, Redmaine 1674.

Novum Teſtamentum Græcè. Editio nova denuò recuſa, in qua diligentius quam unquam anteà variantes lectiones tam ex mſc. quam impreſſis codicibus collectæ, ſtudio & labore Stephani Curcellæi *cum ejus præfatione*, 8. Amſtelodami, Danielis Elzevirii 1675.

Hæc editio à priori anno 1658. publicata nullo modo differt, niſi quod in prima præter quaſdam varias lectiones infra paginam poſitas, aliæ ad calcem Actuum Apoſtolorum & Epiſtolarum Pauli; in poſtrema verò in

parte infima ſingularum paginarum omnes A *collocatæ ſunt.*

Nov. T. Græcè. Acceſſerunt parallela Scripturæ loca, necnon variantes lectiones ex plus 100. mſc. Codicibus & antiquis verſionibus collectæ (curâ & ſtudio Joannis Fell.) *cum præfatione de origine variantium lectionum*, in 8. Oxonii, è theatro Sheldoniano 1675.

Aliæ editiones juxta illam excuſæ. 1697. 1702.

Ex præfatione. » Unde imprimis conſulto egiſſe videntur Robertus Stephanus, B Franciſcus Junius, & Stephanus Curcellæus, qui ubique appoſitis juxta textum ſacrum variantibus lectionibus, id præſtiterunt, ut quibuſvis de iiſdem promptè ſententiam ferre facta ſit poteſtas. Cum vero attentius ea recognoſceremus, planè comparebat pleraque illa, quæ variæ lectiones audiunt, aut nullius eſſe momenti, ſi quidem in vocibus prorſus ſynonymis, aut particulis mere expletivis verſarentur; aut demum manifeſta eſſe ſphalmata, ſolâ analogiâ criticâ & grammatices ope C corrigenda... Cum ergo novi Fœderis editionem moliremur, ſtatuimus mſſ. codices quotquot haberi poterant, diligenter recognoſcere, & amicorum ope aliunde acceſſita, exemplarium alibi gentium reperiendorum fidem expoſcere : porro verſiones veteres Evangeliorum ante 1200. annos deſcriptas, Gothicam nempe & Copticam, in ſubſidium petere, & tandem omnia lectoris oculis, una cum textu ipſo ſubjicere.

» Exhibemus ergo quæ Curcellæus ex D Stephano imprimis & Wechelio deſumſit; inſuper quæ Biblia Polyglotta Anglicana addidere. Porro collationem de novo inſtituimus 12. MSC. Bibliothecæ Bodleianæ, quorum plerique intacti prius, nec in Polyglottis recenſiti. Accedunt collationes codicum duorum Bibliothecæ Dublinienſis in Hibernia, quos H. Dodwellus collegit & tranſmiſit. Quatuor itidem è Gallia mittebantur, quorum tres Dn. Petavii Senatoris Pariſienſis muſæum ſuppeditavit, (*aſſervantur nunc in Bibl.* E *Vaticana inter codices mſc. Reginæ Sueciæ*) quartum Bibliotheca Cœnobii Gallicani quæ eſt S. Germani. Verſiones Gothicam & Copticam recenſuit Th. Mareſchallus. Ultimo in loco lectiones varias 12. MSC. quæ Catenæ in D. Marcum Romæ nuper à Petro Poſſino editæ appenduntur, adjecimus. «

» Verſionis Copticæ ut & Gothicæ varias lectiones (*inquit Millius p.* 151. *Prolegom. in Novum Teſt. Gr.*) reliquis à ſe congeſtis inſerendas duxit eximius ille rei Typographicæ omniſque literariæ apud nos olim Curator (*Joannes Fell Epiſcopus Oxonienſis*) in Editione N. T. quæ prodiit Oxonii anno 1675. «

» Novum Teſtamentum Græcum cum centum mſc. collatum, Oxonii ante quinquennium editum curæ præcipuæ Epiſcopi Oxonienſis Joannis Fell debemus. *Paulus Windingus in Adiſpotis num.* 357.

» Hæc editio (*juxta Rich. Simon cap.* 19. *hiſt. crit. textus N. T.*) cæteris omnibus eſt anteponenda, quippe quæ majorem præcedentibus variarum lectionum copiam profert. Infra textum ſubjiciuntur; verum quæ in diverſis libris editæ prius fuerant, non ſublatis imo additis quibuſdam ſphalmatis, hîc ſimul collectæ ſunt. » *Ita ille.*

Novum Teſt. Græcum ex recenſione Jo. Leuſden, in 12. Ultrajecti, Smytegalt 1675.

Aliæ editiones Leuſdeni 1688. 1693. 1698. *ter.* 1701.

Novum Teſt. Græcum, in 18. Tiguri 1677.

Novum Teſtamentum Græcum, in 24. Amſtelodami, ex Officina Elzeviriana 1678.

Novum Teſt. Græcè. V. *Biblia Græca* 1683. 1687.

Nov. Teſt. Gr. ſtudio Joan. Leuſden, in 18. Amſtelodami, Abrahami Van Someren 1688.

Novum Teſtamentum Græcum cum præfatione A. Rechenbergii, in 12. Lipſiæ 1691.

Novum Teſtamentum Græcum, in quo non tantum ſelecti verſiculi 1900. continentes omnes voces Novi Teſtamenti aſteriſcis notantur, ſed etiam omnes & ſingulæ voces ſemel vel ſæpius occurrentes peculiaribus in textu ſignis diſtinguntur, & in margine Latinè transferuntur, edente Rudolpho Leuſdenio, in 8. Francofurti 1692.

Novum Teſtamentum Græco-Latinum Eraſmi, in 4°. & in 12. Francofurti 1693.

Novum Teſt. Græcè & Germanicè, ſtudio Joannis Leuſden, in 12. Luneburgi 1693.

Novum Teſtamentum Græcè nunc denuò ad exemplar Oxonii impreſſum cum præfatione nova Auguſti Hermanni Franckii, in 8°. Francofurti, Henrici Richteri 1697.

Novum Teſtamentum Græcum cum præfatione A. Rechenbergii, in 24. Lipſiæ 1697.

N. Teſt. Græco-Latinum Ariæ Montani, ſtudio Joannis Leuſden, in 12. Amſtelodami, Wetſtein 1698.

Nov. Teſt. Græcè abſque ulla abbreviatura, ſtudio ejuſdem, in 12. Ibidem, iiſdem typis 1698.

Ex præfatione. » En tibi hic Novum „ Teſtamentum Græcum nitidiſſimè & cor- „ rectiſſimè impreſſum, ſine ullis literarum „ compendiis quæ vulgò abbreviaturæ di- „ cuntur... Hæc editio optimè convenit „ cum Bibliis Hebraicis non punctatis, ſub „ meo nomine Francofurti typis Wuſtia- „ nis anno 1694. editis, adeo ut V. & No- „ vum Teſtamentum originale ſimul nunc „ in eodem volumine compingi poſſint, &c. «

Nov. Teſtamentum Græcè & Belgicè, ſtudio Joannis Leuſden, in 12. Amſtelodami 1698.

Novum Teſtamentum Græco-Latinum Ariæ Montani, V. *Idem Polyglotton* 1698.

Novum Teſtamentum Græcum ex editione Stephani Curcellæi, in 12. Amſtelodami, P. & Joan. Blaeu & ſociorum 1699.

N. Teſt. Gr. Lat. Eraſmi, 8. Francofurti 1700.

Novum Teſtamentum Græcum cum radicibus diffic. vocum, in 8°. Londini 1701.

Novum Teſt. Græcum, in 12. Londini 1701.

Novum Teſtamentum Græcum ſtudio Joannis Leuſden, in 24. Amſtelod. 1701.

Nov. Teſt. Gr. cum præf. A. Rechenberg. in 24. Lipſiæ 1702. † ſecunda editio ibidem 1709.

Novum Teſtamentum Græcum nunc denuò ad exemplar Oxonienſe impreſſum. Acceſſerunt parallela Scripturæ loca, nec non variantes lectiones ex plus 100. mſſ. codicibus & antiquis verſionibus collectæ, reviſæ, auctæ, & emendatæ, à B. H. W. cum nova Auguſti Hermanni Franckii præfatione, in 8. Lipſiæ, Richteri 1702.

Ex præfatione. » Dicam quod tota res „ in revidendis atque conferendis lectioni- „ bus variantibus, ob diſcrepantiam varia- „ rum lectionum, diligentiam adhuc mag- „ nam requirit, atque neceſſaria ſubſidia. „ Inde tributas ab aliis huic editioni Oxo- „ nienſi laudes viri eruditi vix probabunt. „ Ex reviſione atque collatione cum aliis „ antiquis atque recentioribus codicibus „ impreſſis, illam quam plurimis nævis la- „ borantem deprehendi &c. »

Novum Teſtamentum Græcum cum verſione Germanica Lutheri & præfatione Joannis Winkleri, 8°. Luneburgi 1702.

Novum Teſtamentum Græcè, cum ſcholiis Græcis, è Græcis ſcriptoribus magna ex parte deſumptis, & variantibus lectionibus, (ex editione Oxonienſi anni 1675. ſelectis, quam ſive in textu ſive in locis parallelis omninò ſectatus eſt) opera & ſtudio Joannis Gregorii Archidiaconi Gloceſtrienſis collectis, cura Henrici Aldrich editum, in folio. Oxonii, è theatro Sheldoniano, Thomæ Bennet 1703. *Nitida & inſignis editio.*

Joannes Gregorius » chartas in ſeceſſu « expolivit perpurgavitque, ideo in eo « fuit, ut idoneam edendi operis rationem « iniret. Aſt obiit inter hæc diligentiſſimus « vir, atque adeo impeditus eſt, quo minus « editionem operis ipſe curaret, omneſque « rationes ejus confectas daret. Cujus proin- « de curam ſuſcepit ac editionis negotium « moderatus eſt Henricus Aldrich... qui « eo rem perduxit, ut prodierit tandem « opus Auguſtiſſimæ Principi Annæ, Mag- « næ Britanniæ Reginæ, inſcriptum, & ita « comparatum, ut ſingulæ paginæ textum « novi Fœderis, loca parallela, variaſque « lectiones, & ſubjecta ſcholia exhibeant. « Deprompta iſta ſunt tum ex ſacris, tum « ex prophanis ſcriptoribus, quorum ple- « rumque unde petita ſunt loca conſigna- « vit, & partim in cujuſvis ſcholii fine no- « tavit, partim peculiari indici, operi præ- « fixo, inſeruit, præter Andr. Rinmannum, « clar. Jo. Ern. Grabius... qui inſperſit quo- « que paſſim ſua ſcholia. *Act. Erud. Lipſ. anni* 1704. *p.* 50.

Majorem ſane ex hac editione laudem « conſequitur is cujus impenſis facta eſt, « quam is cujus ſtudio ſcholiis fuit onerata. « Ille nitidiſſimis characteribus, charta pu- « ra, delicatiſſimis imagunculis opus illuſ- « travit: hic quaſdam tantum interpreta- « tiones & nonnulla ex SS. Patribus in pri- « mis Theophylacto, quædam etiam ex S. « Joanne Chryſoſtomo, & in Apocalypſi « ex Aretha Cretenſi excerpta loca, Cate- « narum inſtar, congeſſit; quibus varias « immiſcuit Philoſophorum ſententias. Hæ « vero cum à doctrina Evangelica maximæ « ſint diverſæ, earum inſimul collectione « lectoris animus offenditur... Qui ſcholia « collegit, pauca & quidem breviſſima ad- « junxit ex ſuis, quæ ſi penitus omiſiſſet, « egiſſet certè prudentius; illa namque « nec textum elucidant, nec obſcuras ac « difficiles ſententias explanant. Mortuo « Joanne Gregory, abſoluta eſt hæc editio. « Variantes lectiones ex maximo tam co- « dicum mſc. quam præcedentium editio- « num numero congregatas inter ipſum « textum & ſcholia poſuit is qui hujus cu- « ram habuit. Codex Bezanus, ſeu Canta- « brigienſis ei plurimas ſuppeditavit. *Memo- « riæ Trevoltianæ art.* 78. *menſis Junii anno* 1708.

Novum Teſtamentum Græcè cum variantibus lectionibus, ſtudio Jo. Georgii Pritii cum ejus prolegomenis, 24. Lipſiæ 1703.

Novum Teſtamentum Græcè, ad probatiſſimos codices ſtudioſè reviſum, adjunctiſque ſummariis *Latinis*, locis parallelis, variis lectionibus, & denique chartis Geographicis, in concinnam hanc formam adornatum, vigiliis & induſtria Jo. Georgii Pritii, cum ejus præfatione, 2. *editio*, in 12. Lipſiæ, ſumptibus Gleditſchii ſenioris 1703. *ibid.* 1709.

Ex præfatione. » Ante omnia de editio- » ne emendatiſſima caſtiſſimaque prodenda » fuimus ſolliciti. Inde præſtantiſſimos cir- » cumſpeximus codices, (*nempe editionem Eraſmi* an. 1522. *Rob. Stephani* an. 1546. *aliamque Colonienſem Arnoldi Birckmanni* an. 1549. *Tigurinam* an. 1559. *Voegelianam Lipſienſem* an. 1564. *Th. Bezæ* an. 1588. *& denique Elzevirianam* an. 1633. *Hi igitur ſunt præſtantiſſimi illi, quos vocat, codices.*) » Eoſque contulimus ſtudioſè, lectionemque » probatiſſimam recepimus in textum, & » ſi aliquibus in locis variabant diverſitatem » iſtam in variis adnotavimus lectionibus... » Quamvis vero typographo adeſſe non po- » tuerimus, confidimus tamen Frid. Guil. » Schuzium muneri huic dextre ſatisfeciſ- » ſe... Capitum ſummaria pleraque hoc in » loco debemus Seb. Schmidio. Porro & » lectionum varietates adpoſuimus in calce » cujuſque paginæ, neque tamen omnes, » ſed præcipuas ſaltem. Hic vero, ne & hoc » diſſimulemus, & Curcellæi & Oxonienſis » editio plurimum nobis inſerviit, ſed plu- » res tamen, quæ in editionibus illis non » adparent, hinc inde à nobis præterea » obſervatas adjunximus... Non integrum » vero fuit inſimul memorare, quod qui- » dem deſiderat Rich. Simonius, ex quibus » codicibus illarum unaquæque lectionum » fuerit deprompta. Tabulas geographicas, » quibus Palæſtina & itinera à Paulo obita » repræſentantur, debemus Chriſtophoro » Cellario &c. «

Novum Teſt. Græcum, in 8°. Londini 1703.

Nov. T. Græcum, in 24. Pariſiis, apud Societatem Bibliopolarum 1704. *Editio mendoſa.*

Novum Teſtamentum Græco-Germanicum, ad probatiſſimos codices exactum, accuratèque reviſum, item locis vere parallelis illuſtratum atque auctum, & ſummariis inſtructum, cura Jo. Henrici Maji, *adjecta præfatione Joannis Winkleri*, 8°. Gieſſæ Haſſorum, Jo. Max. à Sande 1705.

Novum Teſtamentum Græcum cum verſione Latina Eraſmi Græco textui è A regione adjecta, additis commatum numeris: Annotationes ejuſdem ſingulis paginis ſubjiciuntur. V. *Ejus operum* Tomi VI. *editio nova* fol. *Lugduni Batavorum* 1706.

Novum Teſtamentum Græcum, cum lectionibus variantibus MSS. Exemplarium, Verſionum, Editionum, SS. Patrum & Scriptorum Eccleſiaſticorum, & in eaſdem notis. Accedunt loca ſcripturæ parallela, aliaque ἐξηγητικὰ & Appendix ad variantes lectiones. Præmittitur *prælonga &* B *docta* diſſertatio, in qua de libris N. T. & Canonis conſtitutione agitur: Hiſtoria S. Textus N. Fœderis ad noſtra uſque tempora deducitur; & quid in hac editione præſtitum ſit, explicatur, ſtudio & labore Joannis Millii, in fol. Oxonii, è Theatro Sheldoniano 1707.

Ex tertia parte hujus diſſertationis pag. 167. *Poſtquam Editor diſſeruit fuſius de MSS. Exemplarium, Editionum, Verſionum & Monumentorum SS. Patrum aliorumque Scriptorum Eccleſiaſticorum lectionibus va-* C *riantibus, quibus in editione hac uſus eſt, addit:* » Ad Editionem Roberti Stephani « tertiam, magnificam illam an. 1550. con- « formati id operam dedimus, ut κεφάλαια « tam Evangeliorum vetera, quam in Actis « & Epiſtolarum Euthaliana (adjunctis in- « ſuper iis, quæ ad oram Apocalypſeos ad- « notavit Arethas) una cum ſectionibus E- « vangelici textus Ammonianis & Euſebia- « no Canone in interiori margine colloca- « rentur; tum verò ut lectiones Exempla- « rium ejus ſedecim in inferiori margine « D ponerentur, ut & cæteræ omnes, quas « undecumque collegimus... Et quidem « haud exigua ſpes eſt, lectionum, quas « undecumque accumulavimus, & notula- « rum noſtrarum beneficio, lectori paulò « attentiori perſpectum fore, quænam in « ſingulis penè locis fuerit genuina S. Textus « lectio. «

Feci certè quod potui, per annos jam « propemodum triginta, labore ferè con- « tinuo & planè incredibili, ut antiquorum « Patrum & Scriptorum Eccleſiaſticorum, « E verſionum Orientalium, aliarumque ve- « tuſtiſſimarum, Exemplarium denique (ut « Editiones ſileam) MSS. optimorum, ac « cæterorum cujuſcumque ſeculi ac notæ, « reſeratis Theſauris & in unum collatis, « videat ſtatim lector, quem in modum ſe « habuerit, ab ipſis Canonis N. T. primor- « diis, in codicibus cujuſque ſeculi, textus « Græcus Novi Fœderis; tum verò ut in « ſuo de variationibus majoris momenti, « quæ occurrunt, judicio noſtris hinc inde « notulis nonnihil adjuvetur. Sed & ad ex- « plicationem ſacri codicis hujus ſenſuum « haud parum contuliſſe me ſpero, diligenti «

» locorum parallelorum, aliorumque quo-
» rumdam annotatione. «

*De hac editione ita loquitur Bentleius p.
95. Epiſtolæ ſuæ ad Joan. Millium. Hæc*
» *Editio* ea typorum elegantia eſt & magni-
« ficentia, ea in annotationibus eruditio
» elucet, in variis lectionibus induſtria,
» quippè etenim ad eam copiam compa-
» randam omnia SS. Patrum ſcripta, om-
» nes antiquas verſiones & infinitam vim
» codicum mſſ. curioſè excuſiſti. »

» Has (inquit Jo. Alb. Fabricius lib. 4.
» cap. 5. § 16. Bibl. Græcæ) quamvis mag-
» nificas laudes etiam vincit opus ipſum &
» Editio N. T. luculenta Milliana quæ hoc
» anno 1707. Londini in folio lucem vidit
» cum uberioribus & eruditiſſimis prolego-
» menis complectentibus non modo hiſto-
» riam criticam Canonis ſacri quem dili-
» genter confirmat, ſed etiam per ſingula
» ſecula progrediendo cenſuram continen-
» tibus codicum quibus Patres Græci & La-
» tini fuerunt uſi, denique recentium vi-
» rorum doctorum induſtriam, qui N. T.
» ediderunt, vel varias lectiones college-
» runt. «

† *In Actis Erudit. Lipſ. à 1709. p. 1. N.
T. Milliani hiſtoriæ hæc præmittuntur:*
» Dudum expectatum ſummis orbis Chriſ-
» tiani ſtudiis opus jam demum, Sereniſſ.
» Britannorum Regina, nequicquam obſ-
» tantibus belli & pacis curis, urgente, in
» lucem prodiit, Auctore quidem paucis
» poſt illud publicatum diebus mortalibus
» rebus erepto: nimirum vanos hominum
» plauſus vel non admittendos ei, qui men-
» tem tamdiu in iſtis defixam habuiſſet,
» vel longo eoſdem labore, Herculea conſ-
» tantia per XXX. annos heic exantlato,
» impares eſſe oſtendentibus fatis. Stat in-
» terea immortalis gloria operis, & ut fas
» eſt ominari à verbo vitæ vitam trahet at-
» que immortalitatem. «

Nov. Teſt. Græco-Latinum Bezæ, in
12. Lipſiæ 1708.

Novum Teſtamentum Græcè, cum
Lectionibus Variantibus *& reliqua, ut
ſupra*, ſtudio & labore Jo. Millii S. T. P.
Totum opus denuò recenſuit, meliori
ordine diſpoſuit, appendice integra prio-
ris editionis, & majori parte prolegome-
non ſub textum revocata; variis præte-
rea lectionibus plurium codd. mſſ. ſpec-
tandæ vetuſtatis, noviſque obſervationi-
bus auxit Ludolphus Kuſterus, in folio
Amſtelod. ſumptibus Jo. Frid. Gleditſch.
Bibliopolæ Lipſ. & Caſp. Fritſch Bibliop.
Amſtelodamenſis 1709.

Ex præfatione Kuſteri » *Joannes Millius*
» accurata ſua diligentia effecit, ut omni-
» bus nunc apparere poſſit, diſcrepantiam
» Codicum MSS. Novi Teſtamenti longè

A minoris eſſe momenti, quam non ſolùm «
hominess erga S. Scripturam malè animati «
ante jactitaverant, ſed etiam multi ſor- «
ſan ex iis qui benè de religione ſentirent, «
ſibi perſuaſerant. «

Ut autem Lector de variantibus lectio- «
nibus Novi Teſtamenti eo meliùs judi- «
care poſſit, de earum naturâ & differen- «
tiâ paucis hîc differere viſum eſt. «

Quatuor variantium lectionum ſtatuo «
genera, 1°. Falſò ita dictarum ſive quæ «
tales eſſe videntur, at revera non ſunt. «
B 2°. Dubiarum. 3°. Verè quidem talium, «
ſed nullius momenti. 4°. Verè itidem ta- «
lium, ſed alicujus vel magni momenti. «

Variantes lectiones falsò ita dictæ ſunt «
illæ quas certò conſtat, eſſe textus depra- «
vationes. Ad hanc igitur claſſem non ſo- «
lum referendæ ſunt lectiones contradic- «
toriæ, abſurdæ, ſed etiam lectiones va- «
riantes codicis alicujus, quem ex altero «
codice adhuc extante, deſcriptum eſſe «
conſtat. Huc etiam pertinent menda ty- «
pographica Editionum: itemque diſcre- «
pantiæ lectionum, ortæ ex citationibus, «
C quas non ex fide codicis alicujus veteris, «
ſed ex memoria factas eſſe conſtat.... «
Neque rectè variantium lectionum nu- «
merum auxerint voces illæ, quæ diverſa «
tantum ratione ſcribendi (quarum utram- «
que apud veteres Librarios uſu receptam «
fuiſſe conſtat,) inter ſe diſcrepant, ma- «
nente eadem prorſus ſignificatione vocis... «
Haud paucas hujuſmodi lectiones varias «
falsò ita dictas in collatione hac Milliana «
reperiri *fateor:* quas ſi pro veris omnes «
Millius habuit, abſque dubio deceptus «
D ſœpè fuit: ſin ſcivit quidem non eſſe ve- «
ras lectiones variantes, & tamen eas quo- «
que annotandas eſſe cenſuit, ne quicquam «
ejus generis prætermitteret; exactiſſimam «
ejus diligentiam meritò laudandam eſſe «
arbitror. «

Quod ad ſecundum genus variantium «
lectionum adtinet; eò præcipuè referen- «
dæ ſunt citationes illæ Patrum, de quibus «
exploratum non eſt, utrum fide & auc- «
toritate codicis alicujus veteris nitantur, «
an verò conceptæ tantum ſint verbis, «
E quæ memoria fortè citanti ſuggerebat. «
De talibus ergo ſententia ferenda eſt, ut «
neque illicò pro variis lectionibus habean- «
tur, neque ex earum numero temerè ex- «
cludantur, donec omnibus rectè ponde- «
ratis de illis judicari poſſit... «

Pergo nunc ad variantes lectiones ve- «
rè tales, ſive eas quæ ſpecimen veri ha- «
bent, & auctoritate codicis alicujus mſ. «
nituntur; & quidem iis in locis, de quo- «
rum vera & Archetypa lectione nondum «
liquidò conſtat. Has bifariam nobis diſper- «
tire viſum eſt, quarum alteras eſſe dixi- «
mus

» mus nullius momenti; alteras alicujus vel magni momenti. Nullius momenti dico eas, quæ nullam ſententiæ loci inferunt mutationem, adeo ut nihil interſit, utrum hanc an illam amplectaris. Hujus generis variantes lectiones innumeræ penè in collectione hac Milliana occurrunt.

» Reſtant igitur variantes lectiones alicujus vel magni momenti; quarum non ita multæ, pro reliquarum numero, in editione hac Novi Teſtamenti reperiuntur. De harum pleriſque Cl. Millius tam in notis quam in Prolegomenis magnâ diligentiâ egit; poſt quem actum non agemus.

» Reſtat ut quid in nova hac editione à nobis præſtitum vel additum ſit, Lectori paucis exponere. Primo, *Textum Græcum* cum XXII. codd. mſſ. quibus Cl. *Millius* uſus non eſt, collatum damus. Ex his novem, qui tantum quatuor Evangelia continent, (nono tamen excepto, qui præter quatuor Evangelia, & alias Novi Teſtamenti partes complectitur) Pariſiis in Bibliotheca Regis Chriſtianiſſimi aſſervantur... Præter has collationes Pariſienſes, trium aliorum Codd. collationibus Editionem hanc locupletavimus ſc. Codicis Græci quatuor Evangeliorum ſexcentorum annorum quem in notis noſtris *Lipſienſem* vocamus, quod eum poſſideat vir Reverendus Jo. Gotlob Carpzovius, Eccleſiaſtes Lipſienſis: Codicis *Seidcliani*, ita appellati à poſſeſſore ejus *Seidelio* Berolinenſi, ante paucos annos defuncto, ſeptingentorum annorum; in hoc Codice deſiderantur quatuor Evangelia; continentur autem reliqui libri Novi Teſtamenti omnes: Ultimi denique & nulli reliquorum ſecundi, codicis ſc. *Borneriani* olim Petri Francii, nunc Chriſtiani Friderici Borneri S. T. D. & Græcæ Latinæque apud Lipſienſes Profeſſoris, qui quidem codex tredecim tantum Epiſtolas Paulinas complectitur, & qui octingentorum annorum ætatem excedit...

» Notas Textui ſubjectas numeris verſuum in quos ipſe textus diviſus eſt diſtinximus, iiſque longam appendicem calci prioris Editionis annexam, non ſine magno labore inſeruimus... In iiſdem notis loca ex Prolegomenis paſſim citavimus præſertim illa, in quibus Millius vel ſententiam ſuam corrigit, vel quædam affert ante indicta.«

† Novum Teſtamentum Græcè, ad probatiſſimos codices reviſum &c. vigiliis & induſtria Jo. Georg. Pritii. Editio ſecunda locis parallelis & variis lectionibus *ex Millii editione* ſubinde aucta & emendata. Acceſſit Hiſtoria Paſſionis Jo. C. ex IV. Evangeliſtis Græcè collecta, Præfatio etiam nova addita eſt, in 12. Lipſiæ, ſumptibus Joannis Frid. Gleditſch, 1709. *Elegans & inſignis editio, charactere minori quam prioris editionis.*

† Novum Teſtamentum Græcum cum verſione Latina Vulgata, & nova præfatione Adami Rechembergii, 24. Lipſiæ 1709.

Novum Teſtamentum Græcum variantibus lectionibus ex viginti Codicibus impreſſis ſelectioribus collectis cum præfatione Adami Rechembergii, Lipſiæ Heniſchii.

Idem, in 12. Ratiſbonæ, Binkmanni.

Novum Teſtamentum Græcum cum verſione Latina Montani, in quo omnes & ſingulæ voces ſemel vel ſæpius occurrentes peculiari nota diſtinctæ, auctore Joanne Leuſden. Accedit nova præfatio, & appendicis loco tabulæ Chronologicæ & Geographicæ, in 12. Gothæ, Henrici Heuſchii 1710.

Novum Teſtamentum Græcum & Barbaro-Græcum cum præfatione, in 12. Halæ Saxonum è Typographia Orphanotrophii 1710.

Novum Teſtamentum, poſt priores Stephani Curcellæi, tum & DD. Oxonienſium labores, quibus parallela ſcripturæ loca, nec non variantes lectiones ex plus C. mſſ. Codd. & antiquis verſionibus collectæ exhibentur; accedit tantus locorum parallelorum numerus, quantum nulla adhuc, ac ne vix quidem ipſa profert præſtantiſſima Editio Milliana: Variantes præterea ex mſ. Vindobonenſi; ac tandem criſis perpetua qua ſingulas variantes earumque valorem ac originem ad XLIII. Canones examinat G. D. T. M. D (*hoc eſt*, Gerardi de Trajecto Moſæ Doctoris, ſeu Gerardi Von-Maſtrich) cum ejuſdem Prolegomenis & notis in fine adjectis, 8°. Amſtelodami, ex Officina Weſteniana, curâ & typis Henrici Weſtenii 1711. *Editio nitidiſſima ſine ligaturis, ſeu literarum nexibus & compendiis.*

Novum Teſtamentum Græcum ex optimis regiis aliiſque exemplaribus cum poſtrema editione Milliana collatis impreſſum, 2. vol. in 12. Pariſiis, Emery 1715.

Ex præfatione Typographi. » Decrevi itaque Editionem Oxonienſem de novo, ſed accuratioribus, quàm adhuc à me factum erat, oculis perluſtrare, nimirùm ut examinarem atque perpenderem, quâ potiſſimùm ratione quam commodiſſimè ac utiliſſimè à nobis recudi poſſet. Verum hîc occurrebant difficultates non paucæ nec leves. Errata reperiebam in textu, in «

» Parallelis, in variantibus, tum in notis A
» vel ſignis... Textum emendavi ad Editio-
» nem Elzevirianam anni 1633. à Cl. Leuſ-
» denio mendis purgatam. Parallela con-
» tuli haud ſegniter cum aliis editionibus;
» & ſi quæ erant mutila & manca, quæ cer-
» tè erant nec pauca, ea in ipſis locis in-
» veſtigando in integrum reſtitui. At nimi-
» rùm quantùm (ſed quam immenſo labo-
» re!) eorumdem auxi numerum, ex aliis
» editionibus, præcipuè verò Milliana tam
» ſedulò conquiſitum, ut nulla hodie extet
» novi Fœderis editio tot parallelis abun- B
» dans, nec ipſa Milliana.... nec præter
» hæc quicquam adderem, niſi laudanda hîc
» veniret exactiſſima accuratio atque dili-
» gentia clariſſimorum virorum, Græcéque
» doctiſſimorum, quâ laborem meum in
» corrigendo hoc opuſculo adjuvare volue-
» runt. Eam vero talem, credo, reperies
» quâ nulla major reperiri poſſit.«

Novum Teſtamentum Græcum, in 12. Londini 1715. *Editio præſtantiſſima.*

Novum Teſtamentum Græcum & libri Apocryphi Græci, ſtudio Erneſti Salomonis Cypriani, in 8°. Gothæ Saxonum 1716. C

IV. Evangelia Græcè *ex editione Antverpienſi an.* 1572. & Latinè *ex vulgata* cum commentariis Franc. Lucæ Brugenſis, 4. vol. fol. Antverpiæ, Moreti 1606. 1616.

Novi Teſtamenti libri Hiſtorici, *ſc. IV. Evangelia & Actus Apoſtolorum Gr. Lat. ex verſione vulgata, & Bezæ commentario illuſtrati*, ſtudio Balduini Walæi, in 4°. Amſtelodami, Joannis Raveſteinii D 1662.

Evangelium Matthæi & Lucæ, Acta Apoſtolorum, Epiſtolæ Pauli ad Timotheum, Titum & Philemonem, Epiſtola Jacobi, tres Joannis, & Ep. Judæ, Græcè cum vulgata verſione & commentario Joannis Pricæi, in quibus Vulgatæ ſermo purus Latinuſque oſtenditur, contextus Græci litera explicatur, &c. in folio. Londini excudebat Jacobus Flesher 1660.

Evangelium Matthæi & Epiſtola ad E Romanos Græcè & Belgicè ex verſione Adami Boreel Memnonitæ, in 4°. Amſtelodami 1693.

Evangelium S. Joannis Gr. Lat. in 8°. Baſileæ 1547.

Evangelium Joannis & Epiſtolæ Apoſtolorum Græcè & Latinè ex verſione Jo. Cocceii. V. *Ejus opera*, in folio 1673. 1689. 1701.

Acta Apoſt. Gr. Lat. in 12. Ingolſt. Sartorii 1595.

Acta Apoſtolorum Græco-Latina literis majuſculis è Codice Laudiano (ſuprà pag. 183. citato) characteribus uncialibus exarato, & in Bibliotheca Bodleiana (cod. 1119.) aſſervato deſcripſit, ediditque Thomas Hearnius A. M. Oxonienſis, qui & Symbolum Apoſtolorum ex eodem codice ſubjunxit, in octavo. Oxonii è Theatro Sheldoniano 1715.

Præmittitur ſpecimen Codicis & Alphabetum illius Latinum & Græcum.

» Ad Codicis antiquitatem quod attinet «
mea fert opinio, eum eſſe annorum plus «
mille; id quod facilè aſſequor ex ipſa li- «
terarum forma.... Itaque non multum «
refert quod à nobis aliquantulum diſſen- «
tiat Cl. Millius, qui minore curâ (id quod «
nollem dicere, niſi ita poſtularet veritas) «
quam par erat; hunc codicem evolverat, «
ut è notis noſtris ad imum paginæ poſitis «
manifeſtum erit «. *Hearnius p.* 4. *Præfationis.*

Epiſtolæ D. Pauli Græcè cum triplici verſione Latina ad veritatem Græcam, *quarum prior eſt Eraſmi, altera Jacobi Fabri Stapulenſis, poſtrema vulgata*, cura Damiani Lauri, in 8°. Venetiis, de Sabio 1533.

Epiſtola ad Galatas Gr. Lat. in 8°. Bremæ. 1612.

SECTIO SEXTA.

BIBLIA BARBARO-GRÆCA.

PEntateuchus hoc idiomate ex Hebræo tranſlatus à Judæis, literis Hebraicis. V. *Pentat. Polygl.* 1547.

» Verſione iſta Græco-Barbara utuntur «
vulgò (ſed non in Synagogis) Judæi quot- «
quot linguam illam habent vernaculam, «
præcipuè verò Karraitæ Conſtantinopoli- «
tani. Sunt vero Karraitæ, Judæorum ſecta, «
quæ recipit tantum Scripturas, Rabaniſ «
taſque & Traditiones Talmudicas dam- «
nat. De eorum Pentateucho Græco hæc «
habet Antonius Legerus ad Buxtorfium «
pag. 78. *editionis* 4. *Bibliothecæ Rabbinicæ.* «
Editus eſt, inquit, *tempore Solimani, Tur-* «
carum Imperatoris, Conſtantinopoli anno «
mundi 5307. (*h. e. Chriſti* 1547.) *una cum* «
Haphtaroth & quinque Meghilloth, He- «
braicè, Græcè & Hiſpanicè, addito etiam «
Targum Onkeli & commentario R. Salomo «
nis. Nam Conſtantinopolitani Judæi, ex iis «
oriundi, qui ante multa ſecula eo migrarunt, «
Græcè ſacras literas legunt, & ſunt ferè «
Karraitæ. Qui autem non ita pridem (*i. e.* «
ab anno 1492.) *ex Hiſpania ſedes tranſtu-* «
lerunt, qui plerique omnes Rabbanitæ ſunt, «
Hiſpanicè Sacram Scripturam lectitant. «

Humphr. Hody lib. 4. *de Bibliorum texti-*
bus Origin. p. 633.

Non ideo Carræis tribuendus eſt hic Pen-
tateuchus, quod Barbaro-Græcam verſionem
habeat; ſi enim huic editioni aliquam ope-
ram Carræi impendiſſent, R. Salomonis ut
potè magni Rabbanitæ commentarium ab ea
prorſus eliminaſſent.

Sequentem Novi Teſtamenti verſionem
non viderat Hody, cum ſcripſit ibidem:
» Aliam verſionem totius Scripturæ Vet.
» & N. Teſt. in linguam Barbaro-Græcam
» in uſum plebis Chriſtianæ fieri imprimi-
» que curavit Cyrillus Lucaris Patriarcha
» Conſtantinopolitanus. »

Jobus in lingua ſancta & in lingua Romanica, *ſeu Græca vulgari*, charactere Hebræo, Interprete R. Moſe F. Eliæ Pobian (*cujus præfationem ſuprà in libris Hebraicis retuli*). Editio rariſſima, in 4. Conſtantinopoli 5336. (1576.

Teſtatur interpres in præfatione, quam operi ſuo præmiſit, ſe in eamdem quoque linguam Salomonis Proverbia convertiſſe.

Novum Teſtamentum D. N. J. C. bilingue, in quo divinus originalis Textus, & è regione poſita ex hoc citra ullam mutationem, in communem linguam (*hoc eſt Barbaro-Græcam*) facta Metaphraſis à beato Domino Maximo Kalliupolita, ſimul edita habentur. Præmittitur ejuſdem Præfatio & Epiſtola Cyrilli Lucaris ad lectores orthodoxos. 4. Genevæ ad Anchoram circumplicatam Delphini eam mordentis amplexu (*quod eſt ſignum Petri Chouet*) typis majoribus nitidiſque 1638.

« In hac editione (*inquit Jo. Mich. Lan-*
» *gius pag. 4. diſſert. de hac editione*) prætet
» textum totius Novi Teſtamenti dupli-
» cem, duplex præfatio Barbaro-Græca
» extat. Prior eſt ipſius metaphraſtæ Maxi-
» mi Kalliupolitæ, in qua Lectori ſuum
» inſtitutum expoſuit, & neceſſitatem me-
» taphraſeωn.... Tandem totum opus ut
» edatur, in hac ſua præfatione prope fi-
» nem commendat Ordinibus Fœderati
» Belgii his verbis: *Et ut hoc opus Deo gra-*
» *tum, commune, & toti Græcorum genti in-*
» *felici utile fiat, concido ad pedes Illuſtriſ-*
» *ſimorum & Pientiſſimorum meorum Domi-*
» *norum, Ordinum divinitus cuſtoditæ & Po-*
» *tentiſſimæ Reipublicæ Belgicæ, atque per*
» *Dei miſericordiam precor & obſecro ut mihi*
» *hanc præſtent munificentiam, quo præſens*
» *liber prælo ſubjiciatur, in honorem Dei &*
» *Eccleſiæ ædificationem. Hoc enim erit in noſ-*
» *tram nationem æternum monumentum ipſo-*
» *rum beneficentiæ & benevolentiæ quam nobis*
» *probavit Illuſtriſſimus illorum Dominus Le-*
» *gatus, Dominus Cornelius Aga* (vel potius
» de Haga) *in quo confidentes, ſcriptum præ-*
» *ſens offerimus.* »

A Fortè his verbis nixus eſt Auguſtus «
Pfeifferus, quando in Crit. ſacra cap. XI. «
§. 14. p. m. 323. aſſeruit *decreto & ſumpti-* «
bus Ordinum Generalium Belgii in gratiam «
hodiernorum Græcorum verſionem hanc fuiſ- «
ſe editam. † *Generalium Belgii fœderati* «
Ordinum ſumptibus & curis hanc μετάφρασιν «
deberi, in præfatione poſteriori Cyrillus di- «
ſertè memorat; illos autem ut ejus rei curam «
ſuſciperent, præcipuè impulit Jac. Golius. Id «
enim de eo Gronovius in Or. Funebri. p. 21. «
teſtatur conf. Bayle Lex. T. I. p. 1249. † «
B Conſtat alias de loco hujus primæ editio- «
nis N. T. Barbaro-Græci doctos viros ad- «
modum diſſentire. Alii Genevam alle- «
gant; alii Antverpiam; alii Amſteloda- «
mum; alii alia loca. Multis probabiliſſi- «
mum videtur, in Belgio hanc edirionem «
eſſe adornatam, ſive Amſtelodamum, «
ſive alius locus prælum ſubminiſtrarit. »
Hanc conjecturam falſitatis ipſe auctor ar-
gueret, ſi vidiſſet exemplar quod ſervatur in
Bibliotheca Oratoriana (& alibi:) illud qui-
dem Genevam præfert, & fuit olim Tanaq.
C *Fabri, poſtea Joan. Graverol.*

» Altera ſive poſterior Præfatio eſt Pa- «
triarchæ Conſtantinopolitani Cyrilli Lu- «
caris... poſtquam (*pergit Langius ibidem*) «
etiam hic ipſe *Cyrillus* metaphraſeωn uti- «
litatem & neceſſitatem declaraſſet, tan- «
dem hæc verba adhibuit: *Hoc idem ſciens* «
& æſtimans, quantam utilitatem poſſit ad- «
ferre, Illuſtriſſimus Dominus Agas, qui hoc «
tempore Conſtantinopoli eſt Eminentiſſimorum «
& Inclytorum Dominorum Belgii, h. e. Flan- «
driæ, Legatus, benevolentia & amore pro- «
D *ſecutus nationem Græcorum, curavit multa* «
cum ſollicitudine, ut fideliſſimè & correctiſ- «
ſimè in linguam communem transferretur ſa- «
crum Evangelium, hoc eſt quatuor Evange- «
liſtæ, & Acta & Epiſtolæ Apoſtolorum, & «
Apocalypſis S. Joannis, quæ totum Teſta- «
mentum Novum D. & Salvatoris N. J. C. «
abſolvunt. » Hæc Cyrillus. *Idem Langius ibidem aſſerit* Calliopoliten non interpretatione aut expoſitione SS. Patrum Græcorum, ſed Bezæ uſum fuiſſe.

In fine totius operis habetur adhuc ad- «
E jecta epiſtola putius Græca, quæ edito- «
rum eſt, quibus operæ pretium fuerat «
viſum, lectorem de uno & altero, tam «
ratione conſenſus inter textum origina- «
lem & Metaphraſim quam ratione ortho- «
graphiæ Neo-Græcæ monere. Sunt an- «
tem hæc tria. Primum huc redit. *Primum* «
eſt *quod* alia editione Metaphraſtes, alia «
autem Typographus fuerit uſus, unde ac- «
cidit, ut textus originalis non ubique per «
omnia Metaphraſi conſentiat; propterea «
omnino neceſſarium eſt hanc ex aliis edi- «
tionibus aut ſupplere aut concidere, quo «
Metaphraſis Textui Originali omninò «

» conſentiat. Deinde notandum quod fre-
» quenter diſtinctio verſiculorum non ſit
» ſimilis, adeò ut una vel duæ voces ex
» præcedente in ſequentem aut viee verſâ
» ſint aſſumendæ. Tandem verò monemus
» Metaphraſeos orthographiam non eſſe
» vitioſam, licet quibuſdam aliter videri
» poſſit. Re verâ factum eſt ut aliter ſenti-
» ret Helladius qui Calliopoliten nunquam
» artem orthographicè ſcribendi ex regu-
» lis Grammaticis didiciſſe affirmat.

» Si quæras (*pergit Langius*) in quo
B » pretio hæc verſio ſit Græcis habita? om-
» nino reſpondendum fuerit, pretium vix
» adeo magnum illam fuiſſe conſecutam
» in Græcia. » *De ea ſic loquitur Jeremias Sacerdos Græcus in Epiſt. quæ extat in Appendice Henr. Hilarii ad Philippi Cyprii Chron. Eccleſ.* » Interrogas utrum apud nos
» venundatur Teſtamentum in linguam vul-
» garem tranſlatum? Scito quod apud nos
» N. T. legatur illa, qua conſcriptum eſt,
» lingua. Et licet quidam illud Barbare in-
» terpretati ſint, videtur tamen metaphra-
C » ſis inutilis, ut potè quam nemo emerit. »

» De hac tranſlatione dici poteſt (*inquit Rich. Simon cap.* 20. *hiſt. crit. verſionum*
» *N. T. pag.* 230 231.) hanc ex illis eſſe, quæ
» his ultimis temporibus conditæ ſunt, ac-
» curatiorem ac majori judicio concinna-
» tam. Textum originalem ſat exprimit;
» quibuſdam tamen in locis, ut clarior eſſet
» nonnulla verba Interpres intertexuit… in
» primis cum conciſior eſt Græcus, aliter-
» que ſe ſenſum reddere non poſſe arbitra-
D » tus eſt… Denique Maximus varias ad
» marginem, raro tamen, annotat Græci
» contextus lectiones. » *Hæc ille.*

» Etſi præcipua cauſa rejecti Novi Teſ-
» tamenti in vulgari lingua editi illa unica
» ſit, quod ſcilicet hujuſmodi interpreta-
» tiones non minus ſupervacaneæ quàm ri-
» diculæ ſint: non tamen deſunt aliæ etiam
» & quidem graviſſimæ: 1°. eſt quod nulla
» inveniatur tranſlatio præſertim ſacrarum
» Scripturarum, ubi neque addere quic-
» quam nec demere licet, ſed verbo tenus
E » interpretanda ſint omnia. Tale aliquid
» eſſet metuendum, ſi ea in hac vulgari lin-
» gua Græcorum fieret, cujus nihil hacte-
» nus certò ſtabilitum invenitur; nam una
» eademque vox hujus linguæ diverſis in
» regionibus Græciæ aliam & aliam habet
» ſignificationem: ita ut quod Theſſalus
» maximè æſtimet, idem Thrax vel Mace-
» do necnon Inſulanus ludibrio habeat. 2°.
» quod in pluribus Scripturæ dictis, paucis
» ſaltem mutatis vocabulis, eadem manere
» debeat lingua, quæ & in originali textu
» fuerat. 3°. quod tam obſcurus in nonnul-
» lis maneat ſenſus vulgaris interpretationis
» Novi Teſtamenti, quàm in originali tex-
A tu, ne dicam obſcurior, 4°. quod inter- «
pretes hujus vulgaris editionis haud Ec- «
cleſiæ Græcæ fautores viſi ſunt, textum- «
que originalem ad ſuas hypotheſes ſtabi- «
liendas fovendaſque malè interpretantes «
aliqualiter à veritate deflexerunt. Deni- «
què quod ſi textus originalis adimeretur «
Græcis, ſummum eſſet periculum ne pla- «
nè in barbariem grex Græcorum ſubitò «
veniat, nam unicè Scripturas ſacras ſal- «
tem antiquâ linguâ ſcriptas habent, per- «
quas utpotè faciliores ad alios authores «
B percipiendos, præſertim Patres, ſeſe aſſue- «
facere ſolent. *Hæc Helladius cap IX. libri quem inſcripſit* Status præſens Eccl. Græcæ pag. 133. *Idem cap. XVII. hanc Metaphraſim obiter examinat.*

Novum Teſtamentum tranſlatum antè
plures annos in linguam vulgarem (Græ-
cam) pro communi Chriſtianorum uſu,
per Hieromonachum Maximum Calliu-
politen, & nunc denuò excuſum ex cor-
rectione Seraphimi, Hieromonachi Mi-
tylenenſis, in 12. Londini Britanniæ, Mot-
C tæi 1703.

» Hoc ſaltem obiter addam (*inquit Helladius p.* 238. *libri citati*) græculos moder- «
nos, ut adverſariorum more loquar, non »
abſque ſontica graviſſimaque cauſa prio- «
res illas Novi Teſtamenti editiones reje- «
ciſſe: imò verò addam, quod ignotum eſt «
eruditis hactenus, Seraphimi editionem «
in medio Aulæ Patriarchalis Conſtanti «
nopoli anno ni ſallor 1704 poſt anathema «
vulcano traditam «. Editor Seraphinus
D Græcus præfationem adjecit; at textum
literalem cum duplici præfatione præce-
dentis editionis penitùs omiſit. Quæ verò
in hac editione redarguantur, in notis
ad ſubſequentem editionem legi poſſunt.

Novum Teſtamentum bilingue, hoc
eſt illius divinus, qui originalis eſt, textus,
Græcè exhibitus, una cum hujuſce in vul-
garem Græcorum hodiernorum phraſim
quæ ἁπλῆ dici conſuevit, verſione è re-
gione collocata, in 12. Halæ Saxonum, è
Typographia Orphanotrophii 1710.

E Hæc editio facta eſt juxta Londinen-
ſem correcta ex recenſione Anaſtaſii Mi-
chaëlis Macedonis, accurante Herman-
no Auguſto Franckio Profeſſore Theolo-
go Hallenſi qui & Præfationem Latinam
adjecit, præmiſſâ aliâ Græcâ Joannis Hei-
mani, linguarum Orientalium Profeſſuris
Leidenſis, ſumptibus ſereniſſimæ Reginæ
Boruſſiæ, Sophiæ Loüiſæ.

Ex Præfatione Latina Franckii. » De «
adornanda ejuſmodi librorum Novi Fœ- «
deris editione conſilium ſtudio inſerviendi «
Eccleſiis Græcis jamdudum inivimus…. «
ſub initium noſtri conatus haud aliam edi- «
tionem verſionis Novi Teſtamenti in lin- «

» guam Græcam vulgarem, niſi nuperam
» Londinenſem habuimus. Hujus editionis
» exemplar quinque abhinc annis D. Anaſ-
» taſio Michaëli Macedoni, Conſtantino-
» poli ad nos profectn tradidimus, ut ei
» manum admoveret, & quæ rectius cre-
» deret exprimi poſſe, quò tum textui ori-
» ginali tum linguæ vulgaris indoli exactius
» reſponderent, ea ſedulo annotaret. Id ille
» præſtitit.... Exemplar illud à D. Anaſ-
» taſio correctum, fundamenti loco aſſump-
» tum, ut & emendatior & accuratior da-
» retur metaphraſis, etiam Calliupolitæ
» ſtudioſè collata, nec ceſſatum ab opere
» fuit, uſque dum ad umbilicum perducere-
» tur.

» Anteqnam autem ſumma illi manus ad-
» jecta ſit, commodè accidit, ut D. Joannes
» Heymanus ex Oriente in Belgium profi-
» ciſcens in itinere mihi Berolini ſui copiam
» daret. Is à me rogatus, Præfatione noſ-
» tram Nnvi Teſtamenti editionem donare
» promiſit, fidemque datam paulò poſt e-
» tiam liberavit.

» Quantum ad textum originalem atti-
» net, editionem præcipuè Leuſdenianam
» quæ Amſtelodami anno 1698. lucem vi-
» dit, ſecuti ſumus.... In textu verſionis
» ortbograpbia, in editionibus binis prio-
» ribus admodùm neglecta, hîc ad linguæ
» antiquæ indnlem normamque magno ſtu-
» dio fuit redacta... deinde voces Turcicæ
» & Italicæ, quibus prinres editiones ſca-
» tent, quæque Græcis, ſi harum linguarum
» expertes fuerint, barbaræ & ridiculæ vi-
» denrur, ejectæ κατ' δύναμιν ſunt, & Græcæ
» aut ἑλληνικῇ aut ἁπλαῖ in earum locum
» ſubſtitutæ

» Tum lacunæ, quarum viginti & ſep-
» tem obſervatæ in Londinenſi editione,
» expleræ ſunt. Voces enim, verſuum partes,
» immo integri verſus bic illic in iſta edi-
» tione omiſſi fuerunt... diviſiones verſuum
» diviſionibus quæ in Leuſdeniana Editione
» cernuntur æquatæ ſnnt, exceptis binis lo-
» cis Job. XIV. 12. 13. & Epheſ. II. 14. 15.

» Ipſa metaphraſis ſic comparata eſt, ut
» explicandis nonnullis locis nnn ſpernen-
» dum lumen præſerat.

Novnm Teſtamenrum in linguam Græcorum vnlgarem tranſlatum à Liberio Colleti Sacerdote; in ſolio.

Helladius p.344. libri ſuprà pluries citati loquitur de hoc interprete, eumque non Athenienſem ſed in Italia natum & educatum vocat.

» Non verò minus ridiculnm videtur dum
» præponens boc nomen, ſe Græcum Athe-
» nienſem vocat, & in Calendario quod ex
» editione Novi Teſtamenti Græci in par-
» vo ſolio Venetiis buc (annn 1710.) tranſ-
» tulit ſuumque fecit &c. *Idem pag.* 358. Si &
» Pſalterium ita Dom Liberio Colleti in-

A terpretatus eſt, uti Novum Teſtamentum «
moneo ne prelo ſubjicias. «

Tentamen Metaphraſeos Novi Teſtamenti in linguam modernam Græcorum factum ab Alexandro Helladio Græco ſuper caput II. Evangelii ſecundum Matthæum.

Hoc Tentamen editum eſt pag. 302. *libri hujus interpretis, cui titulus* Status præſens Eccleſiæ Græcæ, *in octavo* Lipſiæ 1714.

B

CAPITIS IV.

PARS PRIMA.

BIBLIA LATINA.

SECTIO PRIMA.

ANTIQUÆ VERSIONES

C

LATINÆ.

MUltas olim fuiſſe Latinas ſacræ Scripturæ verſiones docet S. Auguſtinus lib. 2. *de Doctr. Chriſt. cap.* 11. *in quo ait:* » Qui
Scripturas in linguam Græcam verterunt «
numerari poſſunt, Latini autem Interpre- «
tes nullo modo: ut enim cuique primis fidei «
temporibus in manus venit codex Græ- «
cus, & aliquantulum facultatis ſibi u- «
triuſque linguæ babere videbatur, auſus «
eſt interpretari. »

D

VERSIO VULGATA VETUS
ex Græco.

INter illas autem una erat quæ ab Au- «
guſtinn loco citato cap. 15. *Itala* »
(*forſan ait Ric. Simon*, quia in Italia primum nata fuerat, aut inde ad cæteras gentes, quibus Latinus ſermo erat vernaculus, tranſierat) » ab Hieronymo in «
cap 14. & 49. Iſaiæ *Communis* & *Vulgata*, «
à Gregorio M. epiſt. ad Leandrum ante «
E Moral. præfixa *Vetus* appellata erat, «
quam reliquis prætulerunt, quia, ut ait «
Auguſtinus, *erat verborum tenacior cum* «
perſpicuitate ſententiæ: hæc vero in Eccle- «
ſia Latina in uſu fuit, unde nomen *Italæ* «
& *Vulgatæ* babuit; quia verò reliquis an- «
tiquior erat, *Vetus* dicebatur. Facta eſt «
antem hæc verſio ex Græca LXX. & «
magnæ auctoritatis erat apud Eccleſias «
Occidentis... Hujus lectinne uſa eſt Ec- «
cleſia longè ante Hieronymi tempora, & «
etiam multo pnſt, uſque ad tempora Gre- «
gorii Papæ... An vero ſanctus Hierony «
mus Latinam illam verſionem ex Græca «

LXX. de novo fecerit, an tantum Vulgatam & Italam emendaverit, vix liquido conſtat. Probabile mihi tamen videtur quoſdam libros de novo vertiſſe, reliquos tantum emendaſſe. De novo vertit Pſalterium, ut ipſe ſcribit ad Sun. & Fret. Librum Jobi, ut ex utraque præfatione conſtat, & Libros Salomonis, ut lib. 2. adverſus Ruff. cap. 8. babetur: reliquos ſolum emendavit.... Aſteriſcis etiam & obelis banc ſuam verſionem notavit ex ipſo textu Hebraico, &c.« *Ita Waltonus proleg.* x. §. 1. † *conſ. P. Pithæus de Lat. Bibl. interpretibus p.* 5. *edit. Opp. Pariſienſ.* 1609.

» Hujus editionis (nihil nunc de Novo Teſtamento dicimus) integrum corpus, quod ſciamus, non extat. Partes multæ ex pleriſque libris, cum apud cæteros Latinos Patres babentur, tum apud S. Hieronymum in commentariis atque aliis libris. Ex eadem Pſalterium, quomodo ferè à S. Hieronymo eſt emendatum, in hodierna quoque vulgata remanſit... Ex eadem remanſerunt partes quædam Eſther & Danielis, Prophetia Baruch, Epiſtola Hieremiæ, libri Maccabæorum...« *Nobilius in præfatione Bibl. Latin. Romæ* 1588. *editorum.*

Vetus Teſtamentum ſecundum LXX. Latinè redditum & ex auctoritate Sixti V. Pont. Max. editum *cum annotationibus & ſcholiis, ſtudio & cura Flaminii Nobilii, cum ipſius præfatione, juvantibus Antonio Agellio, Lælio, Bartholomæo Valverda & Petro Morino*, in folio. Romæ, in ædibus Populi Romani apud Georgium Ferrarium 1588.

Ex Epiſt. nuncupatoria Antonii Carafæ Cardin. ad Sixtum V. » Superiore anno Sacroſ. LXX. Interpretum Græca Biblia ad vetuſtiſſimorum probariſſimorumque codicum fidem ab eruditiſſimis viris ad id munus delectis accuratè recognita juſſu Sanctitatis Veſtræ in lucem prodierunt. Eadem nunc iiſdem (quantum fieri potuit) verbis, quibus uſi ſunt Latini Patres, auctoritate Sanctitatis V. Latinè reddita & Flaminii Nobilii... notationibus illuſtrata ſub feliciſſimo ejuſdem Sanctitatis Sixti V. nomine emittuntur.«

Ex præfatione Nobilii. » Quoniam nihil uſquequaque integrum eſt, & alias quoque interpretationes conferre non eſt inutile, poſitæ ſunt in notationibus aliæ lectiones, ex quibus boni aliquid excerpi poſſe videbatur... Quod autem ad Latinam interpretationem attinet: diligenter operam dedimus, ut quæ ipſius ſanctæ Scripturæ partes à Latinis Patribus alicubi recitantur, eas eodem modo atque ab ipſis ſunt recitatæ, niſi aut illorum interſe aut noſtri exemplaris varietas obſtaret, poneremus: in reliquis, quas recitatas non invenimus, eadem verba, eaſdem locutiones, quantum res ipſa ferret, retineremus. Prorſus autem, ubi nobis integrum fuit, ingenuè profitemur incultam nos illam ſequutos interpretandi rationem, in qua verbum verbo redditur, paulò durioris conſtructionis reprebenſionem parum veritos... Multa tamen in notationibus dicta ſunt quæ ad ipſam aſperitatem leniendam faciant, &c.«

Ex Epiſtola Petri Morini ad Silvium Antonianum pag. 368. *Opuſc. Epiſt.* 31. » Cum Cardinalis *Antonius* Carafa Biblia Latina adbibitis Flaminio Nobilio, Antonio Agellio, Lælio, Valverda, & me (*Petro Morino*) detuliſſet emendata ad Sixtum V. Ecce Pontificatu Gregori XIV. tu ipſe, Morine, dixiſti, ad Biblicos labores? &c.«

Antonii Agellii » egregiis curis non exiguam ſanè partem tribuendam ejus Latinæ verſionis ſeptuaginta, quam Flaminius Nobilius Sixto V. Pontifici ſubinde obtulit, teſtimonio Joannis Baptiſtæ Bandini D. Petri Canonici, affirmamus.« *Joſeph. Silos lib.* 13. *Hiſt. Cleric. Regul. pag.* 533.

Aliæ editiones V. Biblia Græca 1628. *Polyglotta* 1657.

» Quanquam Italam illam totam ex Latinorum Patrum ſcriptis maximo labore collectam conſarcinare & renovare ſtuduerit Flaminius Nobilius Lucenſis: unde ſacrorum voluminum purè, preſsè, religiosè interpretandorum quivis documentum capere poſſit. Attamen cum pannos illos è Patribus undequaque corraſerit Nobilius; & non Italam unam, ſed complures alias, paſſim tunc temporis emergentes, & omnium uſui permiſſas, promiſcuè Patres uſurparent; imo pro captu ſuo loca ex tempore ſæpè converterent, vel ab aliis converſa memoriter recitarent; cumque è LXX. Senum Editione κοινῇ profecta ſit Italica; Sixtinæ autem, quam puram illam eſſe, Hexaplis intextam eruditi propugnant, Nobiliana conſentiat; certiſſimum eſt non faciliùs in Nobiliana Italam quam aliam quamlibet reperiri poſſe.« *Dan. Huetius de Claris Interpretibus p.* 110.

» Hanc puram putam eſſe Eccleſiæ Latinæ verſionem, quæ ante Hieronymum ſola in Occidente legebatur, nemo rei criticæ peritus affirmaverit; fieri ſiquidem non poterat ut Nobilius illam modis omnibus abſolutam & perfectam ex Patrum teſtimoniis bauriret, qui eam non exactè ſequuti fuerant; & ſi qui eorum Græcè docti fuerunt, verſionem

» novam ad Græcum ſermonem L X X.
» Interpretum condere non ipſis fuit reli-
» gio. His omnibus accedit Hieronymum
» antiquam illam verſionem, quam in lo-
» cis quibuſdam accuratam deprehenderat,
» & pro regionum & exemplarium diverſi-
» tate parum conſtantem, refeciſſe. » *Rich.
Simon cap.* 19. *Diſquiſit. crit. de variis Bibl.
edit. p.* 158.

» Verſio illa Latina Interpretationis
» L X Xviralis, quæ fertur ſub Nobilii no-
» mine, pro vera verſione Itala haberi mi-
» nimè debet. In multis eadem eſt, in mul-
» tis diverſa, & maximam, opinor, partem
» ipſe Editor elaboravit. » *Humphr. Hody
lib.* 2. *de Bibliorum textibus origin. pag.*
343.

*Latinam verſionis Græcæ 70. Interpre-
tum tralationem ex SS. Patrum operibus ſum-
mâ curâ collectam adornant eruditi Patres
Benedictini è Congregatione ſancti Mau-
ri.*

Liber Pſalmorum, Maccabæorum uter-
que, liber Sapientiæ & Eccleſiaſtici, par-
tes quædam Eſther & Danielis, Prophe-
tia Baruch, Epiſtola Jeremiæ ex antiqua
Itala, qua ante S. Hieronymum Eccle-
ſia Latina utebatur, in vulgata Hiero-
nymiana retenti & conſervati *juxta No-
bilium & Jo. Morinum lib.* 1. *Exercit. Bibl.*
9. *cap.* 1. §. 11. V. *Biblia Vulgata Latina in-
fra.*

» In Vulgata hodierna remanſerunt par-
» tes quædam Eſther & Danielis, Prophe-
» tia Baruch, Epiſtola Hieremiæ, Libri
» Maccabæorum, ex non Canonicis tertius
» & quartus Eſdræ. Sapientiæ verò & Ec-
» cleſiaſtici interpretatio, quæ in Bibliis
» vulgatis extat, ita vetus eſt, ut ea non
» modo S. Auguſtinus in ſpeculo, ſed Lu-
» cifer Calaritanus, & S. Ambroſius & S.
» Cyprianus & S. Hieronymus longè pu-
» riore & emendatiore ſint uſi; quæ aut
» ex alia editione fuit, aut ab ea quæ à S.
» Hieronymo fuerat reſtituta. «

Liber Job cum aſteriſcis & obelis ante-
hac ineditus: Liber Pſalmorum cum aſ-
teriſcis & obelis partim editus, partim
ineditus: Liber alter Pſalmorum ſive Ro-
manum Pſalterium. *Hi tres libri* è Græ-
cis L X X. Interpretibus in Latinum ſer-
monem tranſlati à S. Hieronymo. *Extant
in ejuſdem Bibliotheca Divina part.* 2. in fol.
Pariſiis 1693.

» Vetus Novi Teſtamenti editio Lati-
» na, quæ Itala dicebatur, cum textu Græ-
» co vulgari congruebat. Eam ex codicibus
» emendatiſſimis & hominum rei criticæ
» peritorum ope reviſis S. Hieronymus re-
» cognovit. Revera ſanctus ille doctor quan-
» doque meminit exemplarium, quæ accu-
» ratione ſua vulgares editiones longè ſu-

A perabant, v. gr. comment. in Matth. cap. «
24. *In quibuſdam Latinis codicibus additum* «
eſt: neque filius, *cum in Græcis & maximè* «
Adamantii & Pierii exemplaribus hoc non «
habeatur adſcriptum «. *Rich. Simon cap.* 3. *hiſt.
crit. verſion. N. T. p.* 24.

Idem p. 27. *addit*: » Maximam hujus «
verſionis partem in vetuſtis antiquiorum «
Patrum codicibus, v. gr. in Hilarii Diaco- «
ni commentariis in Paulum, quæ ſub no- «
mine S. Ambroſii vulgata ſunt, adhuc «
reperiri «. *Aſſerit idem in hoc capite & in ſe-*
B *quenti vetuſtiſſimos codices Regium & San-
germanenſem veterem illam verſionem in tex-
tu Latino nobis exhibere, atque cum commen-
tariis S. Hieronymi, Hilarii Diaconi &
Pelagii Hæreſiarchæ, qui erant coætanei,
omnino convenire.*

Novum Teſtamentum præter Epiſtolas
Canonicas & Apocalypſim. V. *ſupra co-
dices Græco-Latini Novi Teſtamenti ſcilicet
Cantabrigienſis, Claromontanus & Sanger-
manenſis*, † *Bodleianus & Lipſienſis.*

Novum Teſtamentum Latinum. Ver-
C ſionem vulgatam antiquiſſimam continet
hic codex, quo ſe magnus noſter Eraſmus
plurimo cum fructu uſum bis ſua manu
notavit. *Biblioth. Berolinenſis, Jac. Tollius
in Epiſt.* 2. *Itineraria p.* 45.

Vulgata antiqua Latina & Itala verſio
Evangelii ſecundum Matthæum. Codex
in antiquis membranis exaratus literis Sa-
xonicis vel Merovingicis ante octingen-
tos annos juxta Doctiſſim. Baluzium, fuit
olim Bibl. Corbeienſis, nunc *Bibl. S. Ger-
mani à pratis cod.* 21. Alter ejuſdem Biblio-
D thecæ eleganter deſcriptus, & æqualis an-
tiquitatis. *Ibid. cod.* 15.

Eadem ex codice Corbeienſi, cum va-
riis lectionibus & prolegomenis, ſtudio
Jo. Martianay. 12. Pariſiis, Ant. Lambin
1695.

Epiſtola canonica S. Jacobi Apoſtoli
juxta vulgatam veterem ſeu verſionem
Italicam in 4°. Codex vetuſtiſſimus an̄norum
rum 800. vel 900. unus è præſtantiſſimis
monumentis Monaſterii veteris Corbeiæ
E in Francia, nunc *Bibl. S. Germani à pratis
cod.* 625.

Eadem juxta hunc codicem, ſtudio Jo.
Martianay edita, 12. Pariſiis, Ant. Lambin
1695.

Biblia ſacra, ſive libri omnes Canonis
Hebræi ad Hebraicam veritatem à ſancto
Hieronymo ſeniore facto in Latinum ſer-
monem converſi; Tobias & Judith ex
Chaldæo, ſicut patet ex ejus epiſtolis ac
præfationibus, quas libris à ſe tranſlatis
præſcripſit. *Novum Teſtamentum* (inquit
S. Doctor in fine libri de Script. Eccleſ.)
*Græcæ fidei reddidi, vetus juxta Hebraicam
tranſtuli.*

Quo tempore & ordine, qua ratione & quorum precibus, has verſiones adornaverit, ad quos tandem illas nuncupaverit, qui voluerit cognoſcere, Joannis Martianay Prolegomena in 1. volumen S. Hieronymi adire, legereque poterit.

De ratione qua in convertendis ſacris Codicibus uſus eſt ſanctus Doctor, duo tantum loca proferemus. I. *Ex Epiſt. ad Sunniam & Fretellam.* » Noluimus ergo immutare quod ab antiquis legebatur, quia idem ſenſus erat... Sed & in hoc nulla eſt ſenſus mutatio, & nos antiquam interpretationem ſequentes, quod non nocebat, mutare noluimus. » *Quid mirum igitur ſi ex antiqua Latina verſione nonnihil in hac nova S. Hieronymi remanſerit?* II. *Ex proœmio in Eccleſiaſten:* » Hoc breviter admonens, quod nullius autoritatem ſecutus ſum; ſed de Hebræo transferens, magis me LXX. Interpretum conſuetudini coaptavi; in his duntaxat quæ non multum ab Hebraicis diſcrepabant. Interdum Aquilæ quoque, Symmachi & Theodotionis recordatus ſum: ut nec novitate nimia lectoris ſtudium deterrerem; nec rurſum contra conſcientiam meam, fonte veritatis omiſſo, opinionum rivulos conſectarer. «

S. Euſebii Hieronymi Divina Bibliotheca antehac inedita, complectens tranſlationes Latinas Vet. & Nov. Teſtam. ſcholia quoque marginalia Hebræi cujuſdam (*qui tempore Rabani Mauri in ſcientia Legis celebratiſſimus fuit.*) Prodiit ex vetuſtiſſimis mſc. codicibus, ſtudio Joannis Martianay, fol. Pariſiis, Joan. Aniſſon 1693.

Edita eſt » ex ſex mſc. exemplaribus, quorum IV. totum dividunt vetus Teſtamentum per tres ordines. *Incipit primus ordo Legis: incipit ſecundus ordo Prophetarum: incipit tertius ordo Agiographorum.* Codices illi ſunt, unus inſignis Eccleſiæ Narbonenſis, alter Eccleſiæ Carcaſſonenſis, tertius Monaſterii S. Germani à pratis (*codice* 9.), quartus Bibliothecæ Illuſtriſſ. Domini de Meſmes in Curia Pariſienſi Præſidis (non habet ille codex ſcholia marginalia)... Tria exemplaria jam dicta Memmianum, Carcaſſonenſe & Sangermanenſe ſcripta ſunt eodem tempore, & ſi expertis credimus, ante octingentos annos... Aliud exemplar Canonis Hebraicæ veritatis ſuppeditavit nobis Bibliotheca Regia, illudque antiquiſſimum & optimæ notæ 2. vol. in fol. codd. 3563-64..... Pſalterium ex Hebræo Latinè verſum à S. Doctore, reſtitutum eſt ad fidem decem præſtantiſſimorum & antiquiſſimorum MSS. exemplarium: nam præter canonis exemplaria recenſita, aliis ſex uti licuit, uno Vaticano, altero Auguſtinianorum Burdigalenſium, tertio Monaſterii S. Michaëlis in periculo maris, quarto Bibliothecæ Sorbonicæ, quinto Corbeienſi, & ſexto demùm Monaſterii S. Petri Carnutenſis. « *Hæc Jo. Martianay in laude MSC. codd. quibus uſus eſt ad calcem prolegomenorum.*

Cum voluminis hujus Editor aſſerit divinam hanc Bibliothecam fuiſſe antehac ineditam, nihil ſanè aliud vult innuere quam quod in ea ſint novus librorum ordo, novæ capitulationes ex mſc. codd. collectæ, ſcholia denique marginalia quæ nondum in lucem prodierant. Libri namque in hac Bibliotheca contenti, exceptis Pſalmis, nullo modo differunt à Vulgata Latina, proindeque toties editi fuerunt, quoties Vulgata publicata eſt.

Pſalterium Lat. ex Hebræo, Interprete S. Hieronymo. V. *omnes ferè ejuſdem operum editiones.*

Biblia Latina Vulgata, quibus nunc paſſim utitur Eccleſia Latina à temporibus Gregorii Magni, & à Concilio Tridentino pro authentica declarata, ex Hebræo Græcoque textu concinnata, ſc. omnes Hebræi canonis libri præter Pſalterium; item liber Tobiæ & liber Judith ex Chaldæo juxta verſionem S. Hieronymi; Pſalterium vero, Sapientia, Eccleſiaſticus, additamenta Jeremiæ, libri Eſther & libri Danielis, & duo libri Maccabæorum ex Græco ab antiquo Interprete ante D. Hieronymum, eoque incognito. Novum Teſtamentum ex Græco juxta emendatam à S. Doctore verſionem illam quæ ante ipſum vulgata erat. V. *omnes Bibliæ Latinæ Vulgatæ editiones.*

De his ea ſcribit Franc. Lucas Burgenſis notation. in 2. lib. Regum cap. 4. num. 5. » Videtur id ipſum hoc loco accidiſſe, quod proximè præcedenti obſervavimus, nimirùm Latinam Hieronymi & Græcam Septuaginta duorum interpretationes, in Latinis libris, imperita temeritate conjunctas. «

» Ea noſtra ſententia eſt (*ait Joannes Mariana ſub finem capitis 18. tract. pro Vulgata editione*) plurimos libros noſtræ editionis ex Hieronymi interpretatione eſſe, paucos quoſdam ex alterius, quæ olim apud Latinos editio Vulgata vocabatur, neutros olim ex parte ſinceros, ſed quibuſdam locis aut verbis ex diverſa editione commutatis. «

Ex Prolegomenis Joan. Millii in N. T. Gr. pag. 50. Explicanda reſtat indoles, ut ita dicam, & conſtitutio verſionis Italicæ N. T. Ea verò, quod ex ſtylo colligimus, non unius erat Interpretis, ſed variorum,

qui

» qui in id unum incumbebant, ut ſermone ſimplici ac plano, qualis Eccleſiis Occidentis jam in uſu erat, textus Græcus caſtè & fideliter exprimeretur. Interpres *Matthæi* fidus imprimis erat, & quidem ſuperſtitioſè accuratus. Apices Græci textus ſcrupuloſè inſectatus eſt; nec contentus verbum verbo reddidiſſe, quoad linguæ utriuſque ratio ferret, Græcorum haud raro caſus, genera, tempora, numeros, regimen, in ſua tranſtulit Latina, reclamantibus regulis Grammaticæ. *Horum exempla hic adducuntur.*

(*Pag.* 51.) Interpretem *Marci* à Matthæi illo diverſum fuiſſe, ex eo apparet, quod aliis omninò in eadem re exprimenda utatur vocabulis, *quædam hic ſubjiciuntur*... Græca ſua haud malè ferè hic interpretatus eſt. Nonnunquam preſſius ad literam... Obſoletum etiam apud eum nonnihil... In Evangelio *Lucæ*, Interpres (qui & ipſe alius fuiſſe videtur ab utroque priori) Græca ſua religioſè κατὰ πόδας ubique ferè inſecutus eſt. Hinc verba verbis relata, etiam ubi minimè opus erat.... Sed & ex eadem ἀκρίβεια factum, ut cum in exprimendis apicibus quibuſque textus ſui nimirum quantum verſatur Interpres, ad proprietatem regulaſque ipſas ſermonis Latini haud ſatis attendat... Evangelii *Joannis* verſionem quod attinet, & ipſa quidem Auctoris fuiſſe videtur à cæteris tribus diverſi: id enim ex diverſa vocum earumdem interpretatione colligo... Ut Latina ſua verbis Evangeliſtæ velut ad amuſſim reſponderent, id unum ei curæ erat: nil penſi de elegantia, vel etiam Latinitate verſionis. Hinc ſingularis, ut dixi, ἀκρίβεια...

(*Pag.* 52.) *Actorum Apoſt.* idem Tranſlator, qui *Evangelii Lucæ*; id enim ex vocum quorumdam utrique libro iſti communium interpretatione colligimus... (*pag.* 53.) Verſio hujus libri ſatis ferè accurata... Certè vetus Italica tam religioſè ferè Græca ſequitur, ut raro ab ea rectè & cum judicio receſſum arbitrer. Ego ne quidem minus Latina, quæ in ea occurrunt, lubens mutarim; multo minus barbara, quæ vocant, & obſoleta...

In Latinis Epiſtolæ *ad Romanos*, nihil non ferè ad Græcà accuratè expreſſum eſt. Interpreti res erat cum codice (quales reliqui iſtius ætatis) ἀδιαςάτῳ, nulliſque accentuum ac ſpirituum notis affecto; unde offuſæ ipſi tenebræ, uno & altero loco. (*pag.* 54.) Epiſtolæ *ad Corinthios* prioris verſionem quod attinet, diſtinguenda primum inolita quædam vitia quæ textum ejus occuparunt, à Latinis ipſius interpretis... Ad Epiſtolæ poſterioris *Corinthiis* inſcriptæ Latina quod ſpectat, & ipſa ad originarium textum accuratè compoſita erant. Id unum dolendum, in iis deſcribendis nimirùm quantum ſibi permiſiſſe Librarios... In verſione Epiſtolæ *ad Galatas* omnia rectè ſe habebant, etiam pleraque omnia quæ cenſoria virgula notavit in commentariis ſuis Hieronymus. (*pag.* 55.) Ad Epiſtolæ *Epheſiis* inſcriptæ verſionem accedimus. De hac autem ut rectiùs judicetur, notanda primum loca quædam interpolata, quæ pro Latinis ipſius interpretis habuit Hieronymus... In Epiſtola *ad Philippenſes*, verſio eſt ubique accurata. Neque enim quæ jam in Vulg. à Græcis abeunt, Interpretis noſtri ſunt, ſed aut Scribarum, aut Scholiaſtarum. «

Idem Joannes Millius pag. 56. » Epiſtola ad *Colloſſenſes* quæ præ cæteris hic illic obſcura eſt, & interpretatu paulò difficilior, tranſlatorem neſcio quem nacta eſt indiligentem & minus eruditum. Græcis uſus eſt Interpres ſpirituum, accentuum, diſtinctionum expertibus... In Epiſt. ad *Theſſalon.* priori, verſio in pleriſque accurata, ſed & in uno & altero loco laxior, & ad ſenſum magis expreſſa, quam ad verba ipſa Apoſtoli... Prioris ad *Timotheum* Epiſtolæ Latina quod attinet, ſecernenda primum, quæ in iis interpolata ſunt, à germanis ipſius Interpretis... In reliquis quæ haud dubiè genuina, cum Interpres rectè ferè incedat, tum certè in paucis quibuſdam recedit à fonte ſuo, abſque omni planè cauſa, remotioribus neſcio quibus explicationibus delectatus, cum ad manum eſſent vocabula, quæ textum Græcum accuratè exprimerent. In Epiſtola poſteriori ad *Timotheum*, nihil in verſione haud ſatis ſanum. In Epiſtola ad *Titum*, contentus erat Interpres ſubinde transferre ad ſenſum, cum ad manum eſſet propria locoque ſummè congrua verbi ſignificatio... (*pag.* 57.) Ut de Epiſtolæ ad *Hebræos*, poſt ὁμολογούμενα ſcripta N. T. in Canonem receptæ, adeoque diverſum quemdam ab iſtis Interpretem nactæ, verſione Latina ritè judicetur, ante omnia ſecernendæ inolitæ quædam interpolationes in hanc invectæ, à genuino contextu Interpretis... In reliquis, quæ ſunt interpretis genuina, prodit auctor iſte (quod reliqui) hic illic Latini ſermonis negligentiam... In Epiſtola *Jacobi*, diſtinguendæ primo, quæ jam olim in verſionis veteris textum aliundè irrepſere lectiones, ab ipſius Interpretis genuinis... In Epiſtola priori *Petri* diſtinguenda interpolata loca à germano textu ipſius Tranſlatoris.... (*pag.* 58.) In Epiſtola poſteriori *Petri* Latina quippe ad Exemplar interpolatum expreſſa, variis «

» in locis abeunt à textu ipſius Apoſtoli; A
» ſed neque in reliquis quidem ſatis accu-
» rata ſunt.... In Epiſtola prima *Joannis*,
« quæ à Græcis abeunt, pro Vulgatæ in-
» terpolatis habeo... In Epiſtolæ *Judæ* La-
» tinis omnia, quantum video, proba, præ-
» terquam verſiculorum 22. 23. quæ jam
» olim mutata fuerunt à primigenia lectio-
» ne ad Exemplaria Græca poſteriorum
» temporum...
» Et quidem cum reliquæ partes N. T.
» Deutero-Canonicæ, diverſis, uti videtur,
» temporibus emerſerint; & ab Eccleſiis B
» aliæ citius, aliæ ſerius fuerint admiſſæ;
» veriſimile eſt, ſingulas diſtinctos nactas
» eſſe Interpretes... In *Apocalypſi*, Verſio,
» quantum ex collatis invicem veterum ci-
» tationibus colligere licet, admodum ac-
» curata erat, ipſiſque textus Græci veſti-
» giis ubique ferè κατὰ πόδας inſiſtebat, niſi
» cum ſeries narrationis exigeret, ut muta-
» rentur verborum tempora... Atque hac-
» tenus de Tranſlatione N. T. qualem eam,
» noſtro quidem judicio, edidere primi In-
» terpretes. » *Jo. Millius in prolegomenis ad* C
N. T. Gr.

» Veterem *Novi Teſtamenti* Italicam,
» ſeu ad exemplaria primæva compoſitam,
» ſumma veneratione proſequimur (*inquit*
» *idem pag.* 142. *prolegom. in Nov. T. Gr.*)
» ejuſque vel ſemeſa fragmenta quælibet
» auro contra non cara ducimus. Neque
» vero de ejuſdem, jam quod macularum
» haud parum contraxerit, Editione Hie-
» ronymiana derogatum quidquam volu-
» mus. Optandum equidem foret, ut Hie-
» ronymus, ex collatione præſtantiſſimo- D
» rum, quæ ætate iſta comparari poterant,
» Codicum Latinorum, reſtituere ſtuduiſ-
» ſet Italicam originariæ ſuæ puritati. Cum
» autem ex Græcis ſuis eam caſtigare ipſi
» viſum ſit, ex animo certè gaudemus,
» quod in hac re parùm ſibi permiſerit ac
» pauca duntaxat immutarit. Hoc ſiqui-
» dem pacto manet haud exigua pars Ita-
» licæ, textuſque adeo primævi originarii
» veſtigia paſſim haud obſcura videre eſt,
» quæ ex moroſiori ejus ad Codices Græcos,
» qui tum ferebantur, conformatione ple- E
» raque prorſus periiſſent. Hæc noſtra eſt
» de Vulgata verſione ſententia; quam
» certè tantum abeſt ut ad Græcum ex-
» cuſum quemcunque reformatam velim,
» ut contra optimè cum ea actum exiſti-
» mem, ſi MSS. exemplarium diligenter
» collatorum ope talis apud poſteros pro-
» deat, qualem eam edidit Hieronymus.
Sic ille.

Biblia ex LXX. Interpretibus Latina facta & tranſlata juſſu Ptolemæi Philadelphi. *Theodoretus in diſſert. mſc. in Prophetas à Phelippæo in præfatione comment. ſuper Oſeam pag.* 21. *laudata ita ſcribit*: Καὶ πᾶσαι γραφὴν Ἑλληνικήν τε ϗ Ρωμαϊκὴν, ἔτι τε ϗ Αἰγυπτίων ἐξακριβοῦν παρεσκεύασεν. *Et omnem ille* (Ptolemæus) *Scripturam Latinam ut faceret amplius & Ægyptiacam, dedit ſedulo operam.* Licet Theodoreti authoritatem elevare difficile ſit, quis tamen hæc nullo nixum teſtimonio referentem admiſerit?

Bibliorum Latina tranſlatio, qua ſæculo IX. utebatur Eccleſia Lugdunenſis, multum à vulgata noſtra diſcrepans, *juxta Andream Duvallium qui de ea ſic loquitur in notis ad librum Eccleſiæ Lugdunenſis adverſus Joannem Scotum, tom.* 15. *Bibl. PP. Lugdun. pag.* 663.Quod ad Scripturæ ver- «
ſionem, qua Eccleſia Lugdunenſis utitur, «
incertum eſt cujuſnam ſit, certum tamen «
eſt multùm à Vulgata diſcrepare, cum «
nullum proferat teſtimonium quod ab ea «
non diſcrepet; fortè propriam ſibi ver- «
ſionem fabricaverat illa Eccleſia, utpotè «
viris apprime doctis refertiſſima, quia «
juxta Auguſtinum lib. 2. de doct. Chriſt. «
cap. 11. Græci traductores numerari poſ- «
ſunt, Latini verò minimè &c. «

Mirari ſatis non poſſum quod tam aſſeveranter Duvallius ſcripſerit peculiarem fuiſſe Eccleſiæ Ludgunenſi Latinam Bibliorum verſionem, cujus teſtimonia in ſcripto ſuo prolata à Vulgata Latina multum diſcrepant. Ego verò hujus libri adverſus Joannem Scotum tum mſc. codicem Corbeienſem qui ſervatur in Bibliotheca Sangermanenſi, tum varias illius editiones cum vulgata Latina contuli, eumque in omnibus ferè, pauciſſimis exceptis, cum Vulgata noſtra concordare deprehendi.

SECTIO SECUNDA.

PRÆCIPUI CODICES antiqui manu exarati.

BIBLIA Sacra Latina Vulgatæ editionis (in quibus Pſalterium ſecundum verſionem Hebraïcam S. Hieronymi, adjectis ad marginem variis lectionibus) quæ egregiis characteribus ſed parvis circa annum Chriſti 790. ſibi deſcribi fecerat Theodolphus tunc Monachus & Abbas Floriacenſis, deinde Epiſcopus Aurelianenſis. » Perſtant hodieque Pari- «
ſiis in Bibliotheca Memmiana egregii o- «
peris illuſtre monumentum, idem ipſe «
Bibliorum codex, quem Theodulfus «
olim exarandum curaverat, cum iiſdem «
ipſis verſibus quos in libri fronte aureis «
characteribus expreſſos collocarat. Alii «
literis argenteis deſcripti præfixi ſunt bre- «

» vi Chronico (*quod Bibliis adjunctum eſt* A
» *ante Novum Teſtamentum*) Iſidori & opuſ-
» culo Eucherii de interpretatione Hebrai-
» corum nominum & Græcorum cum cla-
» ve, ut nonnullis viſum eſt, Melitonis Epiſ-
» copi Sardenſis. « *Ita Sirmondus tomo* 2. *Operum pag*. 1046. *& ſeq*. Codex membranaceus in folio minori : verſus literis aureis in membranis purpureis exarati ſunt, Chronicon verò Iſidori & opuſculum Eucherii argenteis. Illum inſpiciendi facultatem mihi perhumaniter conceſſit Illuſtriſſ. Dominus de Meſmes in ſupremo Galliarum Princeps, *apud quem religioſè ſervatur*. B

Biblia Latina cum vetuſta Chronographia S. Iſidori, libro de nominibus Hebraicis, altero de expoſitione diverſarum rerum & tractatu de Deo, de ejus attributis & de variis rebus moralibus. Hæc omnia in 138. articulos diſtincta ſunt. Leguntur in hoc volumine Theodulfi carmina charactere vix legibili quorum ultima hæc ſunt :

Codicis hujus opus ſtruxit Theodulphus amore C
Illius, hic cujus lex benedicta tonat.
Nam foris hoc geminis auro ſplendeſcit & oſtro
Splendidiore tamen in tuo honore micat.

In ultima codicis olim ſplendide cooperti pagina hoc epigramma reperitur.

Vive diu felix, per plurima tempora Lector;
Theodulphi ne ſis immemor, oro, tui.

Ante textum Biblicum præmittitur ſynopſis Bibliorum verſibus elegiacis à Theodulfo deſcripta quæ ſic habet : D

Quidquid ab Hebræo ſtylus Atticus atque Latinus
Sumpſit, in hoc totum codice, Lector, habes ;
Quo loca prima tenet Geneſis primordia mundi,
Diluviumque canens, geſtaque magna Patrum.

Hi verſus omnes in præcedenti codice etiam leguntur. Aſſervatur iſtud exemplar ex dono ipſius Theodulphi (*ut aſſerit Odo de Giſſey in Hiſt. Gallica Dominæ noſtræ Podienſis lib.* 2. *c.* x. *pag.* 236.) *in hujus Eccleſiæ Theſauro, ibique etiamnum extat, ut litteris inde acceptis didici*. E

Biblia Latina ſtudio & ſumptibus Radonis S. Vedaſti apud Atrebates XI. Abbatis, primo ejus regiminis anno, *hoc eſt anno Chriſti* 795. exarata. Codex totus ruinoſus & pleriſque locis præ vetuſtate vix legibilis. *Bibl. Vindobonenſis, Lambecius lib.* 2. *p.* 402.

» Latinorum Bibliorum exemplar in Ciſtercienſium Monaſterio montis Amiatæ Agri Senenſis cuſtoditur, totum majuſculis literis exaratum, ſicut antiquitus apud Romanos ſcribi paſſim ſolebat. Id quod antiquitatem illam redolens, circiter jam mille à Chriſto nato annos exiſtimatur ſcriptum : nam tempore B. Gregorii Magni conſcriptum fuiſſe omninò exiſtimatur ; (*Si de codicis hujus antiquitate conſtaret, ante præcedentem foret reponendus*) de quo in commentariis Pii II. lib 9. circa finem fit mentio hiſce verbis : *Sacram ſupellectilem habuit pretioſam & Bibliothecam nobilem, cujus pauca extant volumina, inter quæ unum maximum & admirabile Veteris & Novi Teſtamenti literis majuſculis exaratum, quod Pius Pontifex cupidè vidit.* » *Angelus Rocca in Appendice Biblioth. Vaticanæ p.* 487.

Biblia Latina. Codex triplici columna diſtinctus VII. vel VIII. ſeculi ; fuit olim Monaſterii Farfenſis ut patet ex his ad finem Orationis Manaſſæ ſubjectis verbis : *Domine Deus Omnipotens quæſo reſpice in Biblia Abbatis Farfenſis*, *Bibl. Vaticana cod.* 6729.

Biblia Latina. » Romæ *in Bibliotheca Vallicellana PP. Oratorii ex dono* Achillis *Statii* habetur, (*inquit Jo. Mabillonius p.* 68. *Itinerarii Italici.*) Codex Bibliorum ab Alcuino dicatus Carolo Magno, uti verſus ad calcem adſcripti teſtantur. «

Nomine Pandecten proprio vocitare memento
Hoc corpus ſacrum, Lector, in ore tuo.
Quod nunc à multis conſtat Bibliotheca dicta,
Nomine non proprio, ut lingua Pelaſga docet.

Et poſt pauca.

Codicis illius quot ſunt in corpore ſancto
Depictæ formis litterulæ variis :
Mercedes habeat, Chriſto donante, per ævum
Tot Carolus Rex, qui ſcribere juſſit eum.

Tum,

Pro me, quiſque legas verſus, orare memento.
Alcuine dicor : Tu ſine fine vale.

De hoc codice hæc habet Card. Baronius tom. 9. *Annal. Eccleſiæ ad an.* 778. » Sed & quod præſtat cæteris, eidem Carolo Magno debemus ingens opus ab Alcuino ſive Albino elaboratum, quo totius divinæ Scripturæ tam Veteris quam Novi Teſtamenti editio emendata eſt ; (*ut teſtatur ipſe Alcuinus in Epiſt. ad Giſlam libro* VI. *commentar. in Joannem præfixa, his verbis : Totius forſan Evangelii Expoſitionem direxi vobis, ſi me non occupaſſet Domini Regis præ-* «

ceptum in emendatione Veteris Novique Teſtamenti.) Acciderat enim, ut ipſa multi» plicium librariorum exſcribentium vitio » mendis obſita jam vileſceret. Quod per» iniquo animo ferens Carolus, ut quam » emendatiſſima ederetur, in priſtinamque » vindicaretur integritatem atque ſplendo» rem, ſtudio propenſiori curavit... qui ut, » quod omnes refugerent ob nimiam diffi» cultatem, omninò perficeretur, opus de» legavit Albino ut abſolveret. Qui in id» ipſum viribus totis invigilans, univerſam » divinam Scripturam è vetuſtioribus ac ve» rioribus fontibus deſcriptam, recognitam » & emendatam, eidem Carolo Magno » obtulit: ad cujus calcem hos, quos ſuprà » deſcriptos legis verſus, appoſuit, per epi» grammata diverſa diſtinctos. Extat ejuſ» modi vetus Bibliorum Codex, Alcuini » labor, in Vallicellana noſtra Bibliothe» ca, ubi velut ingens theſaurus aſſervatur, » utpotè quod viri eruditi, qui in emenda» tione Vulgatæ iterum noſtro tempore la» borarunt, eo ut antiquiori ſunt uſi, cui » & plurimùm detulerunt. «

Caroli Magni ſtudium in ſacros codices demonſtrant hæc verba ex ejuſdem præfatione in Homiliarium Pauli Diaconi apud Mabillonium tom. 1. *Analect. pag.* 25, » Igi« tur quia curæ nobis eſt ut Eccleſiarum » noſtrarum ad meliora ſemper proficiat » ſtatus, obliteratam penè malorum noſ» trorum diſſidio reparare vigilanti ſtudio » literarum ſatagimus officinam & ad per» noſcenda ſacrorum librorum ſtudia noſ» tro etiam, quos poſſumus, invitamus e» xemplo. Inter quæ jam pridem univerſos » Veteris ac Novi Teſtamenti libros libra» riorum imperitia depravatos, Deo nos in » omnibus adjuvante, examuſſim correxi» mus &c. *Hæc quæ ſequuntur Thegani verba de geſtis Ludovici Pii Imperatoris p.* 277. *tomi* 2. *ſcript. Hiſt. Franc. ab Andr. Du Cheſne editorum eadem probant.* Poſtquam » diviſi fuerant, dominus Imperator (*Ca» rolus Magnus*) nihil aliud cœpit agere ni» ſi in orationibus & eleemoſynis vacare & » libros corrigere. Nam quatuor Evangelia » Chriſti... in ultimo anno ante obitus ſui » diem cum Græcis & Syris optimè cor» rexerat. «

Biblia Latina. *Tiguri, in Bibliotheca Canonicorum* quæ Carolina dicitur: duo membranacei codices extant in folio maximo ſeu regali, quorum alter codex Caroli Magni vulgò dicitur; alter ex iis viſus eſt Maturino Weiſſerio La Croſe, de » quo ſequens hoc teſtimonium perhibuit. » Codex Bibliorum accedit ad tempora » Caroli Magni; ſcriptus eſt eo characte» re, qui paſſim nuncupatur ab antiquariis » ſcriptura Caroli Magni reſtituta, etſi non-

A nihil ad Longobardicam, quam vocant, « declinet. Nonnulla habet digna quæ an- « notentur; Teſtimonium SS. Trinitatis « quod in 1. Joannis deeſt, ſicut & in mul- « tis ejuſdem antiquitatis codicibus; Pſal- « mi in quibus aſteriſci & obeli nonnullis « in locis adſcribuntur. Cæterum non om- « ninò correctè ſcriptus eſt. » *Hæc ex catalogo mſc. variarum Sanctæ Scripturæ editionum quem ad me miſit Joannes Baptiſta Ottius.*

Biblia Latina, 2. vol. fol. Codex mem-
B branaceus, ſcriptus anno 42. regni Caroli Magni, imperii vero 8°. id eſt Chriſti 809. ut patet ex adjuncta in fine Chronologia. Fuit olim S. Petri Corbeienſis. *Bibl. S. Germani à pratis cod.* 1. 2.

Biblia Latina, 2. vol. Codex membranaceus in folio majori oblongo (ſicut eum vocat Rob. Stephanus, qui eo uſus eſt in edendis Bibliis Latinis) annorum amplius octingentorum, ſub initio ſeculi noni. Deſunt Epiſtolæ Pauli 2. ad Timotheum, ad Titum, ad Philemonem, ad
C Hebræos. *Geneſeos* 3. 15. *legitur:* Ipſe conteret &c. *Ibidem cod.* 3 4.

Biblia Latina, 2. vol. in folio maximo. Codex membranaceus nongentorum annorum, in quo duplex Pſalterium S. Hieronymi, unum Hebraïcum, alterum Græcum obelis & aſteriſcis *Geneſeos* 4: 8. *omittuntur hæc verba:* Egrediamur foras. *Andegavi, Bibl. S. Albini Ordinis S. Benedicti* codd. 1. 2.

Biblia Latina. Codex perpulchrè exaratus ejuſdem antiquitatis ac præcedens.
D *Andegavi, Bibl. ſancti Sergii ejuſdem Ordinis.*

Biblia Latina. Codex in folio membranaceus, vulgo dictus S. Mauri, elegantiſſimis characteribus exaratus tempore Caroli Calvi circa an. 876. Primæ tres paginæ libri Geneſeos uncialibus literis aureis ſcriptæ ſunt. Præfigitur carmen in membranis purpureis charactere aureo deſcriptum, in honorem Caroli Calvi, quod ſic incipit:

Bibliorum ſeriem Karolus Rex inclytus iſ-
E *tam*
Contexit chryſo corde colens catharo &c.

Hunc codicem donavit Carolus V. Sapiens dictus Monaſterio ſancti Dionyſii in Francia. Cum autem Monachi an. 1595. *ut fert traditio*, illum cogitarent grandi pecunia vendere, juſſit ſuprema Curia Pariſienſis ut in Bibliotheca Regia reponeretur, ſicuti patet ex inſtrumento quod in prima pagina legitur. Juxta hunc etiam codicem Editionem Bibliorum anni 1528. concinnavit Rob. Stephanus. *Biblioth. Regia cod.* 3562.

Biblia Latina perantiqua, in fol. *Ibidem cod.* 3563.

Alia ſeptingentorum annorum (in quibus deeſt prologus Canonicarum Epiſtolarum,) in folio. *Ibidem cod* 3564.

Biblia Latina elegantiſſima Carolo Calvo circa annum 876. à Monachis S. Martini Turonenſis oblata. Codex membranaceus in majori folio. Leguntur initio verſus in membranis purpureis charactere aureo exarati, quorum primi hi ſunt.

Rex benedicte tibi placeat Bibliotheca Carle
Teſtamenta duo quæ relegenda gerit.

Deinde ſequitur titulus prologi Galeati literis aureis & uncialibus; plurimæ ſunt in hoc codice imagines; ad calcem exrar ipſa effigies Caroli Calvi in throno ſedentis: præfiguntur ei alii verſus eodem, quo præcedentes, charactere ſcripti, & legirur: *Hic petit veniam Monachus S. Martini, præſentat hanc Bibliam Carolo Imperatori.* Iſtud exemplar Bibliorum diu in Cathedrali Eccleſia Metenſi ſervatum Canonici Metenſes *Bibliothecæ Colbertinæ* donarunt anno Chriſti 1675. in qua cuſtoditur *cod.* 1.

Hi duo codices, Regius 3562. *& Colbertinus, nulla litura & recognitione deformati ſunt.*

Biblia ſacra tempore Caroli Calvi.
» Romæ in archivo adjuncti *Baſilicæ Pau-*
» *linæ* Monaſterii aſſervatur inſignis Codex
» Bibliorum *magnificentiſſimè ſcriptus*, in
» quo Caroli Francorum Regis effigies præ-
» mittitur; Magni an Calvi, non levis in-
» ter Romanos controverſia eſt. (*Angelus Rocca in Appendice Biblioth. Vaticanæ putat eſſe Caroli Magni*). *Hæc refert Joannes Mabillonius pag.* 53. *Itinerarii Italici. Sed pag.* 70. † *ubi & ipſa effigies lectorum oculis ſubjicitur, hæc addit:* Indubiè exiſtima-
» mus hanc eſſe Caroli Calvi effigiem: tum
» quia facies oblonga, aliaque vultus deli-
» neamenta apprime reſpondent illi Caroli
» Calvi imagini quæ apud eruditum Balu-
» zium in tomo II. Conciliorum col. 1276.
» & ſeq. ex codice Merenſi proponitur;
» tum quia ſcriprura codicis prorſus con-
» venit cum illa quæ Caroli Calvi tempore
» uſitata erat; tum quia multos Bibliorum
» ejuſmodi libros ſimiles deſcribi curavit
» idem Rex, quales ſunt Metenſis, Ratiſ-
» ponenſis & alii. *Ita Joannes Mabillonius Bibl. Monaſterii Sancti Pauli extra Urbem.*

Biblia Latina. Codex membranaceus, 2. vol. in fol. majoris & quadræ formæ, ſummâ curâ & eleganter ſcriptus ante an. 882. quo defunctus eſt Hincmarus Ar-

A

chiepiſcopus Rhemenſis, qui eum Eccleſiæ ſuæ dono dedit, ut patet ex uſitatæ ejus donarionis formula, quæ folio 186. verſo & 187. recto viſitur majuſculis literis exarata *Hincmarus Archiepiſcopus dedit ſanctæ Mariæ Remenſis Eccleſiæ* Folio verſo 7. legirur ſcriptum paulò recenriori manu. *Hic liber eſt Eccleſiæ Remenſis in quo continentur libri XXIX. recepti, & editus anno Domini M. CC. L. menſe Junio.* folio 104. verſo ante librum I Regum inſertum eſt exiguum ſcriprum *de ordine*

B

quo libri divini in Eccleſia leguntur per anni circulum à Septuageſima ante Paſcha uſque ad natalem Domini qui ordo haud multùm diverſus eſt ab eo qui nunc in Eccleſia Remenſi aliiſque ferè Eccleſiis obtinet. Hæc aurem annotatio de ſacrorum librorum lectione eadem manu deſcripta eſt quâ Bibliorum ipſorum corpus. *Bibliotheca Eccleſiæ Remenſis. Hæc & alia perofficiosè mecum communicavit Ludovicus de Targni hujus Eccleſiæ Theſaurarius, Bibliothecæ Regiæ cuſtos alter.*

C

Biblia Latina codex IX. vel X. ſeculi; fuit olim Monaſterii ſancti Chryſogoni de Urbe: *Bibl. Vaticana cod.* 4210.

Biblia Latina annis abhinc octingenris exarata, ut aſſerit Edmundus Martenne part. 2. pag 39. Itinerarii Lirerarii *Bibl. Abbatiæ ſancti Eugendi ſeu ſancti Claudii.*

Biblia Latina Vereris Teſtamenri Codex in folio minore, membranaceus, octingentorum annorum, bonæ notæ & accuratè emendatus. Complectitur om-

D

nes Canonis Hebraici libros, præter 18. priora capira libri Geneſcos & 58. poſteriores Pſalmos, libroſque ſequentes qui deſunt. In margine appoſita ſunr ſcholia cujuſdam Hebræi à D. Joan. Martianay in Bibliotheca divina S. Hieronymi anno 1703. edita. *De hoc codice, quo in editionibus Bibliorum Latinorum uſus eſt Robertus Stephanus, ſic loquitur in præfatione editionis anni* 1528. » Cum iraque anno 1524. hujus «
Urbis pervetuſtas Bibliothecas evolvere- «
mus, maximè quæ eſt apud S. Germa- «

E

num à pratis, in manus tandem noſtras «
pervenit exemplar quoddam miræ veruſ- «
tatis, quod ut manu diligentiſſimè ſcrip- «
tum, ita & à viris doctis, ut videre licer, «
accuratè perlectum erar, & ſi quando li- «
brariorum virio mendæ irrepſiſſent, tan- «
to ſtudio caſtigatum, ut non credam a- «
liud uſquam pari. *Illud in præfat. Bibliorum anni* 1540. parvum *vocat*, quod & exiguo corpore eſt & literis ſcriptum minutioribus. *Bibl. ſancti Germani à pratis cod.* 9.

Biblia Latina. Codex membranaceus, literis minutiſſimis exararus à Benedicto

Papa V. adhuc privato, quæ ſecum tuliſſe fertur Hamburgum, ubi ab Othone III. Imperatore relegatus obiit cum reſtituendus foret in Pontificatum anno 963. *Romæ Bibl. ſanctæ Mariæ ſuper Minervam ſeu Dominicanorum. Baronius in ann. Eccl. ad an.* 963.

Biblia Latina. Codex membranaceus in folio maximo ſcriptus tempore Guillelmi Abbatis S. Benigni Divionenſis, hoc eſt anno Chriſti circiter milleſimo, ſiquidem ordinatus eſt Abbas S. Benigni anno 990. & obiit 1031. *Bibl. S. Benigni Divionenſis, ut notat ejus catalogus mſc. quem mutuo mihi dedit Joannes Mabillonius.*

» Biblia Latina ante ſexcentos amplius » annos Gothicis literis deſcripta in tem» plo Toletano ſervantur, quibus Hiero» nymi verſionem integram contineri di» verſam à veteri editione Vulgata multa » indicabant. Pſalmi ex Hebraico converſi » uti inter ejus opera extant, quod fortaſſe » in paucis Bibliorum codicibus invenias. » Baruch prætermiſſus, ut Hieronymus ſe » prætermiſiſſe ait... In his Bibliis omnes » libri præter Pſalmos extant ut in Editio» ne noſtra Vulgata, paucis tantummodo » verbis commutatis pro varietate regio» num ſcilicet. » *Ita Joannes Mariana tract. pro edit. Vulgata cap.* 6. *pag.* 48. *& cap.* 18. *pag.* 93. *at in præfatione ſuorum ſcholiorum in N. T. ita loquitur :* » Gothicus apud » nos codex in membranis, magnæ fidei & » antiquitatis, fortaſſe ante octingentos an» nos deſcriptus, rerum, credo, potientibus » Gothis ante everſam Hiſpaniam à Mau» ris. Certè ante ſexcentos triginta annos » Eccleſiæ Hiſpalenſi donatum ad ejus cal» cem ſcriptum eſt *ſcilicet ante annum* 990. *Hæc ſcribebat Mariana anno* 1618.

Biblia Latina duobus magnis voluminibus comprehenſa, antiquitate ſimul & integritate paucis aut nullis ſecunda. Codicis hujus variantes lectiones in editione ſua anni 1540. retulit Rob. Stephanus. *Bibl. Cathedralis Eccleſiæ Divi Donatiani Burgenſis. Franc. Lucas p.* 22. *notation. in Biblia* 4. *Antverpiæ* 1580.

Bibliorum duobus tomis contentum mſc. exemplar ſimul vetuſtate & integritate venerandum, ſcriptum, ut ad calcem libri diligens ſcriptor notavit, à F. Goderanno, anno Incarnationis Dominicæ 1084. indictione 7. concurrente 1. Epacta 11, rege Henrico æquè Henrici Cæſaris filio jam trienni obſidione urbem Romanam graviter premente, concluſo in ea Gregorio Papa, qui & Hildebrandus, anno 9. præſulatus Henrici Eccleſiæ Leodicenſis, 8. autem Gerardi Cameracenſis, 6. quoque Arnulfi Abbatis Lobienſis cœnobii S. Petri. Habet hoc exemplar, triplex tribus columnis diſtinctum Pſalterium, Gallicum, Romanum & Hebraïcum. Gallicum, noſtra eſt Vulgata editio ab Hieronymo caſtigata, & obeliſcis atque aſteriſcis notata. Romanum, ea eſt qua Romani ante Hieronymi caſtigationem videntur uſi. Hebraïcum, Hieronymi eſt ex Hebræo verſio. *Bibl. Cœnobii Lobienſis in Belgio. Franc. Lucas ibidem p.* 22. *in indice librorum quibus uſus eſt, in quo plurimos alios codices mſc. commemorat ; & Sanderus part.* 1. *Bibliothecæ Belgicæ pag.* 299.

Biblia Latina, 2. vol. in folio maximo. Codex membranaceus pulchrè exaratus circa initium ſeculi XI. forſan ad uſum Chori, librorum enim ordo vulgaris non obſervatus eſt : deeſt quoque volumen quod complectebatur Pſalterium & quatuor Evangelia, quæ in hoc exemplari abſunt. *Pariſiis Bibl. Minorum Conventualium.*

Biblia Latina 2. vol. in fol. majori perpulchrè ſcripta ſeculo X. vel XI. ut conjicitur. *Aſſervantur in Theſaurario Regalis & Collegiatæ Eccleſiæ D. Stephani in urbe Galliarum Drocenſi. Ad calcem extat hæc donatio his verbis ſcripta :*

Noſcant Lectuœri præſentes atque futuri
Thomæ Dapiferi donum fore ſcripta Rogeri :
Anglis Henricus, Francis præerat Ludovicus.

Noverint omnes Eccleſiæ filii tam præ- « ſentes quam futuri, quod Thomas Dapi- « fer Domini Gervaſii, inſpirante ſibi gra- « tia, hanc Bibliothecam Deo ſanctoque « proto-martyri Stephano dedit pro reme- « dio animæ ſuæ & uxoris Ermelinæ ac filio « ſuo Herberto & filiabus, Margarita atque « Fredeburga, qua cauſa Canonici Eccleſiæ « ſupradicti proto-martyris ipſis conceſſe- « runt beneficia & orationes ejuſdem Ec- « cleſiæ, & poſt tranſitum hujus ſeculi dies « Anniverſarii eorum in eadem Eccleſia « annuatim perpetuo celebretur. Data ma- « nu ipſius Thomæ & manu conjugis ſuper « altare proto-martyris Stephani in die Na- « tivitatis Domini, anno ab Incarnatione « Domini milleſimo centeſimo XVI. reg- « nante piiſſimo ac Dei cultore magno Re- « ge Ludovico *Sexto* filio Regis Philippi « *Primi.* »

Biblia Latina. Codex Capituli Eccleſiæ B. Mariæ Vernonenſis circa ſeculum XI. exaratus in membranis cum figuris, & literis uncialibus ad initium uniuſcujuſque libri, 2. vol. fol. in fine primi habentur ſequentes articuli duo, ſcriptura recentiſſima. *Anno* 1102. *reddita eſt Acharon civitas tranſmarina, civitas nobilis, Phi-*

lippo Regi Francorum, à duobus viris nobilibus & ejuſdem civitatis cuſtodibus, ſcilicet Meſtrudo & Caracolo, menſe Julio, regnante Saladino & illuſtriſſimo ſi fidem Dei ſuſcepiſſet. Anno Domini 1203. ſexto Calendas Auguſti die Dominica ad Pontem Bovinarum dimicavit Philippus Rex Francorum &c. *Pariſiis Bibl. Nic. Joſ. Foucault Comitis Conſiſtoriani.*

Biblia Latina, ſtudio & cura Stephani II. Abbatis Ciſtercienſis emendata, *de quibus hæc refert pag.* 11. *Appendicis tom.* 3. *Operum ſancti Bernardi Joannes Mabillonius in nota ad cenſuram ejuſdem Stephani.* » Hæc invenitur in codice Bibliorum apud Ciſtercienſe Monaſterium, cujus Abbas ſecundus Stephanus prædictum codicem exarari curavit, ut teſtatur hæc clauſula: anno MCIX. ab Incarnatione Domini liber iſte finem ſumpſit ſcribendi, gubernante II. Abbate Stephano cœnobium Ciſtercienſe. » Codex membranaceus 4. vol. in fol. *Bibl. Ciſtercienſis.*

Ex hac cenſura. » Unde nos multum de diſcordia noſtrorum librorum, quos ab uno interprete ſuſcepimus, admirantes, Judæos quoſdam in ſua ſcriptura peritos adivimus, ac diligentiſſimè lingua Romana inquiſivimus de omnibus illis ſcripturarum locis, in quibus illæ partes & verſus, quos in prædicto noſtro exemplari inveniebamus, & jam in hoc opere noſtro inſerebamus, quoſque in aliis multis hiſtoriis latinis non inveniebamus Qui ſuos libros plures coram nobis revolventes, & in locis illis ubi eos rogabamus, Hebraïcam ſive Chaldaicam ſcripturam Romanis verbis nobis exponentes, partes vel verſus, quibus turbabamur, minimè repererunt: Quapropter Hebraïcæ atque Chaldaicæ veritati & multis libris Latinis, qui illa non habebant, ſed per omnia duabus illis linguis concordant, credentes, omnia illa ſuperflua prorſus abraſimus, veluti in multis hujus libri locis apparet, & præcipuè in libris Regum, ubi major pars erroris inveniebatur. «

Biblia Latina, ante annos ſexcentos elegantiſſimis apicibus exarata, quæ Petrus Duval Epiſcopus Sagienſis ſecum aſportavit ad Concilium Tridentinum 2. vol. fol. *Bibl. ſancti Martini Sagienſis codd.* 1. & 2.

Biblia Latina. Duo exemplaria imperfecta cum notis ad marginem, XII. ſeculo elegantibus characteribus deſcripta. Fuerunt olim Monaſterii Beccenſis, *nunc extant Pariſiis in Bibliotheca Illuſtriſſimi Nicolai Joſephi Foucault Comitis Conſiſtoriani.*

Biblia Latina à Garnero S. Remigii Remenſis monacho ſcripta à quingentis annis (circa 1200.) 3. vol. fol. *Bibl. S. Remigii Remenſis cod.* 1. 2. 3.

Biblia Latina, 2. vol. in fol. grandiori. Codex membranaceus, annorum circiter quingentorum. *Bibl. S. Germani à pratis cod.* 5. 6.

Biblia Latina 2. vol. in folio. Codex ſcriptus ante annum 1225. ut colligitur ex quibuſdam in calce libri ſcriptis. *Bibl. Monaſterii S. Illidii Claromontenſis Ord. S. Bened. cod.* 1.

Biblia Latina recognita & emendata id eſt à ſcriptorum vitiis expurgata: additis ad marginem variis lectionibus codicum mſſ. Hebraïcorum, Græcorum & veterum Latinorum ætate Caroli Magni ſcriptorum 4. vol. in folio majori, characteribus ferè Gothicis in membranis ſcripta. Appoſitæ ſunt ad marginem variantes lectiones ex codicibus MSC. tam ex Latino, quam ex Hebræo & Græco, Caroli Magni juſſu undequaque collectis excerptæ. Emendata ſunt hæc Biblia circa annum Chriſti 1236. per Fratres Dominicanos juſſu Jordani Ordinis Prædicatorum Magiſtri & Hugonis de S. Charo conventus Pariſienſis Priore. Deſunt Pſalmi. *Pariſiis, Bibl. Dominicanorum in vico S. Jacobi.*

» Hic MSC. codex quem accuratè examinavi (*ſcribit Rich. Simon cap.* 1. *part.* 2. *nov. obſerv. in T. & V. novi Teſtam. pag* 12.) idem eſſe ac ille de quo Franciſcus Lucas Burgenſis mentionem facit, vel potius ipſius apographum, mihi viſus eſt; charactere ferè Gothico in nitidis membranis deſcriptus eſt. Adjectæ ſunt ad marginem notæ criticæ, in quibus non ſolum variantes Latinæ lectiones referuntur, ſed & illæ quæ in Vet. Teſtamento ex Hebræo, & Græca LXX. Interpr. verſione, & in Novo ex textu Græco excerptæ ſunt. Hæ aliquando ſupra voces in Vet. Teſtamento collocatæ ſunt. » *Ita ille qui plura alia in iſto capite addit de hoc codice. Idem ibidem pag.* 137. *hac ratione probat* » hunc codicem ab eo, qui fuit Lucæ Burgenſis, differre, licet ſit ipſius ectypus, quod iſte nonnullas habeat ſub finem notas, ad quas aureo ſigno in textus margine collocato lector remittitur (ut ſcribit ipſe Lucas notation. in caput 19. Libri Job.) ille vero ad marginem duntaxat notationes admittat. «

Biblia Latina. Codex in folio abſolutus anno Domini 1238. Lovanii Bibl. PP. Recollectorum *Henr. de Bukentop lib.* 2. *Lucis de luce pag.* 180.

Biblia Latina. Codex in folio *in Bibliotheca S. Victoris* propè Pariſios extat, ex dono Blanchæ S. Ludovici matris circa annum 1240. *num.* 870. *Præter hunc codicem alios octo Bibliothecæ hujus recenſet atque ætatem temporis indicat Franciſcus Verон*

part. 1. *Methorum de Controverſiis Religionis pag.* 518. Pars Bibliorum exarata circa an. 960. *num.* 379. Codex integer 4. vol. in folio *num.* 583-586. ſcriptus circa annum 1200. Tertius circa annum 1260. *num.* 362 Quartus, Quintus & Sextus circa annum 1300. *num.* 312.313.314. Septimus circa an. 1350. *num.* 457. ultimus circa an. 1360. *num.* 968.

Biblia in magna admodùm forma à Fratribus Præmonſtratenſibus conſcripta anno D. 1263. Hoc exemplari uſi ſunt Deputati Cuncilii Tridentini & ante illos Joannes Hentenius in editione Bibliorum anni 1547. *Bibl. Eccleſiæ Parcenſis Ordinis Præmonſtrat. Sanderus, Bibl. Belgic. part.* 2. *pag.* 164.

Biblia Latina charactere ſatis nitido, ſcripta anno Chriſti 1264. Oxonii. *Bibl. Collegii Wadhamenſis col.* 1. *num.* 2512. *catalogi libr. MSC. Angliæ.*

Biblia Latina ſcripta à Joanne Burch anno 1264 *Bibl. Cœnobii Murenſis in Helvetia. Ottius.*

Biblia Latina elegantiſſimè ſcripta; initio omnes S. Scripturæ Genealogiæ & Chronica referuntur; *ad calcem legitur;* Finis. Anno Domini M CC. LX. decimo complete ſcriptus eſt liber iſte. *Bibliotheca Sorbonæ.*

Biblia Latina. *Ad calcem hæc leguntur alia manu ſcripta.* Iſta Biblia eſt pauperum de Sorbona ex legato Dn. Stephani de Abbatiſvilla Canonici Ambianenſis, & fuit apportata ad Domum anno Domini M. CC. LXXXVIII. *Bibliotheca Sorbonæ.*

Biblia Latina majuſculis literis exarata à Philippo Trecenſi Preſbytero anno D. 1290. 4 vol. *Oxonii, Bibl. Collegii novi cod.* 3-6 *num.* 967-970. *catalogi ejuſdem.*

Biblia Latina. Codex membranaceus in folio in cujus fine hæc leguntur: Scripta eſt hæc Biblia anno D. 1292. *Bibl. Gothana cod.* 8.

Biblia Latina eleganter ſcripta 400. annorum. *Bibl. ſancti Remigii Remenſis cod.* 22.

Biblia Latina in folio ante annos 400. ſcripta, in quibus deeſt Pſalterium. *Bibl. Eccleſiæ Cathedralis Turonenſis cod* 1. *Jouan. pag.* 1. *catalogi.* Alia integra in 4°. cum verſibus Fratris Minotitæ ante annos 400. ſcripta. *Idem ibidem cod.* 2.

Biblia Latina ſcripta anno 1307. in fol. *Bibl. Patavinæ pag.* 8. *catalogi, Thomaſſinus.*

Biblia Latina. Codex 300. aut 400. annorum, in quo liber Eſther in ordine ſuo poſitus antiquam Italam exhibet eodem modo quo refertur à S. Hieronymo in præfatione hujus libri. Notam quæ legitur in fine libri Eſther exſcripſit D. Jo.

A Martianay in Biblioth. Divina S. Hieronymi columna 1152. *Bibl. S. Germani à pratis cod.* 164.

Biblia Lat. ſeculi XI. 2. vol. in folio. *Bibl. Sorbonæ.*

Bibl. Lat. Codex 2. vol. in pergameno ſcriptus magno charactere, ſed hinc inde mutilus, notatur annus 1336. *Bibl. publica Bernenſis num.* 3. 4. *Ottius.*

Bibl. Lat. pulchrè ſcripta à S. Brigitta, ut habet traditio. In 12. *Lipſiæ, Bibl. Paulina, Fellerus pag.* 92.

B † Biblia Lat. in tenuiſſimis membranis nitidè exarata. Codex in 12. quem Lutherus Joan. Ern. quondam duci Auguſto, Numburgenſis Epiſcopatus Adminiſtratori donavit. *Lipſiæ penes Maurit. Guil. Weidemannum Bibliopolam.*

Bibl. Lat. charactere perpolito parumper Gothico ſcripta. Leguntur ad calcem hæc verba: *Ceſte Bible à nous Charles le V. de noſtre nom Roy de France.* Deinde: *Ceſte Bible eſt à nous Loys* (Duc d'Orleans) *fils de noſtre Pere & Seigneur Charles de*
C *ſuſdis & laquelle nous donons & avons donne aux Religieux Celeſtins de Paris.* Hic codex in folio ſcriptus eſt in membranis vitulinis. *Pariſiis, Bibl. Cœleſtinorum.*

Bibl. Lat. ſcripta anno 1370. 2. vol. *Bibl. Cathedralis Tornacenſis, Sanderus part.* 1. *p.* 210.

Biblia Lat. Codex in maximo folio, charactere perpolito exaratus & variis decoratus picturis. *Leguntur initio hæc manu recentiſſima ſcripta:* Hæc Biblia ſacra ex Archivo Eccleſiæ cujuſdam Collegia-
D tæ Diœceſis Avenionenſis deprompta, ibique Biblia Papæ paſſim vocitata; fuiſſe liquet celebris illius quondam è Genevæ Comitibus Roberti, qui primùm Pariſienſis Eccleſiæ Canonicus, tum Epiſcopus Cameracenſis, & S. R. E. Cardinalis de Geneva nuncupatus, demum ad ſolium Apoſtolicum evectus initio magni, quod vocant, ſchiſmatis Occidentis, Clementis Papæ VII. aſſumpto nomine: is Avenione ſedit ab anno Domini 1378. ad annum 1394. Id ipſum non obſcurè
E teſtatur gentilitium Genevæ Comitum ſtemma cum inſignibus Pontificiis voluminis tegumento circumpoſitum. *Fuit olim hoc exemplar Joannis Ducis Bituricenſis, Caroli V. Regis Francorum fratris, hujuſmodi ſaltem meminit Joannis librorum catalogus à Dn. le Laboureur pag.* 78. *hiſtoriæ ipſius una cum hiſtoria Caroli VI. editæ:* » Une belle Bible en Latin eſcrite en lettre Boulonnoiſe, bien hiſtoriée à ecuſſons aux armes du feu Pape Clement de Geneve & de Monſeigneur. « *Bibliotheca Eminentiſſimi Cardinalis Ludovici Antonii de Noailles Pariſienſis Archiepiſcopi.*

Biblia

Biblia Lat. Codex membranaceus in A folio, ad cujus calcem legitur: » Anno » Domini 1391. finitus eſt præſens hic liber » feria 2. infra octavam S. Wenceſlai mar- » tyris glorioſi per manum Andreæ d'Auſ- » trali plaga ſive de Auſtria, tunc temporis » plebani Eccleſiæ in Lilvchanitz, regnan- » te Wenceſlao Rege Romanorum & Boe- » miæ. « *Bibl. Gothana n.* 3.

Biblia Lat. Codex membranaceus, in folio majori 3. vol. conſtans; ſcriptus videtur ſeculo XIV. deſinente vel ineunte XV. circa annum 1401. grandi characte- B re, & pro illis temporibus eleganti. In eo pleræque initiales literæ condecorantur picturis ex auro & coloribus. Libri II. & III. voluminis perturbato ordine recenſentur; deſunt quoque quatuor Evangelia. *Bibl. Eccleſiæ Remenſis, de Targny in catalogo hujus Bibliothecæ ab ipſo incœpto.*

Biblia Latina. Codex ingentis formæ ex terſiſſima & pulcherrima membrana, conſtans IV. voluminibus; ſcriptus videtur ſub finem ſeculi XIV. vel ſeriùs in- C eunte ſeculo XV. ſummâ curâ & perpulchro charactere ut ferebat illa ætas, exaratus & ornatus imagunculis affabre pictis in auro aliiſve coloribus. Datus Eccleſiæ Remenſi, ut notatur folio primo verſo à M. Joanne Jennart Canonico ejuſdem Eccleſiæ; qui defunctus eſt anno 1433. *Ibidem Ludov. de Targny.*

Biblia Lat. ſcripta ante annum 1416. *Non tanquam mſc. exemplar, ſed ut factum ſingulare illud hic recenſere placuit.* » In la- » teribus Monaſterii *Aulæ Regiæ in Bohemia* D » Vetus & Novum Teſtamentum ab initio » Geneſis uſque ad Apocalypſim Joannis » literis majuſculis in tabulis ſcriptum con- » tinebatur, notis quo altius iret paulatim » creſcentibus, ita ut à ſummo uſque deor- » ſum facilis lectio præberetur. Sed hoc de- » cus poſt Wenceſlai mortem Huſſitarum » rabies delevit. » *Hæc Æneas Silvius cap.* 36. *Hiſt. Bohemicæ.*

Biblia Lat. charactere Gothico à Benedicto XIII. Pont. Max. quondam S. Vincentio Ferrerio dono data. *Valentiæ* E *in Hiſpania Bibl. Hieronymitarum. Hæc ibi vidiſſe anno* 1701. *literis mihi ſignificavit R. P. Deſſerres Congr. noſtræ Presbyter.*

Biblia Lat. olim Benedicti XIII. Pont. Max. 5. vol. fol. *Biblia Regia cod.* 3702². &c.

Biblia Latina, Codex in folio ſcriptus in membranis anno Domini 1443. à Joanne filio Domini Zachariæ Pellificis civis Pragenſis. *Bibl. Vindobonenſis, Lambecius lib.* 2. *p.* 746.

Biblia Latina 2. vol. in fol. » Volumina hæc tantæ ſunt molis, tantóque ſtudio « adornata, ut vero nequaquam ſimile ſit, « quod ſcriptor in fine annotat. » Finis Ve- « teris ac Novi Teſtamenti totiuſque Bi « bliæ, quam calamus fidelis anno Domini « 1452. quarta Aprilis inchoando nona Julii « anni ſequentis ſuperno inita juvamine « conſummavit. « *Biblia Gothana cod.* 4. & 5.

Biblia Latina, minore forma ac litera purè ac nitidè exarata à Margareta Kartheiſerin moniali in Conventu S. Catharinæ Norimbergenſis Ord. Prædic. quæ vivebat anno 1458. & 1470. *Bibl. Norimbergenſis. Saubertus de hac Bibliotheca, orat. p.* 95.

Biblia Latina ſcripta anno 1462. Codex papyraceus in folio. *Bibl. Gothana p.* 46. *catalogi.*

Biblia Latina 4. vol. in folio cum figuris elegantiſſimis inauratis. *Bibl. Vindobonenſis.*

Biblia Latina 5. vol. regio membranæ folio, *de quibus hæc ſcribit Franc. Lucas in admonitione præmiſſa libello duplici notarum ad varias lectiones,* » Inſigne exemplar La- « tinorum Bibliorum mſc. & antiquitate & « integritate venerandum. » *Bibl. Eccleſiæ Cathedralis S. Audomari.*

Biblia Latina 2. vol. in fol. in membranis optimè ſcripta. *Pariſiis, Bibl. Auguſtiniarorum.*

Biblia antiquiora quibus adjecta ſunt ſcholia ad marginem. *Ibidem.*

Biblia Lat. Codex 2. vol. in folio maximo membranaceus & vetus; fuit olim Capituli Lochiarum in Turonibus. *Bibl. S. Genovefæ.*

Biblia Lat. in quibus locus 1. Joan. cap. 5. verſ. 7. 8. corruptus. Pariſiis *Bibl. Collegii Soc. Jeſu cod.* 2. 3.

Biblia Lat. 4. vol. in fol. elegantiſſimè ſcripta. *Pariſiis, Bibl. Capucinorum in vico S. Honorati.*

Biblia Latina. Codex prægrandis pulchrè exaratus & manu antiqua, literis initialibus cujuſque libri elegantiſſimo auro variegatis. *Biblioth. Bodleiana cod.* 1426.

Biblia ſacra, in quibus ea Scripturæ loca, quæ depravata fuerant, reſtituit Marcellus Cardinalis S. Crucis, deinde Pontifex Maximus hoc nomine ſecundus, *juxta hæc Joannis Cochlei verba præf. diſcept.* de novis ex Hebræo tranſlationibus. » De quo malo ſalubriter ex Ec- « cleſiâ tollendo, audio geminam hiſ- « ce annis (hæc ſcribebat an. D. 1544.) « rationem, viamque conſtitutam Romæ « fuiſſe, unam à Clemente Papa VII. felic. « record. qui voluerit per quoſdam tum ex « Chriſtianis, tum ex Judæis linguarum pe- «

„ritos reſtituere nobis Veteris Teſtamenti „certam & ab omni mendo repurgatam „lectionem ; alteram à Reverendiſſimo „Domino D. Marcello Cardinale titulo „S. Crucis in Hieruſalem, qui ex anti„quiſſimis & probatiſſimis undique col„lectis utriuſque Teſtamenti exemplari„bus Latinis ea Scripturæ loca, quæ quo„libet caſu aut injuria videntur deprava„ta reſtituerit nobis «. *An id præſtiterit, & ubinam ſervetur hic pretioſus labor, non dicitur.*

Biblia Lat. S. Hieronymi 2. vol in fol. Duo hæc volumina, mole grandia, characteribus antiquis optimè ſcripta exhibent paſſim & prologos Hieronymi & capitulorum utriuſque ferè libri ſyllabum initio & ſtichometriam in fine. *Bibl. Bodleiana codd.* 2426-27.

Biblia Latina in folio magno pulchertimè exarata in membranis. *Cantabrigiæ, Bibl. Collegii Sancti Emmanuelis cod.* 69.

Biblia Latina optimè deſcripta, litera admodum vetuſta in membranis, in 4°. *Ibid. cod.* 70.

Biblia ſacra in 2. voluminibus elegantiſſimè deſcripta, ad ſingulos tam Veteris quam Novi Teſtamenti libros imaginibus miro artificio depictis decorata, compacta coopercalis inſigni admodum holoſerico circumvolutis. Scripta ſunt vero temporibus Reverendiſſimi Domini Georgii Egmond Epiſcopi Trajectenſis, Abbatis Commendatarii circa annum Domini 1540. *Bibl. Monaſterii Eluonenſis, vulgo ſancti Amandi in Papula, Sanderus part.* 1. *p.* 31.

Nova ſacrorum Bibliorum editio innumeris veſionibus inſignita ex variis linguis exque pluſqoam LX. authoribus magno labore collecta ab Aloyſio Novarino. Opus in VI. volumina deductum. V. *ejus operum recenſio*, 8°. Veronæ 1646.

Præter hos recenſitos integrorum Bibliorum Latinorum codices reperiuntur innumeri alii tam in Pariſienſibus quam in cæteris Gallicanis Bibliothecis, v. g. in Bibl. Regia 20. exemplaria, in Colbertina 36. &c. *In aliis etiam Europæ Bibliothecis*, ſc. Florentiæ in Bibl. Laurentiana 15. in Bibl. Bodleiana 42. in Bibl. Collegiorum Cantabrigiæ 40. in Eccleſiis Cathedtalibus Angliæ 66. &c. *quæ cum nihil habeant quod notari mereatur, hic collectim produco.*

Pentateuchus, libri Joſuæ, Judicum, Ruth, & libri IV. Regum. Item Prophetæ majores & minores. Codex pergamenus in folio maximo annorum ferè 800. In hoc volumine ſunt ſcholia quædam ad marginem Geneſeos & Danielis. *Bibl. Monaſterii ſancti Michaëlis de S. Michaële in Lotharingia, cujus catalogum officioſe mecum communicavit Auguſtinus Calmet eruditus hujus Cœnobii Religioſus.*

Pentateuchus vetuſtiſſimus in fol. cum quibuſdam antiquiſſimis figuris. In eo deſunt aliqua præ vetuſtate. Codex enim iſte ſcriptus ante annos MC. *Bibl. Eccleſiæ Cathedralis Turonenſis cod.* 4. *Jouan. p.* 1. *catalogi.*

Pentateuchus. Codex in veteri membrana, formæ quadræ, lacerus & penè detritus ſugientes literas vix oſtendit, incipit à capite ultimo libri Geneſeos & continet quatuor libros Moyſi. Ab Hincmaro, ut creditur, hic liber datus eſt Eccleſiæ Remenſi, quod nullo tamen indicio deprehenditur ; character IX. ſeculi deſinentis vel X. incipientis tempus arguit. Fortè poſſet ad Tulpini Archiepiſcopi Remenſis tempus referri. » Inter eos (inquit Flodoardus lib. 2. Eccl. Remenſis cap. 17.) » qui Bibliothecam S. Mariæ « Remenſis ditarunt librorum numeribus, « recenſeri debet imprimis Tilpinus ejuſ« dem Eccleſiæ Præſul. Is enim obtulerat « eidem Eccleſiæ ſacrarum codices litera« rum, quorum aliquibus ſuo ipſius tem« pore (ait idem ſcriptor) utebatur Eccle« ſia Remenſis «. *Bibl. Eccleſiæ Remenſis. Lud. de Targny.*

Bibliorum pars incipiens ab Iſaia uſque ad Apocalypſin. Codex iſte in 8°. fuit olim Philippi Pulchri Francorum Regis circa annum 1290. deinde Joannis Ducis Bituricenſis, ut illic annotatum eſt manu Nicolai Flamel anno 1403. *Bibl. Colbertina cod.* 5976.

Pars Veteris Teſtamenti & Novum integrum. Codex membranaceus octingentorum annorum, ſimplex & accuratus in folio lato, (ita eum vocat Robertus Stephanus, qui hoc integro codice uſus eſt, cum Biblia Latina imprimeret ;) complectitur Cantica utriuſqve Teſtamenti, Proverbia Salomonis, librum Sapientiæ, Eccleſiaſticum, Paralipomena, libros Eſdræ, Eſther cum obelis, Tobiam, Judith, Macchabæos, Novum Teſtamentum & partem magnam libri Paſtoris. Hæc omnia *ſecundùm D. Joannem Martianay*, exceptis libris Proverbiorum & Eſther, antiquam verſionem Italam exhibent. Abſunt quædam præfationes quæ S. Hieronymo vulgo tribuuntur. Legitur ad calcem Epiſtolæ ad Hebræos quæ ultimo loco poſita eſt: *Bibliotheca Hieronymi Presbyteri Betlehem ſecundum Græcum ex emendatiſſimis libris collata. Bibl. S. Germani à Pratis cod.* 15.

Liber Job literis uncialibus deſcriptus ante nongentos annos cum commentario

Philippi Preſbyteri, S. Hieronymi auditoris; *de iſto codice hæc habet Joan. Martianay proleg. 2. in Bibl. divinam S. Hieronymi.* » Genuinos illos Philippi commentarios majori ex parte deſcriptos retinet, Codex Monaſterii Corbeienſis ante nongentos annos in membranis robuſtiſſimis & denſiſſimis exaratus. Totus libri Job ſacer contextus in hoc exemplari ſcriptus eſt literis uncialibus; interlineares verò Philippi commentarii Longobardicis characteribus ſunt adjecti; quibus, ni fallor, ſatis explorata eſt ætas mſc. codicis. « *Bibl. S. Germani à pratis cod.* 660.

Job, Proverbia & alii qui deinde ſequuntur libri uſque ad Ezechielem. Codex literis miræ magnitudinis, emendatus ante trecentos annos ex Caroli Magni Bibliis undequaque collectis juſſu) *ut fert præfatio*) Fr. Jordani Ord. Prædicatorum Magiſtri, & Fr. Hugonis *à S. Charo* Prioris Provincialis in Francia, à Prædicatoribus S. Dominici Fratribus, quorum & emendationum rationes ſub libri finem leguntur, ad quas textus aurea marginis nota remittit. « *Fr. Lucas in annotat. ad Bibl. in catalogo libr. MSC. quibus uſus eſt.*

Libri Job tranſlatio Latina vetus & nova. Codex ſcriptus anno D. 1587. *Bibl. Colbertina cod.* 2100.

Pſalterium quod S. Germano uſui fuiſſe dicitur, juxta editionem antiquam Italicam quam edidit in Pſalterio ſuo Jacobus Faber Stapulenſis. Codex in folio antiquiſſimus, literis uncialibus, ut plurimùm argenteis, ac ſubinde aureis, in membranis purpureis exaratus. Hunc ex ſpoliis urbis Toletæ circa annum Chriſti 542. adſportavit Childebertus I. Francorum Rex. *Malingre, Antiquitez de Paris livre 2. page 212. Hujus codicis mentionem facit Petrus Pithœus tract. de Latinis Bibliorum Interpretibus circa finem.* » Atque inter cœtera videre hodieque eſt tot integra ferè Biblia minoribus literis, ſed & Pſalterium iis quas *Unciales* vocarunt, argenteis, partem etiam Evangeliorum aureis, utraque in purpureis membranis deſcripta inter reliquias librorum Sancti Germani Pariſienſis, quæ B. illius Præſulis fuiſſe poſteri per manus ſibi traditum aſſerunt. » *Bibl. S. Germani à pratis cod.* 780.

De hoc codice ſeculi VI. *hæc habet Joannes Mabillonius in libro de re diplomatica lib.* 5. *pag.* 356. Scriptus eſt codex iſte literis argenteis *Romanis* præter titulos Pſalmorum & nomen Dei quæ aureis literis exarata ſunt. Pſalterium iſtud uſui fuiſſe B. Germano Pariſiorum Epiſcopo, qui anno DLXX. ad ſuperos abiit, hujuſce loci vetus traditio eſt, ut probat index Theſauri noſtri ante annos quadringentos ſcriptus. *Specimen hujus codicis hic refertur.*

Pſalterium Latinum ante annos MCL. exaratum. Conſervatur hîc Coloniæ apud Divum Panthaleonem Pſalterium Latinum vetuſtiſſimum, quod ego ante M. annos ſcriptum eſſe arbitror; (*hæc ſcribebat Joan. Iſaac anno* 1559. *lib.* 1. *pag.* 39. *contra Lindanum*) » cui integer Pſalmus Latinus eſt inſertus, qui neque in Hebraïco neque Græco textu, neque vel in tranſlatione latina reperitur. «

Pſalterium Latinum ſanctæ Salabergæ. Codex ſeculi VII. » Fuit hæc conditrix & Abbatiſſa prima Cœnobii S. Joannis in urbe Laudunenſi, in Monachorum cœtum converſi ante annos quingentos. Iſtic in ſacrario etiam nunc cuſtoditur. Pſalterium ſanctæ Salabergæ creditum; Pſalmos omnes continet ſub duabus columnis. Salaberga devixit ſub annum DCLV. ac proinde ejus Pſalterii ſcriptura ad ſeculum VII. revocanda eſt. » *Ita Jo. Mabillonius ibid. p.* 358. *ſpecimen hujus codicis hic etiam profert.*

Pſalterium Latinum optimæ notæ cum aliis precibus, orationibus & litaniis, ſcriptum vivente Leone III. ſummo Pontifice, qui an. Chriſti 795. Pontificatum iniit. *Pariſiis Bibl. Achillis de Harlay nuperi Principis Pariſienſis Senatus.*

Pſalterium cum prolegomenis. Titulus ita ſe habet: *In Chriſti nomine incipit Pſalterium de tranſlatione ſeptuaginta Interpretum, emendatum à S. Hieronymo Presbytero in novo.* Exemplar membranaceum venerandæ antiquitatis in octavo majori, juſſu & cura Caroli Magni cum adhuc eſſet tantum Rex Francorum, totum literis aureis exaratum, quod Summo Pontifici Adriano I. dono miſit anno 772. quo in Summum Pontificem electus eſt. Præmittuntur verſus dedicatorii literis aureis (*uniuſcujuſque Pſalm. lemmata referuntur apud Lambecium*) ab ipſo Carolo M. compoſiti. Sequitur aliud carmen, quo Dagulfus qui codicem iſtum propria manu exaravit, laborem ſuum Carolo M. Francorum Regi offert. Hic pretioſiſſimus codex *Carolinus* in Archiepiſcopali Eccleſiâ Bremenſi per integra octo ſecula & amplius adſervatus eſt, ut patet ex præfixo eidem codici publico publici alicujus Notarii Imperialis inſtrumento: *Hocce Pſalmorum Daviditorum codice beata Hildegardis Caroli Magni Conjux, dum viveret, uſa fuit. Quem deinde ipſe Imperator in ſui ac ſuæ Conjugis memoriam inter cætera Cimelia Eccleſiæ Bremenſi anno Chriſti* 788. *donavit, in qua octo integris ſeculis, & quod excurrit, aſſervatur & veluti ſacer habitus ac annua-*

» *tim ſtato tempore cum reliquis ejuſdem Eccleſiæ ſanctorum Reliquiis publicè populo oſtenſus eſt.* Romam non Bremam à Carolo magno iſte codex fuit miſſus, atque ibi in Bibliotheca Cubiculari ſummi Pontificis Hadriani I. permanſit uſqoe ad annum 788. quo S. Villebodus ab eodem, conſenſu Caroli Magni, primus Epiſcopus Bremenſis declaratus eſt, &c. » *Ita Lambecius lib. 2. comment. de Bibl. Vindobonenſis p.* 261. 266. *&* 287. *Bibliotheca Vindobonenſis.*

Pſalterium pulcherrime & literis majuſculis deauratis delioeatum. Codex membranaceus in folio. *Bibl. Joannis Mori Epiſcopi Norvvicenſis in Anglia cod.* 48. *num.* 9234

Pſalterium cum Hymnis & Orationibus literis majuſculis deauratis. Codex membran. in fol. *Ibidem cod.* 471. *num.* 9657. *catalogi mſc. Angliæ tom.* 2.

Pſalterium. Codex membranaceus in folio ſeculi XI fuit olim Abbatiæ Moiſſiacenſis. Præmittuntur Kalendarium, Præfationes S. Hieronimi, Alcuini & aliorum: Tituli & Capitula Pſalmorum, Litaniæ Sanctorum. Ioitio & in fine leguutur plurimæ devotiſſimæ precationes. *Pariſiis, Bibliotheca Illuſtriſſ. Dn. Nic. Joſ. Foucault Comitis Conſiſtoriani.*

Pſalterium, de tranſlatione LXX. Interpretum, emendatum à S. Hieronymo Preſbytero in novo. Inſigoitum eſt aſteriſcis & obeliſcis. Pſalterium hoc olim pertinebat ad Regem Æthelſtanum qui floruit 930. *Bibl. Cottoniana p.* 62. *catalogi libr. MSC. ejuſdem Bibliothecæ.*

Pſalterium ad nſum Hemmæ Reginæ. Pſalmus primus in membrana purpurea literis aureis exaratus. Sequuntur alii Pſalmi quorum pleriſque imagines Pſalmi argumentum exprimeotes præfiguntur. Codex in 4°. ſeptingentorum annorum. *Bibl. S. Remigii Remenſis cod.* 46.

Pſalterium Davidicum omnes Pſalmos continens; quibus ſingulis breves tituli » vice argumenti præfiguntur. Verſio autem illa non eadem eſt in omnibus cum ea quam in hodierno Breviario uſurpamus. *Extat hoc Pſalterium* in Breviario ad uſum Chori Monaſterii Montis Caſſini *quod aſſervatur Pariſiis in Bibl. Domus Inſtitutionis Oratorii.* Codex iſte in pelle perpolita vitulina, literis Longobardicis, nitidiſſimo charactere, induſtria ſingulari exaratus, adjectis ornamentis plurimis ſive intra ipſa folia, quæ exquiſitiori auro ubique fulgent, ſive in exteriori tegumeoto, cujus pars olim argenteis laminis tecta erat.... Hunc codicem paulò poſt annum 1086. conjicimus fuiſſe elaboratum. » *Ita Paſch. Queſnel in obſervat. ad hoc Breviarium quæ extant tomo* 1. *Pœnitentialis Theodori Cantuar. p.* 327.

Pſalterium ſcriptum circa ſeculum XI. V. *Idem Polyglotton MSC. cod. D.*

» Pſalterium Gallicum, Romanum, Hebraïcum & Græcum. Exemplar vetuſtiſſimum & lectiſſimum anno Domini 1115. ſcriptum, id quod, quatuor columnis, quatuor Pſalterii editiunes exhibet, Gallicam, Romaoam, Hebraïcam & Græcam. Græca eſt ipſa tranſlatio Latinis literis ſcripta. » *Franc. Lucas in catalogo mſſ. quibus uſus eſt in annotat. in Biblia pag.* 24. *Bibl. S. Martini Tornacenſis cod.* 30. *Sanderus part* 1. *Bibl. Belgic. p.* 92. *addit:* » ante anno 510. fuiſſe juſſu Odonis Cœnobii S. Martini Tornacenſis Abbatis poſteà Epiſcopi Cameracenſis ſcriptum, quo uſus eſt D. Lindanus Ruremondenſis Epiſcopus in caſtigando Pſalterio. «

S. Hieronymi quadripartitum Pſalterium hoc ordine & modo ſcriptum. *In prima columna*, Pſalterium Gallicum ſecundum Hebraïcum & LXX. Interpretes emendatum à S. Hieronymo. *In ſecunda*, Pſalterium Romanum quod de Hebræo in Græcum tranſtulerunt LXX. Interpreres *In tertia*, Pſalterium Hebraïcum quod de Hebræo in Latinum tranſtulit Hierooymus Preſbyter. *In quarta*, Pſalterium Græcum, quod in aliquibus locis concordat cum Gallico, in aliquibus cum Romano, in aliquibus cum Hebræo, Græcis literis exaratum. *Bibl. Monaſterii Elnonenſis in Belgio, Sanderus part.* 1. *p.* 38.

Pſalterium ſancti Ludovici, ita nuncupatum quod fuit olim ad uſum ſancti Ludovici. Codex in folio minori præſtantiſſimis characteribus paululum oblongis & grandioribus exaratus in nitidiſſimis membranis vitulinis. Præmittuntur ad numerum triginta exquiſitiſſimæ effigies auro & minio decoratæ, quibus ſacra vitæ & mortis Chriſti myſteria exhibentur: unaquæque ſuum habet titulum pauciſſimis verbis, lingua Gallica vetuſtiſſima. Has ſequitur Calendarium in quo nomen ſancti Bernardi, qui inter Sanctos numeratus eſt anno D. 1174. ſicut & in Litaniis fere ad calcem libri poſitis, deſideratur: in eo adjecta eſt manu recentiori feſtivitas Conceptionis B. Mariæ Virginis VI. Idus Decembris, & altera manu etiam recentiori ſcripta ſunt hæc verba VI. Calendas Auguſti: *Anno Domini M. CC. XIV. veinquit Phelippe li Roi de France en bataille le Roy Othon & le Comte de Flandres & le Comte de Boloigne & pluſors autres Barons.* Ad calcem hujus Calendarii legitur charactere Gothico & vetuſto? *Ce Pſautier fu S. Loys.* CL. Pſalmos excipiunt Cantica

Veteris & Novi Teſtamenti, Oratio Dominica, (abeſt Salutatio Angelica) tria Symbola & aliæ plurimæ preces devotiſſimæ. Hunc librum vetuſtate venerandum, Regiique Propbetæ verſibus olim a ſanctiſſimo Rege cantari ſolitis nobilitatum, *nunc poſſidet illuſtriſſ. Dominus Joannes Jacobus de Meſme Comes d'Avaux &c. Princeps ſupremi Galliarum Senatus.* A

Extrait des Heures anciennes de S. Loüis imprimé au commencement du chap. 15. du Recueil hiſtorique de pieces anciennes publiées
» *par le P. Labbe pag.* 617. » En la Bibliothe- B
» que de Monſieur le Preſident de Meſme
» ſe voit un Treſor incomparable, à ſçavoir
» le Pſautier de S. Loüis, orné de quantité
» de tres-belles figures de l'ancien & du nou-
» veau Teſtament en ſond d'or tres-écla-
» tant, apporté d'Angleterre l'an 1649.
» par Monſieur de Bellievre retournant de
» ſon Ambaſſade en ce Royaume-là. Au
» commencement du Livre ſont ces mots:
» Ce livre fuſt au Roy S. Loüis, qui en la fin
» de ſes jours le donna à Meſſire Guillaume
» de Meſme ſon premier Chapelain, & que C
» Meſſire Guillaume le donna au jour de ſon
» trepas à Meſſire Renault de Meſme ſon
» neveu, qui depuis le donna à l'Egliſe &
» Convent des Cordeliers de Paris, où il ſe
» fit enterrer, & là a demeuré grand-temps
» juſqu'au temps de Meſſire Thomas de
» Cuſſi Cordelier Liſeur dudit Convent, &
» je ledit Frere Thomas pour la neceſſité
» dudit Convent ay vendu ledit Sautier en
» plein marché au plus offrant ſept vingt &
» quatre francs le 14. jour du mois de Juillet
» l'an 1381. & en ſigne de verité je ledit D
» Frere Thomas ay mis mon ſignet manuel
» en ce preſent Sautier, Frere Thomas de
» Cuſſi, & l'acheta Meſſire Leon le Clerc
» de la Chapelle de la Reine Blanche pour
» ladite Royne. *Frere Thomas de Cuſſi.* «

Pſalterium Latinum figuris quibuſdam auro minioque expreſſis ornatum. Præfigitur Calendarium, in quo non reperitur nomen ſancti Bernardi Clarevallenſis, ſancti vero Thomæ Cantuarienſis feſtus dies indicatur IV. Calendas Januarias. Codex membranaceus in folio minori ſæculo XII. exeunte, vel ineunte XIII. literis Longobardicis ſcriptus. *Bibl. Oratoriana n.* 904. E

Pſalterium, pulcherrimis figuris elegantiſſimiſque delineationibus ornatum, cum hymnis & ſymbolo Athanaſiano. Præmittuntur Calendarium, tabulæ &c. Illic pluſquam ſemel extat pictura R. Richardi II. genibus flexis coram B. Virgine Jeſum in ſinu habente. Liber in illius uſum, dum puer eſſet, videtur illuminatus (*circa annum* 1374.) *Bibl. Cottoniana pag.* 135. *catalogi.*

Pſalterinm Latinum vetuſto charactere exaratum cum verſione Gallica; præmittitur imaginnm ante multa ſæcula depictarum collectio quæ hiſtoriæ V. & N. Teſtamenti illuſtrandæ inſerviunt, & Calendarium vetus. Submittuntur Pſalterio Cantica V. & N. T. Te Deum, Oratio Dominica, Symbolum Apoſtolorum & Athanaſianum cum verſione Gallica, Orationes & Collectæ &c. *Bibl. Cottoniana pag.* 34. *catalogi.*

Pſalterium juxta Romanam editionem. » *Extat* (inqnit Joſeph. Carus vel «
Thomaſius in præfat. editionis Pſalterii) «
in Archivo Canonicorum Baſilicæ Liberianæ «
S. Mariæ ad Præſepe (Romæ) *Pſalterium* «
Romanæ editionis hac inſcriptione prænota- «
tum : Ad honorem omnipotentis Dei & «
glorioſiſſimæ Virginis Mariæ matris ejus. «
Incipit Pſalterium ad uſum venerabilium «
Dominorum Canonicorum venerabilis «
Baſilicæ & Eccleſiæ S. Mariæ Majoris de «
Urbe ſecundum conſuetudinem Clerico- «
rum Romanæ urbis ejuſque diſtrictus &c. «
Quodque Pſalterium ſcriptum & illumi- «
natum fuit ſumptibus & expenſis nobiliſ- «
ſimæ Dominæ Domnæ Caredonnæ de «
Anibalis de Urbe, tempore Archipreſby- «
teratus Reverend. D. D. Guill. de Eſtou «
ville Epiſcopi Hoſtienſis Cardinalis &c. «
ſub anno Domini milleſimo quadringen «
teſimo octuageſimo, tempore Sixti IV. «
anno vero ejus nono. »

Novi Teſtamenti ſeu potius IV. Evangeliorum & Actorum Apoſt. codex Cantabrigienſis, † Actorum codex Bodleianus, & Epiſtolarum D. Pauli codex Claromontanus ſeu Regius & Sangermanenſis † itemq; Lipſienſis jam recenſiti ſunt inter Manuſc. Græcos & Latinos.

Novum Teſtamentum Latinum. Codex literis Saxonicis exaratus annis abhinc mille. *Bibl. Morbacenſis in Alſacia.*

Novum Teſtamentum. Codex charactere Gothico in membranis, magnæ fidei & antiquitatis octingentos annos & amplius (*Hæc ſcribebat Mariana anno* 1600.) deſcriptus. Certe ante ſexcentos annos Eccleſiæ Hiſpalenſi fuiſſe donatum ad ejus calcem ſcriptum eſt. *Jo. Mariana in præfat. Scholiorum in N. Teſt.*

Novum Teſtamentum. Fuit olim Margaretæ Caroli Cæſaris Amitæ, cujus in editione tertia ſuæ verſionis Eraſmus frequenter adduxit teſtimonium aurei codicis titulo, ut ipſe in præfatione ſcribit. Codex inſignis, totus aureis conſcriptus literis, ſervatur Mechliniæ. *Deſid. Eraſmus initio annotat. in N. Teſt. tertiæ editionis.*

Hunc codicem ita deſcribit Claudius Clemens pag. 533. *Muſæi ſeu Bibliothecæ &c.*

» 4°. *Lugduni* 1635. » Item alius quatuor Evangeliorum liber aureis literis in pereleganti membrana pergamena ſcriptus, compactus tabulis atque Attalico texto coopertus. Sic cum deſcribi juſſit Henricus II. Imperator, uti fuerat inchoatus Conradi Imperatoris juſſu ... circiter ſexcenti anni ſunt (circa an. 1040.) cum ſcriptus eſt ... Eraſmus Roterodamus codicem hunc quem *aureum* appellat, mirifice extollit, ac profitetur ſe legitimas & germanas lectiones inde eruiſſe, quas in aliis exemplaribus haud repererat, nec niſi quadam pompa & accenſis tædis ſibi monſtratum refert. Eum tunc poſſidebat *Margarita Maximiliani* filia, Joannis Principis uxor (*Caroli V. Imper. Amita*); venit poſtea in manus Mariæ Reginæ, quæ illum dedit Philippo II. Caroli V. fratris ſui filio. *Bibl. Eſcurialenſis*, *Cl. Clemens ibidem.*

Novum Teſtamentum perantiquum, in fol. *Bibliotheca Regia cod.* 3572.

Novum Teſtamentum, vetuſtiſſimo charactere, quo uſus fuit Deſid. Eraſmus in editione 2. Novi Teſtamenti, quod citat ſæpiſſime in annotationibus, ac vocat codicem Corſendoncenſem. *Bibl. Corſendoncana*, *Sanderus part.* 2. *pag.* 68.

Novum Teſtamentum Latinum. » Vetuſtiſſimos (*inquit Eraſmus*) Latinæ linguæ codices duos, quos exhibuit Joan. Coletus Paulinæ apud Londinum Eccleſiæ Decanus, adeo priſcis literarum typis, ut mihi ab integro diſcenda lectio, & in noſcitandis elementis fuerat repueraſcendum, recognovimus. » *Hæc ſunt verba Eraſmi Roterod. initio præfationis annotationum N. T. in qua mentionem facit de his duabus tranſlationibus, quas hic liber unus complectitur*, cum concordantia brevi in fine. Liber optima membrana, elegantiſſime ſcriptus, a Matthæo Parkero Cantuarienſi Archiepiſcopo Academiæ Cantabrigienſi datus. *Bibl. publica Cantabrigienſis cod.* 225. *num.* 2405. *pag.* 171. *catalogi editi.*

Novum Teſtamentum Latinum. Codex optime & accurate ſcriptus ante ſeculum XI. ut judicare eſt non ſolum ex characteribus, ſed etiam ex quibuſdam notis, quæ ante id tempus non erant in uſu : complectitur novam S. Hieronymi editionem, exceptis Evangeliis S. Matthæi & S. Marci, quæ ſunt ex antiqua Latina Vulgata, quibuſdam tamen in locis recognita. Hic codex in textu S. Matthæi caſtigationes S. Hieronymi aliquando admittit : S. Marci textus valde diverſus eſt à Vulgata noſtra Latina ; exſcriptus videtur ex vetuſtiſſimo codice aliquantum recognito. *Ita Rich. Simon part.* 2. *cap.* 21. *Nov. Obſ. in T. & V. Novi Teſtamenti. Bibl. Colbertina cod.* 4051.

Novum Teſtamentum a Garnero S. Remigii Remenſis monacho ſcriptum quingentis abhinc annis circa initium ſeculi XIII. in folio majori. *Bibl. S. Remigii Remenſis cod.* 14. Idem ab eodem in folio minori ſcriptum. *Ibidem cod.* 15.

Quatuor Evangelia Latina. V. *Codex Cantabrigienſis inter codices Græcos & inter Latinos.*

IV. Evangelia. Codex membranaceus in folio cum præfixis canonibus antiquis & argumentis ſingulorum capitum cum picturis paſſim inſertis, literis quibuſdam intertextis, miri operis & antiquitatis, liber *D. Columkelli* dictus, quod eſt nomen Notarii. Hic codex literis majoribus & perpulchris iiſque Pſalterii S. Germani ſimillimis exaratus eſt, proindeque VI. ſeculi. In eo deſunt præfationes S. Hieronymi ; plurimæ vero variantes lectiones antiquæ Italicæ verſionis leguntur. At ipſe codex miſere habitus fuit ; nulla enim eſt pagina in qua non aliquid deſideretur. *Hæc mihi olim ſcribebat Cl. Ycard Decanus Achonrienſis ; Dublini Bibl. Collegii SS. Trinitatis cod.* 277. *num.* 417. *catal. mſſ. Hiberniæ.*

IV. Evangelia. Codex in 8°. annorum circiter M. *Turonis*, *Bibl. S. Gatiani.*

IV. Evangelia literis Saxonicis, *juxta Th. Smith*, majoribus & rotundioribus literis Romanis *ſecundum Humphredum Wanley*, *qui hunc codicem deſcribit pag.* 151. *libri alterius de antiqua litteratura Septentrionali*, *his verbis :* Codex membranaceus & antiquus in 4°. Haud abſque majoris momenti lectionibus ab editione Vulgata diſcrepantibus. *Credit idem Wanleius* hunc codicem unum eſſe eorum quos ad Auguſtinum Anglorum Apoſtolum mille & centum abhinc annis miſit Gregorius Magnus Papa Romanus. Hunc codicem ad Abbatiam S. Auguſtini Cantuarienſis pertinuiſſe ante ſeptingentos annos fidem facit conventio Saxonica (paulo ante initium Evangelii ſecundum D. Marcum) quæ facta fuit circa annum D. 949. Ad calcem Evangelii ſecundum D. Matthæum habetur Teſtamentum Eathburgæ, cujus teſtes ſubſcripti vixerunt anno D. 860. *Ita Wanleius. Cantabrigiæ*, *Bibl. Corporis Chriſti cod.* 122. *num.* 1589. *catalogi.*

IV. Evangelia. Codex membranaceus in fine mutilus, in folio, caractere Lombardico ſcriptus, qui a quibuſdam ad ſeculum ſeptimum refertur, quamvis de hujus codicis antiquitate nihil certi affirmari queat, ineptæ tamen picturæ, aliaque ad ſeculum XI. pertinere ſatis judicant. *Bibl. Rehingeriana Vratiſlaviæ ; Unger.*

IV. Evangelia. Codex in 4°. mille annorum, *juxta Rich Simon*, literis uncialibus exaratus. In Matthæum plane ſimilis codici Cantabrigienſi ſeu Bezano; in Marcum, Lucam & Joannem ex alia manu, quæ priorem imitari tentaverat, ſed mera vulgata eſt. *Pariſiis*, *Bibl. Collegii Soc. Jeſu*, *cod. Latino* 1. » Hic codex quoad » Evangelium Matthæi, a quo avulſa ſunt » prima quædam folia incipit tantum a ver» ſu 15. capitis tertii, ex antiqua Itala edi» tione, ejuſdem eſt antiquitatis, pariſque » calligraphiæ ac codex Claromontanus Bi» bliothecæ Regiæ & Corbeienſis S. Ger» mani a pratis: illis vero præſtat in eo, quod » recognitorum manu non ſit deformatus. *Rich Simon part. 2 cap. 21. Novar. Obſerv. in T. & V. Novi Teſtamenti pag. 442. Et pag. 447. addit* » verſionem S. Matthæi » plurimum cum ea qua uſus eſt Lucifer » Calaritanus libr. 2. pro S. Athanaſio ad » Conſtantinum Imperatorem, *cujus rei* » *multa jam antea exempla protulerat.*

IV. Evangelia codex in 8°. charactere unciali accurate exaratus, circiter mille annorum *juxta Rich. Simon*, abſque vocum diſtinctione. Quædam loca omiſſa literis minoribus, eadem tamen manu ac reliqua, eodemque atramento ſcripta ſunt. *Bibl. Regia cod.* 4582.

IV. Evangelia. Codex membranaceus in fol. charactere unciali & abſque diſtinctione vocum deſcriptus; deſunt quædam capita Evangelii S. Joannis; quod ſupereſt hujus Evangelii, valde fuit igne vitiatum. Codex olim Emerici Bigotii, nunc *in Bibl. Regia cod.* 3706[3]. Eadem perantiqua, bis. *Ibidem codd.* 3932. 3934.

IV. Evangelia. Codex literis aureis deſcriptus, annorum circiter mille. *Turonis*, *Bibl. S. Martini.*

IV. Evangelia. Codex literis uncialibus ſcriptus a quodam Gondoino anno 3. Regis Pipini, id eſt, circa anoum Chriſti 964. Alter codex etiam literis uncialibus exaratus, annorum circiter mille. *Bibl. Eccl. Cathedralis Auguſtodunenſis.*

IV. Evangeliorum codex vetuſtiſſimis Latinæ interpretationis, in fol. ſcriptus in membranis literis uncialibus, ſive charactere, uti vulgo appellatur, Gothico, Italis *Scriptura Rozza*, ea ſane majeſtate qua vetus illud linguæ Gothicæ monumentum Ulfilæ Evangeliorum traductio Gothica. Folia ejus alternatim purpurei coloris, aureis literis in univerſum fulget. *Bibliotheca Regia Stockolmienſis ex dono Joannis Gabrielis Sparvvenfeldii pag. 1. catalogi editi*, *in* 4°. *anno* 1706.

IV. Evangelia. Codex in folio pene quadrato, ſplendiſſime pro tempore auro & variis coloribus illuminatus, literis

A etiam Saxonicis rotundioribus, per cola & commata, annis abhinc fere mille ſcriptus, & quondam pertiouit ad Bibliothecam Abbatiæ ſancti Auguſtini juxta muros Cantuariæ. *Hæc ex Humphr. Vanley pag.* 182 *libri alterius antiquæ literaturæ Septentrion. Bibl. Bodleiana cod.* 1974.

IV. Evangelia. Codex in folio membraoaceus eximio & antiquo charactere ſcriptus circa finem, ut creditur, ſeculi IX. *Bibl. Tigurina Civica*, *Ottius.*

IV. Evangelia. Codex literis majuſculis

B exaratus tantæ vetuſtatis, ut characteres Romani referant characteres Græcos, in quo verſus notantur abſque tamen ulla verborum in unoquoque verſu diſtinctione. *Cantabrigiæ Bibl. Collegii S. Benedicti cod.* 136. *num.* 1413. *catalogi.*

IV. Evangelia. Codex membranaceus in folio minori, ſanctæ Aureæ Abbatiſſæ, quæ ſeculo VII. claruit, fuiſſe dicitur. *Pariſiis aſſervantur in Sacrario S. Eligii apud P P. Barnabitas.*

IV. Evangelia Latina. Codex a Carolo

C Magno (ut refert Theganus in vita Ludovici Pii) ad Græca & Syra Exemplaria egregie correctus, religioſe *Aquiſgrani*, ut ipſe vidi (inquit Cornelius a Lapide cap. 2. 839 Encomii S. Scripturæ) *aſſervatur.* De hoc forſan codice loquitur Claudius Clemens pag. 382. Muſæi cap. 3. ſect 2. lib. 2. » Codex ille textûs ſacri Evangelio« rum in cortice ſcripti, qui repertus in ſe« pulcro Caroli Magni una cum ejus enſe « & cornu venatorio Aquiſgrani. «

IV. Evangelia ad Græcos & Syros co-

D dices collata à Carolo Magno Imperatore. *Baronius ad ann.* 718. *Ann. Eccleſ. tom.* 9. *pag.* 340. *aſſerit:* » correxiſſe ante obi« tum ſuum cum Græcis & Syris Evangelia « Carolum Magnum. « Idem affirmant Annales Francic ià Pithæo editi pag. 109. Extat ille codex in membranis eximio artificio exaratus, imaginibuſque auro & minio illitis & pictis adornatus, proot & tulere tempora, & in S Pauli cœnobio prope Urbem ſervatur diligenter. *Dion. de Reves pag.* 64 *diſſert. de Origenis Exaplis.*

E Veterrimus Evangeliorum Codex, quem Petrus Abbas ab annis fere nongentis, ſcilicet principato Ludovici Pii, Pontificatu Ebonis Archiepiſcopi à Placido monacho literis aureis eleganter exarari curavit. *Extat in Altivillarenſi Agri Rhemenſis Monaſterio. Joan Mabillon. cap. XI. Supplem. de Re Diplomatica p.* 51.

IV. Evangelia, ab annis circiter nongentis ſcripta. 4°. *In Gallia Bibl. Monaſterii B. Mariæ de Craſſa Ord. S. Ben.*

IV. Evangelia literis pene initialibus. Codex membranaceus in folio. *Bibl. Monaſterii Marbacenſis in Lotharingia.*

IV. Evangelia literis uncialibus exarata. Codex membranaceus, in 4°. *Bibl. Sorbonicæ. plut. 2. radio.* 3.

IV. Evangelia. Codex in 4°. ſupra octingentos annos ſcriptus, ex dono Hincmari; prima pagina & initia aliorum Evangeliorum aureis & majoribus literis depicta in membrana purpurea. *Bibl. S. Remigii Remenſis cod.* 17. Tres alii IV. Evangeliorum codices octingentorum annorum. *Ibid. codd.* 18. 19. 20.

A. IV. Evangelia verſionis Vulgatæ cum interlineari verſione Dano Saxonica & præfationibus, Picturæ Evangeliſtarum propriis Evangeliis præmittuntur cum ſymbolicis imaginibus; codex membranaceus in folio quadrato. *Bibl. Cottoniana pag.* 57. *catalogi* V. *Th. Smith. pag.* 33. *Synopſis hiſtoricæ hujus Bibliothecæ.*

» S. Eadfridus octavus Lindisfarnienſis » Eccleſiæ Antiſtes ſacrum textum propria » manu deſcripſit... Codicem deſcriptum » illuminavit, principes literas effinxit, ac » imagines plures S. Crucis & Evangeliſta» rum improbo plane labore delineavit ac » depinxit S. Æthewaldus qui in Sedem » Lindisfarnienſem Eadfrido ſucceſſit. Bil» fridus quoque Anachoreta codicem ſcrip» tum ac inluminatum tegmine argenteo, » deaurato, gemmiſque pretioſis exorna» vit. Aldredus denique Preſbyter totum » librum verſione Dano-Saxonico-Boreali » gloſſavit, qui nonnunquam etiam adno» tatiunculas ſuas ad quædam loca præſer» tim in Evangelium ſancti Matthæi mar» gini adſcripſit. Quod ad tempora attinet » in quibus floruerunt hi præſtantes viri, » notandum eſt, non omnes in eodem ſe» culo ſimul vixiſſe. Etenim S. Eadfridus in » Epiſcopum Lindisfarnenſem conſecratus » fuit circa annum D. 688. S. Æthewaldus » circa ann. D. 721. ante quem annum ne» ceſſe eſt ut liber à S. Eadfrido ſcribere» tur.... Secundùm hanc computationem « mille annorum vetuſtas hujus codicis La» tino textui adjudicanda eſt. De Aldredi » ætate nihil certi habeo quid dicam; ex » dialecto autem gloſſæ & manu qua ſcrip» ta eſt, illum circa tempora Ælfredi Regis » octingentis ab hinc floruiſſe exiſtimo. *Ita Humphredus Wanleius lib. altero antiquæ literaturæ Septentrionalis pag.* 250.

IV. Evangelia literis Saxonicis. Codex in 8°. accurate exaratus al Ælbrigto Monacho Benedictino octingentorum circiter annorum. *Bibl. Regia cod.* 4583.

IV. Evangelia. Codex ſupra octingentos annos ſcriptus literis majuſculis, fere unciales quas vocant referentibus, in fine deficit, *Rich. Simon. Bibl. Colbertina cod.* 1895.

IV. Evangelia. Codex annorum octin- A gentorum. *Bibl. Majoris Monaſterii prope Turonas cod.* 87.

IV. Evangelia. Codex membranaceus in 4°. literis Romanis rotundioribus antiquiſſimis exaratus. In eo inveniuntur plurimæ magni momenti lectiones à recentioribus mſſ. variantes; textus etiam ſacer creberrimè punctis diſtinguitur & emendatur ab Anglo-Saxone quodam annis abhinc octingentis. *Humphr. Wanley pag.* 84. *catalogi libr. mſſ. Anglo-Saxonum. Bibl. Bodleiana cod.* 2698.

B IV. Evangelia. Codex in 4°. in Gallia, ut videtur, circa tempora Caroli Magni Imperatoris ſcriptus. *Wanley ibid. pag.* 182. *Bibl. Bodleiana.*

IV. Evangelia. Codex ſeculi IX. *Romæ, Bibl. Cardinalis Ottoboni. Pariſiis, Bibl. S. Genoveſæ.*

IV. Evangelia. Codex in folio quadratæ formæ in membrana purpurea; ſcriptus eſt, ut conjicere promptum eſt, ſeculo IX. eleganter & ſumma cura, literis ex auro & argento in charta purpurea, C ſed cum hoc gravi incommodo, ut literas ex argento jam pene evanuerint, fugiantque aciem oculorum, ſuperſtitibus literis ex auro. Non eſt dubium quin dictus Evangeliorum codex inſervierit ad opus ſacrum in Eccleſia Remenſi à primis temporibus. Quis hunc librum Eccleſiæ huic dono dederit, nullo argumento, nulla nota deprehenditur in ipſo opere: ab Hincmari Archiepiſcopi liberalitate profectum eſſe ſuadet Flodoardi teſtimonium, qui lib. 3. ſuæ Remenſis hiſtoriæ D cap. 5. refert inter Hincmari dona in Eccleſiam Remenſem collata, quod *Evangelium aureis & argenteis deſcribi fecerit literis*, quæ conveniunt huic præſenti codici. *Bibl. Eccl. Remenſis Lud. de Targny in catalogo incæpto.*

IV. Evangelia. Codex in folio membranaceus, eximio & antiquo charactere ſcriptus circa finem, ut creditur, IX. ſeculi. *Bibl. Civica Tigur. Ottius.*

IV. Evangelia. Codex ſeptingentorum annorum. *Bibl. S. Remigii Remenſis cod.* 21.

E IV. Evangelia. Codex membranaceus in 4°. fere quadrato ſeptingentis abhinc annis elegantiſſimè ſcriptus, & ſplendidiſſimè illuminatus. *Bibl. Bodleiana, Wanley ibidem ut ſupra pag.* 181.

IV. Evang. quibus præfiguntur ſcripta plurima, inter quæ VIII. verſus in laudem Æthelſtani. IX. Declaratio Regis Æthelſtani, in qua hunc librum Eccleſiæ Chriſti dedicat. » Liber ab Æthelſtano, ut videtur, Regum Angliæ uſibus deſtinatus, quando in coronatione ad juramentum adhiberi ſolet. » *Bibl. Cottoniana pag.* 18. & 19. *catalogi editi.*

IV.

IV. Evangelia » in Sacrario Monaſte. »tii Lnxovienſis aſſervatur egregius codex » Evangelia complectens, tempore Gerardi » Abbatis, (*qui anno* 1050 *floruit*) cujus nu- » dum in indicibus nomen ſine temporis » nota occurrit, eleganter exaratus. *Joan. Mabillon pag.* 11. *Itinerarii Germanici tomo* VI. *Analectorum.*

IV. Evangelia. Codex optimæ notæ, ubi & effigies Lotharii Imperatoris ſeculo X. exaratus. *Bibl. Regia cod.* 3705.

IV. Evangelia, quorum magna pars literis aureis exarata. *Ibidem cod.* 3932. Eadem. Codex ejuſdem fere antiquitatis ac præcedens. *Bibl. Abbatiæ S. Salvatoris Vicecomitis Conſtantienſis Diœceſeos.*

IV. Evangelia. Codex in ſolio ex terſa & veteri membrana, formæ quadratæ, in quo undecim initia ſingulorum Evangeliorum aureis, grandibuſque literis deſcribuntur cum multo ornatu & non ſine purpura. Quâ autem ætate ſcriptus ſit, nullo ſatis indicio deprehenditur; ſcriptura ejuſmodi eſt ut poſſit ad nonum ſeculum referri, ſi tamen non ſit à perita manu ad codices ætatis illius expreſſa & delineata; quod ſuſpicari promptum eſt ex quarumdam literarum apicibus & ductu, tum ex integritate membranæ quam vix putes adeo incolumem ex tot ſeculorum ſpatio ad nos deveniſſe. Ut ut ſit, vetuſtiſſimum eſſe codicem nemo dubitarit, qui characterem, literas & formam contemplatus fuerit. Itaque valde credibile eſt non ſeriùs decimo aut undecimo ſeculo ſcriptum hunc librum, qui videtur in Eccleſia Metropolitana Remenſi inſerviſſe ad opus factum. *Bibl. Eccl. Remenſis, Lud. de Targny in catalogo mſc. hujus Bibliothecæ mecum perhumaniter communicato.*

IV. Evangelia Latinè. Codex membranaceus decimi ſeculi Alter codex nitidiſſimus, in 8°. XI. ſeculi. *Pariſiis, Bibliotheca illuſtriſſ. Dn. Nicolai Joſephi Foucault Comitis Conſiſtoriani.*

IV. Evangelia. Codex egregiè admodum & curioſè exaratus ante annos quingentos. *Bibl. S. Lamberti Leodienſis, Sanderus part.* 2. *pag.* 21.

IV. Evangelia, bis. Codices antiqui in fol. *Bibl. Regia codd.* 3704. 3706. 3706^{2}. 3706^{3}. 3706^{4}. 3706^{5}. 3706^{6}. 3706^{7}. 3933. 3937. 3937^{2}. *in* 4°. *ibidem* 4307.

IV. Evangelia ſcripta ante annum 1382. V. *Eadem Polyglotta mſſ. cod. E.*

Evangelia Latinè ſecundùm Matthæum, ſecundùm Marcum & ſecundùm Lucam uſque ad cap. decimum retentis plurimis vetuſtiſſimæ verſionis Italicæ lectionibus. Codex iſte inſcribitur S. Ceddæ textus Evangeliorum Matthæi, Marci & Lucæ &c. *Wanley ubi ſupra pag.* 289. *Bibl. Eccleſiæ Cathedralis Lichfieldenſis cod.* 7. *num.* 1387.

Evangelia S. Matthæi & S. Marci Latinè. » *Vercellis* in Sacrario Eccleſiæ Beatæ Mariæ Majoris aſſervatur veterrimus Codex membranaceus, Evangelia ſancti Matthæi & ſancti Marci continens: qui à ſancto Euſebio Epiſcopo & Martyre illo generoſiſſimo, quem tantopere vexarunt Arriani, (*hic obiit* 371.) ſcriptus, atque huic Eccleſiæ conceſſus creditur. (*Si certa ſit hæc traditio, codex iſte omnium Latinorum quos ſupra citavi vetuſtiſſimus cenſendus erit.*) » Certe membrana ſitu fere corrupta eſt, characteres pene fugientes ac ſemideleti tantiſper à Romana ſcriptura degenerant. Litera A. ad modum Græcè Λ, M litera ſuperne clauſa à ſemicirculo incipit: aliæ literæ Romanis fere ſimiles. Codicis operculum ex argento à Berengario Imperatore ab annis fere octingentis inſtauratum, ex una parte Salvatoris effigiem, ex alia ſanctum Euſebium exhibet: ad cujus caput hi verſus adſcripti leguntur:

Præsul hic Eusebius scripsit,
Solvitque vetustas:
Rex Berengarius ſed reparavit idem. «

Hæc refert Domnus Joannes Mabillon pag. 9. *Itineris Italici, quod extat initio Muſæi Italici.*

Evangelia Matthæi & Marci. Codex, mutilus, deſunt enim quinque priora capita & pars ſexti cap. ſancti Matthæi, & 9 priora capita ſancti Marci, in 4°. literis aureis iiſque elegantiſſimis exaratus in membranis purpureis ab annis circiter M. Hoc codice uſus eſt Rob. Stephanus. *Bibl. S. Germani à Pratis cod.* 777. Apographum eorumdem in 4°. *Bibl. Regia cod.* 4307.

Evangelium ſancti Marci. Codex quadratus, operculo argenteo deaurato, confectus ex phylira ſeu papyro Ægyptiaca. Folia agglutinata ſimul ſunt & putrida, ut non facile poſſint diduci ſine fractione: (nam locus perquam humidus, & brevi periturus funditus eſt codex, ſi iſtic maneat.) Characteres autem, etſi vix legi poſſint, evidenter Latini ſunt, nam multoties occurrunt littera D. & R. quæ non habent eandem in Græcis atque in Latinis formam... Aiunt vulgo Autographum eſſe ſancti Marci. Nullum ſane codicem ſe vidiſſe *aſſerit Domnus Bernardus de Montfaucon* (*cujus verbis utor*) qui majorem iſto antiquitatis ſpeciem præferat. Multa ſcripſiſſe aiunt linguâ Latinâ, atque hæc fuit Eutychii de origine Eccleſiæ Alexandrinæ pag. 151. & Card. Baronii ſententia, quæ nullo idoneo teſte nititur. *Venetiis, Bibl. S. Marci, de Mont-*

ſaucon pag. 55-62. Diarii Italici, ubi multa alia de hoc codice narrat.

Evangelium D. Joannis, D. Lucæ uſque ad verſum 2. cap. 22. & pars Evangelii D. Marci Latinè ſecundùm B. Hieronymum, non tamen abſque lectionibus quibuſdam differentibus obſervatu dignis. Codex membranaceus in 4°. literis rotundis ante mille annos exaratus. *Humphredus Wanley pag. 250. libri alterius antiq. Literat, Septentrion. Bibl. Eccleſ. Cathedralis Dunelmenſis in Anglia cod. 223. num. 288. catalogi editi.*

Acta Apoſtolorum, Epiſtolæ Canonicæ & Apocalypſis. Codex literis quadratis ante annos mille calamo exaratus. *Romæ Bibl. Vallicellana, Joan. Mabillon pag. 67. 68. Itin. Italici.*

Epiſtolæ B. Pauli Apoſtoli cum gloſſa interlineari & annotationibus ad marginem. Hoc codice in folio & in membranis exarato uſus eſt Guillelmus Eſtius, qui eum frequenter citat, & annumerat probatioribus codicibus mſſ. ut videre eſt cap. 5. Epiſt. ad Rom. verſ. 12. cap. 7. verſ. 15. Epiſt. ad Philem *Bibl. Monaſterii Mariæ Virginis de Laude Diæceſis Tornacenſis: Sanderus pag 97. Bibl. Belgicæ part. 2.*

Epiſtolæ ſancti Pauli manu Mariani Scoti Monachi Fuldenſis anno Chriſti 1079. exaratæ, & ab eodem annotationibus marginalibus, *nondum editis*, illuſtratæ. *Biblioth. Vindobonenſis, Lambecius lib. 2. pag. 749.*

Nova tranſlatio Epiſtolarum B. Pauli in ſermonem Latinum. *Bibl. Jo. Mori Epiſcopi Norwicenſis in Anglia cod. 218. num. 9404.*

† *Codices Bibl. Lat. mſſ. qui Lipſiæ extant in Biblioth. Paul. recenſentur à Fellero Cat. p. 1. ſeq.*

SECTIO TERTIA.

BIBLIA LATINA VULGATA à Catholicis excuſa.

» PRimæ Bibliorum Latinorum editiones mendis quam plurimis ſcatent, juxta codices namque mendoſos » pleruinque excuſa ſunt. *Rich. Simon initio cap.* XI. *hiſt. crit. verſionum N. T. addit deinde:* » Franciſcum Cardinalem Ximenium primùm Vulgatam Latinam accuratiorem quàm antea vulgaſſe. » *Idem aſſerit Jo. Millius pag.* 107. *Prolegom. in N. Teſtam. Gr. his verbis:* » Franciſcus Ximenius inſtituta complurium melioris notæ mſſ. librorum diligenti collatione, » tranſlationem veterem multò quàm antea puriorem & correctiorem emiſit. »

A *Correctior prodiit anno* 1540. *diligentia & labore Roberti Stephani ex vetuſtiſſimis quibuſdam exemplaribus mſc. emendata & recognita: Item anno* 1541. *ſtudio Joannis Benedicti, &* 1573. *aliorum Theologorum Pariſienſium, præſertim Jacobi Fabri: Anno* 1547. *cura Joannis Hentenii, &* 1574. *aliorum Theologorum Lovanienſium, imprimis Franciſci Lucæ Brugenſis: Anno* 1590. *juſſu & auctoritate Sixti V. Pont. Max. Anno denique* 1592. *juſſu & auctoritate Clementis VIII. Pont. Max. ex omnibus prio-* B *ribus emendationibus, quæ quidem ſola editio nunc in Eccleſia viget. Editiones quæ annum prænotant* 1443. 1446. 1459. *falſæ ſunt ac ſuppoſititiæ; quæ laudatur hujuſmodi in quibuſdam catalogis, nullam fidem meretur, quippe quæ mendis typographicis, vel æra temporis manu exarata fulciuntur; Editio verò Moguntina, ſi quæ unquam fuit anni* 1450. *cujus meminit poſt Trithemium Andreas Schottus in catalogo Interpretum ſacræ Scripturæ, tentamen typographicum, potiùs habenda eſt, ut refert Andreas Chevillier,* C *quàm perfecta editio, quæ hic admitteretur, ſi illius aliquotupereſſet exemplar.*

Biblia Sacra Latina juxta vulgatam editionem, 2. vol. in folio. *Legitur ad calcem:* Preſens hoc opuſculum finitum ac completum & ad euſebiam dei in civitate maguntina per Joannem fuſt civem & Petrum ſcheoiffer de gernsheym clericum dieceſis ejuſdem eſt conſummatum Anno incarnationis dominice MCCCCLXII. in vigilia aſſumptionisglorioſe virginis Marie.

D *Hæc eſt prima & extans omnium Bibliorum impreſſorum editio, quæ licèt rariſſima ſit, attamen novem ejus exemplaria in membranis excuſa, Pariſiis in Bibl. Colbertina, Dn. Couſtard Senatoris Pariſienſis, Dn. d'Eſtrées Franciæ Mareſchalli, Dn. de Lamoignon Præſidis Inſulati, Navarræa, Regia, Sangenoveſæana, Dn. de Verthamon in magno Conſilio Præſidis Primarii, & in Bibl. Victorina videre mihi contigit. Extat etiam Mutinæ in Bibl. S. Benedicti Pandolironenſis, de Montfaucon pag.* 31. *Diarii Italici. Bononiæ in Bibl. Canon. Regul. S.* E *Salvatoris. Idem pag.* 37. *& Florentiæ in Bibl. S. Laurentii plut.* 26. *cod.* 1. *&* 2.

Aliud eſt exemplar in Bibliotheca Achillis de Harlay nuper Pariſienſis Senatus Principis, quod à præcedentibus diſcrepat, chartaceum enim eſt & inſcriptio libri, quæ ad calcem voluminis ultimi legitur, alia fere eſt: ſic ſe habet: Preſens hoc opuſculum (*ſic vocantur 2. vol in folio magno*) artificioſa adinventione imprimendi ſeu characterizandi abſque calami exaratione in civitate maguntina ſic effigiatum & ad euſebiam dei induſtrie per Joannem fuſt

civem & Petrum ſcheoiffer de gernsheym clericum dieceſis ejuſdem eſt conſommatum anno incarnationis dominice MCCCCLXII. in vigilia aſſumptionis glorioſe virginis. *Hujus inſcriptionis meminit Corn. à Beughen in diſcurſu præliminari incunabul. Typographiæ*, 12. *Amſtelod.* 1686.

† Hanc editionem Jo. Fauſtus & P. Schoefer pararunt Moguntiæ, & tanquam ſcripta manu eſſent vendiderunt ejus exempla Pariſiis pretio 60. coronatorum. Hinc ex multitudine illorum in ſuſpicionem artis magicæ venerunt, donec comperto artis typographiæ artificio, ſententia Parlamenti fuerunt abſoluti. Serarius *rerum Moguntiæ l.* 1. *&* Chevillierus *in Originibus typographiæ Pariſ. p.* 1. *c.* 1. *Fabricius Bibl. Gr. lib.* 4. *cap.* 5. *Hæc à me ut minus verò conſona prætermiſſa fuerunt, ſi quidem impreſſa eſſe anno* 1462. *hæc exemplaria ad calcem libri legitur; fortè hæc dicta ſunt de codicibus quibuſdam in quibus hæc ſuperior ſaltem clauſula deſiderabatur.*

Referuntur à variis ſcriptoribus editiones aliæ Moguntinæ vetuſtiores, nempe Latinæ annorum 1450. 1458. 1459. *& Germanicæ* 1447. 1449. 1455 1457. 1461. *Has omnes tanquam ſpurias, nec æram temporis deſignatam habentes penitus omiſi. Recenſentur à Cornelio à Beughen ibid.*

» Biblia Moguntiæ, ex officina Fauſti & Schoiffer 1459. teſte Henrico Salmutho in notis ad Pancirolum de recens inventis tit. de Typographia. *Ac mox adjungit:* Quamvis Joh. Saubertus, viſis octo exemplaribus, teſtetur ea iis notis caruiſſe.

Biblia Latina in folio (Pariſiis) per Ulricum Gering, Martinum Crantz & Michaëlem Friburger. *Annus non eſt expreſſus niſi his ſequentibus verſibus:*

Jam ſemi undecimus luſtrum Francos Ludovicus
Rexerat, Ulricus, Martinus, itemque Michaël
Orti Teutonia hanc mihi compoſuere figuram.

Coronatus eſt Ludovicus Undecimus Gallorum Rex XI. *die menſis Auguſti anno* 1461. *unde ſequitur hæc Biblia fuiſſe typis expreſſa anno* 1464. *Aſſervatur iſtud rariſſimum exemplar cujus nullum ſupereſt Pariſiis veſtigium, in Bibliotheca Cantabrigienſi, nuper huic Bibliothecæ data à Sereniſſimo Rege Angliæ cum omnibus libris Joannis Mori Epiſcopi Norwicenſis*, ut refert Michaël Maittaire pag. 71. Annalium Typographorum.

Biblia Latina 2. vol. in fol. Embricæ 1465. *Hæc vidiſſe ſe ſcribit clariſ. Von-Maeſtrich.*

Biblia Latina, Auguſtæ Vindelicorum, Joannis Bemler 1466. *Melchior Adam in vita Joannis Guttenber.* » Auguſtæ Joannes Bemler Biblia Latina excudit anno 1466. «

Biblia Latina, in fol. Reutlingæ, Joannis de Averbach 1469.

Biblia Latina cum opuſculo Ariſteæ, & Epiſtola Joannis Andreæ Epiſcopi Aleriensis, ad Paulum II. Pont. Max. ſcripta Romæ 15. Marrii, natalis Domini anno MCCCCLXXI. 2. vol. in fol. *in quorum fine legitur.*

Aſpicis illuſtres Lector quicumque libellos,
Si cupis artificum nomina noſſe, lege.
Aſpera ridebis cognomina Teutona forſan,
Mitiget ars Muſis inſcia verba virûm.
Conradus Suvenheim, Arnoldus Pannartſque Magiſtri
Romæ impreſſerunt talia multa ſimul.
Petrus cum fratre Franciſco Maximus; ambo
Huic operi optatam contribuere domum.

MCCCCLXXI. *Extant Romæ in Bibl. Vallicellana, Baronius; & Pariſiis in Bibl. Regia.*

Biblia Latina 2. vol. in fol. *Legitur ad calcem:* Præſens hoc opus præclariſſimum alma in urbe Moguntina inclitæ nationis Germanicæ.... artificioſa quadam adinventione imprimendi, ſeu characterizandi abſque ulla calami exaratione ſic effigiatum, & ad euſebiam Dei induſtrie conſummatum per Petrum Schoiffer de Gernsheim anno Dominicæ Incarnationis milleſimo quadringenteſimo ſeptuageſimo ſecundo in vigilia Matthiæ Apoſtoli.

Non aliam hac editione priorem agnovit poſt Lucam Brugenſem Brianus Walton Proleg. 4. *ſub finem:* » Prima, *inquit*, Bibliorum editio impreſſa (erat Latinæ Vulgatæ) Moguntiæ anno 1472. teſte Luca Brugenſi præfat. libri de variantibus Scripturæ locis; aliam tamen illa priorem quidam ſe vidiſſe dicunt. « *Mirum eſt profectò quod hæc prima editio Lucam Brugenſem fugerit, qui codices, quibus in præclariſſima ſua editione anni* 1540. *Rob. Stephanus uſus eſt, quas inter recenſetur & illa prior editio Moguntina anni* 1462. *ipſe Lucas laudaverit.*

Biblia Latina, 2. vol. in folio, *abſque loco & typographo* 1473.

Biblia Latina, in 4°. Placentiæ, Joannis Petri de Ferratis Cremonenſis 1475.

Biblia Latina, in folio, opus impreſſum conſummatumque in regia civitate Nurnbergenſi per Antonium Coburger incolam civitatis ejuſdem. Anno Incarnationis Dominicæ 1479. ipſo die ſancti Othmari Confeſſoris 16. Novembris. *Hanc tanquam Bibliorum Hebraicorum*

editionem primam laudat Marianus Victo- A
rius in indice Operum S. Hieronymi.

Biblia Latina, in folio. Pariſiis (1476.) *ut patet his verſibus quæ leguntur ad calcem voluminis.*

Jam tribus (*a*) undecimus luſtris Francos Ludovicus (*b*)
Rexerat, Ulricus (*c*), Martinus (*d*), itemque Michaël (*e*),
Orti Teutonia hanc mihi compoſuere figuram.
Pariſii arte ſua me correctam vigilanter
Venalem in vico (*f*) Jacobi ſol aureus B
offert.

(a) *Tribus luſtris, id eſt quindecim annis.* (b) *Obiit Carolus VII. anno* 1461. *die* 22. *Julii, & coronatus fuit Ludovicus XI. die* 15. *Auguſti ejuſdem anni; anno itaque hujus regni decimo ſexto ineunte, hoc eſt anno Chriſti* 1476. *typis excuſa ſunt hæc Biblia & abſoluta Pariſiis.* (c) *Ulricus Gering* (d) *Martinus Crants* (e) *Michael Friburger.* (f) *in vico ſancti Jacobi ad inſigne Solis aurei.* C

Biblia Latina, in folio. Venetiis, Franciſci de Hailbrun & Nicolai de Francofordia 1476.

Biblia Latina charactere Gothico, in folio. Venetiis, opera & impenſis Nicolai Jenſon Gallici 1476. *Utraque collatis à me inter ſe exemplaribus diverſa reperta ſunt.*

Biblia Latina, in folio. *Legitur ad calcem:* Editum opus & emendatum accuratiſſimè ac diligenter impreſſit Matthias Moravus vir ſingulari arte ingenioque in urbe Neapoli, Ferdinando Rege invicto, D anno Chriſti Dei milleſimo quadringenteſimo ſeptuageſimo ſexto. *Editio rariſſima. Horum exemplar fuit D. de Maridat magni Conſilii Senatoris, quod vidi Pariſiis apud Dn. de la Haye Paſt rem quondam S. Jodoci Pariſiis.*

Biblia aurea. Ulmæ 1476.

An hoc exemplar ſacros contineat codices non indicavit mihi cl. Ottius, qui illud recenſet in commentariis ſuis mſſ.

Biblia Latina, 2 vol. fol. *ad calcem legitur:* Anno Incarnationis Dominicæ mil- E leſimo quadringenteſimo ſeptuageſimo ſeptimo, Auguſti verò Kl. tertio. Inſigne Veteris Novique Teſtamenti opus cum canonibus, Evangeliſtarumque Concordantiis impreſſum in regia civitate Nürnbergenſi per Antonium Coburger &c.

Biblia Latina, 2. vol. in fol. impreſſa per Bernardum Richel civem Baſileenſem 1477.

Biblia Latina Gothicè, in folio. Venetiis, Leonardi de Vuild pro Franciſco de Hailbrun & Nicolao de Francofordia 1478.

Biblia Latina Gothicè, fol. Venetiis, Theodorici de Reynſburg & Reinaldi de Noviomago 1478.

Biblia Latina cum canonibus Evangeliſtarumque concordantiis Menardi Monachi, 2. vol. in fol. Norimbergæ, Antonii Coburger 1478.

Biblia Latina, fol. Lugduni per Perrinum Lathomi de Lotharingiis 1479.

Biblia Latina Gothicè, in folio. Venetiis, Nicolai Jenſon Gallici 1479. Coloniæ 1479. Norimbergæ, Antonii Coburger 1479.

Biblia Latina Gothicè, in folio. *Abſque nomine loci & Typographi. Ad calcem leguntur hi verſus, qui etiam reperiuntur in nonnullis ſequentibus editionibus.*

Fontibus ex Græcis & Hebræorum libris
Emendata ſatis & decorata ſimul
Biblia ſum; præſens ſuperos ego teſtor, & aſtra
Eſt impreſſa, nec in orbe mihi ſimilis.
Singula quæque loca cum concordantiis extant:
Orthographia ſimul quam bene preſſa manet. MCCCC. LXXIX.

Biblia Latina, in 4°. Venetiis, Octaviani Scoti 1480.

Biblia Latina Gothicè, in 4°. Franc. de Hailbrun 1480.

Biblia Latina cum ſummariis & concordantiis Menardi Monachi, fol. Ulmis, Jo. Zainer 1480.

Biblia Latina, in folio. *Ad calcem legitur:* Anno Incarnationis Dominicæ milleſimo quadringenteſimo octogeſimo, Maij verò Kl. octavo decimo: hoc inſigne Veteris & Novi Teſtamenti opus cum canonibus, Evangeliſtarumque concordantiis in oppido Nürnbergenſi per Antonium Coburger, cum epiſtola Menardi Monachi ad Jac. de Yſenacho.

Biblia Latina cum poſtillis Nicolai de Lyra, 7. vol. in fol. Coloniæ 1480.

Aliæ editiones cum ejus poſtillis 1481. 1482. 1487. 1489. 1493. 1498. 1502. V. *Biblia cum gloſſa ordin. ad annum* 1493.

Biblia Latina charactere perpulchro, in fol. *abſque nomine loci & Typographi.* M. CCCC. LXXXI.

Biblia Latina Gothicè, in folio. Venetiis, Leonardi Wild de Ratiſbona 1481.

Biblia Latina cum poſtillis Nicolai de Lira, 4. vol. in fol. *ad quorum calcem hæc leguntur:* Exactum eſt Venetiis hoc opus Bibliæ cum poſtillis Nicolai de Lyra, cumque additionibus per Paulum Burgenſem editis, ac replicis Matthiæ Dorinck, impenſa curaque Joannis de Colonia, Nicolai Jenſon, ſociorumve ann. 1481. pridie Calendas Sextiles. Eadem, in fol. Norimbergæ, Conradi Leontorii 1481.

Biblia Latina cum poſtillis Nicolai de Lyra, 3. vol. fol. Venetiis, Renner de Hailbrun 1482.

Biblia Latina, *in quorum fine leguntur iidem verſus anno* 1481. *editi*, in fol. Argentorati, per Marcum Reinhardi de Argentina & ſocios 1482.

Biblia Latina, in fol. Norimbergæ, Ant. Coburger 1482.

Biblia Latina, *cum iiſdem verſibus ſupra laudatis*, in fol. *abſque nomine loci & Typographi* 1483.

Biblia, *præfigitur Epiſtola Franciſci Monelierio à Genua*, 2. vol. in fol. *Ad calcem legitur :* Exactum eſt inclyta in urbe Venetiarum ſacro-ſanctum Scripturæ volumen integerrimis expolitiſque literarum characteribus Mag. Joannis dicti Magni Herbort de Selgenſtat Alemanni anno 1483. pridie Calendas Novembris.

Biblia Latina, in 4°. Venetiis, Franciſci Renner de Hailbrun 1483.

Biblia Latina, in 4°. Venetiis, Herbort de Selgenſtat 1484.

Biblia Latina, in fol. (*Ulmis*) per Joannem Zainer Ulmenſis oppidi incolam 1484.

Biblia Latina, in folio. Norimbergæ 1484.

Biblia Latina, in folio. *Abſque nomine loci & Typographi* 1485. 1486. 1487. 1489.

Forſan non diverſa ſed una eademque editio.

Biblia Latina, in 4°. Venetiis 1487.

Eadem, in fol 1487.

Biblia Latina, in fol. Antuerpiæ, Nic. Keſler 1487.

Biblia Latina, in fol. Baſileæ 1487.

Biblia Latina cum poſtillis Nic. de Lyra, 5. vol. fol. Norimbergæ 1487.

Eadem, in folio. Venetiis, Octaviani Scoti 1489.

Biblia Latina Gothicè, correcta per Stephanum Pariſetti, in fol. Impreſſa per Jac. Malieti 1490.

Biblia Latina, fol Venetiis, Simonis de Gara 1491.

Eadem, in 4°. Venetiis 1491.

Biblia Latina *minimo charactere*, (*in hac editione Actus Apoſtolorum Epiſtolis ſancti Pauli poſtponuntur.*) in 8°. Baſileæ, Joan. Froben 1491.

Eadem impenſis & cura Nicolai Keſler civis Baſileenſis, fol. ibidem 1491.

Biblia Latina cum poſtillis Nicolai de Lyra, 4. vol. in fol. Argentinæ 1492.

Biblia Latina cum gloſſa ordinaria &c. 6. vol. in folio. Norimbergæ 1493.

Aliæ editiones cum eadem Gloſſa 1495. 1496. *bis abſque anno.* 1502. 1508. 1520. 1524. 1528. 1545. 1588. 1589. 1617. 1634.

Biblia Latina, in fol. typis Matthiæ
A Hus Alemanni 1494.

Biblia Latina Gothicè, in 4°. Venetiis, Fr. de Hailbrun 1494.

Biblia Latina, in 4°. Venetiis, Sim. Bevilaquæ 1494.

Biblia Latina Gothicè, in 8°. Baſileæ, Jo. Frobenii 1495.

Biblia Latina cum gloſſa ordinaria & poſtillis Nic. de Lyra, edita & emendata per Bernardum Eadolum D. Michaëlis Murani Priorem, in fol. Venetiis, Paganini de Paganinis 1495.

B Biblia Lat. emendata per Angelum de Monte Ulmi Ordinis S. Franciſci, in 4°. Brixiæ per Jacobum & Angelum Britannicos 1496.

B. Lat. cum gloſſa ordin. Norimbergæ 1496.

B. Lat. in fol. Coloniæ 1497. Argentorati 1497.

Biblia Lat. Gothice cum ſummariis &c. in 4°. Typis Franc. Fradin & Joannis Pivard 1497.

B. Lat. emendata per Angelum de Mon-
C te Ulmi, 8°. Venetiis, Hieron. de Paganinis 1497.

B. Lat. cum poſtillis de Lyra, 6. vol. in fol. Baſileæ 1498.

B. Lat. in 4°. Venetiis, Simonis Bevilaquæ 1498.

B. Lat. Gothice, fol. *abſque anno, loco & Typographo.*

Biblia Latina Gothice, *abſque literis majuſculis initialibus, notis numeralibus & indice ſequentis paginæ* 2. vol. in folio. *non indicato anno, loco & Typographo.*

D Biblia Lat. cum gloſſa ordinaria &c. 4. vol. in folio. *abſque anno, loco & Typographo.*

Eadem 7 vol. in fol. In Valle Engaddi vulgo Engebal, curâ Conradi Leontorii *abſque anno.*

Biblia Latina cum figuris & deſcriptionibus chorographicis, in 8°. Lugduni, Claudii de Huſchia, *abſque anno.*

Biblia Lat. in 4°. Typis Joannis Pivard 1500. In fol. Pariſiis, Simonis Voſtre 1500. fol. Norimbergæ 1500.

E B. Lat. in 8°. Lugduni 1500. Baſileæ, Joan. Frobenii 1500.

B. Lat. curâ Gabrielis Bruni ex Ordine Min. in folio. Pariſiis, Joannis Petit 1501.

B. Lat. correcta per Angelum de Monte Ulmi, in 8°. Venetiis, Paganini de Paganinis 1501.

Biblia Lat. cum gloſſa ordinaria &c. 6. vol. in fol. Ex officina Frobeniana 1498-1502.

Biblia Latina cum commentariis Hugonis Cardinalis, 6. vol. in folio. Baſileæ 1504.

Biblia Latina Gothice cum pleno apparatu ſummariorum, concordantiarum &c. 2. editio in folio minori. Pariſiis, Thelmanni Kerver pro Joanne Petiti 1504.

Biblia Latina. Gothice, in folio. Lugduni, Claudii Davoſt, aliàs de Troyes 1505.

Biblia cum pleno apparatu terſiſſimè & nitidiſſimè impreſſa. *Ad calcem.* Hoc opus per præſtantiſſimum S. Theologiæ Profeſſorem Albertum Caſtellanum emendatum atque impreſſum characteribus Venetis, in folio. Lugduni, per Jacobum Sacon 1506. in fol. Venetiis apud Juntas 1506.

B. Lat. in fol. Pariſiis, Philippi Pigouchet 1507.

B. Lat. cum gloſſa ordinaria &c. 7. vol. in fol. Ex Arta Valle ultra Birſam Baſileanam 1506-8.

B. Lat. in fol. Lugduni, Jacobi Sachon 1509.

B. Latina. in fol. Baſileæ 1509. 8°. Pariſ. 1509.

Biblia Lat. in 8°. Pariſiis, Jo. Clereret 1511.

Biblia Lat. in 8°. Lugduni, Jac. Sachon 1511.

B. Lat. in fol. Rothomagi, Petri Olivier 1511.

B. Lat. in 4°. Cadomi 1511. Eadem per Albertum Caſtellanum; in 4°. Venetiis 1511.

Biblia Latina cum pleno apparatu ſummariorum, indicis numerique foliorum diſtinctione terſiſſimè ac nitidiſſimè impreſſa, in fol. Pariſiis, typis Philippi Pigouchet 1512.

Biblia Latina emendata per Albertum Caſtellanum, in fol. & in 8°. Lugduni, Jac. Sacon 1512.

B. Lat. in 4°. Lugduni, Nicolai de Benedictis 1512.

Biblia cum concordantiis V. & N. Teſtamenti, ac diverſitatibus textuum in margine poſitis per Albertum Caſtellanum Ord. Prædic. ſtudioſiſſimè reviſa, correcta & emendata, in fol. Lugduni per Jacobum Sacon, expenſis Antonii Koburger 1513. Norimbergæ 1513. *Eadem forſan ac Lugdunenſis editio.*

Biblia Latina per Albertum Caſtellanum, in fol. Lugduni 1514. *Eadem forſan ac præcedens editio.*

Biblia Latina, in fol. Baſileæ, Joan. Frobenii 1514.

Biblia Latina, in 8°. Pariſiis 1514.

Biblia Latina cum brevibus annot. 8°. Lugduni, Mareſchal 1514.

Biblia cum concordantiis ejuſdem & Juris Canonici per Joannem de Gradibus, A in fol. & in 8°. Lugduni, Jacobi Sacon 1515.

Biblia Latina, in fol. Lugduni, Jacobi Sacon 1516.

Biblia Latina 2. vol. in fol. Lugduni, Joan. Moylin 1516.

Biblia Latina emendata per varios Theologos Hiſpanos. V. *Biblia Polyglotta Complutenſia* 1517.

» Codices Complutenſes innumeris locis veterem lectionem immutarunt, non ex aliorum exemplarium collatione, id B enim diſſimulari poterat, ſed ex Hebraïcis & Græcis fontibus: tametſi iis Bibliis edendis Cardinalis Hiſpaniæ prudentiſſimi acceſſit auctoritas &c. *Joan. Mariana tract. pro editione vulgata cap.* 24.

» In hoc doctiſſimum Cardinalem Ximenium laudo (*ait Rich. Simon cap.* 27. *Diſquiſ. critic. de variis Bibl. edition. pag.* 215.) quod Latinam editionem, quæ tunc innumeris mendis ſcatebat, in multis repurgarit. Verum iſta caſtigatio non ubique feliciter ei ſucceſſit, iis præſertim in C locis, ubi contextus Hebraïci verbis preſſius hærens Latinum Interpretem ex illo ſolum & abſque Latinorum codicum ope correxit, lapſus ſimiliter in reformandis interdum ad Hebraïca Græcorum Interpretum exemplaribus; etſi palam teſtetur ſe non vulgaria ſeu temerè oblata exemplaria ſequutum fuiſſe, ſed vetuſtiſſima ſimul & emendatiſſima. «

» Sub initiis ferè Typographiæ textus Latini (*Vulgatæ Verſionis N. T.*) vitia benè multa abſterſere primi Editores. In D aliis mox Edit. adjecere inſuper ad oram variantes quaſdam lectiones ſuorum codicum. Tandem verò Franciſcus Ximenius Cardinalis, inſtituta complurium melioris notæ MSS. librorum diligenti collatione, tranſlationem veterem multo quam anteà puriorem & correctiorem emiſit. » *Jo. Millius p.* 107. *prolegom. in N. T. Gr.*

Biblia Latina, in fol. Lugduni 1517.

Biblia Latina, in 8°. Lugduni, Jacobi Sacon 1518.

E Biblia Lat. in 8°. Pariſiis, Joan. Prevel 1519. 8°. Ibid. Joan. Clereret 1519. in 4°. Lugduni 1519.

Biblia Lat. in fol. & in 8°. Lugduni, Jacobi Mareſchal 1519.

Biblia Lat. 8°. Venet. Lucæ de Giunta 1519.

Biblia Lat. Gothice. in fol. Lugd. Jo. Marion 1520.

Biblia Lat. charact. grandiori, fol. Ibid. Moylin 1520.

Biblia Latina cum gloſſa ordinaria 7. vol. in folio. Lugduni, Jacobi Mareſchal 1520.

Biblia Latina cum concordantiis V. & N. Teſtamenti, ſummâ cum diligentiâ reviſa, correcta & nuperrimè emendata per Joannem de Gradibus, nec non & additionibus in marginalibus varietatis diverſorum textuum &c. noviſſimè additæ ſunt concordantiæ ex 20. libris Joſephi de Antiq. Judaicis &c. cum figuris ligno inciſis, in fol. & in 8°. Lugduni, Jacobi Sacon 1521.

Biblia Lat. eadem in fol. Lugduni, Jac. Sacon, Stephan. Gueynard, Joan. Moylin 1522.

Biblia Latina, in 8°. Pariſiis, Jo. Prevel 1523.

Biblia Latina, in fol. Lugduni, Jacobi Mareſchal 1523.

Biblia cum gloſſa ordinaria, 8. vol. in folio. Pariſiis, Joannis Cornicularii 1524.

Biblia Lat. in 8°. Lugduni 1524.

Biblia Lat. 5. vol. in 16. Pariſiis, Simonis Colinæi 1525.

Biblia Lat. in fol. Lugduni, Jac. Mareſchal 1525.

Biblia Latina, in 8°. Pariſiis, Thielmanni Kerver 1526. Alia in 8°. Ibidem, iiſdem typis *abſque anno.*

Biblia Lat. fol. Lugduni, Jo. Theobaldi 1526.

Biblia Lat. in fol. & in 8°. Lugduni, Jacobi Mareſchal 1526. *Editio in fol. eadem ac præcedens.*

Biblia Latina 3. vol. in 8°. Coloniæ & Antverpiæ, impenſis Franciſci Birckmanni 1526.

Biblia Lat. in fol. Coloniæ 1527. In folio Lugduni, Jacobi Mareſchal 1527. *Eadem editio ac anni 1525.*

Biblia Latina emendata per Joan. de Gradibus, in fol. Lugduni, Joan. Criſpini 1527.

Biblia, *ex veteribus exemplaribus emendata*, in fol. Pariſiis, typis Roberti Stephani 1528.

Ex præfatione. » Cum ſacratiſſima utriuſque Teſtamenti Biblia typis noſtris » exprimere ſtatuiſſemus, Chriſtiane Lector, operæ pretium facturum eſſe arbitrati ſumus, ſi priuſquam aggrederemur rem » ipſam, vetera exemplaria conſuleremus, » inde germanam lectionem excerpturi, » quo authoritate eorum fulti, & quæ depravata eſſent, reſtituiſſemus .. Cum itaque anno 1524 hujus urbis pervetuſtas » Bibliothecas evolveremus, eam maximè » quæ eſt apud D. Germanum à pratis; in » manus tandem noſtras pervenit exemplar quoddam miræ vetuſtatis, quod ut » manu diligentiſſima ſcriptum, ita & à » viris doctis, ut videre licet, accuratè perlectum erat, & ſi quando librariorum vi-

A tio mendæ irrepſiſſent, tanto ſtudio emendarum, ut non credam aliud unquam pari. Ejus nobis copiam libenter « fecerunt, qui illi Bibliothecæ præerant, « à quibus & alterum ſimili propè diligentia conſcriptum mutuo accepimus. (*Utrumque ex..mnum anno* 1720. *extat in eadem Bibliotheca, prius num.* 9. *poſterius num.* 1. *&* 2. *ſignatum.*) in quo videas accentus « ſuperſcriptos dictionibus ambiguæ ſignificationis; quod & imitati ſumus. Nec his « quidem contenti, evolvimus & Biblio-
B thecam ſancti Dionyſii, in qua unicum « exemplar reperimus (*aſſervatur nunc in Bibl. Regia cod.* 3561.) quod ad fidem prædictorum accederet &c... Contulimus ea « cum iis quæ tunc ut emendatiſſimè impreſſa circumferebantur... Contulimus « noſtram tralationem, quæ in illis (*ſc. Bibliis Complutenſibus*) inſerta ſunt, cum « noſtris exemplaribus, deprehendimuſque « per omnia ferè conſentire &c. «

Aliæ editiones Latinæ Roberti Stephani 1532. 1534 1540. 1545. 1546. *hujus ſectionis;*
C 1555 *&* 1557. *ſequentis. Priores editas anno* 1547. *&* 1548. *cenſuræ notarunt Pariſienſes Theologi, qui in notis tantummodo, ſummariis & indicibus quædam eſſe animadverſione digna cenſuerunt. Eaſdem Joannes Hentenius in præfat. Bibliorum anni* 1547. *impenſe laudat his verbis:* » Nemo eſt qui neſciat, « quantam diligentiam, quantaſque im « penſas tulerit Robertus Stephanus Re « gius apud Lutetiam Typographus, quem « honoris cauſa nomino, ut accuratiſſima « & caſtigatiſſima nobis Biblia traderet, «
D propter quod plurimum etiam illi debent « quotquot ſacrarum literarum lectioni « ſunt addicti; quem ob id etiam in multis « ſecuti ſumus. Et tamen candido pectori « (*ea ſanè non dixiſſet Joannes Hentenius, ſi Roberti Stephani ad cenſuras Theologorum Pariſienſium Reſponſionem, quæ poſtea anno* 1552. *edita eſt, tum potuiſſet legere*) impoſuerunt hi Pſeudochriſtiani, & ſub ovina « pelle latentes lupi rapaces, maximè in « marginum annotationibus, præfationibus « ac in indice ſententiarum. «

E Biblia Lat. in 8°. Pariſiis, Jo. Prevel 1528.

Biblia Latina, fol. Lugd. Joan. à Porta 1528.

Biblia cum gloſſa ordinaria &c. 6. vol. in fol. Lugduni, Jacobi Mareſchal 1528. *Eadem forſan editio ac præcedens anno* 1524. *publicata.*

Biblia Lat. Antverpiæ, Guill. Vorteſman 1528.

Biblia Lat. 6. vol. in 24. Pariſiis 1529. in fol. Lugduni 1529.

Biblia integra V. & N. Teſtamenti non ſolum ad Hebraïcam veritatem, ve-

rum & ad vetuſtiſſimorum & emendatiſſimorum utriuſque linguæ codicum fidem, multo quam antehac diligentius recognita: una cum ſingulorum capitum argumentis, Euſebii tabulis, & marginalibus annotationibus juxta Hebræorum maximè lectionem plus mille nunc locis locupletata, in folio. Coloniæ, Quentel 1529

Cum in Bibliothecis Pariſienſibus horum exemplar non invenerim, ex ejus præfatione aliquid, quo methodus Editoris exhiberetur, excerpere non licuit.

Biblia Lat. in fol. Coloniæ, Eucharii Cervicorni 1530.

Biblia Lat. 8°. Pariſiis, Thielm. Kerver 1530.

Biblia Lat. fol. Lugduni, Jacobi Myt 1531.

Biblia Lat. 8°. Ibidem, Joan. Mareſchal 1531.

Biblia *ex veteribus exemplaribus emendata*. Breves in eadem annotationes ex doctiſſimis interpretationibus & Hebræorum commentariis. Interpretatio propriorum nominum Hebraïcorum. Index copioſiſſimus V. & Novi Teſtamenti *ſtudio & cura Rob. Stephani, cum ejus præfatione*, in fol. Pariſiis, ex officina Roberti Stephani 1532.

Aliæ editiones cum iiſdem annotationibus 1534. 1537. *bis*, 1538. *ter*, 1540. 1543. 1544. 1550. 1551. V. *in ſeq. ſectione* 1536. 1545. 1546.

» Robertus Stephanus Lectori. Ne tu for-
» te, Chriſtiane Lector, nihil in hac Biblio-
» rum altera editione præſtitum exiſtima-
» res amplius quam in prima quæ ex noſtra
» officina ante aliquot jam annos (*ſc. anno*
» 1528.) prodiit: voluimus paucis hic in-
» dicare, quo quidque modo, quaque di-
» ligentia perfectum fuerit. Primum om-
» nium vulgarem Bibliorum tralationem de-
» nuò tanta accuratione contulimus cum
» veteribus exemplaribus manu deſcriptis,
» quæ annis ſuperioribus Monachi ſancti
» Dionyſii, itemque ſancti Germani & gra-
» viſſimum illud Theologorum Pariſien-
» ſium Collegium nobis communicarunt,
» ut nihil jam omiſſum putemus, (agnoſ-
» cimus enim quod conqueſti ſunt amici
» quidam in priore editione nonnihil eſſe
» dormitatum) eſſeque noſtram tralatio-
» nem nunc primùm propè integram & il-
» libatam, qualis ab ipſo Interprete quon-
» dam ſcripta fuerat... Hoc unum ſemper
» curavimus, ut hæc noſtra tralatio integra
» maneret, neque quicquam ab ea detra-
» heretur aut minueretur, quod niſi auxi-
» lio veterum exemplarium fieri haud po-
» tuiſſe quis non intelligit? .... Annotavi-
» mus ad marginem interiorem ea quæ à
diverſis Interpretibus aliter atque aliter «
reddita ſunt... Placuit Origenem & Hie- «
ronymum imitari, & variorum interpre- «
tum annotationes ex ipſis Hebræorum «
commentariis depromptas, quam pauciſſi- «
mis fieri potuit, ad marginem adſcribere «
&c. «

Biblia Latina, in folio. Lugduni, Joannis Mareſchal 1532. in 8°. Ibidem, Treſchel 1532.

Biblia Latina, in fol. Lugduni 1533.

Biblia Latina (*minutiſſimo charactere juxta edit. Rob. Stephani* 1532.) cum quibuſdam pauciſſimis ad marginem notis, in 8°. Pariſiis, ex officina Roberti Stephani 1534.

Biblia Lat. cum annotationibus (*Rob. Stephani ſeu à Rob. Stephano anno* 1532. *editis*) in folio Antuerpiæ, excudebat Martinus Cæſar impenſis & opera Godofredi Dumæi 1534.

Eadem, in fol. Antverp. Guill. Vorteſman 1534.

Biblia Lat, in 8°. Pariſiis, Yolande Bonhomme 1534.

Biblia Lat. in folio. Lugduni, Boylin 1535.

Biblia Latina ad Hebraïcam veritatem & ad vetuſtiſſimorum codicum fidem emendata, in 4°. Lugduni, Jacobi Juntæ 1535.

Biblia Lat. cum concordantiis per Henricum Regium, 4. Coloniæ, Melchior. Noveſiani 1535.

Biblia Latina. Lugduni, Joan. Savoreæ 1536.

Biblia Lat. Lugduni, Henrici Laureti 1536.

Biblia Lat. in 8°. Lugduni, Jac. Giuntæ 1516.

Biblia Latina cum annotationibus *Rob. Stephani.* in fol. Lugduni, Scipionis de Gabiano 1536.

Biblia Latina cum iiſdem annotat. fol. Lugduni, Guill. Boulle 1537. In 4°. Antverpiæ, Joan. Steelſii 1537.

Biblia Latina. Pariſiis, Joannis Goult 1537.

Biblia Lat. cum iiſdem annotat. in fol. Lugd. Hugonis à Porta 1538.

Eadem, in 8°. Venet. Bernardini Stagninii 1538.

Eadem, in 4°. & 8°. Antverpiæ, Jo. Steelſii 1538.

Biblia Latina, 4. vol. in 16. Pariſiis 1539.

Biblia *ad fidem vetuſtiſſimorum codicum mſc.* XIV. *& trium editionum antiquarum (quorum index poſt præfationem reperitur) emendata, adjectis ad marginem quam plurimis variantibus lectionibus ex illis collectis, ſtudio & opera Roberti Stephani, juvante Guillelmo*

Guillelmo Fabritio. Hebræa, Græca & Latina nomina virorum &c. cum interpretatione Latina. Locorum deſcriptio è coſmographis. Index rerum & ſententiarum &c. His acceſſerunt ſchemata tabernaculi Moſaïci & Templi Salomonis, quæ præeunte Franciſco Vatablo ſummâ curâ & fide expreſſa ſunt, in fol. Pariſiis, ex officina Roberti Stephani. Index rerum anno 1538. editus, Novum Teſtamentum 1539. & Vetus 1540.

Ex præfatione Stephani. » Prodierant
» ante annos octo (*id eſt anno* 1532.) è noſ-
» tra Typographica Officina Biblia magna
» fide ad antiquiſſimos codices Latinos ex-
» cuſa. Tum enim virorum Doctiſſimorum
» conſilium fuit, ut ea lectio, quæ in vetuſ-
» tiſſimis illis exemplaribus inventa fuiſſet,
» ſi cum Hebraïcis Veteris Teſtamenti co-
» dicibus aut Græcis Novi Teſtamenti li-
» bris conſentiret, excuderetur, ne variis
» & diverſis lectionibus margines occupatæ
» eſſent... Cenſuimus in conſilium adhiben-
» dos noſtrates Theologos, quorum ſenten-
» tia fuit, ut antiquiſſimos quoſque codices
» excuſos in exemplaria nobis proponere-
» mus, ita tamen ut quæ aliter in vetuſtiſ-
» ſimis mſſ. codicibus legerentur, & cum
» Hebraïcis & Græcis libris amicè conſpi-
» rarent, ea margo interior noſtrorum Bi-
» bliorum vindicaret, nominibus exempla-
» rium, unde quæque lectio deſumpta eſſet,
» fideliter expreſſis...
» Horum itaque ſententiam ſecuti, com-
» paratis & conflatis undique miræ vetuſta-
» tis codicibus, aliis ante multos annos
» ſcriptis, aliis verò jam inde ab ipſa typo-
» graphices infantia excuſis, aſſiduis & im-
» probis laboribus tandem perfecimus, ut
» ea tralatio, qua noſtræ Eccleſiæ paſſim
» utuntur, ne verbo quidem uno mutato,
» typis exprimeretur. Varias autem & à
» multis ſeculis repetitas lectiones, quæ ta-
» men cum Hebraïco & Græco contextu
» conſentiebant, in margine interiori ma-
» gna diligentia & fide excudendas curavi-
» mus. *Index XXIV. Exemplarium veterum Latinorum mſſ. quibus uſus eſt in hac Editione Rob. Stephanus ; S. Germani à pratis quinque oblongum, latum, parvum, aureum, argenteum ; S. Dionyſii in Francia exemplar ab amicis commodatum ; Taurinenſe* (*ſeu Ebroïcenſe S. Taurini*) ; *aureum Margaritæ Caroli Cæſaris amitæ ; Paulinum Coleti Decani Londinenſis ; Conſerdonkenſe ; Conſtantienſe Donatianum ſeu Burgenſe ; Sueſſionenſe ; & Correctorium Sorbonicum. Præterea Biblia Latina edita Moguntiæ* 1462. *Baſileæ* 1495. *& Complutenſe* 1517. *Deinde addit,* » Agnoſco
» beneficii acceptum à Guillelmo Fabritio
» Canonico Pictavienſi, viro Hebraïce,
» Græce & Latine eruditiſſimo, qui in his
Bibliis emendandis, & locis cognatis an- «
notandis candido & liberali ſtudio me «
plurimum adjuvit. «

Hæc editio omnium R. Stephani præſtantiſſima eſt atque optima ; cujus exemplar in membranis excuſum corio violaceo & deaurato coopertum, atque ornatum regio ſtemmate ac litera majuſcula F. ex utraque ſtemmatis parte notatum, ab ipſo Stephano fuit Franciſco I. Francorum Regi oblatum, ſervaturque in Bibliotheca Regia : opus ſanè in arte typographica, ſi unquam fuit, perfectum. Iſtam variantium lectionum ſyllogen jam confecerat Stephanus anno 1524. *ut refert in præfatione Bibliorum anno* 1528. *ab ipſo excuſorum.*

Illud ineſt diſcrimen inter hanc & alteram anni 1532. *Stephanicam Bibliorum editionem, quod in hac textus emendatus fuerit : in illa autem idem ferè textus ac Moguntinus anni* 1462. *emendationes verò ad marginem appoſitæ deſignatis codicibus manuſcriptis. In hac imprimenda uſus eſt Rob. Stephanus* 15. *mſſ. codicibus & triplici editione ſc. Moguntina anni* 1462. *à qua in uno Pentateucho vicibus* 52. *diſcedit, Baſileenſi minori* (*forſan anni* 1495.) *à quâ differt vicibus* 50. *& Complutenſi quo cum in eodem libro* 167. *vicibus non concordat.*

Biblia cum duplici tranſlatione & ſcholiis, in fol. Pariſiis, Petri Regnault 1540. *Hanc editionem memorat Index expurgatorius quam videre mihi non contigit.*

Biblia Lat. 8°. Pariſiis, Petri Regnault 1540. In 8°. Venetiis 1540. In 4°. *abſque nomine Typographi* 1540.

Biblia Lat. 8. vol. in 16. Pariſiis, Simonis Colinæi 1539-40. Eadem in 4°. Lugduni *abſque Typographi nomine* 1540.

Biblia Lat. cum annotationibus *Rob. Stephani*, in fol. Antverpiæ, Antonii Goini 1540.

Biblia Lat. juxta veterem editionem qua hactenus utitur Eccleſia Latina, in fol. Pariſiis & Lugduni 1541.

Biblia Lat. inſignium figurarum ſimulachris cum venuſtati tum veritati accommodatis illuſtrata, in 8°. Excudebat Franc. Gryphius 1541.

Biblia ſacra juxta Vulgatam, quam dicunt, editionem, à mendis, quibus innumeris partim ſcribarum incuria, partim ſciolorum audacia ſcatebat, ſummâ curâ parique fide repurgata, atque ad priſcorum probatiſſimorumque exemplarium normam, adhibita interdum fontium authoritate, reſtituta, annorum à mundo creato ad Chriſtum natum computo illuſtrata, *cum brevi præfatione Joannis Benedicti ejuſque ſcholiis ad marginem*, in folio. Pariſiis, ex officina Simonis Colinæi pro Galeoto à Prato 1541.

Aliæ editiones cum ſcholiis Joannis Benedicti 1549. 1552. 1558. 1564. 1565. 1567. 1573.

Ex præfatione. » Miror cur tanta ſcrip-
» torum in tractandis tranſcribendiſque
» ſacris atque adeo ſcriptis divinis hac-
» tenus fuerit incuria; ut tot reperiantur
» exemplaria quot codices. Quibus ſi non
» brevi occurratur, rediens tandem Hiero-
» nymus, & quiſquis optimus Interpres,
« quæ nobis integra terſaque reliquerunt,
» negabunt eſſe ſua. Huic autem morbo ut-
» cumque mederi volentes, quos potuimus
» vetuſtiſſimos & ſcriptos manu & impreſ-
» ſos inter ſe codices & illos tandem cum
» Hebræis Græciſque contulimus, ut verio-
» rem editionis noſtræ ſenſum integritati
» ſuæ reſtitueremus. Nec tamen tantum ve-
» tuſtati tribuimus, quin Eccleſiæ uſum, &
» qui paſſim legitur & cantatur in templis,
» textum pro captu reformaremus. Collatis
» igitur Latinis codicibus cum Hebræis,
» qui nobis ex Hebræo canone traduntur,
» atque cum Græcis, qui tantum Græcè
» leguntur, differentias annotavimus, aſte-
» riſco, inquam, in quibus Latina à pere-
» grina deficit editio, obelo in quibus abun-
» dat; ſcholiis vero doctorum ſuper difficil-
» limis locis literis a. b. c. &c.

» Inutile foret (*inquit Rich. Simon cap.* II. *hiſt. crit. Verſionum Nov. Teſtam. pag.*
» 143. 144.) alia hujus editionis loca per-
» veſtigare. In ea enim nullæ recenſitæ ſunt
» variæ lectiones, nulla proinde certa ineſt
» reformationis regula; utilis tamen poteſt
» eſſe iis qui noſcere cupiunt, in quo Vul-
» gata Latina ab Hebræo in Vetere Teſta-
» mento, & à Græco in Novo diſcrepet.
» Nam præter obelos & aſteriſcos, nova ab
» autore appoſita eſt in margine tranſlatio
» verborum, quæ in noſtra vulgata non ſa-
» tis ad literam reddita fuiſſe arbitratus eſt.
» Verum hæ correctiones non omnes tan-
» quam mendæ in Vulgata ſunt habendæ;
» namque ad novas ut plurimum Latinas
» Bibliorum verſiones ex Hebræo Græco-
» que factas ſine ulla neceſſitate corrigit at-
» que reformat. »

Biblia Lat. in folio. Antverpiæ, typis Martini Mariani, apud Joannem Steelſium 1541.

Biblia Latina, in 8°. Antverpiæ, Ant. Batman, Ant. de Jahide, Henr. Peterſen, Ant. Merani 1541. *Hæ quatuor editiones veluti diverſæ ab auctore Indicis librorum prohibit. referuntur.*

Biblia Lat. cum figuris, in 8°. Excudebat Franciſcus Gryphius 1542. *Eadem forſan ac editio anni* 1541.

Biblia Latina, 5. vol. in 16. Pariſiis, Petri Regnault 1542. In 8°. & 6. vol. in 16. Lugduni, Theob. Pagani 1542.

Biblia Lat. in 8°. Lugduni, apud Hugonem à Porta, Caſpar Treſchel excudebat Viennæ 1542.

Biblia Latina, in 8°. Lugduni Guill. Boulle 1542. In 8°. ibidem Jacobi Juntæ 1542. In 8°. ibidem, Sebaſtiani Gryphii 1542.

Biblia Lat. *cum variis lectionibus juxta edit. Stephani* 1540. in fol. Antverpiæ, Jo. Steelſii 1542.

Biblia Latina. in fol. Venetiis, P. Itechem & Magnantii 1542.

Vulgata Editio Veteris & Novi Teſtamenti, quorum alterum ad Hebraïcam, alterum ad Græcam veritatem emendatum eſt quam diligentiſſimè, ut nova editio non facilè deſideretur, & vetus tamen hic agnoſcatur; adjectis ex eruditis ſcriptoribus ſcholiis, ita ubi opus eſt locupletibus, ut pro commentariis ſint: multis certè locorum millibus, præſertim difficilioribus, lucem afferunt. Auctore Iſidoro Clario &c. in folio Venetiis, Petri Schoiffer 1542.

Aliæ editiones cum ejuſdem ſcholiis 1557. 1564.

Ex præfatione. » Alii nova in linguam «
Latinam verſione, alii commentariis, alii «
utraque re Chriſtianam Rempublicam «
ditare pro ſe quiſque conati ſunt. Sed duo «
mihi deeſſe adhuc videbantur. Nam in «
his horum omnium ſtudiis atque labori- «
bus æditio illa, qua totus Chriſtianus or- «
bis utitur, ac ſemper, ut facilè conjecto, «
uſurus eſt, nondum ſqualloremm ſuum de- «
poſuerat, nec ei quiſquam errores, qui- «
bus innumeris pænè ſcatebat, adimere «
adhuc curaverat; quæ res eo magis repre- «
henſione digna mihi videbatur, quo eo- «
rum major eſſet hac ætate copia, qui huic «
malo mederi potuiſſent. Alterum erat, «
quod deſiderabam, ut ſcilicet ea loca, «
quæ in utroque ſunt Teſtamento obſcu- «
riora, & aliqua egent luce, ita plana fie- «
rent, atque ea brevitate explicarentur: «
ut nihilominus uno volumine ſacrorum «
Bibliorum opus claudi poſſet... «

Hanc ergo geminam provinciam & «
corrigendæ videlicet editionis, & lucis «
afferendæ locis difficilioribus aggreſſus «
ſum, ut viri docti qui in utraque hac par- «
te ſeſe exercuerunt amare me de hac re «
debeant, qui profitear me ex eorum lu- «
cubrationibus (*Sebaſtiani præcipuè Munſteri, quas ferè integras exſcribit, ut patebit ei qui utriuſque ſcholia contulerit*) non exi- «
gua accepiſſe adjumenta, præſertim in «
ipſa Bibliorum correctione, ut quidquid »
hic profectum ſit, ipſis eorumque vigiliis «
referri acceptum velim, (quanquam ac- «
cedere & ipſi, quæ Dei eſt benignitas, ad «
Hebræos fontes poſſumus;) ſed & tutius «

» & minus invidioſum fuit, hac ingredi via, » ne plus aliquid unus, quam tot eruditi » viri qui hactenus ſcripſerunt, viderer ſa- » pere voluiſſe. » (*Immerito igitur eum plagii poſtulat Matthæus Polus præfat. Synopſeos Criticorum.*)

» Verum quod ad caſtigationes pertinet, » conſilium id fuit meum, non ad vivum, » quod aiunt, omnia reſecare, ſed ubi vel » nihil vel perparum immutaretur de ſen- » tentia, indulgendum conſuetudini judi- » cavi: atque hiſce tamen locis admonere » lectorem in ſcholiis ſoleo, quo pacto ſe » habeant: alioquin ſi ſtatera aurificis & » non populari potius quadam trutina uti » voluiſſem, offenſæ fuiſſent omninò Eccle- » ſiæ aures, neque id quod cogitaveram eſſem » conſecutus, ut ſcilicet vulgata ædirio ag- » noſceretur... Verum etſi ea quam diximus » moderatione uſi fuerimus, loca tamen ad » octo millia annotata atque emendata à no- » bis ſint. *Ita ille.*

Ex regulis generalibus Indicis librorum prohibit. Regula IV. Ex Bibliis Iſidori Cla- » rii tollantur Prologus & Prolegomena, » & præterea quod notatur in hujus Indicis » expurgatorii claſſe ſecunda in verbo *Iſi-* » *dorus Clarius*, & hoc pacto permittitur » liber, hac cautione, ut nemo habeat pro » textu editionis vulgatæ. « *Hoc quidem in editione anni* 1564. *confectum eſt.*

Melchior Canus loc. Theol. lib. 2. cap. 13. » Iſidorus Clarius ferendus non eſt, cujus » emendatio nihil eſt aliud quam veteris » Interpretis reprehenſio. Pollicetur enim » in operis fronte veterem editionem cor- » rectam; poſteà verò quam pollicitatione » hac depellit invidiam novitatis, multa in- » ſerit, adjicit quædam, nonnulla mutat; » ut lector non aliud poſſit in locis mutatis » intelligere, quam aut veteris Interpretis » errorem, aut veterum codicum deprava- » tionem. »

» Non melius deſcribi poterat (*inquit Rich. Simon cap.* 22. *Diſquiſ. Critic. de var.* » *Bibl. edit.*) ingenium & interpretatio Iſi- » dori Clarii, qui in pleriſque locis, quæ » caſtigat in Latino Interprete, ineptum » ſe ac linguæ Hebraïcæ imperitum oſten- » dit. Hæc autem editio Romæ prohibita » eſt.

Idem cap. 11. *Hiſt. Crit. Verſion. N. T. pag.* 144. 145. *hæc addit:* Acriori ſanè judi- » cio pollebant Romani, ut apud eos ali- » quo in pretio eſſet hujuſmodi Bibliorum » incondita reformatio, in qua author eo » prætextu quod textibus inhæreat origi- » nalibus, mentem ut plurimum ſuam pro- » mit ac ſequitur. In optimorum codicum » manuſcript. lectione erat verſatus eo uſ- » que, ut lectiones minus acceptas intra » textum reponeret. Græcum exemplar in iis locis, in quibus vulgatâ minus accura- « tum eſt, tanquam prototypum exprimit... « Licere ſibi credidit ea, quæ ipſi aſpera vi- « ſa ſunt & barbara, mutare. Præterea id « ſibi conceſſit ea, quæ Græco contextui « non ſatis congruere putabat, denuò in- « terpretari; ſed ubique imperitiæ ſuæ in- « dicia prodidit. Audacter dehinc profite- « tur ſe in Vulgata mendas ad octo millia « correxiſſe. *Qui de hac editione noſſe plura voluerit, legat quæ in hoc capite ſequuntur.*

Benignius tamen judicium de eo tulit Clariſſim. Huetius lib. de claris Interpretibus num. 16. » Iſidorus Clarius non tam novæ auc- « tor editionis, quam veteris, uti in operis « ſui fronte prænuntiat ipſe, emendator « & corrector dicendus, cujus tituli modeſ- « tiam & veritatem, adeoque laudabilem, « immeritò caſtigat Melchior Canus. Hoc « autem nomine non magis inter Scripturæ « ſacræ Interpretes quam Conr. Pellicanus, « Lucas Oſiander, aliique, videtur eſſe re- « ferendus. « *Ex his huc uſque allatis patet hallucinatum fuiſſe Jacobum Gretſerum, cum tract. de novis tranſlationibus Biblicis cap.* 1. *ſcripſit*, » utrumque Teſtamentum ver- « tiſſe ex Hebræo & Græco Iſidorum Cla- « rium Brixianum. «

Biblia Latina cum annotationibus *Rob. Stephani*, in 8°. Pariſiis, Petri Regnault 1543.

Biblia Latina, in 8°. Pariſiis, Yolandæ Bonhomme 1543.

Biblia Latina. Antverpiæ, Jac. Liſbeſt 1543.

Biblia Lat. 8. Par. & Lugd. Hug. à Porta 1544.

Biblia Lat. cum annotationibus marginalibus, in fol. Lugduni Ærnonis à Porta 1544.

Biblia Latina. Antverp. Guill. Vorteſman 1544.

Biblia Latina, in 8°. Venetiis, Bart. de Albertis ad inſigne Spei 1544.

Biblia *charactere nitidiſſimo & minimo, duplici diſtincta columna, quarum alteram occupat verſio Latina Vulgata, alteram verò nova tranſlatio Tigurina juxta editionem anni* 1543. *adjectis annotationibus quæ vulgò dicuntur Vatabli; has Bertinus le Comte ex ejus publicis prælectionibus excerpſerat ſtudio & precibus Rob. Stephani, qui doctrina illas Calviniana inſperſit. Adjectis ad marginem variis lectionibus.* Quid in hac editione præſtitum ſit, vide in ea, quam operi præpoſuimus, ad lectorem epiſtola. In 8°. Pariſiis, ex officina Roberti Stephani 1545.

Aliæ editiones cum annotationibus. V. in ſequenti ſectione ad an. 1557. 1586. 1605. 1721.

» Robertus Stephanus Lectori. Conſilii «

» noſtri rationem in poſtrema hac Biblio-
» rum editione paucis accipe Chriſtiane Lec-
» tor. Veteris Interpretis tralationem pri-
» mo loco impreſſimus, integram quidem,
» in qua nil immutatum reperias. Si quando
» autem, collatis jam olim vetuſtiſſimis &
» iis manuſcriptis codicibus, varia occurrit
» lectio, quæ Hebræo codici reſponderet:
» eam margini adnotavimus; ut nemo jure
» queri poſſit nos veterem & uſitatam lec-
» tionem quoquomodo invertiſſe. Secundo
» loco, ex pluribus de Hebræo tralationi-
» bus, quæ noſtro tempore emerſerunt,
» eam potiſſimum elegimus (*Tigurinam ſci-*
» *licet*) quam veteri è regione apponere-
» mus, quæ viris doctis videretur cæteris
» Latinior. Nam Sanctis Pagnini verſio-
» nem ſicut omnium doctiſſimam confiten-
» tur qui judicio ſunt in hoc genere excel-
» lentiori, ſic paulò obſcuriorem eſſe que-
» runtur, quod verbum verbo reddere ſtu-
» duerit.

» Hanc igitur novam tralationem tam-
» etſi exiſtimaremus fidelem, & verita-
» tem Hebraïcam proximè exprimere, cum
» vellemus tamen cum aliorum verſioni-
» bus, maximè autem Sanctis Pagnini
» conferre: ecce commodum amici de præ-
» lectionibus Franciſci Vatabli doctiſſimi
» Hebraïcarum literarum profeſſoris Regii
» nos admonent; neminem majori vel eru-
» ditione vel fide magiſque perſpicua expo-
» ſitione ſacros veteris Teſtamenti libros
» omnes, quos Hebræi receperunt, inter-
» pretatum eſſe: multos eſſe ejus diligentiſ-
» ſimos auditores qui percepta ab eo mag-
» na fide excepiſſent. Horum igitur conſi-
» lium ſecuti, diligentiſſimum quemque ex
» illius auditoribus rogavimus ut ſuos nobis
» libros commodarent: quod illi alacres li-
» bentique animo fecerunt. Nos verò quan-
» ta animi attentione fieri potuit, excepta
» ab illis cum hac nova verſione contuli-
» mus... Quod ſi Vatablus ipſe has anno-
» tationes edidiſſet, Deus bone! quantum
» doctrinæ, quantum facilitatis acceſſurum
» fuiſſe exiſtimamus: verum quo minus ad-
» huc id, ſicut cupiebat, præſtaret, publi-
» cæ profeſſionis occupationibus eſt prohi-
» bitus. Hæc autem de libris Veteris Teſ-
» tamenti tantum, & qui ſermone Hebraï-
» co ſcripti ſunt, intelligetis. » *Ita ille.*

» A bonis & doctis ejus (*i. e. Vatabli*)
» diſcipulis, quorum adhuc manent reli-
» quiæ, intellexit illum ea ſuppoſititia edi-
» tione ſic fuiſſe offenſum, ut protinus Ro-
» bertum Stephanum Typographum, jam
» apoſtaſiam illam ſuam meditantem & ac-
» celerantem, ad ſe accerſitum objurgaret,
» & falſi criminis poſtularet. » *Hæc Gene-*
brardus in præfatione operum Origenis anni
1574.

A *Hac ſuſpicione meritò laborat Robertus Stephanus, qui circa annum* 1540. *filium ſuum Henricum vix duodecennem Calvini Catechiſmum ex Gallico ſermone in Græcum convertentem approbavit.*

» Mihi vero Roberti Stephani nunquam «
probatum eſt facinus (*inquit Fronto Du-* «
cæus apud Huetium de claris Interpretibus
§. 17.) quum hanc Tigurinorum editio- «
nem, ſuppreſſo Leonis Judæ nomine, ad «
Vulgatam adjecit, & annotationes ſuas «
nova doctrina conſperſas in lucem dare «
B cogitans, inſidioſo eas prælectionum Va- «
tabli titulo apud incautos venditavit: «
quumque aliquot poſt annis novam mo- «
litus editionem, Santis Pagnini inter- «
pretationem, ex authoris αὐτογράφῳ & «
Vatabli prælectionibus, ut ipſe ait, emen- «
datam; ut ego judico, ad arbitrium ſuum «
interpolatam cum Vulgata publicavit... «
Quamvis autem harum editionum neu- «
tra, neque iis adtextæ annotationes Va- «
tablum auctorem habeant, utraque ta- «
men, quod mirere, Vatabli nomen hodie «
C præ ſe fert; & recepto apud omnes uſu «
Biblia Vatabli ambæ appellari conſueve- «
runt. «

Biblia cum gloſſa ordinaria &c. 7. vol. in folio. Lugduni, Caſparis Treſchel 1545.

Biblia Latina. Lugduni, Joannis Giuntæ 1545. Ibidem, Hugonis à Porta 1545. Antverpiæ 1545. *Tria hæc notat Index expurgatorius.*

Biblia Latina *cum variis lectionibus, juxta editionem anni* 1540. *charactere tamen mi-*
D *nori*, in folio. Pariſiis, ex officina Roberti Stephani 1546.

Omnes uſque ad hunc annum ſtudio & typis Roberti Stephani excuſas editiones Theologi Sorbonici tribus quatuorve cenſuris notarunt: ad quas reſponſionem nimis acerbam Latinè & Gallicè ſcripſit & anno 1552. *edidit Robertus Stephanus cum ipſis cenſuris. His autem accurate perlectis textus ſacri codicis remanet integer & intactus, ideoque multi æſtimandus, utpote unus è paucis ante correctionem Clementinam emendatiſſimus.*
E *Editiones verò ann.* 1555. *&* 1557. *publicatæ ad ſectionem ſequentem remittuntur, ſi quidem tunc Calvini doctrinam publicè profeſſus fuerat Robertus Stephanus, qui anno* 1551. (*non autem* 1547. *ut refert Lud. Morerius*) *patria relicta Genevam ſe contulit, ubi hoc anno* (1551.) *Elementa Religionis Chriſtianæ & Novum Teſtamentum Græcum cum duplici interpretatione Latina, typis ſuis in lucem emiſit. Antequam proficiſceretur, opera ſancti Juſtini Græcè Pariſiis tanquam Typographus Regius typis Regiis hoc ipſo anno vulgaverat.*

Biblia Latina , in fol. Lugduni , Jac. Grozet 1546.

Biblia Latina , in 8°. Lugduni , apud Hæredes Jacobi Juntæ 1546.

Biblia Latina , 8°. ibidem , Hugonis à Porta 1546.

Biblia Latina , in 8°. ibid. Juntæ 1546. *Has tres editiones notat Index Expurgatorius.*

Biblia ad vetuſtiſſima exemplaria recens caſtigata , curâ *Jo. Hentenii cum ejus præfatione* , fol. Lovanii , Bartholomæi Gravii 1547.

Ex præfatione Joannis Hentenii. » Conſiderantes quod tota Latina Eccleſia tot » ſeculis Vulgata editione ſemper uſa ſit.... » ſummo ſtudio curavimus , ex juſſu, in- » ſtructione ac judicio graviſſimorum Theo- » logorum hujus Academiæ Lovanienſis . » ut comparatis undique , non ſolùm quæ » caſtigatius excuſa erant , exemplaribus , » verùm aliis quoque plus minus viginti : » quorum recentiſſimum ante ducentos an- » nos manu ſcriptum erat, alia ante trecen- » tos, quadringentos imò & ſexcentos , vel » plures etiam annos : ex horum collatione » reſtitueremus quoad fieri poſſet, veterem » & vulgatam editionem ſinceritati ſuæ at- » que puritati.... Itaque acceptis variis » exemplaribus , & per Rob. Stephani co- » dicem plurimis etiam aliis, quæ ille ſuis » annotarat marginibus , ex complurium » conſenſu nonnulla è textu ſuſtulimus aut » immutavimus &c. » *In fine hujus præfationis triginta codices mſc. Editor accuratè recenſet.* Viginti ab exordio caſtigationis & alios decem progreſſu temporum nactus eſt.

Ex Privilegio Caroli V. Imperatoris. » Exhibita nobis fuit ſupplicatio Magiſtri » Bartholomæi Gravii Typographi civitatis » noſtræ Lovanienſis , qua referebatur ip- » ſum à probis gravibuſque viris ſollicita- » tum fuiſſe ut Biblia à Doctoribus Theo- » logis per nos deputatis approbata excu- » deret, eo quod plurima , tam Latina & » Teutonica quàm Gallica Biblia noſtro » decreto prohibita eſſent & condemnata... » Quapropter annuimus , ut prædicta Biblia » Latino , Gallico & Teutonico ſermone » excudere & vendere » (*Biblia Latina ejus typis mandata ſunt anno* 1547. *Gallica* 1550. *Teutonica ſeu Belgica* 1548.)... » hoc ta- » men ſervato ut priuſquam dictus ſuppli- » cans excudat aut vendat exemplar Biblio- » rum cujuſvis trium ſupradictorum idio- » matum , exhibeat dilectis nobis magiſtris » Ruardo Tappero... & Petro Curtio ejuſ- » dem Facultatis Theologicæ doctoribus » &c. Datum Bruxellis 1546.

» Hentenius juxta exemplar Rob. Ste- » phani anno 1540. Pariſiis excuſum ſuam editionem paravit niſi quod codicum « mſc. ad marginem omiſſis nominibus, nu- « merum duntaxat indicavit. « *Rich. Simon. cap. 9. hiſt. crit. verſion. N. Teſt. pag. 135. Præterea illas quandoque adauxit : novas quaſdam lectiones varias adjecit ; quæ verò expungenda in Vet. Teſtamento notaverat Stephanus , licet ea in textu reliquerit : Hentenius ab eo ut plurimùm expunxit.*

Hæc eſt prima Bibliorum Latinorum Lovanienſium , ad illam quam anno 1540. *vulgavit Rob. Stephanus , facta editio , quæ licet unius Hentenii nomen in fronte gerat, tanquam totius Lovanienſis Academiæ fœtus haberi debet, ſiquidem ex juſſu , inſtructione ac judicio graviſſimorum hujus Academiæ Theologorum concinnata ſit.*

Aliæ editiones Lovanienſes 1563. 1565. 1566. *bis* , 1567. 1572. *bis* , 1575. 1579. *Editiones ex altera DD. Lovanienſium recognitione* 1574. 1575. 1580. 1582. 1583. 1584. 1587. 1590.

Biblia Latina cum iconibus hiſtoriarum veteris Teſtamenti , in 4°. Lugduni 1547.

Biblia Latina , in 8°. Pariſiis 1548.

Biblia Latina cum ſcholiis Joan. Benedicti, 2. editio , fol. Pariſiis , apud Carolam Guillard & Deſbois 1549.

Biblia Latina, in 8°. Pariſiis, Yolandæ Bonhomme 1549.

Biblia Latina , in 8°. Lugduni , Theobaldi Pagani 1549.

Biblia Latina *grandioribus nitidiſſimiſque typis excuſa* ad optima quæque veteris ut vocant tralationis exemplaria, editio correcta (cujus errata quædam perpauca ex adverſa tituli pagina poſita ſunt ; deinde ſequitur Epiſtola Joanni Bellaio Pariſienſium Præſuli nuncupata.) 2. vol. in folio. Lugduni , Sebaſtiani Gryphii 1550.

Ex Epiſtola dedicatoria. » Hæc itaque « tam ſingularis ac pene incredibilis tuæ hu- « manitatis fiducia adductus , ſummiſque « tuis beneficiis itentidem invitatus , rem « neque tibi prorſus ingratam , neque ab « officio meo prorſus alienam facturus vide- « bar hanc inſtrumenti utriuſque hiſtoriam « majoribus auguſtioribuſque typis excu- « ſam , Amplitudini tuæ conſecrare. « *Hæc editio charaEterum forma & nitore , ut nulli cedit, niſi illæ quæ anno* 1642. *è Typographia Regia prodiit.*

Biblia Latina, 5. vol. in 16. Lugduni, Sebaſtiani Gryphii 1550.

Biblia Latina, in 4°. Venetiis , apud Juntas 1550. in 8°. Pariſiis 1550.

Biblia Lat. in 8°. Pariſiis, Yolandæ Bonhomme 1551. In fol. Lugduni, Frelon 1551.

Biblia Latina, in 8°. Lugduni apud Hæredes Jac. Juntæ 1551.

Biblia Latina , in 8°. Ibidem. Jac. de Millis typis Joannis Pullon 1551.

Biblia Latina cum ſcholiis Joannis Benedicti, in fol. Pariſiis, Carolæ Guillard & Guillelmi Deſbois 1552.

Biblia Latina, in 4°. Pariſiis 1552.

Biblia Latina, in 8°. Lugd. Joan. Frellonii 1555.

Biblia Latina ex recognitione Dominici de Soto. Salmanticæ, Andreæ à Portonariis 1555.

» Horum correctio (*ut legitur in Indice librorum expurgatorio ſub voce Biblia*) ſive » recognitio falsò imponitur fratri Domi- » nico de Soto Segovienſi Theologo, Ord. » Prædicatorum. »

Biblia Latina, 5. vol. in 12. Lugduni, apud Gryphium 1556.

Biblia Latina, in 8°. Ibid. Jac. de Millis 1556.

Biblia Latina ex ſecunda recognitione Iſidori Clarii cum ejuſdem præfatione & ſcholiis, in folio. Venetiis, apud Juntas 1557.

Ex monitu ad Lectorem. » Habes candide » Lector Sacra Biblia novis typis inſtau- » rata, & ab eodem Iſidoro tota recognita, » & quam plurimis tum ſcholiis, tum Bi- » bliorum emendatione locupletata. »

Biblia Latina cum ſcholiis Joan. Benedicti, in fol. Pariſiis, apud Hæredes Carolæ Guillard 1558.

Biblia Latina, in 8°. Lugduni 1558.

Biblia Latina cum præfatione Joan. Hentenii, 8°. Antverpiæ, typis Chriſtophori Plantini 1559.

Aliæ editiones Chriſtophori Plantini 1563. 1564. 1565. *ter*, 1567. *bis*, 1569. *bis*, 1580. 1583. 1584. 1587.

Biblia Latina, in 8°. Pariſiis, Jac. Kerver 1560.

Biblia Latina cum annotationibus *Rob. Stephani anni* 1532. in fol. Antverpiæ, Joan. Steelſii 1561.

Biblia Latina, in 8°. Lugduni, apud Hæredes Jac. Juntæ 1561.

Biblia Latina cum præfatione Hentenii, in 4°. Antverpiæ, apud Joan. Steelſium, typis Joannis Vinthagii 1563.

Biblia Latina, in 8°. Antverp. Plantini 1563.

Eadem, 5. vol. in 16. Antverp. Chriſtophori Plantini 1564.

Biblia Latina cum ſcholiis Joannis Benedicti, adjectis ſtromatibus & præfatione Renati Benedicti, & libro III. Machabæorum, in folio. Pariſiis, Joannis Macé 1564.

Biblia ſacro-ſancta Veteris ac Novi Teſtamenti, adjectis ex eruditis ſcriptoribus ſcholiis; ita ubi opus eſt interpretibus, ut pro commentariis ſint: multis certè locorum millibus, præſertim difficilioribus; lucem afferunt, auctore Iſidoro Clario &c. ex ſecunda ejus recognitione: Deputatorum Concilii Tridentini ſervata cenſura (*omiſſa ſcilicet præfatione & Prolegomenis*) 111. *editio*, in fol. Venetiis apud Juntas 1564.

Biblia cum ſcholiis Joannis Benedicti ex ultima editione, eaque caſtigatiſſima nempe ad fontes de integro collata, in folio. Pariſiis, apud Guillelmum Merlin, Guillelmum Deſbois & Sebaſtianum Nivelle 1565.

Biblia Latina cum præfatione Hentenii, in 4°. in 8°. & 5. vol. in 12. Antverpiæ, Chriſtophori Plantini 1565.

Biblia Latina cum ſcholiis Joannis Benedicti &c. in folio. Pariſiis, Joannis Macé. 1566. *Eadem editio ac anni* 1564.

Biblia Latina, in fol. & in 8°. Lugduni, Frellon 1566.

Biblia ad vetuſtiſſima exemplaria nunc recens caſtigata. His acceſſerunt ſchemata tabernaculi Moſaici &c. cum præfatione Joan. Hentenii, in fol. Francofurti ad Mœnum, Georg. Corvini, Sigiſm. Feyrabend & Hæredum Wigandi Galli 1566. *Una ex editionibus Hentenii caſtigatiſſima.*

» *Ex admonit. Typographi.* Multi docti « & exacto prædití judicio homines apud « nos inſtiterunt flagitatione, ut quoniam « ſacra Biblia variis in noſtro idiomate for- « mis jam aliquoties excudiſſemus.... La- « tinam D. Hieronymi editionem... inte- « gram ſartamque rectam noſtris novis deſ- « criberemus characteribus. Quorum peti- « tiones cum juſtas eſſe cenſeremus... ex « pluribus editionibus quæ noſtro tempore « prodierunt, eam potiſſimum ſelegimus... « quæ correctiſſima eſſet & omni apud Or- « thodoxos vereque Chriſtianos Lectores « offenſione uſquequaque careret. Hujuſ- « modi autem erat... Lovanienſis & Ant- « verpienſis &c. «

Biblia Latina cum præfatione Hentenii, *minimis characteribus*, in 8°. & 5. vol. 24. Antverpiæ, Chriſtoph. Plantini 1567. In 8°. Lugduni 1567.

Biblia Latina cum ſcholiis Jo. Benedicti, fol. Pariſiis, Merlin 1567. *Eadem editio ac anni* 1665.

Biblia Latina, in 8°. Lugduni, Joan. Frellonii 1568.

Biblia Latina, in 8°. Coloniæ 1568.

Biblia Latina cum verſione Gallica Renati Benoiſt, 2. vol. in 4°. Pariſiis, Cheſneau 1568.

Biblia Latina cum præfatione Jo. Hentenii, in 4°. & in 8°. Antverpiæ, Chriſtoph. Plantini 1569.

Eadem cum figuris, in fol. & 5. vol. in 16. Antverpiæ, apud Hæredes Jo. Steelſii,

typis Birckmanni 1570. 3. vol. in 12. ibid. 1570.

Biblia Latina, in 8°. Venetiis ex offic. Juntarum 1571.

Biblia Latina. V. *Biblia Polyglotta Antverpienſia* 1572.

Biblia Latina ad vetuſtiſſima exemplaria caſtigata, Romæque reviſa, cum præfatione Jo. Hentenii, in fol. Venetiis apud Juntas 1572.

Biblia Latina cum præfatione Hentenii, 8°. Antverpiæ, apud Hæredes Joan. Steelſii 1572.

Biblia ſacra Veteris & Novi Teſtamenti ab aliquot Theologis Pariſienſibus accurate recognita & emendata cum præfatione Jacobi Fabri Doctoris Sorbonici & ſcholiis Joannis Benedicti ad marginem, in folio. Pariſiis, apud Sebaſtianum Nivellium 1573.

Ex præfatione, quæ adverſus Sectarios inprimis ſcripta eſt. » Jam verò ut inſtituti » noſtri habeatur ratio, cum cernerent bo- » ni & docti ſacra Biblia ab Hæreticis ſæpe » violata, truncata ſæpius, interpolata ſæ- » piſſime, pleriſque additis vel detractis, » aliis immutatis, inducto ſenſu peregrino » & adulterino per commentarios... Viam » aggreſſi ſumus & rationem demonſtrare, » qua ratione & methodo ex Vulgata ver- » ſione Latina juxta Decreti Tridentini » præſcriptum verus ſcripturarum ſenſus » ſolidè juxta ac purè hauriri queat; ſi » videlicet ſedulo caſtigata ad ſuos revoce- » tur repurgatis rivulis textus & ſcholiorum » fontes, unde nobis emanavit illuſtranda &c. »

Biblia Latina. Quid in hac editione à Theologis Lovanienſibus præſtitum ſit eorum præfatio indicat, in 8°. & 3. vol. in 24. Antverpiæ, typis Chriſtoph. Plantini 1590.

Aliæ editiones ex recenſione DD. Lovanienſium 1580. 1582. 1583. 1584. 1587. 1590.

Hæc Biblia quoad textum juxta editionem à Joanne Hentenio anno 1547. *vulgatam, iterum à DD. Lovanienſibus, inprimis Franciſco Luca Brugenſi, juvantibus Joanne Molano, Auguſtino Hunnæo, Cornelio Reyneri Gaudano, & Joanne Harlemio, ad mſſ. exemplaria vetuſtiſſima collata, & notis plurimis illuſtrata (quæ tamen notæ anno duntaxat* 1580. *prodierunt) ut docet catalogus librorum à Plantino excuſorum anni* 1575. *& Epiſtola dedicatoria Franciſci Lucæ Annotat. in Biblia anni* 1580.

Ex præfatione. » Inprimis Vulgatæ edi- » tionis Latinæ lectiones variæ in mſc. » exemplaribus deprehenſæ, cum exempla- » rium in quibus inventæ ſunt numero, » margini adſcriptæ ſunt. Et iſtud quidem

A partim ante annos aliquot D. Joannis « Hentenii, partim nunc delectorum Theo- « logorum induſtria factum eſt. Cum enim « plurimæ etiam earum lectionum, quæ « verè noſtri Interpretis videri poſſent, D. « Joan. Hentenii diligentiam prætererint, « additæ ſunt nunc paucæ, poteruntque ſi- « mili labore adjici plures. Id ergo inprimis « hac editione præſtitum eſt. «

Deinde univerſæ lectiones variæ, tum « illæ quas Hentenius invenit, quam eæ « quæ nunc repertæ ſunt, primum ad eum « B Vulgatæ editionis textum, qui in Bibliis « Regiis excuſus eſt, collatæ ſunt. Neque « immerito: nam etiamſi non omni in loco « elimatus, neque ab omni corruptela ſit « vindicatus ille textus; tamen locis pluri- « mis, emendatioribus ſcriptis conſentiens, « genuinam exhibet Scripturæ lectionem: « quibuſdam etiam, codicibus univerſis, « qui & ab aliis & à nobis conſulti ſunt, « contradicens ſinceram habet Interpretis « tranſlationem: quippe qui, Cardinali « C Ximenio teſte, ex delectiſſimis manuſ- « criptis expreſſus ſit.... Primum igitur ad « hunc variæ lectiones collatæ ſunt. Tum « ad veterum Tractatorum textus & com- « mentaria examinatæ ſunt.... Propterea « expenſæ ſunt eædem lectiones ad Hebrai- « cum, Græcum & Chaldaicum: novi verò « ad Græcum & Syriacum editionis Regiæ « textus. Quia verò talis propemodum « exemplarium Græcorum, qualis Latino- « rum, diverſitas eſt etiam aliarum editio- « num, exemplaria Græca à nobis conſulta « D ſunt. Ad hæc igitur univerſa jam recen- « ſita variæ lectiones collatæ ſunt. «

Ex ſecunda præfatione. » Imprimis mini- « mè ignorandum eſt illum hac editione « prodire Bibliorum textum qui à Domino « Hentenio caſtigatus & Lovanii anno « 1547. eſt excuſus, eumque neutiquam « mutilatum verbis (nam diſtinctio ſubinde « certis de cauſis mutata eſt) ita ut nec ger- « manæ lectiones in textum relatæ ſint, nec « ſpuriæ textu pulſæ. «

APPROBATIO. Has Bibliorum varias « E lectiones ex diverſis Vulgatæ editionis « mſſ. exemplaribus, olim quidem ex man- « dato Facultatis noſtræ Theologicæ ma- « gna ex parte collectas: nunc verò ex « ejuſdem Facultatis commiſſione auctas, « & fideliter examinatas, nos infra ſcripti « Theologi vidimus & probavimus, anni « 1573. menſe Maio. Joannes Molanus, Au- « guſt. Hunnæus, Cornelius Reyneri Gau- « danus. «

Biblia Latina ad vetuſtiſſima exemplaria caſtigata cum præfatione Hentenii, in 4°. Venetiis, apud Altobellum Salicatium 1575.

Biblia Latina cum novo Teſtamento

ex verſione Deſid. Eraſmi, in 4°. Venetiis 1578.

Biblia Latina cum præfatione Hentenii, in 8°. Venetiis, apud Juntas 1579.

Biblia Latina cum præfatione DD. Lovanienſium, editio ſecunda, cui adjectæ ſunt Notationes in ſacra Biblia quibus variantia diſcrepantibus exemplaribus loca ſummo ſtudio diſcutiuntur, auctore Franciſco Luca Brugenſi *cum ejus Epiſtola Cardinali Sirleto nuncupata*, in 4°. & in 8°. Antverpiæ, Chriſtoph. Plantini 1580.

Ex ejus Epiſtola. » Jam demum prodeunt; ſecunda Bibliorum editione, quæ » à quinquennio (*anno ſc.* 1574.) primæ editioni jungendæ fuerant, promiſſæ Notationes. Meritò notandum me exiſtiment aliqui non ſtatim ab initio ſervati promiſſi, quod Bibliorum illorum, noſtra tunc opera expolitorum, margines abſque Notationibus his, ad quas etiam Lectorem remittunt, intelligi nequeant. Cœterum, facile me culpa exſoluturus eſt, qui cauſas intellexerit, *quas hic auctor recenſet*... Statuit *Synodus Tridentina*, ut hæc ipſa vetus & Vulgata editio quam emendatiſſimè imprimatur; emendatè autem imprimi haud poſſe videtur, niſi, collatis variis illius exemplaribus, menda deprehenſa eliminentur, ſincera lectio admittatur. Qua in re, ut Synodi deſiderio ſatisfaceret Theologica Facultas, & D. Hentenio olim, & poſt nobis, hoc operis demandavit.

» Quanquam à nobis textus, ut ab Hentenio eſt editus, verbis neutiquam mutatus ſit. Non enim ex Hebræo, Græco, Chaldæo aut Syro, Vulgatam emendare ſtuduimus verſionem: ſed cum variare reperta eſſent Vulgatæ verſionis exemplaria, adhibita ſunt Hebræa & Græca, plerumque etiam Chaldæa & Syra, ut dignoſci poſſet quæ exemplaria lectionem ſervarent germanam ... Hoc conati ſumus, cum in marginibus Bibliorum tum maximè his in Notationibus. Uſque adeo verò à nobis abfuit animus, vel minimum recedendi ab ipſa veteris Interpretis ſcriptura, ut is ſcopus noſter fuerit ipſam quærere Interpretis ſcripturam &c.... In his porro elaborandis adfuit præcipuè Joannes Wilhelmi Harlemius.... qui legit hæc pleraque omnia, ſuum eis calculum additurus, ſi vita comes fuiſſet; ut & delecti à Facultate Theologica Doctores, ii qui Bibliorum editioni ſuperſcripſerunt, niſi jam à nobis mutuò ſejuncti, &c. Brugis Flandrorum, quarto Idus Auguſti 1579. »

Biblia *majori charactere* cum præfatione DD. Lovanienſium & figuris ære inciſis.

A Ad calcem ſunt Notationes Franc. Lucæ Brugenſis in SS. Biblia, *editio præſtantiſſima*, in fol. Antverpiæ, Chriſtoph. Plantini 1583.

Biblia Latina cum præfat. Hentenii & figuris, 4°. Venetiis, apud Hæredes Bevilaquæ 1583.

Biblia Lat. cum præfat. DD. Lovanienſium *minuſculis literis*, in 8°. Antverp. Chriſtoph. Plantini 1583.

Biblia Latina ex duplici tranſlatione, una Vulgata, & altera Vatabli (*non eſt*

B *illius, ſed Tigurina, ſacræ Inquiſitionis juſſu, quibuſdam locis pauciſſimis recognita*) ſtudio Doctorum Salmanticenſium cum annotationibus ejuſdem Vatabli (*vel potius R. Stephani juxta editionem Pariſienſem anni* 1545.) ab iiſdem Doctoribus emendatis, 2. vol. in fol. Salmanticæ, Gaſpari à Portonariis 1584.

Tertia, (*inquit Laurentius Beyerlinck præfat. Bibliorum variarum tranſlationum*) » Franciſco Vatablo adſcribitur, & hoc « nomine commendatur à Roberto Ste- «

C phano in editione ſua Bibliorum anno « Domini 1545. verius tamen tranſlationis « iſtius Architectus exiſtimatur Leo Judas « (*vel potius* Judæ.) Et hanc quoque uno « atque altero errore quoad textum, plu- « ribus verò circa notas repurgatam à ge- « nerali Inquiſitionis Regio Senatu in Hiſ- « paniis reperi. «

Biblia Latina cum præfat. DD. Lovanienſium *minutiſſimis characteribus*, in 8°. Antverp. Plantini 1587.

Biblia Latina Hentenii, in 4°. Vene-

D tiis, apud Jolitos 1588. In 8°. Lugduni 1588.

Biblia vulgatæ editionis cum gloſſa ordinaria & interlineari, Nicolai Lyrani poſtillis ac moralitatibus *Pauli* Burgenſis & Thoringii replicis, quibus annotationes adjectæ ſunt, ſcripturæ allegationes, Canonum concordantiæ in marginibus collocatæ &c. 4. vol. in fol. Venetiis 1588.

Eadem. Ediderunt Franc. Feuardentius, Jac. de Cueilly & Joan. Dadræus,

E 6. vol. fol. Pariſiis, apud Societatem 1588. Lugduni, Joan. Bapt. Regnault 1589. Pariſiis, apud Societatem 1590. *Non triplex ſed eadem editio.*

Biblia Lat. cum præfat. DD. Lovanienſium, fol. & 8°. Antverp. ex offic. Plantiniana 1590.

Biblia ſacra Vulgatæ editionis tribus tomis diſtincta, fol. Romæ, è Typographia Vaticana 1590.

Sequitur alter titulus: Biblia ſacra Vulgatæ editionis ad Concilii Tridentini præſcriptum emendata, *accitis viris doctiſſimis Flaminio Nobilio, Antonio Agellio, Lælio*

Lælio Cardin. Caraſæ Theologo, *Petro Morino & Angelo Rocca*, *ab ipſo Caraſa qui huic editioni præfuit*, & à Sixto V. P. M. recognita & approbata, in fol. Romæ, ex Typographia Apoſtolica Vaticana *opera Aldi Manucii Aldi abnepotis*. M. D. XC.

Ex Conſtitutione Sixti V. quæ huic editioni præfigitur: »Hæc autem Vulgata Edi-
» tio cum una eſſet, variis lectionibus in plu-
» res qoodammodo diſtracta videbatur.
» Quarum licet nonnullas aut veterum co-
» dicum, aut SS. Patrum invexiſſet autho-
» ritas, plurimæ nihilominus, vel ex injuria B
» temporum, vel ex librariorum incuria,
» vel ex impreſſorum imperitia, vel ex te-
» mere emendaotium licentia, vel ex recen-
» tiorum Interpretum audacia.... vel de-
» mum ex Hæreticorum ſcholiis ad margi-
» nem captioſiſque fallaciis obrepſerant. Et
» quamvis in hac tanta lectionum varietate
» nihil huc uſque repertum ſit, quod fidei
» & morum cauſæ tenebras offundere po-
» tuerit; verendum tamen fuit, ne creſ-
» cente magis ac magis in dies addendi,
» detraheodique temeritate, hæc probatiſſi- C
» ma Scripturarum Editio.... multiplex
» evaderet.... Id igitur nos indignè feren-
» tes, eoque indignius, quod per hoſce jam
» viginti duos annos (*vel potius ab anno peracti Concilii Tridentini*, *ſc.* 1563. *die* 4. *Decembris ad ann.* 1585. *viginti & duo elapſi ſunt anni*, *hoc autem decretum ann.* 1546.
» *factum eſt*) qui à dicto Tridentini Concilii
» decreto ad noſtri uſque Pontificatûs exor-
» dium (*anno* 1585.) interfluxerant, licet
» hujuſmodi opus aliquando cœprum fue-
» rit, tamen ob alias fortaſſe occupationes D
» intermiſſum, nullumque huic imminenti
» malo remedium adhibitum fuerat: ac
» propterea tanto impenſiore cura ac ſtudio
» id proſequendum cenſentes.... viros com-
» plures doctos, qui ſanctarum Scriptura-
» rum, ſacræ Theologiæ, multarumque lin-
» guarum ſcientia, ac diuturno variarum
» rerum uſu, acrique, cum aliquid diſcer-
» neodum eſt, judicio ac ſolertia præſta-
» rent, delegimus ac ſimul congregavimus,
» ut in germana ſinceraque ſacri textûs edi-
» tione perquirenda, ſtrenuè laborarent, E
» nobiſque adjumento forent.
» Nos enim rei magnitudinem perpen-
» dentes.... haud quaquam gravati ſumus,
» inter alias Pootificiæ ſollicitudinis occupa-
» tiones, quoque hunc non mediocrem ac-
» curatæ lucubrationis laborem ſuſcipere,
» atque ea omnia perlegere quæ alii collige-
» rant aut ſenſerant, diverſarum lectionum
» rationes perpendere, SS. Doctorum ſen-
» tentias recognoſcere, quæ quibus antefe-
» renda eſſent dijudicare: adeo ut in hoc
» laborioſiſſimæ emendationis curriculo,
» in quo operam quotidianam, eamque plu-

A ribus horis collocandam duximus, alio- «
rum quidem labor fuerit in cooſulendo, «
noſter autem in eo, quod ex pluribus eſſet «
optimum, deligendo: ita tamen, ut vete- «
rem multis in Eccleſia abhinc ſeculis re- «
ceptam lectionem omnino retinuerimus. «
Novam interea Typographiam... extru- «
ximus... ut in ea emendatum jam Biblio- «
rum volumen excuderetur: eaque res quo «
magis incorruptè perficeretur, noſtra nos «
ipſi manu correximus, ſi qua prælo vitia «
obrepſerant, & quæ confuſa, aut facilè «
B confundi poſſe videbantur, ea intervallo «
ſcripturæ ac majoribus notis & interpun- «
ctione diſtinximus. «
Cæterum, noſtri ne hujus conſilii inſti- «
tutique ratiooes ignorentur, ſed potius «
univerſæ Eccleſiæ Catholicæ, ipſique poſ- «
teritati notiſſimæ ac teſtatiſſimæ relin- «
quantur, cunctique facilè intelligant, «
quiſnam ordo in hoc opere conficiendo, «
quæ lex ac methodus inita, quæ indagan- «
di veri norma à nobis ſervata ſit: illud «
ſanè omnibus certum atque exploratum «
C eſſe volumus, noſtros hos labores ac vi- «
gilias nunquam eo ſpectaſſe, ut nova edi- «
tio in lucem exeat, ſed ut Vulgata vetus, «
ex Tridentinæ Synodi præſcripto, emen- «
datiſſima, priſtinæque ſuæ puritati, qualis «
primum ab ipſius Interpretis manu ſtylo- «
que prodierat, quoad ejus fieri poteſt, «
reſtituta imprimatur. «
In hac autem germani textûs perveſti- «
gatione, ſatis perſpicuè inter omnes con- «
ſtat, nullum argumentum eſſe certius ac «
firmius quàm aotiquorum probatorum- «
D que Codicum Latinorum fidem, quos «
tam impreſſos quàm manuſcriptos ex Bi- «
bliotbecis variis conquirendos curavi- «
mus. In quacumque igitur lectione plu- «
res vetuſtiores atque emendatiores libri «
conſentire reperti ſunt, ea jure optimo, «
quaſi primigenii textûs verba, aut his «
maximè finitima, retioenda decrevimus. «
Id verò ad germanam editiooem conſta- «
biliendam præſidium ſicubi deſideratum «
eſt, tunc SS. Patrum veterumque expo- «
ſitorum enarrationes, quibus diverſa «
E Scripturarum loca & libros illuſtrarunt, «
ſubſidio fuere: in qoibos quidquid è noſ- «
tra obſervatum fuit, id in hujus operis «
partem aſcirum eſt. In iis tandem quæ ne- «
que codicum neque Doctorum magna «
conſenſione ſatis munita videbantur, ad «
Hebræorum Græcorumque exemplaria «
duximus confugiendum, non eò tamen, «
ut inde Latini Interpretis errata corrige- «
rentur, ſed ut in eorum verborum lucum, «
quæ, cùm apud Latinos ambigua ſint «
potuiſſent, quo non oporteret, inflecti, «
certum aliquid atque indubitatum ſuffi- «
ceretur, ſive ut, quod apud nos varianti «

„ bus codicibus inconſtans, diverſum ac multiplex erat, id uniforme, conſonum, uniuſque modi, ipſorum fontium veritate perſpecta ſanciretur...

„ Quemadmodum ergo laudabile eſt, ubicumque noſtri codices ipſi per ſe aut conciliari aut intelligi non poſſunt, linguarum externarum præſidia quærere: ita, cum id neceſſarium non eſt, leviſſimis de cauſis majorem noſtrorum ſanctitatem, ſapientiam, conſenſum, vetuſtiſſimamque Eccleſiæ conſuetudinem non vereri, temeritas planè, pertinaciaque cenſenda eſt... Nos autem ut hæc vetus editio, quæ nunc prodit noſtro excuſa prælo, ejuſdem Synodi præſcripto modis omnibus reſponderet, non ſolum veteres & ab Eccleſia receptos loquendi modos conſervavimus, ſed etiam apocrypha rejecimus, authentica retinuimus. Nam 3. & 4. Eſdræ libros, 3. Maccbabæorum & Orationem Manaſſe ab hac editione prorſus exploſimus... Nonnullas etiam aliquando ſententias, quæ aliunde accerſitæ, Vulgatæ editioni interpoſitæ erant, neque in antiquis exemplatibus, neque in SS. Patrum commeotariis inveniebaotur, delevimus. Hanc denique editiooem à variis, qui vitio multorum irrepſerant, erroribus accuratè emendavimus atque purgavimus, atque in priſtinam veritatem ſumma diligentia reſtituimus &c. Datum Romæ anno Incarnationis Dominicæ 1589. Kalendis Martii.

Hæc editio licet annum 1590. *in fronte gerat, non ideo hoc anno abſoluta fuit, imo jam prælo ſubacta erant Biblia Latina auctoritate Sixti V. duobus ferè ab hinc annis*; » nam (*ut fert Angelus Rocca in libro de Bibliotheca Vaticana pag.* 228.) Biblia recenter impreſſa Sixtus de integro perlegit antequam prodireot, conſtitutionemque Kaleodis Martii anno 1589. ſcriptam huic editioni præfixit. At intra duos menſes integra illa relegere multis aliunde detentus occupationibus non potuiſſet; *fatendum igitur eſt ſaltem ſub finem anni* 1588. *excuſam fuiſſe, divulgatamque duntaxat anno* 1590. *ut fert & operis titulus, & inſcriptio quæ reperitur in Bibliotheca Vaticana, de qua hæc ait idem Angelus Rocca ibidem.* » Quarta inſcriptio ingentem indicat curam & verè Pontificiam quam Sixtus V. toto ſuſcepit conatu pro Bibliis Vulgatæ editionis emendandis & imprimendis juxta Concilii Tridentini præſcriptum. Qua in re præſtanda tot ac tantos die noctuque perpeſſus eſt labores, quantos unquam verbis explicare nemo poſſit, ut mihi perſuadeo, qui hujus generis labores re ipſa videns non ſemel tanquam oculatus teſtis obſtupui. Univer-

A ſa enim Biblia antequam prælo committerentur, ad verbum perlegit... Nec eo contentus univerſa Biblia ſic emendata & recenter impreſſa de integro perlegit ut omnia fideliter recognita in lucem prodirent. Quam rem inſcriptio quæ infra legitur apertis hiſce verbis breviter patefacit: *Sanctam paginam ex Concilii Tridentini præſcripto quam emendatiſſimam divulgari mandavit*, vel *curavit*, ut legitur apud Mutium Panſam p. 323. de Bibliotheca Vaticana.

B » Deprehendi (*ait Henricus de Bukentop in præf. lib.* 2. *Lucis de luce pag* 317.) iſtam Sixti V. editionem in Veteri Teſtamento admodum convenire cum Bibliis primum editis per Hentenium an. 1547. deinde curâ Theologorum Lovanienſium ſœpiùs reimpreſſis, in Novo autem Teſtamento non adeo. «

Angelus Rocca ibidem pag. 424. » Nec ſilentio prætereundum cenſeo me hoc torum ferè opus (*de Bibliotheca Vaticana*) ante duos jam annos elucubraſſe, & penè C abſolviſſe, magnaque ex parte jam inde ab eodem tempore fuiſſe impreſſum, ſed Sixtus V. è medio curſu me revocavit, graviorique negotio deſtioavit. Hinc factum eſt ut in hujus generis onere mihi impoſito, Bibliis ſcilicet Vulgatæ editionis ex ſacri Concilii Tridentini decreto & præſcripto quam emendatiſſimè in lucem edendis, non ſolum ob multos ſtudiorum labores, verùm etiam ob plurimas corporum deſatigationes, quibus diem totum, majoremque noctis partem D conſumebam &c. «

Elſſius in Bibl. Auguſtinianorum recenſet illius Notas ſeu ſcholia in utrumque Teſtamentum ad ea comprobanda quæ ex Concilii Trideotini decreto in ſacris Bibliis Vulgatæ editionis corrigendis à ſacris Congregationibus tam linguarum varietate ac manuſcriptorum antiquitate, quam auctoritate ac lectione SS. Patrum, atque rationibus ipſis præſtita fuerunt, « *quæ forſan in Bibliotheca Vaticana ſervantur.*

E » Singulari Dei providentia ingens illud *Sixtus V.* præſtitit Eccleſiæ Catholicæ beneficium, quod ſacræ Scripruræ codices juxta potiora & vetuſtiora Hebræorum & Græcorum exemplaria correctos reſtitui, & in lucem emitri ſolertiſſimè curaverit. Cum enim ſacro-ſancta Tridentioa Synodus inter pleraſque Latioas editiones ſacrorum Bibliorum, ſolam veterem & Vulgatam, quæ longo tot ſeculorum uſu in Eccleſia probata fuerat, graviſſimo decreto authenticam declaraſſet, atque illa ipſa emendatiſſimè, quoad fieri poſſet, imprimi juſſiſſet, opuſque gravif- «

» ſimum & apprime neceſſarium aggreſſus
» eſſet, Pius Quartus & proſecutus Pius
» Quintus, ac demùm cura illa, propter alias
» moleſtas Sedis Apoſtolicæ occupationes,
» omninò intermiſſa fuiſſet: Sixtus provin-
» ciam hanc denuò commendavit lectiſſimis
» aliquot S. R. E. Cardinalibus, aliiſque tum
» ſacrarum literarum, tum variarum lingua-
» rum peritiſſimis viris, qui adhibitis anti-
» quiſſimis codicibus manuſcriptis, inſpectis
» quoq; Hebraïcis, Græciſq; Bibliorum codi-
» cibus, conſultis denique veterum Patrum
» commentariis, prædictam editionem ac-
» curatiſſimè priſtino ſuo nitori reſtituerent.
» Atque in hoc opus Sixtus ipſe ardentiſ-
» ſimo ſtudio totus incubuit: ita ut cum
» jam eſſet completum & excuſum, Prin-
» ceps oculatiſſimus majori adhuc uſus di-
» ligentiâ (quæ in tanta re nunquam pote-
» rit eſſe nimia) cum aliqua deeſſe & alia
» incurioſius præli vitio irrepſiſſe deprehen-
» diſſet, opus ad incudem revocari præce-
» pit, quod demum undique perfectum,
» illo decedente, paulò poſt Clementis
» VIII. inaugurationem ſub Sixti nomine
» feliciſſimè prodiit.» *Lucas Wadingus p.*319.
Scriptorum Ord. Minorum.

Biblia ſacra Vulgatæ editionis Sixti V. Pontificis Max. juſſu recognita & edita, *annuente Clemente VIII. ſummo Pontifice, cujus præmittitur Conſtitutio data nono Novembris* 1592. *& Præfatio Roberti Bellarmini nondum Cardinalis, ipſo opus accurante*, in folio. Romæ, ex Typographia Apoſtolica Vaticana 1592.

Aliæ edit. Romanæ 1593. 1598. 1624. 1671.

Ex præfatione. » Quamvis inſignium
„ Academiarum Theologi in editione vul-
„ gata priſtino ſuo nitori reſtituenda magna
„ cum laude laboraverint; quia tamen in
„ tanta re nulla poteſt eſſe nimia diligen-
„ tia, & codices mſc. complures & vetuſ-
„ tiores ſummi Pontificis juſſu conquiſiti
„ atque in Urbem advecti erant; & demum,
„ quoniam executio generalium Concilio-
„ rum, & ipſa Scripturarum integritas &
„ puritas ad curam Apoſtolicæ Sedis potiſ-
„ ſimum pertinere cognoſcitur; ideò Pius
„ IV. Pont. Max. pro ſua in omnes Eccle-
„ ſiæ partes incredibili vigilantiâ, lectiſſimis
„ aliquot Sanctæ Romanæ Eccleſiæ Cardi-
„ nalibus aliiſque tum ſacrarum litterarum,
„ tum variarum linguarum peritiſſimis viris,
„ eam provinciam demandavit, ut Vulga-
„ tam editionem Latinam, adhibitis anti-
„ quiſſimis codicibus mſc. inſpectis quoque
„ Hebraïcis Græciſque Bibliorum fontibus;
„ conſultis denique veterum Patrum com-
„ mentariis, accuratè caſtigarent. Quod
„ itidem inſtitutum Pius V. proſecutus eſt.
„ Verùm Conventum illum ob varias
„ graviſſimaſque Sedis Apoſtolicæ occupa-

A tiones jam dudum intermiſſum, Sixtus V. «
divinâ Providentiâ ad ſummum Sacerdo- «
tium evocatus, ardentiſſimo ſtudio revo- «
cavit, & opus tandem confectum typis «
mandari juſſit. Quod cum jam eſſet excu- «
ſum, & ut in lucem emitteretur, idem Pon- «
tifex operam daret, animadvertens non «
pauca in ſacra Biblia præli vitio irrepſiſſe, «
quæ iteratâ diligentiâ indigere videren- «
tur, totum opus ſub incudem revocan- «
dum cenſuit atque decrevit. Id verò cum «
morte præventus præſtare non potuiſſet, «
B Gregorius XIV. qui poſt Urbani VII. duo- «
decim dierum Pontificatum Sixto ſucceſ- «
ſerat, ejus animi intentionem executus «
perficere aggreſſus eſt, ampliſſimis aliquot «
Cardinalibus, aliiſque doctiſſimis viris ad «
hoc iterum deputatis. Sed eo quoque, & «
qui illi ſucceſſit, Innocentio IV. breviſſi- «
mo tempore de hac luce ſubtractis, tan- «
dem ſub initium Pontificatûs Clementis «
VIII. opus in quod Sixtus V. intenderat, «
Deo benè juvante perfectum eſt. «

Accipe igitur, Chriſtiane Lector, eo- «
C dem Clemente ſummo Pontifice annuen- «
te, ex Vaticana Typographia veterem ac «
Vulgatam ſacræ Scripturæ editionem, «
quantâ fieri potuit diligentiâ caſtigatam: «
quam quidem ſicut omnibus numeris ab- «
ſolutam, pro humana imbecillitate, affir- «
mare difficile eſt, ita cœteris omnibus, «
quæ ad hanc uſque diem prodierunt «
emendatiorem, purioremque eſſe, mini- «
mè dubitandum. Et verò quamvis in hac «
Bibliorum recognitione in codicibus ma- »
nuſcriptis, Hebræis Græciſque fontibus, «
D & ipſis veterum Patrum commentariis «
conferendis non mediocrè ſtudium adhi- «
bitum fuerit; in hac autem pervulgata «
lectione, ſicut nonnulla conſultò mutata, «
ita etiam alia, quæ mutanda videbantur, «
conſultè immutata relicta ſunt... Porro «
in hac editione nihil non canonicum... «
apponere viſum eſt... & nullæ ad margi- «
nem concordantiæ, nullæ notæ, nullæ «
variæ lectiones, nullæ denique præfatio- «
nes, nulla argumenta ad librorum initia «
conſpiciuntur &c. «

E *Huic editioni ſub Gregorio XIV. Pont. Max. præfuerunt M. Ant. Columna* (a. b. f. g. h.) *Cardinalis, Guill. Alanus* (a. b. d. f. h.) *Cardinalis, &* (b. d. f. h.) *Bartholomæus de Miranda Magiſter ſacri Palatii, juvantibus Roberto* (b. c. d. e. h.) *Bellarmino, Antonio* (f. g. h.) *Agellio, Petro* (f.) *Morino, Flaminio Nobilio, Lælio & Valverdio: & ſub Clemente VIII.* (g.) *Franciſcus Toletus, Auguſtinus Valerius, & Fridericus Borromæus Cardinales, juvantibus iiſdem Bellarmino, Agellio, Morino &* (d.) *aliis duobus; quæ quidem editio Latina ſola nunc probata eſt tanquam au-*

thentica in Eccleſia Catholica, & juxta præſcriptum Concilii Tridentini in lucem emiſſa.

(a) *Guillelmus Alanus Cardinalis à Sixto V. renunciatus*, » ab ejus verò ſucceſſore Gregorio XIV. loco Antonii Cardinalis Carafæ demortui Bibliothecarius Apoſtolicus declaratus, & Archiepiſcopus Macienſis electus, atque ad reformationem editionis Vulgatæ ſacrorum Bibliorum à Sixto V. cœptam, cum Cardinali Columna deputatus. » *Ita Auguſtinus Oldoinus in addition. ad Ciaconium de vitis ſumm. Pontiſ. & Card. editionis* 1677.

(b) *Bellarminus* » anno 1591. Gregorio XIV. author fuit ut Biblia Sixti ad incudem revocarentur, & reſtituta, adjectâ præfatione, cuderentur. Gregorius ad ea recognoſcenda & ad Lovanienſia præcipuè revocanda Congregationem inſtituit; id actum eſt Zagarolæ in ædibus Marci Antonii Columnæ Cardinalis. Intererant Cardinalis ipſe Columna, Alanus, Magiſter ſacri Palatii, & Bellarminus alii tres aut quatuor viri docti. Gregorio XIV. ac Innocentio IX. demortuis, Clemens VIII. ea recognita, ſub Sixti nomine, edi juſſit; præfationem eis præfixam confecit Bellarminus. » *Victorellus in additionibus ad Ciaconium de vitis Pontif. Roman. &c. columnâ* 1904. *editionis anni* 1630.

(c) » Anno 1590. miſſus Bellarminus à Sixto V. in Gallias eſt… inde poſt decem menſes redux, jubente Gregorio XIV. ſacra Biblia unus è paucis ad id deſignatis, liberavit erratis, quæ prima editione à Sixto imperatâ irrepſerant, & præfationem ipſe compoſuit, quæ impreſſa eſt hodieque perlegitur. » *Alegambe in Bibl. Scriptorum S. J. p.* 408.

(d) *Sylveſter à Petra ſancta in vita Cardin. Bellarmini qui ex Italico Fuligati Latinam fecit anno* 1626. *lib.* 2. *cap.* 9. *hæc ait*; » Cum recognoſci & iterùm edi Biblia Sixti V. deberent… Gregorius XIV. mandaverat coram ſe conventum agi, in quo præſcriberetur modus ejus recognitionis… In eo primùm auditæ ſententiæ, & poſt Bellarmini conſilium omnes approbarunt; qui meditationi aliquot doctiſſimorum hominum relinqui poſſe dixit, de integro ea repurgare, conferendo ad antiquas editiones & ad manuſcripta exemplaria tum Græcorum, tum Latinorum & ad commentarios Patrum… Hujus conſilii exequendi cauſâ contulerunt ſe (*anno* 1591.) in ædes Marci Antonii Columnæ Cardinalis, qui aderat, & unà etiam Cardinalis Guillelmus Alanus, (*Bartholomæus de Miranda*) Magiſter ſacri Palatii, Robertus Bellarminus, atque alii quatuor. Hi verò ſacras paginas ſtudio atque induſtriâ ſuâ reddidêre Eccleſiæ eâ formâ quam nunc habent, prælo datas initio Pontificatûs Clementis VIII. In opere obeundo fuit Bellarmini præcipuus labor, & in eum quoque ſententiæ redibant omnium…. Præfationem idem compoſuit, quæ ante eadem Sixti V. Biblia hodieque impreſſa legitur. « *Hæc ille.*

(e) *Ipſe Bellarminus in Epiſtola ad Franciſcum Lucam Brugenſem fatetur, ſe unum fuiſſe è numero correctorum his verbis:* » Scias velim, Biblia Vulgata non eſſe à *nobis* accuratiſſimè caſtigata, multa enim de induſtriâ juſtis de cauſis pertranſivimus, quæ correctione indigere videbantur. Variæ lectiones quæ in Bibliis Lovanienſibus habentur, & in quas tu librum utiliſſimum ſcripſiſti, mihi videbantur omninò addendæ, quippe quæ inſtar Bibliothecæ mihi eſſe videntur, ſed non placuit aliis, ut in primâ editione apponerentur. « *Hoc fragmentum refert Franc. Lucas in ſua Epiſt. nuncupatoria Libelli alterius de variis lectionibus in Bibliis Latinis, qui ad calcem Bibl. Latinorum,* 4. *Antverpiæ* 1618. *& alibi reperitur.*

(f) *Petrus Morinus in Epiſt. ad Sylvium Antonianum pag.* 368. *opuſculorum hæc ait:* » Cùm Cardinalis Carafa Biblia Latina, adhibitis Flaminio Nobilio, Antonio Agellio, Lælio *Theologo ſuo*, *Bartholomæo* Valverdio ac me, detuliſſet emendata ad Sixtum V. ecce Pontificatu Gregorii XIV. tu ipſe, Morine, dixiſti, ad Biblicos labores? & miratus ſum. Sed tamen ab Illuſtriſſ. Cardinali M. Antonio Columna accerſiti ſumus, Bellarminus, Agellius & ego; cúmque res traheretur, ab eo ducti Zagarolum, unà cum Illuſtriſſimo Alano Cardinali, ac reverendiſſ. Miranda Magiſtro Sancti Palatii; ac ibi novem decem dies commentati unà ſumus; cùm Illuſtriſſ. Columna ea annotaret, & de quibus, obſcuris ac dubiis, diſſentiebamus. «

(g) In inſtauranda editione, quam Vulgatam ſive communem appellamus, laboratum profectò impenſiùs ab eo cœtu, quem diximus, (*inquit Joſ. Silos*) præcipuè ab Agellio. Enimverò cùm conferri vetuſtiſſimi codices cum Hebraïco textu, ac verſione Septuaginta, ac ſingula locorum momenta atque interpretationes agitari in commune, atque excuti accuratè ad priſca ea exemplaria deberent: exploratum habemus, Agellii in eo labore principes fuiſſe partes ac curas; ita ut cum aliorum, tum ejus maximè ingenio ac vigiliis perducta ad ſummam manum Veteris ac Novi Teſtamenti emendatio fuerit, ac Sixto V. Pontifici à Cardinali Carafa oblata. Hujus autem «

» abſolutiſſimæ correctionis publicatio in- A
» terturbata, atque ejus loco excuſa Vati-
» canis formis alia quædam fuit; quam
» quidem divinitùs factum eſt, ut neque
» promulgari contigerit, elato nimirum
» Sixto, qui ſuo marte concinnaverat. Eli-
» manda ſiquidem ac repurganda interiore
» planè ſtudio fuit Gregorii XIV. juſſu. In
» quam curam evocatus iterum cum pleriſ-
» que aliis viris doctis Agellius fuit, tem-
» perante ea ſtudia Cardinali Columna;
» qui erepto tum quidem è vivis Carafa
» impoſitus à Gregorio graviſſimo illi mu- B
» neri fuerat; ſuccedebatque ex ſententia
» labor; quæ magnorum conſiliorum condi-
» tio eſt ſæpè intercipi; abrupit item eas
» curas Pontificis fatum. Nempe reſervata
» præclari operis gloria Clementi VIII.
» fuerat, qui amplexus egregio planè ardo-
» re ac ſtudio negotium reſtitui, imprimi,
» evulgarique Vulgatam juſſit. Et verò
» quamvis confeciſſe rem penè totam viſus
» fuerit Franciſcus Cardinalis Toletus, cui
» unà cum Cardinalibus (*Auguſtino Valerio*
» *Epiſcopo*) Veronenſi ac (*Frederico*) Bor- C
» romæo demandatæ ex Bibliorum curæ
» tunc fuere: nihilo tamen minùs comper-
» tum eſſe ait Ghiſlerius, uſum Toletum
» clarorum virorum, quos diximus, Agel-
» lii præſertim laboribus; atque ex iis ſuas
» lucubrationes correctioneſque adornaſſe.
Joſephus Silos lib. 13. *Hiſt. Cler. Regul. pag.*
533. 534.

Idem ad hæc probanda adducit ipſius A-
gellii teſtimonium, in præfatione ad ſcholia
in Hieremiæ Threnos » hoc, *ait*, in La- D
» mentationem Hieremiæ non continuata
» opera, ſed ſæpius interrupta confeceram;
» cùm in corrigendis Vulgatæ editionis li-
» bris occupatus eſſem... Ad hoc ſunt (*pergit*
» *Joſ. Silos*) qui pro ejus rei teſtimonio di-
» xere viri probi ac docti, Romæ tunc tem-
» poris agentes, qui uſurpavere ipſis oculis
» tum Agellii cum Antonio Cardinali Ca-
» rafa congreſſus, tum ſeceſſus Zagarolam
» cum Cardinalibus Columna & Alano, &
» ſacri Apoſtolici Palatii Magiſtro, & Bel-
» larmino; qui poſtremus rem etiam lucu- E
» lenter ac citra fucum teſtatum voluit Vin-
» centio noſtro Ricardo... Cùm enim Agel-
» lii mentio incidiſſet; faſſus ingenuè eſt,
» ſe quidem in divinorum codicum emen-
» datione Theologum egiſſe; ut, ſi quæ ſub-
» orirentur dubia, ad ſacræ Theologiæ ſen-
» ſa enodaret: cæterùm quod ad germa-
» nam ſcripturarum notionem, fontémque
» pertinet, Agellium inſtar omnium fuiſſe.
Hæc ille.

» In hac editione ſunt aliqua poſt im-
» preſſionem partim calamo, partim aliter
» correcta, quæ nimirum antequam exem-
» plaria iſtius editionis divulgarentur, in-
notuerunt, & mendoſa judicata ſunt. «
Bukentop. p. 129. *Lucis de luce.*

Biblia Latina Sixti V. Pont. Max. juſſu
recognita atque edita (*Clementis verò*
VIII. auctoritate recuſa). Additæ ſunt con-
cordantiæ marginales, explicationes no-
minum Hebræorum, & Index rerum, in
4°. Romæ, ex Typographia Vaticana
1593.

Editio Vaticana Clementis VIII. anni «
1592. quæ eſt omnium prima poſt factam «
emendationem, eſt quidem quoad præ- «
lum multo exactior & accuratior quam «
iſta anni 1593. *Idem Bukentop ibidem.*

Biblia Latina, adjecti ſunt tres indices
ſeu catalogi locorum corrigendorum,
unus pro his ipſis Bibliis, alius pro Bibliis
anni 1592. Tertius pro editione anni 1593.
in 8°. Romæ, iiſdem typis 1598.

Biblia Latina; *adjecta eſt facultas Sancta*
Biblia imprimendi Joan. Moreto à Clemente
VIII. conceſſa anno 1597. in 4°. & in 8°.
Antverpiæ, Joan. Moreti 1599.

» Differunt Biblia iſta (*ſc. Vaticana, &*
Antverpienſia) in variis & notabilibus lo- «
cis, *quæ refert Henr. de Bukentop lib.* 3.
cap. 7. *puncto* 3. *Libri Lucis de luce pag.*
507.

Biblia Latina ad vetuſtiſſima exempla-
ria nunc recens caſtigata cum figuris, 4°.
Venetiis 1599.

Biblia Lat. cum gloſſis Hugonis Cardi-
nalis *addito indice*, 8. vol. in fol. Venetiis,
apud Seſſas 1600.

Biblia Latina cum gloſſa ordinaria &c.
5. vol. in folio. Venetiis, apud Juntas
1603.

Biblia Latina; *adjecta ſunt ad calcem*
Romanæ Correctionis in Latinis Bibliis edi-
tionis Vulgatæ juſſu Sixti V. Pontificis re-
cognitis loca inſigniora obſervata à Franciſco
Luca Brugenſi, in fol. Antverpiæ, Joannis
Moreti 1603.

Biblia Latina Vulgata cum figuris,
in 4°. Venetiis, Evangeliſtæ Deuchini
1607.

Biblia Latina cum figuris, in fol. Ibid.
iiſdem typis 1608.

Biblia Latina, in 8°. Ibid. apud Juntas
1608.

Eadem in fol. V. *Biblia Gallica* 1608.

Biblia Latina, 8°. Antverpiæ, Moreti
1608.

Biblia, Vulgatâ editione, tranſlatione
ex Hebræo Santis Pagnini, tranſlatione
Romanâ ex Septuaginta, & Chaldaicæ
paraphraſis tranſlatione congeſtis. No-
vum verò Teſtamentum, Vulgata editio
tranſlationi ex Syriaco Guidonis Fabricii
Boderiani conjuncta, ſtudio & labore For-
tunati *Schacci* Fanenſis, 2. vol. in fol. Ve-
netiis, Antonii Pinelli 1609.

Biblia Latina, in 8°. Pariſiis, Petri Hennengii 1609.

Biblia Lat. in 8°. Lugduni, apud Hæredes Guil. Rouilli 1609.

Biblia Lat. in 8°. Coloniæ, Joan. Merthenich 1609.

Biblia Lat. nunc CXL. figuris illuſtrata à Jacobo de Bie. Adjectæ ſunt ad calcem Romanæ Correctionis loca inſigniora, à Franciſco Luca Brugenſi, in 4°. Moguntiæ, Joan. Albini 1609.

Biblia Lat. 4°. Venetiis 1611. 8°. Lugduni Juilleron 1611.

Biblia Latina, in 8°. Lugduni, Rouilli 1613.

Biblia Latina, 8°. Ibidem iiſdem typis 1614.

Biblia Lat. cum verſione Gallica DD. Lovanienſium, in folio. Pariſiis, Dion. Thierry 1615.

Biblia ſacra variarum tranſlationum. *Vetus Teſtamentum vulgatæ editionis: tranſlationis ex Hebræo Sanctis Pagnini: tranſlationis Romanæ ex Septuaginta: Chaldaicæ paraphraſis tranſlationis in Pentateuchum, cæterorum librorum verſionis novæ Franciſci Vatabli (vel potiùs Tigurinæ). Novum Teſtamentum vulgatæ editionis, tranſlationis ex Syriaco Guidonis Fabricii Boderiani; tranſlationis Benedicti Ariæ Montani, & tranſlationis Deſiderii Eraſmi ex Græco. Omnia edita à Laurentio Beyerlink cum ejus præfatione.* 3. vol. in fol. Antverpiæ, Joannis Keerbergii 1616.

Ex præfatione. » Habes hic, ſtudioſe Lector, omnes libros ſacros, quorum... varias tranſlationes poſt editionem ſtudio F. Fortunati Fanenſis, Senatûs Veneti permiſſione, concinnatam evulgamus... Præter Vulgatam & receptam ab univerſâ Eccleſiâ Editionem, alias inſuper ubi eæ haberi potuerunt, quæque tanquam permiſſæ circumferuntur, adjunximus. Et quidem libros omnes Moſis... etiam tranſlatione *Sanctis Pagnini, LXX. Interpretum & Chaldaica adornamus.* Reliquos verò... iiſdem etiam tranſlationibus ut putà *Vulgatâ, Pagninianâ & LXX. Interpretum* auctam damus: quibus in locum *Chaldaicæ* Paraphraſis quæ in libros Moſis habetur purior & magis ſincera: eam verſionem adjunximus quam *Franciſco Vatablo* nonnulli adſcribunt... Libri Tobiæ & Judith *Vulgatâ* duntaxat & verſione *LXX. Interpretum* emittuntur... Pſalterium ſuavi *Vulgatæ & Pagninianæ* editionis concentu decantatur. » *Sub finem agnoſcit verſionem Franciſco Vatablo adſcriptam eſſe Leonis Judæ ab Inquiſitoribus repurgatam.*

Ex præfatione tertio tomo præmiſſa. » Habes hic Lector ſacrorum Bibliorum plurium tranſlationum partem pari ſedulitate ac typorum elegantiâ quâ priores adornatam, Novum ſcilicet Jeſu Chriſti Teſtamentum, hoc eſt libros omnes &c... Atque hos iterùm non unicâ duntaxat tranſlatione in lucem emittimus, ſed præter eam quam *Vulgatam* appellant, & alteram à *Guidone Fabricio* ex Syriaco fonte collectam, binas inſuper adjecimus, *Benedicti Ariæ Montani* unam & *Deſiderii Eraſmi* alteram. «

Biblia Lat. in fol. Lugduni 1616.

Eadem cum figuris, in 4°. Venetiis 1616.

Biblia Lat. in 8°. Lugduni, Bartholomæi Vincentii 1617.

Biblia *juxta editiones ante correctionem Clementinam vulgatas*, cum gloſſa ordinaria primùm à Strabo Fuldenſi collecta, nunc novis explicationibus locupletata, cum poſtillis Nicolai dè Lira, nec non additionibus Pauli Burgenſis & Matthiæ Thoringi replicis, operâ & ſtudio Theologorum Duacenorum, *in primis Leandri de ſancto Martino & Joannis Gallemart* emendata. In fine cujuſque tomi adjiciuntur Correctionis Romanæ loca inſigniora à Franciſco Luca Brugenſi collecta, cum ejuſdem Leandri conjecturis, 6. vol. in folio. Duaci, Balthazaris Belleri 1617.

Ex præfatione Leandri de S. Martino. » Petierunt Typographi ut conferremus paulatim exemplaria, inventaque ſunt, collatione factâ, tam multa hiulca in verbis, in ſententiis, in teſtimoniis, tam multa in iiſdem etiam pagellis bis ad longum poſita, quædam etiam dicta authorum ſatis periculoſa: quàm plurima verò parùm ad rem facientia, potiuſque ſpatiis paginarum replendis, quàm ſenſui illuſtrando accommodata... Ergo coacti ſumus, partitis inter nos vigiliis, totum opus ad exemplaria mſc. & antiquioris impreſſionis examinare, Patrum ipſorum originalia conſulere: & ſua ſingulis, à quibus deſumpta erant, prout ab illis erant ſcripta, hoc eſt emendata reſtituere, indicatis ad ſingula teſtimonia auctorum, qui exrant, libris &c... Admonendus es præterea, Lector, nos ipſum textum ſacrum illo prorſus modo reliquiſſe, quo in antiquis Gloſſæ & Lirani editionibus ipſum invenimus.... Sed in fine uniuſcujuſque tomi addidimus Correctiones Romanas à Franc. Luca Brugenſi collectas, & illis attexuimus conjecturas noſtras. «

Biblia Lat. in 8°. Romæ, Andreæ Phæi 1618. «

Biblia Lat. cum frontiſpicio editionis Sixtinæ. Adjecta ſunt ad calcem correc-

Correctionis Romanæ loca inſigniora, in folio. Pariſiis, Fouet, Buon, Cramoiſy 1618.

Biblia Lat. in 4°. Pariſiis 1618. Lugduni, Pillebotte 1618.

Biblia Lat. in 8°. Lugduni, Juilleron 1618.

Biblia Lat. Vulgatæ editionis. Adjecta ſunt ad calcem Correctionis Romanæ in Bibliis Latinis loca inſigniora, & denun aucta à Franciſco Luca Brugenſi. Item libellus alter continens alias lectionum varietates in Bibliis Latinis ex vetuſtis mſc. exemplaribus &c. in 4°. Antverp. Balthazaris Moreti 1618.

Biblia Latina, in 8°. Antverpiæ, Balthazaris Moreti 1619. Coloniæ Agrippinæ 1619.

Biblia Lat. cum commentariis Leonardi Marii (*hic codex Pentateuchum duntaxat continet*,) in fol. Coloniæ 1621.

Biblia Lat. 10. vol in 16. Romæ, ſumptibus Andreæ Brugiotti, apud Hæredes Barthol. Zanetti 1624.

Biblia ſacra cum ſcholiis plurimùm auctis Joannis Marianæ & notationibus Emmanuëlis Sa, addito Perri Lanſſelii ſupplemento: Adjiciuntur ad calcem Franc. Lucæ Brugenſis Correctionis Romanæ in Bibliis Latinis loca inſigniora, & ejuſdem libellus continens alias lectionum varietates &c. 2. vol. in fol. Antverp. Balthazaris Moreti 1624.

Biblia Lat. in 8°. Antverp. iiſdem typis 1628.

Biblia Lat. in 8°. Pariſiis, Caſp. Meturas 1629.

Biblia Lat. 5. vol. in 16. Antverp. Balthazaris Moreti 1629.

Biblia Latina *charactere minutiſſimo & nitidiſſimo abſque ſummariis*, in 12. Coloniæ Agrippinæ, Bernardi Gualteri 1630.

Biblia ſacra cum expoſitionibus priſcorum Patrum litteralibus & myſticis, ipſorum verbis fideliter prolatis. Adjecta ſunt & ſcholia iis locis quibus Hæretici abutuntur. *In fine Franciſci Lucæ Brugenſis Correctionis Romanæ in Bibliis Latinis loca inſigniora*. Collectore & ſcholiaſte Franciſco Haræo, in ſol. Antverp. Hieron. Verduſii 1630.

Biblia Lat. cum brevi explicatione totius S. Scripturæ ex optimis quibuſque auctoribus per epitomen collectis, curâ & ſtudio Stephani Menochii, 2. vol. in folio. Coloniæ Agrippinæ, Joan. Kinchii 1630.

Biblia Lat. in 8°. Lugd. Cl. Rigaud & Cl. Obert 1631.

Biblia Lat. in 4°. Antverp. Balth. Moreti 1631.

Biblia Latina cum verſione Gallica D. Lovanienſium, in fol. Pariſiis, Joan. Rebuffé 1631.

Biblia Lat. cum commentariis Jacobi Tirini, 3. vol. ſol. Antverp. Martini Nutii 1632.

Biblia Lat. cum commentariis ad ſenſum literæ & explicatione temporum, locorum, rerumque omnium, quæ in ſacris codicibus habent obſcuritatem, auctore Jacobo Gordono, 3. vol. in fol. Pariſiis, Sebaſt. Cramoiſy 1632.

Biblia Lat. *cum ſummario*, in 8°. Coloniæ, Bern. Gualteri 1634. 6. vol. in 24. Ibidem apud ejus Hæredes 1634.

Biblia cum gloſſa ordinaria à Strabo Fuldenſi collecta, novis Patrum Græcorum & Latinorum explicationibus locupletata, & poſtillâ Nicolai Lyrani cum additionibus Pauli Burgenſis ac Matthiæ Thoringi replicis, Theologorum Duacenſium ſtudio emendatis, tomis VI. comprehenſa. Omnia denuò recenſuit Leander à ſancto Martino, adjecitque plures antiquos ac novos tractatus, analyſes, parallela, tabulas chronologicas & proſographicas cum indicibus copioſiſſimis, ut meritò hæc editio dici poſſit Theologorum & Concionatorum Theſaurus, 6. vol. fol. Antverp. Jo. Meurſii 1634. *Editio cum gloſſa ordinaria & omnium optima.*

Biblia Lat. in 8°. Lugduni, Cl. de Villiers 1637.

Biblia Lat. in 8°. Lugduni, Cl. Rigaud 1638.

Biblia Lat. in 8°. & 6. vol. in 24. Coloniæ Agrippinæ, apud Hæredes Bern. Gualteri 1638. *Eadem forſan editio ac ea quæ ann.* 1634. vulgata eſt.

Biblia Latina *charactere grandiori*, 8. vol. in fol. Pariſiis, è Typographia Regia 1642.

Biblia Magna commentariorum literalium Joannis Gagnæi, Guillelmi Eſtii, Emmanuelis Sa, Joannis Menochii & Jacobi Tirini; Prolegomenis Menochii, Chronico ſacro Tirini, & indicibus locupletiſſimis illuſtrata, curâ & labore Joannis de la Haye, 5. vol. in fol. Pariſiis, ſumptibus Michaëlis Soly & ſociorum 1643.

Biblia Lat. juxta editionem Bibliorum Regiorum ann. 1572. V. *Biblia Polygl. Pariſienſ.* 1645

Biblia Lat. in 8°. Pariſiis, Lud. Boullanger 1647.

Biblia Lat. in 8°. Lugduni, Cl. Rigaud 1647.

Biblia Lat. in 8°. & 5. vol. in 24. Coloniæ Agrippinæ, apud Hæredes Bern. Gualteri 1647.

Eadem forſan editio ac anni 1634. *&* 1638.

Biblia Lat. fol. Pariſiis, Sebaſt. Huré & Joan. Joſt 1648.

Biblia Lat. in 8°. Venetiis, apud Juntas 1648.

Biblia Lat. cum verſione Gallica Doctorum Lovanienſium, in fol. Rothomagi, Geofroy 1648.

Biblia Lat. in 4°. Antverp. Joan. Moreti 1650.

Biblia Lat. de exemplari Romano fideliſſimè expreſſa, in 8°. Pariſiis, Caſp. Meturas 1650.

Biblia Lat. juſſu Cleri Gallicani denuò edita, (ut referunt Acta Comitiorum Gener. anni 1650. pag. 386.) 8. vol. in 12. Pariſiis, Ant. Vitré 1652. *Aliæ editiones* Ant. Vitré 1662. 1666.

In hac editione quam eximium artis Typographicæ opus appellat Andreas Chevillier pag. 144. de orig. hujus Artis, plurimæ ſunt mendæ, licet accuratiſſimam eſſe Typographus eam deprædicet. Prior juſſu Cleri Gallicani publicata, ipſa fuit Heptaglotta Pariſienſis.

Ex Epiſtola Nuncupatoria. » Exolvi munus impoſitum & demandatum mihi veſtris in comitiis ſacrorum codicum editionem ſub tutela ſacri veſtri nominis in lucem edita..... Verùm etſi doleo in re tanta nihil me amplius potuiſſe; gaudeo tamen nihil à me prætermiſſum eſſe diligentiæ, ut nova hæc editio & nitida prorſus & emendatiſſima prodiret: ac citra omnem oſtentationem profitebor, quantulumcumque illud eſt quod anteacta vita ad Typographicæ artis elegantiam attuli, poſtremi hujus ſpeciminis nihil aliud quàm tyrocinium extitiſſe. »

Biblia Lat. *charactere minimo & nitidiſſimo*, in 4°. Pariſiis, è Typographia Regia 1653.

Biblia Lat. in 8°. Lugduni 1653.

Biblia Lat. *charactere minutiſſimo ſeu Sedanenſi, Richeliana vulgò dicta* ſumptibus *Joannis Armandi du Pleſſis de Vignerod*, Ducis Richelii, in 16. majori, Pariſiis, Sebaſtiani Martin 1656.

Biblia Latina, in 8°. Lugduni 1656.

Biblia Lat. V. *Biblia Polygl. Londinenſia* 1657.

Biblia Lat. in 8. Lugduni, Borde & ſociorum 1658.

Biblia Lat. in 8°. Coloniæ, Balthazaris ab Egmont 1659.

Biblia Maxima verſionum ex linguis Orientalibus, pluribus ſacris mſc. codicibus: innumeris ferè & veteribus Patribus & Interpretibus Orthodoxis, collectarum; earumque concordantia cum Vulgata (*cujus ſolus textus integer refertur*) &
A expoſitione literali; cum annotationibus Nicolai de Lira, Joannis Gagnæi, Guill. Eſtii, Stephani Menochii, & Jacobi Tirini; additis ampliſſimis prolegomenis, Chronico ſacro, ſtudio & opera Joan. de la Haye, 19. vol. fol. Pariſiis, Bechet & ſociorum 1660.

Opus maximum numero voluminum, at variantium lectionum ſuperfluâ multitudine incompoſitum, nec ſatis accuratum, mendiſque refertum typographicis.

Ex præfatione. » Vulgatæ noſtræ verba
B expendentes, illius verba præmittenda duximus, quibus varias lectiones adjecimus, ex linguarum fontibus (*vel potiùs ex fontium verſionibus Latinis*) hauſtas, exque SS. Patrum libris aliiſque Interpretibus collectas.... In variis lectionibus ea tantùm ferè verba appoſui, in quibus à noſtra Vulgata diſcrepant. «

Biblia Lat. notis chronologicis & hiſtoricis illuſtrata *à Claudio Lancelot cum ejus præfatione* & ſacra chronologia *ex Annalibus Jacobi Uſſerii fere excerptâ*, additâ quo-
C que Geographiâ *Nicolai Sanſon*, fol. Pariſiis, Ant. Virré 1662.

Ex præfatione. » Cùm hæc nova ſacrorum Bibliorum editio inſtrueretur, nec ullis parceretur curis, ut quàm ornatiſſima prodiret in publicum: ego, virorum gravium hortatu, adduci me paſſus ſum, ut in hac aliquid opellæ meæ conferrem; quò, novæ utilitatis acceſſione, lectoribus commendatior eſſe poſſet.... temporum ſeriem in omnibus ſacrorum voluminum partibus, ac ſingulis penè capitibus
D adſcripſimus... ſingulis libris titulos præfiximus... Libros Maccabæorum, brevi ſynopſi initio præpoſitâ, ambos inter ſe conciliavimus... multis in locis curavimus, ut hiſtoricis notis ad marginem additis, quæ in contextu minùs patebant, illuſtrarentur... Integram Chronologiam ſacram concinnavi, eamque ad libri calcem apponendam duxi... temporum diſtributioni, locorum quoque deſcriptionem adjici curavimus... Hoc autem novum opus *Geographicum* labori debetur
E *Nicolai Sanſon* doctiſſimi Regis Chriſtianiſſimi Geographi. «

Ex præfatione Chronologiæ ſacræ. » Cùm tot inter Chronologiæ ſcriptores non incelebres, qui hoc & altero ſeculo floruerunt, tam variæ ſint ſententiæ; omnibus ferè diligenter excuſſis & examinatis, dum quod probabiliſſimum videbatur elegimus, Uſſerii nos Annalibus in omnibus penè congruentes deprehendimus: unde etiam plura ab eo excerpere levandi laboris causâ ſcrupulus non fuit. «

Editio vulgò à Claudio Lancelot adornata creditur

Biblia

Digitized by Google

Biblia Lat. in 8°. Lugd. Philippi Borde A & ſociorum 1663.

Biblia Lat. cum notis & ſummariis Franciſci Cheminant Preſbyteri Cenomanenſis, in 12. Pariſiis, Franc. Couſtelier 1664.

Biblia Lat. 3. vol. in 12. Pariſiis, Clem. Gaſſe 1665.

Biblia Lat. notis chronologicis & hiſtoricis illuſtrata (*à Claudio Lancelot, ut vulgaris eſt opinio.*) *Eadem prorſus editio ac præcedens anni* 1662. *omiſſis Chronologiâ ſacrâ integrâ & Indice Geographico à Nicolao* B *Sanſon; horum loco adjectæ ſunt ad calcem:* Tabulæ ſacræ Geographicæ auctore Auguſtino Lubin, & Tabulæ Chronologiæ ſacræ *ex præcedentibus anno* 1662. *editis excerptæ, ut fert præfatio*, in 4°. Pariſiis, excudebat Ant. Vitré 1666.

Biblia Lat. juxta minorem editionem Ant. Vitré, 8. vol. in 12. Coloniæ (*vel potiùs Joannis Blaeu*) 1666.

Biblia Lat. literalibus & moralibus commentariis illuſtrata per Ant. de Eſcobar & Mendoça, 9. vol. fol. Lugd. Philippi C Borde & ſociorum 1667.

Biblia Lat. fol. Lugd. Honorati Boiſſat 1669.

Biblia Lat. in 4°. ibid. Bourgeat 1669. In 8°. ibid. 1669.

Biblia Lat. 5. vol. in 24. Coloniæ, Balthazaris ab Egmont 1670.

Biblia Lat. V. *Biblia Arabica Romæ* 1671.

Biblia Lat. in 8°. Lugduni, Walfray 1674.

Biblia Lat. in 8°. Lugduni, Carteron D 1676.

Biblia Lat. in 4°. & 6. vol. in 12. Lugd. Beaujolin 1680.

Biblia Lat. cum brevi & dilucida explicatione Gallica Marci de Berulle juxta ſenſum literalem &c. 2. vol. in fol. Gratianopoli, Cl. Faure 1681.

Biblia Lat. in 8°. Coloniæ, Corn. ab Egmont 1682.

Biblia Lat. fol. Lugduni, ſumptibus Fratrum Huguetan 1684.

Biblia Lat. in 8°. Lugduni, Guillimin E 1686.

Biblia Lat. notis Chronologicis, Geographicis & Hiſtoricis illuſtrata, *juxta editionem Antonii Vitré anni* 1666. *charactere minori nec tam venuſto*, in 4°. Pariſiis, Ant. Dezallier 1691.

Biblia Lat. in 8°. Lugd. Ant. Carteron 1691.

Biblia Lat. Epiſcopi Bambergenſis juſſu edita, in fol. Bambergæ 1693.

Biblia Lat. 6. vol. in 24. Pariſiis, Friderici Leonard 1697.

Biblia Lat. cum verſione Gallica *Iſaaci le Maître* cum brevibus notis, 4. vol. in fol. Leodii, Broncard 1701.

Eadem *charactere majori & nitidiori*, 3. vol. in fol. Ibid. iiſdem typis 1702.

Eadem, 16. vol. in 12. Pariſiis, Deſprez 1696-1702.

Biblia Lat. 7. vol. in 16. Pariſiis, Friderici Leonard 1705.

Biblia Lat. fol. Lugd. 1705.

Biblia Latina, in 8°. Viennæ Auſtriæ 1705.

Biblia Lat. cum breviſſimis & ſelectis annotationibus ex optimis quibuſque Interpretibus excerptis, prolegomenis, novis tabulis Chronologicis *Petri Joſ. de Tournemine*, Hiſtoricis & Geographicis illuſtrata, auctore Joanne-Baptiſta Du Hamel, fol. Pariſiis, Dion. Mariette & ſociorum 1706. *Editio mendis ſcatens.*

Biblia Lat. in 4°. Rothom. Boucher Fratrum 1707.

Biblia Lat. Vulgatæ editionis, curâ & induſtriâ D. Joannis Martianay edita. Puncta ſummo ſtudio notantur; adjectæ ſunt plurimæ variæ lectiones ex Codicibus Hebraïcis, Græcis & Latinis excerptæ; loca parallela auctiora, ſeu Concordantiæ novæ de veteribus recognitæ. Præmittuntur quinque prolegomena &c. *Hæc fuſius explicat Auctor pag.* 293. *libri Gallici quem inſcripſit:* Harmonia Analytica Veteris & Novi Teſtamenti. *Pariſiis* 1708. *Hæc editio morte auctoris obveniente non eſt in lucem data.*

Biblia Latina ex duplici verſione; una, Vulgata juxta editionem Antonii Vitré; altera, ſecundùm verſionem Pagnini ex Hebræo, cum notis Franciſci Vatabli ex editione anni 1545. 2. vol. fol. Pariſiis, Barrois 1721.

Libri quinque Moſis, Joſuæ, Judicum & Ruth Latinè, in 16. Lugd. Jo. Clein 1529.

Libri Moyſis quinque cum annotationibus & obſervationibus Hebraïcis haud quaquam pœnitendis, quæ prolixi commentarii vice eſſe poſſunt, *adjectis variis lectionibus*, in 4°. Pariſiis, Rob. Stephani 1541.

» Robertus Stephanus Lectoribus. Conſtitueram, Chriſtiane Lector, in tertia Bibliorum editione (*anni* 1540.) annotationes ut antehac ſemel à nobis factum fuerat (*ſcilicet anno* 1532.) in interiori margine imprimere; idque ſæpiùs quàm commodè fieri poſſet tentatum eſt. Verùm fruſtrà, tam magnum enim incrementum poſteriores annotationes acceperunt, ut ſolæ jam ſeorſum volumen etiam maximum ſibi poſtulent.... Eam autem acceſſionem nolim mihi acceptam referri.... Hoc ſanè tantùm præſtitimus, ut nonnulla ex iis, quæ Profeſſorum Regio- «

» rum auditores exceperant, ad vos Ty- » pographicæ artis beneficio permanerent. » Adjecta etiam fuerunt à nobis his anno- » tationibus, quæ in vetuſtiſſimis & caſtiga- » tiſſimis exemplaribus mſc. aliter lecta de- » prehendimus, quàm paſſim impreſſa » exemplaria habeant. »

Eædem ſunt ad verbum annotationes, quæ anno 1545. *in Bibliis Latinis in* 8°. *cum duplici verſione excuſæ ſunt, omiſſis tantùm variis lectionibus.*

Pſalterium Latinum editum. 1457. *Lambecius lib.* 2. *cap.* 8. *pag.* 989. *Comment. de Bibliotheca Vindobonenſi hæc ait:* » *Reperi inter ea unum impreſſum codicem in* » *membrana: in cujus fine legitur:* Præſens » Pſalmorum codex venuſtate capitalium » decoratus, rubricarionibuſque ſufficien- » ter diſtinctus, adinventione artificioſa » imprimendi ac caracterizandi abſque ca- » lami ullâ exaratione ſic effigiatus, & ad » exſebiam dei induſtriè eſt conſummatus » per joannem fuſt civem moguntinum & » petrum ſchoiffer de gernsheim anno do- » mini MCCCCLVII. in vigilia aſſumprio- » nis. » *Hic codex fuit olim Matthiæ Corvini Hungariæ Regis, nunc aſſervatur in Bibl. Vidobonenſi. Hanc Epigraphen ex libro ipſo excerptam mecum communicavit cl. Leibnitius.*

Pſalterium Latinum vetuſtiſſimæ editionis *ad cujus calcem legitur:* Pſalterium explicit, quod quidem omni ſedulitate Mgr. Gabriel Pierio impreſſit, in 16. Venetiis, *abſque anno. Hic Biblia Italica edidit ann.* 1477.

Pſalterium Lat. Norimbergæ, Frid. Creuſner 1474.

Pſalterium Lat. in 4°. Pariſiis, Petri Levet 1488.

Pſalterium Lat. in fol. *in cujus fine legitur.* Præſens Pſalmorum codex vetuſtate capitalium decoratus, rubricationibuſque ac notis ſufficienter diſtinctus, abſque ulla calami exaratione in nobili civitate Moguntina hojus artis inventrice elimatriceque prima. Sic effigiatus per Petrum Schoeffer de Gersheim eſt conſummatus, ann. Dom. 1490. ultimâ die menſis Auguſti.

Pſalterium Lat. cum obelis & aſteriſcis, adjectis commentariis Brunonis Herbipolenſis, in 4°. (Norimbergæ) Ant. Coburger 1494.

Pſalterium Lat. in 4°. Baſileæ 1502. In 4°. Argent 1508.

Quiotuplex Pſalterium, Gallicum, Romanum, Hebraicum, Vetus & Conciliatum *cum præfatione Jacobi Fabri Stapulenſis, & ejus ſtudio editum*, in fol. Pariſiis, Henr. Stephani 1509. *In fine hujus voluminis legitur:* Abſolutum fuit hoc quintuplicis Pſalterii opus in cœnobio S. Germani prope muros Pariſienſes anno à natali Chriſti Domini 1508, & in præclariſſimo Pariſiorum gymnaſio ex chalcotypa Henr. Stephani (*patris Roberti*) officina 1509.

Ex præfatione ad Guillelmum Briconnetum Cardinalem. » Cœterùm in unum cor- « pus quinque Pſalteria redigimus ut ex eo- « rum mutua invicem collatione juventur « ii qxos ſimilis indaginis cura mordebit... « Hac crediderim ratione *Romanum* dici « quòd Romæ emendatum à S. Hierony- « mo in Eccleſia caneretur Romana, i. e. « Gallica Tranſalpina. Et *Gallicum*, quòd « eo Eccleſia Gallica, id eſt Ciſalpina ute- « retur. *Hebraicum* veró quòd nulla mediâ « intercedente linguâ ex Hebræo S Hie- « ronymus Latinâ illud donavit coloniâ... « Porro Pſalterium *Vetus* dicitur, quòd eo « vel maximè ante editiones à S. Hierony- « mo emendatas uteretur Eccleſia. *Conciliatum*, quòd pauca addat aut mutet ad « Gallicum, quò magis veritari & Hebrai- « co concordet Pſalterio &c. «

» Qui ex congregatione S. Mauri in « Gallia novam S. Auguſtini operum edi- « tionem adornarunt, in ea elaboranda no- « verunt Pſalterium vetus à Jacobo Fabro « Stapulenſi editum, de verbo ad verbum « ex commentariis S. Auguſtini proríus ex- « cerptum fuiſſe, ideoque non differre ab « exemplari quo ipſe in explanandis Pſal- « mis uſus eſt. «

Idem, in folio. Pariſiis, iiſdem typis 1513.

Pſalterium quintuplex ejuſdem, ſtudio Petri de Pratis editum, in ful. (*Cadomi*) Petri Olivier 1515.

Pſalt. Lat. cum argumentis, in 24. Pariſiis 1524.

Pſalterium, Proverbia, Eccleſiaſtes, & Caoticum Caoticorum cum breviſſimis annotationibus ex Hebræorum commentariis, in 4°. Pariſiis, Roberti Stephani 1528.

Pſalterium vetus obelis & aſteriſcis diſtinctum, cum commentariis S Brunonis, ſtudio Joannis Cochlæi editum, in fol. Herbipoli 1531. In 4°. Lipſiæ 1533.

Pſalt Lat. cum tenoribus ad rectè pronuntiandum aptiſſimis, in 8°. Lugduni, Bonhomme 1545.

Pſalt. Latinè ex verſione veteri Vulgata, & nova *Tigurina*, cum brevibus annotarionibus ex Hebræorum commentariis, in 8°. Pariſiis, Rob. Srephani 1546.

Pſalt. Latino-Gallicum, in 8. Pariſiis 1555.

Pſalt. Lat. ex verſione veteri Vulgata & nova *Pagnini* cum iiſdem notis, ſed fuſioribus, in 8°. Oliva Rob. Stephani 1556. *Optima editio.*

Digitized by Google

Pſalt. Lat. juxta morem Ambroſianæ Mediolanenſis Eccleſiæ, in fol. Mediolani 1557.

Pſalt. vetus à ſexcentis mendis caſtigatum ſtudio Guill. Lindani, in 8°. Antverpiæ, Guill. Silvii 1568. In 8°. Coloniæ, Hoſt 1568. In 8°. ibidem, Alectorii 1576.

Pſalt. Lat. cum ſpatio interlineari, in 4°. Lovanii, Joan. Bogardi 1571. 1586.

Pſalt. Lat. cum annotat. Petri Viel, in 16. Pariſiis 1576.

Pſalt. Lat. ex recenſione Gilberti Genebrardi, in 24. Pariſiis, Dionyſii Du Val 1578.

Pſalt. Lat. cum calendario multiplici & notis Genebrardi, in 8°. Pariſiis, Petri l'Huillier 1581.

Aliæ editiones. V. *ejuſdem comment. in Pſalmos.*

Pſalterium *charactere majori,* juſſu Henrici III. editum, in 4°. Pariſiis, Mettayer 1586.

Pſalterium Romanum ad uſum Cleri Baſilicæ Vaticanæ, cum præfatione Marii Alterii Theologi & Canonici ejuſdem Baſilicæ, ejuſque curâ editum, in 8°. Romæ, è Typographia Vaticana 1591.

Ex præfatione. » Quamvis Romana Eccleſia vulgatam ſacrorum librorum Latinam editionem longo ſeculorum uſu prolatam, & à ſacris conciliis celebratam in Eccleſiaſticis conventibus recitare ſemper conſueverit ; Clerum tamen Romanum Pſalmos & alia quædam antiquâ verſione retinuiſſe certum exploratumque eſt. Quod Baſilica S. Petri, quos ad hunc uſque diem uſum hujus Pſalterii tenet &c. «

Pſalterium juſtè litigantium, ſtudio Jacobi de Champront, in 8°. Pariſiis, Mettayer 1597.

Pſalt. & Libri V. Sapientiales, *charactere Sedanenſi*, in 12. Pariſiis, Sebaſt. Martin 1657.

Pſalterium Romanum cum vetuſtiſſimis exemplaribus mſc. ſummâ curâ collatum, & primariæ, antiquæ, veræ ac genuinæ lectioni reſtitutum. Romæ 1663.

Pſalt Lat. ex duplici verſione, una Vulgata & altera S. Hieronymi ex Hebræo, in 12. Pariſiis 1676.

Pſalterii juxta editionem Romanam & Gallicanam editio, ex antiquis mſſ. exemplaribus digeſta per Joſephum Carum (*vel potiùs Joſephum Mariam Thomaſium.*) *Præmittuntur varii SS. Patrum tractatus, ſive præfationes de Pſalterio, & ad calcem adjiciuntur Cantica conſuetudinaria*, in 8°. Romæ, typis Tynaſii 1683.

Ex ſecunda parte præfationis. » Præfationes excipit Pſalterium ipſum ex duplici editione : quam Romanam & Gallicam appellant. Harum utraque eſt juxta LXX. Interpretes : utraque à S. Hieronymo correcta ; prior quidem Romæ S. Damaſi Papæ juſſu : altera verò Bethlehem, utraque tandem in Eccleſiis frequentata, & Romana quidem Editio ad illam veterem Latinam interpretationem pertinere non levi creditur conjecturâ. «

Pſalt. Lat. ex duplici verſione, *una Vulgata, altera eadem ad textum Hebraicum reformata à Ludovico Du Pin*, cum ejus notis, in 8°. Pariſiis, Andr. Pralard 1691.

Pſalt. Lat. ex duplici verſione, una Vulgata, altera S. Hieronymi cum notis Jacobi Benigni Boſſuet, in 8°. Lugduni, Aniſſon 1691.

Pſalt. Lat. cum canticis, verſibus priſco more diſtinctum, & à Joſepho Maria Thomaſio novâ explicatione dilucidatum, in 4°. Romæ 1697.

Editiones Pſalterii juxta Vulgatam cùm pene ſint innumeræ, præcipuas duntaxat recenſui.

Libri Sapientiales Latinè, in 4°. Pariſiis, Georgii Wolf 1491. In 8°. Pariſiis, Guill. Boſſolezi 1537. Iidem in 16. Lugd. Theobaldi Payen 1562. Pariſiis, de Marnef 1566.

Eccleſiaſtæ verſio Latina vulgata, *cui adjiciuntur aliæ octo, ſcilicet Editio Veneta anni 1551. quæ eſt Munſteri ex Hebræo, alia Roberti Shirwode ex eodem, tertia Alphonſi de Zamora ex Chaldæo, quarta Petri Coſti ex eodem, quinta Flaminii Nobilii ex Græco, ſexta editionis Brylingerianæ, vel potius Complutenſis ex eodem ; ſeptima Victorini Sialac ex Syro, octava ejuſdem ex Arabico : Hæ omnes extant ad calcem cujuſque capitis Comment. in Eccleſiaſten, quæ concinnavit Joannes de Pineda, ediditque.* In fol. Hiſpali 1619.

Novum Teſtamentum Latinum juxta Vulgatam editionem. V. *Idem Polyglotton* 1584. 1599. 1602. 1614. 1673. 1698. V. *Idem Græcum* 1527. 1551. 1555. 1569. 1588. 1589. 1598.

Novum Teſtamentum Latinum, in 8°. Pariſiis, Joan. Barbier 1507.

Nov. Teſt. Latino-Germanicum, in 4°. Antverpiæ 1509.

Nov. Teſtamentum Lat. in 8°. Coloniæ 1522.

Nov. Teſtamentum Lat. in 8°. Moguntiæ 1523.

Nov. Teſtamentum Lat. *accurante Roberto Stephano (ut ait ipſe in reſponſ. ad cenſuras Theol. Pariſienſ.)* in 16. Pariſiis, Simonis Colinæi 1523. *Editio emendata, elegantique charactere excuſa.*

N. T. Lat. in 12 Pariſiis, Joannis Petit 1524.

N. T. Lat. in 8°. Ibid. Guichardi Soquand 1525.

N. T. Lat. in 8°. Coloniæ 1525.

N. T. Lat. 2. vol. in 16. Pariſiis, Sim. Silvii 1527.

N. Teſt. Lat. in 8°. Lugduni 1527.

N. Teſt. Lat. in 12. Pariſiis, Simonis Colinæi 1528. in 24. Ibidem, iiſdem typis 1531.

N. T. Lat. in 24. Pariſiis, Ambroſii Girault 1531.

N. Teſt. Lat., in 24. Ibid. Joan. Kerbriandri 1531. In 12. Antverpiæ 1531.

N. T. Lat. in 12. Pariſiis, apud Viduam Thielm. Kerver 1535.

N. T. Lat. in 16. ibid. Yolandæ Bonhomme 1536.

N. T. Lat. 2. vol. in 18. Antverp. Joan. Steelſii 1537. In 18. Pariſiis, Guill. Boſſolezi 1537.

N. T. Lat. in 16. typis Franciſci Gryphii 1539.

N. T. Lat. in 16. ibid. Joannis Barbou 1540.

Novum Teſtamentum. Breves variarum tralationum annotationes, adjectâ veterum Latinorum exemplarium mſſ. diverſâ lectione, cum præfatione Roberti Stephani, 2. vol. in 8°. Pariſiis, ex officina Roberti Stephani 1541.

Aliæ editiones Stephani 1543. 1545.

» Robertus Stephanus Lectori. Quum
» ante quinque annos collectis mſſ. iiſque
» antiquiſſimis codicibus adornaremus No-
» vi Teſtamenti impreſſionem, in cujus
» marginibus, præter veterum codicum
» lectionem, varia quoque doctiſſimorum
» hominum tralatio adſcriberetur: Amico-
» rum in Hebraica & Græca lingua exer-
» citatiſſimorum conſilio adducti, eo ani-
» mi propoſito facilè deſtitimus & ſuper-
» ſedimus tantiſper, dum illi nobis expli-
» caſſent partem aliquam Hebraiſmorum,
» qui in Novo Teſtamento ſunt plurimi:
» ut eorum acceſſione & neceſſario corol-
» lario noſtræ margines excolerentur atque
» exornarentur. Hoc autem cùm illi liben-
» ter & propensè nobis præſtitiſſent, obſe-
» quii noſtri nos pœnitere non potuit....
» Poſteà ſedulam dedimus operam, ut iſtæ
» linguæ Hebraicæ obſervatæ proprietates,
» & quæcumque ad Novi Teſtamenti ex-
» plicationem collegeramus, prælo com-
» mitterentur.... Eſt præterea quòd te la-
» tere nolim, veterem tralationem eâ fide
» & religione excudimus, ut ne voculam
» quidem prudentes & ſcientes mutaveri-
» mus. Deinde lectionem veterum codicum
» Latinorum cum Græcis libris congruen-
» tem in margine interiori collocavimus. «

» Hujuſmodi editio Novi Teſtamenti,
» quæ in omnium cedebat utilitatem, eo-
A rum imprimis, qui Hebraicam & Græ- «
cam linguam non callebant, ab omnibus «
probari merebatur; notata tamen fuit «
graviſſimâ Doctorum Pariſienſium cen- «
ſurâ, etiamſi plurimæ ibi legerentur no- «
tationes, quæ in bonam partem ſumi po- «
terant, ut potè viri potiùs Grammatici, «
quàm Theologi. Cùm autem quaſdam ille «
notas, quæ novis Proteſtantium opinio- «
nibus favere videbantur, nimis incautè «
inſerere affectaſſet, hâc notâ à Theolo- «
gis jam in eum exulceratis meritò inuſtus «
B eſt. *Ita Rich. Simon cap.* 39. *Hiſt. Crit. Commentat. in N. T. p.* 566.

Novi Teſtamenti Vulgata quidem editio, ſed quæ ad vetuſtiſſimorum utriuſque linguæ exemplarium fidem nunc demum emendata eſt diligentiſſimè, ut nova non deſideretur; adjectis ſcholiis & quibuſdam locis ita locupletibus, ut pro commentariis ſufficere poſſint, authore Iſidoro Clario &c. 2. vol. in 8°. Venetiis Petri Schoiffer 1541. *Alia editio* 1544.

» Textus prorſus idem eſt cum Latino «
C vulgato (*inquit Humphredus Hody lib.* 3. *part.* 2. *cap.* 13. *num.* 35. *de Bibl. text. origin.*)
lectio veterum Codicum Latinorum cum «
Græcis libris congruens in margine exte- «
riori collocatur: quæ viri literati è Græ- «
cis codicibus aliter in ſermonem Latinum «
converterunt, quam vetus Interpres tranſ- «
tulerit, aſteriſcos & obeliſcos non omiſi- «
mus (*inquit Editor*) illos ut quæ in Græcis «
libris ampliùs erant, elucerent; iſtos verò «
ut quod in veteri tralatione abundabat, «
juxta Græcum exemplar confoderemus, «
D Origenem & Hieronymum ſecuti. «

Novum Teſtam. Latinum cum ſpatiis interlinearibus, in 4°. Pariſiis, Simonis Colinæi 1541. 2. vol. in 16. iiſdem typis 1541.

Novum Teſt. Lat. 2. vol. in 16. Pariſiis, Ambroſii Girault 1541.

Novum Teſt. Latinum 8°. Moguntiæ 1541.

Novum Teſt. Lat. in 12. Antverpiæ, Joan. Richardi, in ædibus Joannis Steelſii
E 1542.

Novum Teſtamentum Latinum haud pœnitendis ſacrorum Doctorum ſcholiis Joannis Benedicti curâ concinnatis illuſtratum, in 8°. Pariſiis, Simonis Colinæi 1543.

Aliæ edit. cum ſcholiis Benedicti. 1551. 1554. 1563.

» Joan. Benedictus Lectori. Deſidera- «
bas ex noſtra Bibliorum editione amplio- «
ra in Novum Teſtamentum ſcholia, qui- «
bus adjutus difficiliora Vulgatæ editionis «
loca intelligeres. Tuo itaque ſatisfacere «
cupiens deſiderio, ſelectiſſimas ex ſacro- «
rum Doctorum in divinam Scripturam «

» accommodatiſſimis ſcriptis ſententias col- A » legi quoad potui meliùs ; eaſque locis qui- » buſvis novi inſtrumenti aptiſſimas ſtudio- » sè adjeci. Conſideravi inſuper maximè » huic rei conducere, ſi virorum & loco- » rum inſignium hiſtorias deſcriberem, at- » que ſuis quæque locis aptarem, idque » audaciùs fortè quam doctiùs aggreſſus » priori adjeci editioni (*quæ cum Veteri* » *Teſtamento anno* 1541. *publicata eſt*) in » ſtudentium non parvum ſublevamen & » commodum. Cujus quidem editionis ſi » fueris immemor, notabis abundantiam B » peregrinæ editionis ad noſtram, aſteriſ- » co defectum, & item obelo : diſſidium, » numeris 1. 2. 3. &c. Scholia verò alphabe- » ticis literis a. b. c. &c. Annos præterea » à Chriſto nato ſuis accommodavi hiſto- » riis ad finem Actuum Apoſtolorum. Cæ- » tera ſi quæ ſint ſigna, tuo ſtudio facilè » ipſe conjicies. Vale. »

» Optimum ſanè Joan. Benedicti con- » ſilium fuit, (*inquit Rich. Simon cap.* 40. *Hiſt. Crit. Comment. in N. T. pag.* 588.) » editio quippè Vulgatæ verſionis his om- C » nibus inſtructa notis plurimos potuiſſet » juvare, ſi opus ſuum auctor fideliter & » accuratè concinnaſſet. Sed nec ipſum Græ- » cum textum conſuluiſſe videtur ; ſuas ut » plurimùm notas excerpſit ex Cajetano, » Eraſmo, Fabro Stapulenſi ; puram inte- » gramque editionem Vulgatam, adjectis » duntaxat obſervationibus criticis, profite- » tur dare in lucem, ex Græco tamen tex- » tu (*ſcilicet ut ab Eraſmo & Fabro legitur*) » eam quibuſdam in locis recognovit. «

Novum Teſtamentum Latinum *cha-* D *ractere majori* cum variantibus lectionibus & brevibus variorum tralationum annotationibus *juxta editionem anni* 1541. 2. vol. in 12. Pariſiis, Roberti Stephani 1543.

Novum Teſtamentum Latinum in 16. Pariſiis, Jacobi Fezandat, Oliverii Mallard 1543.

Novum Teſt. Lat. in 8°. Antverpiæ, Graphæi 1543. Idem, in 12. Ibidem, Joan. Richardi 1543.

Nov. Teſt. Lat. 2. vol. 16. Pariſiis, Sim. E Colinæi 1544.

Novum Teſt. Lat. brevibus variarum tranſlationum annotationibus illuſtratum ad vetuſtiſſimorum utriuſque linguæ exemplarium fidem, nunc demum diligentiſſimè emendatum, adjectis ſcholiis, auctore Iſidoro Claro &c. in 8°. Antverpiæ, Joannis Steelſii 1544.

Nov. Teſt. in 16. Pariſiis, Joan. Barbæi 1545.

Nov. Teſt. Latinum cum variis lectionibus, 2. vol. in 12. Ibid. Rob. Stephani 1545.

Novum Teſtam. Lat. in 8°. Antverpiæ 1546.

Nov. Teſt. Lat. 2. vol. 16. Antverp. Jo. Steelſii 1546.

Novum Teſtam. Latinum cum ſcholiis Joannis Benedicti jam de integro recognitum, 2. editio, 2. vol. in 16. Pariſiis 1551.

Nov. Teſt. Lat. in 16. Pariſiis, Bonhomme 1551.

Nov. Teſt. Lat. cum figuris, in 16. Pariſiis, apud Viduam Franciſci Regnault 1552.

Novum Teſt. Latinum ex Bibliotheca Regia, in 12. Ex officina Caroli Stephani 1553.

Nov. Teſt. Lat. Lugduni, Jo. Frelonii 1553.

Nov. Teſt. Lat. cum ſcholiis Joannis Benedicti, in 12. Pariſiis, Phil. Rithovei 1554.

Novum Teſtamentum Latinum, in 24. Ibid. apud Hæredes Carolæ Guillard 1554.

Novi Teſtamenti Latina editio cum gloſſulis & variantibus lectionibus excerptis ex antiquis cod. mſſ. à Tacito Nicolao Zegero adornanda poſt annum 1555. *de qua hæc ait in peroratione Epanorthotis ſeu Caſtigationum in N. Teſt. anno* 1555. *editarum.*

» Animus eſt Exemplar unum novi inſ- « trumenti accuratiſſimè recognoſcere at- « que adornare in novam quandam editio- « nem, in qua reſtituta erunt non modò « iſta omnia, quæ Caſtigator hic noſter « reſtituenda admonet, adductis ubique ferè « rationibus ſeu teſtimoniis ; verùm etiam « alia innumera, quæ non perindè opus « habent ut fulciantur teſtimoniis vel quòd « jam olim ſint recepta, vel quòd ferè ſint « leviuſcula... «

Porrò ipſa, quam paramus, Novi Teſ- « tamenti editio, quo ſit aliquando futura « gratior atque utilior, habitura eſt raras « quaſdam annotatiunculas ſolis margini- « bus inſertas, ibique ubi omnino videbun- « tur ad aliquam verborum elucidationem « neceſſariæ ; & quatenus patientur margi- « num capacitates. Fuerunt quidem & alii « nonnulli (*Robertus Stephanus*, *Iſidorus* « *Clarius*, *Joannes Benedictus*) qui idem præ- « ſtare conati ſunt præſertim ex Academia « Pariſienſi ; ſed nemo tantâ cum diligentiâ « (de Novo tantùm loquor Teſtamento) « nemo tantâ cum circumſpectione ; nemo « tot ſic undique conquiſitis ad rei certitu- « dinem teſtimoniis. «

Ferè enim nonniſi codicum veterum « ſcilicet collatione cum lectione Græcani- « cæ editionis moderna freti caſtigarunt ut « potuerunt : nullo ad fulciendam verita- «

» tem conſcripto vel indice vel libello; nul- A
» loque adverſus vitia, quæ itidem in futu-
» rum contrahi poſſunt, confecto remedio;
» præter hoc quod nos nihil ferè non per-
» veſtigantes deprehendimus eos ipſos co-
» dices, quos nonnulli caſtigatores pro ad-
» modum antiquis habuere, vix ante an-
» nos trecentos aut quadringentos, & plu-
» res etiam eorum longo intervallo citrà
» deſcriptos fuiſſe. Multis enim quæ nos paſ-
» ſim citamus (*quæ recenſuit in fine præfatio-*
» *nis ex qua quædam in ultima ſectione hujus*
» *operis exſcripſimus*) nominatim exemplaria B
» tam ſunt vetuſta, ut nonnulla deſcripta
» credantur ante annos octingentos aut
» nongentos, ne quid plus dicamus, veluti
» exemplar Evangelicum Caroli Magni: &
» exemplar item Evangelicum Guerenfredi
» in Elſtenſi; ita ut nonnulla ob vetuſtatem
» vix legi potuerint.
»   Eandem hanc palæſtram exercuit &
» Henricus Gravius, vir omni diſciplina-
» rum genere perpolitus, qui codicem ſuum
» nihil obſtante quòd editionis eſſet Rober-
» ti Stephani, ſtudioſiſſimè caſtigavit; quem C
» & in hoc adornaſſe videtur, ut tandem
» ſic prælo committeret proditurum in pu-
» blicum; id quod præſtare non potuit;
» præmaturâ morte huic ſeculo ſubtractus.
» Verùm nos tandem eundem nacti codi-
» cem, deprehendimus ipſum plus æquo fi-
» ſum fuiſſe caſtigationibus Eraſmicis, &
» editioni Græcæ, nullis conſultis ſcripto-
» ribus antiquis, eoque multa caſtigaſſe ſi-
» niſtrè & præpoſterè, quod tamen utriuſ-
» que viri pace dictum ſit. Speramus autem
» hanc ipſam editionem divini numinis fa- D
» vore propediem prodituram. *Hactenus*
» *Zegerus.*

Nov. Teſt. Lat. in 16. Pariſiis, Menier 1556.

Novum Teſtamentum Latinum in 16. Ibid. apud Viduam Franciſci Regnault 1556.

Nov. Teſt. Lat. 16. Lugduni, Jo. Frellonii 1556.

Nov. Teſt. Lat. in 16. Pariſiis Merlin 1559.

Nov. Teſt. Lat. 24. Pariſiis, Jo. Ruellii E 1559.

Novum Teſtam. Latinum in 16. Lugduni, apud Hæredes Sebaſtiani Gryphii 1560.

Novum Teſtamentum Latinum 2. vol. in 16. Antverpiæ, Joannis Steelſii 1561.

Nov. Teſt. Lat. in 16. Pariſiis, Marnef 1563.

Nov. Teſt. Latinum cum ſcholiis Joannis Benedicti, in 16. Ibidem, Deſboys 1563.

Novum Teſtam. Latinum *cum ſpatiis interlinearibus*, 4. Lovanii, Barth. Gravii 1563.

Novum Teſt. Latinum, in 8°. Venetiis 1564.

Novum Teſtamentum Latinum in 16. Lugduni, apud Hæredes Sebaſtiani Gryphii 1564.

Nov. T. Lat. 24. Antverpiæ, Chriſtoph. Plantini 1569. In 16. Lugd. Ant. Gryphii 1569.

Nov. Teſt. Lat. 8. Venetiis, apud Juntas 1572.

Nov. Teſt. Lat. in 16. Lugd. Ant. Gryphii 1578.

Nov. Teſt. Lat. adjectis ad calcem notis Lucæ Brugenſis, in 24. Antverp. Chriſt. Plantini 1584.

Nov. Teſt. Lat. ex correctione Romana, in 16. Romæ, è Typographia Vaticana 1607.

Novum Teſtamentum Latinum in 16. Samieli *in Lotharingia*, Philippi du Bois 1613.

Nov. Teſt. Lat. 24. Lugd. Mich. Chevalier 1619.

Nov. Teſt. Lat. 24. Pariſiis, Caroli Hulpeau 1627.

Novum Teſt. Latinum Petro Cardinali Berullo nuncupatum, in 32. *quæ fuit forma omnium minima*, Pariſiis, Sebaſtiani Huré 1628.

Novum Teſt. Latinum, in 24. Coloniæ 1639.

Nov. Teſt. Lat. 8. Pariſiis, Antonii Vitré 1644.

Nov. Teſt. Lat. 8°. Pariſiis, Sebaſt. Huré 1645.

Nov. Teſt. Lat. 24. Coloniæ, Jodoci Kalcovii 1646.

Nov. Teſt. Lat. 8°. Pariſiis Sebaſtiani Huré 1648.

Novum Teſt. Latinum *typis nitidiſſimis*, 2. vol. in 12. Pariſiis, è Typographia Regia 1649.

Nov. Teſt. Lat. 24. Pariſiis, Loyſon Bouricant 1651.

Nov. Teſt. Lat. *cum ſummariis charactere Sedanenſi*, in 12. Pariſiis, Sebaſtiani Martin 1656.

Nov. Teſt. Lat. *ſine ſummariis charactere Sedanenſi*, in 12. Pariſiis, Sebaſtiani Martin 1657.

Nov. Teſt. Lat. cum annotationibus Henrici Holden, 2. vol. in 12. Pariſiis, Caroli Savreux 1660.

Nov. Teſt. Lat. 12. Pariſiis, Sebaſt. Martin 1662.

Nov. Teſt. Lat. in 24. Lugduni Boiſſat 1664.

Nov. Teſt. Lat. in 16. Pariſiis, Petri de Laulne 1674.

Novum Teſtamentum Latinum 2. vol.

in 8°. Lovanii, Martini Hullegacerda A 1674.

Nov. Teſt. Lat. in 24. Coloniæ 1679. In 12. Lovanii 1679.

Idem, in 12. Lugduni, Guillimin 1680.

Nov. Teſt. Lat. cum conſiderationibus Chriſtianis Paſchaſii Queſnel Latinè redditis, 8. vol. in 16. Lovanii, Denique 1694.

Nov. Teſt. Lat. cum notis breviſſimis Caroli Huré, 2. vol. in 12. Rotomagi 1695.

Nov. Teſt. Lat. 12. Pariſiis, Ludovici B Roulland 1695.

Nov. Teſt. Lat. cum notis Car. Huré, 16. Bruxel. 1696.

Nov. Teſt. Lat. in 12. Lovanii, Guill. Stryckwant 1697.

Nov. Teſt. Lat. 12. Bruxellis, Eug. Henr. Fricx 1698.

Nov. Teſt. Lat. cum præfatione D. Langlet, in 24. Pariſiis, Florentini de Laulne 1703.

Idem cum ejus præfatione & breviſſimis notis, in 24. Ibidem, iiſdem typis C 1703.

Nov. Teſt. Lat. in 24. Bruxellis, Fricx 1704.

Quatuor Evangelia Apocalypſis, Lat. *charactere Gothico*, in 12. Pariſiis, Joannis Petit 1515.

Quatuor Evangelia juxta Vulgatam Latinam editionem aſteriſcis & obeliſcis diſtinctam, & ad Græca exactam à Jacobo Fabro Stapulenſi cum ipſius commentariis, fol. Meldis 1522. Baſileæ 1523. Coloniæ 1540. D

Quatuor Evangelia & Acta Apoſtolorum Latinè, in 4°. Lovanii 1569.

Epiſtolæ D. Pauli cum breviſſimis notis Ægidii Delphi, in 4°. Pariſiis, Ulrici Gering 1491.

Epiſtolarum Pauli duplex verſio Latina, una Fabri ex Græco, altera Vulgata cum comment. ejuſdem Fabri Stapulenſis, in folio. Pariſiis, 1512. 1515. In 4°. Coloniæ 1531.

Epiſtolæ Apoſtolorum & Apocalypſis, in 8°. Pariſiis, Henr. Stephani (*Patris Roberti*) 1507. E

Epiſtolæ Apoſtolorum Lat. 8°. Pariſiis, Joannis à Prato 1519. 1522.

Epiſtola D. Pauli ad Romanos juxta Vulgatam editionem ad textum Græcum plurimum recognitam à Jacobo Sadoleto (*hæc recognitio facta eſt non multo poſt urbis direptionem circa annum* 1527.) V. *Ejus comment. in eandem*, in 8°. Venetiis 1536. 2. editio, in folio. Lugduni 1536. Eadem V. *Ejus opera*, 8°. Moguntiæ 1607.

Apocalypſis S. Joannis, in 12. Pariſiis 1510.

SECTIO QUARTA.

BIBLIA LATINA Vulgata à Proteſtantibus aut cum illorum notis edita.

Biblia Sacra diligenter recognita & emendata, non paucis locis, quæ corrupta erant, collatione Hebraïcorum voluminum reſtitutis, cum præfatione Andreæ Oſiandri *ſenioris*, in 4°. Norembergæ, Friderici Peypus 1522.

Ex præfatione. » Cùm eſſent apud nos « ſacra utriuſque Teſtamenti Biblia typis « excudenda... carebamus vetuſtis exem- « plaribus... In partem laboris invitatus, « rogatuſque ut expunctis erroribus, quos « typographorum incuria vel rerum gram- « maticarum ignorantia invexerat... con- « ſultis Hebræa veritate & Septuag. Inter- « pretibus, ſubodorarer quid eſſet legen- « dum. Quod cùm facere cœpiſſem, con- « ferremque Latina Hebræis, occurrebant « nonnulla, quæ Interpres non fuerat aſ- « ſecutus, vel parùm commodè explicarat: « quorum aliqua placuit annotare... non- « nulla verò prudens diſſimulavi aliis vel « tempori vel authori reſervans, quòd ejuſ- « modi eſſent, quæ nuda & ſuis rationibus « orbata non viderentur, tutò in lucem pro- « ditura. «

Biblia Latina ex antiquiſſimis autographis emendata, 6. vol. in 8°. Argentorati, Joan. Knoblochi 1522.

Biblia Latina ad vetuſtiſſimorum emendatiſſimorumque codicum fidem recognita cum verſione Latina Novi Teſtam. ab Eraſmo, in 4°. & 4. vol. in 8°. Baſileæ 1522.

Biblia Latina cum præfatione Andreæ Oſiandri, in fol. Nurembergæ, Friderici Peypus 1523.

Biblia Latina, in 4°. Tiguri 1524.

Biblia Latina, in 8°. Argentorati 1526.

Biblia Lat. ex antiquiſſimis exemplaribus reſtituta cum præfatione Joannis Petræi, in 4°. Norimbergæ 1527.

Biblia Lat. eadem, 8°. Ibid. Jo. Petræi 1529.

Biblia Lat. cum notis, in folio. Baſileæ, ex officina Frobeniana 1530.

Biblia Latina juxta veterem tranſlationem quâ huc uſque Latina utitur Eccleſiâ ex antiquiſſimis & recentioribus exemplaribus diligentiſſimè collatis, & ſicubi diſſentiebant, conſultis fontibus, fideliſſimè reſtituta *cum præfatione in qua hæc leguntur: Ordinem librorum conſuetum ſerva-*

vimus, *apocrypha indicavimus*, in fol. No- A rimbergæ, Frideric: Peypus 1530.

Biblia Lat. ad veritatem Hebraicam reſtituta, in 8°. Argent. Jo. Schotti 1535.

Biblia Lat. Vet. & Novi Teſtamenti juxta Vulgatam æditionem ad Hebraicam veritatem candori priſtino reſtituta, in 8°. *abſque nomine loci & Typographi* 1535. *Eadem forſan ac præcedens editio.*

Biblia Lat. cum annotat. *ex editione Rob. Stephani*, in fol. Lugduni, Joan. Criſpini, in ædibus Vincentii de Portonariis 1536. Venetiis, Vinc. de Portonariis 1536. B *Una eademque editio.*

Biblia Lat. *ad quorum calcem legitur:* Biblia quibus hactenus uſa eſt Eccleſia Latina, fol. Lugd. 1536. *Eadem forſan editio ac præcedens.*

Biblia Lat. juxta Vulgatam editionem, & eam quàm haberi poteſt emendatiſſimam, cui in Novo Teſtamento Deſid. Eraſmi verſionem appoſuimus, 2. vol. fol. Baſileæ, Frobenii 1538.

Biblia Lat. Vulgatæ editionis, ſed ad Hebraicam lectionem accuratè emendata C (*vel potius interpolata*) ſtudio Conradi Pellicani cum ejus commentariis, 7. vol. fol. Tiguri 1532-40.

Ex præfatione. » Tranſlationem Vulga- » tam D. Hieronymi titulo adhibuiſſem, » ſi meo licuiſſet arbitrio agere; ſed rogatus » à fratribus & à chalcographo, cùm jam » liber commentariorum prælo ſubjicien- » dus eſſet, ut veterem textum alicubi, » emendarem... Amicorum meorum con- » ſilio & precibus obſecutus, tranſlatio- » nem quæ ſub Hieronymi nomine in Ec- D » cleſiis recepta eſt, interpolatam red- » didi. »

Biblia Lat. Lugd. Jac. & Ægid. Huguetan 1540.

Biblia Lat. 8°. ibid. *abſque nomine Typographi* 1540.

Biblia Lat. 8°. Lugd. in ædibus Ant. Vincentii 1540. Venetiis, Ant. Vincentii 1540 *Eadem editio.*

Biblia Latina, in fol. Baſileæ, Froben 1540.

Bibliorum opus ſacroſanctum, vulgatis E quidem characteribus, ſed incredibili ſtudio diligentique ad primævum receptæ per Eccleſiam Romanam editionis candorem revocatum, adhibitis per omnia quàm plurimis fide dignis exemplaribus &c. Acceſſit etiam tertius Macchabæorum liber noviſſimè additus quem priores impreſſiones non habebant. *Ad calcem legitur:* Biblia ſacra juxta veterem tranſlationem, quâ huc uſque Latina utitur Eccleſia, ex antiquiſſimis & recentioribus exemplaribus diligentiſſimè collatis fideliter reſtituta & excuſa, fol. Lugduni, *abſque nomine Typographi*, à partu Virginis 1541.

Biblia Lat. fol. & 8°. Antverpiæ 1541. *Quinquies hujus anni recenſentur in indice libr. prohib.*

Biblia Latina cum Novo Teſtamento Eraſmi & præfatione Joan. Brentii, fol. Lipſiæ, Volrabii 1544.

Biblia Lat. ex poſtremis orthodoxorum Doctorum vigiliis ad Hebraicam veritatem & probatiſſimorum ac manuſc. exemplarium reſtituta, cum argumentis &c. in 8°. Baſileæ, Nicolai Brylingeri 1544.

Biblia Lat. cum annotationibus ex editione Rob. Stephani, fol. Lugduni, ſub inſigni Salamandræ 1545.

Eadem, fol. Lugduni, apud Viduam Joan. Criſpini: ſub inſigni Salamandræ 1546.

Eadem, fol. ibid. Jacobi Juntæ typis Theob. Pagani 1546. *Non triplex ſed eadem eſt editio.*

Biblia Latina Vulgata, in 8°. Baſileæ 1554.

Biblia Latina cum figuris *vulgò du petit Bernard*, in 8°. Lugduni, Joan. Tornæſii 1554.

Biblia Latina *charactere minutiſſimo*. Robertus Stephanus Lectori. En tibi Bibliorum Vulgata editio, in qua juxta Hebraicorum verſuum rationem ſingula capita verſibus diſtincta ſunt numeris præfixis, qui verſuum numeris in concordantiis noſtris reſpondent &c. in 8°. Oliva Rob. Stephani 1555.

Biblia Latina *minutioribus characteribus, verſibus numerorum diſtinctione notatis*, in 8°. Lugduni, Ant. Vincenti 1555. 1556. *Eadem eſt prorſus editio.*

Ex monitione Typographi. » Biblia ſacra « quum jam non ſemel variis tum typis tum « formis emiſerim, ſicque paſſis ulnis accep- « ta, ut ne unum quidem aut alterum nobis « ſupereſſet exemplar.... id operis minutio- « ribus quàm anteà unquam excudi pla- « cuit characteribus... Deinde quæ ad ſa- « crarum ſenſum literarum pertinere viſa « ſunt non omiſſurus, Hebræorum ſecutus « morem, verſus quoſlibet notandos cura- « vi... quò ſenſa ipſa certis diſtincta ver- « ſibus clariùs innoteſcerent, & minori ne- « gotio linguæ ſanctæ candidati concor- « dantias, commentaria &c. conſulere poſ- « ſent. »

Utraque editio prima eſt his diſtincta verſibus; jam verò anno ſcilicet 1551. *Novum Teſtamentum Græcum cum duplici verſione Latina verſibus diſtinxerat & emiſerat in lucem Robertus Stephanus harum diviſionum auctor, ut refert Henricus ejus filius in præfat. Concordantiarum Græcarum Novi Teſtamenti*

tamenti Græci; idem Concordantias Bibliorum juxta hujuſmodi verſuum diſtinctionem hoc anno edidit.

Biblia Latina ad optima quæque veteris, ut vocant, tralationis exemplaria ſummâ diligentiâ parique fide caſtigata, cum figuris, fol. Lugduni, Joan. Tornæſii 1556.

Biblia utriuſque Teſtamenti (*Latinè: Vetus juxta editionem Vulgatam, & verſionem Sanctis Pagnini cum annotationibus quæ dicuntur Vatabli. Novum, ſecundùm Vulgatam veterem, & novam Theodori Bezæ (cujus hæc eſt prima editio) cum ejus notis; additis quoque notis Claudii Baduelli in libros Veteris Teſtamenti, quos Proteſtantes vocant, Apocryphos.*) 3. vol. fol. Oliva Roberti Stephani. *Novum Teſtamentum editum anno* 1556. *Vetus*, 2. vol. *anno* 1557.

Ex hac Epiſtola. » Veteris Interpretis
» tralationem in interiori paginæ parte mi-
» nutioribus literis excuſam damus, ad ve-
» tuſtiſſima exemplaria accuratiſſimè emen-
» datam, verſibuſque: ut in Hebraicis co-
» dicibus, diſtinctam. In exteriori autem
» parte interpretationem Sanctis Pagnini
» craſſioribus literis excuſam damus... Sed
» nihilne, dicet aliquis, præter Sanctis la-
» borem & induſtriam hæc editio nobis
» affert? Imo vero duorum doctiſſimorum
» virorum in hanc ipſam interpretationem
» collatas operas accipis. Nam quum illum
» Franciſcum Vatablum... à Sanctis inter-
» pretatione non raro diſcedere ſolitum
» (numquam tamen ſine optima & mani-
» feſta ratione) animadvertiſſemus, ejus
» quoque labore magnum huic tranſlationi
» adjumentum attulimus. Si quidem ex ejus
» prælectionibus, quas Bertinus *le Comte*...
» ex ejus ore fideliter exceperat, & excep-
» tas cum illo ipſo communicaverat, non
» ſolùm ii loci, in quibus Sanctes minùs per-
» ſpicax fuerat, à nobis caſtigati fuere, ſed
» etiam ſæpenumero apertiora & uſitatiora
» dicendi genera in locum obſcuriorum
» quorumdam, & ab uſu Latini ſermonis
» remotiorum ſubſtituta; adeo ut illius in-
» terpretationis inchoatæ atque rudis ex-
» politio huic uni Vatablo acceptare ferri
» debeat, &c.
» Quod autem ad Novum Teſtamentum
» attinet, Theodori Bezæ interpretatio-
» nem excudimus, quam te aliter ſequi ne-
» quaquam volumus, quàm ſi certiſſimis
» argumentis in ſuis annotationibus illi fi-
» dem facere viſus tibi fuerit... In trans-
» ferendis autem Apocryphis libris, ſuam
» nobis operam navavit Claudius Baduel-
» lus, Complutenſem editionem (quod
» emendatior nulla extaret) ſecutus. Addi-
» dit ad ſuam interpretationem & annota-
» tiones &c.

A » Sub Vatabli nomine (*ait Rich. Simon cap. 20. Diſquiſ. Crit. de variis Bibliorum editionibus pag.* 186.) multa Bibliorum «
exemplaria Latina circumferuntur, quæ «
tamen illius non eſſe in confeſſo eſt apud «
omnes. Robertus Stephanus doctiſſimi il- «
lius viri nomen ementitus fuit, ut hac arte «
faciliùs incautos deciperet, quandoqui- «
dem editio illa, quæ prodiit ex officina «
Roberti Stephani anno 1545. quaſi ex Va- «
tabli prælectionibus ac notis integra ex- «
cerpta fuiſſet, Leonis Judæ Zuingliani «
B (*ſive Tigurinam*) verſionem exhibet cum «
annotationibus quæ magnam partem ex «
Judæis præſertim R. David Kimhi & Jo- «
hanne Calvino, aliiſque Proteſtantibus «
ſumptæ fuerunt. « *Hæc autem quæ dicuntur de Calvino intelligi debent de hac ſecunda editione anni* 1567. *non verò de priori; ſiquidem anno* 1545. *quidpiam in ſacras literas Calvinus nondum emiſerat in lucem.*

Biblia Lat. in 4°. Baſileæ 1557. In 8°. ibid. Brylingeri 1557.

Biblia Lat. cum figuris, in 8°. Lugd. C Tornæſii 1558.

Biblia Lat. cum figuris, fol. Ibid. iiſdem typis 1559.

Biblia Lat. cum figuris & deſcriptionibus chorographicis, 8°. Lugduni 15[illegible]1.

Biblia Lat. in 8°. Lugduni, Guill. Rouilli. 1562.

Biblia Latina. Ibid. Sebaſt. Honorati 1562.

Biblia Lat. in 8°. Baſileæ, 1562.

Biblia Lat. diligentiâ, curâ, ſtudio ſingulari elaborata, deque ſententia doctiſ- D ſimorum virorum imprimis linguæ Hebraïcæ peritorum plurimis in locis emendata, cum procemio Joan. Brentii, in fol. & 4°. Tubingæ, 1564.

Biblia Lat. fol. Francofurti & Tubingæ 1564.

Biblia Lat. Vulgatæ editionis à Paulo Ebero correcta (*ſeu interpolata*) quibus adjecta eſt Germanica Lutheri verſio, 10. vol. in 4°. Wittebergæ 1565.

» Paulus Eberus Vulgatam ſic refor- «
mavit, ut verſio planè alia, quam novan- «
E tiquam dicere poſſis, enata inde fuerit. «
Kortholtus de variis S. Scripturæ editionibus cap. 15. §. 21.

Biblia Lat. ad optima exemplaria recognita cum præfat. Hentenii, fol. Lugduni, Rouillii 1566.

Biblia Lat. cum figuris, 8°. Lugd. Ant. Vincentii 1566.

Eadem cum figuris, in 8°. Ibid. Rouillii 1567.

Biblia Lat. 8°. Ibid. Tornæſii 1567.

Eadem, 8°. Ibid. Barth. Vincentii, Ant. Vincentii 1568.

Eadem forſan editio.

Biblia Lat. cum præfatione Hentenii, in fol. Lugduni, Guill. Rouillii 1569. *Eadem editio quæ anno 1566. in lucem prodierat.*

Biblia Lat. 5. vol. 8°. Lugduni, Guill. Rouillii 1569.

Biblia Lat. ad Hebraicam veritatem & probatiſſimorum ac mſſ. exemplarium fidem diligentiſſimè caſtigata, Romæque reviſa, adjectis elegantiſſimis figuris, in 8°. Lugduni, Guill. Rouillii 1569. In 4°. & 8°. Baſileæ, apud Hæredes Nic. Brylingeri 1569. In 8°. Francofurti 1569.

Biblia Lat. ad vetuſtiſſima exemplaria caſtigata, 2. vol. in 8°. Francofurti 1571.

Biblia Latina cum Novo Teſtamento Eraſmi, 2 vol. in 4°. Baſileæ 1572.

Biblia Lat. ad probatiſſima exemplaria caſtigata, in 8°. Ex officina Santandreana 1574.

Biblia Lat. vulgata à Paulo Ebero interpolata & recuſa etiam cum verſione Germanica Mart. Lutheri, ſtudio Pauli Crellii, 9. vol. 4°. Wittebergæ 1574.

Biblia Lat. 2. vol. in fol. Baſileæ 1577.

Biblia Lat. in 4°. & 8°. Baſileæ, ex officina Brylingeriana 1578. In 8°. Baſileæ, Guarini 1578.

Biblia Lat. cum commentariis Conradi Pellicani, 4. vol. Tyguri, Froſchoueri *filii* 1582.

Biblia Lat. majori quàm antea ſtudio ad Hebraicam veritatem & probatiſſimorum exemplarium fidem emendata, cum figuris, 8°. ex officina Santandreana 1583.

Biblia Lat. cum fig. 8°. Lugd. Barth. Vincentii 1583.

Biblia Lat. ad optima quæque Vulgatæ editionis exemplaria ſummâ diligentiâ caſtigata cum figuris, 2. vol. 8. Francofurti, Sigiſ. Feyrabend 1585.

Biblia Lat. V. *Biblia Polyglotta* 1586.

Biblia Lat. ad fontes Hebraïci textûs emendata, cum brevi & perſpicua expoſitione Lucæ Oſiandri, inſertis locis Theologicis, 7. vol. in 4°. Tubingæ 1574-1586.

Aliæ editiones cum expoſitionibus Lucæ Oſiandri 1589. 1593. *bis* 1597. 1599. 1600. 1606. 1609 1615. 1618. 1635.

» Lucas Oſiander (*inquit Mich. Waltherus in Officin. Biblica Repoſit.* I. *Theca* 4.
» *Arcula* 5.) non tam verſionem novam
» adornavit, quàm veterem Latinam emen-
» davit, ſuamque emendationem ad ver-
» ſionem maximè Lutheri accommodavit.

» Lucas Oſiander loca quæ ab Interprete
» Latino minùs benè reddita putavit, ex
» Hebræo interpretatus eſt, retentâ nihi-
» lominus veteris Interpretis tranſlatione in
» his locis, ut ex ea velut collatione quid
» tam de ſua quàm de antiqua verſione ju-
» dicandum eſſet, omnes cognoſcerent...

A In multis quidem errat, dum faciliùs La- «
tinum Interpretem, quem non ſatis aſſe- «
cutus eſt, relinquit. In hoc tamen meritò «
laudatur à Theologis Tubingenſibus illius «
conſilium, quòd in ſua Bibliorum editione «
vetuſtum *exemplar*, & longo Eccleſiarum «
omnium Occidentis uſu receptum ſem- «
per repræſentaverit. Similiter Andreas «
Oſiander Lucæ filius eandem interpre- «
tandi methodum ſequutus; antiquam e- «
ditionem Latinam unà cum ſuis caſtiga- «
tionibus, patris exemplo, publici juris «
B fecit &c. « *Ita Rich. Simon Diſquiſit. Critic. de variis Bibl. editionibus ſub finem cap.* 23.

Et cap. 11. *Hiſt. Crit. Verſionum N. T. pag.* 147. Uterque Oſiander eâdem me- «
thodo in Novo quam in Veteri Teſta- «
mento uſi ſunt; integrum enim Vulgatæ «
Latinæ textum cum correctionibus ex «
Græco, vulgarunt. Quando aliqua adſunt «
in textu Græco quæ in Latino deſunt, ea «
tum inter duos uncinos adjiciunt; verba «
obſcura aut ipſis non ſatis dilucida, excu- «
C ſis alio charactere voculis ſynonymis, ex- «
plicant; quæ quidem explicatio para- «
phraſim aliquando ſapit. Obelos præte- «
reà addiderunt iis locis in quibus Latinus «
ſermo Græco magis abundat. Conſultius, «
ut mihi videtur, fuiſſet ea vocabula ad «
marginem amandare potiùs quàm in ipſo «
contextu reponere. «

Biblia Latina cum præfatione Hentenii & figuris, in 8°. Lugduni, Rouillii 1588.

Biblia Lat. cum figuris, 2. vol. 8. Baſi-
D leæ 1591.

Biblia Lat. Lucæ Oſiandri. 2. vol. fol. Tubingæ 1589-92.

Biblia Lat. ad optima quæque veteris & Vulgatæ editionis exemplaria caſtigata, in folio. Lipſiæ 1593.

Biblia Lat. Vulgata ex recenſione Lucæ Oſiandri (*abſque notis marginalibus*) cum judicio Conſiſtorii Theologici in Ducatu Wirtembergico, in 4°. & in 8°. Tubingæ Gruppenbachius 1593.

Ex hoc judicio. » Cùm diu jam à Theo- «
E logiæ ſtudioſis expetita ſint Biblia Latina, «
quæ præter antiquam tranſlationem, ejuſ- «
dem (ubi id neceſſitas poſtulat) correc- «
tionem contineant, placuit ut hiſce nun- «
dinis ſtudioſa juventus voti ſui compos «
redderetur, editis hiſce Bibliis quæ uſi- «
tatæ Latinæ tranſlationis caſtigationem «
humiliori ac tenuiori typo expreſſam eam- «
que ex Lucæ Oſiandri commentariis Bi- «
blicis tranſumptam exhibeant &c. «

Biblia Lat. cum fig. fol. Lugd. Th. Soubron 1594.

Biblia Lat. cum figuris, in 8°. Baſileæ 1595.

A Biblia Lat. Vulgata, V. *Biblia Polyglotta* 1596.

Biblia Latina ſecundùm veterem ſeu Vulgatam tranſlationem ad fontes Hebræi textûs emendata & perſpicuâ explicatione illuſtrata, inſertis etiam præcipuis locis communibus, ſtudio Lucæ Oſiandri, 2. vol. in fol. Tubingæ, Gruppenbachii 1597.

Biblia Latina ſecundùm Hebræam & Græcam veritatem per Lucam Oſiandrum perpurgata & ad verſionem Germanicam Lutheri concinnata, 4. Jenæ, B Groſſii 1597.

Biblia Latina ad vetuſtiſſima exemplaria nunc recens caſtigata Romæque reviſa, cum præfatione Hentenii & figuris, in 8°. Lugduni, apud Hæredes Guill. Rouillii 1598. 1600. *Eadem forſan editio ac præcedens anni* 1588.

Biblia Latina diligentiâ & ſtudio ſingulari elaborata & plurimis in locis emendata, Deſid. Eraſmi verſione Novi Teſtamenti juxta priorem appoſitâ, in folio. Lipſiæ 1598.

Biblia Lat. Vulgata, V. *Biblia Polyglotta* C 1599.

Biblia Latina à Luca Oſiandro perpurgata &c. in 4°. Jenæ, Lipſiæ, Hanoviæ 1599. *Eadem forſan editio ac anni* 1597.

Biblia Latina cum obſervationibus Andreæ Oſiandri, (*Junioris*) Lucæ filii, quæ præter antiquæ lectionis neceſſariam correctionem & difficiliorum locorum ſuccinctam explicationem ex commentariis Lucæ Oſiandri, multas inſuper obſervationes ex Theologicis *Jacobi Andreæ*, *Ægidii Hunnii*, *Nicolai Selneccери*, *Hieronymi Welleri*, *Andreæ Althameri &c. DD. Lutheranorum* lucubrationibus excerptas & ad præſentem Eccleſiæ (*Lutheranæ*) ſtatum accommodatas continent, fol. Francofurti & Tubingæ 1600. D

Aliæ editiones 1606. 1609. 1611. 1618. 1635.

Biblia Lat. ex Vulgata & ex verſione Tigurina cum notis Vatabli, *juxta editionem Roberti Stephani anni* 1545. 4. Hanoviæ, Cl. Marnii 1605. E

Biblia Lat. ſecunda Bibliorum gloſſatorum editio ex recenſione Andreæ Oſiandri cum annotationibus marginalibus, in fol. Tubingæ 1606.

Biblia Latina ſecundùm veterem & Vulgatam tranſlationem ad fontes Hebraïci textûs emendata & brevi explicatione illuſtrata, &c. Studio Lucæ Oſiandri, 3. editio, 3. vol. in folio. Francofurti 1609.

Biblia Lat. eadem cum judicio Conſiſtorii Wirtembergici, in 4°. Tubingæ, Gruppenbachii 1609.

Biblia ſacra quæ præter antiquæ Latinæ verſionis neceſſariam emendationem & difficiliorum locorum ſuccinctam explicationem, multas inſuper utiliſſimas obſervationes ... continent. Eſtque quarta hæc editio (cùm quoad notas chronologicas, tum quoad cæteras gloſſas) prioribus & emendatior & multis modis locupletior per Andream Oſiandrum, in fol. Francofurti, typis Matthiæ Beckeri 1611.

Biblia Lat. ad veritatem Hebraïcam emendata, fol. & 8. apud Petr. Santandreanum 1614.

Biblia Lat. ex recenſione Andreæ Oſiandri, editio 5. cæteris prioribus emendatior, in folio. Francofurti, Eraſmi Kempfferi 1618.

Biblia Latina reviſa, 4. Wittebergæ 1625.

Biblia Lat. in 8°. Norimbergæ 1627.

Biblia Lat. ex recenſione Andreæ Oſiandri, editio 6. emendatior, fol. Francofurti, Hofmanni 1635.

Biblia Lat. Vulg. in fol. V. *Biblia Polyglotta Londinenſia* 1657.

Biblia Lat. ex recenſione Andreæ Oſiandri, 8°. Stutgardiæ 1664.

Biblia Latina ad Hebraïcam veritatem emendata, Pentateuchus, Libri Joſuæ, Judicum, Ruth & Regum. Novum Teſt. cum præfatione Martini Lutheri, in folio. Wittebergæ, Nicolai Scheirleiz 1529.

Pentateuchus, Pſalmi & N. T. 4°. Londini 1535.

Pentateuchus Moſis (ex verſione Vulgata) ad Ebraïcam veritatem recognitus, & argumentis atque ſcholiis illuſtratus à Victorino Strigelio, 3. vol. in 8°. Lipſiæ, Erneſti Voegelini 1566.

Pſalterium tranſlationis veteris correctum *à Mart. Luthero*, in 8°. Wittebergæ 1529.

Idem cum nova præfatione Lutheri, 8°. Ibid. 1537. 1538. *Eadem editio.*

» Præfatio. Statueram aliquoties Pſalterium denuò Latinum facere quantâ poſſem proprietate. Nec omninò deſperaveram de ſcientia ſeu cognitione rerum. Sed deterruit me hactenus imperitia ſermonis, quo ita propriè redderem, ut mihi ipſi aliquantulùm ſatisfeciſſe viderer. Nam in totum, ne ipſo quidem Germanico Pſalterio mihi ſatisfeci, in quâ tamen linguâ ut putà materna & nativa videor mihi haud paulò plus valere quam in Latina, poſtquam acceſſit nonnulla exercitatio... Quare omiſſo ſtudio Novi Pſalterii Latinè reddendi, ſuſcepi interim Vulgatum & uſitatum illud in eccleſia Latina, quod Gallicum olim vocabant &c.«

Pſalterium Latinum ex quatuor tranſlationibus, editionis Vulgatæ, S. Hieronymi; Felicis Pratenſis & Sebaſt. Munſteri, & duabus paraphraſibus authoris Chaldæi & Joannis Campenſis, in 8°. Argentorati, ex officina Knoblochiana 1545. A

Pſalmi ex duplici tranſlatione veteri & nova Pagnini cum notis, 8°. Oliva Rob. Steph. 1556.

Pſalmi ex recenſione Petri Wirtembergii, in 12. Lipſiæ & Francofurti 1558. 1580.

Pſalterium Lat. & Germanicum, 4. Francofurti ad M. 1561. B

Pſalt. Lat. cum familiari expoſitione Chriſtoph. Corneri, 12. Lipſiæ, Voegelii 1561. 1575.

Pſalt. Lat. cum notulis Georg. Majoris, 12. Argent. 1566. Witteb. 1570. 8°. Argentorati 1594.

Pſalt. Lat. cum præfatione Lutheri & lemmatibus Adami Siberi, in 12. Lipſiæ 1573. 1577.

Pſal. Lat. cum paraphraſi Bezæ, 8°. Genevæ 1579. Antverp. 1580. 2. editio auctior, 8°. Genevæ 1581. C

Pſal. Lat. emendatum cum brevibus notis, in fol. Wittebergæ 1581. In 8°. Lipſiæ 1581.

Pſalt. Lat. ad Hebr. veritatem emendatum & à Luca Oſiandro illuſtratum, 8°. Wittebergæ 1564. in 4°. Ibid. 1579.

Pſalt. Lat. cum comment. Jo. Viccars ex decem linguis, fol. Londini, Octav. Pullein 1655.

Novum Teſtamentum Latinum noviſſimè recognitum cum præfatione Martini Lutheri, in fol. Wittebergæ 1519. D

Novum Teſtamentum Latinum cum præfatione Lutheri, in 8°. Baſileæ 1537. 4°. Londini 1540.

Idem, 2. vol. in 16. Lugd. Stephani Dolet 1541.

Idem, 16. Lugd. Guillelmi Rouillii 1546. 8°. Ibid 1548.

Idem, 16. Lugduni, Antonii Vincentii 1556.

Idem, in 8°. typis Franciſci Stephani 1567. E

Novum Teſtamentum Latinum vulgatum cum additionibus locorum communium & explicatione locorum controverſorum per Zachariam Matheſium, 4. vol. 4°. Francof. Palthenii 1611. 1656.

Nov. T. Lat. in 24. Amſtelodami 1670. 1677.

Nov. Teſt. Lat. ex Vulgata verſione cum paraphraſi & adnotationibus Henr. Hammondi, ex Anglico ſermone tranſlatis à Joan. Clerico qui & ſuas notas adjecit, 2. vol. fol. Amſtelodami, Ge. Galleti 1698.

Nov. T. Lat. & Pſalmi tachygraphicâ recentiori quam vulgus characteres adpellat, operâ Joannis Rich, in 32. Londini, Botlei, *abſque anno. Extat Pariſiis in Bibliotheca Regia.*

Evangelium Marci, 8°. Baſileæ, Oporini 1552.

SECTIO QUINTA.

BIBLIA LATINA ex Hebræo à Recentioribus tranſlata.

CODICES MANUSCRIPTI.

Vetus Teſtamentum, excepto Pſalterio, ad verbum juxta Hebraïcam veritatem tranſlatum ab Adamo Eſton. »Hanc tranſlationem penès ſe aliquando fuiſſe, ſed poſteà furto ſubreptam teſtatur Robertus Wakfeldus (*qui obiit* 1538.) in tractatu de Hebræorum codicum incorruptione.« *Hody de textibus Bibliorum Originalibus fol. Londini* 1704. *De eodem hæc habet Baleus, Centuriâ* 7. §. 15. *de Script. Britanniæ.* Et fertur totum Vetus Teſtamentum ab Hebræo in Latinum tranſtuliſſe«

Vetus Teſtamentum ex Hebræo ad verbum in Latinum ſermonem verti cœptum ab Hadriano Cardinali titulo ſancti Chryſogoni, *ut ipſe ſcribit initio ſui operis* de ſermone Latino, *Baſileæ* 1518. *editi his verbis:* »Erat in animo proſequi cœptum jam pridem opus, ſacros Veteris Teſtamenti libros ex Hebræo ad verbum in Latinum ſermonem vertendi.«

Vetus Teſtamentum Latinum ex Hebræo redditum à Rob. Shirwode *juxta Jacobum Tirinum in indice Auctorum in commentariis ſuis Biblicis citatorum ubi hæc ait:* Rob. Shirwodus, Anglus, Conventrienſis, explanationem in Eccleſiaſten & verſionem Bibliorum ex Hebræo Latinam confecit anno 1520. Baleus de Scriptor. Britan.« *At nihil de hac Bibliorum verſione apud Baleum, qui tranſlationis libri Eccleſiaſtæ duntaxat meminit. In eundem errorem lapſus eſt Joannes de la Haye, Minorita qui in prolegomenis ad Biblia Maxima ſect.* 20. *cap.* 30. *ſcribit ſe* hanc verſionem cum omni diligentiâ quæſiviſſe, nec unquam reperiiſſe. *Illam ſanè fruſtra quæſivit quæ nullibi unquam extitit. Cum enim Pinedam cap.* 12. §. 2. *Præf. in Eccleſiaſten varias hujuſce libri Latinas tranſlationes, ſcilicet à Pagnino, Guarino, Tigurinis, Iſid. Clario confectas quæ quidem integrum codicis ſacri contextum complectuntur, poſtremam quoque Roberti Shirwode eundem textum comprehen-*

dere arbitratus eſt, licet revera ſolius ſit libri Eccleſiaſtæ. A

Bibliorum Hebraïcorum nova verſio Latina juſſu Clementis VII. Pont. Max. tentata. » Ego tantùm (*ait Joannes Campenſis in Epiſt. nuncupatoria Paraphraſeos* » *Pſalmorum*) nativum quemdam guſtum » horum Pſalmorum dare volui, futurum » ſperans, ut olim Eccleſiæ conſenſu totum » Vetus Teſtamentum doctis & linguarum » peritis in noſtram linguam transferendum » committatur; quemadmodum audio hunc » noſtrum ſummum Pontificem Clemen- B » tem VII. ante nuperrimam Romanæ ur- » bis expugnationem (*nempe ante an. Chr.* » 1526.) tentaſſe, ut videlicet ea provincia » ſex Judæis & ſex Chriſtianis Hebraïcè pe- » ritis mandaretur.»

Ejuſdem rei meminit Joannes Cochlæus, præfat. in diſceptat. de novis ex Hebræo tranſlationibus, *ubi ait:* » Clementem VII. voluiſſe per quoſdam tum ex Chriſtianis tum ex Judæis linguarum peritos, » reſtituere Veteris Teſtamenti certam & » ab omni mendo repurgatam lectionem. C *Et Steuchus Eugubinus præfat. in recognitiones Nov. Teſt. hæc ſcribit:* » Itaque *Ju-* » *dæi* impulerunt etiam nuper Romanum » Principem, ut nova, eo jubente fieret » æditio, quæ profectò minimè eſſet neceſſa- » ria. »

Bibliorum Veteris Teſtamenti verſio Latina ex Hebræo à Paulo Fagio, & Novi ex Græco à Martino Bucero ſuſcepta, ſed non abſoluta, *ſi notis marginalibus vitarum Theolog. Germanorum à Melchiore Adami conſcriptarum fides habeatur, ubi legitur in* D *vita Fagii:* » Biblia transferre incipiunt: » *Quæ verba cum textu non congruunt.* Fagius » & Bucerus auctore Cranmero in præcla- » rum opus erant intenti, ut integra Biblia » non tantùm proprietate ſermonis, ſed » brevi interpretatione, locorúmque pug- » nantium aut difficilium enodatione illuſ- » trata ederentur. At Bucerus quidem in » explicatione Novi Teſtamenti, Fagius in » Veteris elucidatione elaborabant; ſed » progreſſum hujus laboris morbus utriuſ- » que mox intercepit, & Fagii mors inſ E » perata (*quæ accidit anno* 1550.) prorſus » evertit. *Idem in vita Fagii hæc ait:* In » Cantabrigienſi Academia utrique domi- » cilium conſtitutum eſt... Et Fagio qui- » dem vetus inſtrumentum Legis, Bucero » autem novum explicandum fuit deſigna- » tum. Itaque Fagius à Jeſaia Propheta, » Bucerus à Joanne Apoſtolo & Evangeliſ- » ta exorſi, & aliquò uſquè uterque pro- » greſſi ſunt. *Ex his verbis patet de verſione non hic agi, ſed de explicatione ſacrarum literarum, ut clarè ſcribit Jo. Baleus cent.* 13. *de ſcript. Britan. Bucerum* » præ cæteris Rex plurimi fecit & hoſpitio humaniter ex- « ceptum, curavit ut in altera regni ſui A- « cademia, Cantabrigiæ ſcilicet, ſacras li- « teras doceret, atque Teſtamentum Chriſti « fideliter declararet. «

Pentateuchus ex duplici verſione Latina. *Oxonii, Bibl. Collegii Corporis Chriſti, cod.* 5. *num.* 1472. *catalogi editi.*

Omnes Prophetæ exceptis Daniel & Abdia Hebr. & Latinè. *Ibid. cod.* 8. *num.* 1475.

Libri Joſuæ, Judicum, I. Samuëlis, Pſalmorum, Cantici Cantic. & Eccleſiaſtæ, Latinè ex Hebræo, V. *Iidem Hebraïci mſſ. cod.* BB.

Liber I. Samuëlis & II. Chronicorum Hebr. & Lat. in 8°. *Bibl. Bodleiana cod.* 9. *num.* 1476.

Prophetiæ Hieremiæ, Ezechielis & Daniëlis Hebr. & Lat. in fol. *Bibl. Colbertina cod.* 1535.

Prophetæ minores duodecim ex Hebræo in Latinum verſi ſermonem à Joanne Sartorio cum ejus annotationibus. *Friſii Bibliotheca p.* 494.

Job, Pſalmi, Proverbia, quinque *Meghilloth*, Prophetæ majores & minores ex Hebræo Latinè verſi à Joanne Friſio. » Ut fuit Joannes Friſius Hebraïcarum « literarum amantiſſimus ſcientiſſimuſque, « de Bibliis Hebraïcis libros ad interpre- « tandum difficiliores Latinè quam propriiſ- « ſimè convertit, nempè librum Jobi *&* « *alios ſuprà laudatos*, quam ſuam interpre- « tationem octo voluminibus comprehen- « ſam à ſuis aliquibus diſcipulis è regione « textus Hebraïci à Rob. Stephano in 16. « Pariſiis excuſi literâ benè pictâ deſcribi « curavit anno 1550. Exemplaria & auto- « grapha Joannes Jacobus Friſius aſſervat. « *Bibliotheca Jacobi Friſii p.* 440. fol. *Tiguri* 1584. *edita.*

Job, Pſalmi, Proverbia, Eccleſiaſtes, Canticum Canticorum & omnes Prophetæ ex verſione Franciſci Forerii, *Ex ſermone ejus ad Patres Concilii Trident. comment. in Iſaiam præfixo:* » Quæ res effecit « ut me operæ pretium facturum exiſtima- « rem, ſi omnes libros Prophetarum ac « Job, Davidis & Salomonis explicarem ac « germanam Catholicamque ſententiam « ſummâ diligentiâ & ſtudio, ſingulis dic- « tionibus examinatis dicendique formulis « Hebræorum obſervatis, elicerem ac pro- « mulgarem... in ſingulis libris locos com- « plures obſcuriſſimos ita illuſtravi, ut ne- « mo ampliùs hærere poſſit... Ex Hebræo « in Latinum ſermonem converti, ut ver- « bum pro verbo reddens, quoad ejus fieri « potuit, oſtenderem in commentario ſen- « tentiam quam vulgatus Interpres reddidit « ab Hebraïcis verbis non abhorrere &c. «

Liber Job Latinè redditus à Felice Pratenſi. *Joannes de la Haye tom.* 18. *Bibl. Maxim. pag.* 39. *Indicis Auctorum.*

Pſalmi Hebr. cum verſione Latina collata cum tranſlatione Romana & Gallica, aliiſque, unà cum ſcholiis Anonymi. *Bibl. Bodleiana num.* 1478.

Pſalmorum duplex verſio Latina cum alia interlineari. V. *Pſalmi Hebr. Mſſ.* EE.

Pſalterium ex Hebraïco in Latinum verſum à Jannotio Manetto. *Bibl. Urbinas apud Vaticanum num.* 57. *Imbonatus, Bibl. Latino-Hebr. pag.* 81. *De eo hæc habet Poſſevinus in Apparatu ſacro* : » Vertit » ex Hebræo Pſalmos L. & partem Veteris » Teſtamenti. »

Pſalmorum verſio Latina à Rodolpho Agricola. *Trithemius de ſcript. Eccleſ.* » Hic ſtudia Hebræa aggreſſus eſt, nactus » Judæum utcumque peritum; paucis men- » ſibus tantùm profecit, ut aliquot Pſalmos » Davidicos in Latinam linguam citra cul- » pam tranſtulerit, *ut refert in ejus vita Melchior Adami. Hæc non tam eſt verſio accuratè facta quàm penſum præceptori ab ipſo ſolutum.*

Pſalmi aliquot Davidici ex Hebræo in Latinum eloquium tranſlati à Jac. Eiſengrenio. *Guill. Eiſengrenius filius pag.* 206. *catalogi teſtium veritatis.*

Liber Proverbiorum Salomonis juxta Hebraïcam veritatem complanatus ab Hulrico Zwinglio: Complanatio Eccleſiaſtis: Complanatio in Cantica Canticorum, & Complanatio libri Job ab eodem facta. V. *Index tom.* 3. *Operum Zwinglii.*

Proverbiorum Salomonis ex Hebræo tranſlatio nova cum ſcholiis Joannis Druſii. V. *Operum ejus catalogus in vita ſua inſertus tom.* 6. *Crit. ſacr. pag.* 39.

Tobias Hebraïcè & Latinè ex verſione Julii Bartoloccii. *Bibl. Vaticana, idem Bartoloccius tom.* 2. *Bibl. Rabbinicæ p.* 856.

BIBLIA LATINA EX HEBRÆO typis excuſa.

Veteris ac Novi Teſtamenti nova tranſlatio per Sanctem Pagninum nuper edita (verſibus diſtinctis ſecundùm Hebræos) *approbante Clemente VII. opus viginti quinque annorum*, in 4°. Lugduni, per Antonium de Ry Chalcographum diligentiſſimum, *impenſis Franciſci Turchi & Dominici Berti civium Lucenſium, & Jacobi de Giuntis Bibliopolæ civis Florentini* anno Domini 1527. die verò 29. Januarii. *Annus verò* 1528. *in fronte notatur.*

Præmittuntur in hac prima editione varia ſummorum Pontificum diplomata, Adriani VI. die 11. *Maji* 1523. *Clementis VII. die* A 6. *Junii* 1526. *Epiſtola Clementi VII. nuncupata, & altera Franciſci Mirandulæ, ex quibus conſtat Sanctem Pagninum Veteri Teſtamento ex Hebræo de novo convertendo annos* xxv. *impendiſſe : opuſque illud ante annum* 1518. *abſolviſſe, poſtea verò, cum libros veteris Teſtamenti, qui non ſunt in Canone Hebræo, & totum Novum Teſtamentum è Græco tranſtuliſſet ante annum* 1521. *totius voluminis Biblici interpretationem ediſſe Lugduni an.* 1528.

Eâ vetuſtiorem nonnulli (*Tronchin,* B *Serrarius, Marius, Rivetus, Hottingerus, Waltherus, Calovius & alii*) faciunt « tranſlationem Sebaſtiani Munſteri, eo « moti haud dubiè quod anno 1525. hæc « verſio prodiit, cum Pagniniana anno de- « mum 1528. publicata credatur. Verùm « alii (*Bootius, Waltonus, Crowæus, Bartoloccius*) Pagninianam jam tum anno 1523. « lucem aſpexiſſe annotant, & illam anni « 1528. pro iterata editione habent. « *Ita Kortholtus libr. de variis Script. editionibus, de verſione Munſteri. Sed in hac tota narra-* C *tione nihil niſi veritas deſideratur : Qui Munſteri Biblia anno* 1525. *edita ſomniant, hoc errore decepti ſunt, pro quinto & trigeſimo anno vigeſimum quintum numerantes; anno enim* 1535. *Munſteri opus Biblicum completum eſt. Ipſe etiam Munſterus in præfatione ſua aſſerit ſe Pagnini editionem conſuluiſſe. Qui verò editionem Pagnini ad annum* 1523. *recenſent, hi etiam diplomate Adriani VI. quod eſt anni* 1523. *hallucinantur. Prima igitur Pagnianæ verſionis editio anno* 1528. *ſicut & prima Munſteri annis* D 1534-35. *vulgata eſt.*

Ex Epiſtola dedicatoria. » Leo X. me, « cum Romæ agerem, accito, quam olim « elucubraveram utriuſque inſtrumenti « tranſlationem ut ſibi oſtenderem benignè « ac perhumaniter injunxit. Is cum aliquot « vidiſſet quaterniones, & ex iis cætera ſuo « præclaro expendiſſet ingenio, Volo, in- « quit, ut meis impenſis totus tranſcribatur « liber, & typis exactè reviſus excudatur. « Tum, ut novit tua Beatitudo, non modò « pro ſcribis, verùm etiam pro parandis iis, « E quæ opus erant executioni, impenſas ſup- « peditavit, & ſequenti deinde anno non- « nulla excuſa fuerunt. Sed proh dolor! illo « poſt hæc brevi ex humanis ſublato, (*anno* « *ſcilicet* 1521.) gravi omnium mœrore in- « termiſſa ſunt omnia. Quo vulnere ſaucius, « quum neminem cernerem qui meis lucu- « brationibus ſuppetias ferret, Italiâ demi- « grandum cenſui, Avenionemque conceſſi « cum ejuſdem urbis Legato, ubi peracto « fere triennio, quum non fierem voti com- « pos, cùm ob Chalcographorum penuriam, « tum ob impenſarum inopiam, Lugdunum « petere decrevi... «

Digitized by Google

» Quum jam Florentini cives inter ſe ſtatuiſſent certam pecuniæ ſummam quotannis, pro alimentis & aliis quæ forent opus, mihi exhibendam, ſummo ſtudio ac omni curâ, ut noſtra ſcripta excuderentur, operam dare cæpi, impreſſiſque Hebraïcis inſtitutionibus, impenſas omnes ſuppeditantibus Franciſco nepote men ac Dominico Berto affini meo, Jacoboque de Giuntis Bibliopola Florentino, cœpimus noſtram utrinſque Inſtrumenti tranſlationem excudere... Vetus Inſtrumentum omni quâ valuimus diligentiâ ac vigilantiâ fideque juxta Hebraïcam veritatem... verbum verbo reddidimus, ubi reddi potuit... paraphraſi tamen (utens) nonnunquam ubi opus fuit, quòd ſenſus aliàs commodè exprimi non potuerit. Quòd omnes fecerunt Interpretes &c. Lugduni 1525. »

Ex diplomate Clementis VII. » Cùm, ſicut nobis exponi feciſti, opera quædam, videlicet Bibliorum tranſlationem & in eadem annotationes... à te compoſita nunquam antehac impreſſa tuis ſumptibus imprimere &c. Romæ 1526. «

Ex Epiſtola Franciſci Pici Mirandulæ Domini Sancti Pagnino ſcripta, anno 1518. » Quo magis probandus eſt labor ille tuus & egregiè pertinax diligentia in impendendis annis quinque ſupra viginti tranſlationi tuæ &c.) *hanc ergo cœperat elaborare anno* 1493.)

» Hæc prima editio, quam ipſe Pagninus procuravit, infinitis fere in locis magis congrua eſt cum textu Hebræo quàm cœteræ editiones. » *Leusden, Philolog. Hebræo mixti, diſſert.* 35. *n.* 12.

» Rabbinorum teſtimonio (ut refert Sixtus Senenſis lib. 4 Biblioth. ſanctæ) tam ſolerti curâ omnia eſt executus *Sanctes Pagninus*, ut ejus editionem peritiſſimi Hebræorum Rabbini, omnibus quæ nunc exſtant, tranſlationibus præferant. »

» Sanctis Pagnini verſio ſecundùm eam (*i. e. Vulgatam verſionem*) omnium optima eſt; ſed, ut liberè dicam, minùs diligens, nimis ambitioſa, nimis curioſa, nimis grammatica, nimium Rabbinicatum minutiarum æmula, quæque recentium præceptionum ſubtilitate noxam ſinceritati & ſententiarum & rerum ſæpiuſculè afferat. Unde nec ſatis interdum cohæret cum veterum Hebræorum doctrina, nec cum fidei Catholicæ myſteriis. Quin in propriis nominibus locorum, fluviorum, hominum, &c. parum fidelis eſt. » *Ita Gilb. Genebrardus in Epiſt. dedicatoria operum Origenis pag.* 6.

Thomas Erpenius in Oratione de lingua Ebræa pag. 117. *hæc ait:* » Fatentur uno fere ore omnes eruditi eas ſacrorum librorum verſiones omnium eſſe præſtantiſſimas & tutiſſimas, quæ minimùm ab originali textu recedentes, accuratè ſingula ſequuntur verba; eaque de cauſa tanti fieri ſolet Sanctis Pagnini tranſlatio, ut ex ea nata interlinearis Antverpiana. «

» Præ aliis penè omnibus Latinis verſionibus (*inquit Serrarius prolegom. Bibl. cap.* 18. *qu.* 3.) commendari ſolet ea quæ Pagnini eſt, & quæ Leonis Judæ per Hiſpanos Theologos recognita. «

Buxtorfius in Lexici ſui Hebr. epiſtola dedicatoria ait » *Pagninum* poſt Hieronymum primum Biblia Hebraïca integra in Latinum fideliſſimè convertiſſe. »

Petrus Dan. Huëtius libr. de Claris Interpr. §. 15. » Sanctes Pagninus Ebraïcam quidem veritatem ubique ad verbum retinens, majoremque ejus quàm Latinitatis rationem habens, perfectæ propemodùm & abſolutæ ſanctorum voluminum interpretationis exemplum dedit. Attamen quidam in eo nimiam diligentiam, ambitionem ac curam; tum moroſam minutiarum affectationem, inconcinnitatem etiam & obſcuritatem culparunt; reclamantibus licèt Rabbinorum peritiſſimis, quibus ſummoperè ea probatur ac reliquis anteponitur. «

Pagnini verſio obſcura eſt & barbara, & quidem referta ſolœciſmis... textualem ſenſum quandoque mutat... his animadverſionibus & aliis quæ facilè fieri poſſunt, abſtrahor à ſententiâ viri doctiſſimi, qui illam ut perfectæ propemodùm & abſolutæ ſacrorum voluminum interpretationis exemplum dedit. *Rich. Simon lib.* 2. *cap.* 20. *Hiſt. criticæ Veteris Teſtamenti. Idem cap.* 22. *Diſq. critic. de variis Bibl. editionib. pag.* 183. *hæc addit:* » In multis à Pagnino erratum fuiſſe manifeſtum eſt; primò enim profitetur ſe à Latino Interprete nunquam diſceſſurum niſi in locis ubi neceſſe fuerit; tamen ſæpiùs hunc deſerit abſque ulla prorſus ratione, ut Kimhium alioſque recentiores Judæorum Magiſtros ſequatur... Senſum etiam contextus Hebræi non aſſequitur &c. »

Aliæ editiones verſionis Pagnini 1541. *bis*, 1557. 1568. 1618. V. *Biblia Hebræa ab Aria Montano recognita* 1572. 1579. 1584. 1586. 1591. 1609. 1613. 1657. *bis.* V. *Biblia Latina Vulgata* 1609. 1616. 1721. V. *Biblia Genevenſia* 1560. 1568. 1575.

Biblia Hebræa & Latina ex verſione Sebaſtiani Munſteri cum annotat. &c. 2. vol. in fol. Baſileæ, Iſingrin 1534-35. *Aliæ editiones* 1539. 1546. *Ejus methodum expoſui cùm de hac editione inter Biblia Hebr. mentionem facerem.*

Sebaſtianus Munſterus, qui Vetus Teſtamentum ex Hebræo Latinum fecit, »

» interpretationis ſuæ rationem (*inquit Richard. Simon Diſquiſit. critic. de variis Bibl.* » *edit. cap.* 23. *p.* 187.) apertè declarat ſta- » tim ab exordio ſui operis, ubi teſtatur ſe » non alios verſionis ſuæ duces ſequutum » eſſe quàm Rabbinos, relictis vetuſtis In- » terpretibus; ita ut ſi quando in errorem » inciderit, Judæorum magiſtri, qui illi » præierunt, accuſandi ſint... Nemo re- » centiorum Interpretum in primis Prote- » ſtantium contextûs Hebræi verba & ſen- » ſum meliùs videtur expreſſiſſe quàm Seb. » Munſterus, qui in hoc tantùm reprehen- » ſione dignus eſt, quòd poſthabitis vetuſtis » Scripturæ ſacræ Interpretibus, recentio- » res Judæos Magiſtros nimis anxiè ſequa- » tur. In Latino quoque ſermone ſi nomina » quædam propria excipiantur, non ita » horridus & ſenticuloſus eſt, uti Sixto Se- » nenſi & aliis nonnullis viſum eſt. De illo » omnium optimè ſenſiſſe videtur Huëtius » qui eum hiſce ornat laudibus: *Tract. de Claris Interpr. lib.* 2. §. 14.

» Sebaſtianus Munſterus Bibliorum In- » terpres ſanè doctus, (*inquit in hoc Tractatu* » *D. Huëtius*) in Ebraïca ſemper ſtylum » collineans, ad eaque nunquam non ſe » componens; nec ideo tamen Latini co- » loris negligens, in ejus quamvis linguæ » elegantiis parùm ſe torſerit. Quòd ſi quan- » do obſcuris explanandis, unam alteram- » ve dictionem è proprio penu adjecit, cer- » tis illam notis homo religioſus inſignivit: » quò adulterinis Lector germana ſecerne- » ret. »

Bibliorum ex Hebræo verſionem Latinam Joanni Oecolampadio tribuunt an. 1535. *excuſam Leon. Marius ſect.* 7. *procemii in ſacram Scripturam, quæſt.* 6. *pag.* 67. *& ante eum Nicolaus Serrarius Proleg. qui cùm recenſuiſſet Munſteri verſionem, ſubdit:* » ſe- » cunda eſt Oecolampadii anno 1538. *quæ verba ſi de univerſo Canone Hebræo accipienda ſunt, uterque ſanè longe aberrat, ſi quidem ſolos Prophetas & Librum Job ex Hebræo Latinè reddidit.*

Biblia ſacra utriuſque Teſtamenti, & Vetus quidem poſt omnes omnium hactenus editiones operâ Sebaſtiani Munſteri evulgatum, & ad Hebraïcam veritatem quoad fieri potuit redditum, collatis ubique vetuſtiſſimis & probatiſſimis ejus linguæ ſcriptoribus. Novum verò non ſolùm ad Græcam veritatem, verùm etiam ad multorum utriuſque linguæ & interpretum & codicum fidem, operâ D. Eraſmi Roterodami ultimo recognitum & editum. Additi ſunt è 70. Interpretum verſione libri Eccleſiaſtici qui habentur extra Canonem Hebræum, *cum expoſitione Henrici Bullingeri de omnibus Sacræ Scripturæ libris & altera præfatione.* In 4°. Tiguri, Froſchoueri 1539.

Ex altera præfatione. » Superiore ſeculo « in libris Novi Teſtamenti vertendis, il- « luſtrandiſque poſt Vallam & Stapulenſem « Deſiderius Eraſmus feliciſſimè laboravit. « In Vetere fidelem operam navarunt viri « aliquot illuſtres, inter quos primum lo- « cum obtinet Sebaſtianus Munſterus, qui « Veteris Teſtamenti verſionem Latinam « ad veritatem Hebraïcam, excuſſis etiam « aliis Interpretibus & Hebræorum com- « mentatoribus codicibuſque emendatis, « fide optimâ, diligentiâ ſummâ, & ſudo- « ribus inæſtimabilibus, elaboratam nobis « dedit. Quam tametſi abſque annotatio- « nibus ſuis vulgari prohibuerit, aliud ta- « men videbatur plurimorum poſtulare uti- « litas. Vulgata eſt ergo ſine annotationi- « bus & textu Hebraïco, ut Biblia pura & « ad veritatem Hebraïcam etiam ad ver- « bum quoad fieri potuit tranſlata haberent, « qui hactenus queſti ſunt Vulgata Biblia « non ubique ſimplicitatem referre Hebraï- « cam &c. «

Biblia juxta germanam Hebraïci idiomatis proprietatem, nunc primùm adjectis in ſingula capita perbrevibus argumentis atque locorum Scripturarum concordantiis, ſummâ fide & non æſtimandis laboribus impenſiſque excuſa, interprete Xante Pagnino cum ejus præfatione. Præfixa eſt epiſtola Typographi Hermanno Archiepiſcopo Colonienſi dicata, in fol. Coloniæ, ex officina Melchioris Noveſiani 1541.

Biblia ſacra ex Santis Pagnini tralatione, ſed ad Hebraïcæ linguæ amuſſim noviſſimè ita recognita & ſcholiis illuſtrata, ut planè nova editio videri poſſit, *cum præfatione & quibuſdam ſcholiis marginalibus Michaëlis Villanovani, hoc eſt Serveti*, in fol. Lugduni, impenſis Hugonis à Porta, excudebat Caſpar Treſchel 1542.

Ex præfatione. » In ipſa Pagnini noſtri « verſione non parùm eſt nobis poſt omnia « ejus annotamenta deſudatum: annota- « menta, inquam, quæ ille nobis quàm « plurima reliquit. Nec ſolùm annotamen- « ta, ſed & exemplar ipſum locis innume- « ris propriâ manu caſtigatum. Ex quibus « omnibus affirmare auſim, & integras « magis nunc eſſe ſententias, & Hebraïcæ « veritati propinquiores. Eccleſiæ tantùm » & Hebraïcè peritorum ſit de hac re ju- « dicium. «

Villanovani nomine notum eſſe Michaëlem Servetum affirmat Sandius in Bibliotheca Antitrinitariorum, eundemque hujus editionis Pagninianæ authorem eſſe Calvinus confirmat his verbis. » Lugduni quum « Sacris Bibliis corrigendis opera ejus (*Serveti*) conducta foret, poſtquam Ty- « pographum

» pographum quingentis libris Francicis » emunxit, ne furatum eſſe quis diceret » quod mercedis nomine ſumpſerat, ſingu- » las paginas partim multis futilibus nugis, » partim impiis deliriis inquinavit. Quia » ſingulis excutiendis tempus non dabatur: » in primis objectum eſt caput Jeſaiæ 53. cu- » jus perſpicuitas &c. *Ita Joannes Calvinus pag.* 60. *defenſionis orthodoxæ fidei adverſus Serveti errores edit. an.* 1554. *in* 8°. *Inde colligitur non Pagnini, ſed ſua annotamenta Villanovanum quibuſdam in locis Veteris Teſtamenti ad marginem adjeciſſe.*

Biblia è ſacra Hebræorum lingua Græcorumque fontibus, conſultis ſimul orthodoxis Interpretibus, religioſiſſimè tranſlata in ſermonem Latinum per Theologos Tigurinos, *unde verſio Tigurina dicta, ſcilicet Vetus Teſtamentum ex Hebræo per Leonem Judæ exceptis octo poſtremis capitibus Ezechielis, Daniele, Jobo, Pſalmis*, 48. *ultimis, Eccleſiaſte, Cantico Canticorum, quos convertit Theodorus Bibliander: Libri Eccleſiaſtici ex Græco per Petrum Cholinum; & Novum Teſtamentum ex verſione Deſid. Eraſmi recognita ab eodem Cholino & Rodolpho Gualthero. Annotationes & variæ lectiones paſſim per tota Biblia marginibus adjiciuntur. Omnia hæc recognita ſunt à Conrado Pellicano cum ejus præfatione*, in fol. Tiguri, excudebat Chriſtophorus Froſchoverus 1543.

Aliæ editiones hujus verſionis 1544. 1545. 1550. 1564. 1584. 1616.

Ex præfatione, de operis hujus inſtituto ac ratione. » Leo Judæ inter Tigurinæ Ec- » cleſiæ Paſtores & Miniſtros non poſtre- » mus... primus inter nos Latinam verſio- » nem Bibliorum moliri cœpit... In trans- » ferendo autem uſus eſt Hebraïco exem- » plari, eoque emendatiſſimo, quod reli- » gioſe ſecutus eſt... conſuluit etiam alia » exemplaria Hebræa, præſertim in locis » difficilioribus & ambiguis. Et quanquam » neque ex Græcis, neque ex variis Latino- » rum editionibus lectionis veritatem puta- » vit eſſe petendam, conſuluit tamen illas » non infrequenter; neque neglexit, quæ » de genuina lectione & germano ſenſu paſ- » ſim tradiderunt orthodoxi Eccleſiæ In- » terpretes. Adjutus eſt autem operâ & di- » ligentiâ clariſſ. virorum... His inquam » omnibus adjutus, his denique conſultis » omnibus, Latinam ſuam tranſlationem » ſincerè ad veritatem Hebraïcam forma- » vit atque compoſuit... Porro in vertendo » non fuit ſuperſtitioſus... Curavit ubique » ut oratio ſive verſio eſſet ſimplex, & » quantùm potuit Latina, exceptis verbis » aliquot & idiomatis, quæ receptiora & » notiora ſunt quàm ut mutari conveniat... » Priuſquam illum *laborem* ad optatum fi- nem perduxiſſet, in graviſſimum morbum « incidit... Poſtremò ad Theodorum Bi- « bliandrum converſus, te, ait, oro atque « obteſtor, ut ea tu in noſtra Bibliorum « verſione abſolvas, quæ morbo hoc meo in- « terceptus transferre abſolvereque non « potui. Octo videlicet poſtrema capita « Ezechielis, à quadrageſimo nimirùm ca- « pite, Danielem totum, librum Job inte- « grum, Pſalmos ſive Hymnos 48. ultimos « à 102. ſcilicet Pſalmo, libellos etiam Sa- « lomonis duos, Eccleſiaſten & Cantica « Canticorum... ſuam Bibliander hac in re « operam ſanctè promiſit.... Inter hæc « Conr. Pellicanus ſuâ ſponte morienti om- « nem pollicetur operam. Cui ille manda- « bat ea fideliter revideret quæ propter « morbum nondum ipſe recognoverat, cu- « raretque omnia è prælo quàm caſtigatiſ- « ſima prodirent in lucem. *Poſt Leonis obitum* Bibliander ea quæ promiſerat, fide « præſtitit, quemadmodum ipſi libri quos « vertit abundè teſtabuntur... Annotatio- « nes quas ſparſim vides adjectas in margi- « ne, non tam diverſitatem lectionis ver- « ſioniſque indicant quàm ſenſum aperiunt « authorum... Hactenus verò librorum « Eccleſiaſticorum ideo nullam mentionem « fecimus, quod ii peculiarem habeant ap- « poſitam ab authore ſuo præfationem... « hoc adjicimus, authorem ejus operis Pe- « trum Cholinum eo ipſo die conceſſiſſe « fato, lue extinctum peſtiferâ, quo ipſum « opus ſuum typis deſcriptum eſt ac abſo- « lutum... «

Potiſſimam verò in hac *editione* operam « præſtitêre Petrus Cholinus & Rodolphus « Gualtherus, qui maximam hujus laboris « partem ſuſtinuit. Nam argumenta Novi « Teſtamenti & ea quoque quæ à 14. capite « Actuum Apoſtolorum elaborata & anno- « tata ſunt ad finem uſque operis ſolus fere « confecit: reliqua cum illo ac aliis com- « munia habet. Complures enim fratres « ſuam operam huic operi Biblico fidelem « collocarunt. « *Hactenus hæc præfatio.*

» Verſio hæc (*juxta Matth. Polum in Præf. Synopſeos Crit. ſacr.*) ſummâ erudi- « tione & magno judicio confecta, Hebraï- « ci textus licèt verba non ſemper expri- « mat, at ſenſum in pleriſque ac maximè in « difficillimis locis ingenioſè ſimul & fide- « liter reddit. Porro proprietate & puritate « ſermonis, perſpicuitate atque elegantiâ « ſtyli, reliquiſque bonæ traductionis virtu- « tibus, vel cum primis contendere poteſt. « *Ita ille.*

Cornelius à Lapide cap. 3. *pag.* 22. *Proleg. in Eccleſiaſticum.* » Verſio hæc liberior eſt, « nec verbum verbo, ſed ſenſum ſententiæ « quem auctor ſibi in mente ſtatuit, red- « dit; ita ut ſæpe textus autographi non «

» tam verſio quàm commentarius & expli-
» catio. »

Rich. Simon in Diſq. crit. de var. Bibl. edit. pag. 189. » Minùs quidem propriè vo-
» ces Hebraïcas reddidit Leo Judæ quàm
» Munſterus, ſed editionem ſuam Latinis
» auribus accommodavit, quòd à Munſtero
» præſtitum non eſt. Si qua in re repre-
» hendi meretur Leo Judæ, in hoc maximè
» quòd ne ob brevitatem obſcurus fieret,
» Paraphraſten interdum potiùs quàm In-
» terpretem ſe oſtendit. »

Biblia Lat. Tigurina cum notis, in 4°. Ibid. iiſdem typis 1544. Eadem abſque notis, in 8°. Ibid. 1544.

Biblia eadem cum editione Vulgata & notis Vatabli, in 8°. Pariſiis, Rob. Stephani 1545.

» Verſio quæ nomine Vatabli circum-
» fertur (*ſcribit Jac. Tirinus in Indice auctorum citatorum in Comment. ſuis ad Biblia*)
» & à veritate Hebraïca longiſſimè aber-
» rat; non eſt hujus qui nullam verſionem
» ex Hebræo confecit, ſed eſt Leonis Ju-
» dæ... Notationes quoque quæ verſioni
» conjunguntur, ut nunc exſtant, non ſunt
» Vatabli, ſed Hæretici cujuſdam, fraude
» Rob. Stephani ſuppoſitæ Vatablo. «

» Quæ Vatabli nomine vulgata eſt tranſ-
» latio (*inquit Hottingerus Bibliothecarii*
» *lib.* 1. *cap.* 4. *p.* 167.) Tigurinæ per omnia
» non reſpondet, quòd obſervatum hacte-
» nus non ſatis eſſe miror, Vatabli certè
» editio mixta pro Tigurina habenda non
» eſt. «

» Id de qua varietate ſit accipiendum,
» neſcio, *ſcribit Kortholtus pag.* 265. *tract. de*
» *variis ſcript. editionibus.* Hæc autem edi-
» tio citari ſolet ſub nomine Vatabli, non
» ratione tranſlationis, ſic enim Vatablus
» eam non agnovit, ſed reſpectu annotatio-
» num quæ ex publicis ejus prælectionibus
» à Bertino excerptæ ſunt, ut refert ipſe
» Stephanus in præfat. Bibliorum Latino-
» rum anni 1557. »

Arnoldus Bootius in Indice auctorum in Animadv. ſacris ad Vet. Teſt. citatorum hæc ait: » Verſionem Tigurinorum Robertus
» Stephanus anno 1545. junctim cum ver-
» ſione Vulgata per columnas edidit in 8°.
» appoſitis paſſim ad locos quoſque diffici-
» liores ſcholiis locupletiſſimis & doctiſſi-
» mis; quæ ſcholia cùm ipſius ſolius opus
» eſſent in ſolidum, omnem tamen eorum
» honorem vir modeſtiſſimus in præfatione
» alteri tranſcripſit, Franciſco Vatablo, ac
» ſi ex ejus prælectionibus ſublectum eſſet
» quidquid in iis boni continebatur. Id quod
» etiam antea fecerat, quando iſta ſcholia
» ad textum Vulgatæ accommodata &
» cum ea ſola impreſſa vulgaverat, è qua
» editione vidimus Pentateuchum in 4°.

A (*anno* 1543. *excuſum*) ex cujus præfatione «
ſatis apparet non Vatablum, ſed Stepha- «
num eſſe authorem iſtorum ſcholiorum, «
quæ in Bibliis Vatabli (ita dictis, quia in «
præfatione Stephanus Vatablo ſcholia ſua «
fert accepta) comparent. Prima eſt illa «
in 8°. anni 1545. nihil habens præter ver- «
ſionem Vulgatam ac Tigurinam cum «
ſcholiis Stephani marginalibus. Poſtea «
Biblia Tetrapla (habentia textum He- «
braïcum, verſionem Græcam ex editione «
Complutenſi, Latinam Vulgatam, & La- «
B tinam alteram, non jam illam Tiguri- «
nam, ſed planè novam) prodierunt duo- «
bus voluminibus (adjuncto etiam tertio «
Novum Teſtamentum continente) in «
magno quarto cum iiſdem illis prioris «
editionis annotationibus, ſed hic illic im- «
mutatis, & Hebraïcas allegationes, quæ «
nullæ in priori, habentibus. «

Illam haud dubiè editionem Bootius non viderat, ſi de ea quam anno 1557. *typis ſuis Stephanus vulgavit, aut de altera, quam Salmanticenſes Theologi anno* 1584. *edendam*
C *curarunt, faciat mentionem: alia enim nulla eſt ante annum* 1585. *Utraque autem editio neque textum Hebraïcum, neque Græcam verſionem habet, ſolam duntaxat verſionem Vulgatam complectitur cum Latina Pagnini (editio anni* 1557.*) cum Tigurina (editio anni* 1584.*) denuo recognita, & annotationibus quales hic Bootius deſcribit. Prima non in* 4°. *majori, ſed in folio ſat magno* 3. *tomis, & ſecunda* 2. *vol. in folio minori emiſſa eſt in lucem.*

Eadem editio (*pergit ibidem Bootius*) «
D cum auctioribus etiamnum ſcholiis anno «
1586. ex officina Santandreana prodiit «
3. vol. in fol. (*Hæc textum Hebræum & Græcum continet, verſionemque Pagninianam, ſcholia verò ſunt eadem nec fuſiora quàm quæ in editione anni* 1557. *publicata ſunt*)... Neutri harum editionum ulla «
præfatio additur aut quicquam in toto «
opere comparet, unde conſtat à quo hæc «
editio adornata aut nova iſta verſio pro- «
fecta ſit. (*Id quidem verum eſt de editione* «
Santandreana, non autem de Stephanica.) «
E Nam quòd in titulo ſcholia Vatablo rur- «
ſus attribuuntur, nihil eſt. Tantùm enim «
abeſt Vatablus ſecundis aut tertiis curis «
hiſce ſcholiis manum adhibuerit, (*jam* «
ab anno 1547. *obierat*) ut ne prima qui- «
dem ab eo profecta ſint, eaque ſibi at- «
tribui indignè admodum tulerit, publi- «
ceque nihil illa ad ſe pertinere profeſſus «
ſit, cùm multa religionem Reformatam «
ſapientia in iis ſparſa ſint, à quâ fuit alie- «
niſſimus. Mihi dubium non eſt quin Ro- «
bertus Stephanus proprius iſtorum ſcho- «
liorum, & fortaſſis etiam novæ verſionis «
auctor fuerit, æquè ac præcedentium. «

(*Nullum ibi fuiſſet Bootio dubium, ſi legiſſet unquam præfixam editions anni* 1557. *præfationem, quæ hanc tranſlationem Pagnino tribuit.*) *Addit tandem:* novâ iſtâ verſione nos nuſpiam uſi ſumus, quippè qui ex » tribus iſtis edirionibus illam anni 1545. » ad manum habuimus, reliquas duntaxat » vidimus, atque obiter inſpeximus. *Obiter ſane, cum in illis recenſendis miſceat omnia atque confundat. Eadem ex Bootio ad verbum expreſſit, ſed ad novum examen non revocavit Waltonus, Prolegom.* 4. *num.* 6.

Ex his quæ in præfatione horum Bibliorum & ex collatione novæ illius verſionis cum Tigurina, quæ eadem eſt, liquet, quàm immeritò dixerit Scævola Sammarthanus lib. 1. *Elogior.* » Vatablus ſacris Bibliis ex Hebraïca fide longè caſtiùs quàm anteà » converſis nomen æternitati conſecravit » ſuum. *Nec meliori jure hanc tranſlationem ipſi Rob. Stephano tribuit Theodorus Janſonius ab Almeloveen pag.* 14. *Diſſert. de vitis Stephanorum in qua legitur:* » Ipſe *Stephanus,* » ut erat literarum Hebraïcarum etiam » gnariſſimus, novam verſionem confecit, » & cum aliis mſſ. contulit. «

» Hanc Leonis Judæ interpretationem » (*ut ſcribit Rich. Simon ſub finem cap.* 20. » *Diſq. crit pag.* 186.) Roh. Srephanus cœteris omnihus atque inprimis verſioni Santis Pagnini antepoſuit, quia illa minùs » ohſcura erat, ſermoque Latinus in ea purior. Idem tamen Stephanus in alia editione quam publicavit anno 1557. Pagnini » tranſlationem (*ſc. in Veteri Teſtam.*) præ » aliis omnibus ſelegit; ſed quæ priori jam » edita caſtigatior eſſet, & ab ipſomet Pagnino, ſi Roh. Stephano credimus, eorrecta. Neque igitur Vatahlus, neque » Robertus Stephanus ullius Bihliorum » verſionis auctores ſunt; uterque tamen » de literis Hebraïcis benè meritus. » *Hæc ille.*

Idem ibidem cap. 23. *pag.* 189. » Hane » Leonis Judæ verſionem ſeverè eaſtigavit » Genebrardus (*in præfatione Operum Origenis*); qua in re Theologis Pariſienſihus » ipſe ejuſdem Faculratis Theologus placere viſus eſt. Sed longè mitiùs à Theologis » Hiſpaniæ exceptus Rob. Stephanus, qui » editionem Bibliorum (*anni* 1545.) Theologis Pariſienſibus improhatam, de auctore verſionis Latinè ex Hehræo minimè » ſolliciti, ſimul cum notis pauciſſimis in » ea immutatis Salmanticæ (*anno* 1584.) » publicarunt, eamque dignam judicarunt » quæ à viris Scripturæ ſacræ ſtudioſis legeretur. »

Biblia Lat. Munſteri cum texru Hehr. & ejus annotationibus, 2. vol. in folio. Baſileæ 1546.

A Biblia Lat. Tigurina, 4°. Tiguri, Froſchoveri 1550.

Bihlia Veteris Teſtamenti ex Hebræo & Novi ex Græco, Interprete Sebaſtiano Caſtalione, una eum ejuſdem annotationihus, *omnia charactere curſivo*, in folio. Baſileæ, ſumptibus Joannis Oporini 1551.

Aliæ editiones hujus verſionis 1554. 1556. 1573. 1697. 1699.

Bibliorum interpretationem Genevæ aggreſſus eſt 1542. *perfecit anno* 1550. *id eſt circiter novem annis. Illud patet ex reſponſione*
B *ſua ad Theod. Bezam quam abſolvit anno* 1558. *in cujus ferè initio hæc ait:* Ego ante « annos circirer ſexdecim cùm viderem &c. « tranſtuli ſacra Biblia in Latinum ſermonem &c. «

Ex Epiſtola Eduardo VI. Angliæ Regi nuncupata. Ego operam dedi ut fidelis & « Latina & perſpicua eſſet hæe tranſlatio « quoad ejus fieri poſſet, ne quem deinceps orationis ohſcuritas aut horriditas, « aut etiam interpretationis infidelitas ab «
C horum lihrorum lectione revocaret; ſed « perſpicuitatis & fidelitatis potiſſimùm rationem duximus. «

Ex admonitione ad Lectorem. » Novum « fœdus de Græco tranſtulimus; Vetus de « Hehræo, excepris libris *Græcis*, quos, « cum in Hehræo non extent, de Græco « tranſtulimus. Sunt & in Daniele capita « ſex & in primo Eſdræ quaruor, quæ nos, « quoniam Syriacum ſermonem non dicimus, ex aliorum tranſlationihus ſumus « interpretati. Quartum Eſdræ ex Latino «
D in Latinum tranſtulimus, quoniam in « alio ſermone non invenimus. Quòd ſi quid « in Græca aut Latina vetere tranſlatione « lihri alicujus, qui Hehraïcè extaret, reperimus quod in Hebræo non eſſet, id « inſeruimus... Atque idem fecimus in libris « de Græco tranſlatis, ſi quid in Latino ampliùs invenimus... (*quædam ab Eſdræ temporibus uſque ad Maccabæos &c. ex Joſepho auctor ſupplevit.*) Cœterùm ut ſciatis quatenus meæ tranſlationi fidendum ſit aut « diffidendum: ſciendum eſt, in his libris «
E multam eſſe difficultatem partim in verbis, « partim in re, partim in utroque. «

Famoſiſſima eſt hæc tranſlatio, in quam inſurrexerunt tam Catholici quam Proteſtantes. Thuanus lib. 34. *Hiſt. ad annum* 1563. *editionis tertiæ Pariſienſis anni* 1609. » Caſtalio cùm puriorem linguarum cognirionem ad Theologicam ſcientiam adjunxiſſe ſe putaret, impuriſſimas manus multorum judicio ad ſacra tractanda atrulit, « cum à rebus ad tantum opus neceſſariis « homo imparatiſſimus novam Bihliorum « interpretationem inſolenti temeritate motus eſt. «

Sixtus Senenſis lib. 8. Bibl. ſanctæ de tranſlat. S. ſcript. » Caſtalio, quem neſcio an paraphraſten potiùs quàm interpretem appellem, ita eſt delicatus & mollis, ut nihil quod Hebraïſmum redoleat olfacere patiatur, nec ferè ſe Latinè loqui putet niſi quam effœminatiſſimè loquatur; *cujus rei multa hic Sixtus profert teſtimonia.*

Genebrardus in præfatione operum Origenis. » Caſtalionis verſio eſt affectata, plus habens pompæ, & phalerarum quam rei & firmitatis... tot verbis vix adhuc explico hominis vanitatem, qui Dei ſacramenta ſermone, non modo animo, ſe poſſe complecti putavit. »

» *Sebaſtianus Caſtalio* cùm Muſas in omni diſciplinarum genere Latinè loquentes videret, tentare voluit num & ſacræ literæ, negligentiore hactenus & horridiore quodam ſtylo contentæ, his quoque munditiis exornari poſſint & expoliri. Hoc itaque animo novam Bibliorum tralationem exorſus omnes utriuſque fœderis libros raro & admirabili nec ullidum in his literis uſitato puritatis & elegantiæ nitore expreſſos intra decennium adornavit & publicavit. Magnam procul dubio ab eruditis omnibus & piis gratiam initurus, niſi ſacroſanctam rerum divinarum majeſtatem viſus eſſet aliquot in locis præ nimio latinitatis & facundiæ ſtudio violaſſe. » *Scævola Sammarthanus lib. 2. Elogior. pag. 126.*

» Quid de intemperantiſſima Sebaſt. Caſtalionis converſione ſtatuendum eſt, (*inquit Caſaubonus in Dialogo Dan. Huetii de Claris interpretibus num. 18. pag. 117.*) quæ res puriſſimas faſtidioſâ venuſtate oblimavit, & omnem divini verbi vim nimiâ curaturâ eliſit, & verba à Patribus & toto Chriſtianorum cœtu recepta & uſurpata ineptiſſimè repudiavit; homo cæteroquin ſimplex & ab omni faſtu alienus, ut de eo verè ſcripſit Sammarthanus, & eximiam in operis ſui præfatione ingenuitatem & candorem præ ſe ferens, propterea que à nobis ſine contumelia dimittendus. »

Rich. Simon in Diſquiſit. crit. cap. 23. p. 190. Non diffiteor quidem illum, quia in Latino ſermone delicatiorem molliorem-que ſe præbuit, contextus ſui verba in pleriſque ſat accuratè non expreſſiſſe; ſed id non ex ignorantia fecit, verùm ex prava imitandæ Ciceronianæ & Catullianæ dictionis affectatione. »

Quantò vehementius adhuc illum adorti ſunt Theologi Genevenſes, & præprimis Theod. Beza, norunt qui legerunt ejus ad defenſiones & reprehenſiones Seb. Caſtalionis reſponſionem, in qua tranſlationem hanc talem eſſe pronuntiat, quæ unà potiùs liturà quàm correctionibus indigeat. » Profano (*inquit etiam Hottingerus in Bibliothecario p. 167.*) terminorum ſelectu auribus magis, quam cordi conſulere viſus eſt. «

Caſtalio ipſe ſuam defenſionem ſuſcepit & vulgavit. Præfatio hujus operis ſic habet: Noſtram Bibliorum tum Latinam, tum Gallicam tranſlationem quidam non ſolùm ut indoctam, ſed etiam ut impiam, & multis in locis à divini Spiritus ſententia prorſus diſcrepantem explodunt. Horum reprehenſione cùm viderem & meum nomen lacerari, & paſſim pios homines offendi... viſum eſt mihi, hac reſponſione, his malis occurrere &c. «

Quidam etiam ex Proteſtantibus non tam acerbum, imò benignum tulerunt de eâ verſione judicium. Simlerus in Epitome Bibliothecæ Geſneri hæc ait: » Caſtalio vertit tota Biblia, ita diligenter ac ſumma fide... ut omnes omnium verſiones adhuc editas longo poſt ſe intervallo reliquiſſe videatur. *Frid. Furius Coriolanus in Bononia p. 326.* Quid de Caſtalionis tranſlatione dicam? annon hic omnes Interpretes, quicumque libros ſanctos in Latinum converterunt, ita vicit, ut ſoli ipſi primæ meritò deferri debeant. « *Buxtorfius in præfat. Lexici Hebr.* » Anno 1534. in Germania Seb. Munſterus, & paulò poſt, Sebaſt. Caſtalio ſimiliter, ſummâ fide & diligentiâ Biblia Hebræa Latinè interpretati ſunt. « *Laur. Humfredus Anglus lib. 1. pag. 62. de ratione convertendi authores.* Nec ſuâ laude fraudandus eſt Seb. Caſtalio, vir in linguis doctiſſimus, qui omnes opes Latinæ linguæ ad Dei verbum omni inſtrumento oratorio exornandum deprompſit. Si quid erràvit, errarunt & alii. *Idem ibidem pag. 189.* Caſtalio multos annos domi ſuam verſionem, ut audio, ſuppreſſit, trutinavit, expendit, limavit, Hebraïcas phraſes cum Latinis diligentiſſimè & Græciſmo item cum probatiſſimis authoribus Linguæ Romanæ conjungendo, ut quàm appoſitiſſimè idiotiſmum redderet, & Hebraïſmos explicaret. «

In excuſando Caſtalione operoſus eſt Simon Epiſcopius, Inſtit. Theolog. lib. 4. ſect. 1. cap. 21. » In verbis, inquit, iſtis *prophanis* error non eſt, nec latinitatis puræ ſtudium convitio mactari meretur. Nemo ideò erraſſe dicendus eſt, quiſquis erraverit, quòd Latinè & eleganter ſtuduerit ſacros libros traducere. « *Matthæus Polus in præfat. Synopſ. crit. ſacr. ait.* Caſtalionem in ſua verſione de textu Hebraïco ad verbum reddendo non admodum laborare: at ſenſum plurimis in locis, perſpicuè, purè, eleganter & fideliter exprimere & «

» magnas non rarò difficultates verſione ſuâ
» feliciter abſolvere. »

» Caſtalio perſpicaciſſimus plerumque
» Interpres; elegantiæ & Latinitatis mag-
» nam ubique curam habet, ſæpè nimiam.
Bootius in indice auctorum, quos citat in Animadv. ſacris.

» Sed & Caſtellionis verſionem, doctam
» ſanè elegantem & multa in paucis com-
» plectentem (quam etiam in annotationi-
» bus ſuis crebrò citat noſter Hammundus,
» & alus præfert) haud rarò mihi uſui &
» auxilio fuiſſe non inficior. » *Jacobus Duport in Præfatione ad metaphraſin Pſalmorum.*

» Caſtellio magis Paraphraſtæ docti
» quàm Interpretis religioſi munus præſti-
» tiſſe videtur, nec propterea tamen, ut
» nonnulli faciunt, conviciis exagitandus,
» eùm etiamſi verba non adnumeret, ſen-
» ſum tamen ut plurimùm fideliſſimè red-
» dat, ut ab iis qui Latinè tantum ſciunt
» intelligi poſſit. » *Martinus Ruarus Cent. 1. Epiſtol. p. 97.*

Biblia Latina Caſtalionis unà cum ejuſdem annotationibus, *charactere rotundo.* Totum opus recognovit ipſe *Caſtalio* & adjecit ex Flavio Joſepho hiſtoriæ ſupplementum &c. fol. Baſileæ, per Jo. Oporinum 1554. 1556. *Varia & duplex eſt editio.*

Biblia Latina Pagnini *ab ipſo Pagnino ex ejus mſc. & à Rob. Stephano recognita*, una cum Vulgata & annotationibus Vatabli, 2. vol. fol. Ex officina Rob. Stephani 1557.

Ex præfatione. » In interiori autem
» parte interpretationem Sanctis Pagnini
» (quam potiſſimùm ut maximè fidam,
» omnes uno ore laudant) craſſioribus lite-
» ris excuſam damus; ſed hanc quidem
» certè multis partibus eâ, quam in aliis
» editionibus habes, meliorem. Nacti enim
» ſumus duo ex prima illius editione exem-
» plaria, in quibus non ſolùm typographica
» errata non pauca nec levia, manu pro-
» pria ipſe author correxerat, ſed multos
» etiam locos diligentiùs & accuratiùs quàm
» anteà examinatos recognoverat. Vene-
» runt etiam in manus noſtras ejuſdem
» Sanctis in Vetus Teſtamentum annotatio-
» nes, ex quibus itidem omnia, quæ ad
» ejus interpretationis recognitionem per-
» tinebant, ſedulò excerpſimus. Ejus præ-
» tereà linguæ Hebraïcæ theſaurum non ſi-
» ne magno fructu conſilium ferè ſemper
» adhibuimus. «

Biblia Latina ex ſingulari cum aliorum doctiſſimorum Interpretum, tum verò in primis Sanctis Pagnini & Franciſci Vatabli (*hoc eſt Tigurinæ verſionis*) operâ ex Hebraïcis Græcíſque fontibus *conflata à*

A *Thomæ Guarino*, (*referente Joan. Pineda cap. 13. §. 2. Præf. Comment. in Eccleſiaſten.*) in folio. Baſileæ, Th. Courteau pro Guarino 1564.

Biblia Latina Tigurina, in 4°. Tiguri, Froſchoveri 1564.

Biblia Latina Pagnini cum verſione Gallica Genevenſi, fol. Genevæ, Jacobi Bourgeois 1568.

Ex præfatione: Totum opus ita à nobis concinnatum eſt, ut Pagnini editione in margine, bonâ fide, collocata, noſtram
B interpretationem è verbo expreſſam alio charactere ſc. Italico, in ejus locum ſubſtituerimus, ut hac ſcilicet characterum diverſitate & notulis in margine adhibitis quid à nobis aut relictum ſit aut mutatum percipi poſſit. «

Biblia Latina Pagnini ab Aria Montano recognita. V. *Biblia Polyglotta Antverpienſia* 1572.

Aliæ editiones hujus verſionis à Bened. Aria Montano recognitæ 1581. 1584. 1591. 1609. 1613. 1657. *bis* 1707.

C *Ex ejuſdem Præfatione Tomo V. præmiſſa*:
Quiſquis igitur Latini ſermonis elegan- «
tiam à nobis ſcrupuloſè requiret, ſciat «
is id noſtrum inſtitutum non eſſe ut ver- «
bis ſtudeamus; ſed nobis hoc tantum «
propoſitum eſſe, ut in vertendis S. Scrip- «
turæ libris, veritati imprimis, mox etiam «
ſacr. literarum ſtudioſis quantum poſſu- «
mus operâ noſtrâ conſulamus. «

» Hæc verſio excuſa eſt in Bibliis Re- «
giis operâ B. Ariæ Montani alicubi mu- «
tata, & ad verbum juxta Hebraïci tex- «
D tûs proprietatem reddita Quod ejus ſtu- «
dium omnibus non probatur, dum Pa- «
gnini verſionem temerè loco movit, & ver- «
ba barbara & inuſitata, quæ Latinæ au- «
res non ferunt, pro Pagnini bonis ſub- «
ſtituit. Hoc tamen pro Aria dici poteſt, «
quòd hoc modo tyronibus linguæ Hebr. «
conſuluit, nec Pagnini verba prorſus ſuſ- «
tulit, ſed tantum ad marginem tranſtulit. «
Hæc Waltonus proleg. 5. num. 5.

Petrus Dan. Huetius de Claris Interpr. num. 15. pag. 114. ſic loquitur: » Quò magis «
E etiam Ariæ Montani apud nonnullos «
offendit emendatio, ut quæ Pagnini ru «
dem interpretationem neque valdè cul «
tam, novâ etiam barbariei & ſqualloris «
acceſſione contaminarit: ſed unicâ fidiſſi- «
mi Interpretis & Ebraïcæ linguæ tyroni- «
bus perutilis laude contentus, imperito «
rum ſpernit convitia. «

» Novæ Bibliorum verſionis auctor non «
fuit Arias Montanus, cui ſatis fuit Pa- «
gnini tranſlationem aliquot in locis caſti- «
gare. Sed quia nudas Grammaticæ He «
braïcæ præceptiones ſæpiùs reſpexit, vix «
rebus ipſis attentus, Pagnini barbariem «

» ex prava affectatione ſuperavit. In eo to- A
» tus occupatur ut voces Hebraïcas ad ver-
» bum exprimat, ſenſum illarum pro loco-
» rum ratione minimè curans. » *Rich. Simon in Diſquiſ. critic. de variis Bibl. editionibus cap.* 22. *p.* 183.

Biblia Latina ex poſtrema Sebaſt. Caſtalionis recognitione cum annotationibus ejuſdem &c. Index præterea novus adjectus eſt, & is quidem locupletiſſimus, in folio. Baſileæ, Pernæ 1573.

Hæc editio præſtat prioribus ob indicem, qui in illis deſideratur, qui quidem in ultimis quoque editionibus ann. 1697. 1699. *adjectus eſt.* B

Bibliorum codex ſacer & authenticus Teſtamenti utriuſque V. & N. ex Hebræa & Græca veritate quàm proximè ad literam quidem fieri potuit, fideliſſimè tranſlatus in linguam Latinam (*verſio eſt Sanctis Pagnini*). in 4°. Tiguri 1579.

Bibliorum pars I. id eſt quinque libri Moſchis Latini recens ex Hebræo facti, brevibuſque ſcholiis illuſtrati ab Immanuële Tremellio & Franciſco Junio, in C fol. Francofurti ad Mœnum ex officina Andreæ Wecheli 1575. Pars II. id eſt libri hiſtorici &c. fol. Ibidem 1576. Pars III. i. e. Libri Poëtici &c. in fol. ibidem 1579. Pars IV. id eſt Libri Prophetici &c. in fol. Ibidem 1579. Libri Apocryphi ſive Appendix Teſtamenti Veteris ad Canonem priſcæ Eccleſiæ adjecta, Latinaque recens è Græco ſermone facta, & notis brevibus illuſtrata per Franciſcum Junium, in folio. Ibidem 1579. *In hac prima* D *editione deeſt Novum Teſtamentum. Hæc concinnata fuit ab anno* 1571. *ad annum* 1579. *auctoritate & juſſu Friderici Electoris Palatini.*

Aliæ editiones hujus verſionis 1581. 1585. 1590. 1596. 1602. 1603. 1605. 1607. 1611. 1617. 1618. 1624. 1627. 1630. 1632. 1633. 1648. 1651. 1673. 1680. 1703.

Ex monito ad Lectorem. » Multa ſunt quæ
» de hoc opere dici poſſunt; ſed quia hic
» brevitati ut in toto opere ſtudendum e-
» xiſtimaverimus, quatuor in univerſum E
» hoc quidem loco monebimus: Primum
» eſt de tranſlationis genere: vocum pro-
» prietati & ordini prout in Hebræo con-
» textu habentur, quoad fieri potuit, hæ-
» ſimus... Secundum, Hebraïſmos, ſi quos
» propter emphaſim ſervare neceſſarium vi-
» ſum eſt, ſervavimus; quos ſine damno
» Latinitatis de verbo ad verbum redde-
» re licuit, expreſſimus; qui verò duriores
» futuri fuiſſent, in contextu Latinè red-
» ditos margini appoſuimus. Tertium no-
» mina propria ex Hebræorum forma ſcrip-
» ſimus... Quartum in tota tranſlatione
» operam dedimus, ut textus planus eſſet
&c. »

Anno 1573. (*inquit Junius in vita ſua*) «
ex auctoritate Friderici Electoris Heidel- «
bergam migravi cum D. Emanuële Tre- «
mellio verſurus Teſtamentum Vetus. » *Et* «
in catalogo operum ſuorum: » Anno 1573. «
tranſlationem Veteris Teſtamenti *concin-* «
navi cum D. Emmanuële Tremellio. An. «
1579. Apocryphos libros tranſtuli & in- «
ſtruxi notis. An. 1590. Bibliorum Editio «
ſecunda (*i. e. denuo recognita.*)

Sandius pag. 88. *Bibliothecæ Antitrinit. ait* Joannem Eraſmi ſcholæ Antverpianæ «
Rectorem, deinde Socinianum Claudio- «
politanum Paſtorem verſionem Biblio- «
rum Junii & Tremellii quoad Prophetas «
correxiſſe. »

Ex vita Imman. Tremell. apud Melch. Adamum. Tremellius » novam veteris fœ- «
deris ad Hebraïcæ veritatis fontes exa- «
minatam tranſlationem molitus eſt, ſocio «
tanti laboris adſcito Franciſco Junio Bi- «
turige, qui poſt Tremellii obitum eandem «
editionem in opere alieno plus juſto inge- «
nioſus recenſuit, & additis multis auctio- «
rem potiùs quàm meliorem judicio quo- «
rumdam reddidit. » (*Jo. Lætus compend. hiſt. univerſalis period. German. cap.* 35. *ſect.* 2. *art.* 2.)

Hæc verſio non eſt tam metaphraſis ac- «
curata, quàm, uti rectè cenſuerunt An- «
gli, paraphraſis per quam, rejectâ ad «
marginem verborum proprietate ipſo- «
rum tranſlatorum ſententia ſuper ea tex- «
tui ſacro tanquam genuina Spiritûs ſancti «
ſententia inſeritur, & annotationibus il- »
luſtratur, quæ ſententiæ iſti non niſi ma- «
gno textûs ſacri præjudicio ſuperſtruun- «
tur. » *Epiſcopius lib.* 4. *Inſt. Theol. cap.* 1. *ſect.* 1.

» Hæc tranſlatio eſt omnino infida, in- «
duit enim antitheſes & metatheſes verbo- «
rum, quæ omnino non ſunt in Hebræo; «
ita ut videatur quidlibet prorſus arbitrio «
deflexiſſe: & ſi ita liceat interpretari, «
quivis Scripturam pro ſua hæreſi detor- «
quebit. » *Leon. Marius ſect.* 4. *quæſt.* 6. *pag.* 67. *procemii in ſacram Script.*

» Junius in ſingulis fere impreſſionibus «
aliquammulta mutavit, ita ut tandem «
magna mutatio facta ſit, & poſtrema Ju- «
nii editio à prima & communi innume- «
ris in locis plurimùm variet. *Ita Bootius* «
in Indice auctorum qui citantur in Animadverſionibus ſacris.

Calovius in præloquio generali Bibliorum Illuſtratorum num. 14. » Ebraizantis ni- «
mium ſermonis vocumque plurimum ſup- «
plendi causâ minùs audacter textui inſer- «
tarum editionem hanc poſtulat. «

Rich. Simon in Diſquiſ. criticis de variis Bibl. editionibus cap. 23. *pag.* 191. *de ea verſione ſic loquitur:* » Hæc à pleriſque Pro- «

» teſtantibus initio magni æſtimata fuit, præſertim in Anglia & Genevæ, ubi fere ſola in diſputationibus obtinebat. Repertus eſt tamen tunc temporis vir è ſectâ Proteſtantium Joan. Druſius, qui eam ſeverè caſtigavit, oſtenditque in multis Junium & Tremellium allucinatos fuiſſe. Longè etiam poſtea Conſtantinus Lempereur ſimilem de illa verſione tulit ſententiam, de ea ſic loqnutus in Epiſt. ad novam Davidis Lyram: *In vertendis Hebraicis à Junio & Tremellio non rarò abire debui: hoc enim in iſta Bibliorum verſione ſæpe obſervavi; conceptam Analyſim veluti normam ſtatus ad quam in vertendo reſpiceretur, cùm hoc modo ſæpe à vero ſenſu recedatur.* »

» Ad ſacrum opus interpretandum (*inquit Dan. Huëtius lib.* 2. *de Claris Interpretibus num.* 19.) ſeſe accinxerunt Imman. Tremellius & Franciſcus Junius laudabili quidem conatu, ſed, cui ex libertate nimia par ſucceſſus non obtigit.»

Biblia Latina Pagnini à Ben. Aria Montano recognita. V. *Biblia Hebræa* 1581.

Biblia ſacra ſive libri canonici priſcæ Judæorum Eccleſiæ à Deo traditi, Latini recens ex Hebræo facti, brevibuſque ſcholiis illuſtrati ab Imman. Tremellio & Franciſco Junio. Acceſſerunt libri qui (*à Proteſtantibus*) dicuntur Apocryphi, Latinè redditi, & notis quibuſdam aucti à Franciſco Junio. Quibus etiam adjunximus Novi Teſtamenti libros ex Græco à Theod. Beza in Latinum verſos, notiſque itidem illuſtratos, in 4°. Londini, Henr. Middletoni 1581.

Biblia Lat. Pagnini à Benedicto Aria Montano recognita. V. *Biblia Hebræa* 1584.

Biblia Lat. cum duplici tranſlatione, unâ veteri, alterâ novâ (*ſc. Tigurinâ quibuſdam in locis recognita*) & ſcholiis Franc. Vatabli, nunc denno à plurimis quibus ſcatebant, erroribus repurgatis, doctiſſimorum Theologorum tam almæ Univerſitatis Salmanticenſis quàm Complutenſis judicio ac ſanctæ Generalis Inquiſitionis juſſu. 2. vol. in fol. minori. Salmanticæ per Gaſparem de Portonariis, ſuis & Guill. Rouillii, Benedictique Boierii expenſis 1584.

Ex his ultimis verbis patet Jac. Aug. Thuanum lib. 35. *Hiſt. ad an.* 1564. *errare cùm ait:* Hiſpani Theologi diù poſt *hanc verſionem* recognitam per Guill. Rouillium denuo Lugduni excudendam curaſſe, *non Lugduni, ſed Salmanticæ unâ duntaxat vice excudendam curarunt.*

Sic incipit Cenſura generalis Theologorum Salmanticenſium & Complutenſium primis voluminis initio præmiſſa. » Conſtituta eſt generalis cenſura, editionem novam non eſſe juxta literam Hebræam, ſed potiùs paraphraſticam cum quadam orationis & Latini ſermonis puritate. «

Tranſlationem hanc ſic recognitam Index librorum Expurgatorius Madriti anno 1584. *editus quodammodo probare videtur, in Cenſura enim hujus Salmanticenſis editionis relinquitur textus integer exceptis quatuor locis ſequentibus*, Deuteron. cap. 17: 8. novæ 12. delere jubent: *in actionibus judicialibus*. 3. Regum. 8: 47. novæ 95. delenda ſunt: togaveruntque *ad cor ſuum in terra, in quam captivi abducti ſunt, ſi inquam reſpuerint.* Pſalm. 15. juxta Hebr. 16: 10. novæ 20. omiſerunt tranſlatores: *neque enim deſeres animam meam apud ſepulchrum, neque permittes.* Apocal. 3: 19. dele *reſipiſce*, & ſubſtitue *pœnitentiam age*.

Biblia Lat. Tremellio Juniana, ſive Libri canonici priſcæ Judæorum Eccleſiæ à Deo traditi, Latini recens ex Hebræo facti, brevibuſque ſcholiis illuſtrati ab Immanuële Tremellio & Franciſco Junio. Acceſſerunt libri qui vulgò dicuntur (*à Proteſtantibus*) Apocryphi, Latinè redditi, & notis quibuſdam aucti à Franciſco Junio. Quibus etiam adjunximus Novi Teſtamenti libros ex ſermone Syro ab eodem Tremellio & ex Græco à Theodoro Beza in Latinum verſos, notiſque illuſtratos. In 4°. Londini, Henrici Middletoni 1585.

Biblia Lat. Pagnini ab Aria Monrano recognita, in fol Antverpiæ, Chriſtophori Plantini 1588.

Hanc editionem quam notat Index Expurgatorius non vidi.

Biblia Lat. Tremellio-Juniana ſecundis curis Franc. Junii, in 4°. Genevæ, Joan. Tornæſii 1590.

Ex præfatione Novo Teſtamento præfixa. » Joannes Tornæſius Lectori S Quid in hac editione præſtitum ſit, malo te ex operis hujus lectione quam à me hic doceri. Hoc unum dicam in reſtituendis non paucis quæ in annotationibus Bezæ & aliorum deſiderabantur, quamvis notæ in ipſo textu haberentur; ac in emendandis quamplurimis locis, quæ in eis perperam habebantur, nos non parùm adjutos fuiſſe ab editione Feugueræana... Ipſum D. Theod. Bezam conſuluimus, annotationes diſtinximus. Quibus præfigitur T. in Tremellianis, illas nunc primùm habes à Fr. Junio. In aliis ſeriem textus ſequuti ſumus &c. «

Biblia Lat. Pagnini, in 8°. Francofurti, Samuelis Seelfiſiſch, & Wittebergæ 1591.

Biblia Lat. Tremellio-Juniana ex ſe-

cunda cura Fr. Junii, in fol. Londini, impenſis Guill. N. 1593.

» Lectori ſalutem in Chriſto Jeſu. Etſi in » librorum ſacrorum verſione partim à Tremellio & Junio, partim à Theodoro Beza » facta, & in eorumdem etiam annotationi» bus & interpretationibus plurima ex He» bræo, Græco & Syro tum bene converſa, » tum acutè conjecta & expoſita videantur: » multa tamen admixta vidimus quæ hu» manum ingenium ſapiunt... Illa te ad» monendum putavimus, quæ non uſque» quaque probantur &c. »

Kortholtus de variis Scripturæ editionibus cap. 15. §. 18. *hæc dicit*: » Affectati ſtyli, » quique inuſitatam Latinitatem ſapiat, & » vitiis ſcateat interpretationem Tremel» lio-Junianam arguunt Epiſcopius, & R. » Simon. Eamdem nec Anglis Theologis uſ» quequaque probatam fuiſſe ex cenſura » ſupra allata Londinenſi editioni an. 1593. » præfixa apparet. Cumque locis innumeris » ab illa diſceſſerint in ſua verſioni Batavi, » quod nec ipſis per omnia placuerit, ma» nifeſtum eſt. Et quamvis Matthæus Polus » in Synopſis critic. præfat. miris elogiis » hanc tranſlationem ornet, omnibuſque » aliis eam præferat, agnoſcit nihilominus » quod *nonnullæ verſiones etiam ſenſum &* » *dilucidius & elegantius reddant.* »

Biblia Lat. Pagnini. V. *Biblia Polygl.* 1596.

Biblia Lat. Tremellio-Juniana, tertiâ curâ Franciſci Junii, in fol. Francofurti, apud Hæredes Andreæ Wecheli 1596.

Biblia Lat. Pagnini, in 8°. Francof. ad M. 1600.

Biblia Lat. Tremellio-Jun. 2. vol. in 4°. Hanoviæ 1602.

Eadem, adjecto Pauli Toſſani Indice, in fol. Ibid. typis Wechelianis 1603.

Biblia Lat. Tigurina cum verſione Lat. Vulgata & notis Vatabli *juxta editionem anni* 1545. in 4°. Hanoviæ, Claudii Marnii 1605.

Biblia Lat. Tremellio-Juniana cum ſcholiis, in fol. Sancti Gervaſii, Berkeri 1607.

Biblia Latina Pagnini juxta primam editionem. V. *Biblia Latina Vulgata* 1609.

Biblia Lat. Pagnini à Benedicto Aria Montano recognita. V. *Biblia Hebraica* 1609.

Biblia Lat. Tremellio-Juniana cum ſcholiis, in 4°. Hanoviæ, Claudii Marnii 1611.

Biblia Latina Pagnini juxta primam editionem, in fol. V. *Biblia Latina Vulgata* 1616.

Biblia Latina Tremellio-Juniana cum ſcholiis, quartâ curâ Franciſci Junii ante

A obitum, in fol. Genevæ, Matthæi Berjon 1617.

Eadem, in folio. Francofurti, Aubriorum 1618.

Eadem, in 4°. Francofurti & Hanoviæ, Wechelianorum 1618.

Eadem *abſque ſcholiis*, in 8°. Francofurti, iiſdem typis 1618.

Biblia Lat. *ſcilicet* Pentateuchus, Libri Hiſtorici, Proverbia, Canticum Canticorum, XII. Prophetæ minores ex verſione Tremellio-Juniana: Liber Job, Pſalmi,
B Eccleſiaſtes & IV. Prophetæ majores ex nova verſione Joannis Piſcatoris. Novum Teſtamentum ex verſione Bezæ. Hi omnes libri cum analyſi, ſcholiis & obſervationibus ejuſdem Piſcatoris, multis voluminibus in 8°. Herbornæ Naſſoviorum ab anno 1601. ad annum 1618.

» Joannes Piſcator ſcripſit Commentarios in omnes totius Veteris Teſtamenti libros... In Moſe, libris Hiſtoricis, Proverbiis, Cantico Canticorum & XII. Prophetis minoribus verſione utitur Ju-
C nio-Tremellianâ ex poſtrema Junii immutatione. In Jobo, Pſalmis & Eccleſiaſte verſioni iſti per ſingula capita novam ac propriam è regione adjunxit; in Prophetis quatuor majoribus propriam duntaxat verſionem uſurpat omiſſâ Junianâ: Iſti commentarii multis ſeparatis voluminibus in octavo prodierunt Herbornæ ab anno 1605. (*vel potiùs* 1601.) ad annum 1618. « *Ita Bootius in indice auctorum ſuprà citato. Tota Piſcatoris verſio Latina non prodiit juxta Hottingerum lib.* 1. *Biblio-*
D *thecarii pag.* 167.

Biblia Tremellio-Juniana cum indice Pauli Toſſani, 2. vol. in folio. Hanoviæ 1622. 24.

Eadem, in 12. Amſtelodami, Joannis Janſſonii 1627. 1633. 1648.

Eadem, in fol. Genevæ, Philippi Alberti 1630.

Eadem cum præfat. Andr. Riveti, in 8°. Amſtelod. Guill. Janſonii Cæſii *ſeu Blaeu* 1628. 1631. 1651.

E Biblia Latina *uſque ad Prophetam Ezechielem* ex Hebræo de verbo ad verbum, Interprete Thoma Malvenda cum ejus commentariis, 5. vol. in folio. Lugduni 1650.

» Suprema auctoris proteſtatio. Hæc lectorem ſcire cupio, me in nova iſta ſacræ Scripturæ ex Hebraico tranſlatione ſequutum exactiſſimè verba ipſa & ordinem verborum qui Hebraice poſitus eſt.... in tranſlatione & in commentariis uſus ſum ſæpe ſæpius vocabulis ad normam Latinitatis confictis &c. «

» Malvenda (*inquit Matth. Polus in præfat. Synopſ. Criticorum*) ad verbum Hebraïca

» braïca ſuperſtitioſè exprimit, & quidem
» ut plurimùm abſurdis, obſoletis, fictis,
» pro quibus tamen meliora ſæpius in mar-
» gine vel etiam inter annotata reponit.
» Suam hæc interpretatio habet laudem
» uſumque minimè ſpernendum. »

Rich. Simon hiſt. crit. V. T. l. 2. cap. 20.
ſic loquitur: » Hæc verſio adeo barbara eſt,
» adeo inconſtans, ut niſi auctor notas ſta-
» tim explicationis gratiâ adjeciſſet, nullius
» planè utilitatis foret. Quæ enim apud
» Ben. Ariam Montanum merentur argui,
» hîc frequenter occurrunt. Unde ſi quis
» putè grammaticas textûs ſacri verſiones
» habere velit, legat Malvendam, qui ip-
» ſi & Grammaticæ & Dictionarii inſtar
» unus erit &c. » *Idem in Diſquiſ. criticis de
variis Bibl. edit. jam ſcripſerat*: » in hac
» *verſione* tam prava eſt affectatio ſenſûs
» grammatici, ut nihil præter barbariem
» præ ſe ferat Interpres ille, & à nemine in-
» telligi poſſet, niſi quibuſdam notulis ver-
» ſionem ſuam illuſtraſſet. «

» Nos (*inquit Cherubinus à ſancto Joſe-
pho vol. 3. lib. ult. diſput. 1. art. ult. Bibl.
criticæ ſacræ*) » ex hujus operis lectione
» non parùm juvari non modò tirones poſſe,
» ſed & doctores liberè aſſerimus: non ſo-
» lùm enim textus Hebraïcus proprios idio-
» tiſmos manifeſtat, ſed & cœteras Inter-
» pretum expoſitiones ſummo ſtudio ac di-
» ligentiâ proſequitur, aliorum quoque ex-
» poſitiones recitat, ſuo identidem adjun-
» cto judicio, ac tandem varias ſingularum
» pene vocum ſignificationes detegit; ita ut
» concordantias Hebraïcas egregiè ſubmi-
» niſtret »

Biblia Tremellio-Juniana, in 8°. Am-
ſtelodami, typis Blavianis 1651.

Eadem, in 8°. Londini 1656.

Biblia Latina Pagnini ab Aria Mon-
tano recognita. V. *Biblia Polyglotta
Londinenſia* 1657. V. *Biblia Hebraica*
1657.

Biblia Latina ex duplici verſione, unâ
Tremellio-Junianâ, alterâ Joannis Piſ-
catoris, & denique Novum Teſtamen-
tum Theodori Bezæ cum analyſi, ſcholiis
& obſervationibus Joan. Piſcatoris. *V. Te-
ſtamentum*, 4. vol. fol. Herbornæ 1643-45.
Novum Teſtamentum 1658.

» Joannis Piſcatoris verſio Junianam
» pleriſque in locis ſequitur; in ea tamen
» plurima non ſine judicio corrigit, & ſuam
» verſionem, eamque non rarò magis ac-
» curatam, & Hebraicæ veritati conſenta-
» neam, & majori perſpicuitate traditam
» illius loco ſubrogat. Sciendum autem eſt
» Piſcatorem priùs verſione Juniana uſum,
» eique analyſes, ſcholia & obſervationes
» ſuas appoſuiſſe: poſteà verò novam ador-
» naſſe Herbornæ Naſſaviorum impreſſam

A an. Dn. 1606. » *Matthæus Polus in præfat.
Synopſeos Critic. ſacr.*

Biblia Latina Tremellio-Juniana, in 8°.
Tiguri, Brodmer 1673.

Eadem, in 12. Londini, R. Norton
1680.

Biblia ſacra ex linguis originalibus in
linguam Latinam tranſlata, additis capi-
tum ſummariis & partitionibus à Sebaſ-
tiano Schmidio, in 4°. Argentorati, ſum-
ptibus Joan. Friderici Spoor 1696.

Ex præfatione Facultatis Theologicæ Ar-
B *gentoratenſis*. » Interpretatio hæc eſt gran- «
dævi ſenioris. Jam ad octogeſimum vitæ «
annum erat perventurus... Ante annos «
quadraginta verſionem fuit meditatus. «
Hanc excoluit. Tandem edidit, ita ut «
ſuper hoc fœtu ultimo ſpiritum emitte- «
ret. Huic enim operi immortuus eſt... «
habet ille in aliquot locis, ſingulares ex- «
poſitiones ſuas & ſententias... ſtudium «
Schmidii fuit, ex Hebræo, Græcoque «
verſionem adornàre, quæ eruditiores ju- «
vare poſſit, quando eam cum fontibus «
C conferunt, & quæ ſimpliciore ſtylo, pla- «
noque & perſpicuo, foret expreſſa. Hac «
ratione Eccleſiæ etiam invariatæ Confeſ- «
ſioni Auguſtanæ addictæ ſuam habebunt «
verſionem. «

» Hæc verſio (*ut aſſerunt authores Acto-
rum Erudit. Lipſ. anni* 1696. *pag.* 351.) La- «
tina eſt, & ea quidem fontibus quàm ma- «
ximè reſpondens... Nervoſa ſanè heic & «
ſuccincta, ſed terſa inſuper ac plana om- «
nia deprehendas, & ipſa textûs viſcera fe- «
lici cum ſucceſſu denudata ubique con- «
D ſpicias. «

Biblia Latina Sebaſtiani Caſtalionis ex
ejus poſtremâ recognitione & cum defen-
ſione verſionis novi Fœderis ab ipſo con-
ſcripta contra Bezam, in fol. Francofurti
& Lipſiæ, Thomæ Fritſch 1697.

Eadem, in folio. Londini, Churchill
1699.

Biblia Latina Tremellio-Juniana, in
8°. Tiguri, Geſneri 1703. Baſileæ 1703.

† Biblia Sacra ex linguis origin. in lin-
guam Latinam tranſlata &c. à Sebaſtiano
E Schmidt. Editio ſecunda, *quam priori de
an.* 1696. *longe emendatiorem eſſe novâ Fa-
cultatis Theologicæ præfatione monetur*. In
4°. Argentorati 1708.

Librorum Veteris Teſtamenti, ſcilicet
Pentateuchi, Joſuæ, Judicum, Regum,
Paralipomenon, Eſdræ, Nehemiæ, Job,
Pſalmorum, Proverbiorum Salomonis &
priorum trium capitum Iſaiæ, verſio nova
Latina ex Hebræo à Thoma de Vio Car-
dinale Cajetano, ope duorum linguam
Hebræam ſcientium (alterius Hebræi
Magiſtri linguæ illius, alterius Chriſtia-
ni) inſtituta, *juxta methodum quam ipſe tra-*

didit in præfatione commentariorum in Pſalmos, quæque infrà exponitur ad annum 1530. 5. vol. in fol. Lugduni 1639.

Bootius in indice auctorum quos citavit in Animadv. ſacris hæc ait: » Thoma de Vio Cajetaous, ingraveſcente ſeoectà, ſcripſit commentarios in Pentateuchum, Libros Hiſtoricos, Job, Pſalmos & Proverbia, ſenſui litterali duntaxat inteotus, idque ſecuodùm Hebraicam veritatem; cujus linguæ ipſe quidem parùm gnarus, erat, ſed habebat ad manum homioes Hebraicè doctos, qui ad verbum omoia ipſi ioterpretarentur, oon modò exactè, ſed ſuperſtitiosè ac ſæpè abſonè; id quod & expoſitiones conſimiles à booo viro haud raró elicuit.»

» Cajetani ingeoium io vertendis Bibliis rectè deſcripſit Melcbior Canus, *de locis Theol. lib.* 2. *cap.* 13. dum ait, illum iiſdem ſemper veſtigiis inhæreodo, per omnia in Veteri Teſtameoto Hebraicos, in novo Græcos codices prorſus amplexum eſſe. Imò Cajetanus ipſemet methodi ſuæ rationem io convertendis Bibliis Hebraicis liberè explicat (*quam videſis infrà ad Pſalterium anni* 1530.)... Demum optat ut talis interpretatio babita fuiſſet à Patribus, quantumvis mutila, *quoniam*, inquit, *jam baberemus expoſitum textum ſacræ Scripturæ, & non textum confectum interpretum arbitrio.* Sed perfectam illam & modis omnibus abſolutam interpretationem aſſequi non poterat Cajetanus, qui ſcribit *omnes dictiones Hebræas eſſe æquivocas.* Auſim tamen affirmare doctiſſimum illum Cardinalem, etſi linguæ Hebraicæ prorſus ignarus eſſet, contextûs ſui verba oon infelicirer expreſſiſſe, atque in illius verſione mious eſſe barbariei quàm in Ariæ Montani tranſlatione.» *Rich. Simon pag.* 185. *Diſquiſ. crit. de variis editionibus cap.* 22.

Moſes Latinus ex Hebræo factus, & in eumdem præfatio & anootationes, per Sebaſtiaoum Caſtaliooem, in 8°. Baſileæ, Joan. Oporioi 1546.

Ex Epiſtolà Caſtalionis ad Argenterium. » Ut hoc opus exiret quàm fieri poſſet accuratiſſimum, adhibui illam veterum recitandi cooſuetudioem, & antequam excuderetur, totum duobus quibuſdam eruditiſſimis viris legi, qui poſſeot de lingua Latina ferre judicium, & eorum admonitu non pauca correxi. Deinde aliis Hebraicæ linguæ peritis conferendum cum Hebræo ſermone dedi, & cum eis de locis dubiis contuli, eorumque cooſilium multis in locis ad interpretationis fidem ſecutus ſum. Deoique neque meo neque aliorum labori, neque tempori peperci (nam in eo plus biennium ſudatum eſt) quò prodiret Moſes latiniſſimus atque facillimus. «

Peotateucbus & quinque *Meghilloth* Hebr. & Lat. *ex verſione Munſteri & cum annotationibus ejuſdem*, in 4°. Venetiis, ex officina Juſtioianea 1551.

Si id reſciviſſet Matthæus Polus, non tam acriter in præfat. Synopſ. crit. animadvertiſſet in Joannem de la Haye Bibliorum Maximorum collectorem, qui non Baſileenſem Munſteri, ſed hanc Venetam editionem ſemper allegat; an hujus fuiſſet, penitus ignorant!

Pentateuchus Lat. ex verſione Joanois Clerici, cum ejus paraphraſi & noris, 2. vol. io folio. Amſtelodami, ſumptibus Auctoris 1693. 96. Editio II. 2. vol. in fol. Ibid. 1710.

† Veteris Teſtamenti Libri Hiſtorici, Joſua, Judices, Rutba, Samuel, Reges, Paralipomena, Eſdras, Nehemias, & Eſthera, Latioè, è tranſlatione Joannis Clerici, cum commentario Pbilologico, diſſertationibus criticis & tabulis cbronologicis, fol. Amſtelodami, apud Henr. Schelte 1708.

Ex præfatione. » Non vides, Lector, in hoc volumine parapbraſio, quam in Pentateucbo vidiſti, & quæ peritiuribus & æquioribus lectoribus ſummopere eſt probata; quod, cùm res eſſet multi laboris, minùs neceſſaria bic videbatur.... Ideo eam omittendam duximus, ſed in reliqoos Veteris Teſtameoti libros, iterùm præſtabimus, quod in Pentateucbum præſtitimus.... *Hic rationem reddit commentarii textus ſubjecti & in utraque ſemper pagina, averſa & adverſa, æquali ſpatio diviſi, additque:* » dabimus operam ut ſimili ratione, ſi fieri poſſit, recudatur Pentateuchus, & ſequentia etiam *duo reliquorum Vet. Teſt. ſcriptorum* volumina ad eaodem formam compooantur. «

Geneſis, Exodus & Leviticus Hebr. cum verſione novâ Joaonis Elai Terſeri, in 8°. Upſaliæ 1652. Liber Numerorum & Deuteronomium extant apud Hæredes. *Schefferi Bibliotheca Danica p.* 193.

Liber Geneſeos, Exodi, Levitici & decem octo priura capita libri Numerorum, Latioè ex verſiooe Joan. Druſii. V. *Critici ſacri editionis Amſtelodamenſis* 1698.

Liber Geneſeos Lat. ex Vulgata ad Hebræum textum cooformata à Wolfg. Muſculo. V. *ejus comment. in eundem*, in fol. Baſileæ 1554.

Idem Latinè ex Hebræo, in 8°. Cothenis 1620. 1624.

Idem ex verſione Sebaſtiani Scbmidii, in 4°. Gieſſæ 1701.

Geneſeos ſex priora capita Latinè

reddita à Chriſtiano Ravio, in 8°. Upſaliæ 1665.

Geneſeos quinque capita Latina ex verſione Joan. Draconitidis, in fol. Wittebergæ 1561.

Geneſeos quatuor priora capita Hebrea & Latina ex verſione Joannis Jacobi Schudt, in 8°. Francofurti ad Mœnum 1695.

Deuteronomii Latina verſio à Luthero ex Hebræo caſtigata, in 8°. Baſileæ 1525.

Deuteronomium ex verſione Wolfg. Franzii, in 4°. Wittebergæ 1608.

Liber Joſuæ ex Hebræo Latinè pene ad verbum redditus ab Andrea Maſio. V. *ejus comment. in eundem*, fol. Antverpiæ, Plantini 1574.

Ex Epiſtola dedicatoria. » Quòd porro
» ad explanationem ſacrorum verborum
» attinet, eam enim adjeci etiam. Non
» erat illa qnidem ab initio mihi propoſita;
» alioquin comprobatam ab Eccleſia Lati-
» nam interpretationem ſecutus in ipſa
» eſſem. Sed cùm mihi ſtudioſè, diligen-
» terque & accuratè Græca cum Hebræis
» conferenti, & utramque linguam, illo-
» rum gratiâ, qui eis non ſatis eruditi eſ-
» ſent, prope ad verbum Latinè reddenti,
» alia atque alia notatu, ut videbantur, di-
» gna occurrerent... excreverunt tandem
» illæ ipſæ annotationes ad inſtar commen-
» tariorum &c. »

Libellus Ruth ex verſione Joan Druſii cum ejus ſcholiis, in 8°. Franekeræ, Ægidius Raderus 1586. In 4. Amſtelodami 1632.

Samuëlis liber I. & II. *ex verſione Santis Pagnini* unà cum textu Hebr. in 12. Leidæ, Joan. Maire 1621.

Eſther *ex ejuſdem verſione*, cum notis Joan. Druſii, in 8°. Leidæ 1586.

» Ad Lectorem. En ribi Lector quod
» jam diu promiſi. Notas dico ad hiſtoriam
» ſacram Eſtheræ: quas cùm pararem emit-
» tere, judicavi operæ pretium me factu-
» rum, ſi adjungerem interpretatio n m
» Sanctis Pagnini, quæ inter omnes Lati-
» nas una maximè doctis probatur. Ejus
» editiones aliquot cum cura ipſe contuli,
» variantem lectionem ad finem adjeci &c. »

Liber Job ad veritatem Hebraicam reſtitutus, duplici verſione Latinâ, unâ Vulgatâ, alterâ ex Hebræo Auguſtini Juſtiniani, in 4°. Pariſiis 1516.

Job cum commentariis Joannis Brentii ad Hebraicam veritatem ita tranſlatus, ut nulla porro obſcuritas lectorem poſſit, offendere, *ut habet titulus*, in 8°. Haganoæ 1527.

Libri Job ex Hebræo idiomate accurata verſio cum paraphraſi & commentariis Jacobi Bolducii, in 4°. 1629. Idem cum fuſioribus commentariis, 2. vol. fol Pariſiis 1637.

» Præludium nonum. Cùm iſta com- «
mentaria à nobis præſertim edita ſint, ut «
quæ hujus libri mens prima fuerit, pro «
viribus aperiremus .. omnino neceſſe fuit «
ad fontem Hebraicum recurrere. Cujus «
rigorem in noſtra verſione tantò religio- «
ſiùs ſervare curavimus, quantò meliùs per «
hanc ſanctæ linguæ idiomatum... ſubſtan- «
tiam elici ſemper ſumus arbitrati. «

Liber Job Latinè ex verſione Joannis Druſii cum ejus notis, in 4°. Amſtelodami 1636.

» Lectori ſalutem. Annus eſt & quod «
excurrit, candide Lector, ex quo prodiit «
Joannis Druſii *Coheleth*. Nunc tibi ejuſ- «
dem *Jobum* damus, utrumque eodem ab «
auctore modo conſcriptum, & concinna- «
tum. Utrobique enim primus ejus labor «
fuit in adornanda nobis nova ac pura ex «
ipſis fontibus verſione, alter verò in ap- «
ponendis ſuccinctis in declarationem tex- «
tùs notis ſive ſcholiis &c. «

Liber Job Latinus ex Hebræo, interprete Joanne Cocceio. V. *ejus comment.* in fol. Franekeræ 1644. V. *ejus opera* 1673. 1689. 1701.

Libri Job verſio nova ex Hebræo cum ſcholiis, authore Philippo Codurco, in 4°. Pariſiis 1651.

Liber Job Latinè ex verſione Joannis Henrici Hottingeri filii cum textu Hebræo, in 8°. Tiguri 1689.

Pſalterium ex Hebræo diligentiſſimè ad verbum ferè tranſlatum, Felice Pratenſi Interprete, per ſummum Pontificem Leonem X. approbatum, *adjectis notationibus*, in 4°. Venetiis, in ædibus Petri Liechtenſtein impenſis Daniëlis Bombergi 1515. *Opus* xv. *dierum, ut notant verſus initio voluminis præfixi.*

Omnia teſtificor Felicis acumine noſtri
Non plus ter quinâ facta Latina die.

Aliæ editiones 1522. 1526. 1530. 1545.

Pſalterium Latinum ex verſione Auguſtini Juſtiniani. V. *Idem Polyglotton* 1516.

Pſalt. Lat. Felicis Pratenſis, in 4°. Haganoæ 1522.

Pſalt. Lat. ex Hebræo cum comment. Joannis Bugenhagii, in 4°. Baſileæ, Andr. Cratandri 1524.

Pſalt. Lat. Felicis Pratenſis, in 16. Baſileæ, iiſdem typis 1526.

Pſalmorum libri V. ad Hebraicam veritatem planiùs quàm vulgò, genuinâ & geminâ verſione in Latinum traducti priori planiùs qoàm vulgò, poſteriori ad verbum ab Aretio Felino, (*hoc eſt*, Marrino Bucero,) fol. Argentorati 1526. *Aliæ editiones.* V. *ejuſdem Buceri comment. in*

Pſalmos 1529. 1532. 1542. 1547. 1554. 1560.
1564. 1603.

» *Petrus* Martyr nactus Buceri com-
» mentaria in Evangeliſtas & enarrationes
» in Pſalmos, quas ille ſub Aretii Felini no-
» mine ediderat, diligenter evolvit. » *Joſias
Simlerus in vita Petri Martyris.*

» Bucerus duplicem ſingulorum Pſal-
» morum exhibet interpretationem, unam
» liberiorem ac paraphraſticam, alteram
» ſtrictiorem & ad verbum. » *Arnoldus Bootius in indice auctorum quos citat in Animad. ſacris.*

Pſalt. Lat. ex verſione Conradi Pellicani cum ejus ſcholiis, in 8°. Argentorati, Cephalæus 1527.

De hac editione ita ſcribit Conradus Geſnerus pag. 184. *Bibl. ſuæ folio verſo.* » Pſal-
» terium olim ad Hebraicam veritatem
» tranſtulerat, & brevibus ſcholiis textui
» inſertis illuſtraverat; quod opus privato
» tantùm exercitio conſcriptum, cum ei
» ſubreptum ſe inſcio Argentorati publica-
» tum eſſet, ſed minimè emendatum, idem
» poſteà Tiguri recognitum prælo redditi
» anno 1532. in 8°. «

Pſalt. Lat. ex verſione Pagnini & ex verſione Felicis Pratenſis. V. *idem Polyglotton* 1530. 1545.

Pſalmi Davidis ad Hebraicam veritatem caſtigati & juxta ſenſum, quem literalem dicunt, enarrati per Thomam de Vio Cajetanum cum textu Vulgatæ editionis, fol. Venetiis, Juntæ 1530. 2. editio, fol. Pariſiis, Jo. Macæi 1540. Ibidem 1639.

» Divinorum Pſalmorum librum (*in-
quit Thomas de Vio initio comment. in eoſ-
» dem*) juxta literalem ſenſum quum ince-
» piſſem, comperi nullum apud nos haberi
» textum talem, qualis eſt in ſuâ origine:
» linguâ ſcilicet Hebræâ. Et propterea aſ-
» ſumptâ illâ quæ nomine beati Hieronymi
» circumfertur interpretatione juxta He-
» braicam veritatem, & collatâ cum ea quæ
» circumfertur nomine 70. Interpretum, &
» cum quatuor aliis modernis interpreta-
» tionibus ex Hebræo immediatè, adhibui
» duos linguam Hebraicam ſcientes (alte-
» rum Hebræum magiſtrum linguæ illius,
» alterum Chriſtianum) cum pluribus vo-
» cabulariis linguæ illius: & coram me (exi-
» gente ſignificationes dictionum Hebræa-
» rum in lingua noſtra Latina vel vulgari,
» & eligente ſignificationem quæ magis
» quadrare contextui viſa eſt) feci per ſin-
» gula verba vocatam beati Hieronymi in-
» terpretationem reduci ad reſpondendum
» Hebræo textui de verbo ad verbum. Et
» ſic conflata eſt nova iſthæc interpretatio
» Pſalmorum de verbo ad verbum conſo-
» nans textui Hebræo; quàm exponere
» ſtudui ſecundùm ſenſum tantummodo li-

A teralem. Fuit autem tanti laboris neceſ- «
ſitas, quia niſi textus adſit talis, qualis eſt «
in ſua origine, jam non textus exponitur «
niſi divinando, ſed exponitur textus ut «
intellectus eſt ab illo Interprete. Teſtor «
ego quod inter hos labores dicebatur «
mihi ab Interpretibus: Dictio Hebraïca «
ſonat hoc, ſed non apparet ſenſus niſi «
mutetur in hoc alterum. Reſpondebam «
ego auditis omnibus ſignificationibus: «
Non ſit vobis curæ ſi ſenſus non apparet: «
quia non eſt veſtri officii exponere, ſed «
B interpretari; interpretamini mihi ſicut «
jacet & relinquatis expoſitoribus curam «
intelligendi; traducite textum ut jacet «
in Hebræo, & communem relinquatis «
nobis & Hebræis curam intelligendi tex- «
tum ſic obſcurum: ſi ego non intellexero, «
alius intelliget. Sicque curavi ut de verbo «
ad verbum textum haberem Pſalterii, «
qualem habent Hebræi; utinam aſſecu- «
tus ſim. *Hæc ille.*

Pſalterium Latinum ex verſione Conr. Pellicani & ab eo recognitum, 8°. Tiguri,
C Froſchoveri 1532.

Conradus Pellicanus » cœteris novato- «
ribus modeſtior eſt præſertim in verſio- «
ne & commentariis Pſalterii, quod bis «
edidit, ut ipſe teſtatur; & ex illo Coch- «
læus; in priore magis Judæos, quam Chriſ- «
tianos ſecutus eſt; in poſteriore magis «
Chriſtianos quam Judæos. *Gretſerus in def. Bellarm. tom.* 1. *col.* 936.

Pſalmorum ſive Hymnorum liber quem pius juxta & eruditus quidam (*Huldricus*
D *Zwinglius*) ex Ebræo ſic tranſtulit, ut non verbum è verbo, ſed ſenſum reddiderit è ſenſu, *cujus titulus eſt*: Enchiridion Pſalmorum. *Ad calcem legitur*: Explicatio Pſalmorum Hulrici Zwinglii, in 8°. Tiguri 1532. in 16. Tiguri, Froſchoveri 1533.

» Hic ſententiæ magis quam verborum «
rationem habuit, *juxta Geſnerum in partit. Theologicis tit.* 2. *p.* 24.

Liber Pſalmorum *ſub hoc titulo*: Enchiridion Pſalmorum ex Hebraïca veritate
E Latinitati donatum *ab Huldrico Zwinglio*, 24. Tiguri, Froſchoveri 1533. In 16. Pariſiis, Claudii Chevallon 1533. Idem cum paraphraſi Joannis Campenſis primùm editum, 16. Lugduni, Seb. Gryphii 1533. *& alibi multoties.*

Pſalt. è collatione Pſalterii quadrupla tranſlatum à Jo. Draconitide, 8°. Marpurgi, Egenolphi 1540. 1543.

Pſalterium cum quibuſdam aliis Canticis. Hæc Latinè transferebat Joannes Bugenhagius &c. in 8°. Wittebergæ 1544.

Ex Epiſtola ad Univerſitatem Haſnienſem. Incidi in laborem transferendi Pſal- «

» terii, neglectâ meâ priore Pſalterii tranſ- A
» latione, cœpi magno ſtudio apud vos » iterùm ab integro Pſalterium vertere... » erat conſtitutum ut apud vos excudere- » tur. »

Pſalt. Lat. ſeu Enchiridion Pſalmorum ex verſione Hulrici Zwinglii. V. *ejus opera*, fol. Tiguri, 1545.

Pſalt. Lat. ex verſione Tigurina & Vulgata cum notis. 8°. Pariſiis, Rob. Stephani 1546.

Pſalt. Lat ex verſione Seb. Caſtalionis,
16. Baſileæ, Oporini 1547. 1554. 1556. Ant- B
verp. 1555.

Pſalterium Latinum juxta veterem tranſlationem repurgatum, & ad Hebraïcam veritatem recognitum, cum argumentis & ſcholiis breviſſimis, per Georgium Majorem, in 12. Marpurgi, Lottheri 1547.

Aliæ editiones 1556. 1558. 1560. 1566. 1568. 1570. 1574. 1584. 1594. 1596.

Pſalterium Latinum ex Hebræo, Interprete Wolfgango Muſculo. V. *ejus com-*
ment in Pſalmos. fol. Baſileæ 1551. *& aliis* C
annis ſequ.

» Contextum Pſalmorum (*inquit Muſ-* » *culus in præf. comment.*) ex nullius Inter- » pretis verſione, ſed meopte judicio uſus, » quàm potui fideliter & intelligenter, ad » Ebraïcam quidem veritatem, verùm ſic » moderatè concinnatum poſui, ut quoad » ejus fieri poteſt, haud inſolenter à con- » ſueta lectione, longiuſque ſine cauſa diſ- » cederem. »

Pſalt. Lat. ex verſione Pagnini & Vul-
gata cum notis, 8°. Ex officina Rob. Ste- D
phani 1556.

Aliæ editiones verſionis Pagninianæ. V. *Pſalterium Hebr.* 1648. 1662. 1666. 1675. 1688. 1691.

Pſalterium Latinum ex verſione ad textum Hebræum conformata (*diverſa eſt à præcedentibus*) ſtudio Joannis Calvini concinnata. V. *ejus comment. in Pſalmos*, fol. Genevæ 1557. *& aliis annis.*

Pſalt. Lat. ex verſione Jodoci Willichii, unà cum Chriſtoph Corneri expoſitione in Pſalmos, 12. Lipſiæ 1564. *Aliæ editiones*
1571. 1574. 1575. 1581. 1588. 1591. 1598. 1619. E
1653.

Pſalt. Lat. ex verſione Henr. Molleri cum comment. 2. vol. in 8°. Witteber. 1573. *Aliæ editiones* 1588. 1591. 1592. 1619. 1660. Idem cum paraphraſi poëtica Theod. Bezæ, 8°. Genevæ 1580.

» Huic paraphraſi (*inquit Beza in præ-* » *fatione*) oppoſita eſt è regione Latina ver- » ſio κατὰ πόδας, i. e. ſimplex & ad verbum, » qualis eſt præſertim à D. H. Mollero nuper » edita, pauculis tantum à me mutatis & » interdum emollitis. »

Pſalterium Latinum ex verſione Conradi Heresbachii, in 4°. Baſileæ 1578.

Pſalterium Latinum ex verſione Tremellio-Juniana, 12. Londini, Deahamus 1580.

Pſalt. Lat. ex verſione Joannis Piſcatoris cum comment. in 8°. Londini 1594. Herbornæ 1611.

Pſalt. Lat. ex verſione Rodolphi Magiſtri, in 24. Pariſiis 1619. In 12. ibid. 1623. 1625.

Pſalt. Lat. ex verſione Simeonis de Muis cum comment. in fol. Pariſiis 1630. 1650.

Ex libello de editionis Hebraïcæ authoritate *Pſalterio anni* 1630. *præmiſſo* » ſolùm tibi novam Pſalmorum verſio- « nem damus ex Hebræo fonte, quàm fieri « potuit fideliter expreſſam & ad veterem « illam (*Vulgatam*) quam ſemper magni « facimus, quoad per Hebræum licuit, e- « xactam. «

Pſalt. Lat. ex recognitione Bened. Ariæ Montani cum textu Hebr. 8°. Pariſiis, Cramoiſy 1632.

Pſalt. Lat. ex verſione Jo. Cocceji cum textu Hebr. in 18. Franekeræ, Joan. Arcerii 1646.

Idem cum comment. in fol. Lugd. Batavorum 1660. Idem V. *ejus opera* 1673. 1689. 1701.

Pſalrerium Latinum ex verſione Ambroſii Janvier. V. *Latina ab ipſo facta converſio commentarii R. Davidis Kimhhi in Pſalmos*, 4°. Pariſiis, Ludovici Billaine 1666.

Ex præfatione : » Nova porro Pſal- « morum quam elaboravi, traductio ne « quem offendat... id mihi facto opus fuit « ut commentatoris proprius aſſectarer veſ- « tigia. «

Pſalterium Latinum ex recognitione Joannis Leuſden V. *Idem Hebraïcè* 1680. 1688.

Ex allatis hactenus Latinorum juxta Hebraïcam veritatem Pſalmorum variis interpretationibus conſtat ſex ſuprà viginti ad minimum factas fuiſſe ab anno 1515. *ad annum* 1666. *novas tranſlationes, ſc. Martini* Buceri, *Joannis* Bugenhagii, *Joannis* Calvini, *Seb.* Caſtalionis, *Joan.* Cocceii, *Joan.* Draconitidis, Felicis *Pratenſis*, *Conr.* Heresbachii, *Ambroſii* Janvier, *Leonis* Judæ, *Auguſt.* Juſtiniani, *Rod.* Magiſtri, *Georgii* Majoris, *Th.* Malvendæ, *Henr.* Molleri, *Sim.* de Muis, *Seb.* Munſteri, *Wolfg.* Muſculi, *Sanctis* Pagnini, *Conr.* Pellicani, *Joan.* Piſcatoris, *Seb.* Schmidii, *Emm.* Tremellii, *Th.* de Vio, *Jodoci* Willichii, *Ulrici* Zwinglii.

Pſalmi XXIV. ex verſione Agathii Guidacerii. V. *Iidem Hebraïcè* 1540.

A Pſalmi decem ex verſione Marci Meibomii. V. *Iidem Polyglotti* 1690.

Pſalmi ſeptem Pœnitentiales ex verſione Joan. Reuchlini. V. *Iidem Hebraicè* 1512.

Pſalmi aliquot ex verſione Philippi Melanchthonis, in 8°. Argentorati 1536.

Pſalmi quinque ex verſione Agathii Guidacerii, in 4°. Pariſiis 1532.

Pſalmi 12. 15. 26. 38. & 48. novâ verſione & explicatione redditi à Michaële Formicario, in 4°. Argentorati, Rihelius 1600.

B Pſalmi quatuor 20. 21. 45. 72, Latinè redditi à Joanne Bourdelotio. V. *Iidem Hebraicè* 1619.

Proverbia Salomonis Lat. ex verſione Sebaſt. Munſteri. V. *Eadem Hebr.* 1524. 1548. 1567.

Eadem *ſub titulo* Sententiæ Salomonis, ex verſione Phil. Melanchthonis, in 8°. Haganoæ 1525 In 8°. Norimbergæ 1532. 8°. Francofurti ad Oderam *abſque anno*. 8°. Holmiæ 1614.

C Proverbia Salomonis Lat. ex verſione Rodolphi Bayni cum ejus comment. in fol. Pariſiis 1555.

Proverbia, Canticum Canticorum & Eccleſiaſtes per Jo. Draconitidem, in fol. Witteb. 1565.

Eadem ad Hebraïcam veritatem recognita cum notis Victorini Strigelii, in 8°. Lipſiæ, Voegel, 1565.

Eadem ex recognitione Ariæ Monrani cum textu Hebraïco, in 8°. Pariſiis 1632.

D Nova Proverbiorum Salomonis verſio Larina. V. *Henr. Khunrath Theatrum ſapientiæ æternæ*, &c. in folio. Hanoviæ 1609.

Eadem ex verſione Jo. Cocceii. V. *ejus opera* 1673. 1689. 1701.

Eccleſiaſtes Larinè ad veritarem Hebraïcam recognitus cum nonnullis annotarionibus Chaldaïcis & quorumdam Rabbinorum ſententiis textus obſcuros aliquos literaliter explanantibus, ſtudio Rob. Shirvood, 4. Antverp. Vorteſman 1523.

E Eadem verſio V. *Joannis Pineda comment. in Eccleſiaſten*, fol. Hiſpali 1619.

Ex Epiſtola dedicatoria. » Conari ſumus » ad communem ſtudiorum utilitatem ver- » ſione noſtra & notis ex parte ſarcire; » quod fecerimus necne, aliorum eſto ju- » dicium. Ham hiſce diebus, *Coheleth* ſeu » Græcè Eccleſiaſten ex Hebræo Latinum » fecimus. «

Idem ex verſione Munſteri. V. *Idem Hebr.* 1524.

Idem ex verſione Ant. Corani, in 8°. Lond. 1579.

Idem ex recogn. Ben. Ariæ. V. *Idem Hebr.* 1632.

Idem ex verſione Joannis Druſii cum ejus annotationibus, in 4°. Amſtelodami 1635.

Idem ex verſione Joannis Cocceji cum ejus explicatione, 4°. Bremæ 1631. 1636. V. *ejus opera* 1673. 1689. 1701.

Idem ex verſione Philippi Codurci, 4°. Pariſiis 1647.

Idem ex verſione Sebaſt. Schmidii cum textu Hebr. & annotationibus, 4° Argent. 1704.

Canticum Canticorum Latinum ex verſione Sebaſt. Munſteri. V. *Idem Hebr.* 1525.

Idem ex verſione Agathii Guidacerii, 4°. Pariſiis 1531.

Idem ex recognit. Ben. Ariæ. V. *Idem Hebr.* 1632.

Idem ex verſione Joannis Cocceji, in 4°. Leidæ 1665. V. *ejus opera* 1673. 1689. 1701.

Idem ex verſione Pauli à Schutten cum ejus comment. 4°. Lipſiæ 1678.

Prophetæ majores & minores Lat. ex Hebræo juxra verſionem Joannis Oecolampadii. V. *ejus commentarius in Prophetas majores*, fol. Baſileæ 1531. *& comment. in Prophetas majores & minores*, fol. Genevæ 1558.

Prophetæ majores & minores Lat. ex verſione Jo. Cocceji cum comment. V. *ejus opera* 1673. 1689. 1701.

Iſaias Lat. ex verſione Munſteri. V. *Idem Hebr.*

Idem Latinè ex verſione Joannis Oecolampadii. V. *ejus comment.* in 4°. Baſileæ 1525.

Ex præfatione. Moneo me non ſecurum « vel Hieronymi, vel Septuaginta, vel alio- « rum editionem ... gratificarurus ſtudioſis « novam dedi tranſlationem, ne quid de « Hebraïca veritate deſideretur. «

Idem ex verſione Zuinglii. V. *ejus opera* 1545.

Idem Latinè ex verſione Vulgara ad Ebræum textum conformata à Wolfgango Muſculo. V. *ejus commentarius in Iſaiam*, fol. Baſileæ 1557.

Ex præfatione. » Quòd ad verſionem « attinet, quâ in lucubrationibus hiſce noſ- « tris uſuri ſumus, non eſt animus Vulga- « tam prorſus vel abjicere vel complecti; « ſed ſicubi tolerabiliter habet, præ cæte- « ris retinere, quò ſtudium novandi vite- « mus; ſicubi verò à veritare Ebraïca ablu- « ſerit, relictâ illâ, quod in Ebræo reperitur, « fideliter reddere. «

Idem ex verſione Franciſci Forerii cum comment. fol. Venetiis 1563. in 8°. Antverpiæ 1565.

Digitized by Google

Idem ex verſione Hieronymi Oleaſtri cum comment. fol. Pariſiis 1622.

Hieremias Latinè ex verſione Zwinglii. V. *ejus opera* 1545.

Daniel Lat. ex verſione Joan. Draconitidis cum comment. in 8°. Marpurgi 1544.

Idem ex verſione Schmidii, 4°. Gieſſæ 1701.

Prophetæ minores Latinè ex verſione Joannis Druſiii cum ejus commentario, in 4°. Amſtelodami, Henrici Laurentii 1627.

Oſeas Latinè ex verſione Emmanuëlis Tremellii, in 8°. Heidelbergæ 1563.

Idem Latinè ex recognitione Bened. Ariæ, V. *Idem Latinè à Proteſtantibus editus* 1601.

Idem Latinè ex verſione Sanctis Pagnini. V. *Idem Polyglottus* 1621.

Idem Latinè ex verſione Franciſci ab Huſen. V. *verſio Latina comment. Roberti Abarbanelis in eundem*, in 4°. Groningæ 1676.

Ex præfatione. » Textum Prophetæ » verti prout ejus ratio poſtulavit ſemper : » ſed quod aliena tractarem, mentem ex» preſſi, qualem commentator eam aſſi» gnavit ad verbum ſingula reddere fui co» natus. «

Abdias Latinè ex verſione Laur. Humfredi cum textu Hebræo, in 8°. Baſileæ 1559.

Idem Latinè ex verſione Guillelmi Bedwelli, in 4°. Londini 1601.

Joël & Micha Latinè ex verſione Joannis Draconitidis, V. *Iidem Polyglotti* 1565.

Jonas Latinè ex verſione Andreæ Placi, in 8°. Viennæ Auſtriæ, Aquilæ 1552.

Idem Latinè ex verſione Wigandi Happelii, in 8°. Baſileæ 1561.

Nahum Latinè ex verſione Theodori Bibliandri, in 8°. Baſileæ & Tiguri 1534.

Sophonias Latinè ex verſione Martini Buceri, in 8°. Argentorati 1528.

Haggæi, Zachariæ, & Malachiæ nova verſio Latina ex Hebræo, opera Thomæ Neli, 4°. Pariſiis 1557.

Malachias Latinè ex verſione Stephani Iſaaci cum textu Hebr. in 8°. Coloniæ 1563.

Liber Tobiæ Latinè ex verſione Pauli Fagii cum textu Hebræo, in 4°. Jenæ 1542.

Idem, V. *Biblia Polyglotta Londinenſia* 1657.

» Tobiam Hebraïcè ſcriptum, ut apud » Judæos hodieque invenitur... Latinè lo» quentem exhibuit Paulus Fagius, diligens » Interpres, elegantiarum præ veritatis » ſtudio negligens, & quantùm fert Ebraï» cæ linguæ ſiccitas, ſatis parcus. « *Dan. Huëtius de Claris Interpretibus* §. 7. *pag.* 143.

Idem Latinè ex verſione Sebaſtiani Munſteri cum textu Hebræo, in 4°. Baſileæ 1542. 1549. *Forſan eadem editio.* in 8°. Ibidem 1556. Idem. V. *Biblia Polyglotta* 1657.

Evangelium S. Matthæi Latinum ex ejuſdem verſione cum textu Hebræo, in folio. Baſileæ 1537. in 8°. ibid. 1557. 1582.

Idem ex Hebræo fideliter redditum à Johanne Mercero, ſtudio Joannis Tilii Epiſcopi Ebroïcenſis, 8°. Pariſiis, Mart. Juvenis 1555.

Epiſtola S. Pauli ad Hebræos Lat. ex verſione Alfonſi de Zamora. V. *Eadem Hebr.* 1526.

Eadem Lat. ex verſione Seb. Munſteri, in 8°. Baſileæ 1557. 1582.

SECTIO SEXTA.

BIBLIA EX LINGUIS ALIIS Orientalibus Latinè converſa.

EX LINGUA CHALDAICA.

TArgum ſeu Paraphraſis Chaldaïca Onkeloſi in Pentateuchum Latinè ex verſione Alfonſi de Zamora. V. *Biblia Polyglotta* 1517. 1572. 1645. 1657. V. *Biblia Latina Vulgata* 1609. 1616.

Eadem ex ejus verſione, 8°. Antverp. 1535.

» Quamvis hanc interpretationem ad « verbum excudendam receperint viri lin- « guæ hujus peritiſſimi, illamque demum « Arias Montanus partim emendaverit, « partim etiam expleverit, in multis ta- « men Interpretum fidem nutare compe- « rias. *Dan. Huëtius de Claris Interpr.* §. 10. *p.* 117.

Targum hoc eſt Paraphraſis Onkeloſi Chaldaïca in ſacra Biblia (*ſeu in Pentateuchum*) ex Chaldæo in Latinum fideliſſimè verſa, additis annotationibus, authore Paulo Fagio, in fol. Argentorati, Marcharopæi 1546.

Ex præfatione. » Quod verſionem atti- « net, non ſpectavi elegantiam linguæ La- « tinæ... ſed operam dedi ut non multum « diſcederem à verbis, idque propter colla- « tionem, ut qui textum Latinum cum « Chaldæo conferre volunt, eò faciliùs id « poſſint. Quò factum eſt, ut fortè multa « Latinis auribus dura & aſpera ſonent. «

Eadem Latinè ex verſione Bernardini Baldi facta anno D. 1594. *Nicius Erythræus p. 6. primæ partis Pinacothecæ.*

Eadem Latinè ex verſione Andreæ de Leon Zamorenſis, facta ante annum 1628. *Romæ extat in Biblia Barberina, idem Andreas pag.* 131. *Antiquit. Eccleſiæ Orient.*

Targum Pſeudo-Jonathanis in Pentateuchum Latinè nunc primùm editum ex verſione Antonii Cevalerii. V. *Biblia Polyglotta* 1657.

Targum Hieroſolymitanum in Pentateuchum Latinè, ex verſione Franciſci Taylor, in 4°. Londini 1649.

Idem Latinè, ex verſione Ant. Cevalerii. V. *Biblia Polyglotta* 1657.

» Hieroſolymitanæ Paraphraſeos, licèt
» à Taylero nuper Latinè edita ſit, (*inquit*
» *Waltonus Proleg.* 12. §. 20.) cùm tamen
» multis erroribus ſcateat ejus verſio, aliam
» magis accuratam dedimus; quod qui ejus
» verſionem cum noſtra contulerint, facilè
» deprehendent. «

» Verſionem *Antonii* Cevalerii tam Hie-
» roſolymitanæ quàm Jonathanis ſic dictæ
» paraphraſis mecum nuperrimè commu-
» nicavit Mericus Caſaubonus, ex ſuppel-
» lectile ſcilicet patris libraria in qua deli-
» tuerat. » *Hæc ſcribebat Joan. Seldenus tomo* 1. *de Synedr. Ebræorum pag.* 626.

Targum Jonathanis in Joſue, Judices, Libros Regum, Iſaiæ, Hieremiæ, Ezechielis, & XII. Minorum Prophetarum Latinè, ex verſione Alphonſi de Zamora. *Bibliotheca Complutenſis, Joan. Terentius in præfat. notarum in Job.*

Idem in eoſdem Libros ex ejuſdem verſione, à Benedicto Aria Montano ad Hebraicam & Chaldaicam veritatem correcta. V. *Biblia Polyglotta* 1572. 1645.

Ex præfatione Benedicti Ariæ Montani II. volumini præfixa. » Hoc itaque repur-
» gato exemplari » (*Librorum hiſtoricorum qui*
» *priorum Prophetarum titulo gaudent*) à Maſio
» accepto, atque à nobis quâ potuimus di-
» ligentiâ Latinitate donato, in hiſce Bi-
» bliis præcipuè uſi ſumus; in cujus inter-
» pretatione religioni potiùs quàm verbo-
» rum ornatui ſtuduimus; tum quia Chal-
» daici ſermonis tyronibus hac ratione con-
» ſultum putavimus, ſi vocem voci, ſchema
» ſchemati, & locutionem locutioni red-
» deremus: quod quidem in cœteris exem-
» plaribus, quotquot antehac in Latinam
» linguam converſa ſunt, deſiderari com-
» perimus; tum verò maximè quòd ſemper
» ejus ſententiæ fuerimus, ut in libris ſacris
» multò ſatiùs æſtimaverimus verum &
» germanum ejus linguæ, ex qua vertimus,
» ſenſum reddere, ejuſque proprietatis ac
» modorum certam quandam habere ra-
» tionem, quam ejus, in quam vertimus,
» ornatui & elegantiæ tantùm inſervi-
» re. »

A Idem in eoſdem Libros. V. *Biblia Polyglotta* 1645.

Idem ex Ariæ recognitione ab Antonio Cevalerio emendata. V. *Biblia Polyglotta* 1657.

Verſionem Latinam quæ in Regiis pri- «
mò, poſteà in Pariſienſi excuſa, cùm «
non exactè Chaldæo textui reſpondeat, «
in multis ad Chaldæum aptiùs expri- «
mendum emendavimus, maximè verò «
poſt Pentateuchum, cùm diſcrepantia «
iſta verſionis Latinæ à Chaldæo in Regiis «
B non niſi poſt impreſſum Pentateuchum «
à nobis obſervata ſit. Ubi tamen Regia & «
Baſileenſia Exemplaria variant, verſio- «
nem Latinam alio charactere diſtinctam «
notavimus. « *Ita Waltonus ibidem.*

Idem Latinè ex verſione Conradi Pellicani. *Friſius in Epitome Bibliothecæ Geſnerianæ.*

Idem Latinè ex verſione Andreæ de Leon Zamorenſi. *Romæ, Biblioth. Barberina, idem Andreas pag.* 131. *Antiq. Eccl.*
C *Orientalis.*

Paraphraſis Chaldaica in Hieremiæ Prophetiam & in Threnos: Interprete Michaële Ghiſlerio. V. *ejuſdem Catena in Hieremiam*, 3. vol. fol. Lugduni 1623.

Targum in duodecim Prophetas minores Latinè, ex verſione Joan. Merceri, in 4°. Pariſiis 1559.

Idem ex verſione Tremellii, in 8°. Heidelbergæ 1567.

Idem ex verſione & cum commentariis Petri à Figuero, fol. Lugduni 1615.

D Targum in Oſeam, Joëlem, Amoſum, Ruth & Threnos, Latinè ex verſione Joannis Quinquarborei cum ejus notis, in 4°. Pariſiis, Martini Juvenis 1556. *Jam in Oſeam ediderat*, in 4°. Pariſiis 1554. *& in Threnos*, in 4°. ibid. 1549.

Targum in Oſeam, ex verſione Benedicti Ariæ Montani cum notis Hieronymi, in 8°. Wittebergæ 1600.

Targum in Haggæum Latinè, ex verſione Joannis Merceri, in 4°. Pariſiis 1551.

E Targum in Abdiam & Jonam Latinè, ex ejuſdem verſione, in 4°. ibid. 1550.

Targum in Joëlem Latinè, ex verſione Gilberti Genebrardi, in 4°. ibid. 1583.

Targum in Abdiam, Jonam & Sophoniam Latinè, ex verſione Arnoldi Pontaci, in 4°. ibid. 1566.

Targum R. Joſeph Cœci & aliorum in *Chetuvim* i. e. Job, Proverbia, Canticum Canticorum & Threnos, (*deeſt in libros Pſalmorum, Eccleſiaſtæ, Ruth, Eſther, Danielis, Eſdræ & Canticorum*) Latinè ex verſione Alphonſi de Zamora. *Biblioth. Complutenſis, Joannes Terentius ibidem ut ſuprà.*

Idem

Idem ex ejuſdem verſione ab Aria Montano recognita. V. *Biblia Polyglotta* 1572. 1645.

Idem ex ejus recognitione ab Edmundo Caſtello emendata. V. *Biblia Polyglotta* 1657.

Idem in eoſdem, excepto Pſalterio, Latinè, ex verſione Conradi Pellicani. *Friſius ibid. ut ſuprà.*

Idem Latinè, ex verſione Andreæ de Leon Zamorenſis. *Romæ, Bibl. Barberina, idem Andreas pag.* 131. *Antiq. Eccleſiæ Orient.*

Targum in Pſalmos, Eccleſiaſten & librum Eſther, Latinè ab Ario Montano. V. *Biblia Polyglotta* 1572. 1645.

Idem in eoſdem, ex ejuſdem verſione ab Edmundo Caſtello recognita. V. *Biblia Polyglotta* 1657.

Targum in Pſalmos Latinè ab Adriano Chilio Latinitate donatum. *Bibl. Belgicæ, Sanderus part.* 1. *pag.* 151.

Targum in Job Latinè, ex verſione Victorii Scialac, in 8°. Romæ 1618.

Idem Latinè, ex verſione Joannis Terentii. *Ipſe in præfatione notarum in eundem hæc ait:* » Latinam Paraphraſeos verſionem quòd attinet, eam planè novam jam adornaveram... pro mea antiquam illam verſionem, quæ in Opere Regio conſpicitur, Chaldæo textui è regione appoſui. «

Idem Latinè, ex verſione Alfonſi de Zamora recognita, cum notis Joan. Terentii, in 4°. Franekeræ 1663.

Cantica Canticorum & Eccleſiaſtes Salomonis paraphraſtico idiomate conſcripti, & ex Chaldæa lingua in Latinam verſi per Eraſmum Oſwaldum Schreckenfuſchium, in 8°. Baſileæ 1553.

Targum in Canticum Canticorum Latinè, ex verſione Julii Bartoloccii cum ſcholiis, in 4°. *Bibl. Vaticana, Bartoloccius tom.* 3. *pag.* 792.

Targum in Eccleſiaſten Latinè, ex verſione Petri Coſti. V. *ejuſdem Typus Meſſiæ*, in 4°. Lugduni 1554.

Eadem verſio. V. *Joan. Pinedæ Commentarius in Eccleſiaſten*, in folio. Hiſpali 1619.

Syriaca (*hoc eſt Chaldaica*) paraphraſis Ruth Latinè, ex verſione Joan. Merceri cum Chaldæo textu, 4°. Pariſiis 1564.

Targum libri Eſther Latinè, ex verſione Ariæ Montani. V. *Biblia Polyglotta* 1572.

Targum duplex in Eſther Latinè, ex verſione Franciſci Taylor, in 4°. Londini 1655.

Targum in utrumque librum Chronicorum ſeu Paralipomenon, Latinè redditum à Samuële Clerico, unà cum textu A Chaldæo, 2. vol. in 4°. *Bibl. Bodleiana codd.* 3926-27.

Idem Latinè, ex verſione Friderici Beckii cum notis, 2. vol. in 4°. Auguſtæ Vindel. 1680-83.

Liber Tobiæ ex Chaldæo in Latinum converſus à S. Hieronymo ope Judæi cujuſdam. V. *omnes Bibliorum Latinæ Vulgatæ editiones.*

Ex præfatione S. Hieronymi. » Mirari non deſino exactionis veſtræ inſtantiam, exigitis enim ut librum Chaldæo ſermone B conſcriptum, ad Latinum ſtylum traham; librum utique Tobiæ... Feci ſatis deſiderio veſtro &c. «

Liber Judith ex Chaldæo in Latinum idioma tranſlatus ab eodem. V. *Biblia Lat. Vulgata.*

Ex præfatione S. Hieronymi. » Apud Hebræos liber Judith... Chaldæo ſermone conſcriptus inter hiſtorias computatur... Acquievi poſtulationi veſtræ... huic unam lucubratiunculam dedi, magis ſenſum è ſenſu quàm ex verbo verbum C transferens. Multorum codicum varietatem vitioſiſſimam amputavi: ſola ea quæ intelligentiâ integra in verbis Chaldæis invenire potui, Latinis expreſſi &c. «

EX LINGUA SYRIACA.

Biblia ex verſione Sergii Riſii, *juxta hæc verba Cornelii à Lapide pag.* 5. *procemii in Prophetas minores.* » Extant hîc Romæ in Bibliotheca Vaticana & Medicæa verſiones vetuſtæ Bibliorum duæ, Syriaca & Arabica... Utramque in Latinum D idioma tranſtulit Illuſtr. & Reverendiſſ. Dom. Sergius Riſius Maronita, Archiepiſcopus Damaſcenus, cui Arabica lingua materna eſt, Syriaca familiaris. « *Leo Allatius in Apibus Urbanis pag.* 233. *ſolum Pentateuchum notat cum Prophetis Eſaia & Hieremia ex Syriaco in Latinum idioma converſum.*

Vetus Teſtamentum (*præter libros Tobiæ, Judith, Eſther, Epiſtolam Hieremiæ, fragmenta Danielis & librum primum Mac-* E *chabæorum*) Latinè ex verſione Gabriëlis Sionitæ: Liber Ruth Latinè, interprete Abrahamo Ecchellenſi: & libri Salomonis ex tranſlatione Joan. Heſronitæ. V. *Biblia Polyglotta Pariſienſia* 1645.

Iidem libri Latinè, ex eorumdem verſione, additis libris Tobiæ, Judith, Eſther, Epiſtola Hieremiæ, fragmentis Daniëlis & libro I. Macchabæorum Latinè, ex verſione Edmundi Caſtelli. V. *Biblia Polyglotta Londinenſia* 1657.

Gabriel Sionita, in ſua interpretatione Latina ex Syriaco, ad linguam Hebraicam, quam probè non callebat, ſemper non attendit,

unde plurima ſacræ Scripturæ loca haud benè vertit, ut me monuit vir doctiſſimus Michaël Lequien ex Ord. Prædic.

Excerpta Veteris Teſtamenti Syriaci cum Latina Verſione nova & annotationibus Chriſtophori Cellarii, in 4°. Cizæ 1682.

Ex præfatione. » De Latina verſionis » hujus expoſitione ſcias, in excerptis noſ» tris novam, quæ Syriacæ ad verbum reſ» ponderet, additam eſſe, quòd tyronibus » parùm putaremus conſuli, ſi retineretur » illa quæ in Polyglottis eſt, quippe quam » ſæpiùs non verba ſed ſenſum ſolùm red» didiſſe deprehendimus. Incultior quidem » noſter ſtylus eſt, & ſæpe illatinus, tamen » Syrè diſcentibus apprimè accommoda» tus, quòd ubique verborum tum ordinem » ſervat, tum propriam ſignificationem. »

Pſalmi ex verſione Th. Erpenii. V. *Iidem Syr.* 1625.

Idem ex verſione Sionitæ. V. *Iidem Syr.* 1625.

Pſalmi VII. Pœnit. ex verſione Erpenii. V. *Iidem Syr.* 1678.

Eccleſiaſtes Latinè, ex verſione Victorii Scialac, Romæ an. D. 1607. factâ. V. *Joan. Pinedæ Comment. in Eccleſ.* fol. Hiſpali 1619.

Novum Teſtamentum Latinè, ex verſione Emmanuëlis Tremellii. (*Abſunt quatuor Epiſtolæ Canonicæ & Apocalypſis.*) V. *Idem Polyglotton* 1569. *Aliæ editiones.* V. *Biblia Latina Tremellio-Juniana ad ann.* 1585. 1593. 1603. 1607. 1617. 1618.

Idem ex eadem verſione. V. *Idem Syriacè* 1621.

Idem ex eadem verſione à Samuële Clerico recognita. V. *Biblia Polyglotta* 1657.

» *Tremellius* Guidonis Fabricii Bode» riani laborem per plagium ſibi vindicavit, » qui illud ante è characteribus Syriacis in » Hebraicos tranſcripſerat, & additâ Lati» nâ interpretatione Antverpiæ Plantini ty» pis emiſerat. » *Genebrardus in Chronologia ſua ad an.* 1555. *Tremellius Latinam Novi Teſtamenti ex Syro verſionem anno tantùm* 1568. *abſolvit; ſuam verò Boderianus anno* 1567. *jam confecerat, ut patet ex utriuſque præfatione.*

Novum Teſtamentum Latinè ex verſione Guidonis Fabricii Boderiani. V. *Biblia Polyglotta* 1572. 1645. V. *Novum Teſtamentum Polyglotton* 1584.

» Inſignis inter alias hæc interpretatio, » idque tam diligenti & exquiſitâ conve» nientia, ut nihil ſuprà. » *Petrus Dan.* » *Huëtius lib. de claris Interpretibus* §. 15. *pag.* 119.

Novum Teſtamentum Latinè, ex verſione Andreæ de Leon Zamorenſis. *Bibl.*

A *Barberina, epiſtola ejuſdem pag.* 136. *Antiquitatum Eccleſiæ Orientalis, in qua hæc leguntur:* » Tradidi Paulo V. ſimulque & « Novi Teſtamenti textum Syriacum cor- « rectum, Latinè quoque redditum cum « Apocalypſi, tribuſque epiſtolis & hiſtoria « adulteræ, quæ deſiderantur in Bibliis Re- « giis, *ſive Antverpienſibus. Hic Boderiani verſionem forſan recognovit, eique ſuam Apocalypſeos quatuorque Epiſt. Catholicarum tranſlationem adjunxit.*

Evangelium S. Matthæi ex verſione B Tremellii. V. *Idem Syriacè* 1621. V. *Novum Teſtamentum Syriacum* 1663. 1694.

Evangelium S. Joannis Latinè ex Syra verſione accuratè deſcriptum à Martino Chemnitio, in 4°. Lipſiæ 1573. in 8°. Jenæ 1579. Lipſiæ 1580.

Epiſtola D. Pauli ad Romanos linguâ Syrâ, ſtudio Chriſtophori Crineſii Latina facta, in 4°. Witteбergæ 1612.

Epiſtola D. Pauli ad Galatas, ex verſione Tremellii. V. *Eadem Syriacè* 1570.

† Epiſtola Pauli ad Titum, ex verſ. Cri- C neſii. V. *Eadem Syriacè* 1613.

Epiſtola D. Pauli ad Hebræos è Syro ſermone in Latinum converſa à Matthæo Galeno cum ejus enarratione, 8°. Duaci 1578. Lovanii 1599.

Epiſtola ſecunda S. Petri, ſecunda & tertia S. Joannis, & Epiſtola Judæ, & Apocalypſis Latinè, ex verſione Balthazaris Etzelii, *juxta hæc Antonii Poſſevini verba in Apparatu ſacro ad hoc nomen:* » Baltha- « zar Etzelius Latinas fecit è Syriaca lin- « gua Epiſtolam S. Petri ſecundam: duas « D poſteriores S. Joannis: Epiſtolam S. Judæ « & Apocalypſim, quæ omnia deerant in « Syriaco Novo Teſtamento ſive Cæſareo « quod Viennæ in Auſtria, ſive Regio quod « Antverpiæ erat. Quæ quidem nos à Ma- « ronitis accepimus ex Orientalium codi- « cibus in quibus extant. «

Hæ quatuor Epiſtolæ Latinè ex hac verſione, *extant editæ cum Nic. Serrarii commentariis in* VII. *Epiſtolas Canonicas*, in fol. Moguntiæ 1612. Pariſiis (*vel potiùs Lugduni*) 1704.

E Eædem quatuor Epiſtolæ Latinè, ex verſione Eduardi Pocockii. V. *Eædem Syriacè* 1630. V. *Biblia Polyglotta* 1645. 1657.

Epiſtola S. Joannis prima ex verſione Tremellii. V. *Eadem Syriacè* 1624. 1632. 1642.

Apocalypſis Joannis Latinè, ex verſione Ludovici de Dieu. V. *Eadem Syriacè* 1627. V. *Biblia Polyglotta* 1645. 1657. V. *Ejus opera*, fol. Amſtelodami 1693.

Sylloge Canticorum Novi Teſtamenti ex verſione Sebaſtiani Schotteri. V. *Eadem Syriacè.*

Excerpta Novi Teſtamenti Syriaci

cum verſione Latina Chriſtophori Cellarii, in 4°. Cizæ 1682.

Ex præfatione. » Miſſis annotationibus, ſolam verſionem adjeci, ſed ita Syrorum inhærentem idiomati, ut neque ordine verborum, neque numero diſſentiat, ſed verbum de verbo exprimat. »

EX LINGUA SAMARITANA.

PEntateuchus Latinè ex verſione Joannis Morini, *quæ & textui Hebræo-Samaritano & verſioni Chaldæo-Samaritanæ correſpondet.* V. *Biblia Polyglotta* 1645. 1657.

» Non tantùm à textu Hebræo-Samaritano diſcedit Samaritana verſio, ſed tum à textu tum à verſione ſæpe differt verſio Latina, ſæpe neutrius ſenſum aptè exprimens, ſed potiùs Vulgatam Latinam, ut qui verſionem Vulgatam cum hac contulerit, planè videre poteſt. » *Waltonus Proleg.* 10. §. 10. *Idem in Epiſtola ad Joannem Lightfoot inter hujus opera poſthuma, Epiſt.* 7. » In Morini tranſlatione pauca immutamus niſi errata typographica, aut omiſſa, aut indubiè malè expreſſa, quæ ſubinde recurrunt; ſed ubi tranſlatio illa minùs accurata eſt, quod in plurimis locis manifeſtum eſt, id ſuo loco annotamus, & ſub finem colligimus: notabiles ejus à verſione Samaritana differentiæ, quæ alicujus ſunt momenti, itidem annotantur, exceptis iis quæ ſunt in nominibus propriis, ac proinde minoris momenti. *Hæc ille.*

» Verſionis illius Samariticæ Latinus Interpres (*inquit Rich. Simon pag.* 89. *Diſquiſ. critic. de variis Bibl. editionibus cap.* XI.) non videtur in omnibus accuratus, iis præſertim locis, quibus illa non conſentit cum contextu Hebræo-Samaritano. »

Horæ Samaritanæ, hoc eſt, excerpta Pentateuchi Samaritanæ verſionis cum Latina interpretatione nova & annotationibus perpetuis, ſtudio & labore Chriſtophori Cellarii, in 4°. Cizæ 1682.

Ex præfatione. » Cauſa fuit, ut & de nova verſione excerptorum cogitarim, eamque ita adornaverim, ut verbo verbum interpretando redderetur. »

EX LINGUA ARABICA.

BIblia Latina ex verſione Sergii Riſii. V. *Biblia Latina ex Syro idiomate.*

Biblia Latina V. & N. Teſtamenti (*ſc. Pentateuchus ex verſione Joannis Eſronitæ: libellus Ruth ex verſione Abrahami Ecchellenſis: reliqua interprete Gabriële Sionita.*) *Deſunt libri Tobiæ, Judith, Eſther, quædam Fragmenta Hieremiæ & Danielis, I. & II. Macchabæorum.* V. *Biblia Polyglotta* 1645. 1657.

Anno 1614. *Gabriël Sionita præter Pſalterii Arabici verſionem Latinam quam hoc anno edidit*; aliorum ſacri Inſtrumenti librorum tranſlationem jam *tum* maximè ex parte perfecerat, *ut ipſe ſcribit in præfatione ejuſdem Pſalteriis: Pentateuchum quoque converterat Joannes Eremita ante annum* 1628. *ſiquidem hujus verſio Latina ſervatur in Bibliotheca Franciſci Savari de Breves, qui hoc ipſo anno diem clauſit extremum.*

Biblia Arabicè & Latinè, Romæ anno 1671. *publicata hîc prætermitto, Latina enim tranſlatio, è regione poſita, ipſa eſt Vulgata Latina.*

Geneſeos quinque capita Latinè ex verſione Joannis Eſronitæ. V. *Eadem Arabicè* 1700.

Pſalmi Latinè ex verſione Victorii Scialac, & Abrahami Ecchellenſis. V. *Iidem Arabicè* 1614.

Pſalmus LI. Latinè ex verſione Petri Kirſtenii. V. *Idem Arabicè* 1608.

Eccleſiaſtes Latinè ex verſione Victorii Scialac, Romæ an. 1607. facta. V. *Joannis Pinedæ Comment. in Eccleſiaſten*, fol. Hiſpali 1619.

IV. Evangelia Latinè ex Arabico. V. *Eadem Arabicè* 1591.

Evangelium S. Joannis Latinè ex paraphraſi Arabica per Thomam Erpenium edita, interprete Paulo Tarnovio, cum ejus comment. in 4°. Roſtochii 1619.

Caput XVII. Evangelii S. Joannis Latinè ex verſione Petri Kirſtenii. V. *Idem Arabicè* 1608.

Acta Apoſtolorum ex Arabica tranſlatione Latinè reddita per Franciſcum Junium, cum notis, in 8°. (*Heidelbergæ*) apud Joannem Mareſchallum 1578.

S. Pauli Epiſtolæ ad Corinthios duæ Latinè ex ejuſdem verſione, in 8°. iiſdem typis 1578.

Eædem additis Epiſtolis ad Galatas & ad Hebræos ex ejuſdem verſione, in 8°. Francofurti 1596.

Epiſtola ad Galatas Latinè ex verſione Rutgeri Spey cum notis. V. *Eadem Arabica* 1583.

† Epiſtola Pauli ad Coloſſenſes ex verſione Guill. Bedwelli. *Bibl. publica Cantabrigienſis.*

Epiſtola ad Titum Latinè ex verſione Joannis Antonidæ. V. *Eadem Arabicè* 1612.

† Epiſtola Pauli ad Philemonem Latinè, in 12. *Bibl. Hinckelmanni cod.* 150.

Epiſtolæ tres S. Joannis Latinè ex verſione Guill. Bedwelli, in 4°. *Bibl. Bodleiana cod.* 369.

Eædem ex eadem verſione typis excuſæ. V. *Eædem Arabicè* 1612.

Eædem ex verſione Jonæ Hambræi. V. *Eædem Arabicè* 1630.

Epiſtola S. Judæ Lat. ex verſione Petri Kirſtenii. V. *Eadem Arabicè* 1611.

EX LINGUA ÆTHIOPICA.

GEneſeos duo capita Latinè, ex verſione Theodori Petræi. V. *Eadem Æthiopicè* 1660.

Eadem Latinè, ſtudio Georgii Chriſtophori Burcklini. V. *Eadem Æthiopicè* 1668.

Liber Ruth Latinè ex verſione Joannis Georgii Niſſelii. V. *Idem Æthiopicè* 1660.

Pſalmi Latinè ex verſione Joan. Henr. Michaëlis. V. *Idem Æthiopicè* 1701.

Canticum Canticorum Latinè ex verſione Joannis Georgii Niſſelii. V. *Idem Æthiopicè* 1656.

Idem ex verſione Edmundi Caſtelli. V. *Biblia Polyglotta* 1657.

Propheria Joëlis Latinè ex verſione Theodori Petræi. V. *Eadem Æthiopicè* 1661.

Propheria Jonæ Latinè ex ejuſdem verſione. V. *Eadem Æthiopicè* 1661.

Propheria Sophoniæ Latinè ex verſione Joannis Georgii Niſſelii. V. *Eadem Æthiopicè* 1660.

Vaticinium Malachiæ Latinè ex verſione Theodori Petræi. V. *Idem Æthiopicè* 1661.

Novum Teſtamentum Latinum ex verſione Dudleii Loftuſii. V. *Biblia Polyglotta* 1657.

» Novum Teſtamentum Æthiopicum » Latinè vertit vir doctiſſimus tam generis » proſapiâ quàm linguarum Orientalium » ſcientiâ nobilis D. Dudleius Loftuſius » J. V. D. Dublinienſis, qui ſchedas ſuas » ex Hibernia mihi miſit, quas, cum ipſe » prælo abeſſet, D. Caſtellus revidit, ulti» mamque manum eis impoſuit. » *Waltonus circa finem præfat. Bibl. Polyglottorum Londinenſium.*

Epiſtolæ Jacobi, Joannis & Judæ Latinè ex verſione Th. Petræi. V. *Eædem Æthiopicè* 1654.

EX LINGUA PERSICA.

PEntateuchus Lat. Interprete Thoma Hyde. V. *Biblia Polyglotta* 1657.

» Thomas Hyde ſummæ ſpei juvenis, qui » in linguis Orientalibus ſupra ætatem ma» gnos progreſſus fecit, quorum ſpecimina » dedit, tum in Arabicis, Syriacis, Perſicis » &c. corrigendis, tum in Pentateucho Perſico characteribus Perſicis deſcribendo, « ejuſque verſionem Latinam concinnando. « *Waltonus circa finem præfationis Bibliorum Polyglottorum Londinenſium.*

Pentateuchus ex idiomate Perſico Latinè redditus ab Antonio Deuſingio. Auctor vitarum Profeſſ. Groningenſium pag. 214. *juxta Georgium Matthiam Konigium in Bibliotheca veteri & nova: Verum lecto hoc libro alia reperi prorſus abſimilia, ſcilicet* occaſionem nactus Deuſingius in lingua « Perſica ac Turcica proficiendi, iiſdem « ſuccisivis horis operam impendit, in qui« bus brevi temporis ſpatio eatenos profe« cit, ut Pentateuchum Perſicum ex in« terpretatione Jacobi Tawuſi Conſtanti« nopoli à Judæo olim excuſum characteri« bus Hebraïcis, (ubi ex multiplici litera« rum confuſione, quâ plures literæ Perſa« rum paucioribus Hebræorum exprimun« tur, permagna extitit difficultas) Perſico « charactere conſignare diſtinctè & vocali« bus accuratè illuſtrare aggreſſus fuerit, « ac feliciter abſolverit. « *De verſione verò ne γρὺ quidem.*

Liber Geneſeos Latinè ex idiomate Perſico redditus à Ludovico de Dieu, *ut ipſe teſtatur in præfatione Hiſtoriæ Chriſti Perſicè conſcripta à P. Hieronymo Xavier &c. his verbis:* » Primus is fuit ſtimulus, « qui, ut in Perſiſmo aliquid tentarem, im« pulit. Vix dum Geneſim magno cum tæ« dio abſolveram, quum è Dania redit « ſummus amicus meus Joannes Elichman« nus, &c. «

Quatuor Evangelia Latinè, Interprete Abrahamo Wheloco. V. *Eadem Perſicè* 1657.

Eadem Latinè, Interprete Samuële Clerico. V. *Biblia Polyglotta Londinenſia* 1657.

» Samuel Clericus in textu Hebræo, « Chaldaica paraphraſi, nec non Evange« liis Perſicis, quorum verſionem Latinam « dedit, nullum non laborem obiit. » *Waltonus ibidem. Ex hac verſione Latina* V. *ſupra* IV. *Evangelia Perſicè edita* 1657.

EX LINGUA ARMENA.

OBadias Armenus Latinè, Interprete Andrea Acolutho. V. *Idem Armenicè* 1680.

Hiſtoria quatuor Evangeliſtarum, traducta per Dudleium Loftuſium. *Bibliotheca ejuſdem in Hibernia cod.* 854. *catalogi mſc. Hiberniæ editi, nunc in Bibliotheca Narciſſi Archiepiſcopi Armachani.*

EX LINGUA COPTICA.

BIblia Latina ex lingua Coptica, Interprete Guillelmo Bonjour. *Hiacinthi Gimmæ Elogia Academica Italicè ſcripta anno* 1703. *pag.* 356.

Novum Teſtamentum Latinum ex lingua Coptica, Interprete Davide Wilkins unà cum textu Coptico, in 4°. Oxonii 1716.

SECTIO SEPTIMA.

BIBLIA LATINA EX GRÆCO ſermone recèns converſa.

CODICES MANUSCRIPTI.

BIblia Latina ex Græco, operâ Guilelmi Canteri, *juxta Suffridum Petrum qui de ea verſione ſic loquitur :* » *Guilelmus Canterus* non diſſimulavit ſe deinceps in ſanctorum Patrum opera de Græco in Latinum transferenda fuiſſe incubiturum, in primiſquè novam Bibliorum tranſlationem & exactiorem Græci textûs emendationem meditari, ad quam rem feliciùs abſolvendam non modò Hebraïcæ linguæ penetralia curioſiùs jam rimabatur, ſed exemplarium tum Hebraïcorum, tum Græcorum, tum Latinorum non ſolùm mſſ. ſed etiam excuſorum diverſæ editionis copiam terrà marique venabatur. Pium hoc propoſitum ſuum prudenti conſilio fulciebat, nam quò faciliùs effectum daret id quod moliebatur, Lovanio relicto Leovardiam concedere, ibique ſedes figere conſtituerat » (*paulò ante obitum i. e. circa annum Chriſti* 1574) *Suffridus Petrus decade* 12. *cap.* 8. *de ſcriptoribus Friſiæ.*

Libri Geneſeos pars magna & Evangelium Joannis ex Græco in Latinum ſermonem tranſlata à Burgundione, qui obiit anno Chriſti 1194. (*ut refert Robertus de Monte in Appendice ad Chronog. Sigeberti ad ann.* 1181. *inter Hiſtoriæ Germanicæ ſcriptores à Joanne Piſtorio editos his verbis :*)

» *Ad Concilium Romanum anno* 1163. venit quidam civis Piſanus, nomine Burgundio, peritus tam Græcæ quàm Latinæ eloquentiæ. Hic attulit Evangelium ſancti Joannis tranſlatum ab ipſo de Græco in Latinum. . . . Hic etiam fatebatur magnam partem libri Geneſeos à ſe jam tranſlatam. »

Novum Teſtamentum ex Græco idiomate in Latinum à Simone Jatumæo tranſlatum, *juxta Sixtum Senenſem lib.* 4.

A *Bibl. ſanctæ.* » Simon Jatumæus Thebarum Archiepiſcopus totius Novi Teſtamenti ſeriem ex emaculatiſſimis Græcorum codicibus ſupremâ diligentiâ in unum redegit, ſubinde verò & in Hebræum & in Latinum vertit ſermonem verbum de verbo fideliſſimè interpretatus. «

Simon Jatumæus aliàs Sacumæus... in « ſacris Scripturis Novi Teſtamenti ex Græca lingua in Hebræam & Latinam convertendis laudabilem operam poſuit. « *Guillelmus Cave tom.* 2. *hiſt. litterariæ ad*
B *ann.* 1400.

Auguſtinus Juſtinianus apud Geſnerum in Bibliotheca ſua pag. 105. *verſionis ex Græco Hebraicæ meminit, de Latina verò prorſus ſilet.*

Novum Teſtamentum è Græco in Latinum ſermonem factum à Janotio Manetto, *qui obiit anno Chriſti* 1450. *Florentiæ apud ſuæ gentis familiares : Poſſevinus in Apparatu ſacro.*

Idem ex Græco in Latinum ſermonem puriſſimum Joannes Balivus tranſtuliſſe
C dicitur. *Friſius pag.* 405. *Bibliothecæ.*

LIBRI EDITI.

BIblia Latina ex Græco ad verbum expreſſa per Doctores Complutenſes. V. *Biblia Polyglotta* 1517.

» Hac Bibliorum converſione profectò « nihil diligentius & Græco exemplari conſonum magis fingi poteſt, » *inquit Huëtius, lib. de Claris Interpretibus* §. 20. *pag.* 117.

D Biblia Latina ad LXX. Interpretum fidem diligentiſſimè tralata, *& ex verſione Complutenſi edita cum præfatione Andreæ Cratandri*, in 4°. Baſileæ, Andr. Cratandri 1526.

Hanc editionem Græcam annoque 1520. *factam exiſtimavit Waltonus, at in utroque erravit : nulla reperitur editio ſacr. Bibl. Græca Baſileenſis anno* 1520. *vulgata.*

Eadem. V. *Biblia Polyglotta* 1572. 1596. 1599. 1645. Eadem, in 12 Amſtelodami 1696. V. *Biblia Græca* 1550. 1582. V. *Bi-*
E *blia Latina Vulgata* 1609. 1616.

Vetus Teſtamentum ſecundùm 70. Latinè redditum. V. *ſupra pag.* 230.

Liber Geneſeos Latinè, Interprete Joanne Oecolampadio, in 8°. Baſileæ 1523.

Liber Joſue ex Græco in Latinam linguam converſus ab Andrea Maſio. V. *ejus comment. in Joſue*, in fol. Antverpiæ 1574.

Tobias ex verſione Joannis Alberti Fabricii. V. *Idem Græcè* 1691.

Pſalterium Latinum. V. *Idem Græcum & Biblia Vulgata.*

Idem è Græco & Hebraïcis dialectis ab

Ottomaro Luſcinio Latinitati redditum, unà cum exegeſi, in 8°. Auguſtæ, Symperti Ruf 1524.

Pſalterium ex integro converſum ex Græco à Joanne Lunicero, in 8°. Francofurti 156n.

Quinque Libri qui vulgò dicuntur Sapienriales, Inrerprete Joanne de Vergara, *ut refert Gomeſius in Libro* de factis Franciſci Ximenii. V. *Biblia Polyglotta Complutenſia* 1517.

Libri qui non ſunt in Canone Hebræo, Latinè ex Græco, Interprete Sancte Pagninn. V. *ejuſdem Biblia Latina ex Hebræo ad annum* 1528.

Iidem Lat. ex Græco, Interprete Petro Cholino. V. *Biblia Latina Tigurina ex Hebræo ad annum* 1543.

Iidem, Interprete Sebaſtiano Caſtalione. V. *ejuſdem Biblia Latina ex Hebræo ad annum* 1551.

Iidem ex Complurenſi editione, ſtudio Claudii Baduelli. V. *Biblia Lat. Proteſt. ad annum* 1557.

Iidem ex recognitione Benedicti Ariæ Montani. V. *ejuſdem Biblia Lat. ex Hebr. ad annum* 1572.

Iidem, Interprete Franciſco Junio. V. *Biblia Latina Tremellio-Juniana ad annum* 1579.

Iidem ex diverſorum verſinnihus à Jo. Alberto Fabricio editi. V. *Iidem Græcè* 1691.

Iidem, Interprete Sebaſtiano Schmidio. V. *ejuſdem Biblia Latina ex Hebræo ad annum* 1697.

Eccleſiaſtes Latinè ex Græco, Interprete S. Hieronymo. V. *ejus opera: Sixtus Senenſis in Bibliotheca ſancta.*

Idem Latinè, Interprete Victorino Strigelio. V. *ejus ſcholia in eundem*, in 8°. Lipſiæ 1575.

Idem Latinè ex Græco, Interprete Chriſtophorn à Caſtro. V. *ejus comment. in eundem*, in 4°. Lugd. Cardon 1613.

» In hoc libro pro paraphraſi novam è » Græco tranſlationem adjeci. »

Sapientia Salomonis ex verſione & cum ſcholiis Petri Nannii, 4°. Baſileæ 1552.

Liber Sapientiæ Latinè ex Græco, Interprete Nicnlan Selneccern, in 8°. Lipſiæ 1568.

Idem Latinè ex Græco. V. *Henrici Khumrath, Amphitheatrum Sapientiæ æternæ &c.* in fol. Hanoviæ 1609.

Eccleſiaſticus Lat. ex Græcn, Interprete Joach. Camerario, in 8°. Lipſiæ 1570.

Idem Latinè, Interprete Matthæo Bergio Bruun. V. *Idem Græcè* 1580.

Idem Latinè & Gallicè, Interprete Franciſco Junio 1581. *Hanc memorat in catalogo ſuorum operum.*

Idem, Interprete Jn. Druſin. V. *Idem Græcè* 1596.

Macchabæorum Libri duo Latinè ex Græco per Victorinum Strigelium, in 8°. Lipſiæ 1571.

Liber Macchabæorum primus Latinè ex Græcn, Interprete Joanne Druſio. V. *Idem Græcè* 1600.

N. TEST. COMPLUTENSE.

NOvi Teſtamenti Latina verſio interlinearis unà cum Latina Vulgata. V. *Biblia Polyglotta ann.* 1514.

N. TEST. D. ERASMI.

NOvum Teſtamentum Latinè redditum ab Eraſmo Rorerodamn. V. *Idem Græcè ad annum* 1516. V. *Biblia Latina Vulgata* 1578. 1616. V. *Eadem à Proteſt. edita* 1522. 1538. 1572. 1598.

Idem in fol. & in 8°. Baſileæ 1518. In 8°. Lovanii 1519. Idem, in quo inſerta eſt pericope de triplici teſtimonio 1. Joan. 5:7. In 8°. Baſileæ, Frobenii 1521. In 8°. Moguntiæ 1521. In 8°. Baſileæ 1521. In 4°. Argentorati, Morhardi 1521. In 8°. Baſileæ & Moguntiæ 1522. In fol. Coloniæ 1523. In 8°. Baſileæ 1523. Argentorati 1523. In 4°. Norimbergæ 1523. In 8°. Baſileæ 1526. In 8°. ibid. 1530. 1532. Antverp. 1531. In 8°. Wittebergæ 1533. Baſileæ & Moguntiæ 1535. In 16. Antverp. 1538. In 8°. Tiguri 1538. cum paraphraſi ejuſdem 2. vnl. In 8°. Pariſiis 1540. In 8°. & in 12. Antverp. 1540. In 8. Baſileæ 1541. Moguntiæ 1541. In fol. Lipſiæ 1543. In 8°. Antverp. & Moguntiæ 1543. 1545. In 16. Lugduni 1547. In 16. Lugduni, Sebaſtiani Gryphii 1549. In 12. Baſileæ 1549. In 8°. Baſileæ 1550. In 12. Lugduni 1550. In 8°. Tiguri 1553. In 16. Tiguri 1554. In 8°. Francofurti 1555. In 16. Antverpiæ 1559. In 8°. Francofurti 156n. In 8°. Tiguri 1563. In 12. ibid. 1566. Argentorati 1567. cum verſione Germanica Lutheri, in 4°. Francofurti 1570. In 16. Baſileæ 1572. In 8°. Tiguri 1575. Lipſiæ 1591. In 8°. Witteb. 1635. In 4°. Gieſſæ 1669.

N. TESTAM. PAGNINI.

NOvum Teſtamentum Latinum ex Græco, interprere Sancte Pagnino. V. *ejus Biblia Latina ex Hebræo ad annum* 1528.

» Pagninns (*juxta Rich. Simon in hiſt. crit. verſionum Novi Teſtamenti cap.* 23. *pag.* 264) qui Hebraïcam linguam magis quàm Græcam callebat, verſionem ſibi- «

» lominus Latinam Novi Teſtamenti ex Græco tranſlationi ſuæ ex Hebræo adjunxit. Verùm in interpretandis Evangelüs Rabbinns videri affectat... Cum literis Græcis nullam fermè operam dediſſet, accuratam condere traductionem ex Græco non potuit... Meliùs facturus, ſi unà cum vetere Teſtamento à ſe tranſlato, Latinam Novi Teſtamenti tranſlationem ab Eraſmo concinnatam edidiſſet. » *Hæc ille.*

N. TEST. THOMÆ DE VIO.

NOvum Teſtamentum (*præter Apocalypſin*) ex Græco ſermone in Latinum converſum à Thoma de Vio Cajetano, ope virorum linguam Græcam apprimè callentium. V. *ejus comment. in Evangelia, Actus & Epiſtolas Apoſtolorum*, 2. vol. in fol. Venetiis 1530-31. *& alibi.*

NOVUM TEST. DELOENI.

NOvum Teſtamentum ad antiquiſſima Græcorum exemplaria quam diligentiſſimè caſtigatum, inque Latinam phraſim transfuſum, quidquid erat idiomatis vel Græci vel Hebræi. Prætereà difficillima quæque loca ſunt paſſim aut explicata aut certè eminus oſtenſa, cum præfatione ad Henricum VIII. Angliæ Regem per B Galterum Deloenum, in 4°. Londini, Joannis Mayler 1540.

NOVUM TEST. CHOLINI.

NOvum Teſt. Latinum ex verſione Eraſmi à Petro Cholino & Rodolpho Gualthero cum textu Græco iterum collatum & plurimis in locis recognitum. V. *Biblia Latina Tigurina ad annum* 1543.

Ex præfatione Bibliorum. » Teſtamentum Novum doctiſſimè ac fideliſſimè vertit Eraſmus Roterodamus, qui ne unquam corrumpi poſſet emendata ejus lectio, illuſtravit ipſum omni pietate & eruditione refertiſſimis, nec unquam ſatis laudatis annotationibus. Nihilominus collata eſt hæc noſtra Novi Teſtamenti editio cum ipſa veritate Græca, è qua lectionis emendationem nnicè petendam eſſe omnes fatentur, conſultis interim aliqnot pervetuſtis exemplaribus & verſionibus, editione Hiſpanenſi ſive Toletanâ (*aut potiùs Complutenſi* 1517.) Gallicana ſive Pariſienſi, (*Stephani* 1540.) Anglicanâ (*Deloeni*) 1540. deniqne & reliqnis quibuſdam editionibus.

Tigurinis Bibliis » adjunctum eſt Novum Teſtamentum ex verſione Eraſmi; quam fortè ſi Eraſmus reviviſceret, negaret eſſe ſuam, quia *Petrus* Cholinus & Rodolphus Gualtherus eam interpolarunt, & ad varios codices caſtigarunt, cujus profectò caſtigationis Eraſmus impatientiſſimus fuit. « *Jac. Gretſerus in defenſ. Bellarmini tom. 1. col.* 939.

NOV. TEST. CASTALIONIS.

NOvum Teſtamentum elegantiſſimè & ſummâ cum religione converſum per Sebaſt. Caſtalionem, in 16. Baſileæ 1551. In 8°. ibid. 1553. In 16. ibid. 1556. In 12. Venetiis 1571. In 16. Baſileæ 1572. 8°. Leidæ 1618. Amſtelodami 1681. 12. Londini 1682. 8°. Francofurti 1695. 12. Londini 1696.

» Sebaſtianus Caſtalio (*inquit Rich. Simon*) cùm puro ſermone Latina Biblia publicare vellet, ut legerentur ab his, quibus non arridebat Vulgatæ noſtræ ſtylus, eandem in Novo Teſtamento quam in vetere interpretando methodum ſecutus eſt. Adverſus hanc imprimis Novi Teſtamenti tralationem debacchati ſunt Genevenſes Doctores, inter quos præcipuus fuit Theodorus Beza, qui Græcè peritus, linguæ verò Hebraïcæ ignarus, multò plura in Novo Teſtamento, quam in veteri loca redarguenda habuit... *Hic Interpres* reprehendi potiſſimùm meretur, quòd puriori, elegantiorique ſtylo in ſua verſione uſus fuerit. Accuratiori ſermone loqui Apoſtolos voluit, ſed eorum verba à ſe minus benè reddita non animadvertit. Uno verbo in hac ſacri codicis lucubratione interpretem nullo modo ſe prodit. « *Rich. Simon p.* 273. *hiſt. Crit. Verſionum N. T. cap.* 24.

Idem V. *Novum Teſt. Græcum* 1583. 1584. 1591. V. *ejus Biblia Lat. ex Hebræo ad annum* 1551.

Idem Latinè & Gallicè novâ utriuſque linguæ elegantique verſione, *forſan eodem Interprete* 4°. & 8°. Baſileæ 1572.

NOV. TEST. THEOD. BEZÆ

NOvum Teſtamentum Latinè jam olim à veteri Interprete, nunc denuò à Theodoro Beza verſum, cum ejuſdem annotationibus, in qnibus ratio interpretationis redditur, & ejus præfatione, in folio. Oliva Roberti Stephani 1556.

Suam exponit methodum Th. Beza in præfatione, quoſque ſecutus fuerit auctores ibidem indicat, cujus fragmentum videre eſt inter editiones N. Teſtamenti Græci ad annum 1565.

» Theodoro Bezæ (*juxta Chamierum Panſtratiæ Cathol. tom.* 1. *lib.* 12. *cap.* 1.)

» palam omnes (*Proteſtantes*) tradunt in A
» hoc negotio novi *ut vult* Teſtamenti ver-
» ſione.... factum ſæpius lambendo fecit
» ut vix quiddam addi poſſe videatur. Non
» deſunt tamen (*notante Waltono , proleg.*
» IV. *ſub finem*) qui Bezam nimis audacem
» facilè judicant , dum à recepta lectione
» ſæpius ſine neceſſitate recedit , & unius ,
» interdum nullius codicis authoritate fre-
» tus , Prætoriam exercet poteſtatem ex
» conjecturis notando & interpolando tex-
» tum ſacrum pro lubitu , inter alia Luc.
» IX. 48. 53. & III. 36. 1. Corinth. XVI. 55. B
» &c.

Aliæ editiones V. *Novum Teſt. Græcum ad an.* 1559. V. *Biblia Latina Tremellio-Juniana ad an.* 1579.

» In editione Bezæ præcipuè carpi ſo-
» lent , quod nimis ſuperſtitiose verſetur in
» exprimendis articulis & verborum com-
» poſitorum etymologia , ubi etiam ἔμφασις
» apparet. *Jo. Alb. Fabricius lib. 4. cap. 5. p.* 190. *Bibl. Græcæ.*

Idem , in 16. Londini , Vautrolleri 1574. In 8°. Genevæ , Vignon 1575. Heidelber- C gæ , Jac. Mylii 1576.

Idem , ſtudio Petri Loſelerii Villerii *Theologiæ Profeſſoris Genevenſis* , & cum ejus epiſtola ad comitem Huntingtonum, 8°. Londini 1579.

Ex hac Epiſtola. » Novi Teſtamenti Be-
» zæ verſio omnium caſtiſſima & puriſſima.
» Itaque meum eſſe exiſtimavi procurare ,
» illa non tantum ut extaret , ſed etiam
» velut à Vulgata verſione quàm minimum
» abeſt , ſic in ejus locum in ſcholia & in
» Eccleſiâ ſuccederet , donec quod ut ali- D
» quando fiat à Deo peto , ex Principum
» Chriſtianorum voluntate , aut illa ipſa ,
» aut melior aliqua communibus quaſi ſuf-
» fragiis ab omnibus reciperetur.

Idem , in 16. Londini , Thomæ Vautrolleri 1582. Antverpiæ , Ægidii Radæi 1583. In 8°. Ibidem , iiſdem typis 1584. Londini Vautrolleri 1587. In 4°. Genevæ 1594. In 12. Leidæ , Guyori 1602. *editio præſtantiſſima juxta Scaligerum.* Idem in 12. Genevæ 1616. In 24. Amſtelodami 1624. In 24. Ibidem, Guillelmi Janſonii 1628. In E 12. Ibidem , Wacher 1631. Cum Bezæ , Camerarii , Cherpontii & aliorum obſervationibus , in 12. Ibidem , Henrici Laurentii 1633. In 24. Amſtelodami , Blaeu 1639. In 8°. Londini 1651. In 24. Amſtelodami 1651. In 12. Oxonii 1679. In 8°. Londini 1687. In 24. Ibid. 1698.

Idem cum ſcholiis Analyſi & obſervationibus Joannis Piſcatoris , 2. vol. in 4°. Herbornæ 1613. 1621. in folio. Ibid. 1638. 1658.

N. T. BEN. ARIÆ MONTANI.

NOvum Teſtamentum Latinum ex verſione Vulgata ad Græcum expenſa , & plurimis in locis recognita à Benedicto Aria Montano. V. *Novum Teſt. Græcum ad an.* 1572.

Ex præfatione. » In Novo Teſtamento «
Vulgatam editionem in ſtudioſorum gra- «
tiam Græco textui inſeruimus, & Græcam «
phraſim Latinè ad verbum reddidimus .. «
Itaque noſtram Novi Teſtamenti Lati- «
nam interpretationem inter Græci con- «
textus lineas deſcribendam curavimus , «
ut quælibet dictio Latina ſuæ Græcæ ſub- «
ſcriptæ reſponderet. Cum verò Vulgata... «
à dictionum Græcarum proprietate rece- «
dit , ea ſuis characteribus, hoc eſt Italicis «
characteribus , in illius locum ſubſtitui- «
mus : ita ut integram Vulgatam reli- «
querimus , & Græca de verbo expreſſeri- «
mus. «

Novum Teſtamentum ex Græco converſum à Chriſtiano Wellhamero. *Witte, Bibliographium hiſt. ad an.* 1638.

Novum Teſt. Latinum ex Græco , Interprete Eraſmo Schmidio. V. *Idem Græcè* 1658.

Novum Teſtamentum ex Græco in Latinum tranſlatum à Sebaſtiano Schmidio. V. *ejus Biblia Lat. ex Hebræo* 1697.

Recenſitæ ſunt hactenus duodecim variæ Latinæ Novi Teſtamenti tralationes ab anno 1514. *ad an.* 1697. *concinnatæ.*

IV. Evangeliorum recognita verſio à Roderico Doſma Delgado , cui è regione reſpondet Vulgata editio. V. *Ejus opera in IV. Evangelia* , in fol. Madriti 1601.

Evangelium Joannis Lat. ex Græco verſum à Joanne Coccejo , in 4°. Leidæ 1670. *& cum ejuſdem operibus.* In folio 1673. 1689. 1701.

Epiſtolæ D. Pauli Lat. ex Græco cum Vulgata Latina & comment. Jacobi Fabri Stapulenſis , in folio. Pariſiis 1512. 1514. 1531. in 4°. Coloniæ 1531. in 8°. Antverpiæ 1540.

Eædem. V. *Eædem Græcè* , in 8°. Venetiis 1533.

Ex Epiſtola dedicatoria ad Guillelmum Briçonctum Meldenſem Epiſcopum. Exhibe- «
mus divini eloquii Pauli Vulgatæ editionis «
Epiſtolas primâ fronte legendas , è regio- «
ne earumdem intelligentiam (*ſic verſionem* «
ſuam vocat) ex Græco reſpondentem. «

In hanc verſionem ſtylo acriori ſcripſit Didacus Lopes Stunica , hæc ait in Præloquio annotat. adverſus Jacobum Fabrum : Cùm «
præſertim multa loca in editione Vulgata «
ex Græco optimè traducta, imò quæ aliud «
ſignificare non poſſunt , niſi ut vetus In- «
terpres

Google

„ terpres tranſtulit, Stapulenſis Faber per- A
„ peram Latinitati reddiderit... tot errata,
„ cùm tranſlationem illam Fabri diſcutere-
„ mus, ſe ſe nobis offerebant, ut ſi omnia
„ ad plenum annotanda ac refellenda fo-
„ rent, non parvum volumen expoſcentes
„ &c.

„ Jacobus Faber plurimis in locis (*ut ſcribit Rich. Simon cap.* XXI. *hiſt. crit. Verſionum Novi Teſtamenti pag.* 241.) linguæ
„ Græcæ minùs peritum præbet... Mo-
„ deratiùs in eum ſcribere ſe debuerat Jac.
„ Lopes Stunica.... Licet in ejus verſione B
„ ſint mendæ, utiles tamen illa complecti-
„ tur elucidationes; verùm à Vulgata La-
„ tina non adeò diſcendendum erat, inter-
„ pretationem ſuam veluti notas criticas
„ publicare maturioris forſan judicii fuiſſet.
Idem cap. XXXIV. *hiſt. crit. comment. Vet. Teſt. pag.* 488. *hæc addit: Jacobus Faber*
„ Latinam editionem Vulgatam prorſus reſ-
„ puere non eſt auſus; hanc integram com-
„ mentario ſuo inſeruit, eique novam ſuam
„ adjecit verſionem quæ non multùm ab illa
„ diſcedit. In criticis autem obſervationibus C
„ quas inſcripſit; *Examinatio nonnullorum*
„ *circa literam*, veterem Latinum Interpre-
„ tem liberè & examinat & caſtigat. Quam-
„ vis eruditionem aliquam oſtentet; atque
„ à Theologorum ſui temporis barbariè ſit
„ immunis, plurimi tamen in omni labore
„ ſuo tum circa linguam Latinam, tum cir-
„ ca interpretationem reperiuntur defectus.
„ Partem ejus erratorum Eraſmus & Stuni-
„ ca eruditè redarguerunt. *Hactenus Rich. Simon.*

Textus omnium Epiſtolarum S. Pauli D ad caſtigationem emendatiorum codicum, verſionis Eraſmi, in fol. Roeſchildiæ 1534.

Epiſtolæ S. Joannis Latinè converſæ à Joanne Coccejo. V. *ejus opera*, in folio. Amſtelodami 1673. 1689. 1701.

SECTIO OCTAVA.

EX VERSIONE GERMANICA Lutheri.

JEſus Siracides ſive Eccleſiaſticus Latinè juxta tranſlationem Germanicam Lutheri à Stephano Vigilio, 8°. Magdeburgi, Michaëlis Lotheri 1538.

Idem à Juſto Jona, 8°. Wittebergæ 1548. Norimbergæ 1561. in 12. Lipſiæ 1597.

Novum Teſtamentum Latinum ex verſione Germanica Lutheri, 8°. Witteber- E gæ 1536.

CAPITIS IV.

PARS SECUNDA.

BIBLIA EXPRESSA Linguis quæ ex Latino idiomate ortum habent.

ARTICULUS PRIMUS.

BIBLIA GALLICA.

SECTIO PRIMA.

VERSIONES ANTIQUÆ ET CODICES MANUSCRIPTI.

NUllus inter Gallos ante Valdenſium tempora omnes ſacros libros in linguam vernaculam converterat, Francica enim N. Teſtamenti verſio, ſi unquam extiterit, quam juſſu Caroli Magni factam aliqui referunt, ad Teutonicas eſt amandanda; primi ergo qui hunc ſuſceperunt laborem, quorum notitia ad nos uſque pervenit, illi ſanè fuerunt, quos denotavit Innocentius III. Pont. Max. in epiſt. 141. *lib.* 2. *Epiſtol. p.* 432. *editionis Baluzianæ ſcripta circa annum* A°. CC.
„ Univerſis Chriſti fidelibus tam in urbe «
Metenſi quam ejus Diœceſi conſtitutis. «
Significavit nobis Venerabilis Frater (*Ber-* «
tramus) Metenſis Epiſcopus per litteras «
ſuas, quòd tam in Diœceſi quam in ur- «
be Metenſi Laïcorum & mulierum mul- «
titudo non modica, tracta quodammodo «
deſiderio Scripturarum, Evangelia, Epiſ- «
tolas Pauli, Pſalterium, Moralia Job & «
plures alios libros ſibi fecit in Gallico ſer- «
mone transferri. «

Bibliorum libri quidam (imprimis Novum Teſtamentum in linguam vernaculam, ſc. Gallicam tranſlati à Stephano de Anſa (*vel* de Emſa) Sacerdote Lugdunenſi, ſtudio & impenſis Petri Valdenſis, poſt annum 1170. aut 1180.

Stephanus de Borbone ſeu de Bellavilla Ord. Prædic. qui obiit 1261. *Valdenſium ortum deſcribens libro* de 7. donis Spiritûs ſancti *part.* 4. *tit.* 7. *cap.* 30. *hæc ait:* „ Val- «
denſes dicti ſunt à primo hujus hæreſis «
auctore, qui nominatus fuit Valdenſis. «
Dicuntur etiam pauperes de Lugduno, «
quia ibi cœperunt in profeſſione pauper- «
tatis... Incœpit autem illa ſecta per hunc «
modum, ſecundùm quod ego audivi à «
pluribus qui priores eorum viderunt, & «
à Sacerdote illo, qui ſatis honoratus erat, «

» & dives in civitate Lugdunenſi & amicus
» Fratrum noſtrorum , qui dictus fuit Ber-
» nardus Ydros ; qui cùm eſſet juvenis &
» ſcriptor , ſcripſit dicto Valdenſi priores
» libros pro pecunia in Romano , quos ipſi
» habuerunt , transferente & dictante ei
» quodam Grammatico , dicto Stephano
» de Anſa , (*aliis* de Emſa) qui poſtea be-
» neficiatus in Eccleſia majore Lugdunenſi
» (*alius codex* , prænotatus eſt in Sacerdo-
» tem &) de ſolario domûs , quam ædifica-
» bat , corruens morte ſubitâ vitam finivit ,
» quem ego vidi ſæpè. Quidam dives rebus
» in dicta urbe dictus Valdenſis audiens
» Evangelia , cùm non eſſet multùm litera-
» tus , curioſus intelligere quid dicerent ,
» fecit pactum cum dictis Sacerdotibus alte-
» ri (*ſic*) ut transferret ei in vulgari , alteri
» ut ſcriberet quæ ille dictaret , quod fece-
» runt : Similiter multos libros Bibliæ &
» auctoritates Sanctorum multas quas ſen-
» tentias appellabant... Incœpit autem hæc
» ſecta circa annum Incarnationis Domini
» M. C. LXX. ſub Joanne dicto Boleſma-
» nis Archiepiſcopo Lugdunenſi (*alius co-*
» *dex* M. C. LXXX. ſub Joanne dicto Be-
» leſmanis). » *Hæc referuntur ex codice mſc. Sorbonico à R. P. Jacobo Echard ſect.* 4. *libri quem inſcripſit :* S. Thomæ Summa ſuo auctori vindicata , *pag.* 540.

Ex antiquo mſc. libro hæc referunt Magdeburgenſes hiſtorici centuria XII. *cap.* 8.
» Suaſit omnibus (*Petrus Waldus circa an-*
» *num* 1170.) ut Biblia legerent... & ut cui-
» vis eſſet poteſtas cognoſcendi fundamen-
» ta ſalutis noſtræ. *Idem* Biblicos libros in
» vernaculam Galliæ linguam transfundit ,
» ac poteſtatem tranſcribendi cuilibet præ-
» bet. »

Ex ſupra relatis Stephani de Borbone verbis conſtare debet , Petrum Valdenſem , utpote non multùm literatum , vernaculam non cudiſſe verſionem , ſed tantùm curaſſe , ut à Stephano de Anſa conficeretur.

Hæc eadem aſſerit auctor , quem Rainerium quidam putant ; (hic claruit initio ſeculi XIV.) libro de Valdenſibus , eorumque doctrina & moribus *inter rerum Bohemicarum ſcriptores à Marq. Frehero editos pag.* 222. *Is cauſas hereſeos Valdenſium enumerans etiam hanc commemorat ,* » quia
» Novum Teſtamentum & Vetus vulgari-
» ter tranſtulerunt. »

Similiter Joannes Trithemius in Monaſterii Hirſaugenſis Chronico ad annum 1160. *de eodem Petro Valdo hæc refert :* » Fuit
» quidam civis Lugdunenſis... libros ſacræ
» Scripturæ , maximè Novi Teſtamenti ,
» primus ſibi in linguam Gallicam fecit
» transferri. »

An ſuperſit adhuc hujus tranſlationis codex aliquis , nondum reſcire potui ; reperiuntur quidem verſiones Valdenſium linguâ partim Pedemontanâ , partim Provinciali de quibus infrà art. 4.

Biblia Gallica abſque gloſſis. Codex in fol. ante quadringentos annos exaratus , integer eſt uſque ad caput 12. Epiſtolæ ad Hebræos , deſunt reliqua capita , ſicut & Epiſtolæ VII. Canonicæ , & S. Joannis Apocalypſis. Scriptus eſt in membranis cum figuris & literis initialibus minio depictis , veteri maximè ſtylo , qui plurimùm differt à verſione Guiarti des Moulins. Fuit olim hoc exemplar Bleſis in Bibliotheca Ludovici XII. Francorum Regis , & nunc eſt in *Bibl. Regia Pariſiis , cod.* 6701. *Nicolao Oreſmio tribuitur à quibuſdam hujuſce codicis Gallica tranſlatio , jure an injuriâ , infrà videbitur.*

Certè dialectus & ſcripturæ hujus codicis Oreſmio vetuſtior eſt : & ut ſaltem de dialecto faciliùs judicetur , hic referam caput primum Geneſeos ex hoc codice exſcriptum , quod ſic incipit.

» El commencement crea Dieu Ciel & «
terre. La terre a decertes eſtoit vain & «
voide & tenebres eſtoient ſur la face de «
abiſme , & l' eſprit de Dieu eſtoit porté «
ſur les eawes. Et diſt Dieu , ſoit fait lumie- «
re , & fait eſt lumiere , & Dieu viſt que ele «
fu bone & deviſa lumiere de tenebres , & «
apella lumiere jour & tenebres nuit , & «
fait eſt veſpre & matin un jour. Donqc «
diſt Dieu , ſoit le firmament fait en mylieu «
des eawes & departe euwes des eawes. Et «
Dieu fiſt le firmament & diſſeveri les eu- «
wes qe eſtoient ſous le firmament. Et iſi «
eſt fait. Et Dieu apella le firmament ciel , «
& fait eſt veſpre & matin le ſecond jour. «
Lors diſt Dieu. Soient les eawes aſſem- «
bles qe ſont ſous ciel en un lieu & apierge «
ſecke , & iſi eſt fait. Et Dieu appella ſecke «
terre , & aſſembles a decertes des eawes & «
apella meers. Et Dieu vi qel fut bone , & «
diſt , Germe terre , herbe verdiſſaunt & «
feſaunt ſemail & fu portaunt pomme , fe- «
ſaunt fruit juſte ſon gendre , le ſemail de «
qui ſoit en ſe memes ſur terre. Et iſi eſt «
fait. Et terre porta herbe verdiſſaunt & «
portaunt avaunt ſemail juſte ſon gendre «
& le fuſt feſaunt fruit & chacune manere «
de ſemail eiaunt ſolom la eſpece. Et Dieu «
vi & que ceo fu bone , & fait eſt veſpre & «
matin le tiers jour.... Et Dieu diſt veez ieo «
ai done a vous tote herbe portaunt avaunt «
ſemail ſur terre , & tous fuſt qe unt en ſoi «
meme ſemail de ſon gendre quil ſoient a «
vous en viande & à toutes choſes ei auns «
almes de terre & aient oiſel de ciel & a «
totes choſes qui ſount vivaunz en terre & «
en quels eſt alme vivaunte quil eient a «
uſer , & fait eſt iſi. Et Dieu viſt tottes cho- «
ſes quil fiſt & eſtoient mult bones &c. «

Complectitur forſitan hoc exemplar tranſlationem juſſu S. Ludovici concinnatam (ſcriptura enim hujus ætatis eſſe videtur) de qua loquitur Joannes de Serres in Inventario generali Hiſtoriæ Franciæ in vita Ludovici IX. ad an. 1227. » *Piiſſimus ille Rex* S. Scripturæ lectione delectabatur, eamque in Gallicum idioma convertere fecit. Vidi apud virum nobilem, familiarem meum, exemplar hoc inſignitum titulo. » *Idem in hiſt. Caroli V. ad an.* 1380. » Manuſcriptum verſionis mandato S. Ludovici concinnatæ codicem inſpexi. »

Pſalmos hujus codicis cum iis, quos codex Regius 8177. *exhibet, contuli, & in multis reperi concordare, ita ut, qui poſtremum deſcripſit, priori, ut potè rudiori & minus compto ſtylo ſcripto, uſus eſſe videatur.*

Pſalmi ſic incipiunt : » Benert ſoit le bier que ne forcie el conſail des engrées & ne eſtuet en voie de pecheours, & ne ſiet en la chaier de peſtilence. Mais ſa volenté fuſt en la volenté de noſtre Seignor, & il penſera à la lei par jour & par nuit. »

Biblia Gallicè verſa à Guiarto des Moulins Canonico S Petri Arienſis anno D. 1294. abſoluta, vulgo nuncupata *Le Bible hiſtoriaux ou les hyſtoires Eſcolaſtres. Complectuntur hiſtoricos Veteris & Novi Teſtamenti libros gloſſis ſeu poſtillis in textu inſertis, quæ in hiſtoriam ſcholaſticam concinnarat Petrus Comeſtor; additis in veteri Teſt. Pſalmis, librïſque Sapientialibus, & in Novo Epiſtolis Apoſtolorum & Apocalypſi.*

Extat hujus verſionis volumen primum, complectens ſacros libros a Geneſi uſque ad Proverbia Salomonis, elegantiſſimè exaratum (*nomen tranſlatoris deſignatur in prologo, & eſt ejus ætatis*) *in Bibl. Regia cod.* 6810.

Ex plurimis, quos manu trivi, codicibus nullus mihi viſus eſt antiquior illo, qui aſſervatur in Bibliotheca S. Genovefæ. Codex eſt membranaceus in folio majori ſat eleganter ſcriptus; continet omnes ſacros libros præter Jobum, cujus hiſtoria compendioſè duntaxat narratur. Rithmicæ Litaniæ Sanctorum extant ad calcem Pſalterii. In illis nomen S. Ludovici non reperitur inter SS. Confeſſores, licet in album Sanctorum poſitus fuerit anno 1297. *ex quo judicare eſt codicem hunc eſſe vetuſtiſſimum, ætatis forſan tranſlatoris. In fine ſcripturâ recentiori Gallice ſcripta hæc leguntur.* » Anno Domini milleſimo trecenteſimo quadrageſimo primo poſt tranſlationem S. Martini... fuit natus Herveus de Leonia, &c.

Ex prologo tranſlatoris qui ſic incipit : » Pour ce que le diables que chacun jour empeſche &c. Ego Preſbyter & Canonicus Eccleſiæ S. Petri Ariæ Epiſcopatus Tervannenſis « (*quidam codices mendoſè* Ariæ Archiepiſcopatûs Trevirenſis, *alii verò* Ariæ Epiſcopatûs Trecenſis. *Codices nonnulli addunt* & Guiartus des Moulins cognominor) » ad laudem Dei, Virginis Mariæ & omnium Sanctorum, & ad utilitatem eorum qui hoc opus videbunt, rogatu cujuſdam amici neceſſariique mei profectum animæ meæ multum exoptantis, hiſtorieos Bibliorum libros ex Latino (en Roumance i. e.) in Gallicum idioma tranſtuli quemadmodum egit Magiſter hiſtoriæ Scholaſticæ, omiſſis iis quæ non neceſſe erat convertere, integrum horum librorum textum præbens. Rogo illos qui has hiſtorias legerint, ut, ſi qui ſint in narrationis diſpoſitione defectus, habeant me excuſatum; nam per animam meam nihil ſcripſi aut addidi niſi meram veritatem, ſicut in Bibliis Latinis & in hiſtoria Scholaſtica legitur... Anno M. CC. XCI. menſe Junii quo natus ſum, completo anno quadrageſimo hanc incœpi verſionem, perfecique anno ſalutis M. CC. XCIV. menſe Februario. Anno ſalutis M. CC. XCVII. die feſto S. Remigii electus factuſque ſum S. Petri Arienſis Decanus &c. «

Poſt indicem librorum Biblicorum hæc adduntur : » Eodem modo ordinati ſunt in hoc indice libri ſacri quo in hiſtoria ſcholaſtica, hujus enim Magiſtri veſtigia in libris diſponendis ubique premo; præterea libros Job & Proverbiorum, qui in illa deſunt hîc ob ipſorum utilitatem adjicio. «

Latent in Bibliothecarum angulis (*inquit Dan. Huetius libr. de Claris Interpr. pag.* 38.) illis temporibus, ſc. *Philippi Pulchri Francorum Regis* concinnatæ Interpretationes aliquot; quædam etiam typis editæ ſunt; quarum nobiliſſima ea eſt quâ ſanctæ Scripturæ volumina Gallico ſermone expoſuit Guiartus Molinæus. Caroli Octavi juſſu primùm, & aliorum ſubinde curâ prælo commiſſa fuit; qua de re decepti nonnulli Caroli hujus auctoritate non editam, ſed lucubratam finxerunt. Id verò quàm falſum ſit, vel ex eo manifeſtum eſt, quod ad Geneſeos caput 16. adtexuit Interpres converſionem videlicet illam eo anno ſeſe fuiſſe exorſum, quo cæſis Chriſtianis Ptolemaidem & Tripolim Barbari diruerunt : hanc autem cladem, anno à Chriſti natalibus octogeſimo nono ſuprà ducenteſimum & milleſimum à Mulecho Sapherape Babylonio Saracenorum Soldano Chriſtianæ reipublicæ fuiſſe illatam memoriæ proditum eſt : quâ ſcilicet tempeſtate rerum in Gallia potiebatur Philippus Pulcher. Ejuſmodi autem hæc eſt interpretatio, ut «

» non minùs commentarius, quàm con- » verſio cenſeri poſſit, plurimis ſiquidem ad- » ditionibus ex Petri potiſſimùm Comeſto- » ris Scholaſtica hiſtoria deprompris, va- » riiſque mutationibus & infinitis detractio- » nibus inquinata & deformata eſt. Atque » utinam genuini contextûs diſtinctionem à » Commentariis editi codices & mſſ ita ad- » notatam præferrent, ut vetuſtum quod- » dam Bibliotheeæ hujus exemplar; pau- » ciora quippe in ea, quamvis etiam bene » multa requireremus. » *Hæc ille.*

Biblia Gallica ex ejuſdem verſione, dialecto autem Picardicâ. Codex membranaceus in folio, cum Litaniis rithmicis, in quibus etiam nomen S Ludovici deſideratur. Concordiam habet Evangelicam, non verò textum ſingulorum Evangeliorum. *Bibl. Regia cod.* 6818.

Eadem etiam dialecto Picardicâ, in Litaniis non legitur nomen S. Bernardi. In fol. *Ibid. codd.* 6702. 6703.

Libri quidam S. Scripturæ, hoc eſt à libro I. Paralipomenon uſque ad Danielem incluſive *abſque gloſſis*, ex eadem verſione, ſed dialecto Wallonum, in fol. *Biblioth. Oratoriana.*

Biblia ex eadem verſione. Codex in folio multis figuris minio depictis ornatus: fuit olim Joannis Ducis Bituricenſis & Arverniæ, fratris Caroli V. Regis Francorum, *ut patet ex ejus ſubſcriptione* JEHAN. *Bibl. Regia cod.* 6823.

Biblia ejuſdem verſionis paululùm immutatæ. Codex in folio complectens duntaxat libros à Geneſi uſque ad Proverbia Salomonis. Diverſæ omninò gloſſæ à præcedentibus ſingulis verſibus ſubjiciuntur in libro Geneſeos, Joſuæ, Judicum & Ruth: in cæteris nullæ extant. *Ibidem cod.* 6704.

Biblia Gallica, 2. vol. fol. Secundum, quod complectitur Libros ſacros à Proverbiis Salomonis uſque ad Apocalypſin, fuit ejuſdem Principis qui tunc erat Dux Burgundiæ, ut initio voluminis notatur *his verbis:* Le ſecond volume de la Bible contenant depuis le commencement des Paraboles Salomon juſqu'à la fin de l'Apocalypſe eſt à Jehan Duc de Bourgogne & d'Auvergne, Comte de Clermont, de Touraine &c. Chambrier de France, Lieutenant General du Roy & Gouverneur du Languedoc. *Ibidem cod.* 6705.

Eadem 2. vol. in fol. ſcripta à Gofrido Godion. *Ibidem codd.* 6824 25.

Epiſtola ad Hebræos & Epiſtolæ Canonicæ ejuſdem verſionis, ſcriptæ anno 1347. Codex in folio. *Ibidem cod.* 6818.

Biblia Gallica ex eadem verſione. Codex membranaceus in folio, perpulchro charactere exaratus à Radulpho Aurelianenſi ſcriba, & elegantiſſimis picturis decoratus: fuit olim Caroli V. dicti Sapientis, cujus effigies affabrè picta per Joannem Brugenſem Pictorem Regium in capite libri conſpicitur; nunc eum *poſſidet Nicolaus Joſephus Foucault* Comes Conſiſtorianus ex dono Patrum Collegii Flexienſis Soc. Jeſu. Fuit quondam Dni Bluet Advocati Pariſienſis, ut patet pag. 2. catalogi librorum ipſius anno 1667. editi. *Initio voluminis hæc Latinè leguntur literis aureis exarata:* » Anno Domini milleſimo « trecenteſimo ſeptuageſimo primo iſtud « opus pictum fuit ad preceptum & hono- « rem illuſtriſſimi principis Karoli regis « Francie etatis ſue triceſimo quinto & re- « gni ſui octavo, & Joannes de Brugis pictor « regis predicti fecit hanc picturam propria « ſua manu. » *Ad calcem voluminis hi rithmi Gallici reperiuntur.*

A vous Charles roy plain donnour
Qui de ſapience la flour
Eſtes ſur tous les roys du monde
Pour le grand bien quen vous habonde
Preſente & donne ceſtui livre
Jehan Vaudetar votre ſervant
Qui eſt cy figure devant
Conques je ne vi en ma vie
Bible dyſtoires ſi garnie
Dune main pourtraites & faites
Pour leſquelles il en a faites
Pluſieurs allees & venues
Soir & matin parmy les rues
Et mainte pluye ſur ſon chief
A juſquil en ſoit venu a chief
Si fu au prince ſuſnomme
Ce livre baille & donne
Par ledit Jehan que je ne mente
Lan mil CCC. XII & ſoixante
De bon cuers & vaulſiſt mil mars
XXVIII. jours du mois de Mars.

Biblia ex eadem verſione Codex membranaceus in folio maximo. *Initio hujus voluminis hæc leguntur manu Nicolai Flamel, literà variis lineamentis decoratà, ſcripta:* » C'eſt une Bible hiſtoriale laquelle « eſt à Jehan fils de roi de France & duc de « Berry & d'Auvergne, Conte de Poitou & d'Eſtamples &c. *cum ſubſcriptione.*

N. FLAMEL.

Deinde,

» laquelle Bible mondit Seigneur le duc « donna au mois de Juing lan mil quatre « cens & dix à noble & puiſſant Seigneur « Meſſire Jean Harpedenne Seigneur de « Belleville & de Montaigu Chambellan « du Royaume & de Monſ. le Duc de « Berry. «

Cum ſubſcriptione N FLAMEL.

Ad calcem legitur: Ceſte Bible eſt au duc de Berri.

Cum ſubſcriptione JEHAN.

Aſſervatur nunc Pariſiis in Bibliotheca Archiepiſcopi Turonenſis.

Biblia Gallica ex eadem verſione: *In fine legitur:* » Le x. jour de Septembre l'an
» 1417. fuſt ce Livre donné à tres hault &
» tres puiſſant Prince Humfrey Duc de
» Glocester, Comte de Hainault, &c. Hoc
» eſt, die decimâ Septembris datus eſt hic
» liber præcelſo & potentiſſimo Humfræo
» Duci Gloceſtrienſi &c. » *Bibliotheca Regia. cod.* 6702.

Novum Teſtamentum ejuſdem verſionis. Codex recens in ſolio ſcriptus Papiæ pro Ludovico XII. Rege Francorum circa annum 1510. *Ibid. cod.* 6830.

Complures alii hujus verſionis viſuntur in eadem Bibliotheca codices, quibus appoſitum eſt etiam nomen Guiarti des Moulins, ut codd. 6819. 6820. 6824. *& in aliis Galliæ Bibliothecis: qui omnes quamvis ejuſdem ſint tralationis, non ſunt tamen ejuſdem dialecti, ſed variam exhibent, prout à Notariis diverſo tempore, diverſiſque in regionibus deſcripti fuerunt.*

Præterea quidam codices integrum textum unà cum gloſſis Petri Comeſtoris continent: quidam eaſdem gloſſas vel auctas vel paululum mutatas: alii denique diverſas promunt. In nonnullis ſynopticè referuntur quidam libri Biblici, aut deſunt Pſalmi; in aliis non textus ipſe Evangeliſtarum, ſed Harmonia Evangelica ex ipſis concinnata reperitur: unde colligere licet, hanc verſionem fuiſſe à plurimis viris aut mutatam, aut recognitam. Sed à quibus & quo tempore, definire quis poterit? hunc ſane laborem Joannes de Sy ſub Joanne Francorum Rege aggreſſus eſt, ut patet ex catalogo librorum Caroli V. ejus filii à Gilet Mallet Regis cubiculario anno 1373. ſcripto, in quo recenſentur quædam Bibliorum volumina à Joanne de Sy Gallicè verſa vel reviſa. Nec ulli dubium eſſe debet, quin hujuſmodi lucubrationes ſuſceperint viri doctiſſimi mandato ejuſdem Caroli V. antequam Radulpho de Praelle Rex juberet, ut ipſe novam Bibliorum Gallicam verſionem accuraret.

De codice Bibl. Regiæ 6829. licet præſtantiſſimo nihil hic habeo dicendum; quippe qui ſacræ Scripturæ ſeriem non contineat, ſed inſigniora tantùm Bibliorum loca figuris ornata cum perbrevi explicatione Latina & Gallica.

In Bibliotheca Domûs Regiæ Pariſienſis quæ Lupara vocatur (*hæc autem à Bibliotheca Regia diſtinguebatur*) ſervatur codex membranaceus in quarta forma minori pulchrè ſcriptus, plurimis exquiſitis figuris, minio & auro pictis decoratus, multis de cauſis commendandus, licet verſionis Guiarti des Moulins ſecundum volumen duntaxat complectatur, ſcilicet à Proverbiis Salomonis uſque ad finem Apocalypſeos. *Legitur in fronte charactere maximo & variis lineamentis ornato.* » Le ſecond vo- «
lume de la Bible au Roy Charles le Quint «
de ſon nom, à preſent eſt à Monſ. le Duc «
de Berry ſon frere: Secundum volumen Bibliorum Caroli V. Regis, nunc autem Ducis Bituricenſis ipſius fratris, *cum ſubſcriptione* Nicolai Flamel, *qui hunc tamen librum, ut quidam arbitrantur, non exaravit. Poſt Apocalypſin hæc verba leguntur eâdem manu ac reliqua hujus codicis ſcripta.* » Ceſte «
Bible eſt à nous Charles le V. de noſtre «
nom roy de France, & eſt en II. volumes, «
& la fiſmes faire & parfaire, *cum ſubſcrip-* «
tione CHARLES. » (*Hic codex dicitur Biblia Caroli V. non quod verſionem juſſerit, cùm ea ſit Guiarti des Moulins, ſed ſcriptionem.*)

» Ceſte Bible eſt au Duc de Berry, & «
fut au Roi Charles ſon frere, *cum ſubſcrip-* «
tione JEHAN. » *Hæc ſubſcriptio ejuſdem manûs eſt ac ea quæ videtur in codice Bibl. Regiæ* 6823.

» Ceſte Bible eſt à nous Henry III. de «
ce nom Roi de France & de Pologne, *cum* «
ſubſcriptione HENRY.

Cette Bible eſt à nous, *cum ſubſcriptione* «
LOUIS XIII.

Cette Bible eſt à nous, *cum ſubſcriptione* «
LOUIS XIV. »

Bibliothecæ Regiæ reſtitutum fuit hoc ſecundum volumen curà & ſtudio Caroli II. Cardinalis à Borbonio, ut legitur ad calcem: & denuo compactum ſub Henrico IV. Galliarum & Navarræ Rege, cujus inſignia ad latus appoſita ſunt: ex adverſo leguntur characteribus aureis hæc verba: » H. IIII. «
Patris Patriæ, virtutum reſtitutoris. «

Ad calcem codicis extat imago Beatiſſimæ Virginis filium ſuum geſtantis, cui Rex flexis genibus ſuam dirigit deprecationem rithmis Gallicis comprehenſam; cujus initiales litteræ depictæ hunc ſenſum exprimunt:
» Charles ainſné fils du Roy de France «
duc de Normandie & Dalfin du Vien- «
nois. »

Subjiciuntur ſex verſus qui rem indicant, ſicut & tempus quo ſcriptus eſt hic codex, eâdem manu quà reliquum volumen exarati.

De tous ces vers eluminez «
Par ordre les teſtes prenez «
Si vous ſera moult bien decrit «
Pour qui ceſte Bible fut decrit. «
E fu parfait que je ne mente «
L'an mil CCC. & LX. «

Hunc ſanè codicem recenſet catalogus librorum Joannis Ducis Bituricenſis, deinde Ducis Burgundiæ, Caroli V. Fratris, qui quidem refertur à Joanne le Laboureur pag. 77. *Joannis hiſtoriæ unà cum hiſtoria Caroli VI. editæ his verbis:* » Une belle Bible «
en François en 2. volumes priſées quatre «

» cens livres tournois. *Eumdem etiam memorat Index gemmarum Regiarum Meloduni ſcriptus menſe Januario anni* 1379. *artic. ult.* » *Item* Un grant Bible en deux volumes » que le Roi Charles portoit toujours avec » lui. » *De Choiſi in adjunctis ad hiſt. Caroli V. pag.* 16. *Hic quoque referre juvat alios Bibliorum Gallicorum codices qui in Joannis Ducis Bituricenſis Bibliotheca ſervabantur* » *pag.* 79. *ut ſuprà :* Une tres belle Bible en » Francois tres richement hiſtoriee. Une » autre Bible en Francois eſcripte de lettre » francoiſe tres richement hiſtoriée au com- » mencement. *pag.* 81. Un livre de la Bible » en un volume eſcrit en francois de lettre » ronde hiſtoriée en pluſieurs lieux tres ri- » chement *p.* 79. Un Pſeautier bien ancien » hiſtorié le Kalendrier & ailleurs en plu- » ſieurs lieux qui fu de S. Thomas de Can- » turbie. *p.* 80. Un Pſautier écrit en Latin » & en Francois tres richement enluminé » ou il y a pluſieurs hiſtoires au commen- » cement de la main de feu Maitre André » Beauneveu. «

Hanc interpretationem concedit Antonius de Verdier pag. 979. Bibliothecæ Gallicæ *fide cujuſdam mſc. codicis quem poſſidebat,* » Petro cuidam S. Petri Ariæ in Archiepiſ- » copatu Trevirenſi (*ut fert codex*) Decano, » quam quidem verſionem Guillelmo Sil- » vanectenſi Archiepiſcopo emendandam » tranſmittit. » *Idem ferè legitur in quodam exemplari Bibl. Regiæ. Hæc narratio quæ omnia miſcet atque confundit, tantis ſcatet erroribus, ut nulla prorſus ei ſit adhibenda fides; Petrus quidem Comeſtor qui obiit* 1179. *Decanus Eccleſiæ Trecenſis & Cancellarius Eccleſiæ Pariſienſis non Arienſis hiſtoriam ſcholaſticam Latinè ſcripſit & Guillelmo, non Silvanectenſi, ſed Senonenſi Archiepiſcopo emendandam tranſmiſit. Hanc autem an.* 1294 *Gallicè vertit textumque Biblicum integrum adjecit Guiartus des Moulins, qui anno* 1297. *deſignatus fuit Arienſis Decanus non in Archiepiſcopatu Trevirenſi in Germania, ſed in Epiſcopatu Tervannenſi in Belgio.*

Codicum verſionem à Guiarto des Moulins concinnatam complectentium ingens reperitur numerus in plurimis paſſim Bibliothecis; hos omnes recenſere & arduum foret & inutile, cum multoties hæc tranſlatio fuerit typis edita.

Humphredus Vanleius in fine præfationis libri alterius Antiquæ literaturæ Septentrionalis Oxoniæ anno 1705. *editi aſſerit.* » Biblia & Pſalteria Gallicè ſcripta in Biblio- » thecis Anglicanis eſſe, quibus antiquio- » ra Gallia ipſa non poteſt venditare, ſi de » id genus codicum ætate, qui apud Gal- » los extant, D. du Pin, Jo. Mabillonius, » & Rich. Simon rectè judicarunt. » *Iſtos*

A *ideò codices ex catalogo LL. mſc. Angliæ excerptos hic referre juvat, abſque nota tamen ætatis aut interpretis, de quibus in eo nihil additur.*

Biblia Gallica cum hiſtoriis nonnunquam & gloſſis inſertis. *Biblia Bodleiana cod.* 2 72. *De codice* 2645. *dicetur infrà.*

Biblia Gallica cum picturis elegantiſſimis, in folio magno. *Bibl. Caroli Theyeri in Comitatu Glo̧ceſtrienſi cod.* 69. *num.* 6439. *catalogi editi.*

Biblia linguâ Gallicâ veteri. Codex
B membranaceus 2. vol. ſcriptus ante annum 1442. *Bibl. Joan. Mori Epiſcopi Norvicenſis cod.* 49-50. *num.* 9235-36.

Biblia tranſlata in veterem linguam Gallicam uſque ad Pſalmum 110. Mſc. curioſum. *Bibl. Simonis d'Ewes in Comitatu Suffolciæ cod.* 76. *num.* 9936.

Pſalterium interlineare cum verſione Gallica & Saxonica, & gloſſis in margine, & picturis. *Cantabrigiæ in Bibliotheca Collegii ſanctæ Trinitatis cod.* 35. *num.* 253.

C Pſalterium pulcherrimum & antiquiſſimum Latinè cum notis interlinearibus Gallicè ſive Normanicè. *Bibl. Norfolciana cod.* 222. *num.* 3121. Pſalmi Gallicè. V. *Iidem Scoticè.*

Novum Teſtamentum Gallicè. *Oxonii, Bibl. Collegii Animarum cod.* 40. *numero* 1441.

Evangelia, Actus & Epiſtolæ Apoſtolorum Gallicè, 2. vol. *Bibl. Eccleſiæ Cathedralis Weſtmonaſterienſis cod.* 87-88. *num.* 1177-78.

D L'Evangel tranſlaté de Latine en franceys in uſum Laïcorum. *Bibl. Cottoniana p.* 135. *catalogi editi.*

Textus & expoſitio Apocalypſis Gallicè. *Pr.* S Poul le Apoſtle. *Cantabrigiæ, Bibliotheca ſancti Benedicti cod.* 121. *num* 1398.

Apocalypſis S Joannis Gallicè cum figuris viſionum & commentario. *Bibl. Georgii Wheleri Canonici Dunelmenſis cod.* 79. *num* 9150.

Huc uſque Biblici codices apud Anglos
E *ſervati.*

Biblia juſſu Caroli V Francorum Regis in Gallicum converſa ſermonem à Radulpho de Praelles cum ejus præloquio. Codex in folio minori pulcherrimè deſcriptus eſt in membranis vitulinis ab Henrico du Trevou. In fronte exhibetur minio depicta & ad vivum expreſſa effigies Caroli V. cui ſuam interpres nuncupavit verſionem. Codex iſte complectitur Sacræ Scripturæ libros à Geneſi uſque ad Proverbia Salomonis excluſivè. Folium Geneſeos primum ob principem ſanè libri literam auro & minio decoratam ab im-

Digitized by Google

pia manu avulſum eſt. Fuit quondam iſtud exemplar Joannis Ducis Bituricenſis, Fratris Caroli V. ſicut ex ſubſcriptione JEHAN. dignoſcitur (*quæ eumdem characterem refert ac præcedentes hujus Principis ſubſcriptiones*). Nunc autem eſt *in Bibliotheca Henr. Franciſci D'Agueſſeau, Galliæ Cancellarii. Ex eo exſcripſi præloquium integrum quod nunquam fuit excuſum, auctoriſque necnon methodi, quâ in ſua verſione uſus eſt, magnam præbet notitiam.*

Prologus. » A vous tres excellent & tres
» puiſſant Prince Charles le quint roi de
» france. Je raoul de praelle votre petit
» ſerviteur & ſubject. Tout ce que je puis
» faire mon tres ſouverain & tres redouté
» Seigneur, quand vous me commendaſtes
» à tranſlater la bible en francois, je mis
» en deliberation lequel eſtoit le plus fort
» à moy du faire ou du laiſſier refuſer. Car
» je conſideroie la grandeur de l'euvre, &
» mon petit engin d'une part, & de l'autre
» je conſideroie qu'il n'eſtoit rien que je
» vous peuſſe ne deuſſe refuſer. Je conſide-
» roie de rechief mon age & l'adverſe for-
» tune de ma maladie, & les autres euvres
» que je avois faites. c'eſt aſſavoir la tranſ-
» lacion & expoſicion du livre de monſ.
» ſaint Auguſtin de la cité de Dieu, le livre
» qui s'appelle le compendieur moral de
» la choſe publique. le livre qui s'appelle
» la muſe avecques aucunes epiſtres. mais
» tandis comme je debatoie ceſte queſtion
» en moy meſmes, je me recordai que j'a-
» vois leu en un livre que nature humaine
» eſt comme le fer lequel ſe len le met en
» euvre il ſe uſe, & ſe len en uſe point il
» ſe rouille & ſe gaſte: & toutes voies ſe
» degaſte til moins quant len uſe que quant
» len laiſſe geſir. & pour ceſte cauſe je l'en-
» trepris, & aimai miex à moy uſer en exer-
» citant que moy conſumer en occioſité
» comme ſelon ledit du Sage occioſite ſans
» lettres ſoit mort. Si ſupplie à voſtre ma-
» geſte que vous voulliez recevoir en gre
» ce que je en ferai. car quant à la maniere
» de tranſlater la ou je verrai quil cherra
» abreviacion je la ferai la ſubſtance de-
» mourant entiere, & ou je verrai quil y
» ara repeticion d'une meſme choſe ſi com-
» me en paralipomenon & en eſdras le ſe-
» cont & ailleurs je ferai reſciſion. & auſſi
» lairai je nommer pluſieurs noms de gens
» de villes & citez la ou je verrai que ce
» ne ſeroit que charge au liſeur & qu'il n'en
» ſeroit de riens miex edifie. & auſſi ne ſcet
» leu aucune fois ſe ce ſont leurs propres
» noms, ou de leurs peres ou aiolz, ou de
» leurs villes ou citez, pour ce que ainſi le
» m'avez vous commandé. mon entente eſt
» auſſi de faire aucuns prologues ou je ver-
» rai qu'il en ſera beſoing à la declaration

A des livres, & auſſi aucuns integumens es «
commencemens d'aucuns chapitres afin «
de comprendre plus legierement la ſen- «
tence. & par tout ou il ara une ligne par «
deſſous ce ſera hors le texte pour le de- «
clarier, & pour comprendre plus legie- «
rement ce que le texte du chapitre veult «
dire. car ſans declaracions aucunes le «
texte eſt moult oſcur en pluſieurs lieux «
eſpaciament aux gens lais qui n'ont point «
eſtudie en la ſainte eſcripture. & ne tien «
gne nul a arrogance ce que je lai entre- «
B pris car voſtre commandement m'en ex- «
cuſera en tout & par tout. Apres je ſup- «
plie à tous ceulx qui verront ceſte euvre, «
que ſil y a aucunes choſes qui ne ſoit a «
point miſe & a ſon droit, qu'ils veullent «
ſupporter mes deffautes. & ce qu'il y trou- «
veront de bon ils le veullent attribuer à «
noſtre Seigneur duquel tout bien vient. «
& en oultre ſe il y a aucune choſe regar- «
dant la foy je m'en raporte à ce que la foy «
en veult, & que notre mere ſainte Egliſe «
C en tient. «

Ut faciliùs de hac verſione ferre judicium quiſque poſſit, ſpeciminis loco adducitur caput tertium Geneſeos, à quo volumen iſtud incipit.

» Que vous ne mangiez de tous les «
fruits de Paradis, auquel la femme repon- «
di que noſtre Seigneur les leur avoit tous «
abandonnez excepté le fruit de l'arbre «
de vie qui eſtoit au milieu du Paradis du- «
quel il leur avoit defendu qu'ils ne men- «
gaſſent pas, ne le touchaſſent afin qu'ils «
D ne mouruſſent. A laquelle le ſerpent re- «
pondi. Ce n'eſt pas dit il la cauſe pour- «
quoi il le vous a defendu; mais pour ce «
que ſi toſt que vous en mangerez vous «
aurez les iex ouverts & ſerez fais comme «
Diex ſcachans bien & mal. «

Ceſte reſponſe oye la femme regarda «
que le fruit etoit bel a voir & bon a man- «
gier, ſi en priſt & mengea, & en donna à «
ſon mari lequel en mangea, & tantoſt «
leurs iex furent ouverts. & comme ils euſ- «
ſent apperceu qu'ils eſtoient nuz, ils cou- «
E ſurent des feulles de figuier & en firent «
auſſi comme braies. «

Et comme apres midy il euſſent oy noſ- «
tre Seigneur qui alloit pnn Paradis ter- «
reſtre, il ſe mucierent. & noſtre Seigneur «
appella Adam & il diſt, ou eſt dit il A- «
dam, lequel li reſpondi qu'il ſeſtoit mu- «
cie pour ce qui eſtoit nuz. auquel noſtre «
Seigneur diſt, qui ta diſt il enſeigne que tu «
eſtois nuz, ſi ce na eſte que tu as mangie «
de l'arbre que je tavois defendu que tu ne «
mangaſſes. «

Lors Adam ſe excuſa par ſa femme, «
diſant que elle li avoit fait mangier, & «
comme il demanda à ſa femme qui li a- «

» voit ce fait faire elle diſt que ce avoit fait
» le ſerpent qui l'avoit deceue. & pour ce
» noſtre S. diſt au ſerpens que il ſeroit maudit
» entre toutes les beſtes de terre. Tu iras
» dit il ſur ton piz & mengeras terre tous
» les jours de ta vie. & ſi metterai ennemiſ-
» tie ente toy & la femme, & ta ſemence
» & la ſiene.
» Et a la ſemme. il diſt je multiplierai diſt
» il tes labeurs & tes conceptions, tu enſen-
» teras en douleur & ſeras ſous la puiſſance
» de lome & il te meſtroiera.
» Et apres il diſt a lome. pour ce diſt il que
» tu as creu ta femme & a menge du fruit
» que je tavois deffendu, la terre ſera mau-
» dite en ton euvre, & en mangeras des
» fruits tous les jours de ta vie, elle engen-
» drera eſpines & chardons & mengeras les
» chardons herbes, juſqua tant que tu ſoies
» retournes en la terre dont tu as eſte cree,
» car tu eſt pouldre & en pouldre retour-
» nera, Et appella Adam ſa femme Eve
» pour ce que elle eſtoit mere de toute crea-
» ture vivant & qui avoit a vivre.
» Lors leur fit noſtre S. cottes de piaux de
» beſtes mortes pour leur montrer qu'ils
» eſtoient mortels & les en veſti en diſant
» par maniere de deriſion & de moquerie,
» voici Adam qui eſt fait comme l'un de
» nous ſachant bien & mal.
» Mais afin qu'il ne preiſt de larbre de
» vie & en mengaſt, il fu mis hors de Para-
» dis, & miſt Dieu un ange en la porte de
» paradis tenant I glaive enflambe, & fu
» tranſlate en Hebron du coſte du champ
» damaſcene afin qu'il labouraſt ſeur la terre
» de laquelle il avoit eſté forme. »

Pſalmus primus. » Lome eſt beneure qui
» neſt pas ale ou conſeil des felons, & qui
» ne ſeſt mie tenu ne arreſte en la voie des
» pecheurs, ni ne ſeſt ſis en la chaiere de
» tribulation, mais eſt ſa volente en la loy
» de notre Seigneur & y penſera & par jour
» & par nuit. »

Ex hoc prælequio & capite Geneſeos mox allato evidenter patet, primo auctorem libri qui inſcribitur Hiſtoire des Traductions Françoiſes de la Bible pag. 17. *hujus interpretis mentem non eſſe aſſecutum, cum ſcripſit* illum in præſatione ſua declarare ſe ſingula codicis ſacri verba duntaxat commentatum fuiſſe. *Hæc enim verſio licet literæ non tenaciter adhæreat, attamen eſt ſimplex; prætermiſit tranſlator quæ eadem eſſe credidit, necnon quædam nomina gentium, urbium &c. gloſſulas quaſdam pauciſſimis vocis adjunxit, cæteraque quæ ſibi in hoc præloquio propoſuerat, diligenti ſtudio proſecutus eſt.*

Secundo eundem hunc eſſe cum auctore verſionis, quæ juſſu Caroli V. dicti Sapientis in Gallicum ſermonem adornata eſt, falſoque

A *proinde eam tribui Nicolao Oreſmio, quemadmodum aſſerunt viginti fere ſcriptores, quorum plurimi non ante triginta annos prodierunt, Crucimanum ſecuti. Hic reverà primus affirmat pag. 360. Bibliothecæ Gallicæ Nicolaum Oreſmium* ſacram Scripturam Gallico idiomate donaſſe. *At unde id acceperit, non indicat, niſi forte ex perperam intellecto Joannis Tilii Epiſcopi Meldenſis loco, qui in chronico de Regibus Francorum an.* 1380. *hæc narrat :* » Nicolaus Oreſmius «
homo doctus, cujus conſilia & monitus «
B Carolus rex quintus in primis ſequeba- «
tur, ex Latino Ariſtotelis & Ciceronis, «
aliorumque authorum libros permultos «
traduxit. Rex enim litterarum & littera- «
torum amator erat ſummus & admira- «
tor. Juſſit etiam ſacros Bibliorum libros «
diligenter & verè transferri &c. » *Loquitur quidem Tilius hic & de Oreſmio & de Gallica ſacræ Scripturæ verſione, ſed hanc ei non tribuit.*

Conſtat igitur hujus interpretationis auctorem unum eſſe Radulphum de Praelles, non
C *verò Nicolaum Oreſmium, cujus nomen præ ſe fert nullus Bibliorum codex mſc. nec huic ſcriptor coætaneus aut illius ævo proximus hanc verſionem donavit.*

Hæc tranſlatio poſt annum 1375. *concinnata eſt, in ſuo namque præloquio tranſlator librum S. Auguſtini de Civitate Dei à ſe Gallice converſum memorat, quam quidem converſionem abſolvit tantùm anno* 1375. *ut ipſe notavit in fine ſecundi voluminis Autographi, quod Pariſiis in Bibliotheca Regia aſſervatur.*

D Biblia Gallica ex eadem verſione Radulphi de Praelles. Codex membranaceus in folio pulchrè exaratus, eoſdem complectens libros ac præcedens, (ſcilicet à libro Geneſeos uſque ad Proverbia Salomonis) cujus eſt exemplum paucis vocibus mutatum; deeſt in illo primum præloquium Tranſlatoris ad Carolum V. Fuit hic codex, unus è quingentis mſc. codicibus, quibus Illuſtriſſimus Mauritius le Tellier Rhemenſis Archiepiſcopus Regiam Bibliothecam ditavit. *Bibl. Regia*
E *cod.* 6818.

Interpretis methodum, quà textûs ſacri narrationem contrahit, ut meliùs cognoſcat Lector eruditus, hic apponetur caput primum Geneſeos quod in priori codice deſideratur.

» Au commencement Dieu crea le Ciel «
& la Terre, laquelle par avant eſtoit «
voide & vainne, & eſtoient tenebres ſur «
la face abiſme. On premier jour il fiſt lu- «
miere & pource qu'il la viſt bonne il la «
deviſa de tenebres, & appella la lumiere «
jour & les tenebres nuit. Un ſecond jour il «
fiſt le firmament ou de au milieu des eaves «

pour

» pour deviſer celles qui eſtoient deſſus le
» firmament, de celles qui eſtoient deſſous
» le firmament, il appella ciel. Ou tiers
» jonr il aſſembla toutes les yaves qui
» eſtoient deſſoubs le firmament en nng
» lieu, & lors apparu la terre ſeche, ce qui
» eſtoit ſec il appella terre. Et l'aſſemblée
» deseaves il appella mers, & lors la terre
» apporta herbes verdoiantes & faiſant ſe-
» mences, & arbres portans fruis chaſcun
» ſelon ſa nature. Ou quart jour il fiſt deux
» grans luminaires, c'eſt aſſavoir le Soleil
» lequel il appella le grant luminaire pour
» ſervir an jour, & la Lune laquelle il ap-
» pella le petit luminaire pour ſervir à la
» nuit, & les Eſtoilles, leſquelles il miſt ou
» firmament du ciel pour luire ſur terre &
» pour deviſer la lumiere des tenebres. Ou
» cinqniéme jour Dieu fiſt les poiſſons & les
» oyſeaulx & les beney. Ou ſixieme jour
» Dieu fiſt toutes manieres de beſtes alans
» ſur terre & qui ſe traiſnent. Et darrenie-
» rement il forma l'omme a ſon ymage & a
» ſa ſemblance, leqoel il beney, & li donna
» ſeigneurie ſur toutes beſtes & ſur tous oy-
» ſeaulx & poiſſons & ſur toutes choſes quil
» avoit créé. Lors viſt Dieu toutes choſes
» qn'il avoit faites, leſquelles eſtoieent
» merveilleuſement bonnes. Chap. II. »

Caroli V. Francorum Regis ſtudium & amorem in ſacras litteras deſcripſit Chriſtina de Pizan in libro cujus titulus: Des fais & bonnes meurs du ſage roy Charles V. fait & compile par Chriſtine de Pizan damoiſelle, accompli le deſrenier jour de Novembre lan de grace M. CCCCIV. *id eſt* » De geſtis & optimis moribus Caroli V. liber collectus & compoſitus à Chriſtina de Pizan, abſolutus vero die ultima Novembris anno 1404. *Extat mſc. in fol. in Bibl. Regia cod.* 9668. *In capite* 12. *tertiæ partis quod inſcribitur*: » Cy dit comment
» le Roy Charles aimoit livres & des belles
» tranſlations qu'il fiſt faire; *ſive*, hìc nar-
» ratur quo ſtudio Carolus libros dilige-
» bat, & quorum librorum optimas in Gal-
» licum idioma verſiones beneficiis ſuis pro-
» curaverit. *Hæc ait*: Mais non obſtant
» que bien entendi le Latin, & qu'il ne fuſt
» beſoing qu'on lui expoſaſt, de ſi grant
» providence fu pour le grant amour qu'il
» avoit à ſes ſucceſſeurs qu'au temps à venir
» les volt pourveoir d'enſeignemens & ſcien-
» ces introduiſibles à toutes vertus, dont
» pour celle cauſe il fiſt par ſolemnels maiſ-
» tres ſouffiſans en toutes les ſciences & arts
» tranſlater de Latin en François toos les
» plus notables livres. Si come la bible en
» III. manieres, c'eſt a ſcavoir le texte, &
» puis le texte & les gloſſes enſemble, &
» puis d'une autre maniere allegoriſée. *Hoc*
» *eſt* Licèt autem Latinam linguam calle-
A ret, Latinoſque libros legens interprete «
non egeret, ita tamen providus fuit, nt «
ob maximum quo accendebatur iu ſuc- «
ceſſores amorem, præcipuos Latinæ lin- «
guæ libros à viris in omni ſcientiarum at- «
que artium genere peritis, in ſermonem «
Gallicum transferendos curaverit, in pri- «
mis Biblia, & hæc triplici modo, textum «
nudum, textum cum gloſſis, eundemque «
tandem allegoriarum involucris obduc- «
tum. «

Binos tantùm ſuprà deſcriptos Bibliorum
B *Caroli V. juſſu tranſlatorum codices videre mihi contigit, licet Carolus du Moulin tract.* de origine & progreſſu Monarchiæ Francorum num. 133. *aſſerat* » Biblia ſacra «
Gallico idiomate tum Lutetiæ Pariſio- «
rum, tum in Gallia, Belgica, Norman- «
nia & aliis regni partibus evulgata fuiſſe «
juſſu Caroli V. ut quiſque nativâ ſuâ lin- «
guâ ſacris litteris frueretur... Veteres illæ «
interpretationes etiamnum extant cum «
inſcriptione de mandato Regis Caroli «
V. «

C *Franciſcus Hotman in Franco-Gallia hæc ait*: » Carolus V. ſacra Biblia in linguam «
Gallicam convertenda curavit, quam «
tranſlationem multis etiam nunc locis «
in Gallia noſtra videre licet cum hac in- «
ſcriptione: de mandato & juſſu Regis Ca- «
roli V. eamque memini me in Regia Bi- «
bliotheca Fontanblæi vidiſſe. «

Non multa ideo exarata ſunt manu hujus verſionis exempla, quippe quæ litteram accurate non ſectatur, & textum quaſi per compendium reddet.

D *Meminiſſe videtur hujus verſionis Genebrardus ad an.* 1535. *Chronologiæ ſuæ lib.* 4.
» Multo ante *Olivetani* tranſlationem ex- «
tabant *Biblia Gallica* à Caroli V. dicti Sa- «
pientis temporibus, cujus primum exem- «
plar oſtenditur in Bibliotheca Regia nem- «
pe ab an. 1374. *Errat ibi non ſemel Genebrardus; hæc enim verſio poſt annum 1375. tantummodo concinnata eſt juſſu Caroli V. ut ſuprà probavi; nullus quoque in hac Bibliotheca reperitur codex qui illam exhibeat, niſi recens advectus ex dono Illuſtr. Dn. Mau-*
E *ritii le Tellier Rhemenſis Archiepiſcopi.*

Antonius du Verdier pag. 137 *Bibl. Gallicæ aſſerit penes ſe eſſe exemplar hujus verſionis dialecto Picardica, his verbis* »: Quant a «
la translacion de la ſainte Bible en la lan- «
gue Françoiſe, Charles V. dit le Sage le «
feit translater en langage vulgaire de ſon «
tems. J'en ay une eſcripte en parchemin «
qui eſt en langage Picard. «

Hojus verſionis (*quam Oreſmii eſſe credidit Andreas Rivetus, qui hæc refert cap.* «
13. *Iſagogis ad Script. S.*) exemplaria mul- «
ta mſc. in Gallia reperiuntur; quorum «
duo memini me vidiſſe elegantiſſima, au- «

„ ro, minio & laſurio ſive cœruleo colore, A
„ curioſiſſimè illuſtrata in Bibliothecis Tal-
„ liburgi & Inſulæ Buchardi, ditionis Illuſtr.
„ Ducis Tremolliani.

„ Biblia Gallica : Hæc illa videtur (*juxta*
„ *catalogum Bibl. Bodleianæ*) tranſlatio quæ
„ juſſu Caroli V. Galliarum Regis edita
„ eſt. „ *Bibl. Bodleiana cod.* 2645.

Sammarthani tomo 3. *Galliæ Chriſtianæ pag.* 663. *opera Antonii du Four Maſſilienſis Epiſcopi qui obiit* 1509. *recenſentes, hæc aiunt : Antonius du Four* juſſu Annæ (*Ducis Britanniæ*) Francorum Reginæ Gallico ſermone Biblia tranſtulit. *Hos ſequuntur Fontana, de Altamura Dominicanus & Antonius Ruſy in hiſt. Urbis Maſſilienſis part.* 2. *pag.* 3. *Nihil tamen habet de hac verſione Antonius du Verdier, & de la Croix du Maine in Bibl. Gallica. Claud. Robert in Gallia Chriſtiana & Jo. Gueſnay in hiſt. Maſſilienſi ; ſecundam Gallicæ Bibliorum verſionis editionem ab Antonio Verard factam & abſque anno, forte regnante Ludovico XII. publicatam, Antonio du Four videntur tribuere, ſed falſo ; etenim verſionem Guiarti des Moulins complectitur hæc editio.* C

Pentateuchus Moſis in Gallicum idioma converſus à Richardo Simon. *Codex mſc. fuit penes Federicum Leonard Bibliopolam Pariſienſem.*

Libri Geneſeos verſio Gallica ex Latino confecta à Joanne le Grand, qui Carolo VII. Francorum Regi erat à ſecretis confeſſionibus, quique floruit 1422. V. *præfatio codicis mſc.* 2. *vol. in fol. in ſacram Scripturam* 1462. *ſcripti, qui aſſervatur Pariſiis in Bibliotheca Navarræa.* D

Liber Geneſeos Gallicè redditus à Paulo Pezron. *Extabat mſ. codex apud Joannem Boudot Bibliopolam Pariſienſem. Memoriæ Trevoltianæ anni* 1707. *Julii pag.* 1280.

Liber Geneſeos, Pſalmi Davidis & Novum Teſtamentum, cuncta hæc Gallicè verſa ex Græco à Joanne Paſſavant, *penes quem aſſervabantur Salmurii.*

Præmittendi forent ſequentes hi librorum Regum & Pſalmorum codices, ſi temporis, non verò librorum ſacrorum ordinem ſervaremus, ſunt enim præcedentibus antiquiores. E

Libri quatuor Regum, quibuſdam explicationibus identidem in ipſo textu inſertis illuſtrati, lingua veteri Gallica. Codex in folio membranaceus, elegantiſſimè ſcriptus ante quingentos annos ſententia virorum dignoſcendis codicibus mſc. maximè peritorum, proinde vel exeunte ſeculo XI. vel ineunte XII. fuit olim Conventûs Sororum S. Claræ Urbaniſſarum, dicti de Longo campo prope Lutetiam, nunc autem aſſervatur Pariſiis *in Biblioth. Minoritarum.*

A *Antiqua hujuſce tranſlationis Franciæ dialectus in plurimis convenit cum ea quâ Marbodus qui claruit* 1080. *ſuam de Lapidibus pretioſis verſionem conſcripſit, eam vetuſtate aliquantùm ſuperat, proindéque undecimo ad minimum ſeculo confecta eſt.*

Ex primo capite libri Regum : „ A ceſt lieu «
ſervir furent dui pruueire a titele, ofni e «
phinees fiz furent hely ki dunc (*vocalis* u «
ſicut ov *pronuntiari debet*) ert eveſche e «
maiſtre principals. Et a un jur avint que «
elchana fiſt ſacrefiſe e ſelunc la lei a ſei «
B retint partie, partie dunad à ſa compai- «
gnie e a Anne ſa muiller que il tendre- «
ment amad, une partie dunad ki forment «
ert deshaitte, kar Deu ne li volt encore «
duner le fruit deſired de ſun ventre. Et «
fenenna ico li turna a repruce, e acuſtu- «
meement len atariout e amerement ram- «
podnout. Et la benuree anna nen out re- «
tur, mais un duleir plurer & viande de- «
porter. Siz mariz helchana leareiſuna, ſi «
li diſt. Pur quei plures, pur quei ne man- «
jues & pur quei eſt tis quers en triſtur ? «
C dun nas tu mamur : dun nas tu mun «
quers. Ki plus te valt que ſi oüſſes dis en- «
fanz ? Anna puis que elle out mangied «
& beud levad ; & al ſucurs Deu requerre «
tut ſun quer turnad. Vint ſen al taberna- «
cle, truuad leveſche hely al entree, ki «
aſſis iert quil as alanz e as venanz parole «
de ſalu muſtraſt. La Dame fiſt a Deu ſunt «
preſent & ſa oblatiun, ſon quer meme «
chaldes lermes, acuragee ureiſun, & en «
ceſte baillie. Sire merciable, Sire Deus «
puiſſanz des hors banis & des champiuns «
D cumbatanz, ſi fuſt tun plaiſir qui veiſſes «
ma miſerie & ma affliction, & tei mem- «
braſt de mei la tue ancele que par ta pi- «
tied euſſe fiz, durreie le tei a tun ſerviſe, «
& raſur ne li munterad le chief, mais tuz «
dis a tei iert a decid. *Auctoritas.* Uſages «
ert en cele lei ſe alcuns par vud a Deu ſe «
ſacraſt, tant cum cel vud li durreit : ra- «
ſur le chief ne li muntereit. La Dame en «
ſa préére demurad, ſes levres mout. li «
quers parlad, rant que li eveſches le «
ſguardad, & pur ivre lentercad e ſi li diſt «
Va bone femme a tun oſtel dormir, ſi te «
E deſeniveras par le dormir. Repundit An- «
na ne me tient ſi, nai beu ne vin ne el «
par unt lum ſe poiſſe enivrer. Ne me te- «
nez pur fille belial, kar ſobre ſui & en an «
guiſſe e en plur, a Deu ai reveled mun «
duel. Belial : co eſt ſenz iu. e cil ſunt fiz «
belial qui turjurs tirent vers le mal, oſtent «
le ju de la lei Deu & de vice en altre can «
celant, lur criatur atariant. Dunc reſpun- «
di li eveſche hèly. Va bonne femme as «
veies Deu, Deu ki de tut bien faire ad «
poeſte, furniſſe en grace ta volenté. La «
Dame haitée ſen parti. La chere puis ne li «

» chai. Od ſun Seignur le matin Deu au-
» rât, puis a ſa maiſun returnad. Deus out
» ſa ancele en remembrance : toſt conceut,
» & out enfant, graces rendit al enfanter,
» & Samuel le fiſt numer. »

In eodem codice libris Regum ſubjiciuntur
libri duo Machabæorum, veteri quoque
Gallicâ linguâ, quorum ſtilus & codicis
character priori paulo recentior eſt, ſe-
culi tamen, ut videtur, duodecimi. *Sic in-*
cipit liber primus.

» Il avint puiſque Alixandre fiz de Phi-
» lippe de Macedoine qui primers regna en
» Grece, iſſant de la terre de Cethim out
» oſcis Daire lo rei de Perſe & de Medie, ſi
» fiſt ploſors batailles, & priſt les garniſons
» de toz & oſciſt les rois de la terre, & ala
» juſque en la fin de la terre & gaigna toz
» les treſors des genz e la terre fu en pais de-
» vant lui. Et aſembla grant force & grant
» oſt trop, & ſis cuers fu eſſaucez & enor-
» goilliz & priſt totes les terres & les ſeigno-
» ries & tuit les rendirent treud. Et apres co
» li chay en maladie & ſaperceut que il ſe
» morort, & apela ſes nobles barons qui
» eſtoient od lui norri de lenfance. Et ſi lors
» departi ſon reaume, dementiers que il vi-
» voit & regna Alizandre XII. ans & muri
» ſoi & ſes Chevaliers ourent ſon regne
» chaſcon en ſon leu & tuit ſe firent coro-
» nier apres ſa mort & lor fil en apres eaus.
» Et permaintz auz & li mal furent acreu en
» la terre, & iſſi de lors racines de pecche.
» Antiochus li gentil fis del roi Antiochus
» qui fu a Rome en oſtages & regna en lan
» de 137. del regne des Gries. Len ſes jors ſi
» iſſirent mauvais homes & conſaillerent a
» maintz diſanz : alonz & eſtabliſſons acor-
» dement od les genz qui ſont prez de
» noz. »

Hoc exemplar minori cum diligentia re-
cenſetur à Joan. de la Haye Minorita ſect.
21. cap. 1. Proleg. ad Biblia Maxima his ver-
bis : » cujus Mſſ. exemplar habeo antiquiſ-
» ſimum, ſed ſolum in libros Regum & Pa-
» ralipomenon (*pro libris Paralipomenon, li-*
» *bri Machabæorum erant exprimendi*) ita
» antiquum illud idioma ut vix intelligi
» queat. »

Pſalmi pluribus linguis, ſed eâ præ-
ſertim, quæ Normannis erat vulgaris
ſeculo XI. V. *Pſalmi Polyglotti mſc. cod.*
D.

Pſalmi veteri linguâ Gallicâ. *Pſalmus*
primus ſic incipit : » Li hons eſt beneures
» qui non ala el conſeill des felons, & non
» eſta en la voie des pecheors, & non ciſt en
» la chaere de peſtilence. » Codex in 8°. abſ-
» que præfatione, ſcriptus, ut videtur, ſeculo
XI. *Bibl. Regia cod.* 8177.

Pſalmorum verſio ſeu potiùs paraphra-
ſis Gallica à Petro de Paris circa annum
A 1200. nuncupata Simoni le Rat, Equiti
Hoſpitalis ſancti Johannis Hieroſolymi-
tani. *Pr.* » Beneure eſt cel home qui ne «
nala pas en le conſeil des felons, & ne ſe «
areſta pas en la voie des pecheors, come «
fiſt Adam quand il mangea la poume. «
Codex in 4°. ſcriptus à quodam, nomine
Linardin. Bibl. Regia cod. 7837.

Pſalmi Latinè & Gallicè ex veteri ver-
ſione. *Pr.* » Bakun chi ne alat el cunſel des «
feluns, & en la veie des pecheurs ne ſtout, «
& en la chaere de peſtilence ne ſiſt. « Co-
B dex ſcriptus ante finem ſeculi XII. *War-*
thon in auctario de ſcripturis & ſacris verna-
culis pag. 390. *Bibl. Cottoniana pag.* 54. *ca-*
talogi editi.

Pſalmi Latinè cum verſione interlinea-
ri Gallica, ſive Normannica. *Pr.* » Be- «
neurez huem qui ne allar el conſeil des «
feluns e en la veie des pecheurs ne ſtout, «
& en la chaere de peſtilence ne ſiſt. « Co-
dex in 4°. ſcriptus ante finem ſeculi. XII.
Warthon ibid pag. 466. *Bibl. Norfolciana*
cod. 222. *num.* 121. *catalogi editi.*

C Pſalmi Gallicè cum textu Latino &
verſione Saxonica. *Cantabrigiæ, Bibl. Col-*
legii S. Trinitatis cod. 35. *num.* 253.

Pſalmi Gallicè converſi à Guiarto des
Moulins cum prologo Joannis Bleſenſis
Ord. Prædic. *Pr.* Benoiſt eſt lome qui «
nala pas ou conſeil des felons & qui ne eſta «
pas en la voye des pecheurs &c. « in folio.
Bibl. Colbertina cod. 3090.

Pſalterium Gallico idiomate ſeu potiùs
Lotharingico ex Latino donatum, *cum*
præfatione quæ ſic incipit : » Ces ci lou pſau- «
D tier dou Latin trait & tranſlatait en ro- «
mans en laingue Lorrenne ſelonc la veri «
tait & ſelon lou commun laingaige au «
plus pret d'ou latin qu'en puet bonne- «
ment. » *Ad calcem legitur :* » ci finit li «
Pſaultier en romans eſcript & tranſlateit «
per une main, l'air M. CCC. & LXV. «
ans. « In 12. *Bibliotheca domûs Oratorii Pa-*
riſienſis.

Pſeaume ſecond. » Pourquoy firmiſſent «
& ſont troublez & courircieit li gens, & li «
pueuples ont penceit vaniteit & pour «
E niant : Li roys de terre & li princes ſe ſont «
tuit mis enſemble & eſtait d'un eſcort en- «
contre notre Signour & contre ſon eſlut «
& ſen criſt. Or eſronpons lour loiens, & «
nous getons fuer de lour ſubjection & dure «
ſervitude. Or ils qui laſſus es cielz habite «
ſe moquerait d'eubz, & noſtre ſires fron- «
cerait per deriſion ſon neiz ſur eulz. A «
donc parlerait à eux en ſon ire, & en ſon «
corrous les troublerait. Or je ſuis conſti- «
tueiz & fays roys depvant lui en ſa ſainte «
montaingne de Syon, ou ie preche & an- «
nunce ſon commandement. Noſtre ſires «
ait dit a mi, tu es mon fils, je tai aujour. «

» dhuy engendreit. Demande a mi & jete » donrai les gens en heritaige & en ta poſ- » ſeſſion tous les termes de la terre. Tu les » gouerneras en verge de fer, & come un » pot de terre les briſerais & froiſſeras. At » tous li roys tuit entendeiz maintenant, » ſoiez bien enſignieiz vous qui lou monde » & la terre jugieiz. Serveiz a noſtre Signour » en doubtance & en paour, & vous eſ- » jouisſieiz a li en tremblant. Preneiz en » vous doctrine & diſcipline, que aucune » fois dieux noſtre ſires ne ſe courreſſoiſſes » contre vous, & periſſieiz de voie juſte. » Quand ſon ire dedens brief temps ſerait » enflammee, bienheureiz ſeront tous ceulx » qui en luy tant ſoulement ſe tient & met- » tent lour eſperence. »

Quinque libri Sapientiales, Iſaias, Jeremias uſque ad caput 18. cum expoſitione ipſorum in Gallicam linguam per Magiſtrum Joannem de Sy, Joannis Francorum Regis juſſu converſi. Item 62. codices ſacræ Scripturæ cujus verſionem cœpit Joannes de Sy juſſu ejuſdem regis. » Un » volume couvert de deux ais blans conte- » nus aucuns des livres de la bible en fran- » çois, ceſt aſſavoir les cinq livres Salle- » mon, Yſaie, & de Jeherem e jusque au » dixhuitieme chapitre de l'expoſition ſur » yaux, faite par Maitre Jehan de Sy, du » commandement du Roy Jehan, dont » Dieu eſt l'ame. L'autre volume ainſi cou- » vert auquel ſont contenus les 5. livres de » Moyſe, Joſue, & premier chap. du livre » de Juges. Le Confeſſeur les fiſt bailler a » Mgr. d'Anjou regent le Royaume. *Ibid.* » LXII. Cahiers de la bible que commença » Maiſtre Jehan de Sy & laquelle faiſoit » translater le Roy Jehan, dont Dieu eſt » l'ame. » *Hæc refert catalogus librorum Caroli V. Regis Joannis filii, ſcriptus anno* 1373. *à quodam Regis Cubiculario, qui vocatur* Gilet Malet ſon varlet de Chambre, *& extat in fol in Bibl. Colbertina.*

Novum Teſtamentum veteri linguâ Gallicâ. Codex membranaceus quem ſecum attulit in exilio ſuo Joannes Dalæus & *Bibliothecæ Civicæ Tigurinæ* dono dedit, in qua etiamnum aſſervatur. *Ottius in epiſtola ad me ſcripta.*

. Novum Teſtamentum Gallicum ex verſione Guiarti des Moulins. Codex membranaceus in folio xv. ſeculi, ad cujus calcem legitur: » Explicit l'Apoca- » lypſe & ſpecialement le Nouveau Teſta- » ment lequel a fait copier & mettre en ceſte » forme la tres noble & excellente Dame » Madelene princeſſe de Vienne fille & ſeur » de roys de France. » id eſt, filia Caroli VII. & ſoror Ludovici XI. quæ primum Ladiſlao Hungariæ Regi fuit anno 1457. in matrimonium promiſſa &c, Extat hoc exemplar *Pariſiis in Bibliotheca Illuſtr. Dn. Nic. Joſephi Foucault Comitis Conſiſtoriani.*

Novum Teſtamentum Gallicè tranſlatum à Joanne de Rely circa annum 1483. ſub Carolo VIII. *Anton. du Verdier pag.* 137. *Bibliothecæ Gallicæ.* Auctor præfationis Bibliorum Genevæ anno 1588. editorum hanc verſionem jubente Carolo VIII. factam fuiſſe contendit. *Duplex hæc aſſertio valde dubia eſt; conſtat tantùm ex præfatione Epiſtolarum S. Pauli Gallicè converſarum à Jac. Fabro, & anno 1523. typis excuſarum, Joannem de Rely, Biblia olim à Guiarti des Moulins tranſlata, juſſu Caroli VIII. circa annum* 1487. *edenda curaſſe.*

Novum Teſtamentum Gallicè verſum à Michaele Mauduit, *penes quem extabat mſſ.*

Epiſtolæ & Evangelia ad uſum Eccleſiæ Pariſienſis in Gallicum idioma traducta à Joanne de Vignay, *aliis* du Bignay, rogatu Reginæ *Joannæ* Ducis Burgundiæ, dein Philippi Valeſii Regis Galliarum uxoris, anno 1306. *Pariſiis, Bibl. S. Victoris cod.* 1142. *& Bibl. Dominicanorum in vico ſancti Honorati. De hoc codice, vide ea quæ referuntur à Rich. Simon in novis obſervat. in Textum & Verſ. Novi Teſt. part.* 2. *cap.* 2.

Aliud exemplar Evangeliorum ex eadem verſione recognitâ & ſtylo puriori & recentiori ſcriptâ *hoc titulo Gallico:* » Les Evangiles des Dominees de tout « l'an & des Saints de toute l'année. » Codex in folio. *Extabat Pariſiis in Muſæo Dn Nolin.*

Actus Apoſtolorum de Latino verſi in Romanum (*id eſt Gallicum idioma*) à Lamberto Leodienſi de ſancto Chriſtophoro. Vetuſtiſſima hæc eſt converſio, nempe ſeculi XII. *Chronicon quod ſub Alberici nomine vulgavit clariſſimus Leibnitius tom.* 2. *Acceſſion. Hiſtoricarum ad an.* 1177. *pag.* 354.

Apocalypſis S. Joannis Gallicè cum figuris & explicationibus; in 4°. *Pariſiis, Bibl. Collegii Soc. Jeſu.*

Hujus forſan codicis meminit catalogus Bibliothecæ Caroli V. Regis, qui ſervatur in Bibl. Colbertina.

Apocalypſis ſancti Joannis Gallicè ex verſione Renati Taron cum ejus commentariis. *De la Croix du Maine pag.* 438. *Bibliothecæ Gallicæ.*

SECTIO SECUNDA.

BIBLIA GALLICA A CATHOLICIS EDITA.

Biblia in Gallicam linguam tranſlata à Guillelmo le Menand juxta verſionem Latinam Petri Comeſtoris Lugduni centum ferme abhinc annis excuſa (*proindeque circa annum* 1484.) *juxta Crucimanum pag.* 151. *Bibliothecæ ſuæ anno* 1584. *editæ*.

De hac forſan editione loquitur Johannes Lambertus in reſponſione ad 26. *articulum Epiſcoporum Angliæ, quam anno* 1532. *vulgavit, in qua aſſerit* » quinquaginta quatuor ad minimum annos (*hoc eſt circa annum Domini* 1478.) Biblia in ſua lingua habuiſſe Gallos *excuſa* cum Regis Francorum atque Imperatoris privilegio; quæ quidem Ludovici XI. Regis rogatu tranſlata fuerunt, quantum ex privilegio memini, quod in frontiſpicio cernebatur.

Hæc refert Jacobus Uſſerius pag. 173. *Hiſtoriæ dogmaticæ de ſacris & ſcripturis vernaculis.*

Hanc cum non viderim, affirmare non poſſum, an nova ſit reverà tranſlatio, an ipſa Guiarti des Moulins converſio, ut ſat veriſimile videtur, à Guillelmo le Menand quoad ſtylum emendata & edita, an tandem hiſtoriæ duntaxat ſcholaſticæ Petri Comeſtoris Gallica interpretatio.

Quemdam reperi codicem in quarta, ut vocant, formà minori circa annum 1478. *charactere Gothico excuſum, & denuò Pariſiis, anno & typographo non indicato, in* 4°. *majore, eâdem quoque litterâ, qui inſcribitur:* La Bible en François, *quique narrationes Bibliorum à ſcholaſtica Petri Comeſtoris hiſtoria paululum diverſas & illis auctiores continet: hic codex auctorem forſitan habet Guillelmum le Menand, tum inter ſacri codicis tranſlatores haud numerandum.*

Cum plurimas inter ſe Bibliorum Gallicorum editiones ſummâ diligentiâ & labore non impigro contulerim, non tantum inter illas diſcriminis ineſſe comperi, quantum vulgò eruditi viri arbitrantur. Ex quo inventa eſt ars Typographica, ſeptem vel octo vicibus Gallica Bibliorum tranſlatio à variis hominibus & diverſo tempore aliquam mutationem paſſa eſt. Joannes de Rely verſionem Guiarti des Moulins quoad ſtylum quidem ab ipſo recognitam, at pluribus in locis ſat negligenter circa annum 1487. *edidit Pariſiis. Jacobus Faber Stapulenſis; novam re verâ condidit interpretationem, præcedente accuratiorem, ſed* A *quæ nonnullas illius phraſes admittit. Hæc integra verſio, mutatis in Pſalterio & Novo Teſtamento quibuſdam vocibus Antverpiæ an.* 1530. *primùm prodiit, quæ quidem fuit poſtremarum veluti baſis & fundamentum. Olivetanus ſuam, juvante Calvino, anno* 1535. *Neocomi edidit, Antverpienſem anni* 1534. *ut plurimum ſequitur; variantes ejus lectiones in margine poſitas ipſe in textum recepit. Joannes Calvinus Olivetani verſionem ſeu potius ſtylum quandoque mutavit præſertim in Novo Teſtamento annis* 1545. B 1551. 1560. *excuſo. Prima Lovanienſis editio à Nicolao de Leuſe recognita anno* 1550. *pauca habet ſibi propria, Antverpienſem plerumque ſectatur, aliquando Neocomenſem. Renatus Benoiſt anno* 1566. *Genevenſem quibuſdam in locis caſtigatam publicavit; in reliquis, ut ipſe faſſus eſt, eam ad verbum exſcripſit. Secunda DD. Lovanienſium editio anni* 1578. *primam, ſtylo quidem puriori exaratam promit, nonnullos tamen admittit Olivetani idiotiſmos, quos prior reſpuerat. Genevenſis poſtrema editio anni* 1588. *ipſa-* C *met eſt Olivetani traductio quoad ſtylum emendata & ad Hebræum Græcumque textum à Cornelio Bertramo & ſociis exacta. Editiones denique tam Petri de Beſſe quam Petri Frizon poſtremam Lovanienſem in omnibus exhibent.*

BIBLIA GLOSSIS ILLUSTRATA.

Biblia Gallica *vulgò* Bible Hyſtoriale *vel* Hiſtoriée, *charactere Gothico, ex verſione Guiarti des Moulins cum ejus* D *gloſſis ex ſcholaſtica Petri Comeſtoris hiſtoria excerptis, & cum prologo Joannis de Rely, cujus operâ hæc editio juſſu Caroli VIII. Francorum Regis adornata eſt & recognita.* 2. vol. in folio. Pariſiis, Antonii Verard, *anno non indicato circa annum* 1487. *Hæc editio, quæ rariſſima eſt, extat in membranis exarata in Bibliotheca Regia.*

Prologus utpote breviſſimus, Latinè ex Gallico ſermone redditus, hic integer exſcribitur: » Cum tuis obtemperare mandatis ferventiſſimo, perpetuoque ſtudio ar- E deam, ſupreme Princeps Carole VIII. Francorum rex Chriſtianiſſime, ad laudem SS. Trinitatis, tuamque, clariſſime Rex, juſſu tuo hæc Biblia hiſtoriata *ſeu gloſſis illuſtrata* confeci, duobus diſtincta voluminibus, in quibus continentur hiſtoriæ ſcholaſticæ, quæ olim (*anno ſcilicet* 1294.) ex Latino in idioma Gallicum à peritiſſimo Doctore (*Guiarto des Moulins*) fuerunt tranſlatæ. «

Sequitur altera præfatio quæ in omnibus ferè mſc. codicibus legitur, & quæ incipit his verbis: Pour ce que li Deables que chacun jour empeſche &c.

Ex præfatione Jacobi Fabri Stapulenſis, quam præmiſit Gallicæ Epiſtolarum Pauli verſioni anno 1523. typis mandatæ: » Hoc » deſiderio triginta ſex abhinc annis inci- » tatus eſt Carolus VIII. cujus juſſu Joan- » nes de Rely Doctor Theologus, eique à » confeſſionibus, deinde in Epiſcopali dig- » nitate conſtitutus (*factus eſt Epiſcopus An-* » *degavenſis anno* 1491.) convertit in lin- » guam vulgarem *ſeu Gallicam* ſacra Biblia, » & tunc (*circa annum* 1487.) impreſſa ſunt, » & deinde multis vicibus &c.

» Regnante Carolo VIII. Joannes de » Rely Canonicus Eccleſiæ Pariſienſis ſa- » cros Bibliorum codices in Gallicum ſer- » monem meliori quidem ſtylo, adhuc ta- » men rudi reddidit. » (*Quod non de nova verſione, ſed de tranſlatione Guiarti des Moulins ab ipſo Joanne de Rely correcta intelligendum eſt.*) *Antonius du Verdier p.* 137. *Bibliothecæ Gallicæ.*

Biblia Gallica ex ejuſdem verſione, in 4°. Pariſiis, Michaëlis le Noir, *abſque anno.*

Eadem cum nova præfatione *in ſequentibus quoque editionibus adjecta quæ ſic habet:* Poures pecheurs aveuglez de bien faire &c. 2. vol. in folio. Pariſiis, Antonii Verard, *abſque anno. Hæc editio, quæ reperitur Pariſiis in Bibl. Capucinorum in vico Aurelianenſi, à priori diſtinguitur, ut ex utriuſque exemplaris comparatione judicare eſt.*

Ex præfatione nova. » In hiſce Bibliis » Gallicè reddendis nihil prorſus cum ve- » ritate quæ in Latinis exemplaribus eſt, » pugnans addidimus; nihil etiam omiſi- » mus, niſi ea quæ transferri minimè de- » bent. Et facta eſt hæc interpretatio non » pro Clericis, ſed pro Laïcis & idiotis » Regularibus ac Heremitis qui literas non » didicerunt... Prima horum editio rogatu » Caroli VIII. Regis Chriſtianiſſimi ador- » nata eſt; deinde correcta fuit & edita, cui » adjectum eſt Pſalterium ſicut initio hujus » libri notatur, quo integra tandem Biblia » prodirent.

Pſalterium etiam extat in prima editione, poſtea adjunctum.

Biblia eadem 2. vol. in fol. Lugduni, *abſque anno & typographo.*

Eadem, 2. vol. fol. Pariſiis, Ant. Verard 1517.

Eadem, in fol. Lugduni, Jacobi Sacon 1518.

Eadem, 2. vol. fol. Pariſiis, Fr. Regnault 1520.

Eadem, in folio. Lugduni, Petri Bailli 1521.

Eadem, 2. vol. fol. Pariſiis, Joan. Petit 1524. 1529.

Joannes de la Caille pag. 72. Hiſtoriæ Artis Typographicæ Gallicè ſcriptæ, ait: hæc Biblia anno 1529. edita eſſe juxta verſionem Nicolai Oreſmii juſſu Caroli V. Francorum Regis concinnatam: *At ille toto cælo aberrat, cum ea non ſit alia quam Guiarti des Moulins tranſlatio.*

Eadem, in fol. Lugduni, Petri Bailli 1531.

Eadem, 2. vol. fol. Pariſiis, Ant. Bonnemere 1538.

Eadem, in fol. Ibid. Couteau, Girault 1541.

Eadem, 2. vol in 8°. Pariſiis, Regnault 1543.

Eadem *adhuc charactere Gothico*, 2. vol. in folio. Pariſiis, Thielmanni Kerver 1546.

Eadem *charactere Romano*, 2. vol. in fol. Pariſiis, ſub inſigni triplicis Coronæ 1544-46.

Nullum hujus verſionis codicem ſive ſcriptum calamo, ſive typis exaratum gloſſis deſtitutum unquam obſervavi; quod etiam videre eſt in Gallica tranſlatione Radulphi de Praelie, in quibuſdam Italis, in nonnullis Germanicis ante Lutherum excuſis, forſan & in Belgica Goudæ anno 1479. *emiſſa in lucem correctius & auctius. Sacrum temerare contextum tantum nefas eſt apud Chriſtianos ut id crimen chriſticolis hominibus objicere, niſi rationes evidentiſſimæ adſint, nullo modo licitum ſit. Paucis tamen abhinc annis celebres duo auctores Calviniani, quorum alter Petrus Bayle in Dictionario critico & hiſtorico ſub finem vocabuli* Aaron *pag.* 379. 1. *editionis, & Jacobus Bernard art.* 1. *novorum Reip. literariæ, Aprilis* 1700. *pag.* 373. *tale quidpiam Catholicis impegerunt; quaſi verò Biblia gloſſis aut poſtillis textui inſertis illuſtrare non potuerunt viri eruditi: quod autem ad caput libri legitur correcta eſſe & aucta id de verſione ipſa intelligendum eſt, vel ſaltem de mendis typographicis; augeri quoque poſſunt ſcholia ſi quæ ſunt vel capitum ſummaria vel indices aut alia ejuſmodi quæ in prioribus editionibus deſiderabantur; ſed & primus non ſemel aberravit, ſi quidem tempus quo primum edita ſunt Biblia Gallica, indicat, licet in ipſorum præfatione quam ipſe in teſtimonium adducit, hujuſmodi nihil reperiatur.*

BIBLIA JAC. FABRI STAPUL.

Libri Veteris Teſtamenti Gallicè verſa juxta Latinam ſancti Hieronymi tranſlationem à *Jacobo Fabro Stapulenſi, ut conjicere licet ex variis ſeu locorum ſeu temporum circumſtantiis, abſque privilegio & ſummariis capitum ac librorum:* at cum approbatione Nicolai Coppin. *Primus Tomus ſic inſcribitur:* Le premier volume

de l'anehien Teſtament contenant les chinc premiers livres de Moyſe tranſlatez en François ſelon la pure & entiere verſion de S. Hieroſme, 4. vol. in 8°. Antverpiæ, typis & impenſis Martini Lempereur 1528. die 28. Septembris. *Primum duntaxat & ultimum volumen extant in Bibliotheca Bignoniana. In hac editione Pſalterium jam Pariſiis typis Simonis Colinæi anno 1525. editum deſideratur, ſicut & Novum Teſtamentum iiſdem typis ab an. 1523. excuſum.*

Approbatio, *quæ ad calcem Prophetarum extat.*

» Nicolaus Coppin Magiſter & Doctor Sacræ Theologiæ, Collegiatæ Eccleſiæ S Petri in urbe Lovanienſi Decanus, & fidei Catholicæ Inquiſitor, omnibus Chriſtianis ſalotem. Viſa à nobis humili ſupplicatione viri probi Martini Lempereur orbis Antverpienſis Typographi, propter quinque libros Moyſi Gallicè verſos, quos ipſe ſuis impenſis impreſſiſſe dicit. Qui quidem licet à nobis viſi & examinati, nec non à pluribus aliis diſcretis & venerabilibus viris præſertim à Fratre Bonaventura Conventûs Minoritarum Antverpienſium Guardiano & nonnullis aliis Fratribus ejuſdem Conventûs; eos tamen abſque licentia noſtra vendere dictus Martinus noluit &c. Lovanii, die vigeſimâ ſecundâ Julii 1528.

Meam de hujus interpretationis auctore conjecturam viris eruditis palam facere liceat. Jacobus Faber à patrio vico dictus Stapulenſis, Theologiæ Pariſienſis Doctor, vir literis divinis & humanis apprime inſtructus, plurimas vulgavit diverſis temporibus in ſacram Scripturam lucubrationes, ſcilicet Pſalterium quintuplex Pariſiis an. 1509. & 1513. Commentaria in omnes Epiſtolas Pauli cum textu Latino Vulgatæ editionis, cui ſuam adjecit verſionem, ibidem an. 1512. & 1515. Item Commentaria in quatuor Evangelia Meldis typis Simonis Colinæi 1522. edidit; in hanc quippe urbem tum evocatus fuerat unà cum Arnoldo & Gerardo Rouſſel Facultatis Theologicæ Pariſienſis Doctoribus à Guillelmo Briçonnet hujus urbis Epiſcopo, cujus ipſe Faber domeſticus & commenſalis habebatur. Hoc ipſo anno 1522. ſuam Novi Teſtamenti Gallicam verſionem, forſitan utriuſque Rouſſel Picardorum ope concinnavit, vulgavitque die 30. Octobris 1523. quatuor Evangelia, quorum duntaxat meminit Eraſmus (epiſt. 44. libr. 30.) & reliquos Novi Teſtamenti libros, ſicut in Evangeliorum præfatione promiſerat, die 6. Novembr. ejuſdem anni. Integrum deinde Novum Teſtamentum iterum ac tertio variis formis, iiſdemque Simonis Colinæi typis fuit commiſſum adjecto ad calcem indice Evangeliorum & Epiſtolarum totius anni ad uſum Eccleſiæ Romanæ, Pariſienſis & Meldenſis, annis 1524. & 1525. quo ultimo anno, die 17. Februarii publicatum eſt Pſalterium ab ipſo Fabro, uti videtur, Gallicè tranſlatum (collata enim hujus & Novi Teſtamenti loca parallela eodem modo reddita eſſe comperiuntur) in quo argumenta cujuſque Pſalmi in fine voluminis ſimul congeſta ſunt; quæ ſi auctorem habeant Fabrum Stapulenſem, nulli dubium eſſe poteſt quin ipſe novis opinionibus plurimum favere viſus fuerit.

In ſolemni cauſa die 11. Auguſti in Curia Pariſienſi diſceptata de ſacris concionibus in in urbe Meldenſi ad populum habitis à FF. Cordigeris (ut refert Bulæus tom. 6. hiſt. Univerſ. Pariſienſis pag. 173. & 176.) contra ipſum Epiſcopum & quoſdam Doctores Theologos, Patronus Minoritarum nomine Bochard id Epiſcopo tanquam ab ipſo in concione prolatum exprobravit » licitum *nempe* eſſe atque otile populo Biblia & Pſalterium in linguam Gallicam converſa penes ſe habere, quin etiam Præſulem ei, qui negotia ſua gerebat, juſſiſſe, ut pauperibus hujuſmodi libros poſtulantibus, ſuis expenſis, largiretur. «

Decretum quoque Curiæ Pariſienſis die 28. Auguſti ann. 1525. datum, inter libros prohibitos, » Canticum, Pſalterium, Apocalypſim, Evangelia, Epiſtolas Pauli, alioſque Veteris & Novi Teſt. libros recens è Latino in Gallicum idioma tranſlatos « *commemorat.*

» Diebus iſtis *ante Kalendas Maias anni* 1526. (*inquit Natalis Beda pag.* 119. *Annotat. in Commentarium Jacobi Fabri in Matth.*) oblatus eſt Pariſienſium Theologorum Collegio liber unus, qui vulgo dicitur liber Exhortationum ſuper Epiſtolas & Evangelia pro uſu Meldenſi (qui complectitur videlicet Epiſtolas & Evangelia quæ Dominicis & nonnullis diebus feſtis in Eccleſia leguorur) in Gallicam verſus linguam, adjectâ cuicumque Epiſtolæ & Evangelio exhortatoria oratione ad populum... Libri autem illius authores (ut dicitur) fuerunt Jacobus Faber & diſcipuli ejus. «

Ex his ſanè colligitur anno nempè 1525. typis excuſa fuiſſe S. Biblia Gallica ex converſione Fabri Stapulenſis. Si autem hæc de quibuſdam, non de omnibus utriuſque Teſtamenti libris accipienda ſint: dicendum erit, Fabrum memorato decreto perterritum, & à Theologis Pariſienſibus, quibus novem propoſitiones ex ipſius commentariis in 4. Evangelia excerptæ denunciatæ fuerunt, exagitatum, atque è corpore Sorbonæ reſectum, deſertà Gallià migraſſe Argentinam, (ibi agebat juxta Eraſmum Epiſt. 26. die 18. menſis Martii 1526.) ſed ante diem ſextam Junii

in Curiam à Franciſco I. revocatum, tunc ſuam abſolviſſe Gallicam totius ſacri codicis interpretationem. Verum quibuſdam Eraſmi propoſitionibus in primis circa vernaculas S. Scripturæ verſiones à Facultate Theologica die 17. Decembris ſolemni cenſurâ inuſtis, hic Pariſiis Bleſas profecturus ſuam verſionem miſit Antverpiam, ubi typis Martini Lempereur 28. Septembris 1528. vulgata eſt. Bleſis per aliquod tempus remanſit, deinde Neracum ad Margaretam Navarræ Reginam an. 1528. ſe recepit, & ibi uſque ad annum 1537. quo diem ſuum obiit, commoratus eſt.

Eadem Gallicè ex eadem verſione cum privilegio Cæſareo anni 1530. Deſunt Pſalterium, Novum Teſtamentum, capitumque ſummaria, 4. vol. 8°. Antverpiæ, Martini Lempereur 1529-32.

Tomi II. & III. hujus verſionis ſervantur in Bibl. Oratoriana.

Ex privilegio Caroli V. Imperat. dato 4. die Julii 1530.. » Admiſſa eſt à nobis humi-
» lis ſupplicatio Martini Lempereur, quâ
» referebatur, ipſum ſuâ induſtriâ magniſ-
» que ſumptibus Biblia in Gallicam lin-
» guam nuper transferenda curaſſe : &
» quamvis ab Inquiſitore Fidei, aliiſque
» Theologis, quibus communicata eſt, ap-
» probata fuerit &c. »

Eadem integra, *adjectis capitum & librorum ſummariis ſub hoc titulo :* La ſainte Bible tranſlatée ſelon la pure verſion de S. Hieroſme conſerée & entierement reviſée ſelon les plus anciens & les plus correcṫs exemplaires, in folio. Antverpiæ, typis Martini Lempereur 1530. die 10. Decembris cum gratia & privilegio Imperiali.

Biblia Gallica ex eadem verſione, iterum reviſa & collata cum vetuſtis exemplaribus, additis in margine quibuſdam notis plerumque literalibus, (*ſed quæ nonnullis in locis Lutheraniſmum redolent*) & variantibus lectionibus, tam ex Hebræo quam ex Græco codice, & prologo ad lectorem, fol. Antverpiæ, Martini Lempereur 1534. die 6. Aprilis.

Ex prologo : » Cùm quidam Lectores
» hac in ſecunda editione nihil ampliùs
» quam in priori præſtitum fuiſſe poſſent
» arbitrari, paucis oſtendere verbis volu-
» mus, quâ ratione, quâve diligentiâ fue-
» rit hoc opus abſolutum. Primò vulgatem
» hanc & uſitatam tranſlationem cum an-
» tiquis & emendatiſſimis exemplaribus tan-
» to ſtudio iterum contulimus, ut nulla ſit
» res alicujus momenti, quæ non fuerit de-
» nuò penſitata; & quod nobis in prima
» editione propoſitum erat, in hac omninò
» perfecimus... Quoniam autem ex hujus
» interpretationis Vulgatæ cum lingua He-
A bræa, Græca & Chaldæa collatione quæ- «
dam loca deprehendimus ſatis obſcura, «
aliaque ab aliis diverſa, ideò parallela illa «
loca iiſdem marginibus appoſuimus &c. «

» Notandum eſt (*inquit Richardus Simon cap. 29. Hiſt. Crit. Verſion. Novi Teſtam. pag.* 327.) quòd in hac editione «
duplicis ſint generis notæ marginales : a- «
liæ verba quædam ipſius contextûs expli- «
cant, aliæ varias complectuntur lectiones «
in Novo Teſtamento ex Græco, in ve- «
teri ex Hebræo deſumptas; pauciſſimæ «
B quidem ſunt ac breviſſimæ, ſed ut pluri- «
mùm literales & criticæ. *Et pagina ſequen-* «
ti : Cæterùm non accurata linguæ Græ- «
cæ & Hebraïcæ cognitio ab his Interpre- «
tibus exigenda eſt; cùm neque Hebræum «
neque Græcum textum, ſed utriuſque «
Latinas verſiones ante ſua tempora vul- «
gatas legiſſe duntaxat videantur. Ut ut «
ſit, certum eſt, hanc tranſlationem pri- «
mùm Antverpiæ editam & à quibuſdam «
Lovanienſibus Theologis reviſam, pri- «
mam eſſe ex omnibus anteà publicatis «
C Gallicis verſionibus aliquâ curâ concinna- «
tam. «

Idem cap. 24. Novar. Obſervat. in Text. & Verſ. Novi Teſtam. pag. 346. hæc addit :
» Qui notas in Novo Teſtamento adjece- «
runt huic editioni; has plerumque variis «
textûs Græci lectionibus ex annotatis «
Deſid. Eraſmi collectis illuſtrarunt «

Hæc & ſequens editio fuit prohibita cum textûs mutationes, titulus enim fert iterum reviſa, & collata &c. *conceſſum autem fuerat privilegium, modo hæc tranſlatio ſecundum exemplar ab Inquiſitore fidei lectum & approbatum excuderetur : cum ob notas marginales, quæ Lutheri doctrinam in plurimis locis ſapiunt. Præterea ſummam totius S. Scripturæ non ex editione Stephanica anno* 1532. *ſed ex ſuapte editione Latina anni* 1534. *Martinus Lempereur in Gallicum ſermonem vertere curaverat, cui jam addiderat hæc verba :* Ne ultra timeamus gehennam, qui timor pellitur fide, fiducia, certitudine. *Eam ſanè ob cauſam revocatum eſt privilegium, ſicut legitur in novo anni* 1546. *quo Theologis Lovanienſibus nova Bibliorum Gallica verſio imprimi conceditur. Utraque etiam editio ſc. an.* 1534. & 1541. *inter libros prohibitos fuit recenſita in Indice juſſu Ducis Albani Leodii anno* 1560. *vulgato, his verbis :* » Biblia Gallica Antverpienſia per «
Martinum Cæſarem. Ibidem, per Anto- «
nium de la Haye. «

Biblia Gallica ex eadem verſione, cum iiſdem notis, in folio. Antverpiæ, per Antonium de la Haye 1541. *In fine legitur :* Ad laudem Dei ſit.

Hæc Biblia excuſa ſunt 12. die Junii 1541. Antverpiæ per Antonium des Bois.

BIBLIA

BIBLIA LOVANIENSIA.

Biblia ex Latino in Gallicum ſermonem recens tranſlata, ſecundum Vulgatam editionem Latinam quæ nuper Lovanii prodiit, à viris peritis juſſu Caroli Quinti Imperatoris ad hoc deputatis reviſa, correcta & approbata, *cum præfatione Nicolai de Leuſe, qui juvante Franciſco de Larben ea plurimum recognovit. Hæc eſt prima DD. Lovanienſium editio*, in fol. Lovanii, Bartholomæi de Grave & ſociorum 1550.

» Lectori Fideli Nicolaus de Leuſe » Theol. Licentiatus ſalutem. Poſtquam » juſſu S. Cæſareæ Majeſtatis commiſſa qui» buſdam Venerabilibus ſacræ Facultatis » Theologicæ Doctoribus data fuit, ut La» tina Biblia ad codices antiquos, Hebraï» cos, Chaldaïcos, Græcos & Latinos e» mendarentur, quò priſtinam aſſequeren» tur dignitatem... Tunc ſtatutum eſt, ut » verbatim primò Belgicè, deinde Gallicè » verterentur, nullo addito vel detracto » verbo, quantum pro variorum diſcrimi» ne idiomatum liceret. In quo labore plu» rimum adjuti ſumus ope doctiſſimi Fra» tris Franciſci *de Larben* Cœleſtinorum » Hevereorum prope Lovanium Prioris... » qui cum verba quædam melius reddidiſ» ſet, capitum argumenta omnia in idioma » Gallicum tranſtulit. Quam ob rem eo fa» cilior ſive in vertendo ſive in corrigendo » nobis fuit hic labor, quo ſelectis, ex illis, » phraſibus loquendive modis congruenti» bus, vocabula plana & uſitata adhibui» mus. »

Ex privilegio Caroli V. quod pro tribus annis 9. *Novembris anno* 1546, *conceſſum eſt, prorogatum autem pro tribus aliis annis die* 11. *Aprilis anno* 1548. *eo quod intra hoc temporis ſpatium excudi non poterant.* » Ad» miſſa à nobis fuit humilis ſupplicatio Bar» tholomæi Gravii, Typographi Univerſi» tatis noſtræ Lovanienſis, qua rogat, ut » imprimere poſſit Latinè, Gallicè, & Teu» tonicè (*ſeu Belgicè*) ſacra Biblia, integra » vel eorum partes, approbata & correcta » à Doctoribus Lovanienſibus per Nos ad » hoc deputatis... juxta quam poteſtatem » Mgr. Petrus Curtius ejuſdem Univerſita» tis Doctor Theologus hæc Biblia Gallica » approbavit, & ſubſcriptione ſuâ confir» mavit &c.

† Id operis, *inquit Rich. Simonius, ubi de Bibliis D D. Lovanienſ. Gall. agit, Diſqu.* » *Crit. cap.* 24. non alias ob rationes aggreſſi » ſunt Theologi, quam ut homines ple» bejos & ineruditos à Bibliis Genevenſibus » quæ tunc pluris fiebant, lectione averte» rent. »

A *Hanc editionem non novam complecti verſionem, ſed eamdem quam typis ſuis vulgaverat Antverpiæ Martinus Lempereur à Nicolao de Leuſe quibuſdam in locis recognitam, jam ſuprà obſervavimus. Id ſane ignorabat Franciſcus Veron, qui in præfatione Novi Teſtamenti Gallici eam vocavit* » priorem « Olivetani verſionem primùm Neocomi, « deinde Genevæ excuſam, atque à Docto- « ribus Lovanienſibus anno 1545. (*aut potius* « *anno* 1550.) repurgatam. «

Non me latet (*inquit Richardus Simon* « B *pag.* 326. *Hiſt. Crit. Verſ. Novi Teſt. cap.* « 29.) Franciſcum Veron permultoſque « alios Scriptores Theologis Lovanienſibus « exprobraſſe non aliam quam Geneven- « ſium verſionem, repurgatam quidem, an- « no 1557. (*vel potiùs* 1550. emiſiſſe; & quæ « vulgò Lovanienſis nuncupatur, ipſammet « eſſe Genevenſem ab ipſis emendatam. Et « verò qui utriuſque exemplar ſtuduerit in- « ter ſe conferre, eandem eſſe tranſlatio- « nem aut unam ex altera concinnatam « certè deprehenderit... Non ægrè credi- « C derim, Lovanienſes Theologos Gene « venſem frequenter exſcripſiſſe; ât non « advertit Franciſcus Veron ex editione « Antverpienſi anno 1530. (*vel* 1534.) à Lo- « vanienſibus Theologis recognita confec- « tam fuiſſe primam anni 1535. Genevenſem « tranſlationem. «

Biblia Gallica à DD. Lovanienſibus iterùm reviſa & emendata, cum Privilegio Regis Philippi II. & Epiſtola Jacobi Baii, in fol. Antverpiæ, Chriſtoph. Plantini 1578.

D *Privilegium Regis conceſſum eſt an.* 1572. *& fuit productum ad annum* 1576.

Ex Epiſtola Latina Jacobi Baii. » Porro « cum nulla occurreret editio Gallica, quæ « Vulgatam Latinam per omnia repræſen- « taret, operæ pretium *Antiſtites* duxerunt « Theologos aliquot Lovanienſes deligere, « quibus curæ eſſet, ut verſio aliqua Gallica « Vulgatæ Latinæ fideliter reſponderet, « qua tanquam ſano textu abſque ullo pe- « riculo liceret uti, quod labore maximo « præſtitum &c. Lovanii 1572. «

E Approbatio *quæ ad calcem codicis legitur:* Hæc ſacrorum Bibliorum Gallica « tranſlatio labore Theologorum aliquot « Lovanienſium eſt emendata & correcta, « ipſique Vulgatæ Latinæ fideliter reſpon- « det; ideoque ſummâ utilitate excudetur « & diſtrahetur. 1572. Joan. Molanus &c. «

» Cùm aſſerit Joannes Molanus in cen- « ſura ſua verſionem hanc Vulgatæ Latinæ « fideliter reſpondere, id tantùm dixit, ut « illam ab aliis quæ ex Hebræo Græcoque « contextu fuerant tranſlatæ, diſcrimina- « ret... nihil aliud in mente habuerunt « Lovanienſes Theologi, niſi Vulgatam La- «

Tt

» tinam vulgari linguâ exprimere ; quod ta-
» men accuratè perficere non valuerunt ; ſi
» quidem non novam ſed vetuſtam Olive-
» tani tranſlationem prout à Calvino revi-
» ſam (*ſeu potiùs Editionem Antverpienſem*
» *anni* 1530.) duntaxat recognovêre. *Rich. Simon cap.* 30. *Hiſt. Crit. Verſion. N. Teſt. pag.* 341.

Biblia Gallica ex eadem verſione, 2. vol. in 8°. Rothomagi, Th. Mallard 1580.

Eadem, in fol. Lugduni 1581.

Eadem, in 8°. Rothomagi, J. Crevel 1582. In 4°. Lugduni, Pillehotte 1582. In 4°. Pariſiis 1582. 2. vol. in 8°. Ibidem, Claudii Micard 1582.

Eadem, in fol. Lugduni, Pillehotte, Beraud, Michel 1585.

Biblia Gallica Lovan. cum notis & figuris, in fol. Pariſiis, Nivelle, Sonnius, Buon 1586.

Eadem 3. vol. in fol. Pariſiis, Jacobi du Puis 1587. 1588.

Hæc Biblia Henrico Francorum Regi III. nuncupata ſunt.

Eadem, in fol. Antverpiæ 1590.

Eadem, 2. vol. in 8°. Pariſiis, Richer & de Montroil 1598. In 4°. Lugduni, Juilleron 1599.

Eadem, in fol. Pariſiis, Sonnius 1602. Lugduni, Pillehotte 1603. Ibid. Juilleron, Ancelin, Morillon 1604.

Eadem, in 4°. Rothomagi, du Petipas 1605. Lugduni, Theobaldi Ancelin 1605.

Biblia Latinè & Gallicè ex verſione DD. Lovanienſium à Petro de Beſſe edita & Henrico IV. Franciæ & Navarræ Regi dicata, fol. Pariſiis, Thierry, du Foſſé, Chevalier 1608.

Ex Epiſtola dedicatoria circa finem : » La-
» tinus ipſe eſt contextus qui legitur in Bi-
» bliis Paſtoris & Doctoris Eccleſiæ Oecu-
» menicæ, nunc Jeſu Chriſti Vicarii Ge-
» neralis & Capitis omnium fidelium. (*Pau-*
» *lus V. hoc anno erat ſummus Pontifex* :)
» Gallicus autem ille eſt qui ex docta at-
» que Catholica Lovanienſi Academia
» quondam prodiit, nunc quidem denuo
» recognitus à ſummis & præſtantiſſimis ma-
» gnæ, celeberrimæque Facultatis Theo-
» logicæ Pariſienſis Doctoribus &c. 10. Julii
» 1608. »

Ex hujuſmodi ſtylo tumido ac inflato non facilè Lector conjectabit Latinam Bibliorum editionem à Paulo V. procuratam fuiſſe ; nulla enim alia hìc habetur quàm editio Clementina. Cæterùm hæc verſio à Lovanienſi ferme nulla in re diſcrepat.

Biblia Gallica Lovanienſia, in 4°. Lugduni, Ancelin 1608. fol. Ibidem 1609. In 8°. Rothomagi 1611.

Eadem, in 4°. Rothomagi, du Petitval 1612.

A Eadem, fol. Lugduni, Morillon, Juilleron 1614.

Biblia Latina & Gallica Lovan. *juxta editionem anni* 1608. fol. Pariſiis, Thierry, du Foſſé, Chevalier 1615.

Biblia Gallica Lovan. in 4°. Lugduni, Rovaulx 1620.

Eadem, ſtudio Petri Frizon edita cum ſummariis capitulorum in Novo Teſtamento ex Annalibus Eccleſiaſticis Cardinalis Baronii excerptis. Item media ſecernendis Catholicis Bibliorum verſionibus
B ab Genevenſibus idonea &c. in fol. Pariſiis, Joannis Richer & Petri Chevalier 1621.

Ex monitu ad Lectorem : » In edendis «
hiſce Bibliis verſione uſi ſumus Doctorum «
Catholicorum, qui diuturnam in hoc «
labore operam collocarunt atque omni «
ſtudio contendimus, ut emendarentur «
quædam errata, quæ in plurimis Gallicis «
tranſlationibus remanſerant, præſertim «
in Genevenſi, ideo nonnullæ fuerunt cen- «
ſurâ notatæ. »

C Biblia Gallica Lovanienſia, in 8°. Rothomagi, Geufroy 1624. In fol. Pariſiis 1628.

Biblia Latina & Gallica Lovanienſia, in fol. Pariſiis, Jacobi Rebuffé 1631.

Biblia Gallica Lovanienſia, in 8°. Rothomagi, Geufroy 1634.

Eadem, in fol. Pariſiis, Henault 1639. In 4°. ibidem 1640. In fol. ibidem, Rebuffé 1641.

Eadem, in fol. Pariſiis, Joan. Roger 1646. In 4°. Lugduni, Bailly 1646.

D Eadem, in 8°. Rothomagi, du Petitval 1647.

Eadem Lat. & Gall. fol. Ibid. Geofroy 1648.

Eadem Gallicè, fol. Rothomagi, Malaſſis 1654.

Eadem, in fol. Lugduni, Riviere 1662.

Eadem, in fol. Pariſiis, Piget, Coignard 1667.

Eadem, in 4°. Rothomagi 1667. Ibid. Le Tourneur 1681.

Eadem, in fol. Pariſiis 1683. 5. vol. in
E 12. Ibidem, Vaugon 1690. 1691. *Eadem prorſus editio.*

Eadem, in 4°. Rothomagi, Joan. Bapt. Beſogne 1707.

BIBLIA RENATI BENOIST.

Biblia in Gallicum transfuſa ſermonem à Renato Benoiſt cum notis marginalibus in loca quædam difficiliora, *vel potiùs verſio Genevenſis quibuſdam in locis ab ipſo purgata*, in fol. Pariſiis, Sebaſt. Nivelle, Gabr. Buon, Nic. Cheſneau 1566.

Eadem Gallicè & Lat. cum notis, 2. vol. A 4°. Ibidem, iiſdem typis 1568.

» Anno Domini 1567. die 15. Julii ſacra » Theologiæ Facultas *Pariſienſis* cenſurâ » notavit verſionem Bibliorum à M. Rena- » to Benedicto editam, ſuamque cenſuram » ſolemniter confirmavit 3. Septembris anni » 1569. quam approbavit & laudavit Gre- » gorius XIII. ſummus Pontifex diplomate » ſcripto 3. die Octobris 1575. & ad Faculta- » tem tranſmiſſo. » *Hæc referuntur ad calcem collectionis auctorum verſiones vulgatas damnantium, quam conſulere poſſunt qui ea* B *de re majorem deſiderant habere notitiam.*

De ſua verſione Gallica his verbis mentem ſuam auctor aperit in Epiſtola quâ ſuam Catholicorum adverſus omnes urgentes hæreſes Panopliam Gregorio XIII. nuncupavit: » Cujus (loquens de ſe ipſo) ſi veſtis ali- » cubi maculata comperiatur, in maximo » illo potiſſimùm Bibliorum Gallicorum » opere eo tempore quo illud emiſi (meo » judicio) neceſſario, & ita ſatis feſtinanter » divulgato, ut fas eſſe dixerunt Antiqui, » in longo opere obrepere ſomnum. Scito C » & certiſſimè teneto non filii tui; ſed alie- » num eſſe ſanguinem «

» Non ob factam in Gallicum idioma » verſionem exagitatus eſt Renatus Be- » noiſt, ſed ob emiſſam in publicum Gene- » venſium tranſlationem, quam non accu- » ratè recognitam ut arbitrabatur, at erro- » ribus innumeris ſcatentem edidit. » *Ita Cardin. du Perron in reſponſione ad Jacobum Magnæ Britanniæ Regem lib. 6. cap.* 8.

» *Biblia hæc* etiam inter Genevenſia » collocabimus (*inquit Rich. Simon cap.* 26. D *Diſquiſ. Crit. de variis Bibl. edit. pag.* 210.) » cum & ipſe Benedictus à fratribus ſuis » Theologis Pariſienſibus graviſſimè repre- » henſus ob iſtam Bibliorum editionem, li- » bere coram Deo & hominibus confeſſus » fuerit, ſuam Bibliorum editionem totam » ſe debere viris Genevenſibus, paucioribus » ſolùm immutatis dictionibus, quas non » ad Hebræos codices, quia nihil Hebraïcè » ſciebat, ſed ex ſuopte ingenio reforma- » verat. «

» Sacrorum librorum verſio Gallica, E » quæ à Doctoribus Lovanienſibus, quæ à » *Renato* Benoiſt, quæ à *Petro* de Beſſe, quæ » tandem à Petro Frizon variis temporibus » emiſſa eſt in lucem, prorſus ea eſt ipſa » prior Genevenſium editio an. 1535. publi- » cata (*quæ ſententia jam ante à Rich. Simon* » *emendata eſt.*) Hanc, ut Cardinalis du » Perron verbis utar, cùm accuratè à ſe » correctam putarent, graviſſimis reverâ » quibuſdam ſublatis erroribus, plurimis » tamen adhuc inquinatam mandarunt ty- » pis. Lovanienſes graviora quidem emenda- » runt ſphalmata, & nihil amplius. *Renatus* Benoiſt notas quaſdam adjecit margini, « textum verò intactum reliquit. *Petrus* de « Beſſe nihil etiam in eo mutavit, licèt aſſe- « rat, editam à ſe tranſlationem, fideliſſi- « mam eſſe, integram ac puram. Specioſa « quoque videtur *Petri* Frizon editio, in « monitione ad Lectorem ait, omnem ſe « moviſſe lapidem, ut Gallicas verſiones, « & imprimis Genevenſes ab omni labe « purgaret... hanc tamen integram non ac- « curatiùs quàm alii, recognovit, quaſdam « tantùm voculas mutavit aut correxit. « *Ita Franciſcus Veron in primo præloquio Novi Teſtamenti quod anno* 1647. *Gallicè edidit.*

BIBLIA JACOBI CORBIN.

BIblia Gallicè verſa juxta Vulgatam editionem Latinam per Jacobum Corbin, juſſu Ludovici XIII. recognita, & emendata, cum approbatione Doctorum Pictavienſium, 8. vol. in 16 Pariſiis, Langlois, Henault, Guignard 1643. 1661. *una eademque eſt editio.*

Franciſcus Veron ibidem ut ſupra dicit » hanc verſionem nimiùm litteralem eſſe, « phraſimque Latinam plus æquo conſec- « tari. » *Addit Rich. Simon ibidem ut ſuprà cap.* 31. » hanc eſſe ſtylo rudi & barbaro « conſcriptam. «

BIBLIA CARD. RICHELII.

BIblia Gallica conſilio & hortatu Armandi Cardinalis de Richelieu à quatuor Facultatis Theologicæ Pariſienſis Doctoribus adornanda, ſed morte doctiſſimi Cardinalis obveniente non perfecta; ſuſcepta verò, ut in gremium Eccleſiæ Catholicæ facilius adducerentur Galli, qui ſeculo XVI. ab ea diſceſſerant. *Horum trium nomina recenſet Antonius Arnauld* difficultate 18. Martino Steyaert propoſita, *ſcilicet* Emeri, J. Daultruy Theologiæ Profeſſor, Iſaacus Habert poſtea Epiſcopus, & ultimi nomen non indicavit. *De hac quoque verſione ſcribit aliquid Richardus Simon cap.* 44. *Hiſt. Crit. Verſionum N. Teſt. pag.* 538. *& cap.* 24. *part.* 2. *Novarum Obſerv. in N. Teſt. pag.* 529. *&* 532.

BIBLIA MICH. DE MAROLLES.

BIblia Gallica ex verſione Michaëlis de Marolles cum notis *Iſaaci la Peyrere*, in folio. *Hæc circa annum* 1671. *cum privilegio Regis imprimebantur Pariſiis, jamque ad caput* 23. *Levitici pervenerant, cum juſſu Petri Seguier Franciæ Cancellarii ſuppreſſa fuit hæc editio. Rem ita narrat Mi-*

chaël de Marolles in commonitione Gallica quam præmiſit Apocalypſi rythmis Gallicis ab ipſo redditæ pag. 29. » Verum quidem » eſt, auctorem hujus verſionis metricæ » (*ſc. libri Apocalypſeos*) integram totius ſa- » cri codicis tranſlationem ſolutâ oratione » jam antea concinnaſſe. Hæc typis man- » dabatur in folio apud Sebaſtianum Huré » & Federicum Leonard; adjectæ erant no- » tæ literales ſatis prolixæ, magnoque ſtu- » dio elaboratæ. Hæc Doctorum approba- » tione munita eſt, conceſſum quoque fue- » rat à Matthæo Molé tunc ſigillorum Re- » giorum cuſtode (*qui obiit* 1656.) privile- » gium. Ipſa autem dignitate iterùm deco- » ratus Petrus Seguier proprio motu, vel » quorumdam Theologorum, qui hujuſ- » modi verſiones averſabantur, conſilio; » quamvis ſive in notis ſive in textu ad Lati- » nam editionem accommodato, nihil ani- » madverſione dignum reperiret, attamen, » ne iſta editio quæ jam ad mediam libri Le- » vitici partem pervenerat, ultra progre- » deretur, authoritate ſua prohibuit. » *Hæc ille. Eadem ferme refert pag.* 425. *enumerationis auctorum qui ſuis ipſum operibus bearunt.*

At cauſam ſuppreſſionis nullibi indicat; hæc eſt. Verſioni Marollianæ notas adjecerat Iſaac la Peyrere Præadamitarum ſyſtematis auctor, ſicut non ex his tantùm locis, quæ opinioni ſuæ favere putabat, poteſt judicari, verùm etiam ex relatione Vincentii Baron ex Ordine Prædicatorum, apud quem codicem notarum ſuarum depoſuerat. Id reſcivi à viro probatæ fidei, qui iſtud acceperat ab ipſo Patre Baron. Anno 1671. *delata fuit hæc verſio cum notis ad Franciſcum de Harlay Pariſienſem Archiepiſcopum; illam Guillelmo Martin, qui ex Miniſtro Calviniano ad Eccleſiæ Catholicæ fidem amplectendam multis abhinc annis acceſſerat, tradidit examinandam. Cùm Præſul ab ipſo cognoviſſet, peſſimam eſſe, erroribuſque ſcatentem pene infinitis, eam ab oculis hominum & manibus removendam eſſe cenſuit. Ita mihi nunciavit familiaris quidam meus & Guillelmi Martin popularis & amicus, quem ſæpiùs id quondam narrantem audivit. Extant fragmenta Pariſiis edita in Bibl. Regia, & in Bibl. Dominicanorum in vico S. Honorati.*

Novæ verſionis Bibliorum Gallicæ ſpecimina tria Mich. de Marolles in lucem edita, Gallicè. In 4°. Pariſiis 1678.

BIBLIA ISAACI LUDOVICI LE MAITRE DE SACI.

Biblia Latinè ex editione Vulgata & Gallicè, *interprete Ludovico Iſaaco le Maitre de Saci* cum explicatione ſenſûs
A literalis & ſpiritualis, *partim ab ipſo, partim à Petro Thomas Dn. du Foſſé, Ludovico Thouret de Sainte Catherine & Carolo Huré* excerpta ex SS. Patribus & auctoribus Eccleſiaſticis, 30. vol. in 8°. Pariſiis, Guill. Deſprez 1672-1695. Lugduni 1696. 32. vol. in 12. juxta editionem Pariſienſem, Amſtelodami 1696.

Biblia Gallica ex ipſamet verſione identidem recognita cum brevibus notis, (*quæ præſertim ex Vatabli vulgò dictis annotationibus excerptæ ſunt*,) & concordia
B Evangelica, 3. vol. in 4°. Bruxellæ & Leodii, Foppens 1700.

Eadem cum breviſſimis notis, 9. vol. in 12. Antverpiæ, (*vel potiùs Lugduni*) Caſparis Moreti 1701.

Eadem ſine notis, 2. vol. in 4°. Pariſiis, Guill. Deſprez 1701. Eadem cum notulis *Petri Thomas du Foſſé*, 8. vol. in 12. Bruxellæ 1701.

Eadem cum fuſioribus notis & concordia Evangelica, prætermiſſâ introductione in ſacram Scripturam, addito textu Latino Vulgatæ, 4. vol. in fol. Leodii,
C Broncard & Luxemburgi, Chevalier 1701.

Eadem Latinè & Gallicè cum iiſdem, 2. editio, *charactere majori & nitidiori*, 3. vol. in fol. Ibidem 1702.

Eadem quibuſdam in locis emendata Lat. & Gall. cum notis Gallicis (D. Manjean Preſbyteri), 16. vol. in 12. Pariſiis, Guill. Deſprez 1696-1702.

Eadem Gallicè abſque notis, 8. vol. in 16. Montibus, Gaſparis Migeot (*vel potiùs Amſtelodami, de Lorme*,) 1703.

D Eadem, in fol. Leodii, Broncard 1704. (*vel potiùs Rothomagi* 1705.)

Eadem, 8. vol. in 16. Pariſiis, Guill. Deſprez 1707. *Eadem eſt ac præcedens editio anni* 1703. *cujus primum folium duntaxat immutatum denuo excuſum eſt.*

Eadem quibuſdam in locis recognita cum textu Latino Vulgatæ editionis & commentario literali Gallicâ linguâ, auctore Auguſtino Calmet, 23. vol. in 4°. Pariſiis, Petri Emery 1707-1716.

Biblia Gallica ex verſione Ludovici
E Iſaaci le Maitre cum notis brevibus illuſtrandæ textûs ſacri literæ inſervientibus (quæ præcedentibus ſunt auctiores & ſelectiores) unà cum Latina editione; adjecta in fine ſunt concordantia Evangelica, libri apocryphi nunc primùm Gallico ſermone donati, & alii libri primevæ Eccleſiæ, Epiſtolæ criticæ S. Hieronymi, Diſſertationes præliminares in S. Scripturam, deſcriptio Templi Hieroſolymitani, Chronologia ſacra Uſſerii, Tabulæ ſex Geographicæ Petri Moulart Sanſon Geographi Regii, omnia Latinè & Gallicè,

4. vol. in fol. Pariſiis, Deſprez 1717.

Eadem cum voculis altero charactere ipſo textui inſertis ſtudio Ludovici de Carriere, à quo (perperam) inſcripta: Commentarius literalis in S. Scripturam, unà cum Latina editione Vulgata, 22. vol. in 12. Pariſiis 1709-1717.

LIBRI SACRÆ SCRIPTURÆ

SEORSIM EDITI.

Liber Geneſeos Gallicè, ex verſione Joannis Deſmareſt de Saint-Sorlin cum ejus explicatione allegorica. V. *ejus Tractatus qui inſcribitur:* Animi Deliciæ, fol. Pariſiis 1658.

Liber Geneſeos Latinè & Gallicè ex verſione Jacobi des Couſtures cum obſervationibus in loca difficiliora circa ſenſum literalem, 4. vol. in 12. Pariſiis 1687.

Hiſtoria utriuſque Tobiæ; hiſtoria Judith & præclarè ſacta Suzannæ &c. Gallicè, in 4°. Antverpiæ, Plantini 1568. *Hæc ſunt interpolata, quorum tamen præcipua pars ex ſacris literis excerpta eſt.*

Hiſtoria viduæ Judith, egregiè facta Suzannæ cum judicio Danielis, & hiſtoria Reginæ Eſther Gallicè, in 4°. Ibidem, iiſdem typis 1570. *Eſto idem de hac editione ac de priori judicium.*

Job, Salomonis Proverbia, Eccleſiaſtes & Canticum Canticorum ex Hebræo verſa in Gallicum ſermonem à Philippo Codurc, cum ejus obſervationibus, in 8°. Pariſiis 1647. 2. editio, in 8°. ibid. Savreux 1657.

Pſalterium Davidis Gallicè, *charactere Gothico (ex verſione Guiarti des Moulins)* cum gloſſis Nicolai de Lyra Gallicè redditis ab eo qui hanc editionem curavit, cum ejus epiſtola ad Carolum VIII. Galliæ Regem, 2. vol. in 4°. Pariſiis, typis Petri le Rouge (*abſque anno, circa an. D.* 1487.)

Ex Epiſtola Gallica nuncupatoria. » Eam
» ob rem voluntati tuæ & mandatis humili-
» ter obtemperans, juxta debiles ingenii
» mei vires, Pſalterii ex Latino in Galli-
» cum idioma tibi exponendi laborem gra-
» to animo ſuſcepi, prætereaque addidi
» gloſſas &c. »

Pſalterium Latinum linguâ maternâ (*i. e. Gallicà*) expoſitum *juxta verſionem Guiarti des Moulins parumper recognitam*, in 8°. Pariſiis, Antonii Verard, *abſque anno.*

Pſalterium Gallicum *ex verſione Jacobi Fabri Stapulenſis, (conferenti enim hujus Pſalterii loca cum iis quæ in Novo Teſtamento citantur, eodem modo converſa apparent)* adjecta ſunt Pſalmorum argumenta

A ad calcem, *in quibus ſuum Interpres novitatis ſtudium prodit*, in 8°. (Pariſiis) typis Simonis de Colines 1525. die 17. Februarii.

Idem cum iiſdem argumentis unicuique Pſalmo præfixis. Ad calcem ſubjectum eſt caput 44. Eſaiæ Prophetæ, eodem interprete, in 12. *abſque nomine loci & Typographi* 1530.

Pſalterium Lat. & Gall. ex verſione Gabriëlis du Puisherbault, in 8°. Pariſiis, Joannis de Roigny 1555. 1563. in 16. Ibid. Cl. Gaultier 1575. in 8°. Ibid. Michaëlis

B de Roigny 1583.

Pſalterium Gallicè ex verſione Theologorum Lovanienſium, in 16. Antverpiæ, Plantin 1564.

Idem & libri V. Sapientiales ex eadem verſione, in 16. Pariſiis, Heuqueville 1584.

Pſalterium Gallicè, Interprete Reginaldo de Beaune, in 4°. Pariſiis, Metayer 1586. In 8°. Pariſiis, Beys 1587. Idem cum annotationibus Blaſii de Vigenere, in 8°. Pariſiis 1588.

C Idem Latinè & Gallicè ex ejuſdem verſione, in 16. Ibid. Mettayer 1595. In 8°. Pariſiis, Robinot 1612.

Ex præfatione poſtremæ hujus editionis.
» En quintâ vel ſextâ vice hæc tranſlatio «
typis ſubjicitur... denuò eſt excuſa tam ad «
uſum populi cui vulgaris eſt lingua Gal- «
lica, quàm ut Helveticæ genti fieret ſatis «
&c. «

Idem, in 8°. Pariſiis, Davidis de Cleté 1613.

Idem ex eadem verſione, in 16. Pari-

D ſiis, Durand 1638. In 18. Ibid. Henrici le Gras 1646.

Pſalterium Gallicè ex Hebræo converſum à Rodolpho le Maitre, in 12. Pariſiis, Sebaſtiani Cramoiſy 1619.

Pſalterium cum Canticis Gallicè ex verſione Michaëlis de Marolles, adjectis præfationibus, argumentis, & brevibus notis, in 8°. Pariſiis, Sebaſtiani Huré 1644. In 12. Ibidem 1649.

Idem Latinè & Gallicè ex eadem verſione, in 8°. Ibidem 1655. In 12. Pariſiis,

E Friderici Leonard 1666.

Pſalterium Latinè & Gallicè ex verſione Joannis Adam, in 12. Pariſiis 1651.

Pſalmi Gallicè, *interprete D. du Mont juxta Privilegium i. e. Iſaaco le Maitre*, cum notulis Gallicis ex S. Auguſtino, in 12. Pariſiis, Roulland 1664. Iidem Latinè & Gallicè ex Vulgata, in 12. ibidem, le Petit 1665. Iidem Latinè ex Vulgata, & Gallicè ex Hebræo (interprete Antonio le *Maitre*) in 12. ibid. iiſdem typis 1665. Iidem Latinè ex Vulgata & Gallicè tam ex eadem Vulgata quàm ex Hebræo, in 12. ibid. 1671. 3. editio, in 8°. ibid. 1679.

Iidem Latinè & Gallicè ex Vulgata cum notulis Latinis ex S. Auguſtino, in 12. ibidem 1673. 4. editio, in 8°. ibid. 1680. 5. editio, in 8°. ibid. 1684.

Iidem Gallicè juxta textum Hebræum ex eadem verſione, in 8°, Trevoltii, juſſu Sereniſſimæ Principis Dombenſis 1689.

Pſalmi Gallicè juſſu Gilbert de Choiſeul Epiſcopi Tornacenſis, in 16. Pariſiis 1686. 12. Patiſiis 1710.

Pſalmi Gallicè ex verſione Franciſci Macé, additâ parapbraſi ex Latioa Lud. Ferraod Gallicè verſa, 8°. Pariſiis, Pralard 1686. 12. Ibid 1706.

Pſalmi Gallicè ex verſione Nicolai Cocquelin, in 8°. & in 12. Pariſiis, Leonard 1686.

Hæc verſio paraphraſim ſapit, ut author ipſe fatetur in præfatione.

Iidem, in 12. In Belgio, juxta edit. Pariſienſem 1686.

Pſalmi Gallicè ex verſione Franciſci Timoleontis de Cboiſi, cum vita Davidis, in 4°. Pariſiis, Cramoiſy 1687.

Pſalmi Gallicè juxta Hebræum verſi per Ludovicum Ellies du Pin, 12. Pariſiis, Pralard 1691.

Pſalmi *Lat. ex Vulgata, & Gallicè ex verſione Iſaaci le Maitre* cum piis obſervationibus Juliani Loriot, 3. vol. in 12. Pariſiis, Oſmont 1700.

Senſus literalis Pſalmorum nova interpretatione continua expoſitus à P. J. L. (Phil. Jacobo Lallemant S. J.) Gallicè 12. Pariſiis 1702.

Pſalmi Lat. ex vulgata & Gallicè ex verſione Henr. Vignier, cum piis cogitationibus in unumquemque verſum, in 12. Pariſiis, Jo. de Nully 1703.

Pſalmi Lat. & Gallicè ex verſione Jacobi de Melicque cum ejus notis litteralibus & grammaricis, in 8°. Pariſiis, Guetin 1705.

Pſalmi Gallicè *ſub hoc titulo:* Mens Davidis ſeu nova verſio Pſalmorum *ex Latina Vulgata* quæ è regione adjecta eſt, cum annotationibus moralibus, Interprete Euſtachio le Noble, in 8°. Pariſiis, Moreau 1706.

Pſalmi Gallicè *hac inſcriptione notati:* Senſus proprius & litteralis Pſalmorum Davidis interpretatione continuâ breviter expoſitus, (*à Jacobo Philippo Lallemant*) *Gallicè*, 12. Pariſiis, Nic. le Clerc 1708.

Septem Pſalmi Pœnitentiales ex Hebræo Gallicè redditi cum obſervationibus generalibus in ſex ptiores, & ſingulari in alterum expoſitione, Interprete Pbil. Codnrco, 8°. Pariſiis Car. Savreux 1648.

Iidem ex verſione Iſaaci Martineau cum obſervationibus, in 12. Pariſiis Mariette 1710.

Proverbia Salomonis, liber Sapientiæ, Eccleſiaſtæ, Cantici Canticorum & Eccleſiaſtici Gallicè ex verſione Petri Gorſe cum ejus notis ſynopticis, Gallicè, 4. vol. in 12. Pariſiis 1654-55.

Quinque libri Sapientiales Lat. & Gall. ex verſione Franciſci de Bellegarde *ſub hoc titulo:* Livres moraux de l'ancien Teſtament où ſont renfermez les maximes de la ſageſſe divine avec les devoirs de la vie civile, in 8°. Pariſiis 1701.

Iidem una cum verſione Latina commentario literali, vel potius vocibus quibuſdam ipſi textui inſertis elucidati à Ludov. de Carriere, 2. vol. 12. Remis, Godard 1712.

Proverbia Salomonis Gallicè ex verſione (Joannis) Puget de la Serre, 4°. Pariſus 1661.

Proverbia Salomonis Gallicè *ex verſione Iſaaci le Maitre* cum iis quibus Vulgata diſcrepat à textu Hebræo, in 12. Bruxellis 1672.

Canticum Canticorum Lat. & Gallicè juxta textum Hebræum ex verſione Rodolphi le Maiſtre, in 12. Pariſiis, Cramoiſy 1628.

Idem Gallicè tantùm, in 12. Ibidem 1629.

Idem Gallicè, Interprete Joanne des Mareſts, 8°. Pariſiis 1656.

Idem Latinè & Gallicè (tacito nomine Interpretis, ſc. *Genovefæ Guion.*) in 8°. Lugdoni, Antonii Briaſſon 1687. Idem V. *Collectio variorum tractatuum Theologiæ myſticæ* 12. Coloniæ 1699.

Idem Gallicè ex verſione Franciſci Aurat cum ejus notis, in 8°. Lugduni 1689.

Idem Gallicè *ex verſione Armandi de Gerard* cum duplici paraphraſi &c. in 8°. Pariſiis 1690.

Liber Sapientiæ Gallicè redditus cum pataphraſi & brevibus conſiderationibus in unumquemque verſum, 12. Pariſiis Simart 1712.

Liber Eccleſiaſtici ſive Sapientia filii Sirach, Gallicè, in 8°. Antverpiæ, Plantin. 1564. 1572.

Liber primus & ſecundus Maccabæorum, Gallicè, Pariſiis 1589.

NOV. TEST. GALL. GUIARTI DES MOULINS.

NOvum Teſtamentum Gallicè *ex verſione Guiarti des Moulins* recognitum & emendatum ſtudio Juliani Macbo & Petri Farget, in folio. Lugduni, Bartbolomæi Buyer *abſque anno.*

At annus 1477. conjici poteſt ex charactere rudi & impolito, eodem prorſus, quo li-

ber ejuſdem authoris inſcriptus. La legende des nouveaux Saints reveuë & corrigee par Frere Julien de l'Ordre de S Auguſtin, imprimé par Bartolomieu Buyer, à Lion l'an 1477. *Eâdem quoque forma excuſum eſt.*

N. TEST. FABRI STAPULENSIS.

NOvum Teſtamentum Gallicè ex Latino, *interprete Jacobo Fabro Stapulenſi* cum epiſtola parænetica, in 8°. Pariſiis, apud Simonem de Colines 1523. *IV. Evangelia edita* die 8. Junii. *Epiſtolæ S. Pauli & Catholicæ* die 17. Octobris: *Acta Apoſtolorum* die 31. Octobris, *& Apocalypſis* die 6. Novembris. *Servatur hæc prima & rariſſima editio in Bibliotheca Oratoriana, antehac in quodam Monalium diœceſis Meldenſis cœnobio.*

Ex Epiſtola »Vulgari idiomate ex La-
» tino quod paſſim legitur, ex gratiâ Chriſti
» ordinata ſunt vobis Evangelia, nullâ re
» vel additâ vel ſublatâ... deinde ejuſdem
» beneplacito reliquis Novi Teſtamenti li-
» bris fruentur ii &c.»

Ex Epiſtola Actis Apoſt. præmiſſa. »Quo
» deſiderio triginta ſex abhinc annis aut
» circiter accenſus Carolus Rex hujus no-
» minis Octavus, cujus rogatu integra con-
» verſa ſunt Biblia in linguam vulgarem...
» ad cujus ſanctum & utile ſtudium operam
» ſuam contulit peritus Theologiæ Doctor,
» qui ei erat à ſacris confeſſionibus, cogno-
» mento Joan. de Rely, vir in Epiſcopali
» *poſteà* conſtitutus dignitate (*deſignatus An-*
» *degavenſis Epiſcopus anno* 1491.).. Tum
» (*id eſt circa annum* 1487.) Biblia Gallica,
» & denuò multories impreſſa fuerunt.»

Jacobus Faber Stapulenſis integrum Novi Teſtamenti textum Gallico idiomate donavit licet Eraſmus in Epiſtola ad Bilibaldum Pirckhaimerum Baſileæ anno 1516. *ſcripta, lib. Epiſt.* 30. *Epiſtola* 44. *editionis Londinenſis quatuor duntaxat Evangeliorum meminerit, his verbis:* » Jacobus Faber qui metu pro-
» fugerat non ob aliud, quod quam verte-
» rat Evangelia Gallicè, reverſus eſt in au-
» lam. » *Poſtquam quatuor Evangelia tranſtuliſſet, reliquos etiam Novi Teſtamenti libros, ſicut in Evangeliorum præfatione ſponderat juxta verſionem ſuam edidit.*

» Novum Teſtamentum in Gallicum
» ſermonem quâdam curâ ac ſtudio concin-
» natum primus convertit Faber Stapulen-
» ſis, priores enim verſiones miſerandum
» in modum erant confectæ « *Ita Richardus Simon qui hanc primus poſt Eraſmum memorat cap.* 2. *Nov Obſerv. in N. Teſtam. p.* 150.

Novum Teſtamentum Gallicè, ex eadem verſione &c. Tomus I. complectens quatuor Evangelia, 8°. Pariſiis, Simonis Colinæi, die 12. Aprilis 1524. Tomus II. continens reliquos N. T. libros, 8°. Ibidem, iiſdem typis 1524. die 10. Januarii *Hic annus* 1524. *incipiebat à die feſto Paſchatis qui hoc illo anno in diem* 27. *Martii incidit. Hæc conſuetudo deſiit in Curia ſaltem Gallicana anno* 1565. *in quo annus à primo die Januarii cœpit initium.*

Idem *charactere minori*, 8°. *abſque nomine loci & typographi*, 1524. die 7. Octobris.

Hanc ſanè tranſlationem cenſurà notarunt Theologi Pariſienſes, ut legitur in indice librorum prohibitorum anno 1551. *edito, titulo librorum Gallicorum* ab incertis authoribus:
» Les ſaintes Evangiles de Jeſus-Chriſt, «
& au commencement une Epiſtre exhor- «
tatoire qui ſent la doctrine de Luther. «
Les ſaintes Evangiles de Jeſus Chriſt au «
commencement y a Epiſtre Lutherien- «
ne. «

Prohibitæ jam fuerant hujus Novi Teſtamenti & Pſalterii verſiones Gallicæ à Synodo Provinciali Biterrenſi anno 1528. *convocata his verbis.* Idem Synodus ſtatuit ne libri Lutheranæ hæreſis aut ſequacium, aut alii libri etiam divini ex Latino ſermone in linguam vernaculam pridem & ab annis octo (vel potiùs quinque) verſi non vendantur, emanturque niſi fuerint ab Ordinariis locorum recogniti ſub pœnis contravenientibus infligendis. «

Novum Teſtamentum Gallicè ex eadem verſione recognita, & ſummo ſtudio ab omnibus mendis perpurgata, cum iiſdem Epiſtolis exhortatoriis, 2. vol. in 8°. Pariſiis, Simonis du Boys, tomus I. die 14. Octobris 1525. tomus II. die 6. & 12. Octobris 1525.

Non eadem eſt ac præcedens aut ſubſequens editio, ut ex earum collatione comperi.

Idem Gallicè ex eadem verſione cum figuris in libro Apocalypſeos, 2. vol. in 8°. Baſileæ 1525.

Si facta fuiſſet in hac civitate iſta editio, Eraſmum, qui tunc temporis Argentorati degebat, non fugiſſet.

Idem *charactere minori*, peculiari formâ, octavâ quam vocant oblongâ, cum alia epiſtola exhortatoria, *abſque anno & nomine loci & Typographi.*

Idem cum alia præfatione, 12. *abſque nomine loci & Typographi* 1529.

In decreto ſupremi Senatûs Pariſienſis 28, *die Auguſti an.* 1525. *notantur quidam tam Veteris quam Novi Teſtamenti libri, ſcilicet,* Pſalterium, Canticum Canticorum, (*hujus exemplar nuſquam inveni*,) Evangelia, Epiſtolæ Pauli & Apocalypſis, *recens ex Latino in Gallicum ſermonem tranſ-*

lati & excuſi.(Ex his Pſalterium & Novum A Teſtamentum ex verſione Jacobi Fabri jam recenſita ſunt.) *Decretum illud refertur ad calcem collectionis Auctorum verſiones vulgares damnantium.*

Hanc verſionem Novi Teſtamenti, ſicut & Pſalterii à Fabro Stapulenſi concinnatam, quoad ſtylum quibuſdam in locis recognitam in ſua editione Antverpienſi complexus eſt Martinus Lempereur, & poſtea Petrus Robertus Olivetanus in Editione Neocomenſi.

Novum Teſtamentum Gallicum ex eadem verſione parumper recognita. V. B *Biblia Gallica Antverpienſia* 1530. 1534. 1541.

Idem, in 8°. Antverpiæ, typis Martini Lempereur 1531. 12. Ibidem, iiſdem typis 1532. Idem Latinè & Gall. 12. Lugduni 1533.

Idem, in 12. Antverpiæ, apud Vidnam Martini Lempereur 1538. Ibidem, Guillelmi de Monte 1540. 1543. in 16. Ibidem, Petri de Middelburgo 1543. Ibidem, per Henricum Petri in Talpa 1543. Ibidem C per Joannem Richard. *Quatuor hæc poſtrema exemplaria ejuſdem ſunt forſan editionis.*

Idem, in 8°. Ibidem, Matthæi Crom 1548. in 8°. Ibidem, Joan. Gymnici 1554. 16. Ibidem Jac. Lieſvelt 1554. 8°. Ibid. 1557. 12. Ibid. 1563. 8°. Ibidem, Joan. Gymnici 1567.

NOV. TEST. RENATI BENOIST.

NOvum Teſtamentum Gallicum ex D verſione Renati Benoiſt. V. *ejus Biblia Gallica* 1566. 1568.

Idem, 2. vol. in 12. Pariſiis, Mich. Gaillard 1566.

Idem, 2. vol. in 16. Pariſiis, Nicolai Cheſneau 1569.

Idem, in 16. Antverpiæ, Nicolai Soolmans 1577.

Idem cum notis, recognitum à Joan. Hentenio, 16. Rotomagi, Pavie, Mallard 1579-80. Idem 8°. Ibidem Richardi Lallemand 1582.

Idem Lat. Gallicè, 2. vol. 12. Ibidem Jo. Petit 1585.

Idem Gallicè in 12. Ibid. Lallemand, Mallard 1585.

Idem, in 8°. Rothomagi 1612.

Novnm Teſtam. Latinè & Gallicè ex Græco, 2. vol. 16. Lugduni, Joan. Frellon 1567.

N. T. DD. LOVANIENSIUM.

NOvum Teſtamentum Gallicum ex verſione Lovanienſi cum figuris, 8°. Aotverpiæ 1566. 16°. Rothomagi, Loudet 1572. Aotverpiæ, Plantin 1573. Lugduni, Barthol. Honorati 1578. Pariſiis, Joan. de Bourdeaux 1581. Rothomagi, Calles 1603. Ibidem, Joao. Oſmone 1606. Lugduni, 1607. Rothomagi, Crevel 1609. Logduni, Martini Corbin 1610. Rothomagi, Morrout 1612. Ibid. Nicolai Hamilton 1619. In 8°. Ibidem, Couſturier 1624.

Idem cum duplici præfatione Franciſci de Harlay Arcbiepiſcopi Rotbomagenſis, 2. vol. in 8°. Pariſiis 1631.

Idem, in 12. Pariſiis, Seb. Huré 1632. In 16. Pariſiis 1636. 2. vol. in 16. Rothomagi, Vautier, Malaſſis 1641.

Idem ex recognitione Franciſci Veron, in 16. Pariſiis, Boulanger 1646.

Idem ita recognitum & emendatum ut re ipſa nova ſit traductio juxta vulgatam Latinam ſacta & collata diligenter cum textu Græco, adjectis brevibus, continuis & literalibus notis atque Clero Gallicano convocato nuncupatum, auctore Franciſco Veron, in 4°. Pariſiis, Theod. Pepingué 1647.

Ex priori præloquio. » Hæc verſio eadem eſſe ac prima Genevenſis, vel ipſamet emendata dici poſthac nullatenus « poteſt, eum ſit à me ex Vulgata Latina « quam accuratiſſimè confecta, collataque « cum textu Græco. In ea, qualis emittitur, adornanda ſubjunctis obſervationibus « *quæ hic nuncupantur.* Lumioa Evangelica, « novem menſes integros ad minimum inſumpſi... Id unum inprimis curavi, ut « ſacra volumina in linguam popularem diligenti ſtudio converſa, tum cum textu « Græco quam cum veteri Latina Vulgata « collata in lucem prodirent... Hanc verſionem nativâ ſcriptam oratione & ab omnibus ſordibus Genevenſium perpurgatam publici ſacio juris. «

E » Quanquam hæc tranſlatio (*ait Rich. Simon cap.* 31. *Hiſt. Crit. Verſionum N. T. pag.* 355.) nec ſit barbara, nec nimium « literalis mediamque viam, quæ ſacrarum « paginarum Interpreti maximè congruit, « quodammodo teneat, non ſemper tamen « puro ſermone procedit. Multis in locis « literæ conſenraoeam magis, licet non rudem & barbaram, conficere *hic Interpres* « poterat.

Idem Lat. & Gall. ex verſione Lovanienſi, in 8°. Pariſiis, Huré 1647. In 16. Trecis, Oudot 1650. In 16 Lugduni, J. Gregoire 1651. Idem ex recognitione Fr. Veron

by Goog

Veron, in 16. Pariſiis 1657. Idem recog- A nitum ab Antonio Girodon, in 12. Pariſiis 1660. & 1689. Idem in 24. Pariſiis, Maucroix 1662. 1666. In 24. Ibidem 1678. Idem in 24. & in 8°. Burdigalæ 1687.

N. TESTAMENTUM MICH. DE MAROLLES.

NOvum Teſtamentum Gallicè tranſlatum *juxta Latinam Deſid. Eraſmi verſionem* à Michaële de Marolles cum B ejus Epiſtola Cleri Gallicani Præſulibus nuncupata, & cum præfatione doctiſſima, in 8°. Pariſiis, Cramoiſy 1649.

Idem cum eadem epiſtola, adjunctâ alterâ ad Carolum de la Milletiere, in 12. Pariſiis, Huré 1653.

Ex altera Epiſtola. » Jam ab aliquo tempore concinnatam à me Novi Teſtamenti verſionem ex Latina Eraſmi quæ Græco textui videbatur magis conſentanea, publicavi... In ea relegenda tuam lubens operam inſumpſiſti, manuque tuâ notaſti C quæ juxta mentem tuam erant emendanda. Correctiones tuas ferè omnes admiſi. «

Idem Latinè ex Vulgata Latina, & Gallicè ex præcedenti verſione cum utraque epiſtola & præfatione, 3. editio, in 8°. Pariſiis, Huré 1635. Idem Gallicè, in 12. Pariſiis, iiſdem typis 1660.

Ex præfatione. » Senſum Græci contextûs ſectatus ſum: à litera non abii: nihil addidi niſi quaſdam voces charactere cur- D ſivo impreſſas. In ſacris præſertim libris ne quid immutetur cavendum eſt. «

» Hanc regulam obſervare (*inquit Rich. Simon in hiſt. crit. verſion. N. Teſt. cap.* 31.) haud facilè poterat is cui Græca lingua penitus erat ignota. Plurima inſuper in ejus verſione reperiuntur vitia quæ hîc fruſtra indicarentur: ſat eſt in univerſum aſſerere Michaëlem de Marolles dotibus quæ optimo ſacrarum literarum interpreti ſunt neceſſariæ, fuiſſe omnino deſtitutum. « E

Alia quoque facta eſt hujus tranſlationis editio, juxta hæc verba Michaëlis de Marolles pag. 30. *Brevis Commonitionis præmiſſæ Apocalypſi Gallicis rythmis ab ipſo expreſſæ.* » Elegantiſſimas adhibui locutiones, quantum in me fuit, licet non ſectatus illas fuerim in verſione Gallica Nov. Teſt. jam quinquies ab anno 1651. editâ. *Hæc ſcribebat an.* 1677.

NOVUM TESTAM. DION. AMELOTTE.

NOvum Teſtamentum ex antiqua editione Latina juſſu Sixti V. recognita, & auctoritate Clementis VIII. edita, in Gallicum idioma (*juſſu quorumdam Eccleſiæ Gallicanæ Præſulum*) converſum à Dionyſio Amelotte cum notis in loca difficiliora &c. *adjectis etiam notationibus Latinis in Evangelium S. Matthæi*; Harduino de Perefixe Pariſienſi Antiſtiti dicatum. 3. vol. in 8°. Pariſiis, Franciſci Muguet. Evangelia & Actus Apoſtolorum 1666. Epiſtolæ D. Pauli 1667. Epiſtolæ Canonicæ & Apocalypſis 1670.

Ex Epiſtola nuncupatoria, poſtquam aſſeruit binam tantum eſſe ordinatione divinâ factam S. Scripturæ tranſlationem, *Græcam ſcilicet Septuaginta Interpretum & Latinam à S. Hieronymo adornatam, ſubdit:* » Non ideò hæc à me dicta velim, ut verſionem meam plurimorum interpretatiooibus qundammodo anteponam, ſed ut innoteſcat me, licet gratiæ & ſcientiæ donis aliis inferiorem, illis tamen feliciorem exiſtimare, ex quo ad hoc opus ſuſcipiendum ab Illuſtriſſimo Prædeceſſore tuo Petro de Marca inductus ſum, jubente quoque Ludovico de Baſſompiere Epiſcopo Santonenſi (*Dion. Amelotte ex Santonibus erat oriundus*) à te tandem, Illuſtriſſime Præſul, in hoc incœpto labore confirmatus, eâ devictus ſum gratiâ, quæ mihi ſanè pretioſior eſt omnimodâ doctrinâ, eloquentiâve eorum qui ſuopte ingenio hujuſmodi labori ſe dederunt &c. «

Sic incipit Præfatio. » Non eodem animo concinnata eſt hæc traductio, quo illæ, quæ Wittembergæ & Genevæ prodierunt ſeculo ſuperiori. Hæ more humano factæ fuerunt, iſta mandato Præſulum ut ex eorum teſtimoniis, Regiſque privilegio patet ſuſcepta, ordinâtione divinâ atque miſſione ſubnixa eſt... Hanc ex antiquâ Latinâ editione curâ maximâ confeci.... Licet ex Latinæ verſionis juxta vetuſtiſſimum Græcum exemplar conditæ integritate, Græci contextûs vulgaris alteratio ſit manifeſta, eam tamen adhibui diligentiam, quâ major hactenus non fuit, ut oſtenderem Latinum cum veteri textu Græco plane conſentire. Antiquiſſimos ideo, ante mille annos & ultra manu exaratos codices, qui in totius orbis Chriſtiani bibliothecis aſſervantur, & quorum aliqui mille ducentorum & 300. annorum ætatem ſuperant, ſummo ſtudio perquiſivi. Ex his omnibus excerp-

» ta habui, nimirum ex viginti Gallicanis, A
» ex omnibus tum Vaticanæ, tum aliarum
» Italiæ Bibliothecarum, ex Hiſpanicis ſex-
» decim, præter eos quibus uſus eſt in præ-
» ſtantiſſima editione ſua Cardinalis Xime-
» nius, ex multis Anglicanis & regionum
» Septentrionalium, ex plurimis in ipſamet
» Græcia repertis; demum ex eis, quos SS.
» Patrum lucubrationes complectuntur,
» quorum omnium index poſt præfationem
» notarum in Matthæum in fine hujus ope-
» ris poſitus eſt &c.«

» Jure ac meritò (*inquit Rich. Simon* B
cap. 32. hiſt. crit. Verſ. Novi Teſtamenti)
» de Dionyſio Amelotte Congregationis
» Oratorii Preſbytero dicendum eſt, pri-
» mum eum eſſe inter ſcriptores Catholi-
» cos, qui accuratam Novi Teſtamenti ver-
» ſionem confecerit. Gallicum idioma pro-
» be callebat; Latinæ Linguæ & Græcæ ſat
» peritus, ut à gravibus vitiis ſibi præcave-
» ret. Sacræ præterea Scripturæ, antequam
» illam converteret, ſtudio peculiari vaca-
» verat. Verum... in exquirendis myſticis
» ſenſibus magis quam ad litteram expla- C
» nandam animum ſuum intenderat. Ideo
» accuratam omnibus numeris verſionem
» non potuit concinnare. Critices, lingua-
» rumque Orientalium peritiam ad id o-
» pus ducebat neceſſariam; at ſerius illa-
» rum cognitione imbutus, antiquas exue-
» re præconceptiones non valuit... Huic
» verſioni condendæ multum temporis
» inſumpſit. *Loquens de codicibus mſc. quibus
ſe uſum eſſe narraverat Dion. Amelotte, hæc
ait:* » Præter binos aut tres, quos paucis
» in locis conſuluit, quinque quadringen- D
» torum ſunt duntaxat vel 500. annorum;
» nullas variantes lectiones, niſi quæ prius
» editæ jam fuerant, profert in medium.
» Quid per omnes Vaticanæ Bibliothecæ
» codices intelligat, ignoro: hoc enim no-
» mine unus aut alter laudatur, in quo re-
» periatur varietas lectionum, quas autem
» ex illis adducit, jam prodierant... Sep-
» temdecim Hiſpanica exemplaria ex Lu-
» dov. Lacerdæ Adverſariis duntaxat ha-
» buit vel ex Bibliorum Londinenſium to-
» mo ſexto, in quo etiam invenit lectiones E
» quas ſub nomine Cardinalis Ximenii af-
» fert. «

Idem *abſque notis*, 2. vol. in 12. Ibid. 1668. 1673.

Idem recognitum cum nova admonitione ad lectores, 2. vol. in 12. Ibidem, Muguet 1677.

Ex admonitione. » Lectores uſus docebit,
» hanc editionem eſſe accuratiſſimam; viri
» namque ſacrarum litterarum periti, &
» linguæ Gallicæ ſtudio dediti ſuam nobiſ-
» cum ſententiam communicarunt in locis
» difficilibus, atque eorum conſilio pluri-
mæ mutatæ fuerunt locutiones ac purio- «
res redditæ. Varia vocabula, quæ tan- «
quam idiomati Gallico non ſatis congrua, «
jam ante reſpueram, nunc ut pote conſe- «
crata uſurpavi & reſtitui. «

Idem, in 24. Ibidem, iiſdem typis 1678.

Idem, 12. Pariſiis, Muguet 1681. 1686. In 16. Rothomagi 1687.

Idem cum notis, additâ novâ Typographi Epiſtolâ ad Franciſcum de Harlay Archiepiſcopum Pariſienſem, 2. vol. in 4°. Ibidem, Muguet 1688.

Idem *abſque notis*, in 24. Ibidem 1686. 1692. in 12. Ibidem 1696. in 24. Ibidem 1702.

Idem annuente Ludov. Antonio Cardinali de Noailles editum, in 12. Pariſiis, Mich. David 1703.

Idem *ſtylo aliquoties mutato*, in 12. Ibidem 1707.

Idem, in 12. & in 24. Lugduni, Valfray 1710.

NOVUM TESTAM. GALL. MONTENSE.

NOvum Teſtamentum ex Vulgata editione Latina Gallicè verſum, adjectis diſcrepantiis Græci textûs à Latino, *cum permiſſione Ordinarii, ſcilicet Gaſparis Nemii Cameracenſis Archiepiſcopi die 12. Octobris anni 1665. & privilegio Regis Hiſpaniarum*, 2. vol. in 12. Montibus, apud Gaſparem Migeot (*typis Elzevirianis*) 1667. In 12. Lugduni, Juilleron 1667.

Ex ſecunda præfationis parte, quæ varias circa hanc interpretationem obſervationes complectitur: » 1. Nonnullæ voces plurimis in «
locis charactere curſivo in ipſo contextu «
inſertæ ſunt, reliquo textu literis Roma- «
nis impreſſo. Hæ ſenſum reddunt magis «
perſpicuum, tranſlationemque linguæ «
noſtræ genio conformiorem... 3. Cum di- «
cit Interpres id intendiſſe, ut textûs ver- «
ba fideliter exprimantur, verbum verbo «
reddendo abſtringere ſe noluit... 4. A li- «
tera non abſcedit, qui dictionem unam «
pluribus univocis exponit... 5. Hac alte- «
râ viâ ut ſenſum literæ magis congruen- «
tem promat Interpres, conatus eſt voce «
perſpicuâ contextum enuntiare. Cum au- «
tem hac voce litera non omnino poſſit ex- «
poni, tum ſenſus ille qui literam preſsè «
ſequitur, ut eo lector non privaretur, «
margini appoſitus eſt.... 6. Hic autem tan- «
tummodo indicatur, cum quidpiam in- «
eſt alicujus momenti &c... 7. Juxta hanc «
methodum dilucidiſſimus ſenſus in textu «
legitur, nimium verò literalis ad margi- «

» nem amandatur. 8. Marginem quoque
» occupant aliæ quædam notæ, quæ diver-
» ſam ejuſdem vocis interpretationem præ-
» bent, ut eam lectores ſeligant, quæ eis
» magis placuerit: vel alium ſenſum pan-
» dunt. Hac maximâ difficultate laborat is
» qui ſacræ Scripturæ interpretationi vacat:
» multos nimirum, varioſque illa promit
» ſenſus: atque ideo cum eo donatur idio-
» mate, veluti Gallico, quod ſenſum anci-
» pitem & incertum prorſus reſpuit, ad u-
» num non poteſt textus determinari quin
» alter ſtatim eliminetur, cujus quidem ca-
» pax eſt & Græcus & Latinus... Secun-
» dum linguæ Gallicæ genium, loca quæ-
» dam, ut ita dicam, ſuſpenſa varioque ſen-
» ſui in utroque textu obnoxia, ad unum
» tamen ex illis definita ſunt... qui tunc ex-
» preſsè indicatur; referuntur vero in mar-
» gine alii à SS. Patribus explicati. Quod
» igitur in textu verſionis Gallicæ non pro-
» mitur, illud nota marginalis præcipuis in
» locis indicat.
» 10. Nec minor fuit difficultas in deli-
» gendo textu quem exprimeret hæc tranſ-
» latio, an Græcum an Latinum? Conſul-
» tius judicarunt Interpretes mediam ince-
» dere viam quæ utrumque ſimul in hac
» editione quodammodo conjungeret. Eam
» ob cauſam, verſionem Latinam ſectatur
» noſter contextus.... & cum illa differt à
» Græco, hujus ſenſus pauciſſimis exceptis
» locis, margini adſcribitur &c. »

Quamvis in privilegio Regis & in permiſſione Ordinarii Novum hoc Teſtamentum per unum Doctorem Sorbonicum in Gallicum idioma fideliter tranſlatum *aſſeratur, conſtat tamen verſionem hanc à multis factam eſſe atque reviſam. Antonius le Maitre, Orator percelebris, qui facundiâ ſuâ Senatum Pariſienſem non ſemel recreatrat, cum in Portûs Regii ſeceſſum anno* 1637. *ſe recepiſſet; tùm rebus ad Deum pertinentibus, ſtudioque ſacrarum literarum totum ſe mancipavit, ac imprimis Novum Teſtamentum Gallico ſermone donare aggreſſus eſt; plurimos hoc in opere annos deſudavit; jamque anno* 1653. *quatuor Evangelia ſacramque S. Johannis Apocalypſim interpretatus fuerat, cum ſejuncti ſunt ii quibuſcum ſociam vitam agebat, per reliquum vitæ tempus, variis gravatus infirmitatibus non ultra progreſſus eſt, obiitque anno* 1658. *Hoc ejus inceptum opus, cum per otium licuit, perficere ſtatuerunt qui cum tanto viro dum viveret, magna neceſſitudine conjuncti fuerant. Verſionem Evangelii ſecundum Matthæum tanquam ſpecimen cum homiliis S. Joannis Chryſoſtomi à Paulo Antonio de Marſilly vel potius à Lud. Iſaaco le Maitre Gallicè redditis ediderunt anno* 1665. *verùm cum ad vulgatam Latinam interpretationem facta eſſet*
A *ad amuſſim hæc Gallica verſio; ut perfectior prodiret præſertim in Epiſtolis Pauli, ad textum Græcum illam revocandam arbitrati ſunt. Suam huic ſummo labori operam contulerunt Antonius Arnauld, Doctor Sorbonicus, Petrus Nicole Facultatis Theologicæ Pariſienſis Baccalaureus atque Ludovicus Iſaac le Maitre Preſbyter Antonii Frater; his ſe adjunxit Joſephus Sebaſtianus du Cambouſt de Pontchateau qui ſcribebat, quæ recta fuerant, legebatque ac ſuo calamo confirmabat. Aſſervantur etiamnum Pariſiis Evangelia*
B *tria poſteriora & Apocalypſis, ſcripta manu ipſius Antonii le Maitre cum variis ad marginem emendationibus Antonii Arnauld & Iſaaci le Maitre exaratis, in cujus codicis fine legitur abſolutum fuiſſe die quinta Martis anno* 1683. *Codicem hunc Nicolaus Toiſnard, doctiſſimus Aurelianenſis, quondam ab Elzevirio accepit. Collato tamen iſthoc codice cum priori illa editione, variæ deprehenduntur diſcrepantiæ; proinde hæc editio juxta alium codicem concinnata eſt. Hanc Evangeliorum interpretationem per tres quatuorve*
C *annos maximo cum labore ac ſtudio recognoverant, at cæteros tranſtulerunt Novi Teſtamenti libros, inprimis Antonius Arnauld qui ſolus in permiſſione deſignatur, & Lud. Iſaac le Maitre de Saci, qui præfationem compoſuit, juvantibus Petro Nicole & Claudio de Sainte Marthe.*

Hi adſcitis plurimis Theologis Pariſienſibus illam iterato examine reviderunt; cum quatuor illorum, nempe Eliæ du Freſne de Mincé, Grenet, Thomæ Fortin & Jacobi Boileau à quo id reſcivi, approbationibus
D *eſſet munita, hujus exemplar elegantiſſimâ manu deſcriptum Petro Seguier tum Franciæ Cancellario oblatum eſt, ut cum diplomate Regio excuderetur. Is autem conſultis ea de re Claudio Morel & Martino Grandin Doctoribus Sorbonicis, inſtigante quoque Dionyſio Amelotte, verſionem illam imprimendi omnem penitus facultatem denegavit. Anno* 1665. *obtenta à Gaſpare Nemio Archiepiſcopo Cameracenſi, nomine Gaſp. Migeot Bibliopolæ Montenſis hujus proinde Diœceſis, imprimendi permiſſione, & an.* 1666. *Iſaaci*
E *Pontani librorum Cenſoris approbatione, quibus diploma Regis Hiſpaniarum acceſſit, Abbas de Pontchateau quarta die Junii anno* 1667. *Amſtelodamum petiit, ſecum detulit exemplar his munitum inſtrumentis, illudque nomine ejuſdem Migeot, typis Elzevirianis edendum curavit. Ex his quæ jam allata ſunt, plurima confirmantur multaque alia adjiciuntur tomo primo Narrationis eorum quæ ad pacem Eccleſiæ ſancitam ſub Clemente IX. ſpectant pag.* 226. *& ſeqq. Hæc prior Elzeviriana editio diſtinguitur caractere* I *abſque cauda, qui quidem caracter tom.* 1. *cap.* 2. *Matthæi verſ.* 1. *& ſeq. reperitur.*

Vulgò Montenſis dicitur hæc traductio quia Montium Hannoniæ nomen pleræque editiones in fronte gerunt; nulla tamen ibi prælo ſubacta eſt. Pluribus arridet quod in ea, præſertim in Epiſtolis D. Pauli omnia plana ſint atque perſpicua: verum his de cauſis duplici vitio laborat; paraphraſin aliquando ſapit, & frequenter ancipitem ac dubium ſenſum nimis determinat. Si ſaltem littera, quæ in omnibus ferè notis legitur, iis in locis in quibus nihil eſt obſcuritatis ſenſuſque clarus eſt & obvius, eſſet in textu conſervata, mutatis quoque nonnullis textibus, hæc ſanè tranſlatio, licet fortè non tam elegans, ſimplicior foret atque accuratior.

Prohibita fuit illa Romæ à Clemente IX. die 20. *Aprilis* 1668. *& ab Innocentio XI. die* 19. *Septembr.* 1679. *Pariſiis* 18. *Novembris* 1667. *&* 20. *Aprilis* 1668. *Ebroici* 27. *Novembris* 1667. *Ebroduni menſe Decembri* 1668. *Remis* 4. *Januarii* 1668. *Ambiani* 20. *Octobr.* 1673. *Telonis* 19. *Febr.* 1678. *Sagii* 27. *Sept.* 1678. *& decreto Regio* 22. *Nov.* 1667.

» † Novi Teſtamenti verſio Gallica, quæ vulgo dicitur Janſeniſtarum, *ab auctoribus, ſc. Iſaaco le Maitre de Sacy, Foſſio & Arnaldo, Janſeniſtis*, vel Montenſis, *à loco impreſſionis*, ſæpiſſimè recuſa eſt, & ſcriptis graviſſimè impugnata, *à Malleto inprimis & Maimburgio, conſ. acta Erud. Lipſ. an.* 1686. *pag.* 201. nec trepide defenſitata. » *Joan. Alb. Fabricius B. Gr. lib.* 4. *cap.* 5.

Novum Teſtamentum Gallicum ex eadem verſione, *charactere minimo & nitidiſſimo, duplici columnâ diſtinctum, abſque notulis*. Editio ſecunda *ab uno Claudio de Sainte Marthe* caſtigata, in 12. Montibus 1667.

Nulla ferè facta eſt deinceps editio, in qua non ſit quidpiam immutatum.

Idem Gallicè cum notulis, 3. editio, 2. vol. in 12. Montibus, Gaſparis Migeot 1667.

Idem Gallicè, in 12. Lugduni, Proſt 1667.

Quinque priores editiones ſunt ejuſdem anni.

Idem, 4. editio, 2. vol. 12. Montibus 1668.

Idem, 5. editio, 2. vol. in 24. Ibidem 1668.

Idem, 6. editio, Montibus (*Pariſiis, Roulland*) (*Eadem Rothomagi*) 1668.

Idem 2. vol. in 16. Montibus 1668.

Idem, in 12. Lugduni 1669.

Idem cum brevibus notis ex S. Joanne Chryſoſtomo excerptis, *ſub hoc titulo editum*: Abregé de S. Jean Chryſoſtome ſur le N. T. 2. vol. in 8. Pariſiis, Petri le Petit 1670.

Plurima hujus editionis exemplaria juſſu Petri Seguier Galliæ Cancellarii occupata fuerunt.

Idem cum textu Græco & Latina Vulgata verſione: *Præmittitur præfatio nova quâ, quid ſit in hac editione recognita præſtitum, declaratur*, in 8°. Montibus, Migeot, (*vel potius Rothomagi, Euſtachii Viret*) 1673.

Ex novâ præfatione. » Poſtularunt multi, ut cum verſione Gallica, tam contextus Latinus quam Græcus ſimul in uno volumine excuderetur, quò Novum Teſtamentum his expreſſum linguis, quibus placuerit, legere poſſent. Hoc quippe modo quod obſcuritatis in Græco & Latino contextu videretur ineſſe, id planè & perſpicuè redditum in Gallica verſione legeretur. Tum facilè lector ſeliget ſenſum qui non tam in Græco & Latino quam in Gallico ſermone determinatus eſt; ex Græco contextu intelliget, cur Vulgatæ editionis ſenſus hoc potius quam illo modo fuerit accipiendus: ſimiliter Latinâ verſione inſpectâ cognoſcet, quâ de cauſâ Græcum non ſemper ſecutus fuerit Gallicus Inrerpres. Præterea hæc editio id habet utilitatis ac commodi, quod omnibus præcedentibus ſit correctior, verſionemque plurimis in locis accuratiorem complectatur. «

Idem Gallicè, 2. vol. in 24. Montibus 1674.

Idem, in 8°. Bruxellæ, Fricx 1675.

Idem Lat. & Gall. 2. vol. 12. Lugd. Poſuel 1675.

Idem Lat. & Gall. *ex eadem verſione ad Vulgatam Latinam propius accedens*, cum explicationibus ex S. Auguſtino collectis, *ſub hoc titulo*: Explication de S Auguſtin & des autres Peres Latins ſur le Nouveau Teſt. 2. vol. in 8°. Pariſiis, Lamberti Roulland 1675.

Idem Gall. 2. vol. in 24. Gratianopoli, Provenſal 1675.

Idem Lat. & Gall. 2. vol. 12. Montibus 1676.

Idem Gallicè cum annnotat. ex ſancto Joanne Chryſoſtomo, 2. vol. in 8°. Montibus 1676.

Idem Gallicè 2. vol. in 12. Montibus 1677. ſeptima editio, in 4°. Ibidem 1677.

Idem Gall. 2. vol. in 16. Montibus (*Lugduni*) 1679.

Idem Lat. & Gall. 2. vol. 12. Montibus 1681.

Idem Gallicè juxta XVI. editionem, 2. vol. in 12. Lugduni, Jacobi Canier 1681.

Idem, ſecunda editio cum explicationibus ex S. Auguſtino, 2. vol. 4°. Pariſiis, Roulland 1682.

Idem Lat. & Gall. XXV. editio, *eaque plurimum ab Antonio Arnauld, ut vulgo creditur, recognita*, 2. vol. in 12. Montibus 1684.

Idem Gall. in 12. Montibus 1688.

Idem, tertia editio cum explicationibus ex S. Auguſtino, 4. vol. 8°. Pariſiis, Roulland 1689.

Idem Gallicè, 2. vol. in 16. Montibus 1694.

Idem Lat. & Gall. 2. vol. 12. Montibus 1697.

Idem Gallicè cum figuris, 2. vol. in 12. Ibidem 1697.

Idem plurimum emendatum, 12. Montibus *abſque anno*, i. e. Lugduni circa annum 1699.

Idem cum fuſioribus notis (*harum quædam ſunt ad verbum ex Nov. Teſt. Gallico Davidis Martin exſcriptæ*, *Bernard*) 4. vol. in 12. Bruxellæ, Foppens 1700.

Ex his omnibus ſupra triginta hujus verſionis editionibus variæ ſeptemdecim Pariſiis in Bibliotheca Seminarii Sanſulpiciani aſſervantur.

Idem, omiſſis diſcrepantiis Græci contextus à Vulgata cum permiſſione Ludovici Antonii de Noailles Archiep. Pariſienſis & S. R. E. Cardinalis, 24. Pariſiis, Deſprez 1707. Idem, 12. Francofurti Forſteri 1709.

Idem, in 12. Pariſiis, Deſprez 1717. 1719.

NOVUM TEST. ANTONII GODEAU.

Novum Teſtamentum Latinè ex Vulgata, & Gallicè ex interpretatione Antonii Godeau, ſeu verſio explicata Novi Teſtamenti, inſertis quandoque in textu nonnullis voculis, 2. vol. in 8°. Pariſiis, Franciſci Muguet 1668.

Ex præfatione. » Nec verſionem, nec » paraphraſim, ſed opus ex utraque con- » flatum aggredior... Tum pura eſt verſio » atque omni mixtione vacua, cum in ea » nihil occurrit explicandum. In locis au- » tem obſcuris, & quæ, ut facilius intel- » ligantur, reliquis cohærere debet, quaſ- » dam voces duabus lineis incluſas, cur- » ſivoque impreſſas charactere in ipſo tex- » tu repono, quæ quidem ſervatâ ſemper » ejus ſerie difficultatem explanant... Hæ » omnes veluti concatenationes tum ex SS. » Patribus, tum è probatiſſimis recentio- » ribus Interpretibus excerptæ ſunt... Vul- » gatæ Latinæ editioni, quæ poſita eſt è » regione, ut plurimum adhæſi... Jam ab » annis decem hunc ſuſcepi laborem &c. »

Idem Gallicè denuò recognitum, 2. editio, in 12. Pariſiis, Franciſci Muguet 1672.

NOVUM TEST. PASCHASII QUESNEL.

Quatuor Evangelia Gallicè ex verſione Montenſi (*omiſſis quibus vulgata à Græco differt*) cum moralibus in quemlibet verſum obſervationibus, *ſub hoc titulo.* Compendium moralis Evangelicæ, ſive Conſiderationes Chriſtianæ ſuper textum &c. juſſu Felicis de Vialart Epiſcopi Catalaunenſis, auctore Paſchaſio Queſnel, in 12. Pariſiis, Pralard 1671. 2. editio 12. Ibidem 1674. 3. editio auctior 12. Ibidem 1679.

Reliqui libri Novi Teſtamenti ex eadem verſione, iiſdem obſervationibus illuſtrati, ab eodem 2. vol. in 12. Ibidem, Andreæ Pralard 1687.

Novum Teſtamentum Gall. cum hujuſmodi obſervationibus (auctioribus), 4. vol. 8°. Ibidem, Pralard 1692.

Idem cum textu Latino, 4. vol. in 8°. Ibidem 1693. 1696.

Idem cum iiſdem obſervationibus juſſu Pariſienſis Archiepiſcopi ab auctore caſtigatis, 4. vol. in 8°. Ibid. Pralard 1699. 4. vol. in 12. Leodii, J B. Broncart 1702. Idem abſque obſervationibus 12. Pariſiis Pralard 1704. Idem cum obſervationibus 4. vol. in 8° *charactere majori*, & 4. vol. in 12. *minoribus litteris*, Pariſiis, Andreæ Pralard 1705.

» Hic liber editus eſt Toloſæ, Lug- « duni, Bruxellis; tranſlatus eſt etiam in « linguam Anglicam, & in Polonicam. « *Dialogus I. pro hac editione. Plurimæ ob has obſervationes exortæ ſunt contentiones. Epiſcopi Galliæ nonnulli hunc librum peſſundare, alii quidam totis viribus tueri conati ſunt: Clementis XI. Pont. Max. decreto anno 1710. publicato Romæ prohibitus eſt; cum autem illud decretum nec poſtulatum fuiſſet à quopiam nec ulli hominum directum, ſententia Pariſienſis Senatûs fuit omnino proſcriptum. Verum die octavâ Septembris anno 1714. data eſt à ſummo Pontifice nova conſtitutio, incipiens* Unigenitus, *quâ una & centum propoſitiones ex hoc libro excerptæ, relativè ad diverſas ferè viginti qualificationes damnantur & exploduntur. Quæ ſubſecuta ſunt, adeo omnibus innoteſcunt, ut his enarrandis immorari ſupervacaneum nobis omnino videatur.*

NOV. TEST. EX VERSIONE MONTENSI.

NOvum Teſtamentum Gallicum ex verſione Montenſi à tribus inſignibus viris plurimum recognita, 2. vol. 12. Toloſæ G. Robert 1701.

NOVUM TEST. RICHARDI SIMON.

NOvum Teſtamentum ex Vulgata Latina editione Gallicè redditum à Richardo Simon cum literalibus & criticis obſervationibus in loca difficiliora, 4. vol. in 8°. Trevoltii, Stephani Ganeau 1702. Idem juxta exemplar Trevoltianum 4. vol. 8°. (*Rothomagi*) 1703.

Ex præfatione. » Ad hujus interpreta-
» tionis commendationem dici poteſt,
» quod, cum ex eorum, qui id operis ſuſ-
» ceperant, labore & induſtriâ multum pro-
» fecerim, banc prioribus ſtuduerim accu-
» ratiorem reddere. Illam tamen ad eum
» perfectionis gradum, quæ hiſce lucubra-
» tionibus competit, nondum perveniſſe
» ingenuè fateor... Origenem imitandum
» mihi propoſui, cum huic editioni varian-
» tes ex originali textu verſionibuſque O-
» rientalibus deſumptas lectiones adjeci...
» Verſionem Latinam juſſu Sixti V. & Cle-
» mentis VIII. editam interpretandam ag-
» greſſus ſum. Inutile foret inquirere, an
» Editioni Latinæ quibuſdam in locis præ-
» ferendus ſit contextus Græcus... non
» ideo à Gallica tranſlatione Hebræum,
» Græcumque textum removendum eſſe
» cenſeo; imo in margine ponendas eſſe
» utriuſque varietates & diſcrepantias con-
» ſultius mihi videtur, quam ex illis inte-
» grum ſacrum codicem interpretari...
» Quod à Vulgata Latina nunquam rece-
» dam, eam idcirco Græco contextui non
» antepono. Verum cum id intenderim ut
» Gallico idiomate Novum Teſtamentum
» emitterem in publicum, illam oportuit
» exprimere editionem, quâ tot abbinc
» ſeculis ſemper uſa eſt Latina Eccleſia. »

Hanc verſionem reprobavit Eminentiſſimus Cardinalis de Noailles, quod in ea quædam eſſent reprehenſione digna, decretoque ſuo anni 1702. *prohibuit, ne in ſua Pariſienſi Diœceſi vulgaretur. Id quoque egit duplici ſua paſtorali inſtructione anni* 1702. *&* 1703. *Jacobus Benignus Boſſuet Meldenſis Epiſcopus.*

» Ea tranſlatio (*juxta Auctores Act.*
» *Erudit. Lipſ. anni* 1704. *pag.* 80.) non
» perfunctoriè conſcripta eſt, ſed ſingulari
A cum cura ad correctiſſimum *editionis* Vul- «
gatæ exemplar confecta eſt, interdum «
quoque ubi fas erat, ab ea diſcedit, & «
Græcos fontes aſſequitur, nonnunquam «
uberius aut ſaltem cautius ea reddit; quæ «
in iſta vix intelligi poterant, ſæpius ta- «
men mendas ejuſdem ſtudio retinet. Præ- «
fixæ à Simone cuivis libello Biblico præ- «
fationes non ſanè proletariæ ſunt, ſed «
reconditâ doctrinâ refertæ... Præ cæteris «
verò perlegi merentur obſervationes quas «
ſingulis paginis auctor ſubjecit in quibus «
B multa cum induſtria codices vetuſtiſſimos «
mſſ. & veteres tranſlationes confert, ad- «
ditis etiam Patrum lectionibus variis, ut «
adeò parvorum Bibliorum criticorum «
Novi Teſtamenti loco hic libet eſſe poſſit. «
Ita illi.

NOVUM TEST. DOMINICI BOUHOURS.

NOvum Teſtamentum juxta Vulga-
C tam editionem Latinam in Gallicum idioma converſum *à Dominico Bouhours, juxta Memorias Trevoltianas art.* 54. *Martii* 1703. *juvantibus Michaele Tellier, qui auctor hujus verſionis cenſendus eſt, & Petro Beſnier qui illam cum XIV. aliis tranſlationibus pleriſque vulgaribus, ſedulo contulit.* Quatuor Evangelia *prodierunt*, in 12. Pariſiis, apud Ludovicum Joſſe 1697. Eadem *quibuſdam in locis recognita charactere paulò majori*, in 12. Ibidem 1698. Actus & Epiſtolæ Apoſtolorum atque Apo-
D calypſis, in 12. Ibidem 1703.

Hæc verſio, dum prælum ſudaret, juſſu Illuſtr. Archiepiſcopi Pariſienſis à reviſoribus ab eo deſignatis fuit plurimum recognita.

Ex præfatione. » Verſionem Gallicam «
Vulgatæ editioni Latinæ prorſus conſen- «
taneam & maximè literalem, illam qui- «
dem dictione puriori Gallicâ, quantum «
patitur ſacræ Scripturæ interpretatio, «
conficere conati ſumus... Cæterum La- «
tino textui ſumma cum religione adhæ- «
E rentes, ad illum tamen illuſtrandum e- «
tiam Græcum adhibuimus, inprimis cum «
inter utrumque magna conſenſio videa- «
tur... Hac alterâ dote prædita, id eſt, «
literalis eſſe debet traductio ſacrarum lit- «
terarum... Hic ea dicitur ſecundum pro- «
prium & nativum verborum ſenſum fac- «
ta interpretatio, quæ textui nihil addit, «
nullam illius ſignificationem, eam præ- «
cipuè quam tradunt Orthodoxi homines, «
abſque neceſſitate excludit; quæ tandem «
non eaſdem duntaxat ſententias profert, «
ſed ſeriem verborum obſervat, eaſdem «
exhibet imagines... His edocti præceptis «

» fas eſſe non putavimus, id, quod unâ » dictione exponi poteſt, pluribus explica» re, & ea, quæ ad textus perſpicuitatem » & connexionem deficere videbantur alio » etiam impreſſa charactere intertexere... » Non mioori quoque ſtudio vitium huic » oppoſitum declinavimus, cum nempe » contextus vario & multiplici ſenſu, alter» utro legitimo & ab Interpretibus Ca» tholicis recepto poteſt exprimi, unum » præ aliis ſequi ac definire; idque ſine » oeceſſitate, hoc eſt, in iis locis in quibus » idioma Gallicum æquè ac textus lo» cutiones varii ſenſus capaces ſuppeditat » &c. »

» Brevi prodibit Novum Teſtamentum » Gallicum Dominici Bouhours, qui in eo » elaborando multum temporis ope RR. » PP. le Tellier & Beſnier inſumpſit. *Henr. Baſnage de Banval, hiſt. Oper. Erudit. art.* 12. *Novembr.* 1692.

Novum Teſtamentum integrum, 2. vol. in 16. Ibidem, Joſſe 1704. Tertia editio 2. vol. in 12. Ibid. 1708. in 12. Pariſiis 1709.

Idem cum obſervationibus moralibus Phillippi Lallemant Soc. Jeſu. 8. vol. in 12. Pariſiis Mootalant 1709.-1712.

NOVUM TEST. GAL. CAROLI HURÉ.

NOvum Teſtamentum Gallicum *ex verſione Montenſi plurimis in locis reviſa & caſtigata*, ſtudio & labore Caroli Huré, qui notas moribus congruentes, & literales *ad omnium captum, ut fert, præmiſſa admonitio, accommodatas ſubjecit*, 4. vol. in 12. Pariſiis, Roulland & Nully 1703.

Idem abſque notis, in 12. Ibidem 1703.

Idem charactere minori, in 24. Ibidem 1703. in 12. & in 24. Ibidem 1706.

Novum Teſtameotum Gallicè verſum & recognitum, *ex traductionibus Dion. Amelotte, Montenſi & Domin. Bouhours à viro doctiſſimo, linguæque Gallicæ peritiſſimo*, 2. vol. in 12. Leodii, Fr. Bronckarts (*vel potiùs Aureliis*) 1706.

Idem ab eodem denuò recognitum (*vilique pretio redimendum, unde Novum Teſtamentum pauperum nuncupatum*) 2. vol. in 12. Ibid. 1707.

Novi Teſtamenti Gallici nova verſio juxta Vulgatam Latinam editionem, in 12. Pariſiis, Lottin, 1718.

Alia editio recognita. In 12. ibid. 1720.

Hæc verſio quæ Montenſem ut plurimum exſcribit recognita eſt & ad Vulgatam Latinam omnino conformata, mutatis omnibus locis quæ in controverſiam venerant, ad uſum pauperum edita, viliqne pretio emenda, ſub ea
A *conditione Privilegium Regium communicandi cum iis qui novam illius editionem minimo pretio redimendam procuraverint.*

PARTES NOVI TESTAMENTI.

Epiſtolæ S. Pauli Gallicè, *ex verſione Guiarti des Moulins* cum gloſſis cujuſdam, Theologi *Ordinis ſancti Auguſtini*, in fol. Pariſiis, Ant. Verard 1507. In 4°. Ibid. Mich. le Noir 1521. In 8°. Ibid. Caroli Langelié 1544.

Epiſtolæ D. Pauli ad Romanos & ad
B Hebræos Gallicè, interprete Joanne Gagnæo, in 8°. & in 12. Pariſiis, Roffet 1540.

Epiſtola ad Romanos Gallicè ex Græco traoſlata à Franciſco de Harlay, in 8°. Pariſiis, Boucher 1641.

Epiſtola prima ad Timotheum, in qua docetur forma diſciplinæ Epiſcopalis, Eccleſiaſticæ & Chriſtianæ, in 8°. *abſque anno & nomine loci & typographi.*

Apocalypſis S Joannis Gallicè reddita à Joanne Deſmareſt de S. Sorlin cum
C ejus Gallica explicatione. V. *ejus tractatus Gallicus cui titulus, Animi deliciæ*, fol. Pariſiis 1658.

Eadem in Gallicum converſa ſermonem à Jacobo Benigoo Boſſuet cum ejus explanatione, 8°. Pariſiis, Sebaſtiani Mabre-Cramoiſy 1689.

SECTIO TERTIA.

D
BIBLIA GALLICO SERMONE A CALVINIANIS EXPRESSA.

GEnevenſis Bibliorum Gallicorum interpretatio primùm anno 1535. *à Roberto Petro Olivetano, juvante Joanne Calvino fuit condita; deinde quoad ſtylum ab eodem Calvino, anno* 1545. *primà vice limata; anno* 1551. *ab eodem denuò recognita, mutato quoque Pſalterio priſcæ verſionis, cujus loco adhibita eſt Ludovici Budé ex Hebræo nova tranſlatio, ſicut & librorum, quos vocant,*
E *apocryphorum condita à Theodoro Beza traductio. Anno* 1560. *Novum ſaltem Teſtamentum à Calvino, opem præbente Beza, poſtremò expolitum eſt; ſacri denique codicis integri verſio à Cornelio Bonaventura Bertramo, quorumdam DD. Genevenſium auxilio, ad textum Hebraicum & Græcum exacta fuit atque recognita. Hæc omnia ex præfationibus harum editionum clarè eliciuntur.*

Biblia Veteris Teſtamenti ex Hebræo, & Novi ex Græco *unico duntaxat anni ſpatio* tranſlata, *interprete Petro Roberto Olivetano, juvante Joanne Calvino, ſumptibus*

Valdenſium, in folio. Neocomi, typis
Petri de Wingle 1535. *vel Gallicè*: La Bi-
ble, qui eſt toute la ſaincte Eſcripture,
en laquelle ſont contenus le vieil & le
nouvean Teſtament tranſlaté en françoys
le vieil de l'ébrieu, & le nouveau du grec.
Ad calcem: Achevé d'imprimer en la ville
& Comté de Neufchaſtel par Pierre de
Wingle, dict Pirot Picard l'an M. D.
XXXV. le 4. jour de Juin.

*Hæc eſt prima Calviniſtarum ſeu Gene-
venſium Bibliorum editio. Præmittitur La-
tina Joannis Calvini epiſtola ſcripta Cæſa-
ribus, Regibus, Principibus &c. deinde al-
tera Gallica Petri Roberti Olivetani Fratri-
bus ſuis in Chriſto nuncupata, denique ſequi-
tur ejus apologia, quam excipit Joannis Eu-
tychii Deperit Amanuenſis hujus Interpretis,
de Gallica hac verſione* carmen Latinum,
*cujus litteræ ſinguli verſus initiales hunc ſen-
ſum conficiunt*: Petrus Robertus Oliveta-
nus: *poſteà* ad Candidum lectorem:

Quiſquis es, o Lector, primores car-
minis hujus
Tu ne ſperne notas; qui tibi vertit,
is eſt.

*Initio Novi Teſtamenti præmittitur præ-
loquium Joannis Calvini, quod ſic habet*: A
tous les amateurs de J. C. & de ſon Egliſe.
Dieu le createur tres-parfait & tres ex-
cellent ouvrier de toutes choſes &c. *In-
venitur in plurimis Genevenſium editionibus
in fronte operis. Adjicitur ad calcem Index
alphabeticus præcipuarum materiarum à
Matthæo Gravelin concinnatus.*

Ex Apologia. » Cum animadverteretis
» Exemplaria Veteris & Novi Teſtamenti
» linguâ populari exarata, quæ cum noſtris
» aſſervabantur codicibus à tanto tempore
» calamo ſcriptis, ut jam illorum ætas pe-
» nitus ignoraretur, niſi pauciſſimis poſſe
» prodeſſe hominibus ... omnes alios fra-
» tres monuiſtis... commodum fore ac ne-
» ceſſarium, ut biblia Gallica juxta lin-
» guam Ebræam & Græcam recognoſce-
» rentur atque repurgarentur... Id operis
» ſuſcipiendum tam ardenti ſtudio à me ex-
» petiviſtis, ut quaſi coactus illud aggreſſus
» fuerim... Ideo ad vos nunc venio laboris
» à me per annum integrum exantlati ra-
» tionem redditurus. &c. »

» Valdenſes (*inquit Theodorus Beza in
» iconibus ſignaturâ CCI. folio verſo*) primam
» illam Gallicam ex Hebræis Bibliorum
» interpretationem, auctore quidem Petro
» Roberto Hebrææ linguæ peritiſſimo, (*ſi
» Bezæ fides ſit adhibenda*) adjutore vero
» Joanne Calvino abſolutam, ſuis ſumpti-
» bus Neocomi anno D. 1535. excudendam
» curarunt, ut quod hodiè Biblia Gallicè
» leguntur (quanquam paullatim poſtea
» exactiore curâ cum Hebræis collata) Val-

A denſium Eccleſiis acceptum meritò fera- «
tur. «

» Hæc tranſlatio cum per ſequentes «
annos iteratis editionibus ſæpius eſſet in- «
terpolata, tandem paſtores Genevenſes «
eam penitus refinxerunt & cum textu au- «
thentico ac optimis quibuſque verſioni- «
bus conferendo, novam quoddammodo «
verſionem procuderunt (*anno ſcilicet* 1588.) «
inſignibus quoque ſcholiis paſſim illuſtra- «
tam; quâ exinde (*Calvinianæ*) omnes per «
Galliam Eccleſiæ utuntur. « *Hæc ſcribe-*
B *bat Arnoldus Bootius anno* 1644. *in Indice
Authorum qui in animadverſionibus ſuis ſa-
cris citantur.*

Paulus Colomeſius in Epiſtola anno 1677.
*ad Joannem Claude de verſione Bibl. Gallic.
Genevenſium ſcripta, quæ reperitur ad cal-
cem ſuarum* Obſervationum ſacrarum, *ſic
loquitur*: » Nulli dubium eſt, quod Bi- «
bliorum noſtrorum utraque pars parum «
accuratè tum converſa fuerit, tum iden- «
tidem recognita. Vetus autem Teſtamen- «
tum, auſim dicere, Novo multo pejus «
C tranſlatum eſt. Id factum, meâ quidem «
ſententiâ, quod noſtri Græcam LXX. «
Interpretum verſionem flocci fecerint. «

» Quæ fuerit (*ut refert Rich. Simon cap.* «
26. *Diſq. crit. de variis Bibl. edit.*) inter- «
pretationis ſuæ methodus, fuſioribus ver- «
bis aſſerit Olivetanus in præfatione, «
quam operi ſuo præmiſit: nec ea ſane con- «
temnenda erat, ſi tanto oneri ſuſtineodo «
par fuiſſet Sed nec Hebraicè nec Gallicè «
doctum fuiſſe Inrerpretem illum, multa «
oſtendunt. De lingua Gallica nulla eſt «
D dubitandi ratio, cùm Roberti verſionem «
poſteà recognoverit Jo. Calvinus, & hanc «
à ſe recognoſci aſſerat, quod illius au- «
thor barbarè loqueretur. Neque ſimiliter «
linguam Hebræam calluiſſe, ipſe mani- «
feſte oſtendit in tam laudata præfatione, «
ubi nonnulla habet, quæ vix à linguæ «
Hebrææ tyronibus ignorari poterant.... «
Profitetur ab ipſo exordio ſe *in nullius ju-* «
raſſe verba Magiſtri, ſed omni antecœpta «
opinione vacuum ad codices Hebræos «
reſpexiſſe; loca verò Scripturæ, quæ ſibi «
E videbantur paulò obſcuriora, aſteriſco ſi- «
veſtellulâ notaſſe aliorum interpretatione «
ad marginem rejecta. «

Hæc verſio collata cum ea, quam anno
1530. *&* 1534. *Antverpiæ typis ſuis vulgavit
Martinus Lempereur, penè eadem eſſe depre-
henditur, exceptis quibuſdam locutionibus &
iis locis in quibus Vulgata Latina, quam
editio Antverpienſis expreſſerat, à textu tum
Hebræo Veteris, tum Græco Novi Teſta-
menti diſcrepat; tunc Olivetanus Pagninum
in V. T. & Eraſmum in Novo, vel potiùs
variantes utriuſque lectiones in editione Ant-
verpienſi anni* 1534. *margini plerumque ad-
jectas*

by Google

jectas ſecutus eſt. Et quidem unius anni ſpatio novam de integro condere verſionem hic Interpres non potuit.

Biblia Gallica ex ejuſdem verſione parumper recognita *cum præfatione quæ ſic incipit*: Le ſainct Apôtre nous admoneſte &c. *Præmittitur Novo Teſtamento præfatio Joannis Calvini*: Dieu le Createur tres parfait &c. in 4°. (*Genevæ*) J. G. (*id eſt Joannes Gerard*) ſub inſigni Gladii 1540.

Gallicam ſacror. Bibliorum tranſlationem Genevæ 1540. & 1546. editam Martino Bucero tribuit nullo fixus teſtimonio Crucimanius p. 314. Bibliothecæ Gallicæ.

Biblia Gallica, in 4°. Lugduni 1540. *Hanc editionem refert Ottius in Commentariis ſuis Mſſ.*

Eadem, in 4°. Lugduni, Antonii Conſtantin 1541.

Eadem, in 4°. Ibidem, Sulpitii Sabon 1545.

Prima hæc eſt Calvini recognitio ſaltem quoad ſtylum, ut ex præfatione Bibliorum Gallicorum anno 1551. à Jo. Criſpinio excuſorum colligitur.

Eadem, in 4°. Genevæ, Jo. de Tournes 1545.

Aliæ editiones Joannis de Tournès 1551. 1553. 1554. 1557. 1559. 1561. 1564. » Hæ omnes à Catholicis verſionibus minus aliis diſcrepant, pauciſſimis in illis immutatis: librorum diſpoſitio ad Vulgatam editionem Latinam eſt accommodata: neque etiam aliis munitæ ſunt præfationibus quàm Hieronymianis, ut hac arte facilius ſimpliciores deciperentur. » *Rich. Simon p. 209. Diſq. crit. de variis Bibl. edit. cap. 26.*

» Non alia eſt à Genevenſi tranſlatio quam anno 1557. (*prima hujus editio prodiit A. 1551.*) Lugduni Joannes de Tournes publicavit. Quæ enim in illa mutantur, perpauca ſunt, eoque ſolùm tendunt, ne eſſe videatur, qualis tamen reapſe eſt, Genevenſis ſcholæ partus hæc interpretatio. Quo fine etiam ut in Vulgata Latina, libri ſacri in editione iſta diſtribuuntur, nec alias ibi quam Hieronymianas præfationes legimus. » *Kortholtus cap. 20. num. 8. tract. de variis Scripturæ edition. p. 315.*

Biblia Gallica ex ejuſdem verſione, *cum citatione horum verborum Eſaiæ*, Ecoutez cieux &c. *in prima pagina & cum denotatione librorum, quos Proteſtantes vocant apocryphos, & præfatione:* Les Philoſophes anciens &c. in 4°. Lugduni, Godefridi & Marcellini Beringen 1546.

Eadem, in folio (*Genevæ*) Jo. Gerard. 1546.

Biblia Gallica ex eadem verſione recens recognita & emendata ex Hebræo, Græco & Latino, *cum loco Eſaiæ:* Ecoutez cieux &c. *in prima pagina*, cum denotatione librorum Apocryphorum, *Indice præcipuarum materiarum Genevenſi* & figuris, 2. vol. in folio. Lugduni, typis Joannis Pidier & Nicolai Bacquenois pro Guillelmo Rouille & Theodaldo Payen 1548.

Loca in hoc indice deſignata ſub his titulis: Euchariſtie, Eveſques, Foy, Idoles, Miniſtres, Oblations, Penitence, Purgatoire, Sacrifice, Viande, Vœux &c. *nihil aliud indicant quam ea quæ pro ſentententia ſua tuenda ſolent adducere Calviniani. Notandum etiam in omnibus ferè exemplaribus hunc indicem reperiri in medio volumine, hoc eſt ante Novum Teſtamentum, illudque de induſtria factum videtur, ne hujuſmodi editiones, in quibus hic index extat, ſuſpectæ haberentur.*

Biblia Gall. Genev. 2. vol. 8°. Lugd. Angelini Benoiſt. 1550. Baſileæ 1550. *Eadem forſan editio.*

Biblia Gallica Genevenſia *ſine præfatione, ſed cum indice materiarum Genevenſi & Canone librorum ad Vulgatam Latinam accommodato. In indice librorum deutero-canonici à proto-canonicis diſtinguuntur*, in folio. Lugduni, Balthazaris Arnoüillet 1550.

Eadem, in fol. Ibid. Philiberti Rollet, Joannis de Tournes 1551.

Biblia Gallica Genevenſia *cum loco Iſaiæ:* Ecoutez cieux &c. *in fronte, indice Genevenſi & præfatione Joannis Calvini ſequentibus editionibus ferè ſemper præfixa, quæ ſic habet*: Si je voulois icy uſer de longue preface &c. in 4°. (*Genevæ*) typis Joannis Criſpini 1551.

Ex hac præfatione. » Tertium quod paucis abſolvi poteſt, de tranſlatione ſacrorum librorum & quidem in Gallicum idioma. Ex his qui in ea re elaborarunt, Petrus Robertus nunc fato functus... ſtudium ita impendit ſuum, ut dignus ſit qui laudibus extollatur... attamen non mirum eſt quod in opere tam difficili & tam diuturno multa ei vitia exciderint (*quæ ſequuntur in editione anni 1558. & ſequentibus mutata ſunt*) ut hîc quæ in ea verſione deficiebant, corrigerentur, ſex abhinc annis aut circiter (*anno ſcilicet 1545.*) tum ſtyli aſperitas diligenter limata fuerat & polita, tum nativus verborum ſenſus magno ſtudio reſtitutus... qui hoc opus jam fuerat aggreſſus (*Joannes nempe Calvinus*) idem curâ majori ad hoc animum intendit, ut & purior vulgarique locutione atque ad omnium captum accomodatior eſſet ſermo, & integer redderetur textus qui perperam intellectus, vel corruptus, vel obſcuriùs tranſlatus

» fuerat. Hoc onus aliqua in parte alleva-
» runt alii, v. gr. Pſalterium Ludovicus Bu-
» dé & libros apocryphos convertit Theod.
» Beza qui pro ſua linguæ Græcæ peritia
» ſic abſolvit &c. Ita in Propheris qui vo-
» cantur minores, ille quod alter in his caſ-
» tigaverat, eâ libertate adhibuit, ut quod
» magis ei placuit, ſervaverit. Verùm quan-
» tuſlibet in ea emendatione impenſus fue-
» rit labor, tantum abeſt ut hanc verſio-
» nem tanquam omnibus numeris & parti-
» bus expletam atque perfectam in medium
» proferat, quin imò nondum ipſi, qui
» hunc laborem in primis ſuſcepit, in om-
» nibus placuerit &c.

Joannes Calvinus » non pauca in verſio-
» ne Olivetani erudite correxit, voceſque
» ridiculas, quia linguæ Gallicæ peritiſſi-
» mus erat, feliciter caſtigavit. Ad res ta-
» men potius quam ad verba reſpexiſſe vi-
» detur, ac ſæpiſſimè ut commodiorem ſen-
» ſum faciat, Paraphraſten agit ac Inter-
» pretem. Aliquando etiam ubi neceſſe non
» fuit, diſceſſit ab Olivetani verſione, me-
» thodum tamen illius ſequutus... Plures
» etiam notas marginales, ſumptas ex ve-
» tuſtis interpretibus, quas ſapienter adje-
» cerat ſuis exemplaribus, abſque ulla pror-
» ſus ratione Calvinus ſuſtulit. » *Richardus Simon Diſquiſit. critic. de variis Bibl. editionibus cap. 26. p. 208.*

Primùm huic editioni Pſalterium ex Hebræo verſum à Ludovico Budè & libri deutero-canonici ex Græco à Theod. Beza tranſlati adjuncti ſunt, quod in ſequentibus uſque ad annum 1588. obſervatum eſt.

Biblia Gallica Genevenſia, 4. vol. 8°. Genevæ, Philiberti Hamelin 1552. 2. vol. in 8°. Genevæ, Joan. Creſpin 1552 *Eadem forſan editio.*

Biblia Gallica Genevenſia, in folio. (*Genevæ*) typis Rob. Stephani 1553. In 4°. Ibid. Joannis Gerard 1553. In 8°. ſub inſigni Palmæ 1553. 3. vol. 12. (*Genevæ*) Adami, & Johannis Riveriæ 1553.

Eadem cum præfat. S. Hieronymi, 5. vol. in 16. Lugduni, Joannis de Tournes 1553.

Eadem, in fol. Genevæ, Franc. Perrin 1554.

Eadem, in 4°. Ibidem, Joannis Creſpin 1554.

Biblia Gallica Genev. cum præfat. S. Hieronymi, in folio. Lugduni, Johannis de Tournes 1554. In 8°. Ibidem, Angelini Benoiſt 1554. In 8°. Genevæ, Joannis Criſpini 1554.

Biblia Gallica Genev. in 4°. (*Genevæ*) typis Joannis Creſpin pro Nicolao Barbier 1555.

Biblia veteris Teſtamenti ex Hebræo, & novi ex Græco Gallicè verſa, Sebaſ-
A tiano Caſtalione *vulgo* Chateillon, interprete, cum ejus annotationibus, Henrico II. Francorum Regi dicata, in folio. Baſileæ, Joannis Hervagii 1555.

Scævola Sammarthanus poſtquam dixit Caſtalionem in ſua Bibliorum Latina verſione » Sacroſanctam rerum divinarum ma- «
jeſtatem aliquot in locis, præ nimio La- «
tinitatis & facundiæ ſtudio violaſſe, *ſubdit:* Violavit certè multo impudentius, «
ne dicam ineptius, dum eandem Gallicè «
operam præſtare cupiens vir in Hebræo- «
B rum, Græcorum, Latinorum aſſidua lec- «
tione volutatus, patriique interim ſermo- «
nis penè oblitus, arreptis è trivio & infi- «
ma plebe voculis ac loquendi formulis, «
ridendum ſe omnibus in re tam ſeria præ- «
buit, atque contemnendum. « *Hæc ille lib. 2. Elog. p. 127.*

» Omnium non ludibrio ſolùm & ca- «
chinnis, ſed contentioni etiam ſeſe propi- «
navit Seb. Caſtalio, quum grave & ſerium «
convertendæ Scripturæ molitus opus, ſer- «
monis intemperiem, quam in Latina in- «
C terpretatione comparanda ineptiſſimè e- «
xercuerat, in Gallica etiam inſolentiùs «
explicavit. *Dan. Huëtius Lib. de Clar. Interpr. p. 184.*

» Non eſt cur in eam anxiè inquiramus «
(*inquit Rich. Simon in Diſq. crit. de variis Bibl. edit. p. 211.*) cum ferè ad verbum ex «
Latina petita fuerit, eandemque prorſus «
ſcribendi rationem ſequutus fuerit Caſta- «
lio. « *In hiſt. crit. V. T. lib. 2. cap. 25. hæc* «
dixerat: » Hæc verſio iiſdem vitiis, qui- «
bus Latina, ſcatet; affectatæ elegantiæ «
D ubique reum ſe facit; nova & inſolentia «
vocabula uſurpat, etiam fingit &c. «

Idem in hiſt. crit. Verſ. N. T. cap. 29. p. 338. hæc addit: » Pauca mihi ſunt dicenda «
de Gallica Seb. Caſtalionis verſione; hic «
enim qui linguam Hebræam, Græcam & «
Latinam apprimè callebat, Gallicam ve- «
rò minimè didicerat, ita ut, inventis no- «
vis quibuſdam vocabulis; riſum omnium «
in ſe converterit. Id quoque ei Theodo- «
rus Beza meritò exprobrat. «

Biblia è Latino ſermone in Gallicum
E verſa, ex verſione Hieronymi Bolſeci, juxta Crucimanium, qui ea de re pag 169. Biblioth. Gallicæ vitam Joan. Calvini à Theod. Beza conſcriptam indicat; *hac vero attentè perlectâ, nil hujuſmodi in ea reperi.*

Biblia Gallica Genevenſia, in 4°. Genevæ, Philiberti Hamelin 1556. In 4°. Ibid. Joan. Creſpin 1556. In 4°. Lugduni apud Hæredes Joannis Michel 1556. *Hæ editiones & præcedentes ann. 1554. 1555. ſunt forſan eædem.* Eadem in 8°. *loco non deſignato* 1556.

Eadem, 5. vol. in 16. *ſub inſigni:* Vulpes foveas habent 1557.

Eadem cum præfationibus S. Hierony- A
mi & figuris, in fol. Lugduni, Joan. de Tournes 1557.

Biblia Latina Pagnini, & Gallica Genevenſia, in folio. Lugduni, Mich. du Boys 1558.

Biblia Gallica Genevenſia, in folio. Genevæ, Matthæi de la Roche 1558. In 8°. Lugduni, Sebaſtiani Honorati 1558. In 4°. Genevæ, Michaëlis du Boys 1558.

Ex præfatione hujus editionis quæ incipit:
Si je voulois uſer icy de longue preface B
&c. *Poſt hæc verba ſuperius à me allata in editione anni* 1551. » Quod in opere tam
» difficili & tam diuturno multa ei vitia ex-
» ciderint, *quæ ſequuntur, paululum immutata ſunt; legitur enim hic:* Primùm igitur
» cum ſtylus hujus verſionis rudis eſſet & à
» vulgari loquendi modo plurimum alienus,
» præſto fuit nonnemo (*Joannes Calvinus*)
» qui nòn limandoſolum, ſed & omnium
» captui accommodando, eum reddidit ſua-
» viorem. Secundo quod ſenſum ſpectat...
» loca perperam intellecta, corrupta vel C
» obſcurè reddita integritati ſuæ reſtituere
» ſummâ curâ ſtuduit. Quod fecerit, nec
» ne, & quinam ex hoc labore fructus e-
» manarit, lectoris eſto judicium. Ut dicam
» quod res eſt, jam declarat ipſe atque pro-
» teſtatur opus ſuum in omnibus ſe non ap-
» probare... Quidquid ſit, abſque arrogan-
» tia puto, audeoque ſpondere præceden-
» tes tranſtationes in multis me caſtigaſſe;
» quin imo, major eſt ſanè hæc emendatio,
» quam hic à me dicitur. D

Eadem cum figuris, In folio & in 8°. (*Genevæ*,) Nicolai Barbier & Thomæ Courteau 1559.

Eadem cum præfationibus S. Hieronymi, in fol. Lugduni, Joannis de Tournes 1559. *editio quæ prodiit anno* 1554. 1557. *&* 1559. *forſan eadem eſt; horum annorum exemplaria licèt viderim, inter ſe tamen comparare non ſemper mihi donatum eſt.*

Biblia Latina *Paguiniana*, & Gallica Genevenſia, in fol. Lugduni, Seb. Honorati 1560. E

Biblia Gallica Genevenſia *cum notis marginalibus & præfatione Jo. Calvini Vet. Teſt. præfixa.* Si je voulois icy oſer de longue preface &c. Novum Teſtamentum ex Græco recognitum & emendatum conſilio Miniſtrorum Genevenſium *adjectâ, eorum nomine, Bezæ præfatione, quæ ita orditur:* Combien que M. Jean Calvin &c. in folio (*Genevæ*) typis Rob. Stephani 1560.

Jam ab anno præcedenti vivere deſierat celeberrimus ille Typographus, proindeque facta eſt hæc editio 1559. *Hujus præfatio abſoluta eſt* 10. *Octobris* 1559.

Præfatio Novi Teſtamenti ſic hab.:
» Tametſi Joannes Calvinus... magnum «
hactenus in convertendis ſacris paginis in «
Gallicam linguam ſtudium poſuerit, & «
præſertim in Novi Teſtamenti verſione, «
quam multoties, & quâ potuit diligentiâ «
caſtigavit, licet multis occupationibus a «
liunde eſſet diſtentus, & cum Græco tex- «
tu contulit; compertum tamen habuit, «
non poſſe hujuſmodi opus niſi pedeten- «
tim perfici, nec eſſe quemquam cui mi «
nus placeret verſio præcedens quam ei «
qui eam ſuſceperat; expoſtulavimus eni- «
xè à duobus è noſtris, qui viſi ſunt ad hoc «
opus magis idonei, Joannes ſcilicet Cal- «
vinus, & Theodorus Beza, ut dum ve- «
teris Teſtamenti verſio ad finem perdu- «
ceretur, novi tranſlationem recognoſce- «
rent &c. «

Eadem, in 4°. Ibid. Franciſci Jacquy & Antonii Davaudeau 1560. In fol. & in 8°. Ibid. Antonii Rebul 1560. In fol. Lugduni, typis Joannis Ogerolles pro Antonio Cotier 1560.

Biblia Gallica Genevenſia cum præfat. S. Hieronymi, in 4°. Lugduni, Joan. de Tournes 1561.

Biblia Gallica Genevenſia cum fuſioribus notis in univerſa Biblia, & epiſtola Nicolai des Gallars in Novo Teſt. in fol. Genevæ, typis Antonii Rebul 1562 In fol. Ibid. Franciſci Jacquy 1562. In fol. Ibid. Jacobi Bourgeois, Nicolai Barbier, & Thomæ Courteau 1562. 4. vol. in 8°. Ibidem 1562. 2. vol. in 8°. Lugduni, Sebaſt. Honorati 1562.

Ex Epiſt. Nic. des Gallars. » Illud me- «
cum reputans annis præteritis, annota- «
tiones in omnes Veteris Teſtamenti li- «
bros cum ſtudio collegi ex commentariis «
aliiſque lucubrationibus eorum &c.... «
ita ut nihil hîc de meo promam niſi cu- «
ram in hiſce notis exſcribendis &c. «

Biblia Gallica Genevenſia cum iiſdem annotationibus ab Auguſtino Marlorat auctis & infra textum poſitis, in folio. Genevæ, Franciſci Perrin & Jac. Bourgeois 1563. In 4°. Ibidem, Nic. Barbier & Th. Courteau 1563. 4. Ibid. Joan. Bonnefoy 1563. In fol. Cadomi, Petri Philippe 1563. In fol Lugduni, Bartholomæi Molin, Antonii Gryphe 1563. In 4°. Ibidem, Sebaſt. Honorati 1563.

Eadem, in folio. Genevæ, Joan Creſpin 1564. In 4°. Ibidem, Franciſci Perrin 1564.

Eadem *charactere majori quam in prioribus editionibus Jo. de Tournes*, fol. Lugduni, Jo. de Tournes 1564.

Eadem cum iiſdem notis, in fol. (*Genevæ*) typis Henrici Stephani, Stephani Anaſtaſe (*idem eſt*) 1565.

» Auctæ variæ illæ editiones notis fue
» runt, quas paucas initio, & verſioni tan-
» tùm illuſtrandæ inſervientes allegaverant
» Olivetanus & Calvinus, plures inde, qui
» ſequentibus editionibus præfuere, ex
» ſcriptis Calvini adjicere, ea libertate, ut
» nulla editio alteri ſimilis hac parte exiſ-
» terit, optimo tamen habito notarum de-
» lectu, ſi fides Richardo Simonio in edi-
» tione Henrici Stephani anni 1565. » *Acta*
Erudit. Lipſienſ. p. 241. Junii 1707.

Eadem. Ibidem, Petri Bernard & Clau-
dii du Mont 1565. In fol. Lugduni, Seb.
Honorati 1565.

Eadem, in 8°. Genevæ, Juliani de
Monchel 1566. In 8°. Ibidem Zachariæ
Duran 1566. *Duplex diverſaque editio.* In
8°. Aurelus, Ludovici Rabier 1566.

Eadem cum annotationibus, in fol. Ge-
nevæ, Bonnefoy 1566.

Eadem, 2 vol. in fol. Lugduni, Sebaſ-
tiani Honorati 1566.

Eadem, charactere minutiſſimo, in 8°.
(*Genevæ*) typis Franciſci Eſtienne 1567.

Eadem verſio caſtigatior plurimis in lo-
cis emendata ad textum Hebræum &
Græcum, *abſque ulla præfatione. Præfixa*
ſunt capitum ſummaria, & index ſacrorum
librorum, in quo qui apocryphi dicuntur à
Calvinianis, ſeorſim recenſentur, in 8°.
Pariſiis, Petri Haultin 1567. *Extat ho-*
rum exemplar Pariſiis apud RR. PP. Thea-
tinos.

Biblia Latina Pagniniana & Gallica
Genevenſia, in folio. Genevæ, Jacobi
Bourgeois pro Stephano Anaſtaſe 1568.
Sic ferunt quædam exemplaria; quædam o-
mittunt pro Stephano Anaſtaſe, ipſe eſt Hen-
ricus Stephanus.

Biblia Gallica Genev. 8°. Oliva Ste-
phani 1569. In 8°. typis Petri Bernard.
1569. *Eadem forſan editio.* In fol. Lugduni,
Sebaſtiani Honorati 1569.

Eadem, 6. vol. 16. Genevæ, Seb Hono-
rati 1570. In 8°. typis Joan. de Laon, Joan.
Moiſſet 1570.

Biblia Genev. 3. vol. in 12. Lugduni
1570.

Biblia Latina Pagniniana & Gallica
Genevenſia, in fol. Lugduni, Sebaſt. Ho-
norati 1571. 1575.

Biblia Gall. Genev. cum præfationibus
S. Hieronymi, in fol. Lugduni, Joan. de
Tournes 1574.

Biblia Gallica Genevenſia, in folio.
Lugduni, Bartholomæi Honorati 1578.

Eadem cum notis, in fol. Genevæ, Ja-
cobi Stoer, Joannis Lertourt 1580. In 8°.
Genevæ 1584.

Biblia Gallica Genevenſia à Paſtoribus
& Profeſſoribus Eccleſiæ Genevenſis,
ſcilicet Theodoro Beza, Antonio Fayo, Joan-

A *ne Jaquemoto, Simone Goulartio & præſer-*
tim Corn. Bonaventura Bertramo examina-
ta & ad textum Hebræum Græcumque
caſtigata, cum figuris, ſummariis capitum,
notis marginalibus fuſioribus & duplici
præfatione, nova: *Aux vrais amateurs de*
la verité, &c. & antiqua Calvini: *Dieu*
le Createur, &c. in folio, in 4°. & in 8°.
(*Genevæ*) apud Societatem 1588.

Eadem ſine notis, 12. Genevæ, Ratier
1588. 1591.

Ex nova præfatione: » Plurimi Eccleſiæ «
B Gallicanæ miniſtri cùm à noſtris poſtu- «
laviſſent, ut quantâ poſſent diligentiâ, in «
transferendis Bibliis operam navarent, «
hunc ſuſcepimus laborem... antiquam ſa- «
cræ Scripturæ verſionem cum variis edi- «
tionibus Hebraïcis Græcis & Latinis con- «
tulimus.. imo & cum omnibus Latinis in- «
terpretationibus quas licuit reperire, quæ- «
que multo nobis adjumento fuere &c. ita «
tamen ut nulli earum nos aſtrinxerimus... «
Hebraiſmos in quibus ineſt aliqua vis & «
energia, de verbo ad verbum reddidi- «
C mus, ſiquidem lingua Gallica exprimi «
tam oportunè nequibant, & ab ejus ge- «
nio ita erant ſejuncti, ut obſcuritatis ali- «
quid in ſermone remanſiſſet; alios faci- «
liores præſtitimus... eodem ſemper modo «
idem verbum ſive Hebraïcum ſeu Piræ- «
cum, quantum diligentiæ noſtræ licuit, «
ſumus interpretati... Variantes alicujus «
momenti lectiones, necnon loca paralle- «
la margini adſcripſimus &c. «

Corn. Bonav. Bertramus in præfatione
Frankentallenſium lucubrationum rem ita
D *narrat.* » Genevenſium Miniſtrorum & «
Profeſſorum Collegio ſuadente, ſciſcitan- «
te & jubente, primùm cum Doctore «
Theodoro Beza verſionem ſeu tranſlatio- «
nem Gallicam Bibliorum recognoſcere «
cœpi; deinde recognitionem illam rurſum, «
decernente eodem Collegio, unà cum «
tribus aliis ejuſdem Collegii miniſtris re- «
cenſui; recenſioneque illâ peractâ, ad ea «
quæ in illa noſtra recognitione & recen- «
ſione latiorem explicationem require- «
rent, ego ſolus, ſemotis arbitris, animum «
E appuli. In his primum iconum ſeu figu- «
rarum expoſitiones tum compendiariæ, «
tum fuſiores. Acceſſerunt deinde locorum «
difficillimorum expoſitiones &c. «

Rich. Simon in Diſquiſ. criticis de variis
Bibl. edit. p. 209. hæc ait: Cornelius Ber- «
tramus linguæ Hebraïcæ apud Geneven- «
ſes Profeſſor, Beza, Fayus, Rotanus, Ja- «
quemotus, Goulartius & alii nonnulli «
Calvini editionem iterùm recognoverunt «
an. 1588 &, ut erant Interpretes illi, in «
primis Bertramus, Grammaticæ Hebr. «
periti, priſcam Genevenſium verſionem «
fecerunt minùs à Judæorum libris alie- «

Digitized by Google

» nam, ſequuri in hoc negotio Munſteri &
» Tremellii præ cæteris interpretationes. In
» multis quidem ab illis cenſoribus caſtiga-
» ti ſunt feliciter, & ut par erat, Robertus
» Olivetanus & Joannes Calvinus; ſed ex
» nimia corrigendi libidine locis compluri-
» bus manum medicam, ubi nihil prorſus
» neceſſitatis erat, adhibuerunt. »

» Porro Cornelius Bertramus denuò re-
» formandam hanc verſionem putavit, ſo-
» cias manus ei commodantibus Theod.
» Beza, Rotano, Jaquemoto, & Goular-
» tio, quem tamen pluſquam par eſt Ju-
» dæorum Grammaticorum præjudiciis de-
» ditum eſſe fuit obſervatum, cujus inde
» temporibus nihil magnoperè in verſione
» Genevenſi immutatum fuit, niſi quod
» voces exoletæ identidem eliminarentur.
Acta Erudit. Lipſienſ. pag. 242. *Junii* 1707.

Biblia Gallica Genevenſia cum notis, in folio. Francoſurti, Andreæ Wechel 1592.

Biblia Gallica Genevenſia uſque ad librum Ruth. V. *Biblia Polyglotta* 1599.

Biblia Gallica Genevenſia, in folio. (*Genevæ*) typis Joan. Lertourt 1600. In 8°. Genevæ 1601. In 8°. Ibid. Matthæi Berjon 1605.

Eadem, in folio. Rupellæ apud Hæredes Hieronymi Haultin 1606. In fol. Amſtelodami, Nicolas 1606.

Eadem cum triplici præfatione, bina ex editione anni 1588. tertia antiqua: *Si je voulois icy uſer &c.* in 4°. Genevæ, Samuëlis Creſpin & Jacobi Choüet 1608.

Eadem cum duplici præfatione, in folio. Genevæ, Petri & Jacobi Choüet, Iſaiæ le Preux, Joannis Vignon 1610. In folio. Lugduni, Sebaſtiani Honorati 1610.

Eadem, in folio. Genevæ 1613.

Eadem cum not. 4. Salmurii, Th. Portau 1614.

Eadem cum novo indice per locos communes, in 8°. (*Rupellæ*) Ex officina Hieron. Haultin 1616.

Eadem, in folio. Salmurii 1619.

Eadem cum notis, in folio. Genevæ, Jacobi Stoer 1622. 3. vol. in 4°. Ibid. Jac. Choüet 1622.

Eadem ſine notis *minutiſſimo charactere*, in 12. Sedani, Joan Jannon 1633.

Eadem, in 8°. Amſtelod. 1635. In 4°. Genevæ, Choüet 1637. Eadem cum indicibus & figuris, in fol. Ibid. iiſdem typis 1638.

Eadem, in 4°. Genevæ, Choüet 1642.

Biblia Gallica ex Hebræo & Græco, Interprete Joanne Diodati cum ejus annotationibus, in folio. Genevæ, Petri Choüet 1644.

» Hæc verſio non minus hodie in Cal- «
vinianorum manibus verſatur quàm ipſa «
Genevenſis. Nec ſanè levioribus adducti «
ſunt rationibus, ut de iſta tranſlatione ita «
ſentirent, quandoquidem omnia in ea «
plana ſunt & facilia, auctorque ejus Pa- «
raphraſten potius quam Interpretem a- «
git... Voces quaſdam adjicere, aut illas «
in alias mutare, majoris perſpicuitatis «
causâ, ei non eſt religio: minùs interdum «
de ſenſu proprio ſollicitus, modo ab om- «
nibus etiam plebeis hominibus intelliga- «
tur. Nec tam viri critici in ſua tranſlatio- «
ne munus obire videtur quam Theologi «
& Concionatoris &c. « *Rich. Simon pag.* 210. *Diſq. crit. de variis Bibl. edit. cap.* 16.

» Hoc in opere (*id eſt tam in hac ver-
ſione Gallica quàm in Italica inferiùs recen-
ſenda*) quà vetus Teſtamentum verſionum «
& notas Pagnini, quà Novum Teſtamen- «
tum, ipſum Bezam videtur eſſe ſecutum. «
Nova literaria Maris Balthici anni 1704. *pag.* 16.

Biblia Gallica Genevenſia, in 4°. Genevæ, Petri Chouet 1645.

Eadem *charactere minutiſſimo, editio juxta Samuelem Mareſium correctiſſima*, 3. vol. in 12. Carentonii, Petri des Hayes 1652.

Eadem cum notis, in folio. Genevæ, Petri & Samuelis Choüet & Jacobi Stoer 1657.

Eadem, in 4°. Ibidem, iiſdem typis 1665.

Eadem, in 4°. Ibidem, Joannis Antonii & Samuelis de Tournes 1665. In 12. Leidæ 1665.

Biblia Genevenſia *juxta edit. anni* 1652. cum notis ex variis Genevenſium Doctorum in primis Joannis Diodati libris, & Bibliorum editionibus etiam Belgicorum anni 1637 exceptis à Samuele Mareſio & Henrico ejus filio, cum tabulis Geographicis, Chronologia, Indicibus &c 2. vol. in fol. Amſtelodami, Danielis Elzevir 1669.

Hæc editio typorum formâ ſpectabilis plurimis ſcatet mendis typographicis.

Ex admonitione ad Lectorem. » Quod ad «
textum pertinet, adhibuimus verſionem «
Petri Roberti Olivetani anno 1535. edi- «
tam, recognitam poſteà, & multoties à «
Paſtoribus & Profeſſoribus Genevenſibus «
caſtigatam, eamque ſecuti ſumus editio- «
nem quæ Pariſiis anno 1652. vulgata eſt «
typis Petri des Hayes, quippe quæ cor- «
rectiſſima ſit, in qua loca nonnulla non «
ſine utilitate ac prudentia tunc mutata «
ſunt; nunc etiam quædam, pauca tamen, «
addita... 2. Huic textui omnes notas ex «
Biblis Belgicis anno 1637. adjunximus... «
Prætereà ſuas quoque Samuel & Henr. «
Mareſius, & nonnullas Petri de Launay «

„ quas in illius exemplari ab ipſomet exa-
„ ratas invenere, hac in editione colloca-
„ runt &c.

» Samuëlis Mareſii luculenta (*inquiunt*
„ *Auctores Actorum Erudit. Lipſienſ. menſe*
„ *Junio anni* 1707. *pag.* 242.) imò ſplendida
„ editio ab Elzeviriis adornata, in verſione
„ ipſa nihil mutavit; notas tamen ampliſ-
„ ſimas ex Joan. Diodati aliorúmque Ver-
„ ſionibus Genevenſibus & recentioribus
„ Theologis excerptas, non literales tan-
„ tum & criticas, ſed majorem partem
„ Theologicas exhibet, in quibus *ἀκρίβειαν*
„ paſſim deſiderabant doctiores. *Et p.* 243.
„ Cæterùm quandoque Codicum diverſi-
„ tatem obſervare non veretur. Neque e-
„ nim omiſſam in haud paucis adulteræ hiſ-
„ toriam Joan. 8. diſſimulat, neque teſti-
„ monium trium teſtium in cœlis 1. Joan.
„ 5: 8. In illuſtranda tamen novis obſerva-
„ tionibus vi & proprietate phraſium ſacra-
„ rum rarior eſt, & nonniſi ubi ſumma ur-
„ gere neceſſitas videretur, & ferè invitus,
„ à verſione priore diſcedere audet, licèt
„ haud paulò plùs luminis exiguâ mutatio-
„ ne quandoque ſenſibus ſacris affundi po-
„ tuiſſet. «

Biblia Gallica Genevenſia, in 8°. Amſ-
telodami, Schipper 1670.

Eadem, 2. vol. 4°. Carentonii, Antonii
Cellier 1675.

Eadem, in 12. Leidæ 1675.

Eadem, fol. Genevæ, Jo. Ant. Choüet
1678.

Eadem, 12. Amſtel. apud Vid. Schipper
1678.

Eadem, 4. Genevæ 1685. 4. Amſtelod.
1687.

Eadem, in fol. Genevæ 1688.

Eadem, in 4°. Genevæ 1691.

Eadem, in fol. Ibid. 1693.

Eadem, in 12. Amſtelodami 1699.

Eadem, in fol. Amſtelod. 1700. 1702. in
4°. Genevæ 1705.

Biblia in Gallicum ſermonem converſa
per Carolum le Cene. *Bernard pag.* 356.
*Novorum Reip. Litterariæ, menſe Septem-
bri* 1707.

Biblia Gallica Genevenſia, quoad ſty-
lum recognita, præfationibus, notiſque
Theologicis, moralibus & criticis illuſtra-
ta à Davide Martin, 2. vol. in fol. Amſte-
lodami, Deſbordes, Mortier, Brune
1707.

Eadem cum brevioribus marginalibus
Incis parallelis, in 4°. Amſtelodami &
Ultrajecti 1707. Eadem abſque notis, in 8°.
Amſtelod. Weſteniorum 1710.

*David Martin novam auctoritate Synodi
Eccleſiarum Walonicarum in Belgio ador-
navit Bibliorum Genevenſium editionem.*
„ Ille, quantùm ad verſionem, non tan-

A tùm ut terſa magis ea exiſteret, paſſim «
effecit; verùm etiam ubi phraſis Ebræa, «
Græcave alium ſenſum ſuaderet, eum «
exhibuit. Notæ haud paulo magis Mare- «
ſianis ſunt caſtigatæ, ut ipſæ tamen etiam «
non ſemper inter iſtos limites ſe conti- «
neant, ut, phraſi Scripturæ ſufficienter «
explicatâ, ſenſum judicio lectoris, ſine «
præjudicio eruendum, relinquant; quin «
potiùs Theologicis dogmatibus, nonnun- «
quam ex præjudiciis Eccleſiarum illarum «
ſtabiliendis, paſſim impendantur. « *Acta*
B *Erudit. Lipſ. p.* 242. *Junii an.* 1707.

Pentateuchus Moſis Gallicè ex verſio-
ne Genevenſi cum annotationibus Sa-
muëlis Mareſii, fol. Groningæ 1663. *Idem
in præfat. Bibliorum cum ejuſdem notis anno*
1669. *editorum.*

Liber Job, Pſalmi, Proverbia, Eccle-
ſiaſtes & Canticum Canticorum Gallicè
ex verſione Joannis Diodati, in 4°. Gene-
væ 1638.

Pſalterium Gallicè cum notis margi-
nalibus Antonii Beliſem, in 16. *abſque loco*
C *& typographo* 1537.

Pſalterium ex verſione Genevenſi cum
notis, in 8°. Genevæ 1543.

Pſalterium Gallicè ex Hebræo tranſla-
tum à Ludovico Bude, in 8°. Genevæ, Jo.
Creſpin 1551.

Idem Lat. Pagnini & Gall. Ludovici
Budé, in 12. (*Genevæ*) typis Roberti Ste-
phani 1552. In 18. typis Simonis du Boſc
& Guill. Geroult 1554. In 16. Lugduni,
Guill. Rouille 1558. In 16. (*Genevæ*) Jo.
Criſpini 1558. In 16. Pariſiis, Andreæ We-
D cheli 1565.

Pſalt. Gallicè ex ejuſdem verſione cum
annotationibus & gloſſis, in 16. Genevæ,
Jo. Creſpin 1558.

Pſalt. Gallicè ex eadem verſione, in 12.
Lugduni, de Tournes 1560. In 12. Genevæ,
Rivery 1576.

Pſalt. Gallicè, Interprete Theodoro
Beza ex verſione Latina Henrici Molleri,
cum ejuſdem Bezæ paraphraſi & rithmis
Gallicis, in 18. Genevæ, Jacobi Berjon
1581.

E Pſalt. Gallicè & Belgicè, 12. Amſtelod.
1594.

Pſalmi ex verſione Genevenſi recogni-
ta cum argumentis & paraphraſi Theod.
Bezæ, in 8°. Genevæ, Berjon 1597.

Pſalmi Gallicè, Joannis Diodati, in 12.
Salmurii 1658.

Pſalmi XXX. ex Hebræo Latinè red-
diti à Claudio Bertrando Berger, 8°.
Lugduni, Jo. de Tournes 1549.

Quinque Libri Sapientiales Latinè ex
Pagnino & Gallicè ex verſione Gene-
venſi, in 12. (*Genevæ*,) typis Roberti Eſ-
tienne 1552. In 16. Lugduni, Guillelmi
Rouille 1558.

Google

Iidem Gallicè, in 32. Genevæ, Jo. Durant 1577.

Proverbia Salomonis Gallicè expreſſa per Dn. du Pleſſis, 12. Lauzannæ, Jo. Rivery 1556.

Canticum Canticorum Gallicè, Interprete Stephano Dolet. *Ant. du Verdier & de la Croix du Maine in Bibliothecis Gallicis, & Appendix ad cat. librorum prohibitorum juſſu Ducis Albani, Leodii editum an.* 1569.

Idem ex verſione Caroli de Nielle, in 8°. Genevæ, Petri de ſaint André 1594.

Threni Jeremiæ Gallicè cum paraphraſi Danielis Toſſani, in 8°. Spiræ, Dalbin 1584.

Novum Teſtamentum Gallicum, *ex verſione Jacobi Fabri Stapulenſis parumper recognita, ad uſum eorum qui Valles Pedemontanas occupant*, denuò recuſum juxta editionem Antverpienſem *Martini Lempereur anni* 1530. in folio. Neocomi typis Petri de Wingle 1534. *Editio rariſſima quæ extat in Bibliotheca Sorbonica.*

† *Hujus quoque editionis exemplum Eccleſiæ Valdenſis monumentis mſſ. aliquot voluminibus comprehenſis adjectum, Cantabrigiæ in Bibliotheca publica me evolviſſe recordor. In fine codicis ſacri hæc verba impreſſa erant :*

Les Vaudois peuple evangelique
Ont mis ce threſor en publique.

Idem ex Græco recognitum à Petro Roberto Olivetano, juvante Joanne Calvino cum hujus præfatione, V. *Biblia Gallica Olivetani*, fol. Ibidem, iiſdem typis 1535.

Novum Teſtamentum *ex Fabri verſione à Petro Roberto Olivetano recognita cum præfatione Joannis Calvini :* Dieu le createur tres parfait &c. in 12. *abſque anno & nomine loci & typographi.*

Hæc editio nullam, ſequens autem aliquam paſſa eſt mutationem.

Idem cum altera præfatione, in 12. ſub inſigni Gladii Flammantis 1539.

Novum Teſtamentum Gallicè verſum à Stephano Dolet *ante annum* 1545. *quo Interpres igne crematus eſt*, *editum. Id refert catalogus librorum Gallicorum examinatorum & notatorum cenſurà à Facultatis Theologicæ Pariſienſis Doctoribus, excuſus Pariſiis anno* 1551.

N. Teſtamentum Genevenſe *ex recognitione Jo. Calvini*, in 16. Lugduni, de Tournes, Rouille 1545 In 16. Genevæ, Joannis Gerard 1551. in 16. Ibid. Boſt & Gueroult 1553. in 8°. Ibid. Conradi Badii 1554.

Idem Latinè ex verſione Eraſmi, & Gallicè ex Genevenſi, 2. vol. in 12. (*Genevæ*) typis Roberti Eſtienne 1552.

Novum Teſtamentum Latino-Galli-A cum, ita ut utraque tranſlatio condita ſit ex Græco. In fine additur Syllabus vocum & loquendi formularum difficiliorum, & Index rerum in Novum Teſtamentum in 12. Lugduni 1554.

Idem Lat. & Gall. ex iiſdem verſionibus, *charactere minimo*, cum ſummariis ex comment. Jo. Calvini deſumptis. Adjecta eſt ad calcem collectio quorumdam verborum & locutionum difficilium Novi Teſtamenti, in 8°. Baſileæ, Conradi Badii 1555.

B Idem, 2. vol. in 12. ſub inſigni Palmæ coronatæ 1555. In 16. Lugduni, G. Rouille 1557. In 8°. Ibid. Joannis Gros & Petri Michel 1557. 2. vol. in 8°. B ſis, Juliani Langelier 1559. In 16. Pariſiis, Andreæ Wecheli, Oudini Petit, 1565. In 8° Argentorati 1567. In 16. Lugduni, Antonii de Harſi 1602. In 4°. (*Genevæ*) ſub inſigni Seminantis 1607.

Novum Teſtamentum Gallicè denuò recognitum & emendatum *à Joanne Calvino & Theod. Beza* ex conſilio Miniſtro-C rum Genevenſium, *cum præfatione ejuſdem Bezæ primùm edita :* Combien que M. Jean Calvin. V. *Bibliorum Genevenſium Editio ejuſdem anni* 1560. in 12. Oliva Roberti Stephani 1560.

Idem cum annotationibus Nicolai des Gallars, in 12. (*Genevæ*) typis Antonii Rebul 1561. In folio, typis Conradi Badii 1561. In folio, Genevæ, Franciſci Perrin 1562. In 8°. Ibidem 1562.

Idem, in 4°. Lugduni, Jo. de Tournes 1563. In 4°. Genevæ, Jo. Bonnefoy 1563.
D *Joan. de Tournes & Joan. Bonnefoy, idem forſan typographus.* In 8°. Ibid. Joan. Creſpin 1563. In 16. Ibid. Angelini Benoiſt 1563. In 12. Cadomi, Petri Philippe 1563. In 16. Lugduni, Sebaſtiani Honorati 1563.

Idem cum iiſdem annotationibus ab Auguſtino Marlorat auctis, in 8°. *abſque loco* 1564. In 8°. Lugduni, Claudii Ravot 1564. In 16 Lugduni, Gabrielis Cotier 1564. In 12. Genevæ 1565 In 16 Lugduni Gabr. Cotier 1565. In 16. Genevæ, Bened.
E Rigaud 1566. In 16. Pariſiis, Petri Haultin 1567. In 18. Genevæ, Pinereul 1568. Idem 24. typis Franciſci Eſtienne 1568. 8°. Genevæ 1570. in 16. typis Ant Gryphe 1571. in 12. Genevæ, le Melays 1577. 8°. Genevæ 1584.

Novum Teſt. Genevenſe ex poſtrema recognitione, in 12. Rupellæ, Hieronymi Haultin 1590. Idem cum annotat. Marlorati, in 8°. Genevæ, Euſtachii Vignon 1591. 8°. Rupellæ, Haultin 1592. In 8°. Niorti, Thomæ Portau 1594. In 4°. Genevæ 1596. In 12. Rupellæ, Hieron. Haultin 1601. In 24. Genevæ, Matthæi Ber-

jon 1601. In 24. Rupellæ, Petri Morin. 1603. In 8°. Salmurii, Thomæ Portau 1605. In 16. Rupellæ, apud Hæredes Hieron. Haultin 1606. In 16. Geoevæ, Matthæi Berjon 1608. Io 24. Ibid. Gabr. Cartier 1608. In 12. Rupellæ 1608. In 8°. Rupellæ, apud Hæredes Hieron. Haultin 1609. In 4°. Genevæ, Gabr. Cartier 1610. In 12. Ibid. Jacobi Stoer 1610. Gallicè & Belgicè, in 12. Leidæ 1611. Gallicè, in 8°. Genevæ 1612. Io 24. Salmurii, Thomæ Portau 1614. In 16. Genevæ, Stephani Gamonet 1614. In 16. Salmurii, Petri Pié de Dieu 1615. In 24. Genevæ, Stephani Gamonet, 1621. In 8°. Salmurii 1621. Idem Gallicè & Belgicè, in 12. Amſtelodami, 1621. IdemGallicè, in 24. Sedani, Jo. Jannon 1622. In 8°. Genevæ 1622. In 24. Rupellæ, Petri Pié de Dieu 1623. In 24. Genevæ, Jacobi Choüet 1626. In 24. Amſtelod. Henr. Laurentii 1627. Gr. Lat. & Gallicè. In 8°. Genevæ, Joan. de Tournes 1628. Gall. In 8°. Ibid. 1631. In 8°. Amſtelod. 1631. In 8°. Roterodami 1631. In 18. Carentonii 1643. In 12 Sedani, Petri Jannon 1643. In 8°. Quevillii prope Rothomagum, Jacobi Cailloüé 1645. In 24. Leidæ 1646 In 8°. Amſtelod. Boudewin de Preys 1646. In 12. Carentonii, Petri des Hayes 1647. Gallicè & Belgicè 8°. Roterod. de Waeſbergue 1647. Gall. 8°. Quevillii 1652. In 24. Genevæ, Jo. de Laon, Sam. Choüet 1653. 8°. Ibid. 1653. In 12 Carentooii, Petri des Hayes & Ant. Cellier 1655. In 8°. Genevæ 1657. In 4°. Ibid. 1658. In 12. Carentonii, Steph. Lucas 1662. In 4°. Genev. Sam. Chouet 1666. In 12. Niorti, Buro 1666. In 16. Carentonii, Steph. Lucas 1668. In 12. Ibid. Antonii Cellier 1669. In 8°. Leidæ 1669.

Novum Teſtamentum Gallicè *tam ex verſione Montenſi quam ex interpretatione Dion. Amelotte conflatum à Joanne Daillé Filio, & Valentino Conrart, charactere minutiſſimo*, in 12. Pariſiis, Ludovici Vendome 1671.

Vix prodierant quædam exemplaria cùm univerſa hæc editio ſuppreſſa fuit. Hæc à Petro Pelheſtre, qui hujus editionis codicem à Typographo acceperat, didici.

Novum Teſt. Gallicè ex verſione Genevenſi, in 12. Carentonii, Antonii Cellier 1672. 4°. Ibid. 1674. In 8°. Niorti, Philip. Bureau 1675. In 8°. Amſtelod. apud Viduam Schipper 1677. Gallicè & Germanicè, 8°. Francofurti 1677. Gallicè, in 8°. Genevæ, Chouet 1680. Gallicè, Anglicè & Belgicè, in 8°. Amſtelod. Jacobi de Deyſter 1684. Gallicè, in 12. Amſtelodami, Guill. Blaeu 1684. 1690. In 8°. Genevæ 1691.

Novum Teſtamentum concinnis per- A ſpicuiſque notis in Gallicam verſionem, quâ vulgò Eccleſiæ, *quas vocant*, Reformatæ utuntur, illuſtratum, præfationibuſque ornatum à Davide Martin, in 4°. Trajecti ad Rhenum, Franciſci Halma 1696.

Novum Teſtamentum Gallicè ex Græco converſum à Joanne Clerico cum ejus notis, quibus textus elucidatur, & verſionis ratio redditur. 2. vol. in 4°. Amſtelod. Ludovici de Lorme 1703.

Ex præfatione. » Novum Teſtamentum B ex Græco in Gallicum idioma convertere arduum eſt & difficile, ita ut, habitâ ſtyli ratione, cum aliqua voluptate legi poſſit Gallica interpretatio, idque duabus potiſſimum de cauſis: una ex lingua, in qua ſacer codex exaratus eſt, altera ex ſtylo Apoſtolis peculiari procedit. Novum Teſtamentum eâ ſcriptum eſt linguâ quæ à Gallico ſermone multùm eſt aliena; dialectus Græca Hebraiſmis ſcatens, & ſtylus locutione ellipticâ & imperfectâ ut plurimùm abundans, hæc duo, in- C quam, ita difficilem redduot illius translationem, ut Interpres, non nimium ſibi indulgens, in nullo alio libro vertendo tantam patiatur difficultatem... Altera hujus difficultatis cauſa hæc eſt: ſtylus ſcilicet Apoſtolis proprius & peculiaris &c... has difficultates quantum in me fuit, ſuperare teotavi... ſemper ob oculos habui binas iſtas regulas: *prima*, Textus originalis, cùm lingua noſtra expreſſus probè intelligitur, de verbo ad verbum ſemper eſt reddendus; *ſecunda*, ea D loca in quibus ab originali textu neceſſario diſcedendum eſt, eodem modo quo in V. & in N. Teſtameoto ſolent exprimi, Gallicè ſunt expooeoda... Hæc ubique obſervavi, præſertim cum, quo ſenſu locutiones illæ in idiomate ſacro perpetuo fuerint intellectæ, certus eſſe potui. Quando ambigua mihi viſa ſunt ſive verba ipſa, ſive illorum ſtructura, ita ut ſenſum determinare proprium oequiverim... ſenſus ille prout in textu originali jacet ambiguus remanſit & ſuſpenſus... Neceſ- E ſe non eſt hic addere quod eo textu Græco uſus fuerim qui in optimis tum Belgicis, tum Anglicanis editionibus legitur... Cæterùm à vitio quod in nonnullis poſtremis ſacræ Scripturæ verſionibus merito redarguitur, præcavere conatus ſum, paraphraſten agere non interpretem, inprimis cùm in textu originali aliqualis ineſt obſcuritas... ante omnia phraſes non ad verbum redditas charactere curſivo exarandas curavi, ut quid textus dicat, lector intelligat, & cognoſcat, quam ob cauſam his in locis à litera deflectere coactus ſit Interpres. In reliquis notis conti-

nentur

» nentur explicationes tum verborum, A
» tum locutionum literales, mores & uſus,
» hiſtoriæ ad quas reſpicere videntur ſacri
» Scriptores, & ratio locorum Veteris Te-
» ſtamenti in Novum adductorum, &c. »

Quibus libuerit hac de verſione ſuum ferre judicium, videant in primis, num ſemper intra fines ſibi propoſitos novus hic interpres ſteterit?

« Hæc verſio prohibita eſt & proſcripta tam in Belgio Fœderato, decreto Ordinum Generalium, & plurimarum Synodorum, quam in ditione Regis Bo- B ruſſiæ mandato Conſiſtorii Regii Berolinenſis, tanquam opus ad ſtabiliendos Sabellii, Socinique errores de induſtria ſcriptum.» *Petrus Bayle in colloquiis Gallicis adverſus Joan. Clericum anno* 1707. *editis.*

Novum Teſtamentum Genevenſe in 8°. Londini 1705. 1706.

Novum Teſtamentum Gallicè, denuo recognitum & collatum cum exemplaribus Græcis, 8°. Bernæ 1707.

Novum Teſtamentum in Gallicum C ſermonem converſum à Davide Lenfant & N. Beauſobre, in 4°. Amſtelodami, Humbert 1718.

Epiſtolæ Apoſtolorum Gallicè, ex verſione Joan. Diodati cum ejus notis, in 12. Amſtelodami, Petri le Grand 1667.

Epiſtolæ & Evangelia totius anni Gallicè verſa à Stephano Dolet, in 8°. typis ejuſdem 1541.

ARTICULUS SECUNDUS. D
BIBLIA ITALICA

SECTIO PRIMA.

BIBLIA ITALICA à Catholicis edita.

Codices Manuscripti.

Biblia in ſermonem Italicum exarata à Jacobo de Voragine, qui floruit anno 1270. *Hæc primus ei tribuit Sixtus Senenſis lib.* 4. *Bibliothecæ ſanctæ, ubi ait:* «Utriuſ- E
„ que Teſtamenti divina volumina *Jacobus de Voragine* primus omnium in Italicam linguam ſummâ fide ac diligentiâ transfudit.» *De hac verſione potius ex ipſis operum dotibus quam ex cujuſquam codicis inſpectione Antonius Poſſevinus hoc in apparatu ſacro, titulo* Biblia, *tuliſſe videtur judicium:* «Nec vero uni Sixto Senenſi ita fides habenda, ut credamus Jacobi de Voragine verſionem nullâ egere animadverſione, quippe cui nec linguæ politioris Italicæ, neque hiſtoriarum, quas idem affert de viris ſanctis, notitia fuerit, &c.»

† «Jacobus de Voragine Archiepiſcopus Genuenſis ſeculo XIII. Biblia in Italicam linguam tranſtulit, nemine virorum inſtitutum improbante.» *V. Acta Erud. Lipſ.* 1689. *p.* 178. *ubi hæc ex Anonymi libro, qui inſcribitur: Defenſe des Verſions de l'Ecriture ſainte ſc. Coloniæ* 1688. *impreſſo, referuntur.*

† *Præter hunc autorem Anonymum, Rich. Simon, Rivetus, Vſſerius, Caveus, aliique qui recenſentur à Cherubino à S. Joſeph Biblioth. Crit. S. Tom. IV. pag.* 135. *hujus verſionis meminêre, ſed hos omnes Sixti Senenſis fide, non ex libri inſpectione eam commemorare, ipſa eorum verba luculenter produnt.*

Ipſum Jacobi de Voragine ſilentium cum ad annum 1292. *Hiſtoriæ Genuenſis (quam quidem anno* 1295. *abſolvit) ſua fuſius opera recenſet, quemdam de hac verſione ſcrupulum movet; cæteris reverâ tribus annis quibus ſupervixit (obiit enim an.* 1298.) *illam potuit adornare. Verum ſi in hoc opere poſtremos vitæ ſuæ dies inſumpſit, cur de ea quoque ſiluerit ſanctus Antoninus, cum loquitur de viris illuſtribus Ord. S. Dominici, & in primis de Voragine* 3. *part. Chronici tit.* 23. *cap.* 11. *ſect.* 2. *neque etiam Jo. Trithemius libro de Script. Eccleſ. neque Caſtillus in Hiſt. Ord. Prædic. part.* 2. *lib.* 1. *c.* 31. *hujus verſionis meminêre. Præterea in Bibliothecis cum Romanis & Florentinis, tum Mediolanenſibus & Mutinenſ. nullus reperitur codex Bibliorum manuſcriptus, qui Jacobi de Voragine nomen in fronte gerat, ſicut ad me ſcripſit doctiſſ. Antonius Muratori, qui ea de re Illuſtriſſimum Antonium Magliabechi conſuluit.*

Biblia Italica, 2. vol. fol. *Bibliot. Regia codd.* 6996-97.

Biblia Italica in XIII. libros diviſa. Septem tantum libros priores Veteris Teſtamenti hic codex complectitur, nitidiſſimus alioquin & membranaceus, ſcriptus anno 1474. in folio. Hiſtoria autem Biblica potius eſt (nec tamen Petri Comeſtoris) quam fida traductio, nam libros interdum integros omittit. *Bibl. Vpſalienſis ex dono Joan. Gabr. Sparvvenfeldii pag.* 63. *catalogi ab ipſo editi.*

Pentateuchus & liber Joſuæ, fol. *Bibliot. Regia cod.* 7701.

Liber Eſdræ, Nehemiæ & reliqui uſque ad Ezechielem. Codex in folio eleganter ſcriptus anno 1466. à Nicolao de Neritono Ordinis Prædicatorum *Ibid. cod.* 6898.

Liber Danielis, XII. Prophetarum Minorum, Liber I. & II. Macchabæorum & totum Novum Teſtamentum. Codex

in folio ab eodem Nicolao ſcriptus anno 1431. *Ibidem cod.* 6899.

Pſalmi cum Canticis. Item Liber IV. Evangeliorum. Codex ſcriptus anno 1395. *Florentiæ, Bibl. S. Laurentii pluteo* 27. *codd.* 3.

Pſalmi Italicè redditi à Marco Dandolo. *Angelus Zenus de ſcriptoribus vetuſtis Italiæ* 11°. *Venetiis* 1662.

Pſalmi cum commentariis Italico idiomate donati à Matthæo Mutinenſi, ex Ord. Prædicatorum, 3. vol. fol. *Mutinæ Bibl. Dominicanorum, Jac. Echard.*

Libri Sapientiales. V. *infrà N. Teſtamentum.*

Liber Proverbiorum Salomonis Italicè verſus ab Anonymo, qui vivebat anno 1366. *In codice S. Mariæ novell. tenet primam partem.*

Nov. Teſtamentum. V. *ſuprà Liber Danielis.*

Idem & Libri Sapientiales, Codex in 4°. *Dublini, Biblioth. Collegii SS. Trinitatis cod.* 609. *num.* 749.

Quatuor Evangelia. V. *ſuprà Pſalmi.*

Acta Apoſtolorum. *Florentiæ, Bibl. S. Laurentii plut.* 27. *cod.* 6.

Epiſtolæ Apoſtolorum & Apocalypſis. V. *Eadem Polyglotta mſc. cod. G.*

BIBLIA ITALICA
à Catholicis typis excuſa.

BIBLIA NICOLAI DE MALERMI.

Biblia Italica *ſub hoc titulo :* Biblia volgare hiſtoriata, &c. Interprete Nicolao de Malermi cum ejus Epiſtola Italica ad Laurentium Theol. Venetum & hujus reſponſione Latina, 2. vol. in fol. *In fine ſecundi legitur :* Ad laudem Dei & Virginis Mariæ impreſſum eſt hoc volumen Venetiis (*typis Vindelini de Spira*) anno ſalutiferæ Incarnationis filii Dei M. CCCC. LXXI. Kalendis Auguſti.

Ex epiſt. Nicolai de Malermi cap. 5.
« Ad confirmandam hanc veritatem,
» licet parvo & mediocri polleamus inge-
» nio, integra tamen Biblia ſecundùm pro-
» prietatem literæ de verbo ad verbum
» tranſtulimus... Nullâ re mutatâ vel omiſ-
» ſâ vel additâ, niſi quæ literæ & germano
» ſenſui prorſus eſſet conſentanea. *Ex cap.*
» 6. Verum eſt, jam converſas eſſe in Itali-
» cam linguam quaſdam S. Scripturæ par-
» tes, quæ in manus noſtras devenerunt ;
» has ſi legiſſes, ut feci, multis erroribus
» vitiiſque deprehendiſſes ita refertas, ut
» majus temporis ſpatium, nec non gravio-
» rem laborem in illis emendandis quàm
» in nova condenda verſione inſumendum
» eſſe concederes. *Ex cap.* 7. Poſthabitis
» aliis negotiis octo menſes huic lucubra-
A tioni operam dedi, &c.»

† *In ſubſcriptione auctor ſe vocat* Nicolaum Malherbium, Venetum Monachum S. Benedicti Ordinis Camaldulenſium.

† *De hac verſione ita cenſet Rich. Simon Hiſt. crit. N. T. p.* 487. « Non debuit à Vene- «
to homine tranſlatio puro & eleganti ſer- «
mone Italico expreſſa idiomate expecta- «
ri, eo maximè tempore, quo paucis ad- «
modum Italis linguæ ſuæ ſtudium inhæ- «
ſerat. Unde duriori ſtylo ſcripta hæc eſt, «
B ac indiligens tranſlatio. »

Biblia Italica (*quorum Veteris Teſtamenti verſio à præcedenti plurimùm differt, ſed in Novo eadem eſt parumper recognit.*) cum prologo S. Hieronymi Italicè ex verſione Nic. de Malermi, 2. vol. in fol. *Ad calcem ultimi notatur tantùm* M. CCCC. LXXI. Kalendis Octobris, *abſque loco impreſſionis & nomine Typographi. Editio à præcedenti omninò diverſa.*

Biblia Italica, fol. Pinarolii, Joan. de Rubæis 1475. *Horum ſolus meminit Joan-*
C *nes la Caille pag.* 21. *Hiſtoria artis Typographicæ.*

Biblia Italica Nicolai de Malermi cum ejus epiſtola ad Laurentium, hujus reſponſione & ſummariis Marini Veneti, 2. vol. in folio. *In fine prioris legitur:* Completa ſunt Biblia rubricata per me Marinum Venetum Ord. Prædicat. *Et in fine poſterioris :* Perfecta ſunt hæc Biblia, ſummo ſtudio correcta, & Venetiis magnâ vigilantiâ Mag. Antonii Bononienſis excuſa, Sixto IV. Pont. Max. re-
D gnante Andrea Vendramino inclyto Venetiarum Principe 1477.

Eadem cum præfatione Hieronymini Squarzafici (*qui Malermum in his concinnandis plurimùm juvit*) in folio, Venetiis per Gabrielem de Piero Treviſanum, Sixto IV. Pont. Max. regnante Andrea Vendramino inclyto Duce Venetiarum 1477.

Diverſa prorſus editio, hæc minoris formæ quàm altera.

Ex præfatione Squarzafici. « Venerabi- «
E lis Dominus Nicolaus de Malermi ſacra «
Biblia ex Latino Italicè reddidit, eos imi- «
tatus qui vulgares anteà converſiones, ſi «
ſunt hoc nomine, & non potius confu- «
ſiones nuncupandæ, confecerunt. Quan- «
tum ad hanc, an fida ſit & juxta Vulga- «
tam Latinam emendata, teſtificari id va- «
leo, ſi quidem meam in illa condenda «
operam præbuerim. Quam deinde, ro- «
gante Mag. Gabriele de Piero iterum ſic «
recognovi, ut liberè in publicum prodire «
poſſit ; hiſtoriam Ariſteæ huic ſubjunxi, «
&c. Venetiis 23. Decembris 1477.»

Clarum inde eſt falſam eſſe Andreæ Ri-

veti conjectationem, qui in Iſagoge S. Script. cap. 13. *num.* 4. fortaſſe eſſe Jacobi de Voragine verſionem *ſcribit*; *in eundem lapſus eſt errorem Michael de Marolles in præfat. verſionis Gallicæ N. Teſtamenti.*

Biblia Italica, in folio, *Abſque loco, anno, & Typographi nomine.*

Biblia Italica, ex eadem verſione, in folio Venetiis, Octaviani Scoti, Sixto IV. Pont. Max. & Joanne Mocenigo Venetiarum Duce 1481.

Eadem, in fol. *Ad calcem legitur:* Excuſum fuit hoc volumen magnâ diligentiâ, Venetiis per Andream Paltaſichis de Cattharo 1484.

Eadem, in folio. *In fine hæc ſunt:* Finita ſunt hæc Biblia vulgaria hiſtoriis illuſtrata, excuſa Venetiis per Joannem Roſſo Vercellenſem, precibus Lucæ Antonii Juntæ, anno Redemptionis noſtræ M. CCCC. LXXXX; 4 menſis Junii, Alexandro VI. Pont. Max. regnante, Auguſtino Barbadigo inclito Venetiarum Principe.

Eadem hiſtoriis illuſtrata, fol. Venetiis, Ragazza 1492.

Eadem, fol. Venetiis, Bart. de Zanni 1502.

Eadem in folio. Ibid. iiſdem typis, rogatu Lucæ Antonii Juntæ 1507.

Eadem, in folio. Ibidem, Lazardi de Soardi & Bernardi Benalii 1517.

Eadem, in folio. Ibidem, typis Elizabethæ de Ruſconi 1525.

Eadem, in folio. Ibidem, Guillelmi de Fontanetto & Marchii Seſſæ 1532.

Eadem, in fol. Venetiis, Bern. Bendoni 1535. ibid. 1541. 1546. 1553. 1558. In 4°. Ibid. Andreæ Muſchii 1566.

Eadem denuò cum Latina verſione Vulgata collata, cum licentiâ ſacræ Congregationis Inquiſitionis iterum edita & ab omnibus mendis ſummâ diligentiâ purgata, fol. Venetiis, Hieronymi Scoti 1567.

BIBLIA ANTONII BRUCIOLI.

Biblia Italica ex Hebraica & Græca veritate per Antonium Bruciolum, *prima editio ſub hoc titulo:* La Biblia che contiene ſacri libri del vechio Teſtamento tradotto nuovamente da la Hebraica verita in lingua Toſcana per Antonio Brucioli, con divini libri del nuovo Teſtamento tradotti da Greco in lingua Toſcana per medeſimo, con privilegio de lo inclito Senato Veneto & letera al Franceſco I. Rege Chriſtianiſſimo, in fol. Venetiis, Lucæ Antonii Juntæ 1532. menſe Majo.

In Indice librorum prohibitorum juſſu Concilii Tridentini confecto inter Authores primæ claſſis notatur Antonius Bruciolus, & in Indice Expurgatorio ab Antonio de Sottomajor anno 1640. *recognito additur:* «Antonius Bruciolus Italus, qui Italicè utrumque Teſtamentum vertit, & alia in Scripturam commentaria Italicè edidit apud Lucam Antonium Giunti 1532. 1534. 1546. & 1547.»

«Hic Interpres cum Hebraicum idioma mediocriter calleret, Latinam Sanctis Pagnini verſionem exſcripſit, & in errorem quandoque lapſus eſt, quod verborum hujus tranſlationis, ſatis quidem obſcuræ, ſenſum non fuerit ſemper aſſecutus; ſtylum Pagnini rudem & barbarum imitatus eſt.» *Rich. Simon Hiſt. crit. V. T. lib.* 2. *cap.* 22.

Idem ante memorat hujus verſionis editionem anno 1530. *evulgatam, eo quòd in calce editionis anni* 1541 *forſitan hæc verba legerit:* «Scito, Chriſt. lector, primam hujus operis editionem factam fuiſſe anno 1530.» *Primò intelligenda ſunt hæc verba non de totius ſacri codicis, at de unius Novi Teſtamenti editione, quæ quidem anno* 1530. *prodiit. Secundò, in editione anni* 1532. *quæ prima cenſenda eſt, nuſpiam legitur hoc ſacrum volumen integrum fuiſſe antea impreſſum, & in ea libri qui Græci ſunt tantùm, quique in Canone Hebræo non extant, ad Veteris Teſtamenti calcem ſeorſim ſunt poſiti; in aliis vero ſequentibus editionibus ordo librorum juxta Vulgatam Latinam ſervatus eſt. Tertiò, Bruciolus in præfatione Pſalterii anno* 1531. *editi, Novi dumtaxat Teſtamenti mentionem facit & in præloquio Novi Teſtamenti anno* 1530. *excuſi Vetus Teſtamentum non memorat, ut mihi per literas ſignificavit Illuſtr. Curator Biblioth. Berolinenſis in qua hæc editio aſſervatur. Quartò, in Indice librorum expurgatorio Madritenſi, omiſſa hujus verſionis editione an.* 1530. *recenſetur primo loco ea quæ anno* 1532. *vulgata eſt. Denique nec in Bibliothecis quas obii, nec in catalogis quos evolvi, hæc Bibliorum integrorum ſcilicet anni* 1530. *editio mihi occurrit, nec ab ullo quoque alio ſcriptore laudatur.*

Eadem in 4°. Venetiis Barth. Zanetti 1538. 1539. *Duplex editio.*

Eadem, cum commentariis ejuſdem, & epiſtola ad Renatam Galliæ, Ferrariæ Duciſſam. 3. vol. fol. Ibidem, Bartholomæi Zanetti 1540.

† «Hæc inter cæteras Brucioli tranſlationis editiones utiliſſima videtur, quia in ea reperiuntur notulæ non omnino contemnendæ, cum epiſtola ad Renatam Franciæ, Ducis Ferrariæ tunc Conjugem, in qua pluribus autor contendit,

„ damnandas non eſſe S.S. verſiones lingua vernacula editas, eaſdemque miris modis extollit.» *Rich. Simon Diſq. Crit. cap.* 29. *pag.* 195.

Eadem *ſine Commentario* cum duplici epiſtola dedicatoria, una ad Franciſcum I. Galliæ Regem, altera ad Hippolitum Eſtenſem Card. Ferrarienſem, fol. Venetiis, Franciſci Brucioli 1541.

Ad calcem hujus editionis legitur Italicè.

«Scito, Chriſtiane Lector, primam hujus operis editionem factam fuiſſe anno 1530. (*id de Novo Teſtamento duntaxat accipiendum.*) Accidit autem tam quorumdam criticorum malitia quàm imprudentia typographorum, illam poſtea plurimis mendis ita eſſe refertam atque inquinatam, ut nullam aliam pro mea verſione deinceps agnoſcam, quam quæ fuerit Franc. Brucioli typis excuſa. Lege & certò ſcias editionem hanc tanta cura fuiſſe emendatam, ut vel in Hebræo vel in Græco ſphalmata remanſiſſe dici amplius non poſſit.»

Eadem cum comment. 3. vol. in fol. Ibidem, iiſdem typis 1544. 4. vol. in fol. Ibidem 1546. 1548. *Eadem forſan editio.*

Eadem *ſine commentario*, 3. vol. in 4°. Venetiis 1545. Ibidem Hieronymi Scoti 1547. Eadem, 4°. Ibidem, Dominici Giglii 1551. 4°. Ibid. 1579.

BIBLIA SANCTIS MARMOCHINI.

Biblia Italica ex Hebraica & Græca veritate, interprete Sancte Marmochino cum notis quibuſdam textum explicantibus. Adjectus eſt liber tertius Macchabæorum nondum in Italicum ſermonem editus, cum epiſtola dicata Georgio d'Armaignac Rutenenſi & Vabrenſi Epiſcopo, in fol. Venetiis, apud Hæredes Lucæ Antonii Juntæ 1538.

Ex Epiſtola dedicatoria. «Cum mecum perpenderem, cui ex nobiliſſimis Præſulibus nuncupandi eſſent univerſæ Scripturæ libri, tum Veteris Teſtamenti jam ex Hebraico idiomate, tum Novi nunc ex Græco, in Italicum à me converſi ſermonem, tibi, Illuſtriſſime Præſul, offerendos exiſtimavi, &c.»

Ex editionis Antonii Brucioli cum iſta collatione patet Marmochinum non novam ex Hebræo & Græco adornaſſe verſionem, quidquid in epiſtola ſua in contrarium dicat, ſed ipſam dumtaxat Bruciolianam multis quidem in locis caſtigaſſe atque ad Vulgatam Latinam editionem accomodaviſſe.

Eadem denuo recognita, in fol. Ibid. iiſdem typis 1546.

Biblia Italica ex ejuſdem recognitione, *tacito Marmochini nomine.* In hac editione liber Job & Pſalmi verſibus Etruſcis ab alio auctore expreſſi tantummodò exhibentur, in folio. Venetiis, apud Hæredes Lucæ Antonii Juntæ 1547.

«Editor Lectori ſalutem. Etſi doctis quibuſdam, & ſapientibus viris, ſacrorum Bibliorum codices ex Hebraico Græcoque in communem & popularem ſermonem transferri, pro ſua ipſorum dignitate ac reverentia minimè decorum ac laudabile videatur, cum tamen iidem noſtrâ ætate in Italia à duobus auctoribus, Laico uno (*Antonio Brucioli*) Religioſo altero (*Sante Marmochino, qui in hac editione nullibi ſe nominat*) ad indoctioris vulgi utilitatem in Etruſcum idioma verſi fuerint; non immeritò quidam opus iſtud ad majorem omnium utilitatem præſtabile prorſus ac dignum laude judicarunt. Verum quidem eſt hujuſce verſionis auctores, licèt operam aliquam ac diligentiam pro ſui ingenii facultate in ea conficienda adhibuerint; cum tamen, perinde ut nonnulli mihi retulerunt, non tantam eruditionem atque peritiam, quantam pro tanto opere, par eſſet, haberent, in quibuſdam locis peccaſſe; quæ quidem corrigenda prius & caſtiganda eſſe putant, quam memorati Bibliorum codices typis iterum excudantur. Mihi vero iidem homines doctrinâ atque eruditione præſtantes, Novi Teſtamenti verſionem, ab utroque auctore conditam ſummopere commendarunt, tum quod magis ſedulam in ea operam ac ſtudium impenderint, tum quod facilius Græcanica lingua in noſtratem ſermonem converti poſſit. At eoſdem in Veteri Teſtamento, & quoad textûs veritatem, & quoad verba perperam intellecta, quæ ſtudioſos lectores non parum offendunt, bene multa peccaſſe affirmant; quod revera minime mirandum eſt, cum Hebraicus ſermo, quo Vetus Teſtamentum fuit conſcriptum, mirum quantum ab noſtro diſſideat, & cum difficulter vix ad verbum reddi poſſit. Qua de re neceſſe eſt frequentius ſententiam ipſam, quam verborum ordinem reddere ad veterum illorum *normam*, qui eoſdem libros Latinè verterunt. Eapropter cum Italica Biblia in lucem iterum edere ſtatuiſſem, corrigenda eadem & caſtiganda curavi ab amico quodam in divinis litteris exercitatiſſimo, ſine ullo novæ verſionis adornandæ conſilio, &c.»

Biblia del Bernavia, 2. vol. in folio. 1571. *Locus impreſſionis non deſignatur. Cujus & qualis ſit hæc verſio quæ recenſetur in catalogo librorum Leonori d'Eſtampes Archiepiſcopi Rhemenſis, comperire nondum potui: prima eſt forſitan*

Bibliorum Italicorum verſio anno 1471. vulgata.

BIBLIA SIXTO V. ADSCRIPTA.

» Biblia univerſa à viris doctis in linguam Hetruſcam auſpiciis Sixti V. Pontificis Maximi converſa, typiſque exſcripta, anno 1589. (*vel potius* 1590. *ut ſcribit Gregorius Leti*): ſed mox intercedentibus Cardinalibus, & urgente illud ad horum inſtitutum Philippo II. Hiſpaniarum Rege, omnia exemplaria fuere ſuppreſſa & ſummo ſtudio occultata. » *Hæc ita refert Joan. Frid. Mayerus diſſert. 2. Trigæ diſſertat. Theolog. cap. 3. §. 9 pag. 86. tum ex fide libri Italici à Wagenſeilio in præf. ad Tela ignea Satanæ pag. 25. laudati, tum ex authoritate Gregorii Leti in vita Sixti V. Hetruſco idiomate edita part. 3. lib. 4. pag. 399. editionis A. 1688. cujus hæc ſunt verba:* « Jam Sixtus V. anno proximè elapſo (*ſcilicet* 1588.) Biblia Vulgata (*Latina*) excudi fecerat, de quibus nonnulli multum conqueſti ſunt: attamen non tam acriter quàm hoc anno (1589.) quo eadem Biblia in linguam Italicam converſa prælo ſubjici, amploque decreto publicari mandavit. Quæ quidem è typographia ab ipſo exſtructa anno 1590. prodierunt. Hinc orti fuere rumores plurimi; verum Cardinalium nonnullorum ac Ducis Olivares, tunc Regis Catholici in Curia Romana Legati, qui ea de re tanquam ſcandaloſa, atque hæreticorum opinionibus conſentanea coram Pontifice ſermonem habebant, eorum, inquam, religionem ridens, ait: *L'habbiamo fatto per voi che non intendete il Latino.* h. e. veſtri gratia, qui Latine neſcitis, hæc imprimenda curavi.» *Deinde hic auctor Bibliothecas indicat, Mediceam nempe & Laurentianam, Ambroſianam & Genevenſem, in quibus hujus verſionis exempla reperiri aſſeverat.*

Quis ignorat, quo ſtudio ſummus hic Pontifex plurimas Bibliorum editiones procuraverit, Græcam ſcilicet Veteris Teſtamenti anno 1587. ejuſdem Latinam ex Græco 1588. Vulgatam denique editionem Latinam anno 1590. Italicæ autem verſionis, ipſius juſſa editæ, quis unquam meminit, niſi hic inficetus auctor, qui, ut aliquid lepidè diceret inſidum, hic ut alibi, ſe præbet narratorem, & ut fucum magis faciat lectori, has ſupra memoratas Bibliothecas nominat, in quarum tribus prioribus ſola reperitur Vulgata Latina editio à Sixto V. publicata, ut ex earum catalogis didici; neque etiam in Bibliotheca Genevenſi aſſervari à viro fide digno accepi: ſed ipſe ſua ſe prodit reſponſione, quam Sereniſſimæ Delphinæ dedit cùm in Galliis ageret; interrogatus ab ea, an vera eſſent omnia quæ in vita Sixti V. narraverat, reſpondit: « Tutte quelle belle coſe che io haueuo ſcritto in tal vita, e che haueua letto) (*Sereniſſima Delphina*) con grand piacere, erano vere? *& alla qual domanda riſpoſi*, quel che ben trovato, ben che falſo, piace piu, che una relatione mal compoſta, ben che vera: *hoc eſt*: rem ingenioſè excogitatam, licet veritati repugnantem, magis lectoribus placere quàm veritatem ipſam ſuis deſtitutam ornamentis.» *Hæc ipſe refert tom. 1. Epiſt. Ep. 135. pag. 485.*

Sed non ille ſolus commentitias haſce fabulas è cerebro ſuo in lucem emiſit; recentior etiam Anonymus (eundem eſſe Gregorium Leti, utriuſque libelli auctorem ex lectione Vinc. Placcii de Anonymis num. 2680. B. pag. 659. comperi, proindeque majori dignum vituperio) Hic, inquam, Anonymus ſatyram ſub forma Dialogi Italico idiomate adverſus Curiam Romanam compoſuit, inſcripſitque: Il Vaticano Languente. *Ibi pag. 430. Paſquinum ita loquentem inducit* «PAS. Sixtus V. qui malum cognoſcebat … neceſſarium cogitavit afferre remedium, tranſlationem ideo Bibliorum in linguam vernaculam quam fecerat, prælo ſubjecit … *Marforius reſpondet*: MARF. Optima ſanè ſummi hujus Pontificis intentio ita malè fuit accepta, ut plurimi eum velut hæreticum traducerent; Quin adeo cùm hæc Biblia vernacula vidiſſet quidam Cardinalis, alta voce exclamavit; *Aut perditura eſt Eccleſia DEI, aut iſte Papa morietur.* Cùm autem non multò poſt illius mors obveniſſet, non ſine ſuſpicione veneni, rumorem illico malevoli ſparſerunt, hoc eſſe è cœlo miraculum.» *Hæc ille.*

Si rem nudam, nulliſque ornatam dicteriis hic auctor retuliſſet, illius linguæ Latinæ imperitia nullo modo redargueretur, nempe editionem Vulgatam ſcilicet Latinam quam edidit Sixtus V. anno 1590. tranſlationem eſſe vernaculam, h. e. Italicam exiſtimavit. Verùm hanc ideo narrationem licet ementitam inſtituit, ut ſuis dicacibus verbis in Romanam Curiam faciliùs inſurgeret. Mirum ſanè repertos eſſe viros magno cæteroquin judicio pollentes, (quos inter poſt Chriſtianum Kortholtum & Joannem Chriſtoph. Vagenſeilium recenſendus eſt Petrus Bayle, qui idem aſſerit in novis Reipubl. Litterariæ Julio anni 1688. pag. 856.) qui hunc ſcriptorem ea de cauſa impune laudarent! Hæc igitur narratio, ut patet ex præcedentibus, nulla reſponſione indiget.

† « Quòd ejuſmodi tranſlationem Italicam, poſt neceſſariam inquiſitionem ac

» diligentiſſimum examen publicè permi- » ſerit Pont. Sixtus V. quaſi incredibile aut » abſurdum haberi nolumus : ea tamen » quæ ſuſpecti ea occaſione narrant auto- » res, prorſus riſu digna, ac ab omni veri » ſpecie aliena, abſque judicio conficta aſſe- » rere non dubitamus.» *P. Cherub. à S. Joſepho Biblioth. Crit. S. T. IV. pag.* 137.

Liber Geneſeos Italicè redditus à Petro Aretino, in 8°. Venetiis 1538. 1541. *varia editio.*

Liber Job Italicè, ex verſione Antonii Brucioli cum ejus comment. in 8°. Ibid. 1534.

Pſalmi Italicè, fol. vetus editio *abſque loco. Extat in Bibl. Vindobonenſi.*

Pſalmi Italicè ex Latino, interprete Silvio Phileto Luc. Antonii Giunti cum textus declarationibus, in 4°. Ibidem 1524.

Iidem ex Verſione Brucioli, 8°. Venetiis, 1531. Iidem cum ejus commentario. 4°. Ibidem Aurelii Pincii 1534. Infrà.

Pſalmi & Eccleſiaſtes Italicè ex Hebræo (*vel potius ex verſione Latina textûs Hebræi,*) interprete Joanne Franciſco del Pozzo, alias Puteolano, in 4°. Venetiis, Bartholomæi Zanetti 1537.

Epiſtola ad Lectorem ſic incipit : «Novam tibi trado, A. L. Pſalmorum, & libri » Eccleſiaſtæ verſionem ; novam, inquam, » ex Latino idiomate in linguam vulgarem » à me concinnatam, &c.»

Iidem Latinè & Italicè ex verſione Pelegrini Heri, in 4°. Venetiis 1573.

Iidem ex Hebræo tranſlati, juſſu Catharinæ de Medicis Francorum Reginæ, in 12. Pariſiis, Joan. Charron. 1571. In 32. Ibidem Petri l'Huillier, 1571. In 8°. *abſque nomine loci & Typographi* 1583. In 16. Pariſiis Joannis Mettayer 1588.

Iidem cum declarationibus Franciſci Panigarolæ, in 4°. Venetiis 1580. In 8°. Ibid 1586. In 8°. Ibidem 1602.

Iidem ex Latino, in 8°. Pariſiis, Laquehay 1616.

Pſalmi ſeptem Pœnitentiales ex verſione Petri Aretini, in 8°. Venetiis 1539. in 8°. Florentiæ 1566.

Iidem ex verſione A. Auguſtini, in 12. Antuerpiæ 1595.

Proverbia Salomon. ex verſione Brucioli cum breviſſimis annotationibus, in 8°. Venetiis 1533.

Eccleſiaſtes ex verſione Franciſci Puteolani cum commentario, in 4°. Venetiis 1537.

Eſaias ex verſione Brucioli cum commentario, in 4°. Venetiis 1537.

Novum Teſtamentum Italicè ex Græco, Interprete Antonio Brucioli, cum Epiſtola dicata Herculi Conſagæ Cardinali Mantuano, in 8°. Venetiis Lucæ Antonii Giunti Florentini cum privilegio incliti Senatus Veneti 1530.

De hac prima Editione quæ ſervatur in Bibliotheca Regia Berolinenſi, cujuſque fit mentio in Præfatione Pſalterii *ejuſdem anno* 1531. *editi, intelligenda ſunt verba, quæ ad calcem Bibliorum Italicorum anno* 1541. *editorum leguntur.*

Idem, Antuerpiæ, Graphæi 1538. in 16. Ibid. Bendoni 1541.

Idem dicatum Leonoræ de *Toleto, Duciſſæ Florentiæ*, in 16. Venetiis. Fr. Brucioli 1544.

B Idem, Hippolyto Eſtenſi Cardinali Ferrarienſi nuncupatum, in 8°. Ibid. 1548. *In fine hujus Voluminis teſtatur Auctor ſe*, «Quod verſio ſua paſſim, ſed non « unis depravata modis, recuſa ſit, editio- « nes illas non pro ſua habere, hanc vero « agnoſcere, quæ à Franciſco Bruciolo & « fratribus ejus impreſſa fuit.»

Idem, in 16. Lugduni, Guillelmi Rouillii 1550. In 12. Venetiis 1553.

Novum Teſtamentum Italicum ex verſione Zachariæ Florentini, in 8°. Venetiis C apud Hæredes Lucæ Junti, 1542. Florentiæ 1566.

Ipſa verſio Etruſca ſanctis Marmochini.

Idem, Latinè ex verſione Eraſmi cum ejus Præfatione abſque Indice materiarum, & Italicè, 2. vol. in 16. Venetiis ſub ſigno Spei 1545. Idem cum Præfatione & Indice materiarum, in 16. Ibidem, Dominici Giglii 1551.

† Epiſtolæ & Evangelia anniverſaria, Italicè an. 1483. ſedente Sixto IV. Pont. Max. anno ejus 13. fol. Venetiis. *Cherub.* D *à S. Joſeph. Bibl. Crit. S. pag.* 137.

† Epiſtolarum & Evangeliorum lectiones anniverſariæ, Italicè, ex verſione Remigii Florentini, &c. in 4°. Venetiis. 1584. 1627.

Apocalypſis Joannis cum commentario Gilberti Italicè, in fol. Mediolani 1520.

SECTIO SECUNDA.

BIBLIA ITALICA, à Proteſtantibus edita.

E Biblia Italica ex verſione Ant. Brucioli plurimis in locis caſtigata ad verſionem Latinam Pagnini, (*fortè a Philippo Ruſticio*) adjectis paſſim ſcholiis, *ſub hoc titulo edita :* La Biblia, che ſi chiama il vecchio Teſtamento, novamente tradotto, in lingua volgare ſecondo la verita del teſto Hebreo, con molte & utili annotatione. Quanto al nuovo Teſtamento e ſtato reveduto e recorretto ſecondo la verita del teſto Greco e di molte & utili annotatione illuſtrato, con

una ſimplice dichiaratione ſopra l'Apo- A caliſſe, in 4°. (*Genevæ*) apud Franciſcum Duronem 1562.

Ex præfatione. «Inter poſtremos qui » ſacras paginas Italicè verterunt, recen- » ſetur Antonius Brucioli; is cùm juxta » Hebræum contextum illas linguâ noſtrâ » vellet fideliter & accuratè de verbo ad » verbum exprimere, tranſlationem ſuam, » iiſdem, quibus textus abundat, Hebraiſ- » mis refertam edidit, nullo prorſus vel » addito vel detracto verbo, unde variis in » locis obſcuritas non minima enata eſt... B » Ideo per tres annos denuò laboravimus... » ut planior & clarior evaderet, intertex- » tis quibuſdam vocibus alio charactere » exaratis, quæ quidem adjunctæ ſunt ex » viris eruditis, & linguæ Hebraicæ peri- » tis, v. gr. Vatablo, Sante Pagnino, cujus » verſionem Latinam utpote optimâ fide » redditam, & à viris in literis Hebraicis » exercitatis approbatam in hac noſtra re- » viſione ſectati ſumus; quam tamen cum » aliis interpretationibus, ſive Latinis ſive » Vulgaribus, in locis præſertim difficili- C » bus contulimus, &c.»

Hæc ſanè verſio multo purior eſt ac elegantior quàm præcedens ab Antonio Brucioli in lucem prolata: Novum Teſtamentum non eſt ex mera ejus tranſlatione exſcriptum, ſed potiùs ex editione Fabii Tudeſchi anni 1560. *adjectis iiſdem ac paulò auctoribus notis.*

Fortè hujus verſionis vel potius recognitionis auctor eſt Philippus Ruſticius, qui in Indice librorum expurgatorio inter Tranſlatoris Italos ſacri codicis poſt Antonium Brucioli recenſetur.

Eadem, in 4°. Lugduni 1596. D

Biblia Italica uſque ad I. Regum. V. *Biblia Polygotta* 1599.

Biblia Italica ex Hebræo & Græco facta, Interprete Joanne Diodato, adjunctis in margine ſcholiis, in 4°. Genevæ, ſub inſigni Seminantis 1607. 2. editio, fol. Ibid. Petri Chouet 1641.

† *Jo. Clericus in opuſc. quod inſcripſit, Sentimens de quelques Theologiens, &c. pag.* 321. *unicam tantum Jo. Diodati Italicæ verſionis, (uti & Gallicæ unicam) editionem prodiiſſe contendit; ſimulque aucto-* E *rem, ſuis impenſis illam procurantem, eo ipſo ad ſummam inopiam redactum fuiſſe addit.*

«*Hic Interpres* in totius contextus Bi- » blici verſione, quæ primum Italico, dein- » de Gallico ſermone edita eſt, *eandem* » *methodum ſequitur.* Omnia in ea plana » ſunt & facilia, auctorque ejus Paraphra- » ſten potius quam Interpretem agit, & » nihil non ad ſectæ ſuæ placita pertrahit, » præſertim in notis. V. *quæ dicta ſunt de ejus Gallica verſione.* Non pauca quidem « in eis laude digna ſunt, & interpretandis « locis Scripturæ obſcurioribus haud inu- « tilia... Iis autem, qui Joannis Diodati « verſionem legere voluerint, auctor fue- « rim, ut Italicam, quæ haud ineleganter « ſcripta eſt, Gallicæ præferant, legant- « que præſertim librorum capitumque « ſummaria quæ univerſam Scripturam ve- « lut in compendium redactam exhibent.» *Rich. Simon. cap.* 26. *Diſquiſ. crit. de variis Bibl. edition. pag.* 210.

Pſalmi Italicè in 8°. Genevæ 1585.

Pſalterium Italicum, interprete Paſchali in 16. Genevæ 1592.

Eccleſiaſtes Salomonis, Sapientia ejuſdem, Eccleſiaſticus Siracidis, Italicè, in 8°. *abſque loco* 1604.

Novum Teſtamentum ex Græco recens tranſlatum à Maximo Theophilo, & dicatum Franciſco de Medicis filio Coſmæ Etruriæ Ducis, in 16. Lugduni 1551. Idem cum figuris *du Petit Bernard.* Ibid. Joan. de Tournes 1556.

«Tranſtulit & Novum Teſtamentum « Maximus Theophilus poſt Bruciolum, « idque ut puritatem linguæ Italicæ magis « obſervaret.» *Giſb. Voetius lib.* 2. *cap.* 4. *pag.* 511. *Biblioth. ſtudii Theologici.*

Novum Teſtamentum Gallicum *ex verſione Genevenſi,* & Italicum ex interpretatione Brucioli, *aliquantùm quoad ſtylum reviſa*, 2. vol. in 8°. *abſque loco* 1555.

Novum Teſtamentum Latinum *ex verſione Eraſmi* & Italicum *ex Latina Eraſmi*, in 16. Lugduni, Rovillii 1558.

† «Non juxta Vulgatam, ſed juxta « Græcum, ut ex ipſa inſcriptione patet, « facta eſt hæc tranſlatio. Extat in fine index « Epiſt. & Evangeliorum... ſed quod nobis « non parum arridet, pulcherrima capitum « ſummaria autor addidit... Varias inter- « dum ad marginem apponit lectiones aut « expoſitiones... hoc monemus, pulchram « ac perſpicuam nobis videri hanc verſio- « nem.» *Cherub. à S. Joſeph Biblioth. Cr. S. tom.* 4. *pag.* 138. *Idem ibidem addit:* «Capitum ſummaria eadem eſſe *in hac* « *editione quam in præcedenti anni* 1555. « quamvis in cæteris ambabus verſiones « ſatis diſcrepare, experti fuerimus.»

Novum Teſtamentum Italicum, in 8°. Genevæ 1559.

Novum Teſtamentum Italicum *ex præcedenti verſione iterum caſtigata* cum annotationibus *Nicolai des Gallars Italicè redditis*, in 8°. Ex officina Fabii Tudeſchi 1560.

Ex præfatione. «Multorum precibus « ſtatuimus Novum Teſtamentum cum « Græco textu ſummâ curâ collatum, ci- «

» que, quantum potuimus, conforme, dare in lucem; in multis etiam locis difficilioribus explanationem ſubjungere... Primo quoad textum, eâ uſi ſumus diligentiâ, ut reddendo de verbo ad verbum, proprioribus & ſignificantioribus adhibitis locutionibus Italicis, eſſet cum textu Græco, quantum fieri poſſet, conſentaneum, verborumque proprietas & orationis numerus omnibus placeret, ac auribus & uſui publico magis quam in præcedentibus editionibus accommodaretur.... Id autem ſumus aſſecuti auxilio docti & ſummi Theologi (*ſc. Theodori Bezæ*) qui beneficio Græci exemplaris cum 25. aliis antiquis textibus (*ab Henrico Stephano*) collati hanc editionem plurimum illuſtravit.» *Ex his patet hanc editionem juxta verſionem Gallicam Genevenſem ejuſdem anni fuiſſe emendatam ſtudio Theodori Bezæ, qui in præfatione Verſionis ſuæ Latinæ anno* 1565. *editæ teſtatur, ſe uſum eſſe eodem codice Græco.*

Idem, in 12. Lugduni, Seb. Honorati 1565. In 4°. *loco innominato* 1569. In 8°. (*Genevæ*) typis Joan. Bapt. Pineroli 1576.

Idem, cum notis, juxtà editionem anni 1560. in 8°. Genevæ, apud Hæredes Euſtachii Vignon 1596.

Idem. V. *Novum Teſtamentum Polyglotton.*

Idem ex verſione Joannis Diodati, in 12. Genevæ 1608.

Idem in 8°. Amſtelodami & Harlemii 1665.

Novum Teſtamentum, dicatum sereniſſimo Principi Chriſtiano Duci Saxoniæ, &c. à Ferromontano Juris Licentiato, in 12. Lipſiæ, Gozzii 1702. *Cujus ſit Verſionis hæc editio nullus indicat; huic nulla præmiſſa eſt præfatio.*

Novum Teſtamentum ſumma fide ex Græco Italicè redditum à Matthæo Borlando della Lega Doct. Theolog. & Prof. Philoſophiæ & LL. exoticarum in Academia equeſtri Erlangana & Jacobo Philippo Ravizza Doctore Theologo, 2. vol. in 8°. Chriſtian-Erlangæ, Schmalz 1711-12. *Nova hæc verſio à duobus Italis à Catholica Eccleſia ad Lutheranam deductis confecta, notiſque illuſtrata fuit & inſcripta ſereniſſimæ Reginæ Britanniæ.*

SECTIO TERTIA.

BIBLIA ITALICA à Judæis tranſlata.

PRoverbia Salomonis litteris Hebraicis unà cum textu Biblico Hebr. 4. Venetiis *abſque anno. Catalogus librorum Buxtorffii filii.*

Eccleſiaſtes Salomonis in Italicam linguam à R. Davide de Pomis converſus & Italicis declarationibus elucidatus, cum textu Hebræo punctis ornato, Joanni Grimani Patriarchæ Aquileienſi dicatus *ſub hoc titulo:* Diſcorſo intorno l' humana miſeria, & ſopra al modo di fugirla con molti belli eſſempi & auvertimenti à maggior intelligenza dell' Eccleſiaſte di Salomone, da R. Davide de Pomis tradotto e dichiarato, in 8°. Venetiis, Jordani Ziletti 1578.

David de Pomis in præfatione Dictionarii Italico-Hebraici, quod inſcripſit Germen David, *hæc ait:* «Expoſitiones ſcripſi in librum Job & in Danielem eodem ſtylo, quo expoſitiones in Eccleſiaſten jam à multis annis excuſas compoſueram.» *Ubi unum, non duplex opus, ut vult Bartoloccius, in Eccleſiaſten memorat; adjunxit forſan libris Jobi & Danielis Italicam ſuam verſionem.*

«Cum nulla reperiatur S.Scripturarum in Italicam linguam à Judæis Italis confecta tranſlatio, non mirum quòd tam in meis Hiſtoriis Biblicis (*inquit Rich. Simon initio Epiſt. XXV. ex ſelectis tom.* 1.) quàm in Criticis diſquiſitionibus *de variis Bibliorum editionibus* illas prætermiſerim. Hujuſmodi verſiones ab Inquiſitoribus Fidei Judæis omninò prohibentur.» (*Binas ſuprà allatas verſiones non noverat hic Auctor, aut loquitur de integri codicis ſacri in Italicum idioma converſione*)... «R. Leo Mutinenſis, vir ſapiens (*pergit idem ibidem*) de Italica Veteris Teſtamenti traductione, quæ & Judæis & Chriſtianis profuiſſet, in publicum emittenda cogitaverat, ſed fruſtrato ab Inquiſitoribus conſilio, novum Dictionarium Hebraico-Italicum ipſius vice, anno Chriſti 1612. Venetiis edidit. *De hac verſione Leonem audiamus in præfatione hujus libri ita loquentem:* Judæi Hiſpani qui in Oriente degunt, Græci, Germani & alii multi ſuam habent uniuſcujuſque linguâ impreſſam Bibliorum verſionem; ſoli Itali hoc ſubſidio carent... Ideo neceſſarium duxi novam interpretationem in lucem emittere, &c.» *Cùm in lexico ſuo difficillima quævis Veteris Teſtamenti loca, puriſſima linguâ Hetruſca fuerit juxta ordinem librorum Biblicorum interpretatus, hoc modo obtinere conatus eſt, quod integrâ verſione non potuit; ideòque hoc opus velut ſpecimen aliquod verſionis Italicæ habendum eſt.*

Ex ſuprà allatis manifeſtè conſtat, mentem Richardi Simon non rectè aſſecutos fuiſſe ſcriptores Actorum Lipſienſium menſe Martio anni 1701. *pag.* 122. *qui ſcribunt hunc* «verſionis Italicæ librorum Veteris Teſtamenti

» Teſtamenti à Leone Mutinenſi confectæ, » ſed ab Inquiſitionis tribunali ſuppreſſæ, » mentionem facere.»

† *Verba, quæ ex Actis Erud. Dn. le Long protulit, ſimulque notavit, a Simonii menſe parum differre videntur. Neque enim verſionem Ital. à Leon. Mutinenſi editam, ſed tantum confectam, ejus autem edendi conſilium ab Inquiſitoribus ſuppreſſum fuiſſe notat.*

Richardi Simon verba ſuperius allata, nec confectam verſionem, nec editam: ſed tantùm conficiendam, vel in publicum emittendam deſignant.

B

ARTICULUS TERTIUS.

BIBLIA HISPANICA.

SECTIO PRIMA.

BIBLIA HISPANICA
à Catholicis edita.

CODICES MANUSCRIPTI.

IN hoc capite Biblia tantum Caſtellana recenſentur, quæ ſcripta ſunt Biſcaïaho ſeu Berrienſi idiomate & Cantabrico ad ſectionem IV capitis VII remittuntur, quæ tandem lingua Lemoſina ſeu Caſtellana & Valentina, Art. IV. cap. IV. referuntur.

Ad illuſtranda Biblia Hiſpanica, hîc exſcribuntur quæ refert Carolus du Freſne Dn. du Cange pag. 29. num. 34. Præfationis Gloſſarii Latini, his verbis: «Linguam, quam noſtri *Lemoſinam* ap- » pellavere, non modo Itali (Dantes in D » Purgat. cant. 26.) ſed & Hiſpani præ- » ſertim apud quos diu in uſu fuit. Ex quo » enim exacti ab Hiſpania Mauri (*anno ſc.* » 1492.) redactum eſt potiſſimum vulgare » idioma ad tres Linguas, Vaſconicam ſeu » *Biſcaïanam*, quæ in Biſcaïa, Navarra, » Guipuſcoa & Alva obtinuit. *Caſtellanam* » alteram, quæ rarioris fuit uſus, utpotè » barbaris aſperſa vocabulis, à quibus tum » demum eſt perpurgata, tum ad unicum » principem (*Ferdinandum & Iſabellam*) » tota Hiſpaniarum poteſtas redut. Hac E » autem lingua uſi præſertim Caſtellani, » Toletani, Leonenſes, Aſturienſes, Eſtre- » madurenſes, & Grenatenſes, exteris ſub- » inde vocabulis Arabicis, Francicis, aliiſ- » que intermixta. Tertia denique fuit *Le-* » *moſina*, cujus uſus fuit in Catalania, in » comitatibus Ruſcinonenſi & Leritanenſi, » in Aquitania, atque adeo ut ſcriptores » Hiſpani volunt, in ipſa Regum noſtro- » rum Aula à Catalania in Valentiæ, Ma- » joricæ & Minoricæ Regna poſtea tranſ- A iit, quod ea ad Barrinonenſes Principes « perinde ſpectarent.»

Nihil antiquius de Caſtellanis Bibliorum verſionibus reperi quam ea quæ adducit idem Dominus du Cange tom. 3. Gloſſarii ejuſdem ad verbum Romancium, «Jaco- « bus I. Rex Arragon. (*qui obiit anno* 1276.) « in Conſtitutionibus Catalaniæ mſſ. *Sta-* « *tuimus ne aliquis libros Veteris vel Novi* « *Teſtamenti in Romancio habeat; & ſi ali-* « *quis habeat... tradat eos loci Epiſcopo* « *comburendos, quod niſi fecerit, ſive Cleri-* « *cus fuerit, ſive Laicus, tanquam ſuſpectus* « *de hæreſi... habeatur.*» *Ab Albigenſibus qui Hiſpanias penetrarant hæ tranſlationes erant profectò concinnatæ. Joan. Mariana refert libro* 14. *de rebus Hiſpanicis cap. 7. ad calcem* Alfonſum *ſapientem dictum* Caſtellæ Regem (*circa annum* 1280.) ſacros Bibliorum libros in maternam linguam vertendos curaſſe, *Et Geſnerus libro ult. Partit. Theolog. tit. 2. ſect. 6. ſic loquitur:* «Audio Biblia Caſtilianâ lingua juſſu « Regis Legionenſis & Caſtellæ Joannis II. « (*qui regnare cœpit an. D.* 1406.) olim red- « dita adhuc extare.» *Idem ibidem pag.* 26. C «Proverbia Salomonis per Alphonſum « V. (*ſapientem cognominatum*) Arragoniæ « Regem Hiſpanicè reddita *recenſet. De his autem verſionibus nihil reperitur in vetere Bibliotheca Hiſpana Nicolai Antonii Hiſpani. Has ſanè verſiones damnat edictum, de quo hæc ait Alphonſus à Caſtro lib. 1. adv. Hæreſes cap. 14.* «Laudandum « meritò venit edictum Illuſtriſſimorum « Catholicorumque Hiſpaniæ Regum, « Ferdinandi videlicet, ejuſque conjugis « Eliſabethæ, qui ſub graviſſimis pœnis « D prohibuerunt, ne quis ſacras literas in « linguam vulgarem transferret, aut ab « alio tranſlatas quoquo pacto retineret.»

Vetus Teſtamentum Hiſpanicè uſque ad Iſaiam 2. vol. *Bibl. Bodleiana codd.* 2476 - 77. *Cujus ſit hæc verſio ab iis penes quos aſſervatur judicandum eſt.*

Liber Job Hiſpanicè redditus à Ludovico Legionenſi, quique adhuc ineditus mirè doctis placet, *ut Nicolai Antonii verbis utar in Bibl. Hiſp. tom. 2. pag.* 38.

Pſalmi ſeptem Pœnitentiales ex ver- E ſione Petri Rocha. *Idem ibidem ſub hoc nomine.*

Canticum Canticorum in Hiſpanicum ſermonem converſum à Ludovico Legionenſi cum brevibus commentariis. «*Ob* « *quam verſionem* in ſuſpicionem læſæ fidei « criminosè vocatus fuit (*ut ipſe conquerı-* « *tur in præfat. notarum ad Pſalmum* 26.) « remotuſque ab hominum non ſolum ſer- « mone & congreſſu, ſed etiam aſpectu, « per quinque ferè annos in carcere atque « in tenebris jacuit.» *Rem narrat fuſiùs in*

monito ad lectorem commentario huic præfixo jam ab ipſo latinitate donato.

Libri Machabæorum in linguam, quam vocant *vulgò* Romance *vocant* converſi à Petro Nannio de Oſma precibus Lopidis de Acuña. *Nic. Antonius tom. II. Bibl. Hiſp. veteris lib. X. cap. 16. num.* 900.

Evangelia Hiſpanicè. *Bibl. Reginæ Sueciæ cod.* 1435. *nunc in Vaticana.*

Manuel Faria & Souza in Epitome Hiſtoriarum de rebus Luſitanis quam edidit anno 1677. *part.*4. *cap. ultimo refert* juſſu Joannis I. Luſitaniæ Regis Evangelia & Epiſtolas lingua vulgari exaratas fuiſſe circa initium ſeculi XV. *Hujus rei teſtimonium nullum profert.*

BIBLIA HISPANICA

typis vulgata.

«Biblia è Latino Vulgato *à quodam anonymo verſa* in Valentinum, hoc eſt Regni Valentiæ vernaculum ſermonem: cujus operæ interfuiſſe dicitur S. Vincentius Ferrerius, (*qui Joannis II. Caſtellæ & Legionenſis Regis juſſu anno* 1407. *in Hiſpanias rediit, ibique duobus annis commoratus eſt*) ſi fidem habemus Cypriano de Valera in præfatione ad interpretationem Hiſpanam quam ipſe fecit ex Hebræo (*aut potius excudi denuò curavit*) quæque Amſtelodami prodiit an. 1602. ubi ait hanc Valentinam verſionem ante centum & amplius annos in folio regali typis commiſſam fuiſſe, &c.» *Ita Nicolaus Antonius in Vet. Biblioth. Hiſpana part.* 2. *pag.* 260. *Hanc ſe vidiſſe teſtatur ibidem Cypr. de Valera, cujus hæc ſunt verba:* «Los libros impreſſos en Eſpannol que yo he viſto, ſon los ſiguientes. La Biblia in lingua Valenciana con licentia de los Inquiſidores, à cuya translaçion aſſiſtio S. Vincente Ferrer: que ha mas de ciento y tantos annos que ſe imprimiò in folio de papel real, &c.»

«Fuit centum & triginta ab hinc annis, plus minus (*inquit Fridericus Furius, Valentinus* in Bononia, ſive tractatu de ſacris libris, &c. *anno* 1556. *edito*) verſa ſacra Scriptura (*hoc eſt circa annum* 1408.) in Valentinam linguam: & quadraginta aut circiter abhinc annis (*i. e. circa an.* 1516.) iterum iiſdem literis elegantius multo impreſſa..» (*horum quoque meminit Conr. Geſnerus, qui in Partitionibus Theologicis tit.* 2. *pag.* 5. *ait* «Biblia lingua Catalonica (*eadem ac Valentina*) olim procuſa fuiſſe, (mox omnia concremata)» *Furius ibidem pergit:* «habebant ferè reliquæ Hiſpaniæ nationes etiam Biblia in ſuam quæque linguam verſa.»

Lectiones libri Job cum Pſalmis qui cantari ſolent in officio pro defunctis, in linguam Caſtellanam converſæ à Ferdinando Jarava, in 8°. Antuerpiæ 1540.

Pſalterium ex Latina verſione vulgata in linguam Caſtellanam traductum: adjectæ ad calcem Litaniæ Sanctorum, *in quibus legitur nomen* S. Franciſci S. Dominici, &c. in 4°. *editum charactere Gothico videtur ante annum* 1500. *tacitis loco & anno editionis & nomine Typographi. In hac rariſſima editione quam nullibi vidi niſi in Bibliotheca Colbertina, character Gothicus paulo rudior & minus politus quam ille quo Breviarium Moſarabum Toleti anno* 1500 *& Miſſalis eorumdem ibidem anno* 1502. *exaratum eſt. Nullæ ſunt, quas Capitales vocant, literæ, quarum locus vacuus remanſit: paginæ non ſuprà, ut vulgò fit, ſed infra numero ſignantur, omiſſis quaternionum, ut aiunt, ſignaturis. Hæc Caſtellana verſio ea ipſa eſt quam memorat Alvares Gomeſius lib.* 2. *de rebus geſtis Franc. Cardinalis Ximenii. Tom. III. Rerum Hiſpan. cum de pia ad Chriſtianam fidem Granatenſium converſione verba feciſſet, pag.* 33. *his verbis:* «Cœpta eſt fieri hujuſmodi converſio XV. Kalendas Januarias a. D. 1499.» *Subdit pag.* 37. *Ferdinandus Talabricenſis.* «Granatenſis Archiepiſcopus lectiones quæ interdum ex Veteri & ex Novo Teſtamento, horis præſertim Nocturnis occurrebant, libroſque excudi permittebat, qui adhuc ex eo tempore in noſtram ætatem durant, quibus aliquot Miſſarum ſolemnia & nonnullæ Evangeliorum partes in Arabicam linguam tranſlata continentur.» *Non ſolum lingua Arabica, ſed & Caſtellana Granatæ tunc vulgaris eſſe cœpit, ut ſcribit Carolus du Freſne, du Cange pag.* 29. *præfat. in Gloſſar. Latinum. His verſionibus totis viribus ſeſe oppoſuit Cardinalis Ximenius, cujus rationes hic afferuntur, quibus explicatis concludit Gomeſius ibidem pag.* 38. «His tam prudentibus Ximenii dictis, nonnihil ad ejus conſilii progreſſum temperatum eſt, quamvis eis qui Talabricenſi favebant, viſa ſunt paulo duriora.»

Hæc autem verſio forſitan concinnata eſt tempore Alphonſi Caſtellæ Regis circa annum 1280. *vel potius juſſu Joannis II. Regis Legionenſis & Caſtellæ poſt annum* 1406.

Pſalmi è Latino in Caſtellanum idioma tranſlati cum paraphraſi Snoi Goudani, in 8°. Antuerpiæ, Joannis Steelſii 1555.

Pſalmi, in 8°. *abſque loco* 1606.

Pſalmi VII. Pœnitentiales, Canticum Graduum & Lamentationes Hieremiæ in Caſtellanam linguam traductæ & editæ à Ferdinando Jarava, in 8°. Antuerpiæ 1543.

Pſalmi ſeptem pœnitentiales, in 24. Pariſiis 1608.

Pſalmi officii parvi B. Virginis Mariæ, officii Defunctorum. 7. Pſalmi Pœnitentiales & Paſſio D. N. J. C. Luſitanicè, in 16. Pariſiis, Hieronymi de Marnef. 1563.

Proverbia Salomonis in linguam Caſtellanam converſa per Alphonſum Remon cum duplici commentario ſeu paraphraſi, in 8°. Madriti 1625.

Epiſtolæ & Evangelia totius anni ex verſione Ambroſii de Monteſino a. 1512. edita. Eadem in 8°. Antuerpiæ 1544.

Eadem, opus recognitum, ſtyloque puriori donatum à Romano Vallezilla. Barcinone 1601. In 8°. Madriti 1603. In folio, Barcinone 1608. Madriti 1615.

SECTIO SECUNDA.

BIBLIA HISPANICA à Calvinianis edita.

Biblia Hiſpanica, in 4°. Coſmopoli, Chriſtophori Philalethi 1567. *Eadem eſt forſan ac ſequens editio: ſervatur in Bibliotheca Cæſarea Vendobonenſi.*

Biblia Hiſpanica *ex Latina ut plurimum Sanctis Pagnini verſione, Caſſiodoro de Reyna interprete, ut patet ex his literis C.R. quæ ſunt ad calcem epiſtolæ nuncupatoriæ*, cum notis marginalibus, & ſummariis capitum, *præmiſſa admonitione, in qua tranſlationis hujus ratio redditur. In fine reperiuntur breves annotationes in loca difficiliora V. & N. Teſtamenti: opus duodecim annorum. In* 4°. (*Baſileæ*,) ad inſigne urſi apum alvearia devaſtantis 1569.

Ex admonitione. «Quandoquidem purum Dei verbum, quantum in nobis eſt, edere cogitamus... ad fontem Hebræum quam proximè acceſſimus..., Latinam Sanctis Pagnini verſionem, à viris linguæ Hebraicæ peritis habitam omnium, quæ huc uſque prodierunt, accuratiſſimam, plerumque ſecuti ſumus. Verum in locis, in quibus aliquid ineſt difficultatis, nulli verſioni tantam conceſſimus auctoritatem, ut ei perpetuò adhæſerimus, imo hanc vel illam tum adhibuimus: ad textum ipſum Hebraicum quandoque confugimus: variis deinde collatis inter ſe verborum ſignificationibus, eâ uſi ſumus libertate quâ omiſſis aliis eam, quæ ſententiâ noſtrâ textui magis congruebat, ſuſcepimus... Ut autem omnibus fieret ſatis, reliquas interpretationes margini adſcripſimus, quo lectores, quibus noſtra non placeret, eam quæ illis optima videretur, poſſent amplecti. In iiſdem difficultatibus veterem Hiſpanicam verſionem Ferrariæ impreſſam conſuluimus.» *Et circa finem ſe annos duodecim integros in concinnanda hac interpretatione conſumpſiſſe aſſeverat.*

«Hiſpanus hic Interpres virum multo judicio pollentem ſe prodit; ſi quidem quæ in textu reperit, eadem quâ potuit diligentiâ ſive in interpretatione ſive in notis reddere ſtuduit. At qualemcumque duodecim annorum ſpatio in hoc labore operam poſuerit, non tamen eſt ſemper accuratus, quippe qui non textus ipſos conſulens, verſionum ope utatur, notaſque in primis ſequatur, quæ ſive in verſione Tigurina Latina, ſive in Gallica Genevenſi leguntur. Quoad variantes lectiones, conſultiùs egiſſet, ſi eas non in textu, ſed ad marginem collocaſſet» *Rich. Simon Hiſt. Crit. Verſ. N. T. cap.* 41. *pag.* 500.

Eadem, ſecunda editio *viginti annorum ſpatio multùm recognita* ſtudio Cypriani de Valera juxta textum Hebræum & Græcum variaſque alias tranſlationes, cum adhortatione ejuſdem & Caſſiodori de Reyna monitu, in folio. Amſtelodami, Laurentii Jacobi 1602.

Ex adhortatione. «Dicendum nunc mihi eſt, cur ſecundam hanc editionem ſuſceperim. Caſſiodorus de Reyna... verſioni ſacrarum literarum cœpit ſe dedere. Hanc condidit, & verſionis ſuæ exemplaria duo millia & ſexcenta excudenda curavit... ut autem hæc tranſlatio in regionibus noſtris non deficeret, plus unâ vice in illa legenda laboravi... Hanc novis illuſtravi notis; aliquam quoque textus paſſus eſt mutationem. Hæc autem multo judicio facta eſt, non meo tantum, ſed & aliorum virorum doctorum, quibuſcum ea de re ſermones habui; cum variis itidem diverſarum linguarum tranſlationibus hanc etiam contuli... multam & diuturnam operam, omni prorſus aliorum deſtitutus auxilio, inſumpſi, quo prodiret in lucem... Quinquaginta annos natus illam incœpi, & hoc anno in quo typis mandata eſt, annum ago ſeptuageſimum, ita ut in illa concinnanda viginti annos contriverim... edita verò fuit piorum quorumdam ſumptibus, &c.»

«Hæc editio non tam nova tranſlatio eſt quam Renianæ, alicubi ex Genevenſi præſertim Gallica mutatæ & emendatæ, repetitio» *Kortoltus de variis Scripturæ edit. cap.* 24.

Biblia Hiſpanica ex eadem verſione, in 4°. Francofurti, Danielis Aubry 1622. *Non nova eſt editio, ſed ipſiſſima anni* 1569. *ut patet ex anno, ad calcem deſignato.*

Biblia Hiſpanica edi cœpta anno 1717. in Anglia in uſum Mercatorum & militum qui in munimentis Anglorum Hiſpanicis degunt. *Otiius in commentariis ſuis mſ.*

Pſalterium linguâ Caſtellanâ, juxta Hebr. veritatem *interprete forſan Joanne Roffenſi cui Index librorum prohibit. Caſtellanam Pſalmorum verſionem tribuit.* in 8°. Lugduni, Sebaſt. Gryphii 1550.

Idem ex Hebræo tranſlatum, Interprete Joanne Perez & nuncupatum Mariæ Auſtriacæ, Reginæ Hungariæ, Bohemiæ, &c. In 8°, Venetiis, Petri Daniel 1557. *Aſſerit hic Interpres initio præfationis ſuæ* « Se anno proximè elapſo Novum Teſtamentum Caſtellanum, ipſo quoque tranſlatore evulgaſſe. »

Proverbia Salomonis Hiſpanicè, in 8°. Lugduni, Gryphii, 1550. Liber Jeſus filii Sirach Hiſpanicè 8°. Lugduni Gryphii, 1550.

Novum Teſtamentum ex Græco in linguam Caſtellanam converſum, Interprete Franciſco de Enzinas (*alias* Diandro), *Carolo V.* Imperatori dicatum, in 8°. Antuerpiæ, Stephani Mierdmanni 1543. *editio rariſſima.*

«Hæc tranſlatio ex Græca lingua ſatis accuratè adornata eſt. In ea Interpres admittit plurima vocabula quæ multo & diuturno uſu ſunt in Eccleſia Latina quodammodo conſecrata, *v. g. Scriba, Evangelium, Pœnitentia, Teſtamentum* & alia. Latinam Eraſmi verſionem ut plurimum ſequitur.» *Rich. Simon part. 2. Nov. Obſervat. in N. T. c. 2. ſub finem.*

«Hæc verſio viâ quadam media incedit, nec literam prorſus ſequens, nec ab ea nimium abcedens; textui addicta, nec tamen obſcura. Ut mentem ſuam Interpres aperiat, & ſenſum vagum atque indeterminatum non dimittat, quædam ſupplet vocabula quæ alio charactere, non deſignat. Cum autem non eodem modo ſemper procedat, verſiones potius ex Græco quam ipſum textum Græcum conſuluiſſe facilè crederem.» *Rich. Simon cap. 41. Hiſt. Crit. Verſionum N. T. p.* 496.

Idem ex Græco recens & ſummâ fide tranſlatum (*à Joanne Perez, ut patet ex ejus præfatione Pſalterio præfixa anno* 1557.) cum notis quibuſdam, in 8°. Venetiis, Joan. Philadelphi *i. e. Perez* 1556.

Idem *ex verſione Caſſiodori de Reynu, ſtudio Cypriani de Valera, ut ipſe in præfatione Bibliorum ſcribit*, in 12. Apud Richardum del Campo 1596.

Idem ex eadem verſione. V. *Novum Teſtamentum Polyglotton* 1599.

Idem *recognitum à Cypriano de Valera*, in 8°. Amſtelodami Henrici Laurentii 1625.

A *Triplex dumtaxat numeratur Caſtellana Novi Teſtamenti ex Græco facta converſio: Prior Franciſci de Enzinas, altera Joannis Perez, ultima Caſſiodori Reyna collatis inter ſe tribus harum exemplaribus, reperi eandem prope modum verſionem, paucis tantummodo mutatis, vel alio ordine poſitis vocabulis; adeoque non triplex, ſed eadem aliquantum deinceps in poſterioribus editionibus recognita cenſenda eſt tranſlatio.*

Epiſtola S. Pauli ad Romanos, ex Græco in Linguam Caſtellanam converſa B Joanne Valdeſio Interprete, cum ejus commentariis ac brevibus declarationibus & Epiſtola ad Julium Conſagam, & altera *Joannis Perez, qui hunc librum vulgavit*, in 8°. Venetiis, in domo Joannis Philadelphi 1556. *Epiſtolam quoque ad Corinthios primam ex Græco tranſtuliſſe refert Index librorum prohibitorum.*

† Idem Luſitanicè, juſſu Societatis Belgicæ & commerciorum Indiæ Or. editum, ex recenſione Barth. Heynen & Jo. de Vooght, in 4°. Amſtelodami 1681.

C

SECTIO TERTIA.

BIBLIA HISPANICA à Judæis tranſlata.

H*iſpanicam Bibliorum verſionem tanquam à R. David Kimchi confectum laudat Joan. Henr. Hottingerus in diſſert.* de Tranſlat. Bibl. in linguas vernaculas, *pag. 244. vel potius Giſberti Voetii verba exſcribit, qui libro 2.* Bibliothecæ ſtudii Theologici *pag. 511. hæc aſſerit:* «Eſt & D veteris Teſtamenti tranſlatio Hiſpanica R. Davidis Kimchi.» *Hæc autem nullo addncto teſtimonio ſcribunt.*

Hæc eſt forſan illa interpretatio, cujus Pentateuchus primum Conſtantinopoli excuſus eſt.

Biblia Hiſpanica Veteris Teſtamenti ex Hebræo, *interpretibus quibuſdam Judæis Hiſpanis, cum Hieronymi de Vargas, & Eduardi Pinel epiſtola nuncupata Herculi Eſtenſi Ferrariæ Duci, & ejus privilegio: omnia charactere Gothico exarata ſtu-* E *dio Abrahami Uſque Judæi Luſitani. En titulus Hiſpanica lingua expreſſus:* Biblia en lengua Eſpannola traduzida palabra por palabra de la verdad Hebrayca por muy excellentes Letrados, viſta & examinada por el officio de la Inquiſicion, in folio. Ferrariæ, ſumptibus Yom Tob Atias anno mundi 5313. *Chriſti* 1553.

Variant, ſaltem in fine codicis, hujus verſionis exemplaria, quædam enim ſunt Judæorum, quædam Chriſtianorum uſibus

accommodata. In prioribus hæc leguntur ad calcem: A gloria y loor de nueſtro Sennor ſe acabo la preſente Biblia en lengua Eſpannola traduzida de la verdadera origen Hebrayca por muy excellentes letrados: con ynduſtria y diligencia de Abraham Uſque Portugues: eſtampata en Ferrara à coſta y deſpeſa de Yom Tob Atias hijo de Levi Atias Eſpannol: en 14. de Adar de 5313. *In poſterioribus vero:* Coninduſtria y diligencia de Duarte Pinel Portugues: eſtampata en Ferrara a coſta y deſpeſa de Geronymo de Vargas Eſpannol en 1. de Marzo de 1553.

Ex præfatione. «Cum in omnibus Eu- „ ropæ partibus, etiamque in aliis *extra* „ *Europam*) Lingua Hiſpanica in uſu ſit nec „ non in magno pretio, oportuit ut Biblia „ noſtra quæ erant in linguam Caſtella- „ nam convertenda, quanto fieri poſſet „ ſtudio Hebraicæ veritati congruerent.

A Ideo verſionem Sanctis Pagnini & theſaurum linguæ ſanctæ ipſius ope collectum, quantum in nobis fuit, ſecuti ſumus; noſtra enim tranſlatio ad verbum concinnata fuit, textumque Hebræum accuratè exprimit, & his de cauſis Romanæ Curiæ placuit plurimum... Hæc ſanè verſio quibuſdam barbara & peregrina videbitur, aliter tamen fieri non potuit, cum adornanda fuerit de verbo ad verbum, nulla voce tranſpoſita nec una pluribus reddita... ſtylum quo uſi B ſunt priſci Judæi Hiſpani neceſſe fuit imitari, &c.»

Collato hujus editionis Pentateucho cum eo qui Conſtantinopoli literis Hebraicis excuſus eſt, unum eumdemque, pauciſſimis duntaxat mutatis vocibus, eſſe cognovi. Et ut fiat omnibus palam, hîc juvat tam ex editione Ferrarienſi literis Romanis, quam ex Conſtantinopolitana literis curſivis integrum caput 20. libri Geneſeos exſcribere.

CAPUT XX. LIBRI GENESEOS.

Ex editione Ferrarienſi.

Y Movioſſe de ahi Abraham a tierra *del Meridiom*; y eſtuvo entre Cades y entre Sur y *pigrino* en Guerar. Y dixo Abraham por Sarah ſu muger mi hermana ella: y embio Abimelech rey de Guerar y tomo a Sarah. Y vino el dio a Abimelech en ſuenno de la noghe: y dixo a el *he tu muerto por* la muger que tomaſte: y ella *maridada* de marido. Y Abimelech no *llego* a ella: y dixo. A. ſi gentio tambien juſto mataras. De çierto el dixo a mi mi hermana ella: y ella tambien dixo mi hermano el: con plenisinedad de mi coraçon, y con limpieza de mis palmas hize eſto. Y dixo a el el dio e nel ſuenno tambien yo ſe que con pleniſmedad de tu coraçon heziſte eſto: y vede tambien yo a ti de pecar a mi: por tanto non te dexe por tocar a ella. Y agora torna muger del varon que profeta el: y hara oracion por ti y *bive:* y ſi no *la* tornas ſabe que morir moriras tu y todo lo que a ti. Y madrugo Abimelech por la mannana y llamo a todos ſus ſiervos: y hablo a todas las palabras eſtas en ſus orejas y temieron los varones *mucho*. Y llamo Abimelech a Abraham y dixo a el que *feziſte* à nos? y que peque à ty que truxiſte ſobre my y ſobre mi reynno pecado grande: *obras* que no ſon de hazer heziſte *comigo*. Y diyo Abimelech a Abraham que viſte que heziſte a la coſa eſta. Y dixo Abraham: que dixe de çierto no temor de dio nel lugar eſte y matarmean por cauſa de mi muger. Y tambien de çierto mi hermana hija de.

Ex editione Conſtantinopolitana.

C Y *Movioſe de ahi Abraham a tierra* de el Darom, *y eſtuvo entre Cades y entre Sur y* moro *en Guerar. Y dixo Abraham por Sarah ſu muger mi hermana ella: y enbio Abimelech rey de Guerar y tomo a Sarah. Y vino el dio a Abimelech en ſuenno de la noghe: y dixol'a el* heq tu murien ſobre *a muger que tomaſte: y ella* amaridada *de marido. Y Abimelech* non ſe allego *a ella: y dixo* Jeïa *ſi gentio tambien juſto mataras. De çierto el dixo a mi mi hermana ella: y ella tambien dixo mi hermano* D *el: con pleniſmedad de mi coraçon, y con limpieza de mis palmas hize eſto. Y dixo a el el dio e nel ſuenno tambien yo ſe que conpleniſmedad de tu coraçon hiziſte eſto: y vede tambien yo a ti de pecar a mi: por tanto non te dexe por toear a ella. Y agora torna muger de el varon que profeta el: y hara oraçion por ti y* beviras: *y ſi* non to *tornas ſabe que morir moriras tu y todo loque a ti. Y madrugo Abimelech por la mannana y llamo a todos ſus ſiervos: y hablo a todas las palabras eſtas en ſus orejas y temieron los varones* mugo. *Y llama Abimelech à Abraham y dixo a el que* hiziſte *a* E *nos? y que peque a ti que truxiſte ſobre mi y ſobre mi reynno pecado grande:* hegas *que non ſon de hazer* hiziſte con migo. *Y dixo Abimelech a Abraham que viſte que hiziſte a la coſa la eſta. Y dixo Abraham: que dixe de çierto non temor de el dio enel lugar el eſte y matarmean por cauſa de mi muger. Y tambien de çierto mi hermana hija de mi padre ella,* di çierto non *hija de mi madre y fue a mi por muger. Y fue*

Ex Conſtantinopolitana.

A *como traſcraron a mi el dio de caſa de mi padre: y dixe a ella eſta tu merced que haras* conmigo : *a todo el lugar que vernemos ay : di por mi mi hermano el. Y tomo Abimelech ovejas y vacas y ſiervos y ſiervas:y dio a Abraham y torno a el a Sarah ſu muger. Y dixo Abimelech* heq *mi tierra de lante ti en lo que* plubiere *en tu ojos eſta. Y a Sarah dixo* Heq *di mil peſos de plata a tu hermano :* heq *el a ti cobertura de ojos a todos los que contigo y con todos ;* y ſeras razonada. Y *hiẓo oracion Abraham* B *al dio: y melezino el dio a Abimelech y a ſu muger y a ſus ſiervas y parieron. Que de tener de tuuo* Jeïa *por tota vulva à caſa de Abimelech por cauſa de Sarah muger de Abraham.*

Ex edit. Ferrarienſi.

mi padre ella : *mas* no hija de mi madre y fue a mi por muger. Y fue como traſerraron ami el dio * de caſa de mi padre: y dixe a ella eſta tu merced que haras *comigo :* a todo el lugar que vernemos ay: di por mi mi hermano el. Y tomo Abimelech ovejas y vacas y ſiervos y ſiervas : y dio a Abraham y torno a el a Sarah ſu muger. Y dixo Abimelech he mi tierra delante ti in lo que *pluguiero* en tus ojos eſta. Y a Sarah dixo he di mil peſos de plata a tu hermano : *he* el a ti cobertura de ojos a todos los que contigo y con todos : y *caſtigate* * Y hizo oracion Abraham al dio : y melezino el dio a Abimelech y a ſu muger y a ſus ſiervas y parieron. Que de tener de tuuo. *A.* por toda vulva a caſa de Abimelech por cauſa de Sara muger de Abraham.

Unde inferre licèt, Ferrarienſes Judæos non eſſe Auctores hujus verſionis, ſed tantum Editores. Ideo vero Pagninianæ translationis in Præfatione ſua meminêre, ut omnem à ſe invidiam amoverent. Erat hæc haud dubiè in uſu in Synagogis Hiſpaniæ, C *antequam Judæi à Ferdinando & Iſabella Regibus anno D.* 1492. *ex illis regionibus expellerentur. Inde in Africam, Conſtantinopolim, Theſſalonicam, & in quaſdam Italiæ civitates confugerunt* (a.) *Judæi Conſtantinopoli qui Pentateuchum hunc Hiſpanum ſecum deportaverant, aut eorum filii, illum cum verſione Barbaro-Græca, textu Hebræo & Targum Onkeloſi primum anno* 1547. *prælo ſubjecerunt ; ſex deinde annis poſt, integrum Bibliorum Hiſpanicorum volumen Ferrarienſes Judæi littera* D *Latino-Gothicâ in lucem emiſerunt. Si delectarer conjecturis, hanc verſionem eam eſſe aſſererem, quam Giſbertus Voetius memorat loco ſuprà pag.* 150. *citato & cujus auctorem agnoſcit R. Davidem Kimchi. Ut ut ſit, vetus ſane cenſenda eſt tranſlatio, quemadmodum aſſerit Nic. Antonius vir in his rebus peritiſſimus part.* 2. *veteris Bibliothecæ Hiſpanicæ pag.* 260. «Hanc » interpretationem hîc poſuimus inter ope- » ra anonymorum, qui ante annum 1500. » vixere ; ſtylus enim ſapit majorem adhuc E » antiquitatem ; eaque utiliſſima eſt iis, » quibus hujuſmodi verſionibus uti licet, » ad exquirendos litterales Bibliorum ſen- » ſus, & conferendum cum antiqua illa » præſentem Hiſpaniæ noſtræ linguam at- » que ejus vocabula. „

(a) *Joannes Mariana lib.* 26. *Hiſtoriæ de rebus Hiſpanicis cap.* 1. *hæc refert.* «In Hiſ- » pania Ferdinandus & Iſabella Reges bel- » lo Mauritanico exempti, quàm primùm » de pellendis universâ ditione Judæis, » inter ſe conſultabant. Eo conſilio Gra- natæ, ubi morabantur, menſe Mar- « tio ſalutis anno M. CCCC. XCII. per « edictum voce præconis denuntiarunt, « Judæi omnes niſi mutarent, uti ex omni « ditione diſcederent... Sic innumera Ju- « dæorum multitudo mari ex Hiſpania ſol- « ventes, tum Africam, Italiam, & Orien- « tis ſolis oras tenuerunt ; ubi in hunc diem « patriam Hiſpanorum linguam mordicus « retinent.»

Ex his ſuprà allatis patet non omninò vera eſſe, quæ poſt alios de hac verſione refert Julius Bartoloccius tom. 3. *Bibliothecæ Rabbinicæ pag.* 785. *his verbis :* «Jom « Tou Athias una cum Abraham Uſque « ſive Oſki, Vetus Teſtamentum ex He- « braica in Hiſpanam linguam vel tradu- « xerunt, vel traduci curaverunt. Excu- « ſum fuit Ferrariæ expenſis Hieronymi de « Vargas Hiſpani anno 5313. Chriſti 1553. « in folio. Ibidem dicitur, quod fuerit tra- « ductum à quibuſdam eruditis viris indu- « ſtria & diligentia *Duarte Pinel Portughes.*» *Hæc haud dubiè, ſaltem Pentateucho non congruunt, ſiquidem ex editione Conſtantinopolitana penè ad verbum totus exſcriptus eſt.*

«Hæc verſio (*inquit Richardus Simon* « *cap.* 14. *Diſquiſit. crit. de variis Bibl. edit.*) « contextus Hebræi verba ita preſsè ſequi- « tur, ut ab eo tantillum diſcedere inter- « preti religio fuerit, qui ob hanc cauſam « voces interdum obſoletas & in Synago- « gis Hiſpaniæ natas adhibet, quæ huic « tranſlationi multum obſcuritatis afferunt. « Si iis, quæ in præfatione operis illius ex- « tant, fides habeatur, verſio illa partem « maximam ex Pagnini tranſlatione ſum- « pta eſt : ſed in condenda verſione illa « Judæi Kimchii potius, Aben Eſræ & « aliorum Magiſtrorum, quos conſulue- « rat Pagninus, æſtimatores fuere quam «

» ipſius Pagnini cui adhæſiſſe palam teſtan-
» tur ut omnem à ſe invidiam prorſus amo-
» verent. Veriſimile eſt Abrahamum Uſque
» Judæum è Luſitania in adornanda hac
» tranſlatione Hiſpana ſibi prævios ha-
» buiſſe doctores Hiſpanos, qui ante illius
» tempora Biblia in Synagogis Hebraicè
» & Hiſpanicè prælegerant; adeo ut ple-
» raſque illorum voces uſurpaverit. Illud
» autem in hac editione Ferrarienſi anim-
» adverſione dignum videtur, quod Inter-
» pres argumenti, quod tractabat, difficul-
» tate perterritus, nihilque in re tam ar-
» dua definire auſus, ſtellulas ſeu aſteriſ-
» cos locis Scripturæ quam pluribus appo-
» ſuerit, quorum admodum incerta ſibi vi-
» debatur expoſitio... Judæi tamen qui
» ſecundam (*imò tertiam*) verſionis iſtius
» editionem accurarunt anno 1630. pleroſ-
» que hujuſmodi aſteriſcos à nova illa edi-
» tione ſuſtulere, cum augeri potius de-
» buerit illorum numerus quam minui.
» Quid verò commodi ex illa tranſlatione,
» quam vix Judæi intelligunt, referre poſ-
» ſunt Chriſtiani, non liquet; & ut olim
» Aquilæ contentioſi interpretis condem-
» nata eſt [illegible], ita nemo ſanus lau-
» daverit Ferrarienſem iſtam verſionem,
» quæ nimis affectata eſt, dumque gram-
» maticam unam reſpicit Interpres, vix
» ſenſum exprimit. „ *Hæc ille.*

Biblia Hiſpanica ex eadem verſione, in ſolio; Amſtelodami *ad calcem legitur:* ad honorem & gloriam Dei reformata fuit hæc impreſſio Ferrarienſis nullâ mutatâ originalis litterâ Amſtelodami die 20. menſis Yar anno 5371. (*id eſt anno Chriſti* 1611.

Biblia Hiſpanica Judæorum, in 4°. Venetiis 1617. *Laudantur a R. Sabitai in Bibliotheca Rabbinica.*

Biblia Hiſpanica ex verſione Ferrarienſi, *charactere Romano*, accuranre Manaſſeh ben Iſrael, in folio. Amſtelodami, in domo Gillis Jooſt. *Ad calcem legitur:* Ad honorem & gloriam DEI reformata fuit *hæc verſio* à decimo quinto Sabbathi 5390. (*i. e. anno Domini* 1630.

Hæc editio, juxta præfationem ſequentis editionis mendis plurimis & vitiis referta eſt. Utraque non meram verſionem Ferrariæ vulgatam exprimit, ſed pluribus in locis caſtigatam, ideoque ad priorem ſemper recurrendum eſſe ſcribit Richardus Simon literis ad me datis.

Eadem *charactere Romano* denuò emendata à *Sapiente R. Samuele de Cazeres*, cum nova præfatione, in 8°. Amſtelodami, in domo Joſephi Arhias & ejus juſſu edita, anno M. 5421. (*Chriſti* 1661.

Quarta editio præcedente correctior eſt. Poſtquam ſcripſit hujus præfationis auctor, hanc editionem adornatam fuiſſe juxta priorem Ferrarienſem, plurimaque ſphalmata, quæ in ſecunda editione reperiuntur, non ipſis interpretibus, ſed ſecundæ editionis impreſſoribus eſſe tribuenda, ſubdit hanc tertiam à ſapiente R. Samuele de Cazeres viro in literis ſacris exercitato, quique ſuum exemplar ter quaterve legerat, & ad textum Hebræum emendaverat, eſſe concinnatam.

Biblia Hiſpanica ex verſione Manaſſeh ben Iſrael, *de qua hæc dicit in præfatione Pentateuchi, qui unus excuſus eſt.*

«Ut paucis abſolvam, in lucem emitten- «
da ſunt duo parva volumina: uno conti- «
nentur Pentateuchus & Prophetæ prio- «
res, altero Prophetæ poſteriores & libri «
Agiographi, ex quibus *Humas id eſt* Pen- «
tateuchum cum ſuis *Aphtarot h. e.* ſectio- «
nibus Prophetarum charactere eleganti «
& chartâ nitidâ tibi damus.»

Biblia Hiſpanica cum brevibus notis literæ ſenſum explanantibus: auctore R. Jacob Lumbroſo, Judæo in 4°. Amſtelodami 5399. (1639.

Hæc refert Richardus Simon pag. 22. libri 2. Hiſt. criticæ Veteris Teſtamenti, edit. Latinæ; ſed in ſuis Diſquiſitionibus Biblicis pag. 54. obſervat voces tantùm ac phraſes contextus paulo difficiliores ſermone Hiſpanico in hoc volumine explicari. Enimvero edidit Jacub Lumbroſo non verſionem Bibliurum Hiſpanicam, ut textum Hebræum hinc inde in notis Hiſpanicè explicatum. Unde in Indice autorum ad calcem Hiſt. criticæ ſubjecto Rich. Simon non editionem Hiſpanicam, ſed Hebraicam recenſet. *Jo. Wolphius in Bibl. Hebraica* jam anno 1635. edita fuerunt Biblia Hebraica cum verſione Hiſpanica vocum difficilium charactere Hæbræo-Rabbinico, quæ retuli pag. 68. 2. columnâ.

Inter Hiſpanicas Judæorum verſiones enumeranda eſt etiam ea quæ reperitur in libro, cui titulus חשק שלמה *i. e.* Deſiderium Salomonis: Liber complectens voces difficiles textus Hebraici cum verſione Hiſpanica, juxta ſeriem omnium librorum, omiſſis Libris Paralipomenon, quorum voces continentur in Libris Regum, (ut notat Auctor ad calcem operis) quique Liber repertus eſt in domo R. Ghedaliah Cordovero, cum ejuſdem Epiſtola ad R. Salomonem de Xeres & alia Epiſtola Hiſpanica ad Typographum. *Titulus lingua Caſtellana expreſſus hic eſt.* Libro de Ladenor delos vierbos carvo de toda *la Micra*, intitolado *Kodeſia de Selemoh*, in 4°. Venetiis Joan. de Gain 348. (1588. 5377. (1617.

Author Epiſtolæ ad Typographum operis ſui rationem in ea reddit, aſſeritque. "Annis elapſis Theſſalonicæ & Conſ- » tantinopoli jam edi cœptam fuiſſe ma- » jorem textus Hebraici partem, adjunc- » ta verſione Hiſpanica literis Rabbini- » cis expreſſâ & punctis ornata. Cumque » in dies impenſæ majores fierent, nec » utilis foret hæc editio, niſi iis qui mul- » ta vi pecuniæ pollent. Cogitavit Author » hoc opus in lucem emittere, in quo vo- » ces difficiliores totius Sacri Codicis lin- » gua Caſtellana donantur, &c.„

Ex collatione hujus libri cum editione Ferrarienſi patet non novam verſionem concinnatam fuiſſe, ſed ipſammet Ferrarienſem paucis vocibus mutatis ad verbum expreſſam exhiberi, eadem excerpta fere omnia reperiuntur in margine Codicis Hebræi à Jona Kaleoni editi, 4°. *Venetiis* 1635.

Pentateuchi verſio Hiſpanica ex Hebræo *à Judæis Hiſpanis condita & literis Hebraicis cum punctis edita. V. Pentateuchus Polyglottus* 1552.

De hac editione ſic habet Richardus Simon cap. 14. *Diſquiſit. critic. de variis Bibl. editionibus.* « Hæc tranſlatio haud » dubiè auctores habet Judæos Hiſpanos » qui nunc degunt Conſtantinopoli, Theſ- » ſalonicæ, Adrianopoli aliiſque locis vi- » cinis, quò receſſerunt, poſtquam Hiſ- » paniâ expulſi ſunt, (*aut illorum forſan* » *majores Hiſpanos.*) In hac autem verſio- » ne ſermonem Hiſpanicum agnoſcere » difficile eſt, adeo frequentes occurrunt » in illa Hebraiſmi.

Pentateuchus & *Aphtarot* ex verſione & cum paraphraſi Hiſpanica Manaſſeh ben Iſrael, in 8°. Amſtelodami anno Mundi 5415. (*Chriſti* 1645.)

Pentateuchus Hiſpanicè ex verſione R. Joſeph Franci Serrani, in 4°. Amſtelodami, Moſis Dias 5455. (1695.)

Pſalmi Hiſpanicè, in 12°. Ferrariæ 5313. (1553.)

Pſalmi Hiſpanicè ad uſum Judæorum, in 12°. Amſtelodami 5388. (1628.)

Iſaias & Hieremias Hiſpanicè in 4°. *V. iidem Prophetæ Hebraicè* in 4°. Sabionettæ.

Pſalmi Hiſpanicè *V. Pſalmi Hebr.* 1671.

Pentateuchus Luſitanicus, literis Latinis & conſuetis editus à Judæis Amſtelodamenſibus. *Chriſtoph. Arnoldus in acceſſion. ſuis ad notas Wagenſeilii ad librum Sotu pag.* 1212.

Pentateuchus & Pſalmi idiomate Luſitanico: interpretibus Miſſionariis Dominic. in 4°. Tranquebariæ in India Orientali 1719.

" Coronam reliquæ tranſlationi im- A poſuerunt veteris Teſtamenti, chartam « ex Europa eam typis mandaturi, deſi- « derantes; nulla eis verſio Luſitanica ve- « teris Teſtamenti innotuit, eis nimirùm « quos Dom. Lenis manuſcriptos miſit, « libris exceptis; cui uſui manuſcripti li- « bri, Pſalmi, nempe Jobus Eccleſiaſtes « & Jeſaiæ, ipſis fuerint non conſtet.„ *Jo. Bapt. Ottius in litteris ad me datis anno* 1720.

B

ARTICULUS QUARTUS.

BIBLIA

Lingua Romanenſi.

H*Oc vocari poſſunt nomine dialectus Pedemontana, Provincialis, Catalana & Rhætica, quæ licèt ex aliis vicinarum Regionum linguis plurimas habeant locutiones, ſuam tamen originem videntur ducere ex lingua Romana ſequio-* C *ris ævi, ſeu potius ex idiomate veteri Italico, Gallico & Hiſpano, quod vulgò* Langue Romance *appellatur, juxta hæc verba Caroli du Freſne du Cange in Gloſſario Latino ad verbum* Romancium: " *Romancium* etiam appellant Hiſpani « vulgare ſuum idioma, quod ut & Gal- « licum ac Italicum à Romano ſeu Lati- « no ſumat originem.» *Quibus adjici poteſt lingua Rhætica ſeu Griſonum, quæ* Roumanſch *vulgo nuncupatur, & Valacha quæ revera eſt Barbaro-Romana.*

D

BIBLIA VALDENSIUM linguâ partim Pedemontanâ partim Provinciali.

BIblia Valdenſium antiqua, *de quibus hæc ait Joannes Leger pag.* 25. *Hiſtoriæ Eccleſiarum Valdenſium Gallicè ſcriptæ*; " Quod ad Biblia linguâ veteri « Valdenſium ſcripta, quæ in hac hiſto- « ria commemorabo, penes me eſt ho- « rum exemplar quod in montibus regio- « nis, Vallis Cluſonis dictæ, reperi. *Et* « E *pag.* 165. Quamvis jam à multis ſeculis « præter Novum Teſtamentum Valden- « ſes quoſdam etiam Veteris Teſtamenti « libros v. gr. Geneſin, Pſalmos, Pro- « verbia & Jobum tranſtulerint, cæteri « tamen ab illis deſiderabantur. Ideò qui- « dam Bibliorum libri horum linguâ con- « verſi mſſ. non integra Biblia etiamnum « reperiuntur.„

Proverbia, Eccleſiaſtes, Canticum Canticorum, decem priora capita Sapientiæ, & quindecim priora Eccleſiaſtici. *V. infrà Novum Teſtam.*

Proverbia

Proverbia Salomonis. *Bibl. Cantabrigienſis Publica. Cod. D. Joannes Leger ibidem pag. 22. num. 2.*

N. Teſtamentum linguâ Pedemontano-Vallenſi per Barbetum quemdam ſeu miniſtrum Vallenſem tranſlatum. Codex in 12°. ſcriptus poſt annum MC. *Bibl. Civica Tigurina, Ottius.*

Novum Teſtamentum linguâ Valdenſi. Codex membranaceus, vetus & optimè ſcriptus apud Joannem Paulum Perrin, *ut ipſe teſtatur pag. 57. Hiſt. Valdenſium, & Jo. Leger ibid. p. 24.*

Novum Teſtamentum ad uſum Valdenſium, ſc. quatuor Evangelia, ſeptem Epiſtolæ Canonicæ, quatuordecim Epiſtolæ ſancti Pauli & Actus Apoſtolorum. *Deinde* Proverbia Salomonis, Eccleſiaſtes, Canticum Canticorum, priora decem capita libri Sapientiæ, & quindecim priora Eccleſiaſtici. Codex ſpiſſus in 4°. integer, in quo nibil deeſt, in membranis à quadringentis annis circiter exaratus, at verſio antiquior, *ſicut ad me ſcripſit Dn. Thomaſſin de Mazaugue filius Senatoris Aquenſis, penès quem extat hoc exemplar*, quod uſui Valdenſibus fuiſſe, multis probari poteſt argumentis, præſertim ex Oratione Dominicâ, quæ eadem eſt duobus verbis duntaxat muratis ac in codice Joannis Leger pag. 40. Hiſt. Valdenſium. Hoc exemplar etiam deſcribit epiſtola Dn. Remerville de S. Quentin ſcripta anno 1704. & edita in collectione quæ vulgò dicitur *Pieces Fugitives d'hiſtoire & de litterature, 2. parte anni* 1704. *p.* 270.

Novum Teſtamentum lingua Provinciali in 4°. *Bibl. Regia cod.* 8086.

Evangelium S. Matthæi, primum caput S. Lucæ, Evangelium S. Joannis, Actus Apoſtolorum, Epiſtola S. Pauli prima ad Corinthios, Epiſtola ad Galatas, ad Epheſios, ad Philippenſes, prima ad Theſſalonicenſes, ſecunda ad Timorheum, Epiſtola ad Titum, caput 2. Epiſtolæ ad Hebræos, utraque S. Petri. Codex membranaceus, lingua Valdenſi, antiquo charactere exaratus. *Biblioth. Cantabrigienſis publica cod. F.*
„ Hic codex ſicut præcedens Proverbio-
„ rum Salomonis cum aliis quibuſdam
„ Valdenſium libris datus eſt Dn. Mor-
„ land, Commiſſario extraordinario Oli-
„ verii Cromwel, tum Magnæ Britanniæ
„ Protectoris, ab Anronio & Joanne Le-
„ ger Valdenſium miniſtris, quos depo-
„ ſuit Dominus Morland in Bibliotb. Can-
„ tabrigienſi anno Domini 1658. *Hæc Joannes Legerus ibidem pag. 21.*

BIBLIA CATALANA
ſeu veteri lingua Provinciali.

« CONſtat (*inquit Carolus du Freſne du Cange p. 29. Præfat. in Gloſſarium Latinum*) « idem eſſe ferè Ca- «
talanorum idioma, quod Provincialium «
noſtrorum; quod in Cataloniam induc- «
tum à Comitibus Barcinonenſibus, vero «
proximum eſt, ex quo Provinciæ Co- «
mitatum ſuis adjunxere dominiis. »

Biblia Catalana. Codex membranaceus optimè exaratus, 3. vol. in folio. *Bibl. Regia cod.* 9831. 9833.

Biblia Catalana ſcripta anno Chriſti 1407. Codex iſte incipit à cap. 3. Geneſeos, & deſinit poſt Pſalmos, in fol. *Bibl. Colbertina cod.* 181.

Biblia Catalana hiſtoriis illuſtrata, in 4°. *Ibidem cod.* 3821.

Pſalmi linguâ Catalanâ, in 8°. *Bibl. Regia cod.* 8178. 8179. *Bibl. Reginæ Sueciæ cod.* 1438. *in Bibl. Vaticana.*

BIBLIA LINGUA RHÆTICA
ſeu Griſonum.

BIblia in linguam Engadinorum tranſlata, Interpretibus Jacobo Antonio Vulpio, & Jacobo Dorta à Vulpera in folio. *Schuol* vici Engadinæ inferioris 1657. 1679.

Unam eandemque editionem eſſe putat Jo. Bap. Ottius in Commentariis ſuis mſſ.

Pſalmi & Hymni ſacri Rhæticè cum notis muſicis per Chiampel, in 8°. Baſileæ 1606.

Pſalterium Rhæticum, editum per Gabrielem Sapbarium, in 8°. Baſileæ 1611.

Sapientia Siracidæ ſive Eccleſiaſticus ex verſione Lucii Papæ, in 12°. Tiguri 1628.

Novum Teſtamentum tam ex Latino quàm ex aliis idiomatibus in linguam *Arumanſch* ſive Rhæticam converſum per Jacobum Biffrun Engadina-Rhætum, cum præfatione Philippi Gallicii, Epiſtola Eraſmi hâc linguâ donata, & altera præfatione Jacobi Biffrun, in 8°. *abſque nomine loci & typographi* 1560.

Idem denuò editum cum præfationibus præcedentibus & nova Lucii Papæ anni 1605. & annotationibus breviſſimis, in 8°. Peſclavi (*in Fœdere Domus Dei*) per Delfinos Landolfs 1607.

Novum Teſtamentum Rhæticè ex verſione Joannis Gritti, in 8°. Baſileæ 1640.

Idem linguâ Griſonum ex verſione Lucii Gabrielis, in 8°. Ibidem 1648.

Biblia Romanicâ ſeu Rhæticâ linguâ expreſſa *ſub hoc titulo :* La S. Bibla quel ei : Tut la ſcinchie ſcartira nel tuts ils ludiſchs d'ils vedel a nief Teſtament, cun ils ludiſchs apocryphs. Meſa giu ent ils linguaig Rumonſch da la Ligia Griſcha Tras anchins ſurvients d'ils Plaid da Deus d'ils venerands colloquis ſur a ſut d'ils Guault. Cum privilegio Illuſtriſſimorum DD. Rhætorum in folio. Aſquitſchada in Coïra, typis Andreæ Pfeffer 1719.

Oratio Dominica. Matth. VI. v. 9. Bab noſſ ils qual eis enten tſcheil, ſoing vengig faig tien num. 10. Tien ruginavel vengis noutiers. Tia Velgia daventing ſco enten ſchiel aſchi erſin terra. 11. Nieſſ pava daminchiagi daï à nus oz. 12. Et nus pardunne noſſ puccaus ſco nus pardunem à noſſ culpouts. 13. A nus manar en pruvament, mo nus ſpeïndre d'ils mal. Parchei ca tien eis ruginavel, a la puſſonza, a la gliergia a ſemper. Amen.

«Hæc Biblia in iſto dialecto antea non
» exſtiterunt, in eam translationem con-
» junctam operam navarunt plerique iſtius
» regionis Miniſtri, & ut audio præcipuè
» conſultarunt verſionem Germanicam
» Lutheri. Horum Bibliorum nonnulla
» exemplaria accepi Sereniſſimo Angliæ
» Regi offerenda. Ipſi enim ab editore
» ſacrata fuere, præfixâ dedicatione Gal-
» lico idiomate conſcripta.» *Joannes Bapt. Ottius in literis ad me datis, hoc anno* 1720.

BIBLIA LINGUA VALACHICA
ſeu Barbaro-Romanâ.

» Valachi hodierni quicumque lingua
» Valacha loquuntur, ſe ipſos non
» dicunt Vlahos aut Valachos, ſed *Rume-*
» *nos*, & à Romanis ortos gloriantur,
» Romanaque lingua loqui profitentur ;
» quod ſicut ſermo ipſorum comprobat,
» ita mores quoque eorumdem Italis quam
» Slavis ſimiliores convincunt, ut relati
» authores referunt, & qui cum iiſdem
» verſati ſunt teſtantur.» *Jo. Lucius circa finem libri 6. cap. 5. de Regno Dalmatiæ & Croatiæ, qui ibidem recenſet verba quadam lingua Valacha quæ ex Romana multum corrupta ſuam habent originem.*

Novum Teſtamentum Valachum, in folio, Belgradii 1648. *Aſſervatur in Bibliotheca Bodleiana inter codices mſſ. cod.* 5255.

«Quadraginta abhinc annis (*hoc eſt*
» *anno* 1664.) in Walachia omnia officia
» ſacra, & ipſa Biblia aut Græcâ aut Scla-
» voniâ linguâ legebantur : ex quo verò
» Typographium ibi florere cœpit, omnia
A hæc in Valachicam ad utilitatem popu- «
lorum tranſlata ſunt ; atque ita legun- «
tur.» *Alexander Helladius pag.* 20. *Libri quem inſcripſit,* Status præſens Eccleſiæ Græcæ, *in octavo* 1714.

CAPITIS V. Pars I.
BIBLIA TEUTONICA
ſeu Germanica.

B *Ex linguis omnibus, quæ ſuam à Teutonico ſermone habent originem, quædam ſunt variæ tantum dialecti quædam vero paululum inter ſe diverſæ, licet ab eodem idiomate deducantur. Priores quatuor ſunt dialecti in ipſa Germania vernaculæ, in quas ſacri codices transfuſi ſunt, ſcilicet dialectus Miſnica ſeu ſuperioris Saxoniæ, omnium puriſſima : dialectus Saxonica, ſive inferioris Saxoniæ : dialectus Helvetica, ſeu ſuperioris Germaniæ: & dialectus Belgica, ſive inferioris Germaniæ. Poſteriores, tres ſunt* C *linguæ extra Germaniæ limites in uſu, quales Danica, Suecica & Anglica. Juxta hunc ferè ordinem Biblia illis linguis expreſſa in priori & poſteriori parte hujus V. Capitis diſpoſuimus : primùm in priori parte præmittitur Evangeliorum verſio Gothica, ut pote quæ* veteris linguæ Germanicæ antiquiſſimum omnium, quotquot extant, ſtupendum & incomparabile monumentum eſt, *quemadmodum ſcribit Joannes Saubertus p.* 43. *prolegom. in varias S. Matthæi lectiones.* D *Secundò recenſentur Germanicæ verſiones à Catholicis editæ : tertiò Miſnicæ verſiones ſeu ab ipſo Luthero ſeu ab ejus aſſeclis in lucem emiſſæ ; quartò eædem Lutheri à Calvinianis excuſæ ; quintò verſiones Saxonicæ ; ſextò Helveticæ tranſlationes, aliæque à Calvinianis concinnatæ ; ſeptimò Germanicæ Socinianorum converſiones ; octavò interpretationes Judæorum Teutonicæ ; nonò verſiones Belgicæ à Catholicis editæ ; decimò Belgicæ a Calvinianis in lucem datæ. In poſteriori parte referuntur* 1. *Verſiones Danicæ,* 2. *Suecicæ,* E *ultimo denique loco Anglicæ, quarum idioma à Teutonico præ aliis longiùs abſcedit, quibus ultimis præponuntur tranſlationes Anglo-Saxonicæ, quippe quæ Anglicanis conjunctæ vulgo reperiuntur in Bibliothecis Angliæ.*

«His omnibus linguis (Septentrionali- «
bus) imbibendis (inquit Jo. Grovius in «
vita Franciſci Junii Franciſci filii, quæ «
extat initio voluminis de Pictura Vete- «
rum) vidit, quod & privatim apud om- «
nes, quibuſcum agebat de hac doctrina, «

» tum publice teſtatus eſt, Gothicam eſſe matrem omnium cæterarum Teutonicarum Linguarum, ex qua proluxerit vetus Cimbrica.... necnon Suecica, Danica, Norwegica, Iſlandica (moderna...) Ex Anglo-Saxonica, quæ & ipſa aut propago eſt Gothicæ, aut illius ſoror germana.... manavit Anglica, Scotica, Belgica, Friſica vetus. Ex Gothica & Saxonica orta eſt Francica, quæ Germanicæ ſuperioris parens eſt. »

SECTIO PRIMA.

BIBLIA GOTHICA.

Biblia Gothica, interprete Ulphila, *juxta hæc verba Socratis lib. 4. Hiſt. Eccleſ. cap.* 33. « Ulphilas in Mœſia Gothorum Epiſcopus ſacris Scripturis in Gothorum ſermonem converſis effecit, ut barbari divina eloquia perdiſcerent. *Huic conſentit Sozomenus lib. 6. hiſt. Eccleſ. cap.* 37. *Philoſtorgius Ulphilæ Coætaneus lib. 2. c. 5. pag. 12. qui ſcribit illum* universa Biblia tranſtuliſſe C præter libros Regum, qui res bellicas tractant. *Et poſt eum Theodoretus lib. 2. Hiſt. Eccleſ. §. 5. ait* Ulphilam ordinatum eſſe Epiſcopum Chriſtianorum qui apud Gothos degebant. Eorum itaque tum aliis in rebus maximam curam geſſit; tum proprias ipſis literas excogitavit, & univerſos ſacræ Scripturæ libros patrio ipſorum ſermone interpretatus eſt, exceptis libris Regnorum eo quòd illi res bello geſtas contineant, gens autem illa bellis maxime delectetur, & fræno potius opus habeat ad bellicos impetus comprimendos quam calcari, quoad prælia incitetur. » *Ex his quatuor duntaxat Evangelia viri quidam eruditi ad nos perveniſſe arbitrantur.*

De Gothorum verſione ita loquitur Walfridus Strabo cap. 7. de rebus Eccleſiaſticis : « Gothi & Getbæ eo tempore quo ad fidem Chriſti, licet non recto itinere, perducti ſunt, in Græcorum provinciis commorantes, noſtrum, i. e. Theotiſcum ſermonem habuerunt. Et, ut hiſtoriæ teſtantur, poſtmodum ſtudioſi illius gentis (*Gothicæ*) divinos libros in ſuæ locutionis (*quam eamdem cum Theotiſca facit*) proprietatem tranſtulerunt, quorum adhuc monumenta apud nonnullos habentur. » *Haud dubiè de Codice Argenteo loquens, ut patebit infrà.*

† *Joſ. Scaliger lib. 3. Canon. Iſag. pag.* 138. « Gothi etiamnum in iiſdem regionibus (*circa Mæotidem paludem*) degunt, & utrumque Teſtamentum iiſdem litteris, quas excogitavit Ulphila, conſcrip- A tum, & eadem lingua, qua tempore Ovidii utebantur, tranſlatum legunt. » *An hæc vera ſint, alii viderint.*

Quatuor Evangelia ex Græco, *circa annum Chriſti* 360. in Gothicum idioma ab Ulphila, *ut communis fert opinio*, converſa. Codex *membranaceus*, argenteus, antiquiſſimus, ſed vetuſtate multis in locis exeſus, madore vitiatus, fruſtatim quondam diſcerptus ac ſolutarum diſſipatarumque philyrarum imperitâ compaginatione indigeſtus, mutilus, fœdus. *Ita Franciſcus Junius in præfatione editionis ejuſdem codicis.* B " Hic codex argenteus dicitur, (*inquit Kortholtus pag.* 367. *de variis Script. edition.*) quod literis argenteis, *præter initiales quæ ſunt aureæ*, deſcriptus ſit. Cum ad Werdini ſive Werdinenſis in regione Bergenſi quatuor ferè à Colonia milliaribus diſtantis Monaſterii Bibliothecam olim argenteus hic codex pertineret, auctore illuſtriſſ. Comite M. de la Gardie in Sveciam tranſlatus eſt, *cumque inde in Belgium veniſſet*, ab eodem quingentis imperia- C libus redemptus, donatuſque eſt Academiæ Upſalienſi, ubi etiamnum cuſtoditur, *in Bibliotheca Antiquitatum.* «

† *Pleniora ſunt quæ de hoc codice tam ex Loccenii Antiqu. Sveco-Goth. & Ol. Rudbeckii Atlanticis, quàm ex ipſius codicis accurata inſpectione refert Ge. Frid. Heupelius in erudita diſſertatione de Ulphila, Vitembergæ edita an.* 1693. *Hinc igitur hactenus dictis ſequentia addere placet* : " Bibliothecæ Academicæ Upſalienſi à Magno Gabr. de la Gardie cum D compluribus mſſ. ineditis *hic codex* donatus eſt, poſtquam illum in Sveciam primo inter alia ſpolia Pragenſia delatum, deinde ſingulari fato, regnante Chriſtina, in Belgium abductum, 600. imperialibus redemiſſet & ligatura ſolidè argentea affabreque cælata compingi curaſſet.... Stupenda codicis eſt antiquitas, quem Rudbeckius ante annos MCCC. deſcriptum eſſe arbitratur. In apographo donationis Comitis de la Gardie extat, eruditos omnes, qui hujus codicis fecerunt mentionem, Ulphi- E læ tempore ſcriptum credidiſſe. Arn. Mercator ante mille plus minus annos perſcriptum eſſe ait. Si non ipſius autoris ætate, tamen ante 8. vel 7. ſecula ſcriptus, ut exiſtimatur, inquit Loccenius. *Denique* Petrus Salanus pro ipſo Autoris codice hoc MStum venditare non dubitat *in Diſſ. de veris & antiquis gentis Gothicæ ſedibus Upſ.* 1691. *edita*... Graviſſimis hiatibus laborat; deſiderantur enim integra capita.... Totus in membrana violacei coloris continua ſerie «

„ literis argenteis pulchrè ſcriptus, unde codex argenteus appellatur. Tantum initia ſeotentiarum illuſtrium aut narrationum diverſarum, quæ margini adſcriptis elementis alphabeticis à principio ad finem cujuſque Evangeliſtæ numerantur, aureis litteris exprimuntur. Intra textum quatuor arcuata frontiſpicia in ſingulis paginis conſpiciuntur, & ſui Evangeliſtæ nomine unumquodque notatum, numeriſque marginalibus impletum, qui Evangeliſtarum harmoniam monſtrant. Sectiones Ulphilanæ perſæpe reſpondent Canonibus Euſebianis. „

Deſunt plurima capita in hoc vetuſtiſſimo exemplari. Incipit Matthæi Evangelium *à verſu* 15. *cap.* v. *deficit*, *quoque à verſu* 25. *cap.* XI. *à verſ.* 70. *cap.* XXVI. *deſinit verſ.* 66. *cap.* XXVII. Marci Evangelium *deficit à v.* 37. *cap.* XII. *ad v.* 17. *cap.* XIII. *& à v.* 29. *ejuſdem cap. ad v.* 5. *cap.* XIV. *deſinit verſu* 12. *cap.* XVI. Lucæ Evangelium *deficit à v.* 30. *cap.* X. *ad v.* 10. *cap.* XIV. *& à v.* 24. *cap.* XVI. *ad v.* 3 *cap.* XVII. *deſinit verſu* 37. *cap.* XX. Joannis Evangelium *incipit à v* 45. *cap.* V. *deficit quoque à v.* 52. *cap.* VII. *ad v.* 12. *cap.* VIII. *& à v.* 49. *cap.* XII. *ad v.* 12. *cap.* XIII. *deſinit verſu* 13. *cap.* XIX. *præter alios ſubinde verſus, qui in iſto codice deſiderantur. Ha ideo annotantur lacunæ, ut, cum nullæ referuntur quibuſdam in capitibus vel à Thoma Mareſchallo, vel ab aliis ex eo codice variantes lectiones, non illico putent viri eruditi tum hunc Gothicum exemplar cum Græco in his omnibus locis concordare.*

Eorumdem apographum Junianum, ſeu à Franciſco Junio F. F. nitidiſſimè deſcriptum ex præcedenti codice, in 4. *Bibliotheca Bodleiana cod.* 5167.

« Qualiter autem habitum fuerit monumentum iſtud venerandum, antequam in manus incideret Junianas, appoſitè docet narratiuncula quæ extat apud Janum Gruterum, Inſcriptionum antiquarum, pag. 146. videlicet Arnoldus Mercator *ait extare in Bibliotheca Abbatia Werdinenſis codicem antiquiſſimum, ante mille plus minus annos in pergameno aureis & argenteis literis perſcriptum, continentem quatuor Evangeliſtarum opus, ſed quod dolendum eſt, lacerum, dirutum, & nullo ordine, ignorantiâ compactorès, colligatum.* „ *Hæc refert Thomas Mareſchallus*, *p.* 389. *Obſervationum in hanc verſionem Gothicam. Jam paginâ præcedente dixerat:* « Mihi certè ſtupenda argentei codicis vetuſtas argumentum eſt non contemnendum, hanc verſionem non aliam eſſe, quam Epiſcopi Gothorum illam antiquiſſimam.

“ Vetuſtiſſimam eſſe hanc verſionem probatur magna illius conſenſione cum antiquis codicibus editionis Latinæ, quæ ante S. Hieronymi tempora in Eccleſiis Occidentalibus erat in uſu. Hujus rei plurima in notis ſuis teſtimonia Mareſchallus producit. „ *Rich. Simon*, *p.* 222. *hiſt. crit. Verſion. N. T. cap.* 19.

Quatuor D. N. J. C. Evangeliorum verſiones perantiquæ duæ, Gothica ſcilicet *charactere Gothico* & Anglo-Saxonica, quarum illam ex celeberrimo codice argenteo *Upſalienſi* nunc primum deprompſit Franciſcus Junius, *Franciſci filius*. Hanc autem ex codicibus mſc. collatis emendatiùs recudi curavit Thomas Mareſchallus, cujus etiam obſervationes in utramque verſionem ſubnectuntur. Acceſſit Gloſſarium Gothicum Franciſci Junii, in 4. Dordrechti, typis Junianis 1665. Amſtelodami, apud Janſſonio-Waeſbergios 1684. *Non duplex, ſed una eſt eademque editio.*

De hac verſione ita loquitur Daniel Papebrochius in Actis Sanctorum 30. *die Maii, p.* 283. « Eſt Evangeliorum traductio Gothica per Gothorum Epiſcopum Ulfilam tempore Valentis compoſita, & forſitan ab ipſo Imperatore ſcribi curata, ac dono miſſa Fritigerni Regi fœderato ſuo, ſuaque operâ converſo, dicam, an perverſo. (*Unde id acceperit, non dicit.*) Imperialem certè majeſtatem præfert purpureus membranarum color & ſplendor argenteus literarum, elegantiâ prorſus exquiſitâ deſcriptarum; quas in ſcribendo prærogativas credibile eſt Orientis Imperatores uſurpaſſe, ſicut Sinarum Imperatores uſurpant minio imprimere libros, quod cæteri faciunt atramento, & in operculis eorundem uti colore flavo. Codicem illum, neſcio quo caſu, (*ſupra indicatum eſt*,) illatum in Sveciam, primam veterum Gothorum patriam, Regia nunc ſervat Bibliotheca, ſed pluſquam dimidiâ parte mutilum. »

SS. Evangelia ab Ulphila Gothorum in Moeſia Epiſcopo circa annum 360. ex Græco Gothicè tranſlata, nunc (*juxta codicem Upſalienſem literis Latinis, quem Gothicis ediderat Junius*,) cum verſionibus parallelis, Sueco-Gothica, Norræna ſeu Iſlandica & Vulgata Latina Edita; *item præfatione prolixa* de linguarum origine in qua Gothica Ulphilæ cum aliis & hodiernis Gothicis conferuntur, ſtudio Georgii Stiernhielmii, (curante Gabriele Comite de la Gardie Regni Sueciæ Cancellario,) in 4°. Holmiæ, Uankiſii 1671.

† “ Utraque editio Stiernhielmii perinde ac Junii multis ſcatet mendis, qua-

„ rum plurimæ literarum ſimilitudini &
„ obſcuritati debentur. Optandum eſſet, ut
„ CL. Rudbeckius, vel alius vir doctus
„ in Svecia, linguæ Gothicæ peritus, edi-
„ ta cum codice argenteo diligenter con-
„ ferret, & menda, quæ irrepſerunt, pa-
„ lam faceret, ſimulque continuam inter-
„ pretationem Latinam textus Gothici,
„ verba verbis exprimentem, publicæ lu-
„ ci daret. „ *Heupelius in diſſertatione antea laudata.*

« Huc uſque deventum eſt ut Evange-
„ lia Gothica, ex Græco traducta, excuſa
„ ſint, ſed abſque continua expoſitione La-
„ tina. » *Th. Mareſchallus ibidem ut ſuprà.*

« In hac verſione, (*ut ſcribit Jo. Mil-*
„ *lius, pag.* 151. *prolegom. in N. Teſt. Gr.*)
„ ſecutus eſt Interpres exemplar Græcum
„ præſtantiſſimum, & quidem exactè ad-
„ modum ac κατὰ πόδα. Et licet in plu-
„ rimis conſentiat cum codice Cantabri-
„ gienſi, unde ſuſpicio erat, ex interpola-
„ tis iis fuiſſe, quæ in Occidente deſcripta
„ fuerant; ex penitiori tamen inſpectione
„ patebat, diverſi omnino generis fuiſſe
„ hoc exemplar, & quidem optimæ notæ.

† « Licet hæc verſio in quibuſdam à
„ textu Græco abeat. . . fuit tamen alias
„ Ulphila longè obſervantiſſimus textus
„ Græci, operamque dedit, ut fontem
„ Græcum integrè & κατὰ πόδα transfun-
„ deret in Gothicum idioma. *Heupelius loc. cit.*

Conſtituit clariſſimus Ericus Benzelius, Upſalienſis Bibliothecæ præfectus, (*ut mihi per literas ſignificavit,*) « ſi per alias
„ curas fas erit, venerandi hujus vetuſta-
„ tis monumenti verſionem Latinam dare, D
„ quò ad plures commodum illius redun-
„ det... » *Paginam hujus codicis typis Gothicis recens fuſis expreſſit, mihique pro humanitate ſua dono miſit.*

“ Specimen Codicis Ulphilani placuiſſe
„ lætor, (*inquit idem doctiſſimus Benzelius in*
„ *Ep.* 7. *Idus Aug.* 1708. *ad me miſſa;*) uti-
„ nam eſſet Bibliopola, qui ſumtus facere
„ vellet verſionis Latinæ vetuſtiſſimi inter-
„ pretis hujus; annus eſt, ex quo illam
„ paratam habeo; & auſim dicere, ſi u-
„ nam intepretationem Syriacam vel pa-
„ raphraſin potius (*addendum erat, & Latinam veterem:*) exceperis, veterum nu- E
„ lam tantum lucis allaturam ſacro Evan-
„ geliorum codici, quantum Gothica hæc-
„ ce, præſertim ob antiquiſſimas lectiones
„ textus Græci, quem κατὰ πόδα exprimit,
„ genii ſuæ linguæ prorſus oblita. Franciſ-
„ co Junio multum debemus, ſed infini-
„ tis locis veram codicis lectionem aſſe-
„ cutus non eſt, ſive oculorum imbecilli-
„ tate, ſive tædio victus; quin & nonnun-
„ quam ſciens, aliter expreſſit, ac in co-

A dice mſc. repererat. „ *Hæc fuſius ſunt à me relata, ut hæc antiquiſſima verſio in Latinum converſa ſermonem, præli beneficio cunctis tandem innoteſcat.*

Novum Teſtamentum linguâ Gothicâ ſeu linguâ Friſonum. Codex vetuſtiſſimus, aureis argenteiſque characteribus in papyro exaratus. *Extare in Bibliotheca Hermanni Comitis de Neuvenar ſcribit Uſſerius, in Epiſt. ſua ad Fr. Junium, pag.* 15. *Gloſſarii Gothici, & pag.* 213. *hiſt. dogmat. de ſacris & ſcript. vernac. Cujus*
B *ſit verſionis, non indicat. Idem aſſerit Phil. Marnixius apud Sibr. Lubertum de principiis Chriſtianorum dogmatum lib.* 3. *cap.* 7. *Cujuſmodi Teſtamentum characteribus Græcis ſcriptum aliquando ad ſuas manus perveniſſe Matalius Metellus Sequanus apud Suffridum Petrum præf. decadis* 16. *de Scrip. Friſiæ teſtatus eſt.* “ Sed hi Co- «
dices ubi lateant, fruſtra à nobis fuere «
deſiderati, „ *ait Saubertus, p.* 44. *prolegom. in varias S. Matthæi lectiones.*

« Friſica lingua præ cæteris Belgica- «
rum Provinciarum linguis ad priſcam il- «
C lam Teutonum ac fortaſſis Gothorum «
linguam quam proximè accedit. „ *Bonav. Vulcanius ſub finem Epiſt. Dedicatoria de literis & lingua Gothorum.* 8°. Leidæ 1597. In quo tractatu leguntur Salutatio Angelica linguâ Gothicâ, p. 31. Oratio Dominica 33. Canticum Virginis Mariæ, p. 36. Canticum Simeonis, p. 41.

SECTIO SECUNDA.

BIBLIA GERMANICA
à Catholicis edita.

ANTIQUI CODICES MSC.

FRancica ſeu Germanica Novi Teſtamenti verſio facta juſſu Caroli Magni. *Vitus Amerbachius præfatione dedicatoria ad Carolum V. Imperatorem & Ferdinandum Cæſarem in Conſtitutiones Caroli Magni, ait:* « Curavit Novum Te- “
ſtamentum in Francicam linguam con- “
verti, quæ, ut monumenta demonſtrant, “
noſtra eſt, „ *Germanica ſcilicet. Hæc ille. Similia habet Claudius Eſpencæus tract.*
« quòd Principem literæ deceant ad Con- “
feſſarium Regium, *fol.* 98. Carolus Ma- “
gnus, *inquit*, Novum Teſtamentum in “
linguam Francicam & Germanicam con- “
verti curavit. » *Penès illos auctores ſit hujus verſionis fides.*

“ De Carolo ipſo, (*inquit Hottingerus* “
Bibliothecarii quadrip. lib. 1. *cap.* 3.) au- “
thores fide digni referunt, ejus ſive cu- “
râ ſive operâ Novum Teſtamentum in “
linguam Germanicam fuiſſe tranſlatum... “
Ubi vellem nominaſſet vir doctiſſimus illos, “

„ *à quibus, quod Caroli Magni ſive curâ ſive* A
„ *operâ Nov. Teſt. in linguam Germanicam*
„ *tranſlatum ſit, referri dicit. Equidem de*
„ *Caroli circa Vulgatam Latinam recognoſ-*
„ *cendam ſollicitudine ita ex Capitularibus*
„ *& mſc. codice Baronius ad ann.* 778. §.22.
„ Carolo Magno debemus ingens opus, (*&*
„ *reliqua quæ cap.* 4. *ſect.* 2. *retulimus.*) Si-
„ militer quod *quatuor Evangeliſtas* idem
„ *cum Græcis & Syris optime correxerit*,
„ apud Andr. du Cheſne Scriptorum Hiſt.
„ Francorum, tom. 2. num. 7. pag. 277.
„ Theganus teſtis eſt. Sed de curata ipſius
„ auſpiciis verſione Bibliorum Germani- B
„ corum nihil ibi habetur. „ *Ita Kortholtus*,
p. 318. *tract. de variis Scripturæ edition. cap.* 25.

† “ Non difficile fuerit autores, quos
„ Hottingerus ſecutus ſit, nominare, præ-
„ ſertim cùm eoſdem laudaverit Uſſerius
„ in hiſtoria dogm. de Script. vernacul. p.
„ 111. *Franciſcum Junium patrem, Vit. Amer-*
„ *b. ch. & Cl. Eſpencæum*, qui tametſi re-
„ centes (*auctores ſcilicet ſeculi XVI.*) ſunt,
„ meritò tamen fide digni ab Hottingero
„ dici potuerunt. (*quo jure, id erat prob an-*
„ *dum.*) Veriſimile autem eſt, illos, vel ſal- C
„ tem primum ex iſtis in antiquiſſimum ver-
„ ſionis Theotiſcæ codicem incidiſſe, quem
„ argumentis non inficiandis Caroli Ma-
„ gni ætati tribuit, autoris enim veteris te-
„ ſtimonium, qui illud diſertè ſcripſerit,
„ ipſe adhuc requiro. Sane verſione Theo-
„ tiſca Monoteſſari ſeu Harmoniæ Evan-
„ gel. Tatiani nihil antiquius extat, adeo-
„ que ad Caroli M. tempora illam retulere,
„ qui eam cum verſione & notis edidere
„ Fr. Junius Filius, & Bonav. Vulcanius,
„ quamvis Cl. Tenzelius illam Ludovici
„ Pii temporibus potius vindicandam eſſe
„ contendat, &c.„ *Jo. Fr. Mayer. in Diſſ. de* D
antiquiſſ. Germanica S. Scr. verſione §. 7.
pag. 150. *Idem paulo ante* §. 6. *hæc habet.*“ Si maximè nullus è ſcriptoribus
„ memoriæ prodidiſſet, Caroli M. tempo-
„ ribus ſacros libros in Germanicum ſer-
„ monem tranſlatos fuiſſe, hoc tamen col-
„ ligi poſſet ex mirifico Imper. ſtudio in
„ Scripturam, & curâ Chriſtianæ religionis
„ propagandæ, &c. *& deinde* §. 8. Quam-
„ vis igitur ſub Carolo M. aliquos ſacros, E
„ N. præſertim F. libros & forte Pſalmos
„ Germanicè verſos eſſe minimè ambigo,
„ non tamen refragabor, ſi quis ſub Lu-
„ dovico Pio demum integrum ſacrum
„ Codicem, & ſi paulo liberiùs, Theotiſcè
„ redditum affirmaverit. „

Saxonica ſeu Theudeſca ſacrorum co dicum tranſlatio juſſu Ludovici I. Imperatoris. “ Ludovicus I. dictus Pius,
„ Imperator, Scripturam ſacram in Saxo-
„ nicam linguam converti curavit. „ *Chriſt. Pezelius in Melliſluo hiſtorico, part.* 3. *ad an.* 818. *Hæc autem verſio non fuit ſolutâ ſed ligatâ oratione ſcripta, ut patet ex his verbis à Matthia Flacio Illyrico, lib.* 9. *p.* 1035. *Catalogi teſt. verit. autoritate veteris cujuſdam ſcriptoris, ap. Andr. du Cheſne, tom.* 2. *pag.* 326. *de ſcript. Francorum allatis.*“ Præcepit *Ludovicus* cuidam “
viro de Gente Saxonum, qui apud ſuos “
non ignobilis vates habebatur, ut Vetus “
& Novum Teſtamentum in Germani- “
cam linguam poeticè tranferre ſtuderet, “
&c. „

† *Hujus metaphraſeos rythmicæ nihil hodie supereſt: uti nec verſionis, quæ Caroli M. auſpiciis facta eſt.*

“ Rabanus Maurus, Haimo & Strabus “
manu admotâ ſocia verſionem ſacræ “
Scripturæ Teutonicam compoſuiſſe di- “
cuntur; idque opus tam cito per tem- “
porum injuriam periiſſe dolet Flaccius in “
præfatione Otfridi Evangelio præmiſſa. “
Fides tamen hiſtorica huic deeſt operi, “
quæ ſi ex idoneis ſcriptoribus ſubdere- “
tur, ſanè fateor dolendum cunctis ad- “
huc poſteris foret. „ *Ita Joh. Reiskius in Epiſt. de Verſion. German. ante Lutherum ad Jo. Frid. Mayerum, pag.* 135. *tract. de verſion. Bibl. Germ. Lutheri.*

Biblia Teutonica antiquiſſima. *Bibl. Vaticana, de Montfaucon, p.* 278. *Diarii Italici.*

Biblia Teutonica à Geneſi uſque ad Ezechielem incluſivè, elegantiſſimè in membrana deſcripta tribus voluminibus, in folio majori, figurarum inauratarum ipſi contextui inſertarum multitudine, tamque eleganti, magnifico ac pretioſo ornatu marginali decorata, ut abſque ſingulari admiratione ſpectari nequeant. Inchoatum eſt hoc opus auſpicio & ſumptibus Wenceſlai Imperatoris circa an. D. 1405. *Bibl. Vindobonenſis, Lambecius, lib.* 2. *pag.* 749. *& ſeq.*

† *Sic incipit liber Geneſeos:* “ In ane- “
genge ſchepfte Got Himel und Erde: “
die Erde war aber unnuez und lere, und “
vinſternüſſe warn auf der geſtald der “
abegrund, und Gotes Geist vvard gefurt “
auf den Waſſern. „

Biblia Germanica trecentos ante annos manuſcripta in membrana, figuris, auro & variegatis coloribus mirè exornata, 2. vol. in fol. *Bibl. Gothana, cod.* 9. 10. *Struvius cap.* 4. *Introd. ad Hiſt. rei literariæ* §. 9.

Biblia Germanica à Geneſi uſque ad Prophetiam Amos, adjectis aliquot gloſſis ex hiſtoria ſcholaſtica, gloſſa ordinaria, & ſpeculo hiſtoriali Vincentii Bellovacenſis. Codex chartaceus in folio majori ſcriptus, ceu prima facies vo-

luminis duabus vicibus teſtatur, anno A 1458. variiſque ornatus figuris. *Bibl. Joannis Friderici Mayeri Eccleſ. Pomeran. Superintendentis Generalis* V. *ejus diſſert. de hoc codice edita. p.* 168. *Hiſt. Verſ. Germ. Lutheri.*

† *Incipit:* " In dem erſten Anfankch
„ beſchuef Gott Hymreich und Erdreich.
„ Dy Erd lag lar plos und unfruchtpar,
„ mit trüeber vinſter was ſy bedakcht von
„ Grund auf.

Biblia Germanica, 2. vol. in folio, in membranis cum elegantiſſimis figuris, B & ornatu marginali inaurato. In principio utriuſque voluminis extant inſignia gentilitia Matthiæ Eberler, cujus auſpiciis & ſumptibus hæc Biblia anno Chriſti 1464. ſcripta ſunt. Ad calcem primi voluminis occurrit ſubſcriptio Joannis Lichtenſternii, Monachienſis, quâ teſtatur abſolutam à ſe eſſe priorem hanc ſacrorum Bibliorum partem Baſileæ anno 1464. circa feſtum Purificationis beatiſſimæ Dei genitricis. Sic & in fine alterius voluminis ejuſdem extat ſubſcrip- C tio, quâ teſtatur abſolutam à ſe eſſe poſteriorem partem, Baſileæ an. 1464. in vigilia Sancti Jacobi Apoſtoli. *Bibl. Vindobonenſis, Lambecius lib.* 2. *p.* 756.

† *Verſio hæc incipit hoc modo:* " In dem
„ angenge ſchuf Got himel und erden;
„ aber das erdreich was ytal und lere,
„ und vinſternuſs was ob dem antluze des
„ abgrundes, und Gottes Geiſt ward ge-
„ furet uber die waſſer. Und Gott ſprach:
„ Werde liechte, und das liechte ward.„

Biblia Germanica ſcripta anno 1472. per Nicolaum Bruchmul Sacellanum in D Rapotzten *Tiguri Bibl. Civica.* Tom. II. poſteriorem partem continens ſcriptus eodem anno. *Bibl. Conr. Wirzii Diaconi Eccleſiæ ad Templum Tigurinum, Ottius.*

Biblia Germanica juxta Vulgatam Latinam, interprete Melchiore Brunio ante annum 1590.

Poſtquam Meshovius in vita Ulembergii fuſiùs diſſeruit de nova condenda Bibliorum in linguam Germanicam interpretatione, quæ quidem poſtea referuntur, hæc ſubdit: " De Melchioris Brunii, D.
„ Martini Parochi, viri de Eccleſia & Rep. E
„ Colonienſi optimè meriti tranſlatione
„ mſ. poſſitne verſori ſubſidium ferre, plu-
„ ribus diſputatum fuit. Iſta ſub manu
„ Ulembergii, diligenti examine prævio,
„ hanc cenſuram tulit: 1. *D. Brunii verſio*
„ *commodior & terſior Eccianâ.* 2. *Ad Lati-*
„ *num Eccleſiæ textum ad amuſſim facta.* 3.
„ *Auctor eam non limavit, prima fætura eſt.*
„ 4. *Nimium ſubinde latinizat. Eccius ferè*
„ *ſemper latinizat... Defuerunt D. Brunio*
„ *præſidia.* 1. textûs emendati per Sixtum
V. Pontificem, unde varia lectio perple- «
xum eum ſubinde fecit; retinuit non- «
nunquam quod Sixtus V. *reſecuit* 2. *De-* «
fecit collatio cum viris Scripturæ amanti- «
bus. Non eſt unius viri negotium illud. «
3. Defuerunt interpretes accurati qui «
nunc in manibus verſantur. Ergo novo «
ad illum directo diplomate, ut quod ani- «
mo pridem cœperit, pergat porrò, pa- «
terne cohortatur. „ *Ita Ulembergius ad Comitem Hohenzolleranum, ſicut ſcribit vitæ ſuæ auctor Meshovius.*

Pſalmi Germanicè ex verſione Notkeri Labeonis. *Bibl. S. Galli.*

" Notkerus Labeo Abbas S. Galli «
tranſtulit in linguam Alamanicam Pſal- «
mos Davidis & librum Job; quorum illi «
apud nos *nempe in Cœnobio S. Galli ex-* «
tant, alter periit. „ *Ita Goldaſtus in fine tomi* 2. *Rerum Alemannicarum pag.* 156. *& Joachimus Vadianus lib.* 2. *Antiquit. Germaniæ pag.* 34. *tomi* 3. *Rerum Aleman. Goldaſti hæc refert:* " Extat apud nos «
Sangalli Pſalterium à Notkero Mona- «
cho, quem ob linguæ tarditatem Balbu- «
lum cognominarunt, in noſtram lin- «
guam tranſlatum Arnolpho imperante, «
(*circa annum D.* 890.) tantâ verborum «
difficultate, ut nonniſi ab attento & im- «
morante lectore accipi & intelligi queat: «
tam dura olim & anhelans vetus illa «
Francorum & Alemannorum lingua fuit. «
Ita Vadianus.

Idem Pſalterium ſcriptum manu Ekkerardi junioris, mandato Imperatricis Cunegundis conjugis Henrici II. Imperatoris ad ejus uſum, (*circa annum* 1004.) quod opus nunc in manu noſtra eſt, *ait idem Goldaſtus ibid. tom.* 1. *pag.* 2. *de auctoribus ab eo laudatis.*

Extat apud Dn. Schombingerum Pſal- «
terium à Notkero Monacho, quem ob «
linguæ tarditatem *Balbulum* nominarunt «
in noſtram linguam tranſlatum, Arnol- «
pho Imperatore inſcriptumque, *Barbari-* «
ca verſio Pſalterii, cujus tanta verborum «
difficultas, ut nonniſi ab attento & im- «
morante lectore accipi & intelligi queat. «
Continentur in eo extra Pſalmos, Pater «
noſter, Symbolum Apoſtolicum, decem «
Tabulæ & quæ ad ſacra erant neceſſaria. «
Joannes Godalſtus in animadverſionibus ad Eginhartum p. 208. 4°. *Trajecti ad Rhe.* 1711.

Notkeri Labeonis Pſalterium Davidis tranſlatione & paraphraſi Teutonica ante 700. annos exaratum, cum interpretatione Latina, notis & præfatione Joannis Schilteri. *Nova literaria Germaniæ anni* 1706. *pag.* 284

" Otfridus Vizemburgenſis mona- «
chus in Pſalterium tria magna volumi- «

na in Francieo ſermone contexuit, ut Trithemius memorat in catalogo illuſtrium Germaniæ ſcriptorum. Hujus Pſalterii ſpecimen publico dedit Petrus Lambecius ex authentico exemplari, nempe Pſalmi primi paraphraſim Theotiſcam in comment. ſuorum de bibliotheca Cæſarea lib. 2. cap. 5. ſed paraphraſim hanc & verſionem Pſalmorum Teutonicam *Notkero Labeoni* Abbati S. Galli, qui ante ſeptingentos annos floruit, adjudicat Joannes Schilterus: „ (*qui hoc Pſalterium in lucem dare è Muſæo Dn. de la Loubere, annis ſuperioribus laborabat.*) *Hæc Georgius Hyckeſius initio Grammaticæ Francico-Teutonicæ, tom. 1. Theſauri Archæologi linguarum Septentrionalium.*

Pſalterium Germanicè redditum anno D. 1356. *Lipſiæ, Bibl. Paulina Fellerus, p.* 68.

† Pſalterium Latino-Germanicum cum Canticis V. & N. T. itemque cum Symbolo Athanaſiano, Latinè & Germanicè. Codex membranaceus in 4°. pulchrè ſatis ſcriptus. *Ibidem, p.* 79.

† *Incipit* " Beatus vir qui non abiit in conſilio impiorum, & in via peccatorum non ſtetit, & in cathedra peſtilentiæ non ſedit. Der iſt eyn ſelig man der nicht hynevur in deme rate der ubelin und in deme wege der ſundere nicht inſtimt und in deme ſtule der bosheit nicht inſaz. Sed in lege domini voluntas ejus, & in lege ejus meditabitur die ac nocte. Sundir in der. e. gotis iſt ſin wille. und in ſiner e. denkit tages unde nachtes. Et erit, &c. „ *Sic enim in hoc Codice, poſito verſu Latino, ſemper iiſdem ſequitur Germanicè. In [illegible] ue extant rythmi nonnulli pro genio illorum temporum. ſed quibus nec ara nec nomen ſcriptoris denotatur.*

† Pſalterium Latinum, cum verſione Germanica interlineari. " Vidi, *inquit Lipſius Cent. 3. ad Belgas Ep. 44. ad H. Scottium JCtum*, Pſalterium vetus apud Arnoldum Wachtendonkium Sæc. IX. ſcriptum, Latinum quidem, ſed inter lineas ad ſingula verba Germanica interpretatione ſupra ſcripta, delectavit. Legi & ſtudioſe elegi, quæ abire ab hodierna lingua videbantur: „ *Subjicit Lipſius gloſſarium verborum Teutonicorum in illa lingua obſervatorum.*

† Idem. " Hujus generis Pſalterium antiquiſſimum vidiſſe ſe affirmat etiam B. Rhenanus l. 2. rer. Germ. *ap. Joan. Hutthigium Argentorati. Mayerus Hiſt. verſ. Germ. Lutheri, p.* 158.

Pſalterium Germanicum cum Canticis V. & N. Teſtamenti, Symbolo Athanaſii, &c. Codex in 4. membranaceus & antiquus; fuit olim Ulrici Comitis ab Helffenſtein & Baronis de Gundelfingen, ut ipſe ultimo ejus folio teſtatur propriæ manus inſcriptione. *Bibl. Vindobonenſis, Lambecius lib. 2. pag.* 763.

† *Inc.* " Seelig iſt der Man der nicht abgieng in den Rate der Ungütigen, und in dem Wege der Sünder nicht ſtund, &c. „

Pſalterium Germanicum & Cantica V. & N. T. &c. Codex chartaceus, in folio, cum Muſica Eccleſiaſtica, ſingulis Pſalmis præfixa, *ad calcem legitur hæc ſubſcriptio:* Explicit per manus Eraſmi Werdener de Delitſch, in Miſnia ſito, feriâ ſextâ ante feſtum Aſcenſionis Domini 1477. auſpicio & ſumptibus Imperatoris Friderici V. ut patet ex ſymbolo ipſius A.E.I.O.U. quo prima pagina inſignita eſt. *Bibl. eadem, idem lib. 2. p.* 763.

† *Inc.* " Selig iſt der Man der nicht gegangen iſt nach der poſen Rat, noch geſtanden in der Sünder Weg, und auf dem Sezzel todleicher Sucht iſt nicht geſezzen, &c. „

Pſalterium Germanicum. *Bibl. Norfolciana in Anglia cod. 297. num.* 3196.

Liber Evangeliorum ab Otfrido in Theodiſcam linguam verſus inter verſiones non recenſetur, hic namque codex non verſionem Evangeliorum in Germanicam linguam, ſed paraphraſim poeticam Theodiſcam complectitur.

Quatuor Evangelia Teutonicè. V. *Eadem Polyglotta mſc. cod.* G.

Eadem ex verſione Matthiæ Von Beheim anno D. 1343. *Lipſiæ, Bibl. Paulina, Fellerus, p.* 79.

† *Codex hic membranaceus eſt in 4. in quo ipſis IV. Evangeliis varia præmittuntur, ac primò quidem* Deſcriptio Formæ Chriſti. 2. Præf. de libri hujus dignitate. 3. Hieronymi Prologus in IV. Evangeliſtas. 4. Ejuſdem Canones Evangeliorum. 5. Indices Lectionum Evangelicarum anniverſariarum. *Evangel. Matthai ſic incipit:* " Daz buch der geburt Jeſu Chriſti ſun Davidis, &c. „ *Evangel. Lucæ.*

" Wau ſich lichen vile habin ſich geubit zu ordnen die ſprechunge der dinge di in uns irfult ſint. Alſe ſi uns ſelber gegeben haben di iz von dem beginne ſahin. und diener waren des ſermonis Geſchin iſt ouch mir nachvolgende von dem beginne alle dinc ultz etlichen itz ordenunge dir zu, ſcribene allir veſte Theophyle, ut das du bekennis di warheit der worte von den du unterweiſet biſt. Ez was in den tagen Herodis des Kuniges ein priſter in Judea mit namen Zacharias von abyas zeche. und ir name was Elizabeth. und ſi waren beyde gerecht vor Gote unde wandelnde

in

» in allen geboten und gerechtikeit des herren ſunder clage. Und ſi hatten keinen ſun. Darum daz Elizabeth unvruchtbar was. und ſi waren beide vortgegangen in iren tagen. »

IV. Evangelia excipit Paſſio ex IV. Evangeliſtis harmonicè compoſita. *Subſcriptio in fine hæc eſt.* « Diſe dutunge des latines in das dutſche iſt gemacht. Matthiæ von Beheim dem cluſenere zu Halle. nach unſirs herrn geburt tuſent jar und dri hundert, und in dem dri und virzigſten jare, &c. »

† Evangeliorum Lectiones anniverſariæ, Germanicè. Codex membranaceus in 4. eleganter exaratus manu Stephani Pfolnchoveri, anno 1327. ut patet ex ſubſcriptione, quæ legitur in calce codicis poſt rithmos aliquot, more librariorum Germanicorum uſitato, anili ſuperſtitione refertos, quæque ſic ſe habet. " Ez hat geſchriben das puch Stephani der Pfolnchover. Finivit anno Domini M. CCC. XXVII. in Vigilia S. Laurentii. „ *Lipſiæ Bibl. Senatoria.*

Ut eò meliùs intelligatur, quid de hac verſione ſtatuendum ſit, integram lectionem primam cum libri initio deſcriptam exhibere placet.

« Hie hebent ſich an dey evangilia alley dey man liſt überal in dem jar. und zw en paſſion. Daz erſt Evangelium an dem weinnocht abent daz ſchreibt Sant Mattheus eu. Qum eſſet deſponſata mater Jeſu Maria Joſeph, & cætera. Do unſer frawe ſant Maria wart gemehelt Joſep e daz ſi ze ſamme chommen, do wart ſi ſchwanger in ir leib und was daz von dem heiligen geiſt. wan Joſep ir man gut und rechter was. Do wolt er ſei taugenleidchen lazzen ungemailt. Und do er alzo gedacht, do erſchein im der Engel in dem ſlaffe und ſprach zu im Joſeph Davides chint furcht dir nicht zo nemmen Mariam zu einer chonen. wan daz in ir iſt, daziſt von dem heiligen geiſt. Si ſol gebern einen Sun, der ſchol heizzen Jeſus. Und ſol behalten ſin leut von irn ſunden. »

Epiſtolæ Pauli Germanicè. Codex chartaceus in folio. *Bibl. Gothana cod. 21. p. 49. Catalogi.*

Epiſtolæ ſacræ anniverſariæ & alia V. & N. Teſt. ſelecta fragmenta antiquâ linguâ Germanicâ, magna ex parte rythmica. Codex membranaceus in 4. ſcriptus anno D. 1210. *Bibl. Vindobonenſis, Lambecius lib. 2. p. 772.*

† *Incipit:* « Hye hebt ſich der Epiſtler an. Der Suontag von unſers Herren Zuchunfft. Paulus ſprach zu den Romern:

Nun wiſſet Pruder, es iſt tzeit
Swer nu in dem ſlaffew leit
Das er nu ſchol aufſtan
Und ſchol den ſlaff gar verlan, &c.

Codex hic ſingularis eſt & rarus, quem Imp. Maximilianus I. valde adamavit. In fine ejus legitur hoc diſtichon rhythmicum:

Wer das puch gern liſt,
Der wird witzig und ain guter Chriſt.

Id. Ib.

Apocalypſis S. Joannis Latinè & Germanicè chartacea, in folio, una cum vita ipſius & multis figuris ligno inciſis, propter vetuſtatem ſuam ſpectatu digniſſimis. *Idem, ibidem.*

BIBLIA TYPIS EXCUSA.

« Plurimæ laudantur antiquæ Bibliorum Germanicorum editiones, quæ quidem omnes annum nonniſi calamo ſignatum habent, v. gr. Michael de Marolles memorat editionem anni 1433. forte pro 1483. In codice bibliothecæ Tigurinorum Civicæ legitur annus 1437. forſan pro anno 1487. In bibliotheca Guelferbytana annus deſignatur 1447. pro 1487. Hottingerus in bibliothecario pag. 150. refert editionem anni 1448. ſed lapſus eſt memoriæ. Alſtedius Chronol. libr. 10. pag. 116. meminit editionis 1455. pro 1485. Joan. Jac. Huldricus in exemplari ſuo exaraverat 1457. Auguſtæ Vindelicorum, rectius 1487. Legitur annus 1461. in codice bibliothecæ Alumnorum Tiguri. Conringius, teſte Mayero, citat editionem Auguſtanam præcedentem annum 1466. (*Latina eſt hæc editio.*) Tenzelius contendit, ut refert idem Mayerus, primam editionem nonniſi anno 1467. prodiiſſe, ex exemplari Lipſiaco. Hæ omnes editiones quoad annum ſunt valde dubiæ fidei, in primis cùm æra temporis ſit duntaxat manu exarata. „ *Hæc ferè ad me ſcripſit doctiſſimus Joan. Bapt. Ottius linguæ Hebraicæ apud Tigurinos Profeſſor.* An Editi. † *Conſ. Jo. Fr. Mayerus Hiſt. Verſ. Germ. Luth. pag.* 183. 188.

Biblia Germanica, armis Domûs Auſtriacæ gentilitiis in fronte ornata, & typis excuſa in folio. Auguſtæ Vindelicorum. *Non indicatur annus nec typographus. Extant in Bibl. Vindobonenſi Lambecius L. III. Com. p. 315. Bina ſunt ibidem alia exemplaria vetuſtiſſima ſine nomine & loco typographi & nota temporis.*

† Biblia Germanica, in folio majori, 1467
prima, ut putatur, editio. Hujus duo exempla extant Lipſiæ, in Bibliotheca Senatoria. Alterum integra continet Biblia, al-

terum vero à Proverbiis Salomonis incipient reliquos libros ſacros omnes exhibet. In hac editione rubrica librorum & capitum ut & littera majores initiales, quemadmodum initio typographia fieri ſolebat, calamo adſcripta ſunt. In priori exemplo neque locus neque tempus impreſſionis notatur: in poſteriori autem fine annus 1467. eadem manu, qua rubrica voluminis ſuppleta ſunt, ſignatus eſt. Et hic ſine dubio eſt ille liber quem Tenzelius Lipſienſis exemplaris nomine laudat, & cujus auctoritate primam editionem Bibliorum Germanicorum an. 1467. lucem adſpexiſſe, probare conatur. Verſionis ipſius ſpecimina quadam nunc exhibebo. Sic igitur poſt prologum Hieronymi, liber Geneſeos incipit.

« An dem anegang geſchieff got den
» himel und die erde wann die erde was
» eytel und lere: und vinſter waren auff
» dem antluze des abgrundes, und der
» geiſt gotz ward getragen auff die waſſer.
» Und got der ſprach. liecht werde ge-
» macht. und das licht ward gemacht. und
» got der ſache das liecht, das es ward
» gut. und er teilt das liecht von der vin-
» ſter. und das liecht hies er den tag, und
» die vinſter die nacht, und es ward ge-
» macht abent und der morgen ein tag.
» &c.

Pſalmus I. « Selig iſt der man der
» nichten gieng in dem rat der unmilten:
» und nichten ſtund in dem weg der ſün-
» der, und nichten ſas auf dem ſtul der
» verwüſtung. Wann. ſen wille iſt in der
» ee dez herrn: und in ſeiner ee betrachte
» er tags und nachtes. Und erwirt als das
» holtze, das doiſt gephlantz bey dem ab-
» lauf der waſſer: das ſein wucher gibt in
» ſein zeyt. Und ſein laub zerfleuſt nit:
» und alle ding die er tut die werdent ge-
» luckſam. O ir unmilten nit alſo tut alſo:
» wann alz daz geſtüpp daz der wind ver-
» würfft von dem antlütz der erd. Do-
» rumb die unmilten die erſtend nit in
» dem vrteyle: noch die sünder in dem rat
» der gerechten. Wann der herr erkant
» den weg der gerechten: und der ſteyg
» der unmilten verdirbt.

Pſalmus II. « Worumb griſgrammten
„ die heyden: und die volck betrachten
„ in uppig, &c.

1473 Biblia Germanica, quæ multam antiquitatem referunt, tum ſi chartam conſideres, tum ſi literas initiales, eaſque majuſculas appictas reſpicias. In calce Bibliorum manu antiquitatem redolente adſcriptus eſt annus 1473. Locus editionis non indicatur. Ipſe ſtylus loquendi & ſcribendi modus arguit ſatis diu ante finem ſeculi XV. hæc Biblia in linguam Germanicam tranſlata. Diſcrepat hæc

A verſio in multis à verſionibus aliis Germanicis ante Lutherum concinnatis; neque enim conſentit cum ea quæ reperitur in Bibliis Lubecæ 1494. neque cum alia quæ in editione Colonienſi abſque anno. *Hac ad me ſcripſit Claris Polycarpus Lyſerus.*

Biblia Germanica, in fol. Norimber- 1477
gæ 1477. *Alia editiones Norimbergica ante Lutherum* 1483. 1490. 1518.

Eadem, in folio. Auguſtæ Vindelicorum, curâ & operâ Antonii Sorgii 1477. *Ad calcem hujus editionis leguntur Ger-*
B *manicè qua ſequuntur.* Præ omnibus aliis anteà impreſſis Bibliis Germanicis. *Unde colligi poteſt jam ab aliis anteà fuiſſe Biblia Germanica typis exſcripta.*

Alia editiones Auguſtana ante Lutheri verſionem publicata 1480. 1483. 1487. 1490. 1494. 1510. 1518. 1524.

Eadem, 2. vol. fol. Auguſtæ Vindelici, 1480
Sorgii 1480.

Eadem cum fig. ligno inciſis, in folio. 1483
Norimbergæ, Ant. Koburgeri 1483. *In fine hac leguntur:* Hoc illuſtriſſimum opus
C totius ſacræ Scripturæ, dictum Biblia, præ omnibus anteà impreſſis Germanicis, puriùs, clariùs & veriùs juxta communem dialectum Germanicam, cum ſumma cura & magna diligentia ſecundum Latinum textum examinatum & diſtinctè punctatum, cum inſcriptionibus plerorumque capitum & Pſalmorum, eorum argumentis & occaſione, & cum pulchris figuris hiſtoriarum, hic finit. Impreſſum per Anthonium Koburger in laudabili urbe Norimbergæ, poſt Nativitatem Chriſti milleſimo qua-
D dringenteſimo octogeſimo-tertio. Pro quo abſoluto ſit laus, gloria & honor excelſæ & ſanctæ Trinitati in una eſſentia, Patri, Filio & Spiritui ſancto, qui vivit & regnat Deus in æternum. Amen.

† *De hac, ceteriſque verſionibus Germanicis ante Lutherum editis, notat A. Pfeiferus Crit. S. c.13. p.339.* « eas pro ratione « iſtius ſæculi exprimere Vulgatam, & à « grata linguæ vernaculæ elegantia ni- « mium quantum diſcedere. » *Et pag. 342. hanc cum verſione Lutheri in locis aliquot confert, ut caſdem ceu lucem & tenebras*
E *differre oſtendat. De vitiis hujus ipſius interpretationis plura refert Jo. F. Mayerus in Hiſt. Verſ. Germ. Luth. p. 184. & Th. Ittigius in praf. Bibl. Germ.* 1708.

Eadem, 2. vol. in fol. Argentorati
1485. Auguſtæ 1487. 2. vol. 4. ibidem 1485
1490. Norimbergæ 1490. Auguſtæ 1494. 1487
Biblia Germanica, Auguſtæ 1507. 1490
† Eadem, 2. vol. in fol. Auguſtæ Vin- 1507
delicorum, ex officina Silvani Ottmar 1518
anno 1518. *Sic incipit:* " In dem Anfang «

„ hat Gott beſchaffen Himmel unde Erden, aber die Erd was eitel und lar, und die finſternüſs ware auf dem antlüz des Abgrundes, und der Geiſt Gottes ſchwebet, oder ward getragen auff. den Waſſern, &c. V. » *Jo. Fr. Mayerus Hiſt. Verſ. Germ. Luth. p.* 191. Eadem, Auguſtæ 1524.

1524 † Eadem. « Codicibus Biblicis Germanicis ante Lutherum editis annumeranda etiam vetus tranſlatio Germanica, cujus meminit Mich. Beringerus in Defenſ. Verſ. Germ. Lutheri, & ex qua ſpecimen affert, comma videlicet 1. Pſalmi 1. hoc modo redditum :

Seligiſt der Mann, der nicht den Wegiſt gegangen der Unmilden ; und den Weg der Sünder nicht iſt geſtanden, und in dem meiſter-ſeſſel der Schelme nicht iſt geſeſſen.V. » *Kortholtus de variis Scr. edit. cap.* 25. *pag.* 324. *& Mayerus loc. cit. pag.* 94.

De his Bibliorum Germanicorum verſionibus hæc ait Joannes Matheſius conc. 13. *de vita Lutheri :* « Vidi in juventute meâ Biblia Germanica minùs germana, haud dubiè ex Latino germanizata.

BIBLIA JOANNIS DIETEMBERGERI.

1534 BIblia ex Latina Vulgata in linguam Germanicam tranſlata à Joanne Dietembergero, dicata Alberto II. *Joannis Electoris Brandeburgi filio*, Electori & Archiepiſcopo Moguntino, in fol. Moguntiæ 1534.

« Novi Teſtamenti verſio Dietembergiana ab Emſeriana vix quidquam differt, *inquit Kortholtus, tract. de variis S. Script. edition. cap.* 25. §. 21. Univerſa Biblia tranſtulit Dietembergius, ſed quam horridè & minus comptè, clamat inſpectio. Tranſlatio etiam illa non eſt facta ex fontibus, ſed per omnia accommodata ad verſionem Vulgatam Latinam. » *Walterus in officina Biblica, repoſit. priori Theca* 4. §. 505.

Novum Teſtamentum ex Emſeri tranſlatione Dietembergerus ferè retinuit: *Joan. Fr. Mayerus cap.* 7. §. 8. *Hiſt. Verſ. Lutheri.*

“ In verſione ſua nihil aliud feciſſe videtur Dietembergius linguarum Ebraicæ & Græcæ, ut ipſe teſtatur, imperitus, quam ut Lutheri verſionem idiotiſmis Bavaricis deturparet, & ad Vulgatæ ductum *accommodaret*, in novo fœdere per omnia ferè exprimens Emſerum. „ *Jo. Frid. Mayerus cap.* 3. §. 3. *Diſſert. Theol.* 4. *Francof.* 1707. † *Conf. Idem Hiſt. Verſ. Germ. Luth. c.* 7. *p.* 84.

A “ Hic Vulgatæ Latinæ ductum ubique & ipſe ſecutus, interdum etiam Wormatienſibus Bibliis uſus eſt... Prodiit illius editio prima anno 1534. cui Epiſtola ad Laodicenſes inſerta eſt. „ Addit hunc interpretem idiomate Bavarico, quod ipſi fortaſſe pulchrum videbatur, verſionem ſuam deturpaſſe. *Zeltner, cap.* 1. *de novis Bibl. Verſ. German. &c. p.* 5.

Eadem, in fol. Coloniæ 1550. 1556. Moguntiæ 1562. Coloniæ 1564. 1572. 1575. 1584. 1587. 1592. 1594. 1600. In 4°. Moguntiæ 1603. In folio. Coloniæ B 1604. In folio. Ibidem Arnoldi Quentel 1607. In 8°. Ibid. 1609. In fol. Ibid. 1610. In 8°. Moguntiæ 1617. In folio. Ibid. 1618. In 8°. Coloniæ, Balthaz. Lippenii 1619. In fol. Ibid. 1621. 1626. In fol. Coloniæ 1702. In 8°. Norimbergæ 1705.

BIBLIA JOANNIS ECKII.

BIblia ſeu Vetus Teſtamentum Germanicè ex Latina Vulgata, Interprete Joan. Eckio, *vulgo* Ecken. (*Veteris* 1537 C *duntaxat Teſtamenti verſionem memorat Gretſerus ſub finem capitis I. tract. de novis tranſlat. Biblicis*) & Novum Teſtamentum *ex verſione Joannis Emſeri*, in fol. *abſque nomine loci & typographi* 1537.

Ex Epiſtola dedicata Reverendiſſ. Patri & Illuſtriſſ. Principi D. Matthæo S. Romanæ Eccleſiæ Cardinali Epiſcopo Albanenſi, Archiepiſcopo Saliſburgenſi. “ Verùm in Novo Teſtamento quod ſumma cura ac diligentia perfecit honeſtus vir Licentiatus B. Emſerus, nolui eum fraudare laude D ac præmio laboris ſui, ut editores Novi ejus Teſtamenti, qui nullam ipſius nominis fecere mentionem ; quod equidem iniquum duco. Quare in ejus tranſlatione acquievi. Tamen ubi ille verba adhibuit nobis Germanis minus uſitata, vel ubicumque aliquam ex Eraſmi tranſlatione laciniam aſſuit, à ſancta noſtra Chriſtiana Eccleſia non traditam, ego locum confixum & abraſum mutavi. Opponi mihi poſſet : ſi ita intactum eſſe volui Eccleſiæ Chriſtianæ textum, cur in Bibliis Nurembergenſibus, & Augu- E ſtanis non idem præſtiti quoad Vetus Teſtament. quod in Emſerianis quoad Novum. Qua ſuper re iſtud moneo hanc mihi etiam mentem fuiſſe poſtmodùm, ſicque magno me labore libentiſſimè liberaſſem ; ſed comperi Interpretem non ſecutum eſſe regulas D. Hieronymi de optimo genere interpretandi. „

Eadem, in fol. Ingolſtadii, apud Weiſſenhovios 1550. 1553.

Eadem ab authore recognita, & edita ſtudio Eraſmi Wolphii Canonici Auguſtani, in folio. Ibidem 1558.

Eadem ad Vulgatam Editionis Sixtinæ recenſita per Tobiam Hentſchelium Ord. Min. in fol. Ingolſtadii, Eliæ Miller 1602. Coloniæ, Bernardi Wolter 1611. Ingolſtadii 1630.

BIBLIA CASPARIS ULENBERGII.

1630 Biblia ad Sixtinam editionem Vulgatæ Latinæ verſionis Germanicè tranſlata à Caſpare Ulenbergio, auſpiciis Ferdinandi *Ducis Bavariæ* Electoris & Archiepiſcopi Colonienſis, in folio. Coloniæ, Kreps 1630.

“An. 1614. de Bibliorum verſione primò actum eſt, quam religioſiſſimus Elector & Archiepiſcopus Colonienſis deinceps per Itelium Fridericum Comitem Hohenzolleranum Metropolitanum præpoſitum, dein S. R. E. Cardinalem, Oſnabrugenſem in Veſtphalia Epiſcopum conſtanter urgebat. In cunctis Sereniſſ. Archipræſuli Ulembergius obſecundans injuncto muneri manum celerem appoſuit. Mox periculum ſui facturus, quot brevia capita transferre per otium poſſet, cum ſacra Biblia univerſim mille trecenta & ſexaginta numerent; à tertia & vigeſima menſis Octobris die anni 1614. uſque ad decimam quartam Februarii intra dies centum & quindecim capita bis centum unum & nonaginta abſolvit. Quo porro ſpectarit ſemper, & qua ſinceritate in nova tranſlatione adornanda uſus fuerit teſtatur ipſe. 1. *Religioſe*, ait, *adhæreſco ad textum ab Eccleſia probatum Sixtinæ editionis. 2. Propoſitum habeo nullam vocem omittere, quæ in eo textu ſit. 3. Nec quicquam addere. 4. Salva tamen ea libertate, qua D. Hieronymus & probati Interpretes utuntur, ut non ſemper verbum verbo, ſed phraſis phraſi reddatur. 5. Subinde etiam quæ preſsè, conciſè, & obſcuriùs dicta ſunt, pleniore ſermone evolvo. 6 Ubique religioſe obſervo, ut is ſenſus commodis & uſitatis vocibus plenè exprimatur, quem SS. Patres ab Eccleſia didicerunt, Eccleſia à Spiritu S. hauſit.*

«Elector veritus, ne Ulembergii vires è gravi morbo vix reſtituti ſufficerent, conſultandum cenſuit; num Dietembergii verſionem ad Latinam, quam S. Concilium Tridentinum approbavit, revocare, quam novam facere facilius foret? Reſpondit Ulembergius datis ad Comitem Hohenzolleranum literis A. 1614. 8. Dec. qui ſe Electori principi traditurum illas promiſit. *Emendare*, inquit, *Dietembergii verſionem Bibliorum Germanicam, ut cum Latina Sixtina editione conveniat, impoſſibile eſt. Facilius novam adornare, ut Lovanienſes fecerunt in Gallico & Belgico idiomate. Qui ſi fieri debeat cum fructu, neceſſarium erit, ut unus quidem vertendi laborem ſuſcipiat, ut ſit æqualis dictio; ſed huic adjungendi erunt, qui ea, quæ verterit, diligenter examinent, expendant omnia, & interpretem, ſicubi forſan hæſitaverit vel impegerit, ſincerè moneant. Eos putarim duos deſignandos à Facultate Theologica, quos ipſa Facultas in hac Univerſitate idoneos ad eam rem judicarit. Quibus duos cenſuerim adjungendos è Societate, Patrem Rectorem Collegii Societatis, & quem ille duxerit aſſumendum. Ad hos recurrat, qui laborem vertendi ſuſcipit, quoties id neceſſitas poſtulabit. Et quidquid vertit, his vel conjunctim vel ſeparatim examinandum exhibeat, ut poſtea ſub Univerſitatis atteſtatione Biblia prodeant. Quod ipſum definitio Romana congregationis A. 1608. 17. Maii in gratiam Germanicæ nationis facta requirit his verbis:* Sacra Biblia &c.„ *Ita Arnoldus Meshovius p. 41. vitæ Caſparis Ulembergii 8. Coloniæ 1638. editæ.*

Eadem à Theologis Moguntinis recenſita *& ab idiomate Weſtphalico perpurgata*, auctoritate Joannis Philippi *à Schonborn* Archiepiſcopi & Electoris Moguntini edita cum figuris, in folio. Moguntiæ 1662. 2. editio, in 4°. Ibidem 1666.

«Theologi Moguntini in id Caſp. Ulembergio deſiderant, quod idiotiſmi ſuperioris Germaniæ (Weſtphalus nimirum erat) non ſatis gnarus fuerit: eoque ipſo ſe permotos aiunt, ut commodiorem magiſque Teutonicam Scripturæ traductionem molirentur, licet Ulembergianam, quoad fieri potuerit, in opere illo ſuo retinuerint. Pollicentur proinde interpretationem, quæ nativo minimèque coacto idiomate Germanico Vulgatæ Latinæ textum fideliter exprimat.„ *Kortholtus cap. 25. num. 23. pag. 335. de variis Scripturæ edition.*

“Cum Moguntini *Theologi* A. 1662. novam Joan. Philippi Archiepiſcopi auctoritate molirentur nativo ſermone gentis Germanicæ dulciùs expreſſam interpretationem, hanc (*ſcilicet Gaſp. Ulembergii*) præcipuè à Weſtphalico idiomate perpurgandam ſibi ſumpſerunt; cætera vero, quoad fieri potuit, retinuerunt; ſicut ex utriuſque traductionis collatione facilè innoteſcet.„ *Zeltnerus c. 1. p. 6. de novis Bibl. Verſ. German.*

Biblia German. Ulembergii, in fol. Coloniæ 1670. 2. vol. in 8°. Ibid. Dehmen 1684. In fol. Ibid. 1691. In 4°. & in

8°. Ibid. 1692. In folio. Bambergæ 1701. In 8°. Ibid. 1702. In 8°. Coloniæ 1704. In 4°. Ibidem 1705.

Biblia Pentapla, id eſt, Libri veteris & Novi Teſtamenti in linguam Germanicam tranſlati.

1. A Catholicis Romanis: per Caſparum Ulembergium Th. Licent.

2. A Lutheranis: per Mart. Lutherum, Theol. Doctorem.

3. A Calvinianis: per Joannem Piſcatorem Theol. Profeſſorem.

4. Vetus Teſtamentum à Judæis per Joſephum Athiam & novum à novatoribus (i. e. Pietiſtis) per Jo. Henr. Ritzicum.

5. In dialectum Hollandicam juſſu ordinum generalium. Hæc omnia cum præfationibus unicuique verſioni propriis cum locis parallelis, ſummariis & indicibus. 4. vol. in 4°. Hamburgi, Holle 1712.

Pſalterium Lat. & Germ. in 4°. Baſileæ 1503.

Pſalt. Germ. cum poſtillis de Lira, in 4°. Spiræ 1504.

Pſalt. Latino-Germanicum, in 4°. Argentinæ Knoblauch. 1508.

Pſalterium Germanicum, in 4°. Metis 1513.

† Pſalterium Germanicum, editum à Jo. Boſchenſtainio ex verſione Caſpari Amman, qui eam Joanni Boſchenſtainio inſcripſit in 8°. Auguſtæ, Sigiſmundi Grymon, 1523. *Hujus verſionis loca quadam ſpeciminis loco adducit, & cum verſione Lutheri confert A. Pfeiferus Crit. S. c. 13. p. 343. & ſeqq.*

Pſalterium Germanico idiomate ex Vulgato Latino redditum & expoſitum à Joanne Pediano, Coloniæ 1532.

Pſalterium cum Canticis V. & N. Teſtamenti, expoſitionibus Dion. Carthuſiani illuſtratum, à Carthuſianis Colonienſibus Germanicè redditum, Coloniæ 1535. *Utramque verſionem hanc laudat Jo. Fr. Mayerus, cap. 3. §. 3. & 4. p. 81. 82. diſſert. de Ecclesia Papæa, &c. in triga diſſertat. Theolog. 4. Gryphiſwaldiæ* 1707.

Pſalt. Germ. Ulembergii, 8°. Coloniæ 1701.

Jeſus Sirach ſive Eccleſiaſticus, Germanicè in 12. Coloniæ, Gravenbruch 1601.

Eccleſiaſticus, Eccleſiaſtes & Proverbia Salomonis, Germ. in 12. Ibidem, Quentel 1612.

Novum Teſt. Germanicum ex verſione Latina Eraſmi, 8. Lypſiæ 1522.

Novum Teſtamentum ex Vulgata editione Latina in Germanicum ſermonem

A verſum ab Hieronymo Emſero, cum ſuis gloſſis adverſus Lutheri gloſſas, & præfatione ſive diplomate Georgii Saxoniæ Ducis, *juſſu & ſuaſione Joannis Scheunizii Epiſcopi Merſpurgenſis*, in fol. Dreſdæ 1527.

Ex operis Epilogo. « Fatetur Emſerus, ſe veterem & novam tranſlationem Germanicam contuliſſe, & ex textibus in Eccleſia probatis emendaſſe: Latinam pro norma ſecutum eſſe, ſed ubi Græca

B differrent, id in margine notaſſe: Lutheri falſas gloſſas refutaſſe, eiſque ſuas appoſuiſſe ſecundum ſenſum Eccleſiæ, &c. »

“ Cùm Nov. Teſtamentum à Luthero in Germanicam linguam verſum, ac multis in locis depravatum, & per falſas annotationes ad confirmandas hæreſes ejus adornatum, multiſque millibus exemplarium per chalcographos adauctum & evulgatum, ubique circumferretur venale: & inclytus & maximè Catholicus Princeps, Dux Saxoniæ Geor-

C gius conſtantiſſimè illud non ſolùm rejiceret privatim, ſed & publicis edictis interdiceret ſubditis ſuis, per omnem ſuam in Turingia, Miſniaque & Saxonia ditionem... Hinc factum eſt, ut illi fidelis ac devotus Capellanus, Hieronymus Emſerus, qui jam pridem ediderat annotationes in Lutheri Teſtamentum Novum, ac de multis eum palam convicerat, Novum Teſtamentum, ex recepta & approbata per totam Eccleſiam tranſlatione Latina, verterit in Teutonicum quàm fideliſſimè juſſu & petitione prædicti Principis, qui & præfa-

D tione ſua opus illud maximè commendabile bonis ac piis omnibus reddidit. „ *Jo. Cochlæus ad an. 1527. comment. de actis & ſcriptis Lutheri p.* 161.

† *Notandum eſt, hunc Cochlæi librum totum ex mendaciis eſſe compoſitum. Kortholtus verſionis hujus hiſtoriam ita refert:* “ Biblia Germanica Lutheri cùm prodiiſſent, magnoque applauſu ab omnibus exciperentur, infenſiſſimus ille Lutheri hoſtis, Georgius Saxoniæ Dux, publico mandato converſi ab eodem Nov. Teſt. lectione & emptione civibus

E ſuis interdixit... Tum etiam novam per Hieronim. Emſerum Nov. Teſt. tranſlationem ex Latina Vulgata procuravit, eamque prolixa præfatione ornatam, ſuis legendam commendavit. Prodiit primùm an. 1527. Dreſdæ in fol. ejuſque editionis raptim diſtractis exemplaribus, nova mox adornari cœpit in 8°. verum neſcio à quo mutata paſſim & interpolata, &c. „ *c. 25. de variis S. S. editionibus, cap.* 17. 18. 19. *conf. Secken-*

dorſ. Hiſtor. Luther. L. 22.

De iſta verſione hæc habet Lutherus, tom. 3. operum edit. Altemburgicæ, pag. 70. " Ille (*Emſerus*) Germanicam verſionem meam ſuavem & bonam eſſe fatetur, quam cum emendare non poſſet, defamare tamen conabatur, ac Teſt. Novi verſionem, ut erat de verbo ad verbum à me compoſita, nomine, præfatione & gloſſis meis omiſſis, contra nomine, præfatione & gloſſis ſuis additis hac ratione tanquam ſuam vendebat. „ *An hæc ita ſe habeant, viderint ii, quibus utriuſque exemplar inter ſe conferendi facultas eſt.*

" *Hieronymus Emſerus* novam verſionem N. Teſt. maximà tamen parte ex Lutheri verſione exſcriptam A. 1527. compilavit, & Dreſdæ in fol. eodem anno, (quo & obiiſſe Emſerum 8. Nov. Epitaphium ejus fidem facit) imprimi curavit, diplomate Georgii Ducis *Saxoniæ* in Lutherum & ejus aſſeclas contumelioſiſſimo munitam. Cujus exempla cùm raptim diſtraherentur, mox illam excepit Lipſienſis alia editio in 8°. repetita, ſed multis locis mutata, & neſcio quo authore interpolata, ac ſyllabo ſeu catalogo errorum Lutheri in altera illa editione A. 1527. commiſſorum aucta, cauſamque inter alias diſſenſus à Luthero præcipuam caſtitatis & pudoris ab eo neglectum ſtolidè prætendens. „ *Zeltnerus cap. 1. p. 4. de novis Bibl. Verſ. German. &c.*

† Idem, cum ſummariis & gloſſis, *quibuſdam in locis mutatum. Præmiſſus eſt Syllabus locorum, quæ Lutherus in ſecunda verſionis ſuæ editione A.* 1527. *mutavit, titulo:* Widereinanderſtrebung Luthers Teſtamenten; *cum Privilegiis Georgii Ducis & Epitaphio Emſeri. Accedunt Emſeri* Annotationes in N. T. Lutheri *tertia vice excuſæ.* In 12. Lipſiæ, Val. Schumanni 1528.

† *Ex Epilogo:* " En tibi lector, opus, quod Emſerus, ingraveſcente ætate, corporis viribus valde debilitatus ſumma fide atque diligentia elaboravit, quodque jam recognitum, correctum, expurgatum & utilibus aliquot ac neceſſariis additionibus auctum exhibetur ... vocabula quædam interdum mutata invenies. Nam ubi voces protervæ atque ſcandaloſæ, (quas Lutherus ſæpe multumque in verſione ſua adhibuit, Emſerus autem ex incuria quandoque reliquit) ſeſe obtulerunt, in virginum & caſtarum mentium gratiam pro illis verba magis verecunda ſubſtituta ſunt. „

† " Sic e. g. pro eo quod Lutherus locum Matthæi 1. 23. vertit: Eine Jungfrau

A wird ſchwanger ſeyn; in editione Emſeriana eſt: Eine Junckfraw wird im leyb haben; pudica ſcilicet emendatione. „ *Korthold. de variis ſcript. editionibus, p.* 147. *fol.* 331.

" Hæc editio prioribus elegantior, cui ſyllabus additur locorum quæ Lutherus in ſecunda ſuæ verſionis editione A. 1527. mutaverat, ſubſtitutis commodioribus vocabulis. „ *Seckendorf. hiſt. Lutheran. lib. 1. ſect. 52. §. 127. Hic idem ſyllabus integer refertur à Joh. Fr. Mayero,*
B *p. 32. cap. 3. hiſt. Verſ. Germ. Luthers.*

† Idem, cura Jo. Dietembergeri in 8°. Colon. 1529. V. *Zeltnerus de novis Bibliorum Verſ. Germ. p. 5.*

Idem, in fol. Tubingæ, Petri Quentel 1532. In 8°. Friburgi 1534. In 8°. 1539.

Novum Teſtamentum Latino-Germanicum, in 4. Antuerpiæ 1539.

Novum Teſtamentum Emſeri, 8°. 1551.

Nov. Teſt. Germanicum *ex verſione ab Emſersana diverſa*, in 8°. Coloniæ, Van
C der Meulen 1553.

Nov. Teſt. German. Emſeri, fol. *abſque loco* 1572. In 8°. Coloniæ 1583. 8°. Ib. Arnoldi Quentel 1603. In 12. Ib. Rutgeri 1605. In 8°. 1606. 1610. 1614. 1623. 1631. Pariſiis 1630.

Nov. Teſt. Germanicum, ex verſione Joan. Ulembergii, recognita juſſu Joannis Philipſen Archiepiſc. Moguntini, 8°. Sultbazi, Joan. Holri 1687.

Evangelium Joan. Germanicè verſum à Nicolao Crumbach. Lipſ. 1522. *Jo. Fr.*
D *Mayer in ead. diſſert. p. 81. ut ſupra in Pſalterio.*

† Epiſtolæ & Evangelia annua, Germanicè, illuſtrata à Georgio Holzajo S. J. an. 1641. *Jo. Alb. Fabricius B. Gr. l. 4. cap. 5.*

Apocalypſis Joannis hiſtoria, Germ. typis antiquis expreſſa cum commentario Germanico. *Extat in Bibl. Bodleiana, cod.* 988.

SECTIO TERTIA.

E

BIBLIA GERMANICA

à Martino Luthero vel ab ejus aſſeclis edita.

Biblia Veteris Teſtamenti ex Hebræo, & Novi ex Græco in ſermonem Germanicum *dialecto Miſnicâ* à Martino Luthero converſa, *undecim annorum ſpatio, ſcilicet ab anno* 1522. *ad an.* 1532. *edita.* Pentateuchus in lucem emiſſus A. 1523. Libri Hiſtorici V. T. A.

Annus Editionis, 1532.

1524. Eodem anno occupatus fuit in transferendo Job. Pſalmos pœnitentiales ex Latina Reuchlini verſione primùm Germanicè redditos edidit A.1517. Integrum Pſalterium ſervatis ſtrictius Hebraiſmis, A.1524. Eundem Pſalmorum librum, ſed liberiore & Germaniſmi obſervantiore verſione expoſuit, A. 1531. Proverbia, Eccleſiaſtes & Canticum Canticor. in lucem prodiiſſe videntur A. 1527. (vel potius 1524. *ut docet Jo. Melch. Krafft in Emendandis in hiſt. Verſ. Lutheri à Mayero edita, p.* 10.) Eſaias A. 1529. Reliqui Prophetæ A. 1531. 1532. Apocryphi (*ut eos vocat Lutherus*) libri circa A. 1530. Nov. Teſt. A. 1522. *Ita Jo. Fr. Mayerus, p.* 15. *hiſt. Verſ. Germ. Luth. Hæ omnes editiones ſervantur in Bibl. Guelferbytana, exceptis apocryphis ſeu verius deutero-canonicis libris, qui quidem ſunt in Bibl. Schaphuſiana.*

Ex indice librorum Mart. Lutheri A. 1528. *edito, qui legitur ad calcem comment. Jo. Cochlæi de actis & ſcriptis Lutheri, p.* 343. " Libri in Teutonicum tranſlati per Mart. Lutherum, Novum Teſtamentum primo editum : Quinque libri Moyſis : Hiſtoriæ Joſuæ, Judicum, Regum, Chronica, Eſra : Job, Pſalterium, Solomo. „

" In tranſlatione Pſalmorum Lutherus adjutus eſt operâ Philippi Melanchthonis, Caſp. Crucigeri, Joannis Forſteri, & Matthiæ Aurogalli. „ *Georgius Princeps Anhaltinus in brevi commonitione de tranſlatione Pſalmi* 16. *ſubjecta ejus concionibus in illum Pſalmum, pag.* 361. *operum ſuorum.*

" In Germanicis Bibliis duo primi tantùm Macchabæorum libri ex Græca in Teutonicam linguam converſi ſunt à Philippo Melanchthone, quem verſionis Germanicæ authorem oratio propria, & multo ſimplicior & facilior quam in cæteris Bibliorum libris demonſtrat. „ *David Chytræus in Onomaſtico ſacro, pag.* 896.

1535 Biblia Germanica ex verſione Lutheri, antea per partes edita, abſoluta demum & in unum compacta corpus, ſecundis curis recenſita, cum privilegio Joannis Friderici Electoris Saxonici, in fol. Wittebergæ, Joannis Lufft 1534-35. *Hæc editio edi cœpta eſt* 1534. *& abſoluta* 1535.

" Anno 1534. Lutherus univerſa Biblia in unum corpus collecta, & paſſim aliquantum emendata, ac præcipuè quod ad dictionem attinet, magis ſubinde perſpicuè reddita edidit Wittemberg. in fol. . . cum privilegio Joann. Friderici Electoris. Atque hæc fuit prima editio at-

A que recognitio integrorum Bibliorum Germanicorum Lutheri, cui Pſalmi non ex priore editione anni 1524. verum ex altera A. 1531. inſerti ſunt. „ *Joan. Frid. Mayerus pag.* 14. *hiſt. Verſ. Germ. Lutheri cap.* 2. §. 15.

Joannes Melchior Krafft pag. 12. *Emend. & Conring. in hiſt. Verſion. German. Lutheri hæc ait :* " Cap. 11. ſect. 15. *libri Jo. Fr. Mayeri* agitur de Bibliis Lutheri in unum corpus primâ vice collectis, idque anno 1534. factum eſſe aſſeritur; licet in eo plurimi aſſentiant, attamen dantur viri B itidem celeberrimi, docentes Biblia A. 1535. primùm conjunctim eſſe edita & ad finem perducta. „

† *Auguſtus Poſſelt, Eccleſiaſt. Zittavienſis, qui Codicum Biblicorum Verſionis Germ. Lutheri, quos ipſe magno numero poſſidet, notitiam edidit, in fine hanc etiam controverſiam de anno, quo Biblia Lutheri integra primùm prodiere, attingit, idque an.* 1534. *ut Mayerus aſſerit, factum eſſe, ipſius editionis, cujus duo ipſi ſuppetunt exempla, quæque ſepties in titulis pariter* C *atque in fine hunc annum expreſſum refert, teſtimonio confirmat.*

" Tandem an. 1535. (*inquit Kortholtus pag.* 326. *c.* 24. *tract. de variis Scripturæ edition.*) omnes & ſinguli junctim, inque unum corpus coacti libri Biblici idiomate Germanico Wittebergæ vulgati ſunt; ſed ita, ut viderentur ante, ac, ubi opus eſſet, emendaretur. Pſalterii autem in locum prioris, ut pote Hebraiſmum plus juſto paſſim ſapientis, plane nova ſubſtitueretur tranſlatio. „

D " Sunt quædam loca, in quibus poſtremæ emendationes prioribus editionibus non anteferendæ videntur viris doctiſſimis . . . qui nec forte immerito priorem Lutheri interpretationem interdum fontes propius accedere, meliuſque exprimere exiſtimant quam δευτέρας illius φροντίδας. *Jo. Frid. Mayerus, ibid. p.* 29. 30. *Et pag.* 88. Quidam in hac verſione reprehenderunt vitioque verterunt Luthero, quod boni interpretis limites ita, ſi illis credas, tranſgreſſus fuerit, & loco ſimplicis verſionis, non raró me- E taphraſin & commentarium ediderit. „ *Hæc Jo. Frid. Mayerus.*

" Eſt Lutheri hæc verſio omnibus cæteris, quotquot extant, anteferenda, ſive fidem & diligentiam, ſive perſpicuitatem etiam ſpectemus, quæ tanta eſt, ut multorum commentariorum vicem ſupplere queat. „ *Wagenſeilius in ſynopſi hiſtorica univerſali part.* 3. *vol.* 4.

De hac verſione non tam benignè judicat Philippus Marnix de ſainte Aldegonde; ſcribit enim in ſua ad Jo. Druſium epiſto-

la : « Nullam verſionem ab Eccleſia A „ (*Calviniana*) admiſſam tam longè ab „ authentico textu differre quàm verſio „ Germanica Lutheri. „

" In interpretatione V. & N. Teſta„menti *à Luthero facta* (*inquit Melanch„thon in præfatione tomi* 2. *operum Luthe„ri*) tanta eſt perſpicuitas, ut vice com„mentarii eſſe poſſit Germanica lectio. „ *Allatis his verbis Rich. Simon addit, cap.* 43. *hiſt. crit. verſ. N. T.* " At non rarò „ evenit, ut, dum majori ſtudet perpicui„tati, textumque magis intelligibilem B „ reddere affectat, ſuas opiniones atque „ interpretationes potiùs quàm S. Spiritus » ſenſum proponat. „

« Ratione rerum & verborum, conce» dimus Lutherum multis in locis non tam » metaphraſten agere quàm paraphraſ» ten. „ *Balth. Raithius theſi X. vindiciarum Verſ. Germ. Lutheri.*

" Jacobus Wellerus (*alter Luthera» nus*) præf. in editionem verſionis Bibli» cæ illam quæ Luneburgi A. 1663. pro» diit, affirmavit Lutherum ſæpe numero C » ſenſum potius quam verba Originarii » textus reddidiſſe, quod tamen eſt para» phraſten agere, non fidum interpretem.„ *Herm. Conringius, pag.* 74. *Epiſtolæ gratulatoriæ ad Auguſtum* Ducem Brunſwicenſem. *Idem ibidem refert Joannem Draconitidem*, " voluiſſe aliam dare verſio» nem Germanicam, & Ebræo textui ma» gis convenientem. „

† De iis, qui Lutheri verſionem laudibus extulerunt pariter atque notarunt, tum etiam de iis, qui eamdem ab indigna aliorum cenſura vindicarunt, pro- D lixè diſſerit *Jo. Frid. Mayerus in Hiſt. Verſ. Luth. cap.* 7-10.

† Biblia Lutheri cum figuris. Argentorati, wolfg. Kophl. 1530. " Hæc edi„ tio nequaquam omnes libros ſacros, ut „ titulus falsò refert, ex Lutheri verſione, „ ſed magnam partem Prophetarum & li„ bros Apocryphos à Luthero illo tempo„ re nondum editos, ex alterius, fortè „ Hetzeri, tranſlatione exhibet. „ *Poſſeltus l. ſupra cit. & T. Ittig. præfat. Bibl. Germ.* 1708.

1535. Biblia Lutheri cum annotationibus & E figuris, in folio. Auguſtæ Vindelicorum 1535.

1536. Biblia Germanica Lutheri, in folio.
1539. Wittebergæ, Joannis Lufft 1536. 1538. 1539.

† Biblia Germanica V. T. de Anno 1539. cum Lutheri emendationibus, propria ejus manu ſingulis paginis adſcriptis, atque N. T. de anno 1540. aſſervantur *in Biblioth. Jenenſi Struvius introd. ad notit. rei lit.* §. 31.

Aliæ editiones Joannis Lufft ante mortem Lutheri à Chriſtoph. Sandio viſæ & recenſitæ pag. 378. *appendicis interpretat. paradox. N. T.* An. 1535. 1538. 1540. 1541. 1542. 1543. 1544. 1545. *Hic addit* Lutherum quotannis verſionem ſuam cum Melanchthone, Forſtero, Crucigero & Aurogallo emendaſſe.

Eadem, juſſu Henrici Saxoniæ Ducis, *juxta edit.* A. 1534. in folio, Lipſiæ, Nicolai Wolrabii 1541. 1541.

† *Hæc editio initio quidem, ipſo Luthero ita volente, ferè ſuppreſſa fuit, quòd Wolrabius, Georgio ſuperſtite, multos libros contumelioſos in Lutherum typis ſuis evulgaſſet, referente Seckendorfio Hiſt. Luther. l.* 3. *ſ.* 20. §. 77. *p.* 255. *In Biblioth. Jenenſi extant* « Biblia Germanica de anno « 1541. quibus in captivitate ſua uſus eſt « Joannes Fridericus Saxoniæ Elector, à « Luca Cranachio elegantiſſimè picta, at« que in membranis impreſſa. » *Struvius Hiſt. Bibl. Jenenſ.* §. 9. *& Introd. ad not. rei lit.* §. 31.

Eadem, ſecundò recognita, editaque 1542. cum privilegio Joannis Friderici Electoris Saxoniæ & hortatione Lutheri *in Bibliis hodie præmitti ſolita*, in fol. Wittebergæ, Joan. Lufft 1541- 42.

« Illa ſecunda verſionis Germanicæ re» cognitio anno 1542. abſoluta, edi cœpta « an. 1541. » *Mayer. pag.* 26.

Ex Matheſii concione 13. *de vita Lutheri à Jo. Frid. Mayer. Latinè reddita & edita p.* 25. *Hiſt. Verſ. Germ. Lutheri :* « Cum « totum Bibliorum corpus Germanicè red« ditum prodiiſſet A. 1534. & diem à die « doceri, intelligentiamque Scripturarum « per tentationes incrementum capere in« telligeret Lutherus, univerſos ſacros li« bros à capite ad calcem iterum accurate « perluſtrandos aſſumpſit, magnoque ar« dore, incredibili induſtria, & precibus « ferventiſſimis integros denuo recenſuit... « ſingulare veluti ſynedrium in hanc rem " convocavit doctiſſimorum ea ætate viro" rum, qui ſingulis hebdomadis aliquot " ante cœnam horis apud ſe convenirent, " Joannem nempe Bugenhagium, Juſtum " Jonam, Doctorem Crucigerum, Mag. " Philippum *Melanchthonem*, Matthæum " Aurogallum, quibus etiam Georgius Ro" rarius, qui ſpecimina typographi corri" gebat, adfuit, aliis inſuper & peregrinis " ſubinde doctoribus, viriſque eruditis ad " tantam rem juvandam advolantibus, " uti Doctore Bernardo Zieglero, & For" ſtenio. »

» Poſtquam itaque Lutherus verſionem « jam à ſe editam ſolus ſecum expendiſſet, " etiam à Judæis linguarumque peritis do" ctus ſignificationes verborum, & ſenio" res

res ex civibus ſuis Germanis de Germani ſermonis proprietate adhibens in conſilium .... ipſe Doctor Martinus in conſiſtorium illud atque doctorum hominem concilium conceſſit allata veteri Latina, & nova ſua Germanica tranſlatione, cum quibus Hebræum ſemper conjunxit textum. Melanchthon Græcam verſionem attulit, Cruciger una cum textu Hebræo interpretationem Chaldæam; reliqui Profeſſores Rabbinis ſecum adductis comparuerunt. *Joannes Bugenhagius* Pomeranus Latino quodam codice utebatur, qui erat ei valde familiaris .... Anno denique 1542. hoc opus ad finem eſt atque ad umbilicum perductum. „

Narrat Paulus Crellius (*inquit Jo. Frid. Mayerus ib. p.* 27.) Lutherum anno 1539. cœpiſſe primam ſuam recognitionem denuo cum aliis viris doctis recenſere, & per totum opus paſſim notabiliter correxiſſe ſua manu, exceptis paucis quibuſdam partibus ſcriptorum Propheticorum, quas per valetudinem emendare ipſe non potuerit; emendatas verò ab aliis approbarit atque ſub nomine ſuo in lucem exire paſſus fuerit. „

1543 Eadem, fol. Wittebergæ, Joan. Lufft
1543.

1544 Eadem, in folio. Argentorati, Wolfii Kophelii 1542-44.

1545 Eadem, tertiò & ultimò recognita à Luthero cum gloſſis marginalibus & figuris, *optima editio*, in fol. Wittebergæ. Joan. Lufft 1544-45.

† “ Gloſſæ marginales, quarum pars vivo Luthero in ultimis editionibus, pars paulò poſt ejus obitum curante Georgio Rorario verſioni Lutheri eſt appoſita, majori jure ad Lutherum referuntur, quia ſi non omnes, certè pleræque ex ejus ore exceptæ, & ab ipſo inſpectæ approbatæque ſunt, ſaltim ad caput uſque 4. II. ad Corinthios Epiſtolæ in editione A. 1545. (*vel potius* 1546. *ut emendat Jo. Melch. Krafft. l.* 1. *p.* 28.) Ac reliquas quoque tametſi dubitantibus aliis; & fraudem ſuſpicantibus, univerſas ex Lutheri ſententia Bibliis adſcriptas eſſe, ſanctè idem Rorarius eſt teſtatus, *Mayerus Hiſt. Verſ. Luth. p.* 47. „

“ Lutherus præfat. in Biblia poſt annos viginti à prima editione (*ſc. anno* 1545.) agnoſcit, non ſe modò, ſed & Santem Pagninum & Munſterum crebrò aberraſſe in ſua ex Hebræo tranſlatione, quòd Rabbinorum gloſſis nimium crediderint. „ *Lindanus de opt. gen. Interpr. pag* 56.

Aliæ editiones Wittembergicæ Joan. Lufftii poſt mortem Lutheri publicatæ, à Chriſt. Sandio viſæ & recuſitæ ibidem ut ſuprà 1546. 1548. 1549. 1551. 1553. 1556. 1558. 1559. 1560. 1561. 1563. 1565. 1566. 1570. 1571. 1574. 1575.

Eadem aliquantùm mutata à Georgio 1546
Rorario, 2. vol. 4. Wittebergæ & Jenæ 1546.

“ Quædam loca poſt Lutheri obitum à Georgio Rorero, ordinario operis hujus Biblici correctore, præſcitu tamen & conſilio Doctorum Wittembergenſium, textui Biblico fuerunt inſerta. Qua de re ipſius quoque Roreri verba legi poſſunt in Conſiliis Theologicis Wirteberg. part. 1. p. 11. & ſeq. „ *Ita Kortholtus cap.* 25. § 16. *de variis Scripturæ editionibus pag* 329.

Eadem, fol. Hamburgi 1546. Witte- 1551
bergæ 1551. Embdæ 1554. Wittebergæ 1556
1556.

Eadem, auſpiciis Auguſti Electoris Saxonici cum elegantiſſimis fig. fol. Witteb. 1558-59.

Eadem, 2. vol. fol. Francof. Feycra- 1560
bend 1560.

Eadem, in 4°. & in 8°. Wittebergæ 1563
1563. Jenæ 1564. fol. Francofurti 1565. 1565

Biblia Latina ex Vulgata editione à Paulo Ebero interpolata, & Germanica ex verſione Lutheri, juſſu & expenſis Auguſti Electoris Saxonici adornata, cum præfatione ejuſdem Eberi ad Alexandrum Saxoniæ Ducem, 10. vol. in 4°. Wittebergæ, Joannis Swertelii 1565.

“ *In hac editione, ut ſcribit Jo. Frid. Mayerus ibid. pag.* 73. *Paulus Eberus*, Germanicæ Lutheri interpretationi ad latus poſuit Latinam, Vulgatam illam, ſed ubicumque à Luthero diverſa eſſe videbatur, ex Luthero correctam & interpolatam, etſi hujus inſtituti ſui ipſum authorem ſubiit pœnitudo, ut apparet ex his ejus verbis, quæ in præfatione leguntur: *Fateri oportet, me ſæpiùs una feſtinatione typographi & propriis occupationibus impeditum a verborum difficilium propriis ſignificationibus inquirendis & ſuper locos obſcuros conſulendis aliis Doctoribus ſuperſediſſe, adeò ut me nunc pudeat ac pœniteat hujus inſtitutæ correctionis, & mutatæ verſionis, & optarim ſupplexque rogarim, ut Clementiſſimus Elector ac Dominus noſter ſeriò prohiberet, ne hæc à nobis emendata verſio poſthac unquam aut uſpiam excudatur; cum neque ſit amplius vetus illa, quæ in ſcholis & templis uſurpata fuit hactenus in lectionibus ſacris, neque nova, integra & perfecta dici mereatur, cui in locis obſcurioribus tutò fidere lector poſſit.* „

Biblia Germanica Lutheri in 8°. Fran- 1566
cofurti 1566.

Eadem, 2. editio *à Paulo Crellio recuſa, caſtigata, & a multis mendis purgata*, 9.

vol. 4°. Wittebergæ, typis Jo. Crato-
nis 1574. † *V. Jo. Melch. Krafft in Emend.*
in Mayeri Hiſt. Verſ. Luth. p. 37. *& ſeqq.*
Biblia Germanica Lutberi, fol. Fran-
1567 cof. 1567. in 4°. Heidelbergæ 1568. 4.
1568 vol. 8. Francofurti 1569. fol. ibid. 1570.
1569 Witteb. 1571. 2. vol. in 4°. Francof. 1572.
1572 fol. Ibidem 1574. Hanoviæ 1575. 4. vol.
1574 in 8°. Francof. 1575. fol. Witteb. 1576.
1575-76 Auguſtæ Vindelicorum 1577. Francof.
1577 1581. 8. Ibid. 1582. ex recenſione Petri
1582 Patientis, fol. Francof. 1583. fol. No-
1583 rimb. 1583. 2. vol. 4. Wittebergæ 1584.
1584 fol. Francof. 1585. cum ſummariis Viti
1585 Dieterici. 4. Witteberg. 1589. Francof.
1589-90 1590.

1591 • Eadem juxta exemplat A. 1545. cum præfarione Theologorum Wurtemburgenſium, ſcholiis & annotationibus, pulcberrimiſque figuris à Tobia Stimero ære inciſis, fol. Tubingæ, Georg. Gruppenbachii. 1591.

Eadem, fol. Witteb. 1591. cum ſum-
1592 mariis Petri Patientis, fol. Francof. 1592.
1594 4. Lipſiæ, Witteb. & Jenæ 1594. 8. Si-
1595 genæ 1595. cum ſummariis Viti Die-
1596 terici, fol. Witteb. 1596. V. *Biblia Polygl.*
1596. Cum ſummariis Petri Patientis,
1597-98 fol. Witteberg. 1597. fol. Francof. 1598.
Cum ſummariis Viti Dieterici, 2. vol.
1599 fol. Witteb. & Francof. 1599. in 4°. No-
1600 rimbergæ 1600. In fol. 4°. & 8°. Argen-
1603 torati 1603. in fol. Witteb. 1603. In 8°.
1604 Francof. 1604. cum ſummariis Viti Die-
terici 2. vol. fol. Witteb. 1604. cum ſum-
mariis Petri Patientis fol. Francofurti
1605-6 1605. † cum figuris, fol. Francof. 1606.

† Eadem cum ſummariis Leon. Hutteri, in 4°. & 8°. Witteb. 1606. « Hutterus in hac editione locum claſſicum 1. Jo. V. 7. Bibliis Lutheri Germ. primus addidit, cùm in nulla à Luthero curata editione reperiatur, neque in ulla, quam Wittebergenſes ſuperiore ſæculo emiſerunt, ne quidem in Lat. Germ. Eberi. » *Jo. Frid. Mayerus Hiſt. Verſ. Germ. Luth. pag.* 51. *Ad quæ verba notat Jo. Melch. Krafft, dictum hoc in editionibus Witteberg. de annis* 1596-97-99. 1604. 1605. *jam additum legi pag.* 29.

Eadem cum ſummariis Viti Dieterici,
1607 fol. Ibid. & Norimb. 1607. In 4°. Jenæ,
1608 Lipſiæ & Witteb. 1608. fol. Witteberg.
1608.

1610 Eadem cum expoſitionibus Lucæ Oſiandri à Davide Foertero ex Latino Germanicè verſis, 7. vol. fol. Stutgardiæ 1600-1610. 2. vol. fol. Luneburgi 1650. 1664.

Biblia German. Lutheri, fol. Argent.
1611-12 1611. In 4°. Goſlariæ Fabirani 1612. fol.
1614-15 Francof. 1614. 8°. Witteb. 1615. fol. Ar-
gent. 1615. 8°. Roſtochii 1617. 4°. Lune- 1617
burgi, Witteb. Goſlar. 1618. 8°. Hano- 1618
viæ 1618.

† Eadem cum ſcholiis Dan. Crameri, 1619
qui tertium quoque Macchabæorum, tertiumque & quartum Eſdræ librum Germanicè tranſtulit, Bibliiſque Lutheri adnexuit, in 4°. 3. vol. Argentorati 1619.

Eadem juxta exemplar A. 1541. cum 1620
ſummariis Dan. Crameri, fol. Argentorati 1620.

Eadem cum ſummariis Viti Dieterici, in fol. Goſlariæ Stern 1620.

† Eadem 4. vol. in 12. Lubecæ Sam. Jauch 1620.

Eadem, in fol. & 8°. Witteb. 1621. 1621
1622. in 8°. Francof. & Norimb. 1624. 1622-24
in fol. & in 12. Luneburgi 1624. † in 4°.
Wittebergæ, Zacb. Schüreri 1624.

Eadem cum ſummariis Tobiæ Steinmern, in folio. Argentorati, Zenetzeri 1624.

Eadem cum ſummariis Daniëlis Cra- 1625
meri, fol. & 4°. Ibidem, iiſdem typis
1625.

Eadem, 5. vol. 12. Dantiſci, Huene-
feld 1624-25. fol. Witteb. 1626. 4. vol. 1626
8°. Argentor. 1626. 8°. Luneburgi 1629. 1629
cum figuris Meriani, fol. Argent. 1630. 1630
in 12. Tubingæ, 1630. 8°. Luneburgi,
Sternen 1633. fol. Ibid. 1635. cum ſum- 1633-35
mariis Jo. Sauberti *patris*, 2. vol. 4. Lei-
dæ 1636. in 8°. Norimb. 1637. in 24. Dan- 1636-37
tiſci 1638. 4°. Luneburgi 1640. † in fol. 1640
Ibid. 1641. cum fig.

Biblia Germanica Lutberi per varios Tbeologos, *Joan. Gerhardum, Joan. Himmelium, Salom. Glaſſium, Jo. Mich. Dilherum, & alios plurimos*, brevibus notis illuſtrata: cum præfatione Salom. Glaſſii, auſpiciis Ducis Erneſti Vinarienſis lineæ, Saxo-Gothani, *unde Erneſtina & Vinarienſia dicta*, (*quæ à Lutheranis valdè commendantur.*) in fol. Norimbergæ. Endteri 1641. *Aliæ editiones Norimbergæ* 1643. 1649. 1652. 1662. 1670. 1691. 1697. 1703. † 1708.

« Biblia hæc ab auſpice *Erneſtina*: ab oppido & ſede Principum qui auſpicem Erneſtum attingebant, *Vinarienſia*: à loco ubi typis exſcripta ſunt, *Norimbergenſia* vocantur. *Elias Mart. Eyringius cap.* 16. *vitæ Erneſti Pii Saxoniæ Ducis. Idem ibidem.* Multo labore collegi ſententias, quinam Tbeologorum hunc vel illum librum ſacri codicis illuſtraverint, ſed non omnes conſentiunt deſignationes ... Biblia hæc juſſu Domini Erneſti Ducis Saxoniæ ſimpliciſſimo modo ad captum vulgi, & quidem verſionis Lutheri potius quàm fontium reſpectu habito explicari debuere. »

by Google

† " Biblia hæc Erneſtina adverſus Er-
» bermanni ſugillationes defendit, com-
» mentatorumque fidem & induſtriam aſ-
» ſeruit Jo. Muſæus *in præf. ad tr. de Con-
» verſione, & in vindiciis Bibl. Lutheri.*
» Fallitur vero R. Simon, cum L. 2. *Hiſt.
» Crit. V. T. &c.* ait, reliquis verſionis Lu-
» theri editionibus præferri Vinarienſem,
» (*Nat. Alb. Verſé in Lat. hujus libri verſio-
» ne malè ſubſtituit Wiſmarienſem*) propter-
» ea quod plurimas contineat tranſlationis
» Lutheri emendationes abſque ulla anti-
» quæ illius mutatione, videturque adeo
» Toſſani fortè editionem cum Vinarienſi-
» bus Bibliis confudiſſe. „ *Jo. Frid. Mayerus
in Hiſt. Verſ. Lutheri*, *pag.* 61.

† *Th. Daſſovius in Diſſertatione de Sacri Codicis interpretibus Vinarienſibus* §. 1.
" Magni æſtimatur jure meritoque la-
» bor, quem Vinarienſes impenderunt ſa-
» cro codici interpretes; ex veteri tamen
» hiſtoria Hebræa multa erui poſſunt, quæ
» viris doctiſſimis, ejuſmodi diſcendi ad-
» miniculis carentibus, vel non obſervata,
» vel minus videntur fuiſſe cognita. „ *Id
quod variis allatis exemplis in ſequenti-
bus demonſtrat.*

Biblia Germ. Lutheri, 4°. Luneburgi
1642 1642.

Biblia Germ. Luth. cum ſummariis Jo.
1644 Sauberti *patris*, 8°. Leidæ 1644. in fol.
1646 Wittebergæ 1644 8°. Luneburgi 1646.
1648 in 24 Argentorati 1648. 8. Amſteloda-
1649-50 mi 1649. fol. Luneburgi 1650. In 8°. No-
1651 rimb. 1651 Luneburgi 1653. 1659. Bre-
1653 mæ 1653.

Eadem *ſine ſcholiis*. In 16. Luneburgi,
1654 Sternen 1654 " Hæc editio opuſculum
» eſt admiratione dignum, quod unico to-
» mulo omnes ſacros codices comprehen-
1656 » dat. » *Joan. B. Ottius.* fol. ibid. 1656.

Eadem cum ſummariis Dan. Crameri,
1659 2. vol. fol. Luneburgi, Sternen 1659.
1660 Eadem, in 4°. Luneburgi 1660.

Biblia Germanica Lutheri à Theolo-
gis Wittembergenſibus emendata, cum
præfatione, *in qua labori ſuo teſtimonium
perhibent*, in 4°. Wittebergæ 1660. V.
Mayerus Hiſt. Verſ. Luth. pag. 49.

« Hoc ſanè inficiari non poſſumus, vix
» mendoſiorem à *Sterniis* prodiiſſe codi-
» cem, quàm qui Wittebergæ fuit editus in
» 4°. majori, cui tamen cura adſuit Theo-
» logi juramento adſtricti. „ *Mart. Geierus
apud Jo. Frid. Mayerum*, *p.* 59. *Hiſt. Verſ.
Germ. Lutheri.*

Eadem eorumdem ſtudio emendatio-
ra, juxta exemplar A. 1546. cum nova
1661 præfatione, 8°. Wittebergæ 1661.

« Editores (*inquit Mayerus ibid. pag.*
» 48.) in præfatione teſtantur in editioni-
» bus, quæ pro emendatiſſimis habentur,
A ſe ſupra mille ſphalmata obſervaſſe. »

Eadem 2. vol. 18. Luneburgi, Sternen
1661. 1661

Biblia Germ. Lutheri 4°. Norimber-
gæ 1662. 1662

Biblia Germ. Lutheri ex accurata re-
cenſione Jacobi Welleri, & cum ejus
præfatione, auſpiciis Joannis Georgii
Electoris Saxoniæ, in fol. Ibidem, iiſ-
dem typis 1663. Hæc editio inter cor- 1663
rectiores recenſetur. *Alia editio*, in ſolio
B Ibidem 1679.

Biblia Germ. Lutheri cum ſummariis 1664
Leon. Hutteri, in 4°. Wittebergæ 1664.
In ſol. Luneburgi 1664. 4°. Witteb. †
in ſolio Wittebergæ 1665.

Biblia Germ. Lutheri, juſſu & impen-
ſis Sereniſſimæ Principis Viduæ Mariæ
Elizabethæ, ex recenſione & cum expli-
cationibus Adami Olearii, in 4°. Sleſ-
wici 1664. 5. vol. in folio. Lipſiæ 1678.

Biblia Germ. Lutheri ex recenſione
Martini Geieri & Jo. Adami Scherzeri
edita, juſſu & impenſis Joannis Georgii
C II. Electoris Saxoniæ, *editio nitidiſſimis
exſcripta typis, figuriſque elegantiſſimè
ære inciſis ornata; at multis propemo-
dum mendis typographicis laborare dici-
tur: vocantur Biblia Dreſdenſia*, 4. vol.
4°. Luneburgi, ex officina Sterniorum
1670. 1670

Biblia Germ. Lutheri cum ſummariis 1671
Viti Dieterici, fol. (Ulmæ) 1671.

Eadem, cum figuris, in fol. Lunebur-
gi 1672. in fol. Francofurti 1672. in 4°. 1672
Ibidem 1677.

† Eadem cum expoſitione Jo. Olearii
D 5. vol. in ſol. Lipſiæ 1678. 1678

Eadem. Altenburgi 1679. Rudolſtadii 1679
1680. 1680

Eadem è ſontibus, contextu, dictiſ-
que parallelis ſecundum ductum Luthe-
ri, ipſiuſque ut plurimum verbis decla-
rata per Abrah. Calovium, monitis &
benignitate Joan. Georgii II. Electoris
Saxoniæ, 3. vol. fol. Wittebergæ 1682. 1682

† *Autor hic* « tam capita quàm libros «
accuratè in ſua membra diſtinxit, verbis «
ſingulis, ſi opus fuit, aut integris perio- «
E dis interpretationem aptè ſubjecit; eam- «
que linguis ſacris, contextu & paralleliſ- «
mis purè hauſit; ipſiuſque Lutheri ore, «
ubi adhuc in ſcriptis ejus potuit audiri, «
fideliter expreſſit; adeo ut de litterali «
ſenſu ubique, deque uſu non raro conſ- «
tare queat. » *V. Acta Erud. Lipſ. A.* 1682.
p. 181.

Biblia Germ. Lutheri, 8°. Lunebur-
gi 1682. in 4°, Jenæ 1683. in 8°. Norim-
bergæ 1683. 1683

Eadem ex recenſione Pretthenii cum
variis lectionibus. (Præfixa ſunt voca-

bula obſoleta, & olim tantùm Lutheri A
ævo, vel etiam nunc ſolis Saxonicis uſi-
tata ac frequentata, *Zeltner in fine tract. de novis Verſ. Germ.*) in fol. Schleuſingæ
1684. in 4°. ibid. 1691. In fol. ibidem
1694. Eadem paucis quibuſdam mutatis, fol. Lipſiæ 1694.

Ex præfatione : « Hoc egimus, quan-
» tùm licuit, diligentiſſimè, ut correcta,
» pura, accurataque Biblia Germanica
» ederemus, unde varia exemplaria verna-
» culo idiomate, eaque puriſſima & opti-
» ma quæque antiqua & recentiſſima ſtu- B
» dio indefeſſo contulimus, & ubi variæ,
» neque ſatis inter ſe conſpirantes lectio-
» nes, verbaque diverſa quoad ſenſum oc-
» currerent, ea ad Hebræos fontes in ve-
» teri, & ad Græcos in novo diſcuſſimus.
» Paulus Preitthenius Paſtor Numbur-
» genſis paulo majore libertate uſus eſt in
» hiſce Bibliis Schleuſingæ editis. » *Mayer. hiſt. verſ. Luth. cap. 4. §. 6. pag. 49.*

Eadem cum gloſſis Leonardi Hutteri,
1686 in fol. & in 4°. Francofurti 1686.

Eadem ex recenſione Jacobi Dorntrell. C
in fol. Luneburgi 1686.

1688 Eadem in fol. Ulm. 1688.

Eadem, cum ſummariis Jo. Sauberti
1690 in 8°. Norimbergæ 1690.

Biblia German. editio mendoſa, 8°. Hamburgi Henrici Wolckers 1690.

Biblia Germanica cum præfatione Jacobi Welleri, in fol. Luneburgi, Joannis Stern 1690.

Eadem ex recenſione & cum præfatione Joannis Diecmanni, editio correctiſſima, 8°. Stadæ 1690. 1699. editio 3.
D cum nova præfatione, fol. Ibidem 1702.
in 12. Lipſiæ 1705. in 8°. Stadæ 1710.

« In hac editione Diecmannus mul-
» tos omnino typographorum inveteratos
» errores ſuſtulit, paſſimque ad meliora
» exemplaria veterem reſtituit lectionem...
» ut nihil niſi ex editionibus antea recep-
» tis & probatis, nihil niſi ex ipſo Luthero,
» nihil denique niſi manifeſtò erroneum
» & falſum correxerit & immutaverit. » *Jo. Frid. Mayer. pag. 49.*

Biblia Germanica Lutheri, in 8°. & in
1692 24. Luneburgi 1692. In fol. Lipſiæ 1692. E

Eadem, cum ſummariis Jo. Sauberti, fol. Norimbergæ, 1693. fol. Francofurt.
1693 1693.

Eadem, cum præfatione Phil. Jac. Speneri *de lectione Script. S. ritè inſtituen-*
1694 *da*, fol. Lipſiæ 1694. Hæc editio inter correctiores recenſetur. In 4°. Schleuſin-
1695 gæ 1695.

Eadem, juxta exemplar anni 1545. in
1696 folio Francofurti & Lipſiæ 1696.

Eadem, in 8°. Wittebergæ 1696. Cum
1697 ſummariis Leon. Hutteri, 8°. Ibid. 1697.

Eadem, cum præfatione Wegneri, fol. Francofurti 1697. Luneburgi 1705.

Eadem, in fol. & in 4°. Francofurt. ad
Mœnum, Zunneri 1698. 1698

Eadem, cum præfat. Gotlob Frider.
Seligmanni 8°. Lipſiæ 1699. 1699

Eadem cum ſummariis Leon. Hutteri,
in 4°. Wittebergæ 1700, & Francofurti 1700
1700. in 8°. Norimbergæ 1700.

Eadem, cum figuris Meriani, fol. Lip-
ſiæ 1701. cum præfatione Seligmanni, 1701
fol. Francof. 1701.

Eadem, in 12. Halæ Saxonum 1702. 1702
in 8°. Witteberg. 1702.

Eadem cum præfat. Conſiſtorii Wur-
temburgici, 8°. Stutgardiæ 1704. 1704

† In hac editione verſio Lutheri paſſim mutata eſt ac interpolata, quæque præmiſſæ ſunt præfationes, Donatiſmi, Enthuſiaſmi & Chiliaſmi veſtigia præbent. *Ittigius in præfat. ad Bibl. German.* 1708.

Eadem juxta exemplar Bibliorum Stadæ 1698. impreſſum cum præfat. Georgii Henr. Goetſii fol. Raceburgi Sigiſmundi Hoffmanni 1704.

Eadem cum ſummariis Viti Dieterici, & cum Franciſci Virlingii præfationibus in ſingula capita, impenſis Jo. Frid. de Mut Schelnik Dn. de Diben in Sileſia, & ejus affinium ad uſum pauperum. 2. vol. in 4°. Brunſwici 1704.

Eadem cum figuris ex antiquitate depromptis, ſcholiiſque & explicationibus Nicolai Haaſii, in 8°. Lipſiæ, Jo. Ludov. Gleditſch 1704. In folio, ibid. 1707.

† Eadem, cum ſummariis Hutteri, in
8°. Wittebergæ, B. C. Wuſtii 1706. 1706

Eadem, cum ſummariis Joannis Sauberti, fol. Norimbergæ 1706.

Eadem, in 8°. Norimbergæ 1706. Eadem cum ſcholiis Nicol. Haaſii, in fol.
Lipſiæ hæred. Frid. Lanckiſch 1707. in 1707
8°. Luneburgi, Joh. Stern 1707.

† Eadem, ex accurata recenſione Chriſt. Reineccii, cum doctiſſima præfatione Thomæ Ittigii *de variis Bibliorum Germ. editionibus*, in 4°. Lipſiæ, hæred. Frid.
Lanckiſch 1708. 1708

Eadem cum præf. Gotlob Frid. Seligmanni, fol. Lipſiæ 1708.

† Eadem, cum præfatione Aug. Herm. Franckii, in 8°. Halæ, typis & impenſis Orphanatrophii 1708.

Eadem, cum præfatione Seb. Schmidii, in 4°. Argentorati 1708.

Eadem, cum præfatione Joh. Frid. Mayeri, in 8°. Stetini 1708.

Eadem, ſtudio Joachimi Morgenweg edita, cum figuris, in folio. Hamburgi, Hollii 1708.

† Eadem, cum præfatione Georg.

1709 Frid. Meinharti, in 8. Sondershuſæ 1709.

† Eadem cum textibus utriuſque Teſtamenti originalibus, cura Chriſtiani Reineccii & ſumptibus hæredum Frid. Lanckiſch. Lipſiæ edenda. V. *Biblia Polyglotta* 1710.

Biblia Germanica Lutheri, cura Nic. Haaſii. Nova hæc editio, ab auctore magno ſtudio denuò recenſita, & pluribus ſcholiis ac difficiliorum Scripturæ locorum expoſitionibus aucta, magno hinc lectoribus ſacrarum litterarum intelligentiæ cupidis emolumento futura, ſumptibus Jo. Ludovici Gleditſchii & Maur. Georg. Weidmanni in forma 8. jam imprimitur-, & proximis, Deo volente, nundinis vernalibus a. 1710. prodibit.

Biblia Germanica Lutheri V. *Biblia Pentapla Germanica. p.* 196.

Biblia Germanica ex Hebræo, interprete Joanne Draconitide, *quæ quidem verſio in qualibet Pentaplorum ſuorum quinta linea debebat reponi, ut refert Melch. Adam in ipſius vita pag.* 406. *Hanc non Lutheri, ſed novam ab ipſo conditam eſſe probant illa Herm. Conringii verba in Epiſt. gratulatoria ad Auguſtum Brunſvicenſem pag.* 74. « Fuit & vivo pariter & mortuo Luthero peraddictus Joannes Draconites, & tamen ille voluit in Pentaplis ſuis planè aliam dare verſionem Germanicam, & Ebræo textui magis convenientem: ſpecimina Wittebergæ & Lipſiæ edita ſunt in medio. »

Biblia Germanica M. Lutheri cum præfatione Aug. Hermanni Franckii in 12. Halæ typis & impenſis Orphanotrophii 1719.

Sacræ Scripturæ quinque Tomi. Pars Prima Sereniſſimi Auguſti Ducis Brunſvicenſis & Luneburgenſis auſpiciis. Ex Hebræo in Germanicum tranſlata, Interprete Joanne Sauberto in 4°. Helmſtadii 1666. *Hanc verſionem Saubertus molitus eſt A.* 1665. *de quo molimine ad Auguſtum Ducem Epiſtolam gratulatoriam ſcripſit Conringius.*

De hujus verſione & labore loquitur his verbis Zeltnerus pag. 16. *cap.* 1. *num.* 13. *de novis Bibl. Verſ. German. &c.* « Prioribus annumeramus, quæ anno circiter 1665. in Academia Julia de inſtituto hoc acta ſunt, ubi Philologus tum ac poſteà Theologus noſtras quidam (*ſc. Joannes Saubertus junior*) tanto aliàs negotio non impar, ſive ex imperio ſive ſua ſponte id negotii in ſe recepit, ſed eo ſucceſſu, ut lucubrationes illæ graviſſimis de cauſis quanquam affectæ & prælo paratæ Principis juſſu tandem Bibliothecæ clariſſimæ ſcriniis commiſſæ & abſconditæ

A ſint. De reliquo obſervationes ſi quæ fuerant meliores alio habitu inter poſthuma Viri B. opera, quibus multò tutiùs frui poteſt Eccleſia, hodiè comparent. »

« Juſſit Auguſtus Dux Brunſvicenſis, qui Gvelferbytanam Bibliothecam primus collegit, ut nova cuderetur à Joanne Sauberto juniore Germanica ſacrorum codicum tranſlatio, cui labori ſuam ipſe operam impendit; hæc autem non ultrà Pentateuchum impreſſa eſt obveniente B Auguſti Ducis morte, nec unquam fuit publicata. » *Hæc Clariſſ. Leibnitius in Epiſtola ad me miſſa* 24. *Septembris* 1708.

† *Ipſe Saubertus in Dedicatione Palæſtræ ſuæ Theologico-Philologicæ ad Sereniſſ. Brunſvicenſium Duces, Divi Auguſti filios, de hoc inſtituto ſequentia refert:* « Commentarium in Leonis de templo Hieroſolymitano libros cum juſſu Divi Auguſti conſcribere aggreſſus eſſem; intercidit mihi inter hæc ſtudia, quo inopinatiùs nil potuiſſet quicquam. Scilicet novam ex ſacris fontibus Bibliorum verna- C cula lingua tranſlationem emittere jubebar, fruſtrà moleſtum deprecans laborem, atque cauſæ momenta, eique impares ingenii mei vires ponens ob oculos. Et profecto quæ in manu adhuc ſunt, auguſtæ litteræ poterunt facere teſtatum, quibus adductis rationibus me à gravi iſto ac invidiæ pleno inſtituto excuſaverim. Quæ omnia Tua etiam Serenitas, *Rudolphe Auguſte*, habet in numerato, planiſſimoque aſſenſu poterit confirmare cum poſt Parentis diſceſſum Tua Serenitas ad D imperii ſuccederet clavum; & ego litteris iteratis repetitiſque ſonticis argumentis, ut ab imperfecto opere abſolverer, inſtarem, ſolita clementia Tua tandem exauditus, etſi principio aliquandiu videbatis ambigere & fluctuare... Minimè *autem* gentium tranſlatione iſta Divus Auguſtus intendit, vel elevare aut ex Eccleſiis prorſus eliminare D. Lutheri verſionem, quam omnium, quæ exſtant, eſſe accuratiſſimam ac incomparabilem, tantoque majori religione, tanquam divinitùs nobis conceſſum κειμήλιον aſ- E ſervandam, ac illibatè tenendam, ſenſi ſemper, ac ſentio etiamnunc, ... Iniquiſſimus mortalium fuerit, Auguſtæ pietati hoc qui impingat. Me verò aut ſocerum qui ſuſpectos ageret ſuppeditati de iſta inſtruenda verſione conſilii, ne is imperitè nimis ac petulcè, contra fas & æquum tale alterutri aut utrique noſtrum improperaret. Ridiculum imò, meo adſcribere inſtinctui, quod maturo & cum clariſſimis Theologis communicato conſilio animo verſaverat, magniſque ſum-

» tibus & incredibili induſtria molitus erat A
» Sereniſſimus Princeps, antequam ego vi-
» tali hac aura cœpiſſem frui. *Quippe jam*
» *anno* 1639. *nova Bibliorum verſio Germa-*
» *nica, a Guſtavo Seleno juſſu Principis ad-*
» *ornata, typis vulgauda erat, cujus poſt-*
» *quam titulum & præfationem Saubertus*
» *commemoraſſet, tandem addit Divum Au-*
» *guſtum* ſæpenumero calido teſtatum fuiſ-
» ſe affectu, lætiori ſe fata ſubiturum ani-
» mo, compotem priùs voti ipſum ſi red-
» dat jam tot retrò annis optati à ſe ac in-
» ſtructi operis perfectio. »

« Non abſolutum, ſed interceptum
» fuit hoc opus morte Ducis Auguſti an-
» no 1666. & prælum quidem ceſſavit in
» capite 17. prioris libri Samuëlis: exem-
» pla autem quæ impreſſa erant tranſlata
» Wolfenbutellium, ubi tenebris manci-
» pata adhuc ſervantur. Autor preſſo ſe-
» cutus eſt, fontem ſacrum & cuique ca-
» piti annotatiunculas ſubjecit. » *Joan. Fabricius Helmſtadenſis part.* 3. *Hiſtoria Biblioth. Fabricianæ pag.* 339.

† *Sunt penes me* (inquit cl. Boernerus qui ſecundam editionem quibuſdam additamentis auxit) XXV. priora Geneſeos capita *hujus verſionis miſſa, quæ* Divus Auguſtus *ſpeciminis loco avo materno*, Martino Geiero *tranſmiſit, ut, iiſdem ad ſeveriorem amuſſim exactis, ſuam de hoc inſtituto ſententiam ſibi indicaret, una cum* Geieri & Conringii *hac de re epiſtolis mutuis, aliiſque nonnullis quæ ad hiſtoriam illius verſionis pertinent. Unde adeo quadam hactenus dictis addere liceat. Ac primo quidem de ipſa tranſlatione notandum eſt, illam ſæpe quidem a verbis atque ſententia Lutheri recedere, ſæpius autem Lutherum preſſè ſequi, ut adeo non nova hæc, ſed verſio Lutheri mutata paſſim atque interpolata eſſe videatur. In iis autem locis, quæ a Lutheri verſione diſcrepant, interpretem Rabbinorum expoſitionibus plus nimium favere, literamque textus Hebraici contra indolem* A *linguæ Germanicæ ſuperſtitiosè exprimere, Theologus quidam Vitembergenſis, cujus cenſura ſpecimen ſupra memoratum tranſmiſſum fuit, notavit. Singulis capitibus nova ſummaria præfixa ſunt, loca parallela in margine addita, & loco gloſſarum Lutheri marginalium in fine cujuſque capitis nova ſcholia ſubjiciuntur, quæ quidem Theologi modo memorati judicio partim ſunt inutilia, partim Judaizantia, &c. Hæc ut eò meliùs intelligantur, integrum caput cum annotat. hic ſubjiciam, ſperans* B *lectori id ipſum haud fore ingratum. En igitur Caput IV. Geneſeos, præ cæteris obſervatione dignum:*

DAS IV CAPITEL.

VON ADAMS KINDERN UND Nachkommen: inſonderheit von Cain, deſſen Bruder-mord, und darauff ergangenen Urtheil.

1. UNd der Menſch erkante Hevam ſein Weib, und ſie ward C ſchwanger, und gebar den (a) Cain, und ſprach: Ich habe bekommen einen Mann (b) durch den *HERRN*.

2. Und ſie fuhr fort, und gebar (c) Habel ſeinen Bruder: und Habel ward ein Schæfer, Cain aber ward ein Ackermann.

3. Es begab ſich aber (d) nach etlichen Tagen, daſs Cain dem *HERRN* Opffer brachte, von den Früchten des Feldes.

4. Und Habel bracht auch von Erſtlingen ſeiner Heerde, und von ihren D fetten. Und der *HERR* ſahe an Habel und ſein Opffer.

5. Aber Cain und ſein Opffer ſahe er nicht an, da ergrimmete Cain ſehr, und ſein (e) Angeſicht verſiehl.

6. Da ſprach der *HERR* zu Cain: Warum ergrimmeſtu? und warum verfælt dein Angeſicht?

7. Iſts nicht ſo? (f) du mægeſt gleich

(a) Ebr. *Kajin*, ein Erworbener und zuwege gebrachter.

(b) Oder: Mit dem *Herrn*. Als wolte ſie ſagen: Ich habe mit Gotter Hulff ein artiges Sohngen erlanget. Oder ich habe durch Gottes Seegen nunmehr meinen Erſtgebornen bekommen. Etliche meinen, ſie ziele auf den verſprochenen Weibes-Samen, und wolle ſo viel andeuten: Durch Gottes Gnade habe ich nun den verheiſſenen Mann, meinen Træſter und Nothhelffer, den Meſſiam. Daſs das Ebr. Wœrtlein *as*. hier nicht ſey ein *Articulus accuſativi caſus*, ſondern heiſſe, durch, mit, oder von, iſt anderswo bewieſen worden.

(c) Ebr: *Hæfal* Eitelkeit, oder Nichrigkeit.

(d) Ebr. Von End der Tagen.

(e) Wie es nach der Grundſprach lautet, das iſt: Er ergrimmete ſo ſehr, daſs ſich auch die farbe in dem Angeſicht verlohr &c oder daſs ſeine gewœhnliche Geſtalt ſich veranderte, wegen der zornigen und ſcheuslichen Minen

(f) Dieſer Text iſt ſchwer, und wird unterſchiedlicher Weiſe ausgeleget. In dem Lateiniſchen lautet er von Wort zu Wort alſo: *Si benefeceris ferendo, & ſi non benefeceris: ad oſtium peccati cubans*, da dann erſtlich zu mercken, wan das Wœrtlein *ſi* in dem Ebræiſchen in einem Text zweimalen geleſen wird, daſs es manchmal muſſe erklæret werden: *ſive, ſive, tam, quam*. Zum andern: Wann das Ebr. Wort *benefacere* mit einem andern *verbo infiniti temporis* conſtruirt wird, ſo wird jenes *adverbialiter* gegeben, dieſes aber *infinito tempore*. Zum Exempel. 1. *Sam XVI.* 17. *Virum benefacientem pulſando, h. e. pulſantem benè. Jer. I*, 15 *Benefeciſti videndo h. e. vidiſti benè, Prov XXX*, 29. *benefacientia eundo h. e euntia benè Prov. XV*, 2. *Benefaciet ſciendo, h. e. ſciet benè*. Zum dritten, ſo wird das Ebraiſche Wort *ferre, elevare*, offters gebraucht von den Geſchencken, Zehenden, Opffern und Gaben. *Ezech. XLV*, 11 *Deut. XII*, 26. *Pſ. XCVI*, 8 &c. So iſt nun dieſe Dolmetſchung nach Art der Ebr. Sprache einfaltig, hell und klar, und hat dieſe meinung: Wann du ſo ein rachgieriges, vergalltes und boshafftiges Gemüth haſt, ſo iſt dein Gottesdienſt, es verhalte ſich derſelbe im übrigen wie er wolle, umſonſt, und durchaus vergebens, und du biſt ein Knecht und Unterthan der Sünden, den ich nicht anſehen noch erhœren mag.

was gutes opffern oder nicht, ſo liegeſtu A
an der Thür der Sünde? (g) wiewohl
jenes ſeine Begierde zu dir ſtehet, ſo-
willſtu doch über ihn herrſchen.

Sap. X, 3. Matth. XXIII, 36. Joh. III, 12. Judæ v. 11. Ebr. XII, 24.

8. Da redete Cain mit ſeinem Bruder
Habel. Und es begab ſich, da ſie auff
dem Felde waren, erhub ſich Cain wie-
der ſeinen Bruder Habel, und tœdtet ihn.

9. Da ſprach der *HERR* zu Cain: VVo
iſt Habel dein Bruder? Er aber ſprach:
ich weiſs nicht, ſoll ich meines Bruders
Hütter ſeyn?

10. Und er ſprach: VVas haſtu ge- B
than? Es iſt eine Stimme deines Bruders
(h) Bluts, welches ſchreyer zu mir aus
der Erden.

11. Und nun verflucht ſeiſt du (i)
von der Erden, die ihr Maul hat auff-
gethan, um deines Bruders Blut von
deinen Hænden zu empfangen.

12. VVann du die Erde bearbeiten
wirſt, ſoll ſie dir hinfort ihr Vermægen
nicht mehr geben, unſtet und flüchtig
ſoltu ſeyn auff Erden.

13. Cain aber ſprach zu dem *HERRN*: C
(K) Meine Sünde iſt groſſer, denn daſs
ſie mir vergeben werden moge.

14. Siehe, du treibeſt mich heute
aus dieſem Lande, und muſs mich vor
deinen Angeſicht verbergen, und muſs
unſtet und flüchtig ſeyn auff Erden: So-
wird geſchehen, daſs mich todtſchlage,
wer mich findet.

15. Aber der *HERR* ſprach zu ihm:
Wer nun Cain todtſchlagt, das ſoll ſie-
benfaltig gerochen werden. Und der
HERR machte ein Zeichen an Cain,
daſs ihn niemand erſchlüge, wer ihn
fünde.

16. Alſo gieng Cain von dem Ange-
ſichte des *HERRN* und wohnete im Lan-
de (m) Nod, vor Eden gegen dem
Morgen.

17. Und Cain erkante ſein VVeib,
die ward ſchwanger, und gebar den (n)
Hanoch. Und er bauete eine Stadt, die
nennete er nach ſeines Sohns Nahmen
Hanoch.

18. Hanoch aber zeugete (o) Irad, Irad
zeugete (p) Mahujael Mahujael zeu-
gete (q) Methuſael, Methuſael zeugete
(r) Lamech.

19. Lamech aber nam ſich zwey VVei-
ber, eine hieſs (s) Ada, die andere (t) Zilla.

20. Und Ada gebar (u) Jabal: der-
ſelbige war ein (x) Vater derer die in
Hütten wohneten, (y) und Vieh zogen.

21. Und ſein Bruder hies Jubal, (z)
der war ein Vater (aa) aller Geiger und
Harffeniſten.

22. Die Zilla aber gebar auch, nem-
lich den (bb) Tubalkain, den Lehrmei-
ſter aller Erzu. Eiſenſchmiede: und die
Schweſter des Tubalkain war (cc)
Naema.

23. Und Lamech ſprach zu ſeinen
VVeibern: (dd) Ada und Zilla, horet
meine Rede, ihr VVeiber Lamech, mer-
cket doch was ich ſage, (ee) Ich habe
einen Mann erſchlagen mir zur VVun-

(g) Das iſt: Wiewohl Habel dir mit ehrerhietigen Gemüth gutwillich ſich unterwirfft, ſo willſtu doch gewalthætiger Weiſe ihn unter die füſſe treten.

(h) Im Ebr. ſtehet der *Pluralis, Sanguinum*, daraus etliche ſchieſſen wollen, daſs Habel viel Blut müſſe von ſich gegeben haben, als er getœdtet worden. Wiewohl die Art des Todtes oben v. 8. nicht ausgedruckt wird. Es pfleget aber die heilige Schrifft in erzehlung der Todtſchlæge gemeiniglich in plurali das Wort Blut zu ſetzen.

(i) Das iſt: Die Erde ſelbſt ſoll dich verfluchen, und dich meinen fluch empfinden laſſen, wie ſolches v. 12. weiter ausgeführet wird.

(K) Etliche Rabbinen verſtehen es als wann Cain dieſe Wort nur fragsweiſſe zu Gott geredt hatte. Nach dem Ebr. kœnten ſie auch gegeben werden: Meine ſtraffe iſt groſſer, denn daſs ich ſie ertragen kan.

(l) Was das für ein zeichen geweſen ſey, welches Gott an Cain gemacht, hat der heilige Geiſt nicht kund gethan. Und iſt alſo unnœthig darnach zu fragen. Wiewohl etliche fürgegeben, es ſey ſtetiges Zittern der Hande und des Kopffes geweſen. Von denen Rabbinen ſchreiben etlige, Gott habe ihm einen Hund zugeſellet, der inn für Gewalt behütete. Andere ſagen, Gott habe Ihme aus der Stirne wachſen laſſen ein horn, als einen Ochſen. Andere halten dafür, Gott habe ihm an die Stirn geſchrieben einen Buchſtaben aus ſeinem heiligen Nahmen J E H O V A. Nach dem Ebr. lautete es auch alſo: Der *HERR* ſezte dem Cain ein Zeichen, das ihn keiner, der ihn fünde, erſchlagen würde.

(m) Ebr. *Nodh*, eine herumbſchweiffung, flucht, bewegung.

(n) *Chanoch*, ein Eingeweiheter, zugeeigneter. Es waren auch andere dieſes Namens. *Gen. V*, 18. *VI*, 9. X. 1. XXV. 4.

(o) Ebr: *Iradh*, die Bedeutung dieſes Namens iſt ungewiſs.

(p) Ebr. *Mechüjael*, oder *Mechüiael*, einer der die Krafft wegnimbt.

(q) *Metuſchael*, der den Tod, oder der Menſchen ſuchet.

(r) *Lamach*, der Urſprung des Namens iſt faſt unbekant.

(s) *Adha*, eine, die ſich ſchmücket oder zieret. So war auch geheiſſen Eſaus Frau. *Gen. XXXVI*, 2.

(t) *Zilla*, eine die klinget oder klappert. Item ein Schatten, oder eine Eingetauchte.

(u) *Jafel*, der bringer.

(x) Das iſt ein Urheber, Anfanger, Erfinder.

(y) Ebr. und des Viehes oder der Viehe-Zucht.

(z) *Jufal* der wiederbracht iſt.

(aa) Nach dem Ebr. eines iedwedern, der da begreifft die Cithern und Harffen. Wiewohl man nicht wiſſen kan, was für Muſicaliſche Inſtrumenten dieſe bey den alten Ebræern geweſen. Etliche verdeutſchen es: Orgeln; andere: Geigen, Lauten, Leiern &c.

(bb) *Tufal Kajin*, du wirſt wieder gebracht werder, ô Kain.

(cc) *Naama*, die ſchœne, liebliche, annehmliche. So hieſs auch die Mutter des Kœniges Rehabeam, 1. *Reg. XIV*, 21 wie ingleichen eine ſtadt. *Joſ. XV*, 41.

(dd) Es ſcheinet, dieſe Namen der zweien Weiber Lamech ſeien der Anfang der Rede Lamech, weil kurz vorher gehet der *Accentus Reſia*.

(ee) Etliche erklæren dieſen Text, als wenn Lamech warhafftig iemand umbgebracht hætte; Und zwar wie die Rabbinen wollen, den Cain. Und wære alſo die Meinung dieſe: Ihr meine Weiber (was bekummert Ihr euch viel darum, daſs ich einen ertodtet) und was gehets euch an. Laſt mich für den ſchaden ſorgen, die darauf erfolgende Straffe gieng ja mich und nicht euch an. Troz aber dem, der ſich an mich machen wolte, Cain ſoll nur ſieben mahl gerochen werden Ich aber

den, und einen Jüngling mir zur Beulen.

24. Cain ſoll ſiebenmahl gerocben werden, aber Lamech ſieben und ſiebenzig mahl.

25. Adam aber erkante nocbmalen ſein VVeib, und ſie gebar einen Sobn, den hies ſie (ff) Seth, denn Gott bat mir (ſprach ſie) einen andern Saamen geſezt für Habel, den Cain erwürget bat.

26. Und dem Seth wurde auch ein Sohn gebobren, welcben er hieſs (gg) Enos. Dazumahl fieng man an (hh) anzuruffen des *HERRN* Nahmen.

Theologus Wittembergenſis in Cenſura, cujus ſupra mentionem feci, in hoc capite ſequentia imprimis notat, & quidem verba ultima commatis 1: Ich babe bekommen einen Mann durcb den Herren; *contrariari dicit textui Hebraico, ideoque Lutherum ipſum hunc locum ita emendaſſe:* Icb habe den Mann den Herren. *Porrò commate 5. ubi legitur*: Und ſein Angeſicht verfiel; *oſtendit Lutherum multò clarius dixiſſe*: Und ſein geberd veſtellet ſich. *Commate 7. textum planè corrumpi, & gloſſam diſtortam addi, itemque ſcholion commati 15. ſubjunctum ridiculum eſſe affirmat. Denique comm. 21. pro vocabulo*: Pfeifer, *quod eſt apud Lutherum, malè ſubſtitui*: Harffeniſten. *Cæterum idem ille Theologus (nempe Abr. Calovius,) non modo hanc Sauberti verſionem ibi notat, verùm etiam in genere novam Biblior. Verſionem Germanicam haud vulgandam eſſe multis argumentis aſſerit, qualia ferè leguntur apud Guſt. Ge. Zeltnerum in Diſſert. de novis Bibliorum Verſionibus Germanicis non temerè vulgandis. Et hæc ipſa quoque ſententia fuit Martini Geieri, unde tam in litteris ad Hermannum Conringium proprio nomine ſcriptis, quàm in illis, quas juſſu atque nomine Jo. Georgii II. Saxoniæ Electoris ad Auguſtum Principem a. 1665. & 1666. exaravit, graviſſimis rationibus adductis novæ verſionis Brunſvicenſis conſilium avertere conatus eſt. At verò Princeps licet Geieri judicio multum tribueret, ingenuumque ejus animi candorem valdè probaret, ab inſtituto tamen opere nullis rationibus dimoveri ſe paſſus eſt, ejuſdemque adeo juſſu & auſpiciis nova verſio typis a. 1665. excudi cœpit. Verum anno ſequenti 1666. cum ad Caput uſque XVII.*

A *libri I. Samuelis deventum eſſet, interveniente Auguſti morte, labor iſte penitus abruptus eſt, atque exemplaria quotquot impreſſa fuerant omnia in Bibliotheca abſcondita ſunt. Memini ejuſmodi exemplar me vidiſſe Helmſtadii apud Reverendum Abbatem, Jo. Fabricium, qui illud dono Antonii Ulrici obtinuerat. Titulus hic erat*: Erſter Theil der Bibel, Welche aucb beſehl Herzogs Auguſti nach der Ebræiſcben Grundſprache überſezt Worden. h. e. Pars prima Bibliorum juſſu Ducis Au-
B guſti ex Hebraica lingua originali tranſlatorum.

Nova Bibliorum Germanicorum verſio adornata. « Sparſus non ita pridem « (*inquit Zeltnerus, cap. I. de novis Bibl.* « *verſionibus Germanicis*) rumor eſt, ſimile « quidpiam circa Scripturæ ſacræ verſio- « nem novam molitum eſſe nonneminem « Luthero acutius, ſuâ ſententiâ, cernen- « tem, ſuoſque labores illuſtris cujuſdam « civitatis miniſterio cenſuræ tradidiſſe; « ſed cum incerta adbuc fama illud ferat, « neque liquidò ſatis pateat atque conſtet, «
C utrùm nova hæc editio diverſa ſit ab ea, « cujus Joan. Frid. Mayerus, *lib. German.* « *contra Pietiſtas* quæſt. 6. in fine nuper « meminit tanquam Jacobi Bohmii expli- « cationibus inſtructæ, & cum imprimi « jam cœpta eſſet Magiſtratûs atque Mi- « niſterii Hamburg. auctoritate oppreſſæ, rem in ancipiti relinquimus. » *Hæc ille.*

Pentateuchus Germanicè ex verſione Lutheri fol. Witteberg. & Baſileæ 1523. & 1526. 8°. Ibid. 1524. Erfurti 1544.

† Libri Hiſtorici à Joſua uſque ad
D Eſther, ex eadem verſione, *cum figuris.* Auguſtæ Vind. Silv. Ottmar 1524.

Libri Hiſtorici & Poëtici, ex eadem verſione, fol. Witteb. 1524. Poëtici 8. Erfurti 1525.

Liber Job, interprete Godofredo Oleario, 4. Lipſiæ 1665.

† Pſalmus CXVIII. Germanicè, interprete Mart. Luthero. V. *Ejus tractatus de Confeſſione, &c.* in 4°. Witteb. 1521.

Pſalmi ſeptem Pœnitentiales ex Vulgata Latina, interprete Mart. Luthero, *qui novam Reuchlini ex Hebræo verſio-*
E *nem adhibuit*, A. 1517. V. *Tom. I. Oper. Germ. Lutheri pag. 23. & ſequent.*

Pſalmi omnes Germanicè juxta He-

habe in meinem Geſchlecht ſo viel Nachkommen und Leute, darzu hat mein Sohn Tubalkain ſamt ſeinen Geſellen ein ſo groſſe Anzahl von Schwerdtern, Spieſſen, Harniſch und Schilden im Vorrath, daſs der jenige viel übler zukurz kommen ſolte, der mich angreiffen wolte. Andere verdolmetſchen es ein wenig anders: Ich ſolte wohl einen Mann erſchlagen wegen meiner Wunden und einen Jüngling wegen meiner Beulen &c. Der Verſtand iſt dieſer: Schlüge mir einer eine Wunden oder nur eine Beule, wær es gleich jung und ſtarck, er ſolte mit dem Leben nicht darvon kommen. Ich wolte mich weit beſſer ræchen, als Cain ſoll gerochen werden. Ich habe eine weitläufftige Familie, darzu iſt mein Sohn ein Meiſter aller Waffen-Schmiede &c. und waren alſo dieſe reden Lamechs recht tyranniſche, trotzige und hoffærtige Worte.

(ff) Ebr. *Sches*, ein beſizender oder geſezter, weil von ihme die Welt iſt beſezet worden.

(gg) Ebr. *Aenoſch*, ein Menſch der mit Gefahr, Trübſal und Schmerzen umgeben iſt.

(hh) Oder: ſich zu nennen nach des *HERREN* Name, welche beide Meinungen der Grund-Text auch zulæſſet.

braicam

braicam veritatem ex verſione Lutheri, A 8°. Witteb. 1524. Norimbergæ, in folio majori, *magno charactere*, Jo. Petreii 1525.

« Hæc prima Pſalmorum verſio à Luthero concinnata multis in locis ad fontes Hebræos accedit propiùs, & à Germanico idiomate diſtat longius.» *Luther. in præfatione ſecundæ Pſalmorum editionis.*

† « Prima Pſalterii verſio de a. 1524. & à Jo. Dicmanno in Bibliis Germ. Stadenſibus in fol. & in 8°. excuſis,» (*ubi ſelectiones ejuſdem à poſteriori verſione, quæ* B *Bibliorum operi inſerta fuit, diverſæ ſingulis verſibus alio charactere ſubjiciuntur,*) & à Jo. Gottfr. Zeidlero in Hallenſi Tomo ſcriptorum Lutheri exhibetur, quæ tamen editiones inter ſe diſtant. *Jo. Melch. Krafft in Exam. Hiſtor. Verſ. Germ. Lutheri p. 21. & 22.*

† *Novam quoque primæ hujus Pſalterii verſionis à multis ob raritatem deſideratæ editionem moliti ſunt FRANZIUS, ut patet ex præf. ejus ad librum de Interpr. Scr. p. 53.* C Jo. Frid. Mayerus, *qui in Hiſt. Verſ. Luth. pag. 11.* primæ illius verſionis exemplum è Bibliotheca Rud. Auguſti Luneburg. Ducis ſibi conceſſum, ſuaque opera brevi recudendum eſſe refert; & Jac. Frid. Reimmannus, qui ante editionem à Dicmanno & Zeidlero nuper curatam idem ſe propoſitum tenuiſſe fatetur *in Introd. ad hiſt. litt. pag. 35. ubi ſimul codicem ſuum, qui editionem Norimbergenſem continet, deſcribit.*

Iidem, editio altera (Germanico idiomati accommodatior, & ab Hebræis longiùs diſtans, *ut ſcribit in ſua præf. Lutherus,*) in 8°. Lipſiæ 1531. 1533. 1537. 4°. D Lipſiæ 1574. 1587. 1591. 12. Halæ Saxonum 1593. 1603. Cum ſummariis & explicationibus Dan. Crameri, 4°. Lipſiæ 1618.

Pſalmi Lat. & Germ. ex verſione Lutheri, fol. Lipſiæ 1566.

Iidem ex Hebræo verſi ab Adamo Reiſnero. 8°. Francof. 1568. 1608. Veſaliæ, Duyſburgi 1685.

Iidem ex Hebræo, interprete Martino Opitio, 12. Luneburgi. Sternen 1641.

Iidem ex verſione Georgii Schmalking, in 8°. Lipſiæ, Erneſti Vogelini, *abſque anno.* E

† Liber Jobi, ex Hebraico textu originali in Germ. ſermonem de novo tranſlatus, cum paraphraſi notiſque brevioribus, auctore Renato Andrea Kortüm Eccleſ. Aſcherſleb. 4°. Lipſ. apud Th. Fritſch 1708.

Proverbia ex verſione Lutheri cum explicatione Melanchthonis, 4°. Francofurti 1525.

Proverbia, Eccleſiaſtes & Canticum Cant. ex ejus verſione anno 1527. edita *Mayerus pag. 15.*

† Eccleſiaſtes Germanicè ex verſione Chriſtophori Seebachii, 8°. Halæ 1705.

Hæc verſio notatur à Th. Ittigio in præf. Bibl. Germ. à 1708. conf. Zeltnerus de nov. Bibl. Verſ. Germ. p. 18.

Canticum Canticorum German. ex verſione Chriſtoph. Wellhameri, 4°. Norimbergæ 1636.

Idem ex verſione Erneſti Mulleri, 8°. Francofurti 1656. Gieſſæ 1658.

Prophetæ omnes Germ. ex verſione Lutheri, fol. Witteb. Lufft 1532. 8°. Ibid. 1537. fol. Francofurti 1562. 8°. Luneburgi 1626.

Iſaias & Zacharias Germ. ex ejus verſione, 4°. Wittebergæ 1528. 1529.

† Prophetiæ Iſaiæ, ex Hebraico textu originali in Germanicam linguam de novo tranſlatæ, cum paraphraſi, notulis, tabula geographica, & appendice, quo nomina peregrina hominum, regionum, &c. quæ in hoc Propheta occurrunt, explicantur. Autore Renato Andrea Kortüm, 4°. Lipſiæ, apud Thomam Fritſch, 1709.

† *Ex præfatione:* « Hæc libri præſtantia me movit, ut eundem ad textum originalem accuratiùs inveſtigare, & more, quem in libro Hiobi jam obſervavi, paraphraſi quadam ſimul enarrare fuerim aggreſſus.... Neque verò laborem inutilem vel quo alii jam defuncti fuerint, me ſuſcepiſſe ſpero. Librum ſacrum hic ad veritatis fundamentum exquiro. Metaphraſi paraphraſin adjungo, ut quantum illæ inter ſe conveniant, ſtatim dijudicari queat; in illa litteram textus Hebraici ſimpliciter ſequor, in hac omnibus circumſtantiis probè invicem collatis rem expono, ſimulque ſtylo utor tam conciſo tamque perſpicuo, ut etiam infans difficillima dicta intelligere poſſit. Ac in eo quidem inſtitutum meum planè diverſum eſt à more illorum, qui commentarios atque homilias vel breviores expoſitiones in S.Scripturam ſcripſerunt, &c.« *Hic autor, ut fertur, plures ejuſmodi novas librorum ſacrorum verſiones Germanicas in poſterum luci publicæ dabit.*

Daniel ex Lutheri verſione, 4°. Ibid. 1530.

Jonas & Habacuc, in 4°. Ibid. 1526.

Libri Apocryphi German. ex eadem verſione, 8°. Auguſtæ Vindelicorum 1529. 1530.

† Sapientia Salomonis ex eadem verſione, in 4°. Witteb. 1529.

Libri Sapientiæ & Eccleſiaſtici, Germ. ex verſione, *uti nonnullis videtur*, Go-

doſr. Arnoldi, 8o. cum notis criticis Halæ 1705. & 1706.

Liber Jeſu Sirach ſive Eccleſiaſticus, Germ. 8°. *abſque loco* 1570. In 24. Argentorati 1607.

Idem, Proverbia Salomonis, liber Sapientiæ & liber Tobiæ, German. in 18. Lubecæ 1603.

Novum Teſtamenrum ex Græco in Germanicum idioma converſum à Mart. Luthero, *ſtudio atque cenſura Philippi Melanchthonis* (opus trium menſium & dierum aliquot, *ut facilè eſt col igere ex his quæ à Joh. Frid. Mayero pag. 5. 6. 7. referuntur.*) in folio. Wittebergæ Mich. Rolther, 1522.

« Non ſolum (*inquit Lutherus in Epiſt. ad Spalatinum circa 5. Aprilis 1522.*) Joannis Evangelium, ſed totum Teſtamentum Novum in Pathmo mea verteram: verum omnia nunc elimare cœpimus Philippus *Melanchthon* & ego. »

« Novum Teſtamentum *ex verſione German. Lutheri* primò prodiit menſe Septembri A. 1522. circa diem Matthæi. Cumque Wittebergæ prima editio in lucem exiſſet, certatim variis in locis recuſa, atque intra paucorum annorum ſpatium Auguſtæ Grimæ, Argentorari, & iterùm Wittebergæ ejuſdem anni 1522. menſe Decembri impreſſa prodiit, » *Mayerus ibid. pag.* 7.

« Quis ſatis enarrare queat (*ait Jo. Cochlæus pag.* 54. *comment. de actis & ſcriptis Lutheri*) quantus diſſidiorum, turbationumque & ruinarum fomes & occaſio fuerit Novi Teſtamenti tranſlatio (*a Luthero facta?*) in qua vir jurgiorum, datâ operâ, contra veterem & probatam Eccleſiæ lectionem multa immutavit, multa decerpſit, multa addidit & in alium ſenſum detorſit, multas adjecit in marginibus paſſim gloſſas erroneas, atque cavilloſas, & in præfationibus nihil malignitatis omiſit, ut in partes ſuas traheret lectorem. Inventi ſunt igitur ex Germanis, qui ex ea tranſlatione admiſſos ab eo paſſim errores & mutationes collegerunt alii ſupra mille, alii pauciores. Inter quos ſanè Hieronymus Emſer præcipuam laudem promeruit. » *Idem ibid. pag.* 60. « Optimis quibuſque videbatur Lutherus nimis malitiosè graſſari in ſacras literas Novi Teſtamenti, è quorum canone, audaci cenſurâ, rejiciebat Epiſtolam ad Hebræos, Epiſtolam Jacobi, Epiſtolam Judæ & Apocalypſim Joannis .... Et datâ operâ, ipſe (*Lutherus*) pleraque loca Scripruræ aliter vertebat, in aliumque ſenſum trahebat, quam habebat Eccleſia, præſertim verò in his locis quæ notiſſima cunctis vulgò A erant; (*plurima hic allegantur.*) *& pag.* 61. Hæc exempli gratiâ commemorata ſint: Ex quibus facilè cognoſcitur, Lutherum peſſimâ intentione Novum Teſtamentum eo tempore in linguam vertiſſe Germanicam, ſcilicet ut convincerer aut ſaltem perſuaderet populo, Eccleſiam in textu ſacro ſæpe erraſſe, & Germanos hactenus uſque ad prædicationem ſuam nunquam anteà verum & germanum audiiſſe Evangelium. Ipſe tamen poſt aliquot annos priorem ſuam B *Novi Teſtamenti* editionem in pleriſque locis notavit; adeo ſanè ut ex ſolo Matthæi Evangelio adnoraverint quidam locos 33. in quibus aliter habet ſecunda editio ejus quàm prima, quæ poſteriorem quinque annis præceſſerat. Nec his verſionibus contentus, Latinam quoque editionem, à propria ſua Teutonica in multis diverſam adjecit anno poſt primam editionem ſeptimo, (*A.* 1529.) ſcilicet ut non ſolùm Germanos, verùm etiam Latinos quoſlibet in ſacra Evangelii lectione perturbaret. *Hactenus Joan. Co-* C *chlæus.*

« Inter omnia jejuniſſimum eſt (*inquit Vitus Lud. a Seckendorf l. 1. comment. de Lutheraniſmo ſect.* 52. §. 127. *ad a.* 1522) quod hîc tantopere commendatur, in quo *Cochlæus* errores in verſione Novi Teſt. à Luthero commiſſos demonſtrandos ſibi ſumit. Nam totius propemodum reprehenſionis fundamentum, diſcrepantiæ Lutheranæ verſionis à Vulgata Latina, aut variæ quorumdam exemplarium lectioni innititur; cum tamen Lutherus apertè profeſſus ſit, ſe Græcum D textum Latino prætuliſſe, quod & alii interpretes fecerunt, in primis Eraſmus. *Idem pag. ſeq.* Verum eſt ex diverſis Bibliorum exemplaribus diverſitati verſionis aliquam multis locis cauſam extitiſſe, & Lutherum in editionibus poſterioribus, cùm codices plures & correctiores nactus eſſet, ipſum non pauca, de quibus in notis ſuis litigat Emſerus, mutaſſe, omiſſa ſuppleviſſe, aut quæ per errorem irrepſerant, ſuſtuliſſe. » *Ita hic Lutheranus.*

Novum Teſtam. Latinè ex verſione E Eraſmi; & Germanicum ex verſione Lutheri, Lipſiæ 1522.

Novum Teſtamentum Germanicum ex verſione Lutheri, fol. Auguſtæ, Silvani Ottmari 1523. die undecima Junii, Witteb. 1523. fol. & 8°. Ibid. 1524. fol. Auguſtæ & Norimb. 1524. Argent. 1525. fol. Witteb. 1526. Argent. 1527. In 4°. Witteb. 1528. fol. Argentor. Wolfg. Kopphi 1530. Francoſ. 1534. 8°. Auguſtæ 1535. 4°. Lipſiæ 1540. 4°. & 8°. Wit-

A
teb. 1540. 4°. Ibid. 1542. 8o. Norimb. 1555. 16. Argentorati 1561.

Novum Teſtamentum Latinè ex verſione Eraſmi, & Germanicè ex verſione Lurheri, in 8°. Francof. 1561. 4°. Ibidem 1563. Wittebergæ 1565. Francof. 1570.

Idem German. Lutheri, 4o. Magdeb. 1563. 12. Ibid. 1570. 16. Antuerp. 1570. 8°. Francof. 1580. 1581. 12. Ibid. 1582. 8°. Argent. 1588. Francof. 1589. Witteb. 1593. Norimb. 1598. V. *idem Polygl.* 1599. 4°. Wittebergæ, 1605. 12. Hanoviæ 1605. 4°. Ambergæ 1606. 4°.
B
Witteb. 1609. in 8°. & in 24. Hanoviæ 1611. 8°. Witteb. 1612. Gall. & Germ. 8°. Hanoviæ 1612. Germ. 12. Francof. 1614. 4°. Roſtochii 1617. 8°. Argent. 1617. Norimb. & Argent. 1618. 12. Francof. 1619. in 4°. Goſlariæ 1619. in 12. Luneburgi 1626. in 24. Francof. 1631. 8°. Norimbergæ 1647. Francofurti 1649. Hanoviæ 1664. Wittebergæ 1680. 1682. Luneburgi 1683. in 12. Ibid. 1690. in 24. Ibid. 1691. in 12. Lipſiæ 1691. Græcè & German. ex recenſione Jo. Leuſden,
C
12. Luneburgi 1693. Germ. in 8°. Lipſiæ 1694. 1696. in 12. Slewici 1698. Lipſiæ 1699. 8°. Stutgard. 1699. 1704. Idem Gr. & Germ. cum præſatione Winkleri, 8°. Luneburgi 1702. Idem ex recenſione Jo. Henrici Maii cum præfatione Winkleri, 8°. Gieſ. Haſſorum 1705. German. 8°. Bremæ 1707. Idem V. Biblia Polyglotta 1712.

† Novum Teſtamentum, Germanicè, ex verſione Mart. Lutheri, cum ſummariis, locis parallelis, & locorum difficiliorum expoſitionibus, è Gloſſis Lutheri
D
aliorumque Doctorum annotationibus deſumtis, addita quoque ſingulorum capitum praxi, ad optimorum exemplorum fidem correctum atque emendatum à Jo. Reinh. Hedingero. 8°. Bremæ, Phil. Gottfr. Saurmanni, 1703. 2. editio 1707. *Præmiſſa eſt præfatio, in qua hujus editionis inſtitutum prolixius enarratur.* 8°. *Stutgardiæ* 1704. 3. *editio* 1711.

† *Ex præfatione:* Textus Germanicus ad textum originalem, antiquiſſimum verſionis Lutheri exemplar, optimaſque
E
editiones recenſitus eſt, defectus connexionum, particularum, &c. imò integrarum linearum, phraſium & dictionum ſuppleti; interpunctioneſque ad mentem Scripturæ reformatæ ſunt: *Gloſſas Hedingeri notat Th. Ittigius in præfat. Bibl. Germ. a.* 1708.

Novum Teſtamentum Germanicum ex verſione Silvani-Otmar 8°. editum a. d. 1535. *ut refert Index libr. Bibl. Barberinæ, Tom. 2. pag.* 146.

A
Novum Teſtamentum German. ex verſione Jo. Adami Loniceri, 8°. Francofurti 1590.

N. Teſtamenti nova & cum textu originali magis conſonans tranſlatio à Gaſpare Erneſto Triller concinnata. 8°. Amſtelodami 1703.

† *De novis Trilleri atque Reizii N. T. tranſlationibus Germanicis ubi dicendi initium facit G. G. Zeltnerus in Diſſ. de novis Bibl. Verſ. Germ. &c.* §. 14. *p.* 17 « Utraque, *inquit*, affectatum à Lotheri verſione recedendi ſtudium & verbis apertis «
B
& re ipſa quoque, in illis præſertim locis, « ubi nihil quicquam cauſæ erat nllius mutarionis, præ ſe fert atque prodit. Altera interpretatio, quæ C. E. Trilleri nomen in fronte exhibet, auctorem Scholæ « Ilfeld. in finibus Hercyniis Rectorem « agnoſcit, ... *qui* jam paullo antehac dubiis quibuſdam circa verſionem Lutheri « motis, quid machinaretur, ſignificavit, « quæ dubia *Indagationum in loca quædam* « *N. T.* nomine Amſtelod. 1699. & 1702. « minuta chartæ formâ impreſſa proſtant, « & examini à nonnullis accurato jam dum «
C
ſunt ſubjecta ... *Verſionis Trillerianæ editio* Amſtelodamum mentitur, typis, ut « cuilibet pater, Germanicis clam excuſa » *Utriuſque jam Trilleri nimirum atque Reizii rationes, quibus in præfationibus, verſionibus ſuis præfixis, inſtitutum ſuum munire laborarunt, Zeltnerus ſub examen revocat atque refellit.*

† *Gottfridus Olearius in Obſervat. ad Matth. c. IV,* 14. 15. §. 9. *data occaſione indolem hujus verſionis ita delineat:* « In « genere animadvertendum, totum iſtud «
D
quod Trillerus ſequitur vertendi inſtitutum, nullum penitùs uſum babere. « Nempè ipſas litteras & apices ferè Græci textus, ut quondam Aquilas Hebraici, « Germanicis verbis exprimere conatus « fuit. Cui verò quæſo verſio hujuſmodi « profuerit? non plebi certè Chriſtianæ, « quæ verſioni hujuſmodi intelligendæ planè eſt impar .... Multò minùs eruditis « iſta profuerit verſio, quibus ſi vera vis « atque emphaſis vocum à Trillero demùm eſt diſcenda, malè profectò cum «
E
illis agitur. ... §. 10. Impuritas verò illa « linguæ, quæ eſt ex affectata iſta literam « ipſam Græci textus exhibendi diligentia, « primò non poteſt non turbare patientiſſimum etiam lectorem, ut vel pereat « ipſius ad res attentio, vel attentum etiam « ſenſus fugiat. ... » *Docet inde* §. 1. 18. *& exemplis confirmat interpretem Hebraicarum N. T. phraſium nullam prorſus habere rationem; vocum etiam quarumdam uſum haud planè accurateque eſſe; imprimis in particulis aberrare; ſuperſtitiosè etymolo-*

gias ſectari, numerum, formas temporum, participia, infinitivos, &c. moroſè plerumque reddere noſtra quoque lingua, ubi minimè ejus indoles id fert; in articulis præter rem ſæpe emphaſin quærere; & quæ ſunt ejus generis vitia alia, quibus ubique ſcatet hæc verſio.

† *Sed & Thomas Jetigius in præf. Bibl. Germ. an.* 1708. *Trilleri verſionem ex alia ratione reprehendit, eamdemque erroneam auctoris ſententiam, circa doctrinam de Satisfactione Chriſti & Juſtificatione per ſolam fidem in locis, quæ huc pertinent, ſatis ſuperque prodere docet.*

Novum Teſtamentum Germanicum cum Pſalterio, libello precationum atque canticorum & aliis nonnullis, ſumptibus perilluſtris Matronæ Annæ Mariæ Viduæ de Sack in Lubchen, natæ de Schweinitz in Erain, in uſum pauperum excuſum (quodlibet exemplum incompactum nonniſi ſex groſſis Miſnicis conſtat) 8°. Javoriæ Sileſiorum 1710.

Quatuor Evangelia Germ. Lutheri. 8°. Auguſtæ Vindelicorum, Sigiſmundi Grim. 1522.

Quatuor Evangelia, Acta Apoſtolorum, Epiſtolæ Pauli ad Romanos & ad Hebræos Germanicè, *characteribus Rabbinicis*, ex verſione Eliæ Schadæi, 8°. Argentorati 1592.

« Elias Schadæus characteribus Rabbinicis Evangelium Lucæ & Joannis cum Actis Apoſtolorum & Epiſtolis ad Romanos & ad Hebræos ex verſione Mart. Lutheri edidit. » *Acta Lipſienſia Septemb.* 1710. *pag.* 404.

Epiſtolæ Apoſtolorum, German. Lutheri. 8°. Wittebergæ 1537.

Epiſtola ad Romanos, German. Lutheri. Grimæ 1523.

Apocalypſis Joannis cum introductione, Germ. in 4°. Boeſlaviæ 1612.

SECTIO QUARTA.

BIBLIA GERMANICA Lutheri,

A Calvinianis, aut cum illorum notis vulgata.

Annus editionis.

1579 Biblia Germanica Lutheri cum icone Adminiſtratoris Joannis Caſimiri Palatini Electoratûs, in fol. Neoſtadii, Matthæi Hardewiſchi 1579.

« Quatuor hujuſmodi (*i. e. a Calvinianis procurata*) Bibliorum Lutheri editiones memorabiliores notæ ſunt, in quibus tamen nonniſi tres lucem publicam aſpexerunt: quarta, dum ſudarent in excudenda eadem typothetæ, oppreſſa. Inter publicatas antiquiſſimas, Neoſtadienſium in Palatinatu inferiori typis impreſſa claret, quippe quæ an. 1588. à Davide Pareo Heidelbergenſi Profeſſore, operam imprimis navante & conferente ſuam, novis præfationibus, ſummariis, & notis marginalibus aucta prodiit, poſtquam & ſine hiſce argumentis anno 1579. excuſa ibidem jam ante prælo exierat. Poſterioris editionis eò major à noſtris habita fuit ratio, quò majus Eccleſiæ noſtræ (*ſc. Lutheranæ*) ex ea metuendum fuit periculum; unde etiam à Jacobo Andreæ ſub cenſuram vocata, idemque Theologus non multo poſt Jo. Georg. Siegwartum Hyperaſpiſtem nactus eſt. » *Ita Guſtavus Georg. Zeltner pag. 9. cap. 1. de novis Bibliorum verſionibus Germanicis, &c.*

Eadem, accurante Davide Pareo, cum novis præfationibus, ſummariis & notis marginalibus, in 4°. Neoſtadii ad Hartam, Matth. Harniſch 1587-88.

Biblia Germanica Lutheri cum ſummariis ejuſdem Parei, 4°. Ibid. 1591.

Biblia Germanica Lutheri à Crypto-Calvinianis Saxonicis, *ſcilicet Joanne Salmuth concionatore aulico Chriſtiani I. Electoris Saxonici, Urbano Pierio, Davide Steinbachio & Gaſpare Rudelio, induſtriâ Nicolai Crellii Cancellarii edi cœpta anno 1589. & non ultrà ultimum librum Paralipomenon producta fuit.* In 4°. edita anno 1593.

« Dicuntur ſub finem ſeculi ſuperioris in Saxonia Crypto-Calviniani ejuſmodi editionem Bibliorum Lutheri Calviniano infectam fermento ſub prælo habuiſſe, ſed quam, tametſi fermè ad dimidiam partem jam perducta eſſet, ſupprimi intercipique contigit. Vide prolixiùs hujus verſionis fata recenſentem Chriſt. Schlegelium in vita Theophili Glaſeri Superintendentis Dreſdenſis pag. 49. & ſeq. » *Jo. Frid. Mayerus pag. 63. hiſt. verſionis German. Lutheri.*

Zeltnerus ibidem ut ſupra pag. 10. 11. 12. *de hac verſione ita ſcribit:* « Licentiati Joannis Salmuth in eo conſtitit labor, ut præter tabulas quaſdam novè concinnatas, Lutheri præfationes in vetus Teſtamentum omitteret, earumque loco dicta Patrum collocaret de Moſe & præſtantia librorum Moſaicorum agentia, adjectis inſuper argumentis ex Tremellio petitis, & gloſſis ex authoribus XII. depromptis, in quibus Calviniana, ut vocant, dogmata variis modis incruſtata fuere. Procurata fuit hæc editio induſtriâ ſingulari Nicolai Crellii Cancellarii, & recognita ab Urbano Pierio, Davide Steinbachio, & Caſpare Rudelio. Mor-

» tuo Chriſtiano I. Electore, omnia exem- A
» pla luci publicæ ſubtracta ſunt. Ita quæ
» imprimi cœpta ſunt Biblia Crypto-Cal-
» viniana anno 1589. & ultra Pentateu-
» chum non longè, ut videtur, producta
» anno 1591. otium typographis iterum fe-
» cerunt. »

« Exemplar Bibliorum illorum quod
» poſſideo (inquit Clariſ. Lyſerus in ſuis
» animadverſionibus ad me miſſis) conti-
» net non tantùm Pentateuchum, ſed &
» plurimos libros Hiſtoricos Joſuem, Ju-
» dices, Ruth, Libros Regum & Parali- B
» pomenon. De his Bibliis, & erroribus
» eorum quod ad gloſſas attinet, legi poſ-
» ſunt Franciſci Conſtantii de Bibliis Li-
» centiati Salmuthi, &c. edita 1593. 4°.
» Narratio brevis & vera de Chriſtiana
» vita & obitu Chriſtiani Electoris Saxo-
» nici, evulgata, Dreſdæ 1695. in 4°.

Biblia Germanica Lutheri cum ſum-
mariis Davidis Parei, & figuris, fol.
1594 Neoſtadii, & Francofurti 1594. *Exem-
plaria, quæ annos* 1594. 1607. 1613. *præ-
ferunt, ejuſdem ſunt editionis, ſc. anni* C
1594.

Eadem à Theologis Herbornenſibus
recognita juxta editionem Francofurta-
nam, in 8°. Herbornæ 1595. *Editio an-*
1595 *norum* 1595. 1601. 1608. *eadem eſt:*

« Altera id genus ἔκδοσις *ut ſcribit Zel-*
» *tnerus ibidem p.* 9.) apud Herbornenſes
» Naſſovicos in lucem emiſſa Biblia quo-
» que Lutheri exhibet, ſed ex impreſſione
» non Wittembergenſi, verum Francofur-
» tana deſumta. Iſti omiſſis præfationibus
» Lutheri, & marginalibus ejuſdem gloſſis,
» nova pariter argumenta & indicem do- D
» ctrinarum ad palatum ſuum facientem
» adjecerunt, multiſque aliis pro iocru-
» ſtanda doctrina ſua facientibus Faculta-
» ti Theologicæ Witteb. anſam dederunt,
» ut & ab hac Bibliorum impreſſione Ec-
» cleſias Evangelicas præmonendas eſſe pe-
» culiari ſcripto (a. 1598. *edito*) cenſeret. »

1596 Eadem, in fol. Neoſtadii 1596. In 8°.
Herbornæ 1601.

Eadem cum locis communibus per
Gregorium Schonfeldium, in folio, Caſ-
1601 ſellis 1601.

Eadem cum ſummariis Davidis Parei, E
1607 in fol. Heidelbergæ 1607. In 8°. Her-
1608 bornæ 1608.

Eadem, in fol. Hanoviæ & Neoſta-
1613 dii 1613. *Ad calcem hujus editionis nota-
tur annus* 1594.

1616 Eadem, in 8°. Herbornæ 1616.

Eadem cum annotationibus Pauli Toſ-
1617 ſani, in folio. Heidelbergæ 1617.

« Tertium in eadem Eccleſia (*ſc. Cal- «
viniana*) & prioribus non diſſimile Bi- «
bliorum opus Heidelbergenſes typogra- «
phorum officinas exercuit primùm, po- «
ſtea verò & Francofurtenſium curis ſe- «
mel iterumque ac nuperrimè (*anno* 1693.) «
demùm recuſum & Falckeiſianorum Bi- «
bliorum nomine ſæpiùs celebratur gloſ- «
ſis, ut vocant, aliiſque additamentis in- «
ſtructum non inutilibus ac ineruditis, «
ſed paſſim ad dogmata Reformatorum «
attemperatis. Auctorem agnoſcunt ea «
omnia Paulum Toſſanum Danielis filium «
Heidelbergæ Profeſſorem, à quo in con- «
finio annorum 1617. & 1618. hæc prima «
vice prælo ſubjecta ſunt, exinde verò «
multorum applauſum meruere; ita ta- «
men, ut neque à noſtris errores intacti «
ſint prætermiſſi, inter quos præter alio- «
rum obſervationes hinc inde ſparſas, «
Winckelman. Gieſſ. Theologi. (*Diſput. «
Gieſſ. t.* 8.) ſtudium eminet. » *Zeltnerus
pag.* 10. *ibid. ut ſupra. conf. Thom. Ittigius
præf. Bibl. Germ. a.* 1708.

Biblia Germanica Lutheri in 8°. Her-
bornæ 1621. In 4°. Ibid. 1622. In 4° 1621-22
Leidæ 1631. In 8°. Herbornæ 1635. In 1631-35
fol. Baſileæ 1644. In 8°. Amſtelodami 1644
1649. in 12. Ibid. 1649. 1649

Eadem cum gloſſis Pauli Toſſani, ad-
ditis notis ex Belgicis Bibliis anni 1637.
& Joannis Diodati, aliiſque, in fol. Ba-
ſileæ 1663. 1665. 1667. 1678. Franco- 1663
furti 1668. 1693. Marpurgi 1679. 1694. 1668

Eadem *ſine gloſſis*, in 12. Amſteloda-
mi 1672. 1686. In 8°. Genevæ & Fran- 1672
cofurti 1679. 4°. Altemburgi 1679. Bre- 1679
mæ 1681. fol. Baſileæ 1682. 8°. Bremæ 1681-2
1682.

Eadem ex optimis editionibus recog-
nita cum ſummariis & locis parallelis,
4°. Francofurti, Knochii 1707. Lipſiæ 1707
1707.

Pentateuchus Germanicè ex verſione
Lutheri, in 8°. Baſileæ 1523.

Pſalmi Germanicè ex prima verſione
Lutheri, in 8°. Ibid. 1524. Iidem ex ſe-
cunda verſione, in 12. Ibid. 1674.

Novum Teſtamentum ex ejuſdem ver-
ſione, in fol. & in 4°. Baſileæ 1523. Idem
charactere Latino, in 8°. Ibidem 1523.
In fol. Ibid. 1524. Idem Latino-Ger-
manicum litteris Latinis in 8°. Baſileæ
1556. Idem ex recenſione Parei, in 12.
Neoſtadii 1606. In 24. Amſtelodami
1632. Idem 8°. Leidæ 1646. In 24.
Amſtelodami 1659. In 8°. Haganoæ
1664. In 12. Amſtelodami 1669. 1686.
1696.

SECTIO QVINTA.

BIBLIA SAXONICA,
ſeu dialecto inferioris Saxoniæ expreſſa.

CUm omnia Bibliorum Saxonicorum exemplaria, quæ hic recenſentur, videre non contigerit, quædam etiam non fuerint ad manum, nobis vitio non vertetur, ſi Bibliis dialecto inferioris Saxoniæ exaratis quædam idiomate Miſnico conſcripta per errorem adjunxerimus.

Biblia Saxonica cum poſtillis Nicolai de Lira, Coloniæ, *abſque anno. At poſtquam plures jam tum editiones fuerant juris publici, id quod innuit præfatio: differt facta non parùm à Lubecenſi editione ſequenti.*

De hac editione ſic loquitur Kortholtus cap. 25. n. 34 tract. de variis Script edi-
» *tion. pag.* 346. « Hanc tranſlationem
» Coloniæ editam eſſe, præfatio indicat;
» tempus autem impreſſionis ibi non deſi-
» gnatur, nec aliunde etiam, quòd titulo
» carent quæ nobis quidem innotuerunt
» tria hujus editionis exemplaria, certò
« haberi poteſt. Exhibet verò is ipſe co-
« dex textum Biblicum hinc inde gloſſa-
» tum, & ita quidem ut gloſſæ ex Nicolao
» de Lira petitæ, non, ut fieri ſolet, ſeor-
» ſum Scripturæ verbis, vel in margine,
» vel circa finem adjectæ, ſed continuâ ſe-
rie illis permixtæ ſint, uncis que duntaxat
& aſteriſcis ab iiſdem diſtinctæ. «

» *Idem pag. ſeq. poſt laudata quædam ver-*
» *ba Germanica ſubdit:* « Ex quibus & hoc
» apparet non tam novam verſionem ex-
» hibere Colonienſia hæc Biblia, quàm
» verſionis cujuſdam Germanicæ jam an-
» tea publicatæ textum recognitum, &
» emendatum; quam quidem vetuſtiſſi-
» mam fuiſſe oportet. Codicem enim, de
» quo hic agimus, Colonienſem Lubecen-
» ſi, (*dialecto inferioris Saxoniæ exarato*)
» antiquiorem eſſe, hinc conjicio, quòd
» gloſſarum Lirani ita in præfatione me-
» minit Editor, ut facilè appareat primum
» fuiſſe ipſum, qui Germanicè quidem hoc
» modo textum Biblicum illuſtrare ſatege-
rit. „ *Hæc ille.*

Biblia dialecto inferioris Saxoniæ cum poſtillis Nic. de Lyra. Coloniæ abſque anno.

Biblia dialecto inferioris Saxoniæ cum Nicolai de Lyra aliorumque gloſſis, in fol. *In quorum fine ſic legitur:* Omni cœleſti militiæ dicimus gratias, cujus cum auxilio & interceſſione hoc ſanctum opus in aliquem uſum ſanctæ Eccleſiæ Catholicæ cum magna cura & diligentia emendatum & fundamentaliter reviſum, & his æneis literis impreſſum & feliciter abſolutum per Stephanum Arndes in Im-
A periali urbe Lubeca, anno noſtri Domini M. CCCC. XCIII, ipſa die ſanctæ Viduæ Eliſabeth, quæ erat dies 19. menſis Novembris.

† *Gloſſæ in hac editione textui ipſi continua ſerie permixtæ ſunt, nec niſi lineolis quibuſdam & aſteriſcis ab eo diſtinctæ. Caput Geneſeos III. ſic incipit:* Den de Schlanghe was ſneydigher wen alle de Derte der Erden de Ghod der Herre macket hadde. &c. *E gloſſis celebri præ cæteris illa, quæ verba Gen.* 3. 16. Under
B der macht des Mannes werſtu weſende, unn he ſchall aver dy herſchoppen; *hoc modo exponuntur:* dy vakene to pyneghende un to ſlaende. *Plura de hoc codice refert Jo. Fr. Mayerus Hiſt. verſ. Germ. Luth. p.* 190. 191.

Biblia Saxonica ex eadem verſione, ſed multis locorum millibus variè tranſlata, *Malin Krot pag.* 88. *diſſert. de origin. Typogr.* 2. vol. in fol. Halberſtadii 1522.

« Eſt & Lubecenſis Bibliorum editio «
plebeja Saxonicâ dialecto, itidem cum «
C ſuis gloſſis, ex qua, florente jam Luthe- «
ro, Halberſtadienſis alia eſt expreſſa. »
Hæc Conringius loquens de Bibliotheca Guelferbytana in epiſtola gratulatoria ad Principem Auguſtum pag. 59. 60.

Sequentes Bibliorum Saxonic. editiones ſunt ad verſionem Germanicam Lutheri conformatæ.

Biblia in idioma inferioris Saxoniæ juxta verſionem Lutheri tranſlata à Joanne Bugenhagio, cum ejus ſummariis, 4. vol. in 8°. Argentorati 1524-30.

D Eadem, in 8°. Wittebergæ 1532.

Eadem in folio, Lubecæ, Ludovici Dieſt 1533. Argentorati, Vindelii Rihelii 1535. Magdeburgi, Mich. Lotheri 1536. Wittebergæ 1541. 2. vol fol. Magdeburgi, Seeliſch 1545. Ibidem 1554. Wittebergæ 1558. 1561. 1565. Francof. 1566. Magdeburgi 1578. 2. vol. 4°. Roſtochii, Jacobi Lucii 1580. in fol. Witteb. 1595.

Eadem recognita, emendata & elegantiori ſtylo reddita à Davide Woldero, fol. Hamburgi 1596.
E
Ex ſcripto Dav. Wolderi Latinè reddito:
« In Bibliis noſtris Saxonicis non ſine «
gemitu & dolore obſervavi, quod ea- «
dem pluribus in locis partim D. Lutheri «
Bibliis non conſentiant, partim etiam «
contra veræ Saxonicæ linguæ naturam «
& ſtylum non nunquam coactè & ſtupen- «
dè in omnium prudentum Saxonum au- «
ribus ſonent.... Statui me officii mei «
limites impleturum, ſi Saxonicorum Bi- «
bliorum partes ſuſciperem, & eò alla- «
borarem, ut à mendis, erroribuſque «
emendarentur, & in debitum ordinem «

» rurſùs reſtituerentur.... In omni labore A
» meo, quem horum Bibliorum cauſâ in
» me ſuſcepi, illuc ſemper collimavi, ut
» Doctoris Lutheri Biblia non ſolùm appel-
» larentur, ſed etiam eſſent, manerentque,
» & ut veram & puram, Saxonicam lin-
» guam (à Miſnenſi, antiquo-Franconi-
» ca, & Ukerwendica linguis permixtam)
» in illis habere ac legere poſſent. »

« Anno 1596. David Wolderus me-
» taphraſin illam Saxonicam emendatam
» & paſſim non modo ad Lutheri ſenſum
» propius accedentem, ſed etiam elegan- B
» tiorem, civibuſque ſuis intelligibiliorem
» vulgavit Hamburgi. » *Jo. Frid. Mayerus pag. 65. hiſt. verſionis Germ. Lutheri.*

Eadem, in fol. Wittebergæ, Laur. Seuberliſch 1597. Hamburgi 1597.

Eadem uſque ad librum I. Regum. V. *Biblia Polyglotta Eliæ Hutteri* 1599.

Eadem, in 4°. Wittebergæ, Francof. 1599. in fol. Goſlariæ, Voigt 1613. 8°. Hamburgi 1619. 1620.

Myſtica & Prophetica Biblia Saxonicè ex verſione Lutheri tranſlata à N. Horchio in 4°. Marpurgi 1712.

C Biblia in Pomeranicum idioma (*quod eſt quædam dialectus inferioris Saxoniæ*) tranſlata ex verſione Germanica Lutheri juxta exemplar anno 1545. vulgatum, & edita juſſu Bugſlavi XIII. Pomeraniæ & Stetini Ducis, cum figuris, in 4°. Bardi in Pomerania, typis Joan. Wittenii 1588.

« A. 1528. Bugſlavus Pomeraniæ Dux
» Biblia ad exemplar verſionis Lutheri
» ann. 1545. vulgatum in Pomeranicum
» idioma transfundi, elegantiſſimèque
» cum figuris eximiis chartâ nitidâ typis D
» exſcribi juſſit formâ, quam quartam vul-
» gò appellant. Effigies Principis præfixa
» Hexaſtichon adſcriptum habet. » *Jo. Frid. Mayerus cap. 6. §. 2. pag. 65. hiſt. verſion. Bibl. Lutheri.*

Vetus Teſtamentum Saxonicum, fol. Wittebergæ 1523.

Pentateuchus Saxonicè, in fol. Wittebergæ, Mich. Lother. 1528.

Pſalterium Saxonicum, 4°. Lubecæ 1493.

Pſalterium Saxonicè ex verſione Lutheri, 4°. Wittebergæ 1525. Magdeburgi 1541. E

Liber Sapientiæ Saxon. 8°. Wittebergæ 1537.

Ultima pars Vet. Teſt. Saxonicè, in 4°. Magdeburgi 1533.

Libri apocryphi, Saxonicè, in 8°. Magdeburgi 1535.

Novum Teſtamentum Saxonicè ex verſione Jo. Bugenhagii. Wittebergæ 1523. in 8°. 1526. folio. Ibid. 1528. Magdeburgi 1539. 8°. 1553. 2. vol. 4°. Ibid. 1562. 1563. 1569.

In 8°. Hamburgi 1595. in 12. Ibid. 1597.

Idem, V. *Nov. Teſt. Polyglotton Hutteri* 1599.

Idem, 8°. Hamburgi 1605. in 16. Ibid. 1617.

Idem ex recognitione Davidis Wolderi, in. Ibid. 1626.

SECTIO SEXTA.

BIBLIA DIALECTO HELVETICA,

Et alia Germanica à Calvinianis tranſlata.

ANnotationes hujus ſectionis ut plurimùm excerptæ ſunt ex diſſertatione mſc. Joannis Bapt. Ottii ſacrarum litterarum Profeſſoris Tigurini, quam manu ſuâ exaratam mecum peroſſicioſè communicavit.

Biblia in linguam ſuperioris Germaniæ ſeu Helveticam converſa juxta Hebraicam & Græcam fidem, *partim ex verſione Lutheri, partim ex Miniſtrorum Tigurinorum, & præcipuè Leonis Judæ translatione, variis temporibus, ſcilicet* prior Veteris Teſtamenti *pars quæ ſic inſcribitur*: Vetus Teſtamentum Germanicè juxta originalem Hebraicam veritatem fideliſſimè verſum; ſecunda, tertiave anno 1525. quarta, *quæ Prophetas complectitur, cui titulus:* Omnes Prophetæ ex Hebraica lingua bonâ fide, ſummâque diligentiâ per Miniſtros Tigurinos in Germanicum tranſlati; & apocrypha (*ſic Proteſtantes vocant libros deutero-canonicos*) *quorum titulus ita Latinè ſonat:* Hi ſunt libri qui à veteribus inter canonicos non recenſentur, neque Hebraicè reperiuntur, recèns iterùm per Leonem Judæ in Germanicum tranſlati, additâ brevi præfatiunculâ anno 1529. Novum verò Teſtamentum *jam excuſum fuerat anno* 1524. Hæc omnia cum variis præfationibus & gloſſulis, 3. vol. in folio. Tiguri, Froſchoueri 1525-29.

Annus editionis. 1529

Ex vita Leonis Judæ manuſcripta ſtylo veteri Germanico, cujus auctor filius ejus eſſe putatur: hanc habet Joan. Jacobus Hottingerus Henr. filius: pag. 27. hæc verba extant hic Latinè reddita. Biblia in Ger- «
maniæ ſuperioris linguam nitidè conver- «
tit *Leo Judæ*, idque ſummo labore atque «
induſtriâ, perſuaſitque Froſchouerum ut «
in hujus finem majoris formæ characte- «
res fundi curaret... prout jam prius pa- «
raphraſes (videlicet Eraſmi quas Jude «
(*ſic*) noſter in Germanicum converte- «
rat prodierant) Edita ſunt poſtea Biblia «
minore formâ.

« De auctore verſionis hoc nunc lu- «
bet addere, (*inquit Joh: Bapt. Ottius in* «

» *diſſert. ſua*) Leonem Judæ non fuiſſe ſolum, ſed tum à Theologis aliis, tum à Judæo adjutum, nam ita de eo Geſnerus in Biblioth. ſua edita an. 1545. *Antea quoque* Leo Judæ *tota Biblia Germanicè reddiderat & ad Hebraicam veritatem cum Judæo quodam contulerat, quæ itidem hic edita ſunt.* Bonam ſcilicet partem de novo verterunt *Miniſtri Tigurini*, alios autem libros ita ut Lutheri verſionem ad manus haberent mutarentque, quæ vel minus cum dialecto Helvetica congruerent, vel à textu originali aliquid recedere viderentur... Alios autem ex Theologis Tigurinis in hoc ipſo opere non fuiſſe otioſos docet interior titulus editionis 1525-29. quartæ ſcilicet partis, quæ eos ſolos tranſlatores agnoſcit, ubi hæc verba habentur : *Per Theologos Tigurinos in Germanicum tranſlati...* Præterea ipſe Zwinglius in tractatu Germanico cui titulus : *Paſtor* ad ann. 1524. ſcribit: *Quamvis mihi propoſuerim ad tempus nihil ſcribere, ſed dimidium hunc annum totum in conferendo Hebræo, Græco & Latino textu conſumere, &c.* De eodem Zwinglio Bullingerus teſtatur illum adjuvante Leone Judæ & Felice Manzio (qui poſtea ad Anabaptiſtas deflexit) magnam ſacræ Scripturæ partem ex textu originali collatis 70. Interpretibus & Hieronymi verſione, traduxiſſe. »

Ex præfatione Miniſtrorum Tigurinorum quæ ante Prophetas extat. « Cum aliquot jam annis, libros Veteris Teſtamenti ſumma fide ſtudioque conferentes linguas publicè perlegiſſemus, multæ devotæ animæ nos inſtanter orarunt, ut verſionem noſtram in Prophetas præ aliis deſideratam ederemus in lucem, quod utut grave nobis videretur, annuimus tamen, &c.

1530, &c. *Aliæ editiones*, 2ª. abſque anno 1530. 1531. 1534. 1536. 1538. 1540. 1542. 1545. 1548. 1551. 1552. 1555. 1556. 1560. 1565. 1571. 1580. 1589 1596. 1597. 1598. 1618. 1636.

Biblia Germanica ex eadem verſione *litteris minutioribus & Latinis*, 6. vol. in 12. Tiguri, *abſque anno.*

Eadem abſque gloſſulis *charactere Latino, cum præfatione quæ continet informationem de numero editionum. Tertia Editio*, in 8°. Tiguri, Froſchoueri 1530.

Ex præfatione. « Quia anteà univerſa Biblia Germanica primùm formâ majore in folio, deinde minutiſſimis litteris & formis impreſſimus, ubi præfationes cum gloſſulis quibuſdam extant, illa autem ligaturis pluribus opus habent; Chriſtianæ quædam & piæ animæ nos exorarunt, ut Biblia univerſa uno volumine &

A ligaturâ in lucem daremus; iis gratificaturi, curavimus codicem rurſus legi & caſtigari, nudo textu abſque præfationibus & gloſſis hac forma excuſo, &c. «

« Obſervatum eſt, *ait Ottius*, inter hanc editionem & præcedentes nullum pene eſſe diſcrimen. «

« *Tigurini Theologi Germanicam Bibliorum* verſionem, quæ inde Tigurina dicitur, adornarunt; quanquam, uti in Latina interpretatione, ita Leonis Judæ in illis Germanicis præcipuam quoque induſtriam omnes prope fateantur poſi-

B tam fuiſſe. Edita autem iſthæc tranſlatio Lutheri quoque verſionem, quantum ad eas partes attinet, quæ tum quidem in lucem prodierant, plerumque ſecuta inde ab ann. 1525. uſque 1530. tribus vicibus & diverſis quoque formis; ſequenti vero annorum ſerie iterum iterumque recuſa, & ſubinde emendatior typis ſubjecta eſt, ut ſextam A. 1538. jam fuiſſe evulgatam affirmet Hottingerus in Biblioth. quadrip. l. 1. cap. 3 J. vero Melch. Krafftius p. 22. Emend. & Conrig. in hiſt

C Verſ. Germ. Luth. à Mayero edita §. 9. ſeptimam illam fuiſſe exiſtimet (*quæ quidem ſententia ex ſequentibus editionibus confirmatur:* Omnium autem caſtiſſima & verba, quave ſenſum pluribus in locis caſtigata, ſubſtitutis inſuper aliis augmentis prælo, illa exiit Tigurino A. 1552. » *Zeltnerus pag. 7. de novis Bibl. Verſion. German. &c.*

Eadem cum nova præfatione & figuris, *caractere majori, cum hoc titulo :* Tota Biblia ex originalis Hebraicæ Græcæ ve-

D ritatis, imitatione fideliſſimè Germanizata, fol. Tiguri, Chriſtoph. Froſchoueri 1531.

Ex brevi admonitione ad lectorem. « Quid nocet,à MiniſtrisWittembergenſibus Vetus & Novum Teſtamentum ex Hebræo & Græco nuper tranſlatum fuiſſe, quam verſionem (*Mart-Lutheri*) & nos in Pentateucho Joſue, libris Judicum, Regum & Chronicorum hîc adhibemus; præterquam quòd cùm apud nos denuo excuderentur, quædam vocabula ad ſuperioris noſtræ Germanicæ

E linguæ dialectum rogatu quorumdam infleċteremus, & quibuſdam in locis ſenſum clarius promeremus... Quòd viciſſim in Prophetis, Jobo, Pſalmis, Proverbiis, Eccleſiaſte, Hymnis ſingulari & propriâ verſione hoc in loco utimur, nihil inde timendum eſt periculi ?

Addit deinde (inquit Ottius) *in hac tranſlatione punctorum atque commentariorum Rabbinicorum nullam habitam fuiſſe rationem, verſionem LXX. ut pote ante tempora Chriſti prodeuntem magni æſtimari;*

ri ; præponderare autem ſemper contextum Hebræum. A

« In hujus operis gratiam typos fundi
» curavimus novos, formæ majoris, qui
» ſenioribus etiam conveniant, figuris or-
» navimus, ut lectorem delectent, argu-
» menta capitum breviſſima præfiximus,
» in margine concordantias addidimus,
» quæ ſingula in præcedentibus non ita
comparent. »

Lubet & hoc notare (inquit Ottius) *quod fortè non omnibus notum eſt, editionem Tigurinam A* 1531. *& Froſchouerianas in genere Anabaptiſtas modernos etiam atque etiam maximoperè deperire, tum quòd ſtylo veteri delectentur, tum quòd loca quædam in ea habeantur quæ ipſi ſiniſtrè ad ſuas opiniones trahunt. Itaque rejectâ verſione novâ A.* 1667. *& aliis, ubique locorum Froſchouerianos codices magno pretio emunt, & N. Teſt. Froſchouerianum anni* 1531. *anno* 1687. *Baſileæ recudi clam curaverunt.* B

Biblia Germanica ex eadem verſione, in 4. Tiguri, Froſchoueri 1534.

« Quum ergo quinque editiones Bi- C
» bliorum Tigurinorum (*inquit in diſſert.*
» *ſua Clariſſ. Ottius* (lucem aſpexeruit,
» antequam ad nos perveniret integer iſte
» Lutheri labor, manifeſtum eſt Biblia illa
» noſtrorum non eſſe propriè verſionem
» Lutheri : ex jugi collatione autem ſequen-
» tia problemata eduxi. I. Quinque illas
» Tigurinas editiones & à Lutheri ver-
» ſione differre & inter ſe ipſas aliquo gra-
» du. II. Integros libros à Theologis no-
» ſtris eſſe converſos, nullo omnino in iis
» præeunte Lutheri adjumento. III. Tra- D
» duxiſſe eos etiam reliquos V. & N. Teſta-
» menti libros, ſed Lutheri verſione velu-
» ti face ipſis eximiè prælucente. IV. Ne-
» que tamen ullo modo plagii crimen in-
» curriſſe. V. Dialecti Helveticæ rationem
» ab iis præcipuè fuiſſe habitam. VI. Man-
» ſiſſe tamen in illis editionibus quando-
» que vocabula, phraſeſque minus in pa-
» tria uſitatas. VII. Denique hanc Biblio-
» rum Tigurinorum Germanicorum ope-
» ram Theologis quidem noſtris in gene-
» re, ſed cum primis Leoni Judæ ut ἐργο-
» διώκτῃ deberi æquè ac Biblia Latina » E

Hæc ſeptem problemata tota ſua diſſertatione Ottius demonſtrat, jam ſunt ex præmiſſis ſat clarè expoſita.

1536 *Biblia Germanica ſive* Tota Biblia, hoc eſt omnes libri V. & N. T. ad originalium linguarum præſcriptum fideliſſimè in Germanicum verſi. Acceſſit nunc pulcher & plenus index in tota Biblia cum quibuſdam concordantiis, argumentis, numeris & fig. fol. Tiguri, Froſchoueri 1536.

Eadem denuo recognita, in 4. & in 8°. Ibidem, Froſchoueri 1538. in fol. Ibidem 1539-40. 1538 1540

Eadem nitidè & eleganter impreſſa, in 4°. Ibidem, ex officina Froſchoueriana 1542. 1542

Eadem *caractere magno* cum prologo Bullingeri, multis figuris ornata, in fol. Ibid. 1545. 1545

Hanc editionem Geſnerus citat in pandectis de Theologia tit. 2. *pag.* 14. *his verbis :* « Biblia Tiguri excuſa 1545. & prius «
etiam aliquoties, in magno folio, per Mi- «
niſtros Eccleſiæ Tigurinæ ad Hebraicam «
veritatem Germanico ſermone reddita «
ac impreſſa elegantiſſimè, magnis cha- «
racteribus, cum figuris ſive picturis paſ- «
ſim adjectis, & concordantiis per mar- «
gines, & novis capitum argumentis. Ac- «
cedit ab initio Prologus Heinrychi Bul- «
lingeri de omnibus S. Scripturæ libris, «
eorumque præſtantia & dignitate & ar- «
gumentis, &c. »

Eadem *charta Baſilica*, in 4°. Ibid. 1545.

Eadem, nova cura, in 4. Ibidem 1548. 1550. 1548-50

Eadem cum nova præfatione, in 4°. Tiguri Froſchoueri 1652. 1552

Ex præfatione. « Non tantum quæ in
præcedentibus Bibliis contenta ſunt, hic «
extant, ſed & reſarta, quæ in illis defi- «
ciebant. Itaque nunc Germanicum He- «
braico exactiùs reſpondet... nec offen- «
datur lector, ſi hanc multis in locis in «
melius immutatam deprehenderit, quæ «
immutatio non temerario inſtituto, ſed «
conſulto facta eſt.... hoc omni adhibita «
diligentia fideque præſtitimus. »

† « Editionum Tigurinarum caſtigatiſſima & qua verba quave ſenſum plu- «
ribus in locis caſtigata, » ſubſtitutis inſuper aliis augmentis, prelo exiit a. 1552. *G. G. Zeltnerus de novis Bibl. verſ. p.* 7.

Eadem, in folio. Baſilæ 1552. in folio. Tiguri 1553. abſque verſibus. Tiguri, apud Adream Geſnerum 1554. 1555. 1553 1554-55

Eadem, figuris ornata, in folio. Tiguri, Froſchoueri 1556. 1565. 1571. 2. vol. in 4°. Ibid, iiſdem typis 1561. *abſque an.* 1556 1561

Hæc editio reſpondet editioni A. 1548.

Biblia Germanica Tigurina cum novis præfationibus & multis figuris, in folio. Tiguri, Froſchoueri filii 1580. 1580

Eadem cum chronologia, ſummario Scripturæ, verſibus diſtinctis & aliquot fig. 2. vol. in 4°. Ibidem 1589. 1589

« Quidquid mutationis hic apparet, ma- «
ximam partem ex Parei laboribus ſump- «
tum, ut docet Præfatio. » *Ottius.*

Biblia Germanica Tigurina cum verſibus & figuris, in folio & in 4°. Tiguri, Joannis. Wolphii 1596. 1596

Præfatio ferè arguit, novam tranſlationem eſſe, quædam certe mutata ſunt, Ottius.

1598 Eadem denuo recenſita cum figuris. Acceſſit omnium capitum ordinata diſpoſitio cum ſummariis, neceſſariis concordantiis, chronicis, tabulis Geographicis, novis figuris, plenis indicibus, in folio. Tiguri, Joannis Wolfii 1597-1598.

« Notarunt non indocti ex noſtris (*ait*
» *Ottius*) circa hæc tempora interdum ali-
» quid in Bibliis, cum primis quod ad ſty-
» lum attinet, immutatum fuiſſe, at non
» ſemper in melius, quod & in quibuſdam
» reliquis 1598. 1618. perinde accidit. »

1602-3 Biblia Germanica ex Hebræo reddita, interprete Joanne Piſcatore, cum ejus notis 4. vol. in 4°. Herbornæ 1602-3. juſſu Joannis Comitis ſenioris Naſſovienſis edita.

« Joannes Piſcator Theologus Her-
» bornenſis, circa ſeculi hujus initium,
» aliam dedit Germanicam tranſlationem,
» qua (*inquit Kortholtus tract. de variis*
» *Scrip. edit. cap* 25 §. 25. *pag.* 336) Latina
» Tremellio-Juniana interpretatio ſic ferè
» per omnia exprimitur, ut ſtylus ipſius
» Germanicis auribus ingratior accidat.
» Videri poſſunt de his & aliis, quæ in edi-
» tione illa deſiderantur, Paulus Roderus
» & Petrus Piſcator Theologus Jenenſis,
» in ſcriptis peculiariter de hoc argumen-
» to editis; Menzerus *Tom.* 3. *Gieſſ. Diſp.*
XV. 6. 7. Himmelius *Harmon. Calvino-Papiſt. P.* 1. *p.* 18.

« Magis ſiniſtrum, *quàm Tygurinorum*,
» de Lutheri verſione judicium fuit Joan-
» nis Piſcatoris, qui longè accuratiorem
» ſe dare, & fontes longè exactiùs expri-
» mere profeſſus eſt, etſi ille merum ferè
» lectoribus ſuis exhibeat Junium & Tre-
» mellium, neque Germaniſmum ita ſoleat
» obſervare, ut aures puræ dictioni aſſue-
» tas non paſſim graviter offendat. » *Joan. Frid. Mayerus cap.* 8. §. 11. *Hiſt. Verſ. Lutheri.*

« Poſt Tigurinorum conatus celebrior
» eſt Joannis Piſcatoris Interpretatio Ger-
» man quam an. 1604. ex fontibus, uti
» perhibet, derivatam excudi curavit, La-
» tiniſmos, ut eruditi queruntur, adeo lar-
» giter immiſcens ac retinens, ut totam ex
» Junio-Tremelliana inter Latinas præſtan-
» tiore illam potiùs confectam eſſe ſuſpi-
centur. « *Zeltner pag.* 7. *de novis Bibl. verſion. Germanicis, &c.*

Aliæ editiones verſionis Piſcatoris 1604-6. 1608. 1610. 1612. 1614. 1617. 1624. 1652. 1666. 1684.

1608 Eadem, ſecunda editio, 3. vol. in 4°.
1612 Herbornæ 1604-6. 1608. 1610. 1612. 2.
1617 vol. in 4°. Herbornæ 1617.

Biblia Germanica Tigurina juxta editionem A. 1597. in folio Tiguri, ex Wolfiana Tipogr. 1618. 1618

Biblia Germanica Piſcatoris, 3. vol. in 4°. Herbornæ 1623-24. 1624

Biblia Germanica Tigurina denuo reviſa ex decreto ampliſſimi Magiſtratus, figuris ornata, (*mutationes anni* 1597. *penè ſervatæ, ſtylus ad dialectum Germanicam ſuperiorem quadantenus accommodatus, Ottius*) in folio, Tiguri, ex typographia Bodmeriana 1638. 1638

Biblia Germanica ex textu originali, interprete Ludovico Lucio, *qui obiit* 1642. 6. vol. in 4°. *Extant in Bibl. Scaphuſiana, Ottius.*

Biblia Germanica ex Hebræo, interprete Philippo Haſſiæ Landgravio. *De hac verſione ita ſcribit Hallervordius in Biblioth. curioſ.* « Philippus Haſſiæ Land- «
gravius obiit Butzbacii. An. 1643. Sacræ «
Scripturæ libri ex Hebræo Germanicè «
ab eo tranſlati, hodieque in Bibliotheca «
Butzbaciana reperiuntur, teſte Zellero «
tom. 6. Epiſt. 66. »

Biblia Germanica Piſcatoris, in 4°. 1652
Herbornæ 1652. in 4°. Ibidem 1666. 1666

Biblia Germanica, *Tigurina nova dicta.* 1665-67
(Vet. Teſtam. ex Hebræo, interpretibus Joan. Henrico Hottingero, Joanne Mullero, Henrico Zellero, Caſpare Waſero, Joanne Rodolpho Hoffmeiſtero, Guillel. Freigio, & Guill. Simlero, cum notis exegeticis Hottingeri, Mulleri & Hoffmeiſteri. Novum Teſt. & libri (*quos Proteſtantes vocant apochyphos*) interpretibus Caſpare Waſero, Caſp. Suizero, Caſp. Wolphio, Joan. Henr. Ottio, Joan. Lavatero, Guillelmo Freigio, Petro Fuſlino, cum notis exegeticis Wolphii, Lavateri, & Ottii, &c. reviſore Caſparo Suizero.) *Hæc omnia* juſſu ampliſſimi Magiſtratûs edita, *ut docet præfatio*, (Initium operis anno 1662. factum eſt, & anno 1666. in auxilium additi ſunt Joan. Henr. Heideggerus & Jacobus Mullerus) in folio & 2. vol. in 4. Tiguri 1665-67.

Aliæ editiones 1683. 1691. 1707.

Ex diſſertatione hiſtorica Joannis Bapt. Ottii. « Conſtituti tranſlatores, leges «
fixæ, locus, tempus, alia præſcripta: «
Initium anno 1662. factum. In ipſo cur- «
ſu obſervatum eſt, Prophetas cum pri- «
mis maximo labore opus habere, & «
ſæpe, ut originali textui verſio conveniat, «
ab omnibus aliis diſcedendum. Ordo «
hîc obſervatus: Domi quiſque ſeu Vul- «
gatam ſeu quantamcumque aliam ver- «
ſionem exoticam conſulebat. In conven- «
tibus Hottingerus pro collegio V. Teſt. «
(duo enim Collegia, unum pro Veteri, «

» pro Novo Teſtamento alterum conſti- A
» tuebantur ,) coram ſe textum Origina-
» lem Hebraicum habebat , ut & Joannes
» Mullerus : Zellerus verſionem Latinam
» Tigurinam : Waſerus Biblia Italica Jo.
» Diodati & Parei Germanica cum Lu-
» theri verſ. Hoffmeiſterus Biblia Græca
» L X X. Interpretum & Latina Junii &
» Tremellii : Freigius Belgica & Piſcato-
» ris. Coram his inſpector Guill. Simlerus
» perlegit exemplar in orthographiam &
» ſtylum redactum; notas exegeticas Hot-
» tingerus , Mullerus, Hoffmeiſterus ador- B
» narunt. Pro Collegiu Novi Teſtamenti
» & librorum apocryphorum conſtituti ,
» Waſerus , qui etiam omnibus V. & N.
» Teſt. capitibus ſummaria addidit, is ut
» & Suizerus contextum Græcum ad ma-
» nus habebant: Wolphius Tigurinam La-
» tinam verſionem: Ottius verſionem Bezæ
» cum Vulgata : Lavaterus Belgicam &
» Gualtheri:Freigius Polani Germanicam :
» Fuſlinus Piſcatorem contulit. Notæ exe-
» geticæ à Wolphio , Lavatero & Ottio
» adſcriptæ. Marginalia per Felicem Wyſ- C
» ſium, Joan. Huldricum & Conr.Burchar-
» dum conficiebantur. Index Caſp.Brunne-
» ro, Caſp. Zieglero & Hoffmeiſtero con-
» ficiendus tradebatur. Concordantias
» Vet. Teſt. cum Hulderico Schædlerus ,
» Novi Orellius cum Fuſlino aſſignarunt :
» obſervatione atque examine toti Colle-
» gio reſervato. Tandem eò perventum eſt,
» ut accedente authoritate & mandato
» ampliſſimi noſtri Magiſtratus , hæc ver-
» ſio in univerſa ditione ipſorum introdu-
» ceretur atque uſurparetur. Anno 1666.
» in auxilium additi ſunt Joan. Henr. Hei- D
deggerus , & Joan. Jacobus Mullerus. »

Ex vita Joan. Henr. Hottingeri a Joan. Henr. Heideggero ſcripta , ſignatura E. 2.

« Sed & Bibliorum Germanicorum ſe-
» cundis quodammodo curis juxta authen-
» ticum codicum exemplar , ſicubi à fonti-
» bus verſio uſitata longè abierit , liman-
» dorum negotium circa idem tempus Mi-
» niſtris datum eſt. Diſtributis operis ille
» (*Hottingerus*) præfuit ei collegio , quo
» ipſa reviſio tentata eſt , nactus Collegas
» viros clariſſimos , Jo. Gaſpar. Waſerum,
» Jo. Henr. Zellerum , Guill. Simlerum , E
» Jo. Rodolphum Hoffmeiſterum , Jo.
» Henricum Ottonem *ſeu Ottium* , Guill.
» Freigium , Jo. Jac. Schædlerum ; cujus
» Collegii extremum etiam me (*Heideggerum*) factum Steeinfurto reducem , par-
» tem eſſe placuit. Duravit quinque con-
» tinuos annos & quod excurrit. *Hac ille.* »

Biblia Germanica juxta verſionem Belgicam anni 1637. cum annotationibus Joannis Diodati , & approbatione Doctorum Facultatis Theologicæ Heidelbergenſis , fol. Francof. ad M. 1668. 1668

Hæc laudatur verſio à Rich. Simon tanquam nova , licet ea ipſa ſit Lutheri annotationibus ex edit. Belgica anni 1637. excerptis illuſtrata.

Biblia Germanica nova Tigurina , in 1683
8°. Tiguri , typis Schauffelbergs 1683.

Biblia Germanica Piſcatoris cum ejus 1684
explicationibus , in folio. Bernæ & Francofurti 1684. 3. vol. 8°. Norimberg. Jo. Hoffman 1684. 8°. Duiſburgi 1684.

Biblia Germanica, in 4°. Caſellis 1690. 1690

Biblia Germanica *nova Tigurina* , i 1691
e. Tota S. Scriptura , in qua continentur omnes libri V. & N. T. ex linguis originalibus fideliter & feliciter Germanicè redditi , denuò magna cum cura recogniti , unà cum aptis præfationibus , compendioſis capitum diviſionibus , neceſſariis concordantiis atque utili indice , in folio, Tiguri , Davidis Geſneri 1691.

« Hæc eſt ipſa tranſlatio anni 1667. «
quam reviderunt aliqui Originalium lin- «
guarum periti ; aliquid in quibuſdam «
locis mutationis paſſa eſt hæc editio. «
Ottius.

Eadem *minutiſſimi characteris & eleganeis typi* , in 12. Tiguri , apud Hæredes Davidis Geſneri 1707. 1707

« Helvetii in cantone Bernenſi Bibliis «
ex verſione Joannis Piſcatoris utuntur : «
Tiguri verſione ſingulari : Baſileæ & Sca- «
phuſii Lutheri tranſlatione. » *Hæc ad me ſcripſit Clariſſ. Ottius.*

Biblia Germanica Piſcatoris. *V. Biblia Pentapl. Germanica p.* 196.

Pentateuchus , German. ex verſione Rodolphi Gualtheri, cum ſingulorum librorum & capitum argumentis , diſpoſitionibus & explicationibus. 8°. Tiguri. 1593. *Joan. Friſius in Bibliotheca ſua pag.* 734.

« Veteris Teſtamenti ſuo jam tempore «
cum notis aliam dare conſtituerat ver- «
ſionem Rodolph. Gualtherus, cujus ſpe- «
cimen editum habemus in Geneſim : «
Anecdoton in Jeſaiam. Terſa eſt & ele- «
gans iſta verſio. » *Jo. Henr. Hottingerus in Bibliothecario cap.* 3 *pag.* 155.

Pſalmi Germanicè cum annot. Joan. Bugenhagii Pomerani , tranſlati à Martino Bucero , in fol. Norimbergæ 1524.

Iidem *omiſſo nomine Buceri.* Norimbergæ 1564.

Pſalmi Germanicè ex verſione Rod. Gualtheri , in 8°. Tiguri 1593. 1628. 1658.

Pſalmi Germanicè ex nova verſione Tigurina , in 12. Tiguri Bodmeren 1682.

Libri Machabæorum German. 4°. Baſileæ 1612.

Novum Teſtamentum Germ. ex ver-

ſione Leonis Judæ & aliorum Miniſtrorum Tigurinorum, in folio. Tiguri, Froſchoueri 1525. In 4°. Ibidem 1530. 1535.

Novum Teſtamentum German. cum Eraſmi Roterodami paraphraſibus per Leonem Judæ tranſlatis, in fol. Tiguri 1542.

Aliæ editiones 1557. 1581. 1592. 1593. 1614.

Idem *ſine paraphraſibus*, in 16. Tiguri 1542.

Novum Teſtamentum Latino-Germanicum ex Græco, *literis Latinis*, in 8°. Baſileæ, Brylingeri 1556.

N. Teſtam. Germ. ſolidè verſum 8°. Tiguri 1557.

N. Teſtamentum German. 8°. Embdæ 1567.

Novum Teſtamentum è Græco Germanicè transferebat Guillelmus Xylander, anno 1574. *juxta Simlerum in Epitome Bibliothecæ Geſnerianæ, in qua hæc leguntur:* « At nunc (id eſt anno Dom. „ 1574.) Xylander ſacros novi Teſtamen- „ ti libros transfert & annotat. adjungit. » *Rem factam narrat Melch. Adam in vita Xylandri.*

Novum Teſtam. Germ. Tigurinum cum ſummariis & concordantiis, 4°. Tiguri, Froſchoueri 1581.

Idem 8°. ibid. 1592. 4°. Ibid. Wolphii 1593.

Novum Teſtamentum Gallicè & Germanicè, in 12. Genevæ Stoer 1594.

Novum Teſtamentum German. in 12. Baſileæ 1598. In 12. Montiſpelgardiæ 1599.

Novi Teſtamenti Germ. verſio nova Amandi Polani à Polanſdorf, in 8°. Baſileæ 1603.

† « Amandus Polanus à Polanſdorf, „ Oppavia-Sileſius & Theologiæ D. Baſi- „ leenſis tranſlationem N. T. Germani- „ cam circà initium ſec. 17. edidit, perrarò „ hodiè obviam; in qua ſtudioſè phraſes „ Græci textus retinuit. Chronologia, & „ controverſiarum inter Piſcatorem atque „ hunc alioſque Theologos ventilatarum „ hiſtoria, Polanum verſionem hanc pu- „ blicando adverſarium ſuum fuiſſe æmu- „ latum, ſuſpicandi cauſam præbent. » *G. G. Zeltnerus de novis Bibl. verſ. German. p.* 8

N. Teſtamentum Tigurinum, in 8°. Tiguri 1614.

N. Teſtam. German. verſio Joannis Jacobi Breitingeri exactè ad Græcum contextum elaborata, cum ejus præfatione, in 4°. Tiguri, Bodmeri 1629. In 12. Ibid. 1642. In 8°. Ibidem 1656.

N. Teſtam. German. 8°. Baſileæ 1630.

A N. Teſtam. ex verſione Lutheri dialecto Helvetica, Baſileæ 1634.

N. Teſt. German. Heidelb. 1655. 4°. Amſtelod. 1660. Baſileæ 1661. 8°. Amſtelodami 1680.

N. Teſtam. German. ex Tigurina nova verſione, 12. Tiguri, Simleri 1670. 1674. 1676. 1688. 1690. 1699 Idem *charactere magno*, in 8°. Tiguri, typis Bodmerianis 1705

N. Teſtam. German. ex verſione Tigurina juxta editionem Froſchouerianam anni 1531. ab Anabaptiſtis recuſum, Baſileæ 1684.

B « Anabaptiſtæ clancularii ditionis Bernenſis hanc verſionem Baſileæ recudi « curaverunt, quod quererentur, Biblia « Bernenſia ex verſione Piſcatoris hoc an- « no 1684. impreſſa, eſſe ſubleſtæ fidei « & falſificata, &c. *Ottius in ſua diſſertatione.*

N. Teſtam. Gall. & Germanicè, 8°. Francof. 1697.

Novum Teſtam. Germanicè ex verſione Jo. Henrici Reizii, cum notulis, adjectis variis lectionibus ex Græco, 8°.

C Offenbaci 1703. † 2. *editio* emendata, Erlangi 1706.

Idem V. *Biblia Pentapla Germanica pag.* 196.

Ut ex ſpecimine impreſſo patet, quinque diverſas N. T. tranſlationes Germanicas per totidem columnas diſpoſitas, 1 Catholicam, 2. Lutheranam, 3. Calvinianam, 4 Novam, *&* 5. Belgicam *hoc opus complectitur, quod adeò Origenis exemplo adornatum propria ſua appellatione Pentapla vocaveris. Ex his verò, quæ Novæ titulo*

D *inſignitur, verſio ipſa eſt Reiziana, ut ex ejus cum ſpecimine iſto collatione manifeſtum eſt. Cæterum & Vetus Teſtamentum, Novo abſoluto, ſimili prorſus ratione typis ſuis Hollius evulgabit.*

† *De Reizii verſione quid ſtatuendum ſit, ex iis, quæ ſuprà de tranſlatione Trilleriana G. G. Zeltneri verbis dicta ſunt, jam ſatis conſtat. Hic ea, quæ de ipſo autore Zeltnerus loco ſupra citato refert, commemoranda reſtant:* « Hæc verò, *inquit*, autorem agnoſcit Jo. Heinr. Reizium, « Bremenſem, Reformatæ Eccleſiæ alum- «

E num, quive poſt ſtudia in Belgio & Hei- « delbergæ culta Eccleſiæ aliquandiù Mi- « niſtrum in Comitatu Saynenſi Berlem- « burgico egit... Poſt officium publicum « deſertum Dippelio familiariter uſus eſt, « atque ingentem ab Eccleſiæ Proteſtan- « tium doctrina diſſenſus ſuſpicionem du- « dum movit libello de Juſtitia DEI; (in « 8°. 1701. edito)... Ejus opella Offen- « baci ad Mœnum (an. 1703.) typis ex- « preſſa, & nuperrimè (1706.) Erlangi « recuſa eſt. »

A † *Stylum ſordidum, & ex affectata ipſam Græci textus literam exhibendi diligentia parum intelligibilem, in hac quoque verſione notat ſimulque ipſis Lutheri verbis reprehendit Thomas Ittigius in præf. Bibl. Germ.* 1708.

SECTIO SEPTIMA.

BIBLIA GERMANICA.

Ab Anabaptiſtis & Socinianis edita.

B Iblia Germanica ex verſione Ludovici Hetzeri, juvante Joanne Denkio populari ſuo, fol. Wormatiæ Vangionum 1529. *Extat rara hæc editio in Bibliotheca Regiomontana Electoris Brandeburgici.*

« Quod ad Anabaptiſtas quidem attinet, eorum non tantùm ſtudiis accepta ferenda eſt Prophetarum V. T. tranſlatio Germanica, nominatim à Ludovico Hetzero gente Bavaro elucubrata & anno 1527. Wormatiæ Vangionum 8°. (item A. 1528. Auguſt. Vindel. fol.) C typis impreſſa, ſed etiam integra Biblia quæ vulgò Wormatienſia ab impreſſionis loco audiunt, A. 1529. ibid. in publicam lucem ſunt emiſſa, ad quæ procuranda eundem Hetzerum cum Joanne itidem Denkio populari ſuo..... plurimum operæ attuliſſe & conſilii non paucis creditur. » *Zeltnerus cap.* 1. *num.* 10. *pag.* 13. *de novis Bibl. Verſ. Germ. &c.*

« De reliquo, utrum Hetzerus & Joan. Denkius, non ineruditi Anabaptiſtæ, Bibliorum Wormatienſium auctores editoreſque utique fuerint, uti quidem Val. D E. Loſcherus tanquam ſibi exploratum affirmat, necne, penès Criticos & Chronologos eſto judicium, quorum his fortaſſe ſcrupulum movebunt hiſtoriarum monumenta, quibus Hetzerus jam die IV. Februarii ejuſdem anni (1529.) Conſtantiæ propter adulteria frequentia & Anabaptiſmum decollatus, ſeu, ut Seckendorfus habet, combuſtus perhibetur; Denckius verò, ut ex ejus Epiſtola, quæ inter Zwinglianas & Oecolampadianas extat, refert Hurnbeckius E ſumma Controv. lib. 5. pag. 341. in viam reductus anno præcedenti 1528. piè mortuus traditur; quæ conciliari vix poſſunt, niſi ab his opus iſtud Bibliorum impreſſorum inchoatum, à ſociis verò pluribus ad colophonem denique non multò poſt utriuſque fata perductum fuiſſe ſuſpiceris; utrumque enim nec probabilitate in ſe caret, nec ab iſtius ævi Anabaptiſtarum colluvie ſatis numeroſa ac mutuo auxilio abhorret. » *Idem ibidem pag.* 51. *cap.* 3. *num.* 3.

A † *Editionem Bibl. German. Wormatienſem nec autores habuiſſe Hetzerum atque Denckium, ut multi viri docti exiſtimarunt, nec Catholicam eſſe quæ verſionem ad Vulgatam expreſſam & ante Lutherum conditam exhibeat, ut VV. E. Tenzelius Dial. menſtr.* 1692. *contendit, nec denique ipſius Lutheri eſſe fœtum, ut Felgenhauerus impudenter calumniatus eſt, præclaris argumentis docet ſummè Rev. Ittig. in præf. Bibl. German. a.* 1708. *Felgenhaueri calumniam quoque ſolidè deſtruxit Jo.* B *Dieckmannus in præf. Bibl. German. Stad.* 1702.

« Hæc verſio difficiles & ſalebroſos Helvetiorum idiotiſmos clariſſimè repræſentat. Ex ſtyli forma & phraſeologia hic ubique obvia colligitur, ex Helvetic. ſeu Tigurinis, quorum altera tunc temporis prodierat editio, hæc Wormatienſia Biblia eſſe deſumpta, idque ulterius apocryphorum convenientia & conditio præcipuè commonſtrat. Si quæ verò mutationes occurrunt, quales non C paucæ reperiuntur, ab editione Tigurina ſaltim anno 1530. recuſa diſcrepantes, has à novis editoribus corrigendo Helvetiorum idiotiſmo operam impendentibus eſſe profectas conjicitur. » *Hæc Dieckmannus (in præf. Bibl. German. Stadens.* 1702.*) apud Zeltnerum ibidem pag.* 49. 50.

Biblia Germanica veteris & novi Teſtamenti. Præmittitur præfatio Lutheri ad utriuſque Teſtamentum, fol. Argentorati & Durlaci, Wolphii Cauphalæi, V. Teſt. an. 1529. & 1530. N. Teſt. 1532.

D « Cum Lutherus anno 1529. & 1530. nondum omnes veteris Teſtamenti libros in vernaculam linguam convertiſſet, facilè apparet horum verſionem aliunde deſumptam eſſe, nempè ex illa verſione quam Ludov. Hetzerus & Joan. Denckius evulgaverant. *Polyc. Lyſerus in ſuis ad me datis animadverſionibus.*

Prophetæ majores & minores ex Hebræo Germanicè tranſlati à Ludovico Hetzero (*Anabaptiſta & à Sandio in Bibliotheca Antitrinitariorum recenſito*) ope- E râ Joannis Denken adjuto, in 8°. Wormatiæ, Petri Schaefferi 1527. fol. Auguſtæ Vindelicorum 1528.

† *Ex editione Auguſtana ſupra nominatus Poſſeltus, qui eam ipſe poſſidet, hunc Eſaiæ locum profert:* Ich habe Sün erzogen und auffbracht, ſie aber ſeynd zu Schelmen an mir worden.

« Prophetas vernaculâ donatos (*inquit Lutherus in Epiſt. ad Wenceſl. Linckium tom.* 2. *Epiſt. pag.* 332.) Wormatiæ non contemno, niſi quod Germaniſmus obſcurior eſt; fortè pro natura illius regio-

» nis fecerunt diligentiam » † V. *Zeltne-*
rus ibidem pag. 13. *Et Miniſtri Tigurini*
in præfat. ſua ad Prophetas : « Quamvis
» priùs jam prodierat Prophetarum verſio,
» fideles tamen eam ut potè ab Anabapti-
» ſtis exaratam abominati ſunt, utut mul-
» tis in locis textum fideliter expreſſum
» obſervaverimus. » *Ottius.*

Novum Teſtamentum German. ex Græco, interprete Joanne Crellio, adjuvante Joachimo Stegmanno ſeniore, & Chriſtophoro Oſtorodo cum præfatione Crellii, in 8°. Racoviæ 1630.

« Verſioni Nov. Teſtam. Germanicæ
» ipſe Stegmannus una cum Joanne Crel-
» lio inſudavit. » *Sandius pag.* 133. *Bibl.*
Antitrinitariorum.

» Nec deſunt (*inquit Joan. Mollerus*
» *Iſagoge ad Hiſt. Cherſoneuſis Cimbriæ part.*
» 3. *pag.* 107.) qui verſionem novi Teſta-
» menti Germanicam Racovienſem A.
» 1630. excuſam ei (*Martino Ruaro*) tri-
» buant quos falli mihi conſtat, tum ex
» Sandio illam Joanni Crellio & Joachi-
» mo Stegmanno ſeniori vindicante, tum
» ex indicio filii quem noſter (*Ruarus*)
» religit cognominis, Amſtelodami viven-
» tis, à quo adornatam eam credi à Chri-
» ſtophoro Oſtorodo ac συνέργοις aliquot,
» reviſam autem eſſe à tota ſocietate, &
» in hac Parenre ſuo, ac Præfationem
» tandem à Crellio adjectam An. 1684.
» edoctus ſum. *Ita Mollerus.*

† « Lutheri verſione rejecta, placitis
» ſuis aptiorem N. T. interpretationem
» concinnarunt Sociniani, imprimis Jo.
» Crellius & Joach. Stegmannus & poſt
» vulgatum jam diù ante Catechiſmum
» Racovienſem, publici juris fecerunt ean-
» dem an. 1630. in 8°. Racoviæ typis im-
» preſſam. Præfatio eidem addita eſt, cu-
» jus vulgò Ge. Enjedinus perhibetur fuiſ-
» ſe auctor, (de quo tamen jure dubitat
» Chriſtoph. Sandius Bibl. Antitrin pag.
» 84.) quæque totum iſtius verſionis ſtu-
» dium ſcopumque luculenter prodit, &c.
Zeltnerus ibidem pag. 15. *conf. Kortholtus de variis Scripturæ editionibus c. XXV. p.* 337. *& Ittigius in Præf. Bibl. German. a.* 1708. *qui & luculentum textus Græci, cui præ cæteris interpretibus inhæſiſſe Sociniani iſti videri voluere, peſſimè a iiſdem depravati exemplum profert.*

Novum Teſtamentum Germanicè ex Græco tranſlatum à Jeremia Felbingero, *ſeu* Felwingero, (*qui è novo Teſtam. Græco curâ Stephani Curcellæi edito ſuas & concordantias & varias lectiones deprompſit*) in 8°. Amſtelodami 1660.

« *Felbingerus* novam inter Batavos
» verſionem N. T. *privato auſu* aggreſſus
» eſt Embdæ conſcriptam & an. 1660. in
A 8°. Amſtelodami typis exſcriptam. At «
enim infelicior mihi videtur fuiſſe aliis «
pleriſque quòd in eo operæ ſuſcepto non «
modo præjudicatis itidem ſententiis ex «
vicina patriæ ſuæ Polonia hauſtis ple- «
nam attulit mentem, ſed etiam Stepha- «
ni Curcellæi lectiones varias, quas ille «
undique corraſit, quaſdam etiam ex in- «
genio ſuo excogitaſſe ſuſpectus, & cen- «
ſurâ dudum notatus fuit, præ oculis, «
quod nec ipſe diffitetur interpres, ha- «
buit ad inſtitutum ſuum aptiores viſas... «
B Ex iiſdem corruptelarum fontibus non «
unum errorem in ipſam verſionem intu- «
lit, quod ex variis locis Rom. præſertim «
c. 9. 5. & Lucæ 23. 43. ſolis interpunctio- «
nibus loco motis miſeréque detortis in- «
telligere poſſumus, &c. » *Zeltner ibid.* «
pag. 15. *cap.* 1. *num.* 12. † *conf. Kortholtus ibid p.* 338. *& ſeq. & Ittigius l. c.*

SECTIO OCTAVA.

BIBLIA GERMANICA

C *à Judæis verſa & litteris Hebraicis excuſa.*

« PIngunt Judæi linguam Germani- «
cam certo genere Hebræarum li- «
terarum à dextra ad ſiniſtram, omiſſis «
punctis vocalibus phraſi ſæpe impurio- «
re, intermixtis ſubinde vocabulis & ter- «
minis Hæbræis. » *Jo. Bapt. Ottius in com-* «
ment. ſuis mſſ. »

Adſunt (ex dono Joannis Reuchlini «
in Bibliotheca Phorcenſi, ut ſcribit Joan. «
Henr. Maius in illius vita pag. 537. «
538.) duo tomi Biblici, in quibus ſecun- «
D dùm ſeriem librorum Biblicorum diffi- «
ciliora vocabula Germanicè reddun- «
tur, ſed Hebraicis litteris ſcribitur «
verſio. Prior codex plenior eſt quàm «
poſterior, quippe qui ab Exodo in- «
cipit, & in quo quamplurima ſubinde «
deſunt. Ad hanc quoque claſſem per- «
tinet volumen ſatis vaſtum in 4°. conti- «
nens aliquot librorum Biblicorum ver- «
ſionem Germanicam Hebraicis chara- «
cteribus ſcriptam, truncatum verò eſt «
initio Proverbiorum. «

E Biblia German. ex verſione R. Hhaïm filii Nathan indultu Matthiæ Ferdinandi Archiepiſcopi Pragenſis excuſa in 4°. Pragæ 434. (1674.)

Hoc volumen non complectitur omnes vet. Teſtamenti libros, ſed hiſtoricos tantùm : incipit à Joſue & deſinit in libro Nehemiæ. Paraphraſis potiùs mihi videtur quàm interpretatio, inquit Chriſtoph. Theoph. Unger in literis ad me ſcriptis, 1711.

Eadem in 4°. Dyrenfurti. 1704.

Biblia Germanica ex verſione R. Jekutiel, F. Iſaaci Blitz, ſumptibus & impulſu typographi Amſtelodamenſis

haud incelebris Uri Peibſch F. Aaro- A
nis Levitæ, Germani cum diplomate Joannis III. Sobieski Poloniæ Regis, & cenſuris Synagogarum Polonicarum (Prophetæ priores impreſſi ſunt anno ſupputationis minoris 436. (*Chriſti* 1676.) Poſteriores 437. (1677.) Hagiographa 439. (1679.) in fol. minori, Amſtelodami. Cœpta fuit editio ab Uria Peibſch, & continuata ſumptibus Guillelmi Blavii, Exſcabini Amſtelodamenſis & Laurentii Backii I. U. L. B

Ex Epiſtola ad me ſcripta à Clariſſ. viro Chriſt. Theophilo Unger Sileſio. « Ty-
» pographus ut huic verſioni conciliaret
» auctoritatem cenſuras ad rem neceſſarias
» à Synagogarum Polonicarum Magiſtris
» impetrarat, unà cum privilegio Regis,
» quo per totam Poloniam exempla liberè
» diſtrahi poſſent. Priùs autem quàm opus
» abſolveretur, cum æmulis (& nomina-
» tim Joſepho Athia, qui tunc geminæ
» verſionis editionem moliebatur) in lites
» acerbiſſimas incidit, quibus bis mille Im-
» perialium & amplius damnum fecit, quo C
» factum, ut opus inchoatum Guillelmi
» Blavii, & Laurenrii Backij ſumptibus
» perficiendum fuerit. Criminabantur au-
» tem ejus æmuli cenſuras quas à Magi-
» ſtris Poloniæ obtinuiſſe dicebat, eſſe con-
» fictas atque ſuppoſititias. Quoquo mo-
» do ſe res habeat, in lucem tandem pro-
» diit opus, & quidem à Synagoga Amſte-
» lodamenſi adprobatum non minus quàm
» R. Joſephi Joſel Wytſenhuſii verſio,
» quam R. Joſeph Athias anno 1679. evul-
» gavit, & anno 1687. Friderico Wilhel-
» mo Electori Brandeburgico inſcriptam D
» typis ſuis & Immanuelis filii repetiit.
» Utraque, ſi dictionem Germanicam reſ-
» picias, in locis non paucis eſt ſcabra,
» nec linguæ noſtræ genium ſatis obſervat;
» & R. Jekutiel illud quoque ſibi nonnun-
» quam indulget, ut interpretationi ſuæ
» vocabula Rabbinica quædam admiſceat,
» codicis tamen Hebraici ſenſum genui-
» num utraque verſio nunc Blitzii, nunc
» Witzenhuſii paſſim feliciter attigit. »
Hæc Jekuthielis verſio multorum errorum poſtulatur. *Joan. Fabricius.* E

« Hæc verſio non eſt in eodem apud
» Judæos vel Chriſtianos pretio quo altera
» illa, Joſ. Athiæ juſſu & ſumptibus excuſa
» valet, ob varios nævos quibus laborat.
» *Jo. Chriſt. Wolfius pag.* 698. *Bibl. Hebr.*

Biblia Germanica, Interprete R. Joſeph Joſel fil. Alexandri, cognomine Witzenhauſen (reviſoribus R. Meir Archiſynagogo Germanorum Judæorum Amſtelodamenſi, & R. Subtai) cum diplomate ordinum Hollandiæ; in folio, Amſtelodami Joſ. Athias 439. (1679.)

Biblia ex eadem verſione dicata Frederico Wilhelmo Electori Brandenburgico, in fol. Ibidem apud Immanuelem Athiam 447. (1687.)

« Noſtro tempore, geminam, quan- «
tum mihi quidem conſtat, integri V. T. «
Germanicam verſionem Judæi publica- «
runt: utramque ſcabro, inepto, barba- «
roque ſtylo: utramque ad Judaicam per- «
fidiam paſſim accomodatam. » *Kortho- «
tus de variis Script. ed. t. c. 25. n. 31. p. 342.*

« Cùm Hebraicè Græcèque locuti ſint
ſancti Dei homines, ridiculum foret ver- «
ba verbis reddere, quod ex magna ſu- «
perſtitione in Bibliis ſuis Germanicis fe- «
cere Judæi. » *Joan. Fechtius diſputat. de «
præcipuis Oratoris Eccleſiaſtici virtutibus, «
Aphoriſmo* 12. *pag.* 29.

Biblia Germanica ex editione Joſephi Athiæ litteris Germanicis. V. *Biblia Pentapla Germanica pag.* 196.

Pentateuchus & quinque Meghilloth German. cum comment. Raſi, omnia litteris Hebraicis, in fol. Cremonæ 1542.

Hic Pentateuchus qui in Bibliotheca Bodleiana ſervatur, fortè eſt ex verſione Eliæ Levitæ; inveterata enim apud Judæos Germanicos opinio invaluit verſionem Germanicam Pentateuchi ſequentis Conſtantiæ editam auctorem agnoſcere Eliam Levitam, quo præjudicio ſine dubio Sabbathæus deceptus eſt; ſed Eliæ Levitæ potius tribuenda eſt verſio Cremonæ excuſa, ſi quidem hoc ipſo anno 1542. *jam in Italiam reverſus fuerat.*

Pentateuchus & quinque Meghilloth; item Judæorum Evangelia quæ Haphtaroth vocant, & ſingulis Sabbathis in ſuis ſcholis legunt ex Hebraica lingua more judaico de verbo ad verbum in linguam Germanicam traducti ac Hebraicis litteris, quibus Judæi etiam in Germanicis litteris utuntur, cum præfatione Pauli Fagii (interprete Michaële Adamo) 4°. Conſtantiæ Helvetiorum שד 304. (1544. Iidem in folio. *Hæc ultima editio extat in Bibl. Regia & in Sorbonica.*

« Michaël Adam Judæus ad Chriſtum «
converſus, civis Tigurinus, ſex libros «
Joſephi de Bellis Judaicis capitibus 97. «
diſtinctos, Germanicè vertit ſed chara- «
cteribus Hebraicis. Et eundem in mo- «
dum Pentateuchum Moſis, & libros hi- «
ſtoriales veteris Teſtamenti (ſeu potiùs «
quinque parva volumina) interpretatus «
eſt. » Excuſa ſunt Conſtantiæ anno 1544. claruit an. d. 1550. *Friſius pag.* 604. *editionis Bibliothecæ Geſnerianæ an.* 1583.

« Michaël Adam, Judæus converſus «
Biblia vertit in linguam Germanicam & «
in uſum Judæorum caracteribus Hebrai- «

cis expreſſit *Sixtus Senenſis lib.* 4. *Bibliothecæ ſanctæ.*

R. Sckabtai in Bibl. Rabbinica Littera ת *num.* 61. *verſionem hanc R. Eliæ Bahhur, vulgò Levitæ, tribuit. At fides magis eſt adhibenda Conrado Geſnero qui in Pandectis ſuis anno* 1548. *editis lib.* 1. *p.* 92. *Hæc ait.* » Pentateuchus & quinque » parvi libri canonici lingua Germanica, » characteribus autem Hebraicis, Michaele » le Adamo, Judæo converſo interprete » nuper excuſus eſt. Idem reliqua etiam » Biblia tranſponere pergit, & magna ex » parte jam tranſtulit: omnia planè ad » verbum pro Judæis (qui niſi ad verbum » utcumque ridiculè tranſlata non admit- » terent) & illis qui primùm huic linguæ » initiantur, ut facilè conferre poſſint. »

« Hæc ignorare Geſnerum non ſinebat » eadem in urbe Tigurina cum Michaë- » le Adamo commoratio: ideo verò Mi- » chaël Adam in ſua editione nomen ſuum » reticuit, ne Judæi verſionem ſuam faſti- » dirent; nam panis mercandi causâ la- » borem illum ſuſcepiſſe videtur. » *Hæc Theoph. Unger in commentariis ſuis mſſ. ad me datis.*

Pentateuchus ex eadem verſione, in folio. Pragæ 1583. 1603. Auguſtæ Vindelicorum *abſque anno.*

Hæc ultima editio ſervatur Pariſiis in Bibl. Regia & in Sorbonica.

Pentateuchus German. cum gloſſis excerptis ex variis libris à R. Iſaäc filio Simeonis, fol. Pragæ 368. (1608.

Pentateuchus Germanicus V. Pent. Hebraicus fol. Pragæ *abſque anno.*

Iidem Germanicè *ſine commentario*, in fol. Venetiis, Bragadini 1619.

Iidem cum comment. *Raſi* & Midraſim & quinque Meghilloth fol. Pragæ 370. (1630.

Iidem, V. *Iidem Hebr.* 1702.

Quatuor priora capita Geneſeos German. juxta uſitatam Judæorum interpretationem per Paulum Fagium, in 4°. Conſtantiæ 1543.

Liber Exodi Germanicè, litteris Hebræo-Germanicis. Item Joſue, Ezechiel, Canticum Canticorum, in 4°. Pragæ 313. (1553.

Verſio Germanica Paraphraſis Chaldaicæ quinque Meghilloth, interprete R. Jacob. F. Bounam cognomento R. Jacob Cappelman, unà cum explicatione Hebraica difficiliorum vocum Chaldaicarum, 4°. Friburgi Briſgoiæ, apud Frobenium, *abſque anno.*

Prophetæ priores & poſteriores, & Chetuvim. Germanicè (ex verſione Scabra prorſus & inficeta) R. Jacob filii Iſaac Cohen & cum ejus commentario

A quem inſcripſit המגיד ם i. e. Liber enarrans fol. Lublini 383. (1623. Pragæ 436. (1676. 465. (1705.

Liber Samuelis German. cum punctis per Nathan. F. Eliezer Michol, in 4°. Cracoviæ 1593. Baſileæ 372. (1612.

Volumen Eſther cum præfatione allegorica in hiſtoriis diſtincta & doctrinis moralibus referta, Germanicè, in 8°. Cracoviæ 350. 1590. Amſtelodami 423. (1663. Francofurti ad Mœnum.

Duplex Targum in volumen Eſther
B Germanicè, in 4°. Amſtelod. 409. (1649.

Pſalmi Germanicè, V. *Iidem Hebraicè* 1562. 1705. 1707.

Iidem Germanicè, in 4°. Pragæ *abſque anno.*

Job Germanicè cum comment. R. Mardochæi, 4°. Pragæ 357. (1597.

Proverbia Salomonis Germanicè cum commentario R. Mardochæi F. Jacob, in 4°. Cracoviæ 1581.

Eadem Germanicè. V. *Eadem Hebraicè* 1705.

Daniel German. 4°. Pragæ 434. (1674.

C Eccleſiaſtes Germanicè inſertis expoſitionibus moralibus, auctore R. David filio R. Aharonis Mechockech 4°. Pragæ, 465. (1705.

Eccleſiaſticus Germanicè ex verſione R. Salomonis F. Jacob Kets, in 4°. Amſtelodami 420. (1660.

Eccleſiaſticus ſeu ſiracides Germanicè redditus à R. Moſe Witmunt 8°. Amſtelod. 421. (Chriſti 1661.

Libri Machabæorum Germanicè characteribus Rabbinicis, 8°. Baſileæ 372.
D (1612.

† Novum Teſtamentum Hebræo-Teutonicum ſive Germanicum litteris Rabbinico Germanicis expreſſum, ſtudio & operâ Joannis Harzuge Judæi baptizati (omnes libri Novi Teſtamenti in eo reperiuntur, excepta Apocalypſi) in fol. Cracoviæ, Pauli Helie 1540.

Novum Teſtamentum è Lutheri verſione in Judæorum gratiam litteris Hebraicis editum à Chriſtiano Mullero, Paſt. Eccl. Sandovienſis, Judæis ipſis obſtetricantibus, 4°. Francofurti ad
E Viadrum Michaëlis Gedſchalkii 1700.
Jo. Alb. Fabricius Bibl. Gr. lib. 4. *cap.* 5.

Novum Teſtamentum Judæo-Germanicum à Radulpho Bernardo verſum, ſed cum nulli apud nos (*inquit Ottius in Epiſt. quam ad me ſcripſit.* (« ejuſmodi chara- « cteres reperiantur, nec emptorem facilè « inveniret hæc verſio, ipſe ſuum ſcriptum « Berolinum tulit anno 1706. num fortè « illic reperturus ſit, qui illud luci det. » «

† IV. Evangelia, Acta Apoſt. Epiſtolæ Pauli ad Romanos & ad Hebræos Germanicè,

Germanicè, *characteribus Rabbinicis*, *ex verſione Eliæ Schadæi*, 8°. *Argentorati* 1592. *V. ſupra pag.* 241.

SECTIO NONA.

BIBLIA BELGICA

à Catholicis vulgata.

CODICES MANUSCRIPTI.

» AUditum eſt à Germano quodam fide » digno, olim Belgam, cui nomen » erat Jacobus Merland, integram Bi» bliam Belgicè vertiſſe. » *Jac. Uſſerius ex fragmento Bibl. Wigornienſis circa annum* 1410. *ſcripto pag.* 195. *hiſt. dogmat. de ſacris & ſcript. Vernac.*

Pentateuchus, Joſue, Judices, Libri IV. Regum, Tobias, Daniel, Judith, Eſdras, Eſther, Maccabæi, Belgicè mſc. in folio, *Bibl.Colbertina cod.* 2854.

Quatuor Evangelia ſcripta anno 1472. *Bibl. Bodleiana cod.* 5281.

Epiſtolæ Pauli, Acta Apoſtolorum & Apocalypſis. *Ibidem codd.* 5258. 8641.

Apocalypſis Joannis lingua Brabantica. *Bibl. Baſileenſis pag.* 38. *cathalogi à Spizelio editi in Arcanis Bibliothecarum retectis.*

LIBRI EDITI.

Annus Editionis.

Biblia Belgica 2. vol. in fol. Coloniæ
1475 1475. 2. vol. in folio. Delphis, Jakopſſ.
1477 1477. In 4°. Ibid. 1477. Eadem cum
1479 figuris. In fol. Goudæ 1479.

† *Jac. Tolius in Ep. Itiner. III. p.* 68. « Bibliorum editionem antiquiſſimam, » *figuri*. illuſtratam, apud Batavos in Gou» dana Bibliotheca meis manibus me tra» ctaſſe legiſſeque memini, in quibus enor» mes adeo fabulæ veris narrationibus in» termiſtæ ſunt, ut mereri videatur, quæ » diligentiùs ceteris cuſtodiatur. » *Fuit autem hæc, ut Henninius in Annot. ad h. l. p.* 84. *putat, editio Goudæ facta an.* 1479. *cujus titulus portentoſo auſu promittit Biblia auctiora & correcta, quæque cum figuris prodiit.*

Eadem Antuerpiæ, de Grave 1518. Lovanii 1518. *Eadem eſt editio* 4. vol. in 12. Antuerpiæ 1525. In fol. Ibidem. Jacobi à Lieſvelt 1526.

« Inde quidem errores maximè proflu» xerunt, quòd prima Bibliorum exempla» ria Antuerpiæ typis Jacobi Lieſvelt im» preſſa, non ex Latino textu, ſed ex Bi» bliis extraneis in Germania à Mart. Lu» thero, aliiſque ejus aſſeclis tranſlata & » ſumpta fuerunt. » *Nic. van Vinghe cap.* 13. *Summariorum præfix. edit. Bibliorum anni* 1548.

A Biblia, univerſum vetus & novum Teſtamentum ſecundum Latinum textum ſumma diligentia correctum, atque ad libri marginem ipſa Hebraicæ narrationis oratio..... Summarium quoque capitulorum ante ipſa capita poſitum, pulchris cum figuris impreſſum & accuratè reviſum, in fol. Antuerpiæ, Guill. Vor-
ſterman, vetus Teſt. 1528. novum 1531. 1528-33
1533.

« Hæc editio interdum à Lutherana ipſa « verſione recedit, aliàs eam ſequitur. »

Eadem acceſſit utiliſſimus index fol.
B Ibidem, Jacobi à Lieſvelt 1533. 1534. 1534

Eadem Lat. & Belgicè in fol. Antuer-
piæ 1540. Eadem Belgicè, in folio. Ibi- 1540
dem per Henricum Peeter 1541. In fol. 1541
Ibidem, Jacobi à Lieſvelt 1542. 1542

Biblia Belgica, in folio, Antuerpiæ,
Vorſterman 1544. 1545. 1544-45

Biblia Belgica recognita à Nicolao van Wingh ex aliis quibuſdam verſionibus cum ejus præfatione, *in qua fatetur, ſe ope* Petri de Corte D. Petri Eccleſiæ Lovanienſis Parochi, & Dn. Godevaertii Stryrodii Conventus ſtudii PP. Prædi- C catorum Regentis, amborum Theol. facultatis Lovanienſis Doctorum *fuiſſe adjutum*, in folio. Lovanii Barthol. van Grave 1548. Coloniæ van Blakue 1548.

Hæc verſio correcta, examinata & approbata fuit à quibuſdam peritis Theologicæ Facultatis Lovanienſis per Carolum V. Imperatorem deputatis, ut fert privilegium. « Bartholomæus Gravius (*inquit* « *Nicolaus van Wingh in præfatione*) *à me* « requiſivit, ut Biblia Belgica, ſecundùm « communem Latinum textum Lovanii « D nuper emendatum corrigere vellem; « quod quidem opus varias ob rationes « non lubens ſuſcepi.... Univerſa Biblia « tranſtuli, ac vulgari Brabantino idio- « mate exaravi, prout illo Lovanii utimur, « ubi ego natus ſum ac modò reſidens. »

« *Nicolaus de Wingh* (*inquit Valerius An-* « *dreas in Biblioth. Belgica*) eâdem linguâ « *ſc. Belgicâ* dedit Biblia ſacra, fidelis & « probatus eorum interpres, Lovanii apud « Gravium fol. 1548. »

Eadem, in fol. Antuerpiæ Gravii 1553. 1553

E Eadem in fol. Antuerpiæ, typis Joan. de Laet 1560.

« Hæc editio non eſt prorsùs eadem ac « editiones ſequentes ann. 1560. & 1565. « nec adeò accuratè collata cum verſione « vulgata ſicut illæ. *Cherubinus à Sancto Joſeph. tom.* 4. *Bibl. criticæ ſacræ pag.* 175.

Eadem, in fol. Ibid. Chriſtoph. Plan-
tin. 1565. in fol. Ibid. Philippi Nutii 1565
1566. In fol. 1568. 1568

Eadem, modò ſumma cum diligentia denuò reviſa, atque ſecundùm ultimum

Romanum textum (*ſc. Clementis VIII. juſſu recognitum anno* 1592.) à Sacræ Theologiæ almæ Univerſitatis Lovanienſis Doctoribus emendata, fol. Antuerpiæ in Officina Plantiniana, typis
1599 Joan. Moret 1599.
1604 Eadem, in fol. Coloniæ, Merentof
1626 1604. In fol. Antuerpiæ 1626.

Eadem, ſtudio quorumdam Theolog. Lovanienſ. recognita & figuris illuſtrata, in fol. Antuerpiæ, Petri Paets
1657 88 1657. in 8°. 1688. Eadem ſecundùm emendatiſſimum Plantinianæ editionis exemplar anni 1599. denuò reimpreſſa, iterumque reviſa & emendata, fol.
1690 Antuerpiæ 1690.

Alias editiones recenſet Henricus de Bukentop Recollectus in præf. libri, quem inſcripſit Lux de luce, *ſcilicet ann.* 1556. 1598. 1653.

Biblia Belgica cum brevibus notis in loca difficiliora [interprete Ægidio de Wit, Gandenſi Theologo, Eccleſiæ Collegiatæ S. Mariæ Machlinienſis Paſtore] 2. vol. in fol. Bruxellæ 1717. Vulgatam ut plurimùm ſequitur verſionem Latinam, ſed textum originalem cum elucidior eſt aliquando exprimit. Libros Sacræ Scripturæ jam ante à ſe tranſlatos & editos recognovit in hac editione, appoſitis ad calcem notis in quibus rationem reddit verſionis ſuæ quibuſdam in locis. Hæc verſio ſi dialectum ſpectes, Flandriæ & Brabantiæ Provinciis apprime congruit.

Biblia Belgica [interprete Andrea Schurrio, Gorcomienſi, S. Th. Lovanienſis Licentiato] 2. vol. in 8°. Leodii, (Ultrajecti) 1715. 1717.

[Hæc verſio, quæ vulgatam exprimit, imperfecta remanſit, nec ultra quartum Librum Regum progreſſa eſt obveniente Interpretis morte an. 1719. Puriſſima dialecto reddita eſt.]

Libri Tobiæ, Judith, Eſther & Job, Belgicè [Interprete Ægidio de Wit, Theologo Lovanienſi, in 12. Bruxellæ 1706.

Pſalmi Belgicè in 8°. Delphis 1480. in 4°. Ibidem 1487. in 8°. Zuvolæ 1491.

Pſalmi Belgice per Guillelmum van Haecht, in 8°. Antuerpiæ 1579.

Pſalmi quinquaginta priores Belgicè cum brevibus notis [Interprete Andræa Schurrio, Gorcomenſi, Theologo Lovanienſi] in 12. Leodii, Hoioux (ultrajecti) 1692.

Liber 150. Pſalmorum Belgicè : eodem Interprete, in 12. Ib. 1702.

Pſalmi cum notis brevibus : [Interprete Ægidio de Wit Theologo Lovanienſi] in 12. *quater edita eſt hac verſio.*

Libri quinque Sapientiales Belgicè, eodem interprete, in 12. Bruxellæ 1702.

Novum Teſtamentum Belgicè 8°. abſque loco 1523.

Novum Teſtam. Belgicè ex verſione Corn. Hendrickz, in 8°. Delphis 1524.

Novum Teſtamentum Belgicè. Antuerpiæ, per Joannem Cornelii 1528. apud Chriſtophorum van Ruremonde 1528. Ibidem, per Adrianum van Bergen 1533. Ibid. per Martinum Cæſarem 1531. 1535. Ibid. per Matthæum Crom 1538. 1541. Ibid. per Stephanum Mirdmans. Ibidem, per Antonium Brech 1541. Ibidem, per Godefridum van der Haghen *abſque anno impreſſionis.* Ibid. per Joannem Batman 1542. Ibid. per Jacobum Lieſvelt 1542. 1543. 1544. Ibid. per Joannem Loo 1545. Leidæ, per Petrum Janſſen. Ibid. per Petrum Claes 1554. Idem, *abſque nomine loci & impreſſoris* 1541. *Hæ omnes editiones memorantur in appendice ad catalogum librorum prohibitorum an.* 1569. *Leodii juſſu Ducis Albani editum.*

Novum Teſtamentum Belgicè, in 12. Antuerpiæ 1531. In 8°. Ibid. 1538. 1553. 1563. 1566. In 16. Ibid. Tavernier 1570. In 8°. Antuerpiæ, Plantini 1571. 1577. In 8°. Ibid. 1604. Ibid. Keerberg 1610.

Novum Teſtamentum Belgicum ab Henrico Lemput, reviſum atque recognitum, in fol. Antuerpiæ Cornelii Verſchuren abſque anno. Idem fol. Ibidem Petri Jacobi Paets 1646.

Novum Teſtamentum Belgicum juxta verſionem Gallicam Montenſem (Interprete Andræa Vander Schuren, charactere Latino 8°. Embricæ 1689-90. Idem litteris Belgicis, 12. Ibid. 1697. 2. vol. in 12. Antuerpiæ 1702. In 12. Embricæ 1709.

Ex præfatione Henrici de Bukentop quæ legitur initio examinis verſionis Flandricæ N. T. 8°. Lovanii 1698. « Cum ſuperiori anno divulgaretur nova quædam « novi Teſtamenti verſio Flandrica quæ « Embricæ impreſſa notatur, multis ſubiit timor.... ne Embricenſis hæc verſio Flandrica eoſdem haberet defectus, « propter quos Gallica Montenſis meritò « proſcripta fuit, imò ne ipſa eſſet forſan « Montenſis in Flandricum idioma converſa.» *Hæc Bukentop, qui integrum caput IV. ad id tantùm ſuadendum impendit. Adversùs hujuſmodi tranſlationem, ſententiam tulerunt Sereniſſimus Princeps Clemens, Elector Epiſcopus Leodienſis & Archiepiſcopus Mechlinienſis.*

Novum Teſtamentum Belgicè tranſlatum ex verſione Latina vulgata in 12. Antuerpiæ 1717.

Novi Teſtamenti nova tranſlatio Belgica litteris Belgicis 2. vol. in 12. Ultrajecti 1718.

SECTIO DECIMA.

BIBLIA BELGICA

à Calvinianis edita.

Annus editionis.

Biblia Belgica juxta verſionem Germanicam Lutheri, (*nullâ additâ præfatione, nec Interpretis nomine uſpiam*
1527 *comparente*) in 8°. Amſtelod. 1527.

Hanc editionem vidiſſe ſe aſſerit Bootius, in indice auct. citat. in animadv. ſacris, at non integram; nondum enim prodierat integra Lutheri verſio.

Biblia Belgica, in 4°. Embdæ, per Stephanum Mierman & Joan. Gaillard
1556 1556.

« Calvinianæ Eccleſiæ ut plurimùm
» uſæ fuerant uſque ad annum 1556. verſio-
» ne impreſſa apud Jacobum à Lieſvelt. »
Leuſden diſſert. X. Philologi Hebræo-mixti pag. 72.

« In hac editione à libro Geneſis uſ-
» que ad Jobum impreſſores ſecuti ſunt
» editionem Jac. à Lieſvelt correctam ſe-
» cundùm editionem Helveticam & à
» Jobo uſque ad finem ſecuti fuerunt in
» totum verſionem Tiguri impreſſam anno
» 1548. & 1549. » *Idem ibidem.*

Biblia Belgica ex verſione Germani-
1560 ca Lutheri Typis Nicolai Bieskens 1560. *recuſa an.* 1563. « Hac ſola verſione utuntur Anabaptiſtæ » *Jo. Henr. Alting Theol. hiſtoricæ pag.* 164.

«Hæc autem verſio (*inquit Rich. Si-*
» *mon. tract. de Inſpir. Libr. Sacr. pag.*
» 11.) variis in locis Lutheri tranſlationem
» emendat; verùm Lieſveltanam editio-
» nem ut plurimùm ſequitur.

De hac verſione ita loquitur Giſbertus Voetius lib. 1. Bibliothecæ ſtudii Theologici cap. 14. pag. 121. « Ex noſtratibus Abra-
» ham Coſterus peculiari libello cenſu-
» ram exercuit in tranſlationem Belgicam
» Anabaptiſticam, quæ tamen uſui tan-
» tùm ipſorum eſt, quippe ex Germanica
» Lutheri maximam partem expreſſa. »

Jo. Frid. Majerus cap. 6. pag. 65. & 66. hiſt. verſionis Lutheri hæc ait. « Belgæ
» Proteſtantes tametſi non Lutheri ſed
» Calvini dogmata ſequerentur, Scriptu-
» ram tamen diu non aliam, niſi ex Luthe-
» ri verſione derivatam, licet quandoque
» interpolatam in idiomate ſuo habuerunt.
» Quis vero auctor, vel quinam auctores il-
» lius Belgicæ verſionis fuerint Sixtinus
» Amama ipſe ignorare ſe fatetur. Editio-
» nes recenſet Joannes Leuſdenius p. 72.

A *Philologi Ebræo-mixti.* Fallitur autem «
Hottingerus, cùm *pag.* 244. *faſciculi* «
diſſert. Theologico-Philolog. Verſionem «
Belgicam Nicolai Bieskens à tranſlatio «
ne ex Luthero fuſa diſtinguendam eſſe «
putat. Nam quæ circa annum 1560. à «
Nicolao illo impreſſa fuit, illa ipſa eſt, «
quæ, ut ait Leusdenius, planè formata «
fuit ſecundùm verſionem Germanicam «
Lutheri. Ante Bieskium Jacobus Lieſ- «
veltius Belgica quoque Biblia excude- «
rat, in quibus à Luthero interdum re- «
B ceditur....... Anno 1581. Lugduni Bata- «
vorum Belgica verſio V. Teſt. ſecundùm «
tranſlationem emendatam à Joanne Vi- «
tenhoue prodiit munita privilegio Or- «
dinum Hollandiæ in folio, quæ ἐκδοσις «
repetita an. 1591. & fortaſſe ſæpius, ad- «
junctas habens notas ex Genevenſibus «
Bibliis, & commentariis Marlorati. «
Anabaptiſtæ autem rejectis Vitenhovii «
correctionibus, Bieskianum prætulere «
Novum Teſtamentum Lutheri verſioni «
preſſiùs inſiſtens. »

« Antiqua noſtra verſio Belgica (*in-* «
C *quit Leusdenius ibidem*) non fuit tranſ- «
lata ex ipſis fontibus, ſed ex verſione «
Germanica Lutheri, quæ quum tumul- «
tuario tempore fuerit compoſita, mul- «
tis ſcatuit vitiis, quæ pleraque in no- «
ſtram antiquam verſionem, additis ad- «
huc multis aliis ex oſcitantia auctoris «
verſionis Belgicæ natis, irrepſerunt. *Ad-* «
dit idem, authorem hunc planè eſſe igno- «
tum, & Sixtinus Amama ait, ſe ex mul- «
tis ſeniobus paſtoribus illud expiſcatum «
fuiſſe, qui tamen omnes illud neſcire «
aiebant. »

D *Ex epiſt. Phil. Marnixii Aldegondii ad Druſium in vita Druſii relatâ.* « De Bi- «
bliorum verſione quæ eſt ſententia, etſi «
video te gravibus commotum rationibus «
non poſſum tamen aſſentiri. Ego enim «
noſtram hanc, quæ vulgò manibus te- «
ritur, verſionem ejuſmodi eſſe exiſtimo, «
quæ planè novas lucubrationes, novum- «
que penitus opus requirat. Inter omnes «
autem omnium verſiones ego ingenuè «
fatebor, mihi viſam eſſe nullam tanto «
abeſſe ab Heb. veritate intervallo atque «
ſit Lutheri verſio, è qua manavit no- «
E ſtra, ex vitioſa Germanica facta vitioſior «
Belgico-Teutonica. » *Ita ille.*

Eadem, 4. apud Leonardi filios 1563. 1563

Biblia Belgica, Vetus Teſtamentum ex verſione Germanica Lutheri, Novum ſecundùm tranſlationem factam à Joanne Vitenhoue, *juvantibus Joanne à Laſco, Martino Micron, Petro & Gualthero Delheno. Leuſden ibidem*, in folio.
Embdæ, apud Gillis van der Erven 1565. 1565

« Deinceps, *inquit Leuſdenus ibidem*, «

» ſacra Scriptura Belgicè eſt impreſſa jux-
» ta hanc duplicem verſionem, »
1571 Eadem, in 4°. Dordraci 1571. In fol.
1579 Delphis 1579. In 4°. 1579. In fol. Dor-
1580 draci 1580.

Eadem munita privilegio Ordinum
Hollandiæ cum notis ex Genevenſibus
Bibliis & commentariis Auguſtini Mar-
1581 lorati, in folio. Leidæ 1581. In 8°. Del-
phis 1581. In folio Ibidem 1583. In 4°.
1583 Amſtelodami 1583. In folio. Hagæ Co-
1585 mitis 1585. In fulio. Amſtelod. 1590. In
1590 4°. Leidæ 1590.

Biblia Belgica cum annotationibus Ge-
nevenſibus, ex verſione Petri Hackii,
1596 in 4°. Leidæ, Paets 1596.
1598 Biblia Belgica, in folio. Dordraci 1596.
1599 1598. In 8°. & in 12. Leidæ 1599.
1603 Biblia Belgica per Petrum Plancium,
1604 in folio. Amſtelodami, Joan. Cloppen-
burgii 1603. In fol. Leidæ 1604.
1606 Biblia Belgica, in fol. Dordraci 1606.
1609 Biblia Belgica, in folio. Leidæ 1609.
1610 In 8°. Dordraci 1609. In 8°. Leidæ 1610.
in 4°. Amſtelodami 1610 in folio. Am-
1611 ſtelodami 1611. In 8°. Leidæ 1611. In
1612 folio, Dordraci & Hagæ Comitis 1612.
1613 In 4°. Delphis 1612. Dordraci 1613. In
1614 8°. Leidæ 1614.

Biblia Belgica cum annotationibus
Tremelli, Junii, Bezæ & Piſcatoris per
Abrahamum Doreſlaer collectis, in fol.
Amſtelodam. & Arnhemii 1614.

Biblia Belgica, in 12. Leidæ 1615. In
1615 folio. Amſtelodami 1617. In 8°. Dor-
1617 draci 1617. In 12. Amſtelodami 1621.
1621-23 In folio. Leidæ 1623. in folio. Harlemii,
& Amſtelodami 1624. 1625.
1624-25 Biblia Belgica juxta editiunem Ger-
manicam Lutheri Magdeburgicam A.
1554. in folio. Harlemii 1627.

Biblia Belgica in 8°. Amſtelodami
1627 1628. In 12. Leidæ 1629. In folio Amſte-
1628 lod. 1629. Eadem ex recenſione Sixtini
1629 Amama, in folio. Roterodami 1632. In
folio. Amſtelodami 1632. In 8°. Leidæ
1632 1633. in fol. in 4°. Amſtelodami, Francke-
1633 lii 1633. cum annotationibus, 2. vol. in
1636 fol. Leidæ. 1636.
1637 Biblia ſacra juſſu D. D. Generalium
Ordinum fœderati Belgii juxta decre-
tum Synodi Dordracenæ an. 1618. 1619.
ex idiomate originali in linguam Belgi-
cam fideliſſimè tranſlata, cum novis ad-
junctis declarationibus in margine poſi-
tis & locis parallelis, in folio. Leidæ
apud Paulum Aertium de Raveſtein &
ſocios 1636. *(Annus hic annotatur in fine
Veteris Teſtamenti)* & Hagæ Comitis
apud Jacobum de Wouw. *Privilegium
Ordinum Hollandiæ conceſſum fuit anno,
1637. quo tantùm publicata fuit hæc editio.*

A *Hiſtoria hujus verſionis maximè ex Sy-
nodo Dordracena petenda eſt. In ſeſſione 6.*
«De nova & accuratiore tranſlatione Bi- «
bliorum ex linguis originalibus in Belgi- «
cam inſtituenda cœpit agere *Synodus*. «
Philippus Marnixius, Arnoldus Corne- «
lii, & Wernerus Helmichius diverſis «
temporibus ab Eccleſiis Belgicis ad no- «
vam ex ipſis fontibus verſionem ador- «
nandam deputati fuerant; *ſed* eo ope- «
re vixdum inchoato, jamdudum è vi- «
vis exceſſerant. *Ex ſeſſione* 8. Fuit judi- «
B catum verſiunem ſacrorum Bibliorum «
accuratiorem ex ipſis fontibus in lin- «
guam Belgicam planè *eſſe* neceſſariam... «
Conſultiùs etiam ſuffragiis Synodi judi- «
catum fuit, novam verſionem de inte- «
gro inſtituere, quàm veterem Belgicam «
recenſere aut interpolare; ita tamen, ut «
ad evitandam offenſionem ex nimia mu- «
tatione, ex veteri verſione omnia illa re- «
tineantur, quæcumque ſalvâ veritate & «
ſermonis Belgici puritate ac proprietate «
ſervari poſſint; in libris præſertim hiſto- «
C ricis Veteris Teſtamenti, omnibuſque «
Novi, in quorum verſione pauciora re- «
periuntur animadverſione digna. Viſum «
præterea fuit, novam hanc verſionem «
ex ipſis fontibus ſeu originalibus ſacræ «
Scripturæ linguis, Hebræa & Græca, «
inſtituendam eſſe; adhibitis tamen in «
ſubſidium & collatis optimis verſioni- «
bus, commentariis & ſcholiis, docto- «
rum denique virorum in difficilioribus «
locis judicio. Placuit poſtremò, has ſe- «
quentes leges interpretibus deſignandis «
eſſe præſcribendas: «
D *I. Ut Originali textui ſemper religioſè* «
inhæreant, utque ipſas originalium lin- «
guarum phraſes, quantùm orationis perſ- «
picuitas, & ſermonis Belgici proprietas «
permittunt, ſollicitè retineant. Si verò du- «
rior alicubi occurrat Hebraiſmus aut Hel- «
leniſmus, quàm ut in textu poſſit ſervari, «
eum paſſim in margine diligenter annotent. «
II. Ut ad ſupplendum biantis textûs ſen- «
ſum quàm pauciſſima adjungant verba, «
eaque in textu alio charactere exprimant, «
& uncinulis includant, ut à verbis contex- «
tûs dignoſci poſſint. «
E *III. Ut ſingulis libris & capitibus ſuc-* «
cincta & accurata argumenta præfigant; «
paſſimque in margine locos S. Scripturæ pa- «
rallelos annotent. «
IV. Ut adjungant brevia quadam ſcho- «
lia, quibus verſionis ratio in obſcurioribus «
locis reddatur: obſervationes autem do- «
ctrinarum addere, nec neceſſarium, nec «
conſultum fuit judicatum. «
*In Seſſione 9. actum eſt de libris quos
Proteſtantes vocant apocryphos. Ex ſeſſio-
ne* 10. « Perficiendo huic novæ verſio- «

Digitized by Google

» nis operi, ſex Theologorum Belgico-
» rum opera ... adbiberi placuit, quorum
» terni verſionem Veteris, terni autem
» Nov- Teſtamenti & Apocrypborum ad-
» ornent. *In ſeſſione* 13. ad interpretatio-
» nem Veteris Teſtamenti deſignati ſunt
» Joannes Bogermannus, Guill. Baudar-
» tius & Gerſon Bucerus, ad quos proxi-
» mè acceſſerunt Antonius Thyſius, Jac.
» Rolandus, Hermannus Faukelius. Ad
» Nuvi Teſtamenti & librorum Apocry-
» phorum verſionem potioribus ſuffragiis
» delegati ſunt Jacobus Rolandus, Her-
» mannus Faukelius, & Petrus Cornelii,
» quibus proximè acceſſerunt Feſtus Hom-
» mius, Antonius Walæus, Jodocus Hoin-
» gius. Sed mortuo Hermanno Faukelio
» & Petro Cornelii ſucceſſerunt Feſtus
» Hommius & Antonius Walæus, *juxta Leuſdenium pag.* 80. *Diſſert. XI. Phi-*
» *lol. Hebræo-mixti.*

» « Decretum de nova verſione ador-
» nanda factum eſt: conſentientibus om-
» nibus ſuffragiis, in Synudo Dordracena
» ſeſſione 8. anno 1618. 20. Novemb. die
» Martis poſt meridiem. Attamen Inter-
» pretes veteris Teſtam. propter nonnul-
» las rationes demùm decennio poſt, ſci-
» licet anno 1628. ſe Leidam contulerunt,
» atque initium interpretationis ſecerunt...
» anno ſequenti ſcilicet 1629. ſecuti ſue-
» runt Interpretes Novi Teſtamenti & li-
» brorum Apoctyphorum. Hi omnes In-
» terpretes opus interpretationis tam Ve-
» teris quàm Novi Teſtamenti abſolve-
» runt anno 1632. Ergo ſpatio quatuor ferè
» annorum tam præſtantiſſimum opus ad
» umbilicum ſuit perductum.... Opere
» abſoluto, Interpreres vocarunt deſigna-
» tos reviſores qui illud ſimul Leidæ exa-
» minarunt.... Reviſores Veteris Teſta-
» menti pridie Kal. Julii anni 1633. Lei-
» dam appulerunt, eodemque die una cum
» Interpretibus convenerunt in ædibus D.
» Bogermanni Præſidis, tandemque revi-
» ſionem Veteris Teſtamenti menſe Sep-
» tembri anno Chriſti 1634. abſolverunt.
» Tunc vocati ſunt Interpretes & Reviſo-
» res Novi Teſtamenti, & toti operi fi-
» dem impoſuerunt menſe Octobri anno
» 1635. Tandem nova hæc verſio Belgica
» auctoritate Illuſtr. & Præpot. DD. Or-
» ninum Generalium, quorum auctoritate
» & ſumptibus erat compoſita, anno 1637.
» primum in lucem prodiit. » *Joan Leuſden. Ibidem pag.* 78. 79.

Anonymus in vita Antonii Walæi quem cum aliis edidit Bateſius: p. 649. *& ſeqq. ita rem narrat.* « Anno 1628. Leydam
» Veteris Teſtamenti Interpretes com-
» migravere, Joan. *Bogermannus*, Wil-
» helmus *Baudartius*, Gerſon *Bucerus*.

A Emicuit autem inter eos Hebraicè lin- «
guæ peritiâ Bucerus, judicio & dexteri- «
tate Bogermannus, diligentiâ in conſe- «
rendis aliis verſionibus Baudartius. In «
ſequenti anno convenere Novi Teſta- «
menti, librorumque apochryphorum «
Verſores, Ant. *Walæus* noſter: Feſtus «
Hommius, Jacobus *Rolandus*. De judicio «
Walæus & Rolandus contendebant: ille «
promptior, hic tardior, ſed Græcæ lin- «
guæ & Theologiæ peritior Walæus ap- «
parebat; at Hommius inſignis quoque «
B in ſcribendo diſtinguendoque accuratior «
erat. Hi magno animo, indeſeſſo ſtudio «
Bibliorum verſionem aggreſſi ſuere. E- «
gerunt autem boc, ut ex ipſis fontibus «
novam planè verſionem darent, accu- «
ratam, & quantùm permittere linguæ «
genius poſſet, de verbo ad verbum, imò «
ubi in fonte vox aliqua variam admitte- «
re ſignificationem videretur, Belgicam «
illi ſimilem conati ſunt ſubſtituere.... «
Si quid verò obſcurum occurreret, mar- «
ginalibus notis conati ſunt elucidare. Si «
quid dubium, ibidem diſſolvere; in qui- «
C bus non raró quoque verſionis ſuæ ratio- «
nem dedêre... Ea peracturi omnes, non «
eandem prorsùs viam ingreſſi fuêre. Ve- «
teris Teſtamenti Verſores Moſis libros, «
Hiſtoricos, Agiographos, Propbetas in «
partes æquas diviſêre: primam cujuſque «
partem Bogermannus, alteram Baudar- «
tius, tertiam Bucerus vertit, cummen- «
tatus eſt & loca adjecit parallela. Verùm «
Verſores Novi Teſtamenti verſionem «
commentationemque totius novi Teſta- «
menti, domi privato ſtudio omnes conſ- «
D cripſere... Preſſerunt opus Novi Teſta- «
menti interpretes ad acta uſque Apoſto- «
lorum, quando Jacobus Rolandus ſu- «
premum diem obiit: preſſerunt quoque «
Veteris ad prima capita Ezechielis, & «
Gerſon Bucerus ſatis ceſſit.... *ſucceſſit.* «
Bucero Antonius Thyſius.... Veteris «
Teſtamenti Interpretes quod Buceri re- «
liquum erat, itidem partiti fuêre. Pri- «
mam maximamque partem Bogerman- «
nus, alteram Baudartius abſolvit; ſed «
Walæus, Hommiuſque urgentibus con- «
tinuò Ordinibus & Eccleſiis ut opus «
E procederet, ſolam commentationem «
Novi Teſtamenti in partes diviſêre... «
Diviſerunt quoque verſionem librorum «
Apocryphorum. Vertit Walæus librum «
tertium & quartum Eſdræ, Tobiam, Ju- «
dith, librum Sapientiæ, dimidiam & «
poſtremam partem Jeſu Sirach, Baruch, «
Eſther, & librum primum & ſecundum «
Machabæorum; reliqua Apocrypha «
Hommius in linguam Belgicam tranſtu- «
lit. Sed quò compenſaretur labor, lo- »
ca parallela Novu Teſtamento adjecit »

» Hommius, & in Nov. Teſtamentum indicem confecit. Omnia tamen Walæus recenſuit & ſua quoque Hommio exhibuit : ſed is non rarò ne ea quidem inſpexit ..... Tantùm collegæ, Hommiuſque præſertim, eruditioni Walæi & judicio fidebant, ut verè dici poſſit, verſionem commentationemque Veteris Teſtamenti maxima ex parte Bogermanni, Novi Teſtamenti ferè Walæi eſſe .... Peracta omni verſione commentationeque ſtatim & ad primum Julii anni 1634. Veteris Teſtamenti Reviſores Leidam convocati fuêre .... Sequenti trimeſtri Leydam quoque commigravere. Nov. Teſt. reviſores... Ita ingens hoc abſolverunt opus V. Teſt. Verſores, Reviſoreſque ad 18. Septembris anni 1637. Novi verò Teſtamenti Verſores Reviſoreſque, ad ejuſdem anni Octobris finem .... Abſoluto opere Reviſores domum & ad conſueta regreſſi fuere; Verſores verò prælo ſubmiſerunt Pauli Raveſteinii, Typographorum Belgarum accuratiſſimi, qui ob id opus Amſtelodamo Leidam commigravit. Impreſſionis ſpecimina quas *probas* appellant priores Baudartius & Hommius, ultimas Bogermannus in Veteri Teſtamento, Walæus in Novo revidit. Excuderunt autem ſimul duplici formâ in folio, cum & ſine notis; & N. Teſtamentum quoque in octavo, ut loquuntur, cum omnibus commentariis. Peractum id fuit ad menſem Junium anni 1637. Quando id Præpotentibus fœderati Belgii ordinibus omnes verſores obtulere; quibus mirè perplacuit, decreveruntque ſtatim ut ea verſio in omnibus Eccleſiis, in omnibus ſcholis reciperetur, nec aliâ amplius uti liceret: quod nullo repugnante ſtatim quoque in uſum traductum eſt. » *Ita ille Anonymus.*

« Hæc verſio *juxta Matthæum Polum* » *in præfat. Synopſis Criticorum* Hebræo » textui non mediocriter reſpondet, ſen- » ſum autem pleriſque in locis perſpicuè, » fideliter & ſolidè exhibet.

« Julius Sterringa *Animadverſiones* » *Philologico-Sacras in Pentateuchum Leovardiæ anno* 1695. editas ſpecimen eſſe » voluit emendationum, quas nova Belgica ſacrorum oraculorum verſio, quam » cum nulla non recentiorum de palma » contendere poſſe novimus, adhuc admittere videbatur. » *Act. Erud. Lipſ. a.* 1696. *pag.* 12.

Biblia Belgica novæ verſionis, in 8°.
1637 Amſtelodami 1637. In 12. Leidæ 1637.
1639 in folio Leidæ 1639. In 8°. Amſteloda-
1640 mi 1639. In 8°. Leidæ 1640. In folio.
Ibidem 1641. In folio. Amſtelodami & 1641
Leidæ 1642. 1643. cum notis Joannis 1642
Cloppenburgii. in 4°. Amſtelodami 1643
1644. In folio. Leidæ & Dordraci 1645. 1644-45
Leidæ, Goudæ 1647. in folio. Goudæ,
Petri Rammazein 1647. In folio. Ha- 1647
gæ-Comitis 1649. 1649

Biblia Belgica cum notis van Bieskens, in folio, Amſtelodami 1646. 1661. 1662.

Biblia Belgica novæ verſionis, in fol.
Amſtelodami 1654. In fol. & in 8°. Ibid. 1654
1656. In fol. ibid 1659. In fol. Ibidem, 1656
1660. *Charactere Latino*, in folio. Leidæ 1659
& Amſtelodami Elzevirii 1663. In 12. 1663
Amſtelodami, Raveſtein 1664. In fol. 1664
Hagæ-Comitis 1673. in 8°. Dordraci 1673
1675. In 4°. Amſtelodami 1677. In 8°. 1675
Dordraci 1677. In 8°. Amſtelodami 1677
1677. In 12. Groningæ 1678. in 8°. Am- 1678
ſtelodami 1683. In 4°. Amſtelodami 1683
1684. in 8°. Dordraci 1692. 1696. in 1692-96
fol. ibid. 1700. in 8°. Amſtelod. 1706. 1700-6

Eadem. V. *Biblia Pentapla Germanica pag.* 196

Veteris Teſtamenti maxima pars Belgicè ex Hebræo, interprete Benedicto de Spinoſa, *ut refert Joannes Colerus in ejus vita ſcripta Belgicè ab ipſo & Gallicè verſa à Th. Johnſon pag.* 131. 132. «Pentateuchum jam diù perfecerat; at « omnia paucis ante mortem diebus igne « cremavit.»

Pſalmi Belgicè in 8°. Leidæ 1566. 12. Heidelbergæ Chiractii 1567.

Pſalmi Belgicè ex verſione Theodori Raphaelis Camphuyſen & Joachimi Oudaen Frontz Memnonitarum Galeni, Amſtelodami 1684.

Novum Teſtamentum Belgicè ex editione Nicolai Bieskens, in 12. Leidæ 1579.

Idem ex verſione Joan. Vitenhoue, 8°. Delphis 1589. Middelburgi 1591. In fol. V. *idem Polyglotton* 1599. In 8°. Leidæ 1602. Belgicè & Gallicè, in 12. Leidæ 1602. Cum annotation. Marlorati, 8°. Hagæ-Comitis 1603. In 8°. Leidæ 1604. In 8°. Middelburgi 1607. In 4°. Alcmariæ 1608. In 12. Leidæ 1608. In 4°. Amſtelod. 1611. In 8°. Dordraci 1611. Gall. & Belgicè, 12. Leidæ 1611. Cum notis Faukelii, 8°. Leidæ 1611. In 24. Amſtelodam. Michaëlis Colin 1614. 8°. Middelburgi 1617. In 24. Amſtelod. 1622. In 16. Hoorniæ 1623. In 12. Amſtelod. 1627. Leidæ 1629. Cum annot. Faukelii, In 8°. Amſtelod. 1631. In 16. Amſtelod. 1631. In 8°. Ibid. 1632. In 4°. Harlemii 1633. Cum notis Marlorati, 4. Leovardiæ 1634. In 8°. Hagæ-Comitis 1634. In 24. Amſtelod. 1635.

Idem ex nova verſione, cum declarationibus, 8°. Leidæ 1637. In 12. Ibid. 1640. In 8°. Amſtelod. 1640. Cum annotat. 8°. Leidæ 1641. In 24. Leidæ 1642. In 8°. Amſtelod. & Middelburgi 1642. In 8°. Goudæ & Roterod. 1644. In 12. Leidæ 1646. Gall. & Belgicè, 8°. Roterod. 1647. 1649. In 12. Ultrajecti 1648. In 24. Roderod. & Amſtel. 1650. in 12. Amſtel. 1651. Ibidem, 1654. 1659. Gall. & Belg. 8°. Amſtelod. 1660. Idem Belg. 12. Ibid 1661. cum argumentis, 8°. Ibid. 1662. *Charactere Latino*, in 4°. Amſtelod. 1662. In 16. Ibid. 1665. In 12. Sylvæ-Ducis 1669. In 8°. Amſtelod. 1677. In 4°. Ibid. 1680. In 12. Amſtelod. 1695. 1697. A B

Novum Teſtamentum Belgicè ex Græco, interprete Chriſtiano Hartſoeker cum brevibus notis in 12. Amſtelodami 1680.

« Belgicæ editioni Chriſtianus Hartſoeker Miniſter Arminianus Roterodamenſis inſeruit quaſdam variantes lectiones & notulas: verſio, pauciſſimis exceptis, aliàs non rejicienda, plerumque ſequitur verſionem ſtatuum Fœderati Belgii.» *Auctor Prolegom. in N. Teſt. Gr. anni* 1711. *pag.* 28. C

«Novum Teſtamentum Belgicum, interprete Carolo Catz Sociniano, qui inſeruit quaſdam varias lectiones etiam Belgicè verſas, in qua craſſiſſimè ſocinianizat; addidit quibuſdam exemplaribus notas in quibus rationem ſuæ verſionis adferre voluit.» *Idem Auctor Prolegom. pag.* 28.

De Carolo Catz cujus verſio Novi Teſtamenti jam circumfertur hæc refert Joannes Fleeg in concione Germanica Lubecæ edita ann. 1705. « Eſt ille Catz, natione Belga - Hiſpanus propè Trajectum ad Moſam è nobili proſapia ut in religione Pontificia natus & educatus, à Patre verò exhæredatus, vel ut ipſe dicebat deſerens patrimonium propter Chriſtum; domi enim cùm duriter propter enthuſiaſmos & alia tractaretur, aufugit. .. Latebat meo tempore hinc illinc, crebriuſque cum illo ſermones habui. Homo facie totus melancholicus, cæterum rudis; Latina parumper doctus, Græca nec intelligere, Hebraica nec ſcribere rectè nec legere poterat. Unde nec ipſe auctor eſt verſionis Novi Teſtamenti, ſed pleraque opera Wilhelmi Hommæ, concionatoris quondam Memnoniſtarum Amſtelodami, aliorumque ſecundùm editionem Chriſtiani Hartſoeker Miniſtri Eccleſiæ Remonſtrantium apud Roterodamenſes prodiere.» *Nova litteraria Maris Balthici an.* 1705. *p g* 254. D E

Evangelium Matthæi & Epiſtola S. Pauli ad Romanos, Belgicè infra textum Græcum de verbo ad verbum per Adam Boreel. V. *Idem Græcè* 1693.

CAPITIS V. PARS II.

BIBLIA ALIIS EXARATA Linguis, ſcilicet Danicâ, Suecicâ & Anglicâ, quæ ſuam ex idiomate Teutonico ducunt originem.

SECTIO PRIMA.

BIBLIA DANICA.

Biblia Danica ad ductum verſio- 1550
nis Lutheri Germanicæ prioris, Interpretibus Petro Palladio, Olao Chryſoſtomo, Joanne Synningio, & Joanne Machabæo, hortante Joan. Bugenhagio Pomerano, *Jo. Wandalini epiſt. apud Jo. Frid. Mayerum de Verſ. Lutheri pag.* 69. cum indice marginali, locis quibuſdam parallelis & iconibus, ex mandato Chriſtiani III. Daniæ Regis, in folio. Hafniæ, Ludovici Dieſt 1550.

Biblia Danica, ſecunda editio recenſi- 1589
ta à Theologis Hafnienſibus, cum proœmiis Lutheri ejuſque notis marginalibus & Viti Theodori ſummariis Danicè verſis, juſſu Friderici II. Regis, in fol. Hafniæ 1589.

« In hac editione accuranda ex mandato Regis qui obiit anno 1588. per ſeſqui-annum deſudarunt Theologi Univerſitatis Hafnienſis tunc temporis Paulus Matthiæ Seelandiæ Epiſcopus, Andreas Laurentii & Joannes Slangendorfſius præter Hebrææ & Græcæ linguæ Profeſſores.... In textu ipſo nihil ferè mutatum præter Archaiſmos Danicos prioris editionis. » *Joannes Wandalinus ibid. pag.* 69.

« Hæc editio omnium nitidiſſima eſt, typis majoribus impreſſa figuriſque ornata; in exprimendis vernaculæ linguæ elegantiis præ reliquis quoque eminet. « *D. Wilkens in comment. ſuis mſſ.*

Biblia Danica tranſlata ex Hebræo & 1607
Græco (à Joanne Paulo Reſenio,) nonnullis notis marginalibus lociſque parallelis inſtructa, mandato Chriſtiani IV. Regis & privilegio promulgata, in 8°. majore, Hafniæ 1605-7.

« Sub hujus ſæculi initium alia denuò Biblia *Danica* vulgavit Jo. Paulus Reſenius, Seelandiæ Epiſcopus, quæ ut proximè ad fontes accedunt, ita cultum & nitorem dictionis parùm curant atque Hebraiſmorum retinendorum ſtudio valdè reddita ſunt obſcura, ſic ut ſer- «

» mo, quo utuntur, Danicis auribus ferè peregrinus ſit. Huic proindè malo ut medela afferretur, annu 1633. juſſu Chriſtiani IV. ſtylo Danico omnium puriſſimo, & quantùm tranſlationis ratio permittit, elegantiſſimo, Biblia prodierunt; cætera penè eadem quæ Frederici II. &c. » *Kortholtus cap. 28. tract. de variis Script. edition. num. 6. & 7. pag. 358.*

« Ea pars, quæ Novum Teſtamentum continet Anno 1605. cum Cenſura Facultatis Theologicæ prodierat. *Cujus Interpretis* quàm in ea verſione ex ipſis fontibus efformanda infatigabilis labor fuit, ipſum edocet exemplar mſc. æternæ memoriæ in palatio Bibliothecæ Academicæ aſſervatum, edocet quoque ipſa inſpectio, quæ vix latum unguem à fontibus diſceſſiſſe invenitur, vernaculæ tamen nitore & conſuetudine loquendi politiore non poſthabitâ » *Jo. Wandalinus ibid. pag.* 70.

1633 Biblia Danica ex verſione Germanica Lutheri, juſſu Chriſtiani IV. Regis publicata, 2. vol. in fol. Hafniæ Martzan 1633.

« Hæc non aliter excepta eſt quàm ut nova editio prioris; ita vix ulla mutatio facta eſt *niſi ubi hanc ſenſus litteralis requirebat, ad doctrinæ Chriſtianæ propagationem*, ſunt verba præfationis huic editioni præmiſſæ. Atque hæc tum cura demandata fuit Theologis p. t. Hafnienſibus, Joanni Reſenio ſeniori, Caſparo Brochmando, Nicolao Petræo & Joanni Brochmando. Mater fuit hæc editio aliarum minorum in 8°. quas ex eo tempore venum expoſuere Typographi. » *Jo. Wandalinus ibid. pag.* 70.

1647 Biblia Danica ſecundis curis Joannis Pauli Reſenii, ex recenſione Joannis Swaningii, typis & formâ elegantiori, cum notis marginalibus & ſummariis: 2. vol. in 4°. 4. vol. in 8°. Hafniæ 1647.

« Cum nec *præcedens* editio Joanni Swaningio ſatisfaceret, aliud is opus Biblicum adornavit, quod ad textum attinet, Reſeniano per omnia ferè reſpondens, nonnullis duntaxat locis aliquantum mutatis, nitoremque pariter & elegantiam ſermonis Danici reſpuens, æque item, propter Hebraiſmorum ſtudium, obſcuritate laborans. In hoc autem diſcrimen eſt, quod Swaningiana editio loca in margine parallela, notaſque additas habet doctiſſimas. Vitiis interim textus ipſe paſſim laborat. » *Kortholtus ibid. ut ſupra pag.* 358.

« Certum eſt hanc editionem ſecundis Joan. Reſenii curis deberi, licet demum biennio poſt ejus obitum typis deſcriptam; hinc eadem Textus verſiu, niſi quod in hac poſteriore Grammaticæ Danicæ cura major fuerit: eædem in margine annotationes, ſed auctiures; parallelographia in hac quoque diligentior & elenchi ſingulorum capitum ordinatiſſimi utiliſſimique, qui priori editioni defuerant. Jo. Swaningii verò hîc partes nullæ, niſi quæ recenſioni operis ex chartis Reſenianis, ipſique licentiæ typographicæ caſtigandæ impendebantur, quaſque in ſe Facultatis Theolog. rogatu ſuſceperat. Interea quæ de vitiis hujus editionis (ſoli fortè typographo imputandis) memorat Kurtholtus, vera eſſe non diffiteor. » *Hæc Wandalinus ibid. pag.* 71.

« Teruntur manibus præcipuè Doctorum, hæ duæ verſiones fontibus ut pote quàm proximæ; earum ultima uti propior linguæ vernaculæ puritati, ita longiùs à puritate recedit. » *D. Wilkin. in comment. ſuis mſſ.*

Biblia Danica ex verſione Germanicæ Martini Lutheri, in 8°. Hafniæ, Henrici Gſede 1670. 2. vol. in 8°. Ibid. 1670
Bockenhoffer 1690. 1699. 1690-99

« Certa ſunt, quæ Kortholtus *pag.* 359. tradit de nova emendatioris verſionis cura, Friderico III. glor. mem. jubente à Theologis ſuſcepta, ſed interrupta; quam cum Auguſtiſſimus hodiè imperans Monarcha Chriſtianus V. denuò ante hos 16. annos (*ſc. anno* 1680.) nobis injunxiſſet, intra primos ramen conatus, ſuſcepta opera ſubſtitit. Quæ cauſæ fuerint, mihi quidem notum optimè, ſed nun evulgandum. Id tamen non diſſimulandum, quod ſi opus proceſſiſſet, ad verſionem *Lutheri* tanquam prototypum ex Regio reſcripto inſtitutum fuiſſet. » *Ita Wandalinus ibid. p.* 71.

Biblia Danica ex editione 1647. 8°. Hafniæ, è Typographia Regia (1715.) 1715

Eadem, 8°. Hafniæ, ex Typographia Collegii Miſſionum 1717. 1718. 1717-18

Pentateuchus Danicè ex verſione Joan. Tauſani, in 8°. Magdeburgi 1537.

Liber Judicum ex verſione Petri Tidemanni, in 8°. *abſque loco* 1532.

Duo capita libri Job ex verſione Ivari Stubæi, Hafniæ 1609.

Pſalmi ex verſione Franciſci Vormundi Carmelitæ, in 8°. Roſtochii, in Monaſterio Michaëlitano, 1528.

Iidem Danicè juxta verſionem German. Lutheri Malmogiæ in Scania 1528. *Aſlacus in Hiſt. reformationis in Dania.*

Iidem ex verſione Chriſtiani Petri in 8°. Antuerpiæ 1528. 1531.

Iidem Germanicè & Danicè, in 8°. 1599.

Iidem Danicè ſumptibus Helenæ Marſuin cum ſummariis Pſalmorum juxta verſionem Lutheri, cum præfatione Nicolai

Nicolai Michaelis, fol. Hafniæ Tycho- A
nis Nicolai 1632.

« Helena Marſuin Domina de Ellanſ-
» borg, Ludovici Munckic uxor, pro-
» priis ſumptibus in uſum tam privatum
» quàm publicum ſtylo grandiori & ele-
» ganti emiſit Pſalterium Davidis Dani-
» cum cum ſummariis Pſalmorum juxta
» verſionem Lutheri in Bibliis magnis Da-
» nicis, cui editioni præfationem Nicolaus
» Michael Paſtor adjecit. Hujus editionis
» triginta ſaltem exemplaria typis ſunt
» excuſa. » *Nova Litteraria Maris Balthici* B
an. 1700. *pag.* 217.

Pſalterium Danicum interprete Oligero Roſenkrantz in 8°. & in 12. Hafniæ 1643.

Cantica Biblica ex verſione Erici Andreæ Bredalini, in 8°. 1665.

Jeſus Sirach & ſapientia Salomonis ex verſione Joannis Tauſani, in 8°. Magdeburgi 1541.

Novum Teſtamentum Danicè verſum ex Vulgata Latina, interprete Joanne Michaëlis, juſſu Christiani II. Regis, C
in 8°. Lipſiæ, apud Melchiorem Lottherum 1524. 8°. Antuerpiæ 1529.

« Prima noſtra verſio quam civitate
» Danicâ donavit Joannes Michaëlis &
» edendam curavit Lipſiæ anno 1524. ſic
» habet, &c. » *Thomas Bangius in Cælo*
Orientis pag. 207. « Sed & Novum Te-
» ſtamentum quod Canonicus Lundenſis
» Chriſtianus Petri Antuerpianis typis ex-
» ſcribendum curavit 1531. &c. *Idem ibid.*
» Prior verſio *juxta Kortholtum in tract.*
» *de variis Scrip. edition. cap.* 28. *pag.* 357.
» incompta, ſecunda cultior, tertia Wit- D
» tebergæ an. 1558. accuratior. »

Novum teſtamentum Danicè ex verſione Chriſtiani Petri, juſſu Chriſtiani II. Daniæ Regis, jam regno expulſi, in 8°. Antuerpiæ 1531.

Idem Danicè, Joannis Michaëlis, Wittebergæ 1551.

Novum Teſtamentum Danicè, in 8°. Wittebergæ 1558.

Idem ex verſione Jonæ Turonis *qui vixit anno* 1584. *Bartholinus de ſcriptis Danorum pag.* 225.

Novum Teſtamentum Danicè, V. E
Idem Polyglotton 1599.

Idem juſſu Chriſtiani IV. Regis Daniæ, in 12. Hafniæ 1601. In 4°. Ibid. 1604.

Idem ex verſione Jo. Pauli Reſenii cum cenſura Facultatis Theologicæ Hafnienſis, 2. vol. in 12. Hafniæ, 1605. In 12. Ibid. Melchioris Markant 1644. in 8°. Hafniæ (1713.) in 12. Ibidem 1717.

« Hæ binæ poſtremæ Editiones conti-
» nent verſionem Reſenio-Swarangicam
» an. 1647. ab erroribus craſſioribus purga-
» tam ſervato tamen Danico idiomate »
D. Watrkins.

Novum Teſtam. Danicè interprete Joanne Stienbukto in 12. Hafniæ 1715.

SECTIO SECUNDA.
BIBLIA SUECICA.

NOtæ *hujus ſectionis ut plurimum exſcriptæ ſunt ex Bibliorum Suecanorum anno* 1703. *editorum præfatione, quam conſcripſit vir Illuſtriſſimus ac Doctiſſimus Erricus Benzelius Upſalienſis Archiepiſcopus, ut referunt Acta Erudit. Lipſienſia an.* 1704 *pag.* 342.

Suecica Bibliorum verſio juſſu ſanctæ Brigittæ concinnata. « S. Brigitta, Sue- «
cica ſacra Biblia, quæ Gothico idioma- «
te ſibi ſcribenda curaverat, egebat. »
Hæc auctor ipſius vitæ anonymus qui refertur apud Surium tom. 4. *Julii* 23. *quique lectorem ſummi judicii poſtulat, ut monet Adrianus Baillet in notis criticis ad diem* 8. *Octobris.* » S. Brigitta, Princeps Neri- «
ciæ, ſeculo XIV. injunxit Confeſſori ſuo «
Matthiæ Canonico Lincopenſi, ut inte- «
gra Biblia tranferret in linguam verna- «
culam. » *Illud aſſerit Clariſſ. Auctor præfationis noviſſimæ Bibl. Suecicorum anno* 1703. *editorum, utinam authores antiquos hujus rei teſtes produxiſſet.*

Biblia Suecica ex verſione Germanica 1541
Lutheri anni 1534. interpretibus Olao & Laurentio Petri Fratribus Nericiis. Novum Teſtamentum ex verſione Laurentii Andreæ, juſſu Guſtavi I. Suecorum Regis, in folio. Holmiæ, Georgii Kicholf 1541

« Biblia ſacra (*ut ſcribit Joannes Baa-* «
zius, Suecus, in Inventario Eccleſiæ Sue «
co-Gothorum lib. 2. *cap.* 3.) in Suecicum «
idioma tranſlata voluit Rex *Guſtavus* «
Erici inter patriotas eſſe diſtribuenda. «
Tranſlationem horum incepit Lauren- «
tius Andreæ facto initio à Novo Teſta- «
mento. » *Et capite* 23. « Tranſlationem «
Bibliorum in maternam linguam pro- «
curavit Laurentius Petri Archiepiſco- «
pus Upſalienſis perficiendam. » *Et poſtea.*
« Huic Archiepiſcopo fratri ſuo in hoc «
genere fidelem operam contulit Olaus «
Petri Paſtor Holmenſis, » *Lutheri verſionem anni* 1545. *præcipuè ſecuti ſunt.*

Eadem, in fol. Upſaliæ 1576.

« In Concilio Upſalienſi. A. 1593. & «
aliàs ſemel iterumque nova editio deſi- «
derata eſt, quæ proximè accederet ad «
poſteriorem Lutheri; verum nihil effe- «
ctum eſt, donec initio ſeculi ſuperioris, «
regnante Carolo IX. Jonæ Petri Stre- «
gnenſi Epiſcopo aliiſque viris doctis in- «
junctum eſt, ut collatis ambabus editio- «
nibus *ſc. anni* 1534. & 1545. eas quæ ma- «

loris momenti ipſis viderentur, diſcrepantias annotarent, qui labores poſtmodum nuncupati ſunt *Obſervationes Stregnenſes.*

« Anno 1602. in Comitiis Stockholmiæ celebratis decretum eſt, ut eædem mutationes in novam, quæ tunc parabatur, editionem reciperentur, ſed variis de cauſis dilata eſt ad an. 1615. » *Acta Lipſ. anni* 1704. *pag.* 343. *ubi Præfatio Benzelii recenſetur.*

1618 Biblia Suecica juxta Germanicam Lutheri editionem an. 1535. juſſu & ſumptibus Guſtavi Adolphi Regis edita, *unde Biblia Guſtavi Adolphi nuncupantur*, ex recognitione Joannis Rudbeckii & Joannis Lenæi, Jona & Joanne Buræis curatoribus & correctoribus, cum brevibus notis, ſummariis capitum, verſuum diſtinctione, locis parallelis & figuris, in folio. Holmiæ, per Olavum Olavi 1617-18.

« Electus Rex Sueciæ Guſtavus Adolphus denuo recudenda eſſe Biblia Suecica ordinavit, dato quibuſdam Theologis ſtipendio, qui ſummaria capitum & notas adderent. Voluerunt autem hi retinere antiquam verſionem Bibliorum, ex Lutheri verſione Germanica plerumque deſumptam, addito copioſo indice..... Totum Vetus Teſtamentum vidit Rex publicatum ante ſuam coronationem anno 1617. poſtea prodiit Novum Teſtamentum » *Baazius ibid. lib.* 6. *cap.* 13.

« Quamvis nonnullorum conſilia eſſent (*inquiunt Acta Erudit. Lipſienſia p.* 343.) ut novæ reviſionis curam plures diœceſes inter ſe partirentur, tamen veritus Rex Guſtavus Adolphus, ne qua differentia hinc oriretur, duobus viris doctiſſimis, Joanni Rudbeckio, & Joanni Lenæo totius rei cura demandata eſt.... Ipſa *hæc* editio inſignem in modum ab erroribus typographicis emendata eſt, & aucta integrorum verſuum additione, qui priùs omiſſi fuerant, ſummariis capitum..... Hanc editionem Guſtavo-Adolphianam, tamquam exemplar, aliæ poſtmodum ſecutæ ſunt, annis & formis, ut loquuntur, diverſis. » *Ibid. pag.* 344.

Eadem, in 4o. Lubecæ, Samuelis Jau-
1622 chen, 1622.

» *Hæc editio* innumeris ſcatet erroribus typographicis & tranſpoſitionibus, quamobrem etiam Guſtavus Adolphus diplomate ſuo Regio eamdem prohibuit. *Ibidem pag.* 344.

1635 36 Eadem, omiſſis ſummariis & notis, *cum privilegio Chriſtinæ Reginæ, in* 8°. Leidæ, apud Jacobum Marci 1634.

« Iterumque anno 1635. & 1636. imò alia ibidem A. 1637. ut nonnulli volunt, ſed cujus omnia exemplaria in naufragio A perierint. Juſſerat paulo ante glorioſam mortem ſuam forma hac portatili ſacrum codicem typis prodire Guſtavus Adolphus, quo & domi civibus & in caſtris præcipuè militibus uſui foret. Interim dolendum, quod hæ ipſæ editiones multis ſcateant erroribus typothetarum. » *Ibidem pag.* 344.

Eadem cum figuris, juſſu Chriſtinæ Reginæ, *unde vocantur Biblia Chriſtinæ Reginæ*, in folio. Holmiæ, Henrici Keyſer ſenioris 1646. 1646

B Eadem, curante Joanne Matthia Stregnenſi Epiſcopo, in 4°. Stregneſiæ, Zachariæ Brockerii 1650. 1650

« Quæ editio etſi præ reliquis hiſce minoribus palmam obtineat, interdum tamen operariorum oſcitantia integros verſus omiſit. » *Ibid. pag.* 344.

Eadem juxta editionem anni 1618. cum præfatione Conſiſtorii Holmienſis, in fol. Holmiæ, typis Ignatii Meurer 1655. 1655

« Nonnulla hujus *editionis* exemplaria annum præferunt 1666. ſed malè: ad calcem enim tam Veteris quàm Novi C Teſtamenti verus annus agnoſcitur. » *Ibid. p.* 344.

Eadem, in 4°. Holmiæ, Henrici Key- 1657
ſer ſenioris 1657.

« Hæc editio reliquis ſuo jure præferenda, ab erroribus tamen non immunis. *Ibid. p.* 345. »

Eadem ſub Rege Carolo XI. in 4°. 1672
Stockolmiæ, Henrici Keyſer junioris 1672.

Eadem, *editio perquam emendata*, in 1674
8°. Ibidem, Nicolai Wankiiff 1674. & 1684
D 1684. *Hæc ultima cum priori non comparanda, Ibid. p.* 345.

Eadem, in 8°. Holmiæ, Nicolai Wan- 1688
kiiff 1688.

Eadem, in 8°. Amſtelodami, Henrici Keyſer junioris 1688. *Hæc editio prioribus omnibus longè pejor. Ibid. pag.* 345.

« Omnes harum editionum tituli pollicentur, retineri textum editionis an. 1618. multas nihilominus admiſſas eſſe variationes, diligentiori collatione & examine evinci poteſt. *Ibid.* » *p.* 345.

Biblia Suecica juſſu Regis Caroli XII. 1703
cum editionibus prioribus collata, ſummariis & marginalibus notis reviſis, concordantiis & annotationibus auctis, aliiſque quæ Præfatio *Erici Benzelii Archiepiſcopi Upſalienſis*, prolixiùs docet, additis, cum figuris æri nitidiſſimè inciſis, cura & ſtudio in primis ejuſdem Benzelii, Nicolai Bergii & aliorum, in folio, Holmiæ, ex typogr. Henrici Keyſeri 1703.

Ex præfatione. « Textûs ſemel recepti variationes perexiguæ admiſſæ ſunt; ubi verò quædam in prioribus occurre-

» rent, illæ retentæ ſunt, quæ cum tex-
» tu originario & verſione Lutheri Ger-
» manica convenirent : verſus nonnulli,
» qui in prioribus omiſſi fuerant, nunc
» additi: voces, ſi quæ præter textus ori-
» ginarios irrepſerant, excluſæ. Capitum
» ſummaria & diviſiones ita ſunt adorna-
» tæ, ut textus cohærentiam magis illu-
» ſtrent. Loca parallela magno numero
» addita ſunt, & huic editioni adplicata.
» Capita & verſus ſecundùm textus ori-
» ginarios diviſa. Annotationes brevio-
» res ad ſingula capita, ex editione Gu-
» ſtavo-Adolphiana huc revocatæ, ſed
» paſſim auctæ, imò, ubi res id require-
» bat, mutatæ ſunt, &c. »

« Præſtantior editio quàm unquam
» viſa eſt Biblia illa Suecana, quorum
» menſe Januario anni ſuperioris (1699.)
» mentionem fecimus, non Upſaliæ, ſed
» Holmiæ in folio regali imprimuntur,
» inſignis hujus operis curam gerente D.
» Errico Benzelio Stregneſienſi Epiſcopo
» (*deinde Archiepiſcopo Upſalienſi*,) nec-
» non Nicol. Bergio, aliiſque duobus
» collateralibus, quibus accedit Secretarii
» Guſtavi Peringeri Liliebla correctoris
» inſuper induſtria. » *Nova literaria Maris Balthici anni* 1700. *pag.* 12.

Biblia Suecica, in 4°. Holmiæ, typis
1709 Viduæ Henrici Keyſeri 1709.

« Hæc editio binas priores in hac
» officina vulgatas annis 1657. & 1672.
» multis paranſagis ſuperat. » *D. Wilkins.*

« Biblia Suecica ex nova verſione non-
» dum edita Joannis Gezelii patris & fi-
» lii, qui hanc junctâ operâ elabora-
» runt, notiſque illuſtrarunt. » *Scheffrus de Script. Suecicis pag.* 399.

« Joannes Gezelius ſenior, Epiſco-
» pus Finlandiæ Aboenſis, vir diligentiſ-
» ſimus, commentarium ſcripſit in ſacra
» Biblia, linguâ vernaculâ, vulgatam edi-
» tionem eorumdem noſtram cum ipſis
» fontibus Ebræa & Græca committens,
» & quoties emendatione egere ei viſa eſt,
» in commentario illo admonens; ſed
» morte præventus anno 1690. affectum
» opus filio ὁμωνύμῳ & in ſede ſucceſſori
» perficiendum reliquit. Is verò omni cu-
» râ ac ſolicitudine abſolvit, communi-
» bus Cleri Suecici cenſuris nunc appro-
» batum. Specimen ſolum huc uſque pro-
» diit, ſub finem hujus anni vel ſequenti
» ineunte typis committetur. Itaque non
» integra nova verſio eſt, ſed vulgatæ
» emendatio ſcholiis ſive commentario
» inſerenda. » *Hæc exſcripta ſunt ex Epiſtola Clariſſimi Benzelii 7. Idus Auguſti* 1708. *ad me miſſa. Eadem re confert Nova literaria Maris Balthici anni* 1706. *pag.* 146.

A Novum Teſtamentum ex hac verſio-
ne jam anno 1711. editum erat, vetus
Teſtamentum typis excudebatur anno
1718.

Biblia Suecica in 8°. Holmiæ 1711. 1711

Biblia Suecica in 8°. Holmiæ 1706- 1715
1715. *Editio apprimè ſplendida & nitida.*

Liber Job, Pſalterium, Proverbia
Salomonis, Eccleſiaſtes, Canticum Can-
ticorum, Eſaias, Liber Sapientiæ &
Eccleſiaſticus, Suecicè ex ſecunda re-
B cognitione Laurentii Petri, libri ad
poſteriorem Lutheri editionem confor-
mati, ſeparatim & formâ minori editi.
Acta Lipſienſia anni 1704. *pag.* 343.

Pſalmi Suecicè ex verſione Jacobi
Ulphonis, in 4°. *Abſque loco* 1510. *Baazius lib.* 1. *Hiſt. Eccleſ. cap.* 12. *pag.* 147. *Non eſt Suecicum Pſalterium, ſed Latinum, Benzelius in præfatione Bibl. Suecanorum.*

Pſalmi Suecicè redditi juſſu Guſtavi
I Regis Sueciæ, cum agendis Eccleſia-
ſticis, 4°. Holmiæ 1554. 1557. *Baazius*
C *ibid lib.* 2. *pag.* 163.

Iidem, cum explicatione Spangen-
bergeri ex Germanico tranſlata, ex ver-
ſione Petri Michaëlis, 8°. Roſtochii
1574.

Iidem, 8°. Holmiæ 1589.

Iidem Petri Jo. Gothi cum gloſſa,
8°. Roſtochii 1597.

Pſalterium in ſermonem Suecicum
à Jacobo Erici Skinnero converſum, &
emendatum per Laurentium Petri Ne-
ricium, editum ſtudio Amundi Olai,
D 8°. Upſaliæ 1604.

Pſalmi VII. Pœnitentiales ex verſione
Ægidii Aurelii, 8°. Holmiæ 1610.

Novum Teſtamentum Suecicè tranſ-
latum juxta Germanicam Lutheri ver-
ſionem, à Laurentio Andrea an. 1523.
inceptum, & juſſu Guſtavi I. Regis edi-
tum, in folio. Holmiæ 1526. *Hæc verſio aliis poſtmodum formis repetita eſt.* Acta
Lipſienſia pag. 342.

« Joanni Magno Archiepiſcopo Upſa- «
lienſi à Guſtavo I. in mandatis datum «
eſt, ut totius S. Scripturæ tranſlationem «
E in linguam vernaculam procuraret; ve- «
rùm is, ex quo rem totam commendaſ- «
ſet diverſis Canonicorum collegiis, No- «
vi Teſtamenti libros inter ipſa partitus, «
maluit, &c. » *Ibidem pag.* 342.

Hanc rem ipſe Joannes Magnus ita memorat in Hiſt. Eccl. Upſalienſis lib. 6. *p.* 134. *ad an.* 1534. *Joan. Magnus* « effecit «
ut magnæ pietatis & eruditionis vir Pe- «
trus Benedictus Canonicus Lincopenſis, «
quo in re divina uſus eſt Sacerdote, to- «
tum Novi Teſtamenti codicem, qui ab «

» hæreticis (*Laurentium Petri & Laurentium Andreæ intelligit: de quorum verſionibus dictum eſt ſuprà*) in linguam patriam translatus & pluſquam in mille » locis corruptus erat, doctè & fideliter » reſtituerit, petitâ ex ſanctis Doctoribus » omnium ſcriptorum ſuorum probatione fideliſſimâ & conſtanti; fuiſſet volumen illud magno uſui... ſi Archiepiſcopo per ſuas tenuiſſimas fortunas illud » edere & promulgare licuiſſet. » *Hæc ille.*

Novum Teſtamentum Suecicum ex verſione Amundi Laurentii, in 4°. Holmiæ 1550. 1605. 1621. in 4°. Leidæ 1633.

Novum Teſtamentum ex verſione Joannis Gezelii, patris & filii: in fol. Aboæ 1711.

Quatuor Evangelia Sueco-Gothica (*Suecica verſio vulgaris eſt*) edita ſtudio Georgii Stiernhielmii, V. *Eadem Polyglotta* 1671.

SECTIO TERTIA.

BIBLIA ANGLO-SAXONICA.

Codices Manuscripti.

Anglo-Saxonica Pſalterii verſio ab Aldelmo Epiſcopo Shireburnenſi, *qui claruit anno Chr.* 709. *Baleus cent.* 1. *Script. Britann. c.* 83. *ait* « cum tranſtuliſſe Pſalterium in linguam Anglo-Saxonicam, » *hæc, inquam, ait abſque ullo veterum teſtimonio.*

Anglo-Saxonica plurium S. Scripturæ librorum verſio concinnata ab Eadfrido *qui florebat anno* 718. « Eadfridus » ſive Egbertus Epiſcopus Lindisfarnenſis (*juxta Baleum ibid. cent.* 2. *cap.* 4.) » ex Latino ſermone in Anglo-Saxonicam linguam vertit plures Bibliorum » libros, ut habet Guillelmus Butler in » ſuo libello contra tranſlationem vulgarem. » *Idem de hoc ac de præcedenti eſto judicium.*

Anglo-Saxonica Bibliorum verſio à » Venerabili Beda confecta, *claruit anno* » 734. *Joannes Foxus præfat. in Evangelia* » *Anglo-Saxonica anno* 1571. *edita aſſerit* » *eum* « univerſa Biblia in linguam Saxonicam convertiſſe. » *Idem aſſerit Joan. Cajus lib.* 1. *de antiq. Academiæ Cantabrig. pag.* 150. *& Baleus cent.* 2. *cap.* 1. *At magis fides eſt habenda Cuthberto Bedæ diſcipulo, qui omnia ejus opera recenſens, nullam niſi Evangelii ſecundùm Joannem tranſlationem memorat in epiſtola quam de ipſius obitu exaravit, quæque legitur ſæculo* 3. *Actor Ordinis S. Benedicti part.* 1. *pag.* 537.

Anglo-Saxonica plurimorum ſacræ A Scripturæ librorum verſio ab Alfredo, *qui regnabat an.* 890. conſcripta. *De Alfredo rege qui & Æ fredus & Alvredus dicitur, hoc tradidit Polydorus Virgilius, Angl. Hiſt. lib.* 5. *ad an.* 893. « Alvredus Pſalmos David ex Latino in patrium ſermonem vertit, quo à cunctis « facilè intelligerentur.... At Pſalmos « morte intercedente non omnes omnino « interpretatus eſt. » *Eadem dicit Guillel. Malmesburienſis, lib.* 2. *de geſtis Regum Angl. cap.* 2. « Pſalterium transferre ag- « B greſſus *Alfredus*, vix primâ parte explicatâ vivendi finem fecit. » *Aſſerus Epiſcopus Shireburnenſis, qui claruit anno* 890. *libro de Alfredi rebus geſtis pag.* 16. *edit. Francofurtanæ hæc ait:* « Eodem « quoque anno *ſc.* 887. ſæpè memoratus « Alfred. Anglo-Saxonum Rex divino in- « ſtinctu legere & interpretari *Pſalterium* « (*de quo hic agitur*) ſimul uno eodemque « die inchoavit, *& pag.* 17. Hic aut aliter « quamvis diſſimili modo in Regia pote- « ſtate ſacræ rudimenta Scripturæ divi- « nitùs inſtitutus præſumpſit incipere in « C venerabili Martini ſolemnitate. » *Quid ex his tribus locis elici poteſt, niſi piiſſimum hunc regem ſtudio ſacræ Scripturæ deditum Pſalterium transferre aggreſſum fuiſſe, nec perfeciſſe, nec alium librum morte ejus obveniente tranſtuliſſe.*

Legitur tamen in hiſtoria Elienſi lib. 1. *ſub finem prout citatur in præfatione præfixa Aſſero de rebus Alfredi.* « Alvredus « acerrimi ingenii Princeps per Grimbaldum & Joannem doctiſſimos Monachos « tantum inſtructus eſt, ut in brevi libro- « D rum omnium notitiam habuerit, to- « tumque Novum & Vetus Teſtamentum « in eulogiam Angliæ gentis tranſmuta- « verit. » *Quæ quibus auctor fontibus hauſerit, nihil ab eo nobis indicatum. Et ſanè Guillelmo Malmeſburienſi & Aſſero potius eſt habenda fides quàm ſcriptori anonymo, qui cujus fidei & auctoritatis fuerit, vel quo tempore vixerit, mihi ignotum eſt.*

Ethelredus Abbas Rievallenſis de Alfredi labore hæc tantum habet. « In diebus pa- « cis non otio torpuit...... ſed legere & « E ſcribere & ſacros apices in linguam An- « glicam vertere laborabat. »

Tandem Boſtonus Burienſis in ſuo ſcriptorum catalogo quem laudat Uſſerius hiſt. dogmat. de ſacris & ſcript. vernac. p. 124. *de Ælfredo hæc quidem refert.* « Totum « ferè Teſtamentum in linguam Angli- « cam tranſtulit. » *Sed id affirmat Boſtonus, qui ſcribebat anno* 1410. *abſque ullo antiquitatis teſtimonio.*

De hac totius ſacri codicis tranſlatione ita divinando loquitur Henricus Spelmannus, lib. 3. *vitæ Ælfredi Magni p.* 167.

« Neque verò Malmeſburienſis ita mul- A tum adverſatur hiſtoriæ Elienſi : cum ex ipſo verborum ordine colligatur, Regem ab ultima, adeoque præcipua ſacræ paginæ parte, exorſum, Novum Teſtamentum priori loco vertiſſe. Deinde hoc abſoluto, Vetus Teſtamentum aggreſſum, qnod per negotia licuit; proceſſiſſe verò, donec in ipſo curſu per Pſalmos ſatisfacto morte præreptus defecerit. » *Hæc ille.*

Anglo-Saxonica ſacri codicis verſio ſub Æthelſtano *qui imperavit an.* 930. B

« Æthelſtanus Anglorum Rex Scripturam divinam, teſte Malmeſburio, verti fecit io Anglo-Saxonicum idioma ex puriſſimis Hebræorum fontibus per quoſdam Hebræos ad Chriſtianiſmum, ut credere par eſt, in ſuo regno converſos. » *Baleus cent.* 2. *ſcript. Britan. cap.* 27. ſed in Malmeſburio de geſtis Regum Angliæ non invenitur, *inquit Uſſerius, pag.* 125. *Hiſt. dogmat.* fortè eſt in libro de Pontificibus. *Teſtis ſanè locuples qui ducentos poſt annos hæc ſcrip-* C *ſit, obiit enim Malmesburius anno Chriſti* 1142.

Pentateuchus, liber Joſue, pars libri Regum, Eſtber, Judith, libri Macbabæorum, Saxonicè ab Ælſrico Abbate, V. *Compendium V. & N. Teſtamenti ab ipſo ſcriptum, & à Guill. Liſle editum,* 4. Loodini 1638.

Pentateuchus, liber Joſue & Regum, ex eadem verſione, cum ejus præfatione ad Ætbelwardum Aldermannum. *Bibl. Bodleiana cod.* 942. D

Juxta hunc codicem, ſuam adornavit editionem Edmundus Thwaites.

« Minimè accurata verſio ceoſenda eſt : neque ipſimet Interpretes ejuſmodi verſionem in aoimo habuiſſe, ſed utiliora atque inſigniora duntaxat loca ſelegiſſe videntur. » *Warthon pag.* 387. *Append. ad hiſtor. dogmat. de ſacris & ſcript. vernaculis.*

Pentateuchus Moyſis, liber Joſue & Judicum Anglo-Saxonicè. Codex vetus, erat olim io Bibliotheca Abbatiæ E Glaſtonienſis an. 1248. extat ounc *in Bibl. Collegii Trinitatis Cantabrigiæ. Vanley in catalogo libr. Anglo-Saxonum,*

Liber Geneſeos cæteræque hiſtoriæ ſacræ de geſtis Moſis & Joſue excerptæ, partim ex libris Moſaicis & libro Joſue, partim ex Joſepho, Anglo-Saxonicè cum brevibus ſcholiis & anootationibus, interprete Ælfrico Abbate Malmeſburienſi, *juxta Thomam Smith in hiſt. Bibliotheca Cottoniana pag.* 36, *in qua extat hic codex p.* 39. Falsò tribui Cædmoni, *ait ibidem Th. Smith.* Præfatio libri Geneſeos reperitur Saxonicè & Latinè in auctuario Th. Warthon de ſacris & ſcript. vernaculis pag. 380.

Liber Geneſeos boc eſt à 37. capite ad finem Saxonicè, fragmentum cootinens hiſtoriam Joſephi Patriarchæ ex Ælfrici verſione. *Eadem Bibl. Cottoniana pag.* 71.

Libri Geneſeos capita 24. priora, quibus præmittitur Epiſtola nuncupatoria Ælfrici tranſlatoris ad Æthelwardum. Codex membranaceus in 4°. longè poſt conquiſitionem Angliæ ſcriptus literis Normanno-Saxonicis. *Cantabrigiæ, Bibl. publica cod.* 2438 *Vanley ibidem ut ſupra.*

Quædam capita Geneſeos, Saxonicè, *Biblioth. Collegii S. Benedicti. Cantabrigia cod.* 374. *num.* 1641.

Pſalterium Anglo-Saxonicum. *Bibl. Bodleiana cod.* 852.

Pſalterium S. Hieronymi Romanum cum verſione interlineari Saxonica, ſequuntur Cantica Veteris & Novi Teſtamenti. Codex membranaceus, paulò ante victoriam Normanoorum, ut videtur, exaratus. *Vanley. Bibl. publica Cantabrigienſis cod.* 256. *num.* 2436.

Pſalterium S. Hieronymi Gallicum cum verſione interlineari Saxonica & orationibus Latinis ſingulis Pſalmis præmiſſis. Codex membranaceus in folio minori paulò ante cooquiſitam Angliam egregiè ſcriptus. *Vanley, Bibliotheca Cottoniana pag.* 25.

Pſalterium Latino-Saxonicum. *Bibl. Eccleſiæ Sarisburienſis cod.* 141. *n.* 1067.

Idem cum calendario. *Ibid. cod.* 142. *num.* 1068.

Pſalterium S. Hieronymi Romanum cum verſione interlineari Saxonica, unà cum Canticis Veteris & Novi Teſtamenti, liber elegantiſſimè literis capitalibus in Anglia annis abhinc circiter mille, ut videtur, ſcriptus & illuminatus. Codex membranaceus in 4°. *Vanley ibid. ut ſupra p.* 162. *Bibl. Cottoniana pag.* 104.

Pſalterium S. Hieronymi Gallicum cum interlineari verſione Saxonica. In margine uſque ad Pſalmum 51. apponitur declaratio contentorum in iiſdem Saxonicè. Præmittuntur Calendarium & quædam Computiſtica. Ad fioem adduntur Cantica Veteris & Novi Teſtamenti, &c. omnia cum verſiooe Saxonica interlineari. Codex in 4°. anno, ut videtur, 1031. manu ſcriptus. *Vanley ibid. pag.* 222. *Bibl. Cottoniana p.* 101.

Idem aſteriſcis & obelis, punctiſque muſicis ſubjectis notatum una cum interlineari verſione Saxonica. Codex membranaceus, Eadgari Regis Anglo-Sa-

xonum temporibus, aut paulò ante, ut videtur, exaratus. *Vanley pag. 268. Biblioth. Lambethana prope Londinum.*

Idem cum verſione interlineari Saxonica. Codex membranaceus in folio minori, regnante, ut videtur, Edwardo Anglorum Rege & Confeſſore eleganter exaratus. *Vanley pag. 291. Bibl. Norfolcina. Idem.*

Pſalterium S. Hieronymi Romanum cum interlineari verſione Saxonica & notis marginalibus Latinis eadem manu exaratis. Hic Codex olim peculium fuit Thomæ Cranmeri Cantuarienſis Archiepiſcopi. *Vanley pag. 182. Bibl. Cantabrig. publica cod. 256. num. 2436.*

Idem cum verſione interlineari Saxonica minutiſſimis quidem litteris, at optimè formatis exaratum. Codex membranaceus in 4°. circa tempora Æthelſtani Regis, ut videtur, egregiè ſcriptus principibus dictis litteris, iiſdemque diverſicoloribus ornatus. Hnnc codicem Iſaaco Voſſio acceptum retulit Franciſcus Junius, à quo poſtea appellatus eſt *codex Voſſianus*, de quo ſic diſſerit Thom. Mareſcballus *in obſervat. in verſion. Anglo-Saxonicam Novi Teſtamenti pag.* 488. « Pſalmorum librum » plures babuiſſe Interpretes Saxonicos » conſtabit vel intuenti variantes quatuor » codicum mſc. lectiones quas exhibet » margo interlineati Pſalterii à Joanne » Spelmanno in lucem emiſſi A. 1640. » quibus addi poteſt & alius optimæ notæ » mſc. penes Clar. Junium, Pſalmos itidem complectens Latino-Saxonicos tam » eleganter verſos, tam nitidè exaratos; » ſed hic quoque ab aliis omnibus diſcrepat, & tam in hoc quàm in iis, quibus uſus » eſt Joan. Spelmannus, altum eſt ſilentium de verſionum auctoribus. » *Hæc ille.* Deeſt in initio folium 1. in fine quoque mutilum, deſinit enim in medio Pſalmi 142. *Vanley p. 76. Bibl. Bodleiana cod. 5139.*

Tripartitum S. Hieronymi Pſalterium, Eduini cum verſione tam Normanno-Saxonica quàm Normanno-Gallica interlineari & gloſſis Latinis. *Vanley. Bibl. Collegii S. Trinitatis, Cantabrigiæ cod. 35. num. 253.*

Pſalterium & Cantica varia ex Scripturis, cum Saxonica verborum interpretatiune interlineari. *Extat in Anglia in ædibus Jacobæis cod. 24. num. 7746. Catalogi editi.*

Parabolæ (i. e. Proverbia) Salomonis Latinè charactere Saxonico admodnm antiquo cum expoſitione interlineari Saxonica quorumdam vocabulorum. *Bibl. Cottoniana p. 111. catalogi editi.*

Quatuor Evangelia Latinè ex tranſla-
A tione S. Hieronymi cum verſione interlineari Saxonica. In fine narrationes breviculæ de tempore, quando & quorum opere completum fuit hoc opus, Saxonicè, poſt Latinè: *Eadfrid, Othelvald, Billfrith, Aldred hoc Evangelium Deo & Guthberto conſtruxerunt & ornaverunt.* Liber præclariſſimus elegantiſſimis characteribus & curioſiſſimis picturis & delineationibus ornatus, ſcriptus ab Eadfrido Epiſcopo Lindisfarnienſi, qui floruit circa annum Cbriſti 680.
B juxta Seldeni calculum in præfat. ad x. ſcriptores Hiſt. Anglicæ. *De hoc codice fuſiùs egit Th. Smith in hiſtoria Bibliothecæ Cottonianæ pag. 33. & 34. Bibl. Cottoniana pag. 57.*

Codex Evangeliorum Saxonicè. Exemplar nitidum & antiquum, ſed capite, i. e. ad com. 6. cap. 27. Evangelii ſecundum Matthæum, mutilum, omnia autem reliqua, integrum, *Vanley. Bibl. Cottoniana pag. 71.*

IV. Evangelia Latinè ſecundum edi-
C tionem S. Hieronymi cum inrerlineari verſione Dano-Saxonica. Codex membranaceus in 4°. grandiori in pixide incluſus, & ſcriptus litteris majoribus Saxonicis. In poſtrema pagina librarius eadem manu, quâ textum Latinum exaravit, ſic de ſe ſcribit: *Mac regol depinxit hoc Evangelium. Quicumque legerit & intellexerit iſtam narrationem, oret pro Mac regiſel ſcriptore.* Ex quibus intelligere eſt, qnòd ille Mac regol ſcriptor librorum textum inregrum codicis ſcripſerit, & deinde illum imaginibus Evan-
D geliſtarum, diverſicoloribuſque litteris uncialibus decoratum, tantu n non inluminaverit. Verſionem Dano-Saxonicam compilarunt duo bomines dev. ti, Færmannus Preſbyter & Owvenus, qui exeunte, ut videtur, ſeculo nono aut ineunte decimo floruerunt. Hic codex vetuſtior videtur codice Cottoniano qui ſcriptus fuit circa ann. D. 749. dicitur *Rushworthianus*: quia fuit Joan. Rusbworthii J.C. *Vanley Bibl. Bodleiana cod.* 3946.

IV. Evangelia idiomate & cbaracte-
E re Anglo-Saxonico, ſeu potius Normanno-Saxonico. Codex membranaceus qui dicitur *Hattonianus, in* 4°. circa tempora Henrici II. Angliæ Regis ſcriptus. *Hunc codicem mſc. Thomas Mareſchallus pag. 490. Obſervat.* « in Verſion. Anglo-Saxonicam IV. Evangel. cum *Cantabrigienſi* ut plurimùm conſpirare adfirmat, & ab *Oxonienſis & Benedictini* codd. ſæpiſſime variare dialecto, manuque planè recentiori ac ſtylo novitatem ſpirante conſcriptum. » *Vanley pag. 76. Bibl. Bodleiana cod. 4090.*

Eadem Saxonicè verſa. Codex membranaccus in folio ante conqueſtum Angliæ ſcriptus. *Ad hunc codicem inſtituta fuit prima editio Evangeliorum Anglo-Saxonicorum cum verſione Anglica per Joannem Foxum ſub auſpiciis Matth. Parkeri, Vanley. Bibl. Bodleiana cod.* 2382.

Eadem Saxonicè: *de quibus ſic dicit Th. Mareſchallus ibid.* « Hunc codicem & Oxonienſem rariùs reperiri ab invicem diſſentientes, ſuperioremque eo vetuſtatem ſpirare exiſtimo. » Codex mſc. in folio minori ante conquiſitionem Angliæ ex vetuſtiori codice, ut videtur, deſcriptus, *Vanley pag.* 116. *Cantabrigiæ, Bibl. Collegii S. Benedicti Cantabrigienſis cod.* 275. *num.* 1542.

Eadem Saxonicè. Codex membranaceus in folio minori circa tempus, conquiſitionis Angliæ ſcriptus, *de quo ſic habet Thomas Mareſchallus ibidem ut ſupra.* « Cantabrigienſis & Hattonianus ut plurimùm inter ſe conſpirant, ſed ab aliis duobus (Oxon. & Benedict.) ſæpiſſime variant dialecto : Horum autem inferius, ut opinor, ſeculum redolentium, Cantabrigienſem habui politiſſimum. » *In fronte codicis habentur quæ ſequuntur inſcriptiones.* Hunc textum Evangeliorum dedit Leofricus Epiſc. Eccleſiæ S. Petri Apoſtoli in Exonia ad utilitatem ſucceſſorum ſuorum, &c. *Vanley Bibl. Cantabrigienſis publica cod.* 255. *n.* 2435.

Eadem Saxonicè, vel potius Normanno-Saxonicè. Codex membranaceus in 4°. minori vel potius in 8°. circa tempora, ut videtur, Henrici II. Anglorum Regis exaratus. Fuit olim Abbatiæ S. Auguſtini Cantuarienſis, deinde devenit ad manus Thomæ Cranmeri Cantuarienſis Archiepiſcopi ; illo ſicut præcedenti, uſi ſunt Fr. Junius & Th. Mareſchallus. *Vanley p.* 181. *Bibl. S. Jacobi Weſtmonaſterienſis.*

LIBRI SAXONICI
Typis editi.

Heptateuchus, ſcilicet Geneſis, Exodus, Leviticus, Liber Numerorum, Deuteronomium, Joſue, liber Judicum & Job. Anglo-Saxonicè, Interprete Ælfrico. Hiſtoriæ Judith fragmentum *paraphraſtico - poeticum* Dano-Saxonicè. Omnia edita ſtudio Edmundi Thwaites, in 4°. Oxoniæ è Theatro Sheldoniano typis Junianis 1699.

« Lectori. Libellus iſte tibi in manus dat inſequentes tractatus. 1. Heptateuchum ſeu libros quinque Moſis, & libros Joſue & Judicum quos ſub ſeculi X. finem in linguam ſuam patriam ſeu A glo-Saxonicam transfudit Ælfricus Monachus. Hujus unicum habemus mſc. exemplar vetuſtiſſimum in Bibliotheca noſtra publica, ad cujus fidem hæc expreſſimus 2. Librum Job, ejuſdem Ælfrici verſionis partem aliam, ad apographum, quod Guill. Liſle ex Cottonianæ Bibliothecæ mſc. codice deſcripſit, excuſum. 3. Evangelium Nicodemi ad exemplar D. Junii, &c. 4. Agmen claudit hiſtoriæ Judith fragmentum ſcriptum quo tempore Dani apud nos graſſarentur. » *Ita Edm. Thwaites.*

B Fragmenta Biblica ex Veteri & Novo Teſtamento, Saxonicè à Guillelmo Liſle edita in 4°. Londini 1638.

Pſalterium Davidis Latino - Saxonicum vetus, à Joanne Spelmanno editum è vetuſtiſſimo exemplari, & cum tribus aliis non multo minus vetuſtis collatum, in 4°. Londini R. Radger 1640.

Ex admonitione ad Lectorem. « Pſalterium Saxonicum ad verbum quodlibet Latinum interlineare juxta vetus exemplar *Oxonienſe* tibi exhibemus. Nec C noſtrum tibi ſolum commune facimus, ſed quas etiam ab ejuſmodi exemplaribus (è Bibliothecis Academiæ Cantabrigienſis Collegii S. Benedicti, & Thomæ Comitis Arundelliæ) verſas annotavimus verſiones Saxonicas, nos in-tui commodum hîc unà publicamus..... monendus es Lector, non hîc reperiri integrum aut genuinum ſermonis Saxonici contextum, ſed ad ſingula verba Latina verbales tantummodo verſiones, in quibus à linguæ proprietate neceſſa- D riò ſæpè diſceditur. »

Joannes Spelmannus « edidit Pſalmos Saxonicè : ſed ii nihil aliud ſunt quàm interlinearis Vulgatæ Latinæ, verbumque verbo correſpondens interpretatio, quem interpretandi morem gloſſam vocarunt. » *Ita autores annotationum in vitam Ælfredi Magni Anglorum Regis ab ipſo Spelmanno conſcriptam pag.* 167.

Evangelia quatuor Saxonicè & Anglicè à Matthæo Parkero edita cum præfatione Joan. Foxi, dicata Elizabe- E thæ Reginæ, in 4°. Londini, typis Joannis Daye 1571.

« Saxonica ſeu Anglo-Saxonica IV. Evangeliorum tranſlatio (*inquit Joan. Saubertus in proleg. ad variantes lectiones S. Matthæi pag.* 45.) primùm prodiit Londini curâ Joan. Foxi, ſeu potius Matthæi Parkeri Archiepiſc. Cantuarienſis : deinde anno 1665. recuſa Dordrechti typis Junianis, collata cum quatuor mſc. Oxonienſi, Benedictino, Cantabrigienſi & Hattoniano, nec non cum

» gloſſis Saxonicis quas Junius Cottonianas & Rushworthianas nuncupat. Incertum verò cujus ſit authoris; non unius manu fuiſſe elaboratam, quin vel unum S. Matthæi Evangelium duos videri habuiſſe interpretes conjicit doctiſſ. Mareſchallus, Obſervat. in verſion. Anglo-Saxonicam pag. 490. »

« Quatuor Evangelia eadem lingua (*Saxonica*) atque iiſdem litterarum formis excudi curavimus (*inquit Matthæus Parker in præfatione ſua ad Aſſert Menuenſis hiſtoriam de vita Ælfredi Regis, edit. in Londini* 1574) & quò faciliùs ejus cognitionem intelligentiamque comprehenderes, Anglica cum Saxonicis in margine conjunximus. »

Evangelia quatuor Anglo-Saxonica, charactere Anglo-Saxonico cum antiqua verſione Gothica, & obſervationibus Thomæ Mareſchalli, edita ſtudio Franciſci Junii, in 4°. Dordrechti 1665. in 4°. Amſtelodami 1684. *Eadem eſt editio.*

« Evangelicum codicem Anglo-Saxonicum Londini olim excuſum anno 1571. nunc recudi curavit Thomas Mareſchallus. Sunt & alii duo perantiqui codices Evangelici gloſſis interlinearibus illuſtrati, Cottonianus & Rushworthianus... de tribus hiſce codicibus multa lectu digniſſima habent eruditæ ejuſdem Mareſchalli obſervationes in Evangelia Anglo-Saxonica. » *Franciſcus Junius F. F. in præfatione Gloſſarii Gothici.*

« Adjecit *Thomas Mareſchallus* (*inquit Joannes Millius pag.* 151. *prolegom. in Novum Teſtamentum Græcum*) obſervationes in hanc verſionem, ac ſpeciatim in loca quædam, quæ ab hodierna Vulgata diſcrepantia, cum Cantabrigienſi Bezæ conſentiunt; nempè compoſita erat hæc translatio ad exemplar veteris Italicæ, qualia paſſim in Occidente ferebantur, ante caſtigationem Hieronymi. »

SECTIO QUARTA.

BIBLIA ANGLICA.

Antiqui Codices Msc.

» FActa ante Wiclefum creditur Anglica totius Scripturæ verſio, quam Clar. Uſſerius *Thomæ* Jameſii auctoritate ductus ad annum 1290. refert. Idem præfationem docti imprimis viri in Vetus Teſtamentum Anglicè ante annum 1300. conſcriptum ex Joan. Caio ſæpius citavit. Præfationem vidi mſc. in Bibl. publica Academiæ Cantabrigienſis, nulli authori inſcriptam. Prodiit autem typis excuſa ſub Wiclefi nomine Londini 1550. 12..... Autbor paſſim dicit, ſe totam Scripturam Anglicè tranſtuliſſe: adeò ut pronum ſit credere Typographos Londinenſes in apponendo Wiclefi nomine hallucinatos eſſe.... (Hanc præfationem Wiclefo deberi certiſſimè ſcio: in ea ſum verſatiſſimus, & nunc iterum in lucem editurus ſum. *Ita Dn. J. Ruſſell Epiſcopi Petroburgenſis in Anglia Capellanus a quo hanc & ſequentes in Warthonem obſervationes cum gratiarum actione accepi.*) *Addit deinde H. Warthon.* Capite ultimo verſionis ſuæ rationem reddit & Apologiam texit. Summa argumenti hùc redit: Cum Chriſtus Evangelium ſuum in omni mundo prædicandum eſſe edixerit; & Scripturæ populorum eſſe à Pſalmiſta dicantur; & ob inſtructionem populi primitùs conſcriptæ ſint: *Ob has itaque rationes pro ſalute omnium in hoc regno electorum, ſimplex homo Bibliam ex Latino in Anglicum ſermonem tranſtulit.* Quam ob rem ſe junctâ cum plurimis amicis operâ varios codices congeſſiſſe dicit; lectiones optimas ſelegiſſe, & in verſione ſecutum eſſe Patrum expoſitiones, & eruditorum (præſertim Lyrani) gloſſas adhibuiſſe, & in vertendo non tam verba quàm ſenſum ſpectaſſe.... »

« Imprimis itaque id conſtat eidem authori deberi iſtam præfationem ac verſionem integram S. Scripturæ Anglicam quæ in Bibliothecis noſtratibus Wiclefo inſcripta paſſim extat. Quæcumque enim de tranſlatione ſua præfatur ille, huic verſioni ad amuſſim conveniunt. » *Hæc Heur. Watthon, qui hujuſce rei rationes quaſdam refert in Auctuario hiſtor. dogmat. de ſcripturis & ſacris vernaculis pag.* 424. 425.

Deinde pergit pag. 426. « Verſionem iſtam Codices omnes quos vidi (& ſanè quam plurimos vidi) Wiclefo unâ voce tribuunt.... Quæ autem apud nos vulgò extant Biblia mſc. Aoglica, Wiclefo minimè deberi cenſeo. Neque ut aliter cenſeam, unanimes codicum mſc. inſcriptiones movent. Cunctæ enim recenter ſunt additæ, ab incautis puto lectoribus, (Hac in re errat auctor doctiſſimus; hanc enim verſionem Wiclefo omnes rectè tribuunt, tum Clerici, tum Doctores, tum Epiſcopi, inter quos non pauci numerantur, qui annis non multis poſt Wiclefum floruerunt. *Hæc D. Ruſſell.*) qui anonymâ verſione repertâ, cum inter Inrerpretes antiquos Anglicanos Wiclefi nomen ſit celeberrimum, illud appoſuerunt. Ex adverſo autem præſto ſunt rationes fortiſſimæ. Primò enim eundem fuiſſe verſionis

iſtius

Digitized by Google

A » iſtius ac præfationis ſupradictæ authorem, neque tamen præfationem Wiclefo deberi ſupra oſtenſum eſt. Dein alia prorſus verſione utitur Wiclefus in commentario ſuo vernaculo in Pſalmos. (Hujus commentarii auctor eſt, noo Wiclefus, ſed Richardus Rolle Eremita de Hampole, qui obiit annu 1349. quapropter verſio Pſalmorum quæ in eo continetur, facilè abhorret à Wiclefi verſione ut pote magis antiqua & obſoleta.) *Id D. Rouſſell.* Poſtremò ab indubia Wiclefi tranſlatione iſta eſt diverſiſſima. B Me quidem integram Wiclefi verſionem nunquam vidiſſe fateor. Vidi tamen partem ejus non contemnendam in Bibl. Norfolciana, cod. mſc. 254. in 4°. ſc. Quatuor Evangeliurum harmoniam, ſeptem Epiſtolas Canonicas, & lectiones Dominicales, &c.... Codicem iſtum Wiclefo deberi probat præmiſſa præfatio. Quæ in iſthoc autem codice habentur verſiones, à vulgatis codicibus mſc. ſunt planè diverſiſſimæ; quantum tamen ex ſedula dialecti collatione C conjectari poteram, eâdem prorsùs ætate confectæ. Si quis indicium petat, cujus ope utriuſque Authorem agnoſcat; ſcio Wiclefo ſulemne eſſe in interpretatione ſua ſacræ Scripturæ voces difficiliores additis Synonymis dilucidioribus explicare....

» Rejecto itaque Wiclefo, reſtat ut alium Authorem quæramus. Duo ſolummodo, quod ſciam, media ætate fuerunt Interpretes *integræ* S. Scripturæ Anglicani; Wiclefus & Joannes Treviſa; de quo plura ad annum 1387. Huic D itaque dictam verſionem libenter abſcriberem. Optimè certè illius ætas verſioni convenit. (Cum autem priorem partem legeret, nempe verſionem ante Wiclefum factam, aiebat: *in ipſamet verſione nonnulla reperiuntur quæ ſæculum Treviſa anterius prima fronte demonſtrare poſſent.*) *Id D. Ruſſell.* Quum in præfatione enim Richardi Armachani ſumma adverſus Armenos citetur; illam poſt medium ſæculum XIV. ſcribi neceſſe eſt. Obſtat equidem. (Ratio hujuſce contradictionis (ut mibi videtur) hæc eſt; E Henricus Warthonus in ædibus Lambethanis vixit cùm hæc de Wiclefo noſtro edidit. Ibi aſſervatur codex ex utraque verſione compoſitus; prior enim pars ad Joſuam eſt, ſecundùm tranſlationem ante Wiclefum factam; de Joſua autem ad finem Novi Teſtameoti verſio à Wiclefo concinnata eſt. Warthonus itaque, hujus rei ignarus, in poſteriori parte meditans, ibi enim Richardus Armachanus nominatur, dicit: *uſque illius* (nempe Treviſæ pariter ac Wiclefi) ætas huic verſioni cunvenit) *Id D. Ruſſell.* quod... in ipſamet verſione non nulla reperiantur, quæ ſeculum Treviſâ anterius prima fronte demonſtrare poſſent. » *Huc uſque Henricus Warthon*, in cujus contextu notas D. Ruſſell illius teſtimonium elevantes inſeruimus.

Biblia Anglicè verſa per Joannem Treviſa ad petitionem Domini ſui Thomæ de Barkeley, cum præfatione, *cujus initium:* Ego Joannes Treviſa Sacerdos, &c. « Hic autor qui Polychronicon continuavit uſque ad annum 1397. in fine hujus libri tempus, quo ſcripſit, his verbis proponit: *Verſio iſta finita eſt die Jovis* (lege potius die Martis) *die* 18. *Aprilis anno Domini* 1357. *anno autem* 35. *ætatis Patroni mei Domini de Barkeley qui me verſionem iſtam adornare fecit, atque anno* 31. *regni Regis Eduardi poſt conqueſtum Angliæ* 3. » *Hæc Jacobus Uſſerius in hiſtor. dogm. t. de ſacris & ſcript. vernac. pag.* 157. *De eo ſic loquitur Antonius à Wood lib.* 2. *antiq. Oxon. p.* 95. « Vir multâ eruditione atque eloquentiâ clarus, ex primis unus erat, qui patrium ſermonem polire, atque ab eo barbariem auferre tentabat. Biblia ſacra in linguam vernaculam injuſſus transfudit, quod quidem opus ut periculi illa tempeſtate plenum, ſic temerarium potius quam utile fuit. »

BIBLIA ANGLICA

Quæ ante Wiclefum tranſlata ſunt, vel quæ Wiclefi nomen gerunt.

Biblia Anglicè verſa ante Wiclefum. « Duo ſunt apud me (inquit Dn. Ruſſell Illuſtriſſimi ac Doctiſſimi Dn. Kennet Epiſcopi Petroburgenſis Capellanus, in commentariis mſſ. ad me à Jo. Bapt. Ottio miſſis hoc anno 1720.) « exemplaria hujuſce verſionis: unum accepi à Bibliotheca ædis Chriſti quod mihi mutuum dedit Rev. Georgius Smaldridge nuperrimè Epiſcopus Briſtolienſis & iſtius Collegii Decanus: alterum mibi utendum concederunt Præſides & ſocii Collegii Corporis Chriſti. Hunc grandi volumine nitidiſſimè exaratum, illum autem charactere vetuſtiorem & verſione magis obſoletum; ita ut codex Collegii Corporis Chriſti videatur eſſe nova & accuratior editio ejuſdem verſionis: præter hos duos codices nondum alios inveni. »

Biblia ſacra Anglicè ex verſione Joannis Wickliff cum annotationibus marginalibus. Liber mutilus ab initio, incipit enim ab ultima parte capitis noni li-

bri Geneſeos. Liber ſatis benè & accuratè ſcriptus. *Bibl. Cottoniana pag.* 44.

Biblia Anglica ex verſione Joan. Wiclefi, *vel potius quæ nomen Wiclefi in fronte gerunt. Bibl. Bodleiana cod.* 2124. Oxonii. *Bibl. Collegii Exonienſis cod.* 23. *num.* 947. In fol. membran. Oxonii *Biblioth. Collegii Corporis Chriſti cod.* 4. *n.* 1471. 2. vol. in fol. « Huic Bibliothecæ Collegii Corporis Chriſti duos debeo codices, ambo in meo muſæo nunc ſunt; prior continet utrumque Teſtamentum cum Prolegomenis Hieronymi cuique libro affixis. Hæc verſio, ut ſuperiùs annotavi, longè ante Wiclefi tempora fuit concinnata; alter codex Wiclefo tribuendus, continet tantùm partem Vet. Teſtamenti, nempe de primo libro Eſdræ ad finem II. libri Machabæorum. Hic codex ſatis eſt vetuſtus & eleganter ſcriptus...... » *J. Ruſſell. Bibl. Eccleſiæ Cathedralis Weſtmonaſterienſis codd.* 177-8. *num.* 1267-8. 2. vol. in folio, exemplar omnium pulcherrimum. *Warthon pag.* 436. *Bibl. Norfolciana cod.* 103. *num.* 3002. In folio grandi, codex membranaceus pulcher. *Bibl. Joannis Mori Episc. Norwicenſis cod.* 155. *num.* 9341. Anglica totius S. Scripturæ verſio ex Hieronymi Larina verſione à Joan. Wiclefo concinnata anno 1383. prout notatur in fronte codicis hujus longè pulcherrimi. Cantabrigiæ, *Bibl. Collegii Emmanuelis cod.* 2. *num.* 2. *Bibliotheca Lambethana. Warthon in auctuario pag.* 435. « Hoc volumen ex utraque conſtat verſione; prior enim pars uſque ad librum Joſuæ Wiclefo longè vetuſtior; de Joſua autem ad finem Apocalypſeos, eſt verſio Wicleſiana, ut dictum eſt ſuprà. » *Id D. Ruſſel.* Vetus Teſtamentum ex ejuſdem verſione, Oxonii. *Bibl. Collegii S. Joannis Baptiſtæ cod.* 94. *num.* 1832. « Hoc volumen, ut ait vetus traditio, per proprias Wiclefi manus eſt conſcriptus. » *Id D. Ruſſel.* Londini, *Bibl. Collegii Sionenſis cod.* 18. *num.* 4082. Vetus Teſtamentum uſque ad Proverbia Salomonis, *Biblioth. Bodleiana cod.* 2467.

Biblia Anglica abſque nomine Interpretis, 2. vol. in 8°. *Ibidem codd.* 3698-99. Eadem cum Calendario. Cantabrigiæ, *Bibl. Collegii S. Benedicti cod.* 156. *num.* 1433. *Biblioth. Eccleſia Herefordienſis cod.* 206. *num.* 1798. Eadem tranſlata 1408. in folio. *Bibl. Bodleiana cod.* 3882. Vetus Teſtamentum uſque ad Jeremiam. *Ibidem cod.* 3093.

Vetus Teſtamentum uſque ad Proverbia Salomonis Anglicè. *Bibl. Collegii novi Oxon. cod.* 66. *num.* 1030.

Vetus Teſtamentum uſque ad librum Job Anglicè ex verſione Wiclefi. *Bibl. Caroli Theyers in Comitatu Gloceſtrienſi cod.* 27. *num.* 6397. *Dublini in Collegio SS. Trinitatis cod.* 102. *num.* 242.

Pentateuchus, Joſue, liber Judicum & Ruth, Anglicè. *Bibl. Samuelis Pepyſii Angli cod.* 33. *num.* 6752.

Pentateuchus, Joſue, liber Judicum, &c. Anglicè ex verſione Anglo-Saxonica Ælfrici, Interprete Guillelmo Liſle. *Bibliotheca Bodleiana cod.* 956.

Pentateuchus Anglicè. *Bibl. Collegii S. Trinitatis, Cantabrig. cod.* 27. *num.* 205.

Tobias, Ruth, Judith, Eſter & 5. libri Sapientiales. *Bibl. Bodleiana cod.* 2084.

Pars Veteris Teſtamenti Anglicè à lib. 2. Paralipom. uſque ad Nov. Teſtament. *Bibl. Joannis Mori Episc. Norwicenſis cod.* 162. *num.* 9384.

Pars Veteris Teſtamenti à libro 1. Eſdræ uſque ad Nov. Teſtam. Oxonii, *Bibl. Collegii Corporis Chriſti cod.* 20. *n.* 1487.

Pars Veteris Teſtamenti Anglicè à libro I. Eſdræ uſque ad Prophetas. *Bibl. Bodleiana cod.* 1599.

Pſalmi Davidis cum comment. antiquo, Anglicè. *Bibl. Bodleiana cod.* 1195. Iidem cum comment. Joann. Wiclefi. *Ibid. cod.* 2438. 3085. 3089. ſine comment. *Ibid. cod.* 2326.

Pſalterium Anglicè. *Bibliot. Collegii novi Oxonienſis cod.* 320. *num.* 1284.

Pſalmi Latinè & Anglicè cum paraphraſi Anglica, in fol. *Bibl. Collegii Sidney. Suſſex, Cantabrig. cod. K. V.* 3. *num.* 752.

Pſalmi Anglicè cum eorum expoſitione. *Biblioth. Collegii S. Benedicti Cantabrigia cod.* 305. *num.* 1572. (Hos Pſalmos cum eorum expoſitione Richardo de Hampole referendos eſſe ſatis certè ſcio. *J. Ruſſell.*)

Pſalterium Latinè & Anglicè cum gloſſa Anglicana. *Bibl. Eccleſia Cathedralis Wigornienſis cod.* 158. *num* 833.

Pſalterium Anglicè ex verſione Joan. Wiclefi. *Bibl. Norfolciana cod.* 155. *num.* 3054. (Hunc codicem poſt diligens ſcrutinium non potui reperire; hunc autem quem ſervat Bibl. Lambethana non à Wiclefo, ſed à Richardo de Hampole compoſitum fuiſſe mihi exploratiſſimum eſt. *J. Ruſſell.*) *Bibl. Lambethana, Warthon. p.* 426. *Auctuarii.*

Pſalmi Anglicè ex verſione Richardi Rolle alias Hampoli, de qua mentionem facit Interpres Anglicus ſpeculi B. Virginis, qui claruit 1407. In prologo

ſic ſcribit. « Paucos admodum Pſalmos A
» dedi : ideo quòd vobis præſto ſint ex
» Richardi Hampoli verſione aut ex Bi-
» bliis Anglicanis. » *Hæc refert Henr. Warthon p. 428. Auctuarii de ſcript. & ſacris vernaculis.*

Pſalterium Davidis & Apocalypſis S. Joannis Anglicè ex verſione Joannis de Hyde. (Character hujus codicis Saxonicum refert, vetuſtaſque ipſe codex complectitur locutiones. *Jo. Icard.*) *Bibl. Hiberniæ cod.* 500.

Pars Veteris Teſtamenti à Proverbiis B Salomonis uſque ad finem Nov. Teſtament. Anglicè. *Dublini in Collegio SS. Trinitatis cod.* 96. *num.* 236.

Novum Teſtamentum Anglicè. *Bibl. Bodleiana cod.* 1346. 2084. 2315. 2998. 3052. 3439. 4050.

Novum Teſtamentum Anglicè ex verſione Jo. Wicleſi. *Bibl. Bodleiana cod.* 3552. 3891. 5141. 7169.

Novum Teſtamentum Anglicè. *Bibl. Collegii novi Oxonienſis cod.* 67. *n.* 1031. *Bibl. Collegii S. Trinitatis Cantabr. cod.* C 34. *num.* 624. *Bibl. Collegii Caio-Gonvillenſis Cantabr. cod. A.* 2. *num.* 1066. *ibid. Bibl. Collegii S. Benedicti cod.* 162. *num.* 1439. *Bibl. Eccleſiæ S. Petri apud Eboracum cod.* 11. *num.* 11. *cod.* 51. *n.* 51. *Bibl. Eccleſiæ Weſtmonaſterienſis cod.* 85. *num.* 1175. 1176. *Londini, Bibl. Collegii Sionenſis cod.* 20. *num.* 4084. *Bibl. Collegii B. Mariæ propè Wintoniam cod.* 2. *num.* 1339. *Bibl. Caroli Theyeri in comitatu Glocestrienſi codd.* 103. 171. *num.* 6473. 6541. *Bibl. Joannis Mori Epiſc. Norwi-* D *cenſis cod.* 111. *num.* 9307. *Bibl. Symonds d'Ewes Baronetti Angli cod.* 104. *n.* 9964.

Novum Teſtamentum Anglicè ex verſione Wicleſi. Codex optimè ſcriptus in membranis an. 1381. *Bibl. Eccleſiæ Cathedralis Wigornienſis cod.* 82. *num.* 926. 2. vol. in 16. *Bibl. Samuelis Pepyſii Angli cod.* 31. *num.* 6750. Idem in 4°. Codex pergam. originalis Wilhelmi Weſton Prioris S. Joannis Hieroſolymitani in Anglia. *Ibid. cod.* 32. *num.* 6751. Idem bellâ manu ſcriptum me judice E (*inquit Humpredus Vanley auctor catalogi hujus Bibliothecæ*) tempore Richardi II. aut circiter, in 8°. *Bibl. Joan. Ayres Londinenſis cod.* 5. *num.* 7136. Ejuſdem bina Exemplaria extant *in Bibl. Lambethana, Warthon pag.* 426. *Auctuarii, &c.*

IV. Evangelia Anglicè. *Bibl. Bodleiana cod.* 659. 676. 3437. *Bibl. Norfoleiana cod.* 245. *num.* 3144.

Omnes Epiſtolæ Apoſtolorum necnon comment. in Apocalypſin per Jo. Wiclefum. *Bibl. Bodleiana cod.* 661.

Epiſtolæ S. Pauli Anglicè. *Ibid.* 3701. 6534.

Epiſtolæ Apoſtolorum & Acta & Apocalypſis, Anglicè. *Bibl. Symonds d'Ewes Baronetti cod.* 118. *num.* 9978.

« Jacobus Uſſerius nos plura de Regi- «
naldo Peacok Epiſcopo Ceſtrienſi ſci- «
turos, ad Stoum, Chronici de rebus «
Angliæ vernaculi authorem remittit. «
Et refert quidem Stous pag. 402. Pea- «
cocum in vertendis Anglicè S. Scriptu- «
ræ libris multis annis inſudaſſe. Mihi ta- «
men res parum comperta, imò error «
manifeſtus videtur. Neque enim Pea- «
cocus, cui in omnibus ſuis ſcriptis, ſin- «
gulos quos ediderat, quoſque edendos «
meditabatur, libros recenſere ſolemne «
eſt, ejuſmodi verſionem ullibi memo- «
ravit. » *Henr. Warthon pag.* 444. *Auctuarii de ſcript. & ſacris vernaculis.*

Biblia Anglica ex verſione Joannis Pervie *vel* Purvie. *In Hibernia, Bibl. Collegii S. Trinitatis cod.* 97. *num.* 237.

Biblia Anglica ex verſione Ambroſii Uſſerii completa ante ann. 1612. 3. vol. *Ibid. codd.* 99-101. *num.* 239-41.

Pſalterium ex Latino Felicis Pratenſis, Interprete Georgio Joye, Proverbia Salomonis, Eccleſiaſtes, Iſaias & Jeremias, *Baleus cent.* 9. *cap.* 60. *Script. Britan. ait* : « eum multos Bibliorum li- «
bros in patrium ſermonem tranſtuliſſe. » *Iſaias editus eſt an.* 1531.

Pſalterium Scoticum & Gallicum. *Cantabrigiæ Bibl. Collegii S. Benedicti cod.* 1477.

BIBLIA ANGLICA

A Catholicis tranſlata & excuſa.

Biblia ſacra in Anglicanum ſermonem fideliter tranſlata de Latino authentico diligenter collata cum Hebraicis, Græcis, aliiſque editionibus diverſis linguis, cum argumentis librorum & capitum, & annotationibus, tabulis, aliiſque adjumentis ad meliùs intelligendum textum, ad inveniendas corruptiones & ad determinandas controverſias in religione, cum Præfatione Lectore Anglicano de hac verſione per *Annus editionis.* Collegium Anglicanum 2. vol. in 4°. Duaci, Laurentii Kellam 1609-1610. in 1609-10 4°. (Pariſiis) typis Joan. Couſturier 1635 1635

Annotationes ſunt imprimis Th. Worthingtoni. *Alegambe pag.* 439. & 483. *Bibl. ſcript. S. J.*

Pſalmorum nova verſio Anglica Domini Carrel ex vulgata in 12. S. Germani in Laya prope Pariſios 1700.

Novum Teſtamentum ex Latino au-

thentico cum annotationibus, à Collegio Rhemenſi tranſlatum, in 4°. Rhemis, Foigni 1582.

« Anglice verſa ſunt Biblia à Guillel. » Alano Anglo, qui poſtea Cardinalis fuit, » à Gregorio Martino, & à Richardo Briſtoo Anglis Theologis, quæ & Rhe» mis ſunt edita. » (*Novum Teſtamentum duntaxat Rhemis prodiit*) *Ant. Poſſevinus in Apparatu ſacro, titulo Biblia.*

« Novi Teſtamentri verſio Anglica » Rhemenſis 1582. potiſſimum Guillelmi » Raynoldi Pontificis docetur eſſe » *à Withakero in reſponſ. ad Raynoldum p.* 365.

Idem, Antuerpiæ, Danielis Verulìet 1600.

Idem ex duplici verſione, altera Collegii Rhemenſis, altera Eccleſiæ Anglicanæ cum notis Gillelmi Fulke, in folio Londini 1602.

Idem ex verſione Collegii Rhemenſis cum multis additionibus editum anno 1617 *J. Ruſſel.*

Idem ex verſione Collegii Rhemenſis, editio quarta in 4°. (*Pariſiis*) typis Joannis Couſturier 1633.

SECTIO QUINTA.

BIBLIA ANGLICA

Ab Anglicanis edita.

Annus Editionis 1535

Biblia in Anglicum ſermonem converſa, per Mileſium Coverdale, *ſeu potius Biblia Tyndalliano-Coverdaliana*, (nam Guill. Tyndall. tranſtulit duntaxar Vetus Teſtamentum à libro Geneſeos uſque ad Nehemiam, & Novum Teſtamentum, *Th. Fuller lib. 5. hiſt. Eccl. Angl. pag.* 224) adjectis libris apocryphis, *ut eos vocant Angli*, ex verſione Joannis Rohers. *Joan. Durellius pag.* 305. *Vindiciarum Eccl. Anglic.* Reliqui libri nempe Eſther, libri Poetici & Prophetæ ſunt ex verſione Mileſii Coverdale cum ejus præfatione ad Regem Henricum VIII. in fol. Londini 1535.

« Wilbelmus Tyndal, auxiliantibus » Joy & Conſtantino, Novum primò » Teſtamentum tranſtulerat, & Hambur» gi vel Antuerpiæ imprimi curaverat. Sed » Wolſeius cum Epiſcopis ejus prohibitio» nem in regno procuravit..... Anno 1530. » Tyndal interpretationem ſuam & cor» rectam quidem denuo imprimi fecit, nec» non fratri ſuo & Thomæ Patmoro mer» catoribus miſit Londinum; ſed à Ton» ſtalo Epiſc. Londinenſi accuſati, in ignem » Novum illud Teſtamentum conjicere » coacti ſunt. An. 1531. Epiſc. queſti ſunt, » interpretationem illam erroneam eſſe, » &c. Ideo eandem Rex prohibens, juſſit

A ut conquiſitis viris doctiſſimis adorne- « retur alia. Sed hìc nihil præſtiterunt Epiſ- « copi. Tyndallus in Belgio exuſtus Biblio- « rum verſionem ulteriorem reliquit Jo. « Roger, qui de novo conferens cum He- « bræo textu, Græcam, Latinam, Ger- « manicam verſiones, perfecit Anglicanam « atque ſub ficto Thomæ Marthæi nomi- « ne delitеſcens, ſumptibus Graftoni mer- « catoris imprimi curavit 1500. exempla- « ria, quæ publicè venum expoſita non « B ſolùm cum gaudio excepta ſunt, verùm « etiam Regis mandato in quacumque pa- « rochia haberi legique debuerunt, &c. « Aliam poſthac editionem in forma ma- « jori curaturus Grafton, impetravit à « Rege Galliæ, mediante Cromvello, ut « Pariſiis id fieri liceret ob minores ibi « faciendos ſumptus; ſed Matthæus Ory « Generalis Inquiſitor prohibuit opus, & « quod jam abſolutum erat, exemplaria « omnia vel igne combuſta ſunt, vel pro « ſchedis ſparſim divendita. Coverdale « verò corrector operis, cum typographo « C aufugiens, typos reliquit in Pariſiorum « urbe, quos tamen paulò poſt cum prelo « ipſo & operariis adduxerunt in Angliam, « majoraque hæc procurarunt Biblia. » *Acta Erudit. Lipſienſia anni* 1694. *p.* 319. *ex vita Th. Granmeri Archiepiſcopi Cantuarienſis Anglicè ſcripta à Joan. Strype.*

« Hanc provinciam (*ſcilicet ſacros* « *codices in Anglicum ſermonem converten-* « *di*) primus omnium apud nos (*inquit* « *Joan. Durellius cap.* 27. *Vindic. Eccl. Angl.* « *pag.* 305.) eâ tempeſtate ſuſcepit Guil. « Tyndalius..... quanquam Nov. Teſtam. « D abſolvit, in vetere non ultra Pentateu- « chum progreſſus eſt, prout videre eſt in « vita ipſius operibus præfixa.. Huic in cœ- « pto opere adjutor fuerat MilesCoverda- « le, qui illud recenſuit ac tandem abſolvit, « publicique juris fecit circa annum 1536.. « ſunt qui eam (*Pſalmorum ſc. verſionem*) « tribuunt cuidam Thomæ Matthæo, aut « ei, quiſquis fuit, (nam nomen ſuppoſi- » titium eſſe volunt nonnulli) qui circa « idem tempus, anno ſcilicet 1537. Mat- « thæi nomine ſacrorum Bibliorum ver- « E ſionem Anglicam à Tyndalliano-Co- « verdaliana vix quicquam diſcrepantem « edidit. » *Ita Durellius.*

« Anno 1535. multi libri impreſſi & « per vulgus diſperſi ſunt (de his primò « cenſuit Synodus *Cantuarienſis ſub Thoma* « *Crannero*, decrevitque Regiam Majeſta- « tem à tota Synodo interpellandam, ut « ſacra Biblia in Anglicum ſermonem verti « atque transferri mandaret..... clariſſimæ « Reginæ *Annæ Bulœnæ* gratiâ & inter- « ceſſione à Rege tandem impetratum eſt, « ut Biblia ſacra Anglicana imprimeren- «

Digitized by Google

» tur, & per ſingula templa in loco, quo legendi populo poteſtas fiat, locarentur. Quæ tamen Regis *Henrici VIII.* conceſſio anno 1536. nondum effectum ſortita eſt, quia hæc clariſſ. Regina capite paulo poſt mulctata eſt. » *Liber de antiquitate Eccleſiæ Britannicæ* §. 68. *editus Londini* 1572. *pag.* 329. *editionis Hanovianæ.*

Biblia Anglica tranſlata per Tyndalum, Rogerum, Friſhum, &c. & dedicata per Thomam Matthew Regi Henrico VIII. Hæc Biblia vulgariter nominantur Biblia Tyndali, etſi ultra mare primò fuerint impreſſa, anno circiter 1530. *ut ait D. Stow pag.* 553. *Annalium Regni Angliæ Col.* 2.

« Guillelmus Tyndallus anno 1527. in Germaniam profugus *Pentateuchum Moſaicum & Novi Teſtamenti libros* Anglicè reddere aggreſſus eſt....... Coverdalium συνεργὸν nactus, totum ſcriptorum θεοπνεύστων ſyſtema Anglicâ civitate donat. Prodiit tandem verſio illa ſub ficto *Thomæ Matthæi* nomine, Apocrypha adjiciente Joanne Rogerio. Novam deinde editionem, Henrici VIII. indultu, Cromwelli auſpiciis, Graftonus & Whitchurchius Pariſiis adornarunt. Verùm cum ad umbilicum penè perducta eſſet, Regio juſſu univerſa exempla combuſta ſunt, exceptis tamen non paucis quæ executioni illi præfectus Pileoni cuidam vendidit, quæque Londinum miſſa, typis illic iterum exſcripta ſunt. » *Hæc ex Actis, Erudit. Lipſienſium tom.* 1. *Supplem. p.* 184. *ex Matthæi Poli Annotationibus Anglicis in ſacra Biblia an.* 1688.

De iſta Biliorum Anglicorum Pariſienſi editione, earumque ſuppreſſione mentio fit in Epiſtola Caſtelliones Oratoris Galliarum Regis in Anglia ad Comitem ſtabuli, Londini die ultima Decembris 1538. *ſcripta & ejuſdem Comitis ſtabuli reſponſione ad Caſtellioneum miſſa die* 15. *Febr. pag.* 350. *&* 388. *lib.* 3. *vol.* 1. *Epiſtolarum & commentariorum Politic. Guill. Ribier Gallici, fol. Pariſiis* 1666.

Biblia Anglica ex verſione Thomæ Matthæi (*i. e. Joannis Rogers, Friſius.*) *Hæc verſio vix à præcedenti diſcrepat, Durellius ibid. pag.* 306.) folio. Londini 1537.

Biblia Anglica Franciſci I. indultu edi cœpta Pariſiis, & in Anglia abſoluta, in fol. Londini, Grafton, & Whitchurchii 1538.

Præterea quæ jam de hac editione dicta ſunt, hic addam teſtimonium Joan. Sleidani. « Excudebantur hoc tempore (*ſc. anno* 1538.) Lutetiæ Biblia Sermone Anglico, ut per Britanniam diſtribuerentur in templa, juſſu Regis; ſed ubi reſcitum eſt, interdictum fuit, nec erat in nullo diſcrimine typographus. » *Joan. Sleidanus lib.* XII. *Comment. de ſtatu Relig. & Reip. Eadem ferè, ſed prolixiùs enarrat Guill. Burnet lib.* 3. *Hiſt. Reformat. Anglicanæ ad an.* 1538.

Biblia Anglica recognita per Richardum Taverner, (cum quibuſdam annotationibus marginabilus in commate 1. Epiſt. S. Joannis cap. 5. v. 7. diverſo caractere impreſſis. *J. Ruſſell.*) folio. Londini, Biddel 1539.

« Verſio illa palam in Eccleſiis legebatur, factâ eam in rem ab Henrico Rege poteſtate » *Antonius à Wood. lib.* 2. *Antiq. Oxonienſ. pag.* 264.

Biblia Anglica auctoritate Regis Henrici VIII. edita, ipſiuſque juſſu recognita à Cuthberto Tunſtallo & Nicolao Heatho Epiſcopis, cum præfatione Thomæ Cranmeri (ſine diviſione aut diſtinctione verſuum) in folio. Londini, R. Grafton 1641. menſe Novembri.

« Cùm neque Coverdalii neque Matthæi, neque aliæ cujuſcumque (nam aliæ etiam fuerunt) *Bibliorum* verſio ullâ auctoritate publicâ niteretur, cumque in iis omnibus nonnulla diſplicerent, anno 1540. Regiâ authoritate decretum eſt, ut recenſeretur, & denuo recuderetur S. Bibliorum verſio, in uſum non privatum modò, ſed quodammodo publicum... Prodiit igitur anno 1541. nova S. Bibliorum editio Anglica accurantibus Cuthberto Tunſtallo Dunelmenſi & Nicolao Heatho Roffenſi Epiſcopis, viris doctiſſimis, quibus ea provincia à Rege (*Henrico VIII.*) demandata fuerat, prout fert prima pagina...... Paulo poſt tempore, anno ſcilicet 1542. Ordinum decreto Regiâ authoritate ſancito, cum Rex..... à Scripturis ſacris, ſi vulgò legerentur, non parùm metueret, earum verſiones, non modò eæ quæ à Coverdalio aliiſque qui Proteſtantium reformationi favere putabantur, ſed ex æquo (ne exceptâ quidem Epiſc. Dunelmenſis ac Roffenſis editione) prohibitæ ſunt: nec cuiquam exinde ad uſque Eduardi Regis ſexti regnum, niſi ex ſpeciali Regis Ordinariique indultu Scripturam ſacram vulgari idiomate legere impunè licuit. Cùm autem Henrico mortuo Eduardus filius ſucceſſiſſet, illud decretum ſtatim reſciſſum eſt: novaque Tunſtalli Heathique verſionis procurata à Cranmero editio eſt, cui etiam egregiam præfationem præfixit. » *Ita Jo. Durellius cap.* 27. *Vindiciarum Eccleſiæ Anglic. pag.* 306.

1549 Biblia Anglica cum præfatione Guill. A Tyndall & notis, in ſolio. *Abſque nomine loci & typographi* 1549.

Biblia Anglica ex recognitione Tunſtalli & Heathi cum præfatione Thomæ Cranmeri & epiſt. nuncupata Eduardo VI. in folio. Londini 1549.

1550 Biblia Anglica per Mileſium Coverdale, Eduardo VI. Regi dicata, in 4°. typis Andreæ Heſter 1550.

Eadem, ſub nomine Thomæ Matthæi, in 4°. Tiguri 1550.

« Cum aliquot Epiſcopi atque Angli B
» illuſtres, Maria regnante in Anglia, apud
» nos (inquit Jo. Bapt. Ottius in Comment.
» ſuis mſſ.) in exilio degerent, hæc Biblia
» in folio minore vel in 4°. magno Tiguri
» in Helvetia impreſſa ſunt. Editio eſt rariſ-
» ſima, cujus nullum unquam exemplar
» vidi niſi in Bibliotheca civica Tigu-
» rina. »

Biblia Anglica purè & fideliter tranſlata, magnâ induſtriâ & diligentiâ recognita, ex tranſlatione Thomæ Matthæi, una cum prologis & annotationibus. Præfatio Wilh. Tyndall initio Novi Teſtamenti adjecta eſt, in ſolio. Londini, C typis Nicolai Hyl pro Abrahamo Vele, cum gratia & privilegio Regis ad imprimendum ſolùm 1551.

1553 Biblia Anglicana per Mileſium Coverdale 4°. Londini, Richardi Grafton 1553. In folio. Ibid. E. Whitchnoch 1553.

1561 Biblia Anglica, 8°. Londini 1561.

1562 Biblia Anglica ex Hebræo & Græco tranſlata & collata cum plurimis variarum linguarum tranſlationibus. Adjectæ D ſunt annotationes marginales & Epiſtola Elizabethæ Anglorum Reginæ nuncupata anno 1561. In fol. & 4°. Genevæ, *Novum Teſtamentum* 1561. *&* *Vetus* 1562.

« Mox inde ſacrorum Bibliorum tranſ-
» lationem, *Genevenſem* poſtmodo dictam,
» auſpicati ſunt Mileſius Coverdale, Chri-
» ſtophorus Goodman, Antonius Gilby,
» Thomas Sampſon, Guill. Cole, & Guil-
» lelmus Whittinghamus cum aliis qui-
» buſdam: cæterùm fatis concedente Ma-
» riâ Reginâ, cum maxima operis pars E
» abſoluta nondum eſſet, patriæ deſide-
» rio adducti exules plerique, tam Fran-
» cofurti quam Genevæ degentes in An-
» gliam prope diem remearunt, pergenti-
» bus interea Whittinghamo & ſociorum
» uno vel altero, qui Genevæ ſeſquien-
» nio, poſtquam ſumma rerum ad Eliza-
» betham deveniſſet, commorati, id ab-
» ſolvere animis obſtinabant. » *Cujus Auctoris hæc ſint verba, in memoriam revocare non potui.*

« Hæc verſio fuit adornata Genevæ «
(unde & nomen accepit) ab Anglis «
ibi tempore Reginæ Mariæ exulanti- «
bus, è quorum numero tres præcipui «
ac doctiſſimi Miles Coverdale, William «
Whittingham & Antonius Gilby, to- «
rum biennium inſumpſerunt huic operi, «
ac ſacræ Scripturæ in linguam patriam «
transfundendæ gnaviter admodum in- «
vigilaverunt, & verſionem ſuam ad um- «
bilicum perductam typis vulgarunt anno «
1560. ſuppreſſis nominibus: quæ verſio «
deinceps ſæpius in Anglia recuſa eſt. »

Arn. Bootius in indice authorum laudatorum in animadverſ. ad textum Vet. Teſtamenti.

« Ab Anglis *Genevæ* exulibus (*ut ſcri-* «
bit Joannes Durellius ſub finem cap. 9. *Vin-* «
dic. Eccleſiæ Anglic. pag. 72.) editæ ſunt «
notæ in ſacra Biblia Anglico idiomate, «
in quibus cùm multa occurrant admo- «
dum fanatica & Eccleſiæ Anglicanæ in- «
jurioſa, inde factum eſt, ut tam malè au- «
diant apud nos notæ Genevenſes & Bi- «
blia Genevenſia, ſic enim vulgò dicuntur «
non ab Eccleſia, ſed à civitate Geneven- «
ſi in qua edita ſunt, non à Genevenſibus «
Reformatis, ſed ab Anglis Puritanis tum «
Genevæ commorantibus. »

Editiones aliæ verſionis Genev. 1568. 1568
1570. 1572. 1598. 1606. 1610. *bis*, 1627. 1642. 1657. 1677. 1689.

Eadem, in fol. Londini 1568. 2. vol. in fol. Genevæ 1570. in fol. & 4°. Lon- 1670
dini 1572. 1572

Biblia Anglica à Matthæo Parkero & ab aliis contexta juſſu Reginæ Elizabethæ, *dicitur vulgo verſio Epiſcoporum*,
in fol. Londini 1573. In 4°. Ibid. 1576. 1573-76
Ibid 1577 Eadem cum annotationibus. 1577
In ſol. & 8°. Ibid. 1578. In 8°. Londini 1578
1582. In fol. Ibid. 1585. In 8°. Londini 1582-85
1586. 1592. In 8°. Londini 1593. Eadem 1586
nigro charactere cum annotationibus in loca difficiliora in 4°. Londini 1595. 1592-95

« Hæc editio, (*inquit Bootius ibidem*) «
dicta vulgo *Biblia Epiſcopalia*, initio re- «
gni Eliſabethæ condita fuerat ab Ar- «
chiepiſcopo Cantuarienſi Parkero, qui «
aliquot præterea alios viros doctos atque «
Hebraicè peritos ſibi adjutores adſci- «
verat. »

De hac verſione ſic loquitur Kempius pag. 2. *Bibliotheca Theologica Anglorum.*

« Epiſcopalis verſio, ſub imperio Regi- «
næ Elizabethæ ab Archipræſule Can- «
tuarienſi Parkero, ac aliis contexta nec «
tamen ſatis exacta: quia enim texru He- «
bræo poſthabito, Græco nimium inſiſte- «
bat, diverſis erroribus contaminaba- «
tur. »

« Elizabethâ rerum potitâ, *ejus* juſſu «

Digitized by Google

„ adornata eſt à Parkero Archiepiſcopo
„ Cantuarienſi aliiſque eruditis Epiſcopis
„ nova ſacri codicis verſio, quæ quandiù
„ illa regnavit publicè uſurpata eſt, quæ-
„ que Epiſcoporum ab authoribus verſio
„ dicta fuit. » *Jo. Durellius cap. 27. Vindic. Eccl. Anglic. pag.* 307.

1597 . Biblia Anglica, fol. Londini, Barker 1597.

1598 Biblia Anglica Genevenſia, in folio. Londini 1598.

1599 Biblia Anglica cum notis marginalibus, in 4°. Londini 1599. In folio, 4°. &
1601 8°. Ibidem 1601. In folio, 8°. & 12. Ibid.
1602 1602. In 4°. Londini 1603. In fol. & 4°.
1603 Ibid. 1607. In 4°. Ibid. 1609. In folio. Ibidem 1610. in 4°. Londini 1610.

1606 Biblia Anglica Genevenſia, 4°. Londini 1606. cum notis Junii, 8°. Ibidem
1608 1608. fol. Londini & Amſtelod. 1610.
1610 Biblia Anglica collata cum textu Hebræo & Græco & duplici verſione Latina cum notis & argumentis Bezæ & Junii, in folio. Edimburgi 1610.

1611 Biblia Anglica, in folio. Londini
1612 1611. Cum notis, 4°. Ibidem 1612.

Biblia ex Hebræo & Græco in Anglicum converſa ſermonem juſſu & auſpiciis Jacobi I. Magnæ Britanniæ Regis. *unde verſio Regia nuncupata*, in fol. & 12. Londini 1612. *Hæc editio abſoluta eſt anno 1612. juxta Joannem Durellium.*

« Interpretati ſunt *Pentateuchum &*
» *cæteros libros uſque ad I. Chronicorum in-*
» *cluſivè*, Andrews Epiſcopus Wintonien-
» ſis, Owerall Epiſcopus Norwicenſis,
» Sarravia, Clarke, Laisfield, Leigh, Bur-
» gley, King, Thompſon, Bedwel: *Binos*
» *libros Chronicorum, Job, Pſalmos, Pro-*
» *verbia, Canticum Canticorum & Eccle-*
» *ſiaſtem*, Liveleius, Richardſon, Cha-
» derton, Dillingham, Andrews, Harri-
» ſon, Spalding & Bink: *Prophetas majo-*
» *res & minores*, Harding, Raynold, Hol-
» land, Kilbye, Smith, Brett, Faireclo-
» we: *Libros (quos Anglicani vocant) apo-*
» *cryphos*, Duport, Brainthwait, Rad-
» clyffe, Ward Eman, Downes, Boyſe,
» Ward: *Quatuor Evangelia, Actus A-*
» *poſtolorum & Apocalypſin*, Ravius Epiſ-
» copus Londinenſis, Abbot Archiepiſ-
» copus Cantuarienſis, Eedes, Thompſon,
» Savill, Perin, Ravens, Harmar, (*loco*
» *Eedes & Ravens duos alios ſc. Aglionbie*
» *& Hutten nominat Ant. à Wood libr. 2.*
» *Antiq. Oxon. pag.* 311.) *Epiſtolas Pauli*
» *& Canonicas*, Barlowe Epiſcopus Lin-
» colnienſis, Hutchenſon, Spencer, Fen-
» ton, Rabbet, Sanderſon, Dakins. »
Hæc omnia refert Th. Fuller lib. 10. *Hiſt. Eccleſ. Anglicanæ p.* 46.

« Hanc verſionem adornare cœperunt
A ab anno 1604. numero XLVII. viri ad «
hoc deputati & variis claſſibus diſtributi, «
& abſolverunt ſaltem qui ſuperſtites «
fuerunt anno 1611. typiſque mandarunt «
1612. à verſione Epiſcoporum quâ fieri «
potuit non receſſerunt. » *Horum verborum ſcriptoris memoriam perdidi.*

« Modus quem Theologi Angli in ver- «
ſione Bibliorum ſunt ſecuti. »

« Theologi magnæ Britanniæ officii «
ſui eſſe judicarunt, quandoquidem facta «
eſſet honorifica accuratiſſimæ tranſla- «
tionis Anglicanæ mentio, à Sereniſſimo «
B Rege Jacobo magna cum cura, magni- «
que ſumptibus nuper editæ, notum fa- «
cere huic Synodo *Dordracenæ*, quo con- «
ſilio quâque ratione hoc negotium à «
Sereniſſima ejus Majeſtate præſtitum «
fuerit. »

«Primò in opere diſtribuendo hanc ra- «
tionem obſervari voluit: totum corpus «
Bibliorum in ſex partes fuit diſtributum: «
cuilibet parti transferendæ deſtinati ſunt «
ſeptem vel octo viri primarii, linguarum «
peritiſſimi. Duæ partes aſſignatæ fue- «
runt Theologis quibuſdam Londinen- «
C ſibus: quatuor verò partes reliquæ di- «
viſæ fuerunt æqualiter inter utriuſque «
Academiæ Theologos. Poſt peractum à «
ſingulis penſum ex hiſce omnibus duo- «
decim ſelecti viri in unum locum con- «
vocati, integrum opus recognoverunt «
ac recenſuerunt. Poſtremò, Reveren- «
diſſimus Epiſcopus Wintonienſis, Bil- «
ſonus, una cum Doctore Smitho, nunc «
Epiſcopo Dunelmenſi, viro eximio, & «
ab initio in toto hoc opere verſatiſſimo, «
omnibus maturè penſitatis & examina- «
tis, extremam manum huic verſioni im- «
D poſuerunt. »

« Leges Interpretibus præſcriptæ fue- «
runt hujuſmodi. I. Cautum eſt, ut ſim- «
pliciter nova verſio non adornaretur, «
ſed vetus & ab Eccleſia diù recepta ab «
omnibus nævis & vitiis purgaretur, id- «
que hunc in finem, ne recederetur ab «
antiqua tranſlatione, niſi originalis tex- «
tûs veritas vel emphaſis poſtularet. II. «
Ut nullæ annotationes margini appone- «
rentur: ſed tantùm loca parallela nota- «
rentur. III. Ut ubi vox Hebræa vel «
E Græca geminum idoneum ſenſum ad- «
mittit; alter in ipſo contextu, alter in «
margine exprimeretur. Quod itidem «
factum, ubi varia lectio in exemplari- «
bus probatis reperta eſt. IV. Hebraiſ- «
mi & Græciſmi difficiliores in margine «
repoſiti ſunt. V. In tranſlatione Tobiæ «
& Judithæ, quandoquidem magna diſ- «
crepantia inter Græcum contextum & «
veterem Vulgatam Latinam editionem «
reperiatur, Græcum potiùs contextum «

» ſecuti ſunt. VI. Ut quæ ad ſenſum ſup- A
» plendum ubivis neceſſariò fuerunt con-
» textui interſerenda, alio, ſcilicet mi-
» nuſculo, charactere diſtinguerentur.
» VII. Ut nova argumenta ſingulis libris
» & novæ periochæ ſingulis capitibus præ-
» figerentur. Denique abſolutiſſima Ge-
» nealogia & deſcriptio Terræ ſanctæ huic
» operi conjungeretur. » *Hæc ex ſcripta ſunt*
ex ſeſſione VII. Synodi Dordracenæ.

« Hanc *Epiſcoporum* editionem (*inquit*
» *Bootius ibidem ut ſupra*) ob id, quia non
» ſemper Hebraicam veritatem ſtrictè ſe- B
» quitur, nonnulliſque in locis dedita ope-
» ra ad Græcam verſionem ſe attemperat,
» loco movendam quum cenſuiſſet Rex
» Jacobus, neque tamen Genevenſem ad-
» mittere vellet. . . . . novam de integro
» verſionem fieri curavit ope diverſorum
» virorum doctorum, quorum cuique ſuum
» penſum attributum erat. Hæc tranſla-
» tio (*pergit idem Auctor Puritanus*) Regia
» à nobis dicta, quia juſſu Regis Jacobi
» facta, licet in templa ſit recepta, & in
» populi manibus verſetur, Genevenſem C
» tamen abolere prorſus non potuit, quip-
» pe quâ adhuc plurimi paſſim utantur:
» quum editio Epiſcopalis omninò exole-
» verit, atque obliterata ſit, adeo ut ra-
» riſſimè, & ferè nonniſi in inſtructiore
» aliqua Bibliotheca conſpiciatur. »

« In celebri noſtra verſione Anglicana
» (*inquit Humphredus Hody lib. 2. de Bi-*
» *bliorum text. Origin. cap.* 10. *pag.* 201.)
» auſpiciis Regis Jacobi I. facta, in qua
» plurimi per totum Regnum delecti viri
» doctiſſimi ſudarunt, tale quid obſerva-
» tum fuit. Primò inter ſe regulas quaſ-
» dam obſervandas in verſione formarunt; D
» deinde tota Biblia in partes diviſerunt
» tot pro unaquaque parte deſignatis,
» qui etiam inter ſe penſum ſuum ſubdi-
» viſerunt, donec tandem totum opus
» omnium calculis approbatum, omnium
» nomine in lucem prodiit. »

† « Inter omnes Europeas tranſla-
» tiones eminet Anglicana, Jacobi Regis
» auſpiciis, collatis multorum virorum
» doctorum ſtudiis, elaborata. » *Walton.*
Appar. Bibl. prolegom. 5. ſub f.

† *Polus præf. in Synopſin Critic. teſtatur* E
« in hac verſione Regia plurima occur-
» rere magnæ eruditionis, peritiæque in
» linguis originariis, acuminis & judicii
» pluſquam vulgaris, ſpecimina. »

« Utuntur hodiè tranſlatione iſta in
» cultu publico Angli Epiſcopales, præter
» Pſalterium, quod ex veteri ſub Eduar-
» do VI. condita verſione legunt. » *Kor-*
tholtus de variis ſcript edit. cap. 27. *p.* 355.

1613 15 Biblia Regia, in 4°. & 8°. Londini
1613. In 4°. Ibidem 1615. In fol. & 4°.
Ibid. 1616. In fol. 1617. In 8°. Londini 1616-17
1618. In fol. & in 4°. Cantabr. 1619. 1618,
In 8°. Ibid. 1624. In 4°. Ibid. 1625. fol. &c.
Ibid. 1626. In 8°. Ibid. 1628. In fol. &
in 8°. Ibid. 1629 in 4°. Cantabrig. 1629.
In 4°. & in 8°. Londini 1630. In 8°. Ibi-
dem 1631. In fol. Ibid. 1633. 1634. Biblia
ex verſione Mileſii Coverdale, in 4°.
Londini 1635. BibliaRegia in 4°. Canta-
brig. 1635. In fol. Londini 1636. In 8°.
Ibid. 1636.

Biblia Genevenſia in 12. Edimburgi
1637.

Biblia Regia, 4°. Cantabr. & Londi-
ni 1637. In fol. & in 4°. Cantabrigiæ 1637
1638. In 8°. in 12. & in 24. Londini 1638. 1638
In folio. Ibidem 1639. 1639

Biblia cum notis Henrici Ainſworth,
in folio. Londini 1639.

Biblia Regia, in folio. Amſtelodami
1640. In 4°. & in 8°. Londini 1640. In 1640
folio, in 4°. in 8°. & in 12. Londini
1641. In 12. & 24. Londini 1642. 1641-42

Biblia Genevenſia, in 8°. Edimburgi
1642.

Biblia Regia, in 8°. Londini 1643. 1643
1645. in 12. Amſtelodami 1645. In 8°. 1645
Cantabr. 1647. In 4°. & in 12. Lond.
1648. In 16. Cantab. 1648. In 4°. Lond. 1648
1649. In 8°. Ibid. 1651. In 12. Ibid. 1652. 1649
Charactere minutiſſimo *Biblia Cromwelli* 1651-52
vulgò dicta, 24. Ibid. 1653. In 12. Ibid. 1653
1654. 1654

Biblia Genevenſia Olivario Crom-
wello nuncupata cum notis ex Bibliis
Belgicis à Theodoro Haken in Angli-
cum idioma transfuſis anni 1637. In fol.
Londini, Henrici Hils 1657. 1657

Biblia Regia, 16. Londini 1658. Ea- 1658
dem Carolo II. Magnæ Britanniæ Regi
dicata cum picturis hiſtoricis edita per
Joannem Ogilby. *Præclariſſima editio.*
In fol. Cantabrigiæ 1660. cum figuris 1660,
æneis, in 8°. *Ibid.* 1660. In 8°. Lon- &c.
dini 1660. In 4°. Ibidem, 1661. In 8°.
Cantabrig. 1661. In 12. Londini 1662.
In 8°. Amſtelod. 1662. In 4°. Londi-
ni 1663. in 4°. Cantabrigiæ 1666. In fol.
in 12. in 24. Londini 1668. In 4°. Canta-
brigiæ 1668. In 8°. & 12. Londini 1669.
In 4°. Cantabrigiæ 1670. In fol. Ibid.
1672. In 4°. Cantabrigiæ 1673. In 12.
Londini Rob. Barker 1673. In fol. Can-
tabr. 1674. In 4°. Oxonii è theatro
Scheldoniano 1675. In 8°. Londini 1676.
Cantabrigiæ 1676. In 4°. Ibid. 1677.

Biblia Genevenſia, in 12. Edimburgi
1677.

Biblia Regia multis locis parallelis lo-
cupletata per Anton. Scatergood. Can-
tabrigiæ 1678. In 8°. Londini 1679. In
fol. Oxonii 1680. Cum chronologia
Uſſerii,

Uſſerii, in fol. 4°. & 8°. Oxonii 1682. In 8°. Londini 1683. In 4°. Cantabrig. 1683. In fol. Oxonii 1684. In 12. Londini 1684. Oxonii 1686. In 12. Londini 1687. in folio Oxonii, 1688.

A

Eadem cum annotationibus Matthæi Poli, 2. vol. in folio. Londini 1688.

Bibl. Regia in 8°. Londini 1690. 12. Ibid. 1691.

Biblia Regia in 12. Londini, Caroli Bill 1694.

Biblia Genevenſia cum notis, 4°. *abſque nomine loci* 1689.

Biblia Regia in 12. Oxonii 1695.

Biblia Regia. Acceſſit novum auctarium parallelorum locorum à Thoma Teniſon Archiepiſcopo Cantuarienſi & Guill. Lloyd Epiſc. Wigornienſi collectorum, 4°. Londini 1699. *Hæc editio inde aliquoties tam in 4°. quam in folio majori recuſa.*

Biblia Regia in 16. Londini, 1699.

Biblia Regia, in 8°. Londini 1704.

Eadem 2. vol. in folio, Londini 1701. in 8°. Ibid. 1705. in 12. Londini 1706. in 8°. Ibid. 1711.

Biblia cum figuris & locis parallelis, in fol. Londini, Richardi Jugge *abſque anno.*

« Athias Judæus Typographus Amſtelodamenſis Biblia Anglica impreſſit » ſumptibus ingentibus, non enim per ſingulas ſchedas, ut ſolent Typographi, » litteras æneas in loculamenta reſtituit, » ſed omnes typorum formas, ut aiunt, » integras ſervavit, ut jam non amplius » poni typi debeant, ſed ſolum imprimi. » *Hæc ſe accepiſſe à Typographo Tigurino ad me ſcripſit Cl. Ottius : quo anno vel quâ formâ hæc edita fuerint, non indicavit.*

Idem addidit in ſequente epiſtola. « Biblia Anglica Amſtelodami ab Athia Judæo impreſſa eſſe audivi, quo anno, & » quâ formâ, certè ignoro. Typographus » noſter David Geſnerus, qui paucis ab » hinc menſibus diem ſuum obiit, id mihi » retulit, retulit autem ut oculatus illius » rei teſtis, qui formas vidit in multis ar» mariis ſeu ciſtis ſervatas. »

« De formis integris Bibliorum An» glicanorum à Joſepho Athia Typogra» pho Amſtelodamenſi adſervatis R. Sab» tai velut teſtis αὐτόπτης adfirmat. Idem » tamen haud diffitetur Athiæ rationes » pecuniarias eo tempore quo ſumptus » tam immenſos erogaret, admodum fuiſſe » perturbatas. » *Ita ad me ſcripſit Clariſſ. Unger Sileſius.*

« Ipſe quoque (*ait Jo. Chriſtophorus* » *Wolfius pag. 584. Bibl. Hebr. Rabbinicæ*) ex amici literis intellexi ipſummet » Athiam de horum Bibliorum exemplaribus 1000000. & amplius à ſe divenditis gloriatum eſſe, quod certè fidem « omnem ſuperare videtur. Ego ſaltem « fruſtrà huc dum quæſivi aliquem cui « exemplum illius editionis oculis uſurpatum fuerit »

Specimen novæ Bibliorum verſionis Anglicæ, auctore Cidder Miniſtro Eccleſiæ Anglicanæ, 8°. Londini 1703.

Pentateuchus & Novum Teſtamentum Anglicè ex verſione Guillelmi Tyndall, Hamburgi 1527. *Hollandus in Heroologia Anglicana.*

B

Pentateuchus, Liber Pſalmorum & Canticum Canticorum Anglicè ex Hebræo, Interprete Henrico Ainſworth, cum ejus annotationibus, in fol. Londini, M. Parſon 1634.

Liber Job Anglicè ex verſione Hugonis Broughton. Londini 1610.

Pſalmi Anglicè ex magnis Bibliis excerpti, 8°. Londini Richardi Jugge 1574.

Pſalmi cum paraphraſi Theod. Bezæ Anglicè verſi per Antonium Gilbie, 12. Londini 1581.

C

Pſalmi ſolutâ & ligatâ oratione per Henricum Ainſworth, in 4°. Londini 1612.

Pſalmi Anglicè 8° Edimburgi 1614. Iidem per J. King, 8°. Londini 1651. Hebraicè & Anglicè, ſtudio Joannis Leuſden, in 12. Amſtelodami 1688.

Pſalmorum verſio nova ex Hebræo cum argumentis & præfatione quæ regulas generales ad ſacr. librorum interpretationem continet, per Theologum (Cidder) Eccleſiæ Anglicanæ, 8°. Londini, Taylor 1701.

D

Canticum Canticorum Salomonis & Pſalmus 45. Anglicè, Interprete Joſepho Stennet Londini 1700.

Tranſlatio Anglica Iſaiæ Prophetæ, Interprete Georgio Joye 8°. Argentorati, Bachnet 1531.

Daniëlis verſiones Anglicè ex Hebræo & Chaldæo, Interprete Hugone Broughtono, 4°. Londini 1596. 1607.

Novum Teſtamentum ex Germanica verſione Lutheri in Anglicum ſermonem à duobus Anglis traductum, & editum Coloniæ uſque ad litteram K. impenſis Mercatorum Anglicorum. *Jodocus Cochlæus in Actis Martini Lutheri ad an. 1526. pag. 132. cujus hæc ſunt verba.* « Duo « Angli Apoſtatæ, qui aliquandiu fuerant « Wittenbergæ... cunctos Angliæ popu- « los, volente nolente Rege, brevi per « Novum Lutheri Teſtamentum, quod in « Anglicanam traduxerant linguam, Lu- « theranos fore ſperabant. Venerant jam « Coloniam Agrippinam ut Teſtamentum « ſic traductum, per Typographos in mul- «

E

» ta millia multiplicatum, occultè ſub A
» aliis mercibus deveherent inde in An-
» gliam. *Et pag.* 134. *addit:* Vocatis (*ab*
» *ipſo Cochlæo*) in hoſpitium ſuum quibuſ-
» dam Typographis, poſteaquam mero
» incaluiſſent, unus eorum in ſecretiore
» colloquio revelavit illi arcanum, quo
» ad Lutheri partes trahenda eſſet Anglia.
» Nempe verſari ſub prælo tria millia
» exemplarium Novi Teſtamenti Luthe-
» rani, in Anglicam linguam tranſlati,
» ac proceſſum eſſe jam uſque ad literam
» alphabethi K. in ordine Quaternionum.
» Impenſas abundè ſuppeti à Mercatoribus B
» Anglicanis, qui opus excuſum clam in-
» vecturi per totam Angliam latenter diſ-
» pergere vellent, antequam Rex aut Car-
» dinalis reſcire aut prohibere poſſit. *
» Cochlæus intra ſe metu & admiratione
» variè affectus.... abiit clam ad Her-
» mannum Rinck Patricium Colonien-
» ſem, ac Militem auratum.... eique rem
» omnem, ut acceperat vini beneficio, in-
» dicavit. Ille ut certiùs omnia conſta-
» rent, alium miſit exploratum in eam
» domum, ubi opus excudebatur juxta in- C
» dicium Cochlæi. Cumque ab illo acce-
» piſſet; rem ita ſe habere, & ingentem
» papyri copiam ibi exiſtere: adiit Sena-
» tum, atque effecit ut Typographis in-
» terdiceretur, ne ultrà progrederentur
» in eo opere. Duo Apoſtatæ Angli, ar-
» reptis ſecum Quaternionibus impreſſis
» aufugerunt, navigio per Rhenum aſcen-
» dentes Wormatiam... ut ibi per alium
» Typographum perficerent opus cœp-
» tum.... Ferunt Cuthebertum Tunſtal-
» lum, Epiſcopum tunc Londinenſem, D
» cum adeptus fuiſſet unum ex illis exem-
» plaribus, in maxima concione ad popu-
» lum Londini publicè affirmaſſe, ſupra
» duo millia depravationum atque perver-
» ſitatum ſe in uno opere illo deprehen-
» diſſe. » *Hæc ille.*

Novum Teſtamentum ex Græco, Interprete Guillelmo Tyndall cum notis. Antuerpiæ 1526. *Thomas Fullerus lib.* 5. *Hiſt. Eccleſiæ Anglicanæ pag.* 244.

Idem. Hamburgi 1527. V. *ſupra Pentateuchus.*

Alium primæ hujus editionis annum indicat Joannes Foxus auctor coævus p. 138. *Commentar.* Rerum in Eccleſia geſtarum *his verbis:* « Quum primum Tyndallus E
» anno 1530. Novum Teſtamentum in
» vernaculam linguam appararet, ex quo
» magna copia repentè eorum librorum
» fieri cœpit: Epiſcopus Londinenſis Cut-
» bertus Tunſtallus, non vulgariter ea de
» re ſollicitus, conſilium captat cum mer-
» catorum quodam Auguſtino Pakingto-
» no de abolendis his Novi Teſtamenti
libris. Ille quum Tyndallo clam fave- «
ret, Epiſcopo hoc dabat conſilii: nem- «
pè ſi exponeretur tanta pecuniarum «
ſumma, quanta ſat eſſet coemendis om- «
nibus ejus impreſſionis exemplaribus, «
facilè futurum, ut hujuſmodi libri ad «
unum omnes tollerentur. Nec mora, «
arrepto mox conſilio, pecuniam expoſuit «
Epiſcopus. Mercator acceptam Tyndal- «
lo mox exulanti ad aſſem protinus uni- «
verſam tradidit. Ex quo factum eſt, ut «
Tyndallo ſuppeteret non ſolùm quod «
ſibi cæteriſque ad victum ſufficeret, ſed «
quo majori etiam diligentiâ & librorum «
copiâ ſecundam poſſet editionem ador- «
nare. «

Hanc provinciam (*ſc. ſacras litteras* «
in ſermonem vernaculum vertendi) pri- «
mus omnium apud nos ea tempeſtate «
ſuſcepit, eaque feliciter ex parte ſaltem «
defunctus eſt anno 1530. Guillelmus «
Tyndallus... Dixi ex parte, nam quan- «
quam Novum Teſtamentum abſolvit, «
in vetere non ultrà Pentateuchum pro- «
greſſus eſt, prout videre eſt in Tyndalli «
vita ipſis operibus præfixa. » *Joan. Durellus c.* 27. *Vindiciarum Eccleſiæ Anglicanæ pag.* 305.

Idem Anglicè & Latinè ex editione Vulgata, in 4°. Londini 1538. 8°. Ibidem Grafton 1539.

Idem Anglicè & Latinè ex verſione Eraſmi. 4°. Londini 1538.

Idem Anglicè denuò verſum juſſu Parlamenti Anglicani anno 1540. V. *Biblia Anglica* 1541.

« Nomina eorum qui Novum Teſta- «
mentum Anglicè verterunt. *Matthæum* «
vertit Thomas Cranmer Archiepiſco- «
pus Cantuarienſis, *Marcum* Joannes «
Longland Epiſcopus Lincolnienſis, *Lu-* «
cam Stephanus Gardiner Epiſc. Winto- «
nienſis, *Joannem* Thomas Goodrick E- «
piſcopus Elienſis, *Acta Apoſtolorum* Ni- «
colaus Heat Epiſcopus Roffenſis, *Epiſto-* «
lam ad Romanos Richardus Sampſon «
Epiſcopus Ceſtrienſis, 1. & 2. *ad Corin-* «
thios Joan. Capon Epiſc. Sariſburienſis, «
Epiſtolas ad Galatas, Epheſios, Philippen- «
ſes & Coloſſenſes Guillelmus Barlow «
Epiſc. ſancti Davidis, 1. & 2. *ad Theſſa-* «
lonicenſes Joannes Ball Epiſcopus Vigor- «
nienſis, *Epiſtolas ad Titum, Timotheum* «
& Philemonem Robertus Parfew Epiſco- «
pus S. Aſaphi, 1. & 2. *S. Petri* Robertus «
Holgate Epiſcopus Landavenſis, *Epiſto-* «
lam ad Hebræos Joannes Skip Epiſcopus «
Herefordienſis, *Epiſtolas* 1. *ſancti Ja-* «
cobi, tres S. Joannis & 1. S. Judæ Tho- «
mas Tyrlby Epiſcopus Weſtmonaſte- «
rienſis, *Apocalypſin* Joannes Wakeman «
Epiſcopus Gloceſtrienſis & Joannes «

» Chumbers Epiſcopus Petroburgenſis. » *Thom. Fuller ibidem ut ſupra lib. 5. pag.* 237.

Novum Teſtamentum Anglicum ex duplici verſione, una Mileſii Coverdal, altera Guillelmi Tyndall, in 8°. Londini Wolf 1550.

Novum Teſtam. Anglicum ex verſione Epiſcoporum in 4°. Londini 1569. In 24. *abſque loco* 1569. In 8°. & in 16. Londini 1574. In fol. Edimburgi 1576. In 12. Londini 1578. 1598. Idem, V. *Idem Polyglotton* 1599.

Novum Teſtamentum Anglicum juxta verſionem Latinam Bezæ cum ejus notis per Joan. Tanikis, 8°. Londini 1589.

Novum Teſtamentum Anglicè, Interprete Joanne Cheeke Anglo Equite 4°. Londini. *Reperitur in catalogo libr. Anglicorum Andreæ Maunſel edito anno* 1595.

Novum Teſtamentum Anglicè redditum ex Latina Vulgata ab Anglis Seminarii Remenſis, cum argumentis & annotationibus; cui è regione adjecta eſt verſio *Anglica* ex Græco ad uſum Eccleſiarum Britannicarum cum reſponſionibus ad argumenta & ad annotationes, &c. per Wilhelmum Fulke, in folio. Londini, Roberti Barker 1601.

Idem Angl. in 24. Dort. Iſaaci Cannin 1601. In 12. Londini 1603. Idem ex verſione Latina Theod. Bezæ, in 8°. Dordraci 1603. Cum notis in 8°. Londini 1607. In 12. Londini 1611. Cum notis Wilhelmi Fulke, in folio Londini 1617.

Novi Teſtamenti verſio Anglica ad originalem textum, & confutatio argumentorum, gloſſarum & annotationum verſionis alterius editæ per Sacerdotes Seminarii Remenſis; itemque novæ additiones, ac defenſio prioris tranſlationis adversùs Gregorium Martinum, 4°. editio, fol. Londini 1633.

Novum Teſtamentum Anglic. in 12. Londini 1618. In 24. Londini, Joannem Bill. 1626. In 24. Ibidem, 1631.

Idem Lat. & Angl. per C. Hoole, in 12. Londini 1659.

Idem Angl in 8°. Londini 1671. 1677. In 4°. Londini 1679. In 8°. V. *idem Polyglotton* 1684.

Idem Anglic. cum Paraphraſi Richardi Baxteri; in 4°, Londini 1685.

ARTICULUS VI.

BIBLIA SLAVICA

Sive quæ ab idiomate Slavo habent originem.

SECTIO PRIMA.

DE hac Lingua (Slavonica) ceu de fonte irriguo, tot alias profluxiſſe linguas, videlicet Polonicam, Bohemicam, Serbicam (Servianam) Bolgaricam, Lithuanicam, Ruſſiacam (Ruthenicam) cæteraſque permultas, nemo eſt qui ignoret. » *Præfatio Dictionarii trilinguis*, hoc eſt dictionum Slavonicarum, Græcarum & Latinarum Theſauri, 4°. Moſcuæ 1704.

Dalmatica Bibliorum verſio à S. Hieronymo Dalmatâ confecta quibuſdam videtur.

« Bohemi veteres, quorum opinionem Dubravius (*Lib. 1. hiſt. Bohemicæ*) & Weleſlavinus (*in Calendario hiſt.* 30. *Sept.*) ſequuntur, omninò ſibi perſuaſerant, ſacras litteras à S. Hieronymo, Dalmata in Slavicam linguam fuiſſe tranſlatas; Idem ſenſit Carolus IV. Imperator & Bohemiæ Rex qui cœnobium, quod in honorem linguæ Slavicæ Pragæ regali prorſus magnificentia condebat, Sancto Hieronymo, velut è Slavis orto & Slavicè loquenti, dedicavit. Dubravius inſuper eam interpretationem Hieronymianam extare, eaque Dalmatas cæteroſque Illyrios ſuo tempore in ſacris uſos eſſe prodidit. Contra Cromerus (*lib. 1. de rebus Polon. cap.* 15.) Bucholtzerus (*in indice hiſtor.*) & Chriſtannus (*in vita S. Ludmillæ*) SS. Cyrillum & Methodium Biblia ſacra Slavicè interpretatos ſcripſerunt. Quid ipſe potiſſimum ſequar, neſcio: in Chriſtanni tamen & Cromeri ſententiam inclino, præſertim cùm non ſatis conſtet, an S. Hieronymi temporibus (anno poſt Chriſtum natum 400.) Slavi Illyricum eaque loca tenuerint. » *Ita Bohuſlaus Balbinus in epitome rerum Bohemicarum edita an.* 1677. *lib.* 1. *cap. X. in notis ad Chriſtannum pag.* 77. 78. *Jam pag.* 69. *idem author retulerat ex Cromero lib.* 1. *cap.* 4. *de rebus Polonicis.* « Slavos non eſſe veteres Dalmatas neque Illyrios, ſed Juſtiniani tempore aut paulò priùs occupaſſe paulatim Dalmatiam & Illyricum. »

Hic referre juvat Dubravii verba & ea quæ adversùs illum ſcripſit Cromerus.

« Ex hac gente *Slavorum* D. Hieronymus prognatus (ſuis popularibus Vetus

Novumque Teſtamentum ſermone vernaculo interpretatus eſt, Gratiano & Theodoſio imperium adminiſtrantibus; illaque interpretatione in hanc uſque diem Illyrici tum in hymnis divinis tum in ſacrificiis utuntur. » *Joan. Dubravius lib 1 hiſt. Bohemicæ pag.* 4. *Martinus vero Cromerus lib.* 1. *de rebus Polon. cap.* 15. *poſtquam contendit Illyricum & Dalmatiam Slavos infeſtaſſe quidem, at non occupaſſe tempore S. Hieronymi, addit:* « Quamvis contrarium aſſeveret Dubravius, idque levi argumento, nempe quod ſacra utriuſque Teſtamenti Scriptura à D. Hieronymo Dalmata traducta in linguam Dalmaticam, quam eandem ipſe vult eſſe Slavicam, extet etiam nunc apud Dalmatas. In quo quem auctorem ſecutus ſit, præter vulgi opinionem, non invenio. Quid autem ſi tranſlationem illam Cyrillo & Methodio, primis (ni fallor) Slavicæ nationis Apoſtolis, non modo D. Hieronymo, ſed etiam Mauritio Imperatore longè poſterioribus adſcribamus. » *Hæc ille.*

Aliam hujus rei ſolutionem & quidem optimam affert Nicolaus Serrarius cap. 20. *quæſt.* 2. *Prolog. Biblicorum, explicans verba D. Hieronymi ex quibus nata eſſe videtur hæc adverſariorum opinio, ſic ſcribit:* « Eraſmus, Sixtus Senenſis & recentiorum alii D. Hieronymo quandoque tribuunt verſionem Bibliorum Dalmaticam; neque tamen S. Hieronymus, qui ſuas verſiones non indiligenter notavit, ejus unquam meminit, neque Veterum ullus. Nam quod ex Epiſtola ad Sophronium argutatur Franciſcus Junius lib. 2. cap. 16. cum *ſuæ linguæ hominibus* tranſlationem dediſſe; id verum eſt de linguæ Latinæ, non Dalmaticæ hominibus; quia non de Dalmatica, ſed Latina Pſalterii emendatione agebat, ut patet ex ejus epiſt. ad Paulam & Euſtochium » & *ex ejus præfatione in Joſue.*

Slavica totius ſacræ Scripturæ verſio à S. Cyrillo circa annum 880. concinnata. *Præter ea quæ ſupra de hac verſione allata ſunt, duos antiquiſſimos auctores illam memorantes, ſcilicet Chriſtannum Boleſlai II. Ducis Bohemiæ fratrem & S. Benedicti monachum qui floruit* 993. *& Diocleatem Preſbyterum qui ante annum* 1100. *ſuum ſcripſit hiſtoriam, Regnum Slavorum dictam, adduco.*

Chriſtannus de Skala in vita ſanctæ Ludmillæ apud Bohuſlaum Balbinum in Epitome rerum Bohemicarum pag. 42. *hæc ait:* « Quirillus quidam natione Græcus tam Latinis quàm ipſis Græcorum apicibus inſtructus.... etiam apices & characteres

A novos comperit, & Vetus Novumque Teſtamentum pluraque alia de Græco ſeu Latino ſermone Slavonicam in linguam tranſtulit. »

Diocleas Preſbyter in hiſtoria, Regnum Slavorum dicta, apud Joan. Lucium de regno Dalmatiæ p. 288. « Conſtantinus vir ſanctiſſimus ordinavit Preſbyteros, & literam linguâ Sclavonicâ componens, commutavit Evangelium Chriſti atque Pſalterium, & omnes divinos libros Ve-
B teris & Novi Teſtam. de Greca lingua in Sclavonicam linguam... Tunc vir Dei Conſtantinus cui nomen poſtea Kyrillus à Papa Stephano impoſitum eſt, &c. »

LIBRI MANUSCRIPTI.

Biblia Slavonica. Codex in pergameno ſcriptus, extabat *in Bibl. Nicolai Heinſii pag.* 1. *catalogi.*

Biblia Slavica. Codex mſc. in fol. *In Lotharingia, Bibl. S. Michaëlis ad Moſam Ord. S. Benedicti.*

C Vetus Teſtamentum linguâ Slavonicâ charactere Cyrilliano. *Bibl. Segueriana pag.* 35. *catalogi.*

Pſalmi & Hymni eâdem linguâ, 4°. *Bibl. Narciſſi Archiepiſcopi Dublinienſis cod.* 271. *num.* 1944.

Iidem, codex non ſpernendæ vetuſtatis *Bononiæ, Bibl. Canon. Regular. S. Salvat. de Montfaucon pag.* 407. *Diarii Italici.*

IV. Evangelia cum annotat. charactere antiquiſſimo & elegantiſſimo. *Bibl. Segueriana pag.* 34.

Eadem cum notis & canonibus Euſebianis. *Bibl. Colbertina cod.* 6453.

D Eadem, in 4°. *Bibl. Vindobonenſis cod.* 98. *de Neſſel.*

Acta & Epiſtolæ Apoſtolorum. *Bibl. Lambethana, Warthon pag.* 372. *Auctarii de ſacris & ſcripturis vernaculis.*

Acta Apoſtolorum & Epiſtolæ Pauli, in 4°. *Bibl. Vindobonenſis cod.* 101. *de Neſſel.*

LIBRI EDITI.

Plurimi S. Bibliorum libri Sclavonicè, Interprete Joan. Glogovienſi, *qui obiit* 1507. editi Cracoviæ impenſis Joannis Halleri *juxta hæc verba Staro-*
E *volſcii in Elogiis illuſtrium Poloniæ virorum pag.* 102. « Multos quoque in Moſchovia ſacræ ſcripturæ libros in Sclavonicam ab illo (*Joanne ſcilicet Glogovienſi*) linguam tranſlatos vidimus, impreſſos vero Cracoviæ ſumptibus Joannis Haller civis Pragenſis. »

Pſalterium linguâ Slavicâ, charactere Illyrico ſive Serviano. V. *Breviarium Slavicum,* 8°. Venetiis apud filios Joan. Franciſci Turreſani, menſe Martio 1561.

Idem, in 4° Romæ, è typographia A ſacræ Congregationis de propaganda fide 1621. In 8°. Ibidem 1629.

Idem juſſu Innocentii decimi editum *& reformatum juxta Breviarium Latinum à Raphaele Levacovich*, 8°. Romæ, iiſdem typis 1648.

Ex decreto Innocentii X. huic poſtremæ editioni præfixo: « Cum Illyricarum gen- » tium libros ſacros jam inde à D. Hiero- » nymi temporibus, ut pervetuſta ad nos » detulit traditio, (*ex prius allatis omnino » falſa*) vel certè à Pontificatu fel. rec. B » Joannis Papæ VIII. Prædeceſſoris no- » ſtri, ut ex ejuſdem data ſuper ea re epi- » ſtola conſtat, ritu quidem Romano, ſed » idiomate Sclavonico, & charactere S. » Hieronymi vulgò nuncupato conſcriptos » opportunâ recognitione indigere com- » pertum ſit, Nos rec. memor. Urbani » Papæ VIII. etiam Prædeceſſoris noſtri, » qui Miſſale Illyricum emendatum juxta » nuperrimas illius Reformationes cha- » ractere Hieronymiano, ac linguâ Scla- » vonicâ typis vulgari mandavit, veſtigiis » inhærentes... Venerabili Fratri Raphaëli C » Archiepiſcopo Acridæ, ſeu primæ Ju- » ſtinianæ mandavimus, ut Breviarium » Illyricum ante annos centum impreſ- » ſum recognoſceret & ad formam Bre- » viarii Romani Latini reformati in præ- » dictam linguam Sclavonicam redige- » ret, quod cum idem Raphaël Archiepiſ- » copus diligenter præſtiterit, dictumque » Novum Breviarium Illyricum à peritis » viris comprobatum fuerit; Nos idcir- » co, &c. »

Ex atteſtatione eidem præfixa: « Ego Me- » thodius Terlecki, Epiſcopus Chelmenſis D » & Belcenſis anno 1643. pro graviſſimis » negotiis totius Ruſſiæ..... cùm apud Se- » dem Apoſtolicam ſummo ſtudio labo- » rarem: Emin. & Rever. DD. Cardi- » nales S. Congr. de propag. fide inſtan- » tiam apud me fecerunt, ut vocato R. » P. Raphaële *Levacovich*, Croato, Ord. » Min. de Obſervantia, ad impreſſionem » Breviarii Illyrici deputato, Pſalterium in » eodem Breviario imprimendum, cum » memorato R. P. Raphaële ad Vulga- » tam tranſlationem, quantùm phraſis » Illyricæ linguæ pateretur, de verbo ad E » verbum accommodarem. Itaque.... ac- » cerſire curavi illico præfatum R. P. Ra- » phaëlem, afferreque plura vetuſtorum » Illyricæ linguæ Breviariorum manuſcri- » pta & impreſſa exemplaria, atque au- » tographum, quod idem R. P. Raphaël » ad Vulgatæ editionis ſenſum paraverat, » adhibitis etiam antiquiſſimis, quibus ab » ipſo ſuo exordio Ruthena & cuncta Scla- » vonica uſa eſt & utitur Eccleſia, codici- bus: poſt divinum imploratum auxi- « lium, diligentiſſimè inſimul contulimus « ipſius R. P. Raphaëlis autographum ſu- « pradictum cum antiquis Breviarii Illyri- « ci Pſalteriis, Latinâ Vulgatâ ſemper præ « oculis exiſtente, atque an conformis « eſſet, examinavimus. Ita factum eſt, ut « ſollicita adhibitâ curâ, tale redditum « ſit Pſalterium, quale à ſupradicta ſacra « Congregatione expeteretur, hoc eſt, « ad amuſſim Vulgatæ tranſlationi con- « cordans. Nam exploſis nonnullis vul- « garis ſermonis Dalmatici vocabulis, quæ « ſcriptorum licentia, in vetuſta Illyrica « Breviaria intruſa fuerant, quæque R. P. « Raphaël ſuæ tranſlationi inſeruerat, pu- « ra, quæ in incorruptis apud me habe- « bantur, Sclavonica eorum loco repoſui- « mus; punctationemque & periodos at- « que initia verſuum ſingulorum, quæ « longè aliter in Illyricis leguntur, ubique « juxta Vulgatam accommodavimus, ita « ut divina opitulante gratia Pſalterium « ipſum, per nos reviſum atque ut dictum « eſt à peregrinis Dalmaticis vocibus pur- « gatum, concordet in præſens in omni- « bus & per omnia cum deſiderato Pſalte- « rio, &c. »

Pſalmi quinquaginta in linguam Illyricam à Bartholomæo Caſſio tranſlati. *Alegambe in Bibl. Script. S. J.*

Epiſtolæ & Evangelia per annum lingua Illyrica ſive Serviana. V. *Miſal Hrvachi ſive liturgia eadem linguâ* 4°. edita: *Extat in Bibliotheca Bodleiana.*

Eadem Slavicè, V. *Miſſale Romanum linguâ Sclavonicâ, charactere Illyrico juſſu Urbani VIII. editum*, 4°. Romæ, typis Sacræ Congregationis de propaganda fide 1631.

Epiſtolæ & Evangelia per annum linguâ Illyricâ, ex verſione Bartholomæi Caſſii, 4°. Romæ 1640.

Evangelia per annum Carneolicè, Interprete Joanne Tſandeck. Græcii 1612.

Pericopæ Evangeliorum & Epiſtolarum Dominicalium Dialecto Slaveno-Carneolana. 12. Græcii 1672.

Oratio Dominica tredecim dialectis diverſis linguæ Slavonicæ, ſcilicet *Cyrillica, Bulgarica, Dalmatica, Croatica, Sclavonica, Polonica, Vandalica, Luſatica, Moſcovitica, Carniolica, Nova-Zemblica & Walachica* expreſſa & relata *ab Adriano Relando ad calcem partis III. diſſert. Miſcell.* 8°. *Trajecti* 1708. *& excerpta ex tomo 2. operis Germanici. Jo. Weichardi Walvaſoris editi, in fol. 4. vol. Æmonæ Pannoniorum* 1689.

SECTIO SECUNDA.

BIBLIA BOHEMICA.

LIBRI MANUSCRIPTI.

Biblia Bohemica. Codex in fol. antiquus & pulcbrè ſcriptus. *Stephonſiæ in Bibl. publica. Arbitratur Jo. Bapt. Ottius, ſicut ad me ſcripſit, hæc Bibl. mſc. illa ipſa eſſe, quæ infra referuntur ab Exule quodam illuc eſſe tranſvecta.*

B Biblia Bohemica. *Bibl. Reginæ Sueciæ cod. 2. in Vaticana.*

† « Novum Teſtamentum idiomate
» Bohemico jam ſuo rempore exririſſe,
» indicium facir Jo. Huſſus in Replica
» conrra Jo. Srokes, tom. 1. operum f.
108. *Korsholt. pag. 373.*

Novum Teſtamenrum Bohemicum. *Bibl. Bodleiana cod. 1083.*

IV. Evangelia Bohemica. V. *Eadem Polyglotta mſc. cod. G.*

LIBRI EDITI.

C Biblia Bohemica à Thaboritis tranſlata & edira, Venetiis Petri Lichtenſtein A. D. 1506.

« Johannis Huſſi verſio Bohemica
» perſtringitur à Melchiore Incboffer in
» opere de ſacra latinitate pag. 264. in
» 4°. Meſſanæ 1635.

« Tbaboritæ Scripturam ſacram in
» linguam Bobemicam tranſtulerant, quæ
» diligenter & crebrò tranſcribebatur, &
D » paſſim in ædibus legebatur, donec tan-
» dem decennio, antequam Lutherus
» contra Indulgentias diſpurare incipe-
» ret, in urbe Veneta typis edita eſt, ut
» clauſula finalis teſtatur, quæ ita ſe ha-
» bet: *Perfectum eſt illud opus Biblicum*
» *Venetiis in Italia anno Domini 1506.*
» *Sabbato poſt Barbaræ, (ſupple diem fe-*
» *ſtum) excuſum in officina Petri Lichten-*
» *ſtein Colonienſis: affuerunt operarum Inſ-*
» *pectores, mendorumque Correctores Joan-*
» *nes Henrici Zatecia & Thomas cogno-*
E » *mento patrio Molek ex Reginæ Hradecia*
» *ad Albim urbibus (ſic) viri pii juxta at-*
» *que eruditi.* Ejus operis exemplum re-
» peri in urbe Tauſſ apud Molitorem, qui
» fuit frater, (religioſus,) & inde hæc
» deſcripſi; quantum autem potui intelli-
» gere, & ab aliis mihi eſt explicatum,
» Interpres nimis adbæſit verſioni Vul-
» garæ. » *Zacharias Theobaldus in bello Huſſitico Germanicè ſcripto & Norimbergæ anno 1623. edito, parte 2. ad annum 1444. hac habet de verſione prima Bohemica pag. 138. 139.*

A Biblia Bobemica, in fol. Pragæ 1549.

Biblia Bobemica per Georgium Melantrich & Bartholomæum Netbolick, fol. Pragæ 1555.

Eadem, in folio. 1557.

Biblia Bohemica cum privilegio Cæſareæ Majeſtatis 1561. Eadem in fol. Pragæ 1577.

Biblia Bohemica è fontibus Hebraicis & Græcis, Interpretibus Alberto Nicolai, Luca Helicæo, Joanne Ænea, Georgio Wetrero, Eſaia Cæpolla, Joan.
B Epbraimo, Paulo Jeſſenio, Joanne Capitone, *Calviniani*, ſumptibus Baronis Joannis Zerotinii, 6. vol. in 4°. In Caſtello Kralitz in Moravia 1579-93.

« Prodierar interim anno 1572. An- «
tuerpiæ præclarum *opus Biblicum* qua- «
drilingue *Benedicti Ariæ Montani*, & «
mox Latina nova Bibliorum verſio «
Francisci Junii & Immanuelis Tremellii «
Heidelbergæ. Quo excitati Frarres (*Bo-* «
hemi) ad novam quoque adornandam «
ſuâ linguâ verſionem fontibus confor- «
mem (quia omnes eatenus Latinæ tan- «
C tum verſionis verſio erant) animum ap- «
plicaverunt, emiſſis eo fine ad Acade- «
mias (Wittenbergenſem & Baſileen- «
ſem) Theologiæ aliquot candidatis, «
qui linguis ſanctis à fundamento ediſ- «
cendis darent operam. Quibus acceſſit «
Judæus natus *Lucas Helitz Posnanienſis* «
& doctus & pius vir, Evangelii quoque «
apud nos Miniſter factus. Hi ergo ut «
ſacro buic operi vacare poſſent quietè, «
aſſignatus illis fuit in meditullio Mora- «
viæ cohabitandi locus, Caſtellum *Kra-* «
D *litz*, erectaque ibidem officina Typo- «
grapbica ſub patrocinio Magnifici D. «
Joannis *Baronis de Zerotin* in arce pro- «
xima *Nameſt* reſidentis, omneſque bos «
magnificentia ſua liberaliter ſuſtentan- «
tis. Proſperavitque DEUS adeò ur Pro- «
pbetas & Apoſtolos ore noſtro germa- «
niſſimè loquenres babeamus, ſi ulli Eu- «
ropæorum. Fuerunt autem in opere boc «
(pura verſione adornando, commenta- «
riis illuſtrando, rypiſque ſex tomis ex- «
ſcribendo) toti quatuordecim anni in- «
E ſumpti. Prima ſiquidem pars, Penta- «
teuchus prodiit anno 1579. » *Ita Joannes Amos Comenius pag. 55. libri cui titulus:* De bono unitatis & ordinis, &c. Eccleſiæ Bohemicæ ad Anglicanam parænefis, in 8°. Genevæ 1661.

« Anno 1579. Fratres (*Bohemi*) ad ſa- «
cra Biblia è fontibus Hebraicis & Græ- «
cis Bohemicè vertenda & annotationibus «
illuſtranda animum euramque intende- «
runt. Delecti aliquot, qui, partitis inter «
ſe operis, rei diù exoptatæ incumberent: «
ſumptus liberaliter ſuppeditante Joanne «

» Zerotinio Barone à Nametz. Quos in-
» ter primas tenuerunt partes, Hebraicæ
» linguæ periti, Mag. Albertus Nicolaus
» Sileſius, & Lucas Helicæus Poſnanien-
» ſis, patre Judæo baptizato natus; Joan.
» Ænea ſeniore, Eſaia Cæpolla, Geor-
» gio Stregicio ſive Wettero conſeniori-
» bus: Joanne Ephraimo, Paulo Jeſſenio,
» Joanne Capitone, Miniſtris litteratis
» eos juvantibus. Prima pars, ſive Pen-
» tateuchus 29. Maii abſolutus, eodem-
» que anno (1579.) in quarto editus eſt...
» Secunda pars, anno 1580. in lucem pro-
» diit. Tertia, anno 1582. Quarta, anno
» 1587. Quinta, anno 1588. Sexta, No-
» vum Teſtamentum cum annotationi-
» bus, prioris editionis, operâ potiſſimum
» Joannis Niemchanii ſenioris 1593. po-
» ſterioris editionis, correctius & locuple-
» tioribus annotatis illuſtrius; ſtudio Za-
» chariæ Aſtonis ſenioris anno 1601. » *Re-
genvolſcius lib.* 1. *Hiſtoriæ Eccleſiarum
Slavonicarum cap.* XI. *pag.* 64.

Biblia Bohemica ejuſdem verſionis, in 8°. *abſque loco* 1595.

Eadem, in 4°. 1596. In folio Pragæ 1613. in 8°. Amſtelod. 1658.

Novum Teſtamentum Bohemicè, in 8°. *abſque loco* 1564. In 4°. 1568. Idem in 8°. 1596. Idem, V. *Idem Polyglotton* 1599.

Idem cum annotationibus locupletioribus, ſtudio Zachariæ Aſtonis, in 4°. *abſque loco* 1601.

SECTIO TERTIA.

BIBLIA POLONICA

à Catholicis edita.

» IN linguam Polonicam ſacrum co-
» dicem prima transferre curavit Re-
» gina Hedwigis, Ludovici (*Hungariæ*
» *& Poloniæ Regis*) filia, uxor Jagellonis,
» Ducis Lithuaniæ, qui Chriſtianiſmum
» amplexus eſt præcipitante ſeculo XIV.
» (anno 1390.) Poloniæque potitus im-
» perio, Uladiſlaus IV. dictus eſt. Teſtis
» è mſc. Joannes Laſicius de Gentis Fran-
» cicæ geſtis libro 1. cujus exemplar, in-
» quit, eleganter manuſcriptum vidi. »
Hæc Chriſt. Kortholtus tract. de variis Script. edit. cap. 30. §. 1. *pag.* 367.

« Ultimæ quoque Regis Jagellonis
» uxoris Sophiæ exemplar Biblicum in
» membrana deſcriptum extat, ad cujus
» calcem hæc ſunt adſcripta: *Abſoluta*
» *ſunt hæc Biblia in Caſtro novæ urbis Corc-*
» *zin, ad mandatum & voluntatem Se-*
» *reniſſimæ Reginæ Sophiæ, tranſlata per*
» *Andream de Jaſſowits: ſcripta per Petrum*
» *de Cadoſzitz* 18. *Aug. anno* 1455. *ſuperſti-*
A *te adhuc vidua Sophia Regina, regnante* «
jam filio ejus Caſimiro Jagellonide. Fue- «
runt hæc Biblia in Bibliotheca cujuſ- «
dam Patroni. » *Regenvolſcius lib.* 1 *Hiſt. hiſt. Chron. Eccleſiarum Polonic. cap.* 7. *pag.* 23.

Biblia ex Latino in linguam Polonicam converſa, auſpiciis Staniſlai Karnlovii Archiepiſcopi Gneſnenſis, mandato Gregorii XIII. Pont. Max. atque in lucem edita conceſſu Clementis VIII. Hæc quidem recognita ab hominibus
B ejuſdem gentis valdè peritis atque Theologis, præſertim à Jacobo Wuieko, in folio. Cracoviæ apud Lazarum 1599.

Poſſevinus in Apparatu ſacro, titulo Biblia. « Cùm in eam Catholicam ver- «
ſionem diligentiſſimè inſudaſſet Jacobus «
Viecus, Theologus Societatis noſtræ. *Et* «
titulo Jacobus Viecus: Vetus & Novum «
Teſtamentum è Vulgata Latina editio- «
ne Polonica fecit, mandante Gregorio «
XIII. Pont. Max. & approbante Cle- «
mente VIII. »

C Biblia Polonica ex verſione Hieronymi Leopolitani, (*Hunc vocat Joannem Leopolienſem Sixtus Senenſis lib.* 4. *Bibl. ſanctæ.*) in 8°. Hanoviæ 1608.

Biblia Polonica, in folio. Cracoviæ 1619.

Eadem ex verſione Juſti Rabi S. J. 1657. *Sotuel in Bibliotheca Scriptorum S. J.*

Pſalmi Polonicè ex verſione Jacobi Wuieki, in 4°. Cracoviæ 1594.

Novum Teſtamentum Polonicè, 4°.
D Cracoviæ 1606. In 8°. Ibidem 1621.

BIBLIA POLONICA

à Proteſtantibus vulgata.

BIblia Polonica ex Hebraicis, Græ- «
ciſque fontibus verſa edere animo «
conceperat Henricus Strobrandus (*Tho-* «
runenſis, Conſiliarius Brandeburgicus, «
qui obiit an. D. 1609.) & rationem ſump- «
tus ad hoc conficiendum tam pro Inter- «
pretibus quàm pro Typographis neceſ- «
E ſarios comparandi jam propè aſſecutus «
fuerat, niſi mors immatura huic Chri- «
ſtiano inſtituto moram injeciſſet; quæ «
tanto magis Polonis eſt lugenda quod «
etiamnum Bibliis Orthodoxis carere il- «
los (*Calvinianæ Sectæ addictos*) vulgò «
oporteat, poſtquam illa quæ Illuſtris «
Princeps Nic. Radzvil magnis ſumpti- «
bus Polonis dederat, malitiâ adverſa- «
riorum coempta & Vulcano ſunt tradi- «
ta; quam ſortem etiam Novum Teſta- «
mentum Henrici Strobrandi impenſis, «
in Eccleſiarum Polonicarum uſum, ſe- «
cundùm Vilnenſe exemplar impreſſum, «

» expertum eſt. » *Melchior Adam in vita Henrici Strobrandi J. C.*

Biblia Polonica tranſlata à Martino Janicio *qui obiit* 1596. at in lucem nondum edita. *Adrianus Regenvolſcius pag.* 413. *ſyſtematis hiſtorico Chronolog. Eccleſiarum Polonicarum, in* 4°. *Trajecti ad Rhenum* 1652. vel ſub anagrammate & alio titulo : *Andreæ Wengerſcii lib. Slavonia Reformata continentis hiſtor. Eccleſiarum Slavonicarum, in* 4°. *Amſtelodami* 1674. *Eadem eſt editio.*

Biblia Polonica ex Lutheri tranſlatione Germanica *forſan à Mart. Janicio*, in 8°. *abſque loco* 1596.

Eadem Uladiſlao IV. Poloniæ Regi dicata & oblata, in uſum Eccleſiarum Confeſſionis Auguſtanæ hâc linguâ utentium, cum Epiſtola Chriſtophori Radzivil ad Uladiſlaum IV. 4. Decembris 1632. & ad eundem epiſtola Paſtorum Zbarawienſium, Thorunii 18. Novembris 1632. (ſtudio & curâ Pauli Paliuri. *Wengerſcius hiſt. Eccleſ. Sclavonic. pag.* 391.) in 8°. Gedani Andreæ Hunefeldii 1632. 1635. In 12. Amſtelod. 1658. In 8°. ibidem 1660.

Pſalmi Polonicè, in 12. *abſque loco* 1588.

Novum Teſtamentum Polonicè, in fol. Thorunii 1585. Idem, V. *Idem Polygotton* 1599. In 4°. 1601. In 8°. Dantiſci 1606. 1632.

Idem ex editione anni 1632. In 12. Dreſdæ 1707.

Idem ex eadem editione ſumptibus & cura Ephraimi Breskotti Miniſtri Trebnicenſis, qui præter loca parallela, præcationes quoque atque catecheticas inſtitutiones addidit. in 12. Bregæ Sileſiorum typis Godofredi Grunder 1708.

BIBLIA POLONICA

à Socinianis publicata.

Biblia Polonica à Pinczovianis tranſlata ex Hebraicis & Græcis fontibus, curâ & ſumptu Nicolai Radzvilii Palatini Vilnenſis, cum ejus epiſtola nuncupata Sigiſmundo Auguſto Poloniæ Regi. In folio. Breſtiæ, urbis in Lithuania 1563. *Extat rariſſimæ hujus editionis exemplum Pariſiis in Bibliotheca Archiepiſcopi Vienenſis, & Viennæ in Bibliotheca Cæſarea.*

David Chytræus, qui vivebat his temporibus, in Saxonia illuſtrata ad annum 1540. *hæc refert :* Biblia ex Ebraicis & Græcis fontibus in linguam Polonicam verſa *Nicolaus Radzvilius* primus Sarmatis dedit *anno* 1562. « in Interpretes & Typographos circiter decem millibus aureorum impenſis. »

« *Nicolaus Radzvil* his diebus impenſis in Interpretes ac Typographos decem plus minus florenorum millibus, primus Sarmatis ſacro-ſancta Biblia ex Hebraicis atque Græcis fontibus, lingua Polonica dedit in folio Breſtæ Lithuanorum excuſa A. 1563. Bibliorum interpretes fuerunt inter alios : Simon Zacius, Petrus Statorius Tonvillanus, Gregorius Orſacius, Andreas Triceſius, Jacobus Lubelius ſive Lublinius » *Regenvolſcius lib. 1. hiſt. Eccleſiar. Slavonicarum cap.* 16. *pag.* 142.

« Ibidem (*Pinczoviæ*) à nonnullis Reformatis (*vel potius Unitariis*) Bibliorum verſio Polonica eſt concinnata ; poſtea curâ & ſumptu Nicolai Radzvilii, Ducis in Olika & Neſvez, Palatini Vilnenſis, in urbe Lithuaniæ Breſtia, cujus is Præfectum agebat, typis expreſſa. » *Andreas Wiſſowatius in narratione ſua apud Regenvolſcium pag.* 505.

Biblia Polonica, ad fontes Hebræos & Græcos examinata â Simone Budnæo, in 4°. Zaſlavii, oppidi Lithuaniæ, apud Danielem Lezyca 1572.

Liber Pſalmorum Davidis & Hymnorum ſeu Cantilenarum, quo Fratres Poloni in Eccleſiis ſuis utuntur, Polonicè tranſlatus, à Valentino Smalcio potiſſimùm concinnatus, in 12. Racoviæ 1610. 1625.

Novum Teſtamentum Polonicè ex verſione Simonis Budnæi, in 8°. *abſque loco* 1572.

Idem è Græco in Polonicum tranſlatum & Jano Kiskæ dicatum cum nonnullis annotationibus per Martinum Czechovicium, (*cum præfatione Georgii Eniedini. Sandius hanc præfationem memorat in Bibl. Antitrinit. pag.* 94. *at illam præponit verſioni N. Teſt. Germanica à Crellio ſcriptæ. Huic editioni potius præfigenda eſt.*) in 4°. (*Racoviæ*) Alexii Rodecki 1577.

Idem ibidem, *abſque anno.*

Novum Teſtam. Polonicè è Græco verſum à Valentino Smalcio, in 12. Racoviæ 1620.

SECTIO QUARTA.

BIBLIA RUTHENICA

ſeu Moscovitica.

Biblia Ruthenica, *quorum meminit Petrus Paulus Vergerius in libro vulgari anno* 1559. *edito cui titulus :* A gl'Inquiſitori che ſono per l'Italia del catalogo de libri eretici pag. 46. *Hoc eſt Inquiſitoribus Italiæ de Catalogo librorum hæreticorum.*

hæreticorum. « Sed Biblia nunc verſa ſunt & excuſa jam à quibuſdam annis in lingua Ruthena. Illa Vilnæ in Lithuania conſpexi. Recenſite nunc hanc tranſlationem in catalogo veſtro. Deinde S. Matthæi Evangelium convertere feci in eandem linguam, quâ utuntur quoque populi in Carinthia & Carniola. Denique traducta eſt ſacra Scriptura in linguam elegantiorem & in uſum plurium gentium, quæ brevi tempore typis ſubjicietur. » *Ita ille.*

Biblia Veteris & Novi Teſtamenti Slaveno-Ruſſica, ſeu ex Græco ſermone in linguam Slavam vel Illyricam tranſlata (*à Conſtantino, Cyrillo dicto Slavorum Apoſtolo,*) dialecto Moſcoviticâ, & characteribus Cyrillianis, juſſu & impenſis Ducis Oſtrogenſis *Conſtantini Baſilii*, cum ejus admonitione Slavicè & Græcè & oratione Interpretis ad Deum item Slavicè & Græcè, in fol. Oſtroviæ, typis Joannis Theodori filii ex Magna Ruſſia, anno Mundi 7089. Chriſti 1581.

Admonitio Latinè reddita. « Ego Conſtantinus dictus, & in ſancto baptiſmate vocatus Baſilius, gratia Dei Salvatoris noſtri Dux Oſtroviæ, Vaivoda Kioviæ, Palatinus Volhiniæ, electis in Chriſto & dilectis Fratribus non ſolum ſecundùm carnem, ſed & in Spiritu ſancto, omnibus linguam Slavam ſcientibus & viventibus in Eccleſia Apoſtolica & Catholica magno ſtudio pronuntio, verſionem iſtam Bibliaque legenda commendo, Deoque gratias ago, quòd benedictione & miſericordia ſua atque erga homines amore dignatus ſit Deus qui me in hunc finem principem conſtituit, ut hoc opus abſolutum viderem, quod nunc ubique videtis, nempè Vetus & Novum Teſtamentum typis impreſſum in civitate à Deo cuſtodita & in primaria ſede noſtra, Oſtroviæ in Volhinia, à creatione mundi ſepties milleſimo octingenteſimo primo, & anno Nativitatis Chriſti milleſimo quingenteſimo octogeſimo primo.»

Ad calcem voluminis. « Joannes Theodori filius ex Magna Ruſſia, qui Biblia iſta Baſilii juſſu typis excuderat, gratias Deo reddit quòd dignus eſſet habitus, qui omnibus divinas Scripturas typis impreſſas publicaret. »

Biblia Ruſſica ex Græco, regnante Alexio Michailowitz, editio præcedenti longè ſplendidior, fol. Moſcuæ 1663.

Biblia Ruſſica ex verſione Erneſti Glück. Amſtelodami in Typographia Ruſſorum Imperatoris auſpiciis anno 1698. ab Elia Kopiewicz erecta. *Laudatur hac editio in catalogo librorum Ruſſorum in hac Typographia editorum Fancofurti Germanicè publici juris facto*, in 8°. *anno* 1710.

« Biblia Ruſſica transferebantur anno 1698. ex idiomate authentico in linguam Ruſſicam, curâ & ſtudio Erneſti Glück Livonii. *Nova litteraria Maris Balthici* 1701. *pag.* 94. Obiit Ern. Glück anno 1705.» Hæc verſio perficitur juſſu Petri Alexiovits Magni Ducis Moſcoviæ, *ut referunt Memoriæ Trevoltianæ, Junii* 1706. *pag.* 1068.

« Erneſtus Glück, Præpoſitus Livonienſis, qui poſt Narvam à Ruſſis expugnatam captivus Moſcuam abductus eſt... dolet, quod Rutheni nondum fruantur accurata ſatis SS. Bibliorum verſione Slavonica, cùm ea, quæ hactenus utuntur, vitio ſeculi, quo à Methodio Illyrico (*vel potius à Cyrillo Conſtantinopolitano*) confecta eſt, magna obſcuritate laboret, ut vix periodum integram laicus Ruthenus ad amuſſim poſſit intelligere. Cui malo nonnullum adhibitum eſt remedium edito Dictionario trilingui, h. e. dictionum Slavonicarum, Græcarum & Latinarum Theſauro in 4°. hoc anno 1705. ita ut vocibus obſcurioribus in verſione illa Slavonica, obviis lux jam aliqua ſit accenſa. Sed illud remedium nondum ſufficere Glückius exiſtimat, cum haud pauca in verſionem irrepſerint menda alia, & cum ipſa analogia fidei pugnantia: ut jam à longo tempore publico S. Czareæ Majeſtatis mandato interdictum ſit, ne à quoquam imprimeretur denuò ac in lucem emitteretur. † Itaque novam planè verſionem adornari, optandum fuerit, neque ad rem eam quiſquam ipſo Glückio magis futurus eſt idoneus, qui talem jam olim ex fontibus perfecerat, ſed in direptione hoſtili Bibliothecæ ipſius univerſæ, cum Narva prædæ militum furibundorum pateret, amiſſam, & jam nunc verſionem Nov. Teſtam. Græci iterùm ſe aggreſſum profitetur.» *Acta erudit. Lipſienſ. anni* 1705. *p.* 240.

« Ut ſacræ litteræ in lingua Ruthena emendatiùs legerentur, ſupremus Moſcorum Monarcha curam novæ atque accuratæ verſionis Theologis aliquot inſignioribus demandavit.» *Ibid. p.* 383.

Pſalterium Ruſſicum ſeu Moſcoviticum. *Bibl. Bodleiana cod.* 3594. 3772.

Pſalterium Ruthenicum in 8°. Vilnæ 1581. in 32. 1629.

Idem cum Novo Teſtamento editum, in folio, *abſque anno & loco. Saubertus in prolegomenis ad varias lectiones S. Matthæi pag.* 48. V. *infra Novum Teſtamentum.*

Pſalmi eo ordine quo canuntur ab Ec-

cleſia editi, 8°. *Extant in Bibl. Bodleiana inter mſc. codices cod.* 344.

Iidem cum Novo Teſtamento excuſi, in 8°. Vilnæ 1623.

Pſalterium Ruthenicum cum Breviario & canone Paſchali, in 4°. Venetiis 1658.

Novum Teſtamentum ex Græco, linguâ & literis Moſcoviticis impreſſum, ruditer ac ſine ulla arte formis ligneis Incifis imaginibus inſignitum, prætcrea ſingulis Novi Teſtamenti libris præfatio ex Theophylacto aliiſque Patribus Græcis ab initio adjuncta eſt, una cum Pſalterio Davidis, in folio. *Abſque anno & loco. Extat in Bibliotheca Baſileenſi.*

« Tametſi verò Olearius *in itinere*
» *Moſcovitico* (fide forſan aliorum) ſcri-
» bat, Novum Teſtamentum Moſcovitis
» legi ſolitum, ex Latina Vulgata interpre-
» tatione in ſermonem Slavicum ac Ruſſi-
» cum tranſlatum extare ſcriptum atque
» typis impreſſum; verſionem tamen in
» noſtris verſatam manibus à Vulgata illa
» multum abſcedere pluribus obſervavi
» locis, ut dubium mihi non ſit, Græcum
» Nov. Teſtam. textum à Græcis Chri-
» ſtianis acceptum vernaculâ ſuâ, Sclavo-
» nicâ, cujus dialectus eſt Moſcovitica,
» tranſtuliſſe Ruſſos. » *Ita Saubertus ibid. ut ſupra pag.* 49.

Novum Teſtamentum ex lingua Græca de novo tranſlatum in idioma Rutheno-Slavonicum dialecto Moſcoviticâ, ſtudio Monachorum ſanctæ Univerſitatis in cœnobio adventus SS. & vivifici Spiritûs, fraternitatis ſpiritualis Vilnenſis, religionis Orthodoxæ Græcæ, *à quibus Theodorico Sapicha Subcamerario Witpeſcio ac Præfecto Oſtrienſi nuncupatum eſt. Præmittitur Pſalterium Davidis & Cantica Veteris & Novi Teſtamenti, & ad calcem legitur Calendarium & lectiones Evangeliorum & Epiſtolarum juxta uſum Græcorum*, 8°. Vilnæ 1623.

Novum Teſtamentum Ruſſicum, Interprete Erneſto Glück, 8°. Moſcuæ 1702.

« Non dubito (*inquit Clariſſ. Unger*
» *in ſuis Epiſtolis*) quin verſio ſit Erneſti
» Glückii Præpoſiti Livonienſis, qui poſt
» expugnatam Narvam captivus Moſ-
» cuam deductus paulò poſt Ruſſorum Im-
» peratori 6000. Imperialium annuo ſa-
» lario, ſuam addixit operam, ut illuſtrem
» juventutem Ruſſicam in bonis artibus
» inſtitueret, & libros nonnullos eximios
» veteres atque recentiores in linguam
» Ruſſicam ex aliis idiomatibus converte-
» ret. Initium hujus laboris à Novi Te-
» ſtamenti tranſlatione factum eſt. »

Quatuor Evangelia linguâ & litteris

A Moſcoviticis cum Præfatione Theophylacti Archiepiſcopi *in folio impreſſa. Extant in Biblioth. Bodleiana cod.* 2043. *catalogi mſſ. codd. & in Bibl. Colbertina.*

Eadem cum præfatione ejuſdem. *Cujus exemplaris hæc eſt inſcriptio :* Ad gloriam Dei Patris, Filii & Spiritûs ſancti, impreſſum eſt hoc Evangelium in Typographia Imperiali magnæ Urbis Moſcuæ, juſſu Chriſtianiſſimi magni Domini noſtri Imperatoris, magnique Ducis Petri Alexiovits, totius Ruſſiæ magnæ,
B parvæ, albæque Monarchæ : Benedicente in ſtatu ſpirituali Patre ejus, rogante tam pro eo quàm pro populo Salvatorem noſtrum, Magno, Domino, ſanctiſſimo Kyr Andriani Archiepiſcopo Moſchovienſi totius Ruſſiæ & omnium Auſtralium partium Patriarcha: vivente Generoſiſſimo Domino noſtro Principe & Magno Duce Alexio Petrovits. Anno creationis Mundi 7207. hoc eſt Incarnationis Verbi Dei 1698. Indictione 7. menſe Decembri, in folio maximo. *Extat illud Exemplar in Biblio-*
C *theca publica Pariſienſi dicta Sancti Caroli apud P. P. Congregationis Doctrinæ Chriſtianæ.*

SECTIO QUINTA.

BIBLIA SLAVICA,

Dialectûs Carniolanæ, Croaticæ, Venedicæ, Sorabicæ & Vandalicæ.

Ungnadius Sonnekius Biblia in lin- «
D guam Turcicam & Croaticam con- «
verti curavit. » *Jac. Aug. Thuanus lib. 36. Hiſt. ad an.* 1565.

Biblia Slavonica, Dalmatina ſeu Vendica, aut Vandalica ſeu Illyrica, literis Latinis, Interprete Georgio Dalmatino, cum ejus prolixa præfatione idiomate Germanico ſcripta, auſpiciis atque ſumptibus Ordinum Carniolanorum Auguſtanæ confeſſionis litteris latinis ſacrorum Bibliorum partem priorem h. e. Vetus Teſtam. interpretatus eſt Georg. Dalmatinus; & Novum Teſtam. Primus Truberus. *Abr. Frencelius*
E *in monito præfixo libris de origin. linguæ Sorabicæ*) in folio. Wittembergæ, hæredum Joannis Krafftii 1584.

In hac præfatione teſtatur Dalmatinus,
« Se juſſu Superiorum, *quibus etiam hæc* »
Biblia inſcripſit, univerſam Scripturam «
ſacram in vero timore Domini & quo- «
tidiana invocatione Dei cum è fontibus «
linguarum originalium & Interpretibus «
aliis, tum è Lutheri accurata & ubivis «
celebrata verſione in linguam ſuam pa- «

» triæ & omnium commodo tranſcripſiſſe A
» & tranſtuliſſe. *Addit porrò*, Licet lin-
» gua Carniolana quam ceu ipſemet Car-
» niolanus reſpexerit imprimis idiotiſmis
» ſuis à reliquis dialectis Vandalicis quo-
» dammodo abeat, ſe tamen ratione Or-
» thographiæ, imprimis addendo voces
» nonnullas ad marginem aſteriſcis nota-
» tas & in indice dediſſe operam ut non
» tantùm in Carniolanam inferioris Sty-
» riæ & Carinthiæ regionibus, verùm e-
» tiam in Provinciis Vandalicis aliis atque
» vicinis hæc interpretatio legi poſſet, & B
» cum fructu adhiberi. *Habuit hic Dalma-*
» *tinus operarum ſocium Adamum Bohocitz,*
» *ſibi tamen ſoli verſionem Bibliorum in me-*
» *morata præfatione tribuit.* In eadem nar-
» rat Primum Truberum Novum Teſta-
» mentum & Pſalmos lingua Vandalica
» ſcriptos typis curaſſe exprimendos; ſe
» verò ante paucos annos Pentateuchum,
» Proverbia Salomonis & Eccleſiaſticum
» in linguam Vandalicam traductos emi-
» ſiſſe in lucem. » *Hac ad me tranſmiſit Clariſſ. Polyc. Lyſerus.*

Eadem in 4°. 1596. *forſan Bohemica.* C

Eadem uſque ad I. Regum. V. *Biblia Polyglotta* 1599.

Biblia Vandalicè ſeu Slavicè juſſu Friderici Guillelmi Electoris Brandeburgici converſa & edita. *Jacobus Tollius in Epiſtola 2. Itineraria pag. 42. verba faciens de Vandalis, qui Slavonicâ nunc utuntur linguâ, ipſimet Electoris Brandeburgici ipſum alloquentis verba refert:*
« Biblia porrò verti in eorum linguam,
» edique ſe curaſſe, aiebat optimus Ele-
» ctor. »

Biblia Prutbenicè ſeu linguâ veteri D Prutbenorum ejuſdem juſſu reddita, nondum forſan in lucem emiſſa. *Idem Tollius ib. hac addit:* « Præter bos, *ſc. Vanda-*
» *los*, & Pruthenos veros *ſeu Boruſſos*, priſ-
» cæque originis, inter ſubjectos ſe nume-
» rare, & eorum quoque linguâ exprimi
» Biblia curaſſe narrabat *idem Elector. Hen-*
» *ninius in annotat. ad hanc epiſtolam ſcri-*
» *bit pag.* 53. boc idioma Boruſſorum ve-
» terum diverſiſſimum eſſe à Germanico
» quo utuntur aliàs cæteri incolæ. »

Pentateuchus Vandalicè Interprete Georgio Dalmatino, literis latinis Lu- E blini 1578.

Pſalmi Croaticè ex verſione Primi Truberi, 4°. Tubingæ 1566.

Pſalmi ſeptem Pœnitentiales linguâ Vendica ſeu Sorabica aut Slava Luſatorum (*quâ utuntur Pagani in vicis Luſatiæ.*) Interprete quodam Paſtore Porſchwicenſi, editi poſt annum 1574. † *Act. Erud. Lipſ.* 1693. *p.* 305. *Frencelius ibidem ut ſupra.*

Novum Teſtamentum Vandalicâ ſeu Slavicâ linguâ. V. *Idem Polyglotton F.*

Novum Teſtamentum Croaticum. *Biblioth. Electoralis Dreſdenſis. Struvius cap. 4. Introduct. ad Hiſt. rei litteraria* § 6.

Novum Teſtamentum linguâ Harvatſchim ſeu Croaticâ, characteribus Cyrillianis, ex Græco fonte expreſſum Interprete Primo Trubero cum ejus præfatione Germanica Maximiliano Regi Bohemiæ, &c. nuncupata, in 4°. Tubingæ, Georgii Gruppenbachii 1553.

Ex præfatione. « Populi qui Croatiam, «
Dalmatiam, Boſniam, Serviam & Bul- «
gariam incolunt, huc uſque nec omnes «
ſacræ Scripturæ libros, nec catechiſ- «
mum in linguam ſuam converſos babue- «
runt; Miſſali, Breviario, aliiſque libris «
Liturgicis duntaxat utebantur. »

Idem in 4°. Tubingæ Rayſti 1557. *Hac editio ſub nomine Novi Teſtamenti Slavonici etiam laudatur.*

Novum Teſtamenrum Croaticum literis Cyrillianis, dedicatum Wolfgango Comiti Palatino Rheni, Interpretibus Primo Trubero, Antonio Dalmata, & Stephanò Conſule Iſtriæ, liberalitate Baronis Joannis Ungnadii ab Sonneneck editum, in 4°. Tubingæ 4. Martii 1563.

Idem nuncupatum Alberto Marchioni Brandeburgico, 2. vol. 4°. Ibidem 1565. *Utrumque hoc exemplar ſolâ dedicatione differt.*

Idem ex eadem verſione 2. vol. in 8°. Ibidem 1577.

Idem ex eadem verſione ejuſdem opera recuſum literis tum Glagolicis, tum etiam Cyrulicis 2. vol. 4°. Ibidem 1581.

Novum Teſtamentum Croaticè characteribus Glagolicis 4°. Tubingæ *ſine anno. Extat in Bibl. Cæſarea Vindobonenſi.*

Quatuor Evangelia Croaticè, iiſdem cbaracteribus, 4°. *ſine anno: extant ibid.*

Evangelium Matthæi & Marci, linguâ Sorabicâ ſeu Venedicâ, Interprete Micbaële Frencelio. Budiſſinæ 1670.

Epiſtolæ Pauli ad Romanos & ad Galatas, eâdem linguâ, ex ejuſdem verſione, in 8°. Ibidem 1693.

Evangelia pro Dominicis & Feſtis diebus, Croaticè per Primum Truberum, Antonium Dalmatam & Stepbanum Conſulem Hiſtriæ, 4°. Tragurii, 1562.

Epiſtolæ & Evangelia per annum Croaticè, fol. Venetiis 1586.

Epiſtolæ & Evangelia, Luſaticâ linguâ, juſſu ſpeciali Statuum Superioris Luſatiæ, interpretibus Paulo Prætorio, Tobia Zſchuderly, Joan Chriſtophoro

Crügero, Georgio Matthæi, & Michaële Ræzio, in 8°. Budiſſinæ 1695.

ARTICULUS VII.

BIBLIA

Aliis linguis Europæis, diverſis à præcedentibus, expreſſa.

SECTIO PRIMA.

BIBLIA ISLANDICA ſeu Runica.

Biblia Iſlandica manuſcripta ante annos 364. ut refert Petrus Undalenſis Danus. *Arngrimus Jonas p. 128. ſpeciminis Iſlandiæ hiſtorici Amſtelodami anno 1643. editi.*

Biblia Iſlandica juxta verſionem Germanicam Lutheri, Interpretibus Gutbrando Thorlacio & aliis juſſu Friderici II. Daniæ Regis, fol. Hollumii Iſlandorum 1584.

« De Bibliorum Iſlandicorum verſio-
» ne illud velim D. Paſtorem admonuiſſe,
» Interpretes (qui fortè multi fuerunt)
» non ad unguem aliquando ſecutos eſſe
» Martini (*Lutheri*) tranſlationem, ita
» ut verbum verbo reſpondeat, in toto
» illo Biblico opere, ſed aliquando Lati-
» nam verſionem. » *Gutbrandus Thorlacius (qui cùm fuerit ex eorum numero, id aſſerere potuit) in epiſt. ad Jo. in. Himichium pag.* 100. *libelli Epiſt. de Bibliis Elianis anno* 1604. *Norimbergæ editi.*

Eadem, verſibus diſtincta, *& à priori verſione juxta Kortholtum in aliquibus diſcrepantia* 2. *vol.* fol. Holæ Iſlandorum 1637. 1644. *una eademque eſt editio.*

Initium capitis primi Geneſeos linguâ Iſlandicâ ex Bibliis quæ hac lingua edita ſunt. Holæ in Iſlandia anno 1580. (fortè 1584.) *Apud Bonav. Vulcanium de literis & lingua Getarum pag.* 99.

Liber Pſalmorum Iſlandicè, 8°. Holæ 1619.

Novum Teſtam. Iſlandicè, Thorlaci, 8°. Ibidem 1610.

IV. Evangelia lingua Norræna ſive Iſlandica. V. *Eadem Polyglotta* 1671.

SECTIO SECUNDA.

BIBLIA BRITANNICA ſeu Wallica aut Cambrica.

Pentateuchus Moſis Cambricè. *Hunc codicem mſſ. vidiſſe ſe teſtatur Richardus Meravenſis in Epiſtola ſua præfixa*

A *Novo Teſtamento in hac lingua excuſo anno* 1567.

Biblia Wallica, Vetus & Novum Teſtamentum & Apochrypha. Hæc partim interpretatus eſt, partim etiam recenſuit Wilhelmus Morganus, DD. Vicarius de Llan Rhaiedrym Mochnan, poſtea Landavenſis, & deinceps Aſaphenſis Epiſcopus: auxiliantibus aliis tanto operi non imparibus: cum præfatione ejuſdem Latina, Eliſabethæ Anglorum Reginæ dicata, fol. Londini,
B typis Chriſt. Barker 1588.

Ex præfatione « Quam piam curam «
veſtrorum Britannorum habuit V. M. «
hoc unum quod ſacroſancti DEI verbi «
inſtrumenta utraque, Vetus ſcilicet & «
Novum..... in ſermonem Britannicum «
verti non modo benignè permiſerit, ſed «
ſummorum inclytiſſimi hujus regni Co- «
mitiorum authoritate ſollicitè ſancierit, «
ſemper conteſtari valet..... Liturgiam «
cum Novo Teſtamento duntaxat Reve- «
rendus ille Pater Richardus Davies Me- «
nuenſis Epiſcopus (auxiliante Guillelmo «
C Saleſburio) annis abhinc viginti Britanni- «
cè interpretatus eſt... Quum igitur reli- «
quarum Scripturarum interpretationem «
in linguam Britannicam neceſſariam eſſe «
viderem, piorum precibus acquieſcens, «
ut hoc opus aggrederer, memet exora- «
ri paſſus ſum. Quod cùm vix aggreſſus «
eſſem, & rei difficultate & impenſarum «
magnitudine preſſus ſuccubuiſſem, & «
ſolum Pentateuchum ad prelum per- «
duxiſſem, niſi Cantuarienſis Archiepiſ- «
copus, ut progrederer, adjuviſſet libe- «
ralitate, authoritate & conſilio. Cujus «
ad exemplum alii boni viri opem mihi «
D maximam tulerunt. Quorum hortatu, «
induſtria atque labore motus, fultus & «
adjutus ſæpe, quum non modo Vetus «
Teſtamentum totum interpretatus ſim, «
ſed Novum etiam in emendata quadam «
ſcribendi ratione repurgaverim... Rev. «
Patres Aſaphenſis & Bangorienſis Epiſ- «
copi opus iſtud examinare, perpendere, «
atque approbare dignati ſunt. Opem «
tulerunt Gabriel Goodman, David Po- «
welus, Edmundus Pricæus, & Richar- «
dus Vachanus, &c. »

E Biblia Wallica, *ex Guillelmi Morgan & Richardi Davies interpretatione recognita prorſus à Richardo Parræo Epiſcopo Aſaphenſi*, cum ejus epiſtola Latina Deo & Jacobo I. Anglorum Regi nuncupata & Epiſtola Guillelmi Morgan, in folio. Londini, Joannis Bill. 1620.

Ex Epiſtola dedicatoria. « Nihil in ſe «
dignius DEO & Regi ut rebar gratius, «
Britannis ad ſalutem accomodatius me «
facere poſſe credidi, quàm ſi id pro vi- «

» rili conarer in Britannica Bibliorum verſione, quod feliciter factum eſt in Anglicana..... pio Rever. Prædeceſſorum exemplo adductus, viz. Richardi Davies primò Aſaphenſis, poſtea Menuenſis Epiſcopi, qui auxiliante Guillelmo Saleſburio Novum Teſtamentum; & Guillelmi Morgani Aſaphenſis nuper Epiſcopi, qui ſacra Biblia ſermone Britannico in lucem edidit; ad illorum tranſlationes, noviſſimam præſertim manus movi, atque ubi opus videbatur, tanquam vetus ædificium, nova cura inſtaurare cœpi.... Ego certè quædam cum prædeceſſoris laude retinui, quædam mutavi, atque ſic compegi, ut & hîc ſit [illegible], & ut dictu ſit difficile num vetus an nova, Morgani an mea, dicenda ſit verſio. »

« In ultima hac & emendata Bibliorum verſione Britannica Joan. Davies D D. Cambro-Britannus Dictionarii & Grammaticæ eruditus auctor perutilem impendit operam. » *M Wiliams.*

Eadem, in 8°. Londini 1630. 1638. 1654. 1672. 1677. † 1689. fol. Oxonii 1690. 8°. Londini 1718.

Geneſeos capitis primi initium linguâ Cambricâ ſeu Wallicâ, ex Bibliis quæ Cimbricâ linguâ excuſa ſunt Londini anno 1558. (vel potiùs 1588.) *Apud Bonav. Vulcanium pag. 97. ae litteris & lingua Getarum.*

Pſalmi unà cum Epiſtolis & Evangeliis Dominicalibus & ferialibus Cambricè editi cum libro communium precum, in folio Londini 1567. in 4°. Londini 1586.

Pſalmi Cambricè 8°. Lond. 1588. 1672.

Novum Teſtamentum Wallicè, Interprete Guillelmo Saleſburio, D.R.D.M. (id eſt, Domino Richardo Davies Menuenſi) & T.H.C.M. cum duplici præfatione, una Anglica Guillelmi Saleſburii ad Elizabetham Reginam, altera Richardi Epiſcopi S. Davidis ad Cambro-Britannos, in 4°. Lond. Henrici Denham 1567. in 12. Londini 1647.

Novum Teſtamentum ex veteri lingua Anglica (ſive Cambrica) in 8°. Londini Knaplock 1706.

Oratio Dominica & Decalogus, publici juris fecit Joan. Pricæus, in 4°. 1546.

Epiſtolæ & Evangelia Dominicalia & ferialia, Interprete Joanne Saleſburio, in 4°. Londini 1551.

SECTIO TERTIA.

BIBLIA HIBERNICA.

Biblia in Hibernicam linguam tranſlata. Extat mſc. vetus in Hibernia A *in Bibliotheca Dualei Loftuſii cod. 104. n. 953. catalogi editi.*

Biblia in linguam Inſulæ Sodorenſis (ſive Mannæ) prope Angliam tranſlata à Joanne Philips Epiſcopo Sodorenſi, *qui obiit 1633. Wittenii Biographium hiſtoricum ad annum 1633.*

Lingua qua utuntur Incolæ Inſulæ Sodorenſis ea eſt ipſa dialectus Hibernica.

Vetus Teſtamentum verſum à King Hiberno & recognitum à Guillelmo Bedell Epiſcopo Kilmorienſi, 2. vol. fol. B tomus 1. *in Bibl. Narciſſi Archiepiſcopi Dublinenſis poſt Armachani cod.* 314. *n.* 1987. tomus 2. *in Bibl. Collegii S. Trinitatis Dublinienſis num.* 849.

Pſalterium characteribus Hibernicis vetuſtiſſimis cum cantico Moſis, Hannæ & trium Puerorum. Codex iſte fuiſſe dicitur Oſwini Regis *Bibliotheca Cottoniana pag.* 61. Idem *Ibidem pag.* 103. Idem antiquum & pulchrè ſcriptum. *Biblioth. Dudleii Loftuſii cod.* 78. *num.* 927.

« Richardus Fitz-Ralph ſeu Radul- C phus Archiepiſcopus Armachanus Novum Chriſti Teſtamentum in Hibernico ſermone (à ſe fortaſſis tranſlatum *inquit Joan. Balæus*) anno uno aut altero ante ſuam mortem (*obiit* 1360.) in quodam Eccleſiæ ſuæ muro occultavit.... & repertus eſt ille liber circa annum à nato Servatore 1530. in reparatione ejus Eccleſiæ. » *Joan. Balæus cent. 14. de ſcript. Britanniæ cap. 97.*

« Joan. Foxus *pag.* 381. *Act. Martyrum Londini* 1596. Richardum cenſet D authorem tranſlationis Bibliorum in linguam Hibernicam: quorum vetuſta exemplaria à ſe conſpecta eſſe Angli quidam probatæ fidei homines eidem confirmarunt. Hujuſmodi fragmenta in Hibernia paſſim extant. » *Jacobus Uſſerius hiſt. dogm. t. de ſacris vernaculis ad an.* 1358. *pag.* 156.

Novum Teſtamentum Hibernicè ex verſione Jo. Kernæi *qui obiit an.* 1600. *Waræus de Script. Hiberniæ pag.* 86. *cap.* 12. *lib.* 1. « Joannes Kernæus (*ait*) No- E vum Teſtamentum Hibernicè reddidit, quod mſc. extat, » *in quo loco, nullus indicat.*

Evangelia SS. Matthæi & Marci Hibernicè. *Bibl. Sionenſis Londini, Joan. Croweus in Elencho Script. in S. Scripturam.*

Bilia ſeu Veteris Teſtamenti libri qui ſunt in Canone Hebræo, *ſermone Hibernico & charactere Anglo-Saxonico, ex verſione King recognitâ à Guillelmo Bedell Kilmorienſi Epiſcopo, cujus curâ & di-*

ligentiâ juxta præcedentes codices edita eſt, impenſis Roberti Boyle Equitis aurati, in 4°. Londini 1685.

« Statuerat *Guill. Bedell* Bibliorum Hibernicorum copiam facere hujus regni » incolis, ac hinc licet neminem indipiſci » poſſet, qui præter hunc ſermonem, Hebraicum etiam calleret, Hibernum tamen quemdam, *King* dictum, qui exactè ſimul linguam Anglicanam noverat, » incitavit, ut ſacrum codicem ex Anglica ſaltem verſione Hibernicè redderet. » Interpretationem inde partam Bedellus » poſteà ſtudiosè recenſendam ſibi ſumpſit, collatis inſimul cum Anglica verſione textu Hebraico; 70. Interpretibus » & tranſlatione Hal. Diodati. Exemplar » iſtius tranſlationis ſumptibus Dn. Boyle » ſub prelo ſudare narratur. » *Acta Erud. Lipſ. anni* 1686. *pag.* 242. *ex vita Guill. Bedell.*

« Nicolaus Walsheus Epiſcopus Oſſorienſis Novum Teſtamentum in ſermonem Hibernicum convertere aggreſſus » eſt circa annum 1573. Id quod poſtea è » Græco præſtitit Guillelmus Daniel S. » T. D. nunc Archiepiſcopus Thuamenſis. » Conatum Walshei cædes execranda » præcidit. » *Jac. Waræus lib. 1. de ſcript. Hibernia cap.* 12.

Biblia eadem in 8°. Londini 1690.

Novum Teſtamentum ex Græco, ſermone Hibernico & literis Anglo-Saxonicis per Guillelmum Danielem cum ejus Epiſtola Anglica Jacobo I. Anglorum Regi nuncupata, auſpiciis Wilhelmi Uſſerii Equitis aurati 4°. Dublini Guill. Viſerr 1602.

Idem ex eadem verſione, ſtudio & impenſis Rob. Boyle, literis Anglo-Saxonicis, 4°. Londini, Eberingtham 1681.

Biblia integra (*abſque libris deuterocanonicis*) ex eadem verſione literis Romanis, 8°. Londini Caroli Bill 1689-90.

SECTIO QUARTA.

BIBLIA CANTABRICA.

Biblia Cantabrica ſeu veteri lingua Hiſpana *penès Joſ. Scaligerum fuiſſe teſtatur liber inſcriptus* Scaligerana *ſub nomine* Baſques: *forſan Nov. Teſtamentum hàc linguâ editum indicare voluit; libellus enim iſte non ſemper accuratus eſt; v. g. ſub nomine* Samaritains *refert* Scaligerum habuiſſe Biblia Samaritana, *hoc nomine denotans Chronica Samaritanorum quæ ex ejus legato nunc extant in Bibliotheca Leidenſi. Item titulo* Biblia, de Græca Nov. Teſt. editione Romæ mandato Sixti V. adornata *verba facit*, eamque cenſet optimam, *cùm vetus duntaxat Teſtamentum ſummus ille Pontifex in typographia Vaticana edendum mandaverit. Addit ibidem:* Habui Biblia Hiſpanica à Judæis verſa; eſt optima tranſlatio..... Hiſpanica verſio, quæ excuſa eſt Genevæ, ex Ferrarienſi deſumpta eſt. *Bis peccat Scaliger in his verbis; non vulgò verſionem hanc Ferrarienſem ut optimam habent viri eruditi, ſcabra namque eſt admodum & ineptè ſuperſtitioſa; deinde utramque editionem ſanè Scaliger inter ſe non contulerat, cum aſſerit eam quæ anno* 1569. *excuſa eſt Genevæ aut alibi (locus enim non indicatur) ex Ferrarienſi originem ducere, quippe quæ minus cum Ferrarienſi quàm Gallica cum Latina convenit.*

« Eſt autem Cantabrica lingua (inquit » Bonav. Vulcanius pag 89. de literis & » lingua Getarum ſive Gothorum) quæ » hodie Vizcayana ſive Vaſconica vocatur, nunc vero vulgò Bazque ſive Bazcuena appellatur. Cujus uſus hodiè eſt » non in Vizcaya tantùm, verùm etiam in » finitimis ei & circumjacentibus provinciis Alaba, Guipuſcoa, Navarræ » etiam regno & Bearnenſi ditioni. Quam » quidem linguam plerique veterem Hiſpanam fuiſſe arbitrantur. »

Novum Teſtamentum Cantabricâ linguâ ſeu Lampurdenſi (*vulgò des Baſques*) interprete Joanne de Licarrague de Briſcous, authoritate & ſumptibus Joannæ d'Albret Navarræ Reginæ typis excuſum, eique dicatum in 8°. Rupellæ Petri Haultin 1571.

SECTIO QUINTA.

BIBLIA HUNGARICA.

Inter notas linguas de duabus Hungarica & Finnonica dicam (*inquit Stiernhielmius præfat. in Evangelia Gothica*) quarum originem nemo adhuc » aperire potuit; nec enim ad Sclavonicam, » nec ad ullam aliam nobis notam referri poſſunt. Hoc quod maximè miror eſt » quod in Lexico Ungarico Molnari bene » multa vocabula Ungarica invenerim » Finnis communia, nationibus toto cœlo » diſſitis. In Finnonica incredibile eſt » quàm multæ voces Græcæ reperiantur. » Unde mihi orta eſt ſuſpicio gentem » Finnonicam ex gente aliqua Græcis coloniis mixta jam olim multis abhinc annis originem traxiſſe, hinc Finnonica » dialectus, Eſthonica, & Lapponica. » *Hæc ille.*

Biblia Veteris Teſtamenti Hungaricè ex verſione Stephani Szanti *qui obiit* 1612. *Sotuel.*

« Stephanus Arator genuino nomine
» *Szanto* Teſtamentum vetus ex collatione
» Hebraici, Græci, Latinique textûs inter-
» pretatus eſt, ſed hæc verſio hactenus lu-
» cem non vidit. » *Czuintingerus p.* 23.
& 24. ſpecminiss Vugaria litterata.

Biblia Hungarica juxta Latin. edit. Vulgatam ex verſione Georgii Kaldi, S. J. fol. Coloniæ & Viennæ Auſtriæ 1626.

Eadem ex fontibus transfuſa per Caſparum Caroli, 4°. Hanoviæ, Levini Hulzii 1608. in 8°. Oppenbemii 1612.

Eadem ſecundâ curâ in lucem edita ab Alberto Molnar, fol. Francofurti 1608.

Biblia Hungarica, accurantibus Profeſſoribus Gymnaſii Varadini typis Abrahami Kerties Szentzienſis 1654.

Biblia Hungarica cum Pſalmis, in 8°. Amſtelodami curis & ſumptibus Nicolai Mitzalſchuſi. *abſque anno.*

Laudatur à D. Wilkins.

Biblia Hungarica, in 8°. Amſtelodami, Nicolai Kis Mortoni Tot-Sulii, Ungari 1686.

Biblia Hungarica 8°. Herbornæ 1686.

Biblia Hungarica in 4°. Caſellis (vel potiùs Norimbergæ) Endteri. 1704.

Pſalmi Hungaricè, in 12. Herbornæ 1607. Amſtelodami 1650. in 8°. & in 12. Amſtelodami 1686.

Novum Teſtamentum, 4°. Viennæ, Slainboffer 1574.

Novum Teſtamentum ex verſione Caſparis Caroli, 12. Ibidem, Joan. Janſonius 1646.

Quatuor Evangelia, Interprete Gabriele Pannonio Peſtino, 8°. Viennæ, Singrenii 1536.

Quatuor Evangelia, Epiſtolæ Pauli & Apocalypſis S. Joannis Hungaricè, in 4°. Novæ Inſulæ, Benedicti Abadi 1541.

Quatuor Evangelia & Acta Apoſtolorum Hungaricè reddita à Joanne Sylveſtro Ferdinandi Romanorum, Hungariæ, Bohemiæ Regis filiis Maximiliano & Ferdinando inſcripra anno 1541. *Extat mſ. hic codex librorum hiſtoricorum novi Fœderis penès Matthæum Belium, ut ipſe teſtatur pag.* 66. exercitationis de vetere litteratura Hunno-Scythica in 4°. Lipſiæ 1718.

Epiſtolæ S. Pauli, 8°. Cracoviæ, Viel 1533.

SECTIO SEXTA.

BIBLIA LITHUANICA, LETTICA & Eſthonica, Finnica & Lapponica.

Biblia Lithuanica ex verſione Samuëlis Boguſlai Chylinski. Londini 1660.

Biblia in linguam Letticam & Eſthonicam converſa à Goſekenio operâ & directione Joannis Fiſcheri juſſu Caroli XI. Regis Sueciæ, in 4°. Rigæ Livonum, typis Joannis Georgii Wilcke 1689.

Nov. Teſt. Letticè, & Eſthonicè, operâ Joannis Fiſcheri auſpiciis Caroli XI. Regis Sueciæ, in 4°. Ibidem 1685. 1686. In 4°. Regiomonte 1701.

Biblia Finnica, interprete Æſchillo Petræo, edita cura & ſtudio Martini Stodii, Gregorii Matthæi filii & Henrici Hoffman Profeſſorum Academiæ Aboenſis, Chriſtinæ Reginæ dicata, in folio, Holmiæ, H. Keyſer 1642.

« Martinus Stodius linguarum Orien- «
talium Profeſſor in Academia Aboenſi, «
in interpretatione & tranſlatione in lin- «
guam Finnonicam ſociatam operam «
præſtitit Eſchillo Petræo, unâ cum «
Georgio Matthæi Paſtore Pukenſi, & «
Henrico Hoffman, Paſtore Maſchoen- «
ſi. » *Schefferus p.* 318. *de Script. Sueciis.*

Biblia Finnonicè denuo verſa ab Henrico Florino, 4°. Aboæ 1685.

Novum Teſtamentum & Pſalrerium Finnicè ex verſione Micbaëlis Agricolæ, in 4°. Holmiæ 1548.

Manuale lingua Lapponica, ſcilicet Pſalterium, Proverbia Salomonis, Eccleſiaſtes, Siracides, Evangelia & Epiſtolæ Dominicales, ex verſione Joannis Tornæi, 8°. Holmiæ, H. Keyſer 1648.

Pericopæ Evangeliorum & Epiſtolarum Dominicalium & Feſtivalium, lingua Lapponica ab Olao Stephano Graanio reddita. V. *ejus Manuale Lapponicum*, in 8°. Holmiæ, Nicolai Wankif. 1669.

« Manuale Lapponicum (*inquit Erri- «
cus Benzelius in Epiſt. hoc anno ad me «
ſcripta*) bis prodiit; ſed dialecto diver- «
ſa. Joannes Jona Tornæus Lapponicè «
vertit Manuale Suecicum, & in eodem «
hos quidem libros ſacri codicis, Pſal- «
terium Davidis, Proverbia Salomonis «
& Eccleſiaſten atque Eccleſiaſticum: «
prodiit Stokholmiæ 1648. per Henr. «
Keyſer, in 8°. ſed utut id egerit, ut à «
ſingulis Lapponum intelligi poſſet, dia- «
lectos ſubinde miſcendo, vix tamen, «
quod ſperaverat, obtinuit; nam reliqui «
Lappones dialectum ei vernaculam, i. «
e. Tornenſem (& quæ Finnorum, ut ii «
ipſi ſitu terræ & perpetuis commerciis «
proximi ſimillima eſt) prorſus non intel- «
ligunt. Hinc Olaus Stephani Graa- «
nius edidit Manuale Lapponicum, Stoc- «
kholmiæ anno 1669. apud Nicolaum «
Wankif, idque dialecto merè Lappo- «
nica, ſed librorum ſacrorum nullus ei «

» inſertus eſt, pericopæ tantum Evange-
» liorum & Epiſtolarum Dominicalium &
» Feſtivalium, &c. »

Evangelia & Epiſtolæ, item Paſſionis, Reſurrectionis & Aſcenſionis Chriſti Hiſtoria Letticè. V. *Liber Letticus Eccleſiaſtico-Scholaſtico-Domeſticus in gratiam Letticarum Eccleſiarum quæ ſunt in Livonia atque Curlandia evulgatus* Rigæ, è typographia Nolleriana 1703.

Evangelia in linguam Lotavicam cujus in Livonia uſus eſt, à Georgio Elger tranſlata. *Alegambe de ſcript. ſociet. Jeſu.*

ARTICULUS VIII.

BIBLIA LINGUIS

Americanis.

PRoverbia Salomonis, aliaque multa fragmenta ſacræ Scripturæ in linguam Mexicanam tranſlata à Ludovico Rodrigues. *Wadingus de Scriptoribus Ord. Min.*

Epiſtolæ & Evangelia in linguam Mexicanam verſa à Didaco de S. Maria *qui obiit* 1579. *De Altamura Biblioth. Dominicana.*

Eadem tranſlata in linguam Mixtecam, quæ vulgaris eſt in nova Hiſpania per Benedictum Ferdinandum *qui claruit* 1568. *Nicol. Antonius Bibioth. Hiſpana.*

Eadem in idioma, quod eſt in uſu apud Indos Occidentales, tranſlata per Arnaldum à Baſaccio. *Wadingus ibidem.*

« Biblia in linguam Braſilianam con-
» verſa, à quodam Anglo Miniſtro. »

« Jeſuitæ quoddam alphabetum &
» orthographiam ad uſum Braſilienſium
» adinvenerunt. Tum Batavi devictis Lu-
» ſitanis, regionem, quæ vulgo le Recif
» dicitur (ſitam in plaga Orientali Ameri-
» cæ Meridionalis) occuparunt, adduxe-
» runtque illuc ex Batavia Miniſtros, quo-
» rum unus erat natione Anglus, quique
» annos ſex natus in Braſiliam ut hujus re-
» gionis linguam addiſceret tranſvectus fue-
» rat. Is Braſilianam Veteris & Novi Teſta-
» menti verſionem in gratiam hujus gen-
» tis, quæ fuit illi acceptiſſima convertit. »
p. 204. *libri cui titulus*, Hiſtoire des guerres du Breſil en 1648. in 8°. Pariſ. 1650.

Biblia in linguam Indicam edita Boſtoni in nova Anglia. *Jac. Bernard. art.* 8. *Novorum Literar.* 1700. *pag.* 585.

Biblia (ſeu libri qui ſunt in Canone Hebræo) in linguam Indicam ſeu Virginianam tranſlata à Joanne Eliot Carolo II. Magnæ Britanniæ Regi nuncupata, in 4°. Cantabrigiæ in nova Anglia, typis Samuelis Green 1663. *Item* Novum Teſtamentum ex ejuſdem verſione, in 4°. 1661.

Eadem ex ejuſdem verſione, *ut fert titulus, editio à præcedente diverſa*, in 4°. Ibidem 1685.

Novum Teſtamentum lingua Indica 12. Londini, Matthæi Symmons 1646.

Novum Teſtamentum Indicum. V. *Idem Polyglotton F.*

ARTICULUS IX.

CONCORDIÆ EVANGELICÆ

Ex ipſo Evangeliorum textu concinnatæ & alphabetico Auctorum nomine diſpoſitæ.

L*Ucubrationes quæ hoc nomine inſigniuntur, hic etiam referre placuit, ſunt enim ex ipſis Evangeliſtarum verbis, licet non eodem ordine, confectæ. Cùm autem omnes manu non triverim, facilè mihi condonabitur, ſi quaſdam adjiciam non ipſum Evangelii textum referentes.*

Novum opus ſeu Harmonia quatuor Evangeliorum, Græcè. *Pariſiis, Bibl. Memmiana.*

Concordia Evangeliſtarum Græca. Codex bonæ notæ quingentorum aut ſexcentorum annorum, juxta Joh. Mabillon. *Pariſiis, Bibl. Achillis de Harlay Senatus Pariſienſis nuperi Principis.*

Harmonia quatuor Evangeliſtarum, Perſicè, liber complectens ſeriem narrationum omnium quas ſcripſerunt quatuor Evangeliſtæ, juxta ordinem vitæ D. N. J. C. abſque ulla additione vel detractione; præmittitur docta præfatio. Scriptus fuit hic codex feria 2. die 21. Menſis Tiſrin ſecundo, à creatione Adami anno 6923. Æra Alexandri Magni 1859. Æra Chriſtiana 1550. Æra Mohammedana ſeu Hegiræ an. 954. regnante Imperatore Soltano Solymano Magno, per pauperem peccatorem & ſervum ſervorum Sacerdotem Ibrahim filium Diaconi Abdullah ex civitate Aſankiaf in Aſſyria Chriſtiano Soriano Jacobita. *Florentiæ Bibl. Medicæ Palatina cod.* 16. *D'Herbelot in Catalogo mſc.*

Concordia quatuor Evangeliſtarum cum commentario. *Bibl. Eccleſiarum Angliæ cod.* 1343.

Evangelia Harmonicè diſpoſita & explicata. *Ibidem cod.* 289.

Liber

Liber oblongus, *Ormulum* inſcriptus, continens Harmoniam hiſtoriæ Evangelicæ Latinè cum commentario linguâ Scoticâ. *Ibidem cod.* 5113. A

Plenarius ſive Harmonia Evangeliorum juſſu Ludovici Pii Imperatoris conſcripta, *Germanicè. Lipſiæ Bibl. Paulina, Fellerus pag.* 79.

Vita ſeu Evangelium J. C. ex quatuor Evangeliſtis. Francofurti 1594.

Monoteſſaron ſeu hiſtoriæ Evangelicæ libri ſex, 4°. Lipſiæ.

Hiſtoria paſſionis & reſurrectionis J. C. *Gr. Lat.* 8°. Lipſiæ 1557. B

Anonymi Angli Harmonia Evangeliſtarum Anglicè ex Biblioth. Jac. Uſſerii Armachani protracta, & in Germanicum ſermonem tranſlata à Chriſtiano Knorrio à Roſenroth, 8°. Francofurti 1672. Eadem cum præfatione Auguſti Hermanni Franckii, 8°. Halæ Saxonum, 1700.

† « In hac Harmonia laudandum, quòd
„ Chronologiam habeat præfixam, & in
„ tralatione Germanica non textus ſaltem
„ adhibeatur ex verſione Lutheri; ſed & C
„ Anglica verſio in noſtrum idioma con-
„ verſa, aliis tamen litteris repræſentetur;
„ tum quòd eruditiſſimæ ad textum ſacrum
„ adjectæ ſint annotationes, eundem mul-
„ tis in locis inſigniter illuſtrantes, licet
„ eædem per omnia omnibus vix ſeſe ad-
„ probaturæ ſint. » *Jo. Georg. Pritius in Introd. in lect. N. T. c.* 15.

Textus quatuor Evangeliſtarum hiſtorica ſerie concatenatus, ſive vita & doctrina J. C. cum notis litteralibus in loca difficiliora, auctore anonymo Gallo, 12. Pariſiis Moreau 1709.

Danielis Agricolæ, Monoteſſaron paſſionis Chriſti, 4°. Baſileæ 1614. D

Eraſmi Alberi, Harmonia Evangeliorum. Roterodami.

Julii Aleni Dei Salvatoris vita, paſſio & mors ex 4. Evangeliſtis, Sinicè. *Sotuel.*

Joannis Alesii, Methodus Evangelii J. C. ſive Harmonia IV. Evangeliſtarum, in 8°. Lichæ 1605.

Dion. Amelotte, Vita Chriſti aut unitas quatuor Evangeliſtarum, *Gallicè*, 12. Pariſiis 1669. *Latinè*, Ibid. 1670.

Ammonii, *Saccæ dicti*, Harmonia, Canones & Capitula IV. Evangeliſtarum, Interprete Victore Capuano, (*qui eam Tatiano malè inſcripſit*) ſtudio Othomari Luſcinii edita. Auguſtæ Vindelic. 1523. 4°. Moguntiæ 1524. 8°. Coloniæ 1532. Eadem in Orthodoxographis & in Bibl. PP. † Eadem ex recognitione Caſp. Bruſchii, 8°. Erfurti 1544. & in Micropreſbytico in fol. Baſileæ 1550. † Eadem *Gallicè* 8°. Lugduni 1526. Eadem *Latinè & Danicè*, *Bibl. Cottoniana pag.* 33. Codex ſcriptus circa annum Chriſti 1020. tempore Canuti Angliæ & Daniæ Regis. E

« Ammonio Alexandrino adſcriptam «
Harmoniam Evangelicam ſeu Evan- «
gelicæ hiſtoriæ ex quatuor Evangeliſtis «
perpetuo tenore continuatam narratio- «
nem Latinè Othomarus Luſcinius Au- «
guſtæ Vindelicorum anno 1523. luce pu- «
blica donavit. Differt autem hæc Har- «
monia à quatuor Evangeliorum conſo- «
nantia quæ Moguntiæ anno 1524. cum «
Epiſt. nuncupatoria Michaëlis Memlerii «
& præfatione Victoris Capuani prodiit, «
& in titulo ab Ammonio Alexandrino «
congeſta, & à Victore Capuano tranſla- «
ta dicitur. Poſterior enim hac Evange- «
liorum conſonantia illa eſt quæ aliàs «
Tatiani nomen præfixum habere ſolet, «
etſi fortè rectiùs Ammonio Alexandrino «
tribuatur. » *Thomas Ittigius p.* 30. *tract. de Biblioth. Patrum.*

« Ammoniana Harmonia exhibebat «
integram hiſtoriam Evangelicam, ipſiſ- «
ſimis Evangeliſtarum verbis conceptam; «
adnexis ad marginem textûs cæterorum «
Evangeliſtarum locis parallelis. Ope- «
ris fundus erat Evangelium S. Mat- «
thæi, ut ex Euſebio diſcimus in epiſt. ad «
Carpianum. Huic enim adjectas fuiſſe «
ait ab Ammonio reliquorum ὁμοφώνους «
ſeu ejuſdem argumenti περικοπάς. » *Joannes Millius pag.* 63. *prolegom. in Nov. Teſt. Græcum.*

J. André', Hiſtoria J. C. ſive Harmonia IV. Evangeliſtarum, in 12. Pariſiis 1670.

Ant. Arnauld, Hiſtoria & concordia Evangelica ſtudio Theologi Pariſienſis, in 12. Pariſiis 1653. 1660. Lovanii 1675. 4°. editio 12. Antuerpiæ 1689. Eadem V. Biblia Gallica, fol. Bruxellis 1701. 1702. *Gallicè* 12. Pariſiis 1669. Bruxellis 1676. Lugduni 1690. in 8°. Bruxellis 1700.

† *Jo.* Avenarii, Harmonia Evangel. ſeu vita Chriſti ex omnibus Evangeliſtis 12. Baſileæ 1583. 1588.

Joan. Baazii, Harmonia Evangelica, 4°. Calmariæ 1627.

Ludov. De Bar, Paſſio J. C. ex IV. Evangeliſtis ordinatè contexta cum explicat. 8°. Romæ 1591.

Sebaſtiani Barradii, Concordia Evangelica cum comment. 4. vol. fol. Conimbricæ 1599. & ſeq. Moguntiæ 1601. 1627. 4. vol. 4°. Venetiis 1606. 4. vol. Lugduni 1608. 1621. Antuerp. 1613. 1622.

Benj. Beauport, Monoteſſaron Evangeliorum cum expoſit. *Gallicè*, 8°. Pariſiis 1552. 1560.

Thomæ Beauxamis Evangelica Con-

cordia, ſeu hiſtoria cum comment. 4. vol. fol. Pariſiis 1585. 3. vol. fol. Ibid. 1590. Lugduni 1593. Pariſiis 1650.

Cæſaris Becilli, Conoexio Evangeliorum in qua textûs ordine ſervato rerum geſtarum ſeries indicatur, 8°. Romæ 1625. 12. Pariſiis 1631. & 1651.

Detlevis Beckmanni, Hiſtoria vitæ & geſtorum J. C. ex IV. Evangeliſtis, Germanicè, 8°. Hamburgi 1684.

Laurentii Brancatii de Laurea, vita & opera Jeſu Chriſti manu SS. Evangeliſtarum ſcripta, vel contextus Evangelicus uno quatuor Evangeliſtarum calamo ſacram Jeſu Chriſti deſcribens hiſtoriam opus poſthumum. in 12. Romæ 1695.

Guilelmi Branteghem, Jeſu Chriſti vita, juxta quatuor Evangeliſtarum narrationes (ex verſione D. Eraſmi) 8°. Antuerpiæ, Matthæi Cromme 1537. 1541.

Ant. Broecwey, Breve Evangeliorum Monoteſſaron, 8°. Coloniæ 1539. 1542. 1550. Pariſiis 1551.

Laurentii de Bruin, Harmonia Evangeliſtarum, (*ab initio Evangelii ad primum Chriſti paſcha à Joanne annotatum*) *Belgicè*, 8°. Dordraci 1690.

Jo. Bugenhagii, Concordia Evangelica Hiſtoriæ paſſi Chriſti & glorificati 8°. Wittebergæ 1524.

Joan Buissonii *aliàs* Rubi, Hiſtoria & Harmonia Evangelica ſeu vita J. C. ex IV. Evangeliſtis in unum hiſtoriæ corpus congeſta, adjectis ſuis locis ordinis & conſenſus ratione, 8°. Duaci 1571. 1575. 12 Coloniæ 1572. 1608. 8°. Romæ 1575. Leodii 1593. 12. Pariſiis 1608. 1609.

Henr. Bullingeri diſpoſitio hiſtoriæ Evangelicæ per IV. Evangeliſtas in formam enchiridii redacta, in 8°. Tiguri 1557.

Henr. Buntingi, Harmooia Evangeliſtarum, *German.* fol. Magdeb. 1589. 1594. *Latinè*, fol. Ibid. 1591. *Suecice*, fol. Holmiæ 1617.

Georgii Calixti, Quatuor Evangelicorum Scriptorum Concordia, *ex ejus dictatis inſcio authore edita*, 4°. Halberſtadii 1624. Brunſwici 1634. 1649. Goſlariæ 1658. Helmſtadii 1643. 1664.

Abrah. Calovii, Harmonia quatuor Evangeliſtarum, commentario in IV. Evangeliſtas præmiſſa. V. *ejus Biblia Vet. & Nov. Teſt. illuſtrata*, 4. vol. fol. Francofurti 1672-76. † Eadem Germanicè, 8°. Wittebergæ 1680.

Joannis Calvini, Harmonia SS. Matthæi, Marci & Lucæ cum comment. fol. Genevæ 1553. 1560. 1582. 1595. 1604. 1614. 1624. 8°. Ibid. 1563. Eadem Gallicè, fol. Ibid. 1554. 1563. 1573. 4°. Ibid. 1561.

Jacobi Capelli, Hiſtoria Chriſti ex IV Evangeliſtis in Harmoniæ ſpeciem digeſta. V. *ejus operum catalogus.*

Franciſci Carriere, Medulla Bibliorum, ſeu Concordia Evangelica, 16. Lugduni 1660.

Ludov. de Carriere, Concordia Evangelica, inſertis in textu quibuſdam vocibus, 2. vol. in 12. Remis, Godard 1711.

Matthæi à Castro, Epitome Concordiæ Janſenianæ, 8°. Antuerpiæ 1593.

Joan. Charlier Gerſonii, Monoteſſaron ſeu unum è IV. Evangeliis, in 8°. Coloniæ 1546. *& inter opera Gerſonii.*

Mart. Chemnitii, Concordia Evangelica. V. *Joannis Gerhardi Concordia.*

Clementis Langthonienſis Monoteſſaron, ſeu Concordia IV. Evangeliſtarum. *Oxonii, Biblioth. Univerſitatis cod.* 19. *Bibl. Collegii Mertonenſis cod.* 707. *Bibl. Bodleiana cod.* 1172. 2045. 2333. *Cantabrigiæ Bibl. Aulæ Pembroehianæ cod.* 43. *n.* 1972. *Bibl. Eccleſiarum Angliæ cod.* 1314. 8245. *Romæ Biblioth. Cardinalis Ottoboni: Codex ſcriptus à trecentis annis, Anglicè à Jo. Wiclefo reddita, Bibl. Bodleiana cod.* 1279. *Biblioth. Norfolciana. In Galliis Bibl. Lyrana Diœceſis Ebroicenſis.*

Joan. Clerici, Harmonia Evangelica, in qua uno conſpectu 4 columnis verba Græca Evangeliſtarum integra conferuntur, addita Latina verſione vulgata & editoris paraphraſi, fol Amſtelodami 1699. *Latinè tantùm* 4°. Lugd. *ſeu potius* Altorfi Noricorum typis Kohleſianis 1700. *Anglicè* 4°. Londini 1700.

† *Jo.* Cluverii, Harmonia Evangeliſtarum digeſta ſecundùm paſchata & itinera Chriſti, ex editione filii Mich. Cluverii, 4°. Roſtoch. 1628. Regiomonti 1642. 8°. Hamburgi 1701.

† *Laur.* Codomanni, Harm. Evangel. *Germanicè* in 4°. Norimbergæ 1568. Francofurti 1586.

Barthol. Comandi, vita & opera Jeſu Chriſti manu SS. Evangeliſtarum ſcripta, vel contextus Evangeliorum ſive unicum Evangelium ſecundùm quatuor Evangeliſtas, 12. Romæ 1695.

Alani Copi, Hiſtoriæ Evangelicæ unitas ſeu ſingularia vitæ D. N. J. C. eo ordine, quo geſta ſunt, recenſita, & ex ipſis quatuor Evangeliſtarum verbis contexta, Lovanii 1572. 4°. Duaci 1603.

Simonis du Corroy, Pandectæ novæ Legis, hoc eſt ordinata omnium quæ in quatuor Evangeliſtis ſparſa ſunt, continua narrationis ſerie complectio, ſervato tempore, rerumqne geſtarum ordine, proinde onum ex IV. 12. Lugduni 1547. in 16. Pariſiis 1551. Antuerpiæ 1555. 1591.

Digitized by Google

Abrahamus Couet du Vivier, Hiſtoria Evangelica ordine naturali digeſta, ita ut ratio habeatur potiſſimè locorum in quibus verſatus eſt Dominus. Sive nova Harmonia IV. Evangeliſtarum (*ex ipſorum contextu ſecundùm verſionem Gallicam Genevenſem*) in 4°. Hagæ Comitis 1706.

Eadem Gallicè in Germanicum ſermonem converſa ab Hectore Maximiliano de Geyerſberg & Oſterburg S.R.J. Comite, in 4°. Ratiſbonæ 1711.

Ludov. Coulon, Harmonia IV. Evangeliſtarum circa paſſionem J. C. cum notis, *Gallicè*, 12. Pariſiis 1645.

Samuelis Cradoci, Harmonia IV. Evangeliſtarum, Anglicè, in folio. Londini 1668. 1684. 1695.

Roberti Creiithii, Harmonia Evangeliſtarum. *Dempſterus hiſtor. gentis Scoticæ.*

Pauli Crellii, Monoteſſaron hiſtoriæ Evangelicæ, *Germ. è Bugenhagio fere*, 8°. Wittebergæ 1566. 1571. 1613.

Adriani Crommii, ſanctiſſima IV. Evangelia hiſtorico ordine Concordiæ in modum digeſta, 4°. Lovanii 1633.

Didaci Deza, Monoteſſaron, hoc eſt, contextus unicus quatuor Evangeliſtarum. *Bibl. Collegii Hiſpalenſis, Nic. Antonius in Bibl. Hiſpana.*

Thomæ Ealconii, Harmonia ex IV. Evangeliſtis, *Polonicè. Sandius in Bibl. Antitrinitariorum.*

† *Laur.* Echard, Harm. Evangel. *Anglicè V. ejus Hiſt. Eccleſiaſtica generalis trium priorum ſæculorum*, fol. Lond. 1707.

† *Laur.* Edingeri, Delineatio Harmonica ἀκολουθίας Evangelii de Chriſto, 8°. Hafniæ 1670.

Ernesti III. *Saxoniæ Ducis*, Harmonia Evangelica, *German. Witte. in Biographio hiſtorico.*

Andreæ Fabri, Syntagma Hiſt. Evangelicæ, Harmonicum, *Germ.* 4°. Ulmæ 1642.

Theodoſii Fabricii, Harmonia hiſtoriæ paſſionis & reſurrectionis J.C. ex quatuor Evangeliſtis concinnata, *German. Lat. Gr. & Hebraicè*, 8°. Witterbergæ 1595.

Chriſtoph. Fischeri, Harmoniæ Evangelicæ ex IV. Evangeliſtis concinnatæ pars 1. ſive Liber I. & II. Germ. fol. Uliſſæ 1575. Pars II. ſeu Liber III. fol. Ibidem, 1579. Pars III. ſive Liber IV. fol. Ibidem 1583. Pars IV. ſive Liber V. fol. Ibidem 1595.

Wilh. Fraserii, Concordantiæ in Evangelia. *Dempſterus hiſt. gentis Scoticæ.*

Henr. Gartwaith, Harmonia Evan-
A gelica, *Anglicè*, in 4°. Londini 1630. 1657.

Joan. Gerhardi, Harmonia Evangelica *Græc. & Lat. ex verſione Deſid. Eraſmi*, è Mart. Chemnitio inchoata, à Polycarpo Lyſero continuata, (*Lyſirus incœpit a cap. 52. & Gerhardus à cap. 141.*) & à Joan. Gerhardo abſoluta, edita, Partes III. 4°. Francof. 1593. Eadem denuò correcta à Lyſero, 4°. Ibidem 1600. Libri III. pars II. quæ eſt Polycarpi Lyſeri, 4°. Lypſiæ 1604. Libri IV. Pars I.
B Lyſeri, 4°. Francof. 1608. Libri IV. Pars II. Lyſeri, 4°. Ibidem 1610. Libri V. Pars I. Lyſeri 4°. Ibidem 1611. Harmoniæ per Gerhardum continuatæ Pars I. 4°. Jenæ 1626. Pars II. & III. 4°. Ibid. 1627. Eadem integra 3. vol. fol. Genevæ 1628. 1645. 1655. Roterodami 1646. Jenæ & Hamburgi 1647. Francof. 1657. 3. vol. fol. Hamburgi 1704.

Rob. Goullet, Tetramonon Evangeliorum collectum & adunatum, 8°. Pariſiis 1635.

C † *Sam.* Gradockii, Harm. Evang. *Anglicè*, fol. Londini 1668.

Franciſci de la Grange, Vita Sancti Sanctorum ex verbis ſingulorum IV. Evangeliſtarum, id eſt Monoteſſaron additis notis Evangeliſtarum. *Hebr. Gr. Lat. Imbonatus Bibl. Latino-Hebræa.*

Frid. Greiffen, IV. Evangeliſtarum conſonantium hiſtoria Chriſti, ſeu Harmonia Evangeliſtarum, *German.* Tubingæ 1647.

Chriſtiani Grossii, Harmonia Evangeliſtarum, *German.* in 8°. Stutgardiæ
D 1666.

Jona Hambræi, Paſſio D. N. J. C. Syriacè & Latinè ex IV. Evangeliſtis, 16. Pariſiis 1635.

Joan. de la Haye, Quaternio Evangeliſtarum, ſeu Evangelicæ hiſtoriæ diſpoſitio ipſis Evangeliſtarum verbis ordinatâ ſerie diſtributa, 4°. Duaci 1607. 2. vol. fol. Ibid. 1609.

Prothaſii Henriet, Harmonia Evangelica, 4°. Pariſiis 1660. 12. Ibid. 1665. *Gallicè*, 4°. Ibid. 1667.

Nicolai Herboin Monas Evangeli-
E ca, in 8°. Coloniæ 1529. Pariſiis 1534.

Hermanni *Zoëſtii*, Evangelium ex quatuor unum, V. *Catalogus operum*, 8°. Hafniæ 1701.

Georgii Heseri, Vitæ Chriſti Monoteſſaron Evangelicum, in 12. Monachii 1657.

Joan. Andreæ Hiud, Hiſtoria hiſtoriarum ſive Vita Chriſti unà cum Harmonia ex IV. Evangeliſtarum verbis, *Anglicè*, 8°. Londini 1632.

Corn. Jansenii *Gandav.* Concordia

vangelica, 8°. Lovanii 1549. Eadem cum commentario, fol. Lovanii 1572. 1577. 1617. Lugduni 1576. 1594. 1606 2. vol. 4°. Venetiis 1566. 1579. Antuerpiæ 1585. 1613. Coloniæ 1592. Coloniæ & Moguntiæ 1624.

Jacobi IROSQUE, Concordantiæ in quatuor Evangeliſtas. *De Altamura.*

Petri IRUROSQUI, Series totius Evangelii J. C. ex IV. Evangeliſtis concionata, fol. Stellæ Navarræorum 1557.

Jacobi JUNTERBUCK, Paſſio Domini ſecundùm IV. Evangeliſtas. *Friſius in Bibliotheca Geſneriana.*

Joan. KROMAIERI, Harmonia Evangeliſtarum, *Germanicè*, 8°. Jenæ 1636.

Bernardi LAMY, Hiſtoria ſive Concordia IV. Evangeliſtarum, 12. Pariſiis 1689. Eadem cum commentario, 4°. Ibid. 1699.

Eilhardi LUBINI, Monoteſſaron ſeu hiſtoria Chriſti ex IV. Evangeliſtis, *Lat. Gr. Germanicè*, 4°. Roſtochii 1609. 1612. Amſtelod. 1614 Francof. 1615. Roſtochii 1640. *Lat. & Gr.* 4°. Roſtochii 1626.

Severini LUBOMLII, Monoteſſaron Evangelicum, ex IV. Evangeliſtis connexum, folio Cracoviæ 1607.

Reinhardi LUTZ, Harmonia ſeu Hiſtoria ſancta ex IV. Evangeliis cum comment. fol. Baſileæ 1561. abſque commeot. 8°. Ibid. 1563.

Thomæ LYDIAT, Harmonia Evangeliorum Hebraicè 2. vol. in 4°. ex dono Guillelmi Cowardi. *Bibl. Bodleiana pag. 86. catalogi librorum mſc. Angliæ part.* 2.

Ejuſdem, Harmonia Evangeliorum Græcè. *Ibidem.* Harmonia Evangeliorum Anglicè. *Ibidem.*

Polycarpi LYSERI, Harmonia Evangeliſtarum. V. *Joannes Gerhardus.*

† *Jo.* MATHESII Hiſtoria J. C. è IV. Evangeliſtis, *Germanicè*, in fol. Norimbergæ 1568. 1587. Lipſiæ 1622.

Gerhardi MERCATORIS, Evangelicæ hiſtoriæ quadripartita monas, ſive Harmonia IV. Evangeliſtarum, cootra Carolum Molinæum, 4°. Duyſburgi 1592. 1603.

† *Theobaldi* MEUSCHII Harmonia Evang. 4°. Hanoviæ 1604.

Caroli MOLINÆI, Collatio & Unio IV. Evangeliſtarum cum annotat. in 4°. *abſque loco (Hanovia Fabric.)* 1565. Eadem, V. *ejus opera*, Pariſiis 1681.

Dominici NANI *Mirabellii*, Moootеſſaron Evangeliorum, ſive Harmonia è quatuor Evangeliſtis, *Genuæ, Bibl. Fr. Prædicatorum Cœnobii Caſtellenſis, Sixtus Senenſis.*

Sebaſt. NIEMANNI, Harmonia Evangel. hiſtoriæ paſſionis Chriſti, 4°. Jenæ 1671.

† *Georg.* OENOPOLÆ, Harmonia Evangelica, fol. Francofurti 1607.

† *Godfr.* OLEARII, Vita Chriſti, *Germanicè*, 12. Halis Sax. 1669.

Andr. OSIANDRI, Harmonia *Græcè & Latinè*, libris IV. io quibus Evangelica hiſtoria è IV. Evangeliſtis ita in unum eſt contexta, ut oullius verbum ullum omiſſum, oullum alienum immixtum, nollius ordo turbatus, nihil noo ſoo loco poſitum: omnia verò litteris & notis ita diſtincta ſunt, ut quid cujuſque Evaogeliſtæ proprium, quid com aliis & cum quibus commune ſit, primo ſtatim adſpectu deprehendere queas, addito libro anootationum & elencho ſive indice per tabulas argumentorum, inſcripta Thomæ Cranmero Archiepiſcopo Cantuarieoſi, fol. Baſileæ. Joan. Froben 1537. fol. Ibid. 1561. Latinè tantum, 8°. Antuerpiæ 1540. Francof. 1541. Pariſiis 1544. 1564. 12. Ibid. 1545. Eadem German. per Joannem Schweingerum, 8°. Francof. 1540. 1545.

† *Oſiander*, inquit Jo. Ge. Pritius Introd. in lect. Nov. Teſt. cap. 15. §. 18. primus ſuſcepit oſtendere, nullum Evangeliſtam extra ordioem ſuam condidiſſe hiſtoriam... Demùm *Abr. Calovius*, peculiarem harmoniæ ſacræ adhibendam eſſe operam ratus... adeo dextrè coagmeoravit Evangeliſtarum relationes, ut neutiquam opus habuerit, ullam, quæ ab Evangeliſtis refertur, hiſtoriam eo, quo proponitur, loco movere & tranſpooere..... Poſt hunc *Sandhagenius* harmoniam Evangeliſtarum exhibuit ſecundùm ordinem temporis, quo quæque contigerunt, & quam ipſi auctores ſacri obſervarunt, diſpoſitorum. *Idem quoque inſtitutum fuiſſe videtur Abr. Coueti de Vivier.*

Joan. DE PARYS, Margarita Evangelica, ſeu Vita Chriſti ex IV. Evangeliis ordinatè diſpoſita, 4°. Antuerpiæ 1657. & cum Auctuario 1660.

Jacobi LA PEYRE D'AUZOLES, Sancta Evangelia juxta ſanctos Evangeliſtas, fol. & 4°. Pariſiis 1610. Eadem *Gallicè*, fol. & 4°. Ibid. 1610.

Guill. POSTELLI Coocordia IV. Evangeliſtarum ſive Vita Chriſti, *Gallicè*, 16. Pariſiis 1562.

POTENSTEINERI, Harmonia Evangelica, *German.* 4°. Amſtelodami 1653.

Caroli LE PREVOST D'HERBELAY, Vita Chriſti ſive Concordia IV. Evangeliſtarum, *Gallicè*, 4°. Pariſiis 1653. 2. editio aucta, 4°. Ibid. 1656.

Greg. PRIMATICCII, unum Evangelium ex quatuor Evangeliis cootextum. V.

Epiſtola ejus nuncupatoria comment. in Epiſt. Pauli. 4°. Venetiis 1564.

† *Joannis Georgii* PRITII Hiſtoria paſſionis J.C. ex IV. Evangeliſtis *Græcè* collecta. V. *Nov. Teſtam. Græcum ex editione ſecunda Pritii* 12. *Lipſiæ* 1709.

Gabr. DE PUISHERBAUT, Tetramenon ſive Symphonia & concentus IV. Evang. 16. Pariſiis 1547.

Vinc. REGII, Concordia Evangelica. V. *Ejuſdem Evang. dilucidationes* 3. *vol.* fol. Coloniæ 1615-16.

Jo. Pauli RESENII, Apparatus Evangelicus ſive Harmonia IV. Evangeliſtarum. *Bibl. Academia Hafnienſis, Mollerus pag.* 297.

Eberh. REUSS, Harmonica deductio vitæ JESU Chriſti. 4°. Francofurti 1603.

Joan. Bapt. RICCIOLI, Evangelium unicum, ex ipſis verbis IV. Evangeliſtarum conflatum, 12. Bononiæ 1667.

Barth. RICCII, Monoteſſaron Evangelicum, ſeu Vita D. N. J. C. ex Evangeliorum contextu cum figuris, 8°. Romæ 1607. Duaci 1607. Eadem cum ſcholiis, 8°. Pictavis 1621. *Italicè*, 4°. Romæ 1609.

Petri a RIVO, Monoteſſaron ſeu Concordia Evangelica mſc. *Lovanii apud Patres S.J. Valerin. Andreas.*

Jo. ROBERTI, Myſticæ Ezechielis quadrigæ, hoc eſt ſancta IV. Evangelia hiſtoriarum ac temporum ſerie vinculata. *Græc. Lat.* fol. Moguntiæ 1615.

Sebaſt. LE ROUX, Concordia IV. Evangeliſtarum plenam, rectè ordinatam, planèque cohærentem J. C. hiſtoriam novâ eaque expeditiſſima arte exhibens, cum variis annotarionibus, 8°. Pariſiis 1699. *Gallice*, 8°. Ibidem 1699.

† Singularis artis opus appellat Autor hanc Evangeliſt. Concordiam à ſe adornatam quâ unâ X. annorum ſpatio ſe totum detentum fuiſſe innuit, & eandem nunc demùm abſolutam operæ induſtriæque omnium, quotquot unquam in ſimili labore occupati fuerint, antefeferendam eſſe totus ſibi perſuadet. *Act. Erud. Lipſ. an.* 1700. *pag.* 82.

Joan. RUBUS, V *Buiſſonus.*

Juſti Georgii SCHOTTELLI, Concordia IV. Evangeliſtarum, *Germanicè*, 8°. Brunſwigi 1675.

Andrea SEELMATER, Symphonia Evangeliſtarum, 4°. Baſileæ 1613. *German.* 4°. Ibidem 1634.

Nicol. SELNECCERI, hiſtoria paſſionis, mortis & reſurrectionis Chriſti, *Græcè & Lat.* ex IV. Evangeliſtis collecta cum prolegomenis 8°. Lipſiæ 1583.

† *Jo.* STINERI, Harmon. Evang. fol. Colon. 1629.

TATIANI *Syri*, ſanctorum Evangeliorum Diateſſaron, id eſt unum ex quatuor. *Extat in Orthodoxographis.*

« Tatianica (*Harmonia*) quæ titulo « iſto fertur, brevicula erat hiſtoria rerum « Chriſti, propriis Auctoris verbis expreſ- « ſa; ac nihil minus quàm Harmonia. » *Ita Jo. Millius pag.* 53. *Prolegom. in Nov. Teſtamentum Græcum.*

Idem Diateſſaron Arabicè. Codex Bombicinus in folio. *Biblioth. Vaticana, Aſſamanus pag.* 619. *Bibl. Orientalis.*

Guidonis TERRENI *ſive è Perpiniano*, Quatuor unum, hoc eſt Concordia Evangelica cum commentariis, fol. Coloniæ 1631. 1641. 1646. 1657.

Nicolas TOINARD; Evangeliorum Harmonia Græco-Latina *cum quibuſdam notis & prolegomenis, Juliani Fleury Cantoris Eccleſiæ Carnotenſis.* fol. Pariſiis Andr. Cramoiſy 1707. *Jam ante aliquot annos hac ferè integra ſchedis ſejunctis excuſa fuerat.*

Ex Capite II. Prolegomenor. « Græcus « textus excuſus eſt ad vetuſtiſſimos duos « Vaticanos codices ac Latinam veterem « verſionem, quando ſcilicet hæc cum il- « lis convenit. Variantes autem illas à Vul- « gato textu Vaticanas lectiones, nunquam « quod ſciam recenſitas, excerpſit vir cla- « riſſ. Carolus Cato de Court, eaſque dum « viveret nobiſcum officioſiſſimè commu- « nicavit. *Ex Capite III.* Series textus La- « tini ſingulari columnâ comprehendi- « tur, ... Græci textus interpretationem « partim novam, partim ex veteri Vulgata « mixtam, modò plenè, modò compendio- « sè exhibet. »

Harmonia ſeu Concordia Evangelica complectens vitam J.C. ad normam Nicolai Thoiſnard, cum ejus notis, Gallicè, in 12. Pariſiis 1717.

Eadem Belgicè in 12. Antuerpiæ 1717.

Pauli TOSSANI, Harmonia Evangelica ſeu conſenſus quatuor Evangeliſtarum. V. *ejus comment. in Novum Teſtamentum* in 4°. Hanoviæ 1604.

Joannis VARENACKERI, Monoteſſaron. Aſſervatur Lovanii in Theologorum Collegio abſolutius quidem eo, quod Joannes Gerſon edidit, magnâ tamen parte illi ſimile. *Valerius Andreas.*

Arnoldi VENNEKENS, Libellus de vita & paſſione J.C. collectus ex IV. Evangeliſtis. Gandavi 1575.

† *Jo. Maria* VERRATI, Carmelitæ, Harmonia Evangelica edita eſt tomo II. operum ejuſdem, in fol. Venetiis 1571.

Hieron. VIGNIER, Concordantia Evangelica, *Gallicè*, 12. Pariſiis 1662.

Didaci DE VILLALOBOS, Concordia Evangeliſtarum ſeu Evangelium ſecun-

dùm quatuor Evangeliſtas cum annotationibus minimè vulgaribus, 8°. Pinciæ 1555.

† *Pauli* Voetii, H. Evang. 4°. Amſtelodami 1654.

Michaëlis Walteri, Concordia hiſtorica quatuor Evangeliſtarum, *Germanicè*, 4°. Norimbergæ 1633.

Jo. Wiclefus, V. *Clemens Langthonitusſis.*

. *Georgii* Wirth, Vita ſeu Evangelium J. C. ex Evangeliſtis, &c. fol. Francof. ad M. 1594. † 4°. 1610.

Philippi Wolterrani, *ſive Volaterrani*, Concordantiæ Evangeliorum *Wadingus.*

Andrea Zani; Monoteſſaron hiſtoriæ paſſionis Dominicæ contextum ex IV. Evangeliorum narratione, &c. *Italicè*, Venetiis 1645.

† *Philippi* Ziegleri, Concordia Evang. *Germanicè*, in fol. Francof. 1620.

ARTICULUS X.

CONCORDANTIÆ BIBLIORUM.

INDICES MAJORES.

» Ante aliquot ſecula piis & induſtriis in Eccleſia Chriſti viris occaſio data eſt de *Indice S. Scripturæ* cogitandi, qui non tantum res fruſtatim, ſed univerſam Scripturam per membra redderet, ut facilis eſſet vel ad voces dubias inveſtigandas, ſeu ad loca Scripturæ conferenda, ſeu ad memoriam juvandam ſive acceſſus, ſive regreſſus. Indicem hunc Biblicum tanquam rem novam, novoque ceu artis vocabulo Concordantias vocarunt, & à Bibliis Biblicas, quales diverſis temporibus, in diverſis linguis, diverſæ prodierunt.» *Ita Joan. Buxtorfius in præfat. Concordantiarum Hebraic.*

De uſu Concordantiarum Biblicarum, maximè Veteris Teſtamenti Græcarum Ebraicis vocibus reſpondentium, auctore Conrado Kirchero, 4°. Wittebergæ 1622.

Schediaſma de uſu Concordantiarum Biblicarum, auctore Andrea Glauchio, 4°. Lipſiæ 1668. 8°. Ibidem 1682. 3. editio 8°. Ibidem 1694.

CONCORDANTIÆ HEBRAICÆ.

Concordantiæ Hebraicæ, in 4°. *Bibl. Bodleiana cod.* 5440. *Bibl. Eccleſiarum Angl. cod.* 3468.

A ספר מיר נתיב id eſt, Liber illuminans viam ſeu Concordantiæ Hebraicæ, auctore R. Mardochæo Nathan, cum præfatione R. Iſaaci Nathan, fol. Venetiis, Dan. Bombergi 283. (1523.

Legitur in Chronico David Gans, cui titulus, Germen David pag. 6. ad annum 198. *ſupput. minoris (qui eſt annus Chriſti* 1438.) « R. Mardochæus Nathan tranſtulit librum Concordantiarum ex lingua Latina in linguam Hebræam anno 198. ſicut clarum eſt ex præfatione libri
B ipſius. In quibuſdam autem libris ſcriptum eſt, quod nomen authoris ſit R. Iſaac Nathan. »

« Idem eſt Mardochæus Nathan & Iſaac Nathan. Incepit opus ſuum anno min. ſupput. 198. h. e. anno Chriſti 1438. & abſolvit A. 208. h. e. Chriſti 1448. intra decennii nimirum ſpatium. Neque tamen ſolus laborem omnem devoravit, ſed plurium Scriptorum operâ ea in re uſus eſt, ſicut ipſe fatetur: *Et quia deſideravi ut quam citiſſime opus perficeretur, ſcribis pluribus injunxi negotium*
C *conficiendi illud, &c.* » *Ita Jo. Buxtorfius in præfat. Concord. Biblicarum.*

Scribit *Ghedaliah in Chronico ſuo Schalſcheleth Hakkabalah, fol.* 36. *quod* « R. Iſaac Nathan tranſtulit concordantias, quas compoſuit Pere (*Pater*) Arloto (*Arlotus*) ex lingua Latina in linguam Hebraicam. » *Buxtorfius ibidem.*

Eadem typis elegantiſſimis, auſpiciis Arnaldi Ferrerii Pariſini Magiſtratus Præſidis cura Meir filii Jacobi Printz, edente Maggio Parentino, in fol. minori. Venetiis 1564.

D *Ex præfatione Maggii.* « Ego hunc librum meis typis & emendatiorem & portatu, paratuque faciliorem pulcherrimo characterum genere in communem uſum excudendum curavi, ita ut in hac librorum inopia, non impreſſionem tantùm repræbere, ſed totum opus de integro quaſi novum edere mihi viderer. »

Concordantiarum Hebraicarum capita quæ ſunt de vocum expoſitionibus à R. Mardochæo Nathan conſcripta & Latinè tranſlata per Antonium Reuchlinum, fol. Baſileæ, Henricpetri 1556.

« Reuchlini interpretatio eſt vitioſiſſi-
E ma & innumeris ſcatet erroribus, ubi mentem authoris non eſt aſſecutus; præterquam quod in ea textus Hebræus corruptiſſimè eſt punctatus. » *Idem ibid.*

Eadem capita lingua Latina deſcripta à Nic. Fullero, cujus verſio nunquam in lucem edita eſt, ſed in Bibl. Bodleiana cod. 2970. propria ipſius manu exarata ſervatur. *Pocockius in præfat. comment. in Joelem.*

Digitized by Google

A Concordantiæ Hebraicæ R. Mardochæi Nathan *mendis quibuſdam è priori editione ſublatis, ſed nihil adauctis vel immutatis, Buxtorſius ibidem*, in ſolio. Baſileæ, Ambr. Frobenii 5341. (1581.

Concordantias Bibl. Hebraicorum Gregorio XIII P. M. nuncupaſſe Bernardinum à Monte Calv. (qui floruit 1580.) Oldoinus ſcribit columna 34. volum. 4. Vitæ ſomm. Pontiſ. in additionibus.

Concordantiæ Bibliorum Hebræo-Germanicæ, literis Hebraicis per R. Anſchel. 4°. Cracoviæ 312. (1552. 344. (1584.

Concordantiæ ſacrorum Bibliorum Hebraicorum, in quibus Chaldaicæ etiam librorum Eſdræ & Danielis ſuo loco inſeruntur; deinde per thematum ſeu radicum omnia derivata & nſus latiùs deducta ac linguarum Chaldaicæ, Syr. & Arab. vocabolorumque Rabbinicorum cum Hebraicis convenientiam. Latina ad verbum verſio adjungitur, ad quam Vulgatæ & L X X. Interpretum editorum differentia fideliter expenditur; demùm nomina propria ad calcem novo ordine digeruntur, auctore Mario de Calaſio Ord. Min. Obſerv. 4. vol fol. Romæ 1621.

« Textus Hebræus hîc ex R. Mardochæi concordantiis eſt deſumptus, ejuſdemque ordo & methodus retenta .... Voces Chaldaicæ ex Daniele & Eſra paſſim ſuis locis inſertæ, ſed non omnes. Rádicum expoſitionibus Hebraicis R. Nathanis ſubjuncta eſt Latina illorum interpretatio, quæ, ut apparet, ex Reuchlino majore ex parte eſt deſumpta. Huic expoſitioni ampliorem deinde anthor ipſe addidit. Præterea voces aliarum linguarum, ut Rabbinicas, Chaldæas, Syriacas, à Radicibus Hebræis deſcendentes & cum illis convenientes, ſimul adducit & explicat. Univerſum autem opus literali interpretatione Latinâ ad latus poſitâ, quæ ex Pagnino utplurimum deſumpta eſt, illuſtratum, additis in margine Vulgatæ verſionis & LXX. Interpretum diſcrepantiis. » *Buxtorſius ibidem.*

Concordantiæ Hebraicæ ſtudio Chriſt. Crineſii editæ. 4°. Wittebergæ 1627.

Concordantiæ Bibliorum Hebraicæ, novâ & artificiosâ methodo diſpoſitæ, in locis innumeris depravatis emendatæ, deficientibus plurimis expletæ, radicibus anteà confuſis diſtinctæ, & ſignificatione vocum omnium Latinâ illuſtratæ (à Joanne Buxtorſio Patre.) Acceſſerunt novæ Concordantiæ Chaldaicæ vocum quæ corpore Biblico Hebraico continentur, cum præfatione quâ Operis uſus abundè declaratur, per Joannem Buxtorſium filium, fol. Baſileæ, Konigii 1632.

« Materia harum Concordantiarum ſunt omnes voces Hebrææ flexiles, quotquot in S. Scripturæ Vet. Teſt. libris Hebræâ linguâ ſcriptis extant; quædam etiam particulæ indeclinabiles: deinde voces Chaldææ omnes, quotquot in Danielis & Eſræ capitibus continentur. Voces Hebræas ſuppeditavit nobis è ſuis Concordantiis R. Nathan. » *Idem,* B *in præfatione ſua.*

« Exhibet illud opus Concordantiarum, (inquit Sixtinus Amama) præter Lexici Hebraici omnibus vocibus Biblicis completi abſolutam formam etiam & perfectam Maſoram. Sunt enim (ut ſcribit Waltoous Proleg. VIII. §. 15.) Concordantiæ iſtæ abſolutus & perfectus omnium vocum Biblicarum Theſaurus locupletiſſimus. »

Manuale Concordantiarum Hebræo- C Biblicarum, 4°. Wittebergæ 1653.

Concordantiæ Hebræo-Latinæ Veteris Teſtamenti, quibus ad Origines ſuas ſingulæ voces expenduntur, ratio diverſitatis inter Hebræos, Græcos & Latinos codices diſquiritur, & vulgata editio Latina examinatur, aſſeritur, vindicatur: auctore Joanne Lanovio ex Ordine Minimorum. *Bibl. Minimorum Pariſienſis.*

Concordantiæ particularum Hebræo-Chaldæarum, auctore Chriſtiano Nol- D dio, fol. Hafniæ 1675. 4°. Ibid. 1679.

Fons Sion ſive Concordantiarum Hebraicarum & Chaldaicarum Jo. Buxtorfii epitome ad inſtar Lexici, auctore Chriſtiano Ravio, 8°. Berolini 1677.

Epitome Concordantiarum Bibliorum Hebræo-Græco-Germanicorum 2. partibus abſoluta, qoarum prior voces omnes Hæbraicas & Chaldaicas Veteris Teſtamenti; poſterior Græcas Nov. Teſt. & quæ in verſione L X X. Interpretum leguntur exhibet, cum ſignificatis Germanicis è verſione Lutheri, au- E thore Friderico Lanckiſch. 4°. Lipſiæ & Francofurti 1680.

Theſauros linguæ ſanctæ ſeu Concordantiale Lexicon Hebræo-Latino-Biblicum, unà cum Concordantiis Hebraicis, in quibus univerſæ & ſingulæ voces Hebræo-Biblicæ cum locis ſuis, quibus in textu occurrunt, enarratæ ſunt & expoſitæ, &c. à Guillelmo. Roberſon, 4°. Londini 1680.

Concordantiæ Hebræo-ſacræ juxta ſeriem cujuſque conſtructionis Syntacticæ, auctore Antonio Laymanno, fol. 1681.

CONCORDANTIÆ
Chaldaicæ & Syriacæ.

Concordantiæ Chaldaicæ Veteris Teſtamenti. V. *ſupra Concord. Hebr. ad An.* 1621. 1632. 1675. 1676. 1677.

Concordant. Chald. & Syr. ex Dan. & Eſræ capitibus Chald. ſcriptis ſtudio Martini Troſtii, 4°. Witteb. 1617.

Concordantiæ Chaldaciæ & Syriacæ Novi Teſtamenti per Davidem Clodium. *Witte in Biographio hiſt. ad an.* 1687.

Lexicon Syriacum Concordantiale Novi Teſtamenti elaboratum à Carolo Schaaf. 4°. Lugd. Batav. 1708.

CONCORDANTIÆ GRÆCÆ.

« Memoratur *de Euthalio Rhodio* » Monacho S. Baſilii, quod ad » induſtriam Hugonis Carenſis Græco » ſermone collegerit opus Concordantia- » rum in univerſa Biblia anno D. 1300. » Hujus authoris meminit Sixtus Senenſis » & ex eo Genebrardus in Chronologia. » *Jo. Buxtorfius præf. Concord. Hebr.*

Concordantiæ Veteris Teſtamenti Græcæ Ebræis vocibus reſpondentes auctore Conrado Kirchero, 2. vol. 4°. Francofurti, Claudii Marnii 1607

Concordantiæ Græcæ Veteris Teſt. Hebraicis vocibus reſpondentes, ſive Conradi Kircheri Concordantiæ inverſæ, 2. vol. fol. *Biblioth. Bodleiana. codd.* 3046-47.

Abrahami Tronmii Concordantiæ Græcæ verſionis vulgo dictæ LXX. Interpretum, cujus voces ſecundùm ordinem elementorum ſermonis Græci digeſtæ recenſentur, contra atque in opere Kircheriano factum fuerat. Leguntur hîc prætereà voces Græcæ pro Hebraicis redditæ ab antiquis omnibus Veteris Teſtamenti Interpretibus; quorum nonniſi fragmenta extant, Aquila, Symmacho, Theodotione ſeu aliis, quorum maximam partem nuper in lucem edidit D. Bernardus de Montfaucon, 2. vol. in fol. Amſtelodami & Trajecti ad Rhenum ſumptibus ſocietatis 1718.

Concordantiæ Græcæ Vet. & Novi Teſtamenti ſtudio Sugdoris. « Diu jam » de hiſce Concordantiis, opere trigin- » ta annorum Rev. Domini Sugdoris Do- » ctoris Johannenſis ſpes nobis facta eſt; » an autem excuſum hoc elegans & à Græ- » cis expectatiſſimum opus fuerit nec ne, » nondum mihi percipere licuit. » *Alex. Helledius p. 7. libri quem inſcripſit* Præſens ſtatus Eccleſiæ Græcæ in 8°. 1714.

Epitome Concordantiarum Græcarum Kircheri, ab Arnoldo Bootio con- A fecta. *Bibl. Segueriana pag.* 37.

Concordantiæ librorum Veteris Teſtamenti Apogryphorum Græco-Danicæ, Kircherianis perfectioris, auctore Franciſco Michaële Vogelio, in 8°. nondum editæ. *Nova Literaria Maris Balthici anni* 1699. *pag.* 210.

Symphonia ſive Novi Teſtamenti Concordantiæ Græcæ, auctore Xiſto Betuleio, fol. Baſileæ 1546.

Concordantiæ Græcæ Novi Teſtamenti ab Henrico Stephano concinnatæ, fol. typis Henr. Stephani 1594. Eædem cum B ſupplemento, fol. Genevæ, typis Pauli Stephani 1600.

Has Concordantias ejus non eſſe conjicit Schmidius in præfatione.

Eadem ſecunda editio auctior, fol. Genevæ, Choüet. 1624.

Concordantiæ Græcæ Novi Teſt. correctiùs, ordinatiùs, diſtinctiùs & pleniùs editæ, operâ Eraſmi Schmidii, *optima editio*, in folio. Wittebergæ Bergeri 1638.

Eadem ſingulari ſtudio reviſa atque jam ab innumeris mendis repurgata, cum nova præfatione Erneſti Salomo- C nis Cypriani, fol. Gothæ, Reyeri 1717.

Concordantiæ Græcæ & Latinæ Nov. Teſtam. ad vulgatam editionem Latinam accommodatæ, & notis ad ſingula loca quæ difficultatem facere poſſunt, illuſtratæ. Auctore Franciſco de la Noüe ex ordine Minimorum. *Bibl. Conventûs Pariſienſis.*

CONCORDANTIÆ LATINÆ.

« Omnium primæ fuerunt Concor- « dantiæ Latinæ, quibus reliquæ « D omnes nativitatis ſuæ debent originem. « Illarum author primus quis fuerit, certò « dici vix poteſt. Manuſcripta Exempla- « ria, ut & primæ illarum editiones nomen « autoris adſcriptum non habent neque « tempus..... Quatuor tamen authores « præcipuè nominari video, à quibus pri- « mordia ceperint. »

« Primus eſt *Antonius* dictus *de Padua* « E B. Franciſci diſcipulus.... qui obiit A. D. « 1231. Hujus auctoris meminerunt plurimi « Scriptores, ſed quod Concordantiarum « fuerit author, nihil produnt. » *Extant tamen Concordantiæ Morales ejuſdem editæ Romæ* 1624. *Pariſiis* 1641.

« Secundus eſt *Hugo Carenſis* ſeu *de S. Caro* ex ordine Prædicatorum primus ad « Cardinalitiam dignitatem evectus: obiit « A. D. 1262..... Hic Biblia univerſa com- « mentariis illuſtraſſe fertur. *Poſt hos Commentarios*, ſcribit Sixtus Senenſis in « Bibliotheca ſancta lib. 4. *primus omnium* « *excogitavit indicem magnum in ſacro-* « *ſancta*

» *ſancta Biblia* Concordantiæ Bi-
» bliæ *prænotatum*, *laborioſum ſanè &*
» *immenſi tædii ac temporis opus*, *ſed ſacro-*
» *rum voluminum ſtudioſis magnopere ne-*
» *ceſſarium*, *&c.* Sixto adſtipulatur An-
» toninus Senenſis, part. 3. Summæ hiſto-
» rialis tit. 19. cap. 5. §. 2.

« Tertius eſt Arlottus, Ordinis Mi-
» norum, qui floruit A. D. 1290. Hujus
» meminerunt Trithemius, Geſnerus &
» Sixtus Senenſis, eique Concordantia-
» rum V. & N. Teſtamenti collectionem
» tribuunt. »

« Quartus eſt Conradus Halberſta-
» dienſis, Ordinis Prædicatorum, de quo
» ſcribit Sixtus Senenſis in Bibl. ſancta,
» *quòd ad imitationem Hugonis Cardinalis*
» *conſimili labore Concordantias Bibliorum*
» *ordinaverit*, *in quibus non ſolùm dictiones*
» *declinabiles*, *quod priùs fecerat Hugo*, *ſed &*
» *omnes indeclinabiles orationis partes juxta*
» *Alphabeti ſeriem adjecerit.* Floruit & hic
» A.D.1290. juxta Senenſ.&Trithemium.»

« Tempore Conſilii Baſileenſis anno
» 1430. *Joannes de Segovia*, vel ut alii *de*
» *Secubia* Th. Dr. & Canonicus Toleta-
» nus ſeparato volumine particularum in-
» declinabilium Indicem ſeu Concordan-
» tias copioſas congeſſit, & in præfatio-
» ne expreſsè ſcribit, *particulas illas in*
» *majoribus Concordantiis tum non repertas*
» *fuiſſe* (*deinde occaſionem hujus laboris*
» *Buxtorfius hic indicat* :) Totum autem
» opus quinquennii ſpatio ad umbilicum
» & ultimam ſuam perfectionem ab ipſo
» perductum fuit. »

Hæc ex Jo. Buxtorfio in præfat. Concordantiarum Hebraicarum.

Rem alio modo narrat Joannes Trithemius tom. 2. Chronici Hirſaugenſis p. 65. his verbis : « Concordantias Bibliæ V.
» & N. Teſtamenti, quas *Repertorium* haud
» impropriè nuncupamus, ipſe (*Conradus*
» *Halberſtadienſis*,) primus juxta ordinem
» Alphabeti excogitaſſe dicitur...... Poſt
» plures annos hoc ipſum Bibliæ reperto-
» rium per multos viros eruditos fuit am-
» pliatum & maximè tempore Concilii
» Baſileenſis per Joannem de Raguſio,
» deinde Gualtherum Scotum, ac poſtre-
» mò per Joannem de Secubia S. Th. Do-
» ctorem ſtudioſiſſimè conſummatum eſt,
» & in ea forma, qua nunc impreſſum cer-
» nitur, perfectum. » *Hæc ille.*

« Hæc eſt tota & certa Concordan-
» tiarum ſacræ Bibliothecæ Hiſtoria. Hugo
» de ſancto Charo primus aggreſſus eſt,
» & ope ſuorum ſodalium perfecit locis
» tantùm indicatis. Joannes de Derling-
» tonia & Richardus de Staveneſby &
» alii Angli ſodales auxerunt ad loca in-
» dicata adjectis S. Scripturæ ſententiis;

A ſed plerumque longioribus: Hæ duæ «
priores editiones dictæ ſunt *Concordan-* «
tiæ S. Jacobi. Conradus de Halberſtat «
tertiam ſuſcepit brevioribus capitibus «
per quatuor tantùm litteras diſtinctis, «
& ſententiis Scripturæ ex parte reciſis, «
ſicque commodiorem & leviorem red- «
didit: ſeculo verò XV. circiter medio «
Joannes de Raguſio particularum inde- «
clinabilium in prioribus omiſſarum alte- «
ras Concordantias tentavit, & ope A- «
manuenſium perfecit: adeo ut ſi quæ «
B utilitas ex hoc opere, quæ quidem fuit «
maxima, tota Ordini Prædicatorum de- «
beatur. » *Jac. Echard. Script. Ord. Prædic. ſeculo 13. tom. 1. pag. 207.*

Concordantiæ Bibliorum & Canonum, fol. Bononiæ, Hugonis de Colonia 1479. 1486.

Concordantiæ Magnæ, fol. Norimbergæ, Antonii Coburger 1485. 1487.

Concordantiæ Bibliorum, ſtudio Joan. Nivicellenſis, fol. Baſileæ 1489.

Concordantiæ majores cum declinabilium tum indeclinabilium utriuſque Teſtam. dictionum præmiſſa præfatione Jo. Frobenii editoris, pars ſecunda quæ dictionum indeclinabilium Concordantias continet, à Joanne de Secubia, fol. Baſileæ, Frobenii 1496. 1523. 1525. 1526.

C

Concordantiæ in folio. Apud Hæredes Vegelii 1500.

Index Alphabeticus ex ſingulis libris & capitibus tam Veteris quàm Novi Teſtamenti, auctore Gabriele Bruno. V. *Biblia Latina* Baſileæ 1514.

Magnæ Concordantiæ S. Scripturæ,
D fol. Lugduni, Mareſchal. 1516. 1528.

Concordantiæ majores S. Scripturæ, ſtudio Jo. Schotti, fol. Argentor. 1526.

Index utriuſque Teſtamenti, 8°. Antuerpiæ, Joan. Steelſii 1534.

Biblia Alphabetica ſeu Concordantiæ Bibliorum ita digeſtæ, ut, ſub qualibet Alphabetici ordinis litera, utriuſque Teſtamenti authoritates à monoſyllabis incipientes reperiantur. Opus majoribus, ut vocant, Concordantiis longè tum locupletius, tum perfectius, auctore Henrico Regio, 4°. Coloniæ 1535.

E Index Bibliorum ſeu Epitome hiſtoriarum ſacrarum, &c. ab Conrado Pellicano, fol. Tiguri 1537.

Index copioſiſſimus Veteris & Novi Teſtamenti, ſtudio Roberti Stephani. 8°. Pariſiis ejuſdem typis 1540.

Concordantiæ majores, 4°. Lugd. Giuntæ, Gryphii 1540. In fol. Baſileæ 1543.

Concordantiæ breviores, 8°. Pariſiis 1544.

Index Vet. & Nov. Teſtamenti, 8°. Venetiis, ad inſigne Spei 1544.

Magnæ Concordantiæ à Franciſco Arola recognitæ, 4°. Lugduni, Gryphii 1551.

Concordantiæ Bibliorum innumeris locis recognitæ à Joan. Gaſtio, fol. Baſileæ 1551.

Concordantiæ breviores omnium ferè materiarum, per Ant. Konygſtein, 2. vol. 8°. Coloniæ 1550. Pariſiis 1551-52.

Concordantiæ utriuſque Teſtam ſtudio Rob. Stephani, fol. Pariſiis 1555.

Inventarium in Nov. Teſtamentum, vulgò Concordantias vocant, auctore Tacito Nic. Zegero, in 8o. Antuerpiæ 1558. 1566. .607.

Sacrorum Bibliorum abſolutiſſimus Index quem Concordantias majores vocant, fol. Baſileæ, Hervagii 1561. 1568.

Concordantiæ utriuſque Teſtamenti, per Joan. Benedictum, fol. Pariſiis 1562.

Concordantiæ Bibliorum novæ, integræ, 4°. Antuerpiæ, Arnoldi Birckmanni 1567.

Index Biblicus ad certa capita ordine alphabetico diſpoſitus, 8°. Antuerpiæ 1571.

Concordantiarum S. Scripturæ œconomia methodica, à Georgio Bulloco, in fol. Ibid. Plantin. 1572.

Concordantiæ Bibliorum, 8o. Ibid. Plantini 1581. 4°. Ibid. iiſdem typis 1585.

Concordantiæ Bibliorum repurgatæ & locupletatæ, in 4°. Lugd. apud Juntas 1586.

Concordantiæ Bibliorum juxta recognitionem Clementinam, 4o. Antuerpiæ 1599.

Concordantiæ Bibliorum maximæ, ſtudio Claudii Mannii, fol. Francofurti, apud Wechelios 1600.

Concordantiæ Bibliorum, 4o. Lugduni, 1603.

Concordantiæ Bibliorum unà cum annotationibus Franciſci Lucæ Brugenſis, fol. Antuerpiæ 1606. In 4°. Antuerpiæ, Lugduni, Venetiis 1612. Lugduni 1615.

Concordantiæ ſacr. Bibliorum Vulgatæ editionis, Hugone Cardinali authore, ad recognitionem juſſu Sixti V. Pont. Max Bibliis adhibitam recenſitæ & emendatæ, operâ & ſtudio Franciſci Lucæ Brugenſis, fol. Antuerpiæ, Moreti 1617. 4o Genevæ & Francof. 1625. 4o. Pariſiis Dion. de la Nouë 1635. 1638. 4o. Ibidem, Seb. Cramoiſy 1646.

Concordantiæ ſacrorum Bibliorum duobus alphabetis altero dictionum variabilium, invariabilium altero abſolutiſſimæ: ſtudio & operâ Gaſpari de Zamora S. I. in folio. Romæ, Zanetti 1627.

Eædem ab Huberto Phaleſio recognitæ, fol. Antuerp., Moreti 1642. 4°. Lugd. Juilleron 1649. 1652. 4°. Pariſiis, apud Societatem 1656. 4°. Lugduni 1667.

Eædem ad antiquos & novos codices collatæ, opera Thelogorum Lovanienſium, 4°. Coloniæ 1629. fol. Coloniæ 1661. 4°. Ibid. 1663.

Eædem ab Hub. Phaleſio recognitæ, in 8°. majori. Coloniæ Agrippinæ, Balthaſaris ab Egmond 1684. Moguntiæ 1685. in 4°. Lugduni 1687. 1700.

Eædem nunc denuò curâ & ſtudio Jo. Georgii Siberbaur recognitæ, 4o. Viennæ Auſtriæ, Mart. Endteri 1700.

Concordantiæ Bibliorum maximæ, fol. Francofurti & Hanoviæ 1618.

Index Biblicus, ſtudio Joan. Piſcatoris, 8o. Herbornæ 1622.

Index Bibliorum quadruplex generalis, 8o. Lugduni Batavorum 1623.

Index in ſacra Biblia locupletiſſimus ex Latina verſione Tremellii quoad Vetus, & Bezæ quoad Nov. Teſtam. per Paulum Toſſanum, fol. Francof. 1624.

Concordantiæ Bibliorum Morales cum annotationibus S. Antonii de Padua, edente Luca Vadingo, in 4o. Romæ, Ciaconii 1624. Coloniæ 1647. Eædem V. *ejus opera* fol. Pariſiis 1642.

Concordantiæ Bibliorum morales & hiſtoricæ, auctore Petro Eulard, in 4°. Antuerpiæ 1625.

Concordantiæ ſacrorum Bibliorum majores duobus alphabetis, altero dictionum variabilium, invariabilium altero abſolutiſſimæ cum narratione de iiſdem Concordantiis per Gaſparem de Zamora, S. I. *editio copioſiſſima, at nimium in varia diviſa membra*, fol. Romæ, Zanetti 1627.

Index Novi Teſtamenti, auctore Michaële Crellio, 12. Altemburgi 1645.

Lexicon Concordantiale Bibliorum, auctore Paulo Toſſano, auctum cura Jani Fabricii Clozii, fol. Francof. 1681.

Inventarium in Teſtam. Novum, vulgò Concordantia vocant, operâ Nicolai Zegeri, 8°. Antuerpiæ 1607.

Concordantiæ utriuſque Teſtamenti generales, à Petro de Beſſe emendatæ, fol. Pariſiis 1611.

Concordantiæ Bibliorum perfectæ, fol. Coloniæ 1611.

Eædem repurgatæ & locupletatæ, 4°. Genevæ 1612.

Doctrinale Bibliorum Harmonicum, ſive index ad inſtar Concordantiarum, auctore Georgio Vito, fol. Lavingæ 1613. Wittebergæ 1614.

CONCORDANTIÆ GALLICÆ.

Index præcipuarum materiarum à Matthæo Gravelin confectus, Gal-

licè. V. *Biblia Neocomi edita* 1535. *& ſequentes Bibliorum Genevenſium editiones.*

Idem auctus & emendatus, 4°. Lugduni 1546.

Idem per locos communes & ordine alphabetico diſpoſitus, Gallicè, in 8°. typis Thomæ Courteau 1561. In folio, Genevæ 1564.

CONCORDANTIÆ Germanicæ.

INdex Germanicus in Biblia in ordine litterarum Bibliis Germanicis Tiguri jam aliquoties in majori forma impreſſis præfixus, auctore Georgio Mangolt. *Anonymus prodiit, inquit Geſnerus in Pandectis de Theol. tit.* 2. *pag.* 9.

Concordantiæ Bibliorum Germanicorum à Leonardo Brunnero confectæ, fol. Argentorati 1546.

Concordantiæ Germanicæ verſionis Lutheri, auctore Petro Patiente, in fol. Francofurti 1571.

Eædem, per Lucam Stockelium, 4°. Herbornæ 1606.

Eædem auctore Conrado Agricola, fol. Francofurti 1610. 1621. 1658. 1674.

Eædem, à Joanne Piſcatore collectæ, 4°. Herbornæ 1610.

Eædem à Jo. Fabro collectæ, Ingolſtadii 1615.

Eædem, per Paulum Crellium, fol. Francof. 1627.

Eædem curâ Danielis Feſſelii editæ, fol. Ibidem 1662.

Eædem, *ſub titulo*, Scriptura ſeu Stella Cœlorum, auctore Joanne Jano, in folio. Francofurti 1650.

Eædem Conradi Agricolæ emendatæ, ſtudio Chriſtoph. Zeiſſii, in folio. Francofurti 1653.

Eædem à Martino Gumbrecht confectæ, fol. Dreſdæ 1654.

Supplementum Concordiarum Biblicarum Conradi Agricolæ, auctore Chriſtophoro Zeiſſio, 4°. Francofurti 1664.

Concordantiæ Erneſtinæ, ſive novæ Concordantiæ Germanicæ, Hebraicæ & Græcæ, auctore Friderico Lankiſchio, fol. Lipſiæ 1677. 1688. 1696. 1705.

Hæ Concordantiæ dicuntur Erneſtinæ quia Seren. Erneſti Pii Saxonici Ducis auſpiciis factæ ſunt.

Concordantiæ Bibliorum, ſtudio Georgii Michaëlis, 8°. Lipſiæ 1707.

CONCORDANTIÆ BELGICÆ.

COncordantiæ Bibliorum Belgicorum per Petrum Janz Twiſck Mennonitam. *Joan. Henr. Ottius p.* 233. *hiſt. Anabapt.* fol. Hoorn 1615. Harlemii 1648.

Concordantiæ Belgicæ per Sebaſtian. Dranck, fol. Harlemii 1618.

Concordantiæ Bibliorum Veteris Teſtamenti, inceptæ per Joannem Martinium Dantiſcanum, & abſolutæ per Abrahamum Trommium, 2. vol. fol. Amſtelodami 1685-92.

CONCORDANTIÆ SUECICÆ.

COncordantiæ Biblicæ ex Germanico in Suecicum idioma ab Achacio Rahamb tranſlatæ Holmiæ ſub prælo ſudant per partes edendæ, ex quibus nuper litera A. prodiit in folio. *pag.* 39. *Holmiæ literatæ in* 4°. *anno* 1707. *editæ.*

Concordantiæ Sueco-Ebraicæ & Græcæ, auctore Laurentio Halenio, cujus ſpecimen editum eſt, in fol. formâ maximâ. « Spes eſt (*inquit illuſtriſſimus Benzelius*) confecto bello Moſcovitico, regiis ſumptibus, 2. vol. prodituras eſſe.»

CONCORDANTIÆ ANGLICÆ.

COncordantiæ Bibliorum Anglicorum, per Marbeeke fol. Londini, Graffton 1550.

Aliæ, per T. W. in 8°. London. 1579.

Eædem morales per Guillelm. Kingth. Londini 1610. Indices Biblici, in 4°. Ibidem 1613.

Concordantiæ Bibliorum per Clementem Cotton, in fol. Londini 1618. 1625. 1631. in 4°. Ibid. 1635.

Eædem auctæ per Samuelem Newman, fol. Londini 1643.

Theſaurus Biblicus ſeu Concordantiæ Biblicæ, fol. Ibid. 1644. 1650. 1658.

Concordantiæ Biblicæ per Robertum Wickins, 4°. Oxonii 1647. In 8°. ibid. 1655.

Regale propugnaculum S. Scripturæ ſive Concordantiæ Bibliorum, 8°. Londini 1649.

Index Biblicus Mulbingii Angli. 8°. Londini 1666.

Concordantiæ Bibliorum per Vavaſſorem Powel, 8°. Londini 1671.

Eædem cum commendatione Joannis Owen, 8°. Londini 1673.

Concordantiæ ſeu Index Biblicus per Downam, 12. Londini, Harn.

Concordantiæ Bibliorum Anglicorum, in fol. Cantabrigiæ 1689.

CONCORDANTIÆ SLAVICÆ.

COncordantiæ Slavicæ curâ Eliæ Kopieuvicz Typographi Amſtelodam. brevi edendæ. *Memoria Trevoltianæ Art.* 139. *Septemb.* 1711.

ARTICULUS XI.

PRÆCIPUÆ VARIANTIUM LECTIONUM COLLECTIONES.

De Origine variantium Lectionum.

VAriantes in *utriuſque* Teſtamenti
textu lectiones dari (*ſic ſua ordi-
tur prolegomena variantium lectionum in
Matthæum Jo. Saubert. pag.* 1.) uſus do-
cet quotidianus , atque ex mſſ. & im-
preſſis codicibus dudum comprobarunt
viri eruditi. «Cùm enim ſacri illius tex-
» tùs autographa in manibus non verſen-
» tur ampliùs , ſed apographa , exarata ab
» hominibus humanæ imbecillitati atque
» adeo erroribus obnoxiis; neque ſapientiæ
» divinæ viſum ſit deſcriptores ac librarios,
» ita uti ipſos Auctores , ab omni erroris
» labe ſervare immunes : factum inde eſt ,
» ut ignorantiâ aut præcipitantiâ illorum
» leviores quædam labeculæ in diverſos
» irreperent codices , cum quorum nume-
» ro numerus etiam earum ſenſim accre-
» vit. Ita tamen divina invigilavit provi-
» dentia , Eccleſiæque diligentia , ut in
» iis quæ ad ſalutem neceſſaria ſunt , quæ
» ad fidem ac mores ſpectant , omnia ſint
» pura ac integra.
» Variantes verò illæ , uti diverſæ ſunt
» ætatis , ita diverſi procul dubio ſunt ge-
» neris.
» Et primum quidem conjectura haud
» levi licebit advertere , variarum pluſcu-
» las originem petiiſſe ex induſtria lecto-
» rum, & deſidia inertiaque deſcriptorum.
» Illos nimirum codice Græco uſos ipſa
» (*hæc de Nov. Teſtam. dicuntur*) textûs
» vocabula in margine expoſuiſſe per ſy-
» nonyma aut penè idem ſignificantia ,
» quas notas hos (deſcriptores inquam)
» in ſuo codice vel ipſi inſeruiſſe textui ,
» vel ad paginæ oram ſimiliter adnotaſſe ,
» & pro variantibus habuiſſe , ſive ipſos ,
» ſive poſtmodum alios non videtur eſſe
» improbabile.
» *Pag.* 3. Quandoque vocabulum textûs
» non ſynonymo, ſed planè alio ad melio-
» rem ſententiæ intellectum fortè decla-
» rarunt in margine ; qualia vel ab imperi-
» tis textuali lectioni potuerunt ſubſtitui ,
» vel in margine relicta pro variis haberi.
» *pag.* 4. Par ratio eſt ſicubi ex priſcis qui-
» dam in ſuis codicibus non ſubſtraverunt
» vocabulis vocabula , ſed iis quæ in textu
» erant , ſalvis ac remanentibus addide-
» runt unum vel plura , uberioris explica-
» tionis ergo , etſi judicio interdum minùs
A limato. *pag.* 5. His ita præcognitis jam «
porrò obſervamus , iſtiuſmodi expoſi- «
tiones , quas hodiè pro variis habent , ad «
marginem nonnullibi naſci potuiſſe, cùm «
Ebraiſmus , aut figurata in textu occur- «
reret locutio ; cui illuſtrandæ hujus il- «
liuſve codicis poſſeſſor appoſuit locutio- «
nem planam atque ſimplicem. *pag.* 7. «
Huc referendum , quod locis Scripturæ «
ſuppreſſo auctoris nomine citatis curio- «
ſus lector nomen in margine memoriæ «
cauſa adſcripſerit , quod dehinc ab aliis «
B fortè inter varias eſt relatum. Sic etiam «
nomina propria ſenſui explanando inter «
varias videntur addita vel ex anteceden- «
tibus repetita. «
Pag. 7. Aliam variarum claſſem ſtru- «
xiſſe videtur , licet interdum minùs feli- «
citer , facta à lectoribus locorum , pa- «
rallela putabant , inter ſe collatio , ubi «
vel ex eodem vel ex aliis Evangeliſtis , «
modo ſingulæ voces , modo integræ »
phraſes ac ſententiæ ad marginem fuere «
adſcriptæ , & ab aliis fortè deinceps ha- «
bitæ pro variis. *pag.* 14. Novum varia- «
C rum genus introduxiſſe videtur , in pro- «
priis hominum locorumque nominibus , «
itidemque vocabulis Ebraicis deſcriben- «
dis dialectorum diverſitas , & hinc nata «
diverſimoda pronuntiandi ratio quæ pro «
regionum varietate obtinuit. *pag.*20. De- «
nique meretur obſervari vetuſtiſſimos «
codices (*id de Græcis & Latinis intelli-* «
gendum eſt) exaratos eſſe litteris illis ma- «
joribus & uncialibus , ſine additis ſpiri- «
tibus ac accentibus , & ſine vocum di- «
ſtinctione ; unde qui minoribus textum «
literis deſcripſerunt , genuinæ lectionis «
alicubi ignari permutarunt inter ſe *quæ-* «
D *dam vocabula* , ex quo hujuſmodi va- «
riarum lectionum emerſerunt pluſculæ. «
(*Horum omnium exempla hîc proferuntur.*) «
pag. 22. Ex his quæ hactenus diſſeruimus, «
liquidò poteſt patere , quo loco haben- «
dæ , cujuſve authoritatis reputandæ ſint «
quàm plurimæ marginalium illarum «
lectionum , quas docti & induſtrii lecto- «
res in diverſis codicibus obſervarunt , & «
multæ editiones expreſsè oſtentant , vul- «
goque varias nuncupant. » *Hactenus*
E *Joan. Saubertus ex cujus opere non cuique
obvio hæc paulò fuſiora de origine & cauſis
variarum lectionum , veluti hujus ſectio-
nis præfatiunculam, hîc exſcribere placuit.*
« Hoc vitio ut plurimùm laborant , «
qui variantes codicum mſc. lectiones edi- «
derunt , quòd quales ſint hi codices , an «
antiqui , an bonæ notæ , non indicent. «
Illud autem accidit , quòd qui eos lau- «
dant , ipſos aliquando non inſpexerint «
aut non examinaverint. » *Rich. Simon* «
cap. 29. *Hiſt. crit. textûs N. T. pag.* 341.

Programma Jo. Frid. Mayeri, de variis S. Scripturæ lectionibus unde ortæ, & an certitudinem ſacri codicis lædant. 4°. Gryphiſwaldiæ 1702.

« Non inutile eſt (*inquit Jo. Alb. Fa-* » *bricius lib. 4. cap. 5. Biblioth. Gr.*) varias » codicum lectiones, ſi ſobriè fiat conſu- » lere, non modò, ut quantùm fieri liceat, » adhibito judicio critico, genuinas ab alie- » nis ſeparemus; ſed etiam ut rationes » quibus Interpretes ſacrorum librorum » plerique ſive Veteres ſive recentes, paſ- » ſim uſi ſunt, intelligamus ad eos tuen- » dos, vel excuſandos, vel explicandos, » vel denique redarguendos. »

VARIÆ LECTIONES Hebraicæ.

סיג לתורה i. e. Sepes Legis. Liber R. Meir F. Theodori Levitæ (*qui obiit an. Chr.* 1244.) de Maſora. *Sabtai Bibliotheca Rabbinica.*

ספר מפתח Liber clavis: liber Maſoreticus R. Levi Laniado Cæſaraugustani. *Sabtai ibidem* ח *pag.* רט.

עט סופר i. e. Cœlum Scribæ. Tractatus S. David F. Joſeph Kimhi, de Maſora & accentibus, Hebraicè. *Elias Levita in Tabulis fractis & Manahem de Lonzano.*

טעמי המסורת i. e. Rationes in Maſoram ſeu obſervationes criticæ R. Meir F. Baruch, Germani (*qui obiit an. Chr.* 1310.) circa textum Biblicum, codex in 8°. *Bibl. Vaticana num.* 183. & 344. *Bartoloccius tom. 4. Biblioth. Rabbinic. pag.* 16.

Maſora utraque magna & parva, ſtudio R. Jacob filii Hhajim collecta ex codicibus mſſ. cum ejus præfatione de varietate lectionis & correctionis. V. *Biblia Rabbinica* 1526. 1549. 1568. 1617. 1619. V. *Biblia Hebræa* 1647. 1677.

« *Maſoram* primus typis edidit cum tex- » tu Hebræo Bombergus Typographus » celebris Venetus, uſus in hoc operâ Ju- » dæi illius Tunctani R. Jacob ben Chaüm » quem magnâ ſummâ conduxit, qui col- » lectis undique & collatis notis Maſore- » thicis, ſive per libros ſeparatim, ſive » cum textu conjunctim ſcriptis, & poſt » plurima errata correcta, in hodiernam » formam reduxit, qoam in Bibliis Vene- » tis videmus, multis quidem erroribus » conſperſam, quos tamen magna ex parte » correxit Buxtorfius in Bibliis ſuis. » *Walton Proleg. VIII.* §. 11.

מסורת המסורת, ſive traditio doctrinæ circa textum ſacrum Hebræum, genuinæ ejus lectioni inſerviens, auctore R. Elia Levita, Hebraicè, 4°. Venetiis 298. (1538.

Idem liber Hebraicè, cum punctis vocalibus & locorum verſione, à Sebaſt. Munſtero, 8°. Baſileæ 1539.

Ex præfatione Munſteri: « Exemplar « Elianum Venetiis impreſſum corruptiſſi- « mum fuit, ut ille plura quam ducenta « errata in eo ſignaverit; & tamen vix me- « diam partem ſignaverit. Ubi in noſtro « exemplari erratum eſt, in paucis tantùm « nonnunquam erratum eſt. » *Omiſſi ſunt in hac editione plerique locorum S. Scripturæ indices qui ad marginem Editionis Venetæ leguntur.*

אות אמת i. e. Signum veritatis Liber criticus, continens expoſitionem dictionum peregrinarum & varias lectiones ex libris *Medraſim* in universa Biblia, auctore R. Meir Bombonaſſe, Hebraicè, in fol. Theſſalonicæ 325. (1565. 5355. (1595. Pragæ 384. (1624. 400. (1640.

שמן ששון Oleum lætitiæ: Liber Maſorethicus mſ. quem R. Menachem Lonzano in limine *Or Tora* qui in ejus שתי ידות extat; & ſæpe aliàs allegat ac in calce libri eo ſe inprimis uſum eſſe profitetur. *Jo. Chriſt. Wolphius pag.* 572. *Bibl. Hebraica.*

מנחה כהן i. e. Munus Sacerdotis. Collectanea Maſorethica in quinque libros Moſis, in quibus diverſæ lectiones, ope præſertim Maſoræ, primæ ſinceritati reſtituuntur, auctore R. Joſeph F. R. Senior Haccohen, Hebraicè, 8°. Giſmi propè Conſtantinopolim 358. (1598.

ספר מסרת Liber Maſoræ ſeu doctrinæ criticæ circa textum ſacrum editus, ſtudio Joſeph F. Samuelis Aben Rei, *aliis* F. Dias, Hebr. 4°. Venetiis 367. (1607.

In hoc libro oſtenditur exemplis 35. nullam vocem aut phraſim, remve ullam in Scriptura occurrere aut repeti fruſtra, ſed certo conſilio, certiſque de cauſis afferri.

Commentarius Maſorethicus R. Eliæ Levitæ, Germani, & R. Semaleki Fil. Hhaiim Seſ. quo exponuntur omnia Scriptionis compendia quæ in Maſora, per totum ſacrum codicem occurrunt, Hebr. 4°. Pragæ 376. (1610.

פרוש המסורה Commentarius R. Jacob F. Iſaac in Maſoram, libellus continens ea quæ prætermiſit R. Elias Bahur in libro dicto Fragmenta Tabularum, Hebr. 4°. Lublini 376. (1616.

Idem auctior, ſtudio Judæ filii Auctoris. Ibid. 405. (1645. Amſtelodami 410. (1650. in 8°. Ibidem 463. (1703. in 4°. Halis Saxonum 471. (1711.

Joannis Buxtorfii *Patris* Tiberias ſive Commentarius Maſorethicus, quo primùm explicatur, quid Maſora ſit: tum hiſtoria Maſoretharum ex Hebræo-

rum annalibus excutitur. Secundò clavis Maſoræ traditur. Denique analytica Maſoræ explicatio in caput I. Geneſeos proponitur, in fol. & 4°. Baſileæ 1620.

Idem (quo *tertio loco* caſtigationes innumerorum mendorum per univerſam Maſoram proponuntur) recognitus & additamentis non paucis hinc inde locupletatus à Jo. Buxtorfio filio, fol. & 4°. Ibid. 1665.

שיר ידידות Canticum dilectarum commentarius in Maſoram auctore R. Jedidia Golieb filio Abraham, Hebr. 4°. Cracoviæ 404. (1644.

מסורת הברית הגדול Maſora fœderis magna. Liber ejuſdem argumenti quo mille ſexcentæ & quinquaginta obſervationes Maſorethicæ ſecundum ordinem librorum Biblicorum illuſtrantur, Hebr. auctore R. Meir fil. Abraham Angela, in folio Mantuæ 382. (1622.

מסורת הברית Traditio fœderis. Liber Maſorethicus in quo ſeptingentæ obſervationes Maſorethicæ explicantur ſecundùm ordinem alphabeticum Hebr. eod. auctore, 4°. Cracoviæ 379. (1619.

Variantes lectiones inter Judæos Orientales ſeu Babylonios & Occidentales ſeu Paleſtinos. « De antiquitate ha-
» rum varietatum fatentur, (*inquit Wal-*
» *tonus proleg.* 8. §. 27.) qui maximè in
» Hebræorum ſcriptis verſati ſunt, ſibi
» non conſtare, quando collectæ fuerint.
» Felix Pratenſis primus eas publicavit in
» Bibl. Venetorum editione anni 1518. Un-
» de hunc indicem habuerit, vel à quo
» collectus ſit, non exprimit; videntur le-
» ctiones tamen eſſe antiquæ & punctorum
» vocalium inventionem præceſſiſſe, ut af-
» firmat Elias præfat. 3. in Maſoram, cùm
» omnes ſint circa litteras & voces, nullæ
» circa puncta & accentus. Numerantur
» 210. quarum nulla eſt in Lege. Catalo-
» gus earum refertur in Bibliis Rabbinicis
» & in Polyglottis Londinenſibus, tomo
» 6. » *Ita Waltonus.*

Variantes lectiones inter Ben Aſcher & Ben Nephthali. R. Aaron F. R. Moſis de Tribu Aſer & R. Jacob. F. Nephthali fuerunt Principes ſeu Rectores Academiarum. « Uterque floruit anno Chriſti
» 1034. & codicem proprium, quàm emen-
» datiſſimè potuit, conſcripſit; quem pu-
» blici juris fecit, ut ex eis reliqui ſuorum
» ſequacium corrigerentur. Differentia
» inter illas lectiones non eſt circa literas
» & voces, ſed de punctis quibuſdam,
» maximè verò de accentibus. Hinc con-
» ſtat (*pergit Waltonus ibidem*) lectiones
» iſtas grammaticales tantùm rixas fuiſſe,
» nulliuſque momenti, cùm ſenſus idem
» ſit in utraque lectione, & cùm circa pun-
cta & accentus verſentur. Extra dubium «
ponit Elias, annotatas fuiſſe has varie- «
tates poſtquam puncta & accentus inven- «
ta eſſent. Numerantur verò 864 Illa- «
rum catalogus extat in Bibliis Rabbini- «
cis, in Polyglottis Antuerpienſibus & «
Londinenſibus, (in iis autem ex mſc. co- «
dice antiquo in aliquibus auctus & in «
meliorem ordinem digeſtus,) & alibi «
paſſim. » *Ita Waltonus ibidem.*

De variis hujuſmodi lectionibus juvat integrum afferre Eliæ Levitæ teſtimonium ex 3. præfatione Maſoreth Hammaſoreth pag. 17. « Differentiæ inter eos (*ſc. Ju-* «
dæos Orientales & Occidentales) ſunt in «
dictionibus & litteris, in diverſimodè «
ſcriptis & lectis & in defectivis, non au- «
tem in punctis & accentibus. Et hoc ar- «
gumento eſt differentias iſtas ſcriptas «
fuiſſe, antequam inventa eſſent puncta & «
accentus. Verùm differentiæ inter Ben «
Aſer & Ben Nephthali, quæ ſunt tantùm «
de punctis & accentibus, nullum dubium «
eſt quin ſcriptæ fuerint poſt punctorum «
& accentuum inventionem, quod eſt «
facile intellectu. » *Hæc Elias.*

נתיבות עולם i. e. Semitæ ſæculi. Tractatus R. Manahem F. Moſis Rabba de Keri & Ketib. juxta ordinem univerſi codicis ſacri Hebr. *Sabtai Bibl. Rabbin. num.* 58. *pag.* 55.

Catalogus eorum quæ in utroque Teſt. aliter ſcripta ſunt vitio ſcriptorum quàm in Hebræo & Græco & quibuſdam Bibliis antiquis, auctore Alph. de Zamora. V. *Tom.* VI. *Bibl. Polygl. Complutenſium.*

Variæ lectiones textûs Hebraici cum præfatione Benedicti Ariæ Montani de varia in libris Hebraicis lectione ac de Maſſoreth ratione atque uſu. V. *Bibl. Polyglott. Antuerp. Apparatus.*

Ben. Arias Montanus in hac præfatione hujus varietatis rationem aſſignat. « Ma- «
xima (inquit) in his lectionibus varie- «
tatis pars, in hujuſmodi punctorum diſ- «
crepantia conſiſtit: ut toto hujus *Maſ-* «
ſoreth ſive variarum lectionum volumine «
demonſtratur. *Deinde*, Eſt etiam aliud «
varietatis genus in iis conſonantibus li- «
teris quæ vel pronunciationis affinitate, «
vel figuræ ſimilitudine quàm proximè «
aliæ ad alias referuntur. *Poſtea*, Eſt alia «
quoque varietas, quæ tametſi rarioribus «
exemplis deprehendatur, tamen plus vel «
dubitationis vel negotii afferre legenti- «
bus poſſit ad germanæ lectionis ſtatuen- «
dam rationem. Id verò genus eſt cum «
verba omninò & voce & ſignificatione «
diſſimilia indicantur, alterum in textu «
ipſo lectionis, alterum in margine. *Ac* «
tandem: Hæc quam expoſuimus, om- «
nium in Hebraica lectione varietatum «

» ſumma eſt, quas diligentiſſimè obſerva-
» tas, collectas & enumeratas à multis an-
» nis, quarum certa ratio nondum con-
» ſtat ad noſtra uſque tempora in omnibus
» mſſ. Bibliorum exemplaribus quæ vel in
» Africa vel in Aſia, vel in Europa ſunt,
» ſine ulla diſcrepantia adſcripta, magna
» cum legentium omnium admiratione
» videntur. »

Liber Hebraicarum lectionum, authore Joanne Maldonato, (in quo author variantes textus Hebraici lectiones & à Græco diſcrepantes recenſet:) *Hujus ipſe meminit cap. 13. verſ. 15. in Evang. Matthæi.*

Sixtini Amama diſſertatio de Keti & Chetib i. e. variis lectionibus, &c. V. *ejus coronis ad Grammat. Martino-Buxtorfianam.* in 8°. Amſtelodami 1635.

Inſerta eſt quoque libro 3. Antibarbari Biblici ejuſdem, in 4°. Franckeræ 1628. 1656. Hamburgi 1707.

אור תורה i. e. Lux Legis. Ordinatio ſeu correctio Scribarum, liber criticus in quo expenduntur ex decem antiquis codicibus mſc. variæ lectiones textus Hebraici, auctore R. Manahem de Lonzano, Hebr. 4°. Conſtantinopoli. Venetiis 378. (1618. Amſtelodami 419. (1659.

R. Manahem de Lonzano ſcripſit librum, cui titulus: שתי ידות Duæ manus, hujus libri duæ ſunt partes, altera יד עני manus pauperis, altera יד המלך manus Regis dicta. Prior illa quinque habet digitos, quorum I. אור תורה Lux legis liber Maſſoreticus. Ipſe auctor in calce profitetur ſe monita ſua inprimis hauſiſſe ex codd. mſſ. Hiſpanicis, tum verò libro מסורת quem ſcripſit חרמה itemque ex קרית ספר R. Meir & עט סופר R. Kimchii, ac denique ששון משן *Joan. Chriſtoph. Wolphius pag. 765. & 766. Bibl. Hebraica.*

Joan. Morinus in Epiſt. ad Jo. Buxtorfium quæ legitur in antiq. Eccl. Orientalis pag. 525. loquens de hoc libro hæc addit: « Hoc autem R. Manahem de
» Lonzano fecit magna cum diligentia,
» ſecundæ enim editionis Bombergianæ
» (puta Rabbinicæ & quam Manahem
» noſter à ſe conſultam diſertè monet)
» voces omnes, literas, accentus, puncta
» conſideravit & cum decem antiquis mſſ.
» (præcipuè Hiſpanis, licet allegentur
» hinc inde codices Hieroſolymitani, Æ-
» gyptiaci, Arabici, Germanici) quorum
» nonnulli erant 500. aut 600. annorum
» & libris Maſorethicis mſſ. & nonnullis
» aliis comparavit. »

Epiſtola Jacobi Uſſerii ad Ludovicum Capellum de variantibus textûs Hebrai-
A ci lectionibus, 4°. Londini 1652. & cum ejus Syntagmate de 70. Interpretibus. 4°. Londini 1655. Lipſiæ 1695.

Index locorum Veteris Teſtamenti, in quibus occurrit varia aliqua lectio. V. *ad calcem criticæ ſacræ Ludov. Capelli.* fol. Pariſiis 1650.

Epiſtola Guillelmi Lyrii Angli ad Jac. Uſſerium de textûs Hebraici variantibus lectionibus, 4°. Londini 1652. & cum Uſſerii Syntagmate de 70. Interpretibus
B 4°. Ibidem 1655.

Tractatus de codicum Hebræorum variis lectionibus quæ *Keri* & *Chetib* dicuntur, ſeu duplex illarum, catalogus unus ſecundùm ordinem librorum, alter (*ex lib. 3. Criticæ ſacræ Capelli*) ſecundùm claſſes ad quas ſingulæ reducuntur. V. *Bibl. Polyglott. Londinenſ. tomus* IV. 1657.

VARIANTES LECTIONES Samaritanæ.

C Variæ lectiones ex antiquis Hebræo-Samaritanis codicibus collectæ. V. *Jo. Morini opuſcula Hebræo-Samaritana*, 12. Pariſiis 1657.

Collatio Pentateuchi Hebraici cum Samaritico, inſtituta à Brianno Waltono, Edm. Caſtello & Joan. Lighfoot, *ut patet ex præfatione Waltoni, in qua hæc ait:*
« Pentateuchi Hebraici cum Samaritico «
collationem fieri neceſſarium erat ut fi- «
dem de eis edendis ſolverent in quo ope- «
re adjutores habui viros doctiſſimos D. «
Edm. Caſtellum S. T. B. & D. Joh. «
D Lighfoot S. T. D. quorum ille geneſim «
& ſex priora Exodi capitula contulit; hic «
Numeros & Deuteronomium; reliqua «
ipſe horis ſucciſivis annotavi. Cumque «
in multis conveniant inter ſe codex Sa- «
mariticus & verſio Græca τῶν ὁ ubi ab He- «
bræo diſcrepant, omnia loca ejuſmodi «
diligenter annotari curavimus. » V. *tom.* VI. *Bibl. Polygl. Londin.* 1657.

Edmundi Caſtelli de animadverſionum Samariticarum in totum Pentateuchum ab eo collectarum ſcopo & uſu. *Ibid.*

E

VARIÆ LECTIONES Chaldaicæ.

Variæ lectiones & annotatiunculæ quibus Targum i. e. Chaldaica Paraphraſis infinitis in locis illuſtratur & emendatur ſtudio Franciſci Raphelengii. V. *Bibl. Polygl. Antuerp.* 1572. *Apparatus.*

Variantes Lectiones Samuelis Clerici in Chaldaicam Paraphraſin. V. *tom.* VI. *Bibl. Polyglott.* 1657.

Variæ lectiones in Targum Hieroſo-lymitanum, in fol. *Bibl. Colbertina cod.* 610.

VARIÆ LECTIONES Syriacæ.

אוצר ראזא i. e. Theſaurus ſecretorum, ſcholia (*ſeu potius variantes lectiones*) in omnes utriuſque Teſtamenti libros valdè ſuccincta, ex variis Interpretibus & ſcriptoribus Græcis & Syris collecta à Gregorio Abulfaragio, *Syriacè. Florentiæ*, *Bibl. Medicæa Palatina cod.* 25. *Renaudot.* Ex his edita ſunt paucula excerpta in librum Pſalmorum, à Dudleio Loftuſio & in Latinum verſa per Edm. Caſtellum cum ejus annotationibus. V. *Tomus* VI. *Bibl. Polyglot. Londin.* 1657. *pag.* 44. *poſt animadverſiones ejuſdem Caſtelli in Pentat. Samarit.*

« Gregorius crebram in ſcholiis ſuis » instituit collationem textuum Græci, » Armenici, Ægyptiaci, Aquilæ, Symmachi, quin & Carcaphienſis ſubinde » verſionem injicit ad Pſalmum nempe » 107. & 136. » *Hottingerus p.* 185. *diſſert. de tranſlat. Bibl. in Vern. linguas.*

Variæ lectiones V. & N. Teſtamenti Syriaci, Arabici & Perſici congeſtæ à Ludovico de Dieu in Animadv. ſuis ad ſacra Biblia, fol. Amſtelod. 1697.

Variantes lectiones in Syriaca verſione Veteris Teſtamenti è codicibus mſc. ab Herberto Thorndicio excerptæ. V. *Tom.* VI. *Bibl. Polyglot. Londini* 1657.

Variantes lectiones Pſalterii Syriaci ex tribus codicibus Syriacis collectæ à Gabr. Sionita ad calcem Pſalterii Syriaci editæ 4°. Pariſiis 1625.

Loca reſtituta in Nov. Teſtam. Syriaci contextu, ope antiquiſſimi codicis mſc. ſtudio Boderiani. V. *Bibl. Polygl. Antuerpiæ. an.* 1572. *Apparatus.*

Collatio trium exemplarium Nov. Teſt. ſc. Viennenſis, Boderiani & Troſtii cum Parienſi. V. *Tom.* VI. *Bibl. Polyglot. Londin. pag.* 50.

Variæ lectiones ex Novi Teſtamenti Syriaci codice mſc. Colonienſi. V. *Nov. Teſt. Syriacum*, 24. Antuerpiæ 1575.

Notationes variantis lectionis Novi Teſtamenti Syriaci ex quinque impreſſis exemplaribus collectæ à Martino Troſtio. V. *Nov. Teſtam. Syriacum An.* 1621. V. *Bibliorum Polyglott. Londin. tomum* VI. *pag.* 51.

Notæ criticæ Ægidii Gutbirii in Novum Teſtamentum Syriacum, quibus præcipua variæ punctationis exempla, aliæque variantes lectiones, quæ obſervationem merentur, inter ſe conferuntur ex optimis exemplaribus olim col- A lectæ. V. *Nov. Teſtam. Syriacum*, in 8°. Hamburgi 1667.

Variæ lectiones Syriacè 4. Evangeliſtarum à Jo. Albrechto collectæ, 8°. Jenæ 1666. † V. *ſupra pag.* 188.

Variæ lectiones Nov. Teſtam. Syriaci ex omnibus editionibus magnâ induſtriâ collectæ à Carolo Schaaf. V. *Ejus Nov. Teſtam. Syriacum*, 4°. Amſtelod. 1708.

VARIÆ LECTIONES Arabicæ.

B Variantes lectiones Pentateuchi Arabici, ſeu Arabica verſio Pentateuchi cum R. Saadiæ verſione, tam quæ in codd. mſſ. quàm quæ in Bibliis Conſtantinopolitanis extat, collata ab Eduardo Pocockio linguarum Hebraicæ & Arabicæ Profeſſore cum ejus præfatione, in qua variantium in Pentateucho Arabico lectionum ratio redditur. V. *Tomum* VI. *Bibl. Polyglott. Londinenſium.*

Loca in quibus Arabica Geneſeos tranſlatio ab interpretatione τῶν ὀ recedit (Forſan ab Ambroſio Uſſerio collecta.) C *Bibl. Collegii SS. Trinitatis Dublinienſis cod.* 164. *nunc* 124.

Series lectionum Græcarum & Arabicarum ex Evangeliis & Pſalmis. Exemplar antiquiſſimum & octingentis forte (ut è Græco codice colligebat Scaliger) ab hinc annis ſcriptum. *Bibl. Leidenſis cod.* 38. *Scaligeri pag.* 281. *catalogi editi.*

VARIÆ LECTIONES Æthiopicæ.

D Variantes lectiones in Æthiopica Pſalmorum verſione tum ex editionibus Joannis Potken 1513. & 1518. tum ex mſc. Pſalterio Pocockii cum brevibus ad loca difficiliora annotationibus per Edmundum Caſtellum. V. *Bibl. Polygl. Londin. tom.* VI. *pag.* 46.

Variæ lectiones & notæ à Jobo Ludolfo collectæ in Pſalterium Æthiopicum. V. *Idem* 4°. Francofurti 1701.

Annotationes Edmundi Caſtelli in Æthiopicam verſionem Cantici Canticorum. V. *Bibl. Polygl. Londin. tom.* VI.

E Annotationes ejuſdem in verſionem Nov. Teſt. Æthiopici. *Ibidem p.* 49.

VARIÆ LECTIONES Perſicæ.

Thomæ Gravii obſervationes quædam in Perſicam Pentateuchi verſionem & interpretationem quatuor Evangeliorum. *Ibid. p.* 48. & 56.

VARIÆ

VARIÆ LECTIONES Copticæ.

EVangeliorum Copticorum lectiones à Græco fonte variantes, quas collegit Thomas Marſhallus. *Bibliotheca Boaleiana cod.* 8668-70.

VARIÆ LECTIONES Græcæ.

FRagmenta veterum interpretum Grecorum *Aquilæ*, *Symmachi*, *&* *Theodotionis* ex variis antiquis mſc. codicibus *à Petro Morino, ut patet ex ejus epiſtolis p.* 366. collecta. V. *Biblia Græca* A. 1587. 1597. 1628. 1653. 1697. V. *Bibl. Polyglot. Londin. tomus* VI. V. *Joan. de la Cerda adverſar. Sacrorum capita* 174. 182. V. *Vetus Teſt. Lat. Romæ editum* 1588. *& Critici ſacri* 1697.

Eadem cum notis Joannis Druſii, 4°. Arnhemii 1619.

Hexaplorum Origenis quæ ſuperſunt, multis partibus auctiora quàm à Flaminio Nobilio & Joanne Druſio edita fuerint. Ex mſſ. & ex libris editis eruit & notis illuſtravit D. Bernardus de Montfaucon Mon. Benedictinus è Congr. S. Mauri, 2. vol. fol. Pariſiis, 1713.

Locorum aliquot V & N. T. diverſa lectio, partim ex optimorum exemplarium collatione, partim obſervatione doctorum collecta. V. *Biblia Græca* 545.

Variæ lectiones & ſcholia Græca à Petro Morino collecta. V. *Biblia Græca* 1587. 1597. 1628. 1653. 1693. 1709. V. *Bibl. Polygl. Londin. tomus* VI. V. *Vetus Teſtam. Latinè Romæ editum* 1588. V. *Jo. Erneſti Grabii Epiſtola ad Joan. Millium, ſpecimen* 3. *in* 4°. *Oxonii* 1705.

Flaminii Nobilii *vel potius Petri Morini* notæ in variantes lectiones verſionis Græcæ, adjectis omnibus quæ in ſcholiis Romanis habentur, à Nobilio verò omiſſa erant; præterea omnia, quæ in Jo. Druſii fragmentis veterum Interpretum extant, ſuis locis inſertis reperies. V. *Tom.* VI. *Bibl. Polygl.* 1657.

Catalogus eorum quæ in utroque Teſtamento aliter ſcripta ſunt vitio Scriptorum quàm in Græco, auctore Alph. de Zamora. V. *Tom.* VI. *Bibl. Polyglott. Complutenſium* 1517.

Septuaginta Interpretum editio Romana cum Aldina, Complutenſi & Oxonienſi mſc. libro collata, ſtudio Briani Waltoni. V. *tom.* VI. *Bibl. Polygl.* 1657.

Eadem cum variis exemplaribus collata. *Ibidem.*

Variarum in Bibliis Græcis lectionum libellus à Guillelmo Cantero concinnatus. V. *Bibliorum Polyglottorum anni* 1572. *Apparat.*

Variantes lectiones V. & N. Teſtam. ex codice mſc. Alexandrino ab Alexandro Huiſſo collectæ. *Extant ad calcem ſingulorum capit. verſionis* 70. *Interpr. in Bibliis Polyglot. Londinenſibus.*

Patricii Junii Annotationes in Manuſcriptum codicem Alexandr. V. *Tom.* VI. *eorundem Bibliorum.*

Variantes lectiones ex annotatis Hugonis Grotii in univerſa Biblia. V. *ejus Comment. in utrumque Teſtamentum.*

Eædem cum ejuſdem de iis judicio collectæ, curâ Thomæ Piercii. V. *Tom.* VI. *Bibl. Polygl. Londinenſium.*

« Exemplaris *N. Teſtamenti Alexandrini* lectionibus variantibus à Patricio Junio collectis uſus eſt primus omnium Grotius in Annotationibus ſuis in N. Teſt. In his *nobiliſſimum qui eſt in Anglia codicem* (Alexandrinus is ipſe erat) per omnem ferè paginam citat, & in conſilium adhibet; ejuſque potiſſimùm ope, conſultis etiam Scriptoribus Vet. ac verſionibus, in expendendis recepti textûs noſtri lectionibus egregium agit Ariſtarchum. Sed cùm in palæſtra hac haud multùm eſſet verſatus, & verò haud exploratè ſubinde ipſi conſtaret de teſtimoniis à ſe prolatis, nil mirum, ſi in his rebus loco non uno ceſpitaverit vir maximus. » *Joannes Millius pag.* 145. *Prolegom. in N. Teſt. Græcum.*

Diſcrepantiæ τῶν ό à textu Hebræo in Pentateucho cura Johannis Lighfoot. V. *Ejus operum t.* 3. fol. Ultrajecti. 1698.

Liber Geneſis ex Bibl. Cottoniana per Jacobum Uſſerium & Patric. Junium collatus cum editione Francofurtana, & nunc cum editione Romana. V. *Tom.* VI. *Bibl. Polygl. Londini.*

Liber Joſuæ ab Andr. Maſio cum antiquis codicibus mſc. Syriacis collatus & reſtitutus, cum aſteriſcis, obelis, lemniſcis, hypolemniſcis, &c. V. *ejuſdem Comment. in fol. Antuerpiæ* 1572. V. *Tom.* VI. *Bibl. Polygl. Londini.* 1657.

Liber Chronicorum mſc. antiquus in Bibl. publica Cantabrig. collatus cum edit. Romana. *Ibid. in Bibl. Polygl.* 1657.

Periochæ in Pſalmos ex mſc. Alexandrino ſeu tituli Pſalmorum Gr. & Lat. *Ibidem.*

S. Hyeronimi Epiſtola ad Sunniam & Fretelam de variantibus lectionibus Græcis & Latinis in Pſalterio Davidis. V. *ejus opera.* Eadem ſeorſim edita à Jo. Martianay ad calcem Prodromi operum ejuſdem Sancti in 4°. Pariſiis 1690.

Collationes Pſalteriorum Græcorum, fol. *Bibl. Bodleiana cod.* 5261.

Guillelmi Sirleti Annotationnes variarum lectionum in Pſalmos. V. *Bibl. Polyglot. Antuerp. Apparatum.*

Eſaias ex codice mſc. Rupifucaldiano cum editione Romana collatus operâ Guillelmi Noriſii qui varias lectiones,& quidquid in iſtu codice obſervatione dignum erat, collegit, ſummoque judicio digeſſit. V. *Tom.* vi. *Bibl. Polyglott. Londini.*

Prophetæ minores ex codice Cardinalis Barberini vetuſtiſſimo cum editione Romana collati, quibus adjiciuntur collationes eorumdem Prophetarum ex Cyrilli commentariis nuper editis extractæ. *Ibidem.*

Verſiones Prophetarum minorum Græca & vulgaris; necnon *Targum* cum Hebræu fonte collata à Joanne Lightfoot. V. *ejus operum tom.* 3. *pag.* 19. fol Ultrajecti 1699.

Laurentii Vallæ Annotationes in Novum Teſtamentum, fol. Pariſiis 1505.

Eædem editæ ſtudio Deſid. Eraſmi, 8°. Baſileæ 1626. 1541. &c. Eædem. V. *Critici Sacri.*

Deſid. Eraſmi Annotationes in Nov. Teſtam. fol. Baſileæ 1516. 1519. 1522. 1527. 1535. 1540. 1542. 1545. 1579. &c. « Nullas *Eraſmus* variantes lectiones in marginem, ſed poſtea in finem conjecit, in annotationibus verò de eo agit; continuavit ipſe hoc ſtudium uſque ad tertiam, quartam & quintam editionem. » *Auctor Proleg. Nov. Teſt. Græci anno* 1711. *editi pag.* 18.

In horum trium Auctorum Annotationibus varia exemplaria tam Græca quàm Latina ſæpe laudantur

Variantes lectiones 2384 Novi Teſtamenti ex 16. codicibus mſc. collectæ à Roberto Stephano præter loca deficientia 280. obeliſcis notata. V. *Nov. Teſt. Græcum in fol.* 1550. 1601. V. *Bibl. Polygl. tom* vi. 1657.

Aliæ variæ Nov. Teſtam. lectiones. V. *Novum Teſtamentum Græcum* 1563. 1564. 1566. 1568. 1570. 1597. 1615. 1618. 1622. 1633. 1641. 1642. 1648.

Variantium Novi Teſtam. lectionum libellus à Guill. Cantero concinnatus. V. *Bibl. Polygl. Antuerp.* 1572. *Londinenſia* 1657.

Variantes lectiones N. T. ex 16. Codicibus mſſ. à Jacobo Uſſerio collectæ. *Extant Tomo* vi. *Polyglot. Londini.*

« Uſſerius noſter (*inquit Jo. Millius pag.* 132. *Proleg. in N. T. Gr.*) exemplar *Cantabrigienſe* ad editionem N. T. Gr. an. 1624. Elzevirianam accuratè contulit, ejuſque varietates, ut & aliorum inſuper 15. mſſ. codicum, cum Waltono
A communicavit, in Bibliorum Polyglot. tom. ſexto, ſive appendice reponendas. »

Variæ lectiones Scripturæ ſacræ. V. *Joan. Ludov. de la Cerda Adverſariorum ſacrorum cap.* 129. 163. *& in Nov. Teſt. ibid. cap.* 91. *&* 187. V. *Dion. Amelotte verſion. Gallicam Novi Teſtam.* 1666. V. *Bibl. Polygl. Tom.* vi. 1657.

« Collegerat Rob. Stephanus ex 16. exemplaribus antiquis diſcrepantes lectiones quas in editionibus ſuis majoribus excudit. Collegerat etiam Rever. Uſſe-
B rius ex aliis libris 16. mſc ex Academiis utriſque & alibi conquiſitis loca variantia, quæ nobis benignè communicavit. Exemplaria alia 16. contulerat Marchio Veleſius Faxardus, quæ collegit, hæc poſtea publicavit Ju. Lud. de la Cerda in Adverſariis ſacris. Hæc omnia cum aliis quibuſdam quæ comparaveram, in unum corpus tomo vi. congeſſimus, ut quid in ſingulis notatu dignum ſit, lector uno aſpectu percipere poſſit. » *Ita Waltonus in præfat. Bibl. Polyglot. Londin. Hæ omnes referuntur Tomo* vi. *eorundem.*

C Variantes lectiones Novi Teſtamenti ex x. vel xii. codicibus collectæ, mſc. *Bibl. Barberina. De hoc codice ſcribit Iſaacus Voſſius in Reſponſione ad Chriſt. Schotanum de* 70. *Interpretibus pag.* 416. *his verbis*: « In Bibliotheca Franciſci Cardinalis Barberini vidimus olim diſcrepantes lectiones ex decem vel duodecim exemplaribus collectas. » *Eædem ſunt quæ in ſequenti titulo enumerantur.*

Collationes Græci contextus omnium librorum Nov. Teſtam. juxta editionem
D Antuerpienſem Regiam cum 22. codicibus mſc. antiquis præſertim ex Biblioth. Barberina. Præmittitur præfatio Matthæi Caryophili. V. *ad calcem Catenæ Græcæ in Marcum Romæ à Poſſino An.* 1673. *edita*,

Variæ lectiones Nov. Teſtam. Gr. collectæ à Stephano Curcellæo. V. *N. Teſt. Græcum* 1658. 1675. *& ejuſdem Præfat.*

Variantes Novi Teſtamenti lectiones quæ Stephani Curcellæi diligentiam effugerunt, à Joan. Lomeiero collectæ. V. *Ejuſdem diſſert. philol. decadis I. Diſſert.*
E 4. in 8°. Daventriæ 1694.

Variæ lectiones Nov. Teſtam. Græc. V. *Novum Teſtamentum Græcum Oxon.* 1675. 1697. 1699. 1703. 1717. *ſtudio & labore Joannis Fell Angli congeſta.*

Variæ lectiones Nov. Teſtam. Græci plurimæ à Rich. Simon notis illuſtratæ. V. *Ejuſdem hiſt. crit. textûs Nov. Teſtam. Gallicè.* 4°. Amſtelodami 1689.

Silloge major, quàm antehac viſa eſt, variantium lectionum N. Teſtam. Gr. V. *Novum Teſtamentum Gr. ſtudio Jo.*

Millii editum cum ejus prolegomenis & appendice (in quibus maximus harum numerus recenſetur) in folio. Oxonii 1707. † *Idemque meliori ordine diſpoſitum noviſque mſſ. collationibus auctum ſtudio Lud. Kuſteri* fol. Amſtelodami 1709.

Chriſt. Matth. Pfaffii diſſertatio critica de genuinis librorum Novi Teſtamenti lectionibus ope canonum quorumdam criticorum feliciter indagandis & à ſpuriis ſecernendis, ubi & inter alia de Joannis Millii collectione variarum N. Teſtam. Græci lectionum modeſtè diſſeritur. 8°. Amſtelod. 1709.

Examen variantium lectionum in N. Teſtam. Gr. Joan. Millii auctore Daniele Whitby Anglo, in fol. Londini 1710.

† Variæ lectiones Nov. Teſt. Gr. collectæ ab Henr. Ernſtio. « H. Ernſtius *de » ſtudiis diebus feſtis convenientibus c. 2. p.* » 29. ait ſe Nov. Teſtam. cum omnibus » ferè editis & non paucis mſſ. codd. Pa» trumque Græcorum commentariis ſum» mo ſtudio contuliſſe & ad editionem pa» raſſe. Sanè in Bibl. Gudiana (*ſuperiori» bus annis vendit.*) extat editio N. Te» ſtam. Genev. de a. 1620. 4. ab Ernſtio » collata cum XX. Codd. editis vel mſſ. » *Jo. Alb. Fabricius* Bibl. Gr. L. IV. c. 5.

† Allegationes textuum è Nov. Teſtam. Græcorum ex Patribus & autoribus aliis Græcis, quatenùs aut ab editis vulgatorum codicum textibus & variis circa eos lectionibus diſcrepant, aut diverſitates lectionum, quæ conſtant, firmant & fulciunt. *Hoc opus inter inedita* Guill. Coddæi *memorat Jo. Meurſius in Athenis Batavis.*

† Variæ lectiones IV. Evang. ex Euthymii Commentario à Jo. Hentenio collectæ & Commentar. huic præmiſſæ 8°. Pariſiis 1574.

Variæ lectiones Græci textûs in IV. Evangelia & Actus Apoſtolorum ex quatuor antiquiſſimis mſc. à Patricio Junio deſumptæ. Codex in 12. *Cantabrigiæ, Biblioth. Collegii S. Emmanuelis cod.* 119. Eædem, V. *Joannis Morini Exercit. Bibl. lib.* 1. *Exercit.* 2. *cap.* 3.

Variæ lectiones IV. Evangeliorum ex veteri codice mſc. Anglicano Græco. *Pariſiis in Bibl. Dn. de Menars Præſidis Infulati cod.* 284. *Petri Dupuy.*

Notarum ad varias lectiones in IV. Evangeliis occurrentes libellus duplex, quorum uno Græcæ, altero Latinæ varietates explicantur, auctore Franciſco Luca Brugenſi. V. *ad calcem ejus Commentarii in* IV. *Evangelia*, fol. Antuerpiæ, 1606. 1616.

Franciſcus Lucas Brugenſis (vir in ſacro textu ac monumentis Patrum exercitatiſſimus, & in hoc eruditionis genere longè ſummus) « ad calcem commentariorum in IV. Evangelia ſuffixit libellum « *hunc*, quo quidem nihil eſt in hoc genere doctius & elaboratius. Neque enim « loca variantia leviter attingit; multò « minùs temerè, fide aliena, ſeu potiùs « ex præjudicatis notionibus de iis pronuntiat, uti jam ante Beza; ſed inſpectis, « ubi fieri poterat, collatiſque exemplaribus, exploratâ etiam Exemplarium ipſorum indole, in conſilium inſuper adhibitis ſcriptis Patrum, notæque præſtantioris verſionibus; ſingulis denique ſumma cum diligentia penſitatis, quæ in hac « inquiſitione lucis quidpiam fœnerari « poſſe videntur, ſuam demùm de ipſis, « ubi fortè opus erat, proponit ſententiam. Hinc exacta ferè, ut diximus, apud « eum omnia; judicium de lectionibus probum, ipſique ferè veritati ad amuſſim « congruum. » *Jo. Millius pag.* 136. *Prolegom. in Nov. Teſtam. Græcum.*

Lectiones variæ IV. Evangeliorum collectæ per Marchionem Veleſium Petrum Exardum Hiſpan. factâ collatione ſexdecim exemplarium, quorum octo erant ex Bibl. Regis Hiſpaniæ Laurentiana. Collegit ea tantùm loca, in quibus vetuſta illa, quæ ad manus habuit mſc. cum Vulgata Latina conveniebant, & à Græcis codicibus impreſſis diſcrepabant, quæ poſteà vulgavit Ludov. de la Cerda in Adverſariis ſacris cap. 91. fol. Lugduni 1626.

« Ad Novi Teſtamenti Græci exteriorem marginem minio varias lectiones « ſua manu ſuoque labore ſexdecim codicum factâ collatione, pleraſque vetuſtate inſignes adjecerat Petrus Fagiardus « Veleſius Marchio. Ingens theſaurus « magnopere æſtimandus. (*ait Joh. Mariana tract. pro edit. Vulgata cap.* 17. *p.* « 83.) ſi vir ille optimus & Græcæ linguæ « præſtans, quibus ex libris ſingulæ lectiones eſſent depromptæ, notaſſet, &c. »

« Græcum Teſtamentum (*inquit idem « præfat. ſcholiorum in N. Teſt.*) neſcio quâ « ſorte nactus eram, quod Petrus Fagiardus Marchio Veleſius ad fidem ſexdecim « Græcorum exemplarium caſtigavit, quæ « magnâ diligentiâ undique congeſſit, neque impenſæ parcens, neque labori, vir « Græcè doctus... Illud certè deſideratur, ut variis lectionibus, quas ad marginem minio adjecit, deſignaret, ex « quibus codicibus ſingulas ſumpſiſſet.

Ante annos plus viginti Petrus Faxardus, Marchio Veleſius ad exemplaris « Græci excuſi Nov. Teſtam. marginem « exteriorem minio adſcripſerat varias lectiones ſexdecim mſſ. codicum; è quibus «

„ octo, vetuſtate pleraque inſignia, ſup- „ peditavit Bibliotheca Regia D. Laurentii; cætera aliunde corrogata ſunt. Exemplar hoc nactus fortè Mariana, varietates iſtas libri ſui Nov. Teſt. ad oram tranſcripſit. . . . Librum ipſum qualem planè cum ad exemplar Veleſianum ordinaverat, per annos circiter viginti apud ſe detentum, tradidit demùm Mariana Ludovico de la Cerda, cujus operâ lectiones iſtæ prodiere cap. 91. Adverſariorum ſacrorum. Ex iis autem conſtat, Veleſio haud aliud in animo fuiſſe, quàm ut perlectis & collatis invicem ſupradictis exemplaribus, eas ad oram libri lectiones eaſque ſolas notaret, quæ favebant Editioni Vulgatæ.

„ De ipſis ita ſtatuendum cenſeo. 1. Pro certo habeo, magnam earum partem, originarium Italicorum Interpretum textum referre, adeoque pro genuinis ipſis Apoſtolorum ferè habendas. 2. Ex interpolatis, partem aliquam, eas dico quæ conveniunt cum iis quas exhibent Syriaca, aliæque aliquot verſiones Orientis, ex iiſdem Italorum Interpretum Græcis prodiiſſe. 3 Ex iis, quæ adeo mirificè favent Vulgatæ verſioni, ut ad exemplaria Latina confictæ videantur, raras eſſe, quæ poſt accuratum examen, haud deprehendantur ex uno aut altero Græco Exemplari ortum deducere. 4. Haud diffitendum quidem, in Exemplaribus apud Latinos exaratis, paucas quaſdam ad Latinum textum à Latinis fuiſſe fictas & formatas. Hujuſmodi unam, alteram, tertiam videas in hac Veleſiana ſylloge, non item multas, quod primo intuitu ſuſpicaberis. » *Jo. Millius p.* 138. *Prolegom. in Nov. Teſtamentum Græcum.*

Variæ lectiones Græcæ IV. Evangeliorum ex cod. Græcis, Copticis, Gothico & Anglo-Saxonicis à Thoma Mareſchallo collectæ in Obſerv. ſuis in Evangelia Gothica & Anglo-Saxonica, 4°. Dordrechti 1665.

Joannis Sauberti variæ lectiones textûs Græci Evangelii S. Matthæi ex pluribus impreſſis ac mſc codicibus collectæ, & cum verſionibus partim antiquis, partim præſtantiſſimis, necnon Patrum veteris Eccleſiæ Græcorum commentariis collatæ, &c. præmiſſis prolegomenis de origine, auctoritate & uſu variarum in Græco Nov. Teſtam. textu lectionum, &c. 4°. Helmſtadii 1672.

« *Si Saubertus* in omnes Novi Teſtamenti libros continuaſſet quod in Evangelio S. Matthæi tentavit opus, id nulli collectionum cederet. Nam præter diverſas Exemplarium Græcorum lectiones, eas quoque notavit, quæ ex verſionibus peti, aut illas confirmare poterant. Adjecit etiam quaſdam notas criticas textum illuſtrantes, in quibus accuratus videtur, licet aliquando ceſpitaverit. Interim obſervavit quoſdam errores qui in collectione Waltoniana deprehenduntur, & operi ſuo doctam præmiſit præfationem ubi de differentibus N. Teſt. Græci exemplaribus eruditè & ingenioſè diſſerit. » *Rich. Simon cap.* 29. *Hiſt. crit. textûs Nov. Teſt. Græci pag.* 342.

Variæ lectiones Græcæ in librum Actuum Apoſtolorum ex Regio Alexandrino Vaticanæ Bibliothecæ codice deſumptæ. V. *Zacagni tom.* 1. *Collectan. monument. veterum pag.* 443. in 14. Epiſtolas Pauli. *Ibid. pag.* 576. In 7. Epiſtolas Canonicas *Ibid. pag.* 489.

Variantes lectiones Epiſtolarum Pauli ex codice Claromontano, à Joanne Morino collectæ. V. *Ejuſdem libr.* 1. *Exercit.* 3. *cap.* 3. *Bibl. Exercit.*

VARIÆ LECTIONES LATINÆ.

Illud certum eſt (*inquit Joannes Millius pag.* 107. *Prolegomen. in Nov. Teſtamentum Græcum*) elucubratos fuiſſe circa hæc tempora (*hoc eſt ſæculo* XII.) tractatus quoſdam criticos, *Correctoria Bibliæ* dictos, in quibus, factâ codicum aliquot Latinorum inter ſe & ſubindè cum Græco textu & ſcriptis Patrum collatione, vitia graviora notata erant & emendata. Ex his pauci aliquot ad noſtra uſque tempora devenerunt, iiſque uſi ſunt Robertus Stephanus, (*Franciſcus Lucas Brugenſis*,) aliique Editores, in emaculandis Bibliis, quæ ſuperiore ſeculo (*nempè* XVI.) caſtigatiſſima prodière. » *Hæc ille.*

Correctiones Biblicæ variantes juxta diverſos textus, in 4°. *Bibl. Venetæ Thomaſinus pag.* 27. *catalogi.*

Correctio Bibliæ compilata cum ſumma diligentia à Fratribus Ordinis Prædicatorum (reperies hîc varias lectiones Bibliorum Latinorum Vet. & Nov. Teſtam.) ex gloſſis D. Hieronymi aliorumque Doctorum, ex libris Hebræorum, antiquiſſimis exemplaribus, quæ etiam ante tempora Caroli Magni ſcripta fuerunt. Codex membranaceus in fol. *Lipſiæ Bibl. Paulina*, *Acta Lipſienſia anni* 1690. *pag.* 94.

Correctorium Bibliorum mſſ. ab incerto auctore qui *Epanorthotes*, ſeu Corrector vocatur, magnâ diligentiâ ac fide contextum. Hic auctor antiquos Vulgatæ editionis codices ſecutus eſt; eoſque cum Hebræis, Græcis & veterum Patrum commentariis ſedulò contulit.

Exemplar multis annis ſcriptum, & pluribus fortè compoſitum fuit olim Auguſtini Hunnæi. *Franciſcus Lucas in catalogo mſſ. quibus uſus eſt in* Notationibus ad Biblia ſacra. *Bibl. Lovanienſis PP. S. J.*

Idem de hoc codice cap. 8. *annotat. lib. Geneſeos v.* 7. *hæc ait*: « Eſt nobis ab Au- » guſtino Hunnæo antiquum Bibliorum » correctorium mutuò datum, multis an- » nis ſcriptum, & pluribus fortè compoſi- » tum quod ad hunc modum legit, &c. » *deinde addit*: Quæ namque à noſtri ſe- » culi ſcriptoribus ex mſſ. codicibus colle- » ctæ ſunt variæ lectiones, omnes prope- » modum in eo comperimus, & ad fontes » fideliter examinatos deprehendimus. » Neque dici poteſt, ejus libri auctorem » ex iis eſſe, qui ad Hebræos codices La- » tinos mutare ſtudent, non ſemel enim » Hebræos ſui temporis corruptos aſſerit, » & ſequendos Latinos antiquos docet, » eoſque, qui ad Hebræa Latina muta- » runt exemplaria, arguit. Hæc ſit libri, » qui ſæpe à nobis citandus erit, deſcrip- tio. » *Ita Lucas Brugenſis.*

Correctorium Bibliæ lib. 1. *Bibliotheca Monaſterii Elnonenſis cod.* 170. *Sanderus part.* 1. *pag.* 47.

Correctorium Bibliorum, auctore Petro de Mamacotia, in 4°. *Bibl. Academiæ Lovanienſis. Sanderus ibid. part.* 2. *pag.* 38.

Correctorium Bibliæ ſuper Hebræos, Græcos & Latinos *codices*. Adjicitur aliud Correctorium in utrumque etiam Teſtamentum, prioris veluti ſupplementum. Legitur ad calcem voluminis manu recentiori ſcriptum: Correctorium editum fuit circa annum 1230. Codex membranaceus in 4°. majori. *Bibl. Sorbonæ plut.* 2. *radio* 3.

Correctorium Bibliorum *de quo hæc ait Guill. Lindanus lib.* 3. *de optimo genere interpretandi pag.* 100. & 101. « Tale » quoddam vidimus pervetuſtum in Car- » tuſia Zeelhemenſi juxta Dieſthemium » ſita, quod Biblia ad Codices Caroli Ma- » gni perdiligenter caſtigatos notabat e- » mendanda, locis ſanè ut non paucis, ita » minimè quoque pænitendis. Ejus gene- » ris & in Sorbona extat quo uſus eſt Ro- » bertus Stephanus, alia alibi extant. »

Correctorium Bibliorum Romæ à Nicolao Cardinali conſcriptum, *de quo ſcribit ibid. Lindanus his verbis*: « Præ cæte- » ris equidem deſiderarim illud quod ante » annos 400. Romæ Nicolaus S. Damaſi » Diaconus *Cardinalis* ſcripſit (*floruit hic* » *an.* 1145.) maximâ uti apparet diligen- » tiâ, ubi conquiritur *luſtrans armaria*, » inquiens, *nequibam hoc adipiſci*, *veracia* » *ſc.* Bibliorum Latinorum *exemplaria invenire*, *quia & quæ à doctiſſimis viris dicebantur correcta*, *unoquoque in ſuo ſenſu abundante*, *adeo diſcrepabant*, *ut penè quot codices tot exemplaria reperirem*, *uſque adeo etiam milleſimo ferè poſt interpretationem Hieronymi anno*, *codices ſacræ Scripturæ mendoſi atque corrupti erant*, *& ita inter ſe diſcrepantes*. Ubi quibuſdam interſertis de mutilatis Hebræorum codicibus addit: *hoc ſui eſſe ſtudii quoad potuit*, *ſuperflua reſecare*, *transformata reformare & ea addere rurſus quæ à præſumptoribus tamquam ſuperflua fuerant amputata*. » Hæc Nicol. in opere de emendatione ſacræ Scripturæ, *quod laudat etiam Beſſarion in opuſculo ad hæc verba Joannis*, ſi eum volo manere. *Utrum alicubi extet hoc opus Nicolai de S. Damaſo, haud conſtat.*

Correctionum Liber totius Bibliæ (fortè Nicolai Cardinalis) *Bibl. Vaticana cod.* 3466. *num.* 365.

Correctiones Bibliæ variantes juxta diverſos textus literæ, in 4°. *Venetiis Bibl. Dominicanorum SS. Joannis & Pauli Thomaſinus.*

Variantes lectiones ex Bibliis Latinis. V. *Biblia Latina Vulgata* 1532. 1540. 1546. 1547. 1574.

Variantes lectiones Bibl. Latinorum ex vetuſtiſſimis mſc. codicibus collectæ à Joanne Harlemio, *ut refert Sotuel*, & ad textum Hebr. Chald. Græcum & Syriacum examinatæ à Theologis Lovanienſibus. V. *Apparatus Bibl. Polyglott. Antuerp.* 1572.

Franciſci Lucæ Brugenſis notationes in ſacra Biblia, quibus variantia diſcrepantibus exemplaribus loca diſcutiuntur, 4°. Antuerpiæ 1580. In fol. Ibidem 1583. In fol. Lipſiæ 1657. V. *Critici ſacri*

Ex præfatione. « Cùm commiſſum mihi eſſet eas, quæ in Lovanienſium Bibliorum marginibus annotatæ erant lectionum varietates, ad fontes & veterum commentarios revocare, &, ſi quidem concinerent, marginalibus id notis ſignare, ut quoquo modo germana ab adulterina diſcerni poſſet lectio: animadverti ſæpe numero fieri haud poſſe, ut notis id in margine indicaretur. . . . Quamobrem conſilium ſubiit, ad calcem Bibliorum, brevibus ejuſmodi annotari poſſe. . . . . nec paucis, quemadmodum ſtatueram, abſolvere potui, ut ad calcem Bibliorum adjici poſſent, nec citò, uti ſperaveram, ut una cum Bibliis prodirent. Quare nunc ſeorſum, ſecunda cum Bibliorum editione, prodeunt, neceſſariæ quidem ad intelligenda marginalia annotata Bibliorum illorum noſtrâ operâ adauctorum; quippe ad quas illa «

» remittant, ſed quæ à marginalibus illis
» annotatis ipſæ non pendeant, quibuſ-
» cumque Biblior. editionibus atque exem-
» plaribus adhibitis ſervienres. In bis por-
» rò textum, initio ſingularum notatio-
» num, ita ferè propoſuimus, ut in Lova-
» nienſibus eſt Bibliis: quem deinde cum
» aliis Latinis exemplaribus, impreſſis &
» ſcriptis, contulimus; habuimus impreſ-
» ſa exemplaria ſemper octo aut novem;
» ſctipta 32. aut 33. ut minimum, ſæpe plu-
» ra; ea quæ ſtatim deſcripturi ſumus; pro-
» pria dico, prærer ea quæ ante nos Pa-
» riſienſes, Hentenius aliique annotave-
» rant..... Deinde conſuluimus commen-
» taria, enarrationes, ſcholia, tranſlatio-
» nes primæ, mediæ, poſtremæ ætatis,
» auctorum Græcorum & Latinorum quoſ-
» cumque babere potuimus.... Poſt hæc
» adhibuimus in Veteri quidem Teſtamen-
» to, Hebraicum, Græcum & Cbaldai-
» cum, textus; in Novo, Græcum & Sy-
» tiacum.... Poſtremò, ſi quid vel ex
» locorum circumſtantiis, vel ex locis ſi-
» milibus, vel aliunde, de lectionis varie-
» tate intelligi poſſet, id omne perſcruta-
» ri conati ſumus. » *Hac Lucas Brugenſis.*

« Iſtis in lectiones utriuſque Teſta-
» menti annotationibus nihil quicquam eſt
» accuratius. Lectiones (de Nov. Teſtam.
» jam loquor) omniſariam, ex compluri-
» bus mſſ. & excuſis, ex Latinis codici-
» bus optimis ac probatiſſimis, ex Græ-
» corum & Latinorum monumentis, ver-
» ſioneque Syriaca, ſummo ſtudio colle-
» git, nec minoti digeſſit, expenditque
» judicio. » *Jo. Millius pag.* 136. *proleg. in Nov. Teſtam. Gracum.*

Variæ lectiones Vet. & Nov. Teſtamenti Vulgatæ Latinæ editionis à Franciſco Luca Brugenſi, Joanne Henrenio, aliiſque Theologis Lovanienſibus collectæ, & cum codicibus Syriacis, Bibliis Regiis, veterumque Eccleſiæ Patrum & ſctiptorum verſionibus & explicationibus collatæ. V. *Bibliorum Polyglot. Lond. tom.* VI.

Romanæ correctionis in Latinis Bibliis Vulgatæ editionis juſſu Sixti V. recognitæ loca inſigniora à Franc. Luca Brugenſi obſervata, in 12. Antoerpiæ 1601. In ſol. & in 8°. Ihidem 1603. In 8°. Lugduni 1604. In 4°. & 8°. Antuerpiæ 1608. V. *ad calcem Bibl. Latinorum.* 4°. Moguntiæ 1609. In fol. Duaci 1617. Pariſiis 1624. Antuerpiæ 1630. 1634.

Ex præfatione. « Dum igitur diſpicio,
» quodnam efficaciſſimum remedium huic
» malo queat adhiberi, ne amplius *in La-*
» *tinæ Veteris Vulgatæque verſionis Biblio-*
» *rum editione, auctoritate Sixti V. & Cle-*
» *mentii VIII. à Notariorum mendis vitiiſ-*
A *que diligentiſſimè expurgata*, ea loca cor- «
rumpantur, quæ jam dextertimè cor- «
recta ſunt: viſum eſt mihi expediens ſo- «
re, ut adbibito autographo Romano «
colligerem præcipua atque inſigniora, «
quæ in hac editione à Romanis Patribus «
reſtituta ſunt, loca: & indicatâ eâ, quæ «
rejecta eſt, lectione, ita clarè diſtingue- «
rem unam ab altera, ut deinceps nemo «
non clarè intelligere poſſet, quæ proba «
ſit lectio, quæ reproba; quæ textu ex- «
pulſa, quæ in textum ſummi Pontificis «
B auctorirate recepta.... Sic concinnatum «
à nobis eſt hoc Correctotium, indicato «
ad ſingula loca nodo ipſo difficultatis, «
adeoque puncto in quo varietas conſi- «
ſtit, ut etiamſi contingeret typographi- «
cum vitium in ipſummet irrepere, faci- «
le eſſet ex circumſtantiis deprehendere, «
&c. Audomaropoli 1602. »

Eadem cum conjectutis Leandri à S. Martino; adjectæ ad calcem cujuſque tomi Gloſſæ ordinariæ ejuſdem ſtudio editæ. Duaci 1617. Antuerp. 1634.

Franciſci Lucæ Brugenſis libellus alter
C continens alias lectionum vatietates in Bibliis Latinis ex vetuſtis mſc. exemplatibus collectas, quibus poſt geminam Sixti V. & Clementis VIII. expurgationem poſſit perfectior reddi feliciter cœpta correctio, ſi accedat Romani Pontificis auctoritas. V. *Bibl. Latina*, 4°. Antuerpiæ 1618. *& ad calcem Bibl. Latinorum Joan. Mariana*, in fol. Antuerpiæ 1624. V. *Critici ſacri* 1698. *& tom.* 1. *Supplement. Crit. ſacror.* Francofurti 1700.

Ex Epiſtola nuncupatoria Jacobo Bla-
D *ſao Epiſcopo Audomaropolitano. Poſtquam præcedentem librum prænotaſſet, ſubdit:*
« Jam offero alrerum libellum, in quem, «
Doctorum Theologorum hortatu, con- «
geſſi alia loca notatu digna ex veteribus «
editionis Vulgatæ mſſ. libris collecta, «
quæ hactenus non correcta, meritò for- «
taſſe pleraque corrigi poſſent, ſummo «
Pontifice ſimiliter committente. Quam- «
vis enim priores illi Patres feliciſſimè «
laborarint, & plura Vulgatæ editionis «
loca dexterrimè reſtituerint, ita ut om- «
ninò fatendum ſit, editionem eorum cæ- «
teris omnibus, quæ ad hunc uſque diem «
E prodierunt, emendatiorem purioremque «
eſſe, quod non temerè habet Præfatio: «
tamen, quod etiam Præfatio admittit, «
difficile ſit affirmare, numeris omnibus «
eſſe abſoluram. Etiam in Vaticana, ea- «
que prima horum Bibliorum editione, «
impreſſores non pauca errata admiſe- «
runt, quæ paſſim in priore libello nota- «
vimus. Scio, quod Patres illi correcto- «
res, nonnulla quæ emendare potuiſſent, «
conſultò qualia erant reliquerint, ad of- «

» ſenſionem populorum vitandam, veteri
» D. Hieronymi exemplo, in libris Re-
» gum præſertim & Proverbiorum, è qui-
» bus multa fuerant auferenda, juxta fi-
» dem conſpirantium mſſ. codicum editio-
» nis Vulgatæ; ſed tamen & illa annotaſ-
» ſe, & ne memoria eorum pereat, hoc
» libello indicaſſe expedit. »

Ejuſdem notæ ad varias lectiones N. Teſtam. Latini. V. *Bibl. Polyglott. Londinenſ. tom. VI.*

Ejuſdem notarum ad varias lectiones in IV. Evangeliis occurrentes libellus B duplex quorum uno Græcæ, altero Latinæ variantes explicantur. V. *ejus comment.* in 4. *Evangelia* in fol. Antuerpiæ 1606-16.

Emendatio Bibliorum Romanorum à Joanne Matario (vulgò l'Heureux) inſtituta. *Bibliotheca Collegii Buſleidiani Lovanienſis Swertius.*

Bellum Papale ſeu Concordia diſcors Sixti V & Clementis VIII. circa Hieronymianam editionem Bibliorum (*complectitur hic liber variantes utriuſque editionis lectiones*) auctore Thoma James, C 4°. Londini 1600. 8°. Ibid. 1678.

Ex præfatione pag. 2. « En opus mul-
» torum nec dierum, nec horarum (nam
» unius menſis curriculo acta, tranſacta
» ſunt omnia, liber ſcriptus exſcriptuſque :)
» verumtamen ſenſi in tam parvo opere
» non parvos labores.... Quid ita? quia
» neceſſe fuit ordinem propoſitum ſervan-
» ti.... notare ſingula mutata, addita vel
» detracta, diſcrepantia in aliqua parte
» vel particula; ut nullus apex nec apicu-
» la in poſterum in ulla editione reperiri D
» poſſet, quæ juxta eam Sixti ad unguem
» non emendaretur. *Et pag.* 4. Pro Sixto
» faciunt *in Veteri Teſtamento* (ſecùs ac-
» cidit in Novo) Lovanienſes, Stephanus
» bona ex parte, Hentenius, & quotquot
» editiones receptæ ſunt in Eccleſia Ro-
» mana per ſpatium multorum annorum :
» pro Clemente nuda veritas Hebraica,
» Chaldaica, Græca.

Apologia *hujus libri* ſcripta Anglicè ab eodem auctore. V. *Ejuſdem Tractatûs Anglici part.* 3. *de Corruptione S. Scripturæ.* E

Differentiæ lectionum inter Biblia Vulgata editionis Sixti V. & Clementis VIII. item Lovanienſium collectæ ab Henrico de Bukentop libro 3. operis quod inſcripſit Lux de luce. 4°. Coloniæ 1710.

Variæ lectiones, in quibus textus Hebr. Chald. Gr. Syriacus, vel potius eorum verſiones Latinæ : item auctores Eccleſiaſtici & Interpretes Novi qui à Latina Vulgata differunt, à Joanne de la Haye, *nimis ambitioſo & ſatis* A *inutili ſtudio* collectæ in Bibliis Maximis 1660.

« Si materiæ copiam attendas (*inquit* «
Auctor in præfatione) quis in dubium re- «
vocare poteſt, noſtrum Codicem omnes «
alios excedere? quid enim in Complu- «
tenſi, Regio, Londinenſi, Pariſienſi «
continetur? Nullus eorum prætergredi- «
tur plura Idiomata, quàm Latinum, Græ- «
cum, Hebræum, Samaritanum, Chal- «
dæum, Syrum, Arabicum, Perſicum, «
Æthiopicum; noſter autem præterea, «
& Illyricum, Gothicum, Italum, Hiſ- «
panum, & aliquando Gallicum præbet; «
necnon varios loquendi modos ex pluri- «
bus Bibliis & Patribus in medium pro- «
ducit. »

Variæ & dubiæ lectiones quæ in Vulgata Latina ſacræ Scripturæ editione occurrunt ex originalium linguarum textibus illuſtratæ ab Henrico Bukentop. *In libro ſupra citato.*

Epanorthotes Caſtigationes in Novum Teſtamentum, in quibus depravata reſtituuntur, adjecta reſecantur, & ſublata reponuntur, authore Tacito Nicolao Zegero, 8°. Coloniæ 1555.

Idem V. *Critici ſacri.*

« Relinquit auctor (*ut refert Valerius* «
Andreas in Bibliotheca Belgica pag. 881.) «
id opuſculum locis multis ſua manu lo- «
cupletius » *Extat forſan Lovanii apud Sodales Minoritas.*

« Prologus ad Lectorem. Tanta eſt «
paſſim in Nov. Teſtam. codicibus, tum «
Latinis, tum Græcis, varietas, diſcre- «
pantia & corruptela, præſertim in iis «
qui ante annos hos triginta aut quadra- «
ginta, vel calamo exarati, vel typis ſunt «
expreſſi, ut nonniſi perplexæ fuerit diſ- «
ficultatis comprobare & demonſtrare, «
quæ in ipſis haberi ac cenſeri debeant «
pro germanis, Apoſtolicis & intemeratis. «
Græca exemplaria diſſident à Latinis, «
Græca pariter & Latina moderna à ve- «
teribus, vetera à veteribus, moderna à «
modernis. In tanta ergo codicum varie- «
tate, quò confugias, quid ſequaris, cui «
tutò credas? &c. »

Idem ibidem circa finem : « Ubi nec *SS.* «
Patres nobis ſatisfaciebant, nec item «
alii ſimiliter probati & antiqui Scripto- «
res; imò ubi etiam ſatisfacere fortaſſe «
poterant, ad majorem rei certitudinem «
ad vetuſta confugimus exemplaria; in- «
ter quæ antiquiora, celebrioraque fue- «
re : Biblia ſacra Cœnobii Gemblacenſis, «
ejuſdem Cœnobii tria diverſa exempla- «
ria IV. Evangeliſtarum, & unum exem- «
plar epiſtolas continens Apoſtolicas & «
Apocalypſim; quo etiam domi uſus ſum: «
volumen quatuor Evangeliorum Caroli «

remittant, ſed quæ à marginalibus illis annotatis ipſæ non pendeant, quibuſcumque Biblior. editionibus atque exemplaribus adhibitis ſervientes. In his porrò textum, initio ſingularum notationum, ita ferè propoſuimus, ut in Lovanienſibus eſt Bibliis: quem deinde cum aliis Latinis exemplaribus, impreſſis & ſcriptis, contulimus; habuimus impreſſa exemplaria ſemper octo aut novem; ſcripta 32. aut 33. ut minimum, ſæpe plura; ea quæ ſtatim deſcripturi ſumus; propria dico, præter ea quæ ante nos Pariſienſes, Hentenius aliique annotaverant..... Deinde conſuluimus commentaria, enarrationes, ſcholia, tranſlationes primæ, mediæ, poſtremæ ætatis, auctorum Græcorum & Latinorum quoſcumque habere potuimus.... Poſt hæc adhibuimus in Veteri quidem Teſtamento, Hebraicum, Græcum & Chaldaicum, textus; in Novo, Græcum & Syriacum.... Poſtremò, ſi quid vel ex locorum circumſtantiis, vel ex locis ſimilibus, vel aliunde, de lectionis varietate intelligi poſſet, id omne perſcrutari conati ſumus.» *Hæc Lucas Brugenſis.*

«Iſtis in lectiones utriuſque Teſtamenti annotationibus nihil quicquam eſt accuratius. Lectiones (de Nov. Teſtam. jam loquor) omnifariam, ex compluribus mſſ. & excuſis, ex Latinis codicibus optimis ac probatiſſimis, ex Græcorum & Latinorum monumentis, verſioneque Syriaca, ſummo ſtudio collegit, nec minori digeſſit, expenditque judicio.» *Jo. Millius pag. 136. proleg. in Nov. Teſtam. Græcum.*

Variæ lectiones Vet. & Nov. Teſtamenti Vulgatæ Latinæ editionis à Franciſco Luca Brugenſi, Joanne Hentenio, aliiſque Theologis Lovanienſibus collectæ, & cum codicibus Syriacis, Bibliis Regiis, veterumque Eccleſiæ Patrum & ſcriptorum verſionibus & explicationibus collatæ. V. *Bibliorum Polyglot. Lond. tom.* VI.

Romanæ correctionis in Latinis Bibliis Vulgatæ editionis juſſu Sixti V. recognitæ loca inſigniora à Franc. Luca Brugenſi obſervata, in 12. Antuerpiæ 1601. In fol. & in 8°. Ibidem 1603. In 8°. Lugduni 1604. In 4°. & 8°. Antuerpiæ 1608. V. *ad calcem Bibl. Latinorum.* 4°. Moguntiæ 1609. In fol. Duaci 1617. Pariſiis 1624. Antuerpiæ 1630. 1634.

Ex præfatione. «Dum igitur diſpicio, quodnam efficaciſſimum remedium huic malo queat adhiberi, ne amplius *in Latinæ Veteris Vulgatæque verſionis Bibliorum editione, auctoritate Sixti V. & Clementis VIII. à Notariorum mendis vitiiſ-*
A *que diligentiſſimè expurgata*, ea loca corrumpantur, quæ jam dexterrimè correcta ſunt: viſum eſt mihi expediens fore, ut adhibito autographo Romano colligerem præcipua atque inſigniora, quæ in hac editione à Romanis Patribus reſtituta ſunt, loca: & indicatâ eâ, quæ rejecta eſt, lectione, ita clarè diſtinguerem unam ab altera, ut deinceps nemo non clarè intelligere poſſet, quæ proba ſit lectio, quæ reproba; quæ textu expulſa, quæ in textum ſummi Pontificis
B auctoritate recepta.... Sic concinnatum à nobis eſt hoc Correctorium, indicato ad ſingula loca nodo ipſo difficultatis, adeoque puncto in quo varietas conſiſtit, ut etiamſi contingeret typographicum vitium in ipſummet irrepere, facile eſſet ex circumſtantiis deprehendere, &c. Audomaropoli 1601.»

Eadem cum conjecturis Leandri à S. Martino; adjectæ ad calcem cujuſque tomi Gloſſæ ordinariæ ejuſdem ſtudio editæ. Duaci 1617. Antuerp. 1634.

Franciſci Lucæ Brugenſis libellus alter
C continens alias lectionum varietates in Bibliis Latinis ex vetuſtis mſc. exemplaribus collectas, quibus poſt geminam Sixti V. & Clementis VIII. expurgationem poſſit perfectior reddi feliciter cœpta correctio, ſi accedat Romani Pontificis auctoritas. V. *Bibl. Latina*, 4°. Antuerpiæ 1618. *& ad calcem Bibl. Latinorum Joan. Marianæ*, in fol. Antuerpiæ 1624. V. *Critici ſacri* 1698. *& tom.* 1. *Supplement. Crit. ſacror.* Francofurti 1700.

Ex Epiſtola nuncupatoria Jacobo Bla-
D *ſao Epiſcopo Audomaropolitano. Poſtquam præcedentem librum prænotaſſet, ſubdit:* «Jam offero alterum libellum, in quem, Doctorum Theologorum hortatu, congeſſi alia loca notatu digna ex veteribus editionis Vulgatæ mſſ. libris collecta, quæ hactenus non correcta, meritò fortaſſe pleraque corrigi poſſent, ſummo Pontifice ſimiliter committente. Quamvis enim priores illi Patres feliciſſimè laborarint, & plura Vulgatæ editionis loca dexterrimè reſtituerint, ita ut omninò fatendum ſit, editionem eorum cæteris omnibus, quæ ad hunc uſque diem
E prodierunt, emendatiorem purioremque eſſe, quod non temerè habet Præfatio: tamen, quod etiam Præfatio admittit, difficile ſit affirmare, numeris omnibus eſſe abſolutam. Etiam in Vaticana, eaque prima horum Bibliorum editione, impreſſores non pauca errata admiſerunt, quæ paſſim in priore libello notavimus. Scio, quod Patres illi correctores, nonnulla quæ emendare potuiſſent, conſultò qualia erant reliquerint, ad of-

» fenſionem populorum vitandam, veteri
» D. Hieronymi exemplo, in libris Re-
» gum præſertim & Proverbiorum, è qui-
» bus multa fuerant auferenda, juxta fi-
» dem conſpirantium mſſ. codicum editio-
» nis Vulgatæ; ſed tamen & illa annotaſ-
» ſe, & ne memoria eorum pereat, hoc
» libello indicaſſe expedit. »

Ejuſdem notæ ad varias lectiones N. Teſtam. Latini. V. *Bibl. Polyglott. Londinenſ. tom. VI.*

Ejuſdem notarum ad varias lectiones in IV. Evangeliis occurrentes libellus duplex quorum uno Græcæ, altero Latinæ variantes explicantur. V. *ejus comment.* in 4. *Evangelia* in fol. Antuerpiæ 1606-16.

Emendatio Bibliorum Romanorum à Joanne Matario (vulgò l'Heureux) inſtituta. *Bibliotheca Collegii Buſcidiani Lovanienſis Swertius.*

Bellum Papale ſeu Concordia diſcors Sixti V & Clementis VIII. circa Hieronymianam editionem Bibliorum (*complectitur hic liber variantes utriuſque editionis lectiones*) auctore Thoma James, 4°. Londini 1600. 8°. Ibid. 1678.

Ex præfatione pag. 2. « En opus mul-
» torum nec dierum, nec horarum (nam
» unius menſis curriculo acta, tranſacta
» ſunt omnia, liber ſcriptus exſcriptuſque:)
» verumtamen ſenſi in tam parvo opere
» non parvos labores.... Quid ita? quia
» neceſſe fuit ordinem propoſitum ſervan-
» ti.... notare ſingula mutata, addita vel
» detracta, diſcrepantia in aliqua parte
» vel particula; ut nullus apex nec apicu-
» la in poſterum in ulla editione reperiri
» poſſet, quæ juxta eam Sixti ad unguem
» non emendaretur. *Et pag.* 4. Pro Sixto
» faciunt *in Veteri Teſtamento* (ſecùs ac-
» cidit in Novo) Lovanienſes, Stephanus
» bona ex parte, Hentenius, & quotquot
» editiones receptæ ſunt in Eccleſia Ro-
» mana per ſpatium multorum annorum:
» pro Clemente nuda veritas Hebraica,
» Chaldaica, Græca.

Apologia *hujus libri* ſcripta Anglicè ab eodem auctore. V. *Ejuſdem Tractatûs Anglici part. 3. de Corruptione S. Scripturæ.*

Differentiæ lectionum inter Biblia Vulgata editionis Sixti V. & Clementis VIII. item Lovanienſium collectæ ab Henrico de Bukentop libro 3. operis quod inſcripſit Lux de luce. 4°. Coloniæ 1710.

Variæ lectiones, in quibus textus Hebr. Chald. Gr. Syriacus, vel potius eorum verſiones Latinæ: item auctores Eccleſiaſtici & Interpretes Novi qui à Latina Vulgata differunt, à Joanne de la Haye, *nimis ambitioſo & ſatis* A *inutili ſtudio* collectæ in Bibliis Maximis 1660.

« Si materiæ copiam attendas (*inquit* «
Auctor in præfatione) quis in dubium re- «
vocare poteſt, noſtrum Codicem omnes «
alios excedere? quid enim in Complu- «
tenſi, Regio, Londinenſi, Pariſienſi «
continetur? Nullus eorum prætergredi- «
tur plura Idiomata, quàm Latinum, Græ- «
cum, Hebræum, Samaritanum, Chal- «
dæum, Syrum, Arabicum, Perſicum, «
Æthiopicum; noſter autem præterea, «
B & Illyricum, Gothicum, Italum, Hiſ- «
panum, & aliquando Gallicum præbet; «
necnon varios loquendi modos ex pluri- «
bus Bibliis & Patribus in medium pro- «
ducit. »

Variæ & dubiæ lectiones quæ in Vulgata Latina ſacræ Scripturæ editione occurrunt ex originalium linguarum textibus illuſtratæ ab Henrico Bukentop. *In libro ſupra citato.*

Epanorthotes Caſtigationes in Novum Teſtamentum, in quibus depravata reſtituuntur, adjecta reſecantur, & C ſublata reponuntur, authore Tacito Nicolao Zegero, 8°. Coloniæ 1555.

Idem V. *Critici ſacri.*

« Relinquit auctor (*ut refert Valerius* «
Andreas in Bibliotheca Belgica pag. 881.) «
id opuſculum locis multis ſua manu lo- «
cupletius » *Extat forſan Lovanii apud Sodales Minoritas.*

« Prologus ad Lectorem. Tanta eſt «
paſſim in Nov. Teſtam. codicibus, tum «
Latinis, tum Græcis, varietas, diſcre- «
pantia & corruptela, præſertim in iis «
D qui ante annos hos triginta aut quadra- «
ginta, vel calamo exarati, vel typis ſunt «
expreſſi, ut nonniſi perplexæ fuerit dif- «
ficultatis comprobare & demonſtrare, «
quæ in ipſis haberi ac cenſeri debeant «
pro germanis, Apoſtolicis & intemeratis. «
Græca exemplaria diſſident à Latinis, «
Græca pariter & Latina moderna à ve- «
teribus, vetera à veteribus, moderna à «
modernis. In tanta ergo codicum varie- «
tate, quò confugias, quid ſequaris, cui «
tutò credas? &c. »

E *Idem ibidem circa finem:* « Ubi nec *SS.* «
Patres nobis ſatisfaciebant, nec item «
alii ſimiliter probati & antiqui Scripto- «
res; imò ubi etiam ſatisfacere fortaſſe «
poterant, ad majorem rei certitudinem «
ad vetuſta confugimus exemplaria; in- «
ter quæ antiquiora, celebrioraque fue- «
re: Biblia ſacra Cœnobii Gemblacenſis, «
ejuſdem Cœnobii tria diverſa exempla- «
ria IV. Evangeliſtarum, & unum exem- «
plar epiſtolas continens Apoſtolicas & «
Apocalypſim; quo etiam domi uſus ſum: «
volumen quatuor Evangeliorum Caroli «

C. 5... RR. PP. Capucinorum in Pratis, Pariſiis. A
C. 6..... Cardinalitia Pariſiis.
C. 7.. Dn. de la Coſte Paſtoris S. Petri, nunc Eccl. Metrop. Canonici, Pariſ.
C. 8..... Carolina Tiguri.
C. 9..... Frid. Bened. Carpzovii, 8°. Lipſiæ 1700.
C. 10..... Cromhoult, in 4°. Amſtelod. 1699.
C. 11. Joan. Cloppenburgii 4°. Hardervici 1663.
C. 12.... Guil Coddæi, Leidæ, 4°. 1630. B
C. 13..... Illuſtr. Dn. de Coaſlin Epiſc. Metenſis.
C. 14..... Joan. Cocceii, 4°. Leidæ 1671.
C. 15..... Clariſſarum Lovanii.
C. 16. Guill. Cave de libris Græcis, Append.
Tom. 2. hiſt. litterariæ de Script Eccleſ.
C. 17. Joſ. Carus in præfat. Pſalterii, 8°. Romæ 1683.
C. 18. Andr. Chevillier, Origine de l'Imprimerie, 4°. Pariſiis 1694
C. 19. Jean la Caille, Hiſtoire de l'Imprimerie, 4°. Paris 1686. C
C. 20. Guill. Crowæi Elenchus Script. in S. Script. 12. Londini 1672.
C. 21. Jod. Coccii Theſaurus Catholicus, Tom. 1. fol Coloniæ 1619.
C. 22. Joan. Cleſſii Elenchus virorum Illuſtr. 4°. Francof. 1602.
C. 23. Pierre Coton, Geneve Plagiaire, in fol. Paris. 1618.
C. 24. Bibliotheca Carmelitana in vico Billetarum Pariſiis.
C. 25. Bibliotheca Cantabrigienſis.

§.

D. 1. Bibliotheca RR. PP. Dominicanorum in vico S. Honorati Pariſiis. D
D. 2. RR. PP. Dominicanorum Lugduni.
D. 3..... RR. PP Dominican. Bonomiæ.
D. 4..... S. Dionyſii in Francia.
D. 5..... Ludov. de Dieu, in 4°. Leidæ 1643.
D. 6. Doulſekeri Catalogus officinæ, 8°. Argentorati ab an. 1696.
D. 7. Dionyſii Genuenſis Bibl. Capucinorum, in fol. Genuæ 1691.
D. 8. Jo. Durellus, vindiciæ Eccleſiæ Anglic. 4°. Londini 1669. E
D. 9. Georg. Draudii, Bibl. Claſſica, 3. vol. 4. Francofurti 1925.

§.

E. 1. Elzeviriorum catalogus officin. 12. Leidæ 1674.
E. 2. Ehingeri catalogus Bibl. Auguſtanæ, fol. Auguſtæ 1633.

§.

F. 1. Bibliotheca R R. P P. Fulienſium Pariſiis.
F. 2..... Francofurtana ad Oderam, fol. Francofurti 1706.
F. 3..... de Forcroy, 8°. Pariſiis 1690.
F. 4..... de Feutlot, 8°. Pariſiis 1693.
F. 5. Abr. Frencelius de orig. linguæ Sorabicæ, 4°. 1693.
F. 6. Jac Friſius, Epitome Bibl. Geſnerianæ, fol. Tiguri 1583.
F. 7. Thomæ Fritſch Catalogus officin. 8°. Lipſiæ 1705
F. 8. Petri Francii Muſæum, 8°. Amſtelod 1705
F. 9 Bibliotheca Illuſtriſſ. Dn. Nic. Joſephi Foucault Comitis Conſiſtoriani, Pariſiis.
F. 10. Jo. Alb. Fabricii Biblioth. Græca 4°. Hamburgi 1708.
F. 11. Joannes Fabricius Hiſtoria Bibliot. in 4°. Helmſtadii 1708.

§.

G. 1... Bibliotheca S Genovefæ, Pariſiis.
G. 2..... S Germani à Pratis, Pariſiis
G. 3. S Galli in Helvetia
G. 4..... Dn. Gallois Prof. Regii nunc defuncti, Pariſiis.
G. 5..... Guelferbytana ſeu Wolfenbuttellana.
G. 6 ... Germanorum Aurelianenſis, 4°. edita.
G 7.. .. Franc. Gomari, 4°. Leidæ 1641.
G 8. Henningi Groſſii, 4°. Lipſiæ 1600.
G. 9..... Gallandii, 4° Pariſiis 1653.
G. 10 .... Th. Graſwinckel, 4° Hagæ-Comitis 1667.

§.

H. 1. Jo Hartley catalogus univerſalis, 2. vol. 8°. Londini 1699.
H. 2..... Hegeri catalogus 4°.
H. 3..... Haller catalogus 4°.
H. 4. Corn Hackii catalog. officin. Leidæ 1669.
H. 5. Hoffmanni Lexicon univerſale, 4. vol fol. Leidæ 1698.
H. 6. Bibl. Caſp. Haer, 4°. Amſtelod. 1665.
H. 7..... Nic. Heinſii 12. Leidæ 1682.

§.

I. 1. Biblioth Collegii. S J Pariſiis.
I. 2 ..... Domûs probationis S. J. Pariſiis.
I. 3..... Domûs profeſſæ S. J. Pariſiis.
I. 4..... Collegii Romani S. J.
I. 5..... Collegii S. J Lugduni.
I. 6..... S. Jacobi Provinienſis.
I. 7. Index libr. prohibit. fol. Madriti 1667.
I. 8. Janſonii catalogus officin. 4°. Amſtel. 1663.
I. 9. Bibliotheca Dn. de Jongh, 4°. Ibid. 1679.
I. 10..... Iſenacenſis in Germania.

§.

K. 1. Bibliot. Koerten, 4°. Leidæ, 1668.

Ooo

K. 2..... Theologica Anglorum Kempii, 4°. Regiomonti 1677.
K. 3. Kortholtus de variis ſcript. editionibus, 4°. Lipſiæ 1686.

§.

L. 1. Biblioth. Lazariana, Pariſiis.
L. 2..... S. Lupi Trecenſis.
L. 3..... Leidenſis, fol. Leidæ 1716.
L. 4..... Joan. de Laet, 4°. Ibid. 1650.
L. 5..... Joan. Lydii, 4°. Ibid. 1643.
L. 6..... Henr. Laurentii, 4°. Amſtelod. 1649.
L. 7..... Theologica Lipenii, 2. vol. fol. Francofurti 1682.
L. 8. G. G. Leibnitii Epiſtola ad me ſcripta 19. Junii 1707.
L. 9. Polyc. Lyſeri animadverſiones mſſ. ad me miſſæ.

§.

M. 1. Biblioth. Mazarinæa, Pariſiis.
M. 2..... S. Martini à campis, Pariſiis.
M. 3..... RR. PP. Minimorum, Pariſiis.
M. 4..... RR. PP. Minorum, Conventualium, Pariſiis.
M. 5..... RR. PP. Minorum Recollectorum Pariſiis.
M. 6..... RR. PP. Minimorum Nigeonæa prope Pariſios.
M. 7.. Abr. van der Meer, in 4°. Leidæ 1638.
M. 8..... Jo. Frid. Mayeri hiſtoria verſ. Germ. Lutheri, 4° Hamburgi 1701.
M. 9. Biblioth. Jo. Maſſovii 4°. Cantabr. 1687.
M. 10 .. Hafnienſis Jo. Mullenii, 4°. Hafniæ 1670.
M. 11..... Oweniana Edm. Midllington, 4°. Cantabrigiæ 1684.
M. 12..... Leon Marii, 4°. Amſtelod. 1653.
M. 13..... Septentrionis eruditi, Molleri, 8°. Hamburgi 1698.
M. 14 Mareſchalli præfatio in Evang. Malaica, 4°. 1677.
M. 15. Bibliotheca RR. PP. Mathurinorum, Pariſiis.

§.

N. 1. Biblioth. Dion. Nolin Advocati, in 12. Pariſiis, 1710.
N. 2..... Navarræa, Pariſiis.
N. 3..... Norimbergenſis à Jo. Sauberto, 12. Norimbergæ 1643.
N. 4..... Norfolciana, 4°. Londini 1681.
N. 5..... Eminentiſſ. Cardinalis de Noailles Pariſienſis Archiepiſcopi.
N. 6. Nova Literaria Maris Balthici ab an. 1657.

§.

O. 1. Biblioth. Oratorii Domûs Pariſienſis.
O. 2..... Oratorii Domûs Dominæ Virtutum propè Pariſios.
A O. 3.. Oratorii Domûs Inſtitutionis, Pariſiis.
O. 4... Oratorii Domûs S. Maglorii, Pariſiis.
O. 5... Oiſeliana, 8° Leidæ 1692.
O. 6... Jo. Bapt. Ottii, collectio Editionum Biblicarum quam mecum communicavit.
O. 7. Biblioth. Feiconis Oedtſonii, 4°. Leovardiæ 1681.
O. 8... Joan. Orlers, 4°. Leidæ 1616.

§.

B P. 1. Biblioth. Eccleſiæ Pariſienſis.
P. 2... Dn. Pillon controverſiſtæ, Pariſiis.
P. 3... D. Paſtel Doctoris Sorbon. Pariſiis.
P. 4. Pocciantii. catalogus Script. Florent. 4°. Florent. 1589.
P. 5. Bibl. Pandolironenſis Monaſt. prope Mantuam.
P. 6. Catalogus Chriſt. Plantini officinalis, 8°. Antuerpiæ 1575.
P. 7. Biblioth. Dn. Pinſſonat linguæ Hebr. Prof. Regii Pariſiis.
C P. 8... Adriani Pauw Hollandiæ Penſion. 4°. Hagæ 1654.

§.

R. 1. Bibliotheca Regia Pariſienſis.
R. 2... Illuſt. Marchionis de Rouci, Pariſiis.
R. 3... Abbatis Euſebii Renaudot, nunc S. Germani à Pratis, Pariſiis.
R. 4. Illuſtr. Dn. d'Eſtampes Archiepiſcopi Rhemenſis, in 4°.
R. 5... Jani Rutegerſii, 4°. Leidæ 1630.
R. 6... Franc. Raphelengii, 4°. Leidæ 1626.
D R. 7..... Chriſt. Rompf, in 4°. Ibidem 1640.
R. 8... Andreæ Rivet, 4°. Ibid. 1657.
R. 9... Rotheana, 4°. Amſtelodami 1669.

§.

S. 1. Biblioth. Sorbonæ, Pariſiis.
S. 2... Seminarii S. Sulpitii, Pariſiis.
S. 3... Segueriana mſc. 8°. Pariſiis 1685.
S. 4... Cardin. Sluzii. 4°. Romæ 1690.
S. 5... Frid. Spanhemii, 8°. Amſtelodami 1701.
S. 6... Sionenſis, 4°. Londini 1650.
E S. 7... Willebr. Snellii, 4°. Leidæ 1629.
S. 8... Joan. Smetii, 4°. Ibid. 1653.
S. 9... Rich. Smith, 4°. Londini 1672.
S. 10. Scheffteri Suecia illuſtrata, 8°. Lipſiæ. 1699.
S. 11. Biblioth. Dn. de Salmonet, 4°.
S. 12... Antitrinitariorum Sandii, 8°. Freiſtadii 1684.
S. 13... Scaphuziana.
S. 14... Theophili Spizelii, fol. Auguſt. 1705.
S. 15... Rabbinica Schabtai, 4°. Amſtel. 1681.

S. 16... Hafnienſis publica Scavenii, 4°. Hafniæ 1665. A

S. 17... Jo. Caſp. Stokeri, Tiguri.

S. 18. Catalogus librorum Viduæ à Someren, 12.

S. 19. Jac. Severt. Anacriſe des Bibles, fol. Paris 1612.

S. 20. Bibliotheca Abbatiæ S. Galli in Helvetia.

§.

T. 1. Biblioth. Telleriana, fol. Pariſiis, 1693. *Hanc Abbatiæ S. Genovefæ 1710. teſtamento legavit Mauritius le Tellier Archiepiſcopus & Dux Rhemenſis.* B

T. 2... Tertii Ordinis S. Franciſci, Pariſiis Picpus.

T. 3... Thevenotiana, 8°. Pariſiis 1694.

T. 4... Tigurina Civica.

T. 5... Ant. Thyſii, 4°. Leidæ 1677.

T. 6... Henr. Thibault, 4°. Medioburgi 1669.

T. 7. Theobaldus, de bello Huſſitico, 4°. 1626.

T. 8. Biblioth. Thomana Lipſiæ.

T. 9... Jac. Triglandii, 4°. Amſtelod. 1665. C

T. 10. Catalogus officin. Sam. de Tournes, in 12. Genevæ 1670.

T. 11. Memoriæ Trevoltianæ ab ann. 1701.

§.

V. 1. Biblioth. S. Victoris, Pariſiis.

V. 2... Illuſt. D. de Verthamont, Pariſiis.

V. 3... Ultrajectina, fol. Ultrajecti 1670.

V. 4... Vitodurenſis in tractu Tigurino.

V. 5... Gerardi Jo. Voſſii, 4°. Leidæ 1656.

V. 6... Saxo Vinarienſis.

V. 7... Gallica Antonii du Verdier, fol. Pariſiis 1584. D

V. 8... Ulfeldii, 4°. Leidæ.

V. 9. Franc. Veron, Preface du Nouveau Teſt. François, 4°. Paris 1647.

V. 10. Biblioth Joan. Vorſtü, 4°.

V. 11... Adriani Vorſtü 4°. Leidæ 1664.

V. 12... Van Aſche, 4°. Roterod. 1650.

V. 13... Vogelſang. 4°. Leidæ 1664.

V. 14.... Upſalienſis, 4°. Upſaliæ 1706.

V. 15... Chriſt. Theophili Unger Epiſtolæ mſ. ad me ſcriptæ.

V. 16... Vindobonenſis Cæſarea.

§. E

W. 1. Biblioth. Benj. Watford, 4°. Londini 1691.

W. 2... Wetſtenii Catalogus officin. 12. 1686.

W. 3. Waltheri officina Biblica, 4°. Wittebergæ 1668.

W. 4. Bibliotheca Joannis de Wilhem, 4°. Hagæ 1658.

W. 5... Joan. Wourdani 4°. Leidæ 1666.

W. 6... Joan. Weimanni, 4°. Ibid. 1663.

W. 7... Wittiana, 12. Dordraci 1701.

W. 8... David Wilkins in comment. mſſ.

W. 9... Wolphius in comment. mſſ.

ELENCHUS CHRONOLOGICUS

BIBLIORUM EXCUSORUM.

M. CCCC. LVII.

Pſalterium Latinum, 4°. Moguntiæ. *Lambecius.*

M. CCCC. LXII.

† Biblia Lat. 2. vol. fol. Moguntiæ *R.* 1. *C.* 1. *T.* 1.

M. CCCC. LXIV.

* Biblia Lat. fol. (Pariſiis) *Bibl. Cantabrigienſis.*

M. CCCC. LXVI.

Biblia Hebræa, in 8°. Venetiis *O.* 6.

* Biblia Lat. Auguſtæ Vindel. *A.* 10. *C.* 18.

M. CCCC. LXVII.

* Biblia Germanica, fol. abſque loco. *Lipſ. B. ſenat.*

M. CCCC. LXIX.

* Biblia Latina, fol. Reutlingæ. *N.* 3. *Saubertus.*

M. CCCC. LXXI.

† Biblia Latina, 2. vol. fol Romæ *A.* 13. *D.* 3. *O.* 1. Burdigalæ B. RR. PP. Carmelitarum in Suburbio des Chartrons.

† Biblia Italica, 2. vol. fol. Venetiis, *bis R.* 1. *M.* 1.

M. CCCC. LXXII.

† Biblia Latina, fol. Moguntiæ *M.* 1. *G.* 1.

M. CCCC. LXXIII.

* Biblia Lat. 2. vol. fol. *abſque loco G.* 3.

M. CCCC. LXXIV.

* Pſalterium Latinum, Norimb. *N.* 3.

M. CCCC. LXXV.

† Biblia Lat. 4°. Placentiæ *C.* 1. fol. Norimb *B.* 3.

* Biblia Italica, fol Pinaroli *C.* 19.

* Biblia Belgica, 2. vol. fol. Colon. *K.* 1.

M. CCCC. LXXVI.

† Biblia Latina, in fol. Pariſ. *C.* 3. *G.* 1. Neapoli *B.* 3.

† Biblia Lat. in fol. Pariſiis *C.* 3. *G.* 1.

† Biblia Lat. fol. Venetiis, *bis C.* 1. *M.* 1.

M. CCCC. LXXVII.

* Biblia Latina 2. vol. fol. Norimbergæ *V.* 3. *F.* 9.

† Biblia Latina, fol. typis Bernardi Richel. *R.* 9. *A.* 12.

† Bibl. Ital. Malermi fol. Venet. *bis R.* 1.

* Bibl. Germ. Auguſtæ Vindel. *G.* 5. *S.* 13.

* Eadem, in fol. Norimbergæ *Biblioth. Auguſtana.*

* Bibla Belgica, 2. vol. in fol. Delphis *L.* 3. *P.* 8.

* Biblia Belgica, 4°. Delphis *B.* 4.

† Nov. Teſtam. Gallicum, fol. Lugd. A
circa 1477. *R.* 1.

M. CCCC. LXXVIII.

† Biblia Latina, in folio. Venetiis *M.* 1. *O.* 1. Norimb. *C.* 1. *B.* 6.

M. CCCC. LXXIX.

* Biblia Latina, in folio. Lugduni *I.* 5. Coloniæ *B.* 6. *V.* 3.

† Biblia Latina, fol. Norimbergæ *G.* 3.

† Biblia Latina, fol. Venetiis *M.* 1. *N.* 1.

* Biblia Latina, in fol. *abſque loco G.* 5.

Biblia Belgica, in folio. Goudæ *H.* 1.

M. CCCC. LXXX. B

† Biblia Lat. 4°. Venetiis, *bis G.* 1. *I.* 6.

† Biblia Latina, in fol. Ulmis *C.* 1. *R.* 1. Norimb. *T.* 1.

* Biblia Latina, Nicol. de Lira 7. vol. fol. Coloniæ *V.* 3.

* B.Germ. 2. vol. fol. Auguſtæ *S.* 13. *E.* 2.

M. CCCC. LXXXI.

† Biblia Latina, fol Venetiis *G.* 1. *abſque loco D.* 1.

† Biblia Latina, Nic. de Lira 4. vol. fol. Venetiis. *R.* 1.

* Eadem, 7. vol. fol. Norimb. *P.* 5. *V.* 8.

† Biblia Italica Malermi, fol. Venet. *C.* 1. C

† Pſalterium Græco-Latinum, fol. Mediolani *T.* 1.

M. CCCC. LXXXII.

† Biblia Latina, Nic. de Lira 4. vol. in fol. Venetiis *G.* 2.

† Biblia Latina, in fol. Argentor. *R.* 1. Norimb. *G.* 2.

M. CCCC. LXXXIII.

† Biblia Latina, in folio. Auguſtæ *A.* 2. *abſque loco I.* 1.

† Biblia Latina 2. vol. fol. Venet. *C.* 3. 4°. Ibid. *G.* 3. *M.* 6.

* Bibl. German. fol. Norimb. *S.* 10.

* Epiſt. & Evang. annor. Ital. in fol. Venet. *C.* 1. D

M. CCCC. LXXXIV.

† Bibl. Latina, fol Venetiis *V.* 1. *Ʋ.* 16.

* Biblia Latina, fol. typis Joan. Zainer *G.* 3. *Ʋ.* 16.

† Bibl. Ital. Malermi, fol. Venet. *M.* 1.

* Biblia Saxonica fol. Lubecæ Maſinkrot *p.* 88.

M. CCCC. LXXXV.

† Biblia Latina Vulgata, fol. *abſque loco B.* 1. *B.* 6.

* Biblia Germanica, fol. Argentor. *G.* 5. E

M. CCCC. LXXXVI.

* Biblia Latina, in fol. *abſque loco* B. 6. *G.* 5. *P.* 8.

* Prophetæ priores Hebraicè, fol. Socini *R.* 3 *O.* 1.

† Pſalterium Græcum, 4°. Venetiis *B. Soubiziana.*

M. CCCC. LXXXVII.

† Biblia Latina, in fol. *abſque loco V.* 1. 4°. Venetiis *G.* 1.

* Biblia Latina, Antuerp. *B.* 4. fol. Baſileæ *G.* 5.

† Biblia Latina Nic. de Lira, 5. vol. in fol. Norибergæ *A.* 2.

† Biblia Gallica gloſſata, 2. vol. fol. Pariſiis *R.* 1.

* Biblia Germanica, Auguſtæ Vindelicorum *K.* 2.

* Pſalter. Belgic. in 4°. Delphis *P.* 8.

M. CCCC. LXXXVIII.

Biblia Hebraica, in fol Soncini *B.* 5.

† Pſalterium Latin. in 4°. Pariſiis *V.* 1.

M. CCCC. LXXXIX.

* Biblia Latina, fol. *abſque loco.*

* Biblia Latina fol. Venetiis Scoti.

M. CCCC. XC

† Biblia Latin. fol. per Malietum *L.* 1.

* Biblia German. 2. vol. in 4°. Auguſtæ *F.* 2. Norib. *M.* 8.

† Pentateuchus Hebraicus, in 4°. *abſque loco R.* 1.

* Pſalterium Lat. fol. Moguntiæ *O.* 10.

M. CCCC XCI.

* Biblia Latina, in folio. in 4°. Venetiis *T* 1. *R.* 5.

† Biblia Latina, in 8°. Baſileæ *G.* 1 B. *6.*

† Pentateuchus Hebraicus, fol. Olyſſipone *R.* 1.

* Pſalterium Belgicum, in 8°. Zwolæ *M* 7. *V.* 8.

† Libri Sapientiales Latinè, 4°. Pariſiis *S.* 1.

† Epiſtolæ S. Pauli Latinè. 4°. Pariſ. *V.* 1.

M. CCCC. XCII.

* Biblia Latina Nic. de Lira, 4. vol in fol Argentor. *L.* 5.

* Bibl. Ital. Malermi, fol. Venet. *V.* 16.

M. CCCC. XCIII.

* Biblia Latina Nic. de Lira, 6. vol. fol. Norimb. *G.* 5.

* Biblia Saxonica cum gloſſis, fol. Lubecæ *B.* 4. *G.* 5.

† Prophetæ priores Hebraicè, fol. *abſque anno O.* 1.

* Pſalterium Saxonic. 4°. Lubecæ *P.* 8.

M. CCCC. XCIV.

* Biblia Hebræa, in folio, in 4°. in 8°. Piſauri *B.* 11.

† Biblia Hebræa, 8°. Brixiæ *O.* 1. *L.* 3.

† Biblia Latina, in folio. per Matthiam Hus G. 1.

† Biblia Latina, in 4°. Venetiis, *bis I.* 1. *S.* 13. *R.* 1.

* Biblia Italica Malermi, in folio. Venetiis *G.* 5.

Bibl. German. Auguſtæ Vindelic. *C.* 8.

* Pſalter. Latin. 4°. Antonii Coburger.

† Prophetæ priores Hebraicè, in folio. Leiriæ *R.* 1.

M. CCCC. XCV.

* Biblia Latina Nic. de Lira, 6. vol. fol. Venetiis *D.* 3.

† Biblia Latina, in 8°. Baſileæ *O.* 1. A

M. CCCC. XCVI.

* Biblia Latina, in 4°. Brixiæ *C.* 3.
* Biblia Latina Nic. de Lira, 6. vol. fol. Norimb. *N.* 3.

M. CCCC. XCVII.

† Biblia Latina, 8°. Venet. *T.* 1. in fol. Argentor. *B.* 6. Colon.

† Bibl. Lat in 4°. per Joan. Pivard *M.*1.

* Eſaias & Hieremias Hebr. in fol. Ulyſſipone *S.* 15.

M. CCCC. XCVIII.

† Biblia Latina Nic. de Lira, 6. vol. fol. Baſileæ *M.* 2. *B.* 6. B

† Biblia Latina Vulgata, in 4°. Venetiis *M.* 1. *R.* 1.

VETERES EDITIONES

abſque anno.

† Biblia Hebraica, fol. in Italia *N.* 1.

† Biblia Latina, *ſine loco* *M.* 1. 8°. Pariſiis, Lugd. *B.* 6.

† Biblia Latina cum gloſſis ordin. 3. vol. fol. *abſque loco* *S.* 1. B. 6.

† Biblia Gallica Gloſſata, 4°. Pariſiis Le Noir, *R.* 1. C

† Eadem, 2. vol fol. Lugduni *F.* 9.

† Biblia Italica Marmochini, fol. Venet.

† Biblia Gallica Gloſſata, fol. Pariſ. *C.* 5.

* Biblia Italica Malermi, in fol. *abſque loco* *G.* 5.
* Bibl Germ. fol. Auguſtæ Vindel. *V.*16.
* Biblia Saxonica, in fol. Coloniæ *G.* 5. *abſque loco*, *G.* 5.
* Pentateuchus Hebraicus, 12. Sabionetæ B. 12.

† Pſalterium Græcum, in 4°. Venetiis, Aldi *R.* 1. D.

* Pſalterium Latinum, in 16. Venetiis.

† Pſalterium Gallicum, 4°. Petri le Rouge *R.* 1.

† Pſalterium Gallicum, 8°. Pariſiis, *N.* 1.

* Pſalterium Italicum, fol. *abſque loco* *V.* 16.

† Pſalterium Hiſpanicum, 4°. *abſque anno.* *C.* 1.

* Proverbia Hebræa, in fol. Neapoli *S.* 15. *B.* 1.
* Eſaias Hebr. Gr. & Latinè 4°. Baſileæ. E

† Nov. Teſtamentum Gallic. fol. Lugd. *R.* 1.

* Apocalypſis German. *abſque loco.*

M. D.

† Biblia Lat. fol. Pariſ. B. 1. Norib. *T.* 2. Baſileæ.

* Eadem, 4°. typis Jo. Pivard. *O.* 1. 8° Lugd. *T.* 10.

M. D. I.

† Biblia Lat. fol. Pariſiis *I.* 1. 8°. Venetiis *M.* 1.

M. D. II.

* Biblia Latina cum gloſſa ordin. 6. vol. fol. Baſileæ *F.* 1.

† Biblia Italica Malermi, in folio. Venetiis *R.* 1.

* Pſalterium Lat. in 4°. Baſileæ *B.* 6.

M. D. III.

Pſalterum Lat. Germ. 4°. Baſileæ *O.* 6.

M. D. IV.

† Biblia Lat. Hugonis Card. 9. fol. Baſileæ *C.* 2.

† Biblia Latina, fol. Pariſiis, Jo. Petit *V.* 1. *G.* 5.

* Pſalterium Germ. in 4°. Spiræ *F.* 2.

M. D. V.

† Biblia Latina, fol. Lugduni, Cl. Davoſt. *G.* 1.

M. D. VI.

† Biblia Latina, fol. Pariſiis *C.* 2. Venetiis *T.* 1. *G.* 3.

* Biblia Bohemica Venetiis *T.* 7.

M. D. VII.

† Biblia Latina, in fol. Pariſiis. Pigouchet *C.* 3.

† Biblia Italica Malermi, fol. Venetiis, *bis* *R.* 1.

* Biblia Germ. 2. vol fol. Auguſtæ *T.* 7.

† Nov. Teſt. Lat. 8°. Pariſiis *I.* 1.

† Epiſtolæ Apoſtol. & Apocalypſis, 8°. Pariſ. *S.* 2.

† Epiſtolæ S. Pauli Gallicè, in fol. Pariſiis *R.* 1.

M. D. VIII.

† Biblia Latina cum gl. ordin. 7. vol. fol Baſileæ *S.* 1. *M.* 16.

† Eadem, 8°. Pariſiis Kerver. *R.* 1.

* Pſalt. Latino-Germanicum 4°. Argentorati *B.* 6. *V.* 16.

M. D. IX.

†* Biblia Lat. fol. Lugduni *C.* 1. *R.* 1. Baſileæ *P.* 8.

† Pſalterium Quintuplex Fabri. fol. Pariſiis *O.* 1.

Novum Teſtamentum. Lat. & Germ. 4°. Antuerp. *L.* 7.

M. D. X.

* Pſalmi Suecicè, Antuerpiæ *S.* 9.

Apocalyſis Latinè, in 12. Pariſiis *G.* 7.

M. D. XI.

Biblia Hebraica, in 4°. Venetiis Bombergi *R.* 11.

*† Biblia Latina, 8°. Pariſiis *I.* 5. Lugduni *M.* 1.

† Biblia Latina, in fol. Rothomagi, Olivier *I.* 1.

* Biblia Latina, in 4°. Cadomi *G.* 9. Venetiis *T.* 4.

† Prophetæ poſteriores Hebr. fol. Piſauri *R.* 1. *O.* 1.

M. D. XII.

† Biblia Latina, fol. Pariſiis, Pigouchet *M.* 1.

† Eadem, fol. & 8°. Lugduni, Jac. Sacon *M.* 1. *I.* 1. A
† Pſalmi 7. Pœnit. Heb. Lat. in 8°. Tubingæ *O.* 5.
* Evang. & Epiſt. Hiſpan. *Præf. eorumdem* 1544.
† Epiſtolæ Pauli Lat. ex Gr. in fol. Pariſ. *O.* 1.

M. D. XIII.

†* Biblia Lat. fol. Lugduni *M.* 16. Norimbergæ *F.* 2.
† Pſalterium Æthiopicum, in 4° Romæ *R.* 1. *N.* 1.
† Pſalterium Quintuplex Lat. fol. Pariſiis *C.* 1. B
* Pſalterium Germ. in 4°. Metis *T.* 7.
† Canticum Cantic. Æthiopicè, in 4°. Romæ *R.* 1.

M. D. XIV.

*† Biblia Latina, in fol. & in 8°. Lugduni *C.* 9. *M.* 1.
*† Biblia Lat. in 8°. Pariſiis *P.* 8. in fol. Baſileæ *G.* 3. *V.* 16.

M. D. XV.

* Biblia Hebræa 12. vol. in fol. Venetiis *W.* 8.
*† Biblia Latina, in fol. & in 8°. Lugduni *B.* 6. *O.* 1. C
* Pentateuchus Hebraicè & Chaldaicè, *A.* 10.
† Agiographa Hebraicè, fol. Theſſalonicæ *O.* 1.
† Pſalterium quintuplex Latinè, in fol. (*Cadomi*) *V.* 1.
† Pſalterium Latinum ex Hebr. Pratenſis, 4°. Venetiis *M.* 1.
† IV. Evangelia & Apocalypſis Latin. 12. Pariſiis *G.* 1.
† Epiſtolæ Pauli Lat. ex Gr. fol. Pariſ.

M. D. XVI.

† Biblia Latina, in folio, Lugduni, *bis* *A.* 12. *B.* 8. D
† Job. Lat. ex Hebr. Juſtiniani, 4°. Pariſiis *R.* 1.
† Pſalter. Pentagl. Juſtiniani, in folio, Genuæ *R.* 1.
† Pſalterium Hebr. in 24. Baſileæ *O.* 1.
Pſalterium Græcum fol. Baſileæ *O.* 6.
† Novum Teſtamentum Gr. Lat. Eraſmi fol. Baſileæ *S.* 1.

M. D. XVI.

† Biblia Polyglotta, 6. vol. fol. Compluti. R. 1. E
* Biblia Hebraica, fol. *abſque loco* *C.* 8.
* Biblia Latina, in folio Lugduni *P.* 8.
† Biblia Gallica Gloſſata, 2. vol. in fol. Pariſ. *C.* 4.
* Bibl. Italica Malermi, fol. Venet. *R.* 5.
* Tobias Hebraicè, in 4°. Conſtantinopoli *B.* 3.
* VII. Pſalmi Pœnit Germ. Lutheri, fol.
* Nov. Teſt. Latinum, Venet. Aldi *O.* 6.

M. D. XVIII.

† Bibl. Hebr. Rabbinica, fol. Venet. *R.* 1.
† Biblia Hebraica, 4°. Venetiis, Bombergi *R.* 1.
† Bibl. Græca, fol. Venet. Aſulani *R.* 1.
† Biblia Latina, fol. & 8°. Lugd. *T.* 1. *G.* 1.
* Biblia Gallica Gloſſata, fol. Lugd. *I.* 5.
* Biblia German in folio, Norib. *B.* 6. Auguſtæ *T.* 8. *B.* 6.
* Biblia Belgica, in folio, Antuerp. Lovanii *P.* 8. *T.* 6.
* Pſalter. Tetraglotton, fol. Coloniæ *R.* 1.
Pſalterium Hebr, Gr. & Latinè. in fol. Baſileæ.
* Liber Eſther Hebraicè, fol. Theſſalonicæ.
* Nov. Teſtam. Lat. Eraſmi, in fol. & in 8°. Baſileæ, *G.* 3.

M. D. XIX.

†* Biblia Latina, in 8°. Pariſiis, *bis* *O.* 1. *I.* 5. Venetiis *D.* 1.
†* Biblia Latina, in folio, in 4°. in 8°. Lugduni, Mareſchal *M.* 4. *P.* 8.
* Pſalt. Hebr. Lat. Pellicani, 8°. Baſileæ.
† Nov. Teſtam. Gr. Lat. Eraſmi, in fol. Baſileæ *R.* 1.
* Nov. Teſtam. Lat. Eraſmi, in 8°. Lovanii *C.* 11. *P.* 8.
† Epiſtolæ Apoſtolorum Latinè, in 8°. Pariſiis *N.* 1.

M. D. XX.

† Biblia Latina, fol. Lugd. *bis* *G.* 1. *S.* 1.
† Biblia Latina cum gloſſa ord. 5. vol in folio, Lugduni *R.* 1.
† Biblia Gallica Gloſſata, 2. vol. in folio, Pariſiis *R.* 1.
† Ruth & Threni Lat. Juſtiniani, in 4°. Pariſiis *S.* 1.
Pſalmi Pœnitentiales Triglotti, in 4°. Auguſtæ *O.* 6.
† Prophetæ poſteriores Hebr. in folio, Soncini *O.* 1.
† Apocalypſis Italicè, in folio, Mediolani *C.* 1.

M. D. XXI.

† Bibl. Hebr. 4°. Venet. Bombergi *R.* 1.
† Bibl. Lat. fol. 8°. Lugd. Sacon, *M.* 1.
† Bibl. Gall. Gloſſata, fol. Lugd. *M.* 1.
* Pſalmus 118. German. Lutheri, in 4°. Witteb. *B.* 23.
† Nov. Teſtam. Gr. Gerbelii, in 4°. Haganoæ, *R.* 1.
† Nov. Teſtam. Lat. Eraſmi, 8°. Argent. Baſileæ, *N.* 1. *B.* 9.
† Idem, 8°. Mogunt. Baſileæ *N.* 1. *C.* 2.
* Epiſt. S. Pauli, Gallicè, 4°. Pariſ. *F.* 11.

M. D. XXII.

† Biblia Lat. fol. Lugduni, Sacon *T.* 1.
† Biblia Latina, ſtudio Oſiandri, in 4°. Noribergæ *M.* 1.
† Eadem, *Proteſt.* 6. vol. 8°. Argent. *N.* 1.
*† Eadem, 4°. & 8°. Baſileæ *G.* 3. *G.* 1.

* Biblia Saxon. in fol. Halberſtadii G. 5. A
† Pſalterium Hebræum, in folio, Theſſalonicæ, *bis O. I.*
† Pſalterium Hebr. 24. Venetiis, Bombergi *R* 2.
† Pſalterium Lat. ex Hebr. Pratenſis, 4°. Haganoæ *O.* I.
† Proverbia Hebraicè, in folio, Theſſalonicæ, *O.* I.
† Prov. Eccleſ. Canticum Hebr. 12. Venetiis *S.* I.
† Nov. Teſt. Gr. Lat. Eraſmi, in fol. Baſileæ *O.* I.
* Nov. Teſt. Gr. Lat. Eraſmi, 4°. Wittebergæ *B.* 6. B
* † Nov. Teſt. Lat. 8°. Coloniæ *N.* 4.
† * Nov. Teſt. Lat. Eraſmi, in 8°. Baſileæ Moguntiæ G. I. *I.* 6.
* Idem, in 4°. Norimbergæ.
* Nov. Teſtam German. Lutheri, fol. Witteb. *G.* 5.
Nov. Teſtam. German. ex Lat. Eraſmi Lipſiæ *B.* 9.
† IV. Evangelia Lat. fol. Meldis *O.* I.
* Eadem Germ., in 8°. Auguſtæ *O.* 6.
* Evang. Joan. Germ. Crumbach. Lipſiæ, *Mayer.* C
† Epiſt. Latinæ N. Teſt. 8°. Pariſ. *B.* 22.

M. D. XXIII.

† Biblia Lat. 8°. Paris, *bis C.* I. *S.* 6. in fol. Lugd. *D.* I.
† Biblia Lat. *Proteſt.* fol. Norimbergæ, Peypus *M.* I.
* Vetus Teſt. Saxonicum, fol. Wittebergæ *G.* 5.
† Pentateuchus Hebr. & Chal. in fol. Venetiis *R.* I.
* Idem Germ. fol. Witteb. *M.* 8. in 8°. Baſileæ *O.* 6. D
* Geneſis Lat. ex Gr. Oecolampadii, Baſileæ *F.* 6.
† Pſalterium Hebr. in 8°. Baſileæ, Frobenii *S.* I.
† Pſalt. Gallicum, Fabri 8°. Pariſiis.
* Pſalterium German. Ainman 12. Auguſtæ *V.* 15.
* Eccleſiaſt. Lat. ex Hebr. Shirvood, 4°. Antuerp. *B.* 3.
† Nov. Teſtamentum Lat. Vulg. in 16. Pariſiis, G. 2.
* Nov. Teſt. Latinum, in 8°. Moguntiæ. E
* Nov. Teſtam. Lat. Eraſmi, in fol. Colon. in 4°. Noribergæ *B.* 9.
† Idem, 8°. Baſileæ, Argent. *C.* 2. *D.* I.
† Nov. Teſtam. Gallic. *Fabri*, 2. vol. in 8°. Pariſiis *R.* I. *N.* I.
* Nov. Teſtam. Germ. Lutheri, in fol. Witteb. Auguſtæ *G.* 5.
* Idem, fol. 4°. 8°. Baſileæ, *P.* 8. *G.* 5. *O.* 6.
* Nov. Teſtam. Saxonicum, Witteb.
* Nov. Teſtamentum Belgicum, in 8°. *abſque loco, P.* 8.
* Epiſtola ad Romanos German. Grimmæ *B.* 9.

M. D. XXIV.

† Biblia Latina Nic. de Lira, 8. vol. in folio, Pariſiis *G.* 2.
* Biblia Latina, in 8°. Lugduni *G.* 3.
* Biblia Latina *Proteſt.* 4°. Tiguri *P.* 8.
† Biblia Gallica Gloſſata, 2. vol. fol. Pariſiis, *A.* 3.
* Biblia Germanica, Auguſtæ.
† Pentateuchus Hebr. Chald. in folio, Venetiis, *O.* I.
* Idem German. Lutheri, 8°. Witteb. Baſileæ, *G.* 5.
* Libri hiſtor. & Poëtici German. in fol. Ibidem *G.* 5.
† Pſalmi Hebraicè, in 18. Venetiis, Bombergi, *R.* I.
* Pſalterium Græcum, in 12 Argentor. *O.* 6. *V.* 16.
† Pſalter Latinum, in 16. Pariſiis *P.* I.
* Pſalterium Latinum ex Hebr. Bugenhagii, in 4°. Baſileæ *B.* I.
† Pſalterium Lat. ex Græco Luſcinii, 8°. Auguſtæ *N.* 2.
† Pſalterium Italicum Phileti, 4°. Venetiis *R.* I.
* Pſalterium German. Lutheri, in 8°. Wittebergæ *G.* 5.
* Pſalterium German. Lutheri, in 8°. Baſileæ *S.* 13.
* Pſalterium German. Buceri, fol. Norimbergæ, *F.* 5.
† Proverbia, Eccleſ. Cant. Hebr. in 24. Venetiis, *N.* I.
† Proverbia Hebr. Lat. Munſteri, 8°. Baſileæ *O.* I.
* Quinque Meghillot. Hebr. fol. Venet.
† Eccleſiaſtes Hebr. Lat. Munſteri, 8°. Baſileæ, *S.* I.
† Jonas Tetraglottus, 8°. Baſileæ, *O.* I.
† Nov. Teſtam. Gr. 8°. Argentor. Baſileæ *O.* I. *C.* I.
† Nov. Teſt. Latinum, in 12. Pariſ. *A.* I.
† N. Teſtam. Gall. *Fabri*, 2. vol. in 8°. Pariſiis, *N.* I.
* Nov. Teſtam. German. Lutheri, fol. 4°. 8°. Witteb. *G.* 5.
* Idem. fol. Auguſtæ, Norimberg. Baſileæ *G.* 5.
* Nov. Teſtamentum Belgicum, in 8°. Delphis *W.* 8.
* Nov. Teſtamentum Danicum, Michaëlis, 8°. Lipſiæ *S.* 9.

M. D. XXV.

† Biblia Hebr. 4°. Venet. Bombergi *T.* I.
† Biblia Lat. Vulg. 5. vol. 16. Pariſ. *P.* I.
† Biblia Latina, fol. Lugduni, Mareſchal *R.* I.
† Biblia Italica Malermi, in folio Venetiis *R.* I.
* Biblia Belgica, fol. 4. 12. Antuerp. *S.* 7.

* Deuteronomium Lat. Lutheri, 8°. Baſileæ *B*. 1. A
* Libri Poetici Germ. Luth. 8°. Erfurti *G*. 5.
* Pſalterium Gallicum *Fabri*, in 8°. Pariſiis *S*. 2.
* Pſalterium German. Lutheri, in folio Norimbergæ *G*. 5.

† Pſalterium Saxonicum, in 4°. Witteb. *G*. 5.

† Prov. Lat. ex Hebr. Melanchthonis 8°. Hag. *M*. 1.

* Prov. Germ. Melanchthonis 4°. Francof. *B*. 6. B
* Eccleſiaſtes Hebr. & Lat. 8°. Baſileæ.

† Cantica Cant. Hebr. Lat. Munſteri, 8°. Baſileæ *I*. 1.

* Eſaias Lat. Oecolampadii in 4°. Baſileæ.

† Nov. Teſt. Lat. 8°. Pariſiis *bis B*. 5. *N*. 1. Coloniæ *O*. 6.

† Nov. Teſt. Gall. *Fabri*, 8°. Pariſiis, Baſileæ *bis N*. 1. *O*. 1.

* Nov. Teſt. Germ. Lutheri, in fol. Argentor. *G*. 5.
* Nov. Teſt. Helveticum, in folio Tiguri *O*. 6. C

M. D. XXVI.

† Biblia Hebr. Rabbinica, 4. vol. fol. Venet. *B*. 1. *O*. 3.

† Biblia Græca, 4. vol. in 8°. Argentorati *O*. 1.

† Biblia Latina, 8°. Pariſiis *D*. 1. Lugduni, *G*. 2.

† * Biblia Latina, in fol. Lugduni, *bis C*. 1. *P*. 8. *N*. 1.

† Biblia Latina 3. vol. in 8°. Antuerp. *M*. 1. Coloniæ *A*. 3.

† Biblia Latina, ex Græco, in 4°. Baſileæ *O*. 1. D

* Biblia Latina *Proteſt*, 8°. Argentorati.

* †. Biblia Belgica, in fol. Antuerp. *C*. 11. *P*. 8.

† Pſalt. Lat. ex Hebr. Pratenſis, 16. Baſileæ *M*. 4.

† Pſalt. Lat. ex Hebr. Muſculi, in folio Argent. *O*. 1.

* Jonas & Habacuc Germ. Lutheri, in 4°. *abſque loco C*. 9.

† Nov. Teſt. Lat. Eraſmi, in 8°. Baſileæ *S*. 2.

* N. Teſt. Germ. Lutheri, fol. Witteb. E

Nov. Teſt. Saxonicum 8°. *O*. 6.

* Nov. Teſt. Suecicum in fol. Holmiæ *S*. 9.

† Nov. Teſt. Angl. Tyndalli, Antuerpiæ *Fuller*.

* Epiſt. ad Hebræos Hebr. Lat. in 4°. Compluti *D*. 1.

M. D. XXVII.

† * Biblia Lat. fol. *bis* Lugd. *C*. 1. Coloniæ *P*. 8.

† Biblia Latina *Proteſt*. in 4°. Norimbergæ *G* 5

† Biblia Belgica, 8°. Amſtelod. *Bootius*.

† Pentateuchus Hebr. Chald. in 8°. Venetiis, *O*. 1.

† Pentateuchus Hebr. 8°. Venet. *O*. 1.

* Pentateuch. Angl. Tyndalli, Hamburgi, *Hollandus*.

† Job. Lat. ex Hebr. Brentii, 8°. Haganoæ, *C*. 9.

* Prophetæ German. Hetzeri, in 8°. Wormatiæ *V*. 16. *S*. 13.

† Pſalter. Lat. ex Hebr. Pellicani, in 8°. Argentor. *I*. 1.

* Prov. Eccl. Cant. Germ. *abſque loco*.

† Nov. Teſtam. Gr. Eraſmi, in fol. Baſileæ, *R*. 1.

† * Nov. Teſtam. Lat. in 16. Pariſiis *O*. 2. 8°. Lugd. *B*. 9.

* Nov. Teſtam. German. Emſeri, fol. Dreſdæ, *K*. 1.
* Nov. Teſtam. German. Luth. in folio, Argentor. *G*. 5.
* Nov. Teſtam. Angl. Tyndalli, Hamburgi, *Hollandus*.

M. D. XXVIII.

† Biblia Hebræa, in 4°. Venetiis, Bombergi, *D*. 1.

† Biblia Latina, in folio & in 8°. Pariſ. *R*. 1. *I*. 7. *O*. 1.

† Biblia Latina, in folio, Lugd. *C*. 3. Antuerpiæ, *T*. 3. *I*. 7.

† Biblia Latina, cum gloſ. ordin. 6. vol. fol. Lugduni *C*. 6.

† Biblia Latina ex Hebr. Pagnini, in 4°. Lugduni, *R*. 1.

† Biblia Gall. *Jac. Fabri*, 4. vol. 8°. Antuerpiæ, *N*. 1.

Pentateuchus Saxonicè, fol. Witteb.

† Pſalt. Prov. Eccleſ. Canticum Lat. in 4°. Pariſ. *O*. 1.

* Pſalterium Danicum Vormundi, 8°. Roſtochii, *S*. 9.

Pſalt. Dan. ex German. 8°. Malmogiæ.

* Pſalt. Dan. Chriſt. Petri, 8°. Antuerp.

† Prophetæ German. Lutheri, in folio, Auguſtæ, *O*. 6.

* Iſaias & Zacharias, German. 4°. Wibergæ, *G*. 5.
* Sophonias Lat. ex Hebr. Buceri, 8°. Argentor. *F*. 2.

† Nov. Teſt. Lat. in 12. Pariſiis, *M*. 4.

* Nov. Teſtam. German. Emſeri, in 8°. Lipſiæ *B*. 6.
* Nov. Teſt. Germ. Lutheri 4°. Witteb.
* Nov. Teſt. Saxonic. fol. Witteb. *G*. 5.
* Nov. Teſtam. Belgicum, Antuerpiæ.

M. D. XXIX.

† Biblia Latina, 6. vol. in 24. Pariſiis, 8°. Norib. F. 1.

* † Biblia Latina, in folio, Coloniæ *F*. 2. Lugduni B. 6. *N*. 1.

† Biblia

† Biblia Latina, *Proteſt.* 8°. Norimb. A

† Biblia Gall. Gloſſata, 2. vol. in folio, Pariſiis *C.* 2. *N.* 1.

* Biblia German. Hetzeri, in fol. Wormatiæ, *Zeitner. P.* 13.

* Biblia Helvet. 3. vol. fol. 6. vol. in 12. Tiguri, *O.* 6. *V.* 16. *S.* 13.

† Pentateuchus Latinè, 16. Lugd. *N.* 1.

† Idem & Nov. Teſtam. Lat. in folio, Witteb. *F.* 1. *N.* 1.

† Pſalter. Lat. Vulg. Lutheri, 8°. Witteb. *R.* 1.

† Pſalter. Lat. ex Hebr. Buceri, in 4°. Argentorati. B

* Apocrypha German. in 8°. Auguſtæ Vindelic. *S.* 13.

* Sapientia Germ. Lutberi, 4°. Witteb.

† Nov. Teſt. Gall. Fabri, *abſque loco, N.* 1.

* Nov. Teſtam. German. Emſeri, in 8°. Coloniæ, *F.* 1. *B.* 9.

* Novum Teſtam. Danicum, in 8°. Antuerpiæ *S.* 9.

M. D. XXX.

† * Biblia Latina, in folio, Pariſiis *O.* 3. Coloniæ *G.* 5.

† Eadem *Proteſt.* in folio, Baſileæ *M.* 4. Norib. *G.* 9. C

† Biblia Gallica *Jacobi Fabri*, fol. Antuerpiæ, *S.* 1.

* Biblia German. Lutheri, ſeu pars, in folio, Argentor. *Lipſ. B. Pauli.*

Biblia Saxonica, 4. vol. 8°. Argentor.

* Biblia Helv. 8°. Tiguri, *G.* 5. *I.* 4. *S.* 13.

† Pentateuchus Hebræus, in folio, Cracoviæ, *A.* 1.

† Pſalt. ſextuplex *Polyglotton*, in 8°. Lugduni, *R.* 1.

* Pſalter. Lat. ex Hebr. Th. de Vio, in folio, Venet. D

† Pſalt. Gall. *Fabri*, in 16. *abſque loco, O.* 1.

* Daniel. German. Lutheri, in 4°. Witteb. *C.* 9. *B.* 9.

† N. Teſt. Lat. Eraſmi, 8°. Baſileæ *S.* 1.

* N. Teſt. Ital. Brucioli, 8°. Venet. *B.* 6.

* Nov. Teſt. Germ. Lutheri, fol. Argent.

* Nov. Teſt. Helvet. 4°. Tiguri, *G.* 5.

M. D. XXXI.

† Biblia Latina, in folio, in 8°. Lugduni, *R.* 1. *M.* 1. *I.* 7.

† Biblia Gallica Gloſſata, in fol. Lugduni *M.* 4.

* Biblia Helvetica, in fol. Tiguri, *B.* 6.

* Bibl. Belgica. 2. vol. fol. Antuerp. *B.* 4.

† Pſalterium Hebr. Gr. Lat. in fol. Baſileæ, *O.* 1.

† Pſalterium Latinum cum obelis, in fol. Herbipoli, *O.* 1.

† Pſalterium Italicum Brucioli, in 8°. Venet, *R.* 1.

* Pſalterium German. Lutheri, 8°. *abſque loco*, *A.* 12.

* Pſalt. Danicum, in 8°. Antuerp. *B.* 6.

A † Canticum Cantic. Hebr. Lat. in 4°. Pariſiis *B.* 3.

† Prophetæ omnes Lat. ex Hebr. in fol. Baſileæ.

* Iſaias Anglicè Georgii Joye, in 8°. Argentor.

† Nov. Teſtam. Gr. in 8°. Baſileæ *D.* 1. Lovan. *N.* 1.

† Nov. Teſt. Lat. in 24. & in 12. Pariſ.

* Nov. Teſtam. Latinum Eraſmi, Antuerpiæ, *P.* 8.

† Nov. Teſtam. Lat. Th. de Vio, 2. vol. fol. Venet. *S.* 1.

B † Nov. Teſtam. Gall. *Fabri*, in 8°. Antuerpiæ, *N.* 1.

* Nov. Teſtamentum Belgicum, in 12. Antuerpiæ, *C.* 1.

* Nov. Teſtament. Danicum, in 8°. Antuerpiæ, *K.* 13.

† Epiſt. Pauli Lat. *Fabri*, in folio Pariſ. Coloniæ, *O.* 1.

M. D. XXXII.

† Biblia Latina, in folio Pariſ. Rob. Stephani, *R.* 1. *I.* 7.

† Biblia Latina, in folio, in 8°. Lugduni, *G* 1. *A.* 1. *I.* 7. C

† Biblia Gallica Fabri, 4. vol. in 8°. Antuerpiæ; *O.* 1.

† Biblia Italica Malermi, fol. Venetiis.

† Biblia Italica Brucioli, fol. Venet. *R.* 1.

* Biblia Saxonica, 8°. Wittebergæ *B.* 9.

* Liber Judicum Danicè, in 8°. *abſque loco*, *E.* 18.

† Pſalterium Hebr. 16. Baſileæ, *C.* 24.

* Pſalmi 5. Hebr. & Lat. 4°. Pariſ. *B.* 3.

* Pſalt. Lat. ex Hebr. Zuinglii, in 8°. Tiguri, *O.* 6.

D * Pſalterium Lat. ex Hebr. Buceri, in folio, Argentor.

† Pſalterium Lat. ex Hebr. Pellicani, in 8°. Tiguri, *N.* 1.

† Pſalmi V. Lat. ex Hebr. Guidaceri, 4°. Pariſ. *N.* 1.

† Pſalterium Germ. Coloniæ, *Mayerus.*

* Proverb. Lat. ex Hebr. Melancht in 8°. Norib. *M.* 1.

* Prophetæ omnes Germ. Lutheri, fol. Witteb.

† Novum Teſtamentum Lat. Eraſmi, in 8°. Baſileæ, *V.* 1.

E * Nov. Teſtam. Gall. *Fabri*, in 12. Antuerpiæ, *C.* 11.

† Novum Teſtamentum Germ. Emſeri, in fol. Tubingæ, *M.* 1.

M. D. XXXIII.

† Biblia Hebræa, in 4°. Venetiis, Bombergi, *I.* 1.

† Biblia Latina, in folio, Lugduni, *M.* 1.

† Biblia Saxon. Bugenhagii, in fol. Lubecæ, *R.* 1.

* Biblia Belgica, fol. Antuerpiæ, *R.* 9.

† Pſalterium Hebr. & Lat. in folio, Pariſiis, *O.* 1.
† Pſalterium Hebræum, in 8°. Lipſiæ *G.* 3. *P.* 8.
† Pſalterium Græcum, in 16. Antuerpiæ *M.* 4.
† Pſalt. Lat. ex Hebr. Zwinglii, in 24. Tiguri *R.* 1.
† Idem in 16. Pariſiis, Lugduni *D.* 1. *N.* 1.
* Pſalt. Latinum, in 4° Lipſiæ *O.* 6.
* Pſalt. Germ. Lutheri, in 8°. *abſque anno. B.* 9.
† Provervia Italicè Brucioli, in 8°. Venetiis, *O.* 1.
* Ultima Pars Vet. Teſtam. Saxonicè, 4°. Magdeb.
* Nov. Teſt. Græcum, 8°. Baſil. *F.* 10.
* Nov. Teſt. Lat. Eraſmi, in 8°. Witebergæ *B.* 9.
* Nov. Teſtam. Lat. Gall. in 12. Lugduni *P.* 8.
* Nov. Teſt. Belgicum Antuerpiæ.
† Epiſtolæ D. Pauli Gr. Lat. in 8°. Venetiis *D.* 1. *T.* 1.
* Epiſtolæ D. Pauli Hungaricè, in 8°. Cracoviæ *V.* 16.

M. D. XXXIV.

† Biblia Latina, in 8°. Pariſiis, *bis D.* 1. *S.* 2. *I.* 7.
†* Biblia Lat. fol. Antuerpiæ, *bis M.* 1. *G.* 5. *I.* 7.
† Biblia Gall. *Jac. Fabri*, in fol. Antuer. *G.* 1. *T.* 1.
* Biblia Germ. Dietembergeri, in fol. Moguntiæ *G.* 5.
* Biblia Germ. Lutheri 1. Editio, in fol. Witteb. *Poſſeltus.*
† Biblia Helvetica, 4°. Tiguri *S.* 1. *G.* 3.
* Biblia Belgica, in fol. Antuerpiæ *K.* 1. *P.* 8.
* Job Italicè Brucioli, in 4°. Venetiis *F.* 6.
† Pſalterium Ital. Brucioli, in 4°. Venetiis *O.* 1.
† Nahum Lat. èx Hebr. Bibliandri, in 8°. Tiguri *O.* 1.
† Nov. Teſt. Gr. in 8°. Pariſiis, Colinæi *O.* 1.
† Nov. Teſt. Gall. *Fabri*, in fol. Neocomi *S.* 1.
* Nov. Teſt. Germ. Emſeri, 8°. Friburgi *G.* 3.
* Nov. Teſtam. Germ. Lutheri, in fol. Francof. *G.* 5.
* Epiſtolæ S. Pauli Lat. Eraſmi, in folio. Roeſchildiæ *B.* 6.

M. D. XXXV.

† Biblia Hebr. Lat. Munſteri, 2. vol. in fol. Baſileæ *R.* 1.
*† Biblia Lat. in 4°. Lugduni *I.* 7. Coloniæ *M.* 1.
† Eadem *Proteſt.* 8°. *abſque anno M.* 1. Argent. *C.* 12.
† Biblia Gall. Olivetani, in fol. Neocomi R. 1.
† Biblia Italica Malermi, in folio. Venetiis *M.* 4.
* Biblia Germ. Lutheri, in fol. Witteb. Auguſtæ *G.* 5.
† Biblia Saxonica, in folio. Argentorati *O.* 6.
* Biblia Belgica, in fol. Antuerpiæ *S.* 13. *P.* 8.
* Biblia Angl. Coverdalii, in fol. Londini, *B.* 3. *P.* 8.
† Targum in Pentat. Lat. in 8°. Antuerpiæ *N.* 1.
† Pent. Pſalt. Nov. Teſt. Lat. in 4°. Londini *B.* 3. *N.* 1.
* Pent. Lat. ex Chaldæo, in 8°. Antuer. *N.* 1.
† Geneſis Hebr. 4°. Pariſiis. *N.* 1.
† Pſalt. Græcum, 8°. Venetiis *M.* 1.
* Pſalt. Lat. Vulg. Lutheri, in 8°. Witebergæ *M.* 10.
* Pſalt. Germanicum Coloniæ.
* Apocripha Saxonicè, in 8°. Magdeburgi *M.* 8.
* Nov. Teſtamentum Græcum, in 8°. Baſileæ, *P.* 8.
† Nov. Teſtam. Gr. Lat. Eraſmi, in fol. Baſileæ, *M.* 1.
†* Nov. Teſtam. Lat. in 12. Pariſ. *N.* 1. Antuerp. *H.* 1.
† Nov. Teſtam. Lat. Eraſmi, in 8°. Baſileæ, *O.* 1. Moguntiæ.
* Nov. Teſtamentum Lat. Germ. in 4°. Tiguri *C.* 3.
* Novum Teſt. German. Lutheri, in 8°. Auguſtæ *G.* 5.
* Novum Teſtamentum Germ. Otmari, in 8°. *abſque loco*, *B.* 5.
* Nov. Teſtam. Helvet. in 4°. Tiguri.
* Nov. Teſtam. Belgicum, Antuerpiæ.

M. D. XXXVI.

† Biblia Hebraica, 3. vol. in 4°. Baſileæ, *G.* 1. *T.* 1.
†* Biblia Latina, *Proteſt.* in folio, Lugduni *B.* 6. *I.* 7. *A.* 12. *A.* 1.
† Biblia Latina, in 8°. Lugduni, Jac. Giuntæ *B.* 22. *I.* 7.
* Biblia German. Lutheri, in fol. Witebergæ, *G.* 5.
* Biblia Saxonica, fol. Magdeburgi *G.* 5.
* Biblia Helvetica, fol. Tiguri *B.* 6. *P.* 8.
† Exodus Hebraicè, in 4°. Pariſiis *F.* 1.
* Pſalt. Lat. ex Hebr. Melancht. 8°. Argent. *F.* 6.
* Eccleſiaſticus Græcè, in 4°. Baſileæ.
* Prophetæ omnes Germ. Lutheri, in 8°. Witteb.
† Novum Teſtamentum Lat. in 16. Pariſiis, *S.* 2.

* Nov. Teſtam. Lat. ex Germanico, in 8°. Witteb. G. 5.
* Nov. Teſtam. Italicum Brucioli, 8°. Venetiis, *B*. 7.

Quatuor Evangelia Hungaricè, in 8°. Viennæ *V*. 16.

† Epiſt. ad Romanos Lat. Sadoleti, 8°. Venet. *R*. 1.

M. D. XXXVII.

*† Biblia Latina, in folio, Pariſiis, *B*. 6. Lugduni, *I*. 7. *N*. 5.

† Biblia Latina, 4°. Antuerp. *O*. 1. *I*. 7.

† Biblia German. Jo. Eckii, in folio, *abſque loco*, *I*. 1.

* Biblia Anglica Matthæi, in fol. Londini, *B*. 3.
* Pentateuch. Danicè, 8°. Magdeb. *S*. 9.

† Pſalterium Hebræum, in 18. Venetiis, Bombergi *R*. 2.

† Pſalterium Lat. Vulg. Lutheri, in 8°. Witteb. *R*. 1.

† Pſalterium Gall. Beliſem, in 16. *abſque loco*, *I*. 1.

† Pſalterium Italicum del Pozzo, in 4°. Venetiis, *V*. 1.

* Pſalterium German. Lutheri, in 8°. Wittebergæ, *B*. 9.
* Libri Sapientiales Lat. 8°. Pariſ. *L*. 1.

† Eccleſiaſtes Italic. del Pozzo, in 4°. Venetiis, *V*. 1.

* Sapientia Saxonicè, in 8°. Magdeburgi *B*. 9.
* Prophetæ Germ. Lutheri, in 8°. Witteb. *B*. 6.

† Iſaias Italicè Brucioli, 4°. Venet. *R*. 2.

† Nov. Teſtam. Lat. 2. vol. in 18. Antuerpiæ, *F*. 1. Pariſ.

* Nov. Teſtam. Lat. *Proteſt.* in 8°. Baſileæ, *S*. 13.

† Evangelium Matthæi Hebr. Lat. fol. Ibid. *O*. 1.

* Epiſtolæ Nov. Teſtam. German. in 8°. Wittebergæ, *C*. 9.

M. D. XXXVIII.

† Biblia Lat. fol. Lugd. à Porta *I*. 1. *I*. 7.

*† Biblia Latina, in 4°. & in 8°. Antuerp. *P*. 8. in 8°. Venet. *O*. 1. *I*. 7.

† Biblia Latina *Proteſt.* fol. Baſileæ *T*. 1.

† Biblia Gallica Gloſſata, 2. vol. in fol. Pariſiis, *A*. 2.

† Biblia Italica Brucioli, in 4°. Venetiis *D*. 1. *G*. 5.

† Biblia Italica Marmochini, in folio, Ibid. *R*. 1.

† Biblia Germ. Lutheri, in folio, Wittebergæ, *Sandius*.

† Biblia Helvet. in 4°. & in 8°. Tiguri *R*. 1. *V*. 1.

* Biblia Anglica *Coverdalii*, in fol. Londini, *A*. 11.
* Vetus Teſtam. Gall. *Fabri*, 4. vol. Antuerpiæ *B*. 7.

A † Geneſis Italicè, Aretini, 8°. Venet. *R*. 1.

† Job & Daniel Hebraicè, in 16. Baſileæ *N*. 1.

† Pſalter. Hebræum, in 16. Baſileæ *O*. 4.

Eccleſiaſticus Lat. ex German. in 8°. Magdeburgi.

† Novum Teſtam. Græcum, 2. vol. in 16. Venetiis *R*. 1.

† Nov. Teſt. Græcum, 8°. Baſileæ *S*. 1.

† Novum Teſtam. Lat. Eraſmi, in 16. Antuerpiæ *C*. 1.

† Nov. Teſtamentum Lat. Eraſmi, in 4°. Tiguri *I*. 3.

B † Nov. Teſtam. Gall. *Fabri*, in 16. Antuerpiæ *N*. 1.

† Novum Teſtam. Ital. Brucioli, in 8°. Antuerpiæ, *V*. 5.

* Nov. Teſtam. Belgicum, 8°. Ibid. *D*. 5.
* Nov. Teſt. Lat. & Anglicè, *bis* in 4°. Londini *S*. 9.

M. D. XXXIX.

* Biblia Latina, 4. vol. in 16. Pariſ. *P*. 8.

† Biblia Lat. ex Hebr. Munſteri, in 4°. Tiguri *A*. 1.

† Biblia Italica Brucioli, 4°. Venet. *I*. 1.

C Biblia Germanica Lutheri, in folio, Witteb. *Sandius*.

† Biblia Anglica Tavernerii, in fol. Londini, *D*. 1.

† Pſalmi 7. Pœnit. Ital. Aretini, in 8°. Venetiis *S*. 1.

† Eccleſiaſtes & Cant. Hebr. & Lat. 4°. Pariſ. *O*. 1.

† Nov. Teſtam. Lat. in 18. Pariſ. *O*. 2.

* N. Teſt. Lat. Eraſmi, in 16. Antuerp.

† Nov. Teſtam. Gall. *Olivetani*, in 12. *abſque loco*, *G*. 1. *N*. 1.

D * Novum Teſtam. Lat. & Germanicè, in 4°. Antuerpiæ *B*. 1.

* N. Teſt. Latinè & Anglicè, 8°. Londini.

Nov. Teſt German. Emſeri, 8°. *V*. 16.

* Novum Teſtamentum Saxonicum, in 8°. Magdeburgi, *B*. 9.

M. D. XL.

† Biblia Latina, fol. Pariſiis, Rob. Stephani, *R*. 1. *I*. 7. *O*. 1.

*† Biblia Latina, in folio, Pariſ. Antuerpiæ *I*. 7. *M*. 2.

Eadem in 4°. *abſque Typographi nomine*, *I*. 7.

† Biblia Latina, 8. vol. in 16. Pariſ. T. 1.

E Biblia Latina, *ter* in 8°. Lugduni *I*. 7.

Biblia Latina, in 8°. Venetiis, *I*. 7.

† Biblia Latina, in folio, Antuerp. Goini, *M*. 3. *I*. 7.

* Biblia Latina *Proteſt.* in folio, Baſileæ, Froben *I*. 5.

† Biblia Latina Pellicani, 7. vol. in fol. Tiguri *O*. 3.

† Biblia Gall. Genev. 4°. *Genevæ*, *C*. 7.

† Biblia Gall. *Olivetani*, in 8°. *abſque loco*, *N*. 1.

* Biblia Gallica, Iverdun, *B*. 12.
† Vetus Teſtamentum Italicè Brucioli, fol. Venet. *O*. 1.
* Biblia Helvet. fol. Tiguri *G*. 5. *P*. 8.
* Biblia Latina & Belgica, in folio, Antuerpiæ, *H*. 6.
† Prophetæ Minores Hebraicè, 4°. Pariſiis *R*. 1.
† Pſalt. Lat. ex Hebr. Th. de Vio, in fol. Pariſiis *O*. 1.
* Pſalt. Lat. ex Hebr. Draconitidis, 8°. Marp. *C*. 13.
† Nov. Teſt. Gr. Lat. Eraſmi, in folio & in 8°. Baſileæ *O*. 1. *G*. 3.
† Nov. Teſt. Lat. in 16. Lugd. *S*. 2.
† Nov. Teſt. Lat. *Proteſt*. in 4°. Londini *B*. 3. *G*. 5.
† Nov. Teſtam. Lat. Eraſmi, in 8°. Antuerpiæ *R*. 1.
† Nov. Teſt. Lat. Eraſmi, 2. vol. in 8°. Pariſiis *C*. 1.
* Nov. Teſt. Gallicum *Fabri*, in 12. Antuerpiæ.
* Nov. Teſt. Germ. Lutheri, in 4°. & in 8°. Wittebergæ *G*. 5.
* Nov. Teſt. German. Lutheri, in 4°. Lipſiæ *G*. 5. *F*. 2.
* Nov. Teſt. Germanico-Rabbin. in fol. Cracov. *L*. 9.
† Epiſtolæ Pauli Lat. ex Gr. in 8°. Antuerpiæ *O*. 3.
† Epiſt. Pauli ad Rom & ad. Gal. in 8°. Pariſ. *R*. 1.

M. D. XLI.

† Biblia Lat. Jo. Benedicti, in fol. Pariſiis *R*. 1. *I*. 7.
† * Biblia Lat. in 8°. Antuerpiæ, *bis R*. 1. *I*. 7. in 8°. Gripphius *O*. 6.
† Biblia Lat. *Proteſt*. in fol. Lugduni *G*. 1. *T*. 1.
Eadem, in folio & in 8°. Antuerpiæ, *quinquies I*. 7.
† Biblia Lat. ex Hebr. Pagnini, in fol. Coloniæ *M*. 1.
† Biblia Gallica gloſſata, in fol. Pariſiis *C*. 1.
† Biblia Gallica *Jacobi Fabri*, in fol. Antuerp. *O*. 1.
Biblia Gallica Genevenſia, in 4°. Lugduni.
† Biblia Italica Brucioli, in fol. Venetiis *O*. 1.
* Biblia German. Lutheri, in fol. Lipſiæ *G*. 5. *B*. 6.
* Biblia Saxonica, in fol. Wittebergæ *G*. 5. *B*. 6.
* Biblia Belgica, in fol. Antuerpiæ *G*. 3. *B*. 6.
* Biblia Suecica FF. Petri, in fol. Holmiæ *B*. 5. *P*. 8.
† Biblia Anglica Tonſtalli, in fol. Londini *R*. 1. *B*. 3.

A † Pentateuchus Lat. in 4°. Pariſiis, R. Stephani *O*. 1.
Geneſis Italicè Aretini, in 8°. Venetiis.
† Pſalterium Saxonicum, in 8°. Magdeburgi *O*. 6.
* Eccleſiaſticus Danicè, in 8°. Magdeburgi *B*. 5.
† * Nov. Teſt. Lat. Eraſmi, in 8°. Baſil. *R*. 1. *G*. 3.
† Nov. Teſt. Lat. in 4°. & in 16. Pariſiis Colinæi, *O*. 1. *N*. 1.
B † Nov. Teſt. Lat. in 8°. Pariſiis, R. Stephani *O*. 1.
† Nov. Teſt. Lat. 2. in 16. Pariſiis, Girault *G*. 2.
† Nov. Teſt. Lat. 2. vol. in 16. Lugduni, Dolet *G*. 2.
† Nov. Teſtam. Lat. Iſid. Clarii, in 8°. Venetiis *R*. 1.
* Nov. Teſt. Lat. Eraſmi, in 8°. Baſil. *V*. 3. Mogunt. *B*. 9.
† Nov. Teſt. Italicum Brucioli, in 16. Venetiis *O*. 1.
* Nov. Teſt. Belgicum, Antuerpiæ.
C Nov. Teſt. Hungaricum, 4°. Novæ Inſulæ *V*. 16.
Epiſtolæ & Evangel. Gall. Dolet. *Lugduni*, *V*. 11.

M. D. XLII.

† Biblia Latina, 8°. typis Franc. Gryphii *C*. 4. *I*. 7.
† Biblia Lat. 5. vol. in 16. Pariſiis *I*. 7.
Biblia Latina, in 8°. Lugduni, *quinquies I*. 7.
Biblia Lat. 6. vol. in 16. Lugduni *I*. 7.
† * Biblia Latina, in fol. Antuerpiæ, *bis N*. 1. *I*. 7.
D * Biblia Lat. in fol. Venetiis *R*. 5.
† Biblia Latina Iſidori Clarii, in folio. Venetiis *R*. 1. *I*. 7.
† Biblia Lat. ex Hebr. Pagnini, in fol. Lugduni *R*. 1. *O*. 1.
* Biblia German. Lutheri, in fol. Wittebergæ *G*. 5. *V*. 16.
* Biblia Helvetica, in 4°. Tiguri *R*. 6.
* Biblia Belgica, in fol. Antuerpiæ *B*. 4.
* Pentateuchus Ger. fol. Cremonæ *B*. 3.
* † Tobias Hebr. Lat. in 4°. Baſil. *B*. 3. Iſnæ *R*. 2.
E † Pſalterium Hebræum, fol. Iſnæ *G*. 2.
† Pſalterium Lat. ex Hebr. Buceri, Baſileæ.
† * Nov. Teſt. Græcum, in 8°. Baſileæ. *F*. 2. *O*. 1.
* Nov. Teſtam. Græco-Latinum, in 8°. Lipſiæ, *B*. 12.
† Novum Teſtamentum Latinum, in 16. Pariſiis, *A*. 2.
* Nov. Teſtam. Latin. in 12. Antuerpiæ, *S*. 13. *P*. 8.
† Nov. Teſtam. Italicum Zachariæ, in 8°. Venetiis, *R*. 1.

* Nov. Teſtam. Germ. Lutheri, in 4°. Wittebergæ G. 5. A

* † Nov. Teſtam. Helveticum, in fol. & in 16. Tiguri O. 6. N. 1.

M. D. XLIII.

† Biblia Latina, in 8°. Pariſiis, *bis* S. 1. N. 1. I. 7.

Biblia Latina, Antuerpiæ I. 7.

† Biblia Larina Tigurina ex Hebr. in folio, Tiguri R. 1.

† Biblia Gallica Gloſſata, 2. vol. in 8°. Pariſiis F. 1.

* Biblia German. Lutheri, in folio Wittebergæ G. 5. B

† Pentateuchus Hebr. Chald. in 8°. Venetiis N. 1. B. 4.

† Geneſeos Capita IV. Germ. Judæor. in 4°. Conſtantiæ S. 1.

† Pſalt. Græcum, in 16. Pariſ. I. 1. S. 1.

* Pſalterium Græc. Lat. in 16. Antuerpiæ M. 7. R. 6.

† Pſalt. Lat. ex Hebr. Draconitidis, in 8°. Marpurgi.

* Pſalterium Gall. Genevenſe, in 8°. Genevæ O. 6.

* Pſalmi 7. Pœnit. Hiſpanicè, in 8°. Antuerpiæ P. 8. C

† Nov. Teſtam. Græcum Jo. Gaſtii, in 8°. Baſileæ S. 2.

† Nov. Teſt. Græc. Lat. Eraſmi, in 8°. Pariſiis O. 4.

† Nov. Teſtam. Lat. Jo. Benedicti, in 8°. Pariſiis R. 1.

† Nov. Teſtam. Lat. 2. vol. in 12. Pariſ. Stephani R. 1.

† Nov. Teſtam. Lat. 2. vol. in 16. Pariſ. *bis* A. 1. G. 2.

* Nov. Teſt. Lat. in 8°. & in 12. Antuerp. D

* Nov. Teſt. Lat. Eraſmi, in folio Lipſiæ V. 3. in 12. Antuerpiæ N. 1.

† N. Teſt. Gall. *Fabri*, 16. Antuerp. I. 1.

† Nov. Teſtam. Hiſp. Franc. de Enzinas, in 8°. Ibid. O. 1. S. 4.

* Nov. Teſtam Belgicum, Antuerpiæ.

M. D. XLIV.

† Biblia Hebræa 4°. Venet. Pariſ. O. 1.

* Biblia Lat. 8°. Pariſ. Lugduni I. 7.

* Biblia Latina, fol. Lugduni B. 4. I. 7.

Biblia Latina, Antuerp. Vorteſman I. 7.

Biblia Latina, in 8°. Venet. ad inſigne Spei. I. 7. E

Biblia Lat. *Proteſt.* in 8°. Baſileæ I. 7.

† Biblia Latina *Proteſt.* in folio, Lipſiæ S. 2. B. 4.

† Biblia Latina Tigur. ex Hebr. in 4°. & in 8°. Tiguri O. 3. T. 2.

† Biblia Italica Brucioli, 3. vol. in folio, Venet. O. 3. B. 3. V. 1.

* Biblia German. Lutheri, in folio Witteb. M. 8.

* Biblia Belgica, in folio Antuerpiæ.

Pentat. German. Lutheri, 8°. Erfurti.

* Pentat. Germ. Mich. Adami, in 4°. Conſtantiæ C. 8.

† Prophetæ priores Hebr. in 4°. Pariſiis Stephani R. 1.

† Job & Daniel Hebr. in 24. Venet. N. 1.

* Pſalterium Lat. ex Hebr. Bugenhagii, in 8°. Witteb.

† Prov. Cantic. Eccleſiaſtes Hebr. in 24. Ibid. N. 1.

* Daniel Lat. ex Hebr. Draconit. in 8°. Marpurgi F. 6.

† Nov. Teſtamentum Græc. in 8°. Baſileæ F. 1. G. 3.

† Novum Teſtamentum Lat. 2. vol. in 16. Pariſiis F. 1.

† Nov. Teſtam. Lat. Iſidori Clarii, in 8°. Antuerpiæ C. 1.

† Nov. Teſtam. Ital. Brucioli, 2. vol. in 16. Venetiis R. 1.

* Nov. Teſtam. Belgicum, Antuerpiæ.

† Epiſtolæ D. Pauli Gallicè, in 8°. Pariſiis S. 1.

† Epiſtolæ & Evang. Hiſpanicè, in 8°. Antuerpiæ B. 1.

M. D. XLV.

† Biblia Græca Melanchthonis, in fol. Baſileæ R. 1.

† Biblia Latina, 2. vol. in 8°. Pariſ. Rob. Steph. R. 1. I. 7. O. 1.

† Biblia Lat. Nic. de Lira, 7. vol. in folio, Lugduni V. 1.

Biblia Latina Lugduni, *ter* I. 7. Antuerpiæ I. 7.

* Biblia Gall. Genevenſia, in 4°. Lugd. *bis* I. 5. V. 9.

* Biblia Italica Brucioli, 3. vol. in 4°. Venetiis B. 3.

* Biblia German. Lutheri, in fol. Witteb. G. 5. S. 13.

* Biblia Saxonica, 2. vol. in folio, Magdeburgi B. 9.

* Biblia Helvetica, in folio & in 4°. Tiguri B. 6. O. 6.

Biblia Belgica, in folio, Antuerpiæ.

† Job Hebr. in 4°. Conſtantinopoli O. 1.

* Pſalt. Triglotton, in folio, Pariſiis.

† Pſalterium Hebraicum Gr. Lat. in 8°. Baſileæ R. 1.

* Pſalt. Græcum, in 12. Venetiis F. 2.

† Pſalterium Græcum, in 24. Argentorati B. 22. V. 16.

† Pſalterium Græco-Latin. in 12. Pariſiis V. 1.

* Pſalt. Lat. 8°. Lugduni, Argentorati.

† Pſalterium ſextuplex Latin. in 8. Argentorati G. 2.

† Pſalmi Lat. ex Hebr. Zwinglii, in folio, Tiguri O. 1.

† Iſaias Lat. ex Hebr. Zwinglii, in folio, Ibid. O. 1.

† Nov. Teſtam. Gr. in 4°. & in 16. Baſileæ F. 1. V. 1.

† Nov. Teſtam. Lat. 2. vol. in 12. Pariſiis R. Stephani *O.* 1. A
† Nov. Teſt. Lat. in 16. Pariſiis *F.* 1.
* Nov. Teſtam. Lat. Eraſmi, in 8°. Antuerp. *P.* 8. Moguntiæ *G.* 5.
† Nov. Teſtam. Gall. Genevenſe, in 16. Lugd. *P.* 3.
† Nov. Teſt. Lat. Eraſmi, & Ital. in 12. Venetiis *N.* 1.
* Nov. Teſt. Belgicum, Antuerpiæ.

M. D. XLVI.

† Biblia Hebr. 7. vol. in 16. Pariſiis Stephani *R.* 1. B
† Biblia Hebr. Lat. Munſteri, 2. vol. in folio, Baſileæ R. 1.
† Biblia Latina, in folio, Pariſiis, Rob. Stephani *O.* 1. *I.* 7.
† * Biblia Latina, in folio Lugd. *quater M.* 1. *T.* 1. *I.* 7.
Biblia Latina, in 8°. Lugduni *I.* 7.
† Biblia Gall. gloſſata, 2. vol. in fol. Pariſiis *G.* 1. *M.* 4.
* † Biblia Gall. Genev. in folio & in 4°. Genev. *V.* 9. *O.* 3.
* Biblia Ital. Malermi, fol. Venet. *G.* 5.
† Biblia Italica Brucioli 2. vol. in folio, Venetiis *C.* 1. C
† Biblia Italica Marmochini, in folio, Venetiis, *I.* 1.
Biblia Germ. Lutheri, 2. vol. 4°. Witteb. & Jenæ, in folio, Hamb.
† Pentateuchus Tetraglottus, in folio, Conſtantinopoli, *R.* 1. *O.* 1.
* Pentateuch. Hebræus, 4°. Venet. *S.* 15.
* Pentateuchus & 5. Meghilloth Hebr. in folio, Briskiæ *V.* 15.
† Idem Lat. ex Hebr. Caſtalionis, in 8°. Baſileæ *O.* 1.
† Idem Lat. ex Chald. Fagii, in fol. Argentor. *O.* 1. D
† Pſalterium Hebræum, in 18. Venet. Juſtiniani, *A.* 1.
* Pſalterium Hebr. & Lat. in folio, Pariſiis *C.* 19.
† Pſalt. Græco-Lat. in 16. Baſileæ, *M.* 1.
† Pſalterium Lat. Vulg. & Pagnini, in 8°. Pariſiis *R.* 1.
* Proverbia Gall. du Pleſſis, in 8°. Lauzannæ.
† Novum Teſtam. Gr. in folio, Baſileæ, in 16. Pariſiis, *R.* 1. *O.* 1.
† Novum Teſtam. Lat. in 16. Lugduni, *O.* 4. Antuerp. *F.* 1. E
* Nov. Teſtam. German. Lutheri, in 4°. Witteb. *G.* 5.
* Oratio Dominica & Decalogus Cambricè, in 4°.

M. D. XLVII.

† Biblia Lat. in fol. Lovanii *I.* 1. *N.* 1. *V.* 3. in 4°. Lugd. *O.* 6.
† Biblia Italica Brucioli, 4°. Venet. *I.* 1. *O.* 3.
† Biblia Italica Marmochini, in folio. Venet. *B. Bullioniana.*
† Pentateuchus Tetraglottus, in folio. CP. *R.* 1.
* Pentat. Hebræus, in 8°. Venet. Juſtiniani *S.* 15.
† Pſalt. Hebræum in 16. Baſileæ *F.* 1. *S.* 4.
* Pſalt. Lat. ex Hebr. G. Majoris in 16. Magdeburgi.
* Pſalt. Lat. Caſtalionis, in 16. Baſil.
* Nov. Teſt. Græcum, 8°. Tiguri *G.* 4. *S.* 13.
† Nov. Teſt. Lat. Eraſmi, in 16. Lugduni, *C.* 1.
* Evangelium Joan. Gr. Lat. in 8°. Baſileæ *B.* 3.

M. D. XLVIII.

Biblia Latina, in 8°. Pariſiis *O.* 6.
† Biblia Gall. Genevenſia, in fol. Lugduni *G.* 1. *N.* 1.
† Biblia Italica Brucioli, 3. vol. in folio, Venet. *I.* 1.
* Biblia Tigurina, 4°. Tiguri *G.* 5. *S.* 13.
* Biblia Belgica, in folio, Lovanii *C.* 15.
* Biblia Belgica, fol. Coloniæ *B.* 7. *P.* 8.
† Pentateuchus Hebr. & Chald. in fol. Venetiis *R.* 1.
† Pentat. Hebr. in 8° Venetiis, Bombergi, *O.* 1.
† Pſalterium Hebr. Gr. Lat. Baſileæ, *I.* 1. *B.* 5.
* Pſalterium Græcum, 8°. Baſileæ, *O.* 6.
† Proverbia Hebr. Lat. Munſteri, in 8°. Ibid. *R.* 1.
† Eccleſiaſticus Lat. ex German. in 8°. Witteb. *B.* 6.
† N. Teſt. Æthiopicum, 4°. Romæ *R.* 1.
* Nov. Teſt. Græcum, 8°. Baſileæ *L.* 9.
* Nov. Teſt. Lat. *Proteſt.* 8°. Lugd. *O.* 6.
† N. Teſt. Gal. *Fabri*, 8°. Antuerp. *T.* 2.
* Nov. Teſtamentum Italicum, in 8°, Venet. *G.* 5.

M. D. XLIX.

† Biblia Hebr. Rabbinica, 4. vol. in folio, Venet. *R.* 1.
† Biblia Lat. Jo. Benedicti, in folio, Pariſiis *R.* 1. *I.* 7.
† * Biblia Latina, in 8°. Pariſiis *M.* 4. Lugduni *I.* 7.
† * Biblia Anglica, in folio, Londini *bis R.* 1. *B.* 3.
* Biblia Bohemica, in folio, Pragæ *G.* 5.
* Targum in Threnos; 4°. Pariſiis.
* Tobias Hebr. & Lat. Munſteri, in 4°. Baſileæ *B.* 3.
† Pſalterium Hebræum, in fol. Venetiis *O.* 1.
* Pſalterium Græco-Latinum, in 24. Baſileæ *A.* 6.
† Pſalmi XXX. Gallicè, in 8°. Lugduni.

† Nov. Teſtam. Gr. in 16. Pariſiis, R. Stephani *R.* 1. *O.* 1. A

† Nov. Teſtam. Gr. in 16. Pariſiis *F.* 1. *C.* 19.

* Nov. Teſtamentum Græcum, in 12. Pariſiis.

† Nov. Teſtam. Gr. Lat. in 16. Pariſiis, *bis O.* 1.

† Nov. Teſtam. Gr. Lat. Eraſmi, in 16. Pariſiis *N.* 1.

* Nov Teſtam. Græcum, in 8°. Baſileæ *P.* 8.

* Nov. Teſtam. Latinum Eraſmi, in 16. Lugduni. B

* Nov. Teſtam. Lat. Eraſmi, in 12. Baſileæ *R.* 6.

M. D. L.

† Biblia Gr. Lat. 4. vol. in 8°. Baſileæ *T.* 1 *B.* 3.

† Biblia Lat. 2. vol. in fol. Lugduni, Gryphii *R.* 1. *O.* 1.

† Biblia Latina, 5. vol. in 16. Lugduni *G.* 2.

Biblia Latina, in 4°. Venetiis *R.* 5. in 8°. Pariſiis.

* † Biblia Lat. Tigurina in fol. & in 4°. Tiguri *P.* 8. *I.* 1. C

† Biblia Gall. Lovanienſia, in fol. Lovanii *I.* 4. *O.* 1.

† Biblia Gall. Genevenſia, in folio. Lugduni *T.* 2.

* Eadem, in 8°. Ibid. *I.* 6. Baſileæ *V.* 4.

* Biblia Germanica Eckii, in folio, Ingolſtadii *G.* 5.

* Biblia Germ. Dietembergeri, in folio. Colon. *O.* 6.

* Biblia Helvetica, in 4°. Tiguri *O.* 6.

† Biblia Danica Palladii, in fol. Hafniæ *R.* 1.

† Biblia Anglica Coverdalii, 4°. Londini *R.* 1. D

* Biblia Anglica Mattbæi, in fol. Tiguri *O.* 6.

* Pentateuchus Hebræus, in 4°. CP. *C.* 13.

* Pſalterium Græcum, in 8°. Argentorati *V.* 3.

† Pſalterium Hiſpanicum, in 8°. Lugduni *A.* 1.

* Eccleſiaſticus Hiſpanicè, in 8°. Lugduni *V.* 16.

† Nov. Teſtam. Gr. fol. Pariſiis, Rob. Stephani. *R.* 1.

† Nov. Teſtam. Lat. Eraſmi, in 8°. Baſileæ, & in 12. Lugduni *R.* 2.

† Nov. Teſtam. Ital. Brucioli, 16. Lugduni *N.* 1.

* Nov. Teſtam. Suecicum, in 4°. Holmiæ *S.* 10.

* Nov. Teſtam. Anglicum, in 8°. Londini, Tiguri *O.* 6.

M. D. LI.

† Biblia Hebr. in 4°. Venet. Juſtiniani *R.* 1.

† Biblia Hebr. in 4°. Francofurti ad Oderam. *N.* 1.

† Biblia Latina, in 8°. Pariſiis *T.* 2.

† Biblia Latin. in folio & in 8°. Lugd. Frellonii, *O.* 1. *I.* 7.

* Biblia Lat. *Proteſt.* in 8°. Lugduni, *bis I.* 7.

† Biblia Latina ex Hebr. Caſtalionis, in folio, Baſileæ *R.* 1.

† Biblia Gall. Genev. in folio, Lugduni *bis I.* 5. *S.* 1.

† Eadem, 4°. typis Joan. Creſpin, *G.* 1.

* Biblia German. Lutheri, in fol. Witteb. *M.* 13.

† Biblia Angl. Tyndalli, in folio, Londini *M.* 1.

* Biblia Anglica Matthæi, *C.* 25.

† Pentat. Hebr. Latin. *Munſteri*, in 4°. Venetiis *R.* 1.

† Pſalter. Lat. ex Hebr. Muſculi, in folio, Baſileæ *O.* 1.

† Pſalterium Gall. Budæi, in 8°. Genev. *I.* 1. *R.* 1. *O.* 1.

* Haggæus Chald. Latin. in 4°. Pariſiis, *B.* 3.

† Eccleſiaſticus Græcè, 8°. Baſileæ *R.* 1.

† Nov. Teſt. Gr. Lat. in 8°. typis Rob. Stephani, *R.* 1.

† Nov. Teſtam. Lat. in 16. *bis* Pariſiis *O.* 1. *G.* 2.

† Nov. Teſtam. Lat. Caſtalionis, in 12. Baſileæ *D.* 1.

† Nov. Teſtam. Gall. Genevenſe, in 16. Genev. *P.* 2. *C.* 7.

† Nov. Teſtam. Latin. & Italicè, in 16. Venetiis.

† Nov. Teſt. Ital. Max. Theopbili, in 16. Lugduni *I.* 1.

* Nov. Teſtam. Germ. Emſeri, 8°. *V.* 16.

* Nov. Teſtam. Danicum Michaëlis, Witteb. *B.* 18.

† Evangelium S. Matthæi Hebr. in 8°. Pariſiis, *O.* 1.

* Epiſtolæ & Evangelia Cambricè, in 4°. Londini.

M. D. LII.

† Biblia Hebræa, 4. vol. in 18. Venet. *R.* 2.

* Biblia Hebr. in folio, Cracoviæ, *S.* 15.

E * Biblia Latina Jo. Benedicti, in folio, Pariſiis *B.* 4. *I.* 7.

* Biblia Latina, in 4°. Pariſiis. *P.* 8.

* Biblia Gall. Genev. 2. vol. in 8°. Genevæ *C.* 23.

† Eadem, 5. vol. in 12. Genevæ *O.* 1.

† Biblia Italica Brucioli, 4°. Venet. *S.* 20.

* Biblia German. in folio, Baſileæ *G.* 5.

* Biblia Helvetica, in 4°. Tiguri *B.* 6. *P.* 8.

* Pentat. Tetraglottus, in folio, Conſtantinopoli *R.* 1. *O.* 1. A
† Pſalmi Gall. Budæi, in 12. *Genevæ* Stephani, *O.* 1.
† Libri Sapientiales Gallicè, in 12. Ibid. *O.* 1.
* Sapientia Lat. Petri Nannii, in 4°. Baſileæ *L.* 3.
† Threni Hieremiæ Hebr. Gr. Lat. in 8°. Ibid. *O.* 1.
† Threni Hieremiæ Hebr. 4°. Pariſ. *F.* 1.
* Jonas Lat. ex Hebr. Placi, in 8°. Viennæ *F.* 6.
† Nov. Teſt. Latinum, in 16. Pariſ. *F.* 1. B
† Nov. Teſtam. Lat. Gall. 2. vol. in 12. *Genevæ C.* 2.
† Evangelium Marci Latin. in 8°. Baſileæ *O.* 1.

M. D. LIII.

† Biblia Gall. Genev. in folio, typis R. Stephani *R.* 1.
† Biblia Gall. Genev. in 4°. Genevæ *I.* 1.
† Eadem, in 8°. ſub inſigni Palmæ *I.* 5.
† Eadem, 5. vol. in 16. Lugduni *O.* 1.
† Eadem, 5. vol. 16. typis Riveris *N.* 1.
* Biblia Italica Malermi, in folio, Venetiis *G.* 5. C
† Biblia Hiſpana Judæorum, in fol. Ferrariæ *R.* 1.
Biblia Germanica Eckii, in folio Ingolſtadii *O.* 6.
* Biblia German. Tigurina, in folio, Tiguri *O.* 6.
* Biblia Belgica, in folio, Antuerpiæ *W.* 4. *P.* 8.
† * Biblia Anglica, in folio & in 4°. Londini *R.* 1. *S.* 9. *C.* 25.
* Liber Exodi Germanicè, in 4°. Pragæ *B.* 12. D
* Pſalt. Hiſpanicum, in 12. Ferrariæ *P.* 8.
† Cant. & Eccleſiaſtes Chald. & Lat. in 8°. Baſileæ *M.* 1.
* Oſeas Chald. & Lat. in 4°. Pariſ. *N.* 1.
† Nov. Teſtam. Gr. in 16. typis Joannis Criſpini *R.* 1.
* Nov. Teſtam. Gr. Lat. Eraſmi, in 8°. Baſileæ *C.* 9.
* Nov. Teſtam. Lat. in 12. Typis Carol. Stephani R. 6.
Novum Teſtamentum Latinum, Lugdini *I.* 7.
* Nov. Teſtam. Lat. Eraſmi, in 8°. Tiguri *O.* 6. E
† Nov. Teſtam. Lat. Caſtalionis, in 8°. Baſileæ *B.* 1. *H.* 7.
† Nov. Teſtamentum Lat. Germ. in 8°. Coloniæ *R.* 3.
† Nov. Teſtamentum Gallicum, in 18. Genevæ.
* Nov. Teſt. Italicum Brucioli, in 12. Venetiis *G.* 5.
* Nov. Teſt. Germ. in 8°. Coloniæ *V.* 16.

* Nov. Teſtam. Saxonicum, in 8°. *G.* 5.
* Nov. Teſtamentum Belgicum, in 8°. Antuerpiæ.
* Nov. Teſtam. Croaticum Truberi, in 4°. Tubingæ *L.* 3.

M. D. LIV.

† Biblia Hebræa, in 8°. Venetiis *O.* 6.
† * Biblia Latina *Proteſt.* in 8°. Lugduni *T.* 1. Baſileæ *B.* 6.
† Biblia Latina ex Hebr. Caſtalionis, in folio Baſileæ *O.* 1.
Biblia Gallica Genev. in folio, Genevæ *bis S.* 19.
† Biblia Gallica Genevenſia, in fol. Lugduni *S.* 2.
† Eadem, in 4°. & in 8°. Genevæ *I.* 1. *L.* 1. *B.* 22.
Biblia Germanica Lutheri, in fol. Embdæ. *Sandius.*
Biblia Saxonica, in folio, Magdeburgi. *Sandius.*
* Biblia Helvetica, in folio, Tiguri *T.* 4. *P.* 8.
† Pſalt. Lat. Gallicum, in 18. *Genevæ.*
* Pſalt. Lat. Caſtalionis, in 16. Baſileæ.
* Pſalt. Suecicum, in 4°. Holmiæ *S.* 10.
† Eccleſiaſtes Lat. ex Chald. in 4°. Lugduni *R.* 1.
* Targum in Hoſeam, in 4°. Pariſiis.
† Nov. Teſtam. Lat. Benedicti, in 12. Pariſiis *A.* 1.
† Nov. Teſtamentum Latinum, in 24. Ibid. *O.* 3.
† * Nov. Teſt. Lat. Eraſmi, in 8°. & in 16. Tiguri *P.* 8. *M.* 4.
† Nov. Teſtam. Gall. *Fabri*, in 8°. & in 12. Antuerp. *N.* 1. *S.* 13.
† Nov. Teſtam. Gallicum Genev. in 8°. Typis Conr. Badii *I.* 1.
* Nov. Teſtam. Belgicum Antuerpiæ.

M. D. LV.

† Biblia Latina, Lugduni, Frellonii *I.* 1. *I.* 7.
† Eadem, in 8°. Typis Roberti Stephani *D.* 1.
† Eadem, in 8°. Lugduni, Antonii Vincentii *O.* 1.
Eadem, Salmanticæ, de Portonariis *I.* 7.
Biblia Gallica Genev. in fol. Genevæ *C.* 23. *V.* 9.
† Biblia Gallica Caſtalionis, in fol. Baſileæ *O.* 1.
* Biblia Helvetica, in fol. Tiguri *O.* 6.
* Biblia Bohemica, in fol. Pragæ *V.* 16.
† Pſalterium Latino-Gallicum, in 8°. Pariſiis *S.* 2.
† Pſalt Lat. ex Hebr. Caſtalionis in 16. Antuerp. *G.* 2.
† Pſalt. Gall. de Puisherbault, in 8°. Pariſiis.
† Pſalterium Hiſpanicum, in 8°. Antuerpiæ *O.* 1.

† Proverbia

† Proverbia Salom. Lat. in folio, Pariſiis *O.* 1.

† Quinque parva Volumina Hebr. in 4°. Pariſiis *O.* 1.

† Eccleſiaſticus Græcè, in 8°. Baſileæ *N.* 1. *B.* 6.

† Nov. Teſtam. Lat & Gall. in 8°. Baſileæ *R.* 1.

† Idem, 2. vol. in 12. ſub inſigni Palmæ *N.* 1.

* Nov. Teſtam. Latinum Eraſmi, in 8°. Francof. *B.* 6.

† * Nov. Teſtam. Gall. Italic. in 8°. *abſque loco*, *O.* 1. *G.* 5.

* Nov. Teſtament. Germanicum, in 8°. Norib. *I.* 5.

† Evang. Matthæi Hebr. & Lat. in 8°. Pariſiis *R.* 1.

* Epiſtolæ S Pauli Gallicæ Gloſſatæ, in 8°. Pariſ.

M. D. LVI.

Biblia Latina, in 8°. Lugduni *I.* 7.

† Biblia Latina, 6. vol. in 12. Lugd. *R.* 1.

† Biblia Latina *Proteſt.* in folio. Lugduni *O.* 1.

† Biblia Lat. ex Hebr. Caſtalionis, in folio, Baſileæ *R.* 1.

† * Biblia Gall. Genev. in 4°. Genevæ, *bis S.* 1. *O.* 6.

† Biblia Gallica Genevenſia, in 4°. Lugduni *I.* 1.

† Biblia Gallica Genevenſia, in 8°. Genevæ *P.* 2.

* Biblia German. Dietembergeri, in folio, Coloniæ *P.* 8.

* Biblia German. Lutheri, in folio, Wittebergæ *G.* 5.

* Biblia Helvetica, in folio, Tiguri *O.* 6.

* Biblia Belgica, in 4°. Embdæ *C.* 11.

† Pentateuchus Hebraicus, in 4°. Pariſiis *O.* 1.

* Tobias Hebr. Latin. Munſteri, in 8°. Baſileæ *F.* 2.

† Pſalter. Hebræum, in 16. Baſileæ *O.* 1.

† Pſalterium Hebræum, in 32. Sabionetæ *L.* 3. *P.* 3.

† Pſalter. Lat. in 8°. Typis Roberti Stephani *O.* 1.

† Pſalter. Lat. Georg. Majoris, in 12. Lipſiæ *N.* 1.

† Pſalterium Lat. Caſtalionis, in 16. Baſileæ *D.* 1

* Libri Sapient. Gall. Genev. in 12. Lauſanæ.

* Prophetæ Min. 5. Hebr. Chald. in 4°. *Genevæ O.* 1.

† Oſeas, &c. Lat. ex Chaldæo, in 4°. Pariſiis *N.* 1.

* Nov. Teſt. Gr. & Lat. Eraſmi, in 8°. Baſileæ *L.* 9.

† Nov. Teſtamentum Lat. in 16. Pariſiis *bis F.* 1. *S.* 2.

A † Nov. Teſtam. Lat. in 16. Lugduni, *bis R.* 1. *C.* 3.

† Nov. Teſtament. Lat. Bezæ, in folio, *Genevæ O.* 1.

† Nov. Teſtam. Caſtalionis, in 16. Baſileæ *S.* 1.

† Nov. Teſtam. Ital. Max. Theophili, in 16. Lugduni *N.* 1. *R.* 1.

† Nov. Teſtam. Hiſpan. Jo. Peres, in 8°. Venetiis *R.* 1.

† Nov. Teſtam. Latino-German. in 8°. Baſileæ *C.* 1.

M. D. LVII.

B † Biblia Latina Iſid. Clarii, in folio, Venetiis *R.* 1. *I.* 7.

† Biblia Latina *Proteſt.* 3. vol. in fol. Typis R. Stephani *R.* 1.

* † Biblia Latina *Proteſt.* in 4°. & in 8°. Baſileæ *V.* 4. *S.* 13.

† Biblia Gallica Genev. in folio, Lugduni *R.* 1.

* Biblia Gall. Genevenſia, 5. vol. in 16. *Genevæ I.* 5. *N.* 1.

* Biblia Bohemica, in folio, *abſque loco B.* 6.

† Pſalt. Gr. Lat. in 18. Baſileæ, *O.* 1.

C * Pſalterium Lat. Ambroſianum, in fol. Mediolani *B.* 4.

† Pſalterium Lat. ex Hebr. Calvini, in folio Genevæ *S.* 1.

* Pſalterium Lat. in folio, Mediolani.

† Pſalterium Hiſpanum Jo. Perez, in 8°. Venetiis *R.* 1.

* Pſalt. Suecicum, in 4°. Holmiæ *S.* 10.

† Eſaias Lat. ex Hebr. Muſculi, in folio, Baſileæ *O.* 1.

† Prophetæ Minores Chaldaicè, in 4°. Pariſiis *O.* 1.

† Targum in Abdiam & Jonam, in 4°.
D Pariſiis *O.* 1.

† Haggæus, Zacb. Malach. Lat. in 4°. Pariſiis *O.* 1.

† Nov. Teſt. Gall. *Fabri*, in 8°. Antuerp.

† Nov. Teſtam. Lat. Gall. Genev. in 8°. & in 16. Lugduni *P.* 2. *I.* 2.

* Nov. Teſt. Helvet. in 8°. Tiguri *O.* 6.

* Nov. Teſtam. Croaticum, in 4°. Tubingæ *B.* 6. *S.* 13.

† Evangel. Matthæi Hebr. Latin. in 8°. Baſileæ *O.* 1.

† Epiſtola ad Hebræos Hebr. & Lat. in 8°. Ibid. *O.* 1.

E

M. D. LVIII.

† Biblia Lat. Jo. Benedicti, in folio, Pariſiis *M.* 1. *I.* 7.

* Biblia Latina, in 8°. Lugduni.

† Biblia Lat. *Proteſt.* in 8°. Lugduni *P.* 1.

† Biblia Gallica Genev. in folio, in 4°. & in 8°. Lugduni *O.* 1. *C.* 1.

† Biblia Gallica Genev. in folio Genevæ *I.* 1. *V.* 1.

† Biblia Ital. Malermi, fol. Venet. *T.* 1.

* Biblia Germ. Jo. Eckii, in folio, Ingolſtadii *Mayerus*. A

† Biblia Saxonica, fol. Witteb. *O*. 3. *G*. 5.

* Ruth. Hebraicè, in 8°. Coloniæ *W*. 9.

† Pſalterium Hebræum, in 32. Sabionetæ *R*. 2.

* Pſalt. Latinum *Proteſt.* in 12. Lipſiæ.

* Pſalter. Latin. Georg. Majoris, in 12. Wittebergæ *S*. 13.

† Pſalt. Gall. 17. Lugduni *R*. 1. Genevæ *P*. 2.

† Pſalt. &c. Gallic. Genevenſia, in 12. Lugduni *N*. 1.

* Targum in VI. Prophetas Min. in 4°. Pariſiis. B

† Nov. Teſtam. Gr. Lat. Eraſmi, in 8°. Baſileæ *V*. 1.

† Nov. Teſtam. Italicè, 18. Lugd. *O*. 1.

* Nov. Teſtamentum Danicum, in 8°. Witteb. *S*. 16.

M. D. LIX.

† Biblia Latina *Proteſt.* in fol. Lugduni.

† Biblia Latina, in 8°. Antuerpiæ, Plantini *C*. 1. *R*. 1.

*† Biblia Gallicè, in folio, & in 8°. Genevæ, *S*. 19. *C*. 1.

† Biblia Gallica Genevenſia, in folio, Lugduni *I*. 1. C

* Biblia Germanica Lutheri, 2. vol. in folio, Witteb. *V*. 16.

† Pſalterium Gr. Lat. in 16. Pariſiis, *bis R*. 1. *R*. 2.

† Prophetæ Min. Chald. Lat. in 4°. Pariſiis *O*. 1.

† Abdias Hebr. Lat. 8°. Baſileæ *R*. 2.

* Nov. Teſt. Græcum, 8°. Tiguri *F*. 10.

†* Nov. Teſtam. Gr. Lat. Eraſmi, in 8°. Lugduni *R*. 1. Tiguri *B*. 6.

† Nov. Teſtam. Gr. Lat. Bezæ, in folio, Baſileæ *C*. 1. D

†* Nov. Teſtam. Lat. in 24. Pariſ. *O*. 4.

* Nov. Teſtam. Lat. Eraſmi, in 16. Antuerpiæ *S*. 8.

† Nov. Teſtam. Gall. Genev. 2. vol. in 8°. Bleſis *R*. 1.

† Nov. Teſtam. Italicum, in 8°. Genevæ *O*. 6.

M. D. LX.

† Biblia Latina, in 8°. Pariſiis *I*. 1.

† Biblia Gall. in folio *bis*, in 4°. & in 8°. Genev. *S*. 1. *S*. 2. *I*. 1. *G*. 5. E

* Biblia Lat. & Gall. Genev. in fol. Lugduni *M*. 7. *G*. 3.

* Biblia Germ. Lutheri, in folio, Francoſ. *L*. 9. *V*. 16.

* Biblia Helvetica, in fol. Tiguri *F*. 2.

* Biblia Belgica Bieskens, *bis* in fol. Antuerpiæ, *M*. 8. *P*. 8.

Pſalterium Latinum Buceri, in folio, Baſileæ.

Pſalterium Latinum ex Græco, in 8°. Francofurti.

† Pſalter. Gallicum Genev. in 16. Lugduni, *T*. 2.

† Nov. Teſtam. Gr. Lat. Bezæ, in fol. Baſileæ *S*. 1.

† Nov. Teſtamentum Latinum, in 12. Lugduni *V*. 1.

† Nov. Teſtament. Lat. Eraſmi, in 8°. Francof. *O*. 6.

† Nov. Teſtam. Gall. Genev. in 16. *Genevæ S*. 1.

† Nov. Teſtam. Ital. in 8°. Typis Nic. Tudeſchi *N*. 1.

† Nov. Teſtam. Rhæticum Biffrun, in 8°. *abſque loco*, *T*. 1.

M. D. LXI.

* Biblia Latina, in folio Antuerpiæ *V*. 3. *P*. 8. *I*. 7.

* Biblia Latina, in 8°. Lugd. *B*. 6. *I*. 7.

† Biblia Gallica Genevenſia, in 4°. Lugduni *R*. 1.

Biblia Germ. Lutheri, in 4°. & in 8°. Wittebergæ *D*. 3.

* Biblia Saxonica, in folio Wittebergæ.

* Biblia Helvetica, 2. vol. in 4°. Tiguri *F*. 2.

* Biblia Anglica, in 8°. Londini *H*. 1.

* Biblia Bohemica, fol. *abſque loco*, *G*. 3.

* Pentateuchus Hebr. Chald. in fol. Rivæ Tridenti *S*. 15.

* Geneſis capita 5 Latinè, in folio Wittebergæ *F*. 2.

* Pſalt. Latinum Corneri, in 12. Lipſiæ.

* Pſalt. Latino-German. in 4°. Francof. ad Mœnum.

† Proverbia Chaldaicè, in 4°. Pariſ. *N*. 1.

* Eccleſiaſticus Lat. Juſti Jonæ, in 8°. Norimb. *M*. 8.

† Jonas Lat. ex Hebr. Happelii, in 8°. Baſileæ *S*. 2.

† Nov. Teſtam. Gallicum, in folio & in 12. Genevæ *S*. 1. *I*. 1.

† Nov. Teſtam. Germ. Lutheri, in 16. Argentorati *O*. 1.

* Nov. Teſtam. Lat. Germ. in 8°. Francofurti *O*. 5.

M. D. LXII.

* Biblia Lat. *Proteſt.* in fol. & in 8°. Lugduni *P*. 5. *I*. 7.

* Eadem, in 8°. Baſileæ *I*. 8.

† Biblia Gall. in fol. Genevæ, *ter R*. 1. *O*. 1. *S*. 1.

† Eadem, 4. vol. in 8°. Genevæ *R*. 1.

† Eadem, in 8°. Lugduni *I*. 5.

† Biblia Italica, in 4°. Genevæ *R*. 1. *O*. 1.

* Biblia Germ. Dietembergeri, in fol. Moguntiæ *G*. 5.

† Biblia Anglica, in fol. & in 4°. Genevæ *M*. 1. *H*. 2.

* Job Hebraicè, in 4°. Rivæ Tridenti.

† Pſalterium Hebr. & Germ. in 4°. Mantuæ *O*. 1.

† Pſalterium Slavicum, in 8°. Venetiis.

Digitized by Google

A † Libri Sapientiales Lat. in 16. Lugduni *I.* 1.
† Eccleſiaſtes Chaldaicè, in 4°. Pariſiis *N.* 1.
* Prophetæ Germanicè, in fol. Francofurti *B* 6.
* Nov. Teſtam. Syriacum, 2. vol. in 4°. Viennæ Auſtriæ *R.* 1. *O.* 1.
Nov. Teſtam. Gr. Lat. Eraſmi, in 8°. Baſileæ.
† Nov. Teſt. Latinum, in 16. Antuerp. *F.* 1.
B * Nov. Teſtam. Gall. Genev. in fol. & in 8°. Genevæ *S.* 13.
* Nov. Teſt. Saxonicum, 2. vol. in 4°. Witteb. *M.* 8.
† Evangelia Dominic. Croaticè, in 4°. Tragurii *R.* 1.

M D. LXIII.

* Biblia Hebræa, in 4°. Venetiis, Juſtiniani *S.* 13.
† Biblia Latina, in 4°. in 8°. Antuerpiæ *B.* 3. *P.* 8. *I.* 7.
†* Biblia Gallica, in fol. Genevæ, *ter* *R.* 1. *S.* 19.
C † Eadem, in 4°. Genevæ, *bis* *B.* 22.
† Eadem, in fol. *bis* & in 4°. Lugduni *S.* 1. *D.* 1.
* Biblia Germ. Lutheri, in 4°. & in 8°. Wittebergæ *V.* 5.
* Biblia Belgica, in 4°. Typis Leonis Kinderen *D.* 5. *P.* 8.
† Biblia Polonica Socinianorum, in fol. Breſtiæ *S.* 13. *V.* 16.
† Pentateuchus Hebræus, in 4°. Venetiis *G.* 1.
D * Geneſis Poliglotta, in folio Wittebergæ.
† Ruth Hebraice, in 4°. Pariſiis *N.* 1.
† Tobias Hebr. & Lat. in 8°. Baſil. *O.* 1.
* Pſalterium Hebr. in 16. Baſileæ.
† Pſalterium Lat. Gallicum in 8°. Pariſiis *O.* 4. *R.* 1.
* Pſalmi quidam Luſitanicè, in 16. Pariſiis.
† Iſaias Lat. ex Hebr. Forerii, in folio. Venetiis *R.* 1.
† Oſeas Lat. Tremellii, in 8°. Heidelbergæ *R.* 1.
E † Joel Lat. ex Chald. in 4°. Pariſ. *N.* 1.
* Malachias Hebr. & Lat. in 8°. Coloniæ *F.* 2.
Nov. Teſtamentum Gr. & Lat. Bezæ, in 8°. *Genevæ.*
† Nov. Teſtamentum Latinum, in 4°. Lovanii *T.* 1.
Novum Teſtam. Lat. *bis* in 16. Pariſiis *O.* 3. *F.* 1.
* Nov. Teſtam. Lat. Eraſmi, in 8°. Tiguri *F.* 2.
* Nov. Teſt. Gallicum, in 12. Antuerpiæ *P.* 8.

† Nov. Teſtam. Gall. in 4°. in 8°. & 16. Genevæ *I.* 10. *F.* 1. *O.* 1.
† Idem, in 4°. & in 16. Lugduni *C.* 1. *R.* 1.
† Idem, in 12. Cadomi *S.* 1.
* N. Teſt. Germ. Lutheri, in 8°. Magdeburgi *G.* 11.
* Nov. Teſtam. Germ. Lutheri, in 4°. Francofurti *P.* 8.
* Nov. Teſt. Belgicum, in 8°. Antuerpiæ *M.* 7.
* Nov. Teſtam. Croaticum, in 4°. Tubingæ *G.* 5.

M. D. LXIV.

† Biblia Lat. Jo. Benedicti, in fol. Pariſiis *S.* 1. *I.* 7.
† Biblia Lat. 5. vol. in 16. Antuerpiæ, Plantini *T.* 1.
† Biblia Lat. Iſidori Clarii, in fol. Venetiis *O.* 1. *I.* 7.
*† Biblia Lat. *Proteſt.* in fol. in 4°. Tubingæ *V.* 4. *M.* 1.
† Biblia Lat. ex Hebr. Pagnini, in 4°. Tiguri *I.* 1. *O.* 3.
† Eadem, in folio. Baſileæ, Guarini *S.* 1.
†* Biblia Gallica, in fol. in 4°. Genevæ *I.* 1. *I.* 5.
† Eadem, in fol. Lugduni de Tournes *B.* 22.
* Biblia Germ. Dietembergeri, in fol. Coloniæ *S.* 13. *V.* 16.
Biblia Germ. Lutheri, in fol. Jenæ.
† Ruth Chaldaicè, in 4°. Pariſiis *R.* 1.
* Pſalt. Hebr. & Lat. in fol. Genevæ.
† Pſalterium Latinum Corneri in 12. Lipſiæ *P.* 1.
* Pſalt. Lat. ex Hebr. Willichii, in 12. Lipſiæ
* Pſalt. Lat. Oſiandri, in 12. Witteb.
Pſalterium Latinum Buceri, in folio, Genevæ, *M.* 10.
* Pſalter. Gall. Lovanienſe, in 24. Antuerpiæ *M.* 7.
Pſalt. Germ. Buceri, Norimberg. *F.* 6.
* Prov. Salom. Polyglotta, fol. Witteb.
† Proverbia Salomonis Lat. in 16. Pariſiis *S.* 2.
* Eccleſiaſticus Gallicè Lovan. in 8°. Antuerpiæ.
Nov. Teſtament. Græcum, in 24. Antuerpiæ.
† Nov. Teſtam. Gr. in 12. Typis Jo. Criſpini *N.* 1. *R.* 2.
† Nov. Teſt. Græcum, in 8°. Lipſiæ *L.* 9.
† Nov. Teſt. Gr. Lat. Eraſmi, in 8°. Lipſiæ *I.* 1.
† Nov. Teſtam. Latinum, in 16. Lugduni *F.* 1.
Nov. Teſtam. Latinum, in 8°. Venetiis *B.* 13.
*† Nov. Teſtam. Gall. Genev. in 4°. & in 8°. *abſque loco* *T.* 10. *N.* 1.

† Nov. Teſt. Gall. Genev. in 8°. & in 16. Lugduni *L.* 1. *P.* 2.

* Nov. Teſtam. Bohemicum, in 8°. *abſque loco G.* 3.

M. D. LXV.

† Biblia Latina Jo. Benedicti, in folio, Pariſiis *R.* 1. *I.* 7.

† Biblia Latina, in 4°. 5. vol. in 8°. & in 16. Antuerp. *T.* 1. *M.* 1. *C.* 1.

† Biblia Gallica, in folio Genevæ, *bis G.* 1. *P.* 2.

† Biblia Gallica Genevenſia, in folio, Lugduni *S.* 2. *N.* 1.

* Biblia Latina Germ. Eberi, 10. vol in 4°. Tubingæ *G.* 5.

† Biblia German. Lutheri, in folio Francofurti *O.* 1.

* Biblia Saxonica, in folio Wittembergæ *M.* 8.

* Biblia Helvetica, in fol. Tiguri *O.* 6.

* Biblia Belgica, in fol. Colon. Antuerpiæ *bis K.* 1.

* Biblia Belgica, fol. Embdæ *G.* 5. *P.* 8.

* Pſalt. Pentaglotton, in folio Wittebergæ *B.* 6.

† Pſalterium Hebr. in 18. Pariſiis, Stephani *R.* 1.

* Pſalterium Armenum, in 8°. Venetiis *L.* 3.

Pſalterium Gallicum Budæi, in 16. Pariſiis.

* Proverbia Pentaglotta, in folio, Witebergæ *B.* 6

† Prophetæ quidam Minores Polyglot. in folio, Witteb.

† Iſaias Latinè Forerii, in 8°. Antuerpiæ *O.* 1.

* Joël Chald. Latinè, in 4°. Pariſiis.

† Nov. Teſt. Gr. in 16. Typis Jo. Criſpini *R.* 1.

† Nov. Teſt. Gr. Lat. Bezæ, in folio & in 8°. Genevæ *R.* 1. *I.* 1.

† Nov. Teſt. Latin. Gall. Genev. in 16. Pariſiis *N.* 1.

* Nov. Teſtam. Gallicum Genev. in 12. Genevæ *C.* 9.

† Nov. Teſt. Gall. Genev. in 16. Lugduni *B.* 22.

* Nov. Teſtam. Italicum in 12. Lugduni.

* Nov. Teſtam. Lat. Germ. 2. vol. in 4°. Witteb. *B.* 6.

* Nov. Teſt. Croaticum, 2. vol. in 4°. Tubingæ.

M. D. LXVI.

† Biblia Hebræa, in 4°. Venet. Joan. de Gara, *M.* 6. *V.* 16.

† Eadem, in 4°. in 8°. & in 16. Antuerpiæ Plantini, *ter R.* 3.

* Biblia Latina, in fol. Francof. *R.* 1. *I.* 7.

† Eadem, in fol. & in 8°. Lugd. *C.* 1. *C.* 2.

† Biblia Gallica Ren. Benoiſt, in folio, Pariſiis *R.* 1.

A †* Biblia Gallica, in folio & in 8°. Genevæ *P.* 2. *I.* 5.

* Biblia Gallica Genev. in 8°. Typis Durand *I.* 5.

† Biblia Gallica Genevenſia, in 8°. Aureliis *C.* 2. *I.* 1.

†* Eadem, in fol. Lugduni *R.* 1. *S.* 19.

† Biblia Italica Malermi, 4°. Venet. *V.* 1.

* Biblia Germ. Lutheri, in 8°. Francof. ad M. *G.* 5.

* Biblia Saxonica, in folio Francofurti.

† Biblia Belgica, in fol. Antuerpiæ *V.* 1.

B † Pentat. Hebræus, in 4°. Venetiis, Zanetti *O.* 1.

† Geneſis Latinè Strigellii, in 8°. Lipſiæ *O.* 1.

† Exodus Latinè Strigellii, in 8°. Lipſiæ *O.* 1.

† Pſalt. Hebræum, in 8°. Venet. Witteb. *M.* 5.

† Pſalterium Latin. Majoris, in 12. Argentor. *S.* 1.

* Pſalmi 7 Pœnitent. Italicè, in 8°. Florentiæ *B.* 5.

C * Pſalterium Latinum German. in folio Lipſiæ *F.* 2.

* Pſalterium Belgicum, 8°. Leidæ *P.* 8.

* Pſalterium Croaticum, in 8°. Tubingæ *O.* 6.

† Libri Sapientiales Lat. in 16. Pariſiis *L.* 1.

Abdias, Jonas, Sophonias, Lat. in 4°. Pariſiis.

* Novum Teſtamentum Græcum, in 8°. Tiguri *S.* 13.

† Nov. Teſtam. Gr. Lat. Eraſmi, in 8°. Baſileæ *R.* 1.

D * Nov. Teſtam. Lat. Eraſmi, in 12. Tiguri *C.* 9.

† Nov. Teſt. Lat. Gall. 2. vol. in 12. Pariſiis *T.* 2.

† Nov. Teſtam. Gall. Lovan. in 8°. Antuerpiæ *L.* 1.

Nov. Teſtam. Gall. Genev. in 16. Genevæ *S.* 19.

* Nov. Teſtam. Ital. Zachariæ, Florentiæ *P.* 4.

* Novum Teſtamentum Belgicum, in 12. Antuerp. *S.* 8.

M. D. LXVII.

E † Biblia Lat. Joan. Benedicti, in fol. Pariſiis *T.* 1. *I.* 7.

* † Biblia Latina, *bis* in 8°. Lugduni *D.* 3. *O.* 3.

† Eadem, 8°. & 5. vol. in 24. Antuerpiæ *D.* 1. *V.* 1.

† Biblia Gallica, 8°. *Genevæ*, *V.* 1. Pariſ.

† Biblia Italica Malermi, in folio, Venetiis *O.* 1.

† Biblia German. Lutheri, in folio, Francof. *I.* 1.

* Biblia Hiſpanica, 4°. Coſmopoli *V.* 16.

† Pentateuchus Hebr. in folio, Cremonæ *R.* 1.
* Pſalmi Belgicè, in 12. Heidelbergæ *V.* 16.
* Pſalmi Cambricè, fol. Londini 1567.
* Job Hebraicè, in 4°. Rivæ Tridenti.
† Proverbia Hebr. & Lat. in 8°. Baſileæ *O.* 1.
* Prophetæ Minores Hebr. in 8°. Baſileæ *B.* 12.
* Iidem Lat. ex Chaldæo, in 8°. Heidelbergæ *L.* 7. *V.* 15.
† Nov. Teſtam. Gr. Lat. Bezæ, in 8°. typis Stephani *R.* 1.
* Nov. Teſtam. Lat. Eraſmi, in 12. Argentorati *G.* 7.
Nov. Teſtam. Latino-Gall. in 16. Lugd.
* Nov. Teſtam. Gallicum, Fabri, in 8°. Antuerpiæ.
† Nov. Teſtam. Gall. Genev. in 16. Pariſiis *P.* 2.
† Nov. Teſtam. Lat. Gall. Genev. in 16. Lugduni *C.* 7.
* Novum Teſtam. Germ. in 8°. Embdæ *C.* 12.
† Nov. Teſt. Wallicum, *Davies*, in 4°. Londini *R.* 3. *B.* 3.

M. D. LXVIII.

† Biblia Hebr. Rabbinica, 4. vol. in fol. Venetiis *R.* 1.
†* Biblia Lat. in 8°. Lugd. *quater V.* 1. *D.* 1. *O.* 1. *S.* 19.
Biblia Latina, in 8°. Coloniæ *C.* 20.
† Biblia Lat. Gall. Ren. Benoiſt, in 4°. Pariſiis *O.* 1.
† Biblia Latino-Gallica Genev. in folio, Genevæ *R.* 1.
* Biblia Gallica Genev. in 8°. Genevæ *S.* 13.
† Biblia Germ. Lutheri, in 4°. Heidelbergæ *S.* 1.
* Biblia Belgica, in folio *abſque loco M.* 13. *P.* 8.
* Biblia Anglica, in folio Londini *B.* 7.
† Tobias & Judith, Gallicè, in 4°. Antuerpiæ *G.* 2.
† Pſalterium Græcum, in 8°. & in 16. Antuerpiæ *B.* 20. *C.* 22.
† Pſalterium Lat. Lindani, in 8°. Ibid. *O.* 1.
* Pſalterium German. Reiſneri, in 8°. Francofurti *F.* 2.
* Sapientia Lat. ex Græco, in 8°. Lipſiæ *F.* 2.
† Eccleſiaſticus Gr. 8°. Lipſiæ *O.* 1. *N.* 1.
† Abdias & Jonas Hebr. 4°. Pariſ. *O.* 1.
† Nov. Teſtam. Gr. in 16. Pariſiis, Stephani *O.* 1.
† Nov. Teſt. Gall. Genev. in 8°. & in 24. Genevæ *G.* 1. *I.* 1.
* Nov. Teſtam. Bohemicum, in 4°. *abſque loco S.* 13.

M. D. LXIX.

*† Biblia Latina, in 4°. & in 8°. Antuerpiæ *B.* 3. *C.* 1.
* Biblia Lat. *Proteſt.* in folio Lugd. *B.* 22. in 4°. & in 8°. Baſileæ *G.* 5. *F.* 2.
† Eadem, in folio. 5. vol. in 8°. Lugduni *I.* 1. *C.* 1.
†* Biblia Gallica, in 8°. Genevæ, *bis S.* 1. *I.* 5. in folio Lugduni.
† Biblia Hiſpan. C. Reyna, in 4°. *abſque loco R.* 1. *O.* 1.
* Biblia German. Lutheri, 4. vol. in 8°. Francofurti *B.* 6.
* Pſalterium Hebr. Lat. 8°. Baſileæ *G.* 3.
† Eccleſiaſtes Hebraicè, in 4°. Pariſ. *G.* 1.
† Nov. Teſtam. Gr. Lat. Syr. in fol. typis Stephani *R.* 1.
† Nov. Teſtam. Lat. in 24. Antuerpiæ, Plantin. *R.* 2.
† Nov. Teſtam. Lat. in 16. Lugduni *L.* 1.
† Nov. Teſtam. Gall. Ren. Benoiſt, in 16. Pariſiis *L.* 1.
Nov. Teſtam. Italicè, in 4°. *abſque loco.*
* Nov. Teſtamentum Saxonicum, in 4°. Magdeburgi *W.* 8.
*† Nov. Teſtam. Anglicum, in 4°. & in 24. Londini *S.* 6. *B.* 2.
† IV. Evangelia & Actus Lat. in 4°. Lovanii *C.* 1.

M. D. LXX.

† Biblia Latina, in folio, Antuerp. *bis N.* 1. *C.* 4.
† Biblia Latina, 5. vol. in 16. Ibidem *F.* 1. *I.* 7.
* Biblia Latina, in 8°. 3. vol. in 12. Ibid. *P.* 8. *G.* 5.
Biblia Gall. Genev. in 8°. *abſque loco bis S.* 14. *S.* 19.
* Eadem, 3. vol. in 12. Lugduni *G.* 5.
† Eadem, 6. vol. in 16. Genevæ *R.* 1.
† Biblia Germ. Lutheri, in folio Francofurti *T.* 1.
* Biblia Anglica, in folio Genevæ *B.* 3.
* Hiſtoria Judith & Eſther Gallicè, in 4°. Antuerpiæ *P.* 6.
* Tobias Hebr. & Lat. 8°. Baſileæ *V.* 15.
* Pſalterium Lat. Majoris, in 12. Wittebergæ *C.* 9.
* Eccleſiaſticus Gr. Lat. 8°. Lipſiæ *R.* 1.
* Idem German. Lutheri, in 8°. *abſque loco C.* 9.
†* Nov. Teſtam. Gr. Lat. Eraſmi, in folio & in 16. Baſileæ, *O.* 1. *D.* 9.
† Idem, in 8°. Lipſiæ *T.* 1.
† N. Teſtam. Lat. Germ. in 4°. Francofurti *G.* 5.
* Nov. Teſtam. Gallicum, in 8°. Genevæ *G.* 5.
* Nov. Teſtam. German. in 4°. & in 12. Francof. *C.* 11.
* Nov. Teſtam. Belgicum, in 16. Antuerpiæ *P.* 6.

† Epiſtola ad Galatas Syriac. Lat. in 4°. Genevæ *C.* 1.

M. D. LXXI.

Biblia Hebræa, in folio Genevæ *S.* 15.
†* Biblia Latina, in 8°. Francof. *O.* 5. Venet. *C.* 21.
* Biblia Gallica Genevenſia, fol. Lugduni *C.* 13.
* Biblia Ital. del Bernavia, in folio *abſque loco R.* 4.
* Biblia Helvetica, in fol. Tiguri *O.* 6.
* Biblia Belgica, in 4°. Dordraci *G.* 5. *P.* 8.
† Pſalterium Hebr. in 32. Mantuæ *O.* 2.
* Pſalt. Græco-Latinum, in 24. Baſileæ.
Pſalterium Latin. in 4°. Lovanii *C.* 22.
† Pſalterium Italicum, in 12. & in 32. Pariſiis *R.* 1. *N.* 1.
† Eccleſiaſtes Hebr. & Ital. in 8°. Venetiis *I.* 1.
Machabæorum libri Lat. in 8°. Lipſiæ.
† Nov. Teſtam. Gr. Lat. Syr. 2 vol. in folio, Lugduni *C.* 1.
* Nov. Teſt. Lat. Caſtalionis, in 12. Venet. *D.* 9.
Nov. Teſt. Gall. Genev. 16. Antuerp. *S.* 19.
* Nov. Teſt. Belgicè, in 8°. Antuerpiæ Plantini *M.* 7.
† Nov. Teſtam. Cantabricum, in 8°. Rupellæ *R.* 1. *O.* 1.
† IV. Evangelia Saxon. Angl. in 4°. Londini *R.* 1.
* Epiſtolæ & Evangelia Slavicè, in 8°. *ſine loco B.* 3.

M. D. LXXII.

† Biblia Polyglotta, 8. vol. in folio, Antuerpiæ *R.* 1.
* Biblia Latina, in 8°. Antuerpiæ *G.* 8.
† Biblia Latina, in folio Venetiis *T.* 1.
† Biblia Latina *Proteſt.* 2. vol. in 4°. Baſileæ *O.* 6.
† Biblia Germ. Dietembergeri, in fol. Coloniæ *C.* 1.
† Biblia Germ. Lutheri, in folio Wittebergæ *M.* 1. in folio Francof.
Eadem 2. vol. in 4°. Francofurti *B.* 19.
* Biblia Anglica, in folio, Londini *H.* 1.
* Biblia Polonica Socinianorum, in 4°. Zaſlavii *S.* 6. *S.* 12.
* Eccleſiaſticus Gall. 8°. Antuerp. *P.* 6.
† Nov. Teſtam. Lat. Eraſmi, in 16. Baſileæ *C.* 1.
* Nov. Teſt. Lat. in 8°. Venetiis *B* 5.
† Nov. Teſtam. Lat. Caſtalionis, in 16. Baſileæ *R.* 2.
Nov. Teſt. Lat. Gall. in 4°. & in 8°. Baſileæ *D.* 9.
* Nov. Teſtam. Gall. Lovan. in 16. Antuerp. *S.* 4.
† Nov. Teſtam. Gall. Lovan. in 16. Rothomagi *T.* 2.

A * Nov. Teſtam. Germ. Emſeri, in folio, *ſine loco G.* 5.
* Nov. Teſtam. Polonicum Budnæi, in 8°. *ſine loco.*

M. D. LXXIII.

† Biblia Hebræa, in 8°. & in 24. Antuerpiæ, Plantini *O.* 1. *M.* 1.
† Biblia Hebraica, in 4°. Venetiis *M.* 1.
† Biblia Latina, in folio Pariſiis *O.* 1. *I.* 7. *C.* 4.
† Biblia Latina Caſtalionis, in folio Baſileæ *B.* 3. *F.* 1.
Biblia Anglica, in fol. Londini *C.* 20.
B † Pſalt. Latinum, in 12. Lipſiæ *R.* 1.
* Pſalterium Lat. Molleri, in 8°. Wittebergæ *B.* 3.
† Pſalterium Italicum *Heri*, in 4°. Venetiis *R.* 2.
† Canticum Cant. Hebr. in 4°. Pariſiis *O.* 2.
† Novum Teſtamentum Syriacè, in 8°, Antuerpiæ *O.* 1.
† Nov. Teſtamentum Græcum, in 8°. Antuerpiæ *R.* 1. *O.* 1.
C † Nov. Teſtam. Gall. Lovan. in 16. Antuerpiæ *B.* 22.
* Evang. Joannis Lat. ex Syro, in 4°. Francof. *F.* 2.

M D. LXXIV.

†* Biblia Lat. in 8°. in 12. & in 24. Antuerpiæ *D.* 1. *S.* 13. *S.* 2.
* Biblia Latina, *Proteſt.* in 8°. Baſileæ *G.* 3.
† Biblia Lat. Germ. Eberi, 9. vol. in 4°. Wittebergæ *I.* 1.
* Biblia Gallica Genevenſia, in folio. Lugduni.
D. * Biblia German. Lutheri, in fol. Francofurti *O.* 6.
† Joſue Hebr. Gr. Lat. in fol. Antuerpiæ *O.* 1.
† Pſalt. Hebr. in 4°. & in 24. Antuerpiæ *N.* 1.
* Pſalterium Græcum, in 4°. Argentorati *N.* 4. *B.* 6.
* Pſalt. Germ. Lutheri, in 4°. Lipſiæ.
* Pſalterium Suecicum, in 8°. Roſtochii *S.* 10.
* Pſalterium Anglicum, in 8°. Londini *B.* 23.
E * Pſalmi 7. pœnit. Venedicè, *abſque loco B.* 3.
† Canticum Canticorum Hebr. in 4°. Pariſiis *G.* 1.
† Nov. Teſtam. Gr. in 24. Antuerpiæ, Plantini *R.* 1.
* Nov. Teſtam. Gr. Lat. in 12. Antuerpiæ *G.* 5.
† Nov. Teſtam. Latinum Bezæ, in 16. Londini *S.* 9.
† Nov. Teſtamentum Anglicum, in 16. Londini.

* Novum Teſtam. Hungaricum, in 4°. Viennæ *V.* 16.
* Evangelium Lucæ Hebr. in 8°. Wittebergæ *O.* 6.

M. D. LXXV.

† Biblia Latina, in 4°. Venetiis *B.* 13.
† Biblia Latin. Gall. Genev. in fol. Lugduni *S.* 1.
* Biblia Germ. Dietembergeri, Coloniæ *B.* 21.
* Biblia Germ. Lutheri, in fol. Hanoviæ *M.* 13. Auguſtæ *O.* 6.
* Eadem, 4. vol. in 8°. Francofurti *G.* 6.
† Pſalterium Latinum Corneri, in 12. Lipſiæ *O.* 1.
Pſalterium Gallicum, in 16. Pariſiis *V.* 11.
* Eccleſiaſtes Latinè ex Græco, in 8°. Lipſiæ.
* Libri Græci, in 4°. Antuerpiæ *F.* 8.
† Nov. Teſtam. Syriacum, in 24. Antuerp. *I.* 1.
† Nov. Teſtam. Lat. Caſtalionis, in 12. Baſileæ *O.* 6.
* † Nov. Teſtam. Lat. Bezæ, in 4°. & in 8°. Genevæ *F.* 2. *F.* 1.
* N. Teſt. Lat. Eraſmi, 8°. Tiguri *S.* 13.

M. D. LXXVI.

* Biblia German. Lutheri, in fol. Wittebergæ *G.* 5.
* Biblia Suecica, in folio Upſaliæ *V.* 8.
* Biblia Anglica, in 4°. Londini.
† Eſther Hebraicè, 4°. Cremonæ *R.* 1.
† Jobus Hebr. & Barbaro-Gr. in 4°. Conſtantinopoli *O.* 1.
* Pſalterium Hebræum, in 8°. Witteb. *F.* 2. *V.* 16.
† Pſalterium Lat. Lindani, in 8°. Coloniæ *B.* 5. *N.* 1.
† Pſalterium Lat. Flaminii, in 16. Lugduni *F.* 1.
* Pſalterium Latinum Petri Viel, in 16. Pariſiis.
† Pſalterium Gallicum, in 12. Genevæ *O.* 1.
† Nov. Teſtam. Gr. in 16. Typis H. Stephani *R.* 1.
* Nov. Teſtam. Gr. Lat. Bezæ, in 8°. Heidelbergæ *V.* 3.
† Nov. Teſt. Italicum, in 8°. *abſque loco D.* 1.
* Nov. Teſt. Anglicum, in folio, Edimburgi.
* Evangelia Anniv. 4. linguis, in 8°. Lipſiæ *S.* 2.

M. D. LXXVII.

* Biblia Latina *Proteſt.* in fol. Baſileæ *B.* 6.
* Biblia Anglica, in 4°. Londini *C.* 11.
* Biblia Bohemica, in folio Pragæ *G.* 5.
† Pſalterium Latinum, 8°. Lipſiæ *M.* 1.
† Libri V. Sapientiales Gall. in 32. Genevæ *O.* 1.
† Nov. Teſtam. Gr. Lat. Eraſmi, in 8°. Baſileæ *C.* 2.
† Nov. Teſtam. Gall. R. Benoiſt, in 16. Antuerp. *N.* 1. *P.* 8.
* Nov. Teſtam. Gall. in 8°. & in 16. Genevæ *G.* 5. *I.* 5.
† Nov. Teſtam. Belgicum, in 8°. Antuerp. *M.* 1.
* Nov. Teſtam. Polon. Socinianorum, in 4°. Racoviæ *S.* 12.

M. D. LXXVIII.

* Epitome Bibl. 6. linguis, in 8. Wittebergæ *B.* 6.
* Biblia Latina, in 4. Venetiis *B.* 3.
* Biblia Latina, *Proteſt.* in 4°. & in 8°. *bis* Baſileæ *G.* 5. *D.* 9. *B.* 22.
† Biblia Gall. Lovanienſia, in folio, Antuerpiæ *R.* 1.
† Biblia Gallica Genev. in folio, Lugduni *D.* 4.
* Biblia Saxonica, in folio Magdeburgi.
* Biblia Anglica, in folio Londini *B.* 3.
* Pentat. Venedicus Dalmatini Lublini *F.* 5.
† Geneſis Hebraicè, in 8°. Romæ *N.* 1.
Pſalterium Hebr. Gr. Lat. in folio Genevæ *B.* 7.
† Pſalterium Lat. Genebrardi, in 24. Pariſiis *O.* 1.
† Pſalterium Lat. Hereſbachii, in 4°. Baſileæ M. 1.
* Eccleſiaſtes Ital. de Pomis, in 8°. Venetiis *B.* 13.
* Nov. Teſtam. Gr. Lat. Eraſmi, in 8°. Lipſiæ *S.* 13.
† Nov. Teſtamentum Latinum, in 16. Lugduni *G.* 2.
† Nov. Teſtam. Latinum, in 8°. Francof. *G.* 5.
† Nov. Teſtam. Gall. Lovan. in 16. Lugduni *M.* 5.
* Nov. Teſtam. Anglicum, 12. Londini.
* Evang. Anniv. Polygl. Lipſiæ.
† Acta Apoſt. Lat. ex Arabico, in 8°. *ſine loco R.* 1.
† Epiſtola ad Hebr. Lat. ex Syro, in 8°. Duaci *E.* 2.

M. D. LXXIX.

† Biblia Latina, in 8°. Venetiis *N.* 1.
* Biblia Latina Pagnini, in 4°. Tiguri F. 2.
† Biblia Latina Juni, 3. vol. in folio, Francof. *R.* 1.
* Biblia Italica, in 4°. Venet. *G.* 3. *S.* 20.
† Biblia Germanica Lutheri, in folio Neoſtadii *M.* 1.
* Biblia Belgica, in 4°. *ſine loco C.* 11. *P.* 8.
* Biblia Belgica, in folio Delphis *T.* 6.
* Pſalterium Latinum, in 8°. Genevæ *R.* 1. in 4°. Witteb.
* Pſalt. Lat. Oſiandri, in 8°. Witteb.
Pſalt. Belgicum, in 8°. Antuerpiæ *P.* 8.

† Eccleſiaſtes Latinè Corani, in 8°. Londini *R.* 1. A
† Nov. Teſtam. Lat. Bezæ, in 8°. Londini *R.* 1.
† Nov. Teſtam. Gall. R. Benoiſt, in 16. Rothomagi *N.* 1.
* Novum Teſtamentum Belgicum, in 12. Leidæ *P.* 8.
† Evang. Joannis Lat. ex Syro, in 8°. Jenæ.

M. D. LXXX.

* Biblia Hebraica, in 4°. Antuerp. *V.* 16.
* † Biblia Latina, in 4°. & in 8°. Antuerpiæ *G.* 11. *F.* 1. B
† Biblia Gallica Lovan. 2. vol. in 8°. Rothomagi *C.* 4.
* † Biblia Gall. Genev. in folio, Genevæ *bis B.* 3. *T.* 2.
Biblia Belgica, in folio Dordraci *E.* 1.
* Biblia Saxonica, 2. vol. 4°. Roſtochii.
* Biblia Helvetica, in folio Tiguri *B.* 3. *S.* 13.
† Pſalterium Latinum Bezæ, in 8°. Antuerpiæ S. 1.
† Pſalterium Latinum Junii, in 12. Londini *D.* 1.
* Pſalt. Lat. *Proteſt.* in 12. Lipſiæ. C
† Pſalt. Ital. Panigarolæ, in 4°. Venet.
† Eſaias Græcè Curterii, in folio, Pariſiis *O.* 1.
* Eccleſiaſticus Gr. Lat. in 8°. Helmſtadii M. 10.
† Nov. Teſtam. Græc. Lat. Bezæ, in 8°. *Genevæ O.* 1.
† Nov. Teſtam. Lat. Gall. Ren. Benoiſt, in 16. Rothom. *R.* 1.

M. D. LXXXI.

* Biblia Hebr. Lat. in folio, In Burgo Aracenenſi *P.* 5.
† Biblia Latina Junii, in 4°. Londini *M.* 4. D
Biblia Gall. Lovanienſia, in folio Lugduni *S.* 19.
Biblia German. Lutheri, in folio Francof. *B.* 19.
* Biblia Belgica, in folio, Leidæ *T.* 4.
† Biblia Belgica, in 8°. Delphis *V.* 1.
† Biblia Moſcovitica, fol. Oſtroviæ *R.* 1.
Pentat. Hebr. Hutteri, in folio, Hamburgi *L.* 7.
† Pſalterium Hebr. in 24. Romæ, Antuerpiæ *R.* 1. *V.* 16. E
† Pſalterium Lat. Genebrardi, in 8°. Pariſiis *O.* 1.
† Pſalterium Latinum Bezæ, in 8°. Genevæ *S.* 1.
† Pſalterium Lat. in fol. & in 8°. Wittebergæ *L.* 7.
† Pſalt. Gallicum Bezæ, in 8°. Genevæ *O.* 1.
* Pſalmi 75. Italicè, Perotti, in 8°. *ſine loco.*

† Pſalterium Anglicè Gilbie, 12. Londini *D.* 1.
* Pſalterium Ruthenicè, in 8°. Vilnæ *S.* 13.
† Nov. Teſt. Gall. Lovan. in 16. Pariſiis *F.* 1.
† Nov. Teſt. Latino-Gallicum Benoiſt. in 12. Rotomagi *L.* 1.
† Nov. Teſt. Lat. Gall. Bezæ, 4°. Londini *O.* 6.
† Nov. Teſtam. Germ. in 8°. Francofurti *A.* 1.
† Novum Teſtam. Helveticum, in 4°. Tiguri *O.* 6.
* Nov. Teſtam. Croaticum, in 8°. Tubingæ *B.* 6. *T.* 7.
† Evangelia Anniv. Hebr. in 8°. Antuerp. *O.* 1.

M. D. LXXXII.

† Biblia Hebraica, in 4°. Antuerpiæ, Plantin. *R.* 2.
† Biblia Hebr. in 4°. Venetiis, de Gara *M.* 1.
† Biblia Gr. Lat. 5. vol. in 8°. Baſileæ *I.* 1. *A.* 1.
† Biblia Lat. Pellicani, 4. vol. in fol. Tiguri *S.* 1.
* † Biblia Gallica Lovan. Pariſiis *F.* 7. Lugd. *V.* 1.
† Eadem, in 8°. Pariſiis, Rothomagi, *bis G.* 2. *L.* 2. *L.* 1.
Biblia Germanica Lutheri, in 8°. Francofurti.
Biblia Anglica, in 8°. Londini *H.* 1.
† Pſalterium Latinum, in 8°. Pariſiis *V.* 1.
* Pſalterium Germanicum, in 8°. Riobenhoffn. *M.* 10.
* Proverbia Germanicè, in 4°. Cracoviæ *S.* 15.
Eccleſiaſticus Græcè, in 8°. Lipſiæ.
* Nov. Teſt. Gr. Lat. Eraſmi, 8°. Lipſiæ *F.* 10.
† Nov. Teſtam. Gr. Lat. Bezæ, in fol. typis R. Stephani, *R.* 1. *O.* 1.
* Nov. Teſtam. Lat. Bezæ, in 16. Londini.
Nov. Teſtam. Gall. Benoiſt, 8°. Rotomagi.
† Nov. Teſtam. Germ. Lutheri, in 12. Francofurti *O.* 1.
† Nov. Teſtam. Anglicum, in 4°. Rhemis *O.* 1. *B.* 3.
† Evangel. Matthæi Hebr. Lat. 8°. Baſileæ *M.* 1.
† Epiſtola ad Hebræos, Hebr. Lat. in 8°. Baſileæ *M.* 1.

M. D. LXXXIII.

† Biblia Latina, in fol. & 8°. Antuerpiæ Plantin. *R.* 1. *O.* 1.
† Biblia Latina, in 8°. Lugduni *F.* 2. Genevæ *I.* 1.

† Biblia

† Biblia Latina, in 4°. Venetiis *A.* 12.
* Biblia German. Lutheri, in folio Norib. *O.* 6. Francof. *D.* 9.
* Biblia Belgica, in folio Delphis *W.* 3. Amſtelod. *G.* 5.
† Pentateuchus German. Judæorum, in folio, Baſileæ *B.* 3. *R.* 1.
† Pſalterium Latino-Gall. in 8°. Pariſiis *S.* 2.
† Pſalterium Italicum, 8°. *Pariſiis C.* 1.
Nov. Teſtam. Gr. Lat. Caſtalionis, in 8°. Venetiis *D.* 9.
Nov. Teſtam. Gr. Lat. Ariæ, in 8°. Antuerpiæ *O.* 1.
† Nov. Teſtam. Lat. Bezæ, in 16. Antuerpiæ *P.* 2.
† Nov. Teſtam. Germ. Dietembergeri, in 8°. Coloniæ *S.* 14.
* Epiſtolæ ad Galatas Arab. Lat. in 4°. Heidelb. *B.* 3.

M. D. LXXXIV.

† Biblia Hebr. Lat. in folio, Antuerpiæ, Plantin. *R.* 1.
† Biblia Lat. Vatabli, 2. vol. in folio, Salmanticæ *O.* 1.
Biblia Gallica, in 8°. Genevæ *C.* 23.
† Biblia Germ. Dietembergeri, in fol. Coloniæ *R.* 1.
Biblia Germanica Lutheri, in 4°. Wittebergæ *R.* 6.
Biblia Vendica, in folio, Wittebergæ *I.* 1. *G.* 5.
† Biblia Iſlandica, in folio, Holmiæ *S.* 16. *P.* 8.
† Pſalterium Hebraicum, in 24. Antuerpiæ *R.* 6.
† Pſalmi 7. Pœnit. Syriacè, in 8°. Romæ *O.* 1.
† Pſalt. Græcum, in 24. Antuerpiæ *R.* 1.
† Pſalterium Græco-Latinum, in 16. Antuerp. *R.* 1.
† Pſalterium Gallicum Lovan. in 16. Pariſiis *M.* 5.
† Libri Sapientiales Gall. in 16. Pariſiis *M.* 5.
† Libri Græci, in 4°. Antuerpiæ *O.* 1.
† Threni Gallicè, in 8°. Spiræ *F.* 1.
† Nov. Teſtam. Gr. Lat. Syr. in 4°. Pariſiis *R.* 1.
† Nov. Teſtam. Gr. Lat. in folio, Antuerpiæ *R.* 1.
Nov. Teſtam. Gr. Lat. Caſtalionis, in 8°. Ibid. *D.* 9.
† Nov. Teſtam. Lat. in 24. Antuerp. *N.* 1.
† Nov. Teſtam. Latin. Bezæ, in 8°. Ibidem *D.* 9.
* Nov. Teſtam. Gallicum in 8°. Genevæ *P.* 8.
* Epiſt. & Evang. Italicè, in 4°. Venetiis.

M. D. LXXXV.

† Biblia Latina Junii, in 4°. Londini *S.* 2.
* Biblia Lat. 2. vol. in 8°. Francof. *B.* 20.
†* Biblia Gall. Lovan. in folio & in 4°. Lugduni *A.* 11. *S.* 19.
† Biblia Germ. Lutheri, in folio, Francofurti *M.* 1.
† Biblia Saxonica, in 4°. Witteb. *O.* 6.
* Biblia Belgica, in folio, Hagæ Comitis.
† Biblia Anglica, in folio Londini *R.* 1.
† Eſther Hebraicè, in 4°. Venetiis *R.* 1.
* Pſalmi Italicè, in 8°. (Genevæ) *O.* 6.
* Daniel Hebraicus, in 4°. Venetiis.
† Nov. Teſtam. Gallicè, in 12. Rothomagi *S.* 1.
* Nov. Teſtam. Polonicè, in folio, Thorunii *B.* 3.

M. D. LXXXVI.

† Biblia Hebr. Gr. Lat. 2. vol. in folio, *Genevæ R.* 1.
* Biblia Lat. Oſiandri 9. vol. in 4°. Tubingæ.
† Biblia Gallica Lovanienſia, in folio, Pariſiis *F.* 1.
* Biblia Anglica, in 8°. Londini *A.* 6.
† Ruth Græc. Latin. in 8°. Franeckeræ *O.* 1.
† Eſther Lat. *Pagnini*, in 8°. Ibid. *O.* 1.
† Pſalterium Hebræum, in folio, Hamburgi *O.* 1.
† Pſalterium Hebræum, in 4°. Venet. *O.* 1.
† Pſalterium Latinum, 4°. Lovan. *O.* 1.
* Pſalt. Gallicum de Beaune, in 4°. Pariſiis.
† Pſalt. Italicum, in 8°. Venetiis *R.* 1.
* Pſalmi Cambricè in 16. Londini.
† Daniel Hebræus, in 4°. Venet. *R.* 1.
Novum Teſtam. Græcum, in 8°. Baſileæ *D.* 9.
* N. Evangelia Anniv. Polygl. in 8°. Lipſiæ.
* Evang. & Epiſt. Lovaticè, in folio, Venetiis.
* Epiſtolæ Anniv. Tetraglottæ 8°. Lipſiæ.

M. D. LXXXVII.

† Biblia Hebræa Hutteri, in fol. Hamburgi *G.* 2.
† Biblia Græca Vet. Teſtam. in folio, Romæ *R.* 1. *O.* 1.
† Biblia Latina, in 8°. Antuerpiæ *S.* 1.
† Biblia Gallica Lovanienſia, in folio, Pariſiis *O.* 3.
* Biblia Germ. Dietembergeri, in folio Coloniæ *O.* 6.
† Pentateuchus Hebræus, in folio Cracoviæ *R.* 1.
Geneſis Hebraicè, in 8°. Wittebergæ *B.* 20.
† Pſalterium Gall. de Beaune, in 8°. Pariſiis *A.* 1.
* Pſalt. German. Lutheri, in 4°. Lipſiæ *C.* 9.
Quinque Meghilloth Hebr. in 8°. Wittebergæ *B.* 20.

† Nov. Teſtam. Græcum, in 16. Genevæ *N.* 1. *B.* 5. A

† Idem, *bis* in 16. Typis Henr. Stephani *C.* 1. in 12. Londini *O.* 6.

† Nov. Teſtam. Lat. Bezæ, in 8°. Londini *T.* 1.

M. D. LXXXVIII.

† Biblia Hebr. Hutteri, 2. vol. in folio, Hamburgi *C.* 1.

* Biblia Latina cum gloſſa ordin. 4. vol. in folio, Venet. *F.* 2.

Biblia Latina, in 4°. Venetiis *B.* 6.

† Biblia Latina ex Græco, in folio Romæ *R.* 1. *O.* 1. B

† Biblia Latina, in 8°. Lugduni *I.* 7.

* Biblia Lat. Pagnini, in folio, Antuerpiæ *f.* 7.

† Biblia Gallica Lovanienſia, in folio Pariſiis *C.* 1.

† Biblia Gall. in folio, in 4°. in 8°. & in 12. Genevæ *R.* 1. *I.* 1. *O.* 1. *S.* 19.

* Biblia Germ. Lutheri, in 4°. Neoſtadii *M.* 8.

* Biblia Pomeranica, in 4°. Bardi *G.* 5. *B.* 6.

* Biblia Wallica, in folio Londini B. 3. *P.* 8. C

† Pentateuchus Hebr. in folio, Cracoviæ *S.* 15. in 24. Venetiis *N.* 1.

* Pſalterium Gallicum, in 8°. Pariſiis.

† Pſalterium Italicum, in 16. Parif. *A.* 1.

* Pſalterium Polonicum, in 12. *ſine loco*, *T.* 4.

* Pſalterium Wallicum, in 4°. Londini *C.* 20.

* Prophetæ Minores Hebr. in 16. Antuerpiæ *V.* 16.

† Nov. Teſtam. Gr. Lat. Bezæ, in folio, Genevæ *O.* 1.

* Nov. Teſtam. Germ. Lutheri, in 8°. Argentorati *G.* 8. D

M. D. LXXXIX.

† Biblia Lat. cum gloſſa ord. 6. vol. in fol. Lugd. *V.* 1.

† Biblia Germ. Lutheri, 2. vol. in 4°. Witteb. *A.* 1.

* Biblia Helvetica, in 4°. Tiguri *T.* 1.

* Biblia Danica, in fol. Hafniæ *M.* 10.

* Pſalterium Suecicum, in 8°. Holmiæ *P.* 8.

† Machabæorum libri Gallicè in 8°. Pariſiis *I.* 1.

† Nov. Teſtam. Gr. Lat. Bezæ, in folio, *Genevæ O.* 1. E

Nov. Teſtam. Germ. in 8°. Francofurti *C.* 22.

† Nov. Teſtam. Belgicum, in 8°. Delphis. *M.* 7.

Nov. Teſtam. Angl. cum notis Bezæ, in 8°. Londini.

M. D. XC.

* Biblia Hebraica, in 8°. Antuerp. *O.* 6.

† Biblia Latina Sixti V. in folio, Romæ *R.* 1.

* Biblia Latina, in 8°. Antuerpiæ *G.* 5. *C.* 13.

† Biblia Lat. cum gloſſa ord. 6. vol. in fol. Pariſiis *F.* 1.

† Biblia Lat. Junii, in 4°. Genevæ *M.* 1.

* Biblia Gallica Lovan. in fol. Antuerpiæ *B.* 4.

Biblia Germanica Lutheri, in 4°. Francof. *C.* 22.

* Biblia Belgica, in 4° Leidæ *V.* 12. *S.* 6.

* Biblia Belgica, in fol. Amſtelodami *B.* 4.

† Pentat. Hebr. Chald. in 8°. Venetiis *D.* 1.

* Pent. Germ. Judæorum, in fol. Baſil. *B.* 3.

* Eſther Germanicè, 4°. Cracoviæ *B.* 12.

† Job Hebraicè, in 4°. Venetiis *O.* 1.

* Pſalterium Hebræum, in 4°. Venetiis *S.* 15.

† Proverbia Hebraicè, in 16. Leidæ *S.* 2.

Novum Teſtam. Græcum, 8°. Antuerpiæ.

† Nov. Teſtam. Gr. Lat. Bezæ, 8°. Genevæ *A.* 4.

† Nov. Teſtam. Gall. Genev. in 12. Rupellæ *O.* 1.

Novum Teſtam. Germ. Loniceri, in 8°. Francof. *C.* 22.

M. D. XCI.

Biblia Latina, in 8°. Baſileæ *D.* 9.

Biblia Lat. Pagnini, in 8°. Witteb. Genevæ, Tiguri *B.* 19.

* Eadem, 2. vol. in 8°. Francofurti *F.* 2.

* Biblia Gallica Genevenſia, in 12. Genevæ *C.* 23.

* Biblia Germanica Dietembergeri, in folio, Coloniæ *V.* 16.

* Biblia Germanica Lutheri, in fol. Tubingæ *S.* 13.

* Eadem, in folio Wittebergæ *G.* 5.

* Eadem, in 4°. Neoſtadii *F.* 5.

† Tobias Græcè, 4°. Franeckeræ *R.* 1.

* Pſalterium German. in 4°. Lipſiæ *P.* 8.

† Prov. Eccleſ. Cant. Hebr. in 24. Argentor. *R.* 1.

* Eccleſiaſticus Græcè Lat. Bergii, in 8°. Lubecæ *F.* 10.

* Nov. Teſtam. Græcum, in 24. Leidæ *R.* 6.

Nov. Teſt. Gr. Lat. Caſtalionis, in 18. Lipſiæ *D.* 9.

* Nov. Teſt. Lat. Eraſmi, in 8°. Lipſiæ *C.* 9.

† Nov. Teſtam. Lat. Gall. Genev. in 8°. Genevæ *L.* 1.

* Nov. Teſtam. Belgicum, in 8°. Middelburgi *R.* 6.

* Nov. Teſtam. Anglicum, in 24. Londini *V.* 16.

† Evangelia 4. Arabicè, in folio, Romæ *R.* 1. A
† Eadem Arabicè & Latinè, in folio, Romæ *O.* 1.
† Oratio Dominica 26. linguis, in 4°. Romæ *R.* 1.

M. D. XCII.

† Biblia Latina Clementis VIII. in folio Romæ *R.* 1.
* Biblia Latina Oſiandri, 2. vol. in fol. Tubingæ *F.* 2.
Biblia Gallica Genevenſia, in fol. Francof. *D.* 9.
* Biblia Germanica Lutheri, in fol. Ibidem *G.* 5. B
† Biblia Anglica, 8°. Londini *M.* 1.
* Liber Ruth Tetraglottus, in 8°. Wittebergæ *F.* 2.
* Pſalt. Hebræum, in 16. Leidæ *R.* 6.
* Pſalt. Italicum Paſchalis, in 16. Genevæ *V.* 6.
† Daniel Hebraicè, in 4°. Venet. *R.* 1.
* Nov. Teſtam. Græcum, in 16. Londini *M.* 10.
† Nov. Teſtam. Gr. Lat. in 8°. Coloniæ *M.* 1.
† Nov. Teſtam. Gall. Genev. in 8°. Rupellæ *T.* 1. C
* Nov. Teſtam. Helveticum, in 8°. Tiguri *T.* 4.
† Evang. & Acta Germ. Schadæi, in 8°. Argentor. *M.* 1.
* Oratio Dominica 40. linguis Francof.

M. D. XCIII.

† Biblia Latina, in 4°. Romæ *O.* 1.
* Biblia Latina Oſiandri, in 4°. & in 8°. Tubingæ *F.* 2. *G.* 5.
Biblia Latina *Proteſt.* in folio, Lipſiæ *B.* 19.
† Biblia Latina Junii, in folio, Londini *R.* 1. D
* Biblia Germ. Salmuthi in Saxonia *L.* 9.
* Biblia Anglica, in 8°. Londini.
† Biblia Bohemica, 4°. in Caſtello Kralis *I.* 1.
* Pentateuchus Germ. Gualtheri, in 8°. Tiguri *F.* 2.
* Liber Samuelis Germanicè, in 4°. Craconiæ *S.* 15.
* Pſalterium German. Gualtheri, in 8°. Tiguri *P.* 8.
* Pſalterium German. in 12. Halæ Saxonum *S.* 13. E
* Nov. Teſtam. Germ. Lutheri, in 8°. Witteb. *S.* 6.
* Nov. Teſtam. Helveticum, in 4°. Tiguri *O.* 6.
* Oratio Dominica 50. linguis, in 4°. Francof.

M. D. XCIV.

† Biblia Latina, in folio, Lugduni *A.* 1. in 4°. Venetiis *O.* 6.
* Biblia Germ. Dietembergeri, in folio, Coloniæ *O.* 6.
† Biblia German. Lutheri, in fol. Francof. Neoſtadii *S.* 1.
Eadem, in 4°. Lipſiæ, Wittebergæ, Jenæ *D.* 9.
* Pſalterium Latinum Majoris, in 8°. Argentor. *S.* 13.
† Pſalterium Latinum Piſcatoris, in 8°. Londini *O.* 1.
* Pſalt. Gall. Belgicum, in 12. Amſtelodami *G.* 6.
† Pſalterium Polonicum, in 4°. Cracoviæ *N.* 1.
Canticum Cantic. Gallicè, in 8°. Genevæ *C.* 22.
† Nov. Teſtam. Gr. Lat. Eraſmi, in 8°. Lipſiæ *O.* 1.
† Nov. Teſtam. Gr. Lat. Bezæ, in 12. Franeckeræ *P.* 2. *P.* 8.
* Nov. Teſtam Gr. Lat. Bezæ, in 24. Francof. *B.* 7.
* Idem, in 4°. Genevæ *G.* 5.
† Nov. Teſtam. Gall. Germ. 12. Genevæ *A.* 1. *G.* 6.
† Nov. Teſtam. Gallicum Genev. in 8°. Niorti *P.* 2.

M. D. XCV.

† Biblia Hebræa, 4. vol. in 16. Leidæ *M.* 5.
† * Eadem, in 4°. in 8°. & in 16. Francof. ad O. *S.* 2. *F.* 2. *P.* 3.
Biblia Hebræa, in 4°. Venetiis *R.* 4.
† Biblia Hebr. Hutteri, in folio Hamburgi S. 2.
* Biblia Latina *Proteſt.* in 8°. Baſileæ.
* Biblia Germ. Lutheri, in 8°. Herb. *D.* 9. Sigenæ *C.* 22.
* Biblia Saxonica, in folio, Wittebergæ *M.* 8.
† Biblia Belgica, in folio, Hagæ Comitis *W.* 4.
† Biblia Anglica, in 4°. Londini *G.* 1.
† Biblia Bohemica, in 8°. *ſine loco* *V.* 5.
* † Pſalterium Hebr. in 16. ex Officina Plantiniana *O.* 1.
† Pſalterium Lat. Gall. de Beaune, in 16. Pariſiis *C.* 1.
* Pſalmi 7. Pœnitent. Italicè, in 12. Antuerpiæ *B.* 4.
* Nov. Teſtam. Gr. in 8°. Lipſiæ *E.* 2.
* Nov. Teſtam. Saxonicum, in 8°. Hamburgi *B.* 3.
Acta Apoſtolorum Gr. Lat. in 12. Ingolſtadii *G.* 8.

M. D. XCVI.

† Biblia Gr. Lat. Germ. 4. vol. in fol. Hamburgi *T.* 1.
† * Biblia Lat. Junii, in fol. & in 8°. Hanoviæ *O.* 3. *B.* 3.
* Biblia Italica Brucioli reviſa, in 4°. Lugduni *F.* 10.

† Biblia Germanica Lutheri, in folio, Neoſtadii *G.* 5. A

Eadem, in fol. Norimb. Francof. Witteb. *D.* 9.

* Biblia Germanica Lutheri, in 4°. Delphis *K.* 1.

* Biblia Saxonica, in fol. Hamburgi *B.* 6. *G.* 5.

Biblia Helvetica, in folio & in 4o. Tiguri *B.* 19.

* Biblia Belgica, in 4°. Leidæ *B.* 4.

* Biblia Belgica, fol. Dordraci *D.* 5. *G.* 7.

* Biblia Polonica, in 8°. *abſque loco C.* 9.

* Biblia Bohemica, in 4°. *abſque loco G.* 5. B

*† Pſalterium Hebr. in 8°. & in 16. Venetiis *S.* 15. *M.* 1.

† Pſalterium Hebr. in 16. Francofurti ad O. *M.* 1. *V.* 16.

† Pſalterium Latinum, in 8°. Pariſ. *R.* 1.

* Proverbia & Jubus Hebr. in 16. Ibid. *S.* 17.

† Eccleſiaſticus Gr. Lat. in 4°. Franeckeræ *R.* 1.

* Danielis Viſiones Angl. in 4°. Londini *S.* 6.

Nov. Teſtam. Gr. Lat. in 8°. Francofurti *C.* 23. C

* Nov. Teſtam. Gall. Genev. in 4°. Genevæ *R.* 6.

† Nov. Teſtam. Italicum, in 8°. *Genevæ.* *A.* 1. *G.* 5.

† Nov. Teſtam. Hiſpan. in 12. Typis del Campo *O.* 1.

* Nov. Teſtam. Bohemicum, 8°. *V.* 16.

* Acta & Epiſt. Apoſt. Pauli Lat. ex Arab. in 8°. Francof.

M. D. XCVII.

† Biblia Græca *Junii*, in fol. Francofurti *I.* 1. *O.* 1. D

† Biblia Lat. Oſiandri, 3. vol. in folio, Tubingæ *S.* 2.

* Biblia Saxonica, in fol. Witteb. *O.* 6.

* Biblia Anglica, in fol. Londini. *B.* 23.

† Pentateuchus Hebr. in 4°. Venetiis *R.* 2.

* Liber Ruth Hebr. in 4°. Giſmi *B.* 3. *S.* 15.

* Liber Job. Germanicè, in 4°. Pragæ *S.* 15.

† Pſalterium Gallicum Genev. in 8°. Genevæ *O.* 1.

* Pſalterium Suecicum, in 8°. Roſtochii *S* 10. E.

† Eccleſiaſtes Hebraicè, in 4°. Theſſalonicæ *O.* 1.

Eccleſiaſticus Lat. ex Germ. Jonæ, in 12. Lipſiæ *F.* 7.

* Prophetæ Min. Hebr. in 16. Leidæ.

* Nov. Teſtam. Saxonicum, in 12. Hamburgi *S.* 8.

† Cantica Novi Teſtam. Gothicè, in 8°. *R.* 1.

M. D. XCVIII.

†* Biblia Latina, in 8°. Romæ *D.* 1. Lugduni *B.* 4.

Biblia Latina *Proteſt.* in folio, Lipſiæ *D.* 19.

† Biblia Gallica Lovan. 2. vol. in 8°. Pariſiis *M.* 4.

Biblia German. Lutheri, in fol. Francofurti *B.* 19.

* Biblia Helvetica, in fol. Tiguri *O.* 6.

* Biblia Belgica, in fol. Dordraci *B.* 4.

* Biblia Anglica, in fol. Londini *E.* 1.

† Pſalterium Hebræum, in 32. Venetiis *F.* 1.

* Pſalterium Hebræum, in 4°. Cracoviæ *S.* 15.

† Daniel Hebraicè, in 4°. Conſtantinopoli *O.* 1.

† Nov. Teſtam. Gr. Lat Eraſmi, in 8°. Lugduni *O.* 1.

† Nov. Teſtam. Gr. Lat. Bezæ, in folio, Genevæ *O.* 1.

* Nov. Teſtam. Germ. Lutheri, in 8°. Norimbergæ *O.* 6.

Nov. Teſtament. German. in 12. Baſileæ *G.* 22.

* Nov. Teſtam. Anglicum, in 12. Londini *C.* 5.

M. D. XCIX.

†* Biblia Hexagl. in folio, Norib. *quater* *M.* 1. *M.* 3. *G.* 2. *N.* 3.

† Biblia Hebr. Gr. Lat. in folio, Heidelbergæ *O.* 3.

* Biblia Latina, in 4°. & in 8°. Antuerpiæ *G.* 5. Venetiis *V.* 16.

† Biblia Latina Oſiandri, in 4°. Jenæ *C.* 8. Lipſiæ *R.* 2.

† Biblia Gallica Lovanienſia, in 4°. Lugduni *O.* 3.

* Biblia Germanica Lutheri, in fol. Wittebergæ *T.* 4.

* Biblia Saxonica, in 4°. Witteb. *F.* 2. Francof. *B.* 6.

† Biblia Belgica, in fol. Antuerpiæ *T.* 1.

* Biblia Belgica, in 8°. & in 12. Leidæ *G.* 5.

* Biblia Anglica, in 4°. Londini *B.* 3.

† Biblia Polonica Wuyki, in folio, Cracoviæ *R.* 1.

* Pſalmi Germ. & Danicè, 8°. *ſine loco.*

† Nov. Teſtam. 12. linguis, in fol. Norimbergæ *O.* 1. *C.* 1.

† Nov. Teſtam. Gr. Lat. 2. vol. in 16. Lugduni *R.* 2.

† Nov. Teſtam. Gr. Lat. in 8°. Typis Commelini *O.* 1.

Nov. Teſtam. German. in 12. Montiſpelcardiæ *D.* 9.

* Epiſtola ad Hebræos Lat. ex Hebr. in 8°. Lovanii.

M. DC.

† Biblia Latina Hugonis, 7. vol. in fol. Venetiis *O.* 1.

† Biblia Latina Oſiandri, in folio, Tubingæ *R*. 2. A
* Biblia Latina Pagnini, in 8°. Francofurti *G*. 5.
† Biblia Gallica Genevenſia, in folio, *Genevæ C*. 1.
* Biblia German. Dietembergeri, in folio Coloniæ *B*. 6.
Biblia Germanica Lutheri, in 4°. Norimb. *D*. 9.
* Pſalmus 119. Polyglottus, in 4°. Argent. *W*. 9.
* Pſalmi quidam Lat. Formicarii, in 4°. Argentor. B
† Threni Hebraicè, in 4°. Venet. *R*. 1.
† Machabæorum liber I. Gr. Lat. in 4°. Franek. *O*. 1.
† Nov. Teſtam. 12. linguis Hutteri, in 4°. Norimbergæ *G*. 1.
† Nov. Teſtam. Gr. Lat. 2. vol. in 16. Lugduni.
† Nov. Teſtam. Græcum, in 16. Francofurti *C*. 24. *V*. 16.
† Nov. Teſtam. Anglicum, in 4°. Antuerpiæ *S*. 1.

M. DC. I.

* Biblia Gallica Genevenſia, in 4°. Genevæ *W*. 8. C
* Biblia Germanica Lutheri, in fol. Caſellis *G*. 5. *ſ*. 10.
* Biblia Germanica Lutheri, in 4°. Herbornæ *G*. 6.
* Biblia Anglica, in folio, in 4°. & in 8°. Londini *V*. 8. *H*. 1.
Geneſis Tetraglotta, in 8°. Norimbergæ *C*. 20.
* Pſalmi Hebr. in 4°. Cracoviæ *V*. 15.
Iſaias Hebr. Gr. Lat. in 4°. Norimbergæ *C*. 20. D
* Oſeas Latinè *Ariæ*, in 12. Wittebergæ *G*. 6.
† Abdias Lat. ex Chald. in 4°. Londini *R*. 1.
Malachias Tetragl. in 4°. Norimbergæ *C*. 20. *W*. 9.
† Quinque Meghilloth Hebr. in 4°. Venetiis *O*. 1.
Eccleſiaſticus Germanicè, in 12. Coloniæ *D*. 9.
† Nov. Teſtam. Græcum, in folio, Francof. *H*. 7.
* Nov. Teſtam. Græcum, in 12. Leidæ *B*. 5. *S*. 5. E
† Nov. Teſtam. Gall. in 12. Rupellæ *F*. 1. in 24. Genevæ *T*. 2.
† Nov. Teſtam. Angl. in folio, Londini *M*. 1. *G*. 5.
† Nov. Teſtam. Angl. in 24. Dort. *V*. 1.
* Nov. Teſtam. Danicum, in 12. Hafniæ *B*. 7.
* Nov. Teſtam. Bohemicum, in 4°. *abſque loco G*. 5.
* Nov. Teſtam. Polonicum, in 4°. *abſque loco S*. 16. *Idem forſan.*
* Evangelia IV. Latinè, in fol. Madriti *A*. 9.
* Evangelia Anniv. Tetragl. in 8°. Norimb. *F*. 10.
* Epiſtolæ & Evangel. Hiſpan. Barcinone *A*. 9.

M. DC. II.

* Biblia Latina Junii, in 4°. Hanoviæ *S*. 4.
† Biblia Gallica Lovanienſia, in fol. Pariſiis *A*. 1.
† Biblia Hiſpanica de Valera, in folio, Amſtelod. *R*. 1.
† Biblia Germanica Eckii, in folio, Ingolſtadii *D* 9.
* Biblia Angl. in folio, in 8°. & in 12. Londini *B*. 3. *L*. 4. *G*. 5.
* Pſalterium Tetraglotton, in 8°. Norimbergæ *F*. 2.
* Pſalterium Hebr. Hutteri, in fol. Hamburgi *F*. 1.
* Pſalterium Græcum, in 8°. Venetiis *B*. 3.
* Pſalterium Italicum, in 8°. Venetiis.
* Nov. Teſtam. Gr. in 8°. ex Officina Commelini *M*. 10.
† Nov. Teſtam. Gr. Lat. Bezæ, in 12. Leidæ *F*. 1.
† Nov. Teſtam. Latino-Gall. in 16. Lugduni *O*. 4.
* Nov. Teſtam. Gallo-Belgicum, in 12. Leidæ *P*. 8.
† Nov. Teſtamentum Anglicum, in folio, Londini.
† Novum Teſtam. Hibernicum, in 4°. Londini *R*. 1. *B*. 3.

M. DC. III.

† Biblia Hebr. Hutteri, in folio, Hamburgi *T*. 1. Coloniæ *O*. 1.
† Biblia Latina, in folio, Antuerpiæ *R*. 1.
† Eadem cum gloſſa ord. 5. vol. in folio Venetiis *O*. 2.
† Biblia Latina Junii, in folio, Hanoviæ *O*. 3.
† Biblia Gall. Lovanienſia, in fol. Lugduni *O*. 1.
* Biblia German. Dietembergeri, in 4°. Moguntiæ *V*. 4.
* Biblia German. Lutheri, in folio, in 4°. & in 8°. Argent. *B*. 13. *D*. 9.
† Biblia German. Piſcatoris, 4. vol. in 4°. Herbornæ *S*. 17.
† Biblia Belgica, in fol. Amſtelod. *F*. 1.
* Biblia Anglica, in 4°. Londini *P*. 8.
* Pentateuchus Germanicè, in fol. Baſileæ *B*. 3.
† Prophetæ priores Hebr. in folio, Venetiis *O*. 1.
† Job Hebraicè, in 4°. Venetiis *O*. 1.
† Job, Eccleſiaſtes, &c. German. in 18. Lubecæ *D*. 9.

• Pſalterium Germanicum, in 12. Halæ Saxon. *S.* 13. A

† Nov. Teſt. Tetraglotton, 4. vol. in 4°. Norimb. *G.* 1.

† Nov. Teſtam. Gall. Lovan. in 16. Rothomagi *M.* 5.

† Nov. Teſtam. Lat. Gall. Genev. in 24. Rupellæ *V.* 1.

† Nov. Teſtam. Germ. Dietembergeri, in 8°. Coloniæ *S.* 2.

† Nov. Teſtam. German. Polani, in 8°. Baſileæ *F.* 2. *G.* 3.

† Nov. Teſtam. Belgicum, in 8°. Hagæ-Comitis *M.* 1. B

Nov. Teſtam. Anglicum, in 8°. Dordraci *B.* 13.

† Nov. Teſtam. Anglicum, in 12. Londini *S.* 8.

• Epiſt. & Evang. Hiſpan. in 8°. Madriti *A.* 9.

† Oratio Dominica 50. linguis, in 8°. Francof. *R.* 1.

M. DC. IV.

† • Biblia Gall. Lovan. in folio, Lugduni *ter V.* 1. *S.* 6.

• Biblia Germ. Dietembergeri, in fol. Coloniæ *E.* 2.

• Biblia Germanica Lutheri, in folio, Wittebergæ *G.* 2.

• Biblia German. Lutheri, in 4°. Francofurti *T.* 6.

• Biblia Belgica, in folio, Leidæ.

• Pſalterium Suecicum, 8°. Upſaliæ *S.* 10.

† Eccleſ. Sapientia, Eccleſiaſt. Italicè, in 8°. *B.* 6.

† Eccleſiaſticus Gr. Lat. in 8°. Auguſtæ *O.* 1.

† Nov. Teſtam. Græcum, in 16. *Genevæ V.* 1.

† Nov. Teſtam. Græcum, in 12. Baſileæ *V.* 16.

† Nov. Teſtam. Gr. Lat. Bezæ, in 8°. Genevæ *S.* 5.

† • Nov. Teſtam. Belg. in 8°. Leidæ *A.* 1. Antuerpiæ *L.* 6.

• Nov Teſtam. Danicum, in 4°. Hafniæ *B.* 6.

M. DC. V.

† Biblia Latina Vatabli, in 4°. Hanoviæ *M.* 1.

• Biblia Latina Piſcatoris, in 8°. Herbornæ *B.* 17.

† Biblia Gallica Lovanienſia, in 4°. Rothomagi *F.* 1.

† Biblia Gallica Lovanienſia, in 4°. Lugduni *B.* 22.

† Biblia Gallica Genevenſia, in 8°. Genevæ *D.* 1.

Biblia German. Lutheri, in folio, Francofurti *B.* 19.

• Tobias Hebraicè, Venetiis *S.* 15.

† Pſalt. Hebræum, in 4°. Venetiis *O.* 1.

† Nov. Teſtam. Gall. Genev. in 8°. Salmurii *S.* 1.

• Nov. Teſtam. German. Emſeri, in 12. Coloniæ (. 9.

† Nov. Teſtam. Germ. Lutheri, in 8°. Hamburgi *R.* 1.

• Idem, in 4°. Witteb. *S.* 13. in 12. Hanoviæ *D.* 9.

† Nov. Teſtam. Saxonicum, in 12. Hamburgi.

• Nov. Teſtam. Danicum, in 12. Hafniæ *F.* 2. *B.* 6.

• Nov. Teſtam. Suecicum, in 4°. Holmiæ *B.* 6.

M. DC. VI.

Biblia Latina Oſiandri, in folio, Tubingæ *F.* 2.

† Biblia Gall. Genev. in folio, Rupellæ *B.* 13. *C.* 7.

Biblia Gall. Genev. in folio, Amſtelodami *D.* 9.

• Biblia German. Lutheri, in folio, Francof. in 4°. & in 8°. Witteb. *G.* 5.

Biblia German. Piſcatoris 3. vol. in 4°. Herbornæ *B.* 3. C

• Biblia Belgica, in folio, Dordraci *P.* 8.

• Biblia Anglica, in 4°. Londini *T.* 5.

• Pentateuchus Hebr. Chald. in fol. Baſileæ *B.* 8.

Pſalterium Hiſpanicum, in 8°. *ſine loco T.* 10.

• Pſalt. Rheticum, in 8°. *ſine loco V.* 4.

• Nov. Teſtam. Gr. Latin. Eraſmi, in 8°. Wittebergæ *B.* 6.

† Novum Teſtam. Gall. Lovan. in 16. Rothomagi *T.* 2.

† Nov. Teſtam. Gall. Genev. in 16. Rupellæ *M.* 4.

D Nov. Teſtam. German. Emſeri, in 8°. Coloniæ *D.* 9.

Nov. Teſtam. German. Lutheri, in 4°. Ambergæ *D.* 9.

Nov. Teſtam. German. Lutheri, in 12. Neoſtadii *D.* 9.

• Nov. Teſtam. Polonicum, in 4°. Cracoviæ *E.* 1.

• Nov. Teſtam. Polonicum, in 8°. Dantiſci *F.* 2.

E † Evangelia 4. Gr. Lat. in folio, Antuerpiæ *O.* 1.

M. DC. VII.

† Biblia Latina, in 4°. Venetiis *F.* 1.

† Biblia Latina Junii, in folio, Genevæ *S.* 1. *B.* 3.

† Biblia Italica Diodati, in 4°. Genevæ *R.* 1. *B.* 3.

• Biblia Germ. Dietembergeri, in folio, Coloniæ.

Biblia Germanica, in folio, Heidelb. Norib. *D.* 9.

• Biblia Germ. Lutheri, in fol. Witteb. Herbornæ *B.* 6.

† * Biblia Danica, in 4°. & in 8°. Hafniæ N. 1. P. 5. P. 8.
* Biblia Anglica, in fol. in 4° Loudini H. 1. S. 8.
* Pentateuchus Hebraicus, in 4°. Baſileæ B. 12.
† Pentateuchus Hebræo-Chaldaicus, in fol. Baſileæ R. 1.
* Pſalterium Italicum, in 8°. (Genevæ) O. 6.
* Pſalterium Hungaricum, in 12. Hebornæ P. 8.
* Danielis viſiones Anglicè, in 4°. Londini.
Jonas Tetraglottus, in 8°. Magdeburgi C. 20.
† Eccleſiaſticus German. in 24. Argentorati S. 1.
† Nov. Teſtamentum Latiuum, in 16. Romæ P. 1.
* Nov. Teſtam. Gall. Lovan. in 12. Lugduni O. 5.
* Nov. Teſtam. Lat. Gall. in 4°. *Geneva* I. 5.
† Nov. Teſtam. Rhæticum, 8°. *ſine loco* C. 1.
* Nov. Teſtam. Belgicum, in 8°. Middelburgi S. 4.
Nov. Teſtam. Anglicum, in 8°. Londin.

M. DC. VIII.

† Biblia Latina in fol. & in 8°. Venetiis R. 1. T. 1.
* Biblia Latina, in 8°. Antuerpiæ O. 6.
† Biblia Lat. Gall. Lovanienſia, in folio, Pariſiis O. 1.
† Biblia Gall. Lovanienſia, in 4°. Lugduni O. 3.
† Biblia Gall. Genevenſia, in 4°. Genevæ I. 1. S. 1.
* Biblia Germanica Lutheri, in 4°. Jenæ G. 5.
* Eadem, in fol. Witrebergæ F. 2. P. 8.
* Eadem, in 8°. Herbornæ P. 8.
* Biblia Germanica Piſcatoris, 3. vol. in 4°. Ibidem G. 5.
† Biblia Anglica, in 8°. Londini S. 2.
Biblia Polonica, in 8°. Hanoviæ L. 7.
† Biblia Hungarica, in 4°. Hanoviæ C. 2.
Eadem, in fol. Francofurti B. 19.
* Pentateuchus Germanicus, in folio, Pragæ S. 15.
* Denteron. Latinè Franzii, in 4°. Witebergæ F. 2.
† Pſalterium Hebr. in 16. Venetiis de Gara O. 1.
† Pſalmus LI. Arabicè, fol. Breſlaviæ O. 1.
* Pſalmi 7. Pœnit. Hiſp. Pariſiis, 8°.
* Pſalt. Germ. Reiſneri, in 8°. Francof.
Pſalt. Belgicum, in 8°. Roterodami.
† Proverbia, Job Hebraicè, 16. *Leida.*
† Nov. Teſtam. Gall. Genev. in 12. Rupellæ P. 2.

A † Idem, in 16. & in 24. Genevæ S. 1. S. 2.
† Nov. Teſt. Ital. Diodati, in 8°. *Geneva* C. 1.
* Nov. Teſtam. Belgicum, in 4°. Alcmariæ G. 7.
* Nov. Teſtamentum Belgicum, in 8°. Leidæ M. 7.
* Caput 17. Joannis Arabicè, in folio, Breſlaviæ B. 23.
* Epiſt. & Evang. Hiſpan. in fol. *abſque loco* A. 9.

M. DC. IX.

† Biblia Hebr. Lat. in fol. Genevæ O. 1.
B † Biblia Lat. var. tranſl. 2. vol. in folio, Venetiis R. 1.
† Biblia Latina, in 4°. Lugduni, Moguntiæ O. 1.
† Eadem, in 8°. Lugduni, Pariſiis M. 1. Coloniæ O. 3. R. 1.
† Biblia Lat. Oſiandri, in folio, Francofurti A. 1.
* Eadem, in 4°. Tubingæ S. 13.
* Biblia Gallica Lovan. in folio, Lugduni P. 8.
* Biblia Germ. Dietembergeri, in 8°. Mogunt. G. 5.
C * Biblia Belgica, in folio, Leidæ V. 11. P. 8.
* Biblia Belgica in 8°. Dordraci O. 8.
* Biblia Anglica, 4°. Londini A. 6.
† Ruth Hebraicè, in 4°. Pariſiis O. 1.
† Prophetæ priores Hebr. in fol. Venetiis R. 1.
* Duo capita Job Danicè, Hafniæ M. 14.
* Prov. Salom. Lat. ex Hebr. in folio, Hanoviæ R. 1.
† Sapientia Lat. ex Gr. in folio, Hanoviæ R. 1.
D † Nov. Teſtam. Græcum, in 24. Genevæ A. 1.
† Nov. Teſtam. Gr. Lat. in 16. Genevæ S. 2.
† Nov. Teſtam. Gr. Lat. 8°. *Leida* O. 1.
† Nov. Teſtam. Gall. Lovan. in 16. Rothomagi A. 1.
† Nov. Teſtam. Gall. Genev. in 8°. Rupellæ M. 4.
† Nov. Teſtam. German. Lutheri, in 4°. Witteb. T. 3.
* Oratio Domin. veteri lingua Aleman. in 4°. Francof. C. 9.

M. DC. X.

E † Biblia Hebr. 2. vol. in 24. Hanov. R. 2. Leidæ B. 22.
† Biblia Gallica. in fol. Genevæ *ter* Lugduni O. 1. S. 1. C. 9.
† Biblia Germ. Dietembergeri, in folio, Coloniæ I. 3.
* Biblia Germ. cum notis Oſiandri, fol. Sturgardiæ B. 6.
* Biblia German. Piſcatoris 3. vol. in 4°. Herbornæ G. 5.

† Biblia Latina, in 8°. Lugduni *B.* 22.
* Biblia Gallica Genevenſia, in fol. Genevæ *P.* 8.
Biblia Saxonica, in fol. Goſlariæ *D.* 9.
* Biblia Belgica, in 4°. Dordraci *L.* 6.
† Biblia Anglica, in 8°. Londini *B.* 2.
* Biblia Bohemica, fol. Pragæ *B.* 3. *G.* 5.
† Pentateuchus Hebraicè, in 16. *Leidæ* *O*, 1.
† Pſalterium Gallicum, 8°. Pariſ. *L.* 1.
† Eccleſiaſtes Lat. ex Græco, 4°. Lugduni *O.* 1.
* Libri Græci, in 8°. Leidæ.
† Novum Teſtam. Gr. Lat. in 8°. Leidæ *O.* 1.
* Nov. Teſtam. Græcum, in 12. Genevæ *V.* 16.
† Nov. Teſtam. Latinum, in 16. Samieli *C.* 2.
* Nov. Teſtam. Lat. Piſcatoris, in 4°. Herbornæ *H.* 2.
† Paſſio Matthæi Arab. Lat. in 4°. Leidæ *O.* 1. *N.* 1.
* Epiſt. ad Titum Syr. in 4°. Witteb. *B.* 23.

M. DC. XIV.

* Biblia Hebraica cum comment. Raſi, in 8°. Pragæ *S.* 15.
† Biblia Hebr. Chald. 8°. Hanoviæ *O.* 1.
* Biblia Latina, in 8°. Lugduni *G.* 5. *P.* 8.
† Biblia Latina *Proteſt.* in fol. & in 8°. *ſine loco* *T.* 10. *M.* 1.
† Biblia Gall. Lovanienſia, in fol. Lugduni *A.* 1.
† Biblia Gallica Genevenſia, in 4°. Salmurii *P.* 2.
Biblia German. Lutheri, in folio, Francofurti *D.* 9.
* Biblia Belgica, in fol. Amſtelod. *B.* 4. *L.* 6. *E.* 1. in 8°. Leidæ.
† Pentat. Hebr. Chaldaicus, in 8°. Hanoviæ *O.* 1.
† Pſalmi 12. Tetraglotti, in 8°. Bremæ *R.* 1.
† Pſalterium Arabicum, 4°. Romæ *N.* 1.
† Pſalterium Arabico-Lat. in 4°. Romæ *O.* 1.
† Pſalterium Anglicum, in 8°. Edimburgi *M.* 1.
Proverbia Lat. Melanchtonis, 8°. Holmiæ *C.* 20.
† Nov. Teſt. Triglotton, in 4°. Amſtelod. Roſtochii *G.* 3. *G.* 5.
* Nov. Teſtam. Lat. Piſcatoris, in 4°. Herbornæ.
† Nov. Teſtam. Latinum, in 16. Samieli.
† Nov. Teſtam. Gall. Genev. in 16. Genevæ *I.* 1.
† Nov. Teſtam. Gall. Genev. in 24. Salmurii *S.* 1.
Nov. Teſtam. German. Dietembergeri, in 8°. Coloniæ *D.* 9.

A Nov. Teſtam German. Lutheri, in 12. Francofurti *D.* 9.
* Nov. Teſtam. Helveticum, in 8°. Tiguri *O.* 6.
† Nov. Teſt. Belgicum, in 24. Amſtelodami *M.* 4.
† Epiſt. ad Galatas Tetraglotta, in 8°. Bremæ *R.* 1.

M. DC. XV.

† Biblia Hebraica, in 12. Venetiis, Bragadini *R.* 2.
† Biblia Latino-Gallica Lovanienſia, in folio, Pariſiis *M.* 4.
B * Biblia German. Lutheri, in folio, Argentorati *M.* 10.
* Biblia German. Lutheri, in 8°. Wittebergæ *C.* 11.
† Biblia Belgica, in 12. Leidæ *G.* 4.
* Biblia Anglica, in 4°. Londini *S.* 9.
* Pentat. Hebraicus, in 4° Pragæ *V.* 16.
† Pent. Lat. ex Chaldæo, in folio, Lugduni *O* 1.
* Pſalt. Tetraglotton, in 4°. Amſtelodami *O.* 5.
C * Pſalterium Hebræum, in 8°. Wittebergæ *S.* 4.
† Proverbia, Job Hebr. 8°. Leidæ *O.* 6.
* Prophetæ Min. Lat. ex Chald. in fol. Lugd. *O.* 1.
† Nov. Teſt Tetraglotton, in 4°. Amſtelodami *A.* 1.
* Nov. Teſtam. Triglotton, in 4°. Roſtochii *M.* 10.
† Nov. Teſtam. Græcum, in 16. Genevæ *M.* 1.
† Nov. Teſtam. Gall. Genevenſe, in 16. Salmurii *S.* 2.
D † Epiſt. ad Rom. & ad Galat. Arab. in 4° Leidæ *R.* 1.
* Epiſt. & Evang. Anniv. Hiſp. in folio, Madriti *A.* 9.

M DC. XVI.

† Biblia Hebr. Gr. Lat. in folio, ex Officina Comelin. *T.* 1.
* Biblia Lat. in folio, Lugduni *M.* 10. in 4°. Venetiis *B.* 3.
† Biblia Latin. var. Tranſlat. 3. vol. Antuerpiæ *R.* 1.
† Biblia Gall. Genevenſia, in 8°. Rupellæ *O.* 1.
E * Biblia Germ. Lutheri, in 8°. Herbornæ *S.* 16.
† Biblia Anglica, in folio & in 4°. Londini *M.* 1. *I.* 1.
* Pſalterium Hebræum, in 4°. Hanoviæ *S.* 15.
† Pſalt. Italicum, in 8°. Pariſ. *C.* 1. *R.* 1.
† Nov. Teſt. Arabic. in 4°. Leidæ *R.* 1.
† Nov. Teſtam. Lat. Bezæ, in 12. Genevæ *R.* 7.
* Epiſt. Pauli ad Rom. Hebr. 4°. Leidæ.

M. DC. XVII.

† Biblia Hebr. Rabbinica, 4. vol. in fol. Venetiis *R*. 1.
* Biblia Latina, in 8°. Lugduni *G*. 5.
† Biblia Lat. cum gl. ord. 6. vol. in fol. Duaci *O*. 1.
† Biblia Latina Junii, in folio, Genevæ. *O*. 1.
* Biblia Hiſp. Judæor. in 4°. Venetiis *S*. 15.
Biblia Germ. Dietembergeri, in 8°. Moguntiæ.
† Biblia Germ. Lutheri, in fol. Heidelb. *G*. 5. *F*. 2.
Biblia Germanica Lutheri, in 8°. Roſtochii *D*. 9.
* Biblia Germ. Piſcatoris, 2. vol. in 4°. Herbornæ. *T*. 4.
* Biblia Belgica, in fol. Amſtelod. *P*. 8. in 8°. Dordraci *B*. 3.
† Biblia Anglica, in fol. Londini *M*. 1.
* Nov. Teſtamentum Triglotton, in 4°. apud Hallevordium.
* Nov. Teſtamentum Gr. Lat. in 12. Genevæ *B*. 5.
* Nov. Teſtam. Germ. Lutheri, in 16. Roſtochii *F*. 2. Argent. *D*. 9.
* Nov. Teſtam. Saxonicum, in 16. Hamburgi.
* Nov. Teſtam. Belgic. in 8°. Middelburgi *D*. 5.
* Nov. Teſtam. Anglicum, in fol. Londini *S*. 6.
† Apocalypſis Syr. Lat. in 4°. Leidæ *O*. 1.

M. DC. XVIII.

† Biblia Hebr. cum explic. Italica, in 4°. Venetiis.
† Biblia Hebr. in 4°. 6. vol. in 18. Genevæ *B*. 5 *A*. 1.
† Biblia Latina, in 8°. Romæ *V*. 2.
† Biblia Latina, in fol. & in 4°. Pariſiis *S*. 1. *T*. 1.
† Eadem, in 4°. Antuerpiæ *O*. 1. in 8°. Lugduni *O*. 1.
† Biblia Latina Oſiandri, in fol. Francofurti *T*. 1.
* Biblia Lat. Pagnini, 4°. Francof. *T*. 4.
* Biblia Lat. Junii, in fol. & in 8°. Francofurti *W*. 2. *D*. 9.
* Biblia Lat. Piſcatoris, in 8°. Herbornæ.
Biblia Germ. Dietembergeri, in fol. & in 8°. Moguntiæ *D*. 9.
* Biblia Germanica Lutheri, in 4°. Luneburgi *G*. 5.
* Eadem, Wittebergæ *M*. 8. in 8°. Hanoviæ *V*. 4.
* Eadem, 2. vol in 4°. Goſlariæ *P*. 8.
* Biblia Helvetica, in folio, Tiguri *O*. 6.
* Biblia Suecica, fol. Holmiæ *V*. 6. *B*. 6.
† Biblia Anglica, in 8°. Londini *V*. 16.
† Job Lat. ex Chald. in 8°. Romæ *O*. 1.
A † Pſalterium Græco-Latinum, in 24. Pariſiis *B*. 22.
* Pſalt. Germ. Lutheri, in 4°. Wittebergæ *F*. 7.
* Nov. Teſt. Gr. Lat. Eraſmi, in 8°. Wittebergæ *S*. 13.
* Nov. Teſtam. Gr. Lat. in 4°. Tubingæ *M*. 10.
* Nov. Teſtam. Lat. Caſtalionis, in 8°. Leidæ *K*. 1.
* Nov. Teſtam. Germ. Lutheri, in 8°. Norimb. *S*. 13.
B * Nov. Teſtam. Germ. Lutheri, in 8°. Argent. *T*. 10.
* Nov. Teſtam. Anglicum, in 12. Londini *S*. 17.

M. DC. XIX.

† Biblia Hebr. Rabbinica, 4. vol. in fol. Baſil. *R*. 1.
† Biblia Hebr. in 4°. in 8°. & in 18. Genevæ.
† Biblia Hebraica Latina, in folio, Genevæ *S*. 2.
† Biblia Latina, in 8°. Antuerpiæ. *O*. 1. Coloniæ *L*. 1.
C Biblia Gallica Genev. in fol. Salmurii *I*. 9. *P*. 8.
† Biblia Germ. Dietembergeri, in 8°. Moguntiæ *I*. 1.
* Biblia Germ. Lutheri, 3. vol. in 4°. Argent. *B*. 25.
* Biblia Saxonica, in 8°. Hamburgi.
* Biblia Anglica, in folio, Cantabrigiæ *H*. 1.
* Biblia Polonica, in fol. Cracoviæ *P*. 8.
† Pentateuchus Germanicè, in folio, Venetiis *S*. 1.
† Pſalmi 4. Hebr. Lat. in 4°. Pariſiis *O*. 1.
D † Pſalterium Lat. Magiſtri, in 24. Pariſiis *R*. 1.
* Pſalterium Iſlandicum, in 8°. *ſine loco* *B*. 3.
† Eccleſiaſtæ verſiones Latinæ IX. in fol. Hiſpali *O*. 3.
† Nov. Teſtam. Græcum, in 4°. Genevæ *R*. 1.
† Nov. Teſtam. Latinum, in 24. Lugduni *S*. 2.
† Nov. Teſtam. Gall. Lovan. in 16. Rothomagi *L*. 1.
E Nov. Teſtam. Germ Lutheri, 12. Francofurti *D*. 9.
Nov. Teſtam. Germ. Lutheri, in 4°. Goſlariæ *D*. 3.
† Evangelia quatuor Arab. Lat. in folio, Romæ *R*. 1.
* Evang. S. Joannes Lat. ex Arab. in 4°. Roſtochii.

M. DC. XX.

† Biblia Gall. Lovanienſia, Lugd. *M*. 4.
† * Biblia Germ. Lutheri, in fol. Goſlariæ Argentor. *R*. 1. *G*. 5.

by Google

* Eadem, 4. vol. in 12. Lubecæ *B.* 23.
Biblia Saxonica, in 8°. Hamburgi.
† Biblia Wallica, in folio, Londini *M.* 1. *G.* 5.
* Geneſis Lat. ex Hebr. in 8°. Cothenis *B.* 3.
* Nov. Teſtam. Polon. Smalcii, in 12. Racoviæ *C.* 14.

M. DC. XXI.

† Biblia Latina, in folio, Coloniæ *O.* 1. *B.* 5.
† Biblia Gallica Lovan. in folio, Pariſiis *R.* 1.
† Biblia Germanica Dietembergeri, in folio, Coloniæ.
* † Biblia Germ. Lutheri, in folio & in 8°. Wittebergæ *D.* 9. *L.* 1.
* Biblia Germ. Lutheri, in 8°. Herbornæ *O.* 5.
* Biblia Belgica, in 12. Amſtelod. *L.* 6.
* Pentateuchus Hebr. Chald. in 8°. Venetiis *B.* 3.
† Libri Samuelis Hebr. Lat. in 12. Leidæ *O.* 1.
* Pſalterium Græcum, in 8°. Venet. *B.* 3.
† Pſal. Sclavonicum, in 4°. Romæ *R.* 1.
† Oſeas Hebr. Chald. Lat. 4°. Leidæ *O.* 1.
† Nov. Teſtam. Syriacum & Lat. in 4°. Cothenis *R.* 1.
† Nov. Teſtam. Latinum Piſcatoris, in 4°. Herbornæ.
* Nov. Teſtam. Gallicum Genev. in 8°. Salmurii *V.* 13.
† Nov. Teſtam. Gall. Genev. in 24. Genevæ *S.* 2.
* Nov. Teſtam. Gall. Belg. in 12. Amſtelod. *P.* 8.
* Nov. Teſtam. Suecicum, in 4°. Holmiæ *C.* 13.
* Nov. Teſtam. Polonicum, in 8°. Cracoviæ.
Evangel. Matthæi Syr. Lat. in 8°. Hamburgi *C.* 20.

M. DC. XXII.

* Biblia Latina, in 8°. Lugduni *F.* 8.
* Biblia Gallica Genev. in folio & in 4°. Genevæ *G.* 3. *I.* 5.
† Biblia Hiſpanica, in 4°. Francofurti *R.* 1.
* Biblia Germ. Lutheri, in folio & in 8°. Witteb. *L.* 6. *L.* 7.
* Biblia Germ. Lutheri, in 4°. Herbornæ *B.* 6.
† Biblia Suecica, in 4°. Lubecæ *M.* 1.
† Pentateuchus Arabicus, in 4°. Leidæ *R.* 1. *O.* 1.
† Pſalterium Hebraicum, in 12. Leidæ *R.* 2.
† Iſaias Latinè Oleaſtri, in folio, Pariſiis *R.* 1.
† Nov. Teſtam. Græcum, in 8°. Londini *I.* 1.

A † Idem per Schmidium, in 4°. Witteb. *S.* 1.
† Nov. Teſtam. Gr. Lat. Montani, in 12. Genevæ.
* † Nov. Teſtam. Gall. in 8°. Genevæ *L.* 6. in 24. Sedani *D.* 1.
* Nov. Teſtam. Belgicum, in 4°. Amſtelodami *L.* 6.

M. DC. XXIII.

* Biblia Belgica, in folio, Leidæ *M.* 13.
† * Pſalt. Lat. ex Hebr. Magiſtri, in 12. Pariſiis *F.* 1.
B † Pſalterium Ruthenicum, in 8°. Vilnæ *O.* 1.
* Prophetæ & Chetuvim Germ. in fol. Lublini *S.* 15.
† Nov. Teſtam. Gall. Genev. in 24. Rupellæ *S.* 2.
* Novum Teſtam. Germ. Emſeri, in 8°. Coloniæ *T.* 7.
* Nov. Teſtam. Belgicum, in 16. Hornii *L.* 6.
† Novum Teſtam. Ruthenicum, in 8°. Vilnæ *O.* 1.

C M. DC. XXIV.

† Biblia Latina, 10. vol. in 16. Romæ *T.* 1. *O.* 1.
† Biblia Latina Lanſſelii, in folio, Antuerpiæ *O.* 1.
† Biblia Latina Junii, 2. vol. in folio, Hanoviæ *A.* 1.
† Biblia Gallica Lovanienſia, in 8°. Rothomagi *B.* 13.
* Biblia German. Lutheri, in folio, Argentor. *S.* 13.
* Eadem in fol. & in 12. Luneburgi *G.* 5.
* Eadem, in 4°. Witteb. *B.* 23. in 8°. Francofurti *O.* 6.
D † Biblia German. Piſcatoris, in 4°. Hebornæ *M.* 1.
* Biblia Belgica, in folio & in 8°. Amſtelod. *L.* 6. *G.* 6.
* Biblia Belgica, in folio, Harlemii *P.* 8.
* Biblia Anglica, in 8°. Londini *O.* 5.
Geneſis Lat. ex Hebr. 8°. Cathenis *L.* 7.
† Nov. Teſtam. Græcum, in 16. Leidæ, Elzevirii *R.* 1.
† Nov. Teſtam. Gr. Lat. Bezæ, in 24. Amſtelod. *R.* 1.
E † Nov. Teſtam. Gall. Lovan. in 8°. Rothomagi *O.* 1.

M. DC. XXV.

† Biblia Latina *Proteſt.* in 4°. Wittebergæ *B.* 6.
* Biblia Germ. Lutheri, 5. vol. in 12. Dantiſci *O.* 6.
† Eadem. 3. vol. in folio, Argentorati *M.* 1.
* Biblia Belg. in folio, Amſtelod. *C.* 11. Dordraci *H.* 1.
* Biblia Anglica, in 4°. & 8°. Londini *A.* 7. *T.* 5.

* Pſalterium Syro-Latinum, in 4°. Pariſiis *O.* 1. *N.* 1. A
† Idem Thomæ Erpenii, 4°. Leidæ *O.* 1.
* Pſalt. Polonicum Smalcii, in 12. Racoviæ *S.* 12.
* Proverbia Hiſpan. Ramon, in 8°. Madriti *A.* 9.
† Nov. Teſtam. Gr. Lat. Bezæ, in 18. Genevæ *L.* 1.
† Nov. Teſtam. Hiſpanicum, 8°. Amſtelod. *O.* 1.

M. DC. XXVI.

† Biblia Germ. Dietembergeri, in fol. Coloniæ *O.* 1. B
* Biblia Germ. Lutheri, in folio, Wittebergæ *I.* 8. *P.* 8.
† Eadem, 4. vol. in 12. Argentor. *M.* 4.
* Biblia Belgica, in fol. Antuerp. *L.* 6.
* Biblia Anglica, Londini *S.* 11.
* Biblia Hungarica, in fol. Viennæ *B.* 5.
* Daniel Chaldaicè, in 8o. Hafniæ *S.* 16.
* Nov. Teſtam. Græcum curâ Schmidii, in 4°. Witteb. *M.* 17.
† Nov. Teſtam. Gr. Lat. Bezæ, in 8°. Amſtelod. *A.* 1.
† Nov. Teſtam. Gall. Genev. in 24. Genevæ *I.* 1. C
† Nov. Teſtam. German. Lutheri, in 12. Luneburgi *R.* 1.
* Nov. Teſtam. Saxonicum, in 8°. Hamburgi *M.* 8.
† Nov. Teſtam. Anglicum, in 24. Londini *B.* 22.
* Epiſt. ad Titum Syriacè, in 8°. Hafniæ *S.* 16.

M. DC. XXVII.

* Biblia Latina *Proteſt.* in 8°. Norimbergæ V. 4.
† Biblia Latina Junii, in 12. Amſtelodami *O.* 1. D
* Biblia Belgica, in folio, Harlemii.
* Pentateuchus Hebraicus, in 4°. Venetiis *B.* 13.
* Pſalterium Græcum in 8°. Venet *C.* 16.
* Prophetæ German. in 8°. Luneburgi *O.* 6.
† Prophetæ Min. Lat. ex Hebr. in 4°. Amſtelod. *N.* 1.
† Nov. Teſtam. Græco-Latinum, in 8°. Genevæ *A.* 1.
† Nov. Teſtam. Lat. in 24. Pariſ. *O.* 3. E
† Nov. Teſtam. Gallicum, Genev. in 24. Amſtelod. *R.* 1.
† Nov. Teſtam. Belgicum, in 12. Amſtelod. *R.* 1.
† Epiſtolæ & Evangelia Italicè, in 4°. Venetiis *R.* 1.
† Apocalypſis Syr. Lat. 4°. Leidæ *R.* 1.

M. DC. XXVIII.

* Biblia Hebraica, in 4°. Venetiis *B.* 23.
† Biblia Gr. Lat. Morini, 3. vol. in fol. Pariſiis *R.* 1. *O.* 1.
† Biblia Latina, in 8°. Antuerpiæ *I.* 1.
† Biblia Lat. Junii, in 12. Amſtelod *R.* 1.
* Biblia Gallica Lovan. fol. Pariſ. *P.* 8.
* Biblia Belgica, in 8°. Amſtelod. *B.* 16.
* Biblia Anglica, in 8°. Londini *G.* 5.
* Pſalterium Hiſpan. Judæorum, in 12. Amſtelod. *C.* 13.
* Pſalterium Germ. Gualteri, in 8°. Tiguri *O.* 6.
† Canticum Canticorum Gallicè, in 12. Pariſiis *R.* 1.
† Eccleſiaſticus Græcè, 8°. Argent. *F.* 1.
* Eccleſiaſticus Rhæticè, 12. Tiguri *O.* 6.
† N. T. Triglotton, in 8°. Genevæ *N.* 1.
† Nov. Teſt. Gr. in 32. Sedani, Jannoni *F.* 1.
† Nov. Teſtam. Gr. Lat. Gall. in 8°. Genevæ *G.* 1.
† Nov. Teſtam. Lat. in 32. Pariſiis *O.* 4.
† Nov. Teſtam. Lat. Bezæ, in 32. Amſtelod. *O.* 3.

M. DC. XXIX.

* Biblia Hebræa, in 8°. Pragæ *S.* 15.
† Biblia Latina, Pariſiis *O.* 2. in 16. Antuerpiæ *O.* 1.
* Biblia Germanica Lutheri, in 8°. Luneburgi *G.* 5.
* Biblia Belgica, in folio, Amſtelod. in 12. Leidæ *L.* 6.
† Biblia Anglica, in folio & in 8°. Londini *O.* 1. *I.* 1.
* Biblia Anglica, in folio, Cantabrigiæ *M.* 10.
† Job. Lat. ex Hebræo, 4°. Pariſ. *R.* 1.
† Pſalt. Gall. le Maitre, in 12. Pariſ. *O.* 1.
* Pſalter. Sclavonicum, 8°. Romæ *B.* 3.
* Pſalter. Ruthenicum, in 32. Vilnæ *V.* 1.
* Nov. Teſtam. Græcum, in 12. Hanoviæ *F.* 2.
* Nov. Teſtam. Helveticum, in 4°. Tiguri *S.* 13.
* Nov. Teſtam. Belgicum, in 12. Amſtelodami *G.* 6.
* Evang. Matth. & Marci, Malaicè, in 4°. Enchuſæ *G* 3.

M. DC. XXX.

† Biblia Latina *abſque ſummariis*, in 12. Coloniæ *O.* 1.
† Biblia Latina Haræi, in folio, Antuerpiæ *O.* 1.
† Biblia Latina Menochii, 2. vol. in fol. Coloniæ *O.* 1.
† Biblia Latina Junii, in folio, Genevæ *G.* 2.
† Biblia Hiſpan. Judæorum, in fol. Amſtelod. *D.* 1.
Biblia German. Eckii, in folio, Ingolſtadii *L.* 7.
† Biblia German. Ulembergii, in folio, Coloniæ *T.* 1.
* Biblia Germ. Lutheri, in fol. Argent. *G.* 5. Tubingæ *O.* 6.

Digitized by Google

* † Biblia Anglica, in 4°. & in 8°. Londini *W*. 4. *A*. 1.
* Biblia Cambrica, in 8°. Londini.
* Pentat. & Q. Meghilloth Germ. in fol. Pragæ *S*. 15.

† Pſalterium Lat. de Muis, in folio, Pariſiis *R*. 1.

† Nov. Teſtam. Græcum, 8°. Amſtelodami *T*. 1.

† Nov. Teſt. Germ. in 8°. Pariſiis *M*. 1.

Nov. Teſt. German. in 8°. Baſileæ *H*. 1.

* Nov. Teſtam. Germ. Crellii, in 8°. Racoviæ *F*. 2.

† Epiſt. 4. Cathol. Triglottæ, in 4°. Leidæ *R*. 1.

† Epiſtolæ Joannis Arab. Lat. in 16. Pariſiis *O*. 1.

M. DC. XXXI.

† Biblia Hebræa, in 8°. Amſtelodami *O*. 1.

† Biblia Latina, in 8°. Lugduni *F*. 1. in 4°. Antuerp. *O*. 1.

† Biblia Lat. Gallica Lovanienſia, in fol. Pariſiis *R*. 1.

* Biblia Lat. Junii, in 8°. Amſtelod. *O*. 6.
* Biblia Germ. Lutheri, 8°. Leidæ *G*. 5.
* Biblia Anglica Coverdal, in 4°. Londini *C*. 25.

† Biblia Anglica in 8°. Londini *B*. 2.

Pentat. Hebr. Chald. in 4°. Amſtelodami *R*. 1.

* Eccleſiaſtes Lat. ex Hebr. 8°. Bremæ.

† Nov. T. Hebraicè, in 8°. Amſtel. *A*. 1.

† Nov. Teſtam. Lat. Bezæ, in 12. Amſtelodami *P*. 2.

† Nov. Teſt. Gall. Lovan. 2. vol. in 8°. Pariſiis *S*. 2.

* Nov. Teſt. Gall. in 8°. Genevæ, Amſtelod. *I*. 8.

† Nov. Teſtam. German Emſeri, in 8°. Coloniæ *R*. 3.

* Nov. Teſt. Germ. Lutheri, in 8°. in 24. Francof. *O*. 6. *S*. 13.

† Nov. Teſtam. Belgicum in 8°. & in 16. Amſtelodami.

† Nov. Teſtam. Anglicum, in 24. Londini *B*. 2.

† Epiſtolæ & Evangel. Slavicè, in 4°. Romæ *R*. 1.

M. DC. XXXII.

† Biblia Latina Tirini, 3. vol. in fol. Antuerpiæ *O*. 1.

† Biblia Latina Gordoni, 3. vol. in fol. Pariſiis *O*. 1.

† Biblia Latina Junii, in 12. Amſtelodami *R*. 2.

* Biblia Belgica, in folio, Roterod. Amſtelod. *G*. 5. *P*. 8.

† Biblia Polonica, in 8°. Gedani *T*. 1. *B*. 6.

† Ruth. Gr. Latin. in 4°. Amſtelodami *R*. 1.

† Pſalt. Prov. Eccl. Hebr. Lat. in 8°. Pariſiis *O*. 1.

Pſalt. Danicum, Marſuin, in fol. Holmiæ *N*. 6.

* Nov. Teſtam. Græcum, in 8°. Cantabrigiæ *M*. 12. in 16 Antuerpiæ.

† Novum Teſtam. Græcum, in 24. *bis* Genevæ *V*. 1.

† Nov. Teſtament. Gall. Lovan. in 12. Pariſiis *A*. 1.

* Nov. Teſt. German. Lutheri, in 24. Amſtel. *L*. 6.
* Nov. Teſt. Belgicum, in 8°. Amſtelodami *L*. 6.
* Nov. Teſt. Polonicum, in 8°. Dantiſci *V*. 15.

† Epiſtola I. Joannii, Syr. Lat. in 4°. Cothenis *F*. 1.

M. DC. XXXIII.

† Biblia Latina Junii, in 12. Amſtelodami *V*. 2.

† Biblia Gallica Genevenſia, in 12. Sedani *V*. 1.

Biblia Germanica Lutheri, in 12. Luneburgi.

* Biblia Belgica, in folio, & in 4°. Amſtelodami *M*. 13. *L*. 6.

† Biblia Belgica, in 8°. Leidæ *M*. 1.

† Biblia Danica, in fol. Hafniæ *T*. 1. *G*. 5.

* Biblia Anglica, in fol. Londini *A*. 6.

† Daniel Hebr. in 4°. Amſtelod. *O*. 1.

† Nov. Teſtam. Græcum, in 8°. Londini *O*. 1.

† Nov. Teſtam. Gr. in 16. Leidæ, Elzevirii *O*. 1.

† Nov. Teſtam. Gr. in 24. Amſtelodami, Blaeu *O*. 1.

† Nov. Teſtam. Latinum Bezæ, in 12. Amſtelodami *C*. 1.

Nov. Teſtam. Belgicum, in 4°. Harlemii *I*. 8.

* Nov. Teſtam. Suecicum, in 4°. Leidæ *G*. 5.

† Nov. Teſtam. Anglicum, in 4°. Pariſiis *A*. 4.

* Nov. Teſtament. Anglicum Fulke, in fol. Londini.

M. DC. XXXIV.

† Biblia Latin. in 8°. & in 24. Coloniæ Agrip. *R*. 2. *F*. 1.

† Biblia Lat. cum gl. ordin. 6. vol. in fol. Antuerpiæ *R*. 1.

† Biblia Gall. Lovanienſia, in 8°. Rothomagi *A*. 1.

* Biblia Anglica, fol. Londini *S*. 9.
* Biblia Suecica, in 8°. Leidæ *M*. 10.

† Pentat. Pſalt. Angl. fol. Londini *M*. 1.

† Pſalter. Hebr. in 16. Amſtelod. *M*. 1.

* Prophetæ Minores Hebr. in 8°. Guſtroviæ *W*. 9.

Nov. Teſtam. Helveticum, in 24. Baſil. *L*. 6.

* Nov. Teſtam. Belgicum, in 4°. Leovardiæ *I.* 8. A

* Nov. Teſtam. Belgicum, in 24. Amſtelod. *L.* 6.

M. DC. XXXV.

† Biblia Hebraica, in 4°. Venetiis *R.* 1. *O.* 1.

† Biblia Hebraica, in 4°. Amſtelod. *R.* 1.

† Biblia Latina Oſiandri, in folio, Francofurti *R.* 1. *O.* 1.

* Biblia Gallica Genev. in 8°. Amſtelodami *N.* 4.

† Biblia Germ. Lutheri, in folio, Luneburgi *G.* 1. *G.* 5. B

* Biblia Germanica Lutheri, in 8°. Hernornæ *S.* 13.

* Biblia Suecica, in 8°. Leidæ *B.* 6. *P.* 8.

† Biblia Anglica, 2. vol. in 4°. Pariſiis *G.* 1.

* Biblia Anglica, in folio & in 4°. Cantabrigiæ *C.* 20. *H.* 1.

Biblia Polonica, in 8°. Dantiſci *C.* 20.

† Pſalt. Hebr. in folio, Hamburgi in 24. Amſtelod. *V.* 15. *N.* 1.

† Eccleſiaſtes Lat. Druſii, in 4°. Amſtel. *R.* 1. C

* Nov. Teſtam. Græcum Schmidii, in 8°. Witteb. *L.* 9.

† Nov. Teſtam. Lat. Eraſmi, 8°. Wittebergæ *C.* 9.

Nov. Teſtam. Belgicum, in 24. Amſtelodami.

† Paſſio J. C. Syriacè & Latinè, in 16. Pariſiis.

M. DC. XXXVI.

* Biblia Germanica Lutheri, in 4°. Leidæ *O.* 6.

* Biblia Belgica, 2. vol. in folio, Leidæ *M.* 13. *O.* 7. D

† Biblia Suecica, in 8°. Leidæ *M.* 1.

* Biblia Anglica, in folio & in 8°. Londini *S.* 6.

† Job Latinè ex Hebræo, in 4°. Amſtelodami *R.* 1.

* Ecclèſiaſtes Latinè ex Hebræo, in 4°. Bremæ.

Canticum Canticor. German. in 4°. Norribergæ *L.* 7.

† Oſeæ capita, quatuor Gr. Lat. in fol. Pariſiis *O.* 1.

† Nov. Teſtam. Græcum, in 16. Baſileæ *C.* 1. E

M. DC. XXXVII.

† Biblia Latina, in 8°. Lugduni *A.* 1.

† Biblia Gallica Genevenſia, in 4°. Genevæ *V.* 1.

* Biblia Germanica Lutheri, in 8°. Norimb. *O.* 5.

† Biblia Belgica, in folio, Leidæ *R.* 1. Hagæ *T.* 1.

* Eadem, in 8°. Amſtelod. *L.* 6. in 12. Leidæ *H.* 7.

* Biblia Anglica, in 4°. Londini *T.* 4. *V.* 8. Cantabr. *H.* 1.

† Biblia Anglica, in 12. Edimburgi *R.* 1.

† Biblia Iſlandica, 2. vol. in folio, Holæ *M.* 1.

† Liber Job Græcè, in fol. Londini *R.* 1.

† Job Latinè ex Hebræo, in folio, Pariſiis *O.* 6.

† Pſalterium Hebraicum, in 12. Leidæ *G.* 1.

* Malachias Hebraicè, in 4°. Roſtochii.

* Nov. Teſtam. Belgicum, in 8°. Leidæ *I.* 8.

M. DC. XXXVIII.

† Biblia Latina, in 8°. & in 24. Coloniæ Agrippinæ *O.* 1. *R.* 2.

† Biblia Latina, in 8°. Lugduni *O.* 3.

† Biblia Gallica Genevenſia, in fol. Genevæ *S.* 1.

Biblia German. Lutheri, in 12. Amſtelodami *E.* 1.

† Biblia Helvetica, in folio, Tiguri *R.* 1.

* Biblia Anglica, in folio & in 4°. Cantabrigiæ *H.* 1. *P.* 8.

† Eadem, in 8°. in 12. & in 24. Londini *N.* 1.

* Biblia Wallica, in 8°. Londini *O.* 6.

† Fragmenta Bibl. Anglo-Saxon. in 4°. Ibidem *R.* 1.

† Job, Pſalterium, Prov. Gall. in 4°. Genevæ *R.* 1.

† Pſalterium Gallicum, in 16. Pariſiis *B.* 22.

† Nov. Teſtam. Græcum, in 16. Amſtelod. *S.* 2.

† Nov. Teſtam. Barbaro-Græcum, in 4°. Genevæ *R.* 1. *O.* 1.

Nov. Teſtam. Lat. Piſcatoris, in folio, Herbornæ.

* Evang. Matth. & Marci Malaicè, in 4°. Amſtelod. *M.* 15.

M. DC. XXXIX.

† Biblia Hebraica, in 4°. Venetiis *R.* 1.

† Biblia Hebraica *bis* in 8°. Amſtelod. *F.* 1.

† Biblia Latina Junii, in 8°. Amſtelod. *O.* 2.

† Biblia Lat. Th. de Vio, 5. vol. in fol. Lugduni.

† Biblia Gallica Lovanienſia, in folio, Pariſiis *C.* 2.

* † Biblia Belgica, in folio, Leidæ *K.* 1. in 8°. Amſtel. *A.* 1.

† Biblia Anglica, *bis* in folio, Londini *R.* 1.

† Geneſis capita 2. Perſicè, 4°. Leidæ *R.* 1.

† Nov. Teſtam. Gr. in 8°. in 24. Amſtel. *O.* 1. *L.* 1.

† Nov. Teſt. Lat. in 24. Coloniæ Agrippinæ.

† Nov. Teſt. Bezæ, in 24. Amſtelodami *R.* 2.

† Nov. Teſt. Gallicum Lovan. in 16. Pariſiis *I.* 1. A

M. DC. XL.

† Biblia Gallica Lovanienſ. in 4°. Pariſiis *A.* 2. *I.* 3.

* Biblia German. Lutheri, in 4°. Luneburgi *G.* 5.

* Biblia Belgica, in 8°. Leidæ *M.* 11.

* † Biblia Anglica, in fol. in 4°. & in 8°. Londini *P.* 8. *R.* 1. *C.* 1.

* Biblia Anglica, in fol. Amſtelodami *G.* 5.

† Pentat. Hebr. Chald. in 4°. Amſtelodami *R.* 1. B

* Pentateuchus Hebraicus, in 12. Venetiis *B.* 13.

† Pſalterium Latino-Saxonicum, in 4°. Londini *R.* 1. *O.* 1.

† Pſal. VII. Pœnit. Suecicè, in 8°. Holmiæ *L.* 10.

† Nov. Teſt. Rhæticum, Gritti, in 8°. Baſileæ *T.* 4. *R.* 1.

* Nov. Teſt. Belgicum, in 8°. Amſtelod. & 12. Leidæ *H.* 4.

* Evang. Domin. Illyricè, in 4°. Romæ. *Sotuel.*

C

M. DC. XLI.

* Biblia Græca Latina, in folio, Pariſiis.

† Biblia Gallica Lovanienſia, in fol. Pariſiis *C.* 3.

† Biblia Italica Diodati, in folio, Genevæ *R.* 1.

* Biblia Germ. Vinarienſia, in fol. Noribergæ *G.* 5.

* Biblia Germ, Lutheri, 2. vol. in folio, Luneburgi *G.* 5.

† Biblia Belgica, in fol. Leidæ *O.* 1.

† * Biblia Anglica, in fol. in 4°. in 8°. & in 12 Lond. *B.* 3. 1. *C.* 1. *O.* 2. *S.* 17.

† Prophetæ poſteriores Hebr. in folio, Amſtelod. *O.* 1. D

Pſalterium Germ. Opitii, in 12. Luneburgi *V.* 8.

† Nov. Teſt. Gr. in 8°. Leidæ, Elzeviriorum *O.* 1.

† Nov. Teſt. Gall. Lovan. in 16. Rothomagi *A.* 1.

Nov. Teſtam. Belgicum, in 8°. Leidæ *L.* 6.

† Epiſt. ad Rom. Gr. Lat. Gall. in 8°. Gallonii *O.* 1.

E

M. DC. XLII.

† Biblia Latina, 8. vol. in folio, Pariſiis *R.* 1. *O.* 1.

* Biblia Gallica Genevenſia, in 4°. Genevæ *I.* 5.

* Biblia Germanica Lutheri, in 4°. Luneburgi *B.* 6.

* Biblia Belgica, in fol. Amſtelod. *G.* 5. Leidæ *B.* 4.

Biblia Anglica in 12. in 24. Londini *L.* 6.

* Biblia Anglica, in 8°. Edimburgi *S.* 11.

† Biblia Finnica, in folio, Holmiæ *R.* 1. *O.* 1.

† Pſalterium Hebr. Gr. Lat. in fol. Pariſiis *R.* 1.

† Pſalmi VII. Pœnit. Arab. 8°. Romæ.

† Pſalmi Armenicè, in 8°. Venetiis.

† Nov. Teſt. Gr. in fol. Pariſiis è Typogr. Regia *R.* 1.

† Nov. Teſtam. Gr. Lat. Bezæ, in fol. Cantabrigiæ *R.* 1.

* Nov. Teſtam. Helveticum, in 12. Tiguri *C.* 9.

* Novum Teſtam. Belgicum, in 24. Leidæ.

* Idem, in 8°. Amſtelod. *L.* 6. Middelburgi *I.* 8.

M. DC. XLIII.

† Biblia Magna, 5. vol. in folio, Pariſiis *R.* 1. *O.* 1.

† Biblia Gallica Corbin, 8. vol. in 16. Pariſiis *L.* 1.

† Biblia Germ. Vinarienſia, in fol. Noribergæ *S.* 1.

* Biblia Belgica, in fol. Amſtelodami *K.* 1. *P.* 8.

* Biblia Anglica, in 8°. Londini *S.* 16.

* Pſalterium Græcum, in 4°. Venetiis *C.* 16.

Pſalterium Hexaglotton, in fol. Roſtochii.

* Pſalterium Danicum, in 8°. & in 12. Hafniæ.

† Novum Teſtamentum Gr. Lat. Bezæ, in 8°. Amſtelod.

Nov. Teſt. Gall. Genev. in 18. Charentonii *E.* 1.

† Nov. Teſt. Gall. Genev. in 12. Sedani *I.* 1.

M. DC. XLIV.

† Biblia Gallica Diodati, in fol. Genevæ *R.* 1. *O.* 4.

* Biblia German. Lutheri, in 8°. Leidæ *S.* 17.

* Biblia Germanica Lutheri, in fol. Baſileæ *S.* 5. *P.* 8.

* Biblia Belgica, in 4°. Amſtelod. *L.* 6.

† Biblia Iſlandica, in folio, Holæ *R.* 1.

† Job Lat. ex Hebr. in folio, Franekeræ *O.* 1.

* Pſalterium Hebraicum, in 32. Amſtelodami *S.* 17.

* Pſalterium Gall. de Marolles, in 8°. Pariſiis *R.* 1.

† * Novum Teſtam. Lat. in 8°. in 24. Pariſiis *O.* 1. *S.* 13.

* Nov. Teſtam. Belgicum, in 8°. Goudæ, Roterod. *L.* 6.

† Nov. Teſtam. Danicum, in 8°. Hafniæ *M.* 1.

M. DC. XLV.

† Biblia Heptaglotta, 10. vol. in folio, Pariſiis *R.* 1. *O.* 1.

† Biblia Latina Gallica Genev. in 4°. Genevæ *P.* 2. A
* Biblia Belgica, in fol. Leidæ, Dordraci *B.* 6.
† Biblia Anglica, in 8°. Londini *B.* 2. Amſtelod. *O.* 6.
† Pentateuchus Hiſpan. in 8°. Amſtelodami *O.* 1.
* Nov. Teſtam. Gr. Boccleri, in 12. Argentorati *M.* 10.
Novum Teſtam. Latinum, 8°. Pariſiis.
† Nov. Teſtam. Gall. Genev. in 8°. Quevillii *M.* 4.

M. DC. XLVI. B

† Biblia Latina Piſcatoris, 3. vol. in folio, Herbornæ *C.* 1.
† Biblia Gall. Lovan. in folio, Pariſ. in 4°. Lugduni *O.* 3.
* Biblia Germanica Lutheri, in 8°. Luneburgi *G.* 5.
Biblia Belgica, in folio, Amſtelod. *L.* 6.
† Biblia Suecica, in fol. Holmiæ *T.* 1. *P.* 8.
† Pentat. Hebraicus *bis*, in 16. Amſtelod. *R.* 2. *N.* 1.
* Pent. Hebr. & Chald. 8°. Pragæ *W.* 9.
† Pſalterium Hebræo-Lat. in 18. Franekeræ *R.* 2. C
* Pſalt. Hebraicum, in 4°. Pragæ *V.* 15.
† Pſalterium Gallicum, 8°. Pariſ. *L.* 1.
† * Nov. Teſtam. Lat. in 24. Coloniæ *N.* 1. Amſtelod. *E.* 1.
† Nov. Teſtam. Gall. Veron. in 16. Pariſiis *O.* 1.
† Novum Teſtam. Gall. Genev. in 24. Leidæ *T.* 2.
Nov. Teſtam. Gall. Genev. in 8°. Amſtelodami.
† Nov. Teſtam German. Lutheri, in 12. Leidæ *B.* 23. *B.* 1. D
† Nov. Teſtam. Belgicum, in fol. Antuerpiæ *V.* 1.
Nov. Teſt. Belgicum, in 12. Leidæ *I.* 8.
† Nov. Teſtam. Hungaricum, in 12. Amſtelod *R.* 1.
Nov. Teſtam. Indicum, in 12. Londini *R.* 1.
* Evang. Lucæ & Joan. Malaicè, in 4°. Amſtelod. *M.* 15.

M. DC. XLVII.

† Biblia Latina, in 8°. Pariſiis *O.* 2. Lugduni *A.* 1.
† Eadem, 8°. & in 24. Coloniæ Agrippinæ *R.* 2. *O.* 3. E
† Biblia Gallica Lovanienſia, in 8°. Rothomagi *F.* 1.
† Biblia Belgica, in folio, Leidæ *T.* 6. Goudæ *P.* 8.
* Biblia Anglica, in 8°. Cantabrigiæ *O.* 6.
* Biblia Danica, in folio, in 4°. & in 8°. Hafniæ *M.* 10. *L.* 3.
† Job, Proverbia, &c. Gallicè, in 8°. Pariſiis *O.* 3.

† Eccleſiaſtes Lat. ex Hebr. in 4°. Pariſiis *N.* 1.
† Nov. Teſtam. Gr. Lat. Bezæ, in 8°. Amſtelod. *O.* 1.
† Nov. Teſtam. Lat. Gall. in 8°. Pariſiis *I.* 4.
† Nov. Teſtam. Gall. Veron. in 4°. Pariſiis *O.* 1.
† Novum Teſtam. Gall. Genev. in 12. Charentonii *P.* 1.
† Nov. Teſtam. Gall. Belgic. in 8°. Roterodami *P.* 2.
Nov. Teſtam. German. Lutheri, in 8°. Norimb. *E.* 1.

M. DC. XLVIII.

† Biblia Lat. in folio, Pariſiis *S.* 1. in 8°. Venetiis *T.* 1.
† Biblia Latina Junii, in 8°. Amſtelodami *S.* 2.
† Biblia Latina Gallica Lovan. in folio, Rothomagi *O.* 3.
Biblia Germanica Lutheri, in 24. Argentor. *E.* 1.
† Biblia Anglica, in 16. Cantabrigiæ *N.* 1.
* Eadem, in 4°. in 12. Londini *A.* 6. *S.* 5.
† Pſalterium Hebr. Lat. in 12. Baſileæ *G.* 1.
* Pſalmi VII. Pœnit. Gallicè, in 8°. Pariſiis.
† Pſalterium Slavicè, in 8°. Romæ *O.* 1.
* Pſalter. Prov. &c. Lapponicè, in 8°. Holmiæ *T.* 1.
* Nov. Teſtam. Gr. in 8°. Londini *F.* 9. Amſtelod. *F.* 8.
† Nov. Teſtam. Latinum, in 8°. Pariſiis *O.* 1.
* Nov. Teſtam. Rhæticum Gabrielis, in 8°. Baſil. *T.* 4.
* Nov Teſt. Walachicum, in folio, Belgradii *W.* 8.
* Nov. Teſtamentum Belgicum, in 12. Ultraj. *B.* 4.
* Nov. Teſtam. Finnicum, in 4°. Holmiæ *S.* 10.

M. DC. XLIX.

Biblia Hebraica, in 4°. Venetiis, Caleoni *R.* 1.
† Biblia Germ. Vinarienſia, in fol. Norimb. *M.* 10.
Biblia German. Lutheri, in 8°. & in 12. Amſtelod. *E.* 1.
* Biblia Belgica, in fol. Hagæ Comitis.
† Biblia Anglica, in 4°. Londini *C.* 1.
† Pentateuchus Lat. ex Chald. in 4°. Londini *T.* 1.
* Eſther Germanicè, 4°. Amſtelod. *S.* 15.
† Pſalt. Gall. de Marolles, in 12. Pariſ.
† Nov. Teſt. Lat. 2. vol. 12. Pariſ. *R.* 1.
† Nov. Teſt. Gall. de Marolles, in 8°. Ibid. *R.* 11.
† Nov. Teſt. Gallico-Belgicum, in 8°. Amſtelod. *B.* 23. *R.* 1.

Novum

Novum Teſtamentum German. in 8°. Francofurti *I.* 8. A

M. DC. L.

† Biblia Latina, in 4°. Antuerpiæ *O.* 1.
† Biblia Lat. Malvendæ, 5. vol. in folio, Lugd. *D.* 1.
* Biblia Germ. Lutheri, in folio, Luneburgi *G.* 5.
* Biblia Suecica, in 4°. Stregniſiæ *B.* 15.
† Pſalterium Hebræum, 12. Leidæ *O.* 5.
† Pſalterium Latinum ex Hebr. in fol. Pariſiis *O.* 1.
Pſalterium Hungaricum, in 12. Amſtelodami *E.* 1. B
† Cantica Novi Teſtam. Syr. Lat. in 8°. Erfurti *L.* 6.
† Novum Teſtam. Gall. Lovan. in 16. Trecis *M.* 5.
* Nov. Teſtam. Belgicum, in 24. Roterod. *V.* 1. Amſtel. *B.* 23.

M. DC. LI.

* Biblia Latina Junii, in 8°. Amſtel. *O.* 6.
* Biblia Germ. Lutheri, 8°. Norib. *E.* 1. *I.* 8.
† Biblia Anglica, in 8°. Londini *R.* 2.
† Job Latinè Codurci, 4°. Pariſiis *O.* 1.
* Pſalrerium Gall. Joan. Adam, in 12. Ibid. *Sotuel.* C
* Pſalt. Anglicum, in 8°. Londini *B.* 3.
* Nov. Teſtam. Lat. Bezæ, io 8°. Londini *B.* 3.
Nov. Teſt. Lat. in 12 Pariſiis *F.* 1. *A.* 1.
* Nov. Teſtam. Lat. Bezæ, in 24. Amſtelodami *E.* 1.
† Nov. Teſt. Gall. Lovan. in 16. Lugduni *L.* 1.
† Nov. Teſt. Belg. in 12. Amſtel. *R.* 1.
* Evangelia, Malaicè, in 4°. Amſtelod. *B.* 3.

M. DC. LII.

† Biblia Lat. 10. vol. in 12. Pariſiis, Vitré *T.* 1. D
† Biblia Gallica Genev. 12. Charentonii *O.* 1.
* Biblia German. Piſcatoris, in 4°. Hербornæ *I.* 8.
Biblia Anglica, in 12. Londini.
* Pentateuchus Hebr. Lat. in 8°. Upſaliæ *S.* 10.
† XX. Verſus cap. 14. Danielis Chal. in fol. Pariſ. *O.* 1.
* Nov. Teſt. Gall. Genev. in 8°. Quevillii *E.* 1. E
* Evangelium Matthæi Perſicè, in fol. Londini *B.* 3.
Epiſt. I. Joannis Syriacè & Lat. in 4°. Wittebergæ *T.* 10.

M. DC. LIII.

† Biblia Græca, in 4°. Londini *R.* 1.
Bibl. Lat. 4°. Pariſ. è Typog. Regia *R.* 1.
* Biblia Germanica Lutheri, in 8°. Luneburgi *G.* 5.
* Biblia Germanica Lutheri, in 8°. Bremæ *S.* 13.
† Biblia Anglica, in 18. Loodini *B.* 2. *O.* 5.
* Pſalterium Hebraicum, in 4°. Amſtelodami *S* 15.
* Nov. Teſtam. Græcum, in 4°. & in 12. Londini *B* 21.
† Nov. Teſt. Gall. de Marolles, in 12. Pariſiis *A.* 1.
† Nov. Teſt. Gall. Genev. in 8°. & in 24. Genevæ *G.* 1.

M. DC. LIV.

† Biblia Gallica Lovanienſia, in folio, Rothomagi.
† Biblia German. Lutheri, in 16. Luneburgi *O.* 1.
* Biblia Belgica, io fol. Amſtelod. *O.* 5.
* Biblia Anglica, in 12. Londini *G.* 5.
* Biblia Wallica, in 8°. Loodini *F.* 4.
* Biblia Hungarica, fol. Varadini *O.* 6.
† Nov. Teſtam. Græcum, in 12. Roterodami *O.* 1.
† Nov. Teſtam. Belgicum, in 24. Amſtelod. *V.* 1.
† Epiſt. Jacobi Triglotta, in 4°. Leidæ *B.* 3. *A.* 1.

M. DC. LV.

† Biblia Anglica, in 12. Londini *L.* 1.
† Biblia Suecica, in fol. Holmiæ *R* 1.
† Liber Eſther Græcè, 4°. Londini *R.* 1.
† Idem Latinè ex Chaldæo, in 4°. Ibidem *O.* 1.
† Pſalterium Decaplum, in folio, Londini *R.* 1. *O.* 1.
† Pſalt. Lat. Gall. in 8°. Pariſiis.
† Libri Sapientiales, Gall. in 12. Pariſiis *O.* 3.
† Danielis laciniæ Græcè, in 4°. Londini *R.* 1.
* Nov. Teſtam. Gr. Lat. in 12. Hamburgi *H.* 3. *F.* 1.
† Nov. Teſtam. Lat. Gall. in 8°. Pariſiis *O.* 1.
† Nov. Teſtam. Gall. Genev. in 12. Charentonii *C.* 1.
Nov. Teſtam. German. in 12. Heidelbergæ *I.* 8.

M. DC. LVI.

† Biblia Lat. in 16. Pariſiis *T.* 1. in 8°. Lugduni *M.* 2.
† Biblia Latina Junii, 8°. Londini *O.* 1.
† Biblia Germanica Lutheri, in fol. Luneburgi *C.* 1.
* Biblia Belgica, in 8°. & in folio, Amſtelodami *C.* 10. *E.* 1.
† Canticum Canticor. Triglotton, in 4°. Leidæ *N.* 1.
† Idem Gallicè des Marets, in folio Pariſiis.
* Idem Germanicè, in 8°. Francofurti.
† Jonas Triglottus, 8°. Trajecti *R.* 1. *O.* 1.

† Nov. Teſtam. Græcum, in 16. Amſte- A
lod. *N.* 1.
† Nov. Teſtam. Lat. in 16. Pariſiis Martin. *O.* 1.
† Nov. Teſtam Latinum, in 4°. Francofurti *R.* 1.
* Novum Teſtam. Helveticum, in 8°. Tiguri *O.* 6.

M. DC. LVII.

† Biblia Heptaglotta, 6. vol. in folio, Londini *R.* 1.
† Biblia Hebraica Latina, in folio, Lipſiæ *R.* 1. B
† Biblia Gallica, in folio, Genevæ *G.* 2.
* Biblia Rhætica, in folio, Schuol *V.* 4.
† Biblia Belgica in fol. Antuerp. *R.* 1.
* Biblia Suecica, in 4°. Holmiæ *B.* 15.
† Biblia Anglica, in fol. Londini *N.* 2.
† Job, Proverbia, &c. Gall. in 8°. Pariſiis *O.* 1.
† Pſalterium Lat. in 16. Pariſiis Martin. *N.* 1.
† Joel Triglottus, in 8°. Trajecti *R.* 1.
* Nov. Teſtam. Græco-Latinum, in fol. Lipſiæ *L.* 9. C
† Nov. Teſtam. Lat. in 12. Pariſiis Martin *N.* 1.
† Nov Teſtam. Gall. Lovan. in 24. Pariſiis *O.* 1.
† Nov. Teſtam. Gall. in 8°. Genevæ *N.* 5. *S.* 5.
† IV. Evangelia Perſicè Lat. in fol. Londini *R.* 1. *N.* 1.

M. DC. LVIII.

† Biblia Latina, in 8°. Lugduni *A.* 1.
† Biblia Latina Piſcatoris, in fol. Herbornæ *R.* 2.
† Biblia Anglica, in 8°. Londini *R.* 2.
* Biblia Bohemica, in 8°. Amſteloda- D
mi *W.* 8.
† Geneſis Gallicè des Marets, in folio, Pariſiis *O.* 1.
Pſalterium Gallicum Diodati, in 12. Salmurii *T.* 10.
* Pſalterium German. Gualteri, in 8°. Tiguri *O.* 6.
† Pſalterium Ruthenicum, in 4°. Venetiis *M.* 1.
* Canticum Canticorum Germanicè, in 4°. Gieſſæ. E
† Nov. Teſtam. Gr. Lat. in folio, Norimbergæ *R.* 1.
† Nov. Teſtam. Gr. Curcellæi, in 12. Amſtelodami *R.* 1.
† Nov. Teſt. Lat. Piſcatoris, in folio, Herbornæ *O.* 1.
† Nov. Teſtam. Gallicum, in 4°. Genevæ *S.* 2.
† Apocalypſis Gallicè, in folio, Pariſiis *R.* 1.

M. DC. LIX.

† Biblia Latina, in 8°. Coloniæ *L.* 1.
* Biblia Germanica Lutheri, in 8°. Luneburgi *G.* 5.
* Biblia Belgica, in folio, Amſtelodami *W.* 6.
† Nov. Teſtam. Gr. Lat. in folio, Francofurti *R.* 1.
† Nov. Teſtam. German. Lutheri, in 24. Amſtelodami.
† Nov. Teſtam. Belgicum, in 12. Amſtelodami *A.* 23. *R.* 1.
* Nov. Teſtam Lat. Anglicum, in 12. Londini *A.* 6.

M. DC. LX.

† Biblia Maxima, 19. vol. in folio, Pariſiis *O.* 1.
* Biblia German. Lutheri, in 4°. Luneburgi, Witteb. *G.* 5.
* Biblia Belgica, in folio, Amſtelodami *B.* 7. *K.* 1.
† Biblia Anglica, in folio, Cantabrigiæ *R.* 1.
* Biblia Anglica, in 8°. Londini *H.* 1.
† Biblia Polonica, in 8°. Amſtelod. *R.* 3.
* Biblia Lithuanica, Londini.
* Pentateuchus Hebr. in 8°. Helmſtadii *S.* 14.
* Geneſis Æthiopicè, 4°. Leidæ *M.* 10.
† Ruth Æthiopicè, in 4°. Amſtelodami *R.* 1.
† Pſalterium Lat. Coccеii, in folio, Ibidem *R.* 1.
† Sophonias Æthiop. Lat in 4°. Leidæ *N.* 1.
* Eccleſiaſticus German. in 8°. Amſtelodami *S.* 15.
† Nov. Teſtam. Græcum, in 12. Argentor. *R.* 1.
† Nov Teſtam. Gr. pars, in folio, Londini *O.* 1.
† Nov. Teſtam. Lat. Holden, in 12. Pariſiis *O.* 1.
Nov. Teſtam. Gall. Lovan. in 12. Pariſiis.
† Nov Teſtam Gall. de Marolles, in 12. Ibid. *O.* 1.
* Nov. Teſtam. German. in 4°. Amſtelodami *G.* 5.
* Nov. Teſtam. Germ. Felbingeri, in 8°. Ibidem *B.* 6.
† Nov. Teſtam. Belgicum, in 8°. Amſtelodami *R.* 1.
* Evangelium Hebraicum, in 4°. Norimbergæ *S.* 15.

M. DC. LXI.

† Biblia Hebr. Athiæ, in 8°. Amſtelodami *R* 2. *T.* 1.
† Biblia Gallica Corbin, 8. vol. in 16. Pariſiis *D.* 1.
† Biblia Hiſpan. Judæorum, in 8°. Amſtelod. *T.* 1.
* Biblia Germanica Lutheri, 2. vol. in 18. Luneburgi *G.* 1.

* Biblia German. Lutheri, in 8°. Witebergæ *B.* 6. A
* Biblia Belgica, in folio, Amſtelod. *L.* 3.

Biblia Angl. in 4°. Londini, in 8°. Cantabrigiæ *H.* 1.
* Pſalterium Armenum, Amſtelod. *R.* 3.
* Proverbia Gall. du Puget. in 4°. Pariſiis.
* Eccleſiaſticus Germ. Judæor. 8°. Amſtelod. *V.* 15.

† Joel, Jonas, &c. Æthiop. Lat. in 4°. Leidæ *N.* 1.
* Jonas Lat. Happellii, in 8°. Baſileæ.

† Nov. Teſtam. Hebræum, in 8°. Londini *D.* 1. B

† Novum Teſtam. Gall. Lovan. in 16. Pariſiis *I.* 1.
* Novum Teſtam. German. in 12. Baſileæ *O.* 6.

† Nov. Teſtam. Belgicum, in 12. Amſtelod. *B.* 6.
* Nov. Teſtam. Virginianum, 4°. Cantabrigiæ *R.* 1.
* Evang. Matth. & Joan. Formoſana, in 4°. Amſtelod. *Lipſ. B. Senat.*

M. DC. LXII.

† Biblia Hebraica Niſſelii, in 8°. Leidæ *R.* 1. C

† Biblia Latina, in folio, Pariſiis, Vitré *R.* 1.

† Biblia Gallica Lovanienſia, in folio, Lugduni *O.* 2.
* Biblia Germanica, in folio, Moguntiæ *G.* 5.
* Biblia Germ. Lutheri, in 4°. Norimb. in folio, Baſileæ *O.* 6.
* Biblia German. Vinarienſia, in folio, Norībergæ *M.* 8.
* Biblia Belgica, in fol. Amſtelod. *V.* 4. D

*† Biblia Angl. in 8°. Amſtelod. *B.* 12. in 12. Leidæ *O.* 3.
* Geneſis Malaicè, Hagæ Comitis *M.* 15.

† Pſalterium Hebr. Latinum, in 12. Baſileæ *O.* 1.
* Pſalterium Triglotton, in 4°. Leidæ. *Bibl. Lib. Golii.*

Nov. Teſtam. Græcum, in 18. Amſtel.*

Nov. Teſtam. Latinum, in 12. Pariſiis.

† Nov. Teſtam. Gall. Lovan. in 24. Pariſiis *L.* 1.

† Nov. Teſtam. Gall. Genev. in 12. Charentonii *P.* 2.

† Nov. Teſtam. Belgicum, in 4°. & in 8°. Amſtelod. *I.* 8. *H.* 7. E

† IV. Evangelia Gr. Lat. in 4°. Amſtelod. *O.* 1.

Oratio Dominica XL. linguis, Rigæ.

M. DC. LXIII.

† Biblia Latina, in 8°. Lugduni *S.* 2.
* Biblia Germanica Lutheri, in fol. Luneburgi *M.* 8.
* Biblia Belgica, in fol. Leidæ *B.* 4. *G.* 5.

Biblia Anglica, in 4° Londini *H* 1.
* Biblia Moſcovitica, fol. Moſcuæ *B.* 6.

† Biblia Virginiana, in 4° Cantabrigiæ *R.* 1.
* Pentateuchus Hebr. in 12. Hamburgi *W.* 8
* Pentateuchus Gall. Genev. in folio, Groningæ *T.* 10.
* Eſther Germ. Judæorum, in 4°. Amſtelod. *S.* 15.

† Job Chaldaicè, Gr. Lat. in 4°. Franekeræ *R.* 1.
* Pſalterium Latinum, Romæ *C.* 17.

† Nov. Teſtam. Syriac Gutbirii, in 8°. Hamburgi *R.* 1.
* Nov. Teſtam. Gr. Lat. Bezæ, in 8°. Tiguri *E.* 1.

M. DC. LXIV.

† Biblia Latina, in 8°. Pariſiis *S.* 2.

† Biblia Lat. Oſiandri, 8°. Stutgardiæ.

† Biblia German. Lutheri, in folio, Luneburgi *M.* 4.
* Eadem, 4°. Witteberga, Sleſvici *G.* 5.

† Biblia Belgica, in folio & in 8°. Amſtelodami *O.* 1. *O.* 6.

† Pſalterium Gallicum de Saci, in 12. Pariſiis *S.* 2.

† Nov. Teſtam. Latinum, in 16. Lugduni *S.* 2.
* Nov. Teſtam. Germ. Lutheri, in 8°. Haganoæ *C.* 9.

M. DC. LXV.

† Biblia Græca, 3. vol. in 12. Cantabrigiæ *I.* 1.

† Biblia Latina, 3. vol. in 12. Pariſ. *C.* 1.

† Biblia Gallica, in 4°. Genevæ *C.* 7. *S.* 4.

† Biblia Gall. Genevenſia, in 12. Leidæ.

† Biblia German. Lutheri, in fol. Witteb. Baſileæ *B.* 23. *S.* 2.
* Pentateuchus Hebraicus, in 8°. Amſtelod. *S.* 15.

Geneſis Lat. ex Hebræo, in 8°. Upſaliæ.
* Job German. Olearii, 4°. Lipſiæ *L.* 7.

† Pſalterium Gallicum, in 12. Pariſiis, *bis O.* 1.
* Canticum Canticorum Lat. Coccejī, in 4°. Leidæ.
* Cantica Bibl. Danicè, in 8°. *ſine loco B.* 6.

† Nov. Teſtam. Græcum, in 12. Cantabrig. *R.* 1.
* Nov. Teſtam. Italicum Diodati, in 8°. Harlemii *S.* 13.

† Nov. Teſtam. Belgic. in 16. Amſtelodami *O.* 1.

† Evang. Gothica & Saxon. in 4°. Dordrechti *R.* 1.

M. DC. LXVI.

† Biblia Armena, in 4°. Amſtelod. *R.* 1.

† Biblia Latina, in 4°. Pariſiis, Vitré *R.* 1.

† Biblia Latina, 8. vol. in 12. Coloniæ.
* Biblia German. in 4°. Moguntiæ *L.* 7.
Biblia German. Piſcatoris, in 4°. Herbornæ *E.* 1.
* Biblia Anglica, in 4°. Cantabrig. *H.* 1.
* Prophetæ & Chetuvim Germ. in fol. Lublini *S.* 15.
* Libri 8. priores German. Sauberti, in 4°. Helmſtad. 1666.
† Pſalterium Hebræum, in 12. Amſtelodami *O.* 1.
† Pſalterium Hebræo-Latinum, in 12. Ibidem *R.* 2.
* Pſalterium Hebræo-Belgicum, in 12. Ibidem.
* Pſalterium Armenum, in 4°. Amſtelodami *B.* 6.
† Pſalter. Lat. ex Hebr. Janvier, in 4°. Pariſiis *O.* 1.
† Pſalter. Gallicum de Marolles, in 12. Pariſiis *O.* 1.
† Pſalterium Gallicum de Saci, in 12. Pariſiis *R.* 1.
* Eccleſiaſticus Græcè, in 4°. Halæ.
Novum Teſtament. Gall. Lovan. in 24. Pariſiis.
† Nov. Teſtam. Gall. Amelotte, in 8°. Pariſiis *O.* 1.
† Nov. Teſtam. Gall. in 4°. Genevæ *V.* 1. in 12. Niorti.
† Nov. Teſtam. Turcicum, in 4°. Oxonii *R.* 1. *O.* 1.
† Epiſtolæ Novi Teſtam. Gall. in 12. Amſtelod. *O.* 1.

M. DC. LXVII.

† Biblia Hebraica Athiæ, in 8°. Amſtelodami *O.* 1.
† Biblia Latina de Eſcobar, in folio, Lugduni *O.* 1.
† Biblia Gallica Lovanienſia, in fol. Pariſiis *F.* 1.
† Biblia Gallica Lovanienſia, in 4°. Rothomagi *M.* 16.
* Biblia Germanica Lutheri, in folio, Baſileæ *S.* 13.
* Biblia Helvetica, in folio & in 4°. Tiguri *T.* 4.
† Nov. Teſtam. Montenſe, *quater*, in 12. Montibus, Lugduni *S.* 2.
† Epiſt. Apoſt. Gallicè Diodati, in 12. Amſtelod. *O.* 1.

M. DC. LXVIII.

† Biblia German. in fol. Francof. *B.* 4.
† Biblia Anglica, 4°. Cantabr. *H.* 1. *C.* 25.
* Biblia Anglica, in folio, in 12. & in 24. Londini *E.* 1.
† Nov. Teſtam. Armenum, in 8°. Amſtelod. *R.* 1. *O.* 1.
† Nov. Teſtam. Montenſe, in 4°. in 12. in 16. & in 24. Montibus *S.* 2.
† Nov. Teſtam. Gall. Amelotte, 2. vol. in 12. Pariſiis *O.* 1.
† Nov. Teſtam. Gall. Godeau, 2. vol. in 8°. Ibidem *O.* 1.
† Novum Teſtam. Gall. Genev. in 16. Charentonii *P.* 2.
* Nov. Teſtam. Malaicum, in 4°. Amſtelod. *M.* 15.
† IV. Evangelia Hebr. in folio, Romæ *R.* 1.

M. DC. LXIX.

† Biblia Latina, in folio & in 4°. Lugduni *A.* 1. *M.* 7.
† Biblia Gall. Genevenſia, 2. vol. in fol. Amſtelod. *R.* 1.
B * Biblia Anglica, in 4°. Cantabrig. *K.* 2.
* Biblia Anglica, in 8°. & in 12. Londini *K.* 2.
* Nov. Teſtam. Gr. Lat. Eraſmi, in 4°. Gieſſæ *H.* 3.
Nov. Teſtam. Montenſe, in 12. Lugduni *W.* 2.
† Nov. Teſtam. Genev. in 12. Charentonii *O.* 1.
Nov. Teſt. Genevenſe, in 8°. Leidæ *E.* 1.
Nov. Teſt. Germ. Lutheri, in 12. Amſtelod. *E.* 1.
C † Nov. Teſt. Belgicum, in 12. Sylvæ Ducis.
* Epiſtolæ & Evangelia Lapponicè, in 8°. Holmiæ.

M. DC. LXX.

* Biblia Hebraica, in 4°. Cracoviæ *W.* 9.
* Biblia Armena, in folio, Amſtelodami *L.* 3.
† Biblia Latina, 5. vol. in 24. Coloniæ *A.* 1.
† Biblia Gallica Genevenſia, in 8°. Amſtelod. *A.* 1.
D Biblia Germanica Ulembergii, in folio, Coloniæ *L.* 7.
* Biblia German. Vinarienſia, in fol. Noriмb. *G.* 5.
* Biblia Germanica Lutheri, in 4°. Luneburgi *M.* 8.
* Biblia Germanica Athiæ, in folio, Amſtelod. *K.* 3.
† Biblia Danica, in 8°. Hafniæ *V.* 1.
† Biblia Anglica, 4°. Cantabrig. *C.* 25.
* † Pentateuchus Hebr. *bis* in 12. Amſtelodami *T.* 9. Pragæ *V.* 15.
* Pſalmi 113. verſus III. Polygl. 4°. Witteb.
E Nov. Teſt. Latinum, in 24. Amſtelod. *W.* 2.
† Nov. Teſt. Montenſe, in 8°. Montibus *O.* 1.
* Nov. Teſt. Helveticum, in 12. Tiguri *O.* 6.
* Evang. Matth. & Marci, Sorab. in 8°. Budiſſinæ *F.* 5.
* Evang. Joan. Lat. ex Græco, in 4°. Leidæ.

M. DC. LXXI.

† Biblia Arabica Latina, 3. vol. in folio, Romæ *R*. 1.
† Biblia Gallica de Marolles, in fol. Pariſiis *R*. 1.
† Biblia Germanica Lutheri, in fol. *ſine loco G*. 4. Ulmæ *O*. 6.
† Pentateuchus Hebraicus, in 8°. Venetiis *O*. 1.
* Pentateuchus Hebr. Chald. 4°. Amſtelod. *S*. 5.
† Pſalterium Hebr. Jac. Judæ, in 8°. Amſtelod. *B*. 3.
† Pſalterium Gallic. de Saci, in 12. Pariſiis *A*. 4.
* Nov. Teſtam. Gr. Lat. Bezæ, in 8°. Tiguri *C*. 9.
* Nov. Teſtam. Gallicum Daillé, in 12. Pariſiis.
† Nov. Teſt. Anglicum, in 8°. Londini *B*. 2.
† IV. Evang. Goth. Iſland. Lat. in 4°. Holmiæ *A*. 1.

M. DC. LXXII.

* Biblia Germ. Lutheri, in fol. Luneb. Francof. *G*. 5.
* Biblia Anglica, in fol. Londini *H*. 1.
* Biblia Suecica, in 4°. Holmiæ *B*. 15.
† Pſalterium Armenum, in 24. Amſtelodami *O*. 1.
* Pſalmi Cambricè in 8°. Londini.
* Proverbia Gallica de Saci, in 12. Bruxellis *L*. 7.
† Nov. Teſtam. Græcum, in 12. Lond. *F*. 7.
† Nov. Teſtam. Gall. Godeau, in 12. Pariſiis *O*. 1.
† Nov. Teſt. Gall. Genev. in 12. Charentonii.
* Nov. Teſt. Cambricum, in 8°. Londini.
† IV. Evangelia Gallicè, in 12. Pariſiis *O*. 1.
† Paſſio J.C. Syriacè, in 16. Pariſ. *O*. 1.
* Pericopæ Evang. Carniolanæ, in 8°. Græcii.
† Epiſtolæ S. Joannis Arabicè, in 16. Pariſiis *R*. 1.

M. DC. LXXIII.

* Biblia Latina Junii, in 8°. Tiguri *O*. 6.
† Biblia German. Lutheri, in 12. Amſtelodami *O*. 1.
* Biblia Belgica, fol. Hagæ Comitis *B*. 3.
* Biblia Anglica, in 4°. & in 8°. Cantabrigiæ *H*. 1. *C*. 25.
* Biblia Anglica, in 12. Londini *W*. 2.
† Pſalt. Prov. Lat. Cocceii, in folio, Amſtelod. *R*. 1.
† Pſalterium Armenum, in 8°. Maſſiliæ *O*. 1.
† Pſalterium Gall. de Saci, in 12. Pariſiis *A*. 1.
A † Prophetæ omnes Lat. ex Hebr. in fol. Leidæ *O*. 1.
* Abdias Tetraglottus, in 4°. Bremæ.
† Nov. Teſtam. Gr. Lat. Eraſmi, in 4°. Francof. *B. Soubiziana*.
† Pſalterium Teſtamentum Gr. Lat. 2. vol. in 12. Lugduni.
† Novum Teſtam. Gr. Lat. Gall. in 8°. Montibus *O*. 1.
Nov. Teſtam. Gall. Amelotte, in 12. Pariſiis.
† Nov. Teſtam. Montenſe, in 12. Montibus *S*. 2.
B † Evang. Joannis & Epiſt. Nov. Teſtam. in fol. Amſtelod. *R*. 1.

M. DC. LXXIV.

† Biblia Larina, in 8° Lugduni *A*. 2.
* Biblia Germanica Judæorum, in 4°. Pragæ *S*. 15.
* Biblia Suecica, in 8°. Holmiæ *B*. 15.
* Biblia Anglica, in folio, Cantabrigiæ *S*. 9.
* Pſalt. Germ. Lutheri, in 12. Baſileæ.
* Daniel Germ. Pragæ *S*. 15.
* Nov. Teſtam. Gr. in 12. Londini *bis*, C *H*. 1. *A*. 6.
* Nov. Teſtam. Gr. Lat. Eraſmi, in 12. Francofurti *C*. 9.
† Nov. Teſtam. Latinum, in 16. Pariſiis *A*. 1.
† Nov. Teſtam. Latinum, 2. vol. in 8°. Lovanii.
† Nov. Teſtam. Montenſe, 2. vol. in 24. Montibus *S*. 2.
† Nov. Teſtam. Genev. in 4°. Charentonii *O*. 1.
* Nov. Teſtam. Helveticum, in 12. Tiguri *O*. 6.
D † Pauli Epiſt. Gr. Lat. in 12. Lugduni.

M. DC. LXXV.

† Bibl. Gal. Genev. 4°. Charentonii *A*. 1.
Biblia Gallica Genevenſia, in 12. Leidæ.
† Biblia Belgica, in 8°. Dordraci *R*. 1.
* Biblia Anglica, in 4°. Oxonii *H*. 1.
* Pſalt. Hebr. Lat. in 12. Baſileæ *W*. 2.
† Nov. Teſtam. Græcum, in 8°. Oxonii *O*. 1.
† Idem Curcellæi, 8°. Amſtelod. *O*. 1.
† Idem, in 12. Ultrajecti *S*. 17.
† Nov. Teſtam. Montenſe, 2. vol. in 8°. E Pariſiis *O*. 1.
† Idem Lat. Gall. in 12. Lugduni *S*. 2.
† Idem Gall. in 8°. Bruxellis.
† Idem Gall. 2. vol. in 24. Gratianopoli *O*. 1.
† Nov. Teſtam. Gall. Genevenſe, in 8°. Niorti *L*. 1.

M. DC. LXXVI.

* Biblia Latina, in 8°. Lugduni *I*. 6.
† Biblia Anglica, in 8°. Londini *B*. 2. in 4°. Cantabr. *O*. 6.
* Pentat. Hebr. in 12. Pragæ.

† Pſalterium Latinum, in 12. Pariſiis *O.* 1. A
† Oſeas Hebr. Lat in 4°. Groningæ *O.* 1.
† Nov. Teſtam. Montenſe, 2. vol. in 8°. Pariſiis.
† Idem Lat. Gall. in 12. Montibus *S.* 2.
* Nov. Teſtam. Helveticum, in 12. Tiguri *O.* 6.
* Oratio Domin. Sinica, in 12. Berolini *Lipſ. B. Senat.*
* Epiſt. ad Hebræos Ebr. 4°. Lipſiæ *C.* 9.

M. DC. LXXVII.

† Biblia Hebr. Clodii, in 8°. Francof. ad M. *D.* 1.
* Biblia Germanica Lutheri, in 4°. Luneburgi *G.* 5.
* Biblia Belgica, in 4°. & in 8°. Amſtelod. *B.* 4. in 8°. Dordraci *O.* 6.
* Biblia Anglica, in 4°. Londini *F.* 8. Edimb. *S.* 5.
* Biblia Wallica, in 8°. Londini *W.* 8.
† Pſalterium Armenum, in 24. Amſtelodami *O.* 1.
* Nov. Teſtam. Græcum, in 12. Tiguri *T.* 4.
Nov. Teſtam. Latinum, in 24. Amſtelod. *W.* 2.
* Nov. Teſtam. Gall. Amelotte, in 12. C Pariſiis *F.* 4.
* Nov. Teſtam. Gall. Montenſe, in 4°. & in 12. Montibus *S.* 4.
† Nov. Teſt. Gall. Genev. in 18. Amſtelodami *P.* 2.
Novum Teſtam. Gall. German. in 8°. Francofurti.
* Nov. Teſtam. Belgicum, in 8°. Amſtelod. *S.* 17.
* Nov. Teſtam. Anglicum, in 8°. Londini *S.* 14.
* Nov. Teſtam. Croaticum, 2. vol. in 8°. Tubingæ.
† Evangelia 4. Malaicè, in 4°. Oxonii *R.* 1.
* Epiſt. S. Joh. Syr. in 4°. Cizæ *B.* 23.

M. DC. LXXVIII.

* Biblia Hebraica, Venetiis *W.* 9.
† Bibliorum Gallicorum ſpecimina, in 4°. Pariſiis.
† Biblia Gallica Genevenſia, in folio, Genevæ *N.* 5.
† Biblia Gall. Genevenſia, in 12. Amſtelodami *C.* 2.
* Biblia Germanica Lutheri, in fol. Lipſiæ *O.* 6.
* Biblia Germanica Lutheri, in fol. Baſileæ *O.* 6.
Biblia Belgica, in 12. Groningæ *W.* 2.
Biblia Anglica, Cantabrigiæ.
† Pſalterium Gr. Lat. in 12. Oxonii *R.* 1.
† Pſalmi 7. Pœnitent. Syr. Latin. in 4°. Lipſiæ *O.* 1.
† Canticum Cant. Lat. Schudt, in 4°. Lipſiæ *R.* 1.
* Abdias Hebr. Chald. in 12. Jenæ *C.* 9.
† Nov. Teſtam. Græcum, in 24. Amſtelodami.
† Nov. Teſtam. Gall. Lovan. in 24. Pariſiis.
Nov. Teſtamentum Gall. Amelotte, in 24. Ibidem.

M. DC. LXXIX.

* Biblia Rhætica, in folio, Schvolæ *T.* 4.
* Biblia Germanica Lutheri, in 8°. Genevæ *O.* 6.
† * Eadem, in folio, Luneburgi, Marpurgi *W.* 2.
B * Eadem, in 4°. Altemburgi, in 8°. Francofurti *S.* 13.
* Biblia Germanica Judæorum, in fol. in 4°. Amſtelod. *S.* 14. *S.* 15.
† Pſalterium Gallicum de Saci, in 12. Pariſiis *O.* 3.
† Nov. Teſtam. Lat. in 12. Lovan. *N.* 1. in 24. Coloniæ *A.* 1.
* Nov. Teſtam. Lat. Bezæ, in 8°. Oxonii *F.* 2.
† Nov. Teſtam. Montenſe, in 16. Montibus *S.* 2.
* Nov. Teſtam. Anglicum, in 8°. Oxonii *B.* 23.
† IV. Evangelia Gallicè, in 12. Pariſiis *O.* 1.

M. DC. LXXX.

† Biblia Latina, in 4°. Lugduni *W.* 1.
† Biblia Latina, 6. vol. in 12. Lugduni *A.* 1.
† Biblia Latina Junii, in 12. Londini.
Biblia Germanica Lutheri, in 4°. Rudolſtadii.
* Biblia Anglica, in folio, Londini *H.* 1.
* Pentat. Hebr. & Chald. in 4°. Amſtelodami.
D * Pſalterium Hebr. Lat. in 12. Trajecti *F.* 7.
† Pſalterium Gallicum de Saci, in 8°. Pariſiis.
† Abdias Armen. Lat. in 4°. Lipſiæ *R.* 1.
† Nov. Teſtam. Lat. in 12. Lugduni *O.* 1.
† Nov. Teſtam. Gallicum, in 8°. Genevæ *O.* 1.
Nov. Teſtam. German. Lutheri, in 8°. Wittebergæ.
* Nov. Teſt. Belgicum, in 8°. Embricæ.
* Nov. Teſtam. Belgicum Harſoeker, E in 12. Amſtelod. *G.* 5.
Nov. Teſtam. Belgicum, in 4°. Amſtelod. *S.* 18.
* Oratio Dominica ferè C. linguis, in 4°. Berolini.

M. DC. LXXXI.

† Biblia Latina, 3. vol. in folio, Gratianopoli *B.* 1.
† Biblia Gallica Lovanienſia, in 4°. Rothomagi *L.* 1.
* Biblia Germ. Lutheri, 8°. Bremæ *S.* 13.

* Nov. Teſtam. Lat. Caſtalionis, in 8°. Amſtelod. *C.* 9.
† Nov. Teſtam. Lat. Gall. 2. vol. in 12. Montibus *O.* 1.
† Nov. Teſtam. Gall. Amelotte, 2. vol. in 12. Pariſiis
† Nov. Teſtam. Gall. Montenſe, in 12. Lugduni.
* Nov. Teſtam. Luſitanicum, in 4°. Amſtelod. *F.* 10.
† Nov. Teſtam. Hibernicum, in 4°. Londini *O.* 1.

M. DC. LXXXII.

† Biblia Latina, in 8°. Coloniæ *R.* 2.
* Biblia Germ. Lutheri, in folio, Witteb. *C.* 8 in 8°. Luneb.
* Eadem, in 8°. Bremæ *C.* 9. fol. Baſileæ.
*† Biblia Anglica, in folio, in 4°. & in 8°. Oxonii *H.* 1. *G.* 4.
† Vet. & Nov. Teſtam. excerpta Syr. Lat. in 4°. Cizæ *R.* 1.
† Pentateuchi Samarit. excerpta, in 4°. Cizæ *R.* 1.
† Pſalmi Hebr. in 12. Amſtelod. *V.* 15.
* Pſalt. Helveticum, in 12. Tiguri *B.* 23.
* Eccleſiaſticus Græcè, in 8°. Lipſiæ *F.* 7.
* Nov. Teſtam. Caſtalionis, in 12. Londini *W.* 7.
* Nov. Teſtam Montenſe, in 4°. Pariſiis *O.* 1.
* Nov. Teſtam. Germanicè Lutheri, in 8°. Wittebergæ *C.* 9.
† Excerpta Nov. Teſtam. Syriaci, in 4°. Cizæ *O.* 1.

M. DC. LXXXIII.

† Biblia Græca, in 8°. Amſtelod. *S.* 2.
† Biblia Gallica Lovanienſia, in folio, Pariſiis *H.* 1.
* Biblia German. Lutheri, in 4°. Jenæ in 8°. Norimb.
* Biblia Helvetica, in 8°. Tiguri *O.* 6.
† Biblia Belgica, in 8°. Amſtelod. *O.* 6.
†* Biblia Anglica, in folio & in 8°. Londini *H.* 1.
* Biblia Anglica, in 4°. Cantabrig. *H.* 1.
†* Pentateuchus Hebraicus, in 24. Amſtelod. *B.* 22.
* Libri Chronic. Chald. Lat. in 4°. Auguſtæ *R.* 1.
† Pſalterium Hebraico-Belgicum, in 12. Trajecti.
† Pſalterium Latinum Joſ. Cari, in 8°. Romæ *O.* 1.
† Canticum Cant. Hebr. & Chald. in 8°. Amſtelod. *W.* 9.
* Jonas Hebr. Chald. in 8°. Lipſiæ *S.* 14.
* Nov. Teſtam. Germanicum, in 8°. Luneb. *C.* 9.

M. DC. LXXXIV.

† Biblia Latina, in fol. Lugduni *O.* 1.
† Biblia Germanica Ulembergii, in 8°. Coloniæ *L.* 1.
* Biblia Germ. Lutheri, in fol. Schleuſingæ *M.* 8.
† Eadem, 3. vol. in 8°. Norimb. *R.* 2.
* Biblia German. Piſcatoris, in folio, Francof. *O.* 6. Bernæ *B.* 21.
* Eadem, 3. vol 8°. Norib. in 8°. Duiſburgi *S.* 13.
* Biblia Belgica, in 4°. Amſtelod. *B.* 7.
* Biblia Suecica, in 8°. Holmiæ *B.* 15.
* Biblia Anglica, in folio, Oxonii *H.* 1. in 12. Londini.
* Pentat. Hebraicus, 4°. Soliſbaci *V.* 15.
* Pſalt. Gallicum de Saci, in 8° Pariſ.
* Pſalterium Belgicum Amſtelod. *W.* 7.
* Nov. Teſt. Syriac in 8°. Soliſbaci *V.* 15.
† Nov. Teſt. Lat. Gall. 2. vol. in 12. Montibus *R.* 1.
† N. Teſt. Gall. Genev 12. Amſtel. *C.* 7.
† Nov. Teſtam. Gall. Angl. Belg. in 8°. Ibidem.
* Nov. Teſt. Helveticum, Baſileæ *O.* 6.
† Evang. quatuor Goth. & Saxon. in 4°. Amſtelod. *O.* 1.

M. DC. LXXXV.

* Biblia Gall. Genevenſia, in 4°. Genevæ *B.* 7.
† Vet. Teſtam. Hibernicè, in 4°. Londini *R.* 1.
Biblia Finnonica, in 4°. Aboæ.
† Biblia Virginiana, in 4°. *D.* 1.
† Pſalterium Hebraicum, in 12. Cantabrigiæ *N.* 1.
† Pſalterium Græcum, 4°. Romæ *R.* 1.
† Pſalterium German. Reiſneri, in 8°. Veſaliæ *O.* 6.
† Threni Hebraicè, in 12. Cantabrigiæ *N.* 1.
† Capita Danielis Hebr. in 4°. Leidæ *O.* 1.
* Nov. Teſt. Anglicum, in 4°. Londini *W.* 8.
* Nov. Teſt. Lithuanicum, in 4°. Rigæ *C.* 5.

M. DC. LXXXVI.

† Biblia Latina, in 8°. Lugduni
* Biblia German. in fol. & in 4°. Francofurti *W.* 2. fol. Luneb. *F.* 7.
* Biblia German. Lutheri, in 12. Amſtelodami *O.* 6.
* Biblia Hungarica, in 8°. Herbornæ *F.* 10. Amſtel. *O.* 6.
† Prophetæ priores Hebr. in fol. Lipſiæ *R.* 1.
† Pſalt. Gallicum, in 12. Pariſiis *R.* 1.
† Pſalterium Gallicum Macé, in 8°. Pariſiis *R.* 1.
† Pſalterium Gallicum Cocquelin in 8°. & in 12. Ibid. *R.* 1.
* Nov. Teſt. Lat. Bezæ, in 4°. & in 24. Cantabrigiæ *W.* 8.
† Novum Teſtam. Gallicum Amelotte, in 12. Pariſiis *O.* 4.

† Nov. Teſt. Germanicum, in 12. Amſtelod. *N.* 1. A

M. DC. LXXXVII.

* Biblia Græca, in folio, Venetiis *A.* 11.
* Biblia Gallica Genevenſia, in 4°. Amſtelod. *B.* 4.
* Biblia Germ. Judæorum, in fol. Amſtelod. *B.* 6.
* Biblia Anglica, in 12. Londini *S.* 13.
† Geneſis Lat. Gall. 4. vol. in 12. Pariſiis *R.* 1.
† Pſalterium Gall. de Choiſi, in 4°. Pariſiis *C.* 1.
† Canticum Cant. Gall. Guyon, in 8°. Lugduni *O.* 1. B
* Nov. Teſtam. Lat. Bezæ, in 8°. Londini *S.* 14.
* Nov. Teſtam. Gall. Lovanienſe, in 4°. & in 8°. Burdigalæ.
* Nov. Teſtam. Gall. Amelotte, in 16. Rothom.
† Nov. Teſtam. Gall. 3. vol. in 12. Pariſiis *R.* 1.
† Nov. Teſt. Germ. Ulembergii in 12. Soliſbaci *B.* 23.

M. DC. LXXXVIII.

Biblia Gall. Genev. in folio, Genev. *O.* 6.
* Biblia Germ. Lutheri, in fol. Ulmis.
* Biblia Belgica, in 8°. *abſque loco.*
* Biblia Suecica *bis* in 8°. Amſtel. Holmiæ *B.* 15.
* Biblia Anglica, 4. vol. in folio, Londini *A.* 11.
Pent. & 5. Meghilloth in 16. Amſtelod, *O.* 6.
† Pſalterium Hebr. Lat. in 12. Ultrajecti *R.* 2.
* Pſalterium Hebr. Angl. in 12. Amſtelodami *W.* 2.
† Nov. Teſtam. Græcum, in 18. Amſtelodami.
† Nov. Teſtam. Gall. Amelotte, in 4°. & in 24. Pariſiis *O.* 1.
* Nov. Teſt. Gall. Montenſe in 12. Montibus *S.* 13.
* Nov. Teſt. Helveticum, in 12. Tiguri *O.* 6.

M. DC. LXXXIX.

* Biblia Anglica, in 4°. Londini *H.* 1.
† Biblia Anglica, in fol. Londini *M.* 1.
* Biblia Wallica, in 8°. Londini *F.* 10.
* Biblia Eſthonica, in 4°. Rigæ *B.* 6.
* Biblia Indica, in 8°. Londini.
* Job Hebr. Lat. in 8°. Tiguri *A.* 11.
† Pſalterium Gallicum ex Hebr. in 8°. Trevoltii *O.* 1.
† Canticum Cant. Gall. Aurat, in 8°. Lugduni *R.* 1.
† Nov. Teſtamentum Gall. Lovan. in 12. Pariſiis *R.* 1.
† Nov. Teſtam. Montenſe, 4. vol. in 8°. Pariſiis *R.* 1.
† Apocalypſis Gall. Boſſuet, in 8°. Pariſiis *R.* 1.

M. DC. XC.

† Biblia Gallica Lovan. 5. vol. in 12. Pariſiis *R.* 1.
* Biblia Germ. Lutheri, in 8°. Norimb. Hamburgi *W.* 2. *A.* 6.
* Eadem, in 8°. Stadæ M. in 8°. & in 4°. Caſſellis *D.* 6.
* Biblia Belgica, in fol. Antuerpiæ.
† Biblia Danica, 4. vol. in 8°. Hafniæ *B.* 7.
* Biblia Anglica, in 8°. Londini *O.* 6.
† Biblia Hibernica, in 8°. Londini *O.* 1.
† Biblia Wallica, in folio, Oxonii *W.* 8:
† Pſalmi X. Hebr. Lat. in fol. Amſtelodami *R.* 2.
† Canticum Canticorum Gallicè, in 8°. Pariſiis *O.* 1.
† Nov. Teſtam. Genev. in 12. Amſtelodami *B.* 22.
* Nov. Teſtam. Germ. in 12. Luneburgi *C.* 9.
* Nov. Teſtam. Helveticum, in 12. Tiguri *O.* 6.
C * Nov. Teſtam. Belgicum, in 8°. Embricæ *F.* 11.

M. DC. XCI

† Biblia Latina, in 4°. Pariſiis *A.* 1. in 8°. Lugduni *S.* 2.
* Biblia Gall. Genevenſia, in 4°. Genev.
* Biblia Germanica Ulembergii, in folio, Coloniæ *V.* 6.
* Biblia German. Lutheri, in 4°. Schluſingæ.
Biblia German. Vinarienſia, in fol. Norimb. *D.* 6.
* Biblia Helvetica, in fol. Tiguri *O.* 6.
D * Libri Græci, in 8°. Lipſiæ *C.* 9.
* Pſalt. Hebr. Lat. in 12. Baſileæ *F.* 7.
† Pſalterium Latinum Boſſuet, in 8°. Lugduni *R.* 1.
† Pſalterium Latinum du Pin, in 8°. Pariſiis *R.* 1.
† Pſalterium Gallicum ejuſdem, in 12. Ibidem *R.* 1.
* Libri Græci, in 8°. Lipſiæ.
† Eccleſiaſtes Hebr. Lat. in 4°. Argentorati *R.* 1.
* Nov. Teſtam. Græcum, in 12. Lipſiæ
E *C.* 9.
Nov. Teſtam. Gallicum, in 8°. Genevæ *W.* 2.
* Nov. Teſtam. Germanicum, in 12. Lipſiæ *C.* 9.
Novum Teſtam. German. in 12. Luneburgi *D.* 6.

M. DC. XCII.

† Biblia Hebr. Jo. H. Maii, in 8°. Francofurti *D.* 1.
* Biblia German. Ulembergii, in folio & in 8°. Colon. *D.* 6. *C.* 9.

* Biblia

* Biblia German. Lutheri, in 8°. & in 24. Luneburgi.
† Eadem, in folio, Lipſiæ, Marpurgi.
* Biblia Belgica, in 8°. Dordraci *O.* 6.
* Jonas Trilinguis, in 8°. Trajecti ad Rh. *W.* 9.
* Nov. Teſtam. Græcum, in 8°. Francofurti *F.* 7.
† Nov. Teſtam. Gall. Amelotte, in 24. Pariſiis.
† Nov. Teſtam. Gall. Queſnel, 4. vol. in 8°. Pariſiis.

M. DC. XCIII.

* Biblia Latina, in fol. Bambergæ *B.* 6.
* Biblia Gallica, in folio, Genevæ *W.* 2.
* Biblia German. in folio, Norib. *D.* 6. Francof. *F.* 7.
* Pentat. Hebr. & Chald. in 4°. Dyrenfurti *V.* 15.
* Pentat. Hebr. in 24. Pragæ *V.* 15.
† Libri Sapientiales, Lat. in 8°. Lugduni *R.* 1.
Nov. Teſtam. Gr. Lat. in 4°. & in 12. Francofurti *D.* 6.
Nov. Teſtam. Gr. Germ. in 12. Luneburgi *D.* 6.
† Nov. Teſtam. Gall. Queſnel, 4. vol. in 8°. Pariſiis *O.* 1.
Evang. Matthæi Gr. Belg. in 4°. Amſtelod. *O.* 6.
* Epiſt. ad Rom. Galat. Sorab. in 8°. Budiſſ. *F.* 5.
† Apocalypſis Syr. Lat. Amſtelod. *R.* 1.

M. DC. XCIV.

† Biblia Hebr. Eiſenmegeri, in 12. Francof. *G.* 4. *F.* 7.
* Biblia Germanica Lutheri, in fol. Marpurgi *M.* 8.
* Eadem, in folio, Schleuſingæ, Lipſiæ *M.* 8.
* Biblia Anglica, in 12. Londini.
* Pentat. Hebr. in 8°. Dyrenfurti *V.* 15.
* Libri Græci Vet. Teſtam. Gr. Lat. in 8°. Francof. *F.* 10.
* Nov. Teſtam. Syriacum, in 8°. Hamburgi *F.* 7.
* Nov. Teſtam. Montenſe, 2. vol. in 12. Montibus.
† Nov. Teſtam. Lat. cum conſid. Queſnelii, 8. vol. in 16. Lovanii.
* Novum Teſtam. Germanicum, in 12. Lipſiæ *C.* 9.

M. DC. XCV.

* Biblia German. Lutheri, in 4°. Schleuſingæ.
* Biblia Anglica, in 12. Londini *W.* 8.
* Pentat. Hiſpan. Serrani, in 4°. Amſtel.
* Geneſis capita 4. Hebr. Lat. 8°. Francof. *A.* 11.
* Pſalterium Hebraicum, in 4°. Amſtelod. *S.* 15.
† Nov. Teſtam. Latinum, in 12. Pariſiis.
A † Nov. Teſtam. Lat. Huré, 2. vol. in 12. Rothomagi *R.* 1.
* Nov. Teſtam. Lat. Caſtalionis, in 8°. Francof. *F.* 7. *D.* 6.
Nov. Teſtam. Belgicum, in 12. Amſtelodami *S.* 18.
† Evangelium Matthæi Latinum, in 12. Pariſiis *R.* 1.
† Evangelia IV. Venedicè, in 8°. Budiſſinæ *R.* 1.

M. DC. XCVI.

B Biblia Lat. ex Græco, in 12. Amſtelodami *D.* 6.
† Biblia Lat. Seb. Schmidii, in 4°. Argentor. *R.* 1.
† Biblia Gall. de Saci, 25. vol. in 8°. Pariſiis *R.* 1.
† Eadem, 25. vol. in 8°. Lugduni, 32. vol. in 12. Amſtelod.
* Biblia Germanica Lutheri, Franc. & Lipſ. in 8°. Witteb.
* Biblia Belgica, in 8° Dordraci *O.* 6.
† Pentateuchus Lat. J. Clerici, in folio, Amſtelod. *O.* 1.
C * Geneſis capita 4. Æthiop. Lat. in 4°. Francof. *B.* 6.
† Novum Teſtam. Latinum, in 16. Bruxellis *R.* 1.
Nov. Teſt. Lat. Caſtalionis, in 12. Londini *W.* 2.
Nov. Teſt. Gallicum Amelotte, in 12. Pariſiis.
† Nov. Teſtam. Gall. Queſnel, 4. vol. in 8°. Ibid. *O.* 1.
† Nov. Teſt. Gall. Genev. in 4°. Ultrajecti *A.* 11. *R.* 1.
* Novum Teſtam. Germanicum, in 8°. Lipſiæ *C.* 9.
D Nov. Teſtamentum Germ. in 12. Amſtelodami *W.* 2.

M. DC. XCVII.

† Biblia Græca, 2. vol. in 8°. Lipſiæ Goſlariæ *F.* 7.
† Biblia Latina, 6. vol. in 24. Pariſiis, Leonard.
† Biblia Lat. Caſtalionis, in fol. Francofurti *R.* 1.
Biblia Germ. Lutheri, in 8°. Wittebergæ *D.* 6.
E * Eadem, in fol. Francofurti & Lipſiæ *B.* 6.
* Biblia Germ. Vinarienſia, in fol. Norimbergæ *M.* 8.
* Pent. Hebr. & Chald. in 4°. Durenfurti *V.* 15.
† Pſalterium Lat. Joſ. Cari, in 4°. Romæ *A.* 11.
Nov. Teſtam. Græcum, in 8°. Francofurti in 24. Lipſiæ *D.* 6.
† Nov. Teſt. Latinum, in 24. Lovanii.
† Nov. Teſtam. Lat. Gall. 2. vol. in 12. Montibus *R.* 1.

† Nov. Teſtam Gall. Montenſe cum fig. 2. vol. in 12 Ib. *O.* 1.
* Nov Teſt. Gall. & German. in 8°. Francofurti.
* Nov. Teſt Belgicum . in 12. Embricæ.
Nov Teſtam. Belgicum , in 12. Amſteludami *S.* 18.

M. DC. XCVIII.

* Biblia German. Lutheri, in 8°. Stadæ, in fol. & in 4° Francofurti.
† Pſalmi X. Hebr. Lat in fol. Amſtelodami *R.* 1.
† Novum Teſtam. Armenum , in 8°. Amſtelod. *R.* 1.
Nov. Teſt. Polyglotton , in fol. Londini.
† Nov. Teſt. Gr. in 12. Amſt. *R.* 1. *C.* 9.
† Nov. Teſt. Gr Lat. in 12. Amſtel. *R.* 2.
* Nov. Teſt Gr. Belgicum , in 12. Ibid.
† Nov. Teſt. Lat. in fol. Ibid. *O.* 1. in 12. Bruxellis.
† Nov. Teſt. Lat. Bezæ, in 24. Londini.
*† Nov. Teſt. Lat. Clerici, 2. vol. in fol. Amſtelod. *O.* 1.
* Nov. Teſtam. German. in 12. Amſtel. Sleſvici *S.* 13. *D.* 6.
† IV. Evangelia Moſcoviticè , in folio , Moſcuæ.

M. DC. XCIX.

† Biblia Hebr. Jablonski, in 4°. Berolini *D.* 6.
* Biblia Lat. Caſtalionis, in fol. Londini.
Biblia Gallica Genevenſia , in 12. Amſtelodami.
Biblia German. Lutheri , in 8°. Lipſiæ.
* Biblia Danica , in 8°. Hafniæ *N.* 6.
* Biblia Anglica , in 4°. & in 16. Londini *W.* 8.
† Heptateuchus Anglo-Saxon. in 4°. Oxoniæ *R.* 1.
† Canticum Canticor. Gallicè, Guyon , in 12 Coloniæ *O.* 1.
† Novum Teſtamentum Græcum , in 12. Amſtelodami.
† Novum Teſtam. Gallicum Montenſe, in 12. Monribus.
† Nov. Teſtam. Gall. Queſnel , 4. vol. in 8°. Pariſiis.
Nov. Teſtam. Germ. Lutheri , 8°. Stutgardiæ *D.* 6.
Nov. Teſtam. Germ. Lutheri, in 12. Lipſiæ *D.* 6.
* Nov. Teſtam. Helveticum , in 12. Tiguri *O.* 6.

M. DCC.

† Biblia Hebr. David Nunnes Torres, in 12. Amſtelod. *P.* 7.
† Eadem cum comm. 4. vol. in 12. Ibid. *P.* 7.
* Biblia Arabica , in folio.
† Biblia Gallica de Saci, 3. vol. in 4°. Bruxellis *R.* 1.

A * Biblia Germ. Lutheri, 4°. Witteb *D.* 6.
* Eadem , in 4°. Francofurti, in folio , & in 4°. Norimbergæ.
* Biblia Belgica in folio , Dordraci *O.* 6.
† Pentat. Hebr. Chald. in 12. Amſtelod. *P.* 7.
† Pentateuchus Hebraicus , in 12. Amſtelod. *P.* 7.
Geneſis capita 5. Arab. Lat. in 4°. Francof. *D* 6.
* Eſther Græcè , in 4°. Lipſiæ.
† Pſalterium Gall. Loriot , 3 vol. in 12. Pariſiis *R.* 1.
B † Pſalterium Anglicum , in 12. Pariſiis.
* Canticum Cant. Anglicè , 8°. Londini.
Nov. Teſtam. Gr. Lat. Eraſmi , in 8°. Francofurti *F.* 7.
† Nov. Teſtam Gallicum Montenſe, in 12. Bruxellis *R.* 1.
* Nov. Teſtam. German. Rabbin. in 4°. Francofurti *F.* 9.
† Oratio Dominica C. linguis , in 4°. Oxonii *R.* 1.
* Epiſtolæ ad Titum & Philemonem , Syr. & Lat. in 4°. Argentor. *W.* 9.

C M. DCC. I.

† Biblia Lat. Gall. de Saci, 4. vol. in folio, Leodii *R.* 1.
† Biblia Gallica de Saci, 2. vol. in 4°. Pariſiis *R.* 1.
† Eadem , 8. vol. in 12 Bruxellis.
† Eadem , 9. vol. in 12. Antuerpiæ.
Biblia Germ Ulembergii, in folio, Bambergæ *D.* 6. *F.* 7.
* Biblia Germ. Lutheri , in folio , Francof. Lipſiæ *F.* 7.
† Biblia Anglica , 2. vol. in folio , Londini *W.* 8.
D † Pentateuchus Hebr. *bis* in 12. Amſtelod. *P.* 7. *W* 9.
Geneſis Latin. ex Hebr. in 4°. Gieſſæ *D.* 6.
† Pſalterium Æthiopicum , in 4°. Francof. *R.* 1.
† Pſalterium Æthiop. Lat. in 4°. Francof. *R.* 1.
* Pſalterium German. Ulembergii , in 8°. Coloniæ *F.* 7.
† Pſalterium Anglicum , in 8°. Londini.
† Libri Sapientiales Gallicè , in 8°. Pariſiis *R.* 1.
E † Canticum Cantic. Æthiop. 4°. Francof. *R.* 1.
Daniel Lat. ex Hebr. in 4°. Gieſſæ *D.* 6.
* Nov. Teſtam. Græcum , in 24. Amſtelod. *D.* 6. *F.* 7.
* Nov. Teſtam. Gr. in 8°. & in 12. Londini *D.* 6. *F.* 7.
* Nov. Teſtam. Gall. Genevenſe , in 8°. Genevæ.
† Nov. Teſtam. Belgicum , 2. vol. in 12. Antuerpiæ.

Google

* Nov. Teſtam. Lithuanicum, in 4°. Regiomonte *L.* 8. A

M. DCC. II.

* Biblia Hebraica, in 12. Amſtelodami *F.* 7.
† Biblia Lat. Gall. de Saci, 3. vol. in folio, Leodii *O.* 1.
† Eadem, 16. vol. in 12. Pariſiis *R.* 1.
† Biblia Gallica Genev. in folio, Amſtelodami *R.* 1.
* Biblia German. Dietembergeri, in folio, Coloniæ *F.* 11.
* Biblia Germ. Ulembergii, in 8°. Bambergæ. B
* Biblia German. in 12. Halæ, 8°. Witebergæ *D.* 6. in folio, Stadæ.
* Pentat. Hebr. Germ. in 4°. Amſtelodami *O.* 15.
† Geneſis capita 4. Heptagl. in 4°. Francof. *R.* 1.
† Pſalterium Gallicum Lallemant, in 12. Pariſiis *R.* 1.
† Novum Teſtam. Græcum, in 8°. & in 24. Lipſiæ *R.* 1.
* Nov. Teſtam. Græco-Germ. Lutheri, in 12. Luneb. *F.* 10. C
* Nov. Teſtam. Gall. Amelotte, in 24. Pariſiis.
† Nov. Teſt. Gall. Queſnel, 4. vol. in 12. Leodii.
† Nov. Teſt. Gall. Simon, 4. vol. in 8°. Trevoltii *R.* 1.
† Nov. Teſtam. Italicum, in 12. Lipſiæ *O.* 1.
† Nov. Teſtam. Germ. Lutheri, in 8°. Luneburgi *F.* 10.
† Nov. Teſtam. Belgicum, 2. vol. in 12. Antuerpiæ.
* Nov. Teſtam. Ruſſicum, in 8°. Moſcuæ *L.* 8. D

M. DCC. III.

* Biblia Latina Junii, in 8°. Tiguri, Baſileæ *O.* 6. *F.* 7.
† Biblia Gallica de Saci, 8. vol. in 16. Montibus.
* Biblia German. Vinarienſia, in folio, Norimb. *F.* 7.
† Biblia Suecica, in folio, Holmiæ. *Bibliotb. Bignoniana.*
* Specimen verſionis Angl. in 8°. Londini *A.* 11.
* Pentat. Hebr. & Chald. in 4°. Amſtelod. *W.* 9. E
† Pſalterium Hebraicum, in 16. Amſtelod. *P.* 7.
† Pſalt. Lat. Gall. Vignier, in 12. Pariſiis *O.* 1.
* Oſeas Hebr. & Lat. in 4°. Helmſtadii.
* Nov. Teſt. Gr. Jo. Gregorii, in folio, Londini *R.* 1.
† Nov. Teſt. Gr. Pritii, in 12. & in 24. Lipſiæ.
* Nov. Teſtam. Barbaro-Græcum, in 12. Londini *B.* 6.
† Nov. Teſt. Latinum, in 24. Pariſiis, *bis R.* 1.
† Nov. Teſtam. Gall. Amelotte, in 12. Pariſiis *R.* 1.
† Nov. Teſtam. Gall. Simon, 4. vol. in 8°. Rothomagi *O.* 1.
† Nov. Teſtam. Gall. Bouhours, 2. vol. in 12. Pariſiis *R.* 1.
† Nov. Teſtam. Gall. Huré, in 12. & in 24. Pariſiis *R.* 1.
† Nov. Teſtam. Gall. Joan. le Clerc, 2. vol. in 4°. Amſtelod. *O.* 1.
† Nov. Teſtam. Germ. Lutheri, in 8°. Bremæ.
* Nov. Teſtam. German. Trilleri, in 8°. Amſtelodami.
* Nov. Teſtam. German. Reizii, in 8°. Offembaci.
* Evang. & Epiſt. Letticè, Rigæ *N.* 6.
* Oratio Dominica linguis C. in 4°. Berolini.

M. DCC. IV.

† Biblia Gallica de Saci, in folio, Leodii (*Rothomagi.*)
Biblia Germanica Ulembergii, in 8°. Coloniæ.
* Biblia Germanica Lutheri, in fol. Raceburgi, Francof. *D.* 6. *N.* 6.
* Eadem, in 8°. Lipſiæ *O.* 6. Stutgardiæ *F.* 7.
* Biblia Germ. R. Hhaiim, in 4°. Dyrenfurti *V.* 15.
† Biblia Anglica, in 8°. Londini *O.* 6.
* Biblia Hungarica, Gaſp. Caroli, in 4°. Caſſellis.
* Pentat. Hebraicus, in 4°. Dyrenfurti *V.* 15.
* Eccleſiaſtes Lat. Schmidii, in 4°. Argentorati.
† Nov. Teſtam. Græcum, in 24. Pariſiis *R.* 1.
† Nov. Teſtam. Lat. in 24. Bruxellis.
† Nov. Teſtam. Gallic. Queſnel, in 16. Pariſiis.
† Nov. Teſtam. Gall. Bouhours, 2. vol. in 16. Ibid. *P.* 3.
* Nov. Teſtam. German. Lutheri, in 8°. Stutgardiæ.
* † Epiſt. 4. Canon. Lat. ex Syr. in folio, Pariſ. *R.* 2.

M. DCC. V.

† Biblia Hebr. 2. vol. in 8°. Amſtelod. *R.* 1. *O.* 1. in 12. Ibid. *L.* 9.
* Biblia Hebræa, in 4°. Halæ Magdeburgicæ *O.* 6.
† Biblia Lat. 7. vol. in 16. Pariſiis *R.* 1.
* Biblia Latina, in 8°. Viennæ Auſtriæ.
Biblia Gallica Genev. 4°. Genevæ *O.* 6.
* Biblia Germanica Ulembergii, in 8°. Coloniæ *D.* 6.

* Biblia Germ. Lutheri, in folio, Lunebargi, in 4°. & in 8°. Lipſiæ *A*. 11.
* Biblia Anglica, in 12. Londini *W*. 8.
* Pentateuchus Hebr. cum 3. Targum, in 4°. Berolini *A*. 11.
* Pentat. Samaritani excerpta, in 4°. Cizæ *A*. 1.
* Pſalt. Hebr. & Germ. in 8°. Dyrenfurti *V*. 15.

† Pſalt. Lat. Gall. in 8°. Pariſiis *R*. 1.
* Eccleſiaſtes Germanicè, in 8°. Halæ. in 4°. Pragæ *V*. 15.
* Sapientia Salomonis German. in 8°. Halæ *F*. 7.

Prophetæ & Chetuvim Germ. in folio, Lublini *V*. 15.

† Nov. Teſt. Lat. Eraſmi, in fol. Leidæ *R*. 1.

Novum Teſtamentum Gr. German. in 8. Gieſſæ.

† Novum Teſtam. Gall. Queſnel, in 8°. in 12. Pariſiis.
* Nov. Teſt. Gall. Genev. in 8°. Londini.

† Nov. Teſt. German. Lutheri, in 8°. Gieſſæ.
* Nov. Teſtam. Helveticum, in 8°. Tiguri *O*. 6.
* Nov. Teſt. Belgicum, in 8°. Embricæ *T*. 11.

M. DCC. VI.

* Biblia Hebraica, in 4°. Francofurti.

† Biblia Latina du Hamel, in folio, Pariſiis *R*. 1.

Biblia Germ. Lutheri, in 12. Norimb. Lipſiæ, Witteb.
* Biblia Germ. Vinarienſia, in fol. Norimbergæ.
* Biblia Belgica, in 8°. Amſtel. *O*. 6.
* Biblia Anglica, in 12. Londini *W*. 8.
* Pentateuch. Hebr. in 4°. Dyrenfurti *V*. 15.
* Idem Hebr. & Chald. in 4°. Ibidem. *V*. 15.
* Pſalterium Arabicum, in 4°. Alepi.
* † Pſalterium Gallicum Macé, in 12. Pariſiis *R*. 1.

† Pſalterium Gallicum le Noble, in 8°. Pariſiis *R*. 1.
* Eccleſiaſticus Germ. Arnold, in 8°. Halæ *L*. 10.
* Joël Hebraicè, in 8°. Helmſtadii.

† Jonas Æphiopico-Latinus, in 4°. Francofurti.

† Nov. Teſt. Gr. Lat. Eraſmi, in folio. Leidæ.

† Nov. Teſtam. Gall. Montenſe, in 12. Leodii *P*. 3.

† Nov. Teſtam. Gallicum Huré, in 12. & in 24. Pariſiis.
* Nov. Teſt. Gall. Genev. in 8°. Londini.

A * Nov. Teſt. Germ. Reizii, in 8°. Offenbaci *F*. 10.

† Nov. Teſt. Veteri lingua Anglica, in 8°. Londini *R*. 1.

IV. Evangelia Arabicè, in fol. Alepi.

M. DCC. VII.

* Biblia Hebraica Latina Ariæ, in fol. Francofurti *F*. 1.
* Biblia Hebraica, in 4°. Venetiis *R*. 1.
* Biblia Gr. Grabii, in folio & in 8°. Oxonii 1707.

† Biblia Latina, in 4°. Rothomagi.

B † Biblia Gall. Lovanienſia, in 4°. Rothomagi.

† Biblia Gallica de Saci, in 8°. in fol. & in 16. Pariſiis.
* Biblia Gallica Genevenſia, in fol. Amſtelodami.
* Biblia Germanica Lutheri, in 4°. Lipſiæ.
* Biblia Germ. Lutheri, in fol. & in 8°. Luneburgi, in 4°. Francof.
* Biblia Helvetica, in 12. Tiguri *O*. 6.
* Geneſeos capita IV. Æthiop. in 4°. Francof.
* Pſalt. Hebr. in 12. Dyrenfurti. *V*. 15.

C Pſalmi Hebr. & German. in 12. Francofurti *W*. 9
* Tobias Hebraicè Venetiis *V*. 15.

† Nov. Teſt Gr. Millii, in folio, Londini *O*. 1.
* Nov. Teſtam. Gall. de Saci, in 24. Pariſiis.

† Nov. Teſtam. Gall. Amelotte, in 16. Pariſiis *P*. 3.

† Nav. Teſtam. Gall. Genevenſe, in 8°. Bernæ *D*. 6.
* Nov. Teſtam. German. Lutheri, in 8°.

D Bremæ, in 12. Francof.
* Nov. Teſt. Belgicum, in 12. Embricæ *T*. 11.
* Nov. Teſtam. Polonicum, 12. Dreſdæ.

N. DCC. VIII.

Biblia Lat. ex Hebr. Schmidii, in 4°. Argent. *A*. 11.
* Biblia Gallica Genevenſia, in folio, Amſtelodami.
* Biblia German. Lutheri, in folio, Norimb. Lipſiæ, Hamburgi.
* Eadem, in 4°. Argentor. in 8°. Stetini, Halæ.

E * Pentat. Hebr. & Chald. Francof. ad Oderam.

† Libri Hiſtorici Vet. Teſt. Lat. in fol. Amſtelod. *R*. 1.
* Job Germanicè Korthumi, 4°. Lipſiæ.

† Pſalterium Hebr. in 16. Amſtelod.

† Pſalterium Gallicum Lallemant, in 12. Pariſiis.

† Nov. Teſt. Syriacum Caroli Schaaf, in 4°. Leidæ *R*. 1.
* Nov. Teſtam. Græcum, in 12. Tiguri.

* Nov Teſt. Gr. Lat. Bezæ in 12. Ibid. A
* Nov Teſtam. Gallicum Bouhours, in 12. Pariſ.
* Nov. Teſtam. Polonicum, in 12. Bregæ Sileſiorum *V.* 15.

M. DCC. IX.

† Biblia Hebraica Opitii, in 4°. Kiloni *O.* 1.
† Biblia Græca Lamberti Bos, in 4°. Amſtel. *O.* 1.
* Biblia German. Lutheri, in 8°. Sondershuſæ *B.* 23.
† Pſalt. Lat. Gall. de Carrieres, 2. vol. in 12. Remis *O.* 1. B
* Nov. Teſtam. Græcum, in 12. & in 24. Lipſiæ *T.* 11.
* Nov. Teſtam. Belgicum, in 12. Embricæ *T.* 11.

M. DCC. X.

* Biblia Germ. Lutheri, 8° Lipſiæ, Stadæ.
* Biblia Moſcovitica, in 4°. Amſtelod.
* Pentat. Hebræus, in 8°. & in 24. Dyrenfurti *V.* 15.
* Pentat. Hebr. & Chald. in 24. Berolini *V.* 15.
* Pentat. Latinus Jo. Clerici, in folio, Amſtelod. C
* Libellus Ruth Hebr. & Lat. in 8°. Trajecti ad Rh.
* Pſalmi VII. Pœnit. Gall. in 12. Pariſiis *T.* 11.
* Novum Teſtam. Græcum, in 12. Gothæ *T.* 11.
* Nov Teſtam. Barbaro-Græcum, in 12. Halæ Sax. *A.* 11.
† Nov. Teſtam. Gall. Amelotte, in 12. & in 24. Lugduni.
* Nov. Teſtam. Gall. Montenſe, in 8°. Francof. *T.* 11. D
† Nov. Teſtam. Gall. de Carrieres, 4. vol. in 12. Remis *O.* 1.
* Nov. Teſtam. German. Lutheri, in 8°. Javoriæ *V.* 15.

M. DCC. XI.

* Biblia Hebr. Jo. Hern. Maii, in 8°. Jenæ.
* Biblia Hebr. ſine punctis, in 16. Jenæ.
* Pentat. Hebr. & Chald. in 4°. Dyrenfurti *V.* 15.
† Nov. Teſtam. Græcum, in 12. Amſtelod. *R.* 3.
* Nov. Teſtam. German. Lutheri, in 8°. Bremæ. E

M. DCC. XII.

* Biblia quadrilinguia Reineccii, in folio, Lipſiæ *T.* 11.
† Biblia Gallica Calmet, 7. vol. in 4°. Pariſ. *R.* 1. *O.* 1.
† Job Gallicè de Carrieres, in 12. Remis *O.* 1.
† Libri Sapientiales Gall. ejuſdem 2. vol. in 12. Ibid. *O.* 1.
* Evang. Matthæi Octolingue, Moſcuæ *T.* 11
† Biblia Græca Reineccii, in 4°. Lipſiæ *T.* 11.
* Nov. Teſtam. Italicum, 2 vol in 8°. Chriſtian Erangæ *A.* 11.

M. DCC. XIII.

* Biblia quadrilinguia Reineccii, 2. vol. in folio, Lipſiæ *T.* 11.

M. DCC. XIV.

* Geneſis Hebraicè, in 4°. Hamburgi *W.* 9.

M. DCC. XV.

* Biblia Danica, in 8°. Hafniæ.
* Biblia Suecica, in 8°. Holmiæ *W.* 8.
* Targum in Chronica Wilkins, in 4°. Amſtelod. *W.* 8.
* Nov. Teſtam. Malabaricum, 2. vol. in 4°. in Tranguebar.
† Nov. Teſtam. Græcum, 2. vol. in 12. Pariſiis.
* Nov. Teſtam. Græcum, in 12. Londini.
* Oratio Domin. Polyglotta, 4°. Amſtel.
* Acta Apoſt. Græcè, in 8°. Oxonii *W.* 8.

M. DCC. XVI.

* Biblia Hebraica, 4°. Francofurti *O.* 6.
† Biblia Gallica, Aug. Calmet, 23. vol. in 4°. Pariſiis *O.* 1.
† Nov. Teſt. Copticum Wilkins, in 4°. Oxonii *O.* 1.
* Nov. Teſt. & Libri Apocryphi Græcè, in 8°. Gothæ.
† Novum Teſtam. Latinum, 2. vol. in 16. Antuerpiæ.

M. DCC. XVII.

† Biblia Gallica de Saci, 4. vol. in folio, Pariſiis *O.* 1.
† Biblia Gall. Lud. de Carrieres. 22. vol. in 12. Pariſiis *O.* 1.
† Biblia Danica, in 8°. Hafniæ.
† Pſalmorum nova verſio Gallica, in 12. Pariſiis.
† Nov. Teſt. Belgicum, in 12. Antuerp.

M. DCC. XVIII.

† Biblia Danica, in 8°. Hafniæ.
* Biblia Wallica, in 8°. Londini.
* † Biblia Germ Lutheri, 12. Halæ Sax.
* Biblia Rhætica nova, in folio, Coiræ.
† Nov. Teſtam. Gallicum Lenfant, 2. vol. in 4°. Amſtelod.
† Novum Teſtam. Belgicum, 2. vol. in 12. Ultrajecti.

M. DCC. XIX.

* Pentat & Pſalmi Luſitanicè, Tranquebariæ.
† Nov. Teſtam. Gallicum de Saci, in 12. Pariſiis.
† Novi Teſtamenti verſio nova Gallica, in 12. Pariſiis *O.* 1.

M. DCC. XXI.

† Biblia Lat. ex duplici verſione, 2. vol. in folio, Pariſiis.

* Nov.Teſt. Gr. Lat. Bentlei, 1. vol. in folio, Londini 528. A

Pariſiana Bibliothecæ maximâ ſacrorum Bibliorum copiâ ditiſſimæ hæ ſunt: Bibliotheca Colbertina, Collegii Ludovici Magni, Dominicana invico S. Honorati, Mazarinæa, Oratoriana, San-Genoveſiana, Sorbonica, Soubiziana, Telleriana, Victorina, quibus omnibus præſtat Regia. In aliis Europæ partibus iſthoc librorum genere commendantur Bibliotheca Bodleiana, Berolinenſis ſive Brandeburgica, Guelferbytana. &c. ſed has omnes ſuperavit Bibliotheca Adriani Paw. Hollandiæ B *Penſionarii, in cujus Catalogo anno 1654. edito integrorum Bibliorum diverſæ editiones ad minimum trecenta numerantur.*

DELECTUS
PRÆCIPUARUM
SACRÆ SCRIPTURÆ
EDITIONUM C

Octo & quadraginta linguis exaratarum.

§.

Biblia *Æthiopica*. Geneſeos capita 4. Æthiop. Lat. Petræi, in 4°. Leidæ 1660. Francofurti 1696. 1670.

Ruth. Æthiop. Lat. Niſſelii, in 4°. Leidæ 1660.

Pſalmi & Canticum Canticor. Æthiop. Potken, in 4°. Romæ 1513.

Iidem Æthiop. Lat. Ludolfi, in 4°. Francofurti 1701.

Joel, Jonas, Sophonias, Malachias, D Æthiop. Lat. Petræi, in 4°. Leidæ 1660-61.

Nov. Teſtam. Æthiopicè, in 4°. Romæ 1548-49.

Idem Æthiop. & Lat. V. *Biblia Polyglotta* 1657.

§.

Biblia *Anglica* Catholicorum, 2. vol. in 4°. Duaci 1610.

Pſalmi, in 12. (Pariſiis) 1700.

Nov. Teſt in 4°. Rhemis 1582. in folio, E Londini 1602.

Idem veteri lingua Anglica, in 8°. Londini 1706.

Biblia Anglica Coverdalii, in fol. Londini 1535.

Biblia Anglica Thomæ Matthæi, in fol. Ibid. 1537.

Biblia Anglica Rich. Taverneri, in fol. Ibid. 1539.

Biblia Anglica Tonſtalli & Heathi, in fol. Ibid 1549.

Biblia Anglica Genevenſia, in fol. Genevæ 1562. Londini 1657.

Biblia Anglica Epiſcopalia, in fol. Londini 1612. Cantabrigiæ 1660.

Pentateuhc. &c. Angl. Ainwort, in fol. Londini 1634.

Pſalmi ex verſione Cidder, in 8°. Londini 1701.

§.

Biblia *Anglo-Saxonica*. Heptateucbus & liber Job ex verſione Ælfrici, in 4°. Oxoniæ 1699.

Fragmenta ex V. & N. Teſtamento, in 4°. Londini 1637.

Pſalt Lat. Saxon. Spelmanni, in 4°. Londini 1640.

Evangelia quatuor, Saxonicè & Anglicè, in 4°. Ibid. 1571.

Evangelia, quatuor Anglo-Saxon. in 4°. Dordrechti 1665.

§.

Biblia *Arab*. V. *Biblia Polyglotta*, 1645. 1657.

Biblia Arabica & Latina, 3. vol. in fol. Romæ 1671.

Pentateuchus, ſtudio Th. Erpenii, in 4°. Leidæ 1622.

Pſalmi Arab. Lat. Vict. Scialac, in 4°. Romæ 1614.

Nov. Teſtam. ſtudio Th. Erpenii, in 4°. Leidæ 1616.

IV. Evangelia Arab. Lat. in fol. Romæ 1591.

Epiſtolæ ad Galatas Arab. Lat. Spey, in 4°. Heidelb. 1583.

Epiſt. ad Titum Arab. Lat. Antonidæ. in 4°. Leidæ 1612.

Epiſt. 3. S. Joan. Lat. Arab. Bedwelli, in 4°. Ibid. 1612.

Epiſt. S. Judæ Arab. Lat. Kirſtenii, in fol. Breſlæ 1611.

§.

Biblia *Armena*, ſtudio Oſcan, in 4°. Amſtelod. 1666.

† Obadias Armen. Lat. Acoluthi, in 4°. Lipſiæ 1680.

Novum Teſtamentum, in 8°. Ibidem 1668. 1698.

§.

Biblia *Belgica*, in fol. Colon. 1475. Antuerp. 1540.

Eadem reviſa à Nic. de Wingb, in fol. Lovanii 1548.

Eadem juxta editionem Latinam Clementinam, folio, Antuerpiæ 1599. 1657.

Nov. Teſtamentum ex verſione Corn. Hendrickz, in 8°. Delphis 1524.

Idem ex verſione Gallica Montenſi, in 12. Embricæ 1697.

Biblia Belg. Calvin in 4°. Emdæ 1656. in fol. Ibid. 1665.

Eadem, in fol. Amſtel. 1614. Nova, in fol. Leidæ 1687. A

Novum Teſtamentum ex verſione Vitenhouen, in 8°. Delphis 1589.

Idem, Chriſtiani Hartſoeker, in 12. Amſtel. 1680.

§.

Biblia *Berrienſia.* Novum Teſtamentum lingua Berrienſi *vulgo* des Baſques, Joannis de Liccarague, in 8°. Rupellæ 1571.

§.

Biblia *Bohemica* Thaboritarum, Venetiis 1506.

B Biblia Bohemica, in fol. Pragæ 1549. 1561.

Biblia Bohemica Lutheranorum, 6. vol. in 4°. Kralitz 1593.

Novum Teſtamentum Bohemicè, in 4°. *abſque loco* 1601.

§.

Biblia *Chaldaica* V. *B. Polygl.* 1517. 1572. 1645. 1657.

Targum in Chronica, Beckii, 2. vol. in 4°. Auguſtæ 1683. Amſtelod. 1715.

§.

C Novum Teſtamentum Copticum Wilkins. in 4°. Oxonii 1716.

§.

Biblia *Croatica.* Pſalmi Truberi, in 4°. Tubingæ 1566.

Nov. Teſtamentum ex ejuſdem verſione, in 4°. Ibidem 1553.

§.

Biblia *Danica* Petri Palladii, in folio, Hafniæ 1550.

Eadem recuſa à Theologis Hafnienſibus, in fol. Ibidem 1589.

Eadem ex verſione J. P. Reſenii, in fol. Ibid. 1647.

D Pentat. ex verſione Jo. Tauſani, in 8°. Magdeb. 1537.

Judices ex verſione Tidemanni, in 8°. *abſque loco* 1532.

Pſami ex verſione Fr. Vormundi, in 8°. Roſtochii 1528.

Pſalmi ex verſione Chr. Petri, in 8°. Antuerp. 1528.

Eccleſiaſticus ex verſione Tauſani, in 8°. Magd. 1541.

Nov. Teſtamentum ex verſione J. Michaelis; in 8°. Antuerp. 1529.

E Idem ex verſione Chriſt. Petri, in 8°. Ibidem 1531.

§.

Biblia *Finnica* Æſchilli Petræi, in fol. Holmiæ 1642.

Eadem ex verſione Henr. Florini, in 4°. Aboæ 1685.

Nov. Teſtament. & Pſalmi Mich. Agricolæ, in 4°. Holmiæ 1648.

§.

† Biblia *Formoſana* Evangelia Matthæi & Joannis, lingua Formoſana, cum verſione Belgica, in 4. Amſtelod. 1661.

§.

Biblia *Gallica* Guiarti des Moulins, 2. vol. in fol Pariſiis (1487.)

Eadem, in fol. *ex ſeq. editionibus alterum exemplar.*

Biblia *Jacobi Fabri Stapul.* in folio, Antuerpiæ 1530. 1534.

Biblia Lovanienſia, in fol. Lovanii 1550. Antuerp. 1578.

Biblia Lovanienſia, in fol. Pariſiis 1608. 1621.

Biblia Renati Benoiſt, in folio, Pariſiis 1566.

Biblia Jacobi Corbin, 8. vol. in 16. Pariſiis 1643.

Biblia Mich. de Marolles, in folio, Pariſiis 1671.

Biblia Lud. Iſaaci de Saci, 25. vol. in 8°. Pariſiis 1696.

Eadem, 3. vol. in 4°. Bruxellæ 1700. 2. vol. in 4°. Pariſiis 1701.

Eadem, 3. vol. in folio, Leodii 1702.

Biblia Gallica Calmet, 17. vol. in 4°. Pariſiis 1712-15.

Pſalmi Jacobi Fabri Stapulenſis, in 8°. Pariſiis 1525.

Pſalmi Gabrielis de Puisherbaut, in 8°. Ibidem 1555.

Pſalmi Regin. de Beaune, in 8°. Ibid. 1587.

Pſalmi Rodolphi le Maitre, in 12. Ibid. 1629.

Pſalmi Michaelis de Marolles, in 8°. Ibidem 1644.

Pſalmi ex duplici verſione, in 12. Ibidem 1671.

Pſalmi Franciſci Macé, 8°. Ibidem 1686.

Pſalmi Nicolai Cocquelin, in 8°. Ibid. 1686.

Pſalmi Timoleontis de Choiſy, in 4°. Ibidem 1687.

Pſalmi Ludovici du Pin, in 12. Ibidem 1691.

Pſalmi Jacobi de Melicques, in 8°. Ibidem 1705.

Pſalmi Euſtachii le Noble, in 8°. Ibidem 1706.

Pſalmi Philippi Lallemant, in 12. Ibidem 1708.

Pſalmi Ludov. de Carrieres, in 12. Ibidem 1709.

Novum Teſtam. Guiarti Deſmoulins, in folio, Lugduni (1477.)

Nov. Teſtam. Jacobi Fabri Stapulenſis, 2. vol. in 8°. Pariſiis 1523. in folio, Neocomi 1534.

Nov. Teſtam. Mich. de Marolles, in 8°. Pariſiis 1649. 1655.

Nov. Teſtam. Dion. Amelotte, in 8°. Pariſiis 1666. in 12. 1677.

Nov. Teſtam. Montenſe, 2. vol. in 12. Montibus 1667. A

Idem abſque notis, in 12. Ibid. 1667. in 4°. Ibid. 1668.

Idem Latin. Gall. 2. vol. in 12. Ibidem 1684. cum figuris 1697.

Nov. Teſtam. Antonii Godeau, 2. vol. in 8°. Pariſiis 1668. in 12. Ibid. 1672.

Nov. Teſtam. Paſcb. Queſnel, 4. vol. in 8°. Ibid. 1692. 1699.

Nov. Teſtam. Rich. Simon, 4. vol. in 8°. Trevoltii 1703.

Nov. Teſtam. Dom. Bouhours, 2. vol. in 12. Pariſ. 1703. 1704. B

Nov. Teſtam. Caroli Huré, 4. vol. in 12. Pariſiis 1703.

Nov. Teſtam. Lud. de Carrieres, 4. vol. in 12. Remis 1712.

Biblia Genevenſia Olivetani, in folio, Neocomi 1535.

Eadem reviſa, in 4°. Genevæ 1540. Lugduni 1545.

Eadem reviſa, in 4°. Typis Joan. Criſpini 1551. in folio, Lugd. 1554. in 4°. Genevæ 1558. in folio, Typis Rob. Stephani 1560. in folio, Typis Henr. Stephani 1565. in folio, Genevæ 1588. 2. vol. in folio, Amſtelodami 1669. 1707. C

Biblia Sebaſtiani Caſtalionis, in folio, Baſileæ 1555. Lipſiæ 1697.

Biblia Joannis Diodati, in folio, Genevæ 1644.

Pſalmi Ludovici Budé, in 8°. Genevæ 1551.

Novum Teſtamentum Olivetani, in 12. *abſque loco* 1539.

Nov. Teſtam. Stepbani Dolet, in 12. Lugduni 1544. D

Nov. Teſtam. Lat. Gall. in 8°. Baſileæ, Badii 1555.

Nov. Teſt. Genev. in 12. Genev. 1560. in 4°. Trajecti 1696.

Nov. Teſtam. Joan. Clerici, 2. vol. in 4°. Amſtelod. 1703.

Nov. Teſtam. Dav. Lenſant, 2. vol. in 4°. Ibidem 1718.

§.

Biblia *Germanica*, in folio, Norimb. 1477. *vel alia editio.*

Biblia Joan. Dietembergeri, in fol. Moguntiæ 1534. E

Biblia Joannis Eckii, in folio, *abſque anno* 1537. Ingolſtadii 1602.

Biblia Caſparis Ulembergii, in folio, Coloniæ 1630.

Eadem reviſa à Theologis Moguntinis, in folio, Moguntiæ 1662.

Novum Teſtamentum Emſeri, in folio, Dreſdæ 1527. in 8°. Lipſiæ 1528.

Bibl. Martini Lutheri, in folio, Witteb. 1534-35. 1542. 1545.

Eadem, 2. vol. in 4°. Ibid. 1546. in fol. Tubingæ 1591

Eadem, à Paulo Ebero recenſita, in 4°. Witteb. 1565.

Eadem, cum expoſitione Oſiàndri, in folio, Stutgardiæ 1610.

Eadem Vinarienſia dicta, in folio, Norimb. 1641.

† Eadem ex recenſione Geieri, 4. vol. in 4°. Luneburgi 1670.

Eadem cum notis Calovii, in fol. Wittebergæ 1682.

Eadem, ex recenſione Prethenii, in fol. Schleuſingæ 1684.

† Eadem ex recenſione Jo. Diecmanni, in 8°. Stadæ 1690.

† Job Ren. Andr. Kortumii, in 4°. Lipſiæ 1708.

Pſalmi Adami Reuſneri, in 8°. Francofurti 1568.

Pſalmi Martini Opitii, 12. Luneburgi 1641.

† Eccleſiaſtes Chriſt. Seebachii, in 8°. Halæ 1705.

Canticum Chriſt. Welhameri, in 4°. Norib. 1636.

Idem, Erneſti Mulleri, in 8°. Francofurti 1556.

† Eſaias R. A. Kortumii, in 4°. Lipſiæ 1709.

Sapientia & Eccleſ. Got. Arnoldi, in 8°. Halæ 1705.

Nov. Teſtamentum Joan. Adami Loniceri, in 8°. Francof. 1590.

Nov. Teſt. Caſp. Triller, in 8°. Amſtelod. 1703.

† Nov. Teſt. ex recenſ. Jo. R. Hedingeri in 8°. Bremæ 1709.

IV. Evangelia, &c. Eliæ Schadæi, in 8°. Argent. 1592.

Biblia Lutheri ad uſum Calvin. in fol. Neoſtadii 1579.

Eadem, in 4°. Ibidem 1588. in 8°. Herbornæ 1595.

Eadem, in fol. Caſellis 1601. Heidelb. 1617. Baſil. 1665.

Biblia Joan. Piſcatoris, 4. vol. in 4°. Herbornæ 1603.

Biblia ex recenſione Calviniſt. in folio, Francof. 1668.

Pentateucbus Mich. Adam, in 4°. Conſtantiæ 1544.

Pſalmi Rodolpbi Gualteri, in 8°. Tiguri 1595.

Nov. Teſtamentum Jo. Jac. Breitengeri, in 4°. Ibidem 1629.

Idem Joan. Henr. Reizii, in 8°. Offenbaci 1703.

Biblia Ludovici Hetzeri, in fol. Wormatiæ 1529.

Nov. Teſtamentum Joan. Crellii, in 8°. Racoviæ 1630.

Idem

Digitized by Google

Idem Joannis Felbengeri, in 8°. Amſte- A
lodami 1660.

Biblia R. Hhaiim, F. Nathan, in 4°. Pragæ 1674.

Biblia Jekutiel F. Iſaac, in 4°. Amſtelodami 1677.

Biblia Joſephi filii Alexandri, in folio, Ibid. 1679.

IV. Capita Geneſ. Judæor. in 4°. Conſtantiæ 1543.

Novum Teſtamentum Judæo-Germanicum Mulleri, in 4°. Francof. 1700.

§.

Biblia *Gothica*. IV. Evangelia. V. Eadem B
Anglo-Saxonica.

§.

Biblia *Græca*, in fol. Venetiis 1518. Baſileæ 1545. Romæ 1587.

Eadem, Francofurti 1597. Pariſiis 1628. in 4°. Londini 1653. † Lipſiæ 1697. in fol. Oxonii 1707. in 4°. Amſtel. 1709.

Pſalmi, in folio, Mediolani 1481. in 4°. Venetiis 1486.

Aldi *abſque anno*, in 8°. Oxoniæ 1678. in 4°. Romæ 1685.

Nov. Teſt. Gr. Lat. Eraſmi, in fol. Baſileæ 1516. 1519. 1522. 1527. 1535. 1570. C
1659. in 4°. Tubingæ 1618.

Nov. Teſtam. Gr. in 4°. Haganoæ 1521. in 8°. Pariſiis 1534.

Nov. Teſt. Gr. R. Stephani 1546. 1549. 1550. 1551. 1568.

Nov. Teſtam. Græcum, in 12. Genevæ, Criſpini 1553.

Nov. Teſt. Gr. Lat. Bezæ, 1563. 1565. 1580. 1582. 1589. 1598.

Nov. Teſtam. Gr. Lat. Bezæ, in folio. Cantabrigiæ 1642.

Nov. Teſtam. Gr. in 8°. Antuerpiæ, Plantini 1572. D

Idem, in 16. Typis Henrici Stephani 1576. 1587.

Idem, in 4°. Genevæ 1619. Wittebergæ 1622.

Idem, in 16. Leidæ, Elzevirii 1624. 1633. 1648.

Idem in 24. Amſtelod. Blaeu 1633. in 8°. Londini 1633.

Idem, in fol. Pariſiis 1642. in 12. Argentorati 1645.

Nov. Teſtam. Gr. Lat. Eraſmi Schmidii, in folio, Norib. 1658. E

Nov. Teſtam Gr. in 8°. Oxonii 1675. in folio, Londini 1703.

Idem, ſtudio Joannis Millii, in folio, Oxonii 1707.

† Idem, ex recenſione Kuſteri, in folio, Amſtelod. 1709.

Nov. Teſtam. Græcum, in 12. Amſtelod. 1711.

Evang. Matthæi Gr. Belgicè, in 4°. Amſtelod. 1693.

Epiſtolæ D. Pauli Gr. Lat. in 8°. Venetiis 1533.

§.

Biblia *Barbaro-Græca*, liber Job. V. Idem Hebraicè 1576.

Novum Teſtamentum, in 4°. Genevæ 1638. in 12. Londini 17 3. Halæ 1710.

§.

Biblia *Hebraica*, in fol. Soncini 1488. Piſauri 1494.

Biblia Rabbinica, in fol. Venetiis 1518. 1526. 1549 Baſileæ 1619.

Biblia Hebraica, 4°. Venetiis Bombergi 1518. 1521. 1528. 1533 1544.

Biblia Hebr. Lat. Munſteri, in fol. Baſileæ 1535. 1546

Biblia Hebr. R. Stephani, 4°. Pariſ. 1544. 16. 1546.

Biblia Hebr. Plantini, in 4°. in 8°. & in 16. Antuerpiæ 1566.

Biblia Hebr. Lat. Ariæ Montani, in fol. Ibidem 1584.

Biblia Ebræa Eliæ Hutteri, in fol. Hamburgi 1 87.

Biblia Hebr. ſtudio Judæor. in 4°. in 8°. & in 16. Francof 1595.

Biblia Hebr. cum notis Hiſpanicis, in 4°. 1631.

Biblia Hebraica Manaſſeh ben Iſraël, in 4°. Amſtelodami 1635.

Biblia Hebr. R. Jacob Lumbroſo, in 4°. Venetiis 1639.

Biblia Hebraica R. Joſeph Athias, in 8°. Amſtelodami 1661. 1667.

† Biblia Hebr. ex recenſione Jablonski, in 4°. Berolini 1699. B. Hebr. ex recenſione E. van der Hooght, 2. vol. in 4°. Amſtelodami 1705. Opitii in 4°. Kilonii 1709.

Pentat. Hebr. Chald. in 4°. 1490. in folio, Ulyſſip. 1497

Pentat. & 5. Meghilloth, in 4°. Conſtantinopoli.

Idem Hebraicè Lat. 4°. Venetiis 1551.

Iidem cum triplici Targum, in 8°. 1591. 1614. in 4°. 1640.

Pentateuchus Hebraicus cum duplici Targum, in folio, Amſtelodami 1671.

Geneſis Hebr. Lat. Joannis Elai Terſeri, 8°. Upſaliæ 1652.

Prophetæ priores Hebraicè, Kimhi, in folio, Soncini 1486.

Pſalmi Hebr. Lat. Jo. Cocceii, in 16. Franek. 1646.

Pſalmi 24. Hebr. Lat. Guidacerii, in 8°. Pariſiis 1541.

Cantic. Cant. Hebr. Lat. ejuſdem, in 4°. Ibid. 1531.

Ruth & Threni Hebr. Lat. Juſtiniani, in 4°. Ibid. 1520.

Eccleſiaſtes Hebr. Ital. de Pomis, in 8°. Venet. 1571.

Job Hebraicè & Barbaro-Græcè, in 4°. Conſtantinopoli 1576. A

Job Hebr. Lat. Jo. H. Hottingeri, in 8°. Tiguri 1689.

Liber Tobiæ Hebraicè, in 4°. Conſtantinopoli 1517.

Idem Hebr. Lat. in 4°. Iſnæ 1542. Baſileæ 1542.

Nov. Teſtam. Hebr. Eliæ Hutteri, in 12. Londini 1661.

IV. Evang. Hebr. Hotaris, in 4°. Nodenburgi 1660.

Eadem Hebr. Lat. Joan. B. Jonæ, in folio, Romæ 1668. B

S. Matthæus Hebr. Lat. Munſteri, in folio, Baſileæ 1537.

Idem Hebr. Lat. Joan. Merceri, in 8°. Pariſiis 1555.

Epiſtola ad Hebræos Hebr. Lat. in 4°. Compluti 1526. in 8°. Baſileæ 1582.

Eadem Hebr. Friderici Alberti Chriſtiani, in 4°. Lipſiæ 1676.

§.

Biblia *Helvetica*, in folio, Tiguri 1519. 1531. 1545. in 4°. Ibidem 1552.

Eadem, in folio, Ibid. 1580. 1596. Nova, in folio, Ibid. 1667. C

§.

Biblia *Hibernica* ex verſione King, in 4°. Londini 1685.

Eadem, charactere Latino, in 8°. Londini 1685.

Novum Teſtam. Guill. Danielis, in 4°. Dublini 1602.

Idem litteris Anglo-Saxonicis, in 4°. Londini 1681.

§.

Biblia *Hiſpanica* Caſſiodori de Reyna, in 4°. 1569. in folio, Amſtelodami 1602. Judæorum, in fol. Ferrariæ 1553. D

Pentat. Manaſſeh ben Iſrael. in 8°. Amſtelod. 1645.

Idem R. Joſeph Franci Serrani, in 4°. Ibidem 1695.

Pſalmi, in 4°. *vetuſtiſſima editio*, in 8°. Lugduni 1550. in 8°. Venetus 1557. Judæorum, in 12. Amſtelod. 1628.

Epiſtolæ & Evangelia de Monteſino 1512. Bercinone 1601.

Nov. Teſtam. Franciſci Enzinas, in 8°. Antuerpiæ 1542.

Nov. Teſtam. Joannis Perez, in 12. Veneriis 1656. E

§.

Biblia *Hungarica* Georgii Kaldi, in folio, Viennæ 1626.

Eadem Caſparis Caroli, in 4°. Hanoviæ 1608. in folio, Francofurti 1608. in folio Varadini 1654.

Nov. Teſtam. ejuſdem, in 12. Amſtelodami 1646.

§.

Biblia *Illyrica* Evangelia Caſſii, in 4°. Romæ 1640.

§.

Biblia *Indica* Joan. Eliot, in 4°. Cantabrigiæ 1663.

Nov. Teſtam. lingua Indica, in 12. Londini 1646.

§.

Biblia *Iſlandica* Gutbr. Thorlaci, in folio, Holmiæ 1584.

Eadem recognita, 2. vol. in folio, Holæ Iſland. 1637.

§.

Biblia *Italica* Nic. de Malermi, in folio, Venetiis 1471.

Eadem, in folio, Venetiis 1477 *vel alia editio.*

Biblia Antonii Brucioli, in folio, Venetiis 1532. 1541.

Biblia Santis Marmochini, in folio, Venetiis 1538. 1546.

Liber Geneſeos Petri Aretini, in 8°. Ibidem 1538.

Pſalmi Silvii Phileti, in 4°. Ibid. 1524.

Pſalmi Pelegrini Heri, in 4°. Ibidem 1573.

Pſalmi Italicè, in 8°. Pariſiis 1616.

Nov. Teſtam. Zach. Florentini, in 8°. Venetiis 1542.

Biblia ex verſione Brucioli reviſa, in 4°. Genevæ 1562.

Biblia Joannis Diodati, in 4°. Genevæ 1607. in folio, 1641

Nov. Teſtam. Maximi Theophili, in 16. Lugduni 1551.

Idem in 8°. ex Officina Fabii Tudeſchi 1560.

Proverbia à Judæis tranſlata, in 4°. Venetiis.

Eccleſiaſtes Davidis de Pomis, in 8°. Ibidem 1578.

§.

Biblia *Lapponica*, ſc. Pſalterium, Proverbia, Eccleſiaſtes, Siracides, &c. Tornæi, in 8°. Holmiæ 1648. Pericopæ Evang. in 8°. Ibid. 1664.

§.

Biblia *Latina*, in fol. Moguntiæ 1462. Romæ 1471.

Eadem, in folio, *abſque loco* 1473. in 4°. Placentiæ 1475.

Eadem, in folio, Norimbergæ 1475. Pariſiis 1576.

Eadem, in folio, Venetiis 1476. in folio, Neapoli 1476.

Eadem, in folio, Baſileæ 1477. in folio, Lugduni 1479.

Eadem, in folio, Coloniæ 1479. in folio, Ulmis 1481.

Eadem, in folio *abſque loco*, 1481. in folio, Antuerpiæ 1487.

Biblia cum poſtillis Lirani, in fol. Coloniæ 1480. Argentorati 1492.

Biblia cum gloſſa ordinaria, in folio,

A Noribergæ 1493. Pariſiis 1589. Antuerpiæ 1634.

Biblia emendata per Auguſtinum de Monte Ulmi, in 8. Venetiis 1497.

Biblia emendata per Albertum Caſtellanum, in folio, Lugduni 1506.

Biblia reviſa per Joannem de Gradibus, in folio, Ibidem 1521.

Biblia Rob. Stephani, in folio, Pariſiis 1528. 1532. 1540.

Biblia ejuſdem, in 8°. Pariſiis 1545. 3. vol. in folio, (*Genevæ*) 1557.

Biblia cum ſcholiis Joannis Benedicti, in folio, Pariſiis 1541. 1573.

B Biblia cum ſcholiis Iſidori Clarii, in fol. Venetiis 1542. 1557.

Biblia ex emendatione Joannis Hentenii, in folio Lovanii 1547.

Biblia in fol. Lugd. Gryphii 1550. in fol. Francof. 1566.

Biblia recognita à Theol. Pariſ. in fol. Pariſiis 1573.

Biblia emendata à Theol. Lovan. in fol. Antuerp. 1583.

Biblia Lat. ex duplici verſione, in folio, Salmanticæ 1584.

C Biblia ex emendatione Sixti V. in folio. Romæ 1590.

Biblia ex recognitione Clementis VIII. in fol. Romæ 1592.

Eadem, in fol. Antuerpiæ 1603. in 12. Coloniæ 1630.

Biblia Lat. Gall. Lovanienſia, in fol. Pariſiis 1615.

Biblia variarum tranſlationum, in folio, Venetiis 1609. Antuerpiæ 1616.

Biblia cum notis Petri Lanſſelii, in fol. Antuerpiæ 1624.

D Biblia cum notis Joan. Haræi, in folio. Antuerpiæ 1630.

Biblia cum notis Steph. Menochii, in folio, Coloniæ 1630. Pariſiis, 1719.

Biblia cum notis Jacobi Tirini, in fol. Antuerpiæ 1632.

Biblia cum notis Jacobi Gordoni, in fol. Pariſiis 1623.

Biblia in fol. Pariſiis, è Typographia Regia 1642. in 4°. Ibidem 1653.

Biblia Magna Joan. de la Haye, in fol. Pariſiis 1643.

E Biblia Richeliana, in 16. Pariſiis, Martin 1656.

Biblia Maxima Jo. de la Haye, in fol. Pariſiis 1660.

Biblia cum chronologia, in fol. Pariſiis, Vitré 1662.

Biblia cum notis Jo. du Hamel, in fol. Pariſiis 1706.

Pſalter. quintuplex Fabri, in fol. Pariſ. 1509. 1515.

Pſalterium ex duplici verſione, in 8°. Oliva Roberti Stephani 1656.

Pſalt. Lat. Ambroſianum, in folio, Mediolani 1557.

Pſalter. emendatum à Lindano, in 8°. Coloniæ 1576.

Pſalterium Romanum Joſ. Cari, Romæ 1663. 1683.

Pſalterium ex duplici verſione, in 8°. Pariſiis 1691.

Nov. Teſt. Lat. in 16. Pariſiis, Simonis Colinæi 1521.

Idem, Pariſiis, Roberti Stephani 1541. 1543. 1545.

Idem cum ſcholiis Iſid. Clarii, in 8°. Venetiis 1541.

Idem cum ſcholiis Jo. Benedicti, in 8°. Pariſiis 1543.

Idem, 2. vol. 12. Pariſiis, è Typogr. Regia 1649.

Biblia Latina ex recenſione Oſiandri, in fol. Norimbergæ 1524.

Biblia Lat. Vulgata reviſa, in 8°. *abſque loco* 1535.

Eadem emendata à Pellicano, in folio, Tiguri 1538.

Eadem, in 8°. Lugduni Tornæſii 1554. in folio, Ibidem 1556.

Eadem, verſibus diſtincta, in 8°. Typis Stephani 1555.

Eadem, in 8°. Lugduni, Antonii Vincentii 1555.

Biblia Lucæ Oſiandri, in folio, Tubingæ 1592. 1600. 1635.

Pentateuchus, &c. ex recenſione Lutheri, in folio, Wittebergæ 1529.

Idem ex recognitione Strigelii, in 8°. Lipſiæ 1566.

Pſalmi ex reviſione Lutheri, in 8°. Wittebergæ 1529.

Pſalmi IV. tranſlationum, in 8°. Argentorati 1545.

Pſalmorum Decapla Joannis Viccars, in folio, Londini 1655.

Novum Teſtamentum Henrici Hammondi, in folio, Amſtelod. 1698.

Nov. Teſtam. & Pſalmi Tachygraphicè, in 32. Londini.

Biblia ex Hebræo Pagnini, in 4°. Lugduni 1528. in folio, 1542.

Biblia Latina Tigurina, in folio, Tiguri 1543.

Biblia Sebaſt. Caſtalionis, in folio, Baſileæ 1551. 1573.

Biblia Tremellio-Juniana, in folio, Francofurti 1579. Londini, 1593. Francofurti 1596. Genevæ 1617. Hanoviæ 1624.

Biblia Joannis Piſcatoris, in folio, Herbornæ 1645-58.

Biblia Thomæ Malvendæ, in fol. Lugduni 1650.

Biblia Sebaſtiani Schmidii, in 4°. Argentorati 1696.

Biblia Thomæ de Vio Cajetani, in folio, Lugduni 1639.

Pentateuchus, &c. Joannis Clerici, in folio, Amſtelodami 1696. 1708.

Quidam Libri Veteris Teſtamenti ex diverſorum interpretatione. V. *Supra cap. 4. p. 718. & ſeq. Ex ſingulo Interprete ſeligenda eſt ſaltem prima editio.*

Job ex variis 7. Interpretibus, V. *ibidem pag.* 299.

Pſalmi ex 25. Interpretibus, V. *ibidem pag.* 99. 300. 301.

Biblia Latina ex Chaldæo. Targum Onkeloſi, ex verſione Pauli Fagii, in folio, Argentor. 1546.

Targum Hieroſolymitanum Franciſci Taylor, in 4°. Londini 1649.

Targum XII. Prophetarum Joannis Merceri, in 4°. Pariſiis 1559.

Targum libri Job, Victorii Scialac, in 8°. Romæ 1618.

Plurima Verſiones Latina ex linguis Orientalibus ſub his linguis recenſentur.

Biblia Latina ex Syro. Evangelium ſecundùm Joannem, ex verſione Martini Chemnitii, in 4°. Ipſiæ 1573.

Epiſtola ad Romanos Chriſtophori Crineſii, in 4°. Wittebergæ 1612.

Epiſtola ad Hebræos Matthæi Galeni, in 8°. Duaci 1578.

Biblia Latina ex Arabico. Evangelium S. Joannis ex verſione Pauli Tarnovii, in 4°. Roſtochii 1619.

Acta & Epiſtolæ Apoſtolorum Franciſci Junii, in 8°. Francofurti 1596.

Biblia Latina ex Græco, curâ Cratandri, in 4°. Baſileæ 1526.

Geneſis Joannis Oecolampadii, in 8°. Baſileæ 1523.

Pſalmi Ottomari Luſcinii, in 8°. Auguſtæ 1524.

Pſalmi Joannis Loniceri, in 8°. Francofurti 1560.

Quidam Libri ex Græco, V. *ſupra cap. 4. pag.* 310.

Novum Teſtament. ex recenſione Deloeni, in 4°. Londini 1540.

Novum Teſtamentum Pagnini, Thomæ de Vio, Caſtalionis, Schmidii. V. *Biblia Latina ex Hebræo.*

Novum Teſtamentum Eraſmi, Bezæ, Piſcatoris. V. *Idem Græcè.*

§.

Biblia *Lettica* Joannis Fiſcheri, in 4°. Rigæ 1689.

§.

Biblia *Lithuanica* Chylinski, Londini 1660.

§.

Biblia *Luſitana*, Pſalmi quidam, in 16. Pariſiis 1563.

† Nov. Teſtam. Barthol. Heynen & Jo. de Vooght, in 4°. Amſtelod. 1681.

§.

Nov. Teſtam. Malabaricè, in 4°. Tranquebar 1715.

§.

Biblia *Malaica*, Geneſis Browverii Amſtelod. 1662.

Nov. Teſtam. ex ejuſdem verſione. Ibidem 1668.

Matthæus & Marcus Alb. Ruyl, in 4°. Ibidem 1638.

Lucas & Joannes Joannis van Haſel, in 4°. Ibid. 1646.

IV. Evangelia & Actus Heurnii, in 4°. Oxonii 1677.

§.

Biblia *Perſica*. Pentat. V. *Idem Polygl.* 1546.

Idem & IV. Evangelia. V. *Biblia Polyglotta* 1656.

IV. Evangelia Wheloci, in fol. Londini 1657.

§.

Biblia *Polonica* Jacobi Wuieki, in fol. Cracoviæ 1599.

Eadem Hieronymi Leopolitani, in 8°. Hanoviæ 1608.

Biblia Bolonica Lutheran. in 8°. 1596. Gedani 1632.

Biblia Polonica Socinian. in folio, Breſtiæ 1563.

Eadem à Budnæo examinata, in 4°. Zaſlavii 1572.

Nov. Teſtamentum Polonicè, in folio, Thorunii 1585.

Nov. Teſtam. Valentini Smaltii, in 12. Racoviæ 1620.

§.

Biblia *Polyglotta* Complutenſia 1517. Antuerpiæ 1572. Bertrami 1586. Woldeӕriana 1596. Hutteriana 1599. Pariſienſia 1645. Londinenſia 1657. Reinecciana 1713.

Pentat. Tetraglottus, in fol. Conſtantinopoli 1546.

Alter Tetraglottus, in fol. Ibidem 1547.

Octaplus Pſalterii, Juſtiniani, in folio, Genevæ 1516.

Pſalmi Tetraglotti Potken, in fol. Coloniæ 1518.

Pſalterium ſextuplex, in 8°. Lugduni, Gryphii 1530.

Pſalterium quintuplex Joannis Draconitidis, in fol. Wittebergæ 1565.

Pſalt. ſextuplex Gerſchovii, in fol. Roſtochii 1643.

Pſalmi X. Tetraglott. Meibomii, in fol. Amſtelod. 1698.

A Nov. Teſtam. Triglotton Tremellii in fol. *Genevæ* 1569.

Idem XII. linguis Hutteri, in fol. Norimbergæ 1599.

Idem Tetraglotton Hutteri, in 4°. Norimbergæ 1605.

Nov. Teſtam. Gr. Lat. Gall. Bezæ, in 8°. Genevæ 1628.

Nov. Teſtam. Gr. Lat. Gall. in 8°. Montibus 1673.

Nov. Teſtam. Gall. Angl. Belgicè, in 8°. Amſtelod. 1684.

B IV. Evangelia Gothicè, Iſlandicè, &c. in 4°. Holmiæ 1671.

Oratio Dominica plus C. Linguis, in 4°. Londini 1700.

§.

Biblia *Pomeranica*, in 4°. Bardi 1588.

§.

Biblia *Rhætica* Jac. Ant. Vulpii, in fol. Schuolæ 1657.

Alia Rhætica, in fol. Coiræ 1719.

Pſalmi ex verſione Chiampel, in 8°. Baſileæ 1606.

C Eccleſiaſt. Lucii Papæ, 12. Tiguri 1628.

Nov. Teſt. Jacobi Biffrun, in 8°. 1560. Peſclavii 1607.

Nov. Teſtam. Joannis Gritti, in 8°. Baſileæ 1640.

Nov. Teſt. Lucii Gabrielis, in 8°. Ibidem 1648.

§.

Biblia *Ruthenica*, in ſolio, Oſtrovii 1581.

Biblia Ruſſica, in ſol. Moſcuæ 1663. in 4°. Amſtelod. 1710.

Pſalterium Ruthenicum, in 4°. Venetiis 1658.

D Novum Teſtamentum, in fol. *abſque loco & anno.*

Idem denuo tranſlatum, in 8°. Vilnæ 1623.

Idem, in fol. Moſcuæ 1698.

Idem ex nova verſione 8°. Moſcuæ 1702.

§.

Biblia *Samaratina* Pentat. V. *B. Polygl.* 1645. 1657.

§.

Biblia *Saxonica ante Lutherum*, in fol. Lubecæ 1493.

E Biblia Saxonica Joannis Bugenhagii, in fol. Ibidem 1533.

Eadem reviſa à Voldero, in fol. Hamburgi 1596.

§.

† Biblia *Sinica*, Oratio Dominica Andr. Mulleri in 4°. Berolini 1676.

§.

Biblia *Slavica*. Pſalt. in 4°. Romæ 1621.

Idem recognitum, in 8°. Ibidem 1648.

§.

Biblia *Suecica* FF. Nericiorum, in folio, Holmiæ 1541.

Eadem reviſa à Joanne Rudbeckio, in ſolio, Ibidem 1618.

Eadem cum præf. Benzelii, Ibid. fol. 1703.

Pſalmi Jacobi Ulphonis, in 4°. 1510.

Pſalmi Petri Michaelis, in 8°. Roſtochii 1574.

Pſalmi Petri Joannis Gothi, in 8°. Ibidem 1597.

Novum Teſtamentum Amundi Laurentii, in 4°. Holmiæ 1550.

§.

Biblia *Syriaca* V. *Biblia Polygl.* 1645. 1657.

Pſalmi Syriacè & Arabicè, in folio in Libano 1610.

Pſalmi Syr. Latin. Th. Erpenii, in 4°. Leidæ 1625.

Pſalmi Syr. Lat. Sionitæ, 4°. Pariſ. 1625.

Nov. Teſtam. cura Widmanſtadii, in 4°. Viennæ 1555.

Nov. Teſtamentum cura Troſtii, in 4°. Cothenis 1621.

Novum Teſtamentum ſtudio Gutbirii, in 8°. Hamburgi 1663.

† Nov. Teſtam. ſtudio Leuſdenii & Car. Schaaf, in 4°. Leidæ 1708.

Epiſtolæ IV. Syriacè Pocockii, in 4°. Leidæ 1630.

Apocalypſis Syriacè Ludovici de Dieu, in 4°. Ibidem 1627.

§.

Biblia *Turcica*. Novum Teſtamentum G. Seaman, in 4°. Oxoniæ 1666.

§.

Biblia *Venedica* G. Dalmatini, in folio, Witteb. 1584.

Matthæus & Marcus Tremellii, Budiſſinæ 1670.

Epiſt. ad Rom. & ad Galatas, in 8°. Ibidem 1693.

Nov. Teſtamentum *Walachicum*, in fol. Belgradii 1648.

§.

Biblia *Virginiana*. V. *Biblia Indica.*

§.

Biblia *Wallica* Guillelmi Morgan, in ſolio, Londini 1620.

Pſalt. Wallicum, in 4°. Londini 1588.

Nov. Teſtamentum Richardi Davies, in 4°. Londini 1567.

SERIES CHRONOLOGICA

PRIMARUM

TOTIUS SACRI CODICIS EDITIONUM IN QUALIBET LINGUA.

Biblia Latina 1462

Biblia Italica 1471

Biblia Belgica 1475

Biblia Germanica . . .	1477
Biblia Gallica	1487
Biblia Hebraica	1488
Biblia Bohemica . . .	1506
Biblia Valentina	1515
Biblia Græca	1517
Biblia Chaldaica	1518
Biblia Anglica	1535
Biblia Suecica	1542
Biblia Danica	1550
Biblia Hiſpanica . . .	1553
Biblia Polonica	1563
Biblia Rhuthenica	1581
Biblia Iſlandica	1584
Biblia Venedica	1584
Biblia Wallica	1588
Biblia Pomerana	1588
Biblia Hungarica	1608
Biblia Finnonica	1642
Biblia Syriaca	1645
Biblia Arabica	1645
Biblia Rhætica	1657
Biblia Lithuana	1660
Biblia Virginiana	1665
Biblia Armenica	1666
Biblia Hibernica	1685
Biblia Lettica	1685

INDEX
CODICUM BIBLICORUM

Tam Calamo quàm Typis exſcriptorum, in hoc Syllabo contentorum.

P*olyglotti. LL. Mſſ.* 10. *Libri editi:* Biblia, 8. Partes Vet. Teſtam. 22. Pſalteria 16. Nov. Teſtam. 15. Partes Nov. Teſtam. 15. Summa, 76.

D

Hebraici Mſſ. Biblia 61. Pentat. 35. Partes, 36.

Nov. Teſtam. 4. Partes Nov. Teſtam. 6. Summa, 142.

Libri editi. Biblia, 97. Pentat. 75. Pſalt 8. Aliæ Partes, 90.

N. Teſt. Partes, 16. Summa, 376.

Hebræo-Samaritani Mſſ. 16.

Chaldaici Mſſ. 5.

Partes editæ, 21. Summa, 26.

Syriaci Mſſ. Biblia, 10. Pſalt. 15. Partes Vet Teſt. 8.

E

Nov. Teſt. 5. Partes N. Teſt. 27. Summa Mſſ. 55.

Libri editi. Partes Veter. Teſt. 7.

Partes Nov. Teſt. 28. Summa, 35.

Samaritani Mſſ. 1. Partes editæ, 1.

Arabici Mſſ. Biblia, 5. Pentateuch. 30. Pſalt. 34.

Partes V. Teſt. 16. N. Teſt. 4. Evangelia, 30. Partes N. T. 14. Summa, 133.

Libri editi. Biblia, 2. Partes Veteris Teſt. 7.

A

Partes N. Teſt. 14. Summa, 23.

Æthiopici Mſſ. Partes Vet Teſtam. 8. Pſalt. 16. Partes N. T. 13. ſumma, 37.

Libri editi. Partes Veteris & Novi Teſt. 16.

Perſici Mſſ. Partes V. Teſt. 17. Pſalt. 7. Partes N. Teſt. 12. Summa, 36.

Libri editi, 3.

Turcici Mſſ. Biblia, 3. Pentat. 1. Pſalt. 1. Evang. 1. Summa, 6.

Libri editi, N. Teſt. 1.

Armeni Mſſ Biblia, 1. Pſalt. 5. Evangelia, 3. Acta Apoſt &c. 1 Summa, 10.

B

Libri editi. Biblia, 2 Pſalt. 8. Abdias, 1. Nov. Teſt. 2. Summa, 13.

Iberici Mſſ. Evangelia, 2.

Coptici Mſſ. Pentat. 5. Pſalt. 10. Partes Vet. Teſt. 4. Nov. Teſt. 2. Evang. 15. Partes Nov. Teſt. 17 Summa, 53.

Libri editi Nov. Teſt. 1.

Malaici editi. Geneſis, 1. Nov. Teſt. 1. Evang. 4. Summa, 6.

Malabarici editi. Nov. Teſt. 1.

Finnici Mſſ. 2. *Partes editæ*, 3.

Formoſani editi. Evangelia, 1.

C

Græci Mſſ. Biblia, 18. Octateuchus, 22. Partes Vet. Teſt, 70. Pſalt. 82 Nov. Teſt. 42. Evangelia, 172. Partes Nov. Teſt. 100. Summa, 506.

Libri editi. Biblia, 15. Pſalt. 31. Partes Vet. Teſt 30. Nov. Teſt. 230. Partes N. Teſt. 10. Summa, 316.

Barbaro-Græci editi. Job, 1. Nov. Teſt, 3. Summa, 4.

Latini Italici Mſſ. Nov. Teſt. 3. *editi.* Vet. Teſt. 1. Partes, 1. Nov. Teſt. 3. Summa, 8.

Latini Mſſ. Biblia, 85. Partes Vet. Teſt. 8. Pſalt. 18. Nov. Teſt. 9. Evangelia, 58. Partes Nov. Teſt. 9. Summa, 187.

Libri editi. Biblia vulgata 387. Partes Vet. Teſt. 8. Pſalt. 37. Nov. Teſt. 92. Partes N. Teſt. 15. Summa 536. Biblia Lat. à Proteſt. edita, 96. Partes Vet. Teſt. 22. Nov. Teſt. 12. Partes, 1. Summa partium, 35.

Latini ex LL. Orientalibus Mſſ. 14.

Libri editi. Biblia, 55. Pſalt. 76. Partes Vet. Teſtam. 80. Partes Nov. Teſt. 5. Summa 161. *Latini ex Græco editi.* Biblia, 2. Partes Vet. Teſt. 12. Nov. Teſt. 82. Partes N. Teſt. 9. Summa, 103.

Latini ex German. editi. Partes Vet. Teſt. 4. Nov. Teſt. 1. Summa, 5. Biblia, 426. Partes, 402. Summa. 828.

Gallici Mſſ. Biblia, 25. Partes Bibl. 25. Summa, 50.

Libri editi. Biblia Cathol. 84. Pſalt. 46. Partes Vet. Teſtamenti 15. Nov. Teſt. 130. Partes Nov. Teſtam. 6. Summa Partium 193. *Biblia Calviniſt.* 123 Partes Vet. Teſt. 22. N. Teſt. 110. Sum-

ma partium, 132. Biblia omnia, 207. A
Partes omnes 325.
Italici Mſſ. 9. Biblia Cathol. 36. Partes Vet. Teſt. 21. Nov. Teſt. 10. Partes Nov. Teſt. 3. Summa partium, 34. Biblia Calvin. 2. Partes Vet. Teſt. 3. N. Teſt. 10. Summa partium, 13. Biblia Judæorum, Partes Vet. Teſt. 2. Biblia omnia, 38. Partes omnes, 49.
Caſtellani Mſſ. 2. Partes Cathol. 14. Biblia Calvin. 2. Partes Bibliorum, 9. Biblia Judæorum, Partes, 4. Biblia omnia 2. Partes omnes, 27.
Luſitani editi. Partes, 3. B
Provinciales Mſſ. 6.
Catalani Mſſ. 4.
Valentini editi. Biblia, 1.
Rhætici editi. Biblia, 2. Partes Vet. T. 2. Nov. Teſt. 4. Summa partium, 6.
Valachi editi. Nov. Teſt. 1.
Gothici Mſſ. 3. *Libri editi.* 2.
Teutonici Mſſ. Biblia, 5. Pſalt. 9. Partes Nov. Teſt. 5. Summa Mſſ. 19.
Libri editi. Biblia Cathol. 46. Pſalt. 7. Partes Vet. Teſt. 2. N. T. 17. Partes N. Teſt. 2. Summa Partium 28. Biblia C Lutheri, 213. Partes Vet. Teſt. 45. N. Teſt. 78. Partes Nov. Teſt. 5. Summa partium, 118. Biblia Calviniſt. 46. Partes Vet. Teſt. 7. N. Teſt. 32. Summa partium, 39. Biblia Socinian. 2. Partes Vet. Teſt. 2. Nov. Teſt. 2. Summa partium, 4. Biblia Judæorum 5. Partes Vet. Teſt. 23. Nov. Teſt. 3. Summa partium, 26. Biblia omnia 312. Partes omnes, 215.
Saxonici editi. Biblia Cathol. 3. Partes Vet. Teſt. 1. Biblia Luther. 20. Partes Vet. Teſt. 5. Nov. Teſt. 9. Summa D partium, 14.
Pomerani editi. Nov. Teſt. 1.
Belgici Mſſ. 5. Biblia Cathol. 24. Pſalt. 3. N. T. 30. Summa partium, 33. Biblia Calvin. 78. Pſalt. 1. N. Teſt. 131. Summa, 132. Biblia omnia, 102. Partes omnes 165.
Danici editi. Biblia, 7. Partes Vet. T. 11. N. Teſt. 9. Summa partium, 20.
Suecici editi. Biblia, 16. Pſalt. 6. N. T. 5. Summa partium, 11.
Anglo-Saxonici Mſſ. 28. Partes editæ, 4.
Anglici Mſſ. Biblia, 15. Vet. Teſt. 7. E Partes Vet. Teſt. 8. Pſalt 13. N. Teſt. 29. Partes N. Teſt. 4. Summa Mſſ. 76.
Libri editi. Biblia Cathol. 2. Pſalt. 1. Nov. Teſt. 5. Summa partium, 6. Biblia Anglican. 136. Partes Vet. Teſt. 14. N. Teſt. 26. Summa partium, 40. Biblia omnia 138. Partes omnes, 80.
Scotici Mſſ. Pſalterium, 1.
Slavici. Biblia Cathol. 10. Partes Bibl. 8. Bibl. Proteſt. 16. Partes Bibl. 34.
Biblia omnia, 26. Partes omnes, 42.
Iſlandici editi. Biblia, 2. N. Teſt. 2.
Wallici editi. Biblia, 6. Partes Bibl. 2.
Hibernici Mſſ. 4.
Libri editi. Biblia 2. N. Teſt. 2.
Cantabrici editi. N. Teſt. 1.
Lithuanici editi. Biblia, 1.
Lettici editi. Biblia, 1.
Finnonici editi. Biblia, 2. N. Teſt. 1.
Lappici editi. Partes N. Teſt. 3.
Hungarici editi. Biblia, 5. Partes Bibl. 3.
Virginiani editi. Biblia, 3. N. Teſt. 1.

Ex ſuperiori enumeratione conſtat 1286. *Codices Mſſ. Biblia verò edita integra* 1400. *Partes denique Bibliorum Typis exaratas* 1850. *in hocce Syllabo referri.*

SYSTEMA

LINGUARUM ET DIALECTORUM IN QUAS CONVERSA EST S. SCRIPTURA.

LINGUÆ ORIENTALES.
LINGUÆ EUROPEÆ.
LINGUÆ AMERICANÆ.

ORIENTALES.

A. Hebraica & congeneres dialecti.
1. Hebraica.
2. Chaldaica.
3. Syriaca.
4. Samaritana.
5. Arabica.
6. Æthiopica.
B. Perſica.
C. Turcica.
D. Armena.
E. Georgiana.
F. Coptica.
G. Malaica.
H. Malabarica.
I. Sinica.
† K. Formoſana.

EUROPEÆ.

A. 1. Græca vetus.
2. Barbaro-Græca.
B. Latina ejuſque propagines.
1. Latina.
2. Gallica.
3. Italica.
4. Hiſpanica.
5. Romanenſes.
a. Pedemontana.
b. Provincialis.
c. Catalana.
d. Rhætica.
e. Valachica.
C. Gothica ſeu priſca Teutonica ejuſque ſorores.
1. Gothica.
2. Teutonica.
3. Saxonica.
4. Helvetica.
5. Belgica.
6. Danica.
7. Suecica.
8. Saxonica vetus.
9. Anglica.
D. Slavica & conſonantia idiomata.
1. Slavica.
2. Bohemica.
3. Polonica.
4. Ruthenica.
5. Croatica.
6. Venedica.

E. Aliæ linguæ Europeæ.

1 Iſlandica.

2. Wallica.

3. Hibernica.

4. Berrienſis.

5. Eſthnnica.

6. Hungarica.

7. Lithuanica.

8. Lovatica.

9. Finnica.

10. Lapponica.

AMERICANÆ.

A. Mexicana.

B. Mixteca.

C. Virginiana.

D. Braſiliana.

INDEX
VERSIONUM BIBLICARUM
ALPHABETICUS.

Juxta Linguas in quas tota S. Scriptura, vel aliqua ejus pars converſa eſt: Verſiones ſuſpectæ aut dubiæ fidei aſteriſco notantur.

Æ*Gyptiaca*, tempore S. Antonii.

Æthiopica, Anonymi; * alia tempore Apoſtolorum; * alia ex lingua Arabica; Ludov. de Azevedo.

Anglica, * Anonymi, anni 1290. Henr. Ainſwort; Henr. Broughton Cidder; Mileſii Coverdale; Duaceni Collegii; Epiſcopalis; Genevenſis; Antonii Gilbie; Joan. King; Thomæ Matthæi; * Regin. Peacock; Jo. Pervie; Regia ſub Jacobo I. Remenſis Collegii; Rich. Roſſe; * Rich. Rolle; Taverner; Jo. Treviſæ; Guill. Tyndall; Ambr. Uſſerii; Jo. Wicleſi; * Jo. Wicleſi.

Anglo-Saxonica, Anonymi; * alia ſub Æthelſtano Rege; Ælfrici; Alfredi; * Alfredi; Adelmi; Vener. Bedæ; * Ven. Bedæ; * Eadfridi.

Arabica, Anonymorum ex Hebræo & ex Græco; * alia ante Hieronymi tempora; Abulbircat; Abuſaidi; Hareth F. Senan; * Joannis Hiſpalenſis; Miſſionariorum in Aleppo; Nesjulaman; Sergii Riſii; Saadiæ Gaonis; * Saadiæ Gaonis.

Armena, Anonymi; * alia tempore S. Joan. Chryſoſtomi; * Meſropæ; Moyſis Grammatici & Davidis Philoſophi, Barthol. Parvi & Joan. Angeli.

Belgica, Anonymi; Adami Boreel; Joannis Cornelii; Chriſt. Hartſoeker; Corn. Heidrick; Jac. Merland; Theologorum anni 1637. Jo. Vitenhoue, Nicol. van Winghe.

Berrienſis, Joan. de Licarrague.

Bohemica, Anonymi; Lutheranorum; Thaboritarum.

Britannica, vetus, Rich. Davies; Guillelmi Morgan.

Cambrica, V. *Britannica vetus.*

Caſtellana, V. *Hiſpana.*

A *Catalana.*

Chaldaica, Anonymorum, Hieroſolymitana; Jonathanis; Joſephi Cæci; Onkeloſi; * Onkeloſi; Pſeudo-Jonathanis.

Coptica.

Croatica, Anonymi; alia ſtudio Joannis Ungnadii, ſcilicet Primi Truberi.

* *Dalmatica* S. Hieronymi.

Danica, And. Bredalini; Helenæ Marſuin; Jo. Michaelis; Petri Palladii & aliorum; Chriſt. Petri; Pauli Reſenii; B Ivari Stubæi; Jo. Tauſani; Petri Tidemanni; Jonæ Turonis; Franciſci Vormundi.

Dano-Saxonica, Færmanni & Oweni.

Finnica, Mich. Agricolæ; Henr. Florini; Eſchili Petræi.

† *Formoſana* Dan. Gravii.

* *Francica* ſeu Germanica vetus tempore Caroli Magni.

Gallica, Anooymi veteris; Joannis Adam; Dion. Amelotte; Steph. de Anſa; Franc. Aurat; Regin. de Beaune; Corn. Bonav. Bertrami; Ren. Benoiſt; C Jac. Ben. Boſſuet; Domin. Bouhours; Lud. Budé; Auguſtini Calmet; Ludov. de Carrieres; Car. le Cene; Tim. de Choiſy; Joan. le Clerc; Nic. Cocquelin; Phil. Codurci; Jac. Corbin; Jac. Deſcoutures; Joan. Deſmarets; Guiarti des Moulins; Jo. de Sy; Jo. Diodati; Stephan. Doſet; * Anton. Dufour; Ludov. Ellies du Pin; Jac. Fabri; Cl. Fleury; Joan. Gagnæi; Arm. de Gerard; Joan. le Grand; Ant. Godeau; Petri Gorſe; Car. Huré; Phil. Lallemant; Nic. de Leuſe; Ant. le Maitre; D Iſaaci le Maitre; Rod. le Maitre; Mich. de Marolles; Mich. Mauduit; Jac. Melicque; Euſt. le Noble; Petri Roberti Olivetani; * Nicol. Oreſmi; Rad. de Praelles; Guill. de Puisherbault; * Jo. de Rely; Rich. Simon; Valdenſium; Fr. Veron; Joan. du Vignay.

Georgiana.

Germanica vetus, Anonymi; Matthiæ van Beheim; * Rabani Mauri; Notkeri; * Otfridi.

Germanica ſeu ſuper. Saxoniæ, Anonymi; E Mart. Buceri; Jo. Dietembergeri; Jo. Eckii; Hieron. Emſeri; Jo. Loniceri; Mart. Lutheri; Phil. Melanchthonis; Adami Reiſneri.

Germanica inferioris Saxoniæ, Anonymi; Joan. Bugenhagii; alia juſſu Bugſlavi XIII.

Germanica recens, Gottfr. Arnoldi; Joan. Breitingeri; Joan. Crellii; Jer. Felbingeri; † Ren. Andr. Kortumii; Phil. Haſſiæ Lantgravii; Moguntinorum anni 1662. Mart. Opitii; Jo. Piſcatoris;

toris; Amandi Polani; Jo. Henr. Reizii; † Chriſt. Seebachii; Jo. Sauberti; Caſpar. Trilleri; Gaſpar. Ulembergii; Chriſt. Wellhameri.

A

Germanica Judæorum, Mich. Adam; Rud. Bernardi; Ludov. Herzeri; R. Hhaiim F. Nathan; R. Jacob F. Bounam; Jekutiel F. Iſaac; Joſephi Athiæ; Jozel F. Alceſnadar; Andr. Mulleri; R. Salomonis F. Jacob Kets; Eliæ Schadæi.

Gothica Ulphilæ.

B

Græca * ante Alexandrum M. * alia ſub Philadelpho ex Chaldæo; * alia ſub Ptolomæo Lago; * alia a XXX. alia a V. hominibus facta; * alia ſub Herode magno; * alia ex Pentateucho Samaritano; * Apollinarii; Aquilæ; Hug Broughtoni; Editio V. VI. VII. * Euſebii Cæſarienſis; * Heſychii; * S. Jacobi; * Luciani Martyris; Georgii Mayr; * Origenis; Patrophili; Sophronii; Symmachi; * Theodori Anthiocheni; Theodotionis.

C

Græca vulgaris & Barbara, Judæorum Conſtantinopolitanorum; Maximi Calliupolitani; R. Moſis F. Eliæ Pobian.

Hebraica, Anonymorum; Dominici Hieroſolymitani; Eliæ Hutteri; Sim. Jatumæi; Joan. Bapt. Jonæ; Jo. Kemper; Jo. Leuſden; R. Levi ben Gerſon: Georgii Mayr; R. Schem Tobh Sciprut.

Helvetica, verſio vetus anni 1529 nova anni 1667. Rod. Gualteri; Leonis Judæ.

Hibernica, Anonymi; Guill. Dornwillii; Jo. Kernei; King

D

Hiſpana, Anonymorum, * alia ſub Alphonſo Rege Caſtellæ; * alia ſub Joanne II. Rege Legionenſi; * Alphonſi V. Aragoniæ Regis; * R. Davidis Kimhhi; Joan. Enſinas; R. Joſeph Franci Serrani; Judæorum Conſtantinopolitanorum & Ferrarienſium; Ludovici Legionenſis; Manaſſeh ben Iſrael; de Monteſino; Jo. Perez; Alph. Ramon; Caſſ. de Reyna.

Hungarica, Caſp. Caroli: Georgii Kaldi: Steph. Szanti.

E

Illyrica Barth. Caſſii.

Indica Joannis Eliot.

Iſlandica Gutbrandi Thorlaci.

Italica Anonymi, * alia juſſu Sixti V. Petri Aretini: Petri Arriegheti: Auguſtini Auguſtini: Antonii Brucioli: R. Davidis de Pomis: Joan. Diodati: Pelegrini Heri: Santis Marmochini: Paſchalis: Franciſci Perotti: Silvii Philetti: Joannis Franciſci del Pozzo: Maximi Theophili: * Jac. de Voragine: Zachariæ Florentini.

Lapponica Joannis Tornæi: Olai Stephan Graanii.

Latina ex Hebræo, Rod. Agricolæ: Alphonſi de Zamora: Ben. Ariæ Montani: Julii Bartoloccii: Guill. Badvelli: Theod. Bibliandri: Jac. Bolducii: Mart. Buceri: Jo. Bugenhagii: Seb. Caſtalionis: * Iſid. Clarii: Jo. Clerici: Jo. Cocceii: Ant. Corani: Jo. Draconitidis: Joan. Druſii: Adami Eſton: Pauli Fagii: * Pauli Fagii: Felicis Pratenſis: Fr. Forerii: Wolfg. Franzii: Jo. Friſii: Agath. Guidacerii. Hadriani Cardinalis: Vig. Happelii: Conr. Hereſbachii: S. Hieronymi Jo. Henr. Hottingeri filii: Laur. Humphredi: Steph. Iſaaci: Leonis Judæ: Franc. Junii: Auguſt. Juſtiniani: Rod. Magiſtri: Georgii Majoris: Th. Malvendæ: Jannotii Manetti: Marci Meibomii: Phil. Melanchthonis: Joan. Merceri: Henr. Molleri: Sebaſt. Munſteri: Jo. Oecolampadii: * Joannis Oecolampadii: Hieron. Oleaſtri: Santis Pagnini: Conr. Pellicani: Joan. Piſcatoris: Andr. Plati: Chriſt. Ravii: Joann. Reuchlini: Joan. Sartorii: Seb. Schmidii: Joan. Jac. Schudt: Pauli à Schutten: Rob. Shirwode: * Rob. Shirwode Jo. Elai Terſeri: Imman. Tremellii: * Franc. Vatabli: Th. de Vio Cajetani: Jodoci Willichii: Ulrici Zwinglii.

Latina ex Chaldæo, Alphonſi de Zamora; And. de Leon; Ben. Ariæ Montani; Bern. Baldi; Julii Bartoloccii: Frederici Beckii; Ant. Cevalerii; Adriani Chilion: Sam. Clerici; Petri Coſti; Pauli Fagii; Gilb. Genebrardi; S. Hieronymi; Joan. Merceri; Conr. Pellicani; Arn. Pontaci; Joannis Quinquarborei; Eraſmi Oſwaldi Schreckenfuſchii; Franciſci Taylor; Jo. Terentii; Imman. Tremellii.

Latina ex Syro, Andreæ de Leon; Edm. Caſtelli; Chriſtoph. Cellarii; Ludov. de Dieu; Abrahami Ecchellenſis; Thomæ Erpenii; Balthazaris Etzelii; Guid. Fabricii; Eduardi Pocockii; Sergii Riſii; Gabr. Sionitæ; Imm. Tremellii.

Latina ex Samaritano, Chriſtoph. Cellarii; Jo. Morini.

Latina ex Æthiopico, Chriſtoph. Burcklini; Edm. Caſtelli; Dudleii Loftuſii; Jo. H. Michaelis; Jo. Georgii Niſſelii, Th. Petræi.

Latina ex Arabico, Jo. Antonidæ; Guill. Bedwelli; Abr. Ecchellenſis; Th. Erpenii; Fr. Junii; Petri Kirſtenii; Sergii Riſii; Vict. Scialac; Gabr. Sionitæ; Rutgeri Spey.

Latina ex Perſico, Sam. Clerici; Antonii Deuſingii; Thomæ Hyde; Abr. Wheloci

Latina ex Armeno, Andr. Acoluthi; Dudleii Loftuſii.

Latina ex Græco, Anonymi auctoris antiquæ vulgatæ; Ben. Ariæ Montani; Cl. Baduelli; Jo. Balivi; Matthiæ Bergii; Theod. Bezæ; Burgundionis; Jo. Camerarii; Seb. Caſtalionis; Petri Cholini; Jo. Coccei; Complutenſium DD. Rod. Doſma; Jo. Druſii; Deſid. Eraſmi; Jac. Fabri; S. Hieronymi; Sim. Jatumæi; Fr. Junii Jo. Loniceri; Ottomari Luſcinii; Janotii Manetti; Andr. Maſii; Petri Nannii; Jo. Oecolampadii; Eraſmi; Schmidii; Seb. Schmidii; Nic. Selnecceri; Vict. Strigelii; Jo. de Vergara; Chriſt. Wellhameri.

Latina ex Germanico Juſti Jonæ; Stephani Vigilii.

Lettica Samuelis Boguſlai; Jo. Fiſcheri.

Lovatica.

Lithuanica. V. *Lettica.*

Livonica Georgii Elger.

Luſatica V. *Vendica.*

Luſitana * Anonymi, juſſu Joannis I. Luſitaniæ Regis; alia recentior.

Malabarica quorumdam Germanorum.

Malaica Dan. Brouwerii; Joan. van Haſel, Juſti Heurnii; Alb. Corn. Ruyl.

Mexicana Didaci de S. Maria; Lud. Rodriguez.

Mixteca Arn. à Biſaccio; Bened. Ferdinandi.

Moſcovitica Anonymi; alia juſſu Baſilii Ducis Oſtroviæ; Erneſti Gluck; Vilnenſium Monachorum.

Normano-Saxonica.

Norrænna. V. *Iſlandica.*

Pedemontana.

Perſica Anonymorum; Jeſuitarum quorumdam; Joannis Thaddæi à S. Elizeo; Jacobi F. Joſeph Tuſenſis Judæi; Simonis F. Joſeph Taurinenſis.

Polonica, juſſu Reginæ Hedvigis; Sim. Budnæi; Mart Janicii; Joannis Leopolitani Lutheranorum anni 1596. Pinczovianorum; Juſti Rabi; Valent. Smalcii; Jac. Wuieki.

Pomeranica. V. *Germanica inferioris Saxoniæ.*

Provincialis. V. *Catalana & Pedemontana.*

* *Punica*, tempore S. Auguſtini.

Rhætica ſive lingua Griſonum, Jac. Biffrun; Jac. Dorta; Lucii Gabrielis; Joan. Gritii; Ant. Vulpii.

Romanenſis. V. *Catalana, Pedemontana, Provincialis, Rhætica, Walacha.*

Runica. V. *Iſlandica.*

Ruthenica. V. *Moſcovitica.*

Samaritana, Anonymi.

Saxonica Vetus. V. *Anglo-Saxonica*, * alia juſſu Ludovici I. Imperatoris.

Saxonica. V. *Germanica.*

Scotica, Anonymi.

Sinica, Ludovici Buglivii; Emanuelis Dias; Jacobi Rho.

Slavica S. Cyrilli; alia. V. *Bohemica, Croatica, Dalmatica, Illyrica, Polonica, Ruthenica, Sorabica ſeu Vendica.*

Sodorenſis ſive Manna Inſulæ.

Sorabica. V. *Vendica.*

Suecica, * juſſu S. Brigittæ; Laur. Andreæ; Ægid. Aurelii; Petri Joan. Gothi; Jo. Gezelii; Amundi Laurentii; Jo. Magni; Petri Michaelis; Olai & Laur. Petri; Jo. Rudbeckii; Jac. Ulphonis.

Syriaca * tempore Salomonis; * alia ſub Abgaro Rege; Anonymi ex Hebr. Anonymi ex Græco; * Eliæ Hutteri: Thomæ Heracleenſis; * Mar. Abba; B. Marci.

Teutonica vetus V. *Germanica.*

Turcica Ali Beig; alia ſtudio Jo. Ungnadii.

Valentina, Anonymi.

Vendica, Adami Bochorits; Georgii Dalmatini, Michaelis Frencelii; Pauli Prætorii & aliorum; Porſchwicenſis cujuſdam Paſtoris.

Virginiana. V. *Indica.*

Walachica, Anonymi.

Wallica. V. *Britannica.*

INDEX
ALPHABETICUS
AUCTORUM,

Qui ſacrarum Litterarum verſionem aliquam, potiores illarum Editiones, Harmoniam Evangelicam, Concordantias Bibliorum & Variantium Lectionum Collectiones in lucem emiſerunt.

In quo uniuſcujuſque nomen, cognomen, patria, Religionis cultus, munia, dignitas primaria indicantur: quos labores in S. Scripturam ſuſceperint, quo vixerint anno, aut quo fuerint fato functi, annotatur.

A*bbot*, (Georgius) Anglus, Surrienſis, apud Guilfordiam natus, Theologiæ Doctor & Profeſſor Oxonienſis, Archiepiſcopus Cantuarienſis, (*obiit* 1633.) V. *Anglicani Interpretes.*

Abdulla Alphadli filius. V. *Theodulus.*

Abraham Uſque, vulgò *Oſche*, Luſitanus, Judæus, (*claruit* 1553.) in excudendis Bibliis Hiſpanicis Ferrariæ editis induſtriam patefecit, *pag.* 364. *col.* 2.

Abulbircat, ab aliis *Abulbaracat*, Syria-

nus, Baſſorenſis, ex Judæo Muham- A medanus, Medicus, tranſlationis Arabicæ Pentateuchi author à quibuſdam habitus, quæ tamen genuinus eſt Abuſaidi fœtus, *pag.* 217. *col.* 2.

Abuſaidus Samaritanus (*claruit* 1070.) Pentateuchum ex Hebræo-Samaritano in linguam Arabicam convertit, notaſque adjecit, *pag.* 117. *col.* 1. *l.* C.

Acoluthus, (Andræas) Sileſius, Vratiſlavienſis, Luther. In Regia Societate Scientiarum Boruſſico-Brandenburg. Socius, Ling. Orient. Prof. in Gymnaſio Elizabethano nec non B Archidiac. & Sen. in templo Bernhardin. Vratiſlav. (*obiit* 1704) Obadiæ prophetiam ex Armeno Latinè expreſſit, *pag.* 159. *col.* 1. *l.* E.

Adam, (Joannes) Gallus, Lemovicenſis, Jeſuita (*obiit* 1684.) Pſalmos ex Latino Gallicos fecit, *pag.* 333. *col.* 2. *l.* E.

Adam, (Michael) civis Tigurinus Judæus ad Chriſtianiſmum converſus (*claruit* 1550.) Pentateuchum Moſis & libros hiſtoricos Veteris Teſtamenti in Germanicam linguam tranſtulit, C *pag.* 407. *col.* 2. *l.* D.

Adeodatus. V. *Joan. Diodati.*

Adrianus. V. *Hadrianus.*

Ægyptiaca Bibliorum interpretatio tempore S. Antonii Eremitæ, *pag.* 140. *col.* 1. *lit.* D.

Ælfricus ſive *Alfricus*, Anglus, Abbas Malmeſburienſis, Archiepiſc. Cantuarienſis (*obiit* 1006.) quoſdam S. Scripturæ libros Anglo-Saxonicè vertit, *pag.* 421. *col.* 1. *lit.* C. E. *col.* 2. *lit.* A. B. 423. *col.* 1. *lit.* E. D

Ælius, Antonius Nebriſſenſis. V. *Antonius Nebriſſenſis.*

Æneas, Joannes) Bohemus Calvin. ſenior (*obiit* 1594.) V. *Bohemi Theologi.*

Æthiopica Novi Teſtamenti verſio, *pag.* 131. *col.* 1. *lit.* B.

Agellius, (Antonius) Neapolitanus, Surrentinus, Theatinus, tium ling. Hebr. Gr. Latinæ peritus, Epiſcopus Acernenſis (*obiit* 1608.) Bibliorum Græcorum & Latinorum editioni Romanæ multum laboravit, *pag.* 187. *col.* 2. E *lit.* E. 189. *col.* 2. *lit.* A. E. 190. *col.* 2. *lit.* A. 230. *col.* 1. *lit.* C. 267. *col.* 2. *lit.* E. 268. *col.* 2. *lit.* D. E. 269. *col.* 1. *l.* A. & *ſeq.*

Aglionbie, (Joannes) Anglus, Anglicanus, Th. Dr. Oxonienſis (*claruit* 1612.) V. *Anglicani Interpretes.*

Agricola, (Daniel) (*floruit* 1614.) Monoteſſaron Paſſionis edidit, *pag.* 449. *col.* 1. *lit.* D.

Agricola, (Conradus) Germ. Luther. Typographus Norimbergenſis (*vixit* 1610) Concordantias Bibliorum Germanicas reddidit auctiores, *pag.* 459. *col.* 1. *lit.* B.

Agricola, (Michael) Nylandia Finno, Luther. Epiſc. Aboenſis (*obiit* 1556) Pſalterium & Novum Teſtamentum lingua patria donavit, *pag.* 447. *col.* 2. *lit.* C.

Agricola, (Rodolphus) Pater, Friſius, in vico Baſſlon propè Groningam natus, Syndicus Groninganus (*obiit* 1485.) non tam verſionem Pſalmorum confecit, quàm penſum ſolvit ſuo præceptori, *pag.* 286. *col.* 1. *lit.* B.

Ainſworth, (Henricus) Anglus, Separatiſta ſeu Brouniſta, Hebr. Doctus (*claruit* 1612) Pentateuchum, Pſalmos, & Canticum Canticorum ex Hebraica lingua in Anglicam convertit, *pag.* 433. *col.* 2. *lit.* B.

Alanus, (Guillelmus) vulgò *Allen*, Anglus, Lancaſtrenſis, Th. Dr. & Prof. Bibliothecarius Apoſtolicus, Archiepiſcopus Macienſis, S. R. E. Cardinalis (*obiit* 1594.) Novum Teſtamentum cum aliis Anglicè vertit 1582. & ad reformationem editionis Vulgatæ Latinæ à Gregorio XIV. deputatus eſt, *pag.* 268. *col.* 1. *lit.* A. 428. *col.* 1. *lit.* A.

Alberus, (Eraſmus) Variſcus, (*claruit* 1540.) Harmoniam Evangelicam concinnavit, *pag.* 449. *col.* 1. *lit.* D.

Albrecht, (Joannes) Germ. Luth. (*vixit* 1666.) varias 4. Evangeliorum Syriacorum lectiones collegit, *pag.* 100. *col.* 2. *lit.* B. 464. *col.* 2. *lit.* A.

Alcuinus, (Flaccus) ſive *Albinus*, Anglus, Eboracenſis, Cœnobii S. Martini Turonenſis Abbas, 3. Ling. peritus (*obiit* 804.) ſacros codices Latinos juſſu Caroli Magni ejus diſcipuli manu ſua exaravit, *pag.* 235. *col.* 2. *lit.* C.

Aldelmus Durotellus, ſeu Blandunius Kenredi filius & Inæ Occident. Anglorum Regis ex patre nepos, Latinè & Græcè doctiſſimus, Shireburnenſis Præſul (*obiit* 709.) Pſalterium in linguam Anglo-Saxonicam tranſtulit juxta Baleum, *pag.* 420. *col.* 1. *l.* C.

Alenius, (Julius) Italus, Brixienſis, Jeſuita, Confucius Occidentis apud Sinas dictus (*obiit* 1649.) Vitam Chriſti, Paſſionem & Mortem ex 4. Evangeliſtis Sinicè deſcripſit, *pag.* 449. *col.* 1. *lit.* D.

Aleſius, (Joannes) Juvanenſis (*claruit* 1607.) Harmoniam IV. Evangeliſtarum contexuit, *pag.* 449. *col.* 1. *l.* D.

Alexandrina Biblia Polyglotta, *pag.* 40. *col.* 2. *lit.* A.

Alfredus ſeu *Alvredus* Magnus, Anglorum Rex, Grammaticus, Philoſophus, Rhetor, &c. (*claruit* 89 .) Pſalterium Davidicum in idioma Saxonicum transferre aggreſſus eſt, quin & aliis Scripturæ libris manum eum admoviſſe Baleus ſcribit, *pag.* 420. *col.* 2 *lit.* A. *& ſeq.* A

Ali Beigh, antea vocatus *Bobowski*, Polonus è Chriſtiano Muhammedanus, *Tergjuman Bashi* ſive Primarius Interpres Muhammedis IV. Turcarum Imperatoris (*claruit* 1660.) Biblia Turcicè reddidit, *pag.* 136. *col.* 1. *l.* A. B

Alphonſus V. ſapiens dictus, Arragoniæ Rex (*obiit* 1458.) verſionem Proverbiorum Salomonis Hiſpanicam confecit, *pag.* 361. *col.* 2. *lit.* C.

Alphonſus Alvares de Toledo, Hiſpanus, Toletanus, (*claruit* 1513.) librum Job una cum Gregorii Magni moralibus in ſermonem Hiſpanicum traduxit. *Hæc tranſlatio ſuo loco omiſſa in addendis pag.* 362. *infra* refertur.

Alphonſus, Hiſpanus, ex Judæo Chriſtianus, Medicus Complutenſis, linguæ Hebr. peritiſſimus (*claruit* 1515.) V. *Complutenſes Doctores.* C

Alphonſus de Zamora, Hiſpanus, Judæus converſus, in Hebraicis litteris multum verſatus, (*obiit* 1530.) Targumim Pentateuchi, librorum Job, Proverbiorum, Cantici Canticorum, Iſaiæ, Hieremiæ, Ezechielis & XII. Prophetarum Minorum in Latinum, ſicut & Epiſtolam Pauli ad Hebræos in Hebraicum ſermonem tranſtulit. V. *Complutenſes Doctores. pag.* 13. *col.* 1. *lit.* B. *pag.* 83. *col.* 1. *lit.* A. 303. *col.* 2. *lit.* B. C. 304. *col.* 1. *lit.* A. C. *col.* 2. *lit.* D. 462. *col.* 2. *lit.* E. 465. *col.* 1. *lit.* E. D

Amama, (Sixtinus) Friſius, Calvin. litterarum ſacrar. Prof. Franekeranus (*obiit* 1629.) diſſertationem de *Keri* & *Chetib* ſive de variis lectionibus Hebr. codicum conſcripſit, *pag.* 463. *col.* 1. *lit.* B.

Amelotte, (Dionyſius) Gallus, ex Santonibus, Th. Dr. Congregationis Oratorii Preſbyter (*obiit* 1678.) Novum Teſtamentum è Latino Gallicum fecit, ediditque Evangelicam Harmoniam, *pag.* 337. *col.* 2. *lit.* A. *& ſeq.* 449. *col.* 1. *lit.* D. E

Amman, (Caſparus) Germanus, S. Th. Dr. (*claruit* 1623.) Pſalterium Germanico idiomate donavit, *pag.* 381. *col.* 1. *lit.* C.

Ammonius, Saccas dictus, Philoſophus Alexandrinus, Origenis Magiſter (*obiit* 230.) Harmoniam 4. Evangeliſtarum compoſuit, *pag.* 449. *col.* 1. *lit.* E.

Andre, (J.) Gallus (*vixit* 1670.) hiſtoriam ſeu Concordiam Evangelicam confecit, *pag.* 449. *col.* 2. *lit.* C.

Andreas Aſulanus, Italus, ſocer Aldi Manutii Typographus Venetus (*claruit* 1518.) Græcam LXX. Interpretum editionem procuravit, *pag.* 186. *col.* 1. *lit.* B.

Andreas de Leon, Zamorenſis, ex Clericis Regular. Minor. (*vixit* 1640.) univerſam Vet. Teſtam. Chaldaicam paraphraſim & Novum Teſtamentum Syriacum in Latinam linguam tranſfudit: Polyglotta quoque Biblia typis edenda tentavit, *pag.* 5. *col.* 1. *lit.* E. 88. *col.* 2. *lit.* E. 99. *col.* 1. *lit.* E. 304. *col.* 1. *lit.* A. *col.* 2. *lit.* B. 305. *col.* 1. *lit.* A.

Andreas (Laurentius) Suecus, Luther. Archidiaconus Upſalienſis vel Stregnienſis, (*claruit* 1526.) Novum Teſtamentum juſſu Guſtavi I. Suecorum Regis ſermone Suecico donavit, *pag.* 419. *col.* 2. *lit.* D.

Andrews (Lancelottus,) Anglus, Londinenſis, Anglicanus, Th. Dr. Epiſcopus Vintonienſis (*obiit* 1626.) V. *Anglicani Interpretes.*

Angli Puritani, ſc. Miles Coverdale, Chriſt. Goodman, Anton. Gilbye, Th. Sampſon, Guill. Cole, & Guill. Wittinghamus (*claruerunt* 1560.) verſionem S. Scripturæ in Anglicum idioma Genevæ confecerunt, *pag.* 428. *col.* 1. *lit.* C. *& ſeq.*

Anglica, Biblia Polyglotta. V. *Londinenſia.*

Anglicani Interpretes (*claruerunt* 1612.) juſſu Jacobi I. Magnæ Britanniæ Regis verterunt: *Pentateuchum & libros Joſue, Judicum, Ruth & IV. Regum,* Lancelottus Andrews, Joan. Overall. Adrianus Sarravia, Barth. Clarke, Jo. Laisfield, Guill. Leigh, Guill. Burgley, Joan. King, Th. Thompſon, Cl. Bedwel: *Binos libros Chronicorum, Jobum, Pſalmos, Proverbia, Cant. Cantic. & Eccleſiaſten,* Eduardus Liveleius, Guill. Richardſon, Laur. Chaderton, Guill. Dillingham, Andrews, Th. Harriſon, Rich. Spalding, & Th. Binck: *Prophetas omnes,* Jo. Harding, Jo. Raynold, Th. Holland. Rich. Kilbye, Mileſ. Smith, Rich. Brette, Fairclowe: *Libros Deuterocanonicos,* Jac. du Port, Guill. Brainthwait, Jo. Radclyffe, Ward Eman, Andr. Downes, J. Boyſe, Ward: *Quatuor Evangelia, Actus Apoſtolo-*

rum & Apocalypſium, Th. Ravius, A Georg. Abbot, Rich. Eedes, Th. Thompſon, Henr. Savill, Jo. Perrin, Ravens, Joan. Harmar (*vel* Joan. Agliombie, Leon. Hutten): *Epiſtolas Pauli & Canonicas*, Barlowe, Georg. Hutchenſon, Joan. Spencer, Fenton, Rabbet, Rob. Sanderſon, Dackins. Mileſius Smith unà cum Thoma Bilſono omnium penſa recognovit, *p.* 431. *col.* 1. *l.* C. *& ſeq.*

Anglus quidam Miniſter in Braſilia circa annum 1548. codices Sacros in linguam hujus regionis convertit, *p.* 448. B *col.* 1. *l.* D.

Anſa (Stephanus de) *aliis* de *Emſa*, Gallus, Sacerdos Lugdunenſis (*claruit* 1180.) plurimos S. Scripturæ libros in linguam vernaculam ſeu Gallicam, ſtudio & impenſis Petri Valdi, transfudit *p.* 313. *col.* 2. *l.* D.

Anſchel Judæus Germanus (*vixit* 1584) Concordantias Bibliorum Hebræo Germanicas edidit. *p.* 455. *col.* 1 *l.* A.

Antonides (Joannes), Weſtfriſius, Alcmarius, Calvin. Arabicè doctus (*claruit* 1612.) Epiſtolam Pauli ad Titum ex Arabico ſermone in Latinum C tranſtulit *p.* 127. *col.* 2. *l.* E. 307. *col.* 2. *l.* E.

Antonius Nebriſſenſis, *vulgo* de Lebrixa Hiſpanus ex cognominis ſui oriundus oppido, 3. ling. peritus, primus Academiæ Complutenſis Prof. (*obiit* 1522.) V. *Complutenſis Doctores p.* 19. 1. *l.* A.

Antonius, dictus de Padua, Luſitanus, Ulyſſiponenſis Minorita (*obiit* 1231.) concordantias Bibliorum morales edidit, *p.* 456. *col.* 2. *l.* E. 458. *col.* 2. *l.* B. D

Antuerpienſia Biblia Polyglotta. V. *Regia Biblia.*

Apollinarius junior, Laodicenus Epiſcopus, Hereſiarcha, (*vixit* 370.) quoſdam S. Scripturæ libros non ſoluta oratione, ſed verſibus Græcis reddidit, ideo inter tranſlatores non recenſendus, *p.* 156. *col.* 2. *l.* C.

Aquila, Ponticus ex Chriſtiano Judæus (*claruit* 128. primus poſt LXX. Interpretes Bibliorum Hebræor. Græcam verſionem aggreſſus eſt, *p.* 146. E *col.* 1. *l.* B.

Aquinas, (Philippus) Gallus, Carpentoractenſis, Judæus *vulgo* R. Mardochæus Carpentoractenſis, Chriſtianus factus in urbe Aquino Regni Neapolitani, unde nomen ſumpſit, Hebr. literarum Prof. Pariſienſis (*obiit circa annum* 1650.) *p.* 23. *col.* 1. *lit.* A. *p.* 32. *col.* 1. *lit.* *l.* E.

Arator, (Stephanus) V. *Szantus.*

Aretinus, (Petrus) Italus (*flor. xvi. ſæc.*) Pſalmos VII Pœnitentiales in linguam Italicam vertit, *p.* 358. *col.* 1. *l.* D.

Arias, (Benedictus) dictus Montanus, Hiſpanus, Hiſpalenſis, ling. Latin. Gr. Hebr. & Chald. ſciens, Th. Dr. Ordinis S Jacobi Eques, & Sacerdos (*obiit* 1598.) Bibliorum Polyglottorum Antuerpienſium editionis curam omnem ſibi ſumpſit: Lat Paraphraſis Chaldaicæ librorum Joſue, Judicum, Ruth, IV. Regum, Eſther, Pſalmorum & Eccleſiaſtæ tranſlationem confecit; ſacrorum librorum à Pagnino conditam ex Hebræo ad verbum & Latinam N. T. Vulgatam editionem ad Græcum expendit, librumque edidit de Maſora, *p.* 12. *col.* 2. *& ſeq.* 66. *col.* 2. *lit.* D. *E.* 76. *col.* 2. *lit.* A. 199. *col.* 2. *lit.* C. 213. *col.* 1. *lit.* A. 296. *col.* 1. *lit.* *E.* 462. *col.* 2. *lit.* *E.*

Arlottus, Tuſcus oriundus à Prato, Minorita (*obiit*) 1483.) Concordantias Bibliorum juxta quoſdam invenit, *p.* 457 *col.* 1. *lit.* *A.*

Arnauld, (Antonius Pariſinus, Th. Dr. Sorbonicus (*obiit* 1694.) V. *Montenſis verſio.* Author eſſe crediturConcordiæ Evangelicæ anno 1653. typis editæ, *p.* 339. *col.* 2. *lit.* A. 449. *col.* 2. *lit.* D.

Athias, (Joſephus) Judæus, Amſtelodamenſis Typographus (*obiit* 1700.) Biblia Hebraica characteribus nitidiſſimis, Hiſpanica, Germanica & Anglicana in lucem edidit, *p.* 69. *col.* 1. *lit.* B. E. 71. *col.* 1. *l.* B. C. 364. *col.* 2. *l.* D. E. 407. col 1. *lit.* E. *col.* 2. A. 433. *col.* 1. *lit.* C. D. E.

Aubertus (Joannes) Gallus linguæ Græcæ Regius Prof textum Græcum Polyglottorum Pariſienſium recognovit (*claruit xvii. ſæc.*) *p.* 23. *col.* 1. *l.* E.

Avenarius, (Joannes) Bohemus, Egranus, Luther. Th. Dr. & Prof. ſuperintendens Cizenſis (*obiit* 1590.) Harmoniam Evangelicam concinnavit, *p.* 449. *col.* 2. *lit.* D.

Auguſtinus, Auguſtini Italus (*claruit* 1595.) Pſalmos ſeptem Pœnitentiales Italicos fecit *p.* 358. *col.* 1. *lit.* D.

Aurat, (Franciſcus) Gallus Presbiter Prior S. Illyridii (*vixit* 1689.) Canticum Canticorum Gallicè vertit & edidit *p.* 334. *col.* 2. *lit.* D.

Aurelius, (Ægidius) Suecus, Upſalienſis, Luther. Syndicus Holmienſis (*claruit* 1647.) Pſalmos ſeptem pœnitentiales Suecicè converſos in publicum emiſit, *p.* 419. *col.* 2. *lit.* D.

Azevedo, (Ludovicus de) Luſitanus, ex oppido Chaves, Jeſuita (*obiit* 1634.) Novum Teſtamentum Anhamarica

lingua, quæ Curialis eſt in Æthiopia, A donavit, *p.* 130. *col.* 1. *lit.* C.

B*Aaſius* (Joannes) ſenior, Suecus, Smalandus, Luther. Epiſcopus Wexonienſis (*obiit* 1649) Harmoniam Evangelicam ordinavit, *p.* 449. *col.* 2. *lit.* D.

Baluellus, (Claudius) Gallus, Calvin. Philologus, Prof. Nemauſenſis (*claruit* 1567.) libros quos Proteſtantes vocant Apocryphos è Græco Latinè juxta editionem Complutenſem edidit in Bibliis Latinis, An. 1557 à Rob. B Stephano excuſis, *pag.* 281. *col.* 1. *lit.* A. *& ſeq.*

Baldus, (Bernardinus) Urbinas. LL. Lat. Græc. & Orientalium peritus, Guaſtallæ Abbas (*obiit* 1557) Paraphraſin Onkeloſi Latinam fecit, *pag.* 303. *col.* 2. *lit.* E.

Ballivus, (Joannes) *vulgò* Bailly, Gallus, Apamæus, Novum Teſtamentum in Latinum idioma tranſtulit ex Græco, *pag.* 309. *col.* 1. *lit.* B. C.

Bar, (Ludovicus de) Gallus, Senonen- C ſis, Subdiaconus Apoſtolicus (*vixit* 1591.) Paſſionem Chriſti è quatuor Evangeliſtis contexuit, *pag.* 449. *col.* 2. *lit.* E.

Barlovius, (Guillelmus) Anglus, Epiſcopus Lincolnienſis (*obiit* 1613) V. *Anglicani Interpretes.* *p.* 431. *col.* 1. *l.* C.

S. Barnabas, Cyprius, ab Apoſtolis ſuo collegio aggregatus, S. Matthæi Evangelium ex lingua Syriaco-Chaldaica in Græcam linguam tranſtuliſſe à quibuſdam exiſtimatur, *pag.* 158. D *col.* 2. *lit.* B.

Barradius, (Sebaſtianus) Olyſſiponenſis, Jeſuita, Th. & ſacr. litterarum Prof. (*obiit* 1615.) in Concordiam & Hiſtoriam Evangelicam à ſe digeſtam commentatus eſt, *pag.* 449 *col.* 2. *lit.* E.

Bartoloccius, (Julius) de Celleno, Etruſcus, Congr. S. Bernardi reformatæ, Lingu. Hebr. Prof. in Collegio Neophytorum Romæ, & S. Sebaſtiani ad Catacumbas Abbas (*obiit* 1687.) librum Tobiæ ex Hebræo & Canticum Canticorum ex Chaldæo Latinitate donavit *pag.* 91. *col.* 2. *lit.* B. 305. *col.* E 1. *lit.* D.

Baſaccio (Arnaldus) Gallus, Minorita, Evangelia & Epiſtolas totius anni in linguam Indicam convertit, *pag.* 448. *col.* 1. *lit.* D.

Baudartius (Guillelmus) Belga, Deyſanus, Calvin. Sneecanæ Eccleſiæ in Friſia Paſtor (*obiit* 1640. V. *Belgici Interpretes.* *pag.* 413. *col.* 1. *lit.* A. E. *col.* 2. *lit.* A. D.

Baynus, (Rodolphus) Anglus, Cantabrigienſis, Cathol. 3. ling. peritus, ling. Hebr. Prof. Pariſienſis (*obiit* 1560.) novam Proverbiorum verſionem Latinam à ſe confectam commentariis ſuis adjunxit, *pag.* 302. *col.* 1. *lit.* C.

Beaune, (Reginaldus de) Gallus, Turonenſis, linguæ Lat. & Gr peritiſſimus, Archiepiſc. Bituricenſis (*obiit* 1606.) Pſalmos Davidis Gallicè reddidit, *pag.* 333. *col.* 2. *lit.* B.

Beauport, (Benjaminus) Gallus, Minorita, (*vixit* 1560.) Monoteſſaron Evangelicum confecit, *pag.* 449. *col.* 2. *lit.* E.

Beauxamis, (Thomas) Pariſinus, Carmelita (*obiit* 1589.) Concordiam Evangelicam diſpoſuit, *pag.* 449. *col.* 2. *lit.* E.

Becillus, (Cæſar) Italus, Urbinas, Preſbyter Congregationis Oratorii de Urbe (*claruit* 1630) Connexionem Evangeliorum fecit, *p.* 450. *col.* 1. *l.* A.

Beckius, (Matthias Fridericus) Germ. Suevus, Kaufburæ natus, Luther. lingu. Orient. & Europæarum peritus, Auguſtanæ Eccleſiæ Miniſter (*obiit* 1701.) Targum utriuſque libri Paralipomenon in Latinum convertit, *pag.* 92. *col.* 1. *lit.* A. 305. *col.* 2. *lit.* A.

Beckmannus, (Detlevius) Tondera-Holſatus, Luther. Paſtor Hamburgenſis (*obiit* 1684.) Hiſtoriam D. N. J C. ex quatuor Evangeliſtis ſcripſit, *pag.* 450. *col.* 1. *lit.* A.

Beda Venerabilis, Anglus Northanimbræus, Monachus & Preſbyter, utriuſque linguæ peritus (*obiit* 735.) Evangelium S. Joannis. non autem univerſam ſacram Scripturam in linguam Saxonicam convertit. *pag.* 410. *col.* 1. *lit.* D. E.

Bedell. (Guillelmus) Anglus, in Eſſexia natus, Anglic. 3. lingu. peritus, Epiſc. Kilmorienſis in Hibernia (*obiit* 1642.) Biblia per King Hibernicè verſa recognovit, *pag.* 445. *col.* 2. *lit.* A. E. 446. *col.* 1. *lit.* A.

Bedovellus, (Guillelmus) Anglo-Saxo, Halinſburgienſis, Angl. ling. Orient. peritus (*claruit* 1612.) Abdiam ex Hebræo, & Epiſtolam Pauli ad Coloſſ. itemque Epiſtolas Joannis ex Arabico ſermone in Latinum idioma tranſtulit, *p.* 121. *col.* 2. *lit.* E. 127. *col.* 1. *lit.* B. 303. *col.* 1. *lit.* C. 307. *col.* 2. *lit.* E.

Beheim, (Matthias von) Germanus (*claruit* 1343.) quatuor Evangelia Germanicè vertit, *pag.* 376. *col.* 2. *lit.* C.

Belgici Interpretes Veteris Teſtamenti, Jo. Bogermannus, Guillel. Baudar-

tius, Gerſon Bucerus, & Novi Teſtamenti Jac. Rolandus, Hermannus Faukelius, Petrus Cornelii, Feſtus Hommius, Antonius Walæus (*floruerunt* 1630.) *pag.* 412. & 413. A

Belisem, (Antonius) Gallus, Calvin. (*claruit* 1537.) Pſalmos Gallicè vertit, *pag.* 350. *col.* 2. *lit.* B.

Bellarminus, (Robertus) Etruſcus, de Monte Politiano, Jeſuita, Th. Mag. Archiepiſcupus Capuanus, S. R. E. Cardinalis (*obiit* 1621.) Bibliorum Græcorum editioni Romanæ ſub Gregorio XIII. operam ſuam contulit, & B Bibliorum Latinorum Vulgatæ editionis, juſſu Clementis VIII. adfuit recognitioni eorumque præfationem ſcripſit, *pag.* 188. *col.* 1. *lit.* A. 189. *col.* 2. *lit.* E. 267. *col.* 1. *lit.* C. *col.* 2. *l.* E. 268. *col.* 1. *lit.* B. 269. *co*. 1. *lit.* D.

Bellegarde (Franciſcus de) Gallus, Briocenſis, Preſbyter, Ex-Jeſuita (*vivit*) Libros Sapientiales in Gallicum ſermonem tranſtulit, *pag.* 334. *c.* 2. *l.* A.

Benedicti, (Petrus) Suecus, Canonicus Lincopienſis, Joanni Magno Upſalienſi Archiepiſcopo à ſacris (*claruit* C 1534.) Novum Teſtamentum ex Latino Suecicè reddidit, *pag.* 419. *col.* 2. *lit.* E.

Benedictus, (Joannes) Normannus, Vernolii natus, Th. Dr. Navarræus (*obiit* 1573.) Biblia Latina Vulgatæ editionis recenſuit, ſcholiiſque illuſtravit, Concordantias utriuſque Teſtamenti confecit, *p.* 257. *col.* 2. *l.* E. 276. *col.* 2. *l.* E. 277. *col.* 1. *l.* B 458. *col.* 1. *l.* B.

Benoist, (Renatus) Gallus, Andegavenſis, Th. Dr. Navarræus, Facultat. D Theol. Pariſ Decanus, S. Euſtachii Paſtor, Epiſcopus Trecenſis deſignatus (*obiit* 1608.) Biblia Gallica à Genevenſibus edita caſtigavit, & fidei Catholicæ reddere conſona tentavit, *pag.* 330. *col.* 2. *lit.* E. 331. *col.* 1. & 2. 336. *col.* 1. *lit.* D.

Bentlejus, (Richardus) Anglus (*vivit*) Nov. Teſt. Græcum, & Nov. Teſt. verſionis Vulgatæ ad exemplaria vetuſta & antiquiſſimos codices Mſc. caſtigata emiſit in lucem V. *addenda ad pag.* 226. E

Benzelius (Ericus Erici) Suecus, Upſalienſis, Luther. 3. lingu. peritus, Academiæ patriæ Bibliothecæ Præfectus (*vivit*) Gothicam Evangeliorum verſionem in linguam Latinam tranſtulit, *pag.* 373. *col.* 1. *lit.* C. D.

Berger, (Claudius Bertrandus) Gallus, Riomenſis, Calvin. (*claruit* 1549) Pſalmos XXX. ex Hebræo Gallicè expreſſit, *pag.* 350. *col.* 2. *lit.* E.

† *Bergius*, (Matthias) German. Brunſvicenſis, Luther. Ethicæ Profeſſor Altorfinus (*obiit* 1592) Latinam ſententiarum Siracidæ ſeu Eccleſiaſtici tranſlationem ex Græco adornavit, *pag.* 199 *col.* 1. *lit.* E. 310. *col.* 1 *lit.* E.

Bernardinus de Monte Calvo, Italus, Minorita, (*claruit* 1580.) Concordantias ſacrorum Bibliorum Hebraicorum concinnavit, *pag.* 455. *col.* 1. *lit.* A.

Bernardus (Radulphus) Germanus (*vivit*) Novum Teſtamentum Judæo-Germanicum litteris Hebraicis conſcripſit, *pag.* 408. *col.* 2. *lit.* E.

Bertramus, (Bonaventura Cornelius) Gallus, Picto, Thoarſenſis, Calvin. ling. Lat. Gr. Hebr. Chald. & Syriacæ peritus, Th. Prof. Lauſannenſis (*obiit* 1594) & inter reviſores Bibliorum anno 1588. Genevæ editorum primus adfuit, & Biblia Triglotta Heidelbergæ publicavit, *p.* 348. *col.* 2. *lit.* A C. D.

Besnier, (Petrus) Gallus, Turonenſis, Jeſuita, plurimarum ling tam Orient. quàm vulgarium peritus (*obiit* 1705.) Gallicam Novi Teſtamenti verſionem à Dominico Bouhours concinnatam cum 14. linguarum verſionibus contulit atque recenſuit, *pag.* 342. *col.* 2. *lit.* C. 343. *col.* 1. *lit.* B

Besse. (Petrus de) Gallus, Th. Dr. Pariſienſis, Regi Galliæ à concionibus (*obiit* 1639.) Biblia Gallica Lovanienſia cum textu Latino Editionis Vulgatæ edidit an. 1608. & Concordantias utriuſque Teſt. latinas emendavit, *pag.* 330. *col.* 1. *lit.* C. 458. *col.* 2. *lit.* D.

Betulejus, (Xiſtus) Suevus, Memmingenſis Luth. ling. Lat. & Græcæ peritus (*obiit* 1554.) Novi Teſtamenti Concordantias Græcas confecit, *p.* 456. *col.* 2. *lit.* A.

Beyerlinck, (Laurentius) Belga, Antuerpianus, Eccleſiæ patriæ Cathedralis Canonicus & Archipresbyter (*obiit* 1627.) Biblia Latina variarum Tranſlationum in lucem emiſit, *p.* 270. *col.* 1. *lit.* B. C.

Beza, (Theodorus) Gallus, Heduus, Vezelius, Calvin. ling. Græcæ & Lat. peritus, Th. & Paſtor Genevenſis (*obiit*) 1605. Latinam ex Græco ſermone verſionem Novi Teſtamenti adornavit, Gallicam verò unà cum Joanne Calvino caſtigavit, Pſalmos quoque idiomate Gallico donavit, *p.* 45. *col.* 2. *lit.* E. 210. *col.* 2. *lit.* E. & *ſeq.* 213. *col.* 2. *lit.* A 215. *col.* 1. *lit.* B. 218. *col.* 1. *lit.* B. 343. *lit.* E. 346. *col.* 1. *lit.* C. 347. *col.* 2. *lit.* E. 348.

col. 1. *lit.* E. 349. *col.* 1. *lit.* A. 350. *col.* A 2. *lit.* D. 351. *col.* 2. *lit.* B. C.

Biblsander, (Theodotus) Helvetius, natus Epiſcopocellæ, 3. ling. peritus Th. Profeſſ. & Miniſter Tigurinus (*obiit* 1564.) octo ultima capita Ezechielis, Danielem, Jobum, Eccleſiaſten Canticum Canticorum & 48. Pſalmos ex Hebræo Latinè vertit, extremamque verſioni Tigurinæ manum impoſuit, *p.* 289. *col.* 1. *lit.* B. 303. *col.* 1. *lit.* D.

Biffrun, (Jacobus Rhætus, Municeps Samadeni in valle Engadina, Calvin. (*claruit* 1560.) Novum Teſta- B mentum ſermone patrio donavit, *p.* 369. *col.* 2. *lit.* D. E.

Bignay, (Joannes du) *aliis* du Vignay, Gallus, ex ordine Hoſpitalitatis S. Jacobi de Altopaſſu (*claruit* 1306.) precibus Reginæ Joannæ Ducis Burgundiæ, Philippi Valeſii Uxoris, Epiſtolas & Evangelia totius anni in Gallicum idioma tranſtulit, *p.* 324. *col.* 2. *lit.* B. C.

Bilſonus, (Thomas) Anglus, Vintoniæ C natus, Anglic. Th. Pr. Oxonienſis, Epiſcopus Wigornienſis (*obiit* 1616.) V. *Anglicani interpretes*, *p.* 431.

Bing, (Thomas) Anglus, linguæ Hebraicæ Profeſſ. Cantabrig. (*claruit* 1612.) *Anglicani interpretes*, *pag.* 431. 445. *col.* 2. *lit.* A 446. V. *col.* 2. *lit.* A.

Boeclerus, (Joannes Henricus) Germamanus, Cronhemio-Francus, Luther. hiſt. & eloq. Prof. Argentoratenſis, Conſiliatorius Cæſareus & Comes Palatinus (*obiit* 1672.) Novi Te- D ſtamenti Græci editionem ex antiquiſſimo codicè manuſcripto vulgavit, *p.* 218. *col.* 2. *lit.* B.

Bogermannus, (Joannes) *alias* Boyerman, Belga, Calvin. Th. Dr. & Prof. Franekeranus, Eccleſiæ Leovardienſis Antiſtes, Synodi Dordracenæ Præſes (*obiit* 1640.) V. *Belgici Interpretes*, *pag.* 413. *col.* 1. & 2.

Bohemi Theologi, Albertus Nicolai, Lucas Helicæus, Joannes Æneas, Georgius Wetterus, Eſaias Cæpola, Joannes Ephraimus. Paulus Jeſſenius, E Joannes Capito, Calvioiani, ſacros cocices è fontibus Hebraicis & Græcis in linguam Bohemicam converterunt, ab anno 1579. ad annum, 1593. *pag.* 350. *II. Partis.*

Bolſec, (Hieronymus) Pariſinus, ex Calviniano Catholicus, Medicus, (*claruit* 1577.) ſacram Scripturam ut refert Crucimanius, in Gallicum ſermonem convertit, *p.* 346. *col.* 2. *lit.* E.

Bombergus, (Daniel) Belga, Antuerpienſis, Catholic. linguæ Hebr. peritus, Typographus Venetus (*obiit* 1549.) plurimas, eaſque correctiſſimas ſacri codicis editiones ope quorumdam Judæorum, in lucem dedit, *pag.* 17. *col.* 1. *lit.* D. 63. *col.* 1. *lit.* C. 64. *col.* 1. & 2. 66. *col.* 1. *lit.* A.

Boujour, (Guillelmus) Gallus, Toloſanus, Auguſtinianus lingu. Orienralium & in primis Copticæ peritus, Bibliothecæ Angelicæ Romæ Coadjutor, (*vivit*) Biblia Coptica Latinitate donavit, *pag.* 309. *col.* 1. *lit.* A.

Bootius, (Arnoldus) Belga, Calvin. 3. ling. peritus, Medic. Dr. (*obiit* 1650.) Epitomen Concordaotiarum Græcarum Nov. Teſt. ſcripſit, *pag.* 456. *col.* 1. *lit.* E.

Borcel, (Adamus) Zelaodus, Mennonita, 3. ling. peritus (*obiit* 1666.) Evangelium Græcè cnm Belgica ſua verſione imprimi curavit, *pag.* 226. *col.* 1. *lit.* E. 413. *col.* 2. *lit.* A.

Borromæus, (Fridericus) S. R. E. Card. ſub Clemente VIII. Vulgatæ correctioni adfuit, *p.* 267. *col.* 2. *lit.* E. 269. *col.* 1. *lit.* B.

Bos, (Lambertus) (*vivit*) Biblia Græca edidit, *pag.* 196. *col.* 1. *lit.* A.

Boſſuet, (Jacobus Benignus) Gallus, Divionenſis, Th. Dr. Navarræus, Epiſcopus Meldenſis (*obiit* 1704.) Gallicam Apocalypſeos interpretationem confecit, *pag.* 343. *col.* 2. *lit.* C.

Bouhours, (Dominicus) Gallus, Pariſinus, Jeſuita, (*obiit* 1702.) N. Teſtamentum ex Vulgata Latina in Gallicum idioma tranſtulit, *pag.* 342. *col.* 2. *lit.* C.

Boulduc, (Jacobus) Gallus, Pariſinus, Capucinus, 3. lingu. peritus (*obiit* 1650.) librum Job ex Hebræo Latinè vertit, *pag.* 299. *col.* 1. *lit.* E.

Bourdelotius, (Joannes) Gallus, Senonenſis, Cathol. Hebraicè doctus, Aulici Conſilii Advocatus (*obiit* 1638.) quatuor Pſalmos ex Hebræo Latinos fecit, *pag.* 302. *col.* 1. *lit.* B.

Boyſe, (Joannes) Anglus, Sudovolgienſis, Anglicanus, Eccleſiæ Elienſis Canooicus, (*obiit* 1640.) V. *Anglicani Interpretes*.

Brainthwait, (Guillelmus) Anglus, Socius Collegii Emmanuelis Cantabrigiæ (*claruit* 1612.) V. *Anglicani Interpretes*.

Brancatius, (Laurentius) de Laurea, Italus, Minorita, S. R. E. Cardinalis, (*obiit* 1693.) Concordiam ex quatuor Evangeliſtis contexuit, *pag.* 450. *col.* 1. *lit.* A. B.

Branteghem, (Guillelmus) Belga, Aloſtanus,

Digitized by Google

ſtanus, Cartuſianus (*vixit* 1542.) Vitam Jeſu Chriſti juxta quatuor Evangeliſtarum narrationes compoſuit, *p.* 450. *col.* 1. *lit.* B. A

Bredalinus, (Ericius Andreas) Danus, Gutopia-Langelandus, Epiſcopus Nidroſienſis (*obiit* 1672.) Danicam Canticorum Biblicorum tranſlationem prælo commiſit, *p.* 417. *col.* 2. *l.* B.

Breitingerus, (Joannes Jacobus) Germanus, Tigurinus, Calvin. Templi majoris Antiſtes (*obiit* 1646.) Novum Teſtamentum Græcum lingua Helvetica donavit, *p.* 404. *col.* 1. *l.* E. B

Brentius, (Joannes) Germanus, Suevus, Vilæ oppido natus, Luther. Theologus, Præpoſitus Stutgardianus, (*obiit* 1570.) Biblia Latina edidit, & Librum Job ex Hebr. Lat. fecit, *p.* 281. *col.* 2. *lit.* C. D. 299. *col.* 1. *l.* E.

Brettus, (Richardus) Anglus, Londinenſis, Anglicanus, linguæ Græcæ & omnium Orient. peritus, Th. Dr. Oxonienſis, (*obiit* 1637.) V. *Anglicani Interpretes.*

S. *Brigittæ*, Biblia ipſius manu ſcripta Lipſiæ ſervantur, *p.* 340. *c.* 2. 417. *c.* 2. C

Briſtous, (Richardus *vulgò* Briſtow, Anglus, Vigornienſis, Th. Dr. & Pr. Duacenſis (*obiit* 1582.) verſioni Anglicanæ N. Teſtamenti Rhemis editæ operam impendit, *pag.* 428. *col.* 1. *lit.* A.

Brocario, (Arnaldus Guillelmus de) Hiſpanus, Biblia Polyglotta Compluti edidit 1517. *pag.* 9.

Broeckwey, (Antonius) Belga, Noviomagus, Minorita, (*obiit* 1541.) breve ſcripſit Evangeliorum Monoteſſaron, *pag.* 450. *col.* 1. *lit.* B. D

Broughtonus, (Hugo) Anglus Wallenſis, natus Oldenburgi, Calvin. Theologus (*obiit* 1612.) Græcam ex Hebræo totius Veteris Teſtamenti tranſlationem condere cogitabat, Anglicanam Jobi & Viſionum Danielis verſionem publicavit, *pag.* 157. *col.* 2. *lit.* A. 433. *col.* 2. *lit.* B. D.

Browerius, (Daniel Belga, Calvin. V. D. Miniſter (*claruit* 1688.) Geneſim ac Nov. Teſt. in linguam Malaicam tranſtulit, *pag.* 144. *col.* 2. *lit.* B. D. E

Brucioli, (Antonius) Etruſcus, Florentinus (*claruit* 1540.) Biblia ex Hebræo & Græco textu, vel ut aliis placet, ex verſione Latina Pagnini in linguam Tuſcam convertit, *pag.* 355. *col.* 1. *lit.* D. E. *col.* 2. *lit.* A. & *ſeq.* 356. *col.* 1. *lit.* A. B. C. 358. *col.* 1. *l.* A. B. E.

Bruin, (Laurentius de Belga, Calvin. Miniſter Schelvinenſis *claruit* 1690.) Harmoniam Evangeliſtarum Belgicè ſcripſit, *pag.* 450. *col.* 1. *lit.* B. C.

Brunius, (Melchior) Germanus, D. Martini Parochus Colonienſis (*claruit ante annum* 1590. Bibliorum Germanicorum novam verſionem aggreſſus eſt, *pag.* 375. *col.* 1. *lit.* D. E.

Brunnerus, (Leonardus) Germanus, Luther. (*vixit* 1548.) Concordantias Bibliorum Germanicorum confecit, *pag.* 459. *col.* 1. *lit.* B.

Brunus, (Gabriel Venetus, Minorita, (*claruit* 1490.) Indicem Alphabeticum S. Scripturæ ordinavit, *pag.* 457. *col.* 2. *lit.* C.

Bruun, (Matthæus Bergius) Eccleſiaſticum Græcè edidit, cum interpretatione ſua Latina, *pag.* 310. *col.* 1. *l.* E.

Bucerus, (Gerſomus) Belga, Calvin. Paſtor Eccleſiæ Verianæ in Zelandia (*obiit* 1632.) V. *Belgici Interpretes. p.* 413. *col.* 1. *lit.* A. E. *col.* 2. *lit.* C.

Bucerus, (Martinus) Germanus, Alſatus, Seleſtadienſis, Calvin. 3. lingu. peritus, Theol Profeſſ. & Miniſter Argentorat. (*obiit* 1551.) Pſalmorum libros quinque ad veritatem Hebraicam planius quàm vulgò, gemina verſione in Latinum traduxit, primumque ſub Aretii Felini nomine vulgavit: Sophoniam quoque ex Hebræo Latinè vertit, non verò Novum Teſtamentum ex Græco, ut ſcribit Melchior Adami. An Gallicam totius ſacri codicis verſionem fuerit aggreſſus, fides ſit penes Crucimanium, *p.* 285. *col.* 1. *l.* C. & *ſeq.* 290. *col.* 1. *l.* E. 303. *col.* 1. *lit.* D. 345. *col.* 1. *lit.* A. 403. *col.* 2 *lit.* E.

Budé, (Ludovicus) Guillelmi filius, Pariſinus. Calvin. linguæ Hebr. Prof. Genevenſis (*obiit* 1552.) Gallicam ex Hebræo Pſalmorum verſionem condidit, *pag.* 345. *col.* 2 *lit.* D. 346. *col.* 1. *lit.* C. 350. *col.* 2. *lit.* C.

Budnæus, (Simon Polonus, Maſſovius, Socinianus, Eccleſiæ Keccenſis Miniſter (*claruit* 1580.) Biblia Polonica ad fontes Hebræos & Græcos expenſa dedit in lucem, *p.* 440. *col.* 2. *l.* B. C.

Bugenhagius, (Johannes Pomeranus, ex oppido Julino, Luther. Theolog. Dr. & Prof. Wittembergenſis (*obiit* 1558.) ſacras litteras idiomate inferioris Saxoniæ ex Germanica Lutheri tranſlatione expreſſit, ipſique Luthero in elaboranda ſua Bibliorum interpretatione præſto fuit: Pſalterium etiam ex Hebræo Latinum fecit, † & Concordiam Evangelicam Hiſtoriæ paſſi Chriſti & glorificati ſcripſit, *pag.* 299. *col.* 2. *lit.* E. 300. *col.* 2. *lit.* E. 384. *col.* 2. *lit.* D. 398. *col.* 2. *lit.* B. 399. *col.* 1. *lit.* E. 450. *col.* 1. *lit.* C.

Buglius, (Ludovicus) Siculus, Jeſuita, A Sinenſi Miſſioni addictus (*obiit* 1682.) Pſalterium & Evangelia totius anni Sinicè reddidit, *pag.* 145 *col.* 1. *lit.* C.

Buiſſonius, (Joannes) *alias* Rubus, Hanno, Athenſis, Th. Prof. Lovanienſis (*obiit* 1595.) Hiſtoriam & Harmoniam Evangelicam compoſuit, *pag.* 450. *col.* 1. *lit.* C.

Bullingerus, (Henricus) Helvetius, Eccleſiæ Tigurinæ Miniſter (*obiit* 1575.) Hiſtoriam Evangelicam per quatuor Evangeliſtas in formam Enchiridii B redegit, *pag.* 450. *col.* 1. *lit.* D.

Bulloeus, (Georgius) Anglus, Cathol. Th. D. & Prof. (*obiit* 1580.) Cuncordantiarum Biblicarum œconomiam methodicam edidit, *p.* 458. *col.* 1. *l.* C.

Buntingus, (Henricus) Germanus, Hanoveranus, Luther. Theologus, Hiſtoricus, Superintendens Goſlarienſis (*claruit* 1590.) Harmoniam Evangeliſtarum cuntexuit, *p.* 450. *col.* 1. *l.* D.

Burcklinus, (Georgius Chriſtophorus) Geneſeos duo capita ex Æthiopico Latinè vertit, *pag.* 308. *col.* 1. *lit.* B. C

Burgley, (Guillelmus) Anglus, Archiepiſcopi Cantuarienſis Capellanus, (*claruit* 1612.) V. *Anglicani Interpretes.*

Burgundio, (Joannes) civis Piſanus, Græcæ & Latinæ eloquentiæ peritus, Judex & Friderici Imperatoris Præfectus in urbe Piſana (*obiit* 1194.) partem libri Geneſeos, & Evangelium Joannis ex Græco Latinè reddidit, *pag.* 309. *col.* 1. *lit.* D. E.

Buxtorfius, (Joannes) Pater, Weſtphalus, Camœnæ natus, Calvin. lingu. Hebr. & Chald peritiſſimus, lingu D Orient. Prof. Baſileenſis (*obiit* 1629.) Biblia Hebraica cum Targumim & commentariis Rabbinorum, *item* Commentarium Maſſoreticum edidit, & Concordantias Hebraicas collegit, *pag.* 67. *col.* 1. *lit.* E. *col.* 2. *lit.* E. 455. *col.* 1. *lit.* E.

Buxtorfius, (Joannes) Filius, Germanus, Baſileenſis, Calvin. Th. Dr. linguæ Hebr. Prof. (*obiit* 1664.) Concordantias Hebraicas Vet. Teſt. nova & artificioſa methodo diſpoſitas, cum Concordantiis Chaldaicis evulgavit, E *pag.* 455. *col.* 2. *lit.* A.

C*Æpolla*. (Eſaias) Bohemus. V. *Bohemi Theologi*, *p.* 438. *col.* 2. *lit.* A.

Calaſius. V. *Marius à Calaſio.*

Calixtus, (Georgius) Holſatus, Luther. Theol. Dr. & Profeſſ. Helmſtadienſis, Abbas Regiæ Lutheræ (*obiit* 1656.) quatuor Evangeliorum Concordiam diſpoſuit, *p.* 450. *col.* 1. *l.* D.

Calmet, (Auguſtinus) Lotharingus, Comercienſis, Benedictinus Cungregationis S. Vituni, Abbas S. Leopoldi (*vivit*) Gallicam ſacri codicis tranſlationem ab Iſaaco le Maitre de Saci concinnatam, commentario Gallico illuſtravit, *pag.* 332. *col.* 2. *lit.* D.

Calovius, (Abrahamus) Boruſſus, Morungæ natus, Luther. Theol Dr. & Prof. Wittembergenſis, Circuli Electoralis Saxonici Superintendens Generalis (*obiit* 1686.) Harmoniam Evangelicam ſuis commentariis in Evangelia præfixit, *p.* 450. *col.* 1 *lit.* E.

Calvinus, (Joannes) Gallus, Picardus, Noviodunenſis, ſectæ ſuæ Anteſignanus, Theol. & ſacr. litterarum Prof. atque Miniſter Genevenſis, (*obiit* 1564.) Pſalmos Latinos ad textum Hebræum recenſuit: Petrum Robertum Olivetanum in vertendis Bibliis Gallicis plurimum juvit, verſionemque Novi Teſtamenti pluries recognovit: trium quoque priorum Evangeliſtarum Harmoniam confecit, *pag.* 77 *col.* 1. *lit.* D. 301. *col.* 1. *l.* D. 325. *col.* 2. *l.* A. 343. *l.* D. E. 344. *col.* 1. *l.* E. *col.* 2. *l.* D. 345. *col.* 2. *l.* E. 347. *col.* 1. *l.* B. C. *col.* 2. *l.* A. B. 349. *col.* 1. *l.* A. 351. *col.* 2. *l.* B C. 450. *col.* . *lit.* E.

Camerarius, (Joachimus) Germanus, Francus, Papebergenſis, Luther. linguæ Græcæ & Latinæ Prof. Lipſienſis (*obiit* 1574.) verſionem libri Eccleſiaſtici ex Græco Latinam fecit, *p.* 199. *col.* 1. *lit* E. 310. *col.* 1. *lit.* E.

Canterus, (Guillelmus Belga) Ultrajectinus, Cathol. Latinè & Græcè probè doctus (*obiit* 1575.) Bibliis Græcis Antuerpienſibus operam dedit: novam horum verſionem Latinam adortus eſt: varias denique lectiones ad Biblia Græca collegit, *p.* 13. *col.* 2. *l.* B. 17. *col.* 1. *l.* B. 187. *col.* 2. *l.* B. 309. *col.* 1. *l.* B. C. 465. *col.* 1. *l.* E. 466. *col.* 1. *l.* E.

Capellus, (Jacobus) Gallus, Sedanenſis, Calvin. Hebraicæ linguæ & Th. Prof. (*obiit* 1633) Hiſtoriam Chriſti ex IV. Evangeliſtis harmonicè digeſſit, *pag.* 450. *col.* 2. *lit.* A.

Capellus, (Ludovicus) Gallus, Sedanenſis, Calvin. Th. Dr. & linguæ Hebr. Prof. Salmurienſis (*obiit* 1658.) varias codicis Hebræi lectiones ad calcem Criticæ ſacræ collegit, *pag.* 37. *col.* 2. *lit.* A. 463. *col.* 2. *lit.* B.

Capito, (Joannes) Bohemus, Calvin. ſenior. V. *Bohemi Theol.* *p.* 438. *c.* 2. *l.* A.

Capucini Miſſionarii tres in Aleppo Syriæ, Arabicam S. Scripturæ ex Græco & Latino interpretationem ab ipſis adornatam anno 1632. ad ſacram

Congregationem de propaganda fide miſerunt, *pag.* 114. *col.* 1. *lit.* D. A

Carafa, (Antonius) Neopolitanus, linguæ Græcæ peritiſſimus, S. R. E. Cardinalis (*obiit* 1591.) Biblia Græca juſſu Gregorii XIII. edenda ſuſcepit, quæ ſuaſu & auctoritate Sixti V. vulgata ſunt & Latinæ vulgatæ recognitioni præfuit, *pag.* 187. *col.* 2. *lit.* C. 265. *col.* 1. *lit* A.

Carolus Magnus Imperator, (*obiit* 814.) Pſalterii codicem Adriano VII. PP. dono miſit, IV. quoque Evangelia ad Græcos & Syros codices ipſe contulit, & Novum Teſtamentum juxta quoſdam Germanicè converti curavit, *p.* 243. *lit.* D. 247. *col.* 2. *lit.* C. D. 373. *col.* 2. *lit.* D. 374. *col.* 1. *lit.* A. B

Carolus, (Caſpar) Hungarus, ex urbe Karolis, Calvin. Miniſter (*claruit* 1589.) Biblia Hungarica juxta verſionem ſuam publici juris fecit, *p.* 447. *col.* 1. *lit.* A. C.

Carriere, (Franciſcus) Gallus, Aptenſis, Minorita, Theol. Dr. (*claruit* 1660.) Concordiam Evangeliſtarum compoſuit, *pag.* 381. *col.* 2. *lit.* A. C

Carrieres, (Ludovicus de) Gallus, Andegavenſis, Congr. Oratorii Preſb. (*obiit* 1717) univerſam ſacram ſcripturam pauculis verbis in ipſo textu inſertis illuſtravit, ad hibita Gallica Iſaaci le Maitre verſione parumper mutata, *pag.* 333. *col.* 1. *lit.* A. 334. *col.* 2. *lit.* B. 450. *col.* 2. *lit.* A.

Caryophilus, (Joannes Matthæus) Cretenſis, Archiepiſcopus Iconienſis (*obiit* 1635.) ex XXII. codicibus mſc. Græcis Novi Teſtamenti variantes lectiones congeſſit, *p.* 216. *col.* 2. *lit.* E. 466. *col.* 2. *lit.* D. D.

Caſaubonus, (Iſaac) Nov. Teſt. Græcè edidit, notas & variantes lectiones adjecit, *p.* 214. *col.* 1. *lit.* C. D. 216. *col.* 1. *lit.* C. D. 218. *col.* 1. *lit.* A.

Caſſius, (Bartholomæus) Dalmata, Curietenſis, Jeſuita, (*obiit* 1650.) Evangelia & Epiſtolas Illyricè interpretatus eſt, *p.* 437. *col.* 2. *lit.* C. D.

Caſtellanus, (Albertus) Dominicanus, Biblia Latina cum concordantiis V. & N. T. vulgavit, *p.* 254. *col.* 1. *lit.* A. D. E

Caſtellio, (Sebaſtianus) ſeu, ut mavult appellari *Caſtalio*, vulgò *Chateillon*, Allobrox Calvin. 3. linguis peritus, linguæ Græcæ Prof. Baſileenſis, (*obiit* 1563.) Biblia ex fontibus Hebræis & Græcis Latinè & Gallicè reddidit, *p.* 214. *col.* 1. *lit.* B. 291. *col.* 2. *lit.* A. *& ſeq.* 292. *col.* 1. & 2. 293. *col.* 1. 298. *col.* 1. *lit.* D. E. 310. *col.* 1. *lit.* B. 311. *col.* 2. *lit.* A. *& ſeq.* 346. *col.* 2. *lit.* A. *& ſeq.*.

Caellus, (Edmundus) Anglus, Anglic. Theol. D. ling. Orient. callentiſſimus, linguæ Arabicæ Prof. Cantabr. (*claruit* 1669.) edendis Polyglottis Londinenſibus Waltonum plurimum adjuvit: fragmenta Danielis, libros Tobiæ & Judith, Epiſtolas Hieremiæ & Baruch, librum I. Machabæorum ex Syro, Canticum Canticorum ex Æthiopico Latinè reddidit: animadverſiones quoque in Pentateuchum Samaritanum ſcripſit, *p.* 35. *col.* 2. *lit.* D. *p.* 36. *col.* 2. *l.* E. 37. *col.* 2. *l.* C. 38. *col.* 1. *lit.* A. 103. *col.* 1. *lit.* D. 130. *col.* 2. *lit.* C. 131. *col.* 1. *lit.* A. 305. *col.* 1. *l.* A. B. *col.* 2. *l.* E. 308. *col.* 1. *l.* B D.

Caſtro, (Chriſtophorus) Hiſpanus, Ocanienſis, Diœceſis Toletanæ, Jeſuita, Th. & ſacr. literarum Prof. (*obiit* 1615.) novam verſionem Latinam Libri Eccleſiaſtæ ex Græco confecit, *pag.* 310. *col.* 1. *lit.* D.

Cellarius, (Chriſtophorus) Germanus, Francus, Smalcaldiæ natus, Luther. linguarum Oriental. peritus, Eloq. Profeſſ. Halenſis (*obiit* 1707.) excerptorum Pentateuchi Samaritani, nec non Veteris & Novi Teſtamenti Syriaci Latinam verſionem edidit, *pag.* 103. *col.* 2. *lit.* A. 107. *col.* 2. *lit.* E. 110. *col.* 1. *lit.* E. 306. *col.* 1. *lit.* A. 307. *col.* 2. *lit.* A D.

Ceporinus. V. *Pellicanus*.

Cevalerius, (Antonius Rodolphus) *vulgò Chevalier*, Gallus, Normannus, Moncapienſis propè Viram, Calvin. Hebr. litterarum Prof. Genevenſis (*obiit* 1572.) Targum Hieroſolymitanum & Pſeudo-Jonathanis in Pentateuchum, & Epiſt. Pauli ad Galatas ex Syro Latinè expreſſit: quadrilinguem etiam Bibliorum editionem aggreſſus eſt, *p.* 3. *col.* 1. *lit.* E. *p.* 36. *col.* 2. *lit.* C. 108. *col.* 1. *lit.* B. 304. *col.* 1. *lit.* A. B. *col.* 2. *lit.* A.

Chaderton, (Laurentius) Anglus, Anglic. Magiſter Collegii Trinitatis Cantabrigienſis. (*claruit* 1612.) V. *Anglicani Interpretes*.

Chamberlayne, (Joannes) Anglo-Britannus (*vivit*) Orationem Dominicam omnium ferè gentium linguis edidit, *pag.* 46. *col.* 2. *lit.* D.

Charlier, (Joannes) Gallus à vico patrio Diœceſis Rhemenſis *Gerſon* cognominatus, Theol. Doct. & Cancellarius Pariſienſis (*obiit* 1429.) Monoteſſaron ex quatuor Evangeliis concinnavit, *pag.* 450. *col.* 2. *lit.* B.

Chemnitius, (Martinus) Germanus, Marchita, Britzenſis, Luther. Theol. Doct. & Superintendens Brunſwicen-

ſis [*obiit* 1586.] Harmoniam Evangelicam cœpit quæ ab aliis abſoluta eſt: Evangelium Joannis ex Syra verſione Latinè ſcripſit, *pag.* 306. *col.* 2. *lit.* B. 450. *col.* 2. *lit.* B.

Chilius, (Adrianus) Belga, Maldeghemius, Gr. & Latinè doctus Paſtor Brugenſis [*claruit* 1533.] Targum in Pſalmos Latinè donavit, *pag.* 305. *col.* 1. *lit.* B.

Choiſy, (Franciſcus Timoleon de) Pariſinus, Prior S. Laudi Rothomagenſis, Academiæ Franciçæ Socius, [*vivit*] Pſalmos in Gallicum ſermonem tranſfudit, *pag.* 334. *col.* 1. *lit.* B.

Chelinus, (Petrus) Helvetius, ex vico Zug ſive Tuginus, Calvin. quinque ling. peritus, ſacrarum literarum Prof. Tigurinus [*obiit* 1542.] Libros Deutero-canonicos, Novumque Teſtamentum ex Græco in Latinum idioma convertit, *pag.* 289. *col.* 1. *lit.* B. & *ſeq.* 310. *col.* 1. *lit.* B. 311. *col.* 1. *lit.* D.

† *Chriſtianus*, (Fridericus Albertus) antea vocatus Baruch F. R. Moſis, Germanus, Moravienſis, ex Judæo Lutheranus, lingu. Thalmudicæ maximè peritus ejuſdemque in Acad. Lipſ. Lector, poſt iterum Judæus factus [*claruit* 1683.] Jonam cum Maſora & Comment. Rabbin. vocumque explicatione edidit, itemque Epiſtolam Pauli ad Hebræos in Hebraicum idioma tranſtulit, *pag.* 83. *col.* 1. *lit.* B.

Chryſoſtomus, (Olaus) Wandalo-Cimber, Luther. linguæ Hebr. & Theol. Profeſſ. Aalburgenſis [*obiit* 1553.] ſacras literas una cum Petro Palladio ex verſione Germanica Lutheri in linguam Danicam traduxit, *pag.* 415. *col.* 2. *lit.* B.

Chylinski, (Samuel Boguſlaus) Lithuanus, Luther. [*obiit* 1668.] Lithuanicam ſacri codicis interpretationem abſolvit, *pag.* 447. *col.* 1. *lit.* E.

Ciacconius, (Petrus) Hiſpanus, Toletanus, Lat. & Gr. doctus, Canonicus Hiſpalenſis, [*obiit* 1581.] in edendis Romæ Bibliis Græcis operam navavit, *pag.* 187. *col.* 2. *lit.* E.

Cidder, Miniſter & Theologus Eccleſiæ Anglicanæ [*vivit*] Pſalmos ex Hebræo Anglicè vertit, & ſpecimen novæ Bibliorum verſionis Anglicè edidit, *pag.* 433. *col.* 2. *lit.* A. C.

Clajus, (Joannes) Germanus, Hertzbergenſis, Luther. 3. ling. peritus [*claruit* 1579.] Evangelia Anniverſaria quatuor linguis in lucem emiſit, *pag.* 46. *col.* 1. *lit.* C. E. 82. *col.* 2. *l.* E.

Clarius, (Iſidorus) Brixianus, natus in oppido Chiari unde nomen accepit, 3. lingu. peritus, Benedictinus, Epiſcopus Fulginas [*obiit* 1555] non novam Bibliorum interpretationem cudit, ſed Vulgatam duntaxat interpolavit ac recenſuit, *pag.* 258. *col.* 2. *lit.* B. 262. *col.* 1. *lit.* B. E. 277. *col.* 1. *l.* E.

Clarke, (Bartholomæus) Anglus, Socius Collegii Chriſti Cantabrigienſis [*claruit* 1612.] V. *Anglicani interpretes.*

Clarke. (Samuel) V. *Clericus.*

Clemens, Anglus, Claudioceſtrienſis, Canon. Regul. Langthonienſis [*claruit* 1179.] Concordiam IV. Evangeliſtarum compoſuit, *p.* 450. *col.* 2. *l.* B.

Clemens VII. Pont. Max. antea dictus Julius Medicis, Florentinus, [*obiit* 1534.] conſilium inierat ut ſacri codicis Hebræi Latina verſio à ſex Judæis & à ſex Chriſtianis viris adornaretur, *pag.* 285. *col.* 1. *lit.* A. B.

Clemens VIII. Pont. Max. Hippolytus Aldobrandinus antea dictus, Florentinus [*obiit* 1605.] Vulgatam Latinam S. Scripturæ verſionem initio ſui Pontificatus recenſendam mandavit & auctoritate ſua edidit, *pag.* 267. *col.* 1. *lit.* C. 269. *col.* 1. *lit.* B. *col.* 2. *l.* A. &c.

Clericus, (Joannes) vulgò *le Clerc*, Genevenſis, Arminianus, 3. ling. peritus, Theologus, Hiſt. & ling. Hebr. Profeſſ. Amſtelodamenſis, [*vivit*] Pentateuchum & libros hiſtoricos Veteris Teſtam. ex Hebræo Latinos fecit. Novum quoque Teſtam Gallicè reddidit, Harmoniam denique Evangelicam Gr. & Lat. edidit, *pag.* 298. *col.* 2. *lit.* B. C. 352. *col.* 2. *lit.* A. & *ſeq.* 450. *col.* 2. *lit.* C.

Clericus, (Samuel) vulgò *Clarke*, Anglus, Warwicenſis, Anglic. in linguis Orientalibus multum verſatus, Bibliothecæ Bodleianæ Præfectus [*obiit* 1669.] Latinam librorum Chronicorum ex Chaldæo & IV. Evangeliorum ex Perſico idiomate verſionem condidit, *pag.* 92. *col.* 1. *lit.* B. Idem V. *Londinenſia Biblia Polyglotta*, *pag.* 35. *col.* 2. *lit.* D. 36. *col.* 2. *lit.* E. 38. *col.* 1. *lit.* C. 135. *col.* 1. *lit.* C. 305. *col.* 1. *lit.* E. 306. *col.* 1. *lit.* D. 308. *col.* 2. *lit.* D.

Clodius, (David) Germanus, Hamburgenſis, Luther. Th. Dr. Th. & linguæ Hebr. Profeſſ. Gieſſenus, [*obiit* 1687.] Biblia Hebraica cum Latinis lemmatibus, & Concordantias Syriacas N. Teſtam. edidit, *pag.* 70. *col.* 1. *lit.* E. *col.* 2. *lit.* B.

Cocceius, (Joannes) vulgò *Cocq*, Germanus, Bremenſis, Calvin. Coccejanorum caput, 3. ling. peritus, ſacra-

rum litterarum Prof. Leidenſis (*obiit* A 1669.) librom Job, Pſalmos, Proverbia, Eccleſiaſten, Canticum Canticorum, Prophetas omnes ex Hebræoı Evangelium Joannis, Actus & Epiſtolas Apoſtolorum ex Gr. in Lat. ſermonem tranſtulit, *pag.* 77. *col.* 2. *lit.* E. 226. *col.* 1. *lit.* E. 299. *col.* 2. *lit.* C. 301. *col.* 2. *lit.* C. 302. *col.* 1. *lit.* D. *col.* 2. *lit.* A. B. C. 312. *col.* 2. *lit.* D. 313. *col.* 1. *lit.* D.

Cocquelin, (Nicolaus) Pariſinus, Th. Dr. Sorbonicus, Eccleſiæ Pariſienſis B Cancellarius, (*obiit* 1693.) Gallicam Pſalmorum verſionem publicavit, *p.* 334. *col.* 1. *lit.* B.

Coddæus, (Guillelmus) Batavus, Leidenſis, Calviniſta, Theol. Doct. & Prof. linguarum Oriental. (*claruit* 1621.) Allegationes textuum Græcorum N. Teſtamenti ex Patribus, aliiſque Auctoribus Græcis collegit: Oſeam Hebraicè & Chaldaicè edidit, *pag.* 42. *col.* 1. *lit.* D. E.

Codomannus, (Laurentius) Sax. natus, in Curia Veigtlandiæ, Luther. (*obiit* C 1590.). Harmoniam Evangeliſtarum Germanicè ſcripſit, *p.* 450. *col.* 2. *l.* D.

Codurcus, (Philippus) Gallus, ex Miniſtro Nemauſenſi Calviniano Catholicus, linguæ Hebraicæ peritus, Regi à ſecretis conſiliis (*obiit ante ann.* 1660.) librum Job & Eccleſiaſtæ Latinè, eundemque, Proverbia Salomonis, Eccleſiaſten & Canticum Canticorum Gallicè ex Hebræo convertit, *pag.* 299. *col.* 2. *lit.* C. 302. *col.* 2. *lit.* A. 333. *col.* 1. *lit.* C. 334. *col.* 1. *lit.* E.

Cole, (Guillelmus) Anglus, Lincolnienſis, Calvin. Th. Prof. Eccleſiæ D patriæ Decanus, (*obiit* 1600.) V. *Angli Puritani.*

Colletti, (Liberius) Sacerdos, qui ſe falsò Athenienſem dicit anno 1709. Novum Teſtamentum & Pſalterium in vulgatam modernurum Græcorum linguam tranſtulit, *pag.* 229. *col.* 1. *lit.* E.

Columna, (Marcus Antonius) Romanus, Theol. Doct. Archiepiſcopus Salernitanus, S. R. E. Cardinalis (*obiit* E 1597.) à Gregorio XIV. una cum Cardinale Alano ad reformatinnem Bibliorum Vulgatæ editionis Latinæ deputatus eſt, *pag.* 267. *col.* 2. *lit.* E.

Comandus, (Bartholomæus) Italus, de Caſtro novo, Minorita, Th. Magiſter, Parochus Baſilicæ SS. Apoſtolorum Romæ, (*claruit* 1595.) unicum Evangelium ſecundum quatuor Evangeliſtas coordinavit, *p.* 450. *col.* 2. *l.* D.

Comitolus, (Paulus) Italus, Peruſinus, Jeſuita, Latinis & Græcis eximiè perpolitus (*obiit* 1626.) editioni Græcorum Bibliorum Romæ juſſu Sixti V. ſuſceptæ operam impendit, *pag.* 187. *col.* 2. *lit.* E.

Complutenſes Doctores, (*claruerunt* 1515.) ſcilicet Ferdinandus Nonnius vulgò Nunnes Pincianus, Alphonſus de Zamora, Alphonſus Medicus Complutenſis & Petrus Coronellus juſſu Franciſci Cardinalis Ximenii Hebraicos Veteris Teſtamenti libros: Demetrius Lucas Cretenſis, Ælius Antonius Nebriſſenſis, Didacus Lopes Stunica, & Joannes de Vergara, omnes tam Veteris quàm Novi Teſtamenti libros ex Græco in Latinum idioma tranſtulerunt, *pag.* 9. *& ſeq.* 185. *col.* 2. *lit.* A. 254. *col.* 2. *lit.* A. 309. *col.* 2. *lit.* C.

Conradus, Germanus, Halberſtadienſis, Ord. Prædicatorum (*claruit* 1290.) Concordantiis Latinis particulas indeclinabiles adjecit, *pag.* 457. *col.* 1. *l.* B.

Conrart, (Valentinus) Pariſinus, Calvin. Regi à ſecretis, Academiæ Francicæ Socius (*obiit* 1675.) quandam Novi Teſtamenti Gallici editionem tam ex verſione Dionyſii Amelotte quàm ex Montenſi, unà cum Joanne Daillè filio conflavit, *pag.* 352. *clo.* 1. *l.* D.

Copus, (Alanus) Anglus Londinenſis, Th. Pr. Romæ ad S. Petrum (*claruit* 1560. (Hiſtoriam Evangelicam juxta IV. Evangeliſtas recenſuit, *pag.* 450. *col.* 2. *lit.* E.

Corbin, (Jacobus) Gallus, Bituricenſis, Cathol. Regi à ſanctioribus Conſiliis (*claruit* 1643) Gallicam totius S. Scripturæ tranſlationem edidit, *p.* 331. *col.* 2. *lit.* B. C.

Coronellus, (Paulus) Hiſpanus, Segovienſis, ex Judæo Chriſtianus, ling. Lat. Gr. & Orient. inſigniter gnarus, S. Scripturæ Prof. Salmanticenſis, (*obiit* 1534.) V. *Complutenſes Doctores.*

Corranus (Antonius) Hiſpanus, Hiſpalenſis, Calvin. (*claruit* 1589.) Eccleſiaſten ex Hebræo Latinum fecit, *pag.* 302. *col.* 1. *lit.* E.

Corroy, (Simon du) Gallns Bellovacus Cæleſtinus (*obiit* 1569.) Harmoniam Evangelic. contexuit, *p.* 450. *col.* 2. *l.* E.

Coſtus, (Petrus) vir Hebraicè & Chaldaicè doctus (*claruit* 1554.) Eccleſiaſten ex Chaldæo, à ſe Latinè verſum edidit, *p.* 305. *col.* 1. *lit.* D.

Cotton, (Clemens) Anglus (*vixit* 1618.) Concordantias Bibliorum Anglicorum collegit, *pag.* 459. *col.* 2. *l.* C.

Coverdale, (Mileſius) Anglus, Ebora-

cenſis, Anglic. Epiſcopus Exceſtrienſis, deinde Catholicus, (*claruit* 1550.) quoſdam duntaxat S. Scripturæ libros ex Lat. in Anglicum ſermonem transfudit, *pag.* 428. *col.* 1. *lit.* C. *& ſeq. col.* 2. *&* 429. *col.* 1.

Coüet (du Vivier,) Abrahamus Gallus; V. D. Miniſter Hagenſis, (*vivit*) Evangelicam hiſtoriam non interrupto Evangeliſtarum ordine diſpoſuit, *p.* 451. *col.* 1. *lit.* A.

Coulon, (Ludovicus) Gallus, Preſbyter (*claruit* 1645.) Harmoniam quatuor Evangeliſtarum circa paſſionem J. C. contexuit, *p.* 451. *col.* 1. *lit.* B.

Coutures, (Jacobus *Parain* Baro des) Normannus, Abrincenſis, Cathol. (*obiit* 1702.) Geneſim ex vulgata Lat. Gallicè reddidit, *p.* 333. *col.* 1. *lit.* B.

Cradocus, (Samuël) Anglus, Anglic. (*vixit* 1670.) Harmoniam Evangeliſtarum confecit, *p.* 451. *col.* 1. *lit.* B.

Cranmerus, (Thomas) Nottinghamenſis, Anglic. Archiepiſcopus Cantuarienſis, (*crematus an.* 1556.) Anglicanas Bibliorum interpretationes pluribus in locis emendavit, convertitque Evangelium S. Matthæi, *p.* 430. *col.* 1. *lit.* A. D. 434. *col.* 2. *lit.* D.

Creüthius, (Robertus) Scotus, Minorita, Harmoniam IV. Evangeliſtarum condidit, *p.* 451. *col.* 1. *lit.* B.

Crellius (Joannes) Germano-Francus, natus in vico Helmetzhemii prope Norimbergam, Socinianus, Paſtor & Rector Racovienſis (*obiit* 1633.) Novum Teſtamentum Græcum unà cum Stegmanno in idioma Germanicum tranſtulit, *p.* 406. *col* 1. *lit.* A. B.

Crellius, (Paulus) Germanus, Iſlebienſis, Luther. Th. Dr. & Prof. Wittemb. (*obiit* 1579.) Bibliorum Latinorum Eberi & Germanicorum Lutheri editionem procuravit, & Promptuarium Biblicum ſeu Concordantias Bibliorum Germanicorum & Monoteſſâron Evangelicum concinnavit, *p.* 282. *col.* 1. *lit.* B. 451. *col.* 1. *l.* B.

Creſtonus, (Joannes Italus,) Placentinus, Carmelita, Gr. & Lat. peritus, Theol. Dr. (*claruit* 1481.) Græco Pſalmorum contextui Latinam à ſe confectam verſionem adjecit, *p.* 198. *col.* 1. *lit.* B.

Crineſius, (Chriſtophorus) Bohemus, Schlacco-Valdenſis Luther. Th. Dr. & Prof. Altorfinus (*obiit* 1629.) Epiſtolas Pauli ad Rom. & Titum ex Syriaco Latinè tranſtulit, & Concordantias Hebraicas edidit, *p.* 108. *col.* 1. *lit.* C. 306. *col.* 2. *lit.* B.

Crocius, (Ludovicus Michaël) *floruit* 1673.) Abdiam, Hebraicè, Chaldaicè, Syr. & Arab. edidit, *pag.* 42. *col.* 2. *lit.* B.

Crommius, (Adrianus) Belga, Arſchotanus, Jeſuita, linguæ Gr. Hebr. & Arabicæ peritus, S. Scripturæ Prof. (*obiit* 1651.) quatuor Evangelia hiſtorico ordine Concordiæ in modum digeſſit, *pag.* 451. *col.* 1. *lit.* C.

Crumbach, (Nicolaus) Germanus, Catholicus, Theol. Licentiatus, (*claruit* 1522.) Evangelium S. Joannis Germanicè reddidit, *pag.* 382. *col.* 2. *l.* C.

Curcellæus, (Stephanus) Genevenſis, Arminianus, Theol. Prof. (*obiit* 1659.) Novum Teſtamentum Græcum cum plurimis variis lectionibus & præfatione in qua de iiſdem differit, edidit, *pag.* 219. *col.* 1. *lit.* B. C. *col.* 2. *lit.* E. 466. *col.* 2. *lit.* D.

S. Cyrillus, antea dictus *Conſtantinus*, Conſtantinopolitanus, Slavorum Apoſtolus (*claruit* 880.) Slavicam ſacrorum codicum tranſlationem adornavit, *pag.* 435. *col.* 2. *lit.* D.

Czechovicius, (Martinus) Lithuanus, Socinianus, Paſtor Lublinienſis (*obiit* 1608.) Nov. Teſt. è Græco Polonicè expreſſit, *pag.* 440. *col.* 2. *lit.* C.

D*Aillé*, (Joannes) Joannis filius, Pariſinus, Calvin. (*vivit*) quandam Novi Teſtamenti Gallici editionem unà cum Valentino Conrart recenſuit, *pag.* 352. *col.* 1. *lit.* D.

Dakins, (Guillelmus) Anglus, Theol. Prof. Cantabrigienſis (*obiit* 1612.) V. *Anglicani Interpretes.*

Dandolus, (Marcus) Venetus, Doctor & Eques, (*claruit* 1521.) Pſalmos Davidis in linguam Italicam tranſtulit, *pag.* 354. *col.* 1. *lit.* A.

Dani Miſſionarii apud Tranguebar in India Orientali, Pentateuchum & Pſalmos idiomate Luſitanico donarunt, typiſque commiſerunt an. 1719. & Vetus Teſtament. in ling. Damulicam ſeu Malabaricam transferre pergunt, edita jam verſione Novi Tementi anno 1714. *pag.* 144. *col.* 2. *lit.* E. 368. *col.* 1. *lit.* E. *col.* 2. *lit.* A.

Daniel, (Guillelmus) vulgò *O Donnel*, Hibernus, Anglicanus, Th. Doct. Archiepiſcopus Thuamenſis (*obiit* 1620.) Novum Teſtamentum patrio ſermone donavit, *p.* 464. *col.* 1. *l.* B. C.

R. David, Filius R. Aaronis Mechockech, Judæus (*vivit*) Eccleſiaſten Germanicè ex Hebræo reddidit, *pag.* 408. *col.* 2. *lit.* C.

R. David, Filius Joſeph Kimhhi, Hiſp. Judæus, (*obiit* 1232.) Hiſpanicam Bi-

bliorum verſionem ſcripſit juxta Voë-tium ; item librum de Maſora edidit, *pag.* 364. *col.* 2 *lit.* C. D. 415. *li. paſſ.* A

R. David, Filius Iſaac de Pomis, Italus, Spoletanus, Judæus. (*claruit* 1587.) librum Eccleſiaſtæ, & forſan alios ex Hebræo Italicè reddidit, *pag.* 79. *col.* 2. *lit.* A. 360. *col.* 2. *lit.* A. *& ſeq.*

David, Philoſophus. V. *Moſes Grammaticus.*

Davits, (Richardus) Anglus, Wallenſis, Anglic. Epiſcopus Menevenſis, ſive Sancti Davidis, (*obiit* 1581.) Britannicam Novi Teſtamenti tralationem unà cum Guillelmo Saleſburio concinnavit, *pag.* 444. *col.* 2. *lit.* E. 445. *col.* 1. *lit.* D. B

Decapl. Biblia, juſſu Sereniſſimi Magni Ducis Etruriæ adornanda, *pag.* 3. *col.* 2. *lit.* B. C.

Delocnus, (B. Galterus) N. Teſtam. è Græco Latinè vertit, 1540. *pag.* 311. *col.* 1. *lit.* C.

Demetrius Ducas, Cretenſis, Græcus, litterarum Lat. & Gr. periţiſſimus, qui Romæ anno 1528. Liturgiam S. Joannis Chryſoſtomi Græcè dedit in lucem. V. *Complutenſes Doctores.* C

Denckius, (Joannes) Bavarus, Anabaptiſtarum Epiſcopus, 3. linguarum periţiſſimus, (*obiit* 1528.) unà cum Hetzero Biblia in linguam Germanicam tranſtulit, *pag.* 405. *col.* 1. *lit.* B. *& ſeq.*

Deſmareſt, (Joannes) de S. Sorlin, Pariſinus, Cathol. Academiæ Francicæ Socius, Impenſarum Bellicarum Inſpector, (*obiit* 1676.) Librum Geneſeos & Apocalypſim Gallicè reddidit, *pag.* 333. *col.* 1. *lit.* B. 334. *col.* 2. *lit.* C. 343. *col.* 2. *lit.* B. C.

Des Moulins vel *des Molins* (Guiartus) Gallus S. Petri Arienſis Canonicus & Præpoſitus (*claruit* 1294.) Gallicam S. Scripturæ verſionem elaboravit, *p.* 315. *l.* C. *& ſeq.* 318. *col.* 1. *lit.* D. 323, *col.* 2. *l.* C. 324. *col.* 1. *l.* E. 332. *col.* 1. *l.* D. 334. *col.* 2. *l.* E. 343. *col.* 2. *lit.* A. D

Deuſingius, (Antonius) Germano-Clivienſis, Meurſenſis, Calvin. Medic. Prof. Groninganus, linguæ Arabicæ, Turcicæ & Perſicæ callentiſſimus (*obiit* 1666.) Pentateuchum non Latinè vertit, ſed Perſico duntaxat charactere exaravit, *p.* 132. *col.* 2. *lit.* B. 308. *col.* 2. *lit.* A. E

Deza, (Didacus) Hiſpanus, Taurenſis, Dominicanus, Th. Prof. Archiepiſcopus Hiſpalenſis (*obiit* 1525.) Monoteſſaron Evangelicum compoſuit, *pag.* 451. *col.* 1. *lit.* C.

Dias, (Emmanuel) junior, Luſitanus, ex oppido Caſtelbranco, Diœceſis Egitanenſis, Jeſuita (*obiit* 1659) Evangelia totius anni in linguam Sinicam convertit, commentariiſque illuſtravit, *pag.* 145. *col.* 1. *lit.* D.

Didacus, de S. Maria, Dominicanus, Mexicanæ Provinciæ Præfectus (*obiit* 1579.) Epiſtolas & Evangelia in lingu. Mexicanam convertit, *p.* 448 *col.* 1. *l.* C.

Dietemannus, (Joannes) Germ. Luth. Th. Dr & Superintendens Generalis Stadenſis, Biblia Germanica Lutheri ſemel iterumque emendatiſſimè edi curavit, 388. *col.* 1. *lit.* C.

Dietembergerus, (Joannes) Germanus, à natali Diœceſis Moguntinenſis vico ſic dictus, Dominicanus, Theologus, ſacrarum literarum Prof. (*obiit* 1534.) Germanicam ex Latino Bibliorum interpretationem concinnavit, *pag.* 379. *col.* 1. *lit.* C. *& ſeq. col.* 2. *lit.* A. B.

Dieu, (Ludovicus de) Fleſſinga-Zelandus, Calvin. ling. Lat. Gr. & Orient. periţiſſimus, Leidenſis Miniſter, (*obiit* 1642.) Apocalypſim Joannis ex ſermone Syriaco, & Geneſim ex Perſico Latinè reddidit, variaſque lectiones ex Syro, Arabico & Perſico congeſſit, *pag.* 24. *col.* 1. *lit.* C. 101. *col.* 2. *lit.* C. 102. *col.* 1. *lit.* B. 108. *col.* 2. *lit.* B. 134. *col.* 2. *lit.* B. 306. *col.* 2. *lit.* E. 308. *col.* 2. *lit.* C.

Dillingham, (Guillelmus) Anglus, Th. Doct. & Prof. Cantabrigienſis (*claruit* 1612) V. *Anglicani Interpretes.*

Diodati, (Joannes) Italus, Lucenſis, Theol. Doct. linguæ ſanctæ & Theol. Profeſſ. Genevenſis (*obiit* 1649.) Biblia ex Hebræo & Græco in linguam Italicam & Gallicam transfudit, *pag.* 349. *col.* 1. *lit.* E. *col.* 2. *lit.* A B. 353. *col.* 1. *lit.* C. 359. *col.* 1. *lit.* D. E. 403. *col.* 1. *lit.* E.

Dolet, (Stephanus) Gallus, Aurelianenſis, Atheus juxta Jul. Cæſ. Scaligerum, lingu. Gr. Lat. & Gallicæ peritus, Typographus Lugdunenſis (*crematus* 1546.) Canticum Canticor. & Nov. Teſtamentum Gallicè interpretatus eſt, *pag.* 351. *col.* 1. *lit.* A. D. 353. *col.* 1. *lit.* C.

Dominicani, Galli, circa annum 1234. juſſu Jordani totius Ordinis Præpoſiti ſacrorum Bibliorum Latinorum exemplaria ex antiquis codicibus emendarunt, *pag.* 239. *col.* 2. *lit.* B. 243. *col.* 1. *lit.* B.

Dominicus Hieroſolymitanus, Judæus, Medicus ad Chriſtum converſus (*claruit* 1617) libros Deutero-canonicos & Novum Teſtamentum ex Latino in idioma Hebraicum convertit, *pag.* 61. *col.* 1. *lit.* E.

Dorta, (Jacobus) à Vulpera, Rhætus, A Engadinus, Calvin. Eccleſiæ Scolienſis Paſtor (*obiit* 1700.) ſacra Biblia in linguam Engadinam traduxit, *pag.* 369. *col.* 2. *lit.* C.

Doſma, (Rodericus) Delgado, Hiſpanus, Civis & Canonicus Pacenſis, lingu. Græcæ & Orient. peritiſſimus (*obiit* 1607) IV. Evang. Lat. ex Græco recognovit, *pag.* 312. *col.* 1. *lit.* D.

Downes, (Andræas) Anglus, linguæ Græcæ Prof. Cantabrigienſis (*claruit* 1612.) V. *Anglicani Interpretes.*

Draconites, (Joannes) Germanus, Fran- B cus, Carlſtadienſis, Luther. linguæ Gr. & Orient. gnarus, Theol. Prof. Marpurgenſis, Epiſcopus Sambienſis in Boruſſia (*obiit* 1566.) Biblia quintupla ſuſcepit, quorum librum Geneſeos, Pſalmos, Proverbia, & quoſdam Prophetas Minores edidit, ſacroſque nonnullos Veteris Teſtamenti libros ex Hebræo Latinos fecit, *pag.* 3. *col.* 1. *lit.* C. 41. *col.* 2. *lit.* E. 42. *col.* 2. *lit.* B. 43. *col.* 2. *lit.* B 44. *col.* 1. *lit.* B. 299. *col.* 1. *lit.* A. 300. *col.* 2. *lit.* E. 389. *col.* 1. *lit.* B. 302. *col.* 1. *lit.* C. 303. C *col.* 1. *lit.* A. C.

Draxus, (Thomas) Anglus, Warwicenſis, Calvin. (*obiit* 1616.) Harmoniam Matthæi, Marci & Lucæ, Harmoniæ Joannis Calvini oppoſuit. *p.* V. Addenda ad *pag.* 451 *col.* 1. *lit.* C.

Druſius, (Joannes) Belga, Aldenardenſis, Calvin. 3. linguarum cognitione inſtructus, linguæ Hebraicæ Profeſſ. Franekeranus (*obiit* 1616.) quoſdam Veteris Teſtamenti libros ex Hebræo quoſdam quoque ex Græco Latinita- D te donavit, *pag.* 149. *col.* 1. *lit.* E. 197. *col.* 1. *lit.* E. 199. *col.* 2. *lit.* A. C. 286. *col.* 1. *lit.* D. 298. *col.* 2. *lit.* E. 299. *col.* 1. *lit.* C. *col.* 2. *lit.* B. 302. *col.* 1. *lit.* A. 303. *col.* 1. *lit.* A. 310 *col.* 2. *lit.* A.

Dryander, (Joannes) V. *Enzinas.*

Duacenſe Collegium Anglorum (*circa annum* 1608.) Vetus Teſtamentum Anglicè reddidit, *pag.* 321. *II. partis.*

Duacenſes Theologi, præſertim Leander de S. Martino & Joannes Gallemart, editionem vulgatam cum gloſ- E ſis & novis explicationibus, &c. anno 1617. ac denuò, novis additis tractatibus, anno 1634. correctiorem publicarunt, *pag.* 270. *col.* 2. *lit.* B. C. 271. *col.* 2. *lit.* B. C.

Ducæus, (Fronto) vulgò *du Duc*, Gallus, Burdegalenſis, Jeſuita, Gr. & Lat. doctus, S. Scripturæ Prof. (*obiit* 1623.) Biblia Græca à ſe recenſita excudere cogitarat, ſed ſuo fruſtratus eſt labore, *pag.* 192. *col. lit.* C.

Dufour, (Antonius) Gallus, Aurelianenſis, Dominicanus, Theol. Pariſienſis Doct. Epiſcopus Maſſilienſis, (*obiit* 1509.) Gallica Guiarti des Moulins Biblia recognovit, ediditque juſſu Annæ, Britanniæ Duciſſæ, Francorum Reginæ: novam verò interpretationem non eſt aggreſſus, *pag.* 322. *col.* 1. *lit.* A. B.

Du Pin, (Ludovicus Ellies) V. *Ellies.*

Duport, (Jacobus) Anglus, Cantabrigienſis, linguæ Gr. & Theol. Profeſſ. Decanus Petroburgenſis (*obiit* 1680.) V. *Anglicani Interpretes.*

E*Adfridus*, aliis *Egbertus*, Lindisfarnenſis Epiſcopus, vir in bonis litteris verſatus (*claruit ſub fine* 7. *ſæc. & initio* 8.) plures ſacræ paginæ libros in Saxonicum idioma tranſtulit; IV. Evangelia ſua manu deſcripſit, *pag.* 248 *col.* 1. *lit.* B.

Eadwinus, Monachus Anglus, (*floruit* 12 *ſæc.*) ſcripſit Pſalterii plures verſiones Latinas, Anglo-Saxonicam & Normanno-Gallicam, ingente volumine, &c. *pag.* 7. *col.* 2. *lit.* D. 8. *col.* 1. *lit.* A.

Ealconius, (Thomas) Polonus, Socinianus, Principis Nicolai Radzvilii Eccleſiaſtes (*vixit* 1565.) Harmoniam ex IV. Evangeliſtis Polonicè ſcripſit, *pag.* 451. *col.* 1. *lit.* C.

Eberus, (Paulus) Germano-Francus, Kitzingenſis, Luth. vel Crypto-Calviniſta, linguæ Hebr. peritus, Paſtor Wittembergenſis (*obiit* 1569.) Vulgatam Latinam Bibliorum editionem ad nutum Germanicæ Lutheri verſionis interpolavit, *pag.* 281. *col.* 2. *l.* D. 385. *col.* 2. *lit.* C. D.

Ecchellenſis, (Abraham) Maronita, Philoſ. & Theol. Doct. ling. Orient. Profeſſ. Regius Pariſienſis (*obiit* 1664.) Libellum Ruth ex Syro & Arabico ſermonem in Latinum transfudit, *p.* 23. *col.* 1. *lit.* B. 24. *col.* 2. *lit.* B. *pag.* 28. *col.* 2. *lit.* E. *& ſeq.* 33. *col.* 2. *lit.* B. 97. *col.* 1. *lit.* C. 102. *col.* 1. *lit.* B. 122. *col.* 2. *lit.* B. 124. *col.* 2. *lit.* D. 305. *col.* 2. *lit.* E. 307. *col.* 1. *lit.* E. *col.* 2. *lit.* A. B.

Echard, (Laurentius) Anglus, (*claruit* 1707.) Harmoniam Evangelicam concinnavit, *pag.* 451. *col.* 1. *lit.* C.

Eckius, (Joannes) vulgò *Ecken*, Germanus, Suevus, Th. Doct. Canonicus Eiſtatenſis (*obiit* 1543.) Vetus Teſtamentum Germanicè reddidit, *pag.* 379. *col.* 2. *lit.* B. *& ſeq.*

Edingerus, (Laurentius) Danus, Luther. Delineationem Harmonicam ἀκολουθίας Evangelii de Chriſto a: 1670. publicavit, *p.* 451. *col.* 1. *lit.* D.

Eedes

Eedes, (Richardus) Anglus, Londinas, Th. Dr. Decanus Vigornienſis (*obiit* 1604.) V. *Anglicani Interpretes.*

Eiſengrenius, (Jacobus) aliquot Pſalmos ex Hebræo Latinè vertit, *pag.* 286. *col.* 1. *lit.* C.

Elias Levita, dictus Bahhur, Germanus, Brandeburgicus, natus Neoſtadii ad ripam fluminis Eyſch, Grammaticus, Judæus (*obiit* 1549.) tractatum de Maſora in lucem emiſit, *pag.* 461. *col.* 1. *lit.* E.

Eliot, (Joannes) Anglus, Paſtor Eccleſiæ Boſtonienſis in America (*claruit* 1670.) verſionem Bibliorum in linguam Virginianam confecit, *pag.* 448. *col.* 1. *lit.* E. *col.* 2. *lit.* A.

Ellies du Pin, (Ludovicus) Pariſinus, Th. Dr. Pariſienſis (*obiit* 1719.) Pſalmorum interpretationem Latinam Vulgatam ad textum Hebraicum accommodavit, eoſdemque Gallicè reddidit, *pag.* 275. *col.* 2. *lit.* A. *pag.* 334. *col.* 1. *lit.* C.

Emſerus, (Hieronymus) Germanus, Suevus, SS. Canonum Licentiatus, Georgii Ducis Saxoniæ Capellanus, (*obiit* 1527.) Germanicam ex Latina Vulgata Novi Teſtamenti verſionem condidit, *pag.* 381. *col.* 2. *lit.* A. *& ſeq.* 382. *col.* 1. *&* 2.

Enzinas, (Franciſcus) alias *Dryander*, Joannis frater, Hiſpanus, Burgenſis, Calvin. [*claruit* 1543.] Novum Teſtamentum ex Græco in linguam Caſtellanam traduxit, *pag.* 364. *col.* 1. *lit.* B. C. *col.* 2. *lit.* A.

Ephraimus, (Joannes) Bohemus, Calvin. ſenior. [*obiit* 1608.] V. *Bohemi Theologi.*

Eraſmus, (Deſiderius) Batavus, Roterodamus Theol. Dr. humaniorum literarum, ling. Gr. & Lat. cognitione celeberrimus [*obiit* 1536.] Nov. Teſt. Gr. Latio donavit, *pag.* 200. *col.* 2. *lit.* A. *& ſeq.* 288. *col.* 1. *lit.* E. 310. *col.* 2. *lit.* B.

Erneſtus III. Dux Saxo-Gothanus, Luther. [*obiit* 1675.] Biblia Germanica Lutheri ad ipſo Erneſtina dicta, in lucem edenda præcepit, & Harmoniam, Evangelicam confecit, *pag.* 386. *col.* 2. *lit.* D. E. 387. *col.* 1. *lit.* A. B. 451. *col.* 1. *lit.* D.

Ernſtius, (Henricus) Germanus, Lutheranus [*claruit* 1620.] Novum Teſtamentum Græcum Genevæ editum cum 20. codd. tam Mſſ. quàm editis contulit, *p.* 467. *col.* 1. *l.* B. C. *col.* 2. *lit.* C.

Erpenius, (Thomas) Batavus, Gorcomius, Calvin. ling. Orient. apprimè doctus, Theol. & Philoſ. Prof. Leidenſis [*obiit* 1624.] Pentateuchum & Novum Teſtamentum, Arabicè edidit, Latinamque Pſalmorum ex Syro verſionem concinnavit, *pag* 103. *col.* 2. *lit.* C. 104. *col.* 1. *lit.* C. 120. *col.* 1. *lit.* A. 125. *col.* 1. *lit.* D. *col.* 2. *lit.* E. 126. *col.* 2. *lit.* E. 306. *col.* 1. *lit.* B. 307. *col.* 2. *lit.* C.

Eſton, (Adamus) Anglus, Ordinis S. Benedicti, Th. Dr. Oxon. Epiſcopus Herefordienſis, S. R. E. Cardinalis [*obiit* 1397.] Vetus Teſtamentum ex Hebræo Latinum fecit, *pag.* 284. *col.* 2. *lit.* B. C.

Eſychius, ſeptuaginta Interpretum tranſlationem recognovit, *pag.* 152. *col.* 1. *lit.* B. 153. *col.* 1. *lit.* D.

Etzelius, (Balthazar) Germanus, Bremenſis, Bucho, Jeſuita, ling. Orient. Profeſſ. [*obiit* 1648.] Epiſtolas 4. Catholicas ex Syriaco Latinè reddidit, *pag.* 306 *col.* 2. *lit.* C.

Eulard, (Petrus) Belga, Arienſis, Jeſuita, [*obiit* 1636.] Concordantias Bibliorum morales & hiſtoricas edidit, *pag.* 458. *col.* 2. *lit.* C.

Euſebius, cognomento Pamphili, Palæſtinus, Arianæ hæreſeos inſimulatus, Epiſcopus Cæſarienſis [*obiit* 340.] Græcam LXX. interpretum editionem procuravit: novam ex Hebræo tralationem non eſt aggreſſus, *pag.* 150. *col.* 2. *lit.* C. 151. *col.* 2. *lit.* E. 155. *col.* 2. *lit.* D.

Euthalius, Rhodius, Monachus S. Baſilii [*claruit* 1300.] Concordantias Bibliorum Græcorum collegit, *p.* 456. *col.* 1. *lit.* B.

F*Aber*, (Andreas) Germanus, Lutheranus [*claruit* 1652.] Harmoniam Evangelicam digeſſit, *pag.* 451. *col.* 1. *lit.* D.

Faber, (Jacobus) vulgò *Fabri*, Picardus, Stapulenſis, Th. Dr. Pariſienſis, ad Lutherana dogmata propenſus, [*obiit* 1537.] Pſalterium Latinum quintuplex edidit: Epiſtolas Apoſtolorum ex Græco Latinè, Pſalterium ac Novum Teſtamen. imò & forſan utrumque fœdus Gallicè reddidit: item Novi Teſtamenti Latinam editionem Vulgatam emendare ſtuduit, *p.* 243. *col.* 1. *lit.* C. D. 263. *col.* 1. *lit.* B. 274. *col.* 1. *lit.* E. 279. *col.* 1. *lit.* D. 312. *col.* 2. *lit.* D. E. 313. *col.* 1. *lit.* A. B. C. 325. *col.* 1. *lit.* E. 326. *col.* 2. *lit.* E. 327. *col.* 1. *&* 2. 328. *col.* 1. *&* 2. 333. *col.* 1. *lit.* E. 335. *col.* 1. *&* 2. 336. *col.* 1.

Faber, (Joannes) Germanus, Cathol.

[*claruit* 1615.] Germanicas Bibliorum Concordantias publicavit, *pag.* 459. *col.* 1. *lit.* C. A

Fabricius, (Joannes Albertus) Germanus, Lipſienſis, Luther. Th. Dr. & humaniorum litterarum Profeſſor in Gymnaſio Hamburgenſi [*vivit*] Tobiam Latinè interpretatus eſt & cum reliquis libris deutero-canonicis edidit, itemque antiquas Capitis I. Geneſeos verſiones Græcas collegit, *p.* 196. *col.* 2. *lit.* E. 199. *col.* 1. *lit.* C. 309. *col.* 2. *lit.* E. 310 *col.* 1. *lit.* C.

Fabricius, (Guido) Boderianus, vulgò *le Fevre de la Boderie*, Normannus, B Faleſianus, Cathol. linguarum Gr. Hebr. & Syr. peritus, linguarum Exoticarum Interpres Regius [*obiit* 1598.] Regiis Bibliis Antuerpienſibus ſuam operam impendit, Latinamque Novi Teſtamenti ex Syro verſionem ſuppeditavit, *pag.* 13. *col.* 1. *lit.* C. 16. *col.* 1. *lit* D. 45 *col.* 1. *lit.* B. 102. *col.* 1. *lit.* B. 106. *col.* 2. *lit.* B. 306. *col.* 1. *lit.* D. E.

Fabricius, (Guillelmus) Gallus, 3. ling. peritus, Canonicus Pictavienſis [*claruit* 1540.] in Latinis Bibliis edendis, C locíſque cognatis annotandis Robertum Stephanum plurimùm adjuvit, *pag.* 257. *col.* 1. *lit.* A.

Fabricius. (Nicolaus) Guidonis Frater Faleſianus. ling. Orient. gnarus [*claruit* 1572.] *pag.* 13. *col.* 1. *lit.* C. 16. *col.* 1. *lit.* E. V. *Regia Biblia Polyglotta.*

Fabricius, (Theodoſius) Germanus, Luther. [*claruit* 1595.] Harmoniam Hiſtoriæ Paſſionis & Reſurrectionis D. N. J. C. ex quatuor Evangeliſtis D quadruplici linguâ vulgavit, *pag.* 451. *col.* 1. *lit.* D.

Farmannus, Preſbyter Harvoodenſis, [*claruit* 1000.] Dano-Saxonicam 4. Evangeliorum verſionem ſcripſit, *pag.* 412. *col* 2. *lit.* C. D

Fagius, (Paulus) vulgò *Bucklin*, Germanus, Palatinus, Tabernas, Calvin ling. Hebr. & Chald. peritus, Th. Prof [*obiit* 1550] non Vetus Teſtamentum, ſed duntaxat Librum Geneſeos, Hebræo-Germanicè. & Librum Tobiæ, nec non Targum On- E kelosi in linguam Latinam tranſtulit, *pag.* 75. *col.* 1. *lit.* C. 80. *col.* 1. *lit.* B. 285. *col.* 1. *lit.* C. *& ſeq.* 303. *col.* 5. *lit.* E. *col.* 2. *lit.* D. E.

Farreclowe, (Richardus) Anglus, Art. Mag. Oxonienſis [*claruit* 1612.] V. *Anglicani Interpretes.*

Faxardus, (Petrus) Hiſpanus, Marchio Veleſius, ling. Græcæ erudirione præſtans [*claruit* 1600.] plurimas ex 16. codicibus mſc. lectiones Novi Teſtamenti Græci congeſſit, *pag.* 467. *col.* 2. *lit.* C. *& ſeq.*

Fayus, (Antonius) Gallus, Dunenſis, Calvin. Th. Dr. & Miniſter Genevenſis *(obiit* 1616. *)* V. *Genevenſes Theologi*, *p.* 348. *col.* 1. *lit.* E. *col.* 2 *lit.* E.

Felbingerus ſeu *Felwingerus*, *(* Hieremias *)* Germanus, Briga Sileſius, Socinianus, Græcè doctus, ſcholæ Coſlinenſis Rector *(claruit* 1660. *)* Germanicam Novi Teſtamenri verſionem ex editione Græca Curcellæi confecit *p.* 406. *col.* 1. *lit.* E.

Felinus, (Aretius *)* V. *Martinus Bucerus.*

Felix, Etruſcus, Pratenſis, ex Judæo Chriſtianus Auguſtinianus, ling. Hebr. periciſſimus *(obiit* 1559. *)* primam Bibliorum Rabbinicorum editionem recenſuit, & librum Job ac Pſalterium Latinum ex Hebræo converſum publicavit, *pag.* 63. *col* 2. *lit.* B. 286. *col.* 1. *lit.* A. 299. *col.* 2. *lit.* D.

Fell, (Joannes *)* Anglus Th. Dr. Epiſcopus Oxonienſis *(obiit* 1686) Nov. Teſtam. Gr. edidit; Variantes Novi Teſtamenti Græci lectiones collegit, *p.* 221. *col.* 1. *l.* A. *& ſeq.* 466. *col.* 2. . . E.

Fenton, Anglus *(claruit* 1612.) V. *Anglicani Interpretes.*

Ferdinandus, Benedictus*)* Hiſpanus, Dominicanus, Provinciæ Mixtecæ in nova Hiſp. Præfectus (*claruit* 1568.) Epiſtolas & Evangelia in ling. Mixtecam tranſtulit, *p.* 448. *col.* 1. *lit.* C.

Ferdinandus, *Nonnius* V. *Nunnes.*

Figuero (Petrus à) Luſitanus Canon. Regul. Conimbricenſis, Hebraicè doctus *(vixit* 2596.) verſionem Larinam ex Chaldæo à verſione Merceri & Polyglottorum diverſam edidit, *pag.* 304. *col.* 2. *lit.* C.

Fiſcherus, (Chriſtophorus) Germanus, Luther. Th. Ducatûs Luneburgenſis Superintendens Generalis *(claruit* 15 7. *)* Harmoniam ex IV. Evangeliſtis contexuit, *pag.* 451. *col.* 1. *lit.* E.

Fiſcherus (Joannes) Germanus, Luther. Th. Prof. Generalis per Livoniam Superintendens, deinde Magdeburgenſis *(obiit* 1703.) Biblia in linguam Letticam converti curavit, *p.* 447. *col.* 5. *lit.* A.

Florinus, (Henricus) Finno Luther. Paſtor & Præpoſitus Pæmarenſis (*obiit* 1705.) Biblia Finnonicè denuò vertit. *p.* 447. *col.* 2. *lit.* C.

Forerius, (Franciſcus) vulgò *Foreiro*, Luſitanus, Olyſſiponenſis, Dominicanus, Theol. 3. ling peritiſſimus (*obiit* 1580.) plurimos ex Hebræo libros

Veteris Teſtamenti Latinè reddidit, quorum ſolus prodiit Eſaias, *pag.* 285. *col.* 2. *lit.* D. E. 302. *col.* 2. *lit.* E. A

Fornicarius, (Michael) Germanus, Lutheranus [*claruit* 1600.] Pſalmorum aliquot Latinam verſionem confecit, *pag.* 302. *col.* 1. *lit.* A.

Fortunatus, *Fanenſis* V. *Schaceus.*

Franckius, (Hermannus Auguſtus) Germanus, Profeſſor Theologus Hallenſis [*vivit*] N. Teſt. Gr editiones adornavit, & Barbaro-Græcam Maximi Calliupolitani editionem accuravit, *p.* 221. *col.* 2. *lit.* E. 228. *col.* 2. *lit.* D. E.

Franzius, (Wolfgangus) Saxo, Plaviæ natus, Luther. Theol. Linguæ Hebraicæ Interpres (*obiit* 1628.) Librum Deuteronomii ex Hebræo in Latinum convertit. *p.* 399. *col.* 1. *lit.* A. B

Fraſerius, (Guillelmus) Scotus, ſancti Andreæ Epiſcopus (*claruit* 1286.) Concordiam in Evangeliſtas ſcripſit, *p.* 451. *col.* 1. *lit.* E.

Frencelius (Michael (Coſela-Luſatus, Luther. Paſtor Poſtwicenſis [*vivit*] Evangelia SS. Matthæi & Marci, item Epiſtolas Pauli ad Romanos & ad Galatas in linguam Sorabicam transfudit, *p.* 443. *col.* 2. *lit.* D. C

Fridericus, Albertus) ex Judæo Chriſtianus, Judæus converſus Luther. Thalmudicus Lector Lipſienſis [*qui claruit* 1696.] Epiſtolam ad Hebræos Hebraicam fecit, &c. *pag.* 76. *col.* 1. *lit.* E.

Friſius, Joannes) Helvetius, Tigurinus, Calvin. 3. ling. peritus [*obiit* 1565.] Libros poëticos & propheticos Vet. Teſtam. Libellos Ruth & Eſther ex Hebræo Latinè reddidit, *pag.* 285. *col.* 2. *lit* C. D

Frizon, (Petrus) Gallus, Rhemenſis, Theol Dr. in magna Galliæ Eleemoſina Vicarius Generalis [*obiit* 1651.] Gallicam Bibliorum verſionem, Lovanienſem dictam edidit, illuſtravitque ſcholiis, chronico, &c. *pag.* 325. *col.* 2. *lit.* C. 330. *col.* 2. *lit.* A. B.

S. Frumentius, qui & Abba Salama vocatur, S. Athanaſii ſuppar, Æthiopiæ Metropolita, Æthiopicam totius ſacri codicis interpretationem condidiſſe fertur, *pag.* 128. *col.* 1. *lit.* A. *col.* 2. *lit.* B. 129. *col.* 2. *lit.* A. E

Fuſt, (Joannes) V. *Scheoiffer.*

G*Abriel*, (Lucius) Rhætus, Ilantinus, Calvin. in pago Altotetten ditionis Tigurinæ Paſtor, [*claruit* 1648.] Novum Teſtamentum patrio ſermone expreſſit, *p.* 369. *col.* 2. *lit.* E.

Gagnæus, (Joannes) vulgò *de Gagny*, Pariſinus, Theol. Dr. Franciſci I. Galliarum Regis Primus Eleemoſynarius [*obiit* 1549.] Epiſtolas Pauli ad Romanos & ad Hebræos Gallicè vertit, *pag.* 343. *col.* 2. *lit.* B.

Galenus, (Matthæus) Zelandus, Weſtcapellius, ſacr. litterarum Prof. Academiæ Duacenæ Cancellarius [*obiit* 1573.] Epiſtolam ad Hebræos è Syro Latinè reddidit, *p.* 306. *col.* 2. *lit.* C.

Garthwaith, (Henricus) Anglus, [*claruit* 1630] Harmoniam Evangelicam contexuit *pag.* 451. *col.* 1. *lit.* E

Geierus, (Martinus) Germ. Lipſienſis, Luth. Th. Dr. & Profeſſ. itemque Superintendens Lipſienſis. Eccleſiarum Electoratus Saxoniæ ſupremus Antiſtes: [*obiit* 16 0.] duas præſtantiſſimas Bibliorum editiones, quarum altera textus originales cum verſione Latina, altera Germanicam Lutheri verſionem exhibet, procuravit, *pag.* 69. *col.* 1. *lit.* A. B.

Genebrardus, (Gilbertus) Gallus, Arvernus, Theol. Dr. Pariſienſis, linguæ Hebraicæ Profeſſ. Regius, Archiepiſcopus Aquenſis deſignatus, [*obiit* 1597.] Targum in Joëlem Latinè interpretatus eſt, *pag.* 90. *col.* 2. *lit.* E. 304. *col.* 2. *lit.* E.

Genevenſes Theologi, ſc. Theod. Beza, Antonius Fayus, Jacobus Jaquemotus, Simon Goulartius, & Bonavent. Corn. Bertramus [*claruerunt* 1588.] Gallicam Petri Roberti Olivetani Bibliorum tranſlationem ad textum Hebræum & Græcum recenſuerunt & emendarunt, *pag.* 315. *col.* 2. *lit.* B. C. 343. *col.* 2. *lit.* D. 348. *col.* 1. *lit.* E. *col.* 2. *integra.* 349. *col.* 1. *lit.* A. B. 351. *col.* 2. *lit.* B. C.

Georgius Dalmatinus, cognomento *Kobila*, Carneolanus, Labacenſis, Luther. Eccleſiæ S. Kaſioni Miniſter, [*claruit* 1598.] ſuam Bibliis in linguam Dalmaticam ſive Slavicam vertendis operam contulit, *pag.* 442. 443.

Gerard, (Armandus de) Gallus, Civis & Canonicus Sarlatenſis [*obiit* 1697.] Gollicam Cantici Canticorum verſionem edidit, *pag.* 334. *col.* 2. *lit.* D.

Gerhardus, (Joannes, Saxo, Quedlinburgenſis, Luther Theol. Dr. & Profeſſ. Jenenſis, Superintendens Generalis Coburgenſis, [*obiit* 1637.] Harmoniam Evangelicam à Martino Chemnitio inchoatam & à Policarpo Lyſero continuatam abſolvit, *pag.* 451. *col.* 2. *lit.* A.

Gerſchovius, (Jacobus) Germanus, Luther ling. Orientalium Profeſſ. Gryphiſwaldenſis, [*claruit* 1643.) Pſal-

terium Hexaplum vulgavit, *pag.* 43. A
col. 2. *lit.* C.
Gezelius, (Joannes) Pater, Suecus, Weſtmannus, Luther. Theol. Dr. & Profeſſ. 3. ling. peritus, Epiſcopus Aboenſis *obiit* 1690. vulgatam Bibliorum Suecanorum verſionem emendavit, *p.* 419. *col.* 1. *l.* C. D. 420. *col.* 1. *lit.* B.
Gezelius, (Joannes) Filius, Suecus, Th. Dr. Epiſcopus Aboenſis [*vivit*] cum patre junctâ operâ præcedentem tranſlationem elaboravit, *pag.* 419. 420. B
Ghiſlerius, (Michael) Paraphraſim Chaldaicam in Hieremiam, & Threnos Latinè interpretatus eſt, *pag.* 304. *col.* 2 *lit.* C.
Gilberti, (N.) Apocalypſim Italicè Interpretatus eſt, *p.* 358. *col.* 2. *l.* D.
Gilbye, (Antonius) Anglus, Lincolnienſis, Calvin. [*claruit* 1560.] V. *Angli Puritani.*
Glauchius, (Andreas) Germanus, Saxo, Lipſienſis, Luther. Theol. Licentiatus, & ad D. Thomam Lipſiæ Archidiaconus [*obiit* 1686.] Schidiaſma de uſu Concordantiarum Biblicarum ſcripſit, *pag.* 454. *col.* 1. *lit.* E. C
Gluck, (Erneſtus) Wattidii in Germania natus, Luther. Præpoſitus Mariæburgenſis [*obiit*] 1705. an. 1698. in eo totus occupatus erat ut ſacras literas ex authentico in ling. Ruſicam transferret, at morte præventus abſolvere non potuit, *p.* 441. *col.* 1. *lit.* E. *col.* 2. *lit.* A. & *ſeq.* 442. *col.* 1. *lit.* D. E.
Godeau, (Antonius) Gallus, Drocumenſis, unus è 40. Academiæ Franciçæ, Epiſcopus Vincienſis *obiit* 1672.] D Gallicam Novi Teſtamenti verſionem, verbis aliquot intertextis explicationis ergò, confecit, *pag.* 341. *col.* 1. *lit.* D. E.
Goodman, (Chriſtophorus) Anglus, Ceſtrienſis, Calvin. Theol. Profeſſ. [*obiit* 1602. V. *Angli Puritani.*
Gorſe, (Petrus) Gallus, Albienſis, Jeſuita, [*obiit* 1661.] Libros Sapientiales, excepto Cantico, Gallicè reddidit, *pag.* 334. *col.* 2. *lit.* A.
Goſlkenius, Bibliorum verſionem Eſthonicam & Letticam confecit, *p.* 447. E *col.* 2. *lit.* A.
Gothus, (Petrus Joannes) Suecus, Norcopenſis, Luther. [*claruit* 1597.] Pſalmos Suecicè verſos edidit, *p.* 419. *col* 2. *lit.* C.
Goulartius, (Simon) Gallus, Sylvanectenſis, Calvin. Theol. Genevenſis, [*obiit* 1628.] V. *Genevenſes Theologi*, *p.* 348. *col.* 2. *lit.* A. E. 349. *col.* 1. *lit.* A.
Goullet, (Robertus) Gallus, Theol. Dr. & S. Scripturæ Prof. Pariſienſis [*claruit* 1535. Tetramonon Evangelicum adornavit, *pag.* 451. *col.* 2. *lit.* A.
Graanius, (Olaus Stephanus) Luther. Pædagogus & Paſtor Lapponum in Lyckzele in Lapponia Uhmaenſi [*vivit*] Manuale dialecto merè Lapponica edidit; in quo leguntur pericopæ Evangeliorum & Epiſtolarum Dominicalium & feſtivalium, *pag.* 447. *col.* 2. *lit.* C. D. E.
Grabe, (Joannes Erneſtus) Boruſſus, Regiomontanus, ex Lutherano Anglicanus, linguæ Græcæ periti ſſimus, Theol. Dr. *obiit* 1711. Biblia Græca juxta Codicem Alexandrinum adjectis variis lectionibus & notis edidit, *pag.* 161. *col.* 1. *lit.* E. 195. *col.* 1. *lit.* B.
Gradockius, (Samuel) Harmoniam Evangelicam Anglicè ſcripſit, *pag.* 451. *col.* 2. *lit.* C.
Græci reviſores, ſeu ii qui editioni Bibliorum Græcorum Romæ excuſorum operam dederunt ſub Pio V. (Hi forſan Latina duntaxat Biblia recognoverunt) ſub Gregorio XIII. & ſub Sixto V. ſummis Pontificibus, quorum nomina leguntur poſt recenſionem horum Bibliorum ad annum 1587. *pag.* 216. *col.* 2. *lit.* E.
Grand, (Jacobus *alii* Joannes le) Gallus, Toloſanus, Auguſtinianus, ſacr. litterarum Interpres, Carolo VII. à confeſſionibus *claruit* 1422. Librum Geneſeos Gallicè vertit, *pag.* 322. *col.* 1. *lit.* C.
Grange, (Franciſcus de la) Gallus, Aremoricus, Sacerdos, Monoteſſaron Evangelicum Hebr. Græcè & Latinè expreſſit, *pag.* 451. *col.* 2. *lit.* C.
Gravelin, (Matthæus) Gallus, Calvin. [*claruit* 1535.] Indicem præcipuarum materiarum, qui extat in Bibliis Genevenſibus, primus aggreſſus eſt, *pag.* 458. *col.* 2. *lit.* E.
Gravius, (Daniel) Belga, [*floruit* 1661.] Evangelia Matthæi & Joannis in ling. Formoſanam tranſlata, cum verſione Belgica edidit. *p.* 145. *col.* 2. *lit.* A.
Gregorius Bar-Hebræus, Jacobita, Epiſcopus urbis Takrit, Miſrianus, ſeu ſecundus à Patriarcha Antiocheno [*obiit* 1283.] collectionem variarum lectionum ex diverſis Interpretibus & ſcriptoribus tam Græcis quàm Syris edidit, *pag.* 464. *col.* 1. *lit.* A.
Gregorius, (Joannes) Anglus, Archidiaconus Gloceſtrienſis *obiit* 1701.] N. Teſtam. Græcum cum variantibus lectionibus conſcripſit, at morte illius obveniente, ab Henrico Aldrich edi-

tum eſt 1703. *pag.* 222. *col.* 1. *lit.* E. A
col. 2. *lit.* A.

Greiffen, (Fridericus) Suevus, Tubingenſis, Luther. Philoſ. Mag. [*obiit* 1668. Harmoniam quatuor Evangeliſtarum compoſuit, *pag.* 451. *col.* 2. *lit.* C.

Grittus, (Joannes) Rhætus, Calvin. [*claruit* 1640.] Rhæticam N. Teſt. verſionem novam publicavit, *p.* 369. *col.* 2. *lit.* E.

Groſſius, (Chriſtianus) Saxo, Wittembergenſis, Luther. Theol. Dr. Theol. & ling. Hebr. Profeſſ. Superintendens B
Generalis in Pomerania [*obiit* 1673.] Harmoniam Evangeliorum ſcripſit, *pag.* 451. *col.* 2. *lit.* C.

Grundlerus, (Joannes Erneſtus) Danus, Luther. Miſſionarius apud Indos Orientales, [*vivit*] Novum Teſtamentum in linguam Damulicam ſeu Malabaricam vertit ex Gr. *pag.* 144. *col.* 2. *lit.* E.

Guadagnolus, (Philippus) Italus, Malleanenſis, Clericorum Minorum Procurator Generalis, ling. Oriental. pe- C
ritus [*obiit* 1656. Vetus Teſtamentum in linguam Arabicam convertit, vel potius recognovit, *pag.* 124. *col.* 2. *lit.* C.

Gualterus,) Rodolphus) Helvetius, Tigurinus, Eccleſiæ Tigurinæ Paſtor Primarius (*obiit* 1586.] Pentateuchum & Pſalmos ex Hebræo Germanicè tranſtulit: Novum verò Teſtamentum ab Eraſmo Latinè verſum recenſuit, *pag.* 289. *col.* 1. *lit.* C. *& ſeq.* 311. *col.* 1 *lit.* D. 403. *col.* 2. *lit.* D. E. D

Guidacerius, (Agathius) Calaber, Catacenſis, ex oppido Rocha Corragii linguæ Græc. & Hebr. Prof. Regius Pariſienſis [*obiit* 1533. xxiv. priores Pſalmos & Canticum Canticorum ex Hebræo in Latinum traduxit, *p.* 78. *col.* 2. *lit.* A. 79. *col.* 1. *lit.* B. 301. *col.* 2. *lit.* E. 302. *col.* 1. *lit.* A. *col.* 2. *lit.* B.

Guillelmus, Abbas Hirſaugenſis. V. *Eduardus Laus.*

Guilleminet, Gallus, Arvernus [*vivit*] Librum Sapientiæ Gallico ſermone donavit, & paraphraſi illuſtravit, *p.* 334. *col.* 2. *lit.* D. E

Gumbrecht, (Martinus) German. Lutheran. *claruit* 1650.] Concordantias Bibliorum Lutheri concinnavit, *pag.* 459. *col.* 1. *l.* D.

Guthirius, (Ægidius) Germanus, Weiſſenſea-Turingus, Luther. Th. Dr. ling. Orient. Interpres, *obiit* 1667.] plurimas Novi Teſtamenti Syriaci lectiones unà cum textu vulgavit, *pag.* 107. *col.* 1. *lit.* D.

Guyon, (*Gen vefa* de la Mothe *Dowina*) Franca, Quietiſtarum erroribus addicta quos deindè publicè profligavit, [*obiit* 1717 Gallicam Cantici (anticorum verſionem confecit, *pag.* 334. *col.* 2. *lit.* D.

H*Aecht*, (Guillelmus van) Pſalmos Belgicè vertit, *pag.* 410. *col.* 1. *l.* E.

Hackius, (Petrus) Biblia in ſermonem Belgicum tranſtulit, *pag.* 412. *col.* 1. *lit.* B.

Haeſius, (Nicolaus) Germanus, Lutheranus, [*vivit* Biblia Lutheri Germanica pluries recenſuit, ediditque, *pag.* 388. *col.* 2. *lit.* C. 389. *col.* 1. *lit.* A.

Hadrianus Caſtellenſis, Italus, Cornetanus, Epiſcopus Vuellenſis, S R. E. Cardinalis, deinde purpura ſpoliatus [*obiit* 1518. Veteris Teſtamenti libros ex Hebræo ſermone in Latinum vertere inceperat, *pag.* 284. *col.* 2. *lit.* C. D.

Haken, (Theodorus Anglus, Biblia Genevenſia ex Belgico in Anglicum vertit, an. 1637. *pag.* 432. *col.* 2. *lit.* C.

Halenius, (Laurentius Suecus, Luther. 3. lingu. peritus, Paſtor in Soderala Helſingiæ Diœceſeos Upſalienſis [*vivit.*] Concordantias Suecico Hebraicas & Græcas nuper ad finem perduxit, *p.* 459. *col.* 2. *lit.* B.

Hambræus, (Jonas) Suecus, Helſingus, Luther. ling. Orient. Prof. Pariſienſis [*claruit* 1630.] Paſſionem D. N. J.C. Syriacè & Latinè edidit: Arabicaſque S. Joannis Epiſtolas Latio donavit, *p.* 127. *col.* 1. *lit.* D. 308. *col.* 1. *lit.* A. 451. *col.* 2. *lit.* D.

Happelius, (Wigandus) Germanus, Heſſus, Marpurgenſis, Luther JCtus, primùm linguæ ſanctæ, deinde Juriſprudentiæ Profeſſor Marpurgenſis, [*obiit* 1572.] novam ex Hebræo Jonæ verſionem Latinam condidit, *pag.* 303. *col.* 1. *lit.* D.

Harding, (Joannes) Anglus, in Agro Hutonienſi natus, Theol. Dr. & Profeſſ. Oxonienſis [*claruit* 1612.] V. *Anglicani Interpretes*, *pag.* 431. *col.* 1. *lit.* D.

Hardingus, (Stephanus) Anglus, Ordinis Ciſtercienſis Abbas II. [*obiit* 1137.] Bibliorum S. Hieronymi emendationem inſtituit, *pag.* 239. *col.* 1. *lit.* A. B.

† *Hardt*, (Hermannus von der) Germanus, Luther. Præpoſitus Mariæberg. & linguarum Orientalium Profeſſor Helmſtadienſis [*vivit*] Oſeam cum comment. Rabb. recenſuit, item.

que tres primas Joelis elegias metro A reſtirutas philologicè enarravit, *pag.* 76. *col.* 1. *lit.* A. B.

Harethò, filius Senan, Arabs, antiquiſſimus Arabum S. Scripturæ Interpretum verſionem LXX. in idioma Arabicum convertit, ex qua ſolus extat Pentateuchus & liber Sapientiæ, *pag.* 113. *col.* 1. *lit.* D. 114. *col.* 2. *lit.* C. 119. *col.* 1. *lit.* E. 121. *col.* 2. *lit* D.

Hareth, Arabs, natus in Inſula Ormutz, ex Muhammedano Chriſtianus factus [*claruit ante annum* 1555.] Actus Apoſtolorum cum excerptis ex Evangeliis B S. Matthæi & S. Joannis in Arabicam linguam tranſtulit, *p.* 121. *col.* 2. *lit.* D.

Harlay, (Franciſcus de) de Chanvalon ſenior, Pariſinus, Th. Dr. Archiepiſcopus Rothomagenſis [*obiit* 1653] S. Pauli ad Romanos Epiſtolam Gallicè vertit, *pag.* 47. *col.* 1. *lit* A. 343. *col.* 2. *lit.* B.

Harlemius, (Joannes) à loco patrio dictus, nomine Guillelmi, Batavus, Jeſuita, ling. Orienral. peritus [*obiit* 1578.] Indicem Biblicum texuit, variaſque Bibliorum Latinorum lectio- C nes ex mſc. codicibus collegit, *pag.* 13. *col.* 1. *lit.* D. 16. *col.* 2. *lit.* B. 263. *col.* 1. *lit.* E.

Harmar, (Joannes) Anglus, Neubergenſis, Theol. Dr ling. Græcè Prof. Oxonienſis *obiit* 1613. V. *Anglicani Interpretes*, *pag.* 431 *col.* 1. *lit.* E.

Harriſon, (Thomas) Anglus, Theol. Prof. Canrabrigienſis (*claruit* 1612.) V. *Anglicani Interpretes*, *pag.* 431. *col.* 1. *lit.* D.

Harsfoeker, (Chriſtianus) Germanus Arminianus, Eccleſiæ Roterodamen- D ſis Eccleſiaſticus [*obiit* 1683.] Belgicam N. T. tranſlationem ex Græco typis commiſit, *p.* 415. *col.* 1. *lit.* B.

Haringe (Joannes) Judæus Baprizatus [*claruit* 1540.] Nov. Teſtamentum in dialectum Judæorum Germanicam ad fidem verſionis Lutheri vertit & litteris Hæbraicis expreſſit, *pag.* 408. *col.* 2. *lit.* D

Haſel, (Joannes van) Belga, Calvin. (*claruit* 1646.) Evangelia SS. Lucæ & Joannis in linguam Malaicam trans- E fudit, *pag.* 144 *col.* 2. *lit* C.

Haye, (Joannes de la Hanno, Athenſis, Jeſuita, Theol. & ſacrarum litterarum Profeſſ. *obiit* 1614.) quaternionem Evangeliſtarum ordinavit, *pag.* 451. *col.* 2. *lit.* D.

Haye (Joannes de la) Pariſinus, Minorita, *obiit* 1661. Biblia quæ Magna dicuntur, edidit, nec non ea quæ Maxima, improbo labore, nequiori vero induſtria dedit in lucem *pag.* 271. *col.* 2. *lit.* D. B. 272. *col.* 1. *lit.* E. *col.* 2. *lit.* A. & *ſeq.*

Hearnius, (Thomas) Anglus A. Oxonienſis (*vivit*) Acta Apoſtolorum Græco-Latina ex codicè Laudiano edidit 1715. *pag.* 226. *col.* 1. *lit.* E. *col.* 2. *lit.* A.

Heathus, (Nicolaus) Anglus, Th. Dr. Epiſcopus Roffenſis, deinde Eboracenſis Archiepiſcopus (*claruit* 1553.) Biblia Anglicana juſſu Henrici VIII. recenſuit, & Acta Apoſtolorum Anglicè vertit, *pag.* 429. *col.* 2. *lit.* B & *ſeq.* 434. *col.* 2. *lit.* D.

† *Hedingerus*, (Jo. Reinhardus) Germ. Luth Th. Dr. in Sacro Conſiſtorio Conſiliarius & Concionator Aulicus Srurgardienſis (*obiit* 1704) Novi Teſt verſionem Germanicam Luth. plurimum interpolaram & ad praxim pietatis accommodatam ſemel atque iterum vulgavit, *pag.* 395. *col.* 1. *l.* D.

Hedwigis, Ludovici Regis Hungarorum & Polonorum, filia, Uladiſlai IV. Poloniæ Regis uxor (*obiit* 1400.) prima ſacrum codicem in idioma Polonicum curavit transferri, 439. *col.* 1. *l.* D.

Heideggerus, (Joannes Henricus Helvetius, Barotilvillæ in Agro Tigurino narus, 3. ling. peritus, Th. Dr. ling. Hebr. & Th. Prof. Tigurinus (*obiit* 1697.) 199. *col.* 1. *lit.* C. V. *Tigurini Miniſtri*, *p.* 402 *col.* 2. & 403. *col.* 1.

Hendricktz, Cornelius Belga, (*claruit* 1524. Novi Teſtamenti verſionem patrio ſermone adornavit, *pag.* 410. *col.* 2. *lit.* A.

Helicæus, (Lucas Poſnanienſis Judæo patre baptiſato natus, Miniſter Calvin. *claruit* 1578. V. *Bohemi Theologi*, *pag.* 438. *col.* 2. *lit.* A. C.

Henriet, (Protaſius) Gallus Sexanenſis, Minorita Recollectus (*obiit* 1688.) Harmoniam Evangeliam concinnavit, *pag.* 451. *col.* 2. *lit.* D.

Henteniut, (Joannes) Belga, Nechliniæ in diœceſi Leodienſi narus, Dominicanus, Th. Dr. & ſacrarum literarum Prof. Lovanienſis (*obiit* 1566.) Biblia Latina Vulgatæ edirionis cum mſc. exemplaribus ſumma fide contulit, à mendis plurimis Græcos Hebræoſque fontes ſecurus expurgavit, & Renati Benoiſt Nov. Teſt. Gallicum recognovit, *pag.* 240. *col.* 1. *lit.* A 261. *col.* D. 1. *lit.* A. 262. *col.* 2. *lit.* B. 336. *col.* *lit.*

Herbom, (Nicolaus) Gallus Minorita (*floruit* 1530.) Monadem Evangelicam confecit, *pag.* 451. *col.* 2. *l.* E.

Herbornenſia, dicuntur Biblia, à Luthe-

ro quidem Germanicè verſa, ſed præfationibus, ſummariiſque à Theologis Calvinianis Academiæ Herbornenſis Illuſtrata anno 1587. *pag.* 397. *col.* 1. *lit.* C. A

Hereſbachius, (Conradus) Germanus, Clivienſis, Cathol. 3. linguar. peritus JC. (*obiit* 1576.) Pſalmos ex Hebræo Latinos fecit, *pag.* 301. *col.* 2. *lit.* A.

Heri, (Pelegrinus) Pſalmos & Eccleſiaſten Italicè interpretatus eſt, *pag.* 358. *col.* 1. *lit.* C.

Hermannus, Zoeſtius, à patria Zoeſt ſic dictus, Weſtphalus, Ciſterciènſis (*claruit* 1440.) Evangelium ex quatuor unum collegit, *p.* 451. *col.* 2. *l.* E. B

Hermant, (Godefridus) Gallus, Canonicus Bellovacenſis (*obiit* 1690.) textum Græcum Polyglottorum Pariſienſium recenſuit, *pag.* 23. *col.* 1. *l.* C.

Heſerus, (Georgius) Germanus, Weyrenſis in Auſtria ſuperiori, Jeſuita (*claruit* 1670.) Vitæ Chriſti monoteſſaron Evangelicum conſcripſit, *p.* 451. *col.* 2. *lit.* E.

Heſronita, (Joannes) Maronita è Monte Libano, linguarum Orient. Interpres Regius Pariſienſis (*claruit* 1625.) C Pentateuchum ex Arabico & libros Salomonis ex Syro Latinè reddidit, *pag.* 20. *col.* 1. *lit.* A. 24. *col.* 2. *lit.* B. 102. *col.* 1. *lit.* B. 122. *col.* 2. *lit.* B. 305. *col.* 2. *lit.* E. 307. *col.* 2. *lit.* A B.

Heſychius, Epiſcopus urbis alicujus in Ægypto (*martyr occubuit* 311.) corrigendis Græcæ LXX verſionis exemplaribus operam navavit; at novam ex Hebræo tranſlationem non aggreſſus eſt, *pag.* 161. *col.* 1. & 2. 162. *col.* 1. & 2.

Hetzerus, Ludovicus) Bavarus, Anabaptiſta, (*capite truncatus an.* 1529.) D Biblia Germanica, Wormatientia dicta, in lucem edidit, *pag.* 384. *col.* 1. *lit.* D. 405. *col.* 2. *lit.* B. & *ſeq.*

Heurnius, (Juſtus) Batavus, Amſtelodamenſis, Calvin. in India Orientali Eccleſiaſtes (*claruit* 1650.) Evangeliorum verſionem Malaicam ad novam Belgicam emendavit, Actus vero Apoſtolorum Malaicè tranſtulit, *pag.* 144. *col.* 2. *lit.* C.

R. Hhaiim, filius Nathan, Germanus, Judæus (*claruit* 1647.) Biblia ex Hebræo Germanicè reddidit, & literis Hebraicis emiſit in lucem, *pag.* 406. *col.* 1. *lit.* E. E

S. Hieronymus, Dalmata, Stridonienſis, 3. ling. peritus, Antiochenæ Eccleſiæ Preſbyter, & Eccleſiæ Doctor (*obiit* 420.) Vetus Teſtamentum Latinum cum Græcis Hexaplorum codicibus collatum emendavit, additis, ubicumque aliquid mutaret, notis & aſtericis. Quoſdam etiam libros, & in his Jobum & Pſalmos è Græco accuratè convertit: Græcam LXX. verſionem ex melioris notæ exemplaribus correctam juxta Guillelmum Cave edidit. Omnes Veteris Teſtamenti libros ex Hebraica veritate in Latinum ſermonem tranſtulit, quibus etiam addidit libros Judith & Tobiæ ex Chaldaica lingua, uſus operâ cujuſdam Judæi. Novum denique Teſtamentum Græcæ veritati reddidit, ſed Dalmaticam Bibliorum verſionem nullo modo concinnavit, *pag.* 43. *col.* 1. *lit.* C. *col* 2. *lit.* A. 76. *col.* 2. *lit.* B. E. 153. *col.* 2 *lit.* A. 157. *col.* 1. *lit.* B. 230. *col.* 1. *lit.* A. B. 231. *col.* 1. *lit.* D. E. *col.* 2. *lit.* E. 232. *col.* 1. 305. *col.* 2 *lit.* A. B 310. *col.* 1. *lit.* D. 435. *col.* 2. *lit.* C. D. 436. *col.* 2. *lit.* B. & *ſeq.*

Hieronymus Leopolitanus, Ruthenus, Minorita, Theol. Lector & Cathedralis Eccleſiæ Cracovienſis Eccleſiaſtes (*claruit* 1536.) Sacræ Scripturæ libros in Polonicam linguam transfudit, *pag.* 439. *col.* 2. *lit.* C.

Hieroſolymitanum Targum in Pentateuchum ab auctore incerto ſcriptum, *pag.* 90. *col.* 1. *lit.* C. & *ſeq.*

Hiſpanica, vetus Bibliorum tranſlatio à Judæis Hiſpanis confecta, primum integra Ferrariæ excuſa anno 1553. Jam Conſtantinopoli Pentateuchus literis Hebraicis anno 1552. prodierat, *pag* 364. *col.* 2. *lit.* D E. 365. *col.* 1. & 2. 366. *col.* 1. & 2. 367. *col.* 1.

Hund, (Joannes Andreas) Anglus, Anglic. (*claruit* 1632.) Harmoniam IV. Evangeliſtarum compoſuit, *pag.* 451. *col.* 2. *lit.* E.

Hoſmannus, (Henricus) Suecus, Luther. Th. Pr. Aboenſis (*claruit* 1642.) vertendis Finnice Bibliis ſuam operam præbuit, *p.* 447. *col.* 2. *lit.* A. B.

Hoffmeiſterus, Joannes Rodolphus V. Tigurini Miniſtri, *pag.* 402. & 403.

Holgate (Robertus) Anglus, Epiſcopus Londavenſis (*floruit* 1540.) 1. & 2. S. Petri Epiſtolam in ſermonem Anglicum vertit, *pag.* 434. *col. lit.* 2. E.

Hollandica, Sacrorum Librorum V. & N. T. verſio juſſu Ordinum Generalium, *p.* 381. *col.* 1. *lit.* A. B.

Hollandus, (Thomas) Anglus, Puritanus, Rector Collegii Exceſtrienſis, Regius Prof. (*obiit.* 1611) V. *Anglicani interpretes*, *pag.* 431. *col.* 1. *lit.* D.

Holzajus, Georgius, Societatis Jeſu, Evangelia & Epiſtolas omnes Germa-

nicè publicavit (1641.) *pag.* 382. *col.* 2. *lit.* D. A

Hommius, (Feſtus) Friſius, Calvin. Th. Dr. Prof. Paſtor Leidenſis (*obiit* 1632.) V. *Belgici Interpretes.*

Hoole, (C.) Anglus, Nov. Teſt. Latinè & Anglicè edidit, *p.* 435. *col.* 1. *lit.* E.

Hottingerus, (Joan. Henr.) pater, Helvetius, Tigurinus, Calvin. Th. Dr. & ling. Orient. peritus (*obiit* 1667.) V. *Tigurini Miniſtri*, *pag.* 402. *col.* 2. *lit.* C. E. 403. *col.* 1. *lit.* D.

Hottingerus, (Joannes Henricus) filius, B Helvetius, Tigurinus, Calvin. ling. Orient. Prof. Tigurinus (*obiit* 1692.) librum Job ex Hebræo Latio donavit, *pag.* 80. *col.* 1. *lit.* E. 125. *col.* 2. *lit.* C. 299. *col.* 2. *lit.* C.

Hugo, Gallus, Delphinas, dictus de S. Caro, aliàs de S. Jacobo vel de Sancto Thendorico à loco natali Viennæ Allobrogum, Dominicanus, S. R. E. Cardinalis (*obiit* 1264.) Latinorum Bibliorum Concordantias primus excogitavit, & vulgatæ verſionis emendationem procuravit, *p.* 239. *col. lit.* C B. 243. *col.* 1. *lit.* B. 456. *col.* 2. *lit.* E.

Huiſſus, (Alexander) Anglus, in parœcia S. Cuthberti natus, Anglic. (*obiit* 1661.) V. *Londinenſia Biblia Polyglotta*, *p.* 35. *col.* 2. *lit.* D. 38. *col.* 1. *lit.* B.

Humfredus, (Laurentius) Anglus, Buckinghamienſis Th. Dr. & Pr. Oxonienſis, Decanus Wintonienſis (*obiit* 1589.) Abdiæ Prophetiam Latinè ex Hebræo reddidit, *p.* 76. *col.* 1. *lit.* D. 303. *col.* 1. *lit.* C.

Huré, (Carolus) Gallus, Senonenſis, 3. ling. peritus, in Academia Pari- D ſienſi Profeſſor emeritus (*obiit* 1718.) Gallicam, quæ vulgo Montenſis dicitur, Novi Teſtamenti verſionem pluribus in locis caſtigavit & edidit, *pag.* 343. *col.* 1. *lit.* C. D. E.

Huſen, (Franciſcus ab) Belga, Calvin. Hebraicè doctus, Miniſter in Werſinge [*claruit* 1676.] Hoſeam cum commentario Abarbanelis Latinè reddidit, *pag.* 303. *col.* 1. *lit.* B.

Hutchenſon, (Rodolphus) Anglus [*obiit* E 1605.) V. *Anglicani Interpretes*, *p.* 431. *col.* 1. *lit.* E.

Hutterus, (Luſatus, Elias) Germanus Luth. ling. Hebraicæ Pro. Lipſienſis (*claruit* 1600.) Biblia Ebræa novis characterum formis edidit: alia vero ſex ling. mutata in quatuor quibuſque exemplaribus ultima tranſlatione, publicavit: Novum denique Teſtamentum XI. linguis imprimi curavit, in quo Hebraicam totius Novi Teſtamenti ac Syriacam Epiſt. 2. Petri, 2. & 3. Joannis & Epiſtolæ Judæ atque Apocalipſeos verſionem ſuam ſuppeditavit, *pag.* 19. *col.* 1. 41. *col.* 2. *lit.* E. *pag.* 42. *col.* 1. *lit.* D. *col.* 2. *lit.* B. 43. *col.* 2. *lit.* C. 45. *col.* 2. *lit.* A. D. E. 46. *col.* 1. *lit.* E. 67. *col.* 1. *lit.* B. C. 81. *col.* 1. *lit.* C. 82. *col.* 2. *lit.* D. 108. *col.* 1. *lit.* D. *col.* 2. *lit.* B. 385. *col.* 1. *lit.* D.

Hutten, (Leonardus) Londinas, Theol. Dr. Oxon. ædis Chriſti Canonicus (*obiit.* 1632.) V. *Anglicani interpretes.*

Hyde, (Joannes) Anglus, Pſalterium & Joannis Apocalypſim Anglico ſermone donavit, *pag.* 427. *col.* 1. *lit.* A.

Hyde, (Thomas) Anglus, ex Clarendoniana ſtirpe natus, Anglic. Theol. & linguæ Hebr. Profeſſor ling. Græcæ & Orient. peritiſſimus, Protobibliothecarius Bodleianus (*obiit* 1703.) Bibliis Polyglottis Londinenſ. operam navavit tum in Arabicis, Syriacis, Perſicis, &c. corrigendis, tum in Pentateucho Perſico characteribus Perſicis deſcribendo, ejuſque verſionem Latinam concinnando, *pag.* 35. *col.* 2. *lit.* D. *p.* 36. *col.* 2. *lit.* D. 38. *col.* 1. *lit.* C. 134. *col.* 2. *lit.* A. 308. *col.* 1. *lit.* E.

R. J*Acob* F. Bounam Cappelman dictus, Germanus, Judæus, Paraphraſes Chaldaicas in quinque parva volumina Germanico idiomate vulgavit, *pag.* 91. *col.* 2. *lit.* A. 408. *col.* 1. *lit.* E.

R. Jacob F. Hbaiim, F. Iſaac F. Adoniæ, Tunetanus Judæus, Venetiis exul (*claruit* 1526.) Biblia Rabbinica in gratiam Danielis Bombergi ordinavit, quibus doctam præfationem & Maſoram utramque adjunxit, *pag.* 64. *col.* 1. & 2. 461. *col.* 1. *lit.* C. D.

R. Jacob, F. Joſeph Tavos, ſive al Tuſi, ex urbe Tuſenſi in Choraſana Perſiæ regiune, Judæus, Pentateuchi verſionem Perſicam ex Hebræo concinnavit, quæ Conſtantinopoli anno 1546. prodiit, *pag.* 41. *col.* 1. *lit.* D. 134. *col.* 1. *lit.* E.

R. Jacob, F. Iſaac Cohen, Judæus, Germanus (*vixit* 1620.) Prophetas priores & poſteriores atque Agiographos libros Germanos fecit, *p.* 408. *col.* 1. *lit.* E.

S. Jacobus, Apoſtolus, dictus Minor, Frater Domini, primus Hieroſolymorum Epiſcopus (*Martyr occubuit anno Chriſti* 62.) Græcam Evangelii ſecundum Matthæum verſionem ex Hebræo condidiſſe fertur, *pag.* 158. *col.* 2. *lit.* B.

Jacobus

Google

Jacobus de Voragine, *ſeu* de Varagine, A Ligur. Dominicanus, Archiepiſcopus Januenſis [*obiit* 1298.] Biblia Latina Italicè reddidit juxta Sixtum Senenſem, *pag.* 353. *col.* 1. *lit.* D. E. *col.* 2. *lit.* A B. C.

James (Thomas) Anglus, in Vecta Inſula natus, Anglic. Th. Dr. Protobibliothecarius Oxonienſis [*obiit* 1629.] ſcripſit bellum Papale ſeu diſcrimen inter editiones Bibliorum Latinorum à Sixto V. & à Clemente VIII. procuratas, *pag.* 467. *col.* 1. *lit.* B. C.

Janicius, (Martinus) Polonus, Calvin. B Theol. Eccleſiæ Seceminenſis Paſtor [*obiit* 1596.] ſacras litteras in linguam Polonicam convertit, *pag.* 440. *col.* 1. *lit.* A.

Jauſenius (Cornelius) Flander. Hulſtenſis, Theol. D. & S. Scripturæ Profeſſ. Epiſcopus Gandavenſis [*obiit* 1576.] Concordiam Evangelicam ſcripſit, *p.* 451. *col.* 2. *lit.* E.

Janvier, (Renatus-Ambroſius) Gallus, Sanctæ Oſmannæ, Diœceſis Cenomanenſis, Benedictinus Congr. S Mauri, C trium linguarum peritus [*obiit* 1682.] Pſalmos cum commentario R. Davidis Kimhhi Latinè reddidit, *pag.* 301. *col.* 1. *lit.* C.

Jaquemotus, (Joannes) Gallus, Barrenſis, Calvin. Eccleſiæ Genevenſis Paſtor [*claruit* 1601.] V. *Genevenſes Theologi*. *pag.* 348. *col.* 2. *lit.* A. E. 349. *col.* 1. *lit.* A.

Jarava, (Ferdinandus) Hiſpanus, Cathol. Medicus [*claruit* 1550.] quædam Jobi capita, aliquot Pſalmos & Hieremiæ Threnos linguâ patriâ ex- D. preſſit, *pag.* 362. *col.* 2. *lit.* E.

Jaſſowitz, (Andræas de) Polonus [*claruit* 1410.] juſſu Reginæ Sophiæ Uladiſlai IV. Poloniæ Regis uxoris, Biblia in idioma Polonicum tranſtulit, *pag.* 439. *col.* 1. *lit.* E.

Jatumeus, (Jacobus *aliis* Simon) Cretenſis, Dominicanus, Thebarum Metropolita, [*claruit* 1400.] totius Novi Teſtamenti ſeriem maximâ diligentiâ collegit, & ſubinde in Hebræum E & Latinum vertit ſermonem, *pag.* 61. *col.* 1. *lit.* C. 309. *col.* 1. *lit.* E.

Le Jay, (Guido Michaël) Pariſinus, Catholicus, Advocatus, Regi à ſanctioribus conſiliis [*obiit* 1674.] Biblia Polyglotta Lutetiæ Pariſiorum ſuis ſumptibus imprimi curavit, *pag.* 20. *col.* 2. *lit.* E. & *ſeq.*

Ibrahim, Sacerdos, filius Diaconi Abdullah, ex civitate Aſankiaf in Aſſyria, Chriſtianus Sorianus Jacobita, [*floruit* 1350.] ſcripſit, & forſan compoſuit Harmoniam IV. Evangeliſtarum Perſicè, *pag.* 448. *col.* 2. *lit.* D.

R. Jekutiel F. Iſaac, Germanus, Judæus [*vixit* 1679. Biblia Germanica litteris Hebraicis excudit, *pag.* 406. *col.* 2. *lit.* E.

Jeſſenius, (Paulus) Bohemus, Hunnobrodæ natus, Calvinianus [*obiit* 1600.] V. *Bohemi Theologi*, *pag.* 438. *col.* 2. *lit.* A.

Jeſuitæ Miſſionarii in Perſide degentes Perſicam è Latino Pſalmorum verſionem confecerunt, *pag.* 133. *col.* 1. *l.* D.

Jeſus filii Sirach nepos, Eccleſiaſticum ex Hebræo ſeu Chaldæo-Syriaco Græcè vertit, *pag.* 158. *col.* 2. *lit.* A.

Interpretes qui vulgò dicuntur Septuaginta, Judæi, Græcè & Hebraicè docti [*claruerunt ante Chriſtum* 230.] ſub Ptolomæo Philadelpho Ægypti Rege Biblia Hebraica in Græcum idioma reddiderunt, *pag.* 145. *col.* 2. *lit.* C.

Interpretationes Græcæ ex Hebræo dictæ quinta & ſexta, ab authoribus incertis factæ, in doliis fortuitò inventæ *p.* 147. *col.* 2. *lit* B. E. Septima etiam ab Euſebio laudatur, fuit & hæc incerti authoris Judæi tamen potiùs quàm Chriſtiani, *p.* 148. *col.* 1. *lit.* E.

S. Joannes Apoſtolus & Evangeliſta, qui Evangelium & Apocalypſim ac tres Epiſtolas ſcripſit, juxta quoſdam Evangelium etiam S. Matthæi ex Syro-Chaldaico ſermone in Græcum vertit, *pag.* 158. *col.* 2. *lit.* B.

Joannes Angelus, Bononienſis, Dominicanus, in Armenia Miſſionarius, Præfectus Eccleſiæ Teflitenſis, *claruit* 1333. ſacras litteras ex Latino ſermone in Armenum cum Bartholomæo Parvo traduxit, *p.* 137 *col.* 2. *l.* E.

Joannes Aragonum Rex. V. *Eduardus Leus.*

Joannes-Baptiſta Jonas. V. *Jonas.*

S. Joannes Chryſoſtomus, Antiochenus, Archiepiſcopus Conſtantinopolitanus [*obiit* 407.] Armenam Bibliorum interpretationem feciſſe vel juſſiſſe dicitur, *pag.* 136. *col.* 2. *lit.* D.

Joannes Hiſpalenſis Epiſcopus [*claruit* 717.] ſacras litteras Arabicè reddidit juxta Vaſæum & Marianam, *pag.* 112. *col.* 2. *lit.* A. 120. *col.* 1. *lit.* E.

Joannes Joſephus, Græcus, novam verſionis LXX. Interpretum editionem propalavit, *pag.* 153. *col.* 2. *lit.* C.

Joannes, Luſitanus, Carmelita Excalceatus, ſui Ordinis in Iſpahan Perſidis olim Præfectus [*claruit* 1618. ibi verſionem Perſicam Pſalmorum ex Latino elaboravit, *pag.* 132. *col.* 2. *lit.* E.

A

Joannes Matthias, Suecus, Luther. Epiſcopus Stregnenſis [*claruit* 1650.] Biblia Suecica recognovit, *pag.* 418. *col.* 2. *lit.* B.

Joannes Pedianus [*floruit* 1530.] Pſalterium è Latino Germanicum fecit, *pag.* 381. *col.* 1. *lit.* D.

Joannes Placentinus. V. *Joannes Preſtonus.*

Joannes Roffenſis, Pſalmos in linguam Caſtellanam vertit, *pag.* 364. *col.* 1. *lit.* A.

B

Joannes, Segovienſis, Hiſpanus, Theol. Profeſſ. Canonicus Toletanus [*claruit* 1440.] Biblicas vocum indeclinabilium Concordantias collegit, *pag.* 457. *col.* 1. *lit.* B.C.

Joannes, Sileſius, Glocovienſis, Canonicus Sancti Floriani Cracoviæ [*obiit* 1507.] multos S. Scripturæ libros in linguam Slavicam tranſtulit, *pag.* 436. *col.* 2. *lit.* D. E.

Joannes Thaddæus à S. Elizæo, antea dictus Joan. *Boldanus*, Hiſpanus, Calaguritanus, Carmelita Excalceatus, Lingu. Orientalium peritiſſimus, in Perſide Prior Aſpahanenſis, deinde ibidem Archiepiſcopus [*obiit* 1632.] Pſalmos Davidis ex Latino in Perſicum idioma convertit, *pag.* 133. *col.* 1. *lit.* C.

C

Joannes Glocovienſis [*obiit* 1507.] plurimos Sacræ Scripturæ Libros Slavicè vertit, *pag.* 436. *col.* 2. *lit.* D. E.

Jonas, (Joannes-Baptiſta) [*obiit* 1668.] Quatuor Evangelia, Acta Apoſtol. Epiſtolas Pauli, & Canonicas cum Apocalypſi ex Latino Hebraicè interpretatus eſt, *pag.* 62. *col.* 1. *lit.* D. 81. *col.* 2. *lit.* A.

D

Juſtus *Jonas*, *aliàs* Jodocus Cocq, Germanus, Saxo, natus Northuſæ Cheruſcorum oppido, Luther. Theolog. Dr. & Profeſſ. Jenenſis [*obiit* 1555.] librum Eccleſiaſtici ex Germanico Lutheri ſermone in Latinum transfudit, *pag.* 313. *col.* 1. *lit.* E. 384. *col.* 2. *lit.* D.

Joannes *Jonas*, vulgò *Leander*, à S. Martino, Anglus, Londinenſis, Benedictinus, Theol. & linguæ Hebraicæ Profeſſ. Duacenſis, Congregationis Anglicanæ Superior [*obiit* 1636.] Biblia Latina cum gloſſa ordinaria, &c. Duaci anno 1617. vulgavit, *pag.* 270. *col.* 2. *lit.* B. *& ſeq.*

E

Jonathan, F. Uziel, Judæus, Prophetas tam priores quàm poſteriores Chaldaica paraphraſi expreſſit, non verò Pentateuchum ut quidam ſcribunt, *pag.* 63. *col.* 2. *lit.* B. 64. *col.* 1. *lit.* E. 89. *col.* 2. *lit.* C. 90. *col.* 2. *lit.* A.

Jordanus, Ordinis Prædicatorum Magiſter, ad veteres Mſc. codices Latina Biblia ſuos emendare juſſit, &c. *pag.* 239. *col.* 2. *lit.* B. 243. *col.* 1. *lit.* B.

R. Joſeph, Judæus, in Academia Syriæ Rector, Targum in libros Chronicorum ſcripſit, *pag.* 92. *col.* 1. *lit.* B.

Joſeph Elſahebuezi de Iſſa, Arabs, Pentateuchi verſionem Arabicam confecit, *pag.* 117. *col.* 1. *lit.* B.

R. Joſeph Joſel F. Alexandri Joſlin Witſenhuyſen, Germanus, Judæus [*vixit* 1679.] Germanicam ex Hebræo Veteris Teſtamenti verſionem in lucem dedit, *p.* 407. *col.* 1. *lit.* E. *&c.*

R. Joſeph Saghi Nahbor, i. e. multus luce per, antiphraſin ſive cœcus, Judæus, Targum in librum Job, Pſalmos & Proverbia ſcripſit, *pag.* 63. *col.* 2. *l.* B. 64. *col.* 1. *l.* E. 91. *col.* 1. *l.* A. *col.* 2. *l.* D.

R. Joſeph, Francus Serrano, Judæus, linguæ ſanctæ Profeſſ. Amſtelodamenſis [*vixit* 1695.] Pentateuchum ex Hebræo in linguam Hiſpanicam tranſtulit, *pag.* 368. *col.* 1. *lit.* D.

R. Joſeph F. Samuelis Aben Dias, aliis Rei [*vixit* 1607.] librum de Maſora edidit, *pag.* 461. *col.* 2. *lit.* C. D.

Joye, (Georgius) Anglus, Bedfordienſis, Calvin. [*obiit* 1553.] Pſalterium Latinum ex verſione Felicis Pratenſis, Proverbia, Eccleſiaſten, Iſaiam & Hieremiam Anglicè reddidit, *pag.* 427. *col.* 2. *lit.* C. 433. *col.* 2. *lit.* D.

Iroſque, (Jacobus) Dominicanus, Concordantias ſcripſit in IV. Evang. *pag.* 452. *col.* 1. *lit.* A.

Iturroſqui, (Petrus) Navarrus, Dominicanus, Theol. Dr. Pariſienſis [*claruit* 1297.] ſeriem IV. Evangeliorum contexuit, *pag.* 452. *col.* 1. *lit.* A.

Iſaac, (Stephanus) ex Judæo Chriſtianus, Germanus, linguæ Hebraicæ Profeſſ. Colonienſis, [*claruit* 1563.] Malachiam Prophetam ex Hebræo Latinum fecit, *pag.* 76. *col.* 1. *lit.* E. 303. *col.* 1. *lit.* E.

Iſaac, filius Simeonis, Pentateuchum Germanicè edidit, Pragæ 1608. *pag.* 408. *col.* 1. *lit.* C.

Itala verſio. V. *Vulgata vetus.*

R. Juda Arieh, *vulgò* Leo Mutinenſis, Judæus, Synagogæ Venetæ Rector, [*obiit* 1654.] Bibliorum Rabbinicorum editionem anno 1617. curâ ac operâ ſuâ publicavit: Italicam quoque Veteris Teſtamenti verſionem ſcribere ſuſceperat, ſed cùm ſui conſilii compos eſſe non poſſet, Lexicon Hebræo-Italicum juxta ſeriem Bibliorum emiſit in lucem, *pag.* 67. *col.* 2. *lit.* B. 360. *col.* 2. *lit.* C. D. E.

Judæ, (Leo) Alſatus, Geremenſis, linguæ Hebraicæ peritus, Miniſter Eccleſiæ Tigurinæ, [*obiit* 1543.] omnes ferè Veteris Teſtamenti libros ex Hebræo Latinè expreſſit, libros verò Deutero-Canonicos Germanicè, *pag.* 289. *col.* 1. *lit.* B. *& ſeq.* 291. *col.* 1. *lit.* C. D. E. 399. *col.* 2. *lit.* B. *& ſeq.* 404. *col.* 1. *lit.* A.

Judæus quidam Africanus Arabicam ex Hebræo Pentateuchi tranſlationem confecit, *pag.* 116. *col.* 1. *lit.* D. E.

Junius, (Franciſcus) pater, vulgò *du Jon*, Gallus, Bituricenſis, Calvin. Theol. & ſacr. litterarum Prof. Leidenſis [*obiit* 1602.] Hebraicos Vet. Teſtamenti libros unà cum Tremellio Latinos fecit: Deurero-canonicos & Nov. Teſtamentum ex Græco, Actus Apoſtolorum & binas Pauli Epiſtolas ex Arabico in Latinum convertit: editionem quoque Bibliorum Græcorum recognovit, variiſque lectionibus illuſtravit, *pag.* 191. *col.* 1. *lit.* C. 294. *col.* 1. *lit.* B. *& ſeq.* 295. *col.* 1. 307. *col.* 2. *lit.* D. 310. *col.* 1. *lit.* C. E.

Junius, (Franciſcus) filius, Germanus, Heidelbergenſis, Calvin Theolog. & Philoſ. ling. Septentrionalium doctiſſimus [*obiit* 1678.] quatuor Evangelia ex Græco ab Ulphila Gothicè verſa elegantiſſimè proprià manu deſcripſit, & cum lexico Gothico edidit, *p.* 372. *col.* 1. *lit.* D. *col.* 2. *lit.* A. *& ſeq.* 373. *col.* 1. *lit.* A. B. C. 424. *col.* 1. *lit.* B.

Junius, (Patricius) vulgò *Young*, Scotus, natus Seatoni in Lothiana, Anglic. Lat. & Gr. doctus, Jacobi I. Bibliothecarius [*obiit* 1652.] Jobum juxta Codicem Alexandrinum edidit, & variantes lectiones Græcas Vet. & N. Teſtamenti collegit, *pag.* 198. *col.* 1. *lit.* A. 465. *col.* 2. *lit.* A. B.

Junterbuck, (Jacobus) Germanus, Carthuſianus, [*claruit* 1466.] paſſionem ſecundùm IV. Evangelia compoſuit, *pag.* 452. *col.* 1. *lit.* A.

Juſtinianus, (Auguſtinus) Italus, Genuenſis, Dominicanus, ling. Græcæ & Oriental. peritiſſimus, Epiſcopus Nebienſis [*obiit* 1536.] utrumque Teſtamentum quinque præcipuis linguis in unum corpus, *Octapla*, inſcriptum compegit, quorum Pſalterium duntaxat vulgavit: Job & Pſalmos ad veritatem Hebraicam reſtituit, *pag.* 2. *col.* 1. *l.* A. 42. *col.* 2. *lit.* C. 118. *col.* 2. *lit.* A. D. 299. *col.* 1. *lit.* E. *col.* 2. *l.* D.

K*Aldi*, (Georgius) Hungarus, Tyrnavienſis, Jeſuita [*obiit* 1634.] interpretationem ſacrorum librorum ex Latino in Hungaricum idioma concinnavit, *pag.* 447. *col.* 1. *lit.* A.

Kellermannus, (Henricus) Moſcovita, in Collegio Patavino educatus, Czareæ Majeſtatis Medicus (*vivit*) Evangelium S. Matthæi octolingue publici juris facere, ſicut & Concordantiam Bibliorum octolinguium allaborat, *pag.* 46. *col.* 1. *lit.* D.

Kemper, (Joannes) V. *R. Moſes de Cracovia.*

Kernæus, (Joannes) Hibernus, Anglic. S. Patricii Dublinienſis Theſaurarius [*obiit* 1600.] Novum Teſtamentum patrio ſermone ſcripſit, *pag.* 445. *col.* 2. *lit.* D. E.

Kilbye, (Richardus) Anglus, Leiceſtrienſis, linguarum peritiſſimus, Dr. & Profeſſ. Collegii Lincolnienſis Rector [*obiit* 1620. V. *Anglicani Interpretes*, *pag.* 431. *col.* 1. *lit.* D.

King, (Joannes) Anglus, Buckinghamienſis, Anglic. Theol. Epiſcopus Londinenſis [*obiit* 1621.] V. *Anglicani Interpretes*, *pag.* 431. *col.* 1. *lit.* C. 433. *col.* 2. *lit.* C.

King, Hibernus, (*vixit* 1620.) ſacrum codicem ex Anglico Hibernicè reddidit, *pag.* 445. *col.* 2. *lit.* A. E. 446. *col.* 1. *lit.* A. B.

Kircherus, (Athanaſius) Germanus, Fuldenſis, Jeſuita, ling. Orient. peritus, linguæ Hebr. Profeſſor Romanus [*obiit* 1680.] Pſalmos Arabicos in Latinum commutavit, *pag.* 119. *col.* 1. *lit.* C.

Kircherus, (Conradus) Germanus, Auguſtanus, Luther. [*claruit* 1607.] Græcas Veteris Teſtamenti Concordantias Hebraicis vocibus reſpondentes, & tractatum de earumdem uſu edidit, *pag.* 454. *col.* 1. *lit.* D.

Kirſtenius, (Petrus) Sileſius, Vratiſlavienſis, Luther. ling. Orient. peritus, Philoſophus & Med. Doctor [*obiit* 1640. Pſalmum LI. Caput XVII. Joannis Ev. & Epiſtolam S. Judæ ex Arabico Latinè expreſſit, *pag.* 126. *col.* 2. *lit.* D. 127. *col.* 1. *lit.* D. 307. *col.* 2. *lit.* C. D. 308. *col.* 1. *lit.* A.

Knigth, (Guillelmus) Anglus, [*vixit* 1610.] Anglicorum Bibliorum Concordantias edidit, *pag.* 459. *col.* 2. *lit.* C.

Knorrius à Roſenroth, (Chriſtianus) Sileſius, natus in Pago propè Rautenam Ducatus Wolavienſis oppidum, Luther. Alt. Rautenſis Eccleſiæ Miniſter [*obiit* 1689.] editionem Syriacam Novi Teſtamenti procuravit, & Angli Anonymi concordiam Evangeli-

A

cam in Germanicum ſermonem convertit, *pag.* 107. *col.* 2. *lit.* A. 449 *col.* 1. *lit.* B.

Kopiewiz, (Elias) Moſcovita [*vivit*] novam Bibliorum Moſcovitorum editionem verſibus diſtinctam adornat, & Concordantiam Bibliorum Slavicorum brevi edendam curat, *pag.* 441. *col.* 1. *lit.* E. 459. *col.* 2. *lit.* E.

B

† *Kortum*, (Renatus Andreas) Germanus, Luther. Eccleſiaſtes Aſcherlebenſis in principatu Halberſtadienſi [*vivit*] Jobum & Iſaiam ex linguâ originali in Germanicum ſermonem tranſtulit, & paraphraſi quadam notiſque illuſtravit, *pag.* 393. *col.* 1. *lit.* E. *col.* 2. *lit.* B. C.

Kromayerus, (Joannes) Germanus, Miſnicus, Dobelenſis, Luther. Superintendens Generalis Vinarienſis, [*obiit* 1643.] quatuor Evangeliſtarum Harmoniam confecit, *pag.* 452. *col.* 1. *lit.* B.

C

† *Kuſterus*, (Ludolphus) Germanus, ex Calviniſta Cathol. I. V. Dr. Græcæ & Lat. linguæ perit. [*obiit* 1717.] Nov. Teſtamentum Græcum cum variantibus lectionibus ſtudio *Millii* editum recenſuit, meliori ordine diſpoſuit, & variis lectionibus plurium codic. mſſ. noviſque obſervationibus auxit, *pag.* 224. *col.* 1. *lit.* E.

L*ælius*, Antonii Caraffæ Cardinalis Theologus, Epiſcopus Narnienſis [*floruit* 1580.] in vulgatæ Latinæ, & in 70. editione Romana alios labore ſuo adjuvit, *pag.* 187. *col.* 2. *lit.* E. 189. *col.* 2. *lit.* D. 230. *col.* 1. *lit.* C.

D

265. *lit.* A. 267. *col.* 2. *lit.* E.

Laisfield, (Joannes) Anglus, Theol. Dr. Cantabrigienſis, [*claruit* 1612.] V. *Anglicani Interpretes*, *pag.* 431. *col.* 1. *lit.* C.

Lallemant, (Jacobus Philippus) Gallus, Jeſuita [*vivit*] Gallicam Pſalmorum verſionem dedit in lucem, & N. Teſt. verſionem à Dominico Bouhours vulgatam notiſque moralibus auxit, *p.* 334. *col.* 1. *lit.* C. E. 343. *col.* 1. *lit.* C.

E

Lambertus, Leodienſis de S. Chriſtophoro Canon. Regularis [*obiit* 1177.] Actus Apoſtolorum de Latino vertit in Romanum, id eſt Gallicum, *pag.* 324. *col.* 2. *lit.* D.

Lamy, (Bernardus) Gallus, Cenomanus, Preſbyter Congregationis Oratorii [*obiit* 1715.] Harmoniam ſeu Concordiam IV. Evangeliſtarum concinnavit, *pag.* 452. *col.* 1. *lit.* B.

Langton, (Stephanus) Anglus, Theologus, S. Scripturæ Profeſſ. Pariſienſis, Archiepiſcopus Cantuarienſis [*obiit* 1228. primus omnium dicitur ſacram Bibliam in capitula diſtinxiſſe, *Godevinus pag.* 126. *de Præſulibus Angliæ.*

Lankiſch, Fridericus) Germanus, Saxo, Lipſienſis, Philoſ. Magiſter & Bibliopola Lipſienſis, Luther. [*obiit* 1669.] Hebræo-Græco-Germanicas & vice verſa Bibliorum Concordantias vulgavit, *p.* 455. *col.* 2. *l.* D. 459. *col.* 1. *l.* D.

Lanſſelius, (Petrus) Flander, Gravelinganus, Jeſuita, ling. Gr. & Oriental. peritus [*obiit* 1632.] Latinam Bibliorum editionem Vulgatam cum ſuis & Emmanuelis Sa, ac Marianæ notis edidit, *pag.* 271. *col.* 1. *lit.* C.

Latinus Latinius, Italus, in adornanda Romana 70. Interpretum editione operam ſuam inter primos collocavit, *p.* 187. *col.* 2. *lit.* E 189. *col.* 2. *lit.* B.

Lavaterus, (Joannes) V. *Miniſtri Tigurini*, *pag.* 402. & 403.

Laurentius, (Amundus) Danus, Luther. [*claruit* 1550.] Suecicam Novi Teſtamenti verſionem aggreſſus eſt, *pag.* 410. *col.* 1. *lit.* B.

Le Cene, (Carolus) Gallus, Calvin. V. D. Miniſter, [*obiit* 1703.] novam Bibliorum Gallicam verſionem abſolvit, *pag.* 350. *col.* 1. *lit.* D.

Leempute, (Henricus) Belga (*claruit* 1646. Novum Teſtamentum patrio ſermone publicatum recognovit, *pag.* 410. *col.* 2. *lit.* C.

Leigh, (Guillelmus) Anglus, Th. Dr. [*claruit* 1612.] V. *Anglicani Interpretes*, *pag.* 431. *col.* 1. *lit.* C.

L'Empereur (Conſtantinus,) Danielem ex Hebræo Latinum fecit, *pag.* 80. *col.* 2. *lit* A.

L'Empereur (Martinus) Biblia juxta Lutheri doctrinam Gallicè interpretatus eſt, & Novum Teſt. Gallicum typis ſuis vulgavit, *pag.* 328. *col.* 2. *lit.* D. E. 344. *col.* 2. *lit.* E. 351. *col.* 1. *lit.* B.

Lenfant, (David) Gallus, Calviniſta, [*vivit*] cum N. Beauſobre Novum Teſtamentum Gallicè vertit, *pag.* 353. *col.* 1. *lit.* C.

Lenæus, (Joannes) Suecus, multum in vertendis patrio ſermone ſacris libris cum aliis deſudavit, *pag.* 418. *col.* 1. *lit.* B.

R. Leo de Modena. V. *R. Juda Arieh.*

Levacovich, (Raphaël) Croata, Minorita, Archiepiſcopus Acridæ [*claruit* 1648.] Pſalterium Slavicum recognovit, *pag.* 437. *col.* 1. *lit.* A. & *ſeq.*

R. Levi F. Gerſon, Gallus, Provincialis, ex oppido Bagnoli, Judæus [*obiit* 1370.] capita quædam Danielis &

Eſræ ex Cbaldæo in Hebræum interpretatus eſt, *pag.* 61. *col.* 1. *lit.* A. A

Leus, (Eduardus) Guillelmus Abbas Hirſaugenſis, Joan. Aragonum Rex, Joannes Pocanus, Petrus Sutor: hi quinque viri cum aliis, de quibus loco ſuo dicitur, inter S. Scripturæ tranſlatores recenſentur à Sixto Senenſi & à Poſſevino, &c. nihil tamen unquam ex ſacris libris in quamlibet linguam converterunt.

Leuſden, (Joannes) Batavus, Ultrajectinus, Calvin. linguæ Hebraicæ Profeſſor Ultrajectinus, [*obiit* 1699.] B Pſalterium Latinum ad veritatem Hebraicam recognovit; Jonam Hebraicè, Chaldaicè & Latinè vulgavit; deindè Joelem & Abdiam: Danielis & Eſræ Chaldaica Hebraicè tranſtulit; Bibliis quoque Hebraicis & Novo Teſtamento Græco excudendis operam & laborem contulit, *pag.* 42. *col.* 1. *lit.* E. *col.* 2. *lit.* A. 69. *col.* 1. *lit.* C. E. 70. *col.* 2. *lit.* B. 80. *col.* 2. *lit.* A. 107. *col.* 2. *lit.* B. 194. *col.* 1. *lit.* E. 221. *col.* 2. *lit.* B. *&c.* 301. *col.* 2. *lit.* D. 433. C *col.* 2. *lit.* C.

Leuſden, (Rodolphus) Novum Teſtamentum Græcum edidit, *pag.* 221. *lit.* D.

Leuſe, (Nicolaus de) dictus de Fraxinis, Belga, Theolog. Licentiatus Lovan. [*claruit* 1547.] Biblia Gallica, Lovanienſia dicta, ex aliis prioribus verſionibus caſtigavit, *pag.* 325. *col.* 2. *lit.* B. 329. *col.* 1.

Licarrague, (Joannes de) Bearnenſis, Briſcovienſis Calvin. Clarencenſis Miniſter, [*claruit* 1571.] Novum Teſta- D mentum lingua Berrienſi vulgò *en Baſque*, interpretatus eſt, *pag.* 446. *col.* 2. *lit.* C.

Liſle, (Guillelmus) Anglus, Anglic. [*claruit* 1640.] Pentateuchum, Joſue, Judices, &c. ex verſione Anglo-Saxonica Ælfrici Anglicè expreſſit, *pag.* 423. *col.* 2. *lit.* B. 426. *col.* 2. *lit.* A.

Livelejus, (Eduardus) Anglus, linguæ Hebraicæ & Theol. Profeſſ. Cantabrigienſis [*obiit* 1607.] V. *Anglicani Interpretes*, *pag.* 431. *col.* 1. *lit.* D.

Livineius, (Joannes) Flander, Teneramundanus, Gandavo oriundus, Canonicus Antuerpienſis *obiit* 1599.] E in Plantiniana, deinde in Romana Bibliorum Græcornm editione ſedulam operam navavit, *pag.* 13. *col.* 2. *lit.* B. 187. *col.* 2. *lit.* B. 188. *col.* 1. *l.* A.

Lloyd, (Guillelmus) Anglus, Epiſcopus Wigornienſis, novam Bibliorum Anglicorum editionem procuravit, *pag.* 433. *col.* 2. *lit.* B.

A *Lobineau*, (Guido Alexius) Gallus, Redonenſis, Monachus Benedictinus Congregationis S. Mauri, [*vivit*] multarum linguarum Latinæ, Græcæ, Hebrææ præſertim peritiſſimus, Vetus Teſtamentum ex Hebræo, Novum ex Græco Gallicè reddidit, V. *addenda ad pag.* 322.

Loftuſius, (Dudleius Hibernus, Anglic. ling. Orient. peritiſſimus, J V. Doct. Dublinienſis, *obiit* 1695.] Novum Teſtamentum ex Æthiopico idiomate & IV. Evangelia ex Armeno in Latinum transfudit, *pag.* 132. *col.* 1. *lit.* A. 308. *col.* 1 *lit.* D. E.

Londinenſia Biblia Polyglotta ſtudio & curâ Briani Waltoni edita, an. 1657. juvantibus Edmundo Caſtello, Samuele Clerico, Alexandro Huiſſo & Thoma Hyde, *pag.* 35. *col.* 2. *& ſeq.*

Longland, (Johannes) Anglus, Epiſcopus Lincolnienſis, [*claruit* 1540.] S. Marci Evangelium Anglicè expreſſit, *pag.* 434. *col.* 2. *lit.* D.

Lonicerus, (Joannes Adamus) Germanus, Luther. *claruit* 1590. Novum Teſtamentum Germanicè reddidit, *pag.* 395. *col.* 2 *lit.* A.

Lonicerus, (Joannes) Germanus, Manſfeldenſis, Ortbernius, Luther. Th. Doctor [*obiit* 1569. Pſalterium Græcum Latinè vertit & Biblia Græca an. 2526, dedit in lucem, *pag.* 186. *col.* 2. *lit.* A. 310. *col.* 1. *lit.* A. 395. *col.* 2. *l.* A.

Lovanienſia Biblia Latina ſtudio Joan. Hentenii an. 1547. Eadem curâ Franciſci Lucæ Brugenſis anno 1574. Gallica à Nicolao de Leuſe recognita anno 1550. Belgica ex priſcis verſionibus à Nicolao van Wingh adornata anno 1548. *pag.* 261. *col.* 1. *&* 2. 263. *col.* 1. *lit.* D. E. 325. *col.* 2. *lit.* B. 329. *col.* 1. *&* 2. 330. *col.* 1. *&* 2. 336. *col.* 1. 409. *col.* 2. *lit.* B. *& ſeq.* 410. *col.* 1. *lit.* A. B.

Lubelinus, (Jacobus) ſive *Lublinus*, Polonus, Socinianus, in minori Polonia Miniſter [*claruit* 1600.] V. *Pinczovians Theologi.*

Lubinus, (Eilhardus) Germanus, Oldeburgenſis, Luther. Theol. Doctor Roſtochienſis [*obiit* 1621.] Novum Teſtamentum, & Monoteſſaron Evangelicum tribus linguis edidit, *pag.* 45. *col.* 2. *lit.* E. 452. *col.* 2. *lit.* B.

† *Lubomlius*, (Severinus) Ordinis Prædicatorum, (*claruit* 1607.) Monoteſſaron Evangelicum ex IV. Evangeliſtis confecit, *pag.* 452. *col.* 2. *lit.* C.

S. Lucas, Evangeliſta S. Mathæi Evangelium ex Syro-Chaldaico, & divi Pauli ad Hebræos Epiſtolam ex He-

braico in Græcum ſermonem falsò dicitur convertiſſe, *p.* 158. *&* 159. A

Lucas, (Franciſcus) Flander, Brugenſis, ling. Gr. Hebr. Chal. & Syr. peritiſſimus, Eccleſiæ Cathedralis Audomarenſis Theologus & Decanus (*obiit* 1619) Bibliorum Regiorum ſeu Polyglottorum Antuerpienſium editioni unà cum aliis præfectus eſt: plurimoſque libros circa variantes lectiones compoſuit, *p.* 13. *col.* 2. *lit.* A. 67. *col.* 2. *lit.* D. 263. *col.* 1. *lit.* E. 264. *col.* 1. *lit.* A. 269. *col.* 2. *lit.* D.

Lucianus, Syrus, Samoſat. Gr. & Hebr. doctus, Presbyter Antiochenus (*martyr occubuit* 331.) varias Veteris Teſtamenti verſiones Græcas inter ſe contulit, novam non condidit, ſed eam, quæ LXX. Interpretum dicitur, accuratè emendavit, *pag.* 151. *col*, 2. *lit.* A. 152. *col.* 1. *lit.* A. C. 153. *col.* 1. *lit.* D. B

Lucius, (Ludovicus) Germanus, Baſileenſis, Calviniſta, Logicæ Profeſſor (*obiit* 1642.) ſacra Biblia ex originali textu Germanicè reddidit, *pag.* 402. *col.* 2. *lit.* B. C

Ludolphus, (Jobus) *alias Leutolf*, German. Erfordienſis, Luther. ſacræ Cæſareæ Majeſtati & electori Palatino à Conſiliis, ling. Orient. imprimis Æthiopicæ peritiſſimus (*obiit* 1704.) variantes lectiones unà cum Pſalterio Æthiopico edidit, *p.* 130. *col.* 2. *lit.* C.

S. Ludovicus IX. Biblia in Gallicum ſermonem convertere fecit, *pag.* 315. *col.* 1. *lit.* A.

Ludovicus, Hiſpanus, Legionenſis, Bellomontanus, Auguſtinianus, 3. linguarum apprimè doctus, Sacræ Scripturæ Prof. Salmanticenſis (*obiit* 1591.) Librum Job & Canticum Canticorum ex Hebræo in Caſtellanum idioma tranſtulit, *p.* 361. *col.* 2. *lit.* D. E. D

Lugdunenſis Eccleſiæ Latina ſacri codicis verſio ab Andrea Du-Vallio falsò excogitata, *p.* 234. *col.* 2. *lit.* A. B.

Luſcinius, (Othomarus) Germanus; Argentinus, Monachus cœnobii SS. Uldarici & Afræ (*obiit* 1535.) Pſalterium ex Græco & dialectis Hebraicis Latio donavit, *pag.* 310. *col.* 1. *lit.* A.

Lutherus, (Martinus) Saxo, Iſlebius, Lutheranorum Parens (*obiit* 1546.) quoſdam S. Scripturæ libros & Nov. Teſtament. Latinè edidit, Deuteronomii Latinam ex Hebræo verſionem caſtigavit, & Biblia ex fontibus Hebraicis & Græcis, plurimis juvantibus, in ſermonem Miſnicum convertit, *pag.* 283. *col.* 2. *lit.* C. D. 299. *col.* 1. *lit.* A. 381. *col.* 1. *lit.* A. 382. *col.* 2. *lit.* E. 383. *col.* 1. *ad* 397. *col.* 2. E

Lutz, (Reinhardus) Germanus, Erythropolitanus, Calvin. (*claruit* 1560.) Harmoniam ex IV. Evangeliſtis conscripſit, *pag.* 452. *col.* 1. *lit.* C.

Lydiat, (Thomas) Anglus, Oxonienſis, Ankringtonæ natus, Anglicanus, Chronographus & Th. (*obiit* 1646.) Harmoniam Evangeliſtarum Hebraicè, Græcè & Anglicè ſcripſit, *p.* 452. *col.* 1. *lit.* C.

Lyſerus, (Polycarpus) pater, Saxo Wittembergenſis, Windenenſis, Luther. Th. Dr. & Prof. Lipſienſis, Præpoſitus Wurzenſis (*obiit* 1610.) Concordiam Evang. à Martino Chemnitio inchoatam continuavit, at non abſolvit, *pag.* 452. *col.* 1. *lit.* D.

M*Acarius* (Joannes) vulgo *l'Heureux*, Flander, Gravelingaous, Atrebatenſis Canonicus, Græcæ linguæ peritus (*obiit* 1614.) emendationem Bibliorum Romanam inſtituit, *pag.* 467. *col.* 1. *lit.* B.

Macé, (Franciſcus) Gallus, Pariſinus, Theol. Dr. S. Opportunæ Paſtor & Capicerius [*obiit* 1721.] Pſalmorum Gallicam interpretationem adornavit, *pag.* 334. *col.* 1. *lit.* A. B.

Machabæus, (Joannes) V. *Petrus Palladius*, *pag.* 415. *col.* 2. *lit.* B

Le Maitre, (Antonius) Gallus, Pariſ. celeberrimus in Senatu Pariſienſi Patronus, 3. ling. peritus [*obiit* 1658.] Pſalmos ex Hebræo Gallicos fecit, & IV. Evangelia ex Græco & Latino Gallicè reddidit, *p.* 333. *col.* 2. *lit.* E. 339. *col.* 1. *lit.* D.

Le Maitre, (Ludovicus Iſaac) de Saci Antonii frater, Pariſinus, Sacerdos [*obiit* 1684.] univerſam ſacram Scripturam Veteris Teſtamenti Gallicè expreſſit, novi autem unà cum aliis elaboravit, *pag.* 332. *col.* 1. *lit.* E. *&* *col.* 2. 333. *col.* 2. *lit.* E. 334. *col.* 2. *lit.* B. 339. *col.* 1. *lit.* B. 340. *col.* 1. *lit.* A.

Le Maitre, (Rodolphus) Gallus, Campanus Ternodarenſis Cathol. ling. Hebr. gnarus, Regiæ Familiæ Primarius Medicus [*obiit* 1638.] Pſalmos ex Hebræo Latinè, eoſdemque & Canticum Canticorum Gallicè vertit, *pag.* 301. *col.* 2. *lit.* A. 333. *col.* 2. *lit.* D. 334. *col.* 2. *lit.* C.

† *Maius*, (Joan. Henricus) Germanus, Luther. Theol. Dr. & ling. Orient. Profeſſor. Gieſſenſis [*vivit*] Biblia Hebræa, Novum Teſtamentum Græco German. edidit, *pag.* 70. *col.* 1. *lit.* B. 72. *col.* 2. *lit.* B. 223. *col.* 1. *lit.* E.

Major, (Georgius) Germanus Norim-

bergenſis, Luther. Th. Dr. & Pro- A feſſor Wittenbergenſis [*obiit* 1574.] Pſalmorum verſionem Lat. condidit, *pag.* 284. *col.* 1. *lit.* B. 301. *col.* 1. *lit.* B.

Maldonatus, (Joannes) Hiſpanus, Jeſuita [*obiit* 1583.] in edendis Romæ Bibliis Græcis opem ſuam contulit, *pag.* 187. *col.* 2. *lit.* E.

De Malermi, (Nicolaus) ſeu *de Malerbi*, Venetus, Camaldulenſis, Abbas S. Michaëlis de Lemo [*claruit* 1470.] ſacras litteras ex Vulgata editione Lat. in Italicum ſermonem traduxit, *p.* 354. *col.* 1. *lit.* C. *& ſeq. col.* 2. 355. *col.* 1.

Malvenda, (Thomas) Hiſpanus, Va- B lentinus, Setabitanus, Dominicanus, 3. ling. peritus, Theol. Prof. [*obiit* 1628.] novam ex Hebræo Veteris Teſtamenti uſque ad caput XIV. Ezechielis verſionem aggreſſus eſt, morte præventus ultrà progredi non potuit, *pag.* 296. *col.* 2. *lit.* E. 297. *col.* 1. *lit.* A. B. C.

Mamocatia, (Petrus de) Diaconus Eccleſiæ S. Damaſi, Correctorium Bibliorum exaravit, *pag.* 469. *col.* 1. *lit.* C. C

Mampræus, V. *Moſes Grammaticus.*

Manahem, F. Judæ de Lonzano, Judæus [*claruit* 1600.] librum edidit ſub hoc titulo, *Lux Legis*, in quo plurimas ex variis codicibus Hebraicis mſc lectiones collegit, *pag.* 419. *col.* 1. *lit.* D.

Manaſſeh, ben Iſraël, Amſtelodamenſis, Judæus, Synagogæ Luſitanæ Amſtelodamenſis Rector [*obiit circa annum* 1659.] Biblia Hebraica edidit & Codices ſacros ex Hebræo in Hiſpani- D cum ſermonem convertit, *p.* 68. *col.* 2. *lit.* A. 74. *col.* 1. *lit.* A. C. 367. *col.* 1. *lit.* D. *col.* 2. *lit.* A. B. 368. *col.* 1. *lit.* D.

Manetus, (Janotius) Italus, civis & Senator Florentinus, 3. ling. peritus, Eques Romanus [*obiit* 1459] Pſalterium & partem Veteris Teſt. ex Hebræo, Novum autem integrum ex Græco in Latinum tranſtulit, *p.* 286. *col.* 1. *lit.* A. 309. *col.* 2. *lit.* B.

Manutius (Aldus) Romanus, celebris Typographus Venetus [*obiit* 1516.] E Biblia Hebraica, Græca & Latina emittere in lucem cogitaverat, *pag.* 1. *col.* 2. *lit.* B.

Mar Abba, cognomento Magnus, Syrus, Neſtorianus (*claruit ſeculo* 6.) Syriacam ex Græco Vet. Teſtamenti verſionem, ſi Hebedjeſu fides adhibeatur, confecit, *p.* 95. *col.* 1. *lit.* E.

Maraccius, (Ludovicus) Italus, Lucenſis, Clericus Minor Congregationis Lucenſis ling. Orient. & Gr. peritiſſ. ling. Arabicæ lector [*obiit* 1700] Novum Teſtamentum Arabicè vertit, totaque Biblia Arabica recognovit, *pag.* 124. *col.* 2. *lit.* D.

Marcellus, Cardinalis S. Crucis, deinde Pontifex Maximus hujus nominis II. Scripturæ loca, quæ depravata fuerant, reſtituiſſe dicitur, *pag.* 241. *col.* 2. *lit.* E. 242. *col.* 1. *lit.* A.

S. Marcus, Levita, Judæus Cyrenenſis, Evangeliſta, S. Petri Diſcipulus & Interpres, Eccleſiæ Alexandrinæ Fundator [*obiit an.* 68.] Novum Teſtamentum juxta Syros auctores ex Græco in Syriacum interpretatus eſt, *pag.* 98. *col.* 1. *lit.* E. juxta quoſdam dicitur Evangelium ſuum ſcripſiſſe Copticè, ſed falſo, *p.* 143. *col.* 1. *lit.* C.

Mardochæus, vel etiam Iſaac Nathan, Judæus (*claruit* 1438.) Hebraicorum Bibliorum Concordantias digeſſit, *pag.* 454. *col.* 2. *lit.* A. *& ſeq.*

Mareſchallus, (Thomas) Anglus, Leiceſtrienſis, Anglic. variarum linguarum cognitione clarus, Th. Dr. Eccleſiæ Gloceſtrienſis Decanus [*obiit* 1684.] Anglo-Saxonicam quatuor Evangeliorum verſionem cum ſuis obſervationibus edidit, in quibus ſunt plurimæ variæ lectiones ex Codd. Græcis, Copticis, Gothico & Anglo-Saxonicis, eorum quoque editionem Copticam magno cum apparatu molitus eſt, ſed morte interveniente haud perfecit, *p.* 143. *col.* 1. *lit.* B. 424. *col.* 1. *lit.* B. C.

Marius, à Calaſio, ab oppido nativo ſic dictus, Italus, Minorita, ling. Hebr. Profeſſor Romæ [*obiit* 1620.] Hebræo Latinas Veteris Teſtam. Concordantias collegit, *pag.* 455. *col.* 1. *lit.* B. *& ſeq.*

Marmochinus, (Santes) Italus, Etruſcus è ſancto Caſſiano, Dominicanus variarum ling. etiam Hebr. apprime doctus [*obiit circa an.* 1545.] Italicam Bibliorum verſionem ab Antonio Brucioli conditam plurimis in locis recognovit, *pag.* 356. *col.* 1. *lit.* D. E. *& col.* 2.

De Marolles (Michael) à vico natali in Provincia Turonenſi nuncupatus, Abbas Villalupenſis [*obiit* 1681.] Vetus & Novum Teſtamentum Gallicè reddidit, *p.* 331. *col.* 2. *lit.* E. 332. *col.* 1. 333. *col.* 2. *lit.* D. 337. *col.* 1. *lit.* A. *& ſeq.*

Marotte, (Simeon) vulgò *de Muis*, Gallus, Aurelianenſis, linguæ Hebraicæ Profeſſor Regius Pariſiis, Sueſſionenſis Archidiaconus [*obiit* 1644.] Pſalmos Davidis ex Hebræo Latinos fecit, *pag.* 301. *col.* 2. *lit.* B.

Marſuin, (Helena) Domina de Ellenſ- A borg, Ludovici Munckie uxor, Tianenſis, Lutherana, [*claruit* 1632.] Pſalterium Danicum, ſtylo grandiori & eleganti, in lucem emiſit, *pag.* 416. *col.* 2. *lit.* E. 417. *col.* 1. *lit.* A.

Martianay, (Joannes) Gallus, Occitanus, ex oppido S. Severi, Benedictinus Congregationis S. Mauri, 3. ling. peritus [*obiit* 1717.] Pſalteria tria Gallicè verſa cum notis litterali- B bus, harmonicis & ethicis ex ipſis S. Hieronymi operibus excerptis brevi excudenda promiſit: Bibliothecam divinam S.Hieronymi ſeu Biblia Latina Vulgata unà cum operibus ejuſdem Doctoris publicavit; aliam Bibliorum Vulgatæ verſionis editionem adortus eſt, *pag.* 151. *col.* 1. *lit.* C. 231. *col.* 2. *lit.* D E. 232. *col.* 1. *lit.* C. 237. *col.* 2. *lit.* D. 240 *col.* 1. *lit.* E. 273. *col.* 2. *lit.* B. C.

Martin, (David) Gallus, Calvin. Eccleſiæ Wallonicæ Paſtor Ultrajectinus, [*vivit*] Gallicam ſacræ Scrip- C turæ tranſlationem à Genevenſibus Theologis anno 1588. reviſam iterum recenſuit, *pag.* 350. *col.* 1. *lit.* E. 352. *col.* 2. *lit.* A.

Martin, (Gregorius) Anglus, Suſſexianus, Mackfeldiæ natus, 3. ling. peritus, Th. Profeſſ. Remenſis [*obiit* 1582.] Novum Teſtamentum ex Latino in Anglicum idioma tranſtulit, *pag.* 428. *col.* 1. *lit.* A.

Martineau, (Iſaac) Gallus, Andegav. Jeſuita, Theol. Dr. & Prof. [*vivit*] Pſalmos VII. Pœnit. Gallicè reddidit, *pag.* 334. *col.* 1. *lit.* E.

Maſius, (Andreas) Belga, Lenniaci D prope Bruxellam natus, ling. Græcæ, Hebraicæ & Syræ peritiſſimus, Cathol. à Conſiliis & Secretis Duci Cliviæ [*obiit* 1573.] Librum Joſuæ tam ex Hebræo quàm Græco Latinitate donavit, *pag.* 13. *col.* 1. *lit.* E. *col.* 2. *lit.* B. 16. *col.* 2. *lit.* E. 42. *col.* 1. *lit.* B. 197. *col.* 1. *lit.* A. 299. *col.* 1. *lit.* B. C. 309. *col.* 2. *lit.* E.

Matthæus, (Thomas) V. *Joannes Rogers.*

Matthæus, Mutinenſis, Dominicanus, Inquiſitor Ferrarienſis [*floruit ineunte* E *ſæculo decimo ſexto*] Pſalmos & Evangelia S. Matthæi Italico idiomate donavit, *pag.* 354. *col.* 1. *lit.* A.

Mathheſius, (Joannes) Germanus, Miſnicus Rochilcienſis Lutheranus, Paſtor Vittembergenſis [*obiit* 1565.] Hiſtoriam Chriſti ſecundùm IV. Evangeliſtas compoſuit Germanicè, *pag.* 452. *col.* 1. *lit.* D

Matthias, Suecus, Canonicus Lincopenſis, S. Brigittæ à ſacris confeſſionibus [*claruit* 1370.] Biblia idiomate Gothico hujus Principis Nericiæ juſſu, ſcripſiſſe dicitur, *pag.* 417. *col.* 2. *lit.* B. C.

Mauduit, (Michael) Normannus, Virienſis, Congregationis Oratorii Sacerdos, Græc. & Lat. doctus [*obiit* 1709.] Gallicam Novi Teſtamenti verſionem condidit, at non dedit in lucem, *pag.* 324. *col.* 2. *lit.* B.

Maximus Callipolitanus, Hieromonachus Græcus [*claruit* 1630.] Novi Teſtamenti Barbaro-Græcam metaphraſin adornavit, quæ Genevæ prodiit 1638. *pag.* 218. *col.* 1. *lit.* C. 227. *col.* 1. *lit.* C.

Maximus Theophilus, N. Teſtam. in ſermonem Italicum convertit, *pag.* 359. *col.* 2. *lit.* B. C.

Mayr, (Georgius) Germanus, Boius, Jeſuita. 3 ling. peritus *obiit* 1623.] Novum Teſtamentum Latinum Hebraicè & Græcè expreſſit, *pag.* 61. *col.* 2. *lit.* A. 158. *col.* 2. *lit.* B.

Megiſerus, (Hieronymus) [*floruit* 1592.] Orationem Dominicam 40. poſt 50. linguis in lucem emiſit, *pag.* 46. *col.* 2. *lit.* A. B.

Meibomius, (Marcus Cimber, Holſatus, Tonningeranus, Luther. 3. ling. peritus, [*obiit* 1710.] X. Pſalmos Davidis, item tria Veteris Teſtamenti capita cum tribus verſionibus textui Græco adjectis adparere voluit, *pag.* 42. *col.* 2. *lit.* E. 302. *col.* 1. *lit.* A.

R. Meir, filius Abraham Angela, Judæus, Archi-Synagogus, in cœtu Judæorum albæ Græcæ, [*claruit ineunte ſæculo xvii.*] binos libros Maſorethicos conſcripſit, *p.* 462. *col.* 1. *lit.* B.

Melanchthon, (Philippus) Germanus, Palatinus, Brettanus, Luther. 3. ling. peritus, Theol. Prof. Wittembergenſis [*obiit* 1560.] Pſalmos aliquot Davidis, & Salomonis Proverbia ex Hebræo in Latinum convertit; & Novi Teſtamenti verſioni Germanicæ à Luthero factæ ſuam operam contulit, *pag.* 302. *col.* 1. *lit.* A. B. 383. *col.* 1. *lit.* C. D. 384. *col.* 2. *lit.* A. D. 393. *col.* 2. *lit.* E. 394. *col.* 1. *lit.* A.

De Melicques, (Jacobus) Gallus, Pariſinus, Cathol. minutorum ſumptuum Regius Quæſtor, [*obiit* 1705.] Gallicam confecit Pſalmorum verſionem, quæ poſt ipſius mortem prodiit, *pag.* 334. *col.* 1. *lit.* D.

Le Menand, (Guillelmus) Gallus, Minorita, [*floruit* 1478.] Biblia Gallica juſſu Ludovici XI. Regis Francorum edidit, *pag.* 325. *col.* 1. *lit.* A.

Mercator,

Mercator, (Gerardus) Belga, Rupelmondanus, Catholicus, Mathematicus, Coſmographus (*obiit* 1593.) Harmoniam quatuor Evangeliſtarum concinnavit, *pag.* 452. *col.* 1. *lit.* D. A

Mercerus, (Joannes) Gallus, Occitanus, Uticenſis, Calvin. ling. Græc. Hebr. & Chald. doctiſſ. ling. Orient. Profeſſ. Regius Pariſiis [*obiit* 1570.] Targum in libellum Ruth & in XII. Prophetas Minores, necnon Hebraicum S. Matthæi Evangelium latinitate donavit, *pag.* 61. *col.* 2. *lit.* D. 82. *col.* 1. *lit.* B. 90. *col.* 2. *lit.* D. 91. *col.* 1. *lit.* A. 91. *col.* 2. *lit.* C. 303. *col.* 2. *lit.* B. 304. *col.* 2. *lit.* C. D. 305. *col.* 1. *lit.* E. B

Merland, (Jacobus) Belga, velut antiquæ verſionis Belgicæ tranſlator ab Uſſerio refertur, *pag.* 409. *col.* 1. *l.* B.

B. Meſropa, Armenus (*claruit* 387.) ſtatuerat libros Veteris Teſtamenti transferre in Armenicum ſermonem, ſed hunc laborem diſcipulis ſuis reliquiſſe narrat hujus vitæ ſcriptor, *pag.* 157. *col.* 1. *lit.* D.

Metenſes Heterodoxi circa annum 1200. quoſdam S. Scripturæ libros in Gallicum idioma verti curarunt, *pag.* 313. *col.* 2. *lit.* C. D. C

S. Methodius, cum S. Cyrillo, Biblia in linguam Slavicam dicitur tranſtuliſſe, *pag.* 435. *col.* 2. *lit.* D. *& ſeq.*

Meuſchius, (Theobaldus) Germ. Lutheranus, Eccleſiæ Altorfinæ Miniſter (*claruit* 1612.) Harmoniam Evangelicam concinnavit, *pag.* 452. *col.* 1. *lit.* D.

Michaelis, (Joannes Henricus) Germanus, Lutheran. ling. Orient. Prof. in Academia Fridericiana (*vivit*) Biblia Hebraica & maſoram edidit, & variantes lectiones Hebræas collegit, Pſalterii Æthiopici Latinam interpretationem adortus eſt, *p.* 71. *col.* 2. *lit.* B. 130. *col.* 2. *lit.* C. 308. *col.* 1. *l.* B. D

Michaelis, (Joannes) Danus, Luther. Malmogienſis civitatis Conſul (*obiit* 1532.) Novum Teſtamentum Danicè reddidit, *pag.* 417. *col.* 1. *lit.* B. C.

Michaelis, (Petrus) Pſalmos Suecicè tranſtulit, *pag.* 419. *col.* 2. *lit.* C.

Millius, (Joannes) Anglus, ex Comitatu Oxonienſi, Anglicanus, Theol. Dr. & Prof. Canonicus Cantuarienſis (*obiit* 1707. Nov. Teſtam. Græcum unà cum omnibus, quas incredibili labore, ſummoque ſtudio colligere potuit variantibus lectionibus edidit, *p.* 223. *col.* 1. *lit.* B. 224. *col.* 1. *l.* D. E. E

De Miranda, (Bartholomæus) Hiſpanus, Dominicanus, Magiſter ſacri Palatii [*obiit* 1597.] ſub Gregorio XIV ſecundæ Bibliorum Latinorum Romanæ correctioni cum aliis viris doctis adfuit, *p.* 267. *col* 2. *l.* E. 268. *col.* 1. *l.* B. E.

Moguntini Theologi anno 1661. auctoritate Joannis Philippi Archiepiſcopi & Electoris Ulembergianam Bibliorum verſionem caſtigarunt & ediderunt, *pag.* 380. *col.* 2. *lit.* C. D. E. 382. *col.* 2. *lit.* C.

Molinæus. (Guiartus) V. *Guiartus des Moulins.*

Molinæus, (Carolus) vulgò *du Molin*, Pariſinus, primùm Catholicus, deinde Calviniſta, poſteà Auguſtanæ Confeſſioni addictus, iterùm Catholicus, J. C ſacrarum litterarum Prof. (*obiit* 1466.) collationem IV. Evangeliſtarum perfecit, *pag.* 452. *col.* 1. *lit.* E.

Mollerus, (Henricus) Germanus, Heſſus, Hamburgenſis, Calvin. Theol. Dr. & Prof. Hebr. doctus (*obiit* 1589.) Latinam ex Hebræo Pſalmorum interpretationem condidit, *pag.* 301. *col.* 1. *lit.* E. 350. *col.* 2. *lit.* D.

Du Mont. V. *Iſaac le Maitre.*

Montenſis Novi Teſtamenti tranſlatio ab Antonio le Maitre incepta, abſoluta & recognita plurimùm ab Antonio Arnauld & Ludovico Iſaaco le Maitre de Saci, juvantibus Petro Nicole & Claudio de Sainte Marthe, *p.* 338. *col.* 2. *lit.* C. *& ſeq.* 339. 340. *col.* 1. *&* 2. 341. *col.* 1.

De Monteſino, (Ambroſius) Hiſpanus, Minorita, Epiſcopus Sardiniæ, (*claruit* 1512.) Epiſtolas & Evangelia totius anni, Hiſpanico ſermone reddidit, *pag.* 363. *col.* 1. *lit.* A.

De Montfaucon, (Bernardus) Gallus, Alectenſis, è caſtro vulgò de *Roquetaillade*, Benedictinus, 3. ling. peritus (*vivit*) Fragmenta veterum Græcorum Interpretum decuplo auctiora prælo ſubjecit, *pag.* 149. *col.* 2. *lit.* A. 151. *col.* 1. *lit.* C.

Morgan, (Guillelmus) Anglus, Th. Doct. Epiſcopus Aſaphenſis, (*obiit* 1604.) Veteris Teſtamenti Cambricam verſionem concinnavit, *pag.* 444. *col.* 2. *lit.* A. *& ſeq.*

Morinus, (Joannes) Gallus, Bleſenſis, Congregationis Oratorii Sacerdos, in Oriental. linguis verſatiſſimus [*obiit* 1659.] Pentateuchi Samaritani editionem unà cum ſua Latina interpretatione in Bibliis Polyglottis Pariſienſibus excudendam ſuppeditavit: Biblia Græca & Latina juxta duplicem Romanam editionem vulgavit, & variantes lectiones ex Pentateucho Samaritano collegit, *pag.* 21. *col.* 2.

lit. B. 23. *col.* 1. *lit.* A. 24. *col.* 1. *lit.* A. A.
25. *col.* 1. *lit.* B. *col.* 2. *lit.* D. 26. *lit.* B.
28. *lit.* C. 84. *col.* 1. *lit.* E. 87. *col.* 2. *lit.*
C. 110. *lit.* D. 192. *col.* 2. *lit.* D. 217.
col. 2. *lit.* B. 307. *col.* 1. *lit.* A. B.

Morinus, (Petrus) Pariſinus, Preſby-
ter & Theologus, ling. Gr. & Orient.
apprimè doctus, Vaticanæ Typogra-
phiæ Præfectus, (*obiit* 1608.) in Bi-
bliis tam Græcis quàm Latinis, juſſu
Sixti V. Romæ excuſis multum labo-
rem inſumpſit, veterumque Interpre-
tum fragmenta ex plurimis mſc. codi-
cibus primus collegit, *pag.* 149. *col.* 1. B
lit. D. 187. *col.* 2. *lit.* C. 230. *col.* 1. *lit.*
C. 265. *col.* 1. *lit.* A. 267. *col.* 2. *lit.*
E. 268. *col.* 2. *lit.* C. D.

R. Moſes de Cracovia, Polonus, ex Ju-
dæo Chriſtianus, vocatus Joannes
Kemper, Luther. linguæ Talmudicæ
Interpres in Academia Upſalienſi (*vi-
vit*) Novum Teſtamentum Hebraicè
vertit, *pag.* 61. *col.* 2. *lit.* B.

R. Moſes F. Eliæ Pobian, Judæus, Con-
ſtantinopolitanus (*claruit* 1576.) Li-
brum Job & Proverbia Salomonis lin-
guâ Romæâ, id eſt Barbaro-Græcâ C
expreſſit, *pag.* 227. *col.* 1. *lit.* B.

Moſes Grammaticus, Armenus, Cho-
renenſis (*qui obiit regnante Conſtan-
tio Conſtantini filio*) unà cum Davide
Philoſopho & Mampræo Armenam
codicis ſacri verſionem ſcripſit, *pag.*
137. *col.* 1. *lit.* A.

Moſes Propheta & Judæorum Legiſla-
tor, filius Amram, Ægyptius (*obiit
an. M.* 2584.) Librum Job ex Arabi-
co idiomate in Hebræum convertiſſe
temerè ſcribitur, *p.* 60. *col.* 2. *lit.* B. C.

R. Moſes Witmunt, Eccleſiaſticum Ger- D
manicè reddidit, *pag.* 408. *col.* 2. *l.* C.

De Muis. (Simeon) V. *Simeon Marotte.*

Mullerus, (Andræas) Germanus, Greif-
fenhagius, Luther. Præpoſitus Bero-
linenſis, litteraturæ Orientalis, im-
primis Sinicæ, peritiſſimus, (*obiit*
1644. Orationem Dominicam pro-
pè centum linguis expreſſam, ean-
demque Sinicè, charactere Sinico,
cum notis edidit, *pag.* 46. *col.* 2. *lit.* B.
C. 145. *col.* 1. *lit.* D.

Mullerus, (Erneſtus) Haſſus, Marpur- E
genſis, Luther. Eccleſiaſtes, & Defi-
nitor Gieſſenſis (*obiit* 1681.) Germa-
nicam Cantici Canticorum verſionem
edidit, *pag.* 393. *col.* 2. *lit.* B.

Mullerus, (Joannes) Helvetius, Tigu-
rinus, Calvin. Theolog. Profeſſor &
Miniſter (*obiit* 1684.) V. *Tigurini
Miniſtri. pag.* 402. *col.* 2. & 403. *col.* 1.

Mullerus, (Chriſtianus) Germanus,
Luther. Paſtor Eccleſiæ Samlevicen-
ſis (*vivit*) Nov. Teſtamentum Ger-
manicum è Lutheri verſione litteris
Hebraicis deſcriptum edidit, *p.* 408.
col. 2. *lit.* D.

Munſterus, (Sebaſtianus) Germanus,
Ingelhemenſis, Calvin. ling. Hebr.
& Chald. non mediocriter peritus,
(*obiit* 1552.) Libros Hebraicos Vete-
ris Teſtamenti, Tobiam, S. Matthæi
Evangelium & Epiſtolam S. Pauli ex
Hebræo in Latinum ſermonem inter-
pretatus eſt, *pag.* 42. *col.* 1. *lit.* D. E.
65. *col.* 1. *lit.* A. *col.* 2. *lit.* A. E. 73. *col.*
1. *lit.* C. 80. *col.* 2. *lit.* C. 81. *col.* 2.
lit. D. 287. *col.* 2. *lit.* E. 288. *col.* 1. &
2. 302. *col.* 1. *lit.* B. E. *col.* 2. *lit.* B. C.
303. *col.* 2. *lit.* A.

Muſculus, (Wolfgangus) Lotharingus,
Duſanus, 3. ling. peritus, Theolog.
Profeſſ. Bernenſis (*obiit* 1565.) Pſal-
mos ex Hebræo Latinè vertit; Gene-
ſim & Iſaiam ad Textum Hebraicum
conformavit, *pag.* 298. *col.* 2. *lit.* E.
301. *col.* 1. *lit.* B. C. 302. *col.* 2. *lit.* D.

N*Annius*, (Petrus) Sapientiam Sa-
lomonis ex Græco ſermone in La-
tinum tranſtulit, *pag.* 310. *col.* 1. *lit.* D.

Nanus, (Dominicus) vel Annius Mi-
rabellius, Pedemontanus, Albenſis,
Eccleſiæ Savonenſis Archipreſbyter,
(*claruit* 1470.) Monoteſſaron Evan-
gelicum contexuit, *pag.* 452. *col.* 1. *l.* E.

Nathan, filius Eliezer Michol, Librum
Samuelis Germanicè verſum litteris
Hebraicis expreſſit, *pag.* 408. *col.* 2.
lit. A.

Neander, (Conradus) Bergenſis, Lu-
ther. (*claruit* 1586.) Epiſtolas Domi-
nicales Anniverſarias ex Græco & Sy-
ro ſermone Hebraicas fecit, *pag.* 47.
col. 1. *lit.* B. 83. *col.* 1. *lit.* A.

Nelus, (Thomas) Anglus, Glocceſ-
trienſis, Sacerdos, Th. Baccalaureus,
Hebr. litterarum Profeſſ. Oxonienſis
(*obiit* 1590.) Latinam ſuam verſio-
nem Haggæi, Zachariæ & Malachiæ
commentario R Davidis Kimhhi ab
ipſo Latinè reddito inſeruit, *pag.* 303.
col. 1. *lit.* D. E.

Neſiulaman, filius Azalkefati, Arabs,
IV. Evangelia in Arabicum tranſtulit,
p. 120. *col.* 1. *l.* A. & *ſeq.* 126. *col.* 1. *l.* A.

Neumann, (Samuel) Anglus, (*vixit*
1643.) Biblicas Concordantias Angli-
co idiomate confecit, *pag.* 459. *col.* 2.
lit. C.

Nicolai (Albertus) Sileſius. V. *Bohemi
Theologi*, *pag.* 438. *col.* 2. *lit.* A.

Nicolaus S. Damaſi Diaconus, linguæ
Hebraicæ peritiſſimus, S. R. E. Bi-
bliothecarius & Cardinalis (*claruit*

1145.) opus de S. Scripturæ emendatione conſcripſit, *Beſſarion in opuſculo, ſi eum volo manere*, *pag.* 469. *col.* 1. *lit.* E. *col.* 2. *lit.* A. B. A

Nicole, (Petrus) Gallus, Carnotenſis, Theol. Baccalaureus, linguæ Latinæ & Græcæ peritus (*obiit* 1695.) V. *Montenſis verſio. pag.* 339. *col.* 2. *lit.* A.

De Nielle, (Carolus) Gallus, Arminianus Paſtor Eccleſiæ Ultrajectinæ (*claruit* 1618.) Canticum Canticorum Gallicè reddidit, *p.* 351. *col.* 1. *lit.* A.

Niemannus, (Sebaſtianus) Germanus, Lubecenſis, Luther. Theol. Doct. & Prof. Jenenſis (*obiit* 1684.) Harmoniam hiſtoriæ Paſſionis Chriſti contexuit, *pag.* 452. *col.* 1. *lit.* E. B

Niemchanius, (Joannes) Bohemus, Hunnobrodus, Calvin. (*obiit* 1611.) V. *Bohemi Theologi.*

Niſſelius, (Joannes Georgius) Germanus, Palatinus, Calvin. ling. Orient. parumper gnarus, Typographus Leidenſis (*obiit* 1662.) Librum Ruth, Canticum Canticorum, & Sophoniam ex lingua Æthiopica Latio donavit, Bibliaque Hebræa ex optimis editionibus excudit, *pag.* 44. *col.* 1. *lit.* B. 47. *col.* 1. *lit.* B. 69. *col.* 2. *lit.* D. 130. *col.* 2. *lit.* B. D. 131. *col.* 1. *lit.* A. E. 308. *col.* 1. *lit.* B. C. C

Nobilius, (Flaminius) Italus, Lucenſis, Græcè, Latinèque doctiſſimus, Theologus (*obiit* 1590.) tum Latinorum tum Græcorum Bibliorum editioni Romanæ inſudavit, Italicam ſeu veterem Latinam Bibliorum verſionem ex SS. Patribus & Scriptoribus Eccleſiaſticis collegit, *pag.* 190. *col.* 1. *lit.* E. 230. *col.* 1. *lit.* C. 264. *col.* 2. *lit.* E. 267. *col.* 1. *lit.* E. D

Le Noble, (Euſtachius) Gallus, Trecenſis, Catholicus, plurium linguarum peritus, Procurator quondam Generalis Curiæ Metenſis (*obiit* 1711.) Gallicam Pſalmorum verſionem elaboravit & edidit, *pag.* 334. *col.* 1. *lit.* D.

Noldius, (Chriſtianus) Danus, Hoybyæ natus, Luther. Theol. Doct. & Profeſſ. Hafnienſis (*obiit* 1683.) Concordantiam particularum indeclinabilium, quæ in Bibliis occurrunt, Hebræo-Chaldaicam adornavit, *pag.* 455. *col.* 2. *lit.* C. E

Nonnius, (Ferdinandus) V. *Nunnes.*

Notkerus, Labeo, Abbas S. Galli (*claruit* 890.) Pſalterium & Librum Job in linguam Teutonicam convertit, *pag.* 375. *col.* 2. *lit.* B. *& ſeq.*

Novarinus, (Aloyſius) Veronenſis, Theatinus (*obiit* 1650.) novam Bibliorum Latinorum editionem innumeris verſionibus inſignitam ſuſcepit, ſed non abſolvit, *p.* 242. *col.* 1. *lit.* D.

De la Noue, (Franciſcus) Pariſinus, ex Ordine Minimorum, trium linguarum peritus (*obiit* 1670.) Concordias tam Hebræo-Latinas Veteris Teſtamenti, quàm Græco-Latinas Novi Teſtamenti confecit, *pag.* 455. *col.* 2. *lit.* C. 456. *col.* 2. *lit.* C.

Nunnes, (Ferdinandus) Hiſpanus, Pincianus, ling. Oriental. peritus, Lat. & Gr. literarum Profeſſor Complutenſis, S. Jacobi Eques Auratus (*obiit* 1552.) V. *Complutenſes Theologi.*

OEcolampadius, (Joannes) Germanus, Winſpergenſis, 3. ling. peritus, Theol. Dr. & Prof. Baſileenſis, [*obiit* 1531.] Latinam ex Græco libri Geneſeos & ex Hebræo Prophetarum omnium, non verò totius Hebræi Canonis, interpretationem condidit, *p.* 288. *col.* 1. *lit.* D. 302. *col.* 2. *lit.* C. 309. *col.* 2. *lit.* E.

Oenopola, (Georgius) Germanus, Lutheranus [*claruit* 1607.] Harmoniam quatuor Evangeliſtarum concinnavit, *p.* 452. *col.* 2. *lit.* A.

Olearius, (Gotfridus) Germanus, Saxo-Halenſis, Luther. Theol. Doct. & Superintendens Halenſis, [*obiit* 1685.] Librum Job & Vitam Jeſu Chriſti Germanicè expreſſit, *pag.* 392. *col.* 2. *lit.* D. 452. *col.* 2. *lit.* A.

Oleaſter, (Hieronymus) Luſitanus, de Azambuja, Dominicanus, 3. ling. peritus [*obiit* 1563.] Latinam ex Hebræo Prophetæ Iſaiæ converſionem cum Vulgata Latina commentario ſuo illuſtravit; at in notis ſuis ad Pentateuchum Pagninianam adhibuit, *p.* 303. *col.* 1. *lit.* A.

Olivetanus, Petrus Robertus, Gallicè *Oliveteau*, Picardus, Noviodunenſis, Joannis Calvini conſanguineus, 3. linguar. peritiſſimus juxta Bezam, Paſtor Vallium Pedemontanarum, [*obiit* 1538.] ſacros codices Gallicè vertere ex Hebræo & Græco, ut ipſe ait, primus aggreſſus eſt juvante ipſo Calvino, *pag.* 325. *col.* 2. *lit.* A. 343. *col.* 2. *lit.* D. E. 344. *col.* 1. *lit.* E. *col.* 2. *lit.* C. E. 349. *col.* 1. *lit.* A. 351. *col.* 1. *lit.* C. D.

Onkelos, Proſelytus Judæus, Targum in Pentateuchum, non autem in totum Vetus Teſtam. concinnavit, *pag.* 41. *col.* 1. *lit.* D. 63. *col.* 2. *lit.* B. 64. *col.* 1. *lit.* E. 89. *col.* 1. *lit.* D.

Opitius, (Martinus) Sileſius, Boleſlavienſis, Luther. Regi Poloniæ à ſecretis, (*obiit* 1639.) Pſalterium in

linguam Germanicam interpretatus A eſt, *pag.* 393. *col.* 1. *lit.* D.

Opitius, (Henricus) Germanus, Altenburgenſis, Miſnicus, Luther. ling. Orient. & Th. Prof. (*obiit* 1712.) Novam Bibliorum Hebraicorum editionem accuratiſſimam aggreſſus eſt, *p.* 72. *col.* 1. *lit.* D.

Oreſmus, (Nicolaus) Normannus, Th. Doct. & Prof. Epiſcopus Lexovienſis, (*obiit* 1382.) Biblia juſſu Caroli V. Francorum Regis, juxta plurimos neotericos auctores, qui à 25. abhinc annis ſcripſerunt, vertiſſe falsò dicitur, B *p.* 374. *col.* 2. *lit.* B. 320. *col.* 2. *lit.* A.

Origenes, dictus Adamantius, Alexandrinus, in divinis Scripturis exercitatus, ſcholæ Cæſareæ Paleſtinæ Rector & Alexandrinæ Eccleſiæ Preſbyter, (*obiit* 254.) nobiliſſimum ſimul & utiliſſimum, quod Tetrapla, Hexapla & Octapla nuncupavit, opus condidit: verſionem in eo LXX. Interpretum accuratè recenſuit; novam verò Græcam ex Hebræo nunquam aggreſſus C eſt, *pag.* 149. *col.* 2. *lit.* A. *& ſeq.* 151. *col.* 1. *lit.* E. 155. *col.* 1. *lit.* C.

Orſacius, (Gregorius) Socinianus. V. *Pinczoviani.*

Oſiander, (Andreas) Senior, Bavarus, natus Guntzenhuſæ, Luther. Theol. Dr. & Profeſſor, [*obiit* 1552.] Biblia Latina Vulgatæ editionis à ſe emendata, & Harmoniam Evangeliſtarum Græcè & Latinè edidit, *pag.* 210. *col.* 1. *l.* C. 279. *col.* 2. *lit.* A. B. 386. *col.* 1. *lit.* E. 452. *col.* 2. *lit.* A. B. C.

Oſiander, (Lucas) Germanus, Francus, D Noribergenſis, Luther. Paſtor Eſlingenſis [*obiit* 1604.] Biblia Vulgata Latina ſecundùm Hebraicam & Græcam veritatem repurgare contendit, & ad Lutheri verſionem Germanicam recenſuit, *pag.* 282. *col.* 1. *&* 2.

Oſiander (Andreas) Junior, ſenioris nepos, Lucæ filius, Luth. Th. Dr. Tubingenſis, & Academiæ Cancellarius, [*obiit* 1617.] Biblia Latina cum ſuis obſervationibus edidit, *pag.* 283. *col.* 1. *&* 2.

Oſma, (Petrus Nonnius de) Hiſpanus, E (*claruit* 1396.) Libros Machabæorum in Romancium, ſeu linguam vulgarem Caſtellanam convertit, *pag.* 362. *col.* 1. *lit.* A.

Othon, (Georgius) Germanus, (*vivit*) quatuor priora capita Geneſeos multiplici linguâ vulgavit, Francofurti 1702. *pag.* 42. *col.* 1. *lit.* A. 103. *col.* 2. *lit.* B. 130. *col.* 2. *lit.* B. 134. *col.* 2. *lit.* B.

Otmar, (Silvanus) Germanus, Lutheranus, Nov. Teſtam. in linguam Germanicam tranſtuliſſe dicitur, *pag.* 395. *col.* 1. *lit.* E.

Ottius, (Henricus) V. *Miniſtri Tigurini.* *pag.* 402. *col.* 2. *&* 403. *col.* 1.

Oudaen, (Joannes) Frontz, Belga, Memnonita, Calvin. (*vixit* 1684.) Pſalmos Belgicè reddidit, *pag.* 414. *col.* 2. *lit.* C.

Owerall, (Joannes) Anglus, Theol. Dr. & Profeſſor Regius Cantabrigienſis, Epiſcopus Norwicenſis (*claruit* 1612.) V. *Anglicani Interpretes*, *pag.* 431. *col.* 1. *lit.* C.

P*Agninus*, (Santes) Italus, Lucenſis, Dominicanus, 3. ling. peritus, Biblioth. Vaticanæ Præfectus (*obiit* 1536.) ſacra Biblia ex fontibus Hebraicis & Græcis in Latinum idioma primus ultimis hiſce temporibus tranſferre aggreſſus eſt, *p.* 66. *col.* 2. *lit.* E. 286. *col.* 1. *lit.* E. *col.* 2. *lit.* A. *& ſeq.* 287. *col.* 1. *&* 2. 288. *col.* 2. *lit.* C. *& ſeq.* 300. *col.* 1. *lit.* B. 310. *col.* 2. *lit.* E.

C *Palæurus*, (Paulus) Moravus, Tiſnovienſis, Calvin. ling. Lat. & Gr. peritus, Miniſter Eccleſiæ Grembocinenſis, (*obiit* 1632.) Polonicam Bibliorum verſionem emiſit in publicum, *p.* 440. *col.* 1. *lit.* B.

Palladius, (Petrus) Danus, Ripenſis, Luther. Theol. Doct. & Prof. Epiſcopus Hafnienſis, (*obiit* 1560.) ſacras litteras ex lingua Germanica in Danicam unà cum Olao Chryſoſtomo, Joanne Synningio & Joanne Machabeo traduxit, *pag.* 415. *col.* 2. *lit.* B.

Pamphilus, Phœnicius, Beriti natus, Eccleſiæ Cæſareæ in Paleſtina Preſbyter, (*martyr occubuit* 309.) codices, qui Paleſtini dicti ſunt, ſc. Bibliorum Græcorum LXX. Interpretum ex ipſo Origenis Hexaplorum autographo deſcriptos unà cum Euſebio Cæſarienſi vulgavit, *pag.* 150. *col.* 2. *lit.* C. 151. *col.* 2. *lit.* E.

Panecius, (Nicolaus) Germanus, (*forſan vivit*) S. Jacobi Epiſtolam ex Arabico Latinè vertit, *p.* 127. *col.* 1. *lit.* D.

Papa, (Lucius) Germanus, Calvin. (*vixit* 1628.) Rhæticam Eccleſiaſtici verſionem publicavit, *pag.* 369. *col.* 2. *lit.* D.

Parent, (Hieronymus) Pariſinus, Th. Dr. Sorbon. ling. Orient. peritus, (*obiit* 1637.) V. *Pariſ. Biblia Polyglotta.* *p.* 23. *col.* 1. *lit.* B. 27. *col.* 1. *lit.* E. 28. *l.* C.

Pareus, (David) Calviniſta, Biblia Lutheri Germanica ad Calvinianum dogma deflexit, & ſummaria illis adjunxit, *pag.* 396. *col.* 2. *lit.* B. 401. *col.* 2. *lit.* E.

Pareus, (Richardus) Anglus, Epiſcopus Aſaphenſis [*floruit* 1610.] Biblia linguâ Wallicâ expreſſa recognovit, *pag.* 444. *col.* 2. *lit.* E.

Parſew, (Robertus) Anglus, Epiſcopus S. Aſaphi [*claruit* 1540.] Epiſtolas ad Titum, Timotheum & Philemonem, Anglicè interpretatus eſt, *pag.* 434. *col.* 1. *lit.* E.

Pariſienſes Theologi, Biblia Latina vulgatæ editionis ex mſc. codicibus emendata anno 1573. vulgarunt, at quales fuerint illi codices non indicaverunt, *pag.* 263. *col.* 1. *lit.* B.

Pariſienſia Biblia Polyglotta, ſtudio & impenſis Guidonis Michaëlis le Jay, anno 1645. excuſa ſunt, accurantibus Philippo Aquino, Joanne Morino, Gabriele Sionita, & Abrahamo Ecchellenſi, *pag.* 20. *col.* 2. *lit.* E. *& ſeq.*

Parkerus (Matthæus) Anglus, Norwicenſis, Theol. Doct. S. Scripturæ lector, Archiepiſcopus Cantuarienſis [*obiit* 1574.] Biblia Anglicana, quæ Epiſcopalia nuncupantur, unà cum aliis recognovit, *pag.* 423. *col.* 2. *l.* D. 430. *col.* 2. *lit.* C.

Parra, (Petrus) in editione Romana 70. Interpretum operam ſuam contulit, *pag.* 187. *col.* 2. *lit.* E.

Parvus, (Bartholomæus) de Piſcia, Italus, Bononienſis, Dominicanus, Eccleſiæ Torcellenſis in Armenia Epiſcopus [*obiit* 1318.] Biblia Armenicè unà cum Joanne Angelo Dominicano & Joanne & Jacobo Armenis, reddidit, *pag.* 137. *col.* 2. *lit.* D.

De Parys, (Joannes) Belga, Antuerpienſis, Jeſuita, Concionator [*obiit* 1670.] vitam J. C. ex quatuor Evangeliſtis ordinavit, *pag.* 452. *col.* 2. *lit.* D.

Paſcalis, Pſalterium Italicè interpretatus eſt, *pag.* 359. *col.* 2. *lit.* B.

Paſſavant, (Joannes) Pariſinus, Congregationis Oratorii Sacerdos, 3. ling. peritus, Theologiæ Profeſſor (*obiit* 1713.) Geneſim, Pſalmos & Novum Teſtam. ex Græco in Gallicum ſermonem tranſtulit, *p.* 322. *col.* 1. *lit.* D.

Patiens, (Petrus) Germanus, Luther. Superintendens Generalis in Palatinatu [*obiit* 1580.] Summaria Bibliis Lutheri Germanicis addidit, Germanicaſque Bibliorum Concordantias ad verſionem eandem accommodavit, *p.* 386. *col.* 1. *lit.* C.

De Patis, (Petrus) Gallus, [*claruit* 1200.] non tam Pſalmorum verſionem Gallicam quàm paraphraſim adornavit, *pag.* 323. *col.* 1. *lit.* E.

Patrophilus, Arrianus, Epiſcopus Scytopolitanus [*claruit* 325.] Græcam ex Hebræo Veteris Inſtrumenti tranſlationem ſcripſiſſe, teſte Sixto Senenſi, fertur, *pag.* 155. *col.* 2. *lit.* D.

Paulinus Dominicanus Romanæ 70. editioni cum aliis deſudavit, *pag.* 187. *col.* 2. *lit.* E. 189. *col.* 2. *lit.* B.

Peacock, (Reginaldus) ſive *Pecock*, Anglus, Cantabrigienſis, Epiſcopus Ceſtrienſis, ſed dignitate Epiſcopali privatus, quòd novis ſtuderet doctrinis, ideoque palinodiam canere coactus eſt anno 1457. in vertendis Anglicè S. Scripturæ libris multis annis inſudaſſe falsò dicitur, *pag.* 427. *col.* 2. *lit.* A. B.

Pellicanus, (Conradus) Suevus, Rubeaquenſis, 3. ling. peritiſſimus, linguæ Græcæ & Theol. Profeſſ. Tigurinus [*obiit* 1556.] Biblia Latina Vulgatæ editionis interpolavit, Tigurinam verſionem Latinam revidit, Pſalterium Hebraicum & Targum in Prophetas & Hagiographa, excepto Pſalterio, Latinitate donavit, Nov. Teſtam. Græcam editionem accuravit, *pag.* 204. *col.* 2. *lit.* A. 280. *col.* 1. *lit.* C. 289. *col.* 1. *lit.* B. *& ſeq.* 300. *col.* 1. *lit.* B. *col.* 2. *lit.* C. 304. *col.* 2. *lit.* B. 305. *col.* 2. *lit.* A.

Perez, (Joannes) Hiſpanus, Calvin. [*claruit* 1556.] Pſalmos & Nov. Teſtamentum in linguam Caſtellanam convertit, *pag.* 364. *col.* 1. *lit.* A. D. E. *col.* 2. *lit.* A.

Du Perron, (Jacobus) Davy, Gallus, S. R. E. Cardinalis, Archiepiſcopus Senonenſis, [*obiit* 1617.] Polygl. Pariſ. primus ſuaſor fuit & Patronus, *p.* 20.

Pervie vel *Purvie*, (Joannes) *alias* Fox, Anglus, Biblia in Anglicum idioma transfudit, *pag.* 427. *col* 2. *l.* B.

Peryn, (Joannes) Anglus, Theol. ling. Græc. Prof. Regius, Decanus Wigornienſis. V. *Anglicani Interpretes*. *pag.* 431. *col.* 1. *lit.* E.

Petræus, (Eſchillus) Svecus, Wermtlandus, Luther. Theol. Dr. & Prof. Epiſcopus Aboenſis, [*obiit* 1657.] codices ſacros in Finnicam linguam interpretatus eſt, *pag.* 447. *col.* 2. *lit.* A. B.

Petræus, (Theodorus) Flemburgo-Cimber, Luther. ling. Orient. peritus, [*obiit* 1673.] Biblia Armena edidit, duo Geneſeos capita, Pſalterium, quoſdam Prophetas Minores & Epiſtolas Jacobi, Joannis & Judæ ex Æthiopico in Latinum tranſtulit, *p.* 42. *col.* 2. *lit.* D. 47. *col.* 1. *lit.* B. 130. *col.* 2. *lit.* A. E. 131. *col.* 1. *lit.* A. E. 308. *col.* 1. *lit.* A. B. C. E.

Petri, (Chriſtianus) Danus, Luther.

Archiepiſcopi Lundenſis Cancella- A
rius *ob.it* 1554.] Danicam Pſalterii
Novique Teſtamenti tranſlationem
aggreſſus eſt, *pag.* 416. *col.* 2. *lit.* E.
417. *col.* 1. *lit.* D.

Petri, (Chriſtophorus) Evangelia anniverſaria Hebraicè vertit & edidit,
anno 1581. *p.* 82. *col.* 2. *lit.* E.

Petri, (Fridericus) Germanus, Lutber. [*claruit* 1574.] S. Lucæ Evangelium Hebraicè expreſſit, *pag.* 82.
col. 2. *lit.* D. E.

Petri, (Laurentius) Suecus, Orebro- B
gienſis, Nericius, Luther. Archiepiſcopus Upſalienſis [*obiit* 1573.] Biblia
Veteris Teſtamenri Suecicè unà cum
Olao fratre ſuo ex Germanica Lutheri interpretatione tranſtulit, *pag.*
417. *col.* 2. *lit.* C. 419. *col.* 2. *lit.* A. B.

Petri (Olaus) Laurentii frater, Paſtor
Holmenſis [*claruit* 1541.] V. *Laurentius Petri.* *pag.* 417. *col.* 2. *lit.* C.

Petrus Aretinus ex oppido natali ſic dictus, Etruſcus, Poeta ſatyricus[*obiit*
1556.] Libri Geneſeos & Pſalmorum
VII. Pœnitentialium verſionem Ita- C
licam edidi, *pag.* 358. *col.* 1. *lit.* A. D.

Petrus à Matre Dei, Carm. Excalceatus, Aſpaniæ urbis incola, linguæ
Perſicæ peritiſſimus, quatuor Evangelia in hoc idioma convertit, *pag.* 134.
col. 1. *lit.* D.

Petrus Valdo ſeu Valdenſis, civis & mercator Lugdunenſis, ſectæ cognominis Auctor [*vixit* 1180.] multorum
ſacr. librorum vernaculam verſionem
fieri curavit, nullam autem ipſe confecit, *pag.* 314. *col.* 1. *lit.* D.

La Peyre d'Auzoles, (Jacobus) Gallus, D
Alvernus, Hiſtoricus & Chronographus, [*obiit* 1642.] ſancta Evangelia juxta SS. Evangeliſtas conſcripſit Latinè & Gallicè, *p.* 452. *col.* 2.
lit. D.

Pezron, (Ivo Paulus) Brito, Hennebontii natus, Ciſtercienſis, Theologiæ Doctor Pariſienſis, [*obiit* 1707.]
libri Geneſeos verſionem Gallicam
adornavit, *pag.* 322. *col.* 1. *lit.* D.

Pharao, Hebræus, quatuor Evangelia ex
Syro Arabicè expreſſit, *pag.* 236. *col.* E
1. *lit.* C.

Philetus, (Silvius) Romanus, Catholicus, [*claruit* 1524.] Pſalterium è
Latino in vulgarem linguam publicavit, *pag.* 358. *col* 1. *lit.* B.

Philippus II. Hiſpaniarum Rex Catholicus [*obiit* 1598.] Biblia Polyglotta ſive Antuerpienſia dicta, edenda
juſſit ſuaque auctoritate confirmavit,
pag. 12. *col.* 2. *lit.* B.

Philippus III. Haſſiæ Landgravius,
Hersfeldiæ Princeps, Calvin [*obiit*
1643.] Bibliorum Hebraicorum
Germanicam inrerpretarionem concinnavit, *pag.* 402. *col.* 2. *lit.* B.

Philips, (Joannes) Cambro-Britannus,
Flintenſis, Anglic. Epiſcopus Sodorenſis[*obiit* 1633.] Biblia in ling. vernaculam Inſulæ Sodorenſis ſeu Mannæ tranſtulit, *pag* 445. *col.* 2. *lit.* A.

Pinczoviano Theologi Sociniani, ſc. Simon Zacius, Petrus Statorius, Gregorius Orſacius, Andreas Triceſius,
Jacobus Lubelius anno 1563. ſacros
codices ex Hebræo & Græco Polonicè ediderunt, *pag.* 440. *col.* 1. *lit.* D.
E. *col.* 2. *lit.* A. B.

Pinel, (Eduardus) Luſitanus, Judæus
[*claruit* 1553.] antiquam Judæorum
Hiſpanorum verſionem Biblicam unà
cum ſociis Ferrariæ in lucem dedit,
pag. 364. *col.* 2. *lit.* D. E.

Piſcator (Joannes) Germanus, Argentoratenſis, ex Lutherano Calvinianus, Theol. & ſacrarum literarum
Prof. Herbornenſis [*obiit* 1625.] omnes Sacræ Scripturæ libros Germanicè, quoſdam autem Veteris Teſtamenti Latinè reddidit: Bibliorumque Germanicorum Concordantias
congeſſit, *pag.* 296. *col.* 2. *lit.* A. B C.
297. *col.* 1. *lit.* D. E. 312. *col.* 1. *lit.* E.
381. *col.* 1. *lit.* A. 402. *col.* 1. *lit.* B. & *ſeq.*

Placus, (Adamus) Germanus, Moguntinus, Calvin. [*claruit* 1552.] Jonam
Prophetam Latinè vertit, *pag.* 303.
col. 1. *lit.* D.

Plancius, (Petrus) ſacros libros Belgicè vulgavit, *pag.* 412. *col.* 1. *lit.* B.

Plantinus, (Chriſtophorus) Gallus, Turonenſis, Cathol. Typographus Regius Antuerpienſis [*obiit* 1589.] Biblia Regia Polyglotta, variaſque ſacrorum codicum editiones, tum Hebraicas & Syriacas, tum Græcas, Latinas & Gallicas vulgavit, *p.* 12. *col.*
2. *lit.* B. 16. *col.* 1. *lit.* C. 17. *col.* 1. *lit.*
C. 66. *col.* 1. *lit.* E. *col.* 2. *lit.* C. 67.
col. 1. *lit.* A. 214. *col.* 1. *lit.* B. 216. *col.*
2. *lit.* D. 262. *col.* 1. *lit.* C. E.

Du Pleſſis, (Philippus) Mornay, Gallus, [*obiit* 1623.) Proverbia Salomonis
Gallicè reddidit, *p.* 351. *col.* 1. *lit.* A.

Pobian, V. *R. Moſes F. Elia Pobian.*

Poſanus. (Joannes) V. *Eduardus Leus.*

Pocockius, (Eduardus) Anglus, Oxonienſis, Theol. Doctor ling. Hebr.
& Arab. Prof. Oxonienſis, Eccleſiæ
Chriſti Canonicus [*floruit* 1661. quatuor Epiſtolas Canonicas ex Syro Latinas fecit, & variantes lectiones Pentateuchi Arabici collegit, *pag.* 24. *col.*

1. *lit.* C. 101. *col.* 2. *lit.* B. 102. *col.* 1. *lit.* A
B. 108. *col.* 1. *lit.* E. 306. *col.* 2. *lit.* E.

Polanus à Polandorf, (Amandus) Sileſius, Oppavienſis, Calvin. Theol. Dr. & Prof. Baſileenſis [*obiit* 1610.] Germanicam Novi Teſt. verſionem adornavit, *pag.* 404. *col.* 1. *lit.* D.

Polyglotta Biblia : Quatuor imprimis Biblia hoc nomine inſigniuntur: Complutenſia impenſis Cardinalis Ximenii anno 1517. Antuerpienſia juſſu Philippi II. 1572. Pariſienſia ſumptibus Guidonis Michaëlis le Jay 1645. & Londinenſia ſtudio Briani Walto- B
ni 1657. *pag.* 8. *col.* 2. 12. *col.* 2. 19. *col.* 1. 35. *col.* 2.

Pontacus, (Arnoldus) Gallus, Burdegalenſis, ling. Orient. peritus, Epiſcopus Vaſatenſis [*obiit* 1605.] Targum in Abdiam, Jonam & Sophoniam Latinè edidit, *pag.* 304. *col.* 2. *lit.* E.

Poſtellus, (Guillelmus) Normannns, Barentonii natus. Presbyter, ling. Orient. Profeſſ. Pariſienſis [*obiit* 1581.] Concordiam quatuor Evangeliſtarum contexuit, *pag.* 152. *col.* 2. *lit* E. C

Poter ſteinerus, (N.) Harmoniam Evangelicame didit, *pag.* 452. *col.* 1. *lit.* E.

Potken, (Joannes) Germanus, ling. Orient. gnarus, Præpoſitus Eccleſiæ S. Georgii Colonienſis [*claruit* 1518.] Pſalterium Æthiopicè, idem cum aliis tribus linguis iterum edidit, *pag.* 43. *col.* 1. *lit.* A. 130. *col.* 2. *lit.* B. 132. *col.* 1. *lit.* C.

Pozzo, (Joannes Franciſcus del) aliàs *Puteolanus*, Italus, Catholicus, Patriarchæ Veneto à ſecretis [*claruit*
1537.] Italicam Pſalmorum & Eccle- D
ſiaſtæ verſionem condidit, *pag.* 358. *col.* 1. *lit.* B. C. E.

Pratorius, (Paulus) cum Tobia Zſchuderly, Joan. Chriſtoph. Crugero, Georg. Matthæi, Michaele Rœzio Epiſtolas & Evangelia Luſaticè vertit, *pag.* 443. 2. *lit.* E.

De Praelles, (Radulphus) Gallus, Advocatus, & Conſiliarius Regis Caroli V. [*claruit* 1375.] Biblia ex Latino in Gallicum idioma juſſu Caroli V. Francorum Regis tranſtulit, *p.* 317.
col. 1. *lit.* C. D. 318. *col.* 2. *lit.* E. & *ſeq.* E

Le Prevoſt d'Herbeloy, (Carolus) Gallus, Pariſinus, Congregationis Oratorii Sacerdos, Canonicus Eccleſiæ Nivernenſis [*obiit* 1675.] Concordiam Evangelicam concinnavit, *pag.* 452. *col.* 2. *lit.* E.

Pritius, (Joannes Georgius) Germanus, Lutheranus, Theol. Dr. & Profeſſor, itemque Paſtor Gryphiſwaldenſis, [*vivit.*] Novum Teſtamentum Græcum additis Summariis, locis parallelis & variis lectionibus in concinnam formam adornavit, & Hiſtoriam paſſionis J. C. ex IV. Evangeliſtis Græcè collegit, *p.* 223. *col.* 1. *lit.* A. 225. *col.* 2. *lit.* E. 453. *col.* 1. *lit.* A.

Puget, (Joannes) de la Serre, Gallus, [*vixit* 1660.] Proverbiorum Salomonis verſionem Gallicam confecit, *pag.* 341. *col.* 2. *lit.* A.

De Putsherbaut, (Gabriel) Gallus, Turonenſis, Fontebraldenſis [*obiit* 1566.] Pſalmos Davidis Gallicè & Tetramenon Evangelicum dedit in lucem, *pag.* 333. *col.* 2. *lit.* A. 453. *col.* 1. *lit.* A.

Punica, Pſalmorum verſio ſuppoſititia tempore S. Auguſtini in Africa, *pag.* 144. *col.* 1. *lit.* D.

Q*Veſnel*, (Paſchaſius) Gallus, Pariſinus, Presbyter Congregationis Oratorii D. N. J. C. [*obiit* 1719.] Gallicam Novi Teſtamenti verſionem, quæ Montenſis dicitur, recognovit, moraleſque obſervationes adjecit, *pag.* 341. *col.* 2. *lit.* A. & *ſeq.*

Quinquarboreus, (Joannes) vulgo *Cinquarbres*, Gallus, Auriliacenſis, ling. Hebr. & Chald. Regius Profeſſor Pariſienſis [*obiit* 1587.] Targum in Hoſeam, Joelem, Amoſum, Ruth & Threnos Latio donavit, *pag.* 304. *col.* 2. *lit.* D.

R*Abbot* Anglus. V. *Anglicani Interpretes*, *pag.* 431. *col.* 1. *lit.* E.

Rabbinica Biblia, quorum ſex numerantur editiones. Prima ſtudio Felicis Pratenſis adornata, Venetiis 1518. Secunda quæ prior eſt ex recenſione R. Jacob F. Hhaiim, ibid. 1526. Tertia quæ præcedenti auctior & ſecunda dicitur, ex recenſione ejuſdem, ibidem 1549. Quarta ibidem 1568. Quinta ſtudio Leonis Mutinenſis ibid. 1617. Sexta denique curâ Joannis Buxtorfii, Baſileæ 1619. excuſa eſt, *pag.* 63. *col.* 2. 64. *col.* 1. 66. *col.* 2. 67. *col.* 2.

Rabus, (Juſtus) Polonus, Cracovienſis, Jeſuita, Theologus & S. Scripturæ Lector [*obiit* 1612.] Biblia Polonicè reddidit, *pag.* 439. *col.* 2. *lit.* C.

Radclyffe, (Jonas) Anglus, Lancaſtrienſis, Collegii Trinitatis Cantabrig. Socius. [*obiit* 1626.] V. *Anglicani Interpretes*, *pag.* 431. *col.* 1. *lit.* D.

Radzvil, (Nicolaus) Polonus, Palatinus Vilnenſis [*floruit* 1562.] Biblia ſuis ſumptibus à Socinianis in Polonicum verſa imptimi curavit, *p.* 440. *col.* 1. *lit.* D. E. *col.* 2. *lit.* A. B.

Rahamb, (Achatius) Suecus, Holmen-

Digitized by Google

ſis, Lutheran. Regii Senatoris filius [*claruit* 1690.] Concordantias Biblicas ex Germanico in Suecicum idioma tranſtulit, *p.* 411. *col.* 1. *lit.* C. A

Ramond, (Alphonſus) Hiſpanus, Conchenſis, Mercenarius, Theol. Dr. [*obiit* 1632.] Proverbia Salomonis Hiſpanicè reddidit, *pag.* 363. *col.* 1. *lit.* A.

Raphelengius, (Franciſcus) Belga, Lanoii ditionis inſulanæ oppido natus, Calvin. ling. Orient. peritus, ling. Hebr. Profeſſ. Leidenſis [*obiit* 1597.] *p.* 13. *col.* 1. *lit.* E. 16. *col.* 1. *lit.* D. 106. *col.* 2. *lit.* B. 120. *col.* 1. *lit.* A. 215. 216. B

Ravens, Anglus. V. *Anglicani Interpretes*, *pag.* 431. *col.* 1. *lit.* E.

Ravius, (Chriſtianus) Germanus, Berolinenſis, Luther. linguæ Orient. Prof. Viadrinus (*obiit* 1677.) novam ſex priorum capitum Geneſeos Latinam interpretationem aggreſſus eſt, & Jo. Buxtorfii Concordantiarum Hebr. Chald. epitomen confecit, *p.* 299. *col.* 1. *lit.* A. 455. *col.* 2. *l.* D.

Ravius, (Thomas) Anglus, Theol. Prof. Epiſcopus Londinenſis. (*obiit* 1609.) V. *Anglicani Interpretes*, *pag.* 431. *col.* 1. *lit.* D. C

Ravizza. V. *Borlandus*.

Raymundus, (Joannes Baptiſta) Italus, Literis Græcis & Orientalibus egregiè doctus [*claruit* 1610. Sacra Biblia decem linguis evulgare decreverat, *pag.* 3. *col.* 2. *lit.* B. 24. *col.* 1. *lit.* C. 25. *col.* 1. *lit.* E. 120. *col.* 1. *lit.* E. 122. *col.* 2. *lit.* B. 126. *col.* 1. *lit.* D.

Raynol. V. *Anglicani Interpretes*, *pag.* 431. *col.* 1. *lit.* D.

Raynoldus (Guillelmus) Anglus (*floruit* 1580.) Novi Teſtamenti verſionem Anglicam elaboravit, *pag.* 428. *col.* 1. *lit.* B. D

Regia Biblia Polyglotta juſſu Philippi II. Hiſpaniæ Regis Antuerpiæ excuſa, accurante Benedicto Aria Montano, juvantibus Guidone & Nicolao Fabricio fratribus, Franciſco Raphelengio, Guillelmo Cantero, Joanne Levineio & Joanne Harlemio, *pag.* 13. *col.* 1. *lit.* B.

Regius, (Vincentius) Siculus, Panormitanus, Jeſuita, Theol. Prof. (*obiit* 1614.) Harmoniam Evangelicam concinnavit, *pag.* 453. *col.* 1. *lit.* A. E

Remigius, Florentinus, Epiſtolas & Evangelia anniverſaria Italicè vertit, *pag.* 358. *col.* 2. *lit.* D.

Reineccius, (Chriſtianus) Germanus (*vivit*) Biblia quadrilinguia prælo commiſit Lipſiæ 1713. *pag.* 40. *col.* 2. *lit.* E. 71. *lit* D.

Reiſnerus, (Adamus) Germanus, Lutheranus (*vixit* 1568.) Pſalmos Germanicè interpretatus eſt, *pag.* 391. *col.* 1. *lit.* D.

Reizius (Joannes Henricus) Germanus, Bremenſis, Calvin. Cocceianus, in Comitatu Saynenſi Berlenburgico olim Miniſter (*vivit*) Germanicam N. Teſt. ex Græco verſionem adortus eſt, *pag.* 404. *col.* 2. *lit.* B. *& ſeq.*

De Rely, (Joannes) Belga, Arteſius, Theol. Dr. Pariſienſis, Epiſcopus Andegavenſis (*obiit* 1498.) Novum Teſtamentum in Gallicam linguam non tranſtulit, ſed Biblia Gallica ex verſione Guiarti des Moulins ab ipſo recognita juſſu Caroli VIII. Francorum Regis imprimenda curavit, *pag.* 324. *col.* 2. *lit.* A. 325. *col.* 1. *lit.* E. *col.* 2. *lit.* C. *& ſeq.*

Reſenius, (Joannes Paulus) Danus, Harſaliâ - Skodbergenſis, Luther. Theol. Doctor & Profeſſ. Epiſcopus Seelandiæ (*obiit* 1638.) Biblia ex fontibus Hebraicis & Græcis in Danicum ſermonem convertit, ediditque harmoniam Evangelicam, *pag.* 415. *col.* 2. *lit.* E. 417. *col.* 1. *lit.* E. 453. *col.* 1. *lit.* B.

Reuchlinus, (Joannes) aliàs *Capnio*, Germanus, Suevus, Phorcenſis, Legum Doctor, 3. ling. peritiſſimus, Comes Palatinus Cæſareus (*obiit* 1521.) Lat. ex Hebraico VII. Pſalmorum Pœnitentialium verſionem edidit, *p.* 78. *col.* 2. *lit.* B. 302. *col.* 1. *l.* A. 383. *col.* 1. *l.* A.

Reuterus, (Joannes) (*floruit* 1662.) Orationem Dominicam 40. linguis publicavit, *pag.* 46. *col.* 2. *lit.* B.

De Reyna, (Caſſiodorus) Hiſpanus Calvin. (*claruit* 1569.) Biblia in linguam Caſtellanam traduxit, *pag.* 363. *col.* 1. *lit.* C. *& ſeq.* *col.* 2. *lit.* A. B. 364. *col.* 1. *lit.* E. *col.* 2. *lit.* A.

Reynolds, (Joannes) Anglus, Devonienſis, Calvin. Theol. Doctor, linguæ Græcæ Prof. Decanus Lincolnienſis. (*obiit* 1607.) V. *Anglicani Interpretes*.

Rhemenſe, Collegium. V. *Guill. Alanus*, *Gregorius Martin & Richardus Briſtous*, *p.* 428. *col.* 1. *l.* A. B. 435. *col.* 1. *l.* B. C.

Rho, (Jacobus) Mediolanenſis, Jeſuita [*obiit* 1638.] Sententias S. Scripturæ in linguam Sinicam convertit & edidit, *pag.* 145. *col.* 1. *lit.* E.

Ricciolus, (Joannes Baptiſta) Italus, Ferrarienſis, Jeſuita, Theol. Prof. [*obiit* 1671.] Evangelium unicum ex ipſis 4. Evangeliſtarum verbis conflavit, *pag.* 453. *col.* 1. *lit.* B.

Riccius, (Bartholomæus) Italus, Caſtroficardenſis

ſtroficardenſis in Piceno, Jeſuita [*obiit* 1613. Vitam Chriſti ex 4. Evangeliſtis contexuit, *pag.* 453. *col.* 1. *l.* B.

Richardſon, (N.) Anglus, V. *Anglicani Interpretes. pag.* 431. *col.* 1. *lit.* D.

Richardus Davies, Epiſcopus Aſaphenſis, poſteà Menuenſis [*claruit* 1620.] Britannicam Veteris & Novi Teſtamenti verſionem plurimum recognovit, *p.* 445. *col.* 1. *lit.* A. D.

Richardus Fitz-Raph ſive Radulphus, Archiepiſcopus Armachanus [*obiit* 1360.] tranſlationis Bibliorum in linguam Hibernicam author eſſe cenſetur, *pag.* 445. *col.* 2. *lit.* C. D.

Richeliana, Biblia Latina ſic dicta, quod ſumptibus Joan. Armandi du Pleſſis de Vignerod, Ducis de Richelieu, an. 1656. edita fuerint, *p.* 272. *col.* 1. *l.* D.

De Richelieu, (Joannes Armandus) Gallus, Pictavienſis, à loco natali ſic nuncupatus, Epiſcopus Lucionenſis, S. R. E. Cardinalis *obiit* 1642. centum mille coronatos ſpondet D. le Jay, ſi Biblia Polyglotta Pariſienſia ſub ſuo nomine prodire patiatur, *p.* 34. *col.* 2. Biblia in Gallicum convertenda ſermonem cogitaverat, at morte præventus opus intactum reliquit, *pag.* 331. *col.* 2. *lit.* D.

Riſius, (Sergius) Maronita, Archiepiſcopus Damaſcenus, [*obiit* 1638.] Latinam Bibliorum tranſlationem tum ex Syra, tum ex Arabica lingua confecit, *p.* 124. *col.* 1. *lit.* B. C. 305. *col.* 2. *lit.* C. D. 307. *col.* 1. *lit.* E.

Ritzius, (Joannes Henricus) Belga, Calvino-Pietiſta, Nov. Teſt. Germanicè expreſſit, *pag.* 381. *col.* 1. *lit.* B.

Rivo, (Petrus à) Belga, Aſcanus ex agro Aloſtenſi, Theol. Doct. & Prof. Paſtor ad D. Petrum Lovanii [*obiit* 1499.] Concordiam Evangelicam confecit, *p.* 453. *col.* 1. *lit.* C.

Roberti, (Johannes) Belga, Arduennas, Jeſuita, Th. & S. litter. Profeſſ. [*obiit* 1651.] ſancta IV. Evangelia, hiſtoriarum ſeriè, vinculavit, *p.* 453. *col.* 1. *lit.* C.

† *Robertſonus*, (Guillelmus) Anglus, Anglic. [*vixit* 1680.] Novi Teſtam. verſionem Hebraicam ab Elia Huttero factam recenſuit, & Concordantiale Lexicon Hebræo-Latino-Biblicum ſcripſit, *p.* 81. *col.* 1. 455. *col.* 2. *l.* E.

Rocha, (Angelus) Italus, Camerinus, Auguſtinianus, Theolog. Doct. ling. Hebraicæ & Chaldaicæ peritus [*obiit* 1620.] Bibliis Latinis juſſu Sixti V. recognoſcendis operam contulit; Orationem Dominicam 26. linguis edidit, *pag.* 46. *col.* 2. *lit.* A. 265. *col.* 1. *l.* A.

Rocha, (Petrus) Hiſpanus, Tarragonenſis, Caſtellanam Pſalmorum VII. Pœnitentialium verſionem condidit, *pag.* 361. *col.* 1 *lit.* E.

Rodrigues, (Ludovicus) Hiſpanus, Minorita, Proverbia Salomonis aliaque S. Scripturæ fragmenta in ling. Mexicanam traduxit, *p.* 448. *col.* 1. *l.* B. C.

Rogers, (Johannes) aliàs ſub ementito nomine Thomas Matthæus, Anglus, Lancaſtrienſis, Luther. cujuſdam Eccleſiæ in Saxonia Superintendens (*exuſtus* 1555.) Biblia integra conſultis Hebraic. Græc. Lat. German. & Anglorum exemplaribus in idioma Anglicanum transfudit, *pag.* 428. *col.* 1. *lit.* D. *col.* 2. *lit.* A. D. 429. *col.* 1. *lit.* C. E. 430. *col.* 1. *lit.* A. *& ſeq.*

Rolandus, (Jacobus) Belga, Calvin. Paſtor Amſtelodamenſis, [*claruit* 1637. V. *Belgici Interpretes*, *pag.* 173. *col.* 1. *lit.* A.

Rolle, (Richardus) aliàs Hampolus, Anglus, Eboracenſis, Auguſtinianus (*obiit* 1349.) Pſalmos Lingua Anglica donavit, *pag.* 426. *col.* 2. *lit.* D. E.

Biblia Romanica ſeu Rhæticâ linguâ à quibuſdam Miniſtris Angliæ Regi oblata, anno 1719. *p.* 370. *col.* 1. *l.* A. B.

Rorarius, (Georgius) Luther. in vertendis & edendis Bibliis Germanicis operam inſumpſit, *pag.* 384. *col.* 2. *lit.* E. 385. *col.* 1. *lit.* A.

Roſenkrantz, (Oligerus) Danus, Toparcha Hæreditarius in Roſenholm & Scaby, Luther. Regni Daniæ Senator [*obiit* 1624. Pſalterium Danicè expreſſit, *pag.* 417. *col.* 1. *lit.* B.

Roux, Sebaſtianus le) Gallus, Paſtor Eccleſiæ de Andevilla Diœceſis Carnotenſis (*vivit* Concordiam Evangelicam Latinè & Gallicè dedit in lucem, *pag.* 453. *col.* 1. *lit.* C.

Roycrof, (Thomas) Anglus, an. 1657. Biblia Polyglotta Londinenſia impreſſit, *pag.* 35. *col.* 2. *lit.* D.

Rubus, (Joannes) V. *Joannes Buiſſonius.*

Rudbeckius, (Joannes) Suecus, Nericius, Luther. ling. Orient. & Theol. Profeſſ. Epiſcopus Aroſienſis [*obiit* 1646.] Biblia Suecica juſſu Guſtavi Adolphi Regis recognovit, *pag.* 418. *col.* 1. *lit.* B.

Ruſticus, (Philippus) Italus, Lucenſis: hic in catalogo quodam Auctorum, qui in indice librorum expurgatorio extat, inter tranſlatores ſacri codicis in linguam Italicam poſt Antonium Brucioli recenſetur, *pag.* 358. *col.* 2. *lit.* E. 359. *col.* 1. *lit.* C.

Ruyl, (Albertus) Cornelii filius, Belga, Calvin. [*claruit* 1629.] Evangelia

SS. Matthæi & Marci Malaicè reddi- A
dit, *pag.* 144. *col.* 2. *lit.* B.

S*A*, (Emmanuel) è Societate Jeſu, trium linguarum peritus, in adornandam Romanam 70. Editionem operam ſuam contulit, *pag.* 187. *col.* 2. *lit.* E. 189. *col.* 2. *lit.* B.

R. Saadias Gaon, ſive *Gheon*, vulgò *Sahid*, al Fiumi, ſive ex Fium urbe Ægypti, Princeps Academiæ Soranæ [*obiit* 942.] integros Veteris Teſta-
menti Hebraici codices juxta pluri- B
mos Auctores in Arabicum ſermonem traduxit: ſolus Pentateuchus litteris Hebraicis anno 1546. Arabicis anno 1645. & 1657. editus eſt, *pag.* 41. *col.* 1. *lit.* E. 60. *col.* 2. *lit.* C. 112. *col.* 2. *lit.* E. 113. *col.* 2. *lit.* C. 115. *lit.* B. 122. *col.* 1. *lit.* E. 123. *col.* 1. *lit.* B.

De Saci, (Ludovicus Iſaacus) V. *Ludovicus Iſaacus le Maitre.*

Sadoletus, (Jacobus) Mutinenſis, Epiſcopus Carpentoractenſis, S. R.E. Cardinalis [*obiit* 1547.] non ſcripſit Novam de integro Latinam Epiſtolæ ad
Romanos interpretationem, ſed vul- C
gatam ad Græcum multis in locis caſtigavit, *pag.* 279. *col.* 1. *lit.* E.

Sagittarius, (Caſpar) Germanus, Cizenſis, Luht. Theol. & Hiſt. Profeſſor [*obiit* 1654.) Harmoniam Hiſtoriæ Paſſionis Chriſti condidit, V. *addenda ad pag.* 453.

Salama. V. *Frumentius.*

Saleſburius, (Guillelmus) cum Richardo Davies & T. H. C. M. Nov. Teſtam. Vallicè interpretatus eſt, *pag.*
445. *col.* 1. *lit.* D. D

Salmanticenſes Theologi, Biblia quæ dicuntur Vatabli, ab ipſis recognita Salmanticæ anno 1584. edenda curarunt, *pag.* 264. *col.* 2. *lit.* B. 295. *col.* 1. *lit.* D. E. *col.* 2. *lit.* A. B.

De Sainte Marthe, (Claudius) Gallus, Pariſinus, Preſbyter [*obiit* 1690.] V. *Montenſis verſio Gallica*, *pag.* 339. *col.* 2. *lit.* C.

R. Salomon F. Jacob Kets Judæus [*vixit* 1660.] Librum Eccleſiaſtici litteris
Hebraicis idiomate Germanico ex- E
preſſit, *pag.* 408. *col.* 2. *lit.* C.

Sampſon, (Richardus) Anglus, Epiſcopus Ceſtrienſis [*claruit* 1540.] 1. & 2. Epiſt. ad Corinthios Anglicè vertit, *p.* 434. *col.* 2. *lit.* D.

Sampſon, (Thomas) V. *Angli Puritani.*

Sanderſonus, (Robertus) Anglus, Th. Dr. [*claruit* 1612.] V. *Anglicani Interpretes*, *p.* 431. *col.* 1. *lit.* E.

Saravia, (Adrianus) ſive *Zaravia*, Hiſpanus, Calvin. Th. Prof. Leidenſis, Eccleſiaſtes in Anglia [*obiit* 1613.] V. *Anglicani Interpretes*, *pag* 431. *col.* 1. *lit.* C.

Sartorius, (Joannes) Batavus, Amſtelodamenſis, Calvin 3. ling. peritus, Theol. & Philol. [*obiit* 1566.] XII. Prophetas minores ex Hebræo in Latinum tranſtulit, *p.* 285. *col.* 2. *l.* B.

Savari de Breves, (Franciſcus) Gallus, Nivernenſis, Cath. Regis Chriſtianiſſimi apud Turcarum Imperatorem, deinde Romæ apud Paulum V. Pont. Max. Regius Orator [*obiit* 1627.] Sacrorum Bibliorum Arabicam & Latinam interpretationem anno 1613. promulgare decreverat, quorum duntaxat Pſalterium prodiit, *pag.* 307. *col.* 2. *lit.* E. 468. *col.* 1. *lit.* D. E.

Saubertus, (Joannes) Germanus, Norimbergenſis, Luther. Th. Dr. ejuſdemque & ling. Hebr. Profeſſ primum Helmſtadienſis, poſt Altorfinus [*obiit* 1688. Germanicam Bibliorum verſionem ex Hebræo & Græco condidit, variaſque textus Græci S. Matthæi lectiones plurimas collegit, *pag.* 387. *col.* 1. *lit.* C. 389. *col.* 1. *lit.* D. E. 390. *col.* 1. & 2. 468. *col.* 1. *lit.* D. E.

Savill, (Henricus) Anglus, Miles, in variis ſcientiis verſatiſſimus [*obiit* 1621.] V. *Anglicani Interpretes*, *pag.* 431. *col.* 1. *lit.* E.

Scacchus, (Fortunatus) Italus, Fanenſis, Auguſtinianus, 3. ling. peritus, ſacr. litterarum Prof. [*obiit* 1635.] Bibliorum Latinorum editionem ex variis tranſlationibus aggreſſus eſt, *p.* 269. *col.* 2. *lit.* E.

Scaliger, (Joſephus Juſtus) Gallus, Agennenſis, Calvin. ling. Gr. & Oriental. peritiſſimus [*obiit* 1609.] Pſalterium Hexaplum meditatus eſt, animadverſiones & notas Nov. Teſtam. Græcum confecit, *pag.* 8. *col.* 1. *lit.* B. 218. *col.* 1. *lit.* A.

Schaaf, (Carolus) Batavus, Calvin. ling. Oriental. Doctor in Academia Leidenſi [*vivit*] Novum Teſtamentum Syriacum, & Lexicon ejuſdem Concordantiale dedit in lucem, & Selecta Targumim latio donavit, *pag.* 92. *col.* 1. *lit.* B. 107. *col.* 2. *lit.* B. 464. *col.* 2. *lit.* A.

Schadaus, (Elias) Germanus, Libenwerdenſis, Luth. Hebr. Doct. Paſtor Eccleſiæ Argentin. [*obiit* 1593.] IV. Evangelia, Actus Apoſtolorum, Epiſtulas Pauli ad Romanos & ad Hebræos litteris Hebraicis Germanicè reddidit, *p.* 409. *col* 1. *lit.* A.

Scheidius, (Balthazar) [*floruit* 1668.] Epiſtolas ad Titum & Philemonem

Syriacè cum verſione Latina edidit, A pag. 108. col. 1. lit. C.

Scheoiffer, (Petrus de Gernsheim) Germanus, Moguntinus, Clericus, cum Joanne Fuſt, cive Moguntino, utrique artis Typographicæ Inventores, primam Bibliorum editionem anno 1462. abſolverunt Moguntiæ, *p.* 250. *col.* 2. *lit.* C. *& ſeq.* 251. *col.* 1. *lit.* A. *& ſeq.*

Schieggius, (Erhardus) Helvetius, Stekboreus, Calvin. [*claruit* 1582. Evangelia SS. Joannis & Lucæ in Hebr. linguam convertit, *p.* 62. *col.* 1. *lit.* A.

Schmalerus, (Valentinus) Germanus, B Luther. linguæ Hebrææ Prof. Helmſtadienſis, Epitomen Hexaplon Bibliorum vulgavit anno 1578. *pag.* 41. *col.* 1. *lit.* C.

Schmalking, (Georgius) Germanus, Lutheranus, Pſalmorum Germanicam verſionem edidit Lipſiæ apud Vogelinum, *pag.* 393. *col.* 1. *lit.* D.

Schmidius, (Eraſmus) Germanus, Miſnicus, Delitii natus, Luther. Linguæ Græcæ Prof. Wittebergenſis [*obiit* C 1637.] Latinam ex Græco Novi Teſtamenti verſionem concinnavit, Concordantias quoque Novi Teſtamenti ab Henrico Stephano confectas ordinatiùs edidit, *pag.* 216. *col.* 2. *lit.* A. 220. *col.* 1. *lit.* C. D. 312. *col.* 2. *lit.* C.

Schmidius, (Nicolaus) aliàs dictus *Cuntzel*, Germanus, natus in Pago Rotenacker prope Geram Variſciæ oppidum, Luther. ruſticus litteratus, multarum linguarum peritus [*claruit* 1660.] codicem qui complectitur pluſquam 130. Alphabeta, & Orationem D Dominicam 71. linguis ipsâ manu exaravit, *pag.* 8. *col.* 1. *&* 2.

Schmidius, (Sebaſtianus) Germanus, in pago Lampertheimenſi natus Luther. Theol. Dr. & Profeſſor Argentoratenſis & Capitulo Thomano Præpoſitus, [*obiit* 1696.] ſacros codices ex fonte Hebr. & Gr. Latinitate donavit *pag.* 297. *col.* 2. *lit.* A. B. C. E. 303. *col.* 1. *lit.* A. 310. *col.* 1. *lit.* C. 312. *col.* 2. *lit.* C.

Schotellius, (Juſtus Georgius) Germanus, E Eimbecia-Hannoveranus, Luther. J. V. D. Conſiliarius Guelphicus [*obiit* 1676.] Concordiam IV. Evangeliſtarum conſcripſit, *pag.* 453. *col.* 1. *lit.* E.

Schreckenfuſchius, (Eraſmus Oſwaldus) Germanus, Auſtriacus, Luther. Matheſeos & ling. Hebr. Profeſſ. Tubingenſis, [*claruit* 1553.] Targum in Canticum Cantic. & Eccleſiaſten Latinè, item Novum Teſtamentum ex Græco Hebraicè expreſſit, *pag.* 61. *col.* 2. *lit.* A. 91. *col.* 2. *lit.* B. 305. *col.* 1. *lit.* C.

Schretterus, (Sebaſtianus) Germanus, Erfurtenſis, Luther. ling. Gr & Hebraic. Profeſſ. [*obiit* 1650. Syllogen Canticorum Novi Teſtamenti Syriacè & Latinè dedit in lucem, *pag.* 108. *col.* 1. *lit.* A. 306. *col.* 2. *lit.* E.

Schudt, (Joannes Jacobus) Germanus, Luther. linguæ Hebraicæ Prof. Francofurtenſis [*vixit* 1700.] quatuor priora libri Geneſeos capita in linguam Latinam ex Hebræo interpretatus eſt, *pag.* 75. *col.* 1. *lit.* D. 299. *col.* 1. *lit.* A.

Schuren, (Andreas Vander) Belga, [*obiit* 1718.] Belgicam N. Teſt. Montenſis è Gallico tranſlationem confecit, *pag.* 410. *col.* 2. *lit.* D.

Schurrius, (Andreas) Belga, Gorcomienſis, Theol. Licentiatus Lovanienſis, Biblia Belgicè vertit, [*obiit* 1709.] *pag.* 410. *col.* 1. *lit.* D.

Schutten, (Paulus à) Germanus, Luther. Eccleſiæ Greiffenbergenſis in Pomerania Præpoſitus [*claruit* 1678.] Latinam ex Hebræo Cantici Canticorum verſionem concinnavit, *pag.* 302. *col.* 2. *lit.* B.

Scialac, (Victorius) Maronita, Accurrenſis, è Monte Libano, ling. Arabicæ & Syriacæ Lector. Romæ in Collegio Sapientiæ [*claruit* 1614.] librum Job. ex Chaldæo & Pſalmos ex Arabico, Eccleſiaſten ex Syro & Arabico ſermone in Latinum convertit, *pag.* 122. *col.* 1. *lit.* B. 125. *col.* 2. *lit.* D. 305. *col.* 1. *lit* B. 306. *col.* 1. *lit.* C. 307. *col.* 2. *lit.* B. C.

Seaman, (Guillelmus) Anglus, [*claruit* 1666.] Novum Teſtamentum. Turcicum edi curavit, *pag.* 136. *col.* 1. *lit.* D.

Seebachius, (Chriſtophorus) Germanus, Lutheranus, Eccleſiaſten Germanicè reddidit, *pag.* 393. *col.* 2. *lit.* A.

Seelmater, (Andreas) Germanus, Lutheran. [*claruit* 1613.] Symphoniam quatuor Evangeliorum egit, *pag.* 453. *col.* 1. *lit.* E.

Selneccerus, (Nicolaus) Germanus, ex oppido Herſbruck, Lutheran. ling. Orient. peritus, Theol. Dr. & Prof. Lipſienſis Superintendens [*obiit* 1592.] librum Sapientiæ ex Græco Latinum fecit, & Hiſtoriam Paſſionis & Reſurrectionis Chriſti Gr. & Lat. ex IV. Evangeliſtis collegit, *pag.* 199. *col.* 2. *lit.* C. 310. *col.* 1. *lit.* E. 453. *col.* 1. *lit.* E.

R. Sem, Tob. F. Iſaac Siprut, Judæus,

Evangelium S. Matthæi Hebraicè, A paraphraſi barbara & ineleganti reddidit, *pag.* 61. *col.* 2. *lit.* C.

† *Seraphim*, Græcus, Hieromonachus Mitylenenſis, [*vivit*] Novum Teſtamentum in linguam Græcam vulgarem à Maximo Kalliupolita tranſlatum, Londini an. 1703. denuò imprimi curavit, *pag.* 228. *col.* 2. *lit.* B.

Servetus, (Michael) ſub ementito nomine Michaëlis Villanovani, Hiſpanus, Tarraconenſis, Arrianus, Medicus, [*combuſtus* 1553.] Biblia Latina ex verſione Pagnini cum notis ſuis marginalibus & præfatione prælo ſubmiſit, *pag.* 288. *col.* 2. *lit.* D. B

Shirwood, (Robertus) Anglus, Conventrienſis, Cath. ling. Hebr. Prof. Lovanienſis [*claruit* 1523.] Latinam ex Hebræo tranſlationem libri Eccleſiaſtæ publicavit, univerſam autem ſacram Scripturam, ut ſcribit Tirinus, ex Hebr. in Latinum idioma nunquam edidit, *pag.* 284. *col.* 2. *lit.* D. E. 302. *col.* 1. *lit.* D. C

Simlerus, (Guillelmus) V. *Tigurini Miniſtri. pag.* 402. & 403.

Simon, F. Joſeph al Tabrizi ſeu Taurinenſis, Perſa Chriſtianus [*claruit* 1341.] quatuor Evangelia Perſicè reddidit, (*Th. Hide, in caſtigatione in Angelum à ſancto Joſeph edita poſt tractatum Alb. Bobovii de Liturgia Turcarum, &c.* 4°. *Oxonii* 1690.) *p.* 36. *col.* 2. *lit.* E. 133. *col.* 2. *lit.* B.

Simon, (Richardus) Normannus, Dieppenſis, Congregationis Oratorii quondam Sacerdos, linguæ Gr. & Orient. peritus [*obiit* 1712.] novorum Bibliorum Polyglottorum ſynopſim edidit, Gallicam Pentateuchi & Novi Teſtamenti verſionem condidit, *pag.* 5. *col.* 2. *lit.* E. 322. *col.* 1. *lit.* C. 342. *col.* 1. *lit.* B. & *ſeq. col.* 2. *lit.* A. B. D

Sionita, (Gabriel) Syrus, Edenienſis, è Monte Libano, Theol. Dr. ling Syriacæ & Arabicæ Prof. Regius Pariſienſis [*obiit* 1648.] Pentateuchum, libros hiſtoricos, Job & Pſalmos ex Syro ſermone, libros Joſuæ, Judicum, Regum & reliquos Veteris Teſtamenti ex Arabico, Latinitate donavit, & edidit in Polyglottis Pariſienſibus, *pag.* 20. *col.* 1. *lit.* A. *col.* 2. *lit.* C. D. 23. *col.* 1. *lit.* A. 24. *col.* 1. *lit.* D. *col.* 2. *lit.* A. 28. *col.* 1. *lit.* E. *col.* 2. *lit.* E. 29. *lit.* A. & *ſeq.* 33. & 34. 37. *col.* 1. *lit.* A. D. 102. *col.* 1. *lit.* B. 103. *col.* 2. *lit.* E. 122. *col.* 1. & 2. *lit.* B. 125. *col.* 2. *lit.* D. 305. *col.* 2. *lit.* D. E. 306. *col.* 1. *lit.* B. 307. *col.* 1. *lit.* E. *col.* 2. *lit.* A. E

Sirletus, (Guillelmus) Calaber, Stilinatus, Theologus, 3. ling. peritus, Vaticanæ Bibliothecæ Præfectus, S. R. E. Cardinalis [*obiit* 1585.] Græcam Bibliorum editionem Romanam inchoavit, & annotationes in varias Pſalmorum lectiones Græcas confecit, *pag.* 187. *col.* 2. *lit.* E. 190. *col.* 2. *lit.* D. 466. *col.* 1. *lit.* A.

Sixtus V. Pont. Max. antea dictus Felix Perettus, Italus, Picenus, intra Ripenſis Diœceſis limites natus [*obiit* 1590.] Biblia & Græcè & Latinè edenda mandavit, non autem Italicâ linguâ, ut ſcribit Gregorius Leti, *pag.* 188. *col.* 1. *lit.* A. *col.* 2. *lit.* C. 189. *col.* 1. *lit.* A. 263. *col.* 1. *lit.* A. 357. *col.* 1. & 2.

Skinnerus, (Jacobus Ericus) Suecus, Stockolmienſis, Luther. Eloquentiæ & Theol. Prof. [*claruit* 1585.] Pſalmos Suecicè reddidit, *p.* 419. *col.* 2. *lit.* C.

Skip, (Joannes) Anglus, Epiſcopus Herefordienſis [*floruit* 1540.] Epiſtolam ad Hebræos Anglico ſermone donavit, *pag.* 434. *col.* 2. *lit.* E.

Smalcius, (Valentinus) Germanus, Gothâ-Thuringus, Socinianus, Racoviæ Paſtor [*obiit* 1622.] Polonicam Pſalmorum & Novi Teſtamenti verſionem ſcripſit, *p.* 440. *col.* 2. *lit.* C. D.

Smith, (Mileſius) Anglus, Herefordienſis Theol. Doct. & Prof. ling. Lat. Gr, & Oriental. peritiſſimus, Epiſcopus Gloceſtrienſis [*obiit* 1624.] V. *Anglicani Interpretes, pag.* 431. *col.* 1. *lit.* D. *col.* 2. *lit.* C.

Snous (Goudanus) Pſalmos è Latina in Caſtellanam linguam tranſtulit, *pag.* 362. *col.* 2. *lit.* E.

Sophronius vir, teſte S. Hieronymo, apprimè doctus [*claruit* 390.] Pſalterium & Prophetas ex verſione Latina S. Hieronymi in Græcum, non autem omnes ſacros codices tranſtulit, *pag.* 157. *col.* 1. *lit.* D. 158. *col.* 1. *l.* B.

Spalding, (Robertus) Anglus, Theol. Doctor & linguæ Hebraicæ Profeſſor Cantabrigienſis [*claruit* 1612.] V. *Anglicani Interpretes, p.* 431. *col.* 1. *lit.* D.

Spelmannus, (Joannes) Pſalmos ex Veteri interpretatione Saxonica in lucem emiſit, *pag.* 422. *col.* 1. *lit.* C. 423. *col.* 2. *lit.* B.

Spenceerus, (Joannes) Anglus, Suffolcienſis, Th. Dr. Jacobo I. Regi à ſacris [*obiit* 1614.] V. *Anglicani Interpretes, pag.* 431. *col.* 1. *lit.* E.

Spey, (Rutgerus) Germanus, Boppardinus, Calvin. Arabicè doctus [*claruit* 1583.] Epiſtolam Pauli ad Galatas ex Arabico Latinam fecit, *p.* 126. *col.* 2. 307. *col.* 2. *lit.* E.

De Spinoſa, (Benedictus) Batavus, Am- A ſtelodamenſis, ex Judæo Athæus [*obiit* 1677.] Veteris Teſtamenti partem maximam ex Hebræo Belgicè reddidit, *pag.* 414. *col.* 2. *lit.* C.

Statorius, (Petrus) Gallus, Thionvillanus, Socinianus, ſcholæ Pinczovienſis Rector, [*vixit* 1573.] V. *Pinczoviani.*

Steenbuckius, (Joannes) Danus, Luther. ling. Orientalium, & Theol. Profeſſ. Hafnienſis [*vivit* novam Veteris Teſtamenti ex Hebræo in Danicum idioma converſionem aggreſſus eſt, B *Suppl. Diarii Gall. Erud. M. Sept.* 1708.

Stegmannus, (Joachimus) ſenior, Germanus, Socinianus, [*obiit* 1632.] Germanicam Novi Teſtam. ex Græco tranſlationem unà cum Crellio concinnavit, *p.* 406. *col.* 1. *lit.* A. *& ſeq.*

Stennet, (Joſephus) Anglus, Anglicanus, [*vivit*] Canticum Canticor. & Pſalmum XLV. Anglicè expreſſit, *pag.* 433. *col.* 2. *lit.* D.

Stephanus Abbas. V. *Hardingus.*

Stephanus, Conſul Hiſtriarum [*claruit* C 1562.] Nov. Teſtamentum in linguam Croaticam interpretatus eſt, *pag.* 443. *col.* 2. *lit.* C. E.

Stephanus, (Henricus) Rob. filius, Pariſinus, Calvin. linguæ Latinæ & Græcæ peritiſſimus, Typographus Genevenſis [*obiit* 1598.] Novum Teſtam. Triglotton, idemque Græcè pluries edidit; Concordantias quoque Novi Teſtamenti Græci confecit, *p.* 44. *col.* 1. *l.* C. 213. *col.* 1. *l.* E. 456. *col.* 2. *l.* A.

Stephanus, (Robertus) Pariſinus, Catholicus, deinde Calviniſta, 3. ling. D peritus, Typographus Regius Pariſienſis, poſtea Genevenſis anno ſcilicet 1551. [*obiit* 1559.] binas Bibliorum Hebraicorum, trinas Novi Teſtamenti Græci, plurimas Bibliorum Latinorum & Novi Teſtamenti ſeorſim nitidiſſimas editiones adornavit. Ipſe verò nullam Bibliorum Latinam ex Hebræo tranſlationem adornavit, Concordantias utriuſque Teſt. confecit *p.* 37. *col.* 1. *l.* E. 85. *col.* 2. *lit.* C. 206. *col.* 2. *lit.* D. *& ſeq.* 217. *col.* 2. *lit.* E D. 218. *col.* 1. *lit.* E. 255. *col.* 1. *lit.* D. 256. *col.* 1. *lit.* B. C. 257. *col.* 1. *&* 2. 276. *col.* 1. *lit.* C. 280. *lit.* C. 281. *lit.* A. 290. *col.* 1. *lit.* B. 291. *col.* 1. *lit.* B. 347. *col.* 1. *lit.* E. 458. *col.* 1. *lit* A.

Stienbuktus, (Joannes) Danus, [*vivit*] Nov. Teſtam. linguâ patriâ donavit, *pag.* 417. *col.* 2. *lit.* A.

Stiernhielmius, (Georgius) Suecus, Weſtmannus, Luther. nobilis & Conſiliarius Bellicus, Præſes Collegii Regii Holmienſis antiquitatum, [*claruit* 1671.] quatuor Evangelia quatuor linguis vulgavit, *pag.* 46. *col.* 1. *lit.* D. E. *pag.* 372. *col.* 2. *lit.* D. E. 420. *col.* 1. *lit.* B.

Strigelius, (Victorinus) Germanus, Suevus Kaufburnenſis, ex Lutherano Calvinianus, Th. Prof. Heidelbergenſis [*obiit* 1569. Pentateuchum Latinum Vulgatæ editionis ad Hebraicum textum caſtigavit; binos Machabæorum libros & Sapientiam ex Græco-Latinos fecit, *pag.* 283. *col.* 2. *lit.* D. 302. *col. lit.* C. 310. *col.* 1. *lit.* D. *col.* 2. *l.* A.

Stubæus, (Ivarus) Danus. Lutheranus, linguæ Hebraicæ Profeſſ. *obiit* 1610.] duo Jobi capita Danicè expreſſit, *p.* 416. *col* 2. *lit.* D.

Stunica, (Didacus Lopes) vulgò *Zuniga*, aliis etiam *Aſtuniga*, Hiſpanus, Salmanticenſis, ex Equeſtri Ordine, Theol. ling. Oriental. peritus [*obiit* 1530. V. *Complutenſes Doctores.*

Svaningius, (Joannes) Joan. filius, Cimber, Hotterneſius, Luther ling. Orient. Prof. Archiepiſcopus Seelandiæ; *obiit* 1668.] Biblia Danica ex verſione Reſenii recognovit, *p.* 416. *col.* 1. *lit.* D E.

Suizerus, (Caſpar V. *Tigurini Miniſtri. pag.* 402. *&* 403.

De Sy, (Joannes) Gallus, [*claruit* 1350.] juſſu Joannis Francorum Regis, quoſdam S. Scripturæ libros Gallicos fecit, *pag.* 317. *col.* 1. *lit.* C. D. 324. *col.* 1. *lit.* B. C.

Sylveſter, (Joannes Hungarus [*claruit* 1541.] Libros Hiſtoricos Novi Fœderis Hungaricè reddidit, *pag.* 447. *col.* 1. *lit.* D.

Symmachus, Samaritanus natione & religione, deinde Judæus, tandem Chriſtianus, Ebionita [*claruit* 184.] Græcam Veteris Teſt. ex Hebræo verſionem condidit, *p.* 146. *col.* 2. *lit.* A.

Synningius, (Joannes. V. *Petrus Palladius*, *pag.* 415. *col.* 2. *lit.* B.

Szanius, (Stephanus) ſeu *Arator*, Hungarus Javarinenſis, Jeſuita, 3. ling. peritus [*obiit* 1612. Vetus Teſtam. ex collatione textus Hebraici, Græci & Latini in linguam Hungaricam interpretatus eſt, *pag.* 446. *col.* 2. *lit.* E.

T*anikis*, (Joannes) Novum Teſtamentum è Latina Bezæ verſione in Anglicum ſermonem transfudit [*florebat ſæculo XVI. exeunte*] *pag.* 435. *col.* 1. *lit.* B.

Tarnovius, (Paulus) Germanus, Megalopolitanus, Gramiſmolæ natus, Luth. Th. Dr. & Prof. Roſtochienſis

[*obiit* 1631. Latinam ex Arabico A
Evangelii S. Joannis tranſlationem ſcripſit, *pag.* 307. *col.* 2. *lit.* C.

Taron, Renatus) Gallus, Cenomanenſis civis & Advocatus Regius (*obiit* 1567.) Apocalypſin Gallice reddidit, *pag.* 314. *col.* 2. *lit.* E.

Tarinus, (Joannes) Gallus, Andinus, Regius eloquentiæ Profeſſ. (*claruit* 1630.) curam ſuam in edendis polyglottis Pariſienſibus contulit, *pag.* 23. *col.* 1. *lit.* E.

Tatianus, Syrus, Sophiſta, ex Gentili B
Chriſtianus deinde Hæreſiarcha [*claruit* 173.] SS. Evangeliorum diateſſaron ſed non ex ipſis Evangeliſtarum verbis compoſuit, *p.* 453. *col.* 2. *lit.* A.

Taverner, (Richardus) Anglus, Norfolcienſis, Briſleiæ natus, Theol. & linguæ Græcæ peritus, Concionator Laicus, Eques, Armiger [*obiit* 1575. ſacros codices Anglico ſermone expreſſit, *pag.* 429. *col.* 1. *lit.* A.

Tauſanus, (Joannes) Danus-Birkindia, Fionus, Theol. Profeſſor Hafnienſis, C
Epiſcopus Ripenſis *obiit* 1551.] Pentateuchum Moſis, Eccleſiaſticum & Sapientiam Salom. in linguam Danicam tranſtulit, *pag.* 416. *col.* 2. *lit.* D. 417. *col.* 1. *lit.* A.

Taylerus Franciſcus ſive *Taylor*, Anglus, Eccleſiæ Claphamæ prope Londinum Rector (*claruit* 1650.) Threnorum verſionem ex Hebræo adornavit, Targum quoque Hieroſolymitanum in Pentateuchum, & duplex libri Eſther Latio donavit, *pag.* 304. *col.* 1. *lit.* A. 305. *col.* 1. *lit.* E.

Tellier (Michaël) Normannus, è vico D
le Vaſt prope Valloniam Diœceſis Conſtantienſis, Jeſuita Th. Dr. & Pr. Regi Chriſtianiſſimo à confeſſionibus (*obiit* 1719.) verſionis Gallicæ Novi Teſtamenti, quæ ſub Domin. Bouhours nomine circumfertur, auctor potius ipſe cenſendus eſt, *pag.* 342. *col.* 2. *lit.* C.

Teniſon, Thomas) Anglus Archiepiſcopus Cantuarienſis Bibliorum Regiorum Anglicam editionem procuravit, *pag.* 433. *col.* 1. *lit.* A.

Terentius, (Joannes) Belga, Calvin. E
linguæ Hebraicæ Profeſſor Franekeranus, (*claruit* 1663.) Targum in Job Latinum fecit, non autem dedit in publicum, *pag.* 198. *col.* 1. *lit.* A. 305. *col.* 1. *lit.* C.

Terreni (Guido) Hiſpanus, è Perpiniano oriundus, Carmelita, Majorenſis Epiſcopus (*obiit* 1342.) Concordiam Evangelicam compoſuit *pag.* 453. *col.* 2. *lit.* A. B.

Terſerus (Joannes Elai) Suecus, Dalekarlus, Luther. Th. Prof. linguæ Hebraicæ peritus, Epiſcopus Lincopenſis (*obiit* 1678.) Latinam ex Hebræo verſionem Pentateuchi aggreſſus eſt, *p.* 75 *col.* 1. *lit.* B. 298. *col.* 2. *lit.* D.

Teutonica, Bibliorum interpretatio Rabano Mauro. Haimoni & Strabo abſque ulla vetuſtatis ſpecie à Flacio Illyrico attributa, *pag.* 374. *col.* 2. *lit.* A. B.

Thaboritarum verſio Bohemica an. 1506. edita Venetiis, *pag.* 438. *col.* 1. *lit.* C. *& ſeq.*

Theodorus Syrus, Antiochenus, Mopſueſtiæ Epiſcopus, Neſtorianorum Anteſignanus (*obiit* 428.) Græcam ſacri codicis ex Hebræo tranſlationem condidit, ut ſcribit Claudius Salmaſius, *pag.* 155. *col. col.* 2. *lit.* A.

Theodorus Syrus quidam, Auctor Verſionis Syriacæ Veteris Teſtamenti à Moſe bar Cepha dicitur, *pag.* 95. *col.* 1. *lit.* C.

Theodotion, Ponticus, Epheſinus, ex Judæo Ebionita, iterumque Judæus (*claruit* 175.) Vetus T. ſub ſecundo Commodo ex Hebræo in Græcum edioma convertit, *pag.* 147 *col.* 1. *lit.* B.

Theodulphus, Italus, apud Gallos Ciſalpinos natus, Abbas Floriacenſis, deinde Epiſcopus Aurelianenſis (*obiit circa annum* 821.) ſacra Biblia Latina ſibi ſcribenda curavit, *pag.* 234. *col.* 2. *lit.* E. 235. *col.* 1. *lit. & ſeq.*

Theodulus, aben Alfathl. ſive Abdalla Alfaldili filius, Melchita, Diaconus Antiochenus (*claruit circa annum* 1200.) Arabicam Pſalmorum verſionem ex 70. Interpretibus confecit, *pag.* 118. *col.* 2. *lit.* C.

Theophilus, (Maximus) Italus, Florentinus, Calvin. (*claruit* 1551.) Novum Teſtamentum ex Græco in ſermonem vulgarem traduxit, *p.* 359. *col.* 2. *lit.* B.

Thomas, Heracleenſis, Epiſcopus Germanitiæ Syrus, Jacobita ſeu Dioſcorianus, (*claruit* 551.) Biblia patrio ſermone reddidit, *p.* 94. *col.* 2. *lit.* C.

Thompſon, (Thomas) Anglus, Cubmerlandenſis, Theol. Baccalaureus, Miniſter in oppido Montiſgomeri (*claruit* 1612.) V. *Anglicani Interpretes*, *pag.* 431. *col.* 1. *lit.* C. D.

Thorlacius, (Gutbrandus Iſlandus, Holumenſis, Lutheran. Epiſcopus (*obiit* 1630.) Iſlandicam ſacrorum librorum ex verſione Germanica Lutheri tranſlationem concinnavit, *pag.* 444. *col.* 1. *lit.* B. C.

Thuanus, (Jacobus Auguſtus) Gallus Pariſ. à Cardinale du Perron excitatus de edendis Polyglottis Pariſienſi-

bus ſedulò cogitat & Gabrielem Sionitam, cum Joanne Eſronita per Dominum Savarium de Breves apud Pontificem Legatum Pariſios in partem operis advocat, ſed paulò poſt fato fungitur, (1618.) *pag.* 20.

A

Thwiſck, (Petrus Joannes) Belga, Mennonita (*vixit* 1615) Belgicorum Bibliorum Concordantias texuit, *pag.* 459. *col.* 1. *lit.* E.

Tidemannus, (Petrus) Danus, Lutheranus, (*claruit* 1560.) Librum Judicum Danicè interpretatus eſt, *pag.* 416. *col.* 2. *lit.* D.

B

Tigurini Miniſtri & Theologi, auctores verſionis Latinæ anno 1453. Tiguri excuſæ, ſcilicet Leo Judæ, Theodorus Bibliander, Petrus Cholinus, & Rodolphus Gualtherus: Auctores verſionis Germanicæ Prophetarum & librorum Deutero-Canonicorum: Auctores denique novæ *Veteris Teſtamenti* Germanicæ interpretationis, ſcilicet Joannes Henricus Hottingerus, Joannes Mullerus, Henricus Zellerus, Caſpar Waſerus, Joannes Rodolphus Hofmeiſterus: & *Novi Teſtamenti*, Caſpar, Waſerus, Caſpar Suizerus, Caſpar Wolphius, Joannes Henricus Ottius, Joannes Lavaterus, Guillelmus Freigius, Petrus Fuſlinus, *pag.* 264. *col.* 2. *lit.* B. 289. *col.* 1. *lit.* B. *& ſeq.* 399. *col.* 2. *lit.* B. *& ſeq.* 400. *col.* 1. *&* 2. 402. *col.* 2. *lit.* C. D. E. 403. *col.* 1.

C

Tiſſardus, (Franciſcus) Gallus, Ambagæus anno 1508. Biblia Hebraica, Græca, Latina edere parabat, *pag.* 1. *col.* 1. *lit.* B.

Toinard, (Nicolaus) Gallus, Aurelianenſis Cathol. ling. Oriental. & rei antiquariæ peritiſſimus (*obiit* 1706.) Harmoniam Græcam quatuor Evangeliſtarum Concinnavit, *pag.* 453. *col.* 2. *lit.* B. C.

D

Toletus, (Franciſcus) è Societate Jeſu S. R. E. Cardinalis ſub Gregorio XIII. in edendis Romæ Bibliis tam Græcis quam Latinis operam contulit, *p.* 188. *col.* 2. *lit.* A. 189. *col.* 2. *lit.* E. 267. *col.* 2. *lit.* E. 269. *col.* 1. *lit.* B.

Tonſtallus, (Cuthbertus) Anglus, J. V. Prof. 3. ling. peritus, Epiſcopus Dunelmenſis, Anglicanus, Catholicus tandem [*obiit* 1559.] Biblia Anglica auctoritate Henrici VIII. recognovit, *pag.* 429. *col.* 2. *lit.* B. *& ſeq.* 434. *col.* 1. *lit.* E.

E

Tornæus, (Joannes Jonæ) Suecus, Bothnienſis, Lutheranus, Paſtor in Tornæa [*obiit* 1681.] Pſalmos, Proverbia, Sapientiam, Eccleſiaſticum, Epiſtolas & Evangelia Lappicè reddidit, *p.* 447. *col.* 2. *lit.* C. D.

Toſſanus, (Daniel) Gallus, Monſpelgarienſis Calviniſta, Theologiæ Profeſſor Heidelbergenſis (*obiit* 1602) & Threnos Hieremiæ Gallicè interpretatus eſt, *pag.* 351. *col.* 1. *lit.* B.

Toſſanus, (Paulus) Gallus, Argimontanus, Calviniſta, Theol. Doct. & Prof. Heidelbergenſis, (*obiit* 1629.) Biblia Germanica Lutheri cum annotationibus ſuis edidit, & locupletiſſimum ſacri codicis indicem juxta verſionem Latinam Junii & Bezæ confecit, atque Harmoniam Evangelicam concinnavit, *p.* 397. *col.* 2. *l.* D. 453. *col.* 2. *l.* D.

Tremellius, (Emmanuel) Italus, Ferrarienſis, Judæus, Cathol. Calvin. & iterùm Judæus, (*obiit* 1580) Biblia Hebraica unà cum Franciſco Junio, Targum in XII. Prophetas Minores, & Novum Teſtamentum ex Syro Latinè interpretatus eſt, *pag.* 44. *col.* 2. *lit.* D. 90. *col.* 2. *lit.* D. 105. *col.* 2. *lit.* E. 108. *col.* 1. *lit.* B. E. 294. *col.* 1. *&* 2. 295. *col.* 1. 303. *col.* 1. *l.* B. 304. *col.* 2. *l.* C. 306. *col.* 1. *lit.* C. *col.* 2. *lit.* A. B. E.

Treviſa, (Joannes) Anglus, Cornubienſis, Sacerdos, (*claruit* 1380.) ſacras litteras in Anglicum idioma convertit, *pag.* 425. *col.* 1. *lit.* C. D. *col.* 2. *lit.* A. B.

Triceſius, (Andreas) Socinianus. V. *Pinczoviani.*

Triller, (Caſpar Erneſtus) Germanus, Saxo, Lutheranus, Pietiſta, Scholæ Ilfeldenſis in finibus Hercyniis Rector (*vivit*) Germanicam Novi Teſtamenti verſionem recèns condidit, *pag.* 395. *col.* 2. *lit.* A. *& ſeq.*

Trommius, (Abrahamus) Belga, Calviniſta, Miniſter Groningenſis (*claruit* 1672.) Concordantias Bibliorum Græcorum & Belgicorum edidit, *p.* 356. *col.* 1. *lit.* C. D. 459. *col.* 2. *lit.* A.

Troſtius, (Martinus) Germanus, Weſtphalus, Huxarienſis, Lutheranus, Linguarum Orient. peritiſſimus, *obiit* 1636.] Novum Teſtamentum Syriacum cum variis lectionibus ex præcedentibus editionibus emiſit in lucem, *pag.* 106. *col.* 2. *lit.* E. 456. *col.* 1. *lit.* A. 464. *col.* 1. *lit.* E.

Truber, (Primus) Carniolus, ex pago Roſterlicii, Lutheranus, Doctor Slavonicus, Paſtor loci qui dicitur Urach [*obiit* 1586.] Croaticam Pſalmorum & Novi Teſtamenti verſionem concinnavit, *pag.* 442. *col.* 2. *lit.* D. E. 443. *col.* 1. *lit.* E. *col.* 2. *lit.* A. B. C. E.

Tſandeck, (Joannes) Carniolanus, Waixelburgenſis, Jeſuita, [*obiit* 1624.]

Evangelia anniverſaria, collatis cum A Epiſcopo Labacenſi operis, in linguam Carneolanam tranſtulit, *pag.* 43. *col.* 2. *lit.* D.

Turonis, (Jonas) Danus, Lutheranus, Canonicus Lundenſis (*claruit* 1584.) Nov. Teſtamentum ſermone patrio donavit, *pag.* 4 7. *col.* 1. *lit.* D.

Turrianus, (Franciſcus) in editione 70. Romana deſudavit, *p.* 187. *col.* 2. *l.* E.

Tyndall, (Guillelmus) Anglus, Wallenſis, Anglicanus, Gr. & Lat. doctus (*combuſtus* 1535.) Pentateuchum, libros Hiſtoricos, Jonæ Prophetiam & B Novum Teſtamentum Anglicè reddidit, *pag.* 428. *col. lit.* C. *& ſeq. col.* 2. *lit.* A. *& ſeq.* 429. *col.* 1. *lit.* A. *& ſeq.* 433. *col.* 2. *lit.* A. 434. *col.* 1. *lit.* D. E. *col.* 2. *lit.* A. B.

Tyrlby, (Thomas) Anglus, Epiſcopus Weſtmonaſterienſis, SS. Jacobi & Judæ, treſque S. Joannis Epiſtolas Anglicè expreſſit, *pag.* 434. *col.* 2. *lit.* E.

V*Aldenſes* Heretici, primam Bibliorum Gallicam verſionem condiderunt, & etiam lingua Valdenſi ſeu C Pedemontana Biblia verterunt, *pag.* 313. *col.* 2. 368. *col.* 2. *lit.* D. E. 369. *col.*

Valdeſius, (Joannes Hiſpanus, Unitarius, JC. Secretarius Neapolitani Regis [*claruit* 1542.] Epiſtolam S. Pauli ad Romanos, & primam ad Corinthios Caſtellanâ linguâ donavit, *pag.* 364. *col.* 2. *lit.* B.

Valera, (Cyprianus de Hiſpanus, Calviniſta (*claruit* 1602. ſacros codices in linguam Caſtellanam à Caſſiodoro de Reyna redditos recognovit, & iterum D publicavit, *pag.* 363. *col.* 2. *lit.* B. *& ſeq.* 364. *col.* 1. *lit.* E.

Valerius, (Auguſtinus) Italus, Veronenſis Epiſc. S. R. E. Cardinalis, ſub Clemente VIII. editioni Romanæ Bibliorum Latinorum præfuit, *pag.* 267. *col.* 2. *lit.* E. 269. *col.* 1. *lit.* B.

Valverda, (Bartholomæus) Hiſpanus, S. Theol. Doctor, in editione Romana 70. Interpretum plurimum deſudavit, *pag.* 188. *col.* 1. *lit.* A. 189. *col.* 2. *lit.* E. 230. *col.* 1. *lit.* C. 267. *col.* 2. *lit.* E. E

Varenackerus, (Joannes) ex pago Flandriæ Ruyſſede oriundus, Th. Doct. Canonicus & Paſtor ad D. Petrum Lovanii (*obiit* 1485.) Monoteſſaron ex quatuor Evangeliſtis congeſſit. *pag.* 453. *col.* 2. *lit.* D. E.

Vargas (Hieronymus) Luſitanus, Judæus (*claruit* 1553.) Vetus Teſtamentum veteri idiomate Hiſpanico Ferrariæ edidit, *pag.* 364. *col.* 2. *lit.* D.

Vatablus, (Franciſcus ex vico natali Picardiæ qui dicitur *Waſteble*, ſic dictus, ling. Hebr. Prof. Regius Pariſ. Abbas Belloſanenſis (*obiit* 1547.) Biblia ſub ipſius nomine edita cum notis ex ſuis prælectionibus collectis quidem, ſed interpolatis non edidit, imò illa ſuum eſſe fœtum denegavit, neque Latinam cum illis excuſam verſionem ipſe condidit, *pag.* 18. 259. *col.* 2. *lit.* D. E. 264. *col.* 2. *lit.* B. 281. *col.* 1. *lit.* A. B. 290. *col.* 1. *lit.* B. *& ſeq.*

Vennekens, (Arnoldus) Belga, Ordinis S. Brigittæ Teneramundæ (*claruit* 1575.) Vitam Chriſti ex quatuor Evangeliſtis collegit, *pag.* 453. *col.* 2. *lit.* E.

De Vergara, (Joannes) Hiſpanus, Toletanus, Theol. Doctor, Philoſophiæ Profeſſor Complutenſis (*obiit* 1557.) V. *Complutenſes Doctores*, *pag.* 9. *&* 185. 310. *col.* 1. *lit.* A.

Veron, (Franciſcus) Pariſinus, Ex-Jeſuita, Carentonianus Paſtor, & Cleri Gallicani Controverſiſta [*obiit* 1649.] Gallicam Novi Teſtamenti verſionem, quæ Lovanienſis appellatur, paululum repurgavit, *pag.* 336. *col.* 2. *lit.* B. *& ſeq.*

† *Verratus*, (Jo. Maria) Italus, Ferrarienſis, Carmelita [*obiit* 1563.] ſcripſit Harmoniam Evangelicam, *p.* 453. *col.* 2. *lit.* E.

Victorius, (Marianus) Italus, Epiſcopus Reatinus (*vixit* 16. *ſæc.*) 70. Interpretum editioni Romanæ manum admovit, *pag.* 187. *col.* 2. *lit.* E. 189. *col.* 2. *lit.* B.

Vigilius (Stephanus) [*floruit* 1530.] Eccleſiaſticum ex Germanica Lutheri verſione Latinum fecit, *pag.* 313. *col.* 1. *lit.* E.

Vignier, (Henricus) Gallus, Campanus, propè Barium ad Sequanam natus, Congregationis Oratorii Sacerdos, [*obiit* 1706.] Pſalmos ex Latino Gallicè reddidit, *pag.* 334. *col.* 1. *l.* D.

Vignier, (Hieronymus) Gallus, Bleſenſis Congreg. Orat. Sacerdos, ling. Orient. peritus [*obiit* 1661.] ſcripſit Concordantiam Evangelic. *p.* 453. *col.* 2. *l.* E.

De Villalobos, (Didacus) Hiſpanus, Caroli V. & Philippi II. Medicus [*claruit* 1560.] Concordiam IV. Evangeliſtarum texuit, *pag.* 453. *col.* 2. *lit.* E.

Villa-Vezzoſa, (Joannes de) Hiſpanus, Segobienſis, Dominicanus, Theol. Dr. S.R.E. Cardinalis, (*claruit* 1430.) Concordantias particularum orationis indeclinabilium in Bibliis collegit, *pag.*

Vinarienſia Biblia Germanica ſeu Erneſtina auſpiciis Erneſti lineæ Vinarien-

ſis Ducis Saxoniæ cum notis Docto- A
rum Lutheranor. *p.* 386. *col.* 2. *lit.* D.

S. Vincentius Ferrerius, à quibuſdam di-
citur in tranſlatione Bibliorum Hiſpa-
nicâ pro ſua parte cum aliis deſudaſſe,
pag. 362. *col.* 1. *lit.* B. *& ſeq.*

Vindingus, (Paulus) Danus, Lutheran.
Græcæ linguæ Profeſſor Hafnienſis,
[*vivit*] Nov. Teſtamentum ex Græ-
co in Danicum ſermonem convertit,
V. *addenda ad pag.* 417. *col.* 2. *lit.* A.

De Vio, (Thomas) Cajetanus, Neapo-
litanus, Dominicanus, S. R. E. Car- B
dinalis [*obiit* 1534.] plurimos Veteris
& Novi Teſtamenti libros tam ex He-
bræo quàm ex Græco, ope quorum-
dam Hebraicæ & Græcæ linguæ pe-
ritorum ipſe harum ignarus concin-
navit, *pag.* 297. *col.* 2. *lit.* E. 298. *col.*
1. *lit.* A. *& ſeq.* 300. *col.* 1. *lit.* C. *&*
ſeq. 311. *col.* 1. *lit.* B.

Vitenhove, (Joannes) Belga, Calviniſta
[*obiit* 1565.] Belgicam Novi Teſta-
menti verſionem aggreſſus eſt, *p.* 411.
col. 2. *lit.* E. 414. *col.* 2. *lit.* D.

Vitré, (Antonius) Pariſinus, Typogra- C
phus Regius, [*obiit* 1670.] Biblia Po-
lyglotta Michaëlis le Jay, treſque alias
ſacri codicis Latini editiones excudit,
pag. 21. *col.* 1. *lit.* C. 270. *col.* 1. *lit.* B.
273. *col.* 1. *lit.* A. B.

Vitus, (Georgius) Germanus, Wit-
tembergenſis, Luther. [*claruit* 1613.]
Iodicem Biblicum ad inſtar Concor-
dantiarum Latinarum compoſuit, *p.*
458. *col.* 2. *lit.* E.

Vlenbergius, (Caſpar) Germanns, Weſt-
phalus, Lippenſis, Theol. Licentia-
tus Colonienſis, & Gymnaſii Lau- D
rentiani Regens, & ad D. Columbam
Paſtor [*obiit* 1637.] Biblia ex Vulga-
ta Latina in Germanicum ſermonem
tranſtulit, *pag.* 380. *col.* 1. *lit.* B. *&*
ſeq. & col. 2. 381. *col.* 1. *lit.* A. 382. *col.*
2. *lit.* C.

Vlphilas, Cappadox, Arrianus, Gotho-
rum Epiſcopus, [*claruit* 365.] univer-
ſos ſacræ Scripturæ libros in patrium
ſermonem convertit, quorum qua-
tuor duntaxat Evangelia ad nos per-
venerunt, *pag.* 46. *col.* 1. *lit.* D. 371. E
col. 1. *lit.* B. *& ſeq.*

Vlpho, (Jacobus) Suecus, Luther. [*cla-
ruit* 1520.] Pſalmos Suecicè expreſ-
ſit, *pag.* 419. *col.* 2. *lit.* B.

Vngnad, (Joannes) Croatus, Liber Ba-
ro in Sonnek in Wittembergia, Cæ-
ſareus ad Portam Othomanicam Le-
gatus [*obiit* 1565.] Biblia in linguam
Turcicam & Croaticam curavit tranſ-
ferri, *pag.* 135. *col.* 2. *lit.* E. 442. *col.*
2. *lit.* D. 443. *col.* 2. *lit.* C.

Vormundus, (Franciſcus) Amſteloda-
menſis, Luther. [*obiit* 1551.] Davi-
dis Pſalterium Danicè reddidit, *pag.*
416. *col.* 2. *lit.* E.

Vrbanus VIII. Pont. Max. anteà dictus
Maphæus Barberinus, [*obiit* 1644.]
mandavit, ut nova ex codd. mſc. ad-
ornaretur Novi Teſt. Græci editio,
quæ nunquam prodiit, verſionem quo-
que Bibliorum Arabicam ex Latino
confici juſſit, *pag.* 124. *col.* 1. *lit.* C.
216. *col.* 2. *lit.* E.

Vrſinus, (Fulvius) Lateranenſis Eccle-
ſiæ Canonicus, [*obiit* 15.] in eden-
dis Romæ Bibliis Græcis alios juvit,
pag. 187. *col.* 2. *lit.* E.

Vſſerius, (Ambroſius) Jacobi frater. Hi-
bernus, Dublinienſis, Ling. Orient.
peritus, Biblia Anglico ſermone do-
navit, *pag.* 427. *col.* 2. *lit.* C.

Vſſerius, (Jacobus) Hibernus, Dubli-
nienſis, Ling. Orient. peritus, Ar-
chiepiſc. Armachanus, [*obiit* 1655.]
ex 16. codd. mſc. Græcis variaores
N. Teſtam. Græci lectiones collegit,
pag. 197. *col.* 2. *lit.* E. 466. *col.* *lit.* E.

Vulgata Vetus Latina ex Græco 70. In-
terpretum Veteris Fœderis tranſlatio,
Itala dicta, quanræ authoritatis, *pag.*
229. *col.* 2. *lit.* E.

Wadingus, (Lucas) dictus de S. Fran-
ciſco, Hibernus, Waterfordienſis,
Minorita (*obiit* 1652.) Concordantias
morales SS. Bibliorum edidit, *pag.*
458. *col.* 2. *lit.* B.

Vulgata nova ſacrorum Bibliorum ver-
ſio, quæ nunc authoritatem in uni-
verſa Eccleſia obtinet, *pag.* 232. *col.* 2.
lit. C. *& ſeq.*

Wakeman, (Joannes) Anglus, Epiſcopus
Gloceſtrienſis cum Joan. Chumbers
Anglo, Petroburgenſi Epiſcopo an.
1540. aut 1541. Apocalypſim Joannis
in Anglicum ſermonem transfudit,
pag. 434. *col.* 2. *lit.* E.

Walæus, (Antonius) Belga, Gandaven-
ſis, Calvin. Theol. Dr. Ling. Græc.
Philoſ. & Th. Prof. Paſtor Leidenſis
(*obiit* 1639.) V. *Belgici Interpretes.*

Walker, (Joannes) Anglus Collegii SS.
Trinitatis in Academia Cantabrigien-
ſi Socius. mſc. codices Græcos & La-
tinos qui Pariſiis aſſervantur evolvit,
ad Nov. Teſt. Græci & Latini edi-
tionem à Bentlejo ſuſceptam, V. *ad-
denda ad pag.* 226.

Waltherus, (Michael) Germanus, No-
rimbergenſis, Luther. Th. Dr. Su-
perintendens Generalis Cello-Lune-
burgenſis (*obiit* 1662.) Concordiam
Evangelicam contexuit, *pag.* 454. *col.*
1. *lit.* A.

Eeee

Walton, (Brianus) Anglus, è Clevelandia in Comitatu Eboracenſi 3. ling. peritus. Th. Dr. Epiſcopus Ceſtrienſis (*obiit* 1661.) V. *Londinenſia Polyglotta*, *pag.* 35. *col.* 2. 193. *col.* 2. *lit.* A.

Ward & *Ward-Eman.* V. *Anglicani Interpretes*, *pag.* 431. *col.* 1. *lit.* D.

Vſcan Wartabide, Armenus, Erivanenſis Archiepiſcopus (*claruit* 1666.) Librum Eccleſiaſtici à ſe ex Latino in Armenum ſermonem tranſlatum, unà cum cœteris S. Scripturæ libris prælo commiſit. *p.* 138. *col.* 2. *lit.* A.

Waſerus, (Caſpar) V. *Tigurini Miniſtri*, *pag.* 402. & 403.

Wellhamerus, (Chriſtophorus) Germanus, Ambergenſis, Luther. Paſtor in Agro Norimbergenſi, [*obiit* 1646.] Canticum Canticorum Germanicè & Novum Teſtamentum Latinè reddidit, *pag.* 312. *col.* 2. *lit.* C. 393. *col.* 2. *lit.* A.

Wellerus, (Jacobus) Germanus, Lutheranus Biblia Lutheri Germanica recenſuit, edidit, *pag.* 387. *col.* 2. *lit.* A.

Wetterus, (Georgius) Bohemus, Calvin. ſenior [*obiit* 1599.] V. *Bohemi Theologi*, *pag.* 438. *col.* 2. *lit.* A.

Wheloeus (Abrahamus) Anglus, Salopienſis, ling. Arab. & Saxonicæ Prof. Cantabrigienſis [*obiit* 1654.] Perſicam confecit, IV. Evangeliorum interpretationem, *pag.* 134. *col.* 1. *lit.* A. *col.* 2. *lit.* D. 308. *col.* 2.

Whitby, (Daniel) Anglus, Anglicanus Neo-Arrianus Theologiæ Doctor & Eccleſiæ Saliſberienſis Præcentor examen Variantium lectionum Joannis Millii in Novum Teſtamentum inſtituit, *pag.* 467. *col.* 1. *lit.* B.

Wiclefus, (Joannes) Anglus, in ſeptentriouali Inſulæ parte natus, Heterodoxus, Th. Dr. & Prof. [*obiit* 1384.] Anglicam totius ſacri codicis juxta quoſdam interpretationem condidit, *pag.* 424. *col.* 1. *lit.* E. *col.* 2. *lit.* A. & *ſeq.* 425. *col.* 1. *lit.* A. & *ſeq.* 426. *col.* 1. *lit.* A. & *ſeq.* 427. *col.* 1. *lit.* B. E. 454. *col.* 1. *lit.* A.

Widmanſtadius, (Joannes Albertus) Germanus, Catholicus, J.C. linguæ Syriacæ peritiſſimus, Cancellarius Auſtriæ, Eques S. Jacobi [*claruit* 1555.] Novum Teſtamentum idiomate & charactere Syriaco primus edidit, *pag.* 104. *col.* 1. *lit.* D.

Wilkins, (David) Germanus, Botuſſus, Memelenſis, Preſbyter Anglicanus, ling. Orientalium & aliarum peritiſſimus [*vivit.*] Targum in libros Chronicorum Latinè vertit, Novum Teſtament. Copticum cum verſione ſua Latina edidit, *pag.* 92. *col.* 1. *lit.* B. 144. *col.* 1. *lit.* A. 309. *col.* 1. *lit.* A.

Villichius, (Jodocus) Boruſſus, Reſellianus, Lutheranus, Med. Doct. Francofurtanus, [*obiit* 1552.] Pſalmos ex Hebræo latinos fecit, *pag.* 301. *col.* 1. *lit.* D.

van Winght, (Nicolaus) Belga, Lovanienſis, Canonicus Regularis ad S. Martinum Lovanii [*obiit* 1552.] Biblia Belgica, quæ Lovanienſia deinceps dicta ſunt recognovit, *pag.* 409. *col.* 2. *lit.* B & *ſeq.*

Wirth, (Georgius) Luſatus, Laubæ natus, Luther. Caroli V. & Philippi II. Archiater (*obiit* 1613.) Vitam Chriſti ex quatuor Evangeliſtis collegit, *pag.* 454. *col.* 1. *lit.* A.

Wittembergenſes, Theologi Germanicam Lutheri verſionem recognoſcunt, *pag.* 386. *col.* 1. *lit.* B. 387. *col.* 1. *lit.* D.

De Witt, (Ægidius) Belga, Gandenſis, Eccleſiæ Collegiatæ S. Mariæ Mechlinienſis Paſtor (*vivit*) Biblia Belgica interpretatus eſt, *p.* 410. *col.* 1. *lit.* B. C.

Wittingham, (Guillelmus) Anglus, Ceſtrienſis, Calvin. Miniſter Anglorum Genevæ, Decanus Dunelmenſis (*obiit* 1579.) V. *Angli Puritani.*

Wogelius, (Franciſcus Michaël) Tutlandus Luther. Paſtor in Aaſted & Scherum, Diœceſeos Aalburgenſis [*vixit* 1699.] Concordiantiam librorum Vet. Teſtamenti Apocryphorum Græco-Danicam concinnavit, *pag.* 456. *col.* 2. *lit.* A.

Wolderus, (David) Germanus, Hamburgenſis, Luth. S. Petri Hamburgi Miniſter [*claruit* 1596.] trilinguem Bibliotum editionem emiſit in publicum, *pag.* 18. *col.* 2. 398. *col.* 2. *lit.* D. E. 399. *col.* 1. *lit.* A. B.

Wolphius, (Caſpar) V. *Tigurini Miniſtri*, *pag.* 402. & 403.

Wulpius, (Jacobus Antonius) Rhætus, Engadinus Calvin. Paſtor Eccleſiæ Felanenſis (*claruit* 1657.) Biblia in linguam patriam convertit, *pag.* 369. *col.* 2. *lit.* C.

Wniekus, (Jacobus) Polonus, Vagrovecenſis, Jeſuita, 3. ling. peritus, Th. Dr. [*obiit* 1597.] Sacram Scripturam ex Latino Polonicè reddidit, *pag.* 439. *col.* 2. *lit.* A. B.

X*imenius*, (Franciſcus) Hiſpanus, Ciſneris municipio Regni Legionenſis natus, Minorita, Archiepiſcopus Toletanus, S. R. E. Cardinalis [*obiit* 1517.] Biblia quadrilinguia ſuis ſumptibus imprimi curavit, at ex illis

nihil unquam, ſicut refert Sixtus Senenſis, tranſtulit; vulgatam Latinam diligenti mſc. collatione puriorem emiſit, *pag.* 8. *col.* 2. *lit.* C. 250. *col.* 1. *lit.* E. A

Xylander, (Guillelmus) Germanus, Auguſtanus, Calvin. [*obiit* 1576.] Sacros Novi Teſtam. libros è Græca lingua in Germanicam convertit, *pag.* 404. *col.* 1. *lit.* B.

Z*Acharias*, Etruſcus, Florentinus, Dominicanus (*claruit* 1542.) Novum Teſtamentum lingua Vulgari expreſſit, *pag.* 358. *col.* 2. *lit.* B. C. B

Zacius, (Simon) V. *Pinczoviani.*

De Zamora, (Caſpar) Hiſpanus, Hiſpalenſis Jeſuita, Concionator (*obiit* 1621.) ampliſſimas & novo ordine diſpoſitas Latinorum Bibliorum Concordantias edidit, *pag.* 458. *col.* 1. *l.* E.

Zanus, (Andreas) Venetus, Minorita (*claruit* 1645.) Monoteſſaron hiſtoriæ paſſionis Dominicæ ex IV. Evangeliſtarum narratione confecit, *pag.* 454. *col.* 1. *lit.* B. C

Zegerus, (Tacitus Nicolaus) Flander, Bruxellenſis, Minorita, Gr. & Lat. Doctus (*obiit* 1559.) Latinam Novi Teſtam. editionem juxta Vulgatam adornare decreverat, ſed morte præventus non abſolvit, plurimas vero diverſas Novi Teſtamenti Latini lectiones in ſuo Epanorthote & Concordantias Nov. Teſtam. collegit, *p.* 277. *col.* 1. *lit.* C. 458. *col.* 2. *lit.* D. 471. *col.* 2. *lit.* B.

Zellerus, (*Henricus*) V. *Tigurini Miniſtri.*

Zeretinius, (Joannes) Baro de Kralitz, nobilis Bohemus in Caſtro ſuo de Kralitz in Moravia, Biblia in linguam Patriam verſa ſuis ſumptibus edi curavit, anno 1579. *pag.* 438. *col.* 2. *lit.* A.

Ziegenbalg, (Bartholomæus) Germanus, Lutheranus, Miſſionarius Danicus apud Indos Orientales (*vivit.*) Nov. Teſtamentum in linguam Malabaricam convertit, *pag.* 144. *col.* 2. *lit.* E.

Zieglerus, (Philippus) Germanus, Lutheranus (*vixit* 1620.) Concordiam Evangelicam Patrio Sermone ſcripſit, *pag.* 454. *col.* 1. *lit.* B.

Zieglerus (Bernardus) cum Luthero & aliis recognoſcendis Bibliis Germanicis utilem operam navavit, *pag.* 384. *col.* 2. *lit.* E.

Zwinglius, (Hulricus) Helvetius, Tugienſis, Eccleſiæ Tigurinæ Paſtor (*obiit* 1531.) Libri Job, Pſalmorum, Proverbiorum, Eccleſiaſtæ, Cantici Canticorum, Iſaiæ & Hieremiæ Latinam ex Hebræo verſionem fecit, *pag.* 186. *col.* 1. *lit.* C. 300. *col.* 2. *lit.* D. E. 302. *col.* 2. *lit.* D. 303. *col.* 1. *lit.* A. 400. *col.* 1. *lit.* B. C.

99 371342

Walton, (Brianus) Anglus, è Clevelandia in Comitatu Eboracenſi 3. ling. peritus. Th. Dr. Epiſcopus Ceſtrienſis (*obiit* 1661.) V. *Londinenſia Polyglotta*, *pag.* 35. *col.* 2. 193. *col.* 2. *lit.* A.

Ward & *Ward-Eman*. V. *Anglicani Interpretes*, *pag.* 431. *col.* 1. *lit.* D.

Vſcan Wartabide, Armenus, Erivanenſis Archiepiſcopus (*claruit* 1666.) Librum Eccleſiaſtici à ſe ex Latino in Armenum ſermonem tranſlatum, unà cum cœteris S. Scripturæ libris prælo commiſit, *p.* 138. *col.* 2. *lit.* A.

Waſerus, (Caſpar) V. *Tigurini Miniſtri*, *pag.* 402. & 403.

Wellhamerus, (Chriſtophorus) Germanus, Ambergenſis, Luther. Paſtor in Agro Norimbergenſi, [*obiit* 1646.] Canticum Canticorum Germanicè & Novum Teſtamentum Latinè reddidit, *pag.* 312. *col.* 2. *lit.* C. 393. *col.* 2. *lit.* A.

Wellerus, (Jacobus) Germanus, Lutheranus Biblia Lutheri Germanica recenſuit, edidit, *pag.* 387. *col.* 2. *lit.* A.

Wetterus, (Georgius) Bohemus, Calvin. ſenior [*obiit* 1599.] V. *Bohemi Theologi*, *pag.* 438. *col.* 2. *lit.* A.

Whelocus (Abrahamus) Anglus, Salopienſis, ling. Arab. & Saxonicæ Prof. Cantabrigienſis [*obiit* 1654.] Perſicam confecit, IV. Evangeliorum interpretationem, *pag.* 134. *col.* 1. *lit.* A. *col.* 2. *lit.* D. 308. *col.* 2.

Whitby, (Daniel) Anglus, Anglicanus Neo-Arrianus Theologiæ Doctor & Eccleſiæ Saliſberienſis Præcentor examen Variantium lectionum Joannis Millii in Novum Teſtamentum inſtituit, *pag.* 467. *col.* 1. *lit.* B.

Wiclefus, (Joannes) Anglus, in ſeptentrionali Inſulæ parte natus, Heterodoxus, Th. Dr. & Prof. [*obiit* 1384.] Anglicam totius ſacri codicis juxta quoſdam interpretationem condidit, *pag.* 424. *col.* 1. *lit.* E. *col.* 2. *lit.* A. & *ſeq.* 425. *col.* 1. *lit.* A. & *ſeq.* 426. *col.* 1. *lit.* A. & *ſeq.* 427. *col.* 1. *lit.* B. E. 454. *col.* 1. *lit.* A.

Widmanſtadius, (Joannes Albertus) Germanus, Catholicus, J. C. linguæ Syriacæ peritiſſimus, Cancellarius Auſtriæ, Eques S. Jacobi [*claruit* 1555.] Novum Teſtamentum idiomate & charactere Syriaco primus edidit, *pag.* 104. *col.* 1. *lit.* D.

Wilkins, (David) Germanus, Boruſſus, Memelenſis, Preſbyter Anglicanus, ling. Orientalium & aliarum peritiſſimus [*vivit.*] Targum in libros Chronicorum Latinè vertit, Novum Teſtament. Copticum cum verſione ſua Latina edidit, *pag.* 92. *col.* 1. *lit.* B. 144. *col.* 1. *lit.* A. 309. *col.* 1. *lit.* A.

Villichius, (Jodocus) Boruſſus, Reſellianus, Lutheranus, Med. Doct. Francofurtanus, [*obiit* 1552.] Pſalmos ex Hebræo latinos fecit, *pag.* 301. *col.* 1. *lit.* D.

van Winghe, (Nicolaus) Belga, Lovanienſis, Canonicus Regularis ad S. Martinum Lovanii [*obiit* 1552.] Biblia Belgica, quæ Lovanienſia deinceps dicta ſunt recognovit, *pag.* 409. *col.* 2. *lit.* B. & *ſeq.*

Wirth, (Georgius) Luſatus, Laubæ natus, Luther. Caroli V. & Philippi II. Archiater (*obiit* 1613.) Vitam Chriſti ex quatuor Evangeliſtis collegit, *pag.* 454. *col.* 1. *lit.* A.

Wittembergenſes, Theologi Germanicam Lutheri verſionem recognoſcunt, *pag.* 386. *col.* 1. *lit.* B. 387. *col.* 1. *lit.* D.

De Witt, (Ægidius) Belga, Gandenſis, Eccleſiæ Collegiatæ S. Mariæ Mechlinienſis Paſtor (*vivit*) Biblia Belgica interpretatus eſt, *p.* 410. *col.* 1. *lit.* B. C.

Wittingham, (Guillelmus) Anglus, Ceſtrienſis, Calvin. Miniſter Anglorum Genevæ, Decanus Dunelmenſis (*obiit* 1579.) V. *Angli Puritani.*

Wogelius, (Franciſcus Michaël) Tutlandus Luther. Paſtor in Aaſted & Scherum, Diœceſeos Aalburgenſis [*vixit* 1699.] Concordiantiam librorum Vet. Teſtamenti Apocryphorum Græco-Danicam concinnavit, *pag.* 456. *col.* 2. *lit.* A.

Wolderus, (David) Germanus, Hamburgenſis, Luth. S. Petri Hamburgi Miniſter [*claruit* 1596.] trilinguem Bibliorum editionem emiſit in publicum, *pag.* 18. *col.* 2. 398. *col.* 2. *lit.* D. E. 399. *col.* 1. *lit.* A. B.

Wolphius, (Caſpar) V. *Tigurini Miniſtri*, *pag.* 402. & 403.

Wulpius, (Jacobus Antonius) Rhætus, Engadinus Calvin. Paſtor Eccleſiæ Felanenſis (*claruit* 1657.) Biblia in linguam patriam convertit, *pag.* 369. *col.* 2. *lit.* C.

Wuiekus, (Jacobus) Polonus, Vagrovecenſis, Jeſuita, 3. ling. peritus, Th. Dr. [*obiit* 1597.] Sacram Scripturam ex Latino Polonicè reddidit, *pag.* 439. *col.* 2. *lit.* A. B.

X*imenius*, (Franciſcus) Hiſpanus, Ciſneris municipio Regni Legionenſis natus, Minorita, Archiepiſcopus Toletanus, S. R. E. Cardinalis [*obiit* 1517.] Biblia quadrilinguia ſuis ſumptibus imprimi curavit, at ex illis

nihil unquam, ſicut refert Sixtus Senenſis, tranſtulit; vulgatam Latinam diligenti mſc. collatione puriorem emiſit, *pag.* 8. *col.* 2. *lit.* C. 250. *col.* 1. *lit.* E. A

Xylander, (Guillelmus) Germanus, Auguſtanus, Calvin. [*obiit* 1576.] Sacros Novi Teſtam. libros è Græca lingua in Germanicam convertit, *pag.* 404. *col.* 1. *lit.* B.

ZAcharias, Etruſcus, Florentinus, Dominicanus (*claruit* 1542.) Novum Teſtamentum lingua Vulgari expreſſit, *pag.* 358. *col.* 2. *lit.* B. C. B

Zacius, (Simon) V. *Pinczoviani.*

De Zamora, (Caſpar) Hiſpanus, Hiſpalenſis Jeſuita, Concionator (*obiit* 1621.) ampliſſimas & novo ordine diſpoſitas Latinorum Bibliorum Concordantias edidit, *pag.* 458. *col.* 1. *l.* E.

Zanus, (Andreas) Venetus, Minorita (*claruit* 1645.) Monoteſſaron hiſtoriæ paſſionis Dominicæ ex IV. Evangeliſtarum narratione confecit, *pag.* 454. *col.* 1. *lit.* B.

Zegerus, (Tacitus Nicolaus) Flander, Bruxellenſis, Minorita, Gr. & Lat. Doctus (*obiit* 1559.) Latinam Novi Teſtam. editionem juxta Vulgatam adornare decreverat, ſed morte præventus non abſolvit, plurimas vero diverſas Novi Teſtamenti Latini lectiones in ſuo Epanorthote & Concordantias Nov. Teſtam. collegit, *p.* 277. *col.* 1. *lit.* C. 458. *col.* 2. *lit.* D. 471. *col.* 2. *lit.* B. C

Zellerus, (*Henricus*) V. *Tigurini Miniſtri.*

Zeretinius, (Joannes) Baro de Kralitz, nobilis Bohemus in Caſtro ſuo de Kralitz in Moravia, Biblia in linguam Patriam verſa ſuis ſumptibus edi curavit, anno 1579. *pag.* 438. *col.* 2. *lit.* A.

Ziegenbalg, (Bartholomæus) Germanus, Lutheranus, Miſſionarius Danicus apud Indos Orientales (*vivit.*) Nov. Teſtamentum in linguam Malabaricam convertit, *pag.* 144. *col.* 2. *lit.* E.

Zieglerus, (Philippus) Germanus, Lutheranus (*vixit* 1620.) Concordiam Evangelicam Patrio Sermone ſcripſit, *pag.* 454. *col.* 1. *lit.* B.

Zieglerus (Bernardus) cum Luthero & aliis recognoſcendis Bibliis Germanicis utilem operam navavit, *pag.* 384. *col.* 2. *lit.* E.

Zwinglius, (Hulricus) Helvetius, Tugienſis, Eccleſiæ Tigurinæ Paſtor (*obiit* 1531.) Libri Job, Pſalmorum, Proverbiorum, Eccleſiaſtæ, Cantici Canticorum, Iſaiæ & Hieremiæ Latinam ex Hebræo verſionem fecit, *pag.* 286. *col.* 1. *lit.* C. 300. *col.* 2. *lit.* D. E. 302. *col.* 2. *lit.* D. 303. *col.* 1. *lit.* A. 400. *col.* 1. *lit.* B. C.

99 371342

1. J. 1

Google